

H. Denzinger - P. Hunermann
**ZBIRKA SAŽETAKA VJEROVANJA
DEFINICIJA I IZJAVA
O VJERI I ČUDOREĐU**

Recenzenti

Prof. dr. sc. Bonaventura Duda

Prof. dr. sc. Ivan Golub

Prof. dr. sc. Nikola Škalabrin

Dr. sc. Ivica Pazin

TEOLOŠKI IZVORI

1

Uređuje i odgovara
IVAN ZIRDUM

Izdavač
Karitativni fond UPT
»NE ŽIVI ČOVJEK SAMO O KRUHU«
ĐAKOVO

Naklada
500 primjeraka

Grafička obrada
Marinko Hardi, Đakovo

Tisak
Gradska tiskara, Osijek

**HEINRICH DENZINGER
PETER HUNERMANN**

**ZBIRKA SAŽETAKA
VJEROVANJA
DEFINICIJA I IZJAVA
O VJERI I ČUDOREĐU**

ĐAKOVO, 2002.

Naziv izvornika
ENCHIRIDION SYMBOLORUM
DEFINITIONUM ET DECLARATIONUM
DE REBUS FIDEI ET MORUM

Njemački prijevod
KOMPENDIUM DER
GLAUBENSBEKENNTNISSE UND
KIRCHLICHEN LEHRENTSCHEIDUNGEN

Njemački izdavač
VERLAG HERDER
FREIBURG IM BREISGAU 1991, 37. Auflage

Imprimatur
FREIBURG im Breisgau 24.VII.1991.
Der Generalvikar: Dr. Bechtold

Prijevod s izvornika
Prof. dr. sc. LJUDEVIT PLAČKO

Teološka lektura
Doc. dr. sc. IVAN ZIRDUM

Jezična lektura
Mr. sc. FRANJO GRUIĆ

Korektura
Prof. ZRINKA KEDAČIĆ
Doc. dr. sc. IVAN ZIRDUM

ISBN 953-208-091-0

Knjiga se može naručiti na adresu:
Karitativni fond UPT
»NE ŽIVI ČOVJEK SAMO O KRUHU«
31400 ĐAKOVO, pp 51
Tel/faks: (031)811-774
e-mail: u.pravi.trenutak@os.hinet.hr
www.u.pravi.trenutak.com

OPĆE KAZALO

Pregled cjelokupne građe	V-XXXVIII
Uz hrvatsko izdanje	XXXIX
Predgovor njemačkom izdanju	XL
Uvod	XLI
Smjernice za teološku upotrebu »Denzingera«	XLVIII
Napomene za čitanje	LIII

Prvi dio SAŽECI VJEROVANJA

JEDNOSTAVNI SAŽECI VJEROVANJA

1	Pismo apostola (etiopska verzija)	1
2	Liturgijski papvrus Balvzeh	2
3-5	Konstitucija egipatske Crkve, oko 500	2
3	a) Koptska verzija: Krsna ispovijest vjere	2
4	b) Etiopska verzija u upitnom obliku	2
5	c) Etiopska verzija u izjavnom obliku	3
6	Krsni sažetak vjerovanja armenske Crkve (Kratki sažetak vjerovanja)	3

SLOŽENI SAŽECI VJEROVANJA

I. Trodjelni trojstveni oblik

A. ZAPADNI SAŽECI

APOSTOLSKI SAŽETAK VJEROVANJA

10	Hipolit Rimski: Traditio apostolica (latinska verzija)	4
11	Psaltir kralja Aethelstana	4
12	Codex Laudianus	5
13	Ambrozije, milanski biskup: Explanatio Symboli	5
14	Augustin: Propovijed 213 (= Sermo Guelferbvtanus 1) pri predaji sažetka vjerovanja	6
15	Petar Krizolog: Propovijedi 57-62	6
16	Tiranije Rufin: Expositio (odn. Commentarius) in svbolum	6

17	Firentinski misal i sakramentar.....	7
19	Niceta, biskup Remesiane: Tumačenje sažetka vjerovanja.....	7
21	Augustin, Propovijed 215 kod polaganja vjeroispovijesti.....	7
22	Pseudo-Augustin [Quodvultdeus Kartaški]: Propovijedi o sažetku vjerovanja.....	8
23	Ildefons Toledski: De cognitione baptismi.....	8
25-26	Ulomci jednog od najstarijih galijskih sažetaka vjerovanja.....	9
27	Missale Gallicanum Vetus: Propovijed [9 Cezarija Arleškog] o sažetku vjerovanja.....	9
28	Pirmin: Zbirka tekstova iz pojedinih kanonskih knjiga.....	10
29	Antiphonale Benchorensense.....	10
30	Rimski red krštenja.....	11

KRATKI UPITNI OBLICI KRSNOG SAŽETKA VJEROVANJA

36	Sacramentarium Gelasianum.....	12
----	--------------------------------	----

B. ISTOČNI SAŽECI

LOKALNI SAŽECI VJEROVANJA

40	Euzebije, biskup Cezareje: Pismo svojoj biskupiji, god. 325.....	13
41	Ćiril, biskup Jeruzalema: Kateheze VI-XVIII, oko 348.....	13
42-45	Epifanije, biskup Salamine: Ancoratus, god. 374.....	14
42-43	Kraći oblik.....	14
44-45	Dulji oblik.....	14
46-47	[Pseudo?] -Atanazijevska »Hermeneia eis to symbolon«.....	15
48-49	Veliki sažetak vjerovanja armenske Crkve.....	16
50	Krsni sažetak vjerovanja iz Antiohije (ulomci).....	17
51	Teodor, biskup Mopsuestije: Kateheze I.-X., između 381. i 382.....	18
55	Apophtegmata Makarija Velikog.....	18

SAŽECI VJEROVANJA SADRŽANI U ISTOČNIM ZBIRKAMA KANONA

60	Constitutiones Apostolorum, oko 380.....	19
61	Testamentum Domini nostri Jesu Christi.....	19
62-63	Konstitucije egipatske Crkve.....	20
64	Canones Hippolyti.....	20

II. Dvodjelni trojstveno-kristološki oblik

71-72	Sažetak zvan »Fides Damasi«.....	21
73-74	Sažetak vjerovanja »Clemens Trinitas«.....	22
75-76	Pseudo-Atanazijev sažetak vjerovanja »Quicumque«.....	22

Drugi dio
DOKUMENTI CRKVENOG UČITELJSTVA

KLEMENT I. RIMSKI: 92. (88.?) - 101. (97.?)	
101-102	Pismo »Dia tas a'ifnidfous« Korinćanima, oko 96..... 25 f Uređenje Crkve / Autoriet Rimske Stolice)..... 26
ZEFIRIN: 198. (199.?) - 217.	
105	Dogmatske izjave Zefirina i Kaliksta (<i>Utjelovljenje Riječi</i>)..... 26
KORNELIJE: Ožujak 251. - lipanj (rujan?) 253.	
108	Pismo »Quantam sollicitudinem« biskupu Ciprijanu Kartaškom god. 251. (<i>Monarhijski ustroj Crkve</i>)..... 27
109	Pismo »Hina de gnos« biskupu Fabiju Antiohijskom, god. 251. (<i>Crkvena hijerarhija</i>)..... 27
STJEPAN I.: 12. (28.?) svibnja 254. - 2. kolovoza 257.	
110	Pismo (ulomak) Ciprijanu Kartaškom, god. 256. (<i>Krštenje krivovjernika</i>)..... 28
111	Pismo (ulomak) biskupima Male Azije, god. 256. (<i>Krštenje krivovjernika</i>)..... 28
DIONIZIJE: 22. srpnja 259. (260.?) - 27. (26.?) prosinca 268.	
112-115	Pismo (ulomak) Dioniziju, biskupu aleksandrijskom, god. 262. (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi</i>)..... 29
MARCELIN: 30. lipnja 295. (296.?) - 25. listopada (15. siječnja) 304.	
117-121	Sinoda u ELVIRI (Španjolska), 300.-303.? (<i>Nerazrješivost ženidbe / Celibat klerika/ Krštenje i potvrda</i>)..... 30
123	1. sinoda u ARLESU, počela 1. kolovoza 314. (<i>Krštenje krivovjernika</i>)..... 31
1. NICEJSKI SABOR (1. opći): 19. lipnja - 25. kolovoza 325.	
125-126	Nicejski sažetak vjerovanja, 19. lipnja 325..... 31
127-129	Kanoni..... 32
130	Sinodalno pismo »Epide tes« Egipćanima (<i>Arijeve zablude</i>)..... 34
JULIJE I.: 6. veljače 337. - 12. lipnja 352.	
132	Pismo »Anegnon ta grammata« Antiohijcima, god. 341. (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>)..... 34
133-135	Sinoda u SERDIKI, oko 343. (<i>Uređenje Crkvi/Prvenstvo Rimske stolice</i>)..... 34
136	Pismo sinode u Serdiki »Quod semper« papi Juliju I., oko 343. (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>)..... 36
LIBERIJE: 17. svibnja 352. - 24. rujna 366.	
138-143	Dokumenti pape Liberija u pitanju semiarijanaca, god. 357..... 37

138	a) Pismo »Studens paci« biskupima Istoka, u proljeće 357.....	37
139-140	b) 1. sirmijska vjeroispovijest (351.) koju je potpisao Liberije god. 357.....	38
141	c) Pismo »Pro deifico« biskupima Istoka, u proljeće 357.....	40
142	d) Pismo »Quia scio« Urzaciju, Valensu i Germiniju, god. 357. • :.....	40
143	e) Pismo »Non doceo« Vincenciju, god. 357.....	41

DAMAZ I.: 1. listopada 366. - 11. prosinca 384.

144-147	Ulomci iz pisama biskupima Istoka, oko 374. (<i>Trojstvo/ Utjelovljenje Riječi / Protiv apolinarista / Duh Sveti</i>).....	41
148	Pismo »Per filium meum« biskupu Paulinu Antiohijskom, god. 375. (<i>Utjelovljenje Riječi</i>).....	43
149	Pismo »Hoti te apostolike kathedra« biskupima Istoka, oko 378. (<i>Osuda apolinarizma</i>).....	43

1. CARIGRADSKI SABOR (2. opći): svibanj - 30. lipnja 381.

150	Carigradski sažetak vjerovanja.....	44
151	Kanon 9. srpnja 381. (<i>Osuda različitih krivovjerja</i>).....	45
152-180	Sinoda u RIMU, god. 382.....	45
152-177	a) »Tomus Damasi«, odnosno Ispovijest vjere biskupu Paulinu Antiohijskom (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi</i>).....	45
178-180	b) »Decretum Damasi« (<i>Duh Sveti / Kanon Svetog pisma</i>).....	47

SIRICUE: prosinac 384. (12. siječnja 385.?) - 26. studenog 399.

181-185	Pismo »Directa ad decessorem« biskupu Himeriju Taragonskom, 10. veljače 385. (<i>Prvenstvo rimskog biskupa/Krštenje krivovjernika / Potreba krštenja / Celibat klerika</i>).....	49
186	3. sinoda u KARTAGI, 28. kolovoza 397. (<i>Kanon Sv. pisma</i>).....	51

ANASTAZIJE I.: 27. studenog 399. - 402. (19. prosinca 401.?)

187-208	1. sinoda u TOLEDU, rujan 400. (405.?).....	51
187	a) Poglavlja (<i>Posveta krizme</i>).....	52
188-208	b) »Symbolum Toletanum I (400)« i njegov dulji oblik »Libellus in modum symboli« biskupa Pastora iz Palencije (447.) (<i>Ispovijest vjere protiv zabluda priscilijanaca</i>).....	52
209	Pismo »Dat mihi« biskupu Veneriju iz Milana, oko 401. (<i>Pitanje pravovjernosti pape Liberija</i>).....	54

INOCENTI.: 21. (22.?) prosinca 402. (401.?) - 12. ožujka 417.

211	Pismo »Etsi tibi« biskupu Viktriciju iz Rouena, 15. veljače 404. (<i>Krštenje krivovjernika</i>).....	54
212-213	Pismo »Consulenti tibi« biskupu Eksuperiju iz Toulouza, 20. veljače 405. (<i>Pomirenje u času smrti / Kanon Sv. pisma</i>).....	55
214	Pismo »Magna me gratulatio« Rufu i drugim biskupima	

	Makedonije, 13. prosinca 414. (<i>Forma krštenja</i>).....	55
215-216	Pismo »Si instituta ecclesiastica« biskupu Decenciju iz Gubbija, 19. ožujka 416. (<i>Podjelitelj potvrde /Bolesničko pomazanje</i>).....	56
217	Pismo »In requirendis« biskupima sinode u Kartagi, 27. siječnja 417. (<i>Prvenstvo Rimske Stolice</i>).....	57
218-219	Pismo »Inter ceteras Ecclesiae Romanae« Silvanu i ostalim očima sinode u Milevi, 27. siječnja 417. (<i>Prvenstvo Rimske stolice / Nužnost krštenja</i>).....	57
ZOSIM: 18. ožujka 417. - 26. prosinca 418.		
221	Pismo »Quamvis Patrum« sinodi u Kartagi, 21. ožujka 418. (<i>Učiteljski autoritet rimskog biskupa</i>).....	58
222-230	15. (16.) sinoda u KARTAGI, započeta 1. ožujka 418.....	58
	(<i>Izvorni grijeh/ Milost</i>).....	59
231	»Epistula tractoria« Istočnim Crkvama, između lipnja i kolovoza 418. (<i>Izvorni grijeh</i>).....	61
BONIFACUE I.: 29. prosinca 418. - 4. rujna 422.		
232	Pismo »Retro maioribus« biskupu Rufu iz Tesalije, 11. ožujka 422. (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>).....	61
233	Pismo »Institutio« biskupima Tesalije, 11. ožujka 422. (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>).....	61
234-235	Pismo »Manet beatum« Rufinu i ostalim biskupima Makedonije itd., 11. ožujka 422. (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>).....	62
CELESTIN I.: 10. rujna 422. - 27. srpnja 432.		
236	Pismo »Cuperemus quidem« biskupima pokrajina Vienne i Narbone, 26. srpnja 428. (<i>Ponovno pomirenje na času smrti</i>).....	62
237	Pismo »Apostolici verba« biskupima Galije, svibanj 431. (<i>Augustinov autoritet</i>).....	63
238-249	Pseudo-celestinsko poglavlje, odnosno »Indiculus« (<i>Milost</i>).....	63
EFEŠKI SABOR (3. opći): 22. lipnja - rujna 431.		
250-264	1. sjednica ćirilovaca, 22. lipnja 431.....	68
250-251	a) 2. pismo Ćirila Aleksandrijskog Nestoriju (»Katafliarousimen«) (<i>Utjelovljenje Sina Božjega</i>).....	68
251a-251e	b) 2. Nestorijevo pismo Ćirilu (»Tas men kath' hemon hybreis«) (<i>Sjedinjenost naravi u Kristu</i>).....	69
252-263	c) Anateme Ćirila Aleksandrijskog koje su pridodane pismu sinode u Aleksandriji »Tou soteris hemon« Nestoriju (= 3. Ćirilovo pismo Nestoriju) (<i>Sjedinjenost naravi u Kristu</i>).....	71
264	d) Saborska odluka protiv Nestorija.....	72

265-266	6. sjednica Ćirilovih pristaša, 22. srpnja 431. (<i>Nicejski sažetak vjerovanja</i>).....	73
267-268	2. sjednica Ćirilovih pristaša, 31. kolovoz (?) 431.: Saborsko pismo (<i>Osuda pelagijanstva</i>).....	73

KSISTO (SIKSTO) III.: 31. srpnja 432. - 19. (18.?) kolovoza 440.

271-273	Usaglašena izjava Ćirila Aleksandrijskog i biskupa antiohijske Crkve, proljeće 433. (<i>Dvije naravi u Kristu</i>). . . .	74
---------	---	----

LEONI VELIKI: 29. rujna 440. - 10. studenog 461.

280-281	Pismo »Ut nobis gratulationem« biskupima u Kampaniji, Picena i Tuskije, 10. listopada 443. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	75
282	Pismo »Quanta fraternitati« biskupu Anastaziju Tesalskom, god. 446 (?) (<i>Crkvena hijerarhija i monarhija</i>).....	75
283-286	Pismo »Quam laudabiliter« biskupu Turibiju iz Astorge, 21. srpnja 447. (<i>Zablude priscilijanaca / Trojstvo / Narav ljudske duše / Narav đavla</i>).....	75
290-295	Pismo »Lectis dilectionis tuae« biskupu Flavijanu iz Carigrada, («Tomus [I] Leonis»), 13. lipnja 449. (<i>Utjelovljenje Riječi</i>).....	77
296-299	Pismo »Licet per nostros« Julijanu iz Kosa, 13. lipnja 449. (<i>Utjelovljenje Riječi</i>).....	79

KALCEDONSKI SABOR (4. opći): 8. listopada - početak studenog 451.

300-303	5. sjednica, 22. listopada 451.: Kalcedonski sažetak vjerovanja (<i>Naravi u Kristu</i>).....	81
304-305	7. (15.) sjednica: Kanoni (<i>Simonija/Mješovite ženidbe / Primanje krštenja u krivovjerju</i>).....	83
306	Sinodalno pismo »Eplesthe haraš« papi Leonu I., početak studenog 451. (<i>Prvenstvo Rimske Stolice</i>).....	83
308-310	Pismo »Sollicitudinis quidem tuae« biskupu Teodoru iz Frejusa (južna Francuska), 11. lipnja 452. (<i>Sakramentpokore</i>).....	84
311-316	Pismo »Regressus ad nos« biskupu Niceti iz Akvileje, 21. ožujka 458. (<i>Ženidba / Krštenje</i>).....	85
317-318	Pismo »Promisisse me memini« caru Leonu I., 17. kolovoza 458. (<i>Naravi u Kristu</i>).....	86
319-320	Pismo »Frequenter quidem« biskupu Neu iz Ravene, 24. listopada 458. (<i>Krštenje krivovjernika</i>).....	87
321-322	Pismo »Epistolas fraternitatis« biskupu Rustiku iz Narbonne, god. 458. ili 459. (<i>Redovnički zavjeti</i>).....	88
323	Pismo »Magna indignatione« biskupima Kampnije itd., 6. ožujka 459. (<i>Tajna ispovijed</i>).....	88
325-329	Statuta Ecclesiae Antiqua, sredina ili svršetak 5. stoljeća (<i>Provjera vjere prije biskupskog posvećenja / Posvećenje polaganjem ruku</i>).....	89

SIMPLICIJE: 3. ožujka 468. - 10. ožujka 483.	
330-342	Sinoda u ARLESU, god. 473.: Pismo podlaganja svećenika Lucida (<i>Milost i predodređenje</i>).....90
343	Pismo »Quantum presbvtorum« biskupu Akaciju iz Carigrada, 10. siječnja 476. (<i>Autoritet rimskih biskupa i općih sabora</i>).....92
FELIKS II. (III.): 13. ožujka 483. - 1. ožujka 492.	
345	Pismo »Quoniam pietas« caru Zenonu, 1. kolovoza 484. (<i>Sloboda Crkve</i>).....93
GELAZIJE I.: 1. ožujka 492. - 21. studenog 496.	
347	Pismo »Famuli vestrae pietatis« caru Anastaziju I., god. 494. (<i>Dvostruka vlast na zemlji</i>).....93
348	Sinoda u RIMU: Dokumenti o odrješenju Misena, 13. svibnja 495. (<i>Ovlaštenje Crkve za opraštenje grijeha</i>).....94
349	Sporazum »Ne forte« o kazni anateme, god. 495. (<i>Opraštanje grijeha</i>).....95
350-354	»Decretum Gelasianum«, odnosno dekretalno pismo o priznavanju i nepriznavanju knjiga, vrijeme nesigurno (<i>Prednost Rimske stolice /Autoritet općih sabora / Knjige vjernika i nevjernika</i>).....96
355	Sporazum »Necessarium quoque« protiv Eutiha i Nestorija, vrijeme nesigurno (<i>Naravi u Kristu</i>).....98
ANASTAZIJE II.: 24. studenog 496. - 17. (19.?) studenog 498.	
356	Pismo »Exordium pontificatus mei« caru Anastaziju I., svršetak 496. (<i>Dijeljenje sakramenata po odijeljenima</i>).....98
357-359	Pismo »In prolixitate epistolae« biskupu Laurenciju iz Lignida (Ilirija), god. 497. (<i>Sažetak vjerovanja</i>).....99
360-361	Pismo »Bonum atque iucundum« biskupima Galije, 23. kolovoza 498. (<i>Porijeklo duša /Izvorni grijeh</i>).....100
SIMAH: 22. studenog 498. - 19. srpnja 514.	
362	Pismo »Ad augustae memoriae« caru Anastaziju I., između 506. i 512. (<i>Dvostruka vlast na zemlji</i>).....101
HORMIZDA: 20. srpnja 514. - 6. kolovoza 523.	
363-365	»Libellus fidei« pape Hormizde poslan u Carigrad 11. kolovoza 515. (<i>Ispovijest vjere protiv kristoloških zablude</i>)102
366	Pismo »Sicut ratione« afričkom biskupu Posesoru, 13. kolovoza 520. (<i>Autoriteti u pitanjima učenja o milosti</i>).....103
367-369	Pismo »Inter ea quae« caru Justinu, 26. ožujka 521. (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi</i>).....103

	FELIKS III. (IV.): 12. srpnja 526. - 22. rujna 530.	
370-397	2. sinoda u ORANGE-u, počela 3. srpnja 529.....	105
370	a) Predgovor.....	105
371-395	b) Kanoni (<i>Izvorni grijeh/Milost</i>).....	105
396-397	c) Zaključna riječ koju je sastavio biskup Cezarije Arleški (<i>Milost / Sloboda / Predodređenje</i>).....	110
	BONIFACIJE II.: 22. rujna 530. - 17. listopada 532.	
398-400	Pismo »Per filium nostrum« biskupu Cezariju Arleškom, 25. siječnja 531. (<i>Potvrđivanje 2. sinode u Orangeu</i>).....	111
	IVAN II.: 2. siječnja 533. - 8 svibnja 535.	
401-402	Pismo »Olim quidem« senatorima Carigrada, ožujak 534. (<i>Komunikacija vlastitosti / Sažetak kristologije</i>).....	112
	VIGILIJUE: (29. ožujka) 11. studenog 537. - 7. lipnja 555.	
403-411	Edikt cara Justinijana carigradskom patrijarhu Menasu, objavljen na sinodi u Carigradu, god. 543. (<i>Anateme protiv Origena</i>).....	114
412-415	Pismo »Dum in sanctae« sveukupnom narodu Božjem, 5. veljače 552. (Sažetak vjerovanja pape Vigilija).....	115
416-420	Konstitucija (I) »Inter innumeras sollicitudines« o »Tri poglavlja« caru Justinijanu, 14. svibnja 553. (<i>Zablude nestorijanstva</i>).....	116
	2. CARIGRADSKI SABOR (5. opći): 5. svibnja - 2. lipnja 553.	
421-438	8. sjednica, 2. lipnja 553.: Kanoni (<i>Anateme o »Tri poglavlja«</i>).....	117
	PELAGIJE I.: 16. travnja 556. - 3. (4.?) ožujka 561.	
441-443	Pismo »Humani generis« kralju Hildebertu I., 3. veljače 557. (<i>»Fides Pelagii«</i>).....	122
444	Okružnica »Vas electionis« sveukupnom narodu Božjem, oko 557. (<i>Autoritet općih sabora</i>).....	124
445	Pismo »Admonemus ut« biskupu Gaudenciju iz Volterre, između rujna 558. i 2. veljače 559. (<i>Forma krštenja</i>).....	125
446	Pismo »Adeone te« biskupu [Ivanu], početkom 559. (<i>Jedinstvo s Apostolskom Stolicom</i>).....	125
447	Pismo »Relegentes autem« patriciju Valerijanu, ožujak ili početak travnja 559. (<i>Papa kao tumač saborskih dekreta</i>).....	126
	IVAN III.: 17. srpnja 561. - 13. srpnja 574.	
451-464	1. sinoda u BRAGI (Portugal) počela 1. svibnja 561.: anateme protiv priscilijanaca i dr. (<i>Trojstvo / Krist / Stvaranje / Upravljanje svijetom</i>).....	126

PELAGIJE II.: 26. studenog 579. - 7. veljače 590.	
468-469	Pismo »Dilectionis vestrae« odijeljenim biskupima Istre, god. 585. ili 586. (<i>Jedinstvo s Rimskom stolicom</i>).....128
470	3. sinoda u TOLEDU, počela 8. svibnja 589.: Ispovijest kralja Rekareda (<i>Trojstvo</i>).....129
GRGUR I. VELIKI: 3. rujna 590. - 12. ožujka 604.	
472	Pismo »Consideranti mini« patrijarhama, veljače 591. (<i>Autoritet općih sabora</i>).....130
473	Pismo »O quam bona« biskupu Vigiliju Arteškom, 12. kolovoza 595. (<i>Simonija</i>).....130
474-476	Pismo »Sicut aqua« patrijarhu Eulogiju iz Aleksandrije, kolovoz 600. (<i>Znanje Kristove duše</i>).....131
477	Pismo »Litterarum tuarum jDrimordia « biskupu Serenu iz Marseillea, listopad 600. (<i>Štovanje slika svetaca</i>).....132
478-479	Pismo »Quia caritati nihil« biskupima Iberije (Gruzije) oko 22. lipnja 601. (<i>Krštenje i posvećenje krivovjernih / Hipostatsko sjedinjenje</i>).....133
480	Pismo »Qui sincera« biskupu Pashaziju iz Napulja, studeni 602. (<i>Tolerancija</i>).....134
HONORIJE I.: 27. listopada 625. - 12. listopada 638.	
485-486	4. sinoda u TOLEDU, počela 5. prosinca 633.: Poglavlje (<i>Trojstveno-kristološka vjeroispovijest / Ivanovo Otkrivenje</i>)134
487	Pismo »Scripta fraternitatis« patrijarhu Sergiju iz Carigrada, god. 634. (<i>Dvije volje i djelovanja u Kristu</i>).....135
488	Pismo »Scripta dilectissimi filii« Sergiju iz Carigrada, god. 634. (<i>Dva djelovanja u Kristu</i>).....136
490-493	6. sinoda u TOLEDU, počela 9. siječnja 638. (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi</i>).....137
IVAN IV.: 24. prosinca 640. - 12. listopada 642.	
496-498	Pismo »Dominus qui dixit« caru Konstantinu III. (<i>Obrana pape Honorija</i>), proljeće 641.....138
MARTIN I.: 5.(?) srpnja 649. - 17. lipnja 653. (16. rujna 655.)	
500-522	Sinoda u LATERANU, 5.-31. listopada 649.....139
500	a) Sažetak vjerovanja (<i>Dvije volje i djelovanja u Kristu</i>).....140
501-522	b) Kanoni (<i>Trojstveno-kristološke zablude</i>).....
ADEODAT II.: 11. travnja 672. - 17. (16.?) lipnja 676.140	
525-541	11. sinoda u TOLEDU, počela 7. studenog 675.: Sažetak vjerovanja (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi / Otkupljenje / Sudbina čovjeka nakon smrti</i>)144
AGATON: 27. lipnja 678. - 10. siječnja 681.	

542-545	Pismo »Consideranti mini« caru, 27. ožujka 680. (Trojstvo / Utjelovljenje Riječi).....	149
546-548	Sinoda u RIMU: sinodalno pismo »Omnium bonorum spes« caru, 27. ožujka 680. (Trojstvo / Utjelovljenje Riječi).....	151
3. CARIGRADSKI SABOR (6. opći): 7. studenog 680. - 16. rujna 681.		
550-552	13. sjednica, 28. ožujka 681. (Osuda monoteleta i pape Honorija I.).....	152
553-559	18. sjednica, 16. rujna 681. (Definicija o dvije volje i o djelovanjima u Kristu).....	153
LEON II.: 17. kolovoza 682. - 3. srpnja 683.		
561-563	Pismo »Regi regum« caru Konstantinu IV., otprilike kolovoz 682. (Potvrđivanje odluka 3. carigradskog sabora).....	155
BENEDIKT II.: 26. lipnja 684. - 8. svibnja 685.		
564	14. sinoda u TOLEDU, 14.-20. studenog 684. (Naravi u Kristu).....	156
SERGIJE I.: 15. prosinca 687. - 8. rujna 701.		
566-567	15. sinoda u TOLEDU, počela 11. svibnja 688.: Julijanova obrana (Trojstvo / Utjelovljenje Riječi).....	157
568-575	16. sinoda u TOLEDU, počela 2. svibnja 693.: Sažetak vjerovanja (Trojstvo / Utjelovljenje Riječi/ Uskrsnuće mrtvih / Kristova Crkva).....	158
GRGUR II.: 19. svibnja 715. - 11. veljače 731.		
580	Pismo »Desiderabilem mihi« Bonifaciju, 22. studenog 726. (Forma i djelatelj krštenja).....	161
581	Pismo »Ta grammata« caru Leonu III. između 726. i 730. (Štovanje slika svetaca).....	162
GRGUR III.: 18. ožujka 731. - 28.(29.?) studenog 741.		
582-583	Pismo »Magna nos habuit« biskupu Bonifaciju, oko 732. (Krštenje / Misna žrtva za umrle).....	162
ZAHARIJA: 10. (3.?) prosinca 741. - 22. (15.?) ožujka 752.		
586	Pismo »Suscipientes sanctissimae fraternitatis« nadbiskupu Bonifaciju iz Mainza, 5. studenog 744. (Simonija).....	163
587	Sinoda u RIMU, 3. sjednica, 25. listopada 745. (Kristov silazak u podzemlje).....	164
588	Pismo »Virgilije i Sedonije« nadbiskupu Bonifaciju iz Mainza, 1. srpnja 746. (745.?) (Nakana i forma krštenja).....	164
589	Pismo »Sacris liminibus« nadbiskupu Bonifaciju iz Mainza, 1. svibnja 748. (Nakana i forma krštenja).....	164

	STJEPAN II. (III.): 26. ožujka 752. - 26. travnja 757.	
592	Odgovori iz Quiercya (Oisea), god. 754. (<i>Forma krštenja</i>).....	165
	HADRIJAN I.: 9. veljače 772 - 25. prosinca 795.	
595-596	Pismo »Institutio universalis« španjolskim biskupima, između 785. i 791. (<i>Zabluda adopcijanaca / Predodređenje</i>).....	165
	2. NICEJSKI SABOR (7. opći): 24. rujna - 23. listopada 787.	
600-603	7. sjednica, 13. listopada 787. (<i>Definicija o svetim slikama</i>).....	166
604-609	8. sjednica, 23. listopada 787. (<i>Izbori za svete službe / Osude</i>).....	168
610-611	Pismo »Si tamen licet« biskupima Španjolske, između 793. i 794. (<i>Zablude adopcijanstva</i>)	
612-615	Sinoda u FRANKFURTU (Majna), otprilike lipanj 794.....	169
612-614	a) Sinodalno pismo francuskih biskupa španjolskim biskupima (<i>Pobijanje adopcijanstva</i>).....	170
615	b) Kapitulari sinode (<i>Osuda adopcijanaca</i>).....	170
	LEON III.: 27. prosinca 795. - 12. lipnja 816.	
616-619	Sinoda u FRIAULU, god. 796. ili 797.: sažetak vjerovanja (<i>Trojstvo / Kristovo sinovstvo</i>).....	171
	LEON IV.: 10. travnja 847. - 17. srpnja 855.	
620	Sinoda u PAVIJI, god. 850. (<i>Bolesničko pomazanje</i>).....	172
621-624	Sinoda u QUIERCYU, svibanj 853. (<i>Sloboda / Predodređenje</i>).....	173
625-633	Sinoda u VALENCIJI, 8. siječnja 855. (<i>Predodređenje</i>).....	174
	NIKOLA I.: 24. travnja 858. - 13. studenog 867.	
635-637	Sinoda u RIMU, god. 862. (<i>Zablude teopasijanaca / Djelovanje krštenja</i>).....	177
638-642	Pismo »Proposueramus quidem« caru Mihajlu, 28. rujna 865. (<i>Neovisnost Crkve i Apostolske Stolice</i>).....	179
643-648	Odgovori »Ad consulta vestra« Bugarima, 13. studenog 866. (<i>Oblik ženidbe / Oblik i djelitelj krštenja / Sloboda vjere / Priznanje pod mučenjem</i>).....	180 181
	HADRIJAN II.: 14. prosinca 867. - 14. prosinca 872.	
	4. CARIGRADSKI SABOR (8. opći): 5. listopada 869. - 28. veljače 870.	
650-664	10. sjednica, 28. veljače 870.: Kanoni (<i>Predaja / Štovanje / slika svetaca / Jedinstvenost ljudske duše / Vodstvo Crkve / Prvenstvo Rimske Stolice</i>).....	182 184

	IVAN VIII.: 14. prosinca 872. - 16. prosinca 882.	
668	Pismo »Unum est« knezovima Sardinije, oko rujna 873. (Ropstvo).....	186
	STJEPAN V. (VI.): rujna 885. - 14. rujna 891.	
670	Pismo »Consulisti de infantibus« nadbiskupu Ludbertu iz Mainza, između 887. i 888. (»Božji sudovi«).....	187
	IVAN XV.: kolovoz 985. - ožujak 996.	
675	Enciklika »Cum conventus esset« biskupima i opatima Francuske i Njemačke, 3. veljače 993. (Štovanje svetaca).....	188
	LEON IX.: 12. veljače 1049. - 19. travnja 1054.	
680-686	Pismo »Congratulamur vehementer« Petru, antiohijskom patrijarhu, 13. travnja 1053. (sažetak vjerovanja).....	189
687-688	Pismo »Ad splendidum nitentis« Petru Damianiju, god. 1054. (Spolne zablude).....	191
	NIKOLA II.: 6. prosinca 1058. - 27. srpnja 1061.	
690	Sinoda u RIMU, god. 1059. (Ispovijest vjere u euharistiju: Berengar iz Toursa).....	192
691-694	Sinoda na LATERANU, travanj 1060. (Simonistička ređenja).....	193
	ALEKSANDAR II.: 1. listopada 1061. - 21. travnja 1073.	
695	Pismo »Super causas« biskupu Reinaldu iz Coma, god. 1063. (»Božji sudovi«).....	194
698	Pismo »Licet ex« knezu Landolfu iz Beneventa, god. 1065. (Tolerancija).....	195
	GRGUR VII.: 22. travnja 1073. - 25. svibnja 1085.	
700	Sinoda u RIMU: sažetak vjerovanja Berengara iz Toursa, 11. veljače 1079. (Euharistijska prisutnost Kristova).....	
	URBAN II.: 12. ožujka 1088. - 29. srpnja 1099.	
701	Pismo »Debent subditi« biskupu Petru iz Pistoie i opatu Ristiku iz Vallombrese, god. 1088. (Simonistička ređenja).....	195
702	Pismo »Gaudeamus filii« Lanza, Rudolvu i dr., 1. veljače 1091. (Simonistička ređenja).....	196
703	Sinoda u BENEVENTU, počela 18. ožujka 1091. (Sakramentalni karakter đakonata).....	196
	PASHAL II.: 14. kolovoza 1099. - 21. siječnja 1118.	
704	Sinoda na LATERANU, korizma 1102. (Poslušnost prema Crkvi).....	197

705	Sinoda u GUASTALLI, 22. listopada 1106. (<i>Krivovjernačka i simonistička ređenja</i>).....	197
706-708	Sinoda na LATERANU, 7. ožujka 1110. (<i>Pljačkanje brodolomaca / Simonija</i>).....	198
KALIKST II.: 2. veljače 1119. - 13. prosinca 1124.		
1. LATERANSKI SABOR (9. opći): 18. - 27. ožujka (6. travnja?) 1123.		
710-712	Kanoni, 27. ožujka 1123. (<i>Simonija / Celibat / Investitura</i>).....	198
INOCENT II.: 14. veljače 1130. - 24. rujna 1143.		
2. LATERANSKI SABOR (10. opći): počeo 4. travnja 1139.		
715-718	Kanoni (<i>Simonija / Uzimanje kamata / Sakramenti</i>).....	199
721-739	Sinoda u SENSU, počela 2. srpnja 1140. (1141.?) (<i>Zablude Petra Abelarda</i>).....	201
741	Pismo »Apostolicam Sedem« biskupu iz Cremona, vrijeme nesigurno (<i>Krštenje željom</i>).....	202
EUGEN III.: 15. veljače 1145. - 8. srpnja 1153.		
745	Sinoda u REIMSU, počela 21. ožujka 1148. (<i>Trojstvo</i>).....	203
ALEKSANDAR III.: 7. rujna 1159. - 30. kolovoza 1181.		
747	Sinoda u TOURSU, počela 19. svibnja 1163. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	204
748	Pismo »Ex litteris tuis« sultanu koji stoluje u Ikoniju, god. 1169. (<i>Tijelo Marijino</i>).....	205
749	Pismo »Cum in nostra« nadbiskupu Wilhelmu iz Sensa, 28. svibnja 1170. (<i>Zabluda Petra Lombarda o Kristovu čovještvu</i>).....	205
750	Pismo »Cum Christus« nadbiskupu Wilhelmu iz Reimsa, 18. veljače 1177. (<i>Zabluda o Kristovu čovještvu</i>).....	205
3. LATERANSKI SABOR (11. opći): 5. - 19. (22.?) ožujka 1179.		
751	3. sjednica, 19. ili 22. ožujka: poglavlje (<i>Simonija</i>).....	206
753	Pismo »In civitate tua« nadbiskupu Genove, vrijeme nesigurno (<i>Nedozvoljeni kupoprodajni ugovor</i>).....	206
754	Pismo »Ex publico instrumento« biskupu iz Brescie, vrijeme nesigurno (<i>Ženidbena veza</i>).....	207
755-756	Pismo (ulomci) »Verum post« nadbiskupu Salerna, vrijeme nesigurno (<i>Ženidbena privola</i>).....	207
757-758	Pismo (ulomci) biskupu Ponciju iz Clermonta (?), vrijeme nesigurno (<i>Forma krštenja</i>).....	208
LUCIJE III.: 1. rujna 1181. - 25 studenog 1185.		
760-761	Sinoda u VERONI, svršetak listopada _ početak studenog 1184. (<i>Zablude laičkih sekti o ovlastima hijerarhije</i>).....	208

762	Pismo »Dilectae in Christo« biskupu Simonu Meauxu, vrijeme nesigurno (<i>Kastracija</i>).....	209
URBAN III.: 25. studenog 1185. - 19./20. listopada 1187.		
764	Pismo »Consuluit nos« svećeniku iz Brescie, vrijeme nesigurno (<i>Uzimanje kamata</i>).....	209
INOCENT III.: 8. siječnja 1198. - 16 srpnja 1216.		
766	Pismo »Cum apud sedem« nadbiskupu Ymbertu iz Arlesa, 15. srpnja 1198. (<i>Sakramentalni oblik ženidbe</i>).....	210
767	Pismo »Sicut univesitatis« konzulu Acerbu iz Firence, 30. listopada 1198. (<i>Dvostruka vlast na zemlji</i>).....	210
768-769	Pismo »Quanto te magis« biskupu Ugu iz Ferrare, 1. svibnja 1199. (<i>Ženidbena veza / Pavlovska povlastica</i>).....	211
770-771	Pismo »Cum ex iniuncto« stanovnicima Metza, 12. srpnja 1199. (<i>Tumačenje Sv. pisma / Crkveno učiteljstvo</i>).....	211
772-773	Konstitucija »Licet perfidia Iudaeorum«, 15. rujna 1199. (<i>Tolerancija</i>).....	211
774-775	Pismo »Apostolicae Sedis primatus« carigradskom patrijarhu, 12. studenog 1199. (<i>Prvenstvo Rimske Stolice</i>).....	213
776	Pismo »Ex parte tua« biskupu Modene, god. 1200.....	215
777-779	Pismo »Gaudemus in Domino« biskupu iz Tiberiasa, početak 1201. (<i>Ženidba pogana / Pavlovska povlastica</i>).....	215
780-781	Pismo »Majores Ecclesiae causas« nadbiskupu Ymbertu iz Arlesa, svršetak 1201. (<i>Učinak krštenja</i>).....	215
782-784	Pismo »Cum Marthae circa« nadbiskupu Ivanu iz Lyona, 29. studenog 1202. (<i>Sakramentalna forma euharistije / Elementi euharistije / Voda i misno vino</i>).....	216
785	Pismo »Cum venisset« nadbiskupu Baziliju iz Tarnova (Bugarska), 25. veljače 1204. (<i>Djelitelj krizme</i>).....	217
786	Pismo »Ex parte tua« nadbiskupu Andriji iz Lunda, 12. siječnja 1206. (<i>Prestanak valjane ženidbe redovničkim zavjetom</i>).....	219
787	Pismo »Non ut apponeres« nadbiskupu Thoriasu iz Trondheima (Norveška), 1. ožujka 1206. (<i>Materija krštenja</i>).....	219
788	Pismo »Debitum officii pontificalis« biskupu Bertoldu (odnosno Bertrandu) iz Metza, 28. kolovoza 1206. (<i>Djelitelj krštenja / Krštenje željom</i>).....	219
789	Pismo »De homine qui« voditeljima rimskog bratstva, 22. rujna 1208. (<i>Fingirano misno slavlje</i>).....	220
790-797	Pismo »Eius exemplo« nadbiskupu Tarragone, 18. prosinca 1208. (<i>Sažetak vjerovanja za valdenze</i>).....	220
798	Pismo »In quadam nostra« biskupu Ugu iz Ferrare, 5. ožujka 1209. (<i>Voda u misnom vinu</i>).....	223
799	Pismo »Licet apud« biskupu Heinrichu iz Strassboura, 9. siječnja 1212. (<i>»Božji sudovi«</i>).....	224

4. LATERANSKI SABOR (12. opći): 11.-30. studenog 1215.

800-802	Pogl. 1. Katolička vjera (<i>Definicija protiv albingenza i katara</i>).....	224
803-808	Pogl. 2. Zablude Joakima iz Fiore (<i>Trojstvo</i>).....	225
809	Pogl. 3. O krivovjericima [valdenzima] (<i>Kanonsko poslanje</i>).....	228
810	Pogl. 4. Oholost grka u odnosu na latine (<i>Preziranje latinskog obreda</i>).....	228
811	Pogl. 5. Čast patrijarha (<i>Prvenstvo Rimske stolice</i>) •.....	229
812-814	Pogl. 21. Vršenje ispovijedi, čuvanje tajne od strane svećenika i primanje pričesti za Uskrs.....	229
815	Pogl. 22. Bolesnici se moraju prije brinuti za dušu nego li za tijelo.....	230
816	Pogl. 41. Potrebna je dobra vjera kod zaposjedanja.....	230
817	Pogl. 51. Zabrana tajnih ženidbi.....	230
818-819	Pogl. 62. Relikvije svetaca (<i>Postupak s relikvijama /Zloporabe kod oprosta</i>).....	231
820	Pogl. 63. Simonija..... •.....	231

HONORIJE III.: 18. srpnja 1216. - 18. ožujka 1227.

822	Pismo »Perniciosus valde« nadbiskupu Olafu iz Uppsale, 13. prosinca 1220. (<i>Voda u misnom vinu</i>).....	232
-----	--	-----

GRGUR IX.: 19. ožujka 1227. - 22. kolovoza 1241.

824	Pismo »Ab Aegyptiis argenta« pariškim teolozima, 7. srpnja 1228. (<i>Teološka terminologija i predaja</i>).....	232
825	Pismo »Consultationi tuae« nadbiskupu Bariju, 12. studenog 1231. (<i>Sakramentalni pečat kod ređenja</i>).....	233
826	Pismo »Presbvtter et diaconus« biskupu Olafu iz Lunda, 9. prosinca 1232. (<i>Materija i forma ređenja</i>).....	233
827	Dekret u ulomcima »Si condiciones« između 1227. i 1234. (<i>Nevaljalost braka pod uvjetom</i>).....	234
828	Pismo »Naviganti vel« bratu R., između 1227. i 1234. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	234
829	Pismo »Cum sicut ex« nadbiskupu Sigurdu iz Trondheima (Norveška), 8. srpnja 1241. (<i>Materija krštenja</i>).....	234

INOCENT IV.: 25. lipnja 1243. - 7. prosinca 1254.

1. LYONSKI SABOR (13. opći): 28. lipnja - 17. srpnja 1245.

830-839	Pismo »Sub catholicae professione« biskupu Tuskuluma, izaslaniku Apostolske stolice kod Grka, 6. ožujka 1254. (<i>Obredi i doktrina</i>).....	235
---------	---	-----

ALEKSANDAR IV.: 12. prosinca 1254. - 25. svibnja 1261.	
840-844	Pismo »Romanus Pontifex de summi«, 5. listopada 1256. (<i>Zablude Wilhelma od St. Amoura</i>)..... 237
URBAN IV.: 29. kolovoza 1261. - 2. listopada 1264.	
846-847	Bula »Transiturus de hoc mundo«, 11. kolovoza 1264. (<i>Euharistija kao spomen na Krista i hrana duše</i>)..... 238
KLEMENT IV.: 5. veljače 1265. - 29 studenog 1268.	
849	Pismo »Quanto sincerius« nadbiskupu Maurinu iz Narbonne, 28. listopada 1267. (<i>Prisutnost Kristova u euharistiji</i>)..... 239
GRGUR X.: 1. rujna 1271. - 10 siječnja 1276.	
2. LYONSKI SABOR (14. opći): 7. svibnja - 17. srpnja 1274.	
850	2. sjednica, 18. svibnja 1274.: Konstitucija o uzvišenom Trojstvu i katoličkoj vjeri (<i>Izlazak Duha Svetoga</i>)..... 240
851-861	4. sjednica, 6. srpnja 1274.: Pismo cara Mihajla papi Grguru (<i>Ispovijest vjere</i>)..... 240
BONIFACIJE VIII.: 24. prosinca 1294. - 11. listopada 1303.	
866	Bula »Saepe sanctam Ecclesiam«, 1. kolovoza 1296. (<i>Zablude »braće novog duha«</i>)..... 243
868	Bula »Antiquorum habet«, 22. veljače 1300 (<i>Oprosti</i>)..... 243
870-875	Bula »Unam sanctam«, 18. studenog 1302. (<i>Jednost i ovlast Crkve</i>)..... 244
BENEDIKT XI.: 22. listopada 1303. - 7. srpnja 1304.	
880	Konstitucija »Inter cunctas sollicitudines«, 17. veljače 1304. (<i>Ponavljanje ispovijedi</i>)..... 246
KLEMENT V.: 5. lipnja 1305. - 20. travnja 1314.	
VIENNSKI SABOR (15. opći): 16. listopada 1311. - 6. svibnja 1312.	
891-908	3. sjednica, 6. svibnja 1312..... 246
891-899	a) Konstitucija »Ad nostrum qui« (<i>Zablude begarda i begina</i>)..... 247
900-904	b) Konstitucija »Fidei catholicae« (<i>Zablude pripisane Petru Ivanu Oliviju</i>)..... 248
906	c) Konstitucija »Ex gravi ad Nos« (<i>Uzimanje kamata</i>)..... 250
908	d) Konstitucija »Exivi de paradiso« (<i>Zavjet franjevačkog siromaštva</i>)..... 250
IVAN XXII.: 7. kolovoza 1316. - 4. prosinca 1334.	
910-916	Konstitucija »Gloriosam Ecclesiam«, 23. siječnja 1318. (<i>Crkva i sakramenti, protivfraticella</i>)..... 250
921-924	Konstitucija »Vas electionis«, 24. srpnja 1321. (<i>Zablude Ivana de Polliaco</i>)..... 252

925-926	Pismo »Nequaquam sine dolore« Armencima, 21. studenog 1321. (<i>Sudbina umrlih</i>).....	253
930-931	Konstitucija »Cum inter nonnullos«, 12. studenog 1323. (<i>Zablude spiritualista o Kristovom siromaštvu</i>).....	253
941-946	Konstitucija »Licet iuxta doctrinam« biskupu iz Worcestera, 23. listopada 1327. (<i>Zablude Marsilija iz Padove</i>).....	254
950-980	Konstitucija »In agro dominico«, 27. ožujka 1329. (<i>Zablude učitelja Eckharta</i>).....	255
990-991	Bula »Ne super his«, 3. prosinca 1334. (<i>Opoziv Ivana XXII.</i>).....	260
BENEDIKT XII.: 20. prosinca 1334. - 25. travnja 1342.		
1000-1002	Konstitucija »Benedictus Deus«, 29. siječnja 1336. (<i>Gledanje Boga / Pakao / Opći sud</i>).....	261
1006-1020	Dopis »Cum dudum« Armencima, kolovoz 1341. (<i>Zablude Armenaca</i>).....	262
KLEMENT VI.: 7. svibnja 1342. - 6. prosinca 1352.		
1025-1027	Jubilejska bula »Unigenitus Dei Filius«, 27. siječnja 1343. (<i>Milosno blago Crkve</i>).....	264
1028-1049	Opoziv Nikole iz Autrecourta, 25. studenog 1347.....	265
1050-1085	Pismo »Super quibusdam« Mekhitaru (= tješitelju), katolikosu Armenaca, 29. rujna 1351. (<i>Prvenstvo Rimske stolice / Mjesto čišćenja / Materija i djelitelj krizme / Doktrinarne razlike u odnosu na Armence</i>).....	267
URBAN V.: 28. rujna 1362. - 19. prosinca 1370.		
1087-1097	Opoziv koji je nametnut Dioniziju Foullechatu konstitucijom »Ex supernae clementiae« od 23. prosinca 1368.....	271
1087-1094	a) Prvi opoziv (31. siječnja 1365.).....	271
1095-1097	b) Izjave dodane drugom opozivu (12. travnja 1369.).....	272
GRGUR XI.: 30. prosinca 1370. - 26./27. ožujka 1378.		
1101-1103	Pismo kardinala Inkvizicije nadbiskupu Tarragone i Saragoze, 8. kolovoza 1371. (<i>Zablude Petra Banageta i Ivana iz Latone</i>).....	272
1110-1116	Bula »Salvator humani generis« nadbiskupu Rige i njegovim sufraganima, 8. travnja 1374. (<i>Krivi pravni principi u »Saksonskom ogledalu«</i>).....	273
1121-1139	Zablude Ivana Wyclifa, osuđene u pismu »Super periculosus« biskupima Canterburva i Londona, 22. svibnja 1377.....	274
BONIFACIJE IX.: 2. studenog 1389. - 1. listopada 1404.		
1145-1146	Papine bule koje se odnose na pravnu povlasticu samostana St. Osyth u Essexu, za dodjeljivanje viših redova, god. 1400. i 1403. -.....	277

1145	a) Bula »Sacrae religionis«, 1. veljače 1400.....	277
1146	b) Bula »Apostolicae Sedis«, 6. veljače 1403.....	278

GRGUR XII.: 30 studenog 1406. - 4. srpnja 1415.

SABOR U KONSTANZU (16. opći): 5. prosinca 1414. - 22. travnja 1418.

1151-1195	8. sjednica, 4. svibnja 1415.: Dekret pape Martina V. potvrđen 22. veljače 1418. (<i>Zablude Ivana Wyclifa</i>).....	279
1198-1200	13. sjednica, 15 lipnja 1415.: Dekret »Cum in nonnullis« pape Martina V. potvrđen 1. rujna 1425. (<i>Pričest pod prilikama kruha</i>).....	284
1201-1230	15. sjednica, 6. srpnja 1415.: Dekret pape Martina V. potvrđen 22. veljače 1418. (<i>Zablude Ivana Husa</i>).....	285
1235	15. sjednica, 6. srpnja 1415.: Dekret »Quilibet tyrannus« (<i>Ubojstvo tiranina</i>).....	289

MARTIN V.: 11. studenog 1417. - 20. veljače 1431.

1247-1279	Bula »Inter cunctas«, 22. veljače 1418. (<i>Upitnik za wiklifovce i husite</i>).....	289
1290	Bula »Gerentes ad vos« opatu cistercijskog samostana u Alzelli u Saskoj, 16. studenog 1427. (<i>Ovlasti posvećenja za svećenike</i>).....	293

EUGEN IV.: 3. ožujka 1431. - 23. veljače 1447.

FIRENTINSKI SABOR (17. opći): 26. veljače 1439. - kolovoz (?) 1445.

1300-1308	Bula o sjedinjenju s grcima »Laetentur caeli«, 6. srpnja 1439.....	293
1309	Dekret »Moyses vir Dei« protiv Bazelskog sabora, 4. rujna 1439. (<i>Ovisnost općih sabora o papi</i>).....	295
1310-1328	Bula o sjedinjenju s Armencima »Exultate Deo«, 22. studenog 1439.....	296
1330-1353	Bula o sjedinjenju s Koptima i Etiopljanima »Cantate Domino«, 4. veljače 1442.....	301

KALIKST III.: 8. travnja 1455. - 6. kolovoza 1458.

1355-1357	Konstitucija »Regimini universalis« biskupu Magdeburga, Naumburga i Halberstadta, 6. svibnja 1455. (<i>Uzimanje kamata / Ugovor o renti</i>).....	306
-----------	---	-----

PIJO II.: 19. kolovoza 1458. - 14. kolovoza 1464.

1361-1369	Osuđene tvrdnje Zanina de Solcija u pismu »Cum sicut accepimus«, 14. studenog 1459.....	307
1375	Bula »Exsecrabilis«, 18. siječnja 1460. (<i>Priziv pape na opći sabor</i>).....	308
1385	Bula »Inneffabilis summi providentia Patris«, 1. kolovoza 1464. (<i>Krv Kristova</i>).....	309

SIKSTO IV.: 9. kolovoza 1471. - 12. kolovoza 1484.

1391-1396	Izreke Petra de Rivo, osuđene u buli »Ad Christi vicarii«, od 3. siječnja 1474.: Dokument opoziva (<i>Zablude o istinitosti budućih događaja</i>).....	309
1398	Bula »Salvator noster« u korist crkve sv. Petra u Saintesu, 3. kolovoza 1476. (<i>Oprosti za mrtve</i>).....	310
1400	Konstitucija »Cum praeexcelsa«, 27. studenog 1477. (<i>Bezgrjesno začće Marijino</i>).....	311
1405-1407	Enciklika »Romani Pontificis provida«, 27. studenog 1477. (<i>Molitve za mrtve</i>).....	312
1411-1419	Izreke Petra iz Osme, osuđene u buli »Licet ea quae de nostro mandato«, 9. kolovoza 1479. (<i>Sakramentalna ispovijed i oprosti</i>).....	313
1425-1426	Konstitucija »Grave nimis«, 4. rujna 1483. (<i>Bezgrješno začće Marijino</i>).....	314
INOCENT VIII.: 29. kolovoza 1484. - 25. srpnja 1492.		
1435	Bula »Exposcit tuae devotionis« Ivanu iz Cireva, opatu samostana Citeauxa, biskupija Chalon-sur-Saone, 9. travnja 1489. (<i>Obuhvat svećeničkih ovlasti posvećenja</i>).....	314
JULIJE II.: 31. listopada 1503. - 21. veljače 1513.		
5. LATERANSKI SABOR (18. opći): 3. svibnja 1512. - 16. ožujka 1517.		
LEON X.: 11. ožujka 1513. - 1. prosinca 1521.		
1440-1441	8. sjednica, 19. prosinca 1513.: Bula »Apostolici regiminis« (<i>Neo-aristotelovci: Pietro Pomponazzi</i>).....	316
1442-1444	10. sjednica, 4. svibnja 1515.: Bula »Inter multiplices« (<i>Uzimanje kamata</i>).....	316
1445	11. sjednica, 19. prosinca 1516.: Bula »Pastor aeternus gregem« (<i>Papa i sabor</i>).....	318
1447-1449	Dekret »Cum postquam« Cajetanu de Vio, papinom izaslaniku, 9. studenog 1518. (<i>Oprosti</i>).....	318
1451-1492	Bula »Exsurge Domine«, 15. lipnja 1520. (<i>Zablude Martina Luthera</i>).....	319
PAVAO III.: 13. listopada 1534. - 10 studenog 1549.		
1495	Breve »Pastorale officium« nadbiskupu Toleda, 29. svibnja 1537. (<i>Sloboda i vlasništvo</i>).....	324
1497	Konstitucija »Altitudo divini consilii«, 1. lipnja 1537. (<i>Povlastica vjere</i>).....	325
TRIDENTSKI SABOR (19. opći): 13. prosinca 1545. - 4. prosinca 1563.		
1500	3. sjednica, 4. veljače 1546.: Dekret o sažetku vjerovanja.....	326
1501-1508	4. sjednica, 8. travnja 1546.....	327
1501-1505	a) Dekret o prihvaćanju svetih knjiga i predaja.....	327
1506-1508	b) Dekret o Vulgata-izdanju Biblije i o načinu tumačenja Svetog pisma.....	328
1510-1516	5. sjednica, 17. lipnja 1546.: Dekret o izvornom grijehu.....	328

1510-1516	5. sjednica, 17. lipnja 1546.: Dekret o izvornom grijehu.....	328
1520-1583	6. sjednica, 13. siječnja 1547.: Dekret o opravdanju.....	330
1600-1630	7. sjednica, 3. ožujka 1547.: Dekret o sakramentima.....	343

JULUE III.: 7. veljače 1550. - 23. ožujka 1555.

1635-1661	13. sjednica, 11. listopada 1551.: Dekret o sakramentu euharistije.....	346
1667-1719	14. sjednica, 25. studenog 1551.....	352
1667-1693	a) Učenje o sakramentu pokore.....	353
1694-1700	b) Učenje o sakramentu posljednjeg pomazanja.....	361
1701-1719	c) Kanoni za oba učenja.....	362

PUO IV.: 25. prosinca 1559. - 9. prosinca 1565.

1725-1734	21. sjednica, 16. srpnja 1562.: učenje i kanoni o pričesti pod obje prilike i pričest male djece.....	366
1738-1760	22. sjednica, 17. rujna 1562.....	369
1738-1759	a) Učenje i kanoni o misnoj žrtvi.....	369
1760	b) Dekret o molbi za odobrenjem kaleža.....	373
1763-1778	23. sjednica, 15. srpnja 1563.: Učenje i kanoni o sakramentu sv. reda.....	374
1797-1816	24. sjednica, 11. studenog 1563.....	377
1797-1812	a) Učenje i kanoni o sakramentu ženidbe.....	377
1813-1816	b) Kanoni o reformi ženidbe: dekret »Tametsi«.....	379
1820-1835	25. sjednica, 3. i 4. prosinca 1563.....	380
1820	a) Dekret o čistilištu, 3. prosinca 1563.....	380
1821-1825	b) Dekret o zazivanju, štovanju, i relikvijama svetaca i o svetim slikama, 3. prosinca 1563.....	381
1830	c) Dekret o općoj reformi, 3. prosinca 1563.....	382
1835	d) Dekret o oprostima, 4. prosinca 1563.....	383
1847-1850	Bula potvrde Tridentskog sabora »Benedictus Deus«, 26. siječnja 1564.....	383
1851-1861	»Tridentska pravila« za zabranu knjiga, potvrđena u konstituciji »Dominici gregis custodiae«, 24. ožujka 1564.....	384
1862-1870	Bula »Iniunctum nobis«, 13. studenog 1564. (<i>Tridentski sažetak vjerovanja</i>).....	387
1880	Konstitucija »Cum quorumdam hominum«, 7. kolovoza 1555. (<i>Trojstvo / Utjelovljenje Riječi</i>).....	388

PIJO V.: 7. siječnja 1566. - 1. svibnja 1572.

1901-1980	Bula »Ex omnibus afflictionibus«, 1. listopada 1567. (<i>Zablude Mihaela Baja</i>).....	389
1981-1982	Konstitucija »In eam pro nostro«, 28. siječnja 1571. (<i>Zamjenski poslovi</i>).....	399
1983	Konstitucija »Romani Pontificis«, 2. kolovoza 1571. (<i>Povlastica vjere</i>).....	400

GRGUR XIII.: 13. svibnja 1572. - 10 travnja 1585.	
1985-1987	Dekret za Grčko-Rusku crkvu, god. 1575. (<i>sažetak vjerovanja</i>).....400
1988	Konstitucija »Populis ac nationibus«, 25. siječnja 1585. (<i>Pavlovska povlastica</i>).....401
KLEMENT VIII.: 30. siječnja 1592. - 3. ožujka 1605.	
1989	Dekret svim redovničkim poglavarima, 26. svibnja 1593. (<i>Ispovjedna tajna</i>).....402
1990-1992	Instrukcija »Presbvtteri Graeci«, 30. kolovoza 1595.402 (<i>Krizma/ Potvrda</i>).....402
1994	Dekret Sv. oficija, 20. lipnja 1602. (<i>Ispovijed</i>).....403
1995	Dekret Sv. oficija, 7. lipnja 1603. (<i>Ispovijed</i>).....404
PAVAO V.: 16. svibnja 1605. - 28. siječnja 1621.	
1997	Formula za okončanje rasprava o milosnoj pomoći, vrhovnim poglavarima Propovjedničkog reda i Družbe Isusove, poslana 5. rujna 1607.....405
1997a	Nagovor poslanicima kralja Filipa III. Španjolskog, 26. srpnja 1611. (<i>Sloboda naučavanja u pitanjima milosne pomoći</i>).....406
URBAN VIII.: 6. kolovoza 1623. - 29. srpnja 1644.	
1998	Dekret Sv. oficija, 23. srpnja 1639. (<i>Krštenje djece</i>).....406
INOCENT X.: 15. rujna 1644. - 7. siječnja 1655.	
1999	Dekret Sv. oficija, 24. siječnja 1647. (<i>Zablude Martina de Barcosa o dvostrukoj glavi Crkve</i>).....407
2001-2007	Konstitucija »Cum occasione« svim vjernicima, 31. svibnja 1653. (<i>Zablude Kornelija Jansena</i>).....408
2008	Dekret Sv. oficija, 23. travnja 1654. (<i>Sloboda učenja u pitanjima milosne pomoći</i>).....408
ALEKSANDAR VII.: 7. travnja 1655. - 22. svibnja 1667.	
2010-2012	Konstitucija »Ad beati Petri sedem«, 16. listopada 1656. (<i>Smisao riječi Kornelija Jansena</i>).....409
2013	Odgovor Sv. oficija, 11. veljače 1661. (<i>Ispovijed</i>).....410
2015-2017	Breve »Sollicitudo omnium ecclesiarum«, 8. prosinca 1661. (<i>Bezgrješno začće Marijino</i>).....410
2020	Konstitucija »Regiminis apostolici«, 15. veljače 1665. (<i>sažetak podlaganja za janzeniste</i>).....411
2021-2065	45 izreka osuđenih u dekretu Sv. oficija od 24. rujna 1665.412 i 18. ožujka 1666. (<i>Zablude »laksista«</i>).....412
2021-2048	a) Izreke 1-28 dekreta od 24. rujna 1665.....416
2049-2065	b) Izreke 29-45 dekreta od 18. ožujka 1666.....416

2070	Dekret Sv. oficija, 5. svibnja 1667. (<i>Sloboda učenja u odnosu na kajanje iz straha</i>).....	418
INOCENT XI.: 21. rujna 1676. - 12. kolovoza 1689.		
2090-2095	Dekret Sv. kongregacije koncila »Cum ad aures«, 12. veljače 1679. (<i>Pričest</i>).....	419
2101-2167	65 izreka, osuđenih u dekretu Sv. oficija od 2. ožujka 1679. (<i>Zablude »laksista«</i>).....	420
2170-2171	Dekret Sv. oficija, 23. studenog 1679. (<i>Božja svemoć: molinisti</i>).....	430
2175-2177	Dekret Sv. oficija, 26. lipnja 1680. (<i>Probabilizam i probabiliorizam</i>).....	430
2181-2192	Nacrt za instrukciju Sv. oficija od Kardinala Girolamo Casanate, oko listopada 1682. (<i>Zablude kvijetista</i>).....	431
2195	Dekret Sv. oficija, 18. studenog 1682. (<i>Ispovjedna tajna</i>).....	433
2201-2269	68 izreka osuđenih u dekretu Sv. oficija od 28. kolovoza i u konstituciji »Caelestis Pastor« od 20. studenog 1687. (<i>Zablude Miguela de Molinosa</i>).....	434
ALEKSANDAR VIII.: 6. listopada 1689. - 1. veljače 1691.		
2281-2285	Članak o galikanskom kleru (19. ožujka 1682.) proglašen nevažećim u konstituciji »Inter multiplices«, 4. kolovoza 1690. (<i>Papina prava</i>).....	441
2290-2292	Dekret Sv. oficija, 24. kolovoza 1690. (<i>Zablude o čudorednom djelovanju</i>).....	442
2301-2332	Dekret Sv. oficija, 7. prosinca 1690. (<i>Zablude janzenista</i>).....	443
INOCENT XII.: 12. srpnja 1691. - 27. rujna 1700.		
2340	Odgovor Sv. oficija kapucinskim misionarima, 23. srpnja 1698. (<i>Ženidba kao ugovor i sakrament</i>).....	448
2351-2374	Breve »Cum alias ad apostolatus«, 12. ožujka 1699. (<i>Zablude Francoisa de Fenelona</i>).....	448
KLEMENT XI.: 23. studenog 1700. - 19. ožujka 1721.		
2380	Odgovor Sv. oficija biskupu Quebece, 25. siječnja 1703. (<i>Istine koje posreduju spasenje</i>).....	451
2381-2382	Odgovor Sv. oficija buskupu Quebece, 10. svibnja 1703. (<i>Vjera i nakana kod primatelja sakramenata</i>).....	452
2390	Konstitucija »Vineam Domini Sabaoth«, 16. srpnja 1705. (<i>Poslušna šutnja</i>).....	452
2400-2502	Konstitucija »Unigenitus Dei Filius«, 8. rujna 1713.462 (<i>Zablude Pasquiera Quesnela</i>).....	453
KLEMENT XII.: 12. srpnja 1730. - 6. veljače 1740.		
2509-2510	Bula »Apostolicae providentiae officio«, 2. listopada 1733. (<i>Sloboda učenja o djelotvornosti milosti</i>).....	462

2511-2513	Apostolski dopis »In eminenti apostolatus specula«, 28. travnja 1738. (<i>Slobodni zidari</i>).....	462
BENEDIKT XIV.: 17. kolovoza 1740. - 3. svibnja 1758.		
2515-2520	Izjava »Matrimonia quae in locis«, 4. studenog 1741., (<i>Tajne ženidbe</i>).....	463
2522-2524	Konstitucija »Etsi pastoralis« za Italo-Grke, 26. svibnja 1742. (<i>Krizma / Bolesničko pomazanje</i>).....	465
2525-2540	Konstitucija »Nuper ad Nos«, 16. ožujka 1743. (<i>sažetak vjerovanja za istočnjake</i>).....	466
2543-2544	Breve »Suprema omnium Ecclesiarum«, 7. srpnja 1745. (<i>Ispovijed</i>).....	469
2546-2550	Enciklika »Vix pervenit« biskupima Italije, 1. studenog 1745. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	470
2552-2562	Instrukcija »Postremp mense« 28. veljače 1747. (<i>Krštenje djece</i>).....	471
2564-2565	Pismo »Dum praeterito« velikom inkvizitoru Španjolske, 31. srpnja 1748. (<i>Sloboda učenja u pitanju milosne pomoći</i>).....	474
2566-2570	Breve »Singulari nobis« kardinalu Henrvu, knezu od Yorka, 9. veljače 1749. (<i>Ulazak u Crkvu po milosti</i>).....	475
2571-2575	Konstitucija »Detestabilem«, 10 studenog 1752. (<i>Zablude o dvoboju</i>).....	476
KLEMENT XIII.: 6. srpnja 1758. - 2 veljače 1769.		
2580-2585	Odgovor Sv. oficija biskupu Kotshina / Indija, 1. kolovoza 1759. (<i>Pavlovska povlastica</i>).....	477
KLEMENT XIV.: 19 svibnja 1769. - 22. rujna 1774.		
2588	Instrukcija za svećenika, koji po ovlasti Apostolske stolice podjeljuje krizmu, 4. svibnja 1774.....	478
PIJO VI.: 15. veljače 1775. - 29. kolovoza 1799.		
2590	Pismo »Exequendo nunc« biskupima Belgije, 13. srpnja 1782. (<i>Sudjelovanje župnika kod mješovitih ženidaba</i>).....	479
2592-2597	Breve »Super soliditate petrae«, 28. studenog 1786. (<i>Zablude febronijanstva</i>).....	480
2598	Pismo »Deessemus nobis« biskupu Mottole, 16. rujna 1788. (<i>Nadležnost Crkve u području ženidbe</i>).....	481
2600-2700	Konstitucija »Auctorem fidei« svim vjernicima, 28. kolovoza 1794. (<i>Zablude sinode u Pistoji</i>).....	481
PIJO VII.: 14. ožujka 1800. - 20. kolovoza 1823.		
2705-2706	Breve »Etsi fraternitatis« nadbiskupu Mainza, 8. listopada 1803. (<i>Pokušano razrješenje ženidbe</i>).....	508
2710-2712	Pismo »Magno et acerbo« nadbiskupu Mogilewa,	

	3. rujna 1816. (<i>Prijevod Sv. pisma</i>).....	508
2715	Odgovor Sv. penitencijarije, 23. travnja 1822. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	510
2718	Breve »Adorabile Eucharistiae« patrijarhu Antiohije i biskupima grčkih Melkita, 8. svibnja 1822. (<i>Epikleza</i>).....	510
	LEON XII.: 28. rujna 1823. - 10. veljače 1829.	
2720	Enciklika »Ubi primum«, 5. svibnja 1824. (<i>Indiferentizam</i>).....	511
	PIJO VIII.: 31. ožujka 1829. - 30. studenog 1830.	
2722-2724	Odgovor pape biskupu Rennesa, 18. kolovoza 1830. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	511
	GRGUR XVI.: 2. veljače 1831. - 1. lipnja 1846.	
2725-2727	Sv. penitencijarije nadbiskupu Besancona, 5. srpnja 1831. (<i>Autoritet Alfonza Liguorija</i>).....	512
2730-2732	Enciklika »Mirari vos arbitramur«, 15. kolovoza 1832. (<i>Indiferentizam i racionalizam: F. de Lamennais</i>).....	513
2738-2740	Breve »Dum acerbissimas«, 26. rujna 1835. (<i>Zablude Georga Hermesa</i>).....	514
2743	Odgovor Sv. oficija biskupima Nizze, 17. siječnja 1838. (<i>Uzimanje kamata</i>).....	515
2745-2746	Konstitucija »In supremo apostolatus fastigio«, 3. prosinca 1839. (<i>Ropstvo</i>).....	516
2750	Odgovor Sv. kongregacije oprosta, 28. srpnja 1840. (<i>Oprost kod privilegiranog oltara</i>).....	516
2751-2756	Teze Luois-Eugenea Bautaina, potpisane na zahtjev njegovog biskupa, 18. studenog 1835. i 8. rujna 1840. (<i>Teze protiv fideizma</i>).....	516
2758-2760	Odgovor Sv. penitencijarije, 8. lipnja 1842. (<i>Onanističko korištenje braka</i>).....	518
2762-2763	Odgovor Sv. oficija, 14. rujna 1842. (<i>Materija posljednjeg pomazanja</i>).....	519
2765-2769	Teze Louis-Eugenea Bautaina, potpisane na zahtjev Sv. kongregacije za biskupe i redovnike, 26. travnja 1844.....	519
2775-2772	Enciklika »Inter praecipuas machinationes«, 8. svibnja 1844. (<i>Prijevod Sv. pisma</i>).....	520
	PIJO IX.: 16. lipnja 1846. - 7. veljače 1878.	
2775-2786	Enciklika »Qui pluribus«, 9. studenog 1846. (<i>Racionalizam/ Indiferentizam / Papina neprevarljivost</i>).....	521
2791-2793	Dekret Sv. oficija, 21. svibnja 1851. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	524
2795	Odogovor Sv. oficija, 6. (19.) travnja 1853. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	524
2800-2804	Bula »Ineffabilis Deus«, 8. prosinca 1854. (<i>Definicija o</i>	

	<i>bezgrješnom začecu Marijinom</i>).....	525
2811-2814	Dekret Sv. kongregacije indeksa, 11. (15.) lipnja 1855. (<i>Teze protiv tradicionalizma Augustina Bonnettya</i>).....	526
2817-2820	Instrukcija Sv. oficija apostolskom vikaru Sijama, 4. srpnja 1855. (<i>Pavlovska povlastica</i>).....	527
2823-2825	Enciklika Sv. oficija biskupima, 4. kolovoza 1856. (<i>Zloporaba magnetizma</i>).....	528
2828-2831	Breve »Eximiam tuam« nadbiskupu Kolna, 15. lipnja 1857. (<i>Zablude Antona Giinthera</i>).....	529
2833	Apostolski dopis »Dolore haud mediocri« biskupu Bratislave, 30. travnja 1860. (<i>Ljudska duša</i>).....	530
2835-2839	Instrukcija Sv. oficija apostolskom vikaru Tese-Kianga. I. (3.) kolovoza 1860. (<i>Primanje krštenja</i>).....	530
2841-2847	Dekret Sv. oficija, 18. rujna 1861. (<i>Zablude ontologista</i>).....	531
2850-2861	Pismo »Gravissimas inter« nadbiskupu Miinchen-Freisinga, II. prosinca 1862. (<i>Zablude Jakoba Frohschammera</i>).....	532
2865-2867	»Qunato conficiamur moerore« biskupima Italije, 10. kolovoza 1863. (<i>Indiferentizam</i>).....	535
2875-2880	Pismo »Tuas libenter« nadbiskupu Miinchen-Freisinga, 21. prosinca 1863. (<i>Teologija i učiteljstvo: Johannes Joseph Ignaz von Dollinger</i>).....	535
2885-2888	Pismo Sv. oficija biskupima Engleske, 16. rujna 1864. (<i>Jednost Crkve / Branchtheory [Teorija grana]</i>).....	537
2890-2896	Enciklika »Qunata cura«, 8. prosinca 1864. (<i>Naturalizam i socijalizam /Neovisnost crkvenog i građanskog autoriteta</i>).....	538
2901-2980	Syllabus Pija IX., odnosno Zbirka zabluda, koje je Pijo IX. osudio u različitim izjašnjenjima, izd. 8. prosinca 1864. (<i>Panteizam /Naturalizam /Indiferentizam / Socijalizam / Komunizam /Liberalizam</i>).....	540
2997-2999	Apostolski dopis »Iam vos omnes« svim protestantima i drugim ne-katolicima, 13. rujna 1868. (<i>Nužnost Crkve za spasenje</i>).....	550
 1. VATIKANSKI SABOR (20. opći): 8. prosinca 1869. - 20. listopada 1870.		
3000-3045	3. sjednica, 24. travnja 1870.: dogmatska konstitucija »Dei Filius« o katoličkoj vjeri (<i>Bog/Stvoritelj svih stvari/ Objava / Vjera / Vjera i razum</i>).....	551
3050-3075	4. sjednica, 18. srpnja 1870.: prva dogmatska konstitucija »Pastor aeternus« o Kristovoj Crkvi (<i>Uspostava apostolskog prvenstva /Nastavakprvenstva u rimskim biskupima /Značenje i bit prvenstva rimskog biskupa / Neprevaraljivo učiteljstvo rimskog biskupa</i>).....	559
3100-3102	Odgovor Sv. oficija apostolskom vikaru središnje Oceanije, 18. prosinca 1872. (<i>Metodističko shvaćanje krštenja</i>).....	565
3105-3109	Instrukcija Sv. kongregacije za širenje vjere, god. 1873.	

	<i>(Dobit od kamata)</i>	566
3112-3117	Odgovori na okružnicu državnog kancelara Bismarcka o tumačenju konstitucije »Pastor aeternus« 1. vatikanskog sabora, siječanj-ožujak 1875. (<i>Jurisdikcija pape i biskupa</i>).....	567
3112-3116	a) Zajednička izjava njemačkih biskupa, siječanj-veljača 1875.....	568
3117	b) Apostolsko pismo »Mirabilis illa constantia« njemačkim biskupima, 4. ožujka 1875.....	569
3121-3124	Dekret Sv. oficija, 7. srpnja 1875. (<i>Učenje o transupstancijaciji</i>).....	570
3126	Instrukcija Sv. oficija biskupu Nesquallya, 24. siječnja 1877. (<i>Vjera i nakana djelitelja sakramenata</i>).....	571
LEON XIII.: 20. veljače 1878. - 20. srpnja 1903.		
3128	Dekret Sv. oficija, 20. studenog 1878. (<i>Apsolutno i uvjetno dijeljenje krštenja</i>).....	571
3130-3133	Enciklika »Quod apostolici muneris«, 28. prosinca 1878. (<i>Socijalizam</i>).....	572
3135-3140	Enciklika »Aeterni Patris«, 4. kolovoza 1879. (<i>Tomizam</i>).....	573
3142-3146	Enciklika »Arcanum divinae sapientiae«, 10. veljače 1880. (<i>Kršćanska ženidba</i>).....	574
3148	Odgovor Sv. penitencijarije, 16. lipnja 1880. (<i>Reguliranje začeca</i>).....	576
3150-3152	Enciklika »Diuturnum illud« 29. lipnja 1881. (<i>Politička vlast</i>).....	577
3154-3155	Dekret Kongregacije indeksa, 5. (30.) prosinca 1881. (<i>Iz postupka isključena djela: Antonio Rosmini-Serbati</i>).....	577
3156-3158	Enciklika »Humanum genus«, 20. travnja 1884. (<i>Slobodni zidari</i>).....	578
3159-3160	Instrukcija Sv. oficija »Ad gravissima avertenda«, 10. svibnja 1884. (<i>»Slobodni zidari«</i>).....	579
3162	Odgovor Sv. oficija biskupu Poitiersa, (28.) 31. svibnja 1884. (<i>Dvoboj</i>).....	579
3165-3179	Enciklika »Immortale Dei«, 1. studenog 1885. (<i>Odnos Crkve i države</i>).....	580
3185-3187	Odgovor Sv. penitencijarije, 10. ožujka 1886. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	583
3188	Dekret Sv. oficija, 19. svibnja 1886. (<i>Spaljivanje mrtvaca</i>).....	583
3190-3193	Dekret Sv. oficija, 27. svibnja 1886. (<i>Građanski razvod</i>).....	584
3195-3196	Dekret Sv. oficija, 15. prosinca 1886. (<i>Spaljivanje mrtvaca</i>).....	585
3198	Odgovor Sv. oficija biskupu Carcassonea, 8. svibnja 1887. (<i>Misno vino</i>).....	585
3201-3241	Dekret Sv. oficija »Post obitum«, 14. prosinca 1887. (<i>Zablude Antonia Rosmini-Serbatisa</i>).....	586
3245-3255	Enciklika »Libertas praestantissimum« 20. lipnja 1888. (<i>Ljudska sloboda</i>).....	591

3258	Odgovor Sv. oficija biskupu Cambraia, 14. (19.) kolovoza 1889. (<i>Kraniotomija</i>).....	594
3260-3263	Enciklika »Quamquam pluries«, 15. kolovoza 1889. (<i>Mjesto sv. Josipa u poretku spasenja</i>).....	595
3264	Odgovor Sv. oficija biskupu Marseillea, 30. srpnja 1890. (<i>Misno vino</i>).....	596
3265-3271	Enciklika »Rerum novarum«, 15. svibnja 1891. (<i>Socijalni nauk Crkve</i>).....	596
3272-3273	Pismo »Pastoralis officii« njemačkim i austrijskim biskupima, 12. rujna 1891. (<i>Dvoboj</i>).....	598
3274-3275	Enciklika »Octobri mense«, 22. rujna 1891. (<i>Marija kao majka i posrednica milosti</i>).....	599
3276-3279	Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Freiburga, 27. srpnja 1892. (<i>Spaljivanje mrtvaca</i>).....	600
3280-3294	Enciklika »Providentissimus Deus«, 18. studenog 1893. (<i>Autoriteti kod tumačenja sv. Pisma / Inspiracija / Nepogrešivost Sv. pisma</i>).....	601
3296	Odgovor Sv. oficija biskupu Krishnaghura / Indija, 18. srpnja 1894. (<i>Krštenje djece</i>).....	605
3298	Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Cambraia, 24. srpnja 1895. (<i>Pobačaj</i>).....	606
3300-3310	Enciklika »Satis cognitum«, 29. lipnja 1896. (<i>Jedinstvo Crkve kao mističnog tijela Kristova</i>).....	606
3312	Odgovor Sv. oficija jednom biskupu Brazila, 5. kolovoza 1896. (<i>Misno vino</i>).....	610
3313	Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Tarragone, 5. kolovoza 1896. (<i>Misno vino</i>).....	610
3315-3319	Pismo »Apostolicae curae et caritatis«, 13. rujna 1896. (<i>Anglikanska ređenja</i>).....	611
3320-3321	Enciklika »Fidentempiumque«, 20. rujna 1896. (<i>Marija kao posrednica milosti</i>).....	613
3323	Odgovor Sv. oficija, 17. ožujka 1897. (<i>Umjetna oplodnja</i>).....	614
3325-3331	Enciklika »Divinum illud munus«, 9. svibnja 1897. (<i>Trojstvo</i>).....	614
3333-3335	Odgovor Sv. oficija, 30. ožujka 1898. (<i>Pretpostavke za krštenje</i>).....	617
3336-3338	Odgovor Sv. oficija biskupu Sinaloe (Meksiko), 4. svibnja 1898. (<i>Vađenje još nerođenog djeteta</i>).....	618
3339	Enciklika »Caritatis studium« biskupima Škotske, 25. srpnja 1898. (<i>Istovjetnost žrtve na križu i misne žrtve</i>).....	619
3340-3346	Pismo »Testem benevolentiae« biskupu Baltimorea, 22. siječnja 1899. (<i>J. Th. Hecker/W. Elliot</i>).....	619
3350-3353	Enciklika »Annum sacrum«, 25. svibnja 1899. (<i>Srce Isusovo</i>).....	621
3356	Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Utrechta, 21. kolovoza 1901. (<i>Materija krštenja</i>).....	623
3358	Odgovor Sv. oficija teološkom fakultetu Sveučilišta u Montrealu, 5. ožujka 1902.	

	<i>(Vađenje još nerođenog djeteta)</i>	623
3360-3364	Enciklika »Mirae caritatis«, 28. svibnja 1902. (<i>Euharistija</i>).....	623

PIJO X.: 4. kolovoza 1903. - 20. kolovoza 1914.

3370	Enciklika »Ad diem illum«, 2. veljače 1904. <i>(Marija kao posrednica milosti)</i>	625
3372	Odgovor Biblijske komisije, 13. veljače 1905. <i>(Inspiracija i povijesna istina Sv. pisma)</i>	626
3373	Odgovor Biblijske komisije, 23. lipnja 1905. <i>(Inspiracija i povijesna istina Sv. pisma)</i>	627
3375-3383	Dekret »Sacra Tridentina Svnodus«, 16. (20.) prosinca 1905. <i>(Dnevna pričest)</i>	627
3385-3388	Dekret »Provida sapientique cura«, 18. siječnja 1906. <i>(Tajno sklapanje ženidbe)</i>	629
3391	Dekret Sv. oficija, 25. travnja 1906. <i>(Forma bolesničkog pomazanja)</i>	630
3394-3397	Odgovor Biblijske komisije, 27. lipnja 1906. <i>(Autorstvo Pentateuha)</i>	630
3398-3400	Odgovor Biblijske komisije, 29. svibnja 1907. <i>(Ivanovo Evanđelje)</i>	631
3401-3466	Dekret Sv. oficija »Lamentabili«, 3. srpnja 1907. (<i>Zablude modernizma: Egzegeza / Učiteljstvo / Objava i dogma / Sakramenti / Ustroj Crkve / Nepromjenjivost vjerskih istina</i>).....	632
3468-3474	Dekret Sv. kongregacije sabora »Ne temere«, 2. kolovoza 1907. (<i>Zaruke i ženidba</i>).....	638
3475-3500	Enciklika »Pascendi dominici gregis«, 8. rujna 1907..... <i>(Zablude modernizma: Filozofski principi / Pojam vjere / Teološke postavke / Principi povijesne i kritičke znanosti / Apologetska metoda)</i>	639
3503	Motu proprio »Praestantia Scripturae«, 18. studenog 1907. <i>(Autoritet Biblijske komisije)</i>	646
3505-3509	Odgovor Biblijske komisije, 29. lipnja 1908. (<i>Izajina knjiga</i>).....	646
3512-3519	Odgovor Biblijske komisije, 30. lipnja 1909. <i>(Prvo poglavlje knjige Postanka)</i>	647
3521-3528	Odgovor Biblijske komisije, 1. svibnja 1910. (<i>Psalmi</i>).....	649
3530-3536	Dekret Sv. kongregacije sakramenata »Quam singulari«, 8. kolovoza 1910. (<i>Pričest i bolesničko pomazanje djece</i>).....	651
3537-3550	Motu proprio »Sacrorum antistitum«, 1. rujna 1910. <i>(Prisega protiv modernizma)</i>	652
3553-3556	Pismo »Ex quo nono« apostolskim poslanicima u Bizantu, Grčkoj, Egiptu, Mezopotamiji itd., 26. prosinca 1910. <i>(Zablude istočnjaka)</i>	654
3561-3567	Odgovor Biblijske komisije, 19. lipnja 1911. <i>(Matejevo Evanđelje)</i>	655

3568-3578	Odgovor Biblijske komisije, 26. lipnja 1912. 656 (<i>Markovo i Lukino Evanđelje / Pitanje sinoptika</i>).....	656
3581-3590	Odgovor Biblijske komisije, 12. lipnja 1913. (<i>Djela apostolska / Pastoralne poslanice</i>).....	659
3591-3593	Odgovor Biblijske komisije, 24. lipnja 1914. (<i>Poslanica Hebrejima</i>).....	661
3601-3624	Dekret Sv. kongregacije za studije, 27. srpnja 1914. (<i>Tomizam</i>).....	662

BENEDIKT XV.: 3. rujna 1914. - 22. siječnja 1922.

3625-3626	Enciklika »Ad beatissimi Apostolorum«, 1. studenog 1914. (<i>Teološka sloboda učenja / Napredak teologije</i>).....	665
3628-3630	Odgovor Biblijske komisije, 18. lipnja 1915. (<i>Parusija u pavlovskim poslanicama</i>).....	666
3632	Dekret Sv. oficija, 29. ožujka (8. travnja) 1916. (<i>Marijine slike</i>).....	667
3634	Odgovor Sv. penitencijarije, 3. travnja 1916. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	668
3635-3636	Odgovor Sv. oficija različitim mjesnim ordinarijima, 17. svibnja 1916. (<i>Sakramenti umirućih za odijeljene</i>).....	668
3638-3640	Odgovor Sv. penitencijarije, 3. lipnja 1916. (<i>Onanističko služenje ženidbom</i>).....	668
3642	Odgovor Sv. oficija, 24. travnja 1917. (<i>Spiritizam</i>).....	669
3645-3647	Dekret Sv. oficija, 5. lipnja 1918. (<i>Znanje Kristove duše</i>).....	669
3648	Odgovor Sv. oficija, 16. (18.) srpnja 1919. (<i>Teozofija</i>).....	670
3650-3654	Enciklika »Spiritus Paraclitus«, 15. rujna 1920. (<i>Inspiracija i nepogrešivost Sv. pisma</i>).....	370

PUO XI.: 6. veljače 1922. - 10. veljače 1939.

3660-3662	Dekret Sv. oficija, 22. studenog 1922. (<i>Napola izvršen spolni čin</i>).....	672
3665-3667	Enciklika »Studiorum ducem«, 29. lipnja 1923. (<i>Tomizam</i>).....	672
3670	Apostolski dopis »Infinita Dei misericordia«, 29. svibnja 1924. (<i>Sveta godina / Oprost</i>).....	673
3672	Dekret Sv. kongregacije sabora, 13. lipnja 1925. (<i>»Bestimmungs-Mensuren« [Odredbene mjere]</i>).....	673
3675-3679	Enciklika »Quas primas« 11. prosinca 1925. (<i>Blagdan Krista Kralja</i>).....	674
3680	Instrukcija Sv. oficija, 19. lipnja 1926. (<i>Spaljivanje mrtvaca</i>).....	676
3681-3682	Izjava Sv. oficija, 2. lipnja 1927. (<i>»Comma Johanneum«</i>).....	676
3683	Enciklika »Mortalium animos«, 6. siječnja 1928. (<i>Učiteljska služba C.;kve</i>).....	677
3684	Dekret Sv. oficija, 24. srpnja (2. kolovoza) 1929.	

	<i>(Masturbacija)</i>	677
3685-3698	Enciklika »Divini illius magistri«, 31. prosinca 1929. <i>(Pravo i dužnost odgoja: Crkva, obitelj, građansko društvo)</i>	677
3700-3724	Enciklika »Časti connubii«, 31. prosinca 1930. <i>(Božansko ustrojstvo i bit ženidbe /Pobačaj/Sterilizacija)</i>	682
3725-3744	Enciklika »Quadragesimo anno«, 15. svibnja 1931. <i>(Socijalni nauk Crkve)</i>	690
3748	Odgovor Sv. penitencijarije, 20. srpnja 1932. <i>(Reguliranje začeca)</i>	697
3750-3751	Odgovor Biblijske komisije, 1. srpnja 1933. <i>(Tumačenje Ps 16[15], 10 si; Mt 16,26; Lk 9,25)</i>	697
3755-3758	Enciklika »Ad catholici sacerdotii«, 20. prosinca 1935. <i>(Djelovanje svećeničkog ređenja /Liturgijske molitve)</i>	698
3760-3765	Odgovor Sv. oficija, 11. kolovoza 1936. <i>(Sterilizacija)</i>	698
3771-3774	Enciklika »Divini Redemptoris«, 19. ožujka 1937. C <i>Komunizam</i>	699
3775-3776	Enciklika »Firmissimam constantiam« biskupima Sjedinjenih Država Meksika, 28. ožujka 1937. <i>COtpor protiv zloupotrebe državne vlasti</i>	701
PIJO XII.: 2. ožujka 1939. - 9. listopada 1958.		
3780-3786	Enciklika »Summi pontificatus«, 20. listopada 1939. <i>(Naravni zakon /Nacionalno pravo /Pravo naroda)</i>	702
3788	Dekret Sv. oficija, 21. (24.) veljače 1940. <i>(Sterilizacija)</i>	704
3790	Dekret Sv. oficija, 27. studenog (2. prosinca) 1940. <i>(Eutanazija)</i>	705
3792-3796	Dopis Biblijske komisije talijanskim biskupima, 20. kolovoza 1941. <i>(Doslovni i duhovni smisao Pisma /Autoritet Vulgate)</i>	705
3800-3822	Enciklika »Mvstici corporis«, 29. lipnja 1943. <i>CCrkva kao Kristovo mistično tijelo</i>	707
3825-3831	Enciklika »Divino afflante Spiritu«, 30. rujna 1943. <i>(Autentičnost Vulgate / Doslovni i duhovni smisao Pisma / Literarne vrste / Sloboda znanstvenog istraživanja Biblije)</i>	711
3832-3837	Instrukcija Sv. penitencijarije, 25. ožujka 1944. <i>(Opće odrjesenje)</i>	718
3838	Dekret Sv. oficija, 29. ožujka (1. travnja) 1944. <i>(Svrha ženidbe)</i>	719
3839	Dekret Sv. oficija 19. (21.) srpnja 1944. <i>(Hilijazam)</i>	720
3840-3855	Enciklika »Mediator Dei«, 20. studenog 1947. <i>(Bit liturgije)</i>	720
3857-3861	Apostolska konstitucija »Sacramentum Ordinis«, 30. studenog 1947. <i>(Materija i forma sakramenta sv. reda)</i>	725
3862-3864	Pismo tajnika Biblijske komisije nadbiskupu Pariza, kardinalu Suhardu, 16. siječnja 1948. <i>(Kritička pitanja Pentateuha)</i>	727

3865	Dekret Sv. oficija, 28. lipnja (1. srpnja) 1949. (<i>Komunizam</i>).....	729
3866-3873	Pismo Sv. oficija nadbiskupu Bostona, 8. kolovoza 1949. (<i>Nužnost Crkve za spasenje</i>).....	731
3873a	Nagovor na 4. međunarodnom kongresu katoličkih liječnika, 29. rujna 1949. (<i>Umjetna oplodnja</i>).....	732
3874	Odgovor Sv. oficija, 28. prosinca 1949. (<i>Nakana djelatelja sakramenata</i>).....	732
3875-3899	Enciklika »Humani generis«, 12. kolovoza 1950. (<i>Kritika modernih teoloških strujanja</i>).....	740
3900-3904	Apostolska konstitucija »Munificentissimus Deus«, 1. studenog 1950. (<i>Definicija Marijinog uznesenja na nebo</i>).....	742
3905	Enciklika »Sempiternus Rex«, 8. rujna 1951. (<i>Hipostatsko sjedinjenje</i>).....	742
3907	Opomena Sv. oficija, 30. lipnja 1952. (<i>Spolni odnos uz izbjegavanje orgazma</i>).....	742
3908-3910	Enciklika »Fulgens corona«, 8. rujna 1953. (<i>Otkupljenje Marije</i>).....	743
3911-3912	Enciklika »Sacra virginitas«, 25. ožujka 1954. (<i>Ženidba i djevičanstvo</i>).....	744
3913-3917	Enciklika »Ad caeli Reginam«, 11. listopada 1954. (<i>Marijino kraljevsko dostojanstvo</i>).....	746
3917a	Dekret Sv. oficija, 2. travnja 1955. (<i>Sprečavanje začeća</i>).....	746
3918-3921	Instrukcija Sv. oficija, 2. veljače 1956. (<i>Etika situacije</i>).....	746
3922-3926	Enciklika »Haurietis aquas«, 15. svibnja 1956. (<i>Srce Isusovo /Marijino majčinstvo</i>).....	747
3928	Dekret Sv. oficija, 8. ožujka (23. svibnja) 1957. (<i>Koncelebracija</i>).....	749

IVAN XXIII.: 28. listopada 1958. - 3. lipnja 1963.

3930	Odgovor Sv. oficija, 25. ožujka (4. travnja) 1959. (<i>Komunizam</i>).....	750
3935-3953	Enciklika »Mater et Magistra«, 15. svibnja 1961. (<i>Socijalni nauk Crkve</i>).....	750
3955-3997	Enciklika »Pacem in terris«, 11. travnja 1963. (<i>Ljudska prava</i>).....	759

2. VATIKANSKI SABOR (21. opći) 11. listopada 1962. - 8. prosinca 1965.

PAVAO VI.: 21. lipnja 1963. - 6. kolovoza 1978.

4001-4048	3. javna sjednica, 4. prosinca 1963.: Konstitucija o svetoj liturgiji »Sacrosanctum concilium«.....	776
4101-4179	5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dogmatska konstitucija o Crkvi »Lumen gentium«.....	787
4180-4183	5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dekret o Katoličkim istočnim crkvama »Orientalium Ecclesiarum«.....	828

4185-4192	5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dekret o ekumenizmu »Unitatis redintegratio«.....	829
4195-4199	7. javna sjednica, 28. listopada 1965.: Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama »Nostra aetate«.....	832
4201-4235	8. javna sjednica, 18. studenog 1965.: Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi »Dei verbum«.....	835
4240-4245	9. javna sjednica, 7. prosinca 1965.: Deklaracija o vjerskoj slobodi »Dignitatis humanae«.....	845
4301-4345	9. javna sjednica, 7. prosinca 1965.: Pastoralna konstitucija 0 Crkvi u suvremenom svijetu, »Gaudium et spes«.....	847
4350-4359	123. generalna kongregacija, 16. studenog 1964.: »Izjave« 1 »Napomene za tumačenje«.....	877
4400	Instrukcija Sv. oficija »Piam et constantem«, 5. srpnja 1963. (<i>Spaljivanje mrtvaca</i>).....	880
4402-4407	Instrukcija papinske Biblijske komisije »Sancta mater ecclesia«, 21. travnja 1964. (<i>Povijesna istina Evandjelja</i>).....	881
4410-4413	Enciklika »Mysterium fidei«, 3. rujna 1965. (<i>Učenje o transupstancijaciji</i>).....	884
4420- 4425	Nagovor na plenarnom zasjedanju Ujedinjenih naroda u New Yorku »Au moment de prendre«, 4. listopada 1965. (<i>Svjetski mir</i>).....	886
4430-4435	Zajednička izjava pape Pavla VI. i carigradskog patrijarha Atenagore I. »Penetres de reconnaissance«, 7. prosinca 1965. (<i>Poništenja uzajamnog izopćenja Istočne i Zapadne crkve</i>).....	887
4440-4469	Enciklika »Populorum progressio«, 26. svibnja 1967. (<i>Razvoj i mir</i>).....	888
4470-4479	Enciklika »Humanae vitae«, 25. srpnja 1968. (<i>Seksulanost/Ženidba/Obitelj/Reguliranje začeca</i>).....	896
4480-4496	Dokumenti 2. generalnog zasjedanja latinsko-američkih biskupa u Medellinu (Kolumbija) »Presencia de la Iglesia«, 6. rujna 1968. (<i>Pravednost/Mir/Mladež/Siromaštvo Crkve</i>).....	899
4500-4512	Apostolsko pismo »Octogesima adveniens« kardinalu Mauriceu Royu, 14. svibnja 1971. (<i>Socijalni nauk Crkve</i>).....	904
4520-4522	Izjava Kongregacije za nauk vjere »Mysterium filii Dei«, 21. veljače 1972. (<i>Novija kristologija i zablude o Trojstvu</i>).....	908
4530-4541	Izjava Kongregacije za nauk vjere »Mysterium ecclesiae«, 24. lipnja 1973. (<i>Nezabludivost</i>).....	909
4550-4552	Izjava Kongregacije za nauk vjere o pobačaju »Questiio de abortu procurato«, 18. studenog 1974.....	910
4560-4561	Odgovor Kongregacije za nauk vjere Sjeverno-američkoj biskupijskoj konferenciji »Haec Sacra Congregatio«, 13. ožujka 1975.....	914
4570-4579	Apostolska pobudnica »Evangelii nuntiandi«, 8. prosinca 1975. (<i>Evangelizacija</i>).....	915

4580-4584	Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima seksualne etike »Persona humana«, 29. prosinca 1975.....	918
4590-4606	Izjava Kongregacije za nauk vjere »Inter insigniores« o pitanju ređenja žena, 15. listopada.....	921
IVAN PAVAO II.: od 16. listopada 1978.		
4610-4635	Dokumenat 3. generalnog zasjedanja latinsko-američkog episkopata u Puebli (Meksiko) »La evangelizacion«, 13. veljače 1979. (<i>Evangelizacija /Odluka za siromahe</i>).....	925
4640-4645	Enciklika »Redemptor hominis«, 4. ožujka 1979. (<i>Otkupljenje ljudi</i>).....	931
4650-4659	Dopis Kongregacije za nauk vjere svim biskupima »Recentiores episcoporum svnodi«, 17. svibnja 1979. (<i>Eshatološka pitanja</i>).....	933
4660-4666	Izjava Kongregacije za nauk vjere »Iura et bona«, 5. svibnja 1980. (<i>Eutanazija</i>).....	935
4670-4674	Instrukcija Kongregacije za nauk vjere »Pastoralis actio«, 20. listopada 1980. (<i>Krštenje djece</i>).....	936
4680-4685	Enciklika »Dives in misericordia«, 30. studenog 1980. (<i>Božje milosrđe</i>).....	937
4690-4699	Enciklika »Laborem exercens«, 14. rujna 1981. (<i>Socijalni nauk Crkve</i>).....	939
4700-4716	Apostolska pobudnica »Familiaris consortio«, 22. studenog 1981. (<i>Z i obitelj</i>).....	942
4720-4723	Instrukcija Kongregacije za nauk vjere »Sacerdotium ministeriale«, 6. kolovoza 1983 (<i>Sakrament svećeničkog reda i euharistija</i>).....	946
4730-4741	Instrukcija Kongregacije za nauk vjere »Libertatis nuntius«, 6. kolovoza 1984. (<i>Teologija oslobođenja</i>).....	947
4750-4776	Instrukcija Kongregacije za vjeru »Libertatis conscientia«, 22. ožujka 1986. (<i>Sloboda i oslobođenje</i>).....	950
4780-4781	Enciklika »Dominum et vivicantem«, 18. svibnja 1986. (<i>Duh Sveti</i>).....	956
4790-4807	Instrukcija Kongregacije za vjeru »Donum vitae« poštovanje pred započetim ljudskim životom i dostojanstvo rađanja, 22. veljače 1987. (<i>Umjetno osjemenjivanje /Oplodnja in-vitro/ Prijenos embrija /Zamjensko majčinstvo</i>).....	957
4810-4819	Enciklika »Sollicitudo rei socialis«, 30. prosinca 1987. (<i>Socijalni nauk Crkve</i>).....	965
4820-4823	Motu proprio »Ecclesia Dei«, 2. srpnja 1988. (<i>Utvrđivanje ekskomunikacije Marcela Lefebvrea i njegovih shizmatičkih pristaša</i>).....	969
4830-4841	Apostolski dopis »Mulieris dignitatem«, 15. kolovoza 1988. (<i>Poziv i položaj žene</i>).....	971
4850-4858	Poslijesinodalna Apostolska pobudnica »Christifideles laici«	

30. prosinca 1988. (<i>Poziv i poslanje laika</i>).....	974
Sustavno kazalo.....	979
Kazalo dokumenata.....	1253
Kazalo osoba i stvari.....	1269

UZ HRVATSKO IZDANJE

Od prvog izdanja »Zbirke sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudo-ređu« (Heinrich Denzinger, 1819.-1883.) 1854. s izvornim naslovom »*Enchiridion symbolorum et definitionum quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis pontificibus emanaverunt*« prošlo je gotovo jedno i po stoljeće.

U tom se razdoblju to grandiozno djelo proširilo po cijelom svijetu, pružajući obilje građe za sustavna teološka istraživanja. Preinake, proširenja i kritička obrada teksta u najnovijem izdanju (37.) 1991. uzdiže djelo na stupanj jedinstvene zbirke izvornih tekstova dogmatske i moralne teologije. U nikojem se drugom djelu ne odražava tako vjerno povijest naviještanja vjere i borba za iskonsko razumijevanje vjere tijekom dvaju tisućljeća kršćanstva kao u toj knjizi. Tu su sabrani neophodni tekstovi koji su nužni za odgovorno izlaganje predanih iskaza vjere.

Peter Hiinermann pruža tekstove te zbirke s uvodima i napomenama po prvi put u njemačkom prijevodu zajedno s uporednim izvornim tekstovima. Nadalje, on znatno proširuje opseg zbirke, uvrštavajući u nju bitne dijelove svih dokumenata 2. vatikanskog sabora i sva važna objašnjenja crkvenog učiteljstva sve do 1988. godine. Djelo završava s bogatim kazalom s pomoću kojega možemo vrlo lako naći teme i tekstove, uvrštene u zbirku, koje želimo istraživati.

Najnovije izdanje (Denzinger-Hunermann) prevedeno je već na neke druge svjetske jezike. Mi smo se prihvatili mukotrpnog posla, da ono izađe i u hrvatskom prijevodu, kako bi se njime mogli poslužiti naši mnogobrojni studenti teologije kao i drugi studenti, istraživači i pastoralni djelatnici koji se ne mogu dolično služiti klasičnim a ni drugim stranim jezicima.

Slični motivi su potakli i Nijemce, prve izdavače te velike Zbirke na svom jeziku, kako mi je to osobno u razgovoru obrazložio prof. dr. Walter Kasper, poznati njemački teolog i biskup, podupiratelj i suradnik pri izdavanju novog proširenog izdanja.

Poticaj za taj zahtjevan i skup posao bio nam je Papin dokument »Tertio milenio adveniente«, da se što spremnije uputimo u treće tisućljeće. Nadamo se da će s ovom nezamjenjivom Zbirkom teoloških izvora (tijekom dvaju tisućljeća) na hrvatskom jeziku Crkva u Hrvata biti obogaćena u teološkom promišljanju i kršćanskom življenju.

No, malen smo narod. Malo je onih koji će za svoju knjižnicu nabaviti ovo djelo. Stoga smo bili prisiljeni zadovoljiti se i suviše malom nakladom, koja nam sama po sebi nameće veću cijenu pojedinog primjerka Zbirke. Ali želimo biti optimisti i vjerovati da će se u našem narodu naći pojedinci i ustanove u crkvenom i uopće kulturnom životu koji će nam pripomoći nabavkom knjige, da namirimo osnovne troškove pri ostvarivanju ovog izdanja.

Ivan Zirdum

PREDGOVOR NJEMAČKOM IZDANJU

Ovim 37. izdanjem »Denzinger« se pojavljuje u novom dvojezičnom izdanju. Razlog je tomu prije svega u tome što su latinski i grčki tekstovi bez pomoći prijevoda teško dostupni mnogim znanstvenicima, posebno pak laicima, studentima, svećenicima, đakonima i suradnicima u pastoralnoj djelatnosti. Cilj je ovog izdanja unapređivati povjerljivost s crkvenom učiteljskom predajom, koje je u odnosu na 36. izdanje nadopunjeno izborom tekstova iz doktrinarnih dokumenata 2. vatikanskog sabora kao i iz posaborskog vremena.

Želio bih na ovom mjestu zahvaliti svima koji su mi pomagali kod izdavanja »novog Denzingera«: zahvaljujem svom asistentu dr. Helmutu Hopingu za redakcijsku suradnju i za trud opće asistencije. Zahvaljujem gospodinu Matthiasu Bausenhartu za skicu prijevoda koji je provjeravan u tri korekture. Gospodin Bausenhart je sudjelovao i kod obrade dokumenata, kazala i kod izrade ispravaka. Slog i prijevod su bili u rukama mog asistenta gospodina Thomasa Flietmanna.

Za trud druge korekture skice prijevoda zahvaljujem gospodi kolegama profesoru dr. Hermannu Josefu Vogtu (Tubingen), profesoru dr. Helmutu Riedlingeru (Freiburg), profesoru dr. Elmaru Salmannu OSB (Rim) i profesoru dr. Philippu Schaferu (Passau). Za savjete kod izbora dodatnih tekstova dužan sam zahvalu biskupu dr. Walteru Kasperu (Rottenburg-Stuttgart), profesoru dr. Alfonsu Aueru (Tubingen), profesoru dr. Gerfriedu W. Hunoldu (Tubingen) i profesoru dr. Theodoru Schneideru (Mainz).

Gospodin Dirk Ansorge brinuo se za provjeru i osuvremenjivanje podataka o izdanjima i literaturi u uvodima i bilješkama. Kod izrade kazala surađivala su gospoda Matthias Klinger, Michael Zoller i Gregor Klant. Za unos teksta i za korekturu unešenog teksta brinule su se gospoda Maria Blittersdorf, gospoda Stefanie Fiihrer, gospoda Gabriele Kaspar, gospođa Renate Wieland te gospoda Johannes Brachtendorf, Ulrich Dickmann i Alexander Gabriel.

Za višestruke savjete zahvaljujem gospodinu profesoru dr. Wilhelmu Ottu i gospodinu dr. Winfriedu Baderu iz Središta za obradu podataka Sveučilišta u Tubingenu, kao i gospodi Hannelorei Ott.

Zahvaljujem Njemačkoj biskupskoj konferenciji za značajni prilog kod ostvarenja ovog projekta; isto tako zahvaljujem i Ministarstvu za znanost i umjetnost pokrajine Baden-Wiirttemberg. Za ovo izdanje velike zasluge ima i gospodin dr. Gerbert Brunner iz nakladničke kuće Herder u Freiburgu.

Peter HUnermann

U V O D

1. Uz povijest »Denzingera«'

Kad je Heinrich Denzinger (1819.-1883.) nakon studija filologije, matematike, filozofije i teologije u Würzburgu i Rimu kao i trogodišnje dušobrižničke djelatnosti bio pozvan za profesora u Würzburg, vodila ga je ideja o obnovi iskonske teologije nasuprot teološkom racionalizmu njegova vremena. »*Enchiridion symbolorum et definitionum quae de rebus fidei et morum a conciliis oecumenicis et summis pontificibus emanaverunt*«, prvi put objavljen 1854., odgovara toj nakani. U svom uvodu Denzinger piše: »Između mnogih zala, koje je nepovoljan položaj donio katoličkim učilištima, teološkim studijima najviše škodi što mnogi takozvane pozitivne dokumente vjere i čudoređa, koji nose na sebi pečat Crkvenog autoriteta, ili ignoriraju ili zanemaruju a previše povjerenja pridaju vlastitom razumu.«

Denzinger je u svoje prvo izdanje »*Enchiridiona*« uvrstio tekstove iz 100 crkvenih dokumenata: Sažetke vjerovanja, saborske odluke, zaključke pokrajinskih sinoda te papinska doktrinarna izjašnjenja i pisma sve do pontifikata Pija IX. Denzinger je svojom dokumentacijom htio osvijetliti bitne postaje razvitka crkvenog učenja. Na osnovu »*Enchiridiona*« Scheeben je, u svojoj teološkoj teoriji spoznaje, predočio pregled razvitka tog učenja² s komentarom.

Kad je Denzinger objavio svoje djelo, postojao je već niz starijih priručnika, koji međutim zbog svog odabira nisu više odgovarali zahtjevima vremena. Hitzfelder primjećuje u svojoj recenziji »*Denzingera*« u »*Tübinger Theologischen Quartalschrift*«: »Jedva treba spominjati da ta zbirka ne polaže pravo na apsolutnu potpunost; međutim sastavljaču se ne može uskratiti laskavo priznanje, daje na vrlo zadovoljavajući način ispunio svoje obećanje da će, po mogućnosti, dati što potpuniji pregled crkvenog učenja, s posebnim obzirom na suvremene potrebe.«³

Već je građa prvog izdanja »*Denzingera*« poredana kronološki; ono, između ostalog posjeduje i sustavno kazalo. Pozitivno prihvaćanje tog djela posvećenog Piju IX. učinilo je da su u roku od 18 mjeseci nakon prvog izdanja bila potrebna dva daljnja izdanja.

U njima su uvedeni brojevi uz rub i uvrštenje niz novih tekstova. Pri proširivanju djela Denzingera su vodili teološki i crkveni interesi njegova vremena. Više su uzeti u obzir tekstovi koji se odnose na prvenstvo rimskog biskupa, kristologiju, pi-

Usp. J. Schumacher, *Der »Denzinger«. Geschichte und Bedeutung eines Buches in der Praxis der neueren Theologie* (FThSt 114; Freiburg 1974.).

M. J. Scheeben, *Handbuch der katholischen Dogmatik I: Theologische Erkenntnislehre*, izd. M. Grabmann (Freiburg 1959'), br. 611-615

ThQ 36 (1854) 516 si.

tanje žednidbe i na religijsku spoznaju. Veće 2. izdanje povećano za trećinu opsega. 4. izdanje iz 1865. obuhvaća, između ostalog, i opširne izvatke iz enciklike Pija IX. »*Quanta cura*« iz 1864. i njegov »*Syllabus*«. 5. izdanje iz 1874. -posljednje koje je Denzinger sam uredio -sadrži glavne odlomke 1. vatikanskog sabora, naravno samo u predgovoru. Još nisu uzeti u obzir tekstovi Tridentskog sabora.

Od 6. do 9. izdanja (1888.-1900.) »*Denzinger*« priređuje Ignaz Stahl, privatni docent i honorarni profesor u Wiirzburgu. Stahl u 6. izdanje preuzima tridentske tekstove i konstitucije 1. vatikanskog sabora. Za 7. izdanje u 1895. mnoge je dokumente još jedanput uspoređio s izvorima i proveo niz poboljšanja. Upada u oči daje za razdoblje nakon 1. vatikanskog sabora izvršten veći broj papinskih enciklika. Broj dokumenata narasta na 155. 8. i 9. izdanje (1899., 1900.), u odnosu na 7. izdanje, pokazuju samo neznatne promjene i poboljšanja. Nakon smrti Ignaza Stahla, 1905. godine, djelo preuzima izdavač Herder od izdavača Oskara Stahela iz Wiirzburga.

Od 10. izdanja (1908.) »*Denzinger*« priređuje Clemens Bannwart D. I. Njegov je suradnik Johannes B. Umberg D. I. Banmwart temeljito prerađuje »*Denzinger*«. Naslov djela sada glasi »*Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et moruni*«. Dokumenti nisu samo točnije sređeni odgovarajući kronološkom redoslijedu, nego su u cijelosti raščlanjeni prema pontifikatima pojedinih papa. Povijesni naslovi nadopunjeni su sažetim prikazima sadržaja. Navođenje izvora, isticanje biblijskih navoda, odgovarajuće ukazivanje na izvorna mjesta, upućivanje na druge tekstove i tekući naslovi stupaca olakšavaju uporabu. K tomu dolaze kazalo imena i stvarno kazalo, popis bibliografskih skraćenica kao i povijesne primjedbe u bilješkama.

Bannwart je prvi dio »*Denzinger*«, koji obuhvaća sažetke vjerovanja, sasvim preradio na temelju tadašnjih istraživačkih radova. Još se jače očituje njegov zahvat u drugom dijelu pod nazivom »*Documenta Romanorum Pontificum et conciliorum*«. Prateći razvoj teologije nakon 1. vatikanskog sabora, u prilog Bannwarta idu izvještaji dane još prije saborskih izjašnjenja.

A. Bellesheim u svojoj recenziji hvali novi »*Denzinger*« kao »neprekinutu povijest Svete Stolice sa stanovišta učenja o vjeri i čudoređu«. ⁴ Brojni novo uvršteni tekstovi odnose se na papin primat i učiteljsku službu; daljnje težište stavljeno je na razračunavanje s modernizmom. 34 stranice obuhvaća samo dokumentacija enciklike »*Pascendi dominici gregis*«. Slijedi čitav niz povijesnih dokumenata u kojima Bannwart vidi potvrdu antimodernističkih teza.

Bannwart posvećuje posebnu pozornost obradi sustavnog kazala. Dok Denzinger za područje dogmatike polazi od tri glavna odsjeka (»o načelima vjere i teologije«, »o Bogu jednom i trojstvenom, kakav je on u sebi«, »o Bogu koji djeluje naizvan«), ⁵ Banmwart dijeli dogmatiku u deset traktata: objava, Crkva, rimski pape, jedan Bog, trojstveni Bog, stvaranje, uzdignuće i pad, otkupljenje, opravdanje, usavršenje. Denzinger je u svom rasporedu bio ovisan o Kleeu, Staudenmaieru, Die-

Katholik 88/11 (1908.) 234.

H. Denzinger, *Enchiridion* (1854.), 367, 375, 378.

ringeru i Berlageu; nasuprot tomu Bannwart se ravna prema dogmatskim djelima Liebermanna, Perronea i Franzelina. Bannwartovo sustavno kazalo, koje čini osnovu za sljedeće 21. izdanje, davalo je poticaje za oblikovanje brojnih dogmatika sve do 2. vatikanskog sabora; ono predstavlja tip teologije, koja se u naredno vrijeme često nazivala »Denzinger-teologija«.

Izdanja 1911., 1913. i 1921. (11.-43. izdanje) donose samo neznatne nadopune, npr. antimodernističku prisegu i izjašnjenja biblijske komisije. Od 14. do 27. izdanja kao izdavač slovi Johannes B. Umberg D.I. On je bio značajno preradio već 13. izdanje (1921.), a da se njegovo ime nije spominjalo. Veliki broj izdanja između 1922. i 1951. objašnjava se praksom nakladnika da se u jednom tiskanju izda više izdanja. Visine naklada se najčešće penju na preko 10.000 primjeraka, zanemarujući neke manje naklade u vrijeme neposredno nakon rata.

Umberg neprekidno usavršava »*Denzingera*«. On nadopunjuje suvremene tekstove, a iz starijeg vremena nadopunjuje prije svega izjave učiteljstva za nauk o sakramentima, njegovom specijalnom području. Nasuprot Bannwartu, koji je iz sustavnog kazala bio izuzeo moralnu teologiju, Umberg je opet uvrštava tamo od 18. do 20. izdanja. Naravno, on je ne raspoređuje kao Denzinger prema dužnostima, nego prema Dekalogu. Umberg znatno proširuje kazalo osoba i stvari kao i kazalo biblijskih mjesta, a sustavno kazalo dotjeruje i specificira. Umberg dodatno ugrađuje u »*Denzingera*« ukazuje u vezi s CIC/1917.

26. izdanje iz 1947. godine sadrži u dodatku zbirku tekstova koju je priredio Karl Rahner, koji se potpisuje kao izdavač od 28. (1952.) do 31. izdanja (1957.). Pojedina izdanja pokazuju samo male izmjene. Rahner prerađuje sustavno kazalo. U 28. izdanju Rahner je zamolio za prijedloge u planiranju nove obrade »*Denzingera*«. Zbog te namjere tekst je gotovo nepromijenjen otisnut i u sljedeća tri izdanja.

S 32. izdanjem iz 1963. godine Adolf Schonmetzer D.I. predložuje temeljito pre-rađenog »*Denzingera*«. Schonmetzer je umetnuo skoro 150 novih dokumenata, oko 100 drugih tekstova crkvenog učiteljstva je skratio ili proširio, izabrao je papinske govore i niz drugih dokumenata. Za to se on jednom poziva na stajališta stručnjaka, drugi put na novo postavljena teološka pitanja, koja ujedno bacaju drugačije svjetlo na ranije dokumente i tekstove. Općenito je Schonmetzerov cilj bio učiniti Enchiridion upotrebljivim ne samo za teološku poduku, nego i za zahtjevniju znanstvenu teologiju. Istodobno se on okreće protiv ranijih načela izbora, prema kojima se neki tekstovi nisu uvrštavali zato što bi možda mogli teolozima prouzročiti teškoće. Schonmetzer nije želio objaviti knjigu »ad usum delphini«.

Kod 32. izdanja treba istaći: temeljito novooblikovanje dijela o sažecima vjerovanja, kratke povijesne uvode u pojedine dokumente, izmjenu naslova koji se opet sastoje od naziva dokumenata, novo tekuće označavanje brojevima, temeljitu prerađivanje kazala, pri čemu se posebno bitno proširuje sustavno kazalo te ono dobiva naslove koji se oslanjaju na biblijski jezik. Ekleziologija se ne nalazi više, kao do sada, u dijelu o temeljima teološke znanosti, već se pojavljuje kao samostalan teološki odsjek. Moral se ponovno sređuje prema krugovima dužnosti.

Glede sadržajnih novosti posebice valja istaknuti kako Schonmetzer uklanja Bannwartova pretjerivanja u vezi s papom i prihvaća tekstove koji postaju važan ele-

ment u ekumenskoj raspravi; isto tako uvrštava dokumente koji govore o toleranciji i slobodi čovjeka, a upravljani su protiv ropstva, mučenja i božjeg suda.

G. Maron u svojoj recenziji »*Materialdienst des Konfessionskundlichen Instituts Bensheim*« kritizira činjenicu daje Schonmetzer izostavio niz tekstova koji bi s obzirom na ekumenu mogli biti neugodni zbog svoje krutosti.⁶ Recenzija J. C. Feltona predbacuje Schonmetzeru daje minimalizirao neprevarljivost crkvenog učiteljstva te daje postao promicatelj jedne žaljenja vrijedne suvremene teološke struje. Tim pojedinačnim glasovima stoji nasuprot široko odobravanje koje se očituje, ne kao najmanje važno, u brzom slijedu narednih izdanja (33. izdanje 1965., 34. izdanje 1967.) s njihovih ukupno 25.000 primjeraka. Kao novo, u ta su izdanja unijeti izvaci iz enciklika »*Mater et Magistra*« i »*Pacem in terris*« Ivana XXIII. i dva dokumenta Pavla VI.

35. i 36. izdanje ne donose nove dokumente, nego sadrže samo poboljšanja. U 35. izdanju Schonmetzer je najavio da će uskoro u zasebnom svesku objaviti dokumente 2. vatikanskog sabora, kao i nove dokumente učiteljstva. Tu nakanu Schonmetzer nije više mogao ostvariti.

2. Uz postojeće dvojezično izdanje »Denzingera«

Izdavač je 1981. počeo s pripremom novog dvojezičnog izdanja »*Denzingera*«. Pri svom pothvatu bio je nošen zabrinutošću da bi nedostatak takvog izdanja mogao nanijeti veliku štetu poznavanju crkvene učiteljske predaje, jer mnogi čitatelji i korisnici »*Denzingera*« imaju danas teškoće s grčkim i latinskim tekstovima. Daljnji povod bila je potreba proširenja »*Denzingera*« izborom dokumenata 2. vatikanskog sabora, novijih rimskih poslanica i dokumenata sinoda održanih nakon posljednjeg sabora.

U razgovorima s nakladnikom Herderom brzo se pokazalo da bi novi nakladnikov slog čitave knjige podigao knjižarsku cijenu na neodrživu visinu. Tako je posao najprije usredotočen na prijevod, koji je trebao biti nadodan tekstu 36. izdanja. Taj zamisao kasnije napuštena. Tijekom rada, moji su suradnici u suradnji s centrom za obradu podataka sveučilišta u Tiibingenu za »*Tubinger System von Textverarbeitungs-Programmen*« (TUSTEP) razvili program za novo, dvojezično izdanje »*Denzingera*«.

Za to novo izdanje prerađeni su uvodi i naslovi, natpisi stupaca i bilješke. Tekst dokumenata je preispitan i poboljšan na osnovu kritičkih izdanja; isto tako navodi izvora i literature, koji su usto i osuvremenjeni. Za razdoblje od 1963. do 1988. napravljen je odabir novijih dokumenata učiteljstva. To je zahtijevalo prerađivanje kazala.

Odustalo se od toga da se skрати ili proširi zbirka dokumenata učiteljstva iz 34. do 36. izdanja »*Denzingera*«. Pritom su izdavača vodila sljedeća načela: Upotreba te zbirke trebala bi olakšati ponovno prihvaćanje tradicije »*Denzingera*«, prekinute nakon 1967. Izbor koji je Schonmetzer napravio u vrijeme 2. vatikanskog sabora, sa

**Materialdienst des Konfessionskundlichen Instituts Bensheim 16 (1965.) 99 si.
Am ER 148 (1963.) 337-345.**

svojim nadopunama 33. i 34. izdanja, još uvelike odgovara zahtjevima današnje crkvene i teološke rasprave. Novo sastavljanje zbirke pretpostavilo bi kod današnjeg stanja teologije višegodišnju suradnju nekog međunarodnog tijela. Za takav bi posao kao matrica trebalo poslužiti dvojezično izdanje, koje bi na osnovu elektronskog TUSTEP-programa omogućilo ne samo da se novi dokumenti ubacuju a postojeći skraćuju odn. brišu, nego da se dokumenti kombiniraju s drugim prijevodima, primjerice engleskim ili francuskim. Izdavač stoga namjerava, nakon savjetovanja s različitim teološkim stručnjacima i društvima, obrazovati međunarodno radno tijelo koje bi preuzelo dvostruku zadaću: prvo, da preispita odabir dokumenata 36. izdanja »*Denzinger*« i drugo, da sudjeluje pri daljnjim dvojezičnim prijevodima.

Pri odabiru novo uvrštenih tekstova od papa najnovijeg vremena, postupalo se na sljedeći način: u cijelosti su preuzeti doktrinarni dijelovi konstitucija 2. vaticanskog sabora - s izuzetkom obimne konstitucije »*Lumen gentium*« - a iz dekreta i izjava samo važni dogmatski i moralno teološki iskazi. Isto vrijedi i za pokoncilске dokumente. Zbog promijenjene književne vrste enciklika za vrijeme pontifikata Ivana Pavla II., pri odabiru nisu uzete u obzir sve enciklike - brojne enciklike imaju meditativno-parenetski značaj.

3. Prijevod i obrada dokumenata

Prevođenje sažetaka vjerovanja i dokumenata crkvenog učiteljstva vođeno je s namjerom da se njemački tekst stoji više moguće točno prilagodi originalnom tekstu. Cilj nije bio da se napravi tečan, dobro čitljiv njemački tekst, nego prijevod koji izvorni tekst čini razumljivim i protumačivim i za one koji ne posjeduju produbljeno znanje grčkog i latinskog jezika. Korisnik prijevoda treba biti doveden što bliže izvornom tekstu. Kod toga se velika važnost polagala stalnosti termina. U pravilu se izbjegavalo da se s više njemačkih riječi prevedu nijanse teksta. Naprotiv, tražene su riječi koje očituju korjensku blizinu s odgovarajućom grčkom ili latinskom riječju. Isto se tako nastojala održati vjernost latinskom i grčkom gramatičkom sustavu, koliko je to dopuštala grada njemačkih rečenica. Prijevodom je trebao nastati tekst koji korak po korak dokazuje svoju funkciju služenja izvornom tekstu, a odražava nešto i od povijesne patine tih dokumenata. Dosljedno tome, došlo je do izvjesnih otklona od crkveno uvriježene terminologije u njemačkom jeziku. Tako se primjerice »*peccatum originale*« na njemački prevodi kao »izvorni grijeh«. U malobrojnim slučajevima zadržani su grčki, odn. latinski izrazi, tako npr. riječ »*anatema*«, jer bi uobičajeni prijevod »*prokletstvo*« suviše suzio značenjsku širinu riječi.

Novi »*Denzinger*« pored grčkih i latinskih obuhvaća i španjolske, engleske njemačke, talijanske i francuske tekstove. Gdje su postojala kritička izdanja, tekstovi su uspoređeni s njima, a inače sa studijskim izdanjima, i to u svim slučajevima gdje se pojavila sumnja u tekst. Ukupno je izvršeno 1000 poboljšanja teksta.

Tekstovi dokumenata od 34. do 36. izdanja na čitavom nizu pokazuju jezične ispravke, koje su najčešće preuzete od Eduarda Schwartza. Dio tih ispravaka služio je očitio za to da se zaobiđu jezične, odn. teološke teškoće u priloženim tekstovima. Umjesto tih ispravaka u tekst je uvrštena najbolje provjerena inačica. Sijedom toga,

»Denzinger« ne predstavlja kritično izdanje teksta - za to bi trebalo navesti najvažnije inačice - ali on nudi kritički provjereni tekst.

4. Raščlamba dokumenata

Ovo 37. izdanje, ima - u skladu s tradicijom »Denzingera« - dva dijela: Prvi dio obuhvaća sažetke vjerovanja prvotne Crkve (1-76), drugi dio dokumente crkvenog učiteljstva (101-4858). Tekstovi drugog dijela slijede strogo kronološki redoslijed koji pruža nesagledive prednosti u odnosu na sustavne raščlambe (usp. napomene uz različite tipove sustavnog kazala »Denzingera«). Dokumenti crkvenog učiteljstva vezani su uvijek uz pontifikat rimskih biskupa. Njihovi su naslovi u pravilu u skladu s nazivom dokumenta i odgovajućim vremenom nastanka.

Brojevi do *3997 odgovaraju onima iz 36. izdanja. Dokumenti »*Piam et constantem*« i »*Sancta mater ecclesia*« smješteni su iza tekstova 2. vatikanskog sabora, tako da su morali dobiti brojeve *4400 umjesto *3998, *4402-4407 umjesto *3999-3999e. Dodatak 36. izdanju uvrštenje u sam tekst uz zadržavanje suplemenarnih brojeva. Brojevi izdanja prije 1963.³² na unutarnjem rubu stranica ispale su u korist konkordancije u dodatku.

Radi preglednosti Schenmetzer je početak važnijih dokumenata obilježio lako zamjetljivim brojevima. Nastavljajući tu tradiciju tekstovi 2. vatikanskog sabora započinju brojem *4001. Tako dobivamo sljedeću razdiobu:

- * 125.....1. nicejski sabor
- * 150.....1. carigradski sabor
- * 250.....Efeški sabor
- * 300.....Kalcedonski sabor
- * 500.....Lateranska sinoda protiv monoteleta
- * 550.....3. carigradski sabor
- * 600.....2. nicejski sabor
- * 700.....Sažetak vjerovanja Berengara Turskog
- * 800.....4. lateranski sabor
- * 1000.....Konstitucija »*Benedictus Deus*« Benedikta XII.
- * 1300.....Firentinski sabor
- * 1500.....Tridentski sabor
- * 2001.....Konstitucija »*Cum occasione*« protiv zabluda Kornelija Jansena
- * 2101.....Dekret protiv zabluda laksista
- * 2301.....Dekret protiv zabluda janzenista
- * 2600.....Konstitucija »*Auctoem fidei*« protiv zabluda sinode u Pistoji
- * 2800.....Bula »*Ineffabilis Deus*« o bezgrješnom začecu Marijinom
- * 3000.....1. vatikanski sabor
- * 3401.....Dekret »*Lamentabili*« protiv zabluda modernista
- * 3700.....Enciklika »*Casti conubii*« o kršćanskoj ženidbi
- * 3900.....Konstitucija »*Munificentissimus Deus*« o uznesenju Marijinom u nebo
- * 4001.....2. vatikanski sabor

5. Obrada aparata

Schonmetzeru pripada velika zasluga stoje za različite dokumente »*Denzinger*« sastavio kratke povijesne uvode, koji ponekad pružaju i teološku pomoć za razumijevanje teksta. Pritom se djelomice zamjećuje određen, svakako nenamjeran apologetski interes. Uvodni tekstovi su sadržajno i jezično prerađeni, isto tako i naslovi odlomaka, nazivi i bilješke. Podaci o izdanjima i literaturi su provjereni, a u mnogim slučajevima i osuvremenjeni. Novo uvršteni tekstovi opskrbljeni su u pravilu odgovarajućim uvodima.

Kazala su pregledana i nadopunjena s obzirom na novo uvrštene dokumente. U popis dokumenata crkvenog učiteljstva, navedenih prema početnim riječima, navode se i početne riječi shema koje se spominju. Kazalo osoba i sadržaja sadrži kako latinske tako i hrvatske natuknice. Kod kazala osoba zadržano je dosadašnje načelo, tj. u obzir su uzeta samo ona imena koja su od značenja na odgovarajućem mjestu. Nisu navedene npr. manje važne osobe kojima su upućena Ciprijanova ili Augustinova pisma. Sto se tiče mjesta navode se kao i do sada samo mjesta sabora, odn. sinoda i zemlje podrijetla, odn. mjesta sažetaka vjerovanja. Imena se najčešće navode u sadašnjem obliku hrvatskog jezika. Za obradu sustavnog kazala uložena je značajan napor. Uzeti su u obzir svi navodi iz izdanja Adolfa Schenmetzera, ali su uključeni u novu podjelu. Nepromijenjen je preuzet odsjek o međusobno proturječnim iskazima dokumenata crkvenog učiteljstva. Sustavno kazalo moralo je iz osnove biti prerađeno na temelju novih teoloških pitanja na 2. vatikanskom saboru i u dokumentima poslije sabora. Ranije pojmovne podjele -primjerice na području ekleziologije - pokazale su se neupotrebljivima u odnosu na bitne iskaze 2. vatikanskog sabora, npr. utemeljenje Crkve u tajni Trojstva ili pojam Božjeg naroda.

Latinski prijevodi grčkih tekstova zadržani su samo kad im prema njihovom porijeklu pripada ista vrijednost, kao npr. kod tekstova Lateranske sinode iz 649.

Skraćenice biblijskih knjiga slijede u hrvatskom prijevodu oznake prihvaćene u hrvatskom tekstu Biblije." Brojevi psalama u hrvatskom tekstu su prema hebrejskom, bez stavljanja u zagradu tradicionalnog broja.

Službeno i autentično izdanje Akata Apostolske Stolice je od 1904. godine ASS (37 [1904/05.]), koje je nešto kasnije zamijenjeno s AAS (1 [1909.]). Navodi u [...] označavaju originalno označavanje stranica u ASS odn. AAS. Označavanje izdanja CIC/1917. su izostavljena. Neposredno ispred teksta dokumenata navode se izdanja a prema potrebi i zbirke.

Gdje naslovi teksta spadaju u autentični tekst dokumenata (npr. kod dokumenata tridentskog sabora) navode se u pravilu u latinskom izvorniku i hrvatskom prijevodu.

Na neki se tekst unutar tog dijela upućuje pomoću odgovarajućeg broja i naprijed stavljenе zvijezdice (*). U kazalima se upućuje na tekst jednostavnim navođenjem broja na koji se upućuje. Bilješke upućuju na mjesta gdje se mogu naći navodi, prepričavanja ili osuđena mišljenja. Uz broj bilješke naznačen je i broj teksta na koji se bilješka odnosi. Za razliku od broja bilješke, broj teksta ima ispred sebe zvijezdicu.

SMJERNICE ZA TEOLOŠKU UPOTREBU »DENZINGERA«

Sljedeće upute za teološku upotrebu postojeće zbirke imaju nužno sumarni i uvodni karakter. One ne mogu nadomjestiti temeljiti studij teološke znanosti o spoznaji i dogmatsko učenje o principima teologije. Ipak, sljedeće upute imaju svoj smisao u tome da teološki obrazovanog korisnika podsjetu na raniji studij, a laika koji bude čitao ovu knjigu, da sačuvaju od krivih predodžbi.

1. Svjedočanstvo Crkve i službeno naviještanje

Isus Krist je čitavoj Crkvi povjerio nastavak svog poslanja, da svjedoči evanđelje. Toj obavezi naviještanja svih vjernika služe nositelji službi u Crkvi. Ako oni čuvaju i vjerno izlažu evanđelje u propovijedi i poduču, oni potiču zajednice i pojedince da rastu u vjeri i da slijede taj nalog. Službeno učenje je tako dio ukupnog crkvenog svjedočenja.

Budući da službeno svjedočenje vjere dolazi Crkvi u ime Isusa Krista, ono se vrši autoritativno: »Tko vas sluša, mene sluša« (Lk 10,16). Ipak, biskupi nisu nositelji objave; oni su svjedoci objave predane apostolima od Isusa Krista, i oni su podložni Božjoj riječi. U isto vrijeme vrijedi i: Božji narod, za čiju su izgradnju oni postavljeni, već je obdaren Božjom riječju, jer on vjeruje. Odatle proizlazi da na području naviještanja vlada odnos kao između punoljetnih ljudi. Oni koji slušaju imaju u vjeri pravo i dužnost da sebi stvore sud o službenom naviještanju u Crkvi, da bi ga mogli odgovorno i savjesno prihvatiti. »Amen« zajednice na molitvu i na propovijed biskupa, odn. prezbitera, vrednovao se u vrijeme patristike izričito kao potvrđujući sud vjerničkog naroda.

Slušanje, prihvaćanje objave u vjeri i svjedočenje vjere, omogućeni su darom Duha Svetoga. Taj Duh, koji po Kristu povezuje životnu zajednicu vjernika s Ocem, otvara Crkvi uvijek nanovo izvorno očitovanje tog događanja objave i spasenja, kako je u nj vjerovala apostolska Crkva. Budući da se ukupno crkveno kao i službeno svjedočenje odnosi na evanđelje, kako je ono mjerodavno posvjedočeno u Pismu i apostolskoj tradiciji, to svjedočanstvo otaca, riječi biskupa i papa, crkvene predaje u njezinim molitvama, liturgiji i vjerskoj praksi, sačinjavaju izvore i kriterije drugoga reda. Jedinstveno se evanđelja može posredovati samo ukoliko se izlaže i istovremeno pažljivo brani. Izlaganje i pažljiva obrana dokazuju se upravo u mnogostrukim oblicima koje poprima svjedočenje vjere. Pritom treba zadržati unutarnje stupnjevanje kompetentnosti.

Različita svjedočenja evanđelja načelno su u Crkvi otvorena svakomu najednak način, obnašateljima službi na isti način kao i teolozima i laicima. Oni vrednuju svako konkretno svjedočenje vjere, kako službeno tako i ono pojedinaca ili zajednica. To vrednovanje ne može biti jednostavna provjera s mjerilom unaprijed zadanih sažetaka. Evanđelje je »Riječ života« (1 Iv 1,1) koja oslobađa za »*novo mišljenje*« i »*novo djelovanje*«. Predaja vjere je u osnovi uvijek i širenje jezičnih izraza, te se zbog toga razlikuje od »*robovanja slovu*«.

2. Autentično naučavanje

Zadaća službenog naviještanja vjere je odgovorna i teška. Temeljne istine vjere treba stalno uklapati u svakodnevni život pojedinaca i obitelji, u različite društvene i kulturne situacije. U tom posadašnji, koje se mora izvoditi uvijek nanovo, može vrlo lako doći do jednostranog naglašavanja, do kratkih spojeva, obmana i zabluda. Budući da je Božja objava u Isusu Kristu početak, a ne punina Božjeg kraljevstva, budući da je s Duhom dan tek predujem i zalog buduće slave, zato službeno naviještanje kao prevođenje evanđelja u različite dimenzije života, načelno podliježe uvjetima ograničene ljudske spoznaje i ograničene ljudske prakse. To znači da su biskupi upućeni na onu pomoć, mehanizme osiguranja i provjerene institucionalne oblike koje je razvila ljudska ograničenost za promicanje svoje spoznaje i svoje prakse. Na drugoj strani, slušatelj je kao zreli kršćanin pozvan da u naviještanju razlikuje bitno od nebitnog, da luči osnovnu nakanu u iskazu od pojedinosti i da naviještanje prihvati sa svojim cjelokupnim razumijevanjem vjere. Duhovno slušanje nije manje važno od duhovnog naviještanja i naučavanja. Podrška koja je Crkvi obećana odnosi se na oboje i očituje se između ostalog u primjerenoj uporabi ljudskih sposobnosti i moći sa strane nositelja službi kao i vjernika koji sluša. Postojanost Crkve u istini ima svoj temelj u Isusu Kristu koji je kao uskrsli Gospodin svojim Duhom nazočan u Crkvi. Ta postojanost, darovana od Boga, u svakom je času posredovana »ludošću propovijedanja«, naporom oko pravilnog izlaganja i slušanja evanđelja, obraćenjem i obnovom.

U širokoj lepezi službenog svjedočanstva vjere, odluke učiteljstva zauzimaju posebno mjesto. U životu pojedinih vjernika, u praksi i razumijevanju zajednica, odn. mjesnih Crkava, kao i sveukupne Crkve, mogu iskrsnuti neprilike i opasnosti za vjeru koje traže jasnu prosudbu, je li dotično shvaćanje ili praksa spojiva ili nespojiva s evanđeljem. Nadležnost za takve obvezatne prosudbe pripisuje se u čitavoj predaji papi i biskupima kao pastirima Crkve. Ta nadležnost odnosi se na pitanja vjere i ćudoređa (fides et mores) jer se u evanđelju radi o realnom životu u milosti Božjoj. Sve do vremena Tridentskog sabora pod »mores« su se podrazumijevali crkveni običaji i način života, u novom se vijeku pod tim najčešće podrazumijeva ćudoredni nauk u užem smislu.

Odluke učiteljstva oslanjaju se na gore u glavnim crtama opisana mjerodavna svjedočanstva vjere i od posebnog su značenja za oblikovanje primjerenog razumijevanja vjere, jer se u njima -s obzirom na precizno postavljena pitanja -u pravilu do-

nose dobro promišljeni sudovi. Ova zbirka sadrži u svom drugom dijelu takve dokumente. Te odluke učiteljstva ne smiju se miješati s općenitim naviještanjem evanđelja. One ne zamjenjuju naviještanje -niti u svojoj cjelokupnosti -nego ga na poseban način nadopunjuju. Upravo tako one imaju svoje značenje za preciznije shvaćanje evanđelja. Razumije se, one imaju različitu težinu, različit autoritet i obvezatnost.

Autoritet i obvezatnost određuju se prema više kriterija. Prvi kriterij proizlazi iz autorstva. Razlika je da li doktrinarnu odluku donosi pojedini biskup, zajednica biskupa, opći sabor, partikularna sinoda ili biskupska konferencija, papa ili kongregacija rimske Kurije. Što je obuhvatnija nadležnost službe, to je odluka veće težine. Najveću nadležnost službe, u odnosu na čitavu Crkvu imaju papa i zajednica biskupa. Drugi kriterij proizlazi iz kruga kojem je upućena doktrinarna odluka. Stoje doktrinarna odluka upućena većem krugu, to ona ima veću težinu. Treći kriterij proizlazi iz predmeta o kojem se raspravlja. Središnje sadržaje vjere i ćudoređa valja razlikovati od više rubnih ili čak samo stegovnih predmeta. Četvrto, važno je pitanje na kojim se izvorima temelji donesena odluka. Može se raditi o istini koja je posvjedočena u Pismu ili Predaji izrijekom ili uključno, može se raditi o teološkim izvodima ili pak o zaključcima iz općenito očevidnih -a time filozofskih -ćudorednih načela. Peti kriterij je oblik u kojem se neka odluka donosi. U obliku se vidi na koji je način u odluku uključena učiteljska nadležnost. Instrukciju treba vrednovati drugačije od dekreta, enciklike ili konstitucije općeg sabora.

Da bi se odredila težina nekog učiteljskog mišljenja, potrebna su brižljiva pojašnjenja koja se ravnaju prema spomenutim kriterijima te uzimaju u obzir povijesnu mijenu u oblicima obnašanja autoriteta kao i poretka, odn. hijerarhije različitih autoriteta. Pravilo je teološke hermeneutike da se prava obvezatnost pripisuje samo jezgri iskaza a ne uvodima, zaključnim formulacijama, pojedinim dokazima, pojašnjenjima i citatima.

Odluke učiteljstva uključuju često teološke ocjene s kojima se označava prihvatljivost nekog učenja. Od kasnog srednjeg vijeka, posebno tijekom novog vijeka, dolazi povrhu toga i do teoloških kvalifikacija koje obilježavaju stupanj sigurnosti za prihvatljivost crkvenih učenja. Do u visoki srednji vijek upotrebljavaju se stare procjene pravovjerja i krivovjerja. Treba pripaziti da osude (anathematizomen, damnamus) ne označavaju nužno potpunu suprotnost učenju objave, nego i prekršaje protiv crkvenosti. Nije svako osuđeno učenje krivovjerje u strogom smislu. Različitost ocjena započinje prijelazom u 14. stoljeće. Kako pitanje sigurnosti u novovjekovoj filozofiji dobiva sve veće značenja, razrađuju se i teološke kvalifikacije. Uobičajene razlike su: Jedno je učenje koje pripada »božanskoj vjeri« (de fide divina) kada izričito ili uključno pripada objavi. Ono pripada »božanskoj i katoličkoj vjeri« (de fide divina et catholica) kada gaje povrhu toga crkveno učiteljstvo i formalno predložilo za vjerovanje. »Najbliže vjeri« (fidei proximum) je stav koji prema suglasnom mišljenju teologa treba smatrati za objavljenu istinu i koji Crkva zastupa, a da nije predočen kao objavljen. Daljnja važna kvalifikacija odnosi se na istine koje doduše nisu formalno u objavi, ali koje s njom stoje u tako uskoj vezi, da ih učiteljstvo predočuje kao konačne istine. U tom se slučaju tradicionalno govori o

»istini crkvene vjere« (de fide ecclesiastica). Pored toga postoje različito kvalificirana teološka mišljenja. Kod upotrebe teoloških ocjena i kvalifikacija učiteljstvo se ravnalo prema teološkoj terminologiji koja je bila u uporabi u svakom od tih razdoblja.

3. Neprevarljivo učenje

Neprevarljivo učenje, koje se pripisuje papi i zajednici biskupa, nije u potpunoj suprotnosti sa sadržajem prevarljivog učenja. Naprotiv, oboje je usko povezano i temelji se na daru Duha cjelokupnoj Crkvi, koji je održava u istini i koji ne dopušta da opće vjersko uvjerenje Božjeg naroda odluta od istine. Zbog toga se opće vjersko uvjerenje Božjeg naroda označava kao »indefectibilis«, kao nemanjkavo. U tom božanskom daru cjelokupnoj Crkvi, na svoj način sudjeluje i učiteljstvo. Neprevarljivo učenje čini u neku ruku implicitni vrh autentičnog i službenog učenja. Neprevarljivo učenje u obliku redovnog učiteljstva događa se kada biskupi, rašireni širom kugle zemaljske, u suglasnosti naviještaju nešto kao istinu vjere. Konsenzus čini temelj sigurnosti i pouzdanosti istine. Od toga treba razlikovati neprevarljivo učenje izvanrednog učiteljstva. 1. vatikanski sabor obrazlaže nužnost takve nadležnosti time što u pitanjima vjere i čudoređa mogu nastupiti »opasnosti«, dapače »štete« koje čine nužnom pouzdanu odluku o tome da li se neko shvaćanje ili upitna praksa kreću u okviru evanđelja ili ga iskrivljuju. Na 1. i 2. vatikanskom saboru zbirno se navode oni izvori i kriteriji iz kojih papa -isto važi i za opće sabore i za nesabornu zajednicu biskupa koja djeluje u formalno kolegijalnom činu -može proglasiti suglasnost ili nesuglasnost s vjerom. Time se ističe mogućnost posljednje sigurnosti vjere u Crkvi, da cjelokupna Crkva može biti očuvana kao jedna i ostati vjerna svom temelju. Osnova za to je obećanje potpore Duha Svetoga.

Ako se za neprevarljive definicije kaže da su one iz sebe, a ne po odobrenju Crkve, »irreformabiles«, onda to znači: Papini izričaji za svoju obvezatnost ne trebaju naknadno odobrenje episkopata, kao što niti definicije nekog legitimnog sabora ne trebaju za svoju obvezatnost naknadno odobrenje neke druge instancije. Oni su posljednja instancija, tako da se za takvu odluku ne može prizivati na neku drugu instanciju. Neprevarljive odluke učiteljstva sprečavaju da vjernici pojedinci, i Crkva kao Božji narod, budu glede evanđelja zavedeni u obmanu ili zabludu. Međutim, ta kvalifikacija ne znači da definicije u svakom času predstavljaju idealne, tj. potpuno uspjele odgovore na probleme vjere i čudoređa, koji se ne bi mogli kasnije još jedanput raspraviti, pojasniti ili nadopuniti. Samo je po sebi razumljivo da su svim definicijama potrebna tumačenja. Definicije, s obzirom na njihov smisao, treba tumačiti uklapajući ih u cjelokupno razumijevanje vjere i u vjersku predaju.

Naravno, tako opisana mogućnost vjerske sigurnosti ne vrijedi naprosto, nego s obzirom na sadržaj vjere koji se željelo definirati, a to znači daje on jasno omeđen i jednoznačno određen. Crkveno učiteljstvo ne bi moglo definirati cjelokupnost objavljene istine. Tako se još jedanput pokazuje izvanrednost tog oblika naučavanja.

4. Opasnosti kod upotrebe »Denzingera«

Yves Congar je u svom znamenitom članku⁹ upozorio na niz opasnosti koje mogu nastati pri površno-naivnom, nepromišljenom korištenju »Denzingerom«:

-Nizanje tekstova koji po sebi imaju vrlo različitu težinu, može izazvati dojam daje tu riječ o paragrafima nekog zakonika koji su svi više manje jednaki.

- Može se stvarati predodžba da za vjernike postoji »Nadbiće, jedinstveno u svojoj vrsti... učiteljstvo, koje ih nadzire, drži u stezi, ispravlja i određuje što se smije zastupati a što ne smije«. Tu se previđa da postoji mnogo načina na koje se vjera čuva i izlaže. Predaja spominje oce jednako tako kao i liturgiju, velike teologe itd. Dokumenti učiteljstva su samo jedan oblik čuvanja i izlaganja vjere.

-Trebalo se braniti od mišljenja da bi pojedini teološki stručni izrazi imali u svakom dokumentu točno isti smisao. Značenjska širina jedne te iste riječi razlikuje se često i znatno u različitim razdobljima. »Sacramentum« i »dogma« npr. tijekom vremena jako mijenjaju smisao.

- Odabir tekstova kako je on napravljen u dosadašnjem »Denzingeru« jako je potisnuo učiteljska svjedočanstva partikularnih i pokrajinskih sinoda i pojedinih biskupa u korist papinskih učiteljskih dokumenata. Time se može stvoriti kriva slika o redovnom učiteljstvu u raznovrsnosti njegovih oblika.

-Napokon treba paziti na cjelokupni sklop u kojem se nalaze sve definicije i izjave crkvenog učiteljstva. One su izraz vjerskog života i trebaju poticati vjerski život ispunjen Duhom. Zato se takvi tekstovi razumiju i usvajaju na pravi način tek tamo gdje se ne shvaćaju izvanjski, takoreći »pravno« kao propisi, nego kao svjedočanstvo vjere.

Primjerena teološka upotreba »Denzingera« nikako ne vodi do sterilne »Denzinger-teologije«. Naprotiv, takva teologija predstavlja zloupotrebu te zbirke tekstova. Veliko blago »Denzingera«, o kojem govori Congar, počinje se otkrivati onome tko se tom zbirkom služi uistinu teološki.

Über den rechten Gebrauch des »Denzinger«, u: Situation und Aufgabe der Theologie heute (Paderborn 1971.) 125-150. Isto, 141.

UPUTE ZA ČITANJE

Prikaz inačica u tekstu

Ako se radi o odstupanju od osnovnog teksta proširivanjem, proširenje teksta stavljeno je u uglate zagrade (normalna slova). Skraćenica izvora usporednog teksta (ako je potrebno) pisana je kurzivom.

Primjer: (usp. *23): Tekst se proširuje s »ovog«:
uskrsnuće [*LOMoz*: ovog] tijela

Ako se radi o odstupanju od osnovnog teksta izostavljanjem, izostavljeni tekst je u osnovnom tekstu napisan kurzivom, a iza njega slijedi znak [-!]

Primjer: (usp. *15 i 22): Izostavljen je tekst »od mrtvih«:
treći dan uskrsnuo *od mrtvih* [-!]

Ako se radi o odstupanju od osnovnog teksta promjenom, taj dio teksta je u osnovnom tekstu napisan kurzivom, a inačica u uglatim zagrada normalnim slovima.

Primjer: (usp. *30): umjesto »sišao nad pakao« inačica glasi »sišao k pokojnicima«

Ako se u načinu čitanja koje odstupa mijenja red riječi, stavljaju se riječi koje se premještaju u kurziv i označuju brojkom gore. Te iste brojke nalaze se onda u obratnom poretku u uglatim zagrada (usp. *6): premještaju se riječi 'Ispovijedamo' i "vjerujemo": *'ispovijedamo* i *²vjerujemo* [^{2!}]

Primjer kada se sva tri gore spomenuta slučaja nalaze u istom tekstu (usp. *22):
[je] pokopan, treći dan uskrsnuo *od mrtvih* [-!], *uznesen na nebesa* [uzašao na nebo]... =

Glavni tekst:

pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uznesen na nebesa...

Usporedni tekst:

pokopan, treći dan uskrsnuo, uzašao na nebo ...

Brojevi i znakovi reda

* 1000	= broj koji označuje tekst te zbirke kod upućivanja unutar dijela teksta
2400°	= uvodno zapažanje stavljeno ispred nekog dokumenta
3000°°	= uvođenje u skup dokumenata stavljeno ispred prvog uvodnog zapažanja
* 1531 ¹	= bilješka za tekst broja sa strane 1531
1/1/1,49	= način navođenja djela" koja su sastavljena od više objavljenih dijelova u susljednim vremenima (npr. svezak, dio sveska, dio, svežanj). Broj koji slijedi zarez označuje stranicu, ako nije zabilježeno drugo.
116i 5-n	= oznaka stranica i reda
12a, 15b	= oznaka stranice i stupca (lijevo ili desno)
17C	= stranica ili stupac s oznakom odlomaka
60 si	= navedena i sljedeća stranica ili broj
fol.4r,fol.6v	= na listu 4 prednja strana, na listu 6 stražnja strana
241	- oznaka stranice službenog izdanja dokumenata Apostolske stolice (ASS od 37[1904/05] i AAS od 1[1909]).

Opće skraćenice

a(rt). = articulus (članak)	l. = list papira
al. = alii (drugi)	lat. = latinski
ass. = assertio (izjava)	mj. = mjesto
bilj. = bilješka	ml. = mlađi
br. = broj	n = numerus (broj)
c. = capitulum, caput (poglavlje, glava)	na dr. mj. = na drugom mjestu
concl. = conclusio (zaključak)	na nav. mj. = na navedenom mjestu
coroll. = corollarium (dodatak)	nav. = naveden
cs. = causa	npr. = na primjer
d. = dio	odn. = odnosno
diffic. = difficultas (teškoća)	odsj. = odsjek
disq. = disquisitio (istraživanje)	p. = pars/pagina (dio/stranica)
dist. = distinctio (razlikovanje)	par.= paralelno mjesto
dr. = drugi	pogl. = poglavlje
dub. = dubium, dubitatio (sumnja, sumnjanje)	poseb.= posebno
fol. = folium (list papira)	propos. = propositio (postava)
fundam. = fundamentum (temelj)	q. = quaestio (pitanje)
grč. = (grčki)	reg. = register (registar)
itd. = i tako dalje	resol. = resolutio (razrješenje)
izd. = izdanje	

sect. = sectio (odsjek)	t. = tomus (svezak)
sent. = sententia (tvrđnja)	tab. = tabela (tablica)
si. = sljedeći	tit. = titulus (naslov)
Septg. = Septuaginta	tract. = tractatus (traktat)
st. = stražnja strana lista	upr. = upravo
str. = stranica	usp. = usporedi
sv. = svezak	v. = vidi
svit. = svitak	

Bibliografske skraćenice

AAS	= <i>Acta Apostolicae</i> (Rim 1909 si)
AbhBavAk	= <i>Abhandlungen der bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophische - philologische und historische Klasse</i> (Miinchen 1835 si)
ACColon	= <i>Acta et Decreta Concilii Provinciae Coloniensis... a. Dni. MDCCCLX... celebrati</i> (Koln 1862)
ACOe	= <i>Acta Conciliorum Oecumenicorum</i> , izd. E. Schwartz (StraGburg 1914; Berlin-Leipzig 1922-1940); 2. Serie (Berlin 1988 si)
AmER	= <i>The American Ecclesiastical Review</i> (New York - Cincinnati 1889-1905; 1943 si)
AnBoll	= <i>Analecta Bollandiana</i> (Paris-Briissel 1882 si)
AnE	= <i>Analecta Ecclesiastica</i> (Rim 1893-1911)
AnIP	= <i>Analecta Iuris Pontificii</i> (Rim 1855-1891)
Apoll	= <i>Apollinaris. Commentarius iuris canonici</i> (Vatikan 1928 si)
ArchFrPr	= <i>Archivum Fratrum Praedicatorum</i> (Rim 1931 si)
ArchHDLMA	= <i>Archives d'Histoire Doctrinale et Litteraire du Moyen-Age</i> (Pariš 1926 si)
ArchKKR	= <i>Archiv für Katholisches Kirchenrecht</i> (Mainz 1857 si)
ArchLKGMA	= <i>Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters</i> (Berlin 1885-1900)
ArchTGran	= <i>Archivo Teologico Granadino</i> (Granada 1938 si)
ASS	= <i>Acta Sanctae Sedis</i> (Rim 1865-1908)
ASyll	= <i>Acta Sancti Domini Nostri Pii IX., ex quibus excerptus est Syllabus</i> (Rim 1865)
ASyn	= <i>Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticani secundi</i> (Vatikan 1970-1980)

- BarAE = *Annales Ecclesiastici a Christo nato ad annum 1198*, izd. C. Baronius - O. Ravnaldus - 1. Laderchius (Lucca 1738 si); izd. A. Theiner (Barri-Ducis 1864 si)
- BeitrGPhThMA = *Beitrdge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters* (Munster 1891 si)
- BekSchELK = *Die Bekenntnisschriften der Evangelisch-Lutherischen Kirche* (Gdttingen 1967°)
- BltLE = *Bulletin de Litterature Ecclesiasticae* (Toulouse 1899 si)
- BoeW = J. F. Boehmer - C. Will, *Regesta archiepiscoporum Maguntinensium* (Innsbruck 1877 si)
- Bruns = H. Th. Bruns, *Canones Apostolorum et Conciliorum saec. PV-VII* (Berlin 1839)
- BullCocq = *Bullarum, Privilegiorum ac Diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio*, izd. C. Cocquelines (Rim 1739 si)
- BullFr = *Bullarium Franciscanum, Romanorum pontificum constitutiones, epistolas ac diplomata continens*, izd. J.H. Sbaralea - K. Eubel (Rim 1759-1904; 1929-1949)
- BullLux = *Magnum Bullarium Romanum* (Luxsemburg 1727 si)
- BullOP = *Bullarium Ordinis Praedicatorum*, izd. Th. Ripoll - A. Bremond (Rim 1729-1740)
- BullRCt = *Bullarii Romani Continuatio* (Nastavak BullCocqa), izd. A. Barberi - R.- Segreti (Rim 1835 si)
- BullTau = *Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum Romanorum Pontificum Tauriensis editio*, izd. G. Tomassetti i dr. (Torino 1857-1872)
- CaANQ = CP. Caspari, *Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel* (Christiania 1879)
- CaKA = CP. Caspari, *Ungedruckte, unbeachtete... Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Galubensregel* (Christiania 1866 si)
- CdICF = *Codicis Iuris Canonici Fontes*, izd. P. Gasparri - 1. Seredi (Rim 1923-1939)
- CdLuc = *El Codice Lucense de la Coleccidn Candnica Hispana*, izd. C. Garcia Goldaraz, dio 1: *Reconstruccidn* (Rim 1954)
- CIC = *Codex Iuris Canonici* (Rim 1917; 1983)
- CivCatt = *La Civiltà Cattolica* (Rim 1850 si)
- CIPL = *Clavis Patrum Latinorum*, izd. E. Dekkers: *Sacris Erudiri. Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen* 3 (Steenbrugge 1951; 1961°)
- CoDeDe = *Constitutiones, Decreta, Declarationes*, izd. Generalsekretariat des 2. Vatikanischen Konzilis (Vatikan 1966)
- COeD = *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, izd. Centro di Documentazione. Istituto per le Scienze Religiose, Bologna (Barcellona-Freiburg-Rim 1962°; 1973°)

LVI

CollLac	= <i>Acta et Decreta Sacrorum Conciliorum recentiorum. Collectio Lacensis</i> (Freiburg 1870-1890)
CollPF	= <i>Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide</i> (Rim 1907 ²)
CouE	= <i>Epistolae Romanorum Pontificum a S. Clemente usque ad Innocentium III.</i> , izd. P. Coustant (nepotpuno, Pariš 1721)
CpChL	= <i>Corpus Christianorum</i> , Series Latina (Turnholt 1953 si)
CpChL.CM	= <i>Corpus Christianorum</i> , Continuatio Medieualis (Turnholt 1966 si)
CpRef	= <i>Corpus Reformatorum</i> (Berlin 1834 si)
CSEL	= <i>Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum</i> (Wien 1866 si)
CVis	= <i>Concilios Visigéticos e Hispano-Romanos</i> , izd. J. Vives (Barcelona-Madrid 1963)
DALtg	= <i>Dictionnaire d' Archeologie Chretienne et Liturgie</i> (Pariš 1907-1953)
DenCh	= H. Denifle - E. Chatelain, <i>Chartularium Universitatis Parisiensis</i> (Pariš 1889 si)
DivThomPI	= <i>Divus Thomas</i> . Commentarium de philosophia et theologia (Piacenza 1880 si)
DThC	= <i>Dictionnaire de Theologie Catholice</i> (Pariš 1903 si)
DuPIA	= Ch. du Plessis d'Argentre, <i>Collectio iudiciorum de novis erroribus qui ab initio XII saeculi... usque ad a. 1713 in Ecclesia proscripti sunt et notati</i> (Pariš 1728 ¹ ; 1755 ²)
EnchB	= <i>Enchiridion Biblicum</i> , izd. Papinsko biblijsko povjerenstvo
EnglHR	= <i>English Historical Review</i> (London 1886 si)
EstEcl	= <i>Estudios Eclesidsticos</i> (Madrid 1922 si)
EtFranc	= <i>Etudes Franciscaines</i> (Pariš 1899 si)
FIP	= <i>Florilegium Patristicum</i> (Bonn 1904-1941)
FrdB	= <i>Corpus Iuris Canonici</i> , izd. E.-L. Friedberg (Leipzig 1879-1881 ²)
FThSt	= <i>Freiburger Theologische Studien</i> (Freiburg 1910 si)
Funk	= F.X. Funk, <i>Patres Apostolici</i> (Tubingen 1901 si))
GChSch	= <i>Die Griechischen Christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte</i> (Berlin-Leipzig 1897 si)
Greg	= <i>Gregorianum</i> (Rim 1920 si)
Guibert	= J. de Guibert, <i>Documenta ecclesiastica christianae perfectionis studium spectantia</i> (Rim 1931)
HaC	= J. Hardouin, <i>Acta Conciliorum et Epistolae decretales ac Constitutiones Summorum Pontificum ab anno 34 ad annum 1714</i> (Pariš 1714-1715)
Hjb	= <i>Historisches Jahrbuch der Gorres-Gesellschaft</i> (Miinster-Munchen 1880 si)

- Hn = A. Hahn - G. L. Hahn, *Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der Alten Kirche* (Breslau 1897³)
- Irenikon = *Irenikon* (Amay sur Meuse - Chevetogne 1926 si)
- JR = Ph. Jaffé, *Regesta Pontificum Romanorum*, izd. S. Lowenfeld - F. Kaltenbrunner - P. Ewald (Leipzig 1885-1888²)
- JThSt = *The Journal of Theological Studies* (Oxford-London 1899 si)
- Karmiris = J.N. Karmiris, Ta dogmatika kai symbolika mnemeia thes 'Orthodóksou Katholikes 'Ekklesias, sv. 1 (Atena 1952)
- Katholik = *Der Katholik* (Strassburg-Mainz 1821-1918)
- KIT = *Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen*, izd. H. Lietzmann (Bonn 1902 si)
- KiiA = K. Kiinstle, *Antipriscilliana* (Freiburg 1905)
- KuBS = K. Kiinstle, *Eine Bibliothek der Symbole und theologischer Traktate zur Bekämpfung des Priscillianismus* (Mainz 1900)
- LQF = *Liturgiewissenschaftliche Quellen und Forschungen* (Münster 1957 si)
- Ltzm = *Symbole der Alten Kirche*, izabrao H. Lietzmann (KIT 17-18; Bonn 1914²)
- MaC = *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, izd. J.D. Mansi (Firenza 1759-1827; Paris-Leipzig 1901-1927)
- MGH = *Monumenta Germaniae Historica* inde ab anno 500 usque ad annum 1500 (Hannover-Berlin 1826 si)
- MigThC = *Theologiae Cursus completus*, izd. J.-P. Migne (Pariš 1838 si)
- NArch = *Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* zur Beförderung einer Gesamtausgabe der Quellen deutscher Geschichte des Mittelalters (Hannover 1876-1936)
- NGWGott = *Nachrichten der Gesellschaft der Wissenschaften in Göttingen* (Berlin 1884 si)
- NKD = *Nachkonziliare Dokumentation*, izd. Liturgisches Institut Trier (Trier 1967-1977)
- NvRTh = *Nouvelle Revue Théologique* (Louvain 1869-1940; 1945 si)
- OstVJKTh = *Osterreichische Vierteljahrschrift für Katholische Theologie* (Wien 1862-1874)
- OrChrPer = *Orientalia Christiana Periodica* (Rim 1935 si)
- PerRMor = *Periodica de Re Morali, Canonica, Liturgica* (Rim 1903 si)
- PG = *Patrologiae Cursus completus*, Series Graeca, izd. J.-P. Migne (Pariš 1857 si)
- PL = *Patrologiae Cursus completus*, Series Latina, izd. J.-P. Migne (Pariš 1844 si)
- PoR = A. Potthast, *Regesta Pontificum Romanorum* inde ab anno p. Christum 1198 ad annum 1304 (Berlin 1874 si)

PTS	= <i>Patristische Texte und Studien</i> (Berlin-New York 1964 si)
RBen	= <i>Revue Benedictine</i> (Maredsous 1884 si)
RechScRel	= <i>Recherches de Science Religieuse</i> (Pariš 1910-1940; 1946 si)
RechThAM	= <i>Recherches de Theologie Ancienne et Medievale</i> (Louvain 1929-1940; 1946 si)
RHE	= <i>Revue d'Histoire Ecclesiasticae</i> (Louvain 1900 si)
RHLRel	= <i>Revue d'Histoire et Litterature Religieuse</i> (Pariš 1896-1907)
RHPhRel	= <i>Revue d'Histoire et Philosophie Religieuse</i> (Strassburg-Paris 1921 si)
RiTr	= <i>Canones et Decreta Concilii Tridentini</i> ex editione Romana a. MDCCCXXXIV repetiti, izd. E.L. Richter (Leipzig 1853)
R6mQ	= <i>Rdmische Quartalschrift für christliche Alterumskunde und für Kirchengeschichte</i> (Rim-Freiburg 1887 si)
Routh	= M.J. Routh, <i>Reliauiæ sacrae sive auctorum fere iam perditorum 2° et 3° saeculi post Christum natum quae supersunt</i> (Oxford 1846 si)
SbBavAK	= <i>Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften zu München</i> , philosophisch-historische Klasse (München 1860 si)
SbWienAK	= <i>Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften</i> , philosophisch-historische Klasse (Wien 1848 si)
ŠcuolaCatt	= <i>La Scuola Cattolica</i> (Milano 1873 si)
SGTr	= <i>Concilium Tridentinum</i> , Diariorum, Actorum, Epistularum, Tractatum nova Collectio, izd. Gorres-Gesellschaft (Freiburg 1901 si)
SouChr	= <i>Sources Chretiennes</i> (Pariš 1941 si)
ST	= <i>Studi e Testi</i> . Biblioteca Apostolica Vaticana (Citta dei Vaticano 1900 si)
TD	= <i>Textus et Documenta</i> , Series theologica (Rim 1932 si)
TheiTr	= <i>Acta genuina Sacrosancti oecumenici Concilii Tridentini</i> , izd. A. Theiner (Zagreb-Leipzig 1874)
Thl	= A. Thiel, <i>Epistolae Romanorum Pontificum ... A sancto Hilario usque ad Pelagium II</i> (nepotpuno; Braunsberg 1868)
ThPrQ	= <i>Theologisch-Praktische Quartalschrift</i> (Linz 1848 si)
ThQ	= <i>Theologische Quartalschrift</i> (Tubingen 1819 si)
ThR	= <i>Theologische Revue</i> (Miinster 1902 si)
TU	= <i>Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur</i> (Berlin-Leipzig 1882 si)
Turner	= <i>Ecclesiae Occidentalis Monumenta iuris antiquissima. Canonum et Conciliorum graecorum interpretationes latinae</i> , izd. C.H. Turner (Oxford 1899-1934)

VigChr	= <i>Vigiliae Christinae</i> . A. Review of Early Christian Life and Language (Amsterdam 1947 si)
Viva	= D. Viva, <i>Damnatarum thesium theologica trutina</i> , dijelovi 1-3 u jednom sv. (Padova 1711 ³)
ZKG	= <i>Zeitschrift für Kirchengeschichte</i> (Gotha-Stuttgart 1876 si)
ZKTh	= <i>Zeitschrift für Katholische Theologie</i> (Innsbruck 1877 si)
ZNTW	= <i>Zeitschrift für die Neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche</i> (Gießen 1900 si)
ZSavStKan	= <i>Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung</i> (Weimar 1911-1944; 1947 si)

Prvi dio

SAŽECI VJEROVANJA

Sažeci vjerovanja, koji se navode u ovom priručniku, stalni su izričajni oblici koji sadrže najvažnije vjerske istine, koje su bile potvrđene od crkvenog autoriteta i koje su u pravilu bile određene za javno ispovijedanje vjere.

U ovu zbirku nisu uvršteni sažeci koje crkveni pisci spominju na neodređen način, ili koji nisu izraženi u stalnom obliku, kao niti čisto hipotetske ili nesigurne rekonstrukcije. Isto tako nisu uključeni niti čisto privatni sažeci vjerovanja.

Sažeci vjerovanja koji potječu od svečanog čina crkvenog učiteljstva i imaju takav doktrinarni sadržaj da im se može pridati jednaka vrijednost kao i drugim dokumentima tog učiteljstva uvršteni su među »Dokumente crkvenog učiteljstva« koji čine drugi dio ovog priručnika. Osim toga, uglavnom je poznato vrijeme njihovog nastanka: Radi se naime o sinodalnim sažecima vjerovanja te o takvim sažecima vjerovanja koje su predložili ili prihvatili pape.

Oni sažeci vjerovanja čije je porijeklo nejasno, koji su se tek postupno oblikovali u crkvenom životu i koji su se upotrebljavali u liturgiji, ne mogu se lako uvrstiti u zbirku dokumenata raspoređenih prema kronološkom kriteriju; zato je opravdano da ih se stavi zasebno. To ima za prednost da se lakše mogu uspoređivati sažeci vjerovanja koji imaju isto porijeklo ili su međusobno srodni.

JEDNOSTAVNI SAŽECI VJEROVANJA

Sljedeći sažeci vjerovanja sastoje se od niza poredanih članaka.

1: Pismo apostola (etiopska verzija)

Radi se o apokrifnom djelu, napisanom oko 160. ^ 70. u Maloj Aziji. Sačuvana je samo etiopska verzija. Naslov skriven u tekstu otkrio je C. Schmidt. Prije toga krivo se smatralo dijelom drugog apokrifnog djela: *Testamentom in Galilea Domini Nostri Iesu Christi*.

Izd.: C. Schmidt - I. Wajenberg, *Gesprache Jesu mit seinen Jüngern nach der Auferstehung. Ein katholisch-apostolisches Sendschreiben des 2. Jahrhunderts*, pogl. 5 (TU 43/HI; Leipzig 1919) 32 / L. Guerrier, *Le Testament en Galilee de Notre Seigneur Jésus Christ*, pogl. 16 (Patrologia Orientalis 9; Paris 1913) 192. [U uglatim zgradama: kasniji dodaci].

[Čudo o pet kruhova, ispričano u Mk 6,39, alegorijski se tumači kao sažetak vje- 1
rovanja od pet članaka:]

(Vjerujem) u Oca Gospodara svemira,
i u Isusa Krista [našeg Spasitelja],
i u Duha Svetoga [Utješitelja],
i u Svetu crkvu,
i u oprostjenje grijeha.

2: Liturgijski papirus Der Balvzeh

Radi se o ulomku iz 6. stoljeća, pronađenom u Egiptu, koji sadrži liturgiju iz sredine 4. stoljeća. Međutim, izgleda da je sažetak vjerovanja, koji se nalazi u njemu, mnogo stariji. Nepotpunost teksta između ANASTASI [...] HAGIA neki dopunjuju ovako: 'anastasi[n, kai]hagia katholike 'ekklef a. Tj-mjesto tog teškog čitanja valja dati prednost rekonstrukciji 'predloženoj od J. A. Jungmanna (ZKTh 48 [1924] 465-471), i preuzetaj od C. H. Roberts: 'Anastasi [n 'en te}. Usp. slične konstrukcije *3sl 60 62.

Izd.: C. H. Roberts - B. Capelle, An early euchologion: The Der-Balvzeh Papyrus enlarged and reedited (Bibliothèque du Museon 23; Lowen 1949) 32; fotografske reprodukcije, tab. 6 / P. de Puniet, u: RBen 26 (1909) 42 / DALtg 2/II (1925) 1884 / Kelly 92 / Ltzm 26.

- 2 Vjerujem u Boga, Oca svemogućega,
i u njegovog jedinorodenog Sina, našeg Gospodina Isusa Krista,
i u Duha Svetoga,
i u uskrsnuće tijela,
u Svetoj katoličkoj crkvi.

3-5: Konstitucije egipatske Crkve, oko 500.

One sežu natrag do *Traditio apostolica* Hipolita Rimskog (usp. * 10) i nalaze se u koptskoj (sahidskoj i bohairiskoj), etiopskoj i arapskoj verziji. Od tih verzija sahidska je najbliža izvornom Hipolitovom grčkom tekstu. U tim tekstovima nalaze se mnogi sažeci vjerovanja, kako jednostavnog (*3-5) tako i razvijenijeg (*62 si) oblika.

*Izd.: W. Tili - J. Leipoldt, Derkoptische Text der Kirchenordnung Hippolyts, pogl. 46,11 (TU 58; Berlin 1954) 21; H. Duensing, Der athiopische Text der Kirchenordnung Hippolyts, pogl. 34 39 (Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-historische Klasse, 3. Folge, br. 32; Göttingen 1946) 75 111; F. X. Funk, Didascalia et Constitutiones apostolorum 2: Testimonia et Scripturae propinqua: Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae, pogl. 16,14 (Paderborn 1906) 110. Latinski tekst *3-5 je prijevod njemačkih izdanja Tilla i Duensinga; Grčki izrazi sadržani u koptskom tekstu navedeni su u zagradama.*

a) Koptska verzija: Krsni sažetak vjerovanja

- 3 Vjerujem (pisteuein) u jednog istinitog Boga, Oca svemogućega (pantokrator), i u Sina njegova jedinorodenoga (monogenes) Isusa Krista (Hristos) Gospodina i Spasitelja (Soter) našega,
i u njegovog Svetog Duha (pneuma) koji [sve]oživljava,
Trojstvo (trias) istobitno (homoousios),
jedno božanstvo, jednu moć, jedno kraljevstvo, jednu vjeru (pistis), jedno krštenje (baptisma) [usp. Ef. 4,5]u svetoj Crkvi ('ekklefia) katoličkoj (katholike) i apostolskoj (apostolike) i život vječni. Amen.

b) Etiopska verzija u upitnom obliku

- 4 Vjeruješ li u jednoga Boga, Oca svemogućega,
i u njegovog jedinog Sina Isusa Krista, Gospodina i Spasitelja našega,
i u Duha Svetoga koji oživljava sva stvorenja,
Trojstvo jednako božanstvom,
i u jednog Gospodina, jedno kraljevstvo, jednu vjeru, jedno krštenje [usp. Ef4,5] u Svetoj katoličkoj crkvi,

i u život vječni?

c) Etiopska verzija u izjavnom obliku

Vjerujem u jednoga Boga Oca, Gospodara svega,
i u jednog Sina, Gospodina Isusa Krista,
i u Duha Svetoga,
i u uskrsnuće tijela,
i u Svetu jednu katoličku crkvu.

6: Krsni sažetak vjerovanja armenske Crkve (Kratki sažetak vjerovanja)

*Izd.: A. Ter-Mikelian, Die armenische Kirche in ihren Beziehungen zur byzantinischen vom 4. bis zum 13. Jahrhundert (Leipzig 1892) 27 (njemački prijevod; on je osnova dolje navedenom latinskom tekstu). Ponešto različit (latinski) tekst [za usporedbu naveden u uglatim zagradama] navodi I. A. Assemani, Codex liturgicus Ecclesiae universae (Rim 1749; ponovno izdan Paris-Leipzig 1902) 2,203 si / Hn § 136. - Veliki sažetak vjerovanja Armenske crkve, v. *48 si.*

Vjerujemo u presveto Trojstvo, u Oca i Sina i Duha Svetoga,
u Gabrijelovo navještenje, [u Marijino začeće], u Kristovo rođenje, u krštenje [slavlje(?)], u [dragovoljnu] muku, u raspeće, u trodnevnu ukopanost, u [blaženo] uskrsnuće, u bogoliko uzašašće, u sjedenje zdesna Ocu, u strašni i [slavnj]dolazak
'ispovijedamo i² vjerujemo [2]

SLOŽENISAŽECIVJEROVANJA

I. Trojdelni trojstveni oblik

Gramatička struktura sažetaka vjerovanja ovog oblika je u skladu s trostrukim pitanjem kod krštenja o vjeri u božansko Trojstvo. On se sastoji od *tri glavna dijela*, koji se odnose na pojedine božanske osobe. Teško je u taj niz staviti *članke* koji izražavaju *vjeru u Crkvu, u oprostjenje grijeha, u uskrsnuće itd.* Oni se najčešće nadovezuju na članak o Duhu Svetom, tako da može izgledati da se u njima iskazane istine pripisuju Duhu Svetom. Takvo tumačenje ne uzima u obzir povijesni razvitak. Kao što je iz jednostavnih sažetaka vjerovanja dovoljno jasno, ti su članci prije imali svoje vlastito mjesto koje se *nalazilo iza* članaka o tri božanske osobe. Nakon što su se razvili i proširili trojstveni oblici, to je prvotno svojstvo pridodanosti nestalo ili je potisnuto. Povijesno gledano, bolje je te odsječke smatrati kao »dodatke« ili »završetke« trojdelnih sažetaka vjerovanja. Ipak, u daljnjem tekstu će ti sažeci vjerovanja biti prikazani kao što to zahtijeva gramatička struktura.

A. ZAPADNI SAŽECI

APOSTOLSKI SAŽETAK VJEROVANJA

Tim se imenom označava onaj sažetak vjerovanja za koji se stoljećima smatralo da su ga sastavili sami apostoli i zato je uživao najveći ugled. Najstariji tragovi tog mišljenja nalaze se na koncu 4. stoljeća: Usp. pismo koje je papi Siriciju uputila sinoda u Milanu (kojoj je predsjedao sv. Ambrozije) u kojem se po prvi put spominje naziv »apostolski sažetak vjerovanja« (PL 16,1174); *Explanatio symboli* sv. Ambrozija (izd. O. Faller: CSEL 73,10 si / B. Botte: SouChr 25bis [Pariš 1961²]46-48 54 / PL 17,

1093 1096); Rufin Akvilejski, *Expositio in Symbolum* 2 (izd. M. Simonetti: CpChL 20 [1961] 134/PL 21,337), pisana oko 404. Prema legendi, svaki je od apostola priložio jedan članak; usp. npr. tekstove PL 39, 2189 (= Pseudo-Augustin, *Sermo 240* [De svmbolo]); 89,1034 CD; Hn § 42 si 66, (III) 92 99; Hn bilj. 87 k § 42; C. F. Bihler: *Speculum* 28 (Cambridge/Massachusetts 1953) 335-339. U 15. stoljeću je to uvjerenje počelo uzmicati pred kritičkim dokazima. Najstarija nama poznata verzija apostolskog sažetka vjerovanja ne može se datirati ranije od posljednjih desetljeća 2. stoljeća.

Taj sažetak vjerovanja razvijao se u dva oblika: Stariji rimski oblik -označen s »R« - uveden je u Rimu i odmah je ušao u predaju kako na grčkom tako i na latinskom jeziku. Mladi je oblik, općenito prihvaćen tekst (»T«), nastao otprilike u 7. stoljeću vjerojatno u južnoj Galiji, akasnije je ionuvedenu Rimu. Tijekom vremena je i ostala Latinska crkva preuzela oblik »T«. Izdavanjem Rimskog katekizma (1566.) i Rimskog brevijara (1568.) završen je razvoj tog sažetka.

Rim, početak 3. stoljeća (usporedan ili srodan oblik »R«-a).

10: Hipolit Rimski: Traditio apostolica (latinska verzija)

Hipolit Rimski (prezbiter, 217.-235. protubiskup) 215. ili 217. godine napisao je djelo *Apostolike paradosis* (*Traditio apostolica*). Izvorni se grčki tekst izgubio. Postoje međutim istočne zbirke kanona u kojima se djelomično nalazi to djelo, iako više ili manje prošireno ili okrnjeno: *Konstitucije egipatske Crkve*, *Canones Hippolyti*, *Consitutiones Apostolorum VIII* i *Testamentum Domini Nostri Iesu Christi* (usp. *3-5, 62-64 60 si). Na Zapadu je od toga sačuvana samo jedna jedina latinska verzija, doduše djelomična, ali vjerodostojna; naime, na Veronskom palimpsestu LV 53 (oko 400.). Tu sadržani sažetak vjerovanja nalazi se u upitnom obliku, koji je stariji od izjavnih oblika. Prvi dio manjkavog sažetka vjerovanja može se obnoviti iz *Canones Hippolyti* (*64). Ta se verzija ne može izvesti iz starijeg rimskog oblika, koliko je on nama poznat (*11), nego možda iz nekog prethodnog zajedničkog korijena.

Izd.: E. Hauler, Didascalie Apostolorum fragmenta Veronensia latina (Leipzig 1900) 110 si (Fragment LXXIII) / B. Botte, *La Tradition Apostolique de saint Hippolyte. Essai de reconstruction* (Munster 1963) 48 50 / *SouChr* 1 lbis (Pariš 1984') 84-86 / Kelly 95 / *Ltzm* 10 si.

10

[Vjeruješ li u Boga, Oca svemogućega?]

Vjeruješ li u Krista Isusa, Sina Božjeg,

koji je rođen po Duhu Svetom od Marije djevice,

i raspet pod Poncijem Pilatom i umro i pokopan, i uskrsnuo treći dan živ od mrtvih,

i uzašao na nebesa i sjedi zdesna Ocu, koji će doći suditi žive i mrtve?

Vjeruješ li u Duha Svetoga, i Svetu crkvu, i uskrsnuće tijela?

Rim, 3. stoljeće (»stariji rimski oblik« = »R«)

11: Psaltir kralja Aethelstana

Radi se o monaškoj liturgijskoj knjizi iz početka 9. stoljeća, koja nakon Psaltira donosi sažetak vjerovanja na grčkom, transkribiran anglosaksonskim slovima. Taj sažetak vjerovanja spada među najstarije oblike tipa »R«.

Izd.: Hn § 18 / Ltzm 10 / CaUQ 3,5.

Usporedni tekst [odstupanja u uglatim zagradama]:

Marcel, biskup ancirski (Galacija / Mala Azija), da se obrani od prigovora hereze, pozvao se oko 340. na papu. Svom pismu Juliju I. nadodao je papin krsni sažetak vjerovanja.

Izd.: Kod Epifanija Salaminskog, Contra haeresespanaria, haer. 72,3,1: izd. K. Holl (GChSch) 3,258 / F. Oehler 2/1 (Berlin 1861) 52 / PG 42,385D / E. Klostermann, *Die Fragmente Marcellis* (GChSch: Eusebius 4 [Leipzig 1906], dodatak) 215 (ulomak 129) / Kelly 106 / Hn § 17. - Čini se da

je riječ »patera« (»oca« izostavljena nepažnjom, a dio rečenice »zoen aionion«(»život vječni«) pridodan pod utjecajem istočne verzije (usp. *40-55).

Vjerujem u Boga, *Oca* [-!] svemogućega, 11
i u Krista Isusa, njegovog jedinorođenog Sina, našega Gospodina,
rođenog od Duha Svetoga i Marije djevice,
koji je pod Poncijem Pilatom bio raspet i pokopan i treći dan uskrsnuo od mrtvih,
uzašao na nebesa i sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve;
i u Duha Svetoga, Svetu crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, [život vječni].

12: Codex Laudianus

Codex Laudianus graecus 35 (677. stoljeće), poznat kao kodeks »E« Djela apostolskih, sadrži na kraju (list 226v) latinski sažetak vjerovanja oblika »R«.

Izd.: Hn § 20 / CaUQ 3,5 / Kelly 105 / usp. Ltzm 10.

Usporedni tekst:

Codex Swainson (8. stoljeće) sadrži samo nešto mladi latinski sažetak vjerovanja [v. tekst u uglatim zagrada].

Izd.: C. Swainson, *The Nicene and Apostles' Creed* (London 1875) 161 / Hn § 23.

Tyranije Rufin napominje u svom *Commentarius in Symbolum Apostolorum* (napisan oko 404.) neke razlike između rimske i akvilejske verzije: M. Simonetti: CpChL 20 (1961) 140 152 177 / PL 21,344AJ3 356A 381A. Ipak, iz toga se ne može utvrditi točna rimska verzija sažetka vjerovanja.

Vjerujem u Boga, *Oca* svemogućega,
i u *Krista Isusa* [Isusa Krista] Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetoga i Marije djevice,
koji je pod Poncijem Pilatom raspet, i pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih,
uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve;
i u *Duha Svetoga*, Svetu crkvu katoličku, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela.

Milano, kraj 4. stoljeća (izmijenjeni oblik »R«)

13: Ambrozije, milanski biskup: Explanatio Symboli

Tu *Explanatio* zapisao je vjerojatno neki pisar prema riječima sv. Ambrozija (umro 397.). Izjava sastavljača, da on navodi sažetak rimskog vjerovanja (pogl.7: izd. Faller 10), ne smije se uzeti previše doslovce. On ima namjeru prenijeti samo sadržaj tog sažetka vjerovanja.

Izd.: O. Faller: CSEL 73 (1955) 19*: tu se nalazi rekonstrukcija sažetka vjerovanja razasutog po čitavoj raspravi. / B. Botte: SouChr 25bis (1980³) 46-58 / PL 17,1193-1196 / Kelly 171 si / CaUQ 2,50-58 / CaANQ 201 si 213-222.

Vjerujem u Boga, *Oca* svemogućega,
i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetoga i Marije djevice,
koji je trpio pod Poncijem Pilatom, umro i pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve;
i u Duha Svetoga, Svetu crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela.

14: Augustin: Propovijed 213 (= Sermo Guelferbvtanus 1) pri predaji sažetka vjerovanja

Sv. Aurelije Augustin, biskup hiponski (396.-430.) navodi sažetke vjerovanja različitih oblika. Propovijedi 212-214 ukazuju na milanski oblik, premda su bile održane u Hiponu, a propovijed 215 (*21) sadrži hiponsku varijantu. Propovijed 214, iz 391. ili 392. godine, je najstarija. U *Liber de Fide et Symbolo* (CSEL 41,3-32 / PL 40 [1887] 181-196 Augustin, kao što to sam kaže, ne navodi točan oblik. *Retractationes* I 16 (dr. 17), br. 1 (A. Mutzenbecher: CpChL 57 [1984] 52_M / CSEL 36, 84_M / PL 32,612). Propovijed 213, koja se po najstarijem rukopisu naziva i *Sermo Guelferbytanus*, tu se navodi kao glavni tekst, a razlike iz propovijedi 212 i 214 u [uglatim zagradama]su napomene.

Izd.: [Propovijed 213]: G. Morin, u: *Miscellanea Agostiniana* 1 (Rim 1930) 441-450 / CaANQ 223-249. [Propovijedi 212-214]: PL 38, 1058-1072 / Kelly 171 si / Hn § 33 / Ltzm 11.

- 14 Vjerujem u Boga, Oca svemogućega,
i u Isusa Krista, Sina njegovajedinoga, Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetoga i *djevice Marije* [212 214:; Marije djevice],
[212214: trpio] pod Poncijem Pilatom raspet [212: je] i pokopan, *treći dan*
[212: trećeg dana; 214: treći dan] uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebo, sjedi
zdesna Ocu, odakle će doći [212 214: *će/suditi* [212 214: suditijžive i mrtve];
i u Duha Svetoga, *u* [212 214: -!]*Svetu crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela.*

Ravena, 5. stoljeće (izmijenjeni oblik »R«)

15: Petar Krizolog: Propovijedi 57-62

U propovijedima 57-62 Petra Krizologa, ravenkog biskupa (433.-458.), sačuvan je čitav sažetak vjerovanja. Ipak ima neznatnih odstupanja.

Izd.: A. Olivar: CpChL 24 (1975) 314-355 312 / PL 52,357-375 / Kelly 172 si / Hn § 35 / Ltzm 12.

- 15 Vjerujem u Boga, Oca svemogućega,
i u Krista Isusa, Sina njegovajedinoga, Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetog i Marije djevice,
koji je pod Poncijem Pilatom raspet i pokopan, treći dan uskrsnuo od *mrtvih* [58
60 61:-], uzašao na nebesa sjedi s desna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve.
Vjerujem [60: Vjerujemo]u Duha Svetoga, svetu Crkvu [62: katoličku], oproštenje
grijeha, uskrsnuće tijela, *život vječni* [61:-!].

Akvileja, svršetkom 4. stoljeća (izmijenjeni oblik »R«)

16: Tiranije Rufin: Expositio (odn. Commentarius) in svmbolum

Pisac piše oko 404. On u tumačenju sažetka vjerovanja svoje rodne Akvileje opravdava ujedno malobrojna mjesta u kojima odstupa od rimskog sažetka. Izraz: *Silazak nad pakao* bio je ranije proširen samo kod semiarijanaca, a ovdje se pojavljuje prvi put u jednom nearijanskom sažetku vjerovanja.

Izd.: M. Simonetti: CpChL20(1961) 133-182/PL21,335-381/Kelly 172si/Hn§ 36/Ltzm 12.

- 16 Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, nevidljivog i nepodložnog trpljenju,
i u Krista Isusa, njegovog jedinog Sina, Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetoga i Marije djevice,

raspet pod Poncijem Pilatom i pokopan, sišao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve; i u Duha Svetoga, Svetu crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće ovog tijela.

Firenca, 7. stoljeće (izmijenjeni oblik »R«)

17: Firentinski misal i sakramentar

Knjiga potječe iz 7. stoljeća i sadrži raspravu o sažetku vjerovanja.
Izd.: CaANQ 295-304 / Hn § 39. - Reg.: CIPL 1751.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, 17
i u Isusa Krista Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,
rođenog od Duha Svetoga i Marije djevice,
pod Poncijem Pilatom raspet i pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na
nebo, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve;
i u Duha Svetoga, Svetu crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela.

Mezija odn. Dacija, 4. stoljeće (prošireni oblik »R«)

19: Niceta, biskup Remesiane: Tumačenje sažetka vjerovanja

To tumačenje nalazi se u 5. knjizi fragmentarnog djela *Competentibus ad baptismum instructionis libelli VI*, koje se ranije pripisivalo Niceti, biskupu akvilejskom, a danas Niceti biskupu iz Remesiane (ili Romacijane/Gornja Mezija, umro nakon 414.).

Izd.: A. E. Burn, Niceta of Remesiana. His Life and Works (Cambridge 1905) 39-49 / CaKA 341-360 / PL 52,865-874 / Kelly 174 / Hn § 40.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega [stvoritelja neba i zemlje], 19
i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga [Gospodina našega (?)],
rođenog od Duha Svetoga i djevice Marije,
mučenog pod Poncijem Pilatom raspetog i pokopanog, treći dan uskrsnuo od
mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve;
i u Duha Svetoga, u Svetu crkvu katoličku, zajedništvo svetih, oproštenje grijeha,
uskrsnuće tijela i život vječni.

Afrika, 5./6. stoljeće (izmijenjeni oblik »R«)

21: Augustin: Propovijed 215 kod polaganja vjeroispovjesti

Najvjerojatnije je ta verzija bila u upotrebi u Hiponu Regiusu, biskupskom sjedištu sv. Augustina (usp. *14).

Izd.: PL 38,1072-1076 / Kelly 175 / Hn § 47 / Ltzm 13.

Vjerujemo u Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega, kralja vjekova, besmrtnoga 21
i nevidljivoga.

Vjerujemo u Sina njegova Gospodina našega Isusa Krista, rođenog od Duha Svetog i djevice Marije,
raspet pod Poncijem Pilatom, umro i pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih, sjedi zdesna Bogu Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve.
Vjerujemo u Duha Svetoga, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, život vječni po Svetoj crkvi katoličkoj.

22: Pseudo-Augustin [Quodvultdeus Kartaški) Propovijedi o obrascu vjerovanja

Afričku verziju rekonstruirao je G. Morin u dolje navedenom djelu iz četiri pseudo-augustinovih propovijedi (PL 40, 637-652, 651-660, 659-668; 42, 1117-1130; usp. R. Braun: CpChL 60 /1976/305-363), koju je pripisao Quodvultdeusu, biskupu kartaškom (437. -oko 453.).

Izd.: G. Morin: RBen 31 (1914) 156-162; 35 (1923) 233-245.

Usporedni tekst [odstupanja u uglatim zagrada]:

Fulgencije biskup iz Ruspe (umro 532.). Njegov se sažetak vjerovanja može izlučiti iz *Libri X contra Fabianum Arianum*, ulomak 36 (usp. i ulomak 32: CpChL 91A, 831 si, kao i iz *De fide*, pogl. 20: upr. tu 751 / PL 65.699C).

Izd.: J. Fraipont: CpChL 91A (1968) 854-860 / PL 65, 822-827 / CaUQ 2, 245-253 / Kelly 175 sV Hn § 49. [Ne uzimaju se u obzir manje značajne inačice, budući da ta verzija nije dovoljno sigurna]

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega, kralja vjekova, besmrtnoga i nevidljivoga.

Vjerujem i u *njegovog Sina* [-] Isusa Krista [,Sina njegova jedinoga, Gospodina našega],

koji je rođen od Duha Svetoga i djevice Marije,

#koji\$je raspet [-] pod Poncijem Pilatom i pokopan [je], treći dan uskrsnuo *od mrtvih* [-!(?)], *uzašao na nebasa* [uzašao na nebo] i *sjedi zdesna Ocu* [sjedi zdesna Bogu], odakle će doći suditi žive i mrtve.

Vjerujem i u Duha Svetoga, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela [i]w [-] život vječni po Svetoj crkvi.

Španjolska, 6./7. stoljeće (oblik između »R« i »T«)

23: Udefons Toledski: De cognitione baptismi

Sažetak vjerovanja nadbiskupa Ildefonsa Toledskog (659.-669.) može se izlučiti iz poglavlja 36-83 tog djela.

Izd.: PL 96, 126-142 / Kelly 176 / Hn § 55 / Ltzm 13 si (kombinacija).

Usporedni tekst [odstupanja su u uglatim zagrada, s naznakom kraticaj

Martin iz Brage (Portugal) [= MBr/opat i biskup (umro 579.), napisao je između 572. i 574. propovijed, koju je prvi izdavač naslovio *De correctione rusticorum*, ali se po nekim rukopisima bolje naziva *Epistula ad Polemium episcopum Asturicensem*.

Izd.: Cl. W. Barlovv, *Martiniepiscope Bracarense Opera omnia* (New Haven 1950) 166 si 196 si / C. P. Caspari, *M. v. Bracarar Schrift De correctione rusticorum* (Christiania 1883) 26-28 / Hn § 54.

Liber Ordinum mozarabicus = [LOMozIV]• stoljeće).

hd.: M. Ferotin, *Le Liber Ordinum en usage dans l'Eglise wisigothique et mozarabe d'Espagne du V au X siecle* {*Monumenta Ecclesiae Liturgica* 5; Pariš 1904) 185 si / Kelly 177 / DALtg 12/1 (1935) 447. -Reg.: CIPL 1930.-Tekst obrasca vjerovanja u *Missale mixtum mozarabicum* (PL 85,395A; Hn § 58; Ltzm 14), koji na mnogo mjesta odstupa od drugih španjolskih verzija, tu nije uzet u obzir.

Eterije (Heterije) iz Osme, te njegov učitelj, svećenik Beato iz Astorge (Bienco iz Liebane / Astorge), napisali su 785. *Adversus Elipandum archiepiscopum Toletanum librill* [= *Eth*] točan oblik sažetka vjerovanja nalazi su u knjizi I, pogl. 22.

Izd.: PL 96.906D / Hn § 56.

Vjerujem [MBr. Vjeruješ li ..?]u Boga, Oca svemogućega, 23
i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Boga i Gospodina našega,
koji je rođen od Duha Svetoga i [MBr: od] Marije djevice,
mučen pod Poncijem Pilatom, bio raspet i pokopan, sišao nad pakao, treći dan
uskrnuo živ od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna *Boga Oca svemogućega*
[MBr: Oca] odakle će doći suditi žive i mrtve.
Vjerujem [MBr: Vjeruješ li ..?]« *Svetoga Duha* [MBr *Eth*: Duha Svetoga] Svetu
crkvu katoličku, oproštenje svih grijeha, uskrsnuće [LOMoz: ovog] tijela i život
vječni.

Južna Galija, 6./7. stoljeće (oblik između »R«/»T«)

25-26: Ulomci jednog od starijih galijskih obrazaca vjerovanja

[*25] Ciprijan, biskup tulonski, pismo Maksimu biskupu ženevskom, napisano između 516. i 533.
Izd.: W. Gundlach: MGH, *Epistulae* 3,435 / C. Wawra, u: ThQ 85 (1903) 589-594 / A. E. Bum,
Facsimiles of the Creeds from early manuscripts (H. Bradshaw Society 36; London 1909) 3 i tabele
HII/KeHy 178/Ltzm 15.

[*26] Faust, biskup iz Riesa (450.480.) navodi jedan fragment u svom djelu (koje je ranije bilo
pripisivano đakonu Pashaziju) *De Spiritu Sancto* I 2.

Izd.: A. Engelbrecht: CSEL 21.103 si / PL 62,11 / Hn § 61 / Bum, na već nav. mj. 3 / Kelly 178
/Ltzm 14 si. -Drugi tekstovi pripisani Faustu, kojima on često dopunjuje svoj sažetak vjerovanja, tj.
propovijedi 9 i 10 (Pseudo-Euzebija iz Emese) [izd. u: CaKA 1,315 328] te *Tractatus de symbolo*
[CaANQ 262] nisu uzeti u obzir, jer nisu autentični.

Oba su ulomka, usprkos vremenskom razmaku, i po strukturi teksta i po mjestu porijekla tako
slični jedan drugom da se nadopunjuju i oblikuju jedinstveni sažetak vjerovanja.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega. 25
Vjerujem i u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,
koji je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije djevice,
mučen pod Poncijem Pilatom, raspet i pokopan, treći dan uskrsnuo od mrtvih,
uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve.

Vjerujem u Duha Svetoga, Svetu crkvu, zajedništvo svetih, oproštenje grijeha, 26
uskrsnuće tijela, život vječni.

Galija i Alemanija, 7. /početak 8. stoljeća (početni oblik »T«)

27: Missale Gallicanum Vetus: Propovijed [9 Cezarija Arleškog]o obrascu vjerovanja

Missale Gallicanum Vetus (početak 8. stoljeća) sadrži dva sažetka vjerovanja, koji se međusobno
samo malo razlikuju, od kojih će biti naveden samo prvi iz *Sermo de symbolo* Cezarija Arleškog (umro
543.) (usp. G. Morin, u: RBen 46 [1934] 178-189).

Izd.: G. Morin, *CaesariiArelatensisSermones 1* (Maretioli 1936)48/CpChL 103 (1953)47 si/ L. C. Mohlberg, *Missale Gallicanum Vetus (Cod. Vat. Palat. lat. 493)* (Rerum ecclesiasticarum documenta, Series maior, Fontes 3; Rim 1958) 18, § 63,14 (druga verzija: 10, § 26,5) / J. Mabillon, *De liturgia Gallicana III* (Pariš 1685 i 1729) 339 (druga verzija 348) / PL 72.349BC / Hn § 67 / Ltzm 15. -Tu se ne uzima u obzir drugi sažetak vjerovanja koji navodi Cezarije, jer nema točan oblik: Pseudo-Augustinus, *Sermo 244 de symbolifide et bonis operibus/Cezarije, Propovijed 10:* G. Morin, *Caesarii Arelatensis Sermones 1*,51-53 / CpChL 103 (1953) 51-53 / PL 39,2194 si / Hn § 62.

Usporedni tekst [odstupanja u uglatim zagradama]

Missale Bobiense (Bobbio, 7. / početak 8. stoljeća), ranije *Sacramentarium Gallicanum*, koji se također naziva *Missale Vesotense* (Besancpn), donosi četiri verzije sažetkaca vjerovanja. Ovdje se navodi samo prva verzija za uspoređivanje, a ne uzimlju se u obzir čisto pravopisne razlike.

Izd.: E. A. Lowe, *The Bobbio Missal* (H. Bradshav Societv 58; London 1920) 56 (ostale verzije 56 si 74 si 181); J. Wickham legg, faksimil-izdanje (upr. tu, sv. 53; London 1917) list 88r/J. Mabillon, *Museum Italicum 1* (Pariš 1687 i 1724) 312 / PL 72.489A / Kelly 394 / Hn § 66 / Ltzm 15. -Reg.: CIPL 1924.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje.

Vjerujem i u *Isusa Krista* [Isusu Kristu], Sina njegova jedinorođenoga, vječnoga, *koji je začēt* [začetoga]po Duhu Svetom, rođen [rođenoga] od Marije djevice, *koji je mučen* [mučenoga] pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan [pokopano], sišao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Boga Oca svemogućega, odakle će doći suditi žive i mrtve.

Vjerujem u *Duha Svetoga* [Duhu Svetom], Svetu crkvu katoličku, zajedništvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, život vječni.

28: Pirmin: Zbirka tekstova iz pojedinih kanonskih knjiga

Pirmin (ili bolje Primin) iz Septimanije, odn. Galije Narbonenske, misijski biskup, utemeljitelj i opat samostana Reichenau na Bodenskom jezeru, objavio je svoj zavičajni sažetak vjerovanja u svom djelu *Scarapsus*, zvanom i *Dicta Sancti Pirminii abbatis*, sastavljenom između 718. i 724. Taj je obrazac dvaput naveden u izjavnom obliku (pogl. 10 i 28a) i jedanput u upitnom obliku (pogl. 12: = *28) i pruža već sve elemente kasnije općenito prihvaćenog teksta (»T«). Ima oblik posljednog razvojnog stadija, koji vrijedi još i danas.

Izd.: G. Jecker, *Die Heimatdes hl. Pirmin ;* (Beitrage zur Geschichte des alten Monchtums ...13; Miinster 1927.) 41 43 62 si / A. E. Burn, *Fascimiles of the Creeds* (H. Bradshaw Society 36; London 1909) 10 i tablica X / CaKA 1,158 160 185 / PL 89,1034 si 1046. Za pogl. 10 usp. i Hn § 92 / Ltzm 15 si -U latinskom tekstu zadržan je izvorni dijalektni oblik riječi.

Vjeruješ li u Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje?

Vjeruješ li u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,

koji je začēt po Duhu Svetom, rođen od Marije djevice,

mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan, sišao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Bogu Ocu svemogućemu, odakle će doći suditi žive i mrtve?

Vjeruješ li u Duha Svetoga, Svetu crkvu katoličku, zajedništvo svetih, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela, život vječni?

Irška, svršetkom 7. stoljeća (izmijenjeni oblik »T«)

29: Antiphonale Benchorensē

To je liturgijski rukopis nastao između 680. i 691. u samostanu u Bangoru (Ulster, Sjeverna Irska).

Izd.: F. E. Warren, *The Liturgy and Ritual of the Celtic Church* (Oxford 1881) / isti, faksi-

mil-izdanje (H. Bradshav Society 4 10; London 1893 1895) list 19 /CaUQ 2,284 /PL 72,597 / Kelly 395 / Hn § 76 / Ltzm 16. - Reg.: CIPL 1938.

Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, nevidljivoga, začetnika svih stvorenja vidljivih i nevidljivih.

Vjerujem u Isusa Krista, Sina njegova jedinoga, Gospodina našega, Boga svemogućega,
začetog po Duhu Svetomu, rođenog od Marije djevice,
mučenog pod Poncijem Pilatom, koji je raspet i pokopan, sišao nad pakao, treći dan uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebesa i sjedi zdesna Boga Oca svemogućega, odakle će doći suditi žive i mrtve.

Vjerujem i u Duha Svetoga, Boga svemogućega, koji imajednu substanciju s Ocem i Sinom; (Vjerujem) da je Crkva sveta katolička, (u) oproštenje grijeha, zajedništvo svetih, uskrsnuće tijela. Vjerujem u život poslije smrti i vječni život u slavi Kristovoj.

Tako sve vjerujem u Boga.

Galija, Alemanija, 8. stoljeće i kasnije, Rim 10. stoljeće i kasnije (oblik »T«)

30: Rimski red krštenja (Ordo Romanus XI izd. Andrieu = VII izd. Mabillon)

Tekst obrasca vjerovanja toga Reda, izvorno označen samo s početnim riječima, kako se običavalo u obrednim knjigama, od 9. se stoljeća nalazi potpuno ispisan u galskim rukopisima u domaćem obliku. Kad se u 10. stoljeću prekida stara rimska liturgijska predaja, Rim je pored drugih elemenata galske liturgije preuzeo i taj oblik obrasca vjerovanja.

Izd.: M. Andrieu, *Les Ordines Romani du haut moyen age 2* (Louvain 1948) 435 u opticaju.

Usporedni tekst: [odstupanja u uglatim zagrada]:

Stari rimski ordo [= *ORA*], kod Andrieu Ordo 50, nastao sredinom 10. stoljeća u Galiji ili Alemaniji-

Izd.: M. Hittorp, *De divinis catholicae Ecclesiae officii ac ministeriis* (Koln 1568) 73 *I Maxima bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiastica 13* (Lyon 1677) 696 / Kelly 363 / Hn § 25.

Pseudo-Augustin: Propovijedi 240-242 o obrascu vjerovanja: njihovo je porijeklo nesigurno. U njima se navode sažeci vjerovanja oblika »T« s neznatnim izmjenama. Propovijed 240 poklapa se u potpunosti s tekstom *Ordo Romanus XI*.

Izd.: PL 39,2188-2193 / Hn § 42.

Latinsko-grčki psaltir »papa Gregorii« [= *PsG*] Radi se o rukopisu iz 13 stoljeća (Cambridge), koji nije nazvan po papi, nego prema nekom engleskom prioru Gregoriju. Kod grčkog teksta radi se o povratnom prijevodu iz latinskog.

Izd.: CaUQ 3,11 / Hn § 24. -*Reg.:* M. R. James, *A Descriptive Catalogue of the MSS in the Library of Corpus Christi College, Cambridge 2* (Cambridge 1912) 399-403 (br. 468).

Rimski katekizam [= *Cai*] 1564. sastavljen po nalogu Tridentskog sabora i objavljen 1566.

Rimski časoslov [= *BrvJ* izdan 1568. »da ukine različitost molenja« (»ad tollendam orandi varietatem«). Njegov oblik obrasca vjerovanja propisan je za čitavu latinsku Crkvu.

- (1) Vjerujem u Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, 30
- (2) i u Isusa Krista Sina njegova jedinoga, Gospodina našega,
- (3) koji je začet po Duhu Svetom, rođen od Marije Djevice,
- (4) mučen pod Poncijem Pilatom, raspet, umro i pokopan, sišao nad pakao [k pokojnicima],
- (5) treći dan uskrsnuo od mrtvih,
- () uzašao na nebesa, sjedi zdesna Bogu Ocu svemogućemu,

- (7) odakle će doći suditi žive i mrtve.
- (8) Vjerujem u Duha Svetoga,
- (9) [Cat: Vjerujem] u Svetu crkvu katoličku, zajedništvo svetih,
- (10) oproštenje grijeha,
- (11) uskrsnuće tijela,
- (12) [ORA: i] život vječni.

KRATKI OBLICI KRSNOG SAŽETKA VJEROVANJA

36: Sacramentarium Gelasianum

Donosi rimsku liturgijsku praksu iz 6. stoljeća. Njegovom obredu krštenja (knjiga 144) pripisuje se veća starost.

Izd.: H. Wilson, *The gelasian Sacramentary* (Oxford 1894) 86 / L. C. Mohlberg - L. Einzenhofer, *Liber sacramentorum . (Sacramentarium Gelasianum)* (Cod. Vat. Reg. lat. 3/6 / Pariš Bibl. Nat. 7193, 41/56) (Rerum ecclesiasticarum Documenta, Series maior, Fontes 4; Rom 19813) 74/PL 74, 1111C / Hn§31e.

Usporedni tekst [odstupanja u uglatim zagradama]:

Ordo Romanus XXVIII [=ORJ]

Izd.: M. Andrieu, *Les Ordines Romani du haut moyen age 3* (Louvain 1951) 406 si. Njegov je izvor obred krštenja iz *Sacramentarium Gellonense* (oko 800, Galija) izd. A. Dumas - J. Deshusses: CpChL 159 (1981) 312-339.

Manuale Ambrosianum iz jednog rukopisa iz 11. stoljeća [= MA].

Izd.: M. Magistretti, *Monumenta veteris liturgiae Ambrosianae* 3 (Milano 1905) 208 / Ltzm 11 si.

- 36 Vjeruješ li u Boga, Oca svemogućega [*OR MA*: stvoritelja neba i zemlje] ?
 Vjeruješ li [*MA*: -!] u Isusa Krista, Sina njegovajedinoga, Gospodina našega, rođena i mučena?
 Vjeruješ li u Duha Svetoga, Svetu crkvu [*OR MA*: katoličku], oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela [*OR MA*: život vječni] ?

B. ISTOČNI SAŽECI

Navode se krsni sažeci vjerovanja Sirijske, Palestinske, Malo-azijske i Egipatske Crkve. Ne uzima se u obzir rekonstrukcija oblika obično zvanog oblik »O« (paralelan obliku »R«), koji se po mišljenju nekih istraživača nalazi u osnovi istočnih sažetaka vjerovanja.

Sažeci vjerovanja sabora u Niceji i Carigradu navode se u drugom dijelu: v. * 125 i 150.

LOKALNI SAŽECI VJEROVANJA

Medudu navedenim sažecima vjerovanja, oni iz Cezareje i Jeruzalema (možda i sažetak vjerovanja Makarija Egipatskog) imaju pred-nicejski oblik, iako tekstovna svjedočanstva nisu starija od Nicejskog sabora. Drugim sažecima vjerovanja dodani su neki elementi nicejske teologije, a da time nije jako izmijenjena njihova izvorna verzija.

Cezareja u Palestini, svršetkom 3. stoljeća

40: Euzebije, biskup Cezareje: Pismo svojoj biskupiji, god. 325.

Budući da Euzebije tvrdi daje on kršten prema tom sažetku, njegov se sažetak vjerovanja može datirati unatrag gotovo do sredine 3. stoljeća. Nicejski sabor, kojem gaje on predložio za potvrđivanje, preuzeo je nešto iz njega za sastav svog vlastitog sažetka vjerovanja.

Izd.: Tekst prenose: Atanazije Aleksandrijski, *De decretis Nicaenae synodi* 33 § 4 (izd. H. G. Opitz, *Athanasius Werke* 2/1: *Apologien* [Berlin-Leipzig 1935]29 / isti 3/1: *Urkunden zur Geschichte des Arianischen Streites* 318-328 [upr. tu 1934/5]43, = br. 22); Teodoret Cirski, *Historia ecclesiae* I 12,4 (izd. L. Parmentier [GChSch; Leipzig 1911]49 / PG 82,940 si); Sokrat, *Historia ecclesiae* 18,38 (PG 67,69); Gelazije Kizicki, *Historia synodi Nicaenae* II 35,4 izd. G. Loeschke - M. Heinemann [GChSch; Leipzig 1918] 124); Kelly 181; Hn § 123.

Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga. **40**

I u jednoga Gospodina Isusa Krista, Riječ Božju, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, život od života, jednorodnog Sina, prvorodenca sviju stvorenja, rođenog od Oca prije svih vjekova, po kojem je sve postalo, koji je radi našeg spasenja postao čovjekom, živio među ljudima, trpio, treći dan uskrsnuo, uzašao k Ocu i opet će doći u slavi suditi žive i mrtve.

Vjerujemo u jednog Duha Svetoga.

Jeruzalem, sredinom 4. stoljeća

41: Ćiril, biskup Jeruzalema: Kateheze VI-XVIII, oko 348.

Tekst obrasca vjerovanja sastavljen je iz teksta pojedinih kateheza. Zbog toga se on do sada navodio na različite načine. Analogno onom »anelthonta« (»uzašao«), treba prema J. G. Daviesu (VigChr 9 [1955] 218-221) čitati »katelthonta« (»sišao«). Ćirilje odbacio nicejski pojam »homooiisios« kao sabelijanski.

Izd.: PG 33,533 si (usp. PG 33, 605-1060)/F. J. A. Hort, *Two dissertations* (Cambridge-London 1876) 142 / A. A. Stepehnsen u: *Studia Patristica* 3 (TU 78; Berlin 1961) 307, 308-313 / Kelly 182 si / Hn § 124/Ltzm 19.

Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga. **41**

[I]u jednoga Gospodina Isusa Krista, jednorodnoga Sina Božjeg, pravoga Boga rođenog od Oca prije svih vjekova, po kojem je sve postalo, koji je [sišao, utjelovio se i] postao čovjekom, raspet [i pokopan], treći dan uskrsnuo [od mrtvih], uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu i dolazi u slavi suditi žive i mrtve; njegovo kraljevstvo neće imati kraja.

[I]u jednoga Duha Svetoga, Tješitelja, koji je govorio po prorocima, ujedno krštenje obraćenja za oprostjenje grijeha, i u Jednu svetu katoličku crkvu, i u uskrsnuće tijela i u život vječni.

Mala Azija (mjesto nesigurno), svršetkom 4. stoljeća

42-45: Epifanije, biskup Salamine: Ancoratus, god. 374.

U tom djelu nalaze se dva oblika sažetka vjerovanja. *Kraći oblik* (pogl. 118,9-13), koji je vrlo bliz carigradskom sažetku vjerovanja (* 150); interpolirao gaje kasniji prepisivač umjesto prvotnog nicejskog vjerovanja, koji je Epifanije tu izvorno naveo: B. M. Weischer, *Qerellos IV 2: Traktate des Epiphanius von Zypern und des Proklos von Kvzikos (/ithiopistische Forschungen 6; Wiesbaden 1979) 49-51. Dulji oblik* (pogl. 119,3-12) bio je određen ili za uporabu u katezezi ili kao krsni sažetak vjerovanja za krivovjerce, a sastavio gaje sam Epifanije proširi vši nicejsko vjerovanje. On nije jedinstven u svojoj vrsti, nego postoje verzije koje su mu vrlo slične i to u sažetku *Hermeneia* (usp. *46) i u većem armenskom sažetku vjerovanja (usp. *48 si).

Izd: K. Holl, Epiphanius (GChSch) 1,146 si [kraći oblik] \ 148 si [dulji oblik]/PG 43.232C i 234 si / Hn § 125 si / Ltzm 19 si i 21 si. -Usp. B. M. Weischer, u: Oriens Christianus 63 (1977) 33.

a) Kraći oblik

- 42** Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga.

I u jednoga Gospodina Isusa Krista,

jedinorodenoga Sina Božjeg, rođenog od Oca prije svih vjekova, tj. iz Očeve biti, svjetlo od svjetla, rođenog ne stvorenog, istobitnog s Ocem, po kome je sve postalo **stoje** na nebesima i na zemlji.

Koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, i utjelovio se od Duha Svetoga i Marije Djevice i postao čovjekom, (koji je) za nas bio raspet pod Poncijem Pilatom, mučen i pokopan; treći dan uskrsnuo prema Pismu i uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, odakle će opet doći suditi žive i mrtve; njegovu kraljevstvu neće biti kraja.

I u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca, koji izlazi od Oca, koji se s Ocem i Sinom skupa slavi i zajedno časti, koji je govorio po prorocima; u Jednu, svetu katoličku i apostolsku crkvu; ispovijedamo jedno krštenje za oprostjenje grijeha, iščekujemo uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka. Amen.

- 43** One koji tvrde: »bijaše vrijeme kad njega nije bilo« ili »nije ga bilo prije nego je rođen« ili nastao je iz ničega, ili koji kažu Sin je Božji iz neke druge supstancije ili biti, ili daje on prolazan ili promjenjiv, takve Katolička i apostolska crkva kažnjava anatemom.

b) Dulji oblik

- 44** Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga;

i u jednoga Gospodina Isusa Krista,

Sina Božjega, rođenog od Boga Oca kao jednorodenca, tj. od Očeve biti, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravog Boga od pravoga Boga, rođena ne stvorena, istobitna s Ocem po kojem je sve stvoreno **stoje** na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo;

on je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao i utjelovio se, tj. bio u potpunosti rođen od svete, uvijek djevice Marije po Duhu Svetom; postao je čovjekom, tj. uzeo je u potpunosti čovjeka, i dušu i tijelo i duh i sve što čini čovjeka, osim grijeha. (Nije rođen) od sjemena muža, niti u nekom čovjeku, nego je u sebi oblikovao tijelo, tvoreći jednojedinčato svetojedinstvo; nije to bilo na način, kao **stoje** proroke nadahnjivao, u njima govorio i djelovao, nego je postao potpuni čovjek («jer Riječ je tijelom postala», pri čemu ona nije doživjela nikakvu promjenu, niti se božanstvo preobrazilo u čovječstvo); združen u jednu svetu savršenost i božanstvo (jer jedan je Gospodin Isus Krist a ne dva; isti je Bog, isti Gospodin, isti kralj); isti je trpio u tijelu i uskrsnuo i uzašao na nebo u istom tom tijelu; u slavi sjedi zdesna Ocu i u istom tijelu će doći u slavi suditi žive i mrtve; njegovom kraljevstvu neće biti kraja.

(Vjerujemo) i u Duha Svetoga, koji je govorio u Zakonu i prorocima i sišao na Jordan, govori po apostolima i boravi u svecima; vjerujemo u njega u smislu daje on Duh Sveti, Duh Božji, savršeni Duh, Duh Tješitelj, nestvoren, koji izlazi iz Oca a prima se iz Sina i u koga se vjeruje; vjerujemo u Jednu, katoličku i apostolsku crkvu, ujedno krštenje obraćenja, u uskrsnuće mrtvih i u pravedan sud nad dušama i tijelima, u kraljevstvo nebesko i u život vječni.

One pak koji tvrde: bijaše vrijeme kad nije bilo Sina ili Duha Svetoga ili daje on nastao iz ničega, ili koji kažu Sin Božji ili Duh Sveti su iz neke druge supstancije ili biti, ili da je on prolazan ili promjenjiv, takve Katolička i apostolska crkva, naša i vaša Majka, kažnjava anatemom; isto tako kažnjavamo anatemom one koji ne priznaju uskrsnuće mrtvih kao i sva krivovjerja koja ne pripadaju toj vjeri. **45**

46-47: [Pseudo?-] Atanazijevska Hermeneia eis to symbolon

Hermeneia, ili izlaganje sažetaka vjerovanja, tradicija pripisuje Atanaziju Aleksandrijskom (umro 373.), a danas mu se to najčešće osporava. Taj obrazac vjerovanja vrlo je sličan duljem sažetku Epifanijevu i onom iscrpnijem armenskom. Postoje različita shvaćanja o pitanju na koji način ta tri sažetka vjerovanja ovise jedan o drugom; neki tvrde daje *Hermeneia* izvedena iz Epifanijevog sažetka te daje (od 7. stoljeća) bila podlogom većeg armenskog sažetka vjerovanja; drugi pak preokreću taj redoslijed (usp. *48°).

Ed.: Hn § 127 / PG 26,1232 / CaUQ 1,2-4.

Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga. **46**

I u jednoga Gospodina Isusa Krista,

Sina Božjeg, rođenog od Oca, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođena ne stvorena, istobitna s Ocem, po kome je sve stvoreno što je na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo;

on je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao, utjelovio se i postao čovjekom, tj. u potpunosti je rođen od uvijek djevice Marije po Duhu Svetom; imao je istinito a ne prividno tijelo, dušu i duh i sve **stoje** ljudima vlastito, osim grijeha; trpio je, tj. bio je razapet, pokopan i uskrsnuo treći dan i uzašao na nebo u istom tijelu; sjedi u slavi zdesna Ocu i u istom tijelu dolazi u slavi suditi žive i mrtve; njegovu kraljevstvu neće biti kraja.

Vjerujemo u Duha Svetoga, koji nije drugačiji od Oca i Sina nego je istobitan s Ocem i Sinom, nestvoren, savršen i Tješitelj, koji je govorio u Zakonu, prorocima i [apostolima i] evanđeljima. Sišao na Jordan, *govorit će* [govorio je] apostolima i boravi u svetima. Vjerujemo i u tu jedinu *katoličku* i *apostolsku* ^-!P] Crkvu, u jedno krštenje za obraćenje i oproštenje grijeha, u uskrsnuće mrtvih, u vječni sud nad dušama i tijelima, u kraljevstvo nebesko i život vječni.

- 47 One koji tvrde da bijaše vrijeme kad nije bilo Sina, ili da bijaše vrijeme kad nije bilo Duha Svetoga, ili daje on nastao iz ničega, ili koji kažu daje Sin Božji ili Duh Sveti od druge substancije ili biti, daje on prolazan ili promjenjiv, njih kažnjavamo anatemom, jer ih naša katolička Majka i apostolska Crkva kažnjava anatemom; mi kažnjavamo anatemom i sve one koji ne priznaju uskrsnuće *tijela* [mrtvih] i svako krivovjerje, tj. one koji nisu iz te vjere, Svete i jedine katoličke crkve.

48-49: Veliki sažetak vjerovanja Armenske crkve

Prema A. Ter-Mikelianu taj sesažetak vjerovanja nije upotrebljavao kod krštenja (poput kratkog oblika *6), nego u okviru euharistijske liturgije. Njegov izvorni tekst -bez sumnje grčki - više ne postoji, ali se može prilično sigurno ponovno sastaviti iz povratnog prijevoda armenskog teksta. Neznatna odstupanja u obnovi teksta potječu odatle što Armenci sjedinjeni s rimskom Crkvom upotrebljavaju oblik koji se u više točaka razlikuje od onog pravoslavnih Armenaca. Tako je npr. uvršten i »Filioque«. Tu navedeni osnovni grčki tekst uvelike odgovara onoj grčkoj verziji koja se može izvesti iz prilično doslovnog njemačkog prijevoda armenskog teksta od F. X. Stecka, *Die Liturgie der katholischen Armenier* (Tubingen 1845) 43; [u uglatim zagrada] pridodane su druge važnije varijante koje predlažu Ter-Mikelian i Hort. -O porijeklu tog sažetka vjerovanja mišljenja se veoma razlikuju. Neki tvrde daje on stariji od Epifanijevog dugog sažetka vjerovanja (*44 si) i daje već od sredine 4. stoljeća uveden iz Kapadocije u Armeniju; drugi ga smatraju jednostavno mladim i manje vrijednim oblikom od *Hermeneie* (*46 si), koji je od 7. stoljeća prevladavao u Armeniji: usp. G. Winkler, *A Remarkable Shift in the 4th Century Creeds. An Analysis of the Armenian, Syriac and Greek Evidence*, u: *Studia Patristica* 17/III (Oxford 1982) 1396-1401.

Izd.: A. Ter-Mikelian br.*6, na nav. mj. 22-24 / F. J. A. Hort, br.*41 na nav. mj. 120-123 146 si (»*Capadocian Creed*«) / Hn § 137 (u primjedbama je verzija sjedinjenih Armenaca) / CaANQ 2,31-34 (mjestimice loša rekonstrukcija) / MaC 25,1269CD (s kasnijim elementima) /. Samo latinski prijevod nalazi se u *Acta Benedicti XII*, izd. A. L. Tautu (*Codex Iuris Canonici Orientalis*, Fontes III 8 [Vatikan 1958]) 228.

- 48 Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, vidljivoga i nevidljivoga.

I u jednoga Gospodina Isusa Krista,

Sina Božjega, kao rođenog jedinorođenca od Oca [tj. od Očeve *b\|ti\|prijе svih vjekova* [-!], Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođenog ne stvorenog, istobitna s Ocem, po kojem je sve postalo stoje na nebu [na nebesima] i na zemlji, vidljivo i nevidljivo.

On je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, utjelovio se i postao čovjekom [rođen] u potpunosti od svete djevice Marije po Duhu Svetom; od *nje* [iste] je istinito, ne prividno, *uzeo tijelo, duh i dušu* [tijelo, dušu i duh] i sve *stoje u čovjeku* [čovjek]; trpio je, bio raspet i pokopan, uskrsnuo treći dan i uzašao *na nebo* [na nebesa] u istom tijelu; sjedi zdesna Ocu i u istom će tijelu u Očevoj slavi doći suditi žive i mrtve, njegovom kraljevstvu neće biti kraja.

Vjerujemo [iju Duha Svetoga, nestvorenog i savršenog, koji je govorio *po Zakonu, prorocima i evanđelistima* [u Zakonu, u prorocima i u evanđeljima], sišao na Jordan, govorio je apostolima i *boravio je* [boravi] u svetima. Vjerujemo u jednu Jedinu katoličku i apostolsku crkvu, ujedno krštenje za *obraćenje* [obraćenja]/*otpuštenje* grijeha (?) oproštenje grijeha, u uskrsnuće mrtvih, u sud nad tijelima i dušama na kraju svijeta, u kraljevstvo nebesko i život vječni.

Oni koji tvrde: »bijaše vrijeme kad nije bilo Sina Božjeg [-!]; ili »bijaše vrijeme kad nije bilo Duha Svetoga«; ili da su oni [je on] iz ničega postali, ili koji kažu da su Sin Božji / [-!] Duh Sveti iz druge substancije ili bđti i da su [daje] prolazni i promjenjivi, njih Katolička i apostolska crkva kažnjava anatemom. **49**

Antiohija, svršetkom 4. stoljeća

50: Krsni sažetak vjerovanja iz Antiohije (ulomci)

Od tog sažetka vjerovanja, koji treba razlikovati od sažetka vjerovanja sinode, koja je održana 341. protiv Atanazija Aleksandrijskog, sačuvana su tri ulomka kod sljedećih autora:

[A] Euzebije (kasnije) biskup Dorvlaiona, *Obtestatio contra Nestorium* (među dokumentima Efeškog sabora 431.).

Izd.: ACOe I/I/I, 102 / MaC 4.1009E / Kelly 184 si.

[BJ] Ivan Kasijan, *De incarnatione Domini contra Nestorium* VI, pogl. 3, br. 2; pogl. 4, br. 2; pogl. 6-10. On citira latinski.

Izd.: U. Petschenig: CSEL 17,327 329 331-335 / PL 50,142-144 149 si 153-158 / Kelly 183 si.

[C] Ivan Krizostom, Homilija 40 o 1 Kor (15,29), br. 1 2.

Izd.: PG 61, 348-349.

Ostali grčki tekst [u uglatim zagradama] je rekonstrukcija. - Usp. i Hn § 130 / Ltzm 22 si.

Grčka verzija

[Vjerujemo u jednoga i jedinoga pravoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga. **50**

I u Gospodina našega Isusa Krista, Sina njegova jedinorođenoga i prvorođenca sviju stvorenja, rođenog od njega prije svih vjekova, a ne stvorenog,]

[A:] pravoga Boga od pravoga Boga, istobitna s Ocem, po kome su i vjekovi poredani i sve stvoreno,

koji je radi nas došao [sišao] i rođenje od svete djevice [vazda djevice] Marije, i raspet pod Poncijem Pilatom,

[i pokopan i treći dan uskrsnuo prema Pismima; i uzašao na nebesa i ponovno će doći suditi žive i mrtve...]

[C:] i u oproštenje grijeha, uskrsnuće mrtvih i u život vječni.

Latinska verzija

[B:] Vjerujem u jednoga i jedinoga pravoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svih vidljivih i nevidljivih stvorenja. **50**

I u Gospodina našega Isusa Krista, Sina njegova jedinoga i prvorođenca sviju stvorenja, rođenog od njega prije svih vjekova, a ne stvorenog,

pravoga Boga od pravoga Boga, istobitna s Ocem, po kome su i vjekovi poredani i sve stvoreno, koji je radi nas došao i rođenje od Marije djevice; raspet pod Poncijem Pilatom, i pokopan i treći dan uskrsnuo prema Pismima i uzašao na nebesa i ponovno će doći suditi žive i mrtve...

Mopsuestija u Ciliciji, svršetkom 4. stoljeća

51: Teodor, biskup Mopsuestije: Kateheze I-X, između 381. i 392.

Sažetak koji je upotrebljavao Teodor, prema njegovom vlastitom svjedočanstvu, proširen je pod utjecajem Carigradskog sabora i njegovog sažetka vjerovanja. Ispred »pneuma hagion« umetnuta je riječ »hiin« a dodano je i sve što slijedi nakon »pneuma hagion«.

Izd.: Sirijsko-francusko izdanje od T. Tonneau - R. Devreesse, *Les homelies catechetiques de Theodor de Mopsueste* (ST 145; Rim 1949); Rekonstrukcija grčkog sažetka vjerovanja v. A. Riicker, *Ritus baptismi et Missae, quem descripsit Theodorus episcopus Mopsuestemus in sermonibus catecheticis* (Opuscula et textus historiam ecclesiae ... illustrantia, Series liturgica 2; Miinster 1933) 43 si, i J. Lebon, u: RHE 32 (1936) 836 / Kelly 187 si.

- 51 Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga.

I u jednoga Gospodina Isusa Krista,

jedinorođenoga Sina Božjega, prvorođenca svega stvorenja, rođenog od Oca prije svih vjekova, ne stvorenog, pravoga Boga od pravoga Boga, istobitna sa svojim Ocem, po kojem su poredani vjekovi i po kome je sve stvoreno, koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, utjelovio se i postao čovjekom; rođen od Marije djevice, raspet pod Poncijem Pilatom; bio pokopan i uskrsnuo treći dan prema Pismima, uzašao na nebo, sjedi zdesna Bogu, odakle će ponovo doći suditi žive i mrtve.

I u jednoga Duha Svetoga, koji proizlazi iz Oca, Duha životvorca; ispovijedamo jedno krštenje, Jednu, svetu, katoličku crkvu, oproštenje grijeha, uskrsnuće tijela i život vječni.

Egipat, sredina 4. stoljeća

55: Apophthegmata Makarija Velikog

U jednom bečkom rukopisu (9. stoljeće) Apophthegmata Patrum, i u grčkim pariškim rukopisima 1627 i 1628 (13. i 14. stoljeće) *Historia Lausiaca* Paladija iz Helenopolisa, zabilježena je povijest Makarija Egipatskog ili Velikog (oko 300.-390.) u kojoj se nalazi sažetak vjerovanja. Njegov je oblik vjerojatno lokalni egipatski, a njegova je jezgra prednicejska. Nicejski su elementi pridodani kasnije. Prema kraju sažetka, umjesto službenog oblika, nalazi se prilično slobodno prepričavanje. Dok E. Preuschen tu povijest drži za autentični dio 19. poglavlja djela *Historia Lausiaca*, C. Butler to osporava u svom kritičnom izdanju tog djela (*The Lausiaca History of Palladius 2* [Cambridge 1904.] 194 si, bilj. 28). Niti on, niti kasniji izdavači, ne navode tekst sažetka vjerovanja (A. Lucot [Pariš 1912.]; Ramon y Arrufat [Barcelona 1927.]).

Izd.: PG 34,212D-213A; usp. i 51D [= Codex Vindobonensis]/ E. Preuschen, *Palladius und Rufinus* (GieBen 1897) 127₄, [= Codex Parisinus]/ Kelly 191 /Ltzm 25 si. - Niže se kao osnovni tekst navodi Codex Vindobonensis [u uglatim zagradama: varijante iz Codex Parisinus graecus 1628/].

Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega.

I u njegovu istobitnu Riječ, po kojoj je stvorio vjekove,

koja je, kad se navršilo vrijeme da otkupi grijeh, boravila u tijelu, *koje sije pripravila od svete djevice Marije* [utjelovila se od svete djevice]

koja je bila raspeta, umrla i pokopana [-!], treći dan urkrsla, [uzašla na nebesa], sjedi zdesna / [Bogu i] Ocu, i opet će doći u budućem vijeku [-!] suditi žive i mrtve.

I u *Duha Svetoga* [Svetoga Duha], istobitna s Ocem i *njegovom Riječi* [Božjom Riječi]. *Vjerujemo* pak [-!][i]u uskrsnuće *duše i tijela* [mrtvih kao što kaže apostol: »[Sije se u raspadljivosti, uskrsava u neraspadljivosti,]sije se tijelo naravno, uskrsava tijelo duhovno« [usp. *1 Kor 15,42-44*].

SAŽECI VJEROVANJA SADRŽANI U ISTONIM ZBIRKAMA KANONA

Sirija i Palestina

60: Constitutiones Apostolorum, oko 380.

Ta grčka zbirka pseudo-apostolskih kanona sastavljena je u Siriji, odn. Palestini ili u Carigradu. **Doduše VIII. knjiga seže natrag do *Traditio apostolica* Hipolita Rimskog (usp. *10), nikako međutim, sažetak vjerovanja sadržan u knjizi VII., pogl. 41, koji se očito upotrebljavao u Crkvi sastavljača.**

Izd.: M. Metzger: *SouChr 336* (Pariš 1987) 98-100 / F. X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum I* (Paderborn 1905) 444-448 / J. Quasten, u: *FIP 7/IV* (1936) 13 si / *PG 1,1041C* / Kelly 185 sl/Hn § 129 / *Ltzm 23*.

Vjerujem i krstim se u jednoga nerođenoga, jedinoga pravog Boga, svemogućega, **60**

Oca Kristova, stvoritelja i začetnika svega, od kojega je sve.

I u Gospodina Isusa Krista,

njegovog jedinorođenoga Sina, prvorođenca svega stvorenja, koji je po Očevojoj volji rođen prije vjekova, ne stvorenog, po kojem je sve postalo, stoje na nebesima i na zemlji, vidljivo i nevidljivo;

on je u posljednje dane sišao s nebesa i utjelovio se, rođen od svete djevice Marije, živio je sveto po zakonima svoga Boga i Oca, raspet pod Poncijem Pilatom i za nas umro; treći dan nakon muke uskrsnuo je od mrtvih, uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, i na svršetku vremena opet će doći u slavi suditi žive i mrtve; njegovo kraljevstvo neće imati kraja.

Krstim se i u Duha Svetoga, to jest Tješitelja, koji je od vjekova djelovao u svecima, kasnije pak bio od Oca, prema obećanju Spasitelja i Gospodina Isusa Krista, poslan apostolima, a nakon apostola i svim vjernicima u Svetoj katoličkoj i apostolskoj crkvi, u uskrsnuće tijela, u oproštenje grijeha, u kraljevstvo nebesko i u život budućega vijeka.

61: Testamentum Domini nostri Jesu Christi

Radi se o zbirci kanona i tekstova iz liturgije, koju je sakupio Hipolit Rimski, nastaloj u Siriji otprilike u 5. stoljeću. Knjiga II., pogl. 8. sadrži sažetak vjerovanja u obliku pitanja.

Izd.: I. E. Rahmani, Testamentom Dominilesu Christi (Mainz 1899) 128 si/J.Quasten, u: FIP7/V (1936) 36 (usp. i 7/11, bilj. 16).

- 61 Vjeruješ li u Boga, Oca svemogućega?
Vjeruješ li u Krista Isusa, Sina Božjega,
koji dolazi od Oca, koji je od početka s Ocem,
koji je rođen od Marije djevice po Duhu Svetom,
koji je raspet pod Poncijem Pilatom, umro, uskrsnuo treći dan oživjevši od
mrtvih, uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu i koji će doći suditi žive i mrtve?
Vjeruješ li u Duha Svetoga, u Svetu crkvu?

Egipat

62-63: Konstitucije Egipatske crkve

*Usp. o tome *3"; tu su i potpuni naslovi izdanja.*

*Izd.: Koptska verzija: Traditio apostolica 16,16, kod Till-Leipoldta 20 si (Funk 2,110); koptska verzija nije međutim u upitnom obliku; usp. Hn § 139 (2. dio). - Etiopska verzija: Traditio apostolica 34, kod Duensinga 56-59. - Latinski tekst *62 sije prijevod njemačkih izdanja Tilla i Duensinga; grčki izrazi sadržani u koptskom tekstu navedeni su u zagradama.*

a) Koptska verzija: Obrazac vjerovanja nakon krštenja

- 62 Ti vjeruješ u Gospodina našega Isusa Krista, jedinog Sina Boga Oca,
daje na čudesan način radi nas postao čovjekom po neshvatljivom sjedinjenju
svog Duha Svetoga i svete djevice Marije, bez muškog sjemena,
da je raspet za nas pod Poncijem Pilatom, umro po svojoj volji ujedno za naše
spasenje, uskrsnuo treći dan, oslobodio zaslužnjene, uzašao na nebesa, sjedi na
nebu zdesna svom dobrom Ocu i ponovno će doći suditi žive i mrtve prema svo-
joj objavi i svom kraljevstvu.
Ti vjeruješ u Duha Svetoga, dobrog i živptvornoga, koji sve čisti u Svetoj crkvi.

b) Etiopska verzija: obrazac vjerovanja nakon krštenja

- 63 Vjeruješ li u ime Isusa Krista, našeg Gospodina, jedinoga Sina Boga Oca,
daje postao čovjekom neshvatljivim čudom po Duhu Svetom i od Djevice Mari-
je bez muškog sjemena,
daje raspet u vrijeme Poncija Pilata i umro po svojoj volji a ujedno i za naše spa-
senje; treći dan uskrsnuo od mrtvih, oslobodio zaslužnjene i uzašao na nebesa i
sjedi zdesna Ocu i da će doći suditi žive i mrtve prema svojoj objavi i svom kral-
jevstvu?
Vjeruješ li u Duha Svetoga dobrog i koji čisti, i u Svetu crkvu? I vjeruješ li u
uskrsnuće tijela koje čeka sve ljude, i u kraljevstvo nebesko i u vječni sud?

64: Canones Hippolvti

Taje zbirka kanona koja seže možda već do sredine 4. stoljeća, egipatska preradba sažetka Traditio apostolica Hipolita Rimskog (usp. 10). Sačuvan je samo njezin arapski i etiopski prijevod. Niže navedeni sažetak vjerovanja postoji u arapskom prijevodu, kan. 19.*

Izd.: H. Achelis, *Die ältesten Quellen des orientalischen Kirchenrechts* (TU 6; Leipzig 1891) 96 si / D. B. Haneberg, *Canones S. Hippolyti arabice e codicibus Romanis* (München 1870) 76, br. 11 / usp. J. Quasten, u: FIP 7/V (1936) 36 bilj. 2 - [U uglatim zagradama: dodaci iz kasnijeg vremena].

Vjeruješ li u Boga, Oca svemogućega? 64
Vjeruješ li u Isusa Krista, Sina Božjega,
kojeg je rodila Marija djevica po Duhu Svetom,
[koji je došao spasiti ljudski rod,]
koji je bio raspet [za nas]pod Poncijem Pilatom, koji je umro i treći dan uskrsnuo
od mrtvih, i uzašao na nebesa i sjedi zdesna Ocu, i doći će suditi žive i mrtve?
Vjeruješ li u Duha Svetoga [Tješitelja, koji proizlazi od Oca i Sina] ?

II. Dvodjelni trojstveno-kristološki oblik

71-72: Sažetak zvan »Fides Damasi«

Taj se sažetak prije pripisivao Damazu I. ili Jeronimu. Nastao je tek krajem 5. stoljeća i to vjerojatno u južnoj Francuskoj (kao i sažeci *73 si i 75 si). Čini se da su u početku nedostajale neke riječi, prije svega riječi »et Filio« (»i od Sina«) koje se odnose naproizlaženje Duha Svetoga: usp. A. E. Burn, na dolje navedenom mjestu 245, kritički osvrt uz redak 9 (on se oslanja na rukopise 8.-10. stoljeća).

Izd.: KiiA 47 / KiiBS 10 43-45 / A. E. Burn, *An introduction to the Creeds and to the Te Deum* (London 1899) 245 si / Hn § 200 / D. Vallarsi, S. *Eusebii Hieronymi Stridonensis presbyteri opera* 11 (Verona 1742) 145 si (među neautentičnim djelima).- [U uglatim zagradama: odstupanja od izvornog teksta prema Burnu]

Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, i u jednoga Gospodina našega 71
Isusa Krista, Sina Božjega i u [jednoga] Duha Svetoga, Boga. Ne častimo i ne ispovijedamo tri Boga, nego Oca i Sina i Duha Svetoga: Nejednoga Boga tako kao daje on osamljen, niti nekoga koji bi bio sam sebi Otac, koji bi bio i Sin, nego Oca koji je rodio i Sina koji je rođen, i Duha Svetoga koji nije niti rođen niti nerođen, niti stvoren niti načinjen, nego koji proizlazi od Oca i Sina [-!J Ocu i Sinu suvječnoga, jednakoga i suradnika, jer je pisano: »Riječju Božjom sazdana su nebesa«, to jest po Sinu Božjem, »i dahom usta njegovih sva vojska njihova« [Ps 33,6] i na drugom mjestu: pošalji svoga Duha i postat će i obnovit ćeš lice zemlje [usp. Ps 104,30] I zato u imenu Oca i Sina i Duha Svetoga ispovijedamo jednoga Boga, jer [Bog]je ime moći Bog [-!], ne vlastitosti. Vlastito ime Očaje Otac, vlastito ime Sina je Sin i vlastito ime Duha Svetoga je Duh Sveti. I u tom Trojstvu vjerujemo u Boga, jer je od jednog Oca ono što je jedne naravi s Ocem, jedne supstancije i jedne moći s Ocem. Otac je rodio Sina, ne po volji niti po nužnosti, nego po naravi.

Sin je u posljednje vrijeme sišao od Oca da nas spasi i da ispuni Pisma, koji nika- 72
da nije prestao biti s Ocem, i začet je po Duhu Svetom i rođen od Marije [-!]Djevice, uzeo je tijelo dušu i osjeća je, to jest potpunog čovjeka, nije izgubio ono što je bio, nego je počeo biti ono što nije bio; i to tako daje bio potpun u svome i istinski u našem. Naime on koji bijaše Bog, rodio se kao čovjek; i on koji se rodio kao čovjek, djeluje kao Bog; i on koji djeluje kao Bog, umire kao čovjek; i on koji umire kao čovjek, uskrsava [ustaje]kao Bog. On, nadvladavši vlast smrti, s onim tijelom s kojim se rodio i trpio i umro, uskrsnuo je treći dan [-!J uzašao k Ocu i sjedi njemu zdesna u

slavi [slavu], koju je uvijek imao i ima. Vjerujemo da će nas on, očišćene u njegovoj smrti i krvi, uskrisiti u posljednji dan u ovom tijelu u kojem sada živimo, te se nadamo da ćemo od njega zadobiti ili vječni život kao nagradu za dobra djela ili kaznu vječne muke za grijeh. To čitaj, to obdržavaj, toj vjeri podloži svoju dušu! Od Krista Gospodina zadobit ćeš i život i *nagradu* [nagrade]

73-74: Sažetak vjerovanja »Clemens Trinitas«

Ovaj se sažetak nazivao i »Fides catholica Sancti Augustini episcopi« (Codex Augiensis [Reichenau] XVIII, 9. stoljeće, izd. KiiBS). Nastao je u 5. i 6. stoljeću u južnoj Francuskoj i odatle je dospio u Španjolsku.

Izd.: I. A. de Aldama u: Greg 14 (1933) 487 si / KiiA 65 si / KiiBS 147 si; usp. 12. - Reg.: CIPL 1748.

73 Milostivo Trojstvo je jedno božanstvo. Otac, isto tako i Sin i Duh Sveti su jedan izvor, jedna supstancija, jedna snaga, jedna moć. Kažemo i najpobožnije ispovijedamo daje Otac Bog, daje Sin Bog i daje Duh Sveti Bog. Katoličkim i apostolskim riječima ispovijedamo da su tri spomenute osobe jedna supstancija. Zato su Otac i Sin i Duh Sveti, i »tri su jedno« [*usp. 1 Iv 5,7*] Tri, niti pomiješani, niti podijeljeni, nego u različitosti povezani i u povezanosti podvojeni; ujedinjeni supstancijom a razlučeni imenima, povezani naravi a podvojeni osobama, jednaki božanstvom, isti veličanstvom, složni trojstvom, sudionici slavom. Oni su tako jedan da ne sumnjamo da su i trojica. Ispovijedamo da su oni tako trojica da se međusobno ne mogu odijeliti. Zato nema sumnje, uvreda jednoga je pogrda svih, jer se hvala jednoga odnosi na slavu svih.

74 »Ovo je naime, prema evanđeoskom i apostolskom učenju glavna točka naše vjere, da se naš Gospodin Isus Krist ne razlikuje od Oca niti po iskazivanju časti, niti po moći snage, niti po božanstvu supstancije, niti po vremenskom trajanju.«¹ I zato tko kaže da Sinu Božjem, koji je pravi Bog kao i pravi čovjek samo bez grijeha, nedostaje nešto od čovječstva ili od božanstva, treba ga smatrati odijeljenim od Katoličke i apostolske crkve.

75-76: Pseudo-Atanazijev sažetak vjerovanja »Quicumque«

U istraživanju se probilo gledište da sastavljač tog sažetka vjerovanja nije Atanazije Aleksandrijski, već da ga treba tražiti među zapadnim teolozima. Doduše najveći broj starijih rukopisa navodi Atanazija kao sastavljača, drugi papu Anastazija I. Ali kako oni ne sežu dalje unatrag od 8. stoljeća, s pravom se sumnja u njihovu pouzdanost. Grčki tekstovi koji su još preostali prijevođi su s latinskog, ne obratno, i zato se ovdje ne navode. Od onih kojima se pripisivao taj sažetak vjerovanja, dolaze u obzir prije svega: Hilarije Poitierski, umro 367. (tako M. Speroni); Ambrozije Milanski, umro 397. (H. Brewer, P. Schepens, A. E. Burn od 1926.), Nicet Remesijanski, umro 414. (M. Cappuvns: usp.*19); Honorat Arleški, umro 429. (Burn 1896.); Vinko Lerinški, umro prije 450. (G. D. W. Ommanev); Fulgencije Ruspijski, umro 532. (I. Stiglmavr); Cezarije Arleški, umro 543. (G. Morin prije 1932.); Venancije Fortunat, umro 601. (L. A. Muratori). Danas se više ne zastupa teza o španjolskom pretpri-scilijanskom izvoru (K. K'hstle). Danas prevladava uvjerenje daje taj sažetak vjerovanja sastavio neki nepoznati autor između 430. i 500. u južnoj Francuskoj, vjerojatno u pokrajini Arles. Tijekom vremena

*74 Hilarije Poitierski, *De synodis* 61 (PL 10,522). Ali umjesto »substantiae divinitate« (»po božanstvenosti supstancije«) tamo se nalazi: »substantiae diversitate« (»po različitosti supstancije«).

je taj sažetak vjerovanja, kako na Zapadu tako i na Istoku, zadobio takvo značenje daje u srednjem vijeku bio stavljan u isti red s apostolskim i nicejskim sažetkom vjerovanja i upotrebljavao se u liturgiji.

Izd.: Liturgijski tekst: Rimski brevijar, služba prvog časa nedjeljom (u izdanjima prije 1954.). - Izvorni tekst: C. H. Turner, u: JThSt 11(1910) 407-411 / A. E. Burn, *An Introduction to the Creeds and to the TeDeum* (London 1899) 191-193 / isti, *The Athanasian Creed and its early Commentaries* (Texts and Studies 4/1: Cambridge 1896) 4-6 / isti, *Facsimiles of the Creeds* (H. Bradshavn Societv 36; London 1909) Tafel XV-XXIV / KiiA 232 si / Hn § 150 / Ltzm 16-18 / PL 88, 585 si (grčki PG 28, 1581A-1584C). - Reg.: CIP1167. Niže se kao glavni tekst navodi onaj liturgijski tekst. Usporedni tekst [odstupanja u uglatim zagrada]: izvorni tekst.

(1) Tkogod se želi spasiti, taj se prije svega mora držati katoličke vjere: (2) *Tkogod* [tko]ne bude nju čuvao čitavu i neokrnjenu, bez sumnje će zauvijek propasti. 75

(3) A ovo je katolička vjera da štujemo Boga u *Trojstvu* i Trojstvo u jednosti, (4) niti miješajući osobe, niti dijeleći supstanciju: (5) drugaje naime osoba Oca, drugaje [osoba] Sina, a druga [osoba] Duha Svetoga; (6) ali jedno je božanstvo Oca i Sina i Duha Svetoga, jednaka slava, suvječno veličanstvo.

(7) Kakav Otac, takav Sin, takav [i] Duh Sveti: (8) nestvoren Otac, nestvoren Sin, nestvoren Duh Sveti; (9) neizmjeran Otac, neizmjeran Sin, neizmjeran Duh Sveti; (10) vječan Otac, vječan Sin, vječan Duh Sveti; (11) a ipak ne tri vječna nego jedan vječni; (12) isto tako ne tri nestvorena, ne tri neizmjerne, nego jedan *nestvoreni* [neizmjerni] i jedan *neizmjerni* [nestvoreni]. (13) Slično, svemoguć Otac, svemoguć Sin, svemoguć Duh Sveti; (14) a ipak ne tri svemoguća nego jedan svemoguć. (15) Tako (je) Bog Otac, Bog Sin, Bog Duh Sveti; (16) a ipak ne tri Boga, nego jedan Bog. (17) Tako (je) Gospodin Otac, Gospodin Sin, Gospodin Duh Sveti; (18) a ipak ne tri Gospodina, nego jedan *je* [-!]Gospodin: (19) kao što smo po kršćanskoj istini dužni da zasebno svaku osobu ispovijedamo [*ij*]kao Boga [i] Gospodina, (20) tako nam kršćanska vjera zabranjuje da govorimo o tri Boga ili Gospodina.

(21) Otac nije ni od koga načinjen, niti stvoren, niti rođen; (22) Sin je jedino od Oca, ne načinjen, niti stvoren, nego rođen; (23) Duh Sveti od Oca i Sina nije načinjen, nit istvoren, niti rođen, nego proizlazi. (24) Dakle, jedan Otac, ne tri Oca; jedan Sin, ne tri Sina; jedan Duh Sveti, ne tri Duha Sveta. (25) / [-!]u tom Trojstvu ništa (nije) prije ili poslije, ništa veće ili manje, (26) nego sve tri osobe su među sobom suvječne i sujednake. (27) Tako da u svemu, kao **stoje** već spomenuto, treba štovati i ednost u *Trojstvu* i *Trojstvo u jednosti* [Trojstvo u jednosti i jednost u Trojstvu]. (28) Dakle, tko želi biti spašen, ima tako misliti o Trojstvu. 76

(29) Međutim, za vječno je spasenje potrebno zdušno vjerovati i u utjelovljenje Gospodina našega Isusa Krista. (30) Prava je dakle vjera da vjerujemo i ispovijedamo daje Gospodin naš Isus Krist Sin Božji [i ujedno] Bog i čovjek: (31) Bog je rođen iz Očeve supstancije prije vjekova, a čovjek je rođen iz majčine supstancije u vremenu; (32) potpuni Bog, potpuni čovjek koji se sastoji od *razumske* [umne] duše i ljudskog tijela; (33) jednak Ocu po božanstvu, manji od Oca po čovječstvu; (34) koji, premda je Bog i čovjek, ipak nije dva, nego jedan Krist; (35) jedan, ne pretvorbom božanstva u *tijelo* [tijelu] nego uzimanjem čovječstva u *Boga* [Bogu]; (36) posve jedan, ne miješanjem supstancije, nego jednošću osobe. (37) Naime, kao što su *razumska* [umna] duša i tijelo jedan čovjek, tako su Bog i čovjek jedan Krist. (38) On je trpio za naše spasenje, sišao nad pakao, *treći dan uskrsnuo* [ustao] od mrtvih, (39) uzašao na nebesa, *sjedi* [sjede] zdesna Ocu, odakle će doći [-!] suditi žive i mrtve.

(40) Pri njegovom dolasku imaju svi ljudi uskrsnuli sa [ujsvojim tijelima i položiti će račun o svojim djelima; (41) i koji su činili dobro ići će u život vječni, koji *su pak [-V]* (činili) zlo u oganj vječni.

(42) To je katolička vjera: *tkogod* [tko]je ne bude vjerno i postojano vjerovao, neće se moći spasiti.

Drugi dio

DOKUMENTI CRKVENOG UČITELJSTVA

Zbog pomanjkanja izvora nije moguće točno odrediti razdoblje pontifikata nekih rimskih biskupa, posebno onih od 1.-3. i od 9.-10. stoljeća. Trajanje pontifikata navodi se prvenstveno prema autorima L. Duchesne, Th. Mommsen, Ph. Jaffe i F. X. Seppelt. Uzeti su u obziri noviji zaključci. Navedena su i vjerojatna odstupanja. Napravljena je usporedba i s *Annuario Pontificio* kojem je A. Mercati 1949. godine dodao popis papa, koji je popravljen u odnosu na onaj ranijih godina.

PETAR: 30.? -67.?

LINO: 67.? -76. (79.?)

ANAKLET: 76. (80.?) -90. (88.?)

KLEMENT I. RIMSKI: 92. (88.?) - 101. (97.?)

101-102: Pismo »*Dia tas aifnidious*« Korinćanima, oko 96.

Povod pismu bila je pobuna u korintskoj zajednici u kojoj je nekim prezbiterima nepravedno bila oduzeta njihova služba. Taj je tekst najranije svjedočanstvo o brizi rimske Crkve za druge Crkve. Pisac se nigdje izričito ne spominje kao rimski biskup; to čini tek Irenej. Po svemu sudeći, bio je to vodeći član prezbiterija.

Izd. [* 101; 1021 K. Bihlmever - W. Schneemelcher, *Die apostolischen Vater I* (Tubingen 1956³) 57 si; 38 66 69 / J. A. Fischer, *Die apostolischen Vater* (Schriften des Urchristentums 1; Darmstadt 1981) 75-77 35 99 105 / F. X. Funk, *Potres apostolici I* (Tubingen 1901) 150 si; 108 172 si 182 / J. B. Lightfoot, *The Apostolic Fathers I/U: S. Clement of Rome* (London 1890) 121-129; 35 169-171 184 / H. Hemmer, *Les Pereš Apostoliques II. Clement de Rome* (Pariš 1909) 82-88; 18 118 130 / C. Th. Schaefer, u: FIP 44 (1941) 45-47; 13 63 si 69. - Reg.: JR 9.

Hijerarhijski red među članovima Crkve

(pogl. 40, br. 1)... budući da smo dobili uvid u dubine božanske spoznaje, moramo pravilno činiti sve što nam je Gospodin naredio činiti u određeno vrijeme; (2) on je zapovjedio da se slave prinosi i bogoslužja, te da se to ne čini nasumce i bez reda nego u vlastita vremena i određene sate. (3) On je svojim vrhovnim autoritetom odredio gdje i tko ih po njegovoj volji treba slaviti, da bi se sve činilo na svet način te da bude ugodno i drago njegovoj volji. (4) Stoga su bogougodni i blaženi oni koji prinosе svoje žrtve u propisano vrijeme; jer ne vara se onaj tko izvršava naredbe Gospodnje. (5) Doista, vrhovnom svećeniku su povjereni njemu vlasititi službeni čini, svećenicima je dodijeljeno njima vlastito mjesto, a leviti su nadležni za svoje službe. Laika obvezuju propisi za laike.

(pogl. 41, br. 1) Braćo, svatko se od nas treba Bogu *svidjeti* [zahvaljivati] »svaki usvomredu« [7 *Kor 15,23*] u dobroj savjesti, ne prekoračujući utvrđena pravila svoje [vlastite] službe, u dostojanstvu...

(pogl. 42, br. 1) Apostoli su primili od Gospodina Isusa Krista za nas radosnu vijest; Isus Krist bio je poslan od Boga. (2) Krist dakle od Boga, a apostoli od Krista. Oboje se naime dogodilo u pravilnom redu prema volji Božjoj. (3) Nakon što su primili upute i pošto su po uskrsnuću našeg Gospodina Isusa Krista stekli sigurnost te bili ojačani u riječi Božjoj, izašli su van s puninom Duha Svetoga i navješćivali su radosnu vijest, da će doći kraljevstvo Božje. (4) Propovijedajući u zemljama i gradovima budućim su vjernicima za biskupe i đakone postavljali svoje prvijence, nakon što su ih bili provjerili u duhu.

Autoritet Rimske crkve

102 (P^ogl- 7, br. 1) Pišemo da bismo vas opomenuli...

(pogl. 58, br. 2) Primite naš savjet i nećete se pokajati.

(pogl. 59, br. 1) Ako pak neki ne poslušaju ono **stoje** on [*Krist*]po nama kazao, trebaju znati da će se uplesti u nemale zablude i opasnosti; (2) mi ćemo, međutim, biti bez krivnje glede tog grijeha.

(pogl. 63, br. 2) Priredit ćete nam, naime, radost i veselje, budete li poslušali što smo napisali po Duhu Svetom i ako otjerate buntovni gnjev svoje ljubomore, u skladu s molbom za mir i slogu koju smo očitovali u ovom pismu.

EVARIST: 101. (97.?) - 105.

ALEKSANDAR I.: 105. (107.?) - 115. (116.?)

KSISTO (SiKSO) I.: 115. (116.?) - 125.?

TELESFOR: 125.?-136.?

HIGIN: 136.?-140.?

PIO I.: 140.?-155.?

ANICET: 155.?-166.

SOTER: 166.?-174. (175.?)

ELEUTERIJE: 174. (175.?) - 189?

VIKTOR I.: 189. - 198. (199.?)

ZEFIRIN: 198. (199.?) - 217.

105: Dogmatske izjave Zefirina i Kaliksta

Hipolit Rimski navodi ove izjave u dokazivanju protiv Kaliksta u svom djelu (u PG krivo pripisanom Origenu Aleksandrijskom) *Philosophumena*, odn. *Refutatio omnium haeresium* IX 11, napisanom nakon 222. Neki drugu izjavu »Nije umro Otac...« umjesto Kalikstu pripisuju Zeiirinu. Budući da Zefirinove riječi, tako kako su navedene, uvelike sličje modalističkom obrascu vjerovanja, na temelju kojeg je oko 200. bio osuđen Noet iz Smirne, neki dovode u sumnju njihovu autentičnost.

Izd.: P. Wendland, *Hippolytus 3* (GChSch; Leipzig 1916) 246.,, / PG 16 (III), 3380A.

Utjelovljena Riječ

Samog je Zefirina naime on [Kalikst] naveo dajavno kaže: »Poznajem samojednog Boga Krista Isusa i osim njega niti jednog drugog koje je rođen i mogao trpjeti«. Ali ukoliko je on [Kalikst] tada kazao: »Nije umro Otac, nego Sin« izazvao je beskrajni spor u narodu. **105**

KALIKST I.: 217. (218.?) -222. (223.?)

URBAN I.: 222.? -230.

PONCIJAN: Srpanj/kolovoz 230. -28. rujna 235.

ANTER: 21. (22.?) studenog 235. -3. siječnja 236.

FABIJAN: 10. siječnja 236. -20 siječnja 250.

KORNELIJE: Ožujak 251. - lipanj (rujan?) 253.

108: Pismo »Quantam sollicitudinem« biskupu Ciprijanu Kartaškom, god. 251.

Radi se o ispovjesti vjere koju su pred Kornelijem položili Maksim, Urban i drugi Afrikanci koji su se vratili iz Novacijanovog raskola, a Kornelije ju je priopćio Ciprijanu.

Izd.: G. Mercati, *Le lettere di S. Comelio papa*, u: *Studi e Documenti di Storia e Diritto* 20 (Rim 1899) 102., „ / W. Hartel: pod Cyprian, pismo 49,2: CSEL 3/II, 611 / PL 3,744 / Routh 3,19 (= Pismo 2). -*Reg.:* JR 111.

Monarhijski ustroj Crkve

»Mi... znamo daje Kornelije izabran od svemogućeg Boga i Krista našeg Gospodina za biskupa presvete katoličke Crkve; mi priznajemo svoju zabludu; podlegli smo prijevari; bili smo uhvaćeni nevjerom i zavodljivom govornjivošću. Premda se čini kao da smo imali izvjesno zajedništvo s čovjekom krivovjerja i raskola, naše je srce ipak uvijek bilo u Crkvi; znamo dobro da postoji jedan Bog i jedan Krist Gospodin, kojeg smo ispovijedali, jedan Duh Sveti, te da u Katoličkoj crkvi mora biti jedan biskup [pretpostavljeni].« **108**

109: Pismo »Hina de gnos« biskupu Fabiju Antiohijskom, god. 251.

Izvadak iz izgubljenog pisma koji je sačuvan kod Euzebija Cezarejskog, *Historia ecclesiae* VI 43,11.

Izd.: E. Schwartz, *Eusebius Werke 2: Kirchengeschichte* (GChSch) 618., „ / PL 3.765AB / PG 20,621A / Routh 3,23 si - *Reg.:* JR 106 s dodatkom.

Crkvene službe i staleži

Zar zaštitnik evanđelja [Novacijan] nije shvaćao da u katoličkoj Crkvi treba biti samo jedan biskup? U njoj ima, kao što je on to dobro znao [a kako i ne bi?] 46 svećenika, 7 đakona, 7 subđakona, 42 akolita, 52 egzorcista, čitača i vratara kao i preko 1500 udovica i potrebitih pomoći. Sve njih hrani Gospodinova milost i čovjekoljublje. **109**

LUCIJE: 25. (26.?) lipnja 253. -5. ožujka 254.

STJEPAN I.: 12. (28.?) svibnja 254. - 2. kolovoza 257.

110: Pismo (ulomak) Ciprijanu Kartaškom, god. 256.

Riječi Stjepana I., koje su sačuvane kod Ciprijana u pismu (74) Pompeju, predstavljaju odgovor na odluku afričke sinode (u uskršno vrijeme 256.) koja je nijekala valjanost krštenja (kod) krivovjernih. Njima papa suprotstavlja rimsku predaju. O tome piše Euzebije Cezarejski, *Historia ecclesiae* VII 3,1: »Stjepan, uvjeren da se *ne smije ništa novo uvoditi* suprotno predaji, koju je bio primio još od najstarijih vremena, to je vrlo teško podnosio« (»Stephanus nihil adversus traditionem, quae iam inde ab ultimis temporibus obtinuerat, *innovandum ratus*, gravissime id tulit«: Schwartz, u * 109,638, „/PG 20.642A).

Izd.: W. Hartel: CSEL 3/11,799 (kod Ciprijana, Pismo 74) PL 3.1774B-1175A. - *Reg.:* JR 125.

Krštenje krivovjernih

- 110 (pogl. 1.)... »Budu li dakle neki iz bilo kojeg krivovjerja došli k vama, neka se ne uvodi ništa novo, osim onog što je predano, da im se položi ruka u znak pokore, budući da ni sami krivovjernici zapravo ne krste one koji dolaze k njima, nego ih samo primaju u zajednicu.«

(Ciprijan ne prihvaća te riječi pape Stjepana i nastavlja:)

(pogl. 2.) [Stjepan] je zabranio da se pridošlica iz bilo kojeg krivovjerja krsti u Crkvi, to jest prosudio je da su krštenja svih krivovjernih ispravna i valjana.

111: Pismo (ulomak) biskupima Male Azije, god. 256.

Stjepanove riječi navodi biskup Firmilijan iz Cezareje Kapadocijske u pismu Ciprijanu iz Kartaše, pogl. 18. Papa je zaprijetio biskupima Cilicije, Kapadocije, Galacije i susjednih pokrajina da će raskinuti zajedništvo s njima jer su krivovjernike nanovo krstili.

Izd.: W. Hartel: CSEL 3/11,822 (kod Ciprijana, pismo 75,18); pridodana mjesta 813 815 821 /PL 3,1218A 1206B 1209 1210B 1217B. - *Reg.:* JR 126

Krštenje krivovjernih

- 111 (pogl. 18) »Ali Kristovo ime mnogo ... pomaže vjeri i posvećenju krštenjem, tako da svatko ma gdje bio kršten u Kristovo ime, odmah postiže Kristovu milost.«
[U istom pismu Firmilijan o odluci Stjepana I. piše sljedeće:]

(pogl. 5)... Stjepan je kazao, kao da su apostoli zabranili krstiti one koji dolaze iz krivovjerja i da su to predali nasljednicima na održavanje...

(pogl. 8) ... Stjepan i oni koji se s njim slažu tvrde, da kod krštenja nevjernih može uslijediti oprostjenje grijeha i drugo rođenje, kod kojih, kako sami priznaju nema Duha Svetoga...

(pogl. 9)... oni ne misle da bi trebalo pitati tko je krstio, jer je onaj koji je kršten mogao postići milost zavezavši Trojstvo, imena Oca i Sina i Duha Svetoga ..kažu da onaj koji je na bilo koji način kršten vani, može raspoloženjem duha i svojom vjerom postići milost krštenja.

(pogl. 17). Stjepan koji izjavljuje da po nasljedstvu drži Petrovu stolicu, nije potican nikakvim žarom protiv nevjernih, priznavajući im ne malu nego najveću moć milosti, tako da kaže i uvjerava da oni sakramentom krštenja peru prljavštinu starog čovjeka, da otpuštaju stare grijeha smrti, da ponovnim nebeskim rođenjem stvaraju djecu Božju i posvećenjem božanske kupke obnavljaju ih za vječni život.

KSISTO (SIKSTO) II.: 30.? kolovoza 257. -6. kolovoza 258.

DIONIZUE: 22. srpnja 259. (260.?) - 27. (26.?) prosinca 268.

112-115: Pismo (ulomak) Dioniziju biskupu aleksandrijskom, god. 262.

Ovo pismo nije napisano prije kraja 260., upravljeno je protiv triteista i sabelijanaca. Djelomično je sačuvano kod Atanazija, *De decretis Nicaenae synodi* 26.

Izd.: H. G. Opitz, *Athanasius Werke* 2/1 (Berlin-Leipzig 1935) 22sl / Ch. L. Feltoe, *Dionisiou Leipsana. The Letters and other remains of Dionysius of Alexandria* (London 1904) 177-182 / PG 25,461C-465A / Routh 3,373-377. - Reg.: JR 136.

Trojstvo i utjelovljenje

(pogl. 1) Zatim ću pak s pravom govoriti i protiv onih koji na bilo koji način dijele, sijeku i dokidaju najčasnije naviještanje Božje crkve, jednost u tri sile, tri odvojene supstancije i tri božanstva. Doznao sam naime da neki od onih koji vas podučavaju i izlažu Božju riječ vode k takvom shvaćanju. Postavljaju se, tako reći, na dijametralno suprotno stajalište Sabelijevu mišljenju. On naime huli kad kaže da je upravo Sin Otac i obratno. Oni naime na neki način naviještaju tri boga, dijeleći svetu jednost u tri potpuno odijeljene supstancije, strane jedna drugoj. Nužno je naime da Božja Riječ bude prije svega združena s Bogom, a Duh Sveti da prebiva u Bogu i u njemu ostane. Zato je bezuvjetno nužno da božansko Trojstvo bude u jednom, kao u jednom žarištu, prije svega da u Bogu svemogućem sve bude sabrano i združeno. Jer učenje ludog Marciona, cijepanje i dijeljenje jednosti u tri počela, davolsko je učenje a ne onih pravih Kristovih učenika i onih kojima je milo učenje Spasitelja. Oni naime točno znaju da božansko Pismo doduše naviješta Trojstvo, ali da ni Stari ni Novi zavjet ne naviještaju tri boga. 112

(pogl. 2) Nećemo pak manje koriti one koji smatraju daje Sin stvorenje i misle daje Gospodin načinjen poput bilo čega **stoje** zbilja načinjeno, jer božanske riječi za njega svjedoče o pravom i doličnom rođenju, a ne o nekom oblikovanju ili stvaranju. Nije dakle bilo kakva, nego najveća hula, govoriti za Gospodina daje načinjen rukama. Jer ako je Sin načinjen, onda jednom bijaše vrijeme u kojem njega nije bilo; međutim, on bijaše uvijek, ako je on, kao što sam kaže, u Ocu [*Iv 14,10 slji*] ako je Krist Riječ, Mudrost i Sila - jer daje Krist to, kao što znate, kažu božanska Pisma [*Iv 1,14; 1 Kor 1,24*]-a to su upravo sile Božje. Ako je pak Sin bio načinjen, onda bijaše vrijeme kad njega nije bilo; dakle, bilo bi vrijeme u kojem je Bog bio bez njega; a to je posve besmisleno. 113

I što bih se ja još više o tome trebao očitovati vama, muževima, punima Duha, koji točno znaju kakve nesuvislosti nastaju iz tvrdnje daje Sin stvorenje? ini mi se da vodeće glave takvog gledišta nisu na to mislile, i za to su skroz naskroz promašile istinu, jer su drugačije shvatile (riječi) »Gospodin me je stvorio kao početak svojih putova« [*Izr 8,22: Septg. Inego*] li to želi božansko i proročko Pismo na tom mjestu. Jer, kao što znate, ne postoji samo jedno značenje (riječi) »stvorio«. Naime, »stvorio« na tom mjestu treba rezumjeti u smislu »postavio na vrh od njega načinjenih djela«, načinjenih pak po samom Sinu. »Stvorio« se pak tu ne kaže u smislu »načinio«. H4

Postoji naime razlika između »stvoriti« i »načiniti«. »Nije li upravo taj tvoj Otac tebe stekao, tebe načinio i tebe stvorio?« [Pnz 32,6: Septg.\kaže Mojsije u velikoj pjesmi u Ponovljenom zakonu. Vama bi također mogao netko reći: O vi nerazumni ljudi, [da lije dakle] stvorenje prvorodenac svakoga stvorenja [Kol 1,15\ »koji je rođen u krilu zvijezde jutarnje« [Ps 110,3: Septg.\ koji je kao mudrost kazao: »Prije sviju brežuljaka on me rodio« [Izr 8,25: Septg.]. Može se naime i na mnogim mjestima božanske objave naći rečeno daje Sin bio rođen, ali ne daje bio načinjen. Zbog toga su oni koji se usuđuju govoriti daje njegovo božansko i neizrecivo rođenje nekakvo stvaranje, jednoznačno zavedeni, jer zastupaju laži u odnosu na rođenje Gospodina.

- 115** (pogl. 3) Ne smije se dakle niti čudesnu i božansku jednost dijeliti u tri božanstva, niti Gospodinovu neizmjereno nenadmašivu veličinu i dostojanstvo umanjivati (navodnim) stvaranjem. Naprotiv, mora se vjerovati u jednoga Boga, Oca svemogućega, i u Isusa Krista njegovog Sina, i u Duha Setoga, i daje Riječ sjedinjena s Bogom svega. Jer on kaže: »Ja i Otac jedno smo« [Iv 10,30\ i »ja sam u Ocu i Otac u meni« [Iv 14,10]. Tako će naime biti očuvano kako božansko Trojstvo, tako i sveto naviještanje jednost.

FELIKS I.: 5. (3.?) siječnja 269. -30. prosinca 274.
 EUTIHIAN: 4. (3.?) siječnja 275. -8. (7.?) prosinca 283.
 KAJ: 17. (16.?) prosinca 283. -22. travnja 295. (296.?)

MARCELIN: 30. lipnja 295. (296.?) - 25. listopada (15. siječnja?) 304.

117-121: Sinoda u ELVIRI (Španjolska), 300.-303.?

Nije sigurno koje se godine održavala sinoda u Elviri (danas predgrađe Granade). Prema L. Duchesneu danas se pretežito uzimaju godine 300.-303. (drugi 306.-312. ili vrijeme Silvestra I.). Na temelju dokumenata siguran je samo dan otvaranja: 15. svibnja. Čini se daje kan. 33 te sinode najstariji zakon o celibatu.

Izd.: Bruns 2,3 5-7 12 /MaC 2,7B-18C /HaC 1.251A-258C /PL 84,303-310 /CdLuc 383-393 /CVis 3 6 si 15.

Nerazrješivost ženidbe

- 117** Kan. 9. Isto tako treba ženi vjernici, koja je napustila svog preljubničkog muža vjernika i dovodi drugoga, zabraniti joj da ga dovede; ako ga dovede, ne smije primiti pričest prije nego li onaj kojeg je napustila ode s ovoga svijeta; osim ako bi možda nužda neke bolesti natjerala da joj se pruži.

Celibat klerika

- 118** Kan. 27. Odlučeno je da biskup ili bilo koji drugi klerik, smije kod sebe imati samo sestru ili rođakinju djevicu posvećenu Bogu; strankinju ne smije imati.
- 119** Kan. 33. Odlučeno je da se biskupi, svećenici i đakoni kao i svi klerici postavljene u službu, suzdržavaju od svojih žena i da ne rađaju djecu: tkogod bi to činio neka bude izbačen iz časnog kleričkog staleža.

Krštenje i potvrda

Kan. 38. Ako se plovi u tuđini ili ako u blizini nema crkve, vjernik koji nije okaljao svoje krštenje i koji nije bigamist može u slučaju nužde bolesti krstiti katekumena, i to tako da ga, ako preživi, privede biskupu, da bi ovaj polaganjem ruku mogao dovršiti (krštenje). **120**

Kan. 77. Ako bi đakon koji vodi puk, krstio neke bez biskupa ili svećenika, biskup će ih morati usavršiti blagoslovom; ako pak ranije napuste svijet, svaki će moći biti opravdan po vjeri kojom je vjerovao. **121**

MARCEL I.: svibanj/lipanj 308. (307.?) - 16. siječnja 309. (308.?)

Prema shvaćanju nekih istraživača ovaj je papa istovjetan s Marcelinom.

EUZEBIJE: 18. travnja 309. (310.?) - 17. kolovoza 309. (310.?)

MILTIJAD (MELHIJAD): 2. srpnja 310. (311.?) - 11. siječnja 314.

SILVESTARI.: 31. siječnja 314. - 31. prosinca 335.

123: 1. sinoda u ARLESU, započeta 1. kolovoza 314.

Ona se uglavnom bavila donatistima.

Izd.: Turner I/II (1939) 387sl [= pogl. 9] / Ch. Munier: CpChL 148 (1963) 10 si / Routh 4,306 308 si [= pogl. 8] / Bruns 2,108 / MaC 2,472A. Isti se kanon navodi i u sinodalnom pismu papi Silvestru: Turner, isto / CSEL 26,208,,,,, / Ch. Munier: CpChL 148 (1963) 6/KIT 122,21 (br. 16⁵²⁻⁵⁷) / Gracjan, *Decretum*, d. III, odsj. 4, pogl. 109 (Frdb 1,1395).

Krštenje krivovjernika

Kan. 9 (8). Odlučeno je, glede ponovnog krštenja Afrikanaca koji primjenjuju vlastiti zakon, ako netko od njih dođe u Crkvu iz krivovjerja, neka ga se pita za vjerovanje, te ako se bude vidjelo daje on kršten u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, neka mu se samo polože ruke da primi Duha Svetoga; ako upitan odgovori da ne pozna to Trojstvo, neka ga se krsti. **123**

1. NICEJSKI SABOR (1. opći) : 19. lipnja - 25. kolovoza 325.

Ovaj sabor »318 otaca«, koji je sazvaio car Konstantin Veliki, osudio je prije svega arijance. Započeo je 19. lipnja (ne 20. svibnja; usp. E. Schwartz, u: *Nachr. der Gesellsch. der Wissensch. Göttingen* [1904]398; Turner I/I/II [1904] 105: »XIII Kal. Iul.«). Od njega je sačuvan još samo obrazac vjerovanja, 20 kanona i jedno sinodalno pismo.

125-126: Nicejski sažetak vjerovanja, 19. lipnja 325.

Pripada među najznačajnije definicije vjere. Najbolji tekst imaju: Euzebije Cezarejski, Pismo vjernicima njegove biskupije (PG 20,1540BC); Atanzije Aleksandrijski, Pismo caru Jovijanu, pogl. 3 (PG 26.817B); *De decretis Nicaenae synodi* 37, § 2 (usp. niže navedeno izdanje Opatza, 36); Bazilije Veliki, Pismo 125, pogl. 2 (PG 32.548C). Tekstovi kasnijih svjedočanstva ne mogu više vrijediti kao izvorni, npr. tekst Kalcedonskog sabora (ACOe 2/I/II, 79_{1M1}). Po uzoru na Nicejski sabor nastao je običaj da se sastavljaju »sinodalni sažeci vjerovanja«.

Među latinskim prijevodima obrazaca vjerovanja, po starini se ističu verzije Hilarija Poitierskog, od kojih je ona iz djela *De synodis* 84 (PL 10.536A) (uključujući anatematizam) donesena niže uz grčki tekst.

Izd.: [grčki tekst]I. Ortiz de Urbina, *El simbolo Niceno* (Madrid 1947) 21sl / Isti, u: *OrChrPer* 2 (1936) 342 si / H. G. Opitz, *Athanasius Werke* 2/1 (Berlin-Leipzig 1935) 30 36 si / G. L. Dosssetti, // *simbolo di Nicea e di Constantinopoli* (Testi e ricerche di scienze religiose 2; Rim 1967) 226-237 / Hn § 142 /MaC 2,665C-E (usp. 5.688B) / COeD¹5₂., / Kelly 215 si / Ltzm 26 si. - [latinskoprijevod] Drugi prijevod Hilarija Poitierskog (osim već gore spomenutog) v. A. Feder: CSEL 65,150 / većina prijeвода nalazi se u zbirkama kanona, kod Turnera 1/I/II (1904) 106-109 [= stariji 1/II/I (1913) 297-319 [= kasniji] isto, 320-324 bogata zbirka inačica.

Grčka verzija

- 125 Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga.
 I u jednoga Gospodina Isusa Krista, Sina Božjega,
 Jedinorođenca, rođenog od Oca, to jest od Očeve bšti, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođena ne stvorena, iste biti s Ocem, po kojem je stvoreno sve na nebu i na zemlji,
 koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao i utjelovio se, i postao čovjekom, i trpio je, i uskrsnuo je treći dan, i uzašao na nebesa, i doći će suditi žive i mrtve.
 I u Duha Svetoga.
- 126 One pak koji kažu »Bijaše vrijeme kada njega nije bilo« i »Prije nego je rođen, on ne bijaše« i »On je stvoren iz ničega« ili koji kažu daje nastao iz neke druge supstancije ili biti ili daje *stvoren ili* [-!]daje preobraziv ili promjenjiv, njih Katolička crkva kažnjava anatemom.

Latinska verzija

- 125 Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja svega vidljivoga i nevidljivoga.
 I u jednoga Gospodina našega Isusa Krista, Sina Božjega,
 Jedinorođenca, rođenog od Oca, to jest od Očeve supstancije, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođena ne stvorena, jedne supstancije s Ocem (što se grčki kaže homoousion), po kojem je stvoreno sve na nebu i na zemlji,
 koji je radi našega spasenja sišao i utjelovio se, i postao čovjekom, i trpio je, i uskrsnuo je treći dan, i uzašao na nebesa, doći će suditi žive i mrtve.
 I u Duha Svetoga.
- 126 ^{^ n e} P ^{a ^} ^{^ a ^ u} »Bijaše vrijeme kada njega nije bilo« i »Prije nego je rođen, on ne bijaše« i »Daje stvoren iz ničega« ili koji kažu daje nastao iz neke druge supstancije ili biti ili daje Bog preobraziv ili promjenljiv, njih Katolička crkva kažnjava anatemom.

127-129: Kanoni

Izd.: Bruns 1,16 19 18/HaC 1.326D-330B (usp.431E-436A)/MaC2,672B-673D (usp. 896 900 904)/COeD³ 9₂₇-12₃,/[Latinski tekstovi:]Turner 1/1/11(1904)122-133 140 si 130-133 [= stare zbirke] 262 267 272 [= zbirka Dionizija malenog] / PL 56.827C-830A. - Ovdje je Dionizijeva verzija.

[Uz 128a) Kastratu (eunuhu) je doduše već po Pnz 23,2 bio uskraćen pristup »crkvi Gospodnjog«. Budući pak da Pismo kaže da Krist hvali eunuhe »koji sami sebe onespobije radi kraljevstva

nebeskoga« (*Mt 19,12*) i drugom prigodom preporuča samosakaćenje (»Ako te ... sablažnjava, odsijeci« *Mt 5,29si; 18, 8sl; par.*) moglo bi se činiti neobičnim osuditi ili zabraniti takvu radnju, izvedenu u najboljoj namjeri. Bilo je i takvih koji su Kristove riječi shvatili u doslovnom smislu i odobrivali kastraciju: tako sekta valezijanaca, ako se može vjerovati Epifaniju Salaminskom (*Phanarion haeresium* 58,1: izd. K. Holl [GChSch]2,358 / PG 41, 1009D-1011C; njega ponavlja Augustin, *De haeresibus* 37: izd. R. Vander Plaetse - C. Beukers: CpChL 46 [1969] 306 / PL 42,32). Također je poznato da se Origen Aleksandrijski kastrirao u mladenačkoj dobi (Euzebij Cezarejski, *Historia ecclesiae* VI 8: izd. E. Schwartz (GChSch) 2/II, 534 / PG 20,537 AB). Čini se daje Nicejski kanon 1 prva crkvena zabrana kastracije. (Pseudoepigrafski) *Canones Apostolorum*, čiji se kanoni 21-24 odnose na to (Turner I/I/I, 17 si / Bruns 1,3 si), nisu nastali prije kraja 4. stoljeća. Zbirku sličnih zabrana v. kod Gracijana, *Decretum*, d. I, odsj. 55, pogl. 4-5 7-9 (Frđb 1,216 si).

Kako se kod kastracije i sakaćenja dotiče pitanje prava čovjeka da raspolaže svojim tijelom, tu treba navesti riječi Pija XII. koji ističe načelo cjelovitosti koje treba primijeniti kod tog pitanja (govor sudionicima 1. međunarodnog kongresa histopatologije živčanog sustava, 13. rujna 1952.: AAS 44 [1952]782): »Budući daje on [pacijent]korisnik a ne vlasnik (tijela), nema neograničeno ovlaštenje da obavi čine rezanja ili sakaćenja anatomske ili funkcionalne vrste. Ali na temelju načela cjelovitosti on se može koristiti uslugama organizma u njegovoj sveukupnosti, tj. on može raspolagati pojedinim dijelovima, razoriti ih ili osakatiti, kada i u kojoj mjeri je to nužno za dobro čovjeka u njegovoj cjelovitosti, da osigura svoju egzistenciju ili spriječi teške i trajne štete, koje se na drugi način ne bi mogle spriječiti, te ponovno uspostavi prirodne funkcije, koje se na drugi način ne bi mogle uspostaviti.«

Izd.: MaC 2,668C / COeD³ 6[^], / kod Gelazija Kiziškog, *Historia ecclesiae* II 32,1: izd. G. Loeschke - M. Heinemann (GChSch) 112,,,,, /Turner I/I/II, 112b.

Krštenje krivovjernika

8. Što se tiče onih koji se nazivaju »katarima« (= »čistima«), (tj. novacijanci), 127 zaključio je veliki i sveti sabor da se njima, ako se žele priključiti katoličkoj i apostolskoj Crkvi, polože ruke i da tako ostanu u kleru. Prije svega moraju napismeno ispovjediti da prihvaćaju i da će slijediti učenje Katoličke i apostolske crkve: naime da će njegovati zajedništvo kako s onima koji su po drugi put oženjeni, tako i s onima koji su u progonu zakazali.

19. Što se tiče paulijanaca koji su se kasnije utekli katoličkoj Crkvi, čvrsto je 128 određeno da njih u svakom slučaju treba ponovno krstiti; ako bi se pak ustanovilo da su neki od njih u prošlosti bili u kleru, neka ih, ako se čini da su bez mane i prigovora, nakon ponovnog krštenja, zaredi biskup Katoličke crkve.

Kastracija

1. Koga bi liječnici kastrirali liječeći ga za vrijeme neke bolesti, ili barbari, on 128a može ostati u kleru. Tko bi pak sam sebe kastrirao, premda je bio zdrav, neka bude isključen iz pripadništva kleru i od sada ne smije nitko takav biti pripušten. Budući daje jasno, da se rečeno odnosi na one koji taj čin naprave namjerno i hotimice se kastriraju, to propis dopušta ulazak u kler onima koje su kastrirali barbari ili njihovi gospodari, ako inače bude utvrđeno da su dostojni.

Popudbina za umiruće

13. Što se pak tiče umirućih, to treba i sada poštivati stari i kanonski zakon, da se 129 onome koji umire ne smije uskratiti posljednja i najnužnija popudbina. Ako se pak on nakon odrješenja i ponovnog stjecanja zajedništva opet nađe među živima, tada

on mora biti među onima koji sudjeluju samo u molitvi; općenito pak, biskup treba, uz (odgovarajuću) provjeru, pružiti euharistiju [dr.: žrtveni dar] svakom koji leži na samrti i traži je.

130: Sinodalno pismo Egipćanima »Epeide tes«

Izd.: Kod Atanzija Aleksandrijskog, *De decretis Nicaenae synodi* 36 § 2-4: izd. Oritz, na nav. mj. 2/1, 35. - Kod Sokrata, *Historia ecclesiae* I 9: PG 67,78C. - Kod Teodoretta Cirskog, *Historia ecclesiae* I 9,4 si: izd. L. Parmentier (GChSch) 39 / PG 82.928C. - Kod Gelazija KiziSkog, *Historia ecclesiae* II 34,4 si: izd. G. Loeschke - M. Heinemann (GChSch) 121.

Arijeva zabluda

- 130 (pogl. 1, br. 2) Prije svega se dakle ispitivalo ono što ima veze s bezboštvom i iskvarenošću Arija i njegovih sljedbenika,... i jednoglasno je zaključeno da se njegovo bezbožno učenje kazni anatemon, isto tako i njegovi bogohulni govori i izrazi, koje je upotrebljavao kod svojih bogohulstava, govoreći: Sin Božji je (stvoren) iz ničega ijednom bijaše vrijeme kad njega nije bilo; on je također govorio daje Sin Božji, temeljem svoje slobodne volje, mogao činiti zlo i dobro i nazivao gaje stvo-renjem i načinjenim. Sveti sabor nije to podnosio, to bezbožno učenje, odn. te ludosti, te nije htio niti čuti za te bogohulne govore, i sve je to kaznio anatemon.

MARKO: 18. siječnja - 7. listopada 336.

JULIJE I.: 6. veljače 337. - 12. travnja 352.

132: Pismo antiohijcima »Anegnon ta grdmata«, godine 341.

Izd.: CouE 385B / PL 8.906A / PG 25,305D-308A (= Atanzije, *Apologia contra Arianos* 35; pi-smoje tamo umetnuto) / MaC 2.1229E. - Reg.: JR 186.

Prvenstvo Rimske stolice

- 132 (22) ... Jer ako se kod vas, kako kažete, i dogodio stanoviti prekršaj, trebala je prema crkvenim propisima uslijediti istraga, i nije se smjelo postupiti na takav način. Trebalo je pisati svima nama, da bismo svi mogli odlučiti **stoje** pravo. Jer pogođeni su bili biskupi, pogođene su bile ne bilo koje Crkve, nego one koje su vodili apostoli osobno. Zašto nam se nije pisalo, prije svega zbog Crkve u Aleksandriji? Ili zar ne znate daje bio običaj, da se najprije piše nama i da se odavde odluči što je pravo? Ako je dakle postojala takva sumnja protiv tamošnjeg biskupa, moralo se pisati ovdašnjoj Crkvi.

133-135: Sinoda u SERDICI, oko 343.

Ova je sinoda bila sazvana ili ujesen 343. ili već godine 342. u Serdici (Sofija/Bugaska; o pisanju »Serdika« umjesto »Sardika« v. Turner I/II/III, 533), ali je izgubila svoj ekumenski karakter nedolaskom, odn. odlaskom mnogih biskupa. Njezini kanoni nabrajaju se u zbirka-ma po vrlo različitom redoslijedu: usp. popis kod Turnera I/II/III, 442. Latinski tekst u svom danas postojećem obliku nije izvorni; nasuprot Turneru i Schwartzu danas preteže mišljenje daje izvorni jezik tih dekreta bio grčki (usp. G. v. Hankiewicz, u: ZSavStKan 2 [1912]44-99).

Izd.: Turner I/II/III (1930) 455-457 [= samo latinski s kritičkim aparatom]; 492-494 [= latinski grčki]/isti, u: JThSt 3 (1902) 396 si [= kan. 3 i 7 u: Prisca Dionizija Malenog] /Bruns 1,90-94 [grčki i latinski] / MaC 3,7C-9C 23C-25A 32C-33C / HaC 1,637 si 641 si / PL 56,775B-777C; usp. 832C-833C; 84,116.

Redosljed Crkvi i prvenstvo Rimske stolice

[Latinska verzija]

[Kan. 3a] Izidor: Kan.4) Biskup Osije je kazao: I ovo *[dodatak iz grčkog: treba dodati]* neka niti jedan biskup ne prelazi iz jedne pokrajine u drugu u kojoj postoje biskupi, osim možda ako je bio pozvan od svoje braće, kako ne bi izgledalo da smo zatvorili vrata ljubavi. 133

I za ovo se treba pobrinuti: ako bi u kojoj pokrajini biskup došao u sukob sa svojim bratom biskupom, neka nitko od njih ne zove u pomoć biskupe iz koje druge pokrajine.

Ako pak neki biskup bude osuđen u nekoj stvari, a on misli da je njegova stvar dobra, tako da još jedanput treba ponoviti presudu, tada ćemo, ako vam se sviđa, poštivati spomen na svetog apostola Petra: bilo oni koji su stvar istraživali, bilo biskupi koji se nalaze u susjednoj pokrajini, trebaju pisati rimskom biskupu; pa ako on procijeni da treba donijeti novu presudu, neka se ona donese, i on neka postavi suce. Ako pak on provjerom utvrdi, da ono **stoje** raspravljano ne treba više pokretati, bit će potvrđeno ono što je on odlučio. Sviđa li se to svima? Sinoda je odgovorila: Da.

{Izidor, kan. 5} Biskup Gaudencije je kazao: Ako se slažete, neka se toj odluci punoj svetosti, koju ste donijeli, doda: ako je koji biskup smijenjen presudom biskupa koji prebivaju u susjednim mjestima, i ako on izjavi da njegovu stvar treba raspraviti u gradu Rimu, tada neka se nakon njegovog priziva, umjesto njega, za kojeg se čini daje smijenjen, na istu Stolicu ne postavlja drugi biskup, osim kada spor bude okončan presudom rimskog biskupa. 134

[Kan. 3b] *{Izidor, kan.7}* Biskup Osije je kazao: Zaključeno je pak, da ako neki biskup bude optužen, i ako mu sakupljeni biskupi s istog područja budu sudili i ako ga liše službe, a on bude smatrao daje pravedan i ako se pokaže daje prizvao i utekao se preblaženom biskupu Rimske crkve od kojeg želi biti saslušan, neka se ispitivanje ponovi; neka se on udostoji pisati, biskupima koji su u graničnim i susjednim pokrajinama, da oni savjesno sve istraže; i odrede istinu u odnosu na vjeru. 135

Ako bi pak netko zahtijevao da se njegov spor još jednom sasluša i ako svojom molbom zatraži rimskog biskupa, da on sa svoje strane pošalje svećenika, neka bude u vlasti biskupa što on bude htio i što bude želio: ako on odluči da treba poslati neke koji će biti prisutni i s biskupima suditi, oni će imati autoritet [onoga] od koga su poslani, to neka bude po njegovoj volji. Ako pak on bude mislio da su za okončanje spora dovoljni biskupi, neka učini što u svom premudrom naumu bude odlučio.

[Grčka verzija]

- 133 3. Biskup Osije je kazao: I ovo treba dodati, neka niti jedan biskup ne prelazi iz jedne pokrajine u drugu u kojoj postoje biskupi, osim možda ako je bio pozvan od svoje braće, kako ne bi izgledalo da smo zatvorili vrata ljubavi.

I za ovo se treba pobrinuti: ako bi u kojoj pokrajini biskup došao u sukob sa svojim bratom biskupom, neka nitko od njih dvojice ne zove u pomoć biskupe kao suce iz koje druge pokrajine.

Ako pak neki biskup bude osuđen u nekoj stvari, a on misli da njegova stvar nije kriva nego dobra, tako da još jedanput treba ponoviti presudu, tada ćemo, ako se vašoj ljubavi to sviđa, poštivati spomen na svetog apostola Petra, te oni koji su donijeli presudu trebaju pisati [Juliju]¹ rimskom biskupu, kako bi biskupi susjedne pokrajine, ako je nužno, održali novo suđenje, a on neka postavi suce. Ako pak ne može dokazati, da njegova stvar tako stoji da zahtijeva ponovno pokretanje postupka, tada ne treba ukidati jednom donesenu presudu, nego postojeću (presudu) ostaviti na snazi.

- 134 4. Biskup Gaudencije je kazao: Ako se čini ispravnim, neka se toj odluci koju si donio i koja je puna ljubavi, doda: ako neki biskup bude smijenjen presudom biskupa koji prebivaju u susjednim mjestima, i ako on izjavi da mu pripada još jedna obrana, neka se nitko drugi ne postavlja na njegovu biskupsku stolicu, prije nego rimski biskup o tome odluči i donese svoju odredbu.

- 135 5. Biskup Osije je kazao: Zaključeno je pak, da ako neki biskup bude optužen, i ako ga sakupljeni biskupi s tog područja liše službe, a on kao optuženi potraži zaštitu kod preblašćenog biskupa Rimske crkve, i taj ga hoće saslušati i bude mislio da je u pravu, neka se ponovno provede ispitivanje njegove stvari. Neka se onda rimski biskup udostoji pisati biskupima, koji su u susjedstvu pokrajine, kako bi oni sve pojedinih savjesno i brižno istražili i donijeli presudu o stvari prema vjerodostojnosti istine.

Ako bi pak netko zahtijevao da se njegov spor još jednom sasluša i ako se pokaže daje on svojom molbom potakao rimskog biskupa da on sa svoje strane pošalje svećenika, stoji u vlasti samog (rimskog) biskupa, što on bude smatrao ispravnim; te ako on odluči da treba poslati neke da sude zajedno s biskupima, posjedujući autoritet onoga koji ih je poslao, neka onda to i odredi. Ako pak on bude mislio da su za okončanje spora i za presudu nad biskupom, dovoljni (susjedni biskupi), neka učini kako god se bude činilo ispravnim njegovoj premudroj odluci. Biskupi su odgovorili: Slažemo se s rečenim.

136: Pismo sinode iz Serdike »Quod semper« papi Juliju I., oko 343.

Izd.: A. Feder: CSEL 65,127 / CouE 395 / MaC 3,40B / HaC 1.653C.

Prvenstvo Rimske stolice

- 136 čini se naime da će biti najbolje i najprimjerenije, ako svećenici Gospodnji iz svih pojedinih pokrajina podnesu izvješće glavi, to jest Stolici apostola Petra.

*133 Ime pape je umetnuto.

LIBERIJE: 17. svibnja 352. - 24. rujna 366.

138-143: Dokumenti pape Liberija o semiarijancima, godine 357.

Papa Liberije je u izgnanstvu potpisao sažetak vjerovanja sastavljen na semiarijanskoj sinodi i izopćio Atanzija, pobornika nicejskog vjerovanja. Usp. Atanzije, *Historia arianorum ad monachos* 41 (PG 25,741), Sozomen, *Historia ecclesiae* IV, 15 (J. Bidez - G. C. Hansen [GChSch] 158 / PG 67,1152). Daljnja svjedočanstva su pisma samog Liberija koja su sačuvana među ulomcima povijesnog djela *Adversus Valentem et Ursacium*, Hilarija Poitierskog, čija je autentičnost prije bezrazložno bila osporavana. Zbog toga se postavlja pitanje o pravovjernosti pape Liberija. Sažeci vjerovanja koje je on prihvatio izbjegavaju nicejski pojam »homooiision«. Sadržajno, riječ je prije svega o 1. sirmijskom sažetku, protiv Pavla Samosatskog i Fotina, utvrđenom na 2. sinodi u Sirmiju (Donja Panonija) 351., koji je Liberije morao potpisati u svom izgnanstvu u Bereji 357. godine. Taj sažetak dobrohotno, u smislu pravovjerja, tumači i Hilarije Poitierski, strogi kritičar Liberija, *De synodis* 39-62. Najvjerojatnije je Liberije, doveden 358. godine u Sirmij, potpisao i 3. sirmijski sažetak, sastavljen na 4. sinodi (poslije Uskrsa 358.). Taj je obrazac sastavljen iz gore spomenutog 1. sirmijskog sažetka, iz 2. sažetka isto tako semiarijanske sinode u Antiohiji (sinoda posvećanja crkve 341.) i iz 12 anatematizamak koje je izdvojila 4. sinoda u Sirmiju i iz 19 članaka semiarijanske sinode u Anciri (prije Uskrsa 358.), pri čemu su svakako ispušteni glede krivovjerja posebno sumnjivi kanoni 1-5, 18, 19; usp. H. Chr. Brennecke, *Hilarius von Poitiers und die Bischofsopposition gegen Konstantius 2: Untersuchungen zur dritten Phase des Arianischen Streites* (337-361) (PTS 26; Berlin 1984) 265-297. Od tih sažetaka navodi se samo 1. sirmijski sažetak, a od ostalih samo mjesto gdje se nalaze.

Izd.: Briefe des Liberius [138 141-143]: A. L. Feder, 5. *Hilarii Pictavi Opera, IV. Collectanea antiariana Parisina*, ser. B III/ 1 VII/ 7-9 10 11: CSEL 65, 155 167-173 / PL 10.679A-681A 688-695 (= ulomak IV VI/ 4-7 8-9 11)/ BarAE, za godinu 352. br. 13; za godinu 357. br.42-44. - *Reg.:* JR 207 217-219.

Izd.: 1. sirmijski sažetak [* 139 si]: Grčki je izvorni tekst predajom sačuvan kod Atanzija Aleksandrijskog, *De synodis* 27 (PG 26,736-740); latinski tekst kod Hilarija Poitierskog, *De synodis* 38 (PL 10,509-512). Sažetak je također sačuvan (grčki) kod Sokrata, *Historia ecclesiae* II 30 (PG 67,280-285) i (latinski) kod Kasiodora-Epifanija, *Historia ecclesiae tripartita* V 7 (CSEL 71,222-226); usp. i Hn § 160 / MaC 3,257A-260E / HaC 1,702.

Izd.: 3. sirmijski sažetak: (a) 2. antiohijski obrazac (341): predajom sačuvan kod Atanzija Aleksandrijskog, *De synodis* 23 (PG 26,721 si); kod Sokrata, *Historia ecclesiae* II 10 (PG 67,201sl); kod Hilarija Poitierskog, *De synodis* 29 si (PL 10, 502A-503B); usp. i Hn § 154 / Ltzm 28 si / MaC 2.1339C-1342C / HaC 1.610BC. (b) anatematizmi: grčki izvorni tekst kod Epifanija Konstancijskog, odn. Salaminskog, *Contra haereses panaria*, haer. 73, pogl. 10-11 (K. Holl, *Epiphanius* 3 [GChSch; Leipzig 1933]280-284/F.Oehler2/I[Berlin 1861]88-94/PG42,421-424/Hn § 162. Epifanije navodi svih 19 anatematizama iz Ancire. 3. sirmijski sažetak preuzeo je anatematizme po sljedećem redosljedu: 6 8 7 9-17; latinski (tekst) nalazi se kod Hilarija Poitierskog, *De synodis* 12-27 (PL 10,489-501 / MaC 3,267D-270A / HaC 1, 707A-708C).

Osuda Atanzija i sažeci vjerovanja

a) Pismo »*Studens paci*« biskupima Istoka, u proljeće 357.

Nastojeći oko mira i sloge među Crkvama, nakon što sam primio pismo vaše ljubavi na ime biskupa Julija, lijepe uspomene, o osobi Atanzija i ostalih, a slijedeći tradiciju predšasnika, sa svoje sam strane poslao u Aleksandriju gore spomenutom Atanziju svećenike grada Rima Lucija, Pavla i Helijana, da on dođe u Rim, da se u njegovoj nazočnosti utvrdi protiv njega ono što ne odgovara propisima Crkve. Isto tako sam mu po gore spomenutim svećenicima uputio pismo kojim sam mu poručio da, ako ne bude došao, znade da će biti isključen iz zajedništva Rimske crkve. Vrativši se dakle, svećenici su javili da on nije htio doći. Slijedivši dakle pismo vaše lju-

138

bavi, koje ste nam uputili glede osobe gore spomenutog Atanazija, ovim vam pismom, koje sam sastavio u jednodušnosti s vama, dajem na znanje da sam u miru sa svima vama i sa svim biskupima Katoličke crkve, a daje pak gore spomenuti Atanazije isključen iz zajedništva sa mnom i s Rimskom crkvom, te iz crkvenog pismenog općenja.

b) 1. Sažetak vjerovanja iz Sirmija (351.), koji je potpisao Liberije godine 357.

- 139** Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja i začetnika svega, od koga ime svakom očinstvu na nebu i na zemlji [usp. Ef 3,15];
i u njegovog jedinorodenog Sina, našeg Gospodina Isusa Krista, rođenog od Oca prije svih vjekova, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, po kojem je nastalo sve **stoje** u nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo; on je Riječ i Mudrost i istinsko Svjetlo i Život;
on je u posljednje dane radi nas postao čovjekom, rodio se od svete djevice, bio raspet i umro i bio pokopan; i uskrsnuo je od mrtvih treći dan, uzet je na nebo, sjedi zdesna Ocu i doći će na svršetku vremena suditi žive i mrtve i naplatiti svakome prema njegovim djelima. Njegovo kraljevstvo je bez kraja i traje za vječna vremena. On neće naime samo u ovo vrijeme sjediti zdesna Ocu nego i u budućem;
i u Duha Svetoga, tj. Tješitelja, koga je obećao poslati apostolima nakon svoga uzašašća na nebo i kogaje poslao da ih pouči i na sve opomene; po njemu će biti posvećene i duše onih koji ispravno vjeruju u njega.
- 140**
1. One pak koji kažu, Sinje iz ničega, ili iz neke druge supstancije a ne od Boga, i da bijaše vrijeme kad njega nije bilo: njih sveta i Katolička crkva smatra za izopćenima.
 2. Opet dakle kažemo: Tko kaže, Otac i Sin su dva boga, neka bude kažnjen anatemom.
 - 3.1 tko doduše kaže, Krist je kao Sin Božji prije svih vremena Bog, ali ne ispovijeda daje on Ocu pomagao kod stvaranja svega, neka bude kažnjen anatemom.
 4. Tko se usudi reći, (Krist) je nerođen, ili daje (samo) jedan njegov dio rođen od Marije, neka bude kažnjen anatemom.
 5. Tko kaže, daje Sin prema predznanju prije Marije, a ne daje prije vjekova rođen od Oca, daje kod Boga i daje po njemu sve postalo, neka bude kažnjen anatemom.
 6. Tko kaže, bit se Božja rasteže i steže, neka bude kažnjen anatemom.
 7. Tko kaže, rastegnuta bit Božja tvori Sina, ili tko Sinom naziva rastegnutu Božju bit, neka bude kažnjen anatemom.
 8. Tko Sina naziva unutarjom ili izgovorenom riječju Božjom, neka bude kažnjen anatemom.
 9. Tko Sina Marijinog naziva običnim čovjekom, neka bude kažnjen anatemom.
 10. Tko od Marije (rođenog) naziva Bogom i čovjekom, te time misli na nerođenog Boga, neka bude kažnjen anatemom.
 11. Tko riječi: »Ja sam Bog, prvi i posljednji, i osim mene nema Boga« [Iz 44,6], koje su izgovorene za uništenje idola i onih koji nisu nikakvi bogovi, shvaća na

židovski način u smislu nijekanja Božjeg jedinorođenca (rođenog) prije svih vjekova, neka bude kažnjen anatemom.

12. Tko čuje: »Riječ tijelom postade« [Iv 1,14] misli da se Riječ pretvorila u tijelo, ili kaže da je Riječ pretrpivši promjenu uzela tijelo, neka bude kažnjen anatemom.

13. Tko čuje, daje jedinorođeni Sin Božji bio raspet te kaže daje njegovo božanstvo podložno propadanju ili trpljenju ili promjeni ili smanjivanju ili dokinuću, neka bude kažnjen anatemom.

14. Tko kaže da »Načinimo čovjeka« [Post 1,26] nije Otac kazao Sinu, nego da je Bog sam sebi (to) govorio, neka bude kažnjen anatemom.

15. Tko kaže da Abraham nije vidio Sina [Post 18,1-22] nego nerođenog Boga ili dio njega, neka bude kažnjen anatemom.

16. Tko kaže da se s Jakovom nije hrvao Sin kao neki čovjek [Post 32, 25-31] nego nerođeni Bog ili dio njega, neka bude kažnjen anatemom.

17. Tko riječi »Gospodin zapljušti ognjem od Gospodina« [Post 19,24] ne shvaća od Oca i od Sina, nego kaže daje Otac sam pustio pljusak, neka bude kažnjen anatemom; Gospodin, Sin, je pustio pljusak od Gospodina, od Oca.

18. Tko čuje daje Otac Gospodin i daje Sin Gospodin i da su Gospodin Otac i Sin, te budući daje Gospodin od Gospodina (pustio pljusak), pa govori o dva boga, neka bude kažnjen anatemom, jer mi ne dodajemo Sina Ocu nego (kažemo daje on) Ocu podređen. Jer niti je on mimo Očeve volje sišao nad Sodomu, niti je od sebe pustio pljusak, nego od Oca, naime na poticaj Oca; on također ne sjedi sebi zdesna, nego on čuje Očeve riječi: »Sjed[^] meni zdesna« [PS 110,1].

19. Tko kaže, Otac i Sin i Duh Sveti su jedna osoba, neka bude kažnjen anatemom.

20. Tko kaže, kad on Duha Svetoga naziva Tješiteljem, daje on nerođeni Bog, neka bude kažnjen anatemom.

21. Tko ne kaže, kako nas je Gospodin poučio, daje Branitelj različit od Sina - on (Sin) je naime kazao: »Drugog Branitelja poslat će Vam Otac kojeg ću moliti« [Iv 14,16] - neka bude kažnjen anatemom.

22. Tko kaže, Duh Sveti je dio Oca ili Sina, neka bude kažnjen anatemom.

23. Tko Oca i Sina i Duha Svetoga naziva trima bogovima, neka bude kažnjen anatemom.

24. Tko kaže, Sin Božji je nastao prema volji Božjoj kao jedno od stvorenja, neka bude kažnjen anatemom.

25. Tko kaže, Sinje rođen protiv Očeve volje, neka bude kažnjen anatemom. Jer Otac nije prisiljen naravnom nužnošću rodio Sina, a da nije htio: nego čim ga je zaželio, pokazao ga je kao od sebe (rođenog), izvanvremenskog i nepodložnog trpljenju.

26. Tko Sina naziva nerođenim i bez početka, a ujedno govori o dvojici bez početka i o dvojici nerođenih, i tako pravi dva boga, neka bude kažnjen anatemom. Sinje naime izvor i počelo svega; a izvor i počelo Krista je Bog. Tako mi naime na pobožan način sve svodimo preko Sina na jedno jedincato počelo bez početka.

27. I nakon što ponovno zajedno brižljivo preispitamo razumijevanje kršćanskog učenja, kažemo: Tko ne kaže daje Krist Bog, Sin Božji, prije vjekova i daje po-

magao Ocu pri stvaranju svega, nego kaže, on je nazvan i Kristom i Sinom Božjim i primio početak svog Božjeg bića tek od časa kad je rođen od Marije, neka bude kažnjen anatemonom.

c) Pismo »Pro deifico« biskupima Istoka, u proljeće 357.

[*Uvodni tekst Hilarija Poitierskog:] Nakog svega onoga stoje učinio i obećao, Liberije je, poslan u progonstvo, sve uništio pišući prekršiteljima, arijanskim krivovjericima, koji su nepravedno donijeli presudu protiv svetog Atanazija, pravovjernog biskupa.*

[*Liberijevo pismo: (1)* Po bogodanom strahopoštovanju vaša je sveta vjera poznata Bogu i ljudima dobre volje [*Lk 2,14*] Zakon naime kaže: Sudite pravo, sinovi ljudski [*Ps 58,2*], ja nisam branio Atanazija, nego budući da ga je primio moj predšasnik biskup Julije, blažene uspomene, bojao sam se da u nečemu ne budem smatran prekršiteljem. Čim sam pak saznao, kad se to Bogu svidjelo, da ste ga vi s pravom osudili, odmah sam se suglasio s vašim mišljenjem. Isto tako sam dao da se caru Konstantinu, po našem bratu Fortunacijanu, odnese pismo o njegovoj osobi, to jest o njegovoj osudi. Pošto je dakle Atanazije isključen iz zajedništva sa svima nama, ja više neću primati niti njegove poslanice; kažem da sam sa svima vama i sa svim biskupima na Istoku, odn. u svim pokrajinama, u miru i jednodušnosti.

(2) Da biste točnije znali daja u tom svom pismu iskazujem pravu vjeru, naš gospodar i moj brat Demofil, udostojao se po svojoj dobrohotnosti izložiti mi vašu katoličku vjeru, koju su u Sirmiju tumačila, izlagala i prihvatila mnoga braća i naši subiskupi (- *to 'e arijanska podjiuklost, to sam zapisao ja, a ne otpadnik, nastavlja Liberije: -*) od svih koji su bili nazočni, i ja sam je dragovoljno prihvatio (- *sveti Hilarije kažnjava ga anatemonom: Liberije, ja tebe i tvoje sljedbenike kažnjavam anatemonom -*), ni u čem nisam protuslovio, dao sam svoju suglasnost; nju slijedim i nju prihvaćam.

(- *Ponovo, i po treći put anatema tebi, prevrtljivi Liberije -*). Tako sam mislio da trebam zamoliti vašu svetost, jer već vidite da sam u svemu s vama istog mišljenja, da se udostojite zajedničkim mišljenjem i nastojanjem postići, da se, kad budem otpušten iz progonstva, vratim na Stolicu koja mi je po Bogu povjerena.

d) Pismo »Quia scio« Urzaciju, Valentu i Germinju, godine 357.

(1) Budući da znam da ste vi sinovi mira, te da volite slogu i jednodušnost katoličke Crkve, obraćam vam se ovim pismom, predraga braćo u Gospodinu, ne natjeran nuždom - Bog mi je svjedok - nego za dobro mira i sloge, stoje ispred mučeništva. Neka zato vaša razboritost uzme na znanje, daje Atanazije, koji je bio biskup Aleksandrijske crkve, [kažnjen od mene] prije nego li sam [pisao] na dvor svetog cara, u skladu s pismom biskupa Istoka, [da] je on isključen i iz zajedništva rimske Crkve,

*141 Ovi umeci ne potječu od Hilarija, nego od sakupljača ili prepisivača ovih pisama: usp. A. L. Feder: SBWienAk 162/IV (1910) 123 si.

što svjedoči cjelokupno svećenstvo Rimske crkve. Samo je ovo bilo razlogom da sam naizgled dosta kasno o njegovoj osobi pisao pisma braći i subiskupima Istoka, kako bi moji izaslanici koje sam iz grada Rima uputio na dvor (uznastojali), da biskupi koji su bili prognani, i mi zajedno s njima, bili opozvani iz progonstva, ako bi to bilo moguće.

(2) A hoću da znate i ovo, kako sam zamolio brata Fortunacijana da moje pismo premilostivom caru [odnese, koje sam sastavio za biskupe Istoka, da bi i oni sami znali da sam zajedno s njima odvojen od zajedništva s Atanazijem. Nadam se da će ga njegova pobožnost rado primiti za volju mira... Neka vaša ljubav uvidi da sam ovo učinio s dobrohotnom i nevinom nakanom. Zato se tim pismom obraćam vama i zaklinjem vas Bogom svemogućim i Kristom Isusom, njegovim Sinom, našim Bogom i Gospodinom, da se udostojite premilostivog cara]¹ Konstancija Augusta nagovoriti i zamoliti ga, da za dobro mira i sloge, u čemu se njegova pobožnost uvijek isticala, naredi da me se vrati Crkvi povjerenoj mi od Boga, kako za njegovog vremena Rimska crkva ne bi pretrpjela nikakve nedaće...

c) Pismo »*Non doceo*« Vincenciju, godine 357.

(2) Mislio sam da moram obavijestiti tvoju svetost, da sam se povukao iz onog sukoba o osobi Atanazija, a o njegovoj sam osobi poslao pismo braći i našim subiskupima Istoka. Budući da po Božjoj volji posvuda imamo mir, udostoj se sazvati biskupe Kampanje i to im obznaniti. Iz njihovih redova i zajedno s vašim pismom obavijestite premilostivog cara o našoj jednodušnosti i miru, da bi i ja mogao biti oslobođen svoje žalosti... U miru smo sa svim biskupima Istoka i s vama. 143

DAMAZ I.: 1. listopada 366. - 11. prosinca 384.

144-147: Ulomci iz pisama biskupima Istoka, oko 374.

Prema Schwartzu, ova tri ulomka pripadaju različitim pismima koja su napisana između 372.-378. Prema M. Richardu oni pak potječu iz jednog te istog pisma koje je odaslano 374. (AnBoll 67 [1949] 201sl, bilj. 3). Ulomak * 144 si upravljeno protiv Marcela Ancirskog i Apolinara Laodicejskog, čija se imena međutim ne spominju, ini se daje *147 odgovor pape na 243. pismo Bazilija Velikog (PG 32,901-912).

Izd.: E. Schwartz, u: ZNTW 35 (1936) 35 (1936) 20-23 / PL 13,350C-353C / MaC 3,460A-461D / CouE 495A-500A.

Trojstvo

Iz istog razloga, braćo, ruši se bukom i ne diže se (više) onaj Jerihon, koji je slika svjetovnih požuda, jer mi svi jednim ustima priznajemo da Trojstvo ima jednu moć, jedno veličanstvo, jedno božanstvo, jednu bit, te tako tvrdimo da postoji neodvojiva moć ali tri osobe, koje niti se vraćaju u sebe niti umanjuju, ... nego ostaju zauvijek; 144

*142 Zbog Homoioteleutona u nekim rukopisima manjka tekst u [...] uglatim zagradama.

(tvrdimo) također da ne postoje neki stupnjevi moći, niti različita vremena nastanka, niti tako izgovorena Riječ da bismo joj nijekali rođenje, niti nesavršena tako da bi joj nedostajala Očeva narav ili punina božanstva; (tvrdimo) da Sin nije različit po djelovanju niti po moći, nije različit nipočemu, niti postoji drugačije nego kao rođen od Oca, ne kao lažni nego rođen kao pravi Bog od pravoga Boga, pravo svjetlo od pravoga svjetla, te neka se ne smatra niti umanjenim niti različitim, jer Jedinorođenac ima sjaj vječne svjetlosti [usp. *Mudr 7,26*]; po prirodnom poretku naime ne može postojati niti svjetlo bez sjaja niti sjaj bez svjetla; (on je) i slika Očeva, tako da tko je njega vidio, vidio je i Oca [*Iv 14,9*]; on je radi našega otkupljenja proizašao od djevice, te se rodio kao potpun čovjek za potpunog čovjeka, koji bijaše sagriješio. Tvrdimo dakle, braćo, daje Sin Božji uzeo i potpunog čovjeka.

- 145** Ispovijedamo također daje Duh Sveti nestvoren i jednog veličanstva, jedne biti, jedne moći s Bogom Ocem i našim Gospodinom Isusom Kristom. Niti zavređuje uvredu daje stvorenje Onaj koji je poslan da stvara, kako uvjerava sveti prorok govoreći: »Pošalji Duha svoga i oni će nastati« [Ps 103,30]. Zatim je jedan drugi isto tako ustvrdio: »Duh me je Božji stvorio« [usp. Job 33,4]. Ne smije se naime u božanstvu odvajati onoga koji je povezan u djelovanju i u opraštanju grijeha.

Utjelovljenje, protiv apolinarista

- 146** Čudimo se pak, da se o nekima od naših govori, da premda se čini da imaju pravo shvaćanje o Trojstvu, ... ipak ne misle pravilno o otajstvu našeg spasenja. Tvrdi se naime da kažu, kao je Gospodin i naš Spasitelj uzeo od Marije djevice nepotpuno čovještvo, to jest bez duševnosti. Jao, kakva je blizina s arijancima u takvom shvaćanju! Oni kažu daje u Božjem Sinu nepotpuno božanstvo, ovi pak lažno tvrde daje u Sinu čovječjem nepotpuno čovještvo. Svakako pak, ako je uzeto nepotpuno čovještvo onda je nepotpun i Božji žrtveni dar, nepotpuno je i naše spasenje, jer nije spašen čitav čovjek I čemu je onda rečena ona riječ Gospodnja: »Sin je čovječji došao spasiti izgubljeno« [*Mt 18,11*]! Čitav (čovjek) znači u duši i tijelu, u duševnosti i u čitavoj supstanciji njegove naravi. Ako je naime čitav čovjek bio izgubljen, bilo je potrebno spasiti ono stoje izgubljeno; ako je pak (čovjek) spašen bez duševnosti, onda je to protiv svjedočanstva evanđelja, jer nije spašeno sve stoje bilo izgubljeno, jer na drugom mjestu sam Spasitelj kaže: Ljutite se na mene jer sam spasio čitavog čovjeka[*usp. Iv 7,23*] Nadalje, sam prvotni prijestup i najveća iskvarenost čovjeka nalazi se u duševnosti. Jer da čovjek nije najprije izgubio osjećaj za izbor dobra i zla, ne bi bio umro: Kako da pretpostavimo da nije trebalo do kraja biti spašeno ono, za što se zna daje najviše zgriješilo? Mi pak koji znamo da smo u cijelosti i u potpunosti spašeni, ispovijedamo prema nauku Katoličke crkve daje potpuni Bog uzeo potpuno čovještvo.

Duh Sveti i utjelovljenje Riječi

- 147** Kao što naime nepovredivo u svemu držimo vjeru Nicejskog sabora, bez izvrtanja riječi ili iskrivljivanja smisla i vjerujući u suvječnu i jedinstvenu bit Trojstva, ni u čemu ne odvajamo Duha Svetoga, nego ga štuujemo zajedno s Ocem i Sinom,

savršena u svemu, u sili, u časti, u veličanstvu i božanstvu, tako također vjerujemo da je punina Božje Riječi, ne izgovorene nego rođene, koja nije ostala u Ocu tako da ne bi bila, nego koja u potpunosti postoji od vječnosti i za vječnost, uzela i spasila cjelovitog grešnika.

148: Pismo »Per filium meum« biskupu Paulinu Antiohijskom, godine 375.

Izd.: PL 13,356B-357A (= Pismo 3) / MaC 3.426AB / CouE 509B-510B. - Reg.: JR 235

Utjelovljenje Riječi Božje

... Mora se ispovijedati daje sama Mudrost, Riječ, Sin Božji, uzela ljudsko tijelo, dušu i duševnost, to jest potpuncg Adama i, da se jasnije izrazim, cijelog našeg starog čovjeka bez grijeha. Kao što ispovijedajući daje on uzeo ljudsko tijelo, ne pripisujemo mu odmah i ljudske poročne strasti, tako govoreći daje on uzeo i ljudsku dušu i duševnost, ne kažemo odmah daje podlegao i grijehu ljudskih misli. Tko pak kaže, daje Riječ boravila u Gospodinovom tijelu umjesto ljudske duševnosti, njega Katolička crkva kažnjava anatemom, a isto tako i one koji ispovijedaju dva sina u Spasitelju, to jest jednog prije utjelovljenja i drugog nakon uzimanja tijela od Djevice, a ne ispovijedaju istog Sina Božjeg i prije i poslije. **148**

149: Pismo »Hoti te apostolike kathedra« biskupima Istoka, oko godine 378.

Izd.: grčki kod Teodoreta Cirskeg, *Historia ecclesiae* V, 10,2 4 si: L. Parmentier (GChSch; 1911) 295₄-297₄ / PG 82.1220A-C; - latinski prijevod kod Kasiodora-Epifanija, *Historia ecclesiae tripartita* IX,15, 24 si: W. Jacob - R. Hanslik: CSEL 71 (1952) 517 si / PL 13,369B-371B (= Pismo 7).

Osuda apolinarizma

Znate dakle, da smo mi već odavno osudili bezočnog Timoteja, učenika krivovjernika Apolinara, s njegovim bezbožnim učenjem i nipošto ne vjerujemo da će njegova ostavština ubuduće na bilo koji način utjecati..Krist naime, Sin Božji, naš Gospodin, podario je ljudskom rodu svojim vlastitim trpljenjem spasenje u najbogatijoj punini, da cijelog čovjeka zapletenog u grijeh oslobodi od svakoga grijeha. Tko kaže, on ima manji udio u božanstvu ili čovječstvu, taj se sam, pun đavolskog duha, očituje kao sin pakla. Zašto dakle ponovo tražite od mene osudu Timoteja? On je i ovdje snagom odluke apostolske Stolice bio osuđen ..zajedno sa svojim učiteljem Apolinarom... **149**

1. CARIGRADSKI SABOR (2. opći): svibanj - 30. srpnja 381.

Sabor »150 otaca« definirao je prije svega božanstvo Duha Svetoga protiv mecedonijaca (pneumatomaha). Kan. 1 upravljen je protiv arijanaca svake vrste: protiv pristaša Apolinara Laodicejskog, Sabelija Ptolemeidskog, Marcela Ancirskog, Fotina Sirmijskog, Eunomija Ciziškog i Eudoksija Cari-

gradskog. Taj je sabor nazvan »opći« već u pismu mjesne sinode u Carigradu (382.) papi Damazu (kod Teodoreta Cirskog, *Historia ecclesiae* V 9,13: *izd.* Parmentier [GChSch]293 / PG 82.1217B), ali je kao takav bio općenito priznat tek mnogo kasnije. Taj je sabor zapadnoj Crkvi bio odbojan, jer je kan. 3 bio odbojan, jer je tražio povlastice patrijarhata za Stolicu »Novog Rima«, bio je uključno prihvaćen, i to samo u odnosu na dogmatske izjave, time stoje papa Vigilije potvrdio 2. carigarski sabor (553.).

150: Carigradski sažetak vjerovanja

Taj se sažetak od kraja 17. stoljeća prenosi pod nazivom »nicejsko-carigradski«, kao daje on samo dalje razvijen, odn. proširen nicejski sažetak vjerovanja. Pitanje je, je li on sastavljen na samom saboru, ili je postojao već prije njega; ovo potonje može se predmijevati s obzirom na kraći Epifanijev (*42) sažetak vjerovanja, koji je vrlo sličan carigradskom sažetku, a nalazi se u *Ancoratus-u* (napisan 374.!). U 6. stoljeću preuzet je na Istoku većinom kao krsni obrazac vjerovanja. Uskoro je postao značajniji od nicejskog sažetka vjerovanja, pogotovo kad je uveden u misnu liturgiju (najprije od monofizita u Antiohiji oko 480.; u Carigradu prije 518.). U zapadnoj se Crkvi kao vjerovanje u misnoj liturgiji pojavljuje na 3. sinodi u Toledu (589.), kan. 2 (MaC 9,992 si). U tom sažetku vjerovanja nalazi se - po prvi put u dokumentu učiteljstva - »Filioque«, koji je vjerojatno dodan nakon završetka sinode; usp. *470. »Filioque« je od 8. stoljeća nadalje prouzročio žestoke teološke rasprave. Kad je uporaba tog dodatka bila već uvelike raširena (usp. galsku liturgiju koju je istraživao F. J. Mone, sinodu u Friaulima 791. i sinodu u Frankfurtu 794.), sinoda u Aachenu 809. godine je od Lava III. zahtijevala da cjelokupna Crkva prihvati »Filioque« u sažetak vjerovanja. Papa je to odbio, ne zato što bi odbacivao taj termin, nego jer se ustručavao nešto dodati sažetku vjerovanja kakav je bio prenesen predajom. Kasnije je car Henrik II., povodom svoje krunidbe 1014. godine ishodio od Benedikta VIII. da se u Rimu za vrijeme mise pjeva vjerovanje s dodanim »Filioque«. Konačno su ga na ekumenskim saborima II. Ivonskom (1274.) i Firentinskom (1439.) priznali kako latini tako i neki Grci (usp. *853 1302).

Izd.: Najstariji tekst pruža Kalcedonski sabor, 3. sjednica (neki navode krivo 2. sjednica; kritički tekst kod: G. L. Dossetti, u * 125 nav. mj., 244-250). Ali već oblik sažetka vjerovanja ponovljenog na 5. sjednici odstupa od izvornog oblika: ACOe 2/I/II80, ,,/E. Schwartz, u: ZNTW 25 (1926) 49 si / Hn § 144 si / MaC 3.565A-C / COeD3 24 / Ltzm 36 si. - O liturgijskom obliku Rimske crkve usp.: *Ordo Romanus XI* (ranije VII) (izd. od Andrieua, na *36 nav. mj., 53-55); *Missale Romanum*; kao latinski tekst niže se navodi liturgijski tekst prema *Missale Romanum*.

[Grčka verzija]

150 Vjerujemo u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga.

I u jednoga Gospodina Isusa Krista, jedinorodenoga Sina Božjega, rođena od Oca prije svih vjekova, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođena, ne stvorena, iste b(ti s Ocem: po kojem je sve stvoreno;

koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, i utjelovio se po Duhu Svetomu od Marije djevice, i postao čovjekom; bio je za nas raspet pod Poncijem Pilatom, bio mučen i pokopan; i uskrsnuo treći dan prema Pismu i uzašao na nebesa, sjedi zdesna Ocu, i opet će doći suditi žive i mrtve i njegovom kraljevstvu neće biti kraja.

I u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca, koji izlazi od Oca i Sina, koji se s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi, koji je govorio po prorocima. I u Jednu, svetu, katoličku i apostolsku crkvu. Ispovijedamo jedno krštenje za oprostjenje grijeha. I iščekujemo uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka. Amen.

[Latinska verzija]

Vjerujem u jednoga Boga, Oca svemogućega, stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga. **150**

I u jednoga Gospodina Isusa Krista, jednorodena Sina Božjega, i rođena od Oca prije svih vjekova, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođena, ne stvorena, iste biti s Ocem: po kojem je sve stvoreno;

koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, i utjelovio se po Duhu Svetomu od Marije djevice, i postao čovjekom; raspet također za nas pod Poncijem Pilatom, bio je mučen i pokopan; i uskrsnuo treći dan prema Pismu i uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu, i opet će doći u slavi, suditi žive i mrtve: njegovom kraljevstvu neće biti kraja.

I u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca, koji izlazi od Oca i Sina, koji se s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi, koji je govorio po prorocima. I u Jednu, svetu, katoličku i apostolsku crkvu. Ispovijedam jedno krštenje za oproštenje grijeha. I iščekujem uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka. Amen.

151: Kanoni, 9. srpnja 381.

Izd.: Bruns 1,2021 /MaC3,557E566D/HaC 1,809A/Karmiris 1,135/COeD³¹^.,.; [samola-fmsfAV] Turner 2/III (1939) 409 411; usp. PL 84.135C.

Osuda različitih krivovjerja

1. Vjera 318 (saborskih) otaca, koji su se okupili u Niceji u Bitiniji, ne smije biti dokinuta, nego štoviše, mora ostati važeća, a svako krivovjerje mora biti kažnjeno anatemom, posebno pak ono eunomijanaca odn. anomeja, arijanaca odn. eudoksijanaca, semiarijanaca odn. pneumatomaha, sabelijanaca, marcelijanaca, fotinijanaca i apolinarista. **151**

152-180: Sinoda u Rimu, godine 382.

a) »Tomus Damasi« odnosno ispovijest vjere biskupu Paulinu Antiohijskom

Prema P. Galtieru (RechScRel 26 [1936] 385-418, 563-578) *Tomus Damasi* nastao je iz radova sinode godine 382. (ne ranije) i obuhvaća dvostruki niz dogmatskih kanona (1-8; 10-24) koji su predajom zasebno predani. Ubačen je disciplinarni kanon 9, koji aludira na raskol Melecija Antiohijskog, ali on prethodi nicejskom obrascu vjerovanja. Osuđuje se i učenje Diodora Tarskog (kan. 6), Apolinara Laodicejskog (kan. 7) i Marcela Ancirskog (kan. 8), a da se ne spominju njihova imena. Izvornije tekst bio latinski. Nije utvrđeno je li navedeni tekst izvoran ili je to povratni prijevod iz grčkog teksta Teodoret Cirsskog, *Historia ecclesiae* V 11,1-15. Navodi ga i Arnobije ml., *Conflictus* II 32.

Izd.: Turner I/II/I (1913) 284-294 / PL 13,358B-364B (= Pismo 4); 56,686B-690B / MaC 3,481D-484A (usp. 486C-488B) / HaC 1,802B-803D; - u: Teodoret, *Historia ecclesiae* V 11, izd. L. Parmentier (GChSch) 297.,-302.,/PG 82,1221B-1226B; - u: Arnobije: PL 53,319B-322C. - Reg.: JR 235 s dodacima; CIPL 1633.

- 152 Budući da se poslije Nicejskog sabora razvila zabluda, tako da su se neki usudili bezbožnim ustima tvrditi daje Duh Sveti načinjen po Sinu:
- 153 (1.) Kažnjavamo anatemom one koji potpunom iskrenošću ne ispovijedaju daje on (Duh Sveti) jedne te iste moći i supstancije s Ocem i Sinom.
- 154 (2.) Kažnjavamo anatemom i one koji slijedeći Sabelijevu zabludu kažu da su Otac i Sin jedan te isti.
- 155 (3.) Kažnjavamo anatemom Arija i Eunomija koji jednakom bezbožnošću, premda različitim riječima, tvrde da su Sin i Duh Sveti stvorenja.
- 156 (4.) Kažnjavamo anatemom macedonijance koji, iznikli iz Arijevog korijena, nisu promijenili zabludu, nego samo ime.
- 157 (5.) Kažnjavamo anatemom Fotina koji, obnavljajući Ebionovo krivovjerje, ispovijeda daje Gospodin Isus Krist samo od Marije.
- 158 (6.) Kažnjavamo anatemom one koji tvrde (da postoje) dva Sina, jedan prije vjekova i drugi nakon uzimanja tijela od Marije.
- 159 (7.) Kažnjavamo anatemom one koji kažu daje Božja Riječ boravila u ljudskom tijelu umjesto umne i razumne duše, premda sam Sin i Božja Riječ nije bio u svom tijelu umjesto umne i razumne duše, nego je uzeo našu (to jest umnu i razumnju) dušu bez grijeha, i spasio je.
- 160 (8.) Kažnjavamo anatemom one koji tvrde daje Riječ, Sin Božji, neko istezanje ili stezanje i daje odvojen od Oca, nesupstancijalan i da će imati kraj.
- 161 (9.) I one koji su lutali od Crkve do Crkve smatramo odvojenima od našeg zajedništva tako dugo dok se ne vrate u one gradove u kojima su najprije postavljeni. Ako netko bude zaređen u mjestu odakle se drugi preselio, neka onaj koji je napustio svoj grad tako dugo bude bez svećeničke časti, dok njegov nasljednik ne premine u Gospodinu.
- 162 (10.) Tko ne kaže daje Otac uvijek, Sin uvijek i Duh Sveti uvijek, taj je krivovjernik.
- 163 (11 •) Tko ne kaže daje Sin rođen od Oca, to jest od njegove božanske supstancije, taj je krivovjernik.
- 164 (12.) Tko ne kaže daje Sin Božji pravi Bog, kao što je i njegov Otac pravi Bog, daje svemoguću i sveznajuću te da je jednak Ocu, taj je krivovjernik.
- 165 (13.) Tko kaže da on (Sin) dok je u tijelu boravio na zemlji, nije bio s Ocem, taj je krivovjernik.
- 166 (14.) Tko kaže daje u mukama križa bol osjećao Bog, a ne tijelo s dušom u što se Krist, Božji Sin odjenuo -uzevši na se oblik sluge [*usp. Fil 2,7*], kako kaže Pismo - taj ne misli ispravno.
- 167 (15.) Tko ne kaže da on (Sin) sjedi zdesna Ocu u tijelu u kojem će doći suditi žive i mrtve, taj je krivovjernik.
- 168 (16-) Tko ne kaže daje Duh Sveti, isto kao i Sin, uistinu i zaista od Oca, od Božje supstancije, i daje pravi Bog, taj je krivovjernik.
- 169 (17.) Tko ne kaže daje Duh Sveti svemoguću, sveznajuću i posvudašnju kao i Sin i Otac, taj je krivovjernik.
- 170 (18.) Tko kaže daje Duh Sveti stvorenje ili daje načinjen po Sinu, taj je krivovjernik.

- (19.) Tko ne kaže daje Otac sve učinio po Sinu i po Duhu Svetom, to jest vidljivo i nevidljivo, taj je krivovjernik. 171
- (20.) Tko ne kaže da su Otac i Sin i Duh Sveti jedno božanstvo, moć, veličanstvo, sila, jedna slava, gospodstvo, jedno kraljevstvo te jedna volja i istina, taj je krivovjernik. 172
- (21.) Tko ne kaže da su tri osobe Oca i Sina i Duha Svetoga prave, jednake, uvijek žive, obuhvaćajuće sve vidljivo i nevidljivo, svemoguće, (koje) svemu sude, sve oživljavaju, sve čine i sve spašavaju, taj je krivovjernik. 173
- (22.) Tko ne kaže da se Duhu Svetom trebaju klanjati sva stvorenja kao i Sinu i Ocu, taj je krivovjernik. 174
- (23.) Tko pravilno misli o Ocu i Sinu a ne misli ispravno o Duhu, taj je krivovjernik; svi krivovjernici koji krivo misle o Sinu Božjem i Duhu Svetom nalaze se u krivovjerju Židova i pogana. 175
- (24.) Tko kad Oca naziva Bogom i njegovog Sina Bogom i Duha Svetoga Bogom dopušta da se njih naziva bobovima, a ne Bogom zbog jednog božanstva i moći, za koje vjerujemo i znamo da (jednako) pripadaju Ocu i Sinu i Duhu Svetomu, te tko umanjujući Sina ili Duha Svetoga misli da se samo Otac naziva Bogom i tako vjeruje u jednoga Boga, taj je u svemu krivovjernik, štoviše Židov; Bog je naime naziv »bogovi« nadjenuo i podario i anđelima i svim svetima; a nama se naime govori i naviješta da vjerujemo da Ocu i Sinu i Duhu Svetom zbog jednog i jednakog božanstva pripada ime Bog a ne bogovi, jer se krstimo samo u Oca i Sina i Duha Svetoga a ne u ime arkandela ili anđela, kao krivovjernici ili Židovi ili pak bezumni pogani. 176
- To je dakle spasenje kršćana, da vjerujući Trojstvu, to jest Ocu i Sinu i Duhu Svetom, i u njega kršteni, bez dvojbe vjerujemo da je u njemu samo jedno pravo božanstvo i moć i veličanstvo i supstancija. 177

b) »Decretum Damasi«

Vidi uvodnu napomenu za »Decretum Gelasianum« *350". Ako tekst i nije autentičan, njegovi se osnovni iskazi smatraju damazovskima. Usp. samo malo stariji kanon Svetog Pisma sa sinode u Laodiceji, pogl. 60 (Bruns 1,79 si/Turner 2/111,388-392), u kojem nedostaju knjig&Jdt, Sir, 1-2Mak, Otk.

Izd.: [* 178-180]: C. H. Turner, u: JThSt 1 (1900) 556-559 /E. v. Dobschutz, *Das Decretum Gelasianum ...* (TU 38/IV; Leipzig 1912) 3-5 21-28 [odstupanja tog teksta v. u uglatim zagradama uz * 179 si]/PL 19.787B-793A; 59.157A-159B. -[samo *178] PL 13, 373 si-[samo * 179 si] BullTau 1,663 si / EnchB br. 26 si. -Reg.: JR 251 s dodacima; usp. 700.

Duh Sveti

Najprije treba govoriti o Duha koji u sedam oblika počiva u Kristu. Duh mudrosti: Krist je Božja snaga i Božja mudrost Š[*1 Kor 1,24*] Duh razuma: Dat ću ti razum i poučit ću te o putu kojim ćeš ići [*Ps 31,8*]. Duh savjeta: I njegovo će se ime zvati anđeo velikog savjeta [*Iz 9,6: Sept.*] Duh jakosti: kao gore, Božja jakost je Božja mudrost [*IKor 1,24*] Duh znanja: Radi izvrsnosti znanja Isusa Krista [*Ef 3,19; Fil*

3,81 poslanika. Duh istine: Ja sam put, istina i život [Iv 14,6\ Duh straha [Božjeg) Početak mudrosti je strah Gospodnji [Ps 110,10; Izr 9,10\

Mnogovrsnaje pak razdioba Kristovih imena: Gospodin, jer je duh; Riječ, jer je Bog; Sin, jer je jednorodeni od Oca;... prorok jer je objavio buduće; »Duh Sveti naime nije Duh samo Oca ili samo Sina, nego Duh Oca i Sina; stoji naime napisano: Tko ljubi svijet u njemu nema Duha Očeva [usp. 1 Iv 2,15; Rim 8,9]; isto je tako napisano: Tkogod 'pak nema Duha Kristova, nije njegov' [Rim 8,9]; spominjući tako Oca i Sina podrazumijeva se i Duh«¹ Sveti, o kojem sam Sin u Evanđelju kaže da Duh Sveti izlazi od Oca [Iv 15,26\ od mog će primiti i objavit će vama [Iv 16,14]

Kanon Svetog pisma

- 179 Sada se pak treba baviti božanskim Spisima, što katolička Crkva treba prihvatiti a što izbjegavati.

Počinje redoslijed Starog zavjeta. Postanak, 1 knjiga; Izlazak, 1 knjiga; Levitski zakonik, 1 knjiga; Brojevi, 1 knjiga; Ponovljeni zakon, 1 knjiga; Jošua, 1 knjiga; Suci, 1 knjiga; Ruta, 1 knjiga; Kraljevi, 4 knjige; Ljetopis, 2 knjige; Psalmi 150 [Psaltir] 1 knjiga; Salomon, 3 knjige; Izreke, 1 knjiga; Propovjednik, 1 knjiga; Pjesma nad pjesmama, 1 knjiga; potom Mudrost, 1 knjiga; Isus Sirah, 1 knjiga.

Potom redoslijed proroka. Izaija, 1 knjiga; Jeremija s Kinotom, tj. s njegovim Tužaljka, 1 knjiga; Hošea, 1 knjiga; Amos, 1 knjiga; Mihej, 1 knjiga; Joel, 1 knjiga; Obadija, 1 knjiga; Jona, 1 knjiga; Nahum, 1 knjiga; Habakuk, 1 knjiga; Sefanija, 1 knjiga; Hagaj, 1 knjiga; Zaharija, 1 knjiga; Malahija, 1 knjiga.

- 180 Potom redoslijed povijesnih knjiga. Job, 1 knjiga; Tobija, 1 knjiga; Ezra, 2 knjige; Estera, 1 knjiga; Judita, 1 knjiga [-! Makabejci, 2 knjige.

Potom redoslijed spisa Novog i vječnog [-!] zavjeta, koje prihvaća [i poštuje] sveta i katolička [rimski] Crkva. Evanđelja [4 knjige:] po Mateju, 1 knjiga; po Marku, 1 knjiga; po Luki, 1 knjiga; po Ivanu, 1 knjiga.

[Potom Djela apostolska, jedna knjiga.]

Poslanice Pavla [apostola], brojem 14: Rimljanima, jedna; Korinćanima, dvije; 1 Efežanima, 2 Solunjanima, 1 Galaćanima, 1 Filipljanima, 1 Kološanima, 2 Timoteju, 1 Titu, 1 Filemonu, 1 Hebrejima.

Potom Otkrivenje Ivanovo, knjiga 1.

I Djela apostolska, knjiga 1 [-! v. gore]

Potom kanonske poslanice [kan. posl.] brojem 7: 2 Poslanice apostola Petra, 1

*178 »Duh Sveti ... se podrazumijeva kao Duh« (»Spiritus enim Sanctus ... intelligitur Spiritus«) navedeno je iz Augustina, *In evangelium Iohannis tractatus* IX 7 (PL 35,1461 / R.Willems: CpChL 36 [1954] 94); budući da to djelo nije napisano prije 414., citat govori protiv damazovskog porijekla *Decretuma*, E. Schwartz (ZNTW 29 [1930] 161-168) misli da se radi o kasnijem umetku.

Poslanica apostola Jakova, 1 Poslanica apostola Ivana, 2 Poslanice jednog drugog' pezbitera Ivana, 1 Poslanica apostola Jude, revnitelja.

Kraj kanona Novog zavjeta.

SIRICIJE: Prosinac 384. (12. siječnja 385.?) - 26. studenog 399.

181-185: Pismo »Directa ad decessorem« biskupu Himeriju Taragonskom, 10. veljače 385.

Izd.: [*181 si; 183-185) PL 13,1132C 1146A-1147A; 1133A-1134A 1135A-1136A 1138A-C 1139A / CouE 624B-631A / MaC 3,655D-661D / HaC 1.847C-849E. - *Reg.:* JR 255 s dodacima.

Prvenstvo i učiteljski autoritet rimskog biskupa

(Predgovor § 1) ... Tvom upitu ne uskraćujemo mjerodavan odgovor jer Mi, na kojima leži skrb veća od svih za cjelokupnu kršćansku vjeru, s obzirom na svoju službu nemamo pravo na pretvaranje ili na šutnju. Nosimo terete sviju koji su opterećeni; što više, kao što se uzdamo, njih u Nama nosi blaženi apostol Petar, koji Nas štiti i brani u svemu kao nasljednike svoje službe... **181**

(pogl. 15, § 20) Sada sve više i više potičemo tvoj duh, brate, da obdržavaš kanone i držiš se donesenih odluka, da ono što smo napisali tebi kao savjet, učiniš poznatim svim našim subiskupima, i to ne samo onima koji su postavljeni u tvojoj biskupiji nego i svim kartaškim, baetskim, luzitanskim i galskim biskupima kao i onima koji graniče s tebi susjednim pokrajinama, da ono što smo mi odredili spasonosnom zapovijedi bude poslano uz pratnju tvoga pisma. Premda niti jednom Gospodinovom svećeniku nije dozvoljeno ne poznavati odredbe Svete Stolice ili časne propise kanona, ipak bi bilo korisnije, a za starost tvog svećeništva i za tvoju ljubav moglo bi biti vrlo slavno, da ono stoje tebi u posebno ime općenito napisano, po tvom zalaganju oko jednostupnosti dode do znanja našoj braći, kako bi ostalo neokrnjeno ono što smo Mi uz savjetovanje, brižno te s najvećim oprezom i promišljanjem spasonosno odredili i kako bi se ubuduće onemogućilo pojavljivanje svih isprika koje više nikome od Nas neće moći biti dostupne. **182**

Krštenje krivovjernika

(pogl. 1, § 3) [Javio si]... da vrlo mnogi, koji su kršteni od bezbožnih arijanaca, hrle u katoličku vjeru i da ih neki od naše braće žele ponovno krsiti. To nije **183**

*180 Tako Jeronim Stridonski, koji je bio na toj sinodi; usp. *De viriŝ illustribus liber 9 18* (PL 23,655 670). Mnogo kasnije, u verziji *Decretum Gelasianum* (usp. *350"), koja se pripisuje papi Hormizdu, kod ponavljanja kanona Sv. Pisma u *Decretum Damasi* na tom se mjestu čita: »3 poslanice apostola Ivana« (Thl 932), kao što je to već bila utvrdila sinoda u Kartagi 397.; usp. *186.

dopušteno; jer to činiti zabranjuje i Apostol [usp. Ef 4,5; Heb 6,4 sl?l protive se kani i zabranjuju opći dekreti¹ koje je moj predšasnik, časne uspomene, Liberije poslao pokrajinama nakon prekinutog sabora u Riminiju. Kao što je određeno na sinodi, mi ih prihvaćamo zajedno s novacijancima i drugim krivovjercima, samo uz zaziv Duha sa sedam darova i uz polaganje biskupove ruke pridružujemo ih katoličkoj zajednici, čega se drži čitav Istok i Zapad. S tog puta ne smijete ni vi ubuduće ni najmanje skrenuti ako se ne želite svojim mišljenjem odijeliti od našeg sinodalnog zajedništva.

Nužnost krštenja

- 184 (pogl. 2 § 3) Dakle, kao što kažemo, da se ni u čemu ne smije smanjiti poštovanje prema uskrsnoj tajni,² isto tako želimo svom brzinom pohititi u pomoć djeci koja zbog svoje dobi još ne mogu govoriti, kao i onima koji u bilo kojoj nevolji trebaju vodu svetog krštenja, da ne bi bilo na propast našim dušama, kad bi se onima koji to zahtijevaju uskratilo spasonosni izvor, jer bi onda svatko takav koji napušta ovaj svijet izgubio kraljevstvo (nebesko) i život. Isto tako, tkogod zapadne u beznađe brodoloma, napad neprijatelja, u neizvjesnost opsade i očaj zbog bilo kakve tjelesne bolesti, i zaželi da mu se pomogne jedinom vjerskom pomoći, takav treba istog časa kada to zatraži dobiti nagradu zamoljenog preporoda. Neka bude dovoljno ono što se na tom području do sada pogriješilo. Sada spomenutog pravila trebaju se držati svi svećenici koji se ne žele odvojiti od čvrstoće apostolske stijene na kojoj je Krist sagradio sveukupnu Crkvu.

Celibat klerika

- 185 (pogl.7 § 8)... Doznali samo da su mnogi Kristovi svećenici i leviti mnogo godina poslije svog posvećenja rodili djecu kako iz vlastitih brakova tako i iz sramotnih odnosa. Svoj prijestup brane propisom koji se čita u Starom Zavjetu daje svećenicima i službenicima podijeljeno ovlaštenje rađanja.

[Protiv tog dokaza odgovara rimski prvosvećenik:] (§ 9) Zašto je svećenicima bilo zapovjedbano da u izmjeničnoj godini svoje službe stanuju u hramu, daleko od svojih kuća? Zbog sljedećeg naime razloga, da ne bi mogli tjelesno općiti niti sa svojim ženama, kako bi sjajeći čistoćom savjesti prinosili Bogu ugodnu žrtvu.

(§ 10) Zato i Gospodin Isus u Evanđelju tvrdi, nakon što nas je prosvijetlio svojim dolaskom, da je došao ispuniti Zakon a ne ukinuti ga [Mt 5,17] Zbog toga i Crkva, čiji je on Zaručnik, želi izharavati sjaj čistoće, da bi je na Sudnji dan, kad on bude ponovno došao, mogao ... naći »bez ljage i nabora« [Ef 5,27] Mi svećenici i leviti vezani smo nerazrješivim zakonom tih odredbi, da od dana svog ređenja sačuva-

*183 Čini se da ti dekreti više ne postoje.

*184 Bilo je izdano upozorenje, da se treba strogo pridržavati liturgijskih vremena određenih za krštenje, tj. blagdana Uskrsa i Duhova.

mo svoja srca i tijela za trijeznost i čistoću, da bismo se Gospodinu Bogu svom svidjeli u onim žrtvama koje svakodnevno prinosimo.¹

186: 3. Sinoda u Kartagi, 28. kolovoza 397.

Kan. 47 ove sinode navodi kanonske knjige. Prema predaji on odgovara kan. 36 sinode održane 8. listopada 393. u Hippo Regius-u, samo s malim izmjenama. On se gotovo nepromijenjen ponavlja na sinodi u Kartagi godine 419. kaokan.24 (drugi: 29). Taj se kanon završava: »Neka se s tim upozna i naš sveti brat i susvećenik Bonifacije, biskup grada Rima, odn. drugi biskupi tog područja u svrhu potvrđivanja tog kanona, budući da smo primili od otaca da tako treba čitati u Crkvi.«: CpChl 149, 142

Izd.: Synode von Hyppo des Jahres 393, kan. 36 (niže navedeni tekst): Ch. Munier CpChL 149 (1974) 43 194-204 / PL 56,428A-429A / MaC 3,924AB /EnchB br. 16-20. - Synode von Karthago des Jahres 397 (28. August), kan.47: Bruns 1,133 / MaC 3,891AB / HaC 1,968A. Synode von Karthago des Jahres 419; kan. 24: PL 56,871; usp. 67,191AB / CpChL 149,142 ^{2,22M} / MaC 4.430AB.

Kanon Svetog pisma

[*Zaključenoje*]... da se u Crkvi ne čita ništa pod imenom božanskih spisa, osim kanonskih spisa. A ovo su kanonski spisi: Postanak, Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon, Jošua, Suci, Ruta, četiri Knjige kraljeva, dvije knjige Ljetopisa, Job, Psalmi Davidovi, 5 knjiga Solomonovih, dvanaest knjiga proroka, Izaija, Jeremija, Daniel, Ezekijel, Tobija, Judita, Estera, dvije knjige Ezrine, dvije knjige Makabejaca.

(Knjige) Novog zavjeta: četiri knjige Evanđelja, jedna knjiga Djela apostolska, trinaest poslanica apostola Pavla, jedna isto njegova Hebrejima, dvije Petrove, tri Ivanove [usp. *180] jedna Jakovljeva, jedna Judina, Otkrivenje Ivanovo.

[*U nekom se dokumentu dodaje*]... radi potvrđivanja ovog kanona treba pitati za savjet prekomorsku Crkvu.

ANASTAZIJE I.: 27. studenog 399. - 402 (19. prosinca 401.?)

187-208: 1. sinoda u TOLEDU, rujan 400. (405.?)

Postoji nesuglasje o godini održavanja ove sinode i o porijeklu antipriscilijanskog tzv. »*Symbolum Toletanum I*« koji je pridodan dokumentima. Prema I. A. de Aldami postoje dva oblika: kraći, koji se mora pripisati sinodi u Toledu iz godine 400. i duži, koji je bio odobren na sinodi u Toledu g. 447. [u uglatim zgradama: kasniji oblik]. Radi se o *Libellus in modum symboli* biskupa Pastora iz Palencije, za koju se vjerovalo daje izbugljena. Na mjesto sinode u Toledu g. 447. C. Garcia Coldaraz (CdLuc, bilj. uz 434.,) stavlja Concilium Celinense, koji je na zahtjev Lava I. Velikog bio održan god. 447. u Galiciji (pismo Turribiju iz Astorge; usp *283-286). Tu hipotezu više ne spominje D. Ramos-Lisson -

185 Zakon celibata se ne uvodi prvi put u ovom dokumentu, nego se pretpostavlja daje on već dulje vrijeme bio na snazi u dijelovima Zapadne crkve; usp. Sinoda u Elviri, * 118 si.

J.Orlandis, *Die Synoden aufder iberischen Halbinsel bis zum Einbruch des Islam (711)* [Konziliengeschichte, izd. W.Brandmüller, niz A, sv.2; Paderborn 1981] 39-51.

*Izd.: Die 20 Kannones: Bruns 1,206 si / MaC 3,1002AB / HaC 1,992 / CVis 24 si / PL 84.332B / CdLuc 430. - Bekenntnis: I. A. de Aldama, El simbolo Toledano I (Analecta Gregoriana 7; Rim 1934) 30-37 / KiiA 43,-45,,, / KiiBS 8-9 31-33 / Hn &168 / MaC 3,1003AB / HaC 1,993A / PL 84,333 si / Cl. W. Barlow, *Martini episcopi Bracarenis opera omnia* (New Haven 1950) 288-290 / CdLuc 431-434; usp. 939 si.*

a) Poglavlja

Posvećenje krizme

- 187 Kan. 20. (1) Iako se gotovo svugdje pazi da osim biskupa nitko ne posvećuje krizmu, ipak se priča da u nekim mjestima ili pokrajinama svećenici posvećuju krizmu, (stoga) odlučujemo, da od ovog dana samo biskup smije posvećivati krizmu i dijeliti je po biskupiji, i to tako da iz pojedinih crkvi prije Uskrsa biskupu budu poslani đakoni ili podđakoni da bi krizmu posvećenu od biskupa mogli osigurati za dan Uskrsa. (2) Sasvim je jasno da biskup u svako vrijeme smije posvećivati krizmu, a bez znanja biskupa ne smije se činiti uopće ništa. Određeno je da ne krizma đakon, nego svećenik kad nema biskupa; a kad je biskup nazočan, ako on naredi.

b) »Symbolum Toletanum I (400.)« i njegov duži oblik kao »Libellus in modum symboli« biskupa Pastora iz Palencije (447.)

Sažetak vjerovanja protiv zabluda priscilijanaca

- 188 Vjerujemo u jednoga pravoga Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga, stvoritelja vidljivoga i nevidljivoga po kome je sve stvoreno na nebu i na zemlji. On je jedan Bog i jedno je Trojstvo *Božjeg imena* [Božje supstancije]. Otac [naime] nije Sin nego on ima Sinakoji nije Otac. Sin nije Otac nego je on Božji Sin od [Očeve]naravi. Duh je i Tješitelj, koji nije niti Otac niti Sin nego *izlazi* [izlazeći je] od Oca [i Sina] Dakle, Otac je nerođeni, Sinje rođeni a Tješitelj nije rođen nego izlazi od Oca [i Sina] Otac je, čiji se ovakav glas čuo s neba: Ovo je Sin moj ljubljeni koji mi je omilio. *Njega* [samoga] slušajte [Mt 17,5; 2 Pt 1,17; usp. Mt 3,171 Sinje koji kaže: Izišao sam od Oca i od Boga sam došao na ovaj svijet [usp. Iv 16,28} *Tješitelj* [Duh Tješitelj]je o *komu Sin kaže: Ako /ja]ne odem k Ocu, Tješitelj neće doći k vama [Iv 16,7}* (Ispovijedamo) to Trojstvo odijeljenih osoba, *jedne* [jedinstvene] supstancije; nedjeljive, podjednake *snage, moći, veličanstva* [snagom, moći i veličanstvom] [Vjerujemo]da osim nje nema druge božanske naravi, niti andeoske, niti duhovne niti ikakve sile, za koju bi se vjerovalo daje Bog.
- 189 (Vjerujemo) *stoga* [dakle] da je Sin Božji, Bog, rođen od Oca prije svakog početka, posvetio *u krilu blažene Djevice Marije* [Marijino krilo} iz njega je uzeo pravog čovjeka i daje rođen bez *muževog* [muškog] sjemena. [Sjedinivši naime dvije naravi, tj. božansku i ljudsku, u jedincatoj osobi]tj. u [našem]Gospodinu Isusu Kristu. *Nije* [Niti je] to bilo prividno tijelo, niti je ono bilo *sastavljeno samo od forme*

[niti je u njemu bio samo privid], nego čvrsto [i pravoj (Vjerujemo) *takoder* [- !]da seje on umarao, daje žedao, osjećao bol i plakao *te osjećao sve potrebe tijela* [daje podnosio sve tjelesne nepravde] Naposljetku je [od Zidova] bio raspet, *umro* [- !]i pokopan [i] treći je dan uskrsnuo. Nakon toga je razgovarao sa [svojim] učenicima i četrdeseti dan [poslije uskrsnuća] uzašao je na *nebesa* [nebo] (Vjerujemo) da se taj sin čovječji također *naziva* [zove] »Sin Božji«; *Sin pak Božji naziva se »Bog«, ne »sin čovječji«* [Sin pak Božji naziva se Bog, koji je sin čovječji]

(Vjerujemo) u [buduće] uskrsnuće ljudskog *tijela* [tijelu] A ljudska duša nije **190** božanska supstancija, niti dio Boga, nego [je zovemo] stvorenje koje *nije proizašlo* [?] iz Božje volje [stvorena je]

1. Tko *dakle* [pak]kaže / [ili] vjeruje da ovaj svijet i sve njegove zakonitosti nisu **191** stvoreni od Boga svemogućega, neka bude kažnjen anatemom.

2. Tko kaže *i* [ili] vjeruje daje Bog Otac *isti Sin* [je Sin] ili Tješitelj, neka bude **192** kažnjen anatemom.

3. Tko ... vjeruje daje *Bog* [Božji] Sin isti Otac ili Tješitelj, neka bude kažnjen **J93** anatemom.

4. Tko ... vjeruje daje Tješitelj *Duh* [-!]bilo Otac bilo Sin, neka bude kažnjen **^94** anatemom.

5. Tko ... vjeruje da *Sin Božji nije uzeo čovjeka Isusa Krista* [je Sin Božji uzeo **195** samo tijelo bez duše] neka bude kažnjem anatemom.

6. Tko ... vjeruje daje *Sin Božji trpio kao Bog* [Krist ne može biti rođen] neka **196** bude kažnjen anatemom.

7. Tko ... vjeruje da *čovjek Isus Krist nije mogao trpjeti* [se božanstvo Kristovo **197** moglo mijenjati ili trpjeti], neka bude kažnjen anatemom.

8. Tko ..vjeruje da je drugi Bog starog Zakona a drugi Evandjelja, neka bude **j9g** kažnjen anatemom.

9. Tko ... vjeruje daje od drugog Boga *svijet bio načinjen a ne* [načinjen bio a **J99** ne] od onog o kojem je pisano: Na početku načini Bog nebo i zemlju [*usp. Post* neka bude kažnjen anatemom.

10. Tko . .vjeruje da ljudska tijela neće uskrsnuti poslije smrti, neka bude kažnjen **200** anatemom.

11. Tko . .vjeruje da je ljudska duša dio Boga, ili Božja supstancija, neka bude **201** kažnjen anatemom.

12. *Tko vjeruje da i neka druga Pisma, osim onih koja je prihvatila Katolička* **202** *crkva, trebaju imati autoritet i biti poštovana* [Tko vjeruje . .da i druga Pisma, osim onih koja prihvaća Katolička crkva, trebaju imati autoritet i biti poštovana! neka bude kažnjen anatemom.

[13. Tko vjeruje ..da je u Kristovom božanstvu i čovještvu jedna narav, neka **203** bude kažnjen anatemom.]

[14. Tko vjeruje ..da postoji nešto što se može protezati izvan Trojstva, neka **204** bude kažnjen anatemom.]

[15. Tko misli da treba vjerovati astrologiji ili matematici [*sic!*], neka bude **205** kažnjen anatemom.] [*usp. *460*]

- 206** [16. Tko vjeruje ... da su ženidbe, koje su dopuštene prema Božjem zakonu, grešne, neka bude kažnjen anatemom.]
- 207** [17. Tko vjeruje ... da se treba uzdržavati od mesa ptica ili stoke koje je dano za jelo, ne samo radi kažnjavanja tijela, nego da ga treba smatrati grešnim, neka bude kažnjen anatemom.]
- 208** [18. Tko u tim zabludama slijedi ili ispovijeda sektu priscilijanaca tako da pri spaonosnom krštenju čini nešto protiv Stolice svetog Petra, neka bude kažnjen anatemom.]

209: Pismo »Dat mihi« biskupu Veneriju iz Milana, oko 401.

Napisano krajem 400. ili 401. prije svega protiv ponovno probuđenog origenizma.

Izd.: J. vandenGheyn, u: RHLRel4 (1899) 5 si/J. Pitra, *AnalectanovissitnaSpicilegiiSolesmensis* 1 (Pariš 1885) 463 si (usp. 20 si). - Reg.: JR 281 s dodacima; CIPL 1639.

Pitanje pravovjernosti pape Liberija

- 209** Najviše me veseli ona činjenica izazvana Kristovom ljubavlju daje pobjedonosna Italija, zapaljena božanskim žarom i revnošću, po čitavom svijetu očuvala neokrnjenu vjeru predanu apostolima i potvrđenu od predšasnika, i to u ono vrijeme kad je Konstancije, božanske uspomene, zavladao svijetom kao pobjednik, tako da, kao što vjerujemo, uz pomoć Božju, krivovjerna arijanska sljedba nije mogla nikakvom podmuklošću ubaciti svoju prljavštinu, da se ona sveta i neokljana vjera ne bi zarazila bogohulstvom bezbožnih ljudi, ona naime (vjera) o kojoj su raspravljali ili je defnirali na sastanku sabora u Niceji sveti ljudi i biskupi koji su se već preselili u mir svetih. Za nju su rado podnijeli progonstvo (oni) koji su tada kao sveti biskupi bili provjereni, to jest Dionizije, od tada Božji sluga, opremljen Božjim naukom, ili oni, svete uspomene, koji su slijedili njegov primjer, **L i b e r i j e** biskup rimske Crkve, također i Euzebije iz Vercellija, Hilarije iz Galije, da ne govorim o mnogima koji su se radije odlučili da budu pribijeni na križ nego da hule na Boga Krista, ili pak da Sina Božjeg, Boga Krista, nazovu Gospodinovim stvorenjem, na što ih je prisiljavalo arijansko krivovjerje.

[*Slijedi osuda knjiga Origena Aleksandrijskog, koje je Rufin preveo na latinski: usp. *353*]

INOCENCIJEI.: 21. (22.?) prosinca 402. (401.?) - 12. ožujka 417.

211. Pismo »Etsi tibi« biskupu Viktriciju iz Rouena, 15. veljače 404.

»Polaganje ruku« obično se podrazumijeva kao »polaganje ruku za pokoru«. J. Macdonald tumači to kao ponavljanje potvrde za one koji su bili rođeni u krivovjerju: *Studia Patristica* 2 (TU 64; Berlin 1957) 49-53.

Izd.: CouE 752 A / PL 20, 457B / MaC 3,1034D. - Reg.: JR 286 s dodacima.

Krštenje krivovjernika

- 211** (pogl. 8 § 11) [**Dobro je obdržavati**]... da se oni koji dolaze od novacijanaca ili

montanista primaju samo polaganjem ruku, jer premda od krivovjernika, ipak su kršteni u ime Kristovo.

**212-213: Pismo »Consulenti tibi« biskupu Eksuperiju iz Touluse,
20. veljače 405.**

Izd: [*212; 213]: H.Wurm, u: *Apoll* 12 (1939) 65-67; 74-78 / PL 20,498B-499A; 501A-502A (= Pismo 6) / MaC 3.1039C-1041A; 1040 E - 1041 A. - [*samo* * 213]: C.H.Turner, u: *JThSt* 13 (1912) 80-82 / *EnchB* br. 21 si - *Reg.:* JR 293 s dodacima.

Ponovno pomirenje na smrtnom času

(pogl.2) ... Pitanje je, čega se treba držati kod onih koji su se nakon krštenja u svako vrijeme predali užicima razuzdanosti, a na samom kraju svog života traže pokoru zajedno s pomirenjem pričesti. 212

Za takve je ranija praksa bila stroža a kasnija, pod utjecajem milosrđa, susretljivija. Naime, raniji je običaj bio da im se dopusti pokora a uskrati pričest. Da lako podjeljivanje pričesti ne bi ljude učinilo sigurnima u pomirenje i zadržalo ih od pada, jer su u ono vrijeme bili česti progoni, s pravom im je uskraćivana pričest a dopuštena pokora, da im se ne bi sve potpuno uskratilo. Ali nakon **stoje** naš Gospodin vratio mir svojim Crkvama, i pošto je nestalo progona, odlučeno je da se umirućima dadne pričest, kako zbog Gospodinovog milosrđa kao popudbina umirućima, tako i da se ne bi činilo da slijedimo strogost i krutost krivovjernika Novacijana koji je uskraćivao oprostjenje. Dakle, neka se s pokorom podijeli i posljednja pričest: kako bi takvi ljudi, s dopuštanjem našeg Spasitelja, u svom posljednjem času biji oslobođeni od vječne propasti.

Kanon Svetog pisma i apokrifne knjige

(pogl.7) Koje su pak knjige uzete u kanon, pokazuje kratki dodatak. To je ono što si moleći želio kao uputu: 213

5 knjiga Mojsijevih, tj. Postanak, Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon, zatim Jošua 1 knjiga, Suci 1 knjiga, 4 knjige Kraljeva, ujedno i Ruta, 16 knjiga proroka, 5 knjiga Solomonovih, Psaltir.

Zatim povijesne: Job 1 knjiga, Tobija 1 knjiga, Estera 1 knjiga, Judita 1 knjiga, 2 knjige o Mkabejcima, 2 knjige Ezrine, 2 knjige Ljetopisa.

Zatim Novi zavjet: 4 knjige Evanđelja, 13 [14] poslanica Apostola Pavla, 3 poslanice Ivanove, 2 poslanice Petrove, [1 Judina poslanica], 1 poslanica Jakovljeva, Djela apostolska, Otkrivenje Ivanovo.

Ostalo pak **stoje** napisano pod imenom Matije ili Jakova mlađeg, ili pod imenom Petra i Ivana, **stoje** napisano od nekog Leucija, [ili pod imenom Andrije, **stoje** napisano od Ksenokarida i Leonida filozofa] što je napisano pod imenom Tome, i ako još ima nečega, da znaš, ne samo da treba odbaciti nego i osuditi.

**214: Pismo »Magna me gratulatio« Rufu i drugim biskupima Makedonije,
13. prosinca 414.**

Izd.: CouE 836BC / PL 20,533B (= Pismo 17) / MaC 3.1061E. - *Reg.:* JR 303

Oblik krštenja

*[Objašnjava se, zašto prema kanonima 8 i 19 iz Niceje (*127si) treba krstiti paulijaniste koji se vraćaju Crkvi, a ne i novacijance:]*

- 214 (P°gl- 5 § 10) (To) tumači očiti razlog, zato što postoji razlika između ta dva krivovjerja; paulijanisti naime ne krste u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, dok novacijanci krste tim strahopoštovanja i čašćenja dostojnim imenima, niti je kod njih ikada pokrenuto pitanje o jednosti Božje moći, to jest Oca i Sina i Duha Svetoga.

215-216: Pismo »Si instituta ecclesiastica« biskupu Decenciju iz Gubbija, 19. ožujka 416.

Izd: PL 20.554B-555A 559B-561A (= Pismo 25) / CouE 858A-859A 862B-864A / MaC 3,1029BC 1030E/Gracijan,Dec,-etoi, d. III,odsj.4,pogl. 119(Frdb 1, 1398).-Reg.: JR311 sdodacima.

Podjeljitelj potvrde

(pogl.3 § 6) To se pak tiče potvrđivanja djece, očito je, da to ne smije činiti nitko drugi osim biskupa. Prezbiteri naime, premda su i oni svećenici, ipak nemaju vrhunac velikosvećeništva. To pak velikosvećeništvo pripada jedino biskupima da oni potvrđuju ili predaju Duha Svetoga, a to dokazuje ne samo crkveni običaj nego i ono čitanje (iz) Djela apostolskih koje kaže kako su Petar i Ivan bili poslani da već krštenima predaju Duha Svetoga [*usp. Dj 8,14-17*] Prezbiteri naime kada krste, bilo bez biskupa bilo u nazočnosti biskupa, smiju krštenike pomazivati krizmom, ali koju je posvetio biskup. Ipak nije (im) dopušteno da istim uljem obilježuju čelo, to pripada samo biskupima kada podjeljuju Duha Tješitelja. Ipak, ne mogu iznijeti riječi, kako se ne bi činilo da više odajem (tajne), nego li što odgovaram na pitanje.

Bolesničko pomazanje

(pogl. 8 § 11) Budući daje tvoja ljubav o tome, kao i ostalome, htjela pitati za savjet, moj sin đakon Celestin je također dodao, da tvoja ljubav navodi ono stoje napisano u poslanici blaženog apostola Jakova: »Boluje li tko među vama, neka dozove starješine Crkve. Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti bolesnika, a Gospodin će ga podići, i ako je zgriješio, oprostiti će mu se« [Jak 5,14 slj Nema sumnje, to treba prihvatiti i razumjeti o bolesnim vjernicima, koji mogu biti pomazani svetim uljem krizme, posvećenim od biskupa, a pomazivati smiju ne samo svećenici nego i svi kršćani u vlastitoj nuždi ili u nuždi svojih.

Uostalom, čini nam se suvišnim onaj dodatak, da se za biskupa stavlja u pitanje ono stoje bez sumnje dopušteno prezbiterima. To je naime prezbiterima dopušteno stoga što biskupi, spriječeni drugim poslovima, ne mogu ići svim bolesnicima. Uostalom, ako koji biskup može, ili ako nekoga smatra dostojnim da ga posjeti, nema dvojbe da onaj koji posvećuje krizmu, može (bolesnika) blagosloviti i pomazati ga krizmom. To se pak ne može učiniti pokornicima, jer je vrsta sakramenta. Kako bi se naime mogla podijeliti jedna vrsta (sakramenta) onima, kojima se uskraćuju ostali sakramenti?

217: Pismo »In requirendis« biskupima sinode u Kartagi, 27. siječnja 417.

Izd.: A. Goldbacher: CSEL 44,701-703 (kod Augustina, Pismo 181) / PL 20, 582C-583B (= Inocencije, Pismo 29); 33,780 (kod Augustina, Pismo 181). - *Reg.:* JR 321.

Prvenstvo Rimske stolice

(pogl. 1) Kod istraživanja Božjih stvari. Vi ste se držali primjera stare predaje ... **217**
i na pravi ste način učvrstili snagu naše religije, ne manje sada kada pitate za savjet, nego li ranije kada ste donosili odluke, vi koji ste priznali da se moraju podastrijeti Našem sudu, znajući što se duguje Apostolskoj stolici, budući da svi mi postavljeni na ovo mjesto, želimo slijediti samog Apostola od kojeg proizlazi sama biskupska služba i sav autritet toga imena. Slijedeći njega, već smo znali kako osuditi zlo tako i odobriti (ono) hvalevrijedno, kao na primjer to da čuvajući uredbu otaca svećeničkom službom ne mislite da bi se smjelo pogaziti ono što su oni odlučili ne po ljudskoj nego po Božjoj volji, da što god se čini u kakogod razdvojenim i udaljenim pokrajinama, ne bude smatrano konačnim prije nego li dode na znanje ovoj Stolici, da se sve ono **stoje** s pravom bilo odlučeno, potvrdi njezinim autoritetom, kako bi od nje preuzele ostale Crkve -kao što sve vode proistječu iz svog prirodnog vrela i iz čistog izvora teku neokaljane po različitim krajevima širom svijeta -ono što trebaju zapovijedati, koje trebaju oprati a koje izbjegavati, kao što voda dostojna (samo) čistih tijela izbjegava okaljane nesperivim blatom.

218-219: Pismo »Inter ceteras Ecclesiae Romanae« Silvanu i ostalim očima sinode u Milevi, 27. siječnja 417.

Izd.: kod Augustina, Pismo 182: A.Goldbacher: CSEL 44,716 si 720 / PL 33,784 si; 20.590AB 592AB (kod Inocenta, Pismo 30); 56,468 470 (= *Codex canonum ecclesiasticorum*). - *Reg.:* JR 322.

Prvenstvo Rimske stolice

(pogl. 2) Dakle, brižljivo i primjereno pitate za savjet časnu apostolsku (službu) **218**
o tajnama (vjere), kažem, časnu službu onoga koji »pored brige za izvanjsko ima i skrb za sve Crkve« [2 Kor 7,28](da kaže) kojeg se mišljenja treba držati u dvojbennim stvarima; slijedeći naime primjer starog pravila, koje se, kao što ste to sa mnogim znali, poštivalo uvijek na svijetu.... Zašto biste to potvrdili i činom, kad ne biste znali da iz apostolskog izvora uvijek pritječu odgovori onima koji ih traže? Posebno pak kadgod se raspravlja o predmetu vjere; mislim da sva naša braća i subiskupi trebaju podastrijeti (predmet) samo Petru, to jest začetniku tog imena i časne službe, kao što je to sada podastrla vaša ljubav, što može biti od zajedničke koristi svim Crkvama na čitavom svijetu. Potrebno je da one postanu opreznije, kada vide da su pronalazači zala nakon izvješća dvostruke sinode, donošenjem naše odluke, isključeni iz crkvenog zajedništva.

Nužnost krštenja

(pogl. 5)... sasvim je ludo (misliti) da mala djeca mogu biti obdarena nagradom **219**
vječnog života i bez milosti krštenja. Ako nisu jeli tijela Sina čovječjeg i pili njegove

krvi, neće imati života u sebi [usp. Iv 6,53 sl] Oni koji im ga (život vječni) obećavaju bez preporodenja, čini mi se da žele dokinuti i samo krštenje, budući da izjavljuju da ona posjeduju ono što im se, kao što se vjeruje, može podijeliti samo krštenjem. Ako dakle ne žele škoditi ne-preporodom, tada moraju priznati da ni sveta voda preporodenja ne koristi. Zaista, kako bi se krivo učenje nekompetentnih ljudi moglo razbiti brzim učenjem istine, Gospodin obznanjuje ovo u Evandelju govoreći: Pustite djecu i ne priječite im da dođu k meni, jer takvih je kraljevstvo nebesko [usp. Mt 19,14; Mk 10,14; Lk 18,16]

ZOSIM: 18. ožujka 417. - 26. prosinca 418.

221: Pismo »*Quamvis Patrum*« sinodi u Kartagi, 21. ožujka 418.

Izd.: O Guenther: CSEL 35,115 si (= *Collectio Avellana*, Pismo 50) / PL 20,676A-677A (= *Zosim*, Pismo 12) / MaC 4.366D-367A. - Reg.: JR 342.

Učiteljski autoritet rimskog biskupa

221 (br. 1) Premda je predaja otaca Apostolskoj stolici dodijelila takav autoritet, da se o njezinoj odluci nitko ne bi usudio raspravljati, i to je uvijek čuvala kanonima i propisima, a i sadašnja crkvena stega svojim zakonima iskazuje Petrovom imenu, od kojeg i sama potječe, dužno poštovanje:... (3) daje pak Petar začetnik tako (velikog) ugleda potvrdile su i sljedeće odluke sviju prethodnika; a vama nije nepoznato, predraga braćo, nego znadete, a kao svećenici i morate znati, da mi upravljamo tom Stolicom i da smo dobili vlast tog imena, da bi se Rimski crkva učvrstila kako ljudskim tako i Božjim zakonima i propisima; (4) ipak, premda Mi imamo takav autoritet da nitko ne bi mogao ponovno raspravljati o Našoj odluci, nismo poduzeli ništa što vam nismo dali na znanje preko Naših pisama, unapređujući time bratstvo i savjetujući se zajednički, ne zato što ne bismo znali što bi trebalo poduzeti, ili što bismo se bojali da ne učinimo nešto što bi bilo na štetu Crkvi, nego smo zajedno s Vama htjeli raspraviti o njemu [optuženom Celestiju]

222-230: 15. (drugi 16.) sinoda u KARTAGI, započeta 1. svibnja 418.

Od te se sinode spominju obično 8 kanona protiv pelagijanaca. U nekim rukopisima ima ih 9, pri čemu je kao 3. kanon umetnut drugi tekst (*224). Ti su se kanoni ranije zabunom pripisivali 2. sinodi u Milevi (Numidija) god. 416.: usp. MaC 3,1071; PL 20,582B; F. Maassen, *Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts 1* (Graz 1870) 167. To su kanoni 109-116 iz zbirke kanona afričke Crkve. Kanoni 3-5 navedeni su u *Indiculusu*, pogl. 7 (*245), u jednom poglavlju koje gotovo sigurno pripada u *Epistola tractoria* pape Zosima, pa su tako od njega izrijekom odobreni. Ondje se kao pogl. 3 ne navodi onaj posebno sačuvani kan. 3 (*224), nego uobičajeni tekst *225. Za ostale kanone nije sigurno da li ih je Zosim odobrio. Augustinove riječi u *De natura et origine animae* II 12 br.17 (CSEL 60,351 / PL 44,505), koje se katkad navode u prilog tom mišljenju, previše su neodređene.

Izd.: Bruns 1,188-191 / HaC 1.926E-930E; usp. 1,1217D-1219B / MaC 3,811A-815D; usp. 4.326C-329C / Hn § 169 / PL 56,486B-490A. - Naime, kan. 12 6-8 navedeni su djelomice kod bisku-

pa Braharija iz Sevilje (između 656.-681.) *De ecclesiasticis dogmatibus* 33-37 (PL 83,1235 si, Dodatak djelima Izidora Seviljskog). - Kan. 3 [*224J HaC 1.927B bilj. /PL20,694C-695A/HN § 169, br. III.

Izvorni grijeh

Kan. 1. Odlučili su svi biskupi ... okupljeni na svetoj sinodi Crkve u Kartagi: 222
Tko god kaže daje prvi čovjek bio stvoren smrtno, tako da bi umro u tijelu, sagriješio ili ne sagriješio, to jest da bi napustio tijelo ne zbog grijeha nego po prirodnoj nužnosti,¹ neka bude kažnjen anatemom.

Kan. 2. Isto je tako odlučeno: Tko god nije čuo da malu djecu od majčine utrobe 223
treba krstiti, ili kaže da se ona doduše krste za otpuštenje grijeha, ali da od Adama nisu navukla ništa od izvornog grijeha koji bi se okajao kupkom preporođenja, odakle bi slijedilo da se forma krštenja »za otpuštenje grijeha« kod njih ne smatra kao istinska, nego kao lažna, neka bude kažnjen anatemom. Ono naime **stoje** apostol rekao: »Po jednom Čovjeku uđe u svijet grijeh a po grijehu smrt, time što svi sagriješiš, na sve ljude prijeđe smrt...« [usp. Rim 5,12] ne smije se razumijeti drukčije, nego li je to uvijek razumijevala posvuda raširena Katolička crkva. Zbog te se naime vjerske zasade i mala djeca, koja još u samima sebi nisu mogla počinuti nikakav grijeh, uistinu krste za otpuštenje grijeha, da bi se u njima preporođenjem očistilo ono što su navukli rođenjem.

Kan. 3'. Isto je tako odlučeno: Tko kaže daje Gospodin zato rekao »U domu Oca 224
mojega ima mnogo stanova« [Iv 14,2] da bi se mislilo, da će u kraljevstvu nebeskom biti neko srednje mjesto, ili neko mjesto smješteno negdje drugdje, gdje će blaženo živjeti mala djeca koja su napustila ovaj svijet bez krštenja, bez kojeg ne mogu ući u kraljevstvo nebesko, to jest u vječni život, neka bude kažnjen anatemom. Budući pak da Gospodin kaže: Tko se ne preporodi vodom i Duhom Svetim neće ući u kraljevstvo nebesko [Iv 3,51] koji će katolik posumnjati da će đavla baštiniti onaj koji nije zavrijedio biti subaštinikom Kristovim? Tko naime neće biti na desnoj strani, bez dvojbe će dospjeti na lijevu.

Milost

Kan. 3. Isto je tako odlučeno: Tko god kaže da milost Božja, kojom čovjek biva 225
opravdan po Isusu Kristu našem Gospodinu, vrijedi samo za oprostjenje već počinjenih grijeha, a ne i kao pomoć da se oni ne počine, neka bude kažnjen anatemom.

Kan. 4. Isto tako: Tko god kaže, da nam ista Božja milost po Isusu Kristu, našem 226
Gospodinu, pomaže da ne zgriješimo samo po tome što nam se po njoj otkriva i objavljuje razumijevanje zapovijedi, kako bismo znali što trebamo željeti a što izbjegavati, a ne da nam pomaže i da ono što smo spoznali da treba učiniti, to i želimo i htjednemo učiniti, neka bude kažnjen anatemom. Budući pak da apostol kaže: »Znanje nadima, a ljubav izgrađuje« [1 Kor 8,1] bilo bi vrlo bezbožno vjerovati da

*222 Ovu i druge rečenice Celestija navodi Marije Mercator, *Commonitorium super nomine Caelestii* 1 (ACOe I/V, 66, br. 36 / PL 48,69A; 45,1686). Usp. Augustin, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* I 2, br. 2 (CSEL 60,3 / PL 44,109).

bismo imali milost Kristovu za ono što nadima, a ne bismo je imali za ono što izgrađuje; oboje je naime Božji dar: i da znamo što bismo trebali učiniti i da to volimo činiti, da nas (uz pomoć) ljubavi koja izgrađuje znanje ne bi moglo nadimati. Kao što je naime napisano: »Ljubav je od Boga« [1 Iv 4,7]

227 Kan. 5. Isto je tako odlučeno: Tko god kaže da nam je milost opravdanja dana zato da bismo pomoću milosti lakše mogli učiniti ono što nam je zapovjedbno da činimo slobodnom voljom, te da bismo bez milosti mogli, doduše ne lako, ispuniti Božje zapovijedi da nam milost i nije dana, neka bude kažnjen anatemom. Kad naime Gospodin govori o plodovima zapovijedi, ne kaže: bez mene možete (nešto) teže učiniti, nego kaže: »Bez mene ne možete ništa učiniti« [Iv 15,5].

228 Kan. 6. Isto je tako odlučeno: Tkogod misli da riječi apostola Ivana: »Reknemo li da grijeha nemamo, sami sebe varamo i istine nema u nama« [1 Iv 1,8] treba tumačiti kao da on kaže, da mi iz poniznosti moramo reci da imamo grijeh, a ne daje to istinski tako, neka bude kažnjen anatemom. Apostol naime nastavlja i dodaje: »Ako priznamo grijehne svoje, vjeranje on i pravedan: otpustit će nam grijehne i očistiti nas od svake nepravde« [1 Iv 1,9]. Ovdje je jasno, to se ne govori s poniznosti, nego istinski. Apostol je naime mogao reći: »Reknemo li da nemamo grijeha, uzdizemo sami sebe i poniznosti nema u nama«. Ali budući da kaže: 'sami sebe varamo i istine nema u nama' jasno pokazuje, da onaj koji kaže da nema grijeha, ne govori istinu, nego laž.

229 Kan. 7. Isto je tako odlučeno: Tkogod kaže da u molitvi Gospodnjoj sveti ne izgovaraju riječi »Otpusti nam duge naše« [Mt 6,12] za sebe same, jer oni tu prošnju više ne trebaju, nego za druge koji su grješnici u njihovom narodu; i da pojedinci od svetih ne kažu: »Otpusti *mi* duge moje«, nego »Otpusti *nam* duge naše« zato da bi se shvatilo, da pravednik to više moli za druge nego li za sebe, neka bude kažnjen anatemom. Apostol Jakov je bio svet i pravedan, pa je ipak govorio: »U mnogome naime grijeshimo svi« [Jk 3,2]. Jer zašto je dodano »svi«, ako ne da bi ta misao bila u skladu s psalmom, gdje se čita: »Ne idi na sud sa slugom svojim, jer nitko živ nije pravedan pred tobom« [Ps 142,2]. A u molitvi premudrog Salomona: »Nema čovjeka koji nije sagriješio« [1 Kr 8,46]. I u knjizi svetoga Joba: »Svakom čovjeku zapečati ruke, da bi svaki čovjek spoznao svoju slabost« [Job 37,7]. Zato je također sveti i pravedni Danijel u molitvi govorio u množini: »Sagriješismo, bezakonje počinismo« [Dn 9,5-15] i ostalo što se tamo izjavljuje, (izjavljuje se) i istinski i iz poniznosti; a da se ne bi mislilo, kao što neki shvaćaju, da on nije govorio o svojim grijesima nego više o grijesima svoga naroda, on kasnije kaže: »Kad ... sam molio i ispovijedao svoje griehne i grijehne svoga naroda [Dn 9,20] Gospodinu Bogu svomu; nije htio reći »naše grijehne« nego je kazao »grijehne svoga naroda« i »svoje«, jer je kao prorok predvidio sve one u budućnosti, koji će ga tako krivo razumjeti.

230 Kan. 8. Isto je tako odlučeno: Tko god (tvrdi) da sveti one riječi iz molitve Gospodnje, kad molimo: »Otpusti nam duge naše« [Mt 6,12], žele tako izgovoriti da to bude rečeno iz poniznosti a ne istinski, neka bude kažnjen anatemom. Tko bi naime podnosio nekoga koji moli i laže, ne ljudima nego samom Gospodinu, koji ustima kaže kako želi da mu bude otpušteno, a u srcu kaže da nema dugova koji bi mu se otpustili?

231: »Epistula tractoria« Istočnim crkvama, između lipnja i kolovoza 418.

Ova je okružnica razaslana po čitavom Istoku: u Egipat, Carigrad, Solun, Jeruzalem. Unatoč tome od nje su sačuvani samo malobrojni ulomci. Osim niže navedenog, navode se u *Indiculus* (*244) i druga dva ulomka. Naziv »Epistula tractoria« (= tractoria, rasprava) navodi Marius Mercator, *Commo-nitorium super nomine Caelestii* 3,1 (ACO 1/V,68₂₁ / PL 48,90).

Izd.: kod Augustina, Pismo 190 (A. Goldbacher: CSEL 57,159 / PL 20,693BC). - Reg.: JR 343.

Izvorni grijeh

Vjeranje Gospodin u svojim riječima [*Ps 144,13*] te njegovo krštenje sadrži istu 231
puninu stvarno i u riječima, to jest djelotvorno, i ispovijedanje i pravo oprostjenje gri-jeha svakog spola, dobi i staleža ljudskog roda. Nitko naime ne biva oslobođen, ako nije rob grijeha, niti se može zvati otkupljenim onaj koji prije toga nije po grijehu ui-stinu bio sužanj, kao stoje napisano: »Ako vas dakle Sin oslobodi, zbilja ćete biti slo-bodni« [*Iv 8,36*]. Po njemu se naime duhovno preporadamo, po njemu se razapinjemo svijetu. Po njegovoj smrti poderanaje ona zadužnica smrti [*usp. Kol2,14*] sklopljena rođenjem, koju je Adam uveo za sve nas i prenio je na svaku dušu; po kojoj se (zadužnici) nitko od rođenih ne smatra nedužnim, prije nego li bude oslobođen krštenjem.

BONIFACIJE I.: 29. prosinca 418. - 4. rujna 422.

232: Pismo »Retro maioribus« biskupu Rufu iz Tesalije, 11. ožujka 422.

Izd.: C. Silva Tarouca, *Epistularum Romanorum Pontificum ad vicarios per Illyricum aliosque episcopos Collectio Thessalonicensis* (TD ser.theol. 23; Rim 1937.) 33 (= Pismo9)/PL20.776A (= Pi-smo 13). -Reg.: JR 363.

Prvenstvo Rimske stolice

(pogl. 2)... Sinodi [*u Korintu*]... uputili smo takvo pismo iz kojeg sva braća tre- 232
baju shvatiti... da se o našoj presudi ne smije ponovno raspravljati. Nikad naime nije bilo dopušteno ponovno raspravljati o onom stoje utvrdila Apostolska stolica.

233: Pismo »Institutio« biskupima Tesalije, 11. ožujka 422.

Izd.: C.Silva Tarouca, u *232 nav. mj., 34₁-35₁₄ (= Pismo 10) / CouE 1037 / PL 20,777 (= Pismo 14) / MaC 8,755CD. - Reg.: JR 364.

Prvenstvo Rimske stolice

(pogl. 1.) Uređenje opće Crkve u nastajanju ima početak u časti blaženog Petra u 233
kojem se nalazi njezino vodstvo i punina. Iz njegovog izvora potekli su naime crkve-ni propisi po svim Crkvama religije koja raste sredenošću. To isto svjedoče i odred-be Nicejskog sabora, jer je uvidio da ništa ne može zaključiti iznad njegove (Petrove) nadležnosti, i priznao je da je njemu (Petru) sve dodijeljeno Gospodinovim govo-rom. Sigurno je dakle, daje ta (Crkva) Crkvama razasutim po cijelom svijetu kao

glava svojim udovima; tko god se od nje odijeli, neka bude isključen iz kršćanske religije, jer je prestao biti u njezinom sastavu.

234-235: Pismo »Manet beatutn« Rufu i ostalim biskupima u Makedoniji itd., 11. ožujka 422.

*Izd.: C. Silva Tarouca, na *232 nav. mj., 27,-30., (= Pismo 8) / CouE 1039-1042 / PL 20.779B-782C (= Pismo 15) / MaC 8,756C-758A. - Reg.: JR 365.*

Prednost Rimske stolice

234 Blaženom Petru apostolu ostaje, po odluci Gospodinovoj, briga primljena od Gospodina za cjelokupnu Crkvu, štoviše, koja je prema svjedočanstvu evanđelja na njemu utemeljena, što je on znao. I njegova čast ne može nikada biti bez briga, jer je očito da sve stvari ovise o njegovom odlučivanju. ... Neka bude daleko od Gospodnjih svećenika da bi netko od njih pao u takav zločin, da pokušava neakvim novim prisvajanjem učiniti sebi protivnim mišljenje prethodnika, znajući da će za takmaca na poseban način imati onoga kod kojeg je naš Krist smjestio puninu svećeništva; tko god ustane da njega ponizi, neće moći biti stanovnik nebeskog kraljevstva. (Gospodin) kaže: »Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga« [Mt 16,19]u koje nitko neće ući bez vratareve milosti.

235 Budući da prilike to traže, ako vam se sviđa proučite odredbe kanona i otkrit ćete koja je Stolica poslije Rimske crkve druga a koja treća... Nitko nije nikada drsko posegnuo rukom na apostolski vrhunac, o čijim se odlukama ne smije raspravljati, nitko se nije protiv njega pobunio, osim ako je želio da mu se sudi. Spomenute velike Crkve čuvaju redosljed dostojanstva prema kanonima: Aleksandrijska i antiohijska crkva [usp. 1. nicejski sabor, kan.6], poznaju crkveno pravo. Kažem, one obdržavaju uredbe prethodnika, ukoliko nam iskazuju poštovanje - i povratno ga primaju - koje su nam dužne priznati u Gospodinu, koji je naš mir.

Budući da to zahtijeva predmet, valja dokumentima dokazati, da su prije svega Istočne crkve u važnim stvarima, u kojima je bila potrebna veća rasprava, uvijek pitale za savjet Rimsku stolicu, i koliko su to prilike zahtijevale, molile su je za pomoć.

[Slijede primjeri priziva i upita u predmetu Atanazija i Petra Aleksandrijskog, Crkve u Antiohiji, Nektarija Carigradskog i odvojenih istočnjaka u vrijeme Inocenta /•]

CELESTIN I.: 10. rujna 422. - 27. srpnja 432.

236: Pismo »Cuperemus quidem« biskupima pokrajina Vienne i Narbone, 26. srpnja 428.

Izd.: CouE 1067C-E / PL 50.431BC (= Pismo 4); 84.687DE i 130.755CD (= Zbirka dekretala) / MaC.4,465B-E / HaC 1J259AB. - Reg.: CIPL 1650; JR 369.

Ponovno pomirenje u času smrti

236 (2) Saznali smo da se umirućima uskraćuje pokora i da se ne odgovara željama onih koji u vrijeme svoje smrti žele tim lijekom pomoći svojoj duši. Zgražamo se,

priznajem, da ima nekoga s takvom bezbožnošću da ne vjeruje u Božje milosrđe, kao da on (Bog) ne bi mogao u bilo koje vrijeme pomoći onome koji se njemu utekne, i čovjeka koji posrće pod težinom grijeha, osloboditi tereta kojeg se želi osloboditi. Pitam, stoje to drugo nego umirućem zadati još jednu smrt i njegovu dušu ubiti vlastitom okrutnošću, kako ne bi mogla biti odriješena? Bog naime, uvijek spreman na pomoć, pozivajući na pokoru obećaje ovo: On kaže, ma u koji se dan grješnik obratio, njegovi mu se grijesi neće (više) uračunavati [*usp. Ez33,16*] ... Dakle, budući da Gospodin provjerava srce, ni u koje vrijeme se ne smije uskratiti pokora onome koji je traži.

237: Pismo »Apostolici verba« biskupima Galije, svibanj 431.

Augustinje, ubrzo nakon svoje smrti, postao jedan od najvećih autoriteta Crkve (*usp. *366 399*). Ali jedva da je autoritet nekog crkvenog učitelja bio izložen tako velikoj zlouporabi kao Augustinov (*usp. 30. janzenističku tvrdnju *2330*). Augustin kaže o svom autoritetu: »Htio bih da svatko prihvati moje mišljenje tako da me slijedi samo u onome za što je spoznao da se ne varam. Zbog toga sada pišem knjige u kojima sam počeo prerađivati svoja djela, da pokažem kako ni sam sebe uvijek ne slijedim«; *De dono perseverantiae* 21 : PL 45,1027 si).

Izd.: PL 50.530A (= Pismo 21); 45,1756 (Augustins Werke, Prilog); 84,682A i 130,750BC (Zbirka dekretala) / MaC 4.455E / HaC 1,1254B.-*Reg.:* CIPL 1652; JR381 sdodacima...

Augustinov autoritet

Pogl. 2. Mi smo Augustina, muža svete uspomene glede njegova života i zasluga, uvijek imali u zajedništvu s nama i nikada ga nije dotakao niti glas bilo kakve sumnje; sjećamo se, daje on u svoje vrijeme bio tako velikog znanja, da su ga već ranije moji prethodnici uvijek ubrajali među najbolje učitelje. 237

238-249: Pseudocelstinsko poglavlje, odn. »Indiculus«

Gore navedenom pismu Celestina I. obično je pridodano nekoliko protupelagijanskih poglavlja, koja se pogrešno pripisuju istom papi. Ona se nazivaju i *Praetitorum Sedis Apostolicae episcoporum auctoritates de gratia Dei et libero voluntatis arbitrio* (Učenje ranijih biskupa na Apostolskoj stolici o Božjoj milosti i slobodnoj volji). Prema M.Cappuvns (RBen 41 [1929] 156-170) sastavio ih je između 435. i 442. u Rimu Prosper iz Akvitanije. Opće priznanje su zadobila kada ih je oko 500. u svoju Zbirku dekretala preuzeo Dionizije Mali.

Izd.: P. i H. Ballerini, *S. LeonisIopera* 2 (Venezija 1756.) 251-257 /PL51,205-212 (= DjelaProspera iz Akvitanije); 45,1756-1760 (= Augustinova djela, Prilog); 50,531-537 (= Celestin I., Pismo 22); 84,682-686 i 130,750-754 (= Zbirka dekretala). - *Reg.:* CIPL 527.

Milost

Budući da neki koji se diče katoličkim imenom ustrajavaju, bilo iz zlobe ili iz neznanja, u osuđenim shvaćanjima krivovjernika, i usuđuju se protiviti vrlo pobožnim učiteljima, i premda ne dvoje anatemom osuditi Pelagija i Celestija ipak se protive našim učiteljima kao da su oni prekoračili potrebnu mjeru, te izjavljuju da slijede i prihvaćaju samo ono stoje presveta Stolica blaženog apostola Petra, po svojim predstojnicima, službeno utvrdila i naučavala protiv neprijatelja Božje milosti, - trebalo je brižno istražiti kakav su sud donijeli voditelji Rimske crkve o krivovjerju koje 238

je nastalo u njihovo vrijeme, i što misle, kakvo shvaćanje o milosti Božjoj treba zastupati protiv vrlo štetnih pobornika slobodne volje; i to tako da smo dodali i neke odluke afričkih sinoda, razumije se one koje su usvojili apostolski prvaci, kad su ih potvrdili.

Dakle, da bi se potpunije podučili oni koji u nešto sumnjaju, objavljujemo u *Indiculusu* (kratkom popisu) odredbe svetih otaca, iz kojeg će onaj koji nije previše svadljiv shvatiti da razumijevanje svih rasprava zavisi o dolje navedenim sažetim autoritativnim izjavama, i da ne preostaje nikakav razlog za protuslovlje onome tko s katolicima vjeruje i kaže:

- 239** Pogl. 1. U Adamovom prijestupu svi su ljudi izgubili naravnu sposobnost¹ i nedužnost, i iz dubine te propasti nitko se ne može uzdići slobodnom voljom, ako ga milost milosrdnog Boga ne podigne, kako to blažene uspomene papa Inocent obznanjuje i kaže u pismu sinodi u Kartagi²: »Naime, on je jednom zloupotrijebio slobodnu volju kada je vrlo nepromišljeno koristio svoja dobra paje padajući potonuo u dubine prijestupa, i nije našao ništa kako bi se odanle mogao uzdići; i zauvijek prevaren u svojoj slobodi ležao bi pod pritiskom tog zla, da ga poslije svojom milošću nije podigao dolazak Krista, koji je preporoditeljskim čišćenjem svoje krsne kupke oprao svaku prošlu manu.«
- 240** Pogl. 2. Nitko nije dobar sam po sebi, ako mu udio u sebi ne udijeli onaj koji je jedini dobar. To svjedoči iskaz istog pape u istom dopisu govoreći: »Hoćemo li možda ubuduće ispravnim smatrati mišljenje onih koji smatraju da su dobri zahvaljujući samima sebi, koji i ne misle na onoga čiju milost danomice dobivaju, koji se uzdaju da i bez njega mogu postići nešto takvo?«³
- 241** Pogl. 3. Nitko, pa bio i obnovljen milošću krštenja, nije sposoban niti nadvladati zasjede đavla, niti pobijediti požude tijela, ako nije primio svagdanju Božju pomoć ustrajnosti i održanja u dobru. To potvrđuje učenje istog biskupa, koji na istim stranicama⁴ kaže: »Naime, iako je on otkupio čovjeka od prošlih grijeha ipak, znajući da opet može sagriješiti, pripremio je mnogo toga da ga popravi - premda bi ga mogao popraviti i nakon čina - pružajući mu svagdanju pomoć; ako se brižno i s pouzdanjem ne oslonimo na nju, ninakoji način nećemo moći nadvladati ljudske slabosti. Nužno je naime - ako s nečijom pomoći pobjeđujemo da bez njegove pomoći biva-
mo pobijeđeni.
- 242** Pogl. 4. Da se nitko ne služi pravilno slobodnom voljom, osim po Kristu, izjavljuje isti učitelj u pismu upućenom sinodi u Milevi[416] govoreći:⁵ »Shvati konačno, o iskrivljeno učenje najgorih duhova, daje upravo sloboda tako prevarila prvog čov-

*239 *Usp. Augustin, De natura et gratia* 40, br.47 (CSEL 60, 268 / PL 44, 270).

Pismo »*In requirendis*«, 27. 02. 417., br.7 (CSEL 44, 709 si) = br.6 (PL 20, 586B).

*240 Isto, br. 3 (CSEL 44, 705 si / PL 20, 584B); ovdje navodimo potpuni tekst prema CSEL (koji je u *Indiculusu* ili skraćen ili okrnjen): »... i ne misle na onoga čiju milost danomice dobivaju? Ali upravo ti koji su takvi, ne dobivaju nikakvu Božju milost; oni se uzdaju da bez njega mogu postići nešto takvo, što jedva zaslužuju dobiti oni koji od njega ištu«).

*241 Isto, br. 7 (CSEL 44, 710sl) = br. 6 (PL 20, 586C).

*242 Pismo »*Inter ceteras*«, 27. siječnja 417., br. 3 (CSEL 44, 718sl / PL 20,591A).

jeka, daje on, dok se blaže koristio njezinim uzdama, pao u grijeh preuzetnosti. I iz toga ne bi bio izbavljen da mu, po providnosti, dolazak Krista Gospodina preporodom nije obnovio stanje prvotne slobode.«

Pogl. 5. Sva nastojanja, sva djela i zasluge svetaca, treba svoditi na hvalu i slavu Božju. Njemu se naime nitko nipočem drugom ne sviđa, osim po onom što je sam darovao. Na tu nas misao upravlja legitimni autoritet blažene uspomene pape Zosima, kada pišući biskupima čitavog svijeta kaže:¹ »Mi smo naime na Božji poticaj (sve dobro naime treba vezati na njegovog začetnika od kojeg ono proizlazi) sve povezali sa suglasnošću naše braće i subiskupa.« Taj su govor naime, koji je zračio svjetlom najiskrenije istine, afrički biskupi počastili takvim poštovanjem, da su istom mužu napisali: »Mi smo riječi pisma 'Mi smo naime na Božji poticaj, itd.', za koje si se pobrinuo da bude poslano u sve pokrajine, tako shvatili da one koji protiv Božje pomoći ističu slobodu čovjekove volje, odstranjuješ kao usput prolazeći isukanim mačem istine. To ste Vi učinili slobodnom voljom kad ste sve povezali sa suglasnošću naše poniznosti? Ipak ste vjerno i mudro uvidjeli, istinski i pouzdano rekli da se to dogodilo na Božji poticaj. Sigurno zato jer 'volju pripravlja Gospodin' [Izr 8,35 Sept.; usp *374] i on sam očinskim nadahnućima potiče srca svojih sinova da učine nešto dobra. 'Svi koje vodi Duh Božji, sinovi su Božji' [Rim 8,1]; tako mi držimo, da (sjedne strane) postoji naša slobodna volja a (s druge strane) ne sumnjamo da u svim pojedinim pokretima ljudske volje njegova pomoć vrijedi više.«

Pogl. 6. Bog naime tako djeluje u ljudskim srcima i u samoj slobodnoj volji, da su od Boga sveta misao, pobožni savjet i svaki pokret dobre volje, jer po onome možemo (učiniti) nešto dobra »bez koga ništa ne možemo« [Iv 15,5]. Tom vjerovanju poučio nas je isti učitelj Zosim, koji govoreći biskupima cijelog svijeta o pomoći Božje milosti kaže:² »Koje bi to bilo vrijeme kad ne bismo trebali njegovu pomoć? U svim naime djelima, prilikama, mislima, pobudama treba moliti pomoćnika i zaštitnika. Oholo je naime da ljudska narav nešto pripisuje sebi, jer apostol obznanjuje: 'Jer nije nam se boriti protiv krvi, i mesa nego protiv Vrhovništva, protiv Vlasti, protiv upravljača ovoga mračnoga svijeta, protiv zlih duhova po nebesima' [Ef6,12]. I opet kako on kaže: 'Jadan li sam čovjek! Tko će me istrgnuti iz ovog tijela smrtonosnoga? Milost Božja po Isusu Kristu Gospodinu našem!' [Rim 7,24 si]. I opet: 'Milošću Božjom jesam što jesam i njegova milost prema meni ne bijaše zaludna; štoviše, trudio sam se više nego svi oni - ali ne ja, nego milost Božja sa mnom' [I Kor 15,10].

Pogl. 7. Ono naime stoje određeno dekretima sinode u Kartagi [god. 4181 prihvaćamo kao daje od same Apostolske stolice, ono naime što je određeno u trećem poglavlju: »Tko kaže, milost Božja, kojom smo opravdani po Isusu Kristu našem Gospodinu, vrijedi samo za oprostjenje grijeha koji su već počinjeni, a ne i za pomoć da oni ne budu počinjeni, neka bude kažnjen anatemom.«

I opet u četvrtom poglavlju: »Tko god kaže, milost nam Božja po Isusu Kristu

*243 *Epistula tractoria* (usp. *231).

*244 Drugi ulomak iz *Epistula tractoria*. Najvjerojatnije ovom pismu pripada i čitavo sljedeće poglavlje 7. *Indiculusa* u kojem se gotovo doslovcie ponavljaju kanoni 3-5 sinode u Kartagi (*225-227).

pomaže samo da ne zgriješimo, jer nam se po njoj otkriva i otvara razumijevanje zapovijedi, kako bismo znali što trebamo željeti a što izbjegavati, a ne da nam pomaže i da ono što smo spoznali da treba učiniti, to i želimo i htjednemo učiniti, neka bude kažnjen anatemom. Budući pak da apostol kaže: 'Znanje nadima a ljubav izgrađuje' [1 Kor 8,1] bilo bi vrlo bezbožno vjerovati da bismo imali milost Kristovu za ono što nadima, a ne bismo je imali za ono što izgrađuje; oboje je naime Božji dar: i da znamo što bismo trebali učiniti i da to volimo činiti, da nas (uz pomoć) ljubavi koja izgrađuje znanje ne bi moglo nadimati. Kao što je o Bogu napisano: 'On poučava čovjeka znanju' [Ps 94,10], isto tako stoji napisano: 'Ljubav je od Boga' [Iv 4,7].

Isto u petom poglavlju: Tko god kaže da nam je milost opravdanja dana zato, da bismo pomoću milosti lakše mogli učiniti ono što nam je zapovjedbno da činimo slobodnom voljom, te da bismo bez milosti mogli, doduše ne lako, ispuniti Božje zapovijedi da nam milost i nije dana, neka bude kažnjen anatemom. Kad naime Gospodin govori o plodovima zapovijedi, ne kaže: bez mene možete (nešto) teže učiniti, nego kaže: »Bez mene ne možete ništa učiniti« [Iv 15,5].

Pogl.8.'Osim tih nepovredivih odredbi preblazene i Apostolske stolice, kojima nas prepobožni oci, odbacivši oholost pogubne novotarije, podučiše da na milost Kristovu svedemo i početke dobre volje i rast hvalevrijednih nastojanja i ustrajnost u njima do kraja, osvrnut ćemo se i na tajnu svećeničkih molitava, koje se predane od apostola, jedinstveno slave po svem svijetu i u čitavoj Katoličkoj crkvi, kako bi pravilo molenja odredilo pravilo vjerovanja.²

Kad anime predstojnici svetog naroda vrše čine koji su njima povjereni, oni pred Božjim milosrđem zastupaju ljudski rod, uz zazivanje čitave Crkve i mole da nevjernicima bude darovana vjera, da štovatelji idola budu oslobođeni od zabluda svog bezboštva, odstranivši veo sa srdaca životima zasvijetli svjetlo istine, da se krivovjernici obrate prihvaćanjem katoličke vjere, da raskolnici prime duh oživljujuće ljubavi, da palima bude podijeljena pomoć pokore, i konačno, da se katekumenima koji pristupaju sakramentu preporođenja otvori hram nebeskog milosrđa.

Da se to pak ne moli od Gospodina olako i uzalud, pokazuje stvarni učinak: Katkada se Bog udostoji privući k sebi mnoge iz raznih vrsta zabluda i njih »izbavi iz vlati tame i prenese u kraljevstvo Sina, ljubavi svoje« [usp. Kol 1,13] i iz posuda gnjeva čini posude milodrđa [usp. Rim 9,22 si]. Tako se jako osjeća da je sve to Božje djelo, da se Bogu koji to čini stalno prinosi hvala i iskazuje slava za prosvjetljenje ili popravak takvih.

Pogl. 9. Ne gledamo ravnodušnim pogledom niti ono što Sveta crkvajedinstveno čini po čitavom svijetu glede krštenika. Kada k sakramentu preporođenja dolaze djeca ili mladi, neka ne pristupe prije k izvoru života dok se ogzorcizmima i dahom klerika ne istjera od njih nečisti duh; tada će se zaista pokazati kako knez ovoga svijeta biva izbačen van [Iv 12,31] i kako najprije jaki biva vezan [usp. Mt 12,29] a zatim se oduzmu njegove posude [usp. Mk 3,27] i prenesu u vlast pobjednika koji »u sužanjstvo vodi zaplijenjeno« [Ef 4,8]i daje darove ljudima [Ps 68,19]

*246 Ovo 8.Poglavlje usko je povezano s Prosperom Akvitanskim, *De vocatione omnium gentium* 12 (PL 51,664 CD).

Načelo po kojem je liturgija priznata kao izvor teološke spoznaje.

jeta biva izbačen van [*Iv 12,31*], i kako najprije jaki biva vezan [*usp. Mt 12,29*], a zatim se oduzmu njegove posude [*usp. Mk 3,27*] i prenesu u vlast pobjednika, koji " u sužanjstvo vodi zaplijenjeno" [*Ef4,8*] i daje darove ljudima [*Ps 68,19*].

Dakle, uz pomoć Božju smo ovim crkvenim pravilima i preuzetim svjedočanstvima, koja imaju Božji autoritet, tako ojačani, te priznajemo Boga za začetnika svih dobrih poticaja i djela, svih nastojanja i svih vrlina, s kojima se od početka vjeronanja teži Bogu, te ne sumnjamo da on svojom milošću predusreće sve ljudske zasluge, i po njemu biva da mi nešto dobra počnemo i željeti i činiti [*usp. Fil 2,13*].

No, po toj Božjoj pomoći i daru ne oduzima se slobodna volja, nego se oslobađa, da od mračne postane svijetla, od naopake ispravna, od bolesne zdrava, od nerazborite oprezna. Tolika je naime Božja dobrota prema nama ljudima, te on želi da naše zasluge budu ono što su njegovi darovi, i da će za ono **stoje** darovao dati vječnu nagradu¹. On naime čini u nama da mi i želimo i radimo što on hoće, i ne dopušta da u nama besplodno bude ono stoje dao da bude djelotvorno a ne zapušteno, kako bismo i mi bili suradnici Božje milosti. Ako vidimo daje u nama nešto bolesno zbog propusta, brižno ćemo se uteći onome koji liječi sve naše bolesti i spašava naš život od propasti [*Ps 103,3sF*], i kome svakodnevno govorimo: Ne uvedi nas u napast nego izbavi nas od zla [*Mt 6,13*].

Pogl. 10. Dublje pak i teže dijelove aktualnih pitanja, koje su opširnije raspravili oni koji su se suprotstavili krivovjericima, ne usuđujemo se niti omalovažiti niti mislimo da ih treba nadopuniti, jer vjerujemo daje za priznavanje Božje milosti - čijem se djelovanju i dostojanstvu ne smije ništa oduzeti - dovoljno prihvatiti ono o čemu su nas poučila pisma Apostolske stolice prema ranije spomenutim pravilima: tako da uopće ne smatramo katoličkim ono što se pokaže suprotno utvrđenim mišljenjima.

EFEŠKI SABOR (3. opći) : 22. lipnja - rujna 431.

Sabor koji je sazvao car Teodozije II. u prvom je redu odbacio Nestorijevo krivovjerje. On je osim toga osudio pelagijance (usp. *267 si) i mesalijance, odn. euhite ili entuzijaste time što je odobrio sinodalno pismo sinode u Carigradu održane pod Sisinjem 426/27. (Usp. AC0e 1/I/VII, 117 si; latinski prijevod, isto, 1/V, 354 si). Saborski oci su u sporu oko Nestorija bili tako jako podijeljeni u dvije stranke, u Ćirilove pristaše i u "istočnjake", da su svoje sjednice održavali odvojeno. 1. sjednicu Ćirilovih pristaša sazvao je Ćiril Aleksandrijski kao opću sjednicu sabora za 22. lipnja, još prije nego li je stiglo papino izaslanstvo i antiohijski biskupi. Carski su poslanici kao prosvjed pročitali pozivno pismo, čime su smatrali sabor otvorenim. Na 1. sjednici pročitano je pismo Ćirila Aleksandrijskog "Kataflvarousi mčn" (usp. *250 si), drugo od triju pisama koje je on pisao Nestoriju, i pismo sinode u Aleksandriji "Tou soterou" kome je dodano 12 anatematizama (usp. *252-263). Nazočni oci utvrdili su suglasnost pisma "Kataflvarousi mčn" s Nicejskim vjeronanjem (usp. AC0e 1/I/II, 13-31; jako

*248 Augustin, Pismo 194 prezbiteru Sikstu, pogl.5, br.19 (CSEL 57,190 si / PL 33,880).

skraćeni latinski prijevod, isto I/II 39sl). O potvrđivanju drugog pisma, odn. anatema, saborski dokumenti ne govore ništa. (Usp. i P.Galtier: RechScRel 23 (1933) 45-57.) Predajom sačuvane Nestorijeve "anti-anateme" (izd. u prijevodu Mariusa Mercatora: ACoe I/V/1, 71-84 / PL 48,909-923) prema E.Schwartzu su neautentične (SbBavAk, Philosophisch-philologisch und historische Klasse [1922] sv. 1). Odluke 1. sjednice ćirilovaca potvrdili su papinski poslanici na 2. i 3. sjednici (10.-11. srpnja). Označavanje sjednica i kanona pomoću brojki, koje se nalaze kod MaC i HaC, ne postoji u kritičkom izdanju ACoe.

250-264:1. sjednica ćirilovaca, 22. lipnja 431.

a) 2. pismo Ćirila Aleksandrijskog Nestoriju ("Kataflvarousi mčn")

Napisano između 26. siječnja i 24. veljače 430. - na saboru je pročitano i odobreno.

Id.: ACoe I/T/T, 26:s-2822; latinski prijevodi: I/II, 38>39io; I/III, 21; I/V7I, 50 / PG 77,45B-48BC (= Ćiril, Pismo 4) / MaC 4,1138 / HaC 1,1273E-1277A; 2.116D-117E /COeD³; 4122-44io).

Utjelovljenje Sina Božjeg

Mi naime ne kažemo da se narav Riječi promijenila i postala tijelom; ali niti to da se ona pretvorila u čitavog čovjeka iz duše i tijela; nego naprotiv, daje Riječ po hipostazi sa sobom sjedinila tijelo oživljeno dušom, te je na neizreciv i na neshvatljiv način postala Sin čovječji, ne samo po svojoj volji ili želji, niti pak samo tako da ih je prihvatila jedna osoba; nadalje tvrdimo, da su naravi koje su se sjedinile u pravo jedinstvo doduše različite, Krist i Sin su jedno iz dvoga, ne doduše tako da bi sjedinjenjem nestala razlika između naravi, nego naprotiv, boštvo i čovječstvo su nam neizrecivim i tajanstvenim sjedinjenjem u jedno jedinstvo oblikovali jednog Gospodina i Krista i Sina. ...

Nije naime tako da se najprije od svete Djevice rodio obični čovjek i da je tek tada na njega sišla Riječ; naprotiv, on je kazao daje sjedinjen već od majčina krila na sebe uzeo tjelesno rođenje, tako daje njegovo bilo i rođenje njegovog vlastitog tijela. ...

I tako su [*sveti oci*] utješno poduzeli da svetu Djevicu nazovu Bogorodicom, ne tako kao da bi narav Riječi, odn. njegovo boštvo, uzelo početak bivstvovanja od svete Djevice, nego jer je ona rodila sveto tijelo oživljeno razumskom dušom; s njim se Riječ sjedinila po hipostazi, i zato se za Riječ kaže daje rođena po tijelu.

b) 2. Nestorijevo pismo Ćirilu ("Tas men kath' hemon hybreis")

Ovo pismo koje je Nestorije napisao 15. lipnja 430., na saboru je pročitano nakon Ćirilovog pisma. Jednako paušalno kao o Ćirilovom pismu odlučivalo se i o Nestorijevom. Ono je odbačeno jer da proturiječi Nicejskom vjerovanju. Iz odbačenog teksta ne može se dobiti točan sud o Nestorijevom učenju. Za to usp. njegove ulomke (F.Loofs, *Nestoriana* [Halle/S. 1905]) i njegov u progonstvu sastavljen *Liber Heraclidis* (sirijski tekst izdao je P.Bedjan [Pariš 1910]; francuski prijevod F.Nau [Pariš 1910]; engleski prijevod G.R.Driver - L.Hodgson [Oxford 1925]).

Izd: ACOe I/I/I, 2927-324 (= grčki); I/II 4125-43is; I/V/I, 4721-499 (=latinski prijevodi) / Loofs, na dr. mj. 175s-179u / MaC 4,893 / HaC 1.1277D-1281B / PG 77.52A-56B (= Ćiril, Pismo 5).

Sjedinjenost naravi u Kristu

(pogl.3.) *Vjerujem* [vjerujemo] dakle, kažu oni [*sveti oci*], i u našeg Gospodina Isusa Krista, njegovoga jedinorođenoga Sina. Vidi, kako oni najprije kao temelje postavljaju (riječi) "Gospodin" i "Isus" i "Krist" i "jedinorođeni" i "Sin", zajednička imena i za boštvo i čovječstvo, a tek tada na to nadograđuju predaju o utjelovljenju, uskrsnuću i trpljenju - kako stavljanjem unaprijed imena koja zajedno označavaju obje naravi ne bi bilo odvojeno ono što spada na Sinovstvo i na Gospodstvo, ili ono što spada na naravi, a tako nastaje opasnost da se pomiješaju i nestanu specifičnosti Sinovstva. **251a**

(pogl.4.) U tome je naime njihov učitelj Pavao, koji kada podsjeća na Božje utjelovljenje i kada želi govoriti o onome **stoje** povezano s trpljenjem, postavlja najprije (riječ) "Krist", zajedničko ime naravi, kao što sam malo prije kazao, a zatim dodaje izraze koji se odnose na obje naravi. Što to on kaže? "Težite međusobom za onim za čim treba da težite u Kristu Isusu koji, iako bijaše božanske naravi, nije se ljubomorno držao svoje jednakosti s Bogom; naprotiv" da se ne izgubim u pojednostima "postade poslušan do smrti, i to do smrti na križu" [*Fil 2,5 si 8*]. Budući daje naime htio podsjetiti na smrt, a da ne bi netko na osnovu toga pomislio da Bog, Riječ, može trpjeti, stavlja on (Riječ) "Krist" koja se, u jednoj jednoj osobi, odnosi na biće koje može trpjeti i koje ne može trpjeti, kako bi Krist bez opasnosti mogao biti označen i kao onaj koji može i koji ne može trpjeti, koji ne može trpjeti po boštvu a može trpjeti po naravi tijela. **251b**

(pogl.5.) Mogao bih tomu još mnogo dodati, i to na prvom mjestu, da oni sveti oci u okviru događaja spasenja ne spominju rođenje, nego utjelovljenje. Napominjem, da u predgovoru (dano) obećanje o kratkoći stavlja uzde (mom) govoru i tjera me k drugom poglavlju tvoje ljubavi, u kojem sam hvalevrijedno našao razlikovanje naravi prema pojmovima čovječstva i boštva, i njihovo sjedinjenje u jednoj osobi; nadalje (našao sam) da se ne govori da Bog, Riječ, treba drugo rođenje tj. od žene, te daje poznato da boštvo ne može trpjeti. To je naime doista pravovjerno i protivno zabludama sviju krivovjerja o Gospodinovim naravima. Ako je pak izneseno još neko drugo, skriveno shvaćanje, koje je nerazumljivo ušima čitatelja, onda je to shvaćanje ostavljeno kao vlastitost tvoje sitni- **251c**

čavosti; meni se pak čini da onda to ruši sve prije rečeno. Ono bi naime nekako ponovno smatralo onoga, za kojeg je najprije rečeno da ne može trpjeti i da se ne treba drugi put roditi, da može trpjeti i daje ponovno stvoren, kao da bi ono stoje svojsteno Bogu, Riječi, njegovoj naravi, bilo razoreno u sjedinjenju s hramom, ili kao da bi ljudi smatrali za nešto neznatno to daje bezgrješni, i od Božje naravi nedjeljivi hram, na sebe uzeo rođenje i smrt za grješnike, ili kao da ne bi trebalo vjerovati Gospodinovom glasu, koji je doviknuo Židovima: "Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići" [Iv 2,19], a ne: Razvalite moje boštvo i ja ću ga u tri dana podići.

251 d (pogl. 6.)... Posvuda u Božjem pismu, gdje se govori o Gospodinovom spašenijskom djelovanju, govori se o rođenju i trpljenju ne boštva, nego Kristovog čovječtva, tako da se sveta Djevica točnije naziva Kristorodica, a ne Bogorodica. Poslušaj to i iz Evandjelja, koja naviještaju: Kaže se "Rodoslovlja Isusa Krista, sina Davidova, sina Abrahamova" [Mt 1,1]. Očividno je, da Sin Davidov nije bio Bog, Riječ. Uzmi ako želiš i drugi dokaz: "Jakovu se rodi Josip, muž Marije, od koje se rodio Isus koji se zove Krist" [Mt 1,16]. Pogledaj i drugu riječ koja nas potvrđuje: "A rođenje Isusa Krista zbilo se ovako. Njegova majka Marija, zaručena s Josipom, prije nego se sastadoše nađe se trudna po Duhu Svetom" [Mt 1,18]. Tko će dakle prihvatiti daje boštvo Jedinorođenoga stvorenje Duha? Treba li k tome još spomenuti i: "Bila ondje Isusova majka" [Iv 2,1]! i opet: "S Marijom Majkom Isusovom" [Dj 1,14], i "Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga" [Mt 1,20], i "Uzmi dijete i majku njegovu te bježi u Egipat" [Mt 2,13], i "o Sinu svome, potomku Davidovu po tijelu" [Rim 1,3], i opet o trpljenju: "Bog je učinio: poslavši Sina svoga u obličju grešnog tijela i s obzirom na grijeh, osudi grijeh u tijelu" [Rim 8,3], i opet: "Krist umrije za grijeha naše" [1 Kor 15,3] i "Budući daje Krist trpio u tijelu" [1 Pt 4,1], \: "Ovo je", ne moje boštvo, nego "tijelo koje se za vas lomi" [1 Kor 11,24].

251 e (pogl.7.) Još bezbroj drugih riječi zaklinju ljudski rod da ne misli, kako je boštvo Sina novo ili da može osjetiti tjelesno trpljenje, nego (to može) tijelo povezano s naravi boštva. Zato se Krist zove kako Gospodin, tako i Sin Davidov: On kaže "Što mislite o Kristu? Čiji je on Sin? Kažu mu: Davidov. A on će njima: Kako ga onda David u Duhu naziva Gospodinom, kad veli: Reče Gospod Gospodinu mojemu: Sjedi mi zdesna" [Mt 22, 42-44]; on je naime po tijelu bio pravi Sin Davidov, po boštvu međutim (njegov) Gospodin. Tijelo je dakle hram boštva Sina, i to hram u smislu posebne i božanske veze sjedinjenih (dijelova), tako da božanska narav prisvaja ono što pripada hramu; to priznavati je dobro i dostojno evanđeoske predaje; ako se pak pojmu prisvajanja pridodaju i vlastitosti prisvojenog tijela, mislim rođenje, trpljenje, umiranje, to je onda, moj brate, znak duha koji ide u zabludu Grka, ili (duha) oboljelog od ideja ludog Apolinara, Arija i drugih krivovjerja, dapače još i težih od tih. Takvi naime nužno, zavedeni pojmom prisvajanja, izjavljuju daje Bog, Riječ, zbog prisvajanja (tijela) bio dionikom i hranjenja mlijekom, dopuštaju da je on polako rastao, da se bojao u času trpljenja i daje bio potrebit pomoći anđela. Aja prešućujem obrezanje, žrtvovanje, znojenje i glad; poveže li se sve to s tijelom, ono je - budući da mu se to

dogodilo poradi nas - vrijedno štovanja; to se pak pogrešno pripisuje boštvu, **stoje** uzrokom naše pravedne osude (takvih) kao klevetnika.

c) Anateme Ćirila Aleksandrijskog, koje su pridodane pismu "Tou soterios hemon" sinode u Aleksandriji Nestoriju (= 3. Ćirilovo pismo Nestoriju).

Pismo je sastavljeno početkom studenog 430., a Nestoriju je predano 30. studenog.

Izd.: ACOe I/I/I, 40-42; latinski prijevodi I/II, 50 si (*Collectio Veronensis*); I/V/II, 242-244 / PG 77,120 si (= Ćiril, Pismo 17) / MaC 4,1081D-1084E / COeD³; 59io- 6122 / Hn § 219.

Sjedinjenost naravi u Kristu

1. Tko ne prizna daje Emanuel pravi Bog i daje zbog toga sveta djevica Bogorodica (jer ona je po tijelu rodila Riječ, koja je od Boga, koja je postala tijelo), neka bude kažnjen anatemom. **252**
2. Tko ne prizna daje Riječ, koja je od Boga Oca, po hipostazi sjedinjena s tijelom, i daje Krist sa svojim vlastitim tijelom *jedan*, naime isti ujedno i Bog i čovjek, neka bude kažnjen anatemom. **253**
3. Tko kod jednog Krista kida sjedinjenost po hipostazi, time što je povezuje samo kao ujedinjenje po dostojanstvu, odn. moći ili vlasti, a ne kao sjedinjenje u smislu naravnog ujedinjenja, neka bude kažnjen anatemom. **254**
4. Tko riječi koje su sadržane u Evanđeljima i apostolskim spisima, ili koje su **0** Kristu izrekli sveti ili on sam o sebi, dijeli na dvije osobe ili hipostaze, ijedne na neki način pripisuje zamišljenom čovjeku odvojenom od Riječi, koja je od Boga, a druge pak, primjerene Bogu, pripisuje jedino Riječi koja je od Boga Oca, neka bude kažnjen anatemom. **255**
5. Tko se usuđuje tvrditi, daje Krist čovjek koji (u sebi) nosi Boga, a ne daje uistinu Bog kao jedini i naravni Sin, budući daje Riječ postala tijelom, te poput nas ima udjela u krvi i tijelu, neka bude kažnjen anatemom. **256**
6. Tko tvrdi daje Riječ, koja je od Boga Oca, Bog ili Gospodin Krist, a ne prizna daje on isti ujedno Bog i čovjek, budući daje prema Pismu Riječ postala tijelom, neka bude kažnjen anatemom. **257**
7. Tko tvrdi daje Isus kao čovjek bio osposobljen za djelovanje od Boga, Riječi, i da slava Jedinorođenca pripada ujedno i nekom drugom koji postoji uz njega, neka bude kažnjen anatemom. **258**

- 259 8. Tko se usuđuje tvrditi da sjedinjeni čovjek mora biti suobožavan i suslavljen s Bogom, Riječju, i da mora biti sunazvan Bogom, kao jedan s nekim drugim, (jer nas stalno dodavano "sa" prisiljava tako misliti), a ne da se Emanuela štuje istim štovanjem i da biva dionikom iste slave, jer je Riječ postala tijelom, neka bude kažnjen anatemom.
- 260 9. Tko kaže da jedan Gospodin Isus Krist biva slavljen od Duha, u smislu daje on silu koja mu je bila podarena od njega (Duha) koristio kao tuđu silu, i daje od njega (Duha) primio sposobnost da se suprotstavi nečistim duhovima i daje za ljude izvodio Božje znakove, a ne kaže daje to bio njegov Duh po kojem je izvodio Božje znakove, neka bude kažnjen anatemom.
- 261 10. Krist je postao veliki svećenik i poslanik našeg vjerovanja [*usp. Heb. 3,1*] kaže Sveto pismo; i on je sama sebe za nas predao na ugodan miris Bogu Ocu [*usp. Ef5,2*]; tko dakle kaže, da nije sama Riječ, koja je od Boga, postala naš veliki svećenik i poslanik kad je postala tijelo i čovjek kao i mi, nego zapravo neki drugi od žene rođeni čovjek koji postoji odvojeno od njega; ili tko tvrdi, daje on žrtvu prinio i za samoga sebe, a ne samo za nas (jer on koji nije poznavao grijeha nije ni trebao nikakve žrtve), neka bude kažnjen anatemom.
- 262 11. Tko ne prizna da Gospodinovo tijelo daje život i daje ono vlastito Riječi, koja je od Boga Oca, nego kaže daje ono jednako bilo kom drugom pored njega, da je ono s njom (Riječju) bilo povezano po dostojanstvu, ili da je ono zapravo bilo Božji posjed i prebivalište, a ne da ono daje život, kao što smo rekli, jer je vlastito Riječi koja je moćna i koja sve oživljava, neka bude kažnjen anatemom.
- 263 12. Tkoneprizna, daje Riječ Božja trpjelau tijelu, daje u tijelu bila razapeta, da je u tijelu okusila smrt i daje prvorodenac postao od mrtvih, jer je kao Bog život i davatelj života, neka bude kažnjen anatemom.

d) Saborska odluka protiv Nestorija

Izd.: AC Oe 1/1711,54; latinski prijevodi: 1/11,65; 1/III, 82 si / MaC 4.1212CD / HaC 1.1421DE.

Osuda nestorijanstva

- 264 Budući daje uz ostalo visoko poštovani Nestorije odbio i odazvati se na naš poziv i nije primio od nas poslani svete i bogobojazne biskupe, prisiljeni nuždom pokrenuli smo ispitivanje bezboštava koja potječu od njega; kako temeljem njegovih pisama i spisa koji su bili pročitani, tako i temeljem onoga stoje nedavno u ovom glavnom gradu o njemu rečeno i od svjedoka potvrđeno, dokazali smo mu da misli bezbožno i da to navi-

ješta; prinuđeni kako kanonima tako i pismom Celestina našeg svetog oca i brata po službi, biskupa rimske Crkve, došli smo stoga, uz mnogo suza i tjerani nuždom, do sljedeće žalosne presude protiv njega:

Naš Gospodin Isus Krist, od njega pogrđeni, odredio je preko ovog presvetog sabora, da isti Nestorije bude isključen kako iz biskupskog dostojanstva tako i iz svakog svećeničkog zajedništva.

265-266: 6. sjednica Ćirilovih pristaša, 22. srpnja 431.

Izd.: ACOe 1/I/VII,105sl; latinski prijevodi: 1/II,69sl; 1/III,83sl; 1/111,133 / MaC 4.1361D-1364B / HaC 1.1562D / COeD³; 65.

Potvrđivanje nicejskog sažetka vjerovanja

Svetije sabor odredio, da nitko ne smije iznositi, sastaviti ili prirediti neki drugi sažetak vjerovanja, osim onog koji su odredili sveti oci okupljeni Duhom Svetim u Niceji....

Ako se nekima - bilo biskupima, klericima ili laicima - dokaže da misle ili naučavaju ono stoje sadržano u iznesenom izlaganju svećenika Karizija o utjelovaljenju jednorodnoga Sina Božjega¹, ili u opakom i iskrivljenom Nestorijevu naučavanju ... takvi trebaju biti podvrgnuti osudi ovog svetog općeg sabora. ^*

267-268: 7. sjednica Ćirilovih pristaša, 31. kolovoza (?) 431.: Saborsko pismo

Izd. ACOe 1/I/in, 2723-28io; latinski prijevodi: 1/IV.243 / MaC 4, 1471C-1473A / HaC 1.1621D-1624A / Bruns 1,24 si / COeD³; 63 si.

Osuda pelagijanstva

1. Ako je metropolit neke pokrajine otpao od svetog i općeg sabora... i prihvaćao je ili će prihvaćati misli Celestija, takav ne može ništa provoditi protiv biskupa pokrajine, budući daje on već od sada po saboru isključen iz svakog crkvenog zajedništva i lišen službe.... 267

4. Ako su pak neki od klerika otpali i usuđuju se, bilo privatno bilo javno, zastupati misli Nestorija ili Celestija, to je ovaj sveti sabor odlučio da i takvi budu lišeni službe. 268

*266 Usp. ACOe 1/I/Vn,97 / MaC 4,1348.

KSISTO (SIKSTO) III.: 31. srpnja 432. - 19. (18.?) kolovoza 440.

271-273: Usaglašena izjava Ćirila Aleksandrijskog i biskupa Antiohijske crkve, proljeće 433.

Ovom usaglašenom izjavom, koju je predložio biskup Ivan Antiohijski, glasnogovornik istočnjaka, smirila su se kristološka sučeljavanja koja su trajala od Efeškog sabora. Tekst se nalazi u tri dokumenta: [A'] Ivan Antiohijski, Pismo "Prden ek thespismatos" Ćirilu Aleksandrijskom; [B'] Ćiril Aleksandrijski, Pismo "Eufraonesthosan hoi ouranoC Ivanu Antiohijskom; [C] Ivan Antiohijski, Pismo "Epikalo" papi Ksistu III. Papa je čestitao obojici na pomirenju. Ne postoji izričita potvrda te izjave. (Usp. Pisma od 17. rujna 433., izd ACOe 1/11,107 108; usp. JR391 si).

Izd.: ACOe 1/I/IV.8 si; latinski prijevod 1/11,103 [= A']; 1/I/IV.17; latinski prijevod 1/11,104 si [= B']; 1/I/VII,159(samogrčki) [= C']/PG77,172B-173A[= A' = Ćiril,Pismo38];77.177B [= B', = Pismo39] / MaC 5.292A-C [= A']; 5.304E-305B [= B'] /Hn § 170/HaC 1,1691E [= A']; 1704AB [= B']. [C nedostaje u PG MaC HaC].

Dvije naravi u Kristu

- 271 Želimo kratko pojasniti što pak mi mislimo i govorimo o djevičanskoj Bogorodici i o načinu utjelovljenja Božjeg Sina, jer je to potrebno, ne kao dodavanje, nego u smislu potpunog pojašnjenja, kako smo to od davnine primili iz božanskog Pisma i iz predaje svetih otaca, a da ni najmanje ne dodamo nešto vjeri koju su sveti oci izložili u Niceji. Kao što smo već rekli, ona je dovoljna za svaku spoznaju prave vjere i za opovrgavanje bilo kakve krivovjerne zablude. Želimo govoriti, ne kao da bismo se usuđivali shvatiti nedostižno, nego da bismo, u priznanju vlastite slabosti, pobili one koji (nas) žele napasti (zbog riječi) kojima kao da želimo raspravljati o nadljudskom.
- 272 Dakle, mi ispovijedamo daje naš Gospodin Isus Krist, jedinorođeni Sin Božji, savršeni Bog i savršeni čovjek, s razumom obdarenom dušom i tijelom, koji je po boštvu rođen od Oca prije vjekova, koji je kad su se ispunili dani, radi nas i radi našeg spasenja po čovječtvu rođen od Marije djevice, daje upravo on istobitan s Ocem po boštvu, a istobitan s nama po čovječtvu. Došlo je naime do sjedinjenja dviju naravi; zato ispovijedamo jednoga Krista, jednoga Sina, jednoga Gospodina. Suglasno tom shvaćanju nepomiješanog sjedinjenja, priznajemo svetu Djevicu za Bogorodicu, jer je Bog, Riječ, postala tijelo i čovjek, i (Riječ) je već od začeca sa sobom sjedinila hram koji je primila od nje.
- 273 Što se pak tiče iskaza evanđelja i apostola o Gospodinu, znademo, da jedni teolozi zajedno sažmlju što se (odnosi) najednu osobu, drugi pak razlikuju ono što se (odnosi) na dvije naravi, pa ono što se odnosi na Boga govore u smislu Kristova boštva, a ono što je niže u smislu njegova čovječstva.

LEONI. VELIKI: 29. rujna 440. - 10. studenog 461.

280-281: Pismo "Ut nobisgratulationem" biskupima u Kampaniji, Picenu i Tuskiji 10. listopada 443.

Izd.: H.Wurm: Apoll 12 (1939) 90 si/PL 54.613A - 614A (= Pismo 4)/BullCocq 1,29b/ BulITau 1,47b / Gracijan, *Decretum*, p. II, cs. 14, q.4, c.8 (drugi 7) (Frdb 1,737). - *Reg.:* JR 402.

Uzimanje kamata

(pogl.3.) Mislili smo da ne treba mimoići ni to, da neki zahvaćeni pohlepom za sramotriim dobitkom, posluju novcem uz lihvu i žele se obogatiti kamatama, što mi jako žalimo - i ne kažemo da se to odnosi samo na one koji su postavljeni u kleričku službu nego i na laike koji se žele zvati kršćanima. Određujemo da se oštrije postupi protiv onih kojima se to dokaže, da bi se odstranila svaka prigoda za grijeh. 280

(pogl.4.) Mislili smo da treba podsjetiti i na to, da nitko od klerika, niti u svoje ime niti u ime drugoga ne pokušava poslovati uz kamate; nedolično je naime svoja zlodjela koristiti za tuđe probitke. Smijemo imati u vidu i baviti se samo onim kamatama gdje, za ono što smo ovdje dali iz milosrđa, zavrjeđujemo od onog Gospodina koji vraća višestruko, primiti (nagradu) koja ostaje vječno. 281

282: Pismo "Quanta fratemitati" biskupu Anastaziju Tesalskom, god. 446. (?)

Izd.: PL 54.676B (= Pismo 14)/BullCocq 1,32b si/BuliTau 1,53b-54a. -*Reg.:* JR 411.

Crkvena hijerarhija i monarhija

(pogl. 11.) Povezanost čitavog tijela čini jedinstveno zdravlje i jedinstvenu ljepotu; ta pak povezanost zahtijeva jednodušnost čitavog tijela, a posebno traži slogu svećenika. Premda im je dostojanstvo zajedničko, ipak im položaj nije jednak: jer i među preblašnim apostolima je uz sličnost časti postojala neka razlika u vlasti; i premda su svi bili jednako izabrani, ipak je jednome dano da bude pred drugima. Iz te činjenice proizašla je i razlika među biskupima, te da si ne bi svi sve prisvajali, važnim je propisima predviđeno, da u pojedinim pokrajinama budu neki čije će se mišljenje među braćom smatrati prvim; i opet da neki postavljeni u većim gradovima preuzmu sveobuhvatniju skrb, putem kojih će se briga za cjelokupnu Crkvu stjecati k jednoj Petrovoj Stolici, da ništa nigdje ne bude odvojeno od svoje glave.

283-286: Pismo "Quam laudabiliter" biskupu Turibiju iz Astorge, 21. srpnja 447.

To je pismo odgovor na izbugljeno pismo biskupa Turibija iz Astorge (Španjolska).

KiiA 118 126 tvrdi (oslanjajući se na anateme) daje to pismo sastavio neki krivotvoritelj tek nakon sinode u Bragi godine 563.

Izd.: BullCocq 1,33a-34b/BullTau 1,55a-57a/PL 54.679A-683C (=Pismo 15).-Reg.: JR412.

Zablude priscilijanaca - općenito

- 283 *[Bezbožnost priscilijanaca]* uronila je čak u mrak poganstva tako da oni religijsku vjeru i čudoredni zakon zasnivaju na svjetovnim tajnama magijskih vještina, na ispraznim prijevarama astrologa, na moći demona i na djelovanju zvijezda. Kad bi se to smjelo vjerovati i naučavati, ne bi bilo niti nagrade za vrline niti kazne za mane, i nestalo bi svih odredbi ne samo ljudskih zakona nego i božanskih uredbi, jer ne bi moglo biti nikakvog suda niti nad dobrim niti nad zlim djelima, ako sudbinska nužnost prisiljava pokrete duha na obje strane, i ako što god ljudi radili nije (učinak) ljudi nego zvijezda....

S pravom su se naši Oci... odmah trgnuli da se odagna bezbožna oluja od cjelokupne Crkve: jer su i svjetovni knezovi tu svetogrđnu ludost tako prezirali, da su njezinog začetnika *[tj. Priscilija]* s većinom njegovih učenika, uništili mačem javnih zakona. Uvidjeli su naime da bi se razriješila svaka bračna veza, te da bi se ujedno izokrenulo ljudsko i božansko pravo, kad bi ikada bilo dozvoljeno da takvi ljudi žive u takvom uvjerenju. Dugo vremena je ta strogoća bila korisna crkvenoj blagosti, koja je, premda se zadovoljava svećeničkim sudom i izbjegava krvave kazne, bila potpomognuta strogim uredbama kršćanskih knezova, jer katkada duhovnu pomoć traže oni koji se boje tjelesne kazne....

Božansko Trojstvo, protiv modalista

- 284 (pogl.1.) Dakle, u prvom se poglavlju pokazuje kako bezbožno misle o božanskom Trojstvu oni koji tvrde da su osobe Oca i Sina i Duha Svetoga jedna te ista osoba - kao da se isti Bog čas zove Otac, čas Sin, čas Duh Sveti - i da nije jedan onaj koji je rodio, drugi onaj koji je rođen, a drugi opet koji proizlazi od obadva; da kao posebnost za to jedinstvo treba prihvatiti tri naziva a ne tri osobe. Taj vrsta bogohulstva preuzeta od Sabelijeva mišljenja, čiji se učenici s pravom nazivaju patri-pasijanci; jer ako je Sin isti kao i Otac, onda je Sinov križ Očevo trpljenje; i što god je Sin slušajući Oca podnio u liku sluge, sve je to onda na sebe primio sam Otac.

To je bez dvojbe suprotno katoličkoj vjeri, koja tako ispovijeda istobitnost božanstva u Trojstvu, da vjeruje da su Otac i Sin i Duh Sveti nepodijeljeni bez miješanja, vječni bez vremena, jednaki bez razlike: jer jednost u Trojstvu ne čini ista osoba, nego ista bit....

Narav ljudske duše

- 285 (pogl.5.) U petom se poglavlju iznosi da oni tvrde, da je čovjekova duša od božanske supstancije, i da se narav Stvoritelja ne razlikuje od naravi našeg ustroja.

Tu bezbožnost ... osuđuje katolička vjera, znajući da nema tako uzvišenog i tako osobitog stvorenja, kome bi Bog bio njegova narav. Ono naime što je od njega isto je što i on, a to nije nešto drugo nego Sin i Duh Sveti. Osim te jedne istobitnosti najuzvišenijeg Trojstva, te vječnog i nepromjenljivog božanstva, ne postoji nikakvo stvorenje koje na svom početku ne bi bilo stvoreno od ničega...

Nitko od ljudi nije istina, nitko (nije) mudrost, nitko pravednost, ali mnogi su dionici istine i mudrosti i pravednosti. Samo Bogu nije potrebno sudioništvo niučenju; što god se o njemu dostojno njega misli, nije kakvoća nego bit. Nepromjenjivi naime ništa ne dobiva i ništa ne gubi, jer njemu je uvijek svojstven bitak koji je vječan. Zato on sve obnavlja ostajući u sebi, i ništa ne dobiva što sam nije dao.

Narav đavla

(pogl.6.) Šesta primjedba iznosi da oni kažu da đavao nikad nije bio dobar i da njegova narav nije djelo Božje, nego daje on proizašao iz kaosa i tame: jer da on nema svog začetnika, nego daje sam začetnik i supstancija zla; dok prava vjera ispovijeda ... daje supstancija svih stvorenja, bilo duhovnih bilo tjelesnih, dobra i da ne postoji zla narav; jer Bog koji je Stvoritelj svega, sve je učinio dobro. Tako bi i đavao bio dobar daje ostao u onom (stanju) u kojem je stvoren. Ali premdaje zlorabio svoje darove "ne stajao u istini" [Iv 8,44] nije prešao u drugu supstanciju, nego je otpao od najvišeg dobra uz koje je trebao ostati, kao i oni koji takvo što tvrde padaju iz istine u laž, te prirodu optužuju za ono u čemu sami griješe, i bivaju osuđeni zbog svoje vlastite pokvarenost. Što će tako u njima biti zlo, kao i samo zlo, neće biti supstancija, nego (je to) kazna za supstanciju. 286

290-295: Pismo "Lectis dilectionis tuae" Biskupu Flavijanu iz Carigrada ("Tomus [I] Leonis"), 13. lipnja 449.

U kristološkim raspravama stare Crkve ovo se pismo smatra važnim i često navođenim dokumentom učiteljstva. Katkad se naziva *Tomus I*, za razliku od Pisma (165) caru Leonu (usp. *317 si) koje se označava kao *Tomus II*.

Izd.: C.Silva Tarouca, *Sancti Leonis Magni Tomus ad Flavianum episcopum Constantinopolitanaum* (TD ser. theol. 9; Rim 1932) 21-28 / ACOe 2/11/1,25s-29 / PL 54.757B-771A (= Pismo 28) / BullTau dodatak 1,27a-31b. - *Reg.:* JR 423.

Utjelovljenje Riječi Božje

(pogl.2.) Ne znajući dakle što bi [Eutih] trebao misliti o utjelovljenju Božje Riječi trebao je barem pozornim slušanjem prihvatiti ono zajedničko i neraščlanjeno vjerovanje, kojim cjelokupnost vjernika ispovijeda da vjeruje "u Boga Oca svemogućega, i u Krista Isusa Sina njegovajedinoga, Gospodina našega, koji je rođen od Duha Svetoga i Marije djevice" [Apostolsko vjerovanje *12]... 290

Budući da se vjeruje daje Otac Bog i svemoguć, izjavljuje se da mu je i Sin suvječan; nipočemu različit od Oca, jer je Bog od Boga; svemoguć od Svemogućeg;

suvječan rođen od Vječnog; niti je kasniji po vremenu, niti niži po moći, niti različit po slavi, niti odijeljen po naravi.

291 Taj je pak isti vječni Jedinorođenac vječnog Oca, "rođen od Duha Svetog i Marije djevice". To rođenje u vremenu nije onom božanskom i vječnom rođenju ništa oduzelo, ništa dodalo, nego je čitavo posvećeno obnovi čovjeka koji je bio zaveden, tako da je pobijedio i smrt i svojom silom uništio đavla koji je vladao carstvom smrti. Ne bismo naime mogli nadvladati začetnika grijeha i smrti, da našu narav nije uzeo i učinio svojom onaj kojeg nije mogao niti grijeh okaljati niti smrt zadržati.

Začetje naime po Duhu Svetom u krilu djevice majke, koja gaje na isti način rodila sačuvavši djevičanstvo, kao što gaje i začela neoskrnuvši djevičanstvo....

292 Ili je možda [*Eutih*] zato mislio da Gospodin naš Isus Krist nema našu narav, jer je anđeo koji je poslan k blaženoj Mariji rekao: "Duh Sveti sići će na te i sila će te Svevišnjega osjeniti. Zato će to čedo i biti sveto, Sin Božji" [Lk 1,35]. Kako ne bi tijelo onoga koji je po Božjem djelovanju djevičanski začet bilo iste naravi s onom koja ga je začela? Ali ono jedinstveno čudesno, i čudesno jedinstveno, rođenje ne smije se shvatiti tako da bi novo stvaranje umanjilo vlastitost roda: Duh Sveti je djevičici podario plodnost, a stvarnost tijela uzeta je od tijela, i "kad je Mudrost sebi izgradila kuću" [Izr 9,1] "Riječ tijelom postade i nastani se među nama" [Iv 1,14], to jest u onom tijelu koje je uzela od čovjeka, koje je oživio duh razumske duše.

293 (pogl.3.) Sačuvavši dakle vlastitosti obiju naravi i sjedinivši ih u jednoj osobi, uzvišenost je prihvatila poniznost, snaga slabost, a vječnost smrtnost; da bi se isplatio dug našeg stanja, napovrediva se narav sjedinila s onom koja može trpjeti: a to je bilo podobno za naše ozdravljenje, kako bi jedan te isti "posrednik između Boga i ljudi, čovjek Krist Isus" [1 Tim 2,5] po jednoj (naravi) mogao umrijeti, a po drugoj ne bi mogao¹. Dakle, pravi Bog se rodio u potpunoj i savršenoj naravi pravog čovjeka, sav u svojem i sav u našem - našim pak zovemo ono **stoje** Stvoritelj od početka u nama saznao i što je na sebe uzeo da bi obnovio; ono naime što je zavodnik donio i što je zavedeni čovjek prihvatio, nije kod Spasitelja ostavilo nikakav trag....

On je uzeo lik sluge bez nečistoće grijeha, uzvisivši ljudsko a ne umanjivši božansko, jer je ono ispražnjenje kojim se nevidljivi pokazao vidljivim, bila naklonost smilovanja a ne nedostatak moći².

294 (pogl.4.) Dakle, sišavši s nebeskog prijestolja Sinje Božji ušao u slabost ovog svijeta, ne odvajajući se od Očeve slave, novim rođenjem rođen u novom poretku. U novom poretku: jer nevidljiv po svojim (svojstvima) postao je vidljiv po našima, on nepojmljiv htio je biti pojmljiv; ostavši prije svih vremena započeo je biti u vreme-

*293 "Sačuvavši - ne bi mogao umrijeti" = Popovijed 21,2 (PL 54,192A); usp Tertulijan, *Adversus Praxean* 27,11 (E.Kroymann - E.Evans: CpChL 2 1954 1199 / CSEL 47,282i).

"Dakle, pravi Bog - ne nedostatak moći" = Propovijed 23,2 (PL 54,201AB).

nu; Gospodar je svemira, zasjenivši neizmjernost svoga veličanstva, uzeo je lik sluga. Bog koji ne može trpjeti ponizio se postavši čovjekom koji može trpjeti, a besmrtni se podložio zakonima smrti.¹ Rođen novim rođenjem: jer neoskvrnjeno djevičanstvo koje nije znalo za požudu, podarilo je tvar za tijelo.² Od Gospodinove Majke uzeta je narav a ne grijeh³, i premda je njegovo rođenje čudesno, narav Gospodina Isusa Krista rođena iz krila Djevice nije zato različita od naše. On koji je pravi Bog, isto je tako i pravi čovjek, i u tom jedinstvu nema nikakve prijevare, jer su u uzajamnom odnosu malenost čovječstva i uzvišenost božanstva. Kao što se Bog ne mijenja smilovanjem tako se ni čovjek ne poništava uzvišenjem. Svaka narav djeluje u zajedništvu s drugom prema svojim vlastitostima: Riječ naime radi ono što spada na Riječ, a tijelo ono što pripada tijelu. Jedna od njih blista čudesima, druga podliježe nepravdama. I kao što Riječ ne napušta jednakost Očeve slave, tako ni tijelo ne napušta vlastitosti našeg roda.

... Ne može ista narav reći: "Ja i Otac jedno smo" [Iv 10,30] i reći: "Otac je veći od mene" [Iv 14,28]. Premda je u Gospodinu Isusu Kristu jedna osoba boštva i čovječstva, ipak je različito ono po čemu je objema zajedničko poniženje, i po čemu im je zajednička slava. Po čovječstvu koje ima od nas manji je od Oca, a po boštvu koje ima od Oca jednak je Ocu. 295

296-299: Pismo "Licet per nostros" Julijanu iz Kosa, 13. lipnja 449.

Izd.: C.Silva Tarouca, Sancti Leonis Magni Epistulae contra Eutichis haeresim (TD ser. tehol. 15; Rim 1934.) 14ms 1539-17io5 / ACOe 2/IV, 615-17. 7e- 822 / BullTau Dodatak 1,41b 42b-44a/PL 54,803A-805A 805B-809A (= Pismo 35) - Reg: JR 429.

Utjelovljenje Sina Božjeg

(pogl. 1.)... U Nama i u vama isto je poznavanje i ista pouka Duha Svetoga, i ako netko nju ne prihvaća nije ud tijela Kristova, niti se može dičiti glavom za koju tvrdi da u njoj nema njegove naravi.... 296

(pogl.2.) ... Tijelo nije umanjilo ono što pripada boštvu; boštvo nije uništilo ono što pripada tijelu. Isti je naime i vječan od Oca i vremenit od majke; u svojoj snazi nepovrediv, u našoj slabosti podložan trpljenju; u božanskom Trojstvu ima jednu te istu narav s Ocem i s Duhom Svetim, a s prihvaćenim pak čovječtvom nije jedna supstancija nego jedna te ista osoba; tako da je isti bio bogat u siromaštvu, svemoguć u odbačenosti, nepovrediv u trpljenju, besmrtan u smrti. Niti se Riječ nekim svojim dijelom pretvorila u tijelo ili u dušu, jer je jednostavna i nepromjenjiva narav 297

*294 "Dakle, Sinje Božji - zakonima smrti" = Propovijed 22,2 (PL 54,195A).
Usp. isto 3 (isto 196C).
Usp. isto(196CD)
"Krista - nikakve prijevare" = Propovijed 24,3 (PL 54,205C).

boštva uvijek čitava u svojoj biti, niti ona može pretrpjeti oštećenje niti se povećati; uzetu narav čini tako blaženom da proslavljena ostaje u onoj koja ju proslavljuje. Zašto bi se pak činilo nedoličnim, ili nemogućim, da su Riječ i tijelo i duša jedan Isus Krist, i jedan sin, Božji i ljudski, kad tijelo i duša koje imaju različitu narav, i bez utjelovljenja Riječi čine jednu osobu? ...

Dakle, niti se Riječ pretvorila u tijelo niti je izmijenila tijelo, nego oboje ostaje u jednom ijedan u obojem, nepodijeljen različitošću, nepomiješan spajanjem, niti su jedan od Oca a drugi od majke, nego je isti na jedan način od Oca prije svakog početka, i isti na drugi način od majke na kraju vremena, kako bi bio "posrednik između Boga i ljudi, čovjek - Isus Krist", [7 *Tim 2,5*] u kojem stanuje "tjelesno sva punina božanstva" [*Kol 2,9*], jer je to unapređenje za uzetoga a ne onog koji je uzeo, jer "Bog njega preuzvisi..." [*Fil 2,9-11*].

298 (pogl.3.) ... Mislim daje [*Eutih*] ovako govorio [tj. *da su prije utjelovljenja u Kristu dvije naravi, a poslije utjelovljenja pak je dna*] i daje bio uvjeren, daje duša koju je uzeo Spasitelj, prije boravila na nebesima nego lije rođena od Marije djevice, te da se Riječ s njom sjedinila u krilu (Marijinom). Ali to ne podnosi katolički duh niti uši, jer dolazeći s neba Gospodin nije ništa posjedovao od našeg ustroja. Niti je naime primio dušu koja bi prije postojala, niti tijelo koje ne bi bilo od majčinog tijela: Naša naime narav nije tako uzeta kao daje ona prije stvorena pa bila uzeta, nego je stvorena samim uzimanjem. Zato je potrebno da i kod njega (Eutiha), ako se ne bi htio odreći tog mišljenja, bude osuđeno ono što je s pravom osuđeno kod Origena [*usp. *209*], koji je tvrdio da duše prije nego li uđu u tijelo, ne samo da imaju život nego i da izvode različito djelovanje.

299 Iako je naime Gospodinovo rođenje po tijelu imalo neke osobitosti koje nadilaze početke ljudskog života, bilo to stoje [po Duhu Svetom] bez požude začet i rođen od neoskrvnjene djevice, bilo to stoje tako proizašao iz majčinog krila daje i plodnost ostvarilo i djevičanstvo zadržalo, ipak (to tijelo) nije bilo drugačije naravi nego li naše tijelo, niti mu je duša bila udahnuta u nekom drugom početku nego li ostalim ljudima, i nije se razlikovala različitošću porijekla nego uzvišenošću vrline. Od njegovog tijela mu se ništa nije protivilo, niti je neusklađenost želja radala sukob u volji; tjelesna osjetila djelovala su bez zakona gryeha, a ispravnost osjećaja, pod vodstvom božanstva i duha, nije bila iskušavana požudama niti je popuštala pred uvredama. Pravi čovjek uistinu je sjedinjen s Bogom; niti je po duši sišao s neba kao već prije postojeći, niti je po tijelu stvoren niodčega; on naime ima istu osobu u božanstvu Riječi koju posjeduje u s nama zajedničkoj naravi po tijelu i duši. Ne bi naime bio posrednik između Boga i ljudi, da nije isti Bog i čovjek bio u obojem, ijedan i pravi.

KALCEDONSKI SABOR (4. opći) : 8. listopada - početak studenog 451.

Ovaj sabor koji je sazvaio car Marcijan dovodi kristološke rasprave prve Crkve do određenog završetka. On odbacuje monofizitstvo. Eutiha, arhimandrita iz Carigrada, već je u studenom 448. osudila mjesna sinoda u Carigradu pod patrijarhom Flavijanom. On je bio rehabilitiran na tako zvanom "razbojničkoj sinodi u Efezu" ("latrocinium": Leon I. [ACOe 2/W,54*]) u kolovozu 449. Tu su bili smijenjeni Teodoret Cirski zbog svojih protu-ćirilovskih spisa kao i Ibas iz Edese zbog svog pisma Perzijancu Marisu zbog "nestorijanstva". Njih je Kalcedonski sabor (26.-27. listopada; 9.-11. [drugi 8.-10.] sjednica) priznao kao pravovjerne. Njihova je pravovjernost ponovno dovedena u pitanje u "sporu oko tri poglavlja" i oko nekih jezičnih oblikovanja u sažecima vjerovanja. (Usp. *436 si 472 i *Liber diurnus* formula 84 Codex Vaticanus = formula 65 Codex Claromontanus [Clermont-Ferrand] = formula 60 Codex Ambrosianus: izd. H.Foerster [Bern 1958] 153 228 345; u toj formuli njihova se osuda ne pripisuje 2. carigradskom saboru [god. 553.], nego pogrešno, Kalcedonskom saboru.) Zaključke sabora potvrdio je Leon I. u pismima (114-117 kod Ballerini, PL 54,1027-1039; = *Collectio Grimanica*, Pismo 64 61-63, ACOe 2/TV, 70 67-69; JR 490-493) od 21. ožujka 453., osim zaključka o povlasticama patrijaršijske stolice u Carigradu. Kalcedonski sabor obnovio je 3. kanon Carigradskog sabora ("28. kanon iz Kalcedona").

300-303: 5.sjednica, 22. listopada 451.: Kalcedonski sažetak vjerovanja

Izd.: ACOe 2/I/II, 128-130; latinski prijevod: 2/III/II, 136-138 / MaC 7.112C-116D / HaC 2.453D-456D / Hn § 146 / Ltzm 35 si / COeD ; 84-87.

Dvije naravi u Kristu

[Predgovor definiciji. Nakon oba sažetka vjerovanja, nicejskog i carigradskog, nastavlja se:] Ovo spasonosno priznanje Božje milosti bilo bi doduše dovoljno za potpunu spoznaju i učvršćenje prave vjere; jer njegovo je učenje o Ocu i Sinu i Duhu Svetomu savršeno, i za one koji ga vjerujući prihvaćaju, ono tumači Gospodinovo utjelovljenje. Oni pak koji pokušavaju ukloniti naviještanje istine, unose u svijet prazne pojmove preko svojih vlastitih krivovjerja; jedni... kod Djevice odbacuju pojam "Bogorodica", drugi uvode miješanje i gomilanje umišljajući si u svom bezumlju da tijelo i boštvo imaju jednu narav, i izmišljaju da božanska narav Jedinorođenca može trpjeti jer je pomiješana; zbog toga je ovaj ovdje okupljeni sveti, veliki i opći sabor u namjeri da im učini nemogućim bilo kakve spletke protiv istine, od početka nepokolebivo naviještao i učeći zaključio, da prije svega vjera 318 svetih otaca ostaje netaknuta.

On također potvrđuje - što se tiče pneumatomaha - učenje o biti Duha koje je nešto kasnije proglasilo 150 otaca okupljenih u carskom gradu, koje su oni obznanili svima, ne kako bi dodamo uveli nešto što još manjka ranijim učenjima, nego da bi

svjedočanstvima iz Pisma pojasnili svoje shvaćanje Svetoga Duha, protiv onih koji pokušavaju odbaciti njegovo Gospodstvo; što se pak onih tiče koji pokušavaju razoriti tajnu događaja spasenja ne stideći se brbljati, daje rođeni od svete djevice Marije samo čovjek, on (sabor) je odobrio sinodalna pisma Nestoriju i istočnjacima blaženog Cirila, nekadašnjeg pastira aleksandrijske Crkve, koja složno opovrgavaju Nestorijeve besmislice ...; njima je s dobrim razlogom pridodao i pismo predstojnika velikog i starog Rima, preblaženog i presvetog biskupa Leona, koje je on napisao nadbiskupu Flavijanu, blažene uspomene, u svrhu pobijanja Eutihijevog krivovjerja [290-295]; ono se naime slaže s vjeroispovješću velikog Petra i predstavlja zajednički oslonac protiv krivovjerja, a za učvršćenje pravog učenja.

Ono se naime suprotstavlja onima koji pokušavaju razoriti tajnu događaja spasenja (uvodeći) dvojstvo sinova, i isključuje iz zajedništva svećenika one koji se usuđuju tvrditi da boštvo Jedinorođenca može trpjeti, protivi se onima koji u dvije Kristove naravi zamišljaju gomilanje ili miješanje, proklinje one koji u svom bezumlju tvrde daje obličje sluge, koje je on uzeo od nas, nebeske ili neke druge naravi, i kažnjava anatemom one koji pričaju mit o Gospodinove dvije naravi prije sjedinjenja, a nakon sjedinjenja izmišljaju jednu.

301

[D efīnic ij a] Slijedeći dakle svete oce, svi mi jednodušno naučavamo, da Gospodina Isusa Krista treba priznavati za jednoga i istoga Sina: isti je savršen u boštvu i isti je savršen u čovještvu; isti je pravi Bog i pravi čovjek iz razumom obdarene duše i tijela; isti je po boštvu istobitan s Ocem a po čovještvu istobitan s nama, u svemu jednak nama osim u grijehu [usp. Heb 4,15]; isti je po boštvu rođen od Oca prije vjekova, a s druge strane, u posljednje dane je po čovještvu rođen od Marije, djevice (i) Bogorodice, radi nas i radi našeg spasenja;

302

jedan je i isti Krist, jedinorođeni Sin i Gospodin, za koga se priznaje daje u dvije naravi¹ nepomiješan, nepromjenjiv, nepodvojen i nedjeljiv, kod toga nigdje nije radi jedinstva zanjekana različitost naravi, štoviše, ostaje sačuvana vlastitost svake od dviju naravi, koje se sjedinjuju u jednoj osobi i jednoj hipostazi; jedinorođeni Sin, Bog, Riječ, Gospodin Isus Krist nije podijeljen niti podvojen u dvije osobe, nego je jedan te isti, kao što su nas već prije proroci poučili o njemu i o samom Isusu Kristu, i kao što nam je predala vjera otaca.

- 302 Treba čitati "en dyo fysesin" ("u dvije naravi"), ne "ek dyo fyseon" ("iz dvije naravi"), ta inačica se pojavljuje u starijim, manje kritičkim izdanjima grčkog teksta, dok latinski prijevodi imaju "u dvije naravi" ("in duabus naturis"). Druga inačica, koja ukazuje na monofizitstvo, bila bi direktno suprotstavljena postavljenoj svrsi sabora. Druga izvansaborska svjedočanstva za ispravno čitanje, kod R.V.Sellersa, *The Council of Chalcedon* (London 1953) 120 si bilj.6; I.Ortiz de Urbina, *Das Symbol von Chalkedon*, u: A.Grillmeier - H.Bacht (izd.), *Das Konzil von Chalkedon 1* (Wurzburg 1959²) 391 bilj.4 (za izd. 1951¹ usp. dodatak u sv.3 [1954] 877).

[Sankcija] Budući da smo to u svakom pogledu i sa svom brižljivošću i savjesnošću utvrdili, sveti i opći saborje zaključio, da nitko ne smije iznositi, pisati ili sastavljati drugo vjerovanje, niti smije drugačije misliti ili naučavati... **303**

304-305: 7. (15.) sjednica: Kanoni

*Izd.:ACOe 2/1/11,158 [=kan. 2] 161 [=kan. 14]; latinski prijevodi 2/111/111,93 95 si; 2/11/11,33 37; 54 57; 87 90; 99 101; 106 108 (različite zbirke kanona) /MaC 7,357D-360A 364D i na drugim mjestima / HaC 2,601AB 607AB itd. / Bruns 1,25 si 29 / COeD³; 87 si 93 si [Kan. 2]: Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.1; q.1, c.8 (Frdb 1,359 si).*

Simonija

Kan. 2. Ako je neki biskup za novac obavio ređenje i milost, koja se ne može prodavati, učinio predmetom trgovine, i (ako je) za novac posvetio nekog biskupa, pokrajinskog biskupa, svećenika, đakona ili bilo koga od onih koji se ubrajaju u kler, ili ako je iz sramotne želje za dobitkom unaprijedio upravitelja, odvjetnika, crkvenjaka ili bilo koga od onih koji podliježu crkvenom pravu, ako mu takav pokušaj bude dokazan, tada treba on biti podvrgnut opasnosti za svoje vlastito mjesto, a onaj koji je bio zaređen, ne smije iz ređenja ili iz unapređenja do kojeg je došlo takvim poslovanjem izvući bilo kakvu korist, nego neka bude lišen dostojanstva i položaja koje je zadobio novcem. Ako je pak za takve sramotne i nepoštene poslove postojao posrednik, tada mora i on, ako je bio klerik, izgubiti vlastiti položaj, a ako je bio laik ili monah neka bude kažnjen anatemom. **304**

Mješovita ženidba i krštenje kod krivovjernika

Kan. 14. Budući da je u nekim pokrajinama lektorima i pjevačima dozvoljeno ženiti se, sveti je sabor odlučio da nikome od njih ne smije biti dozvoljeno uzeti za ženu krivovjernicu. Koji su pak u takvom braku već rodili djecu, i ako su svoju djecu već dali krstiti kod krivovjernika, moraju ih dovesti u zajedništvo katoličke Crkve; još nekrštene međutim, ne mogu više dati krstiti kod krivovjernika; a ne smiju ih vezati u ženidbu s nekim krivovjernikom, Židovom ili poganinom, osim ako osoba koja bi se trebala vezati s pravovjernikom, obeća da će prijeći na pravu vjeru. Tko pak prekrši tu odredbu svetog sabora, mora biti podvrgnut kanonskoj kazni. **305**

306: Sinodalno pismo "eplesthe haraš" papi Leonu L, početak studenog 451.

Izd.: grčki izvorni tekst: ACOe 2/1/III, II620-II72; latinski prijevodi: 2/III/II, 931MI 9614-29.

Prvenstvo Rimske stolice

... Što naime pruža više radosti od vjere? ... Nju nam je od davnine predao sam Spasitelj kad je kazao: "Idite i učinite mojim učenicima sve narode..." [Mt 28,19 si], **306**

nju si nam ti sam sačuvao kao zlatni lanac, koji se na zapovijed nalogodavca spušta sve do nas, ukoliko si svima postao tumačem glasa blaženog Petra, i sve priveo slavljenju njegove vjere. Ukoliko smo se i mi Tobom korisno poslužili kao vođom prema tom dobru, pokazali smo djeci Crkve baštinu istine... i obznanili smo u jednoglasnoj suglasnosti i slozi ispovijest vjere. I mi smo bili u zajedničkom zboru, uživajući kao na kraljevskoj gozbi u duhovnim jelima, koje je Krist priredio gostima tvojim pismom¹, te smo mislili da vidimo samog nebeskog Zaručnika kako blaguje među nama. Ako je naime on tamo, gdje su dvoje ili troje okupljeni u njegovo ime, kako kaže, među njima [*usp. Mt 18,20*], koliku je blizinu on onda pokazao s petstodvadeset svećenika, koji su (ispravno) shvaćanje vjere u njega pretpostavili domovini i naporu? Njih si ti poveo kao glava udove preko onih koji su zauzeli tvoje mjesto, ukoliko si obznanio svoj prikladan savjet...

308-310: Pismo "Sollicitudinis quidem tuae" biskupu Teodoru iz Frejusa (južna Francuska), 11. lipnja 452.

Izd.: BullTau Dodatak 1,102b 103a-104a / PL 54,1014A (= Pismo 108) / MaC 6,209A-211A / Gracijan, Decretum, p.II, cs.26, q.6, c.10 (Frdb 1,1038 si). - Izd.: JR 485.

Sakrament pokore

- 308** (pogl.2.) Mnogostruko Božje milosrđe dolazi u pomoć ljudskim prijestupima, a nada vječnog života ne obnavlja se samo po milosti krštenja, nego i po lijeku pokore, kako bi oni koji su povrijedili darove preporođenja, osudivši se vlastitim sudom, dospjeli do oprostjenja grijeha; pomoć Božje dobrote je tako uređena da se Božje oprostjenje može postići samo zazivima svećenika. "Posrednik između Boga i ljudi, čovjek Krist Isus" [*1 Tim 2,5*] predao je tu vlast predstojnicima Crkve, kako bi onima koji se ispovijedaju naredili djelo pokore, te da one koji se očiste spasonosnom zadovoljštinom puste kroz vrata pomirenja k zajedništvu sakramenata. ...
- 309** (pogl.4.) Onima pak koji u vrijeme nevolje, ili pri neposredno prijetećoj opasnosti zatraže pomoć pokore i brzog pomirenja, ne smije se zabraniti zadovoljština niti uskratiti pomirenje: jer milosrđu Božjem ne možemo postaviti mjeru niti odrediti vrijeme, kod kojeg pravo obraćenje ne trpi nikakvo odgađanje oprostjenja...
- 310** (pogl.5.) Zato svaki kršćanin treba imati sud svoje savjesti, kako ne bi iz dana u dan odgađao obraćenje Bogu, i da si ne bi vrijeme zadovoljštine odredio za kraj svog života,... i premda bi s većom zadovoljštinom mogao zaslužiti oprostjenje, on izabire nesigurnost onog vremena u kojem se jedva nalazi prilika kako za ispovijed pokor-

*306 Posebno se misli na 2. i 4. sjednicu, kad je na uz opće odobravanje pročitana "Tomus Leonis" (*290-295; usp i *300), osim toga i pismo (br.93, PL) saboru, koje je bilo pročitano na 16. sjednici

nika, tako i za čin svećeničkog pomirenja. Zaista, kao što sam rekao, treba pružiti pomoć i takvim potrebitima, i to tako da im se ne uskrati niti čin pokore niti milost pričesti, ako je traže znakovima pune svijesti, makar su već izgubili upotrebu glasa. Ako bi pak neki snagom bolesti bili tako svladani, da u prisutnosti svećenika ne mogu dati do znanja ono što su malo prije tražili, tada im treba pomoći svjedočanstvo vjernika oko njih, kako bi ujedno postigli dobročinstvo pokore i pomirenja ...

311-316: Pismo "*Regressus ad nos*" biskupu Niceti iz Akvileje, 21. ožujka 458.

Izd: BullCocq 1,45b-46b / BullTau 1,78a-79a / PL 54.1136A (= Pismo 159) / MaC 6.331C-335A / HaC 1.1770B-1771D. - [pogl. 1-4:] Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.34, q.l 2, cl (Frdb 1,1256 si).-Reg.: JR536.

Druga ženidba predmijevanih udovica

311

(pogl. 1) Budući da kažete da su ratnim stradanjima i vrlo teškim neprijateljskim napadima neke ženidbe tako rastavljene, da su njihove žene ostale napuštene, pošto su im muževi bili odvedeni u zarobljeništvo: a neke su, mislivši da su im njihovi muževi ili ubijeni ili da nikad neće biti oslobođeni zarobljeništva, pritisnute samoćom, prešle u drugu ženidbu; i sada kada su se uz Božju pomoć stvari okrenule na bolje, te su se neki vratili za koje se mislilo da su poginuli, čini se daje tvoja ljubav s pravom u neizvjesnosti, što bismo mi trebali odrediti glede žena koje su vezane s drugim muževima.

Ali budući da znamo daje napisano daje žena od Boga vezana s mužem [*usp. Izr 19,14*] i isto tako priznajemo zapovijed, stoje Bog svezao čvojek neka ne rastavlja [*Mt 19,6*], potrebno je misliti da zakonite ženidbene veze treba ponovno uspostaviti, i odstranivši zla nanesea ratom, treba svakome vratiti ono stoje zakonito imao, i svim se marom treba pobrinuti da svatko dobije ono stoje njegovo.

(pogl. 2) Onoga pak, koji je preuzeo ulogu onog muža za kojeg se mislilo da ga više nema, ne treba osuđivati kao daje kriv, niti ga smatrati za napadača na tuđe pravo. Mnogo je naime toga, stoje pripadalo onima koji su odvedeni u zarobljeništvo, moglo prijeći u tuđe vlasništvo, pa ipak je potpuno u skladu s pravednošću, da se njima kad se vrate, to ponovno preda u vlasništvo. Ako se to s pravom poštuje u pitanju vlasništva nad imanjem, poljem ili kućom, koliko više to treba činiti kod ponovnog uspostavljanja ženidaba, da se lijekom mira povrati ono što je poremećeno ratnim stradanjem?

(pogl. 3) I stoga ako muževi, vrativši se poslije dugog zatočeništva, tako ustraju u ljubavi prema svojim suprugama te žele da se one vrate u njihovu (ženidbenu) zajednicu, onda treba ponovno uspostaviti ono što traži vjernost, a treba napustiti i ne smatrati grješnim ono stoje izazvala nevolja. 313

- 314 (pogl.4.) Ako su pak neke žene tako zahvaćene ljubavlju prema svojim kasnijim muževima, da radije ostaju s njima nego li da se vrate u zakonitu ženidbu, s pravom ih treba kazniti pa i tako da budu isključene iz crkvenog zajedništva; one su naime iz stvari koja se može ispričati izabrale zarazu poroka, pokazujući da im se u njihovoj neobuzdanosti više sviđa ono što se kao shvatljivi propust može okajati....

Neponovljivost krštenja

- 315 (pogl.6.) Oni pak ... koji su na ponavljanje krštenja bili ili natjerani strahom ili zavedeni zabludom, a sada shvaćaju da su radili protiv sakramenta katoličke vjere, trebaju poštivati onu uredbu po kojoj se u zajedništvo našeg društva ponovno primaju samo lijekom pokore i polaganjem biskupovih ruku....

- 316 (pogl.7.) Oni pak koji su primili krštenje od krivojernika, a da prije toga nisu bili kršteni, trebaju biti potvrđeni samo zazivanjem Duha Svetoga po polaganju ruku, budući da su samo primili oblik krštenja bez snage posvećenja. Obznanjujemo da znadete, da se ovog pravila treba držati u svim Crkvama, dajedanput primljena kupka krštenja ne smije biti povrijeđena nikakvim ponavljanjem, jer apostol kaže: "Jedan Gospodin, Jedna vjera, Jedan krst" [Ef 4,5]. Njezino Čišćenje ne smije se obezvrijediti nikakvim ponavljanjem, nego kao što smo rekli, treba zazvati samo posvećenje Duha Svetoga, da bi se od katoličkih svećenika dobilo ono što nitko ne dobiva od krivojernika.

317-318: Pismo "Promississe me meminim" caru Leonu I., 17. kolovoza 458.

Pismo se zove i "*Tomus II Leonis*" (usp. *290°). Najvažnije rečenice tog pisma, samo s malim izmjenama, uzete su iz pisma "*Solicitudini meae*" pape Leona palestinskim monasima, koje je napisano otprilike u lipnju 453. (ACOe 2/IV, 159-163; navedeni isječak: 1617-11 23-27 162 9-15 / PL 54,1061-1068 = Pismo 124; JR 500).

Izd.: C.Silva Tarouca, *Sancti Leonis Magni Tomus ad Flavianum episcopum Constantinopolitanum ... et... Epistula ad Leonem I imperatorem (Epistula CLXV)* (TD ser. theol. 9; Rim 1932) 50-54 (br. 76-81 94-98 113-122)/ACOe 2/IV, 115₃o-116113-17 1178-18 (= *Collectio Grimanica*, Pismo 104) / BullTau Dodatak 1,173b-174a 175a / PL 54,1163B-1165 A 1167AB (= Pismo 165). - Reg.: JR 542.

Dvije naravi u Kristu

- 31^ (pogl.6) Premda je dakle u jednom Gospodinu Isusu Kristu, pravom Sinu Božjem i čovječjem, jedna osoba Riječi i tijela, koja neodvojivo i nepodijeljeno vrši zajedničke čine, ipak treba (pravilno) razumjeti svojstva samih čina i iskrenim vjerskim osjećajem procijeniti, što je to prema čemu se uzdiže niskost tijela, a što je to prema čemu se spušta uzvišenost boštva, stoje to što tijelo ne čini bez Riječi, a stoje to što Riječ ne čini bez tijela¹. ...

*317 "Premda je - bez tijela" = Propovijed 64,4 (PL 54,360).

Premda dakle od onog početka, kad je u krilu Djevice Riječ postala tijelom, nikad nije bilo nikakvog razdvajanja između dvaju obličja, i u svako vrijeme, kroz sav tjelesni rast, djelovanje je pripadalo jednoj osobi, ipak ono stoje učinjeno kao neodvojivo razlikujemo kao nepomiješano, a što pripada kojem obličju znademo po vlastitostima čina....

(pogl.8) Dakle, premda je jedan Gospodin Isus Krist, i potpuno je ista osoba u njemu (osoba) pravog boštva i pravog čovještva, ipak znademo da ono uzvišenje kojim ga je Bog uzvisio, i dao mu ime koje je iznad svakog imena, kao što kaže učitelj naroda [*usp. Fil 2,9 si*], pripada onom obličju koje je trebalo biti obogaćeno tolikim povećanjem slave. Po božanskom obličju Sinje bio jednak Ocu, i između Roditelja i Jedinorođenca nije bilo nikakvog odstupanja u biti, nikakve razlike u veličanstvu; niti je po tajni utjelovljenja Riječ izgubila nešto što bi joj se poklonom Oca moralo vratiti. Obličje pak sluge, po kojem je boštvo koje ne može trpjeti izvršilo tajnu velikog milosrđa, ljudska je neznatnost koja je uzdignuta u slavu Božje moći, i pri samom Djevičinom začeću su boštvo i čovještvo satkani u takvo jedinstvo, da nisu niti božanska djela vršena bez čovjeka, niti ljudska bez Boga.

319-320: Pismo "*Frequenter quidem*" biskupu Neu iz Ravene, 24. listopada 458.

Izd.: BullCocq 1,43bsi / BullTau 1,74ab / PL 54, 1192A-1194B (= Pismo 166). - *Reg.:* JR 543.

Dvojbeno i od krivovjernika podijeljeno krštenje

(1)... Saznali smo iz izvješća neke braće, da su neki zarobljenici koji su se oslobodeni vratili svojim kućama, a koji su u zarobljeništvo dospjeli u onoj dobi u kojoj ni o čemu nisu mogli imati sigurne spoznaje, zatražili lijek krštenja - međutim, zbog neznanja dječje dobi ne mogu se sjetiti jesu li primili otajstvo tog krštenja i sakramente - te da zbog te trajne nesigurnosti sjećanja dovode u opasnost svoje duše, budući da im se iz opreznosti uskraćuje milost, koja im se ne pruža, jer se misli da im je već podijeljena. Budući da je opreznost neke braće s pravom sumnjala da li da se takvima podijele sakramenti Gospodinovog otajstva, kao što smo rekli, na sinodalnom smo skupu primili jedan takav upit....

Najprije se moramo pobrinuti da, držeći se neke vrsti opreznosti, ne nanesimo štetu dušama koje treba preporoditi. Tko će se naime toliko predati svojim dvojabama, da će, kad nema više nikakvih dokaza, proglasiti za istinu ono što se naslućuje samo iz nesigurnog mišljenja?

Ako se naime ne sjeća, da li je kršten, niti onaj koji želi preporod, niti to može drugi za njega svjedočiti jer ne zna da li je posvećen, tada nema ničega u što bi se mogao uvući grijeh, jer u tom dijelu svoje savjesti nije kriv niti onaj koji biva posvećen niti onaj koji posvećuje.

Znamo naime daje neoprostiv prijestup, ako netko prema odredbama nevjernika koje su sveti oci osudili, biva prisiljen na drugu kupku (krštenja) - koja se onima koji se trebaju preporoditi podjeljuje samo jedanput - tomu se naime protivi i učenje apostola koje nam govori o jednom božanstvu u Trojstvu, o jednoj ispovijesti vjere, o jednom otajstvu krštenja [Ef4,5]. Ali u tom (slučaju) ne treba se bojati nečeg sličnog, jer ne može se učiniti prijestup ponavljanja, ako se uopće ne zna da li se nešto dogodilo....

- 320** (2) Ako se pak utvrdi da su nekoga krstili krivovjernici, to se kod njega ne smije ponoviti sakrament preporođenja, nego neka se samo podijeli ono **stoje** tamo nedostajalo: kako bi se polaganjem biskupovih ruku zadobila snaga Duha Svetoga.

321-322: Pismo "Epistolas fraternitatis" biskupu Rustiku iz Narbonne, god. 458. ili 459.

Ed.: BullCocq 1,28b / BullTau 1,45b / PL 54.1207BC (= Pismo 167). - *Reg.:* JR 544.

Obvezatnost redovničkih zavjeta

- 321** (Pitanje 14) Odluka monaha, prihvaćena vlastitom odlukom i voljom, ne može se napustiti bez grijeha. Ono naime **stoje** tko zavjetovao Bogu, mora i izvršiti [Pnz 23,21; Ps 50,14]. Stoga, tko je napustio obećanje da će živjeti sam, te je prešao ili u vojsku ili u ženidbu, treba se očistiti zadovoljštinom javne pokore: premda i vojska može biti poštena a ženidba časna, prijestup je napustiti izbor boljega.

- 322** (Pitanje 15) Djevojke koje nisu prisiljene nalogom roditelja, nego su vlastitom voljom prihvatile odluku i stalež djevičanstva, griješe ako kasnije izaberu ženidbu, makar i nije došlo do posvećenja (djevičanstva).

323: Pismo "Magna indignatione" svim biskupima u Kampaniji itd., 6. ožujka 459.

Ed.: Bulli Cocq 1,47a / BullTau 1,80a / PL 54.1210CD (= Pismo 168). - *Reg.:* JR 545

Tajna ispovijed

- 323** (pogl.2) Određujem da se na svaki način odstrani i ona neposlušnost protiv apostolske uredbe, za koju sam doznao da je neki čine u nedopuštenoj preuzetnosti. Radi se naime o pokori koju traže vjernici, da se ne čita javno napisani popis pojedinih vrsta grijeha, jer je dovoljno da se krivnja savjesti iznese samo svećenicima u tajnoj ispovijedi. Premda se naime hvalevrijednom čini punina vjere, koja se zbog straha Božjeg ne ustručava crveniti pred ljudima, ipak nisu svi grijesi jednaki onima

koji traže javnu pokoru i koje se ne treba bojati objaviti; ipak da se mnogima ne bi uskratio lijek pokore, neka se odstrani onaj neprihvatljiv običaj, ukoliko bi se neki stidjeli ili bojali svojim neprijateljima obznaniti djela za koja bi prema odredbi zakona mogli biti kažnjeni. Dostatna je naime ona ispovijed koja se iznosi najprije Bogu, a zatim i svećeniku, koji nastupa kao molitelj za grijeh pokornika. Tek tada bi naime mnogi mogli biti potaknuti na pokoru, ako savjest pokornika ne bude otvorena ušima naroda.

325-329: Statuta Ecclesiae Antiqua, sredina ili kraj 5. stoljeća

Ove uredbe se prema kasnijoj predaji zovu i *Statuta antiqua Orientis*. Kanoni te zbirke potječu od različitih sinoda i imaju sličnost s *Constitutiones Apostolorum*. Oni ne sežu unatrag do navodne 4. sinode u Kartagi 398. nego su sastavljeni sredinom ili krajem 5. stoljeća u Galiji Narbonskoj. Oni se više ne povezuju s Cezarijem Arleškim nego više s Genadijem Marsejskim i njegovim *Liber ecclesiarum dogmatum*. (Usp. C. Munier, na dolje navedenom mjestu).

Izd.: C. Munier, *Les Statuta Ecclesiae Antiqua. Edition - Etudes critiques* (Bibliothèque de l'Institut de Droit Canonique de l'Université de Strasbourg 5; Paris 1960) 75-78 [= *325] 95 si [= *326-329] / kod Cezarija Arleškog: *Opera omnia* 2, izd. G. Morin (Maretioli 1942) 90 si 95 / C. Munier: CpChL 148 (1963) 164-166 181 si / M. Andrieu, *Les Ordines Romani du Haut Moyen-Age* 3 (Spec. Sacr. Lov. 24: Louvain 1951) 616 si 617 si (= Dodatak uz *Ordo Romanus XXXIV*) / Bruns 1,140 si 141 / PL 56.879A-880B 887C-888A / MaC 3.949D-950D 950E-951C / HaC 1.978C-E 979AB (= "4. sinoda u Kartagi"). - Reg.: CIPL 1776.

Provjera vjere prije biskupskog posvećenja

Tko treba biti zaređen za biskupa, mora prije toga biti ispitan da li je oprezan u razumijevanju Pisama, da lije dobro obučen u crkvenom nauku, da li jednostavnim riječima tumači vjerske spise, to jest, da li potvrđuje da su Otac i Sin i Duh Sveti jedan Bog, da li izjavljuje daje čitavo boštvo u Trojstvu iste biti, iste supstancije, jednako vječno i jednako svemoćno; da li izjavljuje da je svaka pojedina osoba u Trojstvu potpuni Bog i da su sve tri osobe jedan Bog; da li vjeruje da se Božje utjelovljenje nije zbilo kod Oca niti kod Duha Svetoga, nego samo kod Sina, tako da on koji je bio Sin u boštvu Boga Oca, postaje sin čovječji u čovječstvu majke; pravi Bog od Oca i pravi čovjek od majke, imajući tijelo iz majčinog krila i razumsku ljudsku dušu; u njemu su zajedno obje naravi, to jest čovjek i Bog, a jedna osoba, jedan Sin, jedan Krist, jedan Gospodin, stvoritelj svega što postoji; s Ocem i Duhom Svetim i začetnik i Gospodin i *stvoritelj* [upravitelj] svega stvorenja, koji je trpio pravim ljudskim trpljenjem, koji je umro pravom smrću svoga tijela, uskrsnuo pravim uskrsnućem svoga tijela i pravim ponovnim uzimanjem duše, u kojoj će doći suditi žive i mrtve.

Treba ga također pitati da li vjeruje, da je jedan te isti začetnik i Bog Novog i Starog zavjeta, to jest: Zakona, Proroka i Apostola; daje đavao postao zao ne po (svom) ustrojstvu nego slobodnom voljom; treba ga također pitati da li vjeruje u uskrsnuće ovog tijela koje nosimo a ne drugog; da li vjeruje u budući sud, te da će pojedinci za ono što su učinili u ovom tijelu primiti ili kaznu ili slavu; da li ne kudi

ženidbu; da li ne osuđuje drugu ženidbu; da li ne smatra grješnim uzimanje mesa; da li održava zajedništvo s pomirenim pokornicima; da li (vjeruje) da se krštenjem opraštaju svi grijesi, onaj naslijeđeni, izvorni, kao i oni koji su počinjeni svojevoljno; da li (vjeruje) da se nitko ne spašava izvan Katoličke crkve.

Ako se, ispitan u svemu tom, pronađe daje potpuno poučen, tada neka ga, uz suglasnost klerika i laika, zbor biskupa čitave pokrajine ... zaredi za biskupa.

Polaganje ruku kao vanjski znak ređenja

326 Sažetak ređenja crkvenih službenika:

Kan.90. (2). Kada se redi biskupa, neka dva biskupa stave iznad njegovog *potiljka* [glave] knjigu Evanđelja i drže je dokjedan nad njim izgovara blagoslov, a svi ostali nazočni biskupi neka rukama dodiruju njegovu glavu.

327 Kan.91. (3). Kad se redi svećenika, dok ga [!] biskup blagoslivlja i dok drži ruke nad njegovom glavom, neka i svi svećenici koji su nazočni, drže svoje ruke pokraj biskupovih ruku, nad njegovom glavom.

328 Kan.92. (4). Kad se redi đakona, neka samo biskup koji ga blagoslivlja, stavi ruke na njegovu glavu; jer njega se ne posvećuje za svećeništvo nego za služenje¹.

329 Kan.93. (5). Kad se redi podđakona, jer neprimapolaganjeruku, neka iz biskupovih ruku primi praznu pliticu i prazan kalež. A iz ruku arhiđakona neka primi vrčić s vodom, posudu za pranje ruku i ručnik.

HILAR: 19. studenog 461. - 29. veljače 468.

SIMPLICIJE: 3. ožujka 468. - 10 ožujka 483.

330-342: Sinoda u Arlesu, god. 473.: Pismo podložnosti svećenika Lucida

Dvije su sinode raspravljale o učenju svećenika Lucida o predodređenju: Sinoda u Arlesu god. 473. i nedugo iza toga sinoda u Lyonu. Pisani opoziv sastavio je biskup Faust iz Rejia, koji je razaslan na 30 sinodalnih biskupa Galije. Lucid ih je morao potpisati.

Izd.: kod Fausta iz Rejia, Pismo 2: izd. Aug. Engelbrecht, u: CSEL 21, 165i4-1682 / izd. Br. Krusch, u: MGH Auctores antiquissimi 8 (Berlin 1887) 290 si (= Prilog uz C.Solija Apolinara Sidonija, *Epistulae et carmina*, Pismo 19); kod biskupa Hinkmara iz Reimsa, *Liber de praedestinatione Dei*

*328 Naime, za služenje biskupu ili svećeniku, kao što to određuje i kan.57 (odn. 37); usp. izvor za tu odredbu, Hipolit Rimski, *Traditio apostolica* 8: "Kod ređenja đakona treba samo biskup položiti svoje ruke, jer njega se ne posvećuje za svećeništvo nego za službu biskupu, kako bi on (đakon) izvršavao ono što mu on naredi..."; usp. B.Botte, *Hippolyte de Rome* (SouChr 11 bis; 1984³) 58; isti, *Hippolyte de Rome* (LQF 39; Miinster 1963) 22.

Milost i predodređenje

Vaš prijekor je javni spas, a vaša odluka je lijek. Zato i ja držim daje najbolji lijek, da se ispričam optužujući se za prošle zablude i da se očistim spasonosnom ispovijedi. Zato u skladu s najnovijim uredbama sinode o propovijedanju, s vama osuđujem ono mišljenje,

koje kaže da se napor ljudske poslušnosti ne mora povezati s Božjom milošću;

koje kaže da se nakon pada prvog čovjeka potpuno ugasilo slobodno odlučivanje volje;

koje kaže da Krist, naš Gospodin i Spasitelj, nije primio (na se) smrt za spas svijetu;

koje kaže da Božje predznanje čovjeka silom tjera u smrt, ili da oni koji propadaju po Božjoj volji propadaju;

koje kaže da u Adamu umire tko god sagriješi nakon zakonitog krštenja;

koje kaže da su jedni određeni za smrt, a drugi da su predodređeni za život;

koje kaže da od Adama do Krista nitko od pogana nije bio spašen po prvoj Božjoj milosti, to jest po naravnom zakonu u (očekivanju) Kristovog dolaska, zbog toga jer su svi, u prvom roditelju, izgubili slobodnu volju;

koje kaže da su patrijarsi i proroci, odn. najveći sveci, boravili u raji i prije vremena otkupljenja;

koje kaže da ne postoje oganj i pakao.

Sve to osuđujem kao bezbožno i puno svetogrđa. A ovako potvrđujem milost Božju, da uvijek povezujem ljudski napor i poticaj milosti, i izjavljujem da sloboda ljudske volje nije ugašena nego umanjena i oslabljena, te daje u opasnosti i onaj koji je spašen, a da se mogao spasiti i onaj koji je propao.

Također (izjavljujem) daje Krist, naš Gospodin i Spasitelj, što se tiče bogatstva njegove dobrote, za sve platio cijenu smrti; on Spasitelj svih ljudi, posebno pak vjernika, bogat prema svima koji ga zazivaju [*Rim 10,12*], želi da nitko ne propadne. I budući da u tako važnoj stvari treba udovoljiti savjesti, sjećam se da sam prije kazao,

daje Krist došao samo za one za koje je unaprijed znao da će vjerovati [*pozivajući se na Mt 20,28; 26,28; Heb 9,27*]. Sada pak na temelju autoriteta svetih svjedočanstava, koja se obilato nalaze na raznim mjestima božanskog Pisma, na osnovu objelodanjenog učenja pređa, rado ispovijedam, daje Krist došao i za izgubljene, jer su oni propali a da on to nije htio. Nije naime pravo da se neizmjereno blago dobrote i Božja dobročinstva ograniče samo na one, za koje se čini da su spašeni. Jer ako kažemo, da je Krist donio lijek samo onima koji su otkupljeni, činit će se da odrješujemo (krivnje) neotkupljene, za koje je očito da moraju biti kažnjeni zbog prezira otkupljenja.

341 Izjavljujem također da su u poretku i redu vjekova, jedni bili spašeni po zakonu milosti, drugi po Mojsijevom zakonu, a drugi opet po naravnom zakonu, koji je Bog upisao u srca svih [*usp. Rim 2,15*], u očekivanju Kristovog dolaska; ali ipak od početka svijeta nitko nije odriješen od izvornih okova osim posredstvom svete krvi.

342 Ispovijedam također da je za glavne (smrtne) grijeh pripremljen vječni oganj i paklena vatra, jer za ljudske grijeh koji ostaju do kraja, s pravom slijedi Božji sud, pod koji po pravdi podliježu oni koji to nisu vjerovali svim srcem.

Molite za mene, sveta gospodo i apostolski oci! - (Ja) svećenik Lucid vlastoručno sam potpisao to pismo, te prihvaćam ono što se tvrdi i osuđujem stoje osuđeno.

343: Pismo "*Quantumpresbyterorum*" biskupu Akaciju iz Carigrada, 10.siječnja 476.

Misli se na Nicejski, Efeški i Kalcedonski sabor. Spominju se tamo osuđeni krivovjernici. Šuti se o 1. carigradskom saboru (381.).

/zd.:O.Guenther: CSEL 35, 131i2-13224(= *CollectioAvellana*, Pismo 58,3 6)/Thl 178 s1(= Pismo 2) / PL58,41B-42B (= Pismo 5) / BullTau Dodatak 1,207b-208b. - Reg.: JR 572.

Autoritet rimskih biskupa i općih sabora

343 (§ 3 [pogl.2]) Budući da već postoji učenje naših predšasnika, svete uspomene, koj em se ne smije protusloviti, pa tkogod želi ispravno misliti ne treba biti poučavan novim shvaćanjima, jer je jasno i savršeno sve ono čime bi mogao biti poučen onaj koji je obmanut od krivovjernika, ili usmjeren onaj koga bi trebalo zasaditi u vinogradu Gospodnjem; molitva za vjeru premilostivog kneza učini da on odbaci zahtjev da se održi sabor.... (6[3]) Potičem dakle, predragi brate, da se na sve načine pruži otpor pokvarenim pokušajima da se održi sabor; sabor se naime saziva samo onda kada se pojavi nešto novo u krivom smislu, ili kad u tvrdnjama učenja iskrzne (nešto) dvojbeno, kako bi onima koji zajednički raspravljaju, ako bi postojala neka nejasnoća, to osvijetlio autoritet svećeničkog odlučivanja; kao što je na to prisilila najprije bezbožnost Arija, zatim Nestorija, na kraju Dioskura i Euticha. Treba naglasiti daje odvratno - od toga neka nas sačuva milosrđe Krista Boga našeg Spasitelja -

rehabilitirati osuđene, suprotno mišljenju Gospodnjih svećenika čitavog svijeta, i obaju vladajućih knezova. ...

FELIKS II. (ni.): 13. ožujka 483. - 1. ožujka 492.

345: Pismo "*Quoniam pietas*" caru Zenonu, 1. kolovoza 484.

Izd.: E.Schvartz, *Publizistische Sammlungen zum Acacianischen Schisma* (AbhBavAk Philosophisch historische Abteilung N.F. 10; Munchen 1934) 81 u-8223 (*Collectio Berolinensis*, Pismo 33) / Thl 247 249 si (= Pismo 8) / BullTau Dodatak 1,249a-250a. - *Reg.:* JR 601.

Sloboda Crkve

Svima je poznato da se po pravu naroda i kod barbara, kao i kod naroda koji ne poznaju božanstvo, kod izvođenja trgovine ili ljudskih poslova uvijek poštivala sveta sloboda izaslanstva, koliko više nju mora očuvati neokrnljenom Rimski car i kršćanski knez, posebno u božanskim stvarima.... 345

Međutim mislim, da se i tvoja pobožnost, koja također više želi da se tvojim zakonima pokorava nego li da im se protivi, treba pokoravati nebeskim uredbama, te da zna da ti je tako povjereno prvenstvo u ljudskim stvarima, da se ne bojiš, preko božanski određenih posrednika, preuzeti i ono stoje božansko; mislim da vam je bez ikakve dvojbe korisno ako dozvolite da se katolička Crkva, za vrijeme vaše vladavine, služi svojim zakonima i ako ne dozvolite da se netko usprotivi njezinoj slobodi, koja će opet vratiti vama vlast kraljevanja.

Sigurno je naime, da je ovo spasonosno za vaše poslove, da prema njegovim uredbama, kad se radi o Božjim stvarima, nastojite kraljevsku volju podložiti Kristovim svećenicima, a ne da je uzdižete, i da o svetim stvarima radije učite od njezinih predstojika nego li da poučavate, da slijedite ustroj Crkve a ne namećete joj ljudsko pravo koje bi trebala slijediti, da ne želite vladati nad propisima one, čijoj pravoj pobožnosti Bog želi da tvoja blagost podloži glavu, kako ne bi bila na sramotu onoga koji određuje, prestupivši odredbe nebeskih propisa.

GELAZIJE I.: 1. ožujka 492. - 21. studenog 496.

347: Pismo "*Famuli vestraepietatis*" caru Anastaziju I., godine 494.

Pismo je najznamenitiji dokument stare Crkve o dvije vlasti na zemlji.

Izd.: E.Schvartz, na *345 nav.mj. 20s-28 / Thl 350-352 (= Pismo 12, br.2 si) / BullTau dodatak 1,28lab / PL 59.42A-43A (= Pismo 8); usp. Gracijan, *Decretum*, p.I, dist. 96, c.10 (Frdb 1, 340). - *Reg.:* JR632.

Dvostruka najviša vlast na zemlji

347 (2) Uzvišeni care, prvenstveno naime dvaju upravlja ovim svijetom: *posvećeni autoritet biskupa i kraljevska vlast*; od tih teži je teret svećenika, tim više što će oni na sudu Božjem polagati račun i za same kraljeve kao ljude.

Ti si spoznao, premili sine, te se, premda dostojanstvom predsjedah ljudskom rodu, ipak pobožno potčinj avah predstojnicima božanskih stvari, i od njih išteš uzroke svog spasenja, i kao što treba, od njih primaš nebeske sakramente i uviđaš da se više moraš podložiti uredbama religije nego li im biti pretpostavljen. Ti si spoznao, da na tom području ovisiš o njihovom sudu i ne želiš ih podvrgnuti svojoj volji.

Predstojnici pak, u onome što se tiče ustrojstva javnog reda, tebi priznaju vrhovnu vlast koja ti je podarena odlukom odozgo, te se i sami pokoravaju tvojim zakonima, da se ne bi činilo da se i u svjetovnim stvarima opiru (tvojim) odlukama; (u suprotnom) pitam te, kako bi dolikovala odanost i bila prikladna poslušnost onima kojima je povjereno podjeljivanje časnih otajstava?

Dakle, kao što se biskupi nalaze u nemaloj opasnosti ako prešute ono stoje prikladno za štovanje božanstva, tako isto postoji velika opasnost da, ne dao Bog, oni prestanu slušati, premda bi morali. Iako je dolično da vjernici podlože svoja srca svim svećenicima koji ispravno tumače božanske stvari, koliko više treba pokazati slaganje s predstojnikom one Stolice, za koga je uzvišeno božanstvo htjelo da se ističe i (koga je) neprekidna pobožnost čitave Crkve neprestance slavila?

(3) Ovdje je tvoja pobožnost jasno uvidjela, da se samo ljudskom voljom nikada nitko ne može uzdići tako kao što se može izborom ili priznanjem onoga, koga je Kristov glas pretpostavio svima, i koga je časna Crkva uvijek priznavala i poštovala kao Prvoga. Ljudskom se preuzetošću može napadati ono stoje određeno Božjom odlukom, ali se ne može pobijediti ničijom vlašću.

348: Sinoda u Rimu: Dokumenti o odrješenju Misena, 13. svibnja 495.

Misen, papin izaslanik, prešao je k krivovjemiku Akaciju. Na sinodi u Rimu je odrješen od izopćenja kojim je kažnjen u listopadu 485.

Izd.: CSEL 35,484s-4852o (= *Collectio Avellana*, Pismo 103) / Thl 445 si (= Gelazije, Pismo 30) / Bar AE, za godinu 495. br. 17-18.

Punomoć Crkve da oprašta grijeh

348 ... Budući daje svemogući i milosrdni Bog htio da se, u skladu s crkvenom blagošću, ne uskrati pomoć niti jednoj duši koja je traži, to nema sumnje daje na poticaj Boga, i po bogodanom kajanju, došlo do toga da se sada raspravlja o njegovom [*Misenovom*] ponovnom prihvaćanju, a i neodgodiva nužda prisiljava da se to ne sprječ-

*347 Schvartz ovdje ostavlja prazninu, koju upotpunjuje na ovaj način: "ne pokoravaju ili da im je od Boga dozvoljeno da se".

ava; osim toga i naš je Spasitelj ovlastio prije svih blaženog apostola Petra: "Što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima" [Mt 16,19]; kao što je jasno da od tih riječi ništa nije izuzeto, tako i po službi apostolske ovlasti, načelno se sve može svezati i dosljedno sve se može odriješiti, pogotovo ako u tome treba svima više doći do izražaja primjer apostolskog smilovanja, kako bi svi osuđeni bili spašeni odrješenjem, ako se pokaju i odreknu zablude ... i ako ne budu dvojili... da skinu okove prokletstva....

Zato, dopuštanjem Gospodina i prema ljudskoj mogućnosti, pružamo pomoć onome koji je traži, a sve stoje iznad granica naše mogućnosti ostavljamo Božjem sudu, a nama neće moći predbaciti zašto živima otpuštamo uvredu otpadništva, što Crkva može činiti prema Božjoj darežljivosti, oni koji od nas traže da oproštenje podijelimo i mrtvima, što mi, očito, ne možemo činiti. Budući daje rečeno "što god svežeš na zemlji", on je dakle one koji nisu više na zemlji zadržao pod *svojim* a ne pod *ljudskim* sudom, a Crkva si ne može prisvajati ono za što je jasno da nije bilo dano blaženim apostolima, jer jedan je postupak sa živima, a drugi s mrtvima.

349: Nagodba "*Ne forte*" o trajnosti anateme, godine 495.

Izd.: E.Schvartz, na *345 nav.mj. 1013-II2 / Thl 562 (= tract. IV) / PL 59.105A-C / MaC 8.90C-91A. - Reg.: CIPL 1672; JR 701.

Oproštenje grijeha

(5) Gospodin je kazao da onima koji griješe protiv Duha Svetoga, ne može biti 349 oprošteno niti na ovom niti na drugom svijetu [Mt 12,32]. No, poznajemo mnoge koji su sagriješili protiv Duha Svetoga, kao različite krivovjernike ... a koji su, vrativši se katoličkoj vjeri, primili oproštenje za svoje bogohulstvo, a i za budućnost su dobili nadu da će steći oproštenje? Ali zbog toga riječ Gospodnja ruje neistinita, niti je na bilo koji način ukinuta; jer za takve (krivovjernike), ako u tome ostanu, ona zaista neće nikada biti ukinuta, a za one koji su prestali biti takvi ona ne može vrijediti, jer za njih nije niti bila izrečena.

Tako je, dosljedno tome, važeća i ona riječ blaženog apostola Ivana: Postoji grijeh na smrt i ne kažem da se za nj moli [1 Iv 5,16 si]. Postoji grijeh na smrt za one koji u njemu ostaju, a taj grijeh nije na smrt za one koji iz tog grijeha izađu. Nema naime nikakvog grijeha za koji Crkva ne bi molila oproštenje, ili od kojeg, temeljem od Boga dobivene ovlasti, ne bi mogla odriješiti one koji od njega odustanu, ili otpustiti ga onima koji čine pokoru, jer njoj je rečeno: Što god otpustite na zemlji... [usp. Iv 20,23]; "što god odriješite na zemlji, bit će odriješeno na nebu" [Mt 18,18]. U to su uključeni svi (grijesi), koliki god bili i kakvi god bili, kod čega ne ostaje ništa manje istinita riječ, kojom se kaže da nikada neće biti odriješen onaj koji u njima ostane i da od njih kasnije ne odustane.

350-354: "Decretum Gelasianum", odn. dekretalno pismo o priznavanju i nepriznavanju knjiga, vrijeme nastanka dvojbena

Predaja pripisuje neke dijelove zbirke dokumenata Damazu I. (*^Decretum Damasi*) ili Gelaziju I. (*^Decretum Gelasianum*). Nju je navodno proširio i preradio papa Hormizda (Dekretalno pismo [125 ThI] *De scripturis divinis*, 13. kolovoza 520.). Radi se o dokumentima iz različitih vremena, koje je početkom 6. stoljeća sakupio neki klerik u sjevernoj Italiji ili ujužnoj Francuskoj. Zbirka ima pet dijelova: I. Rasprava o Duhu Svetom i o Kristovim imenima [* 178]; II. Kanon Sv. Pisma [* 179 si]; III. Izjava o prednosti Rimske Stolice i sjedištima patrijarha [* 350sl]; IV. Izjava o priznavanju općih sabora [* 352]; V. Dekret o priznavanju spisa crkvenih otaca i o odbacivanju apokrifnih i krivovjernih djela [* 353 si]. Dijelovi 1-2 u bitnom sežu do Damaza I., o 3. dijelu se dvoji (C.H. Turner, E.Schvartz; neki i taj dio pripisuju Damazu). Dijelovi 4-5 su sigurno mlađi od Damaza; oni se pripisuju Gelaziju I. i Hormizdi. Ipak se osporava autentičnost njegovog gore spomenutog pisma.

Izd.: [*350-354]: E.v.Dobschutz: TU 38/IV (Leipzig 1912) 7-13 29-60/ThI 454-471 [= *Decretum Gelasianum*]; 932-938 [= Hormizdino pismo] / PL 59,159B-164B; usp. 165-180 Sinopsa /BulITau 1,122b-124b; usp. 665-672 / BullCocq 1,71a-72a; usp. 1,409-416 / MaC 8,147-152; usp. 157-172.-[samo *550s/]; Turner,u: JThSt 1 (1900)560/Turner 1/I/II, 155-158/PL 13.374B-376A; 19,793A-794B. - *Reg.:* CIPL 1676; JR 700 s dodacima.

Prednost Rimske stolice

- 350 Poslije [svih tih¹] proročkih i evanđeoskih i apostolskih spisa [koje smo gore naveli¹], kojimaje Katolička crkva po milosti Božjoj utemeljena, mislili smo da treba naglastiti i ovo: premda čitavoj Katoličkoj crkvi, raširenoj po cijelom svijetu, pripada ista blizina s Kristom, ipak sveta Rimska crkva nije uzdignuta nad druge Crkve nekim saborskim uredbama, nego je dobila prvenstvo evanđeoskim riječima Gospodina i Spasitelja, koji je kazao: Ti si Petar i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati, i tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog, i što god svežeš na zemlji bit će svezano i na nebu i što god razriješiš na zemlji, bit će razriješeno i na nebu [Mt 16,18 st].

(Tome) je dodana i povezanost s preblaženim apostolom Pavlom, izabranom posudom, koji nije u različito, kako pričaju krivovjernici, nego ujedno te isto vrijeme bio okrunjen, umrvši slavnom smrću s Petrom u gradu Rimu pod carem Nero- nom; i zajedno su gore spomenutu rimsku Crkvu posvetili Kristu Gospodinu, te su je svojom nazočnošću i svojim trijumfom uzdigli nad sve druge gradove na čitavom svijetu.

- 351 Prva je dakle stolica apostola Petra, Rimska crkva, koja nema ljage, niti mrlje, niti što slično [Ef5,27]. Drugaje stolica u Aleksandriji, koju je u ime blaženog Petra posvetio njegov učenik i evanđelista Marko Treća je po časti stolica blaženog apostola Petra u Antiohiji, zbog toga što je on tamo boravio prije nego li je došao u Rim, i tamo je za novi narod najprije nastao naziv "kršćani" [usp. Dj 11,26].

¹ *350 Dodatak u onim rukopisima, u kojima se ranije spominje kanon Sv. pisma.

Autoritet općih sabora

I premda nitko ne može položiti drugi temelj, osim onog koji je položen, a taj je Krist Isus [*usp. 1 Kor 3,11*], ipak sveta to jest Rimska crkva, ne zabranjuje da se za dogradnju, nakon spisa Starog i Novog zavjeta koje svi po pravilu prihvaćamo, prihvate i drugi spisi, to jest: sveti *nicejski* sabor [sveti *carigradski* sabor,... na kojem je pravednu osudu doživio krivovjernik Makedonije¹]; sveti *efeški* sabor ...; sveti *kalcedonski* sabor. ... [Odlučili smo da se nakon autoriteta tih četiriju (sabora) prihvate i poštuju i sveti sabori, koje su sveti oci do sada održali¹.]

Knjige koje treba prihvatiti

Isto tako djela blaženog mučenika Cecilija Ciprijana, mučenika, biskupa u Kartagi. Isto tako djela... [*Na isti se način navode: Gregorije Nazijanski, Bazilije Veliki, Atanazije Aleksandrijski, Ivan Zlatousti, Teofil Aleksandrijski, Ćiril Aleksandrijski, Hilarije iz Poitiersa, Ambrozije, Augustin, Jeronim, Prosper Akvitanski.*] Isto tako pismo blaženog Leona pape upućeno Flavijanu, biskupu carigradskom; bude li netko o njegovom sadržaju raspravljao makar samo o jednom slovu, i ne bude li ga u cijelosti prihvatio s poštovanjem, neka bude kažnjen anatemom. Isto tako odlučujemo da se čitaju djela i rasprave svih pravovjernih otaca, koji ni u čemu nisu odstupili od zajedništva svete Rimske crkve.

Isto tako treba s poštovanjem prihvatiti dekretalna pisma, koja su preblaženi pape u različito vrijeme poslali iz grada Rima kao savjet različitim očima.

Isto tako povijesti svetih mučenika Ali se prema starom običaju, i iz posebnog opreza, one ne čitaju u svetoj Rimskoj crkvi, jer su potpuno nepoznata imena onih koji su ih napisali, te ih nevjernici i neupućeni smatraju za suvišne i manje prikkladne nego što bi bio red.... Zato,... da ne bi nastala pa ni najmanja prigoda za prigovor, one se ne čitaju u svetoj Rimskoj crkvi. Mi pak, sa spomenutom Crkvom, sa svom pobožnošću štujemo i svete mučenike i njihova slavna mučeništva, koja su poznatija Bogu nego li ljudima.

Isto tako sa svim štovanjem prihvaćamo životopise otaca: Pavla, Antuna, Hilariona i svih pustinjaka, koje je napisao preblaženi muž Jeronim.

[*Nastavljajući niz knjiga, napominje se:*] kada ovo dođe u ruke katolika, treba najprije spomenuti riječi blaženog Pavla apostola: "Sve provjeravajte: dobro zadržite" [*1 Sol 5,21*]. Isto je tako Rufin, pobožan čovjek, izdao vrlo mnogo knjiga crkvenog sadržaja, a tumačio je i neka Pisma. Ali budući da gaje časni Jeronim ukorio zbog nečega što se odnosi na slobodnu volju, naše je mišljenje ono za koje znamo daje mišljenje spomenutog blaženog Jeronima. To (vrijedi) ne samo za Rufinane i za sve, koje je spomenuti muž ukorio u revnosti za Boga i za vjersku nauku. - Isto tako prihvaćamo da treba čitati neka Origenova djela, koja ne odbacuje preblaženi

*352 Bez dvojbe ovo nije umetnuto prije kraja Akacijevog raskola (godine 519.).

muž Jeronim. Za sve pak ostalo kažemo da treba odbaciti zajedno s njihovim piscem.

Knjige koje se ne smiju prihvatiti

- 354** Ostalo pak što su napisali ili propovijedali krivovjernici ili raskolnici, katolička i apostolska rimska Crkva ne prihvaća ni na koji način.

[Slijedi dugi niz "apokrifa", kako u užem smislu, tj. pseudokanonski spisi, isto tako i u širem smislu, tj. knjige opterećene nekim krivovjerjem.]

Izjavljujemo da to i slično onome, što su... učili... ili napisali krivovjernici, čija se imena niti ne spominju, treba ne samo odbaciti, nego treba također odstraniti iz čitave rimske, katoličke i apostolske Crkve i nerazrješivim vezom anateme za vječnost kazniti njih s njihovim autorima i sljedbenicima autora.

355: Rasprava "Necessarium quoque" protiv Eutiha i Nestorija, vrijeme nesigurno

*Izd.: E.Schvartz, na *345 nav.mj., 87s-i2 / Thl 532 si (= tract. III). - Reg.: JR 670; CIPL 1673*

Dvije naravi u Kristu

- 355** (pogl.4.) Premda je naime Gospodin Isus Krist jedan i isti, čitav Bog čovjek i čitav čovjek Bog; što god ima čovještva Bog čovjek je učinio svojim, i što god ima boštva, ima (ga) čovjek Bog: Ipak, da bi ostalo to otajstvo i da se ne bi ni na koji način razdvojilo, to kao čitav čovjek ostaje biti ono **stoje** Bog, i čitav Bog ostaje biti ono **stoje** čovjek...

ANASTAZIJE II.: 24. studenog 496. - 17. (19.?) studenog 498.

356: Pismo "Exordium pontificatus mei" caru Anastaziju I., kraj 496.

Izd.: Thl 620-623 (= Pismo 1) / BullCocq 1,74b-75a / BullTau 1,128b-129a / usp. Gracijan, Decretum, p.I, dist.19, c.8 (Frdb 1,63). - Reg.: JR 744 s dodacima.

Valjanost sakramenata podijeljenih od raskolnika

- 356** (p°gl-7.) Sukladno običaju Katoličke crkve, neka srce tvoje presvete jasnosti uvidi, da se ninakoga od onih koje je krstio Akacije¹, ili koje je on u skladu s kanonima zaredio za svećenike ili levite, ne odnosi nikakav udio u prijestupu zbog Akacije-

¹ *356 Patrijarh carigradski (472-489), začetnik Akacijevog raskola (484-519).

vog imena, premda se možda milost sakramenta prenesena po nedostojnom, čini manje snažnom. Naime, ako je krštenje bilo podijeljeno ... bilo od grješnika bilo od lopova, ono dospijeva primatelju kao neokaljani dar; onaj naime glas koji je govorio preko golubice, isključuje svaku ljagu ljudske grješnosti, on naime objavljuje i kaže: "On će vas krstiti..." [*Lk 3,1c*]¹. Ako se naime zrake tog vidljivog sunca, kada prolaze kroz najodvratnija mjesta ne kaljaju u dodiru s nekom prljavštinom, to će se nedostojnošću (njegovog) službenika mnogo manje ograničiti snaga onoga koji je te vidljive (zrake) stvorio.

(pogl.9., dr. 8.) Stoga je dakle i on... samo sebi naškodio, podjeljujući dobra na loš način. Naime nepovredivi sakrament, koji je on podijelio, dobio je od drugud savršenstvo svoje snage.

357-359: Pismo "Inprolbcitate epistolae" biskupu Lovri iz Lignida (Ilirija), godine 497.

I to se pismo pogrešno pripisuje Gelaziju I. Navedeni sažetak vjerovanja nalazi se sačuvan u ulomcima i u pismu Atanazija II. Urziciju iz godine 497. (Thl 627 si = Pismo 4).

Izd.: O.Guenther: CSEL35,226i-228s(= *CollectioAvelana*, Pismo 81)/Thl 625 si (= Atanazije, Pismo 3) / PL 59.20A-21B (= Gelazije, Pismo 2). - Reg.: JR 746.

Sažetak vjerovanja

Ispovijedamo dakle, daje naš Gospodin Isus Krist, jedinorođeni Sin Božji, prije svih vjekova, bez početka, po boštvu rođen od Oca, daje on isti u posljednje dane utjelovljen od svete djevice Marije, primivši pravog čovjeka s razumskom dušom i tijelom, istobitan s Ocem po boštvu i istobitan s nama po čovječstvu. Na neizreciv je naime način nastalo savršeno jedinstvo dviju naravi. Zbog toga mi ispovijedamo jednog te istog Krista za Sina Božjeg i čovječjeg, jedinorođenog od Oca i prvorođenog od mrtvih; znajući naime da se on, suvječan svom Ocu po boštvu, po kojem je stvoritelj svega, udostojao nakon pristanka svete djevice, kad je ona rekla "Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po tvojoj riječi" [*Lk 1,38*], na neizreciv način sam sebi od nje sagraditi hram, koji je sjedinio sa sobom; to tijelo nije kao suvječno donio s neba od svoje biti, nego je ono od tvari naše supstancije, to jest od Djevice. Primivši ga i sjedinivši ga sa sobom, nije se Bog, Riječ, pretvorila u tijelo, niti se pojavljivala kao privedenje, nego je sačuvavši svoju nepromjenjivu i neizmjenjivu bit, sa sobom sjedinila prvijenca naše naravi. Početak, Bog, Riječ se naime, po svojoj velikoj dobroti udostojala sjediniti sa sobom tog prvijenca naše naravi; On nije izmiješan, nego je u obje naravi jedan te isti, kao **Stoje** napisano: "Razvalite ovaj hram i ja ću ga u tri dana podići" [*Iv 2,19*]. Krist biva uništen po našoj naravi koju je uzeo, i on uskrišava svoj vlastiti razvaljeni hram po svojoj božanskoj naravi, po kojoj je i stvoritelj svega.

*356 Usp. Augustin, *Contra epistolam Parmeniani* II10, br.22; 11, br.23 (CSEL 51,71io si 7322/PL43, 66 67).

358 Nikada poslije uskrsnuća on nije napustio sjedinjenost s našom naravi, a zbog svoje neizrecive dobrostivosti nije niti mogao napustiti svoj vlastiti hram, nego je isti Gospodin Isus Krist i onaj koji može i onaj koji ne može trpjeti; po čovječstvu može trpjeti, po boštvu ne može trpjeti. Bog, Riječ uskrisila je svoj hram i u sebi je izvela uskrsnuće i obnovu naše naravi. I Gospodin Isus Krist je poslije uskrsnuća od mrtvih nju pokazao učenicima govoreći: "Opipajte me i vidite jer duh tijela ni kostiju nema kao što vidite da ja imam" [Lk 24,39]. Nije rekao "kao što kažete da ja *jesam*" nego "*imam*", da bi promatrajući i onoga tko ima i što ima, uvidio da nije izvršeno niti miješanje, niti pretvaranje, niti promjena, nego sjedinjenje. Zato je on pokazao i tragove od čavala i ubod koplja i jeo je s učenicima, da (nas) svim tim pouči da je u njemu uskrsnula i obnovila se naša narav; jer je on, koji je po naravi blaženog boštva nepromjenjiv, neizmjenljiv, nepovrediv, besmrtn, ničega potrebit, izdržao sve muke i dozvolio da budu nanesene njegovom hramu, koji je uskrisio vlastitom snagom, te je svojim usavršenjem hrama izvršio obnovu naše naravi.

359 Oni pak koji kažu, daje Krist profinjeni čovjek, ili povredivi Bog koji je ušao u tijelo, ili da nije imao susjedinjeno tijelo, ili da je tijelo donio s neba, ili daje priviđenje ili, nazivajući Boga, Riječ, smrtnim da gaje Otac uskrisio, ili daje uzeo tijelo bez duše, ili čovjeka bez duha, ili da su dvije naravi Kristove izmiješane miješanjem postale jedna supstancija, i one koji ne ispovijedaju da su u Gospodinu našem Isusu Kristu dvije naravi neizmiješane, ali jedna osoba, po kojoj su jedan Krist, isto tako i jedan Sin, njih katolička i apostolska Crkva kažnjava anatemom.

360-361: Pismo "*Bonum atqueiucundum*" biskupima Galije, 23. kolovoza 498.

Izd.: Thl 634-636 (= Pismo 6) / J.Tosi: OstVJKTh 5 (1866) 556-559 / BullTau Dodatak 1,342b-344b. - *Reg.:* JR 751 s dodacima.

Porijeklo duša i izvorni grijeh

360 (pogl. 1 § 2) [*Neki krivojernici tvrde*] da roditelji ljudskom pokoljenju predaju također i duh životvorne duše, kao što iz tvarnog sastojka predaju tijela. ... (§ 4) Dakle, kako to oni, protivno Božjim riječima i previše tjelesnim razumom tumače, da se duša koja je načinjena na Božju sliku, prenosi i usađuje sjedinjenjem ljudi, premda djelovanje onoga koji je to učinio na početku, ne prestaje niti danas, kao što je sam rekao: "Otac moj sve do sada radi, pa i ja radim" [*usp. Iv 5,17*]

(§ 5) Jer i ono bi trebali razumjeti stoje napisano: "Onaj koji živi uvijek, sve je stvorio zajedno" [*Sir 18,1*]. Ako je dakle on, prije nego lije Pismo razvrstalo (stvorenja) po pojedinim vrstama i, u sva stvorenja unijelo red i poredak, što se ne može zanijekati, "potencijalno i uzročno djelovao da bi stvorio sve zajedno, što kad je dovršio otpočinu sedmi dan; a sada pak djeluje u tijeku vremena i radi sve do

sada"¹: Stoga uz zdravu nauku prijanjaju oni (koji kažu) da duše daje onaj koji "zove da bude ono što nije" [*usp. Rim 4,17*].

(**pogl. 4 § 13**) Ukoliko oni možda misle, da pobožno i dobro govore, i da s pravom kažu da roditelji prenose duše jer su one vezane grijesima, ipak to moraju razlučiti vati pametnim razlikovanjem: Oni (roditelji) naime ne mogu ništa drugo predati osim onoga što je počinjeno njihovom zlom preuzetošću, to jest krivnju i kaznu za grijeh, što jasno pokazuje potomstvo rođeno nasljeđivanjem, tako da se rađaju opterećeni i iskvareni ljudi. Jasno se vidi da upravo u tom Bog nema nikakvog udjela; da ne bi upali u tu nesretnu kob on im je to zabranio prijeteći im kaznom smrti koju je prorekao. I tako se pokazuje očitim što se prenosi nasljedstvom od roditelja, a **stoje** od početka radio Bog i što će raditi do kraja. **361**

SIMAH: 22. studenog 498. - 19. srpnja 514.

362: Pismo "Ad augustae memoriae" caru Anastaziju I., između 506. i 512.

To pismo nosi i naslov "Obrana protiv Anastazija". Sastavljeno je između 506. i 512.

Izd.: E.Schvartz, na *345 nav. mj. 15431-155u /Thl 703 si (= Pismo 10) /PL 62.68C-69A/ Bul-Tau dodatak 1,355b-356a. - *Reg.:* JR 761.

Dvostruka najviša vlast na zemlji

(8) Usporedimo čast cara s čašću pape: Među njima je samo ta razlika, što se car **362** brine za ljudske stvari a ovaj za božanske. Ti, care, od pape primaš krštenje, dobivaš sakramente, išteš molitve, nadaš se blagoslovu, moliš za pokoru. Napokon, ti upravljaš ljudskim, a on tebi dijeli božansko. Tako da baš ne kažem, da je (papina) čast viša, no sigurno je jednaka....

Neka uz pogled Boga i njegovih anđela bude na svijetu to shvaćanje, budimo na ogled čitavom svijetu, kako bi svećenici postali primjer dobrog života a car vjerske skromnosti, jer se na poseban način tim dvjema službama upravlja ljudskim rodom; niti jedna ne bi trebala biti takva da bi božanstvo moglo biti povrijeđeno, posebno jer se čini da su obje časti vječne, tako da i jedna i druga pomaže ljudskom rodu.

Molim te, care, govorim za tvoj mir, sjeti se da si čovjek, kako bi se mogao služiti vlašću koja ti je Bogom dana; i premda se to dogodilo po ljudskom mišljenju, potrebno je da ono bude provjereno božanskim ispitom.

Možda ćeš reći, napisano je da moramo biti podložni svakoj vlasti [*usp. Tit 3,1*]. Mi naime prihvaćamo ljudske vlasti na njihovom području tako dugo dok ne podignu svoju volju protiv Boga. Uostalom, ako je svaka vlast od Boga, to je više ona

*360 Augustin, *De genesi ad litteram* VI 4, br.5 (CSEL 28/1,17524/ PL 34,341).

koja je na čelu božanskim stvarima. Iskazi (čast) Bogu u nama, pa ćemo i mi iskazati (čast) Bogu u tebi.

HORMIZDA: 20. srpnja 514. - 6. srpnja 523.

363-365: "Libellus fidei" pape Hormizde, poslan u Carigrad 11. kolovoza 515.

Taj sažetak vjerovanja bio je namijenjen za kler koji se vratio iz Akacijevog raskola. Od više verzija, koje se međusobno razlikuju samo malo, navodi se ona koju je Hormizda 11. kolovoza 515. predao svojim izaslanicima. Tom osnovnom tekstu blizak je jedan drugi, koji je bio dodan pismu "Inter ea guae" biskupima Španjolske od 2. travnja 517. [odstupanja su uuglatim zagrada], Usp. i sažetak u pismu patrijarha Ivana Carigradskog Hormizdi od 22. travnja 519. (*Collectio Avellana*, Pismo 159). 16. ožujka su car Justinijan i Menas, patrijarh Carigradski, (*Collectio Avellana*, Pismo 89 90), a kasnije i 4. carigradski sabor (1. sjednica) potpisali takav sažetak.

Izd.: O. Guenther: CSEL 35,520:8-5225 (= Collectio Avellana, Pismo 116b) / Thl 754 si (= Pismo 7, pogl.9). - Drugi je sažetak naime onaj koji je pridodan Pismu španjolskim biskupima: Thi 795 si / W. Haacke, Die Glaubensformel des Papstes Hormisdas im Acacianischen Schisma (Analecta Gregoriana 20; Rim 1939) 10-13. Usp. i CSEL 35,608is-2o3382i-339i 34024-34h 80013-8011. - Reg.: CIPL FS84; JR 788.

Sažetak vjerovanja protiv kristoloških zabluda

- 363 (1) Početak je spasenja držati se propisa prave vjere i nikako ne odstupati od uredbi otaca. Budući da se ne mogu mimoići riječi Gospodina našeg Isusa Krista, koji kaže: "Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju" [Mt 16,18], to što je rečeno dokazuje se stvarnim učincima; jer pri Apostolskoj stolici katolička je religija uvijek očuvana neokrnjena.
- 364 (2) Od te dakle [one] nade i vjere ne želimo se ni najmanje odijeliti slijedeći u svemu [-] uredbi otaca, osuđujemo svako krivovjerje, posebno pak krivovjernika Nestorija, koji je nekoć bio biskup grada Carigrada, a na Efeškom saboru su ga osudili Celestin, papa grada Rima i sveti [častan muž] Ćiril, biskup grada Aleksandrije; zajedno s njim [slično] su osuđeni Eutih i Dioskur Aleksandrijski na svetom kalcedonskom saboru, [koji je ispovjedio apostolsku vjeru, slijedeći sveti Nicejski sabor] što i mi slijedimo i prihvaćamo.
- (3) Ovima dodajemo i Timoteja izdajnika otaca [Preziremo i Timoteja izdajnika otaca], zvanog Elur, kao što u svemu isto tako [-] osuđujemo i [također] kažnjavamo anatemom i njegovog učenika i sljedbenika Akacija Carigradskog, biskupa, kojeg je nekoć osudila Apostolska stolica, njihovog sukrivca i sljedbenika, kao i one koji su ostali u zajedništvu s njihovim društvom: jer [Akacije] zaslužuje sličnu osuđujuću presudu kao i oni u čije se zajedništvo umiješao. Isto tako osuđujući [osuđujemo] Petra Antiohijskog s njegovim sljedbenicima i svim gore spomenutim piscima.

(4) *Zbog toga [-!] [pak] prihvaćamo i odobravamo sva pisma blaženog Leona pape, koja je on sastavio o kršćanskoj religiji. Zato [-!] kao što smo rekli raruje, slijedeći u svemu Apostolsku stolicu i prihvaćajući sve njezine uredbe, [i stoga] nadam se da zavređujem biti u onom zajedništvu s vama koje ispovijeda Apostolska stolica u kojoj se nalazi neokrnjena i istinita [i savršena] čvrstoća kršćanske religije: obećajemo [obećajem] također da se [ubuduće] u svetim otajstvima neće spominjati imena onih koji su odvojeni od zajedništva s Katoličkom crkvom, to jest onih koji nisu u suglasju s Apostolskom stolicom. [Ako bi pak u bilo čemu pokušao odstupiti od svoje ispovijesti, izjavljujem da bi, prema svom mišljenju, postao suučesnikom s onima koje sam osudio.] (5) Ovu sam pak svoju ispovijest [ja] potpisao *vlastitom* [svojom] rukom i *predao* [uputio] je tebi, Hormizdi, svetom i časnom papi grada Rima ...*

366: Pismo "*Sicut ratione*" afričkom biskupu Posesoru, 13. kolovoza 520.

Posesor, biskup koji živi u progonstvu, izmolio je od pape sud o nauku o milosti Fausta iz Rejija (*Collectio Avellana*, Pismo 230 / Thiel [= Hormizda, Pismo 115] / PL 63,489 si). "Poglavlja" navedena u papinim odgovorima su zacijelo ista ona o kojima se govori u Predgovoru sinode u Orangeu: Usp. *370.

Izd.: ACOe 4/11,46 / O.Guenther: CSEL 35,700i5-2i (= *Collectio Avellana*, Pismo 231) / Thiel 930 (= Hormizda, Pismo 124) / PL 63,493A (= Hormizda, Pismo 70). - Reg.: JR 850.

Autoriteti u pitanjima nauka o milosti

(pogl. 5) Što pak Rimski, to jest katolička, crkva slijedi i misli o slobodnoj volji i Božjoj milosti, može se doduše obilno vidjeti i iz različitih knjiga blaženog Avgustina, te vrlo mnogo kod Hilarija i Prospera, ipak i u crkvenoj riznici nalaze se izrađena *Poglavlja*, koja ćemo vam poslati ako ih tamo nemate i ako mislite da su vam potrebna, premda onaj tko brižljivo promatra riječi Apostola jasno znade što treba slijediti.

367-369: Pismo "*Inter ea quae*" caru Justinu, 26. ožujka 521.

Izd.: O.Guenther: CSEL35,718i8-72022(=Co//ec/io^ve//a«a, Pismo236); Thiel961-963 (= Pismo 137,3); PL 63.513D-515A (= Pismo 79). - Reg.: JR 857.

Božansko Trojstvo

(pogl. 7) Ako je naime Trojstvo Bog, to jest Otac i Sin i Duh Sveti, a Bog je jedan, što na poseban način kaže Zakonodavac: "Poslušaj Izraele, Gospodin Bog tvoj, jedan je Bog" (Pnz 6,4), onaj koji drugačije misli, nužno dijeli božanstvo u mnoštvo ili na poseban način unosi trpljenje u samu bit Trojstva i... što znači, ili uvoditi više bogova na način bezbožnog poganstva, ili osjetnu kaznu prenositi na onu narav, kojoj je strano svako trpljenje.

(pogl. 8) Sveto Trojstvo je jedno, ono se ne umnožava brojem, ne raste povećanjem, niti se može pojmiti razumom, niti se to što Bog jest može razlučiti raščlambom. Tko bi se dakle usudio u tu tajnu vječne i neshvatljive suptancije, čiju narav ne može istražiti nikoje niti nevidljivo stvorenje, unositi bezbožnu podjelu, i na ljudski način nijekati tajnu božanske nedokučivosti? Klanjamo se zasebno Ocu i Sinu i Duhu Svetom i nedjeljivoj, nepojmljivoj i neizrecivoj biti Trojstva; i premda u njoj um dopušta više osoba, jednost ipak ne dopušta (više) biti; tako, kao što čuvamo vlastitost božanske biti, tako čuvamo i vlastitost svake osobe, kako se niti osobama ne bi odrekla vlastitost božanstva, niti pak da se na bit ne bi prenijelo ono stoje vlastito osobama.

(pogl. 9) Velika je i nepojmljiva tajna Trojstva: Bog Otac, Bog Sin, Bog Duh Sveti, nedjeljivo Trojstvo, a ipak poznato je, daje vlastito Ocu da rodi Sina; vlastito Bogu Sinuje da se rodi od Oca, jednak Ocu, a poznato je i stoje vlastito Duhu Svetom.

Utjelovljenje božanske Riječi

368 (pogl. 10) Vlastitost Božjeg Sina je, da... je u posljednje vrijeme Riječ postala tijelom i boravila među nama [*usp. Iv 1, 14*], tako da su se u krilu svete Marije, djevice Bogorodice, bez ikakvog miješanja sjedinile obje naravi, tako daje onaj koji je prije vjekova bio Sin Božji, postao sinom čovječjim, te se u vremenu rodio kao čovjek, tako daje rodivši se otvorio majčino krilo, a da po Božjoj snazi nije povrijedio majčino djevičanstvo.

(pogl. 11) Sasvim je dostojno otajstvo Boga koji se rodio, da onaj koji je učinio da bude začet bez sjemena, očuva neoskrvnjeno i rođenje, da zadržavši ono stoje bio od Oca, pokaže ono što je primio od majke....

369 (pogl. 12) Isti je naime Bog i čovjek, ne kao što to kažu nevjernici, uvođenjem četvrte osobe, nego sam Božji Sin, Bog i čovjek, isti je snaga i slabost, poniznost i veličanstvo, otkupitelj i prodan, onaj koji je stavljen na križ i koji podjeljuje kraljevstvo nebesko, tako da je u našoj slabosti mogao umrijeti, tako da u nerođenoj snazi niti smrću nije mogao biti uništen.

(pogl. 13) Pokopan je u skladu s tim jer se htio roditi kao čovjek, a uskrsnuo je u skladu s tim stoje bio sličan Ocu: podnositelj rana i spasitelj bolesnih, jedan od umrlih i oživljavatelj mrtvih, sišavši nad pakao a ne odvajajući se od krila Očeva. Zato je dušu, koju je položio, podložan općim uvjetima, odmah uzeo natrag vlastitom snagom i zadivljujućom silom.

IVAN I.: 13. kolovoza 523. - 18. svibnja 526.

FELIKS III. (IV.): 12. srpnja 526. - 22. rujna 530.

370-397: 2. sinoda u ORANGEU, započela 3. srpnja 529.

Kako bi, u odnosu na protivnike koji su se okupili na sinodi u Valenciji, potkrijepio svoje učenje o milosti autoritetom pape, nadbiskup Cezarije iz Arlesa izmolio je za sebe ovih "nekoliko poglavlja". Pod tim se ne podrazumijevaju samo "kanoni" u užem smislu riječi, to jest pogl. 1-8 (koja uvijek počinju sa "Si quis ..." / "Tko ..." nego i *Sententiae ex Augustina delibatae*, koje je u Rimu sredinom 5. stoljeća sastavio Prosper Akvitanski, to jest pogl. 9-25. (Usp. M.Cappuvns, *L'origine des "Capitula" d'Orange*, u: *RechThAM* 6 [1934] 121-142.) "Kanoni" su uzeti iz *Syllabus Treverensis* (= Trier), čija pogl. 3-10 u potpunosti odgovaraju kanonima iz Orangea. M.Cappuvns ih povezuje unatrag s Ivanom Maksencijem, začetnikom skitskih teopasijanskih monaha. (Usp. njihov *Libellus*: izd. ACOe 4/II, 9 si; Pismo istih monaha afričkim biskupima, pogl. 6-8; PL 65.447B-451C; odgovor Fulgencija *Liber ad Petrum Diaconum* 12 si: PL 65.466A-469B). Sinodu je potvrdio Bonifacije II. (*398-400). Kao provincijalna sinoda mnogima je ostala nepoznata, te je od 8. stoljeća pala u zaborav. Tek je kroz rasprave na Tridentском saboru dozvana ponovno u sjećanje.

Izd.: G.Morin, *Caesarii Arelatensis Opera varia (Opera omnia 2; Maretoli 1942) 70-77 / C.Munier: CpChL 148 (1963) 55-63 / F.Maassen: MGH Leges III, = Concilia 1 (1893) 46-52 / Bruns 2,176-182 / MaC 8,711D-717A.*

a) Predgovor

... Doprlo je do nas da neki zbog jednostavnosti žele o milosti i slobodnoj volji misliti manje oprezno i suprotno pravilima katoličke vjere. Zato, u skladu s opomenom i autoritetom Apostolske stolice, činilo nam se pravednim i pametnim i potrebnim da iznesemo, kao nešto što svi moraju prihvatiti, i da to potpišemo vlastitom rukom, neka poglavlja koja nam je poslala Apostolska stolica, a što su posebno o tom predmetu sakupili stari oci iz svezaka Svetog pisma, da se pouče oni koji misle drugačije nego li što treba.

b) Kanoni

Izvorni grijeh

Kan. 1. Tko kaže, da se čovjek uvredom Adamova grijeha, nije čitav, to jest i dušom i tijelom, "promijenio na gore"¹ i vjeruje daje sloboda duše ostala neokrnjena i daje samo tijelo podleglo propadanju, taj se, prevaren Pelagijevom zabludom, protivi Pismu koje kaže: "Duša, koja je sagriješila, sama će umrijeti" [*Ez 18,20*]; i "Ne znate li: ako se kome predate za robove na poslušnost, robovi ste onoga koga slušate?" [*Rim 6,16*]; i: "Svatko robuje onome tko ga svlada" [*usp. 2 Pt 2,19*].

*371 Augustin, *De nuptiis et concupiscentia* II34, br.57 (CSEL 42,315 / PL 44,471)

- 372 Kan.2. Tko tvrdi, daje Adamov grijeh naškodilo samo njemu a ne i njegovom potomstvu, ili tko izjavljuje daje sigurno daje kazna za grijeh samo smrt tijela, a ne daje grijeh, koji znači smrt duše, po jednom čovjeku prešao na čitav ljudski rod, taj će Bogu učiniti nepravdu, jer će protusloviti Apostolu koji kaže: "Po jednom Čovjek uđe u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijeđe smrt" svi su sagriješili" [*usp. Rim 5,12*]¹.

Milost

- 373 Kan.3. Tko kaže, da se milost Božja može dobiti ljudskim zazivanjem, a ne da sama milost čini da mi molimo za nju, protuslovi proroku Izaiji ili Apostolu koji isto kaže: "Nađoše me koji me ne tražahu, objavih se onima koji me ne pitahu" [*Rim 10,20; usp. Iz 65,1*]

- 374 Kan.4. Tko tvrdi, da Bog čeka našu volju kako bismo bili očišćeni od grijeha², a ne ispovijeda, da se utjecajem i djelovanjem Duha Svetoga u nama stvara i to da se želimo očistiti, protivi se samom Duhu Svetom koji po Salomonu kaže: "Gospodin priprema volju" [*Izr 8,35 Septg.*]³, i Apostolu koji nam sponosno propovijeda: "Bog u svojoj dobrohotnosti izvodi u vama i htjeti i djelovati" [*usp. Fil 2,13*].

- 375 Kan.5. Tko kaže da, kako rast tako i početak vjerovanja, pa i sama naklonost vjerovanju - po kojem vjerujemo u njega koji opravdava bezbožnika, i (po kojem) dolazimo do (pre)porođenja svetog krštenja - nisu po daru milosti, to jest po nadahnuću Duha Svetoga koji ispravlja našu volju od nevjere k vjeri, od bezboštva k pobožnosti, nego daje ono u nama po naravi, taj dokazuje daje neprijatelj apostolskog nauka, budući da blaženi Pavao kaže: "Onaj koji otpoče u vama dobro djelo, dovršit će ga do dana Krista Isusa" [*usp. Fil 1,6*]; i ono: "Vama je dana milost "za Krista" ne samo u njega vjerovati, nego za njega i trpjeti" [*usp. Fil 1,29*]; i: "Ta milošću ste spašeni po vjeri! I to ne po sebi! Božji je to dar" [*usp. Ef2,8*]; Tko naime kaže daje vjera, kojom mi vjerujemo u Boga, naravna, taj na neki način tvrdi da su vjernici i svi koji su strani crkvi Kristovoj⁴.

- 376 Kan.6. Tko kaže, da oni koji bez milosti Božje vjeruju, žele, čeznu, pokušavaju, mole, bdiju, teže, ištu i kucaju dobivaju božansko milosrđe, a ne ispovijeda da se utjecajem i djelovanjem Duha Svetoga u nama stvara da vjerujemo, želimo, i sve to, da kao što treba uzmožemo i izvršiti; i tko pomoć milosti čini ovisnom o poniznosti ili o ljudskoj poslušnosti, i ne prizna daje i to dar same milosti da smo poslušni i poniz-

¹ *372 Usp. Augustin, *Contra duas epistulas Pelagianorum* IV 4, br.4-7 (CSEL 60,524-528 / PL 44, 611-614).

² *374 To je upravljeno protiv Fausta iz Rejija; usp. njegovo djelo *De Gratia* 118 (CSEL 21,56ssi), = I 19 (PL 58,812 D).

³ Tako Septuaginta krivo prevodi hebrejski tekst, koji se ispravno nalazi u Vulgati: "crpsti će spas od Gospodina".

⁴ *375 Ovaj je kanon istovremeno Augustinov sažetak, *De praedestinatione Sanctorum* (PL 44,959-992).

ni, protivi se Apostolu koji kaže: "Što imaš da nisi primio?" [1 Kor 4,7]; i: "Ali milošću Božjom jesam što jesam" [1 Kor 15, 10]¹.

Kan.7. Tko tvrdi, da je moguće snagom naravi nešto dobro, što se odnosi na spas vječnog života, misliti kao što treba, ili izabrati, ili prihvatiti spasonosnu, to jest evanđeosku poruku, a bez prosvjetljenja i nadahnuća Duha Svetoga, koji svima daje radost da prihvate i vjeruju istini, taj je zavarani krivo vjerničkim duhom i ne razumije glas Božji koji u Evanđelju kaže: "Bez mene ne možete ništa učiniti" [Iv 15,5]; i onu Apostolovu: "Ne kao da smo sami sobom, kao od sebe, sposobni što pomisliti, nego naša je sposobnost od Boga [2 Kor 3,5]². 377

Kan.8. Tko tvrdi, da bijedni po milosrđu, a drugi po slobodnoj volji - koja je, kao što je poznato, u svima iskvarena koji su rođeni iz grijeha prvog čovjeka - mogli doći do milosti krštenja, pokazuje da se udaljio od prave vjere. On bi naime tvrdio da slobodna volja nije kod svih oboljela grijehom prvog čovjeka, nego bi zasigurno mislio daje tako oštećena, da bi neki ipak, po sebi, bez Božje objave, mogli postići tajnu vječnog spasenja. A koliko je to krivo dokazuje sam Gospodin, koji tvrdi da ne samo neki, nego da nitko ne može doći k njemu osim onog "koga povuče Otac" [usp. Iv 6,44], kao **stoje** rekao i Petru: "Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima" [Mt 16,17]; a Apostol (kaže): "Nitko ne može reći: "Gospodin Isus" osim u Duhu Svetom" [usp. 1 Kor 12,3f]. 378

Kan.9. "O pomoći Božjoj. Božji je dar i kada ispravno mislimo i kada noge naše čuvamo od laži i nepravde; kadgod naime činimo dobro, Bog djeluje u nama i s nama".⁴ 379

Kan. 10. O pomoći Božjoj. I prepороđeni i ozdravljeni trebaju uvijek zazivati Božju pomoć, kako bi mogli dospjeti do dobra, ili pak ustrajati u dobrom djelu⁵. 380

Kan. 11. "O obvezatnosti zavjeta. Nitko ne bi Gospodinu ništa ispravno zavjetovao, da nije primio od njega **stoje** zavjetovao"⁶, kao što se čita: I što smo od tvoje ruke primili, to dajemo tebi" [1 Ljet 29,14]. 381

¹ * 376 Usp. Augustin, *De donoperseverantiae* 23, br.64 (PL 45,1032); Prosper Akvitanski, *De gratia*

² *377 Usp. Augustin, *De gratia Christi et de peccato originali* 25, br. 26-26, br.27 (CSEL 42, 145-148/PL44,373 si).

³ *378 Usp. Prosper Akvitanski, *Contra Collatorem* (PL 51,225BC 267 si = c. 5, n. 1; c. 19; PL 45,1806 si 1829, = c.5, br.13; c.19, br. 55 [šesta definicija]).

⁴ *379 Odavde do kan. 25 (s izuzetkom kan. 10, čiji se izvor ne može točno dokazati), navode se izabrane tvrdnje iz Prospera Akvitanskog, *Sententiae ex operibus S.Augustini delibatae*; ovdje bi bilo dovoljno naznačiti njihove brojeve; neka mjesta iz izvora mogu se lako pronaći u PL 51,427-496; isto djelo kao prilog Augustinovim djelima u PL 45,1859-1898. Gore navedeno mjesto je sent.22.

⁵ *380 Povezano je s Prosperom Akvitanskim, *Contra Collatorem* 11-12 (PL 51,242-247; 45,1815-1817).

⁶ *381 Sent.54 (Kod Prospera se čita: "Opolaganju zavjeta"!): Augustin, *De civitate Dei* XVII 4,7 (B.Dombart - A.Kalb: CpChL 48 [1955] 559 / CSEL 40/11,216 / PL 41,530).

- 382** Kan. 12. "Kakve nas Bog voli. Bog nas ljubi takve kakvi ćemo ubuduće biti po njegovom daru, a ne kakvi smo po svojoj zasluži"¹.
- 383** Kan. 13. O popravljanju slobodne volje. Slobodna volja oslabljena u prvom čovjeku ne može se drugačije popraviti osim po milosti krštenja; "ono što je izgubljeno može vratiti samo onaj koji je to mogao dati. Zato sama Istina kaže: 'Ako vas dakle Sin oslobodi, zbilja ćete biti slobodni' [Iv 8,36]"².
- 384** Kan. 14. "Nijedan bijednik neće biti oslobođen nikakve bijede, osim ako ga ne predusretne Božje milosrđe"³, kao što kaže Psalmista: "Brzo neka nas predusretne tvoje milosrđe, Gospodine" [Ps 79,8]; i ono: "Bože moj, neka me predusretne njegovo milosrđe" [Ps 59,11].
- 385** Kan. 15. "Od onoga što je Bog stvorio, Adam je izmijenio, ali na gore, zbog svoje zloće. Od onoga što je napravila zloća, promijenio je vjernik, ali na bolje po milosti Božjoj. Ono je bila promjena prvog prijestupnika, a prema Psalmistu ova je 'promjena desnice Svevišnjega' [usp. Ps 77,17]"⁴.
- 386** Kan. 16. "Nitko neka se ne hvali onim što se čini da ima, kao da nije primio, i neka ne misli daje primio zato jer se izvana pojavila poruka da bude pročitana, ili jer je izrečena (riječ) da bude čuvena. Jer kao što kaže Apostol: 'Ako je opravdanje po Zakonu, ondaje Krist uzalud umro' [Gal 2,21]; 'na visinu uzade vodeći sužnje, dade dare ljudima' [usp. Ef 4,8; usp. Ps 68,19]. Odatle ima, tskogod ima; tkogod pak tvrdi da nema odatle, ili uistinu nema, ili 'će se uzeti i ono što ima' [Mt 25,29] .
- 387** "O kršćanskoj hrabrosti. Hrabrost pogana potječe od svjetovne požude, a hrabrost kršćana od ljubavi Božje 'koja je izlivena u našim srcima', ne po slobodnoj volji koja je od nas, nego 'po Duhu Svetom koji nam je dan' [Rim 5,5]"⁶.
- 388** Kan. 18. "Milost se ne predusreće nikakvim zaslugama. Ako postoje dobra djela, duguje se plaća; ali milost se ne duguje, ona prethodi da bi (dobra djela) nastala"⁷.

¹ *382 Sent 56

² *383 Sent] 152: iz Augustina, *De ci vitateDei* XIV 11,1 (CpChL 48,432/CSEL 40/11,28/PL 41,418).

³ *384 Sent. 212 (drugi 211).

⁴ *385 Sent. 226 (drugi 225): iz Augustina, *Enarrationes in Psalmos* 68 [uz redak 1], Govor 1,2 (E. Dekkers - J. Fraipont: CpChL 39 [1956] 902 / PL 36,841).

⁵ *386 Sent. 260 (drugi 259): iz Augustina, *De Špiritu et littera* 29, br.50 (CSEL 60,205 / PL 44,231).

⁶ *387 Sent. 297 (drugi 295): iz Augustina, *Contra secundam Iuliani responsionem imperfectum opus* I 83 (PL 45,1104).

⁷ *388 Sent. 299 (drugi 297): iz Augustina, *Contra secundam Iuliani responsionem imperfectum opus* I 133 (PL 45,1133).

Kan. 19. "Nitko se ne spašava osim po Božjem smilovanju. Ljudska narav, da je i ostala u onoj cjelovitosti u kojoj je stvorena, nikako ne bi sačuvala samu sebe bez pomoći svog Stvoritelja. Dakle, ako bez Božje milosti ne bi mogla sačuvati spasenje koje je dobila, kako bi bez Božje milosti mogla ponovno steći ono **stoje** izgubila?" **389**

Kan. 20. "Čovjek ne može (učiniti) ništa dobra bez Boga. Bog radi u čovjeku dobro koje ne radi čovjek; čovjek pak ne radi ništa dobra, a da Bog ne daje da to čini čovjek"². **390**

Kan. 21. "O naravi i milosti. Kao što potpuno istinito kaže Apostol onima koji se žele opravdati u Zakonu a ispali su iz milosti: 'Ako je opravdanje po Zakonu, onda je Krist uzalud umro' [*Gal 2,21*], isto se tako potpuno istinito kaže i onima koji misle daje milost - koju vjera u Krista preporučuje i prima - narav: Ako je opravdanje po naravi 'onda je Krist uzalud umro'. Zakon je naime već bio tu i nije opravdao, narav je već bila tu i nije opravdala. Zbog toga Krist nije uzalud umro, nego da bi se po njemu ispunio Zakon koji kaže: 'Nisam došao ukinuti Zakon, nego ispuniti' [*Mt 5,17*] i da bi se narav izgubljena po Adamu ponovno stekla po onomu koji kaže daje došao 'potražiti i spasiti izgubljeno' [*Lk 19,10*]"³. **391**

Kan. 22. "O onome što je vlastito ljudima. Od sebe nitko nema ništa osim laži i grijeha. Ako pak čovjek ima nešto od istine i pravednosti, to je iz onog izvora za kojim moramo žeđati u ovoj pustinji, da ne bismo, kao poškropljeni iz njega s nekoliko kapi, smalaksali na putu" . **392**

Kan. 23. "O volji Božjoj i čovjekovoj. Ljudi vrše svoju volju a ne Božju kad rade ono što se Bogu ne sviđa; kada pak rade ono što hoće kako bi služili Božjoj volji, premda svojevoljno rade ono što rade, ipak je to volja onoga koji ih pripravlja i koji (im) zapovijeda do to hoće"⁵. **393**

Kan. 24. "O lozama trsa. Loze su tako na trsu da trsu ništa ne doprinose, nego odande dobivaju od čega žive; a trsje tako u lozama da im pruža životvornu hranu, a ne uzima je od njih. I tako oboje koristi učenicima, a ne Kristu, i da u sebi imaju Krista i da ostaju u Kristu. Odsjekavši naime lozu, iz živog korijena može izniknuti druga; onaj pak koji je odsječen ne može živjeti bez korijena [*usp. Iv 15,5-8*]"⁶. **394**

¹ *389 Sent. 310 (drugi 308): iz Augustina, Pismo 186, pogl.11, br.37 (CSEL 57,77 / PL 33,830).

² *390 Sent. 314 (drugi 312): iz Augustina, *Contra duas epistulas Pelagianorum* II 9 (drugi 8), br. 21 (CSEL 60,482 / PL 44,586).

³ *391 Sent. 317 (drugi 315): iz Augustina, *De gratia et libero arbitrio* 13, n 25 (PL 44,896).

⁴ *392 Sent. 325 (drugi 323): iz Augustina, *In evangelium Iohannis*, tract. 5,1 [*uz Iv 1,33*] (R.Willems: CpChL36 [1954] 40/PL35,1414).

⁵ *393 Sent. 340 (drugi 338): iz Augustina, *In evangelium Iohannis*, tract. 19,19 [*uz Iv 5,19-30*] (R.Willems: CpChL 36 [1954] 202 / PL 35,1555).

⁶ *394 Sent. 368 (drugi 366): iz Augustina, *In evangelium Iohannis*, tract. 81,1 [*uz Iv 15,4-7*] (CpChL 36,530 / PL 35,1841).

395 Kan. 25. "O ljubavi kojom ljubimo Boga. Ljubiti Boga je čisti dar Božji. On daje da ga se ljubi, jer ljubi a da nije ljubljen. Mi smo ljubljeni makar (mu) se ne sviđamo, da bi nastalo u nama ono zbog čega ćemo (mu) se svidjeti. Duh Oca i Sina, koga ljubimo s Ocem i Sinom, razlio je ljubav u srcima našim [*Rim 5,5*]".

c) Zaključak, sastavio biskup Cezarije Arleški

Milost, ljudsko sudjelovanje i predodređenje

396 I tako, sukladno gore spomenutim riječima svetog Pisma i definicijama starih otaca, uz Božju naklonost ovo moramo navješćivati i vjerovati, daje slobodna volja grijehom prvog čovjeka tako načeta i oslabljena, da nakon toga nitko ne može ljubiti Boga kao što bi trebalo, niti vjerovati u Boga, niti raditi poradi Boga ono stoje dobro, ako ga ne predusretne milost Božjeg milosrđa. Zato vjerujemo da pravednom Abelu i Noi i Abrahamu i Izaku i Jakubu, i svem mnoštvu starih svetaca, nije po daru naravi nego po milosti Božjoj dana ona presjajna vjera koju u njihovu pohvalu ističe apostol Pavao [*Heb 11*], a koja je prije toga bila dana u Adamu.

Znamo a ujedno i vjerujemo, da i poslije dolaska Gospodnjeg tu milost svi imaju ne po slobodnoj volji, nego se ona daje svima koji se žele krstiti po Kristovoj darežljivosti, prema onome što je već često rečeno i što je govorio apostol Pavao: "Vamaje dana milost: "za Krista", ne samo u njega vjerovati nego za njega i trpjeti" [*Fil 1,29*], i ono: "Onaj koji otpoče u vama dobro djelo, dovršit će ga do dana Krista Isusa" [*Fil 1,6*], i ono: "Milošću ste spašeni po vjeri! A ne po sebi! Božji je to dar!" [*Ef 2,8*]; i ono što o samom sebi kaže Apostol: "Milosrđe sam postigao da budem vjeran" [*Kor 7,25; 1 Tim 1,13*]; on ne kaže: "jer sam bio", nego: da budem. I ono: "Što imaš da nisi primio?" [*Kor 4,7*]. I ono: "Svaki dobar dar, svaki savršen poklon odozgor je, silazi od Oca svjetlila [*Jk 1,17*]. I ono "Nitko ne može sebi uzeti ništa ako mu nije dano s neba" [*Iv 3,27*]. Bezbrojna su svjedočanstva svetih spisa koja se mogu navesti kao dokaz za milost, ali su izostavljena zbog nastojanja oko kratkoće; jer zaista, ako malo njih nije dovoljno, niti mnoga neće koristiti.

397 Ovo naime vjerujemo sukladno katoličkoj vjeri, da svi krštenici poslije primljene milosti krštenja, uz pomoć i uz sudjelovanje Krista, mogu i moraju ispuniti ono što spada na spas duše, ako se hoće vjerno potruditi. A da su neki po Božjoj moći predodređeni za zlo, to ne samo da ne vjerujemo, nego ako ih ima koji hoće vjerovati u takvo zlo, njih sa svim prezirom kažnjavamo anatemom.

*395 Sent. 372 (drugi 370): iz Augustina, *In evangelium Iohannis*, tract.102,5 [*Iuz Iv 16,23-28*] (CpChL 36,597 / PL 35,1898).

Spasonosno ispovijedamo i vjerujemo i to da svako dobro djelo ne započinjemo mi a kasnije da nas milost Božja pomaže, nego nam on, bez ikakvih premodnih naših dobrih zasluga, prije toga udahnuje vjeru i ljubav prema sebi, da i vjerno ištemo sakrament krštenja, a poslije krštenja da s njegovom pomoći možemo izvršiti ono što je njemu drago. Zbog toga treba najjasnije vjerovati da ona tako divna vjera kod razbojnika, kojeg je Gospodin pozvao u rajsku domovinu [Lk 23,43], i kod satnika Kornelija, kojemu je bio poslan anđeo Gospodnji [Dj 10,3], i kod Zakeja, koji je zavrijedio primiti samog Gospodina [Lk 19,6], nije bila od naravi nego (im) je bila darovana darežljivošću Božje milosti.

BONIFACIJE II.: 22. rujna 530. - 17. listopada 532.

398-400: Pismo "*Perfilium nostrum*" biskupu Cezariju Arteškom, 25. siječnja 531.

Izd.: G.Morin, na *370°, nav. mj. 67-69 / C. de Clercq: CpChL 148A (1963) 66-68 / usp. i izdanja (koja djelomice treba popraviti) PL.65.31C-33B; 45,1790si/MaC8.735D-736D.

Potvrda 2. sinode u Orangeu

(pogl. 1)... Nismo odlagali dati katolički odgovor tvom zahtjevu, koji si sastavio u hvalevrijednoj brizi za vjeru. Kažeš da neki biskupi Galije prihvaćaju da sve stoje dobro proizlazi iz milosti Božje koju su primili, ali bi željeli (reći) da samo vjera kojom vjerujemo u Krista pripada naravi ne milosti; a da su ljudi od Adama ostali u slobodnoj volji - što se ne smije reći - a da se ona (milost) niti sada ne dodjeljuje pojedincima darežljivošću Božjeg milosrđa; da bi se odstranila neizvjesnost tražiš, da mi autoritetom Apostolske stolice potvrdimo vašu vjeroispovjest, kojom vi (izjavljujete) drugačije, (tj.) da se prava vjera u Krista, i početak svake dobre volje, sukladno katoličkoj istini, udahnuje duhu pojedinaca po prethodećoj milosti Božjoj. 398

(pogl. 2) Budući da su mnogi oci, a prije svih blažene uspomene biskup Augustin, ali i naši predšasnici, biskupi Apostolske stolice, o toj stvari vrlo opširno raspravljali i tako razlozima dokazali, da nitko više ne bi trebao biti u neizvjesnosti, da nam i sama vjera dolazi po milosti; (zbog toga) smo mislili da možemo odustati od opširnog odgovora; pogotovo što je prema onim riječima Apostola koje si naveo, kojima on kaže: "Po milosrđu sam Gospodnjem vrijedan povjerenja" [1 Kor 7,25], i drugdje: "Jer vama je dana milost: "za Krista", ne samo u njega vjerovati nego za njega i trpjeti" [Fil 1,29], biva potpuno jasno, da vjera kojom vjerujemo u Krista, kao i svako dobro pojedinim ljudima, dolazi od dara višnje milosti, a ne iz moći ljudske naravi. 399

Veselimo se da i tvoje bratstvo, održavši sinodu s nekim svećenicima Galije, osjeća sukladno katoličkoj vjeri; u tome naime, kao što si izvjestio, da su oni jedno-

glasno izjavili vjeru kojom vjerujemo u Kristu, da se podjeljuje prethodeća božanska milost; a dodali su također, da u odnosu na Boga nema uopće ništa dobra, što bi netko bez Božje milosti mogao ili htjeti, ili započeti, ili raditi ili završiti, kao što kaže sam naš Spasitelj: "Bez mene ne možete učiniti ništa" [Iv 15,5]. Sigurno je naime i katoličko, da nas u svakom dobru, od čega je glavna vjera, milost Božja predukreće dok još nećemo da bismo htjeli, ostaje u nama dok hoćemo, prati nas da bismo ustrajali u vjeri, kao što kaže prorok David: "Bože moj, neka me predukreće njegovo milosrđe" [Ps 59,11]; i opet: "Moje je milosrđe s njim" [Ps 89,25]; i drugdje: "Njegovo me milosrđe prati" [Ps 22,6]. Slično kaže i blaženi Pavao: "Ili: tko ga darom preteče da bi mu se moralo uzvratiti? Sve je naime od njega i po njemu i za njega" [Rim 11,35 si];

400 Zbog toga se veoma čudimo onima koji misle drugačije, koji su sve do danas još tako opterećeni onom starom zabludom, te vjeruju da se Kristu ne dolazi Božjim dobroćinstvom, nego po naravi, te kažu da dobro pripada samoj naravi, a zna se da je ona Adamovim grijehom iskvarena, i kažu daje ona (narav) začetnik naše vjere više nego Krist; i ne shvaćanju da proturiječe Gospodinovoj riječi koji kaže: "Nitko ne može doći k meni ako ga ne povuče Otac koji me posla" [Iv 6,44]; ujedno se protive i blaženom Pavlu koji dovikuje Hebrejima: "Postojano trčimo u burbu koja je pred nama!. Uprimo pogled u Početnika i Dovošitelja vjere Isusa" [Heb 12,1 si]. Budući da je tome tako, ne možemo naći, zašto oni za vjerovanje u Krista pridaju ljudskoj volji bez Božje milosti, budući daje Krist začetnik i zavošitelj vjere. - (pogl. 3) Zbog toga... potvrđujemo daje gore napisana vaša ispovijest sukladna s katoličkim propisima otaca.

IVAN II.: 2. siječnja 533. - 8. svibnja 535.

401-402: Pismo "Olim quidem" carigradskim senatorima, ožujak 534.

Neki skitski monasi su pod vodstvom Maksencija bili pristalice izričaja "Jedan od [odn. iz] Trojstva je trpio". Izričaj se mogao činiti kao prisega "trishagiona" monofizite Petra Fulla, koji je liturgijski zaziv "hagios ho theós, hagios ishvros, hagios athanatos" ("sveti Bože, sveti Jaki, sveti Besmrtni") povezoao ne samo s Kristom, nego s čitavim Trojstvom, tako daje dodatak uveden 435. "ho staurotheis di hemas" ("koji je za nas bio raspet") upućivao na teopasijanizam. Kako bi se obranili od takve sumnje, monasi su se obratili papi Hormizdi. On nije donio konačni sud, već ih je opomenuo da budu zadovoljni kristologijom sabora u Kalcedonu i *Tomus-om* Leona I. Kasnije ih je car Justinijan uzeo u zaštitu protiv akoimeta, monaha iz Carigrada, te je ishodio od Ivana II, da on odobri izričaj skita i osudi akoimete (Ivan II., pismo "Inter claras" caru Justinijanu 25. ožujka 534.: CSEL 35,320-328 / PL 66,17-20). U smislu komunikacije idioma taj se izričaj može opravdati. Papa Ivan II. u pismu carigradskim senatorima odgovara na tri pitanja koja mu je u svom pismu postavio Justinijan (usp. *Collectio Avellana*, Pisma 84, 91: CSEL 35,322-325 344-347).

Izd.: ACOe 4/11,206-210 / PL 66,20C-23C / MaC 8.803E-806D / HaC 2,1150C-1152E / BullTau dodatak 1,496a-500a. - Reg.: CIPL 1692; JR 885.

[*Car Justinijan*] je priopćio daje oko slijedeća tri pitanja došlo do razmirica: [I] 401
 Da li se Krista i našeg Boga može nazivati "jedan iz Trojstva", to jest jednom svetom osobom od triju osoba svetog Trojstva? [II] Da li je Krist, koji je po svom božanstvu nepovrediv, trpio u tijelu? [III] Da li Mariju, uvijek djevicu, treba zaista i uistinu zvati majkom Gospodina našeg Krista? ...

[*O izričaju: "Trpio je jedan iz Trojstva".*] U ovim primjerima jasno pokazujemo, daje Krist jedan iz svetog Trojstva, to jest daje (on) od triju osoba svetog Trojstva jedna sveta osoba, odn. subsistencija, koju Grci zovu hipostaza [*navode se među ostalim Post 3,22; 1 Kor 8,6; Nicejski sažetak vjerovanja*].

[*O Kristu kao "Bogu koji je trpio u tijelu".*] Daje Bog zaista trpio u tijelu očito ćemo potkrij eti ovim primj erima [*Pnz 28,66; Iv 14,6; Mal 3,8; Dj 3,15; 20,28; 1 Kor 2,8; Ćiril Aleksandrijski, Anatema 12; Leon I, Tomus adFlavianum itd.*].

[*O nazivu "Majka Božja "*] Ispravno pak naučavamo i ljudi katolici ispovijedaju, da je slavna, sveta, uvijek djevica Marija, zaista i uistinu Bogorodica i majka Božje Riječi koja je od nje uzela tijelo. Naime, zaista i uistinu se on sam u posljednje vrijeme utjelovio i udostojao se roditi od svete i slavne djevičanske majke. Stoga dakle, jer se zaista i uistinu Božji Sin od nje začeo i rodio, mi nju priznajemo zaista i uistinu za majku Boga koji se od nje utjelovio i rodio, te da se ne bi vjerovalo daje Gospodin Isus primio ime Boga kao čast ili kao milost, kao što to misli bezumni Nestorije; (kažemo) pak 'uistinu', da se ne bi mislilo da on od Djevice nije uistinu uzeo tijelo, nego (samo) u prividenju ili na neki drugi način, kao stoje to tvrdio bezbožni Eutih.

[*Sažetak kristologije.*] Tim je naime jasno pokazano ... čemu se nadao car, što 402
 slijedi i štuje Rimska crkva, kao što smo naime često govorili, da Krista našeg Gospodina treba priznati kao jednog iz svetog Trojstva, iz dvije naravi, to jest savršenog u boštvu i čovještvu, bez ranije postojećeg tijela koje bi se kasnije sjedinilo s Riječju, nego je u samoj Božjoj Riječi uzelo početak da bi postojalo. Budući pak da je tijelo Riječi uzelo početak od majčinog tijela, sačuvana je vlastitost i istinitost obiju naravi, to jest boštva i čovještva [*usp. *293*], te mi katolički ispovijedamo Božjeg Sina Gospodina našega Isusa Krista, odstranivši poslije toga svaku promjenu i miješanje. I naravi u njemu ne podrazumijevamo drugačije nego shvaćajući ih i ispovijedajući kao razlike između boštva i čovještva. Ali time što govorimo o dvije naravi, ne mislimo na dvije osobe u Kristu, jer bi se inače moglo činiti, što neka je daleko od nas, da činimo podjelu u sjedinjenom, tako da bi nastalo četvorstvo a ne Trojstvo, što misli bezumni Nestorije; niti miješamo naravi time što ispovijedamo jednu Kristovu osobu, kao što vjeruje bezbožni Eutih. I mi slijedimo, prihvaćamo i držimo se *Tomusa* pape Leona i svih poslanica kao i četiriju sabora: nicejskog, carigradskog i prvog efeškog i kalcedonskog, kao što ih je Rimska crkva do sada prihvatila i koje poštuje.

AGAPETI.: 13. svibnja 535. - 22. travnja 536.
SILVERIJE: 1. (8.?) lipnja 536. - 11. studenog 537.

VIGILIJE: (29. ožujka) 11. studenog 537. - 7. lipnja 555.

Na poticaj carice Teodore bio je smijenjen papa Silverije, a 29. ožujka je za njegovog nasljednika postavljen Vigilije. Tek nakon **stoje** Silverije 11. studenog abdicirao, legitimirano je Vigilijevo postavljanje.

403-411: Edikt cara Justinijana carigradskom patrijarhu Menasu, objavljen na sinodi u Carigradu, godine 543.

Protiv monaha iz Jeruzalema, koji su širili Origenov nauk, Justinijan, koji se smatrao teologom na carskom prijestolju, sastavio je iz Origenovog djela *Deprincipiis* između ostalog i sljedećih 9 anatema, s kojima je završio svoje djelo *Adversus Origenem liber*, odn. svoj *Edictum* (napisan između kraja 542. i početka 543.). Justinijanove anateme proglašene su 543. na sinodi u Carigradu. Čini se da ih je papa potvrdio za vrijeme boravka u Carigradu (547.-555.) kao stoje to nagovijestio Cassiodor u: *De institutionibus divinarum litterarum* 1 (PL 70,1111D). Osim toga toj je sinodi pripisan i niz od 15 anatema (MaC 9,396-400 / Hn § 175 / P.Koetschau, na dolje nav. mj. str. CXXI-CXXIH: samo anateme 1-6). One se ovdje ne uzimlju u obzir.

Izd.: ACOe 3,213 si / P.Koetschau, *Origenes' JVerke* 5 (GChSch; Leipzig 1913): *De principiis*, str. CVII si / PG 86,989 / PL 69,221A-D / MaC 9.533A-D / HaC 3.279C-E.

Anateme protiv Origena

- 403 1. Tko kaže ili tvrdi da su duše ljudi prethodno postojale tako da su bile duhovi ili svete sile, da su se međutim zasitile božanskog motrenja, okrenule se prema nečem gorem, zbog čega su se ohladile u ljubavi prema Bogu, pa su zato nazvane duše, a za kaznu su poslone u tijela, neka bude kažnjen anatemom.
- 404 2. Tko kaže ili tvrdi daje duša Gospodinova prethodno postojala i daje bila sjedinjena s Bogom, s Riječju, prije utjelovljenja i rođenja od Djevice, neka bude kažnjen anatemom.
- 405 3. Tko kaže ili tvrdi daje tijelo našeg Gospodina Isusa Krista bilo najprije oblikovano u krilu svete Djevice i da su se potom s njim sjedinili Bog, Riječ, i duša koja je prethodno postojala, neka bude kažnjen anatemom.
- 406 4. Tko kaže ili tvrdi daje Riječ Božja postala slična svim nebeskim redovima, tako daje ona s kerubinima postala kerub a sa serafinima seraf, ukratko, daje postala slična svim višnjim silama, neka bude kažnjen anatemom.
- 407 5. Tko kaže ili tvrdi da će kod uskrsnuća ljudska tijela uskrsnuti kuglasta i ne prizna da će biti uskrišena uspravna, neka bude kažnjen anatemom.

6. Tko kaže ili tvrdi da nebo, sunce, mjesec, zvijezde i vode koje su iznad svoda nebeskog, na neki način imaju dušu i *razumom obdarenu* [tvarnu]¹ silu, neka bude kažnjen anatemom. **408**

7. Tko kaže ili tvrdi da Gospodin Krist, kao što je bio raspet za ljude, tako će i u nadolazećem vremenu svijeta biti raspet i za đavle, neka bude kažnjen anatemom. **409**

8. Tko kaže ili tvrdi daje moć Božja ograničena, te daje on toliko stvorio koliko je mogao pojmiti / *misliti [-!]*, ili da su stvorenja jednako vječna kao Bog [-!], neka bude kažnjen anatemom. **410**

9. Tko kaže ili tvrdi daje kazna davala i bezbožnih ljudi vremenita, i da će se ona nakon određenog vremena završiti, odn. da će doći do obraćenja davala ili bezbožnih ljudi, neka bude kažnjen anatemom. **411**

412-415: Pismo "Dum in sanctae" cjelokupnom narodu Božjem, 5. veljače 552.

Papa koji je pred carem pobjegao u Kalcedon, suprotstavio se tim pismom carevim monofizitskim nastojanjima.

Izd.: E.Schvartz, *Vigiliusbrieft* (SbBavAk, Philosophisch-historische Abteilung 1940, sv. 2) 527-814/ PL 69,56B-57D / MaC 9,53A-54D. - *Reg.:* JR 931.

Vjeroispovijest pape Vigilija

Dakle, neka svi znadu, da mi propovijedamo, držimo i branimo onu vjeru koju su apostoli predali, koju su neokrnjenu čuvali njihovi nasljednici i koju je po objavi Duha Svetoga prihvatio i u sažetak vjerovanja oblikovao časni nicejski sabor 318 otaca, a (koju su) nakon njega obznanila i tri druga sabora, tojest carigradski... efeški... kalcedonski....

To je odatle, što je naš Gospodin protiv nametljivosti takvih zabluda nebeskim (darom) opremio pastirsku službu, koju je trostrukom zapovijedi povjerio apostolu Petru govoreći: "Pasi ovce moje" [*Iv 21,15*]. I s pravom je briga za pastvu povjerena onome čiju su preslavnu ispovijest pohvalila Gospodinova usta. ... on je čudesnom kratkoćom pitanja i odgovora "Ti si Krist-Pomazanik, sin Boga živoga" [*Mt 16,16*] ispovjedio, daje on isti [*Krist*] Sin čovječji i Božji, objavivši tako tajnu njegovog presvetog utjelovljenja, budući da su ujedinstvu osobe sačuvane vlastitosti obiju na-

*408 Drugačije nego li u svim grčkim rukopisima, ovdje se nalazi "logikas" = obdarene razumom: usp. Origen, *De principiis* I 7 (P.Koetschau: GChSch Origenes 5 [1913] 85-94); to potvrđuje i jedan serijski prijevod edikta.

ravi, isti (koji je) čovjek je i Bog, i ostao je (ono) stoje od majke uvijek djevice uzeo u vremenu i (ono) kako je od Oca rođen prije vjekova.

Time pak stoje nepomiješano i nepodijeljeno, nepromjenljivo i bitno uzeo sebi tijelo, došao je Bog, Riječ, Emanuel naš, koji je bio očekivan najavom Zakona i proroka: "Riječ tijelom postade i nastani se među nama" [Iv 1,14], sav u svome i sav u našem, uzevši iz krila tijelo s umnom i razumskom dušom....

Uzeo je početak čovječstva, da bi nas učinio subaštinicima svoje vječnosti; udstojao se biti dionikom naše naravi, da bi nas učinio dionicima svoje besmrtnosti; postao je siromašan, premda je bio bogat, da bismo se mi obogatili po njegovom siromaštvu [usp. 2 Kor 8,9]; obdario je sve stoje naše poništivši obveznicu naših dugova [usp. Kol 2,13sl] ... Učinio je to da (nas) "posrednik između Boga i budi, čovjek - Krist Isus" [1 Tim 2,5] oslobodi prokletstva kojim je prvi, zemaljski čovjek bio držan svezan okovima smrti, dok je drugi, nebeski čovjek [1 Kor 15,47] smrću zgazio smrt.

414 Za nas je Božji Sin trpio, bio raspet u tijelu, umro je u tijelu i treći je dan uskrsnuo, kako bismo mi, budući da je on zadržao i nepovredivu božansku narav i sačuvao istinost našega tijela, priznali i trpljenje i čudesa Gospodina Boga našega Isusa Krista, kako bismo gledajući uskrsnu slavu naše Glave, koja se odnosi na tijelo čitave Crkve, kao prvijenca, u našoj Glavi, to jest u Kristu našem Bogu i Gospodinu, očekivali dolazak iste buduće slave i u onima koji su njegovi udovi. Dakle, sam naš Otkupitelj sjedi zdesne Ocu, jedan te isti, bez miješanja obiju naravi, bez podjele osobe, vjerujući da on ostaje iz dvije i u dvije naravi; odatle će doći suditi žive i mrtve.

415 A Otac je s istim jedinorođenim Sinom i Duhom Svetim jedan u boštvu, jednake i iste naravi. Naš je Gospodin poslije uskrsnuća ovu puninu vjere povjerio apostolima govoreći: "Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode, krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga" [Mt 28,19]. Kaže "u ime", a nije kazao 'u imena', kako bi ostalo netaknuto: jedna snaga, jedna moć, jedno boštvo, jedno vječnost, jedna slava, jedna svemoć, jedno blaženstvo, jedno djelovanje, jedna narav i jedno ime. U boštvu ništa nije različito, samo je očevidno svojstvo osoba označeno razlikom. Sve dakle stoje Trojstvo, ostaje istobitno i nedjeljivo boštvo.

416-420: Konstitucija (I) "*Inter innumeras solttitudines*" o "Tri poglavlja" caru Justinijanu, 14. svibnja 553.

Pod nazivom "Tri poglavlja" podrazumijeva se spis *Contra impium Apollinarium libri III* Teodora Mopsuestijskog, spisi (*Pentalogus*) Teodoreta Cirkog protiv Ćirila Aleksandrijskog i pismo Ibasu iz Edese Perzijancu Marisu. Car Justinijan je zahtijevao osudu tih "nestorijevskih spisa". U prvoj konstituciji papa je uz anatemu osudio 56 iskaza Teodora Mopsuestijskog, ali ipak nije osudio njega kao osobu. On je branio pravovjernost Teodoreta i Ibasu i pridodao je opće važeće anateme protiv nestorijanskog krivovjerja. U drugoj konstituciji "*Dominus noster et Salvator*" od 23. veljače 554.

(ACOe 4/11,138-168; PL 69,143-178) papa je popustio pod Justinijanovim pritiskom i osudio je sva "Tri poglavlja".

Izd.: O.Guenther: CSEL 35,295is-296i6 (= *Collectio Avellana*, Pismo 83) / PL 69,104 / MaC 9.97E-98C / Hn § 228. - *Reg.:* JR 935.

Osuda nestori)anskog krivovjerja o Kristovom čovještvu

1. Tko ne ispovijeda daje Riječ, sačuvavši nepromjenjivost Božje naravi, postala tijelom i da je od samog začeca u krilu djevice po hipostazi sa sobom sjedinila principe ljudske naravi, nego (kaže) da se Bog, Riječ, sjedinila s već postojećim čovjekom, tako da se zbog toga ne bi vjerovalo daje sveta Djevica uistinu Bogorodica, nego da se tako samo riječima naziva, neka bude kažnjen anatemom. 416

2. Tko ruječe sjedinjenost naravi u Kristu po hipostazi, nego (kaže) da se Bog, Riječ, nastanila u zasebno postojećem čovjeku kao u jednom od pravednika, i ne ispovijeda da su se naravi sjedinile po hipostazi, tako daje Bog, Riječ, s uzetim tijelom ostao i ostaje jedna hipostaza ili osoba, neka bude kažnjen anatemom. 417

3. Tko evanđeoske i apostolske iskaze o jednom Kristu tako dijeli da uvodi podvojenost naravi u njemu sjedinjenih, nake bude kažnjen anatemom. 418

4. Tko kaže da jedan Isus Krist, pravi Bog, koji je isti pravi Sin Božji i čovječji, nije znao za buduće događaje niti za dan posljednjeg suda, i da je mogao znati (samo) onoliko koliko mu je objavilo boštvo, kao da ono stanuje u nekom drugom, neka bude kažnjen anatemom. 419

5. Tko misli da je ona riječ Apostola koja se nalazi u Poslanici Hebrejima [5,7 si] daje iskustveno spoznao poslušnost i daje silnim vapajima i suzama prinio molitve i prošnje onomu koji bi ga mogao spasiti od smrti, koja kao da govori o Kristu ogoljenom od boštva, koji je naporima kreposti bio savršen, tako te se čini da on uvodi dva Krista i dva Sina, a ne vjeruje da treba ispovijedati i štovati jednog te istog Krista, Božjeg i čovječjeg Sina, iz dvije i u dvije neodvojive i nepodvojene naravi, neka bude kažnjen anatemom. 420

DRUGI CARIGRADSKI SABOR (5. opći): 5. svibnja - do 2. lipnja 553.

Sabor je sazvaao car Justinijan, kako bi osudom najvažnijih teologa antiohijske škole (usp. *416°) pridobio za sebe monofizite. Papa Vigilije, koji je na silu bio odveden iz Rima, ustručavao se sudjelovati na saboru. Konačno je popustio pod carevim pritiscima i potvrdio je sabor u pismu od 8. prosinca 553. patrijarhu carigradskom Eutihiju (PL 69.121C-128A / MaC 9,413-420) i u gore navedenoj 2. konstituciji od 23. veljače 554. (*416°). 14 anatema tog sabora potječe najvećim dijelom iz drugog Justinijanovog edikta, sastavljenog god. 551. Ta "*homologia pisteos*" sadrži 13 anatema i upravljena je

protiv "Tri poglavlja" (Izd. E.Schwartz, Drei dogmatische Schriften Justinians [AbhBayAk, Philosophisch-historische Abteilung, N.F., sv.18, München 1939] 90-95 / MaC 9.537C-582A / HaC 3.287B-329A / PL 69.225C-268B).

421-438: 8. sjednica, 2. lipnja 553.: Kanoni

Izd.: ACOe 4/1,240-244 grčki; 215-220 latinski/MaC 9.375D-388C / HaC 3.193D-201B / Hn § 148/COeD³; 114-122.

Anateme u vezi s "Tripoglavlja"

- 421 1. Tko ne ispovijeda jednu narav, odn. bit, jednu snagu i moć, istobitno Trojstvo ijedno boštvo Oca i Sina i Duha Svetoga, koje se štuje u tri hipostaze, odn. osobe, neka bude kažnjen anatemom.
Jer jedan je Bog i Otac od kojeg je sve, jedan Gospodin Isus Krist po kojem je sve, ijedan Duh Sveti u kojem je sve.
- 422 2. Tko ne ispovijeda da postoje dva rođenja Boga, Riječi, jedno bezvremensko i bestjelesno, prije vjekova od Oca, a drugo u posljednjim danima kad je on sam sišao s nebesa, postao tijelom i rodio se od svete i slavne Bogorodice i vazda djevice Marije, neka bude kažnjen anatemom.
- 423 3. Tko kaže da je jedno Riječ Božja koja je činila čudesa, a drugo daje Krist koji je trpio, ili tko kaže da Bog, Riječ, zajedno postoji s onim Kristom koji je rođen od žene [usp. Gal 4,4], ili daje u njemu kao jedan u drugome, ili tko niječe, daje naš Gospodin Isus Krist, Riječ Božja koja je postala tijelom i čovjekom, jedan te isti, ili da čudesa i trpljenje, koje je on dragovoljno uzeo na sebe u tijelu, pripadaju istom, taj neka bude kažnjen anatemom.
- 424 4. Tko kaže, da se sjedinjenje Boga, Riječi, s čovjekom dogodilo po milosti, ili po djelovanju, ili po jednakosti u časti, ili po savršenstvu moći, ili po odnosu ili vezi, ili po snazi ili iz naklonosti, kao da se Bogu, Riječi, svidio čovjek, jer mu je to izgledalo dobro i lijepo, kao što to kaže Teodor u svojem bezumlju; ili (tko kaže da se sjedinjenje dogodilo) po istoimenosti, kao što nestorijanci Boga, Riječ, zovu Isusom i Kristom, a čovjeka odvojeno označuju kao Krista i sina, očito je da govore o dvije osobe, dok samo licemjerno po nazivu, časti, dostojanstvu i štovanju govore o jednoj osobi ijednom Kristu, a niječe da se sjedinjenje Boga, Riječi, s tijelom oživljenim razumskom i umnom dušom dogodilo sjedinjenjem ili po hipostazi, kako su to naučavali sveti oci, i da zato postoji jedna hipostaza istoga, koji je Gospodin Isus Krist, jedan od svetog Trojstva, neka bude kažnjen anatemom.

Budući se naime sjedinjenje može shvatiti na više načina, sljedbenici Apolinara i Eutihovog bezboštva se zalažu za nestajanje onoga koje je sjedinjeno i zastupaju sjedinjenje miješanjem. Sljedbenici Teodora i Nestorija uživaju u podijeljenosti i uvode sjedinjenje po odnosu; sveta pak Božja crkva odbacuje bezboštvo obaju krivovjerja i ispovijeda sjedinjenje Boga, Riječi, s tijelom sjedinjenjem, t.j. po hipostazi. Sjedinjenje naime združenjem ne samo da u otajstvu Krista čuva nepomiješano ono što se združilo, nego ne dozvoljava niti bilo kakvo razdvajanje. 425

5. Tko pak (izraz) "jedna hipostaza našeg Gospodina Isusa Krista" shvaća tako, da bi moglo biti i više hipostaza, i tko bi tako u otajstvo Krista pokušao uvesti dvije hipostaze, odn. dvije osobe, i nakon što bi tako uveo dvije osobe tko bi govorio o jednoj osobi časti, poštovanja i štovanja, kao što su to u svom bezumlju napisali Teodor i Nestorije, i tko bi tako klevetao sveti kalcedonski sabor time što bi u tom bezbožnom smislu upotrijebio izraz "jedna hipostaza", a nijekao bi da se Riječ Božja po hipostazi sjedinila s tijelom i da zbog toga postoji jedna hipostaza, odn. jedna osoba, te daje i sveti kalcedonski sabor u tom smislu upotrijebio (izraz) jedna hipostaza našeg Gospodina Isusa Krista, neka bude kažnjen anatemom. 426

Jer ako se i jedan od svetog Trojstva, Bog, Riječ, utjelovio to ipak svetom Trojstvu nije došlo do dodavanja jedne osobe, odn. hipostaze.

6. Tko kaže daje sveta, slavna, vazda djevica Marija u pravom smislu Bogorodica, ali ne i uistinu, ili daje ona to samo po odnosu, tako kao daje od nje rođen samo čisti čovjek - a ne daje Bog, Riječ, od nje postao tijelom i bio rođen - a da se rođenje čovjeka, kao što oni kažu, (samo) odnosi na Boga, Riječ, ukoliko on postoji zajedno s rođenim čovjekom, i klevećući sveti kalcedonski sabor (kažu) daje on u tom bezbožnom smislu, koji je izmislio Teodor, Djevicu nazvao Bogorodicom, ili tko nju naziva čovjekorodicom ili Kristorodicom, kao da Krist ne bi bio Bog, a niječe, daje ona u pravom smislu i uistinu Bogorodica, jer je Bog, Riječ, koji je rođen od Oca prije vjekova, u posljednjim danima od nje postao čovjekom, i da ju je u tom pobožnom smislu sveti kalcedonski sabor nazvao Bogorodicom, neka bude kažnjen anatemom. 427

7. Tko izraz "u dvije naravi" ne upotrebljava u smislu kojim se priznaje da se naš jedan Gospodin Isus Krist prepoznaje i u boštvu i u čovještvu, kako bi time ukazao na različitost naravi iz koje je nastalo neizrecivo nepomiješano sjedinjenje, tako da se Riječ nije pretvorila u narav tijela, niti je tijelo prešlo u narav Riječi (jer oboje ostaje koje je po svojoj naravi bilo, pa i kad je nastalo sjedinjenje po hipostazi), nego da se taj izraz u odnosu na otajstvo Krista shvaća u smislu razdvojenosti dijelova; ili tko priznaje broj naravi u istom našem jednom Gospodinu Isusu Kristu, utjelovljenom Bogu, i kod toga razliku među (dijelovima) iz kojih je on sastavljen ne promatra samo teoretski, tako da ona (razlika) zbog sjedinjenja nije poništena, (jer jedan je iz obojeg, i oboje je po jednom), nego (kaže) da se broj upotrebljava zato kako bi se odvojile naravi i učinilo ih se zasebnim hipostazama, neka bude kažnjen anatemom. 428

429 8. Tko izraze "iz dvije naravi, boštva i čovještva, nastalo je sjedinjenje" ili "utjelovljena narav Boga, Riječi" ne shvaća tako kao što su to naučavali i sveti oci, naime, daje iz božanske i ljudske naravi sjedinjenjem po hipostazi nastao savršeno jedan Krist, nego na temelju tih izraza pokušava uvesti jednu narav odn. bit boštva i Kristovog čovještva, neka bude kažnjen anatemom.

430 Kad mi naime kažemo, j edinorođena Rij eč se sj edinila "po hispostazi", time ne kažemo daje došlo do bilo kakvog međusobnog miješanja naravi, nego to razumijeva tako da se Riječ sjedinila s tijelom, pri čemu obje (naravi) ostaju što su bile. Zbog toga i postoji jedan Krist, Bog i čovjek, isti istobitan s Ocem po boštvu i isti istobitan s nama po čovještvu. Na isti način naime odbacuje Crkva i one koji otajstvo božanskog spasenja u Kristu razdvajaju ili režu u dijelove kao i one koji ga miješaju, te ih kažnjava anatemom.

431 9. Tko tvrdi da se Krist štuje u dvije naravi, iz čega slijede dva štovanja: jedno vlastito za Boga, Riječ, i drugo vlastito za čovjeka; ili tko, da dokine čovještvo ili da pomiješa boštvo i čovještvo, fantazira o jednoj naravi ili biti onoga stoje sastavljeno, i u tom smislu štuje Krista, a ne štuje jednim štovanjem utjelovljenog Boga, Riječ, s njemu vlastitim tijelom, kako je to Božjoj crkvi bilo predano od početka, neka bude kažnjen anatemom.

432 10. Tko niječe daje naš u tijelu raspeti Gospodin Isus Krist pravi Bog i Gospodin slave ijedan od svetog Trojstva, neka bude kažnjen anatemom.

433 11. Tko ne osudi anatemom Arija, Eunomija, Mecedonija, Apolinara, Nestorija, Eutihia i Origena zajedno s njihovim bezbožnim spisima, kao i sve druge krivovjernike koje su osudili sveta, Katolička i apostolska crkva i ranye spomenuta četiri sabora, kao i one koji jednako misle ili su mislili kao i gore spomenuti krivovjernici, i koji su u svom bezboštvu ustrajali do smrti, neka bude kažnjen anatemom.

434 12. Tko brani bezbožnog Teodora iz Mopsuestije koji kaže, jedan je Bog, Riječ, a drugi je Krist kojeg su opterećivala duševna trpljenja i tjelesne požude, koji se malo po malo oslobađao od nesavršenosti, koji je zbog napretka u djelima postajao bolji i koji je zbog načina života postao neporočan; nadalje, daje on samo kao čovjek bio kršten u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, koji je krštenjem primio milost Duha Svetoga, koji je pronađen dostojnim da bude primljen na mjesto Sina, koji je štovan u odnosu na osobu Boga, Riječi, kao što se štuje i slika cara, i koji je tek nakon uskrsnuća postao nepromjenjiv u svojim mislima i potpuno bezgrješan.

I opet je kazao isti bezbožni Teodor, sjedinjenje Boga, Riječi, s Kristom dogodilo se onako kao što to Apostol kaže za muža i ženu: "Dvoje njih bit će jedno tijelo" [Ef5,31].

Pored svojih drugih bezbrojnih bogohulstava on se usudio reći da Gospodin kad je nakon uskrsnuća dahnuo prema svojim učenicima i rekao: "Primate Duha Sveto-

ga" [7v 20,22], nije učenicima podario Duha Svetoga, nego im je (njegov) dah bio samo znak.

On (Teodor) je također kazao, da Tomina ispovijest pri doticanju ruku i boka Gospodinova nakon uskrsnuća, naime, "Gospodin moj i Bog moj" [Iv 20,28] nije od Tome rečena u odnosu na Krista, nego daje Toma pun divljenja nad čudom uskrsnuća slavio Boga koji je uskrisio Krista.

Stoje pak još gore: Isti Teodor u Komentaru o Djelima apostolskim, koji je oči- 435 to on napisao, uspoređuje Krista s Platonom, Manihejem, Epikuirom i Markionom kad kaže, na isti način kao što je svaki od njih, nakon što je izmislio svoj nauk, dao svojim učenicima ime platonisti, manihejci, epikurejci, markioniti, tako je i Krist izmislio svoj nauk te su kršćani zbog toga nazvani po njemu.

Tko dakle brani potpuno bezbožnog Teodora i njegove bezbožne spise, u kojima on izljuje navedena i bezbrojna druga bogohulstva na našeg velikog Boga i Spasitelja Isusa Krista, i tko ne osuđuje anatemom njega i njegove bezbožne spise, kao i sve one koji se s njim slažu, koji njega brane ili koji kažu daje njegovo tumačenje Pisma pravovjerno, kao i one koji su za njega pisali i zastupali isto mišljenje kao on, te one koji za njega i za njegove bezbožne spise pišu ili koji zastupaju isto mišljenje, ili su ga ikada zastupali i ustrajali do smrti u tom *bezbožtvu* [krivovjerju], neka bude kažnjen anatemom.

13. Tko brani bezbožne spise Teodoreta, koji su upravljani protiv prave vjere 436 prvog svetog sabora u Efezu, protiv Ćirila koji (boravi) među svetima, i njegovih dvanaest poglavlja [*usp. *252-263*], i (tko brani) sve stoje on (Teodoret) napisao u prilog bezbožnog Teodora i Nestorija i u prilog drugih koji zastupaju isto mišljenje kao već spomenuti Teodor i Nestorije, te povlađuje njima i njihovoj bezbožnosti, i zbog njih učitelje Crkve koji zastupaju sjedinjenje Boga, Riječi, po hipostazi naziva bezbožnima; i tko spomenute bezbožne spise ne osuđuje anatemom, kao i one koji su zastupali ili zastupaju isto mišljenje, također i svi oni koji su pisali protiv prave vjere, ili protiv Ćirila koji (boravi) među svetima, i koji su u toj bezbožnosti ustrajali do smrti, neka budu kažnjeni anatemom.

14. Tko brani pismo, za koje se kaže da ga je napisao Perzijanac Mariš, i tko ni- 437 ječe daje Bog, Riječ, postao čovjekom od svete Bogorodice i vazda djevice Marije, štoviše, tko tvrdi daje ona rodila samo čovjeka, kojeg on naziva hramom, tako daje Bog, Riječ, drugi nego li čovjek, i tko kleveće Ćirila koji (boravi) među svetima a koji je naviještao pravu vjeru kršćana, kao daje on bio krivovjernik i daje pisao jednako kao bezbožni Apolinarije, i tko prekora sveti Efeški sabor kao daje on Nestorija osudio bez ispitivanja; isto naime bezbožno pismo naziva i Dvanaest poglavlja Ćirila koji (boravi) na nebesima [**252-263*] bezbožnima i suprotstavljenima pravoj vjeri, a brani Teodora i Nestorija i njihova bezbožna učenja; tko dakle brani rečeno pismo i ne osuđuje ga anatemom zajedno s onima koji ga brane i kažu daje ono samo ili njegov dio ispravan, i koji su pisali ili pišu u njegovu korist ili (u korist)

bezbožnosti koje se nalaze u njemu, i koji se usuđuju braniti to (pismo) ili u njemu sadržane bezbožnosti u ime svetih otaca ili svetog Kalcedonskog sabora, i koji su u tome ustrajali do smrti, neka budu kažnjeni anatemom.

- 438 Tako smo se dakle očitovali o onome što smo primili iz božanskog Pisma, iz učenja svetih otaca, iz odredaba već prve spomenutih četiriju svetih sabora o jednoj i istoj vjeri; također, mi smo osudili i krivovjernike i njihovu bezbožnost, kao i one koji su branili ili brane spomenuta Tri poglavlja i koji su ustrajali ili ustrajavaju u svojoj zabludi; tko bi se usudio predati, naučavati ili pisati nešto protiv onoga što smo na pobožni način utvrdili, ako je biskup ili ako pripada kleru, budući da čine nešto što se ne pristoji svećeniku ili crkvenom staležu, treba biti lišen biskupske ili duhovne službe; ako je pak monah ili laik neka bude kažnjen anatemom.

PELAGIJE I.: 16. travnja 556. - 3. (4.?) ožujka 561.

441-443: Pismo "Humani generis" kralju Hildebertu I., 3. veljače 557.

Prema sadašnjem stanju istraživanja "Fides Pelagii" sadrži dijelove pisma "Humani generis" (1*441-443; = Pismo 7,6-16 u izdanju Gassé) i pisma "Vas electionis" (*444; = Pismo 11,6-11 upr. tu). Čini se daje u tom drugom Pismu Fides po prvi put cjelovito iznesena. Pelagije I. je ispoviješću vjere pokušao predusresti prigovor daje svojom kolebljivošću u sporu oko "Tri poglavlja" otpao od vjere Kalcedona. On je najprije revni pobornik za "Tri poglavlja" te je papi Vigiliiju pomagao pri sastavljanju njegove 1. konstitucije (*416-420), ali je odmah prešao na carevu stranu kad mu je Justinijan nakon Vigilijeve smrti ponudio papinsku čast.

Izd.: P.M.Gasso - C.M.Batlle, *Pelagii Ippae Epistulae quae supersunt* (Scripta et Documenta [izd. opatije Montserrat] 8; Barcelona 1956) 22-25 (= Pismo 7) / V./Gundlach, *MGH Epistulae III* (1892) 78i8-794o (= *Epistulae Arelatenses* 54) / PL 69.407D-410D (= Pismo 15) / MaC 9.728D-730B / J.B.Pitra, *Spicilegium Solesmense* 4 (Pariš 1858) str.XII si (pogrešno pripisano papi Vigiliju) / Hn § 229. - Reg.: JR 946.

"Fides Pelagii"

- 441 [O božanskom Trojstvu.] Vjerujem dakle u jednoga Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga: naime, Oca svemogućega, vječnog i nerođenog; u Sina pak rođenog iz biti ili naravi istog Oca prije bilo kojeg početka bilo kakvog vremena ili vijeka, to jest svemogućeg [od svemogućeg], jednakog, suvječnog i istobitnog Ocu; i u Duha Svetoga svemogućega, obojici, to jest Ocu i Sinu, jednakog, suvječnog i istobitnog; koji bezvremenski proizlazi od Oca, (on) je Duh Oca i Sina; to jest tri osobe ili tri substancije jedne biti ili naravi, jedne snage, jednog djelovanja, jednog blaženstva i jedne vlasti; tako je jednost trojstvena a Trojstvo jedno, prema istinitoj riječi Gospodnjoj koja kaže: "Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga" [Mt 28,19]. Kaže "u ime" a ne "u imena", da bi ukazao na jednog Boga po nedjeljivoj božanskoj biti i na različitost osoba koje se pokazuju u svojim vlastitostima [usp. *415]; jer po tome što trojica imaju jedno

božansko ime pokazuje se jednakost osoba, a opet jednakost osoba ne dozvoljava da se u njima podrazumijeva išta tuđe, išta dodatno: tako da je svatko od njih pravi i savršeni Bog, a sva trojica zajedno su jedan, pravi i savršeni Bog; naime od punine božanstva ništa nije manje u pojedincima, niti se išta više podrazumijeva u trojici.

[O utjelovljenom Božjem Sinu.] Vjerujem i ispovijedam da je jedna osoba iz tog 442 svetog i preblaženog i istobitnog Trojstva, to jest Sin Božji, u najnovije vrijeme sišao s nebesa za spas ljudskog roda, a da ruje napustio niti prijestolje Očeva niti upravljanje svijetom; i kad je Duh Sveti sišao na blaženu djevicu Mariju i kad ju je osjenio silom Svevišnjega, ista je Riječ i Božji Sin ušla u krilo iste svete djevice i iz njezinog tijela sebi je sjedinila tijelo oživljeno razumskom i umnom dušom; i nije tijelo bilo ranije stvoreno niti je kasnije nadošao Sin Božji, nego kao stoje napisano: "Mudrost je sebi izgradila dom" [*Izr 9,1*] čim je nastalo tijelo u krilu djevice, ono je odmah postalo tijelo Božjeg Sina i tako je, bez ikakve promjene ili preobrazbe naravi Riječi ili tijela, Riječ i Božji Sin postao čovjekom, jedan u obje naravi, božanskoj naime i ljudskoj, (i tako) je proizišao, to jest rodio se, Krist Isus, pravi Bog i pravi čovjek, sačuvavši neokrnjenim majčino djevičanstvo: njega je naime ona rodila ostvaši djevicom, kao što gaje i začela kao djevica. Zbog toga istu blaženu djevicu Mariju najistinitije ispovijedamo kao Bogorodicu: rodila je naime utjelovljenu Božju Rječ.

Jedan je dakle i isti Isus Krist, pravi Božji Sin i on isti pravi sin čovječji, savršen u boštvu i on isti savršen u čovještvu, kao stoje sav u svojem i on isti je sav u našem [*usp. *293*]; tako je po drugom rođenju od ljudske majke uzeo (ono) što nije bio, a da nije prestao biti ono stoje bio po prvom rođenju kojim je rođen od Oca. Stoga vjerujemo daje on iz dvije i u dvije naravi koje ostaju nepodvojene i nepomiješane: nepodvojene naime, jer i poslije uzimanja naše naravi ostao je i ostaje jedan Krist Sin Božji: nepomiješane pak, jer vjerujemo da su one tako sjedinjene u jednoj osobi i subzistenciji, da su sačuvane vlastitosti obiju i da se nijedna nije pretvorila u drugu. I zato ispovijedamo, kao što smo često rekli, da je jedan i isti Krist pravi Božji Sin i da je on isti pravi sin čovječji, daje istobitan Ocu po boštvu i da je istobitan nama po čovještvu, po svemu sličan nama osim po grijehu; da (on) može trpjeti po tijelu i on isti ne može trpjeti po boštvu.

Ispovijedamo daje on pod Poncijem Pilatom svojevóljno trpio u tijelu za naše spasenje, bio raspet u tijelu, umro u tijelu, u istom je proslavljenom i nepropadljivom tijelu treći dan uskrsnuo i... uzašao na nebesa; (ispovijedamo) i da on sjedi zdesna Ocu.

[O svršetku svijeta.] Vjerujem i ispovijedam da će on... kao stoje uzašao na nebesa, tako doći suditi žive i mrtve. Ispovijedam naime da će svi ljudi koji su se od Adama do svršetka rodili i umrli s istim Adamom i njegovom ženom, koji nisu rođeni od drugih roditelja, nego je on napravljen od zemlje a ona od muževog rebra [*usp. Post 2,722*], tada uskrsnuti i stati pred Kristovo sudište, kako bi svatko primio svoju 443

(plaću) za ono stoje radio u tijelu, bilo dobro bilo zlo [usp. Rim 14,10; 2 Kor 5,10]; i pravednike će kao za slavu pripremljene posude milosrđa [usp. Rim 9,23], po preobilnoj Božjoj milosti nadariti nagradom vječnog života, te će oni naime beskrajno živjeti u društvu anđela bez ikakvog straha da će pasti; a nepravednike će, koji su odlukom vlastite volje ostali "posude gnjeva dozrele za propast" [Rim 9,22], koji ili nisu spoznali put Gospodnji, ili su ga spoznavši napustili zarobljeni različitim zlim sklonostima, najpravednijom osudom predati kazni vječnog i neugasivog ognja da gore bez kraja.

To je dakle moja vjera i nada, koja je u meni darom Božjeg milosrđa; za nju moramo, kao što nam to zapovijeda blaženi apostol Petar, uvijek biti spremni odgovoriti svakomu tko od nas traži obrazloženje [usp. 1 Pt 3,15].

444: Okružnica "Vas electionis" cjelokupnom Božjem narodu, oko 557.

To pismo, koje sadrži drugi dio "Fides Pelagii", ima istu svrhu kao i gore navedeno pismo. Sporno je vrijeme sastavljanja: Gassé (str. 36) navodi vrijeme između 16. travnja 557. i početka siječnja 559., dok Duchesne, Devresse i drugi tvrde daje ono napisano već na dan posvećenja pape, 16. travnja 556.

Izd.: Gasso-Battle, na *441 nav. mj. 38 si (= Pismo 11)/ W.Gundlach, MGH Epistulae III (1892) 8223-83)5 (= Epistulae Arelatenses 56) / PL 69.399D-400C (= Pismo 6) / MaC 9.720A-D / Pitra, na »441° nav. mj., str.XIV-XV. - Reg: JR 938.

Autoritet općih sabora

Ispovijedam pak da sam četiri sveta sabora, to jest nicejski, tristo osamnaest [otaca], carigradski, sto pedeset, prvi efeški¹, dvjesto, kao i kalcedonski, šesto trideset (otaca), uz zaštitu Božjeg milosrđa prihvaćao i da ću ih do svršetka svog života svom dušom i svom snagom prihvaćati, te da ću ih se sa svom pobožnošću držati u obrani svete vjere i u osudi krivovjerja i krivovjernika, budući da su potvrđeni Duhom Svetim; ispovijedam da ću tako štititi i braniti njihovu čvrstoću, jer je to čvrstoća opće Crkve, kao što su je bez sumnje branili moji predšasnici. U tome ponajviše želim slijediti i nasljedovati onoga za koga znamo daje bio začetnik kalcedonskog sabora [papa Leon I], koji se u skladu sa svojim imenom jasno iskazao najživljom revnošću za vjeru kao potomak lava koji je bio iz plemena Judina [usp. Otk 5,5]. Uvjeren sam dakle da ću slično poštovanje uvijek iskazivati gore spomenutim saborima, te da ću sve koje su ta četiri sabora oslobodila (krivnje) i ja smatrati pravovjernima, niti ću ikada u svom životu ... išta oduzeti od autoriteta njihovog svetog i istinitog naviještanja.

Ja slijedim i poštujem i kanone koje je prihvatila Sveta stolica.... Isto tako ispovijedam da ću slijediti i pisma blažene uspomene pape Celestina... i Agapita koja su oni napisali za čvrstoću gore spomenutih četiriju sabora i protiv krivovjernika ...

On ga razlikuje od 2. efeškog sabora "Latrocinium" ("Razbojnički sabor"); Leon I.: ACOe 2/IV.5 U/ PL 54,943B), koji je održan u kolovozu 449. u prilog Eutihia.

ispovijedam da ću držati i smatrati za osuđene sve koje su oni osudili te da ću poštivati kao pravovjerne koje su oni prihvatili, posebno pak časne biskupe Teodoreta i Ibasu.

445: Pismo "Admonemus ut" biskupu Gaudenciju od Volterre, između rujna 558. i 2. veljače 559.

Izd.: Gassé-Battle, na *441 nav. mj. 65 si (= Pismo 21); Gracijan, *Decretum*, dio III, dist.4, pogl. 30 82 (Frdb 1,1370 1389) (= Pseudo-Gelasius). - *Reg.:* JR 980; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 539 si (= *Collectio Britannica*, Pelagius, Pismo 8).

Forma krštenja

O krivovjericima [*koji se kane vratiti u katoličku vjeru, o kojima*]... si smatrao 445 da nas trebaš pitati za savjet... da li ih treba krstiti ili samo pomiriti (s Crkvom); mi želimo da se tvoja poslušnost drži... : ... budući da oni tvrde da su kršteni *samo u Kristovo ime* i to jednim uranjanjem, evanđeoska nas zapovijed... opominje da svakome treba podijeliti krštenje *u ime Trojstva* i to s tri uranjanja, budući daje naš Gospodin kazao svojim učenicima: "Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga" [*Mt 28,19*]; ako stoga ti od rečenih krivovjernih ... ispovijede da su možda kršteni samo u ime Gospodinovo, njih ćeš, kada dođu u katoličku vjeru, bez ikakve dvojbe neizvjesnosti krstiti u ime svetog Trojstva. Ako pak ... jasnom ispovijeđu izjave da su bili kršteni u ime Trojstva, požurit ćeš se da ih samo milošću pomirbe pridružiš zajamčenoj katoličkoj vjeri.

446: Pismo "Adeone te" biskupu [Ivanu], početak 559

Izd.: Gassé-Battle, na *441 nav. mj., 111 si (= Pismo 39) / S. Lovvenfeld, *Epistulae Pontificum Romanorum ineditae* (Leipzig 1885) 15 si (= br.28; = *Collectio Britannica*, Pelagius, Pismo 26). - *Reg.:* JR 998 s dodatcima; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 547.

Nužnost jedinstva s Apostolskom stolicom

Zar si se ti, koji stojiš na najvišem stupnju svećeništva, toliko prevario o istini 446 katoličke Majke, da nisi odmah uočio da si otpadnik kada si se odijelio od Apostolske stolice? Zar ti, koji si postavljen da propovijedaš narodima, nisi čitao o prvaku apostola na kojem je Krist, naš Bog, utemeljio Crkvu i to na takvom temelju daje vrata paklena neće moći nadvladati (u borbi) protiv nje [*usp. Mt 16.18*]? A ako si čitao, što si mislio, gdje bi mogla biti Crkva osim u njemu u kojem jedinom se nalaze sve Apostolske stolice, kojima je, kao i onom koji je primio ključeve, podijeljena vlast vezati i razrješivati? Ono stoje najprije želio dati jednom, dao je svima, te je prema blaženom mučeniku Ciprijanu, koji tako tumači taj navod, (htio) pokazati da

je Crkva¹ jedna. Kuda si ti, do sada najdraži u Kristu, lutao odijeljen od nje, ili u što si polagao nadu svog spasenja?

447: Pismo "Relegentes autem" patriciju Valerijanu, ožujak ili početak travnja 559.

*Izd: Gassé-Batlle, na 441°. nav. mj. 158 (= Pismo 59) / PL 69.413B / djelomice: Gracijan, *Decretum*, dio I., dist.17, pogl.4 (Frdb 1,51). - Reg.: JR 1018; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 553-555 (= *Collectio Britannica*, Pelagius, Pismo 46).*

Papa kao tumač saborskih dekreta

447 Niti je ikada bilo, niti će biti dozvoljeno da se sastane partikularna sinoda kako bi donijela sud o općem saboru. Nego koliko god se puta nekima rodila sumnja o općem saboru, ili su se oni što žele spas svoje duše svojevrijedno utjecali Apostolskoj Stolici kako bi dobili obrazloženje za ono što ne razumiju, ili ako su možda... postali tako tvrdoglavi i tvrdokorni da nisu željeli biti poučeni, njih trebaju apotolske Stolice ili na bilo koji način privući spasenju, ili da ne bi postali na propast drugima, treba ih po svjetovnoj vlasti pritisnuti prema kanonima².

IVAN III.: 17. srpnja 561. - 13. srpnja 574.

451-464: 1. sinoda u BRAGI (Portugal), započela 1. svibnja 561.: anateme protiv priscilijanaca i dr.

Ona se pogrešno smatra i kao 2. sinoda u Bragi. Nakon preuzimanja ispovijesti i kanona 1. sinode u Toledu (*188-208) onaj je dodala sljedeća poglavlja.

Izd.: Bruns 2,30 si / MaC 9.774C-775A / HaC 3.348B-349D / KUA 36-38 / Hn § 176 / CdLuc 823-825 / CVis 67-69.

Trojstvo i Krist

451 1. Tko ne ispovijeda da su Otac i Sin i Duh Sveti tri osobe jedne biti i moći i vlasti, kao što uči katolička i apostolska Crkva, nego kaže da su (oni) samo jedna i samotna osoba, tako daje isti onaj Otac koji je Sin i isti daje i Tješitelj Duh, kao što su govorili Sabelije i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom.

*446 Usp. Ciprijan, *De catholicae Ecclesiae unitate* 4 (M.Bevenot: CpChL 3 [1972] 251 si / CSEL 3,212 si).

*447 Sinoda u Antiohiji 341, kan.5, citiran na Kalcedonskom saboru, 4. zasjedanje (ACOE 2/1/11,118, br. 90 grčki; 2/III/11,124 latinski prijevod).

2. Tko osim svetog Trojstva uvodi druga, neznam koja, imena božanstva govoreći da u samom božanstvu postoji trojstvo trojstva, kao što su govorili gnostici i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **452**

3. Tko kaže da Sin Božji, naš Gospodin, nije postojao prije nego li je rođen od Djevice, kao što su govorili Pavao Samozatski, Fotin i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **453**

4. Tko uistinu ne štuje Kristovo rođenje po tijelu, nego se pravi da ga štuje pošteći u taj dan i u nedjelju, jer ne vjeruje da je Krist rođen u pravoj ljudskoj naravi, kao što su govorili Cerdon, Marcion, Manihej i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **454**

Stvaranje i upravljanje svijetom

5. Tko vjeruje da su ljudske duše ili anđeli nastali iz Božje biti, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **455**

6. Tko kaže da su ljudske duše ranije sagriješile u nebeskom boravištu i da su zato bačene na zemlju u ljudska tijela, kao što kaže Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **456**

7. Tko kaže da đavao ranije nije bio dobri anđeo stvoren od Boga, te da njegova narav nije bila Božje djelo, nego kaže daje on proizišao iz kaosa i mraka te da nema nekog svog začetnika, nego daje on počelo i supstancija zla, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, naka bude kažnjen anatemom. **457**

8. Tko vjeruje daje đavao na svijetu stvorio neka stvorenja i da sam đavao vlastitom moću stvara gromove i munje i oluje i sušu, kao što je kazao Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **458**

9. Tko vjeruje da su ljudske duše i tijela vezane sudbinskim zvijezdama, kao što su govorili pogani i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **459**

10. Tko vjeruje da je dvanaest zvjezdanih znakova, koje običavaju promatrati astrolozi, raspoređeno prema pojedinim dijelovima duše ili tijela i da su oni pripisani imenima patrijarha, kao stoje govorio Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **460**

11. Tko osuđuje ženidbe ljudi i zgraža se nad rađanjem djece, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom. **461**

- 462 12. Tko kaže daje oblikovanje ljudskog tijela tvorevina đavla i da se začeca u utrobama majki oblikuju djelovanjem demona, zbog čega i ne vjeruje u uskrsnuće tijela, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, naka bude kažnjen anatemom.
- 463 13. Tko kaže da stvaranje čitavog tijela nije djelo Božje nego zlih anđela, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom.
- 464 14. Tko mesna jela, koja je Bog dao na uporabu ljudima, smatra nečistima i ne suzdržava se od njih radi kroćenja svog tijela, nego zato jer ih smatra nečistima tako da neće okusiti niti povrće kuhano s mesom, kao što su govorili Manihej i Priscilijan, neka bude kažnjen anatemom.

BENEDIKT I.: 2. lipnja 575. - 30. srpnja 579.

PELAGIJE II.: 26. studenog 579. - 7. veljače 590.

468-469: Pismo "*Dilectionis ves/rae*" odijeljenim biskupima Istre, god. 585. ili 586.

Izd.: ACOe 4/11,11027-11126 / L.M.Hartmann: MGH Epistulae II44739-44834 / PL 72,713B-714C (= Pismo 4) / MaC 9,898A-899A. - *Reg.:* JR 1055.

Nužnost jedinstva s Rimskom stolicom

- 468 Iako je na (temelju) riječi u svetom Evanđelju jasno na čemu je utemeljena Crkva, poslušaj mo ipak Stoje odredio blaženi Augustin sjećajući se te Gospodinove riječi. On naime kaže daje na onima utemeljena Božja crkva za koje se zna da po nasljeđivanju predstojnika predsjedaju apostolskim Stolicama, i svatko tko se odijelio od zajedništva i autoriteta tih Stolica, pokazuje daje u raskolu. I kasnije (kaže) ovo: "Postavljen vani bit ćeš mrtav i za Kristovo ime. *Među udovima Kristovim trpi za Krista vezan uz tijelo; bori se za glavu* [Nećeš biti ubrojen među Kristove udove; trpi za Krista; vezan uz tijelo, bori se za glavu]"¹.
- 469 Ali i blaženi Ciprijan... govori između ostalog ovako: "Početak proizlazi iz jedinstva a primat je dan Petru da bi se Kristova crkva i stolica pokazali kao jedno" ; i

¹ *468 Izvor nesiguran.

² *469 Ciprijan iz Kartage, *De catholicae Ecclesiae unitate* 4; umjesto "et primatus ... monstretur" ("i primat... se pokazuje") najstariji Ciprijanovi rukopisi imaju samo: "ut ecclesia Christi *ima* monstretur" ("da se Kristova crkva pokaže kao jedna") (M.Bevenot: CpChL 3 [1972] 252 / CSEL 3,213* Jusp. PL 515A); uz pitanje umetka usp. M.Bevenot, *St.Cyprian's De unitate chap.4 in the light of the manuscripts* (Analecta Gregoriana, ser. theol. 11; Rim 1937), Prilog: Skeleton texts, familia VII.

svi su pastiri, ali stado, koje apostoli pasu u jednodušnoj suglasnosti, pokazuje se kao jedno.

I malo poslije: "Zar onaj tko se ne drži tog crkvenog jedinstva misli da se drži vjere? Zar onaj tko napusti i opire se Petrovoj stolici na kojoj je sagrađena Crkva [usp. Mt 16,18] vjeruje da se nalazi u Crkvi?" ...

"Ne mogu ostati s Bogom koji nisu htjeli jednodušno ostati u Crkvi: makar oni gorjeli u plamenu predani vatri, ili (makar) položili svoju dušu bačeni zvijerima: (to) onda neće biti kruna vjere nego kazna za nevjeru, niti će (to biti) slavni svršetak, nego propast očajanja. Takav može biti ubijen, ali ne može biti okrunjen"²....

Zločin otpada je gori od onog koji su počinili oni koji su žrtvovali (poganskim bogovima); ti naime postavljeni u pokoru najobilnijim zadovoljštinama mole Boga za svoj prijestup. Tu se Crkva traži i moli a tamo se Crkvi suprotstavlja. Tu tko je pao naškodio je samo sebi, a onaj koji je želio učiniti raskol mnoge vara povlačeći ih za sobom. Tu je šteta jedne duše a tamo je opasnost mnogih. Ovaj svakako shvaća da je zgriješio te (to) žali i oplakuje; a onaj hvastajući se u svom grijehu i dopadajući se sebi u samim prijestupima odvaja djecu od majke, tjera ovce od pastira, razara Božje sakramente, i onaj koji je pao sagriješio je jednom a ovaj griješi svakodnevno. Na kraju, onaj koji je pao te kasnije pretrpi mučeništvo, može primiti obećanja kraljevstva; a ako taj bude ubijen izvan Crkve ne može dospjeti do nagrade Crkve."³

470: 3. sinoda u Toledu, započela 8. svibnja 589: Ispovijest kralja Rekareda

Pored te ispovijesti spomena su vrijedne proglašene 23 *anate* protiv arijanskog krivovjerja i "*Filioque*" umetnut u Carigradski obrazac vjerovanja, koji se po prvi put nalazi u dokumentima te sinode (MaC 9.981D / HaC 3.472A); čini se ipak daje on ubačen, jer ganemaunekim starijim rukopisima, npr. u: Codex Lucensis (9.st): usp. J.Orlandis - D.Ramos-Lisson, *Die Synoden auf der iberischen Halbinsel bis zum Einbruch des Islam (711)* (Konziliengeschichte, niz A: Prikazi; Paderbom 1981) 109 sl, poseb. bilj. 54.

Izd: MaC 9.978C-979A / HaC 3.469D-470A / Hn § 177 / CVis 109 / CdLuc 44923-450.*

Božansko Trojstvo

Ispovijedamo da postoji Otac, koji je iz svoje biti rodio Sina sebi jednaka i suv- 470 ječna, ipak ne tako da bi on isti bio *rođen i roditelj* [rođen (i) nerođen], nego daje po osobi jedan Otac koji je rodio, a drugi Sin koji je rođen, a ipak obojica postoje u božanstvu jedne biti: Otac od kojeg je Sin, a on pak nije ni od koga drugog; Sin koji ima Oca, ali postoji bez početka i bez umanjenja u njemu (boštvu), jer je jednak i suvječan Ocu. Najednak način moramo ispovjediti i navijestiti i Duha Svetoga koji izlazi od Oca i od Sina te je s Ocem i sa Sinom jedne biti; Duh Sveti je pak treća oso-

*469 Isto 4; nasuprot "cathedram ... deserit" ("napušta ... Stolicu") nalazi se izvorni tekst: "Ecclesiae renititur" ("protivi se Crkvi") (CpChL 3,252 / CSEL 3,213. .../PL 4,516A). Isto 14 (CpChL 3,2603*3./ CSEL 3,223₅-io / PL 4,527A). Isto 19 (CpChL 3,263463^77/CSEL 3,2279-28/ PL 4.530CD; navedeno je vrlo slobodno).

ba u Trojstvu koji naime ima zajedničku Božju bit s Ocem i sa Sinom. Ovo pak sveto Trojstvo jedan je Bog Otac i Sin i Duh Sveti, i premda je njegovom dobrotom stvoreno *svako stvorenje* [čovjekova narav] (kao) dobro, ipak jer je Sin uzeo oblik ljudskog bivanja, od osuđenog pokoljenja vraćeni smo u prvotno blaženstvo.

GRGURI. VELIKI: 3. rujna 590. - 12. ožujka 604.

472: Pismo "Consideranti mini" patrijarsima, veljače 591.

Izd.: P.Evvald, *Gregorii papae Registrum epistolarum*: MGH Epistulae I (Berlin 1887) 36is>-37i (= *Registrum epistolarum* I 24) / D.Norberg: CpChL 140 [1982] 32 (= *Registrum epistolarum* 124) / PL 77, 478A-C (= *Registrum epistolarum* 125)/Gracijan, *Decretum*, p.L, dist.15, c.2 (Frdb 1,35 sl).-*Reg.:* JR 1092.

Autoritet općih sabora

472 ... Izjavljujem da kao što prihvaćam i poštujem četiri knjige svetog Evandjelja isto tako (prihvaćam i poštujem) četiri sabora: naime punom pobožnošću prihvaćam i potpunim odobravanjem čuvam nicejski (sabor) na kojem je razoreno izopačeno Arijevo učenje; i carigradski na kojem je pobijedena zabluda Eunomija i Macedonija, i Prvi efeški na kojem je osuđeno Nestorijevo bezboštvo, i kalcedonski na kojem je odbačena izopačenost Eutiha i Dioskura: na njima se naime, kao na četverougao- nom kamenu, uzdiže ustroj svete vjere i opstoji (ustroj) svekolikog života i djelovanja; tkogod se ne pridržava njihove čvrstoće nalazi se izvan zgrade, makar mislio daje kamen (temeljac).

Jednako poštujem i peti sabor na kojem je odbačeno pismo puno zablude koje se naziva Ibasovo, a pobijeđen je i Teodor [*Mopsuestijsfci*] koji je upao u bezbožnu ne- jeru razdvajajući osobu Posrednika (između) Boga i čovjeka u dvije hipostaze, a od- bacuju se i Teodoretovi spisi, izneseni ludom odvažnošću a pobijeni vjerom blaženog Ćirila¹.

Odbacujem i sve osobe koje spomenuti poštovani sabori odbacuju i prihvaćam sve koje oni poštuju; budući da su oni utemeljeni na općoj suglasnosti, sebe ruši a ne njih tko se usuđuje odrješivati one koje oni osuđuju, ili osuđivati one koje su oni odrješili. Tkogod pak drugačije misli neka bude kažnjen anatemom.

473: Pismo "O quam bona" biskupu Virgiliju iz Arlesa, 12. kolovoza 595.

Potpuno slična pisma o Simomji uputio je Grgur I. biskupima u Grčkoj i u Epiru (*Registrum epi- stolarum* V 63 i VI 7 MGH, = V 58 i VI 8 *Editio Maurina*, PL; JR 1379 1383).

*472 Usp. neodlučnu osudu Teodoreta i Ibasu na kalcedonskom saboru kod Viglija i Pelagija I. (*300° 416° 444).

Izd.: MGH Epistulae 1369n-2j (= *Registrum epistolarum* V 58) / CpChL 140,355 si (= *Registrum epistolarum* V 58) / PL 77.783B-784A (= *Registrum epistolarum* V 53) / BullTau 1,164ab / BullCocq 1,98b. - Gracijan, *Decretum*, p. II, cs.1, q.1, cl 17 (Frdb 1,403 si) navodi Pismo JR 1379. - Reg.: JR 1374.

Simonija

... Doznao sam da u područjima Galije i Germanije nitko ne dolazi do svetog reda bez odgovarajućeg darivanja. Ako je tako, govorim plaćući i obznanjujem uzdišući, ako ja naime svećenički stalež iznutra pao, neće dugo moći stajati niti izvana. Znamo naime iz Evanđelja što je sam naš Spasitelj učinio, kad je ušavši u hram isprevrtao stolove prodavača golubova [*usp. Mt 21,12*]. Prodovati golubove naime znači uzimati materijalnu korist za Duha Svetoga, koga svemogući Bog kao sebi istobitnoga podaruje ljudima polaganjem ruku. Što slnedi iz tog zla već se naslućuje iz onoga što sam ranije kazao; jer koji su se usudili u hramu Božjem prodavati golubove, njihovi su stolovi srušeni po Božjem sudu. 473

Ova se naime zabluda sve više širi među podređenima. Onaj naime, koji je doveden u čast svetog [reda], bit će spremniji drugima prodati stoje kupio, jer je već na početku iskvaren u samom svom korijenu. A gdje je ono stoje napisano: "Besplatno primiste, besplatno dajte" [*Mt 10,8*]? Budući daje prvo krivovjerje protiv Crkve bilo krivovjerje simonije, zašto se ne razmisli, zašto se ne vidi, da se onoga koga se redi za plaću unapređuje da bude krivovjernik?

474-476: Pismo "Sicut aqua" patrijarhu Eulogiju iz Aleksandrije, kolovoz 600.

Izd.: L.M.Hartmann: MGH Epistulae II (Berlin 1899) 257^b-25 35-25813 (= *Registrum epistolarum* X 21)/D.Norberg: CpChL 140A [1982] 853-855(=*Registrum epistolarum*X21)/PL77.1097A-1098C (= *Registrum epistolarum* X 39). - Reg.: JR 1790.

Kristovo znanje (protiv agnoeta)

O onome... stoje napisano, da "o onom danu i času... ni anđeli na nebu, ni Sin" ne znaju [*usp. Mk 13,32*], Vaša je svetost sasvim ispravno shvatila, najsigurnije je naime da se to ne odnosi na istog Sina ukoliko je glava, nego na tijelo njegovo što smo mi. Augustin se o toj stvari na mnogo mjesta ... služi takvim smislom . 474

A on kaže i drugo, što se može razumjeti o istom Sinu; svemogući Bog naime govori katkada na ljudski način, kao što kaže Abrahamu: "Sada sam spoznao da se bojiš Boga" [*usp. Post 22,12*] ne kao daje on tada spoznao da se boji Boga, nego jer je tada istom Abrahamu dao da spozna da se boji Boga. Kao što naime i mi neki dan (zovemo) radosnim, ne kao da bi sam dan bio radostan, nego jer nas čini radosnima,

*474 Usp. npr. Augustin, *Enarrationes in Psalmos* 6 [pri retku 1] (E.Dekkers - J.Fraipont: CpChL 38 [1956] 27); *De diversis quaestionibus LXXXIII libri*, q. 60 65 (A.Mutzenbecher: CpChL 44A [1975] 119 147-149/PL 40,48 59 sl); *De Trinitate* 112 (W.J.Mountain - Fr.Glorie: CpChL 50 [1968] 61-68 / PL 42,836-840).

475 tako i svemogući S in kaže da ne zna dan, jer čini da ga mi ne znamo, a ne jer ga on ne zna, nego jer niti najmanje ne dopušta da on bude poznat.

Zato se i kaže da zna samo Otac, jer Sin istobitan s njim ima po svojoj naravi, po kojoj je iznad anđela, da zna ono što ne znaju anđeli. Stoga se može točnije razumjeti i to, jer je utjelovljeni Jedinorođenac, koji je za nas postao savršeni čovjek, u ljudskoj naravi zna za dan i čas suda, ali ipak to nije iz ljudske naravi. Dakle, stoje znao u njoj nije znao iz nje, jer Bog koji je postao čovjekom znao je dan i čas suda po snazi svog boštva....

I tako je zaniijekao da ima znanje koje iz ljudske naravi nije imao, i po kojoj je s anđelima bio stvorenje, i njega (to znanje) nije imao kao ni anđeli koji su stvorenja. Dakle dan i čas suda znade Bog i čovjek, ali zato jer je Bog čovjek.

476 To je vrlo očita stvar za svakoga tko nije nestorijevac, jer on nikako ne može biti agnoeta. Onaj naime koji priznaje da se utjelovila sama Božja mudrost, u kojem bi smislu mogao reći: postoji nešto što Božja mudrost ne zna? Napisano je: "U početku bijaše Rječ i Rječ bijaše u Boga i Rječ bijaše Bog: Sve postade po njoj" [Iv 1,1-3]. Ako je sve, onda je bez sumnje i dan i čas suda. Tko bi dakle bio tako lud da bi se usudio reći: Rječ Očeva je učinila nešto što ne zna? Napisano je također: Isus je znao da mu je Otac sve dao u ruke [Iv 13,3]. Ako je sve, onda je sigurno i dan i čas suda. Tko bi dakle bio tako bezuman da bi kazao, daje Sin primio nešto u ruke što ne zna?

O onom pak mjestu u kojem kaže ženama o Lazaru: "Kamo ste ga položili?" [Iv 11,34], mi točno isto mislimo što ste i vi mislili, jer ako niječu daje Gospodin znao gdje je Lazar bio sahranjen, te daje zbog toga pitao, morali bi bez sumnje izjaviti da Gospodin nije znao na kojem su se mjestu Adam i Eva sakrili poslije grijeha, jer on u raju kaže: "Adame, gdje si?" [usp. Post 3,9], ili kad je ukorio Kaina govoreći: "Gdje je tvoj brat Abel?" [Post 4,9]. Ako on to nije znao, zastoje odmah dodao: "Krv tvoga brata sa zemlje više k meni"?

477: Pismo "*Litterarum tuarumprimordia*" biskupu Serenu iz Marseillea, listopad 600.

Njemu je u srpnju 599. prethodilo kraće pismo biskupu Serenu o istom predmetu (*Registrum epistolarum* IX 208 MGH, = IX 105 PL).

Izd.: MGH Epistulae II 2707-i* 271i5-u (= *Registrum epistolarum* XI10) / CpChL 140A.873-875 (= *Registrum epistolarum* XI 13)/PL77,1128BC 1129C (= *Registrum epistolarum* XI13)/Gracijan *Decretum*, p. III, dist.3, c.27 (Frdb 1,1360). - Reg.: JR 1800.

Pravo vjernika na štovanje slika svetaca

477 Javljen... nam je da... si ti razbio slike svetaca navodno s ovom isprikom da se njima ne bi smjelo klanjati. I mi doduše sasvim odobravamo što si zabranio klanjati im se, ali te koristimo što si ih razbio.... Jedno je naime klanjati se slici, a drugo je nau-

čiti preko slike povijest (onoga) što bi trebalo štovati. Naime, ono što naobraženima znači pismo to nenaobraženom pruža promatranje slike, jer u njoj nenaobraženi vide što bi trebali slijediti i u njoj čitaju oni koji su nepismeni; zato posebno (nenaobraženom) puku slika zamjenjuje Čitanje....

Nemoj nikako zabranjivati ako netko želi praviti slike, a izbjegavaj pak na svaki način klanjanje slikama. Neka tvoje bratstvo brižno opominje da (ljudi) iz gledanja povijesti zadobiju žar skrušenosti, te da ponizno padnu ničice samo kod klanjanja svemogućem svetom Trojstvu.

478-479: Pismo "*Quia caritati nihil*" biskupima Iberije (Gruzije),
oko 22. lipnja 601.

Izd. [*478; 479]: MGH Epistulae II 325io-25 327*.i2 326,7-327« (= *Registrum epistolarum XI 52*) / CpCril40A,952-955(= ^egis?r««epMto/arM«XI52)/PL77,1205A-1206A1207A1207D-1208B (= *Registrum epistolarum XI 67*). - [Samo *478]: Gracijan, *Decretum*, p. III, dist.4, c. 44 84 (Frdb 1,1380 1390). - Reg.: JR 1844.

Krštenje i sveta ređenja krivovjernika

Doznali smo iz starih uredaba otaca, kad se oni koji su u krivovjerju bili kršteni u ime Trojstva vraćaju k Svetoj crkvi, pozivaju se u krilo majke Crkve ili pomazanjem krizme, ili polaganjem ruku ili samo ispoviješću vjere. Tako Zapad arijevece za ulazak u Katoličku crkvu vraća polaganjem ruku, Istok pak pomazanjem svete krizme. Monofizite pak i druge, prima samo pravom vjeroispoviješću, jer sveto krštenje koje su primili kod krivovjernika tada dobiva u njima snagu očišćenja kad oni polaganjem ruku prime Duha Svetoga, ili kada se oni ispoviješću prave vjere pridružuju udovima Svete i sveopće crkve. 478

Oni pak krivovjernici koji nisu bili kršteni u ime Trojstva kao bonosijanci i katarizani, jer oni ne vjeruju u Gospodina Krista, a ovi izopačenim osjećajem vjeruju daje Duh Sveti neki zli Čovjek Montan,... bivaju kršteni kada dolaze Svetoj crkvi, jer ono nije bilo krštenje, budući da oni -nalazeći se u zabludi- nisu primili (krštenje) u ime svetog Trojstva. To se ne može zvati niti ponovnim krštenjem jer, kao stoje rečeno, ono nije niti podijeljeno u ime Trojstva....

Neka dakle vaša svetost bez ikakve sumnje njih [*tj. obraćene nestorijance*] primi u svoju zajednicu, poštujući njihova ređenja, kako biste ih otrgli iz ralja starog neprijatelja, ne postavljajući -po vašoj dobroti- nikakave zapreke ili poteškoće zbog njihovih vlastitih ređenja.

Trenutak hipostatskog sjedinjenja

Nije naime prije bilo začeto u krilu Djevice a poslije je božanstvo došlo u 479 tijelo; nego, čim je Riječ došla u krilo, odmah je Riječ postala tijelom, sačuvavši

snagu vlastite naravi.... I nije (Krist) prije bio začet a potom pomazan; nego biti zač-
et po Duhu Svetom od tijela Djevice je bilo isto što i biti pomazan od Duha Svetoga.

480: Pismo "*Qui sincera*" biskupu Pashaziju iz Napulja, studeni 602.

Izd.: MGH Epistulae II383 (= *Registrume epistolarum* X^m 15)/CpChL 140A, 1013 si (^*Regi-
strum epistolarum* XIII113) / PL 77.1267C-1268B (= *Registrum epistolarum* XIII112) / Gracijan, *De-
cretum*, p. I, dist.45, c.3 (Frdb 1,160 si). - *Reg.:* JR 1879.

Snošljivost prema vjerskom uvjerenju drugih

480 Koji bi u iskrenoj namjeri željeli privesti strance kršćanskoj religiji, pravoj vje-
ri, trebaju nastojati (to postići) blagošću, ne strogošću, kako poteškoće ne bi odvratile
one čiji bi duh mogao biti privučen jasnim obrazloženjem. Koji naime drugačije
rade, i njih pod ovim izgovorom žele odbiti od uobičajenog vršenja njihovog običaja,
dokazuju da više teže za svojim interesima nego li za Božjim. Židovi naime koji
stanuju u Napulju žalili su nam se tvrdeći, da ih neki nerazumno nastoje spriječiti u
slavljenju njihovih blagdana, jer da njima nije dozvoljeno slaviti svečanosti svojih
blagdana, kao što im je do sada, i njihovim predima mnogo vremena ranije, bilo doz-
voljeno slaviti i obdržavati ih. Ako je pak to zaista tako, čini se da se oni trude oko
nevažnoga. Naime kakva je korist ako bi im se to branilo suprotno dugotrajnomo obi-
čaju, ako im to ništa ne bi pomoglo za vjeru i za obraćenje? Ili zašto bismo zidovima,
koji moraju obdržavati svoje svečanosti, postavljali pravila, ako ih time ne možemo
pridobiti?

Dakle, treba nastojati, kako bi nas više zaželjeli slijediti potaknuti razumom i
blagošću, a ne da bježe (od nas), kako bismo ih, uz pomoć Božju, mogli privesti u
krilo majke Crkve pokazujući im iz njihovih Knjiga ono o čemu govorimo. Tako ih
tvoje bratstvo, koliko to bude moglo uz pomoć Božju, treba upozorenjima zapaliti
na obraćenje, i neka nikako ne dozvoli da ih se uznemiruje u njihovim svečanostima,
nego neka imaju neograničeno dopuštenje da obdržavaju i slave sve svoje svečano-
sti i blagdane, kao i do sada

SABINUAN: 13. rujna 604. - 22. veljače 606.

BONIFACIJE III.: 19 veljače - 12 studenog 607.

BONIFACIJEIV.: 25. kolovoza 608. - 8. svibnja 615.

DEUSDEDIT (ADEODAT I.): 19. listopada 615. - 8. studenog 618.

BONIFACIJEV.: 23. prosinca 619. - 25. listopada 625.

HONORIJE I.: 27. listopada 625. - 12. listopada 638.

485-486: 4. sinoda u TOLEDU, započeta 5. prosinca 633.: Poglavlje

Sažetak vjerovanja ove sinode zavisi prije svega o sažetku vjerovanja "*Fides Damasf*" i "*Quicumgue*" (*71 si 75 si).

Izd. [*485; 486]: Bruns 1,221; 1,228 / MaC 10.615C-616B; 10.624AB / HaC 3.578E-579C; 3.584C/CdLuc498sl;511/CVis 187si; 198.-[samo *4SJ]:Hn§ 179.-[samo *45<5]:EnchBbr.34.

Trojstveno-kristološki sažetak vjerovanja

(pogl. 1) Prema božanskom Pismu i učenju koje smo primili od svetih otaca, 485
ispovijedamo Oca i Sina i Duha Svetoga jednog boštva i naravi; vjerujući u Trojstvo različito u osobama, naviještajući jednost u boštvu, niti miješamo osobe niti dijelimo narav. Kažemo da Otac nije ni od koga stvoren niti rođen, da Sin nije stvoren od Oca nego rođen, a Duh Sveti nije niti stvoren niti rođen, ispovijedamo da on proizlazi od Oca i Sina, a daje naime sam Gospodin naš Isus Krist, Božji Sin i stvoritelj svega, rođen iz supstancije Očeve prije vjekova, daje u posljednje vrijeme sišao od Oca za otkupljenje svijeta, koji nikada nije prestao biti s Ocem; utjelovio se naime od Duha Svetoga i svete i slavne Bogorodice djevice Marije, i samo (on) je rođen od nje; isti Krist Gospodin Isus, jedan od svetog Trojstva, uzeo je po duši i po tijelu potpunog čovjeka bez grijeha, ostajući što je bio i uzevši što nije bio, jednak Ocu po boštvu, manji od Oca po čovještvu, zadržavši u jednoj osobi vlastitosti obiju naravi; u njemu su naime dvije naravi, Bog i čovjek, ali nisu dva sina niti dva boga, nego jedna te ista osoba u obje naravi; izabrao je trpljene i smrt za naše spasenje ne u snazi boštva nego u slabosti čovještva, sišao je nad pakao da oslobodi svete koji su tamo zadržani, te je uskrsnuo pobijedivši vlast smrti; zatim je uzet na nebesa i doći će u budućnosti suditi žive i mrtve; očišćeni njegovom smrću i krvlju stekli smo oprostjenje grijeha, da bi nas on uskrsnio u posljednji dan u tijelu u kojem sada živimo i u onom obliku u kojem je uskrsnuo sam Gospodin, da od njega jedni za svoje zasluge prime vječni život a drugi za grijeha osudu (na) vječnu muku.

To je vjera Katoličke crkve, tu ispovijest čuvamo i držimo, i tkogod je bude veoma čvrsto čuvao, imat će vječni život.

Ivanovo Otkrivenje kao knjiga Sv. Pisma

(pogl. 17) Autoritet mnogih sabora i sinodalni dekreti svetih rimskih predstojnika 486
pripisuju knjigu Otkrivenja evanđelisti Ivanu i odredili su daje treba prihvatiti među božanske knjige. Budući pak da ima mnogo njih koji ne prihvaćaju njezin autoritet i preziru naviještati je u Božjoj crkvi; ako je netko ponovno ne bude prihvatio i ne bude je naviještao na misama u Crkvi od Uskrsa do Duhova, bit će kažnjen osudom izopćenja.

487: Pismo "Scripta fraternitatis" patrijarhu Sergiju iz Carigrada, god. 634.

Povodom tog i sljedećeg pisma postavlja se pitanje pravovjerja Honorija I., kojeg je 3. carigradski sabor na svojoj 13. sjednici od 28. ožujka kaznio anatemom (*550 si). Pismo "Scripta fraternitatis", pročitano je na 12. saborskoj sjednici, a sljedeće na 13. sjednici, na latinskom izvornom tekstu. Sporno je da li je kod nas sačuvani tekst originalni tekst na latinskom (tako H.Quentin, *Note sur les originaux latins de lettres des papes Honorius, S.Agathon, et Leon II. relatives a Monothelisme* [Rim 1920] ili se radi o povratnom prijevodu iz grčkog. Grčki tekst Pisma izdao je G.Kreuzer, *Die Honoriusfrage ...* (Papste und Papsttum 8; Stuttgart 1975) 32-46 (ovdje 33-42).

Id.: MaC 11.538D-542D / HaC 3.1319B-1322E / PL 80,471B-473C (= Pismo 4). - *Reg.:* JR 2018.

Dvije volje i djelovanja u Kristu

487 Pod vodstvom Božjim doći ćemo do mjerila prave vjere, koju su apostoli kao nit (vodilju) širili iz Svetog Pisma: ispovijedajući daje Gospodin Isus Krist, posrednik između Boga i ljudi [*usp. 1 Tim 2,5*], činio božanske (stvari) posredstvom čovječtva koje je s Riječi Božjom bilo naravno (*grčki:* po hispostazi] sjedinjeno, i da je isti ljudske (stvari) radio po tijelu, koje je na neizreciv i jedinstven način bilo uzeto, koje je *tajnovito* [*grčki:* nepodvojeno], nepomiješano i nepovratno ispunjeno boštvom tako naime, da se uz udivljenje duha saznaje da se [*tijelo koje može trpjeti s božanstvom*] čudesno sjedinjuje, dok ostaju različitosti obiju naravi....

Stoga i mi ispovijedamo jednu volju Gospodina našeg Isusa Krista, jer je naime, božanstvo uzelo našu narav, a ne grijeh; onu naime (narav) koja je stvorena prije grijeha, a ne onu koja je iskvarena poslije prijestupa. Krist naime... začet bez grijeha po Duhu Svetom, također je i rođen bez grijeha od svete i bezgrješne Djevice Bogorodice, ne doživjevši nikakvu zarazu s iskvarenom naravi.... Naime u (njegovim) udovima nije drugi zakon ili drugačija volja niti (volja) suprotna Spasitelju, jer je on rođen iznad zakona ljudskog postojanja. ...

Sveto Pismo je puno i dokazuje vrlo obilno, daje Gospodin Isus Krist, Sin i Riječ Božja, "po kojoj sve postade" [*Iv 1,3*], on sam jedini izvoditelj božanskog i ljudskog. Da li se pak zbog djela boštva i čovječtva treba govoriti ili podrazumijevati o jednom ili o dva djelovanja, to se ne mora nas ticati; prepuštamo to gramatičarima koji običavaju maloj djeci prodavati neobično izvedene nazive. Mi pak iz Svetog Pisma nismo doznali o jednom ili o dva djelovanja Gospodina Isusa Krista i njegova Svetog Duha, nego smo saznali o mnogostrukom djelovanju.

488: Pismo "Scripta dilectissimi filii" Sergiju iz Carigrada, godine 634.

Prema C.Silva Tarouca pismo nije autentično: Greg 12 (1931) 44-46.

Id.: MaC 11,579D-582A / HaC 3.1351E-1354B / PL 80,475A-C (= Pismo 5). - *Reg.:* JR 2024 s dodacima.

Dva djelovanja u Kristu

... Što se tiče crkvenog nauka, koji trebamo držati i naviještati, zbog nepoučeno- 488
sti ljudi i da se izbjegn timerazmrsive dvojbe pitanja ne trebamo utvrđivati da li su
u posredniku između Boga i ljudi jedno ili dva djelovanja, nego moramo ispovijeda-
ti da su obje naravi u jednom Kristu spojene naravnim jedinstvom, (u kojem) svaka
djeluje i djelotvorna je u vezi s drugom i to tako da Božja narav radi stoje Božje a
ljudska narav izvodi djela tijela: mi naučavamo da se nije niti podvojeno, niti pomi-
ješano, niti izmjenjivo Božja narav pretvorila u čovjeka, niti ljudska (narav) u Boga:
nego ispovijedamo da su razlike naravi neokrnjene....

Odstranjajući dakle ... sablazan novotarijskih ideja mi propovijedajući ne bi-
smo trebali utvrđivati da li (u Kristu) postoje jedno ili dva djelovanja, nego trebamo
kao istinito ispovijedati da za jedan, kako neki kažu, čin postoji jedan izvoditelj
Krist Gospodin u obje naravi: a za dva djelovanja treba odstraniti pojam dvostrukog
djelovanja, nego treba radije s nama naviještati da su u osobu Jedinorođenca Boga
Oca nepomiješano, nepodijeljeno i neizmjenjivo uzete dvije naravi tj. (narav) boštva
i tijela, radeći svaka svoje.

490-493: 6. sinoda u TOLEDU, započeta 9. siječnja 638.

Izd.: Bruns 1,250 si / MaC 10.661D-663B / HaC 3.601D-603A (= Pogl.1) / Hn § 180 / CdLuc
553,-555. / CVis 233-235.

Trojstvo i Sin Božji, utjelovljeni Spasitelj

Vjerujemo i ispovijedamo, da je presveto i svemoguće Trojstvo, Otac i Sin i 490
Duh Sveti, samo *jedan Bog* ne *samotan, jedne* biti, snage, moći, veličanstva ijedne
naravi, neodvojivo različit u osobama, bitno isti u naravi boštva, stvarateljici sviju
stvari; daje Otac nerođen, nestvoren, izvor i ishodište cijelog boštva; daje Sin od
Oca bez početka rođen izvan vremena, prije svakog stvorenja; naime, niti je Otac
ikada postojao bez Sina, niti Sin bez Oca, ali ipak Bog Sin od Boga Oca, ne Bog
Otac od Boga Sina, Otac Sinovljeva ne Bog Sinovljeva; on pak Sin Oca i Bog je od
Oca, u svemu suvječan Ocu, pravi Bog od pravoga Boga; da Duh Sveti pak nije niti
rođen niti stvoren, nego izlazeći od Oca i Sina, on je Duh obojice; i po tome su biv-
stveno jedno, jer (on) jedan proizlazi od obojice. U tom pak Trojstvu toliko je jedin-
stvo naravi da nema mnoštva i da se održava jednakost, te ona nije manja u
pojediniim osobama nego li u svima, niti je veća u svima nego li što ostaje u pojedini-
ma.

Od tih dakle triju osoba samo za Sina kažemo da je za otkupljenje ljudskog 491
roda, da (nas) oslobodi od krivnje grijeha koju smo izvorno naslijedili po Adamovoj
neposlušnosti i po svojoj slobodnoj volji, izišao iz tajnovitosti i skrovitosti Oca i
uzeo od svete i uvijek djevice Marije čovjeka bez grijeha, kako bi isti Sin Božji i

Očev bio Sin čovječji, potpun Bog i potpun čovjek, da bi bio čovjek i Bog u jednom Kristu, u dvije naravi a u osobi jedan, tako da Trojstvu ne bi došlo "četvorstvo", kad bi u Kristu i osoba bila udvostručena. Dakle od Oca i Duha Svetoga neodvojivo različiti po osobi a od uzetog čovjeka pak po naravi; tako je s tim istim čovjekom jedan po osobi, s Ocem i Duhom Svetim (jedan) po naravi, te kao što smo rekli, iz dvije naravi ijedne osobe jedan je Gospodin naš Isus Krist, po naravi boštva jednak Ocu, po naravi sluge manji od Oca; o tome naime (govori) njegova riječ u psalmu [22,11]: "Od krila moje majke ti si moj Bog". Naime, rođen od Boga bez majke, jedini je rođen od djevice bez oca, "Riječ tijelom postade i nastani se među nama" [Iv 1,14]; i premda je čitavo Trojstvo sudjelovalo u oblikovanju uzetog čovjeka, jer je djelovanje Trojstva nerazdvojivo, ipak je on sam uzeo čovjeka u jedinstvo osobe, ne u sjedinjenost naravi, u ono stoje svojstveno Sinu a ne u ono stoje zajedničko Trojstvu; jer daje on uzajamno pomiješao narav čovječstva i boštva, čitavo bi Trojstvo uzelo tijelo, budući daje poznato daje narav Trojstva *jedna*, ali ne i osoba.

492 Taj je dakle Gospodin Isus Krist poslan od Oca, primivši što nije bio a ne izgubivši stoje bio, nepovrediv u svome smrtnu u našem, došao je na ovaj svijet spasiti grješnike i opravdati one koji vjeruju, činio je i čudesa, predan je poradi naših grijeha, umro je radi naše zadovoljštine, uskrsnuo radi našeg opravdanja, njegovom smo modricom iscijeljeni [Iz 53,5], njegovom smo smrću pomireni s Bogom Ocem, njegovim smo uskrsnućem uskrsli; njega također očekujemo da će doći na kraju vjekova, te će s uskrsnućem svijuu podijeliti svojim najpravednijim sudom pravednima nagrade a bezbožnima kazne.

493 Vjerujemo također da je Katolička crkva, bez ljage u djelu i bez mane u vjeri [usp. Ef5,23-27], njegovo tijelo, te da će imati kraljevsku vlast sa svojom svemoćom Glavom, Kristom Isusom, nakon što se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost i (ovo) smrtno u besmrtnost [1 Kor 15,53] "kako bi Bog bio sve u svemu" [ondje 15,28].

Tom se vjerom čiste srca [usp. Dj 15,9], njome se iskorjenjuju krivovjerja, u njoj se hvali čitava Crkva, ona već smještena u kraljevstvo nebesko i ona koja se nalazi na ovom svijetu, i nema spasenja u drugoj vjeri: "Nema uistinu pod nebom drugog imena dana ljudima po kojem se možemo spasiti" [Dj 4,12].

SEVERIN: 28. svibnja - 2. kolovoza 640.

IVAN IV.: 24. prosinca 640. - 12. listopada 642.

496-498: Pismo "*Dominus qui dicit*" caru Konstantinu IH.
(Obrana pape Honorija), proljeće 641.

Radi se o povratnom prijevodu iz grčkog; latinski izvornik je izgubljen.

Izd. PL 80.603B-606B; 129.562C-565C (= Anastasius Bibliothecarius, *Collectanea ad Johannem diaconum*) / MaC 10.683B-685E / HaC 3.611A-613C.-Reg.: CIPL 1729; JR 2042.

Značenje Honorijevih riječi o dvije volje

Patrijarha Sergije, časne uspomene, obavijestio je spomenutog prvosvećenika grada Rima, svete uspomene [*Honorija*], kako neki govore da u našem Spasitelju Gospodinu Isusu Kristu (postoje) dvije suprotne volje; kad je spomenuti papa to saznao, odgovorio mu je, kao stoje naš Spasitelj jedan i jedinstven, tako je i čudesno začet i rođen iznad svakog ljudskog bića. Temeljem svoje svete i povjerene mu ovlasti učio je, kao stoje naš Otkupitelj potpun Bog tako je i potpun čovjek: kako bi rođenjem bez ikakvog grijeha obnovio ono stoje prvi čovjek izgubio prijestupom, plemenito porijeklo prve slike. Rođen je dakle drugi Adam, koji nije imao nikakvog grijeha niti po rođenju niti po ophođenju s ljudima; naime, Riječ utjelovljenja u sličnosti grješnog tijela, uzela je sve naše a da nije nosila nikakvu krivnju grijeha koja bi nastala iz nasljeđivanja prijestupa....

496

Dakle, jedan je i jedini posrednik između Boga i ljudi, čovjek Krist Isus [*usp. 1 Tim 2,5*], koji je među smrtnicima slobodno bio začet i rođen. On naime u djelovanju svoga svetog tijela nikada nije imao dvije suprotstavljene volje, niti se volji njegovog duha protivila volja njegovog tijela....

Budući da znamo da u njemu, kad je bio rođen i kad je ophodio (s ljudima), nije bilo nikakvog grijeha, dolično izjavljujemo i istinito ispovijedamo jednu volju u njegovom svetom ljudskom djelovanju i ne pridajemo mu dvije suprotstavljene volje, duha i tijela, kao u običnom čovjeku, kao što doznajemo da neki krivovjernici ludo govore.

Jasno je, daje... [*papa Honorije Sergiju*] u tom smislu pisao, da u našem Spasitelju uopće nisu postojale dvije suprotstavljene volje, to jest u njegovim udovima [*usp. Rim 7,23*], jer on iz prijestupa prvog čovjeka nije naslijedio nikakvu manu....

497

Ali da netko manje razuman ne bi nekada prigovorio [*Honoriju*] da on tako učeći govori samo o ljudskoj naravi a ne i o božanskoj naravi:... onaj koji o tome sumnja treba znati, daje upravo na to odgovoreno na upit spomenutog patrijarhe. Osim toga običava se činiti, da se liječnička pomoć pruža tamo gdje je rana. Zna se naime daje i blažem Apostol tako često radio; jedanput govoreći o najuzvišenijoj naravi, potpuno šuti o ljudskoj; drugi put pak raspravljajući o ljudskim svojstvima, ne dotiče se tajne boštva....

Dakle, spomenuti moj predšasnik učeći o tajni Kristovog utjelovljenja govorio je da u njemu (u Kristu) nisu postojale suprotstavljene volje, duha i tijela, kao u svim grješnicima. A to su neki po vlastitom shvaćanju iskrivili pretpostavljajući, daje on učio daje u njegovom (Kristovom) boštvu i čovještvu jedna volja, stoje potpuno suprotno istini.

498

TEODORI.: 24. studeni 642. - 14. svibnja 649.

MARTIN L.: 5.(?) srpnja 649. - 17. lipnja 653. (16. rujna 655.)

Prognan 17. lipnja 653., umro 16. rujna 655.; još je za njegovog života, 10. kolovoza 654., za njegovog nasljednika izabaran Eugen I.)

500-522: Sinoda u LATERANU, 5.-31. listopada 649.

Ona je održana protiv monoteleta. Njezini dokumenti postoje kako na latinskom tako i na grčkom. Kod latinskog se teksta vjerojatno radi o prijevodu grčkog predloška, koji u bitnom potječe od Maksima Ispovjednika (R. Riedinger, u: *Paradosis* 27 [Fribourg 1982] 111-121). Niže je naveden latinski i grčki tekst. Uzor za važne kanone 10 i 11 bila je sažeta formula Maksima Ispovjednika u *Disputatio cum Pyrrho Constantinopolitano* godine 645.: "Isti je bio, u skladu sa svoje dvije naravi, obdaren voljom i sposoban za djelovanje za naše spasenje" ("kat'amfo... tas autou fyseis theletikos en ho aiitos kai energetikos tes hemon soterias"; PG 91, 289C; usp. i 320C).

Izd. [Sažetak vjerovanja; kanoni]: ACOe 2.Ser., 1,364-387 / MaC 10,1149DE (gr.) 1150DE (lat.); 10,1151B-1162A/HaC3,920E-921A919E; 922B-925D /Hn § 181 i bilj. uz str.238.

5. sjednica, 31. listopada 649.

a) Sažetak vjerovanja

Dvije volje i djelovanja u Kristu

[Sažetak vjerovanja je gotovo samo ponavljanje sažetka vjerovanja iz Kalcedona (*301 si); u njega je ipak umetnut niže navedeni odsječak i to nakon riječi:] jedinorođeni Sin, Bog, Riječ, Gospodin Isus Krist, nije podijeljen niti razdvojen u dvije osobe, nego je jedan i isti / ouk eis dyo prosopa merizomenon e diairoiimenon, all'ena kai ton auton hyon monogene theon logon, kyrion 'Iesoun Hriston,/ non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum:

[Latinska verzija]

500 i kao što (ispovijedamo) njegove dvije nepomiješano sjedinjene naravi, tako (ispovijedamo) i dvije naravne volje, božansku i ljudsku, te u potpunosti i nesmanjeno tvrdimo daje on uistinu, i u pravom smislu, potpuni Bog i potpuni čovjek, daje isti i jedan Gospodin naš i Bog Isus Krist, na Božji i ljudski način htio i izveo naše spasenje,

[Grčka verzija]

500 i kao što (ispovijedamo) njegove dvije nepomiješano i nerazdvojeno sjedinjene naravi, tako (ispovijedamo) i dvije naravne volje, božansku i ljudsku, i njihova dva naravna djelovanja, božansko i ljudsko, te u potpunosti i nesmanjeno tvrdimo daje jedan i isti Gospodin naš i Bog Isus Krist, uistinu po svojoj naravi potpuni Bog, osim u grijehu, jer je on u isto vrijeme na Božji i ljudski način htio i izveo naše spasenje,

[potom se nastavlja vjeroispovijest iz Kalcedonai] kao što su ranije proroci o njemu... / kathaper anouthen hoi profetai peri autou... / sicut superius prophetae de eo ...

b) Kanoni

Osuda zabluda glede Trojstva i Krista

[Latinska verzija]

Kan. 1. Tko zaista i uistinu, prema svetim očima, ne ispovijeda Oca i Sina i 501
Duha Svetoga, Trojstvo u jedinstvu i jedinstvo u Trojstvu, to jest jednoga Boga u tri
osobe, istobitne i jednako slavne, jedno i isto boštvo, narav, supstanciju, snagu, moć,
kraljevstvo, vlast, volju, djelovanje, (boštvo) nestvoreno, bez početka, nepojmljivo,
nepromjenjivo, stvoritelja i zaštitnika svega, neka bude osuđen.

Kan. 2. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda daje 502
jedan od svetog, istobitnog i časti dostojnog Trojstva, sam Bog, Riječ, sišao s neba i
utjelovio se po Duhu Svetom od Marije uvijek djevice i postao čovjekom, bio raspet
u tijelu, dragovoljno trpio za nas i bio pokopan, i uskrsnuo treći dan i uzašao na ne-
besa, i sjedi zdesna Ocu, i da će opet doći s Očevom slavom, s uzetim svojim ty elom
oživljenim razumskom dušom, suditi žive i mrtve, neka bude osuđen.

Kan. 3. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda daje 503
sveta i uvijek djevica i bezgrješna Marija Bogorodica, budući daje zaista i uistinu
nepovrijeđeno rodila samog Boga, Riječ, koji je rođen od Boga Oca prije svih vjeko-
va, (pošto gaje) na kraju vremena, bez (muškog) sjemena začela po Duhu Svetom, a
daje njezino djevičanstvo i nakon poroda ostalo nerazoreno, neka bude osuđen.

Kan. 4. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda dva 504
rođenja istog i jednog Gospodina našega i Boga Isusa Krista, kako bestjelesno i vje-
čno prije vjekova od Boga i Oca, tako i tjelesno na kraju vremena od svete vazda dje-
vice Bogorodice Marije, i (tko ne ispovijeda) jednog i istog Gospodina našega i
Boga Isusa Krista, istobitna Bogu i Ocu po boštvu, te istobitna čovjeku i majci po
čovještvu, i istoga podložna trpljenju po tijelu i nepodložna trpljenju po boštvu,
ograničena tijelom i neograničena boštvom, istog nestvorenog i stvorenog, ze-
maljskog i nebeskog, vidljivog i duhovnog, shvatljivog i neshvatljivog, kako bi se
čitavim čovjekom i Bogom obnovio čitav čovjek koji je pao pod grijeh, neka bude
osuđen.

Kan. 5. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda jed- 505
nu utjelovljenu narav Boga, Riječi, zato jer se kaže daje i naša narav utjelovljena u
Kristu Bogu savršeno i neumanjeno, razumije se, osim samo u grijehu, neka bude
osuđen.

Kan. 6. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda daje 506
iz dvije i u dvije naravi, bitno, nepomiješano i nepodijeljeno sjedinjenima jedan i isti
Gospodin i Bog Isus Krist, neka bude osuđen.

- 507 Kan. 7. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda daje u njemu nepomiješano i nepodijeljeno sačuvana bitna razlika naravi, neka bude osuđen.
- 508 Kan. 8. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda da se u njemu nepomiješano i nepodijeljeno spoznaje bitna sjedinjenost naravi, neka bude osuđen.
- 509 Kan. 9. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda da su u njemu neokrnjena i neumanjena sačuvana naravna svojstva njegovog boštva i čovječstva, neka bude osuđen.
- 510 Kan. 10. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda da su dvije volje, božanska i ljudska, jednog i istog Krista našeg Boga skladno ujedinjene, tako da je on po obje svoje naravi, na jednako naravni način želio ostvariti naše spasenje, neka bude osuđen.
- 511 Kan. 11. Tko zaista i u skladu s istinom, prema svetim očima, ne ispovijeda da su dva djelovanja, božansko i ljudsko, jednog i istog Krista našeg Boga skladno ujedinjena, tako da je on po obje svoje naravi, na naravni način izvoditelj našeg spasenja, neka bude osuđen.
- 512 Kan. 12. Tko prema bezočnim krivovjernicima ispovijeda jednu volju ijedno djelovanje Krista našeg Boga i (time) uništava ispovijest svetih otaca i nijeće spasiateljstvo istog našeg Spasitelja, neka bude osuđen.
- 513 Kan. 13. Tko ispovijeda da su u Kristu Bogu bitno sačuvane dvije volje i dva djelovanja, božansko i ljudsko, što su naši sveti oci pobožno propovijedali, a prema bezočnim krivovjernicima i protiv učenja otaca ispovijeda ijednu volju ijedno djelovanje, neka bude osuđen.
- 514 Kan. 14. Tko prema bezočnim krivovjernicima ispovijeda jednu volju i jedno djelovanje, kao što krivovjernici bezbožno ispovijedaju, a ujedno nijeće i odbacuje dvije volje i dva djelovanja, božansko i ljudsko, koja su u Kristu Bogu sačuvana u sjedinjenju, a što sveti oci pravovjerno o njemu propovijedaju, neka bude osuđen.
- 515 Kan. 15. Tko prema bezočnim krivovjernicima nerazumno prihvaća jedno djelovanje, bogoljudsko djelovanje, što Grci nazivaju *theandrike*, a ne ispovijeda prema svetim očima da je ono dvostruko, to jest božansko i ljudsko, i tko misli da ta novo uvedena riječ 'bogoljudsko' označava jedno djelovanje, i da ne upućuje na čudesno i slavno ujedinjenje obaju (djelovanja), neka bude osuđen.
- 516 Kan. 16. Tko prema bezočnim krivovjernicima, u svrhu nijekanja dviju volja i dvaju djelovanja, to jest, božanskog i ljudskog, koja su u Kristu Bogu bitno očuvana u sjedinjenju, što su sveti oci pobožno propovijedali, nerazumno unosi razdor i pod-

jelu u tajnu njegovog spasenja, i zbog toga evanđeoske i apostolske riječi o istom Spasitelju ne pridaje jednoj i istoj osobi i bitno samom i istom Gospodinu i Bogu našem Isusu Kristu, prema blaženom Ćirilu, kako bi pokazao da su po naravi Bog i čovjek isto, neka bude osuđen.

Kan. 17. Tko prema svetim očima, zaista i u skladu s istinom, riječima i duhom, ne ispovijeda sve stoje predano i naviješteno svetoj katoličkoj i apostolskoj Božjoj crkvi, bilo od svetih otaca bilo od pet časnih općih sabora, sve do posljednjeg znaka, neka bude osuđen. **517**

Kan. 18. Tko prema svetim očima, suglasno s nama i u istoj vjeri, dušom i ustima ne odbacuje i ne osuđuje anatemom sve one koje odbacuje i anatemom osuđuje sveta Božja Katolička crkva, to jest pet svetih općih sabora, i suglasno svi priznati crkveni oci, kao bezočne krivovjernike sa svim njihovim bezbožnim spisima, sve do posljednjeg znaka, **518**

- to jest, Sabelija, Arija, Eunomija, Makedonija, Apolinara, Polemona, Eutiha, Dioskura, Timoteja Elura, Severa, Teodozija, Koluta, Temistija, Pavla Samosatskog, Diodora, Teodora, Nestorija, Teodula Perzijanca, Origena, Didima, Evagrija i zajedno sve ostale krivovjernike **519**

tko dakle ... ne odbacuje i ne osuđuje anatemom najbezbožnije tvrdnje njihovih krivovjerja, kao i ono što je od bilo koga za njih ili za njihovo pojašnjenje bezbožno napisano, te spomenute krivovjernike, Kira i Sergija, Pira i Pavla, ... ili tko bi nekoga od onih koga su oni ili njima slični... smjenili ili osudili, jer nije niti najmanje vjerovao njima slično, nego je s nama ispovijedao učenje svetih otaca, - smatrao za osuđenog ili čak smijenjenog i ne bi ga smatrao ... za pobožnog i pravovjernog i za branitelja Katoličke crkve, ... nego bi takvim smatrao one bezbožnike i njihove prezira vrijedne presude ili isprazne i nevaljale i neobvezatne, štoviše nesvete i proklete ili odbacive odluke, neka bude osuđen. **520**

Kan. 19. Tko bi ono, što bezočni krivovjernici misle naviještao kao nesumnjivo, i shvaćao i govorio u nadmenoj drskosti: to je nauk pobožnosti koji su nam od početka predali očevici i službenici riječi, to jest, da je to govorilo pet svetih i općih sabora, klevećući tako i same svete oce i pet spomenutih sabora, i dovodeći u zabludu jednostavne da prihvate njihovo bezbožno krivovjerje, takav neka bude osuđen. **521**

Kan. 20. Tko u smislu bezočnih heretika na bilo koji način... nedozvoljeno pomiče međaše koje su čvrsto postavili sveti oci Katoličke crkve, to jest pet svetih i op- **522**

*519 Osim toga spomenuti su monoteleti Teodor iz Pharana, Kir iz Aleksandrije, Sergije, patrijarha Carigradski, i njegovi nasljednici Pir i Pavao, nadalje edikt cara Heraklija zvan "Ekthesis", kojeg je god. 638. sastavio Sergije u prilog monoteletstva, i edikt "Typos" Konstantina III. (koji se naziva i Konstans II.) u kojem se doduše opoziva "Ekthesis", ali se nalaže šutnja zastupnicima učenja o dvije volje.

ćih sabora, i lakomisleno izmišlja novotarije i drugačije tumačenje vjere, ili knjige, ili pisma ili spise ili potpise ili lažna svjedočanstva ili sinode ili spomeničke zapise, ili ništavna ređenja koja ne poznaju crkvena pravila, ili neprimjerena i nerazumna zastupništva, i općenito tko radi drugačije, tj. kao što to običavaju činiti najbezbožniji krivovjernici pomoću đavolskog djelovanja, (tko radi) pokvareno i lukavo protiv pobožnih pravovjernih Katoličke crkve, to jest tko govori protiv propovijedi otaca i sinoda kako bi izokrenuo najiskrenije ispovijesti u našeg Gospodina Boga i tko bi do kraja ostao bez pokajanja u tom bezbožnom djelovanju, takav neka bude osuđen za vijeke vjekova, "i sav narod neka kaže: amen, amen" [Ps 106, 48].

EUGEN I.: 10. kolovoza 654 - 2. (3.?) lipnja 657.

VITALIAN: 30. srpnja 657. - 27. siječnja 672.

ADEODATI.: 11. travnja 672. - 17. (16.?) lipnja 676.

525-541: 11. sinada u TOLEDU, započela 7. studenog 675.: Vjeroispovijest

Tu vjeroispovijest koja je ranije pripisana Euzebiju iz Vercellia (PL 12,959-968) je prema J. Madozu izradila sama sinoda, kod čega su joj kao glavni izvori poslužili vjeroispovijesti 4. i 6. sinode u Toledu (633. i 638.); usp. *485 490-493. Mišljenje koje neki zastupaju daje tu sinodu potvrdio Inocent m. počiva na krivom tumačenju riječi "autentičan"; usp. H.Lennerz: ZKTh 48(1924) 322-324.

Izd.: J.Madoz, *Le symbole du XI concile de Toled* (Louvain 1938) 16-26 / KOA 74-83 / Hn § 182 / MaC 11.132E-137J3 / HaC 3.1020A-1023E / CdLuc 643-650; usp. 971-974; Prilog inačica / CVis 346-354.

Božansko Trojstvo

525 (1) Ispovijedamo i vjerujemo u sveto i neizrecivo Trojstvo, Oca i Sina i Duha Svetoga, jednog Boga, koji je po svojoj naravi jedne supstancije, jedne naravi, jednog veličanstva i snage.

(2) Ispovijedamo i Oca ne rođenog, ne stvorenog, nego nerođenog. On naime ne potječe ni od koga, a od njega se i Sin rodio i Duh Sveti proizišao. On je naime izvor i početak čitavog boštva.

(3) On je / Otac svoje biti, on koji je od svoje neizrecive supstancije na neizreciv način rodio Sina, i nije rodio ništa drugo nego li što je on sam [Otac neizrecive biti rodio je Sina svoje supstancije]: Bog (je rodio) Boga, Svjetlost Svjetlo; od njega je dakle "svako očinstvo na nebu i na zemlji" [Ef3,15].

526 (4) Ispovijedamo i Sina koji je rođen, a ne stvoren, od Očeve supstancije prije vjekova: niti je naime Otac ikada postojao bez Sina, niti Sin bez Oca. (5) I nije Sin od Oca tako kao stoje Otac od Sina, jer nije Sin rodio Oca nego Otac Sina. Dakle, Sinje Bog od Oca, a i Otacje Bog ali ne od Sina; onaj je naime Otac Sina, ali nije Bog po Sinu; ovaj je Sin od Oca i Bog od Oca. Sinje ipak po svemu jednak Bogu Ocu: jer nije se nekada počeo rađati, niti je ikada prestao.

(6) Vjeruje se daje onjedne supstancije s Ocem, zbog toga se i kaže daje "homousios" Ocu, to jest iste supstancije s Ocem; "homos" naime grčki znači jedan, a "usia" znači supstancija, što bi zajedno poveznao značilo 'jedne supstancije'. Treba vjerovati naime da (Sin) nije iz ničeg, niti iz neke druge supstancije, nego daje rođen, ili da se rodio iz krila Očeva, to jest iz njegove supstancije.

(7) Otac je dakle vječan, a vječan je i Sin. Ako je uvijek postojao Otac, on je uvijek imao i Sina čiji je bio Otac: zbog toga ispovijedamo da se Sin rodio od Oca bez početka. (8) Mi za tog Sina Božjeg ne kažemo da je "dio odvojene naravi"¹, nego tvrdimo da je potpuni Otac rodio potpunog Sina bez umanjenja ili odvajanja, jer samo boštvo može imati (sebi) jednakog Sina.

(9) I taj Božji Sin je po svojoj naravi Sin, a ne po posvojenju², i treba vjerovati da ga Bog Otac nije rodio niti po svojoj volji, niti po nuždi; jer u Bogu nema [dr. ne nalazi se] nikakve nužde, niti je volja prije mudrosti.

(10) Isto tako vjerujemo da je Duh Sveti, kojije treća osoba u Trojstvu, je- 527 dan i jednak Bog s Bogom Ocem i Sinom, daje iste supstancije i iste naravi: ipak, on nije rođen niti stvoren, nego proizlazi od obojice i Duh je obojice. (11) Vjeruje se da taj Duh Sveti nije niti nerođen niti rođen; kad bismo naime rekli daje nerođen kazali bismo (da postoje) dva Oca; (kad bismo rekli) daje rođen ispovijedali bismo dva Sina; za njega se pak kaže daje Duh ujedno i Oca i Sina, a ne samo Oca ili pak samo Sina. (12) On naime ne izlazi iz Oca u Sina, niti pak izlazi iz Sina kako bi posvetio stvorenje, nego se kaže da zajedno proizlazi od obojice; tako se naime priznaje ljubav i svetost obojice. (13) Taj je Duh Sveti poslan od obojice, kao što se vjeruje daje Sin [od Oca]; i ne smije ga se smatrati manjim od Oca i Sina, kao što Sin svjedoči da je zbog uzetog tijela manji od Oca i Duha Svetoga.

(14) Ovo je prikaz svetog Trojstva: ono nije trostruko, nego se mora govori- 528 ti i vjerovati daje Trojstvo. I ne može se ispravno govoriti daje Trojstvo u jednom Bogu, nego da je jedan Bog Trojstvo. (15) U imenima pak osoba kojima se izražava odnos, Otac ima odnos prema Sinu, Sin prema Ocu, a Duh Sveti prema obojici; iako se oni nazivaju tri osobe u (međusobnom) odnosu, ipak se vjeruje da su oni jedna narav ili supstancija. (16) Mi ne govorimo o tri supstancije kao što (govorimo) o tri osobe, nego o jednoj supstanciji i o tri osobe. (17) Ono stoje Otac, nije to u odnosu na sebe nego na Sina; i ono stoje Sin nije to u odnosu na sebe nego na Oca; slično i Duh Sveti nije to u odnosu na sebe nego u odnosu na Oca i Sina: time što se on zove Duh Oca i Sina. (18) Isto tako kažemo: Bog se ne odnosi prema nečemu, nego Otac se odnosi prema Sinu, ili Sin prema Ocu, ili Duh Sveti prema Ocu i Sinu, a Bog se posebno zove u odnosu na sebe.

*526 Usp. Vigilije iz Thapsa, *Contra Arianos, Sabellianos et Phorianos dialogus* II113 (PL 62.206A)

To je rečeno protiv bonosijanaca, koji su za Sina Božjeg govorili daje 'posvojeni sin' po svojoj Božjoj naravi, dok su kasniji "adopcijanisti" to govorili za njegovu 1j u d s k u narav.

529 (19) Naime, ako nas se pita o pojedinim osobama, moramo ih zvati Bogom. Dakle, zasebno se zove Bog Otac, Bog Sin, Bog Duh Sveti: ne tri boga, nego jedan je Bog. (20) Isto se tako zasebno kaže: Otac je svemoguć i Sinje svemoguć i Duh Sveti je svemoguć; nisu tri svemoguća, nego jedan je svemoguć, kao što se govori i o jednom svjetlu i o jednom počelu. (21) Ispovijeda se [*sic!*] dakle i vjeruje daje zasebno svaka osoba potpun Bog i da su tri osobe jedan Bog; jedno, nedjeljivo i jednako im boštvo i veličanstvo i vlast koje je u njima, niti se umanjuje u pojedincima niti se povećava u trojici; niti je nešto umanjeno kada se svaka osoba zasebno naziva Bogom, niti se nešto povećava kada se tri osobe nazivaju jedan Bog.

530 (22) To dakle sveto Trojstvo, koje je jedan i pravi Bog, niti odstupa od broja, niti je zarobljeno brojem. Po broju se razlikuju u odnosu osoba; u substanciji pak boštva nema onoga što bi se brojilo. Dakle, na broj ukazuju samo [u] tome što su u međusobnom odnosu; a nema broja u tome što su prema sebi. (23) Naime, tom svetom Trojstvu po naravi pristaje jedno ime tako da (ono) niti u tri osobe ne može biti u množini. Zbog toga dakle vjerujemo u onu riječ svetog Pisma: "Velik je naš Gospodin i svesilan, nema mjere mudrosti njegovoj" [*Ps 147,5*].

(24) Iako kažemo da su tri osobe jedan Bog, ne možemo reći daje Otac isti koji je Sin, niti daje Sin isti koji je Otac, niti daje Duh Sveti isti koji je Otac ili Sin. (25) Nije naime isti Otac koji je Sin, niti je Sin isti koji je Otac, niti je Duh Sveti isti koji je Otac ili Sin; ali Otac je isto što i Sin, Sinje isto što i Otac, a Otac i Sin su isto što i Duh Sveti: to jest jedan Bog po naravi. (26) Kad naime kažemo da Otac nije isti koji je Sin, mislimo na različitost osoba. Kad pak kažemo daje Otac isto što i Sin, Sin isto što i Otac a Duh Sveti isto što Otac i Sin, mislimo na narav po kojoj su Bog, ili pak na supstanciju jer su po substanciji jedno. Razlikujemo naime osobe, ali ne dijelimo boštvo.

(27) Dakle, priznajemo Trojstvo u različitosti osoba; jednost ispovijedamo zbog naravi ili supstancije. Trojica su dakle jedno po naravi, ne po osobi. (28) Ne smiju se dakle te tri osobe promatrati zasebno, jer niti jedna nije postojala prije druge niti poslije druge, niti je ikada jedna postojala bez druge, niti se vjeruje daje (jedna) ikada išta radila (bez druge). (29) Nalazimo ih nerazdvojenima i u onome što jesu i u onome što rade; ne vjerujemo dakle daje postojao bilo kakav vremenski razmak između Oca koji rađa i Sina koji je rođen ili Duha Svetog koji proizlazi, kojim bi roditelj bilo kada pretekao rođenog ili u kojem bi rođeni nedostajao roditelju ili u kojem bi se Duh pojavio nakon Oca i Sina. (30) Zbog toga dakle mi vjerujemo i ispovijedamo to nerazdvojivo i nepomiješano Trojstvo. Mi dakle, prema učenju predaka govorimo o tri osobe da ih spoznamo a ne da ih odvojimo. (31) Ako naime pazimo na ono što sveto Pismo kaže o mudrosti: "Sjaj vječne svjetlosti" [*Mudr 7,26*]: kao što vidimo da je sjaj neodvojivo povezan sa svjetlošću, isto tako ispovijedamo da se Sin ne može odvojiti od Oca. (32) Kao što ne miješamo te tri osobe s jednom nepodvojenom naravi, tako ni na koji način ne ispovijedamo da su one razdvojive.

(33) To nam se je samo Trojstvo udostojalo jasno pokazati, i u tim imenima u kojima je htjelo biti u osobama spoznato, da se one ne mogu razumjeti jedna bez druge: niti se Otac može spoznati bez Sina, niti se Sina spoznaje bez Oca. (34) Sam osobni odnos riječi zabranjuje odvajati osobe, koji iako ih zajedno ne imenuje, ipak zajedno ukazuje na njih. Nitko naime ne može čuti ni jedno od tih imena a da ne bi bio prisiljen u njemu podrazumijevati i drugo. (35) Budući da su ta trojica jedno i jedno je trojica, ipak svakoj osobi ostaju njezine vlastitosti. Otac naime ima vječnost bez rođenja, Sin ima vječnost rođenjem, a Duh Sveti ima izlazak bez rođenja u vječnosti¹. 532

Utjelovljenje

(36) Vjerujemo daje od te tri osobe samo osoba Sina uzela pravog čovjeka, bez grijeha, od svete i bezgrješne Marije djevice, za oslobođenje ljudskog roda, po čemu je u novom poretku rođen novim rođenjem; u novom poretku, jer on nevidljiv po boštvu pokazuje se vidljivim po tijelu; rođen novim rođenjem, jer mu je netaknuto djevičanstvo koje nije znalo za muža, oplodeno Duhom Svetim, pružilo tjelesnu građu. (37) To rođenje od Djevice niti se razumom shvaća niti primjerom potvrđuje; ono naime što se razumom shvaća nije čudesno; što se primjerom dokazuje nije jedinstveno². (38) Ne snuje se naime vjerovati daje Duh Sveti Sinovljevi Otac zbog toga što gaje Marija začela osjenjena istim Duhom Svetim, kako se ne bi činilo da tvrdimo kako Sin ima dva Oca, što se zaista ne smije reći. 533

(39) U tom čudesnom začecu po kojem si je Mudrost sagradila dom [*usp. Izr 9,11*], "Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama" [*Iv 1,14*], niti seje sama Riječ tako pretvorila u tijelo i promijenila, da bi prestao biti Bogom onaj koji je želio biti čovjekom; nego, Riječ je tako postala tijelom da tamo nije bila samo Božja Riječ i ljudsko tijelo nego i razumna ljudska duša; i to čitavo treba nazivati i Bogom zbog Boga i čovjekom zbog čovjeka. 534

(40) Vjerujemo da su u tom Božjem Sinu dvije naravi: jedna boštva, druga čovječstva, koje je jedna osoba Krista tako u sebi spojila, da se nikada nije moglo odvojiti niti boštvo od čovječstva, niti čovječstvo od boštva. (41) Tako su potpun Bog i potpun čovjek u jedinstvu osobe jedan Krist; time što kažemo da su u Sinu dvije naravi ne stvaramo u njemu dvije osobe, kako se ne bi činilo da Trojstvo pretvaramo u četvorstvo, što neka je daleko od nas. (42) Naime, Bog, Riječ nije uzela ljudsku osobu nego narav, pa je u vječnu osobu boštva prihvaćena smrtna supstancija tijela.

(43) I tako, premda vjerujemo da su Otac i Sin i Duh Sveti jedna supstancija, ipak ne kažemo daje Marija rodila to Trojstveno jedinstvo, nego samo Sina, koji je jedini uzeo našu narav u jedinstvo svoje osobe. (44) Također treba vjerovati daje ut-

* 532 Usp. Izidor Seviljski, *Differentiae U3*, br.7 (PL 83.71B).

* 533 Usp. Augustin, Pismo 137, pogl.2, br.8 (CSEL 44,107io,i / PL 33,519).

jelovljenje tog Sina Božjeg provelo čitavo Trojstvo, jer je djelovanje Trojstva nedjeljivo. Ipak, samo je Sin uzeo obličje sluge [*usp. Fil 2,7*] u jedinstvenosti osobe, ne u jednosti Božje naravi, u ono stoje vlastito Sinu a ne (u ono) stoje zajedničko Trojstvu: (45) to (ljudsko) obličje je uzeto u jednost osobe, to jest tako da bi Sin Božji i Sin ljudski bili jedan Krist. Isto tako taj Krist u te dvije naravi postoji u tri supstancije: (u supstanciji) Riječi, koja se odnosi na samu Božju narav, (u supstancijama) tijela i duše, koje pripadaju pravom čovjeku.

536 (46) On ima dakle u sebi dvostruku supstanciju: svoje boštvo i naše čovještvo. (47) Po tome naime što on bez početka, samo rođen, izlazi od Boga Oca, ne smatramo ga ni sforenim ni predodređenim; treba pak vjerovati daje po tome stoje rođen od Marije djevice i rođen i stvoren i predodređen. (48) U njemu su naime divno spojena oba rođenja, jer je prije vjekova rođen od Oca bez majke, a na kraju vremena je rođen od Majke bez oca; po tome što je on Bog stvorio je Mariju, a po tome što je čovjek stvorenje od Marije: on je i otac i sin majke Marije.

(49) Isto tako, po tome stoje Bogjednakje Ocu: po tome stoje čovjek manji je od Oca. (50) Isto tako treba vjerovati daje i manji od samoga sebe: kao Bog naime sam je Sin veći od sebe jer je uzeo čovještvo od kojeg je boštvo veće; u obličju pak sluge, to jest po čovještvu, manji je od samoga sebe, jer je čovještvo manje od boštva. (51) Naime, kao što se zbog uzetog tijela smatra manjim ne samo od Oca nego i od samoga sebe, tako se po boštvu, po kojem je jednak Ocu, smatraju i on i Otac veći od čovjeka, kojeg je uzela samo osoba Sina.

537 (52) Isto se tako pita, je li Sin na isti način jednak i manji od Duha Svetoga, kao što se vjeruje daje i jednak Ocu i manji od Oca; treba odgovoriti: kao Bog jednak je Ocu i Duhu Svetom, u obličju sluge pak manji je i od Oca i od Duha Svetoga; jer tijelo nije uzeo niti Duh Sveti niti Bog Otac, nego samo osoba Sina, pa treba vjerovati daje po tome ona manja od drugih dviju osoba. (53) Isto se tako vjeruje daje taj Sin osoba nerazdvojno odvojena od Boga Oca i Duha Svetoga, a od čovjeka uzimanjem (ljudske) naravi. Tako on s čovjekom postoji u osobi; s Ocem pak i Duhom Svetim u Božjoj naravi ili supstanciji.

538 (54) Treba vjerovati da Sin nije poslan samo od Oca nego i od Duha Svetoga: po tome stoje on sam kazao po proroku: "I sada me šalje Gospodin i njegov Duh" [*usp. Iz 48,16*]. (55) A misli se da je on poslan i od samoga sebe po tome što se vjeruje da djelovanje pripada čitavom Trojstvu. (56) On naime koji se naziva jedinorođenim prije vjekova, postao je prvorođeni u vremenu; jedinorođeni zbog supstancije boštva, prvorođeni pak zbog uzete naravi tijela.

Otkupljenje

539 (57) Vjeruje se prema evanđeoskoj istini da je u obličju uzetog čovjeka začat bez grijeha, rođen bez grijeha i umro bez grijeha, on koji je za nas "učinjen grijehom" [*usp. 2 Kor 5,21*], to jest žrtvom za naše grijeha. (58) Te je, izuzevši njegovo

boštvo, podnio i samu muku za naše zločine, bio osuđen na smrt i prihvativši pravu smrt tijela, treći je dan svojom vlastitom snagom ustao iz groba.

Sudbina čovjeka poslije smrti

(59) Tim primjerom svoje Glave ispovijedamo da će doći do pravog uskrsnuća svih mrtvih. (60) Vjerujemo da ćemo uskrsnuti ne u tijelu sličnom zraku, niti u bilo kakvom drugom (kao što neki ludo zamišljaju), nego u ovom kojim živimo, postojimo i mičemo se. (61) Završivši primjer svog svetog uskrsnuća isti se naš Gospodin i Spasitelj ponovno uspeo na prijestolje svog Oca, s kojeg po (svom) boštvu nije nikada niti sišao. (62) Tamo on sjedi zdesna Ocu i očekuje se za kraj vremena kao sudac svih živih i mrtvih. 540

(63) Odatle će sa svim svetima (anđelima i ljudima) doći suditi kako bi svakome dodijelio njegovu zasluženu plaću, onako kako je netko radio u tijelu, ili dobro ili zlo [usp. 2 Kor 5,10]. (64) Vjerujemo da će sveta Katolička crkva, koju je otkupio cijenom svoje krvi, s njim vladati u vijek. (65) Sabrani u njezinom krilu vjerujemo i ispovijedamo jedno krštenje za oprostjenje svih grijeha. (66) U toj vjeri uistinu vjerujemo i u uskrsnuće mrtvih i očekujemo radosti budućeg vijeka. (67) Samo ovo trebamo moliti i tražiti da Sin, nakon što provede i završi suđenje, vrati kran'evstvo Bogu Ocu [usp. 1 Kor 15,24] i da nas učini dionicima svog kraljevstva, kako bismo po istoj vjeri po kojoj smo mu privrženi, s njim kraljevali bez kraja. 541

(68) To je izložena vjera naše vjeroispovjesti kojom se zatiru učenja svih krivovjernih, kojom se čiste srca vjernih i kojom se pobjedonosno dolazi do Boga....

DON: 2. studenog 676. - 11. travnja 678.

AGATON: 27. lipnja 678. - 10. siječnja 681.

542-545: Pismo caru "Consideranti mihi", 27. ožujka 680.

Istog dana odaslana su Konstantinu IV. Pogonatu dva pisma: jedno je napisano u ime samog pape (*542-545), a drugo kao sinodalno pismo (*546-548). Oba su pročitana na 3. carigradskom saboru, na 4. sjednici (15. studenog 680.) i odobrena od saborskih otaca. Na 18. sjednici je sljedećim riječima caru preporučeno da ih prihvati: "Vrhovni vođa apostola borio se s nama; u njegovom sljedbeniku i nasljedniku na prijestolju mi imamo zaštitnika koji nam je pismeno tumačio Božja otajstva. Taj stari grad Rim šalje Ti od Boga napisanu vjeroispovijest... preko Agatona govorio je Petar a zajedno sa svemoćnim Suvladarom odlučuješ i Ti, pobožni care, jer si ti određen od Boga"; MaC 11.666CD / HaC 3.1422E-1423A).

Ed.: MaC 11.238C-239B 243CE / HaC 3.1078E-1079C 1083B-D / PL 87,1165D-1168B 1172C-1173A (= Pismo 1) / Hn § 236. - *Reg.:* JR 2109.

- 542 Ovo je dakle poklad evanđeoske i apostolske vjere i ispravne predaje da ispovijedamo daje sveto i nerazdvojno Trojstvo, to jest Otac i Sin i Duh Sveti, jedno boštvo, jedna narav i supstancija ili bit, da propovijedamo daje ono jedne naravne volje, snage, djelovanja, veličanstva, moći i slave. Poučeni ipravnim učenjem trebamo shvatiti da što god se govori o biti tog svetog Trojstva govori se u jednini, jer se govori o jednoj naravi triju istobitnih osoba.

Utjelovljena Riječ Božja

- 543 Kad dakle svjedočimo samo o jednoj od triju osoba tog svetog Trojstva, Sinu Božjem, Riječi Božjoj, i o klanjanja dostojnoj tajni njegovog djelovanja po tijelu, prema evanđeoskoj predaji govorimo o jednom te istom Gospodinu našem Isusu Kristu sve dvostruko, to jest, govorimo o njegovim dvjema naravima, božanskoj naime i ljudskoj, od kojih i u kojima je postojao i poslije čudesnog i neodvojivog sjedinjenja. Te ispovijedamo da je svaka njegova narav imala (vlastita) prirodna svojstva, tj. Božja je (narav) imala sve ono stoje božansko, a ljudska sve ono stoje ljudsko, ali bez ijednog grijeha. Tvrdimo da su obje (naravi) nepomiješano, neodvojivo, nepromjenjivo (naravi) jednog te istog Boga, utjelovljene tj. počovječene Riječi, a samo razumom razlikujemo ono što je sjedinjeno, radi moguće zablude miješanja. Naime, jednako odbacujemo i bogohulstvo podjele i miješanja.
- 544 Kada pak ispovijedamo dvije naravne volje i dva naravna djelovanja u jednom Gospodinu našem Isusu Kristu, ne kažemo da su one suprotne ili suprotstavljene jedna drugoj ... niti da su odvojene kao u dvije osobe ili subzistencije, nego kažemo da isti Gospodin naš Isus Krist, kao što ima (dvije) naravi, tako ima u sebi i (dvije) volje i (dva) djelovanja, božansko naime i ljudsko: naime, božansku volju i djelovanje ima iz vječnosti po istobitnom zajedništvu s Ocem, ljudsko pak u vremenu kod nas, po našoj naravi koju je uzeo....
- 545 Nadalje, Kristova apostolska Crkva ... priznaje da je po svojim naravnim svojstvima svaka od tih Kristovih naravi savršena, i što god se odnosi na vlastitosti naravi o svemu se govori dvostruko, jer je isti naš Gospodin Isus Krist i savršen Bog i savršen čovjek i iz dvije (naravi) i u dvije naravi
- Dosljedno dakle ... ona (Crkva) ispovijeda i priznaje u njemu dvije naravne volje i dva naravna djelovanja. Kada bi se naime podrazumijevalo da volja pripada osobi, a budući da su u svetom Trojstvu tri osobe, trebalo bi reći da u njemu postoje tri osobne volje i tri osobna djelovanja (stoje apsurdno i previše bezbožno). Ako pak volja pripada naravi, kao što se to nalazi u istini kršćanske vjere, kada se govori o toj jednoj naravi svetog i nerazdvojnog Trojstva, dosljedno (tome) treba podrazumijevati ijednu naravnu volju ijedno naravno djelovanje. Kada pak ispovijedamo jednu osobu Gospodina našeg Isusa Krista, posrednika između Boga i ljudi [*usp. 1 Tim*

2,5] i dvije naravi, to jest božansku i ljudsku, u kojima je on postojao i nakon čudnog sjedinjenja; kao što pravilno ispovijedamo dvije naravi jednog te istog (Krista) tako (pravilno ispovijedamo) i dvije naravne volje i dva naravna djelovanja.

546-548: RIMSKA sinoda: Sinodalno pismo caru "Omnium bonorum spes", 27. ožujka 680.

Usp. *542°. H. Quentin tvrdi da latinski tekst nije povratni prijevod iz grčkog, nego izvorni tekst (u *487° nav.mj. 6). Grčki tekst pisma izdao je G. Kreuzer, na *487° nav.mj., 32-46 (ovdje 33-42).

Izd.: MaC 11.290A-291D / HaC 3,1119A-1122A / PL 87,1220C-1221D; (= Pismo 3) / Hn § 184-Reg.: JR2110.

Božansko Trojstvo

Vjerujući u Boga Oca ... i u njegovog Sina ... i u Duha Svetoga, Gospodina i Životvorca, koji izlazi od Oca, koji se s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi: Trojstvo u jedinstvu i jedinstvo u Trojstvu, jedinstvo naime biti, Trojstvo pak osoba ili subzistencija; ispovijedajući Boga Oca, Boga Sina i Boga Duha Svetoga, ne tri boga nego jednog Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga; ne subzistenciju triju imena nego tri subzistencije jedne supstancije; njihova je jedna bit ili supstancija ili narav, to jest jedno boštvo, jedna vječnost, jedna moć, jedna vlast, jedna slava, jedno klanjanje; jedna volja i jedno djelovanje biti istog svetog i nerazdvojivog Trojstva, koje je sve sazdalo, sve uređuje i sve uzdržava. 546

Utjelovljenje Riječi Božje

Ispovijedamo i jednog od tog svetog bitnog Trojstva, Boga Riječ, koji je rođen prije vjekova od Oca, a u posljednja je vremena sišao s nebesa radi nas i radi našeg spasenja i utjelovio se po Duhu Svetom i svetoj, bezgrješnoj i uvijek djevici, slavnoj Mariji, našoj gospodarici, koja je naime uistinu i zaista Bogorodica, koja je po tijelu rodila i uistinu učinila čovjekom istog pravog Boga i istog pravog čovjeka; Boga naime od Boga Oca, čovjeka pak od djevice majke, koji se utjelovio i po tijelu imao razumsku i umnu dušu; on koji je istobitan s Bogom Ocem po boštvu, on isti je istobitan s nama po čovječstvu i u svemu sličan nama osim samo po grijehu, koji je raspet za nas pod Poncijem Pilatom, mučen, pokopan i uskrsnuo ... 547

Mi dakle spoznajemo da Gospodin naš Isus Krist, jedinorođeni Božji Sin, postoji iz dvije i u dvije supstancije, nepomiješano, nepromjenjivo, nepodijeljeno i neodvojivo, (kod kojega) zbog sjedinjenja nikada nije poništena različitost naravi, nego su se one sastale u jednu osobu i jednu subzistenciju i nisu se raspršile ili podijelile u dvojnost osoba, niti su se pomiješale u jednu spojenu narav; nego i poslije subzistentnog sjedinjenja priznajemo jednog te istog jedinorođenog Sina, Boga Ri- 548

ječ, Gospodina našeg Isusa Krista¹, ne jednog u drugom, niti jednog i drugog, nego njega samog u dvije naravi, to jest, u boštvu i u čovještvu, jer niti se Riječ pretvorila u narav tijela, niti se tijelo preoblikovalo u narav Riječi, oboje je ostalo stoje po naravi bilo; razliku u njemu sjedinjenih naravi, od kojih je on sastavljen neodvojivo i nezamjenjivo, zamjećujemo samo razmišljanjem; on jedan je iz obojeg i po (njemu) jednom je oboje, jer zajedno su i uzvišenost boštva i poniznost tijela; svaka je od obje naravi i poslije sjedinjenja, bez oduzimanja, sačuvala svoje vlastitosti i "svaka je od obje forme u zajedništvu djelovanja s drugom po onom što ima vlastito: Riječ djeluje po onom stoje vlastito Riječi, a tijelo izvodi ono što je tjelesno; od kojih jedno sjaji čudesima, drugo podliježe nepravdama [*294].

Dosljedno dakle, kao što uistinu ispovijedamo da on ima nepomiješano, nepodijeljeno i nepromjenjivo dvije naravi ili supstancije, to jest boštvo i čovještvo, tako isto nam pravilo pobožnosti govori da on ima dvije naravne vojje i dva naravna djelovanja, kao potpun Bog i kao potpun čovjek, jedan te isti Gospodin naš Isus Krist [*501-522]: pokazano (nam) je dakle daje to odredila apostolska i evanđeoska predaja, učiteljstvo svetih otaca, koje prihvaća sveta, apostolska i katolička Crkva i časnj savori.

3. CARIGRADSKI SABOR (6. opći): 7. studenog 680. - 16. rujna 681.

Sabor je sazvaio car, a osudio je monotelete i papu Honorija; usp. *487 si. Naziva se i "Trulanski sabor" jer se održavao u "Trullos"-u, tj. u vijećnici carske palače. Ta oznaka se ipak većinom upotrebljava za tamo održanu sinodu u godini 692. ("Quni-sextum"). Leon II. je u više pisama priznao odluke tog sabora; usp. *561°563. U "Fides papae" iz *Liber diurnus Romanorum pontificum* (formula 84 Codex Vaticanus) predlaže se za prihvaćanje sljedeća osuda Honorija: "[Savorski oci] su začetnike tog novog učenja Sergija i Pira,... zajedno s Honorijem koji je njihovim lažnim tvrdnjama podijelio svoju naklonost,... okovali vječnim okovima anateme"; izd. H. Foerster [Bern 1958] 155 uz fol. 78. Usp. usporedne tekstove str. 2303si i2si i 349).

Izd. [*550-552; 553-559]: MaC 11.553D-556C; 636C-640C / HaC 3,1331D-1334A; 1397E-1401D.- [samo *553-559]: Hn § 149 / COeD³ 124-130.

550-552: 13. sjednica, 28. ožujka 681.

Osuda monoteleta i pape Honorija I.

550 Nakon što smo proučili dogmatska pisma koja su napisali: Sergije bivši patrijarh ovog carskog grada, koji je povjeren Božjoj zaštiti, kao i Kir bivši biskup Fazi-sa, te Honorije, bivši papa starog Rima, kao i pismo koje je on, to jest Honorije, kao odgovor napisao istom Sergiju [usp. *487], i nakon što smo ustanovili da ta pisma u

*548 "Mi dakle - Krista" spoznajemo s malim izmjenama uzeto je iz kalcedonske vjeroispovijesti; usp. *302.

potpunosti proturječe apostolskom nauku i odredbama svetih sabora te svim priznatim svetim očima, štoviše da se ona priključuju krivim učenjima krivovjernika, mi (ta pisma) u potpunosti odbacujemo i odbijamo ih kao štetna za dušu.

Mi pak odbacujemo njihov bezbožni nauk, tj. tih, čija imena prema našoj odluci 551 moraju biti izopćena iz Svete crkve Božje, to su naime *Sergije* koji je počeo pisati otom bezbožnomučenju, *Kir Aleksandrijski*, *Pir*, *Pavao*, i *Petar*, i oni koji su obnašali biskupsku službu u ovom gradu povjerenom Božjoj zaštiti, a koji su isto pisali kao i oni; tu je i *Teodor*, bivši biskup Farana; sve gore spomenute osobe je *Agaton*, najsvetiji i triput blaženi papa starog Rima spomenuo i odbacio u svom pismu... caru [**542-545*], budući da su oni zastupali mišljenja koja su u suprotnosti s našom pravom vjerom; mi odlučujemo da oni trebaju biti kažnjeni i anatemom.

S njima zajedno treba iz Svete crkve Božje biti izopćen i kažnjen anatemom i 552 *Honorije*, bivši papa starog Rima, jer smo mi pronašli u pismu, koje je on napisao *Sergyu*, daje on slijedio njegova (*Sergijeva*) shvaćanja i potvrdio njegovo bezbožno učenje.

553-559: 18. sjednica, 16. rujna 681.

Definicija o dvije volje i dva djelovanja u Kristu

Tu okupljen sveti i opći sabor prihvatio je s vjerom i pozdravio raširenim rukama pismo koje je *Agaton*, najsvetiji i preblaženi papa starog Rima, uputio našem najpobožnijem i najvjernijem caru *Konstantinu*, koje odbacuje one - kao što je to prije bilo opisano - koji su naviještali i naučavali jednu volju i jedno djelovanje u spasenjskom djelovanju utjelovljenog Krista, našeg pravog Boga [*usp. *542-545*] isto je tako on odobrio i drugo saborsko pismo upućeno njegovoj uzvišenosti ispunjenoj Božjom mudrušću, koje je sastavio sabor od 125 Bogom ljubljenih biskupa, a koji (sabor) se održavao pod istim najsvetijim papom [*usp. *546-548*]; oni (saborski oci) su vidjeli daje to pismo u suglasju kako sa svetim kalcedonskim saborom [*usp. *300-306*] tako i s Leonovim spisom, potpuno svetog i preblaženog pape istog starog Rima, koji (spis) je on uputio *Flavijanu* koji boravi među svetima [*usp. *290-295*], a kojeg je taj isti sabor nazvao "stupom pravovjerja". 553

Ta pisma su isto tako suglasna sinodalnim pismima koja je napisao blaženi *Ćiril* protiv bezbožnog *Nestorija* i uputio biskupima *Istoka*; u slijedu pet svetih i općih sabora te svetih i priznatih otaca, (sabor) jednoglasno definira i priznaje: naš Gospodin *Isus Krist*, naš pravi Bog, jedan od svetog, istobitnog i životvornog Trojstva, savršenje u boštvu a isto je tako savršen u čovječstvu; on je pravi Bog i pravi čovjek od razumne duše i tijela; on isti je istobitan Ocu po boštvu, i istobitan nama po čovječstvu, nama u svemu jednak osim u grijehu [*usp. Heb 4,15*]. 554

555 On isti je s jedne strane, po svom boštvu rođen od Oca prije vjekova, a s druge strane rođenje po svom čovječstvu u posljednjim danima, radi nas i radi našega spašenja, od Duha Svetoga i Marije Djevice, stvarne i prave Bogorodice; jedan te isti je Krist, jedinorođeni Sin i Gospodin, koji postoji u dvije naravi nepomišan, nepromjenjiv, nedjeljiv i neodvojiv; pri čemu nigdje zbog sjedinjenja nije dokinuta razlika naravi, nego štoviše ostaju sačuvane vlastitosti obiju naravi, koje se sjedinjuju u jednoj osobi i jednoj hipostazi; jedinorođeni Sin, Riječ Božja, Gospodin Isus Krist, nije podijeljen u dvije osobe, nego je jedan te isti, kao što su to ranije o njemu učili proroci, pa i Isus Krist sam, i kao što nam je to predajom prenijelo ispovijedanje svetih otaca.¹

556 Isto tako u skladu s učenjem svetih otaca navješćujemo da u njemu postoje, kako dvije naravne vrste htijenja, odn. volje, tako i dva naravna djelovanja neodvojena, nepromjenjiva, nedjeljiva i nepomišana; i dvije naravne volje nisu međusobno suprotstavljene - neka to bude daleko! - kao što to tvrde nečasni krivovjernici; štoviše, njegova ljudska volja je poslušna, ne protivi se i ne želi suprotno, nego se podlaže njegovoj božanskoj i svemogućoj volji; prema premudrom Atanaziju² volja tijela morala se prilagoditi i podrediti se Božjoj volji; kao što se za tijelo kaže, i ono to jest, tijelo Riječi Božje, tako se i naravna volja njegovog tijela naziva, i ona to jest, volja Riječi Božje, kao što on sam kaže: "jer ja ne siđoh s neba da vršim svoju volju, nego volju Očevu koji me je poslao" [Iv 6,38]; kod toga je volju tijela nazvao svojom vlastitom voljom, jer je i tijelo postalo njemu vlastito; kao što naime njegovo potpuno sveto i neokaljeno tijelo s dušom nije bilo poništeno usprkos njegovom pobožanstvenjenju, nego je u potpunosti sačuvano, kao što kaže božanski učitelj Gregorije: "Njegovo naime htijenje, shvaćeno u odnosu na Spasitelja, nije suprotstavljeno Bogu, nego je sasvim pobožanstvenjeno"³.

557 Mi pak priznajemo dva naravna djelovanja neodvojena, nepromjenjiva, nedjeljiva i nepomišana u našem istom Gospodinu Isusu Kristu, našem pravom Bogu, tj. jedno božansko djelovanje i jedno ljudsko djelovanje kao stoje to najjasnije kazao Božji navjestitelj Leon: "Svako od dva obličja djeluje u zajedništvu s drugim ono što je njemu vlastito; kod čega Riječ radi ono što spada na Riječ, tijelo pak izvodi ono što spada na tijelo" [*294]. Nikako naime nećemo pristati (reći) da postoji jedno naravno djelovanje Boga i stvorenja, jer ne želimo niti stvoreno uzdići u Božje biće, niti pak ono što potječe od božanske naravi povući na mjesto koje pripada stvorenom; mi naime priznajemo kako čudesa tako i trpljenje, i svako od toga pridajemo već prema različitosti njegovih naravi, u kojima on postoji i u kojima ima svoj bitak, kao što to kaže Bogom ispunjeni Ćiril.⁴

¹ *555 Od "téléion en theóteti" ("savršen u boštvu" [*554]) dovde je gotovo do riječi preuzeta definicija Kacedona (*301 si).

² *556 Atanazije Aleksandrijski, *Tractatus in illud "Nunc anima mea turbata est"* [Iv 12,27] (izgubljeno djelo).

³ Gregorije Nazijanski, *Oratio* 30,12 (PG 36,117C).

⁴ *557 Čini se da te riječi u prilično slobodnom stilu navode sadržaj učenja prije svega sinodalnog pisma Nestoriju, br. 8-9 (ACOe I/I/I, 38), njegovih anatema 4 i 9 (*225 260), pisma Ivanu Antiohijskom (*271-273), *Scholia de incarnatione Unigeniti (Florilegium Cyrillianum* 112 si: ACOe I/V7I, 229) i *Thesaurus de Trinitate* (PG 75,388). Slične i 3. anatemi 2. carigradskog sabora (*423).

Budući da mi dakle sa svih strana branimo i nepomiješanost i neodvojivost, naviještamo čitavo jednom kratkom rečenicom: U vjeri da je naš Gospodin Isus Krist naš pravi Bog, i nakon utjelovljenja jednog iz svetog Trojstva, priznajemo njegove dvije naravi koje su se pojavile u njegovoj jednoj hipostazi, u kojoj je on ne prividno, nego zaista ostvario kako čudesa tako i trpljenje za vrijeme čitavog svog spasiteljskog života; pri čemu se razlika naravi u toj jednoj hipostazi prepoznaje po tome što svaka od dvije naravi hoće i djeluje ono stoje njoj vlastito u zajedništvu s drugom; u tom smislu govorimo i o dvije naravne volje i djelovanja, koja naizmjenice zajedno djeluju za spas ljudskog roda.

Budući da smo mi to u svakom smislu sa svom brižy'ivošću i savjesnošću 559 utvrdili, zaključujemo da nitko ne smije neku drugu vjeru iznositi, pisati, sastavljati, ili pak drugačije misliti i naučavati; koji bi se pak usudili neku drugu vjeru sastavljati, iznositi, učiti, ili pak koji bi onima koji se žele obratiti iz poganstva, židovstva ili bilo kojeg krivovjerja dali neku drugu vjeroispovijest; ili (koji bi se usudili) uvesti neki novi izraz, odn. neki novo-pronađeni pojam, kako bi srušili to što smo mi sada utvrdili: ti, ako bi se radilo o biskupima i klericima, neka budu isključeni: biskupi od zbora biskupa, klerici od zbora klerika; ako bi se pak radilo o monasima ili laicima, njih neka se kazni anatemom.

LEON II.: 17. kolovoza 682. - 3. srpnja 683.

561-563: Pismo "*Regi regum*" caru Konstantinu IV., oko kolovoza 682.

Nakon što su se papini izaslanici vratili iz Carigrada u Rim, Leon II. je osim dolje navedenog pisma caru uputio pisma i biskupima Španjolske ("*Cum diversa sint*"), kao i Ervigu španjolskom kralju ("*Cum unus exstet*") (MaC 11.1050E-1053B 1055E-1058C/PL 96.413A-415C 418B-420D / CdLuc 350-354 357-361. - JR 2119 2120), u kojima on priznaje 3. carigradski sabor. U njima spominje i osudu Honorija: "Oni koji su nastupili kao neprijatelji protiv čistoće apostolske predaje,... kažnjeni su osudom, to jest Teodor iz Farana ... zajedno s Honorijem, koji nije plamen krivo vjerničkog učenja ugasio odmah na početku, kao stoje to trebao učiniti apostolski autoritet, nego mu je svojom nemarnošću još i pogodio" (Pismo biskupima Španjolske); "zajedno s njima i Honorije iz Rima, koji je pristao da se okalja neokaljano pravilo apostolske predaje, koje je on primio od svojih predšasnika" (Pismo Ervigu).

Ed: MaC 11.727D-731D / HaC 3.1471C-1475B / PL 96.404B-408B (= Pismo 3). - *Reg.:* JR 2118.

Potvrda odluka 3. carigradskog sabora protiv monoteleta i pape Honorija I.

Saznali smo daje sveti i sveopći i veliki šesti sabor [*Carigradski III.*] kao i čitava 561
va sinoda okupljena oko ove svete Apostolske stolice [*Rimska, 680.g.*] ... mislila i
suglasno s nama ispovijedila da:

Jedan iz svetog i nerazdvojnog Trojstva, Gospodin naš Isus Krist, postoji iz dvije i u dvije naravi, nepomiješano, nedjeljivo, nepodvojeno, kao pravi i potpuni

Bog i on isti kao pravi čovjek, sačuvavši vlastitosti svake od dviju naravi koje su se u njemu sastale, te je on isti činio Božje stvari kao Bog i nedjeljivo je činio ljudske stvari kao čovjek, izuzev grijeha; i zato je (sabor) istinito objavio da on ima dvije naravne volje i dva naravna djelovanja, po kojima se načelno pokazuje i istinitost njegovih naravi, sve do dosljednog spoznavanja razlike kojim naravima pripadaju, a iz kojih i u kojima postoji jedan te isti naš Gospodin Isus Krist; po tome smo zaista dokazali daje ovaj sveti... šesti sabor... slijedio bez krznanja apostolsko naviještanje, daje u svemu suglasan s definicijama pet i svetih i općih sabora, da nije ništa niti dodao niti oduzeo odredbama prave vjere, nego je na najispravniji način išao kraljevskom i evanđeoskom stazom, te je na njima i po njima sačuvan sadržaj svetih dogmi i učenje priznatih otaca Katoličke crkve ...

562 Ijer je [*carigradski sabor*] najpotpunije objavio definicije prave vjere... koje je Apostolska stolica blaženog Petra apostola... s poštovanjem prihvatila, stoga i mi, a po našoj službi i ova časna Apostolska Stolica prihvaća i potvrđuje autoritetom blaženog Petra ono stoje on definirao ...

563 isto tako kažnjavamo anatemom začetnike nove zablude, to jest biskupa Teodora iz Farana, Kira Aleksandrijskog, Sergija, Pira... kao i H o n o r i j a, koji ovu Apostolsku crkvu nije očistio učenjem apostolske predaje nego je *pokušao svjetovnom izdajom iskriviti neokaljanu vjeru* [grčka verzija: dozvolio je da neokaljana (Crkva) bude okalj ana svj etovnom izdaj om].

BENEDTKT II.: 26. lipnja 684. - 8. svibnja 685.

564:14. sinoda u TOLEDU, 14. - 20. studenog 684.

Kralj Ervig odgovorio je želji Pape Leonall. (usp. u *561° spomenuto pismo), te je sazvao tu sinodu, kako bi ona potvrdila zaključke koje je donio 3. carigradski sabor protiv monoteleta.

bd. Bnms 1,351 sl/PL84,508A-509A/MaCH,1089C-1090C/HaC3,1755C-1756B/CdLuc 732 si / CVis 445 si.

Vlastitosti obiju naravi u Kristu

564 (pogl. 8) A sada mi... [*vjernicima*] propovijedamo, saževši (učenje) u vrlo kratku poruku, kako trebaju priznavati da u jednoj osobi Krista Božjeg Sina pojedinačne vlastitosti dviju naravi ostaju kako nepodijeljene i neodvojive tako i nepomiješane i nepromjenjive, jedna (narav) boštva, druga čovještva, jedna kojom je rođen od Boga Oca, druga kojom je rođen od Marije djevice. Dakle, oba su njegova rođenja potpuna, oba su prava; on nema ništa manje od boštva i ništa nesavršenog nije primio od

čovještva; nije podijeljen udvostručenjem naravi, niti je udvostručen u osobi, nego je pravi Bog i čovjek bez ikakva grijeha, u pojedinačnosti osobe jedan je Krist.

Dakle jedan, postojeći u obje naravi sjaji znakovima boštva i podložan je trpljenju čovještva. Nije naime jedan rođen od Oca a drugi od majke, ali ipak drugačije je rođen od Oca a drugačije od majke: on sam pak nije podijeljen u dvije vrste naravi, nego je jedan te isti i Božji i čovječji sin; on isti živi premda je umro, on isti umire premda je živ; premda trpi, on isti ne može trpjeti i on isti nije podložan trpljenju; niti boštvom podliježe trpljenju, niti je čovještvom (od njega) oslobođen; imajući Božju narav ne može umrijeti, imajući pak ljudsku supstanciju i ne želi i može umrijeti; pojednoj (naravi) je besmrtnan, po drugoj umire sudbinom smrtnika; imajući u vječnoj volji božanstva da će uzeti čovjeka, a u volji uzetog čovjeka se nalazi da će ljudska volja biti podložna Bogu. Zbog toga on i kaže Ocu: "Oče, ne moja nego tvoja volja neka bude" [Lk 22,42]; jednu je naime božansku volju pokazao kojom je uzet čovjek, a drugu (ljudsku) kojom se trebao pokoravati Bogu.

(pogl. 9) I tako s razlikama tih dviju naravi treba naviještati i vlastitosti dviju siedjeljivih volja i djelovanja.

(pogl. 10) ... Tko dakle Isusu Kristu Božjem Sinu rođenom iz krila Marne djevice ili umanji nešto od božanstva ili oduzme nešto od uzetog čovještva, osim samo zakona grijeha, i tko ne bude najiskrenije vjerovao daje on istiniti Bog i pravi čovjek koji postoji u jednoj osobi, neka bude kažnjen anatemom.

IVAN V.: 23. srpnja 685. - 2. kolovoza 686.

KONON: 21. listopada 686. - 21. rujna 687.

SERGIJE I.: 15. prosinca 687. - 8. rujna 701.

566-567:15. sinoda u TOLEDU, počela 11. svibnja 688.: Julijanova Apologija

14. sinoda u Toledu (684.) preuzela je jedno djelo Julijana, nadbiskupa toledskog i primasa Španjolskog (+ 690.), s naslovom *Apologia fidei verae* (napisano protiv monoteleta). U njemu dolaze do \z{xzta.}a dvije tvrdnje koje je osporio Benedikt II., prva, daje volja rodila volju, a isto tako i daje mudrost rodila mudrost, i druga, da u Kristu postoje tri supstancije. Julijan je ipak ostao kod svojih tvrdnji koje su osporene, te je napisao drugu aplogiju *Liber responsionis fidei nostrae*. On je mogao lako postići da ona bude preuzeta u dokumente 15. sinode u Toledu, jer je bio njezin predsjednik. Čini se daje papa Sergije I. odobrio te Julijanove izreke. Drugačije nego li Španjolski oci, kasniji sudionici sinode u Frankfurtu odbacili su drugu Julijanovu tvrdnju (*613). Mora se priznati da nema prave logike, a to ne odgovara niti crkvenim običajima, da se jednoj potpunoj supstanciji Q3ožjoj naravi, na istoj razini i na istom stupnju bitka, jednostavnim zbrajanjem dodaju dvije nepotpune supstancije (duša i tijelo ljudske naravi).

Izd: MaC 12.10E-12D / HaC 3.1761B-1762D / PL 96.525A-529B / CdLuc 741-746 / CVis 453-456.

Izjava o božanskom Trojstvu i o utjelovljenju

566 (1) ... Pronalazimo da se spomenutom papi [*Benediktu II*] činilo da smo mi u knjizi *Responsionis fidei nostrae*, koju smo poslali Rimskoj crkvi po regionaru Petru, nespretno predložili prvo poglavlje, gdje smo u odnosu na Božju bit kazali: "Volja je rodila volju, kao i mudrost (je rodila) mudrost"; a to on u nepažljivom čitanju nije zapazio te je mislio da smo mi te izraze upotrijebili u relativnom smislu, ili prema usporedbi s ljudskim duhom; i zato je on u svom odgovoru bio potaknut da nas ovako opomene, govoreći: "Naravnim načinom spoznajemo da riječ potječe iz duha, kao i razum i volja, a to se ne može preokrenuti tako da bi se reklo: kao što riječ i volja proizlaze iz duha tako i duh proizlazi iz riječi i volje"; na temelju te usporedbe se rimskom prvosvećeniku činilo da se ne može reći kako je volja iz volje.

Mi pak ne govorimo prema toj usporedbi s ljudskim duhom, niti relativno, nego govorimo u odnosu na bit: Volja je iz volje, kao stoje i mudrost iz mudrosti. Kod Boga je naime isto 'biti' što i 'htjeti', isto je 'htjeti' što i 'znati'. A to se ne može reći za čovjeka. Kod čovjeka je naime 'biti' bez 'htjeti' nešto drugo nego li 'htjeti' bez 'znati'. U Bogu pak nije tako, jer u Bogu je naime jednostavna narav i zato je kod njega isto 'biti', što i 'htjeti', što i 'znati'....

567 (4) Sada pak treba prijeći na raspravu o drugom poglavlju, za koje isti papa misli da smo nespretno govorili, kada smo ispovjedili da su tri supstancije u Kristu Božjem Sinu: kao što se nećemo stidjeti braniti ono stoje istinito, tako će se možda neki stidjeti da ne znaju nešto stoje istinito. Tko naime ne zna daje čovjek sastavljen od dvije supstancije duše naime i tijela? [*upućuje se na 2 Kor 4,16 i Ps 63,2*] ...

(5) Protiv tog pravila nalazimo u Pismu da se riječju 'tijelo' može podrazumijevati čitav čovjek; ili pak samo riječju 'duša' može se označiti savršenost čitavog čovjeka. Zbog toga se sjedinjenje Božje naravi i ljudske naravi mogu nazivati u pravom smislu tri supstancije, a u prenesenom smislu dvije supstancije. Jedno je naime kada se po svojstvu označava čitav čovjek, a drugo kada se pod jednim dijelom misli na čitavog (čovjeka). Ima naime način govora koji se često upotrebljava i nalazi u svetom Pismu, tako da se (jednim) dijelom označava nešto čitavo: taj slikoviti način gramatičari nazivaju "svnecdoche".

568-575: 16. sinoda u TOLEDU, započela 2. svibnja 693.: Ispovijest vjere

Ova ispovijest zavisi najvećim dijelom o ispovijesti 11. sinode u Toledu (*525-541). U *573 brani se Julijanova verzija navedena u *566.

Izd.: J.Madoz, El simbolo dei concilio XVI de Toledo (Estudios Onienses 13; Madrid 1946) 22-29 / MaC 12.64D-68D / HaC 3.1789E-1793C / CdLuc 77226-779 / CVis 489-496.

(51.1) Vjerujemo i ispovijedamo jedinstveno Trojstvo, stvoritelja i uzdržavatelja 568 svih stvorenja koja se nalaze u tri vrste ustroja: (2) to jest Oca, koji je izvor i početak božanstva; Sina, koji je potpuna slika Božja zbog u njemu izraženog jedinstva s Očevim sjajem, na neizreciv način rođenog iz Očeva krila prije početka svih vjekova; i Duha Svetoga, koji izlazi od Oca i Sina bez ikakva početka.

(3) Premda se ta trojica odvajaju različitošću osoba, ipak se nikada ne razlikuju 5 5 9 uzvišenošću vlasti: objavljuje se naime njihova nerazdvojna jednakost boštva. Pa ipak, premda je Otac rodio Sina, nije zbog toga Sin isti koji je Otac, niti je Otac isti koji je Sin, niti je Duh Sveti Otac, a niti Sin, nego je on samo Duh Oca i Sina, te istom Ocu i Sinu sam u potpunosti jednak. (4) Nikako se ne smije vjerovati da u tom svetom Trojstvu ima išta stvorenog, sluga ili poslužitelj; niti je dozvoljeno tvrditi da je nešto pridošlo ili uvedeno, ili da se ikada nešto dogodilo što ono (Trojstvo) nekada ne bi imalo....

(6) Premda se u tome što su te osobe prema sebi, ne može naći nikakva podvojenost, ipak u onome što se odnosi na različitost ima nešto što posebno može pripadati jednoj osobi: naime, da Otac nema svoj početak od nikoga, što Sin postoji po tome što ga rađa Otac, i što Duh Sveti proizlazi iz sjedinjenja Oca i Sina....

(10) Kada to govorimo, ne miješamo vlastitosti osoba, niti podvajamo jedinstvo supstancije; ne smije se vjerovati daje išta u tom svetom Trojstvu veće ili manje, išta nesavršeno ili promjenjivo....

(12) Zbog toga ima u tom svetom Trojstvu ono što treba kao zajedničko ispovijedati. Po tome naime što su prema sebi Otac i Sin i Duh Sveti, treba bez razlikovanja vjerovati u jednog Boga, Oca sa Sinom i Duhom Svetim. Što se pak tiče odnosa, treba propovijedati razlikovno svojstvo triju osoba, jer evanđelist kaže: Idite učinite mojim učenicima sve narode u ime Oca i Sina i Duha Svetoga [usp. Mt 28,19]. Relativno se naime zove ono kako se jedna osoba odnosi prema drugoj; jer kada se kaže Otac, svakako se označava i osoba Sina, i kada se kaže Sin, bez sumnje se u njemu ukazuje na Oca.

(13) A sada, jer se radi o nazivu Duh Sveti, kojim se ne označava čitavo Trojstvo, nego treća osoba koja je u Trojstvu, i kako se ona po svom odnosu povezuje s osobama Oca i Sina; to naime nije nipošto najjasnije, jer kad kažemo Duh Sveti od Oca ne kažemo dosljedno Otac Duha Svetoga, kako ne bi mislili daje Duh Sveti Sin; u drugim pak nazivima kojima se označava osoba Duha Svetoga, jasno je da se misli na odnose. (14) Zbog toga Duha Svetog posebno prihvaćamo kao "dar", za koji se zna daje on treća osoba u svetom Trojstvu, po tome što se vjeruje da se daje vjernicima od Oca i Sina: po tome naime što se kaže "dar darovatelja" i "darovatelj dara" bez sumnje se govori o odnosu; isto naime, i bez (opasnosti) od pogreške, treba vjerovati i o nazivu Duh Sveti.

571 (16) Premda je naime djelovanje Trojstva nepodijeljeno, ipak vjerno ispovijedamo da nije čitavo Trojstvo primilo tijelo, nego samo Sin Božji, koji je rođen prije vjekova iz supstancije Boga Oca, a na kraju vremena rodio se od djevice Marije, prema svjedočanstvu Evanđelja koje kaže: "Riječ je tijelom postala i nastanila se među nama" [*Iv 1,14*]... (18) ... Proročanstvo anđela koji je rekao da će Duh Sveti sići na nju i navijestio da će je osjeniti sila Svevišnjega, koja je (sila) Sina Božjega i Oca [*usp. Lk 1,35*], pokazuje daje kod utjelovljenja istog Sina sudjelovalo čitavo Trojstvo. (19) I kao stoje ta djevica prije utjelovljenja primila stidljivost djevičanstva, tako poslije poroda nije doživjela nikakvu povredu netaknutosti; naime, djevica je začela, djevica je rodila i poslije porođaje sačuvala stidljivost netaknutosti bez povrede....

572 (22) Očito je pak, daje sam Božji Sin rođen od nerođenog Oca, savršen od savršenog, jedan od jednog, čitav od čitavog, daje uzeo pravog čovjeka od svete i netaknute uvijek djevice Marije. (23) Isto tako vjerujemo daje on kome pripisujemo potpuno čovječstvo, isto tako imao i dvije volje, jednu (volju) svojeg boštva drugu našeg čovječstva: (24) a to je najjasnije iz govora istog našeg Spasitelja, iznesenog riječima četiriju evanđelista; ovako je on govorio kazavši: "Oče moj, ako je moguće, neka me mimoide ova čaša. Ali ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti" [*Mt 26,39*]; i opet: nisam došao vršiti svoju volju, nego volju onoga koji me posla [*usp. Iv6,38*]...

(25) Tim govorima pokazuje da svoju volju povezuje s uzetim čovjekom, a Očevu s boštvom, po kojem je on jedan i jednak Ocu: naime, što se tiče božanskog jedinstva, nije Očeva volja jedna a Sinovljeva druga; jedna je naime volja gdje postoji jedno boštvo. A što se tiče volje uzetog čovjeka, jedna je volja uzetog boštva a druga našeg čovječstva. (26) Zbog toga u tome stoje kazao: "Ne kako ja hoću, nego kako hoćeš ti" [*Mt 26,39*] jasno je pokazao, kako on ne želi da se dogodi ono što mu je govorio osjećaj ljudske volje, nego volja Očeva, radi koje je sišao na zemlju; a ta Očeva volja nije nipošto bila suprotna Sinovljenoj volji, jer oni koji imaju zajedničko boštvo ne mogu imati različite volje; i gdje u naravi ne može doći do nikakve različitosti, tamo se načelno ne mogu nabrajati nikakve višestrukosti.

573 (27) Stoga taj izraz 'sveta volja', premda se upotrebljava u usporednoj sličnosti s Trojstvom, kojom se označava pamćenje, razum i volja, odnosi se na osobu Svetog Duha, a po tome pak ukoliko se rabi za sebe, izriče se substancijalno. (28) Naime, Otac je volja, Sinje volja, Duh Sveti je volja, isto tako kao stoje Otac Bog, Sinje Bog, Duh Sveti je Bog, i mnogo drugog sličnog što izriču oni koji su pravi privrženci katoličke vjere, bez dvojbe to izriču substancijalno. (29) Kao stoje katolički reći Bog od Boga, svjetlo od svjetla, tako je i ispravna tvrdnja prave vjere reći voy'a od volje, mudrost od mudrosti, bit od biti; i kao stoje Bog Otac rodio Boga Sina, tako je Bog volja rodio Sina volju. (30) I kao što treba vjerovati da u odnosu na bit Otac je volja, Sinje volja Duh Sveti je volja, no oni to nisu u odnosnom smislu, jer jedan je Otac koji se odnosi prema Sinu, drugi je Sin koji se odnosi prema Ocu, a drugi je opet Duh Sveti koji se po tome što izlazi od Oca i Sina, odnosi prema Ocu i Sinu: ne

drugo, nego drugi; jer oni koji su jedno po naravi boštva, imaju po različitosti osoba posebna svojstva....

Uskrsnuće mrtvih

(35) Svojim uskrsnućem dao nam je primjer; mi trajno vjerujemo daje on koji nas oživljava, poslije dva dana, treći dan uskrsnuo živ od mrtvih, tako će i nas uskrisiti na kraju ovog vremena. Ne u zračnom (tijelu), niti u obliku prividne sjene, kao što to govori neko osude vrijedno mišljenje, nego u supstanciji pravog tijela, u kojem smo sada i (u kojem) živimo; u vrijeme suda pred Kristom i njegovim svetim anđelima uz njega, svaki će iznositi svoje činio u svom tijelu, bilo dobro, bilo zlo [usp. 2 Kor 5,10], a od njega će primiti prema svojim djelima, ili kraljevstvo beskrajnog blaženstva, ili za svoja zla djela propast vječne osude. 574

Uzvišenost i nužnost Kristove crkve

(36) Sveta katolička Crkva, očišćena vodom krštenja, otkupljena predragocjenom Kristovom krvi, koja nema niti u vjeri nedostatka, niti nosi na sebi ljagu nečasnog djela [usp. Ef5,23-27], bogata je odličjima, sjaji krepostima, blješti dobivenim darovima Duha Svetoga. (37) Ona će vječno vladati zajedno s Kristom našim Gospodinom, svojom glavom, nikako se ne dvoji da je ona njegovo tijelo; a svi koji sada nisu u njoj, ili koji neće biti, ili su od nje otpali ili će otpasti, ili su zloćom nevjere zanijekali da se u njoj mogu oprostiti grijesi, ako se ne vrate k njoj činom pokore, i ako bez ikakvog trunca sumnje ne budu vjerovali sve što nalažu da treba prihvatiti nicejski sabor carigradski sabor prvi efeški, ono što je odredio autoritet kalcedonskog sabora u jednodušnosti svetih, ili ostali sabori, ili pak svi časni oci koji u pravoj vjeri ispravno žive, bit će kažnjeni osudom vječnog prokletstva, a na kraju vremena će s đavlom i njegovim pristicama biti spaljeni na lomači vječnog ognja. 575

IVAN VI.: 30. listopada 701. - 11. siječnja 705.

IVAN VII.: 1. ožujka 705. - 18. listopada 707.

SIZINIJE: 15. siječnja - 4. veljače 708.

KONSTANTIN I.: 25. ožujka 708. - 9. travnja 715.

GRGURH.: 19. svibnja 715. - 11. veljače 731.

580: Pismo "Desiderabilem mihi" Bonifaciju, 22. studenog 726.

Izd.: M. Tangl, *Die Briefe des hl. Bonifatius und Lullus*: MGH Epistulae selectae I (Berlin 1916) 46 (= Pismo 26) / E. Dummler, *S. Bonifatii et Lulli epistolae*: MGH Epistulae III (Berlin 1892) 27627-32 (= Pismo 26: označavanje pisama brojem u izd. Tangla i Dummlera uvijek se podudara / Ph. Jaffé, *Monumenta Moguntina* (Bibliotheca rerum Germanicarum III; Berlin 1866) 90 / PL 89.525CD. Reg.: JR 2174; BoeW 1,4, br.20.

*574 Protiv patrijarha Eutiha Carigradskog; usp. Grgur I. Veliki, *Moralia* XIV 56, br. 72 (M. Adriaen: CpChL 143A [1979] 743 si / PL 75,1077 si).

Oblik i djelitelj krštenja

580 **Rekao si da su neke krstili nedostojni svećenici i preljubnici bez provjere vjeroispovijesti. Tvoja ljubav neka se u tome drži starog crkvenog običaja: nije naime dozvoljeno ponovo krstiti one koji su kršteni u ime Oca i Sina i Duha Svetoga; taj dar milosti se naime ne prima u ime onog koji krsti, nego u ime Trojstva. I treba se držati onoga što kaže apostol: jedan Bog, jedna vjera, jedno krštenje [usp. Ef4,5]. No molimo te da takvima još revnije podijeliš duhovni nauk.**

581: Pismo "Ta grdmata" caru Leonu III., između 726. i 730.

To pismo, prije pogrešno pripisano Grguru III., u najmanju rukuje u svojoj biti autentično. (E. Caspar). Ono je upućeno Leonu III., Izaurijcu, s nadimkom "ikonoklast".

Izd.: E. Caspar, Papst Gregor II. und der Bilderstreit, u: ZKG 52 (1933) 77m-m (samo grčki)/ MaC 12.966A-C (grčki); 965 (latinski) / HaC 4.8AB; 7AB / BarAE za godinu 726. br. 28.

Štovanje svetih slika

581 **A ti tvrdiš da mi štujemo kamenje, zidove i ploče. No, to nije tako kao što ti, care, kažeš, nego radi našeg podsjećanja, radi bodrenja, kako bi se pomoću njihovih imena, zazivanja i slika naš tromi i neosjetljivi duh uzdigao; a ne (štujemo ih) kao bogove, kao što ti kažeš. Daleko to bilo (od nas)! Mi ne polažemo nadu u to. I ako je to Gospodinova slika, mi kažemo: Gospodine Isuse Kriste, Sine Božji, priteci nam u pomoć i spasi nas. A ako je (slika) njegove svete Majke, mi kažemo: sveta Bogoro-dice, Majko Gospodinova, zauzmi se kod svog Sina, našeg pravog Boga, kako bismo spasili svoje duše. Ako je pak (slika) mučenika: sveti prvomučenice Stjepane, ti koji si svoju krv prolio za Krista jer si odvažno govorio; zagovaraj nas. I kod svakog mučenika koji je podnio mučeništvo mi govorimo tako, i preko njih šaljemo takve molitve gore. I nije to tako, kao što ti care kažeš, da mi mučenike zazivamo kao bogove.**

GRGUR III.: 18. ožujka 731. - 28. (29.?) studenog 741.

582-583: Pismo "Magna nos habuit" biskupu Bonifaciju, oko 732.

*Izd.: Tangl: MGH Epistulae selectae 150 si (= Pismo 28) / Dummler: MGH Epistulae III 27923, i 34si [= *583] / Jaffé, Monumenta Moguntina 93 / PL 89.577BC / Gracijan, Decretum, p. III, dist. 4, c.52 (Frdb 1,1382) [= *582]; na nav. mj. p. II, cs.13, q.2, c.21 (Frdb 1,728) [= *583]. - Reg: JR2239; BoeW 1,4,br.21.*

Krštenje s dvojbenom valjanošću

Nalažemo da one za koje tvrdiš da su ih krstili pogani, ako je tome tako, da ih 582 ponovno krstiš u ime Trojstva.... Naime, zapovijedamo da se krste i oni, koji sumnjaju da li su kršteni ili ne, ili koje je krstio svećenik koji Jupiteru žrtvuje i jede žrtveno meso.

Misna žrtva za umrle

Pitao si kako bi znao, da li je za umrle dozvoljeno prikazivati prinose. Sveta 583 crkva misli ovako, neka svatko za svoje mrtve, zaista kršćane, prikazuje žrtve i neka ih svećenik spominje. I premda smo svi podložni grijehu, primjereno je da svećenik spominje i posreduje za umrle katolike. No takvo što nije dozvoljeno činiti za bezbožne, premda su bili kršćani.

ZAHARIJA: 10. (3.?) prosinca 741. - 22. (15.?) ožujka 752.

586: Pismo "*Suscipientes sanctissimae fraternitatis*" Bonifaciju nadbiskupu Mainza, 5. studenog 744.

To pismo je odgovor na izgubljeno Bonifacijevo pismo.

Izd.: Tangl: MGH Epistulae selectae 1107 (= Pismo 58) / Dummler: MGH Epistulae HI 31524-38 / Jaffé, *Monumenta Moguntina* 135 (= Pismo 49) / PL 89.928BC (= Pismo 6). - *Reg.:* JR 2271; BoeW 1,10,br.47.

Simonija

(§ 2) Pronašli smo [*u Bonifacijevom pismu papi*] da nam ti takve stvari poruču- 586 ješ kao da mi iskrivljujemo kanone, kao da nastojimo prekinuti predaju otaca, i da smo po tome, što neka je daleko (od nas), s našim klericima upali u krivovjerje simonije, primajući i tražeći da nam daju nagrade oni kojima smo podijeli palije, te da zahtijevamo od njih novac.... [*Bonifacije je opomenut da takvo što više nepiše*], jer mi primamo kao nešto teško i nepravedno, kad nam se pripisuje ono što mi u potpunosti odbacujemo. Neka bude daleko od nas i od naših klerika, da bismo za novac prodavali ono što smo primili kao dar po milosti Duha Svetoga ... Mi naime kažnjavamo anatemom sve koji bi se usudili dar Duha Svetoga prodavati za novac.

587: Sinoda u RIMU, 3. sjednica, 25. listopada 745.

Bonifacije je svećenika Klementa, koji potječe iz Škotske, u Rimu tužio sljedećom optužbom: "On uvodi židovstvo: on naime tvrdi da jedan kršćanin smije, ako želi, uzeti za ženu udovicu svog

umrlog brata. On se protivi vjeri svetih otaca kad kaže daje Krist, Sin Božji, kad je sišao u pretpakao, oslobodio sve koje je podzemlje držalo zarobljene, kako vjernike tako i nevjernike, poštovatelje pravog Boga kao i štovatelje idola. On isto tako tvrdi i mnoge stvari o predodređenju Božjem, od kojih se diže kosa na glavi, i što se protivi katoličkoj vjeri"; izd. M.Tangl: MGH Epistulae selectae 111219-25. Sličnu zabludu, daje Krist kad je sišao u podzemlje odande spasio sve koji su ga priznavali za Boga, odbacio je već Grgur I. time što je zanijekao spasenje onima koji su imali samo mrtvu vjeru (Pismo "Memor bonitatis" svećeniku Grguru, svibanj 567.: MGH Epistulae 1458, = *Registrum epistolarum* VII 15 / PL 77,869 si; JR 1461).

Izd.: Tangl: MGH Epistulae selectae I 118 (= Pismo 59) / Dummler: MGH Epistulae III 32134.39 / PL 89.835D. - Reg: A.Werminghoff: NArch 24 (1899) 466 si; BoeW 1,13, br.58.

Silazak Krista u podzemlje

587 ... Klementa koji je u svojoj ludosti odbacio odredbe otaca kao i sve sinodalne akte, koji i za kršćane uvodi židovstvo kad propovijeda da se uzme (za suprugu) ženu umrlog brata, i koji osim toga propovijeda daje Gospodin Isus Krist, kad je sišao u pretpakao odande oslobodio sve, pobožne i bezbožne, treba razriješiti svih svećeničkih službi i kazniti ga okovima anateme.

588: Pismo "*Virgilius et Sedonius*" Bonifaciju nadbiskupu Mainza, 1. srpnja 746. (745.?)

Izd.: Tangl: MGH Epistulae selectae 1141 (= Pismo 68) / Dummler: MGH Epistulae III 336i9-2s / Jaffé, *Monumenta Moguntina* 167 si (= Pismo 58) PL 89.926C (= Pismo 7) / Gracijan, *Decretum*, p.III, dist.4, c.86 (Frdb 1,1390). - Reg: JR 2276; A.Brackmann, *Germania Pontificia* 1/I (Berlin 1910) 7, br.1; BoeW 1,15, br.66.

Za krštenje potrebna nakana i oblik

588 Neki su (nas) obavij estili, da je u toj pokrajini bio svećenik koji nikako nije znao latinski, te dok je krstio, ne znajući latinski govor, iskrivio je jezik govoreći: "Baptizo te in nomine Patria er Filia et Spiritus Sancti". Zbog toga daje, tvoje časno bratstvo, takve mislilo ponovno krstiti. Ali... ako onaj koji je krstio nije unio zabludu ili krivovjerje, nego je samo zbog neznanja iskrivio rimski govor, govoreći kod krštenja kao što smo gore rekli, ne možemo se suglasiti da se (takvi) ponovno krste...

589: Pismo "*Sacris liminibus*" Bonifaciju nadbiskupu Mainza, 1. svibnja 748.

Izd.: Tangl: MGH Epistulae selectae 117319-26 1753-n (= Pismo 80) / Dummler: MGH Epistulae III 357io-24 3589-13 / Jaffé, *Monumenta Moguntina* 186 si (= Pismo 66) / PL 89.943D 944C (= Pismo 11) / Gracijan, *Decretum*, p.III, dist.4, c.83 (Frdb 1,1389 si). - Reg: JR 2286 s dodacima; BoeW 1,16 si, br.70.

Za krštenje potrebna nakana i oblik

Doznaje se, daje na onoj [*Engleskoj sinodi*] bio najozbiljnije donesen i brižljivo 589
dokazan ovakav dekret i zaključak, da tkogod bi bio opran bez zazivanja Trojstva,
nema sakrament porođenja. To je potpuno istinito; ako bi netko bio uronjen u
krsni zdenac bez zazivanja Trojstva, taj nije usavršen, ako nije bio kršten u ime Oca i
Sina i Duha Svetoga.... Na gore spomenutoj sinodi su svećenici razmotrili i ovo: ako
netko kod krštenja ne bi spomenuo i samo jednu osobu Trojstva, to ne bi moglo biti
krštenje; stoje zaista i istina, jer ako netko nije ispovjedio jednog od svetog Troj-
stva, ne može biti potpun kršćanin.

(STJEPAN II.: 23. - 25. ožujka 752.)

(Umro je dan prije posvećenja, i zbog toga se, prema starom običaju, ne ubraja među pape.)

STJEPAN II. (III.): 26. ožujka 752. - 26. travnja 757.

592: Odgovori iz Quiercya (Oise) god. 754.

Ti (odgovori) su dani jednom samostanu u Francuskoj kad je papa boravio u Quiercyyu. Spomena
vrijedni su i odgovori o ženidbi i njezinom nepotpunom razrješenju.

Izd.: PL 89.1027BC / MaC 12.561D / HaC 3.1988AB. - *Reg.:* JR 2315.

Oblik krštenja

(Odgovor 14.) O onom svećeniku koji je na primitivan način ovako krstio:
Uranjam u ime Oca i Sina uranjam i Duha Svetoga uranjam, a taj svećenik i ne zna, 592
je li onaj koji ga blagoslovio bio biskup: treba potpuno odbaciti onoga koje ne zna za
svoje ređenje ...; djeca pak koju je on, makar primitivno, krstio u ime svetog Troj-
stva, ostaju u tom krštenju.

PAVAO I.: 29. svibnja 757. - 28. lipnja 767.

STJEPAN III. (IV.): 7 kolovoza 768. - 24. siječnja 772.

HADRIJAN I.: 9. veljače 772. - 25. prosinca 795.

595-596: Pismo "*Institutio universalis*" španjolskim biskupima,
između 785. i 791.

Jedan je prijepis pisma sačuvan u *Codex Carolinus* (Pismo 95 MGH) / Pismo 83 PL). Tekst o
predodređenju (*596) ponovljen je doslovce u pismu Hadrijana I. "*Audientes arthodoxam*" biskupu
Egili iz Elvire (Granada) (MGH Epistulae III 644-647 = *Codex Carolinus*, Pismo 96 / PL 98,343; usp.

JR 2445). Pismo je uzeto iz jednog izgubljenog djela Fulgencija Ruspijskog, iz njegovog pisma Eugipiju.

Izd. [*595; 596]: W.Gundlach: MGH Epistulae III 63733-3?; 642 «6 / PL 98.376AB; 383B-384A. -*Reg.*: JR2479.

Zablude adopcijanista

... Iz vaših je krajeva k nama došlo izvješće, da se neki biskupi koji tamo borave, tj. Elifand i Askarik s drugim svojim istomišljenicima, ne stide ispovijedati daje Božji Sin usvojen; takvo bogohulstvo se nije usudio iznijeti niti jedan začetnik krivovjerja, osim onaj bezbožni Nestorije, koji je ispovijedao daje Sin Božji samo čovjek.

Predodređenje

Ono pak što neki od njih kažu, daje predodređenje za život ili za smrt u Božjoj moći a ne u našoj; oni kažu: "zašto pokušavamo (dobro) živjeti, kad je to u Božjoj moći?"; drugi pak kažu: "zašto molimo Boga da nas napast ne svlada, kao da (on) odlučuje o slobodi, a to je u našoj moći?"

Zaista, nikakav razlog ne mogu navesti niti primiti oni koji ne znaju za djelo blaženog Fulgencija, biskupa, upućenog svećeniku Eugipiju, protiv govora nekog Pelagija...: "Bog je dakle u vječnoj svojoj nepromjenjivosti pripremio čine milosrđa i pravednosti...; pripremio je dakle zasluge za ljude koji se budu opravdali; pripremio je i nagrade onima koji se budu proslavili; zlima pak nije pripremio zlu volju ili zla djela, nego im je pripremio pravedne i vječne muke. To je vječno predodređenje budućih Božjih čina, i kao što spoznajemo da nam je apostolsko učenje tako uvijek predlagalo, tako trebamo to također s pouzdanjem propovijedati.

2. NICEJSKI SABOR (7. opći): 24. rujna - 23. listopada 787.

Nastojanjem carice Irene borba protiv svetih slika, koja je u Bizantskom carstvu bila splasnula već od vremena Leona III., god. 726., bila je s vremenom potisnuta. Crkveno učenje o svetim slikama je na ovom saboru bilo svečano proglašeno. Zbog nespretnog latinskog prijevoda došlo je do toga da je njegovo (sadorsko) učenje bilo napadnuto na sinodi u Frankfurtu.

600-603: 7. sjednica, 13. listopada 787.

Definicija sastavljena na 7. sjednici bila je svečano proglašena na 8. sjednici, 23. listopada.
Izd.: MaC 13,377C-380B / COeD³ 1 3 536-13 734 / HaC 4,456A-D.

Definicija o svetim slikama

... Hodajući istovremeno i kraljevskom stazom i slijedeći Bogom objavljeno učenje naših svetih otaca i predaje Katoličke crkve - mi naime znamo da ona potječe od Duha Svetoga koji u njoj prebiva - mi smo zaključili sa svom brižljivošću i savjesnošću da se u svete Božje crkve, na sveto posuđe i ruho, na zidove i ploče, na kuće i uz puteve postave kako likovi dragocjenog i životvornog križa tako i časne i svete slike, bilo da su one od boje, kamena ili nekog drugog prikladnog materijala; (to vrijedi) za slike našeg Gospodina i Boga i Otkupitelja Isusa Krista, naše neokaljane Gospodarice, svete Bogorodice, štovanja vrijednih anđela, te svih svetih i pobožnih ljudi. **600**

Što češće naime budu oni promatrani kroz slikoviti prikaz, to češće će i oni koji budu promatrali biti potaknuti da se sjete pramodela slike, da čeznu za njima i da im upute pozdrav i ponizno štovanje; ipak ne pravo klanjanje, koje prema našoj vjeri pripada samo božanskoj naravi, nego tako kao što se iskazuje štovanje liku dragocjenog i životvornog križa, svetim Evanđeljima, drugim svetim i blagoslovljenim predmetima, kojima se za njihovo štovanje prinose tamjan i svijeće, kao stoje to također bio pobožni običaj kod starih. "Štovanje slika naime prenosi se na njihov pramodel"¹. Tko štuje sliku štuje na njoj prikazanu osobu. **601**

Tako će naime biti učvršćena predaja Katoličke crkve koja je prihvatila Evanđelje od (jednog) kraja (Zemlje) do (drugog) kraja; tako, ukoliko se držimo predaje [usp. 2 Sol 2,15] koju smo primili, slijedimo Pavla, koji je govorio u Kristu [usp. 2 Kor 2,17], čitav božanski niz apostola i svetost otaca; tako proročki pjevamo pobjedničku himnu Crkvi: "Budi mnogo puta pozdravljena, kćeri Sionska, naviještaj, kćeri Jerzualemska, veseli se i uzvikuj iz svega svog srca: Gospodin je uzeo od tebe nepravde tvojih protivnika, ti si oslobođena iz ruku svojih neprijatelja; Gospodin je Kralj u tvojoj sredini; ti nećeš gledati više nikakvu propast" [Sol 3,14 si. Septg.] i mir će vladati u tebi zauvijek. **602**

Oni koji se usuđuju drugačije misliti ili naučavati; ili koji u skladu s nečasnim krivovjericima odbacuju crkvenu predaju i izmišljaju bilo kakve novotarije; ili odbacuju nešto od onoga što je Crkvi posvećeno, knjigu Evanđelja, lik Križa, slikoviti prikaz ili relikvije nekog svetog mučenika; ili koji krivim i prepredenim putevima (žele nešto) pronaći kako bi makar samo u jednoj točki potkopali obvezatnu predaju Katoličke crkve; ili kako bi blago crkve i svetih samostana upotrijebili u obične svrhe; za njih mi određujemo: ako se radi o biskupima ili klericima, da ih se smijeni; ako se pak radi o monasima ili laicima, da ih se isključi iz zajedništva. **603**

*601 Bazilije Veliki, *De Špiritu Sancto* 18, br.45 (B.Pruche [SouChr 17bis; Pariš 1968²] 40619 si / PG 32.149C); to vrijedi kao "klasično mjesto" za štovanje svetih slika.

604-609: 8. sjednica, 23. listopada 787.

*Izd. [*604; 605-609]:* MaC 13.419E-421A; 416A-C / HaC 4.488CD; 484C-E. *[*604; 606-609]:* COeD³140iM2; 13728-1383.

Izbori za svete službe

- 604** Svaki od (svjetovnog) vladara izvršen izbor nekog biskupa, svećenika ili đakona bit će nevaljan prema kanonu [*Canones Apostolorum 30*] koji kaže: Ako se neki biskup služi svjetovnim vladarom i pomoću njega dođe do neke Crkve, takav treba biti smijenjen i isključen, kao i svi koji s njim saobraćaju. Naime, tko treba biti uzdignut na biskupsku čast, treba biti izabran od biskupa, kao što su to odredili sveti oci u Niceji u kanonu [*kan.4*] koji kaže: najbolje je da biskupa postave svi (biskupi) pokrajine. Ako bi pak zbog velike potrebe, ili zbog duljine puta, to bilo teško, onda se na istom mjestu u svakom slučaju trebaju sastati trojica, te ako su i nenazočni suglasni i ako daju pristanak preko pisama, onda treba izvršiti posvećenje; potvrdu pak tog događaja treba u svakoj pokrajini ostaviti metropolitu.

O slikama, čovještvu Kristovu i crkvenoj predaji

- 605** Mi prihvaćamo časne slike; one pak koji ne misle tako kažnjavamo anatemom...
- 606** Tko ne ispovijeda daje Krist, naš Bog, po svom čovještvu ograničen, neka bude kažnjem anatemom.
- 607** Tko ne dozvoljava tumačenje Evanđelja pomoću slika, neka bude kažnjen anatemom.
- 608** Tko ne poštuje (slike) koje nose ime Gospodinovo, ili njegovih svetaca, neka bude kažnjen anatemom.
- 609** Tko odbacuje čitavu crkvenu predaju, pisanu ili nepisanu, neka bude kažnjen anatemom....

610-611: Pismo "Si tamen licet" španjolskim biskupima, između 793. i 794.

*Izd. [*610; 611]:* A.Wenninghoff: MGH Leges III, = Concilia 2/1 (1904) 1236-9; 123is-39 / MaC 13.865D-866D / HaC 4.866B-867A. - *Reg.:* JR 2482.

Zablude adopcijanista

- 610** Među ostalim treba odbaciti i obrazloženje za nevjeru o posvojenju po tijelu Isusa Krista, Sina Božjeg, koje se oslanja na lažne razloge; tamo se čitaju naslage

bezbožnih riječi (napisane) neprimjerenom pisaljkom. To Katolička crkva nije nikada vjerovala, nikada naučavala, nikada nije dala suglasnost krivim vjernicima. ...

Sam je [*Krist*] naime o sebi obznanio čiji je Sin, kadje ustvrdio daje ljudima objavio Očevo ime. On naime kaže: "Objavio sam ime Tvoje ljudima koje si mi dao od svijeta" [*Iv 17,6*]. Tadje objavio Očevo ime ljudima, kadje obznanio daje on istiniti a ne zamišljeni Sin Očev, njegov pravi a ne posvojeni. Treba naglasiti da se kaže: "ljudima koje si mi dao". Takvi naime nisu od onih ljudi koje mu je dao Otac, što više koje je on izabrao s Ocem prije postanka svijeta, koji ispovijedaju daje on posvojeni a ne pravi Sin, kao daje ikada bio stran Ocu, ili daje po tijelu koje je uzeo postao njemu stran; jer da Riječ postane tijelom, postojala je jedna volja Oca i Sina, kao stoje napisano: "Htio sam vrsti tvoju volju, Bože moj" [*Ps 40,9*].

Ovako drugdje kaže: "Uzlazim Ocu svome i Ocu vašem" [*Iv 20,17*]. Izričito je naime kazao "svome" i "vašem"; njegovom naime, ne po milosti nego po naravi, našem pak po milosti posvojenj a. Sinje bio uvijek, jer je i Otac bio uvijek. On ga naime uvijek i svugdje izričito naziva svojim Ocem. On kaže "Otac moj radi sve do sada i ja radim" [*Iv 5,17*], i opet: "Oče, proslavi Sina svoga i Sin će tvoj proslaviti tebe" [*Iv 17,1*], i: "Što mi je Otac moj dao, veće je od svega" [*Iv 10,29*].

Ako pak oni u svom lukavom uzmicanju kažu, da oni misle kako se sve to što smo iznijeli odnosi samo na boštvo Sina Božjeg, neka nam kažu gdje je on ikada sa zajedničkim osjećajem s nama izgovorio "Oče naš". On kaže "Znade naime vaš Otac, što vam treba." [*Mt 6,8*]. Ne kaže "naš", kao da bi s nama bio posvojen po milosti. I drugdje "Budite dakle savršeni, kao stoje savršen Otac vaš nebeski" [*Mt 6,8*]. Zašto ne kaže "naš"? Jer je drugačije naš a drugačije njegov. Opet ponovno kaže: "Ako dakle vi, iako zli, znadete dobrim darovima darivati svoju djecu, koliko će više Otac vaš nebeski dati dobar duh onima koji ga zaištu?" [*Lk 11,13*], i tako dalje. O tome kaže i Pavao, izabrana posuda: Bog nije oprostio svom vlastitom Sinu, nego ga je predao za sve nas" [*Rim 8,32*]. Znademo naime, da nije predan po boštvu, nego po tome stoje bio pravi čovjek.

612-615: Sinoda u FRANKFURTU (na Majni), oko lipnja 794.

Kralj Karlo Veliki je želio da ta sinoda bude priznata kao opća, te da bude izjednačena s 2. nicejskim saborom (usp. *600). Zbog toga se pobrinuo za to da budu poslana dva izaslanika Apostolske Stolice. U njihovoj nazočnosti je ponovno osuđeno krivovjerje adopcijanista, koje je pod predsjedanjem Karla Velikog već odbacila sinoda u Regensburgu 792. godine. Prije svega toga je u prilog adopcijanista biskupima Franačke poslano pismo, koje su sastavili biskupi Španjolske i Galicije, a koje je napisao nadbiskup Elipand iz Toleda god. 792/73. (MGH Concilia 2/1, 111-119 / PL 101, 1321D-1331B). To pismo je iscrpno pobijeno na sinodi u Frankfurtu. Isto tako je sinoda u Frankfurtu, zbog krivog prijevoda, odbacila zaključke 2. nicejskog sabora o štovanju slika (Kapitulare, kan.2; Izd. kao za *615; *Libri Carolini de imaginibus*: MGH Concilia 2, dodatak / PL 98,989-1248); ali je Hadrijan I. stao iza 2. nicejskog sabora (PL 89,1247-1292).

Izd. [*SinodaIno pismo*]: A.V/erminghoff:MGHLegesIII, = Concilia2/1, 1444-9 149i6-32 150i.i 1522-6 / PL 101.1332C 1337C-1338B 1340B / MaC 13.884E-885A 890B-891A 893B / HaC 4.883DE 888D-889B 891B. - [*Kapitulari*, kan.1]: MGH nav. mj. 16521-25 / MaC 13.909C / HaC 4,904C / PL 97.191B. - Reg.: A.Werminghoff, u: NArch 24 (1899) 472 si.

a) Sinodalno pismo biskupa Franačke biskupima Španjolske

Pobijanje adopcijanstva

612 ... Na početku vaše knjižice nalazimo ono što ste vi napisali: "Ispovijedamo i vjerujemo daje Bog, Sin Božji, rođen od Oca prije svih vremena, bez početka, suvječan i istobitan ne po posvojenju, nego po rođenju". Također, nešto kasnije, čita se na istom mjestu: "Ispovijedamo i vjerujemo daje on učinjen od žene, učinjen pod zakonom [usp. Gal 4,4] nije Sin Božji po rođenju nego po posvojenju, ne po naravi nego po milosti". Evo kako se zmija sakrila međujabuke raja da prevari neoprezne...

613 U ispovijesti nicejskog obrasca vjerovanja ne nalazimo daje rečeno niti ono što ste nadalje dodali "u Kristu su dvije naravi i tri supstancije" [usp. *567] i "pobožanstvenjeni čovjek" i "počovječeni Bog". **Stoje** ljudska narav, ako ne duša i tijelo? I koja je (razlika) između naravi i supstancije, da bismo trebali govoriti o tri supstancije, a ne jednostavnije **kako** su govorili sveti oci, ispovijedajući daje Gospodin naš Isus Krist pravi Bog i pravi čovjek u jednoj osobi?

Osoba Sina je naime ostala u svetom Trojstvu; toj osobi je pridošla ljudska narav da bude jedna osoba, Bog i čovjek, a ne pobožanstvenjeni čovjek ili počovječeni Bog, Bog čovjek i čovjek Bog: zbog jednosti osobe jedan je Božji Sin, a isti je i Sin čovječji, potpun Bog i potpun čovjek.

Potpun čovjek nije osim po duši i tijelu a mi ne nijećemo, da je u Kristu to troje, to jest boštvo, duša i tijelo. Ali jer se kaže daje on pravi Bog i čovjek, nazivom Bog označava se sve stoje Božje, a (nazivom) čovjek podrazumijeva se sve stoje ljudsko. Zbog toga je dovoljno ispovijedati daje u njemu jedna potpuna supstancija boštva a druga čovještva.... Crkvena predaja običava govoriti o dvije supstancije u Kristu, Božjoj naime i ljudskoj....

614 Ako je naime pravi Bog onaj koji se rodio od Djevice, **kako** onda može biti posvojen ili sluga? Naime, nikada se nećete usuditi Boga nazivati slugom ili posvojenim; a kadje prorok njega nazvao slugom, to nije (učinio) zbog služničkog odnosa, nego zbog ponizne poslušnosti kojom je postao Ocu "poslušan do smrti" [Fil 2,8].

b) Kapitulari sinode

Osuda adopcijanista

615 Kan. 1.... Na početku kapitulara govori se o bezbožnom i bezočnom krivovjerju Elifanda, biskupa toledske stolice, i Feliksa (biskupa) orgelskog i njihovih sljedbenika, koji su krivo razmišljajući naučavali posvojenje Sina Božjeg: to su svi najsve-

tiji oci i odbacili i jednodušno se (tome) usprotivili, te su odredili da to krivovjerje treba u potpunosti iskorijeniti iz Svete crkve.

LEON III.: 27. prosinca 795. - 12. lipnja 816.

616-619: Sinoda u FRIAULU, 796. ili 797.: Vjeroispovijest

Ta sinoda održana je pod vodstvom akvilejskog patrijarha Paulina u Friaulu (Venecija).

Izd. [*616-618; 619]: A.Werminghoff: MGHLeges III, = Concilia2/T, 18724-188s; 18819-34/PL 99, 293B-294A; 294CD / MaC 13.842E-843C; 843E-844B. - Reg.: A.Werminghoff, u: NArch 24 (1899)474.

Božansko Trojstvo

[Poslije carigradskog obrasca vjerovanja slijedi;] Ispovijedam naime sveto, 616
savršeno, nedjeljivo i neizrecivo i istinito Trojstvo, to jest Oca i Sina i Duha Svetoga, jedno u jedinstvenoj naravi, jer je Bog trojstven ijedan: trojstven naime po različitosti osoba; jedan pak po nedjeljivoj supstanciji boštva. Vjerujemo dakle u te tri osobe... ne zamišljene niti samo naznačene, nego prave, subzistentne, suvječne, jednake i istobitne....

Naime Otac, pravi Bog, uistinu je i zaista Otac, koji je rodio iz sebe, to jest iz 617
svoje supstancije, bezvremenski i bez početka, pravog Sina, suvječnog, istobitnog i jednakog sebi.

I Sin je pravi Bog, on je uistinu i zaista Sin, koji je rođen od Oca prije svih vjekova, bezvremenski i bez ikakvog početka.... I nikada nije bio Otac bez Sina, niti Sin bez Oca....

I Duh Sveti je naime pravi Bog, on je uistinu i zaista Duh Sveti; ne rođen, ne stvoren, nego on proizlazi od Oca i Sina, bezvremenski i neodjeljivo. On uvijek jest, bio je i bit će istobitan, suvječan i jednak Ocu i Sinu. I nikada Otac ili Sin nisu bili bez Duha Svetoga, niti je Duh Sveti bio bez Oca i Sina.

Zbog toga je djelovanje Trojstva nedjeljivo, i u svetom Trojstvu ništa nije različito, niti drugačije, niti nejednako: ništa nije po naravi podijeljeno, niti u odnosu na osobu pomiješano, ništa nije niti veće niti manje, niti ranije niti kasnije, niti niže niti više; nego je jedna i jednaka vlast, jednaka slava, te vjekovječno i suvječno i istobitno veličanstvo.... 618

Krist naravni a ne posvojeni Sin Božji

Od tog neizrecivog Trojstva samo je osoba Riječi, to jest Sin ... sišao s neba, 619
odakle nikad nije otišao. Utjelovljen po Duhu Svetom i od uvijek djevice Marije, postao je pravi čovjek a ostao je i pravi Bog.

Nije ljudsko rođenje u vremenu bilo suprotno onom božanskom i bezvremen-
skom rođenju, nego je u jednoj osobi Isusa Krista, pravi Božji i pravi čovječji Sin,
nije Sin čovječji jedan a Sin Božji drugi, nego je jedan te isti i Božji i čovječji Sin, u
obje naravi, božanskoj naime i ljudskoj, pravi Bog i pravi čovjek, ne zamišljeni
Božji Sin, nego pravi; ne posvojeni nego vlastiti, jer nikada nije bio stran Ocu zbog
čovjeka kojeg je uzeo.

On sam je kao čovjek rođen bez grijeha, jer je samo on, novi čovjek, utjelovljen
po Duhu Svetom i od bezgrješne Djevice. Istobitan Bogu Ocu po njegovoj, to jest
božanskoj naravi; istobitan i majci, bez ljage grijeha, po našoj, to jest ljudskoj nara-
vi. Zbog toga ispovijedamo daje on u obje naravi vlastiti a ne posvojeni Sin Božji,
jer je on isti, uzevši čovjeka, nepomiješano i neodjeljivo i Božji i čovječji Sin. Po
boštvu je naravni (Sin) Očev, po čovještvu je naravni (Sin) majke; a vlastiti Sin
Očev je u obojem....

STJEPAN IV. (V.): 22. lipnja 816. - 24. siječnja 817.

PASHALI.: 25. siječnja 817. - 11. veljače 824.

EUGENII.: veljače/svibnja 824. - kolovoza 827.

VALENTIN: kolovoza - rujna 827.

GRGUR IV.: rujna (?) 827. - siječnja 844.

SERGIJE II.: siječnja 844. - 27. rujna 847.

LEON IV.: 10. travnja 847. - 17. srpnja 855.

620: Sinoda u PAVIJI, god. 850.

Izd.: W.Hartmann: MGH Leges IV, = Concilia 3 (1984) 223is-29 / MaC 14.932E-933B / HaC 5,27 A-C.

Sakrament bolesničkog pomazanja

620 Neumornim propovijedanjem treba objaviti narodu onaj spasonosni sakrament koji preporučuje apostol Jakov govoreći: "Boluje li tko među vama? ... oprostit će mu se" [*Jk5,14 st*]; sigurno je to veliko i vrlo poželjno otajstvo, po kojem se, ako se vjerno ište, i opraštaju grijesi a dosljedno vraća se i tjelesno zdravlje.... Ipak treba znati i ovo, ako je naime onaj koji boluje u stanju javne pokore, neće moći steći lijek tog otajstva, ako nije prije, dobivši oprostjenje, zaslužio pričest tijela i krvi Kristove. Ne može se onome kome su zabranjeni ostali sakramenti zbog nikakvog razloga dozvoliti da se koristi tim (sakramentom).

621-624: Sinoda u QUIERCYU, svibanj 853.

Sinoda se održavala pod predsjedanjem nadbiskupa Hinkmara iz Reimsa u Quiercyu. Ona je upravljena protiv učenja monaha Gottschalka iz Orbaisa protiv dvostrukog predodređenja. Gottschalk je već 848. osudila sinoda u Mainzu, i 849. sinoda u Quiercyu.

Izd: W.Hartmann, na *620° nav. mj. 297,-32 / MaC 14.920D-921C / HaC 5.18C-19B / PL 125.63C-64A; niže će biti navedena pojedina poglavlja, protumačena u Hinkmarovom *Depraedestinatione Dei et libero arbitrio posterior dissertatio*: PL 125.129D-130A (= pogl. 1) 183C (= pogl. 2) 211C (= pogl. 3) 282B (= pogl. 4). - *Reg.*: NArch 26/HI (1901) 619.

Čovjekova slobodna volja i predodređenje

Pogl. 1. Svemogućí je Bog saznao čovjeka ispravno, sa slobodnom voljom, i postavio ga u raj, te je želio da ostane u svetosti pravde. Služeći se loše slobodnom voljom čovjek je sagriješio i pao, te je postao gomila za propast¹ za čitav ljudski rod. Dobri i pravedni Bog je iz te gomile za propast, po svom predznanju izabrao za život one koje je po milosti predodredio [*Rim 8,26; E/1,11*] i njima je predodredio vječni život; za druge pak, koje je prema sudu pravednosti ostavio u gomili za propast, znao je da će propasti, ali ih nije predodredio da propadnu; predodredio im je naime vječnu kaznu, jer je pravedan. I zbog toga kažemo da (postoji) samo jedno Božje predodređenje, koja se odnosi na dar milosti ili na kaznu pravednosti.

tili

Pogl. 2. Slobodnu volju smo izgubili u prvom čovjeku, a nju smo natrag dobili po Kristu, našem Gospodinu: imamo i slobodnu volju za dobro, koju milost predusreće i pomaže, a imamo i slobodnu volju za zlo, koju je milost napustila. Imamo dakle slobodnu volju, jer je milošću oslobođena i (jer je) milošću izliječena od iskvarenosti.

Pogl. 3. Svemogućí Bog "želi da se svi ljudi spase" [*1 Tim 2,4*], bez iznimke, premda se neće svi spasiti. To pak da se neki spašavaju, dar je Spasitelja; to pak da neki propadaju krivnja je onih koji propadaju.

Pogl. 4. Kao što nema, niti je bilo, niti će biti, ijednog čovjeka čiju narav Isus Krist, naš Gospodin, nije uzeo u sebe, isto tako nema, niti je bilo, niti će biti ijednog čovjeka za kojeg on nije trpio; premda neće svi biti spašeni otajstvom njegova trpljenja. To pak da neće svi biti spašeni otajstvom njegova trpljenja ne odnosi se na veličinu i na obilje otkupnine, nego se odnosi na vjernike i na one koji ne vjeruju onom vjerom "ljubavlju djelotvornom" [*Gal 5,6*]; jer čaša ljudskog spasenja, koja je pripremljena našom slabošću i božanskom snagom, ima u sebi to da koristi svima: ali ako se ne pije, ne liječi.

****24**

¹621 Usp. Augustin, Pismo 190, pogl.3, br.9 (CSEL 57,144 / PL 33,859 si); *De dono perseverantiae* 14, br.35 (PL 45,1014).

625-633: Sinoda u VALENCIJI, 8. siječna 855.

Povod za tu sinodu bile su prepirke o predodređenju. Predodređenje samo za blaženi život branili su sinodalni oci sinode u Quiercyu pod vodstvom Hinkmara (*621 -624). Dvostruko predodređenje, u smislu strogog aug[^]tinijanstva, napali su među ostalim Flur iz Lyona (usp. PL 119,101 si), Prudencije iz Troyesa i biskup Remigije iz Lyona. Prudencije iz Troyesa odbacio je i krivo shvaćanje Johanne-sa Scotusa Eurigene (usp. njegovo djelo *De praedestinatione*, napisano 851. godine), ali je poglavljima sinode u Quiercyu suprotstavio "protupoglavlje". Sinodom u Valenciji predsjedao je biskup Remigije iz Lyona, koji je na sličan način pobijao sinodu u Quiercyu. Nakon što su se odstranile razlike s obzirom na terminologiju, i nakon stoje odstranjena zabluda Hinkmarovih protivnika u odnosu na njegovo shvaćanje, sudionici sinode u Valenciji su na sinodi u Langresu 859. godine, izbacili iz kan. 4 sinode u Valenciji riječi [*631u u g l a t i m z a g r a d a m a], koje su bile upravljene protiv sinode u Quiercyu. Nakon toga su se obje strane pomirile na sinodi u Toulou, te su preuzele Hinkmarovo sinodalno pismo i poglavlja kako iz Quiercya tako i iz Valencije.

Izd: W.Hartmann, na *620° nav. mj. 352i6-356₂6 / MaC 15.3B-7A / HaC 5.89A-91C.-*Reg.:* NArch 26/IH (1901) 621.

Predodređenje

625 Kan. 1.... Sa svom skrbi izbjegavamo nove izraze i preduzetna pričanja, iz kojih među braćom mogu prije nastati žarišta svađa i sablazni, nego što bi rastao neki strah Božji. Nesumnjivo pak s poštovanjem slušamo i spremno podlažemo svoj razum, te prema mogućnosti prihvaćamo ono što su za naše spasenje napisali učeni ljudi koji su pobožno i ispravno raspravljali riječ istine, te koji su i samo sveto Pismo najjasnije tumačili, to jest Ciprijan, Hilarije, Ambrozije, Jeronim, Augustin i ostali koji su usnuli u katoličkoj pobožnosti. Mislimo da o Božjem predznanju, o predodređenju i o drugim pitanjima u kojima se iskušavaju ne malo uznemirene duše braće, treba najčvršće vjerovati samo ono čemu se veselimo da smo crpili iz majčinskog krila Crkve.

626 Kan. 2. "Vjerno prihvaćamo da Bog znade unaprijed, i daje od vijeka znao, i za dobro koja će činiti dobri, i za zlo koje će činiti zli", jer imamo riječi svetog Pisma koje kaže: "Vječni Bože, koji poznaješ skriveno, i koji si poznavao sve prije nego je postalo" [Pnz 13,42]; i drago nam je što prihvaćamo da "za dobre znade unaprijed da će samo po milosti biti dobri, te da će po istoj milosti primiti vječnu nagradu; za zlo znade unaprijed da će zbog vlastite zloće biti zli, a da će po njegovoj pravednosti biti osuđeni na vječnu kaznu" : kao što kaže psalmist: "Jer Bog ima vlast i Gospodin milosrđe, da vrati svakome prema njegovim djelima" [Ps 62,12 si] i kao što kaže apostolsko učenje: "onima koji postojanošću u dobrim djelima ištu slavu, čast i neraspadljivost - život vječni; buntovnicima pak i nepokornima istini, a pokornima nepravdi - gnjev i srdžba, nevolja i tjeskoba na svaku dušu čovječju koja čini zlo [Rim 2,7-10].

*626 Flor iz Lyona, *Sermo de praedestinatione* (PL 119.96D-97 A).
Na nav. mj. (97B).

U istom smislu kaže isti na drugom mjestu: "Kad se Gospodin naš Isus Krist objavi s neba s anđelima svoje moći, u ognju gorućem da se osveti onima koji ne spoznaše Boga i koji se ne pokoravaju Evanđelju Gospodina našega Isusa Krista, oni će biti kažnjeni vječnom propašću,... kad se bude došao proslaviti u svojim svetima i postati uzvišen u svima koji povjerovaše [2 Sol 1,7-10].

I Božje predznanje nije nikome nametnulo nikakvu nuždu da drugačije ne bi moglo biti, nego je on kao Bog koji poznaje sve i prije nego li nastane, iz svoje sve- 627
moguće i nepromjenjive uzvišenosti unaprijed znao što će onaj učiniti od svoje volje. "Vjerujemo da nitko nije osuđen zbog njegovog predsuda, nego po zaslugama vlastite zloće"¹. "I zli ne propadaju zatojer nisu mogli biti dobri, nego jer nisu htjeli biti dobri, te su po svojoj zloći ostali u gomili za propast, bilo zbog izvornog ili također zbog učinjenog zla"².

Kan. 3. Ali i o Božjem predodređenju smo mi prema apostolskom autoritetu 628
vjerno utvrdili i ono što kaže (apostol): "Zar lončar nema vlasti nad glinom da iz istog tijesta načini posudu sad časnu, sad nečasnu" [Rim 9,21] gdje odmah dodaje: "A ako je Bog, hoteći očitovati gnjev i obznaniti svoju moć, u silnoj strpljivosti podnosio posude gnjeva, dozrele za propast, da obznani bogatstvo svoje milosti na posudama milosrđa, koje unaprijed pripremi za slavu" [Rim 9,22 si]; vjerno ispovijedamo predodređenje izabranih za život i predodređenje bezbožnika za smrt; ipak kod izbora onih koji se trebaju spasiti, Božje milosrđe predusreće zaslugu dobra; kod osude pak onih koji trebaju propasti, zasluga zla predusreće pravedan Božji sud. "Predodređenjem je Bog odredio samo ono što će sam učiniti ili po nezasluzenom milosrđu ili po pravednom sudu"³, prema Pismu koje kaže: "Onaj koji je učinio ono što će biti" [Iz 45,11:Septg.]\ kod zlih je unaprijed znao za njihovo zloću jer ona proizlazi od njih samih, a nije ju predodredio jer ona ne proizlazi od njega.

Kao Bog, koji je sve obećao, sigurno je unaprijed znao i predodredio da kazna slijedi zasluge njihovog zla, jer je pravedan i jer on ima, kao što kaže sveti Augustin⁴, baš o svim stvarima kako Čvrsto mišljenje tako i sigurno predznanje. O tome naime kaže izreka Mudraca: "Ismijačima je pripremljen sud, i maljevi koji će udarati srca ludih" [Izr 19,29].

O toj nepromjenjivosti Božjeg predznanja i predodređenja, kod kojeg su budući čini već učinjeni, može se dobro razumjeti iz riječi kod Crkvenjaka: "Spoznao sam da sva djela koja je učinio Bog, ostaju uvijek. Onome stoje Bog učinio ne možemo ništa niti dodati niti oduzeti, kako bi ga se bojalo" [Ekl 3,14]. "A da su neki po Božjoj moći predodređeni za zlo", kao da naime ne bi moglo biti drugačije, "to ne

*627 Usp. nav. mj. (99B).

Na nav. mj. (100A).

*628 Usp. na nav. mj. (99D).

*629 Usp. Augustin, *De praedestinatione sanctorum* 17,34 (PL 44,986).

samo da ne vjerujemo, nego ako ih ima koji hoće vjerovati u takvo zlo, njih sa svim prezirom kažnjavamo anatemom", kao sinoda u Orangeu [*397].

630 Kan. 4. Isto i o otkupljenju Kristovom krvlju; zbog prevelike zablude koja je nastala zbog te stvari, tako da neki tvrde, kao što to pokazuju njihovi spisi, daje ona (krv) prolivena i za one bezbožnike koji su od početka svijeta pa do Gospodinove muke umrli u svojoj bezbožnosti i koji su kažnjeni vječnom osudom, protiv one riječi proroka: "Smrti, ja ću biti tvoja smrt; paklu, ja ću biti tvoj nemir" [*Hoš 13,14*]; mi pak moramo jednostavno i vjerno držati i naučavati ono što je u skladu s evanđeoskom i apostolskom istinom, da smatramo kako je ta cijena data za one o kojima sam naš Gospodin kaže: "Kao stoje Moj sije podigao zmiju u pustinji, tako ima biti podignut Sin Čovječji, da svaki koji vjeruje, u njemu ima vječni život. Uistinu, Bog je tako ljubio svijet te je dao svoga Sina Jedinorođenca, da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni [*Iv 3,14-16*], i apostol kaže: "Krist, jednom se prinese da grijehe mnogih podnese [*Heb 9,28*].

631 Nadalje poglavlja [- četiri, koja je sabor naše braće na manje oprezan način prihvatio, zbog njihove beskorisnosti ili čak škodljivosti, te zabluda protivnih istini; ali i drugo-] (i) 19 silogizama vrlo nespretno zaključenih, premda se hvale da se nisu oslanjali ni na kavu svjetovnu literaturu, u kojima se nalazi više poruka đavla nego li sadržaja vjere, želimo potpuno udaljiti od pobožnih ušiju vjernika, te naređujemo autoritetom Duha Svetoga da se od takvih i sličnih (tvrđnji) treba u potpunosti čuvati; isto tako mislimo da treba kazniti one koji uvode nove stvari, kako ne bi bili još više ranjeni.

632 Kan. 5. Isto tako mislimo da treba najčvršće vjerovati daje sve moštvo vjernika prepороđeno "vodom i Duhom Svetim" [*Iv 3,5*] i po tome uistinu utjelovljeno u Crkvu, i u skladu s učenjem apostola kršteno u Kristovu smrt [*Rim 6,3*] te je u njegovoj krvi oprano od svojih grijeha; jer niti u njima ne bi moglo doći do pravog prepороđenja, da nije bilo i pravog otkupljenja; budući da u crkvenim sakramentima ništa nije uzaludno, ništa varljivo, nego je sve istinito i oslonjeno na svoju vlasitu istinu i iskrenost.

Iz čitavog pak mnoštva vjernika i otkupljenih jedni se spašavaju vječnim spašenjem, jer su po milosti Božjoj vjerno ustrajali u svom otkupljenju, noseći u srcu glas samog svog Gospodina: "Tko ... ustraje do smrti, taj će se spasiti" [*Mi 10,22 i 24,13*]; drugi pak, jer nisu htjeli ustrajati u spasenju vjere koju su primili na početku, a milost otkupljenja su učinili uzaludnom zlim učenjem ili životom koji su trajno izabrali, te na nikakav način nisu prispjeli do prihvaćanja vječnog blaženstva. [*Posi-va se na Rim 6,3; Gal 3,27; Heb 10,22sl, 26, 28 si.*].

633 Kan. 6. Isto o milosti po kojoj se spašavaju oni koji vjeruju, i bez koje razumno stvorenje nije nikada živjelo blaženo, i o slobodnoj volji oslabljenoj u prvom čovjeku po grijehu, a (koja je) po milosti Gospodina Isusa njegovim vjernicima ponovno

uspostavljena i ozdravljena; najpostojanije i punom vjerom ispovijedamo isto ono što su nam sveti oci autoritetom svetog Pisma predali da trebamo držati, ono stoje ispovijedala Afrička sinoda [*222], sinoda u Orangeu [*370-397], ono što su preblaženi prvosvećenici Apostolske Stolice [*238-249] držali katoličkom vjerom; a u (odnosu) naravi i milosti nisu se drznili ni na koji način prikoloniti se na drugu stranu.

Neprikladna pak pitanja i bablje priče [/ *Tim 4,7*], kao i mješavina Scotovih pristaša, koja pravoj vjeri izaziva mučninu, a što je (sve) u (ova) vrlo opasna i teška vremena, za sav naš trud, jadno i žalosno naraslo do rascjepa u ljubavi, mi u potpunosti odbacujemo, kako se kršćanske duše ne bi iskvarile i otpale odjednostavnosti i čistoće vjere, koja je u Kristu [*2 Kor 11,3*], te opominjemo Kristovom ljubavlju da bratska ljubav kažnjavajući brani od slušanja takvih stvari.

BENEDIKT III.: srpnja 855. - 17. travnja 858.

NIKOLA I.: 24. travnja 858. - 13. studenog 867.

635-637: Sinoda u RIMU, 862.

Navedni članci pripisivani su i sinodi u Rimu 863., ali krivo. Prva dva članka su zasebno prenesena kao umetak u pismo Nikole I. "*Quae apud Constantinopolitanam urbem*" biskupima Azije i Libije od 13. studenog 866. (tako MGH), i u njegovom pismu "*His ita se habentibus*" caru Mihaelu iz godine 863. (tako starija izdanja).

Izd [Pogl. 1-2, drugi 7-8]; E.Perels: MGH Epistulae VI (1925) 56034-5615 (=Pismo 98) / MaC 15,182E-183A;611-612A;658E-659A/HaC5,140E-141A/PL 119,795AB; 855BC.-[Pogl.9, drugi 4]: MaC 15.659B / PL 119.795B. - Reg.: NArch 26/111 (1901) 630; JR nakon 2692.

Zablude teopasijanaca

Pogl. 1 (7). Kao istinito pak treba vjerovati, i na sve načine ispovijedati, daje muku križa po tijelu, podnio samo Gospodin naš Isus Krist i Božji Sin, koji je ostao (takav) da po boštvu ne može trpjeti, kao što nas uči katolički autoritet i kao što nam najobilnije pokazuje učenje svetih otaca. 635

Pogl. 2 (8). Oni pak koji kažu, daje Spasitelj naš i Gospodin Isus Krist i Božji Sin muku križa podnio i po boštvu, što je bezbožno i odvratno za katoličke duše, neka budu kažnjeni anatemom. 636

Učinak krštenja

- 637 Pogl. 9 (4). Svi naime koji kažu da se oni koji se preporučuju presvetim izvorom krštenja vjerujući u Oca i Sina i Duha Svetoga ne čiste jednako od izvornog grijeha, nake budu kažnjeni anatemom.

638-642: Pismo „*Proposueramus quidem*“ caru Mihajlu, 28. rujna 865.

Napisano u predmetu Focijevog odcjepljenja.

Ed.: E.Perels: MGH Epistulae VI (1925) 465is,i 46Ć2M [= *638]; 4704-7 47112-15 [= *639]; 47433-475io [= *640]; 48025-29 48h-i4 [= *641]; 4853o-486is [= *642]; (= Pismo 88) / PL 119.938D-960D (= Pismo 86). - *Reg.:* JR 2796 s dodacima.

Neovisnost Crkve i Apostolske Stolice

- 638 Sucu ne sudi niti car, niti sveukupni kler, niti narod¹... „Prvu stolicu ne sudi nitko“². ...

- 639 Gdje ste čitali da su carevi, Vaši predšasnici, sudjelovali na sinodalnim zasjedanjima, osim na onima gdje se raspravljalo o vjeri, koja je opća, koja je svima zajednička, koja ne pripada samo klericima nego i laicima, općenito svim lančanima? ... Što više kad se podnosi žalba na sud višeg autoriteta, treba tražiti još viši autoritet, dok se postupno ne dođe do Stolice, koja će sama izmijeniti predmet na bolje ako to bude zahtijevao značaj rasprave, ili će ona bez ispitivanja biti prepuštena Božjem sudu.

- 640 Nadalje, ako Nas ne poslušate, preostaje da za Nas budete onakvi, za kakve je Gospodin naš Isus Krist zapovjedio da smatramo one koji su prezreli slušati Božju crkvu, posebno jer su povlastice Rimske crkve potvrđene Kristovim ustima u blaženom Petru, koje su u samoj Crkvi uređene, od davnine obdržavane, od svetih općih sabora utvrđene, od čitave Crkve stalno poštovane, nikako se ne mogu smanjiti, nikako oslabiti, nikako izmijeniti, jer temelj koji je postavio Bog ne može srušiti ljudsko nastojanje, i stoje Bog uspostavio ostaje čvrsto i valjano.... Te dakle povlastice dane ovoj svetoj Kristovoj crkvi, koje joj nije dao sabor ih je on samo utvrdio i poštovao,... tjeraju nas i obvezuju „da se brinemo za sve crkve Božje“ [*usp. 2 Kor 11,28*]....

*638 Ta se rečenica navodi kao izreka pape Silvestra I.; usp. neautentičnu konstituciju pape Silvestra I., odn. pogl 3 i 20 navodne 2. Rimske sinode (PL 8.833D [834D] i 840CD). Ona su preuzeta u: Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.9, q.3,c.13 (Frdb 1,610). Iz dokumenata navodne sinode u Sinuessi (Latinum), koji su djelo nekog krivotvoritelja iz oko 500. godine; usp. CIPL 1679. Usp. i *Liber pontificalis*: izd. L. Duchesne 1 (Pariš 1886) 72 162 si i LXXIV-LXXV.

Naime u skladu s kanonima, odluku nižeg suda treba predložiti onom koji ima viši ugled, da ga taj ili poništiti ili potvrdi; jasno je dakle da odluku Svete stolice, od koje nema višeg autoriteta, nitko ne može poništiti [*usp. *232*], „niti je kome dopušteno da prosuđuje njezinu odluku. Kanoni naime žele da se iz bilo kojeg dijela svijeta na nju priziva; priziv pak protiv nje nikome nije dopušten“¹ ...

641

Dakle, premda je potvrđeno ono što smo rekli da se odluka rimskog biskupa ne poništava, jer to ne traže običaji, ipak ne ruječemo da se odluka iste Stolice može izmijeniti na bolje, kad joj je naime ili nešto promaklo, ili ako je ona odlučila nešto narediti kao iznimku, vodeći računa o vremenu i okolnostima ili zbog velikih potreba; čitamo naime daje i izvršni apostol Pavao (dozvolio) da se nešto radi kao iznimka, a za što se zna daje kasnije osudio; naime onda, kada ona, to jest Rimska crkva, nakon najpoznatijeg razmatranja odluči da (nešto) treba učiniti, a ne kada ona odbaci ponovno razmatrati ono stoje dobro definirano...

Vas pak molimo, nemojte nanositi ništa štetno Božjoj crkvi; ona naime ne nanosi ništa štetnog Vašem carstvu, jer ona od vječnog božanstva više zaziva za njega (carstvo) stabilnost, a stalnom pobožnošću moli za vaše zdravlje i vječno spasenje. Namojte otimati što njoj pripada; nemojte si prisvajati stoje samo njoj povjereno, znajući naime da upravitelj svjetovnih poslova mora toliko biti udaljen od svega svetog, koliko se ne doliči da se bilo tko iz popisa klerika i božjih vojnika upliće u svjetovne poslove.

642

Uopće ne znamo kako bi se oni, kojima je dozvoljeno da budu na čelu samo ljudskim stvarima a ne božanskima, usuđivali suditi o onima koji upravljaju božanskim stvarima. Bilo je to prije Kristovog dolaska da su neki kraljevi kao tipovi (Krista) bili ujedno i svećenici; - sveta povijest nam govori da je takav bio sveti Melkizedek [*usp. Post. 14,18*]; - no takvi su, oponašajući đavla u svojim udovima, duhom tiranina uvijek nastojali prisvojiti sebi što pripada božanskom štovanju, tako da su se poganski carevi ujedno nazivali „veliki svećenici“. Ali kad se došlo do pravog kralja i prvosvećenika, više si niti car nije prisvajao prava prvosvećenika, niti si je prvosvećenik prisvajao ime cara.

Isti je naime „posrednik između Boga i ljudi, čovjek Krist Isus“ (7 *Tim 2,5*) vlastitim djelovanjem i različitim častima razlučio službe obiju vlasti, hotеći se uzdići gore vlastitom spasonosnom ponoznišću, da ne bi ljudskom ohološću ponovno bio bačen u dubine, kako bi i kršćanski vladari za vječni život trebali prvosvećenike, a da bi se prvosvećenici služili carskim zakonima samo za vremenite stvari; kako bi duhovno djelovanje bilo daleko od tjelesnih napada te da se ne bi uplitali u svjetovne stvari, boreći se za Boga [*usp. 2 Tim 2,4*], a s druge strane da se ne bi činilo kako onaj predsjednik božanskim stvarima koji je upleten u svjetovne poslove; kako bi se vodila briga za skromnost obaju redova, da se netko ne bi uzoholio oslonjen na oboje i kako bi se odgovarajuće zasebno zvanje prilagodilo svojstvima (svakog) djelovanja.

*641 Gelazije I., Pismo „*Valde miratt*“ biskupima Dardanije (Srbije), 1. veljače 495., br. 5 (Thl 399).

643-648: Odgovori Bugarima „Ad consulta vestra”, 13. studenog 866.

Radi se o odgovorima izaslanstvu kneza Bogorisa iz Bugarske, koji je sa svojim narodom bio prihvatio kršćansku vjeru.

Izd.: KPerels: MGH Epistulae VI (1925) 570-599 (=Pismo 99) / MaC 15.403B-429B / HaC 5.355A-384B / PL 119.980C-1015B (= Pismo 97). - *Reg.:* JR2812 s dodacima.

Bitni oblik ženidbe

- 643 Pogl. 3.... Prema zakonima dovoljna je privola samo onih o čijem se povezivanju radi; ako bi možda kod vjenčanja nedostajala ta privola, bilo bi uzaludno sve ostalo, pa bilo potvrđeno i samim spolnim odnosom, kao što svjedoči velik učitelj Ivan Zlatousti, koji kaže: „Ženidbu ne čini spolni odnos, nego volja”¹.

Oblik i djelitelj krštenja

- 644 Pogl. 15. Pitate, da li su oni ljudi koji su primili krštenje od njega [*lažnogsvećenika*] kršćani, ili se trebaju ponovno krstiti. Ako su naime kršteni u ime najvišeg i jedinstvenog Trojstva, sigurno su kršćani; i one koji su kršteni od bilo kojeg kršćanina ne treba ponovno krstiti;... „krštenje ...podijeljeno bilo od preljubnika, bilo od lopova, dolazi primatelju kao neoskvrnjeni dar” [*356]....

I zato ako zao podjeljuje dobra, ne nanosi štetu drugome nego sebi, i zbog toga je sigurno, da oni nisu ničim oštećeni koje je krstio onaj Grk, radi one (riječ): „Onje onaj koji krsti” [*Iv 1,33*], to jest Krist, i opet: „Bog daje rasti”, [*1 Kor 3,7*], podrazumijeva se: a ne čovjek.

- 645 Pogl. 71. Nitko ne može, kolikogod bio nečist, onečistiti božanska otajstva, koja su lijek za čišćenje od svih nečistoća. Ne može naime sunčeva zraka navući nečistoću prolazeći kroz blato i nečistoću; zbog toga, kakavgod bio svećenik, ne može onečistiti ono što je sveto; zbog toga treba primiti pričest i od takvog, dok god po sudu biskupa ne bude kažnjen: naime kad zli dijele dobra vrijeđaju samo sebe, a zapaljena voštana baklja oštećuje doduše sebe, ali drugima daje svjetlo u tami.... Zato, primite Kristova otajstva od svakog svećenika bez straha, jer sve se čisti u vjeri.

- 646 Pogl. 104. Tvrdite da su u vašoj domovini mnogi kršteni od nekog Židova, a ne znate da li kršćanina ili poganina, te pitate što bi trebalo činiti. Ako su zaista oni

*643 Pseudo-Ivan Zlatousti, *Opus imperfectum in Matthaem*, hom. 32,9 (PG 56,802); usp. *Digesta* L 17, Rechtsregel 30 (P. Krttger - Th. Mommsen [Berlin 1908¹¹] 921).

kršteni u ime svetog Trojstva, ili samo u ime Kristovo, kao što čitamo u Djelima Apostolskim [2,38; 19,5] (to je jedno te isto, kao što tumači Ambrozije¹), sigurno je da njih ne treba ponovno krstiti; ali najprije treba istražiti da li je taj Židov bio kršćanin ili poganin, ili je kasnije postao kršćanin; ali mislimo da ne treba mimoći ono što o krštenju kaže blaženi Augustin²: „Već smo dovoljno pokazali, kaže on, da krštenje, koje posvećuje evađeoskim riječima, ne zahvaća nikakva zabluda niti djelatelja niti primatelja, ako bilo o Ocu, bilo o Sinu, bilo o Duhu Svetome drugačije misli nego li to kaže nebeski nauk“; i opet: „Ima nekih od onih koji još nečasno žive, ili koji se nalaze u krivovjerju ili u poganskom praznovjerju, ali također i među njima poznaje Gospodin one koji su njegovi [2 Tim 2,19]. Naime, u onom neizrecivom predznanju, mnogi su unutra za koje se čini da su vani“.

I na drugom mjestu: „I ljudi sporijeg shvaćanja, kao što mislim, razumiju da se Kristovo krštenje ne može obezvrijediti nikakvom pokvarenošću niti djelatelja niti primatelja; i opet on kaže: "(Krštenje) može podijeliti odijeljeni, kao što ga može imati odijeljeni, ali kako ga opasno može podijeliti; onaj pak kome se podjeljuje može ga spasonosno primiti, ako ga on sam ne prima kao odijeljen“.

Kod prihvaćanja vjere nema primjene sile

Pogl. 41. O onima pak koji odbijaju primiti dar kršćanstva,... ne možemo vam pisati ništa drugo, nego da ih opomenama, poticajima i razlozima, više nego li silom, uvjerite u pravu vjeru, kao i (u to) da (sada) isprazno misle.... 647

Nadalje, nikako im se ne smije nanijeti nasilje kako bi vjerovali. Naime, ništa ne možemo biti dobro što ruje dobrovoljno [navodi se Ps 53,8; 119,108; 28,7]; Bog naime prima samo dobrovoljnu službu i samo od onih koji je dobrovoljno iskazuju; kad bi naime želio upotrijebiti silu, nitko se ne bi mogao oprijeti njegovoj svemoći.

Na priznanje zlodjela ne smije se prisiljavati mučenjem

Pogl. 86. Kažete da kod vas, kad bude uhvaćen lopov ili razbojnik, te ako niječe ono zbog čega je okrivljen, da ga onda sudac štapovima tuče po glavi i bode njegove bokove raznim željeznim šiljcima, dok ne istjera istinu; takve stvari nikako ne odobrava niti Božji niti ljudski zakon, jer priznanje mora biti dobrovoljno a ne protiv volje i ne smije se na silu istjerati, nego svojevolutno iznijeti; konačno, ako se dogodi da vi i nakon što ste nanijeli te muke, ne pronađete ništa od onoga što se kao zlodjelo predbacuje, zar se nećete barem onda zacrvenjen' i spoznati kako ste bezbožno sudili? 648

No isto tako, ako okrivljeni čovjek, ne mogavši podnijeti takvo što, kaže daje počinio nešto što nije počinio: molim vas, na koga će se okrenuti veličina takve bez-

*646 Usp. Ambrozije, *De Spiritu Sancto* 13, br.42-44 (PL 16.713B-715A). Za tumačenje te rečenice LBP O.Fdle', *Die Taufe im Namen Jesu bei Amrosius: Festschrift 75 Jahre Stella Matutina I* (FeldkirchA/orarlberg 1931) 139-150; G.Bareille: *DThC 2/1* (1905) 184.

Slijede 4 navoda iz Augustina, *De baptismo contra Donatistas IV* 15, br.22; V 27, br.38; VI 5, br.7 (CSEL 51,247 295 297 302 / PL 43,168 196 197 200).

božnosti ako ne na onoga koji gaje prisilio da takvo što lažno prizna? Premda se zna da to nije priznao, nego (samo) izgovorio onaj koji ustima iznosi ono što ne misli u srcu! ...

Nadalje, ako slobodan čovjek bude okrivljen zbog zlodjela, ako već prije nije bilo pronađeno daje kriv za neko zlodjelo, ili neka mu se dokaže s tri svjedoka i nametne mu se kazna, ili ako mu se ne bi moglo dokazati, neka se oslobodi pošto prisegne na sveto Evanđelje da nikako nije učinio ono što mu se predbacuje i neka se završi taj postupak, kao što svjedoči često spominjani apostol naroda govoreći: „zakletva je kao potvrda i kraj svake rasprave" [*Heb 6,16*] .

HADRIJAN 11.: 14. prosinca 867. - 14. prosinca 872.

4. CARIGRADSKI sabor (8. opći): 5. listopada 869. - 28. veljače 870.

Sabor je sazvan kako bi se odlučilo o Focijevom slučaju, koji je 859. godine izazvao raskol. Izvorni je grčki tekst dokumenata doduše izgubljen. Ali postoji potpuni prijevod knjižničara Anastazija, kao i skraćena grčka verzija. Onaj sadrži 27 kanona a ova samo 14. Oni si međusobno odgovaraju na sljedeći način: Kan. 1-8 grčki (= 1-8 latinski); 9-10 (= 10-11); 11 (= 14); 12 (= 17); 13 (= 21); 14 (= 27). Taj je sabor kao opći sabor priznat samo u latinskoj Crkvi, i to ne prije 12. stoljeća.

Izd.: MaC 16.160A-174D (latinski); 397D-405C (grčki)/ HaC 5.899A-909C; 1097D-1104D/ COeD³; 166-182/PL 129.150B-160A.

650-664: 10. sjednica, 28. veljače 870.: Kanoni

Predaja kao pravilo vjere

[Prijevod knjižničara Anastazija]

650 Kan. 1. Ako želimo bez zapreka koračati po ravnom i kraljevskom putu božanske pravednosti, moramo se, kao oni koji uvijek imaju zapaljenu svjetiljku koje osvjetljavaju naše korake, držati definicija i duha svetih otaca, koji su u skladu s Bogom.

651 Zbog toga, prema (riječima) velikog i premudrog Dionizija², njih smatramo i prihvaćamo kao „drugi (Božji) govor", te o njima s božanskim Davidom najspremnije pjevamo: „Čista je zapovijed Jahvina, oči prosvjetljuje" [*Ps 19,9; citira se i Ps*

*648 Taj odredba u očitoj suprotnosti sa zakonodavstvom koje je uveo Inocent IV. protiv krivovjerja. Usp. njegovu konstituciju „*Cum adversus*" od 22. veljače 1244. (BullTau 3,503b-505a), u kojoj on potkrepljuje prestroge zakone cara Fridriha U., kao i konstituciju „*Ad extirpanda*" od 15. svibnja 1252. (BullTau 3,552b-558b), koja u svojem 25. zakonu zapovijeda ono što odbacuje Nikola I., naime da uhićene krivovjernike treba „pod prijetnjom otkidanja udova i smrti prisiliti ... da priznaju svoje krivovjere i da druge optuže..., kao što se prisiljavaju lopovi ili razbojnici" (na nav.mj. 556a).

*651 Usp. Pseudo-Dionizije Areopagita, *De ecclesiastica hierarchia* 1, br. 4 i 5 (PG 3,375-378).

119,105; Izr 6,23; Sir 26,9; Sept.J.... Naime, poticaji i opomene božanskih kanona zaista su slične svjetlu, prema njima se razlikuje bolje od goreg, te korisnije i povoljnije od onog što ne koristi, i za koje se zna da čak i šteti.

Stoga ispovijedamo da ćemo obdržavati i čuvati pravila koja su svetoj Katoličkoj crkvi predana kako od svetih i vrlo slavanih apostola, tako i od pravovjernih općih i lokalnih sabora kao i od bilo kojeg bogomrječivog oca i crkvenog učitelja; 652

uređujući prema njima vlastiti život i ponašanje i odlučujući kanonski da ćemo sveukupno svećenstvo kao i sve koji se pribrajaju kršćanskom imenu, podvrći kaznama i osudama, kao i suprotno, priznanjima i opravdanjima koja su oni iznijeli i definirali;

naime, veliki apostol Pavao opominje nas otvoreno da se držimo predaja svetih, koji su sjali prije, a koje smo primili bilo riječima bilo u pisanom obliku [*usp. 2 Sol 2,15*].

Štovanje svetih slika

Kan. 3. Određujemo da se sveta slika Gospodina našeg Isusa Krista, Osloboditelja i Spasitelja sviju, štuje jednakim poštovanjem kao i knjiga svetih Evanđelja. 653

Kao što naime svi postizemo spasenje po riječima govora koje se iznose u knjigama, tako po likovnom slaganju boja, svi i mudri i nepismeni, crpe korist iz onoga stoje pred njima; ono naime što propovijeda i što preporučuje govor u riječima to isto (čini) i pismo koje je u bojama; 654

doličnije, i u skladu s razumskim razmišljanjem kao i s najstarijom predajom o štovanju, da se i slike u prenesenom smislu, jer se odnose na ono prvotno, poštuju i štuju jednako kao i sveta knjiga Evanđelja i lik predragocjenog križa.

Tko dakle ne štuje sliku Spasitelja Krista, neka ne gleda njegov lik kad on bude došao u Očevoj slavi da bude proslavljen i da proslavi svoje svete [*usp. 2 Sol 1,10*]; nego neka bude odvojen od njegovog zajedništva i sjaja; 655

a slično i sliku njegove neoskrvnjene Majke i Bogorodice Marije; štoviše slikamo i slike svetih anđela kao što ih riječima predočuje božansko Pismo; ali isto tako poštujuemo i štujemo i (slike) vrlo slavanih apostola, proroka, mučenika i svetih muževa, kao i svih svetih. 656

A oni koji se tako ne ponašaju neka budu kažnjeni anatemom od Oca i Sina i Duha Svetoga.

Jednost ljudske duše

Kan. 11. Premda stari i novi Zavjet uče da čovjek ima jednu umnu i razumsku dušu, a istu misao potvrđuju bogomrječivi oci i crkveni učitelji, ipak su neki, koji su se trudili oko bezbožnosti i zlih novotarija, došli do toga da su bezočno tvrdili kako 657

čovjek ima dvije duše i svoje su krivovjerje željeli potvrditi nekim nerazumnim pokušajima. ...

- 658 I tako ovaj sveti i opći sabor ... pronalazače i zagovornike takve bezbožnosti, kao i one koji osjećaju njima slično, glasno kažnjava anatemom, te definira i obznanjuje da baš nitko ni na koji način ne smije držati ili čuvati tvrdnje začetnika te bezbožnosti.

Tko bi se pak usudio raditi protiv ovog svetog i velikog sabora, neka bude kažnjen anatemom i odvojen od vjere i kršćanskog bogoslužja.

Sloboda u vodstvu Crkve

- 659 Kan. 12. Budući da apostolski i saborski kanoni u potpunosti zabranjuju unapređivanje i posvetu biskupa izvedenu vlašću i po zapovijedi knezova, i mi jednoglasno određujemo i donosimo odluku, da se odmah skine onaj koji je po himbenosti ili tiraniji knezova primio posvećenje takve časti, jer je taj želio ili pristao da ima taj Božji dar ne po volji Božjoj i po crkvenom obredu i nalogu, nego po volji tjelesnog osjećaja od čovjeka i po Čovjeku.

- 660 Kan. 17. Ono pak što govore neki neobavješteni, da se sinoda ne može održavati bez nazočnosti knezova, odbacujemo od svojih ušiju kao nešto štetno: budući da sveti kanoni nisu nikada odredili da se na sinodama okupe svjetovni knezovi, nego samo biskupi. Zato i ne nalazimo da su oni bili nazočni na sinodama, osim na općim saborima; nije naime niti pravo da svjetovni knezovi budu promatrači stvari koje se katkada događaju Božjim svećenicima

Prvenstvo Rimske stolice među patrijarhijskim stolicama

- 661 Kan. 21. Vjerujući daje Gospodinov govor, koji je Krist izrekao svojim svetim apostolima i učenicima, naime: "Tko vas prima, mene prima" [Mt 10,40]; i „tko vas prezire mene prezire" [Lk 10,16] izgovoren svima također (i onima) koji su poslije njih, i po njima, postali vrhovni svećenici i prvaci pastira u Katoličkoj crkvi, određujemo, da svjetovni moćnici ne smiju baš nikoga od onih koji su na čelu patrijarhijskim Stolicama obeščastiti ili ga pokušati svrgnuti s njegove Stolice, nego ih moraju smatrati dostojnima svakog poštovanja i časti; posebno pak svetog papu starog Rima, a zatim carigradskog patrijarha, nakon toga pak aleksandrijskog, antiohijskog i jeruzalemskog; ali i nitko drugi ne smije pisati ili sastavljati nikakve spise niti govore protiv svetog pape starog Rima, pod izlikom kao (da želi) ukazati na neke zločine; stoje nedavno učinio Focije a mnogo prije Dioskur.

- 662 Tkogod bi se naime usudio, potaknut tolikom preuzetnošću i ohološću, da kao Focije ili Dioskur u spisima ili bez spisa, pokrene neke nepravde protiv stolice Petra, prvaka apostola, neka primi jednaku i istu osudu kao i oni.

Ako bi pak netko tko ima svjetovnu vlast, ili moćnik, pokušao protjerati spornog 663
nutog papu Apostolske Stolice, ili nekog drugog patrijarha, neka bude
kažnjen anatemom.

Nadalje, bude li sabran opći sabor, te ako sveta Rimska crkva iznese nekakvu 664
dvojbu ili protivljenje, treba s poštovanjem i s prikladnom odgovarajućom pažnjom
raspraviti predloženo pitanje te prihvatiti rješenje ili primiti pomoć ili učiniti napredak,
ali ne smiono iznositi mišljenje protiv vrhovnih svećenika starog Rima.

Grčka verzija - skraćena

1. Ako želimo bez zapreka koračati po ravnom i kraljevskom putu božanske 650
pravednosti, moramo se držati definicija svetih otaca kao baklji koje uvijek svijetle;

zbog toga ispovijedamo da ćemo poštovati i držati se postavki koje su u katoličkoj 652
i Apostolskoj crkvi predane, kako od svetih i vrlo slavni apostola, tako i od pravovjernih,
općih i lokalnih sabora kao i od bilo kojeg bogomrječivog oca i crkvenog učitelja;

naime, veliki apostol Pavao, izričito nas opominje da se držimo predaja koje smo primili
bilo riječima bilo u pisanom obliku [*usp. 2 Sol 2,15*] od svetih koji su prije sjali.

Štovanje svetih slika

3. Određujemo da se sveta slika Gospodina našeg Isusa Krista, Osloboditelja, 653
štuje jednakim poštovanjem kao i knjiga svetih Evandjelja.

Kao što naime svi postizemo spasenje po riječima koje se nalaze u njemu (Pisnu) 654
, tako po likovnom slaganju boja, svi i mudri i nepismeni, crpe korist iz onoga što je pred njima;
naime, slika naviješta i predočuje u bojama što i govor u riječima;

Tko dakle ne štuje sliku Krista Otkupitelja, neka ne gleda njegov lik kod drugog 655
dolaska.

Slično štujemo i sliku njegove neoskrvnjene Majke i slike svetih anđela kao što 656
ih riječima predočuje božansko Pismo, a još i (slike) svih svetih;
a tko se ne ponaša tako neka bude kažnjen anatemom.

Jednost ljudske duše

10. Premda stari i novi Zavjet uče da čovjek ima jednu umnu i razumsku dušu, a 657
istu misao potvrđuju bogomrječivi oci i crkveni učitelji, ipak ima nekih koji uče da postoje
dvije duše, i vlastito krivovjerje potkrepljuju nekim nerazumnim dokazima.

- 658 Zato ovaj sveti i opći sabor glasno kažnjava anatemom začetnike takve bezbožnosti, kao i one koji njima slično misle;
tko bi se pak ubuduće usudio govoriti suprotno, neka bude kažnjen anatemom.
- 660 12. Došlo je do naših ušiju da se sinode ne bi mogle održavati bez nazočnosti knezova, što odbacujemo od svojih ušiju kao nešto štetno: sveti kanoni nisu nigdje odredili da se na sinodama okupe svjetovni knezovi, nego samo biskupi. Zato i ne nalazimo da su oni bili nazočni na sinodama, osim na općim saborima; nije naime niti pravo da svjetovni knezovi budu promatrači stvari koje se katkada događaju Božjim svećenicima....
- 662 Tko god bi naime imao toliku preuzetnost, da kao Focije ili Dioskur u spisima ili bez spisa, iznese neke uvrede protiv Stolice Petra, prvaka apostola, neka primi istu osudu kao i oni.
- 664 Ako bude sabran opći sabor, te ako Rimaska crkva iznese nekakvu dvojbu, slobodno je s poštovanjem i s prikladnom odgovarajućom pažnjom raspraviti predloženo pitanje te prihvatiti rješenje ili primiti pomoć, a ne drsko podizati optužbu protiv biskupa starog Rima.

I V A N V I N . : 14. prosinca 872. - 16. prosinca 882.

668: Pismo „*Unum est*“ knezovima Sardinije, oko rujna 873.

Izd.: E.Caspar, *Fragmenta registri Johannis VIII*, br.27: MGH Epistulae VII (Berlin 1928) 2892-10 / S. LOvvenfeld, *Epistolae Pontificum Romanorum ineditae* (Leipzig 1885) 28, br.50 (= *Collectio Britannica*, 26). - *Reg.:* JR 2983; P.Evvald, u: NArch 5 (1879) 306, br.26.

Ropstvo ljudi treba odstraniti

- 668 Ima jedna stvar zbog koje bismo vas trebali malo opomenuti na očinski način; ako to ne ispravite upast ćete u veliki grijeh i zbog toga nećete sebi povećati korist, nego naprotiv štetu. Dakle, kao što smo čuli, nastojanjem Grka se u vašim krajevima prodaju mnogi pogani odvedeni u zarobljeništvo, a kupljeni od vaših drže se u jarmu ropstva; budući da se zna daje pobožno i sveto, kao što se pristoji kršćanima, kad su ih vaši kupili od samih Grka, da ih za ljubav Kristovu otpuste da budu slobodni, a plaću će primiti ne od ljudi nego od samog Gospodina našeg Isusa Krista. Zbog toga vas potičemo i očinskom ljubavlju zapovijedamo, ako ste neke zarobljenike od njih otkupili, da ih za spas vaših duša pustite da odu slobodni.

MARINI.: 16. prosinca 882. - 15. svibnja 884.

HADRIJAN III.: 17. svibnja 884. - rujna 885.

STJEPAN V. (VI.): rujna 885. - 14. rujna 891.

670: Pismo „*Consuluisti de infantibus*” Ludbertu biskupu Mainza, između 887. i 888.

Možda je povod za ovaj upit Ludbertu (odn. Liutbertu) dao kan. 35 Sinode u Wormsu, god. 868. (MaC 15.876A).

Izd.: E.Caspar: *Fragmenta registri Stephani V*, br.25: MGH Epistulae VII (Berlin 1928) 34721-348* / Ph. Jaffé, *Monumenta Moguntina* (usp. *580°) 335, br.13 / PL 129.797B-D / MaC 18.25D / Gratian, *Decretum*, p.II, cs.2, q.5, c.20 (Frdb 1,462 si). To pismo djelomice navodi Aleksandar III. povodom odbacivanja ispitivanja uz pomoć užarenog željeza i sličnog, u pismu „*Constituti a Domino*” nadbiskupu iz Upsale, 10. rujna 1171., odn. 1172. (BullTau 2,736ab/BullCocq2,412a/PL 200.859A). - *Reg.:* P.Evald, u: NArch 5 (1879) 406, br.24; JR 3443; BoeW 1,82, br.64.

Odbacivanje „ božjeg suda ”

Pitao si o djeci, koja su pronađena mrtva spavajući u jednom krevetu s roditelji- 670 ma, da li se roditelji trebaju opravdati užarenim željezom ili kipućom vodom ili nekom drugom provjerom da ih nisu zagušili. Roditelje naime treba opomenuti i prijetiti im da ih tako nejake ne smještaju sa sobom u jedan krevet, kako ih zbog neke nehотиčne nepažnje ne bi zagušili ili zadavili, zbog čega bi postali krivi za ubojstvo. Naime, nikakvi sveti kanoni ne dozvoljavaju prisiljavati na priznanje ispitivanjem užarenim željezom ili kipućom vodom; i ono što nije utvrđeno dokumentom svetih otaca ne treba određivati praznovjernim novotarijama.

Zlodjela očitovana svojevoljnim priznanjem ili dokazom svjedoka, imajući pred očima strah Božji, treba predati našoj vlasti da ona presudi; tajna i nepoznata djela pak treba prepustiti sudu onoga „koji jedini poznaje srca sinova ljudskih” [*usp. lKr8,39*].

One pak za koje bi se dokazalo ili koji bi priznali da su krivi za takvo zlodjelo, neka kazni tvoje gospodstvo; ako je naime ubojica onaj koji pobačajem uništi začetog u krilu, koliko se više neće moći opravdati od ubojstva onaj koji zaguši dijete staro makar samo jedan dan?

FORMOZ: 6. listopada 891. - 4. travnja 896.
BONIFACIJE VI: travanj 896.
STJEPAN VI. (VII.): svibnja 896. - kolovoza 897.
ROMAN: kolovoza - studenog 897.
TEODOR II.: prosinac 897.
IVAN IX.: siječnja 898. - siječnja 900.
BENEDIKT IV.: siječnja (veljače?) 900. - srpnja 903.
LEON V.: srpnja - rujna 903.
SERGIJE HL: 29. siječnja 904. - 14. travnja 911.
ANASTAZIJE III.: travnja 911. - lipnja 913.
LANDON: srpnja 913. - veljače 914.
IVAN X.: ožujka 914. - svibnja 928.
LEON VI.: svibnja - prosinca 928.
STJEPAN VII. (VIII.): prosinca 928. - veljače 931.
IVAN XI.: veljače/ožujka 931. - prosinca 935.
LEON VII.: 3. siječnja 936. - 13. srpnja 939.
STJEPAN VIII. (IX.): 14. srpnja 939. - listopada 942.
MARINII.: 30. listopada 942. - svibnja 946.
AGAPETII.: 10. svibnja 946. - prosinca 955.
IVAN XII.: 16. prosinca 955. - 14. svibnja 964.
 (Jer su Ivan XII. [4. prosinca 963.] i Benedikt V. [23. lipnja 964.] bili skinuti, niz papa je podijeljen. Budući da se nije znalo koji je papa legitiman, skinuta su oba.)
LEON Vni.: 6. (4.?) prosinca 963. - 1. ožujka 965.
BENEDIKT V.: 22. svibnja 964. - 4. srpnja 966.
IVAN XIII.: 1. listopada 965. - 6. rujna 972.
BENEDIKT VI.: 19. siječnja 973. - lipanj 974.
BENEDIKT VII.: listopada 974. - 10. srpnja 983.
IVAN XIV.: prosinca 983. - 20. kolovoza 984.

IVAN XV.: kolovoza 985. - ožujka 996.

675: Enciklika „Cum conventus esset“ francuskim i njemačkim biskupima i opatima, 3. veljače 993.

Radi se o najstarijem postupku u Crkvi za proglašenje svetim, kadje najednoj sinodi u Lateranu 31. siječnja 993. biskup Ulrich iz Augsburga/Lecha (+973.) pridružen broju svetih.

Izd: BullTau 1,460a / BullCocq 1,288b / MaC 19.170E-171A / HaC 6/I.727CD / PL 137.845D-846A. - *Reg.:* A.Brackmann, *Germania Pontificia* 2/1 (Berlin 1923) 30 si, br.6; JR 3848.

Štovanje svetih

(2) ... Odlučili smo zajedničkim savjetovanjem da najpobožnijim osjećajem i najvjernijom pobožnošću treba štovati njegovu uspomenu, to jest svetog biskupa Ulricha; naime tako se klanjamo relikvijama mučenika i ispovjedalaca i štujemo ih, da se klanjamo onome čiji su oni mučenici i ispovjedaoci; štujemo sluge kako bi štovanje prešlo na Gospodara koji je kazao: „Tko vas prima mene prima” [*Mt 10,40*]; kako bi nas, koji nemamo povjerenje u našu pravednost, pomagale njihove molitve i zasluge kod predobrog Boga, da ono oko čega djelotvorno nastoje najspasonosnije Božje zapovijedi i sveti kanoni i časni oci - upirući pogled blaženim razmatranjem na dokumente svih Crkava, štoviše, oslonjeni na apostolsko vodstvo - postigli pogodnost koristi i čvrstoću uvjerenja, koje se nalazi u uspomeni na već spomenutog časnog biskupa Ulricha koja se predaje božanskom štovanju, kako bi se ono uvijek moglo usavršiti u hvalama Bogu, koje treba činiti na najpobožniji način.

GRGUR V.: 3. svibnja 996. - 18. veljače 999.

SILVESTARIJ.: 2. travnja 999. - 12. svibnja 1003.

IVAN XVII.: lipnja - prosinca 1003.

IVAN XVIII.: siječnja 1004. - srpnja 1009.

SERGIJE .: 31. srpnja 1009. - 12. svibnja 1012.

BENEDIKT VIII.: 18. svibnja 1012. - 9. travnja 1024.

IVAN XIX.: travnja/svibnja 1024. - 1032.

BENEDIKT IX.: 1032. - 1044.

(Prvi put svrgnut godine 1044.; nakon stoje 1045. i 1047. po drugi i po treći put bio ustoličen, ponovno je svrgnut.)

SILVESTAR III.: 20. siječnja - 10. veljače 1045.

BENEDIKT IX.: 10. travnja - 1. svibnja 1045.

GRGUR VI.: 5. svibnja 1045. - 20. prosinca 1046.

KLEMENT II.: 25. prosinca 1046. - 9. listopada 1047.

BENEDIKT IX.: 8. studenog 1047.- 17. srpnja 1048.

DAMAZ II.: 17. srpnja - 9. kolovoza 1048.

LEON IX.: 12. veljače 1049. - 19. travnja 1054.

680-686: Pismo „Congratulamur vehementer” Petru, patrijarhu Antiohije, 13. travnja 1053.

Petar Antiohijski je od Leona IX. izmolio jednu vjeroispovijest, a njemu je poslao svoju. Slična zbirka članaka vjere sadržana je u *Statuta Ecclesiae Antigua* (*325).

Vjeroispovijest

- 680 Čvrsto... vjerujem daje sveto Trojstvo, Otac i Sin i Duh Sveti, jedan svemogući Bog, te daje u Trojstvu čitavo boštvo iste biti i iste supstancije, jednako vječno i svemoguće, jedne volje, moći i veličanstva; Stvoritelj svih stvorenja, iz koga je sve, po kome je sve i u kome je sve [*Rim 11,36*], stoje na nebu i na zemlji, vidljivo i nevidljivo. Također vjerujem daje svaka pojedina osoba u svetom Trojstvu jedan, pravi, potpuni i savršeni Bog.
- 681 Također vjerujem i u Sina Boga Oca, Riječ Božju vječno rođenu od Oca prije svih vremena, iste supstancije, jednako svemoguću i jednaku Ocu u svemu pa i u boštvu, vremenito rođenu s razumskom dušom od Duha Svetoga i Marije uvijek djevice: on naime ima dva rođenja, jedno vječno od Oca, drugo vremenito od majke; ima i dvije volje i (dva) djelovanja; pravi Bog i pravi čovjek; u obje naravi isti i potpun; nije podložan miješanju niti podjeli, nije posvojen niti izmišljen; jedan i jedini Bog, Sin Božji, u dvije naravi ali u jedinstvu jedne osobe; ne može trpjeti i besmrtnan po boštvu, a u čovještvu je trpio pravim tjelesnim trpljenjem za nas i za naše spasenje, bio pokopan i treći dan uskrsnuo od mrtvih pravim uskrsnućem tijela; da to potvrdi, jeo je s učenicima premda nije trebao hranu, nego (je to činio) samo voljom i moću; četrdeseti je dan poslije uskrsnuća, s tijelom s kojim je uskrsnuo i s dušom, uzašao na nebo i sjedi zdesna Ocu, odakle je deseti dan poslao Duha Svetoga, i odakle će, kao stoje uzašao, doći suditi žive i mrtve i svakome će vratiti prema njegovim djelima.
- 682 Vjerujem i u Duha Svetoga, potpunog, savršenog i pravog Boga, koji izlazi od Oca i Sina, jednakog i istobitnog, Ocu i Sinu u svemu jednako svemogućeg i jednako vječnog, koji je govorio po prorocima.
- 683 Uistinu ispovijedam to sveto i jedinstveno Trojstvo, ne tri Boga, nego vjerujem i ispovijedam, u tri osobe i u jednoj naravi ili biti, jednog Boga, svemogućeg, vječnog, nevidljivog i nepromjenjivog kao Oca nerođenog, Sina jedinorođenog, Duha Svetoga niti rođenog niti nerođenog, nego (kao onog) koji proizlazi od Oca i Sina.
- 684 [R a z l i č i t o :] Vjerujem da postoji jedna i prava Crkva, sveta, katolička i apostolska, u kojoj postoji jedno krštenje i pravi oprost svih grijeha. Vjerujem i u pravo uskrsnuće istog tijela koje sada nosim, i u život vječni.
- 685 Također vjerujem da je jedan začetnik Novog i Starog zavjeta, Zakona, proroka i (Djela) Apostolskih, svemogući Bog i Gospodin. Bog je predodredio samo dobra

(djela), a unaprijed je znao za dobra i za zla. Vjerujem i ispovijedam da milost Božja predusreće i prati čovjeka ali tako da ne niječem slobodnu volju razumnom stvaranju. Vjerujem i ispovijedam da duša nije dio Boga, nego je stvorena iz ničega, a bez krštenja ima krivnju istočnog grijeha.

Nadalje, osuđujem anatemom svako krivovjerje koje se uzdiže protiv svete katoličke Crkve, isto tako (osuđujem) i svakog onog koji vjeruje da treba smatrati za autoritet, i koji poštuje bilo koje druge Spise osim onih koje je prihvatila Katolička crkva. **686**

Potpuno prihvaćam četiri sabora i poštujem ih kao četiri Evanđelja: jer sveopća Crkva, utemeljene na njima kao na ugaonom kamenu, postoji na četiri strane svijeta [usp. *472]. ... Na isti način prihvaćam i poštujem i ostala tri sabora. ... Štogod je spomenutih sedam svetih i općih sabora mislilo i potvrdilo i ja mislim i potvrđujem, te osuđujem anatemom sve kojegod su oni osudili.

687-688: Pismo „Ad splendidum nitentis” Petru Damianiju, god. 1054.

Petar Damiani je napisao djelo posvećeno Leonu IX. s naslovom *Liber Gomorrhianus* (PL 145, 159-190), u kojem je zahtijevao najstrože kazne protiv „najsramotnijeg života” („vitam spurcissimum”) nekih klerika. Leon IX. koji je pristao na taj zahtjev, timje pismom ostavio za ono vrijeme vrlo rijetki dokument crkvenog učiteljstva o spolnim zabludama.

Izd.: MaC 19.686A-C / PL 145,159D-160C (pismo je stavljeno ispred djela Petra Damianija).
Reg.: JR4311.

Iskvarenost spolnih zabluda

... Potrebno je, kao što želiš, da se mi svojim apostolskim autoritetom založimo, **687** kako bismo bojažljivom čitateljima oduzeli sumnju, te da svima postane jasno da se mi slažemo sa svime štogod sadrži ta knjižica [*Gomorrhianus*], koja se kao voda suprotstavlja đavolskom ognju. Dakle da se nekažnjeno ne proširi odobravanje iskvarene požude, potrebno je da se ona pobije primjerenom osudom apostolske strogosti, te da se nešto pokuša sa strogošću.

A sve one, koji se se onečišćuju bilo kojom od četiri¹ vrste odvratnosti koje su **688** spomenute, odmjerivši odgovarajuću kaznu, treba kako prema svetim kanonima tako i po našem sudu, odstraniti iz svih stupnjeva (časti) neporočne Crkve. A mi postupajući blaže, i uzdajući se u milosrđe Božje, želimo i zapovijedamo da se oni koji su vlastitim rukama ili međusobno izazivali sjeme, ili su ga prosipali među bedra, ali ne kroz dugo vrijeme niti sa mnogima, te ako su požudu obuzdali i ako su dostojnom

*688 Petar Damiani razlikuje „četiri različita načina” (Pogl. 1: PL 145.161C): „jedni naime griješe protiv naravi sa samima sobom, neki s rukama drugih, drugi pak među bedrima, a neki izvršenjem čina”.

pokorom oprali učinjene odvratnosti, povrate u onaj stupanj (časti) u kojem ne bi bili da su ostali u zločinu; a onima koji su se onečišćavali bilo kojom od dvije vrste odvratnosti koje si opisao, kroz dugo vrijeme sa sobom ili s drugima, ili s mnogima makar kroz kraće vrijeme, ili koji su to činili odostraga, stoje strašno i za reći i za čuti, treba oduzeti nadu povratka u njihov stalež. Tko bi se usudio misliti ili govoriti (lajati) protiv odluke naše apostolske kazne, neka znade da to radi uz opasnost za svoj red.

VIKTOR II.: 16. travnja 1055. - 28. srpnja 1057.

STJEPAN IX. (X.): 3. kolovoza 1057. - 29. ožujka 1058.

NIKOLA II.: 6. prosinca 1058. - 27. srpnja 1061.

690: Sinoda u RIMU, god. 1059.

Berengar iz Toursa je bio osuđen već na više sinoda: 1050. na sinodi u Rimu i Vercelliju, 1051. u Parizu, 1054. na jednoj sinodi u Toursu. Niže navedeni obrazac, koji je potpisan na sinodi u Rimu 1059. godine, sastavio je kardinal Humbert von Silva Candida. No Berengar je uskoro opet otpao od te vjere, tako daje 1078. i 1079. ponovno morao položiti vjeroispovijest pred Grgurom VII. (usp. *700).

Izd. UaC 19,900A-C/HaC6/1,1064CD/PL 150,410D-411A(=LanfrancvonCanterbury,Z.j-ber de corpore et sanguine Domini adversus Berengarium Turonensem 2) / Gracijan, Decretum, p.III, dist.2, c.42(Frdb I,1328 si).

Sažetak vjerovanja u euharistiju propisan Berengar

690 Ja Berengar... poznavajući pravu i apostolsku vjeru osuđujem anatemom svako krivovjerje, posebno pak ono o kojem sam do sada obaviješten: ono naime pokušava tvrditi da su kruh i vino koji se stavljaju na oltar i poslije posvećenja samo sakrament, a ne pravo tijelo i krv Gospodina našeg Isusa Krista, te da se rukama svećenika ne mogu osjetimo doticati ili lomiti, niti zubima vjernika drobiti, osim samo sakramentalno. A slažem se sa svetom rimskom Crkvom i Apostolskom Stolicom, te ustima i srcem ispovijedam da o sakramentu Gospodinovog stola prihvaćam onu vjeru koju su gospodin i časni papa Nikola, i ova sveta sinoda, evanđeoskim i apostolskim autoritetom predali da treba vjerovati i menije potvrdili: to jest da su kruh i vino, koji se stavljaju na oltar, poslije posvećenja ne samo sakrament, nego pravo tijelo i krv Gospodina našeg Isusa Krista, te da se dotiču i lome rukama svećenika i drobe zubima vjernika, ne samo sakramentalno, nego osjetimo i uistinu; (na to) prisežem svetim i istobitnim Trojstvom i ovim presvetim Kristovim Evanđeljem. Izjavljujem

da su oni koji nastupaju protiv te vjere, sa svojim učenjem i sljedbenicima, zaslužili vječnu anatemu.

691-694: Sinoda u LATERANU, travanj 1060.

U prosuđivanju simonije, protiv koje se borilo već na Kalcedonskom saboru, pogl. 2 (*304.) i u *Canones Apostolorum* 30, došlo je u 10. stoljeću do novog promišljanja koje je dobivalo sve više na značenju: da li su simonistička posvećenja valjana ili ne. Glasnogovornik onih koji su to nijekali bio je tada kardinal Humbert von Silva Candida, koji je imao veliki utjecaj na Leona IX. Na drugoj strani valjanost je posebno branio Petar Damiani, kod čega se pozivao na princip koji je izgrađen kod krštenja krivovjernih, a ovdje primijenjen. Papinski dokumenti su u toj stvari međusobno protuslovnj. U skladu s tim treba prosuđivati i pitanje polaganja ruku kod ponovnog primanja simonista, da li je to samo obred pomirenja (što se naslućuje u *694) ili je to posvećenje.

*Izd. f*691-694]: L.Weiland: MGH Constitutiones et Acta publica imperatorum et regum (= Leges IV) 1 (Hannover 1893) 550 si. - [f*691-693, ponovljeno na sinodi u Lateranu 1063]: MaC 19.899B-D 1024D-1025A. - [f*694]: MaC 19.906BC / HaC 6/1, 1063D-1064A 1138E-1139B; 1068BC. - [f*691 i 693; 694]: Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.1, q.1, c.109 si; c.107 (Frdb 1,401 400).*

Simonistička ređenja

Gospodin papa Nikola, predsjedavajući sinodi u Konstantinovoj bazilici, je kazao: (§ 1) Odlučujemo da se ne smije imati nikakvo milosrđe prema simonistima kako bi se zadržali u časti; nego ih u potpunosti osuđujemo prema odredbama kano- 691
na i dekretima svetih otaca, i apostolskim autoritetom odlučujemo da ih treba svrgnuti.

(§ 2) O onima pak koje simonisti nisu redili zbog novca, nego bez naknade, raz- 692
rješujemo svaku sumnju, jer je to pitanje raspravljano odavno i kroz dulje vrijeme: tako da ne dozvoljavamo da o tom poglavlju bilo tko ponovno dvoji.... Dozvoljavamo da oni koje su simonisti posvetili bez naknade... mogu ostati u primljenim redovima

Ali autoritetom svetih apostola Petra i Pavla u potpunosti zabranjujemo kako ne bi netko od naših nasljednika iz ove naše dozvole za sebe prihvatio ili učinio pravilo; jer to nije kao zapovijed ili dozvolu proglasio autoritet starih otaca, nego da to dozvolimo prisilila nas je prevelika potreba vremena.

(§ 3) O ostalom pak, ako bi netko ubuduće dozvolio da bude posvećen od neko- 693
ga za koga ne sumnja daje simonist, neka i posvetitelj i posvećeni budu podvrgnuti istoj kaznenoj odluci i obojica svrgnuta neka čine pokoru i neka ostanu bez vlastite časti.

(§ 5) Biskup Nikola svim biskupima: Izdali smo dekret o trostrukom simonisti- 694
čkom krivovjerju, to jest o simonistima zaređiteljima i zaređenima na simonistički

način, o simonistima (zaređenima) na simonistički način od ne-simonista, i o simonistima (zaređenima) na ne-simonistički način od simonista:

Simonisti zareditelji ili zaređeni na simonistički način trebaju prema svetim kanonima biti lišeni vlastitog stupnja (časti). I simonisti (zaređeni) na simonistički način od ne-simonista trebaju biti odstranjeni od loše primijene službe. A simonistima (zaređenima) od simonista na ne-simonistički način milosrdno dopuštamo da nakon polaganja ruku ostanu u službi zbog potreba vremena.

ALEKSANDARII.: 1. listopada 1061. - 21. travnja 1073.

695: Pismo „*Super causas*” Reinaldu biskupu Coma, god. 1063.

Izd. MaC 19.983BC7PL 146,1406C-1407A (= Pismo 122); 161.695B (= Ivo von Chartres, Decretum, p.X, c.15). - Reg.: JR 4505; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 337 (= Aleksandar, Pismo 49).

Odbacivanje „ božjeg suda ”

695 O stvari tvog svećenika *Guillanda* [Gissanda] okrivljenog za smrt svog biskupa, tvog predšasnika, savjetovali smo se u javnosti.... Ako nema sigurnih tužitelja, tada prema načelima pravednosti, bez ikakve rasprave, svećenik treba primiti sve što je zbog toga nepravedno izgubio i svećeništvo i sva prava; prepuštamo pak tvom sudu, ako tužitelj odustane, da mu prije toga dvojica svećenika koji će mu biti dodijeljeni, od sebe daju očišćenje.

Konačno želimo da on ne daje, niti da se od njega na bilo koji način traži, narodnim običajem, a ne kanonskom odlukom uveden zakon, dodirivanje kipuće ili ledene vode ili užarenog željeza, ili bilo kakav narodni pronalazak (sve je to naime sasvim izmišljeno pod utjecajem zavisti); štoviše, apostolskim autoritetom (to) najstrože zabranjujemo.

698: Pismo „*Licet ex*” knezu Landolfu iz Beneventa, god. 1065.

*Izd: S.Lovvenfeld, na *668° nav. mj. 52 br. 105 (= Collectio Britannica, Pismo 39). - Reg: JR 4581; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 336 (= Aleksandar, Pismo 39).*

Tolerancija u odnosu na vjersko uvjerenje drugih

698 Premda ne sumnjamo da to što tvoja plemenitost nastoji Židove privesti kršćanstvu proizlazi iz revnosti za pobožnost, ipak jer se čini da to radiš iz neprimjerene revnosti, činilo nam se potrebnim da ti upravimo naše pismo opomene. Čitamo naime da Gospodin naš Isus Krist nije nikoga silom natjerao u svoju službu, nego poniznim poticanjem, sačuvavši svakome slobodu njegove volje; koje god je

predodredio za vječni život nije dozvao iz zablude sudeći nego prolivši vlastitu krv...

Isto u nekom svom pismu zabranjuje¹ i blaženi Grgur, da se taj narod ne bi silom privodio vjeri.

GRGUR VII.: 22. travnja 1073. - 25. svibnja 1085.

700: Sinoda u RIMU: Vjeroispovijest Berengara iz Toursa, 11. veljače 1079.

Usp. *690. - *Izd.*: E.Caspar, *Das Register Gregors VII. 2* (Berlin 1923) 426 si (= Gregor, Register VI 17a)/MaC20,524DE/HaC6/I,1585B/PL 148,811CD (= 6. sinodau Rimu); 150,411BC(=Lanfranc iz Canterburva, *Liber de corpore et sanguine Domini 2*). - *Reg.*: JR nakon 5102.

Euharistijska prisutnost Kristova

Ja Berengar vjerujem srcem i ispovijedam ustima da se kruh i vino koji se stavljaju na oltar, po otajstvu svete molitve i riječi našeg Spasitelja, supstancijalno pretvaraju u pravo i vlastito i životvorno tijelo i krv Isusa Krista našeg Gospodina i da su poslije posvećenja pravo Kristovo tijelo, koje je rođeno od Djevice i koje je prikazano za spas svijeta visjelo na križu, i koje sjedi zdesna Ocu, i prava Kristova krv koja je potekla iz njegova boka, a ne samo u znaku i snazi sakramenta, nego u vlastitostima naravi i istinitosti supstancije. Ono stoje sadržano u ovom breveu, ja sam čitao a vi ste razumjeli; tako vjerujem i protiv ove vjere neću više naučavati. Tako mi Bog pomogao i ova sveta Božja Evandjelja.

Viktor.: 24. svibnja 1086. - 16. rujna 1087.

URBAN II.: 12. ožujka 1088. - 29. srpnja 1099.

701: Pismo „*Debent subditi*” Petru biskupu Pistoie i opatu Rustiku iz Vallombroze, god. 1088.

*698 O toj stvari se mogu navesti mnogo pisma Grgura I.: usp. posebno *480; osim toga pisma „*Scribendi*” biskupima Virgiliju iz Arlesa i Theodoru iz Marseillea od 3. lipnja 591. i „*JSupplicaverunt*” biskupima Bacaudusu i Angellusu u rujnu ili listopadau 591. (MGH Epistulae 171 si 105 / PL 77,509-511 457). Nisu svi pape slijedili to mišljenje. Među najžalosnije dokumente spada konstitucija Pavla IV. „*Cum nimis absurdum*” od 14. srpnja 1555., kojim među ostalim u Rimu stvara geto za Židove (BullTau 6,498 si). S tim shvaćanjem Grgura I. je nespojivo da su Židovi bili prisiljeni slušati propovijedi teologa (usp. Grgur XIII., „*Sancta Mater*”, 1. mj. 1584.: BullTau 8, 487 si).

To pismo je najvažniji dokument u pitanju „ponovnog ređenja“, odn. „ponovnog posvećenja“. Nadbiskup V/ezelo (odn. Guezelo i drugi) iz Mainza, koji je i sam bio posvećen od krivovjernika, nije mogao po mišljenju pape Urbana valjano podjeljivati nikakva posvećenja. Zbog toga su se posvećenja podijeljena od Dai[m]berta iz Wezela smatrala kao nevaljana. Konačno mu je sam papa podijelio red đakonata.

Izd.: S.L8wenfeld, na *668° nav. mj. 61 si (^*Collectio Britannica*, Urban, Pismo 30) / PL 161,1148CD (= Ivo iz Chartresa, *Panormia* III 81) / Ph.Jaffč, *Monumenta Moguntina* (usp. *580°) 373, br.30 / Gracijan, *Decretum*, p.1, cs.1, q.7, c.24 (Frdb 1,436 si). - *Reg.:* JR 5383; P.Evvald, u: NArch 5 (1880) 360 si, br.30; BoeW 1,223, br.22 (usp. br.6 i 7).

Nevaljanost ređenja primljenog od simonista

701 ... Premda je Daiberta za đakona zaređio simonist Guezelon, ali ne na simonistički način, kao što smo doznali iz njegovog priznanja, ipak ostaje odluka objavljena od blaženog pape Inocenta, da krivovjernik Guezelon, za kojeg se zna daje ređen od krivovjernika, nije mogao ništa dati onome na koga je položio ruke, jer nije ništa imao. Mi pak učvršćeni autoritetom tako velikog pape, potkrijepljeni svjedočanstvom pape Damaza, koji je kazao: „Trebalo ponoviti ono što je loše učinjeno“, u cijelosti postavljamo za đakona Daiberta koji se udaljio od krivovjernika tijelom i duhom i koji se prema (svojim) snagama trudio oko koristi Crkve, jer nas na to sili potreba Crkve. Mislimo da se to ne može smatrati ponavljanjem, nego cjelovito davanje đakonata, jer naime kao što smo rekli, ništa nije mogao dati onaj koji nije ništa imao.

702: Pismo „*Gaudeamus filii*“ Lanzu, Rudolfu i dr., 1. veljače 1091.

Trierski protođakon Poppo, određeni nasljednik biskupa Hermanna iz Metza, bio je zaređen za đakona od Engelberta, odvojenog nadbiskupa Trieria, koji je pripadao stranci protupape Klementa III. i cara Henrika IV.

Izd.: MaC 20.706A/PL 151.327CD (= Pismo 47). - *Reg.:* JR 5442.

Nevaljanost ređenja primljenog od simonista

702 Ovo naime treba na svaki način istražiti da li je [*Poppo*] na simonistički način zaređen za đakona polaganjem ruku već spomenutog biskupa Trierskog. Sve naime stoje od njega na izvanredan i nedostojan način primio, mi prema sudu Duha Svetoga smatramo nevaljanim i sadašnjim autoritetom zapovijedamo da mu iste redove podijeli drugi katolički biskup. Naime, takav zaređitelj nije mogao ništa dati jer nije ništa imao.

703: Sinoda u BENEVENTU, počela 18. ožujka 1091.

Izd. MaC20,738E/usp.Gracijan,*Decretum*,p.1,dist.60,c.4(Frdb 1,227).-*Reg.:*JR iza5444.

Sakramentalni karakter đakonata

Kan. 1. Nitko neka se ne izabire za biskupa ako se već pobožno ne nalazi u svetim redovima. Svetim redovima pak nazivamo đakonat i prezbiterat. Čita se naime daje prvotna Crkva imala samo te; samo o njima imamo zapovijed apostola. 703

PASHALII.: 14. kolovoza 1099. - 21. siječnja 1118.

704: Sinoda u LATERANU, korizmeno vrijeme 1102.

Na sinodi koja je raspravljala o Božjem miru i o caru Henriku IV., papinom suparniku u sporu oko investiture, bili su prisutni biskupi iz Italije i Njemačke. Ona je svim metropolitima zapadne Crkve propisala sljedeći obrazac.

Izd.: MaC 20,1147CD / HaC 6/II, 1863A.

Poslušnost prema Crkvi

Osuđujem anatemom svako krivovjerje, naročito ono koje stvara nered u sadašnjem stanju Crkve, koje naučava i tvrdi: Anatemu treba prezreti i crkvene obveze (zakone) omalovažiti. Obećaj em pak poslušnost Apostolskoj Stolici, vrhovnom svećeniku gospodinu Pashalu i njegovim nasljednicima pod svjedočanstvom Krista i Crkve, tvrdeći i osuđujući što tvrdi i osuđuje sveta i opća Crkva. 704

705: Sinoda u GUASTALLI, 22. listopada 1106.

Održane pod (predsjedanjem) samog pape u Guastalli (između Verone i Mantove).

Izd.: L. Weiland: MGH Constitutiones et Acta publica imperatorum et regum (= Leges IV) 1 (Hanover 1893) 565 / MaC 20.1209E-1210D / HaC 6/E, 1883A.

Krivovjernačka i simonistička posvećenja

(4) Već kroz mnogo godina je područje Njemačkog kraljevstva odvojeno od je- dinstva s Apostolskom Stolicom. U tom se naime raskolu nalazi tolika opasnost da, a to kažemo s bolom, jedva da ima nekoliko katoličkih svećenika ili klerika na čitavom (tom) području zemalja. Toliko je naime sinova u toj pošasti stradalo da potreba kršćanskog mira traži, da se nad njima otvori majčinsko krilo Crkve. 705

Poučeni dakle primjerima i spisima naših otaca koji su u različitim vremenima u svoje redove primali novacijance, donatiste i druge krivovjernike, (i mi) u biskupsku službu primamo biskupe spomenutog kraljevstva koji su zaređeni u raskolu,

osim ako se nisu iskazali kao nasilnici ili simonisti ili zločinci. Isto određujemo i za klerike bilo kojeg reda, koje preporučuje (njihov) život i znanje.

706-708: Sinoda u LATERANU, 7. ožujka 1110.

Kanon 10. te sinode obuhvaća pogl. 1,2 i 4 sinode u Piacenzi održane od 1.-7. ožujka 1095. pod predsjedanjem Urbana II. Kan. 15 odgovara pogl. 13 sinode iz 1095.

*Izd. [sve kao sinoda u Lateranu]: J. von Pflugk-Harttung, Acta pontificum Romanorum inedita 2 (Stuttgart1884)197sl (br. 238). - [samo *706]: Weiland, na ^OS⁰ nav. mj. 5693si (= kan. 4 lateranske sinode)/MaC 21,9A. -[*707sl, kao sinoda u Piacenzi]: Weiland, nanav. mj. 561n-23 5638>i/MaC 20.805A-C 806D.*

Pljačkanje brodolomaca i simonija

706 Kan. 9 (dr. 4). Sve koji pljačkaju stvari brodolomaca treba udaljiti od crkvenog praga kao razbojнике i bratoubojnice.

707 Kan. 10 (1). Što je odlučeno o simonistima (to) i mi potvrđujemo presudom Duha Svetoga i apostolskim autoritetom. (2) Štogođ je dakle u svetim redovima ili u crkvenim stvarima stečeno davanjem ili obećavanjem novca, mi smatramo nevaljanim i nikada nije imalo nikavu snagu. (4) Koji su svjesno posvećeni od simonista, što više koji su dozvolili da budu obeščašćeni, odlučujemo daje njihovo posvećenje u potpunosti nevaljano.

708 Kan. 15(13). Određujemo i ovo, da se za krizmu, krštenje i pokop nikada ništa ne traži.

GELAZIJEII.: 24. siječnja 1118. - 28. siječnja 1119.

KALIKSTII.: 2. veljače 1119. - 13. prosinca 1124.

1. LATERANSKISABOR (9. opći): 18.-27. ožujka (6. travnja?) 1123.

Sabor je među ostalim donio zakone protiv investiture laika i za reformu klera. Njegov ekumen-ski karakter je više puta dovođen u sumnju, dokumenti nedostaju. Zakoni, prenijeti samo u zbirci kanna, govore u prvom redu o investituri laika. Kod toga kan. 4 (dr. 8-9; *712) traži slobodu za Crkvu.

*Izd.: L. Weiland, na *705° nav. mj. 575/MaC 21,282B-E/HaC 6/II, 1111C-E/COeD³190 si.*

710-712: Kanoni, 27. ožujka 1123.

Simonija, celibat, investitura

Kan. 1. „Slijedeći primjere svetih otaca" i obnavljajući obveze naše službe „autoritetom Apostolske stolice na sve načine zabranjujemo da se bilo tko u crkvi Božjoj redi ili unapređuje zbog novca. Ako pak netko u Crkvi tako stekne ređenje ili unapređenje, neka bude u potpunosti lišen Časti"¹. 710

Kan. 3 (dr. 7). Svećenicima, đakonima ili subđakonima u potpunosti zabranjujemo zajednički život s priležnicama i suprugama i zajedničko stanovanje s drugim ženama, osim s onima s kojima je to zbog čiste potrebe dopustila sinoda u Neceji², naime s majkom, sestrom, tetom s očeve ili majčine strane i slično, o kojima ne može nastati nikakva opravdana sumnja³. 711

Kan. 4 (dr. 8). Osim toga određujemo u skladu s odredbama pape Stjepana⁴ da laici, premda su redovnici, nemaju nikakvo ovlaštenje raspolagati crkvenim stvarima; nego da prema *Apostolorum Canones* [kan. 38, dr. 39]⁵ svu brigu za crkvene poslove ima biskup i da s njima upravlja kao da ga Bog gleda. (Dr. kan. 9) Ako dakle netko sebi prisvoji darivanje ili prijenos stvari ili posjeda knezova ili drugih laika, neka bude smatran za počinitelja svetogrđa. 712

HONORIJE II.: 15. prosinca 1124. - 13. veljače 1130.

INOCENT H.: 14. veljače 1130. - 24. rujna 1143.

2. LATERANSKI SABOR (10. opći): počeo 4. travnja 1139.

Sabor je okončao raskol Anakleta U. i osudio zablude petrobrusijanaca (pristaša putujućeg propovjednika Petra iz Druvsa) i Arnolda iz Drescie. Njegovje ekumenski karakter neosporan.

*Izd: MaC 21.526C-532C /HaC 6/TI,1208B-1212C/COeDI 197 200 202. - [samo *717]: Gracijan, Decretum, p.II, cs.33, dist.5, c.8 0?rdb 1,1242).*

715-718: Kanoni

¹ *710 Sinoda u Tuluzi održana je u srpnju 1119. pod predsjedanjem Kaliksta U, kan. 1 (MaC 21.226CD).

² *711 Kan 3 iz Niceje (Turner 1/WI[1904] 116 si; usp. sinodu u Elviri, kan. 27 [*118]).

³ Ova je odredba upravljena protiv krivog učenja nikolaita, koji načelno tvrde da je nemoguće obdržavati celibat te da on škodi moralu.

⁴ *712 Pseudo-Izidor: Drugo Stjepanovo pismo, pogl. 12 O'.Hinschius, *Decretales Pseudo-Canones Apostolorum* 38 (39) (Turner IM [1899] 26 / Bruns 1,6).

Simonija i uzimanje kamata

715 Kan. 2. Ako bi netko posredstvom nečasne gramzivosti s novcem stekao prebendu ili priorat ili dekanat ili čast ili neko crkveno unapređenje, ili bilo koji crkveni sakrament kao što su potvrda ili sveto ulje, posvetu oltara ili crkvi, neka ostane bez grješno stečene časti, a kupac i prodavač i posrednik neka se kazne ocjenom nečastan. Nitko neka se ne usuđuje ništa niti prije niti kasnije ni od koga što tražiti, niti sam dati niti za hranu, niti pod izlikom nekog običaja, jer je to simonija; ali slobodno i bez ikakvog umanjivanja može uživati¹ podijeljenu mu čast i zadužbinu.

716 Kan. 13. Nadalje kažem, osuđujemo onu ružnu i odvratno nezasitnu gramzljivost i hvara odbačenu božanskim i ljudskim zakonima po Pismu Starog i Novog zavjeta i isključujemo ih od svake utjehe Crkve, zapovijedajući da se niti jedan nadbiskup, niti biskup, niti opat bilo kojeg reda, niti itko u redu ili od klera ne usudi primiti lihvaru, osim s najvećom oprežnošću, nego neka takvi za čitav život budu smatrani za nečasne, a ako se ne pokaju neka im se uskrati kršćanski pogrebi².

Lažno kajanje i postojanje sakramenata

717 Kan. 22." Zaista, jer među ostalim postoji jedno što najviše uznemiruje Crkvu, a to je lažno kajanje, mi opominjemo svoju subraću i svećenike kako ne bi dozvolili da se duše laika varaju lažnim kajanjem i da budu odvučene u pakao. Poznato je daje lažno kajanje, kad se sagriješi u mnogome a kaje se samo zajedno; ili kad se tako kaje zajedno da se ne odustaje od drugog. Zbog toga je napisano: 'Tko sav Zakon ušćuva a u jednome samo posrne, postao je krivac svega' [Jk 2,10]; tj. u odnosu na život vječni. Onaj koji bi ostao samo u jednom (grijehu) neće prijeći vrata vječnog života isto kao i onaj koji bi bio upleten u sve grijehe.

Lažno je naime pokajanje, kad pokajnik ne odustaje od dvorske ili trgovačke službe, koju ni na koji način ne može obavljati bez grijeha; ili ako u srcu nosi mržnju, ili ako ne da zadovoljštinu nekome koga je uvrijedio, ili ako uvrijeđen ne oprostí uvrjeditelju, ili ako netko nosi oružje protiv pravедnosti³.

*715 Time bi se trebalo spriječiti da netko, kako bi izbjegao opasnost simonije, traži proviziju umjesto prave prodaje.

*716 Mnogi smatraju daje ova sankcija donesena samo za zabranu posuđivanja novca, tako da bi uzimanje novca uz kamate moglo biti od nje oslobođeno. No to je Aleksandar III. zabranio (Grgur IX., *Decretales*, I.V, tit. 19, c.4; Frdb 2,812sl), i u slučaju da se tako otkupe kršćani koji su se nalazili u saracenskom zarobljeništvu. Isto je tako papa (c.5) odbacio ograničenje kako bi, prema dekretu lateranskog sabora, trebalo vratiti samo one kamate koje je netko primio. Konačno je on odredio (c.9) da su na povrat obvezatni samo nasljednici i stranci. Usp. pod istim naslovom 19 dekrete Inocenta III., koji inzistira na poštivanju tog kanona.

*717 Iz sinode u Amalfiju koje je 1089. održana pod Urbanom II., kan. 16 (MaC 20.724CD). Stoje „lažno pokajanje“ opisano je i u kan. 5 pod Grgurom VII održane 5. sinode u Rimu (MaC 20,510AB / Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.33, dist.5, c.6: Frdb 1,1241).

Kan. 23. „One pak koji se hineći pričinjaju vjericima a osuđuju sakrament Tijela i Krvi Gospodnje, krštenje djece, svećeništvo i druge crkvene redove i saveze zakonitih ženidbi saveza osuđujemo kao krivovjernike isključujemo iz crkve Božje te zapovijedamo da ih se vanjskom vlašću obuzda. A i njihove branitelje vežemo istim okovima osude”¹. 718

721-739: Sinoda u SENSu, počela 2. lipnja 1140 (1141.?)

Petra Abelarda (i Baiolard i drugačije) ukorila je već sinoda u Soissonsu 1121. zbog različitih krivovjerja; bilo je osuđeno njegovo djelo *De unitate et trinitate divina*. Sinoda u Sensu, održana 2./3. lipnja 1140. ili 26. svibnja 1141., pozvala ga je da opozove niz izjava koji je iz njegovih djela sastavio Bernard iz Clairvauxa, a da mu nije dana mogućnost da ih pojasni. Zbog toga je Abelard uložio priziv papi i napisao je *Apologiju* koja je sačuvana samo u fragmentima (Codex latinus Monacensis 28363: izd. P. Ruf i M. Grabmann u niže nav. dj. 10-18), u kojoj je objašnjeno 19 izjava osuđenih od sinode. Popis zabluda Petra Abelarda koji je sinoda poslala u Rim, sačuvao se u starijem [usp. niže navedeni tekst] i u novijem izdanju. Navodi samo malo odstupaju jedan od drugog.

Osim toga predano nam je 14 *Capitula haeresum Petri Abaelardi* (E.M. Buvtaert: CpChL.CM 12 [1969] 473-480 / PL 182, 1049-1054). Ovdje se ne radi o skraćenom popisu izreka osuđenih od sinode, nego o privatnoj zbirci (usp. E.M. Buvtaert, na nav. mj. 458-467; J. Rivičre, naniže nav. mj.). *Capitula* se samo djelomice slažu s 19 izreka službenog teksta: pogl. 3 4 5 7 8 10 11 14 odgovaraju izrekama 6 3 4 7 8 1 3 9 - 10 14; u nekom smislu podudaraju se capitula i izreke 12 12; pogl. 13 povezuje se s izrekama 16 i 19. Ostala poglavlja (6 i 9) nemaju ništa zajedničkog s izrekama sinode. Spomena vrijedno je pogl. 19: „Tijelo Gospodinovo ne pada na tlo”.

Na poslanih 19 izreka i na pismo (br. 190) odn. *Tractatus contra auaedam capitula errorum Abaelardi ad Innocentium* // Bernarda iz Clairvauxa (*Sancti Bernardi Opera* 8, izd. J. Leclercq - H-M- Rochais [Rim 1977] 17-40 / PL 182, 1053-1072) papaje odgovorio u pismu „7e^a«/e^/?oJto/o” biskupu Heinrichu iz Sensa od 16. srpnja 1140. (1141.?): „Poglavlja koja ste nam brižljivo poslali kao i sve učenje tog Petra, zajedno s njegovim začetnikom, mi smo osudili snagom svetih kanona, a njemu kao krivovjerniku naložili smo vječnu šutnju”; BullCocq 2,250bf / BullTau 2,450a / PL 179,517A; usp. JR 8148).

Izd.: P. Ruf - M. - Grabmann, *Ein neuaufgefundenes Bruchstück der Apologia Abaelards* (SbBavAk Philosophisch-historische Abteilung 1930, Heft 5) 10 si / J. Rivičre, *Les „capitula” d’Abelard condammés au Concile de Sens*, u: RechThAM 5 (1933) 16 si / MaC 21,568C-570A / *Sancti Bernardi Opera* 8,39 si / HaC 6/II.1224E / DuPIA 1/1,21 a.

Zablude Petra Abelarda

1. Otac je puna moć, Sinje neka moć a Duh Sveti nije nikakva moć. 721
2. Duh Sveti nije iz Očeve supstancije, nego duša svijeta. 722

*718 Gotovo doslovce iz sinode u Toulousu održane 1119. pod Kalikstom II. (MaC 21.234AB). Kanon je upravljen naročito protiv Petra iz Bruvsa

- 723 3. Krist nije uzeo tijelo da nas oslobodi od đavolskog jarma.
- 724 4. Niti Bog i čovjek, niti osoba koja je Krist, nije treća osoba u Trojstvu.
- 725 5. Slobodna volja je po sebi dostatna za neko dobro.
- 726 6. Bog može činiti samo ono što čini i dosputiti ono što dopušta, ili samo na taj način ili u to vrijeme i ne drugačije.
- 727 7. Bog ne može i ne smije spriječiti zlo.
- 728 8. Od Adama nismo naslijedili krivnju nego samo kaznu.
- 729 9. Nisu sagriješili oni koji su neznajući raspeli Krista.
- 730 10. Ne smije se pripisati u krivnju ono što je učinjeno u neznanju.
- 731 11. Krist nije imao duh straha Gospodnjega.
- 732 12. Ovlast vezati i razrješivati dana je samo apostolima a ne i njihovim nasljednicima.
- 733 13. Zbog djela čovjek ne postaje niti bolji niti gori.
- 734 14. Ocu koji nije od drugoga, vlastito i posebno pripada svemoć a ne i mudrost i dobrota.
- 735 15.1 čisti strah isključuje od budućeg života.
- 736 16. Đavao upućuje naputke postavljanjem kamena ili trava.
- 737 17. Dolazak na kraju vremena može se pripisati Ocu.
- 738 18. U pretpakao ne silazi duša Kristova po sebi nego samo po moći.
- 739 19. Nije grijeh niti djelo, niti volja, niti požuda, niti veselje koje ju pokreće, i ne trebamo željeti da se ugasi.

741: Pismo „*Apostolicam sedem*” biskupu Cremona; vrijeme nesigurno

Izd.: PL 179.624D-625A / Grgur IX., *Decretales*, 1, III, tit.43, c.2 (Fdb 2,648; ovdje je pripisano Inocentu HL). - Reg.: JR 8272.

Krštenje željom

Bez dvojbe tvrdimo daje prezbiter, o kojem si pisao daje bez vode krštenja završio posljednji dan, bio oslobođen izvornog grijeha i daje stekao veselje nebeske domovine, jer je ustrajao u vjeri svete majke Crkve i u ispovijedanju Kristovog imena. Čitaj osmu knjigu Augustinove *De civitate Dei*¹, gdje se među ostalim čita: „Krštenje se podjeljuje nevidljivo, kada ga ne isključuje prezir vjere nego završetak potrebe”. Pročitaj i knjigu blaženog Ambrozija *De obitu Valentiniani*² koja tvrdi isto. Smirivši dakle pitanja, drži se mišljenja učenih otaca i zapovijedi da se u tvojoj Crkvi za spomenutog svećenika prinose neprestane molitve i žrtve.

CELESTINII.: 26. rujna 1143. - 8. ožujka 1144.

LUCIJE II.: 12. ožujka 1144. - 15. veljače 1145.

EUGEN in.: 15. veljače 1145. - 8. srpnja 1153.

745: Sinoda u REIMSu, počela 21. ožujka 1148.

Nakon raspuštanja sinode koju je vodio sam Eugen III., 29. ožujka 1148. počeo je Konzistorij koji je raspravljao o predmetu Gilberta de la Porreea. Biskupu iz Poitiersa predbačene su zablude skupljene u četiri sljedeća poglavlja:

- 1) Božja bit, supstancija i narav zovu se boštvo, a dobrota, mudrost i Božja veličina i sve slično, nisu Bog nego forma po kojima Bog jest.
- 2) Tri osobe, Otac, Sin i Duh Sveti nisu niti jedan Bog niti jedna supstancija niti išta jedno.
- 3) Tri osobe su tri po tri jednostii, različite po tri svojstva koja nisu isto što i osobe, nego su tri vječne, po broju različite među sobom kao i od Božje supstancije.
- 4) Božja narav se nije utjelovila niti je primila ljudsku narav.

Svojom oštroumnom obranom je Gilbert postigao da papa ta poglavlja nije osudio kao krivovjerje. Samo je uz prvo poglavlje primijetio ono stoje navedeno niže kao tekst i što nam je prenio Otto von Freising.

Nakon stoje sinoda već bila raspuštena, Gilbertovi protivnici su pod vodstvom Bernarda iz Clairvauxa među ostalim sastavili ispovijest vjere protiv Gilberta, kako bi od pape ishodili osudu, što se ipak nije dogodilo. Ta ispovijest vjere nije uvrštena niti u sinodalne dokumente niti u papine Registre, te zbog toga nije službeni dokument crkvenog učiteljstva.

- 741 Augustin se potpuno slaže s tim mišljenjem, *De civitate Dei* XIII 7 (B.Dombart - A.Kalb: CpChL 48 [1955] 389 si / CSEL 40/1,622 si / PL 41,381); trebalo bi navesti: Augustin, *De baptismo contra Donatistas* IV 22, br. 29 (CSEL 51,257₁/PL 43,173 Ambrozije, *De obitu Valentiani* 51 (CSEL 73,354 / PL 16.1374BC).

Izd.: Otto von Freising, Gesta Friderici imperatoris I 57 u izd. od G.H.Pertz: MGH Scriptorum (folianti) 20 (Hannover 1868) 3⁸⁴³²⁻³⁴; = pogl. 61 u izd. G. Waitz: MGH Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum XIV (Hannover - Leipzig 1912³) 87 / MaC 21,726E. - Poglavlja pripisana Gilbertu, v. PL 185.617A.

Božansko Trojstvo

- 745 „Rimski prvosvećenik je odlučio samo o prvom [poglavlju] da ne bi neki teološki pojam dijelio narav i osobu, te da se božanska narav ne bi zvala Bogom samo u smislu ablativa nego i nominativa.”

ANASTAZIJE IV.: 12. srpnja 1153. - 3. prosinca 1154.

HADRIJAN IV.: 4. prosinca 1154. - 1. rujna 1159.

ALEKSANDAR III.: 7. rujna 1159. - 30. kolovoza 1181.

747: Sinoda u TOURSu, počela 19. svibnja 1163.

Toj sinodije predsjedao sam Aleksandar III. Osim rasprave o Kristologiji Petra Lombarda (usp. *749 si) nije bilo još ništa odlučeno ; spomena je vrijedna zabrana skrivenog uzimanja kamata, koje nosi naziv *vadium* (odn. *vadimonium mortuum*, tj. (*jnrtvo davanje jamstva*“, fancuski: *mortgage*); zloupotreba ugovora se zove *Antichresis*, tj. *jamstvo korištenja*. Vjerovniku je na primjer dana u zalag neka stvar koja donosi prinos (n.pr. njiva, vinograd) i to tako da su svi prinosi za čitavo vrijeme zaloga pripali vjerovniku, pa i onda kad su dostigli ili prešli vrijednost posuđenog kapitala, dok prema sinodi pravednost traži da se prinosi obračunaju za posuđeni kapital.

Izd:MaC21,1176DE/HaC6/11,1597AB/GrgurIX.,Decretales, 1. V,tit.19,c1 (Frdb2,811); na nav.mj. c.2 zabrana skrivenog uzimanja kamata izrečena je i za laike.

Uzimanje kamata

- 141 (Pogl.2) Mnogi klerici, što kažemo sa žalošću, i od onih koji su ostavili ovaj svijet redovničkim zavjetima i odijelom, dok se zgražaju nad općom lihvom jer je ona jasnije osuđena, posudivši novac potrebnima primaju u zalag njihovo imanje, a nadošle plodove primaju preko mjere.

Zbog togaje autoritet opće sinode odlučio, da se nitko uvršten u klerike ne bi usudio ubirati takvu ili druge vrsti lihvu. Ako je pak netko do sada zbog danog novca pod tim vidom ili uvjetom primio zalag, te ako je iz plodova primio svoj iznos, odbivši troškove, treba posjed u potpunosti vratiti dužniku. Ako je pak primio nešto manje, kad to primi, vlasništvo se slobodno vraća gospodaru.

Ako bi itko poslije ove odluke bio u kleru takav koji bi inzistirao na dobiti od-vratnih kamata, neka trpi opasnost za crkvenu službu, osim ako bi to bila crkvena nadarbina koju misli na taj način otkupiti iz ruku laika.

748: Pismo „Ex litteris tuis” sultanu sa sjedištem u Ikoniju, god. 1169.

Pismo je pouka o katoličkoj vjeri, koju je navodno htio primiti seldžučki knez.
Izd.: PL 207, 1077A-1078A (među djelima Petra von Blois) MaC 21.898AB.

Marijino tijelo neraspadnuto nakon smrti

[Marija] je začela bez (oskvrnuća) stidh ivosti, rodila je bez bolova, a odavde je 748 otišla bez raspadanja, prema anđelovoj riječi, ili bolje prema Božjoj (riječi) preko anđela, kako bi se pokazalo daje puna milosti, a ne polupuna, te daje Bog, njezin sin, vjerno ispunio staru zapovijed koju je prije toga naučavao, to jest da treba čašću predusresti oca i majku, te da se Kristovo djevičansko tijelo ne bi u potpunosti razlikovalo od tijela majke-djevice, od kojeg je uzeto.

749: Pismo „Cum in nostra” Wilhelmu, nadbiskupu Sensa, 28. svibnja 1170.

Kao stoje dokazao P. Glorieux (*Miscellanea Lombardiana* [Novara 1957] 137-147), Petar Lombardski nije izričito naučavao „kristološki nihilizam” kao što mu se to predbacuje; no njegova ne bas sretna primjena Abelardove metode „Sic et non”, dala je povod za sumnjičenje.

izd.: DenCh 1,4 (nr. 3) / PL 200,685 BC (= Pismo 744) / MaE 22,239 AB. - *Reg.:* JR 11806.

Zabluda Petra Lombarda s obzirom na Kristovo čovještvo

Kad si nekoć u našoj nazočnosti bio ustoličen, usmeno smo ti naredili da u Pari- 749 zu kod svojih sufragana koji su ti dodijeljeni, jako nastojiš i učinkovito se založiš da se ukloni krivo učenje Petra, bivšeg biskupa Pariza, koji kaže da K r i s t p o t o m e što je čovjek nije ništa. Odatle dolazi da tvom bratstvu apostolskim pi-smom naložimo, da... svoje sufragane sazoveš u Pariz, te da s njima i s drugim vjer-nim i razboritim muževima, nastojiš opisano učenje potpuno ukloniti, te da zapovijediš profesorima i studentima koji tamo studiraju teologiju, kako treba učiti daje Krist potpun Bog i potpun čovjek koji se sastoji iz duše i tijela.

750: Pismo „Cum Christus” Wilhelmu, nadbiskupu Reimsa, 18. veljače 1177.

Radi se o pismu o istoj stvari kao u *749, koje je poslano istom biskupu, ali koji je premješten u drugo sjedište (Reims).

Izd.: DenCh 1,8sl (br.9) / MaC 21,1081 CD / Grgur JX, *Decretales*, 1.V, tit.7, c.7 (Frdb 2,799). - *Reg.:* JR 12785

Zabluda s obzirom na Kristovo čovještvo

750 Budući daje Krist potpun Bog i potpun čovjek, čudno je s kakvom se lakomislenošću netko usuduje reći da Krist nije ništa po tome što je čovjek. Da u crkvi Božjoj ne bi nastala takva zloraba i da se ne uvede takva zabluda, apostolskim pismom zapovijedamo Tvojem bratstvu, da... našim autoritetom pod (prijetnjom) anateme zabraniš kako se ubuduće nitko ne bi usudio reći da Krist nije ništa po tome što je čovjek, jer kao što je pravi Bog tako je i pravi čovjek koji se sastoji iz razumne duše i ljudskog tijela.

3. LATERANSKI SABOR (11. opći): 5. - 19. (22.?) ožujka 1179.

Sabor je izdao zakone koji su se odnosili na raskol koji je trajao od 1159. do konačnog završetka 1180., i koji su bili upereni protiv nedostatka crkvenog reda i protiv krivovjerja onog vremena, posebno protiv krivovjerja albigenza. Dokumenti ne postoje.

751: 3. sjednica 19. ili 22. ožujka: Poglavlje

*Izd.: MaC 22.224B / HaC 6/II.1678C / Grgur IX., *Decretales*, 1.III, tit.35, c.2 (Frdb 2,596) / COeD³ 217.*

Simonija

751 Pogl. 10. Monasi neka se ne primaju u samostan za novac.... Ako je pak netko tko je istjeran nešto dao za ponovno prihvaćanje, neka se ne uzdiže u svete redove. Onaj pak koji je (nešto) primio, neka se kazni lišenjem njegove službe¹.

753: Pismo „In civitate tua“ biskupu Genove, vrijeme nesigurno

*Izd.: MaC 22.343DE / Grgur LX., *Decretales*, 1.V, tit.19, c.6 (Frdb 2,813). - Reg.: JR 13965.*

Nedozvoljeni kupoprodajni ugovor

753 Kažeš da se u tvom gradu često događa da neki kupuju papar, cimet ili drugu robu, koja u to vrijeme ne vrijedi više od pet funti, a onima od kojih tu robu kupuju obećavaju da će im nakon nekog vremena platiti šest funti. Premda se takav ugovor u tom obliku ne može smatrati imvarskim, ipak prodavači ne upadaju manje u grijeh, osim ako postoji sumnja da bi ta roba u vrijeme isplate vrijedila više manje toli-

*751 Tako je (odredila) već sinoda u Amalfiu 1089. pod Urbanom II., kan.7 (MaC 20.723C).

ko. Zbog toga će se tvoji građani dobro pobrinuti za svoje spasenje, ako odustanu od takvog ugovora, jer se svemogućem Bogu ne mogu sakriti ljudske misli.

754: Pismo „>Expublico instrumente” biskupu Brescie, vrijeme nesigurno

Izd.: MaC 22.284E-285B / Grgur IX., *Decretales*, 1.III, tit.32, c.7 (Frdb 2,581). - *Reg.:* JR 13787.

ženidbena veza

Budući daje spomenuta žena bila udana za spomenutog muškarca, a do sadaje on, kao što ona tvrdi, nije spoznao, apostolskim pismom Tvojem bratstvu naređujući zapovijedamo: ukoliko spomenuti muž nije tjelesno spoznao tu ženu, i ako ta žena, kao što nam se to od tvoje strane iznosi, želi ući u red, nakon što od nje primiš dovoljno jamstvo da će u roku od dva mjeseca ući u red ili da će se vratiti svom mužu, nju nakon isteka prigovora ili žalbe odriješi od presude [*izopćenja*] kojom je vezana, te ako uđe u red, neka jedno drugome vrati za što znaju da su međusobno primili, a muž ima dozvolu sklopiti drugu ženidbu (zavjet) ako ona uzme redovničku odjeću. Zaista, ono što Gospodin kaže u Evanđelju da nije dozvoljeno otpustiti ženu, osim zbog bludništva [*Mt 5,32; 19,9*] treba prema tumačenju svetih riječi shvatiti o onima čija je ženidba dovršena tjelesnom vezom, bez koje nema dovršene ženidbe; zbog toga ako spomenutu ženu nije spoznao njezin muž, dozvoljeno joj je otići u red.

754

755-756: Pismo (ulomci) „Verum post” nadbiskupu Salerna, vrijeme nesigurno

*Izd. [*755 756]:* MaC 22.283AB; 288BC / Grgur IX., *Decretales*, 1.III, tit.32, c.2; LIV, tit.4, c.3 (Frdb 2,579 681). - *Reg.:* JR 14091.

Djelovanje ženidbene privole

Poslije zakonite privole u sadašnjosti dozvoljeno je da jedno izabere samostan, makar se drugo i protivilo, kao što su neki sveti bili pozvani sa svadbe, samo ako među njima nije došlo do tjelesnog odnosa; a drugi koji je ostao, ako opomenut ne bude želio čuvati uzdržanost, može prijeći u drugu ženidbu; budući da nisu učinili da zajedno budu jedno tijelo, zaista može jedan prijeći Bogu a drugi ostati u svijetu.

755

Ako [*između muža i žene*] dođe do zakonite privole u sadašnjosti, i to tako da jedno drugo u međusobnom sporazumu izričito prihvate uobičajenim riječima, ... bilo daje umentuta prisega ili ne, žena se ne smije udati za drugoga. A ako se udala, makar došlo i do tjelesnih odnosa, trebaje crkvenom prisilom natjerati da se od nje-

756

ga odvoji i vrati se prvome, premda neki misle drugačije i premda su neki naši predšasnici nekada drugačije prosudili.

757-758: Pismo (Ulomci) Ponciju, biskupu Clermonta (?), vrijeme nesigurno

*Izd:GrgurLX.,Decretales, 1.DI,tit.42,c.1-2(Frdb2,644). - [samo *757]:MaC21,1101B [drugi oblik]. - Reg.: JR 14200.*

Forma krštenja

757 Ako je netko dijete triput uronio u vodu u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, Amen, a nije kazao: „Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, Amen“, dijete nije kršteno.

758 Ako se za neke sumnja da li su kršteni, neka se krste uz prethodno (izgovorene) ove riječi: „Ako si kršten ne krstim te; ali ako još nisi kršten, ja te krstim itd.“

LUCIJE IH.: 1. rujna 1181. - 25. studenog 1185.

760-761: Sinoda u VERONI, konac listopada - početak studenog 1184.

Sam je papa predsjedao sinodi. Dolje navedena anatema ponavlja se u više bula 13. stoljeća (usp. npr. PoR 8445 9675 10043).

Izd.: MaC 22.477A-C / HaC 6/11,1878D-E / BullTau 3,20b-21a / BullCocq 3,9b si / Grgur LX., Decretales, 1.V, tit.7, c.9 (Frdb 2,780). - Reg.: JR 15109.

Osuda zabluda laičkih sekta o ovlastima hijerarhije

760 ... temeljem ove konstitucije apostolskim autoritetom osuđujemo sve vrste krivovjerja kojim god se imenom nazivala. Odlučujemo dakle kazniti vječnom anatemo ponajprije katare i patarene i one koji se lažnim imenima nazivaju humilijati ili lvonski siromasi, pasagijanci, jozefmci i arnaldisti.

761 I budući da si neki pod vidom pobožnosti prisvajaju pravo propovijedanja jednakim vezom vječne anateme vežemo sve koji bi se, (usprkos) zabrani ili ako nisu poslani, usudili javno ili privatno propovijedati, osim ako su primili ovlast od Apostolske stolice ili od mjesnog biskupa, kao i sve koji se ne boje drugačije misliti ili naučavati o sakramentu tijela i krvi Gospodina našega Isusa Krista, ili o krštenju, ili o ispovijedanju grijeha, o ženidbi i o ostalim crkvenim sakramentima, nego li što presveta Rimaska crkva propovijeda i obdržava, i općenito sve koje je ista Rimaska crkva, ili pojedini biskupi u svojim biskupijama sa savjetom klerika, ili sami klerici

kad nema biskupa (sede vacante), ako je to potrebno uz savjet susjednih biskupa, osudili kao krivovjerce.

762: Pismo „Dilectae in Christo” biskupu Simonu Meauxa, vrijeme nesigurno

Izd.: S.Löwenfeld, Epistulae Pontificum Romanorum ineditae (Leipzig 1885) 220 (br.364) / MaC 21,1102D-1103A (pripisane Aleksandru III.). - Reg.: JR 14017.

Kastracija

... Predstojnica i samostan u Kolonanciji su tražili od Apostolske stolice, da li neki mladić, njihov obraćenik, koji je bez spolnih organa, može s kanonskom dozvolom biti zaređen za svećenika. **762**

Htijući u tom predmetu poštivati kanonsku različitost, Tvojem bratstvu apostolskim pismom zapovijedamo da pobliže istražiš istinu, da li je on bio osakaćen od neprijatelja ili od liječnika ili je pak sam na sebe digao ruku ne znajući se suprotstaviti požudi tijela. Prvima kanoni dozvoljavaju (ređenje) [*usp. *128a*] ako su inače prikladni, za treće pak određuju da ih se kazni kao ubojice samih sebe.

URBAN III.: 25. studenog 1185. - 19./20. listopada 1187.

764: Pismo „Consuluit nos” jednom svećeniku iz Brescie, vrijeme nesigurno

Izd.: Grgur IX., Decretales, I.V, tit. 19, c.10 (Frdb 2,814). - Reg.: JR 15726

Uzimanje kamata

Tvoja nas je pobožnost pitala, da li na sudu duša treba kao lihvaru suditi onome, koji inače ne bi posuđivao, ali s tom namjerom posuđuje novac jer misli da će slučajno primiti više, makar nije bilo nikakvog ugovora; i da li se u istu zločinačku krivicu upliće koji, kao što se u narodu kaže, inače ne bi dao pristanak na prisegu, dok odatle ne primi neku korist, makar bez prisile; da li sličnom kaznom treba kazniti onog trgovca, koji svoju robu prodaje po mnogo višoj cijeni, ako se tijekom plaćanja produkuje kroz dulje vrijeme, nego li kad bi se cijena odmah platila. **764**

Uistinu pak, što o tim slučajevima treba misliti očito se razaznaje iz Lukinog Evanđelja u kojem se kaže: „Pozajmljujte ne nadajući se odatle ničemu” [*Lk 6,35*]. Zbog namjere dobitka koju imaju, treba suditi da takvi ljudi rade zlo, jer se zakonom

zabranjuje svaka lihva i uvećano vraćanje, a ono **stoje** tako primljeno treba vratiti na sudu duša.

GRGUR VIII.: 21. listopada - 17. prosinca 1187.

KLEMENT III.: 19. prosinca 1187. - ožujka 1191.

CELESTIN III.: 30. ožujka 1191. - 8. siječnja 1198.

INOCENT III.: 8. siječnja 1198. - 16. srpnja 1216.

766: Pismo „Cum apud sedem” Ymbertu, nadbiskupu Arlesa, 15. srpnja 1198.

Izd.: PL 214.304CD (= Pisma I 333); Grgur IX., *Decretales*, LIV, tit.1, c.23 (usp. 25) (Frdb 2,669 si). -*Reg.:* PoR 329.

Sakramentalni oblik ženidbe

766 Pitao si nas da li se nijemi i gluhi može s drugim ženidbeno vezati. Na što Tvom bratstvu ovako odgovaramo: budući daje odredba o sklapanju ženidbe prohibitivan zakon, te je dosljedno tome ona svakome dozvoljena kome nije zabranjena; a za ženidbu je dostatan samo pristanak onih o čijem su vezivanju radi: jasno je, ako takav želi sklopiti (ženidbu), to mu se ne može i ne smije uskratiti; jer on što ne može izjaviti riječima, može znakovima.

767: Pismo „Sicut universitatis” konzulu Acerbu iz Firenze, 30. listopada 1198.

Izd.: PL 216,1186AB (= Inocent, *Decretales*, Prima collectio, tit.2) / PL 214.377AB (= Pisma I 401). -*Reg.:* PoR403.

Dvostruka najviša vlast na Zemlji

767 Kao što je Bog, stvoritelj svemira, postavio na nebeskom svodu dva velika svjetlila, veće svjetlilo da vodi dan i manje svjetlilo da vodi noć, tako je i za svod svekolike Crkve, koja si prisvaja ime neba, uspostavio dvije časti: veću koja će voditi duše, kao dane, i manju koja će voditi tijela, kao noći, a to su **p a p i n s k i a u t o r i t e t i k r a l j e v s k a v l a s t.**

Nadalje, kao što mjesec dobiva svoje svjetlo od sunca, a onje i manji od sunca i po veličini i po kakvoći i po položaju i po učinku, tako i kraljevska vlast dobiva svoj sjaj dostojanstva od papinskog ugleda; i što ona više ovisi od njegova lica tim se većim sjajem resi, i što se više udaljuje od njegova lica, to joj više opada sjaj.

768-769: Pismo „Quanto te magis” Ugu, biskupu Ferrare, 1. svibnja 1199.

Izd.: PL214.588D-589B (= Pisma II50); 216.1267D-1268B / Grgar IX, Decretales, LTV, tit.19, c.7 (Frdb 2,722 si). - Reg.: PoR 684.

Ženidbena veza ipavlovska povlastica

Tvoje bratstvo nam je svojim pismom javilo, što ako jedan od supružnika prijeđe u krivovjerje, a onaj koji ostaje želi sklopiti drugu ženidbu i roditi djecu, da li to može prema pravu, ti si Nas svojim pismom mislio pitati za savjet. 768

Odgovarajući na tvoje pitanje u skladu sa savjetom naše braće, mi razlikujemo, premda se čini daje neki Naš predšasnik [*Celestin Z/7*] mislio drugačije, da li se od dva supružnika jedan obratio na katoličku vjeru, ili je od vjernika jedan posrnuo u krivovjerje, ili je pao u zabludu poganstva. Ako se naime jedan od *nevjernih* supružnika obratio na katoličku vjeru, a drugi ni na koji način neće s njim živjeti, ili barem ne bez vrijeđanja Božjeg imena, ili ga želi odvući u smrtni grijeh: onaj koji je ostavljen može, ako to želi, sklopiti drugu ženidbu. I u tom smislu shvaćamo ono što je kazao Apostol: „Ako li se nevjernik hoće rastaviti, neka se rastavi; brat ili sestra u takvim prilikama nisu vezani” [*1 Kor 7,15*]. Isto tako i kanon u kojem se kaže: da „uvreda stvoritelja razrješava ženidbeno pravo za onoga koji je ostavljen”¹.

Ako jedan od vjernih supružnika posrne u krivovjerje, ili pak prijeđe u pogansku² zabludu, ne mislimo da u tom slučaju onaj koji je ostavljen, dok drugi živi, može sklopiti drugu ženidbu, premda se i u tom slučaju čini veća uvreda stvoritelju. Premda naime između nevjernika postoji prava ženidba, ona ipak nije potvrđena; među vjericima pak postoji prava i potvrđena ženidba, jer sakrament vjere, koji je jednom primljen nikada se ne gubi, a sakrament ženidbe čini potvrđenim, tako da on ostaje kod supružnika, dok on traje. 769

770-771: Pismo „Cum ex iniuncto” stanovnicima Metz, 12. srpnja 1199.

Izd.: PL 214.695C-697A (= Pisma II141); 216.1210B-1211D / Grgur IX., Decretales, LV, tit.7, c.12 (Frdb 2,785 si) / BullTau 3,159a-160b / BullCocq 3,91. - Reg.: PoR 780.

¹ *768 Usp. Gracijan, *Decretum*, p.II, cs.28, q.2, c.2 (Frdb 1,1090).

² *769 Na taj je način Celestin III. primijenio pavlovsku povlasticu.

Potreba crkvenog učiteljstva za tumačenje Sv. pisma

770 Naš časni brat, biskup Metz, nam je svojim pismom javio daje kako u biskupiji tako i u gradu Metz, ne malo mnoštvo laika i žena, privučena na neki način željom da si na francuski jezik prevede Pismo, Evanđelja, Pavlove poslanice, Psalme, Poučne knjige i Joba i mnoge druge knjige;... [*a tako se dogodilo*] da su se na tajnim sastancima laici i žene usudili međusobom natjecati i sebi međusobno propovijedati; oni isto tako osporavaju društvo onih koji se ne družu s onima koji misle isto Mnogi se od njih rugaju jednostavnosti svojih svećenika; i dok im oni svojim riječima iznose riječi spasenja, oni potajno mrmljaju da to imaju bolje u svojim knjigama i da to mogu pametnije reći.

Premda ne treba (nikoga) koriti zbog želje za razumijevanjem božanskog Pisma i zbog poticaja za njegovim proučavanjem, nego što više to treba preporučiti, ali se ipak čini da s pravom treba koriti takve koji slave svoje tajne sastanke, koji si prisvajaju službu propovijedanja, ismjevuju jednostavnost svećenika i koji preziru društvo onih koji se tako ne ponašaju. Bog naime ... toliko mrzi djela tame daje govoreći [*Apostolima*] zapovjedio: „Sto vam govorim u tami, recite na svjetlu; i što na uho čujete, propovijedajte na krovovima" [*Mt 10,27*]; time je javno obznanio da se Evanđelje ne propovijeda na tajnim sastancima, kao što to čine krivovjernici, nego prema katoličkom običaju javno u crkvi....

771 Tajna pak vjerska otajstva ne treba posvuda svima tumačiti, jer ih svi posvuda ne mogu razumjeti, nego samo onima koji ih mogu prihvatiti vjernim razumom. Zbog toga Apostol kaže jednostavnima: „Kao nejačadi u Kristu mlijekom vas napojili, ne jelom" [*1 Kor 3,2*]....

Tolika je naime dubina božanskog Pisma, da istraživati njegov smisao ne mogu potpuno ne samo jednostavni i nepismeni, nego niti pametni ni učeni. Zbog toga kaže Pismo: „Mnogi su naime pali istražujući tajne"[*P.s 64, 7*]. Zbog toga je nekada u božanskom zakonu bilo ispravno određeno, da se kamenuje životinja koja je dotakla brdo [*Sinaj*] [*usp. Hebr. 12,20; Iz 19,12sl*] kako se naime ne bi netko običan i neuk usuđivao dosegnuti uzvišenost svetog Pisma ili ga pak drugima propovijedati. Napisano je naime: „Nemoj tražiti više" [*Sir 3,22*]. Zbog toga kaže Apostol: „Ne precjenjujte se više nego što se treba cijeniti, nego cijenite se razumno" [*Rim 12,3*].

Kao što naime ima mnogo udova tijela, a svi udovi ne rade isto, tako su i mnogi redovi u Crkvi, ali nemaju svi istu službu, jer prema Apostolu: „On i 'dade' jedne za apostole, druge za proroke, jedne opet za učitelje itd." [*Ef 4,11*]. Budući pak daje red učitelja kao poseban u Crkvi, nitko si ne smije bez razlikovanja prisvajati službu propovijedanja.

772-773: Konstitucija „Licet perfidia Iudaeorum", 15. rujna 1199.

Ta konstitucija je u isto vrijeme „Magna Charta" tolerancije u odnosu na Židove. Prethodnici toga suuostalom bili u tekstu spomenuti pape i 3. lateranski sabor (1179.) gdje se u 26. poglavlju kaže:

kršćani trebaju Židove „podupirati već iz čistog čovjekoljublja”: COeD; 2246/MaC 22.355E-356C; JR 13973). Honorije III. je konstituciju ponovio i potvrdio (7. studenog 1217.: PoR 5616); Grgur IX. (3. svibnja 1235.: PoR 9893), Inocent IV. (22. listopada 1246. i 5. srpnja 1247.: PoR 12315 12596), i drugi.

Izd: PL 214.864C-865B (= Pisma II302). - Reg.: PoR 834.

Tolerancija u odnosu na ljude druge vjeroispovijesti

Premda židovsku nevjernost treba višestruko kудiti, ipak jer se po njima naša 772
vjera uistinu potvrđuje, vjernici ih ne bi smjeli jako tlačiti.... Kao što si Židovi ne bi smjeli u svojim sinagogama dozvoljavati više nego li im je zakonom dopušteno, tako niti u onome što im je dopušteno ne bi smjeli trpjeti nikakva ograničenja.

Premda oni više žele ustrajati u svojoj tvrdokornosti nego li upoznati tajne pro-
ročanstava proroka i Zakona i tako doći do spoznaje kršćanske vjere, mi dakle, jer oni traže pomoć naše obrane, iz blagosti kršćanske pobožnosti i slijedeći tragove rimskih prvosvećenika Kaliksta [II.], Eugena [III.], Aleksandra [HI.], Klementa [HL]i Celestina [III.], naših predšasnika sretne uspomene, prihvaćamo njihove molbe i podjeljujemo im štiti naše zaštite.

Određujemo dakle da ih nitko od kršćana ne smije silom natjerati da ne htijući, 773
ili protiv volje, dođu na krštenje; ako se pak netko od njih svojevóljno i radi vjere utekne kršćanima, nakon što bude očitovana njegova volja, neka postane kršćanimom bez ikakve sramote. Ne vjerujemo da netko može imati pravu kršćansku vjeru za kojeg se zna da kršćanskom krštenju nije pristupio svojevóljno, nego preko volje. Nitko od kršćana neka se bez suda zemaljske vlasti ne usudi njih kao osobe povrijediti, niti pak njihove stvari na silu uzeti, niti mijenjati dobre običaje koje su do sada imali u kraju u kojem stanuju. Osim toga neka ih nitko bičevima ili kamenjem ne uznemiruje u slavljenju njihovih blagdana, niti neka ne nastoji od njih zahtijevati ili prisiljavati ih na neobvezatne službe, osim na one koje su sami običavali činiti u prijašnja vremena. Kako bismo predusreli zlobu i pohlepu zlih ljudi, određujemo da se nitko ne usudi oskrvnuti židovsko groblje, niti uz primanje novca iskapati već ukupana tijela.

... [Bit će izopćeni svi koji budu kršili ovaj dekret.] Ovom pak obranom želimo zaštititi one koji se neće usuditi ništa smišljati za potkopavanje kršćanske vjere.

774-775: Pismo „Apostolicae Sedis primatus” carigradskom patrijarhu,
12. studenog 1199.

Ovaj dokument nije samo svjedočanstvo o prednosti rimskog biskupa, nego i izvanredni primjer srednjovjekovnog dokazivanja u tom predmetu iz pera jednog od najznačajnijih papa onog vremena. Slično učenje zastupao je Inocent III. u svom pismu Grguru, armenskom katolikosu od 23. studenog 1199. i u jednom pismu Leonu, armenskom kralju od 24. studenog 1199. (PL 214, 776D-778B; 779A-780B; PoR871 878).

Izd: PL 214.758D-761B (=Pisma II209); 216,1186C-1188D. - Reg.: PoR 862.

Prvenstvo Rimske stolice

114 Prvenstvo Rimske stolice, koju nije utemeljio čovjek, nego Bog, štoviše još točnije Bog-čovjek, dokazuje se mnogim evanđeoskim i apostolskim svjedočanstvima, od kojih su kasnije proizašle kanonske konstitucije koje jednodušno tvrde da presveta Crkva posvećena na blaženom Petru apostolu ima prednost kao učiteljica i majka. On je naime zaslužio čuti: „Ti si Petar... tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga" [Mt 16,18sl\].

Premdaje naime prvi i osobiti temelj Crkve jedinorođeni Božji Sin, u skladu (s onim) što kaže Apostol: „Jer nitko ne može postaviti drugoga temelja osim onoga koji je postavljen, a taj je Isus Krist" [Kor 3,11], Petar je pak drugi i drugotni temelj Crkve, iako nije po vremenu prvi, ipak je po autoritetu prvi među ostalima, o kojima kaže apostol Pavao: „Više niste tuđinci ni pridošlice, nego sugrađani ste svetih i ukućani Božji nazidani na temelju apostola i proroka" [Ef2,20]....

Njegovo prvenstvo obznanila je sama Istina kad mu je rekla: „Zvat ćeš se Kefa" [Iv 1,42]; premda se to prevodi kao 'Petar', ipak se tumači kao 'glava'; kao što glava ima prvenstvo među udovima tijela, jer kao da se u njoj nalazi sva punina osjetila, tako i Petar među apostolima, i njegovi nasljednici među prelatima svoje Crkve, prednjače po prednosti časti, kod čega su drugi tako pozvani u sudioništvo skrbi, da ništa nisu izgubili od punine vlasti. Njemu je Gospodin trostrukim ponavljanjem riječi povjerio da pase njegove ovce, tako da kao stranca treba smatrati u Gospodnjem stadu onog koji ne bude htio imati za pastira njega u njegovim nasljednicima. On naime nije razlikovao između ovih i onih ovaca, nego je jednostavno kazao: „Pasi ovce moje" [Iv 21,17], tako da svi potpuno shvate da su njemu povjerene.

... [Iv 21,7 tumači se alegorijski:] Budući da more označava svijet [prema Ps 104,25]..., po tome što se Petar bacio u more, izrazio je povlasticu svakog pojedinog pape, po čemu je preuzeo upravljanje čitavim svijetom, dok su drugi apostoli ostali kao omeđeni lađom, jer nijednom od njih nije povjeren čitav svijet, nego su pojedincima povjerene pojedine pokrajine ili Crkve.

... [Sličan alegorijski dokaz izvodi se i iz Mt 14,28-31:] Time stoje Petar hodao po vodama mora, pokazao je daje primio vlast nad svim narodima.

775 Gospodin kaže da se za njega molio govoreći u času trpljenja: „Ali ja sam molio za tebe, Petre, da ne smalakše tvoja vjera, pa kad k sebi dođeš, učvrsti svoju braću." [Lk 22,32], time je jasno dao do znanja da njegovi nasljednici neće nikada skrenuti s puta kršćanske vjere, nego će štoviše vraćati druge i utvrđivati (u vjeri) one koji budu sumnjali; time stoje njemu podijelio vlast utvrđivanja (u vjeri) drugih, drugima je nametnuo obvezu slušanja....

Čitao si... da mu je još rečeno: „štogod svežeš na zemelji, bit će svezano i na nebesima" [Mt 16,19], A ako misliš daje to rečeno i svim apostolima zajedno, ipak to nije (rečeno) njima bez njega, nego ćeš priznati daje njemu bez drugih podijeljena vlast vezanja i odrješivanja, kako bi ono što drugi ne mogu bez njega, on mogao bez

njih, na temelju povlastice dane mu od Gospodina i (na temelju) podijeljene mu punine vlasti....

[*Petar*] je vidio otvoreno nebo i posudu neku poput velikog platna kako s četiri uleknuta okrajka silazi s neba na zemlju; u njoj bijahu svakojaki četveronošci, gmazovi zemaljski i ptice nebeske [*Dj 10,9-12*]. ...I k njemu je došao neki glas: „što Bog očisti, ti ne zovi okaljanim“. Time se jasno daje na znanje daje Petar pretpostavljen svim narodima, jer ona posuda označava svijet i sveukupnost svih, koji se u njemu nalaze, bilo Zidova bilo poganskih naroda.

776: Pismo „*Ex parte tua*“ biskupu Modene, god. 1200.

Izd.: Grgur IX., Decretales, 1JV, tit.4, c.5 (Frdb 2,681sl) / PL 216.1264AB. - Reg.: PoR 1238.

Sakramentalni oblik ženidbe

Među ostalim želimo da se kod sklapanja ženidbe držiš ovog: nakon što među zakonski podobnim osobama dođe u sadašnjosti do zakonitog pristanka, onje u takvim (slučajevima) dovoljan, u skladu s kanonskim odredbama. A ako njega nema ostalo se poništava, pa bilo potvrđeno i samim spolnim odnosom; ako pak zakonito vezane osobe kasnije s drugima stvarno sklope ženidbu, time se ne može poništiti ono što su one prije učinile po pravu. 776

777-779: Pismo „*Gaudeamus in Domino*“ biskupu u Tiberiji, početak 1201.

Izd.: Grgur IX., Decretales, 1. IV, tit. 19 c.8 (Frdb 2,723sl) / PL 216.1269C-1271A. - Reg.: PoR 1325

Ženidbe pogana ipavlovska povlastica

Želio si biti poučen Apostolskim dopisom, da li pogani koji prihvate žene u drugom ili trećem ili daljnjem stupnju srodstva, trebaju poslije svog obraćenja ostati s njima zajedno, ili se trebaju međusobno razdvojiti. 777

O tome tvom bratstvu odgovaramo ovako: budući da postoji sakrament ženidbe kod vjernika i nevjernika, kao što to pokazuje apostol govoreći: „ima li koji brat ženu nevjernicu, i ona privoli stanovati s njime, neka je ne otpušta“ [*usp. 1 Kor 7,12*]; a o spomenutim stupnjevima (srodstva), jer su pogani dopušteno sklopili ženidbu, a njih ne vežu kanonske odredbe, (prema istom Apostolu, Što bi spadalo na nas „suditi one vani?“ [*usp. 1 Kor 5,12*]); posebno pak zbog dobrobiti kršćanske religije i vjere, budući da bi muževi lako odustali (od prihvaćanja vjere) kad bi se bojali da će zbog prihvaćanja vjere biti ostavljeni od žena, takvi vjernici ženidbeno vezani, slobodno i dopušteno mogu ostati vezani, jer se sakramentom krštenja ne razrješuju ženidbe, nego se opraštaju grijesi.

778 Budući pak da pogani dijele bračni osjećaj istovremeno s više žena, s pravom se dvoji da li poslije obraćenja mogu zadržati sve, ili (samo) neku od njih. Ono se zaista čini neprihvatljivim i protivno kršćanskoj vjeri, jer je na početku jedno rebro pretvoreno u jednu ženu, a božansko Pismo svjedoči „stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu; dvoje njih bit će jedno tijelo" [Ef5,31; Post 2,24; usp. Mt 19,5]; ne kaže „troje ili više" nego „dvoje"; isto tako ne kaže: „prionut će ženama", nego „ženi". Nikome nikad nije bilo dopušteno istovremeno imati više žena, osim onome kome je to bilo dopušteno po Božjoj objavi; misli se međutim da je taj običaj katkad bio dozvoljen, kako bi se oslobodili krivnje kako Jakob od laži, Izraelci od krađe, Samson od ubojstva, tako i patrijarhe i drugi pravedni muževi, za koje se čita da su istovremeno imali više žena, od preljuba.

Zaista, to se istinito shvaćanje dokazuje svjedočenjem Istine koja svjedoči u Evanđelju: „Tkogod otpusti svoju ženu, osim zbog bludništva, pa se oženi drugom, čini preljub" [Mt 19,9; usp. Mk 10,11]. Ako se dakle, po pravu ne može dovesti druga postojeća žena otpuštena, tim više ako se ona zadrži. Time se jasno pokazuje da treba odbaciti višestrukost u oba spola s obzirom na ženidbu, budući da se ona ne vrednuje različito.

779 Tko pak prema svom obredu otpusti zakonitu ženu, budući da takvo otpuštanje ne dozvoljava Istina u Evanđelju, on nikada neće kao zakonitu imati drugu, makar se obratio i na Kristovu vjeru, osim ako nakon njegovog obraćenja ona odbije živjeti s njim, a ako bi i pristala ali ne bez uvrede Stvoritelja ili da ga navede na smrtni grijeh; u tom slučaju odbija se povratak u prijašnje stanje njoj koja traži povrat u prijašnje stanje, pa makar se radilo o nepravednom odbijanju; prema Apostolu naime, brat ili sestra nisu podložni takvom služenju [usp. 1 Kor 7,15].

Ako pak njega koji se obratio na (kršćansku) vjeru bude slijedila i ona obraćena, i to prije nego li je on zbog gore spomenutih razloga uzeo drugu zakonitu ženu, obavezan je nju primiti. Premda prema evanđeoskoj istini čini preljub onaj koji uzme otpuštenu [Mt 19,9], ipak otpustitelj neće moći otpuštenu okriviti zbog preljuba zbog toga što se udala za drugog poslije otpuštanja, ako nije na drugi način učinila preljub.

780-781: Pismo „*Maiores Ecclesiae causas*" Ymbertu nadbiskupu Arlesa, svršetkom 1201.

E.d.: Grgur IX., Decretales, l.fll, tit. 42, c.3 (Frdb 2,644-646). - Reg.: PoR 1479

Djelovanje krštenja, prije svega pečata

780 ... Tvrde naime, da se ma 1 o j d j e c i beskorisno podjeljuje krštenje.... Odgovaramo daje krštenje došlo umjesto obreznja.... Dakle, kao što duša obreznog iz njegovog naroda neće propasti [usp. Post. 17,14] tako će i onaj koji bude ponovno rođen od Duha Svetoga zadobiti ulaz u kraljevstvo nebesko [usp. Iv 3,5]....

Premda se tajnom obrezanja opraštao izvorni grijeh i izbjegavala se opasnost osude, ipak nije se dolazilo u kraljevstvo nebesko, koje je svima bilo zatvoreno do Kristove smrti; a po sakramentu krštenja, koji je zarumenjen Kristovom krvi, stiže se i u kraljevstvo nebesko čija je vrata svojim vjernima milosrdno otključala Kristova krv. Bilo daleko od nas, da bi propala sva mala djeca, od kojih toliko mnoštvo svaki dan umire, a da im dobrostivi Bog koji ne želi da itko propadne, ne bi priskrbio neko sredstvo spasenja....

Ono što navode protivnici, da se maloj djeci ne ulijevaju vjera ili ljubav i druge kreposti, jer oni na to nisu pristali, većina ne prihvaća bezuvjetno..., drugi pak tvrde da se doduše maloj djeci snagom krštenja oprašta grijeh ali im se ne podjeljuje milost; neki pak kažu da se i grijeh oprašta i ulijevaju kreposti, koje oni imaju kao posjedovanje [*usp.* *904] a ne kao korištenje, dok ne dođu u odraslu dob....

Odgovaramo razlikujući da postoji dvostruki grijeh: izvorni naime i osobni. Izvorni se događa bez pristanka, a osobni se čini s pristankom. Izvorni grijeh koji se događa bez pristanka i oprašta se bez pristanka snagom sakramenta; osobni pak koji se čini s pristankom, nipošto se ne oprašta bez pristanka.... Kazna za istočni grijeh je uskraćivanje gledanja Boga, kazna pak za osobni grijeh su muke vječnog pakla....

Protivno je kršćanskoj religiji, da netko bude prisiljen da prihvati i sačuva kršćanstvo protiv stalne volje i potpuno se protiveći. Zbog toga neki nerazumno ne razlikuju između 'protiv volje' i 'protiv volje' te između 'na silu' i 'na silu'; jedan je naime prisilno natjeran strahom i mučenjem, a drugi prima sakrament krštenja da ne bi pretrpio štetu; taj naime, kao i onaj koji neiskreno pristupa sakramentu, prima utisnuti pečat kršćanstva; i takav koji ga samo uvjetno želi, premda ga bezuvjetno ne želi, treba biti prisiljen na održavanje kršćanske vjere....

Onaj pak koji nikada nije pristao, nego se potpuno protivi, ne prima niti sakrament niti sakramentalni pečat, jer je više izričito se protiviti nego li i najmanje pristati. Kao što niti onaj ne upada u neku krivnju koji je nasilno i potpuno protiv volje, i protiveći se, bio prisiljen prinositi kad idolima.

Oni pak koji spavaju ili koji su izgubili pamet, ako su ustrajali u protivljenju prije nego li su izgubili pamet ili zaspali, ne primaju pečat sakramenta makar bili poliveni vodom, jer se podrazumijeva daje kod njih ostala odluka protivljenja; suprotno je, ako su prije bili katekumeni i ako su imali želju krstiti se. Zbog toga Crkva običava krstiti takve u času nužde. Sakramentalni čin naime tada utiskuje pečat kada ne nalazi zapreku suprotstavljene volje koja bi se protivila.

**782-784: Pismo „Cum Marthae circa” Ivanu nadbiskupu Lyona,
29. studenog 1202.**

Izd.: PL 214,1119A-1122B (= Pisma V 121) / Grgur IX., *Decretales*, I.III, tit. 41.C.6 (Frdb 2,637-639). - *Reg.:* PoR 1779.

Sakramentalni oblik euharistije

782 Pitao si naime, tko je u kanonu mise kojim se služi čitava Crkva, a za koji se ne čita da gaje napisao ijedan evanđelista, dodao onaj (izraz) obliku riječi koje je izrekao sam Krist kada je u svoje tijelo i krv substancijalno pretvorio kruh i vino.... U kanonu mise se naime ovim riječima nalazi umetnut izraz: „tajna vjere”....

Zaista mnogo toga nalazimo da su evanđelisti ispustili kako od riječi tako i od djela Gospodinovih, a za koje čitamo da su apostoli ili nadopunili riječju ili izrazili djelom....

Iz onog izraza o kojem je tvoje bratstvo pokrenulo pitanje, to jest „tajna vjere”, neki su mislili izvući oslonac za zabludu, govoreći da u oltarskom sakramentu nije istinito tijelo i krv Kristova, nego samo slika, odraz i obris za spomenuto, jer Pismo naime spominje, da je to što se na oltaru prima sakrament, tajna i primjer. Ali takvi zbog toga padaju u zamku zablude, jer ne razumiju pravo niti autoritet Pisma, niti pobožno primaju Božje sakramente, a podjednako ne znaju niti Pismo niti Božju moć [usp. Mt 22,29]....

Kaže se naime „tajna vjere”, jer se drugačije vjeruje nego li se vidi, i drugačije se vidi nego li se vjeruje. Vidi se naime obličje kruha i vina a vjeruje se istinito tijelo i krv Kristova, te snaga jedinstva i ljubavi....

Sastavnice euharistije

783 Treba naime pomno razlikovati između trojeg, što je različito u tom sakramentu, to jest vidljivi oblik, istina tijela i duhovna snaga. Oblik je kruh i vino, istina je tijelo i krv, snaga je jedinstvo i ljubav. Prvo je 'sakrament a ne stvar'. Drugo je 'sakrament i stvar'. Treće je 'stvar a ne sakrament'. Ipak prvo je sakrament dvostruke stvari. Drugo je sakrament jednog a stvar drugog. Treće pak je stvar dvostrukog sakramenta. Vjerujemo pak da su oblik riječi kako se ponavljaju u kanonu apostoli primili od Krista, a od njih su primili njihovi nasljednici....

Voda pomiješana s vinom u misnoj žrtvi

784 Pitao si također, da li se voda pomiješana s vinom pretvara u krv. O tome se pak razlikuju mišljenja skolastika. Nekima se čini, budući da su iz Kristova boka potekla dva važna sakramenta, (sakrament) otkupljenja u krvi i preporoda u vodi, to se dvoje, vino i voda, koje se miješaju u kaležu, pretvaraju božanskom snagom. ... Neki pak misle, da se voda s vinom supstancijalno mijenja, budući da voda pomiješana prelazi u vino.... Osim toga može se reći, da voda ne prelazi u krv, nego ostaje obuhvaćena akcidentima prijašnjeg vina.

Ovo se pak ne smije misliti, što su se neki usudili govoriti, da se naime voda pretvara u limfu.

Čini se da je među spomenutim mišljenjima vjerojatnije ono koje tvrdi da se voda pretvara u krv zajedno s vinom [*usp.* *798].

**785: Pismo „Cum venisset” Baziliju nadbiskupu Tarnove (Bugarska),
25. veljače 1204.**

Izrečena zabrana da potvrdu podjeljuje svećenik je stvar crkvenog prava, kao što je jasno iz višestruko potvrđenog običaja, daje i običnom svećeniku to dozvoljeno, ali uz primjenu ulja koje je posvetio biskup; *usp.* * 1318 2S88. Slična zabrana za svećenike latinskog (!) obreda nalazi se kod Inocenta III.; Pismo svom zamjeniku u Carigradu „*Quanto de benignitate*”, 16. studenog 1199 (PL 214,772BC; PoR868).

Izd.: PL 215.285CD (= Pisma VH 3); Grgur IX., *Decretales*, 1.1, tit. 15, c. 1, § 7 (Frdb 2,133). - *Reg.*: PoR 2138.

Djelitelj potvrde

Pomazivanjem čela označava se polaganje ruku, koje se drugim riječima zove potvrda, jer se po njoj daje Duh Sveti za rast i učvršćenje (vjere). Dok ostala pomazivanja može podjeljivati obični svećenik ili prezbiter, nju treba podjeljivati samo vrhovni svećenik, to jest biskup, jer se čita samo o apostolima, čiji su zamjenici biskupi, da su davali Duha Svetoga polaganjem ruku [*usp.* *Dj 8,14-25*]. 785

786: Pismo „Ex parte tua” Andriji, nadbiskupu Lunda, 12. siječnja 1206.

Izd.: PL 215,774 / Grgur IX., *Decretales*, 1.IH, tit.32, c.14 (Frdb 2,584). - *Reg.*: PoR 2651

Prestanak valjane ženidbe redovničkim zavjetom

Mi u toj stvari ne želimo odstupiti od tragova naših predšasnika, koji su upitani odgovorili: dozvoljeno je jednome napustiti supružnika, ostavivši ga a da ga se i ne pita, i ući u red, prije nego lije ženidba dovršena tjelesnim odnosom, a tako ostavljeni može se zakonito vezati s drugim; preporučujemo ti da se toga pridržavaš. 786

**787: Pismo „Non ut apponeres” Thoriasu, nadbiskupu Trondheima
(Norveška), 1. ožujka 1206.**

Izd.: PL 215,813A (= Pisma IX 5) / Grgur IX., *Decretales*, 1.III, tit.42, c.5 (Frdb 2,647). - *Reg.*: PoR 2696

Materija krštenja

1%1 Pitao si, da li treba smatrati kršćanima malu djecu, koje je na času smrti, zbog pomanjkanja vode i odsutnosti svećenika nečija jednostavnost ovlažila kapljicama sline po glavi, prsima i leđima. Odgovaramo, budući da se kod krštenja uvijek nužno traži dvoje, to jest „riječ i element“¹, u skladu s onim stoje Istina rekla o riječima: „Pođite po svem svijetu i krstite sve narode u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“ [Mk 16,15; Mt 28,19], isto kaže i o elementu: „tko se ne rodi nanovo, iz vode i Duha Svetoga, neće ući u kraljevstvo nebesko“ [Iv 3,5], ne smij eš sumnjati da oni nemaju pravo krštenje kod kojih je primijenjeno samo jedno od rečenog, a ispušteno je drugo od toga.

788: Pismo „*Debitum officii pontificalis*“ Bertoldu (odn. Bertrandu) biskupu Metza, 28. kolovoza 1206.

Izd.: PL215,986A(= Pisma IX 159) /Grgur IX., *Decretales*, 1. III, tit. 42, c. 4 (Frdb 2, 646sl). - Reg.: PoR 2875.

Djelitelj krštenja i krštenje željom

788 Zaista, svojim si nas pismom obavijestio, da je neki Židov, dospjevši do časa smrti, budući daje bio sam među Židovima, sam sebe uronio u vodu govoreći: „ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“. Sada pitaš da li se treba krstiti taj Židov, koji je ustrajao u pobožnosti kršćanske vjere.

Mi pak tvom bratstvu odgovaramo ovako, budući da moraju biti različiti krstitelj i krštenik, kao što se to jasno vidi iz riječi Gospodinovih koji je rekao apostolima „krstite sve narode u ime Oca i Sina i Duha Svetoga“ [Mt 28,19], spomenutog Židova treba dodatno krstiti netko drugi, kako bi se pokazalo da je jedan onaj koji biva kršten a drugi onaj koji krsti....

Pa ipak, daje takav neposredno onda bio umro, odmah bi bio uzletio u domovinu zbog vjere u sakrament, premda ne zbog sakramenta vjere.

789: Pismo „*De homine qui*“ voditelju rimskog bratstva, 22. rujna 1208.

7zrf.: PL215,1463A(= Pisma XI 146) /Grgur IX., *Decretales*, 1. m, tit. 41, c. 7 (Frdb 2, 640sl). - Reg.: PoR 3503.

Prividno misno slavlje

789 Pitao si Nas što treba misliti o neopreznom svećeniku koji zna da se nalazi u smrtnom grijehu, te slavi misno slavlje koje ne može propustiti zbog neke potrebe, a

*787 *Augustin, In evangelium Iohannis*, tract. 80,3 (R. Willems: CpChL 36 [1954] 529 / PL 35, 1840).

ustručava ga se slaviti zbog svijesti svog prijestupa ... i izvršivši ostale obrede pretvara se da slavi misu, izostavivši riječi kojima se stvara Kristovo tijelo, te uzima za pravo samo kruh i vino

Treba dakle odbaciti krivi lijek, koji je gori od pravih opasnosti; premda se onaj koji misli da je nedostojan zbog svijesti svog prijestupa mora s poštovanjem suzdržati od tog sakramenta, i griješi teško ako se bez poštovanja upusti u nj, ipak se bez sumnje čini da teže griješi onaj koji se usudi tako prijevarno prividno ga vršiti. Onaj naime izbjegavajući grijeh čini ga, ali upada samo u ruke milosrdnog Boga, ovaj pak čini grijeh izbjegavajući ga, i to ne samo (protiv) Boga, koga se ne srami izrugivati, nego i (protiv) naroda koji vara.

790-791: Pismo „Eius exemplo” biskupu Tarragone, 18. prosinca 1208.

Pismo sadrži sažetak vjerovanja Duranda von Osca, odn. Huesca (Aragonija), valdenza koji se vratio u Katoličku Crkvu 1207. godine. Sažetak se ponavlja u pismu nadbiskupu Tarragone i njegovim sufraganskim biskupima od 12. svibnja 1210. (PL 216,274D), te malo skraćeno u pismu od 14. lipnja 1210. (PL 216,289C-293A; PoR 4014) u kojem se obznanjuje obraćenje Bernarda Prima od valdenzana. Na temelju istraživanja A.Dondaina i J.Leclersqsa, danas je sigurno da se već sam Valdes na sinodi u Lyonu između 1179. i 1181. zakleo sa sličnim obrascem u prisutnosti kardinala legata Heinricha, biskupa Albana; taj sažetak vjerovanja (izd. von A.Dondaine, u: ArchFrPr 16 [1946] 231 si / K.-V. Selge, *Die ersten Waldenser 2* [Berlin 1967] 3-6) je bez sumnje uzorak za ostale.

Izd.: PL215,1510C-1513A(= PismaXI 196).-Reg.: PoR3571.

Ispovijest propisana za valdenze

Neka bude obznanjeno svim vjernicima daja, Durand de Osca... i sva naša braća, vjerujemo srcem, shvaćamo vjerom, ispovijedamo ustima i tvrdimo jednostavnim riječima da su: 790

Otac i Sin i Duh Sveti tri osobe, jedan Bog, a čitavo Trojstvo je iste biti, iste supstancije, jednako po vječnosti i svemogućnosti, a svaka pojedina osoba u Trojstvu je potpuni Bog, kao **stoje** sadržano u „Vjerujem u Boga” [*Apostolsko vjerovanje *30*], u „Vjerujem u jednoga Boga” [*Carigradsko vjerovanje *150*] i u „Tko god želi” [*pseudo-Atanazijevo vjerovanje *75 si*].

Srcem vjerujemo i ustima ispovijedamo da su isto tako Otac i Sin i Duh Sveti jedan Bog o kojem govorimo, Stvoritelj, Činitelj, Voditelj i Upravitelj svega tjelesnog i duhovnog, vidljivog i nevidljivog.

Vjerujemo daje jedan te isti Bog začetnik Novog i Starog zavjeta, koji je sve iz ničega stvorio ostajući u Trojstvu, kao stoje rečeno; daje i Ivan Krstitelj od njega poslan, svet i pravedan, te daje u krilu svoje majke ispunjen Duhom Svetim.

Srcem vjerujemo i ustima ispovijedamo da se utjelovljenje božanstva nije dogodilo niti u Ocu, niti u Duhu Svetomu, nego samo u Sinu; i onaj koji je u boštvu bio Sin Boga Oca, pravi Bog od Oca, u čovještvu je sin čovječji, pravi čovjek od 791

majke, imajući iz majčina krila pravo tijelo i razumnu ljudsku dušu, ujedno obje naravi, to jest Bog i čovjek, jedna osoba, jedan Sin, jedan Krist, jedan Bog s Ocem i Duhom Svetim, začetnik i upravljač svega, rođen od Marije djevice pravim tjelesnim rođenjem; jeo je i pio, spavao je i odmarao se umoran od puta, trpio je pravim trpljenjem svoga tijela, umro pravom smrću svoga tijela i uskrsnuo je pravim uskrsnućem svoga tijela i pravim ponovnim spajanjem duše s tijelom u kojem je poslije jeo i pio, uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu i u njemu će doći suditi žive i mrtve.

792 Srcem vjerujemo i ustima ispovijedamo jednu Crkvu ne krivojernika, nego svetu Rimsku, katoličku, apostolsku, (i) vjerujemo da se izvan nje nitko ne spašava.

793 Ni u čemu ne odbacujemo sakramente koji se u njoj slave uz suradnju neprocjenjive i nevidljive snage Duha Svetoga, makar bili dijeljeni od svećenika grješnika, (te) dok ga Crkva prihvaća mi ga ne lišavamo crkvenih službi niti blagoslova koje on podjeljuje, nego ih dobrohotnom dušom prihvaćamo kao od najpravednijeg, jer zloća ne smeta biskupu ili svećeniku niti kod krštenja djece, niti kod posvećivanja euharistije, niti u vršenju drugih crkvenih službi (u odnosu na) podložnike.

794 Odobravamo dakle krštenje djece, te ispovijedamo i vjerujemo da se spašavaju oni koji umru poslije krštenja a prije nego li počine grijeh; isto vjerujemo da se u krštenju opraštaju svi grijesi, kako onaj naslijeđeni izvorni grijeh tako i oni učinjeni svojevajno.

Mislimo da potvrdu podijeljenu od biskupa, to jest polaganje ruku, treba prihvatiti sveto i s poštovanjem.

Čvrsto i nedvojbeno čistim srcem vjerujemo i jednostavno riječima vjernika tvrdimo daje žrtva, to jest da su kruh i vino poslije posvećenja pravo tijelo i prava krv Gospodina našega Isusa Krista, te vjerujemo da se u njoj (žrtvi) od dobrog svećenika ne događa ništa veće, niti od lošeg ništa manje; jer se (to) ne događa zaslugom posvetitelja, nego riječju Stvoriteljevom i snagom Duha Svetoga. Zbog toga čvrsto vjerujemo i ispovijedamo da nitko ne može i ne smije posvećivati euharistiju niti vršiti oltarsku žrtvu, ma koliko on bio pošten, pobožan, svet i razborit, ako nije svećenik zakonito posvećen od vidljivog i dodirljivog biskupa. Vjerujemo daje za tu službu potrebno troje: naime, određena osoba, to jest svećenik postavljen upravo za tu službu, kao što smo već rekli, i one svećane riječi koje su sveti oci izrazili u kanonu, i vjerna nakana onog koji ih izgovara; zbog toga čvrsto vjerujemo i ispovijedamo, ako netko vjeruje i tvrdi da bez prethodnog ređenja od biskupa može vršiti euharistijsku žrtvu taj je krivovjernik, te sudionik i sudrug propasti Kora i njegovih pristaša [Br 16], i treba ga odstraniti od svekolicke svete Rimske crkve.

Vjerujemo da Bog onima koji se pravo kaju daje oproštenje i to im najradosnije saopćavamo.

Poštujemo pozivanje bolesnika posvećenim uljem.

Ne niječemo da prema Apostolu [usp. 1 Kor 7] treba sklapati tjelesne ženske, a potpuno zabranjujemo da se razvrgavaju one zakonito sklopljene. Vjeruje-

mo i ispovijedamo da se čovjek spašava sa svojom ženom i ne osuđujemo drugu ili daljnje ženidbe.

Nikako ne zabranjujemo b l a g o v a n j e m e s a . Ne osuđujemo niti za- 795
kletvu, štoviše, čistim srcem vjerujemo, daje dozvoljeno zakleti se istinom, su-
dom i pravdom. [Dodano god. 1210: O svjetovnoj vlasti tvrdimo, da bez smrtnog
grijeha može izvršiti krvnu presudu, dok se ona vrši zbog nanošenja kazne a
ne mržnje, prema presudi, a ne neoprezno ili nepromišljeno.]

Vjerujemo daje p r o p o v i j e d a n j e jako potrebno i pohvalno, ali vjerujemo 796
da ga treba vršiti s autoritetom i dozvolom vrhovnog svećenika ili odobrenjem pre-
lata. Vjerujemo, da u svim mjestima gdje ima očitih krivovjernih koji se odriču i
vrijeđaju i Boga i vjeru svete Rimske crkve, da ih treba raspravljanjem i poticanjem,
svim načinima u skladu s Bogom pobijati Gospodinovom rječi kao neprijatelje Kri-
sta i Crkve i suprotstaviti im se uspravna čela, sve do smrti.

Crkvene pak redove, i sve što se u svetoj Rimskoj crkvi kao određeno
čita ili pjeva, ponizno hvalimo i vjerno poštujemo.

Vjerujemo da je đ a v a o postao zao ne po okolnostima, nego slobodnom vo- 797
ljom.

Srcem vjerujemo i ustima ispovijedamo u s k r s n u ć e ovog tijela koje nosi-
mo, a ne drugog.

Čvrsto vjerujemo i tvrdimo i u s u đ e n j e po Isusu Kristu, te da će pojedinci
primiti ili kaznu ili nagradu za ono što su učinili u ovom tijelu.

Vjerujemo damilostinja, žrtva i druga dobra djela mogu koristiti mrtvima.

Vjerujemo i ispovijedamo da se oni koji ostaju u svijetu i sa svojom imovi-
nom spašavaju milostinjom i čineći dobrim djelima svojom imovinom i obdržava-
jući Božje zapovijedi. Vjerujemo da po zapovijedi Gospodnjoj klericima treba
davati desetinu, prvijence i prinose.

798: Pismo „*In quadam nostra*” Ugu, biskupu Ferrare, 5. ožujka 1209.

Izd.: PL 216, 16B-17D / Grgur IX., *Decretales*, 1.III, tit. 41, c.8 (Frdb 2,640sl). - Reg.: PoR 3684.

Voda pomiješana s misnim vinom

Tvrdiš da si u nekom našem dekretalnom pismu [* 784] pročitao da bi bilo za- 798
branjeno misliti ono što su se neki usuđivali govoriti, naime da se u sakramentu eu-
haristije voda pretvara u limfu; jer da iz boka Kristova nije potekla voda, nego
vodenasta tekućina. Premda spominješ da su tako mislili veliki i ugledni muževi,
čija si mišljenja do sada slijedio govorom i pisanjem, ipak mi o tome mislimo su-
protno, te se moraš suglasiti s našim mišljenjem....

Jer da nije bila voda ono **stoje** poteklo iz Spasiteljeva boka, nego limfa, onda onaj koji je vidio i dao svjedočanstvo istini [*usp. Iv 19,35*], sigurno ne bi kazao „voda“ nego „limfa“....

Ostaje dakle (kao nevažno) kakva je bila ona voda, prirodna ili čudesna, ili novo stvorena Božjom snagom, ili izdvojena kao neki dio iz sastava, ali bez sumnje je bila prava.

799: Pismo „Licet apud“ Henriku, biskupu Strassburga, 9. siječnja 1212.

Inocent III. je i u više drugih pisama odbacio „božje sudove“ i dvoboj; usp. dva pisma nadbiskupu Besancona od 13. studenog 1202. i 22. ožujka 1208. (PL 214,1106A-C; 1372C; PoR 1759 3342), pismo nekom sucu u Torresu (Sardinija) od 3. srpnja 1204. (PL 215,394C; PoR 2268) te pismo gospodarju jedne zaklade u Bourgesu iz 1208. godine (PL 215,1381CD; PoR 3585), kao i 4. lateranski sabor, pogl. 18 (MaC 22,1007AB).

/zd'.:PL216,502CD (= Pisma XIV 138); 217.214CD (= Dodatak, Pismo 166).-Reg.: A.Hessel-M.Krebs, *Regesten der Bischöfe von Strassburg 2* (Innsbruck 1928) br.785; PoR 4358.

„Božji sudovi“

799 Premda se kod svjetovnih sudaca provode pučki sudovi, hladnom vodom ili užarenim željezom ili dvoboji, ipak Crkva nije dopustila takvo suđenje, jer je napisano u Božjem zakonu: „Ne iskušavaj Gospodina Boga svojega“ [*Pnz 6,16; Mt4,7*],

4. LATERANSKI SABOR (12. opći): 11. - 30. studenog 1215.

Sabor je u tri svečene sjednice (11., 20., 30. studenog) donio zaključke o vraćanju Svete Zemlje, o obnovi Crkve i protiv dolje spomenutih zabluda.

800-802: Poglavlje 1. Katolička vjera

bd.: MaC 22,981sl/HaC 7,15-17 / BarAE, za godinu 1215 br. 8-10 / Grgur IX., *Decretales*, 1.1, tit. 1, cl (Frdb 2,5sl)/COeD³ 230sl.

Definicija protiv albingenza i katara

800 Čvrsto vjerujemo i jednostavno ispovijedamo daje samo jedan pravi Bog, vječan, neizmjeran i nepromjenjiv, neshvatljiv, vječan i neizreciv, Otac i Sin i Duh Sveti: tri su naime osobe ali jedna bit, supstancija ili narav sasvim jednostavna: Otac ni od koga, Sin samo od Oca a Duh Sveti jednako od obojice; bez početka, trajan i bez kraja; Otac rađa, Sin se rađa a Duh Sveti izlazi: istobitni i jednaki, i jednako svemogućí i jednako vječni; jedan početak svega; Stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga, duhovnog i tjelesnog, jer je svojom svemogućom snagom zajedno

od početka vremena iz ničega stvorio oba stvorenja, duhovno i tjelesno, anđeosko naime i svjetovno, a zatim ljudsko kao zajedno ustrojeno iz duha i tijela.

Đavle naime i druge demone Bog je stvorio po naravi kao dobre, a oni su postali zli po sebi. Čovjek je pak sagriješio na poticaj đavla.

Ovo sveto Trojstvo, jedinstveno po zajedničkoj biti a različito po osobnim vlastitostima, dalo je ljudskom rodu spasonosni nauk najprije po Mojsiju i svetim prorocima i po drugim svojim slugama, prema najuređenijem rasporedu vremena.

I konačno jedinorođeni Božji Sin Isus Krist, utjelovljen zajednički od čitavog Trojstva, začet od Marije uvijek djevice uz sudjelovanje Duha Svetoga, postao je pravi čovjek sastavljen od razumske duše i ljudskog tijela, jedna osoba u dvije naravi, očitije je pokazao put života. On je po boštvu besmrtn i ne može trpjeti, on isti je po čovještvu postao podložan trpljenju i smrtan; što više, on je također za spas ljudskog roda trpio na drvu križu i umro, sišao nad pakao, uskrsnuo od mrtvih i uzašao na nebo; sišao je naime dušom a uskrsnuo u tijelu, a uzašao je zajedno u obojem; doći će na kraju vremena suditi žive i mrtve a svakome će uzvratiti prema njegovim djelima, kako izabranima tako i odbačenima; svi će oni uskrsnuti sa svojim tijelima koja sada nose, kako bi primili prema svojim djelima bila ona dobra ili zla; ovi će (primiti) s đavlom vječnu kaznu a oni s Kristom vječnu slavu. 801

Jedna je naime sveopća Crkva vjernika, izvan koje se uopće nitko ne spasava¹, u kojoj je on isti svećenik i žvrta, Isus Krist, čije se tijelo i krv uistinu nalaze u oltarskom sakramentu pod prilikama kruha i vina; pretvorivši naime Božjom moći kruh u tijelo i vino u krv, kako bismo izvršavajući tajnu jedinstva mi primili od njega ono stoje on primio od nas. Taj sakrament nitko ne može činiti, osim svećenika koji je bio uredno zaređen, u skladu s ključevima Crkve koje je sam Isus Krist podijelio apostolima i njihovim nasljednicima. 802

Sakrament pak krštenja (koji se slavi u vodi uz zazivanje Boga i jedinstvenog Trojstva, naime Oca i Sina i Duha Svetoga) služi za spasenje kako djeci tako i odraslima od koga god on bio uredno podijeljen u crkvenom obliku.

I tko god poslije krštenja padne u grijeh, uvijek (to) može popraviti pokorom. Po pravoj vjeri i čineći dobra djela koja se sviđaju Bogu, zaslužuju doći u vječno blaženstvo ne samo djevice i oni koji se suzdržavaju, nego i oženjeni.

803-808: Pogl. 2. Zablude Joakima de Fiore

Cistercijski opat Joakim de Fiore (+ 1202.) pobijao je u svom djelu *De unitate Trinitatis*, koje se izgubilo, niže navedene tvrdnje Petra Lombardskog uzete iz *Sententiae*, 1.1, dist.5. Ostala tri Joakimova djela *Concordia Novi et Veteris Testamenti*, *Expositio in Apocalypsim* i *Psalterium decem choridarum*, koja su njegovi učenici izdali pod zajedničkim naslovom *Evangelium aeternum*, i u kojima se nalazi učenje o tri doba: Oca, Sina i Duha Svetoga, došla su kasnije na zao glas, nakon što je minorit Gerard de Borgo San Donnino napisao svoj *Liber introductorius in Evangelium aeternum* (1254.) i

*802 Ciprijan Kartaški, pismo (73) Jubaianu, pogl. 21 (CSEL 3/II, 7953.i; PL 3,1169A): („Nema spasenja izvan Crkve”; usp. *3866-3873).

kojemu je kao komentar bilo pridodano izdanje Joakimovih djela. Pariški su teolozi 1254. iz tih djela izvadili 31 zabludu (DenCh 1,272-275). Aleksandar IV. zadovoljio se time da (23. listopada 1255.) osudi *Concordiu* zajedno s Joakimovim *Liber introductorius*.

Kasnije su na saboru odbačene zablude pariškog teologa Almaricha, odn. Amalricha iz Bene (Bene kod Chartresa); prema popisu njegovih zabluda kod DenCh 1,71sl (br.12); DuPIA I/I (1724) 126b-131b. Almarich je zastupao sljedeće teze:

1) da je Bog sve. - 2) da je svaki kršćanin obvezatan vjerovati daje on jedan od Kristovih udova, te da se nitko ne može spasiti tko to ne bi vjerovao, isto kao kad ne bi vjerovao da se Krist rodio, daje trpio i druge članke vjere. - 3) da se onima koji se nalaze u ljubavi ništa ne uračunava u grijeh.

Izd: DenCh 1,81 (br.22) [*808] / MaC 22.982A-986D / HaC 7,17-19 / Grgur IX. *Decretales*, 1. I, rit. 1, c.2 (FrdB 2,6sl) / COeD³ 231-233.

Trojstvo

803 Osuđuj emo dakle i odbacuj emo knjigu ili djelo koje je izdao opat Joakim protiv učitelja Petra Lombardskog o jedinstvu ili biti Trojstva, nazivajući ga heretikom i bezumnikom zbog toga što je kazao u svojim *Sentencijama*: Jer je kao najveća stvarnost Otac i Sin i Duh Sveti, a ona mn'e ona koji rodi, niti je rođena, niti proizlazi."

Iz toga tvrdi da onaj nije u Bogu ustrojio Trojstvo nego više četvorstvo osoba, ona zajednička bit naime je četvrta; javno prosvjedujući da nema nikakve stvarnosti koja bi bila Otac i Sin i Duh Sveti; ona naime nije niti bit, niti supstancija, niti narav, premda dozvoljava da su Otac i Sin i Duh Sveti jedna bit, jedna supstancija i jedna narav. On zapravo kaže da takvo jedinstvo nije pravo i vlastito, nego kao zajedništvo i po sličnosti, kao što se kaže daje mnogo ljudi jedan narod, i da su mnogi vjernici Jedna crkva prema onome: „U mnoštva onih što prigrlise vjeru bijaše jedno srce i jedna duša" [Dj 4,32]; i „Tko prione uz Gospodina, jedan je duh" [1 Kor 6,17] s njim; te: „Tko sadi i tko zalijeva, jedno su" [Kor 3,8]; i: Svi „smo jedno tijelo u Kristu" [Rim 12,5]; opet u Knjizi kraljeva: „Moj narod i tvoj narod jedno su" [1 Kr 22,5: *Vulgata*; *usp. Rt 1,16*].

Kako bi potkrijepio to svoje mišljenje, posebice navodi onu riječ koju je Krist u Evanđelju kazao o vjernicima: „Oče, želim da budu jedno u nama kao što smo mi jedno, da tako budu savršeno jedno" [Iv 17,22sT]. Kao što kaže, Kristovi vjernici naime nisu jedno, to jest neka jedna stvarnost koja bi bila zajednička svima, nego su na taj način jedno, to jest Jedna crkva, zbog jedinstva katoličke vjere, i konačno su jedno kraljevstvo zbog neraskidive veze ljubavi, kao što se čita u kanonskoj poslanici Apostola Ivana: jer „trojica su koji svjedoče na nebu Otac i Sin i Duh Sveti: i ova trojica su jedno" [1 Iv 5,7] i odmah se dodaje: „Troje je što svjedoči na zenuji: Duh, voda i krv; i to je troje jedinstveno" [1 Iv 5,8] kao što se nalazi u nekim kodeksima.

804 Mi pak, uz odobravanje svetog sabora, vjerujemo i ispovijedamo s Petrom Lombardskim, da je jedna najviša stvarnost, neshvatljiva doduše i neizreciva, koja uistinu jest Otac i Sin i Duh Sveti; tri osobe zajedno i svaka pojedina ponaosob: zbog toga je u Bogu samo T r o j s t v o a n e č e t v o r s t v o ; jer svaka od triju osoba je ona stvarnost, naime supstancija, bit ili Božja narav, i ona je sama početak svega i

osim nje drugo se ne može naći; i ta stvarnost nije ona koja rađa, niti je rođena, niti ona koja izlazi, nego Otac je onaj koji rađa, Sin je onaj koji je rođen i Duh Sveti je onaj koji koji proizlazi: kako bi razlika bila u osobama a jedinstvo u naravi.

Premda je dakle ,j e d a n Otac, drugi Sin a d r u g i opet Duh Sveti, i p a k **805** o n i n i s u d r u g o"¹; potpuno ono isto stoje Otac je i Sin i Duh Sveti, kako bi se prema ispravnoj i katoličkoj vjeri vjerovalo da su istobitni. Otac naime od vijeka rađajući Sina, dao mu je svoju supstanciju, prema onome što sam svjedoči: "Otac moj, koji mi ih daje, veći je od svih" [Iv 10,29].

A ne može se reći da mu je dao dio svoje supstancije a dio daje zadržao za sebe, jer Očeva je supstancija nedjeljiva kao potpuno jednostavna. A ne može se niti reći daje Otac na Sina rađanjem prenio svoju supstanciju, kao daje tako dao Sinu daje nije zadržao za sebe; jer tako bi prestao biti supstancija. Očito je dakle, daje Sin rođenjem od Oca primio supstanciju, te tako Otac i Sin imaju istu supstanciju; i tako su isto Otac i Sin kao i Duh Sveti koji proizlazi od obojice.

Budući pak da Istina moli Oca za svoje vjernike govoreći: „Želim da i oni u nama budu jedno, kao što smo mi jedno" [Iv 17,22]. Ta riječ „jedno" o vjernicima se upotrebljava kako bi se označilo jedinstvo ljubavi u milosti, dok se za božanske osobe (upotrebljava) kako bi se označilo jedinstvo u naravi, premda na drugom mjestu Istina kaže: „Budite dakle savršeni kao stoje savršen Otac vaš nebeski" [Mt 5,48]; jasnije bi to kazao: „Budite savršeni" savršenošću milosti „kao stoje savršen Otac vaš nebeski" savršenošću naravi, oboje naime na svoj način; između Stvoritelja i stvorenja ne može se utvrditi toliko velika sličnost, a da se među njima ne bi utvrdila veća različitost.

Tko bi se dakle usudio mišljenje ili učenje spomenutog Joakima u tom dijelu braniti ili odobravati neka od svih bude odbačen kao krivovjernik.

Zbog toga ne želimo ni u čemu oštetiti firentinski samostan, čij i j e osnivač bio **807** sam Joakim, jer je u njemu pravilno uređenje i spasonosno obdržavanje; tim više jer sam Joakim, u pismu koje je sam diktirao² i koje je vlastoručno potpisao, čvrsto ispovijeda da prihvaća onu vjeru koju prihvaća Rimska crkva, koja je po Gospodinoj odredbi majka i učiteljica svih vjernika, odredio da se svi njegovi spisi pošalju nama, kako bi po sudu Svete stolice bili odobreni ili ispravljeni;

*805 Usp. Gregorije Nazijanski, Pismo (101) Kledoniju I 20-21 (P. Dallev: SouChr 208 [1974] 44-46 / PG 37.180AB).

*807 *Protestatio* Joakima de Fiore, napisana je godine 1200. (DuPIA I/I, 121ab).

809: Pogl. 3. O krivojernicima [valdenzima]

Izd.: MaC 22.990A / HaC / Grgur IX., *Decretales*, 1. V, tit.7, c. 13, § 6 (Frdb 2,788) / COeD³ 234 si.

Potreba kanonskog poslanja

- 809 Budući da „neki imaju obličje pobožnosti a snage su se njezine odrekli, kao što kaže Aposto] [*usp. 2 Tim 3,5*] te pod vidom pobožnosti sebi prisvajaju vlast propovijedanja, a isti Apostol kaže 'kako propovijedati bez poslanja?' [*Rim 10,15*]; neka dakle svi kojima je zabranjeno, ili koji nisu poslani i koji se usuđuju javno ili privatno prisvojiti si službu propovijedanja bez dobivene ovlasti Apostolske Stolice ili mjesnog katoličkog biskupa" [**761*] budu kažnjeni kaznom izopćenja a i drugom odgovarajućom kaznom ako ponovno ne dođu pameti.

810: Pogl. 4. Oholost grka u odnosu na latine

Nikola I. se već u svom pismu od 23. listopada 867. žalio na grke u carstvu Karla Čelavog (PL 119,1152D-1161 A; JR 2879) zbog njihovog prezira sakramentalnih obreda latinske Crkve.

Izd.: MaC 22,989sl / HaC 7,21-23 / Grgur IX., *Decretales*, 1. III, tit.42, c.6 (Frdb 2,647sl) / COeD³ 235sl.

Preziranje sakramentalnih obreda Latinske crkve

- 810 Premda želimo poticati i poštivati grke koji su se u našim danima vratili poslušnosti Apostolskoj stolici, tolerirajući, koliko možemo u Gospodinu, njihove običaje i obrede, u onome im pak, što stvara opasnost za duše i što ruši crkvenu čast, niti možemo niti želimo povlađivati. Nakon što se naime Grčka crkva s nekim svojim sukrivcima i poticateljima odvojila od poslušnosti Apostolskoj stolici, grci su toliko počeli prezirati latine, da su među ostalim bezbožno radili protiv njih; ako bi latinski svećenici slavili (euharistiju) na njihovim oltarima, nisu htjeli na njima žrtvovati prije nego li su ih očistili, kao da su (oltari) time bili onečišćeni; isti grci su se usudili lakomislenom odvažnošću ponovno krstiti one koje su krstili latini; i kao što smo doznali, neki se ne stide to još činiti.

Htijući dakle od Crkve odvratiti takvu sablazan, na poticaj svetog sabora strogo smo zapovjedili da se ubuduće ne usude (činiti) takvo što, prilagođavajući se kao djeca poslušnosti svetoj Rimskoj crkvi svojoj majci, da bude, jedno stado ijedan pastir" [*Iv 10,16*].

Ako bi se netko usudio (činiti) takvo što, neka bude udaren mačem izopćenja i lišen bilo koje crkvene službe i nadarbine.

811: Pogl. 5. Čast patrijarha

Id.: MaC 22,989-922 / HaC 7,23sl / Grgur IX., *Decretales*, 1. V, tit.33, c.23 (Frdb 2,866) / COeD³ 236.

Prednost Rimske stolice

Obnavljajući stare povlastice patrijaršijskih sjedišta, određujemo uz odobrenje **811** općeg sabora, da poslije Rimske crkve, koja po Gospodinovoj odluci dobiva prvenstvo redovne vlasti nad svim drugim (Crkvama), kao majka i učiteljica svih Kristovih vjernika, prvo mjesto dobiva carigradska, drugo aleksandrijska, treće antiohijska, četvrto jeruzalemska.

812-814: Pogl. 21. Ispovijed, držanje tajne od strane svećenika i primanje pričesti o Uskrsu.

Id.: MaC 22.1007E-1010C / HaC 7,35sl / Grgur IX., *Decretales*, 1. V, tit.38, c.12 (Frdb 2,887) / COeD³ 245.

Zapovijed godišnje ispovijedi i uskrsne pričesti

Neka svi vjernici, obaju spolova, nakon što dođu u godine razlikovanja, barem **812** jedamput godišnje, sami sve svoje grijehе vjerno ispovijede vlastitom svećeniku i neka nastoje, prema svojim snagama, izvršiti naloženu pokoru, primajući pobožno, barem o Uskrsu, sakrament euharistije, osim ako bi se po savjetu vlastitog svećenika privremeno trebali suzdržati od toga zbog nekog opravdanog razloga: u suprotnom, neka se živom zabrani ulazak u crkvu a mrtav neka nema kršćanski pokop. Neka se zbog toga ova spasonosna odredba često obznanjuje u crkvama, da netko ne bi zaslijepljen neznanjem imao pokrov isprike.

Ako bi pak tko zbog opravdanog razloga htio ispovjediti svoje grijehе stranom svećeniku, treba prije tražiti i dobiti dozvolu od vlastitog svećenika, jer ga inače taj ne bi mogao odriješiti ili vezati.

Obveze ispovjednika

Svećenik pak neka bude promišljen i oprezan, kako bi kao vješt liječnik na rane **813** ozlijeđenog izlio vino i ulje [*usp. Lk 10,34*], brižljivo istražujući okolnosti i grješnika i grijehа, čime će razborito shvatiti, kakav savjet treba pružiti, kakav lijek primijeniti, služeći se različim pokušajima za ozdravljenje bolesnika.

814 Neka pak jako pazi da riječju ili znakom ili na neki drugi način ne bi odao grješnika. Ako bi pak trebao razboritiji savjet, treba ga oprezno tražiti bez ikakvog označivanja osobe; određujemo naime da se onoga koji bi se usudio obznaniti grijeh, koji je njemu otkriven na sudu pokore, ne samo liši svećeničke službe, nego da ga se zatvori u strogi samostan da čini doživotnu pokoru.

815: Pogl. 22. Bolesnici se trebaju više brinuti za dušu nego za tijelo

Spominju se prije svega spolni čini koji su savj eto vani posebno za liječenje psihičkih bolesti. Tako Klaudije Galen, *De venereis (Opera omnia, izd. K.G. Ktihn, sv.5 [Leipzig 1823] 9\2s)\Delocis affectis V 5* (na istom mj. sv.8 [1824] 417sl). Usp. Pohvala Yorškom nadbiskupu Thomasu (+ 1114.) u *Gesta S. Anselmi (Acta sanctorum, April, sv.2 [Antwerpen 1675] 949aC, bilj.h) ikod Eadmer, #£s/oria Novorum* (PL 159.483CD, bilješke).

Izd.: MaC 22, 1011A / HaC 7.38C / Grgur IX., Decretales, I. V, tit.38, c. 13 (Frdb 2,888) / COeD³ 246.

Dozvoljena sredstva za vraćanje zdravlja

815 ... Budući daje duša mnogo dragocjenija od tijela, zabranjujemo pod prijetnjom anateme da neki liječnik savjetuje bolesniku za zdravlje tijela nešto što bi se pretvorilo u opasnost za dušu.

816: Pogl. 41. Potrebna je dobra vjera kod zaposjedanja

Izd.: MaC 22.1027AB / HaC 7.50C / Grgur IX., Decretales, LII, tit.26, c.20 (Frdb 2,393) / COeD³ 253.

Dobra vjera koja je potrebna kod zaposjedanja

816 Budući daje „sve što nije iz uvjerenja grijeh“ [*Rim 14,23*], odredili smo saborskom odlukom, da bez dobre vjere nije valjano niti kanonsko niti građansko zaposjedanje, budući da općenito svaka uredba i običaj poništava ono što se ne može obdržavati bez smrtnog grijeha. Zbog toga je potrebno da onaj koji zaposjeda ni u koje vrijeme nema svijest o tuđoj stvari.

817: Pogl. 51. Zabrana tajnih ženidbi

Izd.: MaC 22.1038DE / HaC 7.58B / Grgur IX., Decretales, I. IV, tit.3, c.3 (Frdb 2,680) / COeD³ 258.

Slijedeći tragove naših predšasnika, potpuno zabranjujemo tajne ženidbe; zabranjujemo također da bi se takvim (ženidbama) usudio prisustvovati neki svećenik. Stoga određujemo da se posebni običaj nekih mjesta protegne općenito i na druga; kad se žele sklopiti ženidbe neka svećenici u crkvama to javno iznesu i određuje prikladan rok unutar kojeg će iznijeti zakonitu zapreku onaj koji to hoće i može. 817

818-819: Pogl. 62. Relikvije svetaca

Izd.: MaC 22.1049AB / HaC 7.65AB / Grgur IX., Decretales, 1.III, tit.45, c.2; V, 38, 14 (Frdb 2,650 889) / COeD³ 263sl.

Postupak s relikvijama bez poštovanja

Budući daje kršćanska religija češće oštećena zbog toga što neki relikvije svetaca izlažu za prodaju i što ih posvuda pokazuju, kako se ubuduće (kršćanska religija) ne bi oštećivala, određujemo ovim dekretom da se stare relikvije nikako ne pokazuju izvan relikvijara i da se ne izlažu za prodaju. Nanovo pak pronađene neka se nitko ne usudi javno štovati, ako prije toga ne budu odobrene autoritetom Rimskog velikosvećenika. Ubuduće nadstojnici neka ne dozvoljavaju da se ispraznim pričama ili lažnim dokumentima varaju oni koji dolaze u njihove crkve radi štovanja (relikvija), kako se na mnogim mjestima običava stvarati prilika za zaradu. 818

... Budući da se zbog nepromišljenih i suvišnih oprosta, koje se neki predstojnici crkava ne ustručavaju davati, preziru i ključevi Crkve i pokornička se zadovoljština slabi, odlučujemo da kod posvete bazilike oprost ne bude veći od godine dana...; a zatim da na godišnjicu posvećenja podijeljeni oprost ne prijeđe 40 dana naložene pokore. Određujemo (ovim) pismom da se uskladi i broj dana oprosta, koji se opepovano podjeljuju zbog bilo kakvih razloga, s postupcima kojih se u takvim (prilikama) običava držati Rimski velikosvećenik, koji obnaša puninu vlasti. 819

820: Pogl. 63. Simonija

Izd.: MaC 22,1051BC / HaC 7.66E-67A / Grgur IX., Decretales, I.V, tit.3, c.39 (Frdb 2,765) / COeD³ 264.

... Na mnogim mjestima i od vrlo mnogih osoba postavljaju se zahtjevi, te ružne i zle ucjene, kao od onih koji su u hramu prodavali golubove, za posvećenje biskupa, za blagoslov opata i redove klerika; tako je određeno koliko treba platiti ovome ili onome, te koliko jednom ili drugom; i kao vrhunac još veće pokvarenosti, neki nastoje braniti zloću takvog (postupka) običajem ustaljenim već dugo vremena. 820

Htjući iskorijeniti tako veliku zloporabu u potpunosti osuđujemo to što bi radije trebalo nazvati pokvarenošću, te čvrsto određujemo da se nitko ne usudi, pod bilo kakvim izgovorom, tražiti ili iznuđivati nešto za podjeljivanje ili davanje svetih redova. U suprotnom, neka bude osuđen s Giezijem [usp. 2 Kr 5,20-27] i Simonom [usp. Dj 8,9-24] i onaj koji je tražio i onaj koji je dao nešto takvo.

HONORIJE in.: 18. srpnja 1216. - 18. ožujka 1227.

822: Pismo „*J*erniciosus valde*” Olafu, nadbiskupu Upsale, 13. prosinca 1220.

Izd.: Grgur IX., *Decretales*, 1. III, tit.41, c.13 (Frdb 2,643). - Reg.: PoR 6441.

Voda dodana vinu u misnoj žrtvi

822 Kao što smo čuli, na tvom području se jako raširila zloporaba, da se naime u žrtvi ulijeva više vode nego vina; a prema razboritom običaju opće Crkve treba kod nje (žrtve) uliti više vina nego vode. Zbog toga apostolskim pismom zapovijedamo tvom bratstvu, da to ubuduće ne činiš, niti trpiš da se to radi u tvojoj pokrajini.

GRGUR IX.: 19. ožujka 1227. - 22. kolovoza 1241.

824: Pismo „*Ab Aegyptiis argentea*” pariškim teolozima, 7. srpnja 1228.

Starija izdanja nude osakaćeni tekst koji počinje riječima „Tacti dolore”.

Izd.: DenCh 1,114-116 (br.59) / L. Auvray, *Le registres de Gregoire IX*, sv.I (Pariš 1896) 117-120 (br.203). - Reg.: PoR 8231; Auvray, kao gore.

Zadržavanje teološke terminologije i predaje

824 A teološko razmišljanje pak treba biti na čelu svakoj moći kao muškarac, i kao što duh vrši vlast nad tijelom i upravlja ga na pravi put da ne zaluta...

Zaista, iznutra pogođeni bolom srca [usp. 6,6], ispunjeni smo gorčinom pelina [usp. Tuž3,15], jer... neki kod vas... „od otaca utvrđene nazive” [usp. Izr 22,28] nastoje zamijeniti svjetovnim novinama; ne samo da je lakomisleno nego je i bezbožno, priklanjanjem naravnoj filozofskoj znanosti mijenjati razumijevanje svetog Pisma, koje je omeđeno nastojanjem svetih otaca i upotrebom određenog nazivlja, kako bi se pokazalo znanje a ne (da se postigne) korist slušatelja, kako bi se vidjeli ne bogoslovi ili teolozi nego bogoznanci.

Premda bi oni trebali teologiju iznositi u skladu s iskušanom predajom svetaca, ne tjelesnim oružjem nego „božanski snažnim za rušenje utvrda, obarajući mudrovanja i svaku oholost koja se podiže protiv spoznanja Boga i zarobljujući svaki um na pokornost Kristu" [2 Kor 10,4sl], oni zavedeni različitim i stranim učenjem [usp. Heb 13,9] pretvaraju glavu u rep [usp. Pnz 28,13 44], a kraljicu sile da služi sluškinji, kad naime zemaljskoj znanosti (podlažu) nebesku, pripisujući naravi ono što pripada milosti.

U stvari, više nego treba oslanjaju se na naravnu znanost, vraćaju se i ponovo služe nemoćnim i jadnim elementima svijeta ... [usp. Gal 4,9], kao slabi u Kristu hrane se „mlijekom ne čvrstom hranom" [Heb 5,12] i čini se da im srce nije učvršćeno milošću [usp. Heb 13,9]; zbog toga, jer im je oduzeta milost i ranjeni u svojoj naravi¹ ne dozivaju si u svijest onu Apostolovu...: „kloni se svjetovnog praznoglasja i proturječja nekog nazovispoznanja, koje su neki ispovijedali pa od vjere zastranili" [1 Tim 6,20sT]...

I pokušavajući više nego li treba upotpuniti vjeru naravnim razumom, ne čine li je time na neki način beskorisnom i ispraznom? Budući da „vjera nema zaslugu tamo gdje razum pruža provjeru"². Narav vjeruje naime ono što razumije, ali vjera shvaća iz vlastite snage milosnog uvida ono što vjeruje, te odvažna i nekontrolirana prodire u ono što naravni razum ne može doseći.

825: Pismo „Consultationi tuae" nadbiskupu Barija, 12. studenog 1231.

Izd.: Grgur IX., Decretales, 1.1, rit. 11, c.16 (Frdb 2,124) / BarAE, za godinu 1231. br.30. - Reg.: PoR 8832.

Sakramentalni pečat primljen ređenjem

Na tvoje pitanje ovako odgovaramo: nema dvojbe da su primili pečat oni koji su primili svete redove izvan određenog vremena; pošto im se najprije za taj prijestup nametne primjerena pokora, moći ćeš tolerirati da oni služe u primljenim redovima. **825**

826: Pismo „J*resbyter er diaconus" Olafu, biskupu Lunda, 9. prosinca 1232.

*Izd.: Grgur IX., Decretales, 1.1, tit.16, c.3 (Frdb 2,135). Reg: PoR 9056; Auvrav, na *824 nav. mj., 581, br.988.*

*824 Petar Lombardski, *Sententiae*, 1. II, dist.25, c.7; spomenuto kod Ambrozija Milanskog, *Expositio evangelii secundum Lucam* VII 73, = kom. Lk 10,30 (M. Adriaen: CpChL 14 [1957] 238sl / CSEL32/IV.312 si / PL 15.1806A); Augustin, *Ouaestiones Evangeliorum* II, q.19 (A. Mutzenbecher: CpChL 44B [1980] 62sl / PL 35,1340); Beda Venerabilis, *In Lucae evangelium expositio* Ul 10 (D. Hurst: CpChL 120 [1960] 222 / PL 92.468D). Grgur I. Veliki, *In Evangelia homiliae*, 1. II, hom.26, br.1 (PL 76 1197C).

Materija i forma redjenja

- 826 Kad se rede, svećenik i đakon primaju polaganje ruku tjelesnim dodirom, obredom uvedenim od apostola [*usp. 1 Tim 4,14; 5,22; 2 Tim 1,6; Dj 6,6*]; ako to bude ispušteno, ne treba to nikako ponoviti, nego u vrijeme kad se podjeljuju takvi redovi, treba poželjivo nadopuniti što je zabunom bilo ispušteno. Mora pak biti podizanje ruku, kad se izgovara molitva nad glavom redenika.

827: Dekret u ulomcima „*Si condiciones*“, između 1227. i 1234.

Izd: Grgur IX., *Decretales*, 1. IV, tit.5, c.7 (Frdb 2,684) / MaC 23,141A (= ulomak br.104). - *Reg.:* PoR 9664.

Nevaljanost uvjetne ženidbe

- 827 Ako se pridoda uvjet protiv bitnog kod ženidbe, npr. ako jedno kaže drugome: „ženim se s tobom, ako budeš izbjegavala djecu“, ili: „dok ne nađem drugu dostojniju po časti ili bogatiju“, ili: „ako se podaš prostituciji za novac“, ženidbeni ugovor nema učinka koliko god bio pogodan. Drugi pak uvjeti dodani ženidbi, ako su sramotni ili nemogući, trebaju se u prilog ženidbe smatrati kao da nisu dodani.

828: Pismo „*JVaviganti vet*“ bratu R., između 1227. i 1234.

Izd: Grgur IX., *Decretales*, 1. V, tit.19, c.19 (Frdb 2,816) / MaC 23.131E-132A (= ulomak br.69). - *Reg.:* PoR 9678.

Uzimanje kamata

828 Onoga tko posudi određenu količinu novca nekome koj i krene na plovidbu ili na trgovački put, [*ne?*] treba smatrati lihvarom ako primi nešto više blaga, jer je uzeo na sebe rizik.

Niti onoga koj i dadne 10 zlatnika, da mu se kasnij e vrati toliko mj erica žita, vina i ulja, a on je tada iskreno sumnjao da li će to u vrijeme vraćanja vrijediti više ili manje; premda će kasnije vrijediti više, ne treba ga zbog toga smatrati lihvarom.

Temeljem takve sumnje ispričava se i onaj koji prodaje tkaninu, žito, vino, ulje ili drugu robu, kako bi za određeno vrijeme primio više nego li sada vrijede, ako ih u vrijeme (sklapanja) ugovora ne bi prodao.

829: Pismo „*Cum sicut ex*“ Sigurdu, nadbiskupu Trondheima (Norveška)
8. srpnja 1241.

Izd.: BarAE, za godinu 1241. br.42 / Chr.C.A.Lange - C.R. Unger, *Diplomatarium Norvegicum* I/I (Christiana [= Oslo] 1847) 21, br.26. - *Reg.:* PoR 11048.

Materija krštenja

Kao što smo doznali iz tvog izvješća, nekada se djeca tvoje zemlje krste u pivu, jer nedostaje vode: Tebi ovim pismo odgovaramo, budući da se prema učenju evanđelja treba roditi iz vode i Duha Svetoga [*usp. Iv 3,5*], ne smije se smatrati da su pravilno kršteni oni koji su kršteni u pivu. 829

CELESTIN IV.: 25. listopada - 10 studenog 1241.

INOCENT IV.: 25. lipnja 1243. - 7. prosinca 1254.

1. LYONSKI SABOR (13. opći): 28. lipnja - 17. srpnja 1245.

Ovaj je sabor održavan u tri svečane sjednice (28. lipnja, 5. i 17. srpnja), ako se izuzme priprema na sjednica 26. lipnja. On je donio dekrete protiv cara Friedricha II, protiv Saracena i o ponovnom zaposjedanju Svete zemlje, ali nije donio dogmatske zaključke.

830-839: Pismo „*Sub catholicae professione“ biskupu Tuskuluma, izaslaniku Apostolske Stolice kod Grka, 6. ožujka 1254.

Obredi i učenja na koje treba obvezati grke

§ 3 (dr. § 4). 1. 0 tome je dakle naša razboritost odlučila ovako, da se grci tog kraljevstva kod pomazivanja koja se vrše uz *krštenje* drže i pridržavaju običaja Rimске Crkve. 830

2. Neka se pak podnosi obred ili običaj, za koji kažu da ga imaju, da po čitavom tijelu mažu tijelo krštenika; ako se on ne bi mogao ukinuti ili odstraniti bez sablazni, činio se on ili ne, to ne pridonosi mnogo učinkovitosti ili učinku krštenja.

3. Također nije važno da li krste hladnom ili toplom vodom, jer se kaže naime kako tvrde da krštenje ima jednaku snagu i učinak u oba (slučaja).

4 (§ 5). Neka pak samo biskupi označavaju krštenike na čelu, jer takvo pomazivanje smiju podjeljivati samo biskupi. Čita se naime [*usp. Dj 8,14-25*] da samo apostoli, koje zastupaju biskupi, polaganjem ruku podjeljuju Duha Svetoga, što se označava kao **p o t v r d a** ili pomazivanje čela. 831

5. Pojedini pak biskupi mogu na dan Gospodnje večere, prema načinu Crkve, pripremiti krizmu od balzama i maslinovog ulja. Naime, dar Duha Svetoga se podjeljuje pomazivanjem kriznom. Čita se daje golub, koji označava Duha Svetoga, donio maslinovu grančicu do (Noine) lađe. Ako bi pak grci u tome radije htjeli sačuvati

svoj stari obred, naime da patrijarh zajedno s nadbiskupima i biskupima svojim sufraganima, a nadbiskupi sa svojim sufraganima, pripremaju krizmu, neka se u tome podnosi njihov običaj.

832 6. Svećenik ili ispovjednik neka nikoga umjesto pokorničke zadovoljštine ne pomazuje samo nekim pomazanjem.

833 7. Neka se pak, prema riječi apostola Jakova [Jak 5,14sl], bolesnima podjeljuje posljednje pomazanje.

834 8 (§ 6). Nadalje, kod dodavanja vode u *oltarskoj žrtvi*, bilo hladne bilo tople ili mlake, ako žele neka se grci drže svog običaja dok vjeruju i tvrde da podjednako od obojega čine (oltarsku žrtvu).

9. A e u h a r i s t i j u posvećenu na dan Gospodnje večere, koju (čuvaju) poradi bolesnika kako bi ih od nje pričešćivali, neka ne čuvaju dulje od godine dana. Ipak oni mogu za te bolesnike činiti Kristovo tijelo i čuvati ga kroz petnaest dana, a ne kroz dulje vremensko razdoblje, kako se kroz dulje čuvanje ne bi možda promijenile prilike i postale manje prikladne za uzimanje, premda istina i učinkovitost ostaju uvijek potpuno iste i nikada ništa ne slabi zbog dugog trajanja ili zbog vremenske promjenjivosti.

835 18 (§ 14) O b l u d u pak koji slobodan počini sa slobodnom, ne treba nipošto dvojiti daje smrtni grijeh, jer Apostol tvrdi da su isključeni iz kraljevstva Božjeg kako bludnici tako i preljubnici [usp. 1 Kor 6,9sl].

836 19 (§ 15). K tomu želimo i izričito zapovijedamo, da grčki biskupi ubuduće podjeljuju s e d a m r e d o v a prema običaju Rimske crkve, jer se govori da su do sada tri niža reda kod ređenja zanemarivali ili izostavljali. Oni pak koji su tako od njih (grka) ređeni, zbog njihovog velikog broja, neka budu podnošeni u tako primljenim redovima.

837 20 (§ 16). Budući daje prema Apostolu poslije smrti muža žena slobodna od njegovog zakona, te ima u Gospodinu slobodu udati se za koga hoće [usp. Rim 7,2; 1 Kor 7,39], neka grci nikako ne ocrnjuju niti osuđuju drugu i treću i dalje ž e n i d b e , nego neka ih radije odobravaju između osoba koje se inače slobodno mogu međusobno vezati ženidbom.

21. One koji se drugi put žene svećenici neka ni u kom slučaju ne blagoslivaju.

838 [O sudbini u m r l i h] 23 (§ 18). Budući da Istina u Evađelju tvrdi da se onome koji izrekne bogohulstvo protiv Duha Svetoga, neće oprostiti niti na ovom svijetu niti u budućem [usp. Mt 12,32], time se daje razumjeti da se neki grijesi opraštaju na ovom a neki pak na drugom svijetu; a Apostol kaže „svačije će se djelo očitovati u ognju, kakvo je" i „izgori li čije djelo, taj će štetovati; ipak, on će se sam spasiti, ali

kao kroz oganj" [1 Kor 3,13 15], kaže se, da i sami grci zaista i bez dvojbe vjeruju i tvrde da se duše onih koji su primili pokoru ali je nisu izvršili, ili pak koji umru bez smrtnog grijeha s lakim i malim (grijesima), čiste poslije smrti te da im se može pomagati molitvama Crkve. Budući da kažu da njihovi učitelji njima takvo mjesto čišćenja nisu označili sigurnim i vlastitim imenom, mi želimo da se prema predaji i autoritetu svetih otaca nazove „čistilište“; uostalom jer se i kod njih naziva tim imenom. Tom se naime prolaznom vatrom čiste grijesi, ali ne teški ili glavni koji prije toga nisu bili oprošteni pokorom, nego mali i sitni, koji opterećuju i poslije smrti iako su u životu bili oprošteni.

24 (§ 19). Tko bez pokore umre u smrtnom grijehu, taj će bez dvojbe biti vječno mučen vatrom vječnog pakla. **839**

25 (§ 20). Duše pak djece poslije pranja krštenjem, a također i odraslih koji umru u ljubavi, koji nisu vezani niti grijehom niti nekom zadovoljstvom za njega, odmah odlaze u vječnu domovinu.

ALEKSANDAR IV.: 12. prosinca 1254. - 25. svibnja 1261.

840-844: Konstitucija „*Romanus Pontifac de summi*“, 5. listopada 1256.

Kadje izbio spor između Pariškog sveučilišta i prosjačkih redova (OP, OFM) oko prava na poučavanje, Wilhelm de St.-Amour je u svom spisu objavljenom 1255. *Depericulis novissimorum temporum* oštro napao način života redovnika prosjačkih redova. Osuda izrečena u toj konstituciji ponovljena je više puta: usp. Pisma: „*Veri solis*“ francuskom kralju Ljudevitu XII., 17. listopada 1256.; „*Ison sine multa*“ biskupima Francuske, Burgundije itd., 19. listopada 1256.; „*Quidam Scripturae*“ biskupima Toursa, Rouena i Pariza, 21. listopada 1256., i češće. (DenCh 1,333-338, 353 = br. 289-292 308; usp. PoR 16585 16589sl 16808).

Izd: DenCh 1,331-333 (br. 288)/BullTau3,645b-646a. -Reg.: PoR 16565.

Zablude JWilhelma de St. Amour o prosjačkim redovima

Pažljivo pročitavši te zrelo i ozbiljno ispitavši [*JWilhelmovu knjižicu*] i pošto nam je o njoj podnesen potpuni izvještaj, utvrdili smo da se u njoj očito nalazi nešto što je krivo i što treba odbaciti, protiv vlasti i autoriteta Rimskog prvosvećenika i njegovih subiskupa, **840**

i nešto protiv onih koji radi Boga prosjače u najstrožem siromaštvu, nadvladavajući dobrovoljnom neimaštinom svijet s njegovim bogatstvom; **841**

nešto pak protiv onih koji goruće želeći spas duša i unapređujući svete studije, mnogo rade u crkvi Božjoj za duhovni napredak te tamo postižu velike plodove; **842**

843 nešto pak protiv spasonosnog staleža radovnika siromaha i prosjaka, kao što su ljubljena djeca braća propovjednici i manja braća, koji snagom duha, ostavivši svijet s njegovim bogatstvom, svom snagom čeznu samo za nebeskom domovinom; isto tako i mnogo drugog neprikladnog, a **stoje** vrijedno pobijanja i vječnog odbijanja;

844 i jer je upravo ta knj izica postala rasadište velike sablazni i predmet mnogih previranja, jer je uzrokovala štetu duša, jer je odvrćala vjernike od uobičajene pobožnosti i običajnog dijeljenja milostinje, od obraćenja i od ulaska u red: mi tu knjižicu, koja ovako počinje: „Ecce videntes clamabunt foris” i koja po svom naslovu koji glasi *Tractatus brevis depericulis novissimorum temporum*, prema savjetu Naše braće, Apostolskim autoritetom odbacujemo i za navjiek osuđujemo ... kao krivu, zlu i odvratnu, a pravila i dokumente koji se u njoj nalaze kao zle, krive i nedopuštene.

URBANIV.: 29. kolovoza 1261. - 2 listopada 1264.

846-847: Bula „Transiturus de hoc mundo”, 11. kolovoza 1264.

S tom konstitucijom, upućenom svim biskupima Crkve, uveden je blagdan Tijelova.

Izd.: BullTau 3,705b-706b / BullCocq 3/1,415 / MaC 23,1077B-1078D / u potpunosti navedena i u konstituciji „Jsi Dominum” Klementa V. (Constitutiones, 1. III, tit. 16, c. 1; Frdb 2,1175sl). - Reg.: PoR 18998.

Euharistija kao spomen na Krista

846 Kod ustanovljenja pak ovog sakramenta on sam je kazao apostolima: „Ovo činite meni na spomen” [Lk22,19], kako bi nam taj uzvišeni i časni sakrament bio poseban i naročit spomen njegove ljubavi kojom nas je ljubio. Kažem, čudesni spomen ... u kojem su obnovljeni znakovi i nepromjenjena čudesa, u kojem se nalazi svaka r a d o s t u kojem se zaista postiže pomoć za život i spasenje. To je spasonosni spomen u kojem obnavljamo dragi spomen našeg spasenja, u kojem se udaljujemo od zla i utvrđujemo u dobru i napredujemo u rastu kreposti i milosti, u čemu zaista napredujemo tjelesnom prisutnošću samog Spasitelja.

Druge naime (tajne) kojih se spominjemo, obuhvaćamo duhom i razumom, ali zbog toga ne dobivamo njihovu stvarnu prisutnost. U tom pak sakramentalnom spomenu Krista, Isus Krist je prisutan u drugom obličju ali je s nama vlastitom supstancijom. Uzlazeći naime na nebo rekao je apostolima i njihovim nasljednicima: „Evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta” [Mt 28,20], ohrabrio ih je (tim) dobrotornim obećanjem, da će ostat i da će biti s njima i tjelesnom prisutnošću.

Euharistija kao hrana duše

... Dao se u hrani nadilazeći svu puninu darežljivosti, prevršivši svaku mjeru ljubavi. O jedinstvene li i zadivljujuće darežljivosti, gdje darovatelj dolazi u daru, a darovano je potpuno isto s darovateljem! ... 847

Dao nam se dakle za hranu, kako bi se čovjek, koji je po smrti pao, uzdigao na život. Hrana je ranila, hrana i liječi. Vidi, odakle je naime nastala rana odatle je došao i lijek, i odakle je ušla smrt odatle je proizišao život. O onoj je naime hrani rečeno: „U onaj dan u koji s njega osкусиš, zacijelo ćeš umrijeti!" [*Post 2,17*]; a ovoj se čita: „Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijeke" [*1v 6,52*]....

Bila je naime to dostojna darežljivost i prikladan čin, da se vječna Božja Riječ, koja je razumnom stvorenju hrana i okrepa, koja je postala tijelom, podijeli kao hrana tjelesnosti i tijelu razumnog stvorenja, to jest čovjeku.... Taj kruh se uzima ali se stvarno ne troši, blaguje se ali se ne mijenja, jer se ni najmanje ne mijenja u onoga koji ga blaguje, nego, ako se dostojno prima u sebe pretvara primatelja.

KLEMENTIV.: 5. veljače 1265. - 29. studenog 1268.

849: Pismo „*Quanto sincerius*" Maurinu, nadbiskupu Narbonne, 28. listopada 1267.

Izd.: DenCh 1,470 (br.417; usp. odgovor Maurinu, nav.mj., br.418) / E. Martene, *Thesaurus novus anecdotorum* 2 (Pariš 1717) 536E-537B (br.549). - *Reg.:* PoR 20154.

Stvarna Kristova prisutnost u euharistiji

[*Došlo je do naših ušiju da si ti...*] rekao da na oltaru nije presveto tijelo Gospo- 849
dina našega Isusa Krista, nego (daje ono) kao označeno pod znakom, te da si dodao da je to rašireno mišljenje u Parizu. Takav se naime govor širio ... i kadje konačno došao do nas, vrlo jako nas je sablaznio, i nama nije lako vjerovati da si rekao nešto takvo što sadrži očito krivovjerje i nijeće istinitost onog sakramenta u kojem se vjera to bolje usavršava što (on) više nadilazi osjete, zarobljava razum i svojim zakonima podlaže pamet....

Prihvati čvrsto ono što općenito drži Crkva..., daje naime poslije svetih riječi izgovorenih ustima svećenika prema obredu Crkve, pod prilikama kruha i vina, uistinu, stvarno i bitno tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista, premda je po prebivalištu na nebu.

GRGURX.: 1. rujna 1271. - 10 siječnja 1276.

LYONSKI SABOR (14. opći): 7. svibnja - 17.- srpnja 1274.

Predmet savjetovanja je među ostalim bilo sjedinjene s grcima. Prigovor odbijen *850. da Rim-ska crkva uči, da su Otac i Sin dva različita počela Duha Svetoga, bila je ubrzo nakon toga ponovljena od nekih Istočnjaka. U pismu "*Etsi Christus salvator*" od 4. ožujka 1443. taj je prigovor ponovno odbacio Eugen IV. (G. Hofmann: TD v. th.22 [1951²] 45-47, br.10 / MaC 31B, 1751E-1752E). Na 4. sjednici je pred papom pročitana vjeroispovjest grčkog cara Mihajla Paleologa iz njegovog pisma "*Ouoniam missi sunf*". Taj je obrazac vjeroispovjesti Klement IV. predložio caru na potpis već 1267. (usp. "*Magnitudinis tuae litteras*", izd. E. Martene - U. Durand, *Veterum scriptorum et monumentorum ... collectio* 7 [Pariš 1733] 204-206; usp. i Grgur X., Pismo "*Qui miseratione*" od 24. listopada 1272. [MaC 24, 42-49]). Taj obrazac je Urban VI. 1. kolovoza 1385. propisao za grke koji prijeđu u Katoličku crkvu. Sličnu vjeroispovijest objavio je patrijarh carigradski Ivan XI. Bekkos i njegovi sinodalci u travnju 1277. (MaC 24.186E-190B / PG 141.945D-950A).

850: 2. sjednica, 18. svibnja 1274.: Konstitucija o presvetom Trojstvu i o katoličkoj vjeri

Izd: MaC 24, 81B-D / HaC 7,705A-C / Bonifacije VIII., *Decretales ("Liber sextus")*, 1.1, tit.1, c. 1 (Frdb 2,937) / COeD³ 314. - Reg.: PoR 20950.

Maženje Duha Svetoga

Vjernom i pobožnom ispoviješću izjavljujemo da Duh Sveti od vijeka proizlazi od Oca i Sina, ne kao od dva počela nego kao izjednog počela, ne pomoću dva daha nego jednim dahom; to je do sada ispovijedala, propovjedala i učila, to čvrsto drži, propovijeda i uči sveta Rim-ska crkva, majka i učiteljica svih vjernika; to je nepromjenjivo i istinito mišljenje pravoslavnih otaca i učitelja, kako latinskih tako i grčkih.

Budući da su neki upali u različite zablude zbog nepoznavanja spomenute neokrnjive istine, to Mi, želeći zatvoriti put takvim zabludama, uz odobrenje svetog sabora, osuđujemo i odbacujemo one koji su se usudili nijekati da Duh Sveti od vjeka izlazi od Oca i Sina, ili koji su se lakomislno usudili tvrditi da Duh Sveti izlazi od Oca i Sina kao iz dva počela a ne kao izjednog.

851-861: 4. sjednica, 6. srpnja 1274., Pismo cara Mihajla papi Grguru

Izd: MaC 24.70A-74A / HaC 7.694C-698A / BullTau 4,26b-28a / BullCocq 3/H,12a-13a.

Vjeroispovijest cara Mihajla Paleologa

- 851 *[Opća vj ero ispovij e st]* Vjerujemo u Sveto *Trojstvo*, Oca i Sina i Duha Svetoga, jednog svemogućeg Boga i čitavo boštvo u Trojstvu, iste biti i supstancije, jednako vječno i svemoguće, jedne volje, moći i uzvišenosti, stvoritelja svega stvorenja, od kojeg je sve, u kojem je sve i po kojem je sve stoje na nebu i na zemlji vidljivo, nevidljivo, tjelesno i duhovno. Vjerujemo da je svaka pojedina osoba u Trojstvu jedan, pravi, potpuni i savršeni Bog.
- Vjerujemo daje sam B o ž j i S i n, Božja Riječ, od vijeka rođen od Oca, iste 852 supstancije, jednako svemoguć i po svemu jednak Ocu u boštvu, u vremenu rođen od Duha Svetoga i Marije uvijek djevice, s razumskom dušom; (vjerujemo) da on ima dva rođenja, jedno rođenje od Oca od vijeka, drugo od majke u vremenu; (vjerujemo) daje on pravi Bog i pravi čovjek, samosvojan i savršen u obje naravi, ne posvojen niti prividan, nego jedan i jedini Božji Sin u dvije i iz dvije naravi, Božjoj naime i ljudskoj, u zasebnosti iste osobe, nepodložan trpljenju i besmrtn po boštvu, ali koji je za nas i za naše spasenje po čovještvu trpio pravim tjelesnim trpljenjem, umro i pokopan i sašao nadpakao i treći dan uskrsnuo od mrtvih pravim uskrsnućem tijela i četrdeseti dan poslije uskrsnuća, s tijelom, s kojim je uskrsnuo, i s dušom uzašao na nebo i sjedi zdesna Bogu Ocu, odakle će doći suditi žive i mrtve i koji će vratiti svakome prema njegovim djelima, bilo da su bila dobra bilo zla.
- Vjerujemo i u D u h a S v e t o g a, potpunog i savršenog i pravog Boga koji iz- 853 lazi od Oca i Sina, jednakog (njima) i iste supstancije, po svemu jednako svemogućeg i vječnog kao Otac i Sin. Vjerujemo u to sveto Trojstvo, ne tri boga, nego jedinog Boga svemogućeg, vječnog i nevidljivog i nepromjenjivog.
- Vjerujemo daje Sveta, katolička i apostolska c r k v a jedina prava (Crkva), u 854 kojoj postoji jedno sveto krštenje i pravo oprostjenje svih gryeha. Vjerujemo i u pravo u s k r s n u ć e ovog tijela koje sada nosimo, i u život vječni. Vjerujemo da je svemogući Bog i Gospodin jedini pisac N o v o g i S t a r o g zavjeta, i Zakona i Proroka i Apostola.
- [Posebni dodatak protiv zabluda Js to čnj a ka]* To je pravaka- 855 tolička vjera i nju u spomenutim člancima drži i propovijeda sveta Rimska crkva. Ali zbog različitih zabluda, koje su neki uveli iz neznanja a drugi iz zlobe, (ona) govori i naviješta:
- da se ne smije ponovno krstiti one koji poslije krštenja padnu u grijeh, nego da oni postižu oprostjenje svojih grijeha po pravoj p o k o r i .
- [O sudbini p o koj n i ka]* Ako oni koji se zaista kaju umru u ljubavi, prije 856 nego su dostojnim plodovima pokore dali zadovoljštinu za učinjeno i propušteno, njihove će se duše poslije smrti čistiti kaznama čistilišta, odn. očišćenja, kao što nam je (to) protumačio Ivan *[Parastron O.F.M.]*; a za ublažavanje takvih kazni pomažu

im molitve živih vjernika, to jest misne žrtve, molitve i milostinja i druga djela pobožnosti, koje vjernici prema uredbama Crkve običavaju činiti za druge vjernike.

857 Duše pak onih koji se poslije primljenog svetog krštenja nisu okaljali baš nikakvom ljagom grijeha, kao i onih koji su poslije kaljanja ljagom grijeha bile očišćene, bilo da su ostale u svojim tijelima, ili su ih već odložile, kao stoje gore rečeno, bit će odmah primljene u nebo.

858 Duše pak onih koji su umrli u smrtnom grijehu, ili samo s izvornim (grijehom), odmah odlaze u pakao, ali će biti kažnjene različitim kaznama.

860 Ista sveta Rimska crkva drži i uči da postoji sedam crkvenih sakramenata, jedan je naime krštenje o kojem je bilo govora gore; drugi je sakrament potvrde, koji se podjeljuje polaganjem ruku biskupa, potvrđujući ponovno rođene; sljedeći je pokora, sljedeći je euharistija, sljedeći je sakrament reda, sljedeći je ženidba, sljedeći je posljednje pomazanje, koje se prema učenju blaženog Jakova podjeljuje bolesnicima.

Ista Rimska crkva za sakrament euharistije upotrebljava beskvasni kruh, držeći i učeći da se u tom sakramentu kruh uistinu pretvara u tijelo a vino u krv Gospodina našeg Isusa Krista.

O ženidbi pak drži i kaže kako nije dozvoljeno da jedan muškarac istovremeno ima više žena, niti da jedna žena ima više muževa. Kad se pak smrću (jednog) supružnika razriješi zakonita ženidba, drugom (supružniku) je dozvoljeno sklopiti drugu a zatim i treću¹ ženidbu, ako se (tome) iz nekog razloga ne protivi neka kanonska zapreka.

861 Ista pak sveta Rimska crkva dobiva prvenstvo i vlast nad čitavom Katoličkom crkvom. (Ona) istinito i ponizno spoznaje da je to (prvenstvo) primila s puninom vlasti od samog Gospodina u blaženom Petru, prvaku ili glavi apostola, čiji je nasljednik rimski prvosvećenik. I kao što je ona više od ostalih obvezna braniti vjersku istinu, isto tako, ako se pojave neka pitanja o vjeri, ona se moraju razriješiti prema njezinom sudu. Na nju se može pozvati svatko koga pritišću stvari koje spadaju u crkvenu nadležnost; i njezinom se sudu može uteći u svim pitanjima koja spadaju u crkveno odlučivanje; i njoj su podređene sve Crkve, a njihovi nadstojnici njoj obećavaju poslušnost i poštovanje. Njoj pak punina vlasti pripada tako da ona ostalim Crkvama dopušta sudjelovati u skrbi; Rimska crkvaje mnoge od njih, a naročito patrijarhijske, počastila različitim povlasticama, ali sačuvavši uvijek neokrnjenu svoju nadležnost kako na općim saborima tako i u nekim drugim (postupcima).

***860** Tako stoji u verziji koju je potpisao car; u verziji Klementa IV. (1267.) stoji: "treću i sljedeće ženidbe".

INOCENT V.: 21. siječnja - 22. lipnja 1276.

HADRIJAN V.: 11. srpnja - 18. kolovoza 1276.

IVAN XXI.: 8. rujna 1276. - 20. svibnja 1277.

NIKOLA III.: 25. studenog 1277. - 22. kolovoza 1280.

MARTIN IV.: 22. veljače 1281. - 28. ožujka 1285.

HONORIJE IV.: 2. travnja 1285. - 3. travnja 1287.

NIKOLA IV.: 22. veljače 1288. - 4. travnja 1292.

CELESTIN V.: 5. srpnja - 13. prosinca 1294.

BONIFACIJE VIII.: 24. prosinca 1294. - 11. listopada 1303.

866: Bula "*Saepe sanctam Ecclesiam*", 1. kolovoza 1296.

Bula osuđuje udruhu laika koja se nazvala "Braća visokog ili novog duha". Ona je naučavala krajnji kvijetizam i odbacivala svako izvanjsko crkveno uređenje. Iscrpni prikaz njezinog učenja daje Albert Veliki u *Determinatio* sastavljenoj između 1260.-1262. U njoj je navedeno 97 zabluda raširenih u biskupiji Augsburg (usp. Guibert br. 198-216).

Izd.: BullTau 4,134b- 135a/ BullCocq 3/11,8lb. - *Reg.:* PoR 24378.

Zablude laičke sekte Braće novog duha

Doznali samo naime, da neke osobe, pa i ženskog roda, dižući se protiv svete Katoličke crkve, uče da imaju ključeve vezati i razrješivati, da slušaju ispovijedi i odrješuju od grijeha, da ne održavaju sastanke samo po danu nego i po noći, na kojima govore o svojoj iskvarenosti ... te se usuđuju (i) propovijedati; zloupotrebjavajući kleričku tonzuru protiv crkvenog obreda, lažu da polaganjem ruku podjeljuju Duha Svetoga te da treba iskazivati [«acfofwm:poštovanje? poslušnost?】 samo Bogu i nikom drugom, bio on kojeg god položaja, dostojanstva ili staleža. Također tvrde da su one molitve djelotvornije koje se prinose od obnaženih po čitavom tijelu;... i potpuno niječu da bi u spomenutoj Svetoj crkvi postojala vlast odrješivanja Stoga obznanjujemo da je ta sekta osuđena i krivovjernička.

868: Bula "*Antiquorum habef*", 22. veljače 1300.

Tom bulom je po prvi put naviješteno slavljenje "svete godine", povezano s potpunim oprostom. Takvo opraštanje svih kazni za grijeha nije bilo ništa novo. Već je sinoda u Clermontu, koju je još

1095. sazvao Urban II., u (pogl.2) utvrdila, da će se svakome koji "samo iz pobožnosti, a ne da bi ste kao čast ili novac, pođe u Jeruzalem za oslobođenje Crkve Božje, to putovanje uračunati kao potpuna po kor a": MaC 20,816E). Čini se daje već Aleksandar II., oko 1063. godine, podijelio sličan potpuni oprost kršćanskim vojnicima koji su se borili protiv Saracena (usp. S.Lovvenfeld, *Epistulae Pontificum Romanorum ineditae* 43 /br.82/).

Izd.: Buli Tau 4,156b-157a / *Extravagantes communes*, I.V, tit.9, cl (Frdb 2,1303sl). - Reg.: PoR 24917.

Oprosti

Postoji pouzdano izvješće starih da su podijeljena velika oproštenja i oprosti grijeha onima koji su pohodili časnu baziliku prvaka Apostola u Gradu. Mi pak ... sva i pojedina takva oproštenja i oproste smatrano valjanima i hvalevrijednima, te ih apostolskim autoritetom potvrđujemo i odobravamo...Mi, uzdajući se u milosrđe svemogućega Boga i u zasluge i autoritet istih apostola, temeljem savjeta naše braće i punine apostolske vlasti, podjeljujemo svima... koji pobožno pohode iste bazilike, koji se pravo pokaju i ispovijede ... u ovoj sadašnjoj i u svakoj sljedećoj stotoj godini, ne samo potpuni i širi (oprost), nego štoviše podjeljujemo i najpotpunije oproštenje svih njihovih grijeha.

870-875: Bula "TJnam sanctam", 18. studenog 1302.

Povod buli je bio sukob između pape i kralja Filipa IV. Francuskog o pitanju, koja prava ima kralj u odnosu na vremenita dobra klera. Budući da bula traži neograničenu i izravnu puninu vlasti u odnosu na kraljeve, pa i u pitanju vremenitih dobara, uzrokovala je veliko uzbuđenje i izazvala višestruko protivljenje. U buli nema onog razlikovanja koje je sam Bonifacije VIII. 24. lipnja 1302. izričito učinio u nazočnosti francuskih izaslanika: Kralj je, kao i svaki vjernik, podložan duhovnoj vlasti pape samo "u odnosu na grijeh". Tom zgodom se papa žalio daje nepravедно napadnut kao da "smo Mi kralju zapovjedili da on mora priznati, da kraljevska vlast (potječe) od nas. Već je tome četrdeset godina kako smo priznali, a Mi to znademo, daje Bog uspostavio dvije vlasti; tko bi dakle smio ili mogao vjerovati daje u Našoj glavi sada, ili daje bila, tako velika ludost? Mi kažemo da Mi ni u čemu ne želimo tražiti kraljevske ovlasti, a tako je kazao i Naš brat iz Porta". Brat iz Porta je naime kardinal Matej iz Acquasparta OFM, koji je vjerojatno i sastavio tu bulu (usp. J.B. Lo Grasso, na dolje nav.mj. br.489; riječi Mateja iz Acquasparte, na nav.mj. br.488).

Tako zvana teorija o dva mača, - koja se tu navodi često je pripisivana Bernardu od Clairvauxa *De consideratione ad Eugenium III*, 1. IV, c.3 (*Opera* 3, izd. J.Leclercq - H.M.Rochais [Rim 1963] 453-455 / PL 182.776C) - potječe iz patristike. Definiciju u završnoj rečenici bule (*875) treba tumačiti u svjetlu ranijeg i kasnijeg crkvenog učenja. Toma Akvinski u vezi s tim tekstom, iz kojeg je uzeta ta rečenica, ističe potrebu Crkve za spasenje. (*Contra errores Graecorum* 32, izd. Parma 15 [1865] 257a / u izd. Madonneta, *Opuscula omnia* 3 [Pariš 1927] 325 / izd. Marietti, *Opuscula theologica* 1 [Torino] 328, br. 1077). Strogoću te bule oslabio je Klement V. u breveu "Meruif" od 1. veljače 1306. (izd. Lo Grasso, na dolje nav.mj. br.498; Frdb 2,1300). Njegova je definicija potvrđena na 5. lateranskom saboru: 11. sjednica, 19. prosinca 1516. (MaC 32.968E).

Izd.: J.B. Lo Grasso, *Ecclesia et Status: De mutuis officiis et iuribus fontes selecti* (Rim 1952²), br. 491 -497: to je prvo kritično izdanje te bule. Budući daje izvorni tekst izgubljen, ono se oslanja na primjerak sačuvan u Regestama Bonifacija VIII: Vatikanski arhiv, Registar rimskih biskupa, sv. 50 (godine 7-9), fol. 387 / *Extravagantes communes*, 1.1, tit.8, cl (Frdb 2,1245). - Reg: PoR 25189.

Jednost Crkve

Na zahtjev vjere moramo prihvatiti i vjerovati u j e d n u svetu Crkvu, katoličku a i apostolsku, a mi u nju, izvan koje nema spasenja niti oproštenja grijeha ... čvrsto vjerujemo i jednostavno ispovijedamo; ona predstavlja jedno mistično tijelo, čija je glava Krist, a Kristova pak Bog. U njoj su "jedan Bog, jedna vjera i jedno krštenje" [Ef 4,5]. U vrijeme potopa je bila jedna Noina lađa, koja predstavlja jednu Crkvu; ostvarena u jednom laktu, imala je jednog vođu i upravljača, to jest Nou; čitamo da je sve bilo uništeno stoje na zemlji bilo izvan nje. **870**

Tu pak (Crkvu) poštujemo kao j e d i n u , kao što kaže Gospodin po proroku: "Dušu moju istrгни maču, iz šapa pasjih moju jedinu" [Ps 22,21]. Molio je naime za dušu, to jest za samoga sebe, za glavu i tijelo; tijelo je nazvao 'jedina' to jest Crkva, radi jedinstva zaručnika, vjere, sakramenata i ljubavi Crkve. To je ona Gospodinova "nešivena haljina" [Iv 19,23], koja nije bila razderana, nego dodijeljena kockom. **871**

Dakle, Jedna i jedina crkva ima jedno tijelo, jednu glavu, ne dvije glave kao ču- dovište; Krist naime i Kristov zamjenik Petar i Petrov nasljednik; Gospodin je naime kazao samom Petru: "Pasi ovce moje" [Iv 21,17]. Kazao je "moje" i općenito, ne pojedinačno ove ili one; iz toga se podrazumijeva da mu je povjerio sve. Ako pak greši ili drugi kažu da oni nisu povjereni Petru i njegovim nasljednicima, onda bi morali reći da nisu od Kristovih ovaca; Gospodin naime kaže kod Ivana "postoji jedan ovčinjač i jedan jedini pastir" [Iv 10,16]. **872**

Duhovna ovlast Crkve

Evangeoskim riječima smo poučeni da su u toj njezinoj vlasti dva mača, d u h o v n i naime i v r e m e n i t i [Navode se Lk 22,23 i Mt 26,52]... **873**

Oba su dakle u vlasti Crkve, duhovni naime i materijalni mač. Ovaj se naime treba koristiti za Crkvu a onaj od Crkve. Onaj je u ruci svećenika a ovaj kralja i vojnika, ali na raspolaganje i uz suglasnost svećenika. Potrebno je pak da mač bude pod mačem i da se vremenita vlast podloži duhovnoj vlasti. ... Da duhovna vlast nadilazi svaku zemaljsku vlast po dostojanstvu i odličnosti, treba utoliko jasnije govoriti koliko duhovno nadilazi vremenito.... Naime prema svjedočanstvu Istine, duhovna vlast treba uspostaviti i suditi¹ zemaljsku vlast ako nije bila dobra....

Dakle, ako je zemaljska vlast zastranila, bit će suđena od duhovne vlasti; ako pak zastrani niža duhovna (vlast), (bit će suđena) od svoje više; ako pak (zastrani) najviša, moći će biti suđena od samog Boga a ne od čovjeka, jer prema svjedočenju apostola: "Duhovan pak prosuđuje sve, a njega nitko ne prosuđuje" [1 Kor 2,15].

*873 Hugo od sv. Viktora, *De sacramentis* lib.II, p.II, c.4 (PL 176,418C)

- 874** Ova pak vlast, premda je dana čovjeku i premda je vrši čovjek, nije ljudska, nego više božanska vlast, dana po Božjim ustima Petru, a njemu i njegovim nasljednicima u samom Kristu, kogaje on sam nazvao i potvrdio kao stijenu, jer je Gospodin kazao samom Petru: "Štogod svežeš" itd. [Mt 16,19]. Tkogod se dakle ovoj vlasti tako uređenoj od Boga "suprotstavlja, protivi se Božjoj odredbi" [Rim 13,2], osim ako si (netko) ne zamišlja, kao Manihej, da postoje dva početka, a što prosuđujemo kao lažno i krivovjerno, jer prema Mojsijevu svjedočanstvu, ne na počecima, nego "na početku svori Bog nebo i zemlju" [Post 1,1].
- 875** Nadalje, izjavljujemo, kažemo i defmiramo daje u potpunosti potrebno za spasenje, da svako ljudsko stvorenje bude podložno Rimskom prvosvećeniku.

BENEDIKT XI.: 22. listopada 1303. - 7. srpnja 1304.

880: Konstitucija "Inter cunctas sollicitudines", 17. veljače 1304.

Dekret 4. lateranskog sabora, pogl. 21. (*812), obvezuje vjernike da se barem jedanput godišnje ispovijede *vlastitom župniku*, inače je izbor ispovjednika bio slobodan. Martin IV. je bulom "Adfructus uberes" od 13. prosinca 1281. prosjačkim redovima udijelio pravo da ispovijedaju neovisno od dozvole ordinarija. Neki župnici su zahtijevali da se ispovijedi učinjene pred redovnicima-prosjacima ponove pred župnicima. Bonifacije VIII. je opozvao povlasticu koju je dao Martin IV. ("Super cathedram" 18. veljače 1300.), alijuje Benedikt XI., i sam dominikanac, obnovio tom (u naslovu spomenutom) bulom. Ipak on preporučuje ponavljanje ispovijedi. Ali je kratko nakon toga, na nastojanje saborau Vienni ("Dudum a Bonifatio", 6. svibnja 1312.), ta konstitucija ponovno stavljena izvan snage. Time taj spor ipak nije završen: usp. *921-924.

Izd.: Ch. Grandjean, *Les registres de Benoit XI.* (Pariš 1905) 718, br. I *Extravagantes communes*, 1. V, tit. 7, cl (Frdb 2, 1298sl). - Reg.: Grandjean, kao gore; PoR 25370.

Ponavljanje ispovijedi

- 880** ... Premda... nije potrebno ponovno ispovijedati iste grijeh, ipak mislimo da je to korisno radi stida, koji je veliki dio pokore, da se ponovi ispovijed istih grijeha, te strogo naređujemo, da braća [propovjednici i manja braća] koji ispovijedaju, brižljivo (na to) upozore i da u svojim propovjedima potiču, da se (vjernici) barem jedanput godišnje ispovijede svojim svećenicima, tvrdeći im daje to bez sumnje na korist duša.

KLEMENT V.: 5. lipnja 1305. - 20. travnja 1314.

SABORU VIENNI (15. opći): 16. listopada 1311. - 6. svibnja 1312.

Dokumenti tog sabora su većinom izgubljeni. Klement V. je tom saboru prije svega postavio tri cilja: (1) sud o templarima, koji su bili ukinuti temeljem bule "Vox in excelso" iznijete na sjednici 22.

ožujka 1312., a svečano proglašene 3. travnja na 2. sjednici (izd. CJ. vonHefele, u: ThQ 48 [1866] 63-76; (2) pomoć za Svetu Zemlju; (3) obnova crkvene stege, posebno s obzirom na siromaštvo redovnika-prosjaka. Osim toga odbačene su i dogmatske zablude spiritualista.

891-899: 3. sjednica, 6. svibnja 1312.

a) Konstitucija *"Ad nostrum quf"*

Zajednice begarda i begina bile su već osumnjičene zbog krivovjerja na više sinoda u Njemačkoj (npr. na sinodi u Trieru 1227. i na sinodi u Mainzu 1259. i 1310.) Neke (zajednice) su bile pod utjecajem učenja braće slobodnog duha (usp. *866).

Izd.: *Clementinae* [= Klement V., *Constitutiones*], I. V, tit.3, c.3 (Frdb 2,1183) / MaC 25.410A-D / HaC 7.1358E-1359B / COeD³ 383⁷,-384⁶.

Zablude begarda i begina o stanju savršenosti

- (1) Čovjek u sadašnjem životu može postići tolik i takav stupanj savršenosti da postane potpuno nepogrješiv, te više nije u stanju napredovati u milosti; kao što naime kažu, kad bi netko stalno mogao napredovati, mogao bi postati savšeniji od Krista. **891**
- (2) Čovjek ne treba postiti niti moliti nakon što je postigao takav stupanj savršenosti; jer je senzualnost tada tako savršeno podložna duhu i razumu, da čovjek može tijelu slobodno dati ono što mu se sviđa. **892**
- (3) Oni koji se nalaze u rečenom stupnju savršenosti i duhu slobode nisu podložni ljudskoj poslušnosti, niti su vezani nekim crkvenim zapovijedima; jer kao što tvrde, "gdje je duh Gospodnji, ondje je sloboda" [2 Kor 3,17]. **893**
- (4) Čovjek može u sadašnjosti postići konačno blaženstvo u najvišem stupnju savršenosti, kao što će ga postići u blaženom životu. **894**
- (5) Svako razumno biće je u sebi po prirodi blaženo, a duši nije potrebno svjetlo slave, koje bje uzdiglo za gledanje Boga i da ga blaženo uživa. **895**
- (6) Vježbanje u kreposnim djelima je svojstvo nesavršenog čovjeka, a savršena duša se lišava kreposti. **896**
- (7) Poljubac žene je smrtni grijeh, jer narav tome ne naginje; tjelesni pak odnos nije smrtni grijeh, jer narav prema tome naginje, posebno kad to čini onaj koji je nastovan. **897**

- 898 (8) Kod podizanja tijela Isusa Krista nije potrebno ustati niti mu iskazivati poštovanje; tvrdeći da bi to njima bila nesavršenost kad bi se toliko spustili od čistoće i visine svoje kontemplacije, da bi nešto razmišljali o tajni ili o sakramentu euharistije ili o trpljenju Kristovog čovještva.
- 899 [Ocjena:] Mi uz odobrenje svetog sabora osuđujemo i potpuno odbacujemo tu sektu s prethodnim zabludama, i uostalom vrlo strogo zabranjujemo da ih netko drži, odobrava ili brani.

b) Konstitucija "Fidei catholicae"

Neke tvrdnje Petra Ivana Olivija (Olieu) OFM, vođe spiritualista, bile su provjeravane već 1274. na zahtjev njegovog generalnog poglavara reda. Kod toga su spaljena Petrova osumnjičena djela. Njegova je djela osudilo 7 pariških učitelja. Oni su 34 tvrdnje označili s "loše zvuče" ili "opasne", a protiv njih su sastavili 22 tvrdnje koje je Petar trebao potpisati. On je potvrdio svoju vjernost Crkvi te je umro 14. ožujka 1298. Ipak se nastavio spor o njegovom učenju, dok sabor u Vienni nije dovršio postupak koji je započet u papinskoj kuriji 1309.

Olivijevo shvaćanje o Kristovoj prsnoj rani (*901) nalazi se u njegovom djelu *Postilla in Johannem* (nije sačuvano u svom izvornom obliku; sva sporna mjesta su izostavljena, tako nema niti osuđenog teksta; usp. F.Ehrle, u: ArchLKGMA 3 [1887] 489-491). O učenju o ljudskoj duši (*902) usp. njegove *Ouaestiones in Sententias*, 1. II, q.51 56 59 (izd. B.Jansen sv.2 [Quaracchi 1924] 104-126 136-198 [usp. 302-304 518-568]). O djelovanju krštenja (*903sl) usp. *Quaestio de merito Christi* (Codex Vaticanus Burghesianus 173, fol. 54-60).

Izd: Clementinae, 1.1, tit.1, c.1 (Frdb 2,1133sl) / MaC 25.410E-411D / HaC 7.1359C-1360A / COeD³ 360sl.

Zablude pripisane Petru Ivanu Oliviju

- 900 [O dvije Kristove naravi.] Čvrsto se držeći temelja katoličke vjere, mimo kojega, prema Apostolovu svjčanstvu, nitko ne može postaviti drugi [usp. 1 Kor 3,11], sa svetom majkom Crkvom otvoreno ispovijedamo da je jedinorođeni Božji Sin, koji od vijeka postoji s Ocem u svemu onome u čemu postoji Bog Otac, sjedinio dijelove naše naravi s onim po čemu je on u sebi pravi Bog, kako bi postao pravi čovjek, to jest (on je) u vremenu iz djevičinog krila u jedinstvo svoje hipostaze i osobe uzeo ljudsko tijelo koje može trpjeti i razumno ili umnu dušu koja po sebi i bitno prožima samo tijelo.
- 901 [O Kristovoj prsnoj rani.] daje sama Božja Riječ, za izvršenje spašenja svih, htjela u tako uzetoj naravi ne samo da bude pribijena na križ i da u njoj umre, nego također da, nakon stoje ispustila duh, podnese da koplje probode njezin bok, kako bi se iz tako protekle bujice vode i krvi [usp. Iv 19,34] oblikovala jedina, i bezgrješna i djevica: sveta majka Crkva, zaručnica Kristova, kao što je iz boka prvog uspavanog čovjeka bila oblikovana Eva njemu za ženu [usp. Post 2,21sT]\

kako bi se u stvarnoj slici prvog i starog Adama, koji je prema Apostolu "slika budućeg" [Rim 5,14], odražavala istinitost u našem novom Adamu [usp. 1 Kor 15,45], to jest u Kristu.

Kažem, to je istina koju je (svojim) svjedočanstvom potvrdio onaj preveliki orao, to jest blaženi Ivan, kojeg je vidio prorok Ezekijel [usp. Ez 1,4-28] kako prelijeće ostale evanđeoske životinje, apostole i evanđeliste, a koji iznoseći tajnu i redosljed ovog događaja, kaže u svom evanđelju: "Kada dođe do Isusa i vidješe daje već umro, ne prebiše mu golijeni, nego mu jedan od vojnika kopljem probode bok i odmah poteče krv i voda. Onaj koji je vidio svjedoči i istinito je svjedočanstvo njegovo. On zna da govori istinu da i vi vjerujete" [Iv 19,33-35].

Svrćajući dakle pogled na tako slavno svjedočanstvo i svetih otaca i učitelja, te na zajedničko mišljenje apostolske predaje, na koje jedino spada da to iznese, mi uz odobrenje svetog sabora izjavljujemo, da je spomenuti apostol i evanđelista Ivan zadržao pravilan redosljed gore opisanog događaja, govoreći da tek "nakon Kristove smrti jedan od vojnika kopljem probode njegov bok".

[O duši kao formi tijela.] Nadalje, uz odobrenje spomenutog svetog sabora odbacujemo kao krivo i protivno istini katoličke vjere, svako učenje ili mišljenje koje proizvoljno tvrdi, ili dovodi u sumnju, da supstancija razumne i umne duše nije po sebi forma ljudskog tijela; a kako bi svima bila poznata istina iskrene vjere, te kako bi se zatvorio pristup svim zabludama da ne uđu, te kako se ne bi dogodilo da bi se neki usudili ponovno ustvrditi ili proizvoljno i tvrdoglavo braniti da ljudska razumna i umna duša nije po sebi i po biti forma ljudskog tijela, definiramo da (takvog) treba smatrati za krivovjernika. 902

[O učinku krštenja.] Što se tiče jedinog krštenja, koje jedino preporuča sve krštene u Kristu, i kao što svi trebaju vjerno ispovijedati jednog Boga i jednu vjeru [usp. Ef4,5], tako vjerujemo daje ono (krštenje) slavljeno u vodi i u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, savršeno sredstvo za spasenje jednako za odrasle kao i za djecu. 903

Istina, ima nekih učitelja i teologa koji su imali različita mišljenja a što se tiče učinaka krštenja kod djece; neki od njih govore da se snagom krštenja djeci doduše oprašta grijeh ali da im se ne podjeljuje milost, drugi pak tvrde suprotno, da im se (djeci) kod krštenja oprašta i grijeh a i da im se ulijevaju kreposti i posvećujuća milost kao posjedovanje [usp. *780], iako u to vrijeme još ne kao korištenje. 904

Mi pak misleći na opću učinkovitost Kristove smrti, koja se krštenjem jednako daje svim krštenima, uz odobrenja svetog sabora mislimo da kao vjerojatnije te bliže i sukladno riječima svetaca i suvremenih učitelja teologije, treba izabrati drugo mišljenje koje kaže, da se kako djeci tako i odraslima kod krštenja podjeljuje i posvećujuća milost i kreposti.

c) Konsitucija "Ex gravi adNos"

Izd.: Clementinae, 1. V, tit.5, c. 1 (Frdb 2,1184) / MaC 25,411 DE / HaC 7,1360A / COeD³ 384sl.

Uzimanje kamata

906 ... Odlučujemo da onaj koji padne u tu zabaludu te se usuđuje tvrdoglavo tvrditi da uzimanje kamata nije grijeh, bude kažnjen kao krivovjernik.

d) Konstitucija "Exivi de paradiso"

6. poglavlje Pravila sv. Franje, koja je potvrdio Honorije III. određuje da u pojam jednostavne "uporabe" stvari ne ulazi niti privatno niti zajedničko vlasništvo. Bula pokušava riješiti spor među Malom braćom oko tumačenja (tog teksta). Prije svega ukoren je Petar Ivan Olivi, koji je zastupao spiritalističko shvaćanje redovničkog siromaštva: "Krivovjerno je reći da u zavjetu evanđeoskog siromaštva nije uključeno siromašno korištenje"; Codex Vaticanus Burghesianus 358 fol. 193rb).

Izd.: Clementinae, 1. V, tit.11, c.1 (Frdb 2,1198sl) BullFr 5,85 / COeD³ 400_{16,3}i.

Zabluda oko obveza zavjetovanog siromaštva (franjevaca)

908 Među braćom je nastalo zaista osjetljivo pitanje, naime: jesu li po zavjetu na svoje Pravilo obvezatni na strogo i potpuno obdržavanje, odn. na siromašno korištenje stvari; neki od njih misle i govore da, kao što se po zavjetu najstrože odriču svakog posjedovanja stvari, da im je isto tako naložena i najveća strogost i štedljivost u korištenju; drugi pak tvrde suprotno, da po svojim zavjetima nisu obvezatni na nikakvo siromašno korištenje koje nije izraženo u Pravilu, premda su obvezatni na skromnost i umjerenost korištenja, pa i više od dopuštenog za ostale kršćane.

Želeći dakle pridonijeti miru savjesti spomenute braće i stati na kraj tim prepiranjima, izjavljujući kažemo, da su Manja braća po zavjetu na svoje Pravilo na poseban način obvezatni na strogo, odn. siromašno korištenje kako se ono nalazi u njihovom Pravilu, i na onaj način obveze korištenja koji sadrži ili pod koji ih stavlja Pravilo. Mislimo pak daje preuzetno i lakomisljeno reći, kako što si neki dozvoljavaju tvrditi, daje krivovjerno misliti kako je siromašno korištenje uključeno ili nije uključeno u zavjet evanđeoskog siromaštva.

IVANXXII: 7. kolovoza 1316. - 4. prosinca 1334.

910-916: Konstitucija "Gloriosam Ecclesiam", 23. siječnja 1318.

Manja braća su se podvojila oko tumačenja Pravila sv. Franje o siromašnom korištenju stvari. "Konventualci" su dozvoljavali zajedničko vlasništvo, sigurne prihode i posjedovanje nekretnina,

"spiritualci" su to odbacivali. Neki spiritualci su se 1294. godine, uz odobrenje Celestina V., izdvojili iz zajednice i osnovali vlastitu kongregaciju "siromašnih pustinjaka", koju je puk prozvao "fraticelli". Bonifacije VIII. je (8. travnja 1295.) poništio dekret Celestina V. i tako su (fraticelli) izgubili neovisnost. Oni su odbacili ponovno sjedinjenje koje su zahtijevali Klement V. ("*Exivi de paradiso*" 6. svibnja 1312. [ups. *908]) i Ivan XXII. ("*Sancta Romana Ecclesia*", 30. prosinca 1317.) budući da su svoje Pravilo i tumačenje usporedili sa samim Evanđeljem, Ivana XXII., koji je pristao na ublažavanje, nazvali su neprijateljem Evandjenja, koji je prema tome izgubio svaku jurisdikcijsku i svaćeničku ovlast. Njihove zablude koje je papa osudio 8. veljače 1326., djelomično su uzete iz *Postilla super Apocalypsim* Petra Ivana Olivia. Budući da te zablude još nisu objavljene, umjesto na njih (prema J.Koch, ThQ 113 [1932] 145-147) može se pozvati na izvatke osam cenzora, koji su 1319/20. sastavili "Mišljenje" o *Postilli*. To je "Mišljenje" izdao St. Baluzi - I.D. Mansi *Miscellanea* 2 (Luca 1761) 258-270. Za 1. rečenicu usp. "Mišljenje", čl. 5 7 9 17; usp. 12 18sl; za rečenicu 5 usp. na istom mj. čl. 3s19 16 22.

Izd.: BullTau 4,263b-266a / BullCocq 3/11,162a-163b / BullFr 5,139-141 (br. 302) / DuPIA 1/I,291ab.

Crkva i sakramenti, protiv fraticella

§ 12.... Spomenuti sinovi lakomislenosti i bezbožnosti, kao što to iznosi vjerodostojna predaja, spustili su se na takav nedostatak duha da bezbožno misle protiv presjajne i spasonosne istine kršćanske vjere, da preziru časne sakramente Crkve, a gonjeni slijepim nagonom žele što prije zatrti slavni primat Rimske crkve koji sjaji kod svih naroda. 910

(1) § 14.1 tako, prva zabluda koja je proizišla iz njihove mračne radionice zamisija dvije crkve, jednu tjelesnu pritisnutu bogatstvom i preobilnu bogatstvima, okaljano zločinima, kojom, kako tvrde, vladaju rimski biskup i drugi niži prelati; a druga (crkva) je duhovna, očišćena suzdržanošću, urešena krepostima, opasana siromaštvom u kojoj se nalaze samo oni i njihovi sljedbenici, i kojoj su na čelu oni sami zaslugom svog duhovnog života, ako se bilo kako može vjerovati lažima. 911

(2) § 16. Druga zabluda kojom se okaljala savjest spomenutih posebnjaka jest naviještanje da su časni svećenici i drugi službenici Crkve u tolikoj mjeri lišeni ovlasti jurisdikcije i reda da ne mogu donositi odluke, slaviti sakramente niti su kadri učiti ili paučavati povjereni im narod, te misle da su oni lišeni svake crkvene ovlasti za koje oni (krivovjernici) misle da su daleko od njihove nevjere: jer (kao što si sami zamišljaju) da sami oni imaju kako svetost života tako imaju i autoritet, te u tome slijede zabludu donatista... 912

(3) § 18. Treća se njihova zabluda spojila sa zabludom valdenza, jer i ovi i oni uče da se ni u kom slučaju ne smije zaklinjati, tvrdeći da se oni kojima se dogodilo da su se vezali obvezom zakletve, kaljaju ljagom smrtnog prijestupa i potpadaju pod kaznu. 913

- 914 (4) § 20. Četvrta zabluda ovih bezbožnika proizlazi iz zatrovanog izvora spomenutih valdenza, izmišljajući da svećenici zaređeni uredno i zakonito prema obredu Crkve, a ipak opterećeni bilo kojim prijestupom, ne mogu slaviti niti podjeljivati crkvene sakramente.
- 915 (5) § 22. Peta zabluda tako zasljepljuje oči tih ljudi da tvrde kako je Kristovo Evanđelje u ovom vremenu cjelovito samo kod njih, te daje ono do sada (kao što sami sanjare) bilo zasjenjeno, štoviše, potpuno ugašeno.
- 916 § 24. Ima mnogo drugog što ti preuzetni ljudi brbljajući govore protiv časnog sakramenta ženidbe, mnogo toga što sanjare o tijeku vremena i kraju svijeta, daje, kao što tvrde, već blizu Antikristov dolazak, što šire sa žaljenja vrijednom ispraznošću. Sve to smatramo djelomice krivovjernim, djelomice bezumnim, djelomice bajkovitim, a mislimo da (sve to) treba više osuditi s njihovim začetnicima nego li (samo) pisanjem napadati ili pobijati.

921-924: Konstitucija "*Vas electionis*", 24. srpnja 1321.

U sporu oko ovlasti ispovijedanja Ivan de Polliaco (Pouillv), profesor na sveučilištu u Parizu, zastupao je, protiv redovnika prosjačkih redova, da isključivo pravo (ispovijedanja) imaju župnici. On je optužen kod papinske Kurije u Avignonu. Temelj njegove zablude je krivo shvaćanje Crkve. Odbačene tvrdnje, koje su mu bile zamjerene, uzete su iz njegovog avignonskog odgovora: tvrdnja 1 = odgovor na 3. članak; tvrdnje 2 i 3 = odgovor na 4. članak; tekst predstavlja J.Koch u: ThQ 113 (1932) 148sl. Njegov je dopis opoziva izdan u DenCh 2,245 (br.799). Iste zablude koje su se pojavile jedno stoljeće kasnije, ponovno je osudio Eugen IV. u konstituciji "*Gregis nobis*" od 16. siječnja 1447 (BullTau 5,85sl).

Izd: DenCh 2,243sl (br. 798) / *Extravagantes communes*, I.V, tit.3, c.2 (Frdb 2,1291) / MaC 25.576E-577A.

Zablude Ivana de Polliaco o pravnim ovlastima s obzirom na ispovjednike

- 921 (1) Oni koji su se ispovjedili braći, koja imaju opće odobrenje slušati ispovijedi, trebaju ponovno ispovjediti vlastitom svećeniku iste grijeha koje su bili ispovjedili.
- 922 (2) Dok ostaje odredba donesena na općem saboru [*Concilio Lateranensis IV, *812*] "*Omnis utriusque sexus*", Rimski prvosvećenik ne može učiniti da župljani ne bi bili obvezatni jednom godišnje ispovjediti sve vlastite grijeha svom svećeniku za kojeg se kaže daje dušobrižnik župe; štoviše, to ne može učiniti niti Bog, jer kao što kaže, to bi uključivalo protuslovlje.
- 923 (3) Papa ne može dati opću ovlast slušati ispovijedi, štoviše niti Bog, a da onaj koji se ispovjedio nekome tko ima opće odobrenje ne bi bio obvezatan ponovno se ispovjediti svom vlastitom svećeniku, za kojeg se kaže (kao što je rečeno) daje dušobrižnik župe.

[Ocjena:]... Spoznali smo da prethodni članci ne sadrže zdravo učenje, nego jako opasno i protivno istini. A sve i pojedine članke je također opozvao ... i učitelj Ivan.... Sve članke i svaki od njih osuđujemo i odbacujemo autoritetom apostolske stolice, i prema savjetu naše braće, kao krive i pogrešne i kao one koji odstupaju od zdravog učenja te tvrdimo daje pravo i katoličko učenje (ono) njima suprotno.

925-926: Pismo "*Nequaquam sine dolore*" Armencima, 21. studenog 1321.

U spomenutom tekstu radi se o gotovo ponovljenoj vjeroispovijesti Mihajla Paleologa [*857-858]; spomena vrijeđanje međutim dodatak "i na različitim mjestima" (*926), kojim se nagoviješta limb. Neka starija izdanja imaju tekst koji to potvrđuje. Ona nakon riječi "bit će pak kažnjene nejednakim kaznama i (na različitim) mjestima" nastavljaju: "Duše djece bit će naime u limbu kažnjena kaznom gubitka (vječnog blaženstva) a ne osjetnim (kaznama)"; ali to je u tekst bule kasnije umetnuta rubna napomena, kao stoje to očito iz izdanja F. Segarra.

Izd.: F. Segarra, u: EstEcl 5 (1926) 441 / BarAE, za godinu 1321, br.11.

Sudbina umrlih

[Rimska crkva uči] ... duše pak onih koji se poslije primljenog sakramenta 925
krštenja nisu okaljale baš nikakvom ljagom grijeha, kao i one koje su očišćene nakon kaljanja ljagom grijeha, bilo ostajući u svojim tijelima ili nakon što su izišle iz njih, odmah bivaju primljene na nebo.

Duše pak onih koji umru u smrtnom grijehu, ili samo s izvornim (grijevom), odmah odlaze u pakao, a bit će pak kažnjene nejednakim kaznama i (na različitim) 926
mjestima.

930-931: Konstitucija "*Cum inter nonnullos*", 12. studenog 1323.

Tvrdnju koja se odbacuje ovom bulom, već je god. 1321. inkvizitor Ivan de Belna OP označio kao krivovjernu. Franjevci spiritualci su protiv takve ocjene uložili papi žalbu, u kojoj se prvenstveno pozivaju na dekret "Exiit qui seminar" Nikole III. od 14. kolvoza 1279., u kojem je rečeno: "Mi kažemo daje takvo odricanje od vlasništva nad svim stvarima radi Boga, privatnog ili zajedničkog, zaslužno i sveto; i Krist je to učio svojom riječi i potvrdio svojim primjerom, kaoptprema savršenosti"; Bonifacije VIII, Decretales [*"Liber Sextus"*], 1. V, tit.12, c.3 [Frdb 2,1109-1121 / BullFr 3.407AB]).

Generalni kapitul manje braće, održan u Perugi 1322., branio je tu tvrdnju. Ogorčena rasprava o evanđeoskom i savršenom siromaštvu Krista i manje braće, dovela su do više izjava Ivana XXII., među kojima se obvezatnošću svojeg učenja ističe niže navedena bula. Žestoki spor se nastavio. Ivan XXII. je u bulama "*Quia quorundam*" od 10. studenog 1324. i "*Quia vir reprobus*" od 16. studenog 1329. branio svoje svhaćanje protiv prigovora zbog krivovjerja.

Izd.: Ivan XXII. *Extravagantes communes*, tit.14, c.4 (Frdb 2,1229sl) / DuPIA 1/I (1724) 295b-296a/ BullFr 5,256-259.

Zablude spiritualista o Kristovom siromaštvu

930 Budući da se često događa da neki teolozi dovode u sumnju, treba li smatrati krivovjernim tvrdokorne izjave, da Spasitelj naš i Gospodin Isus Krist i njegovi apostoli nisu ništa posjedovali, niti zasebno niti zajednički; Mi pak onima koji o tome različito i suprotno misle (poručujemo):

Htijući završiti ovaj spor, ovim vječnim ukazom, prema savjetu naše braće, proglašavamo da treba smatrati krivim i krivovjernim sljedeće tvrdokorne izjave:

- budući da Sveto Pismo na mnogim mjestima tvrdi da su oni nešto posjedovali, a to izričito proturječi istom Svetom Pismu kojim se dokazuju članci ispravne vjere, pa se u gore rečenom nalazi zametak otvorene laži, pa dosljedno, koliko je do njega (Pisma), (ono) gubi svaku vjerodostojnost, što katoličku vjeru čini dvojbenom i nesigurnom, oduzimajući joj njegove dokaze -.

931 Isto tako i ubuduće tvrdokorno izjavljivati, da naš spomenuti Spasitelj i njegovi apostoli, nisu prema svjedočanstvu Svetog pisma imali pravo raspolaganja s onim što su posjedovali, niti su imali pravo to prodati ili darovati ili s tim nešto steći, a što su oni ipak činili prema svjedočanstvu Pisma, ili (Pismo) izričito pretpostavlja da su to mogli učiniti; budući da bi takva izrečena tvrdnja očito uključivala njihovo nezakonito korištenje i raspolaganje,

- a to se ne smije misliti za korištenje, raspolaganje ili djelovanje našeg Spasitelja, Sina Božjeg, (jer je) suprotno Svetom pismu i protivno katoličkom učenju, (Mi) prema savjetu naše braće proglašavamo da takve tvrdokorne izjave treba smatrati za krive i krivovjerne.

**941-946: Konstitucija "*Licet iuxta doctrinam*" biskupu Worcestera,
23. listopada 1327.**

Ta bula odbacuje zablude krajnjeg regalizma, koje se nalaze u *Defensor pacis* pariškog učitelja Marsilija Padovanskog. Djelo je bilo završeno 1324. ali je objavljeno tek 1326. Nije sigurno je li Ivan de Janduno suautor tog djela. Riječi bule ne iznose zablude doslovno, nego samo prema smislu. One se nabrajaju dvaput, jednom u glavnom dijelu bule i malo izmijenjene na kraju bule. One su osuđene u tom drugom obliku. Zbog toga sljedeći tekst iznosi ovu drugu verziju. Uz pojedine tvrdnje navode se odgovarajući izvori. Usp. kritično izdanje R.Schmolza (MGH Fontes iuris Germanici, in usum scholarum separatim editi [Hannover 1932]) i C.W. Prévité-Orton (Cambridge 1928). Na zahtjev Benedikta XII. *Defensor pacis* je ponovno podvrgnut ispitivanju, koje je dovršio Klement VI. godine 1343. tako daje odbacio 240 teza.

Izd: Du Pia I/I (1724) 304b-309b; usp. 397 b / BarAE, za godinu 1327., br. 29-33.

Zablude Marsilija Padovanskog o ustroju Crkve

941 (1) Ono što se u Evandelju blaženog Mateja [Mt 17,27], čita o Kristu, naime daje on platio porez caru kadje zapovjedio da se stater, izvađen iz ustiju ribe, dadne

onima koji su tražili dvodrahmu, da to nije učinio zbog poniznosti i širine svoje pobožnosti, nego prisiljen obvezom¹.

(2) Blaženi apostol Petar nije bio više glava Crkve nego bilo koji drugi od apostola, niti je imao više autoriteta nego li su ga imali drugi apostoli, te da Krist nije ostavio Crkvi nikakvu glavu, niti je ikoga učinio svojim zamjenikom². 942

(3) Car je nadležan papu opomenuti i kazniti, postaviti ga i skinuti³. 943

(4) Svi svećenici, bio papa, bio nadbiskup, bio bilo koji jednostavni svećenik, prema odredbi Kristovoj, imaju jednak autoritet i jurisdikciju; a koliko jedan ima više od drugog, to je po tome **stoje** car podijelio više ili manje, te kao **stoje** podijelio može i opozvati⁴. 944

(5) Niti papa, niti čitava Crkva uzeta zajedno, ne može kazniti nijednog čovjeka, bilo kolikog zločinca, prisilnom kaznom, ako im car nije (za to) dao ovlasti⁵. 945

[*Ocjen a: pređašnjih članaka*]... objavljujemo u obliku presude da su (navedeni članci) suprotni Svetom pismu i protivni katoličkoj vjeri, krivovjerni ili blizi krivovjerju i krivi, a (isto tako) da su spomenuti Marsilije i Ivan krivovjernici, štoviše da su javni i očiti prvaci krivovjernika. 946

950-980: Konstitucija "*In agro dominico*", 27. ožujka 1329.

Učitelj Eckhart OP (latinski osim Echardus i Ekkardus [tako on sam], Avchardus i dr.) morao je zbog svog učenja po prvi put odgovarati na pitanja 26. rujna 1326., na poziv kölnskog nadbiskupa Heinricha von Virneburga. Najprije mu je osuđeno 49 članaka, a zatim drugih 59. Dokumentaciju te optužbe izdao je A. Daniels, u: *BeitrGPhThMA* 23/V (1923) i G. Therv, u: *ArchHDLMA* 1 (1926) 157-268. Eckhartov priziv na papu (13. veljače 1327.) spriječili su njegovi protivnici; ipak njegova je stvar iznijeta pred avignonsku kuriju. O tome postoji avignonsko teološko vještačenje (u daljnjem tekstu skraćeno "Av.G.") (izd. F. Pelster, u: *BeitrGPhThMA Supplement III*, = *Aus der Geistes/elt des Mittelalters* 2 [Münster 1935] 1109-1124), u kojem su obrađene sve te tvrdnje (rezumije se drugim redoslijedom, koje će u daljnjem tekstu biti označene s "usp. Av.G."), a one su kasnije nakon Eckhartove smrti bile osuđene u buli Ivana XXII. Papa se zadovoljio time što je kolnskom nadbiskupu 15. travnja 1329. poslao prijepis te bule, kako nije (on) konačno objavio unutar svoje biskupije i crkvene pokrajine.

Izd.: M.H. Laurent, *Autour duproces de Maitre Eckhart, Les documents des Archives Vaticanes*, Dok. VIII, u: *DivThomPI* 39 (1936) 436-444 / H. Denifle, u: *ArchLKGMA* 2 (1886) 636-640 / *DuPIA* 1/1,312b-314a.

*941 Usp. dictio II, c.4, § 10-11 (Scholz 168-172)

*942 Usp. d.II, c.15, § 3-4; c.16, § 5 8 9; c.22, § 5; c.28 (Scholz 327-329, 340-346 423sl 528-575).

*943 Usp. d.II, c.8, § 7 9; c.21, § 5; c.22, § 11; d.III, c.2, § 41 (Scholz 225-231 406-408 430 611).

*944 Usp. d.II, c.15, § 4; c.16, § 5; d.III, c.2, § 17 (Scholz 328sl 340-342 606).

*945 Usp. d.II, c.5, § 4-6; d.III, c.2, § 7 14 15 16 18 30; usp. i d.I, c.19, § 12 (Scholz 182-192 604-608; 135sl).

Za istraživanje izvora tvrdnji ove bule zaslužni su osim H. Denifle (ArchLKGMA 2 [1886] 684) uglavnom J. Koch (ThQ 113 [1932] 152-156; ArchFrPr [1960] 52) i M. H. Laurent OP (u gore navedenom izdanju). Označivanje mjesta tvrdnji vrši se uglavnom prema izdanju *Meister Eckhart, Die deutschen und lateinischen Werke*, izd. po nalogu njemačke zajednice za istraživanje (Stuttgart-Berlin 1936sl; izdanje još nije završeno [u daljnjem tekstu skraćenice prema njihovim odjelima: *Die deutschen Werke* = DW; *Die lateinischen Werke* = LW]).

- Aa' = *Expositio libri Genesis*, 1. izdanje (izd. K. Weiss: LW 1 [1937sl]) [za tvrdnje 1 3].
 Ab' = *Liber paraboliarum Genesis* odn. *Expositio libri Genesis*, 2. izdanje (izd. K. Weiss: LW 1) [16sl].
 B' = *Expositio libri Exodi* (izd. K. Weiss: LW 2 [1954]) [23].
 C = *Expositio libri Sapientiae* (izd. J. Koch: LW 2 [1958sl] / G. Therv, *Le commentaire de maître Eckhart sur le Livre de Sagesse*, u: ArchHDLMA 3 [1928] 321-443; 4 [1929] 233-394) [19].
 D' = *Expositio sancti Evangelii secundum Johannem* (izd. K. Christ - J. Koch: LW 3 [1936sl]) [2 4-7 18 25].
 E' = "Benedictus" odn. "Buch der göttlichen Tröstung" s priloženom propovijedi *Vom edeln Menschen* (izd. J. Quint: DW 5 [1952sl]) [13(?) 14 20(?) 24].
 Fa' = Propovijed "*Iustiviventin aeternum*" (izd. J. Quint: DW 1 [Stuttgart 1936sl], br. 6) [8-10 22].
 Fb' = Propovijed "*In hoc apparuit*" (DW 1, br. 5a) [11].
 Fc' = Propovijed "*Surge, illuminare, Iherusalem*" (DW 1, br. 14) [21].
 Fd' = Propovijed "*Omne datum optimum*" (DW 1, br. 4) [26].
 Fe' = Propovijed "*Quasi stella matutina*" (DW 1, br. 9) [prilog 2],
 Ff = Propovijed "*Vidi supra montem*" (DW 1, br. 13) [prilog 1].
 Fg' = Propovijed "5a«/Paulus sprichtet: 'intuot iu'" (DW 1, br. 24) [12].
 G' = *Reden der Unterscheidung* (izd. J. Quint: DW 5 [1961] / E. Diederichs [Bonn 1925⁷]) [15].

Eckhartove zablude o odnosu Boga prema svijetu i ljudima

- 950 Doznali smo iz prije provedenog ispitivanja... po nalogu... kolnskog nadbiskupa i nedavno obnovljenog (ispitivanja) po našem nalogu u Rimskoj kuriji, a očito je i prema ispovijesti¹ istog Eckharta, daje on propovijedao, naučavao i napisao dvadeset šest članaka, koji imaju sljedeći sadržaj:
- 951 (1) Upitan jednom, zašto Bog nije prije proizveo svijet, odgovorio je tada kao i sada, da Bog nije mogao ranije proizvesti svijet², jer stvar ne može djelovati prije nego li postoji; tj. čim je Bog bio odmah je stvorio svijet³.
- 952 (2) Isto tako, da se može prihvatiti daje svijet bio oduvijek⁴.

*950 Naime, pred avignonskim sudištem (usp. Av.G.)

*951 Kod Eckharta ispravno: "prius" ("ranije").

*951 Aa' 1,1 (LW 1,50₂₅; 1,190_{5,9}/Demfie: ArchLKGMA 2 [1886] 474 553_{.i₃}); usp. Av.G.; ali dokazivanje ("jer...") ne nalazi se kod Eckharta.

*952 D'1,38 (LW 3,181, /usp. Denifle, kao gore, 636sl); usp Av.G. 2.

- (3) Isto tako, daje zajedno ijednom kadje bio Bog, koji je rodio sebi suvječnog Sina i po svemu jednakog Boga, stvorio je i svijet¹. **953**
- (4) Isto tako, da se u svakom djelu, pa i zlom, kažem zlom, preko kazne i krivnje, jednako očituje i sjaji slava Božja². **954**
- (5) Isto tako, da netko klevetanjem, samim grijehom klevete, slavi Boga, i što više kleveće i teže griješi, više slavi Boga³. **955**
- (6) Isto tako, da Boga slavi onaj koji vrijeđa samog Boga⁴. **956**
- (7) Isto tako, da onaj tko traži ovo ili ono, zlo i loše traži, jer traži nijekanje dobra i nijekanje Boga i moli da mu se Bog zaniječe⁵. **957**
- (8) Koji ne teže za stvarima, niti za korišću, niti za unutarnjom pobožnošću, niti za svetošću, niti za nagradom, niti za kraljevstvom nebeskim, nego koji su se svega toga odrekli i onoga stoje njihovo, u takvim ljudima se slavi Bog⁶. **958**
- (9) Nedavno sam mislio da li bih želio nešto primiti od Boga; želim o tome jako dobro razmisliti, jer gdje bija bio primatelj od Boga, tamo bija bio pod njim ili ispod njega, kao sluga ili rob, a on kao gospodar u darivanju, a tako ne bi smjelo biti u vječnom životu⁷. **959**
- (10) Mi se potpuno preoblikujemo u Boga i pretvaramo se u njega; na sličan način kao što se u sakramentu kruh pretvara u tijelo Kristovo, tako se ja pretvaram u njega, jer on čini da budem jedno s njim, ne sličan. Po (svjedočenju) Boga živoga, istina je da tu nema nikakve razlike⁸. **960**
- (11) Štogod je Bog Otac dao svom jedinorođenom Sinu u ljudskoj naravi, sve to dao je (i) meni. Ovdje ništa ne izuzimam, niti sjedinjenje niti svetost, nego je sve dao meni kao (i) njemu⁹. **961**
- (12) Štogod Sveto pismo kaže o Kristu, to se također potpuno obistinjuje u svakom dobrom i Božjem čovjeku¹⁰. **962**

¹ *953 Aa'1,1 (LW 1,190_{u,i}; usp. 1,51_{2,,}/Denifle 474 553₁₅₋₁₈); usp. Av.G. 3.

² *954 D'9,3 (LW 3, br.494 / Denifle 637); usp. Av.G. 7.

³ *955 D'9,3 (LW 3, br.494 / Denifle 637); usp. Av.G. 8.

⁴ *956 D'9,3 (LW 3, br.494 / Denifle 637); usp. Av.G. 9.

⁵ *957 D' 16,23 (LW 3, br.611 / Denifle 637sl); usp. Av.G. 14.

⁶ *958 Fa' (DW 1,100_{4,,}); usp. Kolner Satze, 2. niz, 35; usp. Av.G. 15.

⁷ *959 Fa' (DW 1,112_{6,,}); usp. Kfilner Satze, 2. niz, 40; usp. Av.G. 16.

• *960 Fa' (DW1,110₈-III₂,6-7); usp. Av.G. 20.

⁹ *961 Možda Fb' (DW 1,77₄-i7); usp. Av.G. 21.

¹⁰ *962 Usp. Fg' (DW 1,421,-4220; usp. Av.G. 22.

- 963 (13) Štograd je vlastito Božjoj naravi, sve je to vlastito i pravednom i božanskom čovjeku; zbog toga taj čovjek radi štograd Bog radi, te je zajedno s Bogom stvorio nebo i zemlju, te je i roditelj vječne Riječi, a Bog bez takvog čovjeka ne bi znao ništa učiniti¹.
- 964 (14) Dobar čovjek treba tako prilagoditi svoju volju volji Božjoj, da on hoće isto štograd hoće Bog. Jer je Bog na neki način želio da sam ja sagriješio, a ja nisam htio da ne počinim grijeha, i to je prava pokora².
- 965 (15) Daje čovjek učinio i tisuću smrtnih grijeha, kad bi on bio pravo raspoložen, ne bi trebao željeti da ih nije počinio³.
- 966 (16) Bog zapravo ne zapovijeda vanjski čin⁴.
- 967 (17) Vanjski čin nije zapravo dobar niti božanski, niti ga Bog zapravo čini, niti proizvodi⁵.
- 968 (18) Donosimo plodove ne vanjskih čina, koji nas ne čine dobrima, nego unutarnjih čina, koje čini i proizvodi Otac koji ostaje u nama⁶.
- 969 (19) Bog ljubi duše, ne vanjske čine⁷.
- 970 (20) Dobar čovjek je jedinorođeni Sin Božji⁸.
- 971 (21) Plemenit čovjek je onaj jedinorođeni Sin Božji, kojeg je Otac rodio od vijeka⁹.
- 972 (22) Otac rađa mene svog sina i istog sina. Štograd Bog čini jedno je; zbog toga on rađa mene svog sina bez ikakve razlike¹⁰.
- 973 (23) Bog je jedan na svaki način i u svakom pogledu, tako da se u njemu ne može naći nikakvo mnoštvo u razumu niti izvan razuma". Tko naime vidi dva ili (tko) vidi razliku, ne vidi Boga. Bog je naime jedan izvan broja i iznad broja, niti se s nekim stavlja ujedno¹². Slijedi [*naime na daljnjem mjestu*]: dakle, u samom Bogu ne može biti niti se može podrazumijevati bilo kakva razlika¹³.

¹ *963 Čini se da se ovdje ne radi niti o propovijedi niti o sažetku od E' (za prvi dio usp. DW 5,43₁₉); usp. Av.G. 23.

² *964 E' (DW 5,22₈₁₀); usp. Av.G. 28.

³ *965 Usp. G' (DW 5,334.6) / Diederichs 2032.37); usp. Av.G. 27

⁴ *966 Ab' (LW 1, br.fuz Ab'] 165 / Denifle 638); usp. Av.G. 10

⁵ *967 Ab' (LW 1, br.fuzAb'] 165 / Denifle 638); usp. Av.G. 11.

⁶ *968 D' 18,16 (LW 3, br.646 / Denifle 638); usp. Av.G. 12.

⁷ *969 C 11,27 (LW 2, br.fuz C] 226 / Théry: ArchHDLMA 4 [1929] 320₄); usp. Av.G. 13.

⁸ *970 Možda E' (DW 5,44_{19,26}); usp. Av.G. 17.

⁹ *971 Fc' (DW1,239_{4,i}); usp. Av.G. 18.

¹⁰ *972 Fa' (DW1,109₆₅, 110₅); usp. Av.G. 19.

¹¹ *973 "Bog je jedan - izvan razuma": Maimonides, *Dux neutrorum* (Pariš 1520) fol.18vi6.19.

¹² Kod Eckharta se čita: "niti se može s nekim staviti u broj".

¹³ B' 15,3 (LW 2,65₂₋₆ 66₆ / Denifle 638); usp. Av.G. 24.

(24) **Bilo** kakva razlika je Bogu strana, kako u naravi tako i u osobama; dokazu- 974
je se: budući daje sama narav jedna i to je jedno, i svaka osoba je jedna i to isto je
jedno stoje narav¹.

(25) Kad se kaže: "Simone, ljubiš li me više nego ovi?" [*Iv 21,15*], smisao je, to 975
jest više nego ovi, i to (je) dobro ali nije savršeno. U prvom i drugom se naime nalazi
i više i manje, i stupanj i red, u jednom pak se ne nalazi niti stupanj niti red. Tko nai-
me ljubi Boga više nego bližnjega, (ljubi) doduše dobro ali ne savršeno².

(26) Sva stvorenja su jedno čisto ništa; ne kažem da su nešto malo ili nešto, 976
nego da su jedno čisto ništa .

Osim toga prigovoreno je spomenutom Eckhartu da je naučavao druga dva
članka ovim riječima:

(1) U duši ima nešto što nije stvoreno niti stvorivo; kad bi čitava duša bila tak- 977
va, bila bi nestvorena i nestvoriva, a to je razum⁴.

(2) Bog nije dobar niti bolji niti najbolji. Zbog toga krivo govorim kad Boga na- 978
zivam dobrim, kao kad bi bijelo nazivao crnim⁵.

[*Ocjena:*]... Budući da... smo pronašli da prvih petnaest navedenih članaka,
kao i dva druga posljednja, kako po zvuku samih riječi, tako i po povezanosti misli,
sadrže zablude ili ljagu krivovjerja, a za drugih jedanaest, od kojih prvi počinje
"Bog ne zapovijeda" itd. [*članak 16*], pronašli smo da zvuče previše loše te da su
jako lakomisleni i sumnjivi zbog krivovjerja, premda bi se s mnogim izlaganjima i
dodacima mogli oblikovati tako da imaju katolički smisao; kako takvi članci ili
sadržaji koji se nalaze u njima ne bi više zaraživali srca jednostavnih (ljudi), kojima
će biti propovijedani...

Mi... osuđujemo i izričito odbacujemo spomenutih petnaest članaka, kao i dva
posljednja, kao krivovjerne, a drugih pak jedanaest navedenih (članaka), kao one
koji zvuče loše, kao lakomislene i sumnjive zbog krivovjerja, a isto tako i sve knjige
ili članke istog Eckharta koji sadrže navedene članke....

Nadalje ... želimo da bude poznato, kao što se zna, daje spomenuti Eckhart na 980
kraju svog života, ispovijedajući katoličku vjeru, koliko je do njega, opozvao a tako-
đer i odbacio navedenih dvadesetšest članaka, za koje sam izjavljuje da ih je propo-
vijedao, kao i sve drugo **stoje** on napisao ili naučavao ... a što bi u srcima vjernika
moglo izazvati krivovjerni ili krivi smisao i protivan katoličkoj vjeri... podlažući
kako sebe tako i sve svoje spise i riječi odredbama Apostolske stolice i našim⁶.

¹ *974 E'(DW5,114₂₁-115₃);usp. Av.G. 25.

² *975 D' 21,15 (LW 3, br.728 / Denifle 639); usp. Av.G. 26.

³ *976 Fd' (DW 1,69₅-70i); usp. Av.G. 6.

⁴ * 977 Ff (DW 220 «); usp. Av.G. 4.

⁵ *978 Fe' (DW 148_{5,7}); usp. Av.G. 5.

⁶ *980 Eckhart je doduše 13. veljače 1327. u KSlu javno izjavio da će opozvati sve što se u
njegovim izjavama i spisima pronađe kao krivo (usp. Laurent, u: DivThomPI 39 [1936]
344-346, dok.V / Denifle, u: ArchLKGMA 2 [1886] 630-633); ali čini se, da se riječi bule
odnose na neki kasniji opoziv, koji nije poblize poznat.

990-991: Bula "Ne super his", 3. prosinca 1334.

Protivno već tada zastupanom teološkom shvaćanju, Ivan XXII. je zastupao mišljenje da duše umrlih koje počivaju "pod oltarom" Božjim (usp. Otk 6,9), imaju zasada gledanje Kristove ljudske naravi, te da će tek nakon općeg suda steći puno blaženstvo. To je shvaćanje on iznio posebno u tri propovijedi: 1. studenog i 15. prosinca 1331. i 5. siječnja 1332. Prve dvije je izdao Mariano Prados SLu: ArchTGran 23 [1960] 155-184; vidi rukopisi kod DenCh 2,414. U drugoj propovijedi papa izjavljuje da se gledanje Boga daje kao nagrada (prema Augustinu, *Enarrationes in Psalmos* 90, govor 2, br.13 [CpChL 39,1277i,i5 / PL 37,1170A]) samo nakon uskrsnuća ljudima sjedinjene duše i tijela kao subjektu, a ne dušama odvojenima od tijela. U 3. propovijedi on tvrdi, da će kako đavli tako i odbačeni ljudi, nastupiti vječnu kaznu u paklu tek nakon općeg suda. Kako bi potkrijepio svoje shvaćanje Ivan XXII. je god. 1333. sastavio jedan spis.

Kralj Filip VI. Francuski pokrenuo je istragu. Ona je započela 19. prosinca 1333. Nato je i papa sazvao komisiju kardinala i teologa, koja je papu privolila daje 3. siječnja 1334. u konzistoriju izjavio da će opozvati svoje mišljenje ako je ono protivno općem učenju Crkve. 3. prosinca 1334., dan prije svoje smrti, u nazočnosti kardinalskog kolegija, svečano je opozvao svoje mišljenje riječima koje se nalaze u ovoj buli. Bulu je objavio njegov nasljednik Benedikt XII.

Izd.: DenCh 2,440sl (br.987) / tekst koji prilično odstupa kod DuPIA1/I/1724)320b-321a / MaC 25,568E-569C / HaC 7.1405B-D.

Opoziv Ivana XXII. - Mišljenja u odnosu na blaženstvo svetih

990 Kako se o dušama očišćenima i odvojeriima od tijela (da li one prije spajanja s tijelima gledaju Božju bit onim gledanjem koje apostol zove licem u lice) ne bi drugačije shvaćalo i govorilo nego što smo govorili i shvaćali, bilo mi bilo neki drugi u našoj nazočnosti navodeći sveto Pismo i izvorne navode svetaca, ili zaključujući na drugi način, i kako se ne bi (nešto) drugačije upućivalo ušima vjernika, evo to svoje mišljenje, koje imamo, i koje smo imali sa svetom Katoličkom crkvom oko tog (pitanja) iznosimo kako slijedi u ovom pismu.

991 Ispovijedamo dakle i vjerujemo da su duše očišćene i odvojene od tijela u nebu, nebeskom kraljevstvu i raju, te s Kristom, okupljene u društvu anđela, i prema općem zakonu, gledaju Bogajasno licem u lice, koliko to dopušta stanje i položaj odvojene duše.

Ako smo pak na bilo koji način kazali nešto drugo ili drugačije o ovom predmetu, to smo kazali, i tvrdimo da smo to izgovorili i iznijeli, u smislu katoličke vjere, te želimo da to bude tako rečeno. Štoviše, ako smo kazali nešto drugo govoreći, iznoseći, propovijedajući ili poučavajući, ili na neki drugi način, o onome što se odnosi na katoličku vjeru, Sveto pismo ili dobre običaje, to odobravamo ukoliko je u skladu s katoličkom vjerom, odredbama Crkve, sa Svetim pismom i dobrim običajima; nasuprot pak, ono što, i ukoliko, bi odstupalo od postavki katoličke vjere, odredbi Crkve, Svetog pisma ili dobrih običaja, ili od čega toga, željeli bismo da nije izrečeno, te to nikako ne odobravamo nego odbacujemo; a ništa manje i sve što smo rekli i

napisali o bilo kojem predmetu, na bilo kojem mjestu i u bilo kojoj ulozi koju imamo ili smo do sada imali, podlažemo odredbama Crkve i naših nasljednika.

BENEDIKT XII.: 20. prosinca 1334. - 25. travnja 1342.

1000-1002: Konstitucija "Benedictus Deus", 29. siječnja 1336.

Kao povod ovoj definiciji, usp. *990, Benedikt XII. je već kao kardinal napisao opsežno djelo *De statu animarum sanctarum ante generale iudicium* (Archivum Vaticanum latinum 4006, Fol. 16A-218B; usp. J.-M. Vidal, u: RHE 6 [1905] 788). On je protiv svog predšasnika branio uhodano teološko mišljenje o tom pitanju. Prije nego je sastavio definiciju, dao je jednom teološkom povjerenstvu nalog da započne istraživanje tog problema.

Izd.: BullTau 4,346b-347a / BullCocq 3/II,214ab / DuPIA 1/I (1724) 321b-322a / Benedikt XII, Acta, izd. A.L. Tiutu (*Codex Iuris Canonici Orientalis*, Fontes III 8; Vatikan 1958) 12sl.

Sudbina čovjeka nakon smrti

[Blaženo gledanje Boga.] Ovom konstitucijom, koja će trajati do vijeka, definiramo apostolskim autoritetom: da po općoj Božjoj odredbi duše svijeta 1000
ka, definiramo apostolskim autoritetom: da po općoj Božjoj odredbi duše svijeta koje su otišle s ovog svijeta prije trpljenja Gospodina našega Isusa Krista, kao i (duše) svetih apostola, mučenika, ispovijedalaca, djevica i drugih vjernih pokojnika, kod kojih kada su umrli, nakon što su primili sveto Kristovo krštenje, nije bilo ničega što bi se trebalo očistiti, i kod kojih (toga) neće biti niti u budućnosti kada budu umrli, ili ako je u njima tada bilo ili ako će biti nešto što bi se trebalo očistiti, te kada posh'e smrti budu očišćene, te duše djece preporođene istim Kristovim krštenjem, kao i (duše) krštenika kada budu kršteni a umru prije uporabe slobodne volje, odmah poslije svoje smrti, i (poslije) spomenutog očišćenja za one kojima očišćenje bude potrebno, pa i prije ponovnog preuzima svojeg tijela i općeg suda nakon uzašaća na nebo Sapsitelja (i) Gospodina našega Isusa Krista, bile su, jesu i bit će s Kristom u nebu, kraljevstvu nebeskom i raj u nebeskom, okupljene u društvu svetih; a poslije trpljenja i smrti Gospodina Isusa Krista, gledat će i gledaju Božju bit intuitivnim gledanjem i licem u lice, bez posredovanja bilo kojeg stvorenja koje bi imalo smisao viđenog objekta, nego (će gledati) Božju bit, koja će im se pokazati neposredno, bez vela, jasno i otvoreno, te da će tako gledajući uživati u istoj Božjoj biti, isto tako da su zbog takvog gledanja i uživanja duše onih koji su umrli uistinu blažene te imaju život i pokoj vječni, pa i duše onih koji su poslije umrli gledat će istu Božju bit i u njoj će uživati i pry'e općeg suda;

te daje takvo gledanje i uživanje Božje biti čin vjere i ufanja, koji se u njoj gube, 1001
budući da su vjera i ufanje prave teološke kreposti; i nakon što kod njih započne takvo intuitivno gledanje i (gledanje) licem u lice i uživanje, isto gledanje i uživanje na-

staviti će postojati bez ikakvog prekida i prestanka spomenutog gledanja i uživanja, te će se produžiti do posljednjeg suda a od tada sve dovijeka.

- 1002** [P a k a o - P o s l j e d n j i s u d .] Osim toga definiramo, da prema općem Božjem određenju, duše koje umru u postojećem smrtnom grijehu, odmah poslije svoje smrti odlaze u pakao, gdje će biti mučene paklenskim mukama, te da se neće ništa manje na dan suda svi ljudi pojaviti "pred sudištem Kristovim", da polože račun o svojim djelima " da svatko dobije stoje kroz tijelo zaradio, bilo dobro, bilo zlo" [2 Kor 5,10].

1006-1020: Pismo "C«iw dudum" Armencima, kolovoz 1341.

Značenje tog dokumenta nalazi se u pojašnjenju katoličkog nauka. Pismo se poziva na jedno istraživanje provedeno bez službenog naloga. 117 točki optužbe koje se nalaze u njemu ne mogu u cijelosti teretiti Armensku crkvu. Armenci su protiv tog pisma podnijeli žalbu te su se 1345. (1344.?) okupili na sinodi kod Sisa da pobiju te članke pojedinačno: usp. MaC 25,1185-1270; tu se nalazi i tekst članaka. - U latinskom tekstu je umjesto uobičajenog oblika "Armenii" zadržan oblik uzet iz izvora "Armeni".

Izd.: Tlutu, na *1000*, nav.mj. 121-143 / E. Martene, *Veterum scriptorum et monumentorum amplissima collectio* 7 (Pariš 1733) 318B-385B / BarAE, za godinu 1341 br. 50-69.

Zablude predbačene Armencima

- 1006** 4. Isto što kažu i drže Armenci, daje osobni grijeh prvih roditelja bio tako težak da su sva njihova djeca, potekla iz njihovog sjemena, sve do Kristovog trpljenja, s pravom bila osuđena zbog njihovog osobnog grijeha i (da su) poslije smrti bačena u pakao; ne zbog tog jer su od Adama naslijedili neki izvorni grijeh, jer kažu da djeca nemaju nikakav izvorni grijeh, niti prije Kristovog trpljenja niti poslije, nego daje spomenuta osuda prije Kristovog trpljenja njih zadesila zbog težine osobnog grijeha koji su počinili Adam i Eva, kršeći danu im Božju zapovijed. Ali poslije Gospodinove muke, u kojoj je uništen grijeh prvih roditelja, djeca koja se rađaju od Adamovih potomaka nisu podložna osudi, niti trebaju biti bačena u pakao zbog spomenutog grijeha, jer je Krist u svom trpljenju u potpunosti uništio grijeh prvih roditelja.
- 1007** 5. Isto stoje neki armenski učitelj, zvan Mechitriz, što se prevodi kao utješitelj, uveo i naučavao novinu, da se ljudska duša djeteta razmnožava od duše njegovog oca kao tijelo od tijela, te (kao) anđeo jedan od drugoga; budući da su postojeća ljudska razumska duša, kao i postojeći anđeo razumske naravi, kao neka duhovna svjetla, oni iz sebe šire druga duhovna svjetla....
- 1008** 6. Isto što kažu Armenci, da duše djece koja se poslije Kristovog trpljenja rađaju od kršćanskih roditelja, ako umru prije krštenja, idu u zemaljski raj u kojem je bio Adam prije grijeha; duše pak djece koja se poslije Kristova trpljenja rađaju od roditelja koji nisu kršćani i umru bez krštenja, idu u mjesto gdje su duše njihovih roditelja.

8. Isto što kažu Armenci, da će duše krštene djece i duše vrlo savršenih ljudi, **1009** poslije općeg suda ući u kraljevstvo nebesko, gdje neće biti nikakvog kaznenog zla ovog života Ipak one neće gledati Božju bit, jer nju ne može vidjeti niti jedno stvorenje; ali vidjet će Božji sjaj koji izlazi iz njegove biti, kao što svjetlo sunca izlazi iz sunca a ipak nije sunce....

17. Isto što Armenci općenito drže, da na drugom svijetu nema čistilišta za **1010** duše, jer, kao što kažu, ako kršćanin ispovijedi svoje grijehе, opraštaju mu se svi njegovi grijesi i kazne za grijehе. Niti se oni mole za umrle kako bi im se oprostili grijesi, nego se općenito mole za sve mrtve kao za blaženu Mariju, apostole ...

18. Isto što Armenci vjeruju i drže, daje Krist sišao s neba i utjelovio se poradi **1011** spasenja ljudi, ne zbog toga što bi potomci proizašli od Adama i Eve sticali izvorni grijeh od kojeg bi se spašavali po Kristovom utjelovljenju i smrću, jer kažu da takav grijeh ne postoji kod Adamovih potomaka; nego kažu da se Krist utjelovio i trpio za spasenje ljudi, kako bi se po njegovom trpljenju Adamovi potomci, koji su prethodili spomenutom trpljenju, oslobodili od pakla, u kojem su bili ne zbog izvornog grijehа koji bi bio u njima, nego zbog težine osobnog grijehа prvih roditelja. Također vjeruju da se Krist utjelovio i daje trpio zbog spasenja djece koja su živjela poslije njegove smrti, jer je on svojim trpljenjem potpuno uništio pakao....

19. ... Isto tako kažu da ... je požuda tijela grijeh i zlo koje počinjaju i roditelji **1012** kršćani, kada imaju bračne odnose jer kažu da je bračni čin grijeh a također i ženidba....

40.... Drugi pak kažu da armenski biskupi i svećenici ne čine ništa za oprostjenje **1013** grijehа, niti izvorno niti po službi, nego da grijehе oprašta smog; niti biskupi niti svećenici ne služe tome da bi izvršili spomenuti oprost grijehа, osim ukoliko su od Boga dobili ovlaštenje govora, te zato kad odrješuju kažu: "Oprostio ti Bog tvoje grijehе"; ili: "Ja ti opraštam tvoje grijehе na zemlji a Bog će ti oprostiti na nebesima .

42. Isto što Armenci kažu i drže, daje za oprostjenje grijehа dovoljno samo Kri- **1014** stovo trpljenje, bez bilo kojeg drugog Božjeg dara, pa i onog koji (ljude) čini (Bogu) ugodnima; niti govore da se za izvršenje oprostjenja grijehа traži milost Božja koja (ljude) čini (Bogu) ugodnima, niti opravdavajuća milost, niti da se sakramentima novog Zakona daje milost koja (ljude) čini (Bogu) ugodnima.

49. Isto što kažu, ako netko... uzme treću [*ženu*] ili četvrtu i tako dalje, ne može **1015** biti odriješen od svoje Crkve, jer kažu daje takva ženidba bludništvo....

58. Isto što Armenci kažu i drže, da se za to da krštenje bude pravo traži ovo tro- **1016** je, naime voda, krizma ... i euharistija; isto tako, ako bi netko nekoga krstio u vodi govoreći: "Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, Amen", a kasnije ga ne bi pomazao rečenom krizmom, (taj) ne bi bio kršten. I ako mu ne bi dao sakrament euharistije, (taj) ne bi bio kršten....

- 1017** 66. Isto što svi Armenci zajednički govore i drže, da riječima stavljenim u njihov kanon mise, kada svećenik kaže "vize kruh i zahvalivši dade svojim svetim izabranim učenicima koji su s njim (za stolom) ležali govoreći: uzmite i jedite od ovoga svi, ovo je tijelo moje...; istao tako uze i kalež... govoreći: Uzmite i pijte iz njega svi, ovo je krv moja... za oprostjenje grijeha", ne nastaje niti oni namjeravaju stvarati, tijelo i krv Kristovu, nego (te) riječi kažu samo izjavno, izjavljujući naime stoje Gospodin učinio kad je ustanovio sakrament. A poslije tih riječi svećenik izgovara mnoge molitve stavljene u njihov kanon, te poslije izgovorenih molitava dolazi do mjesta na kojem u njihovom kanonu stoji ovako: "Klanjamo ti se, vapimo (ti) i molimo te, dobrotivi Bože, pošalji u nas i u ovaj prikazani dar Duha Svetoga, dar istobitan s tobom, po kojem ćeš ovaj blagoslovljeni kruh uistinu učiniti tijelom Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista" - i navedene riječi svećenik izgovara tripudij; a zatim svećenik kaže nad blagoslovljenim kaležom i vinom: "uistinu ćeš učiniti krvlju Gospodina i Spasitelja našega Isusa Krista", te vjeruju da se tim riječima *[tako zvanom "epiklezom"]* čini tijelo i krv Kristova...
- 1018** 67. Isto što Armenci ne kažu, da poslije izvorenih riječi posvete nastaje pretvorba kruha i vina u pravo tijelo i krv Kristovu, koje se rodilo od Djevice Marije, trpjelo i uskrsnulo; nego drže, daje taj sakrament odraz, ili sličnost ili slika pravog tijela i krvi Gospodinove.... Zbog toga oni oltarski sakrament ne zovu tijelo i krv Kristova, nego hostija ili žrtva ili pričest...
- 1019** 68. Isto što Armenci kažu i drže, da ako zaređeni svećenik ili biskup sagriješe bludno, makar i potajno, gube moć činiti i podjeljivati sve sakramente...
- 1020** 70. Isto što Armenci ne kažu niti drže, da dostojno primljeni sakrament euharistije kod primatelja proizvodi oprostjenje grijeha, ili smanjivanje zasluženih kazni za grijeha, ili da se po njemu daje milost Božja ili da se ona povećava; nego samo kažu da... tijelo Kristovo ulazi u tijelo primatelja i pretvara se u njega, kao što se i druga hrana pretvara u onoga tko jede....

KLEMENT VI.: 7. svibnja 1342. - 6. prosinca 1352.

1025-1027: Jubilejska bula "Unigenitus Dei Filius", 27. siječnja 1343.

Bonifacije VIII. uveo je običaj da se svaka stota godina slavi kao jubilejska godina, popraćena potpunim oprostom (usp. *868). Klement VI. je odredio da se taj jubilej slavi svake pedesete godine. Tom bulom je on 1350. godinu proglasio jubilejskom godinom. Tom prigodom je po prvi put izložio učenje, koje su izradili teolozi 13. stoljeća, o crkvenom milosnom blagu kao temelju oprosta.

Izd.: Klement VI., *Acta*, izd. A.L.TSutu (*Codex Iuris Canonici Orientalis, Fontes III 9*; Vatikan 1960) 246sl / *Extravagantes communes*, I.V, tit.9, c.2 (Frdb 2,1304).

Blago Kristovih zasluga koje dijeli Crkva

Jedinorođeni Božji Sin... "koji nama posta mudrost od Boga, i pravednost, i posvećenje, i otkupljenje" [1 Kor 1,30], "ne po krvi jaraca i junaca, nego po svojoj, uđe jednom zauvijek u Svetinju i nađe vječno otkupljenje" [Heb 9,12]. Nije nas naime otkupio propadljivim zlatom i srebrom nego svojom vlastitom krvlju, jaganjca neokaljanog i bez mane [usp. 1 Pt 1,18st], kojugu nevin žrtvovao na žrtveniku križa; ne malu kapljicu krvi, koja bi naime zbog sjedinjenosti s Rječju bila dovoljna za spasenje čitavog svijeta, nego se zna daje prolio obilno, kao neku rijeku, tako da se na njemu nije našlo "od pete do glave nigdje zdrava mjesta" [Iz 1,6]. 1025

Koliko je dakle blago time stekao vojujućoj Crkvi, a kako ono ne bi postalo uzaludno, prazno i suvišno, blagije Otac želio obogatiti svoju djecu, kako bi (to blago) postalo "neiscrpljiva riznica ljudima i koji se njome služe postaju prijatelji Božji" [Mudr 7,14].

To je pak blago... preko blaženog Petra nebeskog ključara i njegovih nasljednika, povjerio svojim zamjenicima na zemlji da ga vjernicima dostojno dijele, te da ga zbog pobožnih i razumnih razloga milosrdno, ili općenito ili posebno, primjenjuju na one koji se zaista kaju i ispovijede, bilo za opći, bilo za djelomični oprost vremen- 1026
skih kazni dužnih za grijeh, (kako s Bogom spoznaju da treba).

A zna se da su tom velikom blagu dale doprinos zasluge blažene Djevice Marije i svih izabranika od prvog do posljednjeg pravednika; i nikako se ne treba bojati da bi ono (blago) moglo nestati ili se smanjiti, kako zbog neizmernih Kristovih zasluga (kao stoje već rečeno), tako i zbog toga, jer što više njih bude njihovom primjenom privučeno pravednosti, to će više rasti količina njihovih zasluga. 1027

1028-1049: Opoziv Nikole iz Autrecourta, 25. studenog 1347.

Nikola iz Autrecoura je zastupao postavke koje su bile suprotstavljene skolastičkoj i aristoteličkoj filozofiji. 1342. započeo je proces na papinskoj Kuriji u Avignonu. Karadinal legat Wilhelm, naslovnik Quattro Coronata, dao je godine 1346., pred okupljenim sveučilištem spaliti Nikoline knjige, kao one koje sadrže "mnogo lažnog, opasnog, preuzetnog, sumnjivog, krivog i krivovjernog". Nikola je morao opozvati 60 tvrdnji kao lažne, krive, dvoznačne, preuzetne i sumnjive. Postoje dva dokumenta o opozivu, kojima treba još dodati *Articuli missi de Parisiis* (sve izd. kod DenCh 2,576-579 579-583 583-587). Nikolaje 1350. postao katedralni dekan u Metzu.

Izd.: DenCh 2,580-584 (br. 1124) / DuPIA I/I (1724) 355a-357a (osakaćeni tekst).

Filozofske zablude Nikole iz Autrecourta

1.... Na temelju prirodnih pojavnosti ne može se o stvarima imati gotovo nikakva sigurnost; mala (sigurnost) se ipak može imati za kratko vrijeme, ako ljudi okrenu svoj razum stvarima a ne razumu Aristotela i (njegovog) komentatora. 1028

- 1029** 2.... Na temelju spomenute jasnoće ne može se jasno iz jedne stvari izvesti ili zaključiti druga stvar, ili iz ne-postojanja jednog na ne-postojanje drugog.
- 1030** 3.... Izrazi: "Bog jest", "Bog nije" znače potpuno isto, premda na drugi način.
- 1031** 9.... Sigurnost (na temelju) uvida nema stupnjeva.
- 1032** 10. ... O materijalnoj supstanciji nemamo druge sigurnosti uvida, osim naše duše.
- 1033** 11.... Osim sigurnosti vjere nema druge sigurnosti osim sigurnosti prvog principa, ili što se može svesti na prvi princip.
- 1034** 14.... Ne znamo očito da bi osim Boga mogao postojati neki drugi uzrok nekog učinka - da bi neki uzrok djelovao učinkovito, a da nije Bog - da bi postojao ili bi mogao postojati neki prirodni djelatni uzrok.
- 1035** 15.... Ne znamo očito, da li neki učinak jest, ili bi mogao biti, prirodno proizveden.
- 1036** 17.... Ne znamo očito da li u nekom djelovanju sudjeluje subjekt.
- 1037** 21.... Dokazavši bilo koju stvar, nitko ne zna očito da li ona odličnošću nadilazi sve druge.
- 1038** 22. ... Dokazavši bilo koju stvar, nitko ne zna očito da li je ona Bog, ako pod (imenom) Bog podrazumijevamo najodličnije biće.
- 1039** 25.... Nitko ne zna očito da li se ova (tvrdnja) može razumski dozvoliti: "Ako je neka stvar proizvedena, Bog je proizveden".
- 1040** 26.... Ne može se očito pokazati, da li je neka stvar vječna.
- 1041** 30.... Ovi zaključci nisu očiti: "Postoji čin razumijevanja, dakle postoji razum. Postoji čin htijenja, dakle postoji volja".
- 1042** 31.... Ne može se očito pokazati da li je sve istinito što se pojavljuje.
- 1043** 32.... Bog i stvorenje nisu nešto.
- 1044** 39.... Svemir je najsavršeniji u sebi i u svim svojim dijelovima, te ne može biti nikakve nesavršenosti niti u cjelini niti u dijelovima; i zbog toga je potrebno da i cjelina i dijelovi budu vječni, niti prelaze iz ne-postojanja u postojanje, niti obrnuto, jer bi iz toga nužno slijedila nesavršenost ili u svemiru ili u njegovim dijelovima.
- 1045** 40.... Štoga postoji u svemiru više je to isto nego ne to isto.
- 1046** 42.... Nagrađivanje dobrih i kažnjavanje zlih, zbiva se tako, kad se nedjeljiva tijela odvoje, ostane jedan duh koji se naziva razum, i drugi koje se zove osjećaj; kao

što su ti duhovi u dobrom (čovjeku) u najboljem skladu, tako će biti bez kraja, jer će se te zasebnosti slagati bez kraja i tako će dobar (čovjek) biti nagrađen; a zao će biti kažnjen, jer kad se uvijek ponovno budu sastajale te zasebnosti, uvijek će postojati njihovo loše slaganje. Ili se može, kaže [Nikola de U.] i drugačije postaviti: ona dva duha, kad se kaže da se raspada njihova supstancija, postaju prisutni u drugoj supstanciji koja se sastoji od savršenijih dijelova. I tada, jer je ta supstancija veće prilagodljivosti i savršenosti, spoznatljivo više nego ranije dolazi k njima.

43. ... Biti raspadljiv uključuje odbojnost i proturječje. **1047**

53.... Ovo je prvi princip a ne drugi: "Ako nešto jest, nešto jest". **1048**

58.... Bog može zapovjediti razumnom stvorenju da ga mrzi, i tom poslušnošću **1049** će zaslužiti više nego da ga ljubi prema zapovijedi, jer će to raditi s većim naporom i više protiv vlastite sklonosti.

1050-1085: Pismo "Super quibusdam" Mekhitaru (= Utješitelju), katholicosu Armenije, 29. rujna 1351.

Prije nego lije Armencima osigurao zatraženu pomoć protiv sultana, Klement VI. je želio provjeriti čistoću njihove vjere, te im je poslao vjeroispovijest na prihvaćanje. Budući da ga odgovor armenske hijerarhije nije u potpunosti zadovoljio, papa je ovim pismom tražio dodatne vjerske izjave.

Izd: Tautu, na * 1025° nav. mj. 302-315 / BarAE za godinu 1351. br.3 8 1 2 1 5 (Theiner 25,502sl 505-508).

Prvenstvo Rimske stolice

U prvom smo dakle poglavlju tvog odgovora... tražili: 1., Vjeruješ li ti i Armenska crkva koja je tebi poslušna, da su svi oni odcijepljeni i krivovjernici koji su na krštenju primili istu katoličku vjeru, a poslije su napustili, ili će napustiti, zajedništvo vjere iste Rimske crkve, koja je jedina katolička, ako tvrdoglavo ustraju u odvojenosti od vjere iste Rimske crkve. **1050**

2. Tražimo, vjeruješ li ti i Armenci koji su tebi poslušni, da se niti jedan čovjek-putnik, ne može konačno spasiti izvan vjere iste Crkve i poslušnosti rimskim prvosvećenicima. **1051**

U drugom pak poglavlju ... tražimo: 1., Jesi li vjerovao, je li vjeruješ i jesi li spreman vjerovati s Armenskom crkvom koja je tebi poslušna, daje preblaženi Petar od Gospodina Isusa Krista primio svu puninu jurisdikcijske vlasti nad svim vjernim kršćanima; te da sva jurisdikcijska vlast koju su u određenim zemljama i pokrajinama i različitim dijelovima svijeta, na poseban i naročit način imali Juda Tadej i ostali apostoli, bila podložna punini autoriteta i vlasti nad svima koji vjeruju u Krista u **1052**

svim dijelovima svijeta, koju je blaženi Petar primio od samog Gospodina Isusa Krista; te da nijedan apostol, ni bilo tko drugi, nije primio puninu vlasti nad svim kršćanima osim samo Petar.

- 1053** 2. Jesi li vjerovao, držao ili da li si s tebi podložnim Armencima spreman držati, da su svi rimski prvosvećenici, nasljednici blaženog Petra, koji su kanonski ušli ili će kanonski ući (u vlast), naslijedili blaženog Petra rimskog prvosvećenika i da će ga nasljeđivati u istoj punini jurisdikcijske vlasti, koju je blaženi Petar primio od Gospodina Isusa Krista nad čitavim i sveukupnim tijelom vojujuće Crkve.
- 1054** 3. Jesi li ti i tebi podložni Armenci vjerovali, te je li vjerujete, da su oni koji su bili rimski prvosvećenici, i mi koji smo rimski prvosvećenik, i oni koji će kasnije redom (to) biti, zakoniti i po vlasti potpuni Kristovi zamjenici, koji su neposredno od samog Krista primili svujurisdikcijsku vlast nad čitavim i sveukupnim tijelom vojujuće Crkve, koju je Krist kao prikladna glava imao u ljudskom životu.
- 1055** 4. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ, da su svi koji su bili rimski prvosvećenici, mi koji smo (to) sada, i drugi koji će (to) biti ubuduće, iz punine prethodno (spomenute) sudske vlasti i autoriteta, mogli, mogu i da će moći, neposredno mi kao i oni po našoj ovlasti, suditi u svemu svojim podložnicima, i za suđenje odrediti i postaviti koga god od crkvenih sudaca budemo htjeli.
- 1056** 5. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ, daje bio, jest i da će biti vrhovni i uzvišeni autoritet i sudska vlast onih koji su bili rimski prvosvećenici, nas koji smo (to) sada, i onih koji će (to) biti ubuduće, da ni od koga nisu mogli, ne mogu, niti će ubuduće moći biti suđeni, nego su za suđenje bili pridržani, pridržani su, i bit će pridržani samo Bogu; a protiv naše, ili naših sudaca, presude nije mogao, ne može, niti će moći prizvati na nekog drugog suca.
- 1057** 6. Jesi li vjerovao, te je li još vjeruješ, da se punina vlasti rimskog prvosvećenika proteže dotle, da (on) može patrijarhe, katolikose, nadbiskupe, biskupe, opate i bilo koje druge prelate iz časti u koje su bili postavljeni, postaviti na druge časti s većim ili manjim ovlastima, ili pak ako bi (to) zahtijevali njihovi zločini, da ih liši i skinu (s časti), isključi iz Crkve i preda sotoni [*usp. 1 Kor 5,5*].
- 1058** 7. Jesi li vjerovao, te je li još vjeruješ, da se papinski autoritet ne može, niti smije, podložiti bilo kojoj vlasti, carskoj, kraljevskoj ili (nekoj) drugoj svjetovnoj, u odnosu na sudske, popravne (kaznene) odredbe ili na lišavanje (časti).
- 1059** 8. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da jedino rimski prvosvećenik može izdavati opće svete kanone (zakone), podijeliti potpuni oprost onima koji posjete pragove (crkve) apostola Petra i Pavla ili Svetu zemnu, kao i svim vjernicima koji se uistinu i potpuno kaju i ispovijede.
- 1060** 9. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da su bili osuđeni i da su sišli u vječne paklene muke svi koji su se podigli protiv vjere Rimske crkve i na kraju umrli bez pokajanja.

10. Jesi li vjerovao, te je li još vjeruješ da rimski prvosvećenik može kod podjeljivanja sakramenata tolerirati različite obrede Kristovih crkvi i dozvoliti da se (oni) obdržavaju, sačuvavši uvijek ono što spada na cjelovitost i nužnost sakramenata. **1061**

11. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da Armenci koji su u različitim dijelovima svijeta poslušni rimskom prvosvećeniku i koji brižljivo i s pobožnošću kod podjeljivanja sakramenata, te u crkvenim službama, postovima i drugim slavljinama, obdržavaju oblike i obrede Rimske crkve, dobro rade i da će tako radeći zaslužiti vječni život. **1062**

12. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da se nitko vlastitim autoritetom, kao niti autoritetom bilo kojeg svjetovnog kneza, bio on kralj ili car, ili bilo tko drugi oslonjen na bilo kakvu zemaljsku vlast ili čast, ne može s časti biskupa uzdići na (čast) nadbiskupa, patrijarha ili katolikosa. **1063**

13. Jesi li vjerovao, te je li još vjeruješ dajedino rimski prvosvećenik može autentičnom odredbom, koju treba u potpunosti prihvatiti, konačno riješiti sumnje koje se pojave o katoličkoj vjeri, te da treba smatrati za istinito i katoličko što god on vlašću ključeva, koju je dobio od Krista, odredi daje istinito i što god odredi daje krivo i krivovjerno. **1064**

14. Jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da Stari i Novi zavjet u svim knjigama koje nam je predao autoritet Rimske crkve, sadrži u svemu nedvojbenu istinu.... **1065**

Mjesto čišćenja

... Pitamo jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da postoji čistilište u koje idu duše onih koji su umrli u milosti, a još nisu potpunom pokorom dale zadovoljštinu za svoje grijeh. **1066**

Isto, jesi li vjerovao, te je li vjeruješ da su (one) privremeno mučene vatrom, i čim budu očišćene, pa i prije sudnjeg dana, odlaze u pravo i vječno blaženstvo koje se sastoji od gledanja Boga licem u lice i od ljubavi. **1067**

Materija i djelatelj krizme

... Dao si odgovore koji nas navode da te pitamo sljedeće: o posvećenju krizme; vjeruješ li da krizmu ne može ispravno i dostojno posvetiti nitko od svećenika tko nije biskup. **1068**

2. Vjeruješ li da sakrament potvrde po službi ne može redovno podjeljivati nitko drugi osim biskupa. **1069**

1070 3. Vjeruješ li da samo rimski prvosvećenik, koji ima puninu vlasti, može svećenicima koji nisu biskupi, dati ovlaštenje za podjeljivanje sakramenta potvrde.

1071 4. Vjeruješ li da potvrđenicima kojima su potvrdu podijelili oni svećenici koji nisu biskupi, a za to nisu dobili ovlaštenje ili dozvolu od rimskog prvosvećenika, trebaju potvrdu ponovno podijeliti biskup ili biskupi.

Postavke koje su suprotstavljene posebnim zabudama Armenaca

1072 Poslije svega stoje rečeno, prisiljeni smo jako se čuditi, što u pismu koje počinje "*Honorabilibus in Christo Patribus*", iz prva 53 poglavlja izostavljaš 14 poglavlja:

1. Duh Sveti proizlazi od Oca i Sina.

1073 3. Djeca nasljeđuju izvorni grijeh od prvih roditelja.

1074 6. Duše potpuno očišćene, a odvojene od svojih tijela, jasno gledaju Boga.

1075 9. Duše onih koji umru u smrtnom grijehu odlaze u pakao.

1076 12. Krštenje briše izvorni grijeh i učinjene grijeha.

1077 13. Silazeći nad pakao Krist nije uništio niži pakao.

1078 15. Anđeli su od Boga stvoreni kao dobri.

1079 30. Prolijevanjem krvi životinja ne postiže se oprost grijeha.

1080 32. Ne smije se osuđivati one koji u dane postaju ribe i ulje.

1081 39. One koji su kršteni u Katoličkoj crkvi a postanu nevjernici, ne treba ponovno krstiti nakon što se obrate.

1082 40. Djecu se može krstiti (i) prije osmog dana, a krštenje se ne može podijeliti u drugoj tekućini osim u pravoj vodi.

1083 42. Poslije riječi pretvorbe Kristovo tijelo je prema broju isto kao tijelo rođeno od Djevice i žrtvovano na križu.

1084 45. Kristovo tijelo ne može uprisutniti nitko osim svećenika.

1085 46. Potrebno je za spasenje potpuno i posebice ispovjediti sve smrtne grijeha svom svećeniku, ili (drugom) po njegovom ovlaštenju.

INOCENT VI.: 18. prosinca 1352. - 12. rujna 1362.

URBAN V.: 28. rujna 1362. - 19. prosinca 1370.

**1087-1097: Opoziv nametnut Dioniziju Foullechatu konstitucijom
"Ex supernae clementiae" od 23. prosinca 1368.**

Dionizije Foullechat (odn. Soulechat) OFM je u svojim tumačenjima *Knjiga sentencija* o evanđeoskoj savršenosti i siromaštvu zastupao teze koje su proturiječile dekretima Ivana XXII. Pariško sveučilište ga je 1363. pozvalo na opoziv, ali je on uložio priziv papi. Papa ga je dvaput prisilio na opoziv: 31. siječnja 1365. u Avignonu i 12. travnja 1369. u Parizu. Drugi opoziv je bio naređen zbog novih Dionizijevih izjava, te je do njega i došlo na nastojanje kardinala Ivana, ranije biskupa Beauvaisa (tekst v. DenCh 3 [1894] 183sl [br. 1350]).

Izd.: DenCh 3,117-119 (br. 1298); 185 (br. 1352) / netočni tekst nudi: DuPIA I/I (1724) 384b-386a / BarAE, za godinu 1368. br.17 (Theiner 26,159sl).

Zablude o staležu savršenosti i o siromaštvu

a) Prvi opoziv (31. siječnja 1365.)

(Č1.4, zaključak 3) Da ovaj blagoslovljeni, što više preuzvišeni i preslatki zakon, to jest zakon ljubavi... poništava svako vlasništvo i pravo raspolaganja ... **1087**

- opozivam kao lažan, kriv i krivovjeran, jer su Krist i apostoli taj zakon naj-savršenije obdržavali, a obdržavali... su taj zakon i mnogi drugi (pripadnici) različitih staleža koji su imali vlasništvo i pravo raspolaganja....

(Dodatak 1) Da ovaj zakon ujedinjuje posvojne rečenice, naime "moj" i "tvoj".... **1088**

(Dodatak 2) Da savršena ljubav ne čini manje da sve postane zajedničko, nego li krajnja potreba....

- Kažem sada da su ta dva dodatka lažna, kao što to slijedi iz već rečenog zaključka.

(Dodatak 4) Daje ovaj zakon Krist dao svojim učenicima kako bi ga prvenstveno i djelatno proveli, a ne samo načelno.... **1089**

- Razumijevajući taj dodatak zakonu ljubavi kao da on ukida svako vlasništvo i pravo raspolaganja, kao što to kaže zaključak, takvo shvaćanje smatram za lažno, krivo i krivovjerno i protiv crkvenih odredbi....

(Zaključak 4) Da stvarno odricanje od volje srca i vremenite vlasti, prava raspolaganja ili autoriteta, pokazuje i čini stalež najsavršenijim.... **1090**

- Takav (zaključak) shvaćen općenito, smatram lažnim, krivim i krivovjernim...

- 1091** (Dodatak 1) Da se Krist nije odrekao takvog posjedovanja i prava u vremenitim stvarima, ne slijedi iz Novog Zavjeta, nego radije suprotno ... [*usp. Mt 8,20*].
 (Dodatak 2) Da je taj zakon kao pravilo savršenosti Krist učio i primjerom potvrdio. ...
 - Ta dva dodatka opozivam kao lažna, kriva i krivovjerna i protivna dekretalnoj odredbi gospodina pape Ivana [*XXII*], koja počinje :"*Quia quorundam*".
- 1092** (Dodatak 4) Da odricanje od vremenitih stvari, u skladu s pripremom duše, ne pokazuje niti čini nekakvu savršenost, osim (samo) vrlo nepotpunu i krhku....
 - Opozivam taj članak kao kriv i sablažnjiv.
- 1093** Odgovaram nekom bakalaureatu (studentu) [*koji kaže*] ... da se Krist toga nije odrekao; to sam zanijekao i kazao da Krist nije ništa zadržao za sebe.
 - Te dvije izjave opozivam kao lažne i krivovjerne, jer je Krist držao gozbe radi bolesnika, od sačuvanih darova vjernika ...
- 1094** (Posljednji dodatak) Da se Krist nije više brinuo za vremenito, nego li to čine bogataši za siromašne. ...
 - Sada kažem da se Krist brinuo za vremenito jer se nije odrekao svega...
 Tvrdnje koje su dodane za drugi opoziv (12. travnja 1369.)
- 1095** Da se Krist jednostavno u svojoj smrti odrekao svega.
 - Tu (tvrdnju) smatram za lažnu, krivu i krivovjernu.
- 1096** Da kadje tijelo [*Kristovo*] ostalo u grobu, tamo je ljubav od njega odnijela svako vlasništvo i pravo na raspolaganje.
 - Tu (tvrdnju) opozivam kao lažnu, krivu i krivovjernu.
- 1097** Daje tada opće Gospodinovo prijestolje bilo prazno do tog dana ...
 - (To) opozivam kao lažno i krivo.

GRGUR XI.: 30. prosinca 1370. - 26./27. ožujka 1378.

1101-1103: Pismo inkvizicijskog kardinala nadbiskupima Tarragone i Saragose, 8. kolovoza 1371.

Niže navedena teološka shvaćanja zastupali su, među ostalima, Petar Lombardski (*Sententiae* l.IV, dist. 13), Inocent III. (*De mysterio Missae* III 11) i Bonaventura (*Sententiae*, l.IV, dist.13, a.2,

¹ *1091 Konstitucija "*Quia quorundam mentes*", 10. studenog 1324.: Ivan XXII., *Extravagantes communes*, tit.14, c.5 (Frdb 2,1230-1236).

q. 1), a poslije su ih gotovo potpuno napustili. Kada su ih Petar de Bonageta i Ivan de Latone ponovno počeli zastupati, bili su prijavljeni inkviziciji. Ona je pod Grgurom XI. odlučila daje zabranjeno pod prijetnjom izopćenja javno naučavati te postavke.

Zablude Petra de Bonageta i Ivana de Latone o euharistiji

1. Ako posvećena hostija padne ili bude bačena na smetište, u blato ili na neko **1101** ružno mjesto, ako i ostanu prilike kruha, pod njima prestaje biti tijelo Kristovo a vraća se supstancija kruha.

2. Ako posvećenu hostiju nagrize miš, ili je pojede životinja, ako i ostanu rečene **1102** prilike, pod njima prestaje biti tijelo Kristovo a vraća se supstancija kruha.

3. Ako posvećenu hostiju uzme pravednik ili grješnik, dok se prilike usitnjuju **1103** zubima, Krist odlazi u nebo i ne ulazi u želudac čovjeka.

1110-1116: Bula "Salvator humanigenis" nadbiskupu Rige i njegovim sufraganima, 8. travnja 1374.

Saksonsko ogledalo Eikea von Reggovva, sastavljeno je najprije na latinskom (nakon 1221. izgubljeno je) a zatim je prevedeno na "nisko-njemački" jezik (između srpnja 1224. i 1228.; usp. K.A. Eckhardt, *Lehnrecht* [1956] 127-129, i smatra se za najznačajniju pravnu zbirku njemačkog srednjeg vijeka. Ono je imalo velik utjecaj prije svega u južnoj Njemačkoj ("Švapsko ogledalo"). Budući pak da su neki njegovi principi bili u suprotnosti s kršćanskim učenjem, Ivan Klenkok OESA je tražio od Pape da odbaci 14 članaka. Grgur XI. je tome udovoljio ovom bulom upućenom nadbiskupu Rige i njegovim sufraganskim biskupima u Livlandu i Pruskoj. U istom predmetu obratio se dopisom od 15.10.1374. (MaC 23, 157-162) caru Karlu IV.

Izd.: BullTau 4, 575a-576a / BullCocq 3/II, 360b-361a / MaC 23, 160 (krivo se navodi pod Grgurom IX.).

Mjesta postavki niže su navedena prema K.A. Eckhardt, *Sachsenspiegel*: [sv. 1] *Landrecht*; [sv. 2] *Lehnrecht* (Germanenrechte, N.F., Land- und Lehnrechtsbucher; Göttingen - Berlin - Frankfurt/M. 1955; 1956) [= GR]; i prema istom, *Land- und Lehnrecht* (Fontes iuris Germanici antiqui, novi niz I/I i I/II, po izboru izdano iz MGH; Hannover 1933) [= MGH].

Krivi pravni principi sadržani u "Saksonskom ogledalu"

Apostolskim pismom zapovijedamo svim vjernim kršćanima da se ubuduće ne **1110** služe tim odbačenim spisima ili zakonima.

(Čl. 1) Štogaod čovjek učinio izvan suda, kolikogod to bilo poznato, može se (od toga) osloboditi svojom zakletvom, i protiv takvog ne vrijedi nikakvo svjedočenje¹.

*1110 *Landrecht* 118§ 2 (= ČUO GR 1,83 / = čl.9 MGH 30).

- 1111 (6) Ako netko bude ubijen u pljački ili krađi, pa se rođak ubijenog ponudi za dvoboj, on dvobojem odbacuje svako svjedočenje, te se takav mrtvac tada bez dvo-boja neće moći dovesti¹.
- 1112 (7) Ako na sudu dvojica istovremeno daju proturječne izjave, tada kojigod od njih bude imao više pristaša, taj će dobiti sud .
- 1113 (8) Tkogod bude izazvan na dvoboj prema odredbama ove knjige, taj neće moći odbiti dvoboj, osim ako izazivač nije nižeg roda nego li izazvani .
- 1114 (9) Ako netko izgubi svoje pravo zbog krađe ili pljačke, te ako po drugi put bude optužen zbog krađe ili pljačke, takav se neće moći osloboditi zakletvom, nego će imati izbor ili užareno željezo ili kipuću vodu ili dvoboj. Posljednji dio ovog članka, koji dopušta izbor (između) užarenog željeza itd. je kriv⁴.
- 1115 (12) Nasljednik ne odgovara za krađu ili pljačku onoga kojeg nasljeđuje; to je krivo barem u području savjesti⁵.
- 1116 [Ocjena: *Spisi se osuđuju kao*] lažni, lakoumni, nepravedni i u nečemu kri-vojnerni i shizmatički (odcjepljenički) i upravljani protiv dobrih običaja, te opasni za duše.

1121-1139: Zablude Ivana Wyclifa, osuđenog u pismu "Super periculosus" biskupima Canterburva i Londona, 22. svibnja 1377.

Ivana Wyclifa (i Wiclif, Wiclef) je u veljači 1377. optužio biskup William Courtnav Londonski zbog različitih zabluda u odnosu na crkvene ovlasti. Budući daje rasprava ostala bez rezultata, 19 je njegovih izabranih postavki, izvađeno iz njegovih predavanja (na sveučilištu u Oxfordu) i spisa (prije svega *De civili dominio*) te ođaslano papi koji ih je odbacio kao krive. Wyclif ih je branio u svom spisu nazvanom *Protestatio* odn. *Declarationes* (izd. R.Vaughan, na niže nav.mj. 432-437 / Th. Walsingham, na niže nav.mj. 357-362).

Izd.: MaC 26.565E-566D / HaC 7,1870E-1871C / DuPIA I/II,3ab / R.Vaughan *The life andopi-nions of John de Wycliffe* 1 [London 1831²] 432-437 / Th.Walsingham, *Historia Anglicana*, izd. H.Th.Riley, 1 [London 1863] 357-362.

Mjesta postavki se navode (u tekstu) niže, ukoliko se nalaze u djelu *De civili dominio* (napisano oko 1376), prema izdanju Wyclif-Society: sv.1 = knjiga I, izd. R.L.Poole (London 1885); sv.2 = knji-ga II i sv. 3-4 = knjiga III: izd. J.Losert (London 1990-1904).

*1111 Na nav.mj. I 64 (= čl.44 GR 1,125sl / = čl.45 MGH 56).

*1112 Usp. na nav.mj. 118 § 3; II12 § 8a; III 21 § 1 (= čl. 1055 128 GR 1,83sl 138sl 207sl / =

*1113 Usp. Landrecht 163 § 3 (= čl.43 GR 1,122 / = čl. 45 MGH 54sl).

*1114 Na nav. mj. I 39 (= čl. 25 GR 1,102 / = čl. 23 MGH 41).

*1115 Usp. na nav.mj. 16 § 2; II17 § 1 (= čl. 6 62 GR 1,78 148 i 149, aparat / = čl. 7 66 MGH 25 73).

Zablude Ivana Wyclifa u odnosu na raspolaganje vremenitim stvarima

1. Čitav ljudski rod u svojoj cjelini, osim Krista, nema ovlasti jednostavno narediti da Petar i čitavo njegovo pokoljenje (svi njegovi nasljednici) do vijeka politički vladaju nad svijetom . 1121

2. Bog ne može dati nekom čovjeku, niti njegovim nasljednicima, građansku vlast do vijeka². 1122

3. Nemoguće je pronaći ljudske dokumente o vječnom građanskom nasljedstvu³. 1123

4. Svatko tko se dobrostivo i vjerno nalazi u milosti, nema samo pravo na sve Božje darove, nego ih stvarno ima . 1124

5. Čovjek može naravnom sinu, kao i onom u prenesenom smislu, u Kristovoj školi dati samo upravljanje kako nad vremenitim tako i nad vječnim vlasništvom⁵. 1125

6. Ako Bog postoji, vremeniti gospodari mogu zakonito i po zasluži oduzeti materijalna dobra Crkvi koja čini zlo . 1126

7. Nije na meni da raspavljam je li Crkva u takvom stanju ili ne, (to) trebaju ispitati vremeniti gospodari, i ako se to utvrdi, trebaju raditi povjerljivo i pod kaznom vječne osude oduzeti joj vremenita dobra⁷. 1127

8. Znamo da nije moguće da Kristov zamjenik bilo koga osposobi ili onesposobi (za vlast) samo sa svojim bulama, ili na temelju njih po svojoj volji i po suglasnosti svog kolegija⁸. 1128

9. Nije moguće čovjeka izopćiti iz Crkve ako prije toga i u osnovi on sam sebe ne izopći. 1129

10. Nitko ne može biti izopćen iz Crkve, suspendiran ili kažnjen drugim kaznama kojima se pogoršava njegovo stanje, osim u Božjim pitanjima¹⁰. 1130

¹ *1121 I 35(1,251i9-2i).

² *1122 I 35 (1,252,™).

³ *1123 I 35 (1,252,4,26).

⁴ *1124 I 11(1,1,«,).

⁵ *1125 I 35(1,253,3,2).

⁶ *1126 I 37 (1,267i2.i4); istovremeno i uz tvrdnju 17 (*1137) usp. II 1 (2,14,6 2,13,18); 2 (2,13); 3 (2,23-26); 4 (2,33,19,i); 8 (2,76-80); 10 (2,97-101 112sl); III 2 (3,27sl); 14 (3,259 263); 17 (3,346); 20 (4,404). Usp. i tvrdnju iz Konstanza 16 (*1166).

⁷ *1127 Usp. 137 (1,269i2,7 napomena).

⁸ *1128 I 35 (1,255,4,27); usp 44 (1,410).

⁹ *1129 I 38(1,274,15,i).

¹⁰ *1130 I 38 (1,2767.9).

- 1131 11. Prokletstvo ili izopćenje iz Crkve ne stupaju na snagu bezuvjetno, osim ako su doneseni protiv neprijatelja Kristovog zakona¹.
- 1132 12. Krist nije svojim učenicima u obliku prispodoba dao vlast izopćenja iz Crkve njihovih podložnika, naročito pak ne zbog prijestupa u vremenitim stvarima, nego nasuprot².
- 1133 13. Kristovi učenici nemaju vlast kaznama prisilno zahtijevati vremenite stvari³.
- 1134 14. Temeljem apsolutne Božje moći nije moguće, da ako papa, ili netko drugi, na bilo koji način namjerava sebe razriješiti ili vezati, da on tim samim sebe razrješava ili veže⁴.
- 1135 15. Moramo vjerovati da (Crkva) samo onda veže ili razrješava kad se prilagođava Kristovom zakonu⁵.
- 1136 16. Ovo treba katolički vjerovati: Svaki svećenik pravilno zaređen ima dovoljnu vlast podjeljivanja sakramenata, te dosljedno svakog koji se kaje (može) odriješiti od bilo kojeg grijeha⁶.
- 1137 17. Kraljevima je dozvoljeno oduzeti crkvenim (dužnosnicima) vremenita dobra, ako ih oni redovito zloupotrebljavaju⁷.
- 1138 18. Bilo da su svjetovni gospodari, bilo sveti pape, bilo Glava Crkve, to jest Krist, obdarili Crkvu svjetovnim dobrima ili milošću i izopćili one koji su joj oduzeli vremenita dobra, ipak bi bilo odgovarajuće oduzeti joj vremenita dobra zbog okolnosti sadržane u zločinu⁸.
- 1139 19. Podložnici i laici mogu zakonito ukoriti i optužiti crkvenog dužnosnika, štoviše i rimskog prvosvećenika⁹.

¹ *1131 I 38 (1,275_{22,24}).

² *1132 I38(1,277₂₉-278₂).

³ *1133 I38(1,279_{4,1}). Usp. I40i42(1,309-336).

⁴ *1134 Usp. 138 (1,283₂ napomena).

⁵ *1135 I 38 (1,284_{9,21}). Usp. III 19 (4,389_{29,31}).

⁶ *1136 I38(1,284₂₃-285₂).

⁷ *1137 139 (1,289₃₀-290i). Usp. mjesta navedena uz izjavu 6 (*1126);

⁸ *1138 II4 (2,26₇₋₃₂). Usp. I 39 (1,285-288).

⁹ *1139 119 (2,94_{34,36}); naznačeno 139 (1,291); usp. III 2 (3,28_{23,27}).

URBAN VI.: 8. travnja 1378. - 15 listopada 1389.

BONIFACIJE IX.: 2. studenog 1389. - 1. listopada 1404.

1145-1146: Papinske bule iz godine 1400. i 1403. koje se odnose na ovlasti samostana sv. Osvthe u Essexu na podjeljivanje viših redova.

Postoje dvije bule. Prvom od njih se jednom opatu daje - do tada nepoznata - ovlast podjeljivanja viših redova, pa i svećeništva. Drugom bulom se tri godine kasnije, na inzistiranje londonskog biskupa Roberta Bravbrooka, ta povlastica opoziva. Na temelju tih bula postavlja se pitanje, može li svećenik biti izvanredni djelitelj svećeničkog reda, kao stoje to općenito prihvaćeno za sakrament krizme. Čini se da rimska praksa to potvrđuje (usp. i * 1290 1435). Kod toga treba imati na umu da su dugo vremena postojale rasprave o pitanju sakramentalnosti biskupskog posvećenja. 2 vatikanski sabor uči da se biskupskim posvećenjem podjeljuje punina sakramenta reda (LG 21; *4145); nije razjašnjeno pitanje koje se ovdje postavlja. Treba paziti i na tridentsku osudu na 23. sjednici, kanon 7 (* 1777).

Jedva da se može staviti u sumnju autentičnost bula o kojima se ovdje radi, jer je njihov popis sačuvan u Vatikanskom arhivu, Registrum Latinum 81 fol.264 (* 1145) i na nav.mj. Registrum Latinum 108 fol.132 (* 1146).

Izd.: E.Beck, *Two Bulls of Boniface IX for the Abbot of St. Osyth*, u: EnglHR 26 (1911) 125-127 / PerRMor 12 (1924) 18sl / NvRTh 76 (1954) 364sl. - Reg.: *Calendar of entries in the papal registers relating to Great Britain or Ireland: Papal Letters* 5 (godine 1396-1404), izd. W.H.Bliss - J. A.Twemlow (London 1904) 334 534sl.

Sezanje ovlasti reda u prezbitera

a) Bula "*Sacrae religionis*", 1. veljače 1400.

Dostojanstvo svete vjere pod kojom ljubljena djeca opat i redovnici samostana 1145 apostola Petra i Pavla i svete Osvthe djevice i mučenice u Essexu, reda svetog Augustina, londonske biskupije, iskazuju pobožnu i vjernu službu Svevišnjem, zaslužuju da milostivo udovoljimo njihovim molbama ... koliko to s Bogom možemo. To je razlog da smo mi skloni u tom dijelu (udovoljiti) molbama njegovog opata i redovnika, kako bi isti opat i njegovi nasljednici do vijeka, opati istog samostana za vrijeme svoje službe, mogli slobodno i zakonito podjeljivati sve niže redove kao i redove subđakona, đakona i svećeništva svim i pojedinim kanonicima, sadašnjim i budućim redovnicima istog samostana, i kako bi spomenuti kanonici zaređeni od spomenutih opata, u tako dobivenim redovima mogli slobodno i zakonito službovati, usprkos bilo kakvim protivnim ili u suprotnom smislu izdanim apostolskim uredbama, bile one ukrijepljene bilo kojom potvrdom, to po apostolskom autoritetu ovim pismom podjeljujemo istom opatu i njegovim nasljednicima i njegovim kanonicima.

Odlučujući istim autoritetom podjeljujemo istom opatu i samostanu obilniji dar milosti, ako bi se možda dogodilo da bi kasnije ista Stolica općenito ili pojedinačno

opozvala, ograničila i umanjila milosti i povlastice ili bilo kakva druga odobrenja ili apostolsko pismo o podjeljivanju i primanju tih redova, ili bilo koji drugi sadržaj ili stvar koju je Apostolska Stolica ili sa spomenutim autoritetom dodijelila zauvijek, ili na ograničeno vrijeme, spomenutom opatu i samostanu ili bilo kom drugom u zemljama Engleske ili drugdje, to ovom sadašnjom povlasticom neće nikako biti opozvano, ograničeno niti na bilo koji drugi način umanjeno. Nego ovo sadašnje pismo, ako ono ne bude spomenuto potpuno i izričito od riječi do riječi, ostaje potvrđeno u svoj svojoj snazi u (svim) udjeljenim... uredbama, bez utjecaja bilo kakvih suprotnih odredbi.

b) Bula "*Apostolicae Sedis*", 6. veljače 1403.

1146 Sveopća briga Apostolske stolice povlači, opoziva i poništava sve stoje udijelila ili naredila, kao što ... posebno pak uočava da će biti korisno urediti ono što se tiče stolnih crkvi i prelata koji im predsjedaju. Nedavno smo naime mi na ustrajne molbe, ljubljanim sinovima opatu i redovnicima samostana svete Osihe, reda svetog Augustina, biskupije londonske, istom opatu i (njegovim) nasljednicima, apostolskim autoritetom i posebnom milošću, jednim našim pismom [*1145] mislili da treba udijeliti, kao što je to u spomenutom pismu opširnije sadržano,

[1] kao prvo, da isti opat i njegovi nasljednici, opati spomenutog samostana, koji se mogu privremeno slobodno služiti mitrom, prstenom i svim drugim znakovima biskupstva, u spomenutom samostanu i u prioratima koji su podložni istom samostanu, te u župskim i drugim crkvama koje pripadaju k njima ... premda im nisu punopravno podložne, mogu poslije slavlja mise, večernje ili jutrenje podjeljivati svečani blagoslov, ako za vrijeme takvog blagoslova nije nazočan neki biskup ili izaslanik Svete stolice,

[2] i zatim da opat i spomenuti nasljednici, svim i pojedinim kanonicima, sadašnjim i budućim redovnicima istog samostana mogu slobodno i zakonito podjeljivati sve niže redove, kao i r e d o v e s u b ě a k o n a t a , ě a k o n a t a i svećeništva, bez utjecaja suprotnih (odredbi) pisma našeg predšasnika sretne uspomene pape Aleksandra IV. koje počinje "Abbatibus" i svih drugih apostolskih uredbi.

Budući pak daje nedavno nama upravljena molba od strane našeg časnog brata Roberta, londonskog biskupa, sadržavala daje spomenuti samostan nad kojim isti biskup ima patronat, utemeljen od nekih njegovih predšasnika, te se utvrđuje da Pismo i takve povlastice teško vrijeđaju redovite ovlasti biskupa i londonske Crkve, pa smo od strane istog biskupa ponizno zamoljeni da se udostojimo našom apostolskom dobrotom pobrinuti da on i ista Crkva ne budu oštećeni. Htijući tome ... udovoljiti i skloni tim molbama, ovim dopisom opozivamo, povlačimo i poništavamo Pismo i takve povlastice, te želimo da one budu bez snage i važnosti.

*1146 Bonifacije VIII., *Decretales ("Liber Sextus")*, l.V, tit.7, c.3 (Frdb 2,1084); PoR 18116.

INOCENT VII.: 17. listopada 1404. - 6. studenog 1406.

GRGUR XII.: 30. studenog 1406. - 4. srpnja 1415.

SABOR U KONSTANZU (16. opći)

5. prosinca 1414. - 22. travnja 1418.

Car Sigismund se zajedno s Ivanom XXIII. trudio da okupi opći sabor u Konstanz, (bula saziva: BullTau 4,462-464). Glavna zasluga tog sabora je okončanje raskola triju papa: Grgur XII. je bio sklon da se slobodno odrekne papinstva (4. srpnja 1415.), Ivan XXIII. i Bendikt XIII. su bili svrgnuti (29. svibnja 1415. i 26. lipnja 1417.). Nanjihovo mjesto je 11. studenog 1417. izabran papa Martin V.

Saborski oci su već od početka tvrdili da sabor ima značaj općeg sabora, te su se oslanjali na princip postavljen na 4. i 5. sjednici o vrhovnoj vlasti sabora: Ova sinoda, zakonito okupljena u Duhu Svetom, koja čini opći sabor i koja zastupa vojujuću katoličku Crkvu, ima svoje ovlasti neposredno od Krista; svatko, pripadao on bilo kojem staležu i bilo kojoj časti, pa bila to i papinska, obvezatan je pokoravati joj se u onome što spada na vjeru i na iskorjenjivanje spomenutog raskola..."; MaC 27.585B 590D / COeD³ 408₁₀-i₄ 409_{22,26}).

Martin V. je obvezao vjernike da ovaj sabor trebaju priznati kao opći sabor (* 1247-1248). Sporno je u kojoj je mjeri on potvrdio dekrete sabora. Na posljednjoj sjednici (45.) od 22. travnja 1418. papa je proglasio kao važeće "sve stoje učinjeno na saboru, na saborski način, u odnosu na sadržaj vjere", (MaC 27,1199B / COeD³ 450Si, bilj.4). Osim dekreta spomenutih u buli "*In eminentis apostolicae*" od 1. rujna 1425. (usp. * 1247°), izričito je odobrena i konstitucija "*Freguens generalium conciliorum*" 39. sjednice od 9. listopada 1417. (MaC 27,1159B-E / COeD³ 438-443), kao što to proizlazi iz pisma Eugena IV. "*Adea ex debito*" rimskom caru Friedrichu III., od 5. veljače 1447. (1446. prema kurijском računanj u vremena) (izd. G.Hofmann, *Concilium Florentinum* I/III [Rim 1946] 111sl / A.Mercati, *Raccolta di concordati* I [Rim 1954²] 168sl); ta konstitucija među ostalim utvrđuje i način postupka za okončanje raskola: da o pitanju pravovaljanosti može odlučivati samo autoritet općeg sabora, te ako među papama nastane raskol, svaki od njih se mora podvrgnuti saboru.

1151-1195: 8. sjednica, 4. svibnja 1415.: Dekret pape Martina V.
potvrđen 22. veljače 1418.

Postavke Ivana Wyclifa koje su osuđene na 8. sjednici sabora u Konstanz, i ponovljene u buli "*Inter cunctas*" od 22. veljače 1418., bile su djelomice već odbačene na dvije londonske sinode (MaC 26.695E-697B; 817A-819A). Londonska sinoda iz god. 1382. ("Sinoda potresa") osudila je 24 postavke, koje se gotovo doslovce poklapaju s postavkama iz Konstanza 1-24; nadalje je londonska sinoda 1396. osporila 18 daljnjih postavki iz *Triologusa* (napisan 1383.). Jedna rimska sinoda održana potkraj 1412. godine odbacila je spise Ivana Wyclifa, poimence *Dialogus* i *Trialogus*, nakon što je u tu svrhu bilo određeno ispitivanje (BullTau 4,661sl/MaC 27,505-508; usp. 1217-1220/HaC 8,203sl; usp. 920-923). Spominje se i kratka ocjena i iscrpna osuda 45 Wyclifovih članaka od strane teologa sabora u Konstanzu (izd. H. von der Hardt, na dolje nav.mj. 3,168-211 212-335).

Izd.: MaC 27,632C-634B [=Tekstzasjedanja]; 1207E-1209B [= tekst bule] / HaC 8.299E-301C; 909E-911D / H. von der Hardt, *Magnum eocumenicum Constantiense Concilium* 4 (Frankfurt /M.-Leipzig 1699) 153-155 1523-1525/BullTau 4,669b-671a/BullLux 1,290b-291a/DuP!A 1/JJ49a-50b/COeD³ 411-413.

Osuđene postavke samo rijetko točno ponavljaju Wyclifove riječi. U pravilu one u grubo donose smisao, koji (riječi) imaju kod Wyclifa. Njihovi izvori navode se u daljnjem tekstu prema radnom izdanju Wyclif-Society:

De civili dominio, napisano oko 1376.; usp. *1121E;
Dialogus sive Speculum ecclesiae militantis (1379): izd. A.W.Pollard (London 1886);
De eucharistia tractatus maior (1379): izd. J.Loserth (London 1892);
Tractatus de potestate papae (1379): izd. J.Loserth (London 1907);
De ordine christiano (oko 1380.), u: *Opera minora*, izd. J.Loserth (London 1913);
Tractatus de blasphemia (1381): izd. M.H.Dziewicki (London 1893);
De mendaciis Fratrum (1382), u: John Wiclifs Polemical Works in Latin, izd. R.Buddensieg, sv.2 (London 1883);
Trialogus, cum Supplemento Trialogi (1383): izd. G.Lechler (Oxford 1869).

Zablude Ivana Wyclifa

- 1151 **1. Materijalna supstancija kruha a slično i materijalna supstancija vina, ostaju u oltarskom sakramentu¹.**
- 1152 **2. U tom sakramentu prilike kruha ne ostaju bez subjekta.**
- 1153 **3. U tom sakramentu Krist se ne nalazi identično i stvarno u svojoj tj elesnoj prisutnosti².**
- 1154 **4. Ako je biskup ili svećenik u smrtnom grijehu, ne zaređuje, ne posvećuje, ne slavi, ne krsti³.**
- 1155 **5 Nije utemeljeno na Evanđelju daje Krist uspostavio misu.**
- 1156 **6. Bog se mora pokoravati đavlu⁴.**
- 1157 **7. Za čovjeka zaista skrušena, svaka bi vanjska ispovijed za njega bila ili suvišna ili beskorisna⁵.**
- 1158 **8. Papa koji je po (Božjem) predznanju (odbačen) i zao, pa dosljedno ud đavla, nema vlasti nad vjernicima koju bi mu netko dao, osim možda car⁶.**

¹ *1151 Vrlo mnoga mjesta koja su od važnosti i za postavku 2 (*1152) (ukoliko se nije čelo ovlast svećenika za pretvorbu biti) i za postavku 5 (*1155) nalaze se u *De eucharistia*, prije svega pogl. 2-5 9; *Trialogus* IV 2-6 27 36.

² *1153 *Trialogus* IV 7 (Le. 266); usp. na nav. mj. pogl.8 (Le. 269sl); usp. *De eucharistia*, pogl. 2 4 7 9 (Los. 53; 100 112; 190-192 227sl; 291-293).

³ *1154 To je izvedeno iz teorije postavke 15 (usp. mjesta navedena uz *1165), prema kojoj je pravo na posjedovanje tako podređeno milosti, da grješnom čovjeku ne pripada pravo posjedovanja nego samo pravo korištenja stvari.

⁴ *1156 Ta je postavka u tom obliku za Wyclifa potpuno strana; to je ironični zaključak: nedostojni papa je prema Wyclifu đavao i antikrist; ako Bog, temeljem Mt 16,19, proglašava važećim što papa razrješava ili veže, onda bi se on pokoravao đavlu.

⁵ *1157 Nagovješteno u: *De potestate papae*, pogl. 11 (Los. 314).

⁶ *1158 Nagovješteno u: *Trialogus* IV 32 (Le. 358sl).

9. Poslije Urbana VI. nitko ne smije biti prihvaćen za papu, nego treba živjeti na način grka, po vlastitim zakonima¹. 1159
10. Protiv Svetog Pisma je da crkveni ljudi imaju vlasništvo². 1160
11. Niti jedan prelat ne smije nikoga izopćiti (iz Crkve), ako prije toga ne zna da gaje Bog izopćio; a tko bi tako izopćivao bio bi time krivovjernik i izopćen³. 1161
12. Prelat koji bi izopćio (iz Crkve) klerika koji je prizvao na kralja ili na sabor kraljevstva, tim samim je izdajnik kralja i kraljevstva⁴. 1162
13. Oni koji zbog izopćenja ljudi (iz Crkve) propuste propovijedati ili slušati Božju riječ, izopćeni su, i na Božjem sudu smatrat će se za izdajnike Krista⁵. 1163
14. Đakon ili svećenik smiju propovijedati Božju riječ i bez ovlasti Apostolske Stolice ili katoličkog biskupa⁶. 1164
15. Nitko nije svjetovni poglavar, nitko nije prelat, nitko nije biskup, dok je u smrtnom grijehu⁷. 1165
16. Vremeniti gospodari mogu svojom odlukom Crkvi oduzeti vremenita dobra, ako ih posjeduju trajni grješnici, to jest trajni, a ne samo sadašnji grješnici⁸. 1166
17. Pučani mogu prema vlastitoj volji ukoriti poglavare koji pogriješe⁹. 1167
18. Desetina je čista milostinja, pa je župljani mogu dokinuti prema vlastitoj volji, zbog grijeha svojih prelata¹. 1168
19. Posebne molitve prikazane za neku osobu od prelata ili redovnika, ne koriste joj više od općih (molitava), ako je sve ostalo jednako¹¹. 1169
20. Tko redovnicima daje milostinju, izopćenje (iz Crkve) samim (tim) činom¹². 1170

*1159 *Supplementum Trialogi*, pogl. 8 (Le. 446).

*1160 Usp. *Dialogus*, pogl. 3-7 (fol. 5-14); usp. *Trialogus* IV 15 17 (Le. 298sl; 303sl).

*1161 Slijedi iz *De civili dominio* 138 (fol. 1,274-285).

*1162 Usp. *De blasphemia*, pogl. 7 (Dzw. 109-110).

*1163 Usp. *De civili dominio* 138 (fol. 1,275).

*1164 Usp. *De mendaciis Fratrum* Q3uddensieg 4056-7).

*1165 V. postavka 4 (*1154); usp. *De civili dominio* I 3 (fol. 1,16-25); II 10 12 16 (Los. 2,105^{32,34}; 139io,i; 210-213 217); III 2 (Los. 3,25^{12,33}).

*1166 *Trialogus* IV 37 (Le. 377); usp. *De potestate papae*, pogl. 8 (Los. 181³⁰) i mjesta

*1167 *Trialogus* IV 37 (Le. 377); usp. *De civili dominio* 112 (Los. 2,11).

*1168 Usp. *De civili dominio* I 37 (fol. 1,265-274); III 22 (Los. 4,454sl); *Supplementum Trialogi*, pogl. 3 (Le. 420).

*1169 Usp. *De civili dominio* HI 22 (Los. 4,478i⁵⁻²⁰); *Dialogus*, pogl. 22 23 (Poli. 44; 46sl);

*1170 V. postavku 34 (*1184).

- 1171 21. Tko uđe u bilo koji privatni red, kako onaj koji ima posjed tako i u prosjački, postaje neprikladniji i nesposobniji za obdržavanje Božjih zapovijedi¹.
- 1172 22. Svci ustanovljujući privatne redove, griješili su ustanovljujući (ih)².
- 1173 23. Redovnici koji žive u privatnim redovima ne spadaju u kršćansku religiju³.
- 1174 24. Redovnici trebaju zaslužiti za život radom svojih ruku a ne prosjačenjem⁴. - [U oba teksta tu se dodaje ocjena:] Prvi dio je sablažnjiv i preuzetan, ukoliko se govori tako općenito i bez razlikovanja; a drugi je pogrešan, ukoliko tvrdi da braća ne smiju prositi.
- 1175 25. Svi su simonisti koji se obvezuju da će moliti za one koji im daju vremenita dobra⁵.
- 1176 26. Molitva onoga koji je po (Božjem) predznanju (odbačen) ne vrijedi ništa⁶.
- 1177 27. Sve se događa po apsolutnoj nuždi⁷.
- 1178 28. Potvrđivanje mladih, ređenje klerika, posvećivanje mjesta, pridržano je papi i biskupima radi pohlepe za vremenitim dobitkom i čašću⁸.
- 1179 29. Sveučilišta, studiji, kolegiji, stupnjevi, kao i učiteljstvo u njima, uvedeni su iz čistog poganstva; (oni) toliko koriste Crkvi koliko i đavao⁹.
- 1180 30. Ne treba se bojati izopćenja od pape ili nekog prelata, jer je to Antikristova kazna¹⁰.
- 1181 31. Griješe oni koji osnivaju samostane, a oni koji ulaze u njih su đavolski ljudi¹¹.
- 1182 32. Obogaćivati klerje protiv Kristovih propisa¹².

¹ *1171 Usp. *De civili dominio* III 2 (Los. 3,15^{23,25} 1617.19); v. i postavku 35 (*1185).

² *1172 Usp. *Triologus* IV 35 (Le. 361sl); *De blasphemia*, pogl. 15 (Dzw. 229i₉-i).

³ *1173 Usp. *Triologus* IV 33 (Le. 362sl);

⁴ *1174 Usp. *Triologus* IV 28 29 (Le. 341-344; 348).

⁵ *1175 Usp. *Triologus* IV 30 (Le. 349sl); *Dialogus*, pogl. 22 OMI. 43-45; 41₃i).

⁶ *1176 Usp. *Dialogus*, pogl. 22 23 OMI. 45₉-n; 47₆.); *Triologus* IV 30 (Le. 350).

⁷ *1177 *Triologus* III 8 (Le. 154); usp. pogl. 12 13 (Le. 286; 289sl). usp. *Dialogus*, pogl. 23 (Poli. 466si) i - i *De blasphemia*, pogl. 11 (Dzw. 166, bilj.).

* *1178 *Dialogus*, pogl. 24 (Poli. 50_{19,23}); uodnosuna potvrdu usp. i *Triologus* IV 14 (Le. 294sl).

* *1179 *Dialogus*, pogl. 26 (Poli. 53_{25,26}).

¹⁰ *1180 Usp. *Dialogus*, pogl. 27 (Poli. 56is.n); *De potestate papae*, pogl. 10 12 (Los. 239sl; 355).

¹¹ *1181 Usp. *Dialogus*, pogl. 28 (Poli. 59_{17,26}); *Supplementum Triologi*, pogl. 7 (Le. 439sl); *De civili dominio* IH 22 (Los. 4,473sl).

¹² *1182 Usp. *Triologus* III 17 (Le. 186sl); *Supplementum Triologi*, pogl. 2 (Le. 42sY); *Dialogus*, pogl. 29 36 (Poli. 62₂₀i; 84₁₂ 85₂i).

33. Papa Silvestar i car Konstantin pogriješili su darivajući Crkvu¹. 1183
34. Svi iz prosjačkih redova su krivovjernici, a oni koji im daju milostinju izopćeni su (iz Crkve)². 1184
35. Oni koji ulaze u vjersku zajednicu ili neki red, tim samim postaju nesposobni za obdržavanje Božjih zapovijedi [usp. *1171], Xt dosljedno i za ulazak u kraljevstvo nebesko, osim ako su od njih otpali³. 1185
36. Papa sa svim svojim klericima koji imaju posjed su heretici zbog toga što imaju posjed, a svi svjetovni poglavari i ostali laici jer se s njima slažu⁴. 1186
37. Rimska crkva je sotonina sinagoga [usp. Otkr 2,9], a papa nije najbliži neposredni zamjenik Krista i apostola⁵. 1187
38. Dekretalna pisma su lažna i zavode Kristove vjernike, a klerici koji ih proučavaju su glupi⁶. 1188
39. Car i svjetovni poglavari su zavedeni od đavla kako bi darivali Crkvu vremenitim dobrima⁷. 1189
40. Izbor pape od kardinala uveden je od đavla⁸. 1190
41. Nije potrebno za spasenje vjerovati daje Rimska crkva prva među svim Crkvama. - [Ocjena:] Pogrešno je, ako se pod Rimskom crkvom podrazumijeva sveopća Crkva ili opći sabor, ili ukoliko niječe prvenstvo vrhovnog svećenika nad drugim partikularnim Crkvama. 1191
42. Glupo je vjerovati oprostima pape i biskupa⁹. 1192
43. Nedozvoljene su zakletve koje se polažu za učvršćivanje ljudskih ugovora i građanskih poslova¹⁰. 1193

¹ *1183 Usp. *Triologus* HI 20; IV 17 18 (Le. 196; 306; 310); *Supplementum Triologi*, pogl. 1 2 (Le. 407sl; 413); *Dialogus*, pogl. 4 30 fPoll. 7₂₂-8₃; 64_{n.2}i); *De civili dominio* III 21 22 (Los. 4,445; 473i₄.n).

² *1184 Usp. *Triologus* IV 34 fLe. 365); osim toga posvuda u njegovim polemičkim spisima protiv "sekti".

³ M185 Usp. *Triologus* IV 39 (Le. 385sl); nagoviješteno u: *Dialogus*, pogl. 26 fPoll. 55).

⁴ *1186 Usp. *Triologus* IV 18 (Le. 307-311); *Dialogus*, pogl. 3 4 7 17 35 fPoll. 6sl; 8₁₂.i₃; 14₃.i₈; 34n-i₉; 82sl); *De civili dominio* III 14 23 (Los. 3,261; 4,498).

⁵ *1187 Usp. *Triologus* KI 17 (Le. 186); IV22 (Le.325); D/a/ogMj, pogl. 4 20 0^ol.8₁₅.i; 41₁₂); *De potestate papae*, pogl. 8 O^os. 1653₃i); *De ordine christiano*, pogl. 3 (Los. 133₂s).

⁶ *1188 Usp. *Triologus* IV 6 (Le. 262sl); *Dialogus*, pogl. 7 13 OMI. 14_{17.2}i; 26₆).

⁷ M189 *Triologus* IV 18 (Le. 310); *De potestate papae*, pogl. 12 O^os. 317) i drugdje; v. i postavke 32 i 33 (*1182sl).

* *1190 Usp. *Supplementum Triologi*, pogl. 4 9 (Le. 426; 450sl); *Dialogus*, pogl. 11 OMI. 22_{15.23}).

⁸ *1192 Usp. *Triologus* IV 32 (Le. 359); *Dialogus*, pogl. 13 OMI. 25i₃.i₆).

¹⁰ *1193 Usp. *Dialogus*, pogl. 13 OMI. 26_{n.13}).

1194 44. Augustin, Benedikt i Bernard bit će osuđeni ako se ne pokaju zbog toga što su imali posjede i što su ustanovljivali redove i u njih stupali; i tako su svi krivovjernici od pape sve do posljednjeg redovnika¹.

1195 45. Svi redovi bez iznimke uvedeni su od đavla².

[O c j e n a, za svih 45 članaka dana je općenito: v. *1251; usp. i *1225]

1198-1200:13. sjednica, 15. lipnja 1415.: Dekret "*Cum in nonnullis*", potvrđen 1. rujna 1425. od pape Martina V.

Taj dekret je ponovljen u konstitucijama "*In eminentis*" od 1. rujna 1425. (BarAE, za godinu 1425. br. 18/ Theiner 28,27) i "*Apostolicae sedis praecellens*" od 25. siječnja 1426. (BullTau 4,726sl).

Izd.: MaC 27.727C-728A / HaC 8,381B-E / v.d. Hardt, na *1151° nav. mj., 4,333sl / COeD³ 418,7-419,22.

Dekret o pričesti samo pod prilikom kruha

1198 Kako su se u nekim dijelovima svijeta neki lakomisleno usudili tvrditi da kršćanski narod mora primati sakrament svete euharistije pod obje prilike, kruha i vina, a ne samo pod prilikom kruha, te da se ljudi laici posvuda pričešćuju i pod prilikom vina, pa i poslije večere, ili inače ne natašte, što tvrdoglavo tvrde protiv razumski prihvaćenog hvalevrijednog običaja Crkve, koji oni osuđujući pokušavaju odbaciti kao svetogrdan:

odatle dolazi da ovaj sabor izjavljuje, odlučuje i definira: premda je Krist poslije Večere ustanovio i svojim učenicima podijelio taj časni sakrament pod obje prilike, kruha i vina, ipak je uza sve to, autoritet svetih kanona te hvalevrijedan i prokušan običaj Crkve zastupao i zastupa, da se taj sakrament ne mora slaviti poslije večere, niti primati od vjernika koji nisu natašte, osim u slučaju bolesti ili druge potrebe, što je dozvoljeno ili dopušteno po pravu ili od Crkve.

1199 I kao stoje taj običaj razumno uveden kako bi se izbjegle neke opasnosti i sablazni, tako se on mogao zbog sličnih ili većih razloga uvesti i razumno obdržavati; premda su vjernici u prvoj Crkvi taj sakrament primali pod obje prilike, ipak su kasnije taj sakrament posvetitelji primali pod obje prilike a laici samo pod prilikom kruha; treba naime najčvršće vjerovati i nikako sumnjati, da se potpuno Kristovo tijelo i krv uistinu nalaze pod prilikama i kruha i vina. Dakle, budući da su Crkva i sveti oci taj običaj razumno uveli i dugo vremena obdržavali, treba ga smatrati za zakon koji se ne smije odbacivati niti po želji mijenjati bez autoriteta Crkve.

*1194 Usp. *Dialogus*, pogl. 15 32 (Poli. 31₈₋₉; 76₄); *Supplementum Trialogi*, pogl. 1 (Le. 409); *De potestate papae*, pogl. 10 (Los. 240); *De blasphemia*, pogl. 15 (Dzw. 229₂₉).

*1195 Usp. *Dialogus*, pogl. 21 (Poli. 42₈); *Trialogus* IV 32 34 (Le. 360; 366sl); *Supplementum Trialogi*, pogl. 7 (Le. 440).

Zbog toga t\rdnju daje obdržavanje tog običaja ili zakona svetogrдно ili nedoz- 1200
voljeno treba smatrati pogrešnom, a one koji tvrdokorno tvrde suprotno ranije reče-
nom, treba smatrati za krivovjernike...

**1201 - 1230: 15. sjednica, 6. srpnja 1415.: Dekret koji je 22. veljače 1418.
potvrdio papa Martin V.**

Jan Hus je uvelike kao svoja prihvatio shvaćanja Ivana Wyclifa, te ga je branio (usp. * 1225). Ve-
ćina postavki ima veliku sličnost s Wyclifovim izjavama: za postavku 7 usp. *De ordine christiano*,
pogl.2 (v. * 1151°; Loserth 132); usp. na nav.mj. uz postavku 28-29, pogl.3 na kraju (Los. 135); po-
stavka 2 dolazi doslovce iz *De fide catholica*, pogl.5 (u: John Wyclif, *Opera minora*, izd. J.Loserth
[London 1913] 114₃]. 3₃); postavke 3 5 6 21 su jednake s nav. mj. pogl.5 (Los. 111-114); za postavku
11 usp. na nav. mj., pogl.6 (Los. 118sl). Naprotiv Hus nije nikada zastupao Wyclifove zablude o eu-
haristiji, što mu je do nedavno stavljano na teret.

Saboruje predloženo 26 postavki iz knjige Jana HusaZ)e *Ecclesia* (napisane god. 1413.), a 7 iz
njegove knjige protiv Stefana Palecza, a 6 postavki iz njegove knjige protiv Stanislava Znojma (Zna-
im); zatim je njihov broj smanjen, tako da su u saborske dokumente i u bulu "*Inter cunctas*" (22. velja-
če 1418.) -djelomice doslovce-ušli čl. 1-19 iz *De Ecclesia*, čl. 20-25 i 30 iz spisa protiv Palecza, i čl.
26-29 iz spisa protiv Stanislava Znojma. Tekstovi čitani u međuzavisnosti često omogućuju pozitivno
tumačenje. Hus je bio spaljen još istog dana u kojem se održavala sjednica.

Niže je naveden tekst sjednice. Tekst bule se od tog teksta razlikuje samo nebitno.

Izd.: MaC 27.754A-755D [= *sjednica*]; 1209C-1211A [= *bula*] / HaC 8.410C-412C; 911D-913D
/ COeD³ 429-431 / v.d. Hadrt, uz * 1151 Ena nav. mj. 4,407-412; 4,1525-1527. Usp. i malo izmjenjene
članke koje je za opoziv predložio Jeronim Praški na 19. sjednici od 23. rujna 1415. (v.d. Hardt, na
nav. mj. 4,509-514).

Zablude Jana Husa

1. Jedina je sveta opća Crkva, tj. sveukupnost predodređenih. A dalje slijedi: 1201
Samo je jedna opća Crkva sveta, kao stoje i samo jedan broj svih predodređenih¹.

2. Pavao nikada nije bio ud đavla, premda je činio neka djela slična djelima 1202
Crkve zlih².

3. Oni za koje (Bog) po predznanju zna (da su odbačeni) nisu dijelovi Crkve, jer 1203
se niti jedan njezin dio konačno neće otkinuti od nje, jer y'ubav predznanja, koja ju
(Crkvu) povezuje, ne otkida [usp. *1 Kor 13,8*]³.

4. Dvije naravi, boštvo i čovječstvo su jedan Krist⁴. 1204

¹ *1201 *De ecclesia*, pogl. 1 C (S. Harrison Thompson, *Magistri Johannis Hus Tractatus de
Ecclesia* [Cambridge 1956] 3); usp. na nav. mj. pogl 2 A i D (Thompson 8 10) i češće.

² *1202 Na nav. mj. pogl. 3 H /Thompson 18); usp. pogl. 4 H (Th. 27sl).

³ *1203 Na nav. mj. pogl. 3 F /Th. 15); usp. i pogl. 4 D (Th. 23). Hus razlikuje predznane u Crkvi i
predznane izvan Crkve; prvo predznanje dopušta, drugo odbacuje.

⁴ *1204 Na nav. mj. pogl 4 B (Th. 21): to je okrnjeni članak kod kojeg nije više jasno što se
zapravo odbacuje; naime iza riječi "... sujedan Krist" treba dodati: "koji je jedina glava

- 1205 5. Premda je onaj za koga (Bog) po predznanju zna (daje odbačen) katkada u milosti prema sadašnjoj pravednosti, ipak (on) nikada nije član Svete crkve; a predodređen uvijek ostaje u dom Crkve, premda katkada ispada iz dolazeće milosti, ali ne i iz milosti predodređen] a¹.
- 1206 6. Uzimajući Crkvu kao sveukupnost predodređenih, bili prema sadašnjoj pravednosti u milosti ili ne bili, i u tom smislu se Crkva nalazi u članku vjere².
- 1207 7. Petar nije, niti je bio, glava svete Katoličke crkve³.
- 1208 8. Svećenici koji na bilo koji način žive grješno, oskvrnjuju ovlasti svećeništva, kao što sinovi nevjernici misle nevjernički o sedam sakramenata Crkve, o ključevima, službama, presudama, propisima, obredima i svetim crkvenim stvarima, o štovanju relikvija, oprostima i redovima⁴.
- 1209 9. Papinska čast izrasla je iz careve, a prednost i uspostava papinstva proizašla je iz careve vlasti⁵.
- 1210 10. Nitko bez objave ne može razumno tvrditi, o sebi ili o drugome, daje glava partikularne Crkve, niti je rimski prvosvećenik glava Rimske crkve⁶.
- 1211 11. Ne treba vjerovati daje onaj koji je rimski prvosvećenik, glava bilo koje partikularne Svete crkve, ako ga Bog nije (za to) predodredio⁷.
- 1212 12. Nitko nije zamjenik Krista ili Petra, ako ih ne nasljeđuje u životu; jer niti jedno drugo nasljeđivanje nije više vlastito, niti se na drugi način prima od Boga upravljачka vlast; jer za tu se službu namjesništva traži, sukladnost ponašanja i autoritet ustanovitelj a .
- 1213 13. Papa nije pravi i očiti nasljednik prvaka apostola Petra, ako živi životom suprotnim Petrovu; a ako je pohlepan onda je nasljednik Jude Iškariotskog. I na isti način, kardinali nisu pravi i očiti nasljednici zbora drugih Kristovih apostola, ako ne

svoje zaručnice sveopće Crkve, koja je sveukupnost predodređenih". Hus uobičajeni pojam "sveopća Crkva" kojoj je glava papa, zamjenjuje drugim pojmom koji obuhvaća kako slavnu Crkvu tako i "spavajuću" (= na mjestu gdje se ispašta za grijeh); tako je samo Krist glava sveopće Crkve, i to vanjska (glava) kao Bog, i unutarnja kao čovjek; papa je praktički isključen.

¹ *1205 Na nav. mj., pogl. 4 H (Th. 28) (uz 1. dio postavke); za ostalo usp. pogl. 4 D H; pogl. 5 D (Th. 23 27 34).

² *1206 Na nav. mj., pogl. 7 C (Th. 45); usp. pogl. 5 F G (Th. 35-37).

³ *1207 Na nav. mj., pogl. 9 G (Th. 65); usp. pogl. 7 G; 9 B (Th. 51 si; 58).

⁴ *1208 Na nav. mj., pogl. 11 D (Th. 93).

⁵ *1209 Na nav. mj., pogl. 15 E (Th. 122); usp. pogl. 13 C; 15 D (Th. 104 122).

⁶ *1210 Na nav. mj., pogl. 13 G (Th. 107).

⁷ *1211 Na nav. mj., pogl. 13 G (Th. 107); usp. pogl. 13 H (Th. 108).

¹ *1212 Na nav. mj., pogl. 14 C (Th. 112).

žive na način apostola, obdržavajući zapovijedi i savjete Gospodina našega Isusa Krista¹.

14. Učitelji koji tvrde, da onoga koga treba popraviti crkvenom kaznom, a on se ne želi popraviti, treba predati svjetovnom sudu, sigurno u tome slijede velike svećenike, pismoznance i farizeje, koji su Krista, kad im se nije htio pokoravati u svemu, predali svjetovnoj vlasti govoreći: "Nama nije dopušteno nikoga ubiti" [Iv 18,31]; a takvi su ubojice gori od Pilata².

15. Crkvena poslušnost je poslušnost izmišljena od svećenika Crkve, mimo izričitog autoriteta Pisma³.

16. Neposredna podjela ljudskih djela je da su ona ili kreposna ili zla; ako je čovjek zao i nešto radi, onda radi zlo; a ako je krepostan, što god radio radi kreposno; kao što zloća, koja se zove zločin ili smrtni grijeh, potpuno kvari djelo zlog čovjeka, tako i krepost oživljava sva djela kreposnog čovjeka .

17. Kristovi svećenici koji žive po njegovom zakonu, koji poznaju Pismo i imaju sklonost za izgrađivanje naroda, moraju propovijedati bez obzira na prijetnju navodnog izopćenja. I dalje: Ako papa ili drugi prelat tako raspoloženom svećenika zabrane propovijedati, podložnik se ne mora pokoravati⁵.

18. Svatko po zapovijedi prima službu propovijedanja tko stupa u svećeništvo; tu zapovijed treba izvršiti bez obzira na prijetnju navodnog izopćenja⁶.

19. Preko crkvenih kazni izopćenja, suzpenzije i interdikta, kler za svoje uzvišavanje podlaže laički narod, umnožava pohlepu, štiti zloću i priprema put Antikristu. Jasan je pak znak da takve kazne dolaze od Antikrista, koje oni u svojim postupcima zovu munjama; njima kler prvenstveno ide protiv onih koji razgolićuju Antikristovu zloću, a koju kler ponajviše prisvaja za sebe⁷.

20. Ako je papa zao, posebno ako (Bog) za njega po predznanju zna (da je izgubljen), tada je kao apostol Juda đavao, lopov, sin propasti, a nije glava Svete vojujuće crkve, jer nije niti njezin ud⁸.

*1213 Na nav. mj., pogl. 14 G (Th. 115).

*1214 Na nav. mj., pogl. 16 H (Th. 139).

*1216 Na nav. mj., pogl. 19 D (Th. 176).

*1215 Na nav. mj., pogl. 17 H (Th. 156); usp. pogl. 16 B-G (Th. 132-138).

*1217 Na nav. mj., pogl. 20 H (Th. 190sl); usp. pogl. 18 K L (Th. 164-166).

*1218 Na nav. mj., pogl. 20 H (Th. 191).

*1219 Na nav. mj., pogl. 23 G (Th. 225); usp. pogl. 22-23 (Th. 209-237).

*1220 *Responsio ad scripta magistri Stephani Palecz* (u: *Johannis Hus et Hieronymi Pragensis Confessorum Christi Historia et Monumenta* [Niirnberg 1558; u sljedećem skraćeno: Nbg.] 1, Fol. 225v si).

- 1221 21. Milost predodređenja je veza kojom se tijelo Crkve i bilo koji njegov ud, nerazrješivo vežu s glavom, Kristom¹.
- 1222 22. Zao papa ili prelat i za koga (Bog) po predznanju zna (daje izgubljen) samo je u krivom značenju riječi pastir, a u stvari on je lopov i razbojnik².
- 1223 23. Papa se ne smije nazivati 'najsvetiji', pa ni s obzirom na službu; inače bi se i kralj, prema (svojoj) službi, trebao nazivati najsvetiji, pa i mučitelji i glasnici bi se zvali sveti, štoviše i đavao bi se trebao zvati svet, jer je Božji sluga³.
- 1224 24. Ako papa živi suprotno Kristu, pa ako je i izabran pravilnim i zakonitim izborom u skladu s objavljenim ljudskim ustanovama, ipak bi uzašao (na papinsko prijestolje) od drugud a ne po Kristu, premda je ušao po izboru koji je prvenstveno učinio Bog; naime, i Juda Iškariotski je ubiskupstvo izabran pravilno i zakonito od Boga Isusa Krista, pa ipak je drugim putem (a ne po Kristu) ušao u ovčinjak ovaca⁴.
- 1225 25. Osuda 25 članaka Ivana Wyclifa, koju su sastavili profesori, nerazumna je i nepravedna i loše učinjena; izmišljen je i razlog koji su naveli, naime zbog toga jer 'niti jedan od njih nije katolički, nego je svaki od njih ili krivovjeran, ili kriv, ili sablažnjiv'⁵.
- 1226 26. Nije neka osoba tim samim zakonito izabrana jer su izbornici, ili veći dio njih, živim glasom, prema ljudskim običajima, bili za neku osobu; niti je netko tim samim pravi i očiti nasljednik ili zamjenik apostola Petra, ili drugog apostola u crkvenoj službi; dakle, izabrali izbornici dobro ili loše, trebamo vjerovati djelima izabranog; naime tim samim, što netko obilnije zaslužno radi za napredak Crkve, on ima za to od Boga veće ovlasti⁶.
- 1227 27. Nije iskra prividnosti, da treba postojati jedna glava koja vodi Crkvu u duhovnim stvarima, a ona mora biti u vezi sa samom vojujućom Crkvom i nju održavati⁷.
- 1228 28. Krist bi bez takvih čudovišnih glava bolje vodio svoju Crkvu preko svojih pravih učenika raspršenih po čitavoj zemlji⁸.

¹ *1221 Na nav. mj. (Nbg. 1, fol. 257r).

² *1222 Na nav. mj. (Nbg. 1, fol. 258r).

³ *1223 Na nav. mj. (Nbg. 1, fol. 258v).

⁴ *1224 Na nav. mj. (Nbg. 1, fol. 259r); usp. *De ecclesia*, pogl. 5 F G; 14 G (Th. 35-37 115).

⁵ *1225 *Responsio ad scripta Stephani Palecz* (Nbg. 1, fol. 260r); usp. *De ecclesia*, pogl. 23 [slovo] 0 (Th. 236); *Defensio aurordam articulorum Iohannis Wicleff* (napisana god. 1412.) Nbg. 1, fol. 111r-117r; *Responsio ad scripta Stanislai de Znojma* (Nbg. 1, fol. 265v); ali time Hus izričito brani samo Wyclifove postavke iz Konstanza 4 1 3 1 5 1 6 1 8 3 2 33.

⁶ *1226 *Responsio ad scripta Stanislai de Znojma*, pogl. 2 (Nbg. 1, fol. 271rv).

⁷ M227 Na nav. mj, pogl. 5 (Nbg. 1, fol. 277r).

⁸ *1228 Na nav. mj, pogl. 5 (Nbg. 1, fol. 277v); usp. *De ecclesia*, pogl. 15 A (Thomson 119).

29. Apostoli i vjerni Gospodnji svećenici marljivo su vodili Crkvu u onome što 1229 je potrebno za spasenje, prije nego lije uvedena papinska služba; tako bi i radili sve do sudnjeg dana, da nema pape, što je vrlo moguće¹.

30. Nema svjetovnog gospodara, nema prelata, nema biskupa, dok je u smrtnom 1230 grijehu[«5p. *1165².

1235: 15. sjednica, 6. srpnja 1415.: Dekret "*Quilibet tyrannus*"

Na poticaj burgundskog vojvode Ivana 23. studenog 1407. ubijen je vojvoda Ljudevit Orleanski. Jean Petit, profesor na sveučilištu u Parizu, 8. ožujka 1408. godine svečano je branio taj zločin kao zakonito ubojstvo tiranina. Kadje nakon smrti Jeana Petita 1413. godine na vlast došla Orleanska stranaka, pariška je sinoda osudila 9 teza iz Petitovog djela *lustificatio ducis Burgundiae*. Budući da su Petitovi pristaše prizvali na Rim, predmet je došao pred sabor u Konstanzu (MaC 28,757-760: tekst teza). Sabor je poništio pariške odluke te je donio ublaženi zaključak. Nedostaje izričita potvrda od strane Martina V. Ipak osuda ubojstva tiranina nalazi se u konstituciji "*Cura dominici gregis*" Pavla V. od 24. siječnja 1615. (BullTau 12,296).

lzd: MaC 27.765E-766A / COeD³ 432_{8,19} / v.d. Hardt, »1151° nav. mj. 4,439sl.

Kriva postavka o ubojstvu tiranina

"Dozvoljeno je i zaslužno da bilo koji vazal ili podanik može i mora ubiti svakog tiranina pa i pomoću tajnih zasjeda, finog laskanja i umiljavanja, bez obzira na bilo kakvu položenu zakletvu, ili na sklopljeni savez s njim, ne čekajući presudu ili nalog bilo kojeg suca" ... (Ta postavka) je kriva s obzirom na vjeru i moral, te nju (sabor) odbacuje i osuđuje kao krivovjernu, sablažnjivu i koja priprema put himbenosti, prijavarama, lažima, izdajama i krivim zakletvama. Štoviše (sabor) izjavljuje, odlučuje i definira da su krivovjernici svi koji to vrlo pogubno učenje tvrdoglavo zastupaju. 1235

Nastavak sabora u KONSTANZU pod MARTINOM V.

MARTIN V.: 11. studenog 1417. - 20. veljače 1431.

1247-1279: Bula "*Inter cunctas*", 22. veljače 1418.

Ta bula upućena svim hijeraršima i inkvizitorima sadrži 1. 45 članaka Ivana Wyclifa, 2. 30 članaka Jana Husa, 3. jedan upitnik za wyclifovce i husite koji se sa sljedećim riječima priključuje na pri-

* 1229 *Responsio ad scripta Stanislai de Znojma*, pogl. 8 (Nbg. 1, fol. 283v); usp. *De ecclesia*, pogl. 15 A C D H (Th. 119 121 127).

* 1230 *De decimis* Nbg. 1, fol. 128r), kod obrane 15. Wyclifove postavke u Konstanzu (* 1165); usp. *Responsio adscripta Stephani Palecz* (Nbg. 1, fol. 256r).

jasnji članak: "Svatko pak tko je sumnjiv zbog prethodnih članaka, ili bude uhvaćen da ih tvrdi, treba biti ispitan na sljedeći način". Isti dekreti ponavljaju se zajedno s drugima (npr. s dekretom o pričesti pod jednom prilikom) u buli Martina V. "*In eminentis apostolicae*" od 1. rujna 1425. (usp. MaC 27,1215-1220).

\zd.: MaC27,1211B-1213B/HaC8,914A-916C/v.d. Hardt, uz * 1151° na nav. mj. 4,1527-1529 / BullTau 4,673a-675a / BullCocq 3/II,424a-425b.

Upitnik za wyclifovce i husite

- 1247 5. Isto, da li vjeruje, drži i tvrdi da svaki opći sabor, pa i u Konstanzu, predstavlja sveopću Crkvu¹.
- 1248 6. Isto, da li vjeruje da ono stoje u prilog vjere i za spas duša odobrio, i što odobrava, sabor u Konstanzu, koji predstavlja opću Crkvu, trebaju odobravati i prihvaćati svi Kristovi vjernici; a ono što je (sabor) osudio, i što osuđuje, kao protivno vjeri i dobrim običajima, to i oni moraju vjerovati i tvrditi kao osuđeno.
- 1249 7. Isto, da li vjeruje, da su osude svetog sabora u Konstanzu (protiv) Ivana Wyclifa, Jana Husa i Jeronima Praškog, njihovih osoba, knjiga i dokumenata, izrečene ispravno i pravedno, te da ih svaki katolik treba prihvatiti i čvrsto tvrditi kao takve.
- 1250 8. Isto, da li vjeruje, drži i tvrdi da su Ivan Wyclif iz Engleske, Jan Hus iz Češke i Jeronim Praški bili krivovjernici te da ih treba nazivati i smatrati krivovjericima, te da su njihove knjige i učenja bili pokvareni, zbog kojih i zbog čega su, kao i zbog svoje tvrdokornosti, od svetog sabora u Konstanzu osuđeni kao krivovjernici.
- 1251 11. Isto, na poseban način treba pitati školovanog, da li vjeruje da je izneseno mišljenje svetog sabora u Konstanzu, o gore opisanih četrdeset pet članaka Ivana Wyclifa, te o trideset članaka Ivana Husa, pravo i katoličko; to jest, da gore spomenutih četrdeset pet članaka Ivana Wyclifa i trideset članaka Jan Husa nisu katolički. nego da su neki od njih očito krivovjernički, neki krivi, drugi lakomisleni i zavodljivi, drugi pak vrijeđaju pobožne uši.
- 1252 12. Isto, da li vjeruje i tvrdi, da ni u kom slučaju nije dozvoljeno zaklinjali se.
- 1253 13. Isto, da li vjeruje, daje dozvoljeno zakleti se po zapovijedi suca o istinitosti rečenoga, ili o bilo kom drugom prikladnom predmetu, također da se opravda od kleveta.
- 1254 14. Isto, da li vjeruje daje smrtni grijeh svjesno počinjeno krivokletstvo, radi bilo kojeg razloga ili prilike, radi spašavanja vlastitog ili tuđeg tjelesnog života, pa i u korist vjere.

*1247 Usp. napomene o vrijednosti dekreta tog sabora: * 1151°°.

15. Isto, da li vjeruje, da smrtno griješi onaj koji promišljeno prezire obred 1255
Crkve, obrede egzorcizma, katekizma i posvećivanja krsne vode.

16. Isto, da li vjeruje da se poslije posvećenja svećenika, u oltarskom sakramen- 1256
tu pod prilikama kruha i vina ne nalaze više materijalni kruh i materijalno vino, nego
da je u svemu isti Krist, koji je trpio na križu i (koji) sjedi zdesna Ocu.

17. Isto, da li vjeruje i tvrdi, da nakon što svećenik učini posvećenje samo pod 1257
prilikama kruha, pa i bez prilika vina, biva pravo Kristovo tijelo i krv i duša i boštvo i
čitav Krist, isto tijelo apsolutno i pojedinačno pod svakom od tih prilika.

18. Isto, da li vjeruje, da se treba pridržavati običaja pričješćivanja laičkih osoba 1258
samo pod prilikama kruha, što je opća Crkva obdržavala i sveti sabor u Konstanzu
odobrio, da nije dozvoljeno odbacivati ga, niti ga mijenjati po želji bez crkvenog au-
toriteta. A da one koji bi tvrdokorno govorili suprotno rečenom treba odbacivati i
kazniti kao krivovjernike ili kao one koji su skloni krivovjerju.

19. Isto, da li vjeruje da smrtno griješi kršćanin koji prezire primanje sakrame- 1259
nata potvrde ili posljednjeg pomazanja ili slavljenja ženidbe.

20. Isto, da li vjeruje kao nužno za spasenje, da se kršćanin osim skrušenosti 1260
srca, kad ima dovoljno prikladnih svećenika, mora ispovjediti svećeniku a ne laiku
ili laicima, kolikogod oni bili dobri ili pobožni.

21. Isto, da li vjeruje da svećenik, u slučajevima za koje ima odobrenje, može 1261
odriješiti od grijeha skrušenog grješnika koji se ispovjedio i naložiti mu pokoru.

22. Isto, da li vjeruje da loš svećenik, uz pravilnu materiju i formu i s nakanom 1262
činiti ono što čini Crkva, uistinu slavi (misu), uistinu odrješuje, uistinu krsti, uistinu
podjeljuje ostale sakramente.

23. Isto, da li vjeruje daje blaženi Petar bio Kristov namjesnik koji je imao na 1263
zemlji ovlasti vezati i razrješivati.

24. Isto, da li vjeruje da papa koji je u neko vrijeme bio kanonski izabran, nakon 1264
objavljivanja njegovog imena, postaje nasljednikom blaženog Petra, te da ima najvi-
šu vlast u Božjoj crkvi.

25. Isto, da li vjeruje da je jurisdikcijska vlast pape, nadbiskupa i biskupa u raz- 1265
rješivanju i vezivanju veća od vlasti jednostavnog svećenika, makar on imao i brigu
za duše.

26. Isto, da li vjeruje da papa može svim zaista skrušenim kršćanima koji se 1266
ispovijede, iz pobožnog i pravednog razloga podijeliti oproste za oprostjenje grijeha,
naročito onima koji pohode sveta mjesta i (tako) im pružiti svoju ruku pomoćnicu.

- 1267 27.1 da li vjeruje, da oni koji po takvom odobrenju pohode određene crkve, uz pruženu im ruku pomoćnicu, mogu steći takve oprostite.
- 1268 28. Isto, da li vjeruje da pojedini biskupi mogu podijeliti takve oprostite svojim podređenima, u skladu s ograničenjima svetih kanona.
- 1269 29. Isto, da li vjeruje i tvrdi da kršćanski vjernici smiju štovati relikvije i slike svetaca.
- 1270 30. Isto, da li vjeruje da su sveti oci zakonito i razumno uveli redove odobrene od Crkve.
- 1271 31. Isto, da li vjeruje da papa, nakon što je u neko vrijeme objavio vlastito ime pape, ili drugi prelat, ili njihovi zamjenici, mogu svog crkvenog ili svjetovnog podložnika zbog neposlušnosti ili tvrdokornosti izopćiti (iz Crkve), tako da takvog treba smatrati za izopćenog.
- 1272 32. Isto, da li vjeruje da prelati, ili njihovi zamjenici u duhovnim stvarima, imaju ovlast otežati i ponovno otežati (kaznu), izreći prokletstvo i prizvati svjetovnu vlast, ako bude rasla neposlušnost ili tvrdokornost izopćenih ; te da se podložnici moraju pokoravati tim kaznama.
- 1273 33. Isto, da li vjeruje da papa ili drugi prelati i njihovi zamjenici u duhovnim stvarima imaju ovlast izopćiti neposlušne i tvrdokorne svećenike i laike, te ih suspendirati iz službe, zaklade, od ulaska u crkvu i podjeljivanja crkvenih sakramenata.
- 1274 34. Isto, da li vjeruje da crkvene osobe smiju bez grijeha posjedovati imanja ovoga svijeta i vremenita dobra.
- 1275 35. Isto, da li vjeruje da laicima nije dopušteno temeljem vlasti koju imaju oduzeti vremenita dobra od njih (crkvenih osoba). Štoviše, da one koji crkvena dobra budu tako oduzimali, otimali i napadali, treba kazniti kao svetogrdnike, pa makar one crkvene osobe koja posjeduju ta dobra živjele zlo.
- 1276 36. Isto, da li vjeruje da takvo oduzimanje i napadanje, učinjeno proizvoljno ili nasilno, ili nanese bilo kojem svećeniku, pa i onom koji živi zlo, znači svetogrdje.
- 1277 37. Isto, da li vjeruje da laici obaju spolova, to jest muškarci i žene, mogu slobodno propovijedati riječ Božju.
- 1278 38. Isto, da li vjeruje da pojedini svećenici, ako i nisu poslani, smiju slobodno propovijedati riječ Božju, gdje god, kad god i kome god im se bude svidjelo.
- 1279 39. Isto, da li vjeruje da sve smrtne grijeha, posebno javne, treba javno kažnjavati i iskorjenjivati.

**1290: Bula "Gerentes ad vos" opatu cistercitskog samostana u Saskoj,
16. studenog 1427.**

Original bule nalazi se u Dresdenu (Državni arhiv Saske, br. 6043), prijepis u Vatikanskom arhivu, Registrum Latinum 271 fol. 203r. U toj buli radi se o osiguranoj pravnoj povlastici sličnoj onoj u dokumentima *1145-1146 i *1435.

Izd.: K.A.Fink, *Zur Spendungder hoheren Weißen durch denPriester*, u: ZSavStKan 63 (Kan. Abt.32; 1949) 506-508 / ponovljeno u: NvRTh 76 (1954) 366.

Ovlast ređenja za svećenike u prezbitera

Gajeći prema vama i vašem samostanu osjećaj očinske ljubavi, rado nastojimo oko vaših prednosti i lako dajemo suglasnost vašim molbama, posebno pak što se tiče vaših ovlasti. Odatle dolazi da mi želimo vas i sam samostan obdariti povlasticom milosti i časti, te tebi, sine opate, apostolskom vlašću i temeljem ovog (pisma) podjeljujemo dozvolu a također i ovlaštenje, koliko god puta bude to prikladno u (sljedećih) pet godina, da možeš ponovno posvetiti crkve koje spadaju u tvoju, ili tvoga samostana, zakladu ili darivanje ili naslov, ili po bilo kojoj drugoj općoj ili posebnoj osnovi, članove spomenutog samostana koji se nalazi u dresdenskoj biskupiji i njihova groblja koja su bila oskrvnjena krvlju ili sjemenom, te da možeš redovnicima tog samostana, kao i osobama tebi podložnima kao opatu, podjeljivati sve pa i svete redove, a da (ti) za to nije potrebna dozvola mjesnog biskupa, usprkos bilo kakvim suprotnim apostolskim konstitucijama i uredbama. 1290

EUGEN IV.: 3. ožujka 1431. - 23. veljače 1447.

FIRENTINSKI SABOR (17. opći): 26. veljače 1439. - kolovoza (?) 1445.

Sabor održan u Firenzi, zajedno sa saborima u Baselu i Ferrari koje je on nastavio, računaju se kao 17. opći sabor. Sabor u Baselu bio je otvoren 23. srpnja 1431.; Eugen IV. gaje već 18. prosinca 1431. bulom "Quoniam alto" preselio u Bolognu. Saborski oci koji su većim dijelom ostali u Baselu, posumnjali su u spremnost pape na reforme, te su na 2. sjednici 15. veljače 1432. ponovili dekret iz Konstanza "Frequens" o vlasti sabora nad papom (usp. *1151⁰⁰). Zbog otpora crkvenih knezova okupljenih u Baselu, Eugen IV. je bulom "Dudum sacrum" od 15. prosinca 1433. opozvao svoje dekrete protiv sabora u Baselu, te je priznao njegovu pravovaljanost (MaC 29.78C-79D). Dosljedno, prvih je 25 sjednica tog sabora imalo opće značenje.

U sporu oko pitanja na kojem se mjestu treba pregovarati s grcima o ponovnom sjedinjenju, Eugen IV. je 18. rujna 1437. konsitucijom "Doctoris gentium" (izd. G. Hofmann, *Epistolaepontificiae ad Concilium Florentinum spectantes* [v.dolje], br. 88), premjestio sabor u Ferraru. No većina je saborskih otaca nastavila sabor u Baselu do 1448. godine. Oni su 24. lipnja 1439. svrgli Eugena IV, te su 5. studenog 1439. za vrhovnog poglavara Crkve izabrali Amadeusa VIII. Savojskog. Raskolje nastao izborom protupape.

Saborje zasjedao u Ferrari od 8. siječnja 1438. Nakon 16 sjednica premještenje u Firenzu, gdje je 26. veljače 1439. došlo do 1. opće sjednice. Nakon teških rasprava 28. lipnja 1439. godine donesen je dekret o sjedinjenju s grcima, koji je potpisan 5. srpnja a dan kasnije je objavljen. 22. studenog 1439. uslijedilo je sjedinjenje s Armencima. Dekret o jakobitima (bula stalno govori o jakobitima) koji je potvrdio sjedinjenje s Koptima, izdanje 4. veljače 1442. Saborje 26. travnja 1443. premješten u Rim na Lateran gdje je u dvije sjednice (30. rujna 1444. i 7. kolovoza 1445.) zaključio sjedinjenje s drugim Istočnjacima: Sirijcima, Mezopotamcima, Kaldejcima i s Maronitima s Cipra.

1300-1308: Bula o sjedinjenju s grcima "Laetentur caeli", 6. srpnja 1439.

Dekret o Grcima ponovljen je s dodacima, odn. tumačenjima, Benedikta XIV. za Italo-Grke u konstituciji "Etsi pastoralis" od 26. svibnja 1742 (§ 1).

Izd.: G. Hofmann, Concilium Florentinum: Documenta et scriptores, serija A, sv. 1: Epistolae pontificiae ad Concilium Florentinum spectantes II (Rim 1944) 71-73 (br. 176) / G. Hofmann, Documenta Concilii Florentini de unione Orientalium: I. De unione Graecorum (TD ser. theol. 18; Rim 1935) 14-17 / MaC 31A, 1030D-1034A, usp. 31B, 1696D-1698A / HaC 9.422B-423B; usp. 9.986B-987B / BullTau 5,4 lab / BullCocq 3/III,25b-26b / COeD³ 5 26₃₁-528₄₂.

Dekret za Grke

- 1300 [O izlasku Duha Svetoga.] Dakle, u ime Svetog Trojstva, Oca i Sina i Duha Svetoga, definiramo uz potvrdu ovog svetog Firentinskog sabora, kako bi ovu vjersku istinu vjerovali i prihvatili svi kršćani, i kako bi tako svi ispovijedali daje Duh Sveti od vijeka od Oca i Sina, te da svoju bit i svoj bitak ima zajedno od Oca i Sina, te da od obojice od vijeka proizlazi jedinim dahom kao od jednog počela [usp. Concilium Lugdunense II: *850];
- 1301 izjavljujemo da ono što sveti učitelji i oci kažu, da Duh Sveti proizlazi od Oca i Sina, teži takvom razumijevanju, kako bi se njime označilo, daje Sin prema Grcima uzrok, a prema Latinima počelo bivstvovanja Duha Svetoga, kao i Otac.
Budući daje sam Otac rađajući dao svom jedinorođenom Sinu sve stoje Očevo, osim da bude Otac, pa i to da Duh Sveti proizlazi od Sina, sam Sin ima od vijeka od Oca, od kojeg je rođen također od vijeka.
- 1302 Osim toga radi iznošenja istine definiramo tumačenje onih riječi "Filioque", da su one svojevremeno, zbog velike potrebe, na dozvoljen način i razumno bile dodane obrascu vjerovanja.
- 1303 Isto, da se tijelo Kristovo uistinu događa bilo u beskvasnom bilo u kvasnom pšeničnom kruhu; svećenici moraju slaviti to Gospodnje tijelo na jedan od načina, svaki naime prema običaju svoje Crkve, bilo zapadne bilo istočne.
- 1304 [O sudbini umrlih.] Isto, ako su pokajnici umrli u Božjoj ljubavi prije nego li su dostojnim plodovima pokore zadovoljili za grijeha počinjene (djelatno) ili

propustom, njihove će se duše poslije smrti čistiti kaznama čistilišta; kako bi im se olakšale te kazne koriste im zazivi živih vjernika, to jest misne žrtve, molitve i milostinja i drugi čini pobožnosti koje vjernici običavaju činiti za druge vjernike, prema uredbama Crkve.

Duše onih koji poslije primljenog krštenja nisu počinili baš nikakvu ljagu grijeha, kao i one koje su očišćene poslije učinjene ljage grijeha, bilo u svojim tijelima, bilo da su već napustile tijelo, kao stoje to gore rečeno, bivaju odmah primljene u nebo te jasno gledaju samoga Boga kao što jest, trojstvenog ijednog, ipakprema različitosti zasluga, jedan savršenije od drugog. 1305

Duše pak onih koji umru u učinjenom smrtnom grijehu, ili samo u izvornom, odmah odlaze u pakao, ali će ipak biti kažnjene različitim kaznama [usp. *856-858\]. 1306

[Poredak patrijaršijskih sjedišta; primat Rima.]Istodefiniramo, da sveta Apostolska Stolica i rimski prvosvećenik imaju primat na čitavom svijetu, te da je isti rimski prvosvećenik nasljednik blaženog Petra, prvaka apostola, i pravi Kristov zamjenik, glava čitave Crkve te otac i učitelj svih kršćana; te da je Gospodin naš Isus Krist, istom blaženom Petru predao puninu vlasti da pase, vodi u upravlja čitavu Crkvu, kao što je to uostalom sadržano u dokumentima općih sabora i u svetim kanonima. 1307

Osim toga, obnavljajući poredak sadržan u kanonima drugih časnih patrijarha, (izjavljujemo) daje carigradski patrijarh drugi poslije najsvetijeg rimskog prvosvećenika, treći je aleksandrijski, četvrti pak antiohijski, a peti jeruzalemski, naime tako da sve njihove povlastice i prava ostaju neokrnjena. 1308

1309: Dekret "*Moyses vir Dei*" protiv sabora u Baselu, 4. rujna 1439.

Kad su saborski oci, koji su ostali u Baselu nakon premještanja sabora u Ferraru, uvidjeli da papa Eugen IV. nije promijenio svoj stav, na 33. sjednici od 16. svibnja 1439. izglasali su tri postavke o vlasti općih sabora nad papom (MaC 29.178B-179B / Ivan de Segovia, dolje na nav. mj, XTV 37, str. 278), te su na sljedećoj sjednici od 24. lipnja 1439. svrgnuli papu (MaC 29,179C-181B/Ivan de Segovia, dolje na nav. mj. XV 15, str. 325-327). Na to je Eugen IV odgovorio tim dekretom.

Izd.: G. Hofmann, *Concilium Florentinum ...* (usp. *1300°) I/H, 104.,., 105₃₁₋₃₈/ MaC 31b, 1718D-1719A 1720BC /HaC 9,1006E-1007A 1008BC / Ivan de Segovia, *Historia gestorum generalium* /w5vnod ifiasi7i'e«jw(CanciliumBasileense: Scriptorum 3/1 [Beč 1886]XV,27, str.384-386/COeD³ 532]_i2 53333.42-

Ovisnost općeg sabora o papi

[Sinodalni oci sabora u Baselu] ... su iznijeli tri postavke, koje nazivaju vjerskim istinama, kojima kao da nas i sve knezove i prelate i sve vjernike privrže 1309

Apostolskoj stolici pretvaraju u krivovjernike, a njihov je sadržaj izražen u ovim riječima:

" Istina je katoličke vjere, postavka o vlasti općeg sabora, koji predstavlja čitavu Crkvu, nad papom i bilo kim drugim, koju su proglasili opći sabori u Konstanzu i Baselu.

Katolička je istina postavka da papa ne može zaista zakonito sazvani opći sabor, koji predstavlja čitavu Crkvu, temeljem rečenog u gornjoj postavci, ni na koji način nekim autoritetom, bez njegove (saborske) suglasnosti, raspustiti ili prebaciti u drugo vrijeme, ili prenijeti iz (jednog) mjesta u mjesto. Treba smatrati krivo vjernikom onoga tko bi se tvrdoglavo protivio gore spomenutim istinama."

[*Pobijanje:*]... uz odobrenje samog sabora osuđujemo i odbacujemo i proglašavamo te gore opisane postavke osuđenima i odbačenima, prema njihovom krivom baselskom shvaćanju, koje (oni) pokazuju djelom, kao protivne zdravom smislu svetog Pisma i svetih otaca i samog sabora u Konstanzu; isto tako (osuđujemo...) gore iznijetu izjavu, ili odluku o svrgnuću sa svim što iz nje slijedi ili što bi ubuduće moglo slijediti, kao bezbožnu, sablažnjivu i kao onu koja vodi u očiti raskol Božje Crkve, svakog crkvenog poretka i koja teži prema zbrci kršćanske vladavine.

1310-1328: Bula o sjedinjenju s Armencima "Exultate Deo", 22. studenog 1439.

Osim niže navedenih starih vjerskih dokumenata ova bula sadrži pouku o sakramentima; kod toga se većim dijelom radi o izvodima iz Tome Akvinskog, *De articulis fidei et Ecclesiae sacramentis* (P. Mandonnet, *Sancti Thomae Aquinatis Opuscula omnia* 3 [Pariš 1927] 11-18/ Parmsko izd. 16 [1865] 119-122). Dugo je vremena bila sporna valjanost ove pouke, posebno zbog njezine izjave, daje predaja instrumenata materija sakramenta svetog reda (usp. * 1326), dok povijesne činjenice govore daje do 9. stoljeća, kako u Zapadnoj tako i u Istočnoj Crkvi bilo uobičajeno samo polaganje ruku. To je za neke Istočnjake vrijedilo kao neprikosnoveno za sva vremena, kao što su to prihvaćali i neki pape; usp. npr. Klement VIII, instrukcija "*Presbyterigraeci*", 31. kolovoza 1595. (BullTau 10,213); Urban VIII, breve "*Universalis Ecclesiae*", 23. studenog 1624. (BullLux 4,172ab); Benedikt XIV, konstitucija "*Etsipastoralis*", 26. svibnja 1742. (BullLux 16,98b-100b); Leon XIII, bula "*Orientalium dignitas*", 30. studenog 1894. (AAS 27 [1894/95] 257-264). Pijo XII. je u konstituciji "*Sacramentum ordinis*" od 30. studenog 1947. (*3857-3861) potvrdio, a da se nije upuštao u povijesna razmimoilaženja, daje polaganje ruku jedina nužna materija za valjanost svećeničkog posvećenja.

Izd: G. Hofmann, *Concilium Florentinum...* (usp. *1300°) I/II, 128-131 134 (br. 224)/na nav. mj. *Documenta ...* (usp. *1300°): II. *De unione Armeniorum...* (TD ser. theol. 19; Rim 1935) 30-42 / A. Balgy, *Historia doctrinae catholicae inter Armenios unionisgue eorum cum Ecclesia Romana in Concilio Florentino* (Beč 1878) 110-117 124 (armenski tekst na nav. mj. 132-155) / MaC 31A.1054B-1060C / HaC 9.437D-442B / BullTau 5,48a-51b / BullCocq 3/III, 30b-33a / COeD³ 540-555.

Dekret za Armence

[Navode se: 1. carigradsko vjerovanje s unesenim "Filioque" (* 150); 2. Definicija kalcedonskog sabora o dvije naravi u Kristu (*301-303); 3. Definicija 3. carigradskog sabora o dvije Kristove volje (*557sl); 4. Dekret o autoritetu kalcedonskog sabora i Leona Velikog.]

Peto, istinu o crkvenim sakramentima sažimamo u ovu vrlo kratku formulu za lakše shvaćanje samih Armenaca, kako sadašnjih tako i budućih. Ima sedam sakramenata Novog zakona: to jest, krštenje, potvrda, euharistija, pokora, bolesničko pomazanje, red i ženidba, koji se uvelike razlikuju od sakramenata Starog zakona. Ovi naime nisu uzrokovali milost, nego su naznačavali da će se ona davati samo po Kristovom trpljenju; oni pak naši (sakramenti) sadrže milost i daju je onima koji ih dostojno primaju. 1310

Prvih pet od njih upravljani su na duhovno usavršavanje svakog čovjeka u samom sebi, dok su posljednja dva upravljena na upravljanje i povećavanje čitave Crkve. Po krštenju se naime duhovno rađamo; po potvrdi nam se povećava milost i čvrstoća u vjeri; ponovno rođeni i okrijepljeni hranimo se božanskom hranom euharistije. Ako smo po grijehu zadobili bolest duše, po pokori se duhovno liječimo: a po posljednjem pomazanju (se liječimo) duhovno i tjelesno, kako je (više) na korist duše; po svećeničkom redu se upravlja Crkvom i duhovno povećava, a po ženidbi se tjelesno povećava. 1311

Svi ovi sakramenti sadrže tri (elementa), naime predmete kao materiju, riječi kao formu i osobu podjelitelja sakramenta s nakanom da čini ono što čini Crkva; ako nešto od toga nedostaje nema sakramenta. 1312

Među tim sakramentima su tri (sakramenta) koja utiskuju u dušu neizbrisivi biljeg, to jest neki duhovni znak, koji ih razlikuje od drugih. Zbog toga se oni ne ponavljaju kod iste osobe. Ostala pak četiri (sakramenta) ne utiskuju biljeg, te dozvoljavaju ponavljanje. 1313

Prvo mjesto među svim sakramentima ima sveto krštenje, i ono znači vrata duhovnog života; po njemu naime (krštenici) postaju udovi Kristovi i pripadnici tijela Crkve. I buduću daje po prvom čovjeku smrt ušla u sve [usp. Rim 5,12], ne možemo ući u kraljevstvo nebesko, osim ako budemo ponovno rođeni iz vode i Duha, kao što kaže Istina [usp. Iv 3,5]. 1314

Materija ovog sakramenta je prava i prirodna voda; nije važno je li ona hladna ili topla.

Forma pak je: "Ja te krstim u ime Oca i Sina i Duha Svetoga". Ne nijećemo pak, da se pravo krštenje podjeljuje i ovim riječima: "Taj se Kristov sluga krsti u ime Oca i Sina i Duha Svetoga", ili "Mojim rukama neka taj bude kršten u ime Oca i Sina i Duha Svetoga"; buduću daje sveto Trojstvo glavni uzrok iz kojeg krštenje ima snagu, a instrumentalni uzrok je podjelitelj koji sakrament podjeljuje izvana, ako se izvrši čin koji izvodi sam podjelitelj, sakrament se zbiva zazivom svetog Trojstva.

Podjelitelj tog sakramenta je svećenik koji ima pravo krstiti po (svojoj) službi. U slučaju pak potrebe krstiti može ne samo svećenik ili đakon, nego također i laik i žena, štoviše krstiti može i poganin i nevjernik, dok obdržava formu Crkve i kani raditi ono što radi Crkva. 1315

1316 U č i n a k tog sakramenta je opraštanje svakog grijeha, izvornog i učinjenog, kao i svih kazni koje se zaslužuju samim grijehom. Zbog toga kršćenicima ne treba nalagati nikakvu zadovoljštinu za prošle grijeh, nego ako umru prije nego li počine neki grijeh, odmah odlaze u nebesko kraljevstvo i (postižu) gledanje Boga.

1317 Drugi sakrament je potvrda; njezina materija je krizma učinjena iz ulja, koje označava sjaj savjesti i balzama, koji označava dobar glas, posvećena od biskupa.

F o r m a pak je: "Označavam te znakom križa i potvrđujem te krizmom spase-nja u ime Oca i Sina i Duha Svetoga."

1318 Redoviti p o d j e l j i t e l j je biskup. Premda ostala pomazanja može činiti obi-čni svećenik, ovo treba izvesti samo biskup, jer se samo o apostolima, koje zamje-njuju biskupi, čita da su polaganjem ruku podjeljivali Duha Svetoga, kao što nam to daje na znanje čitanje Djela Apostolskih. (Ona) govore: "Kad su apostoli u Jeruzale-mu čuli daje Samarija prigrllila riječ Božju, poslaše k njima Petra i Ivana. Oni siđoše i pomoliše se za njih da bi primili Duha Svetoga. Jer još ni na koga od njih ne bijaše sišao; bijahu samo kršteni u ime Gospodina Isusa Krista. Tada polaganu ruke na njih i oni primahu Duha Svetoga" [Dj 8,14-17]. Umjesto tog polaganja ruku u Crkvi se podjeljuje potvrda. Ipak se čita daje nekada, po odobrenju Apostolske Stolice, zbog razumnog i hitnog slučaja, običan svećenik podjeljivao ovaj sakrament potvrde, (pa-mazujući) krizmom koju je posvetio biskup.

1319 U č i n a k pak tog sakramenta je, da se u njemu daje Duh Sveti za ojačanje, kao stoje dan apostolima na Duhove, kako bi naimo kršćanin odvažno ispovijedao Kri-stovo ime. Zbog toga se krizmanik pomazuje na čelu, gdje je sjedište straha, kako se ne bi stidio ispovijedati Kristovo ime, posebno pak njegov križ, koji je prema Apo-stolu, Židovima sablazan a poganima ludost [usp. 1 Kor 1,23]; zbog toga se i ozna-čava znakom križa.

1320 Treći je sakrament euharistije, čija je materija pšenični kruh i vino od loze, kojem prije posvećenja treba dodati vrlo malo vode. Voda se miješa stoga, jer se vjeruje prema svjedočanstvu svetih otaca i učitelja Crkve, ranije iznijetog u ra-spravi, daje sam Gospodin ustanovio ovaj sakrament vinom pomiješanim s vodom.

Zatim, to je pogodno i kao predstavljanje Gospodinove muke. Blaženi papa Aleksandar¹, peti [nasljednik] od blaženog Petra: "U sakramentu prinosa, koji se Gospodinu prikazuju kod slavljenja mise, kao žrtva se prinose samo kruh i vino po-miješano s vodom. U Gospodinovom kaležu ne smiju se prinositi samo vino niti samo voda, nego oboje pomiješano, jer je oboje, to jest krv i voda, potekla iz Kristo-vog boka, kako se čita [usp. Iv 19,34]".

¹ *1320 Pseudo-Aleksandar I, Pismo svim pravovjernima, pogl. 9, kod Gracijana, *Decretum*, p. III, dist.2, c. 1 (Frdb 1,1314), iz Pseudo-Izidora (P. Hinschius, *Decretales Pseudo Isidorianae...* [Leipzig 1863] 99).

Zatim također, to je pogodno i označavanje učinka tog sakramenta, a taj je sjedinjenje kršćanskog naroda s Kristom. Voda naime označava narod, prema Apokalipsi: Mnoge vode, mnogi narodi [*usp. Otk 17,15*]. I papa Julije¹, drugi [*nasljednik*] poslije blaženog Silvestra, kaže: "Prema propisima kanona Gospodinov kalež se mora prinositi s vinom pomiješanim s vodom, jer vidimo da se pod vodom podrazumijeva narod, a u vinu se pokazuje Kristova krv. Dakle, kad se u kaležu miješaju vino i voda, Kristu se pridružuje narod, vjerni se puk spaja i pridružuje onome u koga vjeruje."

Budući dakle da su kako sveta Rimska crkva, poučena od preblašanih apostola Petra i Pavla, tako i ostale Latinske i Grčke crkve, u kojima su svijetlila svjetla svake svetosti i nauka, to obdržavale od početka nastajanja Crkve, a obdržavaju i dalje, čini se vrlo nepodobnim da se bilo koja pokrajina razlikuje od te sveopće i razumne prakse. Stoga smo odlučili da se i Armenci prilagode svekolikom kršćanskom svijetu, te da njihovi svećenici kod prikazivanja kaleža vinu pridodaju malo vode, kao što je rečeno.

F o r m a togsakramentasuriječiSpasiteljeve,kojimajeonustanoviotaj sakra- 1321
ment; svećenik naime govoreći u Kristovo ime slavi taj sakrament. Naime, snagom njegovih riječi supstancija kruha pretvara se u tijelo Kristovo a supstancija vina u krv (Kristovu), ipak tako da se čitav Krist nalazi pod prilikama kruha i čitav pod prilikama vina. U bilo kojem dijelu posvećene hostije i posvećenog vina, kad se oni odijele, nalazi se čitav Krist.

U č i n a k tog sakramenta, koji on proizvodi u duši onoga tko ga dostojno pri- 1322
ma, jest sjedinjenje čovjeka s Kristom. I budući da se po milosti čovjek utjelovljuje u Krista i spaja se s njegovim udovima, iz toga slijedi da se tim sakramentom uvećava milost onima koji ga dostojno primaju; svaki učinak koji materijalna hrana i piće čine za tjelesni život, podržavajući ga, uvećavajući, liječeći i razveseljavajući, to proizvodi i taj sakrament za duhovni život, u kojem, kao što kaže papa Urban [*IV*] [**846*] obnavljamo blagi spomen na našeg Spasitelja, udaljujemo se od zla, učvršćujemo u dobru i napredujemo prema uvećanju kreposti i milosti.

Četvrti sakrament je p o k o r a , čiji su kao m a t e r i j a čini pokornika koji se 1323
dijele u tri dijela. Prvi od njih je skrušenost srca: na koji spada da mu je žao zbog učinjenog grijeha s odlukom da ubuduće neće grijешiti. Drugi dio je ispovijed riječima: na koji spada da grješnik u potpunosti ispovijedi svom svećeniku sve grijehes kojih se sjeti. Treći dio je zadovoljština za grijehes, prema sudu svećenika; a ona se uglavnom provodi molitvom, postom i milostinjom.

F o r m a tog sakramenta su riječi odrješenja koje izgovara svećenik kad kaže: "Ja te odrješujem". **P o d j e 1 j i t e 1 j** tog sakramenta je svećenik koji ima ovlast od-

*1320 Pseudo-Julije I, Pismo egipatskim biskupima, kod Gracijana, *Decretum*, p. III, dist.2, c. 7 (Frdb 1,1316); usp. 4. sinoda iz Brage god. 675, pogl. 2 (MaC 11,155E).

rješivati ili redovnu ili po udjeljivanju od pretpostavljenog. Učinak tog sakramenta je odrješenje od grijeha.

- 1324 Peti sakrament je posljednje pomazanje, čija je materija maslinovo ulje koje je posvetio biskup. Ovaj se sakrament ne smije podjeljivati osim bolesniku za kojeg se boji da će umrijeti; njega treba pomazati po ovim mjestima: po očima zbog gledanja, po ušima zbog slušanja, po nosnicama zbog mirisanja, po ustima zbog jela ili govora, po rukama zbog dodira, po nogama zbog hodanja, po slabinama zbog užitka koji se u njima budi.

Forma tog sakramenta je ova: "Po ovom svetom pomazanju i po svom preblagom milosrđu, oprostio ti Gospodin što god si sagriješio gledanjem" i slično za druge udove.

- 1325 Podjeljivost tog sakramenta je svećenik. Učinak pak je ozdravljenje duha, a i samog tijela ukoliko je to korisno za dušu. O tom sakramentu kaže blaženi Jakov: "Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se" [Jk 5,14sT].

- 1326 Šesti je sakrament svetog reda, čija je materija ono čijim se predavanjem podjeljuje sveti red, kao što se prezbiterat podjeljuje predavanjem kaleža s vinom te plitice s kruhom; đakonat pak predavanjem knjige Evanđelja; subđakonat pak predavanjem praznog kaleža na kojem je prazna plitica; slično i o drugim (redovima) predavanjem stvari koje spadaju na njihovu službu.

Forma svećeništva jest: "Primi ovlast prinošenja žrtve u Crkvi za žive i mrtve, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga". I tako o drugim oblicima svetog reda, kao što se to opširno nalazi u Rimskom Pontifikatu. Redoviti podjeljivost tog sakramenta je biskup. Učinak je povećanje milosti, kako bi bio prikladan Kristov službenik.

- 1327 Sedmi je sakrament ženidbe, a on je znak sjedinjenja Krista i Crkve, prema Apostolu koji kaže: "Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu" [Ef 5,32]. Učinakoviti uzrok ženidbe redovito je međusobno pristajanje izraženo riječima prisutnih.

Označava se trostruko dobro ženidbe. Prvo su djeca koju treba primiti i odgajati za štovanje Boga. Drugo je vjernost koju jedan supružnik treba čuvati drugom. Treće je nerazrješivost ženidbe, zbog toga što označava nedjeljivo sjedinjenje Krista i Crkve. Premda je zbog bludništva dozvoljeno odvajanje od zajedničkog života, ali nije dozvoljeno sklopiti drugu ženidbu, jer je zakonito sklopljena ženidbena veza trajna.

[Slijede: 6. Ispovijest Pseudo-Atanazija (*75-76); 7. Dekret o sjedinjenju s Grcima (* 1300-1308); 8. Dekret o tome da određene blagdane treba slaviti zajedno s Rimskom crkvom; napokon je sve završeno riječima:]

Nakon što je sve ovo izneseno, spomenuti armenski govornici, u svoje ime i u 1328 ime patrijarha svih Armenaca, sa svom pobožnošću prihvaćaju, primaju i usvajaju ovaj spasonosni saborski dekret sa svim njegovim poglavljima, izjavama, definicijama, predajama, zapovijedima i odredbama, kao i sav nauk opisan u njemu, te sve što drži i uči sveta Apostolska stolica i Rimska crkva. Oni isto tako pobožno prihvaćaju one učitelje i svete oce, koje je odobrila Rimska crkva. Koje god osobe i što god je ista Rimska crkva odbacila i osudila i oni smatraju za odbačeno i osuđeno.

1330-1353: Bula o sjedinjenju s Koprima i Etiopljanima "*Cantate Domino*", 4. veljače (1441. prema firentinskom računanju godina)

Izd.: G. Hofmann, *Concilium Florentinum...* (usp. * 1300°) I/III (Rim 1944) 47-51 62 (br. 258) / na nav. mj. *Documenta...* (usp. * 1300°) III. *De unione Coptorum, Syrorum, Chaldaeorum, Maronitarum aegypti* (TD ser. theol. 22; Rim 1951²) 32-38 40 / MaC 31B.1735D-1741E / HaC 9.1023A-1028D / BullTau 5,59b-64b / BullCocq 3/mf, 37bsl / COeD³ 570₂₀-582₇.

Dekret o jakobitima

Presveta Rimska crkva, utemeljena riječju našeg Gospodina i Spasitelja, čvrsto 1330 vjeruje, ispovijeda i propovijeda jednog, pravog svemogućeg Boga, nepromjenjivog i vječnog, Oca i Sina i Duha Svetoga, jednog u biti, trojstvenog u osobama: Oca nerođenog, Sina rođenog od Oca, Duha Svetoga koji proizlazi od Oca i Sina. Oca koji nije Sin niti Duh Sveti; Sina koji nije Otac niti Duh Sveti; Duha Svetog koji nije Otac niti Sin; nego Otac je samo Otac, Sin je samo Sin, Duh Sveti je samo Duh Sveti. Samo Otac iz svoje supstancije rađa Sina, samo je Sin rođen od samog Oca, samo Duh Sveti proizlazi od Oca i Sina zajedno. Te tri osobe su jedan Bog a ne tri boga: jer ta trojica (imaju) jednu supstanciju, jednu bit, jednu narav, jedno boštvo, jednu neizmjernost i vječnost, sve je jedno gdje nema suprotnosti odnosa¹.

"Zbog tog jedinstva Otac je čitav u Sinu, čitav u Duhu Svetom; Sin je čitav u 1331 Ocu, čitav u Duhu Svetom: Duh Sveti je čitav u Ocu, čitav u Sinu. Niti jedan drugom ne prethodi niti vječnošću, niti odskače veličinom, niti nadilazi vlašću. Naime, vječno i bez početka je da Sin postoji od Oca; vječno i bez početka je da Duh Sveti proizlazi od Oca i Sina"². Štoga god ima Otac nema od drugog nego od sebe, te je on počelo bez počela. Štoga god Sin jest ili ima, ima od Oca, te je on počelo od počela. Štoga god

¹ *1330 Ta osnovna načela trojstvene teologije po prvi put je formulirao Anselmo Kantorberijski, *De processione Spiritus Sancti* 1 (F.S. Schmitt, *Sancti Anselmi Cantuariensis Opera Omnia* 2 [Edinburg 1946] 180₂₄-181₄ 181_M), = pogl. 2 (PL 158.288C).

² *1331 Usp. Fulgencije Ruspjski, *De fide seu regula fidei ad Petrum* 1, br. 4 (J.Fraipont: CpCh91A [1968] 714 / PL 65.674AB).

Duh Sveti jest ili ima , ima od Oca i Sina zajedno. Ali, Otac i Sin nisu dva počela, kao što niti Otac i Sin i Duh Sveti nisu tri počela stvorenja, nego jedno počelo.

- 1332 Sve dakle, koji drugačije ili suprotno misle, osuđuje, odbacuje, kažnjava anatemom i proglašava ih odijeljenima od Kristovog tijela, a ono je Crkva. Tako osuđuje Sabelija koji miješa osobe i potpuno poništava stvarnu razliku među njima. Osuđuje arijance, eunomijance i makedonce koji kažu daje samo Otac pravi Bog, a Sina i Duha Svetoga smještaju u red stvorenja. Osuđuje i sve druge, koji u Trojstvo unose stupnjeve ili nejednakost.
- 1333 Najčvršće vjeruje, ispovijeda i propovijeda, da je jedan pravi Bog, Otac i Sin i Duh Sveti, stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga, koji je, kada je htio, u svojoj dobroti sazdao sva stvorenja, kako duhovna tako i tjelesna, i to dobra, jer ih je sazdalo najveće dobro, ali promjenjiva, jer su sazdana od ničeg; i tvrdi da u naravi nema ništa zlog, jer je svaka narav dobra, ukoliko je narav.
- 1334 Ispovijeda daje jedan i isti Bog začetnik Starog i Novog zavjeta, to jest zakona i proroka i evanđelja, jer su (pisci) obaju svetih Zavjeta govorili prosvijetljeni istim Duhom Svetim, te prihvaća i štuje njihove knjige koje imaju sljedeće naslove:
- 1335 Pet (knjiga) Mojsijevih, to jest Postanka, Izlaska, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon: Jošua, Suci, Ruta, četiri (knjige) o Kraljevima, dvije (knjige) Ljetopisa, Ezra, Nehemija, Tobija, Judita, Estera, Job, Psalmi Davidovi, Parabole, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Mudrost, Crkvenjak (Sirah), Izaija, Jeremija, Baruh, Ezekijel, Danijel, dvanest malih proroka, to jest Hošea, Joel, Amos, Obadija, Jona, Mihej, Nahum, Habakuk, Sefanija, Hagaj, Zaharija, Malahija; dvije (knjige) Makabejaca, četiri Evanđelja: Matej, Marko Luka Ivan; četrnaest poslanica Pavlovih: Rimljanima, dvije Korinćanima, Galaćanima, Efežanima, Filipljanima, dvije Solunjanima, Kološanima, dvije Timoteju, Titu, Filemonu, Hebrejima; dvije Petrove; tri Ivanove; jedna Jakobova: jedna Judina, Djela Apostolska i Ivanovo Otkrićenje.
- 1336 Zbog toga kažnjava anatemom manihejce koji su postavili dva prva počela, jedno vidljivo, drugo nevidljivo i koji su govorili da postoje dva boga, jedan Novog a drugi Starog zavjeta.
- 1337 Čvrsto vjeruje, ispovijeda i propovijeda, da je jedna osoba iz Trojstva, pravi Bog, S i n Božji, rođen od Oca, iste biti i suvječan s Ocem, u punini vremena, koje je odredila nepredvidiva uzvišenost Božje odluke, poradi spasenja ljudskog roda uzela pravu i potpunu ljudsku narav iz bezgrješnog krila djevice Marije, te ju je spojio sebi u takvo jedinstvo jedne osobe, da štogod je kod nje Božje nije odijeljeno od čovječtva, i štogod je ljudsko nije odijeheno od boštva, te je jedan i isti nedjeljiv, tako da obje naravi ostaju sa svojim svojstvima, Bog i čovjek, Sin Božji i sin čovječji, "jed-

nak Ocu po boštvu, manji od Oca po čovještvu" [*Symbolumpseudo-Athanasianum: *76*], besmrtnan i vječnan po naravi boštva, onaj koji može trpjeti i vremenit zbog uzetog čovještva.

Čvrsto vjeruje, ispovijeda i propovijeda, daje Sin Božji uistinu rođen u uzetom čovještvu od Djevice, uistinu trpio, uistinu umro i bio pokopan, uistinu uskrsnuo od mrtvih, uzašao na nebo, i sjedi zdesna Ocu, te da će na kraju vjekova doći suditi žive i mrtve. 1338

Kažnjava anatemom, proklinje i osuđuje svako krivovjerje koje zastupa suprotno. I (kao) prvo osuđuje Ebiona, Kerintha, Marciona, Pavla Samosatskog, Focija i sve koji slično bogohule, koji nisu bili kadri shvatiti osobno sjedinjene čovještva s Riječju, te su nijekali daje Isus Krist naš Gospodin pravi Bog, ispovijedajući daje on samo čovjek, koji se naziva božanski čovjek, zbog većeg udjela u Božjoj milosti koju je primio zaslugom svetijeg života. 1339

Kažnjava anatemom i Maniheja s njegovim sljedbenicima, koji su potpuno zanijekali istinu čovještva u Kristu umišljajući si, da Božji Sin nije uzeo pravo tijelo nego prividno. 1340

I Valentina koji tvrdi, da Božji Sin nije ništa uzeo od Majke djevice, nego daje uzeo nebesko tijelo, te daje tako prošao kroz djevičino krilo kao što voda tekući prolazi kroz vodovod. 1341

I Arija, koji je tvrdio daje tijelo uzeto od Djevice bilo bez duše, te je želio da mjesto duše bude boštvo. 1342

I Apolinara, koji je mislio, bude li se nijekalo da u Kristu postoji duša koja prožima tijelo, onda tamo ne bi bilo čovještva, nego je tvrdio da (postoji) samo osjetna duša, a da boštvo Riječi zauzima mjesto razumske duše. 1343

Kažnjava anatemom i Teodora Mopsuestijskog i Nestorij a koji tvrde, da je čovještvo Sinu Božjem bilo pripojeno po milosti, te da su zbog toga u Kristu dvije osobe, kao što se kaže da postoje dvije naravi; jer nisu mogli razumjeti, daje sjedinjenje čovještva s Riječju bilo hipostatsko, te su zbog toga nijekali daje (čovještvo) primilo subzistenciju Riječi. Naime prema tom bogohulstvu nije Riječ postala tijelom, nego je Riječ po milosti stanovala u tijelu, to jest, nije Sin Božji postao čovjekom, nego više, Sin Božji je stanovao u čovjeku. 1344

Također kažnjava anatemom, proklinje i osuđuje arhimandrita Eutiha, koji je doduše shvaćao da se prema Nestorijevom bogohulstvu isključuje istina utjelovljenja, i da zbog toga treba (misliti) daje čovještvo tako sjedinjeno s Božjom Riječi, da su boštvo i čovještvo jedna te ista osoba; a (on) također nije mogao shvatiti jedinstvo osobe uz višestrukost naravi, te je učio daje u Kristu jedna osoba boštva i čovještva, a tvrdio je i da postoji samo jedna narav, govoreći da su prije sjedinjenja bile dvije 1345

naravi koje su kod uzimanja prešle u jednu; tako je on dozvolio najveće bogohulstvo i bezboštvo (govoreći) da se ili čovječstvo pretvorilo u boštvo ili boštvo u čovječstvo.

1346 Kažnjava anatemom, proklinje i osuđuje i Makarija Antiohijskog, i sve koji slično misle, koji je doduše ispravno mislio o dvojstvu naravi i jedinstvu osobe ali je jako zabludio govoreći, da su dvije naravi u Kristu imale jedno djelovanje i jednu volju. Sveta Rimska crkva sve njih s njihovim krivovjerjima kažnjava anatemom, tvrdeći da u Kristu postoje dvije volje i dva djelovanja.

1347 Čvrsto vjeruje, ispovijeda i uči, da nitko nikada začet od muža i žene nije bio oslobođen đavlove vlasti osim po vjeri¹ u posrednika (između) Boga i ljudi Isusa Krista [*usp. 1 Tim 2,5*], koji je začet bez grijeha, rođen i umro, te sam svojom smrću svladao neprijatelja ljudskog roda, uništivši naše gryehe, otvorio je ulaz u kraljevstvo nebsko koji je prvi čovjek svojim grijehom izgubio i za sve potomke, a sve svete žrtve, sakramenti i obredi Starog zavjeta su ga naznačavali.

1348 Čvrsto vjeruje, ispovijeda i uči, da propisano u Starom zavjetu, ili Mojsijev zakon, koji se dijeli u obrede, svete žrtve, sakramente, jer je to ustanovljeno da označi nešto buduće, što je odgovaralo božanskom kultu onog vremena, ali kadje došao Gospodin naš Isus Krist, koji je time bio označen, to je prestalo i počeli su sakramenti Novog zavjeta. Dakle, smrtno bi grijesho tkogod bi poslije muke (Kristove) stavljao nadu u zakon, te bi se tome podlagao kao nečem potrebnom za spasenje, kao da vjera u Krista ne bi mogla spasiti bez toga. A ipak ne niječe da se od Kristovog trpljenja do proglašenja Evandelja to moglo obdržavati, ali se niti najmanje nije smjelo vjerovati da je to potrebno za spasenje, ali tvrdi da se poslije proglašenja Evandelja to ne može obdržavati bez gubitka vječnog spasenja.

Objavljuje dakle, da su svi poslije tog vremena koji bi obdržavali obrezanje, subote i ostale zakonske (propise) daleko od Kristove vjere, i nikako ne mogu biti dionici vječnog spasenja, osim ako se nekada odreknu tih svojih zabluda. Svima dakle, koji se diče kršćanskim imenom, strogo naređuje da odustanu od obrezivanja u bilo koje vrijeme, bilo prije, bilo nakon krštenja; stavljao netko nadu u to, ili ne, to se nipošto ne može činiti bez gubitka vječnog spasenja.

1349 Opominje pak da zbog opasnosti od smrti kod djece, što se često može dogoditi, budući da im se ne može pomoći drugim lijekom da se oslobode od đavolske vlasti i da ih se pribroji u Božje sinove, osim sakramentom krštenja, da sveto krštenje ne treba odgađati za četrdeset ili osamdeset dana, ili na drugo vrijeme prema nekim običajima, nego ga treba podijeliti što se prije to može pogodno učini-

¹ *1347 Tako izvorni tekst bule kao i Fulgencije Ruspjiski, *De fide seu de regula fidei ad Petrum* 26, br.69 (J.Fraipont - C. Lambot: CpChL 91A [1968] 753 / PL 65,701 A [= br.67] iz kojeg su uzete te riječi; drugi (tekstovi) umjesto "vjera" s Tridentskim saborom (*1513) imaju "zasluga" (po zasluži... Kristovoj).

ti, ali tako ako bi bila neposredna smrtna opasnost, da se ona krste odmah, bez odlaganja, a ako nema svećenika i od laika i žene, prema načinu Crkve, kao što se opširnije nalazi u dekretu o Armencima [**1315*].

Čvrsto vjeruje, ispovijeda i uči daje svako Božje stvorenje dobro¹, 1350 "ne valja odbaciti ništa što se prima sa zahvalnošću" [*1 Tim 4,4*], jer prema Gospodinoj riječi "ne onečišćuje čovjeka što ulazi u usta, nego što iz usta izlazi" [*Mt 15,11*], te tvrdi da ono razlikovanje Mojsijevo zakona o čistim i nečistim jelima spada među obrede, koji više ne vrijede kadje uspostavljeno Evanđelje i oni su prestali biti djelatni. A za onu Apostolovu zabranu "uzdržavati se od mesa žrtvovanog idolima, od krvi i udavljenoga" [*Dj 15,29*] kaže daje bila pogodna za ono vrijeme u kojem su (živjeli) zidovi i pogani, koji su prije toga imali različite obrede i običaje, iz kojih je nastajala Jedna crkva, kako bi sa Židovima i pogani obdržavali nešto zajednički, te da im se pruži prilika zajedničkog života u jednom štovanju Boga i (jednoj) vjeri, te da se otkloni predmet razdora, jer su se Židovima zbog starog običaja krv i udavljeno činili odvratnima, a blagovanjem žrtvovanog moglo se misliti da su se vratili u idolopoklonstvo. Gdje se pak kršćanska vjera toliko proširila te se čini da u njoj nema više niti jedan (član) porijeklom Židov, nego se svi koji su prešli na kršćanstvo slažu u istim obredima i ceremonijama Evanđelja, vjerujući daje "sve je čisto čistima" [*Tit 1,15*]; budući da su nestali razlozi apostolske zabrane, prestao je i učinak.

Objavljuje da niti jedna vrsta hrane, koju dozvoljava ljudsko društvo, nije zabranjena, pa niti kod životinja ne treba ništa razlikovati, niti muško niti žensko, i na bilo koji načinje nastupila smrt, premda se za zdravlje tijela, za vježbanje u krepostima, za redovničku i crkvenu stegu, može i mora od mnogo čega odreći što ruje zabranjeno, jer prema Apostolu "sve je dopušteno, ali sve ne koristi" [*1 Kor 6,12; 10,23*].

Čvrsto vjeruje, ispovijeda i propovijeda, "nitko tko se nalazi izvan Katoličke crkve, ne samo pogani"² nego niti Židovi niti krivovjernici ili odvojeni ne mogu biti sudionici vječnog života, nego će ići u oganj vječni "koji je pripremljen đavlu i anđelima njegovim" [*Mt 25,41*], osim ako joj budu pripojeni prije kraja života; jedinstvo crkvenog tijela vrijedi toliko da crkveni sakramenti vrijede samo onima koji ostaju u njoj, kao što i postovi, milostinja i druga djela pobožnosti i vježbe kršćanske vojske postižu vječnu nagradu (samo u njoj). "Nitko se ne može spasiti osim ako ostane u krilu i u jedinstvu Katoličke crkve, koliku god on dijelio milostinju, pa za Kristovo ime prolio i krv"³.

*1350 Usp. Fulgencije Ruspijski, *De fidesu de regula fidei ad Petrum* 42, br.85 (J.Fraipont - C. Lambot: CpChL 91A [1968] 758 / PL 65.704CD [= br.83])

*1351 Fulgencije Ruspijski, *De fide seu de regula fidei ad Petrum* 38, br.81 (CpChL 91A, 757 / PL 65.704A [= br.79]).

*1351 Na nav. mj. 39, br.82 (CpChL 91A.757 / PL 65/704B [= br.80]).

[Slijede dekreti za Grke i Armence^

1352 Budući da u gore navedenom dekretu nije protumačena forma riječi kojom se presveta Rimska crkva uvijek običavala služiti kod p o s v e t e tijela i krvi Gospodino-
nove, koja je potvrđena učenjem i autoritetom apostola Petra i Pavla, pa mislimo da
ju je potrebno ovdje umetnuti. Kod posvete tijela Gospodinova (Rimska crkva) se
služi ovom formom riječi: "Ovo je naime tijelo moje"; a za krv: "Ovo je naime kalež
krvi moje, novoga i vječnoga zavjeta, tajna vjere, koja će se proliti za vas i za mnoge
na oprostjenje grijeha".

Nije nimalo važno da li je pšenični kruh, kojim se slavi ovaj sakrament, pečen
istog dana, ili pak ranije, dok god (u njemu) ostaje supstancija kruha; a nipošto se ne
smije sumnjati, da se nakon što svećenik izgovori spomenute riječi posvete tijela, s
nakanom da slavi (sakrament), supstancija (kruha) odmah pretvara u pravo Kristovo
tijelo.

1353 Budući da neki tvrde da č e t v r t u ž e n i d b u treba odbaciti kao osuđenu,
kako se ne bi činilo daje grijeh tamo gdje ga nema; ali prema Apostolu žena je nekon
smrti muža slobodna od njegovog zakona, i može se udati u Gospodinu za koga želi
[Rim 7,2; 1 Kor 7,39], i (on) ne razlikuje nakon smrti prvog, drugog ili trećeg; (sto-
ga) izjavljujemo da se slobodno mogu sklopiti ne samo drugi i treći nego i četvrti i
daljnji brakovi, ako nema kanonske zapreke. Ali kažemo kao preporuku, da se
suzdrže od daljnje ženidbe i ostanu u čistoći, jer kao što djevičanstvu treba dati pred-
nost pred udovištvom, tako mislimo daje pohvalno i zaslužno čisto udovištvo pred
brakom.

NIKOLA V.: 6. ožujka 1447. - 24.725. ožujka 1455.

KALIKSTI H.: 8. travnja 1455. - 6. kolovoza 1458.

1355-1357: Konstitucija "*Regimini universalis*" biskupu Magdeburga,
Naumburga i Halberstadta, 6. svibnja 1455.

Ta konstitucija je potvrda bule "*Regimini universalis*" od 2. srpnja 1425, koju je Martin V. o
istom predmetu uputio biskupima Trieru, LÜbecku i Olmutzu (*Extravagantes communes* 1. III, tit. 5, c.
1; Frdb 2, 1269-1271).

Izd.: *Extravagantes communes*, 1. III, tit. 5, c. 2 (Frdb 2, 1271sl).

Uzimanje kamata i ugovor o renti

1355 ... Nedavno Nama upućen zahtjev sadržavao je, daje od davnog vremena u raz-
ličitim dijelovima Njemačke, za zajedničko dobro ljudi dozvoljen, a među stanovni-

cima i prebivateljima tih krajeva je nastao običaj koji se obdržavao do sada ... i o čemu ne postoji sjećanje na suprotno... da su ti stanovnici i prebivatelji, odn. oni od njih, kojima se to zbog njihovog položaja i sigurnosti činilo korisnim, običavali svoja dobra, kuće, polja, imanja, posjede i nasljedstvo godišnje prihode, odn. rentu prodavati za marke, guldene ili talire, u valuti koja je u onim krajevima u običaju, i za njih uzimati marke, guldene ili talire od onih koji su jedne ili druge kupili kao prihod ili kao rentu, te su prema određenoj prikladnoj cijeni dobili gotov novac, već prema okolnostima vremena, kao što su se sami prodavač i kupac u ugovorima o tome sporazumjeli, kod čega su one od spomenutih kuća, dobara, njiva, imanja, posjeda i nasljedstva, kako su u tim ugovorima točno opisani, djelatno opterećivali plaćanjem spomenutih prihoda i renti u korist kupca; ovome treba još dodati, da su spomenuti kupci, već prema udjelu, taj od njih dobiveni novac vraćali u potpunosti ili djelomično, te da su bili potpuno slobodni i nevezani za plaćanje prihoda odn. renti koje su se odnosile na vraćeni novac, tako da ti kupci, pa i ako su ta dobra, kuće, imanja, njihove, posjedi i nasljedstva tijekom vremena korištenjem sramotno bila razrušena i opustošena, nisu mogli tražiti povrat novca pa niti putem suda.

Kod nekih su pak nastale bojazni i kolebanja, da li su takvi ugovori dozvoljeni. 1356
Zbog toga neki misle da su oni lihvarski, pa traže priliku da ih se oslobodi od plaćanja takvih prihoda i renti....

Mi dakle ... da skinemo o tome svaku sumnju, i otklonimo svaku smetnju proturječja, izjavljujemo da su spomenuti ugovori dozvoljeni, sukladni pravu, te da su njihovi prodavači djelatno obvezatni na plaćanje tih renti i prihoda, prema sadržaju spomenutih ugovora. 1357

PIJO II.: 19. kolovoza 1458. - 14. kolovoza 1464.

1361-1369: Osuđene tvrdnje Zanina de Solcia u pismu "*Cum sicut accepimus*",
14. studenog 1459.

Zanin de Solcia, kanonik iz Bergama, zastupao je mišljenja koja je Pijo II. označio kao "vrlo opasne zablude", koje su "protivne učenju svetih otaca". Premda je Zanin de Solcia pred inkvizitorom i papinskim istražnim sucem (sve) opozvao, bio je prema nalogu ove bule, čije značenje leži prvenstveno u području stega, upućen u samostan na trajno zatočenje.

\zd.: DuPIA I/II, 254a / BarAE, za godinu 1459. br.31 (Theiner 29,192).

Zablude Zanina de Solcia

(1) Svijet se mora prirodno istrošiti i završiti, a bit će uništen vlagom zemlje i 1361
zraka te toplinom sunca, tako da će se elementi zapaliti.

(2) I svi se kršćani trebaju spasiti. 1362

- 1363 (3) Bog je stvorio i drugi svijet ne samo ovaj, te je u to vrijeme bilo mnogo drugih muževa i žena, pa dosljedno, Adam nije bio prvi čovjek.
- 1364 (4) Isto, Isus Krist nije trpio iz ljubavi za spas ljudskog roda, nego je trpio i umro odredbom zvijezda.
- 1365 (5) Isto, Isus Krist, Mojsije i Muhamed, vladali su svijetom po proizvoljnosti svoje volje.
- 1366 (6) Isto, isti Gospodin naš Isus je nezakoniti (sin), a u posvećenoj hostiji nalazi se samo po boštvu a ne i po čovještvu.
- 1367 (7) Spolni odnosi izvan braka nisu grijeh, osim po zabrani pozitivnih zakona, a oni nisu to dobro uredili, a suzdržavanje je samo prema crkvenoj zabrani, zato treba slijediti Epikurovo mišljenje kao ispravno.
- 1368 (8) Isto, uzeti tuđu stvar, makar i protiv volje gospodara, nije smrtni grijeh.
- 1369 (9) Konačno, Kristov zakon će završiti dolaskom drugog zakona, kao što je Mojsijev zakon završio Kristovim zakonom.

1375: Bula "*Execrabilis*", 18 siječnja 1460. (prema firentinskom računanju vremena 1459.)

Taje bula značajna u sporu oko "koncilijarne teorije". Njezin pisac Pijo II. (Enea Silvio de Piccolomini), prije posvete za svećenika bio je odlučan zastupnik koncilijarizma, kao i iz njega proizišlog Bazelskog sabora (tada već raskolničkog). Usp. njegovu knjigu izdanu 1440. *Libellum dialogorum de generalis concilii auctoritate*. On je u toj buli, i u drugim dokumentima, izričito opozvao svoja ranija shvaćanja. Najpoznatija je njegova molba, koju je uputio sveučilištu u Kolnu (kojem je posvetio i svoj gore spomenuti *Libellum* od 26. travnja 1463: "Odbacite Eneju, prihvatite Pija!"; BullTau 5,175a/BullCocq 3/III, 101b/HaC9,1452C). Prijetogaje on već osudio koncilijarizam ubuli "*Infructuosas palmites*" od 1. studenog 1460. (BarAE, za godinu 1460. br.35 / Theiner 29,232sl). Osuda priziva od pape na opći sabor bila je prihvaćena već i u stari *Codex iuris canonici 1917*: u kan. 2332 oni koji prizivaju proglašeni su za "sumnjive zbog krivovjerja". - Rukopisi se međusobno razlikuju kod određivanja nadnevka izdavanja (izdana je u Mantovi) bule "*Execrabilis*"; usp. L.v. Pastor, *Geschichte der Papste 2* (Freiburg 1923⁵⁷) 80, bilj.2.

∕zd.: BullTau 5,149b-150a/BullCocq 3/UJ, 97b-98a.

Priziv od pape na opći sabor

- 1375 U našim burnim vremenima pojavila se prokleta i od starih vremena nečuvena zloporaba, da se neki prožeti duhom pobune, ne željom za zdravijim sudom, nego kako bi izbjegli već počinjeni grijeh, od rimskog velikosvećenika, namjesnika Isusa Krista, kojem je u osobi blaženog Petra rečeno: "Pasi ovce moje" [*Iv 21,17*]: "Što-god svežeš na zemlji bit će svezano i na nebesima" [*Mt 16,19*], usuđuju prizvati na budući sabor.... Htijući dakle taj pogubni otrov daleko otjerati od Kristove crkve osuđujemo takav priziv i odbacujemo ga kao pogrešan i vrijedan zgražanja.

1385: Bula "Ineffabilis summiprovidentia Patris", 1. kolovoza 1464.

Povodom propovijedi koju je 1462. u Bresci za Uskrs održao Jakov de Marchia OFM, razbuktao se između dominikanaca i franjevaca spor o pitanju, je li prolivena Kristova krv do uskrsnuća bila odijeljena od boštva (to je zastupao Jakov, a nakon njega su to učenje općenito zastupali franjevci) ili ne (što su redovito zastupali dominikanci). Jakov de Brescia je takvo shvaćanje označio kao krivovjerno. Papa se nije htio zamjeriti niti jednoj od suprotstavljenih strana, te je obim stranama naložio šutnju. Ipak, usp. ocjenu uz *2663!

Izd.: BullTau 5,181ab / BullCocq 3/in, 116ab / BullOP 3 (Rim 1731) 434.

Kristova krv tijekom triju dana smrti

Apostolskom vlašću određujemo i ovim pismom naređujemo, da se nitko od 1385 spomenute braće [*manje braće i braće propovjednika*] o gornjoj dvojbi ne usudi ponovno raspravljati, propovijedati, javno ili privatno govoriti, ili drugima savjetovati, kao daje naime krivovjerno ili grješno držati ili vjerovati, daje sama presveta krv istog Gospodina našeg Isusa Krista, (kao što se misli) za vrijeme trodnevlja muke bila na bilo koji način odijeljena ili odvojena od samog boštva, ili da nije bila, dok Mi i Apostolska stolica o toj dvojbi ne odredimo što treba držati.

PAVAO II.: 30. kolovoza 1464. - 26. srpnja 1471.

SIKSTO IV.: 9. kolovoza 1471. - 12. kolovoza 1484.

1391-1396: Tvrdnje Petra de Rivo, osuđene u buli "Ad Christi vičan?" od 3. siječnja 1474.

Petar de Rivo, profesor na sveučilištu u Leuwenu, zastupao je god. 1465. u djelu Quodlibet mišljenja protiv kojih su bili profesori istog sveučilišta, sveučilišta u Parizu kao i Francesco della Rovere, budući papa Siksto IV, koji je napisao *Tractatus de futuris contingentibus*. Kadje Petar de Rivo putovao u Rim da se tamo opravda, morao je opozvati 5 tvrdnji. One se nalaze u dokumentu opoziva koji su mu suci predložili 19. ožujka 1473. Kadje Petar to pokušao izbjeći novim tumačenjima, uslijedila je bula osude.

7zrf.:DuPIA 1/II, 279b.

Zablude o istinitosti budućih događaja

(1) Kad Elizabeta, Lk 1, kaže blaženoj Djevici Mariji govoreći: "Blažena ti što 1391 povjerova da će se ispuniti što ti je rečeno od Gospodina" [*Lk 1,45*], čini se daje mislio kako one izjave, naime "rodit ćeš sina i nadjet ćeš mu ime Isus; on će biti velik" još ne sadrže istinu.

- 1392 (2) Isto, na kraju Lk, kada Krist poslije uskrsnuća kaže: "Treba da se ispuni sve stoje u Mojsijevu Zakonu, u Prorocima i Psalmima o meni napisano" [Lk 24,44], čini se daje mislio kako te izjave ne sadrže istinu.
- 1393 (3) Isto, u Heb 10, gdje Apostol kaže: "Ima tek sjenu budućih dobara" a "ne sam lik zbiljnosti" [Heb 10,1], čini se da misli kako izjave Starog zavjeta o budućim događajima još ne sadrže određenu istinu.
- 1394 (4) Isto, da nije za istinitost izjave o budućem događaju dovoljno da će se stvar dogoditi, nego se traži da će se dogoditi bez mogućnosti sprečavanja.
- 1395 (5) Isto, treba kazati jedno od (ovog) dvojeg: ili da se u člancima vjere o budućim događajima ne nalazi prava i djelatna istina, ili da se ono na što se oni odnose, ne može spriječiti niti po Božjoj moći.
- 1396 [O c j e n a :] (Te su tvrdnje) sablažnjive i odstupaju od puta katoličke vjere.

1398: Bula "Salvator noster" u korist crkve sv. Petra u Saintesu, 3. kolovoza 1476.

Za razliku od do sada izdanih bula o oprostima, ovdje se daje potpuni oprost molitvama za umrle. Budući daje to odobrenje doživjelo krivo i zloporabno tumačenje Siksto IV. je u drugoj buli (* 1405-1407) protumačio njezin smisao. R. Peraudi, kanonik u Saintesu i papin komesar za odobravanje tog oprosta, napisao je *Summaria declaratio* za bulu "Salvator noster" na koju su se oslanjale sve kasnije instrukcije o oprostima.

Izd.: *Archives historhues de la Saintonge et de l'Aunis* 10(1882) 64 / N.Paulus, u: HJb 21 (1900) 649sl, bilj. 4 / na nav. mj, *Geschichte des Ablasses im Mittelalter* 3 (Paderborn 1923) 382, bilj.3.

Oprost za umrle

- 1398 I kako bi se u ovo vrijeme bolje pobrinulo za spas duša, koje to više trebaju pomoć što manje mogu pomoći same sebi, želeći apostolskim autoritetom iz riznice Crkve pomoći dušama u čistilištu, koje su sjedinjene s Kristom u ljubavi otišle s ovog svijeta (svijeta), i koje su dok su živjele zavrijedile da im se izmoli takav oprost, očinskom ljubavlju želeći, koliko to s Bogom možemo, oslanjajući se na bažansko milosrđe, iz punine vlasti podjeljujemo te ujedno i odobravamo: ako roditelji, prijatelji ili drugi Kristovi vjernici, potaknuti ljubavlju, za njihove duše koje su izložene čistilišnom ognju kao izvršenju kazne koje moraju izdržavati prema božanskoj pravednosti, za vrijeme spomenutog desetljeća, prema odredbi dekana i kaptola spomenute crkve, ili našeg milostinjara, posjećujući spomenutu crkvu, daju za obnovu crkve u Saintesu određenu svotu novca ili (drugih) vrijednosti, ili preko izaslanika koje oni budu poslali za vrijeme spomenutog desetljeća, želimo da taj potpuni

oprost, bude kao molitvena pomoć [usp. *1405sl\ za one duše u čistilištu za koje su oni dali spomenutu svotu novca ili (drugih) vrijednosti, kao stoje to gore rečeno, te da to vrijedi za ublažavanje kazni i kao molitvena pomoć.

**1400: Konstitucija "Cumpraeaccelsa", 27. veljače 1477.
(1476. prema kurijalnom računanju vremena)**

Učenje o Marijinom bezgrješnom začecu, što su prije svega zastupali skotisti, obznanio je ostatak sabora u Baselu. 17. rujna 1439, na 36. sjednici, saborski su oci izjavili:

"Definiramo, da ono učenje koje kaže da preslavna Djevica i Bogorodica Marija, po predusretanju i djelovanju posebne milosti Božjeg promisla, nikada nije bila podložna izvornom grijehu, nego je uvijek bila čista i od izvornog i od učinjenog grijeha, sveta i neokaljana, trebaju prihvatiti svi katolici kao pobožno i koje je u skladu s kršćanskim shvaćanjem, katoličkom vjerom, zdravim razumom i Svetim Pismom ... te da ubuduće nikome nije dozvoljeno suprotno propovijedati, odn. naučavati".

Nikola de Pomussio OP i Vincenzo Bandello OP oštro su se usprotivili tom učenju za vrijeme Siksta IV. Sam je pak Siksto IV. (iz Reda manje braće) tom konstitucijom odobrio misni obrazac i časoslov "*Sicut lilium*", koji je u čast Marijinog bezgrješnog začeca sastavio Leonardo de Nogarola, te se u isto vrijeme zauzeo i za slobodno prihvaćanje skotističkog shvaćanja. On je i po drugi put postao odvjetnikom tog shvaćanja u konstituciji "*Grave nimis*", koja se nalazi u dvije verzije, koje se samo malo međusobno razlikuju. Ranija verzija, izdana 1482, upravljena je samo protiv Braće propovjednika u Lombardiji; kasnija, od 4. rujna 1483. (usp. *1425sl), protiv Braće propovjednika općenito, koji su osuđivali zastupnike bezgrješnog začeca. To se shvaćanje konačno moglo probiti konstitucijom Klementa XI. "*Commissi nobis divinitus*" od 6. prosinca 1708. u kojoj je propisano da se blagdan Bezgrješnog začeca Marijina treba slaviti posvuda (BullTau 21,338ab). Definicija je uslijedila od Pija IX. (>2800-2804).

Izd.: Ch. Sericoli, *Immaculata B.M.V. Conceptio iuxta Xysti IV Constitutiones* (Bibliotheca Marianamedii Aevi, Textus et Disquisitiones 5; Šibenik-Rim 1945) 153sl [kritičko izd.] *!Extravagantes communes*, 1. III, tit. 12, cl (Frdb 2,1285)/HaC 9.1493E-1494E.

Marijino bezgrješno začecé

Razmatramo li pobožnim istraživanjem presjajne znakove zasluga kojima slava Djevice Bogorodica, uzvišena iznad nebeskih prijestolja, sjaji nad zvijezdama kao zvijezda danica...; smatrat ćemo daje dostojno, štoviše potrebno, da svi Kristovi vjernici izraze svemogućem Bogu (koji je svojom providnošću od vijeka pogledao na poniznost iste Djevice, kako bi palu ljudsku narav, koja je padom prvog čovjeka trebala biti kažnjena vječnom smrću, pomirio s njezinim Stvoriteljem, te je nju /Djevicu/ po pripremi Duha Svetoga učinio prebivalištem svog Jedinorođenca, od nje uzeo tijelo naše smrtnosti za otkupljenje svog naroda, a da ona poslije poroda nije ništa manje ostala bezgrješna Djevica), hvalu i slavu za čudesno bezgrješno začecé iste Djevice, te da zbog toga slave mise i druge službe Božje ustanovljene u crkvi Božjoj, da njima prisustvuju, da zazivaju oproste i oprostjenje grijeha, kako bi po zaslugama i zagovorom iste Djevice bili pogodniji za prihvaćanje Božje milosti.

1405-1407: Enciklika "*Romani Pontificisprovida*", 27. studenog 1477.

Usp. *1398. -Izd.: E. Amort, *De origine, progressu, valore ac fructu indulgentiarum...* 2 (Augsburg 1735) 292b-293b/djelomice točno navedena kod N. Paulus, *Geschichte des Ablasses im Mittelalter* 3, Paderborn 1923, 384 / W. KShler, *Dokumente zum Ablafstreit von 1517* (Tubingen 1934²) 39sl (br. 25).

Smisao riječi "per modum suffragii" ("kao molitvena pomoć")

1405 Budući da Nam je u posljednjim mjesecima javljano, kako su nakon Našeg objavljivanja oprosta, koje smo inače podijelili crkvi u Saintesu [**1398*], nastale mnoge sablazni i opasnosti, te da su neki propovjednici ... povodom spomenutog oprosta, koji smo Mi dodijelili za duše koje borave u čistilištu na način molitvene pomoći, neke naše spise krivo tumačili, te da su javno tvrdili, i tvrde, da više nije potrebno moliti ili vršiti pobožnu molitvenu pomoć za te duše. Zbog čega su mnogi odustali činiti dobro.

Želeći po svojoj pastirskoj službi stati na put takvim sablaznima i zabludama, napisali smo svoj breve raznim prelatima tih krajeva, kako bi oni Kristovim vjernicima protumačili, da smo mi taj potpuni oprost za duše koje borave u čistilištu dodijelili na način molitvene pomoći, a ne da bi se spomenutim oprostom Kristovi vjernici odvratili od pobožnih i dobrih djela, nego kako bi oni na način molitvene pomoći bili na korist spasenja tih duša. Dakle, taj oprost koristi isto toliko kao da se bogobojazne molitve i pobožna milostinja upućuju i prinose za spas njihovih duša.

1406 Nedavno smo, ne bez velike nelagode Naše duše, spoznali da su neki manje točno i mnogo drugačije tumačili te naše riječi nego lije bila, i nego li jest, Naša nakana. ... Mi naime nismo ... pisali niti izjavili spomenutim prelatima, da se čini da spomenuti potpuni oprost koristi dušama koje borave u čistilištu, kao da se za njih prikazuju bogobojazne molitve i pobožna milostinja; nismo namjeravali, kao što niti ne namjeravamo, niti želimo, ustvrditi da oprost ne koristi ili ne vrijedi više nego li milostinja i molitve, niti pak da milostinja i molitve toliko vrijede koliko i oprost kao molitvena pomoć, budući da znamo da se molitve i milostinja ne razlikuju mnogo od oprosta kao molitvene pomoći; nego smo kazali da on vrijedi "isto toliko", to jest na način "kao da", to jest na način na koji molitve i milostinja vrijede. Budući pak da molitve i milostinja vrijede kao molitvena pomoć upućena dušama, to Mi, kojima je dana punina vlasti odozgo, iz riznice opće Crkve koja Nam je povjerena, a koja se sastoji od zasluga Krista i njegovih svetaca, želeći pružiti pomoć dušama u čistilištu, podijelili smo spomenuti oprost, ali tako da sami vjernici pružaju molitvenu pomoć za te duše, koju same duše umrlih po sebi ne mogu činiti. To smo u svojim spisima namjeravali i namjeravamo ...

1407 Stoga ovu Našu svetu i hvale vrijednu želju nitko ne može s pravom osuditi, a tako ne treba zbog dvoličnosti napadati niti nakanu niti zdravo shvaćanje, koje teži samo prema očitom dobru, budući da prema pravilu teološke znanosti, svaku

tvrdnju koja u sebi sadrži dvojbu, treba uvijek prihvaćati u onom smislu u kojem se odražava ispravan govor.

Zbog toga ... ovim pismom, na vlastitu pobudu, odlučujemo i izjavljujemo da je u svim Našim pismima naša nakana uvijek bila, te da je i sada: da taj potpuni oprost dodijeljen dušama u čistililištu na način molitvene pomoći, tako vrijedi i koristi, kao što zajedničko učenje učitelja dozvoljava da on vrijedi i koristi.

1411-1419: Tvrdnje Petra de Osme, osuđene u buli

"Licet ea quae de nostro mandato", 9. kolovoza 1479.

U izgubljenom djelu *De confessione* Petra Martineza de Osme, profesora u Salamanci, zastupane su krive teze o ispovijedi, oprostima i ovlastima Rimskog biskupa. Te teze su osudili: 15. prosinca 1476. kapitularni vikar Saragose, i 24. svibnja 1479. teolozi koje je u Alacali de Henares okupio nadbiskup Toleda Alfonso Carillo. Siksto IV. je njihovu osudu posvojio u svojoj buli. Od 11 tvrdnji iz Alcalé tri se ne spominju (tj. 7 10 11; spomena je vrijedna tvrdnja 7: "Crkva grada Rima može pogriješiti"; ostale tvrdnje navode se uz neznatne promjene i u drugom redosljedu. Tekst tvrdnji iz Alcalé v. kod M. Menendez y Pelavo, *Historia de los heterodoxos espanoles 2 (Obras completas, Edicion nacional, sv. 36; Santander 1947) 381sl; nap. Petar de Osmaje opozvao svoje zablude prije nego lije bula bila objelodanjena.*

Izd: BullTau 5,265a / BullCocq 3/III, 171b/ DuPIA I/II, 301b.

Zablude o sakramentu ispovijedi i oprostima

1) Ispovijedanje pojedinačnih grijeha stvarno je ustanovila opća Crkva, a nije 1411 uređeno Božjim pravom.

(2) Smrtni grijesi u odnosu na krivnju i na kaznu na drugom svijetu, brišu se 1412 samo skrušenošću srca, bez ispovijedi,

(3) a zle misli se brišu samo odbacivanjem. 1413

(4) Ne traži se nužno da ispovijed bude tajna. 1414

(5) Ne smije se odriješiti pokornike koji nisu izvršili pokoru. 1415

(6) Rimski prvosvećenik ne može osloboditi od kazni čistilišta, 1416

(7) i ne može osloboditi od onoga što je odredila opća Crkva. 1417

(8) A sakrament pokore, što se tiče podjeljivanja milosti, je (sakrament) naravi a 1418 nije ustanova Novog ili Starog zavjeta.

[O c j e n a :] Kako bismo bolje pomogli opreznosti, izjavljujemo da su sve i po- 1419 jedine navedene tvrdnje lažne, protivne svetoj katoličkoj vjeri, krive i sablažnjive te potpuno strane evanđeoskoj istini, protivne dekretima otaca i drugim apostolskim konstitucijama i da sadrže očito krivovjerje

1425-1426: Konstitucija "Grave nimis", 4. rujna 1483.

Usp. *1400. -Izd.: Ch. Sericoli, na *1400° nav. mj. 159sl/ Extravagantes communes, 1. III, tit. 12, c.2 (Frdb 2,1286) / HaC 9.1495C-1496B.

Marijino bezgrješno začće

1425 Premda sveta Rimska crkva javno i svečano slavi blagdan neokaljanog začća uvijek djevice Marije, te je za njega odredila poseban i vlastiti časoslov, (ipak) kao što smo čuli, neki se propovjednici različitih redova u svojim propovjedima narodu do sada nisu stidjeli, po različitim gradovima i pokrajinama, javno tvrditi, i ne prestaju svaki dan propovjedati, da svi oni smrtno gryeše koji drže i tvrde da je ista slavna bezgrješna Bogorodica bila začeta bez ljage izvornog grijeha, ili da su krivovjernici oni koji slave časoslov istog bezgrješnog začća, ili da teško gryeše oni koji slušaju propovijedi onih koji tvrde daje ona bila začeta bez takve ljage.

1426 ... Želeći dakle predusresti takve... lakoumne pokušaje, na vlastiti poticaj, a ne udovoljavajući nečijem podnesenom zahtjevu za to, apostolskom vlašću ovim pismom odbacujemo i osuđujemo takve tvrdnje spomenutih, kao i bilo kog drugog, koji se usuđuju tvrditi, da bi oni koji vjeruju ili drže daje ista Bogorodica u svom začću bila sačuvana od ljage izvornog grijeha, zbog toga bili okaljani ljagom nekog krivovjerja, ili da bi smrtno gryešili oni koji slave takav časoslov začća, ili da bi upali u neki prijestup grijeha koji bi slušali takve propovijedi, kao krive i lažne i potpuno strane istini, kao i sve spomenute i izdane knjige koje to sadržavaju; ... podvrgavajući sličnoj kazni i osudi one koji bi se, misleći drugačije, usudili tvrditi, jer da to još nije odlučeno od Rimske crkve i Apostolske stolice... daje naime slavna Djevica Marija bila začeta s izvornim grijehom; takvi upadaju u zločin krivovjerja ili smrtni grijeh.

INOCENT Vffl.: 29. kolovoza 1484. - 25 srpnja 1492.

1435: Bula "Exposcit tuae devotionis" Ivanu de Cirevu, opatu samostana Citeauxa, biskupija Chalon-sur-Saone, 9. travnja 1489.

Ovom bulom je opatima Citeauxa i važnih samostana-kćeri La Ferté, Portignv, Clairvaux i Morimond dana ovlast podjeljivanja reda subđakonata i đakonata. Ta ovlast je manja od onih bula navedenih u *1145sl, 1290. Kratki sažetak bule nalazi se u vatikanskom arhivu, armaria 54, t. 8, fol. 295. Opat Jean de Cirey objavio je tu odluku u *Collecta auorundam privilegiorum Ordinis Cisterciensis* (Dijon 1491). Cisterciti su se služili tom ovlasću do kraja 18. st. *Rituale Cisterciense ex libro usuum, definitionibus Ordinis et Caeremoniali episcoporum collectum VIII 17-18* (konačno izd. Westmalle 1949, str. 402-412), sadrži obred ređenja subđakona i đakona.

Izd.: L. Meschet, Privileges de l' Ordre de Cueaux (Pariš 1713) 135 / R. KONDIG, *Elenchus privilegiorum regularium tam mendicantium quam non mendicantium, maxime Cisterciensium* (KOLN 1713; 1779²) 391 si / ponovljeno kod Pio de Langogne, *De Bulla Innocentiana seu de potestate papae*

commitendi simplici presbytero subdiaconatus collationem, u: EtFranc 6 (1901) 131-133; C. Baisi, // *ministro straordinario degli ordini sacramentali* (Rim 1935) 13-15; H. Lennerz, *De sacramento Ordinis* (Rim 1953²) 148sl; J. Beyer, u: NvRTh 76 (1954) 361sl.

Opseg ovlasti ređenja svećenika

... Kao što sadrži Tvoja nedavna molba, tebi i opatima tvojih spomenutih četiri- 1435
ju samostana za vrijeme njihovog upravljanja, bilo je temeljem apostolskih povlastica i odobrenja ... dozvoljeno, ... a dobiveno vrijedi, da mogu podjeljivati sve niže redove osobama tog Reda u spomenutim samostanima, te blagoslivljati oltarnike i druge crkvene predmete, da se mogu služiti mitrom i prstenom i drugim biskupskim znakovima, te da u tim i drugim samostanima i prioriatima njima podređenima, kao i u župnim i drugim crkvama koje im zajedno ili pojedinačno pripadaju, premda im nisu punim pravom podređene, mogu podjeljivati svečani blagoslov poslije slavljenja misa, večernji i jutrenji, ako kod takvih blagoslova ne bude nazočan neki biskup ili izaslanik Apostolske stolice,...

Mi koji taj Red prije svih nosimo u sreću ljubavi, želimo ga ukrasiti ne manjim milostima i povlasticama nego li su to učinili Naši predšasnici, a nakloni u tome tvojim molbama i opata ostalih spomenutih četiriju samostana koji sada i u ovo vrijeme njima upravljaju, kao uostalom i trajno u budućnosti, apostolskom vlašću i iz sigurnog znanja, ovim dopisom udjeljujemo od posebnog dara milosti, da slobodno i zakonito možeš i da mogu, ... blagoslivljati spomenuto i ostalo ruho i crkvene predmete ... posvećivati kaleže ... te posvećivati oltare ... svetom krizmom koju ste prije dobili od nekog katoličkog biskupa, na bilo kojim mjestima spomenutog Reda, ... podjeljivati i svečani blagoslov poslije misa, večernji i jutrenji; a kako redovnici spomenutog Reda ne bi, ovdje i ondje, bili prisiljeni izlaziti iz samostana zbog primanja reda subđakonata i đakonata, (udjeljujemo poseban dar milosti) tebi i tvojim nasljednicima, kako bi mogao svim redovnicima tog Reda, a (udjeljujemo to) i opatima spomenutih četiriju samostana i njihovim nasljednicima, kako bi mogli redovnicima svojih spomenutih samostana, za koje budete mislili da su podobni, zakonito podjeljivati takve redove subđakonata i đakonata...

ALEKSANDAR VI.: 11. kolovoza 1492. - 18 kolovoza 1503.

PIJO III.: 22. rujna - 18. listopada 1503.

JULIJE II.: 31. listopada 1503. - 21. veljače 1513.

LATERANSKI SABOR (18. opći): 3. svibnja 1512. - 16. ožujka 1517.

Saborje prije svega pokušavao riješiti galikanske sporove. Nakon što se kralj Ljudevit II. Francuski god. 1513. pomirio s Apostolskom stolicom, a njegova je nacija bila zastupljena na saboru od 8.

sjednice, uspjelo mu je Pragmatičku sankciju iz Bourgesa (usp * 1445) zamijeniti konkordatom. Sabor je osim toga donio dekrete iz područja vjere i morala (* 1440-1444).

Nastavak 5. LATERANSKOG SABORA za vrijeme Leona X.:

LEON X.: 11. ožujka 1513. - 1. prosinca 1521.

1440-1441: 8. sjednica, 19. prosinca 1513.: Bula "Apostolici regiminis"

Tom bulom se odbacuje učenje blisko averoizmu: besmrtnost ljudske duše se ne može dokazati razumom, nego se u to mora vjerovati. To je učenje prije svega zastupao Pietro Pomponazzi u djelu (završenom u rujnu 1516.) *De immortalitate animae* (izd. Gianfranco Morra [Bologna 1954]; *Abhandlung über die Unsterblichkeit der Seele. Tractatus de immortalitate animae*, izd. B. Moisisch; Philosophische Bibliothek 434 [Hamburg 1990]).

Izd: Mac 32.842A-D / HaC 9.1719C-1720A / BullTau 5,601b-602a / BullCocq 3/III. 393ab / COeD³ 605_a-606₂.

Učenje o ljudskoj duši, protiv neo-aristotelovaca

1440 Budući da se ... sijač kukolja, stari neprijatelj ljudskog roda [*usp. Mt 13,25*], usudio nadosijavati i umnožavati na Gospodinovoj njivi neke vrlo pogubne zablude, koje su vjernici uvijek odbacivali, posebno pak o naravi razumne duše, kao daje ona smrtna, ili jedinstvena kod svih ljudi, kako su neki lakoumno filozofirali, te su tvrdili da je to barem filozofski istinito; želeći primijeniti prikladna sredstva protiv takve kuge, uz odobravanje ovog svetog sabora osuđujemo i odbacujemo sve one koji tvrde, daje razumna duša smrtna, ili jedinstvena kod svih ljudi, kao i one koji u to sumnjaju, budući da ona postoji ne samo zaista po sebi i bitno kao forma ljudskog tijela, kao što se to nalazi u kanonu sretne uspomenne pape Klementa V., našeg predšasnika, donesenom na saboru u Vienni [**902*], nego je zaista i besmrtna, te se može umnožavati za mnoštvo tijela u koja se ulijeva pojedinačno, umnožava se i treba se umnožavati....

1441 Budući da istina niti najmanje ne proturiječi istini, definiramo da je potpuno lažna svaka tvrdnja koja je suprotna istini prosvijetljene vjere [*usp. *3017*]; te još strože zabranjujemo odobravanje (takvog) učenja: sve takve laži koje se nalaze u tvrdnjama označavamo kao vrlo pogubna krivovjerja, a sve one koji ih posvuda siju (označavamo) kao odvratne i ružne krivovjernike i nevjernike, kao one koji ruše katoličku vjeru, koje treba izbjegavati i kažnjavati.

1442-1444: 10. sjednica, 4. svibnja 1515.: Bula "Inter multiplices"

Veće je izdano više papinskih dekreta u prilog "Montes pietatis" ("Pobožne ustanove"): H. Holzapfel, *Die Anfänge der Montes pietatis (1462-1515)* (Objavljeno iz crkveno-povijesnog seminara Munchen, izd. A. Knopfler, sv. 11; Munchen 1903) 10-12, broji 17 dekreta, od kojih prvi "*Cum dilect*

(3. lipnja 1463.) potječe od Pija II, u prilog zaklade u Orvietu. Postoje suzdržanosti o vrsti i načinu, kako bez štete održati te ustanove.

Izd.: MaC 32.905E-907A / HaC 9.1773D-1774E / BullTau 5,622a-623b / BullCocq 3/111, 408b-409a / COeD³ 626i₇-627₃₀. - *Reg.:* J. HergenrOther, *Regesta LeonisX(Freiburg 1884)* br. 15297.

Uzimanje kamata i "Montes pietatis "

Neki učitelji i profesori govore da takve ustanove nisu dozvoljene u kojima, 1442 službenici tih ustanova od siromaha kojima se daje zajam, istekom nekog vremena, traže više nego lije bio pozajmljeni novac, te da zbog toga ne mogu biti čisti od zločina lihve, jer nas je naš Gospodinu, prema Lukinom svjedočanstvu [Lk 6,34sF] jasnom zapovijedi obvezao, da se ne smijemo od dane pozajmice nadati ničem iznad nje. To je naime pravo značenje lihve, kada netko naime za korištenje stvari koja ne rađa, bez ikakvog truda, i bez ikakve preuzete opasnosti nastoji steći dobit i povećanje...

Drugi pak mnogi učitelji i profesori... zalažu se za (to) da tako veliko dobro 1443 koje je društvu vrlo potrebno, ali samo ako se ništa ne traži i ako se ništa ne očekuje zbog pozajmice; za obeštećenje pak samih ustanova, naime za troškove njihovih službenika i svih stvari koje spadaju na održavanje ustanova, ali bez njihove dobiti, može se slobodno uzeti, štoviše i tražiti i iznad pozajmljenog od onih koji imaju korist od takve pozajmice, ali i to umjereno i nužno, jer postoji pravna norma: ako netko osjeća korist, mora osjetiti i teret¹, posebno ako se tome doda i apostolski autoritet. Oni naime pokazuju daje to dokazano ... mišljenje naših predšasnika, Rimskih prvosvećenika, sretne uspomene Pavla II., Siksta IV., Inocenta VIII., Aleksandra VI. i Julija II.

Mi želeći jednoj strani... prikladno pomoći, vodeći brigu o pravednosti, kako se 1444 ne bi otvorio jaz lihvarstva, a drugoj strani u h'ubavi prema pobožnosti i istini, kako bi se pomoglo siromasima, preporučujemo brigu za oboje,... te uz odobravanje svetog sabora izjavljujemo i definiramo, da spomenute pobožne ustanove, ustanovljene od države i do sada odobrene i potvrđene (temeljem) autoriteta Svete Stolice, u kojima se za njihove troškove i za obeštećenje prima nešto umjereno iznad posuđenog i bez dobiti tih ustanova, samo za troškove službenika i drugih stvari koje spadaju na njihovo održavanje, kao stoje to već rečeno, dakle za njihovo obeštećenje, ne ukazuju ni na kakvo zlo, niti daju pobudu za grijeh, niti ih se na bilo koji način može odbacivati, štoviše treba ih odobriti kao zaslužne i pohvalne i nikako ih se ne smije smatrati lihvarskim....

Želimo pak da svi... koji bi se ubuduće usudili, protiv ove izjave ili protiv vrsta kazni u ovom dopisu, propovijedati ili raspravljati usmeno ili u pisanom obliku, upadnu u izrečenu kaznu izopćenja ...

¹ *1443 *Regulae iuris*, u: Bonifacije VIII, *Liber Sextus Decretalium* V. dodatak, norma 55 (Frdb 2,1123).

1445:11. sjednica, 19. prosinca 1516: Bula "*Pastor aeternus gregem*"

Na poticaj kralja Karla VII. Francuskog, skupština klerika je u svibnju/lipnju 1438. u Bourgesu usvojila 23 članka koji su bili inspirirani Baselskim saborom, u kojima je posebno zastupan koncilijarizam. Kralj je 7. lipnja 1438. potpisao "Pragmatičku sankciju iz Bourgesa", koja je posebno odgovarala interesima kraljevskog senata i Sveučilišta u Parizu. Nakon stoje riješen spor između papa, koji nikada nisu priznali sankciju, i Francuske pod vodstvom Ljudevita XII, njegov nasljednik Franjo I. je priznao niže navedenu bulu Lava X. U njoj je "Pragmatička sankcija" proglašena za nevažeću, a potvrđena je bula Bonifacija VIII. "*Unam sanctam*" (*870-875), ali bez utjecaja na izjavu Klementa V. "*Meruit*", kojom je ta bula oslabljena.

Izd.: MaC 32.967C-E / HaC9,1828D-1829A / BullTau 5,661 ab / BullCocq 3/III, 43 lb / COeD³ 642₁₀-26.

Odnos između pape i sabora

1445 Mi mislimo da se tako ozloglašena Sankcija [*pragmatička iz Bourgesa*] i njezin sadržaj, ne može i ne smije mirne savjesti prestat i opozivati i odbacivati.

Ne smije na Nas utjecati niti to stoje tu Sankciju i njezin sadržaj izdao Baselski sabor, a na inzistiranje sabora ju je primila i prihvatila Skupština u Bourgesu, jer se sve to dogodilo poslije preseljenja istog Baselskog sabora od sretne uspomene pape Eugena IV.... [*u Ferraru 18. rujna 1437.*] na Baselskom "saborčiću", te zbog toga ne može imati nikakvu snagu, budući daje očito, ne samo prema svjedočanstvu svetog Pisma, (prema) riječima svetih otaca i drugih rimskih prvosvećenika i Naših predšasnika, (prema) odluci svetih kanona, nego i prema vlastitim izjavama istih sabora, da samo Rimski prvosvećenik, za vrijeme svog pontifikata, ima autoritet nad svim saborima, te puno pravo i vlast za sazivanje sabora, (njihovo) preseljenje i raspuštanje.

1447-1449: Dekret "*Cum postquam*" Cajetanu de Vio, papinom izaslaniku, 9. studenog 1518.

Pitanje oprosta u Njemačkoj, koje je trpjelo od velikih zloporaba, iskoristio je Martin Luther za objavljivanje 95 teza o oprostima 31. listopada 1517. (Weimarsko izd. 1 [1883] 229-238). Kao odgovor na to bula želi iznijeti crkveno učenje o oprostima. Njezin doktrinarni autoritet podigao je Lav X. u jednom popratnom pismu "*An die Schweizer*", od 30. travnja 1519. (izd. L.R. Schmidlin, *Bernhardin Sanson, der Ablafprediger in der Schweiz 1518-1519* [Solothurn 1898] 30sl):

"Ovlast rimskog biskupa za podjeljivanje takvih oprosta, prema ispravnom učenju Rimske Crkve, kojeg se, kako smo odlučili, svi moraju držati i propovijedati... kao što to možete jasno vidjeti iz pisma koje smo vam uputili na potpis kako bi nastojali obdržavati ga.... Čvrsto se trebate držati ispravnog učenja svete Rimske crkve i ove Svete stolice, koja ne dozvoljava zablude".

Kardinal Cajetan de Vio, koji je bio određen za tu bulu, dodao joj je god. 1522. značajan dio teksta svog komentara Tome Akvinskog, *Summa theologiae* III, q.48, a.5 (izd. Leonina 11 [1903] 469).

Izd.: kod Cajetana, vidi gore / J. Le Plat, *Monumentorum ad historiam Concilii Tridentini spectantium amplissima collectio* 2 (Louvain 1782) 23sl / ponovljeno kod N. Paulus, u: ZKTh 37 (1913) 395sl / W. KShler, *Dokumente zum Ablafstreit von 1517* (Tübingen-Leipzig 1902) 158sl (br.36).

Oprosti

... Kako se ubuduće nitko ne bi (mogao) pozivati na nepoznavanje nauka Rim- 1447
ske crkve o takvim oprostima i njihovoj učinkovitosti, niti se ispričavati pod izlikom
takvom neznanju, niti si pomagati izmišljenim protivljenjem, nego kako bi takvi
zbog poznate laži mogli biti privedeni kao krivi i s pravom kažnjeni, ovim pismom
želimo ti dati na znanje daje Rimaska crkva, koju ostali moraju slijediti kao majku,
predala:

Rimski biskup, nasljednik ključara Petra i zamjenik Isusa Krista na zemlji, vlaš- 1448
ću ključeva, kojima može otvoriti kraljevstvo nebesko, otklanjajući kod kršćana tak-
ve zapreke (to jest krivnju i dužnu kaznu za učinjene grijeha, krivnju naime pomoću
sakramenta pokore, a vremenitu kaznu za učinjene grijeha dužnu prema Božjoj pra-
vednosti, pomoću crkvenih oprosta), može iz opravdanih razloga podijeliti istim
kršćanskim vjernicima, koji su Kristovi udovi zbog veze ljubavi, bilo da su u ovom
životu, bilo u čistilištu, oprostite iz preobilnih zasluga Krista i svetaca; podjeljujući
oprost apostolskom vlašću, kako za žive tako i za mrtve, (papa) običava raspodijeliti
blago zasluga Isusa Krista i svetaca, podjeljivanjem samog oprosta na način odrje-
šenja ili ga prenosi kao molitvu za pomoć.

Zbog toga se svi, kako živi tako i mrtvi, koji uistinu budu stekli takve oprostite,
oslobađaju od tolike vremenite kazne, koju su prema Božjoj pravедnosti zaslužili za
svoje učinjene grijeha, koliki budu udijeljeni i stečeni oprosti.

I tako mi, apostolskim autoritetom, snagom ovdje iznesenog, određujemo pod pri- 1449
jetnjom izrečene kazne izopćenja, da svi moraju tako misliti i propovijedati.

1451-1492: Bula "*Exsurge Domine*", 15. lipnja 1520.

Martin Luther, čijih je 95 teza (usp. *1447°) naišlo na veliki odjek, bio je već u studenom 1517. u
Rimu optužen i pozvan da se opravda. Malo nakon toga je Leon X. povjerio kardinalu Cajetanu de Vio
zadaću da skloni Luthera na opoziv. Do sporazuma nije došlo niti na sastanku u Augsburgu u listopa-
du 1518, niti na raspravama između Ivana Ecka, najznačajnijeg branitelja katoličanstva, i reformatora
Luthera, održanima u Karlstadtu u lipnju-srpnju 1519. Postupak protiv Luthera je otvoren nakon stoje
Ivan Eck bio opozvan u Rim (siječanj-travanja 1520.). Tu su se među ostalim nalazila i mišljenja sve-
učilišta u Kolnu i Louvainu (DuPIA 1/II[1728] 358-361; usp. *Responsio Lutheriana* iz god. 1520,
Weimarsko izd. 6 [1888] 170-195). Budući da Luther nije htio napustiti svoje učenje te je 10. prosinca
1520. javno spalio bulu "*Exsurge Domine*"; bio je 3. siječnja 1521. izopćen bulom "*Decet Romanum
Pontificem*" (Buli Tau 5,761a764a / BullCocq 3/III, 493b-495b).

Izd.: BullTau 5,750a-752a / BullCocq 3/III, 488b-489b / MaC 32.1051C-1053D / HaC
9.1893A-1895A / DuPIA1/II, 362b-364b.

Izrazi u buli redovito točno iznose Lutherove riječi; za navođenje izvora pobrinuo se prije svih
H. Roos, *Die Quellen der Bulle "Exsurge Domine"* u: J. Auer - H. Volk (izd.), *Theologie in der Ge-
schichte und Gegenwart* (izd. u čast M. Schmausa; München 1957) 909-926. Zbog jednostavnosti su

izvori pojedinih tvrdnji označeni s oznakama; slijede (u zagradama) mjesta kritičkog izdanja Z). *Martin Luthers fVerke* (Weimar 1883sl). Oznake znače:

- A' = *Resolutiones disputationum de indulgentiarum virtute* (1518)
[za tvrdnje 1 3 10 18 20-22 26 28 32-35 39].
- B' = *Disputatio et excusatio F.Martini Luther adversus criminationes D.Johannis Eccii* (1519) [2].
- C = *Disputatio pro declaratione virtutis indulgentiarum* (1517) [4 17 38].
- D' = *Ein Sermon von Ablass und Gnade* (1518) [5 18].
- E' = *Sermo de poenitentia* (1515) [6-9 lsl 14].
- F' = *Ein Sermon von dem Sakrament der Busse* (1519) [13].
- G' = *Instructio pro confessione peccatorum* (1519) [15].
- H' = *Ein Sermon vom Sakrament des Leichnams Christi und von den Bruderschaften* (1519) [16].
- I' = *Verklarung etlicher Artikel in dem Sermon von dem heiligen Sakrament* (1520) [16].
- K' = *Disputatio I. Eccii et M. Lutheri Lipsiae habita* (1519) [18 30 37 40].
- L' = *Resolutiones Lutherianae super propositionibus suis Lipsiae disputatis* (1519) [19 27 29 31].
- M' = *Sermo de virtute excommunicationis* (1518) [23].
- N' = *Ein Sermon von dem Bonn* (1520) [24].
- O' = *Disputatio Heilderbergae habita* (1518) [36].
- P' = *(Grosser) Sermon von dem Wucher* (1520) [41].
- Q' = *Contra malignum J. Eccii iudicium* (1519) [25].
- R' = *Resolutio super Propositiones XIII de potestate papae* (1519) [25].

Zablude Martina Luthera

- 1451 1. Krivovjerno je, ali uobičajeno, mišljenje da sakramenti Novog Zakona daju milost opravdanja onima koji ne postavljaju zapreku¹.
- 1452 2. Nijekati da poslije krštenja kod djeteta ostaje grijeh, znači gaziti zajedno Pavla i Krista².
- 1453 3. Žarište grijeha, makar i ne bilo učinjenog grijeha, sprječava dušu koja izlazi iz tijela da uđe u nebo³.
- 1454 4. Nesavršena ljubav umirućeg nosi nužno sa sobom veliki strah, koji je sam po sebi dovoljan za podnošenje kazne čistilišta, i sprječava ulazak u kraljevstvo⁴.

¹ *1451 A\ConclusioVII(1,544_{35,38}).

² *1452 B' (2,160_{34,i}).

³ *1453 A',ConclusioXXrV(1,572i_{0,,4}).

⁴ *1454 C'iA',ConclusioXXIV(1,234_{3,6} i 1,572i₅).

5. Da (sakrament) pokore ima tri dijela: pokajanje, ispovijed i zadovoljštinu nije utemeljeno na Svetom pismu niti na starim svetim kršćanskim učiteljima . 1455

6. Pokajanje koje se sastoji od ispitivanja, utvrđivanja i odbacivanja grijeha, kojim netko razmišlja o svojim godinama u gorčini svoje duše [*usp. Iz 38,15*], odmjeravajući težinu, množinu, i odvratnost grijeha, gubitak vječnog blaženstva i stjecanje vječne osude, takvo pokajanje čini licemjera, što više grješnika². 1456

7. Vrlo je istinita poslovice i bolja od svih do sada iznesenih učenja o skrušenosti: 'Najveća pokora je ubuduće ne činiti (grijehe); najbolja pak pokora je novi život'³. 1457

8. Nemoj ni na koji način pokušati ispovijedati lake grijeha, ali niti sve smrtna, jer je nemoguće da bi spoznao sve (svoje) smrtna (grijehe). Zbog toga su se u prvotnoj Crkvi ispovijedali samo javni smrtni (grijesi) . 1458

9. Kada želimo sve potpuno ispovijedati, ne činimo ništa drugo, nego samo želimo da Božjem milosrđu ne ostane ništa za praštanje⁵. 1459

10. Grijesi nisu nikome oprošteni tko ne vjeruje da (mu) se oni kod svećenikovog odrješenja opraštaju; štoviše, grijeh ostaje ako se ne vjeruje daje oprošten. Nije naime dovoljno oprostjenje grijeha i darivanje milosti, nego je potrebno i vjerovati da su (oni) oprošteni⁶. 1460

11. Ni na koji način ne smiješ vjerovati da su ti (grijesi) oprošteni radi tvoje skrušenosti, nego radi Kristove riječi: "Štogaod odrješiš" itd. [*Mt 16,19*]. Zbog toga kažem, vjeruj, ako dobiješ odrješenje svećenika, a jače vjeruj da si odrješen, pa ćeš zaista biti odrješen, štogaod bilo sa skrušenošću⁷. 1461

12. Ako bi, stoje nemoguće, bio ispovijeden onaj koji ne bi bio skrušen, ili ako bi svećenik odrješio u šali, a ne za ozbiljno, kada bi (takav) vjerovao daje odrješen, on bi najistinitije bio odrješen⁸. 1462

13. U sakramentu pokore i oprostjenju grijeha papa i biskup ne čine više nego li najniži svećenik; štoviše, gdje nema svećenika, isto toliko bi činio bilo koji kršćanin, pa bio on i žena ili dječak . 1463

¹ *1455 D'(1,2434-n).

² *1456 W (1,7,19').

³ *1457 E' (1,321₂-»).

⁴ *1458 £'(1,32222.25).

⁵ *1459 E' (1,323«).

⁶ *1460 A', Conclusio VII (1,543_{1,4,11}, 22-24).

⁷ *1461 E'(1,323₃,28).

• *1462 E'(1,323_{1,1},34).

» *1463 F'(2,716,5-2.).

- 1464 14. Nitko ne mora svećeniku odgovoriti da se kaje, niti svećenik smije to ispiti-
vati¹.
- 1465 15. U velikoj su zabludi oni, koji pristupaju sakramentu euharistije oslanjajući
se na to da su ispovjeđeni, da si nisu svijesni nikakvog smrtnog grijeha, da su se prije
toga molili i pripremili se; svi takvi jedu i piju sebi osudu. Ali ako vjeruju i pouzdaju
se da će tamo zadobiti milost, sama ih ta vjera čini čistima i dostojnima².
- 1466 16. Čini se prikladnim da Crkva na općem saboru odredi da se i laici trebaju pri-
češćivati pod obje prilike; Česi koji se pričješćuju pod obje prilike nisu krivovjernici
nego odcijepljeni³.
- 1467 17. Riznica Crkve iz koje papa dijeli oprost ne su zasluđe Krista i svetaca⁴.
- 1468 18. Oprosti su pobožna varka za vjernike i izostavljanje dobrih djela; oni (opro-
sti) spadaju među ono što je dozvoljeno, a ne među ono što koristi [*usp. 1 Kor 6,12;*
10.23]⁵.
- 1469 19. Oprosti onima koji ih zaista steknu ne vrijede za oproštenje pred Božjom
pravdom zaslužene kazne za učinjene grijeh⁶.
- 1470 20. U zabludi su oni koji vjeruju da su oprosti spasonosni i korisni za duhovni
plod (rast)⁷.
- 1471 21. Oprosti su potrebni samo za javne grijeh, i zapravo se podjeljuju samo
tvrdokornima i nestrpljivima⁸.
- 1472 22. Oprosti nisu niti potrebni niti korisni za šest vrsta ljudi: tj. za mrtve ili umi-
ruće, za bolesnike, za opravdano spriječene, za one koji nisu počinili teške grijeh,
za one koji su počinili teške grijeh ali ne javne, za one koji čine bolje⁹.
- 1473 23. Izopćenja su samo vanjske kazne i ne lišavaju čovjeka zajedničkih duhovnih
molitava Crkve .
- 1474 24. Kršćane treba poučavati da izopćenje više vole nego li ga se boje¹¹.

- *1464 E'(1,322₁₆₅₁).
- *1465 G*(1,264₁₇₅).
- *1466 H* i F (2,742_{24*26} i 6,80₃₆₅).
- M467 C'(1,236₁₀₅₁₁₄₅).
- *1468 K" (2,353₁₃. usp. 349₁₆₅₁ 356₃₈) i A', Conclusio XX (1,570[^]) i D' (1,246_{5,19}).
- *1469 L' (2,429₄₇).
- *1470 A', Conclusio XXXII (1,587_{24*26}).
- *1471 A', Conclusio XIII (1,552₂₄₅, 5 5 3₃₀₅).
- *1472 A', Conclusio XIII (1,552_{19*22}).
- ¹ *1473 M'(1,639₁₉₅₁₃₃₅).
- ¹ *1474 N' (6,70₂₃).

25. Rimski prvosvećenik, Petrov nasljednik, nije Kristov zamjenik nad svim Crkvama čitavog svijeta, koje je sam Krist osnovao u blaženom Petru¹. 1475

26. Kristova riječ Petru: "Štogod razriješiš na zemlji" itd. [Mt 16,19] odnosi se samo i vezana je samo na Petra². 1476

27. Sigurno je, da u ovlast Crkve ili pape uopće ne spada određivanje članaka vjere, štoviše, niti zakona morala ili dobrih djela . 1477

28. Kada bi papa s velikim dijelom Crkve mislio ovako ili onako, ne bi pogriješio; misliti drugačije još uvijek nije grijeh niti krivovjere, posebno kod stvari koje nisu potrebne za spasenje, sve dok opći sabor jedno ne odbaci a drugo ne potvrdi⁴. 1478

29. Otvoren nam je put umanjiti autoritet sabora, i slobodno protusloviti njegovim činima, i prosuđivati njegove odluke i pouzdano ispovijedati sve što (nam) se čini istinitim, bilo to potvrđeno ili odbačeno od bilo kojeg sabora⁵. 1479

30. Neki članci Ivana Husa, koji su osuđeni na saboru u Konstanzu, jesu posve kršćanski, istiniti i evanđeoski, njih ne može osuditi niti opća Crkva⁶. 1480

31. Pravednik griješi u svakom dobrom djelu⁷. 1481

32. Dobro djelo učinjeno na najbolji način je laki grijeh⁸. 1482

33. Spaljivanje krivovjernika je protivno volji Duha⁹. 1483

34. Boriti se protiv Turaka znači protiviti se Bogu koji preko njih (Turaka) kažnjava naše zle čine¹⁰. 1484

35. Zbog vrlo skrovite mane oholosti nitko nije siguran da stalno ne griješi smrtno¹¹. 1485

36. Slobodna volja je poslije grijeha samo ime; dok (ona) radi (prema) onome stoje u njoj, smrtno griješi¹². 1486

37. Čistilište se ne može dokazati iz svetih Spisa koji su u kanonu¹³. 1487

¹ *1475 Usp. otprilike Q'(2,628_g) i R'(2,225_{35i}).

² *1476 A', Conclusio V (1,53620.22).

³ *1477 L' (2,427_{g,io}).

⁴ *1478 A', Conclusio XXVI (1,583_{5,8}).

⁵ *1479 L' (2,406_{18i}404_{15,17}).

⁶ *1480 K" (2,279ii-i3).

⁷ *1481 L' (2,41635D>i).

• *1482 A", Conclusio LVni(1,608io,i).

⁸ *1483 A', Conclusio LXXX(1,625,62435-38).

¹⁰ *1484 A", Conclusio V(1,53535.39).

¹¹ *1485 A', Conclusio Xni(1,553_{135i}).

¹² *1486 O' (1,354_{55i}).

¹³ *1487 K' (2,324,0.i2).

- 1488 38. Duše u čistilištu nisu sigurne za svoje spasenje, barem ne sve; niti je dokazano ikakvim razlozima ili Pismom, da se one nalaze izvan stanja stjecanja ili povećavanja ljubavi¹.
- 1489 39. Duše u čistilištu stalno griješe, dokle god traže spokoj i dok se boje kazni².
- 1490 40. Duše oslobođene iz čistilišta uz molitvenu pomoć imaju manje nego li bi imale da su same dale zadovoljštinu³.
- 1491 41. Crkveni prelati i knezovi ne bi učinili (ništa) loše, kad bi uništili sve prosjačke torbe⁴.
- 1492 42. [Ocjena :] Sve i pojedine gore spomenute članke odn. zablude osuđujemo, odbacujemo i u potpunosti odbacujemo , kao stoje već rečeno, kao krivovjerne, sablažnjive, krive i kao one koje vrijeđaju pobožne uši, ili kao zavodljive za duše jednostavnih, i kao suprotstavljene katoličkoj istini.

HADRIJAN VI.: 9. siječnja 1522. - 14. rujna 1523.

KLEMENT VII.: 19. studenog 1523. - 25. rujna 1534.

PAVAO III.: 13. listopada 1534. - 10 studenog 1549.

1495: Breve "*Pastorale officium*" nadbiskupu Toleda, 29. svibnja 1537.

Jedan je dio dominikanaca vodio u Rimu tužbu jer su španjolski kolonisti urođenike Srednje Amerike vodili u ropstvo, pa su molili papu da se zauzme za njihova opća prava. Pavao III. je objavio breve "*Pastorale officium*" o pravu na slobodu i vlasništvo, upućen kardinalu Juanu de Tavera, nadbiskupu Toleda, i drugi breve "*Veritas /psa*", 2. lipnja 1537. u kojem prijeti izopćenjem. On je doduše na zahtjev španjolske vlade 19. lipnja 1538. opozvao kaznene odredbe. Ipak je on svojim stavovima pripremio put novom zakonodavstvu, koje je 20. studenog 1542. potpisao car Karlo V, temeljem kojeg je trebalo voditi računa o pravima urođenika, na način primjeren kršćanskom duhu.

Izd.: J.Margraf, *Kirche und Sklaverei seit der Entdeckung Amerikas* (Tubingen 1865) 218sl (na nav. mj. 219sl, breve "*Veritas ipsa*") \ *Collección de documentos ineditos relativos al descubrimiento, conquista y organización de las antiguas posesiones españolas de América y Oceanía* 7 (Madrid 1867) 414 (na nav. mj. breve "*Veritas ipsa*").

Prava ljudi na slobodu i vlasništvo

- 1495 Do naših je naime ušiju stigao (glas) daje ... Karlo [V] car Rimski... kako bi potisnuo one koji vođeni požudom nose u sebi neljudski duh protiv ljudskog roda, jav-

¹ *1488 C (1,234_{1w} „„).
² *1489 A', Conclusio XVIII (1,562_{ss} i).
⁵ *1490 K'(2,340₃₉₋₃₄₁),
 « *1491 P'(6,42_{12sl}).

nim ukazom zabranio svim svojim podanicima, kako se nitko ne bi usudio odvesti u ropstvo Zapadne ili Južne Indijance, ili ih lišiti njihove imovine.

Stoga Mi želimo da ti isti Indijanci, premda su još izvan krila Crkve, ne budu, niti bi smjeli biti, lišeni svoje slobode ili vlasništva nad svojim stvarima, jer su ljudi, dakle prikladni za vjeru i spasenje, da ih se ne smije uništiti ropstvom, nego ih propovjedima i primjerom treba pozivati na život;

zbog toga se Mi želimo pobrinuti da se suzbiju tako opaki pokušaji takvih bezbožnika, kako (Indijanci) ogorčeni na nepravde i kazne, ne bi postali tvrđi za prihvaćanje Kristove vjere, te stavljamo pred... tvoju uviđavnost, da... svima i pojedincima, nalazili se oni u bilo kojoj časti... pod kaznom izopćenja izrečene kazne, strože zabraniš, kako se oni ni na koji način ne bi usudili spomenute Indijance tjerati u ropstvo, niti ih na bilo koji način lišavati njihovih dobara.

1497: Konstitucija "Altitudo divini consilii", 1. lipnja 1537.

Taj je dekret određen za "Zapadnoindijska područja"; o tom je pitanju već 2. srpnja 1524. raspravljala jedna skupština misionara franjevaca ("Primera Junta de México").

Izd.: CdICF 9,140 (br.81) / CoolPF²1,30 (bilj. 1 uzbr.114).

Povlastica vjere

U odnosu pak na njihov brak {Zapadnih Indijanaca} određujemo da se drži sije- 1497
dećeg: koji su prije obraćenja imali više žena, prema svom običaju, i ako se ne sjećaju koju su prvo uzeli, kad se obrate na vjeru neka uzmu jednu od njih, koju hoće, i s njom neka sklope ženidbu, kako je to običaj; koji se pak sjećaju koju su najprije uzeli, nju neka zadrže, pošto druge otpuste.

TRIDENTSKI SABOR (19. opći): 13. prosinca 1545. - 4. prosinca 1563.

Reformatorski je pokret u Njemačkoj tražio sabor za reformu Crkve. Klement VII. se suprotstavljao sazivanju općeg sabora, stoje car Karlo V. zahtijevao već od 1529. Nakon propalog sporazumijevanja na saboru u Augsburgu (1530.) Pavao III. je na pritisak cara 2. lipnja 1536. sazvaio opći sabor u Mantovi. Rat između Karla V. i Franje I. Francuskog, spriječio je njegovo otvaranje predviđeno za 23. svibnja. Papa je 8. listopada 1536. naredio da se sabor premjesti u Vicenzu. Pokušaj je propao zbog malog broja sudionika. Nakon završetka rata, zbog propalih vjerskih razgovora u Regensburgu god. 1541, papa je 22. svibnja 1542. sazvaio sabor u Tridentu. No, novi rat između Karla V. i Franje I. uzrokovao je suspenziju sabora. Nakon mira u Crepvu (rujan 1544.) oslobodio se put za ponovni saziv sabora 30. studenog 1544. bulom "Laetare Ierusalem". Sabor je otvoren tek 13. prosinca 1545; nazočni su bili samo katolici. Zbog približavanja Šmalkadskog rata koji se vodio od srpnja 1546, sabor je 11. ožujka 1547. premještan u Bolognu. Julije III. je 14. studenog 1550. bulom "Cum ad tollenda" naredio povratak sabora u Tridentu, gdje je on 1. svibnja 1551. godine otvorio drugo tridentsko zasjedanje. Propali su pregovori o sjedinjenju s protestantima koji su bili na saboru od siječnja 1552, a sabor se 28. travnja 1552. ponovno suspendirao zbog pobune kneza Moritza Saskog. Nakon mnogostrukih po-

kih previranja Pijo IV. je 29. studenog 1560. bulom *"Ad ecclesiae regimen"* naredio nastavak sabora, a treće zasjedanje Tridentskog sabora otvoreno je 18. siječnja 1562. Savjetovanja su se završila 4. prosinca 1563. svečanim završetkom u Tridentu. Tumačenja i provedbu zaključaka sabora koje je Pijo IV. potvrdio 26. siječnja 1564. bulom *"Benedictus Deus"* (* 1847-1850) povjereno je kongregaciji kardinala 2. kolovoza 1564. Daljnji utjecaj se razvijao preko saborskih dekreta, preko Katekizma (1566.) koji je izdao Pijo V, Rimskog bjevičara (1568.) i Rimskog misala (1572.). Radovi pojedinih zasjedanja:

1. Tridentsko zasjedanje: 1.-8. sjednica, od prosinca 1545. do ožujka 1547.

Naročito treba spomenuti: 4. sjednicu (8. travnja 1546.) s dekretom o svetom Pismu i predaji; 5. sjednicu (17. lipnja 1546.) s dekretom o izvornom grijehu; 6. sjednicu (13. siječnja 1547.) s dekretom o opravdanju; 7. sjednicu (3. ožujka 1547.) s dekretom o sakramentima općenito, o krštenju i potvrdi; 8. sjednicu (11. ožujka 1547.) sa zaključkom da se sabor premjesti u Bolognu.

Zasjedanje u Bologni: 9. -10. sjednica, od ožujka 1547. do (veljače 1548.) rujna 1549.

Rasprave o sakramentu pokore, o posljednjem pomazanju, o svetom redu i o braku; nema obvezujućeg dekreta. U veljači 1548. je sabor privremeno, a 13. rujna 1549. formalno i definitivno suspendiran.

2. Tridentsko zasjedanje: 11.-16. sjednica, od svibnja 1551. do travnja 1552.

Julije III. je ponovno 1. svibnja 1551. sabrao sabornike u Tridentu. Naročito treba spomenuti: 13. sjednicu (11. listopada 1551.) s dekretom o euharistiji; 14. sjednicu (25. studenog 1551.) s dekretom o pokori i posljednjem pomazanju. 28 travnja 1552. sabor je ponovno suspendiran.

3. Tridentsko zasjedanje: 17.-25. sjednica, siječanj 1562. do prosinca 1563.

Pijo IV. je 29. studenog 1560. po treći put sazvaio sabor u Tridentu, za Uskrs 16. travnja 1561.; prva svečana sjednica (tj. 17.) održana je tek 18. siječnja 1562. Spomena su vrijedne: 21. sjednica (16. srpnja 1562.) s dekretom o primanju euharistije (pričesti); 22. sjednica (17. rujna 1562.) s dekretom o svetoj misnoj žrtvi; 23. sjednica (15. srpnja 1563.) s dekretom o sakramentu (svetog) reda; 24. sjednica (11. studenog 1563.) s dekretom o ženidbi; 25. sjednica (3. i 4. prosinca 1563.) s dekretom o mjestu čišćenja, štovanju svetaca, svetih slika i oprostima. Tom je sjednicom sabor završen.

1500: 3. sjednica, 4. veljače 1546.: Dekret o sažetku vjerovanja

Izd: SGTr 4,579sl / RiTr 10 / MaC 33,19-B-D / HaC 10.19E-20B / COeD³ 662.

1500 Ovaj sveti, ekumenski i opći Tridentski sabor, zakonito sazvan u Duhu Svetom, kojemu su predsjedala ista tri izaslanika Apostolske stolice, razmatrajući veličinu predmeta koje treba raspravljati, naročito onih koje se nalaze u ona dva poglavlja o

iskorjenjivanju krivovjerja i o obnovi morala, zbog čega je on prvenstveno i sazvan, ...smatrao je da treba sastaviti obrazac vjerovanja, kojim se služi sveta Rimska crkva, kao ono počelo u kojem se svi nužno slažu koji ispovijedaju Kristovu vjeru, kao čvrsti i jedini temelj, koji vrata paklena neće nadvladati [*usp. Mt 16,18*] i to onim riječima kojima se on izgovara u svim crkvama.

[*Slijedi Nicejsko-carigradsko vjerovanje: *150.*]

1501-1508: 4. sjednica, 8. travnja 1546.

a) Dekret o prihvaćanju svetih knjiga i o predaji.

U vrijeme održavanja sabora ponovno se dovodilo u sumnju da li sljedeće knjige spadaju u kanon: Tob, Jud, Mudr, Sir, 1-2 Mak, Heb, 2 Pt, Jak, 2-3 Iv, Jd, Otk i određeni dijelovi Dn.

Izd.: SGTr 5,91 / RiTr 1 Isl / MaC 33.22A-E / HaC 10,22C-23B / COeD³ 663sl / EnchBbr.57-60. - Usp. prijedlog dekreta: SGTr 5,31sl / TheiTr 1,66.

Sveti ekumenski i opći sabor, zakonito sazvan u Duhu Svetom, ... stavljaajući si **1501** stalno pred oči, da se nakon odstranjivanja zablude u Crkvi treba sačuvati prava čistoća Evanđelja, stoje prije po prorocima bilo obećano u svetom Pismu, a Gospodin naš Isus Krist je to prvi objavio svojim ustima, te je preko svojih apostola zapovjedio [*usp. Mkl6,15*] da se to propovijeda svakom stvorenju kao izvor svake spasonosne istine i moralne zasade; uviđajući da se ta istina i zasade nalaze u pisanim knjigama i u nepisanoj predaji, koju su apostoli primili iz ustiju samog Krista, ili su je sami apostoli, kao izgovorenu Duhom Svetim, tako reći rukama predali, te je (tako) stigla do nas, slijedeći primjere pravovjernih otaca, (Sabor) s jednakim osjećajem pobožnosti i s poštovanjem prihvaća i časti sve knjige i Starog i Novog zavjeta, jer je jedan Bog autor obadvaju, a (prihvaća i časti) i samu predaju, kako ono što spada na vjeru tako i ono (što spada) na moral, kao izrečenu Duhom Svetim i u neprestanom nasljeđivanju sačuvanu u Katoličkoj crkvi.

Sabor je mislio da tom dekretu treba pridodati i popis knjiga, kako se kod nekog ne bi mogla pojaviti dvojba, koje su to knjige koje sabor prihvaća. To su niže navedene:

(Knjige) **S t a r o g z a v j e t a:** Pet (knjiga) Mojsijevih, Postanak, Izlazak, Levitski zakonik, Brojevi, Ponovljeni zakon; Jošua, Suci, Ruta, Četiri (knjige) o kraljevima, Dvije (knjige) ljetopisa, Prva i Druga (knjiga) Ezrina, koja se zove Nehemijina, Tobija, Judita, Estera, Job, Davidov psaltir, stopedeset psalama, Mudre izreke, Propovjednik, Pjesma nad pjesmama, Mudrost, Knjiga Sirahova, Izaija, Jeremija s Baruhom, Ezekijel, Danijel, dvanaest manjih proroka, to jest Hošea, Joel, Amos, Obadija, Jona, Mihej, Nahum, Habakuk, Sefanija, Hagaj, Zaharija, Malahija; dvije (knjige) Makabejaca, prva i druga.

(Knjige) **N o v o g z a v j e t a:** Četiri evanđelja, po Mateju, Marku, Luki, Ivanu; Djela apostolska koja je napisao evanđelist Luka, četrnaest poslanica apostola

Pavla, Rimljanima, dvije Korinćanima, Galaćanima, Efežariima, Filipljanima, Kološanima, dvije Solunjanima, dvije Timoteju, Titu, Filemonu, Hebrejima; dvije (poslanice) apostola Petra, tri apostola Ivana, jedna apostola Jakova, jedna apostola Jude i Otkrivenje apostola Ivana.

- 1504 Tko ne bi u potpunosti prihvatio te knjige, sa svim njihovim dijelovima, kako se običavaju čitati u Katoličkoj crkvi i kako se nalaze u starom latinskom izdanju Vulgati, za svete i kanonske, i tko bi svjesno i namjerno prezreo spomenutu predaju, neka bude kažnjen anatemom.
- 1505 Stoga neka svi shvate, kojim će redom i putem Sabor nadalje raditi, nakon stoje postavio temelj ispovijesti vjere, i kojim će se svjedočanstvima i dokumentima prvenstveno služiti kod utvrđivanja dogmi i obnove crkvenog morala.

b) Dekret o izdanju Biblije Vulgata i o načinu tumačenja Svetog pisma

Izd: SGTTr 5,91 si/RiTr 12/MaC 33,22E-23C/HaC 10,23B-E/COeD³ 664sl/EnchB br.61-63.

- 1506 Osim toga isti je sveti sabor, razmatrajući kako bi moglo biti od ne male koristi za Crkvu Božju, kad bi se odredilo koje od svih latinskih izdanja svetih knjiga koje kruže naokolo, treba smatrati autentičnim:
odredio i izjavio kako to isto staro izdanje Vulgata, koje je potvrđeno upotrebom u samoj Crkvi kroz toliko stoljeća, treba smatrati autentičnim u javnim predavanjima, raspravama, propovijedima i tumačenjima, te da se nitko, ni pod kakvim izgovorom, ne bi usudio ili pokušao odbaciti ga [*usp. *3825*].
- 1507 Osim toga, kako bi obuzdao lakoumne duhove, (sabor) odlučuje kako se nitko, oslanjajući se na svoju mudrost, ne bi usudio u stvarima vjere i morala, u onome što spada na cjelinu kršćanskog učenja, izokretati sveto Pismo prema svom shvaćanju, a protiv onog shvaćanja koje je držala i drži sveta majka Crkva, na koju spada suditi o pravom smislu i tumačenju svetog Pisma, ili tumačiti isto sveto Pismo protiv jednodušne suglasnosti Otaca, također da takva tumačenja nikada, ni u koje vrijeme ne budu izdana na svjetlo (dana)...
- 1508 Ali želeći u toj stvari, kao stoje pravo, i tiskarima nametnuti (odredbe)... (Saborne odredio, da pošto se to Pismo, posebno pak to samo staro izdanje Vulgata najispravljenije otisne, da nitko ne smije tiskati, niti učiniti da se tiskaju, bilo koje knjige o svetim stvarima bez imena autora, niti ih ubuduće prodavati, niti ih zadržavati kod sebe, ako prije toga ne budu provjerene i odobrene od ordinarija (mjesnog biskupa) ...

1510-1516: 5. sjednica, 17 lipnja 1546.: Dekret o izvornom grijehu

Savjetovanje o izvornom grijehu započelo je 24. svibnja 1546. Istog je dana kardinal Pedro Pacheco od Jaena predložio da se definira Marijino bezgrješno začeće (*usp. SGTTr 5,16631.33; 5,19910*). Povod za taj dekret dalo je prije svega Lutherovo shvaćanje o povezanosti između izvornog grijeha i

požude, kao i praksa pristalica ponovnog krštenja. Od pripremnih radova preporučeno je usporediti prijedlog podnesen 5. lipnja (SGTr 5,196sl / TheiTr 1,130_a-131_a) s konačnim dokumentom.

Id.: SGTr 5,238-240 / RiTr 13-15 / MaC 33.27A-29B / HaC 10.27C-29C / COeD³ 665-667.

Kako bi naša kršćanska vjera "bez koje je nemoguće svjediti se Bogu" [*Heb 11,6*], nakon čišćenja od zabluda ostala cjelovita i neokaljana u svojoj iskrenosti, i kako se kršćanski narod ne bi "zanosio svakim vjetrom učenja" [*Ef4,14*], budući da je ona stara zmija [*usp. Otk 12,9; 20,2*], vječni neprijatelj ljudskog roda, probudila među vrlo mnogim zlima koja u ovim našim vremenima uznemiruju crkvu Božju, ne samo nove nego i stare zablude o izvornom grijehu i njegovom lijeku: sveti ekumenski i opći Tridentski sabor...

htijući pristupiti tome da zabludjele pozove natrag i utvrdi one koji se kolebaju, slijedeći svjedočanstva svetog Pisma i svetih Otaca i najpriznatijih sabora kao i sud same Crkve o tom istom izvornom grijehu određuje, govori i izjavljuje:

1. Tko ne ispovijeda daje Adam, prvi čovjek, nakon stoje u raj u prekršio Božju zapovijed, odmah izgubio svetost i pravednost u koju je bio postavljen, te daje zbog krivnje takvog prijestupa (odmah) upao u srdžbu i nemilost Božju, a zbog toga i u smrt, kojom mu se prije toga Bog bio zaprijetio, a sa smrću i u ropstvo pod vlašću onoga "koji imaše moć smrti, to jest đavla" [*Heb 2,14*], te se tako čitav Adam zbog krivnje tog prijestupa dušom i tijelom promijenio na gore [*usp. *371*], neka bude kažnjen anatemom. 1511

2. "Tko ustvrdi daje Adamov prijestup škodio samo njemu a ne i njegovom potomstvu" te daje on od Boga primljenu svetost i pravednost koju je izgubio, izgubio samo za sebe a ne i za nas; ili tko (ustvrdi) daje on okaljan grijehom neposlušnosti "na čitav ljudski rod prenio samo smrt" i kaznu "tijela, a ne i grijeh koji je smrt duše", neka bude kažnjen anatemom "jer proturiječi Apostolu koji kaže: 'Po jednom čovjeku uđe u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijeđe smrt' [*Rim 5,12*]" [**372*]. 1512

3. Tko ustvrdi da se taj Adamov grijeh, koji je u svima i svima vlastit, jedan po nastanku i prenesen rođenjem a ne nasljedovanjem, uklanja ili snagom ljudske naravi ili nekim drugim sredstvom a ne zaslugama jedinog posrednika Gospodina našega Isusa Krista [*usp. *1347*], koji nas je pomirio s Bogom u svojoj krvi [*usp. Rim 5,9st*], "koji nama posta pravednost, posvećenje i otkupljenje" [*1 Kor 1,30*]; ili tko niječe da se same zasluge Krista Isusapo pravilno podijeljenom sakramentu krštenja prema načinu Crkve, primjenjuju kako na odrasle tako i na djecu, neka bude kažnjen anatemom. 1513

Jer "nema pod nebom drugog imena... po kojem se možemo spasiti" [*Dj 4,12*]. Odatle i ona riječ: "Evo Jaganjca Božjega koji odnosi grijehe svijeta" [*Iv 1,29*]. I ona: "Koji ste god kršteni, Kristom se zaodjenuste" [*Gal 3,27*].

4. "Tko niječe da treba krstiti malu djecu od utrobe majčine", pa i ako su rođena od krštenih roditelja, "ili tko kaže, da ih se doduše krsti za oproštenje grijehe, ali da oni nisu od Adama naslijedili nikakav izvorni grijeh koji bi trebalo okajati kupkom 1514

preporođenja" kako bi postigli vječni život, "odakle slijedi, da se kod njih forma krštenja 'za oprostjenje grijeha' ne shvaća kao istinita nego kao lažna, neka bude kažnjen anatemom.

Jer ne smije se drugačije shvaćati ono što kaže Apostol: 'Po jednom čovjeku uđe u svijet gryeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiše, na sve ljude prijeđe smrt' [Rim 5,12], nego kao stoje to uvijek shvaćala Katolička crkva raširena posvuda. Zbog tog se naime prema pravilu vjere", po apostolskoj predaji, "za oprostjenje grijeha uistinu krste i djeca koja sama još nisu mogla počinuti nikakav grijeh, kako bi se preporođenjem (kod njih) očistilo ono što su zadobili rođenjem" [*223]. "Ako se tko ne rodi iz vode i Duha ne može ući u kraljevstvo Božje" [Iv 3,5].

- 1515 5. Tko niječe da se po milosti Isusa Krista našega Gospodina, koja se podjeljuje u krštenju, ne oprašta krivnja izvornog grijeha, ili tko tvrdi da ne nestaje svega što ima pravi i istiniti smisao grijeha, nego kaže da se to samo briše¹, ili da se ne uračunava, neka bude kažnjen anatemom.

Kod preporođenih naime Bog ne mrzi ništa, jer "u njima nema nikakve osude" [Rim 8,1], koji su uistinu "krštenjem s Kristom suukopani u smrt" [Rim 6,4], koji "ne hodaju po tijelu" [Rim 8,1], nego su svukli starog čovjeka i obukli novog koji je stvoren po Bogu [usp. Ef 4,22-24; Kol 3,9sI], nevini, neokaljani, čisti, nedužni i Bogu ljubljeni sinovi postali su "baštinici Božji i subaštinici Kristovi" [Rim 8,17], tako da ih zaista ništa ne može spriječiti da uđu u nebo.

Sveti sabor pak misli i izjavljuje da kod krštenih ostaje požuda ili žarište (grijeha); ona je ostavljena za borbu i ne može škoditi onima koji na nju ne pristanu i koji joj se po milosti Krista Isusa snažno odupiru. Što više "bit će ovjenčan tko se zakonito natječe" [2 Tim 2,5]. Sveti sabor izjavljuje da tu požudu koju Apostol katkada zove "grijev" [usp. Rim 6,12-15; 7,7 14-20], Katolička crkva nikada nije smatrala niti nazivala grijehom, kao nešto što bi kod preporođenih zaista i uistinu bio grijeh, nego jer je iz grijeha i navodi na grijeh. Tko bi pak mislio drugačije neka bude kažnjen anatemom.

- 1516 6. Ovaj pak isti sveti sabor izjavljuje da nije njegova nakana, da u ovaj dekret u kojem se radi o izvornom grijehu, uključuje blaženu i bezgrješnu Djevicu Mariju, Bogorodicu, nego određuje da se treba držati konstitucija blažene uspomene pape Siksta IV., uz kazne koje su u tim konstitucijama određene, a (Sabor) ih obnavlja [*1400 1425sT].

1520-1583: 6. sjednica, 13. siječnja 1547.: Dekret o opravdanju

Rasprava o opravdanju započela je 22. lipnja 1546. /SGTr 5,261 / TheiTr 1,159). Po jedan je nacrt dekreta predložen 24. srpnja, 23. rujna i 5. studenog (SGTr 5,384 420 634-641 / TheiTr 1,203-209 220-225 280-285). Daljnje promjene nadošle su kasnije. U dekretu su prije svega odbačena

*1515 Usp. Augustin, *Contra duas epistulas Pelagianorum* 113, br.26 (CSEL 60,445 / PL 44,562)

Lutherova učenja o opravdanju i o suradnji čovjeka s milošću, nadalje shvaćanja Ivana Calvina o predodređenju (usp. kan. 6 17), ali isto tako i suprotstavljene zablude Jovinijana i Pelagija, koji su nijekali nužnost milosti za stjecanje i zadržavanje opravdanja (usp. kan. 1-3 22sl).

Izd: SGTTr 5,791-799 / RiTr 23-33 / MaC 33,32D-43E / COeD³ 671-681.

Predgovor

Budući da je u ovo vrijeme, ne bez gubitka mnogih duša i velike štete za crkve- 1520
no jedinstvo, rasijano krivo učenje o opravdanju, sveti ekumenski i opći Tridentiski sabor na hvalu i slavu svemogućega Boga, za mir Crkve i za spas duša... želi izložiti svim vjernim kršćanima pravo i zdravo učenje o samom opravdanju, koje je naučavao "sol pravednosti" [Mol 4,2] Krist Gospodin, "početnik i dovršitelj naše vjere" [Heb 12,2] koju su (nam) predali apostoli i koju je trajno držala Katolička crkva, potpomognuta Duhom Svetim; najstrože zabranjujući kako se ne bi netko ponovno usudio drugačije vjerovati, propovijedati ili naučavati, nego li se ovim dekretom određuje i objavljuje.

Poglavlje 1. - O nemogućnosti naravi i zakona da opravdaju ljude

Sveti Sabor ponajprije izjavljuje daje za pošteno i iskreno razumijevanje učenja 1521
o opravdanju potrebno da svatko spozna i prizna da, budući da su svi ljudi u Adamovom prijestupu izgubivši nevinost [usp. Rim 5,12; 1 Kor 15,22; *239] "postali nečisti" [Iz 64,6] i (kao što kaže Apostol) "po naravi djeca gnjeva" [Ef2,3], kao stoje to izloženo u dekretu o istočnom grijehu, i da sve do sada bijahu sluge grijeha [usp. Rim 6,20], i pod vlašću đavla i smrti, tako da se toga ne mogu osloboditi ili ustati ne samo pogani snagom naravi [kan. 1], nego niti Židovi po samom slovu Mojsijevog zakona, ipak u njima nije nikako bila ugašena slobodna volja [kan. 5], ali je njezina snaga ipak oslabljena i smanjena [usp. *378].

Poglavlje 2.-0 provedbi i o tajni Kristovog dolaska

Tako se dogodilo daje nebeski Otac "Otac milosrđa i Bog svake utjehe [2 Kor 1522
1,3], kada je došla ona blažena "punina vremena" [Efl,10; Gal 4,4], poslao ljudima Krista Isusa [kan. 1] svoga Sina, o kojem je govorio i kojeg je obećao preko mnogih svetih Otaca i prije Zakona i za vrijeme Zakona [usp. Post 49,1018], kako bi "otkupio i Židove koji su bili pod Zakonom" [Gal 4,5], te kako bi i "pogani koji nisu tražili pravednost stekli pravednost" [Rim 9,30], te kako bi svi "primili posinstvo" [Gal 4,5]. Njega je "Bog izložio da krvlju svojom bude Pomirilište po vjeri" [Rim 3,25], "za grijeha naše, i ne samo naše, nego i svega svijeta" [1 Iv 2,2].

Poglavlje 3. - Tko se opravdava po Kristu

Zaista, premda je on "umro za sve" [2 Kor 5,15], ipak svi ne primaju blagodat 1523
njegove smrti, nego samo oni kojima se udjeljuje zasluga njegove muke. Kao što se

ljudi zaista ne rađaju osim začeti iz Adamovog sjemena, ne bi se rodili neopravdani osim rođenjem po njemu, jer dok su začeti primaju i vlastitu neoprvdanost, isto tako nikada neće biti opravdani ako se ne preporode u Kristu [kan.2 i 10], jer po tom preporođenju, po zaslugi njegovog trpljenja, udjeljuje im se milost kojom postaju opravdani. Apostol nas potiče da za to dobročinstvo stalno zahvaljujemo Ocu, "koji nas osposobi za dioništvo u baštini svetih u svjetlosti i izbavi nas iz vlasti tame i prenese u kraljevstvo Sina, ljubavi svoje, u kome imamo otkupljenje i otpuštenje grijeha" [Kol 1,12-14].

Poglavlje 4. - Naznačava se opis opravdanja neopravdanih i način njihovog ulaska u stanje milosti

1524 Tim riječima naznačava se opis opravdanja neopravdanih, kako bi iz onog stanja u kojem se čovjek rađa kao dijete prvog Adama, prešao u stanje milosti i "posinstva" [Rim 8,15] Božjeg po drugom Adamu, Isusu Kristu našem Spasitelju; taj pak prijelaz poslije objave evanđelja nije moguć bez kupke preporođenja [kan. 5 o krštenju], ili želje za njom, kao stoje napisano: "Ako se tko ne rodi iz vode i Duha ne može ući u kraljevstvo Božje" [Iv 3,5].

Poglavlje 5. - O potrebi pripreme za opravdanje kod odraslih i odakle ono dolazi

1525 Osim toga (sabor) izjavljuje, da početak opravdanja kod odraslih treba započeti s prethodnom milošću Božjom po Isusu Kristu [kan. 3], to jest od njegovog poziva, kojim su pozvani bez ikakvih njihovih zasluga, kako bi oni koji su se grijesima otклонili od Boga, po njegovoj poticajućoj i pomažućoj milosti postali skloni za obrćenje i za svoje vlastito opravdanje, slobodno se priklanjajući i surađujući s istom milošću [kan. 4 i 5], tako da kada Bog prosvjetljenjem Duha Svetoga dodirne ljudsko srce, sam čovjek ne radi baš ništa prihvaćajući tu milost, koju je mogao i odbiti, ali se bez milosti Božje, svojom slobodnom voljom, ne bi mogao niti pokrenuti za opravdanje pred njim [kan. 3]. Zato kad se u Svetom pismu kaže: "Vratite se k meni i ja ću se vratiti k vama [Zah 1,3] podsjećajući nas se na našu slobodu; kada odgovaramo: "Vrati nas k sebi, Gospodine, i obratit ćemo se" [Tuž 5,21], ispovijedamo da nas predusreće Božja milost.

Poglavlje 6. - Način pripreme

1526 Pripremaju se pak za to opravdanje [kan. 7 i 9] kada se potaknuti i potpomognuti Božjom milošću, prihvaćajući vjeru po slušanju [usp. Rim 10,17], slobodno okreću Bogu, vjerujući da je istinito ono što je od Boga objavljeno i obećano [kan. 12-14], prvenstveno pak to, da Bog opravdava neopravdanog po svojoj milosti, "po otkupljenju koje je u Kristu Isusu" [Rim 3,24]; zatim, kada shvaćajući da su grješnici, od straha pred Božjom pravednošću koja ih na koristan način potiče [kan. 8] da se

obrate promatranju Božjeg milosrđa, te im se tako uzdiže nada, vjerujući, da će im se Bog smilovati radi Krista, pa počinju njega ljubiti kao izvor svakog opravdanja, i zbog toga se okreću protiv grijeha mrzeći ga i odbacujući [kan. 9], to jest onom pokorom koju treba činiti prije krštenja [usp. Dj 2,38]; konačno, kada odluče primiti krštenje, započeti nov život i obdržavati Božje zapovijedi.

O tom je pripremanju napisano: "Tko Bogu pristupa treba vjerovati da on postoji i da je platac onima koji ga traže" [Heb 11,6], i: "Hrabro, sine, opraštaju ti se tvoji grijesi" [Mt 9,2; Mk2,5], i "Strah Božji tjera grijeh" [Sir 1,27], i: "Obratite se, i svatko od vas neka se krsti u ime Isusa Krista da vam se oproste grijesi i primit ćete dar, Duha Svetoga" [Dj 2,38], i: "Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio" [Mt 28,19sT], i napokon: "Pripremite srca vaša Gospodinu" [1 Sam 7,3].

Poglavlje 7. - Što je to opravdanje neopravdanih i koji su njegovi uzroci

Samo opravdanje slijedi tu raspoloživost ili pripremu, koje se ne sastoji samo od oprostjenja grijeha [kan. 11], nego je i posvećenje i obnova unutarnjeg čovjeka slobodnim prihvaćanjem milosti i darova, po čemu čovjek od neopravdanog postaje opravdan i od neprijatelja prijatelj, kako bi "po nadi postao baštinik života vječnoga" [Tit 3,7].

Uzroci tog opravdanja su: c i l j n i (uzrok) je Božja i Kristova slava i život vječni; d j e l a t n i je pak (uzrok) milosrdni Bog, koji badava pere i posvećuje [usp. 1 Kor 6,11] označujući i pomazujući [usp. 2 Kor 1,21s] obećanim Duhom Svetim, koji je zalag našeg nasljedstva" [Efl, 13s]; z a s l u Ź n i je pak (uzrok) ljubljeni njegov Jedinorođenac, Gospodin naš Isus Krist, koji nam je "jer bijasmo neprijatelji" [Rim 5,10], "zbog velike ljubavi kojom nas uzljubi" [Ef 2,4], svojim presvetim trpljenjem na drvu križa zaslužio opravdanje [kan. 10], te je za nas Bogu Ocu dao zadovoljstinu; i n s t r u m e n t a l n i pak (uzrok) je sakrament krštenja, koji je "sakrament vjere"¹, bez kojeg nikada nikome nije udijeljeno opravdanje.

Konačno, jedini f o r m a l n i uzrok je pravednost Božja, ne kojom je on sam pravedan, nego kojom nas čini pravednima² [kan. 10 i 11], kojom se naime od njega darovanom (pravednošću) obnavh'amo u duhu svoje pameti [Ef4,23], ne samo da se nazivamo, nego se zaista opravdanima zovemo i jesmo [usp. 1 Iv 3,1], primajući u sebe opravdanje, svatko svoje, prema mjeri prema kojoj Duh Sveti daje pojedincima kako želi [usp. 1 Kor 12,11] i prema njegovoj vlastitoj pripremi i suradnji.

¹ *1529 Ambrozije Milanski, *De Spiritu Sancto* 13, br. 42 (PL 16 [1866] 743A); Augustin, Pismo 98 biskupu Bonifaciju, pogl. 9sI (CSEL 34/11,531, i₂₂₀ 532_u / PL 33,364; Inocent III, v. *769 788.

² Usp. Augustin, *De Trinitate* XIV 12, br. 15 (W.J. Mountain - Fr. Glorie: CpChL 50A [1968] 442sI/PL 42,1048).

1530 Premda nitko ne može biti opravdan, ako mu se ne udijele zasluge trpljenja Gospodina našega Isusa Krista, ipak se u tom opravdanju neopravdanih događa, da se po zaslugama njegovog trpljenja, po Duhu Svetom ljubav Božja izlijeva u srca [*usp. Rim 5,5*] onih koji se opravdavaju, i kod njih ostaje [*kan. 11*]. Tako čovjek kod samog opravdanja zajedno s oproštenjem grijeha dobiva po Isusu Kristu, u kojeg se ucjepljuje, uliveno i sve ovo: vjeru, nadu i ljubav.

1531 Naime vjera, ako joj ne priđu nada i ljubav, ne sjedinjuje (čovjeka) savršeno s Kristom, niti ga čini živim udom njegovog tijela. Zbog toga se najjistitije kaže, vjera je bez djela mrtva i nedjelotvorna [*usp. Jak 2,17 20: kan. 19*], i "u Kristu Isusu ništa ne vrijedi niti obrezanje, niti neobrezanje, nego vjera ljubavlju djelotvorna [*Gal 5,6; usp. 6,15*].

Tu vjeru prije sakramenta krštenja po apostolskoj predaji traže od Crkve katekumeni, kada traže "vjeru koja daje vječni život"¹, a nju ne može dati vjera bez nade i ljubavi. Zbog toga odmah čuju Kristovu riječ: "Ako hoćeš u život ući, čuvaj zapovijedi"² [*Mt 19,17; kan. 18,20*]. I tako oni koji primaju pravo kršćansko opravdanje, primaju ga kao novu haljinu, umjesto one koju je Adam svojom neposlušnošću izgubio za sebe i za nas, a nju im daje Krist Isus [*usp. Lk 15,22*] uz zapovijed daje sada preporođeni čuvaju čistu i neokaljanu, daje (takvu) donesu pred sudište Gospodina našeg Isusa Krista i da imaju život vječni.

Poglavlje 8. - Kako treba razumjeti da se neopravdani opravdava po vjeri i bez vlastite zasluge

1532 Kad naime Apostol kaže da se čovjek opravdava "po vjeri" [*kan. 9*] i "bez vlastite zasluge" [*Rim 3,22 24*], te riječi treba razumijeti u smislu, koji je razumijevala i izražavala trajna suglasnot Katoličke crkve, naime, zbog toga se kaže da se opravdavamo po vjeri, jer "vjera je početak ljudskog spasenja"³, temelj i korijen svakog opravdanja, "bez koje je nemoguće omiljeti Boga" [*Heb 11,6*] i stići u sudioništvo njegove djece; a kaže se da se opravdavamo bez vlastitih zasluga, jer ništa od onoga što predusreće opravdanje, bilo to vjera ili djela, ne zaslužuje samu milost opravdanja; "ako je po milosti, nije po djelima; inače (kao što kaže isti Apostol) milost nije više milost" [*Rim 11,6*].

Poglavlje 9. - Protiv isprazne nade krivovjernika

Premda je naime nužno vjerovati, da se grijesi ne opraštaju, niti su ikada bili 1533 oprošteni, osim po Božjem milosrđu zbog Krista; ipak treba reći da se grijesi ne

¹ *1531 *Rituale Romanum*, Red krštenja br.1.

² Nav. mj. br.2.

³ Na nav. mj. br.3.

⁴ *1532 Fulgencije Ruspjiski, *De fide liber ad Petrum*, Predgovor, br. 1 (J. Fraipont - C. Lambot: CpChL 91A [1968] 71 W P L 65,671 / PL 40,753 [Pseudo-Augustin]).

oprašaju, niti su bili oprosteni onome koji se hvali da ima uvjerenje i sigurnost da su mu njegovi grijesi oprosteni, jer to može biti i kod krivovjernika i odcijepljenih; što-
više, u naša burna vremena postoji velika borba protiv Katoličke crkve, i propovijeda se to isprazno pouzdanje, koje je daleko od svake pobožnosti [kan. 12].

Ali ne smije se tvrditi da oni koji su zaista opravdani moraju u samima sebi, pot- 1534
puno bez ikakve dvojbe, utvrditi da su opravdani, niti da nitko ne biva odriješen od grijeha niti opravdan, osim onoga koji sa sigurnošću vjeruje daje odriješen i opravdan, te da se odriješenje i opravdanje dovršavaju samom tom vjerom [kan. 14], kao da onaj koji to ne vjeruje sumnja u Božja obećanja i u učinkovitost Kristove smrti i uskrsnuća. Kao što naime nitko pobožan ne smije sumnjati o Kristovim zaslugama i o snazi i učinkovitosti sakramenta, isto tako svatko tko gleda na samoga sebe i na svoju vlastitu slabost i nepripremljenost, može se bojati i strahovati za svoju milost [kan. 13], jer nitko ne može znati daje postigao milost Božju sa sigurnošću vjere, koja se nikako ne može prevariti.

Poglavlje 10. - O porastu primljenog opravdanja

Ako se dakle oni koji su postali opravdani i "prijatelji Božji" i "ukućani" [Iv 1535
15,15; Ef2,19] "koji idu iz kreposti u krepost" [Ps 84,8], koji se "obnavljaju (kako kaže Apostol) iz dana u dan" [2 Kor 4,16], to jest mrtveći udove svog tijela [usp. Kol 3,5] čineći ih oružjem pravde za posvećenje [usp. Rim 6,13] po obdržavanju zapovijedi Božjih i Crkve rastu u samom primljenom opravdanju po milosti Kristovoj, kod čega vjera sudjeluje u dobrim djelima [usp. Jak2,22], i sve se više opravdavaju [kan. 24 i 32], kao što je napisano: "Svet neka se i dalje posvećuje" [Otk 22,11] i opet: "Nemoj se stidjeti posvećivati se sve do smrti" [Sir 18,22], i opet: "Gledajte, čovjek se opravdava djelima a ne samo vjerom" [Jak 2,24]. Sveta crkva traži taj porast opravdanja kada moli: "Daj nam, Gospodine, porast vjere, nade i ljubavi"¹.

Poglavlje 11. - O obdržavanju zapovijedi i o njegovoj potrebi i mogućnosti

Nitko ne smije misliti, koliko god on bio opravdan, da je oslobođen od 1536
obdržavanja zapovijedi [kan. 20]; nitko se ne smije služiti onom lakomislenom riječi koju su Oci zabranili pod prijetnjom anateme, da opravdan čovjek ne može obdržavati Božje zapovijedi [kan. 18 i 22; usp. *397]. "Bog naime ne zapovijeda nemoguće, nego zapovijedajući potiče i da činiš što možeš i da moliš što ne možeš"², i pomaže kako bi mogao; "Zapovijedi onoga nisu teške" [1 Iv 5,3], čiji je "jaram sladak i breme lako" [Mt 11,30]. Oni naime koji su sinovi Božji ljube Krista; koji ga pak ljube (kao što sam svjedoči) čuvaju njegove riječi [usp. Iv 14,23], a to naime mogu činiti uz Božju pomoć.

*1535 *Missale Romanum* (1962), Oratio [molitva dana] na 13. nedjelju po Duhovima.

*1536 Augustin, *De natura et gratia* 43, br.50 (CSEL 60,270₂₀.22 / PL 44,271).

1537 Premda naime u ovom smrtnom životu, (ljudi) koliko god bili sveti i pravedni, padaju katkada barem u lake i svakidašnje grijeha, koji se zovu i oprostivi [*kan. 23*], ipak zbog toga ne prestaju biti pravedni. Pravedni naime (izgovaraju) ponizno i istinito one riječi: "Oprosti nam duge naše" [*Mt 6,12; usp. *229sl*].

Zbog toga se pravedni moraju osjećati još više obvezatnima da hodaju putem pravednosti, "oslobođeni od grijeha, postali su sluge Božje" [*Rim 6,22*] "živući trijezno i pravedno" [*Tit 2,12*], mogu napredovati u Kristu Isusu, po kojem imaju pristup istoj milosti [*usp. Rim 5,2*]. Bog naime one koje je jednom opravdao svojom milošću "ne napušta, ako oni njega prije ne napuste"¹.

1538 Zbog toga, nitko si samo zbog vjere [*kan. 919 20*] ne smije laskati, misleći daje postao baštiničnik, i da će steći baštinu samo po vjeri, ako ne trpi s Kristom kako bi se s njim proslavio [*Rim 8,17*]. Naime i sam Krist (kao što kaže Apostol) "premda je Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, posta svima koji ga slušaju začetnik vječnoga spasenja" [*Heb 5,8sl*].

Zbog toga sam Apostol opominje opravdano, govoreći: "Ne znate li: trkači u trkalištu svi doduše trče, ali jedan prima nagradu? Tako trčite da dobijete. Svaki natjecatelj sve moguće izdržava; oni da dobiju raspadljiv vijenac, mi neraspadljiv. Ja dakle tako trčim - ne kao besciljno, tako udaram šakom - ne kao da mlatim vjetar, nego krotim svoje tijelo i zarobljavam ga da sam ne budem isključen pošto sam drugima propovijedao" [*1 Kor 9, 24-27*]. Isto (kaže) i Petar, prvak apostola: "To revnije uznastojte učvrstiti svoj poziv i izabranje: to čineći - ne, nećete posrnuti nikada" [*Pt.10*].

1539 Odatle slijedi, protive se učenju prave vjere oni koji kažu, pravednik u svakom dobrom djelu griješi barem lako [*kan.25; usp. * 148sl*], ili (što je još nepodnosivije), da on zavređuje vječnu kaznu; isto tako se i oni (protive pravom učenju) koji tvrde da pravednici griješe u svim djelima, ako njih čine, hrabreći se protiv svoje vlastite tromosti i potičući se na trku na trkalištu, ponajprije kako bi se proslavio Bog, a nastoje steći i vječnu nagradu [*kan. 26 57*], jer je napisano: "Prignuh srce da vrši naredbe tvoje zbog nagrade" [*119,112*], a za Mojsija je kazao Apostol "jer je gledao na plaću" [*Heb 11,26*].

Poglavlje 12. - Treba se čuvati lakomislenog vjerovanja u predodređenje

1540 Nitko pak dok živi u ovoj smrtnosti, ne smije tako misliti o skrivenoj tajni Božjeg predodređenja, da bi nedvojbeno tvrdio da je on sigurno u broju predodređenih² [*kan 15*], kao da bi bilo istinito da opravdan više ne može griješiti [*kan.*

¹ *1537 Usp. na nav.mj. 26, br.29 (CSEL 60,255,/PL44,261).

² *1540 Usp. Augustin, *De correptione et gratia* 15, br.46 (PL 44,944).

23], ili ako sagriješi da mu se mora obećati sigurno obraćenje. Naime, ne može se znati koje je Bog sebi odabrao, osim po posebnoj Božjoj objavi [kan. 16].

Poglavlje 13. - O daru ustrajnosti

Isto (vrijedi) i o daru ustrajnosti [kan. 16] za koji je napisano: "Tko ustraje do 1541 svršetka, taj će se spasiti" [Mt 10,22; 24,13] (a to se ne može imati od drugud osim od onoga koji može onoga učvrstiti koji stoji [usp. Rim 14,4] da uspravno stoji i ponovno uspraviti onoga koji padne); nitko ne može sebi nešto s apsolutnom sigurnošću obećati, premda svi moraju staviti i postaviti najčvršću nadu u Božju pomoć. Bog će naime dobro djelo dovršiti kako gaje i počeo, ako oni sami ne iznevjere njegovu milost [usp. Fil 1,6], jer on izvodi i htjeti i dovršiti [usp. Fil 2,13; kan. 22].

Zaista, oni koji misle da stoje, neka paze da ne padnu [usp. 1 Kor 10,12], i neka sa strahom i trepetom rade na svom spasenju [usp. Fil 2,12], u naporima, u bdjenjima, u milostinjama, u molitvama i žrtvama, u postovima i čistoći [usp. 2 Kor 6,5si]. Znajući da su preporođeni u nadu slave [usp. 1 Pt 1,3] a još ne u slavu, moraju se naime bojati u borbi koja im još predstoji s tijelom, sa svijetom, s đavlom, u kojoj ne mogu biti pobjednici, osim ako zadobiju milost Božju, prema Apostolu koji kaže: "Dužnici smo, ali ne tijelu da po tijelu živimo! Jer ako po tijelu živite, umrijet vam je, ako li pak Duhom usmrćujete tjelesna djela, živjet ćete" [Rim 8,12st].

Poglavlje 14.-0 onima koji su pali i o njihovom uspravljanju

Koji su naime po grijehu otpali od primljene milosti opravdanja, mogu se po- 1542 novno opravdati [kan. 29], ako se na Božji poticaj pobrinu da po sakramentu pokore, po Kristovim zaslugama, ponovno steknu izgubljenu milost. Taj je naime način opravdanja uspravljanje onog koji je pao, a to su sveti oci prikladno nazvali "drugom daskom (spasenja) poslije brodoloma gubitka milosti" . Za one naime koji poslije krštenja padnu u grijehe, Isus Krist je ustanovio sakrament pokore, kad je kazao: "Primitite Duha Svetoga. Kojima otpustite grijehe otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im" [Iv 20,22sl].

*1542 Tertulijan, *De paenitentia* 4,2; usp. 12,9: "O dvije daske ljudskog spasenja": CpChL 1 [1954]326i₀; 340₃₅i / FIP 10,1428 / PL 1.1343B 1360A); Jeronim Stridonski, Pismo 84 Pamahiju i Oceanu, pogl. 6 (CSEL 55,128_{5a}i / PL 22,748), *isti*, Pismo 130 Demetrijadu, pogl. 9 (CSEL 56,189₄i / PL 22,1115), odatle je preuzeto u Gracijan, *Decretum*, dio II, cs. 33, q.3, c.72 (Frdb 1,1179) i Petar Lombardski, *Sententiae*, 1. IV, dist. 14, c. 1-2 (Specilegium Bonaventur. 5 [Grottaferrata 1981] 315-318); Jeronim Stridonski, *Commentarii in Isaiam* [3,8-9] II (M.Adriaen: CpChL 73[1963] 51_{hi} / PL 24 [1865] 66C); Pacijan Bercelonski, Pismo 1 Sempronijanu (odn. Svmpromanu), pogl. 5 (PL 13,1056A); Pseudo-Ambrozije (= Nicet Remezijanski?), *De lapsu virginis consecratae* 8, br.38 (PL 16 [1866] 395B).

1543 Zbog toga treba naučavati daje pokora čovjeka kršćanina poslije pada mnogo drugačija nego li krštenička, jer ona sadrži ne samo prestanak grijeha i njihovo odbacivanje "srce pobožno i poniženo" [Ps 50,19], nego i njihovo sakramentalno ispovijedanje, barem u želji da će ga izvršiti u svoje vrijeme, i svećenikovo odrješenje, kao i zadovoljštinu postom, milostinjom, molitvama i drugim pobožnim vježbama duhovnog života, naime, ne zbog vječne kazne koja se oprašta zajedno s grijehom u sakramentu ili u želji za njim, nego radi vremenite kazne [kan. 30], koja se (kao što kaže sveto Pismo) ne oprašta uvijek potpuno, kao što to biva kod krštenja, onima koji su milost Božju koju su primili, te su nezahvalni ražalostili Duha Svetoga [usp. E/4,30] i nisu se ustručavali oskrvnuti hram Božji [usp. 1 Kor 3,17].

O toj je pokori napisano: "Spomeni se dakle odakle si pao, obrati se i čini prva djela" [Otkr 2,5], i ponovno: "Jer žalost po Božju rađa neopozivo spasonosnim obraćenjem" [2 Kor 7,10], i opet: "Obratite se" [Mt3,2; 4,17], i: "Donesite plodove dostojne obraćenja" [Mt 3,8; Lk 3,8].

Poglavlje 15. - Svakim se smrtnim grijehom gubi milost ali ne i vjera

1544 Također, protiv nekih ljudi lukavog uma koji "lijepim i laskavim riječima zavode srca nedužnih" [Rim 16,18], treba ustvrditi da se primljena milost opravdanja ne gubi samo nevjerom [kan. 27], kojom se gubi i sama vjera, nego i svakim drugim smrtnim grijehom, premda se njime ne gubi vjera [kan. 28]; braneći zakon Božjeg nauka koji iz kraljevstva Božjeg ne isključuje samo nevjernike nego i vjernike bludnike, preljubnike, putene, homoseksualce, lopove, škrtice, pijanice, bogohulnike, razbojnike [usp. 1 Kor 6,9sl], i sve one koji čine smrtne grijehove, od kojih bi se mogli suzdržati uz pomoć milosti Božje, i zbog kojih se odjeljuju od Kristove milosti [kan. 27].

Poglavlje 16. - O plodu opravdanja, to jest, o zasluži dobrih djela i o razlogu te zaslugae

1545 Zbog ovog naime razloga treba opravdanim ljudima, bilo da su primljenu milost trajno sačuvali, bilo da su izgublenu opet zadobili, iznijeti riječi Apostola: "Znajući da trud Vaš nije neplodan u Gospodinu" [1 Kor 15,58]; "ta Bog nije nepravedan da bi zaboravio vaše djelo i ljubav što je iskazaste njegovu imenu" [Heb 6,10], i: "Ne gubite dakle pouzdanja! Pripada mu velika plaća" [Heb 10,35]. I zato onima koji budu dobro radili "sve do kraja" [Mt 10,22; 24,13] i koji se budu uzdali u Boga, treba predočiti vječni život dobrostivo obećan kao milost djeci Božjoj i "kao plaću"¹ za njihova dobra djela i zasluge, vjerno isplaćenu iz obećanja samoga Boga [kan. 26 i 32]. To je naime ona kruna pravednosti za koju je Apostol govorio da mu

¹ *1545 Usp. Augustin, *De gratia et libero arbitrio* 8, br.20 (PL 44,893).

je pripremljena poslije njegovog boja i trke, koju će mu dati pravedan sudac, ali ne samo njemu nego i svima koji ljube njegov dolazak [2 Tim 4,7sl\].

Budući da sam Isus Krist, kao glava u udove [usp. Ef4,15] i kao trs u loze [usp. Iv 15,5] u same opravdane neprestano ulijeva snagu, a ta snaga dobra djela uvijek pretječe, prati i slijedi, i bez nje ni na koji način ne mogu (dobra djela) biti Bogu draga i zaslužna [kan. 2]: treba vjerovati da samim opravdanima više ništa ne nedostaje kako bi se smatralo, da su tim djelima koja su učinjena u Bogu, potpuno zadovoljili Božjem zakonu u stanju ovog života, i da u svoje vrijeme (ako preminu u milosti [usp. Otk 14,13]) zaista zaslužuju život vječni, jer je Krist naš Spasitelj kazao: "A tko bude pio vode koju ću mu ja dati, ne, neće ožednjati nikada: voda koju ću mu ja dati postat će u njemu izvorom vode koja struji u život vječni" [Iv 4,14].

I tako se ne tvrdi daje naša vlastita pravednost nama vlastita, od nas [usp. 2 Kor 3,5], niti se niječe ili odbija Božja pravednost [usp. Rim 10,3]; ta se naime pravednost zove naša, jer se opravdavamo po njoj koja se nalazi u nama [kan. 10 i 11], a ona ista je i Božja, jer ju Bog po Kristovim zaslugama ulijeva u nas.

A ne traeba izostaviti ni to, da se u svetom Pismu dobrim djelima daje jako veli-ko (značenje), Krist naime obećava kako onoga tko jednom od njegovih najmanjih pruži čašu hladne vode, neće mimoići njegova plaća [usp. Mt 10,42; Mk 9,41], i Apostol svjedoči "ova malenkost naše časovite nevolje donosi nam obilato, sve obilatije, breme vječne slave" [2 Kor 4,17]; ne dogodilo se, da bi se čovjek kršćanin pouzdao u samoga sebe, ili se hvalio (sobom), a ne u Gospodinu [usp. 1 Kor 1,31; 2 Kor 10,17], jer je njegova dobrota prema ljudima tolika te želi da bude njihova zasluga [kan. 32] ono stoje njegov dar [usp. *248].

I jer "svi mnogo griješimo" [Jak 3,2; kan. 23], svatko mora imati pred očima kako milosrđe i dobrotu tako i strogost i sud, i neka nitko ne sudi samom sebi makar si i ne bio ničega svjestan, jer će se čitav ljudski život ispitivati i suditi ne ljudskim nego Božjim sudom, koji "će iznijeti na vidjelo što je sakriveno u tami i razotkriti nakane srdaca. I tada će svatko primiti pohvalu od Boga" [1 Kor 4,4sl\], kao stoje napisano "koji će uzvratiti svakomu po djelima njegovim" [Rim 2,6].

Poslije tog katoličkog učenja o opravdanju [kan. 33] koje svatko mora vjerno i čvrsto prihvatiti, sveti je sabor odlučio dodati ove kanone, kako bi svi znali ne samo što treba držati i što slijediti, nego i čega se treba kloniti i što izbjegavati, kako se nitko ne bi mogao opravdavati.

Kanoni o opravdanju

Kan. 1. Tko kaže da se čovjek može opravdati pred Bogom svojim djelima koja se čine snagom ljudske naravi ili prema učenju Zakona, bez Božje milosti po Kristu Isusu, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1521].

- 1552 Kan. 2. Tko kaže da se Božja milost po Kristu Isusu daje samo za to kako bi čovjek lakše mogao pravedno živjeti i zaslužiti vječni život, kao da bi po slobodnoj volji, bez milosti, oboje mogao postići ali s mukom i teško, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1524st*].
- 1553 Kan. 3. Tko kaže da čovjek može bez prethodnog nadahnuća Duha Svetoga i bez njegove pomoći vjerovati, nadati se i ljubiti ili činiti pokoru kao što treba, kako bi mu se udijelila milost opravdanja, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1525*].
- 1554 Kan. 4. Tko kaže da čovjekova slobodna volja pokrenuta i potaknuta od Boga, pristajući uz Boga koji ju potiče i zove, ništa ne čini čime bi se priredila i pripremila da prihvati milost opravdanja, te da se (toj milosti) ne može niti usprotiviti kad bi to i htjela, nego da poput nečeg neživog uopće ništa ne radi i da se ponaša sasvim pasivno, naka bude kažnjen anatemom [*usp. *1525*].
- 1555 Kan. 5. Tko kaže da je čovjekova slobodna volja poslij e Adamovog grijeha izgubljena i ugašena, ili da se radi samo o nazivu, štoviše o nazivu bez sadržaja, te konačno daje ona privid koji je davao izmislio u Crkvi, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1521 1525 1486*].
- 1556 Kan. 6. Tko kaže da nije u čovjekovoj vlasti hodati vlastitim zlim putem, nego da zla djela isto kao i dobra čini Bog, ne samo dopuštajući ih, nego uistinu i stvarno, tako da su ona prava njegova djela, kako Judino izdajstvo tako i Pavlov poziv, neka bude kažnjen anatemom.
- 1557 Kan. 7. Tko kaže da su sva djela učinjena prije opravdanja, bila ona učinjena zbog bilo kojeg razloga, zaista grijesi i da zaslužuju Božju srdžbu; ili koliko god netko jače nastojao da se pripremi za milost, toliko više grijesi, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1526*].
- 1558 Kan. 8. Tko kaže da je strah od pakla, zbog kojeg žalimo radi grijeha i utječemo se Božjem milosrđu ili se čuvamo grijeha, grijeh ili da on (takav strah) čini još veće grješnike, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1526 1456*].
- 1559 Kan. 9. Tko kaže da se neopravdan opravdava samo vjerom, tako da misli, kako se ništa drugo ne traži čime bi (čovjek) sudjelovao da postigne milost opravdanja, i da ni iz kog stanovišta nije potrebno da se on (za to) pripremi i priredi činom svoje volje, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1532 1538 1465 1460sl*].
- 1560 Kan. 10. Tko kaže da ljudi bivaju opravdani bez Kristove pravednosti, koju nam je zaslužio, ili da njom samom postaju formalno opravdani, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1523 1529*].

Kan. 11. Tko kaže da se ljudi opravdavaju samom primjenom Kristove pravednosti, ili samo oprostjenjem grijeha, isključujući milost i ljubav koja se razlijeva u njihova srca po Duhu Svetom [*usp. Rim 5,5*] i u njima ostaje, ili pak daje milost kojom bivaju opravdani samo Božja naklonost, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1528-1531 1545sl*]. 1561

Kan. 12. Tko kaže da vjera koja opravdava nije ništa drugo nego pouzdanje u Božje milosrđe kojim se opraštaju grijesi radi Krista, ili pak daje samo to pouzdanje ono čime bivamo opravdani, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1533*]. 1562

Kan. 13. Tko kaže da svaki čovjek, kako bi stekao oprostjenje grijeha, mora sigurno i zbog vlastite slabosti i nespremnosti bez ikakve dvojbe vjerovati da su mu grijesi oprošteni, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1522sl 1460-1464*]. 1563

Kan. 14. Tko kaže da čovjek biva odriješen od grijeha i opravdan time što vjeruje daje odriješen i opravdan, ili da nitko nije uistinu opravdan osim onog koji vjeruje daje opravdan, te da se samom tom vjerom dovršava odrješenje i opravdanje, neka bude kažnjen anatemom [*usp. kao gore*]. 1564

Kan. 15. Tko kaže da preporođen i opravdan čovjek temeljem vjere mora vjerovati daje sigurno u broju izabраниh, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1540*]. 1565

Kan. 16. Tko sigurno te s apsolutnom i nepogrješivom sigurnošću kaže da će onaj veliki dar ustrajnosti do smrti [*usp. Mt 10,22; 24,13*] sačuvati, osim (ako to zna) po posebnoj objavi, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1540sF*]. 1566

Kan. 17. Tko kaže da milost opravdanja dobivaju samo predodređeni za život, ostali pak svi koji su pozvani, jesu doduše pozvani ali ne dobivaju milost, kao oni koji su Božjom moći predodređeni za zlo, neka bude kažnjen anatemom. 1567

Kan. 18. Tko kaže da čovjek, pa i opravdan i postavljen u milosti, ne može obdržavati Božje zapovijedi, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1536*]. 1568

Kan. 19. Tko kaže da u Evanđelju nije zapovjedbno ništa osim vjere, a daje sve ostalo nevažno, niti zapovjedbno niti zabranjeno nego slobodno, ili da se deset zapovijedi ne tiču kršćana, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1536sf*]. 1569

Kan. 20. Tko kaže da opravdan i kako god savršen čovjek nije obvezan obdržavati Božje i crkvene zapovijedi, nego samo vjerovati, kao daje Evanđelje čisto i bezuvjetno obećanje vječnog života, bez uvjeta obdržavanja zapovijedi, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1536sl*]. 1570

Kan. 21. Tko kaže daje Bog dao ljudima Isusa Krista kao Spasitelja kome će vjerovati, a ne i kao Zakonodavca kome će se pokoravati, neka bude kažnjen anatemom. 1571

- 1572 Kan. 22. Tko kaže da opravdan može bez posebne Božje pomoći ustrajati u primljenom opravdanju, ili da to s njom ne može, nake bude kažnjen anatemom [usp. *1541].
- 1573 Kan. 23. Tko kaže da jednom opravdan čovjek ne može više sagriješiti¹ niti izgubiti milost, te dosljedno, da onaj tko je sagriješio nikada i nije bio opravdan; ili suprotno, da se kroz čitav život mogu izbjegavati svi grijesi, pa i laki, osim po posebnoj Božjoj povlastici, kao što Crkva drži o blaženoj Djevici, neka bude kažnjen anatemom [usp. *15371549].
- 1574 Kan. 24. Tko kaže da se primljeno opravdanje dobrim djelima pred Bogom ne čuva niti povećava, nego da su ta djela samo plodovi i znakovi stečenog opravdanja, a ne i uzrok njegovog povećanja, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1535].
- 1575 Kan. 25. Tko kaže da opravdan barem lako griješi u svakom dobrom djelu, ili (što je još nepodnosivije) smrtno, i da za to zaslužuje vječnu kaznu, a neće biti osuđen samo zbog toga, jer mu Bog ta djela neće uračunati u osudu, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1539 1481sl].
- 1576 Kan. 26. Tko kaže da opravdani ne smiju za dobra djela koja su učinjena u Bogu [usp. Iv 3,21] očekivati ili nadati se vечноj nagradi od Boga, po njegovom milosrđu i zaslugama Isusa Krista, ako ustraju do kraja u dobrim djelima i obdržavanju Božjih zapovijedi [usp. Mt 10,22; 24,13], neka bude kažnjen anatemom [usp. *1538sl].
- 1577 Kan. 27. Tko kaže da nema drugog smrtnog grijeha osim nevjerovanja, ili da se jedanput primljena milost ne gubi nikakvim drugim grijehom, kolikogod on bio težak i velik, osim grijehom nevjerovanja, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1544].
- 1578 Kan. 28. Tko kaže da se s izgubljenom milošću radi grijeha uvijek gubi i vjera, ili da vjera koja ostaje nije prava vjera, premda nije živa [usp. Jak 2,26], ili da onaj tko ima vjeru bez ljubavi nije kršćanin, neka bude kažnjen anatemom [usp. kao gore].
- 1579 Kan. 29. Tko kaže da onaj koji je poslije krštenja pao, ne može po milosti ponovno ustati; ili da izgubljeno opravdanje može ponovno zadobiti samo po vjeri i bez sakramenta pokore, kao stoje to do sada ispovijedala, čuvala i učila sveta Rim-ska i opća Crkva, poučena od Krista Gospodina i njegovih apostola, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1542st].
- 1580 Kan. 30. Tko kaže da se poslije primljene milosti opravdanja svakom grješniku koji se kaje tako oprašta grijeh i briše krivnja vječne kazne, da ne ostaje nikakva krivnja vremenite kazne koju bi trebalo okajati na ovom svijetu ili u budućem u či-

*1573 Aludira se na zabludu Jovinijana te begarda i begina: usp. SGTr 5,449,6-

stilistu, prije nego li mu se mogne otvoriti pristup kraljevstvu nebeskom, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1543].

Kan. 31. Tko kaže da opravdani griješi kada dobro radi nadajući se vječnoj placi, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1539]. 1581

Kan. 32. Tko kaže da su dobra djela opravdanog čovjeka u tolikoj mjeri Božji darovi da nisu i dobre zasluge samog opravdanog, ili da sam opravdani dobrim djelima, koja on radi po milosti Božjoj i zaslugama Isusa Krista (čiji je živi ud), ne zaslužuje uistinu povećanje milosti, život vječni i postizavanje samog vječnog života (a ako umre u milosti), također i povećanje slave, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1548 1545-1550]. 1582

Kan. 33. Tko kaže da se po tom učenju Katoličke crkve o opravdanju, koju je sveti sabor izrazio ovim dekretom, na neki način smanjuje slava Božja ili zasluge Gospodina našega Isusa Krista, a ne da se (u njemu) obznanjuje istina naše vjere i konačno slava Božja i Krista Isusa, neka bude kažnjen anatemom. 1583

1600-1630: 7. sjednica, 3. ožujka 1547.: Dekret o sakramentima

Rad na tom dekretu započeo je 17. siječnja 1547. Nacrt je predložen 26. veljače (SGTr 5,835-839; 984 / TheiTr 1,383-385; 456). Zablude o sakramentima koje su osuđene u dekretima te i sljedećih sjednica, u prvom redu uzete su iz Martina Luthera *De captivitate Babylonica ecclesiaepraeludium* iz 1520. (weimarsko izd. 6,497-573); nadalje iz *Confessio Augustana*, koju je izradio povjerenstvo luteranskih teologa na državnom saboru u Augsburgu održanom 1530. i predalo caru (BekSchELK 44-137 / CpRef 26,263-336), čl. 9-13 22-25; konačno iz *Apologia Confessionis Augustanae* koju je sastavio Filip Melancton 1530, čije je prošireno izdanje od 1531. godine zadobilo posebno značenje (BekSchELK 141-404 / CpRef 27,419-646); usp. isti članak na nav. mj.

Izd.: SGTr 5,994-996 / RiTr 40-42 47 / MaC 33,51E-55B / HaC 10,51D-55A / COeD³ 684-686.

Predgovor

Za ostvarenje spasonosnog učenja o opravdanju, koje je na prethodnoj sjednici bilo proglašeno jednodušnom suglasnošću svih saborskih otaca, činilo se prikladnim raspravljati o svetim sakramentima Crkve, od kojih pravo opravdanje ili započinje, ili se započeto povećava, ili se izgubljeno vraća. 1660

Kako bi se u ovo naše teško vrijeme uništile zablude i iskorijenila krivovjerja o tim istim svetim sakramentima, te potaknut pojavljivanjem krivovjerja već osuđenih od naših otaca, koja su nanovo otkrivena a koja nanose vrlo mnogo štete čistoći Katoličke crkve i spasu duša: oslanjajući se na učenje svetog Pisma, apostolsku predaju i na suglasnost drugih sabora i otaca, sveti ekumenski i opći Tridentiski sabor misli da treba utvrditi i donijeti ove preostale kanone koji nedostaju kako bi se (uz pomoć Duha Svetoga) ponovno pojavila savršenost započetog djela.

Kanoni o sakramentima općenito

- 1601 Kan. 1. Tko kaže da nisu svi sakramenti novoga Zavjeta ustanovljeni od Gospodina našega Isusa Krista, ili da ih ima više ili manje od sedam, to jest krštenje, potvrda, euharistija, pokora, posljednje pomazanje, sveti red i ženidba, ili da neki od ovih sedam nisu uistinu pravi sakramenti, neka bude kažnjen anatemom.
- 1602 Kan. 2. Tko kaže da se ti isti sakramenti Novog zavjeta ne razlikuju od sakramenata Starog zavjeta, osim što su drugačije ceremonije i drugačiji vanjski obredi, neka bude kažnjen anatemom.
- 1603 Kan. 3. Tko kaže da su ti sedam sakramenata tako međusobno jednaki, da ni pod kojim vidom jedan nije odličniji od drugoga, neka bude kažnjen anatemom.
- 1604 Kan. 4. Tko kaže da sakramenti Novog zavjeta nisu potrebni za spasenje, nego da su suvišni, te da bez njih, ili bez želje za njima, ljudi samom vjerom dobivaju od Boga milost opravdanja [*usp. *1559*], premda oni nisu svi potrebni svima, neka bude kažnjen anatemom.
- 1605 Kan. 5. Tko kaže da su sakramenti ustanovljeni samo kako bi hranili vjeru, neka bude kažnjen anatemom.
- 1606 Kan. 6. Tko kaže da sakramenti Novog zavjeta ne sadržavaju milost koju označavaju, ili da ne daju samu milost onima koji joj ne stavljaju zapreke [*usp. *1451*], nego da su oni samo vanjski znakovi milosti ili opravdanja primljenog po vjeri, i neki znakovi kršćanske vjeroispovijesti, po kojima ljudi razlikuju vjernike od nevjernika, neka bude kažnjen anatemom.
- 1607 Kan. 7. Tko kaže da se tim sakramentima ne daje milost uvijek i svima, koliko to ovisi o Bogu, premda ih pravilno primaju, nego samo nekada i nekima, neka bude kažnjen anatemom.
- 1608 Kan. 8. Tko kaže da se sakramentima Novog zavjeta ne podjeljuje milost samim činom (*ex opere operato*), nego daje za dobivanje milosti dovoljna sama vjera u Božje obećanje, neka bude kažnjen anatemom.
- 1609 Kan. 9. Tko kaže da se kod triju sakramenata, to jest kod krštenja, potvrde i svetog reda, u dušu ne utiskuje pečat, to jest neki duhovni i neizbrisivi znak, te se zbog toga oni ne mogu ponoviti, neka bude kažnjen anatemom.
- 1610 Kan. 10. Tko kaže da svi kršćani imaju ovlast za (naviještanje) riječi i za podjeljivanje svih sakramenata, neka bude kažnjen anatemom.
- 1611 Kan. 11. Tko kaže da se kod djelitelja sakramenata ne traži nakana barem da čine ono što čini Crkva, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1262*].

Kan. 12. Tko kaže da djelitelj koji je u smrtnom grijehu ne slavi i ne podjeljuje sakrament, premda se držao svega bitnoga što spada na slavljenje i na podjeljivanja sakramenta, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1154*]. 1612

Kan. 13. Tko kaže da se mogu prezirati primljeni i prokušani obredi Katoličke crkve, koji su uobičajeni kod svečanog podjeljivanja sakramenta, ili da ih djelitelji mogu bez grijeha po svojoj volji izostavljati, ili da ih bilo koji crkveni pastir može mijenjati za neke nove, neka bude kažnjen anatemom. 1613

Kanoni o sakramentu krštenja

Kan. 1. Tko kaže daje Ivanovo krštenje imalo istu snagu kao Kristovo krštenje, neka bude kažnjen anatemom. 1614

Kan. 2. Tko kaže da prava i prirodna voda nije potrebna za krštenje, i zbog toga one riječi Gospodina našega Isusa Krista: "Ako se tko ne rodi iz vode i Duha" [*Iv 3,5*] pretvara u neku metaforu, neka bude kažnjen anatemom. 1615

Kan. 3. Tko kaže da se u Rimskoj crkvi (koja je majka i učiteljica svih Crkava), ne nalazi pravo učenje o sakramentu krštenja, neka bude kažnjen anatemom. 1616

Kan. 4. Tko kaže da ruje pravo krštenje ono koje podjeljuju krivovjernici u ime Oca i Sina i Duha Svetoga, s nakanom da čine ono što čini Crkva, neka bude kažnjen anatemom. 1617

Kan. 5. Tko kaže daje krštenje slobodno, tojest da nije potrebno za spasenje, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1524*]. 1618

Kan. 6. Tko kaže da pokršteni ne može izgubiti milost, makar i htio i koliko god grijeshio, osim ako ne bi htio (više) vjerovati, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1544*]. 1619

Kan. 7. Tko kaže da pokršteni po samom krštenju postaju samo dužnici vjere a ne i sveukupnog Kristovog zakona, neka bude kažnjen anatemom. 1620

Kan. 8. Tko kaže da su pokršteni oslobođeni od svih zapovijedi Svete crkve, koje su napisane ili predane, tako da ih nisu dužni obdržavati, osim ako im se žele pokoravati svojom voljom, neka bude kažnjen anatemom. 1621

Kan. 9 . Tko kaže da ljude treba tako pozivati na sjećanje primljenog krštenja, da shvate kako su snagom obećanja kod krštenja svi zavjeti učinjeni poslije krštenja postali nevažeći, kao da se njima umanjuje važnost vjere koju su ispovjedili i samog krštenja, neka bude kažnjen anatemom. 1622

Kan. 10. Tko kaže da se svi grijesi učinjeni poslije krštenja opraštaju ili postaju laki, samim sjećanjem na krštenje i vjerom, neka bude kažnjen anatemom. 1623

- 1624 Kan. 11. Tko kaže da kod obraćenja treba ponoviti krštenje kod onoga koji je uistinu i pravilno kršten, a koji je kod nevjernika zanijekao Kristovu vjeru, neka bude kažnjen anatemom.
- 1625 Kan. 12. Tko kaže da se nikoga ne smije krstiti osim u onoj starosti u kojoj je kršten Krist, ili na samom času smrti, neka bude kažnjen anatemom.
- 1626 Kan. 13. Tko kaže da se djecu koja prime krštenje ne smije ubrajati među vjernika jer nemaju čin vjere, te da ih zbog toga treba ponovo krstiti kada dođu u godine razumijevanja, ili daje bolje izostaviti njihovo krštenje nego li krstiti samo u vjeri Crkve one koji nemaju vlastiti čin vjere, neka bude kažnjen anatemom.
- 1627 Kan. 14. Tko kaže da tako krštenu djecu kad odrastu, treba pitati žele li potvrditi ono što su kumovi u njihovo ime obećali kad su bili kršteni, i ako odgovore da ne žele, treba ih ostaviti njihovoj slobodnoj volji i u međuvremenu ih nikakvim kaznama ne treba siliti na kršćanski život, osim da im se uskrati euharistija i primanje drugih sakramenata, dok ponovno ne dođu k pameti, neka bude kažnjen anatemom.

Kanoni o sakramentu potvrde

- 1628 Kan. 1. Tko kaže daje potvrda krštenih dosadan obred, a ne istiniti i pravi sakrament, ili da nekada nije bio ništa drugo nego neka vrsta kateheze u kojoj su bliži mladosti iznosili pred Crkvom razloge svoje vjere, neka bude kažnjen anatemom.
- 1629 Kan. 2. Tko kaže da čine nepravdu Duhu Svetom oni koji svetoj krizmi (kod potvrde pridaju neku moć, neka bude kažnjen anatemom.
- 1630 Kan. 3. Tko kaže da redoviti djelatelj svete potvrde nije samo biskup, nego bilo koji obični svećenik, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1318*].

Nastavak TRIDENTSKOG SABORA pod JULIJEM III.

JULIJE III.: 7. veljače 1550. - 23. ožujka 1555.

1635-1661: 13. sjednica, 11. listopada 1551.: Dekret o sakramentu euharistije

U ožujku 1547. počelo je istraživanje tvrdnji o euharistiji, sumnjivih zbog krivovjerja. One potječu većinom iz djela navedenih u * 1600°; osim toga uzetje u obzir i Ivan Ekolampadije, *De genuina verborum Domini "Hoc est corpus meum" iuxta vetustissimos auctores expositione liber* (Basel 1525) [prije svega za kan. 1 i 8], i Ulrich Zwingli, *De vera et falsa religione* (1525; CpRef

90,773-820); *Subsidium sive Coronis de eucharistia* (1525; CpRef 91,462-504); *Eine Mare Unterrichtung vom Nachtmahl Christi* (1526; CpRef 91,789-862).

Nakon premještanja sabora u Bolognu, od 9. do 31. svibnja raspravljalo se o različitim prijedlozima kanona (SGTr 5,1007-1012; 6,123sl / TheiTr 1,466sl; izostavljeno je razdoblje Bologne). Sabor-ski oci su u rujnu 1551. ponovo uzeli za raspravu to poglavlje (SGTr 7,11 lsl / TheiTr 1,488sl); 2. i 9. listopada predloženi su nacrti za kanone (SGTr 7,178sl 187 / TheiTr 1,520 525).

Ed: SGTr 7,200-204 / RiTr 62-67 / MaC 33.80C-84B / HaC 10.79A-84C / COeD³ 693-698.

Predgovor

Sveti ekumenski i opći tridentski sabor... premda se nije bez posebnog vodstva i 1635
upravljanja Duha Svetoga okupio sa svrhom da izloži pravo i staro učenje o vjeri i sakramentima, te da donese lijek za sva krivovjerja i druga vrlo teška zla koja u ovo vrijeme teško muče Božju crkvu, i kidaju je na mnoge i različite dijelove; ipak je (sabor) već od početka imao posebno u namjeri da potpuno iskorijeni kukolj strašnih zabluda i raskola, koje je posijao čovjek neprijatelj u ovim našim teškim vremenima, u vjerskom učenju, slavljenju i štovanju presvete euharistije [*usp. Mt 13,25*], koju je inače naš Spasitelj ostavio u svojoj Crkvi kao znak jedinstva i vjere, kojom je želio međusobno ujediniti i povezati sve kršćane.

I tako isti sveti sabor, predajući ono zdravo i iskreno učenje o tom časnom i božanskom sakramentu euharistije, o kojem je Katolička crkva poučena od samoga Gospodina našega Isusa Krista i njegovih apostola, a koje je ona, prosvijetljena od Duha Svetoga koji ju trajno upućuje u svaku istinu [*usp. Iv 14,26*], zadižala. i koje će sačuvati do kraja vjekova, zabranjuje svim Kristovim vjernicima, kako se poslije ovoga ne bi o presvetoj euharistiji usudili drugčije vjerovati, učiti ili propovijedati, osim (onako) kako je to ovim dekretom protumačeno i definirano.

Poglavlje 1.-O stvarnoj prisutnosti Gospodina našega Isusa Krista u presvetom sakramentu euharistije

Na početku sveti sabor otvoreno i iskreno ispovijeda da se poslije posvećenja 1636
kruha i vina, u blagoslovljenom sakramentu svete Euharistije, uistinu, stvarno i bitno [*kan. 1*], pod prilikama tih vidljivih stvari, nalazi Gospodin naš Isus Krist, pravi Bog i čovjek. I nije međusobno suprotstavljeno da sam naš Spasitelj stalno sjedi na nebesima zdesna Ocu, u skladu s (svojim) naravnim načinom postojanja, a da isto tako bude sakramentalno prisutan i nama nazočan svojom supstancijom i na mnogim drugim mjestima, načinom postojanja koji riječima jedva možemo izraziti, a koji je ipak Bogu moguć [*usp. Mt 19,26; Lk 18,27*]; to možemo spoznati mišlju prosvjetljenom vjerom i to moramo najpostojanije vjerovati.

Tako su naime naši pređi, koliko god ih je bilo u pravoj Kristovoj crkvi, koji su 1637
raspravljali o tom presvetom sakramentu, najotvorenije ispovijedali daje tako divni sakrament na posljednjoj večeri ustanovio naš Otkupitelj, kadje poslye blagoslova kruha i vina jasnim i nedvojbenim riječima posvjedočio da njima (apostolima) daje

svoje vlastito tijelo i svoju krv; budući pak da te riječi spomenute od svetih evanđelista [usp. *Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk22,19sl*], a kasnije ponovljene od božanskog Pavla [7 *Kor II,24sT*], izražavaju ono vlastito i jasno značenje kako su ih razumijevali Oci, zaista je najnedostojnija zloba, kad se to značenje od nekih svadTjivih i zlih ljudi (želi svesti) na izmišljene i prazne izraze, kojima se niječe istina tijela i krvi Kristove, koje se okreće protiv općeg shvaćanja Crkve, koja je kao "stup i uporište istine" [7 *Tim 3,15*]; takvo tumačenje izmišljeno od bezbožnih ljudi treba odbaciti kao đavolsko, a s uvijek zahvalnom i predanom dušom treba priznavati to najdragocjenije Kristovo dobročinstvo.

Poglavlje 2.-0 razlogu uspostavljanja tog presvetog sakramenta

1638 Kadje dakle naš Spasitelj, odlazeći s ovoga svijeta k Ocu, ustanovio taj sakrament u kojem je kao izlio bogatstvo svoje božanske ljubavi prema ljudima, "čudesima svojim spomen postavi" [*Ps 111,4*], te je zapovijedio da se u njegovom primanju štuje spomen na njega [usp. *Lk 22,19; 1 Kor 11,24*], i naviješta njegova smrt, dok sam ne dođe suditi svijetu [usp. *1 Kor 11,26*].

On je naime želio da se taj sakrament uzima kao duhovna hrana dušama [usp. *Mt 26,26*], kojima će se hraniti i jačati [*kan. 5*], živeći život onoga koji je kazao: "Koj i mene blaguj e živj et će po meni" [*Iv 6,5 7*], i kao zalog koj im se oslobodamo od svakidašnjih prijestupa i branimo od smrtnih grijeha.

Osim toga on je želio da to bude zalog naše buduće slave i vječne sreće, a i znak onog jednog tijela kojemu je on postao glava [usp. *1 Kor 11,3; E/5,23*]; želio je da sa svakim od nas bude povezan kao s udovima najtjesnijom vezom vjere, ufanja i ljubavi, kako bismo svi isto govorili i kako među nama ne bi bilo raskola [usp. *1 Kor 1,10*].

Poglavlje 3.-0 uzvišenosti presvete euharistije nad drugim sakramentima

1639 Presveta euharistija ima s ostalim sakramentima zajedničko sljedeće: "da je znak svete stvari i vidljivi oblik nevidljive milosti"¹; ostali sakramenti imaju moć posvećivanja tek onda kad se netko njima služi, a u euharistiji se nalazi nešto izvanredno i jedinstveno, u njoj je sam začetnik svetosti i prije primanja (sakramenta) [*kan. 4*].

1640 Apostoli naime još nisu primili euharistiju iz Gospodinovih ruku [usp. *Mt 26,26; Mk 14,22*], a on sam je već tada tvrdio daje ono što će im pružiti njegovo tijelo

¹ *1639 Usp. Gracijan, *Decretum*, p.III, dist. 2, c.32 (Frdb 1,1324); usp. Augustin, *Ouestiones in Heptateuchum* III 84 [uz *Lev 21*] (J. Fraipont: CpChL 33 [1958] 228 / CSEL 28/01,305 / PL 34,712); slično u *De civitate Dei* X 5 (B. Dombart - A. Kalb: CpChL 47 [1955] 277 / CSEL 40/1, 45_{218sl}/PL 41,282).

lo; ova vjera je uvijek bila u Božjoj crkvi, da se odmah poslije posvećenja pod prilikama kruha i vina nalazi pravo tijelo našega Gospodina i njegove krvi, zajedno s njegovom dušom i božanstvom; tijelo se naime nalazi pod prilikama kruha i krv pod prilikama vina snagom riječi; tijelo se nalazi pod prilikama vina i krv pod prilikama kruha i duša pod obje (prilike), snagom same naravne povezanosti i popratnosti, kojom se međusobno ujedinjaju dijelovi Gospodina Krista koji je već uskrsnuo od mrtvih i koji više neće umrijeti [usp. Rim 6,9], božanstvo se pak nalazi zbog onog čudesnog hipostatskog sjedinjenja s njegovim tijelom i dušom [kan 1 i 3],

Zbog toga je najistinitije, da se (on) nalazi podjednom i drugom i pod obje prilike. Čitav i potpuni Krist se nalazi pod prilikama kruha i pod svakim dijelom tih prilika, isto tako čitav pod prilikama vina i pod svakim njihovim dijelom [3 kan]. 1641

Poglavlje 4.-0 transupstancijaciji

Budući pak daje Krist naš Spasitelj kazao daje uistinu njegovo tijelo ono stoje pružao pod prilikama kruha [usp. Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,19sl; 1 Kor 11,24-26] zbog togaje to uvjerenje uvijek bilo u Katoličkoj crkvi, a ovaj sveti sabor to sada ponovo izjavljuje: posvećenjem kruha i vina čitava supstancija kruha pretvara se u supstanciju tijela našeg Krista Gospodina, a čitava supstancija vina u supstanciju njegove krvi. Tu je pretvorbu sveta Katolička Crkva prikladno i u pravom smislu nazvala transupstancijacija [kan. 2], 1642

Poglavlje 5.-0 kultu i štovanju koje treba iskazivati ovom presvetom sakramentu

I tako se ne ostavlja nikakvo mjesto sumnji da svi Kristovi vjernici, prema običaju koji je uvijek bio prihvaćen u Katoličkoj crkvi, kod štovanja ovog presvetog sakramenta iskazuju bogoštovanje koje se treba (iskazivati) pravom Bogu [kan. 6]. I ne treba taj sakrament manje štovati zbog toga, jer gaje Krist Gospodin ustanovio za blagovanje [usp. Mt 26,26-29]. Mi naime vjerujemo daje u njemu prisutan isti onaj Bog, za kojeg je Otac vječni kazao uvodeći ga u svijet: "I klanjat će mu se svi anđeli Božji" [usp. Hebr 1,6; iz Ps 97,7], kome su se mudraci poklonili padnuvši ničice [usp. Mi 2,11], kome su se konačno, prema svjedočanstvu Pisma, poklonili i apostoli u Galileji [usp. Mt 28,17; Lk24,52]. 1643

Osim toga ovaj sveti sabor izjavljuje daje pobožno i vjerno u crkvu Božju već uveden običaj, da se svake godine na zaseban blagdan posebnom pobožnošću i svečanošću slavi ovaj uzvišeni i poštovani sakrament, te da se u procesijama pobožno i s poštovanjem nosi po ulicama i trgovima¹. 1644

1644 Blagdan Tijelova uveden je 1264. god.; usp. *846°.

Jako je ispravno da se odrede neki blagdani kada će svi kršćani na neki poseban i neobičan način posvjedočiti da se sa zahvalnom dušom prema zajedničkom Gospodinu i Spasitelju, sjećaju tako neizrecivog i zaista božanskog dobročinstva, kojim se predstavlja njegova pobjeda i trijumf. Tako je naime trebalo proslaviti pobjednicu istinu nad laži i krivovjerjem, kako bi njegovi protivnici, videći takav sjaj i stavljeni pred toliku radost opće Crkve, oslabljeni i slomljeni nestali, ili da zahvaćeni stidom i smeteni, jednom odustanu.

Poglavlje 6.-0 čuvanju sakramenta svete euharistije i o nošenju bolesnicima

- 1645 Običaj čuvanja svete euharistije u svetištu je tako star, daje on bio priznat i u vrijeme Nicejskog sabora. Nadalje, nalazi se daje nošenje bolesnicima iste svete euharistije, koja se u tu svrhu brižljivo čuvala u crkvama, osim stoje to povezano s najvišom pravednošću i razumnošću, zapovijedeno i na mnogim saborima i ono se obdržavalo prema najstarijem običaju Katoličke crkve. Zbog toga je ovaj sveti sabor odredio da se zadrži taj vrlo spasonosan i potreban običaj [*kan. 7*].

Poglavlje 7. - Priprema koju treba provesti kako bi netko dostojno primio svetu euharistiju

- 1646 Ako nije prikladno da netko pristupi bilo kojim svetim obredima osim sveto i stoje čovjeku kršćaninu jasnija velika svetost i uzvišenost tog sakramenta, sigurno je da se tim brižljivije mora čuvati kako ne bi njegovom primanju pristupio bez velikog poštovanja i svetosti [*kan. 11*], posebno pak kad kod Apostola čitamo one riječi pune straha "Jer tko nedostojno jede i pije, sud sebi jede i pije ako ne razlikuje Tijela" [*1 Kor 11,29*]. Zbog toga onome koji se želi pričestiti treba dozvati u sjećanje Apostolovu zapovijed: "Neka se dakle svatko ispita" [*1 Kor 11,28*].

- 1647 Crkveni pak običaj govori da je potrebna takva provjera, jer nitko ne smije bez prethodne sakramentalne ispovijedi pristupiti svetoj euharistiji tko si je svjestan smrtnog grijeha, premda mu se čini daje skrušen.

Ovaj sveti sabor određuje da to trebaju trajno obdržavati svi kršćani, pa i oni svećenici koji po službi trebaju slaviti misu, osim ako nema dovoljno svećenika. Ako bi zbog potrebe svećenik slavio misu bez prethodne ispovijedi, treba se što prije ispovijediti [*usp. *2058*].

Poglavlje 8.-0 primanju tog divnog sakramenta

- 1648 Što se pak primanja tiče, naši oci pravilno i mudro razlikuju tri načina primanja tog svetog sakramenta. Neki su naime učili da ga neki primaju samo *sakramentalno*, kao (npr.) grješnici; drugi ga primaju samo *duhovno*, oni naime koji željom blaguju predočeni nebeski kruh, te živom vjerom "ljubavlju djelotvornom" [*Gal 5,6*], osje-

čaju njegove plodove i korist; treći pak (to čine) *ujedno sakramentalno i duhovno* [kan. 8]; to su naime oni koji su se prije ispitali i poučili da k tom božanskom stolu trebaju pristupiti obukavši svadbenu haljinu [usp. Mt 22,11].

Kod sakramentalnog primanjaje u crkvi Božjoj uvijek bio običaj da laici primaju pričest od svećenika, a da svećenici kod slavljenja mise pričešćuju sami sebe [kan. 10]; taj običaj koji potječe od apostolske predaje treba zadržati po pravu i po redu.

Konačno, sveti sabor očinskom ljubavlju opominje, potiče, moli i zaklinje "da- 1649
rom premilosrdnog srca Boga našega" [Lk 1,78], kako bi se svi i pojedini, koji nose kršćansko ime, u tom "znaku jedinstva", u toj "vezi ljubavi", konačno složili i dogovorili u tom znaku sloge; sjećajući se tolike uzvišenosti i tako izvanredne ljubavi Isusa Krista našega Gospodina, koji je dao kao otkupninu za naše spasenje svoju ljubljenu dušu, a za hranu nam je dao svoje tijelo [usp. Iv 6,48-58], da vjeruju u ova sveta otajstva tijela i krvi njegove i da ih štiju onom postojanošću i čvrstoćom vjere, onom pobožnošću duše, onom odanošću i poštovanjem, kako bi taj najhitniji kruh [usp. Mt 6,11] mogli često primati, tako da im on zaista bude život duše i vječno zdravlje duha, da bi okrijepljeni njegovom snagom [usp. 1 Kor 19,8] s puta ovog jadnog putovanja mogli dospjeti u nebesku domovinu, (domovinu) toga "kruha Jakh" [Ps 78,25], koji sada blaguju pod svetim velom, kako bi ga blagovali bez ikakvog vela.

Budući pak da nije dovoljno reći istinu a da se ne razotkriju i ne pobiju zablude, 1650
sveti je sabor odlučio dodati ove kanone, kako bi svi koji su već spoznali katoličko učenje shvatili kojih se krivovjerja trebaju čuvati i (koje) izbjegavati.

Kanoni o sakramentu euharistije

Kan. 1. Tko niječe da se u presvetom sakramentu euharistije uistinu, stvarno i 1651
bitno nalazi tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista, zajedno s dušom i božanstvom, pa dosljedno čitav Krist, nego kaže daje Krist u tom sakramentu kao u znaku ili u slici ili u snazi, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1636 1640].

Kan. 2. Tko kaže da u presvetom sakramentu euharistije ostaje supstancija kru- 1652
ha i vina zajedno s tijelom i krvlju Gospodina našega Isusa Krista, i niječe onu čudesnu i jedinstvenu pretvorbu čitave supstancije kruha u tijelo i čitave supstancije vina u krv, zadržavši ipak prilike kruha i vina, koju pak pretvorbu Katolička crkva vrlo prikladno naziva transupstancijacija, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1642].

Kan. 3. Tko niječe da se časnom sakramentu euharistije pod svakom prilikom, i 1653
pod pojedinim dijelom svake prilike, ako se on odijeli, nalazi čitav Krist, neka bude kažnjen anatemom [usp. *1641].

- 1654 Kan. 4. Tko kaže da nakon posvete u divnom sakramentu euharistije nye tijelo i krv Gospodina našega Isusa Krista, nego samo u primanju, kad se blaguje, a ne prije i poslije, te da u hostijama ili u posvećenim česticama koje se čuvaju ili ostaju nakon pričesti, ne ostaje pravo tijelo Gospodnje, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1639sl*].
- 1655 Kan. 5. Tko kaže daje glavni plod presvete euharistije oproštenje grijeha, ili da iz nje ne slijede drugi učinci, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1638*].
- 1656 Kan. 6. Tko kaže da Krista, jedinorođenoga Sina Božjega, u svetom sakramentu euharistije ne treba štovati niti vanjskim kultom bogoštovlja, i zbog toga ga ne treba štovati niti posebnim blagdanskim svečanostima, niti ga treba svečano okolo nositi u procesijama, prema hvalevrijednom i općem obredu i običaju Svete crkve, niti ga trebajavno izlagati narodu na štovanje, te da su njegovi klanjatelji idolopoklonici, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1643sl*].
- 1657 Kan. 7. Tko kaže da se sveta euharistija ne smije čuvati u svetištu, nego daje odmah poslije posvete treba podijeliti nazočnima; ili da se euharistiju ne smije časno nositi bolesnicima, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1645*].
- 1658 Kan. 8. Tko kaže da se Krista danog u euharistiji blaguje samo duhovno, a ne i sakramentalno i stvarno, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1648*].
- 1659 Kan. 9. Tko niječe da su svi i pojedini Kristovi vjernici, obaju spolova, kada dođu u godine rasuđivanja, obvezatni pričestiti se svake godine barem o Uskrsu, prema zapovijedi svete majke Crkve, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *812*].
- 1660 Kan. 10. Tko kaže da svećenik koji slavi misu ne smije samog sebe pričestiti, neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1648*].
- 1661 Kan. 11. Tko kaže daje sama vjera dovoljna priprema za uzimanje sakramenta presvete euharistije [*usp. *1646*], neka bude kažnjen anatemom.
- I, kako se toliko otajstvo ne bi primalo nedostojno, te zbog toga za smrt i osudu, sam sveti sabor naređuje onima koje savjest tereti zbog smrtnog grijeha, koliko god mislili da su se skrušili, da se moraju prije toga sakramentalno ispovjediti ako ima dovoljan broj ispovjednika.
- Tko bi se pak usudio suprotno učiti, propovijedati ili uporno tvrditi, ili pak braniti u javnim raspravama, tim samim će biti izopćen [*usp. *1647*].

1667-1719: 14. sjednica, 25. studenog 1551.

Saborski oci su u Bologni sastavili više prijedloga za dekrete o sakramentu pokore i posljednjeg pomazanja (SGTr 6,7-90 192-288 307-321). U Tridentu su se 15. listopada 1551. ponovno počeli o tome savjetovati (SGTr 7,233-287 / TheiTr 1,531-581), te su sredinom studenog sastavili jedan prije-

dlog o nauku i o kanonima (SGTr 7,324-327 / TheiTr 1,582-590), koji je nekoliko dana kasnije bio donesen kao konačni dekret.

Izd.: SGTr7,343-357 [= *nauk*]; 357-359 [= *kanoni*]/RiTr75-87/MaC33.91C-99B;99C-102C / HaC 10.89D-97D; 97D-100D / COeD³ 703-711; 711-713

a) Učenje o sakramentu pokore

Predgovor

Premda je u dekretu o opravdanju [*usp. *1542 1579*] bilo umetnuto mnogo govora o sakramentu pokore, potrebnog za razumno razjašnjenje nekih mjesta, ipak u ovo naše vrijeme o tom (sakramentu) postoji mnoštvo različitih zabluda, te sveti ekumenski i opći Tridentski sabor (misli) da će mnogo pridonijeti općoj koristi ako o tome objavi točniju i potpuniju definiciju, kako bi uz pomoć Duha Svetoga ukazao i uništio sve zablude, kažem, da katolička istina bude jasna i sjajna; ovaj sveti sabor predočuje sada to učenje svim kršćanima da ga trajno slijede. 1667

Poglavlje 1.-0 potrebi i ustanovljenju sakramenta pokore

Kada bi svi preporođeni imali zahvalnost prema Bogu, da ustrajno brane pravednost primljenu u krštenju po njegovoj dobrohotnosti i milosti, ne bi bilo potrebno da osim krštenja bude ustanovljen neki drugi sakrament za oprostjenje grijeha [*kan. 2*]. Budući pak je "Bog bogat milosrđem" [*Ef2,4*] koji "dobro zna kako smo sazdana" [*Ps 103,14*], donio lijek života onima koji su se poslije (krštenja) predali u službu grijeha i vlast đavla, to jest sakrament pokore [*kan. 1*], kojim će se onima koji poslije krštenja padnu, primijeniti dobročinstvo Kristove smrti. 1668

Pokora je naime bila potrebna svim ljudima koji su se oskvrnuli nekim smrtnim grijehom, da u bilo koje vry eme steknu milost i pravednost, pa i onima koji su tražili da ih se opere sakramentom krštenja, kako bi mržnjom na grijeh i pobožnim bolom duše, odbacili i ispravili pokvarenost i okajali toliku uvredu Boga. Zbog toga prorok kaže: "Obratite se dakle i povratite od svih svojih nedjela, i grijeh vam vaš neće biti na propast" [*Ez 18,30*], Gospodin je također kazao: "Ako se ne obratite, svi ćete slično propasti" [*Lk 13,3*]. I prvak apostola Petar, preporučuje pokoru grješnicima, koji su trebali primiti krštenje, govoreći; "Obratite se, i svatko od vas neka se krsti" [*Dj 2,38*]. 1669

Nadalje, prije Kristovog dolaska pokora nije bila sakrament, niti je ona to poslije (Kristovog) dolaska za bilo koga prije krštenja. Gospodin je pak sakrament pokore ustanovio prije svega onda, kad je poslije uskrsnuća dahnuo u svoje učenike, govoreći: "Primate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im" [*Iv 20,22sl*]. 1670

Opća suglasnost otaca je uvijek shvaćala daje tim značajnim činom i tako jasnim riječima apostolima i njihovim zakonitim nasljednicima bila dana vlast opraštanja i zadržavanja, za opravdanje onih vjernika koji su pali poslije krštenja [*kan. 3*]; a Katolička crkva je s velikim pravom proglasila i osudila novacijance koji su nekoć uporno nijekali ovlast opraštanja.

Ovaj sveti sabor odobravajući i prihvaćajući taj najjistitiji smisao onih Gospodinovih riječi, osuđuje izmišljeno tumačenje onih koji te riječi lažno iskrivljuju kao ovlast propovijedanja Božje riječi i naviještanja Kristovog Evanđelja, a protiv ustanovljenja tog sakramenta.

Poglavlje 2. - Razlika između sakramenta pokore i krštenja

1671 Uostalom zna se da se taj sakrament u mnogim svojstvima razlikuje od krštenja [*kan. 2*]. Naime, osim što se materija i forma, što čini bit sakramenta, vrlo jako razlikuju, sigurna je činjenica da **djelitelj** krštenja ne mora biti sudac, jer Crkva nije prema nikome sudac tko nije prije toga ušao u nju kroz sama vrata krštenja. Apostol kaže "Što spada na me suditi one vani?" [*1 Kor 5,12*].

Drugačije je s ukućanima vjere [*usp. Gal 6,10*], koje je Krist Gospodin kupkom krštenja jednom učinio udovima svoga tijela. Oni naime koji su se poslije oskrvnuto nekim zločinom, neće se oprati ponovnim krštenjem, jer to u Katoličkoj crkvi ni zbog kakvog razloga nije dozvoljeno, nego je htio da stanu pred ovo sudište kao krivci, kako bi se po svećenikovoju presudi mogli osloboditi ne jednom, nego koliko god puta se zbog učinjenih grijeha kajući uteknu k njemu.

1672 Jedan je naime **plod** krštenja a drugi pokore. Obukavši naime Krista po krštenju [*usp. Gal 3,27*], u njemu naime postajemo drugo stvorenje, stječemo puno i potpuno oprostjenje svih grijeha; k toj pak obnovi i cjelovitosti nikako ne možemo stići po sakramentu pokore bez naših velikih molbi i napora, jer to traži Božja pravednost, te su sveti oci pokoru s pravom nazvali "na neki način mukotrпно krštenje"¹. Ovaj naime sakrament pokore je potreban za spasenje onima koji su pali poslije krštenja, kao **stoje** krštenje (potrebno) onima koji još nisu preporođeni [*kan. 6*].

Poglavlje 3.-0 dijelovima i plodu pokore

1673 Osim toga sveti sabor uči da je **forma** sakramenta pokore, u čemu se na poseban način nalazi snaga same pokore, položena u one riječi djelitelja: Ja te odrješ-

*1672 Gregorije Nazijanski, *Oratio* 39,17 (PG 36.356A); Ivan Damaščanski, *De fide orthodoxa* IV 9 (PG 94.1124C / B. Kotter: PTS 12 [Schriften 2] 185), = pogl. 82^{90s}i (u izd. E.M.Buvtaert, S.John Damascene: *De fide orthodoxa, Versions of Burgundio and Cerbanus* [New York 1955]).

jem, itd. kojima su doduše hvalevrijedno, prema običaju Svete crkve, dodane neke molitve, ali one nipošto ne spadaju na bit same forme, niti su potrebne za podjeljivanje samog sakramenta.

A kao materija tog sakramenta su čini samog pokornika, to jest, pokajanje, ispovijed i zadovoljština [kan. 4]. A oni se po Božjoj odredbi traže kod pokornika za cjelovitost sakramenta, za puno i potpuno oprostjenje grijeha, te se zbog tog razloga nazivaju dijelovi pokore.

Zaista pak je predmet i učinak tog sakramenta, ukoliko se misli na njegovu snagu i učinkovitost, pomirenje s Bogom, koje međutim kod pobožnih ljudi koji s pobožnošću primaju taj sakrament, običava biti popraćeno s mirom i vedri-
nom savjesti i velikom duhovnom utjehom. 1674

To sveti sabor uči o dijelovima i učinicima tog sakramenta, a ujedno osuđuje mišljenje onih koji tvrde da su dijelovi pokore: izazvani strah savjesti i vjera [kan. 4]. 1675

Poglavlje 4.-0 pokajanju

Pokajanje, koje zauzima prvo mjesto među činima pokore, je bol duše i zgražanje nad počinjenim grijehom, s odlukom ne griješiti više. U neko vrijeme je za dobivanje oprostjenja grijeha bio potreban osjećaj pokajanja, koji bi čovjeka palog poslije krštenja konačno pripremio za oprostjenje grijeha tako što bi osjećaj pokajanja bio povezan s povjerenjem u Božje milosrđe i željom da se učini i ostalo što se traži za ispravno primanje tog sakramenta. 1676

Sveti sabor dakle izjavljuje da to pokajanje ne znači samo odustajanje od grijeha, nego i odluku i početak novog života, prema onoj: "Odbacite od sebe sva nedjela koja ste činili i načinite sebi novo srce i nov duh" [Ez 18,31].

I zaista, tko razmatra vapaje onih svetaca: "Tebi, samom tebi ja sam zgriješio i učinio stoje zlo pred tobom" [Ps 51,6]; "U noći postelju plačem zalijevam, suzama ležaj natapam" [Ps 6,7]; "Slavit ću te sva ljeta svoja, premda s gorčinom u duši" [Iz 38,15], i slično tome, lako će razumjeti da su oni proizašli iz žestoke mržnje prema ranijem životu i iz velikog zgražanja nad grijesima.

Osim toga (ovaj sabor) uči da, to pokajanje, premda katkad usavršeno ljubavlju, čovjeka pomiruje s Bogom prije nego li on stvarno primi taj sakrament, ipak samom pokajanju ne treba pripisati pomirenje bez želje za sakramentom koja je uključena u pokajanje. 1677

Ono pak nesavršeno pokajanje [kan. 5], kojese zove skrušenost, jerse općenito smatra da nastaje iz promatranja rugobe grijeha, ili iz straha pred paklom i kaznama, ako isključuje želju za grijehom i (uključuje) nadu u oprostjenje, (sabor) izjavljuje da ono ne samo ne čini čovjeka licemjerom i većim grješnikom [usp. *1456], nego je također dar Božji i poticaj Duha Svetoga, ne još doduše kao onoga 1678

koji se nastanio, nego kao onoga koji potiče, čijom pomoći pokornik pripravlja sebi put prema opravdanju. I premda (takvo pokajanje) ne može bez sakramenta pokore čovjeka dovesti do opravdanja, ipak ga pripravlja da si on u sakramentu pokore izmoli Božju milost. Naime, korisno potaknuti takvim strahom Ninivljani su na Joninu propovijed punu zastrašivanja činili pokoru i izmolili su milosrđe od Gospodina [*usp. Jon 3*],

Zbog toga neki krivo ocrnjuju katoličke pisce, kao da uče da sakrament pokore donosi milost onima koji ga primaju bez dobrog poticaja, a što Katolička crkva nikada nije učila niti mislila. A i krivo uče daje takvo pokajanje iznuđeno i prisiljeno a ne slobodno i iskreno [kan. 5].

Poglavlje 5.-0 ispovijedi

1679 Iz već protumačene ustanove sakramenta pokore, sveopća je Crkva uvijek shvaćala daje potpuno ispovijedanje grijeha ustanovljeno od Gospodina [*usp. Jak 5,16; 1 Iv 1,9; Lk 5,14; 17,14*], i daje svima koji su pali poslije krštenja ono potrebno po Božjem pravu [*kan. 7*], jer je naš Gospodin Isus Krist, uzlazeći sa zemlje na nebesa, ostavio svećenike, zamjenike samoga sebe [*usp. Mt 16,19; 18,18; Iv 20,23*], kao predsjedatelje i suce, pred koje treba iznijeti sve smrtne grijeha u koje su Kristovi vjernici upali, kako bi oni u skladu s ovlašću ključeva, izrekli presudu opraštanja ili zadržavanja grijeha. Činjenica je naime, da svećenici taj sud ne bi mogli izreći ako im nije poznat predmet rasprave, niti bi mogli zadržati uravnoteženost u nametanju kazni, ako im grijesi budu izneseni samo općenito a ne radije i po vrsti i pojedinačno.

1680 Iz toga slijedi da pokornici u ispovijedi trebaju iznijeti sve smrtne grijeha, kojih sije čovjek svijestan poslije marljivog ispitivanja svoje savjesti, pa bili oni i najskrovitiji i počinjeni samo protiv dviju posljednjih zapovijedi dekaloga [*usp. Izl 20,17; Pnz 5,28; Mt 5,28*], koji ponekad teže ranjavaju dušu i opasniji su od onih koji se čine javno. A i grijesi, koji nas ne isključuju iz Božje milosti i u koje češće upadamo, ispravno se, korisno i izvan svake preuzetosti iznose u ispovijedi [*kan. 7*], što nam pokazuje običaj pobožnih ljudi, ipak se oni mogu bez krivnje prešutjeti i okajati mnogim drugim sredstvima. Budući pak da svi smrtni grijesi, također i oni (počinjeni) mišlju, čine ljude "djecom gnjeva" [*Ef 2,3*] i Božjim neprijateljima, potrebno je za sve njih u iskrenoj i skrušenoj ispovijedi tražiti od Boga oprost.

I tako kad Kristovi vjernici nastoje ispovijediti sve grijeha koji im dođu u sjećanje, sve ih, bez sumnje, iznose pred Božje milosrđe na zaboravljanje [*kan. 7*]. Koji pak drugačije rade i svjesno neke prešućuju, ništa preko svećenika ne iznose Božjoj dobroti na oprost. "Ako se naime bolesnik stidi liječniku otkriti ranu, lijek neće izliječiti ono što ne pozna"¹.

¹1680 Jeronim Stridonski, *Commentarii in Ecclesiasten* [uz pogl. 10,11] (M. Adriaen: CpChL 72 [1959] 338i95.,i/PL23 [1865] 1152A).

Osim toga, očito je da u ispovijedi treba iznijeti okolnosti koje 1681 mijenjaju vrstu grijeha [kan. 7], jer bez toga pokornik ne iznosi potpuno same grijehe, niti su oni jasni sucima, pa je nemoguće da bi oni mogli ispravno suditi o težini prijestupa, niti bi pokornicima za njih mogli odrediti kaznu kakvu treba. Zbog toga je daleko od razuma učiti da su te okolnosti izmislili besposleni ljudi, ili da treba ispovjediti samo jednu okolnost, tj. daje sagriješeno protiv brata¹.

Ali bezbožno je govoriti i daje tako propisana ispovijed nemoguća, [kan. 8], ili 1682 je nazivati mučenjem savjesti²; poznato je naime, da se u Crkvi od pokornika ne traži ništa drugo nego da, nakon što se brižljivo ispita i istraži skrovite nabore svoje savjesti, ispovjedi one grijehe za koje se sjeti daje smrtno uvrijedio Gospodina i Boga svoga; drugi pak grijesi, kojih se ne sjeti onaj koji se marljivo ispita, podrazumijeva se da su uključeni u sveukupnost te ispovijedi; za njih vjerno govorimo s prorokom: "Od potajnih grijeha očisti me, Gospodine" [Ps 19,13]. Može se činiti da postoji poteškoća za takvu ispovijed i velik stid zbog otkrivanja grijeha, kad ona (ispovijed) ne bi bila olakšana tolikim i takvim prednostima i utjehama koje se odrešenjem najsigurnije dodjeljuju svima koji dostojno pristupaju tom sakramentu.

Uostalom, način tajnog ispovijedanja samo pred svećenikom ne 1683 brani kršćaninu da može javno ispovjediti svoje prijestupe, kao kaznu za svoje grijehe i za svoje poniženje, bilo kao primjer drugima bilo za napredak Crkve; ipak to nije zapovijedeno Božjom zapovijedi, niti se dovoljno razborito može narediti nekim hudskim zakonom, da se prijestupi, posebno oni tajni, moraju otkriti javnim ispovijedanjem [kan. 6].

Zbog toga su najsvetiji i najstariji oci velikom i jednodušnom suglasnošću uvijek preporučivali tajnu sakramentalnu ispovijed, kojom se sveta Crkva uvijek služila a kojom se služi i sada, te se jasno pobija isprazna kleveta onih koji se ne stide učiti daje ona (tajna ispovijed) daleko od Božje zapovijedi i daje ona ljudska izmišljotina, te da ima svoj začetak kod otaca okupljenih na 4. lateranskom saboru [kan. 8]. Nije naime Crkva na lateranskom saboru odredila da se Kristovi vjernici ispovjedaju, nego je smatrala daje to potrebno i ustanovljeno Božjim pravom, ali (je odredila) dasvi i pojedinci ispune zapovijed ispovjediti se barem svake godine, nakon što dođu u godine rasuđivanja. Zbog toga se u čitavoj Crkvi, s velikim plodom za duše vjernika, već obdržava taj spasonosni običaj da se ispovijeda u ono sveto i najpogodnije vrijeme korizme, koji običaj ovaj sveti sabor u potpunosti odobrava i prihvaća kao nešto pobožno i što s pravom treba zadržati [kan. 8; usp. *812].

*1681 Usp. M. Luther, *De captivitate Babylonica Ecclesiae: De sacramento poenitentiae* (Weimarško izd. 6,548₁₀).

*1682 Usp. M. Luther, Propovijed na Cvjetnicu 1524 (Weimarško izd. 15,484₁₀-485₂): Ph. Melancton, *Apologia Confessionis Augustanae* (1531), čl.11, br.7 (BeKSchELK 251₁₈ sissi / CpRef27,536); isti, *Loci communes theologici*, aetas n^a (CpRef21,493); J. Calvin, *Institutio Christianae religionis* (1536), pogl. 5 (CpRef29,158).

Poglavlje 6.-0 djelitelju tog sakramenta i o odrješenju

1684 O djelitelju tog sakramenta sveti sabor izjavljuje da je lažno i potpuno strano evanđeoskoj istini svako učenje koje službu ključeva opasno proširuje i na ostale ljude osim na biskupe i svećenike [*kan. 10*], misleći da su one Gospodinove riječi: "Štogaod svežete na zemlji bit će svezano na nebu; i što god odriješite na zemlji bit će odriješeno na nebu" [*Mt 18,18*], i: "Kojima otpustite grijeha otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im" [*Iv 20,23*] bile rečene bez iznimke i općenito svim Kristovim vjernicima, a protiv ustanovljenja tog sakramenta, tako da bi svatko imao vlast opraštanja grijeha, javno preko opomene, a tajno po dragovoljnoj ispovijedi učinjenoj bilo kome.

(Sabor) isto tako uči da svećenici koji se nalaze u smrtnom grijehu, kao Kristovi službenici vrše službu opraštanja grijeha, podijeljenu im kod ređenja po snazi Duha Svetoga, te da imaju krivo oni koji misle da zli svećenici nemaju te ovlasti.

1685 Premda je naime svećenikovo odrješenje podjeljivanje tuđeg dobročinstva, ipak ono nije samo čista služba naviještanja evanđelja ili objavljivanja da su (neko-me) grijesi oprošteni, nego je ono poput čina suda, kojim on (svećenik) kao sudac izriče presudu [*kan. 9*].

Zbog toga pokornik ne smije sebi toliko laskati zbog svoje vjere, da premda nema (kod njega) nikakvog kajanja, a niti kod svećenika ozbiljne namjere nešto činiti i zaista odrješivati, da bi mislio da će samo zbog svoje vjere biti pred Bogom zaista odriješten. A niti sama vjera, bez pokajanja, ne daje nikakvo opraštenje grijeha; a i onaj bi bio najnemarniji za svoje spasenje, koji bi shvatio da gaje svećenik odriješio u šali, a ne bi potražio drugog koji bi (to) učinio ozbiljno [*usp. *1462*].

Poglavlje 7.-0 pridržavanju slučajeva

1686 Budući pak da narav i način rada suda traži, kako bi se donijela presuda prema podložnicima, a (takvo) je uvjerenje uvijek postojalo u Božjoj crkvi, a ovaj sabor potvrđuje daje to najistinitije, da ne bi bilo ni od kakvog značenja ono odrješenje koje bi svećenik izrekao onome za kojeg nema niti redovnu niti prenijetu jurisdikciju.

1687 Našim se svetim očima pak činilo daje za pravilno ponašanje kršćanskog puka od velikog značenja da neke strasnije i teže grijeha ne odrješuju svi svećenici, nego samo vrhovni svećenici. Zbog toga vrhovni svećenici mogu, u skladu s najvišom ovlašću koja im je dana u Crkvi, svom posebnom sudu p r i d r ž a t i neke teže slučajeve grijeha.

Ne smije se naime sumnjati, jer je sve stoje od Boga uređeno [usp. Rim 13,1], da to ista smije i svaki biskup u svojoj biskupiji, ne za razaranje nego za izgradnju [usp. 2 Kor 10,8; 13,13], snagom veće ovlasti koja mu je dana prema podređenima, u usporedbi s nižim svećenicima, posebno pak u odnosu na one (grijehe) s kojima je povezana kazna izopćenja. To pridržavanje grijeha, u skladu je s Božjom vlašću te nema snagu samo za vanjski poredak¹, nego također i pred Bogom [kan. 11].

Kako nitko zbog te okolnosti ne bi propao, u samoj se Crkvi zaista uvijek brižno 1688 pazilo, da nema nikakve pridržanosti u času smrti, te zbog toga (u času smrti) svi svećenici mogu odriješiti sve pokornike od bilo kakvih grijeha i kazni; budući pak da izvan tog časa svećenici ne mogu ništa u pridržanim slučajevima, neka oni pokornicima nastoje savjetovati jedino (što mogu), da za dobročinstvo odriješenja priđu višim ovlaštenim sucima.

Poglavlje 8.-o potrebi i plodu zadovoljštine

Konačno što se tiče zadovoljštine, premda su je naši oci kroz sve vrijeme prepo- 1689 ručivali kršćanskom narodu, a koju od svih dijelova pokore pod najuzvišenijim izgovorom pobožnosti u ovo naše vrijeme najviše napadaju oni koji izgledaju pobožni, a potpuno niječu njezinu snagu [usp. 2 Tim 3,5], sveti sabor proglašava da je potpuno krivo i daleko od Božje riječi, da Gospodin nikada ne oprašta krivnju a da ne bi oprostio i kaznu [kan. 12 i 15]. U Svetom pismu, osim u božanskoj predaji, nalazimo jasne i sjajne primjere [usp. Post 3,16-19; Br 12,14sl; 20,1sl; 2 Sam 12,13sl] kojima se najočitije pobija ta zabluda.

Zaista se čini da i razlog Božje pravednosti traži, da se na jedan način primaju u 1690 milost oni koji su prije krštenja sagriješili zbog neznanja, a na drugi pak oni koji su, jednom već oslobođeni od grijeha i robovanja đavlu, i koji su primivši dar Duha Svetoga, svjesno oskrvnuli hram Božji [usp. 1 Kor 3,17] i koji se nisu ustručavali ražalostiti Duha Svetoga [usp. 1 Kor 3,17].

A prikladno je i za Božje milosrđe da nam se bez ikakve zadovoljštine ne opraštaju grijesi, kako ne bismo u danoj prigodi grijeha smatrali za lakše, te kako ne bismo vrijeđajući i prezirući Duha Svetoga [usp. Heb 10,29] upali u teže (grijehe) i zgrtali za se gnjev u dan srdžbe [usp. Rim 2,5; Jak 5,3]. Bez sumnje, te kazne zadovoljštine uvelike odvlače od grijeha, te kao nekom uzdom obuzdavaju pokornike i čine ih u budućnosti opreznijima i budnijima; (zadovoljštinom) se liječe i ostaci grijeha, te se suprotnim kreposnim djelima odстранjuju zle navike stečene lošim životom.

*1687 Usp. Ph. Melancton, *Apologia Confessionis Augustanae* 13 (BekSchELK 291 / CpRef 27,569).

U Crkvi Božjoj nikada se niti jedan put nije smatrao sigurnijim da se odstrani prijeteća Božja kazna, nego ta djela pokore [usp. Mt 3,2 8; 4,17; 11,21] koja ljudi čine s pravim bolom duše.

K tome pridolazi, kada zadovoljavajući trpimo za grijeh postajemo slični Kristu Isusu koji je dao zadovoljštinu za naše grijeh [usp. Rim 5,10; 1 Iv 2,1sl], u kojemu je sva naša dostatnost [usp. 2 Kor 3,5], od kojeg imamo ono najsigurnije jamstvo, jer ako zajedno trpimo zajedno ćemo biti i proslavljeni [usp. Rim 8,17].

1691 I ta zadovoljština koju činimo za svoje grijeh nije toliko naša da ne bi bila po Kristu Isusu; mi naime, koji po sebi ništa ne možemo, sve možemo uz suradnju onoga koji nas krije [usp. Fil 4,13]. Tako čovjek nema ništa čime bi se hvalio, nego je sva naša slava [usp. 1 Kor 1,31; 2 Kor 10,17] u Kristu u kojem živimo [usp. Dj 17,28], u kojem zaslužujemo, u kojem dajemo zadovoljštinu, čineći "plodove dostojne pokore" [Lk 3,8; Mt 3,8], koji iz njega imaju snagu, koje on prinosi Ocu i koje Otac prima po njemu [kan. 13si].

1692 Svećenici Gospodnji dakle moraju, koliko im to savjetuju duh i razboritost, prema vrsti grijeha i prema mogućnosti pokornika, n a l a g a t i p r i k l a d n e z a d o v o l j š t i n e , kako ne bi slučajno podilazili grijesima i kako ne bi postupajući preblago s pokornicima, nalažući vrlo lake čine za vrlo teške grijeh, postali sudionici tuđih grijeha [usp. 1 Tim 5,22]. Neka pak imaju pred očima, da zadovoljština koju nalažu ne bude samo čuvarica novog života i lijek za slabost, nego također kazna i pokora za prošle grijeh; i stari oci su vjerovali i učili daje vlast ključeva svećenicima dana ne samo za odrješivanje nego i za vezanje [usp. Mt 16,19; 18,18; Iv 20,23; kan. 15].

Ipak zbog toga nisu mislili daje sakrament pokore ustanova srdžbe i kazne; kao što nikada nitko od katolika nije mislio da se takvim našim zadovoljštinama ili zamračuje ili nekako umanjuje snaga zasluga i zadovoljštine Gospodina našega Isusa Krista; dok novatori ne želeći to shvatiti uče, daje novi život najbolja pokora [usp. *1457] tako da zadovoljštini oduzmlju svaku snagu i korist [kan. 13].

Poglavlje 9.-0 djelima zadovoljštine

1693 Osim toga (sabor) uči daje velikodušnost Božjeg milosrđa takva da kod Boga Oca po Isusu Kristu možemo dati zadovoljštinu ne samo kaznama koje dragovoljno prihvatimo kao pokoru za grijeh, ili koje nam po odluci svećenika budu nametnute prema mjeri grijeha, nego također (stoje najveći dokaz ljubavi) i strpljivim podnošenjem vremenitih kazni nametnutih nam od Boga [kan. 13].

b) Učenje o sakramentu posljednjeg pomazanja

Predgovor

Svidjelo se svetom saboru tom učenju o pokori dodati ono što slijedi o sakramentu posljednjeg pomazanja, za koji su oci mislili da nije samo završni dio pokore, nego i čitavog kršćanskog života, koji bi trebao biti neprestana pokora¹.

(Sabor) najprije izjavljuje i uči o njegovom ustanovljenju, daje preblagi naš Spasitelj, koji je svoje sluge u svako vrijeme htio osigurati spasonosnim sredstvom protiv strjelica svih naprijatelja, i premda je najveću pomoć pružio u ostalim sakramentima kojima će se kršćani dok žive moći sačuvati netaknutima od svake veće duhovne nedaće, ipak je kraj života utvrdio kao nekom najsigurnijom zaštitom [kan. 1]. Premda naime naš neprijatelj traži i koristi svaku prigodu kroz život kako bi na bilo koji način mogao proždrijeti [usp. 1 Pt 5,8] naše duše, ipak nema vremena u kojem bi on više napeo sve sile svoje lukavosti da nas potpuno upropasti, da nas pokoleba ako uzmogne i u pouzdanju u Božje milosrđe, nego kada vidi da nam predstoji kraj života.

Poglavlje 1.-0 ustanovljenju sakramenta posljednjeg pomazanja

To sveto pomazanje bolesnika ustanovio je Gospodin naš Isus Krist kao pravi i istiniti sakrament Novoga zavjeta, stoje kod Marka doduše samo naznačeno [usp. Mk 6,13], a. apostol Jakov, Gospodinov brat, gaje preporučio i proglasio [kan. 1]. On kaže: "Boluje li tko među vama? Neka dozove starješine Crkve! Oni neka mole nad njim mažući ga uljem u ime Gospodnje, pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se" [Jak 5,14sl].

Tim se riječima, kao stoje to Crkva naučila po izravno primljenoj apostolskoj predaji, govori o materij i, formi, pravom dj elitelju i učinku tog sakramenta. M a t e r i j a je ulje posvećeno od biskupa; naime pomazanje najpogodnije predstavlja (čin) kojim se milost Duha Svetoga na nevidljiv način umazuje u dušu bolesnika; f o r m a pak su one riječi: "Po tom pomazanju" itd.

Poglavlje 2. - u učinku tog sakramenta

Sadržaj pak i učinak tog sakramenta tumače se onim riječima: "Pa će molitva vjere spasiti nemoćnika; Gospodin će ga podići, i ako je sagriješio, oprostit će mu se" [Jak 5,15]. Sadržaj je naime ta milost Duha Svetoga, čijim pomazanjem se opraštaju grijesi koje još treba okajati, i brišu ostaci grijeha, a duša se bolesnika olakšava i utvrđuje [kan. 2], pobuđujući kod njega veliko pouzdanje u Božje milosrđe, čime se bolesnik ohrabruje kako bi lakše podnosio neugodnosti i bolesti, te

1694 Usp. Toma Akvinski, *Summa contra gentiles* IV 73 (izdanje Leonina 15,234ai; Parmsko izd. 5,365b).

kako bi se lakše odupro napastima đavla koji vreba na njegovu petu [*usp. Post 3,15*], te kako bi postigao zdravlje tijela ako bi to koristilo spasenju duše.

Poglavlje 3.-0 djelitelju tog sakramenta i vremenu kada se mora podjeljivati

1697 Ono pak što spada na određivanje onih koji trebaju primati i podjeljivati taj sakrament, također je jasno predano spomenutim riječima. Tamo se naime također pokazuje da su pravi djelitelji tog sakramenta *p r e z b i t e r i* Crkve [*kan. 4*]; tim izrazom se na, tom mjestu podrazumijevaju ne stariji po godinama ili narodni prvaci, nego biskupi, ili svećenici koje su oni pravilno zaredili "polaganjem ruku prezbiterija" [*1 Tim 4,14; kan. 4*].

1698 Također se govori da to pomazanje treba podijeliti *b o l e s n i c i m a*, posebno pak onima koji tako opasno boluju, da se čini kako se nalaze na kraju života, zbog čega se ono naziva i sakrament umirućih. Ako pak bolesnici ozdrave poslije primanja tog pomazanja, mogu se ponovno okrijepiti zaštitom tog sakramenta, ako su upali u drugu sličnu životnu opasnost.

1699 Zbog toga se nipošto ne smije slušati one koji uče, protiv tako otvorenog i jasnog mišljenja apostola Jakova [*usp. Jak 5,14si*], da je to pomazanje ili ljudska izmišljotina, ili pak obred primljen od otaca, a ne zapovijed Božja ili obećanje koje bi sadržavalo milost [*kan. 1*]; niti one koji tvrde da je ta zapovijed već prestala, kao da se ona odnosi na milost ozdravljenja u prvotnoj Crkvi; niti one koji kažu da se obred i običaj koji sveta Rimski crkva obdržava kod podjeljivanja tog sakramenta protivi mišljenju apostola Jakova i da ga zbog toga treba promijeniti u drugi; a konačno niti one koji tvrde da vjernici mogu bez grijeha prezirati to bolesničko pomazanje [*kan. 3*].

To se naime najočitije protivi jasnim riječima tako (velikog) apostola. I zaista, Rimski crkva, majka i učiteljica svih drugih (Crkava), kod podjeljivanja tog pomazanja ne obdržava ništa osim onog što čini bit tog sakramenta, a što je zapovjedio blaženi Jakov. Niti se tako veliki sakrament može prezirati bez velikog grijeha i bez uvrede samog Duha Svetoga.

1700 To je ono što ovaj sveti opći sabor ispovijeda i uči o sakramentima pokore i bolesničkog pomazanja i što predlaže svim kršćanskim vjernicima da vjeruju i obdržavaju. On naučava da sljedeće kanone treba u potpunosti obdržavati, a one koji tvrde suprotno (sabor) zauvijek osuđuje i kažnjava anatemom.

c) Kanoni za obadva učenja

Kanoni o sakramentu pokore

1701 Kan. 1. Tko kaže da u Katoličkoj crkvi pokora nije istiniti i pravi sakrament ustanovljen od Krista Gospodina našega za vjernike da se oni s Bogom pomire koli-

ko god puta poslije krštenja upadnu u grijeh: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1668-1670].

Kan. 2. Tko mnešajući sakramente kaže daje samo krštenje sakrament pokore, 1702 kao da ta dva sakramenta nisu odvojena, te da se zbog toga (pokora) ne naziva ispravno "druga daska poslije brodoloma"¹: neka bude kažnjen anatemom [usp. * 167 lsl 1542].

Kan. 3. Tko kaže da se one riječi Gospodina Spasitelja: "Primate Duha Svetoga. 1703 Kojima otpustite grijeha otpuštaju im se; kojima zadržite zadržani su im" [Iv 20,22sT], ne smiju shvaćati kao ovlast otpuštanja i zadržavanja grijeha u sakramentu pokore, kao stoje to Katolička crkva od početka uvijek shvaćala, nego ih izokreće protiv ustanovljenja tog sakramenta, u ovlast propovijedanja evanđelja: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1670].

Kan. 4. Tko niječe² da se za potpuno i savršeno oproštenje grijeha traže tri čina 1704 kod pokornika kao materija sakramenta pokore, naime pokajanje, ispovijed i zadovoljština, koji se nazivaju tri dijela pokore; ili tko kaže da pokora ima samo dva dijela, to jest strah nametnut savjesti nakon priznanja grijeha i vjera primljena iz evanđelja ili odrješnja, kojom netko vjeruje da su mu po Kristu oprošteni grijesi: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1673 1675].

Kan. 5. Tko kaže da pokajanje koje se priprema razmišljanjem, utvrđivanjem i 1705 odbacivanjem grijeha, čime netko razmišlja o svojim godinama u gorčini svoje duše [Iz 38,15], važući težinu, mnoštvo, i odvratnost svojih grijeha, te gubitak vječnog blaženstva i upadanje u vječno prokletstvo, s odlukom za bolji život, nije prava i korisna bol, te da ona ne priprema za milost nego da čovjeka čini licemjerom i više grješnikom; nadalje daje ta bol prisiljena a ne slobodna i dobrovoljna: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1676 1456].

Kan. 6. Tko niječe daje sakramentalna ispovijed ustanovljena i daje ona po- 1706 trebna za spasenje po Božjem zakonu³; ili tko kaže daje način tajnog ispovijedanja samo svećeniku, što je Katolička crkva od početka uvijek obdržavala i obdržava,

¹ *1702 Protiv J. Calvina: usp. njegovu *Institutio religionis christianae* (1539²) 19, br. 17 (CpRef 29,1078).

² *1704 Tako *Confessio Augustana*, čl. 12 (BekSchELK 66sl / CpRef26,279); Ph. Melanchton, *Apologia Confessionis Augustanae*, čl. 12 (BekSchELK 257sl / CpRef 27,540); na nav.mj, *Disputatio de partibus paenitentiae*, br. 3-6 (CpRef 12,506), i *Loci communes, aetas II*", poglavlje o grijehu protiv Duha Svetoga (CpRef21,489sl).

³ *1706 Usp. M. Luther, *Contra malignum Ecclesiae iudicium... defensio* (1519), čl. 7 (weimarško izd. 2,645); J. Calvin, *Institutio religionis Christianae* (1539³) 9, br. 22 (CpRef29,700).

strana ustanovljenju i Kristovoj zapovijedi te da je ona ljudska izmišljotina: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1679-1684].

1707 Kan. 7. Tko kaže da za oprostjenje grijeha u sakramentu pokore po Božjem zakonu nije potrebno ispovjediti sve i pojedine smrtne grijeha, kojih se tko sjeti nakon potrebnog i brižnog razmišljanja, pa i one tajne i koji su protiv posljednje dvije zapovijedi dekaloga, kao i okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha; nego (kaže) daje samo ona ispovijed korisna (koja služi) za pouku i utjehu pokornika te da je ona nekoć služila samo za određivanje kanonske zadovoljštine; ili tko kaže da oni koji nastoje ispovjediti sve grijeha ništa ne žele prepustiti Božjem milosrđu; ili da se ne smiju ispovijedati laki grijesi¹: neka bude kažnjen anatemom [usp. kao gore].

1708 Kan. 8. Tko kaže daje nemoguća ispovijed svih grijeha, kako se obdržava u Crkvi, i daje pobožni trebaju ukinuti kao ljudsku predaju; ili da na ispovijed nisu obvezatni jednom godišnje svi i pojedini kršćanski vjernici obaju spolova, prema uredbama velikog Lateranskog sabora, te da zbog toga treba savjetovati kršćanskim vjernicima da se ne ispovijedaju u vrijeme korizme: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1682sl].

1709 Kan. 9. Tko kaže da skramentalno odrješenje svećenika nije čin suda, nego samo čista služba izjavljivanja i objavljivanja da su oprošteni grijesi onome koji se ispovijeda, samo ako vjeruje daje odrješen, ili² (tko kaže) da svećenik ne odrješuje ozbiljno, nego u šali; ili tko kaže da za ispovijed pokornika nije potrebno da ga svećenik može odrješiti: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1685 1462].

1710 Kan. 10. Tko kaže da svećenici koji se nalaze u smrtnom grijehu nemaju ovlast vezati i odrješivati; ili da nisu samo svećenici djelatnici odrješenja, nego daje svim i pojedinim kršćanskim vjernicima rečeno: "Štogaod svežete na zemlji bit će svezano na nebu; i štogaod odrješite na zemlji bit će odrješeno na nebesima" [Mt 18,18]; i "Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im" [Lv 20,23], snagom kojih riječi svatko³ može odrješivati od grijeha, javne grijeha naime (javnom) opomenom, ako prihvati opomenu, tajne pak spontanom ispovijedi: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1684].

1711 Kan. 11. Tko kaže da biskup nema pravo sebi pridržati (neke) slučajeve, osim za izvanjski poredak, te da zbog toga pridržavanje slučajeva ne sprječava svećenika

¹ *1707 Usp. M. Luther, *Confitendi ratio* (1520) 9 (weimarško izd. 6,163sl). Usp. i parišku osudu Lutherovog članka (1521), Tit. III o ispovijedi, tvrdnje 5-6 (weimarško izd. 8,278sl).

² *1709 Čita se i kao "iako" (usp. E.David, u: R6mQ 34 [1926] 75-82; SGTr 7,358, bilj. 3); u prijedlogu (pogl. 10, TheiTr 1,592a) stoji: "vjeruje daje *odijeSen, premda nije skrušen* ili ako svećenik ne odrješuje ozbiljno nego u šali".

³ *1710 Usp. M. Luther, *Grund und Ursach aller Artikel D. Martin Luthers* (weimarško izd. 7,380-385); *De captivitate Babylonica Ecclesiae: De sacramento paenitentiae* (weimarško izd. 6,547).

u pravom odrješenju u pridržanim slučajevima: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1678].

Kan. 12. Tko kaže da Bog uvijek s grijehom oprašta čitavu kaznu te da zadovoljština pokornika nije ništa drugo nego vjera kojom prihvaćaju daje Krist za njih zadovoljio: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1689]. 1712

Kan. 13. Tko kaže da se za grijehe, u odnosu na vremenitu kaznu, po Kristovim zaslugama Bogu nikako ne daje zadovoljština strpljivo podnoseći kazne od njega poslone ili naložene od svećenika, a niti onima koje se dragovoljno čine kao što su postovi, molitve, milostinja ili pak druga djela pobožnosti, te daje zato najbolja pokora novi život: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1690-1692]. 1713

Kan. 14. Tko kaže da zadovoljština, kojom apokomicinotkupljuju svoje grijehe po Kristu Isusu, nije čin štovanja Boga, nego ljudski običaj koji zamračuje učenje o milosti i pravo štovanje Boga, pa i samo dobročinsto Kristove smrti: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1692]. 1714

Kan. 15. Tko kaže da su ključevi dani Crkvi samo za odrješivanje i ne i za vezanje, te da zbog toga svećenici rade protiv svrhe ključeva i protiv Kristovog ustanovljenja dok nalažu pokornicima kazne; i (tko kaže) daje umišljaj da vremenitu kaznu većinom treba još izvršiti, nakon što je snagom ključeva oproštena vječna kazna: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1692]. 1715

Kanoni o posljednjem pomazanju

Kan. 1. Tko kaže da posljednje pomazanje nije istiniti i pravi sakrament ustanovljen od Krista našega Gospodina [usp. Mk 6,13] i proglašen od blaženoga apostola Jakova [usp. Jak 5,14sl], nego da je to samo obred primljen od otaca¹, ili ljudska izmišljotina: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1695 1699]. 1716

Kan. 2. Tko kaže da posljednje pomazanje ne donosi milost niti da oprašta grijehe, niti da ozdravlja bolesnike, nego daje to prestalo (činiti), kao daje to samo ranije bila milost ozdravljenja: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1699 1696]. 1717

Kan. 3. Tko kaže da se obred i primanje posljednjeg pomazanja, koji obdržava sveta Rimska crkva, protivi mišljenju apostola Jakova te da ga zbog toga treba mijenjati i da ga kršćani mogu prezirati bez grijeha: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1699]. 1718

*1716 Usp. Ph. Melanchton, *Apologia Confessionis Augustanae* 13 (BekSchELK 293 / CpRef 27,570); J. Calvin, *Institutio religionis Christianae* 19, br. 18-21 (CpRef29,1078-1081).

1719 Kan. 4. Tko kaže da prezbiteri Crkve, za koje blaženi Jakov potiče da ih treba dovesti da pomažu bolesnika, nisu svećenici zaređeni od biskupa, nego po dobi stariji u svakoj zajednici, i da zbog toga pravi djelatelj posljednjeg pomazanja nije samo svećenik: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1697*].

MARCEL II.: 9. travnja - 1. svibnja 1555.

PAVAO IV.: 23. svibnja 1555. - 18. kolovoza 1559.

(Da se ne prekine niz tridentskih dokumenata, jedan dokument tog pape bit će naveden tek u * 1880).

Nastavak i završetak TRIDENTSKOG SABORA za vrijeme Pija IV.:

PIJO IV.: 25. prosinca 1559. - 9. prosinca 1565.

1725-1734: 21. sjednica, 16. srpnja 1562.: Učenje i kanoni o pričesti pod obje prilike i pričešćivanju male djece

6. lipnja 1562. počelo se raspravljati o primanju euharistije odn. o pričesti samo pod jednom prilikom i o pričešćivanju djece (SGTr 8,528sl / TheiTr 2,7sl); prikaz glasovanja v. u SGTr 8,614sl i TheiTr 2,35sl. 24. lipnja predložen je nacrt 4 kanona o primanju euharistije i 2 članka o primanju laičkog kaleža SGTr 8,618 / TheiTr 2,39). K tome je dodan nacrt o učenju (SGTr 8,653sl / TheiTr 2,45sl), koji je kasnije prerađen (SGTr 8,685). I kanoni su još jedamput prerađeni. Na 21. sjedinici donesen je dekret u kojem je ostalo neriješeno pitanje o primanju laičkog kaleža; nakon stoje to pitanje još jedamput bilo raspravljano, saborski su oci konačno odustali od objašnjenja te su na 22. sjednici (17. rujna 1562.) donijeli dekret o primanju kaleža (*1760), u kojem odluku o tom ostavljaju papi.

Ed.: SGTr 8,698-700/RiTr 109-111 /MaC 33,121E-123E/COeD³ 726sl.

Predgovor

1725 . Budući da o tom uzvišenom i presvetom sakramentu euharistije na različitim mjestima kruže razne vrste strašnih zabluda pokvarenog đavla, zbog čega se čini da su u nekim pokrajinama mnogi otpali od poslušnosti i vjere Katoličke crkve, sveti ekumenski i opći tridentski sabor ... misli da na ovom mjestu treba izložiti ono što spada na pričest pod obje prilike i na (pričešćivanje) djece. Zbog toga (sabor) zabranjuje svim kršćanskim vjernicima da se poslije ovoga ne usuđuju drugačije vjerovati, učiti ili propovijedati nego stoje ovim dekretima protumačeno i određeno.

Poglavlje 1. - Laike i klerike koji ne celebriraju ne treba po Božjem zakonu obvezivati na pričest pod obje prilike

I tako sam sveti sabor poučen Duhom Svetim, koji je Duh mudrosti i razuma, 1726 Duh savjeta i pobožnosti [*usp. Iz 11,2*], a slijedeći mišljenje i običaj same Crkve, izjavljuje i uči: laici i klerici koji ne celebriraju ne obvezuju se nikakvom Božjom zapovijedi da primaju sakrament euharistije pod obje prilike; i ni na koji način, a da se sačuva vjera, ne smije se sumnjati (u to) daje njima za spasenje dovoljna pričest pod jednom prilikom.

Premda je naime Krist Gospodin na Posljednjoj večeri taj sakrament ustanovio 1727 pod prilikama kruha i vina i predao ga apostolima [*usp. Mt 26,26-29; Mk 14,22-25; Lk 22,19sl; 1 Kor 11,24sl*]\ ipak to ustanovljenje i predaja ne idu prema tome da se svi kršćanski vjernici po Gospodinovoj zapovijedi obvežu na primanje pod obje prilike [*kan. 1 i 2*].

Niti se iz onog govora kod Ivana u šestom (poglavlju) ispravno zaključuje daje Gospodin zapovjedio pričest pod obje prilike [*kan. 3*], kako god se shvaćalo različito tumačenje svetih otaca i učitelja. Onaj naime tko je kazao: "Ako ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi" [7v 6,54], rekao je i: "Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijek" [*Iv 6,52*]. I onaj koji je kazao: "Tko blaguje tijelo moje i pije krv moju, ima život vječni" [7v 6,55], rekao i: "Kruh koji ću ja dati tijelo je moje za život svijeta" [*Iv 6,52*]; i konačno onaj koji je kazao: "Tko jede moje tijelo i pije moju krv, u meni ostaje i ja u njemu" [*Iv 6,57*], isto je tako rekao: "Tko jede ovaj kruh živjet će uvijek" [*Iv 6,58*].

Poglavlje 2. - Ovlast Crkve kod podjeljivanja sakramenta euharistije

Osim toga (sabor) izjavljuje daje Crkva uvijek imala ovu ovlast, da kod podjeljivanja sakramenata, sačuvavši njihovu bit, prema različitosti stvari, vremena i mjesta, određuje i mijenja ono što smatra da će više služiti na korist onih koji (sakramente) primaju, ili poštovanju prema samim sakramentima. Čini se pak da je Apostol to jasno naznačio kadje kazao: "Tako neka nas svatko smatra službenicima Kristovim i upraviteljima otajstava Božjih" [*1 Kor 4,1*]; i dovoljno je utvrđeno da se on sam služio tom ovlašću, kako u mnogim drugim tako i u samom tom sakramentu, kadje određivao nešto s obzirom na njegovo primanje; on kaže: "Drugo ću urediti kada dođem" [*1 Kor 11,34*]. 1728

Zbog toga je sveta majka Crkva, znajući za tu svoju ovlast kod podjeljivanja sakramenata, premda je na početku kršćanske religije bio čest običaj (pričešćivanja) pod obje prilike, ipak tijekom vremena uvelike izmijenila taj običaj, potaknuta na to teškim i ispravnim razlozima, odobrila je običaj pričešćivanja podjednom prilikom i odredila da se to smatra kao zakon, koji nije dozvoljeno mijenjati proizvoljno ili bez ovlasti same Crkve [*kan. 2*].

*Poglavlje 3. - Pod svakom prilikom prima se čitav i potpuni Krist
i pravi sakrament*

1729 Osim toga (sabor) izjavljuje: premda je naš Otkupitelj, kao stoje ranije rečeno, na onoj Posljednjoj večeri taj sakrament ustanovio i predao apostolima u dvije prilike, ipak treba reći da se samo pod jednom prilikom prima čitav i potpuni Krist i pravi sakrament, te da se zbog toga onima koji primaju samo jednu priliku, s obzirom na plod, ne uskraćuje niti jedna milost potrebna za spasenje [*kan. 3*].

Poglavlje 4. - Djeca nisu obvezatna na sakramentalnu pričest

1730 Konačno isti sveti sabor uči da se djeca koja nemaju uporabu razuma ne obvezuju nikakvom zapovijedi na sakramentalnu euharistijsku pričest [*kan. 4*], budući da su ona preporođena kupkom krštenja [*usp. Tit 3,5*] i utjelovljena u Krista u toj dobi ne mogu izgubiti već stečenu milost djece Božje.

I ne treba zbog toga osuditi staro vrijeme, ako se taj običaj obdržavao nekada u nekim mjestima. Kao što su naime oni sveti oci za taj čin za ono vrijeme imali prikladan razlog, isto tako sigurno i bez proturječja treba vjerovati da oni to nisu činili kao potrebno za spasenje.

Kanoni o pričesti pod obje prilike i pričesti male djece

1731 Kan. 1. Tko kaže da po Božjoj zapovijedi, ili kao potrebno za spasenje, svi i pojedini kršćanski vjernici moraju primiti presveti sakrament euharistije pod obje prilike: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1726sl*].

1732 Kan. 2. Tko kaže da sveta Katolička crkva nije iz opravdanih uzroka i razloga bila navedena (na to) da se laici, kao i klerici koji ne celebriraju, pričlašćuju samo pod jednom prilikom, (prilikom) kruha, ili da je u tome pogriješila: neka bude kažnjen anatemom [*usp. 1728*].

1733 Kan. 3. Tko niječe da se pod jednom prilikom, (prilikom) kruha, prima čitav i potpuni Krist, izvor i začetnik svih milosti, jer ga se, kao što neki lažno tvrde, ne prima pod obje prilike prema ustanovi samog Krista: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1726sl*].

1734 Kan. 4. Tko kaže daje djeci, prije nego li dođu u godine razumijevanja, potrebna pričest euharistije: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1730*].

1738-1760: 22. sjednica, 17. rujna 1562.

a) Učenje i kanoni o misnoj žrtvi

Saborski teolozi su u Bologni u kolovozu 1547. počeli provjeravati krivovjerne izjave o misi i sakramentu svetog reda (SGTr 6,321-391); najvažniji izvori su bili djela navedena u *1600°. U Tridentu su teolozi nastavili taj rad u prosincu 1551. (SGTr 7,375sl). U siječnju 1552. su bili izrađeni nacrti kanona i učenja o misi i o sakramentu svetog reda (SGTr 7,460sl 483-489), koji ipak nisu mogli biti raspravljani do kraja, jer je sabor bio prekinut. Tek je 19. srpnja 1562. ta tema bila ponovno raspravljana uz predloženih 13 članaka o misi (SGTr 8,719 / TheiTr 2,58). 6. kolovoza i 5. rujna opet su predloženi novi nacrti (SGTr 8,751-755 909-912 / TheiTr 2,74-76 116-118).

Izd.: SGTr 8,959-962 / RiTr 124-127 / MaC 33.128C-132B / HaC 10.126A-129E / COeD³ 732-736.

Predgovor

Kako bi se u svetoj Katoličkoj crkvi zadržala stara, sigurna i sa svake strane potpuna vjera i učenje o velikoj tajni euharistije i sačuvala u svoj čistoći, odbacivši zablude i krivovjerja, sveti ekumenski i opći Tridentiski sabor..., poučen prosvjetljenjem Duha Svetoga, uči, izjavljuje i određuje da se ovo što slijedi propovijeda vjerničkom narodu o njoj (euharistiji), ukoliko je ona prava i jedinstvena žrtva. 1738

Poglavlje 1. - Ustanovljenje misne žrtve

Budući da u ranijem Zavjetu (prema svjedočanstvu apostola Pavla) zbog nemoći levitskog svećeništva žrtva nije bila dovršena, to je trebalo (prema milosrđu Boga Oca koji je tako odredio) da ustane drugi svećenik "po redu Melkisedekovu" [*Ps 110,4; Heb 5,610; 7,1117; usp. Post 14,18*], Gospodin naš Isus Krist, koji bi mogao dovršiti što god je trebalo biti posvećeno [*usp. Heb 10,14*] i dovesti ih do savršenstva. 1739

Isti dakle Bog i Gospodin naš, premda je jednom samoga sebe prikazao Bogu Ocu umrijevši na žrtveniku Križa [*usp. Heb 7,27*], kako bi za njih [tamo] postigao spasenje, ipak njegovo svećeništvo nije trebalo biti ugašeno smrću [*usp. Heb 7,24*], te je on na posljednjoj večeri "one noći kad bijaše predan" [1 Kor 11,23], kako bi ljubljenoj zaručnici, svojoj Crkvi, ostavio vidljivu žrtvu (kao što to traži ljudska narav), koja bi trebala predstavljati onu krvnu jednom prinešenu (žrtvu) na križu i koja bi bila uspomena na nju do kraja vremena, i čija bi se spasonosna snaga primjenjivala za oproštenje onih grijeha koje mi svaki dan činimo, objavio je daje on za navijek postavljen za svećenika po redu Melkizedekovu [*w.sp. Ps 110,4; Heb 5,6; 7,17*], prikazao je Bogu Ocu svoje tijelo i krv, pod prilikama kruha i vina, i predao apostolima (koje je onda postavio za svećenike Novog zavjeta) da ga primaju pod znakom istih stvari, te je njima i njihovim nasljednicima u svećeništvu zapovjedio da ga prikazuju, 1740

ovim riječima: "Ovo činite meni na spomen" [Lk 22,19; 1 Kor 11,24], itd., kao stoje to Katolička crkva uvijek razumijevala i učila [kan. 2].

1741 Slaveći naime staru Pashu, koju je mnoštvo sinova Izraelovih žrtvovalo na spomen izlaska iz Egipta [usp. Iz 12], on je ustanovio novu Pashu, gdje će se on sam, po svećenicima, žrtvovati pod vidljivim znakovima, u spomen svog odlaska iz ovog svijeta Ocu, kada nas je otkupio prolivanjem svoje krvi "i izbavi nas iz vlasti tame i prenese u kraljevstvo svoje" [Kol 1,13].

1742 I to je naime ona čista žrtva, koja se ne može onečistiti nikakvom nedostojnošću niti zloćom onih koji je prinose, koju je Gospodin prorekao po Malahiji, da će se njegovom imenu, koje će u budućnosti biti veliko među narodima, na svakom mjestu prikazivati čista (žrtva) [usp. Mal 1,11], i koju je jasno naznačio apostol Pavao pišući Korinćanima, kada je kazao da sudionici Gospodnjeg stola ne mogu biti oni koji su se onečistili sudjelovanjem kod stola đavlovog [usp. 1 Kor 10,21], podrazumijevajući na oba mjesta oltar pod nazivom stol. To je konačno ona (žrtva) koja je po sličnosti u različitim vremenima označavana žrtvama naravi i Zakona [usp. Post 4,4; 8,20; 12,8; 22,1-19; Iz: *naviše mjesta*], koja u sebi sadrži sva dobra njima označena, kao njihov završetak i vrhunac.

Poglavlje 2. - Vidljiva žrtva kao sredstvo pomirbe za žive i mrtve

1743 Budući da se u toj božanskoj žrtvi, koja se ostvaruje u misi, nalazi i na nekrvni način žrtvuje isti onaj Krist, koji je jednom samoga sebe na žrtveniku križa prikazao na krvni način [usp. Heb 9,14 27]: sveti sabor uči da je ta žrtva uistinu pomirbena [kan. 3], po kojoj se događa, ako zaista pristupamo Bogu pravim srcem i ispravnom vjerom, sa strahom i poštovanjem, skrušeni i kajući se, da "primimo milosrđe i milost nađemo za pomoć u pravi čas" [Heb 4,16]. Umilostivljen naime ovim prinosom Gospodin podjeljuje milost i dar pokore, oprašta grijeha a i velike grijeha. Ista je naime žrtva, isti onaj koji je sada prinosi po službi svećenika, (tj. onaj) koji je jednom samoga sebe prinio na križu, samo je način prinošenja (žrtve) različit.

Plodovi naime tog prinošenja (govorim o krvnom), najobilnije se primaju po toj nekrvnoj (žrtvi), i daleko od toga da bi se ona na bilo koji način dokinula ovom [kan. 4]. Zbog toga se ona s pravom, prema apostolskoj predaji, prinosi ne samo za grijeha, kazne, zadovoljštinu i za druge potrebe živih vjernika, nego i za umrle u Kristu koji se još nisu potpuno očistili [kan. 3].

Poglavlje 3. - Mise u čast svetaca

11 AA Premda Crkva običava katkada slaviti neke mise u čast svetaca, ipak ona uči da se žrtva ne prinosi njima, nego jedino Bogu koji ih je okrunio [kan. 5]. Zbog toga

"niti svećenik ne običava reći: Prikazujem ti žrtvu, Petre i Pavle"¹, nego zahvaljujući Bogu za njihove pobjede, moli za njihov zagovor "kako bi se oni udostojali posredovati za nas na nebesima čiji spomen slavimo na zemlji"².

Poglavlje 4. - Kanon mise

Budući da dolikuje da se svete stvari čine sveto, a taje žrtva najsvetija od svih: 1745 kako bi se (ta žrtva) prinosila i primala sveto i s poštovanjem, Katolička je crkva prije mnogo vjekova ustanovila sveti kanon, koji je tako čist od svih zabluda [*kan. 6*] da se u njemu ne nalazi ništa što ne bi najviše odražavalo određenu svetost i pobožnost i što ne bi Bogu uzdizalo duše onih koji je prinose. Kanon se naime sastoji kako iz riječi samog Gospodina, tako i iz apostolske predaje te uredbi svetaca i pobožnih vrhovnih svećenika.

Poglavlje 5. - Obredi kod misne žrtve

Budući da je ljudska narav takva da se bez izvanjskih pomagala ne može lako 1746 uzdići do promatranja božanskih stvari, zbog toga je majka Crkva ustanovila neke načine, da se naime nešto izgovara tihim glasom [*kan. 9*] a nešto pak glasnije; isto tako ona koristi i obrede [*kan. 7*], kao što su tajnoviti blagoslovi, svijeće, tamjan, odjeća i mnogo drugog te vrste (prihvaćeno) iz apostolskih odredbi i predaje, kako bi se istakla veličanstvenost tolike žrtve i kako bi se pomoću tih vidljivih znakova vjere i pobožnosti duše vjernike potakle na promatranje onih uzvišenih stvari koje se nalaze u toj žrtvi.

Poglavlje 6. - Misa u kojoj se pričestuje samo svećenik

Sveti sabor bi naime želio da vjernici na pojedinim misama ne budu samo nazo- 1747 čni, nego da se pričestuju ne samo duhovnim osjećajem nego i sakramentalnim primanjem euharistije, čime bi k njima dospio obilniji plod te presvete žrtve; ali ako se to ipak uvijek ne dogodi, (sabor) zbog toga ne osuđuje one mise u kojima se sakramentalno pričestuje samo svećenik kao privatne ili nedozvoljene [*kan. 8*], nego ih odobrava i preporučuje, jer se naime i takve mise imaju smatrati kao uistinu zajedničke, dijelom jer u njima duhovno učestvuje narod, a dijelom pak jer ih slave službenici Crkve ne samo za sebe, nego za sve vjernike koji pripadaju Kristovom tijelu.

*1744 Usp. Augustin, *Contra Faustum Manichaeum* XX 21 (CSEL 25,562_u / PL 42,384).
Missale Romanum (1962), Red mise, nakon pranja ruku.

Poglavlje 7. - Voda koja se dodaje vinu

- 1748 Nadalje, sveti sabor opominje da Crkva naređuje svećenicima da vinu koje prikazuju u kaležu dodaju vodu [*kan. 9*], jer se vjeruje daje tako učinio Krist Gospodin, a i zbog toga jer je iz njegovog boka s krvhu zajedno potekla i voda [*usp. Iv 19,34*], što sakrament označava tim dodavanjem. Budući pak da se u Otkrivenju blaženog Ivana narodi nazivaju "vodama" [*usp. Otk 17,115*], to predstavlja jedinstvo vjernog naroda s Glavom - Kristom.

Poglavlje 8. - Odbacivanje narodnog jezika u misi; tumačenje njezinih tajni

- 1749 Premda misa sadrži veliku pouku za vjerni narod, ipak se očima nij e činilo korisnim da se ona posvuda slavi narodnim jezikom [*kan. 9*]. Zbog toga treba posvuda i u svakoj Crkvi zadržati stari obred odobren od svete Rimske crkve, majke i učiteljice sviju Crkava, kako Kristove ovce ne bi izglednjele i kako djeca ne bi tražila kruha, a ne bi bilo onoga koji bi im ga lomio [*usp. Tuž 4,4*], sveti sabor naređuje pastirima i pojedincima koji vode brigu za duše, da često za vrijeme slavljenja mise sami ili preko drugih tumače ono što se u misi čita, te da među ostalim nešto protumače i o tajni ove presvete žrtve, posebno pak nedjeljama i blagdanima.

Poglavlje 9. - Napomena za sljedeće kanone

- 1750 Budući da su u današnje vrijeme protiv te stare vjere utemeljene na svetom Evandeljju, apostolskoj predaji i učenju svetih otaca posijane mnoge zablude, a mnogo toga mnogi naučavaju i raspravljaju, sveti sabor, nakon mnogih i ozbiljno provedenih rasprava o tim stvarima, jednodušnom odlukom svih otaca određuje da se niže navedenim kanonima osude svi koji se protive ovoj najčišćoj vjeri i svetom učenju te da se isključe iz svete Crkve.

Kanoni o misnoj žrtvi

- 1751 Kan. 1. Tko kaže da se u misi Bogu ne prinosi istinita i prava žrtva, ili ono što se prinosi nije ništa drugo nego ono što nam je Krist dao za blagovanje: neka bude kažnjen anatemom.
- 1752 Kan. 2. Tko kaže da onim riječima: "Ovo činite meni na spomen" [*Lk 22,19; 1 Kor 11,24*], Krist nije apostole postavio za svećenike, ili da nije naredio da oni i drugi svećenici prinose njegovo tijelo i krv: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *1740*].
- 1753 Kan. 3. Tko kaže da je misna žrtva samo čin hvale i zahvale, ili samo uspomena na žrtvu prikazanu na križu, a ne i pomirbena (žrtva); ili da ona koristi samo onome

koji je prima; ili da se ne smije prinositi za žive i mrtve, za grijehe, kazne, zadovoljštinu i za druge potrebe: neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1743].

Kan. 4. Tko kaže¹ da se misnom žrtvom nanosi svetogrđe presvetoj Kristovoj 1754
žrtvi na križu, ili da se ova njom dokida: neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1743],

Kan. 5. Tko kaže daje zabluda mise slaviti u čast svetaca kako bi se zadobio njihov 1755
zagovor kod Boga, kao što to čini Crkva: neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1744].

Kan. 6. Tko kaže da kanon mise sadrži zablude te ga zbog toga treba dokinuti: 1756
neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1745].

Kan. 7. Tko kaže da su obredi, odjeća i vanjski znakovi kojima se Katolička 1757
crkva služi kod slavljenja mise, više poticaji za bezbožnost nego li čini pobožnosti:
neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1746].

Kan. 8. Tko kaže da su nedozvoljene mise kod kojih se samo svećenik sakramentalno 1758
pričešćuje, te da ih zbog toga treba dokinuti: neka bude kažnjen anatemom
[*usp.* *1747].

Kan. 9. Tko kaže da treba osuditi obred Rimske crkve da se tihim glasom izgovara 1759
dio kanona i riječi pretvorbe; ili da se mise trebaju slaviti samo na narodnom jeziku;
ili da se voda ne smije dodavati vinu u kaležu koji se prinosi zbog toga jer je to
protiv Kristove ustanove: neka bude kažnjen anatemom [*usp.* *1746 1748ST].

b) Dekret o molbi za odobrenjem kaleža

Usp. * 1725° - *Izd.:* SGTr8,968i952sl/RiTr 172/MaC 33,137CD/COeD³717/TheiTr2,128b.

Nadalje, budući daje isti sveti sabor na prethodnoj sjednici raspravljao o dva 1760
članka koja su drugom zgodom bila predložena ali tada ne i raspravljana, naime:

Da li razloge koji su Katoličku crkvu naveli da laike i svećenike koji ne celebri-
raju pričešćuje samo pod jednom (prilikom), prilikom kruha, treba tako
obdržavati da se zbog nikakvog razloga, nikome ne dozvoli pričešćivanje
kaležem, i:

Ako bi se činilo da to nekome, ili narodu, ili nekom kraljevstvu, treba odobriti
zbog časnih i kršćanskoj ljubavi sukladnih razloga, pod kojim uvjetima to treba
odobriti i koji su to uvjeti, pa je odlučio da se rasprava i odluka prenesu na drugo

*1754 Usp. Urban Rieger, *Responsio ad duos libros primum et tertium de Missa Iohannis Eccii*
(Augsburg 1529) fol. H.8v.

vrijeme, kad mu se pruži prilika; sada je pak odlučio, htijući najbolje providjeti spasenju onih koji su to tražili, da se čitav (taj) predmet prenese na svetog gospodina (papu) kao što to ovaj dekret kaže; on će prema svojoj razboritosti odlučiti što bude mislio daje korisno za kršćansku zajednicu i spasonosno za one koji traže pričešćivanje kaležem.

1763-1778: 23. sjednica, 15. srpnja 1563.: Učenje i kanoni o sakramentu svetog reda

Provjera odgovarajućih krivovjernih tvrdnji (usp. u * 1600° navedena djela) i sastavljanje prvih nacрта za kanone napravljeno je već u Bologni 26. travnja 1547. (SGTr 6,97 308), te ponovno u Tridentu od 3. prosinca 1551. do 21. siječnja 1552. (SGTr 7,375-489; nacrti nanav. mj. 460sl483-489). Saborski oci su 18. rujna 1562. nastavili predradnje (SGTr 9,5 / TheiTr 2,133) te su predložili nove nacрте za kanone. 13. listopada i 3. studenog 1562. su ispred kanona stavili učenje o sakramentu svetog reda (SGTr 9,38-41 105-107; ostale varijante nanav. mj. 226-241 / TheiTr 2,151-153 155sl).

Izd.: SGTr 9,620-622 / RiTr 172-174 / MaC 33.138B-140D / HaC 10.135D-138A / COeD³ 742-744.

- 1763 Pravo i katoličko učenje o sakramentu svetog reda, za odbacivanje zabluda našeg vremena, zaključeno od svetog tridentskog sabora i objavljeno na sedmoj sjednici (pod Pijom IV.).

Poglavlje 1. - Ustanovljenje svećeništva Novog zavjeta

- 1764 Žrtva i svećeništvo su po Božjoj odredbi tako povezani da oboje postoji u svakom Zakonu. Dakle, u Novom zavjetu je Katolička crkva primila po Gospodinovoj uredbi svetu euharistiju kao vidljivu žrtvu; treba također reći da se u njoj nalazi novo, vidljivo i vanjsko svećeništvo [*kan. 1*], u koje je preneseno staro (svećeništvo) [*usp. Heb 7,12*]. Sveto pismo pokazuje, i katolička je predaja uvijek učila, daje ono naime ustanovljeno od istog našeg Gospodina Spasitelja [*kan. 3*], te daje apostolima i njihovim nasljednicima u svećeništvu predana vlast posvećivati, prinostiti i podjeljivati njegovo tijelo i krv, kao i opraštati i zadržavati grijehе.

Poglavlje 2. - Sedam redova

Budući daje služba tako svetog svećeništva božanska stvar, a da bi se ono moglo vršiti dostojnije i s većim poštovanjem, bilo je prikladno da u Crkvi bude najuređeniji raspored više i različitih redova službenika, koji će svećeništvo vršiti po dužnosti, tako raspoređeni, da oni koji su već bili označeni kleričkom tonzurom napreduju od nižih u više (redove) [*kan. 2*].

Naime, Sveto pismo otvoreno spominje ne samo svećeništvo nego i đakonat [*usp. Dj 6,5; 21,8; 1 Tim 3,8-13; Fil 1,1*] i vrlo značajnim riječima govori o onome

na što najviše treba paziti kod njihovog ređenja; zna se da su od samog početka Crkve u praksi postojala imena sljedećih redova, kao i službe vlastite za svakoga od njih, premda ne u jednakom stupnju, naime subđakoni, akoliti, egzorcisti, čitači, i vratari. Subđakonat naime oci i sveti sabori ubrajaju u više redove; kod njih također vrlo često čitamo i o drugim nižim (redovima).

Poglavlje 3. - Sakramentalnost svetog reda

Budući daje na osnovi Pisma, apostolske predaje ijednodušne suglasnosti ota- 1766
ca, očito da se po svetom ređenju, koje se vrši riječima i vanjskim znakovima, podjeljuje milost, nitko ne smije sumnjati daje sveti red uistinu i stvarno jedan od sedam sakramenata svete crkve [kan. 3]. Apostol naime kaže: "Podsjećam te: raspiruj milosni dar Božji koji je u tebi po polaganju mojih ruku. Jer nije nam Bog dao duha bojažljivosti, nego snage, ljubavi i razbora" [2 Tim 1,6sl; usp. 1 Tim 4,14].

Poglavlje 4. - Crkvena hijerarhija i sveti red

Budući pak, da se kod sakramenta svetog reda, kao i kod krštenja i potvrde, uti- 1767
skuje pečat [kan. 4], koji se ne može niti poništiti niti maknuti, sveti sabor s pravom osuđuje mišljenje onih koji tvrde, da svećenici Novoga zavjeta imaju samo privremenu vlast, te da oni koji su jednom pravilno zaređeni mogu ponovno postati laici, ako ne vrše službu riječi Božje [kan. 1].

Ako tko tvrdi da su bez iznimke svi kršćani Novog Zavjeta svećenici, ili da su svi među sobom obdareni jednakom duhovnom vlašću, čini se da taj ne čini ništa drugo nego brka crkvenu hijerarhiju koja je "kao uređeni bojni red" [usp. Pj 6,3 9], [kan. 6], kao da bi, protivno učenju blaženog Pavla, svi bili proroci, svi evanđelisti, svi pastiri, svi učitelji [usp. 1 Kor 12,29; Ef 4,11].

Zbog toga sveti sabor izjavljuje, da osim drugih crkvenih stupnjeva, u taj hije- 1768
rarhijski poredak posebno spadaju biskupi, koji su stupili na mjesto apostola i koji su postavljeni (kao što kaže isti Apostol) od Duha Svetoga da "upravljaju crkvu Božju" [Dj 20,28], te da su oni viši od prezbitera, (postavljeni) da podjeljuju sakrament potvrde, da zaređuju službenike Crkve, te da mogu vršiti i sve ostalo za što ostali niži redovi nemaju nikakvu vlast službe [kan. 7].

Osim toga sveti sabor uči da za ređenje biskupa, svećenika i ostalih redova nije 1769
potrebna suglasnost, poziv ili ovlast naroda ili neke druge svjetovne vlasti ili uprave, kao da bez njih ređenje ne bi bilo valjano. Što više (sabor) zaključuje da se sve one koji su pristupili vršenju te službe pozvani i postavljeni samo od naroda, ili od svjetovne vlasti ili od uprave, i koji su tu službu prihvatili vlastitom lakoumnošću, ne

smije smatrati službenicima Crkve, nego za kradljivce i lopove koji nisu ušli kroz vrata [usp. Iv 10,1], [kan. 8].

1770 To je ono općenito u čemu je sveti sabor želio poučiti kršćanske vjernike o sakramentu svetog reda. Ono pak što bi bilo protivno određenim i pripadajućim kanonima (sabor) je odlučio osuditi na sljedeći način, kako bi svi koji se služe pravilom vjere, uz Kristovu pomoć u tolikoj tami zabluda mogli lakše upoznati i držati se katoličke istine.

Kanoni o sakramentu svetog reda

1771 Kan. 1. Tko kaže da u Novom zavjetu ne postoji vidljivo i vanjsko svećeništvo, ili da ne postoji vlast posvećivati i prinostiti pravo tijelo i krv Gospodinovu, kao i opraštati i zadržavati grijeh, nego samo gola služba propovijedati evanđelje, ili da oni koji ne propovijedaju uopće nisu svećenici: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1764 1767].

1772 Kan. 2. Tko kaže da u Katoličkoj crkvi osim svećeništva nema drugih redova, viših i nižih, po kojima se kao po nekakvim stepenicama teži prema svećeništvu: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1765].

111§ Kan. 3. Tko kaže da sveto ređenje nije istiniti i pravi sakrament ustanovljen od Krista Gospodina, ili daje on samo ljudska izmišljotina koju su izmislili ljudi nevjesti crkvenim stvarima, ili daje on samo obred za izbor nekih službenika Božje riječi i sakramenata: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1766].

111A Kan. 4. Tko kaže da se po svetom ređenju ne podjeljuje Duh Sveti, te da zbog toga biskupi uzaludno govore: "Primiti Duha Svetoga"; ili da (taj sakrament) ne utiskuje pečat; ili da onaj može ponovno biti laik koji je jednom bio svećenik: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1767].

1775 Kan. 5. Tko kaže da sveto pomazanje, kojim se Crkva služi kod svetog ređenja, ne samo da nije potrebno, nego da ga treba prezirati i daje ono opasno, te slično i o drugim obredima: neka bude kažnjen anatemom.

1776 Kan. 6. Tko kaže da u Katoličkoj crkvi ne postoji hijerarhija, ustanovljena božanskim ređenjem, koja se sastoji od biskupa, svećenika i¹ službenika: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1768].

111I Kan. 7. Tko kaže da biskupi nisu viši od svećenika; ili da nemaju vlast potvrđivanja i ređenja, ili da je ona koju imaju zajednička njima i svećenicima; ili da su

* 1776 Na sjednici dan prije prekrížena je riječ "drugih" prije riječi "službenika": usp. SGTr 9,622 bilj. 1; 3,690₂₇ 691₃₃ (Dnevnik Gabrijela Paleottis).

nevažeci redovi koje oni podyele bez suglasnosti ili poziva svjetovne vlast; ili da su zakoniti službenici riječi i sakramenata oni koji nisu pravilno zaređeni, koji nisu poslani od crkvene i kanonske vlasti nego dolaze od drugud: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1768sl\].

Kan. 8. Tko kaže da nisu zakoniti i pravi biskupi oni koji su prihvaćeni po ovlasti rimskog prvosvećenika, nego da su oni ljudska izmišljotina: neka bude kažnjen anatemom. 1778

1797-1816: 24. sjednica, 11. studenog 1563.

S pripremama za dekrete ove sjednice započelo se u Bologni. Saborski oci pripremaju učenje o ženidbi od 26. travnja 1547., a od 29. kolovoza do 6. rujna 1547 o tajnim ženidbama (SGTr 6,98 407-435). O nacrtu za kanone (SGTr 6,445-447) raspravljalo se 9. rujna. Četrnaest godina kasnije su u Tridentu, 6. prosinca 1562. na provjeru predložene tvrdnje sumnjive zbog krivovjerja. One potječu većinom iz već više puta navedenih knjiga: M. Luther, *De captivitate Babylonica ecclesiaepraeludium: De matrimonio* (weimarško izd. 6,550-560); *Confessio Augustana*, čl. 23 (BekSchELK 86-91 / CpRef 26,294-297); F. Melancton, *Apologia Confessionis Augustanae*, čl. 13 (BekSchELK 291-296 / CpRef26,570sl). Nacrti za kanone i za dekret reforme "TametsC izloženi su 20. srpnja, 7. kolovoza i 5. rujna 1563. (SGTr9,639 682-685 760-765/TheiTr2,313 335 387). Za valjanost dekreta "Tamets?" u Njemačkoj usp. *3385.

Izd.: SGTr 9,966-968 (Dekret "Tametsr slijedi neposredno nakon kanona) / RiTr 214-217 / MaC 33.149E-151E / HaC 10.147A-150A / COeD³ 753-756.

a) Učenje i kanoni o sakramentu ženidbe

Trajnu i neraz rješivu vezu ženidbe na poticaj Duha Svetoga obja- 1797
vio je prvi roditelj ljudskog roda kada je kazao: "Gle, evo kosti od mojih kostiju, mesa od mesa mojega. Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo" [Post. 2,23si; usp Mt 19,5; E/5,31].

Krist Gospodin je naime jasno učio da se tom vezom povezuje i spaja samo 1798
dvoje, kada je govoreći iznio one posljednje riječi, kao rečene od Boga: "Tako nisu više dvoje nego jedno tijelo" [Mt 19,6], i odmah je čvrstoću te veze potvrdio ovim riječima, koje je prije toga izgovorio o Adamu: "Sto, dakle, Bog združi, čovjek neka ne rastavlja" [Mt 19,6; Mk 10,9].

M i l o s t pak koja će usavršiti tu naravnu ljubav, i (koja će) potvrditi nerazrješivo 1799
jedinstvo i posvetiti supružnike, svojim je trpljenjem zaslužio sam Krist, utemeljitelj i usavršitelj časnih sakramenata. To je naznačio apostol Pavao govoreći: "Muževi, ljubite svoje žene kao stoje Krist ljubio Crkvu te sebe predao za nju" [Ef

5,25], te ubrzo dodao: "Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i na Crkvu" [Ef 5,32].

1800 Budući pak ženidba u evanđeoskom zakonu nadilazi stare ženidbe po Kristovoj milosti: s pravom su sveti naši oci, sabori i sveopća crkvena predaja uvijek učili da (ženidbu) treba ubrojiti među sakramente Novog zakona; protiv čega bezbožni ljudi ludujući u ovo vrijeme, ne samo da su krivo mislili o tom časnom sakramentu, nego su na svoj način, uvodeći tjelesnu slobodu pod izgovorom Evanđelja, i ne bez velike štete za Kristove vjernike, pisanjem i rječju tvrdili mnogo toga stranog učenju Katoličke crkve i potvrđenim običajima od apostolskih vremena.

Namjeravajući se suprotstaviti njihovoj lakomisenosti, sveti i opći saborje mislio da treba iskorijeniti značajnija krivovjerja i zablude spomenutih odcijepljenih kršćana, kako njihova zaraza ne bi k sebi privlačila mnoge, te je odlučio podići anate-me protiv tih krivovjernika i njihovih zabluda.

Kanoni o sakramentu ženidbe

1801 Kan. 1. Tko kaže da ženidba nije uistinu i stvarno jedan od sedam sakramenata evanđeoskog zakona, ustanovljen od Krista Gospodina, nego daje u Crkvi izmišljen od ljudi, ili da ne donosi milost: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1800].

1802 Kan. 2. Tko kaže daje kršćanima dozvoljeno u isto vrijeme imati više žena i da to nije zabranjeno nijednim Božjim zakonom [usp. Mt 19,9]: neka bude kažnjen anatemom [usp. *1798].

1803 Kan. 3. Tko kaže da samo oni stupnjevi srodnitva i tazbinstva koji se spominju u Levitskom zakoniku [18,6-18] mogu spriječiti sklapanje ženidbe i razvrgnuti sklopljene; ili da Crkva ne može u nekim od tih (slučajeva) odobriti (ženidbu), ili odrediti da više njih sprječava ili razvrgava (ženidbu): neka bude kažnjen anatemom [usp. *2659].

1804 Kan. 4. Tko kaže da Crkva ne može odrediti zapreke koje razvrgavaju ženidbu, ili daje pogriješila u njihovom određivanju: neka bude kažnjen anatemom.

1805 Kan. 5. Tko kaže da (jedan) supružnik može ženidbenu vezu razvrći zbog krivovjerja, ili zbog poteškoća u zajedničkom životu, ili zbog namjerne odsutnosti: neka bude kažnjen anatemom.

1806 Kan. 6. Tko kaže da se valjana i nedovršena ženidba ne razvrgava svečanim redovničkim zavjetima drugog supružnika: neka bude kažnjen anatemom.

Kan. 7. Tko kaže da Crkva griješi¹ kadje učila i kad uči da se prema evanđeoskom i apostolskom učenju [*usp Mt 5,32; 19,9; Mk 10,11sl; Lk 16,18; 1 Kor 7,11*], ženidbena veza ne može razvrći zbog preljuba jednog supružnika, i da oboje, pa i nevini (supružnik) koji nije dao razlog preljubu, ne može sklopiti drugu ženidbu dokje drugi supružnik živ, te da bludno griješi onaj koji je otpustio preljubnicu i doveo drugu, kao i ona koja se nakon otpusta preljubnika udala za drugog: neka bude kažnjen anatemom. 1807

Kan. 8. Tko kaže daje Crkva pogriješila kadje zbog mnogih razloga odlučila da može doći do odvajanja supružnika, na određeno ili na neodređeno vrijeme, u odnosu na krevet, ili u odnosu na zajedničko stanovanje: neka bude kažnjen anatemom. 1808

Kan. 9. Tko kaže da klerici uvedeni u svete redove, ili redovnici koji su svečano zavjetovali čistoću, mogu sklopiti ženidbu, ili daje sklopljena valjana, bez obzira na crkveni zakon ili na zavjet, ili da suprotno ne znači ništa drugo nego osuditi ženidbu; ili da svi mogu sklopiti ženidbu koji osjećaju da nemaju dar čistoće (makar su je zavjetovali): neka bude kažnjen anatemom. Budući da (dar čistoće) Bog neće odbiti onima koji ga ispravno mole, niti će trpjeti da budemo kušani iznad onoga što možemo (podnijeti) [*usp. 1 Kor 10,13*]. 1809

Kan. 10. Tko kaže da stanje braka treba pretpostaviti stanju djevičanstva ili celibata, ili da nije bolje i blaženije ostati u djevičanstvu ili celibatu nego li vezati se ženidbom [*usp. Mt 19,11sl; 1 Kor 7,25sl 38 40*]: neka bude kažnjen anatemom. 1810

Kan. 11. Tko kaže da je zabrana svečanog vjenčanja u određenim dijelovima godine tiransko praznovjerje koje potječe od poganskog praznovjerja; ili tko bi osuđivao blagoslove i druge obrede kojima se Crkva kod toga (sklapanja ženidbe) služi: neka bude kažnjen anatemom. 1811

Kan. 12. Tko kaže da ženidbeni sporovi ne spadaju na crkvene suce: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *2598 2659*]. 1812

b) Kanoni o reformi ženidbe: Dekret "TametsF"

Pogl. 1. [*Motiv i sadržaj za § o « a*] Premda ne treba sumnjati da sutajne ženidbe sklopljene slobodnim pristankom ženika, valjane i prave ženidbe, tako dugo dok ih Crkva ne učini nevaljanima, te zbog toga s pravom treba osuditi one, kao što 1813

*1807 Taj je blaži oblik osude izabran s obzirom na grke koji su slijedili suprotnu praksu, ali nisu odbacivali učenje Latinske crkve. - Na taj kanon aludira Pijo XI. u enciklici "Časti conubiC" od 31. prosinca 1930. "Ako se Crkva nije varala niti vara, kada je učila i kada uči, da se ženidba ne može razvrgnuti niti zbog preljuba, onda je očito, da i ostali utoliko slabiji razlozi za razvod, koji se običavaju navoditi, vrijede mnogo manje i treba ih smatrati za potpuno nišetne"; AAS 1930 (AAS 22 [1930] 574).

ih i sveti sabor osuđuje anatemom, koji niječu da su to prave i valjane (ženidbe), kao i one koji lažno tvrde da su brakovi djece sklopljeni protiv volje roditelja nevaljali, ili da ih roditelji mogu učiniti valjanima ili nevaljanima¹: ipak ih je sveta Božja crkva, iz najopravdanijih razloga, uvijek osuđivala i zabranjivala.

1814 Budući pak je sveti sabor primijetio da se te zabrane više ne obdržavaju zbog ljudske neposlušnosti, i odvaguvši teške grijeha koji proistječu iz tih tajnih ženidbi, posebno pak kod onih koji ostaju u stanju osude, budući su napustili ženu s kojom su se tajno oženili, a s drugom s kojom su se javno oženili žive u trajnom preljubništvu; budući da Crkva ne može priteći u pomoć u tom zlu, jer ona ne sudi o onome što je tajno, osim ako se ne primijeni neki učinkovitiji lijek; zbog toga, slijedeći tragove svetog lateranskog sabora [IV.] održanog pod Inocentom III. [*usp. *817*] (taj sabor) zapovijeda da ubuduće, prije nego se sklopi ženidba, vlastiti župnik ženika u tri uzastopna blagdana javno oglasi čija će se ženidba sklopiti; završivši tri oglašavanja, ako se ne ispriječi nikakva zakonita zapreka, prelazi se na sklapanje ženidbe pred licem Crkve, gdje će župnik ispitati muža i ženu, i utvrdivši njihovo međusobno pristajanje, neka kaže, ili: "Ja vas vežem u ženidbu, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga", ili neka se služi drugim riječima, prema primljenom obredu svake pokrajine.

1815 [*Zakonsko ograničenje*] Ako se pak nekada bude činila vjerojatnijom sumnja, da bi se neka ženidba mogla zlonamjerno sprječiti, tada neka bude samo jedno oglašavanje, ili neka se ženidba sklapa pred župnikom i barem pred dva ili tri nazočna svjedoka; zatim neka se prije dovršenja ženidbe izvrši oglašavanje u crkvi, kako bi se lakše otkrile neke zapreke ako postoje, osim ako bi sam ordinarij mislio daje bolje da se izostave spomenuta oglašavanja, što sveti sabor ostavlja njegovoj razboritosti i sudu.

1816 [*Kazne*] One koji bi pokušali drukčije sklopiti ženidbu, a ne uz nazočnost župnika, ili drugog svećenika prema odobrenju samog župnika, i pred dva ili tri svjedoka, njih sveti sabor proglašava potpuno nesposobnima, a za tako sklopljene (ženidbe) određuje da su nevaljale i ništete, kao što ih ovim dekretom čini nevaljanima i poništava ih.

1820-1835: 25. sjednica, 3. i 4. prosinca 1563.

a) Dekret o čistilištu, 3. prosinca 1563.

Problem čistilišta po prvi put je - zajedno s oprostima - raspravljan u Bologni od 19. lipnja do 25. srpnja 1547. (SGTr 6,223-299). Koncem studenog 1563. saborski su oci ponovno uzeli i formulirali dekret u najvećoj brzini, kako bi se sabor što prije završio (SGTr 9,1069-1076 / TheiTr 2,499-501).

Izd: SGTr 9,1077 / RiTr 391 / MaC 33.170D-171A / HaC 10.167CD / COeD³ 774.

¹1813 Tako npr. M. Luther, *De abroganda missaprivata* III (weimarško izd. 8,4669.13).

Budući daje Katolička crkva, poučena Duhom Svetim, na temelju svetog Pisma 1820 i stare predaje otaca, učila na svetim saborima i u najnovije vrijeme na ovom ekumenskom saboru, da postoji čistilište [*usp. *1580*], te da se dušama koje se tamo nalaze pomaže molitvama vjernika, posebno pak (Bogu) prihvatljivom oltarskom žrtvom [*usp. *1743 1 753*]: sveti sabor naređuje biskupima da naučavaju i nastoje da se posvuda marljivo propovijeda, kako bi svi Kristovi vjernici vjerovali i držali se zdravog učenja o čistilištu koje su predali sveti oci i sveti sabor.

Neka se pak kod običnog naroda i kod pučkih propovjedi izostavljaju teža i suptilnija pitanja koja ne pridonose izgradnji i zbog kojih većinom ne dolazi do povećanja pobožnosti. Neka ne dozvoljavaju širiti i raspravljati nesigurna (mišljenja) ili ona koja su opterećena izgledom lažnog. Neka pak zabranjuju kao sablažnjivo i uvredljivo za vjernike ono što smjera na nekakvu radoznalost ili praznovjerje, ili što miriše na ružnu korist....

b) Dekret o zazivanju, štovanju i relikvijama svetaca i o svetim slikama, 3. prosinca 1563.

Ld: SGT 9,1077-1079 / RiTr 392sl / MaC 33.171A-172C / COeD³ 774-776

Sveti sabor zapovijeda svim biskupima i ostalima koji vrše vlast i brigu naučavanja, da u skladu s običajima Katoličke i apostolske crkve primljenima od vremena početaka kršćanske religije, u suglasnosti sa svetim očima i dekretima svetih sabora: da ponajprije marljivo poučavaju vjernike o posredovanju i zazivanju svetaca, o štovanju relikvija i o zakonitoj upotrebi slika, učeći ih, da s v e c i kraljujući zajedno s Kristom Bogu prinose svoje molitve za ljude; daje dobro i korisno ponizno ih zazivati i utjecati se njihovim molitvama i njihovoj pomoći kako bi izmogli dobročinstva od Boga, po njegovom Sinu, Isusu Kristu Gospodinu našem, koji je jedini naš Otkupitelj i Spasitelj; te da bezbožno misle oni koji nijeću da b i t r e b a l o z a z i v a t i s v e c e koji u nebu uživaju vječno blaženstvo; ili koji tvrde da se oni ne mole za ljude, ili daje krivoboštvo njih zazivati kako bi se molili i za nas pojedinačno, ili daje to suprotno Božjoj riječi, i da se protivi časti jedinog posrednika (između) Boga i ljudi Isusa Krista [*usp. 1 Tim 2,5*]; ili daje ludo riječju ili mislima moliti one koji kraljuju na nebu. 1821

Vjernici trebaju štovati s v e t a t i j e l a svetaca i m u č e n i k a i drugih koji 1822 žive s Kristom, koji su bili živi udovi Krista i hram Duha Svetoga [*usp. 1 Kor 3,16; 6,1519; 2 Kor 6,16*], koja će on uskrsnuti i proslaviti u vječnom životu i po kojima Bog daje ljudima mnoga dobročinstva; tako da one koji tvrde da ne treba štovati relikvije svetaca i da im ne treba iskazivati čast, ili da vjernici beskorisno časte njih kao i druge svete predmete, ili da uzalud pohađaju spomen-mjesta svetaca kako bi tako izmogli njihovu pomoć, treba u potpunosti osuditi, kao što ih je Crkva već prije osudila i kao što ih osuđuje i sada.

1823 Slike pak Krista, Bogorodice Djevice i drugih svetaca treba držati prije svega u crkvama i iskazivati im potrebnu čast i štovanje, ne kao da bi se vjerovalo daje u njima neko božanstvo ili moć zbog čega bi ih trebalo štovati, ili kao da se od njih nešto traži, ili kao da bi se pouzdanje stavljalo u slike, kao što je to nekada bilo kod pogana koji su stavljali naduu idole [*usp, Ps 135,15-17*]: nego jer se čast, kojim se iskazuje, prenosi na pralik koji one (slike) predstvaljaju; tako da preko slika koje ljubimo, pred kojima otkrivamo glave i klanjamo im se, klanjamo se Kristu i štujeemo svece koje one predstavljaju. Tako je utvrđeno dekretima protiv protivnika (svetih) slika na saborima, posebno pak na drugom Nicejskom saboru [*usp. *600-603*].

1824 Ovo pak neka biskupi marljivo naučavaju: preko povijesti tajni našeg otkupljenja izraženih u slikama ili drugim simbolima narod se poučava i utvrđuje u člancima vjere, koje treba spominjati i neprestano ponavljati; isto tako da se iz svih svetih slika ubiru veliki plodovi, ne samo jer se narod spominje dobročinstava i darova koje mu je dao Krist, nego i zbog toga jer se pred oči vjernika stavljaju čudesa i spasonosni primjeri, kako bi zahvaljivali Bogu, usklađivali svoj život i ponašanje, kako bi bili potaknuti na štovanje i ljubav prema Bogu i na njegovanje pobožnosti. Tko bi pak mislio ili učio drugačije od ovih dekreta: neka bude kažnjen anatemom.

1825 Ako su se pak u te svete i spasonosne običaje uvukle neke **zlopore**: njih sveti sabor jako želi potpuno iskorijeniti, tako da se ne bi postavljale nikakve slike krivih dogmi koje bi neobrazovanima pružale priliku opasne zablude.

Ako je katkad zgodno izraziti i oblikovati događaje i priče svetog Pisma, jer je to korisno za neobrazovani puk, neka se narod pouči da se zbog toga ne može oblikovati božanstvo, niti izraziti bojama i likovima kao da se vidi tjelesnim očima. Nadalje, neka se dokine svako praznovjerje kod zazivanja svetaca, štovanja relikvija i korištenja svetih slika, neka se iskorijeni svaka ružna dobit, i konačno, neka se izbjegava svaka iskvarenost.

Kako bi se to što vjernije obdržavalo, sveti je sabor odredio da nitko ne smije ni na kojem mjestu ... postaviti, ili nastojati da postavi, nikakvu neobičnu sliku, osim ako ju je biskup odobrio. Također, ne smiju se priznati nova čudesa, niti primati nove relikvije, osim ako ih je on (biskup) prepoznao i odobrio.

c) Dekret o općoj reformi, 3. prosinca 1563.

Izd.: SGT^r 9,1093 /RiT^r 467 /MaC 33.192B-D /HaC 10.188E-189A/ COeD³795.

Dvoboj

1830 Pogl. 20. Iz kršćanskog svijeta treba potpuno iskorijeniti ružni običaj dvoboja, uveden na poticaj đavla, kako bi se okrutnom smrću tijela postigla i propast duša. Cara, kraljeve ... i vremenite poglavare bilo kojeg imena, koji su na svojim posjedi-

ma odobrili mjesto za pojedinačne borbe među kršćanima, treba tim samim izopćiti iz Crkve....

Koji su pak učestvovali u dvoboju, i oni koji se zovu njihovim svjedocima, upadaju u kaznu izopćenja... i vječne sramote, te ih prema svetim kanonima treba kazniti kao ubojice; ako bi pak u toj borbi poginuli, neka im trajno bude uskraćen crkveni pogreb¹.

d) Dekret o oprostima, 4. prosinca 1563.

Usp. »1820° - *Izd.* SGTr 9,1105 / RiTr 468 / MaC 33.193E-194A / HaC 10.190C-D / COeD³ 796sl.

Budući daje Krist dao Crkvi ovlast podjeljivanja oprosta, a njemu je tu vlast 1835 predao Bog [*usp. Mt 16,19; 18,18*], a ona je bila u upotrebi i u najstarijim vremenima, sveti sabor uči da u Crkvi treba zadržati korištenje oprosta, vrlo spasonosno kršćanskom narodu i odobreno vlašću svetih sabora, i zapovijeda da treba kazniti anatemom one koji ili tvrde da su oni beskorisni, ili koji niječu da u Crkvi postoji ovlast za njihovo podjeljivanje.

(Crkva) želi primijeniti umjerenost... u njihovom podjeljivanju, kako se s prevelikom lakoćom ne bi oslabili crkveni propisi. Želeći pak popraviti i ispraviti zloporabe koje su se u to uvukle, i povodom kojih krivovjernici pogrđuju i samo ime oprosta, ona ovim dekretom općenito određuje da treba potpuno iskorijeniti... svaku ružnu dobit za njihovo stjecanje.

1847-1850: Bula potvrde Tridentskog sabora "*Benedictus Deus*", 26. siječnja 1564. (1563. prema računanju vremena Kurije)

Osim tog konačnog teksta potvrđne bule postoje još i druge verzije: usp. SGTr 9,1156-1159.
Izd.: SGTr 9,1152-1154 / TheiTr 2,515a-516a / BullTau 7,244b-246a / BullCocq 4/II, 168a-169a / RiTr 481 si / MaC 33.216B-217E / HaC 10,195A-196D.

Ovisnost ekumenskog sabora o papi

Konačno smo postigli ono na čemu nismo prestali raditi i brinuti se danju i noću 1847 i što smo "od Oca svjetlila" [*Jak 1,17*] uporno molili. Nakon stoje naime - pozvano našim pismom i potaknuto svojom vlastitom pobožnošću - u grad odasvud iz naroda kršćanskog imena, došlo vrlo veliko mnoštvo biskupa i drugih značajnih prelata, dostojno ekumenskog sabora,... Mi smo bili toliko skloni slobodi sabora, da smo pi-

*1830 Usp. Grgur IX., *Decretales* 1.5, tit.13, c. 1-2 (Frdb 2,804).

smima upućenim našim izaslanicima saboru ostavili slobodnu odluku čak i o stvarima pridržanima Apostolskoj Stolici, tj. da o sakramentima i drugim stvarima, što se doduše činilo potrebnim, raspravlja, definira i određuje ono stoje preostalo, kako bi se pobila krivovjerja, ukinule zloporabe i popravili običaji, a sveti je sabor s najvećom slobodom i marljivošću (o tome) raspravljao te brižljivo i zrelo definirao, protumačio i odredio....

1848 **Budući pak daje sveti sabor, (vođen) svojim poštivanjem prema Apostolskoj Stolici, te držeći se tragova starih sabora, tražio od nas, izdajući o toj stvari dekret na javnoj sjednici², potvrdu svih svojih dekreta koji su bili doneseni bilo za našeg vremena bilo naših predšasnika, ... doznajući za zahtjev samoga sabora, te pošto smo zrelo raspravili o toj stvari s našom časnom braćom, kardinalima svete Rimske crkve, zazvajući najprije pomoć Duha Svetoga, spoznali smo da su svi ti dekreti katolički i kršćanskom narodu korisni i spasonosni, to Mi na hvalu svemogućega Boga, a prema savjetu i pristanku iste naše braće, danas smo na našem tajnom konzistoriju sve i pojedine (dekrete) apostolskom vlašću potvrdili i odredili da ih svi kršćanski vjernici moraju prihvatiti i obdržavati...**

1849 **Kako bismo pak spriječili izopačenost i zbrku, koja bi mogla nastati kad bi svatko mogao kako mu se prohtije izdavati svoje komentare i tumačenja saborskih dekreta, apostolskom vlašću zabranjujemo s v i m a k a k o se nitko bez naše ovlasti ne bi usudio izdavati komentare, izjave, bilješke, tumačenja ili razjašnjenja bilo koje vrste o dekretima samog sabora, niti išta određivati pod bilo kojim imenom, niti pod izgovorom njihovog većeg okrepljenja ili izvršenja niti pod bilo kojim drugim uzvišenim razlogom.**

1850 **Ako bi se pak nekom činilo daje nešto bilo nejasno rečeno ili određeno, te da bi zbog toga razloga trebalo neko tumačenje ili odluka, neka pođe na mjesto koje je izabrao Gospodin, tj. k Apostolskoj stolici, učiteljici svih vjernika, čiju je vlast tako pobožno priznao i sam sveti sabor . Mi si pak pridržavamo objašnjavati i odlučivati o poteškoćama i spornim pitanjima, kao što je to uostalom odlučio i sam sveti sabor...**

1851-1861: "Tridentskopravila" za zabranjivanje knjiga, potvrđena u konstituciji "Dominici gregis custodiae", 24. ožujka 1564.

Pravila su izradila 22 tridentska saborska oca, kojima je bilo povjereno da izrade novi Indeks (Popis) zabranjenih knjiga. Pijo IV. je u breveu "*Cum magnus iam*" od 14. siječnja 1562. (SGTr 8,306sl) naredio izradu takvog Popisa. Nakon rasprave na općoj sjednici 30. siječnja 1562. oci su se

¹ *1847 Pijo IV, Pisma izaslanicima, 16. lipnja 1563. i 14. kolovoza 1563.

² *1848 25. sjednica, 4. prosinca 1563. (SGTr 9,1108sl).

³ *1850 7. sjednica, Dekret reforme, Predgovor; 25. sjednica, Dekret reforme, pogl. 21 (SGTr 5,997₁₅; 9,1094₃₀).

zadovoljili time da Indeks Pavla IV. usklade s najnovijim stanjem (Dekreti od 17. i 26. veljače 1562.). Biskupi kojima je bila povjerena revizija Indeksa nisu završili svoj posao prije završetka sabora. Zbog toga u saborskim dokumentima nije bio objavljen niti tridentski Indeks niti niže navedena Pravila. Ona su objavljena tek bulom "*Dominici gregis custodiae*" (BullTau 7,281 si).

Izd.: RiTr 609-612 / MaC 33.228E-231A / HaC 10.207D-210E / vrlo mnogo izdanja Indeksa prije revizije od Leona XIII. god. 1900.; Prvo izdanje glasi: *Index librorum prohibitorum, cum Regulis confectis per Patres a Tridentina Synodo delectos, auctoritate Sanctissimi Domini Nostri Pii IV Pontificis Maximi comprobatus* (Rim 1564).

Pravilo I: Smatra se da su sve knjige koje su prije 1515. godine osudili 1851 vrhovni svećenici ili ekumenski sabori, a ne nalaze se u tom Indeksu, osuđene na isti način kao što su bile osuđene nekoć.

Pravilo II: Potpuno se zabranjuju knjige začetnika krivovjerna, 1852 kako onih koji su poslije spomenute godine započeli ili poticali krivovjerna, tako i onih koji su bili njihovi poglavari ili vođe Potpuno se pak osuđuju knjige drugih krivovjernika koje izričito raspravljaju o religiji. Dozvoljavaju se pak (knjige) koje ne raspravljaju o religiji, a koje su po nalogu biskupa i inkvizitora ispitati katolički teolozi....

Pravilo III: Odobravaju se također prijevodi crkvenih pisaca koje su 1853 do sada izdali osuđeni pisci, ako ne sadrže ništa protiv zdravog nauka.

Prijevođi pak knjiga Starog zavjeta, prema sudu biskupa, mogu se dozvoliti samo učenim i pobožnim muževima, ukoliko se oni takvim prijevodima služe kao objašnjenjima za razumijevanje svetog Pisma prema izdanju Vulgate, a ne naime kao zdravim tekstom.

Nikome se pak ne dozvoljavaju prijevodi Novog zavjeta koje su sačinili autori prve grupe¹ ovog Indeksa, jer većini čitatelja iz njihovog čitanja običava ostati malo koristi i vrlo mnogo opasnosti. Ako pak s onim prijevodima koji su dozvoljeni, ili s izdanjem Vulgate, kruže neke bilješke, opća inkvizicija ih može dozvoliti onima kojima su dozvoljeni i prijevodi, nakon što bogoslovni fakultet nekog katoličkog sveučilišta izbací sumnjiva mjesta....

Pravilo IV: Budući daje očito iz iskustva, ako se sveta Biblija na narodnom jeziku dozvoli bez razlike svima, iz toga zbog ljudske lakomislenosti nastaje više štete nego koristi; u tome neka se stane na (stranu) biskupovog ili inkvizitorovog mišljenja, kako bi se prema savjetu župnika ili ispovjednika moglo odobriti čitanje Biblije, koju su katolički autori preveli na narodni jezik, onima za koje budu mislili da će iz takvog čitanja ubirati ne osudu nego povećanje vjere i pobožnosti...

*1853 U Indeksu Pija IV. djela i autori su podijeljeni u tri skupine, s obzirom na veću ili manju opasnost od zavođenja; u prvoj skupini se navode samo imena autora - sva njihova djela su zabranjena kao sumnjiva.

1855 **Pravilo V:** Neka se dozvole one knjige koje su doduše nastale kao djelo krivovjernih pisaca, u koje su oni stavili malo ili ništa svoga, nego su skupili misli drugih, kao što su leksikoni, konkordancije, zbirke izreka..., ako ima nečega što bi trebalo očistiti, to neka se po savjetu biskupa ... izbaciti ili ispraviti.

1856 **Pravilo VI:** Neka se općenito ne dozvoljavaju knjige rasprava na narodnom jeziku između katolika i krivovjernika našeg vremena, nego neka se o njima drži ono stoje određeno za Biblije izdane na narodnom jeziku.

Nema pak (razloga) zabranjivati (knjige) koje su napisane na narodnom jeziku a govore o načinu dobrog života, razmatranju, ispovijedanju i o sličnim sadržajima, ako sadrže zdravo učenje.

1857 **Pravilo VII:** Potpuno se zabranjuju knjige koje izričito raspravljaju, govore ili uče o nepristojnim ili ružnim stvarima; treba naime misliti na to da čitanje takvih knjiga običava lako kvariti ne samo vjeru nego i moral....

(Knjige) pak koje su napisali stari poganski pisci dozvoljavaju se radi ljepote i vlastitosti govora; ni na koji ih način pak ne smiju čitati dječaci.

1858 **Pravilo VIII:** Mogu se dozvoliti knjige čiji je glavni sadržaj dobar, u koje je pak usput umetnuto nešto, što se odnosi na krivovjerje, bezboštvo, gatanje ili praznovjerje, a koje su očistili... katolički teolozi....

1859 **Pravilo IX:** Potpuno se odbacuju sve knjige i spisi o gatanju na temelju zemlje, vode, zraka, vatre, tumačenja snova, ruke, mrtvaca, ili ako se u njima govori o čarobnjaštvu, otrovima, proricanjima, predviđanjima ili izrekama magijskijevine.

Biskupi pak neka se marljivo brinu, kako se ne bi čitale ili posjedovale knjige, rasprave, spisi astroloških i drugih, koji o budućim događajima, ili o slučajnim događajima ili djelima, koja ovise o ljudskoj volji, usuđuju tvrditi nešto sigurno. ...

1860 **Pravilo X:** Određeno je da se kod tiskanja knjiga ili drugih spisa drži onoga stoje određeno¹ na lateranskom saboru [V.] pod Leonom X., na 10. sjednici.

[Slijede posebni disciplinski propisi za pisce, izdavače i knjižničare.]

1861 Na kraju se pak svim vjericima zapovijeda, kako se nitko ne bi usudio čitati ili držati knjige protivno odredbama ovih pravila ili zabranama ovog Indeksa. Ako bi pak netko čitao ili posjedovao knjige krivovjernika, ili spise nekog pisca koje su osuđene i zabranjene zbog krivovjerja ili zbog sumnje krivog učenja, (takav) odmah upada pod kaznu izopćenja....

*1860 Leon X., "Inter sollicitudines", 4. svibnja 1515. (BullTau 5,625-628).

1862-1870: Bula "Iniunctum nobis", 13. studenog 1564.

U skladu s 2. poglavljem dekreta o općoj reformi (SGTr 9,1086) Pijo IV. je istog dana predočio objavljene konstitucije "Iniunctum nobis" i *In sacrosancta beati PetrF*, te tekst sveobuhvatne ispovijesti vjere. Snagom dekreta Kongregacije koncila od 20. siječnja 1877. (ASS 10[1877] 74) treba dodati riječi o 1. vatikanskom saboru: usp. * 1869 [u u g l a t i m z a g r a d a m a] ,

Izd.: RiTr 575sl/MaC 33.220B-222C/HaC 10.199D-201B/BullTau 7,327b-328b/BullCocq 4/II, 204b-205a.

Tridentski sažetak vjerovanja

Ja N. čvrstom vjerom vjerujem i ispovijedam sve i pojedino što se nalazi u vj e- 1862 rovanju [*Carigradskom: usp. *150*], kojim se služi sveta Rimska Crkva, naime:

Vjerujem u jednoga Boga Oca svemogućega, Stvoritelja neba i zemlje, svega vidljivoga i nevidljivoga; i u jednoga Gospodina Isusa Krista, jedinorođenoga Sina Božjega, rođenog od Oca prije svih vjekova, Boga od Boga, svjetlo od svjetla, pravoga Boga od pravoga Boga, rođenoga ne stvorenoga, istobitna s Ocem, po kome je sve stvoreno; koji je radi nas ljudi i radi našeg spasenja sišao s nebesa, i utjelovio se po Duhu Svetom od Marije Djevice, i postao čovjekom; raspet također za nas pod Poncijem Pilatom, mučen i pokopan; i uskrsnuo treći dan po Pismu, i uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu, i opet će doći suditi žive i mrtve, i njegovom kraljevstvu neće biti kraja; i u Duha Svetoga, Gospodina i životvorca, koji izlazi od Oca i Sina; koji se s Ocem i Sinom skupa časti i zajedno slavi; koji je govorio po prorocima; i u Jednu, svetu, katoličku i apostolsku crkvu. Ispovijedam jedno krštenje za oprostjenje grijeha i iščekujem uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka. Amen.

Odobravam i najčvršće prihvaćam apostolsku i crkvenu p r e d a j u i ostale 1863 običaje i u r e d b e iste Crkve. Isto tako prihvaćam i sveto P i s m o u onom smislu koji je držala i drži sveta Mati Crkva, na koju spada suditi o pravom smislu i tumačenju svetih Spisa, i uvijek ću ih prihvaćati i tumačiti prema jednodušnoj suglasnosti otaca.

Ispovijedam također da ima sedam istinitih i pravih s a k r a m e n a t a Novog 1864 zakona, ustanovljenih od Isusa Krista našega Gospodina za spasenje ljudskog roda, premda nisu svi potrebni svima, to jest: krštenje, potvrda, euharistija, pokora, posljednje pomazanje, sveti red i ženidba; i da oni donose milost; i da se od njih krštenje, potvrda i sveti red ne mogu ponoviti bez svetogrđa. Prihvaćam i odobravam primljene i odobrene obrede Katoličke crkve kod svečanog podjeljivanja svih spomenutih sakramenata.

Prihvaćam i držim sve i pojedino stoje na svetom tridentskom saboru definira- 1865 no i izjavljeno o o p r a v d a n j u .

- 1866 Isto tako ispovijedam da se u misli prikazuje Bogu istinita, prava i pomirbena žrtva za žive i mrtve, te daje u presvetom sakramentu euharistije uistinu, stvarno i supstancijalno tijelo i krv, zajedno s dušom i boštvom Gospodina našega Isusa Krista; i da dolazi do pretvorbe čitave supstancije kruha u tijelo, i čitave supstancije vina u krv, koju pretvorbu Katolička crkva naziva transupstancijacijom. Isto tako ispovijedam da se pod svakom prilikom prima čitav i potpun Krist i pravi sakrament.
- 1867 Čvrsto držim da postoji čisti i šti i da se dušama koje se tamo nalaze pomaže molitvenom pomoći vjernika; isto tako, da treba što va ti i zazivati svece koji s Kristom kraljuju; i da oni prikazuju za nas molitve Bogu; i da njihove relikvije treba štovati.
- Čvrsto tvrdim da treba držati i zadržati slike Krista i Bogorodice uvijek djevice, kao i drugih svetaca, te njima iskazivati potrebnu čast i poštovanje; također tvrdim daje Krist u Crkvi ostavio vlast oprost a, te daje njihovo korištenje jako korisno kršćanskom narodu.
- 1868 Priznajem daje sveta, katolička, i apostolska Rim ska crkva majka i učiteljica svih Crkava; obećavam i prisežem pravu poslušnost rimskom prvosvećeniku, nasljedniku blaženog Petra apostolskog prvaka i zamjenika Isusa Krista.
- 1869 Bez sumnje prihvaćam i ispovijedam i sve ostalo što su predali, definirali i objavili [posebno o prvenstvu Rimskog prvosvećenika o nezabludivom učiteljstvu] sveti kanoni i ekumenski sabori, posebno pak sveti tridentski sabor [i ekumenski vatikanski sabor]; ja ujedno i isto tako osuđujem, niječem i svečano odbacujem sve protivno tome, kao i sva krivovjerja koja je Crkva osudila, zanijekla i svečano odbacila.
- 1870 Ja isti N. koji ovime svojevolutno ispovijedam i istinito držim ovu svetu katoličku vjeru, izvan koje se nitko ne može spasiti, obećavam, zavjetujem se i prisežem da ću je najpostojanije, uz Božju pomoć, čuvati i ispovijedati u potpunosti i neokrnjenu do posljednjeg daha života, te da ću se truditi, koliko to bude do mene, daje čuvaju, uče i propovijedaju moji podložnici ili oni za koje ću se morati brinuti po svojoj dužnosti; tako mi Bog pomogao i ovo sveto Božje evanđelje.

[Doktrinalni dokument PA VLAIIV, ne spada u sabor pa se navodi tek ovdje:]

1880: Konstitucija "*Cum quorundam hominum*", 7. kolovoza 1555.

Bula je usmjerena protiv sljedbe unitarijanaca koja je nastala u Italiji. Pijo V. (konstitucija "*Romanus Pontifex*", 1. listopada 1568.: BullTau 7,222sl) i Klement VIII. (breve "*Dominici gregis divina*", 3. veljače 1603.: BullTau 11,1a-2b), potvrdili su tu bulu.

Izd.: BullTau 6,500b-501a / BullCocq 4/1, 322b.

Trojstvo i Utjelovljenje

1880 [Želeći] opomenuti sve i pojedine koji su do sada tvrdili, učili ili vjerovali, da svemogućí Bog nije trojstven u osobama, te (da nije) nesastavljenog i potpuno nedjeljivog jedinstva supstancije i jedan u jednoj jednostavnoj biti božanstva; ili da Gospodin naš nije pravi Bog, u svemu iste supstancije s Ocem i Duhom Svetim; ili da on nije u odnosu na tijelo začet po Duhu Svetom u krilu preblazene i uvijek djevice Marije, nego kao i drugi ljudi, Josipovim sjemenom; ili da isti Gospodin i Bog naš Isus Krist nye podnio najokrutniju smrt na križu, kako bi nas otkupio od grijeha i vječne smrti, te nas pomirio s Bogom za vječni život; ili da ista preblazena Djevica Marija nije prava Majka Božja, ili da nije uvijek ostala u neokrñjenosti djevičanstva, naime prije poroda, u porodu i trajno poslije poroda; (od takvih) tražimo i opominjemo (ih) u ime svemogućega Boga Oca i Sina i Duha Svetoga, i po apostolskoj ovlasti...

PIJO V.: 7. siječnja 1566. - 1. svibnja 1572.

1901-1980: Bula "*Ex omnibus afflictionibus*", 1. listopada 1567.

Mihael Baj (de Bay), isto kao i Jan Hessels i Antoine Sablons OFM, zastupao je augustinske tvrdnje, koje su pobudile ogorčenost drugih franjevaca i poslane Sorbonni na prosudbu. Sorbonnaja 27. lipnja 1560. odbacila 18 tvrdnji; Baj ih je branio u svojim *Annotationes* (usp. nižepodznakom A'). Kad se spor proširio Pijo IV. je uzalud pokušavao obim stranama nametnuti šutnju. Baj je 1563. objavio knjigu u kojoj se nalaze tri spisa, koji su niže označeni znakovima B', C i D'. 1564. uslijedila je sljedeća knjiga koja sadrži spise označene s E', Fa' i Fb'. Iz tih i drugih izvora - koji ne postoje u pisanom obliku - izabrane su različite tvrdnje koji su 1565. osuđene u Alcali de Henares kao i Salamanci. Sveučilište iz Louvain prizvalo je na Rim. Baj je u međuvremenu objavio prošireno izdanje knjige izdane 1563. te tako dao povoda različitim ispitivanjima. Novi spisi označeni su niže s G\ H', J' i K'. 20. lipnja 1567. je sveučilište u Alcali odbacilo 40 tvrdnji izabranih iz tog djela. Tekst osude iz Alcali i Salamance iz 1565. i 1567. godine navedene su kod E. van Eijl, u: RHE 48 [1953] 733-739 755-763 742-749.

Pijo V. je jedan dio tih tvrdnji priključio svojoj buli, koju je on u neobjavljenom obliku poslao sveučilištu u Louvain i Baju. Baj ih je 1567. opozvao. Uskoro nakon toga je on inzistirao na reviziji, te je papi poslao obranu svog učenja. Pijo V. je 13. svibnja 1569. u breveu ponovio osudu. Baj je 20. lipnja 1569. opet pod zakletvom odbacio zablude. Budući da rasprave nisu jenjavale, 1579. je Rimu počeo postupak protiv Bajovih pristaša. 29. siječnja 1580. (1579. prema kurijalnom računanju vremena) Grgur XIII. je objavio bulu "*Provisionis nostrae*" u kojoj je naveo opširne dijelove bule Pija V. "*Ex omnibus afflictionibus*". Na koncu je, na poticaj apostolskog nuncija Giovannia Bonominija, Ivan Lensaeus, profesor u Louvainu, 1586. godine sastavio *Doctrina eius quam certorum articulorum damnatiopostulare visa est, brevis ... explicatio* (izd. G. Gerberon, na niže nav, mj., dio 2, 161-181 / Lennerz, u: TD ser.theol. 24, 42-72). On je ponudio za daljnje ispitivanje pozitivne temelje učenja fakulteta u Louvainu.

Izd.: E. van Eijl, *Les censures des Universites d'Alcala et de Salamangue et la cetsure du pape Pie V contre Baius* (1565-1567), u: RHE 48 (1953) 767-775; usp. neke male ispravke koje je priopćio isti izdavač u: RHE 50 (1955) 499, bilj. 1; to izdanje je jedino kritičko izdanje prema originalnoj buli, koje je sačuvano u Mechelnu, *Archives del'archeveche*, Odjel *Documenta pontificia*, godina 1567 [G. Gerberon], *Michaelis Baii celeberrimi in Lovaniensi Academiae theologi opera, ... studii A.P. Theologi pseudonim* (K6ln = krivi podatak; stvarno: Amsterdam 1696), dio 2: *Baiana* 49-57 / DuPIA 3/II (1728) 109b-114b.

Tvrđnje su u originalnoj buli bez brojeva; teolozi su ih podijelili u 76, odn. 79 tvrdnji. Broj od 76 tvrdnji preuzet je doduše od B a j a, od Lensaeusa i Roberta Bellarmina (koji je pobijao Baja); broj od 79 postavki je uobičajeniji, zbog toga ga i mi nudimo u osnovnim brojevima, dok su Bajevi brojevi dodani [u g l a t i m z a g r a d a m a] .

Niže navedeni podaci o izvornim mjestima pojedinih tvrdnji temelje se na istraživanju Edouarda van Eijlsa, kojim je on tumačio tekst bule: RHE 48 (1953) 719-776. No ima tvrdnji kojima Eijls nije mogao navesti izvor, jer izvor još nije bio objavljen u pisanom obliku (tako tvrdnje 65-79), ili jer se radi o slobodno formuliranim zaključcima iz Bajevih premisa (tako tvrdnje 61-64).

A' = Bajus, *Annotationes in Sorbonae censuram* (izd. G. Gerberon, *Micaheli Baii... opera* [kao gore kod izd. bule], dio 2: *Baiana* 8-32 / H. Lennerz, *Opuscula duo de doctrina Baiana*, u: TD ser.theol. 24 [Rim 1938] 4-41 [za tvrdnje 66 67 72 73; usp. i 18 25 27sl 32sl 39].

B' = *De libero hominis arbitrio eiusquepotestate liber 1* (Louvain 1563) (izd. kao i kod drugih Bajevih djela, G. Gerberon, na nav. mj. dio 1), 74-88 [za 39-41; usp. 37 66].

Ca', Cb' = *De iustitia* [Ca'] *et iustificazione* [Cb'] *libri 2* (Louvain 1563), 103-146 147-152 [za 42sl; 44].

D' = *De sacrificio liber 1* (Louvain 1563), 153-167 [za 45].

E' = *De operum meritis libri 2* (Louvain 1564/65), 25-44 [za 1-20].

Fa', Fb' = *De prima hominis iustitia* [Fa'] *et virtutibus impiorum* [Fb'] *libri 2* (Louvain 1564/65), 45-73 [za 21-24 26; 25 27-30].

G' = *De charitate* (Louvain 1566), 89-102 [za 31-38].

H' = *De peccato originis* (Louvain 1566), 1-24 [za 46-58].

J' = *De indulgentiis* (Louvain 1566), 196-204 [za 59sl].

K' = *De oratione pro defunctis* (Louvain 1566), 205-211 [za 56-58].

Zablude Mihaela Baja o naravi čovjeka i o milosti

- 1901** 1. Ne zovu se s pravom milost¹ niti zasluge anđela niti još neokaljanog prvog čovjeka.
- 1902** 2. Kao što zao čin po svojoj naravi zaslužuje vječnu smrt, tako i dobar čin po svojoj naravi zaslužuje vječni život².
- 1903** 3. I dobrim anđelima i prvom čovjeku, da su do kraja života ustrajali u takvom stanju, nagrada bi bila blaženstvo a ne milost³.
- 1904** 4. Neokaljanom čovjeku i anđelu vječni život je bio obećan s obzirom na buduća dobra djela; i dobra djela su po sebi dovoljna da temeljem zakona naravi steknu vječni život⁴.

¹ *1901 E' 14.

² *1902 E' II 2, naslov.

³ *1903 E' 11 3 4.

⁴ *1904 E' 12.

5. U obećanju učinjenom anđelu i prvom čovjeku nalazi se uspostava naravne pravednosti, kojom se za dobra djela, bez obzira na drugo, pravednima obećava vječni život¹. 1995

6. Naravnim je zakonom čovjeku određeno, da će prijeći u onaj život u kojem neće moći umrijeti, bude li ustrajao u poslušnosti². 1906

7. Zasluge prvog neokaljanog čovjeka bili su darovi prvog stvaranja, ali se oni prema načinu govora svetog Pisma netočno zovu milost; iz čega slijedi da se oni moraju nazivati zasluge, a ne milost³. 1907

8. Kod otkupljenih po Kristovoj milosti ne može postojati dobra zasluga koja nedostojnom nije darovana bez zasluge⁴. 1908

9. Darovi dani neokaljanom čovjeku i anđelu, možda se po nekom prihvatljivom razlogu mogu nazivati i milošću; ali jer se prema načinu (govora) Pisma pod nazivom milost podrazumijevaju samo oni darovi koji se po Isusu daju onima koji ih nisu zaslužili i nedostojnima, zbog toga se ne smiju nazivati milošću niti zasluge niti plaća koja se njima daje⁵. 1909

10. Poništenje vremenite kazne, koja često ostaje nakon oprostjenja grijeha, kao i uskrsnuće tijela, ne smiju se zapravo pripisati ničemu osim Kristovim zaslugama⁶. 1910

11. Da stičemo vječni život, ako u ovom smrtnom životu do kraja života živimo pobožno i pravedno, to prema pravednom sudu Božjem ne treba zapravo pripisati Božjoj milosti, nego naravnom uređenju uspostavljenom odmah poslije stvaranja; i kod tog nagrađivanja dobrih (djela) ne gleda se na Kristovu zaslugu, nego samo na prvotno uređenje ljudskog roda, u kojem je po naravnom zakonu ustanovljeno, da se po pravednom sudu Božjem daje vječni život za poslušnost zapovijedima⁷. 1911

12. Pelagijevo je mišljenje: dobro djelo učinjeno mimo milosti posinaštva, nije zaslužno za kraljevstvo nebesko⁸. 1912

13. Dobra djela učinjena od djece posinaštva, ne postaju zaslužna po tome što Duh posinaštva stanuje u srcima Božje djece, nego samo zbog toga, što su ta djela u skladu sa zakonom, što se njima iskazuje poslušnost zakonu. 1913

¹ *1905 E' 12.

¹ *1906 E' 13; usp. 2 9.

³ *1907 E' 14.

⁴ *1908 E' 14.

⁵ *1909 E' 14.

⁶ *1910 E' 19.

⁷ *1911 E' 19.

• *1912 E' II 4, naslov.

⁸ *1913 E' II 1; usp. 7.

- 1914 14. Dobra djela pravednika ne dobivaju na dan posljednjeg suda veću nagradu, nego li po pravednom sudu Božjem zaslužuju primiti¹.
- 1915 15. On uči: Razlog za zasluge ne sastoji se u tome što onaj tko dobro radi ima milost i što Duh Sveti stanuje u njemu, nego samo u tome što se pokorava Božjem zakonu; tu misao ponavlja češće, i dokazuje je mnogim razlozima gotovo kroz čitavu knjigu².
- 1916 16. U istoj knjizi češće ponavlja da nije prava poslušnost zakonu, ona koja biva bez ljubavi³.
- 1917 17. On kaže: Slažu se s Pelagijem oni koji govore da je za zaslugu potrebno da se čovjek po milosti posinjenja uzdigne u božanstveno stanje⁴.
- 1918 18. On kaže: Čini katekumena, kao što su vjera i pokora, učinjeni prije oprostjenja grijeha, zaslužni su za vječni život; a taj život ne postižu katekumeni, osim ako prije toga maknu zapreke prijašnjih prijestupa⁵.
- 1919 19. Čini se da on nagovještava da djela pravednosti i umjerenosti, koja je učinio Krist, ne dobivaju veću vrijednosti zbog dostojanstva osobe koja ih je učinila⁶.
- 1920 20. Po svojoj naravi nitijedan grijeh nije laki, nego svaki grijeh zavređuje vječnu kaznu⁷.
- 1921 21. Podizanje i uzvišenje ljudske naravi u zajedništvo Božje naravi bila je nužna za potpunost prvotnog stanja, pa je stoga treba nazivati naravnom a ne nadnaravnom⁸.
- 1922 22. S Pelagijem misle koji Apostolov tekst Rimljanima, drugo poglavlje: "Ta kad god se pogani, koji nemaju Zakona, po naravi drže Zakona, i nemajući Zakona oni su sami sebi Zakon" [*Rim 2,14*], shvaćaju o poganima koji nemaju milost vjere⁹.
- 1923 23. Bezumno je mišljenje onih koji kažu da je čovjek od početka bio uzdignut nekim nadnaravnim i nezasluzenim darom iznad uvjeta svoje naravi, kako bi vjedom, ufanjem i ljubavlju štovao Boga na nadnaravni način¹⁰.

*1914 E' II 9.
 *1915 E' III.
 *1916 E' III.
 *1917 E' II 4.
 *1918 E' II 6; usp. A' tvrdnja 11.
 *1919 E' II 7.
 *1920 E' II 8.
 *1921 Fa' 1 4 5 6.
 *1922 Fa' 6.
 *1923 Fa' 7.

24. Mišljenje daje čovjek od početka bio tako sazdan, daje pored naravnih darova, darežljivošću Stvoritelja bio uzdignut i prihvaćen za dijete Božje, izmislili su tašti i besposleni ljudi, pa je treba odbaciti jer (vodi) u pelagijanizam¹. 1924

25. Svi čini nevjernika su grijesi, [26.] a kreposti filozofa su mane². 1925

26. [27.] Cjelovitost prvotnog stvaranja nije bilo nezasluženo uzvišenje ljudske naravi, nego njezino naravno stanje; to mišljenje ponavlja i dokazuje u mnogim poglavljima . 1926

27. [28.] Bez pomoći Božje milosti slobodna je volja kadra samo grijешiti⁴. 1927

28. [29.] Pelagijeva je zabluda reći da slobodna volja može izbjeći bilo koji grijeh⁵. 1928

29. [30A.] Nisu "lopovi" i "razbojnici" samo oni koji nijeću daje Krist put i "vrata" istine i života, nego i svi oni koji kažu da se "od drugud", a ne samo po njemu, može "stići"[usp. Iv 10,1] na put pravednosti (to jest do neke pravednosti)⁶. 1929

30. [30B.] ili da se čovjek može oduprijeti bilo kojoj napasti bez pomoći njegove milosti, tako da u nju ne bude uveden ili da ga ona ne svlada⁷. 1930

31. Savršena i iskrena ljubav koja dolazi iz "čista srca, dobre savjesti i vjere neprijetvorne" [1 Tim 1,5], kako kod katekumena tako i kod pokornika, može biti bez oprostjenja grijeha⁸. 1931

32. Ona ljubav, koja je punina Zakona, nije uvijek povezana s oprostjenjem grijeha⁹. 1932

33. Katekumen živi pravedno, ispravno i sveto, i obdržava Božje zapovijedi i ispunjava Zakon po ljubavi i prije dobivanja oprostjenja grijeha, koje konačno prima u kupki krštenja¹ . 1933

¹ M924 Fa' c. 8.

² *1925 Fb' c. 5 6; A' propos. 7.

³ *1926 Fa' c. titulus.

⁴ *1927 Fb' c. 8 tit.; A' propos. 4 pars prior; propos 7.

⁵ *1928 Fb' c. 8; A' propos. 7.

« *1929 Fb' c. 9.

⁷ *1930 Fb' c. 9.

« *1931 G' c. 7.

¹ *1932 G' 7; usp. A' tvrdnja 10.

¹⁰ *1933 G' 7; usp. A' tvrdnja 11.

- 1934 34. Isprazno je, nestvarno, i izmišljeno za izrugivanje svetim Knjigama i mnogim svjedočanstvima starih, ono razlikovanje dvostruke ljubavi, to jest naravne kojom se Bog ljubi kao začetnik naravi, i nezaslužene, kojom se Bog ljubi kao onaj koji čini blaženim¹.
- 1935 35. Sve što god radi grješnik, ili sluga grijeha, je grijeh².
- 1936 36. Neki učitelji iz same filozofije, uzvisujući ljudsku preuzetost a (nanoseći) nepravdu Kristovom križu, brane naravnu ljubav koja nastaje iz naravnih snaga³.
- 1937 37. Misli kao Pelagije onaj koji priznaje neko prirodno dobro, to jest, nešto što nastaje iz samih naravnih snaga⁴.
- 1938 38. Svaka ljubav razumnog stvorenja je ili pokvarena požuda kojom se ljubi svijet, a koju Ivan zabranjuje, ili je ona pohvalna ljubav koja je razlivena u srcu po Duhu Svetom [*Rim 5,5*] kojom se ljubi Bog⁵.
- 1939 39. Ono što se čini voljno, pa i ako je prisilno, ipak je slobodno⁶.
- 1940 40. Grješnik u svim svojim činima služi nadmoćnoj požudi⁷.
- 1941 41. U Pismu se pod imenom slobode ne nalazi pojam slobode od prisile, nego samo pojam slobode od grijeha⁸.
- 1942 42. Pravednost kojom se po vjeri opravdava neopravedan, formalno se sastoji u poslušnosti zapovijedima, a to je pravednost djela, a ne u nekoj milosti ulivenoj u dušu, kojom čovjek biva posvojen kao dijete Božje, i po kojoj se obnavlja prema unutaršnjem čovjeku, i (po kojoj) postaje sudionik Božje naravi, kako bi tako obnovljen po Duhu Svetom, mogao dobro živjeti i pokoravati se Božjim zapovijedima⁹.
- 1943 43. Kod čovjeka pokornika prije sakramenta održavanja, kao i kod katekumena prije krštenja, postoji pravo opravdanje, odvojeno ipak od oprostjenja grijeha¹⁰.

¹ *1934 G' 4.

² *193S Slijedi iz G' 5; Bellarmin kaže da Baj tu tvrdnju nije priznao kao svoju.

³ *1936 G' 5.

⁴ *1937 Samo prema smislu: G' 5; usp. B' 10.

⁵ *1938 G' 6.

⁶ *1939 B' 7; usp. A'tvrdnja 8.

⁷ *1940 B' 6. Prema Bellarminu, Baj tvrdi da niti ta tvrdnja nije njegova.

« M941 B' 7.

⁹ *1942 Ca' 5.

¹⁰ *1943 Ca' 7; usp. 6.

44. Većinom djela koja čine vjernici, kad se pokoravaju Božjim zapovijedima, 1944 kao što su pokoravanje roditeljima, vraćanje dugova, suzdržavanje od ubojstva, krađe i nećudoređa, ljudi se doduše opravdavaju, jer su ta djela poslušnost zakonu i prava pravednost zakona; ipak njima se ne dobiva porast u milosti¹.

45. Misna žrtva nije žrtva zbog drugog razloga osim onog općeg, zbog kojeg (je 1945 žrtva) "svako djelo koje se čini kako bi se čovjek u svetom zajedništvu pridružio Bogu"².

46. [46A.] Na bit i na definiciju grijeha ne spada voljnost, i ona nije pitanje definičije, nego je to (pitanje) uzroka i početka, da li svaki grijeh mora biti voljni³.

47. [46B.] Zbog toga izvorni grijeh ima pravu bit grijeha, bez ikakvog odnosa i 1947 obzira na volju, od koje je imao početak⁴.

48. [47 A.] Izvorni grijeh je za dijete habitualno voljni, i on habitualno vlada djetetom po tome što ne stvara suprotan čin slobodne volje⁵.

49. [47B.] A iz habitualno dominantne volje slijedi, da dijete koje umre bez sakramenta preporođenja, kada stekne uporabu razuma i djelatno mrzi Boga, vrijeđa Boga, i protivi se Božjem zakonu⁶.

50. [48.] Zle želje na koje razum ne pristaje i koje čovjek trpi protiv (svoje) 1950 volje, zabranjene su zapovijedu: "Ne poželi" [kl 20,17]⁷.

51. [49.] Požuda ili zakon tijela, i njegove zle želje koje ljudi osjećaju protiv 1951 (svoje) volje, znače pravu neposlušnost zakonu⁸.

52. [50.] Svaki zločin je takve naravi, da može okaljati svog začetnika i sve potomke na isti način kako ih je okaljao prvi prijestup⁹.

53. [51.] Ukoliko slijedi iz snage prijestupa, toliko zasluga zlih čina nasljeđuju 1953 od roditelja oni koji se rađaju s manjim manama kao i oni koji se (rađaju) s većima .

¹ *1944 Cb' 5.

² *1945 D' 5; usp. 2 i 6. - Citiranje Augustin, *De civitate Dei* X 6 (B.Dombart - A. Kalb: CpChL 47 [1955] 278_{1,1}/CSEL40,454_{2,3},i/PL 41,283).

³ *1946 H' 7.

⁴ *1947 H' 7.

⁵ *1948 H' 7; usp. 10.

⁶ *1949 H' 7.

⁷ *1950 H' 11.

* *1951 H' 15; usp. 11 16.

⁹ *1952 H' 13.

¹⁰ *1953 H' 6.

- 1954 54. [52.] Odlučujuća tvrdnja: Bog čovjeku ne zapovneda ništa nemoguće, krivo se pripisuje Augustinu, jer je ona Pelagijeva¹.
- 1955 50. [53.] Bog od početka ne bi mogao stvoriti takvog čovjeka kakav se sada rađa².
- 1956 56. [54A.] U grijehu postoji dvoje: čin i krivnja; kad nestane čina ne ostaje ništa drugo osim krivnje, ili obveza za kaznu³.
- 1957 57. [54B.] Zbog toga se u sakramentu krštenja, ili odrješenjem svećenika, za pravo samo briše krivnja grijeha, a svećenička služba oslobađa samo od krivnje⁴.
- 1958 58. [55.] Griješnik pokornik ne oživljava se službom svećenika koji odrješuje, nego samo po Bogu koji ga oživljava i uskrisuje, potičući i nadahnjujući ga na pokoru; svećeničkom pak službom briše se samo krivnja⁵.
- 1959 59. [56.] Kada milostinjom i drugim djelima pokore zadovoljavamo Bogu za vremenite kazne, Bogu ne pružamo naknadu za naše grijeha, kao što neki pogrešno tvrde (onda bismo naime, barem na neki način, bili otkupitelji); nego nešto činimo u ime čega nam se primjenjuje i dodjeljuje Kristova zadovoljština⁶.
- 1960 60. [57.] Po patnjama svetaca, koje nam se dodjeljuju po oprostima, ne otkupljujemo se u pravom smislu za naše prijestupe, nego nam se primjenom ljubavi dodjeljuju njihove patnje, kako bismo postali dostojnima mi, koji smo cijenom Kristove krvi oslobođeni dugova za grijeha⁷.

*1954 H' 12. - Ta se tvrdnja nalazi kod Augustina, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* II 6, br.7: "Na temelju tog i drugih takvih bezbrojnih svjedočanstava, ne mogu sumnjati u to, da Bog čovjeku nije zapovjedio ništa nemoguće, i da Bogu nije nemoguće da pomogne i da doprinese tome, da se dogodi što je on zapovijedio. I zbog toga čovjek može, ako to želi, biti bez grijeha uz Božju pomoć" (CSEL 60,78i4.i8 / PL 44,155). Neposredno iz toga, c.7, br.8 Augustin dodaje: "Ako se pak pita, da li je ono što sam naveo na *drugom* mjestu (i stvarno) tako, ja ne vjerujem da je tako". Baj je mislio da je čitava prijašnja tvrdnja (a ne samo njezin zadnji dio) pogodena tom sumnjom, te daje zbog toga ona bila izražena u Pelagijevom smislu.

Ipak postoji kod Augustina još jedno mjesto, koje je i sam Tridentski sabor (6. sjednica, pogl. 11: usp. * 1536), protumačio u smislu protivnom Baju, naime *De natura et gratia* 43, br.50: "Bog dakle ne zapovijeda ništa nemoguće, nego zapovijedajući opominje da se čini ono što se može, i da se moli za ono što se ne može" (CSEL 60,270₂₀-22/PL 44,271).

*1955 FT 5.

*1956 H' 14; K' 4.

*1957 H' 16; usp. K' 4.

*1958 H' 16; usp. K' 4.

•1959 J' 8.

*1960 J' 8.

61. [58.] Izmišljeno je no glasovito učiteljsko razlikovanje i treba ga odbaciti, 1961 da se zapovijedi božanskog zakona ispunjavaju na dvostruki način: na jedan način ukoliko se (radi) samo o supstanciji zapovijedenog djela, i na drugi način (ukoliko se radi) i o nekom određenom načinu, to jest po kojem se one koji djela čine može dovesti do kraljevstva nebeskog (to jest na način zasluge).

62. [59.] Misli se da treba odbaciti i ono razlikovanje po kojem se djelo naziva 1962 dobrim na dvostruki način, jer je ispravno i dobro po objektu i po svim okolnostima (što se običava nazivati moralno dobrim), ili jer je zaslužno za kraljevstvo nebesko time što ga po Duhu ljubavi čini živi Kristov ud.

63. [60.] Slično se na najodvratniji i najtvrdoglaviji način odbacuje i ono dvo- 1963 struko razlikovanje pravednosti, jedne koja nastaje po Duhu ljubavi koji boravi (u čovjeku), i druge koja doduše nastaje po nadahnuću Duha Svetoga koji potiče srce (čovjeka) na pokoru, alijoš ne srce u kojem prebiva i u kojem se razlijeva ljubav, i kojom bi se ispunila pravednost božanskog zakona.

64. [61.] Slično (tvrdi) daje izmišljeno i daje najmanje u skladu s Pismom ono 1964 dvostruko razlikovanje oživljavanja, jedno kojim se oživljava grješnik kada mu se po Božjoj milosti ulijeva pokora te odluka i početak novog života, i drugo kojim se oživljava onaj koji se uistinu opravdava i po kojem postaje živa loza na trsu Kristu.

65. [62.] Samo se na temelju Pelagijeve zablude može prihvatiti dobra, ili ne 1965 zla, uporaba slobodne volje, te da čini nepravdu Kristovoj milosti onaj tko tako osjeća i naučava¹.

66. [63.] Samo se nasilje protivi naravnoj slobodi čovjeka². 1966

67. [64.] Čovjek griješi na način vrijedan osude i u onome što nužno čini³. 1967

68. [65.] Čisto negativna nevjera je grijeh kod onih kojima Krist nije propo vije- 1968 dan.

69. [66.] Opravdanje neopravdanog formalno se događa po poslušnosti zakonu 1969 a ne po tajnom sudjelovanju i nadahnuću milosti, koja bi činila da opravdani po njoj ispunjavaju zakon .

*1965 Usp. B' 1 10 11; Fb' 8.

*1966 A' tvrdnja 2., drugi dio; usp. B' 4-7.

*1967 Usp. A' rečenica 5.

*1969 Usp. Fa' 5.

- 1970 70. [67.] Čovjek koji je u smrtnom grijehu, ili pod krivnjom vječnog prokletstva, može imati pravu ljubav; a ljubav, pa i savršena, može postojati zajedno s krivnjom vječnog prokletstva.
- 1971 71. [68.] Prijestup se ne oprašta bez stvarnog primanja skramenta po kajanju, pa i uz savršenu ljubav, i ako je povezano sa željom da se primi sakrament, osim u slučaju potrebe ili mučeništva.
- 1972 72. [69.] Potpuno sve patnje pravednika su kazne za njihove grijeh; tako su i Job i mučenici trpjeli zbog svojih grijeha ono što su trpjeli .
- 1973 73. [70.] Nitko nije bez izvornog grijeha osim Krista; tako je blažena Djevica umrla zbog grijeha naslijeđenog od Adama; i sve njezine patnje u ovom životu, kao i drugih pravednika, bile su kazne radi učinjenog ili zbog izvornog grijeha².
- 1974 74. [71.] Požuda je grijeh kod preporođenih i ponovno palih u smrtni grijeh, u kojima on već vlada, kao što su to i druge zle sklonosti³.
- 1975 75. [72.] U stanju iskvarenog čovjeka zli porivi požude zabranjeni su zapovijeđu "Ne poželi" [*hl 20,17*]; zbog toga čovjek, pristao ili ne pristao na njih, krši zapovijed: "Ne poželi", premda mu se taj prijestup ne uračunava u grijeh .
- 1976 76. [73.] Dok u onome koji ljubi postoji nešto od požude, on ne ispunjava zapovijed: "Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim" [*Pm 6,5; Mt 22,37*].
- 1977 77. [74.] Velike zadovoljštine pravednika ne mogu dostojno zadovoljiti za vremenite kazne koje ostaju nakon oproštenja krivnje⁴.
- 1978 78. [75.] Besmrtnost prvog čovjeka nije bio dar milosti, nego naravno stanje.
- 1979 79. [76.] Krivo je mišljenje učitelja da je Bog mogao prvog čovjeka stvoriti i upostaviti ga bez naravne pravednosti.
- 1980 [O c j e n a :] Te pak tvrdnje koje su pred nama pažljivo ispitane, premda bi se neke na neki način mogle prihvatiti uzevši ih strogo i u pravom smislu riječi kako su

¹ *1972 A' tvrdnja 16.

² *1973 A' tvrdnja 16.

³ *1974 Usp. H' 17; *Baiana* 122.

⁴ *1975 Usp. H' 2 12.

⁵ *1976 Usp. *Baiana* 122 146.

⁶ *1977 Usp. J' 8; *Baiana* 123

željeli oni koji su to tvrdili autoritetom ove bule osuđujemo, zabranjujemo i odbacujemo kao krivo vjerne, krive, sumnjive, lakomislene, sablažnjive i kao one koje vrijeđaju pobožne uši, kao i sve što je o njima izrečeno riječju ili napisano.

1981-1982: Konstitucija "/* *eampro nostro*", 28. siječnja 1571.

Pod zamjenskim poslovima podrazumijevaju se poslovi zamjene dužničkih mjenica, koji donosi dobit. Pod tako zvanim suhim ili izmišljenim, tj. nepokrivenim zamjenama, misli se na uzimanje kamata.

Izd.: Klement VIII, *Decretales, quae vulgo nuncupantur Liber Septimus Decretalium Clementis* F7//[djelo završeno 1598. koje nikada nije postalo pravovaljano], izd. F. Sentis (Freiburg/Brsg. 1870) 170sl (= lib. V, Tit. 13) / BullTau 7,884b / BullCocq 4/III, 145b.

Zamjenski poslovi

Najprije dakle osuđujemo sve one zamjene, koje se zovu *izmišljene* [suhe], 1981 koje su tako izmišljene da se ugovaratelji pretvaraju kao da na sajmovima ili na drugim mjestima sklapaju zamjenske poslove; oni koji primaju novac, izdaju doduše na tim mjestima svoja zamjenska pisma, ali ih ne uručuju, ili ih tako uručuju da se ona nakon isteka (određenog) vremena kroz koje su vrijedila, vraćaju bez naknade; ili se pak takva zamjenska pisma i ne izdaju, a novac se konačno traži s kamatama tamo gdje je ugovor bio sklopljen; naime između davatelja i primatelja je od početka tako ugovoreno, ili je sigurno bila takva namjera, i nema nikoga tko bi na sajmovima ili na spomenutim mjestima isplaćivao nakon stoje primio takva pisma.

*1980 Izvorna bula niti interpunkcijama, niti na drugi način, ne govori, da li riječi "uzevši strogo - tvrdili", koje smo mi gore zbog preglednosti u kontekstu istaknuli, treba povezati s ranijim riječima "premda - bi se mogle prihvatiti" [= 1. tumačenje], ili pak sa sljedećim riječima "autoritetom - napisano" [= 2. tumačenje]; drugim riječima: da li z a - r e z treba staviti nakon riječi "tvrdili" [= 1. tumačenje], ili nakon riječi "mogle bi se prihvatiti" [= 2. tumačenje]. Budući da o tom pitanju ovisi u kojem je smislu Baj bio osuđen, došlo je do spora o tako zvanom C o m m a P i a n u m . Ako se radi o 1. tumačenju onda su tvrdnje osuđene *kako su navedene* odn. *u sebi*. To tumačenje brane Bajevi sljedbenici; ako je pak ispravno 2. tumačenje, onda su one osuđene *u smislu pisca*, kako je to npr. izričito utvrđeno kod tvrdnji Jansena (usp. *2012 2020); takvo tumačenje, razumije se, zastupaju Bajevi protivnici, među kojima se ističe Juan Martinez de Ripalda, koji je napisao veliko djelo protiv Baja: *Adversus articulos olim a Pio V et Gregorio XII et novissime ab Urbano VIII P.P. damnatos libri 2; Ad disputationes de ente supernaturali Appendbc et tomus III* (Koln 1648); na nav. mj. str. 7sl (sect. II, br. 11) tvrdi Ripalda, daje kardinal Lugo u jednom pismu onog kardinala koji je po nalogu Pija V. sastavio bulu, našao interpunkciju koja se slaže s 2. tumačenjem. Najkasnije pak od vremena Jansena, koji je ponovio Bajove zablude, 2. tumačenje je postalo općenito; ipak ima dobrih razloga za to da je izvorno bilo namjeravano 1. tumačenje; usp. E. van Eijl, u: RHE 50 (1955) 499-542. uspoređuje se i osuda koju je o tvrdnjama Eckharta izrekao Ivan XXII (*979): "premda s mnogim tumačenjima

Tom je zlu slično ono da se za novac, ili za polog, ili za nešto drugo, izdaju mjenice, kako bi se poslije uz dobitak vratile na istom ili na drugom mjestu.

1982 Ali došlo je do nas, da i kod onih mjenica koje se nazivaju stvarne, mjenjači odgađaju dogovoreni rok (plaćanja), na temelju izričitog, ili šutke prihvaćenog, dogovora ili pak samo zbog obećane dobiti. Sve to mi proglašavamo lihvarstvom i najstrože određujemo da se to ne smije događati.

1983: Konstitucija "Romani Pontificis", 2. kolovoza 1571.

Izd: CollPF² 1,493sl,bilj. 1 uzbr. 848

Povlastica vjere

1983 Budući daje ... Indijancima koji ostaju u svojoj nevjeri dozvoljeno imati više žena, koje mogu otpustiti i zbog najlakšeg razloga, to se događalo da im je bilo dozvoljeno ostati s onom ženom koja je krštena zajedno s mužem; ali jer se često događa da to nije prva žena, zbog toga su i službenici [sakramenta], kao i biskupi, mučeni najtežim dvojama, misleći da to nije prava ženidba; ali jer je vrlo teško odvojiti muževe od žena s kojima su zajedno primili krštenje, najviše pak jer bi bilo vrlo teško naći prvu ženu: stoga Mi odlučivši s očinskim osjećajem dobrostivo izaći ususret spomenutim Indijcima i hoteći same biskupe i službenike osloboditi takvih dvojbi, na vlastiti poticaj i temeljem Našega znanja i punine apostolske ovlasti, ovim pismom apostolskom vlašću izjavljujemo, da kršteni Indijci, ili koji će ubuduće biti kršteni, kao što je gore spomenuto, mogu ostati kao sa zakonitom ženom s onom koja je s njima krštena ili će biti krštena, nakon što su otpustili ostale i daje takva ženidba među njima kao zakonita.

GRGUR XIII.: 13. svibnja 1572. - 10. travnja 1585.

1985-1987: Dekret za Grčko-rusku crkvu, god. 1575.

Nastao je povodom pregovora o sjedinjenju s Grčko-ruskom crkvom.

Izd: BullTau 8,133a-134a/ BullCocq 4/III, 31 lab.

Sažetak vjerovanja propisan za Grke

1985 Ja N. čvrstom vj erom vjerujem i ispovij edam sve i pojedino što se nalazi u obrascu vjerovanja kojim se služi sveta Rimaska Crkva, naime: Vjerujem u jednoga Boga... [kao u Carigradskom obrascu vjerovanja, *150].

Također vjerujem, prihvaćam i ispovijedam sve ono što je sveti opći Firentinski 1986 sabor definirao i izjavio o sjedinjenju zapadne i istočne Crkve, naime daje Duh Sveti od Oca i Sina vječno; i da ima svoju bit i svoj samostojni bitak zajedno od Oca i Sina, i da vječno izlazi iz obojice kao iz jednog počela, i jednim nadisajanjem; budući da ono što sveti učitelji i oci kažu da Duh Sveti izlazi od Oca po Sinu, mislena ovaj smisao, i time označavaju: Sin je prema Grcima uzrok, a prema Latinima pak počelo samostojnosti Duha Svetoga kao i Otac. Budući pak daje sve stoje Očevo sam Otac dao svom jedinorođenom Sinu rađajući ga, osim da bude Otac, onda i to da Duh Sveti proizlazi iz Sina, sam Sin ima od vijeka od Oca, od kojeg je također od vijeka rođen.

I daje tumačenje onih riječi "Filioque" opravdano i razumno bilo dodano ispovijesti vjere radi istine koju je trebalo razjasniti, a i zbog tada postojeće potrebe.

*[Slijedi tekst iz dekreta o sjedinjenju za Grke *1303 1307 firentinskog sabora]*

Osim toga ispovijedam i prihvaćam sve ono što je sveta Rimsko i apostolska 1987 Crkva predložila i propisala da treba ispovijedati i prihvatiti iz dekreta svetog Tridentuskog ekumenskog općeg sabora, i iznad onoga što je sadržano u spomenutim obrascima vjerovanja, kao što slijedi. Apostolske ... *[i sve ostalo kao u tridentskoj ispovijesti vjere *1863-1870].*

1988: Konstitucija "*Populis ac nationibus*", 25. siječnja 1585.

Izd.: CollPF² 1,256, bilj. 1 uz br. 400.

Pavlovska povlastica

Korisno je narodima i nacijama koji su se nedavno iz zablude poganstva obratili 1988 na katoličku vjeru, dozvoliti slobodu za sklapanje ženidbi, kako ljudi koji su vrlo malo naviknuti na održavanje suzdržljivosti, ne bi zbog toga manje rado ustrajali u vjeri, i kako se drugi zbog njihovog primjera ne bi prestrašili primanja vjere.

Budući da se dakle često događa da mnogi, obaju spolova, posebno pak nevjernici muškog roda, poslije sklapanja ženidbe po poganskom obredu, ... bivaju zarobljeni od neprijatelja i odvedeni izvan granice domovine u najudaljenije krajeve, tako da i sami zarobljenici, kao i oni koji ostaju u domovini, ako se poslije obrate na vjeru, ne mogu pitati kao što bi to trebalo, supružnike-nevjernike, koji su udaljeni od njih tako velikom udaljenošću mjesta, da li hoće s njima živjeti bez uvrede Stvoritelja, ili jer u međuvremenu niti glasnici nemaju pristup u neprijateljske i divlje pokrajine, ili jer uopće ne znaju u koje su krajeve bili odvedeni, ili jer duljina puta stvara velike poteškoće: stoga Mi, vodeći računa o takvim ženidbama sklopljenima među nevjernicima, smatramo doduše da su one prave, ali ne toliko valjane da se ne bi mo-

gle razriješiti, ako potreba to traži,... mjesnim biskupima i župnicima ... podjeljujemo ovlast o d o b r a v a n j a [n a z a h t j e v] svim kršćanskim vjernicima obaju spolova, stanovnicima spomenutih krajeva koji su se ozbiljno obratili na vjeru, a koji su prije primljenog krštenja sklopili ženidbu, da svatko od njih, premda je supružnik-nevjernik još živ, i da se ne traži njegov pristanak, ili ne čekajući odgovor, može sklopiti ženidbu sa svakim vjernikom, pa i drugog obreda, te to svečano učiniti pred licem Crkve, a poslije to dovršiti tjelesnim odnosom, i tako slobodno ostati dok budu živi; ukoliko se to utvrdi općenito i u izvan-sudskom postupku, kao stoje rečeno, da odsutni supružnik nije mogao biti zakonito upitan, ali ako upitan nije mogao izraziti svoju volju u roku određenom u tom upitu; pa i ako bi se i obratili na vjeru za vrijeme dok traje drugi brak, oni ga nikako ne moraju razvrći, nego određujemo da je ta ženidba valjana i čvrsta i da će biti zakonita djeca proistekla iz nje.

SIKSTOV.: 24. travnja 1585. - 27. kolovoza 1590

URBANVII.: 15. - 27. rujna 1590.

GRGURXIV.: 5. prosinca 1590. - 17. listopada 1591.

INOCENT IX.: 29. listopada - 30. prosinca 1591.

KLEMENTVIII.: 30. siječnja 1592. - 3. ožujka 1605.

1989: Dekret svim redovničkim poglavarima, 26. svibnja 1593.

Izd.:Viva 3,174b.

Čuvanje ispovjedne tajne

1989 (pogl. 4) Neka se poglavari, kako oni koji sada upravljaju, tako i ispovjednici koji će kasnije biti unaprijeđeni u poglavare, najbrižljivije čuvaju, kako se za vanjsko upravljanje ne bi služili saznanjima o grijesima drugih koja imaju iz ispovjedi. I određujemo da to obdržavaju svi redovnički poglavari, tkogod oni bili.

1990-1992: Instrukcija "*Presbyteri Graeci*", 30. kolovoza 1595.

U toj instrukciji o italo-grčkom obredu, svećenicima je zabranjeno podjeljivanje potvrde odmah nakon krštenja. Benedikt XIV. u konstituciji "*Etsipastoralis*" (*2522) nije priznao takvu potvrdu podijeljenu odmah nakon krštenja. On je to u svom djelu *De synodo dioecesana VII*8, br.7, opravdao na

sljedeći način: "Što god se uostalom mislilo o tom teškom i složenom sporu, za sve je sigurno daje nevaljala potvrda koju bi podijelio obični latinski svećenik samo na temelju biskupske ovlasti, jer je Sveta stolica to pravo zadržala za sebe"). Klement XIV. je pak takvu dozvolu podijelio svećenicima, ako oni upotrebljavaju krizmu koju je posvetio biskup (usp. •2588).

Izd.: BullTau 10,21 1b-212a/BullLux 3,52ab.

Ovlast posvećivanja krizme i potvrđivanja

Grčki svećenici neka krštenike ne pomazuju krizmom na čelu, i zbog toga oni 1990 trebaju u Redu krštenja kod svog Euhologija izostaviti riječi koje slijede nakon onih ... "I poslije molitve" itd., gdje se nalazi forma tog označavanja ...

§ 1. Neka latinski biskupi potvrđuju djecu, ili druge koje su grčki svećenici 1991 krstili i označili krizmom na čelu, ali se čini sigurnijim da to čine sa suzdržanošću i pod uvjetom, naime: N. ako si potvrđen, ja te ne potvrđujem; ali ako nisi potvrđen, ja te označavam znakom križa i potvrđujem krizmom spasenja u ime Oca i Sina i Duha Svetoga; posebno pak, ako se s vjerojatnošću može misliti da su ih krstili grčki biskupi.

§ 3.... Grčke svećenike ne treba prisiljavati da od latinskih mesnih biskupa uzimaju 1992 druga sveta ulja osim krizme, budući da oni ta ulja spremaju ili blagoslivaju, po starom obredu, kod samog podjeljivanja ulja i sakramenata. Krizmu su pak prisiljeni primiti, koju i po njihovom obredu može blagosloviti samo biskup.

1994: Dekret Sv. oficija, 20. lipnja 1602.

Prije tridentskog sabora bilo je prošireno shvaćanje daje valjano sakramentalno odrješenje nakon u pisanom obliku, ili na drugi način, prenesne ispovijedi grijeha odsutnom svećeniku. Robert Bellarmino poziva se na neke zastupnike: usp. X.-M. Bachelet, *Auctarium Bellarminianum* (Pariš 1913) 113. Kasnije se ta tvrdnja osporavala, prije svega pozivajući se na Tomu, *Summa theologiae III*. "Ratio studiorum" Družbe Isusove zadržao je do 1586. godine u toj točki slobodu učenja: "Naše se ne mora prisiljavati učiti.. da nije valjan sakrament pokore podijeljen odsutnome preko glasnika ili preko pisma ili preko" *Monumenta Germaniae paedagogica 5: Ratio studiorum* izd. G.M.Pachtler, sv.II [Berlin 1887] 205 210).

*Izd.: DuPIA 3/II, 171 b / F.Sentis, Clementis VIII. Decretales [v. *1981] 184 (= 1. V, tit. 18) / BullTau 10,855b.*

Ispovijed i odrješenje odsutnoga

... Ovu tvrdnju, naime "dozvoljeno je da se odsutnom ispovjedniku preko pisma 1994 ili preko glasnika sakramentalno ispovijede grijesi, i da se od njega odsutnoga dobi- je odrješenje", sveti je gospodin osudio i zabranio kao krivu, lakomisleni i s- blažnjivu, te je zapovjedio da se ta tvrdnja ponovno ne naučava u javnim ili

privatnim predavanjima, propovijedima i skupovima, te da se nikada ni u kom slučaju ne brani, ne tiska, niti na bilo koji način izvodi kao vjerojatna.

1995: Dekret Svetog oficija, 7. lipnja 1603.

Usp. * 1994. Francisco Suarez je želio spasiti valjanost ispovijedi "na udaljenost", tako daje veznik "et" između dijela rečenice o ispovijedi i onog o odrješenju, u dekretu Klementa VIII. navedenog u * 1994, shvaćao "ne rastavno nego sastavno" (*De sacramento poenitentiae*, disp. XXI, sect.4, br. 10, izd. C.Berton, sv. 22 [Pariš 1877] 465; usp i disp. XIX, sect.3, br. 10, u izd. Bertona, na nav. mj. 418sl). (Prema tome) osuđeno bi bilo samo ono podjeljivanje sakramenta kod kojeg bi u odsutnosti bila i ispovijed grijeha i odrješenje. Suarez se posebno poziva na onaj slučaj koji Leon Veliki obrađuje u svom pismu biskupu Teodoru Freju (*310). Sv. Oicij je odbacio taj dokaz. Odluka je potvrđena 24. siječnja 1622, povodom upita koji je veliki inkvizitor Portugala uputio Sv. Oficiju u prilog saurezijanskog razlikovanja (AnIP, 6. niz = sv. 3/U [Rim 1863] 2186).

Izd.: R. de Scorraille, *Frangois Suarez de la Compagnie de Jesus 2* (Pariš 1913) 111 (iz u Rimu izd. sačuvani Suarezovi rukopisi, Bibliotheca Angelica, rukopis 862, fol. 433); na nav. mj. 110-114 i drugi dekreti o istoj stvari. Usp. i *Defensio* od Suareza: I.v. Dollinger - F.H. Reusch, *Geschichte der Moralstreitigkeiten ... 2* (Nördlingen 1889)266-274.

Ispovijed i odrješenje nenazočnog

1995 *Pitanje:* Da li učenje oca Suareza, sadržano u IV. svesku njegovih *Commentariorum in 3am Partem D. Thomae* disp.21, sect.4, gdje se, poslije objavljivanja dekreta svetog našeg gospodina (pape) o materiji sakramentalne ispovijedi, u mjesecu lipnju prošle godine, raspravlja o istoj materiji i u istom smislu kao u spomenutom dekretu, i da li je ono u otvorenoj suprotnosti s odlukama spomenutog dekreta?

Odgovor: Budući da riječi navedenog dekreta svojim oblikom jasno pokazuju daje sveti (otac) osudio ne samo mišljenje kojim se tvrdi, daje dozvoljeno od odsutnog svećenika dobiti odrješenje, nego također da se odsutnom svećeniku smiju sakramentalno ispovjediti grijesi,

i da se riječ "dozvoljeno je" iz dodanoga jasno odnosi na značenje da to nije nedozvoljeno, daje protiv ustanove i protiv biti sakramenta (što prisiljen istinom priznaje i sam Suarez),

i daje čista izmišljotina, koja nema vjerodostojni temelj u riječima samog dekreta, reći da se tamo osuđuje samo čitava ona pretpostavka zajedno, to jest kao jedno, i da bi tu osuđenu pretpostavku trebalo shvatiti sa sastavnim, a ne s rastavnim veznikom; iz načina govora naime slijedi da su oba dijela podložna ocjeni i osudi, a ne samo jedan ili drugi dio,

i daje uzaludno dokazivati pod izlikom onog slučaja, da se već umirućem odrješenje daje samo na izražene znakove pokore koji su upućeni nadolazećem svećeniku, a na temelju ispovijedi učinjene odsutnom svećeniku, jer se tu radi o sasvim različitoj poteškoći:

zbog toga su spomenuta gospoda procijenila da se navedeno učenje o. Suareza otvoreno protivi odredbi svetog (oca).

LEON XI.: 1.-27. travnja 1605.

PAVAO V.: 16. svibnja 1605. - 28. siječnja 1621.

1997: Formula za završetak rasprava o milosnoj pomoći, generalnim poglavarima Reda propovjednika i Družbe Isusove, 5. rujna 1607.

Tako zvani spor o milosti čini u 16./17. stoljeću najvažnije unutar-katoličko sučeljavanje oko milosti. Teolozi Reda propovjednika shvaćaju milost ne samo kao uvjet, nego i kao uzrok ljudskog pristajanja, u smislu fizičkog predodređenja ("praedeterminatio physica"). Teolozi pak Družbe Isusove općenito su učili, daje milost ljudima uvijek ponuđena u jednakoj mjeri, kod Čega Bog pomoću "scientia media" (srednjeg znanja) znade za slobodnu odluku ljudi. U tome je važnu ulogu igralo djelo Luisa de Molline SJ *Liberi arbitrii cum gratiae donis, divinapraescientia, providentia, praedestinatione et reprobatione concordia* (kritičko izd. J.Rabeneck [Ona-Madrid 1953]). Djelo je izdano najprije 1588. u Lisabonu, a zatim 1595. u Antwerpenu. Njegovi su ga protivnici najoštrije napadali. Klement VIII. je u studenom 1597. ustanovio istražno povjerenstvo, koje je gotovo osudilo *Concordiu*; ipak ona nije bila osuđena. Pavao V. je najprije dozvolio da se raspravlja o fizičkom predodređenju, ali zadržao kontakte i s molinistima. (npr. s Franjom Saleškim). On je konačno zabranio raspravu nakon više od 120 održanih kongregacija i sjednica između 1598.-1607. Zapovjedio je da se štiti o tamo postignutim rezultatima. Generalnim poglavarima Reda propovjednika i Družbe Isusove je naložio da u redovima objave niže navedenu formulu. Papa je u jednom dekretu Sv. Oficija od 1. prosinca 1611. zabranio, da se bez prethodne provjere Sv. Inkvizicije, tiskaju rasprave o milosnoj pomoći, pa i u obliku komentara sv. Tome. Taj je dekret potvrdio Urban VIII. (Dekreti Sv. Oficija od 22. svibnja 1625. i 1. kolovoza 1641.) uz prijetnju oduzimanja dozvole za naučavanje i propovijedanje, kao i pod prijetnjom izopćenja pridržanog papi. - Usp. i *1997a.

Izd: Theodorus Eleutherus (pseudonim, = L. Meyer SJ), Historia controversiarum de divinae gratiae auxiliis (Antverpen 1705) 724a/ A. Le Blanc (pseudonim, = Jacques-Hyacinthe Serry OP), Historia Congregationum de auxiliis divinae gratiae liberique arbitrii Concordia initia et progressus (Freiburg 1881) 292sl.

Sloboda učenja u pitanjima milosne pomoći

U predmetu o (milosnoj) pomoći Veliki svećenik je, kako onima koji rasprav- 1997
ljaju, tako i savjetnicima, dao mogućnost da se vrate u domovinu ili u svoje kuće, te je dodano da će Njegova Svetost u zgodno vrijeme izdati izjavu i odluku koja se očekivala. Uistinu je pak isti Sveti gospodin vrlo ozbiljno zabranio, da kod raspravljanja o tom pitanju nitko ne smije osuđivati sebi protivnu stranu niti je obilježavati nekom kaznom.... Što više, on također želi da se međusobno suzdržavaju od teških riječi koje označavaju ogorčenost duše.

1997a: Nagovor izaslanicima kralja Filipa III. Španjolskog, 26. srpnja 1611.

Zajedno s izvješćem o završenoj kongregaciji koja se bavila sporom o milosti, pronađenje i rukopis nagovora Pavla V. upućen izaslanicima kralja Filipa III. Španjolskog, koji se bavi slobodom učenja u pitanju milosne slobode. Niže je naveden latinski tekst pomiješan sa staro-talijanskim načinom pisanja.

*Izd.: G. Schneemann SJ, uz *1997°, na nav. mj. 295 si.*

Sloboda učenja u pitanjima milosne pomoći

1997a ... da se je na tome inzistiralo zbog tri razloga:

Prvo, kako bi se jasno naglasilo, da vrijeme kao veliki sudac i prosuđivač stvari naučava i pokazuje istinu stvari.

Drugo, jer se jedna i druga strana u biti slažu s katoličkom istinom, tj. da Bog s učinkovitošću svoje milosti čini da mi djelujemo, da nas od onih koji neće čini onima koji hoće, te preusmjeruje i mijenja volju ljudi, o tome se radi u tom predmetu, a razlikuju se samo u načinu; dominikanci naime kažu da (milost) fizički predodređuje našu volju, to jest stvarno i učinkovito, a isusovci drže da on to čini primjereno i moralno; mišljenja jednih i drugih se mogu braniti.

Treće, jer je u ovim vremenima, u kojima ima toliko krivovjerja, jako prikladno sačuvati i zadržati ugled i vjerodostojnost ove religije, jer može nastati velika šteta ako se oduzme vjerodostojnost jednog (od tih mišljenja).

Kad se naime kaže da bi bilo dobro znati koje mišljenje treba držati u toj stvari, odgovara se da treba držati i slijediti učenje Tridentskog sabora, koji na VI. sjednici o opravdanju tumači i objašnjava u čemu se sastoji krivovjerje pelagijanaca i semi-pelagijanaca, a u čemu Kalvinovo, i naučava katolički nauk, kako je potrebno da slobodna volja bude pokrenuta, potaknuta i pomognuta od Božje milosti, ali da ona može slobodno pristati ili nepristati, te da u to pitanje ne ulazi način na koji milost djeluje, koje je sabor započeo (raspravljati), ali gaje napustio kao beskorisno i nepotrebno, slijedeći u tome Celestina prvog, koji je kazao, nakon što je definirao neka pitanja ili tvrdnje o tom predmetu, kako se neke druge teže i subtilnije [*postavke*] nije usuđivao osuditi, tako ih nije želio niti podržati [*usp *249*],

GRGUR XV.: 9. veljače 1621. - 8 srpnja 1623.

URBAN VII.: 6. kolovoza 1623. - 29. srpnja 1644.

1998: Dekret Svetog oficija, 23. srpnja 1639.

*Izd.: AnE 2 (1894) 408, br. 120. - Usp. *2552sl.*

Krštenje djece protiv volje roditelja

O krštenju podijeljenom Alegreti, hebrejskoj djevojčici, staroj oko tri godine... 1998 protiv volje roditelja... [*kardinali*] smatraju daje djevojčica uistinu krštena; ujedinile su se naime materija, forma i nakana, a krštenje je potvrđeno jednim svjedokom; i premda hebrejska djeca ne smiju biti krštena protiv volje roditelja, ali ako su krštena, krštenje je valjano a utiskuje se i pečat; krštenu djevojčicu treba odgajati kod kršćana; ženu koja ju je krstila treba opomenuti da više (ne čini) slično; narodu pak treba obznaniti da nije dozvoljeno krstiti djecu Hebreja protiv volje roditelja, jer premda je cilj dobar, sredstvo ipak nije dozvoljeno, posebno pak jer je (još) važeća bula Julija III. koja nameće kaznu od 1000 dukata i suspenziju onima koji bi krstili djecu Hebreja protiv volje roditelja.

INOCENTX.: 15 rujna 1644. - 7. siječnja 1655.

1999: Dekret Svetog oficija, 24. siječnja 1647.

Tim dekretom odbacuje se jedna zabluda janzenista Martina de Barcosa, koju je on zastupao u predgovoru knjige svog prijatelja Antoina Arnaulda *De la frequente communion* (francusko izdanje 1644., latinsko izdanje 1647.). Martin de Barcos je napisao dva isto tako osuđena djela kojima je on branio svoje shvaćanje: *Traite de l' autorite de Saint Pierre et S. Paul qui reside dans le pape, successeur de ces deux apotres* (Pariš 1645); *La grandeur de l'Eglise Romaine etablie sur l' autorite de S. Pierre et Paul* (1646).

7zd.:DuPIA 3/II,248ab.

Zabluda o dvostrukoj glavi Crkve

Sveti gospodin ... ove tvrdnje:

1999

"Sv. Petar i sv. Pavao su dva prvaka Crkve, koji čine jedan jedini", ili: "Postoje dva vrhovna vođe međusobno povezani najvećim jedinstvom", ili: "Postoje blizanački vrhovi sveopće Crkve, koji se na najbožanskiji način spajaju u jedan", ili: "Postoje dva vrhovna pastira i predstojnika Crkve koji čine jednu glavu",

tako protumačene da se postavlja potpuna jednakost između sv. Petra i sv. Pavla, bez podređivanja i podlaganja sv. Pavla sv. Petru u vrhovnoj vlasti i u upravi sveopće Crkve, smatrao je i procijenio (ih) je kao krivovjerničke.

2001-2007: Konstitucija "*Cum occasione*", svim vjernicima, 31. svibnja 1653.

Zablude spomenute u buli uzete su iz glavnog djela Kornelija Jansena (biskupa Ypra) *Augustinus, seu doctrina sancti Augustini de humanae naturae sanitate, aegritudine, medicina adversus Pe-*

lagianos et Massilienses, na kojem je on radio 22 godine i koje je izašlo 1640. u Louvainu, dvije godine nakon njegove smrti. Djelo je zabranio Urban VIII. u buli "*In eminenti ecclesiae*" (potpisanoj 6. ožujka 1642, objavljenoj 19. lipnja 1643.), u prvom redu jer je to djelo bilo izdano protivno dekretima Pavla V. i Urbana VIII. (usp. * 1997). K tome se pridodaje, tako bula, "što se u istoj knjizi nalaze mnoge tvrdnje koje su naši predšasnici već... zabranili, i koje se (u knjizi) brane usprkos spomenutim osudama i zabranama, na veliku sablazan katolika, uz prezir autoriteta rečene Stolice" (DuPIA 3/II, 245b).

Janzenisti su tvrdili daje bula nedopuštena (usp. *2331). Tijekom sljedećih sporova Jansenovu knjigu je ispitivalo Rimsko sudište (travanj 1651. do svibnja 1653.). Izvješće Sv. Oficija je izdao A. Schill, u: *Katholik* 63/11 [1883,11] 287-299 472-494. Osuđeno je pet tvrdnji koje su bile izdvojene već u Parizu. Te tvrdnje - osim prve - nisu doslovice uzete iz *Augustinus*, nego su izvedene iz njegovih postavki. Konstitucije protiv janzenista: usp. »2010-2012 2020 2390 2400-2502.

Izd: BullTau 15,720a-721a/ BullCocq 6/III, 248b-249a/ DuPIA 3/H, 261b-262a.

Zablude Kornelija Jansena o milosti

1. Neke Božje zapovijedi su nemoguće pravednim ljudima, koji (ih) hoće i pokušavaju, (obdržavati); nedostaje im naime milost koja bi učinila da im one budu moguće [usp. *1954]¹. 2001

2. Unutarnjoj se milosti nikada ne suprotstavlja u stanju pale naravi². 2002

3. Za zaslugu i za nezaslugu u stanju pale naravi kod čovjeka se ne traži sloboda od nužnosti, nego je dovoljna sloboda od prisile³. 2003

4. Semipelagijanci su za pojedine čine, pa i za početak vjere, dopuštali nužnost unutarnje milosti koja predusreće; i u tome su bili krivovjernici jer su htjeli da milost bude takva da joj se ljudska volja mogne suprotstaviti ili joj se pokoravati⁴. 2004

5. Semipelagianstvo je govoriti daje Krist umro baš za sve ljude ili daje prolio krv⁵. 2005

[*Ocjena:*] Tvrdnja 1.: izjavljujemo daje ona lakomisljena, bezbožna, bogohulna, osuđena anatemom i kao takvu ju osuđujemo. - 2: krivovjerna... - 3: krivovjerna... - 4. lažna i krivovjerna... - 5: lažna, lakomisljena, sablažnjiva, a shvaćena na način, daje Krist naime umro za spas predodređenih, ona je bezbožna, bogohulna, uvredljiva, ona poništava Božje milosrđe i krivovjerna je ... 2006

*2001 Comelius Jansen, *Augustinus*, sv. 3: *De gratia Christi* III 13.

*2002 Usp. na nav. mj. II4 24 25.

*2003 Usp. sv.2: *De statu naturae lapsae* IV 24; sv.3: *De gratia Christi* VI 24; VIII 19.

*2004 Usp. sv. 1: *De haeresi Pelagiana* VIII 6; sv.3: *De gratia Christi* II 15.

*2005 Usp. sv.3: *De gratia Christi* III 21; usp. i 20.

Tom izjavom i definicijom donesenom o pet spomenutih tvrdnji, ipak ne želimo ni na koji način odobriti druga mišljenja koja se nalaze u spomenutoj knjizi Kornelija Jansena.

2008: Dekret Svetog oficija, 23. travanj 1654.

Neki protivnici molinista, kao Jacques-Hyacinthe Serry OP (*Historia Congregationum de auxiliis divinae gratiae*, Louvain [1700], Dodatak 159-165; Antwerpen [1709], Dodatak 155-160, su objavili daje Pavao V. pripremao bulu (*"Gregis dominicf*) protiv učenja Moline, ali je ipak nije objavio. Radi se naime zapravo o nacrtu nadbiskupa Armagha (Irska), Petra Lombardskog od Waterforda.

Izd: Th. Eleutherus, na *1997 nav. mj. 707a / J.-H. Serry, na *1997 nav. mj. Louvain (1700) XLIII; Antwerpen (1709) XXXIV.

Sloboda učenja u pitanjima milosne pomoći

... Budući da u Rimu, a i drugdje, kruže neke tvrdnje, spisi, rukopisi a možda i ti- 2008 skana (djela) o pitanju pomoći Božje milosti, o čemu su se održavale kongregacije pred sretne uspomene Klementom VIII. i Pavlom V., te kako pod imenom (predsjedanjem) Franje Pegne, nekoć dekana Rimskog sudišta, tako i pod bratom Tomom de Lemos OP, te drugih prelata i teologa, koji su, kao što se tvrdi, sudjelovali na spomenutim kongregacijama, pa i neki rukopis, ili primjerak spomenute konstitucije istog Pavla V. o definiranju spomenutog pitanja o (milosnoj) pomoći, kao i osuda postavke ili postavki Ljudevita Moline SJ; ista Svetost tim svojim sadašnjim dekretom izjavljuje i odlučuje, da ne treba dati baš nikakvo povjerenje spomenutim tvrdnjama, spisima kako za mišljenje braće Reda sv. Dominika, tako i Ljudevita Moline i drugih redovnika Družbe Isusove, kao niti rukopisu ili primjerku spomenute konstitucije Pavla V.; i od nijedne strane, niti od bilo kog drugog, se ne smiju niti moraju obvezivati; nego u spomenutom se pitanju treba držati dekreta njegovih predšasnika Pavla V. i Urbana VIII. [*usp. *1997*].

ALEKSANDAR VII.: 7. TRAVNJA 1655. - 22. SVIBNJA 1667.

2010-2012: Konstitucija "Adbeati Petrisedem", 16. listopada 1656.

Nakon što je osuđeno pet Jansenovih tvrdnji, njegovi su pristaše pod vodstvom Antoina Amaulda razlikovali između "quaestio facti" i "questio iuris": da se osuda odnosi na pretpostavljeno krivovjerje, a ne na stvarno Jansenovo shvaćanje. Pariška Sorbonna se usprotivila takvoj podvali, te je Arnaulda isključila iz profesorskog zbora. Na molbu francuskih biskupa Aleksandar VII. je u navedenoj buli odbacio takvo razlikovanje.

Izd.: DuPIA 3/11,281b (445ab) / BullTau 16,247a / BullCocq 6/IV, 151 ab.

Sud Crkve o smislu riječi Kornelija Jansena

- 2010 § 5. Budući da se ... neki sinovi nepravde, na veliku sablazan Kristovih vjernika, ne boje tvrditi da se spomenutih pet tvrdnji ne nalaze u knjizi istog Kornelija Jansena, nego da su sastavljene izmišljeno i proizvoljno, ili da nisu osuđene u smislu u kojem je on namjeravao (tvrditi),
- 2011 § 6. Mi smo dovoljno i pažljivo razmotrili sve ono što je u toj stvari učinjeno, kao oni [*kao kardinal i povjerenik*] koji smo prisustvovali svim tim sastancima na kojima je taj predmet raspravljan pod apostolskim autoritetom, i s primijenjenom brižljivošću od koje se veća ne može poželjeti, a želeći ubuduće otkloniti svaku dvojbu u spomenutom (predmetu), ... ovime ozbiljno potvrđujemo, odobravamo i obnavljamo prije navedenu konstituciju, izjavu i definiciju, svoga predšasnika Inocenta,
- 2012 te mi izjavljujemo i definiramo, daje onih pet tvrdnji uzetih iz knjige spomenutog Kornelija Jansena, biskupa Ypra, koja ima naslov *Augustinus*, bilo osuđeno u onom smislu u kojem ih je isti Kornelije Jansen namjeravao (tvrditi), te ih mi kao takve ponovno osuđujemo, primjenjujući naime svakoj pojedinoj onu ocjenu, koja se u spomenutoj izjavi i definiciji svakoj pojedinoj dodjeljuje.

2013: Odgovor Sv. oficija, 11. veljače 1661.

Benedikt XIV. se u konstituciji "*Sacramentum paenitentiae*" od 1. lipnja 1741. poziva na taj dekret.

Izd.: F.M. Capello, *Tractatus canonico-moralis de sacramentis 2; De paenitentia* (Torino-Rim 1953°), 440 (br. 437), bilj. 39 /NvRTh 8 (1876) 357.

Nema lake materije u pitanjima spolnosti

2013 *Pitanje*: Da li treba prijaviti ispovjednika koji nagovara (na spolni grijeh) pod vidom lakoće materije?

Odgovor: Budući da na području spolnosti nema lake materije, pa i kad bi postojala, ona u konkretnom to nije [*ne bi bila*], zbog toga (kardinali) misle da (takvog) treba prijaviti, a suprotno mišljenje nije vjerojatno.

2015-2017: Breve "*Sollicitudo omnium ecclesiarum*", 8. prosinca 1661.

Aleksandar VII. je izdao taj breve na molbu španjolskog kralja Filipa IV. Budući daje htio sačuvati slobodu i za suprotno shvaćanje, onje potvrdio bulu Siksta IV. "*Grave nimis*" (* 1425sl), konstituciju "*Regispacifier* Pavla V. od 6. srpnja 1616. (BullTau 12,356-359) i dekret Grgura XV. od 24. svibnja 1622. (BullTau 12,688-690).

Izd: BullTau 16,739b-740b /BullCocq 6/V, 182a-183a.

Marijino bezgrješno začeće

§ 1. Stara je pobožnost Kristovih vjernika prema njegovoj preblašenoj Majci 2015 Djevici Mariji, oni naime misle daje njezina duša u prvom času stvaranja i ulijevanja u tijelo, po posebnoj povlastici Božje milosti, obzirom na (buduće) zasluge Isusa Krista njezinog sina, Spasitelja ljudskog roda, bila sačuvana i netaknuta od ljage izvornog grijeha, i u tom smislu oni svečanim obredima časte i slave blagdan njezinog začeća; i njihov je broj rastao poslije izdane konstitucije sretne uspomene pape Siksta IV. ... [**1400 1425, ponovljene od tridentskog sabora: *1516*]. ... Ta se pobožnost stalno povećavala i širila... tako daje, postoje ktom mišljenju prišla i većina slavnih akademija, prihvaćena od gotovo svih katolika.

§ 2. Ijer su prilikom suprotnih tvrdnji u propovijedima, predavanjima, zaključ- 2016 cima i javnim raspravama, tj. da je ista preblašena Djevica Marija bila začeta s izvornim grijehom, u kršćanskom narodu uz veliku uvredu Boga, nastajale sablazni, svađe i sporovi, časne uspomene papa Pavao V., i naš predšasnik, zabranio je javno naučavati ili propovijedati mišljenja suprotna spomenutoj postavci. A tu je zabranu blažene uspomene papa Grgur XV., također naš predšasnik, na sličan način proširio i na privatne razgovore, te je što više zapovjedio, da se u prilog tog mišljenja, u slavljenju presvete misne žrtve i božanskog časoslova, kako javno tako i privatno, svi trebaju služiti nazivom "začeće", a ne nekim drugim.

§ 4. Uzevši u obzir da sveta Rimska crkva svečano slavi blagdan Začeća 2017 bezgrješne i uvijek Djevice Marije, te je o tome odredila poseban i vlastiti časoslov...

to Mi, želeći... izaći ususret ovoj hvalevrijednoj pobožnosti, štovanju, blagdanu i čašćenju,...

obnavljamo [*dekrete*] u prilog mišljenja koje tvrdi, da je duša blažene Marije Djevice, kod svog stvaranja i ulijevanja u tijelo, bila obdarena milošću duha Svetoga i sačuvana od izvornog grijeha...

2020: Konstitucija "*Regimnis apostolicF*, 15. veljače 1665. (1664. prema kuralnom računanju vremena)

Kako bi slomio otpor janzenista, francuski kralj Ljudevit XIV. izmolio je od pape obrazac, koji bi trebale potpisati sve crkvene osobe i učitelji, nakon što je jedna druga izjava o podlaganju ostala ne- učinkovita, a koju je 1657. predložila skupština klera. Aleksandar VII. je u roku od tri mjeseca izdao formular koji je trebalo potpisati.

Izd.: DuPIA 3/II, 315b (446b) / BullTau 17,336b / BullCocq 6/VI 52b-53a.

Sažetak podlaganja predložen janzenistima

2020 "Ja N. podlažem se apostolskoj konstituciji Inocenta X., izdanoj 31. svibnja 1653. i konstituciji Aleksandra VII., izdanoj 16. listopada 1656., vrhovnih svećenika, te iskrenom dušom odbacujem i osuđujem pet tvrdnji uzetih iz knjige Kornelija Jansena koja se zove *Augustinus*, u smisluu kojem ih je iznio sam autor, kao što ih je spomenutim konstitucijama osudila Apostolska stolica, te se tako i zaklinjem: Tako mi Bog pomogao i ovo sveto Božje evanđelje."

2021-2065: 45 tvrdnji osuđenih u dekretima Sv. oficija od 24. rujna 1665. i 18. ožujka 1666.

Promijenjeno ćudoređe i slobodan način života, prije svega plemstva, vodila su prema stvaranju moralnog učenja koje se prilagođavalo duhu vremena. Dušobrižnici koji su preuzeli to učenje nazvani su "benignistima" ili "laksistima". Napade protiv tog učenja predvodili su prije svega janzenisti. Kod toga su istovremeno imali u vidu svoje dogmatske pritivnike. Protiv tog učenja se borilo prije svega u Belgiji i Francuskoj. Sveučilište u Louvainu zastupalo rimsku osudu; Ono je dvaput izdalo popis tvrdnji, koje su bile osuđene: 30. ožujka (te odmah i 26. tavnja) 1653. (DuPIA 3/II, 267a-268a) te 4. svibnja 1657. (DuPIA 3/II, 285a-288a). Osude tih tvrdnji preuzete su većinom doslovce u rimske osude od 1665, 1666. i 1679. Svoje doprinos dalo i sveučilište u Parizu, time stoje osudilo djela važnijih "laksista".

Tvrdnje su osuđene kako glase. U dekretima se ne navode njihovi autori, jer su tvrdnje često puta istrgnute iz konteksta; katkada su proširene i nekim elementima kojih nema u originalu, tako da se većinom mora govoriti o fiktivnom autoru. Nerijetko bi se autoru trebalo ispričati, jer se poslužilo zastarjelim, u ranije vrijeme uobičajenim, načinom dokazivanja. Zbog toga je dovoljno navesti autore kojima je pripisivana neka tvrdnja. Na temelju navedenog mjesta treba odlučiti da li se to dogodilo s pravom.

Izd: Buli Tau 17,387b-389a [tvrdnje 1-28]; 17,427b-428a [= tvrdnje 29-45] / BullCocq 6/VI, 85 ab i 110 ab / Du PIA 3/II, 321a-324a / BullLux 6, Appendix Ia-2b / Viva 1 na početku (bez oznake stranica).

Zablude laksističnog moralnog učenja

a) Tvrdnje 1-28 dekreta od 24. rujna 1665.

2021 1. Temeljem Božjih zapovijedi, koje se odnose na te kreposti, čovjek ne mora nikada tijekom svog života pobuditi čin vjere, ufanja i ljubavi¹.

2022 2. Vitez izazvan na dvoboj može dvoboj prihvatiti, kako ga drugi ne bi označili kao kukavicu².

*2021 Tommaso Tamburini SJ, *Explicatio decalogi* (Lyon 1659 i daljnja izdanja) II3, § 2, br.2, i II 1, §1, br.10.

*2022 Usp. Mateo de Moya SJ, koji je pod pseudonimom Amadeus Guimenius napisao jako napadanu knjigu, koja je 1666. bila stavljena na Index, a Inocent XI. ju je 16. rujna ponovno osudio: *Adversus quorundam expostulationes contra nonnullos Iesuitarum opiniones morales* (Bamberg 1657) 57; Pariška osuda iz 1665. (DuPIA 3/1,108-114) odnosi se na lyonsko izdanje iz 1664. (tamo 89, br.5). Zbog izvanrednog slučaja s tim se slaže i Paul Laymann SJ, *Theologia moralis* (Lyon 1643) III, tract.3, c.3, br.3; određenu sličnost s tim shvaćanjem v. kod autora spomenutih uz *2130.

3. Mišljenje koje tvrdi da bula "Coenae" zabranjuje samo odrješivanje od krivovjerja i drugih grijeha, kada su oni javni, i da se to ne protivi ovlaštenju Tridentuskog sabora², gdje se govori o skrivenim grijesima, stoje razmotreno i čemu se nije usprotivilo na konzistoriju svete kongregacije preuzvišenih kardinala 18. srpnja 1629.

4. Redovnici-prelati mogu za područje savjesti odrješivati sve svjetovnjake od skrivenog krivovjerja i od izopćenja u koje su zbog njega (krivovjerja) upali³.

5. Premda ti je jasno da je Petar krivovjernik, ne moraš ga prijaviti ako to ne možeš dokazati⁴.

6. Ispovjedniku koji u sakramentalnoj ispovijedi pokorniku dadne papir koji bi on trebao kasnije pročitati, i kojim ga potiče na spolni grijeh, ne pripisuje se daje (na grijeh) poticao u ispovijedi, i zbog toga ne treba biti prijavljen.

7. Način da se izbjegne obveza prijavljivanja zbog poticanja na grijeh jest, da se poticani ispovijedi kod poticatelja; ovaj ga može odrješiti i bez obveze prijavljivanja⁶.

8. Svećenik može slobodno primiti dvostruku nagradu za istu misu, primjenjujući onu koja ga to traži i najposebniji plod koji pripada samom svećeniku, i to poslije dekreta Urbana VIII⁷.

*2023 Bula "Coena", odn. "In coena Domini" nazvana je tako, jer se svake godine, obično na Sveti četvrtak, javno čitala u glavnim crkvama. Ona je sadržavala različite kazne pridržane papi, koje je sakupio već Aleksander VI. (BullTau 5,394-397), a koje su povećane tijekom vremena; usp. npr. Pavao III., konstitucija "Consueverunt Romani Pontifices", 13. travnja 1536 (BullTau 6,218-224).

*2023 Usp. Tridentiski sabor, 24. sjednica, Dekret o reformaciji, kan. 6 (SGTr 9,98¹³⁶⁻³⁹): tamo je biskupima izričito priznata ovlast odrješivanja od skrovitog krivovjerja.

*2024 Usp. Etienne Bauny SJ, *Theologia moralis I: De sacramentis ac personis sacris* (Pariš 1640; stavljeno na Indeks), tract.4: *De absolute*, q.32; usp. Bruno Chassaing OFMRec, *Privilegia regularium, quibus aperte demonstratur regulares ab omni Ordinariorum potestate exemptos esse ...* (Pariš 1654³; stavljeno na Indeks 29. ožujka 1661) I, tract.5, c.3, propos.3.

*2025 Usp. Etienne Bauny SJ, *Theologia moralis II: De censuris ecclesiasticis* (Pariš 1642), tract.3, disp.4, q.18.

*2026 Zapovijed da se prijavi zavodnika u sakramentalnoj ispovijedi, izdao je Gregor XV., "Universi dominici gregis", 30. kolovoza 1622. (BullTau 12,729sl); usp. posebno § 7. Odbačena tvrdnja pripisuje se prije svega Thomasu Hurtado CRRMM; usp. njegov *Tractatus varii resolutionum moralium* (Lyon 1651; djelo je bilo zabranjeno 10. lipnja 1659. "dok ne bude ispravljeno") I, tract.4, c.5, resol.6; c.6, resol.8: nav. mj. i tvrdnja 7.

*2027 Usp. Thomas Hurtado, na gore nav. mj.

*2028 Urban VIII., dekret "Cum saepe contingat", 21. lipnja 1625. (BullTau 13,336-340); v. § 2 i 4. Taj dekret koji je, uz papino odobrenje, obnovila Kongregacija svetog sabora, 25.

- 2029 9. Poslije Urbanovog dekreta, svećenik kojemu je dano da prikaže mise, može tome udovoljiti preko drugoga, dajući mu manju nagradu, zadržavši drugi dio nagrade za sebe¹.
- 2030 10. Nije protivno pravednosti primiti nagradu za više misnih žrtvi, a prikazati jednu misnu žrtvu. A nije niti protiv vjernosti, makar onome koji daje nagradu obećao obećanjem potvrđenim prisegom, da neće (misu) prikazati ni za koga drugoga.
- 2031 11. Grijehe propuštene u ispovijedi, ili zaboravljene zbog neposredne životne opasnosti, ili zbog nekog drugog razloga, ne moramo ispovjediti u sljedećoj ispovijedi².
- 2032 12. Redovnici prosjačkih redova mogu odrješivati od grneha pridržanih biskupima, i ne dobivši za to ovlast od biskupa³
- 2033 13. Ispunio je obvezu godišnje ispovijedi tko se ispovjedio redovniku, koji gaje uputio biskupu, a ovaj gaje nepravedno odbio⁴.
- 2034 14. Tko namjerno učini ispovijed nevaljalom, ispunio je crkvenu zapovijed [usp. *2155].
- 2035 15. Pokornik može po vlastitoj volji odrediti umjesto sebe drugoga, tko će umjesto njega izvršiti pokoru.

siječnja 1659. u proširenom se obliku nalazi također kod Inocenta XII, konstitucija "*Nuper a congregatione*", 23. prosinca 1697. (BullTau 20,806-819). Prije dekreta Urbana VIII. zastupano je shvaćanje (npr. Cajetan de Vio, Domingo de Soto i Melchior Cano), da svećenik može uzeti dvostruku nagradu istog dana, za istu misu, od različitih osoba, ako je to potrebno za njegovo primjereno osobno uzdržavanje. Nakon dekreta Urbana VIII. Thomas Hurtado se trudio braniti tu tvrdnju: na *2026 nav. mj. I, tract.2, c.4, resol.17, br.187sl; usp. Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1657.) 86.

¹ *2029 Usp. Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1664.) 127, br.3.

² *2031 Iz louvainske osude god. 1653, tvrdnja 12.

⁵ *2032 Usp. Chassaing, na *2024 nav. mj I, tract.5, c.3, propos.6: "vjerojatno se može podržati".

⁴ *2033 Tvrdnja se može izvesti iz shvaćanja da svećenik-redovnik, kojem biskup iz opravdanih razloga nije dao odobrenje, ipak valjano odrješuje; to je shvaćanje zastupao Martin de Azpilcueta, nazvan "Navarrus", *Enchiridion sive Manuale confessoriorum et paenitentium* (Salamanca 1557, španjolski; Rim 1588 i daljnja izdanja) 27, br. 264sl, na koje se poziva Antonio Escobar y Mendoza SJ: *Theologia moralis* (Lyon 1646 i daljnja izdanja) tract. II, lib.16, sect.2, c.17, problem 46.

16. Oni koji imaju dušobrižničku nadarbinu mogu sebi izabrati za ispovjednika 2036
običnog svećenika koji nema ovlaštenje od ordinarija¹.

17. Dozvoljeno je da redovnik ili klerik prijeti, da će ubiti klevetnika koji širi 2037
teške klevete o njemu ili o njegovom Redu, ako ne postoji drugi način obrane; čini se
pak da nema (drugog načina), ako je klevetnik spreman ili samog redovnika ili pak
njegov red javno, pred najvažnijim ljudima okriviti zbog rečenog, ako ne bude ubi-
jen .

18. Dozvoljeno je ubiti lažnog tužitelja, lažne svjedoke pa i suca, od kojeg si- 2038
gurno prijeti nepravedna osuda, ako nevini ne može izbjeći štetu na drugi način³.

19. Ne griješi muž koji po vlastitoj odluci ubije ženu uhvaćenu u preljubu⁴. 2039

20. Vraćanje koje je naredio Pijo V.⁵ posjednicima zaklade, a koji ne mole časo- 2040
slov, ne obvezuje u savjesti prije donošenja presude, jer je to kazna.

21. Tko posjeduje darovanu kapelaniju, ili neku drugu crkvenu nadarbinu, a na- 2041
lazi se na studiju, udovoljava svojoj obvezi ako preko drugog moli časoslov.

22. Nije protiv pravednosti ako se crkvene nadarbine ne dodjeljuju badava; jer 2042
darovatelj dodjeljujući te crkvene nadarbine uz posredovanje novca, on (novac) ne
traži zbog dodjele nadarbine, nego zbog vremenite koristi, koju ti nije bio obvezatan
dati⁶.

23. Kršeći crkveni post, na koji je obvezatan, ne griješi smrtno, osim ako to čini 2043
iz prezira ili iz neposlušnosti, npr. jer se ne želi podložiti zapovijedi⁷.

¹ *2036 Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1657.) 157.

² *2037 Tvrdnja je uzeta uglavnom iz louvainske osude god. 1653., tvrdnja 7; Francesco Amico SJ, *Cursus theologicus iuxta scholasticam huius temporis SJ. methodum* (Douai 1640²) V, disp.36, br. 118, navodi tu tvrdnju kao primjer za raspravu; ipak je ona izabrana u louvainskoj osudi od 6. rujna 1649.

³ *2038 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 5. Usp. Domingo Banez OP, *De iustitia et iure*, q.46, art.7, dub.4, concl.2; Kardinal Juan de Lugo SJ, *De iustitia*, disp. 10, sect. 7, br.165; Antonio Diana CCRRMM, *Resolutiones morales*, VIII, tract.7, resol.52; Escobar, na *2033 nav. mj. IV, 1.32, sect.2, c.5, problem 5, i dr. autori.

⁴ *2039 Moya, na *2022, nav. mj. (izd. 1657.) 68.

⁵ *2040 Pijo V., konstitucija *"Ex proxima Lateransf*, 20. rujna 1571. (BullTau 7,942sl), je potvrdio zakon donesen na 5. lateranskom saboru, na 9. sjednici. Npr. Pedro de Soto OP je to shvaćao kao čisti kazneni zakon.

⁶ *2042 Vincenzo Candido OP, *Illustriores disquisitiones morales* I, disq.18, art.39. dub.3 na kraju (Lyon 1638) 206; Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1657.) 79.

⁷ *2043 Tvrdnja je pripisana Petru de Palude OP (+ god. 1342.), *Commentarius in sententias* IV, dist. 15, a.1, concl.2, i Franji de Zabarella (+ god. 1417.), *Commentarius inDecretales* t.II, tit.46, c.2 o obdržavanju posta.

- 2044 24. Pedofilija, homoseksualnost i spolni odnos sa životinjama su grijesi iste najniže vrste; zbog toga je na ispovijedi dovoljno reći, daje izazvao poluciju¹.
- 2045 25. Tko je imao spolni odnos sa slobodnom, udovoljava zapovijedi o ispovijedi ako kaže: Učinio sam težak grijeh protiv čistoće sa slobodnom, ne spominjući spolni odnos².
- 2046 26. Kada stranke u sporu imaju za sebe jednako vjerojatne dokaze, sudac može uzeti novac da donese presudu u korist jednog, a ne drugog³.
- 2047 27. Ako se radi o knjizi nekog mlađeg ili modernog, njegovo mišljenje treba smatrati prihvatljivim, tako dugo dok ne bude utvrđeno daje od Apostolske Stolica odbačeno kao neprihvatljivo⁴.
- 2048 28. Narod ne griješi, makar bez ikakvog razloga ne prihvati zakon koji je proglasio knez⁵.

b) Tvrdnje 29-45 dekreta od 18. ožujka 1666.

- 2049 29. Ne krši post tko na dan posta pojede češće nešto, pa ako na kraju (dana) pojede i značajniju količinu hrane.
- 2050 30. Svi službenici koji u državi rade tjelesno, ispričani su od obveze posta, i ne moraju dokazivati da li se posao može uskladiti s postom⁶.

¹ *2044 Prvi dio tvrdnje je među teolozima onog vremena bio općenito prihvaćen; temelj za to je dao Toma Akvinski, *Summa Theologiae* II-II, q.154, a.1 1-12 (Editio Leonina 10,243sl 247sl); usp. Cajetan de Vio, komentar uz q. 154, a.1 1, ad dub.2 (Editio Leonina 10,245). Drugi dio tvrdnje je zaključio Juan Caramuel de Lobkovicz SOC, ali ju je kasnije povukao; usp. njegova djela *Theologiae moralis fundamentalis* (Frankfurt 1651. i daljnja izd.) II, fundam.57, q.6, i *Theologia moralis adprima eaque clarissimaprincipia reducta* (Louvain 1645) IV, br.1669.

² *2045 Iz pariške osude: Moya na *2022 nav. mj. (izd. 1664.) 208, propos.13; Caramuel, *Theologia moralis fundamentalis*, fundam. 25, br.484 (u izd. prije 1656.).

³ *2046 Iz pariške osude: Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1664.) 113, propos.II; louvainska osuda, art.1 1, i osuda sinode u Namuru god. 1659, §1.13.

⁴ *2047 Usp. Moya, na *2022 nav. mj. (izd 1664.) 27, br.1 i 191, br.4 (pariška osuda); u istom smislu: Vincenzo Figliucci SJ, *Morales quaestiones de christianis officiis et casibus conscientiae* (Lyon 1622) II, tract.21, c.4, br.134, smanjivanje u br.136.

⁵ *2048 Escobar, na *2033 nav. mj. 1,1.5, sect.2, c.14, problem 13.

⁶ *2050 Diana, na *2038 nav. mj. VIII, tract.7, resol.56, i IV, tract.4, resol.130; JuanMachado de Chaves, *Perfecto confesor y cura de almas* (Barcelona 1641) II, 1.6, p.8, doc.5.

31. Potpuno su oslobođeni zapovijedi o postu svi oni koji putujujašući, kakav 2051 god bio put, makar on i ne bio nužan, pa i ako putovanje završili za jedan dan¹.

32. Nije jasno da bi za vrijeme korizme bilo zabranjeno jesti jaja i mliječno². 2052

33. Vraćanje ploda, zbog propuštanja časoslova, može se učiniti preko bilo koje 2053 milostinje, koju je darovatelj prije običavao davati od plodova svoje nadarbine³.

34. Moleći uskrсни časoslov na dan Cvjetnice, izvršio je zapovijed⁴. 2054

35. Jednim časoslovom može se izvršiti dvostruka zapovijed, za današnji i za 2055 sutrašnji dan⁵.

36. Redovnici se u svojoj savjesti mogu služiti svojim povlasticama, koje je Tri- 2056 dentski sabor izričito opozvao.

37. Oprosti podijeljeni redovnicima, koje je opozvao Pavao V., danas su ponov- 2057 no valjani .

38. Zapovijed Tridentskog (sabora) upućena svećeniku koji zbog nužde u 2058 smrtnom grijehu slavi misu, da se ispovijedi "što prije" [*usp. *1647*], je savjet, a ne zapovijed .

39. Ona riječ "što prije" znači, kad se svećenik bude ispovijedao u svoje vrije- 2059 me.

40. Prihvatljivo je mišljenje koje kaže daje samo laki grijeh poljubac poradi tje- 2060 lesnog i osjetnog užitka, koji nastaje iz poljupca, ako se isključi opasnost daljnjeg pristanka i polucije.

¹ *2051 Diana, na *2038 nav. mj. XI, tract.2, resol.57 i 21 § 3.

² *2052 Usp. Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1657.) 105. Taj običaj seže unazad do jednog neautentičnog pisma Grgura I., Velikog, koji je preuzeo Gracijanov *Decretum*, p.I, dist.4, c.6, §2 (Frdb 1,6).

³ *2053 Diana, uz *2038 na nav. mj. IX, tract.9, resol.23.

⁴ *2054 Caramuel, *Theologia moralis fundamentalis* (Frankfurt 1651) fundam.53, br. 1100; ali je on tu tvrdnju uskoro povukao: usp. Ivonsko izdanje istog djela god. 1675.sl, fundam.53, br.2491.

⁵ *2055 Kod Caramuela na *2055 nav.mj., fundam.31, br.502, je to stavljeno za raspravu; kasnije (lyonsko izd.: br.764) dodano je ispravno rješenje.

⁶ *2057 Kako bi smanjio preobilje oprosta koji su bili podijeljeni crkvenim redovima, Pavao V. je konstitucijom "*Romanus Pontifex*" od 23. svibnja 1606. (BullTau 11,315-318) opozvao sve oproste i zamijenio ih malim brojem novih.

⁷ *2058 Usp. Enrique de Villalobos OMin, *Summa de la teologia moraly canonica* (Salamanca 1623) I, tract.7, diffic.37, br.7.

- 2061 41. Priležnik nije obvezatan izbaciti priležnicu, ako je ona priležniku jako korisna za užitak, što se u narodu zove "regalo" (dar?), ako bi on bez nje jako teško živio, a ako bi druge sluškinje priležnika mučile teškim neugodnostima, i ako bi se jako teško našla druga sluškinja¹.
- 2062 42. Pozajmitelj smije tražiti nešto iznad pozajmljenog, ako se obveze da pozajmljeno neće potraživati neko određeno vrijeme .
- 2063 43. Godišnja zaklada ostavljena za dušu ne traje dulje od deset godina.
- 2064 44. S obzirom na područje savjesti, kad se krivac popravi i kad prestane njegova ustrajnost u zlu, prestaju kazne³.
- 2065 45. Mogu se zadržati knjige zabranjene "dok se ne očiste", dok se uz primjenjenu marljivost ne očiste⁴.
[Ocjena :] kao najmanje, sablažnjive.

2070: Dekret Sv. oficija, 5. svibnja 1667.

Nadbiskup Mechelna (1637.) i biskup Namura (1659.) opomenuli su ispovjednike u pastoralnoj instrukciji, da se ne smiju zadovoljiti s kajanjem pokornika iz straha, o čemu govori 4. pogl. 14. sjednice Tridentskog sabora (* 1678). Kadje 1661. u Gentu bio izdan katekizam anonimnog isusovca, koji je zastupao atricionizam, župnici iz Genta su uz suglasnost louvainskog sveučilišta tražili intervenciju Aleksandra VII. i kardinala Pietra Sforze Pallavicinija SJ, koji je bio poznat kao kontricionist. Dekret je tražio umjerenost u tom sporu.

Izd: DuPIA 3/11, 324b-325a.

Sloboda učenja u odnosu na kajanje iz straha

- 2070 Kadje Njegova Svetost, ne bez velike boli duše, doznala da se neki skolastici međusobno žestoko, i to ne bez sablazni vjernika, prepiru (o pitanju): da li se osim kajanja koje nastaje iz straha pred paklom, i koje isključuje volju (dalje) griješiti, s nadom u oprostjenje, a kako bi se postigla milost u sakramentu pokore, traži još i neki

¹ *2061 Juan Sanchez, *Selectae et practicae disputationes de rebus in administratione sacramentorum praesertim eucharistiae et poenitentiae passim occurrentibus* (Madrid 1624; stavljene na Indeks 3. prosinca 1642), disp.10, br.20; isto i louvainska osuda god. 1657, tvrdnja 2.

² *2062 Usp. Moya, uz *2022 na nav.mj. (izd. 1664.) 160,br.7; 158,propos.1 (pariška osuda).

³ *2064 Usp. Diana, uz *2038 na nav. mj. V, tract.10, resol25.

⁴ *2065 Pierre Marchant OFMRec, *Tribunal sacramentale et imisibile animarum in hac vita mortali* (Gent 1642. i druga izd.) II, tract.2, tit.2, sect.4, q.3, dub.5. *

čin ljubavi prema Bogu, što jedni tvrde a drugi niječu, a suprotno mišljenje međusobno osuđuju,...

zapovjedila je ... ako ponovno budu pisali o spomenutom predmetu kajanja, ili ako budu izdavali knjige ili spise, ili ako budu poučavali ili propovijedali, ili ako na bilo koji način budu upućivali pokornike ili pak đake, neka se ne usuđuju drugačije mišljenje označavati ocjenom teološke osude, ili druge nepravde ili objede, kako onoga koji mječe daje potreban neki čin ljubavi prema Bogu kod spomenutog kajanja koje je nastalo iz straha od pakla, a koje se mišljenje danas među skolasticima čini prihvaćenijem, tako i onoga koji tvrdi da treba spomenuti čin ljubavi; dok Sveta Stolica o tome ne odluči drugačije.

KLEMENTIX.: 20. lipnja 1667. - 9. prosinca 1669.

KLEMENT X.: 29. travnja 1670. - 22. srpnja 1676.

INOCENT XI.: 21. rujna 1676. - 12. kolovoza 1689.

2090-2095: Dekret Sv. kongregacije sabora "*C*on*gregatio ad aures*", 12. veljače 1679.

Prvi dio tog dekreta je ponavljanje odgovora Kongregacije sabora "*Etsijreguens*", biskupu Brescie, od 24. lipnja 1587. Taj je pokušavao pričest laika ograničiti na (svaka) dva tjedna. Neki laici su se protiv toga pozvali na Božje pravo, da dnevno mogu primiti svetu pričest. Ivan Pichon S J zastupao je učenje protivno janzenističkom rigorizmu, prema kojem su vjernici, koji žive u stanju milosti, obvezatni često primiti svetu pričest. Njegovo djelo *L'esprit de Jesus-Christ et de l'Eglise sur la frequente communion* (Pariš 1745) napadala je većina biskupa Francuske. On je opozvao svoje učenje u siječnju 1748.

Izd.: CollPF³ br.219 / DuPIA 3/II, 346b-347a.

Česta i dnevna pričest

Premda su sveti oci u Crkvi uvijek odobravali često i svakidašnje primanje euharistije, ipak nikada nisu odredili njezino češće primanje, a niti suzdržavanje u određenim mjesecima, ili danima u tjednu, a to nije propisao niti Tridentski sabor; ali kao daje, ne propisujući ništa, u sebi odvagivao ljudsku slabost, te je samo naznačio što želi, kad je kazao: "Sveti sabor bi pak želio da se vjernici koji su nazočni pojedinim misama, pričeste primanjem sakramentalne euharistije" [**1747*]. I to ne bez razloga: mnoge su naime zapreke za savjesti, različite otuđenosti duha zbog poslova; a naprotiv, djeci su darovane mnoge milosti i Božji darovi; budući da njih ne možemo procjenjivati ljudskim očima, ne može se ništa sigurno odrediti niti o dostojnosti i neporočnosti bilo koga, pa dosljedno niti o češćem ili svakidašnjem (primanju) kruha života....

- 2091 Zbog toga što se tiče trgovaca, sud o njihovom čestom pristupanju da prime svetu hranu, treba prepustiti ispovjedniku koji ispituje tajne srca, koji će laicima trgovcima i oženjenima, prema čistoći savjesti i koristi od učestalog (primanja), trebati odrediti što će im koristiti za napredak u pobožnosti i za njihovo spasenje.
- 2092 Kod oženjenih pak neka više paze, jer blaženi apostol ne želi da se oni "uskraćuju jedno drugome, osim po dogovoru, povremeno, da se posvete molitvi" [*usp. 1 Kor 7,5*], te neka ih ozbiljno opomenu, da se tim više iz poštovanja prema presvetoj euharistiji uzdržavaju, te da čišće duše trebaju pristupati k pričesti nebeske gozbe.
- 2093 Brižljivost pastira će pak najviše paziti, ne na to kako bi se nekim jedinstvenim oblikom zapovijedi neki zastrašili od čestog ili svakidašnjeg primanja svete pričesti, ili kako bi se općenito odredili dani primanja (pričesti), nego više na to što misle da bi pojedincima, sami ili preko župnika odn. ispovjednika, trebali dozvoliti ili što odlučiti; neka pak potpuno zabrane da se nikoga ne bi odbijalo da često ili svaki dan pristupi svetoj gozbi...
- 2094 Bit će korisno da se osim brižljivošću župnika i ispovjednika posluže i (brižljivošću) propovjednika, te da se s njima dogovore, (što bi trebalo činiti) kako bi vjernici često pristupali presvetom sakramentu, te da im odmah održe nagovor i o velikoj pripremi za njegovo primanje, te da općenito ukazu, da oni koji su potaknuti pobožnom revnošću na češće ili svakidašnje primanje spasonosne hrane, bili oni laici trgovci ili oženjeni, moraju priznati i svoju slabost, kako bi se zbog uzvišenosti sakramenta i zbog straha od Božjeg suda, naučili poštivati nebesku hranu u kojoj je Krist; ako bi se pak katkada osjećali manje pripremljenima, da budu spremni sudržati se (od pričesti) dok ne budu bolje pripremljeni....

Nadalje, neka biskupi i župnici ili ispovjednici pobijaju one koji tvrde da je dnevna pričest (zapovijedena) Božjim pravom ...

2101-2167: 65 tvrdnji osuđenih u dekretu Sv. oficija, od 2. ožujka 1679.

Bajanizmu skloni dio bogoslovnog fakulteta u Louvainu je 1667. god. poslao u Rim zastupnike, kako bi za osudu predložili različite dogmatske i moralne tvrdnje. Većina je tih tvrdnji uzeta iz osuda louvainskog sveučilišta od 30. ožujka i 26. travnja 1653. (DuPIA 3/J.1,267 si), kao i od 4. svibnja 1657. (DuPIA 3/II285-288). Oni su imali uspjeha kod Inocenta XI, koji je bio sklon rigorizmu, u odnosu na moralne tvrdnje, ali ne i u odnosu na učenje o milosnoj pomoći. Inocent XI. se zadovoljio time da osudi izvode iz područja morala. On je za osudu izabrao 65 tvrdnji, od ukupno 116 (predloženih). Za tumačenje v. *2021°.

Izd.: BullTau 19,145b-149a / DuPIA 3/JI, 348a-352a / Viva 2,3-6.

Zablude laksističkog moralnog učenja

- 2101 1. Kod podjeljivanja sakramenata dozvoljeno je slijediti vjerojatno mišljenje o valjanosti sakramenata, napustivši sigurnije, osim ako to brani zakon, dogovor ili

opasnost da će se dogoditi velika šteta. Tim samo vjerojatnim mišljenjem ne smije se služiti kod podjeljivanja krštenja, svećeničkog ili biskupskog reda¹.

2. Kao vjerojatno držim, da sudac može suditi također i prema manje vjerojatnom mišljenju².

3. Općenito, dok god nešto radimo pouzdavajući se bilo u unutarnju bilo izvanjsku vjerojatnost, kolikogod ona bila mala, ako se ne izađe iz granica vjerojatnosti, uvijek radimo razborito .

4. Nevjernik koji ne vjeruje, ispričanje zbog nevjere, ako je vođen i manje vjerojatnim mišljenjem⁴.

5. Ne usuđujemo se presuditi, da li smrtno griješi onaj koji čin ljubavi prema Bogu pobudi samo jedamput u životu⁵.

6. Vjerojatno je, da po sebi, strogo uzevši, zapovijed ljubavi prema Bogu ne obvezuje niti u roku od pet godina⁶.

7. Ona obvezuje samo onda kad smo obvezatni opravdati se, a nemamo drugog puta kojim bi se mogli opravdati⁷.

8. Nije grijehjesti i piti do sita zbog same požude, ako ne škodi zdravlju; jer prirodna želja može slobodno uživati u svojim činima⁸.

- *2101 Antvverpenska postavka od 26. lipnja 1673. (Ignace Maillot SJ); Hernando de Castropalao SJ, *Opus morale de virtutibus et vitiis contrariis* (Lyon 1631. i daljnja izd.) I, tract.1, disp.2, točka 5, br.5.
- *2102 Juan Sanchez, *Selectae et practicae disputationes ...*(usp. *2061'), disp.44, br.50; Vincenzo Figliucci SJ, *Morales quaestiones de christianis officii et casibus conscientiae* (Lyon 1622) II, tract.21, c.4, br.130; Thomas Hurtado CCRRMM, *Tractatus varii resolutionum moralium* (usp. *2026') I, tract.3, c.6, br.314; Escobar, na •2033 nav. mj. 1,1.2, c.6, problem 14.
- *2103 Tamburini SJ, na *2021 nav. mj. I 3, § 3, br.3; "kolikogod mala", znači isto kao i "najmanji stupanj vjerojatnosti" kod Zaccaria Pasqualigo OTheat, *Decisiones morales* (Verona 1641; stavljena na Indeks 1683. "dok ne bude ispravljena"), dec.20.
- *2104 Juan Sanchez, na *2102 nav. mj., disp. 19, br.7.
- *2105 Antoine Sirmond SJ, *La defense de la vertu* (Pariš 1641), traité 2, section 1, chapitre 2-3; antvverpenska postavka od 16. travnja 1674. (A. Marchant OMin); usp. Gabriel Vazquez SJ, *Commentarius in Ipartem D. Thomae IV, Depoenitentia*, q.86, a.2, dub.6, br.1 I: obveza zapovijedi samo za kraj života.
- *2106 Figliucci, na *2102 nav. mj. II, c.9, br.286sl; usp. Escobar y Mendoza, *Liber theologiae moralis 24 doctoribus S.I. reseratus* (Lyon 1644 i daljnja izd.), tract.5, examen 5, c1.
- *2107 Tamburini, na *2102 nav. mj. II, 3, § 2, br.2;usp isto 1, §1; Juan Azor SJ,*Institutiones morales* (Lyon 1613 i daljnja izd.) 1,1.9, c.4.
- *2108 Juan Sanchez, na *2102 nav. mj., disp.2, br.14.

- 2109 9. Bračni čin vršen samo zbog požude, nij e nikakav grij eh, pa niti mali nedostatak¹.
- 2110 10. Nismo obvezatni ljubiti bližnjega unutarnjim i formalnim činom².
- 2111 11. Zapovijed da ljubimo bližnjega može se ispuniti i samim vanjskim činima³.
- 2112 12. Jedva ćeš kod svjetovnjaka, pa i kraljeva, neći nešto suvišno staležu. I tako jedva daje itko obvezatan na milostinju, jer je obvezatan samo od suvišnog staležu⁴.
- 2113 13. Činiš li s određenom umjerenošću, možeš se bez smrtnog grijeha žalostiti stoje netko živ, ili se veseliti njegovoj prirodnoj smrti, nju možeš i željeti i tražiti neučinkovitom željom, ali ne zbog odbojnosti prema osobi, nego zbog neke vremenite koristi⁵.
- 2114 14. Dozvoljeno je apsolutnom željom željeti očevu smrt, ne doduše kao zlo za oca, nego kao dobro za onoga koji to želi; jer će mu naime pripasti velika baština⁶.
- 2115 15. Sin se smije veseliti zbog ubojstva oca, kojeg je ubio u pijanom stanju, radi jako velikog bogatstva koje je stekao nasljedstvom.
- 2116 16. Ne smatra se da vjera po sebi spada pod posebnu Božju zapovijed⁷.

*2109 Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp.23, br.25; usp. disp.6, br.4.

*2110 Francisco de Suarez SJ, *De charitate*, disp.5, sect.4, br.4 (*Opera omnia*.izd. C.Berton [Pariš 1866sl] 12,642); Escobar, na *2023 nav. mj. 6/1 (izd. 1663.), 1.49, sect.2, c.15, dub.15; Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp. 1, br.21. Anrverpenska postavka, kao *2105. Autori se pozivaju na Tomu Akvinskog, *Summa theologiae* II-II, q.25, a.8 (Editio Leonina 8,204), i na Duns Skota, Komentar Sentencija III, dist.30, § Koliko o tome (Edition Wadding 7/II [Lyon 1639] 672).

*2111 Može se izvesti iz mjesta koja su navedena uz *2110.

*2112 Gabriel Vasquez SJ, *Opusculum de eleemosyna* (među *Opuscula moralia* [Alcala de Henares 1617. i daljnja izd.]), c.4, br.14 (= prvi dio tvrdnje), i c1, dub.3, br.27 (=drugi dio tvrdnje); Antonio Diana Otheat, *Resolutiones morales* (Lyon 1629sl; Venecija 1652sl; Rim 1656) IV, tract.4, resol.215; Emauel Sa SJ, *Aphorismi confessoriorum ex variis doctorum sententiis collecti* (Venecija 1592. i daljnja izd.; zabranjeno 7. kolovoza "dok ne bude ispravljeno", pod natuknicom "Eleemosyna", br.2; louvainska postavka od 30. lipnja 1670. (Aegidius Estrix SJ).

*2113 Tamburini na *2021 nav.mj. 1, §3,br.32;HernandodeCastropalao,na*2101 nv.mj. I, tract.6, disp.4, točka 1, br.IOsl; Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp.2, br.9; Mateo de Moya, *Selectae questiones ex praecipuis theologiae tractatibus* (Madrid 1670, 1678³), tract.6, disp.6, q.5, br.8 (doslovce); na mnogim drugim mjestima slično.

*2114 Tamburini, na *2021 nav. mj, isto br.31 "vjerojatno".

*2116 Anrverpenska postavka od 16. travnja 1674. (A. Marchant OMin); usp. Tamburini, na *2021 nav. mj.II 1, §1, br.9; louvainske postavke od 30. lipnja 1670. (Aegidius Estrix); Moya, uz *2022 na nav. mj (izd od 1657.) 157.

17. Dovoljno je čin vjere pobuditi jednom u životu¹. 2117
18. Ako javna vlast traži od nekoga da otvoreno ispovijedi vjeru, savjetujem 2118 (mu to) kao hvalevrijedno za Boga i vjeru; ali po sebi ne osuđujem šutnju kao grješnu².
19. Voha ne može učiniti da bi čin vjere po sebi bio čvršći, više nego li to za- 2119 slušuje težina razloga koji sile na pristanak³.
20. Zbog toga netko može razborito odbaciti nadnaravni pristanak koji je imao⁴. 2120
21. Nadnaravni pristanak vjere koji je koristan za spasenje, postoji i samo s vje- 2121 rojatnom spoznajom objave, štoviše i sa strahom kojim se netko boji da Bog (možda) nije govorio⁵.
22. Čini se daje kao nužno sredstvo (za spasenje) potrebna samo vjera ujedno- 2122 ga Boga, a ne i izričita (vjera) u Nagraditelja .
23. Za opravdanje je dovoljna vjera u širem smislu, iz svjedočanstava stvorenja, 2123 ili iz sličnog motiva .
24. Zazvati Boga za svjedoka kod male laži nije veliko nepoštivanje, zbog čega 2124 bi on (Bog), htio ili mogao čovjeka osuditi⁸.
25. Dozvoljeno je zakleti se s razlogom, bez nakane zaklinjanja, bio razlog la- 2125 gan ili težak⁹.

¹ *2117 Tamburini, na *2021 nav. mj. II 1, br.8; louvainska postavka od 30. lipnja 1670. (Estrix); usp Juan Sanchez, na *2102 nav. mj., disp.41, br.32, ijošnjije u Indeksu pod natuknicom "Scrupulosus".

² *2118 Antwerpenska postavka od 16. travnja 1674. (A. Marchant OMin).

³ *2119 Aegidius Estrix SJ, *Diatriba theologica de sapienti Dei beneficia mundi architecta et gubernatrice optima ... sive Manuctio ad fidem divinam ...*(Antwerpen 1672; stavljeno na Indeks 5. travnja 1674.), br.130 132 = ass. 28 i coroll. (str. 68 70); antwerpenska postavka od 16. travnja 1674. (A. Marchant OMin).

⁴ *2120 Estrix, na *2119 nav. mj., br.159 = ass.33, coroll. (str.83); antwerpenske postavke, kao •2119.

⁵ »2121 Usp. Estrix, na *2119 nav. mj., br. 163 = ass.34 (str.85).

⁶ *2122 Čini se daje ta tvrdnju umetnuta iz Estrixa, na *2119 nav. mj., br.163-167 = ass.34 (str.85-88).

⁷ *2123 Louvainske postavke od 30. lipnja 1670. (Estrix).

⁸ *2124 Iz louvainske osude god., 1653., tvrdnja 14.

⁹ *2125 Tamburini, na *2021 nav. mj III 3, §2,br.1;usp. c1, §2-3.

- 2126 26. Ako se netko zaklinje sam, ili pred drugima, upitan ili svojom voljom, ili zbog šale, ili zbog bilo kojeg drugog razloga, da nije učinio nešto stoje zaista učinio, misleći u sebi na nešto što zaista nije učinio, ili na neki drugi način nego lije učinio, ili bilo što drugo stoje kao istinito dodano, u stvari ne laže i nije krivokletnik¹.
- 2127 27. Ukoliko je potrebno ili korisno za zdravlje tijela, za čast, za obranu vlasništva, ili za bilo koji drugi čin kreposti, to je opravdan razlog za služenje takvim dvoznačnostima, tako da se tada skrivanje istine smatra korisnim i povoljnim².
- 2128 28. Tko je unaprijeđen u načelništvo ili u javnu službu pomoću preporuke ili dara, može dati prisegu - koja se po kraljevoj zapovijedi običava tražiti od sličnih - s duševnom zadržanošću, ne vodeći računa o nakani onoga koji (prisegu) traži, jer nije obvezatan očitovati tajni prijestup³.
- 2129 29. Teški prijeteći strah je opravdan razlog za lažno podjeljivanje sakramenata⁴.
- 2130 30. Dozvoljeno je da časni čovjek ubije napadača koji ga želi oklevetati, ako tu sramotu ne može izbjeći na drugi način; isto treba kazati, ako netko drugoga ošamari ili ga udari batinom, ako on poslije šamara i udaranja batinom pobjegne .
- 2131 31. S pravom mogu ubiti kradljivca zbog očuvanja jednog zlatnika⁶.
- 2132 32. Ne samo daje dozvoljeno smrtonosnom obranom braniti (dobra) koja djelatno posjedujemo, nego i ona na koja imamo započeto pravo, i za koje se nadamo da ćemo ih posjedovati⁷.
- 2133 33. Dozvoljeno je da se nasljednik kao i korisnik ostavštine, tako brane protiv onih koji ih nepravedno sprečavaju da uđu u (posjed) nasljedstva ili da im ostavština

¹ *2126 Thomas Sanchez SJ, *Opus morale in praecepta decalogi* (Venezia 1614; 1625) III 6, br.15; umjesto "na drugi način" autor je napisao "drugi dan". Taje tvrdnja osuđena na sinodi u Namuru god. 1659, čl. 10.

² *2127 Thomas Sanchez, na *2126 nav. mj, istobr.19.

³ *2128 Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 19; neki u tom smislu tumače i mjesto kod Leonharda Lessiusa SJ, *De iustitia et iure* (Louvain 1605) II 42, dub.9, br.48.

⁴ *2129 Iz louvainske osude god. 1657. tvrdnja 18; Escobar, na *2023 nav. mj. 1,1.1, sect.2, c.7, problem 26; usp Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp.35, br.6.

⁵ *2130 Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 4; doslovce kod Martina Becanusa SJ, *Theologia scholastica* II. 2, *Tract. [II] de iure et iustitia, in q.64 D. Thomae*, q.8, concl.2 (*Opera omnia* in 2 Banden [Mainz 1649] 471).

⁶ *2131 Usp. Luis de Molina SJ, *De iustitia et iure* (Anrverpen 1609) IV, tract.3, disp. 16, br.7; usp. isto br. 1.

⁷ *2132 Iz louvainske osude god. 1653, tvrdnja 13/1; Francesco Amico SJ, *Cursus theologicus iuxta scholasticorum huius temporis S.I. methodum* (Douai 1640²; sv.V je stavljen na Indeks "dok se ne ispravi") V, disp.36, sect.8, br. 131 (precrano u izd. od 1650.).

bude isplaćena, kao i oni koji imaju pravo na (biskupsku) stolicu i prebendu, protiv onih koji ih nepravedno sprečavaju u (tom) posjedovanju¹.

34. Dozvoljeno je učiniti pobačaj prije nego li duša uđe u fetus, kako djevojka, 2134 za koju bi se doznalo daje trudna, ne bi bila ubijena ili osramoćena².

35. Čini se vjerojatnim, da niti jedan fetus (dok je u krilu) nema razumsku dušu, 2135 te daje počinje imati tek onda kad se rodi; pa dosljedno treba reći, da se niti kod jednog pobačaja ne čini ubojstvo³.

36. Dozvoljeno je krasti ne samo u skranjoj potrebi, nego i u teškoj⁴. 2136

37. Sluge i sluškinje u kući mogu svojim gospodarima tajno uzimati (nešto) kao 2137 naknadu za svoj trud, za koji smatraju daje veći nego lije plaća koju primaju .

38. Ne obvezuje se pod kaznom teškog grijeha vratiti ono stoje uzeto u malo 2138 krađa, kakogod velik bio ukupni iznos⁶.

39. Tko drugoga potiče ili navodi na nanošenje teško štete trećem, nije obveza- 2139 tan na vraćanje te nanesene štete⁷.

40. Dozvoljen je mohatra -ugovor, i u odnosu na istu osobu, i uz ugovor pret- 2140 hodne povratne prodaje, koji je sklopljen s nakanom da se dođe do dobiti⁸.

*2133 Iz louvainske osude god. 1653., postavka 13/11; Amico, na *2132 nav. mj., isto.

*2134 Usp. Francisco Torreblanca y Villalpando, *Epitome delictorum sive de magia* (Sevilla 1618) II 43, br.10; isti, *Iuris spiritualispracticabilium libriXV*(Cordoba 1635), I.XII, c.16, br.44; Juan Trullench, *Opus morale* (Valencia 1640) II, 1.5, c.1, dub.4, br.1 na kraju: on spominje da to mišljenje "ne treba odbaciti". Usp. i louvainska osuda god. 1653., tvrdnja 9, i namurska osuda god. 1659., čl.7.

*2135 Taj je zaključak Juan Caramuel smatrao vjerojatnim; kod toga se on oslonio na autoritet praškog nadliječnika Ivana Marchusa, koji je (u knjizi *Idearum operatricium idea* izdanoj 1635.) nastupio kao glavni pobornik shvaćanja, da oživljeni fetus, dok je u maternici, nema razumsku dušu koja bi bila različita od duše majke, nego razumsku dušu dobiva tek onda kad je rođen. No Caramuel je odstupio od te tvrdnje još prije nego lije ona bila osuđena; usp. njegovu *Theologia moralis fundamentalis* II, fundam.55, q.6 (u lvonskom izd. god. 1676: br.2623; u frankfurtskom izd. god. 1651: br.1 163).

*2136 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 8. nalazi se kod Leonharda Lessiusa SJ, uz •2128 na nav. mj. II 12, dub.12; Diana, na *2112 nav. mj. V, tract.8, resol.23, i XI, tract.1, resol.13; Moya na *2022 nav. mj. (izd. 1664.) 282, br.4.

*2137 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 9. Usp. Lessius, na 2128 nav. mj. II12, dub.10; Etienne Bauny SJ, *La somme depeches qui se commettent en tous etats ...* (Pariš 1630; 1639⁵; stavljeno na Indeks god. 1640.) 213.

*2138 Iz louvainske osude god. 1653.,tvrdnja 16. Usp. Lessius, na*2128nav. mj. II21, dub.9; Etienne Bauny, na *2137 nav. mj. 220. Isto tako Bauny, kao i louvainska osuda umjesto "malo krađa", govore o "malenim krađama".

*2139 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 12. Usp. Lessius, na *2128 nav. mj. II13, dub.2 i 10; Baunv na *2137 nav. mj. (1643⁶) 307sl.

*2140 Tako se u Španjolskoj zove određena vrsta povratnog kupovanja, koje se može zorno prikazati na sljedećem primjeru: Lazar hitno treba novac, npr. 100 talira. Budući da ne

- 2141 41. Budući daje gotov novac dragocjeniji od bezgotovinskog, i nema nikoga tko ne bi gotov novac cijenio više od budućeg, vjerovnik može od dužnika zahtijevati nešto iznad posuđenog, te ga se zbog toga može opravdati od lihve¹.
- 2142 42. Nije lihva ako se zahtijeva nešto iznad posuđenog, kao obveza dobrohotnosti ili zahvalnosti, nego (je lihva) samo ako se to traži kao obveza pravednosti².
- 2143 43. Što je drugo nego laki (grijeih), lažnom optužbom uništiti veliki ugled klevetnika koji je nekome štetan³?
- 2144 44. Vjerojatno je da ne griješi smrtno onaj tko drugoga lažno optuži za zločin, kako bi obranio svoju pravednost i čast. Ako to nije vjerojatno, onda u teologiji nije vjerojatno niti jedno mišljenje⁴.
- 2145 45. Nije simonija dati vremenito za duhovno, kad se vremenito ne daje kao plaća, nego samo kao motiv za dodjelu ili za ostavrenje duhovnog, ili također, kadje vremenito samo dobrovoljna naknada za duhovno, ili suprotno .
- 2146 46. U redu je i ovo: I onda kadje vremenito glavni motiv za davanje duhovnog; što više, i onda kadje to cilj same duhovne stvari, tako da se ono (vremenito) više cijeni nego li duhovna stvar .
- 2147 47. Kada Tridentski sabor kaže⁷: smrtno griješe oni koji sudjeluju u tuđim grijesima, ako uzdignu u crkvene (časti) druge a ne one za koje sami misle da su dostojni-

nalazi nikoga tko bi mu htio posuditi novac bez dobiti, on kupi od trgovca Grassa robu na kredit, koji će mu kasnije jednom vratiti, po najvišoj cijeni od 100 talira; tu robu odmah proda natrag Grassu po najnižoj cijeni od 100 talira (jer Lazaru roba uopće nije potrebna), pod uvjetom da mu Grasso odmah u gotovini isplati ugovoreni iznos. Prema sudu većine etičara takav je ugovor bio konačno skriveno uzimanje kamata.

Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 14. usp. Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1664) 163, propos.2; usp. Lessius, na *2128 nav. mj. II21, dub.16.

•2141 Usp. Caramuel, *Theologia intentionalis* II, disp.14, br.799sl (Lyon 1664) str.183.

*2142 Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 13. Usp. Escobar y Mendoza, *Liber Theologiae moralis*²⁴ S.I. *doctoribusreseratus*, tract.3,examen 5, cl,br.44 (uizd. Venezia 1660: str.324).

*2143 Louvainska postavka god. 1645.; usp i sljedeću tvrdnju.

*2144 Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 3; slično i louvainska osuda god. 1653, tvrdnja 6. usp. Caramuel, *Theologia moralis fundamentalis*, izd. prije 1664, fundam.55, § 6, br.2580 (kasnije je Caramuel to ograničio: samo prema prirodnom pravu); u istom smislu Moya, na *2022 nav. mj. (izd. 1664.) 87, br.3, koji se poziva na Dominga Baneza OP; *Decisiones de iure et iustitia* [komentar uz] q.70, a.3, dub.2.

*2145 Iz louvainske osude god. 1657, tvrdnja 15/1. Grgur iz Valencije SJ, *Commentarii theologici* (Ingolstadt 1595) III, disp.6, q.6, točka 3; Escobar na *2033 nav. mj. VII 56, sect.2, c.8, dub.3-5.

*2146 Iz louvainske osude god.1657, tvrdnja 15/11. Usp. Escobar na *2145 nav. mj.

*2147 Tridentski sabor, 24. sjednica, Dekret o općeo reformi, kan. 1 (SGTr 9,978n).

ji i Crkvi korisniji; čini se da sabor pod riječju "dostojniji", kao prvo, ne želi naglasiti (ništa) drugo nego li časnost onih koji trebaju biti izabrani, stavljajući komparativ umjesto pozitivna; ili drugo, riječ "dostojniji" upotrebljava u manje doslovnom značenju, kako bi isključio nedostojne, a ne dostojne; ili treće, kad se radi o natječaju.

48. Čini se jasnim: bludnost po sebi ne uključuje nikakvu zlobu, te je ona zla 2148 samo jer je zabranjena; čini se daje suprotno potpuno protivno razumu¹.

49. Pedofilija nije zabranjena prirodnim zakonom. Dakle, daje Bog nije zabranio bila bi dobra, a katkada i obvezatna pod smrtni grijeh².

50. Spolni odnos s udanom nije preljub ako (na to) pristane muž; zbog toga je na 2150 ispovijedi dovoljno reći, daje grijesho bludno³.

51. Ne grijeshi smrtno sluga koji znajući podmeće leđa (i tako) pomaže svom gospodaru da se preko prozora uspne, kako bi oskrvnuo djevicu, ili mu je često pomagao donoseći ljestve, otvarajući vrata, ili sudjelujući slično, ako je to činio iz straha od značajnije štete, na primjer da gospodar ne bi s njim loše postupao, da ga ne bi gledao mrkim očima, (ili) da ga ne bi istjerao iz kuće⁴.

52. Svetkovanje blagdana ne obvezuje pod smrtnim grijehom, isključujući sablazan, ako nema prezira⁵.

53. Udovoljio je crkvenoj zapovijedi pribivanja misi, onaj koji je dva, štoviše četiri, njezina dijela slušao istovremeno kod različitih svećenika koji su slavili mise⁶.

*2148 Caramuel, na *2141 nav.mj. IV, br.1904 (doslovce); *Theologia moralis ad prima eaque clarissima principia reducta* (Louvain 1645) IV, br.1598; tvrdnja 48 i 49 slijede iz načela: Bog bi mogao dati i zapovijedi koje bi protuslovile drugoj ploči dekaloga, štoviše, koje bi im bile suprotne; usp. *Theologia intentionalis* IV, br.1960 1963 1965; *Theologia moralis ...* II, br.1 184.

*2149 Iz louvainske osude god. 1653., tvrdnja 3/II. Caramuel, *Theologia moralis ...* (usp. •2148), br.1603; *Theologia intentionalis* (usp. *2148) IV, br.1965 (doslovce).

*2150 Iz louvainske osude god. 1653., tvrdnja 3/1; isto Caramuel.

*2151 Usp. Tamburini, na *2021 nav. mj. V 1, § 4, br.19.

*2152 Iz louvainske osude god. 1653., tvrdnja 19.

*2153 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 17. Usp. prije svega Escobar, na *2142 nav. mj., tract.1, examen 11, c.4 (u izd. Venezia 1660: str.138); isto pažljivije u *Theologia moralis* (usp. *2033) V/U, 1.42, sect.1, c.2; usp. Juan Azor SJ, *Institutiones morales* (Lyon 1613) 1,1.7, c.3, q.3; Diana, na *2112 nav. mj. II, tract.7, resol.18, i VIII, tract.7, resol.89.

- 2154 54. Tko ne može moliti Jutrenju i Hvale, a može ostale časove, nije obvezatan ni na što, jer veći dio vuče k sebi manji¹.
- 2155 55. Zapovijedi godišnje pričesti udovoljava se (i) svetogrdnim primanjem Gospodina [*usp. *2034*]².
- 2156 56. Česta ispovijed i pričest su znak prepoređenja, pa i kod onih koji žive na poganski način³.
- 2157 57. Vjerojatno je daje dovoljno naravno pokajanje, samo ako je časno⁴.
- 2158 58. Ispovjedniku koji nas pita nismo dužni reći uobičajenost nekog grijeha⁵.
- 2159 59. Dozvoljeno je sakramentalno odriješiti one koji su se, zbog velike navale pokornika, samo polovično ispovijedili, što se može dogoditi na primjer u dan nekog velikog blagdana ili oprosta⁶.
- 2160 60. Ne treba zaniijekati ili odgoditi odrješenje pokorniku koji ima običaj griješiti protiv Božjeg, naravnog ili crkvenog zakona, premda se ne pokazuje nikakva nada da će se popraviti, samo ako je ustima izrekao da se kaje i ako je obećao da će se popraviti⁷.
- 2161 61. Katkada se može odriješiti onoga koji se nalazi u bližoj grješnoj prigodi, koju bi mogao ali neće napustiti, štoviše ako je i direktno i namjerno traži, ili joj se podaje⁸.
- 2162 62. Ne treba izbjegavati bližu grješnu prigodu, ako se pruži neki koristan ili častan razlog daje se ne izbjegava⁹.

*2154 Castropalao, na *2101 nav. mj. II, tract.7, disp.2, točka 6, br.9; Trullench, na *2134 nav. mj. 1,1.1, c.7, dub.27, br.5; Diana, na *2112 nav. mj. IV, tract. 4, resol. 225, i X, tract.16, resol 48 (drugi 47).

*2155 Azor, na *2153 nav. mj. 1,1.7, c.30, q.12; Francisco Suarez SJ, *De eucharistia*, disp.70, sect.3, br.2 (*Opera omnia*, \zd. C.Berton, sv.21 [Pariš 1866sl] 550sl); kardinal de Lugo SJ, *De eucharistia*, disp. 16, sect.4, br.83 (*Opera omnia*, izd. J.B.Foumials, sv.4 [Pariš 1892] 188); louvainska postavka od 21. lipnja 1676 (SJ), postavka 23.

*2156 Postavke iz Liegea OFM god. 1676.; isto, namurske postavke OFM.

*2157 Pariške postavke SJ (CollPge Clermont-Ferrand), kolovoz 1643, isto 23. svibnja i 6. lipnja 1644.

*2158 Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp.9, br.6.

*2159 Iz louvainske osude god. 1653, tvrdnja 4.

*2160 Iz louvainske osude god, 1653, tvrdnja 1. Usp. Juan Sanchez, na *2102 nav. mj, disp.9, br.6; usp. Etienne Bauny SJ, *Theologia moralis* I, tract.4: *Depoenitentia*, q.22.

*2161 Iz louvainske osude god. 1653, tvrdnja2; Bauny, na *2160 nav. mj. I, tract.4, q.15; usp. nav. mj. q.14; isti, *La somme depeches ...* (Pariš 1643⁶) pogl.46.

*2162 Čini se daje ovu i sljedeću tvrdnju prije svega zastupao Leandro de Murcia OFM Cap; usp. njegove *Disquisitiones morales in f^{mf}S. Thomae* (Madrid 1653.1660.) II, disp. 1, resol.16 (ali on je govorio o vjerojatnoj opasnosti da se sagriješi).

63. Dozvoljeno je direktno tražiti bližu grješnu prigodu radi duhovnog ili vre- 2163
menitog dobra bližnjega¹.

64. Odrješenje može dobiti čovjek makar ne znao za tajne vjere, te makar zbog 2164
nemarnosti, pa i grješne, ne znao za tajne presvetog Trojstva i Utjelovljenja Gospo-
dina našega Isusa Krista².

65. Dovoljno je da je on te tajne jednom vjerovao³. 2165

[Ocjena:] Sve su izreke osuđene i zabranjene, kao što su navedene, najmanje 2166
kao sablažnjive i u praksi opasne.

[Završetak dekreta:] Konačno, kako bi se ubuduće učitelji ili skolastici, ili bilo 2167
tko drugi, suzdržavali od uvredljivih sporova, te kako bi se unaprijedili mir i ljubav,
isti im sveti (Otac) nalaže krepošću svete poslušnosti, da se kako u knjigama koje će
se tiskati, tako i u rukopisima kao i u postavkama, raspravama i propovijedima, ču-
vaju od bilo kakve ocjene ili oznake, kao i od bilo kakvog predbacivanja u odnosu na
one tvrdnje, koje se još ovdje i ondje raspravljaju među katolicima, dok Sveta stoli-
ca, doznajući za to, o tim tvrdnjama ne donese sud⁴.

*2163 Iz louvainske osude god. 1657., tvrdnja 1; usp. osim gore spomenutog Leandra de
Murcia: Castropalao, na *2101 nav. mj. I, tract.2, disp.2, točka 9, br.8-9. Čini se da su
slično shvaćanje iznosili Bazilije Ponce de Leon OESA, Juan de Salas SJ, Thomas
Hurtado i Domingo de Soto OP.

*2164 Iz louvainske osude god. 1653., tvrdnja 17. Usp. Bauny, *Theologia moralis* I, tract. 4:
De ministropoenitentiae, q.12.

•2165 Usp. Tamburini, na *2021 nav. mj. II 1, § 1, br.3 i 8.

*2167 Isto naglašava Benedikt XIV. u konstituciji "*Sollicita ac provida*" od 9. srpnja 1753.
koja je prije svega upućena cenzorima Sv. Oficija; on naime, nakon navođenja riječi iz
tog broja, nastavlja: "Zbog toga treba zauzdati samovolju pisaca, koji, kao što je to
kazao Augustin u 12. knjizi *Confessiones*, pogl. 25, br.34., 'ljube svoje vlastito
mišljenje, ne zato jer je ono istinito, nego zato jer je njihovo', a mišljenje drugih ne samo
odbacuju nego se s njime izruguju na sramotan način i dovode ga na zao glas. Uopće se
ne smije dozvoljavati, da se nečije privatno mišljenje u knjigama iznosi kao sigurno i
definirano učenje Crkve, a suprotno mišljenje da se označava kao zabluda ...

(§ 24) Anđeoski prvak škola i crkveni učitelj sv. Toma Akvinski... bio je natjeran
potrebom da napada mišljenja filozofa i teologa, koje je morao pobijati, boreći se za
istinu. Poznatu slavu tako velikog učitelja na čudesan način povećala je i okolnost, da on
nijednog svog protivnika nije podcjenjivao, ismijavao ili ga dovodio na zao glas, nego je
sa svima postupao uglađeno i prijateljski....

Oni koji tako izvrsnog učitelja navode i nastoje ga slaviti trebali bi tog velikog
učitelja nasljedovati, te u odnosu na svoje protivnike kod pisanja paziti na umjerenost i
na izvanredno častan način ophođenja i raspravljanja. Prema tome bi se trebali ravnati i
drugi koji odstupaju od njegove škole i učenja. Crkva naime kao primjer stavlja svima
pred oči kreposti svetaca. Budući daje anđeoski učitelj upisan u popis svetaca, te iako je
dozvoljeno zastupati mišljenje drugačije od njegovog, ipak nipošto nije dozvoljeno u
ophođenju i raspravama nastupati na način suprotan njegovom ": Benedikt XIV.,
Bullarium, izd. u Mechelnu, 10,252sl / BullLux 19 [1758] 63a).

2170-2171: Dekret Sv. oficija, 23. studenog 1679.

Radi se o zaključcima o izjavama molinista, koji potječu od protivnika Moline, kako providnost svemogućeg Boga treba uskladiti s ljudskom slobodom. Tako Jacques-Hyacinthe Serry OP (na * 1997 nav. mj. [Louvain 1700], Addenda 21 si), tumači neka mjesta kod Cristobala de Ortege S J, *De Deo uno I: Controversiarum dogmaticarum scholasticarum de essentia, attributis ...* (Lyon 1671), *controv. III de decretis, disp. 2, q. 4, ctm. 3; ctm. 4, br. 6sl; disp. 3, q. 2; ctm1, br. 5; ctm2, br. 1; ctm. 3, br. 4.* Taj je svezak stavljen na Rimski indeks, ali tek 29. siječnja 1716. Čini se da ne postoji povezanost sa sljedećim dekretom.

Izd.: DuPIA 3/II, 352b / Viva 3, 181a.

Zablude o darovanoj svemoći

2170 1. Bog nam daju svoju svemoć kako bismo se njome služili, kao što netko drugome daje kuću ili knjigu.

2171 2. Bog podvrgava nama svoju svemoć.

[Ocjena: Zabranjuju se kao] nove i lakoumne.

2175-2177: Dekret Sv. oficija, 26. lipnja 1680.

Tirso Gonzalez de Santalla SJ, profesor u Salamanci i misionar, u djelu *Fundamentom theologiae moralis* (1673), zastupao je probabiliorizam, suprotno od većine teologa Družbe Isusove. Premda se obratio generalu Reda Gian Paolu Oliviu, uskraćena mu je dozvola za tisak. Gonzalez je 1676. opozvan s katedre u Salamanci. Kod Inocenta XI., koji je bio sklon probabiliorizmu, nastojao je postići da bi teolozi i u Družbi Isusovoj imali slobodu da osim probabilizma, koji je bio prihvaćen kao opće učenje, mogli zastupati i probabiliorizam. Inocent XI. je zastupao slobodu mišljenja, te je to objavio u navedenom dekretu, čiji je ovo, prema svjedočanstvu tajnika Sv. Kongregacije za inkviziciju od 21. travnja 1902., jedini autentični tekst. Bile su raširene verzije navodno drugog dijela tog dekreta, koje su sadržavale, daje papa navodno zabranio probabilizam, odn. daje isusovcima naložio šutnju. I kasnije, kad je Gonzalez uz potporu Inocenta XI. bio izabran za generala Družbe Isusove (6. srpnja 1687.), nije mogao više postići u korist probabiliorizma. Njegov *Tractatus succinctus de recto usu opinionum probabilium* (dan u tisak oko 1691. u Dillingenu/Bavarska, bez znanja poglavarstva reda) bio je potisnut.

Izd.: ASS 35 (1902/03) 252sl.

Probabilizam i probabiliorizam

2175 Nakon što smo preko oca Laurea obaviješteni o sadržaju pisma oca Thirsia Gonzaleza, Družbe Isusove, upućenog našem svetom gospodinu, preuzvišena gospoda su kazala, da se preko državnog tajništva piše apostolskom nunciju u Španjolskoj, da javi spomenutom ocu Thirsiju, daje Njegova Svetost dobrohotno primila i s pohvalama pročitala njegovo pismo, te je odredila, da on slobodno i bez straha pro-

povrjeda, naučava i perom brani vjerojatnije mišljenje, te da muški napada mišljenje onih koji tvrde, daje kod sukoba manje vjerojatnog mišljenja s onim koje je spoznato i procijenjeno kao vjerojatnije, slobodno slijediti manje vjerojatno; a njega uvjerava da će sve biti drago Njegovoj Svetosti, što god učinio i napisao u korist vjerojatnijeg mišljenja.

Neka se po naređenju Njegove Svetosti naloži ocu generalu Družbe Isusove, da ne samo treba dopustiti očima iste Družbe da pišu u korist vjerojatnijeg mišljenja i da napadaju mišljenje onih koji tvrde, daje kod sukoba manje vjerojatnog mišljenja s onim koje je spoznato i procijenjeno kao vjerojatnije, slobodno slijediti manje vjerojatno; zaista pak neka piše svim sveučilištima Družbe, da Njegova Svetost misli, da svatko, kako mu se bude sviđalo, slobodno piše u korist vjerojatnijeg mišljenja i da napada (mišljenje) suprotno rečenom; a njima naređuje da se u potpunosti podlože nalogu Njegove Svetosti. 2176

[Dodano u rukopisu Sv. oficija:] Dne 8. srpnja 1860. Nakon stoje gore sporne- nuta naredba Njegove Svetosti preko dužnosnika javljena ocu generalu Družbe Isusove, on odgovara, da će se svemu što brže pokoriti, premda nisu nikada niti on niti njegovi predšasnici zabranili pisati u korist vjerojatnijeg mišljenja, ili ga naučavati. 2177

2181-2192: Nacrt instrukcije Sv. oficija od kardinala Girolama Casanate, oko listopada 1682.

S obzirom na kvijetizam Rimski je kurija radila na jednoj instrukciji za ispovjednike i duhovne vođe. Bio je prihvaćen nacrt koji je sastavio kardinal Girolamo Casanate. Nije sigurno da lije instrukcija bila i objavljena. (Tekst je naveden u Denzinger-Schonmetzer, zbog boljeg razumijevanja osuđenih tvrdnji Miguela de Molinosa; usp. *2201-2269.)

Izd.: P. Dudon, u: *RechScRel* 4 (1913) 172-174, bilj.1 /isti, *Le quietiste espagnol Michel Molinos* (Paris 1921) 271-273 / ponovljeno kod Guilberta 266-268, br.450-452.

Kontemplacija i meditacija - Zablude kvijetista

1. Nitko naime, tko se predao meditativnoj ili kontemplativnoj molitvi, ne smije prezirati usmenu molitvu, koju je ustanovio Krist, koju su apostoli održavali i koju je Katolička crkva primjenjivala u trajnom nasljedstvu kod svih božanskih tajni, niti je smatrati beskorisnom u usporedbi s meditativnom ili kontemplativnom, niti je potiskivati kao ispraznu; nego, prema učenju proroka, Gospodina treba hvaliti himnama i pjesmama, i tu (molitvu) podjednaku kao duhovnu i kontemplativnu trebaju svi hvaliti i preporučivati. 2181

2. Budući da u Očevoj kući ima mnogo stanova [*usp. Iv 14,2*], oni koji se bave meditacijom, i njihovi vođe, neka ni na koji način ne preziru one koji se bave kon-

templacijom, ili neka ih ne zovu besposličarima, ili što je još gore, neka ih ne označavaju nekom ljagom krivovjerja; nego neka se sveto i pobožno koriste i služe darovima koje je svakome od njih Bog dao po meditaciji; posebno pak, jer milost kontemplacije često primaju najviši, često najmanji, češće udaljeni a nekada i oženjeni.

- 2183 3. Kontemplativci pak neka ne preziru meditativce, jer se redovito preko stupnjeva meditacije dolazi do vrhunca kontemplacije; nego neka svi s ljubavlju slave Boga, Gospodina našega Isusa Krista, znajući da grana dobrog djela nema ništa zelenila, ako ne ostane na korijenu ljubavi.
- 2184 4. Premda nikoga ne treba odbijati od milosti kontemplacije koju Bog pomaže, ipak duhovni vođe trebaju jako paziti, da se u praksu tog učenja i vježbi ne pripuštaju (osobe) bez razlike na dob, stalež, spol i zanimanje; nego neka prije toga trajnim promatranjem odvagnu, što pojedinci mogu podnositi i što raditi, te neka jedne vode k meditaciji, a druge k kontemplaciji, prema duhu svakoga (od njih).
- 2185 5. Kako bi učenje o kontemplativnoj molitvi, kojom duše vjernika bivaju uznesene do najvišeg sjedinjenja s Bogom, očišćeno od zabluda ostalo čisto i neokaljano, neka se najprije kontemplativci čuvaju od tvrdnji i shvaćanja, daje predmet kontemplacije ili molitve, koju nazivaju mirom, prisutnost samoga Boga na svakom mjestu, budući da svi predmeti meditacije mogu, na različite načine, biti predmet kontemplacije; isto tako neka se ne usuđuju tvrditi, da se oni koji se bave meditacijom, nikada neće uzdići na neki stupanj savršenosti, ako ne prijeđu na kontemplativnu molitvu.
- 2186 6. Budući da smo spašeni i oslobođeni po utjelovljenju i trpljenju Gospodina našega Isusa Krista, neka se kontemplativci čuvaju kako ne bi svojevolumno i namjerno zaboravljali na tajne života, djela, trpljenja i otkupljenja istog našeg Gospodina, ili kako ne bi tvrdili daje njihovo promatranje beskorisno i suprotno stanju kontemplacije; štoviše, neka marljivo, prema pogodnosti mjesta i vremena, prionu njihovom promatranju, prema primjeru svih svetih.
- 2187 7. Isto tako neka od duše i očiju ne udaljuju, kao da su beskorisni za kontemplaciju, slike i kipove, kako unutaranje tako i vanjske, Krista Gospodina i njegove preblazene Majke Djevice Marije, i ostalih svetaca, koji s Bogom krađuju na nebesima i mole za nas koji se nalazimo u ovoj dolini suza; ipak je katkada dozvoljeno na kratko vrijeme odustati od slika, ali samo u činu kontemplacije, i kada je naša duša, preplavaljena nebeskim darovima, privučena na kontemplaciju božanskih stvari.
- 2188 8.1 jer se vježba savršene kontemplacije prvenstveno nalazi u tome, da duša u činu kontemplacije ne čini ništa drugo, štoviše, jer se tada (duša), zaboravljajući sva stvorenja, uzdiže na promatranje Boga i božanskih (stvari), (pobuđujući čine) uzvišenih kreposti vjere, ufanja i ljubavi, kojima se Bog na poseban način štuje, zbog

toga neka se meditatívci ni na koji naćin ne usude niti pokušaju kontemplatívce među narodom oznaćavati kao besposlićare i lijene.

9. Osim toga, neka se i kontemplatívci i meditatívci sjete, da nipošto nisu oslo- 2189 bodeni od obdržavanja Božjih i crkvenih zapovijedi; štoviše, svi su strogo obvezatni obdržavati zapovijedi, kako sluge prema gospodarima, tako i žene prema svojim muževima, koje svatko treba obdržavati prema svom staležu, jer milost molitve vodi k poniznosti i poslušnosti, a ne k oholosti i uzdizanju.

10. To isto treba učiti i držati o klericima, kako biskupijskim tako i redovnič- 2190 kim, isto tako i o monasima; kako se oni ne bi, pod izgovorom meditacije ili kontemplacije, usudili izuzeti ili osloboditi od crkvenih obaveza, redovnićkih zavjeta, uredbi ili pravila; neka se ni na koji naćin ne smatraju izuzetima od njihovog obdržavanja, premda su došli na nekog savršenog stupnja molitve.

11. Neka znaju svi, kako kontemplatívci tako i meditatívci, da nisu niti najman- 2191 je izuzeti od vanjskih ćina vjere i pobožnosti, koje vjernici u Katolićkoj crkvi obićavaju ćiniti, kao što su primanje sakramenata i sakramentalija, pohaćanje crkvi i obdržavanje posta, slušanje propovijedi, i ostalih ćina duhovnog ili tjelesnog milosrća; štoviše, bila bi velika sablazan za vjernike, ako bi zanemarivali neke od spomenutih zapovijedi pod izgovorom kontemplacne ili meditacije.

12. Bilo bi potpuno bezbožno i nedostojno kršćanske ćistoće tvrditi, da se ne 2192 treba suprotstaviti napastima, ili da se sami grijesi ne uraćunavaju kontemplatívci- ma, koje oni poćine kada su u kontemplaciji, pod (izgovorom) krivog mišljenja, kao da tada ne djeluju kontemplatívci, nego da to ćini đavao preko njihovih udova. Isto bi tako bezbožno bilo tvrditi, da takve grijehe kontemplatívci ne moraju ispovjediti u sakramentu pokore i podložiti ih kljućevima Crkve. Isto bi tako bilo bezbožno (tvrditi) daje duševna molitva, bilo meditatívna ili kontemplatívna, jednostavno potrebna za spasenje.

2195: Dekret Sv. oficija, 18. studenog 1682.

Dekreti navedeni ovdje i u * 1989, odnose se prije svega na duhovno savjetovanje i na poglavarstva redovnićkih zajednica. Usp. nadalje, instrukciju Sv. oficija od 9. lipnja 1915. @taz6n y Fe [1917 II] 89/MonitoreEcclesiastico29 [1917] 199-201 /neu AAS).

Ed.: DuPIA 3/II, 354ab/Viva 3,182.

Zablude o ispovjednoj tajni

[Tvrdnja:] "Dozvoljeno je slućiti sa znanjem stećenim u ispovijedi, ako se to 2195 ćini bez direktnog ili indirektnog otkrivanja i bez terećenja pokornika, ako bi inaće

iz nekorištenja (takvim znanjem) slijedila mnogo veća (šteta), koja se s pravom zanemaruje u usporedbi s prvom"; zatim je dodano tumačenje ili ograničenje, da se korištenje znanja stečenog u ispovijedi podrazumijeva s terećenjem pokornika, isključujući bilo kakvo (njegovo) otkrivanje, pa i u slučaju kada bi iz ne-korištenja (takvog znanja) za pokornika slijedila mnogo veća šteta.

[Ocjena :] Treba potpuno zabraniti spomenutu tvrdnju, ukoliko dozvoljava korištenje znanja uz terećenje pokornika, također i s (dodanim) tumačenjem ili ograničenjem.

2201-2269: 68 tvrdnji osuđenih u dekretu Sv. oficija od 28. kolovoza i u konstituciji "Caelestis Pasto?"* od 20. studenog 1687.

Miguel de Molinos je prije svega mnogim pismima i svojim glavnim djelom *Guia espiritual* ("Duhovni vođa", Rim 1675) stekao glas ispovjednika i duhovnika. Molinos je u srpnju 1685., pred sudištem Inkvizicije bio optužen zbog kvijetizma. On je 3. rujna 1687. morao javno pod zakletvom opozvati svoje zablude, te je bio osuđen na doživotni zatvor. Osuđene tvrdnje uzete su većinom iz pisma i njegovog Memoranduma koji je predan Inkviziciji. Pred Inkvizicijom je bilo oko 12000 pisama. Iz Memoranduma potječu tvrdnje 41-53 i samo se u njima nalazi autentičan autorov tekst.

U dekretu Sv. oficija od 4. rujna 1687. osuđeni su kvijetisti Simone i Antonio M. L e o n i (francusko izd.: AnIP. 10. niz = sv. 5/1 [Rim 1867] 594-602; sastavljeno u jedan kompendij od P. Dudona, nanav. mj. 227-230; drugi je kompendij izdao P. Guerrini: Scuola Catt 23 [1922], ser. 5, 374-379; djelomično kod Guilbert 288-193, br. 470-475); osim toga 17. prosinca 1687. je kardinal Pier Matteo P e t r u c c i, na zahtjev Sv. oficija opozvao 54 tvrdnje uzete iz njegovih knjiga. Opoziv je priložen breveu Inocenta XI., izdanog 26. svibnja 1689. "*Cum sicut accepimus*" (izd. J. Hilgers, *Der Index der verboten Bücher* [Freiburg 1904] 566-570; tvrdnje su navedene na talijanskom jeziku i u latinskom prijevodu, s izvorima i ocjenama). Ovdje nećemo navoditi mnogobrojne dokumente zbog njihove male značajnosti.

Izd.: P. Dudon, *Le quietiste espagnol Michel Molinos (1628-1696)* (Pariš 1921) 292-299 / odatle se kod Guiberta 270-288 ponavlja latinski i talijanski tekst dekreta Sv. oficija / DuPIA 3/II 357b-362a / BullTau 19, 775b-781a / BullLux 10, 212b-215a.

Kvijetističke zablude Miguela de Molinosa

- 2201 1. Potrebno je da čovjek uništi svoje sposobnosti, i to je unutarnji put.
- 2202 2. Htjeti djelatno raditi znači vrijeđati Boga, koji sam želi biti jedini djelatni; zbog toga je potrebno čitavog sebe potpuno ostaviti u Bogu, i kasnije (tako) ostati kao tijelo bez duše.
- 2203 3. Zavjeti učinjeni za nešto znače zapreku savršenosti¹.

*2203 U ocjeni je dodano: "Osuđeno među zabludama Gerarda Segarellija, kao krivovjema (tvrdnja) pseudo-apostola, i to je njegova 17. zabluda koja glasi ovako: Savršeni je život živjeti bez zavjeta, nego li sa zavjetom". Kako su pojedine tvrdnje ocjenjene može se vidjeti iz Codex-a Casanate 310.

4. Naravno djelovanje je protivnik milosti i priječi Božje djelovanje i pravu 2204 savršenost; Bog naime želi raditi u nama bez nas.

5. Ne radeći ništa duša se poništava i vraća se svom počelu i svom ishodištu, a 2205 to je Božja bit, te ostaje u nju preobražena i pobožanstvenjena, a Bog onda ostaje u samom sebi; a to onda nisu više dvije ujedinjene stvari, nego samo jedna, i zbog tog razloga Bog živi i kraljuje u nama, a duša poništava samu sebe u djelatno biće.

6. Unutarnji put je onaj na kojem se ne poznaje niti svjetlo, niti ljubav, niti po- 2206 vlačenje; ne treba Boga spoznavati i na taj se način pravilno hoda.

7. Duša ne mora misliti niti na nagradu, niti na kaznu, niti na raj, niti na pakao, 2207 niti na smrt, niti na vječnost.

8. Ne treba htjeti znati, da li se usklađuje s Božjom voljom, da li ostaje predan 2208 toj volji ili ne; niti je potrebno da želi upoznati svoje stanje, niti išta svoga; nego je potrebno da tijelo ostane bez duše.

9. Duša se ne treba sjećati niti sebe, niti Boga, niti bilo koje stvari; na unutar- 2209 njem putu škodljivo je svako razmišljanje, pa i razmišljanje o svojim ljudskim djelima i o vlastitim pogreškama.

10. Nije potrebno razmišljati niti ako svojim pogreškama druge sablažnjava, 2210 ako ne postoji nakana sablazniti; milost je Božja ne moći razmišljati o vlastitim pogreškama.

11. Ne treba razmišljati o sumnjama koje nadođu, da li se ispravno postupa ili 2211 ne.

12. Tko je svoju slobodnu volju darovao Bogu, ne treba se brinuti ni o čemu, niti 2212 o paklu, niti o raju; ne treba imati želju niti za vlastitu savršenost, niti za kreposti, niti za vlastitu svetost, niti za vlastito spasenje; treba se očistiti od takvih želja.

13. Prepustivši Bogu slobodnu volju, istom Bogu treba ostaviti brigu i skrb za 2213 svaku svoju stvar, i ostaviti kako bi u nama, bez nas, činio svoju volju.

14. Ne dolikuje da od Boga ište neku stvar onaj tko se prepustio Božjoj volji; 2214 tražiti naime znači nesavršenost, jer je to čin vlastite volje i izbora; to znači htjeti, da se Božja volja prilagodi našoj, a ne naša Božjoj; a onu (riječ) Evandjelja: "Ištite i primit ćete" [7v 16,24] nije Krist kazao za unutarnje duše, koje ne žele imati svoju volju; štoviše, takve duše dolaze do toga da ne mogu od Boga tražiti nikakvu stvar.

15. Kao što ne trebaju od Boga tražiti neku stvar, tako se ni zbog koje stvari ne 2215 moraju niti zahvaljivati; oboje je naime čin vlastite volje.

- 2216 16. Ne dolikuje tražiti pokoru za kaznu zasluženu vlastitim grijesima; bolje je naime udovoljiti Božjoj pravdi nego li moliti za Božje milosrđe; ono naime proizlazi iz čiste ljubavi prema Bogu, a ovo od naše koristoljubivosti; ta stvar nije Bogu niti draga niti je zaslužna, jer to znači izbjegavati križ.
- 2217 17. Prepustivši Bogu slobodnu volju, i ostavivši mu brigu i skrb na svoju dušu, ne treba više voditi računa o napastima; i njima se ne treba usprotiviti drukčije nego li negativno, bez korištenja (nekih) sredstava; a ako se narav pokrene, treba je ostaviti da se pokrene, jer je narav.
- 2218 18. Ne klanja se Bogu u duhu i istini [*usp. Iv 4,23*] tko se kod molitve služi slikama, kipićima, znakovima i vlastitim predodžbama.
- 2219 19. Tko Boga ljubi na onaj način kako mu razum dokazuje ili pamet shvaća, ne ljubi pravoga Boga.
- 2220 20. Nezanjanje je tvrditi daje kod molitve potrebno pomoći si razmišljanjem i prisjećanjem kada Bog ne govori duši. Bog nikada ne govori; njegov govor je djelovanje, i on uvijek djeluje u duši kada ga ona ne sprječava svojim razmišljanjem, mislima i djelovanjem.
- 2221 21. Kod molitve je potrebno ostati u mračnoj i općoj vjeri, s mirom i napuštajući bilo koju pojedinačnu misao i odvojena svojstva Boga i Trojstva, i tako ostati u Božjoj prisutnosti, kako bi mu se klanjali, ljubili ga i služili mu; ali bez pobuđivanja čina, jer se to Bogu ne sviđa.
- 2222 22. Ta spoznaja po vjeri nije čin koji je proizvelo stvorenje, nego je to spoznaja koju je Bog dao stvorenju; stvorenje niti ne spoznaje daje ima, niti će kasnije spoznati da ju je imalo; isto se govori i o ljubavi.
- 2223 23. Mistici sa sv. Bernardom u *Scala Claustralium*¹ razlikuju četiri stupnja: čitanje, meditaciju, molitvu i ulivenu molitvu. Tko trajno ostaje na prvom, nikada neće prijeći na drugi (stupanj). Tko uvijek ostaje na drugom, nikada neće stići na treći, a taj je naša stečena kontemplacija, kod koje treba ustrajati kroz čitav život, dok Bogu dušu ne privuče (bez obzira što ona to ne očekuje) na ulivenu kontemplaciju; kad ta prestane, duša se mora vratiti na treći stupanj i u njemu ostati, bez onoga da bi se ponovo vraćala u drugi ili prvi (stupanj).
- 2224 24. Kakve god misli nadošle u molitvi, pa i nečiste, pa i protiv Boga, svetaca, protiv vjere i sakramenata, ako se svojevolumno ne podržavaju, neka se svojevolumno niti ne tjeraju, nego neka se podnose s ravnodušnošću i s prepuštanjem; (one) ne

*2223 Djelo koje pripisano Guidu II iz Chartreusa (+ god. 1188.); navedeno je pogl.I (PL 184.475C).

sprečavaju molitvu vjere, štoviše, čine je savršenijom, jer duša tada ostaje više prepuštena Božjoj volji.

25. Pa ako nadođe i san i ako zaspu, kontemplacija i molitva nisu ništa manje 2225
djelatne; molitva naime i prepuštanje, prepuštanje i molitva su jedno; i dok traje prepuštanje, traje i molitva.

26. Ona tri puta: čišćenja, prosvjetljenja i sjedinjenja, o čemu se govori u misti- 2226
ci, najveća su glupost, jer postoji samo put sjedinjanja, to jest unutarnji put.

27. Tko želi i prihvaća osjećajnu pobožnost, ne želi niti traži Boga, nego samoga 2227
sebe; netko tko hoda po unutarnjem putu radi loše ako ju (osjećajnu pobožnost) želi i pokušava imati, bilo na svetim mjestima bilo na blagdane.

28. Dobra je odvratnost nad duhovnim stvarima, tako se naime čisti ljubav pre- 2228
ma sebi.

29. Dobar je znak, ako je unutarnjoj duši mučna rasprava o Bogu i krepostima te 2229
ostaje hladna, (ako) ne osjeća u sebi nikakav unutarnji žar.

30. Odvratno je, ružno i nečisto sve osjećajno što doživimo u duhovnom životu. 2230

31. Nijedan pravi meditativni čovjek ne vježba prave unutarnje kreposti; njih 2231
osjećaji ne bi trebali prepoznati. Potrebno je izgubiti kreposti.

32. (Za te unutarnje duše) ne traži se priprema ili zahvala, niti prije, niti poslije 2232
pričesti, nego ostajanje u uobičajenom pasivnom prepuštanju, jer savršeniji način nadomještava sve čine kreposti, koji bi se mogli činiti, ili se čine, na redovitom putu. I ako prigodom pričesti nastupe osjećaji poniznosti, molbe ili zahvale, treba ih potisnuti, dok god se ne spozna da su oni nastali pod posebnim Božjim potičajem; ostalo su poticaji naravi koja još nije umrla.

33. Loše radi duša koja hoda po unutarnjem putu, ako za blagdane nekim poseb- 2233
nim naporom nastoji u sebi pobuditi neki pobožni osjećaj, jer su za unutarnje duše svi dani jednaki, svi su blagdani. Isto vrijedi i o svetim mjestima, jer su za takve duše sva mjesta jednaka.

34. Unutarnjim dušama ne priliči zahvaljivati Bogu riječima i jezikom; one tre- 2234
baju ostati u tišini, kako ne bi Bogu, koji djeluje u njima, postavljali nikakvu zapreku; i što se više budu prepuštale Bogu, osjetit će, da ne mogu moliti Gospodinovu molitvu, ili *Oče naš*.

35. Ne priliči dušama koje (se nalaze) na tom unutarnjem putu činiti djela, pa i 2235
kreposna, po vlastitom izboru i djelovanju; inače ne bi bile mrtve. One ne moraju

pobuđivati čin ljubavi prema blaženoj Djevici, svecima ili Kristovom čovještvu: jer, ti su objekti osjetni, paje i ljubav prema njima takva.

- 2236** 36. Niti jedno stvorenje, niti blažena Djevica, niti sveci, ne smiju sjediti u našem srcu, jer njega želi zaposjesti i posjedovati samo Bog.
- 2237** 37. Prigodom napasti, pa i žestokih, duša ne mora pobuđivati izričite čine suprotnih kreposti, nego mora ostati u spomenutoj ljubavi i prepuštenosti.
- 2238** 38. Svojevoljni križ mrtvljenjaje težak i besplodan teret, zbog toga ga treba napustiti.
- 2239** 39.1 vrlo sveta djela pokore, koje su činili sveci, nisu dovoljna da od duše odmaknu pa i jednu ovisnost.
- 2240** 40. Blažena Djevica nije nikada učinila vanjsko djelo, paje ipak bila svetija od svih svetih. Dakle, do svetosti se može doći i bez vanjskog čina.
- 2241** 41. Bog dozvoljava i želi, kako bi nas ponizio i doveo do prave preobrazbe, da u nekim savršenim, ali ne (još dovoljno) uznapredovalima, đavao čini nasilje nad njihovim tijelima, te djeluje da oni počine tjelesne čine, pa i u predvečerje (blagdane) i bez pomračenja uma, mičući fizički njihove ruke i druge udove protiv njihove volje. Isto vrijedi i s obzirom na druge čine, po sebi grješne: u tom slučaju to nisu grijesi, jer u njima nema pristanka.
- 2242** 42. Može se dogoditi, da se takvi prisilni tjelesni čini, u isto vrijeme dogode kod dvije osobe, to jest kod muškarca i žene, te da od obje strane slijedi čin.
- 2243** 43. Bog je prošlim vremenima činio svece pomoću tirana; sada ih pak čini svetima pomoću davala, koji, uzrokujući u njima spomenutu prisilu, čini da oni sami sebe više preziru i poništavaju i predaju se Bogu.
- 2244** 44. Job je kleo, a ipak nije grijeshio svojim usnama; jer je to bilo po đavolovoj prisili.
- 2245** 45. Sveti Pavao je u svom tijelu trpio takve đavolske prisile; zbog togaje pisao: "Ta ne činim dobro koje bih htio, nego zlo koje ne bih htio - to činim" [*Rim 7,19*].
- 2246** 46. Takve prisile su najprilagođenije sredstvo da se duša poništi, i da se dovede do prave preobrazbe i sjedinjenja, te drugog puta nema; taj je put lakši i sigurniji.
- 2247** 47. Kad nadođu takve prisile, treba pustiti da đavao djeluje; ne treba primijeniti nikakav napor i nikakav vlastiti pokušaj, nego čovjek treba ostati u svom ništavilu; pa ako dođe i do polucije i do ružnih čina vlastitim rukama, pa i gore, ne treba se

zbog toga uzemirivati, nego treba van izbaciti skrupule, sumnje i strahove; tako duša postaje prosvjetljenja, jača, čvršća i čišća, te se stječe sveta sloboda; prije svega pak, to ne treba ispovijedati, i najsvetije je to ne ispovjediti, jer se tako nadvladava đavao, i stječe se blago mira.

48. Đavao koji nanosi te prisile, govori da su to teški grijesi, kako bi se duša uz- 2248
nemirila i kako ne bi dalje napredovala na unutarnjem putu; zbog toga kako bi se
oslabila njegova snaga, bolje je to ne ispovijedati, jer to nisu grijesi, pa niti laki.

49. Job se zbog đavlove prisile onečistio vlastitim rukama u isto vrijeme dok je 2249
njegova molitva Bogu bila čista; tako treba tumačiti mjesto iz poglavlja 16. Joba
[usp. Job 16,18].

50. David, Jeremija i mnogi drugi sveti proroci, trpjeli su prisile takvih nečistih 2250
vanjskih čina.

51. U svetom Pismu ima mnogo primjera takvih prisila na vanjske grješne čine; 2251
tako ono kod Samsona, koji je potaknut prisilom ubio s Filistejcima i samoga sebe
[usp. Suci 16,29sl], sklopio ženidbu sa strankinjom [usp. Suci 14,1-20], i bludno je
griješio s Dalilom bludnicom [usp. Suci 16,4-22], što bi inače bilo zabranjeno i to bi
bili grijesi; o Juditi koja je lagala Holofernu [Jdt 11,5-19]; o Elizeju koji je prokleo
djecu [usp. 4 Kr 2,24]; o Iliji koji je spalio dvojicu vođa s četama kralja Ahaba [usp.
4 Kr 1,10-12]. Ostaje sumnja da lije te prisile učinio Bog, ili je to učinjeno pomoću
đavla, kao što se to događa drugim dušama.

52. Budući da se te prisile, pa i nečiste, događaju bez pomračenja uma, tada se 2252
duša može sjединiti s Bogom, i u stvari se sve više sjedinjuje.

53. Pravilo koje imam za prepoznavanje u praksi, da lije neko djelovanje kod 2253
drugih bilo prisilno, nije samo protivljenje onih duša koje su se (tome) protivile, i
koje na spomenute prisile nisu pristale, ili se ne mogu zakleti da su na njih pristale, i
uviđaj da su to duše koje napreduju na unutarnjem putu; nego ja bih u pravilu pošao
od nekog djelatnog svjetla, koje je više od ljudske i teološke spoznaje; to (svjetlo) mi
daje da s unutarnjom sigurnošću prepoznam daje to djelovanje prisilno; i siguran
sam da to svjetlo dolazi od Boga, jer k meni dolazi povezano sa sigurnošću da dolazi
od Boga, i meni ne ostavlja niti sjenu sumnji u suprotno; taj način, da se nešto dogo-
dilo, da Bog otkrivajući nešto u isto vrijeme dušu čini sigurnom, daje on taj koji ob-
javljuje, tako da duša ne može sumnjati u suprotno.

54. Duhovne osobe na običnom putu (savršenosti), zateći će se na času smrti ra- 2254
zočarane i smetene, sa svim požudama od kojih se na drugom svijetu moraju očistiti.

55. Preko tog unutarnjeg puta se, premda s mnogim trpljenjem, stiže do očišće- 2255
nja i gašenja svih požuda, tako da se više ništa ne osjeća, ništa, ništa; i ne osjeća se
nikakav nemir, kao mrtvo tijelo; niti duša više dozvoljava da se pokrene.

- 2256 56. Dva zakona i dvije požude, jedna duševna, druga u ljubavi prema sebi, koje ostaju tako dok ostaje ljubav prema sebi; dakle, kad ta bude očišćena i mrtva, što se događa po unutarnjem putu, ne postoje više ona dva zakona i dvije požude, i više se ne upada u neke pogriješke, niti se više išta osjeća, pa niti laki grijeh.
- 2257 57. Po stečenoj kontemplaciji stiže se do stanja, da se više ne čine grijesi, niti smrtni, niti laki.
- 2258 58. U to stanje se dolazi ne razmišljajući više o vlastitim činima; nedostaci se naime rađaju iz razmišljanja.
- 2259 59. Unutarnji put je odvojen od ispovijedi, od ispovjednika i od slučajeva savjesti, od teologije i od filozofije.
- 2260 60. Uznapredovalim dušama, koje su počele umirati razmišljanju, i koje su stigle dotle da su mrtve, Bog katkada čini ispovijedi nemogućima, i nadoknađuje im tolikom trajnom milošću, koliku bi primili u sakramentu; zbog toga, takvim dušama nije dobro u tom slučaju pristupiti sakramentu pokore, jer im je to nemoguće.
- 2261 61. Duša koja je stigla do mistične smrti, ne može više htjeti drugo nego što Bog hoće, jer ona više nema volje; Bog joj je oduzeo.
- 2262 62. Po unutarnjem putu stiže se do trajnog nepokretnog stanja, u nenarušivom miru.
- 2263 63. Po unutarnjem putu dolazi se i do smrti osjećaja; štoviše, znak, da netko ostaje u stanju ništavnosti, to jest mistične smrti, jest, ako vanjski osjeti više ne predstavljaju osjetne stvari; zbog toga su one kao nepostojeće, jer ne stižu činiti ništa što im razum predočuje. <
- 2264 64. Teolog ima manju sposobnost za stanje kontemplacije, nego li jednostavan čovjek; prvo, jer nema tako čistu vjeru; drugo, jer nije tako ponizan; treće, jer se ne brine toliko za vlastito spasenje; četvrto, jer ima glavu ispunjenu pojmovima, vrstama, mišljenjima i spekulacijama, pa u njega ne može ući pravo svjetlo.
- 2265 65. Poglavarima se treba pokoravati vanjštinom; i širina redovničkog zavjeta poslušnosti zahvaća samo vanjštinu. U unutarnjosti pak stvari stoje drugačije: tamo ulaze samo Bog i duhovni vođa.
- 2266 66. Smiješno je neko novo učenje u Božjoj crkvi, da dušu u unutarnjosti treba voditi biskup; a ako biskup nije sposoban, duša treba k njemu poći sa svojim duhovnim vođom. Kažem, novo je to učenje: jer ga nikada nisu učili, niti ga mogu učiti niti sveto Pismo, niti sabori, niti kanoni, niti bule, niti sveci, niti pisci: Crkva naime ne sudi o skrovitom, a duša ima pravo i sposobnost izabrati si koga god joj se bude činilo (dobro).

67. Očitajte prijevara reći, da unutarne stvari treba otkriti vanjskom sudupoglavara, te daje grijeh to ne učiniti: jer Crkva ne sudi o skrovitom; takvim se prijevarama i izmišljotinama škodi vlastitim dušama. 2267

68. Na svijetu ne postoji ovlast niti nadležnost za zapovijed, da se objave pisma duhovnog vođe koje se odnose na unutarne duše; zbog toga je potrebno primijetiti daje to prijevara sotone. 2268

[Ocjena:] Osudili smo sljedeće tvrdnje: kao krivovjerne [3 13-15 41-53], kao sumnjive [vrlo blize krivovjerju: 21 23 57 60sl; mirišu na krivovjerje: 2 4-10 12 16-19 31sl 55sl 58], kao krive [4-6 8-10 13-19 21sl 24 32 35 41-53 58], kao sablažnjive [6sl 9-11 14-20 24sl 30-52 54 58-60 63sl 66], kao bogohulne [10 14sl 41-53 60], kao uvredljive za pobožne uši [6 30 58], kao lakoumne [11 14sl 17-20 23sl 26sl 30-35 38sl 41-68], kao one koje oslabljuju kršćansku stegu [10 16 21sl 24sl 31 35 38sl 41-52 59 65sl], kao rušilačke [65], kao zavodljive [65]... Osim toga ... osuđujemo sve knjige, tiskane na bilo kojem mjestu i jeziku, kao i sve rukopise spomenutog Michaela de Molinosa.

ALEKSANDARVIH.: 6. listopada 1689.- 1. veljače 1691.

2281-2285: Članci galikanskog klera (19. ožujka 1682.) proglašeni nevažećima u konstituciji "Inter multiplices", 4. kolovoza 1690.

Spor između francuskog kralja Ljudevita XIV. i pape, nastao je prije svega zbog proširenja kraljevskih prava. Ljudevit XIV. je dao da se održi skupština klera (1. listopada 1681. - 20. lipnja 1682.). Prema kraljevoj volji, obvezama bi trebala biti sva učenja sadržana u 4 donesena članka (čl. 2-4 dotiču se i dogmatskog područja). Tomu se usprotivila Sorbonna. Inocent XI. (breve od 11. travnja 1682.) i Aleksandar VIII. (u gore spomenutoj konstituciji, koja je bila objavljena tek 31. siječnja 1691.), prosvjedovali su protiv tih članaka. Kralj je kasnije dozvolio da se odstupi od tih članaka, te je napisao pismo opoziva (14. rujna 1693.). (usp. CollLac 1,811-846, posebno br. XI XTVsl). Konstitucija Aleksandra VIII. nije te članke označila nikakvom teološkom ocjenom. Ali kadje sinoda u Pistoji preuzela galikanske članke, Pijo VI. ih je osudio u svojoj konstituciji "Auctorem fidei" kao lakoumne, sablažnjive i škodljive za Apostolsku Stolicu (*2700).

Izd.: CollLac 1,831 d-832b; u samoj buli (BullTau 20,67b-70b) nema teksta članaka.

Galikanski članci o papinim pravima

1. Bog je predao vlast blaženom Petru i njegovim nasljednicima, i samoj Crkvi, 2281 nad duhovnim stvarima koje se odnose na vječno spasenje, a ne nad vremenitima, kadje Gospodin kazao: "Moje kraljevstvo nije od ovoga svijeta [Iv 18,36], i ponovno: "Stoga dajte caru carevo, a Bogu Božje" [Lk 20,25], te zbog toga vrijedi ona Apostolova: "Svaka duša neka se podlaže vlastima nad sobom. Jer nema vlasti doli

od Boga: koje postoje od Boga su postavljene. Stoga tko se suprotstavlja vlasti, Božjoj se odredbi protivi" [*Rim 13,1 si*].

Kraljevi dakle i knezovi, u vremenitim stvarima nisu po Božjoj odredbi podložni nikakvoj crkvenoj vlasti, niti se mogu crkvenom vlašću ključeva izravno ili neizravno svrgnuti, niti njihove podložnike osloboditi od vjernosti i poslušnosti, niti ih odriješiti od dane prisege vjernosti; to učenje je potrebno za javni mir, nije manje korisno Crkvi nego li carstvu, te ga u potpunosti treba zadržati kao usklađeno s Božjom riječi, predajom otaca i primjerom svetaca.

2282 2. Tako Apostolska stolica i Petrovi nasljednici, Kristovi zamjenici, imaju u duhovnim stvarima punu vlast, a vrijede i ostaju nepromijenjeni dekreti o ovlasti općih sabora, koji se nalaze u četvrtoj i petoj sjednici svetog ekumenskog sabora u Konstanzi, koje je odobrila Apostolska stolica i sami rimski prvosvećenici, koji su potvrđeni primjenom u čitavoj Crkvi i koje je Galikanska crkva obdržavala trajnom vjernošću; a Galikanska crkva nije prihvatila one koji (govore) kao da su ti dekreti sumnjive vrijednosti i manje prihvaćeni, da imaju manju snagu, ili koji (kažu) da se oni odnose samo na raskol u vrijeme sabora.

2283 3. Zbog toga praksu Apostolske vlasti treba uređivati prema kanonima donesenima po Božjem Duhu i posvećenima poštivanjem čitavog svijeta; vrijede i pravila, običaji i uredbe koje su prihvatili kraljevstvo i Galikanska crkva, a granice (postavljene) od otaca ostaju netaknute; na puninu Apostolske stolice spada i to da uredbe i običaji, učvršćeni prihvaćanjem tako značajne Stolice i (tolikih) Crkvi, zadobiju vlastitu postojanost.

2284 4. U pitanjima vjere pak vrhovni prvosvećenik ima poseban udio, njegovi se dekreti odnose na sve i pojedine Crkve, i (njegovo) mišljenje se ne može izmijeniti, osim ako dođe do suglasnosti čitave Crkve.

2285 [*Sudska presuda bule:*] Sve i pojedino, što se odnosi kako na širinu kraljevske vlasti, tako i na izjavu o ovlasti Crkve i na četiri tvrdnje koje se u njoj nalaze, a što je doneseno i učinjeno na gore spomenutoj skupštini galikanskog klera, održanoj godine 1682., sa svim i pojedinim odredbama, ograničenjima, potvrđama, izjavama, pismima, uredbama i dekretima, od bilo kakvih osoba, crkvenih ili laičkih, kako god bile nazvane, kojim god autoritetom i vlašću, pa i onih koji traže pojedinačno izjašnjavanje, s kakvim god ovlastima ili vlašću,... samim pravom, snagom ovog (pisma), proglašavamo za ništeto, poništeno, nevažeće i bezvrijedno; i od samog početka je to bilo i bit će (i ubuduće) potpuno bez snage i učinka i nevažeće i nitko nije obvezatan to ili nešto od toga, obdržavati, pa bilo potvrđeno i zakletvom."

2290-2292: Dekret Sv. oficija, 24. kolovoza 1690.

1. tvrdnja, uzeta je iz teza koje je sastavio isusovački kolegij u Pont-a-Mousson (u Champagni), bila je branjena u javnoj raspravi 14. siječnja 1689. Tamošnje sveučilište Družbe Isusove odmah je za-

brnilo tu tvrdnju. Povod za zabranu druge tvrdnje dala je teza F. Mousniera SI, koja je iznesena u lipnju 1686. u kolegiju u Dijonu. Ona nije bila shvaćana u smislu kako su je shvatili janzenistički tužitelji. O značenju i o povijesnim uvjetima dekreta usp. H. Bevlard, *Le Pechephilosophique. Quelques precision historiques et doctrinales*, u: NvRTh 62 (1935) 591-616 673-698.

Izd.: DuPIA 3/II, 365ab / Viva 3,3 / BullTau 20,77ab.

Zablude o ćudorednom dobru i o filozofskom grijehu

1. Objektivno dobro se nalazi u suglasnosti naravi s razumskom naravi; formalno (dobro) pak u suglasnosti čina s moralnim propisom. Za to je dovoljno da moralni čin teži interpretativno prema posljednjem cilju. Taj (cilj) ćovjek ne mora ljubiti niti na početku niti tijekom svog moralnog ćivota. 2290

2. Filozofski ili moralni grijeh je ljudski ćin koji nije suglasan s razumskom naravi i sa zdravim razumom; teološki pak (grijeh) ili smrtni, je slobodni prijestup Boćjeg zakona. Filozofski naime (grijeh), koliko god on bio tećak, kod onoga koji ne pozna Boga ili djelatno ne misli o Bogu, tećki je grijeh ali nije uvreda Boga, niti je on smrtni grijeh koji raskida prijateljstvo s Bogom, i ne zavrćeđuje vjećnu kaznu. 2291

[Ocjena:] 1. tvrdnja: krivovjerna. - 2.: sablaćnjiva, lakoumna, uvredljiva za poboćne ući i kriva. 2292

2301-2332: Dekret Sv. oficija, 7. prosinca 1690.

Nakon osude "laksizma" (*2021-2065, 2101-2167), protivnici janzenista su skupili viće od dvjesto osuda vrijednih tvrdnji, prije svega iz teza i djela teologa koji su poućavali u Belgiji, te su ih na pritisak ćpanjolskog kralja Karla II. predali Sv. Oficiju. Istraga koja je u Rimu zapoćela 1682. zavrćena je u srpnju 1686. Objavljanje dekreta odlagano je viće od 4 godine, vjerojatano, kako bi se olakćalo pomirenje u sporu o galikanizmu, koji je izbio 1682. (usp. *2281°).

Izd.: BullTau 20, 159a-160a / DuPIA 3/II, 371b-373a / Viva 3,4-6.

Zablude janzenista

1. U stanju pale naravi za smrtni [formalni] grijehi, i za krivnju, dovoljna je ona sloboda, kojom je (ćin) bio voljan i slobodan u svom uzroku, u izvornom grijehu i u volji Adama koji je sagrijećio¹. 2301

*2301 Louvainska teza, 26. lipnja 1676. (Franjo van Vianen); 7. i 8. srpnja 1680. (Ivan Lacman); 13. listopada 1665. i 4. lipnja 1680. (Gerard van Werm); Gommarus Huvgens, *Compendium theologiae, i.e. theses ex Summa D. Thomae hebdomatim defensae ab a. 1672.-1684.* (Louvain 1684?); u zaćetku već kod Jansena, *Augustinus 2: De statu naturae lapsae* II 2-6.

- 2302 2. Premda po naravi postoji nesavladivo neznanje, ono u stanju pale naravi ne ispričava od *formalnog* [materijalnog] grijeha onoga tko u tom stanju griješi¹.
- 2303 3. Nije dozvoljeno slijediti [vjerojatno] mišljenje, niti najvjerojatnije među vjerojatnima .
- 2304 4. Krist je predao samog sebe Bogu kao žrtvu za nas; ne samo za izabrane, nego za sve vjerne, i samo za njih³.
- 2305 5. Pogani, Židovi, krivovjernici i drugi te vrste, ne primaju od Isusa Krista uopće nikakav utjecaj; zbog toga ćeš odatle pravilno zaključiti, da u njima postoji gola i nemoćna volja, bez ikakve dovoljne milosti⁴.
- 2306 6. Dovoljna milost u našem stanju, nije toliko korisna koliko štetna; zbog toga s pravom možemo moliti: Od dovoljne milosti, oslobodi nas, Gospodine⁵.
- 2307 7. Svako ljudsko djelovanje je svjesna ljubav prema Bogu ili svijetu; ako je prema Bogu, onda je ljubav Očeva; ako je prema svijetu, onda je požuda tijela, to jest (onda) je zla⁶.
- 2308 8. Nužno je da nevjernik griješi u svakom činu⁷.
- 2309 9. Zaista griješi tko mrzi grijeh samo zbog njegove ružnoće i neusklađenosti s naravi, bez ikakvog odnosa s uvredom Boga⁸.

¹ *2302 Louvainska teza, 4. veljače 1641. i 28. siječnja 1649. (Ivan Sinnich, odn. Sinnigh, koga mnogi smatraju "ocem tuciorizma"); 22. studenog 1651. (Libert Fromont, odn. Froidmont, izdavač Jansenovih djela); 23. listopada 1665. (van Vianen); 12. i 13. srpnja 1672. (Makarije Havermans OPraem, *Tyrocinium christianae moralis* (Antwerpen 1674¹; 1675²), tract.1,c.8, § 13, br.112 u izd. iz 1674. str.262; anrverpenska teza, 13. i 14. srpnja 1671. (Ivan Witte). Usp. Sinnich, *SaulExrex* (Louvain 1662¹; 1665²) I 96, § 359-361; 97, § 362 na početku; 101, § 380; Anonvmus, *Vindiciae decalogicae desumptae ex Saule Ex-Rege Joh. Sinnichii...* (Louvain 1672) 9, i dodatak tom djelu; Matija van Vianen, *Iuris naturalis ignorantiae notitia 2*.

¹ *2303 Usp. Sinnich, *SaulExrex* 95, § 357 (u izd. iz 1665.: sv. 1,363b). Utoj tvrdnji navedene su malo izmijenjene riječi začetnika principa apsolutnog tuciorizma.

³ *2304 Louvainska teza, 14. kolovoza 1651. (Chretien Lupus, odn. De Wulf OESA).

⁴ *2305 Na nav. mj. (Lupus).

⁵ *2306 Louvainska teza, 14. kolovoza 1651. (Lupus; samo prema smislu); 19. kolovoza (Sinnlich); 3. srpnja 1676. (Huvgens); Teze melchenskog seminara, 4. travnja 1675. (Lovro Neesen).

⁶ *2307 Louvainska teza, 4. travnja 1661. (Sinnich); 9. srpnja 1668. (Andrija Laurent); 14. rujna 1669. (Franjo van Vianen); anrverpenska teza, 10 svibnja 1675. (Havermans). Podlogu za tu tvrdnju daje Jansen, *Augustinus 2: De statu naturae lapsae* III 19.

⁷ *2308 Louvainska teza, kao gore (Froidmont, Sinnich, Laurent, Vianen). Usp. Sinnich, *Saul Exrex* 196, § 358; 100, § 374.

⁸ *2309 Louvainska teza, 23. svibnja 1653. (Froidmont); louvainska teza kao uz *2307 (Sinnich, Laurent, Vianen); Havermans, *Tyrocinium*, tract.2, c.4, § 2, br.41: druga nakana.

10. Nakana, zbog koje netko mrzi zlo i slijedi dobro, samo kako bi zadobio ne- 2310
besku slavu, nije ispravna i ne sviđa se Bogu¹.

11. Grijeh je sve što nije iz svrhunaravne kršćanske vjere, koja djeluje po ljuba- 2311
vi².

12. Kada kod velikih grješnika nestane svaka ljubav, nestaje i vjera; pa ako se 2312
čini i da vjeruju, to nije božanska vjera nego ljudska³.

13. Svatko tko bez ljubavi Bogu služi nadajući se vječnoj nagradi, ima manu 2313
(grijeh), koliko god puta radi nešto, makar se nadao blaženstvu⁴.

14. Strah od pakla nije nadnaravan⁵. 2314

15. Kajanje uzrokovano strahom od pakla i kazni, a ne iz ljubavi prema Božjoj 2315
dobroti radi nije same, nije dobar niti nadnaravan čin⁶.

16. Pravilo da se zadovoljština izvrši prije odrješenja, nije pravilo ili uredba 2316
Crkve, nego Kristov propis i zakon, a to isto na neki način određuje i priroda stvari⁷.

*2310 Louvainska teza, kao uz *2307 (Sinnich, Laurent, Vianen); Havermans, *Tyrocinium*, na nav. mj. br.44sl: peta nakana.

*2311 Louvainska teza, 4. prosinca 1652. (Froidmont); louvanska teza, kao uz *2307 (Sinnich, Laurent, Vianen).

*2312 Antvverpenska teza, 9. svibnja 1675. (Havermans); louvainska teza, 25. lipnja 1676. (Vianen).

*2313 Louvainska teza, 12. lipnja 1676. (Vianen).

*2314 Lupus, *Dissertatio dogmatica de germano ac avito sensu sanctorum Patrum, universae semper Ecclesiae ac sacrosanctae praesertim Tridentinae Synodi circa christianam contritionem et attritionem* 15 (*Opera omnia* 11; u izd. Venezia 1729: str. 236b); louvainska teza, 26. rujna 1670. (Vianen).

*2315 Usp. Havermans, *Defensio brevis Tyrocinii moralis theologiae* (K61n 1676), § 1 (str. 296sl); louvainska teza god. 1653. (van Werm); 26. rujna 1670. (Vianen): naznačeno kod Lupusa, na *2314 nav. mj. 17 (str. 241a).

*2316 Usp. Antoine Amauld, *De la frequente communion* (Pariš 1643³) p.2, c.8, ali samo po smislu, što vrijedi i za druga mjesta iz Amaulda; u svakom slučaju tendencija je očita; isto *La tradition de L'Eglise sur le sujet de la penitence et de la communion* (Pariš 1653⁴), obrana gore spomenutog djela: usp. Vorrede str.90sl; Huvgens, *Methodus remittendi et retinendi peccata* (Louvain 1674), q.3, dub.3 (samo uključno); *Canones paenitentiales a S. Carolo Borromaeo ex antiquis Paenitentialibus collecti* (Gent 1672) 173sl; Egidije de Gabrielis TOF, *Specimina moralis christianae et moralis diabolicae* (Bruxelles 1675; djelo koje se bori protiv atricionizma, a radi svog strogog bjanizma i janzenizma stavljeno je na Indeks 27. rujna 1679.; isto je tako 2. rujna 1683. zabranjeno njegovo izmijenjeno izdanje pod naslovom: *Essais de la theologie morale* [Rim 1680]; na nav. mj. str.129. Egidije osporava, daje on tvrdnje 16-18 naučavao u bezuvjetnom smislu).

- 2317 17. Poredak pokore izokrenut je praksom da se odmah odrješuje¹.
- 2318 18. Crkva ne smatra uporabom, nego zloporabom, moderni običaj s obzirom na podjeljivanje sakramenta pokore, premda ga podržava ugled mnogih ljudi i potvrđuje dugotrajnost mnogih vremena².
- 2319 19. Čovjek kroz čitav život mora činiti pokoru zbog istočnog grijeha³.
- 2320 20. Ispovijedi učinjene kod redovnika, većinom su ili svetogrдне ili nevaljale.
- 2321 21. Župljanin može naslućivati, da će (mu) od redovnika (prosjačkih redova) koji žive od uobičajene milostinje, zbog stjecanja ili dobivanja vremenite koristi, biti naložena vrlo laka i neprimjerena pokora ili zadovoljština .
- 2322 22. Treba smatrati za počinitelje svetogrđа one koji misle da imaju pravo na primanje pričesti, prije nego li su izvršili dostojnu pokoru za svoje grijehе⁵.
- 2323 23. Slično treba odvrćati od svete pričesti one koji nemaju najčišću ljubav prema Bogu, lišenu bilo kakve primjese⁶.
- 2324 24. Prikazanje u hramu, koje je učinila blažena Djevica Marija na dan svog očišćenja s dva mlada goluba, jedan za žrtvu a drugi za grijehе, dovoljno svjedoči, da joj je čišćenje bilo potrebno, te daje i Sin koji se prinosiso, prema riječima Zakona bio okaljan majčinom ljagom⁷.

¹ *2317 Usp. Arnauld, *De la frequente communion*, p.2, c. 11; Gabrielis, na *2316, nav. mj. p.2, §42 (str.154sl).

² *2318 Usp. Arnauld, *De la frequente communion*, Predgovor; p.2, c.18 i 19; Gabrielis, na *2317, nav. mj.

³ *2319 Iz kasnije zabranjenog katekizma izdanog u Gentu.

⁴ *2321 Bonaventura de La Bassee OFMCap (koji je prije nosio ime Ljudevit Le Pippre), *Theophilusparochialis* (anoninmno izd, Antwerpen 1635.), p.3, a.26, i češće.

⁵ *2322 Usp. Arnauld, *De la frequente communion*, Predgovor; p.1, c.4; p.2, c.13; o toj i o sljedećoj tvrdnji govori čitava knjiga; Gabrielis, na *2316, nav. mj, p.2, § 20.

⁶ *2323 Usp. Arnauld, na *2322, nav. mj, p.1, c.40; p.3, c.6 i 9; Gabrielis, na *2322 nav. mj, isto.

⁷ *2324 Usp. *Invvendighe oeffeningen, om in den gheest te sterven*, anonimno izdano od jednog svećenika Oratoriuma (Brüssel); to djelo je zapravo prijevod djela *Pratique interieure pour mourir en esprit* (Pariš 1654): vježba petog dana; u izvornom flandrijskom tekstu Marija se doduše ne spominje (to je dodao redaktor tvrdnje), te zbog toga riječi autora vrijede općenito za židovske majke; ipak su one dale povod sumnji da autor uključno želi biti bliz 73. Bajovoj (* 1973) tvrdnji.

25. Kršćanin ne smije smjestiti u hram kip Boga Oca u sjedećem položaju¹. 2325
26. Isprazna je pohvala koja se odnosi na Mariju kao Mariju². 2326
27. Nekada je bilo valjano krštenje podijeljeno pod ovom formom: "U ime Oca, 2327
itd.", izostavljajući one riječi: "Ja te krstim"³.
28. Valjano je krštenje od službenika, koji obdržava svaku vanjsku formu i 2328
obred krštenja, a unutar u svom srcu kod sebe odlučuje: Ne namjeravam činiti što
(čini) Crkva .
29. Ništetna je i često puta smušena tvrdnja o autoritetu rimskog prvosvećenika 2329
da odlučuje nad općim saborom i o pitanjima nezabludivosti u pitanjima vjere⁵.
30. Nađe li tko učenje temeljeno na Augustinu, može ga apsolutno držati i nauč- 2330
avati, ne obazirući se ni na kakvu papinsku bulu⁶.
31. Bula Urbana VIII. "*In eminenti*" nije dopuštena⁷. 2331
- [Ocjena: Osuđene i zabranjene kao] lakoumne, sablažnjive, one koje loše zvu- 2332
če, nepravedne, blize krivovjerju, koje mirišu na krivovjerje, krive, raskolničke i
krivovjerne.

¹ *2325 Usp. Jan Hessels (pratilac Mihaela Baja), *Brevis et catholica decalogi explicatio* (Louvain 1567), c.64sl; on se poziva na sinodu u Elviri (= Granadi), oko 300. godine, kan.36, i na Augustin, *Defide et simbolo* 7.

² *2326 Adam Widenfeld, *Monita salutaria Beatae Marice Virginis adcultores suos indiscretos* (Gent 1673; preveo G.Gerberon, glasoviti bajanac: Lille 1674; stavljeno na Indeks "dok se ne ispravi"); *Invendighe oeffeningen ...* (usp. *2324).

³ *2327 Louvainska teza, 21. travnja 1677. (Francois Farvacques OESA).

⁴ *2328 Louvainska teza god. 1678. (Farvacques); usp. na nav. mj., *Opusculum, in quo sacramentis Novae Legis generatim agitur* (LiPge 1680), u kojem on razvija svoj sustav, koji se zove "krajnji juridizam", odn. "juridički ekstrinsecizam". Slično je stanovište zastupao Ivan M. Scribonius OMin, *Panthaltia, seu Summa totius veritatis theologicae* (Pariš 1620), disp.I de sacramentis, q.6 i 7.

⁵ *2329 Aludira se na louvainska teza od 3. studenog 1685. (Ivan Opstraet?).

⁶ *2330 Antvverpenske teze, 8. ožujka 1677. (Havermans); na to odgovara Havermans u svojoj *Defensio ...* (usp. *2315) I, § 5 (str. 112sl).

⁷ *2331 Louvainska teza, 19. listopada 1678. U buli "*In eminenti ecclesiae*" od 6. ožujka 1642. (1641. prema kurijalnom računanju vremena), izdanoj 19. lipnja 1643. (BullTau 15,92b-102b /BullCoq 6/II, 270b-276b), potvrđuju se i iscrpno ponavljaju konstitucije Pija V. "*Ex omnibus afflictionibus*" (*1901-1980) i Grgura XIII., "*Provisionis nostrae*" (29. siječnja 1580.) protiv Baja; navode se i dekreti Sv. Oficija od 1. prosinca 1611. i 22. svibnja 1625., prema kojima se sva djela koja govore o milosnoj pomoći podvrgavaju rimskoj cenzuri, i zabranjuju se neka izdana djela, koja se ogrješuju o tu zapovijed.

INOCNET XII.: 12. srpnja 1691. - 27. rujna 1700.

2340: Odgovor Sv. oficija kapucinskim misionarima, 23. srpnja 1698.

Izd: CdICF 4,40 (br. 761) / CollPF² 1,84sl (br. 243).

Ženidba kao ugovor i sakrament

2340 *Pitanje:* Da li je prava ženidba i sakrament, ženidba sklopljena između otpadnika od vjere, koji su prije toga bili pravilno kršteni, a koji su poslije otpada javno sklopili (ženidbu) prema obredu pogana ili muslimana?

Odgovor: Ako postoji ugovor o razrješivosti, onda nije niti ženidba niti sakrament; ako pak on ne postoji, onda je ženidba i sakrament.

2351-2374: Breve "*Cum alias ad apostolatus*", 12. ožujka 1699.

Radi širenja kvijetizma preko Jeanne Marie Bouvier de la Motte-Guyona ("Mme. Guyon", 1648-1717) sastali su se neki prelati u sjemeništu sv. Sulpicija u Issy. Na konferencijama (srpanj 1694. do ožujka 1695.) izrađeno je 34 članaka o katoličkom učenju, o kontemplaciji i o čistoj ljubavi. Jacques-Benigne Bossuet, biskup Meauxa, jedan od sudionika, objavio je i komentirao te članke u svojoj *Instrukciji o stanju molitve* (1697). Francois de Salignac Fenelon, prijatelj Mme Guyon, nadbiskup Cambraia, branio je umjereni kvijetizam. S objavljivanjem njegove *Explication des Maximes des Saints sur la vie interieure* (Pariš, veljače 1697.), pretekao je knjigu biskupa Meauxa. Izjava nekih biskupa od 6. kolovoza 1697. ojačala je položaj u korist Fehelona. Spor se smirio tek breveom Inocenta XII. U jednom svom ediktu, *Mandement* od 9. tavnja 1699, Fenelon je javio vjernicima biskupiji, da se podložio papinoj odluci.

Ocjena je u breveu spomenuta samo općenito. Podređivanje rimskim konzultantima navedeno je prema N. Terzago, u *2374 [uuglatim zagradama], naniže nav. mj. 166sl.

Izd.: DuPIA 3/II, 402-406 / N.Terzago, *Theologia historico-mystica* (Venezia 1764) 26b-27a / BullTau 20,870b-872b / BullLux 10,219b-220a / Viva 1,562sl / Guibert br.499-504. Francuski izvorni tekst tih mjesta priložen je kod DuPIA i Giberta.

Zablude Françoisa de Fenelona o ljubavi prema Bogu

2351 1. Postoji habitualno stanje ljubavi prema Bogu, a to je čista ljubav i bez ikakve primjese motiva vlastite koristi. U njoj ne sudjeluju više niti strah od kazni, niti želja za nagradom. Bog se više ne ljubi radi zasluga, niti radi savršenosti, niti radi sreće koja se nalazi u ljubavi prema njemu¹.

*2351 Usp. [prethodnu] *Explication des Maximes des Saints sur la vie interieure*, br.5; izvorno izdanje god. 1697.: str.10sl (= str.125sl kritičkog izdanja Albert Cherels [Pariš 1911.]: str. 118-130).

2. U stanju kontemplativnog života, ili života sjedinjenja, nestaje svaki motiv s 2352 interesom, (motiv) straha i nade .

3. Ono što je bitno u vođenju duše, jest ne činiti drugo nego li s neizmjernom 2353 strpljivošću, oprežnošću i osjetljivošću u stopu slijediti milost. Treba se zadržati u tim granicama, kako bi se pustilo da Bog djeluje, i nikada ne voditi (dušu) do čiste ljubavi, osim kada Bog po unutarnjem pomazanju počinje otvarati srce toj riječi, koja je tako tvrda dušama koje su još usredotočene na sebe, da ih može sablazniti ili baciti u zbunjenost².

4. U stanju svete ravnodušnosti duša nema više voljne i promišljene želje u svo- 2354 ju korist, osim u onim slučajevima u kojima ne surađuje vjerno s čitavom njegovom milošću .

5. U tom stanju svete ravnodušnosti ništa ne želimo sebi, sve Bogu. Ne želimo 2355 da budemo savršeni i blaženi radi vlastite koristi; nego želimo svu savršenost i blaženstvo, ukoliko se Bogu sviđa učiniti kako bismo željeli te stvari pod utjecajem njegove milosti⁴.

6. U tom stanju svete ravnodušnosti, ne želimo više spasenje kao naše spasenje, 2356 kao vječno oslobođenje, kao nagradu za naše zasluge, kao najveći interes svih naših (čina); nego, nju želimo punom voljom kao slavu i kao nešto što se Bogu sviđa, kao stvar koju on sam želi, i za koju želi daje mi hoćemo radi njega⁵.

7. Napuštanje nije ništa drugo nego odricanje, ili odreknuće samoga sebe, koje 2357 od nas želi Krist u Evanđelju, nakon što smo napustili sve izvanjsko. To odricanje nas samih sebe odnosi se samo na vlastite interese. ...Skrajnje kušnje u kojima se treba vježbati to odricanje ili napuštanje samoga sebe, su napasti u kojima ljubomorni Bog želi očistiti (našu) ljubav, ne pokazujući joj nikakvo utočište i nikakvu nadu u odnosu na vlastiti interes, pa bio on i vječni⁶.

8. Sve žrtve koje običavaju činiti duše koje su najmanje zainteresirane za svoje 2358 vječno blaženstvo, su uvjetne.... U redovitom stanju ta žrtva ne može biti apsolutna. U stanju krajnjih kušnji, ta žrtva postaje na neki način apsolutna⁷.

9. Duše u stanju krajnjih kušnji mogu nesavladivo biti uvjerenene, promišljenim 2359 uvjerenjem, a za što ne postoji unutarnji temelj (u) savjesti, da su one s pravom od Boga odbačene⁸.

*2352 Art.2, str.24; usp. str.23 (Ch.135).

*2353 Art.3, str.53sl(Ch.142).

*2354 Art.5, str.50(Ch.154).

*2355 Na nav. mj., str.52 (Ch.156).

*2356 Usp. na nav. mj. (Ch.157).

*2357 Art.8, str.72 (Ch.176).

*2358 Art.10, str.87 (Ch.187).

*2359 Usp. na nav. mj. (Ch.188).

- 2360 10. Tada duša odijeljena od same sebe govori s Kristom na križu: "Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?" [Mt 27,46]. Pod tim nesvojevoljnim pritiskom očaja, prinosi se, s obzirom na vječnost, apsolutna žrtva svojih vlastitih interesa¹.
- 2361 11. U tom stanju duša gubi svaku nadu u svoj vlastiti interes; ali u svom višem dijelu, to jest u svojim neposrednim i unutarnjim činima, nikada ne gubi savršenu nadu, a to je želja za obećanjima bez interesa².
- 2362 12. (Duhovni) vođa može tada dozvoliti takvoj duši, da jednostavno pristane na odbacivanje svojih vlastitih interesa i na pravednu osudu, za koju vjeruje da joj je Bog odredio³.
- 2363 13. Niži Kristov dio nije višem (dijelu) na križu saopćio svoje nesvojevoljne zbunjenosti⁴.
- 2364 14. U krajnjim kušnjama za očišćenje ljubavi, događa se neko odjeljivanje višeg dijela duše od nižeg.... U tom odjeljivanju čini nižeg dijela proizlaze iz potpuno slijepe i nesvojevoljne zbunjenosti; nije sve od višeg dijela duše stoje voljno i razumno⁵.
- 2365 15. Meditacija se sastoji od misaono raščlanjenih čina koji se međusobno lako razlikuju. ...To sastavljanje misaono raščlanjenih i svjesnih čina je vlastito uvježbavanje ljubavi iz interesa⁶.
- 2366 16. Postoji stanje kontemplacije tako uzvišeno i tako savršeno, da postaje habitualno; tako daje molitva duše, koliko god puta ona aktivno moli, kontemplativna a ne misaono raščlanjena⁷.
- 2367 17. Kontemplativne duše nemaju jasno, osjetno i svjesno gledanje Isusa Krista, u dva različita vremena: prvo, u vrijeme žara kada se kontemplacija rađa; drugo, duša gubi gledanje Isusa Krista u skrajnjim kušnjama⁸.
- 2368 18. U pasivnom stanju vježbaju se sve pojedine kreposti, ne razmišljajući da su kreposti. U bilo kojem času ne misli se na drugo, nego samo činiti ono što želi Bog; a žarka ljubav ujedno čini, da netko za sebe više ne želi kreposti, i on nikada nije tako obdaren krepošću, nego kad više nije usredotočen na krepost⁹.

*2360 Nanav. mj, str.90 (Ch.191).

*2361 Nanav. mj, str.91 (Ch.193).

*2362 Na nav. mj, str.91sl (Ch.193).

*2363 Art.14, str.122 (Ch.214).

*2364 Usp. na nav. mj. (Ch.215).

*2365 Art.21, str.164sl (Ch. 243sl).

*2366 Art.24, str. 176 (Ch.249).

*2367 Art.28, str. 194sl (Ch.259).

*2368 Art.33, str.225 (Ch.275sl).

19. Može se reći u tom smislu, da pasivna i duša koja je bez interesa, ne želi više 2369 niti samu ljubav, ukoliko je ona njezina savršenost i njezina sreća, nego samo ukoliko je ona ono što Bog od nas hoće¹.

20. Promijenjene duše moraju u ispovijedi mrziti svoje grijeha, osuditi se i 2370 željeti oprostjenje svojih grijeha, ne kao vlastito očišćenje i oslobođenje, nego kao stvar koju želi Bog, a on hoće da mi to želimo radi njegove slave².

21. Sveti mistici su iz stanja promijenjenih duša isključivali vježbanje u krepo- 2371 stima³.

22. Premda je to učenje (o čistoj ljubavi) čista i jednostavna evanđeoska savrše- 2372 nost, zabilježena u sveukupnoj predaji, stari pastiri nisu nju iznosili svem mnoštvu pravednika, nego vježbe zainteresirane ljubavi, prilagođene njihovom (stanju) mi- losti⁴.

23. Samo ta čista ljubav čini čitav unutarnji život, i odatle proizlazi jedini temelj 2373 i jedini motiv svih čina koji su promišljeni i zaslužni⁵.

[Ocjena.]... Snagom ovoga, osuđujemo i odbacujemo spomenutu knjigu... i 2374 zabranjujemo i tiskanje te knjige..., jer iz njezinog slobodnog čitanja i korištenja vjernici mogu upasti u zablude već osuđene u Katoličkoj crkvi, i nadalje kao (knji- gu) koja, bilo prema nesposrednom značenju svojih riječi, bilo u pažljivoj poveza- nosti mišljenja, sadrži lakomislene [Isl 8 10 15-20 22], sablažnjive [7, 10 12 19-21], koje loše zvuče [4-6 23], uvredljive za pobožne uši [818], opasne u praksi [2 14 17] pa i krive [1-7 10sl 13 17-19 22sl] tvrdnje.

KLEMENT XI.: 23. studenog 1700. 19. ožujka 1721.

2380: Odgovor Sv. oficija biskupu Quebeca, 25. siječnja 1703.

Izd.: CollPF³ br.254, § 2 / ASS 30 (1897/98) 700, bilj.

Nužnost istina u koje treba vjerovati jer one posreduju spasenje

Pitanje: Da li službenik treba odraslom, prije nego li mu se podijeli krštenje, 2380 protumačiti sve tajne naše vjere, posebno ako je na samrti, i ako bi to uzbunilo nje-

*2369 Na nav. mj., str.226 (Ch.276).

*2370 Art.38, str.241 (Ch.285).

*2371 Art.40, str.253 (Ch.291).

*2372 Art.44, str.261 (Ch.296).

*2373 Zaključak, str.272 (Ch.302).

gov duh? Ne bi li bilo dovoljno, ako bi onaj koji je na samrti, obećao da će se, kada se oporavi od bolesti, pobrinuti kako bi bio poučen, te da provede u praksi što mu je bilo naloženo?

Odgovor: Nije dovoljno obećanje, nego misionar mora odraslom, pa i onome koji je na samrti, ako nije potpuno nesposoban, protumačiti tajne vjere koje su nužne (za spasenje) kao potrebno sredstvo, posebno, kao što su tajne Trojstva i utjelovljenja.

2381-2381: Odgovor Sv. oficija biskupu Quebeca, 10. svibnja 1703.

Izd.: CollPF² br.256, § 2 i 8. - [samo *2381:] ASS 30 (1897/98) 700sl, bilj.

Vjera i nakana kod primatelja sakramenata

2381 *Pitanje:* Smije li se krstiti neobrazovan i zaostao odrasli (čovjek), kao što se dogodilo jednom urođeniku, ako mu se posreduje samo spoznaja Boga i neka njegova svojstva, posebno pravednost koja nagrađuje i kažnjava, prema ovom mjestu kod Apostola: Onaj koji pristupa Bogu mora vjerovati da on postoji i daje platac [*usp. Heb 11,6*], iz čega se zaključuje da bi se odrasli urođenik smio krstiti u nekim hitnim slučajevima, premda izričito ne vjeruje u Isusa Krista.

Odgovor: Misionar ne smije krstiti onoga koji izričito ne vjeruje u Gospodina Isusa Krista, nego je obvezatan podučiti ga u svemu onom stoje nužno (za spasenje) kao potrebno sredstvo, prema shvaćanju krštenika.

2382 *Pitanje 8:* Treba li odraslima, za koje smo jednom mislili da su podobni za krštenje, ali ne i za pričest i za druge sakramente, na samrti podijeliti poputbinu ili bolesničko pomazanje?

Odgovor: Novokršteniku na samrti ne smije se podijeliti poputbina, ako ne razlikuje barem duhovnu hranu od tjelesne, spoznajući i vjerujući daje u svetoj hostiji nazočan Krist Gospodin. Isto tako, novokršteniku na samrti, za kojeg je misionar vjerovao daje podoban za krštenje, ne smije se podijeliti sakrament bolesničkog pomazanja, ako on nema barem nekakvu nakanu primiti sveto pomazanje, koje je određeno kao pomoć duši u vrijeme smrti.

2390: Konstitucija "Vineam Domini Sabaoth", 16. srpnja 1705.

Janzenisti koji su potpisali obrazac Aleksandra VII. (*2020), izjavili su da im je zapravo naloženo vanjsko podvrgavanje, a ne unutarnje prihvaćanje. 1702. javno je raspravljano pitanje: je li dozvoljeno nekoga odriješiti koji ne prihvaća obvezu poslušne šutnje u odnosu na osudu Jansena (*usp. BullTau 21,80b-81b*); to je ponukalo Ljudevita XIV. da od Klementa XI. izmoli spomenutu konstituciju.

Izd. DuPIA 3/11, 448 / BullTau 21, 235 b / BullLux 8,36a.

Poslušna šutnja u odnosu na činjenice učenja

(§ 6 ili 25). Kako bi se ubuduće potpuno onemogućila prilika za zabludu, i kako 2390 bi svi sinovi Katoličke crkve naučili slušati nju, ne samo šuteći (jer su i bezbožnici u tami zanijemili [usp. 1 Sam 2,9]), nego slijedeći (ju) i u nutrini; stoje prava poslušnost pravovjernog čovjeka; istim apostolskim autoritetom odlučujemo, izjavljujemo, određujemo i nalažemo ovom našom konstitucijom koja će vrijediti trajno, da se poslušnosti prije navedenim apostolskim konstitucijama nipošto ne udovoljava onom poslušnom šutnjom, nego da svi Kristovi vjernici moraju odbaciti i osuditi kao krivovjerne, ne samo ustima nego i srcem, i smisao pet spomenutih tvrdnji iz Jansenovih knjiga, koje sadrže one riječi, kao što je to izneseno; i nije dozvoljeno potpisati spomenuti obrazac nikojom drugom nakanom, duhom ili uvjerenjem, tako da oni koji bi protiv svega i pojedinog od ovoga, osjećali, držali, propovijedali, učili riječju ili pisanjem, kao prekršitelji spomenutih apostolskih konstitucija u potpunosti podliježali svim i pojedinim od onih osuda i kazni.

2400-2502: Konstitucija "Unigenitus Dei Filius", 8. rujna 1713.

Pasquier Quesnel, prema Antoineu Arnauld uođa janzenista, izdao je 1671. u Parizu djelo *Abrege de la morale de l'Evangile, ou Pensees chretiennes sur le texte des 4 Evangelistes*. God. 1687. objavio je nadopunu: *Abrege de la morale des Actes, des Epitres canoniques, de l'Apocalypse*. Više puta izdavano i proširivano djelo dobilo je 1693. novi naslov: *Le Nouveau Testament en francais avec des reflexions morales sur chaque verset*. U njemu su se nalazile tako očite zablude, daje pariški nadbiskup Noailles zahtijevao ispravke. Oспорavano je bilo i izdanje iz 1699. Klement XI. je u breveu "Universi dominici gregis" od 13. srpnja 1708. (BullTau 21,327b-329a) zabranio Quesnelovo djelo. Budući da to na janzeniste nije napravilo nikakav dojam, papa je na ponovni zahtjev francuskog kralja Ljudevita XIV. u konstituciji "Unigenitus Dei Filius" formalno osudio Quesnelovu knjigu i 101 tvrdnju uzetu iz nje. Ta osuda - brižljivo pripremana na 17 sjednica teologa i 23 sjednice kardinala - uzima u obzir kako izdanje djela iz 1693. (u kojem se nalazi latinski tekst) kao i izdanje iz 1699. Kod tvrdnji koje se nalaze samo ujednom od ta dva izdanja, konstitucija označava izvorno mjesto tvrdnje, navodeći godinu.

Neki francuski biskupi, koji su bili u prijateljstvu s Quesnelom, od pape su prizvah na opći sabor, te ih je zbog toga Klement XI. isključio iz Crkve bulom "Pastoralis officir" od 28. kolovoza 1718. (objavljena 8. rujna). U toj se buli potvrđuju raniji dokumenti protiv janzenista. Inocent XIV. (enciklika "Ex omnibus christiani orbis" od 16. listopada 1756.) je potvrdio valjanost konstitucije "Unigenitus Dei Filius", jer je njezin autoritet bio uvijek ponovno osporavan. Usp. anonimno izdano djelo Jacques-Hyacinthe Serry OP "Theologia supplex coram Clemente XII Pontifice Maximo Clementinae Constitutionis "Unigenitus Dei Filius" explicationem atque intelligentiam rogans (Koln 1736), stavljeno na Indeks 14. siječnja 1737., u kojem se među Ostalima brane tvrdnje 27 66 69 76 82 84sl 98 101.

Bez sumnje, postoje sličnosti između Augustinovih izreka i nekih Quesnelovih tvrdnji: *In evangelium Ioannis tractatus* III 8 (PL 35,1399 / CpChL 36 [1954] 24) [uz tvrdnju 27sl]; *Enchiridion* I 17 (PL 40,287 / CpChL 46 [1969] 112) [uz 45]; *De praedestinatione Sanctorum* 8, br. 13 (PL 44,970) [uz 17]; *De correptione et gratia* 14, br.43 (PL 44,942) [uz 13]; ipak, Augustinovom se učenju ne može priznati neograničeni autoritet, kao što to tvrde Calvin, Baj i Jansen.

Izd.: DuPIA3/II462-474 (s francuskim tekstom) BullTau 21,568a-574a / BullLux 8,119a-121b / Viva 2,1 si / Clement XI., *Bullarium complectens Bullas ... annorum 1701-1721* [anonimno izdano kao sabrana djela] (Frankfurt/M. 1729) 325-332.

Janzenističke zablude Pasquiera Quesnela

- 2400 (§ 2)... Jasno nam je poznata najveća opasnost ove knjige, koja prije svega zato napreduje i širi se, jer ta knjiga onima koji je čitaju, na prvi pogled pruža sliku pobožnosti... a u njoj se iznutra nalazi pogubni gnoj, koji ne izlazi van dok se čir ne razreze...
- 2401 (§ 3) 1. Što drugo preostaje duši koja je izgubila Boga i njegovu milost, osim grijeha i njegovih posljedica, oholo siromaštvo i teška neimaština, to jest, opća nemoć za djelovanje i za bilo kakvo dobro djelo? - ta se tvrdnja nalazi u Quesnelovim *Observationes morales*, uz *Lk 16,3*.
- 2402 2. Za svako dobro djelo potrebna je milost Isusa Krista, učinkoviti uzrok dobra bilo koje vrste; bez nje ne samo da ništa ne biva, nego ništa niti ne može biti. - *Iv 15,5*; izd. 1693.
- 2403 3. Uzalud, Gospodine, zapovijedaš, ako sam ne daš što zapovijedaš. - *Dj 16,10*.
- 2404 4. Tako Gospodine, sve je moguće onome, kome činiš da mu sve bude moguće, izvodeći to u njemu. - *Mk 9,22*.
- 2405 5. Ako Bog ne smekša srce unutarnjim pomazanjem svoje milosti, pobude i vanjske milosti služe samo kako bi ga (još) više otvrdnule. - *Rim 9,18*; izd. 1693.
- 2406 6. Razlika između židovskog i kršćanskog saveza je (u tome), što Bog u onome od grješnika traži izbjegavanje grijeha i ispunjavanje Zakona, ostavljajući ga u njegovoj nemoći, u ovome pak Bog daje grješniku ono što zapovijeda, čisteći ga svojom milošću. - *Rim 11,27*.
- 2407 7. Koja je korist za čovjeka u Starom zavjetu, u kojem ga Bog ostavlja njegovoj nemoći, namećući mu svoj zakon? A koja li je sreća biti pripušten savezu, u kojem nam Bog daje ono što traži od nas? - *Heb 8,7*.
- 2408 8. Mi ne pripadamo Novom savezu ako nismo dionici njegove nove milosti, koja čini u nama ono što nam Bog zapovijeda. - *Heb 8,10*.
- 2409 9. Kristova milost je vrhovna; bez nje nikako ne možemo ispovjediti Krista, a s njom ga nikada nećemo zaniijekati. - *IKor 12,3*; izd. 1693.
- 2410 10. Milost je djelovanje ruke svemogućeg Boga, koju ništa ne može spriječiti ili usporiti. - *Mt 20,34*.
- 2411 11. Milost nije ništa drugo nego volja svemogućeg Boga koji zapovijeda i čini ono što zapovijeda. - *Mk 2,11*.

12. Kada Bog želi spasiti dušu, u bilo koje vrijeme i na bilo kojem mjestu, Božju 2412 volju slijedi nesumnjivi učinak. - *Mk 2,12*.

13. Kada Bog želi spasiti dušu, i dotakne je unutarnjom rukom svoje milosti, ne 2413 može joj se usprotiviti nikakva ljudska volja. - *Lk5,13*: izd. 1693.

14. Koliko god je okorjeli grješnik daleko od spasenja, kada mu se pokaže Isus 2414 spasonosnim svjetlom svoje milosti kako bi ga on vidio, potrebno je da se preda, da pritrči, da se ponizi i da se klanja svom Spasitelju. - *Mk 5,67*: izd. 1693.

15. Kada Bog svoju zapovijed i svoj izvanjski govor prati pomazanjem svog 2415 Duha i unutarnjom snagom svoje milosti, on u srcu proizvodi onu poslušnost koju traži. - *Lk9,60*.

16. Ne postoje porivi koji ne popuštaju pred porivima milosti; ništa se naime ne 2416 (može) oduprijeti Svemogućem. - *Dj 11,21*.

17. Milost je onaj Očev glas, koji ljude podučava iznutra i koji čini da oni dođu 2417 Isusu Kristu; tko ne dođe k njemu nakon stoje čuo vanjski glas Sina, nikako nije poučen od Oca. - *Iv 6,45*.

18. Uvijek donosi svoj rod sjeme riječi koje zalijeva ruka Božja. - *Dj 11,21*. 2418

19. Božja milost nije ništa drugo nego njegova svemoguća volja: to je ideja koju 2419 nam Bog daje u svim svojim Pismima. - *Rim 14,4*: izd. 1693.

20. Prava milost je ideja da Bog želi da mu se pokorava, i pokorava mu se; da za- 2420 povneda i sve biva; da govori kao Gospodin i sve mu je podređeno. - *Mk 4,39*.

21. Milost Isusa Krista je milost jaka, moćna, vrhovna, nepobjediva, budući da 2421 je čin svemoguće volje, posljedica i oponašanje Boga koji se utjelovio i koji je uskrisio svoga Sina. - *2 Kor 5,21*: izd. 1693.

22. Suglasje svemogućeg Božjeg djelovanja u srcu čovjeka s njegovom slobod- 2422 nom voljom, pokazuje nam se u pristajanju na utjelovljenje, kao u izvoru i prauzoru svih drugih čina milosrđa i milosti, koje su tako darovane i ovisne o Bogu, kao i samo izvorno djelovanje. - *Lk 1,48*.

23. Sam Bog nam je dao ideju svemogućeg djelovanja svoje milosti, uspoređu- 2423 jući je s onom po kojoj proizvodi stvorenja iz ničeg, i (po kojoj) mrtvima vraća život. - *Rim 4,17*.

- 2424 24. Ispravno shvaćanje koje je satnik imao o svemoći Božjoj i Isusa Krista kod ozdravljivanja tijela samim činom njegove volje, slika je ideje koju treba imati o svemoći njegove milosti kod ozdravljivanja duša od požude. - *Lk 7,7.*
- 2425 25. Bog obasjava dušu i liječi je jednako kao i tijelo, samo svojom voljom: zapovijeda i pokorava mu se. - *Lk 18,42.*
- 2426 26. Nema nikakvih milosti, osim po vjeri. - *Lk 8,48.*
- 2427 27. Vjera je prva milost i izvor svih milosti. - *2 Pt 1,3.*
- 2428 28. Prva milost koju Bog daje grješniku je oprostjenje grijeha. - *Mt 11,25.*
- 2429 29. Izvan Crkve se ne podjeljuje nikakva milost. - *Lk 10,35-36.*
- 2430 30. Nepogrješivo se spašavaju svi koje Bog hoće spasiti po Kristu. - *7v 6,40.*
- 2431 31. Kristove želje uvijek imaju svoj učinak: on unosi unutarnji mir srcima, kada im ga želi. - *7v. 20,19.*
- 2432 32. Isus Krist se predao smrti, kako bi iz ruku anđela osvetnika, svojom krvlju zauvijek oslobodio prvorođene, to jest izabrane. - *Gal 4,4-7.*
- 2433 33. Zaista, koliko se treba odreći zemaljskih dobara i samoga sebe, za to kako bi netko imao nadu, da tako kažem, približiti se Kristu Isusu, njegovoj ljubavi, smrti i tajnama; kao što to čini sveti Pavao govoreći: "Koji me je ljubio i predao samoga sebe za mene". - *Gal. 2,20.*
- 2434 34. Adamova milost proizvodila je samo ljudske zasluge. - *2 Kor 5,21:*
izd. 1693.
- 2435 35. Adamova milost bila je posljedica stvaranja i nužno je pripadala zdravoj i cjelovitoj naravi. - *2 Kor 5,21.*
- 2436 36. Bitna razlika između Adamove milosti, tj. stanja nedužnosti, i kršćanske milosti jest, stoje prvu dobivao svatko za svoju osobu, a ova se dobiva samo po osobi Isusa Krista uskrsloga, s kojim smo povezani. - *Rim 7,4.*
- 2437 37. Adamova milost, posvećujući ga u njemu samom, bila je prilagođena njemu; kršćanska milost, posvećujući nas u Isusu Kristu, je svemoguća i dostojna Božjeg Sina. - *Ef. 1,6.*

38. Grješnik, bez milosti Osloboditelja, slobodanje samo za zlo. - *Lk 8,9.* 2438
39. Volja koju ne predusreće milost, ima svjetlo samo za stramputicu, ima žar samo da se strmoglavi, ima snage samo za ranjavanje samoga sebe; sposobna je za svako zlo a nije sposobna ni za kakvo dobro. - *Mt 20,34.* 2439
40. Bez milosti ne možemo ljubiti ništa, osim (ono stoje) za našu osudu. - *2 Sol 3,18:* izd. 1693. 2440
41. Svaka spoznaja Boga, pa i naravna, pa i kod poganskih filozofa, može doći samo od Boga; a bez milosti (ona), umjesto osjećaja klanjanja, zahvalnosti i ljubavi proizvodi samo preuzetnost, taštinu i oporbu protiv samoga Boga. - *Rim 1,19.* 2441
42. Samo Kristova milost čini čovjeka pogodnim za žrtvu vjere; bez toga je sve samo nečistoća, sve samo nedostojnost. - *Dj 11,9.* 2442
43. Prvi učinak krsne milosti jest činiti kako bismo umrli grijehu, tako da duh, srce, osjećaji ne bi imali više života za grijeh nego li ga ima mrtvac za stvari ovoga svijeta. — *Rim 6,2:* izd. 1693. 2443
44. Postoje samo dvije ljubavi odakle se rađaju sve naše želje i djela: ljubav Božja, koja sve radi poradi Boga, i koju će Bog nagraditi; a ljubav kojom ljubimo sebe same i svijet, koja ne povezuje s Bogom ono što bi trebalo povezivati, te zbog toga i sama postaje zla. - *Iv. 5,29.* 2444
45. Kad Božja ljubav više ne vlada u srcu grješnika, onda u njemu vlada tjelesna požuda koja kvari sve njegove čine. - *Lk 15,13:* izd. 1693. 2445
46. Požuda ili ljubav, čine upotrebu osjećaja dobrim ili zlim. - *Mt 5,28.* 2446
47. Poslušnost zakonu treba proisteći iz izvora, a taj izvor je ljubav. Kad je Božja ljubav njezino unutarnje počelo, a Božja slava njezin cilj, tada je čisto ono što se vidi izvana; inače je samo licemjerje ili lažna pravednost. - *Mt 25,26:* izd. 1693. 2447
48. Bez svjetla vjere, bez Krista i bez ljubavi što drugo možemo biti osim tame, osim stramputice, osim grijeha? - *Ef 5,8.* 2448
49. Kao što nema nijednog grijeha bez ljubavi prema sebi, tako nema nijednog dobrog djela bez ljubavi prema Bogu. - *Mk 7,22 23.* 2449
50. Uzalud vapimo Bogu: "Oče moj", ako nije duh ljubavi onaj koji više. - *Rim 8,15.* 2450
51. Vjera opravdava kada djeluje, a ona djeluje samo po ljubavi. - *Dj 13,39.* 2451

- 2452 52. Sva se druga sredstva spasenja nalaze u vjeri kao u svojoj klici i sjemenu; a ta vjera nije bez ljubavi i nade. -*Dj 10,43.*
- 2453 53. Samo ljubav, po vezi s Bogom i Isusom Kristom, čini da (kršćansko djelovanje) bude na kršćanski način. -*Kol 3,14.*
- 3454 54. Samo je ljubav ta koja govori Bogu; Bog čuje samo nju. -*1 Kor 13,1.*
- 2455 55. Bog daje vijenac samo ljubavi; uzalud trči, tko trči iz druge pobude i iz drugog motiva. -*1 Kor 9,24.*
- 2456 56. Bog nagrađuje samo ljubav, jer samo ljubav slavi Boga. -*Mt 25,36.*
- 2457 57. Grješniku nedostaje sve kad mu nedostaje nada; i nema nade u Boga gdje nema ljubavi prema Bogu. -*Mt 27,5.*
- 2458 58. Gdje nema ljubavi nema niti Boga niti vjere. -*1 Iv 4,8.*
- 2459 59. Molitva bezbožnika je novi grijeh; a to što ih Bog ne uslišava je novi sud protiv njih. -*Iv 10,25: izd. 1693.*
- 2460 60. Ako samo strah od kazni potiče dušu na pokoru, i što je pokora žešća, ona tim više vodi u očaj. -*Mt 27,5.*
- 2461 61. Strah obuzdava samo ruku; a duša je tako dugo povezana s grijehom dok ne bude vođena ljubavlju prema pravednosti. -*Lk 20,19.*
- 2462 62. Tko se susteže od zla samo zbog straha od kazne, čini ga (zlo) u svom srcu, i već je krivac pred Bogom. -*Mt 21,46.*
- 2463 63. Krštenik je još pod zakonom kao Židov, ako ne ispunjava zakon, ili ako ga ispunjava samo iz straha. -*Rim 6,14.*
- 2464 64. Pod prokletstvom zakona nikada ne nastaje dobro; griješi se naime, bilo čineći zlo, bilo izbjegavajući zlo samo iz straha. -*Gal. 5,18.*
- 2465 65. Mojsije, proroci, svećenici i učitelji Zakona, umrli su a da Bogu nisu dali niti jednoga sina, jer su izvršavali službu samo iz straha. -*Mk 12,19.*
- 2466 66. Tko se želi približiti Bogu, ne smije k njemu doći s grubim požudama, niti se voditi prirodnim nagonom, ili pak strahom kao životinje, nego po vjeri i ljubavi kao djeca. -*Heb 12,20: izd. 1693.*
- 2467 67. Strah sluga predočuje si Boga samo kao strogog, zahtjevnog, nepravednog i nepristupačnog gospodara. -*Lk 19,21: izd. 1693.*

68. Božja dobrota skratila je put spasenja, zatvarajući sve u vjeru i molitve. - *Dj 2468 2,21.*
69. Vjera, primjena, povećanje i nagrada vjere, sve je dar čiste Božje velikoduš- 2469
nosti. - *M: 9,22.*
70. Bog nikada ne kažnjava nevine; nevolje uvijek služe ili za kažnjavanje grije- 2470
ha ili za čišćenje grješnika. - *Iv 9,3.*
71. Čovjek se, zbog svojeg održavanja (života), može osloboditi od onog zako- 2471
na, koji je Bog dao radi njegove koristi. - *Mk 2,28.*
72. Oznaka je kršćanske Crkve to daje katolička, obuhvaćajući sve nebeske an- 2472
đele i zemaljske pravednike, kroz sve vjekove. - *Heb. 12,22-24.*
73. **Stoje** Crkva ako ne skup djece Božje koja ostaju u njegovom krilu, posvoje- 2473
nih u Kristu, postojećih u njegovoj osobi, otkupljenih njegovom krvlju, koji žive po
njegovom duhu, koji djeluju po njegovoj milosti i koji očekuju milost budućega vi-
jeka? -2 *Sol 1,1 si: izd. 1693.*
74. Crkva, ili potpuni Krist, ima za glavu utjelovljenu Riječ, a za udove sve sve- 2474
te. - 7 *Tim 3,16.*
75. Crkva je samo jedan čovjek sastavljen iz više udova, kojima je Krist glava, 2475
život, postojanje i osoba; samo jedan Krist sastavljen od više svetaca, čiji je on po-
svetitelj. - *£/2 14-16.*
76. Ništa nije šire od Božje Crkve, jer nju sačinjavaju svi izabranici i pravednici 2476
svih vjekova. - *Ef2,22.*
77. **Tko** ne vodi život dostojan Božjeg djeteta i Kristovog uda, iznutra 2477
prestaje imati Boga za Oca i Krista za glavu. - 7 *7v 2,24: izd. 1693.*
78. Odjeljuje se od izabranog naroda, čija je slika židovski narod i čija je glava 2478
Isus Krist, tko ne živi po Evanđelju, i tko ne vjeruje Evanđelju. - *Dj 3,23.*
79. Korisno je i potrebno u svako vrijeme, na svakom mjestu i za sve vrste oso- 2479
ba, nastojati i upoznati duh, pobožnost i tajne svetog Pisma. - 7 *Kor 14,5.*
80. Čitanje svetog Pisma je za sve. - *Dj 8,28.* 2480
81. Sveta tajnovitost riječi Božje nije laicima razlog da se oslobode od njezinog 2481
čitanja. - *Dj 8,31.*

- 2482 82. Kršćani trebaju slaviti dan Gospodnji pobožnim čitanjima, iznad svega pak svetog Pisma. Štetno je htjeti odvratiti kršćanina od tog čitanja. - *Dj 15,21*.
- 2483 83. Krivo je uvjeravati se, da se čitanjem svetih knjiga ženama ne smije posredovati spoznaja vjerskih tajni; nije nastala zloporaba Pisma, niti su se rodila krivo-vjerja, zbog jednostavnosti žena, nego iz oholog znanja muškaraca. — *Iv 4,26*.
- 2484 84. Oduzeti iz ruku kršćana Novi zavjet, ili držati ga zatvorenim, uskraćujući im način za njegovo razumijevanje, znači njima zatvarati Kristova usta. - *Mt 5,2*.
- 2485 85. Zabraniti kršćanima čitanje svetog Pisma, naročito evanđelja, znači sinovima svjetla uskratiti korištenje svjetla i učiniti da oni trpe neku vrstu izopćenja. *Lk 11,33*: izd. 1693.
- 2486 86. Oduzeti jednostavnom narodu tu utjehu, poistovjećujući svoj glas s glasom čitave Crkve [*usp. *2666*], običaj je suprotan apostolskoj praksi i Božjoj nakani. - *1 Kor 14,16*.
- 2487 87. (Ovo) je način (postupanja) pun mudrosti, svjetla i ljubavi: dati dušama vremena da s poniznošću nose i osjećaju stanje grijeha, moleći za duh pokore i skrušenosti, i kao najmanje, prije pomirenja započeti sa zadovoljavanjem Božjoj pravednosti. -*Dj 8,9*.
- 2488 88. Mi ne znamo što je grijeh i prava pokora, ako se želimo odmah vratiti u posjed onih dobara koje nam je oduzeo grijeh, i ako odbijamo snositi zbuđenost zbog tog oduzimanja. -*Lk 17,1112*.
- 2489 89. Četrnaesti stupanj obraćenja grješnika je, kad je on pomiren i ima pravo prisustvovati žrtvi Crkve. -*Lk 15,23*.
- 2490 90. Crkva posjeduje vlast izopćenja, tako daje vrši preko pastira-prvaka, barem uz prešutnu suglasnost čitavog tijela. -*Mt 18,17*.
- 2491 91. Strah od nepravednog izopćenja ne smije nas spriječiti od ispunjavanja svoje dužnosti; nikada ne izlazimo iz Crkve dok smo ljubavlju povezani s Bogom, Isusom Kristom, i sa samom Crkvom, pa niti onda kada se čini da smo ljudskom zlobom iz nje istjerani. -*Iv 9,22 23*.
- 2492 92. Radije u miru podnositi izopćenje i nepravednu anatemu, nego li izdati istinu, znači oponašati svetog Pavla; daleko od toga da bi to značilo podići se protiv autoriteta ili kidati jedinstvo. -*Rim 9,3*.
- 2493 93. Isus katkada liječi rane, koje je bez njegovog ovlaštenja nanijela prevelika žurba pastira-prvaka. Isus obnavlja što su oni uništili nepromišljenom revnošću. -*Iv 18,11*.

94. Neprijateljima Crkve ništa ne pruža gore mišljenje o njoj, nego gledanje da se u njoj vrši vlast nad vjerom vjernika, i da se njeguju podjele radi stvari koje ne vrijeđaju niti vjeru niti moral. - *Rim 14,16.* 2494

95. Istine su dospjele dotle, da su one većini kršćana kao strani jezik, a način njihovog propovijedanja je kao napoznato narječje; toliko je on udaljen od jednostavnosti apostola i (toliko je) iznad općeg svhaćanja vjernika; i ne pazi se dovoljno, da je taj nedostatak jedan od najosjetljivijih znakova starosti Crkve i Božje srdžbe na svoje sinove. - *1 Kor 14,21.* 2495

96. Bog dozvoljava da se sve vlasti protive propovjednicima istine, kako se njihova pobjeda ne bi mogla pripisivati (drugome) osim Božjoj milosti. - *Dj 17,8.* 2496

97. Previše se često događa, da se one udove koji su svetije i tjesnije sjedinjeni s Crkvom, smatra i (da se s njima) postupa kao s nedostojnima da budu u Crkvi, ili kao da su od nje odvojeni; ali "pravednik živi od vjere" [*Rim 1,17*], a ne od mišljenja ljudi. - *Dj 4,11.* 2497

98. Stanje progona i kažnjavanja, koje netko podnosi kao daje krivovjernik, ozloglašeni ili bezbožnik, većinom je posljednja i vrlo zaslužna kušnja, jer ona čini čovjeka sličnijim Isusu Kristu. - *Lk22,37.* 2498

99. Tvrdoglavost, obranaštvo i odbijanje da se nešto ispita, ili da se prizna daje bio prevaren, kod mnogih svakodnevno mijenjaju u miris smrti ono stoje Bog dao svojoj Crkvi, kako bi u njoj bio miris života, na primjer dobre knjige, pouke, sveti primjeri, itd. - *2 Kor 2,16.* 2499

100. Jadnog li vremena u kojem se vjeruje da se slavi Boga proganjajući istinu i njezine učenike! To vrijeme je nadošlo.... Smatranje i postupanje od strane vjerskih službenika, kao s bezbožnikom i nedostojnim svakog odnosa s Bogom, kao s trulim udom, koji može pokvariti sve u društvu svetih, za pobožnije ljude strasnije od tjelesne smrti. Uzalud si netko laska čistoćom svojih nakana i nekim vjerskim žarom, progoneći vatrom i željezom poštene ljude, ako je zaslijepljen vlastitom požudom i poveden tuđom, jer ništa ne želi ispitivati. Često mislimo da Bogu žrtvujemo bezbožnika, a đavlu žrtvujemo Božjeg slugu. - *Iv 16,2.* 2500

101. Ništa se više ne protivi učenju Isusa Krista, nego li što zakletve u Crkvi postaju uobičajenima; jer to znači umnožavati prilike za krivokletstvo, postavljati zamke nemoćnima i neukima, i učiniti da ime i istina Božja služe katkada nakanama bezbožnika. - *Mt 5,37.* 2501

[*Ocjena.*]... Gore spomenute tvrdnje... proglašavamo, osuđujemo i odbacujemo kao krive, zavodljive, kao one koje loše zvuče, sablažnjive, opasne, lakoumne, 2502

nepravedne za Crkvu i njezinu praksu, i ne samo u Crkvi nego i za svjetovnu vlast, pogrdne, zavodljive, bezbožne, bogohulne, sumnjive zbog krivovjerja i koje mirišu na krivovjerje, i kao krivovjerne i kao sklone krivovjerju i raskolu, krive, vrlo blize krivovjerju, više pute osuđivane, i konačno kao krivovjerne, i kao one koje kao prihvaćene sadržavaju i koje očito obnavljaju različita krivovjerja, a ponajviše ona koja su bila osuđena u glasovitim Jansenovim tvrdnjama, i to u onom smislu u kojem su bile osuđene.

INOCENT XIII.: 8. svibnja 1721. - 7. ožujka 1724.

Benedikt XIII.: 29. svibnja 1724. - 21. veljače 1730.

KLEMENT XII.: 12. srpnja 1730. - 6. veljače 1740.

2509-2510: Bula "Apostolicaeprovidentiae officio", 2. listopada 1733.

Janzenisti su tvrdili daje osudom konstitucije "*Unigenitus*" (*2400-2502) pogodeno učenje o božanskoj milosti sv. Augustina i sv. Tome Akvinskog. Papa je odbacio to podmetanje, te se ujedno htio pobrinuti za mir među teološkim školama "kako bi zajedničkim nastojanjem više škola ojačala zaštita protiv podmetanja zabluda" [usp. *2509°] (na nav. mj. § 2 na kraju).

Id: DuPIA 3/II (1736.) 589b-590a / BullTau23,542ab / BullLux 14,297ab.

Sloboda učenja o djelotvornosti milosti

2509 § 1.... Dobro poznavajući misao [*Klementa XI. i Benedikta XIII. J.*], naših predšasnika, ne želimo da, zbog naših ili vaših izraženih pohvala tomističkoj školi, koje našim ponovnim sudom odobravamo i potvrđujemo, išta bude uskraćeno ostalim katoličkim školama, koje misle da drugačije od toga treba tumačiti učinkovitost božanske milosti, koje imaju presjajne zasluge i za ovu Svetu stolicu, da o toj stvari mogu braniti (isto) mišljene, koje su do sada javno i slobodno i posvuda, pa i u ovom blaženom gradu, naučavali i zastupali.

2510 § 2. Zbog toga... zabranjujemo pod istim kaznama, da se niti pisanjem, niti poučavanjem niti raspravljanjem, niti bilo kojim drugim načinom, ne usuđuju bilo kojom teološkom ocjenom ili osudom označavati one škole koje drugačije misle, ili njihovo mišljenje (označavati) predbacivanjima i pogrđama, dok o tim sporovima ova Sveta Stolica ne bude mislila da treba nešto definirati i proglasiti.

2511-2513: Apostolsko pismo "In eminenti apostolatus specula", 28. travnja 1738.

Čini se daje ovaj dekret, upućen svim vjernicima, najstariji edikt o "slobodnim zidarima". Benedikt XIV. gaje ponovno preuzeo u konstituciju "*Providas Romanorum Pontificum*" od 18. svibnja

1751. (Benedikt XIV., *Bullarium* [Rim 1754] 3,214sl / [Prati 1846] 3/1 (= Sabrana djela 17) 283b-284a/ [Mecheln] 8,416sl).

Izd.: BullTau24,366a-367b/BullCocq 14,236ab/ CdICF 1,656sl, br.299.

"Slobodni zidari"

(§ 1)... Doznali smo, da napreduju i da se šire na daleko i široko, iz dana u dan, 2511 neke družbe, skupovi, savezi, udruge ili zajednice, koje narod zove "slobodni zidari", ili "Francs Massons", ili nazvane nekim drugim imenom, već prema različitosti jezika, u koje se udružuju ljudi bilo koje religije i sekte, zadovoljni lažnom vrstom nekog naravnog poštenja, u čvrstom i nedostupnom savezu, a prema zakonima i pravilima koje su za sebe stvorili, koje ujedno djeluju tajno, i obvezuju se strogom prisegom položenom na svetu Biblyu, da će pod prijetnjom teških kazni čuvati nepovredivu šutnju (tajnu).

Budući da je to narav zločina, da samoga sebe iskazuje i pokazuje bukom, zbog toga su gore spomenuta udruženja ili zajednice postale tako sumnjive dušama vjernika, da pristupiti im kod razboritih i poštenih ljudi znači isto kao postati označen kao zao i pokvaren; da naime ne rade loše, ne bi toliko mrzili svjetlo. Ti su glasovi postali tako učestali, da je svjetovna vlast u mnogim krajevima spomenuta udruženja, već prije zabranila i iz opreza dokinula, kao protivna sigurnosti kraljevstva.

(§ 2) Zbog toga mi, razmatrajući u srcu vrlo velike štete koje takva udruženja ili zajednice većinom nanose ne samo miru vremenite države, nego i duhovnom spasenju duša, te zbog toga one nisu u suglasnosti niti s građanskim niti s kanonskim propisima kao što smo poučeni božanskim govorom,... treba bdjeti da ta vrsta ljudi, ne napravi rupu na kući kao lopov,... kako ne bi naime zaveli srca jednostavnih, treba se suprotstaviti (tome) da ne uzmognu otvoriti najširiji put i nekažnjivo počinuti nepravde, kao i zbog drugih Nama poznatih opravdanih i razumskih razloga, prema savjetu nekih... kardinala, a i na vlastiti poticaj... i iz punine naše apostolske vlasti, određujemo da treba osuditi i zabraniti ta udruženja... ili zajednice koje se nazivaju "Slobodni zidari" ili "Francs Massons" ili kojim god drugim imenom.

(§ 4) [*Zapovijeda se mjesnim ordinarijima i inkvizitorima, da prijestupnike*] 2513 kazne prildadnim kaznama kao one koji su jako sumnjivi zbog krivovjerja.

BENEDIKT XIV.: 17. kolovoza 1740. - 3. svibnja 1758.

2515-2520: Izjava "*Matrimonia quae in locis*", 4. studenog 1741.

Glasovita "benediktova izjava" bila je prvotno namijenjena pokrajinama Belgiji i Nizozemskoj koje su bile podvrgnute španjolskom kralju. Ona je kasnije protegnula i na druga područja. Usp. o

tome A.Lerimkuhl, *Theologia moralis* 2 (Freiburg 1914¹²) br. 905; ASS 6 (1870) 456; B. Melata, u: AnE 5 (1897) 263-276; 6 (1898) 421-428.

Izd.: Benedikt XIV., *Bullarium* (Mecheln 1826) 1,178-182 (staro izd. sv.1, br.34) / BullLux 16,52a-53a.

Tajne ženidbe

2515 Dugo je i mnogo raspravljano (pitanje), da li treba smatrati valjanima ili ne, ženidbe koje su se običavale sklapati u krajevima pod vlašću Sjedinjenih staleža u Belgiji, bilo između krivovjernika s obje strane, bilo između muža krivovjernika s jedne strane i žene katolkinje s druge, ili obrnuto, ne pridržavajući se forme koju je propisao sveti Tridentski sabor [*Dekret "Tametsi", *1813-1816*], te je duše ljudi i mišljenja odvlačilo na različite strane, imaju li se smatrati valjanima ili ne to je kroz mnoge godine unijelo vrlo plodno sjeme straha i opasnosti...

2516 (1)... Sveti je naš gospodin nedavno zapovjedio da se izradi izjava i instrukcija, kojom se ubuduće kao sigurnim pravilom i normom u tim poslovima trebaju služiti svi belgijski biskupi i župnici misionari tih krajeva, te apostolski zamjenici.

2517 (2) Prvo dakle, što se tiče ženidbi sklopljenih između krivovjernika među sobom u mjestima podložnima vlasti Saveznih staleža, gdje se nije obdržavala od Tridentinuma propisana forma; premda Njegova Svetost znade daje sveta Kongregacija koncila u nekim pojedinim slučajevima, i saslušavši tada iznesene okolnosti, odgovorila u prilog njihove nevaljanosti, ali je isto tako dobro znala, da Apostolska Stolica o takvim ženidbama nije još ništa odredila općenito i za sve, te da je i inače, kako bi se izašlo ususret svim vjernicima koji žive u tim krajevima, i kako bi se odvratile vrlo velike neugodnosti, jako potrebno izjaviti što općenito treba misliti o tim ženidbama:

... izjavila je i odredila da ženidbe sklopljene u spomenutim pokrajinama Belgijskog saveza, ili koje će ubuduće biti sklopljene, makar kod njihovog sklapanja nije bila poštivana forma koju je propisao Tridentski sabor, i ako nije bilo neke druge kanonske zapreke, treba smatrati za valjane; zbog toga, ako bi se dogodilo, da oba supružnika budu primljena u krilo Katoličke crkve, oni su u potpunosti vezani istom ženidbenom vezom kao i ranije, makar ne ponovili međusobnu privolu pred katoličkim župnikom; ako se pak obrati samo jedan od supružnika, bilo muž bilo žena, nijedno od njih ne može prijeći u drugu ženidbu dok je drugi živ.

2518 (3) Što se pak tiče onih ženidbi, koje su u istim pokrajinama belgijskog saveza, bez forme određene na Tridentskom saboru, sklopili katolici s krivovjernicima, bilo daje katolik doveo u brak krivovjernu ženu, bila da se katolikinja udala za krivovjernog muža: to Njegova Svetost prije svega osjeća najveću bol što među katolicima ima takvih, koji se zalučeni bolesnom ljubavlju, iz duše ne zgražaju na takvim prezira vrijednim ženidbama, koje je sveta majka Crkva uvijek osuđivala i

zabranjivala, i da se od njih u potpunosti ne suzdržavaju,... neka [*pastiri duša*] vrlo ozbiljno potiču i opominju, da se katolici obaju spolova, zbog opasnosti u koju ulaze za svoje duše, koliko je god to moguće, sprečavaju od takvih ženidbi, te da ih pokušavaju zamijeniti sa svakim drugim boljim načinom, i učinkovito ih spriječiti.

Ako je možda tamo već sklopljena koja ženidba te vrste, bez održavanja tridentske forme, ili ako bi se sklopila ubuduće (čega neka nas Bog sačuva), Njegova Svetost izjavljuje, da takvu ženidbu, ako nije bilo druge kanonske zapreke, treba smatrati za valjanu, i nijedan od supružnika, dok je drugi živ, ne može nikako sklopiti novu ženidbu pod izgovorom ne pridržavanja spomenute forme; katoličkom supružniku treba naročito dozvati u svijest, bilo mužu bilo ženi, da čini pokoru i da moli kod Boga oprost za vrlo teški grijeh koji je počinio, te da svim silama nastoji privući drugog supružnika, koji je odlutao iz krila Katoličke crkve, i pridobiti njegovu dušu, što će pak biti najpogodnije (sredstvo) da se izmoli oprost za učinjeni grijeh, znajući među ostalim, kao što je već rečeno, da su oni trajno vezani vezom te ženidbe.

(4) [*Isto vrijedi*]... i za slične ženidbe izvan granice vlasti Saveznih staleža, koje 2519 su sklopili oni koji se nalaze u vojsci ili vojničkim četama, a koje Savezni staleži običavaju slati za čuvanje i učvršćenje graničnih utvrda, koje narod zove *Barriera*; tako da ženidbe sklopljene mimo tridentske forme, bilo da su oboje krivovjernici, bilo među katolicima i krivovjernicima, zadržavaju svoju valjanost, ako oba supružnika pripadaju tim četama ili vojsci....

(5) O onim pak ženidbama, koje ili u krajevima katoličkih knezova sklapaju oni 2520 koji imaju prebivalište u Saveznim pokrajinama, ili koje u Saveznim pokrajinama sklapaju oni koji imaju prebivalište u krajevima katoličkih knezova, Njegova Svetost misli da ne treba ništa novo odlučivati i izjavljivati, htijući da se o njima, gdje dođe do rasprave, odluči prema općim i provjerenim principima kanonskog prava, prema odlukama koje je za slične slučajeve izdala Sveta kongregacija sabora; tako je (papa) izjavio i odlučio i zapovjedio da ubuduće svi moraju to obdržavati.

2522-2524: Konstitucija "*Etsipastoralis*" za Italo-Grke, 26. svibnja 1742.

Ta konstitucija ponavlja neke dijelove iz instrukcije "*Presbyteri Graect'*" od 30. kolovoza 1595. (usp. *1990-1992) i iz pisma "*Sub catholicae*" od 6. ožujka 1254., u kojem Inocent IV. inzistira na tome, da potvrdu mogu podjeljivati samo grčki biskupi (usp. *381).

Izd: Benedikt XIV., *Bullarium* (Mecheln) 1,354 352sl (staro izd. sv.1, br.57) / CollLac 2,510d-51 lc / CollPF² 1,121sl, br.338.

Sakrament potvrde

§ 3 (br. 1). Latinski biskupi neka djecu, ili druge u svojim biskupijama koje su 2522 krstili i na čelu pomazali krizmom grčki svećenici, potvrđuju apsolutno, jer niti su

naši predšasnici, niti mi, grčkim svećenicima u Italji i na pripadajućim otocima, dali ovlast, niti se ona daje, da djeci koju krste mogu podjeljivati sakrament potvrde; što više sve od 1595. godine, naš je predšasnik, blažene uspomene Klement VIII., izričito zabranio italo-grčkim svećenicima da krštenike označavaju krizmom [*1900].

- 2523 (br. 4) Potvrdenike pak, koje su potvrdili obični svećenici, ne treba prisiljavati da taj sakrament potvrde prime od biskupa, ako bi iz takve prisile mogla nastati sablazan; budući pak da sakrament potvrde nije tako potreban, da se netko bez njega ne bi mogao spasiti, ipak ih mjesni biskupi trebaju opomenuti, da će (počiniti) zločin teškog grijeha ako odbiju ili zanemare pristupiti potvrdi kada i ako budu mogli.

Posljednje pomazanje

- 2524 § 5 (br. 2) Bolesnicima... neka se podjeljuje posljednje pomazanje, (br. 3) I nije važno, da li to posljednje pomazanje biva podijeljeno od jednog ili od više svećenika, gdje postoji takav običaj, dok tvrde da taj sakrament može valjano i dozvoljeno podijeliti jedan svećenik, uz obdržavanje potrebne materije i forme. (br. 4) Isti svećenik mora primijeniti materiju i izgovoriti odgovarajuću formu; zbog toga isti onaj koji pomazuje treba izgovoriti odgovarajuću formu, a ne da jedan pomazuje a drugi da izgovara formu.

2525-2540: Konstitucija "*Nuper nos*", 16. ožujka 1743.

U toj buli se traži od nadbiskupa Damaska Simona Evodija, koji je uzdignut na maronitsku patrijaršijsku stolicu u Antiohiji, da položi ispovijest vjere prema obrascu Urbana VIII. iz 1642. godine.

Izd: Benedikt XIV, *Bullarium* (Mecheln) 2,82-87 (staro izd. sv.1, br.78) / BullLux 16,148b-149b / CollPF² 2,124-126, br.1496 bilj.

Ispovijest vjere propisana za Istočnjake

- 2525 § 5.... Ja N., čvrstom vjerom vjerujem i ispovijedam sve i pojedino što se nalazi u obrascu Vjerovanja, kojim se služi sveta Rimska crkva, naime: Vjerujem u jednoga Boga ... [*Carigradski sažetak*, *150 ili *1862].

- 2526 Isto tako poštujem i prihvaćam opće sabore, kao što slijedi, naime: Prvi nicejski [*125-129], i ispovijedam ono što je na njemu definirano protiv Arija, proklete uspomene, daje Gospodin Isus Krist Sin Božji, jedinorođeni, rođen od Oca, to jest rođen iz Očeve biti, ne stvoren, iste biti s Ocem, te da su na istom saboru s pravom osuđene one bezbožne riječi 'da ga nekada nije bilo', ili 'daje stvoren iz nečega, što ne postoji, ili iz druge supstancije ili biti', ili 'daje Sin Božji promjenjiv ili izmjenjiv'.

Prvi carigradski [**150st*], drugi po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu definirano protiv Makedonija, proklete uspomene, da Duh Sveti nije sluga nego Gospodin, da nije stvorenje nego Bog, te da ima isto boštvo s Ocem i sa Sinom. 2527

Prvi efeški [**250-268*], treći po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu definirano protiv Nestorija, proklete uspomene, da boštvo i čovječstvo neizrecivim i neshvatljivim sjedinjenjem u jednoj osobi Božjeg Sina, čine nama jednog Isusa Krista, ta daje zbog toga razloga preblazena Djevica prava Bogorodica. 2528

Kalcedonski [**300-305*], četvrti po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu definirano protiv Eutihia i Dioskura, oba proklete uspomene, da je jedan i isti Sin Božji, Gospodin naš Isus Krist, savršen u boštvu i savršen u čovječstvu, pravi Bog i pravi čovjek iz razumske duše i tijela, istobitan Ocu po boštvu, iste supstancije s nama po čovječstvu, u svemu nama sličan, osim u grijehu; naime, da je po boštvu rođen od Oca prije vjekova, daje u najnovije vrijeme pak isti rođen po čovječstvu radi nas i radi našega spasenja od Djevice Marije; da treba priznati jednog i istog Krista Sina, Gospodina jedinorođenoga, u dvije naravi: nepomiješano, nepromjenjivo, nedjeljivo, neodvojivo; nikada se zbog jedinstva ne snuje dokinuti razlika u naravima, da se dvije naravi slijevaju u jednu osobu i supstanciju, ne u dvije odvojene ili podijeljene osobe, nego jednu i istu, (osobu) Sina, i Jedinorođenu Božju Riječ, Gospodina Isusa Krista; 2529

isto tako, daje boštvo istoga Gospodina našega Isusa Krista, po kojem je istobitan Ocu i Duhu Svetom, i (po kojem) ne može trpjeti i besmrtn, istoga koji raspet i umro samo po tijelu, kako je već definirano na spomenutom saboru i u pismu svetoga Leona rimskog prvosvećenika [*usp. *290-295*], kroz čija je usta progovorio blaženi apostol Petar, uzviknuli su oci na tom saboru; po toj definiciji se osuđuje bezbožne krivovjerje onih, koji su Trishagionu, koji su predali anđeli i koji je zapjevan na spomenutom kalcedonskom saboru: 'Sveti Bože, sveti jaki, sveti besmrtni, smiluj nam se' [*usp. Iz 6,3*] dodavali: 'koji je raspet za nas' te su tako tvrdili da Božja narav triju osoba može trpjeti i daje smrtna.

Drugi carigradski [**421-438*], peti po redu, na kojem je ponovljena spomenuta definicija kalcedonskog sabora. 2530

Treći carigradski [**550-559*], šesti po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu definirano protiv monoteleta, dasu u jednom i istom Gospodinu našem Isusu Kristu dvije naravne volje i dva naravna djelovanja: nedjeljivo, nepromjenjivo, neodvojivo, nepomiješano, te da njegova ljudska volja nije bila suprotna, nego podložna njegovoj božanskoj i svemogućoj volji. 2531

Drugi nicejski [**600-609*], sedmi po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu definirano protiv ikonoklasta, da slike Krista i Bogorodice Djevice, kao i drugih svetaca, treba zadržati i njima iskazivati dužnu čast i poštovanje. 2532

2533 Četvrti carigradski [*650-664], osmi po redu, i ispovijedam ono stoje na njemu s pravom bilo osuđeno protiv F o c i j a i ponovno uspostavljanje svetog patrijarha Ignacija.

2534 Poštujem i prihvaćam i sve druge opće sabore, koji su se zakonito održavali i koji su potvrđeni autoritetom Rimskog prvosvećenika, posebno pak F i r e n t i n s k i s a b o r [*1300-1353], i ispovijedam ono stoje na njemu definirano.

[Dalje je djelomice doslovce, a djelomice u izvodima, naveden iz dekreta o sjednjenju Grka, i iz dekreta za Armence Firentinskog sabora].

2535 Isto tako poštujem i prihvaćam t r i d e n t s k i s a b o r [*1500-1835], i ispovijedam ono što je na njemu definirano i objavljeno, posebno da mu se u m i s i Bogu prinosi uistinu prava žrtva pokajnica, za žive i mrtve, i da se u presvetom sakramentu Euharistije, prema vjeri koja se uvijek nalazila u Crkvi, uistinu, stvarno i bitno nalazi tijelo i krv, zajedno s dušom i boštvom, Gospodina našega Isusa Krista, pa dosljedno čitav Krist, da se (u njemu) događa pretvorba čitave supstancije kruha u tijelo, i čitave supstancije vina u krv, koju pretvorbu Katolička crkva vrlo prikladno naziva transupstancijacijom, i da se pod svakom prilikom, i pod svakim njezinim dijelom, kad se odvoje, nalazi čitav Krist.

2536 Isto tako da ima sedam s a k r a m e n a t a Novog zavjeta, koje je ustanovio Krist naš Gospodin; premda nisu svi nužni (za spasenje) svima, a to su: krštenje, potvrda, euharistija, pokora, posljednje pomazanje, sveti red i ženidba, da se njima podjeljuje milost, a od njih se (bez svetogrđa) ne mogu ponoviti krštenje, potvrda i sveti red.

Isto tako, daje krštenje potrebno za spasenje; pa dakle, ako postoji opasnost od smrti, (krštenje) treba podijeliti odmah, bez ikakvog odgađanja, bilo tko i bilo kada, uz obvezatnu materiju i formu, i s nakanom da podijeljeno bude valjano.

Isto tako, daje ženidbena veza nerazrješiva; i premda zbog preljuba, krivovjerja ili zbog drugih razloga može doći do odvajanja od postelje i stanovanja, ipak oni ne smiju sklopiti drugu ženidbu.

2537 Isto tako, da treba prihvatiti i poštivati apostolsku i crkvenu p r e d a j u . Isto, da je vlast o p r o s t a Krist ostavio Crkvi, i daje kršćanskom puku njihovo korištenje jako spasonosno.

2538 Isto tako, prihvaćam i ispovijedam što je na spomenutom tridentskom saboru definirano o izvornom grijehu, o opravdanju, o popisu i tumačenju s v e t i h knjiga, kako Staroga tako i Novoga zavjeta.

2539 *[Po zapovijedi Leona XIII., temeljem dekreta Sv. kongregacije za širenje vjere od 16. srpnja 1878., ovdje se dodaje: Isto tako poštujem i prihvaćam opći vati-kanski sabor, i sve stoje on predao, definirao i izjavio, posebnom pak čvrstoćom*

prihvaćam i ispovijedam ono što je (taj sabor definirao) o prvenstvu rimskog prvosvećenika ionjegovom nepogrješivom učiteljstvu].

Isto tako, prihvaćam i ispovijedam i sve ostalo što prihvaća i ispovijeda sveta 2540 Rimsk crkva, te isto tako osuđujem, odbacujem i preklinjem sve (tome) suprotno, i raskole i krivovjerja stoje osudila, odbacila i proklela ista Crkva. Isto tako obećavam i prisežem poslušnost rimskom prvosvećeniku, nasljedniku blaženog Petra prvaka Apostola, i zamjeniku Isusa Krista.

Tu vjeru Katoličke crkve, izvan koje se nitko ne može spasiti,... [dalje kao u Tridentskoj vjeroispovjesti, *1870].

2543-2544: Breve: "*Suprema omnium Ecclesiarum*", 7. srpnja 1745.

Taj je breve uperen protiv zlorabara kod ispovijedi!; prije svega u Portugalu, koje su bile osuđene i u konstituciji "*Ubi primum*", od 2. srpnja 1746. (Benedikt XIV., *Bullarium* [Mecheln] 4,117-127). Benedikt XIV. je izjavio, da su njegove odluke važeće "na svim mjestima i u svim vremenima" i da su one opća definicija (konstitucija "*Ad eradicandampravum*" od 28. rujna 1746.; Benedikt XIV., *Bullarium* [Mecheln] 4,303-307).

Izd: Benedikt XIV., *Bullarium* (Mecheln) 3,178sl (staro izd. sv.1, br.134) / BullLux 16,305ab.

Ne smije se pitati za ime suučesnika

(1) Ne tako davno je došlo do naših ušiju..., da su neki ispovjednici tih krajeva, 2543 dozvolili da budu zavedeni lažnom slikom revnosti, a koji su daleko odlutali od revnosti u skladu sa znanjem [usp. *Rim 10,2*], te su počeli primjenjivati i uvoditi neku zlu i opasnu praksu kod slušanja ispovijedi Kristovih vjernika, kod podjeljivanja spasonosnog sakramenta pokore; ako se naime dogodilo da su možda pokornici imali i suučesnika grijeha, (ispovjednici) su od tih pokornika općenito tražili ime takvog druga ili suučesnika; i ako nisu nagovorom uspjeli da im se ono otkrije, pokušavali su (tako), što je još odurnije, da su im dali do znanja da će im uskratiti sakramentalno odrješenje ako im ne otkriju, i tako su ih natjerali i prisilili; što više, tražili su da im se označi ne samo ime takvog suučesnika, nego i mjesto stanovanja;

oni su naime tu nepodnosivu nerazboritost branili pod izgovorom kako popravkom suučesnika koji je trebalo postići, tako i postizavanjem drugih dobara, i nisu se ustručavali (to) braniti pronađenim mišljenjima nekih učitelja; slijedeći naime u stvarnosti ta lažna i kriva mišljenja, ili loše primjenjujući istinita i ispravna, nanijeli su štetu kako svojim dušama tako i (dušama) svojih pokornika; a trebali su osim toga predvidjeti velike i teške štete, koje će lako iz toga slijediti, pa su postali krivi pred Bogom vječnim sucem....

(3) [O c j e n a:] A kako mi ne bismo u Našoj apostolskoj službi ni na koji način 2544 zakazali u tako teškoj opasnosti za duše, i kako ne bismo dozvolili da naše sadašnje mišljenje kod Vas ostane nejasno i dvoznačno: želimo da Vam bude poznato da u

potpunosti osuđujemo gore spomenutu praksu, te Mi nju ovim svojim pismom, u obliku brevea, odbacujemo i osuđujemo kao sablažnjivu i opasnu, te kao nepravednu za (dobar) glas bližnjih kao i za sam sakrament, koja ide prema tome da se povrijedi sveti sakramentalni pečat, te da se vjernici udalje od primanja sakramenta pokore, vjernicima tako korisnog i potrebnog.

2546-2550: Enciklika «Vix pervenit» biskupima Italije, 1. studenog 1745.

Ta se enciklika povezuje s teološkom komisijom, koja je bila sazvana 4. srpnja 1745, i na njezine rezultate iznesene na sjednicama od 18. srpnja i 1. kolovoza.

Izd.: Benedikt XIV, Bullarium (Mecheln) 3,269-272 (staro izd. sv.1, br.143) / BullLux 16,328ab / CollPF² 2,61 si br. 1393 bilj. (unutar jedne instrukcije Kongregacije za širenje vjere iz godine 1873.).

Uzimanje kamata

2546 (§ 3) 1. [*P o j a m l i h v e:*] Ta vrsta grijeha koji se zove lihva, ima svoje sjedište i mjesto u ugovoru o zajmu, te se nalazi u tome, što netko iz samog pozajmljivanja, koje po svojoj naravi traži da se vrati samo onoliko koliko je bilo primljeno, želi da mu se vrati više nego lije bilo primljeno, te tvrdi da mu se zbog samog zajma duguje neka dobit iznad iznosa zajma. Zbog toga je svaka takova dobit, koja prelazi iznos (zajma), nedozvoljena i lihvarska.

2547 2. Ne može se navesti nikakav razlog kako bi se (takav) oprao od te ljage, niti da ta dobit nije prevelika i pretjerana nego umjerena, da nije velika nego mala; niti zbog toga, što onaj od kojeg se takva dobit traži samo zbog zajma, nije siromašan nego bogat, niti jer on nije iznos zajma ostavio ležati, nego gaje vrlo korisno upotrijebio da poveća svoje bogatsvo, ili da kupi nove posjede, ili da pokrene poslove koji donose dobit.

Svakoga treba uvjeriti da radi protiv toga zakona o zajmu, koji se nužno nalazi u tome da dato i primljeno moraju biti jednaki, pa kad je takva jednakost jednom utvrđena, ako se onaj, kome je zbog samog zajma dovoljno dano činjenicom jednako, ne stidi od nekoga tražiti više; zbog toga, ako je primio, obvezatan je to vratiti obvezom pravednosti koju zovu komutativna, čije je (svojstvo) da u ljudskim ugovorima svatko treba sveto braniti vlastitu jednakost, a onu koje se on nije držao daje točno nadoknadi.

2548 3. Time se pak nikako ne niječe, da nekada mogu možda zajedno s ugovorom o zajmu postojati i, kako kažu, neki drugi r a z l o z i, koji općenito nisu nikako prirodni i unutarnji samoj naravi zajma, iz kojih nastaje potpuno zakoniti razlog, da netko ispravno traži više od iznosa koji se duguje zbog zajma.

Zbog toga se i ne niječe, da netko može svoj novac više puta temeljem raznih ugovora, osim naravi ugovora o zajmu, ispravno uložiti i upotrijebiti, bilo da stekne

godišnje prihode, bilo da se bavi dozvoljenom trgovinom i trgovačkim poslovima, i od toga može primati poštenu dobit.

4. Istina je pak, ako se u toliko različitih vrsta ugovora, u svakom od njih ne održava jednakost, i što god se traži više nego lije pravedno, ako to i nije lihva (jer se ne radi o zajmu, izričitom ili skrivenom), ipak je očito da se radi o drugoj vrsti nepravde, ako se (preveliki) teret vraćanja stavlja na donosioca; tako, ako se sve provodi pravilno, i ako je sve što se traži mjereno vagom pravednosti, ne treba sumnjati da mnogostruko dozvoljeni načini i razum dozvoljavaju da se za opću korist održavaju i posjećuju ljudski trgovački odnosi i međusobno plodonosno trgovanje. Neka daleko od kršćanskih duša bude misao, kako bi mogla cvasti korisna trgovina pomoću lihve ili drugih različitih nepravdi; budući da mi iz samog Božjeg govora učimo suprotno, da "pravednost uzvisuje narod, a grijeh je sramota pucima" [*Izr 14,34*].

5. Ali i to treba marljivo paziti, da se netko ne bi krivo i lakoumno uvjeravao, da se uvijek nalazi i daje sa zajmom svuda prisutan jedan ili drugi zakoniti razlog, ili da osim zajma postoje i drugi pravedni ugovori, kada se uz pomoć tih naslova ili ugovora, uvijek može primiti umjerena dobit, iznad ukupnog i potpunog iznosa, kada god se nekome povjerava novac, žito ili nešto drugo te vrste.

Ako bi tko tako mislio, bez sumnje bi se protivio ne samo božanskim dokumentima i mišljenju Katoličke crkve o lihvi, nego i samom općem ljudskom mišljenju i naravnom razumu. Nitko naime ne može ne znati, daje čovjek u mnogim slučajevima dužan drugome pomoći jednostavnim i čistim zajmom, posebno pak jer nas sam Krist Gospodin uči: "Ne okreni se od onoga koji hoće da mu pozajmiš" [*Mt 5,42*]: i da slično u mnogim prilikama, ne može biti mjesta ni za kakav istiniti i pravedni ugovor, osim jedino zajma.

Zbog toga, svatko tko želi savjet za svoju savjest, mora se najprije brižljivo ispitati, postoji li uistinu uz zajam i drugi naslov, dolazi li uistinu u obzir i neki drugi pravedni ugovor osim zajma, koji može donijeti dobit i koji je lišen i netaknut od bilo koje ljage.

2552-1562: Instrukcija "*Postremo mense*", 28. veljače 1747.

Benedikt XIV. je dao kasnije objaviti pismo svom vikaru u Rimu, u kojem se bavi jednim slučajem koji se dogodio u Rimu.

Izd: Benedikt XIV, *Bullarium* (Mecheln) 5,8-48 (staro izd. sv.2, br.28) / CollPF² 1,197sl, br.360.

Krštenje djece protiv volje roditelja

4. Govori li se o prvom poglavlju, prvog dijela, naime, mogu li se krstiti Židovska djeca protiv volje roditelja, jasno odgovaramo daje to utvrdio već

sveti Toma na tri mjesta; naime u *Quodlibet 2*, a.7; u [*Summa theologiae*] Ha Ilae, g. 10, a. 12, gdje ispituje pitanje postavljeno u *Quodlibetis*: "Da li treba krstiti djecu Židova i drugih nevjernika protiv volje roditelja", te ovako odgovara: "Odgovaram da treba reći, da u Crkvi postoji vrlo častan običaj, i njega treba uvijek u svemu slijediti, itd. Ovaj pak običaj, da bi se djeca Židova krstila protiv volje roditelja, nikada nije postojao u Crkvi..."; Isto tako kaže u lila, q.68, a. 10: "Odgovaram da treba reći, da se djeca nevjernika... ako još nemaju upotrebu slobodne volje, po prirodnom pravu nalaze pod skrbi roditelja, dok se sami ne uzmognu brinuti za sebe ...; zbog toga bi bilo protiv prirodnog prava, kad bi se takva djeca krstila protiv volje roditelja; isto kao kad bi se krstio protiv volje netko tko ima upotrebu razuma ..."

5. Skot je u IV. *Sententia* dist.4, q.9, br.2, i u pitanjima koja se odnose na br.2, mislio, da bi knez mogao hvalevrijedno zapovjediti da se djeca krste pa i protiv volje Židova i nevjernika, ako bi se vrlo pažljivo izbjegavalo da roditelji ne bi ubili takvu djecu.... Na sudovima je pak prevagnulo mišljenje svetog Tome ... a one je i proširenije među teolozima i pravnim stručnjacima....

2554 7. Utvrdivši dakle da nije dozvoljeno krstiti djecu Židova protiv volje roditelja, prema redosljedu utvrđenom na početku, sada treba prijeći na drugi dio: da li se naime ikada može dogoditi neka prilika, u kojoj bi to bilo dozvoljeno i prikladno.

2555 8.... Ako bi se dogodilo, da neki kršćanin nađe židovsko dijete koje je vrlo blizu smrti, mislim da će takav sigurno učiniti hvalevrijednu i Bogu ugodnu stvar, ako vodom preporođenja pruži djetetu vječni spas....

2556 9. Opet, ako bi se dogodilo, da je neko židovsko dijete odbačeno i napušteno od roditelja, opće je mišljenje svih koje je potvrđeno mnogim odlukama, da takvo (dijete) treba krstiti, makar se roditelji tome protivili i tražili ga natrag....

2557 14. Nakon što smo iznijeli jasnije slučajeve u kojima to naše pravilo zabranjuje krstiti židovsku djecu protiv volje roditelja, dodajemo k tome neka tumačenja, koja spadaju uz to pravilo, od kojih je prvo ovo: ako nema roditelja, a djeca su povjerena skrbniku, nikako nije dopušteno krstiti ih bez pristanka srkbnika, jer sve roditeljske ovlasti prelaze na skrbnika....

15. Drugo je: ako otac koji je stupio u kršćansku vojsku zapovijedi da se dijete krsti; njega treba krstiti makar se majka Židovka tome protivila, jer treba smatrati da dijete nije pod vlašću majke, nego oca....

16. Treće je: makar majka nema vlast nad djecom, ipak ako ona prijeđe na Kristovu vjeru, i zatraži krštenje za dijete, treba ga oprati krsnom vodom, makar se otac Židov tome protivio....

17. Č e t v r t o j e: makar kao sigurno stoji daje za krštenje djece potreban pristanak roditelja, u taj pojam roditelja spada i djed s očeve strane:... iz toga nužno slijedi, ako je djed s očeve strane prihvatio katoličku vjeru i unuka, kojemu je umro otac, donio do izvora svete kupke, a majka Židovka se (krštenju) protivi, ipak bez ikakve sumnje dijete treba krstiti.

18. Nije izmišljeno, da nekada otac Židov izjavi da želi prihvatiti katoličku religiju, i izrazi želju da se krsti on i njegova djeca, a kasnije se pokaje zbog svoje odluke i odbije krstiti djecu___Stvar je došla na ispitivanje Kongregacije svetog Oficija, a prvosvećenik je 24. rujna 1699. godine odredio, da "se krste dva mala sina, jedan od tri a drugi od pet godina. Drugi pak, naime sin od osam i kći od dvanaest godina, neka se smjeste u dom katekumena, ako ga ima u Mantovi, a ako ga nema, neka se smjesta kod pobožne i poštene osobe, kako bi se ispitala njihova volja i kako bi bili poučeni"....

Krštenje male djece iz zle namjere

19. Ima naime nekih nevjernika koji običavaju kršćanima donijeti svoju djecu 2559 kako bi bila oprana spasonosnom vodom, a ne da zasluže Kristovu nagradu niti da im se s duše izbriše izvorni grijeh, nego to čine vođeni nekim nedostojnim praznovjermem, da tobože po daru krštenja oni bivaju oslobođeni zlih duhova, od smrada ili neke bolesti....

21. Budući da je provj era tog pitanj a prešla na teologe i na stručnj ake za kanone, 2560 bili su izneseni i raspravljani različiti slučajevi. Budući da su si neki nevjernici zamislili, da će milošću krštenja svoju djecu osloboditi od bolesti i đavolskog mučenja, došli su do takve ludosti da su katoličkim svećenicima prijetili i smrću, a ovi su, budući da su znali za zlu nakanu njihovih duša, najupornije odbijali krštenje za njihovu djecu....

[*Neki*] misle, kako bi se izbjegla smrt, da se krštenje može podijeliti svima, ako se primijeni samo materija a ne i forma. A tom se mišljenju usprotivila Kongregacija sv. oficija (na sjednici) održanoj pred prvosvećenikom, dne 5. rujna 1625.:

"Sveta kongregacija opće inkvizicije (na sjednici) održanoj pred papom, izni- 2561 jevši pismo biskupa iz Antivarija, u kojem on moli za razrješenje dolje opisane sumnje:

Da li svećenici, kada ih Turci prisiljavaju da krste njihovu djecu, ne kako bi ova postala kršćani, nego radi tjelesnog zdravlja, da se oslobode od smrada, padavice, utjecaja vještica i vukova, da li ih u tom slučaju mogu krstiti, barem prividno, primijenivši materiju krštenja bez forme?

O d g o v a r a niječno; krštenje je naime vrata sakramenata i ispovijedanje vjere, te se ni na kakav način ne može hiniti"....

Krštenje male djece koja su donesena bez ovlaštenja

2562 29.... Ovaj naš govor odnosi se na one, koje ne donose na krštenje niti roditelji, niti drugi koji bi nad njima imali vlast, nego netko tko nema (nad njima) nikakav autoritet. Radi se osim toga o onima, čiji slučaj ne spada pod onu odredbu, koja dozvoljava da se krštenje podjeljuje makar nedostajao pristanak starijih; niti u tom slučaju se ne smiju krstiti, nego ih treba vratiti onima, pod čiju su vlast i vjeru zakonito stavljeni.

Ako su pak već označeni sakramentom, treba ih zadržati ili ih otkupiti od Ždova i predati Kristovim vjernicima, kako bi ih oni pobožno i sveto odgojili; premda su takva krštenja, nedozvoljena, ipak su ona prava i valjana, učinak je...

2564-2565: Pismo "*Dum praeterito*" velikom inkvizitoru Španjolske, 31. srpnja 1748.

Benedikt XIV. je ovim pismom, na zahtjev o. generala Gioje OESA, spriječio velikog inkvizitora Španjolske u tome da stavi na španjolski Indeks djela kardinala Enriquea Norisa, koja su bila sumnjiva zbog bjanizma i janzenizma. Papa je naglasio slobodu teoloških škola.

Izd.: Benedikt XIV., *Bullarium* 13, Supplement (Mecheln) 110 / R. de Martinis, *BenedictiXIV Ada sive nondum sive sparsim edita* 1 (Napulj 1894.) 556b-557a / AnIP 17 (1878.) 31.

Sloboda učenja u pitanju milosne pomoći

2564 Ti znaš da u školama postoje različita mišljenja o glasovitim pitanjima predodređenja i milosti i o načinu usklađivanja ljudske slobode s Božjom svemoći. Tomiste optužuju kao rušitelje ljudske slobode i kao sljedbenike ne samo Jansena nego i Calvina. Budući pak da oni čine dovoljno protiv tih prigovora, a Apostolska stolica nije njihovo mišljenje nikada osudila, tomisti se slobodno nalaze u njemu, i ni jedan crkveni poglavar nema pravo, prema sadašnjem stanju stvari, njih odvratiti od njihovog mišljenja.

Augustince optužuju kao sljedbenike Baja i Jansena. Oni odgovaraju da su zastupnici ljudske slobode, te (svim) silama odbijaju prigovore; budući da njihovo mišljenje nije još do sada osuđeno od Svete stolice, svatko vidi da nitko ne može zahtijevati da oni napuste svoje mišljenje.

Sljedbenicima Moline i Suareza prigovaraju njihovi protivnici kao da su oni semipelagijanci; rimski prvosvećenici nisu još donijeli sud o tom Molini-nom sustavu, zbog toga ga oni slijede i mogu ga slijediti.

Jednom riječi, biskupi i inkvizitori se ne smiju obazirati na ocjene koje iznose učitelji, boreći se među sobom, nego da li su mišljenja, koja su međusobno oprečna, odbačena od Apostolske stolice. Njegujući tu slobodu škola, ona do sada nije odbacila niti jedan od predloženih načina, kako uskladiti ljudsku slobodu s Božjom sve-mogućnošću. Biskupi i inkvizitori, neka se u datim prilikama ponašaju na isti način, makar kao privatne osobe više pristajali uz jedno nego li uz drugo mišljenje. I mi sami, kao privatni učitelji, u teološkim stvarima smo više skloni jednom mišljenju, ali kao vrhovni prvosvećenik ne odbacujemo suprotno (mišljenje) niti dozvoljavamo da ga drugi odbacuju. 2565

2566-2570: Breve "*Singulari nobis*" kardinalu Henrvu, knezu Yorka, 9. veljače 1749.

Izd.: Benedikt XIV, *Bullarium* (Mecheln) 7,24-26 (staro izd. sv.3, br.2).

Učlanjenje u Crkvu krštenjem

§ 12.... Ako krivovjernik nekoga krsti, ako primjenjuju zakonitu formu i mate- 2566
riju, ... on utiskuje sakramentalni pečat....

§ 13. Zatim i to neka bude jasno: onaj tko od krivovjernika uredno primi krste- 2567
nje, on njegovom snagom postaje članom Katoličke crkve; privatna zabluda krstitelja ne može lišiti krštenika blaženstva, ako on (krstitelj) podjeljuje sakrament u vjeri prave Crkve, i obdržava njezine propise u onome što spada na valjanost sakramenta. To izvrsno potvrđuje Suarez u svojoj *Fidei catholicae defensione contra errores sectae Anglicanae* lib.I c.24, gdje dokazuje da krštenik postaje članom Crkve, dodajući i to, ako krivovjernik, što se češće događa, pere dijete koje ne može pobuditi čin vjere, to nije zapreka da ono s krštenjem ne primi temelj (habitus) vjere¹.

§ 14. Na kraju je jasno: kada oni koje su krstili krivovjernici, dođu u onu dob 2568
kada po sebi mogu razlikovati dobro od zla, i ako prihvaćaju zablude krstitelja, treba ih isključiti iz crkvenog zajedništva, i uskratiti im sva dobra koja uživaju oni koji se nalaze u Crkvi, a ne može ih se osloboditi od njezine vlasti i njezinih zakona, kao što to mudro kaže Gonzalez o krivovjernicima, u Cap. "Sicut" br.12².

§ 15. Smatramo pak da prebjezi i neprijatelji države trebaju obdržavati građan- 2569
ske zakone i da trebaju biti potpuno isključeni od povlastica podložnika-vjernika. Ni crkveni zakoni ne dodjeljuju kleričke privilegije onim klericima koji zanemaruju

•2567 Francisco Suarez, *Opera omnia*, izd. C. Berton, sv.24 (Pariš 1859.) 117.

*2568 Emanuel Gonzalez Tellez, *Commentaria perpetua in singulos textus 5 librorum Decretalium Gregorii IX.* (Lyon 1673. i daljnjaizd.), u I.V, tit.7, c.8.

propise svetih kanona. Nitko pak ne misli da protivnici države, ili klerici kršitelji i kanona, ne bi bili podložni vlasti svojih knezova ili prelata.

2570 § 16. Ako se ne varamo, ti primjeri spadaju uz (postavljeno) pitanje: kako to da su i krivovjernici podložni Crkvi i kako njih obvezuju crkveni zakoni.

2571-2575: Konstitucija "*Detestabilem*", 10. studenog 1752.

Benedikt XIV. u svom pismu P. Danielu Stadleru SJ od 3. ožujka 1753. "*Religiosae acfiliis*" (izd. R. de Martinis, *Benedicti XIV Acta sive nonduta sive sparsim edita* 2 [Napulj 1894] 127b-128a, = br. 282), koji u svom djelu *De duello honoris vindice ad theologiae et iuris principia examinato* (Ingolstadt-Augsburg 1751.) spominje autore osuđene 4. i 5. tvrdnje. Papa je pohvalio Stadlera jer je on, na temelju bule, odmah opozvao svoje učenje i nastavlja: "Mi nismo toliko podložili ispitivanju i odbacili izjave iz tvog djela, nego više kako su ih prenijeli drugi. Prva od osuđenih tvrdnji potječe naime od oca [*Anakleta*] Reiffenstuela O. Min., druga od oca [*Patrieusa*] Sporerera OFM Rec, a treća od oca [*Piusa Thomasa*] Milantea OP. A mi smo taj izbor učinili s namjerom, kako ne bi izgledalo daje osuda uperena samo protiv tebe i kako bi svi lako spoznali, da se mi kod potvrđivanja istine ne obaziremo na osobe ili ustanove".

Izd: Benedikt XIV., *Bullarium* (Mecheln) 10,77sl (staro izd. sv.4, bx.6) / *Bullarium* (Rim) 4,16b sl/BullLux 19,19b.

Zablude o dvoboju

- 2571 1. Vojnik koji bi, ako ne ponudi ili ne prihvati dvoboj, bio smatran za bojažljivca, strašljivca, (koji bi bio) odbačen kao neprikladan za vojničku službu, te bi zbog toga ostao bez službe kojom uzdržava sebe i svoje, ili bi trajno morao ostati bez nade u promaknuće, koje mu inače pripada i koje je zaslužio, bez grijeha je i kazne, bilo da ponudi ili prihvati dvoboj¹.
- 2572 2. Mogu se ispričati i oni koji prihvate dvoboj radi zaštite časti i kako bi izbjegli podcjenjivanje ljudi, ili premda ga (dvoboj) izazovu, ako sigurno znaju da neće doći do borbe, jer će ju drugi spriječiti².
- 2573 3. Zapovjednik ili vojni časnik ne upada u crkvene kazne donesene protiv onih koji sudjeluju u dvoboju, prihvaćajući dvoboj zbog velikog straha od gubitka dobrog glasa ili službe³.

*2571 Usp. A.Reiffenstuel, *Theologia moralis*, [sv.2:] *Supplementum*, tract. IX, dist.3, q.3, additio II (Venezia 1728) 65.

*2572 P.Sporer, *Theologiae moralis super decalogum* II, tract. V, c.2,204 (Salzburg 1722) 174.

*2573 P.Th. Milante, *Exercitationes dogmatico-morales in propositiones proscriptas a S.P. Alexandro VII*, exercitatio II [uz tvrdnju 2 = *2022] (Napulj 1738) 15sl.

4. U stanju naravnog čovjeka je dozvoljeno prihvatiti ili ponuditi dvoboj, kako 2574
bi se sa čašću spasila i imovina, ako se to ne može spriječiti drugim sredstvom.

5. Ta dozvola za naravno stanje može se primijeniti i na stanje loše uređenih 2575
država, u kojima se naime zbog nemarnosti ili zbog zlobe uprave pravda otvoreno
uskraćuje.

[Ocjena: Osuđene su i zabranjene kao] lažne, sablažnjive i opasne.

KLEMENT XIII.: 6. srpnja 1758. - 2. veljače 1769.

2580-2585: Odgovor Sv. oficija biskupu Kotshina / Indija, 1. kolovoza 1759.

Izd: CollPF² 1,266, br.421 / CdICF 4,90sl, br.810.

Pavlovska povlastica

Izlaganje: Cesto se događa da se od dva nevjernika jedan obrati na vjeru, drugi 2580
se pak ne želi tada obratiti, ali ipak pristaje živjeti s vjernikom bez vrijeđanja Stvori-
telja, i bez pokušaja da ga navede na smrtni grijeh; štoviše, obećaje da će i on kasnije
prihvatiti vjeru, a smatra da je potrebno to odgoditi zbog nekog posebnog razloga.
Zbog toga vjernik ne otpušta nevjernika, nego nastavlja živjeti kao supružnici, i to
kroz dulje vrijeme i kroz mnogo godina; nevjernik pak promijenivši kasnije volju,
ne samo da se ne želi obratiti, nego pokušava vjernika navesti na štovanje idola, ili
ode ne željevši više s njim stanovati, štoviše, sam sklapa drugu ženidbu.

Pitanje: 1. Može li u tom slučaju i napušteni vjernik otići i sklopiti drugu ženid- 2581
bu; može li se ovdje primijeniti povlastica koju je proglasio Apostol: "Ako se nev-
jernik hoće rastaviti, neka se rastavi" [1 Kor 7,15]?

2. Može li se to učiniti (samo) kada nevjernik ode zbog mržnje na vjeru, ili i 2582
onda ako ode zbog nesloge, ili zbog nekog drugog razloga različitog od vjere?

3. Može li vjernik sklopiti drugu ženidbu, kadje nevjernik otišao od njega zbog 2583
bilo kojeg razloga, i ne može se znati živi li još ili ne?

4. Može li vjernik koji je uz dozvolu valjano sklopio ženidbu s nevjernikom, 2584
sklopiti drugu ženidbu, ako je nevjernik otišao ili ako ne želi s njim živjeti ili ga na-
vodi na smrtni grijeh?

2585 5. Kroz koje i koliko vrijeme može vjernik poslije obraćenja živjeti s nevjernikom, a da ne gubi pravo sklopiti drugu ženidbu?

Odgovora se: Uz 1. U slučaju o kojem se radi: potvrdno.

Uz 2. Budući daje na strani obraćenog supružnika povlastica vjere, njom se može služiti zbog bilo kojeg opravdanog razloga, samo mora biti opravdan, to jest, ako nije drugom supružniku dao pravedan i razuman razlog za odlazak, ipak tako da se smatra, daje obveza ženidbene veze s nevjernikom raskinuta samo onda ako obraćeni supružnik (nakon što drugi supružnik odbije poziv na obraćenje) sklopi drugi brak s vjernikom.

Uz 3. Prije toga treba podnijeti poziv, kojim se pita od supružnika-nevjernika, želi li se obratiti, od koje obveze, zbog opravdanog razloga, može osloboditi Sveta Stolica.

Uz 4. Ako je vjernik, uz prethodnu dozvolu, sklopio ženidbu s nevjernikom, smatra se da je sklopio pod izričitim uvjetom, dok naime nevjernik želi s njim živjeti bez uvrede Stvoritelja; zbog toga, ako nevjernik ne održi spomenuti uvjet, treba primijeniti pravnu pomoć, kako bi ga obdržavao; inače se moraju odvojiti s obzirom na postelju i domaćinstvo, ali ne s obzirom na vezu; zbog toga u slučaju o kojem se radi, supružnik-vjernik ne može sklopiti drugu ženidbu dok je živ supružnik-nevjernik.

Uz 5. Ne smatra se da je obraćeni na vjeru u samom času obraćenja razriješen od ženidbene veze s nevjernikom, dok još postoji (ženidbeni) ugovor; pravo pak na sklapanje druge ženidbe, ali sa supružnikom-vjernikom, stječe samo onda ako se nakon poziva supružnik-nevjernik odbije obratiti. Uostalom ženidbena veza razrješuje se samo onda kada obraćeni supružnik s učinkom sklopi drugi brak. Ako je pak obraćeni supružnik prije primanja krštenja imao više žena, a prva odbija prihvatiti vjeru: tada može zadržati bilo koju od njih, samo daje vjernica; ali u tom slučaju supružnici moraju pred župnikom i svjedocima obnoviti međusobni pristanak.

KLEMENT XIV.: 19. svibnja 1769. - 22. rujna 1774.

2588: Instrukcija za svećenika koji po ovlasti Apostolske stolice podjeljuje sakrament potvrde, 4. svibnja 1774.

Kongregacija za širenje vjere donijela je 21. ožujka 1774. odluku da se izda ta instrukcija, koju je papa potvrdio 1. svibnja.

Izd: CollPF² 1,309, br.503 / ASS (1872./74.) 306, Novo izd. (1915.) 331.

Svećenik kao djelatelj potvrde

Premda je prema definiciji tridentskog sabora [VII. sjednica, Opotvrdi, kan.3: 2588 "7530] samo biskup redoviti djelatelj tog sakramenta, ipak Apostolska stolica običava katkada, zbog opravdanih razloga, takvu ovlast podijeliti običnom svećeniku, kao izvanrednom djelatelju.

Svećenik, dakle, kome je podijeljena takva ovlast, neka se ponajprije pobrine da ima kod sebe krizmu koju je posvetio katolički biskup, koji je ujedinstvu sa Svetom stolicom, te neka znade da on nikada ne smije bez nje (krizme) podjeljivati potvrdu, ili ju primiti od biskupa krivovjernika ili odmetnika [usp. *215.]

PIJO VI.: 15. veljače 1775. - 29. kolovoza 1799.

2590: Pismo "Exsequendo nunc" biskupima Belgije, 13. srpnja 1782.

Car Josip II. je 13. listopada 1781. izdao Edikt o toleranciji, po kojem su bile dozvoljene mješovite ženidbe. Zbog poteškoća povezanih s tim, biskupi Belgije su pod vodstvom kardinala Franckenberga, nadbiskupa Mechelna, izmolili od pape odgovor.

Izd.: MigThC 25,692sl / A. de Roskovanv, *De matrimoniis mixtis* (Neutra 1842) 2,61.

Prisustvovanje župnika kod mješovitih ženidaba

... Pretpostavivši... daje katolička strana opomenuta da ne sklapa nedozvoljenu 2590 ženidbu, a ona uza sve to ustraje u nakani daje sklopi, i ako se nepogrešivo predviđa da će do ženidbe doći, katolički župnik može tamo biti materijalno nazočan, ali tako da mora obdržavati sljedeće mjere o p r e z a :

Prvo, da takvoj ženidbi ne prisustvuje na svetom mjestu, niti obučen u neko ruho koje bi označavalo sveti obred, niti će nad ženicama moliti neke crkvene molitve, i ni na koji način ih neće blagosloviti.

Drugo, da traži i primi od supružnika-nevjernika izjavu u pisanom obliku, kojom će se on pod zakletvom obvezati, uz prisustvo dvojice svjedoka koji ju trebaju supotpisali, da će supružniku dozvoliti slobodno ispovijedanje katoličke religije i odgoj djece u njoj koja će se roditi u braku, bez ikakve razlike spola....

Treće, da i sam ženik-katolik dadne izjavu, koju će potpisati on i dva svjedoka, u kojoj će pod zakletvom obećati, ne samo da on sam neće otpasti od katoličke religije, nego da će u njoj odgajati i svu djecu koja se budu rodila, i da će učinkovito nastojati da se drugi nekatolički supružnik obrati.

2592-2597: Breve "Super soliditatepetrae", 28. studenog 1786.

U tom breveu je u službenom obliku osuđena knjiga bečkog profesora crkvenog prava Josepha Valentina Eybela: "Was ist der Papst?" (1782.), koja je širila načela febronijanizma. Usp. Febronije (pseudonim Johanna Nikolausa Hontheima, pomoćnog biskupa u Trieru), *De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis* (1763.), koja je bila stavljena na Indeks 27. veljače 1764.

Izd.: BullRCt 7,672b-673a / A. de Roskovanv, *Romanus Pontifex, tamquam Primas ecclesiae et princeps civilis* (Neutra und Komom 1867.) 3,319sl.

Zablude febronijanizma o papinim ovlastima

2592 On [Joseph Valentin Eybel] nije se stidio "fanaticima" nazvati ono mnoštvo za koje je predviđao da će kad ugleda prvosvećenika¹ izbiti u ovaj poklik (povikati): to je čovjek koji je od Boga primio ključeve kraljevstva nebeskoga s ovlašću vezanja i razrješivanja, s kojim se nijedan biskup ne može izjednačiti, od koga su i sami biskupi primili svoje ovlasti, kao stoje on sam svoju najvišu vlast primio od Boga; nadalje, on je zamjenik Kristov, glava vidljive Crkve, vrhovni sudac za vjernike.

2593 Je li, što je strašno reći, fanatična bila ona Kristova riječ, kojom je Petru obećao dati ključeve kraljevstva nebeskoga s ovlašću vezanja i razrješivanja [Mt 16,19]... ? Treba li fanatičnima nazvati tako svećane i toliko puta ponovljene dekrete prvosvećenika i sabora, kojima su bili osuđeni oni koji su nijekali da je u blaženom Petru, apostolskom prvaku, njegov nasljednik, rimski prvosvećenik od Boga postavljen za vidljivu glavu Crkve i za namjesnika Isusa Krista, da mu je predana puna vlast upravljanja Crkvom, te da mu zaista svi koji nose kršćansko ime duguju poslušnost, i da primat ima onu snagu, koju je dobio po božanskom pravu, da bude na čelu svim biskupima ne samo po stupnju časti, nego i po obuhvatu vrhovne vlasti? Tim više je žaljenja vrijedna brza i slijepa ljudska nepromišljenost, koja... želi uspostaviti [sljedeće zablude] ... i ubaciti ih mnogim strampticama:

2594 svaki je biskup, ne manje od pape, od Boga pozvan da upravlja Crkvom, i nije mu dana manja vlast; Krist je sam svim apostolima dao istu vlast; ono što neki misle da mogu dobiti i da (im može) dodijeliti samo prvosvećenik, to se isto, bilo da ono ovisi od posvećenja bilo od crkvene jurisdikcije, može dobiti od svakog biskupa;

2595 Krist je želio Crkvom upravljati kao republikom; vlasti je doduše zbog potrebe jedinstva potreban predsjednik, ali koji se neće usuditi miješati u poslove drugih koji zajedno (s njim) vladaju; ipak on ima povlasticu da opominje da (svatko) ispuni svoju dužnost; snaga primata sastoji se u toj jednoj prednosti, da se poticajima i primjerenom nadopuni nemarnost drugih, te da se doprinese očuvanju jedinstva; prvosvećenici ne mogu ništa u tuđoj biskupiji, osim u izvanrednom slučaju;

¹ *2592 Eybel se poziva na putovanje Pija VI. u Beč caru Josipu II., u proljeće 1782.

Prvosvećenik je glava, jer dobiva svoju snagu i čvrstoću od Crkve; 2596

Prvosvećenici su sami sebi dozvolili kršiti prava biskupa, zadržati si odrješenja, 2597
oslobođenja, odluke, prizive, podjeljivanje dobara, jednom riječju sve službe koje
on pojedinačno nabraja i navodi kao nepripadajuće (papi), a za koje kaže da su za bi-
skupe nepravedna ograničenja.

2598: Pismo "Deessemus nobis" biskupu Mottole, 16. rujna 1788.

Biskup Mottole (u Napuljskom kraljevstvu), koji je po kraljevom nalogu prihvatio službu suca, u jednom je postupku o ništetnosti ženidbe ograničio crkvena prava. Pijo VI. mu u ovom pismu iznosi sadržaj i značenje 12. kanona 24. sjednice Tridentinuma.

Izd.: A. de Roskovanv, *Matrimonium in Ecclesia catholica* 1 (Pestini 1870.) 421sl.

Nadležnost Crkve u području ženidbe

Nije nam nepoznato da ima nekih koji građanskim načelima vlasti pridaju veće 2598
značenje, a krivo tumačeći riječi ovog kanona [*tridentski sabor, sjednica XXIV., De matrimonio, kan. 12: *1812*] počeli su braniti nešto, kao da se tridentski oci nisu po-
služili ovim riječima: s a m o crkvenim sucima, ili za s v e ženidbene sporove - pa
su ostavili građanskim sucima ovlast rješavati barem one ženidbene slučajeve, gdje
se radi o čistim činjenicama.

Ali znamo da ta zamka i krivi način (tražiti) iznimke nema nikakvog temelja.
Riječi kanona su naime tako općenite, da obuhvaćaju i da se odnose na sve slučajeve.
Duh naime i razlog zakona su tako jako jasni da ne ostavljaju mjesta nikakvoj iz-
nimci niti ograničenju. Ti naime slučajevi pripadaju jedino crkvenom sudu jer je
ženidbeni ugovor uistinu i stvarno jedan od sedam sakramenata novoga Zakona; kao
stoje taj razlog da se radi o sakramentu, zajednički svim ženidbenim slučajevima,
tako svi ovi postupci spadaju jedino na crkvene suce.

2600-2700: Konstitucija "Auctorem fidei" svim vjernicima, 28. kolovoza 1794.

Veliki vojvoda Leopold II. Toskanski poslao je biskupima svoje zemlje *Memorandum* od 57 čla-
naka o obnovi crkvenog reda (MaC 38,999a-1012b). Zaključci sinode, koja se na poziv biskupa Sci-
piona de' Ricci sastala u Pistoji (Toskana) od 18.-28. rujna 1786, temelje se na: *Acti e decreti dei Concilio diocesano di Pistoja dell' anno 1786* (tiskano bez oznake godine; 1788?). (Sinodalni doku-
menti v. MaC 38,1011 a- 1086b.) Pijo VI. je osudio 85 izabranih tvrdnji. Tekst bule u bitnom je izradio
Hvacinthe-Sigismond kardinal Gerdil. Njegov je nacrt s bilješkama izdao Ferdinand Litt kao prilog
svojem istraživanju *La question des rapports entre la nature et la grace de Baius au Synode de Pistoie*
(Fontaine - L'Evêque 1934.) 165-209. AnIP 1 (1885.) 480-511, u izdanju *Annotaciones Gerdillianae*
stavlja umjesto svog nacрта konačni tekst doktrinarne bule.

Naslovi su uzeti iz bule. Uglavnom su riječi zaključaka sinode u Pistoji malo izmijenjene. Zbog
preglednosti tvrdnje su podijeljene u 6 odsječaka, koji se po sadržaju uistinu malo preklapaju: Postav-

ke 1-15: zablude o shvaćanju crkvenog autoriteta; 16-26: zablude o naravnim i nadnaravnim uvjetima postojanja čovjeka; 27-60: zablude o sakramentima; 61-79: zablude o vjerskom štovanju; 80-84: zablude o obnovi redovništva; 85: zablude o sazivanju nacionalne sinode.

Id.: MaC 38,1262-1280 / BullRCt 9,396a-417b.

Zablude sinode u Pistoji

Predgovor

2600 .. Nakon što se ta sinoda u Pistoji izvukla iz skrovišta u koj em se nekada skrivala, nije bilo nikoga koji pobožno i razborito misli o vrhovnoj religiji, koji ne bi odmah primijetio, daje to bio cilj začetnika, koji su prije toga mnogim knjigama sijali sjeme krivog učenja, da ga (to učenje) sažmu kao u jednu cjelinu, da već prije osuđene zablude ponovno ožive, niječući autoritet i vjerodostojnost apostolskim dekretima kojima su bili osuđeni.

[Ustavši u nastojanju da se suzbije zlo]... povjerali smo da sinodu koju je sazvao biskup *[Scipione Ricci]* ispituju najprije četvorica biskupa uz priključivanje drugih teologa iz dijecezanskog klera; a nakon toga smo to povjerali i povjerenstvu kardinala svete Rimske crkve i drugih biskupa, koji su pažljivo proučili čitav niz dokumenata, uspoređivali mjesta među sobom različita, raspravljali izdvojena mišljenja. Mi smo prihvatili njihove ocjene koje su pred Nama raspravljane usmeno i pismeno; oni su ocijenili da općenito treba odbaciti i sinodu i mnoga mišljenja izvađena iz nje, da ih treba spriječiti s više manje oštrim kaznama, neke kako glase, druge pak pažljivim povezivanjem s drugim mišljenjima; nakon što smo to čuli i odvagnuvši primjedbe, Nama je na brizi bilo i to, da iz čitave sinode izaberemo neka posebna poglavlja krivog učenja, na koja se najviše, izravno ili neizravno, odnose osuđena mišljenja razasuta po sinodi, da se ona uredi po nekom redu, te da se svako od njih podloži njemu vlastitoj ocjeni.

[Kako bi odbacili podle isprike,]... da su negdje neke riječi ispale strože, a da su one na drugim mjestima opširnije protumačene, ili pak ispravljene,... nismo našli neki drugi i bolji put, nego da u iznošenju tih mišljenja, koja u sebi pod velom dvoznačnosti skrivaju opasnu i sumnjivu razliku u sadržaju, da se iznese pokvareno značenje u kojem se nalazi zabluda, koju odbacuje katoličko mišljenje....

Zamračivanje istina u Crkvi

2601 1. Tvrdnja koja kaže: "U ovim se posljecnim stoljećima raširilo opće zamračenje nad važnijim istinama koje se odnose na religiju, a koje su temelj vjere i morala nauka Isusa Krista"¹:krivovjerna je.

• 2601 Dekret o milosti, o predodređenju i o temeljima morala (iz 3. sjednice) § 1.

O vlasti danoj zajednici Crkve, kako nije ona predala pastirima

2. Tvrdnja koja kaže: "Bog je dao vlast Crkvi daje ona radi spasenja duša preda 2602 pastirima, koji su njezini službenici"¹;
shvaćena, kao da ovlast crkvene službe i upravljanja proizilazi iz zajednice vjernika: krivovjerna je.

O nazivu 'ministerijalna glava' koji se pridaje rimskom prvosvećeniku

3. Nadalje, (tvrdnja) koja kaže: "Rimski prvosvećenik je ministerijalna glava"²; 2603 protumačena, da rimski prvosvećenik ministerijalnu vlast, koju ima u čitavoj Crkvi kao Petrov nasljednik, kao pravi Kristov zamjenik i glava čitave Crkve, nije primio od Krista u osobi blaženog Petra, nego od Crkve:krivovjerna je.

O ovlasti Crkve za uspostavljenje i nadziranje vanjske stege

4. Tvrdnja³ koja kaže: "Zloraba je crkvene vlasti, prenositi je izvan granica 2604 nauka o vjeri i moralu, proširujući je na vanjske stvari, i silom tražiti ono što ovisi o uvjerenju i srcu", također i "na nju mnogo manje spada snagom vanjske sile tražiti podlaganje njezinim odlukama";

ukoliko se onim neodređenim riječima "proširujući na vanjske stvari", kao zloraba crkvene vlasti označava korištenje njezine od Boga primijene vlasti, kojom su se služili i sami apostoli da uspostave vanjsku stegu i daje zapriječte kaznom: krivovjerna je.

5. Dio koji govori da Crkva nema ovlast tražiti podlaganje svojim odlukama 2605 drugačije nego li sredstvima koja ovise o uvjerenju;

ukoliko želi reći, da Crkva "nema od Boga podijeljenu vlast, ne samo upravljati savjetom i uvjerenjem, nego također i zapovijedati zakonima, te zalutale i tvrdo glave vanjskim sudom i spasonosnim kaznama obuzdati i prisiliti"⁴:

uvodi u sustav već drugdje osuđen kao krivovjerna.

*2602 Pismo saziva. - Tvrdnje 2 i 3 povezane su s Edmundom Richerom i njegovim djelom *De ecclesiastica et politica potestate libellus* (Pariš 1611, izdavano i kasnije) u kojem je on izradio sustav učiteljstva, čija je galikanska načela preuzeo od Febronija. Djelo je više puta osuđivano; najprije 1612. na sinodi u Sensu pod kardinalom Perronom, zatim na sinodi u Aixu 1612.; od Sv. oficija 10. svibnja 1613.; od Kongregacije indeksa 2. prosinca 1622. te ponovo 4. ožujka 1709.

*2603 Dekret o vjeri i o Crkvi (iz 3. sjednice) § 8.

*2604 Nanav. mj. § 13-14.

*2605 Na nav. mj.; navode se riječi Benedikta XIV.: Breve *"Ad assiduas"*, poljskoj hijerarhiji, 4. ožujka 1755., § 1 (Mechelnsko izd. 11 [1827.] 87).

Prava koja se bespravno pripisuju biskupima

2606 6. Sinodalno učenje kojim se izjavljuje: "Uvjereni smo daje biskup od Krista primio sva prava potrebna za doboro upravljanje biskupijom"¹;

kao da za dobro upravljanje svake biskupije nisu potrebne zapovjedi od viših, koje se odnose na vjeru i moral ili na opću stegu, a koje pravo za opću Crkvu imaju vrhovni svećenici i opći sabori: raskolničko je, i kao najmanje: krivo.

2607 7. Isto tako u onome gdje se potiče biskupa: "da se zdušno zauzme za uspostavu savršenije crkvene stege"; kao i: "protiv svih suprotnih običaja, izuzeća, pridržaja, koji se protive dobrom uređenju biskupije, većoj slavi Božjoj i dobru vjernika"²;

u onome gdje pretpostavlja, da biskup može prema vlastitom sudu i mišljenju odrediti i odlučiti protiv običaja, izuzeća, pridržaja, bilo opće Crkve bilo neke pokrajine, bez odobrenja i odluke više hijerarhijske vlasti, od kojih su uvedeni ili odobreni, ili su dobili snagu zakona:

kao ono koje vodi u raskol i rušenje hijerarhijske vlasti, krivo.

2608 8. Isto tako kad za sebe kaže daje uvjerena da: "Biskupova prava koja je on primio od Isusa Krista radi upravljanja Crkvom, ne mogu biti niti izmijenjena niti zapriječena; i gdje se dogodilo da su zbog bilo kojeg razloga ta prava bila ukinuta, biskup se uvijek može i mora vratiti u svoja izvorna prava, kadgod to traži veće dobro njegove Crkve"³;

u onome kad nagovještava, da biskupova prava ne mogu biti spriječena niti sužena nikakvom višom vlašću, kadje biskup po svom mišljenju uvjeren da to nije korisno za veće dobro njegove Crkve: kao ono koje vodi u raskol i rušenje hijerarhijske vlasti, krivo.

Krivo pripisano pravo svećenicima nižega reda za dekrete vjere i stege

2609 9. Nauk koji određuje da: "Reforma zbog zloporaba s obzirom na crkvenu stegu podjednako ovisi i (podjednako) mora biti određena od biskupa i župnika, te da bez slobode odlučivanja nije obvezatno podlaganje savjetima i naredbama biskupa"⁴: lazanje, lakouman, kao onaj koji vrijeđa biskupsku vlast, kao rušitelj hijerarhijske uprave, sklon Aerijevom⁵ krivovjerju, koje je obnovio Calvin⁶.

2610 10. Isto tako učenje, kojim se župnici i drugi svećenici, okupljeni na sinodi, zajedno s biskupom proglašavaju suci (u pitanjima) vjere, čime se ujedno nagovješta-

*2606 Dekret o svetom redu (iz 5. sjednice) § 25.

*2607 Nanav. mj.

*2608 Nanav. mj.

*2609 Dopis saziva; tvrdnja se uvelike slaže sa sustavom učenja Richera (usp. *2602'). Aenje iz Sebaste (Armenija) je sredinom 4. stoljeća naučavao potpunu jednakost vlasti biskupskog i svećeničkog staleža.

Usp. Benedikt XTV, *De synodo dioeclesana* XIII 1.

va da sud u pitanjima vjere njima pripada po vlastitom pravu, i po (pravu) primljenom po ređenju¹:

lažno je, lakoumno, kao rušitelj hijerarhijskog poretka, kao ono koje umanjuje čvrstoću defincya i dogmatskih sudova Crkve, a kao najmanje: krivo.

11. Mišljenje koje tvrdi, daje u skladu s uredbom starih, još tamo od apostolskih vremena, što se zadržalo kroz bolja stoljeća u Crkvi, bilo predano: "da odredbe, definicije ili mišljenja pa i viših Stolica, nisu bile prihvaćane ako ih nije potvrdila biskupijska sinoda"²: **2611**

lažno je, lakoumno, kao ono koje svojom općenitošću poništava dužnu poslušnost apostolskim uredbama i odlukama koje dolaze od zakonite više hijerarhijske vlasti, sklono raskolu i krivovjerju.

12. Općenito prihvaćene sinodalne tvrdnje o odlukama u stvarima vjere, koje su donesene prije nekoliko vjekova, a koje se prikazuju kao odredbe neke mjesne Crkve, ili proistekle od malog broja pastira, te da ih nije potvrdio nijedan dovoljan autoritet,- nastale su kako bi pokvarile čistoću vjere i kako bi pobunile narod, uvedene su nasilno, te su iz njih proizišle još uvijek previše svježije rane³: **2612**

lažne su, prijevarne, lakoumne, sablažnjive, nepravedne prema rimskim prvo-svećenicima i Crkvi, kao one koje dokidaju poslušnost dužnu apostolskim konstitucijama, raskolničke, opasne, i kao najmanje: krive.

O takozvanom miru Klementa IX.

13. Tvrdnja unesena u dokumente sinode kojom se kaže, daje Klement IX. vratio mir Crkvi, odobrivši razlikovanje između prava i činjenice kod potpisivanja obrazaca koje je odredio Aleksandar VII.⁴: **2613**

***2610** Dopis saziva; pismo biskupijskim vikarima; govor na sinodi (iz 1. sjednice); dokumenti 3. sjednice.

***2611** Govor na sinodi § 8.

***2612** Dekret ovjeri §12.

***2613** Govor na sinodi § 2 u bilješki. Sadržaj obrazaca koje je god. 1665. propisao Aleksandar VII. protiv janzenista (*2020), biskupi Aletha, Pamiera, Beauvaisa i Angera pokušali su relativizirati tako da su u svojim ukazima ("Mandements") izjavili da ih (obrasce) treba potpisati vjerničkom predanošću za pravo i poštivanje stege, u odnosu na činjenice koje se nalaze u papinskim konstitucijama ili bulama". Budući da je to uključivalo razlikovanje između prava i činjenica (usp. *2010°). u odnosu na osudu Jansenovih tvrdnji, te je ukaze Kongregacija Indeksa zabranila 18. siječnja 1667. 19 se biskupa Francuske nakon smrti Aleksandra VII., kod njegovog nasljednika Klementa IX., zauzela za četvoricu biskupa. Papa koji se brinuo za mir, i koji se bojao raskola, pristao je da mu četvorica spomenutih biskupa, u pismu s nadnevkom od 1. rujna 1668. (koje je oprezno sastavio Antoine Arnauld) pobliže objasne svoje potpisivanje obrazaca. Nakon što je ta izjava bila raspravljana na 30 kongregacija kardinala, Klement IX. je konačno promijenio mišljenje, te je onim biskupima u breveu "Notre venerable firere" od 19. siječnja 1669. (RechScRel 8 [1918.] 392sl) javio, daje njihovo pismo dovoljno. To pomirenje su janzenisti prozvali "Klementov mir".

lažna je, lakoumna, nepravedna prema Klementu IX.

2614 14. Ukoliko se pak tim razlikovanjem opredjeljuje: uzdižući hvalama njegove pristaše i kudeći njegove protivnike:

lakoumna je, opasna, nepravedna prema vrhovnim svećenicima, sklona raskolu i krivovjerju.

O sastavu tijela Crkve

2615 15. Učenje koje iznosi da Crkvu "treba promatrati kao jedno mistično tijelo sastavljeno od Krista-glave i vjernika koji su njegovi udovi po neizrecivom sjedinjenju, po kojem na čudesan način postajemo s njim: jedan jedini svećenik, jedna jedina žrtva, jedan jedini savršeni klanjatelj Bogu Ocu u duhu i istini"¹

shvaćena u smislu da tijelu Crkve pripadaju samo vjernici koji su savršeni klanjatelji u duhu i istini:

krivovjerno je.

O stanju nedužnosti

2616 16. Sinodalno učenje o blaženom stanju nedužnosti, kako je ono predstavljeno u Adamu prije grijeha, koje sadrži ne samo cjelovitost nego i unutarnju pravednost s težnjom prema Bogu po sklonosti ljubavi, kao i prvotnu svetost, koja je poslije pada na neki način vraćena;

ukoliko općenito prihvaćeno tvrdi, da je to stanje bilo posljedica stvaranja, nužno zbog naravne težnje i svojstava ljudske naravi, a ne dobrotivi Božji dar²:

lažno je, već osuđeno kod Baja [*1901.-1980.], i Quesnella [*2434-2437], krivo, sklono pelagijevskom krivovjerju.

O besmrtnosti smatranoj kao o naravnom stanju čovjeka

2617 17. Tvrdnja izražena ovim riječima: "Poučeni od Apostola, da na smrt više ne gledamo kao na naravno stanje, nego zaista kao na pravednu kaznu za izvorni grijeh"³;

ukoliko se podmuklo povezujući s Apostolovim imenom tvrdi, da smrt, nametnuta u sadašnjem stanju kao pravedna kazna za grijeh, pravedno uskraćivanje

*2615 Pastoralna instrukcija o potrebi i o načinu proučavanja religije (1. svibnja 1782.), u prilogu br. 28.

*2616 Dekret o milosti § 4 i 7; Dekret o sakramentima općenito (iz 4. sjednice) § 1; Dekret o pokori (iz 5. sjednice) § 4.

*2617 Dekret o krštenju (iz 4. sjednice) § 2.

besmrtnosti, nije bila naravno stanje čovjeka, kao da besmrtnost nije bila dobrotivi dar, nego naravno stanje:

varljiva je, lakoumna, nepravedna prema Apostolu, i već osuđena [*1978].

O svojstvima čovjeka u naravnom stanju

18. Sinodalno učenje koje kaže daje: "Poslije Adamovog pada Bog najavio 2618 obećanja budućeg Osloboditelja, te je ljudski rod htio utješiti nadom u spasenje koje će donijeti Isus Krist"; ipak "Bog je htio da ljudski rod, prije nego dođe punina vremena, prijeđe kroz različita stanja"; kao prvo, da u naravnom stanju "prepušten vlastitom svjetlu čovjek nauči ne pouzdati se u svoj slijepi razum, i da se iz svojih lutanja pokrene kako bi zaželio pomoć višeg svjetla"¹;

učenje, kako je izneseno, je varljivo; a shvaćanje o želji za pomoć višeg svjetla, usmjerenog prema spasenju koje je obećao Krist, pretpostavlja da bi se čovjek ostavljen svom vlastitom svjetlu mogao dovinuti do takvog shvaćanja:

sumnjivo je, sklono semipelagijanskom krivovjerju.

O stanju čovjeka pod Zakonom

19. Isto tako ono što dodaje, daje čovjek pod Zakonom "u nemogućnosti 2619 obdržavati (Zakon) postao prijestupnik, ne doduše krivnjom Zakona koji je jako svet, nego krivnjom čovjeka, koji je pod Zakonom, a bez milosti, sve više i više postajao prijestupnikom" i nadodaje "premda Zakon nije izljevio ljudsko srce, učinio je da (čovjek) spozna svoje zlo, i uvjeren u svoju nemoć zaželi milost Posrednika"²;

ovim dijelom općenito (tvrdeći) daje čovjek postao prijestupnikom, zbog neobdržavanja Zakona koji nije mogao obdržavati, upućuje kao da "onaj koji je pravedan može zapovijediti nemoguće, ili da će onaj koji je dobrotiv osuditi čovjeka zbog onog što nije mogao izbjeći"³:

lažno je, sablažnjivo, bezbožno i osuđeno kod Baja [*1954].

20. Ovaj se dio može shvatiti, daje čovjek pod Zakonom, bez milosti mogao po- 2620 buditi želju usmjerenu prema milosti Posrednika, koju je Krist obećao za spasenje⁴; kao da "ne čini sama milost kako bismo je zaželjeli" [*Concilium Arausiacum II, can. 3: *373*].

*2618 Dekret o milosti § 10.

*2619 Nanav. mj.

Cezarije Arteški, Propovijed 37,2 (G. Morin, *Caesarii Arelatensis Opera omnia* 1 [Maretioli 1937] 15 5_{27,29}/CpChL 103 [1953.] 163/=Pseudo-Augustin, Propovijed 273 iz priloga, ranije *Sermo de tempore* 61: PL 39,2257). - Augustin, *De natura et gratia* 43, br.50 (CSEL 60,270 / PL 44,271). - Augustin, *De gratia et libero arbitrio* 16, br.32 ((PL 44,900). - Augustin, *Enarrationes in Psalmos* 56, br. 1 (E. Dekkers - J. Fraipont: CpChL 39 [1956.] 694_{20s}i/PL 36,661).

•2620 Nanav. mj.

tvrdnja kako je iznesena: varljiva je, sumnjiva, sklona semipelagijanskom krivovjerju.

O milosti koja prosvjetljuje i potiče

2621 21. Rečenica kojom se tvrdi da: "Svjetlo milosti, kada je samo, ne daje više nego da spoznamo nesreću svoga stanja i težinu svoga zla; u takvom slučaju milost proizvodi isti učinak kakav je proizvodio i Zakon; zbog toga je potrebno da Bog u našem srcu stvori svetu ljubav, da pobudi svetu radost, suprotnu ljubavi koja u nama prevladava; ta sveta ljubav, ta sveta radost, je prava milost Isusa Krista, nadahnuće ljubavi, pomoću kojeg činimo sa svetom ljubavi ono što spoznajemo; to je onaj korijen iz kojeg se rađaju dobra djela; to je milost Novoga Zavjeta koja nas oslobađa od službe grijehu, i čini nas djecom Božjom"¹;

ukoliko pak želi tvrditi, daje samo to prava milost Isusa Krista, koja u srcu stvara svetu ljubav, koja čini da mi djelujemo, ili pak kojom čovjek oslobođen od robovanja grijehu postaje Božjim djetetom; a da milost nije i ono čime srce čovjeka biva potaknuto prosvjetljenjem Duha Svetoga (Trid. sess. VI c.5 [**1525*]), te da nije prava unutarnja Kristova milost ona, kojoj se (može) usprotiviti:

lažna je, varljiva, koja vodi u zabludu osuđenu kao krivovjernu u drugoj Janse-
novoj tvrdnji, i nju obnavlja [**2002*].

O vjeri kao prvoj milosti

2622 22. Rečenica koja nagovještava da je vjera "od koje počinje niz milosti, i po kojoj smo kao po prvom glasu pozvani na spasenje i u Crkvu"², ona sama izvrsna krepost vjere, po kojoj se ljudi zovu vjernicima i (to) jesu;

kao da prije toga nije i ono bila milost koja "kao što predusreće volju, tako predusreće i vjeru"³:

sumnjiva je zbog krivovjerja koje je već osuđeno kod Quesnella [**2427*], i na njega miriše, kriva.

O dvostrukoj ljubavi

2623 23. Sinodalno učenje o dvostrukoj ljubavi: nadmoćne požude i nadmoćne ljubavi, kaže daje čovjek bez milosti pod vlašću grijeha i da on (grijeh) u tom stanju, pod utjecajem opće nadmoćne požude, truje i kvari sve čine čovjekove⁴;

ukoliko govori, da čovjekom, dok je pod vlašću ili u stanju grijeha, lišen one milosti kojom se oslobađa od služenja grijehu i postaje djetetom Božjim, tako gospo-

*2621 Dekret o milosti § 11.

*2622 Dekret o milosti § 1.

Augustin, *De dono perseverantiae* 16, br.41 (PL 45,1018).

*2623 Dekret o milosti § 8.

dari požuda, da on (griješ) pod njezinim općim utjecajem, truje i kvari sva njegova djela; odn. da su grijesi sva djela koja su učinjena prije opravdanja, bila ona učinjena zbog bilo kojeg razloga;

kao da grješnik u svim svojim djelima služi nadmoćnoj požudi:

lažno je, opasno, uvodi u zabludu osuđenu od Tridentuskog sabora kao krivovjenu, te ponovno osuđenu kod Baja, čl.40 [*15571940].

24. Ukoliko se tim dijelom, između nadmoćne požude i nadmoćne ljubavi, ne 2624
dozvoljavaju srednji osjećaji, koji se nalaze u samoj naravi i koji su hvalevrijedni po svojoj naravi¹, koji zajedno s ljubavlju prema blaženosti i naravnom sklonošću prema dobru "ostaju kao krajnji obrisi i ostaci Božje slike"²;

kao da "između božanske ljubavi koja vodi u kraljevstvo, i ljudske nedozvoljene ljubavi, koja je osuđena" ne bi mogla postojati "dozvoljena ljudska ljubav, koja se ne odbacuje" :

krivo je, i već osuđeno [*1938 2307].

O ropskom strahu

25. Učenje, kojim se općenito odobrava strah od kazne koji se "ne može naziva- 2625
ti potpunim zlom, barem alko pomaže za obuzdavanje"⁴;

kao da strah pred paklom, za koji vjera uči daje kazna za grijeh, nije u sebi dobar i koristan kao nadnaravan dar i poticaj nadahnut od Boga, koji priprema za ljubav prevednosti:

lažno je, lakoumno, opasno, nepravedno prema Božjim darovima, već osuđeno [usp. *1456], suprotno učenju tridentuskog sabora [usp. *1526 1678], kao i općem mišljenju otaca; prema uobičajenom redu pripreme za opravdanje "potrebno je da najprije uđe strah, nakon kojeg dolazi ljubav: strah je lijek, ljubav je zdravlje"⁵.

O kazni onih koji umru samo s izvornim grijehom

26. Učenje koje pelagijanskom pričom naziva ono mjesto u podzemlju (koje 2626
vjernici katkada nazivaju limbom za djecu) u kojem duše umrlih samo s izvornim grijehom bivaju kažnjene kaznom osude, a ne i kaznom vatre⁶;

*2624 Dekret o milosti § 12.
Augustin, *De spiritu et littera* 28, br.48 (CSEL 60,202,13j / PL 44,230).
Augustin, *Sermo* (349 u izdanju Maurina) *de caritate*, br.1 (PL 39,1530).

*2625 Dekret o pokori § 3.
Augustin, *In epistulam Iohannis adParthos* [= 1 Iv 4] tract.9, br.4 [PL 35,2048 [C]].-
Augustin, *In evangelium Iohannis*, tract.41,10 (uz Iv 8,35sl; izd. R.Willems; CpChL 36 [1954.] 363,i, / PL 35,1698). - *AugustinEnarrationes inPsalmos* 127, br.7 (E. Dekkers - J.Fraipont: CpChL 40 [1956.] 1871sl / PL 37,1680sl). Augustin, *Sermones de verbis Apostolorum* 156, c.13, br.14, i 161, c.8; *Sermo de caritate* 349, br.7 (PL 38,857; 882; 39,1532sl).

*2626 Dekret o krštenju § 3.

kao da bi oni koji niječu kaznu vatre, tim samim uvodili neko mjesto i srednje stanje bez grijeha i kazne, (mjesto) između kraljevstva Božjeg i vječne osude, o kakvom pričaju pelagijanci:

lažna je, lakoumna, i nepravedna prema katoličkim školama.

O sakramentalnoj formi s dodanim uvjetom

2627 27. Odluka sinode kojom se, pod izgovorom prihvaćanja starih kanona, iznosi namjera da se u slučaju sumnjivog krštenja izostavi uvjetna forma¹:

lakoumna je i protivna praksi, zakonima i crkvenoj vlasti.

O žrtvenom sudioništvu u misnoj žrtvi

2628 28. Rečenica sinode kojom se tvrdi da "je žrtveno sudioništvo bitni dio (misne) žrtve", a zatim se dodaje "ali ipak ne osuđuje kao nedozvoljene one mise u kojima nazočni nisu sudionici sakramentalno; zbog toga jer oni primaju dio od iste žrtve, makar manje savršeno, primajući je duhom⁵;

ukoliko kaže da nešto bitno nedostaje u onoj (misnoj) žrtvi, koja se slavi a da nitko nije nazočan, ali ako nazočni niti sakramentalno niti duhovno nisu sudionici žrtve; te kao da bi trebalo osuditi kao nedozvoljene one mise kod kojih nema nikoga koji bi bio sudionik, niti sakramentalno niti duhovno, osim svećenika koji se pričešćuje:

lažna je, kriva, sumnjiva zbog krivovjerja i miriši po njemu.

O učinkovitosti obreda posvećenja

2629 29. Učenje sinode kojim traži da se naučava vjerski nauk o obredu posvećenja, samo s ove dvije tvrdnje, - izostavljajući skolastička pitanja o načinu na koji je Krist (prisutan) u euharistiji, a župnike koji vrše učiteljsku službu potiče da se od toga suzdržavaju-:

1) Krist je poslije posvećenja prisutan pod prilikama uistinu, stvarno i bitno;

2) tada nestaje svaka supstancija kruha i vina; ostaju samo prilike, te da se potpuno izostavi spominjanje transupstancijacije, ili pretvorbe čitave supstancije kruha u tijelo i čitave supstancije vina u krv³, stoje kao članak vjere definirao Tridentski sabor [*1642 1652], i što se nalazi u svečanoj ispovijesti vjere [*1866];

ukoliko se takvim nepromišljenim i sumnjivim izostavljanjem uskraćuje poznavanje kako članaka koji spadaju na vjeru, tako i riječi posvećenih od Crkve koje služe za obranu ispovijesti (vjere) protiv krivovjerja, i ako se nastoji da dođe do njezinog zaborava, kao da se radi o čisto skolastičkom pitanju:

*2627 Dekret o krštenju § 12.

*2628 Dekret o euharistiji (iz 4. sjednice) § 6.

*2629 Dekret o euharistiji § 2.

opasna je, šteti iznošenju katoličke istine o dogmi transupstancijacije, sklona je krivovjericima.

O primjeni plodova žrtve

30. Učenje sinode kojim izjavljuje: "vjerovanje da se prikazivanje žrtve odnosi 2630 na sve, ipak tako da se u liturgiji mogu na poseban način spomenuti kako živi tako i mrtvi, posebno moleći Boga za njih", odmah zatim dodaje: "ipak ne tako kao da bismo vjerovali, da svećenik može po volji primijeniti plod žrtve za koga hoće, štoviše osuđujemo tu zabludu kao nešto što uvelike vrijeđa Božja prava, koji sam dijeli plodove žrtve kome želi, i po mjeri kako mu se sviđa": odatle dosljedno zaključuje: "da je lažno mišljenje koje se nalazi u narodu, da oni koji svećeniku daju milostinju pod uvjetom da slavi jednu misu, od nje dobivaju poseban plod"¹;

tako shvaćena, da osim posebnog spomena i molitve, posebno prikazanje ili primjena žrtve koju čini svećenik, ne koristi više onima za koje se prikazuje, nego li drugima, a daje sve ostalo isto; kao da nikakav poseban plod ne dolazi iz posebne nakane, koju Crkva preporučuje ili zapovijeda da se prikaže za određene osobe ili za grupe osoba, posebno pak kad to pastiri čine za svoje ovce, što se događa po Božjoj odredbi, i što izričito tvrdi sveti tridentski sabor [*sjednicaXXIII, O obnovi, clj*]²:

lažna je, lakoumna, opasna, nepravedna za Crkvu, uvodi u zabludu već osuđenu kod Wicliffa[*776"9].

O prikladnom redu koji treba održavati kod obreda

31. Sinodalna tvrdnja koja kaže daje sukladno redu Božje službe i starom obi- 2631 čaju, da u svakom hramu bude samo jedan oltar, i da se njoj sviđa da se obnovi taj običaj³:

lakoumna je i nepravedna prema vrlo starom, pobožnom i od starine odobrenom običaju u Crkvi, posebno Latinskoj.

32. Isto tako, propis koji zabranjuje da se na oltar stavljaju relikvijari sa svetim 2632 relikvijama, ili cvijeće⁴:

lakoumna je i nepravedna prema odobrenom običaju u Crkvi.

33. Sinodalna tvrdnja kojom pokazuje da želi, da se maknu uzroci zbog kojih je 2633 djelomice došlo do zaborava načela koja se odnose na liturgijske propise "pozivaju-

*2630 Dekret o euharistiji § 8.

*2630 Usp. i Benedikt XIV., "*Cum semper oblatas*", 19. kolovoza 1744, § 2 (izd. Mecheln 2,306sl).

*2631 Dekret o euharsitiji § 5.

*2632 Nanav. mj.

ći na pojednostavljenje obreda, da se oni iznose (vrše) narodnim jezikom i izgovaraju glasno";

kao daje sada važeći liturgijski red, prihvaćen i odobren od Crkve, djelomice proizišao iz zaborava principa, na temelju kojih bi trebao biti uređen¹:

lakoumna je, vrijeđa pobožne uši, uvredljiva za Crkvu, sklona prigovorima krivovjernika protiv nje.

Red pokore

2634 34. Sinodalna izjava, koja, nakon što je iznijela, da je Crkva red pokore tako uspostavila prema primjeru apostola, daje on zajednički svima, i ne služi samo kao kazna za grijeh, nego posebno kao priprema za milost, dodaje da sinoda " u tom divnom i uzvišenom redu priznaje svu uzvišenost tako potrebnog sakramenta, da ga treba osloboditi od sitničavosti koje su mu dodane tijekom vremena"²;

kao da tim redom, na koji se u čitavoj Crkvi običava podjeljivati taj sakrament, a da se ne čeka istjek vremena kanonske pokore, umanjuje njegovo dostojanstvo:

lakoumna je, sablažnjiva, dovodi do prezira sakramentalnog dostojanstva, kako se on u čitavoj Crkvi običavao podjeljivati, nepravedna za samu Crkvu.

2635 35. Tvrdnja izražena ovim riječima: "Ako je ljubav na početku uvijek slaba, a kako bi se postiglo povećanje te ljubavi kao redoviti put, potrebno je da svećenik nastoji, da se prije toga izvrše oni čini poniznosti i pokore koje je Crkva uvijek preporučivala; svesti te čine na malo molitve ili na neki post poslije podijeljenog odrješenja, čini se više kao želja da se tom sakramentu sačuva ime pokore, nego li da bi to bilo nadahnuo i prikladno sredstvo za povećanje onog žara ljubavi koji bi trebao predusresti odrješenje; daleko smo naime od toga da bismo osuđivali običaj naganja pokore koju treba izvršiti poslije odrješenja; ako sva naša dobra djela uvijek prate naši nedostatci, tim se više moramo bojati da ne počinimo mnogo nesavršenosti u vrlo teškom i vrlo značajnom činu našega pomirenja"³;

ukoliko želi reći, daje pokora koja se nalaže tako da se izvrši poslije odrješenja, više usmjerena da se isprave nedostatci počinjeni u samom činu našeg pomirenja, nego li daje to prava sakramentalna pokora kao zadovoljština za ispovijedene grijeh; daje, kako bi se sačuvalo pravi pojam sakramenta, a ne samo njegovo ime, kao redovito potrebno da se naložena djela poniznosti i pokore, koja se nalažu na način sakramentalne zadovoljštine, moraju izvršiti prije odrješenja:

lažna je, lakoumna, nepravedna u odnosu na crkvenu praksu i uvodi u zabludu, koja je kod Petra de Osme označena kao krivovjerna [**1415; usp. 2316*],

*2633 Na nav. mj. § 6.

*2634 Dekret o pokori § 7.

*2635 Na nav. mj. § 10, br.4.

O prethodno potrebnom raspoloženju da se pokorniku dozvoli pristup pomirenju

36. Sinodalno učenje, koje nakon stoje prethodno iznijelo: "kada postoje ned- 2636
voznačni znakovi da se u srcu čovjeka nalazi nadmoćna ljubav prema Bogu, njega se
s pravom može smatrati dostojnim da mu se dozvoli pristup da bude sudionikom
krvi Isusa Krista, što se događa u sakramentima", kaže, "neiskrena obraćenja koja se
događaju iz kajanja zbog straha, obično nisu učinkovita a ne običavaju biti niti traj-
na", pa dosljedno dodaje: "da pastir duša, prije nego li svom pokorniku dozvoli pri-
stup sakramentima, mora uporno zahtijevati nedvoznačne znakove nadmoćne
ljubavi"; koje, kao što kasnije kaže (§ 17), "pastir može prepoznati po trajnom odu-
stajanju od grijeha i po žaru u dobrim djelima"; a još dodaje da taj "žar ljubavi" (O
pokori § 10) kao raspoloženje "mora biti prije odrješenja" ;

shvaćena tako, da nije dovoljno samo nesavršeno pokajanje, koje se općenito
zove 'attritio', makar ono i bilo povezano s ljubavlju kojom čovjek počinje ljubiti
Boga kao izvor svake pravednosti [*usp. *1526*], ali još uvijek ne i s pokajanjem koje
je oblikovano ljubavlju, nego da se općenito i apsolutno traži žar nadmoćne ljubavi,
potvrđene u dugotrajnoj kušnji u žaru dobrih djela, kako bi čovjek mogao pristupiti
sakramentima, posebno pak pokori i dobročinstvu odrješenja:

lažna je, lakoumna, remeti mir duša, suprotna je sigurnoj i odobrenoj praksi u
Crkvi, učinkovitost sakramenta umanjuje i nepravedna je.

O ovlasti odrješenja

37. Sinodalno učenje, koje kaže o ovlasti odrješenja primljenom po ređenju: 2637
"poslije uspostavljanja biskupija i župa prikladno je, da svatko tu vlast vrši nad oso-
bama koje su joj podložne bilo po teritorijalnom, bilo po nekom osobnom pravu, jer
bi inače došlo do nereda i pomutnje";

ukoliko samo kaže daje poslije uspostave biskupija i župa "prikladno, kako bi
se izbjegla pomutnja, da se ovlast odrješenja vrši samo nad podanicima"²;

shvaćena pak, da za valjano korištenje tom ovlašću nije potrebna redovita ili
prenesena pravna nadležnost, bez koje, prema izjavi tridentskog sabora [**1686sl*],
odriješenje izgovoreno od svećenika nema nikakvo značenje:

lažno je, lakoumno, opasno, suprotno i nepravedno u odnosu na tridentski sa-
bor, krivo.

38. Isto tako učenje, koje nakon stoje sinoda ispovijedila, "da se ona ne može ne 2638
diviti, onoj od starine tako časnoj uredbi, prema kojoj se (kao što kaže) k pokori nije
tako lako, ili gotovo nikada, dozvoljavao pristup onome koji je poslije prvog grijeha
i prvog pomirenja, ponovno pao u grijeh" odmah dodaje: "prijetnja trajnim isključ-

*2636 Dekret o milosti § 15.

*2637 Dekret o pokori § 10, br. 6.

tako lako, ili gotovo nikada, dozvoljavao pristup onome koji je poslije prvog grijeha i prvog pomirenja, ponovno pao u grijeh" odmah dodaje: "prijetnja trajnim isključenjem iz zajedništva i mira, pa i na času smrti, bila je velika kočnica onima, koji su slabo shvać ali zloć u grijeha i malo su ga se bojali"¹:

suprotnaje kan. 13. prvog nicejskog sabora [**129*], dekretalima Inocenta I. Eksuperiju Tuluškom [**212*], kao i dekretalima Celestina I. biskupima pokrajina Vienne i Narbone [**236*], i obnavlja zloć u nad kojom se u onim dekretalima zgraža sveti prvosveć enik.

O ispovijedanju lakih grijeha

2639 39. Sinodalna izjava o ispovijedanju lakih grijeha, koje se prema njezinoj želji ne bi trebalo činiti tako često, kako se takvo ispovijedanje ne bi previše obezvrijedilo²:

lakoumnaje, opasna i protivna običaju pobožnih (ljudi), stoje odobrio sveti tridentski sabor [**1680*].

O oprostima

2640 40. Tvrdnja koja kaže: "oprost, prema svom točnom značenju, nije ništa drugo nego oproštenjenog dijela pokore, koja je prema kanonima određena grješniku"³;

kao da oprost osim samog opraštanja kanonske kazne ne bi vrijedio i za otpuštanje vremenite kazne za grijehe, zaslužene kod Božje pravednosti:

lažna je, lakoumna, nepravedna prema Kristovim zaslugama, i već osuđena u 19. Lutherovom članku [**1469*].

2641 41. Isto tako ono što se dodaje: "skolastici ponosni na svoje sitničarenje, proširili su krivo shvać anje zasluga Krista i svetaca, te su umjesto jasne spoznaje odrješenja od kanonske kazne ubacili zbrkanu i krivu primjenu zasluga"⁴;

kao da blago Crkve, iz kojeg papa podjeljuje oproste, nisu zasluge Krista i svetaca:

lažna je, lakoumna, nepravedna prema zaslugama Krista i svetaca, te već osuđena u 17. Lutherovom članku [**1467*].

2642 42. Isto tako što dodaje: "jošje žalosnije, što se ta izmišljena primjena želi prenijeti i na mrtve"⁵:

*2638 Nanav. mj. § 11.

*2639 Nanav. mj. § 12.

*2640 Na nav. mj. § 16.

*2641 Nanav. mj.

*2642 Na nav. mj.

43. U onom pak što najbestidnije napada popis oprosta, oltare s privilegijima 2643 itd.¹:

lakoumna je, vrijeđa pobožne uši, pogrдна prema vrhovnim prvosvećenicima i uobičajenoj praksi čitave Crkve.

O zadržavanju slučajeva

44. Sinodalna tvrdnja koja kaže: "zadržavanje slučajeva u ovo vrijeme samo je 2644 trenutno ograničenje za niže svećenike, a za pokornike koji uopće nemaju običaj brinuti se za takvo zadržavanje, ono je riječ bez sadržaja"²:

lažna je, lakoumna, loše zvuči, opasna, protivna tridentskom saboru [*1687], uvredljiva za višu hijerarhijsku vlast.

45. Isto tako i o nadi koju pokazuje, da nakon: "obnove obrednika i reda pokore, 2645 neće više biti nikakvog mjesta za takvo zadržavanje"³;

kao što pažljiva općenitost riječi govori: obnovom obrednika i reda pokore, biskup ili sinoda mogu dokinuti slučajeve za koje tridentski sabor (sjednica XIV., c.7 [*1687]) kaže, da vrhovni svećenici, u skladu s najvišom vlašću koja im je dana u čitavoj Crkvi, mogu zadržati svom posebnom sudu:

tvrdnja je lažna, lakoumna, ograničava vlast tridentskog sabora i vrhovnih svećenika i nepravedna je (prema njima).

O kaznama

46. Tvrdnja koja kaže: "Učinak izopćenja je samo vanjski, jer ono po svojoj na- 2646 ravi isključuje samo od vanjske povezanosti s Crkvom"⁴;

kao da izopćenje nije duhovna kazna, koja veže i na nebu, koja obvezuje duše⁵: lažna je, opasna, osuđena u 23. Lutherovom članku [*1472], kao najmanje: kriva.

47. Isto tako kad kaže, daje prema naravnim i Božjim zakonima potrebno, da 2647 prije izopćenja ili suspenzije treba prethoditi osobna provjera; tako da presude koje se zovu *ipso facto* (samim činom) nemaju drugu snagu, osim kao niz prijetnji, bez ikakvog stvarnog učinka⁶:

lažna je, lakoumna, opasna, nepravedna prema Crkvi, kriva.

*2643 Na nav. mj.

*2644 Dekret o pokori § 19.

*2645 Na nav. mj.

*2646 Dekret o pokori § 20 i 22.

Augustin, Pismo (250) biskupu Aukasiliju, pogl. 1 (CSEL 57,594₂₁-595₂ / PL 33,1066 [CD]). - Augustin, *In evangelium Iohannis*, tract. 50,12 (uz Iv 12,7sl; R. Willems: CpChL 36 [1954] 438i_{5,19}/PL 35,1762sl).

*2647 Dekret o pokori § 21 i 23.

2648 48. Isto tako kad kaže, "beskoristan je i prazan obrazac, uveden prije nekoliko stoljeća, da se općenito odrješuje od izopćenja u koja je vjernik mogao upasti"¹; lažna, lakoumna, nepravedna prema crkvenoj praksi.

2649 49. Isto tako kad utvrđuje, da su ništetne i nevaljale "suspenzije (kad se radilo) iz obaviještene savjesti"²:
lažna je, opasna, nepravedna prema tridentskom saboru.

2650 50. Isto tako kada želi reći, da se samo biskup ne smije služiti ovlašću, koju mu naime daje tridentski sabor (sjednica XIV., c. 1 o reformi), daje zakonito izriče, naime za suspenziju (kad se radilo) "iz obaviještene savjesti"³:
vrijeđa nadležnost crkvenih prelata.

O svetom redu

2651 51. Učenje sinode koje kaže da se kod unapređenja u svete redove, prema običaju i uredbi stare stege, običavalo držati ovog reda: "ako se netko od klerika isticao svetošću života i ako se smatrao dostojnim da bude uzdignut u svete redove, njega se običavalo unaprijediti u đakonat ili svećeništvo, premda nije primio niže redove; tada se takvo ređenje nije nazivalo 'skokovitim', kao stoje kasnije prozvano"⁴.

2652 52. Isto tako (učenje) koje kaže, da ređenje nije bilo ništa drugo nego samo poslanje za neku posebnu službu, kao što je to propisano na kalcedonskom saboru [*kan. 6*]; dodajući (§ 6), dok se Crkva u izboru svetih službenika pridržavala tih načela, crkveni je red cvaio; ali, ti su sretni dani prošli, zatim su uvedena nova načela koja su iskvarela stegu u izboru službenika svetišta⁵.

2653 53. Isto tako, da među ta iskvarena načela spada to što se odstupilo od stare uredbe, prema kojoj je Crkva, kao što kaže (§ 5), slijedeći tragove Apostola, odredila da nikome ne smije biti dozvoljen pristup svećeništvu, tko nije sačuvao krsnu nevinnost:

ukoliko (time) želi reći, daje stega iskvarena dekretima i uredbama:

1) kojima su zabranjena 'skokovita' ređenja;

2) ili kojima su zbog crkvenih potreba odobrena ređenja bez titula posebne službe, posebno pak ređenje (odobreno) od tridentskog sabora uz titulu (privatne) imovine, sačuvavši poslušnost prema kojoj, tako ređeni moraju služiti crkvenim po-

¹ *2648 Nanav. mj. § 22.

² *2649 Nanav. mj. § 24.

³ *2650 Nanav. mj.

⁴ *2651 Dekret o svetom redu § 4.

⁵ *2652 Nanav. mj. § 5.

trebama vršeci one službe na koje ih odredi biskup, prema (potrebama) mjesta i vremena, kao što se to običavalo činiti u prvotnoj Crkvi od apostolskih vremena;

3) ili kojima se, u skladu s kanonskim pravom, čini razlikovanje u prijestupima zbog kojih oni koji ih počine postaju neprikladni; kao daje tim razlikovanjem Crkva odstupila od apostolskog duha, jer ne isključuje iz crkvene službe općenito i bez razlikovanja sve koji nisu sačuvali krsnu nevinost¹:

učenje je u pojedinim dijelovima lažno, lakoumno, ruši red uveden zbog potreba i pogodnosti crkava, nepravедno je prema kanonskoj stezi, posebno onoj odobrenoj dekretima tridentskog sabora.

54. Isto tako (učenje) koje naziva ružnom zloporabom povremeno traženje milostinje za slavljenje mise i za podjeljivanje sakramenata, kao i uzimanje nekog prihoda koji se zove "štolarina", ili bilo kakvih nagrada i honorara, koji se daju prigodom bilo kojih župničkih službi; 2654

kao da bi prijestupom ružne zloporabe trebalo označiti one crkvene službenike koji se, prema prihvaćenim i odobrenim crkvenim običajima i uredbama, služe pravom koje je proglasio Apostol, da oni koji poslužuju duhovna dobra (smiju) primati vremenita dobra [Gal 6,6]²:

lažno je, lakoumno, vrijeđa crkvena i pastirska prava, nepravедno prema Crkvi i njezinim službenicima.

55. Isto tako (učenje) kojim se jako želi i izjavljuje³, da treba pronaći neki razlog 2655 da se mali klerici (kojim nazivom se označavaju klerici nižih redova), odvoje od katedralnih i zakladnih crkvi, te da se drugačije pobrine za službu posluživanja kod misa i drugih službi, kao što su akoliti, itd., naime da (to čine) poštene laici starije dobi uz određivanje prikladne nagrade, i dodaje, da se tako prije običavalo činiti, kada te službe nisu bile snižene samo kao čisti privid za primanje viših redova;

ukoliko je protiv uredbe kojom se nastoji, da službe nižih redova čine i vrše samo oni koji su postavljeni ili upisani u njih (niže redove)⁴, i to prema duhu tridentskog sabora (sjednica XXIII, c. 17), "da se u skladu sa svetim kanonima ponovno uvedu službe svetih redova od đakonata do vratara, kao što je to od apostolskih vremena u Crkvi bilo hvalevrijedno prihvaćeno, i (kao što se) na mnogim mjestima kroz dulje vrijeme provodilo, kako ih krivovjernici ne bi smatrali besposličarenjem":

(taj je) prijedlog lakouman, vrijeđa pobožne uši, ruši crkvene službe, umanjuje doličnost na koju treba, koliko je to moguće, paziti kod slavljenja tajni, s obzirom na obveze i službu nižih redova, nepravedan je prema stegi i kanonima odobrenima posebno od Tridentskog sabora, sklon prigovorima i pogrđama koje iznose krivovjernici.

*2653 Na nav. mj. § 7.

*2654 Nanav. mj. § 13.

*2655 Nanav. mj. § 14.

4. milanska pokrajinska sinoda, 10. svibnja 1576., održana pod Karlom Boromejskim, konstitucija, dio II, pogl. 8 (MaC 34,237E / HaC 10,858C).

2656 56. Učenje koje tvrdi, kako se čini prikladnim, da se nikada ne daje, niti dopušta, bilo kakvo oslobađanje od kanonskih zapreka, koje proizlaze iz prekršaja koji su navedeni u pravu¹:

vrijeđa (pravila) kanonske ujednačenosti i umjerenosti, koja je odobrio tridentski sabor, umanjuje ovlasti i prava Crkve.

2657 57. Sinodalni propis kojim se općenito i bez iznimke kao zloraba odbacuje bilo kakvo dopuštenje, da se jednoj te istoj (osobi) dodijeli više nego jedna rezidencijalna zaklada; isto tako, time što dodaje, kako je sigurno da prema duhu Crkve nitko ne može uživati u više nego jednu nadarbinu²: svojom općenitošću ruši uredbe Tridentskog sabora (sjednica VII, c.5 i sjednica XXIV, c17).

O vjenčanju i ženidbi

2658 58. Tvrdnja kojom se kaže, daje vjenčanje u pravom smislu čisto građanski čin, koji priprema za slavljenje ženidbe, te da zbog toga u potpunosti spada pod odredbe građanskih zakona³:

kao da pripremni čin za ženidbu, pod tim vidom ne podliježe pod crkveno pravo:

lažna je, vrijeđa crkveno pravo u odnosu na učinke i na odredbe koje snagom kanonskog prava proistječu iz ženidbe, umanjuje stegu koju je odredila Crkva.

2659 59. Sinodalno učenje kojim se kaže: "Na vrhovnu građansku vlast, i to izvorno, spada određivanje one vrste zapreka za ženidbeni ugovor, koje ga čine ništetnim, te se zovu razrješavajuće"; osim toga se kaže daje "izvorno pravo bitno povezano s pravom oslobađanja"; dodajući "pretpostavivši pristanak ili slaganje knezova, Crkva s pravom može odrediti razrješavajuće zapreke i za sam ženidbeni ugovor"⁴;

kao da Crkva nije uvijek smjela i mogla, prema vlastitom pravu, određivati zapreke kod ženidbi kršćana, ne samo one koje sprečavaju ženidbu, nego koje je čine ništetnom u odnosu na (ženidbenu) vezu, kojih se kršćani moraju držati, pa i u zemljama nevjernika, i od njih (moraju) biti osolobodeni:

ruši kanone 3 4 9 12 XXIV. sjednice tridentskog sabora, krivovjerna [**1803sl 1809 1812*].

2660 60. Isto tako zahtjev sinode (upućen) građanskoj vlasti, da "iz niza zapreka ukinu duhovno srodstvo, kao i onu koja se zove 'javno poštenje', čiji se izvor nalazi u Justinijanovoj zbirci"; isto tako da "smanji zapreku srodstva i tazbinstva, dolazila ona iz dozvoljne ili nedozvoljene veze, do četvrtog koljena prema građanskom raču-

*2656 Dekret o svetom redu § 18.

*2657 Nanav. mj. § 22.

*2658 Promemorija u odnosu na zavjete, zapreke za ženidbu itd. (iz 6. sjednice) § 8.

*2659 Dekret o ženidbi (iz 5. sjednice) § 7 11 12.

nanju, prema sporednom i neizravnom podrijetlu; ali tako da se ne ostavi nikakva nada za dobivanje oslobođenja"¹;

ukoliko građanskoj vlasti daje pravo ukidanja ili sužavanja zapreka koje je postavila ili odobrila crkvena vlast; isto, ukoliko pretpostavlja, da građanska vlast može crkvenoj vlasti oduzeti pravo oslobađanja od zapreka koje je ona sama odredila ili odobrila:

uništava crkvenu slobodu i vlast, suprotna je tridentskom saboru, i proizišla iz krivovjernog načela, ranije osuđenog [**1803-1812*].

O klanjanju Kristovom čovještvu

61. Tvrdnja kojom se kaže: "izravno se klanjati Kristovom čovještvu, a još više **2661** nekom njegovom dijelu, uvijek je značilo stvorenju iskazivati božansko štovanje"²;

ukoliko se riječju 'izravno' nastoji osuditi čin klanjanja, koji vjernici upućuju Kristovom čovještvu, kao da bi to klanjanje, kojim se klanja samom čovještvu i samom živom Kristovom tijelu, ne doduše zbog njega samog, kao samom tijelu, nego kao (tijelu) sjedinjenom s boštvom, značilo stvorenju iskazivati božansku čast, a ne daje to jedno te isto klanjanje kojim se klanja utjelovljenoj Božjoj Riječi, s njezinim vlastitim tijelom (*II. carigradski sabor*, kan.9 [**431; usp. *259*]):

lažna je, prijevarna, nepravedna i kao ona koja umanjuje pobožno i dužno štovanje, koje vjernici iskazuju i moraju iskazivati Kristovom čovještvu.

62. Učenje, kojim se pobožnost prema presvetom Srcu Isusovom stavlja među **2662** pobožnosti koje se označavaju kao nove, krive ili barem opasne³;

ako se ta pobožnost shvaća kako je odobrena od Apostolske stolice:

lažna je, lakoumna, opasna, uvredljiva za pobožne uši, nepravedna prema Apostolskoj stolici.

63. Isto tako, kao da ono štovatelje Srca Isusova osuđuje i iz tog razloga, jer oni **2663** ne paze (na to), da se presveto Kristovo tijelo, ili neki njegov dio, ili pak čitavo čovještvo, ne mogu častiti činom klanjanja (latraie) odvojeno ili zasebno od boštva⁴;

kao da vjernici štiju Srce Isusovo odvojeno ili zasebno od boštva kad mu se klanjaju kao Srcu Isusovom, tj. srcu osobe Riječi, s kojom je neodvojivo sjedinjeno, i to na način, kao stoje Kristovo tijelo bez krvi, u tri dana smrti, u grobu bilo dostojno klanjanja bez odvajanja i rastavljanja od boštva:

varljiva je, i nepravedna prema vjernicima štovateljima Srca Isusova.

***2660** Molba knezovima (sa 6. sjednice) i promemorija u odnosu na zavjete § 10.

***2661** Dekret o vjeri § 3.

***2662** Dekret o molitvi (iz 6. sjednice) § 17.

***2663** Dekret o molitvi § 10; Pastoralna instrukcija o novom štovanju Srca Isusovog (3. lipnja 1781.), u prilogu br. 32.

O redu propisanom kod vršenja pobožnih vježbi

2664 64. Učenje koje označava kao potpuno praznovjerno "sve što stavlja bilo kakvu učinkovitost u određen broj molitava i pobožnih uzdaha"¹;

kao praznovjerno trebalo bi smatrati učinkovitost koja se temelji ne na broju gledanom u sebi, nego ako je za stjecanje oprosta crkvenom uredbom propisano da se izvrši određen broj molitava ili vanjskih čina, ili djela pokore, i općenito, za uredno i u skladu s propisima izvođenje svetog i vjerskog obreda:

lažna je, lakoumna, sablažnjiva, opasna, nepravedna prema pobožnosti vjernika, smanjuje ugled Crkve, kriva.

2665 65. Tvrdnja koja kaže: "neosnovana buka oko novih pokreta, koji se zovu vježbe ili misije,... gotovo nikada, ili vrlo rijetko stignu dotle da proizvedu potpuno obraćenje; a oni vanjski čini osjećajnosti koji se izražavaju, nisu ništa drugo nego prolazni bljesak naravne skrušenosti"².

lakoumnaje, loše zvuči, opasna, nepravedna prema pobožnim običajima koji se spasosnosno vrše u Crkvi i koji su utemeljeni na riječi Božjoj.

O načinu spajanja glasa naroda s glasom Crkve kod javnih molitava

2666 66. Tvrdnja koja kaže: "Protivno je apostolskoj praksi i Božjem promislu ako se narodu ne bi nudili lakši putevi, da se njihov glas sjedini s glasom čitave Crkve"³; shvaćeno prema običnom načinu govora da se uvede u liturgijske molitve:

lažna je, lakoumna, narušava propisani red za slavljenje tajni, i može poizvesti mnogo zla.

O čitanju Svetog pisma

2667 67. Učenje koje kaže da od (obveze) čitanja svetog Pisma ispričava samo prava nemogućnost; dodajući, da se i nadalje širi neznanje o osnovnim vjerskim istinama, koje je nastalo iz zanemarivanja te zapovijedi⁴;

lažnaje, lakoumna, remeti mir duša, već osuđena kod Quesnella [*2479-2485].

O javnom čitanju zabranjenih knjiga u crkvi

2668 68. Pohvala kojom sinodajako preporučuje da se Quesnellovi komentari Novog Zavjeta, kao i neka djela drugih (pisaca) koja su sklona Quesnellovim zabrudama, te

¹ *2664 Dekret o molitvi § 14; Pismo biskupskim vikarima (6. prosinca 1784.), u prilogu br.34.

² *2665 Dekret o pokori § 10.

³ *2666 Dekret o molitvi § 24. - Usp. *2486.

⁴ *2667 Prilog dekretu o milosti: 12 članaka koje je kardinal Noailles uputio Benediktu XIII, bilješka uz čl. 11.

ih, makar su zabranjena, preporučuje župnicima da ih svatko čita u svojoj župi poslije vjerskih obreda, kao djela koja iznose čvrsta vjerska načela¹:

lažna je, sablažnjiva, lakoumna, zavodljiva, nepravедna prema Crkvi, sklona raskolu i krivovjerju.

O svetim slikama

69. Propis, kojim se općenito i bez razlike (određuje) koje slike treba izbaciti iz 2669 Crkve, kao nešto što neukima daje priliku da upadnu u zabludu, navodi slike Trojstva kao nerazumljive²:

zbog svoje općenitosti, lakouman je i suprotan pobožnom običaju koji je u Crkvi čest,

kao da ne postoji nikakva slika presvetog Trojstva, koja bi općenito bila odobrena i kao sigurna dozvoljena³.

70. Isto tako učenje i opći propis kojim se odbacuje svako posebno štovanje, 2670 koje vjernici običavaju posebno iskazivati nekoj slici, te se radije utječu njoj nego nekoj drugoj⁴:

lakouman je, opasan, nepravедan prema pobožnom običaju uvedenom u Crkvu kao i onom poretku providnosti, kojim "je Bog htio da se to ne događa kod svakog spominjanja svetih; on naime dijeli od svoga svakome kako hoće" .

71. Isto tako (propis) kojim se određuje da se slike, posebno blažene Djevice, ne 2671 bi razlikovale nikakvim nazivima, osim nazivima koji su slični tajnama koje se izričito spominju u svetom Pismu⁶:

kao da se svetim slikama ne bi mogli dati nazivi koje Crkva u samim javnim molitvama brani i preporučuje:

lakouman je, vrijeđa pobožne uši, nepravедan posebno prema dužnom štovanju Djevice.

72. Isto tako (propis) kojim se kao zloporaba želi iskorijeniti običaj, po kojem se 2672 neke slike čuvaju zastrte⁷:

lakouman je, protivan uvedenom i čestom običaju u Crkvi koji služi za njegovanje pobožnosti vjernika.

*2668 Dekret o molitvi § 29.

*2669 Nav. mj. § 17.

Usp. Benedikt XIV., breve "*Sollicitudinis nostrae*" 25-36, 1. listopada 1745. (izd. Mechelner 3,241-249).

*2670 Dekret o molitvi § 17.

Augustin, Pismo (78) stanovnicima Kartage, pogl.3 (CSEL 34,336, M₃ / PL 33,269).

*2671 Dekret o molitvi § 17.

*2672 Nav. mj.

O blagdanima

2673 73. Tvrdnja kojom se kaže, da uvođenje novih blagdana ima svoj početak u nemarnosti kod slavljenja starih (blagdana), u krivoj spoznaji naravi i svrhe tih blagdana¹:

lažna je, lakoumna, sablažnjiva, nepravедna prema Crkvi, sklona prigovorima krivovjernih u odnosu na blagdane koji se slave u Crkvi.

2674 74. Odluka sinode da se na nedjelje prenesu blagdani koji su ustanovljeni kroz godinu, jer kaže, daje ona uvjerena da biskup ima ovlast odlučivati o crkvenoj stegi u odnosu samo na duhovne stvari: pa dakle i o ukidanju zapovijedi da se sluša misa u dane za koje od stare Crkve, pa i sada, vrijedi ta zapovijed; te također i o tome, što dodaje o prenošenju po biskupovoj ovlasti na advent onih postova, koji su po crkvenoj zapovijedi (propisani) da se vrše kroz godinu²;

ukoliko tvrdi da biskup može po vlastitom pravu prenijeti dane koje je Crkva odredila za blagdane i za vršenje postova, ili pak ukinuti spomenutu zapovijed o slušanju mise:

tvrdnja je kriva, krši prava općih sabora i vrhovnih svećenika, sablažnjiva, sklona krivovjerju.

O prisegama

2675 75. Učenje kojim se tvrdi, kako se čini, da su u blažena vremena prvotne Crkve prisege bile tako daleko od učenja božanskog Učitelja i od zlatne evanđeoske jednostavnosti, da "se smatralo daje prisega, osim u krajnjoj i neizbježnoj nuždi, nevjerenički čin, nedostojan čovjeka kršćanina"; osim toga "neprekinuti niz otaca dokazuje, da su se prisege prema općem mišljenju smatrale zabranjenima"; odatle se zaključuje da treba odbaciti prisege koje je prihvatila crkvena kurija, kao što se kaže, slijedeći norme feudalnog prava, kod uvođenja u službu i kod samog biskupskog posvećenja; te je odredila, da od svjetovne vlasti treba zatražiti dokidanje zakona o prisegama, koje se zahtijevaju u crkvenim kurijama kod primanja službi i dužnosti, i općenito za svaki kurijalni čin³:

krivo je, nepravедno prema Crkvi, krši crkveno pravo, narušava stegu uvedenu i odobrenu kanonima.

O crkvenim skupovima

2676 76. Prigovor kojim sinoda kori skolastiku kao onu koja "je otvorila put pronalaženju novih i među sobom različitih sustava u odnosu na dragocjenije istine, i koja je konačno dovela do probabilizma i laksizma"⁴;

¹ *2673 Promemorija o reformi blagdana (iz 6. sjednice) § 3.

² *2674 Na nav. mj. § 8.

³ *2675 Promemorija o reformi prisege (iz 6. sjednice) § 4.

⁴ *2676 Dekret o crkvenim konferencijama (iz 6. sjednice) § 1.

kao da na skolastiku prebacuje privatne mane onih koji su je mogli zloupotrijebiti ili koji su je zloupotrijebili:

lazanje, lakouman, nepravedan prema vrlo svetim muževima i učiteljima, koji su izgradili skolastiku na veliku dobrobit katoličke religije, sklona je nepravednim prigovorima krivovjernih.

77. Isto tako u onome što dodaje: "Promjena oblika crkvene uprave, čime je 2677 učinjeno da su crkveni službenici zaboravili svoja prava, koja su ujedno njihove obveze, dovela je stvar dotle da su zaboravili prvotni smisao crkvene službe i dušobrižničke skrbi";

kao da se zbog promjene uprave, koja je u skladu s uspostavljenom i odobrenom stegom u crkvi, ikada mogao zaboraviti i izgubiti prvotni smisao crkvene službe i dušobrižničke skrbi:

tvrdnja je lažna, lakoumna i kriva.

78. Sinodalni propis o redu stvari koje na skupovima treba raspraviti, a prije kojeg se kaže: "U svakom članku treba razlikovati ono što spada na vjeru i na bit religije, od onoga što spada na stegu", te dodaje, "a u toj samoj (stegi) treba razlikovati ono stoje potrebno ili korisno da se vjernici održe u duhu, od onoga stoje beskorisno ili teže od onoga što podnosi sloboda djece Novoga zavjeta, a još više od onoga stoje opasno ili štetno, kao nešto što uvodi u praznovjerje i materijalizam"; 2678

ukoliko općenitošću riječi obuhvaća i propisanoj provjeri podlaže već od Crkve uspostavljenu i odobrenu stegu, kao da bi Crkva, koju vodi Duh Sveti, mogla uspostaviti ne samo beskorisnu stegu i težu nego lije podnošljiva za kršćansku slobodu, nego i opasnu, štetnu, koja uvodi u praznovjerje i materijalizam:

lazanje, lakouman, sablažnjiv, opasan, uvredljiv za pobožne uši, nepravedan prema Crkvi i Božjem Duhu koji je vodi, a kao najmanje: kriv.

Prigovor protiv nekih shvaćanja u katoličkim školama koje se do sada zastupaju

79. Tvrdnja³ kojom se prigovorima i pogrdama označavaju shvaćanja koja se 2679 zastupaju u katoličkim školama, a o kojima Apostolska stolica misli da ne treba još ništa odlučiti ili proglasiti:

lažna je, lakoumna, nepravedna prema katoličkim školama, smanjuje poslušnost potrebnu Apostolskim konstitucijama:

*2677 Nanav. mj.

*2678 Nanav. mj.

*2679 Govor na sinodi § 2. Aludira se na rasprave o milosnoj pomoći i o moralnom sustavu.

O tri pravila koja je sinoda postavila kao temelj za reformu redovnika

2680 80. Pravilo I. kojim se općenito i bez razlike određuje: "redovnički i monastički stalež, po svojoj se naravi ne može uskladiti s brigom za duše i sa zadaćama dušobrižništva, i ne može sudjelovati u crkvenoj hijerarhiji a da se to ne protivi samim načelima monaškog života"¹:

lažno je, opasno, nepravedno prema očima i nadstojnicima koji su spojili uredbe redovničkog života s dužnostima kleričkog staleža, suprotno pobožnom, starom, od Crkve odobrenom običaju i odredbama vrhovnih prvosvećenika;

kao da "monasi koje preporučuje ozbiljnost života i sveto uređenje vjere", ne bi mogli ne samo pravilno, nego i s velikom korišću za Crkvu "biti pridruženi kleričkim službama" .

2681 81. Isto tako u onome kad dodaje, da su sveti Toma i Bonaventura tako bili zauzeti obranom uredaba prosjačkih redova protiv vodećih ljudi, da bi bilo poželjno da je u njihovoj obrani bilo manje žara i više brižljivosti³:

sablažnjiva je, nepravedna prema svetim učiteljima, sklona bezbožnim prigovorima osuđenih autora.

2682 82. Pravilo II, "povećanje broja redova i (njihova) raznolikost po sebi unose zbrku i pomutnju"; isto tako ono što se kaže ranije u § 4, da su "utemeljitelji" redova koji su nastali nakon monastičkih instituta "dodajući redove na redove, reforme na reforme, nisu učinili ništa drugo nego su samo sve više i više proširili uzrok zla"⁴;

shvaćeno o redovima i institutima odobrenima od Svete stolice, kao da bi umjereni raznolikost pobožnih službi, kojima se bave pojedini redovi, po svojoj naravi morala izazvati zbrku i pomutnju:

lažno je, pogrdno prema svetim utemeljiteljima i prema njihovim vjernim pitomcima, a nepravedno je i prema samim vrhovnim prvosvećenicima.

2683 83. Pravilo III, kojim (se kaže) nakon što je bilo rečeno, "malo tijelo koje se nalazi unutar građanskog društva, a da nije pravi njegov dio, te čini malu državicu u državi, uvijek je opasno"⁵, kao da se tim pravilom osuđuju privatni samostani, povezani zajedničkom vezom ustanove pod jednom glavom, kao da one čine toliko zasebnih država, opasnih i štetnih za građansku državu:

lažno je, lakoumno, nepravedno prema redovničkim ustanovama odobrenima od Svete stolice radi unapređenja vjere, sklono krivovjernim napadima i pogrđama prema tim ustanovama.

*2680 Promemorija u odnosu na reformu redovništva (iz 6. sjednice) § 9.
Papa Siricije, dekretalno pismo "*Directa ad decessorem*" biskupu Himeriju Tarragonskom, 10. veljače 385, pogl. 17 (CouE 635 / PL 13,1144B). Može se dodati: Urban II. na sinodi u Nimesu, srpanj 1096, kan 2 i 3 (MaC 20.934A-935B).

*2681 Spomenspis u odnosu na reformu redovništva § 9.

*2682 Nanav. mj.

*2683 Nanav. mj.

0 sustavu, odn. sklopu propisa izvedenih iz spomenutih pravila i sastavljenih u osam sljedećih članaka za reformu redovnika

84. Čl. I - U Crkvi treba zadržati jedan red, i pred drugima izabrati pravilo svetog Benedikta, kako zbog njegove prednosti tako i zbog presjajnih zasluga njegovog reda, ali tako da ono što se možda pokaže manje prilagođenim prilikama vremena, da se određeni način života iznese na ispitivanje u Port-Royal¹, što bi trebalo dodati što odbaciti²; 2684

85. Čl. II. - Koji su se priključili tom redu neka ne budu dio crkvene hijerarhije; 2685
1 neka im se ne dopušta ređenje, osim najviše jednom ili dvojici, koji će biti postavljeni za dušobrižnike ili kapelane samostana, dok bi drugi ostali u jednostavnom staležu laika;

86. Čl. III. - U svakom gradu treba dozvoliti jedan samostan, i to izvan gradskih zidina, i smjestiti ga u zabačenijim i udaljenijim mjestima; 2686

87. Čl. IV. - Među zanimanjima monastičkog života jedan dio neka se svakako sačuva za fizički rad, ostalo prikladno vrijeme neka se koristi za pjevanje psalama, a tekođer, kome se to bude sviđalo, i za učenje; pjevanje psalama neka bude umjereno, jer preveliko proširivanje rađa brzanje, dosadu i izbjegavanje; što se više povećavalo pjevanje psalama, molitava i zaziva, toliko se i u istom omjeru u svakom vremenu smanjivao žar i svetost redovnika; 2687

88. Čl. V. - Ne smije se dozvoliti nikakva razlika između monaha koji su dodijebeni bilo za kor, bilo za službe; takva nejednakost je u svako vrijeme izazivala vrlo teške svađe i nesloge, a iz redovničkih je zajednica udaljavala duh ljubavi; 2688

89. Čl. VI. - Nikada se ne smije dopustiti zavjet trajne nepromjenjivosti (mjesti); to nisu poznavali monasi koji su bili utjeha Crkve i ures kršćanstva: zavjeti čistoće, siromaštva i poslušnosti neka se ne dopuštaju kao opće i trajno pravilo. Bude li netko želio položiti te zavjete, sve ili neke, tražit će savjet i odobrenje od biskupa, koji pak nikada neće dozvoliti da oni budu vječni, i da ne prelaze godinu dana; davat će se samo odobrenje da se oni obnove pod istim uvjetima; 2689

90. Čl. VII. - Biskup će imati sav nadzor nad njihovim životom, nastojanjima i napretku u pobožnosti; u njegovu nadležnost će spadati prihvaćanje i otpuštanje monaha, ali ipak nakon dobivanja savjeta od subraće; 2690

2684 Port-Royal des Champs kod Versaillesa, cistercijski samostan, glasovito žarište janzenizma, razorio je god. 1710. kralj Ljudevit XIV., radi njegovog otpora konstituciji "Vineam Domini Sabaoth" (*2390).
Uz taj čitav odsjek (*2684-2691) usp. spomenspisi u odnosu na reformu redovništva § 10.

- 2691 91. Čl. VIII. - Redovnici (drugih) redova koji prestanu, bili oni i svećenici, mogu biti primljeni u taj samostan, samo ako se žele u tišini i samoći posvetiti vlastitoj svetosti; u tom slučaju za dispencu će se primjeniti opće pravilo određeno pod II., ali tako da ne vode način života koji bi se razlikovao od drugih, i to tako da se na dan slavi samo jedna misa, ili najviše dvije, a drugi se svećenici moraju zadovoljiti da koncelebriraju sa zajednicom.

Isto i o reformi redovnica

- 2692 92. "Vječni zavjeti neka se ne dozvoljavaju do 40. ili 45. godine"; neka se redovnice ozbiljnim vježbama privikavaju, naročito na rad, i neka ih se odvraća od tjelesne duhovnosti, od koje većina zazire; neka se odvagne, hoće li, što se njih tiče, biti bolje da samostan ostane u gradu¹;

opasno je i ruši sadašnji i od davnine odobreni sustav i primljenu stegu, nepravedno je i protivno apostolskim konstitucijama i većini pa i općih sabora, posebno odredbama tridentskog sabora, pogoduje prigovorima i pogrđama krivovjernika protiv redovničkih zavjeta i redovničkih instituta privrženih ispovijedanju trajnijih evanđeoskih savjeta.

O sazivanju nacionalne sinode

- 2693 85. Tvrdnja koja kaže, daje dovoljno bilo kakvo poznavanje crkvene povijesti, (temeljem koje) svatko mora priznati daje sazivanje nacionalne sinode jedan od kanonskih puteva kojima se rješavaju religijske rasprave u Crkvama određenih nacija²;

shvaćena tako da se rasprave u odnosu na vjeru i moral, kako god one nastale, mogu razriješiti neopozivim sudom nacionalne sinode, kao da nezabludivost u pitanjima vjere i morala pripada nacionalnoj sinodi:

raskolnička je i krivovjerna.

Zapovijedi i kazne u buli

- 2694 Zapovijedamo dakle svim Kristovim vjernicima, obaju spolova, da se o rečenim tvrdnjama ne usuđuju misliti, naučavati i propovijedati protiv toga stoje izjavljeno u ovoj našoj konstituciji; tako da svatko tko bi ih naučavao, zajedno ili zasebno neku od njih, tko bi ih branio, objavljavao, ili o njima javno ili privatno raspravljao, osim da ih napada, samim tim činom, bez ikakavog obrazloženja, podliježe crkvenim cenzurama i drugim kaznama koje su po pravu određene za one koji bi slično činili.

•2692 Nanav. mj. § 11.

*2693 Promemorija za sazivanje nacionalne sinode (iz 6. sjednice) § 1.

Uostalom, tim izričitim odbacivanjem spomenutih tvrdnji, nikako ne želimo 2695
odobriti ostalo iz te knjige, jer je u njoj pronađeno više tvrdnji i učenja, bilo blizih
onima koje su gore osuđene, bilo da sadržavaju lakoumni prezir prema zajedničkoj i
odobroj nauci i stezi, posebno pak uvredljiv duh prema rimskom prvosvećeniku i
Apostolskoj Stolici.

Mislimo pak, da treba posebno spomenuti dvoje o preuzvišenoj tajni presvetoga 2696
Trojstva, §2 dekreta o vjeri, ako sinoda i nije to iznijela iz zle namjere, ono je si-
gurno vrlo nerazborito, to naime može lako natjerati u zamku posebno neuke i neo-
prezne:

Prvo, nakon stoje ispravno iznijela, da Bog u svom bitku ostaje jedan i najjed- 2697
nostavniji, u nastavku dodaje, da je Bog različit u trima osobama, te tako olako od-
stupa od prokušanog i zajedničkog obrasca u odredbama kršćanskog nauka, kojim
se doduše za Boga kaže da je jedan u trima odvojenim osobama, a ne, daje različit u
trima osobama; izmjenom riječi tog obrasca, stvara se opasnost od zablude, zbog
koje bi se mislilo daje Božja bit različita u osobama, a za koju katolička vjera uči da
je tako jedna u različitim osobama, da ujedno ispovijeda daje ona potpuno različita.

Drugo, što kaže o samim trima božanskim osobama, da se one prema vlasti- 2698
tim osobnim svojstvima, koja se ne mogu drugima dodijeliti, točnije govoreći bolje
očituju ili nazivaju Ocem, Riječju i Duhom Svetim; kao da bi manje vlastiti i (ma-
nje) točan bio naziv Sin, koji je posvećen tolikim riječima svetog Pisma, samim Oč-
evim glasom s neba i iz oblaka, tako i obrascem krštenja koji je odredio Krist, isto
tako i onom presjajnom vjeroispoviješću zbog koje je sam Krist nazvao Petra
blaženim; i kao da ne bi radije trebalo zadržati ono stoje anđeoski učitelj¹, poučen
od Augustina, sam više puta učio: "U nazivu 'Riječ' sadržana su ista svojstva kao u
nazivu 'Sin'", jer je naime kazao Augustin²: "Po istom se naziva Riječ, po čemu i
Sin.

Ne treba šutnjom prijeći niti preko velike sinodalne površnosti, kojom se ona 2699
usuđuje deklaraciju Galikanske skupštine iz godine 1682., koju je Apostolska stoli-
ca već ranije odbacila [*2281-2285], ne samo obasuti vrlo velikim pohvalama, nego
kako bi joj pridala veći autoritet, uključila ju je u dekret koji je lukavo prozvala '*O
vjeri*', javno prihvaćajući članke koji se nalaze u tom dekretu, te ono stoje razasuto
predano tim dekretom potvrditi svečanom i javnom ispoviješću tih članaka. Time
nam se pruža ne samo mnogo značajnija prigoda optužiti sinodu, nego li su naši
predšasnici imali razlog optužiti samu skupštinu, nego se i samoj Galikanskoj crkvi
nanosi ne manja nepravda, jer je sinoda mislila daje vrijedno da se njezin (Galikan-
ske skupštine) autoritet priziva kao obrana za zablude kojima je zaražen taj dekret.

*2698 Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.34, a.2 ad 3 (izd. Leonina 4,369a).
Augustin, *De trinitate* VII2, br.3 (W.J. Mountain - Fr. Glorie: CpChL 50 [1968] 249s1/
PL 42,936).

2700 Zbog toga je dokumente galikanske skupštine, odmah čim su bili objavljeni, snagom svoje apostolske službe odbacio, poništio, proglasio ništetnima i navažećima naš predšasnik Inocent XI. svojim pismom u obliku brevea [*"Paternae caritati"*] od 11. travnja 1892., a zatim još izričitije Aleksandar VIII. u konstituciji *"Inter multiplices"* od 4. kolovoza 1690. [**2281-2285*], dušobrižnička skrb traži od nas još mnogo jače, da odbacimo i osudimo ovu nanovo održanu sinodu, koja je zaražena prihvaćanjem tolikih mana, kao lakoumnu i sablažnjivu, i kao uvelike nepravednu prema Apostolskoj stolici, naročito nakon što su naši predšasnici o tome izdali (spomenute) dekrete, kao što je Mi ovom našom konstitucijom odbacujemo i osuđujemo, te želimo da se ona smatra za odbačenu i osuđenu.

PIJO VII.: 14. ožujka 1800. - 20. kolovoza 1823.

2705-2706: Breve *"Etsi fraterniatis"* nadbiskupu Mainza, 8. listopada 1803.

Državno zakonodavstvo pokrajine Pfalz, proglasilo je za valjane ženidbe između katolika i razvedenih protestanata. Taj je zakon prihvaćen i u drugim područjima. Nadbiskup Mainza Karl Theodor von Dalberg, pitao je papu, kao ijednom okružnicom od 20. svibnja 1803. većinu njemačkih biskupa, da li katolički svećenici mogu prisustvovati takvim ženidbama, te da li se katoličkim supružnicima, koji su sklopili ženidbupred nekatoličkim službenikom, mogu podjeljivati sakramenti. Pijo VII. mu je odgovorio sljedećim breveom.

Izd.: A. de Roskovanvi, De matrimoniis mixtis (Neutra 1842) 2,88sl.

Pokušaji razvoda braka

2705 *Odg. vrhovnog prvosvećenika na neke sumnje:* Odluke laičkih sudova i katoličkih skupština, koji posebno proglašavaju ništetnost ženidbe i pokušavaju raskinuti njezinu vezu, ne mogu kod Crkve postići nikakvu moć niti snagu....

2706 Oni svećenici koji bi svojom nazočnošću potvrđivali takve ženidbe i svojim ih blagoslovom blagoslivljali, počinili bi najveći grijeh i izdali bi svoju svetu službu. I to se ne bi smjelo zvati ženidbama, nego radije preljubničke veze. ...

2710-2712: Pismo *"Magno et acerbo"* nadbiskupu Mogilewa, 3. rujna 1816.

U Petersburgu je 1813. godine osnovano društvo za izdavanje Biblije, koje je sačinjavalo više kršćanskih vjeroispovjesti. Katoličku je crkvu predstavljao nadbiskup Mogilewa, koji je vjernicima preporučio to društvo. Njega su prijavili u Rim, te je (odatle) dobio ovo pismo ukora.

Izd: ASS 9 (1876/77; 1885²) 583sl.

Prevođenje Sv. pisma

Tebi bi trebalo ... biti pred očima,... "ako se sveta Biblija bude dozvoljavala po- 2710
svuda i bez razlike, odatle će biti više štete nego koristi" [*1854]. Nadalje Rimaska
Crkva, prema vrlo poznatoj odredbi Tridentskog sabora [*1506], prihća samo iz-
danje Vulgate, odbacuje prijevode na druge jezike, a prihća samo ona (izdanja)
koja budu izdana s prikladnim bilješkama uzetim iz otaca i katoličkih učitelja, kako
takvo blago ne bilo izloženo pokvarljivim novotarijama, i kako bi Crkva raširena po
čitavom svijetu o tome imala ista usta i (isti) govor [Post 11,1].

Budući da u narodnom jeziku primjećujemo mnogo sličnosti, različitosti i 2711
promjene, uistinu bi se iz prevelike slobode biblijskih prijevoda smanjivala ona ne-
promjenjivost, koju nagovještavaju božanska svjedočanstva i sama vjera, posebno
pak jer se katkada temeljem jednog sloga raspoznaje dogmatska istina.

Tako su naime krivovjernici u to običavali stavljati zla i najgora podmetanja,
kako bi u izdanju Bibline na narodnim jezicima (o čijoj se naime neobičnoj različitosti
i razlikama oni sami međusobno osuđuju i svađaju), svatko nametao svoje zablu-
de, lukavo umotane u sjaj vrlo s/etog božanskog govora. Sv. je Augustin govorio:
"Krivovjerja su se rodila kada se dobro Pismo loše razumijevalo, i kada se ono što se
u njima nije dobro razumjelo, površno i odvažno tvrdilo"¹.

Žalimo, što su nerijetko ljudi znameniti po pobožnosti i mudrosti pogriješili u
tumačenju Svetog pisma; a kako se ne bismo bojali ako se neukom puku, koji veći-
nom ne prosuđuje po nekom izboru nego više površno, preda Sveto pismo prevedeno
na bilo koji jezik, da ga slobodno čita? ...

[Nadalje se poziva na glasovito pismo Inocenta III. vjernicima Crkve u Metz: 2712
"Skrivene tajne sakramenata vjere ... uključuju trijeznost": *771] Vrlo su poznate
konstitucije ne samo već hvaljenog Inocenta III., nego i Pija IV., Klementa VIII. i
Benedikta XIV.².... A koje je stanovište Crkve o čitanju i tumačenju svetog Pisma,
neka tvoje bratstvo vrlo jasno dozna iz konstitucije "Unigenitus" Klementa XI., dru-
gog našeg predšasnika, kojom se jasno odbacuje ono učenje, koje tvrdi daje u svako
vrijeme korisno i potrebno, da posvuda i svaka vrsta osoba spozna tajne Svetog pi-
sma, čije čitanje bi svima bilo korisno, te da bi bilo štetno odvrćati kršćanski narod
od njega, štoviše, (značilo bi) zatvoriti Kristova usta za vjernike, ako se iz njihovih
ruku uzme Novi zavjet [usp. *2479-2485].

*2711 Augustin, *In evangelium Johannis*, tract. 18,1 (R. Willems: CpChL 36 [1954] 180₂₅-29 / Pl 35,1536).

*2712 Pijo IV., "Dominici gregis custodiae", 24. ožujka 1564. (usp. *1851-1861). Klement VIII., "Sacrosanctum catholicae fidei", 17. listopada 1595. (BullLux 3,56b-57b): potvrđuju se pravila iz Indeksa Pija IV. - Benedikt XIV, konstitucija "Sollicita ac provida", 9. srpnja 1753. (izd. u *Index librorum prohibitorum* [Rim 1911³] 19-34 / BullLux 19,59a-63b/ Benedikt XIV, *Bullarium*, izd. Melchen 10,237-254).

2715: Odgovor Sv. penitencijarije, 23. travnja 1822.

Sličanje odgovor Sv. penitencijarija izdala i 1. veljače 1823.

Izd.: Th. Gousset (koji je sam izmolio taj odgovor), *Justification de la theologie morale du B. Alphonse de Ligorio* (Louvain 1834²) 215sl; na nav. mj. 215 gore spomenuti drugi odgovor.

Onanističko služenje ženidbom

Pitanje: Može li pobožna supruga dozvoliti da njezin suprug pristupi k njoj, nakon što joj je iz iskustva jasno, da će se on ponašati na nečastan Onanov način posebno pak, ako se supruga odbijajući ga, izlaže opasnosti grubosti ili ako se boji da će joj muž otići prostitutkama?

Odgovor: Budući da u iznesenom slučaju supruga ne čini ništa protiv prirode i čini dozvoljenu stvar, a čitav nered čina proizlazi iz muževljeve zloće, koji umjesto da svrši čin, povlači se i izbacuje sjeme izvan posude, zbog toga ako supruga nakon potrebnih opomena nije ništa uspjela, a suprug inzistira prijeteći joj udarcima ili smrću ili drugim teškim prijetnjama, (kao što to uče priznati teolozi), može se bez grijeha pasivno predati mužu, budući da u tim okolnostima onaj jednostavno dozvoljava grijeh svoga muža, i to zbog teških razloga koji ju ispričavaju; budući da ljubav, kojom je obvezatna spriječiti ga, ne obvezuje uz takve poteškoće.

2718: Breve "Adorabile Eucharistiae" patrijarsima Antiohije i biskupima grčkih melkita, 8. svibnja 1822.

Izd.: CollLac 2,550d-551c.

Neučinkovitost epikleze za posvetu

2718 [Nastao je veliki bol i strah zbog širenja] onog novog mišljenja koje šire ljudi raskolnici, kojim se uči, da se taj životvorni... sakrament završava, i da se on ne sastoji u samim riječima Isusa Krista, kojima se kod posvete služe kako latinski tako i grčki svećenici, nego da za potpunu i završenu posvetu treba dodati onaj molitveni obrazac, koji kod nas prethodi spomenute riječi, a u vašoj pak liturgiji slijedi. ...

Snagom svete poslušnosti... zapovijedamo ... da se ubuduće ... nitko ne bi usudio braniti ono mišljenje, koje kaže daje za onu čudesnu pretvorbu čitave supstancije kruha u supstanciju Kristovog tijela, i čitave supstancije vina u supstanciju njegove krvi, osim Kristovih riječi potrebno također izgovoriti i onaj molitveni obrazac, koji smo već više puta spomenuli ...

LEON XII.: 28. rujna 1823. - 10. veljače 1829.

2720: Enciklika "*Ubiprimum*", 5. svibnja 1824.

Izd: BullRCt 16,47a.

Indiferentizam

[*Neka sljedba*] koja pokazuje zavodljiv privid pobožnosti i odvažnosti, ispovi- 2720
jeda tolerantizam (kao što kažu) ili indiferentizam, te ističe, ne samo u građanskim
stvarima o kojima mi ne govorimo, nego i u vjerskim pitanjima, učeći daje Bog svi-
ma dao veliku slobodu, da svatko, bez opasnosti za svoj spas, prema svom privat-
nom sudu, može prihvatiti ili usvojiti neku sljedbu ili mišljenje koje mu se sviđa
[*protiv toga navodi se Rim 16,17si.*].

PIJO VIII.: 31. ožujka 1829. - 30. studenog 1830.

2722-2724: Papin odgovor biskupu Rennesa, 18. kolovoza 1830.

Radi se o odgovoru biskupu Rennesa (Francuska) na jednoj audijenciji.

Izd: CollLac 6,681d-682b / CollPF² 2,62-64, br.1393, III.

Pitanje kamata

Tumačenje: [*Neslaganje ispovjednika*] o dobiti stečenoj novcem posuđenim 2722
trgovcima, kako bi se time obogatili. Žestoko se raspravlja o smislu enciklike "*Vix*
pervenit [*usp. 2546-2550*]. Od obje se strane iznose dokazi u obranu onoga miš-
ljenja koje je netko prihvatio, u prilog takvoj dobiti ili protiv nje. Odatle (nastaju)
žalbe, razdori, uskraćivanje sakramenata većini trgovaca koji prihvaćaju takav na-
čin bogaćenja, i nebrojene štete za duše.

Kako bi izbjegli štetu za duše neki ispovjednici misle da se može držati neki 2723
srednji put između oba (mišljenja). Pita li ih netko o takvoj dobiti, pokušavaju ga od
toga odvratiti. Ako pokornik ustraje u namjeri da novac posudi trgovcima, i prigo-
vori, da mišljenje koje je tome u prilog ima mnogo zagovornika, te da ono Sveta Sto-
lica nije nikada osudila, (premda je) ne jednom bila o tome pitana; tada ti
ispovjednici traže da pokornici obećaju, da će se sinovskom poslušnošću pokoriti
sudu vrhovnog prvosvećenika, kakav god on bio, bude li on posredovao; ako ne do-
biju niti to obećanje, uskraćuju odrješenje, premda misle daje vjerojatnije mišljenje
protivno takvoj pozajmici.

Ako se pokornik ne ispovijedi zbog koristi od tako pozajmljenog novca, i ako to čini u dobroj vjeri: ti ispovjednici ga odrješe, premda od drugud znaju daje on primao i da još uvijek prima dobit od toga (takve pozajmice), ne pitajući ga ništa o toj stvari, kada se boje da će opomenuti pokornik odbiti vraćanje ili odustajanje od takve dobiti.

- 2724 *Pitanje:* 1. Može li (biskup) odobriti postupak tih posljednjih ispovjednika?
2. Može li (biskup) druge strože ispovjednike, koji k njemu dođu radi savjeta, potaknuti da i oni slijede način postupka onih ispovjednika, dok Sveta stolica, upitana o toj stvari, ne donese izričiti sud?

Odgovor vrhovnog prvosvećenika: uz 1. Ne treba ih uznemirivati. - Uz 2. Odgovoreno je u točki jedan.

GRGUR XVI.: 2. veljače 1831. - 1. lipnja 1846.

2725-2727: Odgovor Sv. penitencijarije nadbiskupu Besancona,
5. srpnja 1831.

Taj dokument osigurava teološki legitimitet probabilizmu, kako gaje zastupao Alfonzo Liguori, u odnosu na strože moralne sustave. Uz drugi odgovor treba paziti, da sud Svete Stolice o učenju nekog koji će biti proglašen blaženim dolazi u vezi s proglašenjem blaženim. Za to je dovoljno, daje učenje "slobodno od bilo kakve teološke osude" (Benedikt XIV., *De servorum Dei beatificatione* II 28, § 2). To se odnosi na Alfonsa Liguorija. Usp. dekret Sv. Kongregacije obreda od 18. svibnja 1803. o pregledu njegovih radova, kao i bulu kanonizacije "*Sanctitas et doctrina*" od 26. svibnja 1839. (Grgur XIV., *Acta*, izd. A.M. Bernasconi 2,305a-309b) i dekret "*Inter eos qui*" od 23. ožujka 1871. kojim mu je dodijeljen naziv "crkvenog učitelja". Pijo IX., *Acta* I/V, 296-298; na nav. mj. 296: "Osim toga on je osvijetljavao mračno i tumačio ono dvojbeno, ukoliko je između predloženih teoloških mišljenja - blažih i strožih - utirao siguran put, kojim su mogli sigurno koračati ispovjednici kršćanskih vjernika".

Izd: ASS 1 (1865/66; 1872⁵) 497sl /Th. Gousset, na *2715 nav. mj. (Louvain 1834²) 196sl.

Autoritet Alfonza Liguorija na području morala

- 2725 *Pitanje:* Ljudevit Franjo August, kardinal Rohan-Chabota, nadbiskup Besancona, nastojeći njegovati mudrost i jedinstvo u učenju kod svih onih koji vode brigu za duše u njegovoj biskupiji, od kojih neki napadaju i zabranjuju moralnu teologiju bi. Alfonza M. Liguorija, kao previše blagu, opasnu za spasenje i suprotnu zdravom moralu; zato on od Sv. penitencijarije ponizno moli za pravorijek, predlažući joj da riješi sljedeće sumnje jednog od profesora teologije [*naime Th. Gousseta*]:

- 2726 1. Može li profesor svete teologije sigurno slijediti i iznositi mišljenja koja u svoje moralnoj teologiji iznosi bi. Alfonzo Liguori?

2. Treba li uznemiriti ispovjednika koji u praksi suda sv. pokore slijedi sva mišljenja bi. Alfonza Liguorija, samo zbog toga razloga, jer Sveta stolica u njegovim djelima nije pronašla ništa što bi bilo vrijedno osude? 2727

Ispovjednik, o kojem se govori u pitanju, čita djela bi. učitelja samo da točno upozna njegovo učenje, ne razmišljajući o uzrocima i razlozima na koje se oslanjaju pojedina mišljenja, nego misli da se sigurno ponaša tim samim što pametno misli, da je zdravo, sigurno i da ni na koji način nije protivno evanđeoskoj svetosti učenje, koje ne sadrži ništa što bi bilo vrijedno osude.

Odgovor (potvrđen od vrhovnog prvosvećenika 22. srpnja 1831): uz 1. Pozitivno; ali zbog toga ne treba koriti one koji slijede mišljenje naučavano od drugih provjerenih autora.

Uz 2. Negativno; imajući na umu mišljenje Svete stolice kod provjere pisaca slugu Božjih u postupku kanonizacije.

2730-2732: Enciklika "*Mirari vos arbitramur*", 15. kolovoza 1832.

Povod za tu encikliku je dao Felicité de Lamennais, koji je u novinama, koje je on osnovao, "*L'Avenir*" širio liberalne ideje, koje je Grgur XVI. odbacio kao "indiferentizam". (Kod toga nisu spomenuti Lamennais niti njegove novine, koje je nakon toga morao ukinuti. Lamennais se najprije pokorio, a zatim je istupio iz Crkve i branio svoju odluku u knjizi *Paroles d'un croyant* (1834). Pono- vio je ranije učenje. Na to je Grgur XVI. odgovorio u sljedećoj enciklici "*Singulari nos*" od 25. lipnja 1834. (BullRcT 19,379a-381b / Grgur XVI., *Acta* izd. A.M. Bernasconi 1,434), u kojoj je osudio i spomenutu knjigu.

Izd: BullRcT 19,129a-131b/ASS4 (1868; 1875⁵) 341 344sl/GrgurXVI., *Acta*, izd. A.M. Bernasconi 1 (Rim 1901.), 171b-173b.

Indiferentizam i racionalizam

Sada se borimo protiv drugog uzroka vrlo mnogih zala, koje danas na našu žalost muče Crkvu, to jest indiferentizma, ili onog krivog mišljenja,... da se ispovijedanjem bilo koje vjere može steći vječno spasenje duše, ako se provodi život prema normama poštenog čovjeka.... Iz tog najodvratnijeg izvora indiferentizma izlazi ono besmisleno i krivo mišljenje, ili bolje rečeno ludost, koje tvrdi da svakome treba priznati i osigurati slobodu savjesti. 2730

Toj vrlo zaraznoj zabludi priprema put ona potpuna i neumjerena sloboda mišljenja, koja uvelike priprema rušenje svetog i građanskog društva, (kod čega) neki najbezočnije govore, da iz toga proizlazi neka korist za religiju. A "ima li gore smrti duše od slobode zabluda?" govorio je Augustin¹.... 2731

*2731 Augustin, Pismo 105 (ranije 166) donatistima, pogl.2, br.10 (CSEL 34/11, 602₂₅₃i / PL 33,400).

- 2732 Ponajprije obuhvatite očinskom ljubavlju one koji su svoj duh posvetili prvenstveno svetim znanostima i filozofskim pitanjima, te budite njihovi poticatelji i pomoćnici, kako ne bi oslonjeni samo na snagu svoga razuma, nepametno zastranili sa staze istine i zalutali na put bezbožnika. Neka se sjete daje Bog voditelj mudrosti i ispravitelj mudrih [usp. *Mudr 7,15*], te se ne može dogoditi da bez Boga učimo Boga, koji po Riječi poučava ljude da spoznaju Boga¹.

2738-2740: Breve "*Dum acerbissimas*", 26. rujna 1835.

Georg Hermes, profesor teologije u Münsteru i Bonn, koji se trudio oko teološkog prihvatanja Kanta, optužen je u Rimu zbog "racionalizma". Nakon njegove smrti (26. svibnja 1831.) ovim su breveom osuđena sljedeća djela: *Philosophische Einleitung in die christkatholische Theologie* (Munster 1819.) i *Positive Einleitung in die christkatholische Theologie* (Munster 1829.); isto tako *Christkatholische Dogmatik I* (Munster 1834.; izd. J.H.Achterfeldt). Dijelovi II-III istog djela ponovno su zabranjeni u siječnju 1836. (AnIP 2,1442sl). Usp. H.H. Schwedt, *Das römische Urteil über Georg Hermes (1775.-1831.). Ein Beitrag zur Geschichte der Inquisition im 19. Jahrhundert* (R6mQ, 37. dodatni svezak; 1980) str. XVII, bilj.2.

Izd: Grgur XVI., *Acta*, izd. A.M. Bernasconi 2,85b-86b / ACColon 228-230.

Zabluda Georga Hermesa

- 2738 *[Neki teolozi]* sami kvare svete studije stranim ... učenjima koja treba odbaciti, te se ne ustručavaju niti u javnosti obezvrjeđivati učiteljsko poslanje koje vrše u školama i akademijama, te iskripljuju sveti poklad vjere, za koji se hvale da ga brane.

Među učitelje tih zabluda, temeljem trajnog i gotovo općeg mišljenja, ubraja se Georg Hermes, koji odvažno odstupajući od kraljevskog puta, koji je u tumačenju i obrani vjerskih istina pripremala sveukupna predaja i sveti oci, štoviše oholo ga prezirući i osuđujući, postavljajući mračni put pozitivne sumnje koji vodi u svaku zabludu, kao temelj svakog teološkog istraživanja, i u načelo daje razum glavna norma i jedino sredstvo, kojim čovjek može postići spoznaju nadnaravnih istina. ...

- 2739 *[Procjenjeno je, da autor u svojim]* djelima uči besmislene stvari i strane učenje Katoličke crkve; posebno pak što se tiče naravi vjere i pravila za vjerovanje, o svetom Pismu, predaji, objavi i crkvenom učiteljstvu, o motivima vjerovanja, o dokazima kojima se običavala potpomagati i dokazivati Božja opstojnost, o samoj Božjoj biti, svetosti, pravednosti, slobodi, o njegovoj nakani u djelovanju koje teolozi nazivaju prema van, kao i o potrebi milosti, te o razdiobi nje i darova, o dodjeljivanju nagrada i nametanju kazni, o stanju praroditelja, o izvornom grijehu i o svojstvima palog čovjeka;

*2732 Irenej Lvonski, *Adversus haereses* IV 11, br.3 (izd. W.W.Harvey [Cambridge 1857] 2,160 / = IV 6, br.3: PG 7.987C si (SouChr 100/11 442-444).

te su procijenili da treba zabraniti i osuditi nevedene knjige kao one koje 2740
sadržavaju učenje i tvrdnje, već prema tome, lažne, lakoumne, varljive, koje vode u
skeptizam i indiferentizam, krive, sablažnjive, nepravedne prema katoličkim
školama, koje izokreću Božju vjeru, sklone krivovjerju te i inače od Crkve osuđene.

2743: Odgovor Sv. oficija biskupu Nizze, 17. siječnja 1838.

Usp. odgovore Sv. penitencijarije od 16. rujna 1830, 14. kolovoza 1831, 11. studenog 1831,
11. veljače 1832.; odgovor Sv. oficija kojije 31. kolovoza 1831. potvrdio papa (CollLac 6,677-686 /
MigThC 16,1067-1080).

Izd: CollLac 6,689 cd/MigThC 16,1083.

Uzimanje kamata

Pitanje (9. rujna 1837.): Mogu li sakramentalno biti odrješeni pokornici koji su 2743
primili umjerenu dobit samo snagom zakona, sa sumnjivom ili zlom vjerom, a da im
se ne nametne obveza vraćanja, ako se iskreno kaju za grijeh učinjen sa sumnjivom
ili zlom vjerom, i ako su spremni sinovskom poslušnošću stati iza zapovijedi Sv.
Stolice?

Odgovor: Pozitivan, ako su spremni stati iza zapovijedi Sv. stolice.

2745-2746: Konstitucija "*In supremo apostolatus fastigio*", 3. prosinca 1839.

Od Pavla III, (* 1495) pape su se zalagali za opća ljudska prava robova Indijanaca i Afrikanaca u
Latinskoj Americi. U toj se buli osim Pavla III. spominju: Urban VIII, pismo "*Commissum nobis*"
pravnim opunomoćenicima Apostolske komore u Portugalu, 22. travnja 1639. (BuIICocq 6/II, 183sl);
Benedikt XIV, apostolsko pismo "*Immensapastorum*" biskupima Brazila, 20. prosinca 1741. (Bene-
dikt XIV, *Bullarium* [Mecheln] 1,204-209, staro izd. sv. 1, br.38); Pijo II, pismo biskupu Ruva, 7. li-
stopada 1462. (BarAE, za godinu 1462. br.42).

Izd: GrgurXVI, *Acta*, izd. A.M. Bernasconi 2,387a-388a/CoIIPF³ 1,503-505, br.891 / J. Mar-
graf, *Kirche und Sklaverei seit der Entdeckung Amerikas* (Tubingen 1865.) 227-229.

Zahtjev za ukinućem ropstva

... Uočili smo da na našu dušobrižničku skrb spada nastojanje da vjernike potpu- 2745
no odvratimo od neljudske trgovine s crncima ili s bilo kojim drugim ljudima.

... Bilo je više njih, i iz broja samih vjernika, koji ružno zasljepljeni željom za
pokvarenom dobiti, u odvojenim i udaljenim zemeljama, odvođe u ropstvo Indijan-
ce, crnce i druge jadnike, ili koji se ustanovljivanjem i proširivanjem trgovine s oni-
ma koji su bili zarobljeni, ne ustručavaju pomagati njihov nedostojni zločin.

Uistinu neki su rimski prvosvećenici, naši predšasnici, slavne uspomene, propu-
stili u svojoj službi ozbiljno ukoriti postupke takvih, kao nečeg škodljivog za nji-

hovo spasenje i sramotnog za kršćansko ime; oni su ujedno uvidjeli da iz toga slijedi, da se nevjernici sve više učvršćuju u mržnji na našu pravu religiju.

[Nabrajaju se gore spomenuti dokumenti.]

2746 Kazne i briga naših predšasnika su uz dobru Božju pomoć uvelike pomogli, da Indijanci i drugi spomenuti budu zaštićeni od okrutnosti požude napadača ili kršćanskih trgovaca, ipak ne tako da bi se ova Sveta Stolica mogla radovati nad punim uspjehom svojih nastojanja, štoviše, premda je trgovina s crncima djelomično umanjena, ipak se njome bavi još mnogo kršćana.

Zbog toga mi, želeći od svih kršćanskih zemalja odstraniti to zlo ... ovime apostolskim autoritetom ozbiljno opominjemo i zaklinjemo u Gospodinu sve kršćanske vjernike, kako se nitko ne bi usudio te ljude nepravedno mučiti ili pljačkati njihovu imovinu ili ih odvesti u ropstvo, kao i one koji pomažu takvima, koji takvo što čine protiv njih (crnaca) ili koji se bave neljudskom trgovinom, kojom se crnci, kao da nisu ljudi nego samo i čisto životinje, bilo na koji način su odvedeni u ropstvo, prodaju bez ikakve razlike protivno pravednosti i ljudskim pravima, i trajno prisiljavaju na obavljanje najtežih radova

2750: Odgovor Sv. kongregacije za oprost, 28. srpnja 1840.

Izd.: Decreta authentica S. Cgr. Indulgentiis sacrisque Reliquiis praepositae, ab a. 1668. ad a. 1882 (Regensburg 1883.) 25o (br.283) / CollPF² 1,507, br. 904.

Učinkovitost oprosta kod prvi legiranog oltara

2750 *Pitanje:* Treba li pod oprostom vezanim uz privilegirani oltar podrazumijevati potpuni oprost koji odmah duše oslobađa od svih čistilišnih kazni, ili pak samo neki oprost koji se primjenjuje prema nahodađu Božje dobrostivosti?

Odgovor: Pod oprostom vezanim uz privilegirani oltar, ako se gleda na nakanu dodjelitelja i na vlast ključeva, treba podrazumijevati potpuni oprost, koji dušu odmah oslobađa od svih čistilišnih kazni; ako se pak gleda učinak primjene, treba podrazumijevati oprost čije mjerilo odgovara dobrostivosti i naklonosti Božjeg milosrđa.

2751-2756: Tvrdnje koje je Louis-Eugene Boutain potpisao na zahtjev svog biskupa 18. studenog 1835. i 8. rujna 1840.

Le Pape de Trevern, biskup Strassburga lišio je službe Luisa-Eugene-Marie Bautaina, profesora i ravnatelja biskupskog sjemeništa, zbog fideizma i tradicionalizma. Biskup Strassburga je 15. rujna 1834. izdao pastoralnu instrukciju (*Advertissement*) svom kleru. On je umjesto 6 pitanja postavljenih pismom od 30. travnja 1834., na koja je Bautain trebao odgovoriti, iznio 6 tvrdnji katoli-

čkog nauka, koje su 18. studenog 1835. potpisali Bautain i njegov krug u Strassbourgu (npr. H de Bonnechose, A. Gratry). Pismo od 21. rujna 1837. u kojem je Bautain svom biskupu objasnio svoja shvaćanja, dala su povod za nove sumnje. Postojala je prijetnja da bude osuđeno njegovo djelo *La philosophie du christianisme* (Strassburg 1835.). Kako bi to izbjegao, Bautain je 8. rujna 1840. u nazočnosti pomoćnog biskupa A.RSBa ponovno potpisao 6 tvrdnji, čiji se tekst samo malo razlikovao od tvrdnji od 18. studenog 1835. Kako bi dobio potvrdu za redovničku kongregaciju koju je osnovao, Bautain je konačno na zahtjev Sv. Kongregacije za biskupe i redovnike, 24. travnja 1844. potpisao treći obrazac (tekst pod br. *2765-2769). Tvrdnje 1 do 5 obrazaca od 1835. i 1840. preuzela je Sv. Kongregacija indeksa povodom tzv. Bonnetv-procesa.

Izd. [Tvrdnje iz god. 1835.]: Katholik 59 (1836.) Prilog I, str. XXV / E. de Regny, l'a 66e Battain. *Sa vie et ses oeuvres* (Pariš 1884) 240sl / B. Gaudeau, *Libellus fidei exhibens decreta dogmatica ... ad "Tractatum de fide" pertinentia* (Pariš 1898) 127sl (br. 525-530). - [Tvrdnje iz god. 1840.]: Katholik 79 (1841.) Prilog I, str. LVI si / 1. Perrone, *Praelectiones theologicae* 9 (Louvain 1843.) 357sl, bilj. (= *Tractatus de locis theologicis*, p. III, sect. I, c1, br. 39) / E. de Regny, na gore nav. mj. 288sl / B. Gaudeau, na gore nav. mj. 128sl (br. 531-536; francuski); 121sl (br. 512-517; latinski prijevod).

Tvrdnje o vjeri i razumu protiv fideizma

[Tvrdnje iz 1835.] 1. Zaključivanjem se sa sigurnošću može dokazati Božje postojanje. - Vjera, dar neba, dolazi iza objave; ona (vjera) se ne može na prikladan način navoditi nekom ateistu kao dokaz za Božju opstojnost [usp. *2812]. 2751

2. Mojsijeva objava može se sa sigurnošću dokazati usmenom i pisanom predajom sinagoge i kršćanstva. 2752

3. Dokaz kršćanske objave na temelju čudesa Isusa Krista, osjetnih i začuđujućih za neposredne svjedoke, nije izgubio ništa od svoje snage sa svojim sjajem u odnosu na sljedeća pokoljenja. Taj dokaz nalazimo u usmenoj i pisanoj predaji svih kršćana. Tom dvostrukom predajom moramo ga iznositi onima koji ga odbacuju, kao i onima koje ga žele a još ga ne priznaju. 2753

4. Ne postoji pravo da se od nevjernika očekuje da prizna uskrsnuće našeg božanskog Spasitelja, prije nego li mu se podastru sigurni dokazi; a ti dokazi su izvedeni zaključivanjem iz iste predaje. 2754

5. Korištenje razuma prethodi vjeri, i vodi čovjeka k njoj pomoću objave i milosti [usp. *2813]. 2755

6. Razum može sa sigurnošću dokazati istinitost objave dane Zidovima preko Mojsija i kršćanima preko Isusa Krista. 2756

[Tvrdnje iz 1840.] 1. Zaključivanjem se sa sigurnošću može dokazati Božje postojanje i neizmjernost njegovih savršenosti. - Vjera, dar neba, dolazi iza objave; ona se ne može na prikladan način navoditi nekom ateistu kao dokaz za Božju opstojnost [usp. *2812]. 2751

- 2752 2. Božanstvenost Mojsijeve objave može se sa sigurnošću dokazati usmenom i pisanom predajom sinagoge i kršćanstva.
- 2753 3. Dokaz na temelju čudesa Isusa Krista, osjetnih i zapanjujućih za neposredne svjedoke, nije izgubio ništa od svoje snage sa svojim sjajem u odnosu na sljedeća pokoljenja. Taj dokaz sa svom sigurnošću nalazimo u istinitosti Novog zavjeta u usmenoj i pisanoj predaji svih kršćana. Tom dvostrukom predajom moramo ga dokazati onima koji ga odbacuju, kao i onima koji ga žele a još ga ne priznaju.
- 2754 4. Ne postoji nikakvo pravo da se od nevjernika očekuje da prizna uskrsnuće našeg božanskog Spasitelja, prije nego li mu se podastru sigurni dokazi; a ti dokazi su izvedeni zaključivanjem iz iste predaje.
- 2755 5. U tim različitim pitanjima razum prethodi vjeri, i mora nas k njoj voditi [*usp. *2813*].
- 2756 6. Kako god bio razum slab i nejasan zbog izvornog grijeha, ipak u njemu ima dovoljno jasnoće i snage da nas sa sigurnošću može voditi do Božje opstojnosti, do objave dane Zidovima preko Mojsija i kršćanima preko klanjanja vrijednog Bogočovjeka.

2758-2760: Odgovor Sv. penitencijarije, 8. lipnja 1842.

On je upućen biskupu Le Mansa-*Izd.*: J.B. Ferreres - A. Mondia, *Compendium theologiae moralis* 2 (Barcelona 1950¹) 710sl (br. 1092sl)/F. Hlirth: TD ser. theol. 25 (Rim 1953²) 86sl/ J. P. Gury - R. Tummolo, *Compendium theologiae moralis* 2 (Neapel 1925³) 529 (br.895). - Usp. *2715.

Onanističko služenje ženidbom

- 2758 *Pitanje:* 1) Čine li supružnici, koji se ženidbom služe na način da izbjegnu začecje, po sebi moralno zao čin?
- 2759 2) Ako se takav čin smatra moralno lošim, mogu li se supružnici koji se zbog njega ne osuđuju smatrati kao da su u njemu u dobroj vjeri, koja ih ispričava od teškog grijeha?
- 2760 3) Može li se odobriti način postupanja ispovjednika, koji supružnike ne pitaju o načinu kako se služe ženidbom, da ih ne uvrijede?

Odgovor: uz 1) Budući da sva neurednost (takvog) čina proizlazi iz pokvarenosti muža, koji se povuče i izbací (sjeme) izvan posude, umjesto da završi (čin), zbog

toga ako žena poslije obvezatnih opomena, ništa ne postigne, a muž inzistira prijeteći joj batinama ili smrću, ona može, kako uče prokušani teolozi, grijeh jednostavno dozvoliti, i to zbog velikog razloga koji ju ispričava; budući da ljubav, kojom je obvezatna spriječiti ga, ne obvezuje uz toliku neugodnost.

Uz 2 i 3)... Svećenik neka si dozove u svijest onu uzrečicu: sa svetim treba postupati sveto; isto tako neka razmisli o riječima sv. Alfonza de Liguorio, učenog muža i vrlo vještog u tim stvarima koji u *Praxi confessoriorum* [pogl. I \ § IV br.41 kaže: "O grijesima pak koji se odnose na bračne dužnosti, redovno govoreći, ispovjednik ne mora pitati, niti je to poželjno, supruge osim na najčedniji mogući način, da li ih ispunjavaju ... O drugome neka šuti, osim ako bude pitan". Isto tako neka ne propusti o tome se savjetovati s prokušanim autorima.

2762-2763: Odgovor Sv. oficija, 14. rujna 1842.

Izd.: ACColon 232.

O materiji posljednjeg pomazanja

Pitanje: Smije li se župnik u slučaju potrebe, zbog valjanosti sakramenta bolesničkog pomazanja, poslužiti uljem koje je sam blagoslovio? 2762

Odgovor (potvrđen od vrhovnog prvosvećenika): Negativno, u skladu s dekretom [Sv. oficija] od 13. siječnja 1611. [predPavlom V.]:

Tvrđnja: Sakrament bolesničkog pomazanja se naime (i) bez ulja blagoslovljeno od biskupa može valjano podjeljivati: 2763

Izjava Sv. oficija: Postavka je lakoumna i vrlo blizu zabludi.

2765-2769: Tvrđnje koje je na zahtjev Sv. kongregacije za biskupe i redovnike 26. travnja 1844. potpisao Luis-Eugene Bautain

Usp. *2751* - *Izd.:* E. de Regny, na »2751 nav. mj. 337sl / B.Gaudeau, na *2751 nav. mj. 130 (br.537-540) (izuzevši *2769).

Dokazivost naravnih pretpostavki kršćanske religije i njezin odnos prema oblicima građanske vlasti

2765 Mi obećavamo za danas i za budućnost:

1. da nećemo nikada naučavati, da se sa samim svjetlom razuma, bez obzira na Božju objavu, ne može pružiti pravi dokaz za Božju opstojnost;

- 2766 2. da se samim razumom ne može dokazati duhovnost i besmrtnost duše, kao i svake druge čisto naravne, razumske ili moralne istine;
- 2767 3. da se sa samim razumom ne može imati znanje o principima ili o metafizici, kao i o istinama koje od njih ovise, kao znanja potpuno različitog od nadnaravne teologije koja se temelji na Božjoj objavi;
- 2768 4. da razum ne može steći pravu i potpunu sigurnost o motivima vjerovanja, to jest o motivima koji Božju objavu čine nečim u što se očito može vjerovati, kao što su posebno čudesa i proroštva, a naročito uskrsnuće Isusa Krista;
- 2769 5. da se kršćanska religija ne može prilagoditi svim zakonitim oblicima političke vlasti, a da ostane ista kršćanska i katolička religija, ravnodušna prema svim oblicima političke vlasti, ne dajući prednost jednom više nego li drugom, i ne isključujući niti jednu.

2771-2772: Enciklika "*Interpraecipuas machinationes*", 8. svibnja 1844.

Izd: ASS 9 (1876/77) 621 623sl/ Grgur XVI., Acta, izd. A.M. Bernasconi 3,332sl.

Prijevodi svetoga Pisma

- 2771 ... Sigurno znadete kolika je marljivost i mudrost potrebna da se vjerno na drugi jezik prevede riječ Božja; i ništa se kod toga ne događa lakše nego da se u te umnogostručene prijevode biblijskih društava, zbog nerazboritosti ili prijevare tolikih prevoditelja, unesu vrlo teške zablude; i upravo zbog njihove množine i različitosti one ostaju dugo skrivene na propast mnogima. Ta društva se malo ili nikako ne zanimaju, ako ljudi čitajući Bibliju prevedenu na narodni jezik, više upadaju u jedne nego li u druge zablude; samo ako se polako priviknu sami sebi stvarati sud o smislu Pisma i prezirati Božju predaju koja se u Crkvi čuva iz učenja otaca i odbacivati samo crkveno učiteljstvo....
- 2772 U onim pravilima koja su izabrani oci sastavili na tridentskom saboru i koja je potvrdio Pijo IV. [**1854*] ... i koje su stavljene ispred Indeksa zabranjenih knjiga, nalaze se odredbe (zapriječene) općim kaznama, da se Biblije izdane na narodnom jeziku dozvoljavaju samo onima za koje se smatra da će im njihovo čitanje služiti za povećanje vjere i pobožnosti. Zbog trajne prijevare krivovjernika, tim je pravilima uskoro dodana nova izjava snagom autoriteta Benedikta XIV., potkrijepljena novim jamstvom, da se ubuduće smatra dozvoljenim čitanje (onih) prijevoda na narodnim jezicima, koje je odobrila Apostolska stolica, ili koji su izdani s bilješkama uzetim iz svetih crkvenih otaca ili učenih katoličkih muževa.

PIJO IX.: 16. lipnja 1846 - 7. veljače 1878.

2775-2786: Enciklika "*Quipluribus*", 9. studenog 1846.

Izd.: Pijo IX., *Acta* (Rim 1854.) I/I, 6-13 / CollLac 6,83b-85d [*2 775-2781]; 85a-c 1*2782-2786] | ACColon 233-235 [samo "2775-2781].

Zablude racionalizma

[*Znadete da protivnici kršćanskog imena naučavaju*] da su svete tajne naše re- 2775
ligije ljudske izmišljotine i pronalasci, da se nauk Katoličke crkve protivi dobru i na-
pretku ljudskog društva [*usp. *2940*], te da se ne boje odreći se samog Krista i Boga.
I kako bi što lakše zavarali narod i kako bi neoprezne, a posebno neuke, prevarili i sa
sobom odvukli u zablude, govore da su samo njima poznati putevi boljtitka, i ne
ustručavaju si uzeti ime filozofa, kao da filozofija, koja se sva kreće u istraživanju
naravi istine, mora odbaciti ono što se ljudima, po posebnom dobročinstvu i milo-
srđu udostojao objaviti Bog, najviši i najdobrostitiviji začetnik čitave prirode, kako bi
oni (ljudi) postigli pravu sreću i spas.

Oni se tim zaista izokrenutim i vrlo lažnim načinom dokazivanja, nikada ne pre- 2776
staju pozivati na snagu i izvrsnost ljudskog razuma, ističući ga protiv svete Kristove
vjere i tvrdeći vrlo nerazumno da se ona protivi ljudskom razumu [*usp. *2906*], od
čega se sigurno ne može predstaviti ili izmisliti ništa luđe, ništa bezbožnije, ništa što
bi se više protivilo samom razumu. Premda je naime vjera iznad razuma, ipak nika-
da se neće moći pronaći među njima pravi nesklad ili nekakav sukob, budući da obo-
je proizlaze iz jednog te istog izvora nepromjenjive i vječne istine, najboljeg i
najvećeg Boga; te se (oni) međusobno ispomažu tako da ispravni razum dokazuje,
štiti i brani istinu vjere; vjera pak oslobađa razum od svih zabluda, te ga spoznajom
božanskih stvari divno prosvjetljuje, utvrđuje i usavršava.

I sigurno ne manjom varkom, časna braćo, ti protivnici božanske objave ističući 2777
ljudski napredak najvišim pohvalama, žele ga sasvim površnim i svetogrdnim poku-
šajem uvesti u katoličku religiju, kao da sama religija ne bi bila Božje djelo nego
ljudsko, ili filozofska zamisao, koja se može usavršiti na ljudski način [*usp. *2905*].

Njih koji tako jadno luduju, vrlo točno pogađa ono stoje Tertulijan s pravom
zamjerio filozofima svoga vremena: "koji su iznosili stoičko i platonsko i dijalektič-
ko kršćanstvo"¹. I zaista, budući da naša sveta religija nije izmišljena ljudskim razu-
mom, nego je vrlo milostivo ljudima objavljena od Boga, tako će naime svatko lako
razumjeti, da sama vjera dobiva svu svoju snagu iz autoriteta Boga koji je govorio,
te daju ne izvodi, niti je ikako može usavršiti, iz ljudskog razuma.

• 2777 *Tertulian, Depraescriptione haereticorum* 7,11 (R.F. Refoule: CpChL 1 [1954.] 193^{36a}
/ CSEL 70,10³⁷ / PL 2 [1879.] 235t).

Pravilan odnos ljudskog razuma prema vjeri

2778 Kako se pak ljudski razum u tako važnoj stvari ne bi prevario ili zabludio, potrebno je damarljivo i str až uje čin objave, kakobimubilojasnodaje Bog govorio, i da mu iskazuje, kao što vrlo mudro uči Apostol, "razumnu poslušnost" [Rim 12,1]. Tko naime ne zna, ili može ne znati, da Bog koji govori zavrjeđuje svaku vjeru, i da samom razumu nije ništa prikladnije nego čvrsto prihvatiti i prionuti uz ono, za što se utvrdi daje objavio Bog, koji se ne može prevarati niti može varati?

2779 [Motivi vjerodostojnosti kršćanske religije] Kako su mnogi, kako su divni i kako sjajni dokazi, kojima se ljudski razum najobilnije i potpuno mora uvjeriti daje Kristova religija Božja i daje "svaki temelj naših dogmi primila odozgo od Gospodara neba"¹; zbog toga nema ničega što bi bilo jasnije, što sigurnije, što svetije, i to bi se oslanjalo na čvršće temelje nego li naša vjera.

Taje naime vjera učiteljica života, putokaz spasenja, izgoniteljica svih mana, plodna roditeljica i odgojiteljica, učvršćena rođenjem, životom, smrću, uskrsnućem, mudrošću, čudesima, proroštvima svoga začetnika i svršitelja Isusa Krista, koja posvuda svijetli svjetlom višnjeg nauka i obogaćena blagom nebeskog bogatsva: tolikim proroštvima proroka, tolikim sjajem čudesa, tolikom postojanošću mučenika, te vrlo sjajna i zapažena tolikom slavom svetaca, propovijedajući spasonosne Kristove zakone, a iz samih najokrutnijih progona stječući iz dana u dan sve veću snagu, od istoka sunca do zapada sve je zahvatila jednim stijegom križa, oduprjevši se lažnosti idola, odbacivši mrak zabluda, nadvladavši sve vrste neprijatelja, naviještajući svim narodima mir, naviještajući dobro, obasjala je svjetlom božanske spoznaje i podvrgnula je najslađem jarmu samoga Krista sve narode, plemena, nacije, kako god jako bili oni necivilizirani i različiti po ćudi, običajima, zakonima i uredbama [usp. Iz 52,7]. Sigurno, sve to odasvud sjaji tolikom Božjom mudrošću i sjajem moći, da razum i pamet svih lako shvaćaju daje kršćanska vjera Božje djelo.

2780 [Obveza vjerovanja] I tako ljudski razum, spoznavši iz tih vrlo očitih i vrlo čvrstih dokaza, jasno i otvoreno, da postoji Bog začetnik te vjere, ne može dalje napredovati, pa potpuno odbacivši i udaljivši sve poteškoće i sumnje, mora istoj vjeri biti poslušan; budući da mu je jasno, daje od Boga predano sve što ta vjera ljudima predlaže da trebaju vjerovati i činiti.

Papina nezabludivost

2781 Odatle je potpuno jasno u kakvoj se zabludi nalaze i oni, koji zlorabeći razum shvaćaju Božju riječ kao daje ona djelo ljudi, te se lakoumno usuđuju tumačiti je prema vlastitom nahođenju, premda je sam Bog postavio živi autoritet koji će izno-

*2779 Ivan Zlatousti, *Interpretatiomhaiam* 1, br.1 (J. Dumortier: SouChr 304 [1983.] A6⁶⁶ 61 PG 56,14D).

siti i utvrditi pravi i zakoniti smisao njegove nebeske objave, i svojom nepogrješivom odlukom riješiti sve sporove u stvarima vjere i morala, kako vjernici ne bi svakim vjetrom učenja i pokvarenošću ljudi, bili tjerani u ozračje zablude [*usp. Ef 4,14*].

A taj živi i neprevarljivi autoritet postoji samo u Crkvi koju je Krist Gospodin sagradio na Petru, glavi, prvaku i pastiru čitave Crkve, čija se vjera, kako je obećao, nikada neće pokolebati, i koja (Crkva) je uvijek, bez prekida, počevši od samoga Petra, imala svoje zakonite prvosvećenike, postavljene na njegovu Stolicu, a također nasljednike i jamce njegovog naučavanja, dostojanstva, časti i vlasti.

Budući da 'gdje je Petar tu je Crkva'¹, a Petar koji govori preko rimskog prvosvećenika trajno živi u njegovim nasljednicima i vrši (službu) suca, te poučava one koji traže istinu vjere; zbog toga Božje riječi treba prihvaćati točno u onom smislu kojim ih je prihvatila i koji prihvaća ova Rimska stolica blaženog Petra, koja je majka i učiteljica sviju Crkava [**1616*], koja je trajno sačuvala cjelovitu i neokrnjenu vjeru predanu od Krista Gospodina, i nju je naučavala vjernicima, pokazujući svima nauk puta spasenja i neiskvarene istine.

Druge suvremene zablude

Časna braćo, sigurno već znadete za druge zastrašujuće i prijevarne zablude, 2782 kojima djeca ovoga svijeta najoštrije napadaju katoličku religiju i božanski autoritet Crkve, i pokušavaju uništiti prava kako svete tako i građanske vlasti.:

Ovamo spadaju ... one t a j n e s l j e d b e, proizišle iz mraka, za uništenje i opu- 2783 stošenje svetog i građanskog uređenja, (sljedbe) koje su rimski prvosvećenici, naši predšasnici, u svojim apostolskim pismima² ponovnim osudama osuđivali, što Mi Našom apostolskom vlašću u potpunosti potvrđujemo

To žele i najmrskija biblijska društva, koja obnavljaju stari način kri- 2784 vovjernika, ne prestajući dijeliti badava, pa i nametati, svakoj vrsti ljudi, pa i neukima, knjige Božjeg pisma, prevedene na različite jezike protivno odredbama svete Crkve, često protumačene pokvarenim tumačenjima, kako bi odbacivši učenje otaca i autoritet Katoličke crkve, sve Gospodnje riječi tumačili prema svom privatnom mišljenju, iskrivljivali njihov smisao i tako bili uvučeni u najveće zablude. Taje društva ... odbacio Grgur XVI.³, a mi ih isto tako želimo osuditi.

•2781 Ambrozije Milanski, *In Psalmos* 40, br.30 (CSEL 64,250,¹⁹ / PL 14 [1866] 1134B).

*2783 Klement XII., konstitucija "«*eminenti*»", 28. travnja 1738. (usp. *2511-2513); Benedikt XVI., konstitucija "*Providas Romanorum*", 18. svibnja 1751.; Pijo VII., "*Ecclesiam a lesu*", 13. rujna 1821.; Leon XII., konstitucija "*Quo graviora*", 13. rujna 1825.

*2784 Grgur XVI., enciklika "*Interpraecipuas*", 8. svibnja 1844. (usp. *2771).

- 2785** Ovamo spada i onaj strašni sustav o izjednačenosti svih religija [indiferentizam], koji se najviše protivi i samom svjetlu naravnog razuma, kojim ti iskrivlivači poništavaju svaku razliku između kreposti i mane, istine i zablude, poštenja i pokvarenosti, iznoseći da ljudi u poštivanju bilo koje religije mogu postići vječno spasenje
- 2786** ovamo (spada) i ono neprihvatljivo učenje, koje se protivi samom naravnom pravu, koje zovu komunizam, kojim se, ako se jednom prihvati, potpuno izokreće samo ljudsko društvo¹.

2791-2793: Dekret Sv. oficija, 21. svibnja 1851.

Izd.: F. Hiirth: TD ser.hteol. 25 (1953²) 105sl / CollLac 4,790ab / Gury-Tummolo, na *2758 nav. mj. 2,508sl (br. 893).

O onanističkom služenju ženidbom

- 2791** *Pitanje:* Kakvu ocjenu zavrjeđuju sljedeće tri postavke:
1. Smiju li se supružnici zbog poštenih razloga služiti ženidbom na način kako je to činio Onan [Post 38,8sl\]
- 2792** 2. Vjerojatno je da takvo služenje ženidbom nije zabranjeno naravnim pravom.
- 2793** 3. Nikada nije potrebno o tom predmetu pitati supružnike obaju spolova, premda se s razlogom pribojava, da supružnici, bilo muž bilo žena, zloupotrebljavaju žednibu.

Odgovor: Sablažnjiva, kriva i protivna naravnom pravu ženidbe.

Uz 2. Sablažnjiva, i inače uključno osuđena od Inocenta XI., tvrdnja 49 [*2149].

Uz 3. Tvrdnja kako je iznesena je lažna, previše popustljiva i u praksi opasna.

2795: Odgovor Sv. oficija, 6. (19.) travnja 1853.

Izd.: L'Ami du Clerge 20 (1898.) 1077, br.III.

Onanističko služenje ženidbom

- 2795** *Pitanje:* 1) Da li je dozvoljen nepotpuni bračni čin, bio on onanistički ili kondomistički (ili korištenjem nečasnog sredstva koje narod zove "kondom"), kao u ovom slučaju?
2) Može li se supruga, koja to zna, pasivno podati u kondomističkom činu?

* ***2786** To je prvo spominjanje komunizma u papinskim dokumentima.

Odgovor: (dekreti od 6., a objavljeni 19. travnja):

Uz 1) negativno; on je naime u sebi zao.

Uz 2) Negativno; sudjelovala bi naime u činu koji je u sebi zao.

2800-2804: Bula "Inefabilis Deus", 8. prosinca 1854.

Kao priprema za definiciju Marijinog bezgrješnog začeca, Pijo IX. je za 1. lipanj 1848. sazvaio sastanak teologa. 2. veljače 1849. poslao je encikliku "Ubi primim" (Pijo IX., Acta I/I, 162-166) katoličkom episkopatu, kako bi ispitao njihovo mišljenje o mogućnosti definiranja. Odgovori biskupa izdani su u djelu *Pareri dell'Episcopato cattolico, di capitoli, di congregazioni, di univesita... sulla definizione dogmatica dei' Immacolato Concepimento della B.V.Maria ...* (10 svezaka, Rim 1851.-1854.). Od 603 upitana biskupa definiciju su zagovarala 546. Nakon objavljivanja njihovih glasova, Pijo IX. je dao izraditi nacrt (izd. V. Sardi, kao dolje, na nav. mj. 2,22sl 60sl 76sl 103sl 125sl 151sl 177sl 259sl). Sam je papa uvelike sudjelovao na konačnoj redakciji bule.

Izd.: V. Sardi, La solenne definizione dei dogma dell'Immacolato concepimento di Maria Santissima, Atti e documenti... (Rim 1904-1905) 2,301 [= *2800sl]; 306sl [= *2802]; 312sl [= *2803sf] / CollLac 6,836a-c; 839b; 842cd / Pijo \X.,Acta I/I, 597sl; 606sl; 616.

Marijina uzvišenost, općenito

Neizrecivi Bog ...je od početka i prije vjekova izabrao i odredio majku svom je- 2800
dinorođenom Sinu, od koje će postati tijelo i roditi se u blaženoj punini vremena, ko-
joj je iskazivao veliku ljubav, veću iznad svih stvorenja, daje u njoj jedinoj, svojom
blagonaklonom voljom, našao svu milinu. Zbog toga je nju divno obdario obiljem
svih nebeskih darova uzetih iz riznice božanstva, daleko više od svih anđeoskih du-
hova i svih svetih, kako bi ona bila uvijek apsolutno slobodna od svih ljaga grijeha,
te kako bi sva krasna i savršena imala onu puninu nevinosti i svetosti, od koje je pod
Bogom nezamisliva veća, i od koje se ne može zamisliti da bi itko imao veću, osim
Bog.

I zaista bilo je savršeno dolično, da ona trajno sjaji ukrašena sjajem najsavršeni- 2801
je svetosti, te kako bi potpuno slobodna od same ljage izvornog grijeha, odnijela naj-
veću pobjedu nad starom zmijom, kao časna majka, kojoj je Bog Otac odredio tako
dati svog jedinog Sina, kojeg je rodio iz svog srca sebi u potpunosti jednakog i kojeg
je ljubio kao samoga sebe, kako bi on jedan te isti bio naravni Sin Boga Oca i Djevi-
ce, i koju je sam Sin bitno izabrao da mu bude majkom, i od koje je Duh Sveti želio i
proizveo da se začne i rodi onaj od kojeg on sam proizlazi.

Homogeni karakter razvoja dogme

Kristova naime Crkva, vjerna čuvarica i zaštitnica dogmi pohranjenih u njoj, ni- 2802
kada nije u njima ništa mijenjala, ništa umanjivala, ništa dodavala, nego je sa svom
brižljivošću vjerno i mudro pazila na staro, na nešto stoje bilo oblikovano od davni-

ne te je pazila na vjeru otaca, koju je nastojala tako njegovati i pojasniti, kao bi one stare dogme nebeskog nauka zadobile jasnoću, sjaj, određenost, i kako bi zadržale puninu, cjelovitost, svojstva i kako bi rasle samo u istom okruženju, to jest u istoj dogmi, u istom smislu i u istom shvaćanju¹.

Defenicija Marijnog bezgrješnog začeca

2803 ... Na čast svetog i nedjeljivog Trojstva, na diku i ukras Djevice Bogorodice, na uzvišenje katoličke vjere i na dobrobit kršćanske religije, autoritetom Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola Petra i Pavla i našim, izjavljujemo, objavljujemo i definiramo daje učenje koje drži daje blažena Djevica Marija, u prvom času svoga začeca, po posebnoj milosti i povlastici svemogućega Boga, predviđajući zasluge Isusa Krista Spasitelja ljudskoga roda, bila očuvana neokaljanom od svake ljaže izvornog grijeha, od Boga objavljeno, te ga zbog toga svi vjernici moraju čvrsto i postojano vjerovati.

2804 Zbog toga, ako bi se netko usudio, čega neka nas Bog sačuva, u srcu drugačije misliti nego li smo mi to definirali, takvi neka budu svjesni, a neka znaju i ubuduće, da su osuđeni vlastitom presudom, da su doživjeli brodolom vjere, da su otpali od jedinstva Crkve, te da su zbog toga tim samim sami sebe podvrgli kaznama koje su određene pravom, budu li se usudili tako srcem misliti, rječju i pisanjem ili na koji drugi vanjski način izražavati.

2811-2814: Dekret Sv. kongregacije indeksa, 11. (15.) lipnja 1855.

Augustin Bonnettv, zastupao je umjereni tradicionalizam: naravne snage ljudskog razuma ne mogu spoznati "Boga i njegova svojstva, čovjeka, njegov početak, njegov cilj, njegove obveze, pravila građanskog društva i obiteljske zajednice" (Bonnettv, u: *Annales de Philosophie chretienne*, niz IV, sv.8 [1853.] 374). Njegajeu Rimu optužilo više francuskih biskupa, te je on morao, pred Sv. Kongregacijom Indeksa, potpisati pripremljene tvrdnje (12. srpnja 1855.); 1.-3. uzete su iz starijih dokumenata (Pijo IX., "*Qui pluribus*" [*2775-2786]; Bautain [»2751-2756; 2765-2769]). Pijo IX, je potvrdio dekret 15. lipnja 1855.

Izd: ASS 3 (1867.; 1878.⁵) 224 / B. Gaudeau, *Libellusfidei* (Pariš 1898.) 138sl (br. 552-555).

Tvrdnje protiv tradicionalizma Augustina Bonnettya

2811 1. "Premda je vjera iznad razuma, ipak se nikada među njima neće moći naći pravo neslaganje i pravo protivljenje, jer oboje proizlaze iz istog nepromjenjivog izvora istine, najboljeg i najvećeg Boga, i tako se međusobno ispomažu [*2776; *usp. *3019*].

*2802 Vinko Lerinski, *Commonitorium primum* 23 (R. Demeulenaere: CpChL 64 [1985] 178_{iii},/PL 50.668A).

2. Zaključivanjem se sa sigurnošću može dokazati Božja opstojnost, duhovnost duše i sloboda čovjeka. Vjera je iza objave, te se ona ne može prikladno navoditi za dokazivanje Božje opstojnosti protiv ateista, za dokazivanje duhovnosti i slobode razumske duše protiv sljedbenika naturalizma i fatalizma [usp. *2751 2754]. 2812

3. Upotreba razuma prethodi vjeri i pomoću objave i milosti vodi čovjeka k njoj (vjeri) [usp. *2755]. 2813

4. Metoda kojom su se služili sveti Toma, sveti Bonaventura i drugi skolastici poslije njih, ne vodi u racionalizam, niti je ona bila uzrokom zašto je kod današnjih škola filozofija skrenula prema naturalizmu i panteizmu. Zbog toga se ne smije okrivljivati one profesore i učitelje koji su se tom metodom posebno služili uz odobrenje ili barem uz šutnju Crkve. 2814

2817-2820: Instrukcija Sv. oficija apostolskom izaslaniku Siama, 4. srpnja 1855.

Ona je odgovor na pitanja koja je postavio apostolski izaslanik Siama.
Izd.: CollPF² 1,594, br.1 114 / CdICF 4,205sl (br. 931).

Pavlovska povlastica

... Potpuno je zabranjeno da se kršćanka uda za poganina; ako pak nekada dođe do takve ženidbe, nakon dobivanja oslobođenja od (zapreke) različitosti vjeroispovijesti, poznato je da će ona biti nerazrješiva s obzirom na vezu, a moći će se razriješiti samo u odnosu na postelju. ...Zbog toga, dok je onaj muž nevjernik živ, makar živio i u preljubništvu, nikada ona žena kršćanka neće moći sklopiti drugu ženidbu. 2817

Ako se pak radi o ženi poganki nekog poganina koji živi u preljubništvu, koja se obratila, tada nakon učinjenog upita (kao gore), i ako on odbije obratiti se ili živjeti zajedno (s njom) bez uvrede Stvoritelja, i tako odustati od života u preljubništvu, (što bez sumnje nije moguće bez uvrede Stvoritelja), može se koristiti povlasticom danom u prilog vjere. 2818

Općenito, ako se koji supružnik obratio prije sklapanja ženidbe s nevjernikom, uz prethodno Apostolsko odobrenje, nikako se ne može koristiti povlasticom udjeljenom u prilog vjere; ako je pak ženidba bila prije obraćenja, tada se onaj supružnik koji se obratio može koristiti tom povlasticom, pridržavajući se onoga čega se treba pridržavati, kao što je rečeno. 2819

Treba primijetiti, što se tiče raskidajućih zapreka za ženidbu, nenadvladivo neznanje ili dobra vjera nisu nipošto dovoljni kako bi se ženidba sklopila valjano. Prem-

da katkada (što pak u praksi treba rijetko prihvatiti) takvo neznanje i dobra vjera mogu ispričati od grijeha, ipak nikada ne mogu činiti da bude valjana ona ženidba koja je sklopljena uz raskidajuću zapreku.

2823-2825: Enciklika Sv. oficija biskupima, 4. kolovoza 1856.

Sličan je odgovor Sv. oficija od 26. srpnja 1899. o hipnotizmu: ASS 32 (1899/1900) 189sl.
Izd: ASS 1 (1865/66; 1872⁵) 177sl / CollLac 6,103ab/ CollPF² 1,604, br.1128.

Zloporaba magnetizma

- 2823 ... O toj stvari je Sveta Stolica u posebnim slučajevima dala već neke odgovore, kojima se takvi pokušaji odbacuju kao nedozvoljeni, koji vode prema nenaravnom i nečasnom cilju, koji bi trebalo postići neprimjerenim sredstvima; zbog toga je u sličnim slučajevima, u srijedu, 21. travnja 1841., određeno: "Nije dozvoljeno korištenje magnetizma kao što je to opisano". Slično je Sv. kongregacija smatrala da treba zabraniti i neke knjige koje tvrdoglavo šire takve zablude.
- 2824 Uistinu, osim o posebnim slučajevima trebalo je i općenito raspravljati o korištenju magnetizma, pa je u srijedu, 28. srpnja 1847. kao pravilo bilo određeno sljedeće: "Otklonivši svaku zaabludu, svako vraćanje, izričito ili uključno zazivanje đavla, nije moralno zabranjeno korištenje magnetizma, naime samo kao čina korištenja fizikalnih sredstava koja su inače dozvoljena, ako se ne teži prema nedozvoljenom cilju, ili na neki drugi način zlom. Primjena naime čisto fizikalnih principa i sredstava za nadnaravne stvari i učinke, kako bi ih se protumačilo fizikalno, samo je potpuno nedozvoljena i krivovjerna varka".
- 2825 Premda je ovim općim dekretom dovoljno protumačena dozvoljenost ili nedozvoljenost korištenja ili zloporabe magnetizma, ipak ljudska je zloća toliko porasla, da zanemariivši dozvoljeno bavljenje znanošću, radije se okreće zanimljivostima na veliku propast duša i na štetu samog građanskog društva, te se hvale da su otkrili neki princip predviđanja i predskazivanja. Tako neke ženske, ne uvijek čednog ponašanja, pričaju da su zahvaćene sposobnošću hodanja u snu i jasnim gledanjem, i kako to već nazivaju, te da mogu vidjeti i nevidljivo, započeti razgovore o vjeri, dozivati duše mrtvih, primati odgovore, otkrivati nepoznato i daleko, te se lakoumnim pokušajima usuđuju činiti praznovjerne stvari takve vrste, i tako proricanjem sebi i svojim gospodarima sigurno stječu veliku dobit. U svemu tome, kakvomgod se vještinom ili varkom služile, budući da se primjenjuju fizikalna sredstva za nenaravne učinke, radi se o potpuno nedozvoljenoj i krivovjernoj prijevari te o sablazni protiv dobrog ponašanja.

2828-2831: Breve "Eximiam tuam" nadbiskupu Kolna, 15. lipnja 1857.

Sv. kongregacija indeksa odlučila je 8. siječnja 1857. zabraniti devet djela Antona Giinthera. GUnther se u pismu Piju IX, datiranom 10. veljače, "pokorio časno, pobožno i hvalevrijedno", kao što je to zabilježeno u dekretu izdanom 20. veljače 1857, nakon tog pokoravanja. GUnther nije kasnije izdao više niti jedno djelo. Budući da su u tom dekretu GUntherove zablude osuđene samo općenito, njegovi su sljedbenici i nadalje zastupali neke njegove tvrdnje. Pijo IX. je u tom breveu upućenom kardinalu Johannesu von Geissel, nabrojio pojedinačno GUntherove zablude.

Izd: ASS 8 (1874./75.) 446sl / 166sl / Pijo IX, Acta 1/II, 587sl / ACColon 241.

Zablude Antona Giinthera

... Prije svega naime nismo bez boli doznali, da u tim djelima uvelike vlada krivi 2828 i vrlo opasan sustav racionalizma koji je ova Apostolska stolica često osuđila; isto smo tako doznali, da se u tim knjigama čita ono, među ostalim ne malo, što jako odstupa od katoličke vjere i iskrenog tumačenja o jedinstvu božanske suptancije u trima odvojenim i vječnim osobama.

Isto smo tako doznali, da nije ništa bolje niti točnije ono što se govori o tajni utjelovljene Riječi, ojednosti osobe Božje Riječi u dvje naravi, božanskoj i ljudskoj.

Doznali smo, da se tim knjigama vrijeđa katoličko učenje o čovjeku, koji tako sastavljen od tijela i duše, daje duša, i to razumska, pravi i po sebi neposredna forma tijela.

Nije nam nepoznato, da se tim knjigama uči i tvrdi ono što se potpunoma protivi katoličkom učenju o vrhovnoj slobodi Božjoj, oslobođenoj od bilo kakve prisile kod stvaranja stvari.

Kod Giintherovih knjiga treba i to najviše odbaciti i osuditi, što se ljudskom 2829 razumu i filozofiji, koja u vjerskim stvarima ne bi trebala vladati nego u potpunosti služiti, lakoumno pridaje učiteljsko pravo, i tako se remeti sve što bi trebalo biti najčvršće, kako o razlikovanju između znanosti i vjere, tako i o vječnoj nepromjenjivosti vjere, koja je uvijek jedna te ista, dok filozofija i ljudske znanosti nisu uvijek dosljedne sebi, niti su slobodne od različitih i višestrukih zabluda.

(K tome treba) dodati da se ne poštuju niti svetioci koje propisuju saborski 2830 kanoni i koji u potpunosti zaslužuju da budu najsvjetlije svjetiljke Crkve, a od njihovih se poruga ne suzdržavaju niti u katoličkim školama, što je svečano osudio naš predšasnik časne uspomene Pijo VI. [*2679].

Ne možemo šutke prijeći preko onoga što u Gutherovim knjigama najviše vrije- 2831 đda zdravi način govora, kao da se smije zaboraviti na riječi Apostola Pavla [2 Tim 1,73], ili na ono na što najozbiljnije upozorava Augustin: "Mi smijemo govoriti prema određenom pravilu, kako sloboda riječi o stvarima koje se njima označavaju, ne bi stvorila bezbožno mišljenje"¹.

*2831 Augustin, *De civitate Dei* X 23 (B. Dombart - A. Kalb: CpChL 47 [1955.] 297₂₃₋₂₅ / CSEL 40/1, 485₋₃ / PL 41,300).

2S33: Apostolsko pismo "*Dolore haud mediocr*" biskupu Bratislave, 30. travnja 1860.

Pismo odbacuje djelo koje je sastavio (ali nikada izdao) kanonik Johann Baltzer *Promemoria de dualismo anthropologico*, koje ponavlja GUntherove zablude.

Izd.: ASS 8 (1874.) 444 / ASyll 179.

Razumom obdarena duša kao životno počelo čovjeka

2833 Zabilježeno je daje Baltzer, nakon stoje sav spor sveo na to, da li tijelo ima vlastito životno počelo različito od razumske duše, toliko je napredovao u lakomislenosti daje suprotno mišljenje nazvao krivovjernim i mnogim je riječima dokazivao da ga takvim treba smatrati.

A to naime moramo odlučno odbaciti, smatrajući mišljenje koje u čovjeka stavlja (samo) jedno počelo života, naime razumsku dušu, od koje i tijelo prima pokrete i sav život i osjećaje, u Božjoj je Crkvi jako općenito te se većini učitelja, i to onih najprovjerenijih, čini daje ono s crkvenom dogmom tako povezano, daje to njezino ispravno i istinito tumačenje, te se zbog toga ne može nijekati bez zablude u vjeri.

2835-2839: Instrukcija Sv. oficija apostolskom namjesniku Tche-Kianga, 1. (3.) kolovoza 1860.

Izd.: CollPF² 1,655, br. 1198.

Pravilno primanje krštenja

2835 Opis: [*Misionar, želeći unaprijediti kako dostojanstvo sakramenta tako i vječno spasenje bolesnika na umoru, podjeljuje*] krštenje pod ovim uvjetom: "Ako si pravilno raspoložen", čime izričito (govori) da ne namjerava krstiti, ako ne postoje dobre pretpostavke.

Pitanje: Je li dozvoljen takav način podjeljivanja krštenja ili ne?

2836 *Odgovor:* Istražena (jasna) je stvar, da se kod odraslog (čovjeka) traže tri pretpostavke za pravilno primanje krštenja: naime vjera, pokora i namjera primiti ga. Sigurno je potrebna vjera kojom odrasli, prema mjeri vlastitog shvaćanja, treba biti dovoljno poučen o tajnama kršćanske religije i njih (treba) čvrsto vjerovati; isto je tako potrebna pokora, kojom se mora kajati za svoje grijeha i pobuditi čin kajanja ili nesavršenog kajanja; i treće, kao nužno se traži namjera, ili volja primiti taj sakrament, te ako nema nje odraslome se ne utiskuje krsni pečat.

2837 Kod odraslog se naime traže vjera i pokora, kako bi se sakrament primio na dozvoljen način i kako bi se postigao plod sakramenta; zaista je potrebna i na-

mjera kako bi se on valjano primio, tako da odrasli koji se krsti bez vjere i pokore, krsti se doduše na nedozvoljen način, ali valjano, a onaj koji se krsti bez namjere da primi sakrament, biva kršten nedozvoljeno i nevaljano.

Iznijevši to, lako će se shvatiti, da misionar u iznešenom slučaju nije postupao dobro, kada je podjeljivao krštenje odraslom umirućem i jednako vrednovao pretpostavke koje su potrebne za dozvoljeno podjeljivanje sakramenta kao i one koje su nužno potrebne da on bude primljen valjano. U sumnji naime, je li odrasli umirući dovoljno poučen o tajnama vjere i vjeruje li ih dovoljno, i u sumnji kaje li se on iskreno zbog prijašnjeg života, pa ako prijeti neposredna opasnost smrti, sakrament treba podjeljivati apsolutno, bez ikakvog uvjeta. U sumnji pak, ima li on pravu namjeru primiti sakrament, ako se nakon prethodnog brižljivog istraživanja još sumnja o toj namjeri, krštenje treba podijeliti pod uvjetom: ako je podoban za krštenje. ... 2838

Osim toga, misionar nije radio dobro kad je krštenje podjeljivao uvjetno, namjeravajući ne podijeliti sakrament, ako primatelj krštenja nema dobre pretpostavke; naime, u tom slučaju misionar mora imati namjeru krstiti ukoliko je primatelj podoban za krštenje, to jest ako iskreno želi primiti krštenje. 2839

2841-2847: Dekret Sv. oficija, 18. rujna 1861.

Sam dekret ne spominje autora tvrdnji sumnjivih zbog panteizma i ontologizma. Naznaku daje dekret Sv. oficija od 2. ožujka 1866. u kojem su osuđene tradicionalističke tvrdnje, ali i tvrdnje koje se nalaze u ontologizmu i traducianizmu, louvainskog profesora Gerharda Casimira Ubagha (ASS 3 [1867/68] 215-217); tamo 216: "[Kardinali] su morali priznati da se u onim knjigama [naime "Theodicea", ali i u "Logica" spomenutog Ubagha] zastupaju neke tvrdnje koje su jako slične onim sedam tvrdnjama, koje je... Kongregacija Sv. oficija osudila 18. rujna 1861., da se ne mogu sigurno naučavati". U vezi s tim dekretom Flavien-Abel-Antoine Hugonin je morao opozvati slična shvaćanja, koja je zastupao u svojoj *Ontologie ou Etude des lois de la pensee* (2 sveska, Pariš 1856/57), prije nego lije bio imenovan za biskupa Bayeuxa.

Id: ASS 3 (1867/68; 1878°) 204sl.

Zablude ontologista

Pitanje: Mogu li se sigurno naučavati sljedeće tvrdnje:

1. Neposredna spoznaja Boga, barem kao svojstvo, bitna je za ljudski razum, tako da se bez nje ništa ne može spoznati; budući daje ona samo svjetlo razuma. 2841
2. Onaj bitak, koji shvaćamo u svemu i bez kojeg ništa ne shvaćamo, je Božji bitak. 2842
3. Općenitosti, gledano sa strane stvari, ne razlikuju se stvarno od Boga. 2843

- 2844 4. Prirodna spoznaja Boga, jednostavno kao bitka, uključuje na poseban način svaku drugu spoznaju, tako da po njoj uključno spoznajemo svako biće, koje je spoznatljivo pod bilo kojim vidom.
- 2845 5. Sve druge ideje nisu ništa drugo nego promjene ideje, kojom se Bog jednostavno shvaća kao biće.
- 2846 6. Stvorene stvari su u Bogu kao dio u cjelini, ne doduše u formalnoj cjelini, nego u beskrajnoj, najjednostavnijoj cjelini, kojom netko izvan sebe stavlja kao svoje dijelove, bez ikakve svoje podjele ili umanjivanja.
- 2847 7. Stvaranje se može ovako protumačiti: Bog samim svojim posebnim činom, kojim shvaća sebe i (kojim) želi sebe kao odvojenog od određenog stvorenja, npr. čovjeka, stvara stvorenje.

Ocjena Sv. oficija: negativno

2850-2861: Pismo "Gravissimas inter" nadbiskupu Miinchen-Freisinga, 11. prosinca 1862.

Različita učenja Jakoba Frohschammera (1821.-1823.), profesora na sveučilištu u Munchenu, odbacila je Sv. kongregacija indeksa i sam papa u spomenutom pismu. Pijo IX. poziva se na: *Einleitung in die Philosophie und Grundriss der Metaphysik* (1858.); *Über die Freiheit der Wissenschaft* (1861.); *Athenaeum* (philosophische Zeitschrift, sv. 1-3 god. 1858.-1862. izd. u Munchenu). Frohschammer je odbio podložiti se. Njegovje nadbiskup objavio to pismo (odbijanja) i lišio je autora njegove službe (ožujak 1863.).

Izd: ASS 8 (1874.) 430-434 / ASyII 220-224 / Pijo IX., Acta I/III, 549-555 / Katholik 43/1 (1863.) 386-391.

Zablude Jakoba Frohschammera o slobodi znanosti

- 2850 [Sv. Kongregacija Indeksa je prosudila da autor] odstupa od katoličke istine, i to poglavito iz dva razloga: prvo, što autor ljudskom razumu pridaje takvu snagu, koju sam razum nikako nema; drugo, što tom razumu pridaje slobodu da se usudi uvek sve smišljati, kako bi se prava, služba i autoritet same Crkve potpuno uklonili iz sredine (društva).
- 2851 Autor naime ponajprije naučava, da filozofija, ako se ispravno shvaća, može shvatiti i razumjeti ne samo one kršćanske dogme, koje naravni razum ima zajednički s vjerom (naime kao zajednički objekt spoznaje), nego i one koje najviše i uistinu čine kršćansku religiju, pa i sam nadnaravni cilj čovjeka i sve ono što na nj spada, kao i da u područje ljudskog razuma i filozofije spada i presveta tajna Gospodinovog

utjelovljenja, te da razum, ako postoji ta činjenica, može do nje znanstveno doći svojim vlastitim principima.

Premda naime autor uvodi neku razliku između ovih i onih dogmi, te ovu posljednju s manjim pravom pripisuje razumu, ipak jasno i otvoreno naučava da ima među njima i onih (dogmi), koje čine pravu i vlastitu materiju znanosti ili filozofije.

Zbog toga se iz mišljenja istog autora može i mora jasno zaključiti da razum, samo ako postoji predmet objave, može iz samoga sebe, ne iz počela božanske objave, nego iz svojih naravnih principa i snaga, steći znanje ili sigurnost o najskrovitijim (tajnama) božanske mudrosti i dobrote, štoviše i o tajni njegove slobodne volje. Nema nikoga... tko ne bi odmah uvidio koliko je lažno i krivo učenje tog autora... 2852

Naime kad bi ti njegovatelji filozofije branili prave i jedine principe i prava filozofske znanosti, sigurno bi ih trebalo slijediti potrebnim pohvalama. Prava i zdrava filozofija naime, ima svoje vrlo plemenito mjesto, budući daje dužnost te filozofije marljivo istraživati istinu i ljudski razum, premda je on zamračen grijehom prvih ljudi ipak nije ugašen, njega ispravno i brižno njegovati i osvjetljivati, shvatiti, dobro razumjeti i unapređivati predmet same spoznaje i vrlo mnoge istine, dokazivati, štiti i braniti iz svojih principa mnoge od njih, kao opstojnost, narav i svojstva Božja, što i vjera predlaže za vjerovanje, te tako osigurati put da bi se te vjerske dogme ispravnije shvaćale, kako bi se pripremio put i za one skrovitije dogme, koje se mogu shvatiti samo vjerom, kako bi se i one ne na neki način razumom shvatile. To naime mora raditi, i u tome se mora kretati stroga i najljepša znanost prave filozofije.... 2853

U tom pak uistinu vrlo važnom poslu nikada ne smije trpjeti da se sve lakoumno miješa, da se razum bavi i zamućuje i one stvari koje spadaju na vjeru, budući da su vrlo određene i svima poznate granice, preko kojih razum, po svom pravu, nikada nije zakoračio niti će moći zakoračiti. Među takve dogme spada najviše i najočitije sve ono što se odnosi na nadnaravno uzvišenje čovjeka i njegov nadnaravni odnos prema Bogu, za koje znamo da su u tu svrhu objavljene. I zaista, budući da su te dogme iznad naravi, zbog toga se ne mogu doseći naravnim razumom i naravnim principima. Nikad naime razum ne može postati sposoban da svojim naravnim principima znanstveno razmatra takve dogme. 2854

Ako bi se neki lakoumno to usudili tvrditi, neka znaju, da sigurno ne odstupaju od mišljenja nekih učitelja, nego od općeg i nikada promijenjenog nauka Crkve.

Sigurno je naime iz božanskog Pisma i predaje svetih otaca, da naime Božju opstojnost i mnoge druge takve istine, naravnim svjetlom razuma spoznaju i oni koji još nisu primili vjeru [*usp. Rim 1*], ali one skrovitije dogme objavio je samo Bog, kad je htio učiniti poznatim "otajstvo pred vjekovima i naraštajima skriveno" [*Kol 1,26*] ... 2855

... Sveti oci su u predavanju crkvenog učenja uvijek nastojali razlikovati spoznaju božanskih stvari koja je zajednička svima snagom naravne spoznaje, od one 2856

spoznaje stvari koja se prima vjerom po Duhu Svetom, i trajno su naučavali da se po njoj nama u Kristu objavljuju otajstva koja nadilaze ne samo naravnu filozofiju nego i naravnu anđeosku spoznaju, koja premda su poznata po božanskoj objavi i bila prihvaćena samom vjerom, ipak još ostaju pokrivena velom same vjere i obavijena tamnim mrakom, dok god u ovom smrtnom životu hodamo (daleko) od Gospodina.

2857 Iz svega ovoga je jasno, da je potpuno strano nauku Katoličke crkve mišljenje, koje se isti Frohschamer ne skanjuje tvrditi, da su bez razlike sve dogme kršćanske religije predmet naravne znanosti ili filozofije, i da samo povijesno obrazovan ljudski um može svojim naravnim snagama i principima doći do pravog znanja i skrovi-tijih dogmi, samo ako te dogme budu predstavljene samom razumu kao predmet (spoznaje) [*usp. *2909*].

2858 Ujedno naime u spomenutim djelima istog autora prevladava i drugo mišljenje, koje je potpuno suprotno učenju i smislu Katoličke crkve. Filozofiji se naime daje ona sloboda, koju se ne smije zvati slobodom znanosti, nego nepodnosivom slobododom filozofije koju treba u potpunosti odbaciti. On doduše pravi razliku između filozofa i filozofije: filozof ima pravo i dužnost pokoriti se autoritetu za koji je sam utvrdio daje pravi, a to oboje nijeće za filozofiju, i tvrdi kako ona ne mora voditi računa o nijednoj objavljenoj istini i da se ona nikada ne mora, niti može, podvrgnuti autoritetu.

2859 Što bi trebalo podnositi, a možda i dozvoliti, kad bi se to govorilo samo o pravu koje ima filozofija, služeći se svojim principima ili metodom i svojim zaključcima, kao i druge znanosti, kada bi se njezina sloboda sastojala u korištenju tim pravom, tako da ne bi zapravo ništa dozvolila što ne bi bilo stečeno iz samih njezinih uvjeta, ili bi im bilo strano.

Ali ta pravilna sloboda filozofije mora poznavati i osjetiti svoje granice. Nikada naime neće biti slobodno, ne samo filozofu nego i filozofiji, govoriti nešto protivno onome što nas uče božanska objava i Crkva, ili nešto od toga dovoditi u sumnju jer (to) ne shvaća, ili ne prihvatiti sud koji je crkvena vlast odlučila iznijeti o nekom filozofskom zaključku koji je do tada bio slobodan.

2860 K tome treba pridodati, da isti autor tako žestoko i tako lakoumno brani slobodu filozofije, ili bolje rečeno, neobuzdanu slobodu, da se niti najmanje ne stidi tvrditi da Crkva ne samo ne bi nikada smjela zahvaćati u filozofiju, nego također da bi morala podnositi i zablude same filozofije, i ostaviti joj da se sama ispravi [*usp. *2911*], iz čega slijedi da filozofi nužno sudjeluju u toj slobodi filozofije, te su i oni oslobođeni od svakog zakona....

2861 Zbog toga Crkva, vlašću koju joj je dao njezin božanski utemeljitelj, ima ne samo pravo nego posebno i dužnost ne podnositi, pa i zabraniti i osuditi sve zablude, ako tako traži cjelovitost vjere i spas duša, i svaki filozof koji želi biti sin Crkve ne smije, a tu dužnost ima također i filozofija, nikad ništa govoriti protiv onoga što uči Crkva, i mora opozvati ono na što ih je upozorila Crkva.

Objavljujemo i izjavljujemo daje svako mišljenje kojim se uči suprotno, potpuno krivo i najnepravednije prema samoj vjeri, Crkvi i njezinom autoritetu.

2865-2867: Enciklika "Quanto conficiamur moerore" biskupima Italije, 10. kolovoza 1863.

Pijo IX. povezuje načelo "Extra Ecclesiam nulla salus" ("Izvan Crkve nema spasenja"; usp. *802'), koje se u ono vrijeme navodilo protiv indiferentizma, s olakšavajućim razlogom "ignorantia invincibilis" ("nesavladivo neznanje"). O neuvjetovanom korištenju tog osnovnog načela usp. *870 1351. Osim dolje navedenog teksta usp. *2479 i nagovor "Singulari quadam" od 9. prosinca 1854. (Pijo IX., *Acta* I/I, 626 / ASyll 125 / CollLac 6,845d): "Temeljem vjere treba se držati (načela) da se izvan Apostolske Rimske Crkve nitko ne može spasiti...; ali isto tako kao sigurno treba smatrati, da onaj koji je u neznanju s obzirom na pravu religiju, i ako je ono nesavladivo, u toj stvari pred Gospodinom očima nije navukao nikakvu krivnju". Vrlo slično i u enciklici "Singulari auidem" biskupima Austrije (Pijo IX., *Acta* I/II, 517 / ASyll 146). Daljnje tumačenje tog načela v. *3866.

Izd.: ASyll 229 / Pijo \X., *Acta* I/III, 613 / Katholik 43/11 (1863.) 260.

Indiferentizam

Isto tako treba spomenuti i odbaciti najtežu zabludu u kojoj se neki katolici jad- 2865
no nalaze, a koji misle da vječni život mogu postići ljudi koji žive u zabludama i koji
su izvan prave vjere i katoličkog jedinstva [usp. *2817]. A to se naime najviše proti-
vi katoličkom učenju.

Poznato je nama i vama, da oni koji se nalaze u nesavladivom neznanju oko 2866
naše presvete religije, i koji revno obdržavaju naravni zakon i njegove zapovijedi
koje je Bog upisao u srca svih ljudi, i koji su spremni pokoravati se Bogu, koji pro-
vode pošten i ispravan život, mogu snagom božanskog svjetla i uz pomoć milosti,
postići vječni život, jer Bog koji u potpunosti vidi, istražuje i pozna duh, duše, misli i
sklonosti svih, po svojoj najvećoj dobroti i milosrđu ne može nikako trpjeti, da itko
bude kažnjen vječnim mukama tko nema krivnje slobodno počinjenog grijeha.

Vrlo je poznata naime katolička dogma, da se nitko ne može spasiti izvan Kato- 2867
ličke crkve, i da ne mogu postići vječno spasenje oni koji prkosno ustraju protiv au-
toriteta iste Crkve i defincija, koji su tvrdoglavo odijeljeni od jedinstva iste Crkve i
Petrovog nasljednika rimskog prvosvećenika, kojemu je Spasitelj povjerio čuvanje
vinograda.

2875-2880: Pismo "Tuas libenter" nadbiskupu Miinchen-Freisinga, 21. prosinca 1863.

Johannes Joseph Ignaz von Dollinger, profesor u MUnchenu, bio je jedan od začetnika "Skup-
štine katoličkih znanstvenika" u rujnu 1863. u MUnchenu. Uz poštivanje vjerskih postavki tražio je
slobodu znanosti i teologije. U tom pismu Pijo IX. iznosi smjernice za djelovanje teologije.

Podlaganje crkvenom učiteljstvu

- 2875 Doznali smo ... da neki od katolika koji djeluju na unapređivanju strožih (pozitivnih?) znanosti, uzdajući se previše u snagu ljudskog uma, nikako nisu zastrašeni opasnošću od zabluda, da budu uvučeni u lažne tvrdnje i u najmanje iskrenu slobodu znanosti preko granice, koju ne dozvoljava prijeći potrebna poslušnost prema crkvenom učiteljstvu, božanski ustanovljenom da čuva svu cjelovitost objavljene istine. Iz čega slijedi da su ti katolici jado prevareni i često se slažu s onima koji govore i pričaju protiv dekreta ove Apostolske stolice i naše Kongregacije, kao da oni sprečavaju slobodni napredak znanosti [*usp.* *2912], te se izlažu opasnosti da raskinu spone poslušnosti, na koju su po Božjoj volji obvezatni prema ovoj Stolici, koju je Bog postavio da bude učiteljica i hraniteljica istine.
- 2876 Doznali smo da se i u Njemačkoj širi mišljenje protiv stare škole i protiv nauka onih vrhovnih učitelja [*usp.* *2913] koje poštuje čitava Crkva zbog njihove divne mudrosti i svetosti života. Tim lažnim mišljenjem dovodi se u pitanje autoritet same Crkve, kao da sama Crkva nije kroz tolika stoljeća dozvoljavala, da se metodom tih učitelja i iz zajednički potvrđenih principa svih katoličkih škola, unaprijedi teološka znanost, nego je i vrlo često najvećim pohvalama uzdizala njihovu teološku znanost i jako je preporučivala kao najtvrdju obranu vjere i kao strašno oružje protiv svojih neprijatelja.
- 2877 Uostalom svi su muževi toga skupa ... ustvrdili, da napredak znanosti i sretni ishod u izbjegavanju i odbacivanju zabluda našeg najjadnijeg doba, u potpunosti ovisi od unutarnje privrženosti objavljenim istinama koje naučava Katolička crkva; oni su spoznali i ispovijedili onu istinu koju su uvijek držali i naučavali pravi katolici predani unapređenju i razvoju znanosti. Oslonjeni na tu istinu, sami znanstvenici i pravi katolički muževi mogli su sigurno unapređivati i širiti te znanosti, i učiniti ih korisnima i sigurnima.
- A to se ne može postići, ako ograničeno svjetlo ljudskog razuma, i kod istraživanja onih istina koje vlastitim snagama i sposobnostima može postići, najvećma ne poštuje, kao što to treba, nepogrješivo i nestvoreno svjetlo božanskog razuma, koje odasvud divno svijetli u kršćanskoj objavi. Premda se naime te naravne znanosti oslanjaju na principe spoznate svojim vlastitim razumom, ipak njihovi katolički promicatelji trebaju imati pred očima božansku objavu kao zvijezdu vodilju, koja će ih svojim svjetlom čuvati od opasnosti i zabluda, kada u svojim istraživanjima i raspravama primijete da bi ih one mogle privući, kao što to najčešće biva, da iznesu ono što se manje više protivi nepogrješivoj istini, obzirom na stvari koje je Bog objavio.
- 2878 Zbog toga ne želimo sumnjati da su muževi tog skupa, poznavajući i ispovijedajući spomenutu istinu, ujedno te isto vrijeme htjeli jasno osuditi i odbaciti onaj novi

i izokrenuti način filozofiranja, koji, premda prihvaća božansku objavu kao povijesni čin, ipak neizrecivim istinama koje iznosi ta božanska objava pretpostavlja istraživanja ljudskog razuma, kao da bi te istine bile podložne razumu, ili da bi razum svojom snagom mogao steći spoznaju i znanje svih nadnaravnih istina i otajstava naše svete vjere, koja su toliko iznad ljudskog razuma, da on nikada neće biti sposoban, da svojom snagom i iz svojih naravnih principa njih shvati ili dokaže [usp. *2909].

... Htjeli bismo se uvjeriti, da oni ne žele obvezu, kojom su katolički učitelji i pisci u potpunosti vezani, svesti samo na ono stoje nepogrješivi crkveni sud iznio kao vjerske dogme koje svi moraju vjerovati [usp. *2922]. Također bismo se željeli uvjeriti da oni ne žele izjaviti, da se ono savršeno prianjanje objavljenim istinama, za koje su priznali daje potrebno za stjecanje pravog napretka znanosti i za pobijanje zabluda, može postići ako se dogmama, koje je Crkva izričito definirala, iskaže vjera i poslušnost. Naime, premda se radi o onom podlaganju koje se daje činom božanske vjere, ipak se ono ne bi smjelo ograničiti samo na ono stoje izričito definirano na općim saborima ili od rimskih prvosvećenika ili dekretima Apostolske stolice, nego ga treba protegnuti i na ono što redovno učiteljstvo čitave Crkve razasuto po svijetu naučava kao božanski objavljeno, zbog čega katolički teolozi misle da spada na vjeru, pa to treba prihvatiti trajnim pristankom. 2879

Budući da se radi o onom podlaganju na koje su u savjesti obvezatni svi oni katolici koji se bave duhovnim znanostima, kako bi svojim spisima Crkvi donijeli nove koristi, zbog toga ljudi onog skupa moraju priznati, da kršćanskim znanstvenicima nije dovoljno da prihvate i poštuju spomenute crkvene dogme, nego daje također potrebno, da se podlože kako odlukama koje spadaju na nauk koji iznose papinske kongregacije, kao i onim poglavljima nauka, koja su općim i trajnim pristankom katolika prihvaćena kao teološke istine, a zaključci toliko sigurni da mišljenja suprotna tim poglavljima nauka, zaslužuju neku teološku osudu makar ih se ne može nazivati krivovjernima. 2880

2885-2888: Pismo Sv. oficija biskupima Engleske, 16. rujna 1864.

Pismo je napisano protiv "Branchtheorv" (teorija granS), te katolicima zabranjuje pristupanje "Association for the promotion of the reunion of Christendom" ("Udruženje za unapređivanje ponovnog sjedinjena kršćana"), koje je zastupalo tu teoriju. Engleski su biskupi ponajprije podnosili to udruženje.

Izd.: AAS 11 (1919.) 310sl (izd. povodom jednog drugog dekreta, na nav. mj. str.309); ASS 2 (1870²: 1977⁵) 658sl / CollPF² 1,696sl, br. 1262.

Jedincatost Crkve

[*Udruženje za unapređivanje kršćanskog sjedinjenja, ustanovljeno u Londonu 1857.*] izričito izjavljuje, naime da tri kršćanske zajednice r i m s k o - k a t o l i č k a , 2885

grčko-shizmatička, i anglikanska, premda su među sobom odvojene i podijeljene, ipak jednakim pravom sebi prisvajaju katoličkim. Zbog toga je u to udruženje pristup svima otvoren, na kojim god se mjestima nalazili, kako katolicima, tako grko-shizmaticima i anglikancima, ali uz propis, da nitko ne smije pokretati pitanje o različitim poglavljima nauka u kojima se razlikuju, i svatko smije mirne duše slijediti odredbe vlastite vjerske konfesije.

Svi članovi tog udruženja trebaju izgovarati molitve, a svećenici prinositi žrtve na nakanu udruženja: da se naime tri spomenute kršćanske zajednice, koje, kao što se pretpostavlja, sve zajedno već čine katoličku Crkvu, jednom spoje kako bi oblikovale jedno tijelo....

2886 Temelj na koji se ono (udruženje) oslanja je takav da od o z g o i o d o z d o izokreće ustanovu Crkve. On je naime sav u tome da pretpostavlja, da se prava Crkva Isusa Krista sastoji djelomice od Rimske crkve, raspršene i raširene po čitavom svijetu, djelomice pak od Focijevog raskola i od anglikanskog krivovjerja, kojima je jednako kao i Rimskoj crkvi: "Jedan Gospodin! Jedna vjera! Jedan krst" [E/4,5]. ...

2887 Sigurno, mužu katoliku ništa ne smije biti preče, nego da se među kršćanima u korijenu unište raskoli i kriva mišljenja, te da se svi kršćani trude "sačuvati jedinstvo Duha savezom mira" [Ef 4,3].... Ali nikako se ne može trpjeti da kršćanski vjernici i crkveni muževi pod vodstvom krivo vjernika, i što je još gore, prema nakani koja je najviše okaljana i zaražena krivovjerjem, mole za kršćansko jedinstvo.

2888 Prava Crkva Isusa Krista, koju u obrascu Vjerovanja priznajemo, osnovana je i raspoznaje se po četiri oznake; i svakaje od tih oznaka tako povezana s drugima da se od njih ne može odvojiti; odatle slijedi, da se ona koja se uistinu naziva katoličkom, mora ujedno odlikovati svojstvom jedinstva, svetosti i apostolskog nasljeđa.

Dakle, Katolička je crkva jednajasnim i savršenim jedinstvom na čitavom svijetu i među svim narodima, i to onim jedinstvom čiji je početak, korijen i nepokolebivi izvor vrhovni autoritet i "izvrsnije prvenstvo" blaženog Petra apostolskog prvaka i njegovih nasljednika na Rimskoj stolici. I nema druge Katoličke crkve, osim one koja je sagrađena najednom Petru i koja se jedinstvom vjere izdigla u jedno povezano i cjelovito tijelo [usp. Ef4,16]. ...

2890-2896: Enciklika "*Quanta cura*", 8. prosinca 1864.

Ed.: ASS 3 (1867./68.; 1878.²) 163-166 / Pijo IX., *Acta* 1/III, 691-695 / *Katholik* 45/1 (1865.) 4-8.

*2888 Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 3, br. 1 (izd. W.W. Harvey [Cambridge 1857.] 2,9 / PG 7,849A / *SouChr* 211,32₂₆ [= br. 2]).

Naturalizam i socijalizam

Naime, gdje je iz građanskog društva bila uklonjena religija i odbačen nauk i autoritet božanske objave, tamo se dozvoljava da se zamrači i sam ispravni pojam pravednosti i ljudskog prava, a umjesto istinite pravednosti i zakonitog prava dolazi sila materijalnog prava; iz togaje jasno zašto se neki, potpuno zanemarujući i odbacivši najsigurnije principe zdravog razuma, usuđuju javno iznositi "da volja naroda, kako je zovu, izražena javnim mnijenjem ili na neki drugi način, postaje vrhovnim zakonom, oslobođen od svakog božanskog i ljudskog prava, i da djela učinjena na političkom području, tim samim što su učinjena, imaju snagu prava".

Uistinu, tko ne vidi i ne osjeća jasno, da ljudsko društvo oslobođeno spona religije i ispravne pravednosti, ne može imati nikakav drugi cilj osim sticanja i zgrtanja bogatstva, i da u svom djelovanju neće slijediti niti jedan drugi zakon, osim neobuzdane duševne želje služiti vlastitim požudama i ugodnostima? ...

I nisu zadovoljni što su religiju potisnuli iz javnog društva, nego samu religiju žele maknuti i iz privatnih obitelji. Oni naime koji naučavaju i ispovijedaju najpogubniju zabludu komunizma i socijalizma, tvrde: "domaćinsko društvo, ili obitelj, dobiva naime sav razlog svoga postojanja od građanskog prava; zbog toga samo iz građanskih zakona proizlaze i ovise sva prava roditelja prema djeci, u prvom redu pak pravo da se brine za obrazovanje i odgoj".

Tim bezbožnim mišljenjima i kombinacijama ti najlažljiviji ljudi u prvom redu žele da se spasonosna istina i snaga Katoličke crkve potpuno isključe iz obrazovanja i odgoja mladih.

Neovisnost crkvenog autoriteta od građanskog

Drugi obnavljajući zle i toliko puta osuđene misli novatora, usuđuju se velikom bahatošću podvrgnuti sudu građanskog društva vrhovni autoritet ove Apostolske Stolice, koji joj je dao Krist Gospodin, te istoj Crkvi i Stolici nijekati sva prava oko onoga što spada na vanjski poredak.

I oni se nimalo ne stide tvrditi: "Zakoni Crkve ne obvezuju u savjesti, ako ih ne proglasi građanska vlast; dokumenti i dekreti Rimskih prvosvećenika koji se odnose na religiju i Crkvu, trebaju (dobiti) potvrdu i odobrenje, ili najmanje pristanak građanske vlasti; Apostolske konstitucije¹ kojima se osuđuju tajna društva, bilo da se u

*2894 Klement XII, *"In eminenti"*, 28. travnja 1738. (CdICF 1,656-658, br. 299; usp. *2511-2513); Benedikt XIV, *"Providas Romanorum"*, 18. svibnja 1751. (Benedikt XIV, *Bullarium*, mehelnsko izd. 8, 416sl); Pijo VII, *"Ecclesiam a Iesu Christo"*, 13. rujna 1821. (BullRCt 15,446b); Leon XII, *"Quograviora"*, 13. ožujka 1825. (BullRCt 16,345-355a).

njima traži prisega o držanju tajne ili ne, i njihovi pristalice i sljedbenici, koji se kažnjavaju anatemom, nemaju nikakve snage u onim krajevima svijeta u kojima takva udruženja trpi građanska vlast...."

2895 I ne stide se tajno i javno iznositi krivovjerničko načelo i izreku, iz koje se rađa toliko pokvarenih mišljenja i zabluda, naime: "Crkvena vlast nije po božanskom pravu različita i neovisna od građanske vlasti, niti može sačuvati takvu različitost - i neovisnost, a da Crkva (tako) ne bi napadala i otimala bitna prava građanske vlasti".

Isto tako ne možemo šutke prijeći preko drskosti onih, koji ... nastoje da se " onim odlukama i dekretima Apostolske stolice, za čiji sadržaj izjavljuju da spada na opće dobro Crkve, na njezina prava i stegu, ali ako se ne dotiču dogmi vjere i morala, da im se može uskratiti pristanak i poslušnost bez grijeha i bez ikakvog nijekanja katoličke pripadnosti."...

2896 I tako sva (ova) i pojedina kriva mišljenja i učenja, posebno ona spomenuta ovim pismom, našim Apostolskim autoritetom odbacujemo, zabranjujemo i osuđujemo, te želimo i zapovijedamo da ih svi sinovi Katoličke crkve u potpunosti smatraju za zabranjene i osuđene.

2901-2980: Svllabus Pija IX., odn. Zbirka zabluda koje su odbačene u različitim dokumentima Pija IX., izdan 8. prosinca 1864.

Pijo IX. je dao da se encikliki "*Quanta cura*" (usp. *2890-2896), na dan izdavanja (8. prosinca 1864.) pridoda zbirka od 80 tvrdnji, koje je on prije toga već osudio u različitim dokumentima (usp. sljedeći popis). Za pojašnjenje značenja sadržaja i težine osude treba uzeti u obzir kontekst i karakter tih dokumenata. Određene tvrdnje pravne ili crkveno-političke naravi, u velikoj su mjeri povezane s prilikama onog vremena. Svllabus je izradilo jedno povjerenstvo kardinala na temelju pastoralne instrukcije biskupa Gerberta von Perpignana (1860.), čijih se 85 tvrdnji, sažetih u 61, vratilo u Svllabus. Već prije toga je Pijo IX, na poticaj kardinala Gioacchina Peccisa (kasnijeg Leona XIII.), kanio izdati takav Svllabus zajedno s definicijom o Bezgrješnom začecu. Popis tada nije uspio biti završen.

Ed: ASS 3 (1867./68.; 1878.²) 168-176 / ASyll, str. IX-XXIV / Pijo IX., *Acta* I/III, 701-717 / Katholik 45/1 (1865.) 13-26.

Popis dokumenata izdanih od Pija IX., iz kojih je sastavljen Svllabus

1' Enciklika "*Qui pluribus*", 9. studenog 1846. [usp. *2775-2786. - Za tvrdnje 4-7 16 § IV. 40 63].

2' Nagovor "*Quisque vestrum*", 4. listopada 1847. [za 63].

3' Nagovor "*Ubiprimum*", 17. prosinca 1847. [za 16].

4' Nagovor "*Quibus quantisque*", 20. travnja 1849. [za § IV. 40 64 76].

5' Enciklika "*Nostis et nobiscum*", 8. prosinca 1849. [za 18 § IV. 63].

6' Nagovor "*Si semper antea*", 20. svibnja 1850. [za 76].

7' Nagovor "*In consistoriali*", 1. studenog 1850. [za 43-53].

8' Pismo "*Multiplies inter*", 10. lipnja 1851. [osuđeno jedno djelo Fracisca Gonzaleza Vigila: *Defensa de la autoridad de los gobiernos y de los obispos contra las pretensiones de la curia Romana* (Lima 1848.). - Za 15 21 23 30 51 54 68].

- 9' Pismo "*Ad apostolicae sedis*", 22. kolovoza 1851. [osuđena dva djela Ivana Nepomuka Nuvtza: *Iuris ecclesiastici institutiones* (Torino 1844.); *In ius ecclesiasticum universum tractationes; Prolegomena: De rebus; De matrimonio; De personis* (Torino 1846.; 1847.; 1848.; 1850.). - Za 24sl 34-36 38 41sl 65-67 69-75].
- 10' Nagovor "*Quibus luctuosissimis*", 5. rujna 1851. [za 45].
- 11' Pismo kralju Sardinije, 9. rujna 1852. [za 73].
- 12' Nagovor "*Acerbissimum*", 27. rujna 1852. [za 31 51 53 55 67 73sl 78].
- 13' Nagovor "*Singulari quadam*", 9. prosinca 1854. [za 8 17 § IV. 19]
- 14' Nagovor "*Probe meminertis*", 22. siječnja 1855. [za 53].
- 15' Nagovor "*Cum saepe*", 26. srpnja 1855. [za 53],
- 16' Nagovor "*Nemo vestrum*", 26. srpnja 1855. [za 77].
- 17' Enciklika "*Singulari quidem*", 17. ožujka 1856. [za 4 16].
- 18' Nagovor "*Numquam fore*", 15. prosinca 1856. [za 26 28sl 31 46 50 52 79].
- 19' Pismo "*Eximiam tuam*" nadbiskupu Kölna, 15. lipnja 1857. [usp. *2828-2831. - za 14NB]
- 20' Apostolsko pismo "*Cum catholica Ecclesia*", 26. ožujka 1860. [za 63 76NB].
- 21' Apostolsko pismo "*Dolore haudmediocri*" biskupu Bratislave, 30. travnja 1860. [za 14NB].
- 22' Nagovor "*Novos et ante*", 28. rujna 1860. [za 19 62 76NB].
- 23' Nagovor "*Multis gravibusque*", 17. prosinca 1860. [za 37 43 73].
- 24' Nagovor "*tandudum cernimus*", 18. ožujka 1861. [za 37 61 76NB 80].
- 25' Nagovor "*Meminit unusquisque*", 30. rujna 1861. [za 20].
- 26' Nagovor "*Maxima quidem*", 9. lipnja 1862. [za 1-7 15 19 27 39 44 49 56-60 76NB].
- 27' Pismo "*Gravissimas inter*" nadbiskupu München-Freisinga, 11. prosinca 1862. [usp. *2850-2861. - za 9-11].
- 28' Enciklika "*Quanto conficiamur*", 10. kolovoza 1863. [usp. *2865-2867. - za 17 § IV. 58].
- 29' Enciklika "*Incredibili afflictamur*", 17. rujna 1863. [za 26].
- 30' Pismo "*Tuas libenter*" nadbiskupu München-Freisinga, 21. prosinca 1863. [usp. *2875-2880 - za 9sl 12-14 22 33].
- 31' Pismo "*Cum non sine*" nadbiskupu Freiburga, 14. srpnja 1864. [za 47sl].
- 32' Pismo "*Singidari nobisque*" biskupu Montrčala, 29. rujna 1864. [za 32].

Tvrđnje Syllabus

(s oznakama 1'-32' na kraju tvrđnji, navedena je povezanost s gornjim popisom izdanih dokumenata.)

§ I. Panteizam, naturalizam i apsolutni racionalizam

1. Ne postoji nikakvo najviše, najbudnije i najprovidnosnije božansko biće, 2901 različito od ove sveukupnosti stvari, pa je Bog isto što i narav stvari i zbog togaje podložan promjenama; i zaista, Bog je u čovjeku i svijetu, i sve je Bog i (to sve) ima samo Božju supstanciju; ijedna te ista stvar je Bog sa svijetom, i dosljedno duh s materijom, nužnost sa slobodom, istinito s lažju, dobro sa zlim i pravedno s nepravednim (26').

2. Treba nijekati svako Božje djelovanje na čovjeka i na svijet (26'). 2902

- 2903 3. Ljudski razum, bez ikakvog obaziranja na Boga, jedini je sudac istine i laži, dobra i zla, on je zakon samome sebi, i sa svojim naravnim snagama je dovoljan da se brine za dobro ljudi i naroda (26').
- 2904 4. Sve vjerske istine proistječu iz prirodene snage čovjekovog razuma; tako je razum vrhovna norma prema kojoj čovjek može i mora steći spoznaju svih istina, bilo koje vrste (1' 17' 26').
- 2905 5. Božja objava je nesavršena i zbog toga je podložna trajnom i neograničenom napretku koji odgovara napretku ljudskog razuma (1' 26').
- 2906 6. Kristova je vjera protivna ljudskom razumu; božanska objava ne samo da ništa ne koristi nego i škodi ljudskoj savršenosti (1' 26').
- 2907 7. Proročanstva i čudesa u Svetom pismu izložena su i isripovijedana na pjesnički način, a otajstva kršćanske vjere su vrhunac filozofskih istraživanja; i u knjigama obaju Zavjeta nalaze se mitski sadržaji; i sam Isus Krist je mitski umišljaj (1' 26').

§ II. Umjereni racionalizam

- 2908 8. Budući da se ljudski razum izjednačuje sa samom religijom, zbog toga s teološkim disciplinama treba postupati jednako kao i s filozofskima (13').
- 2909 9. Bez iznimke sve dogme kršćanske religije su predmet naravne znanosti ili filozofije; i ljudski razum, obrazovan samo povijesno, sa svojim naravnim snagama i principima, može doći do prave spoznaje svih pa i skrovitijih dogmi, samo ako su te dogme predložene samom razumu kao predmet (spoznaje) (27' [usp. *2857] 30' [usp. *2878]).
- 2910 10. Budući daje jedno filozof a drugo filozofija, on se ima pravo i dužnost podvrgnuti autoritetu, za koji sam dokaže daje pravi; a filozofija se niti može niti mora podvrgnuti bilo čijem autoritetu (27' [usp. *2858] 30').
- 2911 11. Ne samo da se Crkva nikada ne smije miješati u filozofiju, nego mora i podnositi zablude same filozofije, i njoj prepustiti da ispravi samu sebe (27' [usp. *2860]).
- 2912 12. Dekreti Apostolske stolice i Rimskih kongregacija priječe slobodni napredak znanosti (30' [usp. *2875]).
- 2913 13. Metoda i principi na kojima su stari skolastički učitelji izgradili teologiju, nikako ne odgovaraju potrebama napretka znanosti u naše vrijeme (30' [usp. *2876]).

14. U razvijanju filozofije ne treba se obazirati ni na kakvu nadnaravnu objavu 2914 (30').

NB. Sustav racionalizma je najvećim dijelom sukladan sa zabludama Antona Gunthera, koje su osuđene u 19' i 21'.

§ III. Indiferentizam, latitudinarizam

15. Svaki čovjek ima slobodu prihvatiti i ispovijedati religiju, za koju, vođen 2915 svjetlom razuma, bude smatrao daje istinita (8' 26').

16. Ljudi u obdržavju bilo koje religije mogu pronaći put vječnog spasenja i 2916 postići vječno spasenje (1' 3' 17').

17. Treba biti barem u dobroj nadi u vječno spasenje svih onih, koji nikako nisu 2917 bili u pravoj Kristovoj crkvi (13' 28' [usp. *2865 2865-2867]).

18. Protestantizam nije ništa drugo nego različit oblik iste prave kršćanske reli- 2918 gije, u kojoj je moguće svidjeti se Bogu, jednako kao i u Katoličkoj crkvi (5').

§ IV. Socijalizam, komunizam, tajna, biblijska i kleričko-liberalna društva

... osuđuju se u 1' 4' 5' 13' 28'. 2918a

§ V. Zablude o Crkvi i njezinim pravima

19. Crkva nije pravo, savršeno i potpuno slobodno društvo, niti ima svoja vlasti- 2919 ta i trajna prava koja joj je dao njezin božanski utemeljitelj, nego građanska vlast mora odrediti koja su prava Crkve i granice unutar kojih se može koristiti tim pravima (13' 23' 26').

20. Crkvena vlast ne smije provoditi svoj autoritet bez odobrenja i pristanka 2920 građanske uprave (25').

21. Crkva nema ovlasti dogmatski definirati daje religija Katoličke crkve jedi- 2921 na prava religija (8').

22. Obveza kojoj se u potpunosti moraju pokoravati katolički učitelji i pisci 2922 ograničena je samo na ono što nepogrješivi crkveni sud predoči da svi trebaju vjerovati kao vjerske dogme (30' [usp. *2879]).

- 2923 23. Rimski prvosvećenici i opći sabori su prestupili granice svoje ovlasti, prisvojili su si prava knezova, a također su pogriješili kod definicija u stvarima vjere i morala (8').
- 2924 24. Crkva nema ovlasti nanositi silu, niti ima ikakvu izravnu ili neizravnu vremenitu vlast (9').
- 2925 25. Osim vlasti koju ima episkopat, druga je vremenita vlast, koja je dana (Crkvi) izričito ili šutke, i zbog toga nju građanska vlast može opozvati kada to bude željela (9').
- 2926 26. Crkva nema prirodno i zakonito pravo stjecanja i posjedovanja (18' 29').
- 2927 27. Svete crkvene službenike i rimskog prvosvećenika treba potpuno isključiti od svake brige i vlasti nad vremenitim stvarima (26').
- 2928 28. Bez odobrenja vlasti biskupi ne smiju proglasiti niti sama apostolska pisma (18').
- 2929 29. Povlastice podijeljene od rimskog prvosvećenika treba smatrati kao nevaljale, ako ih nije zatražila državna uprava (18').
- 2930 30. Imunitet Crkve i crkvenih osoba potječe od građanskog prava (8').
- 2931 31. Iz društva treba u potpunosti ukloniti crkvenu ovlast za vremenite kleričke parnice, bilo građanske bilo kaznene, pa i bez pitanja ili uz osporavanje Apostolske stolice (12' 18').
- 2932 32. Osobni imunitet kojim su klerici izuzeti od obveze vojne službe, može se oduzeti bez ikakve povrede naravnog prava i pravednosti; to dokidanje traži građanski napredak uspostavljen većinom u društvu s oblikom slobodnije vlasti (32').
- 2933 33. Ne pripada jedino pod vlast crkvene nadležnosti, da ona vlastitim i prirodnim pravom upravlja naučavanjem teoloških stvari (30').
- 2934 34. Učenje onih koji su uspoređivali rimskog prvosvećenika sa slobodnim knezom koji djeluje u čitavoj Crkvi, je učenje koje je prevladavalo u Srednjem vijeku (9').
- 2935 35. Ništa ne priječi da se temeljem zaključka nekog općeg sabora, ili odlukom svih naroda, vrhovno svećeništvo od Rimskog biskupa i grada (Rima) prenese na nekog drugog biskupa i na drugi grad (9').

36. Definicija nacionalnog sabora ne dopušta nikakvu daljnju raspravu, a građanska uprava može tražiti stvar u skladu s tim odredbama (9'). 2936

37. Mogu se osnovati nacionalne Crkve izuzete od autoriteta rimskog prvosvećenika i potpuno odijeljene (od njega) (23' 24'). 2937

38. Podjeli Crkve na Istočnu i Zapadnu doprinijelo je previše odluka rimskih prvosvećenika (9'). 2938

§ VI. Zablude o građanskom društvu, bilo u sebi, bilo o njegovom odnosu prema Crkvi

39. Činjenica (postojanja) države, kao ishodišta i izvora svih prava, ima neko pravo koje nije ograničeno nikakvim granicama (26'). 2939

40. Nauk Katoličke crkve protivi se dobru i prednostima ljudskog društva (1' [usp. *2775] 4'). 2940

41. Građanska vlast, makar je vršio neki načelnik-nevjernik, ima neizravnu negativnu vlast nad svetim; zbog toga ona ima ne samo vlast koja se zove "neka se izvrši", nego i pravo "priziva" koja postoji "zbog zloporabe" (9'). 2941

42. Kod sukoba zakona obiju vlasti, jača je građanska vlast (9'). 2942

43. Laička vlast ima pravo raskinuti, tumačiti i učiniti nevaljalima svečane ugovore (koje narod zove "konkordati") sklopljene sa Svetom stolicom o korištenju prava koja spadaju na crkveni imunitet, bez njezinog pristanka pa i uz njezino protivljenje (7' 23'). 2943

44. Građanska vlast može se miješati u stvari koje spadaju na religiju, moral i duhovno upravljanje. Tako može suditi o naputcima, koje po svojoj službi izdaju pastiri Crkve kao pravila za savjest; štoviše, može odlučivati o podjeljivanju božanskih sakramenata i o potrebnim pretpostavkama za njihovo primanje (7' 26'). 2944

45. Čitavo upravljanje javnim školama u kojima se obrazuje mladež neke države, od čega su na neki način izuzeta biskupijska sjemeništa, može se i mora povjeriti građanskom društvu, i to tako povjeriti da se nikakvoj drugoj vlasti ne prizna nikakvo pravo miješati se u uređenje škola, u uređenje nastave, u podjeljivanje stupnjeva, u izbor ili odobravanje učitelja (7' 10'). 2945

46. Pa i u samim kleričkim sjemeništima građanskoj je vlasti podložna metoda koju treba primijeniti kod studija (18'). 2946

- 2947 47. Najbolji razlozi građanskog društva traže da se pučke škole, koje su otvorene svoj djeci bilo kojeg staleža iz naroda, kao i sve javne ustanove koje su određene za predavanje književnosti i strožih predmeta te za skrb u odgoju mladeži, izuzimaju se od svakog crkvenog autoriteta, prava miješanja i vođenja, te se potpuno podlažu odluci građanske i političke vlasti, prema želji onih koji vladaju i prema mišljenju općeg mnijenja (31').
- 2948 48. Katoličkim muževima može se povjeriti onaj način obrazovanja mladeži koji je odvojen od vjere i od crkvene vlasti, koji se odnosi samo, ili barem prvenstveno, na prirodne znanosti i na ciljeve zemaljskog društvenog života (31').
- 2949 49. Građanska vlast može spriječiti da nadstojnici svetoga i vjerni narod ne mogu slobodno i uzjamano biti povezani s rimskim prvosvećenikom (26').
- 2950 50. Laička vlast ima po sebi pravo predstavljati biskupe i može od njih zahtijevati da prihvate upravu biskupija i prije nego li od Svete stolice prime kanonsko imenovanje i apostolsko pismo (18').
- 2951 51. Štoviše, laička uprava ima pravo skinuti biskupe s vršenja dušobrižničke službe, i ne mora se pokoravati rimskom prvosvećeniku u onome što se odnosi na ustanovu episkopata i biskupa (8' 12').
- 2952 52. Uprava može po svom pravu izmijeniti dob koju je odredila Crkva za polaganje redovničkih zavjeta, kako za žene tako i za muškarce, i narediti svim redovničkim zajednicama da nikoga ne pripuste polaganju svećanih zavjeta bez njezinog odobrenja (18').
- 2953 53. Treba dokinuti zakone koji se odnose na zaštitu redovničkih zajednica, njihovih prava i dužnosti; štoviše, građanska uprava može svima pružiti pomoć koji bi htjeli napustiti prihvaćeni način redovničkog života ili prekršiti svećane zavjete; isto tako može potpuno ukinuti iste redovničke zajednice, kolegijalne crkve i jednostavne nadarbine, pa i pravo patronata, a njihova dobra i prihode podvrgnuti i pripisati sudu građanske uprave (12' 14' 15').
- 2954 54. Kraljevi i knezovi ne samo da su izuzeti od crkvene nadležnosti, nego su u pitanjima dokidanja nadležnosti iznad Crkve (8').
- 2955 50. Crkvu treba odvojiti od države i državu od Crkve (12').

§ VII. Zablude o naravnoj i kršćanskoj etici

- 2956 56. Moralni zakoni jedva da trebaju sankcije, i nikako nije potrebno da se ljudski zakoni usklađuju s naravnim pravom, ili da prime moć obvezivanja od Boga (26').

57. Znanje o filozofskim i moralnim stvarima, kao i građanski zakoni, mogu i 2957
moraju odstupati od Božjeg i crkvenog autoriteta (26').

58. Ne treba priznavati druge sile, osim onih koje se nalaze u materiji, a svaki 2958
moralni red i poštenje treba staviti u zgrtanje i povećanje bogatstva na bilo koji na-
čin, i u udovoljavanje požudama (26' 28').

59. Pravo počiva u materijalnom činu, sve ljudske službe su prazne riječi, a sva 2959
ljudska djela imaju snagu prava (26').

60. Autoritet nije ništa drugo nego zbir brojeva materijalnih sila (26'). 2960

61. Povoljna nepravda čina ne donosi nikakvu štetu svetosti prava (26'). 2961

62. Treba proglasiti i pridržavati se načela o nemiješanju¹ (22'). 2962

63. Dozvoljeno je zakonitim knezovima uskratiti poslušnost, štoviše i pobuniti 2963
se protiv njih (1' 2' 5' 20').

64. Ne samo da ne treba osuđivati kršenje bilo koje svete zakletve i bilo koje 2964
zločinačko i sramotno djelovanje koje se protivi vječnom zakonu, nego to treba naj-
višim pohvalama iznositi kao potpuno dozvoljeno, kada se to čini iz ljubavi prema
domovini (4').

§ VIII. Zablude o kršćanskoj ženidbi

65. Ni na koji način se ne može prihvatiti daje Krist uzdigao ženidbu na dostoj- 2965
anstvo sakramenta (9').

66. Sakrament ženidbe je samo neki dodatak ugovoru, od njega odvojiv, a sam 2966
sakrament se nalazi samo i jedino u ženidbenom blagoslovu² (9').

67. Po naravnom pravu ženidbena veza nije nerazrješiva, pa se u različitim slu- 2967
čajevima razvod, u pravom smislu, može provesti građanskim autoritetom (9' 12').

*2962 Na to se načelo poziva car Napoleon III. francuski, kako ne bi ispunio svoje obećanje i
kako ne bi morao pomagati Piju IX. protiv Pijemonteza koji su upali na područje
Crkvene države.

*2966 Mišljenje iznijeto u drugom dijelu te tvrdnje zastupao je npr. Melchior Cano, *De locis
theologicis* VIII 5 (Venezia 1759.) 196sl.

- 2968 68. Crkva nema ovlasti uvoditi zapreke koje razvrgavaju ženidbu, nego ona pripada građanskoj vlasti, koja treba ukinuti postojeće zapreke (8').
- 2969 69. Crkva je u kasnijim stoljećima počela uvoditi zapreke koje razvrgavaju ženidbu, ali ne vlastitim pravom, nego se služila onom ovlašću koju je dobila od građanske vlasti (9').
- 2970 70. Tridentски kanoni koji kažnjavaju kaznom anateme one koji bi se usudili Crkvi nijekati pravo uvođenja razvrgavajućih zapreka [*usp. 1803sf*], ili nisu dogmatski, ili ih treba shvatiti u smislu pozajmljene ovlasti (9').
- 2971 71. Tridentска forma [*usp. *1813-1816*] ne obvezuje pod kaznom nevaljanosti tamo gdje je građanski zakon propisao drugu formu i želi da ženidba bude valjana primjenom te nove forme (9').
- 2972 72. Bonifacije VIII. prvi je ustvrdio da zavjet čistoće, koji se polaže kod ređenja, čini ženidbu ništetnom (9').
- 2973 73. Među kršćanima može nastati ženidba, u pravom smislu riječi, snagom čisto naravnog ugovora, te je krivo (tvrditi), daje ženidbeni ugovor sklopljen među kršćanima uvijek sakrament, ili da nema ugovora ako se isključuje sakrament (9' 11' 12' 23').
- 2974 74. Pitanja ženidbe i zaruka, po svojoj naravi, spadaju u građansku nadležnost (9' 12').

N.B. Ovdje se mogu počiniti dvije druge zablude: o poništenju kleričkog c e l i b a t a i o davanju prednosti ženidbenom staležu pred staležom d j e v i č a n s t v a. To se pobija: prva u 1', druga u 8'.

§ IX. Zablude o svjetovnoj vlasti rimskog prvosvećenika

- 2975 75. Sinovi kršćanske i Katoličke crkve raspravljaju međusobno o spojivosti vremenite i duhovne vlasti (9').
- 2976 76. Dokinuće svjetovne vlasti koju ima Apostolska stolica, vrlo bi mnogo doprinijela crkvenoj slobodi i sreći (4' 6').

N.B. [*Rečeno o toj stvari vidi i u*] 4' 6' 20' 22' 24' 26'.

§ X. Zablude koje se odnose na današnji liberalizam

- 2977 77. U ovo naše vrijeme nije više korisno katoličku religiju smatrati za jedinu državnu religiju, isključujući sve ostale religije (16').

78. Zbog toga je u nekim krajevima katoličkog imena na hvalevrijedan način 2978 osigurano, da ljudi koji se tamo doseljavaju, mogu slobodno javno imati kult vlastit svakome od njih (12').

79. Krivo je naime (misliti), da građanska sloboda za sve kultove, kao i puna 2979 ovlast dana svima da mogu otvoreno i javno očitovati bilo kakve stavove i mišljenja, vodi prema tome da se lakše iskvaru moral i duša naroda i da se širi kuga indiferentizma (18').

70. Rimski se prvosvećenik može i mora pomiriti i uskladiti s napretkom, s libe- 2980 ralizmom i s novom civilizacijom.

2990-2993: Instrukcija Sv. penitencijarije, 15. siječnja 1866.

Id.: ASS 1 (1865./66.; 1872.⁵) 509-511.

O građanskoj ženidbi

(2) Sv. penitencijarija misli daje suvišno bilo kome dozivati u pamet, daje vrlo 2990 poznata dogma naše svete religije, naime daje ženidba jedan od sedam sakramenata ustanovljenih od Krista Gospodina, zbog toga jedino na istu Crkvu, kojoj je isti Krist povjerio podjeljivanje svojih božanskim otajstava, spada njegovo uređivanje; isto tako smatra suvišnim dozivati bilo kome u pamet, daje forma propisana od svetog Tridentskom sabora [Sjednica XXIV., *O obnovi ženidbe, cl: *1813-1816*], ona bez čijeg se obdržavanja, u onim mjestima gdje je ona proglašena, nikako ne može valjano sklopiti ženidba.

(3) Pastiri duša moraju, iz tih i drugih načela i katoličkog nauka, sastaviti prakti- 2991 . čne naputke, kojima će i vjernicima savjetovati ono stoje sveti naš Gospodin proglašio na tajnom konzistoriju 27. rujna 1852. "Kod vjernika ne može biti ženidbe koja ne bi ujedno te isto vrijeme bila sakrament; zbog toga bilo koja veza između kršćanskih muževa i žena, osim sakramentalne, bila ona sklopljena i snagom građanskih zakona, nije ništa drugo nego ružni i sramotni konkubinat".

(4) Iz toga pak lako mogu zaključiti, da se građanski čin pred Bogom i njego- 2992 vom Crkvom, ne mogu ni na koji način smatrati niti kao sakrament niti kao pravi ugovor; i kao što građanska vlast nema ovlasti nikoga od vjernika vezati u ženidbu, isto tako nema ovlasti niti odriješivati; zbog toga ... nema nikakve vrijednosti niti jedna odluka koju bi donijela laička vlast o odvajanju supružnika zakonito vezanih ženidbom pred Crkvom; i supružnik koji bi se, zlorabeći takvu odluku, usudio vezati s drugom osobom, bio bi pravi preljubnik, kao što bi bio pravi konkubinarac tko bi

se usudio ostati u ženidbi samo snagom građanskog čina; i obojica ne bi bili dostojni odrješenja dok se ne opamete i obrate na pokoru pokoravajući se odredbama Crkve.

- 2993 (5) *[Ipak, kako bi se izbjegle kazne, za dobrobit djece i za izbjegavanje opasnosti od poligamije, dozvoljava se da]* vjernici, nakon što su zakonito sklopili ženidbu pred Crkvom, budu spremni izvršiti čin određen zakonom, ali s tom nakanom da službeniku vlade ne dozvole ništa drugo osim da izvrši građanski obred¹.

2997-2999: Apostolsko pismo "Iam vos omnes" svim protestantima i drugim nekatolicima, 13. rujna 1868.

Pijo IX. je povodom saziva 1. vatikanskog sabora pozvao sve nekatolike da se priključe Katoličkoj crkvi.

Izd.: MaC 50,203*-205* (= 49 drugi dio, 1259-1261) / CollLac 7,9b-10a / Pijo IX., *Acta* 1/IV, 434-437 / ASS 4 (1868769.; 1875.⁵) 132-134.

Nužnost Crkve za spasenje

- 2997 Nitko ne može staviti u pitanje i sumnjati, daje sam Isus Krist, kako bi svim ljudskim pokoljenjima primijenio plodove svoga otkupljenja, ovdje na zemlji sagrađio na Petru svoju jedinu Crkvu, to jest jednu, svetu, katoličku i apostolsku, i daje njoj podario svu potrebnu vlast da čuva cjelovit i netaknut poklad vjere, te da se ista vjera preda svim narodima, plemenima i nacijama, kako bi svi ljudi bili primljeni u njegovo mistično tijelo, ... i kako bi ista Crkva, koja čini njegovo mistično tijelo, ustrajala u svojoj vlastitoj naravi uvijek postojana i nepromijenjena, sve do svršetka vjekova...

- 2998 Sada pak, tko pažljivo promatra i razmatra uvjete u kojima se nalaze međusobno različite vjerske zajednice, odvojene od Katoličke crkve, ... lako bi se morao uvjeriti, da niti neka posebna od tih zajednica, niti sve zajedno udružene, nikako neće činiti niti biti ona jedna i katolička Crkva, koju je Krist Gospodin sagrađio, ustanovio i želio da postoji, niti se na bilo koji način mogu zvati udom ili dijelom iste Crkve, jer su naime vidljivo odvojene od katoličkog jedinstva.

Budući naime da te zajednice nemaju onaj živi i od Boga ustanovljeni autoritet, kojim bi one poučavale ljude u stvarima vjere i moralnom redu, te ih upravljale i usmjeravale u svemu onom što spada na vječno spasenje, stoga su se same zajednice u svom učenju stalno mijenjale, a ta promjenjivost i nestalnost nikada neće prestati kod tih zajednica. Svatko će lako shvatiti... da se to najviše protivi Crkvi ustanovljenoj od Krista Gospodina...

*2993 Usp. Benedikt XIV, Breve *"Redditae sunt nobis"*, 17. rujna 1746. (Benedikt XIV, *Bullarium, melchensko izd.* 9,426-430 = Dodatak br.III).

Zbog toga neka svi oni, koji se ne drže jedinstva i istine Katoličke crkve, prihva- 2999 te priliku ovog sabora, kojim Katolička crkva, kojoj su pripadali njezini preci, pokazuje novi dokaz unutarnjeg jedinstva i nepobjedive živosti svoje snage, kako bi se, odgovarajući potrebama svojih srdaca, nastojali izbaviti iz onog stanja u kojem ne mogu biti sigurni za svoje spasenje.

1. VATIKANSKI sabor (20. opći): 8. prosinca 1869. - 20. listopada 1870.

Kratko prije objavljivanja Svllabusa u prosincu 1864. (usp. *2901-2980), Pijo IX. se s nekim kardinalima savjetovao o sazivanju jednog sabora, kojim se katolički nauk trebao suprotstaviti zabludama onog vremena. Usp. glasove kardinala MaC 49,9-98. Budući da se većina kardinala složila s tim planom, Pijo IX. je u Rimu okupljenim biskupima navijestio sabor 1867. povodom blagdana Petra i Pavla. 29. lipnja 1868. objavio je bulu saziva "Aeterni Patris" (MaC 50,193*-200*) [= 49 drugi dio, 1249-1256] / CollLac 7,1-7). Otvaranje je određeno za 8. prosinac 1869.

Značenje tog sabora nalazi se u dogmatskim odlukama. Pripremana su dva područja tema: Izjašnjavanje katoličke vjere prema zabludama vremena i nauk o Kristovoj crkvi. Zbog političkih događaja mogao je biti završen samo jedan dio predmeta o kojima se raspravljalo. Donijete su dvije konstitucije: "Dei Filius" o katoličkoj vjeri i "Pastor aeternus" o Kristovoj crkvi. Sljedeća konstitucija o Kristovoj crkvi, nije više mogla biti donesena zbog prekida sabora. Nakon što je papa zaposjedanjem Rima 20. rujna izgubio svoju svjetovnu vlast, on je bulom "Postquam Dei munere" od 20. listopada 1870. (MaC 53,155-158/ CollLac 7,497-500) odgodio sabor na neodređeno vrijeme.

3000-3045:3. sjednica, 24. travnja 1870.: Dogmatska konstitucija "Dei Filius" o katoličkoj vjeri

Nacrt od 18 poglavlja "Apostolici muneris" (MaC 50,59-74 / CollLac 7,507-518), koji je predložen saborskim očima, bio je odbačen kao predalekosežan i previše školski. Obnovljen od temelja onje u dva tijela 1. i 11. ožujka 1870. ponovno bio predložen za raspravu. Zaključilo se da se prva četiri poglavlja izdaju kao zasebna konstitucija (MaC 53,164-169 / CollLac 7,1628-1632c [555]). 14. ožujka podnesen je popravljeni nacrt: "Cum aeternus Dei Filius" (MaC 51,31-38 / CollLac 7,69-78). Nakon što je zaključena opća (18.-22.- ožujka) i nakon toga posebna rasprava, oblikovan je konačni tekst, koj i je na 3. sjednici, 24. travnja 1870. bio svečano pročitan i od pape potvrđen. Drugi dio nacrt, predložen 11. ožujka, radio je o Trojstvu, o stvaranju, o uzvišenju, o činu ljudskog otkupljenja (MaC 53,170-177 / CollLac 7,1632d-1636 [br.556]). Na zahtjeve mnogih saborskih otaca, da se stoji moguće ranije obradi papinska nezabludivost, skinut je drugi dio programa, koji kasnije nije nastavljen, budući daje sabor u međuvremenu bio odgođen.

Izd: MaC 51,430-436 / CollLac 7,250a-256d / Pijo IX., Acta I/V, 180-194 / ASS 5 (1869./70.) 462-471 / COeD³ 805₂₃-811₂₆

[Naslovi sadržaja nakon izvornih naslova pojedinih poglavlja, u pravilu odgovaraju tumačenjima podnositelja izvješća na saboru.]

Predgovor

... Sada pak, kada s Nama zasjedaju i prosuđuju biskupi čitavog svijeta, Našim 3000 autoritetom okupljeni u Duhu Svetom na ovom općem saboru, oslanjajući se na pi-

sanu i predanu Božju riječ, kako smo je primili sveto čuvanu i vjerno tumačenu od Katoličke crkve, odlučili smo iz ove Petrove stolice, u nazočnosti sviju, ispovijediti i objasniti spasonosni Kristov nauk, i vlašću predanom Nam od Boga odbaciti i osuditi suprotne zablude.

Poglavlje 1. O Bogu Stvoritelju svih stvari

*[*3001: Jedan, savršen od svijeta različiti Bog. *3002: Čin stvaranja: njegova savršenost, njegov cilj i njegovo djelovanje. - *3003: Božja providnost.]*

- 3001 Sveta, katolička, apostolska Rimska crkva vjeruje i ispovijeda, da postoji jedan pravi i živi Bog, Stvoritelj i Gospodar neba i zemlje, svemogućí, vječni, neizmjerni, neshvatljivi, beskrajni po razumu, volji i svim savršenostima; budući daje on jedna, pojedinačna, potpuno jednostavna i nepromjenjiva duhovna supstancija, treba ga naviještati kao u stvari i u biti različitog od svijeta, kao najblaženijeg u sebi i po sebi, iznad svega što postoji i što se može shvatiti osim njega, i kao neizrecivo uzvišenog [kan. 1-4].
- 3002 Taj sam pravi Bog, svojom je dobrotom i "svemogućom snagom", ne da poveća niti da stekne svoju blaženost, nego da očituje svoju savršenost preko dobara koja dodjeljuje stvorenjima, i najslobodnijom odlukom "zajedno od početka vremena iz ničega je saznao stvorenje, i duhovno i tjelesno, naime i anđeosko i materijalno (od svijeta), a zatim i ljudsko, kao sazdano ujedno od duha i tijela" [IV. lateranski sabor: *800; niže kan. 2 i 5].
- 3003 Bog pak sve stoje stvorio štiti i upravlja svojom providnošću "čija se snaga prostire s jednog kraja svijeta na drugi, i blagotvorno upravlja svemirom [Mudr 8,1]. "Sve je, naprotiv golo i razgoljeno njegovim očima" [Heb 4,13] pa i ono što će se dogoditi slobodnim činom stvorenja.

Poglavlje 2. O objavi

*[*3004: Činjenica nadnaravne objave. - *3005: Njezina nužnost. - *3006: Njezini izvori. - *3007: Njezin tumač: Crkva.]*

- 3004 Ista sveta majka Crkva drži i uči, da se svjetlom naravnog ljudskog razuma, iz stvorenih stvari, sigurno može spoznati Bog, početak i cilj sviju stvari; "Ono nevidljivo njegovo, vječna njegova moć i božanstvo, onamo od stvaranja svijeta, umom se po djelima razabiru" [Rim 1,20]; ipak se svidjelo njegovoj mudrosti i dobroti, da sebe samoga, po vječnoj odluci svoje volje, objavi ljudskom rodu drugim i to nadnaravnim putem, kao što kaže Apostol: "Više puta i na više načina Bog nekoć govoraše očima po prorocima; konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu" [Heb 1,1 si; kan.1].

Ovoj pak božanskoj objavi treba pripisati, da ono što u božanskim stvarima nije 3005 po sebi dostupno ljudskom razumu, i u sadašnjim prilikama ljudskog roda, mognu spoznati svi: brzo, s čvrstom sigurnošću i bez ikakve primjese zablude¹. Ipak, zbog toga ne treba reći daje objava apsolutno potrebna, nego, jer je Bog po svojoj beskrajnoj dobroti odredio čovjeka za nadnaravni cilj, to jest da bude sudionikom u božanskom dobru, koje u potpunosti nadilazi shvaćanje ljudskog uma; naime "što oko ne vidje, i uho ne ču, i u srce čovječje ne uđe, to pripravi Bog onima koji ga ljube" [/ Kor 2,9; kan. 2 i 3].

Ta pak nadnaravna objava, prema vjeri sveopće Crkve, koju je proglasio Tri- 3006 dentski sabor, nalazi se "u pisanim knjigama i nepisanoj predaji, koju su sami apostoli primili iz ustiju samoga Krista, ili koju su apostoli primili govorom Duha Svetoga, koja je kao rukom predana stigla sve do nas" [*1501]. Te pak knjige Staroga i Novoga zavjeta, cjelovite, sa svim svojim dijelovima, kako su navedene u dekretu istog sabora, i kako se nalaze u starom latinskom izdanju Vulgati, treba prihvatiti kao svete i kanonske. Njih pak Crkva smatra za svete i kanonske, ne zbog toga jer su sastavljene samom ljudskom marljivošću i (jer) ih je zatim potvrdila autoritetom; a niti zbog toga jer sadrže objavu bez zablude; nego zbog toga jer napisane po nadahnuću Duha Svetoga imaju Boga za pisca, i jer su kao takve predane samoj Crkvi [kan. 4.].

Budući pak da neki ljudi krivo tumače ono stoje sveti tridentski sabor spasono- 3007 sno odredio o tumačenju božanskog Pisma, kako bi ograničio lakoumnost duhova, Mi obnavljajući isti dekret, izjavljujemo daje njegov smisao ovaj, da u stvarima vjere i čudoređa, ukoliko to spada na izgradnju katoličkog nauka, onaj smisao svetog Pisma treba smatrati za istiniti, koji je držala i drži sveta majka Crkva, na koju spada suditi o pravom smislu i tumačenju svetog Pisma; zbog toga, nitko ne smije samo sveto Pismo tumačiti protiv tog smisla i protivjednodušne suglasnosti otaca.

Poglavlje 3. O vjeri

[*3008: *Pojam vjere.* - *3009: *Vjera se slaže s razumom.* - *3010: *Vjera, dar Božji.* - *3011: *Predmetvjere.* - *3012: *Potreba vjere.* - *3013sl: *Vanjska i unutarnja Božja pomoć za vjerovanje.*]

Budući da čovjek sav ovisi o Bogu kao od svom Stvoritelju i Gospodaru, a stvo- 3008 reni je razum potpuno podložan nestvorenoj Istini, vjerom smo obvezatni iskazati poslušnost razuma i volje Bogu koji se objavljuje [kan. 1]. Za tu pak vjeru, koja je početak ljudskog spasenja [usp. *1532], Katolička crkva izjavljuje daje nadnaravna krepost, kojom, uz Božje nadahnuće i pomoć milosti, vjerujemo daje istinito ono što je on objavio, ne zbog unutarnje istine stvari shvaćene svjetlom naravnog razuma, nego radi autoriteta samoga Boga, koji se ne može prevariti niti može varati [usp.

*3005 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.1, a.1 (Editio Leonina 4,6b).

*2778; *kan. 2]*. Prema svjedočanstvu Apostola "vjera je već neko imanje onoga čemu se nadamo, uvjerenost u zbiljnosti kojih ne vidimo" [*Heb 11,1*].

- 3009 Kako poslušnost naše vjere ne bi bila manje u skladu s razumom [*usp. Rim 12,1*], Bog je htio s unutarnjom pomoći Duha Svetoga povezati vanjske dokaze svoje objave, to jest Božja djela, u prvom redu čudesa i proroštva, koja su, budući da obilno ukazuju na Božju svemogućnost i beskrajno znanje, najsigurniji znakovi božanske objave, prilagođeni shvaćanju svijetu [*kan. 3 i 4*]. Zbog toga su kako Mojsije i proroci, tako ponajviše i sam Krist Gospodin, učinili mnoga i vrlo očita čudesa i proroštva; i o apostolima čitamo: "Oni pak odoše i propovijedahu posvuda, a Gospodin surađivaše i utvrđivaše Riječ popratnim znakovima" [*Mk 16,20*]. I opet je napisano: "Tako nam je potvrđena proročka riječ, te dobro činite što uza nju prijanjate kao uza svjetiljku što svijetli na mrklu mjestu" [*2 Pt 1,19*].
- 3010 Premda naime pristanak vjere nipošto nije slijepi čin duše, ipak nitko "ne može prihvatiti evanđeosko propovijedanje", kao stoje to potrebno za postizanje spasenja, "bez prosvjetljenja i nadahnuća Duha Svetoga, koji svima daje radost u prihvaćanju i vjerovanju istini" [*Arauzikanska sinoda II: *377*]. Zbog togaje vjera u sebi, makar ona i ne djelovala po ljubavi [*usp. Gal 5,6*], Božji dar, a njezin čin je djelo koje spada na spasenje, kojim čovjek iskazuje slobodnu poslušnost samome Bogu, pristajući i surađujući s njegovom milošću, kojoj bi se mogao oduprijeti [*usp. *1525sl; kan.5*].
- 3011 Nadalje, božanskom i katoličkom vjerom treba vjerovati sve ono što se nalazi u pisanoj i predanoj Božjoj riječi, i što Crkva, bilo svečanom odlukom bilo redovitim učiteljstvom, predoduje da treba vjerovati kao nešto stoje od Boga objavljeno.
- 3012 Budući pak daje "bez vjere nemoguće omiljeti Bogu" [*Heb 11,6*] i stići u sudionništvo njegove djece, zbog toga nitko nikada bez nje neće biti opravdan, niti će itko, ako u njoj ne "ustraje do svršetka" [*Mt 10,22; 24,13*] postići život vječni. Kako bismo pak mogli udovoljiti obvezi da prihvatimo pravu vjeru i da u njoj čvrsto ustrajemo, Bog je po svom jedinorođenom Sinu ustanovio Crkvu, i obdario je očitim znakovima svoje ustanove, kako biju svi mogli prepoznati kao čuvaricu i učiteljicu objavljene riječi.
- 3013 Naime, samo na Katoličku crkvu spada sve ono što je tako mnogostruko i tako divno božanski određeno za jasnu vjerodostojnost katoličke vjere. Crkva je također sama po sebi, naime, zbog svoga čudesnog širenja, izvanredne svetosti, neiscrpane plodnosti u svemu dobru, zbog katoličkog jedinstva i nepobjedive postojanosti, jedan veliki i vječni razlog i nenadvladivo svjedočanstvo vjerodostojnosti i svog božanskog poslanja.
- 3014 Po tome biva, daje ona sama uzdignuti znak među narodima [*usp. Iz 11,12*], da k sebi poziva one koji još nisu povjerovali, a svoje sinove čini sigurnijima, da se vjera koju ispovijedaju oslanja na najčvršći temelj. A po višnjoj snazi tom svjedo-

časrvu pridolazi učinkovita pomoć. Naime, najdobrostitiviji Gospodin svojom milošću potiče i pomaže zabludjele kako bi mogli "doći do spoznanja istine" [1 Tim 2,4], a one koje je iz tame prenio u svoje divno svjetlo [usp. 1 Pt 2,9; Kol 1,13] učvršćuje svojom milošću da ustraju u tom svjetlu; on (naime) ne ostavlja ako nije ostavljen [usp. *1537].

Zbog toga, nipošto nije isto stanje onih koji su se po nebeskom daru priključili vjeri katoličke istine i onih koji vođeni ljudskim mišljenjem slijede krivu religiju; oni naime, koji su prihvatili vjeru pod vodstvom crkvenog učiteljstva, nikada ne mogu imati opravdan razlog mijenjati ili dovoditi u sumnju tu vjeru [kan. 6]. Budući daje tome tako, "s radošću zahvaljujući Ocu koji vas osposobi za dioništvo u baštini svetih u svjetlosti" [Kol 1,12], ne zanemarimo takvo spasenje [usp. Heb 2,3], nego "uprimo pogled u Početnika i Dovršitelja vjere, Isusa" [Heb 12,2], "čuvajmo nepokolebivu vjeru nade" [Heb 10,23].

Poglavlje 4. O vjeri i razumu

[*3015: Dvostruki red spoznaje. - *3016: Udio razuma u oblikovanju nadnaravne istine. - *3017si: Nema suprotnosti između vjere i razuma. - *3019: Međusobno pomažanje između vjere i razuma. - *3020: Bit napretka teološke znanosti.]

Vječna suglasnost Katoličke crkve držala je i drži također i to, da postoji dvo- 3015
struki red spoznaje, različit ne samo po izvorištu (spoznaje) nego i po objektu; po izvorištu: na jedan (način) naime spoznajemo naravnim razumom, na drugi pak božanskom vjerom; po objektu pak, jer osim onoga do čega može doprijeti naravni razum, za vjerovanje nam se predočuju otajstva skrivena u Bogu, koja ne mogu biti spoznata ako ih Bog ne objavi [kan. /].

Zbog toga Apostol svjedoči da su pogani spoznali Boga "po djelima" [Rim 1,20]; raspravljajući pak o milosti i istini, koja je postala po Isusu Kristu [usp. Iv 1,17], kaže: "Navješćujemo mudrost Božju, u Otajstvu, skrivenu: onu koju predredi Bog prije vjekova za slavu našu, a koje nijedan od knezova ovoga svijeta nije upoznao. A nama Bog to objavi po svom Duhu, jer Duh sve proniče, i dubine Božje" [1 Kor 2,7sl 10]. A sam jedinorođeni govori Ocu, jer je sakrio to od mudrih i pametnih a objavio malenima [usp. Mt 11,25].

Razum pak, prosvijetljen vjerom, kada marljivo, pobožno i trijezno istražuje 3016
kako bi uz Božju pomoć stekao neko, i to najplodonosnije, razumijevanje otajstava, kako iz onoga što spoznaje po (svojoj) naravi, po analogiji, tako i po međusobnoj povezanosti otajstava među sobom i s posljednjim ciljem čovjeka, ipak nikada neće postati prikladan da ih shvati kao što (shvaća) istine koje sačinjavaju njegov vlastiti objekt (spoznaje). Božja naime otajstva po svojoj naravi toliko nedilaze ljudski razum, da i uz ostvarenu objavu, i uz prihvaćanje vjerom, ona ipak ostaju zastrta velom same vjere, i kao obavijena tamom, dok god u ovom smrtnom životu "hodamo (daleko) od Gospodina; ta u vjeri hodamo ne u gledanju" [2 Kor 5,6sl].

3017 Uistinu, premda je vjera iznad razuma, ipak nikada ne može biti prave suprotnosti između vjere i razuma [*usp. *2776 2811*]: budući daje isti Bog, koji objavljuje otajstva i ulijeva vjeru, stavio u ljudsku dušu svjetlo razuma; Bog pak ne može nijekati samoga sebe, niti ikada može proturiječiti istina istini. Neutemeljeni privid te suprotnosti rađa se ponajviše odatle, ili, jer vjerske dogme nisu iznesene i shvaćene prema mišljenju Crkve, ili jer se izrečena mišljenja smatraju za riječi razuma. Zbog toga, "definiramo, da je potpuno kriva svaka tvrdnja protivna prosvjetljenoj vjeri" [*V. lateranski sabor: *144*]).

3018 Nadalje, Crkva koja je zajedno s apostolskom službom primila zapovijed čuvanja poklada vjere, ima također po Bogu pravo i dužnost zabraniti znanost lažnog imena [*usp. 1 Tim 6,20*], kako netko ne bi bio prevaren filozofijom i ispraznom prijevaram [*usp. Kol 2,8; kan. 2*].

Zbog toga se svim kršćanskim vjernicima, takva mišljenja za koja se spozna da su protivna nauku vjere, pogotovo ako su bila osuđena od Crkve, zabranjuje ne samo braniti ih kao zakonite zaključke znanosti, nego im se, što više, u potpunosti nalaže smatrati ih za zablude, koje pokazuju lažni privid istine.

3019 Ne samo da vjera i razum nikada ne mogu biti međusobno u suprotnosti, nego si međusobno i pomažu [*usp. *2776 2811*], budući da pravi razum dokazuje temelje vjere, i obasjan njezinim svjetlom njeguje spoznaju božanskih stvari; vjera pak oslobađa i štiti razum od zabluda i obogaćuje ga mnogostrukošću spoznaje.

Zbog toga bila daleko (misao), da se Crkva protivi ljudskim vještinama i njegovanju znanosti, nego ih na mnogo načina pomaže i unapređuje. Ona naime ne niječe niti omalovažava prednosti koje iz njih proizlaze za ljudski život; štoviše izjavljuje da one, kao što su proizišle od Boga Gospodara znanosti [*usp. 1 Sam 2,3*], tako, ako se pravilno s njima bavi, vode k Bogu uz pomoć njegove milosti.

I zaista, ona (vjera) ne zabranjuje da se takve znanosti, u svom području služe vlastitim principima i vlastitom metodom; ali, pošto joj je priznata ta pravedna sloboda, neka se brižno čuva, da ne primi u sebe zablude protiveći se božanskoj istini, ili da prelazeći vlastite granice, zauzima i muti ono što spada na vjeru.

3020 Ne smije se naime nauk vjere, koji je Bog objavio, iznositi kao filozofski pronalazak koji bi trebalo usavršavati ljudskim duhom, nego kao božanski poklad predan Kristovoj zaručnici, da ga vjerno čuva i napogrješivo tumači. Zbog toga, kod svetih dogmi treba trajno zadržati onaj smisao koji je jednoć izjavila sveta majka Crkva, niti se ikada smije odstupiti od tog smisla pod prividom i u ime boljeg razumijevanja [*kan. 3*]. "Dakle, neka raste i neka tijekom godina i vjekova mnogo i jako napreduje shvaćanje, znanje i mudrost, kako pojedinaca tako i svih, kako jednog čovjeka tako i čitave Crkve: na isti naime način, u istoj naime dogmi, u istom smislu i shvaćanju"¹.

*3020 Vinko Lerinski, *Commonitoriumprimam*, 23, br.3 (R.Demeulenaere: CpChL 64 [1985.] 177., 178₁₂/PL 50.668A).

Kanoni

1. O Bogu Stvoritelju sviju stvari

[Kan. 1: Protiv zablude u odnosu na opstojnost Boga kao Stvoritelja. - Kan. 2: Protiv materijalizma . - Kan. 3sl: Protiv panteizma i njegovih posebnih oblika. - Kan. 5: (a) Protiv panteista i materijalista; (b) protiv guntherijanaca; (c) protiv guntherijanaca i hermetista.]

1. Tko niječe jednog pravog Boga, Stvoritelja i Gospodara vidljivoga i nevidljiva: neka bude kažnjen anatemom *[usp. *3001]*. 3021

2. Tko se ne stidi tvrditi da osim materije ne postoji ništa: neka bude kažnjen anatemom *[usp. *3002]*. 3022

3. Tko kaže da Bog i sve stvari imaju jednu te istu supstanciju ili bit: neka bude kažnjen anatemom *[usp. *3001]*. 3023

4. Tko kaže da su ograničene stvari, kako tjelesne tako i duhovne, ili barem duhovne, proizašle iz božanske supstancije, ili da sve biva očitovanjem ili evolucijom božanske supstancije, ili konačno, da je Bog opće ili neodređeno biće, koje određujući samoga sebe uspostavlja općenitost stvari u zasebne rodove, vrste i pojedince: neka bude kažnjen anatemom. 3024

5. Tko ne ispovijeda daje Bog iz ničega napravio svijet i sve stvari koje se nalaze u njemu, i duhovne i materijalne, u čitavoj njihovoj supstanciji, ili tko kaže da Bog nije stvorio (svijet)(svojom) voljom, slobodnom od bilo kakve prisile, nego da gaje stvorio takvom nužnošću kao što nužno ljubi samoga sebe, ili tko niječe daje svijet sazdan na Božju slavu: neka bude kažnjen anatemom. 3025

2. O objavi

[Kan. 1: Protiv onih koji niječu naravnu teologiju. - Kan. 2: Protiv deizma. - Kan. 3: Protiv neograničenog racionalizma. - Kan 4: Protiv racionalističke kritike Biblije.]

1. Tko kaže da Boga, jednoga i pravoga, našeg Stvoritelja i Gospodara, nije moguće sigurno spoznati naravnim svjetlom ljudskog razuma, preko onoga stoje učinjeno: neka bude kažnjen anatemom *[usp. *3004]*. 3026

- 3027 2. Tko kaže da se ne može dogoditi, ili da ne koristi, da čovjek po objavi bude poučen o Bogu i o štovanju koje mu treba iskazivati: neka bude kažnjen anatemom.
- 3028 3. Tko kaže da čovjek ne može od Boga biti uzdignut na spoznaju i savršenost koja nadilazi naravnu, nego da on može i mora, iz samoga sebe, neprestanim napredovanjem, konačno stići do posjedovanja svake istine i dobra: neka bude kažnjen anatemom.
- 3029 4. Tko ne prihvati da su sve knjige svetog Pisma, sa svim svojim dijelovima, kako ih navodi sveti tridentski sabor [**1501-1508*], svete i kanonske, ili tko niječe da su one od Boga nadahnute: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3006*].

3. O vjeri

[Kan. Isl: Protiv autonomije razuma. -Kan.3: Protiv fideizma. - Kan. 4: Protiv agnosticizma i mitologizma. - Kan. 5sl: Protiv hermezijanaca.]

- 3031 1. Tko kaže daje ljudski razum tako neovisan, da mu vjera od Boga ne može zapovijedati: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3008*].
- 3032 2. Tko kaže da se božanska vjera ne razlikuje od naravnog znanja o Bogu i moralnim stvarima, i zbog toga da ona nije potrebna za božansku vjeru, kako bi se vjerovalo u objavljenu istinu zbog autoriteta Boga objavitelja: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3008*].
- 3033 3. Tko kaže da božanska objava ne može biti vjerodostojna po vanjskim znakovima, te da zbog toga ljudi moraju biti pokrenuti k vjeri samo unutarnjim privatnim iskustvom ili nadahnućem svakoga: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3009*].
- 3034 4. Tko kaže da se čudesa ne mogu dogoditi, te da zbog toga sva izvješća o njima, pa i ona koja se nalaze u svetom Pismu, treba smjestiti među priče ili mitove; ili da se čudesa nikada ne mogu sa sigurnošću spoznati, niti se njima može ispravno dokazati božansko porijeklo kršćanske religije: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3009*].
- 3035 5. Tko kaže da prihvaćanje kršćanske vjere nije slobodno, nego da ono nužno slijedi iz dokaza ljudskog razuma; ili daje milost potrebna samo za živu vjeru, koja djeluje po ljubavi [*usp. Gal 5,6*]: neka bude kažnjen anatemom [*usp. *3010*].
- 3036 6. Tko kaže da je jednako stanje vjernika i onih koji nikada nisu došli do jedino prave vjere, tako da katolici mogu imati ispravan razlog, da suzdržavanjem pristanka dovedu u sumnju (svoju) vjeru, koju su pod crkvenim učiteljstvom već primili,

dok znanstvenim dokazima ne riješe (pitanje) vjerodostojnosti i istinitosti svoje vjere: neka bude kažnjen anatemom [usp. *3014].

4. O vjeri i razumu

[Protiv slobodnijih filozofskih i teoloških škola.]

1. Tko kaže da u Božjoj objavi nema istinitih, i u pravom smislu riječi otajstava, 3041
nego da se sve vjerske dogme mogu pravilno obrazovanim razumom shvatiti i dokazati iz naravnih principa: neka bude kažnjen anatemom [usp. *3015sl].

2. Tko kaže da se ljudskim znanostima treba baviti tako, da se njihove tvrdnje 3042
mogu zadržati kao istinite, makar se protivile objavljenom učenju, i da ih Crkva ne može zabraniti: naka bude kažnjen anatemom [usp. *3017],

3. Tko kaže da se može dogoditi, da se dogmama koje je odredila Crkva, u skla- 3043
du s napretkom znanosti, nekada mora dati smisao drugačiji od onoga kako gaje shvaćala, i kako ga Crkva shvaća: neka bude kažnjen anatemom [usp. *3020].

Pogovor

Vršeći dužnost Naše službe vrhovnog pastira, ljubavlju Isusa Krista zaklinjemo 3044
sve kršćanske vjernike, najvećma pak one, koji su predstojnici ili koji vrše učiteljsku službu, te im autoritetom istoga Boga i Spasitelja našega zapovijedamo da ulože trud i nastojanje, kako bi od svete Crkve odbacili i uklonili te zablude i kako bi proširili svjetlo najčišće vjere.

Budući pak da nije dovoljno izbjegavati krivovjerničku zloću, ako se brižno ne 3045
izbjegavaju i one zablude, koje k njoj više ili manje vode, upozoravamo sve na dužnost obdržavanja onih konstitucija i dekreta, kojima je ova Sveta Stolica osudila i zabranila takva zla mišljenja, koja ovdje nisu izričito navedena.

3050-3075: 4. sjednica, 18. srpnja 1870.: Prva dogmatska konstitucija "Pastor aeternus", o Kristovoj crkvi

Saborskim je očima predočen sveobuhvatni nacrt o Crkvi "Supremi Pastoris" od 15 poglavlja i 21 kanona (MaC 51,539-553 / CollLac 7,567-578), koji je sadržavao učenje o primatu (pogl. 11.), ali ne i o papinoj nezabludivosti. Pijo IX. je na mnogostruke želje 7. ožujka 1870. stavio na dnevni red temu o nazabludivosti. Dan prije toga priređeno je dodatno poglavlje o papinoj nezabludivosti (MaC 51,701D-702A / CollLac 7,64 lab). Tijekom rasprava napravljena je zasebna konstitucija o papi, podijeljena u 4 poglavlja. Nakon toga je izrađen novi nacrt koji je 9. svibnja 1870. bio podnesen na općoj sjednici povjerenstva (MaC 52,4-7 / CollLac 7,1640-1643 [br. 558]). 13. srpnja je saboru predočen popravljena verzija. Definicija je uslijedila na 4. javnoj sjednici, 18. srpnja.

U raspravi o papinoj nezabludivosti mnogi su saborski oci izrazili suzdržanost: jer da takva definicija širom otvora vrata zlorabiti crkvenog učiteljstva; da (njome) nije dovoljno osigurana vezanost pape na Pismo i predaju; da povijesne činjenice govore u prilog razlikovanja između pape kao nezabludivog općeg učitelja, i pape kao zabludivog privatnog učitelja (usp. *2565). Značajan dio saborskih otaca se protivio definiciji zbog tih poteškoća, ali je većina nadvladala. Nakon što je propao posljednji pokušaj manjine da Pija IX. skloni na odustajanje, mnogi su saborski oci napustili odlučujuću sjednicu sabora (18. srpnja).

U javnosti je papina nezabludivost više puta bila odbijena zbog toga, jer su takozvani ultra-montanisti o tome širili pretjerane predodžbe. Luois Veuillot, utjecajni redaktor novina "L'Univers", predložio je npr, da se papina nezabludivost utvrdi jednostavno aklamacijom, a da se ne napravi o tome točna teološka izjava. Na 84. općoj sjednici, 11. srpnja 1870, biskup Vinzenz Gasser, kao glasnogovornik povjerenstva za vjeru, protumačio je smisao i granice papine nezabludivosti u odnosu na subjekt, objekt i čin (MaC 52, 1204-1230 / CollLac 7, 388-420). Tajnik sabora biskup Joseph FeBler, napisao je nakon raspuštanja sabora knjigu *Die wahre undfalsche Unfehlbarkeit der Pdpste* (Beč 1871 ?\ francusko izd. Pariš 1873.), koja se smatra najboljim komentarom rasprave o papinoj nezabludivosti.

Izd.: MaC 52, 1330-1334 / CollLac 7, 482-487 / Pijo IX, *Acta* I/V, 207-218 / ASS 6 (1870./71.) 40-47 / COeD³ 81129-81639.

Predgovor o uspostavljanju i temelju Crkve

3050 Vječni pastir i biskup naših duša [*usp. 1 Pt 2,25*], kako bi trajnim učinio djelo svoga otkupljenja, odlučio je sagraditi Svetu crkvu, u kojoj bi svi vjernici kao u kući živoga Boga bili povezani vezom jedne vjere i ljubavi. Zbog togaje, prije nego će se proslaviti, molio Oca ne samo za apostole, nego i za one koji će na njihovu riječ povjerovati u njega, kao bi svi bili jedno, kao što su jedno sam Sin i Otac [*usp. Iv 17,20sfj*]. On je dakle na isti način poslao apostole, koje sije izabrao od svijeta [*usp. Iv 20,21j*], kao stoje sam bio poslan od Oca [*usp. Iv 20,21j*]; tako je želio da u njegovoj Crkvi budu pastiri i učitelji "sve do kraja svijeta" [*Mt 28,20j*].

3051 Da bi pak sam episkopat biojedan i nepodijeljen, i kako bi se preko s njim tijesno povezanog svećenstva, svekoliko mnoštvo vjernika sačuvalo u jedinstvu vjere i zajedništva, drugim je apostolima pretpostavio blaženog Petra, te je u njemu ustanovio vječno počelo i vidljiv temelj obaju jedinstava, na čijoj će čvrstoći sagraditi vječni hram, i u čvrstoći te vjere će se uzdići uzvišenost Crkve koja seže do neba¹.

3052 I budući da se vrata paklena iz dana u dan sa sve većom mržnjom odasvud podižu da sruše Crkvu, kad bi to bilo moguće, i protiv njezinog od Boga postavljenog temelja, mi smo uz pristanak svetog sabora procijenili da bi za zaštitu, održanje i napredak katoličkog stada bilo potrebno iznijeti nauku o ustanovljenju, vječnosti i naravi svetog apostolskog prvenstva, u kojem se nalazi snaga i čvrstoća čitave Crkve, koji svi vjernici trebaju vjerovati i držati, prema drevnoj i trajnoj vjeri čitave Crkve, te zabraniti i osuditi suprotne zablude tako škodljive stadu Gospodnjem.

* 3051 Leon I. Veliki, 4. propovijed o njegovom rođendanu [naime o obljetnici njegovog izbora za rimskog biskupa] pogl. 2 (PL 54.150C).

Poglavlje 1. O ustanovljenu apostolskog primata u blaženom Petru

Naučavamo dakle i izjavljujemo daje, prema svjedočanstvu Evanđelja, Krist **3053** Gospodin neposredno i izravno obećao i dodijelio blaženom apostolu Petru prvenstvo nadležnosti nad čitavom Božjom crkvom. Jednom se naime Simonu, komu je već ranije kazao: "Zvat ćeš se Kefa (Stijena)" [Iv 1,42], nakon stoje ovaj izrazio svoju ispovijest, govoreći: "Ti se Krist-Pomazanik, Sin Boga života", Gospodin obratio ovim svečanim riječima: "Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima. Ajatebi kažem: Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji bit će svezano i na nebu; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno i na nebesima" [Mt 16,16-19]. A Isus je poslije svoga uskrsnuća jedino Šimunu Petru dao nadležnost vrhovnog pastira i upravitelja nad čitavim svojim ovčinjakom, govoreći: "Pasi jaganjce moje", "Pasi ovce moje" [Iv 21,15-17].

Tom se tako očitom nauku svetog Pisma, kako ga je Katolička crkva uvijek **3054** shvaćala, otvoreno suprotstavljaju kriva mišljenja onih koji izokrećući nijeću oblik vlasti koji je Krist Gospodin ustanovio u svojoj Crkvi, tj. daje samo Petar, prije ostalih apostola, bilo svakog pojedinog, bilo svih zajedno, dobio istinitu i pravu nadležnost prvenstva; ili koji tvrde da to prvenstvo nije bilo dano neposredno i izravno blaženom Petru, nego Crkvi, a po njoj njemu kao službeniku iste Crkve.

[Kanon] Dakle, tko kaže da Krist Gospodin nije blaženog apostola Petra po- **3055** stavio za prvaka svih apostola i za vidljivu glavu čitave vojujuće Crkve; ili, daje on od Gospodina našega Isusa Krista izravno i neposredno primio samo prvenstvo časti, a ne istinito i pravo prvenstvo nadležnosti: neka bude kažnjen anatemom.

Poglavlje 2. O vječnosti prvenstva blaženoga Petra u rimskim prvosvećenicima

Što je pak Prvak pastira i veliki Pastir ovaca, Gospodin naš Isus Krist, u **3056** blaženom apostolu Petru ustanovio za vječno spasenje i vječno dobro Crkve, to po istom ustanovitelju mora sigurno trajati u Crkvi, koja je utemeljena na stijeni i koja će čvrsto stajati do kraja vjekova. Uistinu "nitko ne sumnja, štoviše, svim je vjekovima poznato, daje preblazeni Petar, prvak i glava apostola, te stup vjere i temelj Katoličke crkve, od Gospodina našega Isusa Krista, Spasitelja i Otkupitelja ljudskoga roda, primio ključeve kraljevstva nebeskoga; on do ovih vremena trajno živi i vrši sudačku vlast u svojim nasljednicima"¹, biskupima svete Rimske stolice, koju je on osnovao i posvetio svojom krvlju.

*3056 Govor papinog izaslanika Filipa na 3. sjednici Efeškog sabora, 11. srpnja 431. (ACOe I/I/III, 60_{27,333}, br. 106³ / MaC 4.1295B-1298A / HaC 1.1477B).

3057 Zbog toga, tko god naslijedio tu Petrovu stolicu, on prema ustanovi samoga Krista, dobiva Petrovo prvenstvo nad čitavom Crkvom. "Ostaje dakle uredba istine, i blaženi Petar, ustrajući u primljenoj čvrstoći stijene, koji ne napušta primljeno kormilo Crkve"¹. Zbog tog je razloga bilo uvijek "potrebno, da se zbog jačeg prvenstva" oko Rimske crkve "okupe sve Crkve, to jest odasvud svi koji su vjernici"², kako bi se u toj Stolici iz koje za sve proizlaze "prava časnog zajedništva"³, (svi) spojili kao što su udovi s glavom udruženi u jednu cjelinu tijela.

3058 *[Kanon]* Tko dakle kaže, da nije po ustanovi samoga Gospodina Krista, ili po Božjem pravu, da blaženi Petar u prvenstvu nad čitavom Crkvom ima trajne nasljednike; ili da rimski prvosvećenik nije nasljednik blaženog Petra u istom prvenstvu: neka bude kažnjen anatemom.

Poglavlje 3. O snazi i razlozima prvenstva rimskog prvosvećenika

*[*3059: Opis prvenstva. - *3060: Opća nadležnost pape. - *3061: Nadležnost biskupa nad dijelom stada. - *3062: Slobodna veza pape sa svim vjernicima. - *3063: Papa kao vrhovni sudac. - *3064: Sankcije.]*

3059 Zbog toga, oslonjeni na jasna svjedočanstva svetog Pisma, i slažući se s jasnim i očitim dekretima kako naših predšasnika, rimskih prvosvećenika, tako i općih sabora, obnavljamo definiciju općeg Firentinskog sabora, prema kojoj svi Kristovi vjernici moraju vjerovati "da sveta Apostolska stolica, i rimski prvosvećenik, imaju prvenstvo na čitavom svijetu, te daje isti rimski prvosvećenik nasljednik blaženog Petra, prvaka apstola, i pravi Kristov zamjenik, glava čitave Crkve te otac i učitelj svih kršćana; te daje Gospodin naš Isus Krist, istom blaženom Petru predao puninu vlasti da pase, vodi i upravlja čitavu Crkvu, kao što se to uostalom nalazi u dokumentima općih sabora i u svetim kanonima" *[*1307]*.

3060 Naučavamo dakle i izjavljujemo daje po odluci Gospodnjoj Rimski crkva dobila prvenstvo redovite vlasti nad svim drugim (Crkvama), i daje ta vlast nadležnosti rimskog prvosvećenika, koja je uistinu biskupska, neposredna; prema kojoj su obvezatni svi pastiri i vjernici bilo kojeg obreda i dostojanstva, kako zasebno pojedinci tako i svi zajedno, na službu hijerarhijske podložnosti i prave poslušnosti, ne samo u stvarima koje se odnose na vjeru i čudoređe, nego i u onima koje se odnose na stegu i upravu Crkve razasute po čitavom svijetu; tako da sačuvavši kako zajedništvo s rimskim prvosvećenikom tako i jedinstvo u ispovijedanju vjere, Kristova crkva bude jedno stado pod jednim vrhovnim pastirom *[usp. Iv 10,16]*. To je učenje katoličke istine od koje nitko ne može odstupiti, a da sačuva vjeru i spasenje.

*3057 Leon I. Veliki, 3. propovijed o svom rođendanu, pogl. 3 (PL 54.146B).
Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 3, br.2 (SouChr 211 [1974.] 32₆₆,i) = III 3, br.1 (izd. W.W. Harvey [Cambridge 1857.] 2,9 / PG 7,849A).
Ambrozije Milanski, Pismo 11,4 (PL 16.986B).

Isto tako bilo daleko (mišljenje) daje ova vlast vrhovnog prvosvećenika ovisna 3061 od one redovne i neposredne vlasti biskupske nadležnosti, koju imaju biskupi, postavljeni od Duha Svetoga [*usp. Dj 20,28*] na mjesto apostolskih nashednika, da kao pravi pastiri pasu i vode njima označeno pojedino stado, kako bi ono bilo utvrđeno, ojačano i zaštićeno od vrhovnog i sveopćeg pastira, prema onoj (riječi) svetog Grgura Velikog: "Moja je čast, čast opće Crkve. Moja čast je čvrsta snaga moje braće. Ja ću onda biti uistinu počašćen kada se pojedincima neće uskraćivati njima dužna čast"¹.

Nadalje, iz te vrhovne vlasti rimskog prvosvećenika da upravlja čitavom 3062 Crkvom, slijedi da ona ima pravo da u izvršavanju te svoje zadaće može slobodno općiti s pastirima i stadom čitave Crkve, kako bi ih na putu spasenja mogao poučavati i voditi. Zbog toga osuđujemo i odbacujemo mišljenje onih koji kažu, da se zakonito može spriječiti ta veza vrhovne glave s pastirima i stadom, ili je čine ovisnom od svjetovne vlasti, tako da tvrde, da ono što Apostolska stolica, ili (drugi) s njezinim autoritetom, odrede za upravljanje Crkvom, ima snagu i valjanost samo ako bude odobreno od svjetovne vlasti.

I budući daje po božanskom pravu apostolskog prvenstva rimski prvosvećenik 3063 na čelu čitave Crkve, naučavamo i izjavljujemo, daje on vrhovni sudac vjernika, te da se u svim sporovima koji spadaju na crkvenu provjeru, može uteći njegovom sudu [*usp. *861*]; presudu pak Apostolske stolice, od čijeg autoriteta nema većeg, ne može nitko poništiti, niti itko smije suditi o njezinoj presudi [*usp. *638-642*]. Zbog toga, skreću s pravog puta istine oni koji tvrde, daje dozvoljeno od sudaca rimskog prvosvećenika prizvati na opći sabor kao na autoritet viši od rimskog prvosvećenika.

[*Kanon*] Zbog toga, tko kaže da rimski prvosvećenik ima samo službu nadgle- 3064 danja ili upravljanja, a ne punu i vrhovnu vlast nadležnosti nad čitavom Crkvom, (i to) ne samo u stvarima koje spadaju na vjeru i ćudoređe, nego i u onima koje spadaju na stegu i upravu Crkve raširene po čitavom svijetu; ili da on ima samo veći dio, a ne svu puninu te vrhovne vlasti; ili da ta njegova vlast nije redovita i neposredna, bilo nad svim i pojedinim crkvama, bilo nad svim i pojedinim pastirima i vjericima, neka bude kažnjen anatemom.

Poglavlje 4. O nezabludivom učiteljstvu rimskog prvosvećenika

[*3065-3068: *Svjedočanstva općih sabora.* - *3069: *Učiteljstvo je praktički priznato kao nezabludivo.* - *3070sl: *Karakter, predmet i svrha papine nezabludivosti.* - *3072-3074: *Definicija.* - *3075: *Sankcije.*]

*3061 Grgur Veliki, Pismo Eulogiju Aleksandrijskom (D. Norberg: CpChL 140A [1982] 5 5 2_{64,66} [= *Registrum epistolarum VIII 29*] / MGH Ep. 2,3 1 28-30 [= *Registrum epistolarum VIII 29*] / PL 77,933C [= *Registrum epistolarum VIII 30*]).

- 3065 Ova Sveta Stolica je uvijek držala, trajna praksa Crkve potvrđuje, a sami su opći sabori, posebno oni koji su na Istoku i na Zapadu zadržali jedinstvo vjere i ljubavi, izjavili, da se u samom apostolskom prvenstvu, koje je rimski prvosvećenik kao nasljednik Petra, prvaka apostola, dobio nad čitavom Crkvom, nalazi i vrhovna učiteljska vlast.
- 3066 Naime oci 4. carigradskog sabora, slijedeći tragove predšasnika, objavili su ovu svečanu ispovijest: "Početak je spasenja, čuvati pravilo ispravne vjere [...]. I jer se ne može mimoći riječ Gospodina našega Isusa Krista, koji je kazao: 'Ti si Petar-Stijena, i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju' [Mt 16,18], pa se to stoje rečeno dokazuje stvarnim učincima, budući da se kod Apostolske stolice katolička religija sačuvala uvijek neokrnjena, i sveto se učenje poštovalo. Ne želeći se nikako odvojiti od te vjere i nauka [...], nadamo se, da ćemo zaslužiti biti u tom zajedništvu koje propovijeda Apostolska stolica, u kojem se nalazi čitava i prava čvrstoća kršćanske religije"¹ [*363-365].
- 3067 Uz odobrenje pak drugog Ivonskog sabora Grci su ispovijedili: "Sveta Rimaska crkva istinito i ponizno priznaje daje od samog Gospodina u blaženom Petru, prvaku i glavi apostola, čiji je nasljednik rimski prvosvećenik, s puninom vlasti dobila vrhovno i puno prvenstvo i vrhovništvo nad čitavom katoličkom Crkvom. I kao stoje ona više od ostalih obvezna braniti vjersku istinu, isto se tako, ako se pojave neka pitanja o vjeri, ona moraju riješiti prema njezinom sudu" [*861].
- 3068 Firentinski sabor je naime definirao: "daje Rimski prvosvećenik [...] pravi Kristov zamjenik, glava čitave Crkve, te otac i učitelj svih kršćana; te daje Gospodin naš Isus Krist, istom blaženom Petru predao puninu vlasti da pase, vodi i upravlja čitavu Crkvu" [*1307].
- 3069 Kako bi udovohili toj pastirskoj zadaći, naši su predšasnici uvijek neumorno nastojali, da se spasonosni Kristov nauk proširi među sve narode na zemlji, i jednako su brigom bdjeli da se on sačuva ispravan i čist, kao stoje i primljen. Zbog toga su biskupi čitavog svijeta, bilo pojedinačno, bilo okupljeni na saborima, slijedeći dugotrajni običaj Crkava i oblik drevnog pravila, iznosili pred ovu Apostolsku Stolicu posebno one opasnosti koje su se pojavljivale u pitanjima vjere, kao bi se ponajviše nadoknadile štete za vjeru tamo gdje vjera ne može imati nedostatak².
- Rimski pak prvosvećenici, kako su im to savjetovali uvjeti vremena i stvari, bilo savzavši opće sabore, ili istražujući mišljenje Crkve razasute po svijetu, bilo napatikularnim sinodama, ili pak primijenivši drugu pomoć koju im je na raspolaganje stavljala Božja providnost, definirali su da treba držati ono što su uz Božju pomoć spoznali daje u skladu sa svetim Pismom i apostolskom predajom.

*3066 Radi se o skraćenom navodu *Libelhis fidei* pape Hormizde (*363-365); ono što je izostavljeno u samoj konstituciji označeno je s [...].

*3069 Bernard iz Clairvauxa, Pismo 190, odn. *Tractatus contra errores Abaelardi* papi Inocentu II, Predgovor (*Opera* 8, izd. J. Leclercq - H.M. Rochais [Rim 1977.] 17°, / PL 182, 1053D).

A Petrovim nasljednicima nije naime obećan Duh Sveti kako bi uz njegovu objavu naviještali novi nauk, nego da uz njegovu pomoć sveto čuvaju i vjerno iznose objavu, ili poklad vjere, primljen od apostola. A taj pak apostolski nauk prihvatili su svi časni oci, a sveti i pravovjerni učitelji su ga poštovali i slijedili; oni su najpotpunije znali daje ta Petrova stolica ostala uvijek netaknuta od svake zablude, prema božanskom obećanju Gospodina i Spasitelja našega, koje je dao prvaku svojih učenika: "Ali ja sam molio za tebe da ne malakše tvoja vjera. Pa kad k sebi dođeš, učvrsti svoju braću" [Lk 22,32]. 3070

Dakle, taj posebni dar da u istini i vjeri nikada ne zataji, dan je od Boga Petru i njegovim nasljednicima na toj Stolici, kako bi svojom uzvišenom službom služili spasenju svijetu, kako bi čitavo Kristovo stado po njima bilo sačuvano od otrovne hrane zabluda i hranilo se hranom nebeskog nauka, kako bi se nakon uklanjanja prilika za raskol čitava Crkva sačuvala jedna, i oslonjena na svoj temelj ostala čvrsta protiv vratiju pakla. 3071

Budući pak da u ovo vrijeme, kada se ponajviše traži učinkovitost apostolske službe, nema malo onih koji se suprotstavljaju tom autoritetu, mislimo daje apsolutno potrebno svečano potvrditi svojstvo, koje se jedinorođeni Božji Sin udostojao spojiti s vrhovnom pastirskom službom. 3072

I tako Mi, vjerno se držeći predaje katoličke vjere prihvaćene od početka, na slavu Boga našega Spasitelja, na uzvišenje katoličke religije i na spas kršćanskih naroda, uz suglasnost svetog sabora, naučavamo i definiramo daje od Boga objavljena dogma: 3073

da se rimski prvosvećenik, kada govori sa Stolice (ex cathedra), to jest, kada vrši službu pastira i učitelja svih kršćana, i kada svojim vrhovnim apostolskim autoritetom definira učenje o vjeri i ćudoređu koje treba držati čitava Crkva, odlikuje onom nezabludivošću, koja mu je obećana u blaženom Petru, i kojom je božanski Otkupitelj želio da bude opremljena njegova Crkva kod definiranja učenja o vjeri i ćudoređu; zbog toga su takve definicije rimskog prvosvećenika nepromjenjive po sebi, a ne po suglasnosti Crkve. 3074

[Kanon] Ako bi se pak netko usudio proturiječiti ovoj našoj definiciji, čega neka nas Bog oslobodi, neka bude kažnjen anatemom. 3075

3100-3102: Odgovor Sv. oficija apostolskom vikaru Srednje Oceanije, 18. prosinca 1872.

Pitanje i odgovori odnose se na učenje metodista, daje krštenje samo vanjski znak učlanjenja u kršćansku zajednicu.

Izd: ASS 25 (1892/93) 246 / CollPF² 2,60, br. 1392.

Vjera i nakana djelitelja sakramenta

- 3100 **Pitanje:** 1. Je li zbog nedostatka nakane činiti ono što je htio Krist, sumnjivo krštenje podijeljeno od tih krivovjernih [metodista], ako djelitelj izričito prije krštenja izjavi da krštenje nema nikakav učinak u duši?
- 3101 2. Je li sumnjivo tako podijeljeno krštenje, ako rečena izjava nije izričito izrečena neposredno prije podjeljivanja krštenja, ali ju je djelitelj često izjavljivao, a takvo se učenje otvoreno propovijeda u toj sljedbi?
- 3102 **Odgovor:** Budući da su ta pitanja već prije bila raspravljana, i bilo je odgovoreno u korist valjanosti krštenja, možeš vidjeti kod Benedikta XIV. *De synodis dioecesanis* I.VII, cap.VI, br. 9, gdje stoji ovo: "Neka se biskup čuva da ne proglaši, kako je sumnjiva valjanost krštenja samo zbog toga što je djelitelj koji je podijelio (krštenje) krivovjernik, koji ne vjeruje da se po kupki preporođenja brišu grijesi, pa ga nije podijelio za oproštenje grijeha, te zbog toga nije niti imao nakanu to učiniti onako kako je od Krista Gospodina bilo određeno ..."

Razlog za to jasno iznosi kardinal Bellarmin u *De sacramentis in genere* 1. I, cap. 27, br. 13, gdje nakon iznesene zablude ... onih koji tvrde daje Tridentski sabor u kanonu XI, sjednici VII [*1611] definirao, da nije valjan sakrament, osim ako djelitelj ima nakanu učiniti ne samo čin, nego i cilj sakramenta, to jest, osim ako želi ono zbog čega je sakrament ustanovljen, (Bellarmin) nadodaje ovo: "... Sabor naime u čitavom 11. kanonu ne spominje cilj sakramenta, niti kaže da djelitelj mora *imati nakanu* činiti ono što *čini* Crkva. Nadalje, ono što Crkva čini ne odnosi se na cilj, nego na radnju. ..."

Zbog toga Inocent IV. *\xc.2De baptismo* br. 9, kaže daje valjano krštenje koje podijeli Saracen, za koga se zna da ne vjeruje, da se kod uranjanja događa nešto drugo osim (da se netko) namoči, ako ima nakanu činiti ono što čine drugi krstitelji.

Zaključak odgovora: uz 1. Niječno: jer se bez obzira na zabludu u odnosu na učinak krštenja, ne isključuje činiti ono što čini Crkva. - Uz 2. Odgovoreno je u prvom.

3105-3109: Instrukcija Sv. kongregacije za širenje vjere, god. 1873.

Instrukcija je većim dijelom ponavljanje 11 dokumenata, koji govore o uzimanju kamata od zajma. Dodan je vlastiti zaključak, koji sadrži naznaku principa.

7z</:CollPF² 2,69sl, br.1393.

Dobitak od zajma

1. Zaključak [iz svih rezolucija navedenih u instrukciji]:
2. Općenito govoreći, ne može se uzimati potpuno nikakva dobit od zajma, *sna-gom zajma*, ili neposredno i točno, zbog samog zajma.

2. Dozvoljeno je uzimati nešto iznad pozajmljenog, ako možda postoji neki raz- 3106
log izvanjski zajmu, koji nije općenito povezan i prirodan naravi zajma.

3. Ako nema nekih drugih razloga, kao što su *prestanak dobiti, prijeteća šteta i 3107*
opasnost gubitka kapitala, ili preuzimanje neobičnih napora za vraćanje kapitala,
samo se postojanje građanskog zakona može smatrati dovoljnim za praksu, kako
kod vjernika tako i kod njihovih ispovjednika, koji zbog te stvari ne smiju uznemira-
vati svoje pokornike, dok se to pitanje nalazi na sudu, i dok Sveta stolica nije to izrič-
ito odredila.

4. Podnošenje takve prakse ne može se nipošto protegnuti kako bi se opravdala 3108
dobit, kako god malena, u odnosu na siromahe, ili velika dobit koja jako prelazi gra-
nice naravne pravednosti.

5. Konačno, koja je veličina te dobiti velika ili pretjerana, a koja pravedna ili 3109
umjerena, ne može se odrediti općenito, budući da to treba odmjeriti u pojedinačnim
slučajevima, vodeći računa o svim i pojedinim okolnostima: mjesta, osoba i vreme-
na.

3112-3117: Odgovori na okružno pismo državnog kancelara Bismarcka o tu- mačenju konstitucije "*Pastor aeternus*", 1. vatikanskog sabora, si- ječanj-ožujak 1875.

Okružno pismo njemačkog državnog kancelara Otta von Bismarcka, bio je važan događaj u
"Kulturkampf" (kulturnoj borbi). Prema mišljenju državnog kancelara, 1. vatikanski sabor je jako
opteretio odnose između Njemačkog carstva i pape, jer je (navodno) sabor svojom konstitucijom o
rimskom biskupu učvrstio rimski centralizam i papinski totalitarizam, kao članak učenja. Okružno je
pismo napisano već 14. svibnja 1872., ali je objavljeno tek 29. prosinca 1874. u "Deutscher Reichsan-
zeiger und Koniglich Preussischer Staatsanzeiger". To je dalo povoda njemačkom episkopatu, da ob-
javi zajedničku izjavu, koju su u siječnju i veljači 1875. potpisali svi biskupi. U njoj se odbacuju
kancelarove tvrdnje: *3112-3116.

Protiv te izjave se prigovaralo da ona uljepšava rimsko stajalište. U jednom apostolskom pismu
(*3117), i u jednoj audijenciji za njemačke biskupe, Pijo IX. je potvrdio njihovo tumačenje. Usp. i na-
govor kardinalima od 15. ožujka 1875. (ASS 8 [1874/75] 301-305; na nv. mj. 303):

"Bog ... je učinio po svojoj providnosti, da su neustrašivi i vrlo ugledni biskupi Njemačkog car-
stva, izdavanjem sjajne izjave, koja će ostati spomena vrijedna u ckrvenoj kronici, velikom mudročću
opovrgli kriva učenja i sofizme koji su izneseni tom prigodom, te su Nas i čitavu Crkvu razveselili po-
dizanjem uzvišenog spomenika istine. Dok naime spomenutim biskupima pred vama i pred katolič-
kim svijetom iskazujemo ... najveću hvalu, izjavljujemo daje ta presjajna izjava i pobijanje dostojna
njihove kreposti, staleža i pobožnosti, te je mi (izjavu) odobravamo i potvrđujemo puninom apostol-
skog autoriteta".

*Izd.: Nikolaus Siegfried [psuedonim za V. Cathrein], Aktenstilcke betreffenddenpreussischen
Kulturkampf (Freiburg 1882.) 264-266 [= "3112-3116"]; 270sl [= "3117"] /O. Rousseau, u: Irenikon 29
(1956) 143-147 / Pijo IX, Acta 1/VII, 29sl [= "3117"]. U sljedećem teksu je zadržan izvorni način pisa-
nja.*

Nadležnost pape i biskupa

a) Zajednička izjava biskupa Njemačke, siječanj-veljača 1875.

3112 [**K r i v o u č e n j e :**] Okružno pismo u odnosu na zaključke vatikanskog sabora, tvrdi:

"Tim zaključcima je papa došao u položaj da u svakoj pojedinoj biskupiji uzme u svoje ruke biskupska prava, te da papinska vlast zamijeni (vlast) mjesnih biskupa."

"Biskupska nadležnost je prešla u papinsku."

"Papa ne vrši više, kao do sada, neka određena pridržana prava, nego se sva punina biskupovih prava nalazi u njegovoj ruci."

"U načelu, on je zauzeo mjesto svakog pojedinog biskupa, te ovisi samo o njemu, da i u praksi, svaki čas, zauzme njegovo mjesto i postavi se protiv vlade."

"Biskupi su samo njegovo sredstva, njegovi službenici, bez vlastite odgovornosti;"

"U odnosu prema vladi oni su postali službenici stranog vladara, i to vladara koji je snagom svoje nezabludivosti postao potpuno apsolutni, i to više od ijednog drugog apsolutnog monarha na svijetu."

Sve te tvrdnje nemaju nikakvu osnovu, te su odlučno u protuslovlju sa samim riječima, kao i s pravilnim i ponovljenim tumačenjem pape, episkopata i katoličnih znanstvenika, opetovno izjavljenog smisla zaključaka vatikanskog sabora.

3113 [**I s p r a v n o u č e n j e :**] Svakako, prema tim zaključcima papina crkvena nadležnost vlasti je *vrhovna, redovna i neposredna vlast*, koju je Isus Krist, Božji Sin, u svetom Petru dao papi nad čitavom Crkvom, po tome, to je vrhovna vlast koja se proteže nad svakom pojedinom biskupijom i svim vjernicima za očuvanje jedinstva vjere, crkvene stege i uprave, a nipošto nije vlast koja bi se odnosila samo na neka pridržavana prava. Ali to nije novo učenje, nego uvijek priznata istina katoličke vjere ..., koju je vatikanski sabor nanovo izjavio i potvrdio protiv zabluda galikanaca, janzenista i febronijanaca ... Prema tom učenju Katoličke crkve, papa, rimski biskup, nije (samo) biskup nekog grada ili biskupije, kao npr. biskup Kolna ili Bratislave itd.; nego kao rimski biskup on je ujedno i papa, tj. pastir i poglavar čitave Crkve, poglavar svih biskupa i svih vjernika, i njegova papinska vlast ne postaje živa samo u nekim izvanrednim slučajevima, nego ona vrijedi i ima svoju snagu uvijek i zauvijek i posvuda. U svom takvom položaju papa mora bdjeti da svaki biskup ispuni svoju dužnost u punom opsegu svoje službe, i ako je neki biskup spriječen, ili ako to traži neka druga potreba, papa ima pravo i dužnost, ne kao biskup te biskupije, nego kao papa, u toj biskupiji odrediti što spada na njezinu upravu....

3114 Zaključci vatikanskog sabora ne daju niti sjenu razloga za tvrdnju, daje time papa postao apsolutni vladar, i to snagom svoje nezabludivosti, "potpuno apsolutni, i to više nego ijedan drugi monarh na svijetu". Ponajprije, područje na koje se odnosi

papina crkvena vlast je bitno različita od onoga na što se odnosi svjetska suverenost monarha; isto tako, katolici nigdje ne osporavaju punu suverenost pokrajinskih knezova na *državnom* području. No bez obzira na to, odnos apsolutnog monarha ne može se usporediti s odnosom papinske *crkvene* nadležnosti, jer je ta božanskog prava i vezana je na propise koje je Krist dao za svoju Crkvu. On (papa) ne može izmijeniti uredbe koje je Crkvi dao Krist, njezin božanski utemeljitelj, kao što svjetovni zakonodavci mogu promijeniti uredbe države. Uređenje Crkve u svim bitnim točkama počiva na božanskom uređenju i ne podliježe nikakvoj ljudskoj samovolji.

Snagom iste božanske uspostave, na čemu počiva papinstvo, postoji i episkopat; on ima svoja prava i dužnosti snagom uredbi danih od samoga Boga, te za njihovu promjenu papa nema niti prava niti ovlasti. Dakle, potpuno je neshvaćanje vatikanskih zaključaka, ako netko vjeruje da je po njima "biskupska nadležnost prešla u papinsku", te daje papa "u načelu zauzeo mjesto svakog pojedinog biskupa", da su biskupi samo još "papino sredstvo, njegovi službenici bez vlastite odgovornosti". ... Posebno pak ono što se odnosi na *{posljednju}* tvrdnju, ... možemo odbiti sa svom odlučnošću; sigurno to nije Katolička crkva, u kojoj je prihvaćeno nećudoredno i despotsko načelo, da zapovijed poglavara bezuvjetno oslobađa od vlastite odgovornosti. 3115

Konačno, mišljenje daje papa "snagom svoje nezabludivosti potpuno apsolutni suveren", počiva na potpuno krivom pojmu o dogmi papine nezabludivosti. Kao što je vatikanski sabor jasnim i nedvojbenim riječima kazao, i sama narav stvari to pokazuje, ona se odnosi samo na jedno svojstvo vrhovnog papinskog *učiteljstva*: ono se odnosi upravo na isto područje, kao i nezabludivo učiteljstvo Crkve općenito, te je vezana na sadržaj svetog Pisma, na predaju i na već objavljene učiteljske odluke crkvenog učiteljstva. Time nije niti najmanje izmijenjeno vladalačko djelovanje pape. 3116

b) Apostolsko pismo "*Mirabilis illa constantia*" biskupima Njemačke, 4. ožujka 1875.

... Vi ste, časna braćo, nastavili slavu Crkve, kada ste prihvatili da obnovite izvorni smisao defincija vatikanskog sabora koji je iskrivljen raširenim okružnim pismom varljivog sadržaja, kako vjernici ne bi bili prevareni i okrenuti na negodovanje, i kako se ne bi činilo da im se daje razlog da se usprotive slobodi izbora novog vrhovnog svećenika. Vaša izjava ima naime takvu jasnoću i temeljitost, da ne ostavlja želju ni za čim (dodatnim), nego nam treba pružiti samo priliku da Vam izrazimo najveće čestitke; kada lažni glas nekih novina ne bi od nas zahtijevao još jače svjedočanstvo, koji pokušavajući obnoviti snagu pisma koje ste vi pobili, pokušava oslabiti vjerodostojnost vašeg sastavka, govoreći da ste Vi ublažili sadržaj satorskih defincija, i da stoga ono nikako ne odgovara odobrenom mišljenju te Apostolske stolice. 3117

Mi pak odbacujemo to lažno i klevetničko mišljenje; vaša naime izjava iznosi pravo katoličko mišljenje, koju su sveti sabori i ova Sveta stolica obilnim i neoborivim razlozima na naj znanstvenu i način potkrijepili i jasno protumačili, a to može svakom časnom (čovjeku) pokazati, da u napadanim definicijama nema uopće ničega što bi bilo novo i što bi mijenjalo stare odnose, i što bi moglo dati neki povod da se Crkvu još više napada ...

3121-3124: Dekret Sv, oficija, 7. srpnja 1875.

Joseph Bayma SJje između 1873. i 1875. u časopisu "The Catholic World" iznio neka razmišljanja o učenju o euharistiji. Otac general Pierre Beckx SJ izmolio je 20. svibnja 1875. odgovor kurije. *Izd.: ASS 11 (1878./79.) 606sl.*

Učenje o mijenjanju biti u euharistiji

3121 *Pitanje:* Može li se podnositi tumačenje transupstancijacije u presvetom sakramentu euharistije, koje se nalazi u sljedećim rečenicima:

1. Kao stoje formalni sadržaj hipostaze da bude *po sebi*, ili da postoji po sebi, tako je formalni sadržaj *supstancije* da bude *u sebi*, i da zbiljski ne bude podržavana u drugom kao u prvotnom subjektu; uistinu, ovo dvoje treba dobro razlikovati: *biti po sebi* (stoje formalni sadržaj hipostaze) i biti u sebi (stoje formalni sadržaj supstancije).

3122 2. Kao što ljudska narav u Kristu nije hipostaza, jer ne postoji *po sebi*, nego je preuzeta od više, božanske hipostaze, tako i ograničena *susstancija*, npr. supstancija kruha, prestaje biti *supstancija* tim samim, i bez kakve druge promjene, što biva nadnaravno podržavana u drugom, tako da više nije *u sebi*, nego u drugome kao u prvotnom subjektu.

3123 3. Tako se transupstancijacija, ili pretvorba čitave *supstancije* kruha u supstanciju tijela Krista Gospodina našega, može protumačiti na taj način, da tijelo Kristovo, dok je supstancijalno prisutno u euharistiji, podržava *narav kruha*, koja tim samim, i bez ikakve druge svoje promjene, prestaje biti *supstancija*, jer više nije *u sebi*, nego u drugom podržavate Iju; i tako ostaje doduše *narav kruha*, ali u njoj prestaje postojati formalni sadržaj *supstancije*; i tako nema dviju supstancija, nego samo jedna, naime (supstancija) Kristovog tijela.

3124 4. Tako u euharistiji ostaju materija i forma kruha; ali postojeći na nadnaravni način u drugome, nema više sadržaja supstancije, nego postoji sadržaj *nadnaravnog akcidensa*; ne kao da bi on kao naravni akcidensi prianjali tijelu Kristovom, nego samo za to što ih tijelo Kristovo samo podržava, kao što je rečeno.

Odgovor: Kao stoje ovdje protumačeno, ne može se podnositi.

3126: Instrukcija Sv. oficija biskupu Nesquallya, 24. siječnja 1877.

Izd.: CollPF² 2,99sl, br. 1465.

Vjera i nakana djelitelja sakramenata

... Tvoja uzvišenost znade kako je vjerska dogma, da krštenje treba smatrati za **3126** valjano tkogod ga podijelio, bilo onaj koji je u raskolu, bilo krivovjernik, bilo nevjernik, ako se kod njegovog podjelivanja susretnu pojedini (elementi) kojima se sakrament podjeljuje, to jest nužna materija i propisana forma i osoba djelitelja s nakanom činiti ono što čini Crkva. Odatle slijedi, da posebne zablude, koje djelitelji ispovijedaju bilo privatno bilo javno, ne mogu ništa nauditi valjanosti krštenja ili bilo kojeg sakramenta.... Štoviše... posebne zablude djelitelja po sebi, po svom značenju, ne isključuju onu nakanu koju djelitelj sakramenta mora imati, činiti naime ono što čini Crkva. [*Ponavlja se odgovor Sv. oficija od 18. prosinca 1872., usp. *3100-3102.*]

Neka dakle Tvoja uzvišenost vidi... da li su zablude koje ispovijedaju krivovjernici... nespojive s tom nakanom koju moraju imati djelitelji sakramenata, kao obvezatno kod tih sakramenata, činiti naime ono što čini Crkva, ili činiti ono što je Krist želio da bude; te pak zablude ne mogu po sebi stvoriti opću pretpostavku protiv valjanosti sakramenata općenito, a posebno krštenja, tako da ona sama (Crkva) može samo odrediti praktično načelo koje treba primijeniti na sve slučajeve, čijom bi snagom, kao što kažu 'a priori', trebalo krštenje ponovno podijeliti.

LEON XIII: 20. veljače 1878. - 28. lipnja 1903.

3128: Dekret Sv. oficija, 20. studenog 1878.

Izd.: ASS 11 (1878/79) 605sl / CollPF² 2,127, nr. 1504.

Apsolutno i uvjetno podjeljivanje krštenja

Pitanje: Treba li krivo vjernicima, koji se obrate na katoličku religiju, krštenje **3128** podjeljivati uvjetno, iz kojeg god mjesta dolazili i kojoj god sljedbi pripadali?

Odgovor: Negativno. Naime, kod obraćenja krivo vjernika, iz kojeg god mjesta ili iz koje god sljedbe došli, treba najprije ispitati valjanost primljenog krštenja. Ako dakle nakon izvršenog ispitivanja u pojedinom slučaju bude ustanovljeno da nije podijeljeno nikakvo ili daje (podijeljeno) ništetno krštenje, treba ih krstiti apsolutno. Ako se pak, u skladu s vremenom i mjestom, provede istraga, i ne mogne se usta-

noviti ništa: niti valjanost, niti nenaivalnost (krštenja), ili ako još uvijek ostane razumna sumnja o valjanosti krštenja, tada (ih) treba krstiti uvjetno i potajno. Ako se pak ustanovi da je (krštenje) bilo valjano, treba ih primiti samo na prisegu i na ispovijest vjere.

3130-3133: Enciklika "Quod apostolici muneris", 28. prosinca 1878.

Izd.: ASS 11 (1878./79.) 372-374 / Leon XIII, Acta. Rim 1,175-180 / Briigge 1,49-52.

Prava čovjeka u društvu

- 3130** Iz evanđeoskih dokumenata *l j u d i s u j e d n a k i*, budući da su svi primili istu narav i svi su pozvani na istu uzvišenost Božje djece, i svima je postavljen jedan te isti cilj, i svi će biti suđeni po istom zakonu, kako bi prema zaslugi zadobili kaznu ili nagradu.
- 3131** Nejednakost pak prava i vlasti proistječe od samog začetnika naravi, "od koga ime svakom očinstvu na nebu i na zemlji" [*Ef3,15*]. Duše se pak knezova i podložnika prema katoličkom nauku i zapovijedima, u međusobnim dužnostima i pravima tako uvjetuju, da se i obuzdava strast za zapovijedanjem, a i razlog za poslušnost postaje lak, čvrst i vrlo plemenit....
- 3132** Ako se pak kada dogodi da knezovi preko mjere vrše vlast, nauk Katoličke crkve ne dozvoljava da se protiv njih ustaje po vlastitom nahodaženju, kako se ne bi još više narušio mir reda i kako društvo od toga ne bi trpjelo veću štetu. Ako bi pak stvar došla dotle, da se ne bi vidjela nikakva nada spasu, (Crkva) uči, da se lijek ubrza zaslugama kršćanske strpljivosti i neprekidnim molitvama Bogu.
Ako bi pak volja zakonodavaca i knezova nešto naredila ili zapovjedila što bi bilo protivno Božjem ili naravnom zakonu, uzvišenost i služba kršćanskog imena te apostolska riječ savjetuju, da se više treba pokoravati Bogu nego ljudima [*Dj 5,29*]...
- 3133** Javnom i privatnom miru najmunđrije doprinosi katoličko mišljenje, oslonjeno na zapovijedi naravnog i Božjeg zakona, i po onome što misli i uči o pravu vlasništva i razdobi dobara, koja su stečena za potrebu i u korist života. Budući da socijalisti govore da se pravo vlasništva, kao ljudska izmišljotina protivi jednakosti ljudi i narušava zajedništvo dobara, te misle da siromaštvo ne treba podnositi mirne duše i da se mogu nekažnjeno povrijediti posjedi i prava bogatijih, Crkva pak koja mnogo bolje i korisnije priznaje nejednakost među ljudima, koji su različiti po tijelu i darovima duha, priznaje (različitost) i u posjedovanju dobara, i zapovijeda da pravo vlasništva i posjedovanja, što proizlazi iz same naravi, za sve bude netaknuto i nepovrijeđeno. (Crkva) naime zna da je Bog, začetnik i branitelj

svih prava, tako zabranio krađu i otimanje, da tuđe nije dozvoljeno niti *pogledati* [poželjeti], te da su kradljivci i lopovi tako isključeni iz kraljevstva nebeskog kao i preljubnici i idolopoklonici [*usp. 1 Kor 6,9sl*].

3135-3140: Enciklika "*Aeterni Patris*", 4. kolovoza 1879.

Enciklika govori o Tomi Akvinskom kao *učitelju* kršćanske filozofije i teologije.
Izd.: ASS 12 (1879./80.) 98-114 / Leon XIII., Acta, Rim 1,257-283 / Brugge 1,89-107.

Značenje filozofije za učvršćenje vjere

Uostalom, mi ne pridijevamo toliku snagu i autoritet ljudskoj filozofiji, da bi- 3135
smo rekli daje ona prikladna za odbacivanje ili iskorjenjivanje potpuno svih zabluda; kao što se naime dogodilo da se ... po čitavom svijetu obnovilo prvotno dostojanstvo po divnom svjetlu vjere "ne u uvjerljivim riječima ljudske mudrosti, nego u pokazivanju Duha i snage" [*1 Kor 2,4*]; tako i sada najviše treba očekivati od Božje svemogućće snage i pomoći, da duše smrtnika ... dođu k sebi.

Ali ne treba prezirati niti zanemarivati naravne pomoći koje su po Božjem dobročinstvu ... dane ljudskom rodu. Sigurno je da se među tim pomoćima posebno nalazi pravilno korištenje filozofije. Nije naime Bog uzalud stavio u ljudsku dušu svjetlo razuma. I ne stoji, da pridodano svjetlo vjere gasi ili smanjuje moć razuma, nego ga naprotiv usavršava, te ga povećajući mu snagu čini sposobnijim za više (stvari). ...

I ponajprije filozofija, ako je znanstvenici pravilno koriste, može na neki način 3136
poravnati i učvrstiti put za pravu vjeru, i prikladno pripraviti duše svojih štićenika za prihvaćanje objave....

I tako predobrostivi Bog, u onome što pripada na Božje stvari, nije svjetlom vjere objavio samo one istine koje ljudska pamet ne može doseći, nego je objavio i neke koje nisu potpuno nedostupne razumu, kako bi naime, uz podršku Božjeg autoriteta, one odmah svima bile jasne bez primjese ikakve zablude. Zbog toga se dogodilo, da su poganski mudraci spoznali samo svjetlom naravnog razuma neke istine koje su od Boga iznesene za vjerovanje, ili koje su sa sadržajem vjere povezane nekim tije- snim vezama, te su ih dokazivali i branili prikladnim dokazima....

Te pak istine, koje su sami poganski mudraci istraživali, vrlo je prikladno primijeniti u prilog objavljenog nauka, kako bi se time pokazalo da ljudska mudrost, i samo svjedočanstvo protivnika služe kršćanskoj vjeri. ...

Postavivši tako [*uz pomoć filozofije*] najčvršće temelje, ipak se još uvijek traži 3137
trajna i mnogostruka primjena filozofije, kako bi sveta teologija poprimila narav, svojstva i duh prave znanosti. Uvelike je potrebno da se u toj najuzvišenijoj znanosti okupe mnogi i različiti dijelovi nebeskih znanosti kao ujedno tijelo, kako bi prikladno raspoređene na svojim mjestima, i izvedene iz vlastitih

načela, bile među sobno povezane prikladnom vezom; konačno, kako bi sve i pojedine bile potvrđene svojim, i to nenadvladivim dokazima.

Ne smije se šutke mimoći niti omalovažiti točnija i bogatija spoznaja stvari koje se vjeruju, pa i nešto jasnija spoznaja, koliko je to moguće, samih vjerskih otajstava, koju su hvalili i nastojali steći Augustin i drugi sveti oci, i za koju sam vatikanski sabor izjavljuje da je vrlo plodna [*Konstitucija o katoličkoj vjeri, pogl.4: *3016*]....

- 3138 I ovo konačno spada na filozofske znanosti: vjerski braniti božanski spoznate istine, i oduprijeti se onima koje ih žele osporavati. Zbog te stvari filozofiji pripada velika slava, jer se ona smatra obranom vjere i kao čvrsta utvrda religije. Kao što svjedoči Klement Aleksandrijski: "Spasitelj je naime nauk savršen i nije mu potrebna nikakva (pomoć), jer je on Božja snaga i mudrost. Pridošla pak grčka mudrost ne čini istinu jačom; ali budući da ona čini slabijima dokaze sofista protiv istine, i odbacuje podle zamke protiv nje, nazvana je prikladnom ogradom i opkopom vinograda"¹. ...

Prikladnost skolastičke metode i pridodani autoritet Tome Akvinskoga

- 3139 Među svim skolastičkim učiteljima kao prvak i učitelj najviše se odlikuje Toma Akvinski, koji je, kao stoje to primijetio Cajetan, stare "svete učitelje najvećma poštivao, te je stoga na neki način stekao sav njihov razum"². Njihovo učenje je kao razasute udove nekog tijela Toma sabrao i okupio u jedno, rasporedio u divan red, te ga je velikim dodacima tako povećao, da se zasluženo i s pravom smatra jedinstvenom obranom i dikom Katoličke crkve....

- 3140 Zato dok mi izjavljujemo, da treba sa spremnom i zahvalnom dušom primiti što je pametno rečeno, što god je netko pronašao ili domislio, sve vas dakle dodatno opominjemo, da za obranu i čast katoličke vjere, na dobro društva i napredak svih znanosti, obnovite i najviše širite zlatnu mudrost svetoga Tome. Kažemo mudrost svetoga Tome: ako su naime skolastički učitelji nešto ili istraživali prevelikom sitničavošću, ili manje promišljeno učili, ako je nešto postalo manje u skladu s istraženom znanošću kasnijih vjekova, ili konačno na bilo koji način manje vjerojatno, nikako nam nije namjera da to u naše vrijeme predložimo da treba slijediti.

3142-3146: Enciklika "*Arcanum divinae sapientiae*", 10. veljače 1880.

Izd.: ASS 12 (1879./80.) 388-394; Leon XIII., *Acta*, Rim 2, 16-26 BGrugge 1, 121-127.

*3138 Klement Aleksandrijski, *Stromata* I 20 (PG 8.817AB [grč.]: 818B [lat] / O. Stahlin [GChSch 52 (15)] 2,63,9-64, [= § 100,1]).

*3139 Cajetan de Vio, Komentar o Tomi Akvinskom, *Summa theologiae* II-II, q. 148, a.4 (izdanje Leonina 10,174b).

Bit kršćanske ženidbe

[Sveukupna predaja uči] daje Krist Gospodin uzdigao ženidbu na dostojanstvo sakramenta, te je ujedno učinio da kršćanski supružnici, zaštićeni i ojačani nebeskom milošću, koju su podale njegove zasluge, steknu svetost u ženidbenoj vezi, i da se u njoj divno prilagođeni uzoru njegove mistične ženidbe s Crkvom, usavrše u ljubavi koja odgovara naravi (ženidbe), i da vezom božanske ljubavi, po svojoj naravi muža i žene, budu čvršće povezani u posebnu zajednicu.... 3142

Na sličan način smo od apostola kao začetnika naučili, da su sveti: jedinstvo i vječna čvrstoća koja se traži od samog početka ženidbe, te daje Krist zapovjedio da se to nikada ne može povrijediti....

Njezina kršćanska savršenost i potpunost ne nelazi se samo u onome stoje reče- no. Kao *prvo* naime, ženidbenoj zajednici je stavljeno u zadaću nešto više i plemenitije, nego lije bila prije; njoj je naime zapovijedeno ne samo da se brine za širenje ljudskog roda, nego i da Crkvi rađa potomstvo, "sugrađani ste svetih i ukućani Božji" [*Ef2,19*].... 3143

Na drugom mjestu su dužnosti određene obim supružnicima i potpuno opisana njihova prava. Oni sami naime moraju u duši uvijek biti tako raspoloženi, kako bi shvatili da jedno drugome duguju najveću ljubav, trajnu vjernost te brižnu i neprekidnu pomoć. Muž je prvi u obitelji i glava žene; ona pak, jer je tijelo od njegova tijela, i kost od njegovih kostiju, neka bude podložna i pokorava se mužu ne kao sluškinja, nego kao suradnica: kako u iskazivanju poslušnosti ne bi nedostajali čast i dostojanstvo. Neka Božja ljubav bude trajna ravnateljica dužnosti i kod onoga koji zapovijeda i kod one koja sluša, budući da oboje odražavaju sliku: on Krista a ona Crkve....

Ovlast Crkve nad kršćanskom ženidbom

Budući daje Krist ženidbe obnovio u takvoj i tolikoj uzvišenosti, sve je njihove uredbe povjerio i preporučio Crkvi. Ona je vlast nad ženidbama kršćana vršila u svakom vrijeme i na svakom mjestu, i vršila ju je tako, daje bilo jasno daje to njezina vlastita (vlast), te da nije stečena po odobrenju ljudi, nego je božanski dobivena po volji njezinog začetnika. ... 3144

Na sličan način je uspostavljeno jedno i jednako ženidbeno pravo među svima, poništivši staru različitost za robove i slobodne¹; izjednačivši prava muža i žene; kao stoje naime govorio Jeronim², "kod nas, što nije dozvoljeno ženama nije dozvoljeno niti muževima, te se isto ropstvo prosuđuje pod istim uvjetima": ista prava su čvrsto određena radi vraćanja dobročinstava i međusobnih dužnosti; utvrđeno je i

*3144 Usp. Grgur IX., *Decretales.UV*, tit.9, cl (Frdb 2,691sl).
Jeronim, Pismo 77 Oceanu, pogl.3 (CSEL 55,39_{15.i7} / PL 22,691D).

osigurano dostojanstvo žena; zabranjeno je da muž izvrši smrtnu kaznu nad preljubnicom, te da požudno i besramno povrijedi zaprisegnutu vjernost.

A isto je tako važno, daje Crkva koliko je trebalo, ograničila vlast očeva, kako oni ne bi sinovima i kćerima umanjili pravednu slobodu kad žele sklopiti ženidbu; stoje odredila da mogu biti ništetne ženidbe između određenih stupnjeva rodbinstva i tazbinstva, kako bi se nadnaravna ljubav supružnika protegnula na šire područje; što se pobrinula, koliko je mogla, da se iz ženidbe isključe zabluda, nasilje i prijevarena; što je htjela da ostane sigurna sveta čednost ložnice, sigurnost osoba, čast supružnika i nepovredivost religije. Konačno, (Crkva) je tu božansku ustanovu učvrstila takvom snagom, takvom zakonskom skrbi, da nema pravednog procjenjivača stvari koji ne bi shvatio, daje na tom području koje se odnosi na ženidbe, Crkva najbolja čuvarica i zaštitnica ljudskog roda ...

3145 I nikoga ne treba smetati ono toliko razglašeno razlikovanje regalista, po kojem se bračni ugovor razlikuje od sakramenta, sigurno s namjerom, kako bi Crkva sačuvala područje sakramenta, ugovor predala u vlast i na volju državnih knezova.

Ne može se naime dokazati takva razlika, bolje rečeno razdor, budući da je utvrđeno da se kod kršćanske ženidbe ugovor ne može odvojiti od sakramenta; zbog toga ne može postojati pravi i zakoniti ugovor, a da u isto vrijeme ne bude i sakrament. Krist Gospodin je naime ženidbu uzdigao na čast sakramenta; ženidba je pak sam ugovor, ako je sklopljen po pravu.

3146 K tome treba dodati, daje zbog sljedećeg razloga ženidba sakrament, ona je naime sveti znak koji proizvodi milost, a ujedno je i slika mistične ženidbe Krista i Crkve. Njezinom se pak formom i oblikom izražava veza najviše povezanosti, kojom se međusobno povezuju muž i žena; a to nije ništa drugo nego sama ženidba. I tako je jasno, daje svaka ispravna ženidba u sebi i po sebi sakrament; ništa nije dalje od istine nego li (mišljenje) daje sakrament samo neki dodani ukras, ili svojstvo nadodano izvana, koje se po odluci ljudi može odvojiti i odcijepiti od ugovora.

3148: Odgovor Sv. penitencijarije, 16. lipnja 1880.

Odluka je važna za prosuđivanje metode "Knaus-Ogino".

Izd.: AnlP 22 (1883.) 249/NvRTh 13 (1881.) 459sl / F.HUrth: TD ser. theol. 25 (1953²) 101.

Računanje neplodnih dana

3148 *Pitanje:* Je li dozvoljeno služiti se ženidbom samo u one dane kada je začće otežano?

Odgovor: Ne treba uznemirivati supružnike koji se (ženidbom) služe na taj način; a ispovjednik može, ali oprezno, savjetovati to mišljenje onim supružnicima koje je drugim razlozima uzalud pokušavao odvratiti od odvratnog prijestupa onanizma.

3150-3152: Enciklika "Diuturnum illud" \ 29. lipnja 1881.

Izd.: ASS 14(1881782.) 4-8 / Leon XIII., *Acta*, Rim 2,271-277 / Brtigge 1,211-215.

Vlast u građanskom društvu

Premda čovjek, potaknut nekom ohološću i tvrdoglavošću, često želi maknuti 3150 uzde vlasti, ipak nikada nije mogao postići da se nikomu ne pokorava. Sama potreba prisiljava da u svakom ljudskom društvu i zajednici neki budu na čelu.

Kod toga je pak važno paziti, da se oni koji će biti na čelu države, mogu u nekim slučajevima birati prema volji i mišljenju mnoštva, a da se katolički nauk tome ne protivi niti to odbija. Tim se pak izborom određuje vladar, a ne podjeljuju se prava vladara; i ne predaje se država, nego se određuje tko će njome vladati.

I tu se ne raspravlja o oblicima države; ne postoji naime ništa, zašto Crkva ne bi odobrila vlast jednog ili više njih, ako su pravedni, i ako žele opće dobro. Zbog toga, ako se pazi na pravednost, nije zabranjeno da narodi sebi stvore onu vrstu države koja je više prilagođena njihovoj naravi ili uredbama i običajima predaka.

Uostalom, što se tiče političke vlasti, Crkva ispravno uči da ona proizla- 3151 zi od Boga. ...

Oni pak koji hoće (govore) daje građansko društvo nastalo slobodnim pristan- kom ljudi, koji tvrde da i sam postanak vlasti ima isti izvor, kažu da se svaki pojedina- nac odrekao dijela svojih prava, te da su se pojedinci (svojom) voljom stavili pod vlast onoga na koga je prenesena sveukupnost njihovih prava. Velika je pak zabluda ne vidjeti ono stoje očito, da ljudi naime nisu rod samaca, te da su mimo svoje slobodne volje rođeni za prirodnu zajednicu; zbog toga je ugovor o kojem govore, očito izmišljen i lažan, te nije u stanju političkoj vlasti dati toliko snage, dostojanstva i čvrstoće, koliko to traži zaštita države i opće dobro građana. Vlast će naime samo tada imati ta svojstva i zaštitu, ako se bude mislilo da proizlazi od Boga, uzvišenog i presvetog izvora. ...

Ljudi imaju samo jedan razlog ne pokoravati se, ako se od njih traži nešto što se 3152 otvoreno protivi naravnom ili Božjem pravu. Sve ono naime gdje se krši naravni zakon i volja Božja, nije dozvoljeno niti zapovijedati niti činiti. Ako bi se dakle dogodilo, da netko bude prisiljen činiti jedno od ovoga, naime zanemariti zapovijedi Božje ili knezova, treba se pokoravati Isusu Kristu koji zapovijeda "podajte dakle caru carevo a Bogu Božje" [Mt 22,21], i prema uzoru apostola treba hrabro odgovoriti: "Treba se većma pokoravati Bogu nego li ljudima" [Dj 5,29]. ...

3154-3155: Dekret Kongregacije indeksa, 5. (30.) prosinca 1881.

Povod tom dekretu dao je spor oko spisa Antonia Rosmini-Serbatisa (filozofa, teologa, političkog mislioca, +1855.). Nakon što su cenzori tri godine ispitivali njegova djela, kardinali su na sjednici

od 3. srpnja 1854, pod predsjedanjem Pija IX. došli do zaključka: "Neka se otpusti (iz postupka)". Protivnici nisu ostavljali na miru Rosminijeva shvaćanja. Rosminijevi prijatelji i dvorski teolozi tumačili su odluku kardinala kao neizravno odobrenje. CivCatt i Osservatore Romano su nijekali odobrenje: Rosminijevo djelo samo nije zabranjeno. Ponajprije je prevagnulo mišljenje dvorskih teologa. To je potaklo Osservatore Romano na opoziv (usp. Katholik 56/11 [1876.] 214.217); CivCatt je odbacila prigovor. 28. lipnja je Kongregacija Indeksa objavila izjavu datiranu 21. lipnja 1880: "Sveta Kongregacija Indeksa ... je izjavila da 'Neka se otpusti (iz postupka)', znači samo ovo djelo koje se 'otpušta (iz postupka)', nije zabranjeno"; (ASS 13 [1880/81] 92).

Ed.: ASS 14(1881782.) 288.

Sloboda napadati djela koja je Kongregacija indeksa otpustila iz postupka

3154 *Pitanje:* 1. Mogu li se knjige podnesene Sv. kongregaciji indeksa, i koje su od nje otpuštene ili koje nisu zabranjene, smatrati sigurnima od svake zablude protiv vjere i ćudoređa?

3155 2. Ako je (odgovor) negativan, mogu li se knjige koje su otpuštene ili koje nisu zabranjene od Sv. kongregacije indeksa, s filozofskog i teološkog (stanovišta) napadati iznad ocjene površnosti?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 28. prosinca): Uz 1: Niječno. - Uz 2: Potvrдно.

3156-3158: Enciklika "*Humanum genus*", 20. travnja 1884.

Ed. ASS 16 (1883784.) 420sl 430 / Leon XIII, Acta, Rim 4,49-65 / Briigge 2,60sl71.

"Slobodni zidari"

3156 Pretvarati se i htjeti ostati u tajnosti, najfinijim vezama i nedovoljno obrazloženim razlogom pokoriti sebi ljude kao sluge, koji se povode za tuđim mišljenjem i koristiti ih za svaki zločin...: to je neka ludost koju priroda stvari ne podnosi. Zbog toga nas razum i sama istina prisiljavaju, da se protiv udruženja o kojem govorimo, borimo pravednošću i naravnim poštenjem....

Iz najsigurnijih pokazatelja koje smo gore spomenuli izbija ono stoje posljednji (cilj) njihovih savjetovanja: potpuno preokrenuti sveukupno vjersko i državno uređenje koje je nastalo iz kršćanskih ustanova, te izgraditi novo, prema svom shvaćanju i prema zakonima i temeljima uzetim iz srćike naturalizma.

3157 To što smo rekli ili ćemo reći, treba misliti o masonskoj sljedbi, gledano na nju općenito, i ukoliko u sebi uključuje srodne saveze, a ne o njihovim pristašama pojedinačno. Među njima zaista može biti nemalo onih, koji premda nisu bez grijeha što su na taj način priključeni tim društvima, ipak nisu sami po sebi sudionici

štetnih djela, i sami ne znaju za ono posljednje što ta (udruženja) žele postići. Slično, možda ne odobravaju niti neke krajnje zaključke tih udruženja, koje bi, budući da nužno slijede iz općih načela, bilo dosljedno prihvatiti, da ih po sebi ne straši njihova odvratnost i ružnoća....

Neka nitko ne misli da zbog bilo kojeg razloga smije pristupiti sljedbi masona, 3158
ako toliko cijeni katoličku ispovijest i svoje spasenje, koliko bi ih morao cijiniti.

3159-3160: Instrukcija Sv. oficija "Adgravissima avertenda", 10. svibnja 1884.

Ta instrukcija o slobodnim zidarima bila je namijenjena svim biskupima na svijetu.
Izd: ASS 17 (1884785.) 44/ColIPF² 2,119, br. 1615/Leon XIII, Acta, Rim 4,81sl.

"Slobodni zidari"

(3) Kako ne bi bilo mjesta zabuni, kada bude trebalo procijeniti koje od tih vrlo 3159
opasnih sljedbi potpadaju pod cenzuru a koje samo pod zabranu, treba ponajprije
biti jasno da se kaznom izopćenja, donesene odluke, kažnjava masonska, i druge
sljedbe te vrste koje ... rade protiv Crkve ili zakonite vlasti, radile one to potajno ili
javno, tražile ili ne od svojih sljedbenika prisegu da će čuvati tajnu.

(4) Osim njih zabranjene su i druge sljedbe, koje treba izbjegavati pod krivnjom 3160
teškog grijeha, među koje treba posebno ubrojiti sve one, koje od svojih sljedbenika
pod prisegom traže, da neće nikome otkriti tajnu i da će biti potpuno poslušni tajnim
vođama. Osim toga treba napomenuti, da postoje neka udruženja, za koja se ne može
sa sigurnošću odrediti pripadaju li ili ne među ona koja smo spomenuli, koja su ipak
jako sumnjiva i opasna, kako zbog učenja koje ispovijedaju, tako i zbog načina dje-
lovanja, u čemu slijede ona pod čijim su se vodstvom sama udružila i koji ih vode....

3162: Odgovor Sv. oficija biskupu Poitiersa, (28.) 31. svibnja 1884.

Izd: ASS 17 (1884785.) 601 / ColIPF² 2,200sl, br.1617 / ArchKKR 54 (1885.) 346.

Prisustvovanje liječnika ili ispovjednika dvoboju

**Pitanje: 1. Smije li liječnik, zamoljen od sudionika dvoboja, biti nazočan dvo- 3162
boju s nakanom da što prije nametne kraj borbe, ili jednostavno da poveže i liječi
rane, a da ne upadne u izopćenje jednostavno pridržano vrhovnom svećeniku?**

**2. Smije li barem, a da ne bude nazočan dvoboju, biti u obližnoj kući ili mjestu,
vrlo blizu i pripravan pružiti svoju uslugu, bude li ona potrebna sudionicima dvo-
boja?**

3. Što o ispovjedniku u istim okolnostima?

Odgovor: Uz 1. Ne smije, i upada u izopćenje.

Uz 2. i 3. Ako se to zbiva prema dogovoru, isto tako ne smije, i upada u izopćenje.

3165-3179: Enciklika "Immortale Dei", 1. studenog 1885.

Id.: ASS 18 (1885./86.) 162-175 /LeonXUl.,Acta, Rim 5,120-142/Brlligge 2,147-162.

Svrha i autoritet građanskog društva

3165 Od naravi je naime čovjeku urođeno da živi u građanskom društvu, budući da ne može kao samac steći ono što mu je potrebno za održavanje i zbrinjavanje života, te za usavršavanje duha i duše; zbog togaje od Boga predviđeno da se on (čovjek) rađa u povezanosti i u društvu s ljudima, kako obiteljskom tako i građanskom, koje mu jedino može pružiti *potpunu dostatnost za život*. Budući pak da ne može postojati niti jedno društvo ako nema nekoga tko svima predsjedava, koji učinkovitim i sličnim poticajima pokreće pojedince za opće ciljeve, slijedi, daje ljudskom građanskom društvu potreban autoritet koji će njime upravljati; a on, isto kao i društvo, potječe od naravi, a time od samoga Boga kao začetnika.

Iz čega slijedi, da javna vlast po sebi potječe od Boga [*usp. Rim 13,1*]...

Pravo pak vladanja nije nužno povezano s niti jednim oblikom države. On s pravom može poprimiti jedan ili drugi oblik, samo dok je zaista učinkovit za zajedničku korist i dobro.

Crkva kao savršeno društvo

3166 Kao što je Isus Krist došao na zemlju kako bi ljudi "imali život, i u izobilju ga imali" [*Iv 10,10*], na isti način sije Crkva postavila za cilj, vječno spasenje duša. Zbog togaje ona po svojoj naravi takva da se podaruje čitavom skupu ljudskog roda, bez omeđenosti ikakvim granicama mjesta ili vremena...

3167 To društvo, premda se sastoji od ljudi, isto kao i građanska zajednica, ipak je nadnaravna i duhovna zbog postavljenog si cilja i sredstava s kojima teži prema cilju, te je zbog toga drugačija i razlikuje se od građanskog društva; a ono što je najvažnije, to je društvo po svojoj vrsti i po pravu savršeno, jer po volji i dobroti svoga Stvoritelja, u sebi i po sebi, ima potrebna sredstva za svoju cjelovitost i za svoje djelovanje. Kao stoje cilj prema kojemu Crkva teži daleko najplemenitiji, tako je i njezina vlast uzvišenija od svih, te ne može biti niža od građanske vlasti, niti može biti njoj na bilo koji način podložna.

Odnos crkvene i građanske vlasti

I tako je Bog podijelio brigu za ljudski rod na dvije vlasti, naime na crkvenu i na 3168 građansku, jedna je nadležna za božanske a druga za ljudske stvari. Svaka je od njih u svojem redu vrhovna; svaka od njih ima određene granice u kojima se nalazi, koje su određene prema svojim naravima i neposrednom uzroku; zbog toga je opisan kao neki krug u kojem svaka djeluje prema svom pravu. Budući se obje vlasti odnose na iste (subjekte), u praksi se može dogoditi da jedna te ista stvar, makar na jedan ili drugi način, ali ipak ista stvar, potpadne pod oba prava i nadležnosti, pa je najbrižljiviji Bog, od kojeg su obje postavljene, trebao ispravno i uredno urediti odnose među njima...

Zbog toga je potrebno da između obje vlasti postoji uređena povezanost; a ta se povezanost s pravom uspoređuje s onom s kojom su povezani duša i tijelo u čovjeku...

Ako dakle u ljudskim poslovima ima nešto na bilo koji način sveto, nešto što spada na spas duša i na štovanje Boga, bilo daje ono takve naravi, bilo pak da se takvim shvaća zbog uzroka na koji se odnosi, sve je to u vlasti i u nadležnosti Crkve; ostalo pak što spada u građansko i političko područje, s pravom je podložno građanskom autoritetu, jer je Isus Krist zapovijedio da se caru poda carevo a Bogu Božje [Mt 22,21]...

Velika je pak nepravda i velika lakoumnost htjeti da Crkva i u vršenju svojih po- 3169 slova bude podložna građanskoj vlasti. Tom činjenicom bi se izokrenuo poredak, jer bi se naravno nadredilo onome stoje iznad naravi; ukinula bi se, ili pak jako umanjila količina dobara, koja, ako nema nikakve zapreke, ispunjavaju zajednički život Crkve; osim toga otvorio bi se put za neprijateljstva i borbe; a događaji su prečesto pokazali koliko štete one nanose obim javnim ustanovama.

Nacrt kršćanskog nauka o državnom uređenju

Potrebno je shvatiti da porijeklo javne vlasti treba tražiti u samom Bogu, a ne u 3170 mnoštvu; sloboda pobune se protivi razumu; ne spominjati niti najednom mjestu religijske dužnosti, ili (govoriti) da se one na isti način nalaze u različitim vrstama (religija), ne smiju govoriti niti ljudi privatno niti države; neograničena sloboda mišljenja i javno iznošenje mišljenja, ne nalazi se među pravima građana, i to se ne smije ni na koji način staviti među stvari dostojne pomaganja i zaštite.

Slično treba shvatiti daje Crkva društvo, ne manje nego li građansko, po svojoj 3171 vrsti i pravu savršeno (društvo); i oni koji vrše vrhovnu vlast ne smiju djelovati kako bi Crkvu prisilili da njima služi ili da im bude podložna, i ne smiju dozvoliti da bude manje slobodna raditi svoje stvari, ili da se oduzme nešto od (njezinih) ostalih prava, koja joj je podario Isus Krist.

- 3172 U poslovima pak mješovitog prava, najviše je u skladu s naravi, a isto je tako po Božjim savjetima, da se jedna vlast ne odvaja od druge, još manje da budu u sukobu, nego u pravoj slozi, u skladu s neposrednim uzrocima, koji su stvorili oba društva. To je naime ono što Katolička crkva uči o uspostavi i uređenju država.

Slobode građana

- 3173 U ovim naime izjavama i dekretima, ako se žele ispravno prosuđivati, ne osuđuje se nitijedan od različitih oblika države, jer u njima nema ništa što bi bilo protivno katoličkom učenju, i oni mogu, ako se pametno primjenjuju, čuvati državu i pravedno i u najboljem stanju.
- 3174 Štoviše, ne osuđuje se po sebi niti to, da narod više ili manje sudjeluje u upravljanju državom; u određenim vremenima i uz određene zakone to može biti ne samo korisno, nego također i obveza građana.
- 3175 Uostalom, nema pravog razloga zašto bi netko osuđivao Crkvu, kao daje ona u svojoj blagosti i popustljivosti suzdržanija i više nego treba, ili daje neprijateljica prave i zakonite slobode.
- 3176 Uistinu, pa i kad Crkva prosuđuje da nije dozvoljeno da različite vrste bogotvojlja imaju ista prava kao i prava religija, ipak zbog toga (Crkva) ne osuđuje one državne vladare koji, kako bi postigli veće dobro ili spriječili uzroke zla, strpljivo podnose običaje i činjenice, kako bi oni pojedinačno imali mjesta u državi.
- 3177 (Treba spomenuti) i ono, čega se Crkva običava najvećma čuvati, da niko ga protiv volje ne sili da prihvati katoličku vjeru, jer Augustin pametno opominje: "Čovjek ne može vjerovati osim uz pristanak volje"¹.
- 3178 Na sličan način Crkva ne može odobriti onu slobodu, koja stvara poteškoće svetim Božjim zakonima, i osporava dužnu poslušnost zakonitoj vlasti. To je zapravo više samovolja nego sloboda, koju Augustin s pravom naziva "sloboda propasti"², a apostol Petar "pokrivalo zloće" [7 Pt 2,16]; štoviše, jer je protiv razuma, to je pravo ropstvo, budući naime "tko god čini grijeh, rob je grijehu" [7v 8,34]. Naprotiv, ono je prava i očekivana sloboda, koja ako se odnosi na privatno (područje), koja ne dozvoljava da čovjek služi zabludama i požudama, najgorim gospodarima; a za javno (područje) (prava sloboda je ona) koja pametno vlada ljudima pružajući im široke ovlasti da povećaju blagostanje, a državu brani od tuđe vlasti.

*3177 Augustin, *In evangelium Iohannis*, tract. 2 (R. Willems: CpChL [1954.] 36,260₁₄ / PL 35,1607).

*3178 Augustin, Pismo 105 donatistima, pogl.2, br.9 (CSEL 34/11, 601₂₅ / PL 33,399).

Tu časnu i čovjeka dostojnu slobodu Crkva brani više od svega, i nikada nije 3179
prestala nastojati i težiti, daje kod svih naroda brani kako bi bila čvrsta i cjelovita.

3185-3187: Odgovor Sv. penitencijarije, 10. ožujka 1886.

*Izd.: L'Ami du Clerge 20 (1898.) 1079sl, br.V / F. Hurth: TD ser. theol. 25 (1953.²) 98sl / Le Ga-
noniste Contemporain 9 (1886.) 463sl.*

Onanističko služenje ženidbom

Iznošenje slučaja: Iz odgovora Sv. penitencijarije od 14. prosinca 1876., danog 3185
upravitelju župe u biskupiji Angers, jasno je, da nije dozvoljeno pogodovati zabludi
pokornika, za koju mnogi kažu daje u dobroj vjeri, niti stvarati takvu dobru vjeru.

Isto je tako jasno, da ne udovoljavaju svojoj službi oni ispovjednici, koji mudro
šute kada se pokornik samo optuži zbog onanizma, i kad završi ispovijedanje grijeha,
samo ga općim riječima potiču na pokoru, i podjeljuju mu sveto odrješenje na-
kon što izjavi da mrzi svaki smrtni grijeh.

Osim toga je jasno, da ne treba koriti one ispovjednike, koji (unutar granica
[čednosti]... što se tiče pitanja...), ne propuštaju ukoriti, onako kao i za druge teške
grijehe, svakog pokornika, koji se, bilo spontano bilo odgovarajući na razborito po-
stavljena pitanja, ispovijedi zbog onanizma,... pa ga ne odrješe, osim ako je poka-
zao dovoljne znakove da mu je žao zbog učinjenog i da ima odluku da više ne čini na
onanistički način. - *[Ipak ostaju sljedeće sumnje:]*

Pitanje: 1. Kada postoji utemeljena sumnja da potpuno šuti o onanizmu onaj 3186
koji se podao tom grijehu, je li dozvoljeno da se ispovjednik suzdrži od razboritog i
pažljivog ispitivanja, zbog toga jer predviđa, da će mnoge smesti koji su u dobroj
vjeri, te da će mnogi napustiti sakramente? - Ili, nije li ispovjednik obvezatan razbo-
rito i pažljivo pitati?

2. Je li ispovjednik, koji iz spontane ispovijedi, ili iz razboritog ispitivanja sazna 3187
daje pokornik onanist, obvezatan opomenuti ga o težini toga grijeha, jednako kao i o
drugim smrtnim grijesima i podijeliti mu odrješenje tek kada vidi dovoljno zna-
kova da mu je žao zbog učinjenog, te da ima odluku da neće više činiti na onanistički
način?

Odgovor: Uz 1. Redovito niječno za prvi dio, potvrдно za drugi dio.

Uz 2. Potvrдно, prema učenju provjerenih pisaca.

3188: Dekret Sv. oficija, 19. svibnja 1886.

Izd.: ASS 19 (1886./87.) 46 CollPF² 2,215, br.1657 / Leon XIII., Acta, Rim 6,72sl.

Spaljivanje tijela umrlih

3188 *Pitanje:* 1. Smije li se biti članom društava, koja imaju nakanu širiti običaj spaljivanja tijela umrlih ljudi?

2. Je li dozvoljeno odrediti da se spali vlastito (tijelo) ili druga tjelesa?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog prvosvećenika):

Uz 1. Niječno, a ako se radi o udruženjima koja su potekla od masonske sljedbe, upadaju i u kazne donesene protiv njih. - Uz 2. Niječno.

3190-3193: Dekret Sv. oficija, 27. svibnja 1886.

Izd.: ASS 22 (1889./90.) 635sl.

Građanski razvod

3190 *Iznošenje slučaja:* Neki francuski biskupi iznijeli su Sv. rimskoj i sveopćoj inkviziciji sljedeće sumnje: U pismu S.r. i s. inkvizicije od 25. lipnja 1885. svim biskupima u Francuskoj državi, o zakonu građanskog razvoda, odlučeno je ovako: "Vodeći računa o vrlo teškim okolnostima stvari, vremena i mjesta, može se podnositi, da oni koji vrše vlast i odvjetnici u Francuskoj vode ženidbene sporove, koje moraju voditi po dužnosti", i dodani su uvjeti od kojih je drugi ovaj: "Ako su u duši tako raspoloženi oko valjanosti i ništetnosti ženidbe, kao i o tjelesnom razdvajanju, u slučajevima u kojima su prisiljeni prosuđivati, da nikada neće donijeti presudu, niti će zagovarati da se ona donese, niti će ju izazivati ili poticati, koja bi se protivila božanskom ili crkvenom pravu."

3191 *Pitanje:* 1. Je li ispravno tumačenje rašireno po Francuskoj i objavljeno preko tiska, prema kojoj tom uvjetu udovoljava sudac, koji, premda je neka ženidba valjana pred Crkvom, uopće ne misli na tu pravu i trajnu ženidbu, te primjenjujući građanski zakon, proglašava da se brak može razvesti, a u duši misli samo na građanske učinke i samo na građanski ugovor, te da se samo na njihov odnos riječi iznesene u presudi? Drugim riječima, može li se tako donesena presuda smatrati da se ona ne protivi božanskom ili crkvenom pravu?

3192 2. Nakon stoje sudac proglasio da se brak može razvesti, može li gradonačelnik (francuski: le maire), i sam misleći samo na građanske učinke i na građanski ugovor, kao stoje gore izneseno, proglasiti razvod, premda je ženidba pred Crkvom valjana?

*3192 *Odgovor Sv. penitencijarije od 24. rujna 1887. nije tako strog; u njemu je u jednom posebnom slučaju dozvoljeno da gradonačelnik (koji bi inače izgubio svoju službu), nakon što su građanski suci proglasili da se brak može razvesti, donese presudu za*

3. Nakon stoje proglašen razvod, može li isti gradonačelnik, supružnika koji 3193 želi sklopiti drugi brak, vezati s drugim, premda je prijašnja ženidba valjana pred Crkvom i premda je druga strana živa?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika): Niječno uz 1., 2. i 3.

3195-3196: Dekret Sv. oficija, 15. prosinca 1886.

Spaljivanje tijela umrlih

Kada se radi o onima, čija se tjelesa spaljuju ne prema vlastitoj volji, nego 3195 po volji drugih, mogu se primijeniti crkveni obredi kako kod kuće tako i u crkvi, ali ne do mjesta spaljivanja, odstranivši sablazan. Sablazan se pak može odstraniti, ako je poznato da spaljivanje nije izabrano po volji pokojnika.

Kada se pak radi o onima koji su vlastitom voljom izabrali spaljivanje, 3196 te su u toj volji sigurno i javno ustrajali do smrti, vodeći računa o dekretu izdanom u srijedu 19. svibnja 1886. [*3188], s njima treba postupati prema odredbama *Rimskog obrednika*, tit. "Kojima nije dozvoljeno pružiti crkveni pogreb". U posebnim pak slučajevima, u kojima dode do sumnje ili poteškoće, treba za savjet pitati ordinarija

3198: Odgovor Sv. oficija biskupu Carcassonea, 8. svibnja 1887.

Izd: ASS 23 (1890./91.) 699 / CollPF²,220, br.1672.

Misno vino

Pitanje: [Kako bi se predusrela opasnost kvarenja vina, smiju li se upotrijebiti 3198 navedena sredstva, i kojem (sredstvu) treba dati prednost:]

1. Naravnom se vinu dodaje malo "d'eau-de-vie" (vinjaka);
2. Vino se zagrije do 65 stupnjeva.

Odgovor: Prednost se daje vinu, kao što se iznosi pod 2.

građanski razvod, ukoliko 1. "javno zastupa katoličko učenje da ženidba i ženidbene stvari, pripadaju samo crkvenim sucima, 2. da i kod proglašenja same presude javno izjavi, da govori kao službenik, koji može voditi računa samo o građanskim učincima i građanskom ugovoru, a da ženidbena veza pred Bogom i pred savješću ostaju netaknuti" *Revue des Sciences Ecclesiastiques* 60 (Amiens 1889./II) 476.

3201-3241: Dekret Sv. oficija "Postobitum", 14. prosinca 1887.

Antonio Rosmini-Serbati svojim je postavkama već od 1831. izazvao protivljenje. Više je Rosminijevih djela bilo prijavljeno Kongregaciji Indeksa. Njega su pak i Grgur XIV. pa i Pijo IX. vrlo cijenili zbog njegovih izvanrednih sposobnosti, - Pijo IX. ga je htio imenovati kardinalom - pa se on jedva morao bojati svojih protivnika. Oni su ipak uspjeli daju Kongregacija Indeksa 30. svibnja 1849. osudila njegova dva manja djela, a s obzirom na ostala prijavljena djela, Kongregacija je 3. srpnja 1854. zaključila da "ih treba (iz postupka) otpustiti; (usp. *3154sl). Nakon njegove smrti (1. srpnja 1855.) pojavila su se neka nova djela, koja su bila prijavljena. Druga su pak djela ponovno izdana bez ispravaka. Sv. Oficij je osudio 40 postavki, te ih je objavio na talijanskom i na latinskom. Usp. Pismo Leona XIII. nadbiskupu Milana.

Izd.: ASS 20 (1887./88.) 398-410; usp. i DThC 13/11, 2929-2949.

Djela Antonia Rosmini-Serbatisa, iz kojih su uzete postavke:

A' = *Teosofm*, sv. 1-5 (Torino 1859.sl) [za postavke 1-18 20-22 24-26].

B' = *Introduzione dei Vangelo secondo Giovanni commentata* (Torino 1882.) [za 19 23 26sl 29-34].

C = *Psicologia*, sv. 1-3 (Milano 1838.) [za 21].

D' = *Antropologia in servizio della scienza morale* (Milano 1838.) [za 35].

E' = *Teodicea* (Milano 1845.) [za 23 38-40].

F' = *Introduzione alla filosofia* (Casale 1850.) [za 28 37].

G' = *Trattato della coscienza morale (Filosofia morale, dio III)*; Milano 1844.) [za 35].

H' = *Filosofia dei diritto*, sv. 1-2 (Milano 1841.sl) [za 36].

Zablude Antonia Rosmini-Serbatia

- 3201** 1. U redu stvorenih stvari ljudskom se razumu neposredno objavljuje nešto božansko u samome sebi, naime nešto, što pripada na božansku narav¹.
- 3202** 2. Kada kažemo božansko po naravi, tu riječ *božansko* ne koristimo kako bismo označili neki ne-božanski učinak božanskog uzroka; niti imamo nakanu govoriti o nečem *božanskom*, što je takvo po suučestvovanju².
- 3203** 3. Dakle, u naravi svemira, tj. u razumnim bićima koja su u njemu, ima nešto čemu priliči naziv božansko, ne u prenesenom smislu, nego u pravom. - To je stvarnost koja nije različita od ostale božanske stvarnosti³.
- 3204** 4. Neodređeni bitak, koji je bez sumnje poznat svim razumskim bićima, je ono božansko, što se čovjeku objavljuje u prirodi⁴.

*3201 A' 4,6, br. 2.

*3202 Nanav. mj.

*3203 A' 4,18sl, br.15; 3,344, br.1423.

*3204 A'4,8, br.5sl.

5. Bitak koji čovjek intuitivno spoznaje, mora biti nešto od nužnog i vječnog bića, stvarajućeg uzroka, koji određuje i omeđuje sva nenužna bića: a to je Bog¹. 3205

6. Ista je bit u bitku, kod kojeg se ne misli niti na stvorenje niti na Boga, to jest u neodređenom bitku, kao i u Bogu ne neodređenom, nego u apsolutnom bitku . 3206

7. Neodređeni bitak (predmet) intuitivne spoznaje, početni bitak, je nešto od Riječi, nešto što spoznaju Oca čini različitom od Riječi, ne stvarno nego misleno³. 3207

8. Ograničena bića koja sačinjavaju svijet, sastoje se od dva elementa, to jest od ograničenog stvarnog omeđenja i od početnog bitka, koji onom omeđenju daje formu bitka⁴. 3208

9. Bitak, predmet intuicije, početni je čin svih bića. - Početni bitak je početak kako spoznatljivih, tako i postojećih (bića); isto je tako i početak Boga, kako ga mi shvaćamo, i stvorenja⁵. 3209

10. Virtualni bitak, (bitak) bez ograničenja je prva i najjednostavnija (stvarnost) svih bića, tako daje svako drugo biće složeno, a među samim sastavnim dijelovima uvijek i nužno je virtualni bitak. - On je bitni dio apsolutno svih bića, kako god se ona razlikovala u mislima⁶. 3210

11. Štostvo (bit) (ono što stvar jest) ograničenog bića, ne uspostavlja se po onom što ima pozitivnog, nego po svojim omeđenjima. Štostvo neograničenog bića uspostavlja se bitkom, te je pozitivno; štostvo se pak ograničenog bića uspostavlja ograničenjima bitka, te je negativno⁷. 3211

12. Ne postoji ograničena stvarnost, nego Bog je čini (takvom) postavljajući ograničenja neograničenoj stvarnosti. - Početni bitak postaje bit svakog stvarnog bitka. 3212

Bitak koji čini stvarnima ograničena bića, pridružen je njima i odvojen od Boga⁸.

13. Razlika između apsolutnog i relativnog bića, nije ona koja postoji između supstancije i supstancije, nego nešto mnogo veće; jedno je naime biće apsolutno, a 3213

*3205 A' 1,241, br.298.

*3206 A'2,150,br.848.

*3207 Na nav. mj. A' 1,445, br.490.

*3208 A' 1,396, br.454.

*3209 A' 3,73, br.1235; 1,229sl, br.287sl.

*3210 A' 1,221, br.280; 223, br.281.

*3211 A' 1,708sl, br.726.

*3212 A' 1,658, br.681; 1,399, br.458; 3,346, br.1425.

drugo je ne-biće apsolutno. A to drugo je relativno biće. Kada se naime dodaje (novo) relativno biće, ne umnožava se apsolutno biće; tako, apsolutno i relativno nisu jedna supstancija, nego su jedan bitak; u tom smislu ne postoji različitost bitka, štoviše, postoji jedinstvo bitka .

- 3214 14. Božanskom apstrakcijom proizvodi se početni bitak, prvi element ograničenih bića; božanskim se naime umišljajem proizvodi stvarno ograničeno (biće), odn. sve stvarnosti od kojih se sastoji svijet².
- 3215 15. Treće je djelovanje božanska sinteza apsolutnog stvoritelja svijeta, to jest spajanje dvaju elemenata: a to su *početni bitak*, zajednički svim ograničenim bićima, i ograničena *stvarnost*, ili bolje, različite ograničene stvarnosti, različite omeđenosti istog početnog bitka³.
- 3216 16. Početni bitak sveden je po božanskoj sintezi od inteligencije ne na spoznatljivo, nego na puku bit, na ograničeno stvarno omeđenje, te čini da subjektivno i stvarno postoje ograničena bića⁴.
- 3217 17. Bog je stvarajući učinio jedno, u potpunosti je postavio čitavu stvarnost bitka stvorenja; taj čin naime nije zapravo učinjen, nego postavljen⁵.
- 3218 18. Ljubav kojom Bog ljubi sebe, pa i u stvorenjima, je razlog koji ga određuje na stvaranje, i stvara moralnu potrebu, koja u najsavršenijem biću uvijek proizvodi učinak; takva pak potreba ostavlja netaknutu obostranu slobodu samo u odnosu na množinu nesavršenih bića⁶.
- 3219 19. Riječ je ona nevidljiva materija, iz koje su, kao što kaže Mudr 11,18, bile stvorene sve stvari Svemira⁷.
- 3220 20. Nije proturječje da se ljudska duša umnožava rođenjem, ako se naime shvati da ona napreduje od osjetnog stupnja, prema savršenom stupnju, tj. prema razumskom⁸.
- 3221 21. Osjetno počelo postaje intuitivni bitak, samo tim dodirom, tim svojim sjedinjenjem; ono počelo naime koje je prije bilo samo osjetno, sada postaje ujedno i

*3213 A' 5,9, pogl.4.

*3214 A' 1,408, br.463.

*3215 Nanav. mj.

*3216 A'1,410, br.464.

*3217 A' 1,350, br.412.

*3218 A'1,49sl,br.51.

*3219 B' 109, čitanje 37.

*3220 C knjiga 4, br.656; A' 1,619, br.646.

razumsko, podiže se na viši stupanj, mijenja narav, i biva razumsko, subzistentno i besmrtno¹.

22. Nije nemoguće zamisliti, i to se može dogoditi po Božjoj moći, da se od živog tijela odvoji razumska duša, a da ono još ostane životinjskoj u njemu bi naime kao osnova čiste životinje ostalo životinjsko počelo, koje je ranije u njemu bilo kao dodatak².

23. U naravnom stanju duša pokojnika postoji kao i da ne postoji; budući da ne može na sebe samu vršiti nikakvu refleksiju, niti imati bilo kakvu svijest o sebi, može se reći daje njezino stanje slično stanju vječnoga mraka i vječnog sna³.

24. Supstancijalna forma tijela je više učinak duše, i unutarnji termin njezinog djelovanja; zbog toga supstancijalna forma tijela nije sama duša. - Sjedinjenje duše i tijela nalazi se zapravo u trajnom prihvaćanju, kojim subjekt koji promatra ideju, potvrđuje osjetno, nakon stoje ono bilo shvaćeno u toj svojoj biti⁴.

25. Nakon stoje objavljeno otajstvo Presvetoga Trojstva, njegova se opstojnost može dokazati čisto spekulativnim dokazima, doduše negativnim i neizravnim, ali takvima, da se po njima sama istina svodi na filozofske discipline, te tako postaje znanstvena disciplina kao i ostale; kada bi se naime to nijekalo, teozofska znanost, čisto mislena, ne bi ostala samo nepotpuna, nego bi se poništila, budući da bi sa svih strana pokazivala besmislenost⁵.

26. Tri vrhovna oblika *bitka*: subjektivnost, objektivnost i svetost, ili ako ih se prenese na apsolutni bitak: realnost, idealnost i moralnost, ne mogu biti shvaćene drugačije nego kao subzistentne i žive osobe. - Riječ kao predmet ljubavi, a ne kao Riječ, to jest kao objekt koji postoji u sebi i koji je spoznat po sebi, je osoba Duha Svetoga⁶.

27. U Kristovom čovječstvu Duh je Sveti ljudsku volju tako privukao da prione uz objektivni Bitak, to jest Riječ, tako daje volja Riječi u potpunosti prepustila vodstvo čovjeka, i Riječ gaje osobno uzela, tako stoje sa sobom ujedinila ljudsku narav. Time ljudska volja u čovjeku prestaje biti osobna; dok je ona u drugim ljudima osoba, u Kristu je ostala narav⁷.

*3221 D' knjiga 4, pogl.5, br.819; A' 1,619, br. 646

*3222 A' 1,591, br.621.

*3223 E' 638, prilog, čl.10; B' 217, čitanje 69.

*3224 C dio 11, knjiga 1, pogl.11, br.849; A' 5,377, pogl.53 čl.2 § 5,4E.

*3225 A' 1,155-158, br.191 193sl.

*3226 A' 1,154, br.190; 159, br.196; B' 200, čitanje 65.

*3227 B'281, čitanje 85.

- 3228 28. Prema kršćanskom se učenju Riječ, odraz i sjaj Božji, utiskuje u duše onih koji s vjerom primaju Kristovo krštenje. - Riječ, to jest karakter, utisnut u dušu je prema kršćanskom učenju realni (neograničeni) bitak, po sebi očitovan, a što smo mi nakon toga spoznali kao drugu osobu Presvetoga Trojstva¹.
- 3229 29. Mislimo, da katoličkom nauku, koji je sama istina, nije nimalo strana ova zamisao: u sakramentu euharistije supstancija kruha i vina postaju pravo tijelo i prava krv Kristova, kada ih Krist učini predmetom svojeg osjetnog počela i oživi ih svojim životom; gotovo na isti način kao što se kruh i vino uistinu pretvaraju u naše tijelo i krv, jer su predmet našeg osjetnog počela².
- 3230 30. Nakon završetka transupstancijacije, može se shvatiti da se jedan dio pripaja slavnom Kristovom tijelu, (a taj) koji je njemu pripojen, ujedno je od njega nedjeljiv i slavan³.
- 3231 31. U sakramentu euharistije *snagom riječi* tijelo i krv Kristova postaju samo u onoj mjeri koja odgovara količini ("a quel tanto") supstancije kruha i vina koja se pretvara; ostalo je Kristovo tijelo *tamo po pripadnosti*⁴.
- 3232 32. Budući da "ako nejedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi" [Iv 6,54], a isto tako oni koji su kršteni krstom vode, krvi ili želje, stječu život vječni, te treba reći, da oni koji nisu u ovom životu jeli tijela i krvi Kristove, njima se daje ta nebeska hrana u budućem životu, u samom času smrti. - Tako je i svetima Staroga zavjeta, Krist koji je sišao nad pakao, mogao samoga sebe podariti pod prilikama kruha i vina, kako bi ih učinio prikladnima za gledanje Boga⁵.
- 3233 33. Kad bi đavli zaposjeli plodove, mislili bi da mogu ući u čovjeka koji bi od njih jeo; kad se naime hrana pretvori u živo ljudsko tijelo, oni bi slobodno mogli ući u životinjski dio, to jest u subjektivni život tog bića, i tako s njime raspolagati kao stoje nakanio⁶.
- 3234 34. Za očuvanje Bi. Djevice Marije od ljage grijeha, bilo je dovoljno da neokaljano ostane i najmanja (količina) sjemena u čovjeku, koje je možda sam davao zanemario, od kojeg se neokaljanog sjemena, prenašanog iz generacije u generaciju, u svoje vrijeme rodila Djevica Marija⁷.

¹ *3228 F'br.92 i bilješka.

² *3229 B'285sl, čitanje 87.

³ *3230 Na nav. mj.

⁴ *3231 B' 286sl.

⁵ *3232 B'238, čitanje 74.

*3233 B'193, čitanje 63.

⁷ *3234 B'193, čitanje 64.

35. Što se više pazi na način opravdanja u čovjeku, tim se prikladnijim pokazuje način govora (svetog) Pisma, da Bog naime neke grijeha pokriva ili ih ne uračunava. - Prema psalmistu [Ps 32,1], razlika je između nepravdi koje se opraštaju i grijeha koji se pokrivaju; one, kao što se čini, su sadašnji i slobodni grijesi, ovo su pak ne-slobodni grijesi onih koji pripadaju Božjem narodu, kojemu oni zbog toga ne nanose nikakvu štetu¹. 3235

36. Nadnaravni red se uspostavlja očitovanjem bitka u punini svoje realne forme; a učinak tog sudjelovanja ili manifestacije je bogoliki osjećaj ("sentimento"), koji započet u ovom životu čini svjetlo vjere i milosti, a upotpunjen u drugom životu čini svjetlo slave². 3236

37. Prvo svjetlo čini razumsku dušu idealnim bitkom; drugo, prvo svjetlo je također i bitak, ali ne samo idealni, nego subsistentni i živi; on skrivajući svoju osobnost pokazuje samo svoju objektivnost; i tko vidi drugoga (to jest Riječ), makar u ogledalu i u slici, vidi Boga³. 3237

38. Bog je objekt blaženog gledanja, ukoliko je autor djelovanja *prema van**. 3238

39. Tragovi mudrosti i dobrote koji odsijevaju u stvorenjima, potrebni su onima koji gledaju (Boga u nebu); oni su naime sakupljeni u vječnom uzorku, i njegov su dio koji drugi mogu vidjeti ("che e loro accessibile"), oni pružaju sadržaj za hvale koje blaženi dovijeka pjevaju Bogu⁵. 3239

40. Budući da se Bog ne može u potpunosti predati ograničenim bićima, niti po svjetlu slave, zato nije mogao svoju bit objaviti i predati onima koji ga gledaju, osim na način koji je prilagođen ograničenim bićima; Bog se naime njima objavljuje ukoliko ima s njima odnos kao njihov stvoritelj, skrbnik, otkupitelj i posvetitelj . 3240

[Ocjena, potvrđena od vrhovnog svećenika: Sv. oficij] odredio je da tvrdnje... prema vlastitom smislu autora, treba zabraniti, kao što ih (on) odbacuje, osuđuje i zabranjuje ovim općim dekretom ... 3241

3245-3255: Enciklika "*Libertaspraestantissintunt*", 20. lipnja 1888.

Izd: ASS 20 (1887./88.) 593-595 / Leon XIII., Acta, Rim 8,212-215.

*3235 G' Knjiga 1, pogl.6, čl.2.

*3236 H' dio II, br.674 676sl.

*3237 F'br.85.

*3238 E'br.672.

*3239 E'br.674.

*3240 E'br.677.

Dostojanstvo čovjeka temeljem njegove slobode

3245 Sloboda, najuzvišeniji dar naravi, vlastita jedino bićima koja se služe razumom i pameću, ona daje čovjeku to dostojanstvo daje u vlasti svoje odluke i da ima vlast nad svojim djelima.

Uistinu pak, za takvo je dostojanstvo od najveće važnosti na koji se način ono provodiZaista, na čovjeka spada da se pokorava razumu, da slijedi ćudoredno dobro, da ispravno teži prema svom najvišem cilju. Ali isto tako ona može, slijedeći slike lažnih dobara, zalutati i u sve ostalo, izokrenuti dužni poredak i survati se u svojevolutnu propast....

3246 Slobodu nitko ne uzvisuje više, niti je ustrajnije potvrđuje od Katoličke crkve, koja [fe]... brani kao dogmu. I ne samo to, nego je Crkva uz protivljenje krivovjernika ... [spominju se maniheji, protivnici tridentskog sabora, janzenisti, fatalisti] primila nasljedstvo slobode, i branila je od propasti tako veliko čovjekovo dobro.

Naravni zakon

3247 Prvi razlog zastoje čovjeku potreban zakon, treba kao u korijenu tražiti u samoj njegovoj slobodnoj volji, a nalazi se u tome, da se naše volje ne bi razlikovale od ispravnog razuma....

Taj [zakon] koji je prije svih (zakona), je *naravni zakon*, koji je upisan i uklesan u duše pojedinih ljudi, to je ispravan ljudski razum koji zapovijeda činiti ispravno i zabranjuje griješiti. Taj pak propis ljudskog razuma može imati snagu zakona samo ako je glas (nekog) višeg, i tumač razuma kojemu moraju biti podložni naš duh i sloboda. Budući da je ovo snaga zakona: nametati obveze i davati prava, on se sav oslanja na autoritet, to jest: na pravu vlast nametanja obveza i određivanja prava, kao i ono što je zapovijeđeno sankcionirati kaznama i nagradama; a to pak sve ne može nikako biti u čovjeku, ako je on sam sebi vrhovni zakonodavac, koji propisuje pravila svoga djelovanja. Iz čega slijedi, daje naravni zakon sam *vječni zakon*, urođen onima koji se služe razumom, koji ih čini sklonima na dužni čin i cilj, a upravo je to sam vječni razum Stvoritelja i vladara čitavoga svijeta.

Ljudski zakon

3248 Ono što razum i naravni zakon čine u pojedinim ljudima, to čini *ljudski zakon* u (ljudskim) društvima, objavljen za zajedničko dobro građana.

Od ljudskih zakona neki se odnose na ono stoje po naravi dobro ili zlo Ali takvi zakoni nipošto nemaju svoj početak u ljudskom društvu, ... nego su štoviše, prije samog ljudskog društva i u potpunosti ih treba izvoditi iz naravnog zakona, i zbog toga od vječnog zakona....

Drugi pak propisi građanske vlasti ne potječu odmah i neposredno iz naravnog prava, nego slijede dulji i neizravni (put), te određuju različite stvari za koje se narav pobrinula samo općenito i skupno.... Naime, posebnim tim pravilima življenja, sastavljenima razboritim razumom i određenima zakonitom vlašću, pripada vlastito ime ljudski zakon.... Iz toga slijedi, da su norme i pravila slobode, i to ne samo pojedinih ljudi, nego i ljudskih društava i udruženja, u potpunosti stavljene u vječni Božji zakon.

Dakle, sloboda u ljudskom društvu, u pravom smislu riječi, ne sastoji se u tome da činiš što ti se sviđa,... nego u tome kako bi po građanskim zakonima mogao potpunije živjeti prema vječnom zakonu. Kod onih pak koji vladaju, sloboda se ne sastoji u tome da pokušavaju zapovijedati lakoumno i prema požudama,... nego snaga ljudskih zakona mora biti ova: da shvate kako oni (ljudski zakoni) proistječu iz vječnoga zakona i da (ne smiju) ništa naređivati što se ne nalazi u njemu, kao u zametku čitavog prava.

Sloboda savjesti i tolerancija (podnošenje)

Ona pak [sloboda] o kojoj se vrlo mnogo govori, koju nazivaju *sloboda savjesti*, koja ako se tako shvati, da svatko smije podjednako, prema svom mišljenju, Boga štovati ili ne-štovati, dovoljno je pobijena dokazima koji su gore izneseni.

Ali ona se naime može prihvatiti u ovom smislu, da se u državi iz svijesti dužnosti, bez ikakvih smetnji, smije slijediti Božju volju i izvršavati zapovijedi. To je naime prava sloboda dostojna djece Božje, koja najčasnije brani dostojanstvo ljudske osobe, te je jača od svake sile i nepravde, a ona je Crkvi uvijek bila poželjna i naročito draga. Takvu vrstu slobode su za sebe trajno zahtijevali apostoli...

[O&va] pak priznaje neko pravo samo onome stoje istinito i časno, ali ipak ne brani da javna vlast, ili zbog izbjegavanja većeg zla ili zbog stjecanja i očuvanja dobra, podnosi nešto što odstupa od istine i pravde. I sam najbrižljiviji Bog, premda je neizmjerljivo dobar a ujedno i sve može, ipak dozvoljava da na svijetu bude zla, djelomice kako se ne bi spriječilo dobro, djelomice da ne nastane veće zlo. Ispravno je u upravljanju državom oponašati vladara svijeta; budući pak da ljudski autoritet ne može spriječiti pojedino zlo, mora "mnogo dopustiti i ostaviti nekažnjeno što će s pravom kazniti Božja providnost"¹.

Uistinu, samo u tim okolnostima, zbog zajedničkog dobra, i samo zbog toga, ljudski zakon može ili čak mora strpyivo podnositi zlo, ipak on niti može niti smije to odobravati ili htjeti po sebi; jer se zlo po sebi, stoje nijekanje dobra, protivni zajedničkom dobru, koje zakonodavac želi i mora braniti najviše što može. Potrebno je da si i u toj stvari ljudski zakon (za uzor) stavi Boga koga će nasljedovati, a koji dopušta i ono stoje u svijetu zlo "on niti želi da zla bude, niti da zla ne bude, nego želi dopu-

¹3251 Augustin, *De libero arbitrio* I, br.41 (CSEL 74,14,,,) = I 5, br.13 (PL 32,1228C).

štiti zlo, a to je dobro"¹. To mišljenje anđeoskog učitelja najsazetije sadržava učenje o podnošenju zla.

Nacrt učenja o obuhvatu građanske slobode

3252 I tako iz rečenog slijedi, da nipošto nije dozvoljeno tražiti, braniti ili dozvoliti slobodu mišljenja, pisanja, naučavanja, a isto tako i svake religije, kao da su sve to prava koja je narav dala čovjeku. Daje naime sve to narav dala, postojalo bi pravo da se dokine i kraljevstvo Božje, i ljudska sloboda se ne bi mogla uređivati nikakvim zakonom.

Isto tako slijedi, da se takve vrsti sloboda mogu podnositi, ako postoje opravdani razlozi, ali ipak uz određena pravila, kako se ne bi izrodile u požudu i nasilje....

3253 Gdje vlast toliko pritišće i ugnjetava i nepravednom silom drži državu pokorenom, ili sili Crkvu da se odrekne pripadajuće slobode, dozvoljeno je tražiti drugu upravu države, gdje će biti dozvoljeno djelovati u slobodi; u tom slučaju se naime ne traži ona pretjerana i kriva sloboda, nego se radi oslobađanja svih traži neko olakšanje, i to se radi samo zbog toga, da se tamo gdje se daje sloboda zlim stvarima, ne sprječava mogućnost raditi pošteno.

3254 I nije po sebi protiv dužnosti željeti oblik države kojom upravlja narod, zadržavši ipak katoličko učenje o porijeklu i upravljanju javne vlasti. Od raznih oblika državne vlasti Crkva ne odbacuje niti jedan, samo ako je prikladan da po sebi skrbi za dobrobit građana; posebno pak želi, što joj isto tako dozvoljava narav, da se uspostavi ona vlast koja će, bez ičije nepravde, najviše braniti sva crkvena prava. ...

3255 Crkva ne osuđuje ni to, da narod ne želi nikome služiti niti vanjskom, niti (domaćem) gospodaru, ako se to može postići bez povrede pravednosti. Konačno (Crkva) ne kori niti one koji žele postići da države žive po svojim zakonima, a da se građanima podijeli što veća mogućnost povećanja bogatstva.

3258: Odogovor Sv. oficija nadbiskupu Cambraia, 14. (19.) kolovoza 1889.

31. svibnja 1884. (na sjednici od 28. svibnja) Sv. oficij je nadbiskupu Lyona potvrdio uvjetnu dozvoljenost kraniotomije (ASS 17 [1884.] 556): "kad naime, ako se ona propusti, umiru majka i dijete, a naprotiv ako se učini, da se spašava majka a dijete umire". Taj je odgovor ponovio Sv. oficij u dopisu nadbiskupu Cambraia, ali je dodao rječi ("i bilo koji drugi..."). Vidi niže ASS 7 (1872.) 285-288 460-464 516-528; AnE 2 (1894.) 84-88 125-131 179-181 220-223 321-323.

Izd: ASS 22 (1889./90.) 748 / CollPF² 2,241, br.1716.

¹ *3251 Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.19, a.9 uz 3 (izdanje Leonina 4,247b).

Kraniotomija

U katoličkim se školama ne može kao sigurno naučavati, daje dozvoljen kirurški zahvat koji se naziva "kraniotomija", kao stoje to već bilo objavljeno 28. svibnja 1884., kao niti bilo koji drugi kirurški zahvat, kojim se direktno ubija plod ili trudna majka. 3258

3260-3263: Enciklika "*Quamquam pluries*", 15. kolovoza 1889.

Pijo IX. je dekretom "*Quemadmodum Deus Iosephum*" od 8. prosinca 1870. (Pijo IX, *Acta* I/V, 282sl) proglasio za zaštitnika Crkve. Time je on odgovorio na zahtjev jedne grupe otaca 1. vaticanskog sabora.

Izd: ASS 22 (1889./90.) 66sl / Leon XIII., Acta, Rim 9,177-179 / CollPF² 2,241, br.1717.

Položaj sv. Josipa u poretku spasenja

Postoje uzroci i posebni razlozi, zašto poimence svetog Josipa treba smatrati za zaštitnika Crkve, i (zašto) Crkva od njegove zaštite i skrbi vrlo mnogo očekuje; zato jer je bio Marijin muž i otac, kao što se mislilo, Isusa Krista. Iz toga je proisteklo sve njegovo dostojanstvo, milost, svetost i slava. Sigurno je daje Božje majčinstvo tako uzvišeno dostojanstvo, da ništa ne može biti veće od toga. Ali, jer je Josip s preblaženom Djevicom bio povezan ženidbenim vezom, i uzdignut u ono presjajno dostojanstvo kojim je Bogorodica daleko ispred svih stvorenih bića, nema sumnje da se on tom dostojanstvu pridružio više nego itko drugi. Zenidbeno je naime zajedništvo i povezanost veća od svega, koja po svojoj naravi ima zajedništvo dobara jednoga s drugim. Zbog toga je Bog dao Djevici Josipa za muža, dao joj da bude ne samo životni pratilac, svjedok djevičanstva, zaštitnik poštenja, nego samom ženidbenom vezom on je i sudionik u njezinom uzvišenom dostojanstvu. 3260

Isto tako se vrlo uzvišenim dostojanstvom među mnogima ističe jedan, koji je po Božjem promislu bio čuvar Sina Božjega, a po mišljenju ljudi smatranje (njegovim) ocem. Zbog toga je bilo dosljedno da Riječ Božja bude Josipu čedno podložna, trebalo je da sluša njegovu riječ i da mu iskazuje svaku čast koju djeca iskazuju svom roditelju.

Iz tog su pak dvostrukog dostojanstva po sebi slijedile obveze koje je narav propisala očevima u obitelji, i to tako, da u kući Božjoj, kojoj je Josip bio na čelu, on bude zakoniti i naravni skrbnik i branitelj. A te obveze i dužnosti je on uistinu izvršavao dok mu je trajao smrtni život.... 3261

A kuća Božja, kojom je Josip upravljao očinskom vlašću, bila je početak rođenja Crkve. Presveta Djevica, kao stoje rodila Isusa Krista, tako je i majka svih kršćana. 3262

na, koje je naime rodila na brdu Kalvariji za najvećih Spasiteljevih muka; i tako je Isus Krist kao prvijenac kršćana, koji su mu braća po posvojenju i otkupljenju.

3263 Iz tih je činjenica nastao uzrok, zašto preblaženi patrijarh smatra da mu je na poseban način preporučeno mnoštvo kršćana, od kojih se sastoji Crkva; to je naime bezbrojna i po čitavom svijetu raspršena obitelj, u kojoj Marjin muž i otac Isusa Krista uživa gotovo očinski autoritet. Zbog toga je prikladno i posebno dostojno blaženog Josipa, da on, kao stoje nekoć običavao svim potrebnim sredstvima sveto braniti nazaretsku obitelj, tako sada kao nebeski zaštitnik štiti i brani Kristovu Crkvu.

3264: Odgovr Sv. oficija biskupu Marseillea, 30. srpnja 1890.

Sličan odgovor usp. *3312.- *Izd.*: ASS 23 (1890./91.) 699sl / CollPF² 2,250, br.1735.

Misno vino

3264 U mnogim dijelovima Galije, posebno ako su oni položeni prema jugu, bijelo vino, koje se upotrebljava kod nekrvne misne žrtve, tako je slabo i ne jako, da se ne može dugo očuvati, ako mu se ne pomiješa neka količina vinjaka (spirito alcool).

Pitanje: 1. Je li dozvoljeno takvo miješanje?

2. Ako jest, koja se količina tako strane tvari može dodati vinu?

3. Uz potvrdni odgovor, traži li se da vinjak bude iz čistog vina, odn. proizveden iz trsovog roda?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 31. srpnja): Ako je vinjak (alcool) proizveden iz pravog trsa, i ako dodana količina alkohola, u odnosu na onu koju naravno sadrži vino o koje se radi, ne prelazi dvanaest posto, i ako se dodavanje vrši kada je vino vrlo mlado, ne smeta da se takvo vino upotrebljava u misnoj žrtvi.

3265-3271: Enciklika "Rerum novarum", 15. svibnja 1891.

To prvo i temeljno papinsko pismo o društvenom nauku Crkve, potaknuo je kardinal Gaspard Mermillod, biskup Lausanne-Genève, i utemeljitelj Unione catholique d'études sociales et économiques. Nacrti za to pismo potječu od o. Mattea Liberatorea SJ, kardinala Tommasa Zigliara OP i kardinala Camilla Mazzelle S J. Vidi i enciklike koje su izdali Pijo XI, Ivan XXIII, Pavao VI. i Ivan Pavao II. povodom 40, 70, 80. i 90. obljetnice "Rerum novarum", usp. *3725-3744, 3935-3953, 4500-4512 i 4690-4699.

Izd.: ASS 23 (1890./91.) 643-652/Leon XIII., *Acta*, Rim 11,100-133.

Pravo na privatno vlasništvo i njegovo korištenje

Privatno p o s j e d o v a t i s t v a r i kao svoje, je pravo koje je čovjeku dala nar- 3265
rav.... I ne postoji razlog zašto bi se (nad njim) uvela državna skrb; čovjek je naime
prije države; zbog toga je on po naravi, već prije nego lije nastala država, trebao
imati pravo štiti svoj život i tijelo. ...

Zemlja naime s velikom darežljivošću pruža one stvari koje su potrebne za oču-
vanje života, posebno pak za (njegovo) usavršavanje, ali ona to ne bi mogla davati
sama od sebe bez obrađivanja i brige ljudi. I zaista, budući da se čovjek za dobivanje
dobara prirode koristi naporom duha i snagom tijela, on si time prisvaja onaj dio ma-
terijalne prirode koji je sam obradio, u koji je ostavio utisnut kao neki znak svoje
osobe; treba smatrati kao potpuno ispravno, da on taj dio posjeduje kao svoj, i nitko
ne smije ni na koji način povrijediti to njegovo pravo. ...

Misli se pak da su ta prava, koja pripadaju pojedinim ljudima, mnogo valjanija 3266
ako ih se promatra kao prikladna i povezana s dužnostima ljudi u obiteljskoj zajedni-
ci...

Dakle ono što smo dokazali, tj. daje pravo vlasništva priroda dala pojedinim
osobama, to treba prenijeti na čovjeka kao glavu obitelji; štoviše, to je pravo tim va-
ljanije, što ima više onoga što ljudska osoba vrši u obiteljskom životu. Sveti je zakon
naravi, da se otac brine za sve što se odnosi na život i uzdržavanje onih koje je rodio;
to se naime izvodi iz same naravi, da želi svojoj djeci, koja pokazuju očevu osobu i
na neki je način nastavlja, steći i pripremiti, kako bi se mogli u promjenjivom tije-
ku života na pošten način braniti od zle sudbine. To se pak ne može učinkovito posti-
ći na drugi način, osim posjedovanjem plodonosnih dobara, koja će nasljedstvom
prenijeti na djecu...

Razlikuje se pravedno p o s j e d o v a n j e novca od njegovog pravednog koriš- 3267
tenja. Privatno posjedovanje dobara, kao što smo vidjeli malo prije, čovjekovo je
naravno pravo; služiti se tim pravom, najviše pak u životnoj zajednici, ne samo daje
dopušteno, nego je i potpuno potrebno...

Ako se pak pita, kakvo mora biti korištenje dobara, Crkva odgovara bez
ikakve sumnje: "Sto se toga tiče, čovjek ne smije imati vanjske stvari kao svoje,
nego kao zajedničke, kako bi naime lakše učestvovao u potrebama drugih. Zbog
toga Apostol kaže: 'Onima koji su u sadašnjem svijetu bogati, zapovijedi ... neka
budu darežljivi, zajedničari' [/ *Tim 6,17sl*]" \ Sigurno, nikome nije zapovjedbena da
pomaže drugima od onoga što je potrebno za uzdržavanje njega i njegovih (ukuća-
na); štoviše, ne mora drugima davati niti od onoga stoje prikladno za osobu i što se
pristoji. ... Nakon što se naime udovoljilo potrebi i položaju, dužnost je potrebnima
darovati od onoga stoje preostalo. "Što preostaje, dajte kao milostinju" [*Lk 11,41*].
To nisu obveze pravednosti, osim u krajnjim slučajevima, nego (obveze) kršćanske
ljubavi, a to nitko nema pravo tražiti u ime zakona. Ali prije zakona i ljudskog suda

*3267 Toma Akvinski, *Summa theologiae* II-II, q.66, a.2 (izdanje Leonina 9,85b).

je sud Krista-Boga, koji na mnogo načina preporučuje običaj darivanja ... a on će suditi prema tome je li nešto darovano ili uskraćeno [Mt 25,34sl\].

Prava koja proizlaze iz rada

3268 Ljudski rad naime ima dva svojstva urođena od naravi, on je naime *osoban*, jer snaga koja radi pripada osobi, i u potpunosti je vlastita onome koji je vrši, i dana mu je za njegovu korist; zatim, on je *potreban* iz razloga jer je plod rada čovjeku potreban za održavanje života; a narav, kojoj se najviše treba pokoravati, zapovijeda da život treba održavati.

3269 Ako se naime on (ljudski rad) gleda sa stajališta *osobnosti*, nema sumnje da radniku svakako pripada pravo ugovoriti i manji dio *plaće*; kao što on naime ide slobodno raditi, tako se isto može slobodno zadovoljiti malom ili uopće nikakvom plaćom.

3270 Ali sasvim drugačije treba prosuđivati, ako se sa svojstvom *osobnosti* poveže svojstvo *potrebitosti*, koja (svojstva) se mogu odijeliti misleno, ali ne i stvarno. Opća je naime dužnost pojedinaca da ostanu na životu, i bio bi grijeh to ne učiniti. Iz toga se nužno rađa pravo da se steknu stvari kojima se održava život; onima koji posjeduju vrlo malo stvari, to omogućava samo plaća stečena radom. Zato radnik i poslodavac na način slobodne pogodbe pristaju na određenu plaću; ipak uvijek preostaje nešto na temelju naravne pravednosti, stoje starije i jače od slobodne volje ugovarača, to jest da plaća ne smije biti neprimjerena za uzdržavanje radnika, i to prema sredstvima dobro stojećeg. Ako bi pak radnik pritisnut nuždom, ili potaknut strahom od većeg zla, prihvatio teže uvjete, koje je morao prihvatiti i protiv volje, jer mu ih nameću gospodar ili kupac (njegovog) rada, to znači trpjeti nasilje koje više za pravednošću...

3271 Ako radnik dobije dosta veliku plaću tako da može njome lako uzdržavati ženu i djecu, ako je pametan lako će nastojati štediti, te će to i ostvariti, na što ga čini se upućuje i sama narav, kako bi mu nakon troškova uzdržavanja nešto i preostalo, što će mu omogućiti da dođe do malog imutka....

No do tih učinaka moći će doći samo pod uvjetom, ako se privatna imovina ne iscrpi veličinom poreza i davanja. Naime, budući da pravo privatnog vlasništva nije ljudsko pravo, nego je dato po naravi, javna vlast ga ne može poništiti nego samo urediti njegovo korištenje i uskladiti ga s općim dobrom. (Vlast) radi dakle nepravedno i neljudski, ako od privatnog vlasništva uzima više poreza nego lije pravedno. ...

3272-3273: Pismo "*Pastoralis officii*", njemačkim i austrijskim biskupima, 12. rujna 1891.

Izd: ASS 24 (1891./92.) 204-206 / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,284-287 / CdICF 3,378-380 (br.612).

Dvoboj

... Oba Božja zakona, kako onaj koji je objavljen svjetlom naravnog razuma, 3272 tako i onaj objavljen Pismom napisanim po Božjem nadahnuću, izričito zabranjuju, da izvanjavnog postupka nitko ne smije čovjeka ubiti ili raniti, osim ako je na to prisiljen radi vlastite obrane. I oni koji izazivaju na privatni dvoboj, i oni koji izazov prihvate, čine to, i za to koriste pamet i snagu, kako bi oduzeli život ili barem ranili protivnika, a nisu prisiljeni na to nikakvom nuždom.

Obadva naime božanska zakona zabranjuju, da nitko lakomisleno ne izlaže svoj život stavljajući se u veliku i očitu opasnost, kada to ne svjetuje nikakav razlog dužnosti ili velikodušne ljubavi; ta se naime slijepa lakomislenost koja prezire život, očito nalazi u naravi dvoboja.

Zbog toga nikome ne može biti nejasno, ili dvojbeno, da oni koji se privatno upuste u zasebnu borbu, oboje čini i grijeh tuđe nesreće i svojevotnog stavljanja svog života u opasnost. Konačno, jedva da ima kuge, koja bi više bila protivna građanskom životu i koja bi više izokretala pravedan poredak, nego da se građanima dadne sloboda, da svatko privatnom silom i rukom bude branitelj prava i osvetitelj časti, za koju misli da mu je povrijeđena. ...

Niti oni koji prihvaćaju ponuđenu borbu, nemaju pravednu ispriku u strahu, jer 3273 bi se bojali da će ih narod smatrati kukavicama ako izbjegnu borbu. Kad bi se naime obveze ljudi mjerile krivim mišljenjima puka, a ne prema vječnoj normi ispravnoga i pravednoga, ne bi bilo nikakve naravne i prave razlike između časnih djela i štetnih čina. Sami poganski mudraci su znali i govorili, da hrabar i ustrajan muškarac mora prezirati lažne sudove naroda. Pravedan je pak i svet strah koji odvraća čovjeka od nepravednog ubojstva i čini ga zabrinutim za vlastiti spas i spas braće. Štoviše, onaj koji prezire isprazne sudove naroda, koji više voli podnositi udarce pogrda nego li u bilo kojoj stvari napustiti dužnost, jasno je da takav ima daleko veći i uzvišeniji duh, nego li onaj koji se laća oružja potaknut nepravdom. Štoviše, ako se hoće ispravno suditi, on je taj u kojem sjaji čvrsta hrabrost, kažem, ona hrabrost koja se naziva krepošću, i čiji je pratilac prava i istinita slava. Krepost se naime nalazi u dobru koje je u skladu s razumom, i ako se ona ne temelji na sudu koji je u sukladnosti s Bogom, onda je to luda slava.

3274-3275: Enciklika "*Odobri mense*", 22. rujna 1891.

Leon XIII. se u svojoj enciklici o krunici dotaknuo dogmatskih načela mariologije.
Izd.: ASS 24(1891792.) 195sl / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,303-305 / Briigge 5,10sl.

Marija kao majka i posrednica milosti

3274 Vječni Božji Sin, kada je za spasenje i na čast čovjeka htio uzeti ljudsku narav i tako ući u neku mističnu ženidbu s cjelokupnim ljudskim rodом, on to nije učinio prije nego lije izražen najslobodniji pristanak one koja je bila određena za majku, koja je na neki način predstavljala sam ljudski rod, prema onom slavnom i vrlo istinitom mišljenju Akvinca: "Na navještenje se očekivao pristanak Djevice umjesto sveukupne ljudske naravi"¹.

Iz čega se smije ne manje istinito i točno ustvrditi, da se nama ne daje ništa iz one prevelike riznice milosti, koju je donio Gospodin, jer "milost i istina nastala po Isusu Kristu" [Iv 1,17], osim po Mariji, jer je Bog tako htio; kao što do vrhovnog Oca nitko ne može doći osim po Sinu, gotovo isto tako nitko ne može pristupiti Kristu osim po Majci....

3275 Bog nam je dao takvu [Mariju], kojoj je tim samim što ju je izabrao za majku svom Jedinorođencu, ulio puninu majčinskih osjećaja, koji ne očituju samo ljubav i praštanje; takvu je svojim djelom pokazao Isus Krist, kada je htio biti podložan Mariji i dragovoljno joj se pokoravati kao sin majci; takvu je obznanio s križa, kada joj je u učeniku Ivanu povjerio na brigu i skrb čitav ljudski rod [Iv 19,26sf]; kao takva nam se konačno dala i ona sama, kada je s prevelikom mukom prihvatila nasljedstvo, koje joj je ostavio umirući Sin, obuhvativši ga velikom dušom, te je odmah počela ispunjavati majčinske dužnosti prema svima.

3276-3279: Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Freiburga, 277. srpnja 1892.

Izd: AnE 3 (1895.) 98sl / CollPF² 2,277sl, br.1808.

Spaljivanje tijela umrlih

3276 *Pitanja:* 1. Smiju li se podjeljivati sakramenti umirućih onim vjernicima, koji doduše ne pripadaju masonskoj sljedbi, niti su vođeni njezinim načelima, nego su zbog drugih razloga odredili da se njihova tijela spale poslije smrti, ako ne žele povući tu odredbu?

3277 2. Smije li se za vjernike, čija su tjelesa spaljena ne bez njihove krivnje, javno prikazati, ili privatno prinijeti misna žrtva, a isto tako primati i zaklade na tu nakanu?

¹ *3274 Toma Akvinski, *Summa theologiae III, q.30, a.1* (Izdanje Leonina 11,315b).

3. Smije li se sudjelovati u spaljivanju tijela umrlih, bilo zapovjeđu i savjetom 3278 bilo činom, kao što su to liječnici, službenici ili radnici koji rade u krematoriju? Smije li se to činiti, barem kada postoji neka potreba, ili da se izbjegne velika šteta?

4. Smije li se onima koji tako sudjeluju podjeljivati sakramente, ako neće napu- 3279 štiti takvu suradnju, ili ako tvrde daje ne mogu napustiti?

Odogovor: Uz 1. Ako opomenuti to odbiju, niječno. Treba slijediti mišljenje prihvaćenih pisaca, treba li ih opomenuti, ili pak opomenu izostaviti, imajući posebno na umu izbjegavanje sablazni.

Uz 2. Za j a v n o prikazivanje mise, niječno; za p r i v a t n o , potvrdno.

Uz 3. Nikada se ne smije formalno sudjelovati sa zapovijedi ili savjetom. Nekad se može podnositi materijalna suradnja, ako 1. spaljivanje nije znak pripadanja masonske sljedbi; 2. ako u njemu nema ničega što bi po sebi izravno ijedino izražavalo odbacivanje katoličkog nauka i odobravanje sljedbe; 3. i ako ne stoji, da se katolički službenici i radnici obvezuju ili zovu (na spaljivanje) kao znak prezira prema katoličkoj religiji. Uostalom, premda ih se u tim slučajevima treba ostaviti u dobroj vjeri, ipak ih stalno treba opominjati da nastoje ne sudjelovati kod spaljivanja.

Uz 4. Odgovoreno je u predašnjem. A postoji i dekret od 15. prosinca 1886. [*3195sl\.

3280-3294: Enciklika "*Providentissimus Deus*", 18. studenog 1893.

Ta je enciklika jedna od prvih papinskih zauzimanja stavova o problematici moderne povijesno-kritičke egzegeze.

Izd: ASS26(1893./94.)279-291 /LeonXIII,*Acta*, Rim 13,342-362/Brugge5,211-224/EchB br.106-131.

Autoriteti kod tumačenja sv. Pisma

[*Učitelj za poučavanje neka uzme primjerak*] prijevoda Vulgate, koji je 3280 Tridentiski sabor odredio da ga treba smatrati za "autentičan u javnim predavanjima, raspravama, propovijedima i tumačenjima" [*usp *1506*] i koji također preporučuje svakidašnji običaj Crkve. Ipak trebat će imati u vidu i ostale prijevode, koje hvali i koje je koristila kršćanska starina, posebno rukopise prvaka (kršćanstva). Premda naime, što se tiče glavnine sadržaja, iz izraza Vulgate se dobro vidi hebrejska i grčka misao; ipak, ako ima nešto nejasno, ako je tamo iznijeto nešto manje točno, prema Augustinovu savjetu koristit će "proučavanje predašnjeg jezika".

3281 ... Učenje otaca prihvatio je vatikanski sabor, kada je obnavljajući tridentski dekret o tumačenju Božje riječi, izjavio je daje ovo njegova misao, da "u stvarima vjere i ćudoređa, ukoliko se to odnosi na izgradnju katoličkog nauka, za istinit treba smatrati onaj smisao svetog Pisma, kojije držala i drži sveta majka Crkva, na koju spada suditi o pravom smislu i tumačenju svetog Pisma; zbog toga, nitko ne smije samo sveto Pismo tumačiti protiv tog smisla ili pak protiv jednodušne suglasnosti otaca" [*15073007].

3282 Tom odredbom punom mudrosti Crkva nipošto ne obeshrabruje niti prijeći istraživanje biblijskih znanosti, nego ih štoviše čini sigurnima od zablude, i većinom im služi za napredak. Privatnom se naime učitelju pruža veliko područje, na kojem se on na sigurnim tragovima može presjajno, i korisno za Crkvu, iskazati u djelatnosti tumačenja. Za mjesta pak božanskog Pisma za koja je poželjno još određeno i točnije tumačenje, može se u skladu sa odredbom dobrostivog Božjeg promisla, tako urediti, da nakon završenog proučavanja dozrije još na sudu Crkve; za mjesta pak koja su već određena, privatni učitelj može isto tako biti koristan, ako ih kod vjernog puka pokušava učiniti jasnijim, kod učenih sadržajnijim, ili da ih očitije brani pred neprijateljima....

3283 Uostalom, treba slijediti analogiju vjere, a kao vrhovnu normu treba primijeniti katoličko učenje, kakvo je prihvaćeno iz autoriteta Crkve. ...

3284 Naime, najviši je autoritet svetih otaca, (pomoću) kojih je "poslije apostola sveta Crkva rasla koji su (je) sadili, zalijevali, (koji su bili) graditelji, pastiri i hranitelji"¹, kadgod su svi na jedan te isti način tumačili neko biblijsko svjedočanstvo, kao nauk koji pripada na vjeru i ćudoređe; iz njihove naime suglasnosti postaje jasno, daje prema katoličkoj vjeri tako bilo predano od apostola....

[Egzegeta] neka ne misli da mu je put zapriječen, da istražujući i tumačeći ide dalje tamo gdje postoji valjan razlog, ako se vjerno pokorava onoj zapovijedi koju je mudro iznio Augustin, naime da se ne smije niti najmanje odstupiti od doslovnog i kao neposrednog smisla, osim ako razum ne zabranjuje da ga se drži, ili ako potreba tjera da ga se napusti². ...

3285 Ostali katolički tumači imaju manji autoritet; budući pak da je proučavanje Biblije imalo neprekidni napredak, i njihovim komentarima treba dati potrebno poštovanje, od kojih će biti dozvoljeno uzeti mnogo toga kako bi se pobila suprotna mišljenja i kako bi se razriješila teža.

Pomoćne znanosti za tumačenje sv. Pisma

3286 Potrebno je i dolikuje da učitelji svetog Pisma i teolozi poznaju one jezike, kojima su sveti pisci prvotno napisali kanonske knjige....

*3284 Augustin, *Contra Iulianum Pelagianum* II 10, br.37 (PL 44,700).

Usp. Augustin, *De Genesi al litteram* VIII 7, br.13 (CSEL 28,241 / PL 34,378).

Upravo ti moraju biti zbog iste stvari učeniji i uvježbaniji u pravoj vještini kritičke metode¹; kriva je i na štetu religije uvedena vještina, pod časnim imenom viša kritika, pomoću koje, kako kažu, sud o porijeklu, cjelovitosti, autoritetu, proizlazi samo iz unutarnjih razloga. Naprotiv, jasno je, da u povijesnim pitanjima, kao što je to porijeklo i očuvanost knjiga, vrijede u prvom redu povijesni razlozi, i njih treba najbrižljivije istraživati i ispitivati; oni pak unutarnji razlozi većinom nisu od takvog značenja, da bi se u (tom) predmetu moglo pozivati (na njih), osim na neki način kao na potvrdu. ...

Učitelju svetoga Pisma bit će velika pomoć poznavanje prirodnih 3287 znanosti, kako bi lakše otkrio i pobio takve prijevare sročene protiv božanskih knjiga.

Naime, između teologa i poznavatelja prirode nema prave suprotnosti, dok svatko ostaje u svojim granicama, i da se prema opomeni sv. Augustina čuvaju "kako ne bi lakomisleno nešto nesigurno tvrdili kao sigurno"². Ako se pak ne bi slagali, on je ukratko iznio pravilo kako se mora ponašati teolog, te kaže: "Štoga god se o prirodnim stvarima može dokazati ispravnim dokazima, pokažimo da to nije protivno našem Pismu; štoga god pak oni, bilo kojim svojim knjigama, iznesu kao protivno ovom našem Pismu, to jest katoličkoj vjeri, pokažimo na bilo koji način kako vjerujemo daje to u potpunosti krivo"³.

(Raspravljajući) o opravdanosti tog pravila treba prije svega promotriti, da li su 3288 sveti pisci, ili točnije "Božji Duh koji je govorio preko njih, htio poučiti ljude o tome (naime o unutarnjem ustroju vidljivih stvari), koje nikome ne služe na spasenje"⁴; nisu li naime oni, više nego li da se bave pravim tumačenjem prirode, nekako opisivali stvari, i bavili se njima na neki preneseni način, ili kako se u ono vrijeme općenito o tome govorilo, a i danas se o mnogim stvarima u svakidašnjem životu tako govori i među vrlo učenim ljudima. Budući da se u prvom redu, i uistinu pučkim jezikom, iznosi ono što spada na osjetila, a isto čini i sveti pisac (a i Anđeoski učitelj opominje) "držao se onoga što se osjetilima prikazivalo" , ili stoje sam Bog, govoreći ljudima, prema njihovom shvaćanju govorio na ljudski način.

Iako treba odlučno braniti sveto Pismo, ne treba zbog toga na isti način braniti 3289 sva mišljenja, koja su pojedinioci, ili nakon njih tumači, napisali objašnjavajući ih; oni naime, prema shvaćanju vremena, raspravljajući o mjestima gdje

*3286 Kritička je metoda preporučena i u apostolskom pismu Leona XIII. "*Vigilantiae studii*" od 30. listopada 1902. (ASS [1902/03] 236 / EnchB br.142).

*3287 Usp. Augustin, *De Genesi ad litteram imperfectus liber* c.9, br.30 (CSEL 28,481₃ / PL 34,233).

Augustin, *De Genesi ad litteram* I 21, br.41 (CSEL 28,31₁₋₉ / PL 34,262).

*3288 Augustin, *De Genesi ad litteram* II 9, br.20 (CSEL 28,46₈₋₁₀ / PL 34,270sl).
Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.70, a.1, uz 3 (izdanje Leonina 5,178b).

se govori o prirodi, možda nisu uvijek tako mislili kao daje to istinito, nego su nešto iznosili što se sada čini manje prihvatljivo.

Zbog toga u njihovom tumačenju treba brižno razlikovati, što oni iznose kao ono što spada na vjeru, ili daje s njom jako povezano, i što iznose u jednodušnoj suglasnosti; naime "u onome što nije potrebno za vjeru, sveti su (oci) mogli misliti različito, kao i mi"¹, mišljenje je Sv. Tome. A i na drugom mjestu on vrlo mudro kaže: "Meni se čini daje sigurnije, da ono što su filozofi općenito mislili, i što se ne protivi našoj vjeri, ne treba iznositi kao vjerske dogme, premda se nekada navode pod imenom filozofa, niti ih treba nijekati kao protivne vjeri, kako se mudracima ovoga svijeta ne bi pružila prilika da prezru naše vjersko učenje"².

Uistinu, premda ono što su prirodo-znanstvenici sigurnim dokazima utvrdili da je sigurno, tumač mora pokazati da se to nikako ne protivi pravilno protumačenom Pismu; ipak neka mu ne promakne da se katkada dogodilo, da su oni za nešto govorili daje sigurno, a kasnije je to bilo dovedeno u sumnju i odbačeno....

3290 Bit će korisno to isto prenijeti na srodne znanosti, posebno na p o v i j e s t .

Nadahnuće i nepogrješivost svetog Pisma

3291 Može se naime dogoditi da su neki prepisivači, prepisujući rukopise, nešto manje točno prepisali; to treba pažljivo prosuditi i ne lako prihvatiti, osim za ona mjesta za koja je to ispravno dokazano; može se također dogoditi da pravi smisao nekog mjesta ostane nejasan; kako bi se to razriješilo mnogo će pripomoći vrlo dobra pravila za tumačenje: potpuno je neprihvatljivo nadahnuće ograničavati samo na neke dijelove svetog Pisma, ili pak prihvatiti daje sam sveti pisac pogriješio. Ne smije se naime trpjeti niti razmišljanje onih, koji se zbog tih poteškoća opravdavaju, kada bez sustezanja prihvaćaju da se božansko nadahnuće nipošto ne odnosi na stvari vjere i ćudoređa, zbog toga jer krivo misle, da kad se radi o istinitosti mišljenja ne treba toliko istraživati što je Bog kazao, nego da treba više odvagnuti zbog čega je to kazao.

3292 Naime, sve i ukupne knjige, koje je Crkva primila kao svete i kanonske, sa svim svojim dijelovima, napisane su prema govoru Duha Svetoga; bilo daleko, da bi u božanskom nadahnuću mogla biti ikakva zabluda, jer ono po sebi ne samo da isključuje svaku zabludu, nego je tako nužno isključuje i odbacuje, kao što je nužno da Bog, najviša istina, ne može biti začetnik bilo kakve zablude.

*3289 Toma Akvinski, *Super IVlibros Sententiarum* II, dist.2, q.1, a.3, rješenje (parmsko izd. 6,405b / R.Busca, *Opera omnia* 1 [1980] 130).

Toma Akvinski, *Responsio ad lectorem Vercellensem de articulis 42*, Predgovor (Opusculum 10 u rimskom izd.; = opusculum 22 u izd. Mandonnet 3 [Pariš 1927] 197; = opusculum 9 u parmskom izd. 16,163b).

To je stara i trajna vjera Crkve, te svečano mišljenje definirano na firentinskom [usp. *1334] i tridentskom [usp. *1501-1508] saboru, potvrđeno pak i izričitiše protumačeno na vatikanskom saboru, koji je apsolutno izjavio: "Knjige Staroga i Novoga zavjeta ... imaju Boga za pisca" [*3006]. Zbog toga nema nikakvog značenja što je Duh Sveti uzeo ljude kao sredstva za pisanje, kao da bi, ne prvotnom piscu, nego nadahnutim piscima moglo promaknuti nešto krivo. On je naime nadnaravnom snagom njih tako potaknuo i pokrenuo na pisanje, tako je bio uz njih dok su pisali, da su sve ono i samo ono, pravilno shvatili duhom i da su to htjeli vjerno napisati, te su to prikladno izrazili kao nepogrješivu istinu; inače ne bi on sam bio pisac čitavog svetog Pisma....

I zato su svi oci i učitelji bili najuvjereniji, daje božansko Pismo, koje su izdali sveti pisci, slobodno od bilo kakve zablude, i zbog toga vrlo brižno i vjernički pokušavaju međusobno uskladiti ne malobrojna mjesta za koja se čini da iznose neke suprotnosti ili različitosti; oni su jednodušno ispovijedali da su te knjige u cjelini i u dijelovima (napisane) istim božanskim dahom, daje sam Bog govorio preko svetih pisaca, te potpuno ništa nije moglo biti napisano, što bi bilo strano istini.

Općenito vrijedi ono stoje isti Augustin napisao Jeronimu: "... Ako naiđem u tim Pismima na nešto što se čini suprotno istini, ne ustručavam se misliti, daje ili pogrešan rukopis, ili prevoditelj nije shvatio stoje bilo rečeno, ili ja to uopće nisam razumio"¹. ...

... Naime, ima mnogo toga što su znanosti raznih vrsta dugo i mnogo predbacivale Pismu kao krivo, a stoje sada u potpunosti riješeno; isto je tako mnogo toga o nekim mjestima Pisma (što zapravo ne spada ne pravilo vjerovanja i ćudoređa) izneseno u tumačenjima, stoje kasnije istraživanje jasnije i ispravnije utvrdilo. Naime, vrijeme poništava iznesena mišljenja, ali "istina ostaje i pobjeđuje u vijeke"².

3296: Odgovor Sv. oficija biskupu Krishnaghura/Indija, 18. srpnja 1894.

Izd.: CollPF² 2,308sl, br. 1877. / The Pastoral Gazette 21 (Bombay) 65.

Krštenje djece čiji su roditelji nevjernici

Pitanje (28. kolovoza 1886.): 1. Mogu li biti krštena djeca nevjernika u smrtnoj opasnosti, a koja se ne nalaze na samrti? 3296

2. Mogu li biti kršteni barem oni za koje ne postoji nada da će ponovno biti viđeni?

3. Što, ako se vrlo razborito sumnja, da zbog bolesti od koje sada boluju neće preživjeti, nego će umrijeti prije nego li dođu u dob razuma?

¹ *3293 Augustin, Pismo (82) Jeronimu, pogl.1, br.3 (CSEL 34,354,.,, / PL 33,277).

² *3294 3 Ezra4,38.

4. Mogu li biti krštena djeca nevjernika koja su u smrtnoj opasnosti ili na samrti, a za koje se sumnja da će doživjeti dob razuma, a ne postoji prigoda da ih se pouči u stvarima vjere?

Odgovor: Uz 1-3: potvrdno; uz 4: Neka misionari pokušavaju poučiti ih na što je moguće bolji način; inače, neka ih se krsti uvjetno.

3298: *Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Cambraia, 24. srpnja 1895.*

Izd.: ASS 28 (1895./96.) 383sl / CollPF² 2,1906, br.1906.

3298 *Iznošenje stanja:* Ako nekog liječnika pozovu k teško bolesnoj trudnici, i on odmah primijeti, da ne postoji drugi uzrok smrtne bolesti osim same trudnoće, to jest nazočnost ploda u maternici. Odmah mu se dakle pokazao jedini put kako da spasi majku od prijeteće smrti, a taj je da izazove pobačaj, ili izbacivanje ploda. Izazvavši na uobičajen način taj događaj, ipak je poduzeo sva sredstva i radnje koje po sebi i neizravno ne idu za tim da u majčinom krilu ubiju plod, nego samo da na svijet dođe živo (dijete) ako je to moguće, premda će ono neposredno umrijeti, budući daje još potpuno nedozrele

Čitajući naime ono stoje 19. kolovoza 1889. Sveta Stolica odgovorila nadbiskupu Cambraia: "Ne može se kao sigurno učiti" daje dozvoljena bilo kakva radnja koja neposredno ubija plod, pa bila ona nužna i da se spasi majka; liječniku ostaje sumnja o dozvoljenosti kirurških operacija, kojima je do sada često on sam izazvao pobačaj, kako bi spasio tešku bolesnu trudnicu.

Pitanje: Liječnik pita: Mogu li se u opisanim okolnostima kao sigurne poduzeti spomenute radnje?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 25. srpnja): Niječno, u skladu s drugim dekretima (izdanima) naime dana 28. svibnja 1884. i 19. kolovoza 1889.

3300-3310: Enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896.

Izd.: ASS 28 (1895796.) 709-757 / Leon XIII, *Acta*, Rim 16,159-205 / Brugge 6,157-187 / AnE 4(1896.) 246a-257a.

Jedinstvo Crkve kao mističnog tijela Kristova

3300 *[Crkva]* je stvarno *duhovna*, ako se gleda ono posljednje što ona želi i neposredni uzroci koji uzrokuju svetost; ako pak promatraš ono od čega se (Crkva) sastoji, i same stvari koje vode do duhovnih darova, ona je nužno vidljiva i *vanjska*. ...

Zbog tih razloga Pismo često naziva Crkvu "tijelo" i "Kristovo tijelo": "A vi ste tijelo Kristovo" [1 Kor 12,27], Zbog one činjenice zbog koje je 'tijelo', očimajepro-

matrana kao Crkva; zbog onoga pak po čemu je 'Kristovo', ona je djelotvorna, živa i životvorna, jer je [*Krist*] štiti i podržava.... Premda je naime u živim bićima počelo života skriveno i potpuno nevidljivo, ono se ipak očituje i pokazuje pokretima i djelovanjem udova; tako se i u Crkvi, nadnaravno počelo života, jasno pokazuje po onome što oni (udovi) čine.

Iz čega slijedi, da se nalaze u velikoj i to opasnoj zabludi, oni koji si Crkvu za- 3301 mišljaju prema svom sudu, i prikazuju je kao skrivenu i nikako vidljivu; isto tako i oni koji je smatraju za neku ljudsku ustanovu, uređenu nekakvim propisima i vanjskim obredima, i bez trajnog učešća u darovima Božje milosti, bez onih činjenica koje svakidašnjim i otvorenim značenjem svjedoče o životu koji ona crpi iz Boga. Naime, da bi ijedno od toga mogla biti Crkva Isusa Krista, isto je tako nemoguće kao da se čovjek sastoji samo od tijela ili samo od duše. Za pravu je Crkvu potrebno ujediničenje i spajanje toga dvoga kao dijelova, gotovo tako kao stoje za ljudsku narav (potrebno) unutarne spajanje duše i tijela.

Crkva nije neki mrtvac, nego Kristovo tijelo obdareno nadnaravnim životom. Kao što niti Krist, glava i uzor, nije potpun, ako se u njemu gleda samo vidljiva ljudska narav ... ili samo nevidljiva Božja narav, ...nego je jedan iz obojega, i u obje naravi kako vidljivoj tako i nevidljivoj, tako i njegovo mistično tijelo nije prava Crkva, osim po činjenici, što njezini vidljivi dijelovi crpe snagu i život iz nadnaravnih darova i ostalih stvari, iz kojih cvjeta njezina vlastita bit i narav. ...

U prosuđivanju i određivanju *naravi* jedinstva, mnogi su skrenuli s (pravoga) 3302 puta zbog različitih zabluda. Ne samo nastanak Crkve, nego čitav (njezin) ustroj pripada u vrstu stvari proizašlih iz *slobodne volje*; zbog toga se svako prosuđivanje, treba odnositi na ono stoje uistinu učinjeno; i uistinu ne treba istraživati na koji način Crkva *može* biti jedna, nego po čemu je *želio* da bude jedna *onaj koji juje ustanovio*.

I zaista, gleda li se na to stoje učinjeno, Isus Krist nije zamislio i oblikovao tak- 3303 vu Crkvu, koja bi obuhvatila više zajednica slične vrste, ali (ipak) različite, i vezane takvim vezama koje bi Crkvu učinile jednom i jedinstvenom, i to na način kao što to ispovijedamo u Vjerovanju "Vjerujem u jednu ... Crkvu" ...

Uistinu, kada je Isus Krist govorio o toj mističnoj građevini, Crkvu spominje samo kao jednu, koju naziva svojom: "sagradit ću Crkvu svoju" [*Mt 16,18*]. Tko bi si osim ove zamislio neku drugu, ona ne bi mogla biti prava Kristova crkva, jer nije sagrađena od Isusa Krista. ...

I tako Crkva mora kroz sva vremena, i obilno na sve ljude, širiti spasenje stečeno po Isusu Kristu, i ujedno sva dobročinstva koja iz njega proistječu. Zbog toga ona prema želji svoga začetnika mora biti jedina u svim krajevima i kroz sve trajanje vremena. ...

K tome dolazi, daje Sin Božji naredio da Crkva bude njegovo mistično tijelo, s 3304 kojim će se on sjediniti kao glava, na sličnost ljudskog tijela koje je primio.... Kao

stoje on dakle sebi uzeo smrtno tijelo, jedino koje je prinio za razapinjanje i za smrt, kako bi platio cijenu ljudskog oslobođenja, isto tako ima i jedno mistično tijelo, u kojem i s čijim djelovanjem čini ljude sudionicima svetosti i vječnoga spasenja: "Sve mu *podloži pod noge*, a njega postavi - nad svime - Glavom Crkvi, koja je tijelo njegovo" [Efl, 22sl]. Raspršeni i odvojeni udovi ne mogu sjednom te istom glavom činiti jedno tijelo. Pavao naime kaže: "Doista, kao što je tijelo jedno te ima mnogo udova, a svi su udovi tijela iako mnogi, jedno tijelo - tako i Krist" [7 Kor 12, 12]. Zbog toga on kaže daje to mistično tijelo "usklađeno i povezano". "Glava Krist: od kojega sve Tijelo, usklađeno i povezano svakovrsnim zglobom zbrinjavanja po djelotvornosti primjerenoj svakom pojedinom dijelu" [Ef 4, 15sl]. Zbog toga lutaju udovi odijeljeni od ostalih udova, jer ne mogu biti spojeni s istom i jedinom glavom....

Zbog toga je Kristova crkva jedna i vječna; svi koji zasebno hodaju udaljuju se od volje i propisa Krista Gospodina, napuštaju put spasenja i idu prema propasti.

Temelji crkvenog jedinstva

3305 On pak koji ju je sazdao kao jedinu, sazdao ju je kao jednu; naime takvu, da svi koji će se naći u njoj, budu povezani najtjesnijim vezama, i to tako da tvore jedan narod, jedno kraljevstvo, jedno tijelo: "jedno tijelo i jedan duh" [Ef 4, 4].... Temelj potreban za takvu apsolutnu povezanost među ljudima je slaganje i spajanje duhova.

[U tu svrhu] Isus Krist je ustanovio u Crkvi živo, autentično i vječno učiteljstvo, koje je ojačao svojom vlašću, obdario duhom istine, potvrdio čudesima, te je htio i najstrože zapovjedio, da se njezine zapovijedi i nauk prihvate jednako kao njegovi.

Kadgod se dakle pojavljuje riječ tog učiteljstva, da se ovo ili ono nalazi u sklopu božanski predanog nauka, to svatko treba čvrsto vjerovati kao istinito; kad bi to na bilo koji način moglo biti lažno, slijedilo bi, stoje izravno proturječno, daje sam Bog začetnik čovjekove zablude: "Gospodine, ako je zabluda, ti si nas prevario"¹....

3306 Kao što se za jedinstvo Crkve, ukoliko je skup vjernika, nužno traži jedinstvo vjere, tako se za njezino jedinstvo, ukoliko je božanski ustanovljena zajednica, po božanskom pravu traži jedinstvo uprave, koje stvara jedinstvo zajednice....

3307 Premda Petar i njegovi nasljednici imaju punu i vrhovnu vlast, ipak ne treba smatrati daje imaju samo oni. Onaj naime koji je Petra postavio za temelj Crkve, on sam je izabrao "dvanesticu ... koje prozva apostolima" [Lk 6, 13]. Kao stoje potrebno da Petrov autoritet ostane vječno kod rimskog prvosvećenika, tako i biskupi, koji su nasljednici apostola, nasljeđivanjem primaju njihovu redovitu vlast,

¹3305 Rikard od sv. Viktora, *De Trinitate* I 2 (PL 196.891D).

tako da biskupski red nužno pripada najunutarnijem ustrojstvu Crkve. Premda naime oni ne dobivaju niti puni, niti opći, niti najviši autoritet, ipak ih se ne smije smatrati za zamjenike rimskog prvosvećenika, jer oni imaju svoju vlastitu vlast, te se na najistinitiji način nazivaju redoviti nadstojnici naroda kojim upravljaju....

Ali biskupski red treba tek tada smatrati ispravno povezanim s Petrom, kao što 3308 je Krist zapovjedio, ako je on podložan Petru i ako mu se pokorava; inače bi se nužno pretvorio u smušeno i nesređeno mnoštvo. Kako bi se ispravno sačuvalo jedinstvo vjere i zajedništva, nije dovoljno, časno obnašati prva mjesta, i voditi brigu, nego je u potpunosti potreban pravi i to najviši autoritet, kome će se pokoravati čitava zajednica...

Odatle sve one pojedinačne stare izreke o blaženom Petru, koje obilno govore daje on postavljen na najviši stupanj časti i vlasti. Posvuda ga nazivaju "prvakom apostolskog zbora", "prvakom svetih apostola", "zborovođom toga zbora", "ustima svih apostola", "glavom te obitelji", "predstojnikom čitavoga svijeta", "prvakom među apostolima", "stupom Crkve"....

Ovoje pak daleko od istine i otvoreno se protivi božanskim odredbama, da na- 3309 dležnosti rimskog prvosvećenika podliježu *pojedini* biskupi, ali joj ne podliježu *svi zajedno*. Ovo je naime potpuni razlog i smisao temelja, da više čuva jedinstvo i čvrstoću *čitave zgrade*, nego li njezinih *pojedinih dijelova*....

Tu pak ovlast nad samim biskupskim zborom, o kojoj smo govorili, Crkva ni u jedno vrijeme nije prestala priznavati i svjedočiti [*Spominju se među ostalim *641 *1445*]....

Sveto Pismo svjedoči da su ključevi kraljevstva nebeskoga povjereni jedino Petru, a isto tako daje vlast vezanja i odrješivanja dana apostolima zajedno s Petrom; a nigdje naime nema svjedočanstva da bi apostoli primili vrhovnu vlast *bez Petra i protiv Petra*. ...

Naime, da su isti (ljudi) podložni dvostrukoj vlasti, ne znači zbrku kod upravljanja. Takvo nešto misliti zabranjuje nam ponajprije Božja mudrost, po čijem je savjetu ustanovljeno to dvostruko vršenje vlasti. Osim toga treba napomenuti i ovo: red stvari i međusobnih odnosa bi se pobrkao, kada bi dvije uprave u narodu bile istoga stupnja, kada jedna ne bi bila podložna drugoj. Ali vlast je rimskoga prvosvećenika najviša, opća i u potpunosti vlastitoga prava; biskupska pak vlast je omeđena određenim granicama i nije u potpunosti vlastitoga prava: "Neprikladno je da nad istim stadom budu dvojica jednako nadređena. Ali ako su dvojica, od kojih je jedan glavniji, onda to nije neprikladno, pa su prema tome nad istim narodom neposredno i župnik i biskup i papa"¹.

*3309 Toma Akvinski, *Super libros IV Sententiarum* 1. IV, dist. 17, q.3, a.3 rješenje 5 (uz qc. 5) 3 (parmsko izd. 7,800a/ R. Busa, *Opera omnia* 1,539).

- 3310 Rimski pak prvosvećenici, svjesni službe, najviše od svega žele sačuvati što god je u Crkvi od Boga ustanovljeno; zbog toga, kao što su svoju vlast branili onom skrbi i budnošću koja joj je primjerena, tako su trajno nastojali i nastojat će da biskupima bude očuvan njihov autoritet. Štoviše, kolika god se biskupima iskazivala čast, kolika god poslušnost, oni smatraju da se ona iskazuje njima samima.

3312: Odgovor Sv. oficija jednom biskupu Brazila, 5. kolovoza 1896.

Izd.: ASS 29 (1896/97) 316sl / AnE 4 (1896.) 385a / CollPF² 2,340, br.1949.

Misno vino

- 3312 *Iznošenje stanja:*... Grožđe je u ovim mjestima slabo i vodenasto, zbog toga se moštu treba dodati nešto šećera iz biljke koju narod zove "canna de assugar", kako bi se dobilo trajno vino. ... Poznat je odgovor Svete rimske i opće inkvizicije ... od 25. lipnja 1891., ali su nastale dvojbe:

Pitanje: Može li se kao sigurno upotrijebiti u sv. misnoj žrtvi tako proizvedeno vino?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 7. kolovoza): Umjesto šećera dobivenog od šećerne trske, koju narod naziva "canna de assugar", treba radije dodati alkohol, ako je dobiven od pravoga trsa, i ako njegova količina koja je dodana vinu o kojem se radi, ne prelazi 12 postotaka; to dodavanje neka se vrši kada se burno vrenje, kako ga nazivaju, počne stišavati.

3313: Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Tarragone, 5. kolovoza 1896.

Izd.: ASS 29 (1896/97) 318sl / AnE 4 (1896.) 483b-484a / CollPF² 2,340, br.1950.

Misno vino

- 3313 *Pitanje:* 1. Može li se [izvoznim] vinima, posebno slatkima, radi njihovog održanja, dodati samo alkohol "alcohol" proizveden od grožđa, kako bi se dobilo oko 17 ili 18 stupnjeva alkoholne snage, a da ono ne bi prestalo biti prikladna materija za sv. misnu žrtvu?

2. Je li dozvoljeno za slavljenje sv. misne žrtve služiti se vinom dobivenim od mošta, koje se prije vinskog vrenja zgusnulo zbog isparavanja (izazvanog) vatrom?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 7. kolovoza): Uz 1. Ako je... alkohol dobiven od pravog trsa, a dodana količina s onim alkoholom koji po prirodi ima vino o kojem se radi, ne prelazi odnos od 17 ili 18 posto, i kada se burno vrenje, kako ga nazivaju, počne stišavati, ništa ne priječi da se to vino upotrebljava u misnoj žrtvi.

Uz 2. Dozvoljeno je, ako takvo kuhanje baš ne sprečava alkoholno vrenje, a samo se vrenje može dogoditi prirodno, i u stvari se događa.

3315-3319: Pismo "*Apostolicae curae et caritatis*", 13. rujna 1896.

Za crkveno ređenje u Anglikanskoj crkvi vrijedio je *Ordinale* Eduarda VI, koji je prvi put uveden 1550. - 1552, poništen za vrijeme Marije Katoličke, a konačno uveden 1559. Zbog euharistijskih izraza, prije svega s obzirom na žrtveni karakter mise, Rim nije već ranije priznavao anglikanska ređenja provedena prema tom *Ordinale*: Usp. Julije III, Pismo kardinalu Poleu, 8. ožujka 1554.; Pijo IV, Pismo od 20. siječnja i 30. listopada 1555. Sveti oficij je istraživao to pitanje 1685, 1704. i 1875. Zabranjene su knjige koje su zagovarale valjanost anglikanskih ređenja: usp. Benedikt XIII, dekret od 25. lipnja 1728. [BullTau 22,665] protiv dva djela nepoznatog autora, zapravo Pierre-Francois Le Couravers, izdana u "Brtlsselu" [zapravaouNancyu] 1723. i 1726. Anglikanski klerici koji su prešli u Katoličku crkvu, primali su ponovno svete redove, ne uvjetno. Koncem 19. stoljeća Lord Halifax, Abbé Portal, Gasparri i Duchesne zauzeli su se za mogućnost priznavanja valjanosti (anglikanskih) ređenja. Leon XIII. je sljedećim pismom odlučio o tom pitanju u skladu s rezultatima istraživanja papinske komisije. Usp. i njegovo pismo "*Religioni apudAnglos*" nadbiskupu Pariza, 5. studenog 1896. (ASS 29 [1896./97.] 664sl / *Acta*, Rim 16,305sl).

Izd.: ASS 29 (1896./97.) 198-202/Leon *XIII.,Acta*, Rim 16,267-273 /Brttge 6,204-208.

Anglikanska ređenja

U obredu slavljenja i podjeljivanja svakog sakramenta s pravom se razlikuju 3315 obredni dio i bitni dio, koji se običava nazivati *m a t e r i j a i f o r m a*. Svi znaju da sakramenti Novoga zakona, kao vidljivi znakovi koji proizvode nevidljivu milost, moraju i označavati milost koju proizvode, i proizvoditi ono što označavaju [*usp. *13101606*]. Ta znakovitost, premda bi morala biti u čitavom bitnom obredu, to jest u materiji i formi, ipak se ona prvenstveno odnosi na formu, budući daje materija po sebi nedoređeni dio koji se određuje po formi. A to se očitije vidi kod sakramenta reda, čija je materija podjeljivanja, koliko se to u ovom slučaju može vidjeti, polaganje ruku; to pak po sebi ne znači ništa određeno, jer se jednako primijenjuje kod nekih redova kao i kod potvrde.

R i j e č i p a k, koje su anglikanci do najnovijeg vremena koristili posvuda, 3316 kao vlastitu formu kod svećeničkog ređenja, naime "*Primate Duha Svetoga*", zaista nikako određeno ne označavaju svećenički red, ili njegovu milost, niti vlast koja je prvenstveno "*posvećivati i prinositi pravo tijelo i krv Gospodnju*" [**1771*], u onoj žrtvi koja nije "*samo spomen žrtve prinesene na križu*" [**1753*]. Taje forma kasnije proširena onim riječima: za službu i djelovanje svećenika; a to nas još više uvjerava, da su i sami anglikanci uvidjeli daje njihova forma bila manjkava i neprikladna za tu stvar (sakrament). Taj pak dodatak, koji bi možda mogao imati pravo značenje forme, uveden je kasnije, kad je prošlo već jedno stoljeće nakon prihvaćanja *Eduardovog Ordinale*; naime, nakon nestanka hijerarhije nije više bilo vlasti za ređenje....

3317 Slično je i s biskupskim posvećenjem. Naime, formi "Primate Duha Svetoga", ne samo da su kasnije dodane riječi "za službu i djelovanje biskupa", nego i o njima, kao što ćemo kasnije reći, treba drugačije suditi nego li u katoličkom obredu. Za tu stvar naime ne koristi ništa pozivati se na molitvu predslavlja *Svemogući Bog*, jer je i ona skraćena za riječi koje označavaju vrhovno svećeništvo.

Uistinu, ovdje nije prilika za raspravu je li biskupstvo upotpunjenje svećeništva, ili red različit od njega; i ima li, kada je podijeljen kako kažu *skokovito*, to jest čovjeku koji nije svećenik, učinak ili ne. Ono (biskupstvo) bez ikakve sumnje, po Kristovoj ustanovi, najistinitije pripada sakramentu reda, te je ono svećeništvo najuzvišenijeg stupnja; i ono se naime i riječima svetih otaca, i prema običaju našeg obreda, naziva *vrhovno svećeništvo*, *vrhunac svete službe*.

Odatle slijedi, budući daje u anglikanskom obredu u potpunosti nestao sakrament reda i pravo Kristovo svećeništvo, stoga se kod biskupskog posvećenja tim obredom nipošto ne podjeljuje svećeništvo, pa še niti biskupstvo ne može ni na koji način uistinu i stvarno podijeliti; to tim manje, jer među prve zadaće biskupstva spada ona: rediti službenike za svetu euharistiju i žrtvu.

3317a Kako bi se ispravno i potpuno ocijenio anglikanski *Ordinale*, osim onoga stoje rečeno za neke njegove dijelove, sigurno ništa nije tako značajno nego da se procijene okolnosti stvari u kojima je on sastavljen i donesen; bilo bi mnogo nizati pojedivosti, a nije niti potrebno; sjećanje naime na ona vremena dosta jasno govori kakve su namjere u odnosu na Katoličku crkvu imali autori *Ordinala*, koje su pristalice doveli iz krivovjernih sljedbi, i na što su se konačno odnosile njihove namjere.

Znajući uistinu vrlo dobro kakva nužna povezanost postoji između vjere i obreda, između zakona vjerovanja i zakona molitve, oni su liturgiju ređenja, mijenjajući je pod izgledom vraćanja na prvotni oblik, na mnogo načina izokrenuli prema zabludama novatora. Zbog toga u čitavom *Ordinalu* nema nikakvog jasnog spominjanja žrtve, posvete i ovlasti svećenika posvećivati i prinositi žrtvu; nego što više, namjerno su odbacili i zanijekali sve tragove tih činjenica koji su se zadržali u molitvama katoličkog obreda, što smo prije spomenuli.

3317b Tako se po sebi očituje prava narav i duh *Ordinala*, kako ga nazivaju. Vukući naime od početka tu manu, i ako on na početku nipošto nije mogao valjano biti primijenjen na ređenja, nikako ne može niti tijekom vremena postići da bi bio valjan ubuduće, budući daje ostao isti. I uzalud su radili koji su u vrijeme Karla I. pokušavali priznati da tu ima nešto od žrtve i svećeništva, te su zatim *Ordinalu* nešto nadodali¹; isto tako ne tako velik dio anglikanaca, koji se u novije vrijeme okupio, uzalud pokušava tumačiti da se isti *Ordinale* može shvatiti i navoditi kao zdravo i ispravno mišljenje.

* 3317b U godinama 1661.-1662. u obredu su učinjene prilagodbe; tako su pridodane u daljnjem tekstu navedene riječi "za službu i za djelovanje svećenika", odn. "biskupa".

Kažemo da su takvi pokušaji bili i da jesu uzaludni, a to i iz ovoga razloga: ako se i neke riječi, kako se sada nalaze u anglikanskom *Ordinalu*, prikažu kao dvoznačne, ipak one ne mogu imati isti smisao koje one imaju u katoličkom obredu. Naime u jednom obnovljenom obredu, kojim se kao što smo vidjeli niječe ili iskrivljuje sakrament reda, i u kojem se niječe bilo kakva misao posvete i žrtve, nikakav smisao nemaju riječi "Primi Duha Svetoga", kojima se inače Duh ulijeva u dušu s milošću sakramenta; nikakav smisao nemaju niti riječi "na službu i djelovanje svećenika" ili "biskupa" i slično, i one ostaju samo riječi bez smisla koji je ustanovio Krist....

S tim je naime najhitnijim nedostatkom forme povezan i nedostatak n a k a n e , 3318 koja je isto tako potrebna kako bi se zbio sakrament. Crkva ne sudi o mišljenju ili nakanani kao o nečemu što je po sebi unutarnje; ali mora suditi o tome ukoliko je to izraženo prema van. Kada naime netko ozbiljno i ispravno upotrijebi određenu materiju i formu kako bi slavio i podijelio sakrament, tim samim se naime misli daje on namjeravao činiti ono što čini Crkva. Na to se načelo oslanja učenje koje zastupa da je pravi sakrament ono što se podjeljuje službom čovjeka krivovjernika, ili onoga koji nije kršten, ako se podjeljuje prema katoličkom obredu.

Nasuprot, ako se mijenja obred, očito (se to čini) s nakanom da se uvede drugi koji Crkva nije prihvatila, i da se odbaci ono što čini Crkva, a što po Kristovoj ustanovi spada na narav sakramenta, tada je jasno, ne samo da nedostaje nakana nužna za sakrament, nego štoviše, da postoji nakana suprotna sakramentu i koja mu se protivi.

... [Savjetnici Sv. oficija]jednodušno su mislili daje to predloženo sporno pitanje Apostolska stolica već ranije u potpunosti shvatila i prosudila.... [zaista smo mislili da je najbolje] istu stvar ponovno objaviti našim autoritetom 3319

I tako ... potvrđujući [dekrete svojih predšasnika] mi ih zapravo obnavljamo, te svojim autoritetom, i na vlastiti poticaj, sa sigurnim znanjem izjavljujemo i proglašavamo, da su ređenja podijeljena anglikanskim obredom bila, i da jesu, potpuno nevaljana i u potpunosti ništavna.

3320-3321: Enciklika "*Fidentempiumque*", 20. rujna 1896.

Ed.: ASS 29 (1896./97.) 206/ Leon XIII, *Acta*, Rim 16,282sl / BrUgge 6,213sl.

Marija kao posrednica milosti

Najistinitije je da ime i uloga savršenog posrednika ne pripada nikom drugom 3320 osim Kristu, koji je jedini, kao čovjek i Bog, povratio ljudski rod u milost najvišem Ocu: "Jer jedan je Bog, jedan je posrednik između Boga i ljudi, čovjek - Isus Krist ..." [1 Tim 2,5sF]. Ali, kao što uči Anđeoski učitelj, "ništa ne smeta da se u nekom smislu i drugi nazivaju posrednici između Boga i ljudi, ukoliko su pripravljavajući i

služeći sudjelovali u sjedinjenju čovjeka s Bogom"¹, kao što su anđeli i nebeski sve-
ci, proroci i svećenici obaju Zavjeta, i konačno, tako slavni ukras najviše pripada uz-
višenoj Djevici.

- 3321 Ne može se naime zamisliti nitko drugi koji bi kod pomirenja ljudi s Bogom bio
(njoj) jednak, ili koji je ikada učinio, ili će ikada učiniti takva djela. Ona je naime lju-
dima koji su srljali u vječnu propast dovela Spasitelja, već tada kada je "u ime čitave
ljudske naravi" divnim pristankom prihvatila vijest o pomirbenoj tajni, koju je an-
đeo donio na zemlju; ona je ta "od koje se rodio Isus" [Mt 1,16], naime, njegova pra-
va majka, i zbog tog je razloga dostojna i predodređena za posrednicu kod
posrednika.

3323: Odgovor Sv. oficija, 17. ožujka 1897.

Usp. Nagovor Pija XII. na 4. međunarodnom kongresu katoličkih liječnika, od 29. rujna 1949.
(*3873a).

Izd.: ASS 29 (1896./97.) 704 / CollPF² 2,354, br. 1964.

Umjetna oplodnja

Pitanje: Smije li se vršiti umjetna oplodnja žene?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 26. ožujka): Nije dozvoljeno.

3325-3331: Enciklika "Divinum illud munus", 9. svibnja 1897.

Izd.: ASS 29(1896797.) 643-653 /LeonXIII, Ada, Rim 17,128-140.

Trojstvo

- 3325 Opasnost [odzabluda o Trojstvu]... nastaje iz toga što se u vjeri ili štovanju me-
đusobno miješaju božanske osobe, ili što se dijeli njihova jedina narav;... Zbog toga
je Inocent XII., naš predšasnik, u potpunosti odbio one koji su tražili neke svetkovi-
ne samo u čast vlastitosti Oca. Ako se u određene blagdane slave pojedina otajstva
utjelovljene Riječi, ali se zaista niti jednim blagdanom ne slavi Riječ samo u svojoj
božanskoj naravi; pa i sam blagdan Duhova nije od davnine uveden kako bi se Duh
Sveti slavio jednostavno po sebi, nego kako bi se obilježio njegov dolazak, ili
vanjsko poslanje. Sve je to učinjeno iz mudrog razloga, kako ne bi netko razlikujući

*3320 Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.26, a.1 (izdanje Leonina 11,285b).

*3321 Nanav. mj,q.30, a.1 (nanav.mj. 11,315b).

osobe upao u razlikovanje božanske naravi. Crkva je također, kako bi svoju djecu očuvala u cjelovitosti vjere, ustanovila blagdan presvetoga Trojstva, koji je Ivan XXII. [god. 1331.] odredio da se posvuda slavi. ... I mnogo toga to potvrđuje. Štovanje naime, koje se iskazuje svetim nebesnicima i anđelima, koje se iskazuje Djevicici Bogorodici i Kristu, ono teče i konačno završava samo u Trojstvu....

Vrlo prikladno Crkva običava pripisati Ocu ona Božja djela u kojima se ističe 3326 moć, Sinu ona u kojima se ističe mudrost, Duhu Svetom ona u kojima se ističe ljubav. Ne kao da sve savršenosti i sva djela učinjena prema van ne bi bila zajednička božanskim osobama; ona su "nedjeljiva djela Trojstva kao što je nedjeljiva bit Trojstva"¹, kao što su naime tri božanske osobe "nedjeljive, tako nedjeljivo i djeluju" : zaista, zbog uspoređivanja i zbog neke sukladnosti koja postoji između samih čina i vlastitosti osoba, oni se radije pripisuju, ili kako kažu pripadaju, jednoj osobi više nego li drugoj: "Kao što se služimo sličnošću tragova ili slikama koje pronalazimo u stvorenjima, kako bismo opisali očitovanje božanskih osoba, tako se služimo i (njihovim) bitnim oznakama; a to očitovanje osoba po bitnim svojstvima naziva se pripadnost"³.

Tako Otac, koji je "počelo čitavog boštva"⁴, on isti je i djelatni uzrok sveukupnosti stvari i utjelovaljenja Riječi i posvećenja duša, *od njega je sve*; od njega, jer je Otac. Sin pak, Riječ (i) Božja slika, on isti je primjerni uzrok, prema kojem sve stvari oponašaju oblik i ljepotu, red i skladnost; on je nama postao put, istina i život, pomiritelj čovjeka s Bogom, *po njemu je sve*: po njemu, jer je Sin. Duh pak Sveti je posljedni uzrok svih stvari, zbog toga jer se u njemu, kao u svom cilju, smiruje volja i sve ostalo, on je i onaj koji je božanska dobrota i sama ljubav između Oca i Sina, koji upotpunjuje i usavršava tajnoviti čin ... spasenje ljudi, *u njemu je sve*: u njemu, jer je Duh Sveti.

Odnos Duha Svetoga prema utjelovljenoj Riječi

Zaista, u Božjim djelima prema van, najizvršnije se ističe otajstvo utjelovljene 3327 Riječi, u kojem se od Božjih svojstava posebno ističe svjetlo, kao nešto iznad čega se ništa ne može niti zamisliti... Dakle, to tako veliko djelo, premda je bilo djelo čitavog Trojstva, ipak se ono pripisuje kao vlastito Duhu Svetom: tako da Evanđelja ovako govore o Djevicici: "nađe se trudna po Duhu Svetom", i "Što je u njoj začeto, doista je od Duha Svetoga" [Mt 1,18 20]. ...

Djelovanje pak Božjega Duha nije proizvelo samo Kristovo začecje, nego i posvećenje njegove duše, što se u svetim knjigama naziva *pomazanje* [Dj 10,38]; zbog toga se sve djelovanje "dogadalo u nazočnosti Duha"⁵, posebno pak njegova žrtva na križu: "koji po Duhu vječnom samoga sebe bez mane prinese Bogu" [Heb 9,14].

*3326 Usp. Augustin, *De Trinitate* I 4, br. 7 i 5, br. 8 (W.J.Mountain - Fr. Gloire: CpChL 50 [1968.]35s1/PL 42,824).

Na nav. mj. I 4, br.7 (CpChL 50,36²³i / PL 42,824C).

Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.39, a. 7 (izdanje Leonina 4,407ab).

Augustin, *De Trinitate* IV 20, br.29 (CpChL 50,200²² / PL 42.908D).

Tko o tome razmišlja, neće mu biti ništa neobično, da su svi darovi dobrotivog Duha uliveni u Kristovu dušu.... I tako očita nazočnost Duha Svetoga nad Kristom, kao i unutarnja snaga u njegovoj duši, predoznačuju dvostruku zadaću istoga Duha, onu naime, koja se u Crkvi očito vidi, kao i onu koja se u dušama pravednika odvija tajnovitim djelovanjem.

Duh Sveti kao duša Crkve

3328 Crkva, koja je već bila začeta, rodila se iz boka samog drugog Adama, koji kao daje usnuo na križu, a prvi put se na čudesan način pojavila na svjetlu pred ljudima na preslavni dan Duhova. I na taj dan je Duh Sveti počeo unositi svoja dobročinstva u mistično tijelo Kristovo....

I tako se zaista ispunilo ono posljednje Kristovo obećanje (dano) apostolima, o slanju Duha Svetoga, koji će sam svojim nadahnućem upotpuniti predani nauk, i na neki način zapečatiti poklad: "... No kada dođe on - Duh Istine - upućivat će vas u svu istinu" [Iv 16,12sl\.... koju će istinu podijeliti i dati Crkvi, pomažući joj svojom posvudašnjom pomoći, kako nikada ne bi podlegla nekoj zabludi, kako bi iz dana u dan mogla obilnije razvijati i činiti plodosnima klice božanskog nauka, na spasenje narodima. Budući pak da spasenje naroda, zbog čega je Crkva rođena, zahtijeva da se ta ista služba provodi do kraja vremena, zbog toga je potrebno da joj Duh Sveti dadne vječni život i snagu, kako bi se Crkva očuvala i povećala [navodi se Iv 16,16sl\]. On sam naime postavlja biskupe, čijom se službom rađaju ne samo djeca, nego i očevi, to jest svećenici, kako bje vodili i hranili.... Oboji naime, biskupi i svećenici, posebnim darom Duha imaju to da prema ovlasti poništavaju grijeha [navodi se Iv 20,22sf\].

Nadalje, da Crkva ima uistinu božansku zadaću, ne pokazuje jasnije niti jedan drugi dokaz, nego darovi, kojima je ona, po začetniku naime i darovatelju Duhu Svetome, posvuda ukrašena sjajem i slavom. Dovoljno je naime ustvrditi ovo: budući daje Krist glava Crkve, Duh Sveti je njezina duša; "Stoje duša u našem tijelu, to je Duh Sveti u Kristovom tijelu, koje je Crkva"¹.

Stanovanje Duha Svetoga u pravednicima

3329 Sigurno je naime, daje i u pravednim ljudima koji su živjeli prije Krista, boravio Duh Sveti po milosti, kao što nam je to u pisanom obliku predano o prorocima, o Zahariji, o Ivanu Krstitelju, o S imunu i Ani; naime, na Duhove se Duh Sveti nije na taj način dao "da bi tada po prvi put počeo boraviti u svetima, nego da bi ih obilnije preplavio, gomilajući svoje darove, a ne da bi počimao; on nije zbog toga nov po svom djelovanju, jer je izdašniji po darežljivosti"². Uistinu, ako su se i oni ubrajali u

*3328 Augustin, Propovijed 267 (ranije 186) za Duhove 14, br.4 (PL 38.1231D).

*3329 Leon I. Veliki, Propovijed 77 (ranije 75) o Duhovima III 1 (PL 54.412A).

sinove Božje, po položaju su bili jednaki slugama, jer se niti sin "ništa ne razlikuje od roba", dok je god "pod skrbnicima i upraviteljima" [Gal 4, 1st]; osim toga, budući daje pravednost kod njih bila zbog budućih Kristovih zasluga, mnogo je obilnije darivanje Duha Svetoga učinjeno poslije Krista, slično, kao što po vrijednosti zalog nadmašuje ugovorenu stvar, i kao stoje istina daleko vrednija od slike....

Počeci preporođenja i obnove su u čovjeku po krštenju; po tom sakramentu ... 3330 ulazi u nju [dušu] po prvi puta Duh Sveti i čini se sličnom. "Stoje od Duha rođeno, duh je" [Iv 3, 6]. Po svetoj potvrdi isti se Duh obilnije daje za postojanost i snagu kršćanskoga života.... On nam ne daje samo božanske darove, nego je i njihov začetnik, a i on sam je najviši dar; on koji proizlazi iz obostrane ljubavi Oca i Sina, s pravom se smatra i označava "darom najvišega Boga".

Kako bi narav i snaga toga dara postali jasniji, potrebno sije dozvati u svijest ono što su protumačili sveti učitelji o onome stoje predano u božanskom Pismu, da je naime Bog nazočan u svim stvarima i u njima je "po snazi, ukoliko se sve pokorava njegovoj vlasti; po nazočnosti, ukoliko je sve golo i otvoreno pred njegovim očima; po biti, ukoliko je on u svima kao uzrok postojanja"¹. U čovjeku pak, Bog nije samo kao u stvarima, nego tim više ukoliko ga čovjek spoznaje i ljubi; budući da pod vodstvom naravi po sebi dobro volimo, želimo i postizemo. Osim toga Bog po milosti prebiva u duši pravednika kao u hramu, ipak na unutarnji i poseban način; iz čega također slijedi ona nužnost ljubavi, kojom duša vrlo tijesno prijanja uz Boga, više nego li to može prijatelj uz najljubljenijeg i najprivrženijeg prijatelja, te u njemu potpuno i slatko uživa.

To pak divno sjedinjenje, koje se posebnim nazivom zove *nastavanje*, samo se 3331 po uvjetima ili po stanju razlikuje od onoga, kojim Bog usrećujući prožima nebesnike, premda je u stvari izvedeno nazočnošću boštva čitavog Trojstva, "k njemu ćemo doći i kod njega se nastaniti [Iv 14, 23], ipak se ono na poseban način pripisuje Duhu Svetomu. Naime, tragovi božanske moći i mudrosti pokazuju se i kod neopravdanog čovjeka; ipak, samo je pravednik sudionik ljubavi, koja je kao vlastito svojstvo Duha.

3333-3335: Odgovor Sv. oficija, 30. ožujka 1898.

Izd: ASS 30 (1897./98.) 699-701 / CollPF² 2,365sl, br.1993.

Vjera i nakana koje su potrebne za krštenje

Pitanje: Može li misionar podijeliti krštenje na času smrti odraslom muslimanu, 3333 za kojeg se pretpostavlja da se u dobroj vjeri nalazi u svojim zabludama:

*3330 Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.8, a.3 (izdanje Leonina 4,87b).

1. Ako je onjoš pri punoj svijesti, potičući ga samo na kajanje i na pouzdanje, a da mu nikako ne govori o našim otajstvima, iz straha, kako možda neće povjerovati.

3334 2. O kakvoj god se svijesti radi, ne govoreći mu ništa, jer s jedne strane pretpostavlja da se on kaje, a s druge strane misli da nije razborito s njim razgovarati o našim otajstvima.

3335 3. Ako je već izgubio svijest, a nije mu ništa govorio.

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 1. travnja): Uz 1. i 2. Niječno, to jest takvim muslimanima nije dozvoljeno ... niti apsolutno niti uvjetno podijeliti krštenje; postoje i dekreti Sv. oficija biskupu Quebecka od 25. siječnja i 10. svibnja 1703. i Naputak Sv. oficija apostolskom zamjeniku Tche-Kianga, 1. kolovoza 1860. [**2380-2382 2835-2839*].

Uz 3.: O muslimanima na umoru, koji više nisu pri svijesti, treba odgovoriti kao u dekretu Sv. oficija od 18. rujna 1850. biskupu Perthu; to jest: "Ako je prije toga dao znakove da se želi krstiti, ili je u sadašnjem stanju klimanjem ili na neki drugi način pokazao raspoloženje, može ga se krstiti uvjetno, ako misionar, uzevši u obzir sve okolnosti, bude mislio daje tako razborito".

3336-3338: Odgovor Sv. oficija biskupu Sinaloa (Meksiko), 4. svibnja 1898.

Izd.: ASS 30 (1897798.) 703sl / CollPF² 2,366sl, br.1997 / AnE 6 (1898.) 277ab.

Različiti načini vađenja ploda

3336 *Pitanje:* 1. Je li dozvoljeno ubrzavanje porođaja, ako zbog uskoće žene plod ne bi mogao izaći u prirodno vrijeme?

3337 2. Ako je uskoća žene takva, da se misli da niti uranjeni porođaj nije moguć, je li dopušteno izazvati pobačaj, ili u svoje vrijeme izvršiti operaciju carskog reza?

3338 3. Je li dozvoljena laparatomija, kada se radi o izvanmateričnoj trudnoći, ili o ektopičnim zamecima?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 6. svibnja): Uz 1. Po sebi nije dozvoljeno ubrzavanje porođaja, osim ako se to čini iz opravdanih razloga, te u vrijeme i na način, da se uz uobičajen tijek događaja vodi računa o životu majke i ploda.

Uz 2. Što se tiče prvog dijela, niječno, u skladu s dekretom izdanim u srijedu 24. srpnja 1895, o nedozvoljenosti pobačaja. - Što se tiče drugoga dijela: nema zapreke da se žena, o kojoj se radi, u određeno vrijeme podvrgne operaciji carskoga reza.

Uz 3. U slučaju nužnosti, laparatomija je dozvoljena da se iz majčinog krila izvade ektopični zamci, samo ako se ozbiljno i na prikladan način, koliko je to moguće, pobrine za život majke i ploda.

3339: Enciklika "Caritatis studium" biskupima Škotske, 25. srpnja 1898.

Leon XIII. je tom enciklikom iznio obranu Crkve kao posrednice duhovnih dobara. On odbacuje učenje škotskih reformatora, (koji kažu) da treba odbaciti žrtveni karakter mise. Blagovanje ima samo karakter spomena. Usp. *Confessiofidei et doctrinae per Ecclesiam Reformatam* [prezbiterijanci] *Scotiae professae*, čl.22; izd. E.F.K. Mtiller, *Bekenntnisschriften der reformatorischen Kirche* [Leipzig 1903.] 261^{n.}], usp. ranije *1753.

Izd.: Leon XIII, Acta, Rim 18,1 IOsl / ASS 31 (1898./99.) 11 si.

Istovjetnost žrtve na križu i misne žrtve

Sama bit i narav religije govore o potrebi ... žrtve. ... Ako se odbace žrtve, ne može niti biti, niti se zamisliti bilo koja religija; zakon Evanđelja nije ispod Starog zakona; štoviše, on je mnogo uzvišeniji, jer je preobilno završio ono stoje taj započeo. Uistinu, žrtve uobičajene u Starom zavjetu, mnogo prije Kristovog rođenja, označavale su žrtvu prinесenu na križu. Poslije njegovog uzašaća na nebo ta se ista žrtva nastavlja u euharistijskoj žrtvi. Zbog toga jako griješe oni koji to odbacuju, kao da bi to umanjivalo istinitost i snagu žrtve koju je Krist prinio razapet na križ; "jednom se prinесе da grijehe mnogih ponесе" [*Heb 9,28*].

Ta žrtva za (sve) smrtnike bila je savršena i apsolutna; i u euharistijskoj žrtvi nema niti jedne druge, nego ona sama. Budući da žrtveni obred treba u svako vrijeme biti u religiji, odluka je Otkupitelja bila najbožanskija, da žrtva jednom prinесе na križu postane vječna i trajna. Sadržaj se te trajnosti nalazi u presvetoj euharistiji, koja ne znači samo praznu sličnost ili samo spomen na stvar, nego samu istinu, premda po prilikama različitu; zbog toga učinkovitost te žrtve, bilo kao prošnje bilo kao zadovoljštine, u potpunosti proistječe iz Kristove smrti.

3340-3346: Pismo "Testem benevolentiae" nadbiskupu Baltimora, 22. siječnja 1899.

U jednoj knjizi Waltera Elliota, objavljenoj 1891. u New Yorku, prevedenoj na francuski 1897, o životu Issak-Thomasa Heckera (+ 1888.), utemeljitelja Kongregacije sv. Pavla, iznijete su neke postavke, kako bi, prema Heckerovom shvaćanju, trebalo katoličku religiju prilagoditi novim prilikama. Leon XIII. je ovim pismom okončao spor koji je nastao zbog toga.

Izd.: ASS 31 (1898./99.) 471-479 / Leon XIII, Acta, Rim 19,6-18 / AnE / (1899.) 55b-58b / CollPF² 2,382-386, br.2035.

Zabluda o prilagođivanju vjerskog učenja modernim shvaćanjima

3340 Otprilike, ovo čini temelj novih mišljenja, koja smo spomenuli, kako bi se one koji drugačije misle lakše privuklo katoličkoj mudrosti: Crkva bi morala nešto bliže pristupiti ljudima modernog vremena, i ublaživši staru strogoću, prikloniti se novo nastalim zahtjevima i shvaćanjima ljudi. A mnogi misle da to treba shvatiti ne samo za način života, nego i za nauk u kojem se nalazi *poklad vjere*. Oni naime misle da bi za privlačenje volje onih koji misle drugačije bilo prikladno, da se izostave ili ublaže neka poglavlja nauka kao manje važna, kako ne bi zadržala isti smisao koji je Crkva trajno držala.

Nadalje ... ne treba mnogo govoriti kako je to izmišljeno iz razloga koje treba odbaciti; dovoljno je samo ponoviti smisao i porijeklo onoga što Crkva uči. O tome vatikanski sabor kaže: "Ne smije se ... odstupiti" [**3020J*]....

3341 Povijest svjedoči, daje ova Apostolska stolica, kojoj nije dano samo učiteljstvo nego i vrhovna vlast nad čitavom Crkvom, postojano ustrajala "u istoj dogmi, istom smislu i istom shvaćanju" [*usp. *3020 s bilješkom*]; a načinje života uvijek tako običavala uređivati, da nikada nije zanemarila, uz poštivanje božanskog prava, tako različite narode, običaje i shvaćanja koje obuhvaća. Tko će sumnjati da će to isto činiti i sada, bude li to tražilo spasenje duša?

O tome odlučivati ne spada na sud privatnih ljudi koji se često varaju prividom ispravnoga, nego to mora biti (podvrgnuto) sudu Crkve....

3342 Svako izvanjsko učiteljstvo odbacuju svi koji se žele truditi oko stjecanja kršćanske savršenosti, kao suvišno, štoviše kao manje korisno; oni kažu da Duh Sveti sada u duše vjernika ulijeva obilnije darove nego li u prijašnja vremena, te ih on poučava bez ikakvog posredovanja i djeluje nekim tajnim nadahnućem. ...

Omalovažavanje nadnaravnih i pasivnih kreposti

3343 Potpuno i najviše je potrebna pomoć Duha Svetoga u stjecanju kreposti; zaista, oni koji vole ići za novim, iznad svega ističu *naravne kreposti*, kao da one više odgovaraju duhu i potrebama sadašnjeg vremena, te se žele kititi onim što ljude čini spremnijima i sklonijima na djelovanje.

Ipak, teško je razumjeti da oni koji su prožeti kršćanskom mudrošću, mogu naravne kreposti pretpostaviti nadnaravnima i njima pridavati veću učinkovitost i plodnost....

3344 S tim shvaćanjem o naravnim krepostima jako se slaže ono (mišljenje) koje sve kršćanske kreposti dijeli kao u dvije vrste: u *pasivne*, kako kažu i u *aktivne*, i dodaju da su one bile više u skladu s prošlim vremenima, a ove su više usklađene sa sadašnjim. ...

Samo onaj kaže da su neke kršćanske kreposti više prilagođene određenim vremenima, tko se ne sjeća Apostolovih riječi: "Koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova" [*Rim 8,29*].

Učitelj i uzor svake svetosti je Krist, te je potrebno da se svi, koji žele sjesti na prijestolje blaženih, prilagode njegovim pravilima. Uistinu, Krist se ne mijenja tijekom vremena, nego "jučer i danas isti je - i uvijek" [*Heb 13,8*]. Dakle, ovo se odnosi na ljude svih vremena: "Učite se od mene jer sam krotka i ponizna srca" [*Mt 11,29*]; i u svako vrijeme se Krist prikazuje kako "postade poslušan do smrti" [*F/7 2,8*]; i u svako vrijeme vrijedi ona Apostolova misao: "Koji su Kristovi razapeše tijelo sa strastima i požudama" [*Gal 5,24*]....

Iz tog kao prezira evanđeoskih kreposti, koje se krivo nazivaju pasivnima, moglo bi slijediti da duše polako zahvati prezir prema vjerskom životu. Daje to zajedničko zastupnicima novih shvaćanja, zaključujemo iz njihovih mišljenja o zavjetima koje polažu vjerski redovi. Kažu da oni (zavjeti) vrlo mnogo odstupaju od duha našega vremena, kao da stavljaju ograničenja ljudskoj slobodi; da su oni više prikladni za bolesne duše nego li za jake; da oni baš ništa ne znače za kršćansku savršenost i dobro ljudskog društva, nego štoviše, obome se protive i smetaju....

Iz toga dakle, što smo do sada iznijeli je jasno,... da mi ne možemo odobriti ta mišljenja, čiju srž neki nazivaju amerikanizmom.

3350-3353: Enciklika "*Annum sacrum*", 25. svibnja 1899.

Tom enciklikom je Leon XIII. pripremao posvetu čovječanstva presvetom Srcu Isusovom, u jublarnoj 1900. godini.

Izd.: ASS 31 (1898./99.) 647-649 / Leon XIII, *Acta*, Rim 19,72-76.

Kristova kraljevska vlast

To sveobuhvatno i najveće svjedočanstvo poslušnosti i pobožnosti [*naime čin posvete ljudskog roda Srcu Isusovom*], u potpunosti odgovara Isusu Kristu, jer je on Knez i vrhovni Gospodar. Naime, njegovo se kraljevstvo ne proteže samo na narode katoličkog imena, niti (samo) na one koji su pravilno oprani svetim krštenjem, nego prema pravu, u Crkvu spadaju i oni koje je krivo mišljenje odvelo na krivi put, ili ih je raskol odvojio od ljubavi, kao i oni koji, iako se ne ubrajaju među pripadnike kršćanske vjere; tako daje uistinu u Kristovoj vlasti sveukupnost ljudskoga roda.

On naime, koji je Jedinorođenac Boga Oca, ima istu supstanciju s njim, te je "odsaj Slave i otisak Bića njegova" [*Heb 1,3*], i nužno je da ima sve zajedničko s Ocem, zbog toga i vrhovnu vlast nada svim stvarima. Zbog toga, Božji Sin govori o sebi kod proroka "Ta ja kralja svog postavih nad Sionom, svojom svetom gorom. Gospodin mi reče: "Ti si sin moj, danas te rodih. Zatraži samo, i dat ću ti puke u baš-

tinu, i u posjed krajeve zemaljske" [Ps 2,6-8]. Tim riječima on izjavljuje daje vlast primio od Boga nad svom Crkvom, koju predstavlja gora Sion, kao i nad ostalim dijelovima svijeta, koja se proteže široko kao i njegove granice. Na koji se temelj oslanja ta vrhovna vlast, dosta govori ona: "Ti si moj Sin".

Tim samim naime, stoje on Sin Kralja svega, nasljednik je sveukupne vlasti; o čemu (govori) ona (riječ) "Dat ću Ti narode u nasljedstvo". Tome je slično ono što kaže apostol Pavao: "Njega postavi baštinikom svega" [Heb 1,2].

3351 Treba pak najviše razmotriti ono što o svom kraljevstvu tvrdi sam Isus Krist... svojim riječima. Kad gaje naime rimski namjesnik pitao: "Ti si dakle kralj?" on odgovori bez ikakvog sustezanja: "Ti kažeš: Ja sam kralj" [Iv 18,37]. A veličinu te vlasti i bezgraničnost kraljevstva, otvorenije potvrđuje ona riječ apostolima: "Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji!" [Mt 28,18]. Ako je Kristu dana sva vlast, nužno slijedi da njegovo gospodstvo mora biti vrhovno, apsolutno, nepodložno bilo kakvom prosuđivanju; ništa nije njoj jednako, ništa njoj slično; budući da mu je dana (sva vlast) na nebu i na zemlji, mora imati sebi podložne nebo i zemlju.

I zaista, on je to svoje posebno pravo vršio, naređujući naime apostolima da njegov nauk šire (po svijetu), da okupljaju ljude ujedno tijelo Crkve po kupki spasenja, konačno da nameću zakone, kojima se nitko ne može suprotstaviti bez opasnosti za vječno spasenje.

3352 Ipak ne nalazi se u tome sve. Krist zapovijeda ne samo po prirodnom pravu, nego i po stečenom. On nas naime "izbavi iz vlasti tame" [Kol 1,13] koji "sebe samoga dade kao otkup za sve" [1 Tim 2,6]. Po njemu smo dakle postali "stečeni narod" [IPt 2,9], ne samo katolici i oni koji su pravilno primili kršćansko krštenje, nego svi ljudi pojedinačno i zajedno....

Sveti Toma nam jasno pokazuje uzrok i razlog zašto su i sami nevjernici vezani vlašću i gospodstvom Isusa Krista. Kada se naime pitao o njegovoj sudačkoj vlasti, proteže li se ona na sve ljude, on je potvrdio "sudačka vlast slijedi kraljevsku vlast", pa jasno zaključuje: "Kristu je sve podložno što se tiče vlasti, iako mu možda još nije s obzirom na vršenje vlasti". A ta Kristova vlast i gospodstvo nad ljudima se vrši po istini, po pravедnosti, a najviše po ljubavi.

Presveto Srce Isusovo kao predmet pobožnosti

3353 Budući daje presveto Srce simbol i izričita slika bezgranične Kristove ljubavi, koja onda i nas pokreće na međusobnu ljubav, zbog toga je prikladno posvetiti se njegovom uzvišenom srcu; a to pak ne znači ništa drugo nego predati se i obvezati se Isusu Kristu, jer kadgod se božanskom srcu iskazuje čast, poslušnost, pobožnost, to se uistinu i stvarno iskazuje samome Kristu.

¹ *3352 Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.59, a.4 uz 2 (izdanje Leonina 11,545b).

3356: Odgovor Sv. oficija nadbiskupu Utrechta, 21. kolovoza 1901.

Ed.: ASS 34 (1901./02.) 319sl / CollPF² 2,421, br.2121.

Materija krštenja

Iznošenje stanja: Mnogi liječnici u bolnicama ili drugdje, u slučaju potrebe djece, posebno u utrobi majke, običavaju krstiti vodom pomiješanom sa živinim kloridom (francuski: chloride de mercure). Ta se voda priprema tako da se jednom dijelu živinog klorida doda tisuću dijelova vode, i zapravo je takva mješavina vode otrovna za piće. Razlog zašto se služi s tom mješavinom jest kako se majčino krilo ne bi zarazilo bolešću. **3356**

Pitanje: 1. Je li krštenje podijeljeno takvom vodom sigurno ili sumnjivo valjano?

2. Je li dozvoljeno takvom vodom podjeljivati sakrament krštenja kako bi se izbjegla opasnost od bilo koje bolesti?

3. Je li slobodno služiti se tom vodom i kada se bez opasnosti od bolesti može upotrijebiti čista voda?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 23. kolovoza):

Uz 1. Biti će odgovoreno u 2.

Uz 2. Dozvoljeno je, gdje postoji prava opasnost od bolesti.

Uz 3. Niječno.

3358: Odgovor Sv. oficija Bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Montrealu, 5. ožujka 1902.

Ed.: ASS 35 (1902./03.) 162 / CollPF² 2,424, br.2131 / AnE 10(1902.) 337ab.

Različiti načini vađenja ploda

Pitanje: Je li katkada dozvoljeno iz krila majke izvaditi ektopički plod koji još nije zrio, ako još nije proteklo šest mjeseci poslije začeća. **3358**

Odgovor: Niječno, u skladu s dekretom od 4. svibnja 1898. [**3336-3338*], temeljem kojeg se mora ozbiljno i prikladno pobrinuti za plod i za život majke, koliko je to moguće; s obzirom na vrijeme, u skladu s istim dekretom, neka se pitatelj sjeti da nije dozvoljeno nikakvo ubrzanje porođaja, osim ako se to učini u vrijeme i na način da se, prema onome što se redovito događa, osigura život majke i ploda.

3360-3364: Enciklika "Mirne caritatis", 28. svibnja 1902.

Ed.: ASS 34 (1901./02.) 642-650 / Leon XIII, ^c/a, Rim 2,118-130.

3360 Nadalje, tko ... promatra dobročinstva koja proizlaze iz euharistije, on će razumjeti da se u njoj na poseban način nalazi sve što se nalazi u svemu ostalom; iz nje naime, koja je pravi život, teče u ljude život: "Kruh koji ću ja dati tijelo je moje - za život svijeta" [Iv 6,52].

Krist je život... i to ne na jedan način ...; odmah naime, nakon što se na zemlji "pojavi dobrostivost i čovjekoljublje, Spasitelja našega, Boga" [Tit 3,4], svi znaju da stalno proizlazi neka snaga, koja je stvorila potpuno novi red stvari, i koja je potekla u žile svakog društva, građanskog i obiteljskog ...; posebno je naime važno, da su duše i nastojanja ljudi privučeni prema istini vjere i svetosti ponašanja, te je tako čovjeku dan uistinu nebeski i uistinu božanski život....

I zaista, taj život naime o kojem govorimo ima izrazitu sličnost s naravnim životom ljudi; kao što se ovaj hrani i povećava hranom, tako je potrebno da se i onaj povećava svojom hranom. Ta [hrana] prikladno podsjeća, na koji je način Krist u svoje vrijeme pokretao i privlačio duše ljudi, kako bi primili živi kruh, koji će im on dati... "Tko bude jeo od ovoga kruha, živjet će uvijek ..." [Iv 6,52]. A težinu te zapovijedi on je potkrijepio na ovaj način: "Zaista, zaista, kažem vam: ake ne jedete tijela Sina Čovječjega i ne pijete krvi njegove, nemate života u sebi" [Iv 6,54].

3361 Bilo daleko dakle (od nas) ona raširena vrlo opasna zabluda onih koji misle, da je uživanje euharistije ograničeno samo za one koji su, odbacivši brige, siromašni duhom, odlučili naći mir u odluci vjerski savršenijeg života. Ta naime stvar, od koje nema ničeg izvrsnijeg niti spasonosnijeg, tiče se potpuno svih, koje god službe ili ugleda oni bili, koji žele (a svatko bi to trebao htjeti) u sebi njegovati život Božje milosti, čiji je posljednji cilj postizanje blaženog života s Bogom.

Povezanost euharistije s Crkvom u zajedništvu svetih

3362 ... I sami znakovi iz kojih se sastoji taj sakrament, najpogodni su poticaji za sjedinjenje. Zbog toga sveti Ciprijan (kaže): "... Kad Gospodin svoje tijelo naziva kruhom, sastavljenim spajanjem mnogih zrna, ukazuje na ujedinjenost našega naroda koji je on nosio; i kada svoju krv naziva vinom, koje je istisnuto iz mnogih grozdova i bobica, i spojeno ujedno, isto tako označava naše stado, koje je sjedinjeno spajanjem u jedinstveno mnoštvo"¹.

Slično govori Anđeoski Učitelj² o Augustinovom mišljenju: "'Našje Gospodin svoje tijelo i krv preporučio u onim stvarima gdje se ujedno spaja mnogo toga; jedno naime, to jest kruh postaje jedno iz mnogo zrna; drugo pak, vino, slijeva se ujedno iz mnogo grozdova"³, zbog toga Augustin kaže na drugom mjestu: 'O sakramente pobožnosti, o znaku jedinstva, o vezo ljubavi'⁴."

*3362 Ciprijan Kartaški, Pismo (69) Magnusu 5 (CSEL 3/11, 754°,, / PL 3,1189 [= pogl. 6]. Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.79, a.1 (izdanje Leonina 12,218a). Augustin, *In Evangelium Iohannis*, tract.26, br.17 (R. WiHems: CpChL 36 [1954.] 268°,, / PL 35,1614). Na nav. mj, 13 (CpChL 36,266^o, / PL 35,1613).

Sve to potvrđuje misao tridentskog sabora, daje Krist Crkvi ostavio euharistiju "kao simbol njezinog jedinstva i ljubavi, jer je želio da svi kršćani budu međusobno povezani i spojeni... kao simbol onogjednog tijela, kojemu je on glava ..." [*1635 1638]. Isto je kazao i Pavao: "Jer je jedan kruh, mi mnogi smo jedno tijelo, svi koji smo dionici od jednoga kruha" [1 Kor 10,17]...

Osim toga, milost međusobne ljubavi među živima, kojoj iz euharistijskog sakramenta dotječe toliko snage i rasta, posebno snagom žrtve, u svima je koji se ubrajaju u jedinstvo svetih. Nema naime drugog jedinstva svetih ... osim međusobnog sudioništva vjernika u pomoći, pokori, molitvi i dobrim djelima, bilo da su oni već stigli u nebesku domovinu, ili se nalaze u vatri čišćenja, ili se još nalaze na zemlji, čineći jednu državu, čija je Glava Krist, čija je forma ljubav.

I ovo je naime potvrđeno vjerom, premda se samo Bogu smije prinijeti uzvišena žrtva, ipak se ona smije prikazivati i u čast svetih koji s Bogom, koji ih je okrunio, kraljuju na nebu, kako bismo zadobili njihovu zaštitu, kao što su nam to apostoli predali, kako bi se izbrisala krivnja braće, za koju nije dovoljno zadovoljeno...

Konačno sam je [sakrament euharistije] kao duša Crkve, prema kojem je upravljena sama širina svećeničke milosti, kroz različite stupnjeve reda. I upravo odatle ima Crkva svu svoju snagu i slavu, sav ures božanskih darova, sva dobra; zbog toga ona stavlja svu brigu u njega, kako bi duše vjernika poučila i privukla u tijesno sjedinjene s Kristom, po sakramentu njegovog tijela i krvi.

PIJO X.: 4. kolovoza 1903. - 20. kolovoza 1914.

3370: Enciklika "*Ad diem illum*", 2. veljače 1904.

Enciklika je izdana povodom proslave 50. obljetnice definicije bezgrješnog začeća Marijina. Ona posebno govori o posredovanju milosti po Mariji.

Ed.: ASS 36 (1903./04.) 453sl / Pijo X., *Acta* 1,153-155.

Marija kao posrednica milosti

Iz tog zajedništva boli i volje između Marije i Krista, ona je "najdostojnije za- služila da bude obnoviteljica izgubljenog svijeta"¹, i stoga djeliteljica svih darova, koje nam je zaslužio Isus svojom smrću i krvlju.

*3370 Eadmer, *De excellentia Virginis Mariae* 9 (PL 159,573).

I zaista ne niječemo da podjeljivanje tih darova po privatnom i vlastitom pravu pripada Kristu; naime, i ona je sama rođena posredstvom njegove smrti, a on je po (svojoj) vlasti posrednik između Boga i ljudi. Ali zbog onog zajedništva boli i blaga između majke i Sina, o kojoj smo govorili, uzvišenoj Djevici dano je to, da bude "najmoćnija posrednica i pomiriteljica čitavoga svijeta kod svoga jedinorođenoga Sina"¹.

Izvor je naime Krist "i od punine njegove svi mi primismo" [Iv 1,16]; "od koje-ga sve Tijelo, usklađeno i povezano svakovrsnim zglobovima zbrinjavanja ... promiče svoj rast na sazidaivanje u ljubavi" [Ef 4,16]. Marija je pak ... kao "vodovod"² i kao vrat, preko kojeg se glava spaja s tijelom³....

Jasno je dakle, da smo mi vrlo daleko od toga, da Bogorodici pripišemo moć stvaranja nadnaravne milosti, što pripada jedino Bogu. Ona se pak ističe iznad svih svetošću i povezanošću s Kristom, a jer ju je Krist pridružio djelu ljudskog spasenja, ona nam je *po prikladnosti (de congruo)*, kako kažu, zaslužila ono što je Krist *zaslužio po dostojnosti (de condigno)*, te je ona prva službenica za dijeljenje milosti.

3372: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 13. veljače 1905.

Izd.: ASS 37 (1904./05.) 666 / AnE 13 (1905.) 172b / EnchB br.160.

"Uključno navođenje " u Pismu

3372 *Pitanje:* Smije li katolički egzeget tvrditi, kako bi riješio poteškoće koje se nalaze u nekim tekstovima Svetoga pisma, a za koje se čini da iznose povijesne činjenice, da se u njima radi o šutke i uključno iznesenom navodu dokumenta koji je napisao nenadahnuti pisac, a nadahnuti pisac ne želi potvrđivati njegove navode niti ih učiniti svojim, te ih zbog toga ne treba smatrati slobodnima od zablude?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 13. veljače): Niječno, osim u slučaju u kojem se , ne okrnjivši smisao (Pisma) i mišljenje Crkve, čvrstim dokazima dokaže da:

1. sveti pisac uistinu navodi tuđe riječi ili dokumente, i da
2. njih ne želi niti potvrditi, niti učiniti svojim, tako da se s pravom može misliti da on ne govori u vlastito ime.

*3370 Pijo IX, bula "*Ineffabilis Deus*", 8. prosinca 1854. (CollLac 6,843a). Bernard iz Clairvauxa, Propovijed na dan Marijinog rođenja: *De aqueductu*, br.4 (*Opera* 5, izd. J.Leclercq - H.M.Rochais [Rim 1968.] 277₁₀/ PL 183,440). Usp. Bernardin Sienski, *Quadragesimale de evangelio aeterno*, govor 51, art.3, uz 1: Punina milosti je "u Kristu kao u Glavi, koja ulijeva; u Mariji kao u vratu, koji ju (milost) provodi po čitavom tijelu Crkve": *Opera omnia* 4 [Quarracchi 1956.] 55123.

3373: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 23. lipnja 1905.

Izd.: ASS 38 (1905./06.) 124sl / AnE 13 (1905.) 353b/EnchB br.161.

Samo prividno povijesni dijelovi Pisma

Pitanje: Smije li se dopustiti mišljenje, kao načelo ispravne egzegeze, koje drži 3373 da knjige Svetoga pisma, koje se smatraju povijesnima, katkad u potpunosti ili djelomično, ne iznose povijest u pravom i objektivno istinitom smislu riječi, nego imaju samo izgled povijesti, kako bi označile nešto drugo, od uistinu doslovnog i povijesnog smisla riječi?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika): Niječno, osim u slučaju, koji ne treba olako niti lakoumno prihvatiti, u kojem se neće protiviti shvaćanju Crkve, i uz prihvaćanje njezinog suda, te ako se dokaže čvrstim dokazima, da sveti pisac nije želio napisati pravu i u pravom smislu riječi povijest, nego je pod povijesnom vrstom i oblikom iznio usporedbu, alegoriju, ili neki drugi smisao, uistinu različit od doslovnog ili povijesnog značenja riječi.

3375-3383: Dekret "Sacra Tridentina Synodus", 16. (20.) prosinca 1905.

Povod ovom dekretu bile su oštre rasprave u Belgiji o čestoj pričesti. On je bio donesen 16. prosinca, od pape potvrđen 17. prosinca, a objavljen 20. prosinca 1905.

Dekret nabraja bitne uvjete za dnevno primanje pričesti: stanje milosti i ispravna nakana. On se protivi shvaćanju da primatelj ne smije biti u stanju slobodnog, lakog grijeha.

U dekretu od 1910. (*3530-3536), određuje se potrebna dob za prvu pričest. Kongregacija za sakramente objavila je 8. prosinca 1938. "Unutarnji naputak o uobičajenoj dnevnoj pričesti u sjemeništima, kolegijima kao i redovničkim zajednicama i o čuvanju od zloporaba" (PerRMor 28 [1939] 317-324).

Izd.: ASS 38 (1905./06.) 401-405 / AAS 2(1910.) 894-897 / Pijo X.,Acta 2,251-255 / CollPF² 2,464, br.2225.

Dnevna euharistijska pričest

... Želja je naime Isusa Krista i Crkve, da svi Kristovi vjernici svaki dan pristupe 3375 svetoj gozbi, u prvom redu zbog toga, kako bi se Kristovi vjernici po tom (sakramentu) sjedinili s Bogom, odatle crpili snagu za svladavanje požuda, za čišćenje od lakih grijeha koji se svaki dan događaju, te kako bi se izbjegli teži grijesi kojima je izložena ljudska slabost; a ne prvenstveno kako bi se Gospodinu iskazala čast i poštovanje, niti da bi primateljima to bila kao plaća ili nagrada za njihove kreposti. Zbog toga sv. tridentiski sabor zove euharistiju "protuotrov kojim se oslobađamo od svakidašnjih grijeha i čuvamo od smrtnih grijeha" [*1638]...

3376 Kako se međutim smanjivala pobožnost, posebno jer se posvuda raširila janzenistička kuga, počelo se raspravljati o pretpostavkama, s kojima bi trebalo pristupati često i svakidašnjoj pričesti, te su jedni više nego li drugi tražili veće i teže uvjete kao nužne. Takve su rasprave učinile to da se vrlo malo njih smatralo dostojnima da bi svaki dan primali presv. euharistiju, da bi iz tako spasonosnog sakramenta crpili obilnije plodove, dok su se ostali zadovoljili da se jednom godišnje, ili jednom mjesечно, a najviše svaki tjedan njime okrijepe. Sto više, takvom strogošću došlo se do toga da su od nebeskog stola bile isključene čitave skupine, kao što su trgovci ili oni koji su se vezali ženidbom.

3377 Neki su pak odlutali u suprotno shvaćanje. Ti su smatrali daje svakidašnja pričest zapovijeđena božanskim pravom, tako da ne smije proći niti jedan dan bez pričesti, ... pa su mislili da euharistiju treba primiti i na Sveti četvrtak i Sveti petak, te su je i podjeljivali¹.

3378 A ova Sveta Stolica nije zanemarila svoju dužnost [*usp. *2090-2095 2323*]... Ali janzenistički otpor koji je, pod vidom dužnog poštovanja i čašćenja euharistije, zahvatio i duše dobrih, nije potpuno nestao. Pitanje o uvjetima za ispravno i zakonito često primanje pričesti, preživjelo je izjave Svete stolice; tako se događalo da su i neki glasoviti teolozi mislili da se dnevna pričest može vjernicima dozvoliti rijetko i uz postavljanje mnogih uvjeta.

Kongregacija sabora ...je odredila i objavila:

1. Cesta i svakidašnja pričest... je dozvoljena svim Kristovim vjernicima, bilo kojeg reda ili staleža, tako da se ona ne može nikome uskratiti tko je u stanju milosti i tko s ispravnom i pobožnom dušom pristupa sv. stolu.

3380 2. Prava nakana je pak u tome da, tko pristupa sv. stolu, ne čini to iz običaja, iz taštine ili zbog ljudskih razloga, nego želeći se svidjeti Bogu, s njim se tjesnije povezati ljubavlju, te tim božanskim lijekom liječiti svoje slabosti i nedostatke.

3381 3. Premda je vrlo poželjno da oni koji se često i svaki dan pričešćuju budu bez lakih grijeha, barem onih potpuno promišljenih, kao i sklonosti prema njima, ali je ipak dovoljno da budu bez smrtnih grijeha, s nakanom da nikada više neće griješiti.

3377 Usp. Dekret Kongregacije sabora, od 12. veljače 1679. (*2095 i 2090°), koji se odnosi na procvati euharistijski pokret u 15. i 16. stoljeću u sjevernoj Italiji, a prije svega u Španjolskoj. Zaključak da pričest treba primiti i na Sveti petak, izveo je posebno Antonio Velasquez Pinto CRRMM, *Tesoro de los Cristianos* (Madrid 1662.). Protiv tog zaključka već je gore spomenuti dekret potvrdio rimski običaj. Nakon reforme Reda Svetog tjedna, ponovno je prihvaćen ranije odbačeni običaj; usp. Dekret Kongregacije obreda "*Maxima Redemptionis*"; od 16. studenog 1955, Naputak br. 19 (AAS 47 [1955] 846).

4. ... Treba se brinuti da se prije pričesti učini dobra priprava, a nakon toga da slijedi prikladno zahvaljivanje, prema moći, uvjetima i službi svakog pojedinca. 3382

5. ... Neka posreduje i savjet ispovjednika. Ipak, neka ispovjednici paze da niko, tko se nalazi u stanju milosti i tko joj pristupa s ispravnom nakanom, ne odvrća od čestog ili svakidašnjeg pristupanja pričesti.... 3383

3385-3388: Dekret "*Provida sapientique cura*", 18. siječnja 1906.

Tridentski dekret "*Tametsi*" (* 1813.-1816.) stupio na snagu samo u nekim područjima Njemačke, te je nastala nesigurnost u ženidbenom zakonodavstvu. Ona se još više pojačala promjenom državnih granica. Kako bi pomogli rješavanju tog problema, njemački su biskupi, zajedno s Kongregacijom Inkvizicije, izradili dekret "*Provida sapientique cura*".

Izd.: ASS 39 (1906./07.) 82-84 / Pijo X., *Acta* 3,10-12 / AnE 14 (1906.) 149b-150a / ArchKKR 86 (1906.) 344sl.

Tridentski zakon o tajnim ženidbama

... I. Iako poglavlje "*Tametsi*" tridentskog sabora [*1813.-1816.], u nekim mjestima na području današnjeg Njemačkog carstva još nije bilo sigurno objavljeno i uvedeno, niti izričitim objavljivanjem niti zakonitim obdržavanjem, ipak od blagdana Uskrsa (to jest od dana 15. travnja) ove 1906. godine svi katolici, pa i oni koji do sada nisu bili obavezni pridržavati se tridentske forme, te mogu međusobno sklapati valjane ženidbe samo pred župnikom i pred dva ili tri svjedoka [usp. *3468-3474]. 3385

II. Mješovite ženidbe, koje se sklapaju s krivovjericima ili odijeljenima, bile su i ostaju strogo zabranjene, osim ako postoji ispravni teški kanonski razlog, i ako obje strane dadnu potpuna, i u pravom obliku zakonita jamstva, a katolička strana dobije ispravno oslobođenje od zapreke mješovite ženidbe. 3386

A te ženidbe, premda je dobiveno oslobođenje, treba slaviti pred licem Crkve, pred župnikom i pred dvojicom ili trojicom svjedoka, tako da teško griješe koji sklapaju ženidbu pred nekatoličkim službenikom, ili samo pred građanskim službenikom ili na bilo koji drugi tajni način. Štoviše, ako katolici u sklapanju tih mješovitih ženidbi traže ili dopuštaju sudjelovanje nekatoličkog službenika, čine novi prekršaj i podliježu kanonskim kaznama.

Ništa manje i mješovite ženidbe, u bilo kojim pokrajinama ili mjestima Njemačkog carstva, pa i u onima koje su sigurno do sada bile podložne razvrgavajućim odlukama rimskih kongregacija temeljem poglavlja "*Tametsi*", koje su već sklopljene ne poštivajući tridentsku formu, ili će (čega nas očuvao Bog) biti sklopljene, te ako ne postoji neka druga kanonska zapreka, i ako prije blagdana Uskrsa ove godine 3387

nije zakonito donesena odluka o ništetnosti zbog nepoštivanja zapreke tajnosti, i ako je obostrani pristanak supružnika trajao do spomenutog dana, u potpunosti ih želimo smatrati valjanima, te to izričito izjavljujemo, određujemo i odlučujemo.

- 3388 III. Kako bi pak crkveni suci imali sigurno pravilo, to isto pod istim uvjetima i ograničenjima izjavljujemo, određujemo i odlučujemo i za ženidbe nekatolika, ili krivovjernih ili odvojenih, u tim krajevima, međusobno sklopljenih do sada, ili koje će biti sklopljene kasnije bez pridržavanja tridentske forme; tako da, ako se jedan ili oba supružnika nekatolika obrate na katoličku vjeru, ili ako na crkvenom području nastane spor oko valjanosti ženidbe dvaju nekatolika, povezan s pitanjem valjanosti ženidbe koju je sklopio katolik, ili će je sklopiti, te ženidbe se, ako je sve ostalo jednako, isto tako trebaju smatrati za potpuno valjane.

3391: Dekret Sv. oficija, 25. travnja 1906.

Dekret koji je 26. travnja potvrdio Pijo X. upravljen je protiv teologa, koji su učili, pozivajući se na Firentinski sabor (usp. * 1324), da spominjanje osjeta kod bolesničkog pomazanja spada na bit forme.

Izd.: ASS 39 (1906./07.) 273 / AnE 14 (1906.) 278a.

Potrebna forma kod bolesničkog pomazanja

- 3391 Budući... daje bilo pitano, je li određen jedini kratki obrazac kod podjeljivanja bolesničkog pomazanja u slučaju smrtne opasnosti,... [inkvizitori] su odlučili:

U slučaju prave smrtne opasnosti dovoljna je forma: "Ovim svetim pomazanjem oprostio ti Gospodin što god si sagriješio. Amen."

3394-3397: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 27. lipnja 1906.

Izd.: ASS 39 (1906/07) 377sl / AnE 14 (1906) 305 / EnchB br.181-184.

Mojsijevo autorstvo Pentateuha

- 3394 *Pitanje 1.:* Jesu li dokazi izneseni od kritičara koji osporavaju Mojsijevo autorstvo svetih knjiga, koje se zovu Pentateuh, takve težine da odbacivši mnoga svjedočanstva obaju Zavjeta uzetih zajedno, trajnu suglasnost židovskog naroda, neprestanu predaju Crkve, kao i unutarnje pokazatelje koji se izvode iz samoga teksta, takvi da bi oni dali pravo za tvrdnju, da autor tih knjiga nije Mojsije, nego da su one sastavljene iz izvora koji najvećim dijelom potječu iz vremena poslije Mojsija.

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Znači li Mojsijevo autorstvo Pentateuha nužno takvu redakciju čita- 3395
voga djela da svakako treba držati, daje Mojsije sve i pojedino n a p i s a o svojom
rukou, ili daje d i k t i r a o pisarima; može li se ipak prihvatiti pretpostavka onih
koji misle, daje on to djelo zamislio pod utjecajem božanskog nadahnuća, te je po-
vjerio jednome ili više njih da ga napisu, ali tako da vjerno prenesu njegove misli, da
ne napisu ništa protiv njegove volje, da ništa ne izostave; a djelo sastavljeno na taj
način, odobreno je od Mojsija, glavnog i nadahnutog pisca, te je šireno pod njego-
vim imenom?

Odgovor: Niječno s obzirom na prvi dio; potvrdno (s obzirom) na drugi (dio).

Pitanje 3.: Može li se dozvoliti bez oštećenja Mojsijevog autorstva Pentateuha, 3396
daje Mojsije za sastavljanje svog djela k o r i s t i o izvore, to jest pisane doku-
mente ili usmenu predaju, iz kojih je, prema posebnom cilju koji sije postavio ipod
vodstvom božanskog nadahnuća, uzimao nešto doslovno, nešto u skraćenom a nešto
u proširenom obliku, te umetnuo u samo djelo?

Odgovor: Potvrdno.

Pitanje 4.: Može li se dozvoliti, a da se bitno ne naruši Mojsijevo autorstvo i cje- 3397
lovitost Pentateuha, daje tijekom tako mnogo stoljeća d o š l o do nekih p r o m j e-
n a, kao: da su dodaci poslije Mojsijeve smrti dodani od nadahnutog pisca, ili da su
opaske i tumačenja umetnuta u tekst, da su neke riječi i oblici prevedeni iz zastarje-
log u noviji govor, i konačno da krive inačice treba pripisati pogreškama prepisiva-
ča, o čemu je slobodno raspravljati i prosuđivati prema pravilima kritičke misli?

Odgovor: Potvrdno, uz uvažavanje suda Crkve.

3398-3400: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 29. svibnja 1907.

Izd.: ASS 40 (1907.) 383sl / AnE 15 (1907.) 259sl EnchB br. 187-189.

Pisac i povijesna istina četvrtog Evandelja

Pitanje 1.: Slijedi li iz trajne, opće i svečane crkvene predaje tamo već od II. 3398
stoljeća, posebno pak:

- a) iz svjedočanstava i spominjanja svetih otaca, crkvenih pisaca, pa i krivovjer-
nika, koji nužno stoje u vezi s postankom knjige, jer potječu od učenika apo-
stola, ili prvih njihov nasljednika;
- b) iz (činjenice) stoje uvijek i posvuda ime autora četvrtog Evandelja bilo prih-
vaćeno u kanon i katalog svetih knjiga;
- c) iz najstarijih rukopisa knjiga, kodeksa i iz prijevoda na različite jezike;
- d) koja dolazi iz javne liturgijske upotrebe, tamo od početaka Crkve na čitavom
svijetu;

no, bez obzira na teološki dokaz, i čvrstim se povijesnim dokazom dokazuje da apostola Ivana, a ne nekog drugog, treba priznati za pisca četvrtog Evanđelja, te da razlozi kritičara, koje oni navode protiv toga, nipošto ne oslabljuju tu predaju.

Odgovor: Potvrдно.

3399 *Pitanje 2.:* Treba li smatrati da unutarnji razlozi, koji se izvode iz teksta četvrtog Evanđelja, promatrani zasebno, iz svjedočanstva pisca i iz očite srodnosti samog Evanđelja s Prvom poslanicom apostola Ivana, potvrđuju predaju, koja bez sumnje četvrto Evanđelje pripisuje istom apostolu?

Mogu li se razumno razriješiti poteškoće, koje se uzimlju iz uspoređivanja tog Evanđelja s ostala tri, imajući pred očima različitost vremena, svrhe i slušatelja, za koje je ili protiv kojih je pisac pisao, kao što su to sveti oci i katolički egzegeti posvuda radili?

Odgovor: Potvrдно za oba dijela.

3400 *Pitanje 3.:* Može li se, usprkos praksi koja je najpostojanije bila u čitavoj Crkvi, iz četvrtog Evanđelja, kao iz uistinu povijesnog dokumenta, vodeći računa o posebnim svojstvima tog Evanđelja i o očitom nakani pisca da osvjetli i obrani Kristovo božanstvo, iz samih čina i Gospodinovih govora reći, da su događaji ispripijedani u četvrtom Evanđelju, potpuno ili djelomice izmišljeni radi toga, te da su oni alegorije ili doktrinalni simboli, te da Gospodinovi govori nisu zaista i uistinu Gospodinovi govori, nego teološke rasprave pisca, premda su stavljene u Gospodinova usta?

Odgovor: Niječno.

3401-3466: Dekret Sv. oficija "*Lamentabili*", 3. srpnja 1907.

Dekret koji je papa potvrdio 4. srpnja je prvo papino doktrinalno pismo, kojim je osuđen takozvani modernizam. Osuđene tvrdnje potječu djelomice iz spisa određenih pisaca. Najvažniji su: Alfred Loisy (prije svega njegove knjige *L'Evangile et l'Eglise* [1902.] i *Autom d'un petit Uvre* [1903.], Edouard Le Roy, Ernest Dimnet, Albert Houtin (*La question biblique chez les catholiques de France au XIXe siecle* [1902.]). Djelomice su tvrdnje zaključci iz spomenutih djela, koje autori nisu donijeli. Treća grupa tvrdnji formulirana je na temelju shvaćanja duha onoga vremena, koje se odbacuju "kao što glase". U potpunjenje dekreta čini enciklika "Pascendi dominici gregis" (*3475-3500) i Prisega protiv modernizma (*3537-3550). Obveza polaganja prisege suspendirana je 1967.

Izd: ASS 40 (1907.) 470-478/Pijo X, *Acta* 5,77-84/ AnE 15 (1907.) 276b-278b /EnchB br. 192-256.

Zablude modernista

Odvajanje egzegeze od crkvenog učiteljstva

3401 1. Crkveni zakon koji propisuje da knjige koje se odnose na božansko Pismo budu podvrgnute prethodnoj provjeri, ne proteže se na zastupnike kritičkog pristupa niti na znanstvenu egzegezu knjiga Staroga i Novoga zavjeta.

2. Ne treba doduše omalovažavati crkveno tumačenje svetih knjiga, ipak ono 3402
podliježe podrobnijem sudu i ispravku egezeta.

3. Iz sudova i crkvenih kazni donesenih protiv slobodne i znanstvenije egzegeze 3403
može se zaključiti, da vjera koju iznosi Crkva proturiječi povijesti, te da se katoličke
dogme u stvari ne mogu uskladiti s istinitijim izvorima kršćanske religije.

4. Crkveno učiteljstvo ne može pomoću dogmatskih definicija odrediti pravi 3404
smisao svetog Pisma.

5. Budući da se u pokladu vjere nalaze samo objavljene istine, ni na koji način 3405
na Crkvu ne spada donositi sud o tvrdnjama ljudskih znanosti.

6. Kod definiranja istina Crkva koja uči i Crkva koja poučava tako surađuju, da 3406
Crkvi koja poučava ostaje samo potvrditi opće mišljenje Crkve koja uči.

7. Kada Crkva osuđuje zablude, ne može od vjernika tražiti nikakvo unutarnje 3407
pristanje, kojim bi oni prihvatili sudove koje je ona izrekla.

8. Treba smatrati da su bez ikakve krivnje oni koji smatraju za ništavne osude 3408
koje su izdale Sveta kongregacija indeksa ili druge svete rimske Kongregacije.

O nadahnuću i nepogrješivosti Svetoga pisma

9. Oni koji vjeruju daje Bog uistinu pisac Svetoga pisma, pokazuju preveliku 3409
jednostavnost ili neznanje.

10. Nadahnuće knjiga Staroga zavjeta se sastoji u tome, što su izraelski pisci 3410
predali religijsko učenje na neki poseban način, poganima malo poznat ili nepoznat.

11. Božansko nadahnuće se ne proteže na čitavo Pismo tako, da bi svi njegovi 3411
dijelovi bili sigurni od svake zablude.

12. Ako se egzeget želi korisno baviti biblijskim studijem, treba najprije 3412
odložiti svako unaprijed stvoreno mišljenje o nadnaravnom porijeklu Svetog pisma,
i treba ga tumačiti na isti način kao i druge čisto ljudske dokumente.

13. Sami evanđelisti i kršćani druge i treće generacije su evanđeoske poredbe 3413
tumačili umjetno, te su tako dali povoda malom plodu Kristovih propovijedi kod
Židova.

14. U mnogim pripovijedanjima evanđelisti nisu iznosili toliko ono što je 3414
istinito, nego što su smatrali korisnijim, makar to bilo i lažno.

- 3415 15. Evanđelja su bila povećavana neprestanim dodacima i ispravcima do konačno određenog kanona; zbog toga su u njima ostali samo mali i nesigurni tragovi Kristovog naučavanja.
- 3416 16. Ivanovo pripovijedanje nije prava povijest, nego mistično razmatranje evanđelja; govori koji se nalaze u njegovom Evanđelju su teološka razmatranja o otajstvu spasenja, bez povijesne istine.
- 3417 17. Četvrto je Evanđelje povećalo čudesa, ne samo kako bi izvanredno došlo više do izražaja, nego i da bi bilo prikladnije za označavanje djela i slave utjelovljene Riječi.
- 3418 18. Ivan doduše sebi prisvaja ulogu svjedoka o Kristu; uistinu pak, on je samo izvanredni svjedok kršćanskog života, ili Kristovog života u Crkvi krajem prvoga stoljeća.
- 3419 19. Krivovjernički su egzegeti vjernije iznijeli pravi smisao Pisma, nego li katolički egzegeti.

Pojam objave i dogme

- 3420 20. Objava nije mogla biti drugo nego svijest koju je čovjek stekao o svom odnosu prema Bogu.
- 3421 21. Objava koja čini predmet katoličke vjere nije bila završena s apostolima.
- 3422 22. Dogme koje Crkva iznosi kao objavljene, nisu istine pale s neba, nego su neka tumačenja religijskih čina, koja sije teškim naporom stekao ljudski um.
- 3423 23. Može postojati, i uistinu postoji, proturječje između činjenica o kojima pripovijeda Sveto pismo i crkvenih dogmi koje se na njima temelje; tako da egzeget s kritičkim pristupom može kao lažne odbaciti činjenice, u koje Crkva vjeruje kao potpuno sigurne.
- 3424 24. Ne treba osuđivati egzegeta koji stvara pretpostavke iz kojih slijedi da su dogme povijesno lažne ili sumnjive, samo ako izravno ne niječe same dogme.
- 3425 25. Vjersko pristajanje se konačno oslanja na skup vjerojatnosti.
- 3426 26. Vjerske dogme treba zadržati samo prema praktičnom smislu, to jest kao obvezatno pravilo za djelovanje, a ne kao pravilo vjerovanja.
- 3427 27. Iz evanđelja se ne dokazuje božanstvo Isusa Krista, nego je to dogma koju je kršćanska svijest izvela iz pojma Mesije.

28. Kad je Isus vršio svoju službu nije govorio sa svrhom, kako bi poučavao da je on Mesija, niti su njegova čudesa išla za tim da to dokažu. 3428

29. Može se dozvoliti daje Krist o kojem govori povijest mnogo ispod Krista koji je predmet vjere. 3429

30. U svim evanđeoskim tekstovima ime *Sin Božji* znači samo isto kao ime *Mesija*, a nikako ne znači daje Krist pravi i naravni Božji Sin. 3430

31. Učenje o Kristu koje iznose Pavao, Ivan te Nicejski, Efeški i Kalcedonski sabori, nije ono stoje naučavao Isus, nego ono stoje o Isusu shvaćala kršćanska savjest. 3431

32. Ne može se pomiriti naravni smisao evanđeoskih tekstova s onim što naši teolozi uče o svijesti i nepogrješivom znanju Isusa Krista. 3432

33. Svakome, koga ne vodi unaprijed stvoreno mišljenje, je jasno daje Isus izjavljivao zablude o skorom dolasku Mesije, ili da veći dio učenja u samim sinoptičkim Evanđeljima nije autentičan. 3433

34. (Egzeget) kritičkog pristupa ne može tvrditi da Kristovo znanje nije bilo ograničeno nekim granicama, osim ako se prihvati pretpostavka, koja se povijesno jedva može shvatiti i koja se protivi moralnom osjećaju, naime daje Krist kao čovjek imao Božje znanje, ali da nipošto nije htio znanje o tolikim stvarima saopćiti učenicima i nasljednicima. 3434

35. Krist nije uvijek imao svijest o svom mesijanskom dostojanstvu. 3435

36. Kristovo uskrsnuće nije pravi događaj povijesnog reda, nego događaj potpuno nadnaravnoga reda, koji nije dokazan niti dokaziv; njega je kršćanska svijest malo pomalo oblikovala iz drugih (činjenica). 3436

37. Vjera u Kristovo uskrsnuće od početka nije bila toliko o samoj činjenici uskrsnuća, nego o Kristovom besmrtnom životu kod Boga. 3437

38. Učenje o Kristovoj smrti kao o zadovoljštini, nije evanđeoska, nego samo Pavlova. 3438

Sakramenti

39. Mišljenja o porijeklu sakramenata, kojima su Tridentski oci bili prožeti i koja su bez sumnje imala utjecaj na njihove dogmatske kanone, daleko su od onih koja sada s pravom imaju povijesni istraživači kršćanske stvari. 3439

- 3440 40. Sakramenti imaju svoj izvor iz toga, što su apostoli i njihovi nasljednici, neku Kristovu ideju i nakanu, tumačili u skladu s poticajima iz okolnosti i događaja.
- 3441 41. Sakramenti smjeraju samo na to da čovjeku dozovu u svijest uvijek dobrostivu prisutnost Stvoritelja.
- 3442 42. Kršćanska je zajednica uvela nužnost krštenja, prihvaćajući ga kao potreban obred, povezujući s njim obveze kršćanske vjeroispovijesti.
- 3443 43. Običaj podjeljivanja krštenja djeci je razvitak discipline, a jedan razlog za to je bio da se sakrament podijeli na dva, naime na krštenje i na pokoru.
- 3444 44. Ništa ne dokazuje to što su apostoli preuzeli obred sakramenta potvrde; formalno pak razlikovanje dvaju sakramenata, to jest krštenja i potvrde, jedva da spada na povijest prvotnog kršćanstva.
- 3445 45. Ne treba sve uzeti kao povijesno što Pavao pripovijeda o ustanovljenju euharistije [*1 Kor 11,23-25*].
- 3446 46. U prvotnoj Crkvi nije postojao pojam o kršćaninu grješniku, koji je pomiren crkvenim autoritetom, nego se Crkva samo jako sporo privikavala na taj pojam. Štoviše, nakon što je pokora bila priznata kao crkvena ustanova, nije se zvala imenom sakramenta, jer se smatrala za okoljani sakrament.
- 3447 47. Gospodinove riječi: "Primate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se; kojima zadržite, zadržani su im" [*Iv 20,22sl*], niti najmanje se ne odnose na sakrament pokore, štogod se tridentskim očima sviđalo tvrditi.
- 3448 48. Jakob u svojoj poslanici [*Jak5,14sl*] nije namjeravao proglasiti neki Kristov sakrament, nego preporučiti jedan pobožni običaj; i ako se u tom običaju možda vidi neko sredstvo milosti, to ne treba shvatiti onom doslovnošću kako su ga prihvatili teolozi, koji su odredili pojam i broj sakramenata.
- 3449 49. Kršćanska večera je pomalo poprimila oznake liturgijskog čina, a oni koji su običavali predsjedati večeri, zadobili su svećeničke oznake.
- 3450 50. Starije, koji su na kršćanskim skupovima imali službu nadgledanja, apostoli su postavili za prezbitere ili biskupe, kako bi se brinuli za potreban red zajednica koje su rasle, a nisu im zapravo (povjerali) trajno poslanje i apostolsku vlast.
- 3451 51. Ženidba nije mogla postati sakrament novoga Zakona, osim kasnije u Crkvi; naime, da bi se ženidba smatrala sakramentom, bilo je potrebno da joj prethodi potpuno teološko tumačenje nauka o milosti i o sakramentima.

Uspostava Crkve

52. Kristovom je duhu bilo strano da ustanovi Crkvu kao društvo na zemlji, koje 3452 će trajati kroz mnogi niz stoljeća; štoviše, Krist je imao na umu kraljevstvo nebesko, koje će doći zajedno s koncem svijeta.

53. Organski ustroj Crkve nije nepromjenjiv; nego, kršćansko je društvo pod- 3453 ložno trajnom razvitku kao i ljudsko društvo.

54. Dogme, sakramenti, hijerarhija, što se tiče i teorije i stvarnosti, samo su tu- 3454 mačenja i razvitak kršćanskog shvaćanja, koji su povećali i usavršili izvanjskim dodacima sitnu klicu prisutnu u Evanđelju.

55. Šimun Petar nije nikada niti naslućivao da mu je Krist povjerio primat u 3455 Crkvi.

56. Rimska crkva nije postala glava sviju crkava po odredbi božanske providno- 3456 sti, nego iz čisto političkih razloga.

57. Crkva se postavlja neprijateljski u odnosu na napredak prirodnih i teoloških 3457 znanosti.

Nepromjenjive vjerske istine

58. Istina nije nepromjenjiva više nego li samo čovjek; ona se naime razvija s 3458 njim, u njemu i po njemu.

59. Krist nije naučavao određeni nauk koji bi bio primjenjiv u sva vremena i za 3459 sve ljude, nego je više započeo neki vjerski pokret prilagođen i prilagodljiv raznim vremenima i mjestima.

60. Katoličko je učenje u svojim počecima bilo židovsko, ali je s postupnim 3460 promjenama postalo najprije pavlovsko, zatim ivanovsko, a konačno helensko i opće.

61. Bez proturječja se može reći, da niti jedno poglavlje Pisma, od prvog po- 3461 glavlja Postanka do posljednjeg Otkrivanja, ne sadrži potpuno isti nauk koji Crkva o tome iznosi; zbog toga niti jedno poglavlje Pisma nema isti smisao za onoga tko mu kritički pristupa i za teologa.

62. Glavni članci apostolskog Vjerovanja nisu za kršćane prvih vremena imali 3462 isti smisao koji imaju za kršćane našega vremena.

- 3463 63. Crkva se pokazuje neprikladnom da učinkovito zaštiti evanđeosku etiku, jer se tvrdoglavo drži nepromjenjivog učenja, koje se ne može uskladiti s današnjim napretkom.
- 3464 64. Napredak znanosti traži da se izmijeni shvaćanje kršćanskog nauka o Bogu, o stvaranju, o osobi Božje Riječi, o otkupljenju.
- 3465 65. Današnje se katolištvo ne može usaglasiti s pravom znanošću, osim ako se promijeni u neko nedogmatsko kršćanstvo, to jest u široki i liberalni protestantizam.
- 3466 *Ocjena vrhovnog svećenika:* "Njegova je Svetost odobrila i potvrdila dekret uzoritih otaca, te zapovijeda da sve i pojedine gore spomenute tvrdnje svi trebaju smatrati za odbačene i zabranjene."

3468-3474: Dekret Svete kongregacije sabora "*Ne temere*", 2. kolovoza 1907.

Izd.: ASS 40 (1907.) 527-530 / Pijo X, Acta 4,42-45 / AnE 15 (1907.) 320b-321 b.

Zaručništvo i ženidba

- 3468 *Ozaručništvu.* I. Samo se ono zaručništvo smatra za valjano i ima kanonske učinke, koje je sklopljeno u pisanom obliku, a potpisale su ga stranke i/ili župnik, ili mjesni ordinarij, ili barem dva svjedoka....
- 3469 *O ženidbi.* III. Valjane su samo one ženidbe koje su sklopljene pred župnikom, ili mjesnim ordinarijem, ili pred svećenikom delegiranim od jednog od njih, i barem pred dvojicom svjedoka....
- 3470 VII. U smrtnoj opasnosti, kada ne može doći niti župnik, niti mjesni ordinarij, niti svećenik delegiran od jednoga od njih, za umirenje savjesti, i (ako je takav slučaj) za ozakonjenje djece, može se pred bilo kojim svećenikom i dvojicom svjedoka sklopiti valjana i dozvoljena ženidba.
- 3471 VIII. Ako se dogodi da u neki kraj ne mogu doći niti župnik, niti ordinarij mjesta, niti svećenik delegiran od jednoga od njih, pred kojim se mogu sklapati ženidbe, i takvo stanje traje već mjesec dana, može se valjano i dozvoljeno sklopiti ženidba, tako da zaručnici izraze formalni pristanak pred dvojicom svjedoka.
- 3472 XI. § 1. Gore spomenute odredbe obvezuju sve krštene u Katoličkoj crkvi i obraćene u nju iz krivovjerja ili raskola, kada međusobno sklapaju zaruke ili ženidbu (makar ovi ili oni kasnije otpali od nje).

§ 2. One vrijede i za one katolike, kao gore, ako su sklopili ženidbu s nekatolicima, bilo krštenima bilo ne-krštenima, pa i nakon što su dobili oslobođenje od zapreke mješovite religije ili različitosti kulta; osim ako je Sv. stolica drugačije odredila za neko posebno mjesto ili kraj. 3473

§ 3. Ne-katolici, bili kršteni ili ne-kršteni, kod sklapanja zaruka ili ženidbe nigdje nisu prisiljeni pridržavati se katoličke forme. 3474

3475-3500: Enciklika "*Pascendi dominicigregis*", 8. rujna 1907.

Usp. *3401. Ova je enciklika oblikovala takozvani modernizam ujedan sustav. Tu tvorevinu misli nije zastupao nitko od "modernista". Smatra se sigurnim daje P. Johannes B. Lemius OMI redigirao dogmatski dio, a kardinal Louis Billot SJ praktični dio. Papa je procijenio nedostatnima više nacрта drugih teologa.

Izd: ASS 40 (1907.) 596-628 / Pijo X., *Acta* 4,50-88.

Modernističke zablude o filozofskim načelima

Modernisti stavljaju temelj religijske filozofije u ono učenje koje se općenito zove agnosticizam. Prema njemu, ljudski je razum potpuno zatvoren u fenomene, to jest u stvari koje se pojavljuju i u oblik u kojem se pojavljuju; on nema niti pravo niti moć prijeći njihove granice. Zbog toga se on ne može niti uzdići do Boga, niti preko onoga stoje vidljivo spoznati njegovo postojanje. Iz toga slijedi da Bog ništa ne može biti direktan predmet znanosti; što se pak povijesti tiče, treba smatrati da Bog nikako nije predmet povnesti. 3475

Pretpostavivši to, svatko će lako uvidjeti što će biti s *naravnom teologijom*, što s *razlozima za vjerovanje*, što s *vanjskom objavom*. Njih naime modernisti potpuno zabacuju i pripisuju ih *intelektualizmu*....

[597] [*Iz agnosticizamaključuju*]: znanost mora biti bez Boga kao i povijest; u njihovim okvirima može biti mjesta samo za *fenomene*, isključivši u potpunosti Boga i što god je Božje. ... 3476

Taj pak agnosticizam u modernističkom shvaćanju treba smatrati samo kao negativni dio (učenja): pozitivni dio sačinjava, kako kažu, *životni imanencizam*. Oni naime iz jednog u drugi prelaze na ovaj način: 3477

Religija, bila ona naravna ili nadnaravna, treba kao i svaka druga činjenica biti podvrgnuta tumačenju. Tumačenje se pak uzalud traži izvan čovjeka, jer je zanijekana naravna teologija i onemogućen je pristup prema nadnaravnoj, jer su odbačeni dokazi za (njezinu) vjerodostojnost, štoviše, u potpunosti je zanijekana bilo kakva vanjska objava. Zbog toga (religiju) treba tražiti u samom čovjeku; a budući daje religija neki oblik života, treba je u potpunosti tražiti u životu čovjeka. Iz toga se izvodi načelo *religijske imanencije*. Kod svakog pojedinog životnog fenomena, a već je

rečeno daje religija jedan od njih, a prve se pobude onda izvode iz potrebe ili iz poticaja; govorimo li pobliže o životu, početke (religije) [598] treba staviti u određenu pobudu srca, koji se zove *osjećaj*. Zbog toga, budući daje predmet religije Bog, u potpunosti treba zaključiti da se vjera, koja je početak i temelj svake religije, mora nalaziti u nekom unutarnjem osjećaju, koji se rađa zbog potrebe za nečim božanskim.

Budući pak da se ta potreba za božanskim osjećajima u određenim prikladnim sklopovima, ona po sebi ne može pripadati u područje svijesti; tako se ona ponajprije nalazi ispod svijesti, ili kako se to naziva preuzevši riječ iz moderne filozofije, u *podsvijesti*. ...

3478 U tom pak osjećaju modernisti ne pronalaze samo vjeru; nego se s vjerom i u samoj vjeri kako je oni shvaćaju, nalazi i mjesto za *objavu*.... [599] Budući pak daje Bog predmet, a u isto vrijeme i uzrok vjere, i sama je ta objava podjednako o Bogu i od Boga; u njoj je naime Bog onaj koji objavljuje i koji se objavljuje. Zbog toga je naime, časna braćo, najnerazumnija ona modernistička tvrdnja, prema kojoj svaku religiju treba nazivati naravnom i nadnaravnom, prema različitim vidicima. Odatle slijedi pomiješano shvaćanje svijesti i objave. Zbog toga prema načelu, koje se prikazuje kao opće pravilo, *religijska svijest* se označava kao nešto što treba u potpunosti izjednačiti s objavom, kojoj se svi moraju podložiti, pa i najviša vlast u Crkvi, bilo da poučava, bilo da određuje (nešto) o svetim stvarima i disciplini....

3479 Nespoznatljivo, o kojem govore, ne predstavlja se vjeri kao nešto golo ili posebno, nego naprotiv, tijesno povezano s nekim fenomenom, koji prema pripada u područje znanosti ili povijesti, ipak ga pod nekim vidom nadilazi.... Tada naime vjera, privučena od nespoznatljivog koje je povezano s fenomenom, obuhvaća čitav taj fenomen i nekako ga povezuje sa svojim životom.

Iz toga naime slijedi dvoje. Prvo, neka *preobrazba* fenomena, naime po uzdizanju iznad njegovih pravih svojstava, po čemu on postaje prikladnija materija za prihvaćanje božanske forme, koju će uvesti vjera. Drugo, neka vrsta *čišćenja* istoga fenomena, ako se tako smije nazvati, nastala odatle jer mu je vjera, nakon poništenja svojstava mjesta i vremena nešto pripisala što u stvari nema; to posebno dolazi do izražaja kada se radi o fenomenima prošlog vremena, tim više što je ono starije. Iz te dvostruke tvrdnje, modernisti [600] ponovno izvode dva načela, koja pridodana sljedećem, čine temelje povijesne kritike, koja se već nalazi u agnosticizmu.

3480 Primjerom će se osvijetliti rečeno, i on će biti izveden iz osobe Krista. Oni kažu, u Kristovoj osobi, znanost i povijest nailaze samo na čovjeka. Dakle snagom prvoga načela izvedenog iz agnosticizma, treba zanijekati sve što izgleda kao božansko. Nadalje, snagom drugoga načela, Kristovu povijesnu osobu *preobrazila* je vjera; dakle od nje treba oduzeti sve što je izdiže iznad povijesnih svojstava. Napokon, snagom trećega načela, istu Kristovu osobu treba *očistiti* od vjere; dakle treba joj oduzeti sve one govore, čine, jednom riječju sve što nikako ne odgovora njegovom karakteru, položaju, odgoju, mjestu i vremenu u kojima je živio....

Religijski osjećaj naime, koji po *životnoj imanenciji* proizlazi iz okvira *podsvijesti*, klica je svake religije te ujedno uzrok svega stoje bilo ili će biti u bilo kojoj religiji. ... 3481

[601] Kažu, u tom *osjećaju*, koji smo više puta spomenuli, a koji je *osjećaj* a ne spoznaja, Bog se doduše pokazuje čovjeku, ali vrlo nejasno i izmiješano, da se jedva ili nikako ne razlikuje od osobe koja vjeruje. Zbog togaje potrebno taj osjećaj obasjati nekim svjetlom, kako bi se Bog iz njega u potpunosti odvojio i izlučio. To pak spada na razum, koji treba razmišljati i napraviti analizu; po njoj čovjek životne fenomene koji su nastali u njemu oblikuje najprije u predodžbe a nakon toga ih označava riječima. Odatle dolazi raširena izjava modernista: religiozni čovjek mora *promisliti* svoju vjeru....

U tom naime postupku razum radi dvostruko: Prvo, naravnim i spontanom činom, izražava predmet jednom jednostavnom i običnom spoznajom; drugi (čin razuma) je refleksni i potpuniji, ili kako kažu, *obrađivanje spoznaje*, te se izražava promišljena *drugotnim* spoznajama, doduše na temelju one prve i jednostavne, ali koje su izrađene i razgovjetnije. Ako pak te *drugotne* [602] *spoznaje*, konačno potvrdi najviše crkveno učiteljstvo, one postaju *dogme*. 3482

Tako smo dakle stigli do jednog važnog poglavlja u učenju modernista, naime do izvorišta dogmi i do same naravi dogmi. Oni naime stavljaju izvorište dogmi u one prvotne i jednostavne oblike (spoznaje), koji su pod nekim vidom potrebne vjeri; objava naime, da bi je uopće bilo, traži u svijesti jasnu spoznaju Boga. Čini se pak da oni tvrde, da se dogma nalazi upravo u *drugotnim* oblicima (spoznaje). ... 3483

Ti *oblici spoznaje* nemaju drugi cilj nego onome koji vjeruje pružiti oblik (spoznaje) kojim će pred sobom opravdati svoju vjeru. Zbog toga su oni posrednici između vjernika i njegove vjere. Sto se pak vjere tiče, oni (oblici spoznaje) su neprikladni znakovi svoga objekta, te se općenito zovu *simboli*; a što se tiče vjernika oni su puka *sredstva*.

Objekt pak *religijskog osjećaja*, budući da se odnosi na nešto apsolutno, ima bezbroj vidika, te se jednom može prikazati ovako, a drugi put onako. Slično se i vjernik može nalaziti u različitim okolnostima. Dakle i oblikovanja (spoznaje) koja nazivamo dogmama, moraju biti ovisna o promjenama i podložna različitosti. Tako pak je otvoren put prema unutarnjoj *evoluciji* dogmi.

Zablude modernista o pojmu vjere

Za modernista vjernika potvrđeno je i sigurno da božanska *stvarnost* postoji u samoj sebi, i da ona uopće ne zavisi o vjerniku. Ako pak tražiš na čemu se temelji ta tvrdnja vjernika, odgovorit će: u osobnom *iskustvu* svakoga čovjeka ...: u *religijskom osjećaju* koji treba spoznati uvidom srca; tako čovjek neposredno, bez posrednika, doseže *Božju stvarnost*, te kao da iz toga crpi uvjerenje o Božjem djelovanju u čovjeku i izvan čovjeka, što daleko nadilazi svako uvjerenje koje se može dobiti iz 3484

znanosti. Oni dakle govore o iskustvu koje je uzvišenije od bilo kojeg racionalnog iskustva....

3485 [606] Vjera,... se odnosi samo na ono za što znanost izjavi daje za nju nepoznatljivo. Dakle,... znanost se bavi fenomenima gdje nema nikakvog mjesta za vjeru; vjera se bavi božanskim, što je potpuno nepoznato za znanost. Odatle se onda zaključuje da između vjere i znanosti nikada ne može doći do protuslovlja. ...

Ako im se možda prigovori da među vidljivim naravima stvari ima nečega što spada na vjeru, kao stoje Kristov ljudski život, oni će to nijekati. Naime, premda se to ubraja među fenomene, ipak, ukoliko su prožeti životom vjere, oni su kao što je gore rečeno, od vjere *preobraženi i* (od nje) *očišćeni* [usp. *3479st], te su izuzeti iz osjetnog svijeta i preneseni u područje božanskog.

Zbog toga ako netko dalje pita, je li Krist [607] činio prava čudesa, i je li uistinu prerekao buduće (događaje), je li zaista uskrsnuo i uzašao na nebo, to će agnostička znanost zanijekati, a vjera potvrditi; zbog toga neće nastati nikakav sukob između obojega. Netko tko govori kao filozof će to zanijekati, on naime promatra Krista samo kao povijesnu *stvarnost*; drugi pak koji vjeruje govori s vjernicima, i gleda na Kristov život kao na nekoga tko od vjere i po vjeri *ponovo živi*.

3486 Zbog toga se jako vara onaj koji smatra da se može misliti, kako vjera i znanost ni pod kojim vidom nisu podložne jedna drugoj; takav će naime o znanosti misliti ispravno i istinito, ali ne i o vjeri, za koju treba reći da joj je znanost podložna ne samo iz jednog nego iz tri razloga.

Ponajprije treba upozoriti, da u svakom religijskom činu, ako se izuzme *božanska stvarnost*, i *iskustvo* koju vjernik ima o njoj, sve ostalo, posebno pak *religijski obrasci*, nipošto ne prelaze granice fenomena, i zbog toga spadaju pod znanost....

Osim toga, premda je rečeno daje Bog predmet samo vjere; to vrijedi naime za božansku *stvarnost*, ali ne i o *ideji* Boga. Taj je naime podložna znanosti, dok se o njoj, kako kažu razmišlja u logičkom redu; ona naime dotiče sve pa i ono stoje apsolutno i idejno. Zbog toga filozofija, ili znanost o spoznaji ideje Boga, ima pravo tu ideju voditi u njezinom razvoju, i ispraviti je ako naiđe nešto strano. Odatle modernistička izjava; religijski se razvoj mora uskladiti s moralnim i intelektualnim (razvojem); kao što se naime kaže, tko kojeg učitelja slijedi njemu je i podložan.

Treba konačno dodati da čovjek u samome sebi ne trpi dvojnost: zbog toga neka unutarnja potreba prisiljava vjernika da tako uskladi vjeru i znanost, da ona (vjera) ne odstupa od opće spoznaje koju znanost pruža o ovome svijetu [608]. Tako se dolazi do toga daje znanost potpuno neovisna o vjeri; a drugačije vjera, budući da ona govori o onome stoje znanosti strano, ona je podložna znanosti.

Zablude modernista u odnosu na teološke tvrdnje

3487 [609]... Teolog modernist se služi istim načelima za koja smo vidjeli da se služi filozof, i njih prilagođava vjeri: kazali smo na načelima imanencije i sim-

b o 1 i z m a. Tako se naime u toj stvar najprije dolazi do kraja. *Filozof kaže* daje početak vjere imanentan; *vjernik dodaje*, taj je početak Bog, *te zaključuje*: Bog je dakle čovjeku imanentan. Odatle *t e o l o š k a i m a n e n c i j a*.

Nadalje: za filozofa je sigurno da su predodžbe o objektima vjere samo simbolične; vjernik je isto tako siguran daje objekt vjere Bog u sebi; teolog dakle zaključuje: predodžbe Božje stvarnosti su simbolične. Odatle *t e o l o š k i s i m b o l i z a m*...

[611] Budući da vjera ima više potomaka, prije svega pak Crkvu, dogme, sveto 3488 (obrede) i religije; treba istražiti i to što modernisti kažu o knjigama koje nazivamo svetima.

Počnimo dakle s *d o g m o m*; već smo ranije rekli u čemu je njezino izvorište i narav [usp. *3482]. Ona se rađa iz nekog poticaja ili potrebe, čijom snagom onaj koji vjeruje nastoji u svojim razmišljanjima što više osvijetliti svijest svoju i drugih. Taj napor je sav usredotočen na to kako bi obradio prvotni *oblik* duha, ne u njemu samom u skladu s logičkim tumačenjem, nego prema okolnostima, ili kako kažu, a što je manje prikladno za shvaćanje, *životno*. Iz čega slijedi da iz toga, kao što smo već napomenuli, proizlaze neke *d r u g o t n e f o r m u l a c i j e* [usp. *3482sf]; one se kasnije slažu u jedan sustav učenja, koje kasnije potvrđuje javno učiteljstvo kao nešto što odgovara općoj svijesti te se naziva dogmama. Od toga treba pažljivo odvojiti teološke komentare...

[612] *O s v e t i m o b r e d i m a* ne treba mnogo govoriti, kada među njih ne bi 3489 bili svrstani i *s a k r a m e n t i*; na njih se odnose najveće zablude modernista. Oni iznose da obredi nastaju iz dva poticaja ili potreba. ...

Jedna je da se religiji pridoda nešto osjetno, a čega ne može biti bez nekog osjetnog oblika i posvećenih čina, koje nazivamo sakramentima. Sakramenti su za moderniste puki simboli ili znakovi, premda nisu bez snage. Kako bi protumačili tu snagu, oni sami kao primjer navode neke riječi za koje narod misli da donose sreću, zato jer daju nekakvu snagu za širenje jakih spoznaja koje najviše utječu na duše. Kao što se te riječi odnose na spoznaje, tako se sakramenti odnose na religijski osjećaj; i ništa izvan toga. Sigurno bi se jasnije izrazili, kada bi tvrdili da su sakramenti ustanovljeni samo zato da hrane vjeru. A to je osudio tridentski sabor: "Tko kaže da su ti sakramenti ustanovljeni samo zato da hrane vjeru, neka bude kažnjen anatemom" [*1605].

[*Svete knjige*] se prema modernističkim načelima mogu dobro definirati 3490 kao zbirka *iskustava*, koja su se dogodila u pojedinim religijama, ali ne ona iskustva koja imaju svi, nego izvanredna i značajna....

Premda se iskustvo odnosi na sadašnje vrijeme, ipak ono može uzimati građu i iz prošlosti i iz budućnosti; kao na primjer [613] kad vjernik, prisjećajući se onoga što se dogodilo, (prošlost) doživljava kao sadašnjost, a budućnost (doživljava kao sadašnjost) time stoje zabrinut zbog nje. Time se tumači (činjenica) da se i povjesničari i apokaliptičari (proroci) mogu ubrojiti u svete knjige (pisce).

Tako naime u tim knjigama Bog govori preko vjernika; ali kao što to kaže modernistička teologija, samo preko *imanencije i životne permanencije*.

3491 Pitamo, stoje onda s n a d a h n u ć e m ? Odgovaraju: ono se ni po čemu ne razlikuje od onog poticaja, osim možda po intenzitetu, kojim je vjernik potaknut da riječju i u pisanom obliku iskaže svoju vjeru. Nešto slično imamo u pjesničkom nadahnuću; zbog toga neki kažu: "Bog je u nama, i njegovim djelovanjem smo se zapalili"¹. Na taj način Boga treba nazivati piscem svetih knjiga.

3492 [*Razmišljajući o Crkvi*], tvrde da se ona rodila iz *dvostruke potrebe, jedna je*, da se u svakom vjerniku, posebno u onom koji je imao primarno i neko posebno iskustvo, rada želja da svoju vjeru izmijeni s drugima; *druga je*: nakon stoje vjera među mnogima postala zajednička, ona se želi u društvu udružiti u jedno zajedništvo, kako bi štitila, povećavala i širila opće dobro. Stoje dakle Crkva? Ona je dijete *kolektivne svijesti*, ili udruženja pojedinih savjesti, koje snagom *životne permanencije* ovisi o nekom prvom [614] vjerniku, što za katolike znači u Kristu.

3493 [617] Opće načelo [*modernističkog tumačenju vjere*] je ovo: u religiji koja je živa ništa nije nepromjenjivo, i zbog toga (sve) treba mijenjati. Odatle čine korak prema onome stoje gotovo glavno u njihovom učenju, naime prema *evoluciji*. Dakle, ako ne želimo da sve ovo: Crkva, sveti obredi, knjige koje štujemo kao svete, pa i sama vjere, ne izumre, mora se podložiti zakonima evolucije.

Zablude modernista u odnosu na načela povijesne i kritičke znanosti

3494 [621] Čini se da se neki modernisti koji se bave pisanjem povijesti, jako brinu kako ih se ne bi smatralo filozofima ...: kako naime ne bi netko mislio da su oni prožeti unaprijed zadanim mišljenjima filozofije, te da zbog toga ne bi, kako kažu, bili potpuno *objektivni*. Istina je pak da se njihovu povijest ili kritiku može nazvati čistom filozofijom, te daje ono što oni iznose zaključeno pravilnim zaključivanjem na temelju njihovih filozofskih načela....

Prva tri pravila tih historičara ili kritičara, kao što smo rekli su ista ona načela, koja smo spomenuli gore kod filozofa: naime *agnosticism*, teorija o *preobrazbi* stvari po vjeri, kao i treće, koje bi se čini se, moglo nazvati o *čišćenje* [622]. Njihove posljedice smo već spomenuli.

3495 Prema *agnosticism* u povijest je samo znanost o fenomenima. Dakle Bog, kao i bilo kakav Božji zahvat u ljudsku stvarnost, treba prebaciti na vjeru, jer on spada samo na nju. Zbog toga, ako postoji nešto što se sastoji od oba elementa, naime božanskog i ljudskog, kao što su Krist, Crkva, sakramenti i drugo te vrste, treba poći na razdvajanje: ono stoje ljudsko pripast će povijesti, ono stoje božansko, pripast će

*3491 Ovidije Naso, *Fasten* VI 5 (izd. R. Merkel [Leipzig 1911] 332).

vjeri. Zbog togaje kod modernista rašireno razlikovanje između Krista povijesti i Krista vjere, između Crkve povijesti i Crkve vjere, između sakramenata povijesti i sakramenata vjere, i sve drugo slično.

Zbog toga treba reći daje sam taj ljudski element, za koji smo vidjeli da ga po- 3496
vjesničar prisvaja sebi, onako kako se on pokazuje u dokumentima, vjera po pre-
obrazbi uzdiže iznad povijesnih okolnosti. Opet treba izdvojiti dodatke koje je uči-
nila vjera, te njih povjeriti samoj vjeri i povijesti vjere. Tako, kad se radi o Kristu,
sve što god nadilazi ljudska svojstva, bilo prirodna kako ih iznosi psihologija, bilo
uvjete mjesta i vremena u kojima je on živio, nadodana su (od vjere).

Temeljem pak trećeg filozofskog načela, oni misle da i stvari koje ne prelaze 3497
područje povijesti, treba pustiti kao kroz sito, te odbacuju i ujedno pripisuju vjeri
sve, što prema njihovom mišljenju, temeljenom na *logici* činjenica kako kažu, nije
sada ili nije bilo prilagođeno osobama (onoga vremena). Tako oni tvrde, da Krist
nije govorio ono, za što se čini daje nadilazilo shvaćanje naroda....

[623] Kao što naime povijest prima zaključke od filozofije, tako ih i kritika pri- 3498
ma od povijesti. I k r i t i č a r naime ... dijeli spomenike na dva dijela. Ono što preo-
stane od trostrukog osakaćivanja, on pripisuje *stvarnoj* povijesti; ostalo pripisuje
povijesti vjere ili *unutarnjoj* (povijesti). Oni naime točno razlikuju te dvije povijesti.
Oni suprotstavljaju povijest vjere, koja (govori) o onome što bismo mi htjeli, stvar-
noj povijesti, koja je stvarna. Iz toga slijedi, kao što smo rekli, dvostruki Krist: jedan
realan, i drugi koji nikada nije postojao, nego pripada vjeri. ...

Kao što smo rekli, oni dijele dokumente na dvoje, a tuje opet na djelu filozof sa
svojim pravilom *životne imanencije*; a ona uči, da sve što se nalazi u povijesti Crkve,
treba tumačiti životnom *emanacijom*.

Modernističke zablude u odnosu na apologetske metode

[626] Kod modernista [*apologet*] na dvostruki način zavisi od filozofa. Prvo ne- 3499
izravno, preuzimajući povijesnu građu, koja je, kao što smo vidjeli, napisana po
odredbama (filozofa); zatim *izravno*, posuđujući od njega načela i sudove. Zbog
toga ono pravilo [627] rašireno u modernističkoj školi, da bi nova apologetika treba-
la rješavati suprotnosti o vjeri koje proizlaze iz povijesnih i psiholoških istraživa-
nja...

Cilj koji sije ona (apologetika) odredila da ga postigne je ovaj: još neiskusnog 3500
čovjeka vjere dovesti do toga, da stekne *iskustvo* o katoličkoj religiji, koje (iskustvo)
je prema modernističkim tvrdnjama jedini temelj vjere....

Za to treba pokazati, daje katolička religija koja sada postoji, upravo ona koju je
ustanovio Krist, ili da nije drugo nego li uznapredovali razvitak one klice koju je
upostavio Krist.

Zbog toga najprije treba odrediti kakva je ta klica. Oni misle da se to može dobiti iz sljedećeg obrasca: Krist je naviještao dolazak Božjega kraljevstva, koje će se ubrzo dogoditi, a on sam će biti Mesija, to jest Bogom dani začetnik i upravljač.

Nakon toga treba pokazati, na koji se način ta klica, koja je uvijek imanentna katoličkoj religiji, razvijala polako i u skladu s poviješću [628] i prilagodila nadolazećim okolnostima, životno uvlačeći od njih sve što joj je bilo korisno za doktrinalne, obredne i crkvene obrasce; (zatim) kako je u međuvremenu nadvladavala zapreke koje su nadolazile, pobjeđivala protivnike i preživjela sve progone i borbe.

Nakon stoje sve to pokazano, naime zapreke, protivnici, progoni, borbe, kao i to da su život i plodnost Crkve bili takvi da, premda su jasno vidljivi zakoni evolucije u povijesti te Crkve, ipak oni ne mogu u potpunosti protumačiti njezinu povijest; tada će ono *nepoznato* postati jasno i pokazat će se samo po sebi.

Tako oni. U čitavom tom zaključivanju nisu primijetili jedno: ono određivanje prvotne klice određeno je samo temeljem *apriorizama* filozofskog agnosticizma i evolucionizma, a samu klicu su oni proizvoljno odredili tako da bude u skladu s njihovim postavkama.

3503: Motu proprio "Praeantia Scripturae", 18. studenog 1907.

Izd.: ASS 40 (1907.) 724sl / Pijo X, *Acta* 4,234sl / EnchB br.270sl / AnE 15 (190.7) 435.

Autoritet odluka Biblijskog povjerenstva

3503 [Ima ih koji] nisu primali ili ne primaju s primjerenom poslušnošću takve odluke, premda ih je potvrdio vrhovni svećenik.

Zbog toga nam se čini da to treba objaviti i zapovjediti, kao što sada objavljujemo i izričito zapovijedamo, da su svi u savjesti obvezatni podložiti se mišljenjima Papinskog savjeta o biblijskim stvarima, koja su ili do sada donesena, ili koja će kasnije biti donesena, na isti način kao i dekretima svetih Kongregacija koji se odnose na nauk, a koje je papa potvrdio; oni ne mogu izbjeći ocjenu da uskraćuju poslušnost, ili da su lakomisleni, te ne mogu biti bez teškoga grijeha ako riječima i pisanjem napadaju takva mišljenja; a to (vrijedi) osim za sablazan kojom griješe, i za ostalo čime mogu biti odgovorni pred Bogom, ako su nešto, lakomisljeno i krivo drugima izjavljivali, stoje većinom točno.

3505-3509: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 29. lipnja 1908.

Izd.: ASS 41 (1908.) 613sl / AnE 16 (1908.) 297b / Pijo X, *Acta* 4,140-142 / EnchB br.276-280.

Karakter i pisac Knjige proroka Izaije

Pitanje 1.: Snuje li se naučavati da proroštva koja se nalaze u Knjizi proroka Izaije - i ostala u svetom Pismu - nisu proroštva u pravom smislu riječi, nego ili pripovijedanja sastavljena poslije događaja, ili ako treba priznati daje nešto izrečeno prije događaja, da prorok nije to unaprijed najavio po nadnaravnoj objavi Boga koji poznaje buduće događaje, nego je to zaključio iz onoga što se već dogodilo, ili nekom sretnom spretnošću i oštroumnosti naravne pameti? 3505

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Može li se mišljenje koje drži da su Izaija i drugi proroci izrekli proroštva samo o onome što se događalo, ili će se dogoditi poslije kratkog vremenskog razdoblja, pomiriti s proroštvima, ponajprije mesijanskim i eshatološkim, koja su isti proroci sigurno izrekli prije mnogo vremena, kao i općim mišljenjem svetih otaca koji složno tvrde, da su proroci unaprijed najavili i ono što će se dogoditi poslije mnogo stoljeća? 3506

Odgovor: Niječno.

Pitanje 3.: Može li se dozvoliti (mišljenje) da proroci nisu bili samo popravitelji ljudske pokvarenosti i navjestitelji božanske riječi na korist slušatelja, nego također i navjestitelji budućih događaja, ali da su se stalno morali obraćati slušateljima ne budućima, nego ondašnjima i svojim suvremenicima, kako bi ih ti mogli u potpunosti razumjeti; zbog toga drugom dijelu Izaijine knjige (pogl. 40.- 66.), u kojem prorok ne govori Židovima Izaijinim suvremenicima, nego Židovima koji su tugovali u Babilonskom sužanjstvu, kao da im govori i tješi ih živući među njima, ne može biti pisac sam Izaija koji je već dugo vremena bio mrtav, nego taj dio treba pripisati nekom nepoznatom proroku koji je živio među prognanicima? 3507

Odgovor: Niječno.

Pitanje 4.: Treba li, kod osporavanja identičnosti pisca Izaijine knjige, filološki dokaz uzet iz jezika i stila, smatrati takvim da bi on ozbiljnog čovjeka, vještog u kritici vrsta i hebrejskog jezika, prisilio da on za istu knjigu prizna više autora? 3508

Odgovor: Niječno.

Pitanje 5.: Postoje li čvrsti dokazi, pa uzeti i svi zajedno, koji bi jasno dokazali, kako Izaijinu knjigu ne treba pripisati samo Izaiji, nego dvojici, štoviše nekolicini pisaca? 3509

Odgovor: Niječno.

3512-3519: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 30. lipnja 1909.

Izd.: ASS 1 (1909.) 567-569 / AnE 17 (1909.) 334ab / EnchB br.324-331.

Povijesni karakter prvih poglavlja Knjige Postanka

- 3512 *Pitanje 1.:* Oslanjaju li se na čvrste temelje oni različiti egzegetski sustavi, koji su izmišljeni i šireni pod vidom znanosti radi nijekanja doslovnog povijesnog smisla triju prvih poglavlja Knjige Postanka?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Bez obzira na vrstu i povijesni oblik Knjige Postanka, na posebnu povezanost triju prvih poglavlja međusobno, i na (povezanost) sa sljedećim poglavljima, na mnogostrukost svjedočanstva Pisma kako Novoga tako i Staroga Zavjeta, na gotovo jednodušno mišljenje svetih otaca i na tradicionalno mišljenje koje je Crkva uvijek imala, što joj je preneseno također i od Izraelskoga naroda:

Smije li se naučavati, da spomenuta tri poglavlja Knjige Postanka ne sadržavaju zapis o onome što se uistino dogodilo, o onome naime što odgovara objektivnoj stvarnosti i povijesnoj istini, nego priče uzete iz mitologija i kozmogonija starih naroda, koje je sveti pisac očistio od bilo kakve zablude politeizma i prilagodio ih monoteističkom učenju; ili alegorije i simbole koji nemaju temelj objektivne stvarnosti, a koji su izneseni pod vidom povijesti, kako bi naviještali religijske i filozofske istine; ili pak djelomice povijesne legende [568], djelomice izmišljene i slobodno sastavljene za pouku i izgrađivanje duša?

Odgovor: Niječno s obzirom na oba dijela.

- 3514 *Pitanje 3.:* Smije li se dovoditi u sumnju doslovni povijesni smisao tamo gdje se radi o činjenicama ispriopovijedanima u tim poglavljima, koje se odnose na temelje kršćanske religije, kao što su među ostalim: stvaranje na početku vremena svijui stvari od Boga; oblikovanje prve žene iz prvog čovjeka; jedinstvo ljudskoga roda; prvotna sreća praroditelja u stanju pravednosti, potpunosti i besmrtnosti; zapovijed koju je Bog dao čovjeku kako bi iskušao njegovu poslušnost; kršenje Božje zapovijedi na nagovor đavla u obliku zmije; izbacivanje praroditelja iz onog prvotnog stanja nevinosti kao i obećanje budućeg Spasitelja?

Odgovor: Niječno.

- 3515 *Pitanje 4.:* Smije li se kod tumačenja onih mjesta iz ovih poglavlja, koje su oci i učitelji shvaćali na različite načine adanisu niša sigurno i konačno predali, uz poštivanje suda Crkve i čuvajući analogiju vjere, slijediti i braniti ono mišljenje koje si je svatko sam razumno stvorio?

Odgovor: Potvrдно.

- 3516 *Pitanje 5.:* Treba li sve i pojedino, naime riječi i izraze koji se nalaze u spomenutim poglavljima, uvijek i nužno prihvaćati u doslovnom smislu, tako da nikada nije dozvoljeno odstupiti od njega, pa niti onda kada se jasno vidi da su ti izrazi korišteni u prenesenom, metaforičkom ili antropomorfnom smislu, tako

da razum priječi prihvatiti doslovni smisao, ili pak potreba prisiljava da ga se napusti?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 6.: Smije li se uz pretpostavku doslovnog i povijesnog smisla, pametno i korisno primijeniti a l e g o r i j s k o i p r o r o č k o t u m a č e n j e nekih mjestatih poglavlja, prema sjajnom primjeru svetih otaca i same Crkve?

Odgovor: Potvrдно.

Pitanje 7.: Budući da u opisivanju prvog poglavlja Postanka, nakana svetog pisca nije bila na znanstveni način iznositi unutarnji sastav vidljivih stvari i potpuni poredak stvaranja, nego više, svom narodu predati popularnu spoznaju, kako se u ono vrijeme to iznosilo općim govorom, prilagođenom osjetima i shvaćanju ljudi; treba li u njihovom tumačenju točno i uvijek istraživati svojstva znanstvenoga govora?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 8.: Smije li se kod onog označivanja i razlikovanja šest dana, o kojima se govori u prvom poglavlju Postanka, riječ Y 6 m (dan), shvatiti u doslovnom smislu kao prirodni dan, ili u prenesenom smislu kao neko razdoblje vremena, tako da se o tom pitanju smije slobodno raspravljati među egzegetima?

Odgovor: Potvrдно.

3521-3528: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 1. svibnja 1910.

Izd: AAS 2 (1910.) 354sl / EnchB br. 332-339.

Pisac i vrijeme sastavljanja Psalama

Pitanje 1.: Imaju li nazivi *Davidovi Psalmi*, *Davidovi himni*, *Knjiga Davidovih psalama*, *Davidovpsalterij*, koji se upotrebljavaju u starim zbirkama i na samim saborima da se označi Knjiga 150 psalama Staroga zavjeta, toliku snagu da čitav Psalterij treba pripisati Davidu kao jedinomu piscu, kao što je to mišljenje mnogih otaca i učitelja, koji su držali da sve psalme iz Psalterija treba pripisati jedino Davidu.

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Može li se iz uspoređivanja hebrejskog teksta s grčkim aleksandrijskim tekstom i drugim starim prijevodima, s pravom zaključiti, da su naslovi psalama prema hebrejskom tekstu stariji od prijevoda takozvane "Sedamdesetori-

ce"; i ako to ne proizlazi izravno od pisaca samih psalma, a ono barem iz židovske predaje?

Odgovor: Potvrдно.

3523 *Pitanje 3.:* Mogu li se razborito dovoditi u sumnju naslovi navedenih psalama prema svjedočanstvu židovske predaje, kada nema teškog razloga protiv njihove autentičnosti?

Odgovor: Niječno.

3524 *Pitanje 4.:* Razmatraju li se ne baš rijetka svjedočanstva o Davidovoj prirodnoj nadarenosti, prosvjetljenoj darom Duha Svetoga, u sastavljanju vjerskih pjesama, ustanovi koju je on utemeljio kao liturgijsko pjevanje psalama, kao i nazivi (kojima se) psalmi pripisuju njemu kako u Starom tako i u Novom Zavjetu, i naslovi kojima su psalmi naslovljeni od davnine; (doda li se) k tomu i suglasnost Židova te crkvenih otaca i učitelja, može li se razborito nijekati, daje David pisac glavnine psalterijskih pjesama, ili suprotno, može li se tvrditi da samo mali broj pjesama treba pripisati tom kraljevskom pjesniku?

Odgovor: Niječno za oba dijela. [355]

3525 *Pitanje 5.:* Posebno, može li se nijekati Davidovo autorstvo onih psalama koji se u Starom ili Novom Zavjetu izričito navode pod Davidovim imenom, među koje se prije svega ubrajaju: Psalam 2. "Zašto se bune narodi"; Psalam 16. "Spasi me, Gospodine"; Psalam 31 "Blaženi, kojima su grijesi oprošteni"; Psalam 68 "Spasi me, Bože"; Psalam 109 "Reče Gospodin Gospodinu mojemu"!

Odgovor: Niječno.

3526 *Pitanje 6.:* Može li se odobriti mišljenje onih koji smatraju da među psalmima Psalterija, bili oni Davidovi ili drugih pisaca, koji su zbog liturgijskih ili glazbenih razloga, zbog umora prepisivača ili iz drugih nepoznatih razloga, bili p o d i j e n i na više njih, ili s p o j e n i u jedan; isto tako da ime nekih psalma, kao n.pr. "Smiluj mi se, Bože", koji su, kako bi se bolje prilagodili povijesnim prilikama ili svečanostima židovskoga naroda, bili p r e r a đ e n i ili izmijenjeni, oduzimanjem ili dodavanjem jednog ili drugog stiha, ali tako daje ostalo netaknuto nadahnuće čitavog svetog teksta?

Odgovor: Potvrдно za oba dijela.

3527 *Pitanje 7.:* Može li se kao vjerojatno prihvatiti mišljenje onih među novijim piscima, koji oslonjeni samo na unutarnje razloge, ili koji su manje ispravnim tumačenjem svetoga teksta pokušali dokazati, da ima više psalama koji su sastavljeni poslije vremena Ezdre i Nehemije, štoviše u vrijeme Makabejaca?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 8.: Može li se iz mnogobrojnih svjedočanstava svetih knjiga Novoga zav- 3528
jeta i iz jednodušne suglasnosti otaca, kao i iz izjava pisaca židovskoga naroda, prih-
vatiti mišljenje da ima više proročanskih i mesijanskih psalama, koji
su prorekli dolazak budućeg Osloboditelja, (njegovo) kraljevstvo, svećeništvo,
muku, smrt i uskrsnuće; te da zbog toga u potpunosti treba odbaciti mišljenje onih,
koji izokreću proročka i mesijanska svojstva psalama, pa proroštva o Kristu sužava-
ju samo na predskazivanje buduće sudbine izabranoga naroda?

Odgovor: Potvrдно za oba dijela.

3530-3536: Dekret Sv. kongregacije sakramenata "*Quam singulari*", 8. kolovo-
za 1910.

Ed.: AAS 2 (1910.) 582sl.

Euharistijska pričest i posljednje pomazanje djece

I. Prikladna dob kako za ispovijed tako i za sv. pričest je ona u kojoj dijete po- 3530
činje razmišljati, to jest oko sedme godine, bilo više ili pak manje. Od toga vremena
počinje obveza zadovoljavanja obim zapovijedima: ispovijedi i pričesti [*usp. *812*].

II. Za prvu ispovijed i za prvu pričest nije potrebno potpuno i savršeno pozna- 3531
vanje kršćanskoga nauka. Dijete će ipak kasnije morati postepeno naučiti čitav kate-
kizam, prema načinu svoje spoznaje.

III. Poznavanje vjere koje se traži kod djeteta, kako bi se ono moglo prikladno 3532
pripraviti za prvu pričest je ono, kojim će samo shvatiti tajne vjere koje su nužne kao
sredstvo za spasenje, i da razlikuje euharistijski kruh od običnog i tjelesnog kruha,
kako bi pristupilo k svetoj euharistiji onom pobožnošću koja je prikladna njegovoj
dobi.

IV. Obveza zapovijedi ispovijedi i pričesti koja obvezuje dijete, odnosi se 3533
prvenstveno na one koji se moraju brinuti za njih, to jest na roditelje, ispovijednika,
na učitelje i na župnika. Prema Rimskom katekizmu pravo da djetetu dozvole (pri-
manje) prve pričesti spadaju pak na oca i na one koji ga zamjenjuju, te na ispovjedni-
ka.

VI. Oni koji se brinu za djecu, trebaju nastojati svom pomnjom, da ista djeca i 3534
poslije prve pričesti češće pristupaju k svetom stolu, i svaki dan ako je to moguće,
kao što to žele Isus Krist i majka Crkva [*usp. *3375-3383*], te da to čine onom
pobožnošću koja je prilagođena njihovoj dobi.... [*583*]

3535 VII. U potpunosti treba odbaciti običaj da se djeci ne dozvoljava primanje pričesti, ili da ih se nikada ne odrješuje, kada dođu do uporabe razuma.

3536 VIII. U potpunosti treba odbaciti zloporabu da se poputbina i posljednje pomažanje ne podjeljuju djeci nakon što su došla do uporabe razuma, nego ih se sahranjuje prema obredu za djecu.

3537-3550: Motu proprio "*Sacrorum antistitum*", 1. rujna 1910.

Usp. *3401. Obveza polaganja prisega dokinuta je 1967. godine.

Izd.: ASS 2 (1910.) 669-672.

Prisega protiv modernizma

3537 Ja N.N. čvrsto prihvaćam i primam sve i pojedino, stoje nepogrješivo crkveno učiteljstvo definiralo, potvrdilo i izjavilo, posebno pak ona poglavlja nauka, koja se izravno suprotstavljaju zabludama ovoga vremena.

3538 Kao prvo naime ispovijedam da se Boga može sigurno spoznati, tako da ga se može i dokazati, kao začetnika i cilj sviju stvari, "po onome stoje učinjeno" [*Rim 1,20*], to jest po vidljivim djelima stvaranja, kao uzrok preko učinka.

3539 Drugo, prihvaćam i odobravam ponajprije čudesa i proroštva kao vanjske dokaz objave, to [*670*] jest kao najsigurnije znakove daje kršćanska religija božanskog porijekla, te smatram da su oni najprilagođeniji shvaćanju svakog vremena i (svih) ljudi, pa i ovoga vremena.

3540 Treće, isto tako čvrstom vjerom vjerujem daje Crkva, čuvarica i učiteh'ica objavljene riječi, utemeljena neposredno i izravno po samom pravom i povijesnom Kristu dok je boravio među nama, te daje sagrađena na Petru, prvaku apostolske hijerarhije, i njegovim nasljednicima do vijeka.

3541 Četvrto, iskreno prihvaćam nauk vjere uvijek u istom smislu i u istom značenju do nas posredovan od apostola preko pravovjernih otaca; i zbog toga u potpunosti odbacujem krivovjerno mišljenje o razvitku dogmi, koje (kaže) da su one prelazile iz jednog mišljenja u drugo, drugačije od onoga koji je prije toga imala Crkva; isto tako osuđujem svaku zabludu koja uči da je božanski poklad, predan Kristovoj Zaručnici i koji je ona vjerno čuvala, filozofska misao, ili proizvod ljudske svijesti, koji je polagano izgrađen ljudskim nastojanjima, i koji je kasnije usavršavan neograničenim napretkom.

Peto, najčvršće držim i iskreno ispovijedam, da vjera nije reiligijski osjećaj 3542 koji je proizašla iz krila podsvijesti, pod pritiskom srca i sklonosti moralno oblikovane volje, nego daje ona pravi pristanak razuma istini prihvaćenoj izvana po slušanju, kojom naime vjerujemo daje istinito ono stoje kazao, posvjedočio i objavio osobni Bog Stvoritelj i naš Gospodin, zbog autoriteta najistinoljubivijeg Boga.

Isto tako se s dužnim poštovanjem podlažem i čitavom se dušom priključujem 3543 osudama, izjavama i svim propisima koji se nalaze u enciklici "*Pascendi*" [*3475-3500] i u dekretu "*Lamentabili*" [*3401-3466], posebno onima koje nazivaju povijest dogmi.

Isto tako odbacujem zabludu onih koji tvrde da se vjera koju predlaže Crkva 3544 može protiviti povijesti, te da se katoličke dogme, u smislu kako se sada shvaćaju, ne mogu uskladiti s istinitijim izvorima kršćanske religije.

Isto tako osuđujem i odbacujem mišljenje onih koji kažu da obrazovaniji čovjek-kršćanin/o'7/y ima dvostruku osobnost, jednu vjernika, drugu povjesničara; kao da se povjesničar smije držati onoga što proturiječi vjeri vjernika, ili da (može) postavljati pretpostavke iz kojih slijedi, da su dogme krive ili sumnjive, samo ako ih izravno ne niječe. 3545

Također odbacujem onu metodu prosuđivanja i tumačenja Svetoga pisma, koja 3546 se, zanemarujući crkvenu predaju, analogiju vjere i odredbe Apostolske stolice, priklanja racionalističkim razmišljanjima, a kritiku teksta prihvaća, manje dozvoljeno a više lakoumno, kao jedino i najviše pravilo.

Osim toga odbacujem mišljenje onih koji drže da učitelj koji predaje neki povijesni teološki predmet, ili koji piše o tim stvarima, mora najprije odložiti mišljenje koje je imao prije toga, bilo o nadnaravnom podrijetlu katoličke predaje, bilo o obećanoj božanskoj pomoći za vječno održavanje svake objavljene istine; zatim da djela pojedinih otaca treba tumačiti samo prema načelima znanosti, isključujući bilo kakav sveti autoritet, i s onom slobodom prosuđivanja, kojom se običavaju istraživati i drugi svjetski dokumenti. 3547

Konačno, izjavljujem da sam u svemu najudaljeniji od zablude koju drže modernisti, da u svetoj predaji nema ničeg božanskog, ili stoje mnogo gore, oni to dozvoljavaju u panteističkom smislu, tako da ne preostaje ništa osim gole i jednostavne činjenice, koja je jednaka općim povijesnim činjenicama; to jest, da su ljudi svojom marljivošću, spretnošću i sposobnošću nastavili kroz sljedeće naraštaje nauku koju su započeli Krist i njegovi apostoli. 3548

Zbog toga čvrsto zadržavam vjeru otaca i zadržat ću ju do posljednjeg daha 3549 života, o sigurnom daru istine, koji jest, koji je bio i koji će uvijek biti, kod "biskupa

apostolskih nasljednika"¹; ne kako bi se držalo ono što bi se moglo činiti boljim i prikladnijim, prema duhu vremena svakog pojedinca, nego kako se "nikada ne bi drugačije vjerovalo, nikada drugačije" shvaćala apsolutna i nepromjenjiva istina, koju su apostoli propovijedali od početka².

3550 Prisežem, da ću sve to vjerno, potpuno i iskreno ob/(5727državati i nepovredivo čuvati, i da nikada od toga neću odstupiti niti u naučavanju niti bilo kojim riječima ili pisanim djelima. Na to prisežem, na to se zaklinjem, tako mi pomogao Bog i ovo sveto Božje Evanđelje.

3553-3556: Pismo "*Exquo, nono*" apostolskim izaslanicima u Bizantu, Grčkoj, Egiptu, Mezopotamiji itd., 26. prosinca 1910.

Izd: AAS 3 (1911.) 118sl.

Zablude Istočnjaka

3553 Ne pristupa se manje lakoumno nego li krivo ovom mišljenju, da dogma o izlaženju Duha Svetoga od Sina, nipošto ne slijedi iz samih riječi Evanđelja, niti se (može) dokazati vjerom starih otaca;

3554 isto se tako vrlo nerazborito stavlja u sumnju [119], jesu li sveti muževi prvih stoljeća priznavali svete dogme o čistilištu i o bezgrješnom začecu blažene Djevice Marije;

3555 ponajprije se obnavlja zabluda... o utemeljenju Crkve ... koju je već davno osudio Naš predšasnik Inocent X. [*usp. *1999*], kojom se nagovještava daje sv. Pavao bio u svemu jednak sv. Petru, kao brat (bratu); - zatim se na ne manjoj laži temelji uvjerenje da Katolička crkva nije u prvim stoljećima bila pod vlašću jednoga, to jest da (nije bila) *monarhija*; ili da se primat Rimske crkve ne oslanja ni na kakve valjane dokaze.

3556 A ... ne ostavlja se netaknutim niti katoličko učenje o presvetom sakramentu euharistije, kada se bezobzirno tvrdi, da se može prihvatiti mišljenje koje smatra, da u Grčkoj crkvi riječi posvete ne proizvode učinak, osim kad se izgovori ona molitva

*3549 Usp. Irenej Lvonski, *Adversus haereses* IV 40, br.2 (izd. W.W. Harvev [Cambridge 1857.] 2,236 / = IV 26, br.2: SouChr 100/11, 718 / PG 7.1053C).

Usp. Tertulijan, *De praescriptione haereticorum* 28 (R.F. Refoule: CpChL 1 [1954.] 209 / CSEL 70,34 / PL 2,47).

koju nazivaju e p i k l e z a , premda je jasno da Crkva nema nikakve ovlasti mijenjati nešto oko biti samih sakramenata; - od ove (tvrdnje) nije ništa manje neobično, da kao valjanu treba smatrati potvrdu koju je podijelio bilo koji svećenik [usp. *2522].

[Ocjena: *Odbacuju se kao*] teške zablude.

3561-3567: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 19. lipnja 1911.

Izd: ASS 3 (1911.) 294-296 / EnchB br.383-389.

Pisac, vrijeme nastanka i povijesna istinitost Evanđelja po Mateju

Pitanje 1.: Uzevši u obzir trajnu opću suglasnost Crkve od prvih stoljeća, koju 3561 obilno potvrđuju opširna svjedočanstva otaca, naslovi na rukopisima evanđelja, kao i najstariji prijevodi svetih knjiga, popisi koje su predali sveti oci, crkveni pisci, vrhovni svećenici i sabori, kao i liturgijska upotreba Istočne i Zapadne crkve, može li se i mora li se kao sigurno tvrditi, daje Matej, Kristov apostol, pravi p i s a c Evanđelja, koje je rašireno pod njegovim imenom?

Odgovor: Potvrдно.

Pitanje 2.: Mora li se, kao dovoljno utemeljeno na predaji, smatrati mišljenje 3562 koje drži, daje prije pisanja Mateja i drugih evanđelista, p r e t h o d i l o pisanje prvoga Evanđelja, na m a t e r i n j e m j e z i k u kojim su se tada služili palestinski Zidovi, kojima je izravno bilo upućeno to djelo?

Odgovor: Potvrдно za oba dijela. [295]

Pitanje 3.: Može li se sastavljanje tog izvornog teksta prebaciti u v r i j e m e n a- 3563 kon razorenja Jeruzalema, tako da bi proroštva o razaranju, koja se u njemu nalaze, bila napisana poslije toga događaja; ili treba li smatrati ono što se običava pripisivati Irenejevom svjedočanstvu², nesigurnog i spornog tumačenja, tako važnim, da bi trebalo odbaciti mišljenje onih, koji misle više u skladu s predajom, daje taj sastav učinjen i prije Pavlovog dolaska u grad (Rim).

Odgovor: Niječno za oba dijela.

*3556 Protiv tog shvaćanja nastupili su već Benedikt XII. (*1017*) i Pijo VII. (*2718); osim toga Klement VI. u pismu "*Super guibusdam*" Konzolatoru, armenskom katolikosu, 29. rujna 1351. (BarAE za g. 1351.), br.11), Benedikt XIII. u instrukciji melkitskom partijarhu u Antiohiji, 31. svibnja 1729. (CollLac 2,439-441), i Benedikt XIV. u breveu "*Singirfaris Romanorum*", 1. rujna 1741. (CollLac 2,488d-429b).

*3563 Irenej Lvonski, *Adversns haereses* III 1, br.2 (izd. W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,3-6 / SouChr 211 [1974] 22-24 / PG 7,844sl).

3564 *Pitanje 4.:* Može li se, pa i kao vjerojatno, prihvatiti ono mišljenje nekih modernih (pisaca), prema kojem Matej nije uistinu i u strogom smislu riječi sastavio Evanđelje kakvo je predano nama, nego samo neku zbirku izreka, ili Kristovih govora, za koje je kao izvor poslužio neki drugi anonimni pisac, koga oni smatraju piscem tog Evanđelja?

Odgovor: Niječno.

3565 *Pitanje 5.:* Može li se iz toga što su se oci i svi crkveni pisci, štoviše i sama Crkva od svojih početaka, služili kao kanonskim jedino grčkim tekstom Evanđelja poznatog pod Matejevim imenom, ne isključujući niti one koji su izričito govorili da je apostol Matej pisao materinim jezikom, kao sigurno dokazati, daje grčko Evanđelje u biti identično s onim Evanđeljem koje je isti apostol napisao materinim jezikom?

Odgovor: Potvrдно.

3566 *Pitanje 6.:* Smije li se iz toga što pisac prvog Evanđelja ima posebno pred očima dogmatski i apologetski cilj, to jest Zidovima dokazati daje Isus Mesija kojega su naviještali proroci, daje porijeklom od Davidova roda, te što više, jer se u iznošenju djela i riječi koje priča i iznosi ne drži uvijek kronološkog reda, zaključiti da to ne treba prihvatiti kao istinito; ili također može li se tvrditi, daje iznošenje Kristovih djela i govora, koji se nalaze u tom Evanđelju, bilo podložno promjenama i prilagodbama pod utjecajem proroštava Staroga zavjeta i starijeg stanja Crkve, te da su zbog toga (oni) jedva u skladu s povijesnom istinom?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

3567 *Pitanje 7.:* Mora li se s pravom smatrati da su posebno bez čvrstog temelja mišljenja onih, koji dovode u sumnju povijesnu autentičnost prvih dvaju poglavlja, u kojima se iznosi genealogija i Kristovo djelinjstvo [296], kao i neki sadržaji od velikog dogmatskog značenja, kao oni koji se odnose na Petrovo prvenstvo [Mt 16,17-19], na formu krštenja s općim poslanjem propovijedanja dano apostolima [Mt 28,19sT], na ispovijest vjere apostola u Kristovo boštvo [Mt 14,33], i drugo slično, što se na poseban način nalazi izneseno kod Mateja?

Odgovor: Potvrдно.

3568-3578: *Odgovor Biblijskog povjerenstva, 26. lipnja 1912.*

Izd: AAS 4 (1912.) 463-465 /EnchB br.390-398.

I. Pisci, vrijeme nastanka i povijesna istinitost Evanđelja po Marku i Luki

3568 *Pitanje 1.:* Uzevši u obzir svjedočanstvo predaje, tamo od početaka Crkve, na divan način suglasno i potvrđeno višestrukim dokazima, naime obilnim svjedočan-

stvima svetih otaca i crkvenih pisaca, navodima i nagovještajima koji se nalaze u njihovim spisima, uporabom kod starih krivovjernih, prijevodima knjiga Novoga zavjeta, gotovo svih najstarijih svezaka rukopisa, kao i iz unutarnjih razloga uzetih iz samoga teksta svetih knjiga, mora li se kao sigurno tvrditi da su Marko, Petrov učenik i tumač, i Luka, liječnik i Pavlov pomoćnik i pratilac, uistinu pisci Evanđelja koja im se pripisuju?

Odgovor: Potvrдно.

Pitanje 2.: Jesu li razlozi, kojima neki kritičari nastoje dokazati, da posljednjih dvanaest redaka Markovog Evanđelja [Mc 16,9-20] nije napisao sam Marko nego da su oni dodani tuđom rukom, takvi da daju za pravo tvrditi da ih ne treba prihvatiti kao nadahnute i kanonske; ili barem dokazuju da Marko nije pisac tih redaka?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

Pitanje 3.: Isto tako, smije li se sumnjati u to daje Lukino pripovijedanje o Kristovom djetinjstvu [Lk 1-2] autentično i kanonsko; ili o ukazanju anđela koji je Isusa hrabrio te znojenu krvlju [Lk22,43sl]; ili se pak barem solidnim razlozima može dokazati - što se sviđalo starim krivovj etnicima a također se sviđa i nekim novijim kritičarima - da to pripovijedanje ne pripada izvornom Lukinom Evanđelju?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

Pitanje 4.: Mogu li oni vrlo rijetki i gotovo pojedinačni dokumenti kojima se pjesma "Veliča" [Lk 1,46-5] pripisuje Elizabeti a ne blaženoj Djevici Mariji, na bilo koji način prevladati, i trebaju li oni (prevladati) protiv jednodušnih svjedočanstava gotovo svih rukopisa, kako izvornog grčkog teksta tako i prijevoda, te protiv tumačenja kakvo jasno traže kako kontekst tako i duša same Djevice i trajna crkvena predaja?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 5.: Smije li se, s obzirom na kronološki poredak Evanđelja, odstupiti od onoga mišljenja koje, ojačano najstarijim i trajnim svjedočanstvom predaje, svjedoči daje poslije Mateja, koji je prvi od svih napisao Evanđelje na svom materinjem jeziku, drugi po redu Evanđelje napisao Marko, a treći Luka; ili pak treba prihvatiti mišljenje koje se ovome protivi, a koje tvrdi daje drugo i treće Evanđelje napisano prije grčke verzije prvoga Evanđelja?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

Pitanje 6.: Smije li se vrijeme sastavljanja Markovog i Lukinog Evanđelja pomaknuti sve do razorenja grada Jeruzalema; ili se zbog toga što se čini daje Gospodinovo proroštvo kod Luke određenije, može misliti daje barem njegovo Evanđelje napisano kada je opsjeđanje već bilo započelo?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

3574 *Pitanje!:* Treba li tvrditi, daje Lukino Evanđelje (vremenski) prije knjige Djela Apostolskih; a budući daje ova knjiga, koju je pisao isti pisac Luka [Dj 1,1st\ izavršio je pod kraj Apostolovog rimskog sužanjstva [Dj 28,30sT\, da njegovo Evanđelje nije bilo sastavljeno poslije toga vremena?

Odgovor: Potvrдно

3575 *Pitanje 8.:* Imajući pred očima kako svjedočanstva predaje tako i unutarnjih dokaza, što se izvora tiče kojima su se ta dva evanđelista služila kod pisanja Evanđelja, može li se razborito stavljati u sumnju mišljenje koje drži daje Marko pisao (Evanđelje) prema Petrovom propovijedanju, a Luka prema Pavlovom propovijedanju, a koje u isto vrijeme tvrdi da su ti evanđelisti raspolagali i s drugim vjerodostojnim izvorima, bilo usmenima bilo pak napisanima?

Odgovor: Niječno.

3576 *Pitanje 9.:* Pripada li s pravom najiskrenije iznešenim riječima i djelima, koje Marko brižno i zorno pripovijeda prema Petrovom propovijedanju, a Luka primivši brižno sve od početka preko očito vjerodostojnih svjedoka, koji su od početka sami (sve) vidjeli i bili sluge riječi [Lk 1,2st\, ona povijesna vjera, koju im je uvijek pridavala Crkva; ili nasuprot treba smatrati da ta djela i činjenice, barem djelomice, nemaju povijesnu istinitost, bilo zbog toga što pisci nisu bili neposredni svjedoci, bilo zbog toga što kod obojice evanđelista nerijetko postoji pogreška redosljeda i razlika u slijedu događaja [465]; ili budući da su oni kasnije došli i pisali, da su nužno morali napisati shvaćanja strana duhu Krista i apostola, ili iznijeti događaje već više ili manje izmiješane s narodnom maštom, ili su pak konačno svaki prema svom cilju podlegli unaprijed stvorenim dogmatskim idejama?

Odgovor: Potvrдно za prvi dio, a niječno za drugi.

II. Sinoptičko pitanje, odn. međusobni odnos između prva tri Evanđelja

3577 *Pitanje 1.:* Prihvaćajući sve što prema prije rečenom treba prihvatiti, posebno o autentičnosti i cjelovitosti triju Evanđelja, Matejevog, Markovog i Lukinog, o supstancijalnoj identičnosti Matejevog grčkog Evanđelja s njegovim prvotnim izvornikom, kao i o redosljedu vremena kada su ona (Evanđelja) bila napisana, kako bi se između tolikih oprečnih mišljenja pisaca protumačila njihova sličnost i različitost, smiju li egzegeti slobodno raspravljati i pozivati se na postavke predaje, bilo pisane bilo usmene, ili na ovisnost jednoga (evanđeliste) od prethodnoga ili od premodnih?

Odgovor: Potvrдно.

3578 *Pitanje 2.:* Trebaju li se pridržavati onoga što je gore utvrđeno i oni koji, ne oslanjajući se ni na koje svjedočanstvo predaje, niti na povijesni dokaz, lako prihvaćaju "pretpostavku dvaju izvora", kako se ona obično naziva, koji knjige Matejevog grčkog i Lukinog Evanđelja nastoje protumačiti ponajvećma njihovom ovisnošću

od Markovog Evanđelja i od tako zvane Zbirke Gospodinovih govora, te mogu lije slobodno braniti?

Odgovor: Niječno za oba dijela.

3581-3590: *Odgovor Biblijskog povjerenstva, 12. lipnja 1913.*

Ed.: AAS 5 (1913.) 291-293 / EnchB br.401-410.

/. Pisac, vrijeme nastanka i povijesna istinitost knjige Djela apostolskih

Pitanje 1.: Uvažavajući prije svega predaju čitave Crkve koja seže sve do prvot- 3581
nih crkvenih pisaca, pazeći na unutarnje razloge knjige *Djela*, promatranog bilo za-
sebno bilo u njegovom odnosu prema trećem Evanđelju, posebno pak zbog
međusobne srodnosti i povezanosti obaju predgovora [*Lk 1,1-4; Dj 1,1sl*], treba li se
kao sigurno smatrati da djelo koje ima naslov *Djela apostolska*, ili *Prakseis Apo-*
stolon, ima za pisca evanđelista Luku?

Odgovor: Potvrдно.

Pitanje 2.: Može li se iz kritičkih razloga uzetih kako iz jezika i stila, tako i iz na- 3582
čina pripovijedanja, te iz jedinstva cilja i učenja, dokazati da se knjiga *Djela apostol-*
skih mora pripisati jednom piscu; te da onom mišljenju novijih pisaca, koje
drži da Luka nije jedini pisac te knjige, nego da treba prepoznati različite pisce iste
knjige, nedostaje bilo kakav temelj?

Odgovor: Potvrдно za oba dijela.

Pitanje 3.: Treba li reći posebno za perikope koje se nalaze u *Djelima*, kada se 3583
iznenada umjesto trećeg lica uvodi prvo lice množine ("*mi-djelovf*"), da
one slabe jedinstvo i autentičnost *djela*; ili radije, gledajući povijesno i jezično, treba
reći da ga potvrđuju?

Odgovor: Negativno za prvi dio; potvrдно za drugi.

Pitanje 4.: Smije li se zbog toga, što se sama knjiga naglo prekida, tek što su 3584
spomenute dvije godine prvog rimskog Pavlovog sužanjstva, zaključiti daje pisac
napisao drugu knjigu koja se izgubila, ili da ju je kanio napisati, te da se zbog toga
pisanje knjige *Djela* može pomaknuti daleko nakon toga tamnovanja; ili radije s pra-
vom i s razlogom treba zadržati (mišljenje) daje Luka knjigu završio potkraj
prvog rimskog sužanjstva apostola Pavla?

Odgovor: Niječno za prvi dio; potvrдно za drugi. [292]

Pitanje 5.: Promatrajući ujedno, kako čestu i laganu vezu koju je bez sumnje 3585
imao Luka s prvim i značajnim utemeljiteljima Crkve u Palestini i s Pavlom, aposto-

lom naroda, kojemu je bio i pomoćnikom u propovijedanju Evanđelja i pratilac na putu, tako i njegovu trajnu marljivost i brižljivost u istraživanju svjedoka koji su stvari vidjeli svojim očima, te konačno većinom očit i divan sklad knjige Djela sa samim Pavlovim poslanicama i s ozbiljnijim povijesnim dokumentima, treba li kao sigurno smatrati, daje Luka u rukama imao vjerodostojne izvore, te da ih je koristio brižljivo, pošteno i vjerno, tako da sije pribavio puni povijesni autoritet?

Odgovor: Potvrдно.

- 3586 *Pitanje 6.:* Jesu li poteškoće, koje se katkada iznose kako zbog nadnaravnih djela koje je Luka ispriповjedio tako i zbog odnosa nekih govora, koji se, budući da su izneseni skraćeno, čine izmišljenima i prilagođenima okolnostima, te zbog nekih mjesta koja barem prividno proturječe bilo svjetovnoj bilo biblijskoj povijesti, kao i zbog nekih pripovijedanja za koja se čini da su u proturječju bilo sa samim piscem Djela, bilo s drugim svetim piscima, takve da bi barem na neki način mogle dozvati u sumnju ili barem umanjiti povijesni autoritet Djela?

Odgovor: Niječno.

//. Pisac, cjelovitost i vrijeme nastanka Pavlovih pastoralnih poslanica

- 3587 *Pitanje 1.:* Imajući pred očima crkvenu predaju, koja čvrsto i općenito postoji tamo od početaka, kao što to na mnoge načine svjedoče stari crkveni dokumenti, treba li kao sigurno držati daje poslanice koje se nazivaju pastoralnima, naime obje poslanice Timoteju i jedna Titu, bez obzira na neke pokušaje krivovjernika koji su ih, zbog toga što su se protivile nekim njihovim tvrdnjama, izbrisali iz broja Pavlovih poslanica, a da nisu naveli nikakav razlog, napisao apostol Pavao, te da su uvijek bile ubrajane među a u t e n t i č n e i kanonske?

Odgovor: Potvrдно.

- 3588 *Pitanje 2.:* Može li takozvana t e o r i j a f r a g m e n a t a , koju su pronašli i na različite načine iznijeli neki novi kritičari, koji bez ikakvih vjerojatnih [293] , što više međusobno suprotnih razloga tvrde, da su pastoralne poslanice sastavili nepoznati autori u neko kasnije vrijeme od odlomaka poslanica, ili izgubljenih pavlovskih (poslanica), i znatno ih povećali, opstati oslonjena na neko jasno i vrlo čvrsto svjedočanstvo predaje, ili barem na mali nagovještaj?

Odgovor: Niječno.

- 3589 *Pitanje 3.:* Oslabljuju li na bilo koji način poteškoće, koje se običavaju mnogostruko iznositi bilo iz stila i jezika pisca, bilo posebno zbog zabluda gnostika, koji se već tada opisuju kao zmije, bilo iz oblika crkvene hijerarhije za koju se pretpostavlja daje već bila razvijena, i drugi ovima slični proturazlozi, oslabiti mišljenje koje kao sigurno i potvrđeno prihvaća autentičnost pastoralnih poslanica?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 4.: Treba li, ne manje iz povijesnih kao i iz razloga crkvene predaje, koja 3590 je u skladu sa svjedočanstvima istočnih i zapadnih otaca, te iz samih pokazatelja koji se lako izvode kako iz iznenadnog završetka knjige Djela, tako i iz Pavlovih poslanica pisanih u Rimu, posebno iz druge (poslanice) Timoteju, kao sigurno smatrati mišljenje o dva sužanjstva apostola Pavla; može li se kao sigurno tvrditi da su pastoralne poslanice napisane u vremenskom razdoblju između oslobođenja iz prvog sužanjstva do Apostolove smrti?

Odgovor: Potvrдно.

3591-3593: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 24. lipnja 1914.

Izd.: AAS 6 (1914) 417/ EnchB br.411-413.

Pisac i vrijeme nastanka Poslanice Hebrejima

Pitanje 1.: Vodeći računa o trajnoj, jednodušnoj i postojanoj tvrdnji Istočnih 3591 otaca, kojoj je poslije IV. stoljeća prišla i puna suglasnost Zapadne crkve, odvajajući i dokumente vrhovnih svećenika i svetih sabora, posebno Tridentskog, kao i trajnu opću uporabu u Crkvi, treba li sumnjama o božanskom nadahnuću i Pavlovom porijeklu Poslanice Hebrejima, koje su prvenstveno zbog heretičke zloporabe zahvatile neke duše na Zapadu, pridati toliku snagu, da bi se smjelo dvojiti, treba li nju sa sigurnošću ubrojiti ne samo među kanonske (poslanice) - što je definirano - nego i među autentične poslanice apostola Pavla?

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Mogu li razlozi koji se običavaju kod Poslanice Hebrejima navoditi 3592 bilo zbog neuobičajenog izostavljanja Pavlovog imena, ili zbog izostavljanja uobičajenog uvoda i pozdrava - bilo iz čistoće samog grčkog jezika, iz ljepote i savršenosti izražavanja i stila, - bilo iz načina kako se u njoj navodi Stari zavjet i kako se iz njega izvode dokazi, - bilo iz nekih razlika kojih ima između učenja ove i ostalih Pavlovih poslanica, na neki način oslabiti (tvrdnju) o njezinom Pavlovom porijeklu; ili pak savršena suglasnost učenja i mišljenja, sličnost opomena i poticaja, kao i istovjetnost govora i samih riječi koju ističu i neki nekatolici, koja se primjećuje između nje i drugih autentičnih spisa Apostola naroda, dokazuju i potvrđuju njezino Pavlovo porijeklo?

Odgovor: Niječno za prvi dio; potvrдно za drugi.

Pitanje 3.: Treba li apostola Pavla na takav način smatrati piscem te poslanice, 3593 daje nužno potrebno tvrditi, da ju je on čitavu ne samo zamislio i izrazio po nadahnuću Duha Svetoga, nego joj je dao i ovaj oblik, koji sada ima?

Odgovor: Niječno, uz uvažavanje daljnjeg suda Crkve.

3601-3624: Dekret Svete kongregacije za studije, 27. srpnja 1914.

Pijo X. je u Motu proprio *"Doctoris Angelic"*, od 29. lipnja 1914. zapovjedio crkvenim ustanovama "da sveto prihvaćaju načela i važnije tvrdnje Tome Akvinskoga". Neki tomisti su na to Kongregaciji za studije predložili na provjeru 24 tvrdnje iz metafizike, koje su sami zastupali. Filozofske škole drugih predaja su se žalile da im je protiv njihovog uvjerenja nametnut neotomizam, te da im se hoće uskratiti sloboda da zastupaju druga mišljenja. Zbog prosvjeda je Kongregacija za studije 7. ožujka 1916. izjavila: "Sve one 24 tvrdnje izražavaju pravo učenje sv. Tome, i one se iznose kao sigurni smjerokazi"; ASS 8 [1916.] 157). Time te tvrdnje nisu postale bezuvjetno obvezujuće. "Kako bi se slijedilo svetoga Tomu" nije potrebno prihvatiti čitav sustav učenja sv. Tome. U kojem širokom smislu treba shvatiti te smjerokaze postaje jasno iz pisma Benedikta XV. isusovačkom generalu Vladimiru Ledóchowskom *"Quodde fovenda"*, od 19. ožujka 1917.:

"Utvrđili smo s ne manjim zadovoljstvom, da si ti točno odvagao težinu razloga, kojima se s obje strane rasprave tvrdi, kako je potrebno oslanjati se na učenje sv. Tome. Mi mislimo naime da si ti kod tog prosuđivanja pravilno shvatio, kada si mislio, da oni u dovoljnoj mjeri pristaju uz učenje Anđeoskog učitelja, koji misle da tvrdnje iz Tominog učenja treba prihvatiti kao sigurni smjerokaz u njihovoj cjelovitosti, a da se nipošto ne nameće obveza prihvatiti sve tvrdnje. S obzirom na to pravilo studenti Družbe mogu s pravom odbaciti strah, da nisu možda u suprotnosti s obvezom da s potrebnom poslušnošću slijede zapovijedi Rimskih biskupa, čije je stalno shvaćanje bilo, da Tomu treba smatrati za vođu i učitelja kod studija teologije i filozofije, kod čega svakome ostaje slobodno raspravljati u oba smjera, o čemu se može i običava raspravljati". Acta Romana S.1.9 [1917]318sl/ZKTh42 [1918]206).

Usp. zato i Pijo XI, enciklika *"Studiorum ducem"*, 29. lipnja 1923. (*3666): Pijo XII, Nagovor pitomcima, 24. lipnja 1939. (AAS 31 [1939.] 246; Nagovor članovima Dominikanskoga reda, 22. rujna 1946. (AAS 38 [1946.] 387); Nagovor članovima Sveučilišta Gregoriana, povodom 400-obljetnice, 17. listopada 1953. (AAS 45 [1953.] 684-686); 2. vatikanski sabor, dekret *"Optatam totius"*, 28. studenog 1965. (AAS 58 [1966.] 713-727).

Izd: AAS 6 (194) 384-386.

Potvrđene postavke tomističke filozofije

- 3601 1. Mogućnost i zbiljnost tako dyele biće, da što god jest, ili je čista zbiljnost, ili je nužno sastavljeno od mogućnosti i zbiljnosti kao od prvih i unutarnjih počela.
- 3602 2. Zbiljnost, kao savršenost, ograničena je samo mogućnošću koja znači sposobnost za savršenost. Zbog toga tamo gdje je zbiljnost čista, ona tamo postoji samo kao neograničena i jedina; tamo pak gdje je ona ograničena i mnogostruka, ona ulazi u pravi spoj s mogućnošću.
- 3603 3. Zbog toga, prema apsolutnom smislu samoga bitka postoji jedan Bog, jedan i najjednostavniji, sve ostalo što je dionikom samoga bitka, ima narav koja ograničava bitak, i sastoji se od biti i bitka, kao od (dva) stvarno različita počela.
- 3604 4. Biće koje ima ime od bitka, ne pridjeva se jednoznačno o Bogu i o stvorenjima, ali niti potpuno višeznačno, nego analogno, kako prividnom tako i razmjernom analogijom.

5. Osim toga u svakom stvorenju postoji stvarna složenost subjekta koji postoji 3605 s drugotno dodanim oblicima, ili akcidentima; oni se pak ne mogu shvatiti, osim da njihov *bitak* bude prihvaćen od neke druge biti.

6. Osim apsolutnih akcidenata, postoje i relativni, ali (nešto stoje) *prema nečemu* 3606 *mu*. Premda naime biti *prema nečemu*, prema vlastitom značenju ne znači nešto što je nečemu nadodano, ipak često ima uzrok u stvarima, te zbog toga i stvarno bivanje različito od subjekta.

7. Duhovno stvorenje je u svojoj biti potpuno jednostavno. Ipak ostaje u njemu 3607 dvostruka složenost: (složenost) biti i bitka, te supstancije i akcidenta.

8. Materijalno je pak stvorenje u samoj biti složeno od mogućnosti i zbiljnosti; 3608 mogućnost i zbiljnost u redu biti, označava se nazivima materija i forma.

9. Od tih dijelova niti jedan po sebi nema bitak, niti po sebi nastaje niti propada, 3609 niti se stavlja u kategorije, osim povratno, kao supstancijalno počelo.

10. Premda materijalnu narav (nužno) slijedi protežnost u sastavne dijelove, 3610 ipak u materijalnom biću nije isto bitak supstancije i bitak kvantiteta. Supstancija je naime po svom pojmu nedjeljiva, ali ne kao [385] točka, nego kao nešto stoje izvan reda protežnosti. Kvantitet naime koji supstanciji daje protežnost stvarno se razlikuje od supstancije, te je akcident u pravom smislu riječi.

11. Materija označena kvantitetom je počelo pojedinačnosti, to jest brojčane 3611 različitosti, odn. različitosti jednog (bića) od drugoga u istoj specifičnoj naravi, koje ne može biti u čistim duhovima.

12. Isto tako se kvantitetom postiže daje tijelo omeđeno u mjestu, i to na način, 3612 o kojoj god se mogućnosti radi, samo najjednom mjestu.

13. Materijalna bića se dijele na dvoje: jedna su živa a druga su neživa. Kod 3613 živih bića, dio koji pokreće i dio koji je pokretan, imaju po sebi supstancijalnu formu, koja se naziva dušom, a ona traži organsku prilagođenost ili raznorodne dijelove.

14. Duše vegetativnog i osjetnog reda ne postoje po sebi, niti po sebi djeluju, 3614 nego su samo kao počelo po kojem živi ono stoje živo, i budući da u potpunosti ovise o materiji, kad se raspadne spoj, tim samim i one dodatno propadaju.

15. Nasuprot tome, ljudska duša postoji po sebi, može se uliti kada je subjekt 3615 dovoljno prikladan, Bog je stvara, a po svojoj je naravi nepropadljiva i besmrtna.

- 3616 16. Ista se razumska duša tako spaja s tijelom, da mu je jedina supstancijama forma; i čovjek ima po njoj daje čovjek, i životinja i živo biće i tijelo i supstancija i biće. Dakle, duša daje čovjeku svaki stupanj bitne savršenosti; štoviše, ona daje tijelu zbiljnost postojanja kojom i sama jest.
- 3617 17. Iz ljudske duše po prirodnom slijedu izlaze svojstva dvostrukoga reda, organskoga i neorganskoga; prva, među koja spadaju osjeti, temelje se na složenosti, druga (svojstva) se temelje na samoj duši. Razum je dakle svojstvo koje je iznutra neovisno o organima.
- 3618 18. Razumnost nužno slijedi nematerijalnost, i to koliko je stupnjeva (biće) udaljenije od materije, toliki su mu i stupnjevi razumnosti. Općenito, prikladni predmet spoznaje je samo biće; prikladni pak predmet (spoznaje) ljudskog razuma, u sadašnjem stanju spojenosti, je u bitima (štoštvima) apstrahiranim od materijalnih uvjeta.
- 3619 19. Dakle, spoznaju dobivamo od materijalnih stvari. Budući pak da osjetno nije spoznatljivo u zbiljnosti, treba u duši osim razuma koji uistinu spoznaje, priznati (postojanje) i djelatne snage koja odvaja spoznatljive sadržaje od predodžbi.
- 3620 20. Preko tih sadržaja direktno spoznajemo opće pojmove; pojedinosti dotičemo osjetima, a onda i razumom koji se priklanja predodžbama; do spoznaje pak duhovnih (stvari) dolazimo pomoću analogije.
- 3621 21. Volja dolazi iza razuma a ne prethodi mu, i ne želi nužno ono što joj je prikazano kao dobro koje sa svih strana zadovoljava želje, nego slobodno izabire između više dobara koja promjenjiva prosudba predočuje kao poželjna. Izbor dakle slijedi posljednju praktičnu prosudbu; a ono stoje posljednje, volja izvršava.
- 3622 22. Da Bog postoji, ne shvaćamo niti neposrednim uvidom, niti dokazivanjem 'a priori', nego 'a posteriori', to jest "preko onoga stoje učinjeno" [*Rim 1,20*], izvođeći dokaze od učinaka prema uzroku; to jest, od stvari koje djeluju, a ne mogu biti dostatno počelo svoga djelovanja, do prvog nepokretanog pokretača; od nastanka stvari ovoga svijeta od uzroka koji su međusobno podređeni, do prvog neuzrokovanog uzroka; od propadljivih bića koja se jednako odnose prema postojanju ili nepostojanju, do apsolutno nužnoga bića; od bića koja imaju manje savršenosti bivovanja, življenja, shvaćanja, koja više ili manje jesu, žive, razumiju, do onoga koji najviše razumije, koji je najviše živ, koji je najviše biće; konačno, od reda u svemiru do odvojenoga razuma, koji je stvari uredio, rasporedio i vodi prema cilju.
- 3623 23. Božja bit, po tome što se izvođenjem djelovanja izjednačava sa samim bitkom, ili po tome stoje sam samopostojeći bitak, predočuje nam se u svom kao meta-

fizičkom dobro oblikovanom pojmu, i tim samim pruža nam pojam svog neograničenog savršenstva.

24. Bog se dakle odvaja od svih ograničenih stvari samom čistoćom svoga bitka. Iz toga slijedi, prvo, svijet je mogao nastati samo stvaranjem od Boga; zatim stvaralačka snaga, koja se prvenstveno odnosi na biće kao biće, ne može niti na čudesan način biti dana niti jednom ograničenom biću; niti jedno stvoreno biće, ne može učinkom utjecati niti na jedan bitak, ako ne primi poticaj od prvoga uzroka. 3624

BENEDIKT XV.: 3. rujna 1914. - 22. siječnja 1922.

3625-3626: Enciklika "*Ad beatissimi Apostolorum*", 1. studenog 1914.

Izd.: AAS 6 (1914.) 576-578.

Doseg slobodne teološke rasprave

Tamo gdje je zakonita vlast nešto kao sigurno odredila, nitko ne smije zanemarivati tu odredbu jer ju ona ne odobrava; nego, ako se nešto nekome čini, to neka on podastre onoj vlasti kojoj je podložan, i neka joj se pokorava po obavezi savjesti. 3625

Isto tako neka se nitko ne iskazuje kao učitelj Crkve, ako izdaje knjige ili dnevne listove, ili ako javno drži govore kao privatna osoba. Neka pak znaju svi kojima je Bog povjerio učiteljstvo u Crkvi, da imaju potpuno pravo govoriti po želji kada hoće; ostali imaju dužnost pobožno poslušati onoga koji govori, i slušati što on govori.

U stvarima pak o kojima (govorimo), uz poštivanje vjere i stege, - budući da Apostolska stolica nije izrekla svoj sud - svakome je dozvoljeno raspravljati u oba smjera, (svatko) smije reći što misli i to braniti. Ali u tim raspravama treba se suzdržavati od svake neumjerenosti u govoru, koja može jako povrijediti ljubav; svatko pak neka slobodno, ali skromno, brani svoje mišljenje; i neka ne misli [577] da smije one koji drugačije misle, samo zbog toga razloga, okriviti zbog sumnjive vjere ili zbog kršenja stege....

Snaga i narav katoličke vjere je takva, da joj se ništa ne može dodati niti oduzeti; ili se sve drži, ili se sve odbacuje.

Napredak znanosti i vjerska praksa

Želimo da se ljudi katolici ne čuvaju samo zabluda, nego i onog razmišljanja ili, kako kažu, modernističkog duha; tko radi prema tom duhu, s gađenjem odbacuje sve 3626

što izgleda staro, a posvuda pohlepno prihvaća novo: u načinu govora o božanskim stvarima, u slavljenju božanske službe, u katoličkim ustanovama, i u samom privatnom vršenju pobožnosti. Želimo da se kao svet prihvati onaj zakon starih: "neka se kao novo ne uvodi ništa osim onoga stoje predano" [*110]; premda taj zakon treba bez kršenja slijediti u stvarima vjere, ipak prema toj odredbi treba uređivati i ono što se može mijenjati, premda u tom većinom vrijedi i ovo pravilo: Ne novo, nego na novi način¹.

3628-3630: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 18. lipnja 1915.

Ed.: AAS 7 (1915) 374sl / EnchB br.414-416.

Drugi Kristov dolazak u Pavlovskim poslanicama

3628 *Pitanje 1.:* Kako bi se razriješile poteškoće koje dolaze iz poslanica svetoga Pavla i drugih apostola kada se govori, kako kažu, o "*parusiji*", ili o drugom dolasku Gospodina našega Isusa Krista, smije li katolički egzeget tvrditi: premda apostoli pod nadahnućem Duha Svetoga ne naučavaju nikakvu zabludu, ipak su oni izražavali i svoje ljudske osjećaje, u kojima je moglo doći do zablude ili prijevare?

Odgovor: Niječno.

3629 *Pitanje 2.:* Imajući pred očima pravo shvaćanje o apostolskom poslanju i o nesumnjivoj vjernosti svetog Pavla Učiteljevom nauku; isto tako i o katoličkoj dogmi o nadahnuću i nepogrješivosti Svetoga pisma, prema kojoj se sve ono što sveti pisac tvrdi, izjavljuje i nagovještava, mora smatrati za izrečeno, izjavljeno i nagovješteno od Duha Svetoga; promislivši zasebno o tekstovima Apostolovih poslanica, u kojima je način govora vrlo sličan (govoru) samoga Gospodina, treba li tvrditi da apostol Pavao u svojim spisima nije kazao potpuno ništa drugo, što se ne bi u potpunosti slagalo s neizvjesnošću parusije onoga vremena [358], koju je sam Krist navijestio ljudima?

Odgovor: Potvrдно.

3630 *Pitanje 3.:* Pazeći na grčki izraz "*hemeis hoi zontes hoi perileipomenoi*" (mi koji živimo, koji smo preostali); razmislivši i o tumačnju otaca, u prvom redu Ivana Zlatoustog, koji je bio vrlo vješt kako u materinjem jeziku tako i u Pavlovim poslanicama, smije li se, kao jako nategnuto i bez čvrstog temelja, odbaciti tradicionalno tumačenje u katoličkim školama (kojega su se držali i novatori XVI. stoljeća), koje riječi svetog Pavla u pogl. IV. 1. poslanice Solunjanima, redak 15-17, tako tumači,

*3626 Očito se aludira na Vinka Lerinskog, *Commonitorium* I 22 na kraju: "A ono što si naučio, naučavaj tako, da i kada kažeš nešto *novo*, ne kažeš *nove stvari*": PL 50,667 / R. Demeulenaere: CpChL 64 [1985.] 177.,51).

da se ni na koji način ne spominje tvrdnja daje parusija vrlo blizu, i da Apostol sebe i svoje čitatelje pribraja onim vjernicima, koji su preostali i koji će ići ususret Kristu?

Odgovor: Niječno.

3632: Dekret Sv. oficija, 29. ožujka (8. travnja) 1916.

Dekret je donošen već 15. siječnja 1913., ali je ponovno raspravljan na sjednici Sv. Oficija od 29. ožujka 1916, a objavljen 8. travnja. Sv. Oficij je odbacio štovanje Djevice Marije kao svećenice. Usp. pismo kardinala Mery dei Vala biskupu biskupije Adria od 10. ožujka 1927. (izd. u: *Palestra dei Clero de Rovigo* 6 [1927.] 611). Povod za to pismo bila su dva članka koja je napisao Silvio Fasso o svećenici-Djevici (izd. u: *nanav. mj.* 6 [1927.] 71-75 i 151sl). Protiv tih članaka kardinal se poziva na dekret koji je ovdje objavljen: "Štovanje o kojem se ovdje radi - u skladu s dekretom Svetog Oficija od 8. travnja 1916. - nije dozvoljeno i ne smije se širiti".

Izd: AAS 8 (1916) 146.

Odbacivanje slika na kojima se Marija prikazuje u svećeničkom ruhu

Budući da su se posebno u novije vrijeme počele slikati i širiti slike koje prikazuju preblazenu Djevicu Mariju obučenu u svećeničko ruho, ...kardinali... su 15. siječnja 1913. odlučili: Treba odbaciti sliku B. Dj. Marije obučenu u svećeničko ruho. 3632

3634: Odgovor Sv. penitencijarije, 3. travnja 1916.

Izd.: F. Hurth: TD ser.theol. 25 (1953²) 100 / J.B. Ferreres - A. Mondria, *Compendium theologiae moralis* 2 (Barcelona 1950¹⁷) 71 1sl, br. 1095 / NvRTh 47 (1920.) 627sl / Cl. Mare - F.X. Gester-mann, *Institutiones morales Alphonsianae* 2 (Lyon-Paris 1946 ^) 633sl, br. 2116.

Onanističko služenje ženidbom

Pitanje: Smije li žena slobodno surađivati s djelovanjem (svoga) muža koji, kako bi zadovoljio strast, želi počiniti Onanov ili sodomski grijeh, a njoj prijeti smrću ili teškim neugodnostima, ne bude li htjela surađivati? 3634

Odgovor: a) Ako muž u bračnom činu želi počiniti Onanov grijeh, to jest prosi-pati sjeme izvan organa poslije započetog bračnog čina, i ako ženi prijeti ili smrću ili teškim neugodnostima ako se ne prilagodi njegovoj pokvarenoj volji, prema mišljenju provjerenih pisaca, žena smije u tom slučaju na taj način imati odnos sa svojim mužem, budući da ona sa svoje strane sudjeluje u dozvoljenoj stvari i radnji, a mužev grijeh pripušta; to nju ispričava, budući da ljubav zbog koje bi ga trebala spriječiti, ne obvezuje pod takvim neugodnostima.

b) Ako bi pak muž s njom želio počiniti sodomski grijeh, budući daje taj sodomski odnos čin protiv naravi sa strane obaju supružnika koji imaju takav odnos, i

on je po mišljenju svih učitelja teški grijeh, tu žena ne može ni zbog kakvog razloga sudjelovati sa svojim mužem u tom besramnom činu, pa niti kako bi izbjegla smrt.

3635-3636: Odgovor Sv. oficija različitim mjesnim ordinarijima, 17. svibnja 1916.

Izd.: ThPrQ 69 (1916.) 693 / Kolner Pastoralblatt 50 (1916.) 304.

Sakramenti umirućih za odvojene kršćane

3635 *Pitanje 1.:* Mogu li se onima koji su samo materijalno odvojeni (od Katoličke crkve), a nalaze se na samrti, i koji u dobroj vjeri traže bilo odrješenje bilo bolesničko pomazanje, podijeliti ti sakramenti, bez odreknuća od zabluda?

Odgovor: Niječno, ali se traži da se na najbolji mogući način¹ odbace zablude i izrazi vjeroispovijest.

3636 *Pitanje 2.:* Mogu li se odvojenima (od Katoličke crkve), koji su na samrti i bez svijesti, podijeliti odrješenje i bolesničko pomazanje?

Odgovor: Uvjetno, da; posebno ako se iz okolnosti može zaključiti da su oni barem uključno odbacili svoje zablude, ali tako da se uistinu odstrani sablazan², objasnivši naime nazočnima, da Crkva pretpostavlja da su se oni u posljednjem času vratili u jedinstvo (Katoličke crkve).

3638-3640: Odgovor Sv. penitencijarije, 3. lipnja 1916.

*Izd.: F.Hurth: TD ser. theol. 25 (Rim 1953²) 100 / Ferreres - Mondria, uz *3634 na nav. mj. 2,712, br.1095 / NvRTh 47 (1920.) 628 / Mare - Gestermann, na »3634 nav. mj. 2,634, br.2117.*

Onanističko služenje ženidbom pomoću umjetnih sredstava

3638 *Pitanje: 1.* U slučaju da se muž želi služiti sredstvom za vršenje onanizma, treba li se žena aktivno suprotstaviti?

¹ *3635 Sv. Oficij dodaje na tom mjestu, inače istoznačnog odgovora s onim od 15. studenog 1941.: "[u skladu s okolnostima stanja i osoba), barem uključno"; II *Monitore Ecclesiastico* (1942.) 114].

² *3636 U istom odgovoru, tj. god. 1941, ta izjava o sablazni glasi ovako: "Uvijek se naime treba brinuti da se izbjegne sablazan ili sumnja na interkonfesionalizam. Što je manje opasnost od odlaganja, tim se više treba tražiti izričito odricanje od zabluda i ispovijedanje katoličke vjere".

2. Ako je (odgovor) niječan, jesu li za opravdanje pasivnog otpora od strane žene potrebni isto tako teški razlozi kao za prirodni onanizam (bez sredstva), ili su nasuprot, apsolutno potrebni najteži razlozi? 3639

3. Kako bi se na sigurniji način razvijala i naučavala čitava ta materija, treba li muža koji se služi takvim sredstvima izjednačiti s napadačem, kojemu se onda žena mora suprotstaviti kao djevica napadaču? 3640

Odgovor: Uz 1. Potvrдно. - Uz 2. Odgovoreno je pod 1. - Uz 3. Potvrдно.

3642: Odgovor Sv. oficija, 24. travnja 1917.

Izd.: AAS 9 (1917.) 268.

Spiritizam

Pitanje: Smije li se prisustvovati razgovorima ili bilo kakvim spiritističkim skupovima (koji se odvijaju) preko *medija*, kako ih zovu, ili bez *medija*, uz pomoć hipnoze ili bez nje, kao i onima koje imaju oblik poštenja ili pobožnosti, bilo da se ispituju duše ili duhovi bilo da se slušaju njihovi odgovori, ili pak da se samo gleda, pa i proturječeći šutke ili izričito, da se ne želi imati nikakva veza sa zlim duhovima. 3642

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 26. travnja): U svemu niječno.

3645-3647: Dekret Sv. oficija, 5. lipnja 1918.

Izd.: AAS 10 (1918) 282

Znanje Kristove duše

Pitanje: Mogu li se naučavati sljedeće tvrdnje: 3645

1. Nije sigurno, je li Kristova duša dok je boravila među ljudima imala znanje koje imaju blaženi koji gledaju Boga.

2. Ne može se kao sigurno smatrati mišljenje koje tvrdi, da Kristovoj duši nije nedostajalo nikakvo znanje, nego daje ona od početka sve spoznavala u Riječi, prošlo, sadašnje i buduće, odn. sve što Bog znade znanjem gledanja. 3646

3. Mišljenje nekih novijih (teologa) o ograničenom znanju Kristove duše ne smije se manje prihvaćati u katoličkim školama, nego li mišljenje starijih (teologa) o sveopćem znanju: 3647

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 6. lipnja): Niječno.

3648: Odgovor Sv. oficija, 16. (18.) srpnja 1919.

Izd.: AAS 11 (1919)317.

Teozofska učenja

3648 Pitanje: Mogu li se učenja, koja se danas nazivaju teozofska, uskladiti s katoličkim učenjem? zbog toga, je li slobodno biti član teozofskih društava, biti nazočan na njihovim skupovima i čitati njihove knjige, novine, dnevnik i spise?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 17. srpnja): niječno za sve.

3650-3654: Enciklika "*Spiritus Paraclitus*", 15. rujna 1920.

Izd.: AAS 12 (1920.) 389-397 / EnchB br.448 453-458 461.

O nadahnuću svetoga Pisma

3650 Zaista, u spisima najvećeg učitelja [*Jeronima*] nećeš naći niti jednu stranicu iz koje nije jasno, daje on sa svom Katoličkom crkvom čvrsto i sigurno držao, da svete knjige napisane po nadahnuću Duha Svetoga imaju Boga za pisca i da su kao takve predane Crkvi [*usp. *3996*]. On naime tvrdi da su rukopisi svetih knjiga sastavljeni po nadahnuću ili po naputku ili po poticaju pa i prema diktiranju Duha Svetoga, što više da ih je on (Duh Sveti) napisao i izdao; no uz to Jeronim nipošto ne sumnja da su pojedini njihovi pisci, svaki prema svojoj naravi i nadarenosti, slobodno djelovali po Božjem nadahnuću.

Naime, on ne iznosi samo općenito stoje zajedničko svim svetim piscima, da su oni kod pisanja slijedili duh Božji, tako da Boga treba smatrati za glavni uzrok svake misli i svake izreke Pisma, nego on brižljivo razlikuje i ono stoje vlastito svakome od njih...

[390] To naime zajedničko djelovanje Boga s čovjekom da naprave jedno te isto djelo, Jeronim uspoređuje s majstorom, koji se kod izrade neke stvari služi alat¹ ili instrumentom...

3651 Ako pak tražimo, na koji način treba shvatiti tu Božju snagu i utjecaj na svetog pisca kao glavni uzrok, može se vidjeti, da nema nikakve razlike između Jeronimovih riječi i općeg katoličkog nauka o nadahnuću, budući da on drži da Bog podijeljujući milost prosvjetljuje piščev duh, u odnosu na istinu koju bi trebalo "u ime Božje" predočiti hudima; zatim (Bog) potiče volju i tjera je na pisanje; konačno da Bog pisca na poseban način pomaže, dok ne završi knjigu.

*3650 Usp. Jeronim, *Tractatus sive Homilia in Psalmos* 88,3 (G. Morin: CpChL 78 [1958.] 406₇₀,i / G. Morin, *Anecdota Maredsolana*, tom.1, vol.3/III [Maredsous 1903.] 5 3₂₃).

[394] ... Prihvaćamo mišljenje onih koji, kako bi sebe i druge oslobodili od poteškoća svetih Spisa, koriste pomoć svake znanosti i vještine kritike, te traže nove puteve i razloge; ali oni će jadno odlutati od te namjere, ako zanemare odredbe našeg predšasnika i prijeđu čvrste granice i okvire koje su postavili oci [*usp. Izr 22,28*]. 3652

Mišljenja se nekih modernih (pisaca), koji unose razliku između prvotnog ili vjerskog i drugotnog ili svjetovnog sadržaja Pisma, nipošto ne nalazi u tim granicama; oni naime kažu da se samo nadahnuće odnosi na sve izreke, štoviše i na pojedine riječi Pisma, ali učinke nadahnuća, u prvom redu izuzeće od zabluda i potpunu istinu, smanjuju i sužavaju (samo) na prvotni ili vjerski sadržaj. Njihovo je naime mišljenje: Bog nas je u Pismu želio poučiti samo o onom što spada na vjeru; ostalo pak, što spada na svjetovne znanosti i što objavljenim istinama služi kao nekakvo izvanjsko odijelo, (Bog) samo dozvoljava i prepušta piščevoj slabosti...

Ima ih (koji kažu) da iznošenje takvih mišljenja niučemu ne proturiječi odredbama našeg predšasnika, jer je on izjavio, da sveti pisac u prirodnim stvarima govori prema vanjskom, dakle varljivom, izgledu [*usp. *3288*]. U kojoj se mjeri to tvrdi lakoumno i lažno, jasno se vidi iz riječi samog vrhovnog svećenika. Iz izvanjskog izgleda stvari ... ne ulazi u božanska pisma nikakva ljaga varljivoga, budući da je načelo zdrave filozofije da se osjeti u neposrednoj spoznaji stvari [395] nipošto ne varaju.

Osim toga naš je predšasnik, odbacivši razlikovanje između prvotnog i drugotnog sadržaja i otklonivši svaku dvoznačnost, obilno pokazao daje najdalje od istine mišljenje onih koji misle da "kada se radi o istinitosti mišljenja, ne treba toliko pitati što je Bog kazao, nego zbog čega je to kazao" [**3291*], isto tako on naučava da se Božje nadahnuće odnosi na sve dijelove Biblije, bez ikakvog izbora i razlikovanja, te da u nadahnut tekst nije mogla upasti nikakva zabluda: "I potpuno je neprihvatljivo ili nadahnuće ograničiti samo na neke dijelove sv. Pisma, ili dozvoliti (tvrđnju) da se sam sveti pisac prevario" [**3291*].

Od učenja Crkve ne odstupaju manje oni... koji misle da se p o v i j e s n i d i j e- 3653
l o v i P i s m a ne oslanjaju na *apsolutnu* istinitost činjenica, nego samo na *relativnu*, kako je zovu, i koja je u skladu s općim mišljenjem; i to se ne stide tvrditi iz samih riječi vrhovnoga svećenika Leona, jer je on kazao da se načela određena za prirodne stvari mogu prenijeti na povijesne znanosti [*usp. *3290*]. Tako oni tvrde da su sveti pisci, kao i fizičari, govorili prema onome što im se činilo; tako da su pripovijedali o događajima bez znanja, kako im se to činilo na temelju općeg narodnog mišljenja ili lažnih svjedočanstava drugih, pa nisu označivali niti izvore svoga znanja, niti su tuđa pripovijedanja učinili svojimima....

[397] [*Drugi*] se pak previše lako utječu navodima, koje zovu prešutnima, ili 3654
pak pripovijedanju koje se samo naizgled čini povijesnim; ili pak u svetim knjigama nastoje naći književne vrste, s kojima se ne može uskladiti potpuna i savršena istinitost Božje riječi; ili pak o podrijetlu Biblije misle tako da se njezin ugled narušava ili pak potpuno poništava.

PIJO XI.: 6. veljače 1922. - 10. veljače 1939.

3660-3662: Dekret Sv. oficija, 22. studenog 1922.

Izd.: NederlandscheKatholieke Stemmen 23 (1923.) 35sl.

Prekinuti spolni čin

3660 *Pitanje:* 1. Može li se podnositi da ispovjednici po vlastitoj volji poučavaju o praksi prekinutog spolnog čina, i da ga bez razlikovanja preporučuju svim pokornicima koji se boje rađanja više djece?

3661 2. Treba li ukoriti ispovjednika, koji je uzalud svim sredstvima pokušao odvratiti pokornika koji zlopotrebljava ženidbu od toga zla, pa poučava da se vrši prekinuti spolni odnos, kako bi se izbjegli smrtni grijesi?

3662 3. Treba li ukoriti ispovjednika, koji u okolnostima kao pod 2, savjetuje prekinuti spolni odnos koji je pokorniku već poznat, ili pokorniku koji pitaje li takav način dozvoljen, odgovara jednostavno da je dozvoljen, bez ikakvog ograničenja ili tumačenja?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 23. studenog): Uz 1. Niječno. - Uz 2. i 3. Potvrdno.

3665-3667: Enciklika "*Studiorum ducem*", 29. lipnja 1923.

Izd.: AAS 15 (1923.) 323sl.

Obvezatnost učenja Tome Akvinskoga

3665 Ono što su odredili naši predšasnici, u prvom redu Leon XIII. i Pijo X. i što smo mi prošle godine zapovjedili, želimo da na sve to brižljivo paze i da to nepovredivo čuvaju posebno oni koji dobivaju službu poučavanja u višim predmetima kleričkih škola.

Ti pak neka budu uvjereni, da će udovoljiti očekivanjima svoje službe, i ispuniti naša očekivanja, budu li počeli voljeti Akvinskog učitelja baveći se dugo i mnogo njegovim djelima, te budu li, tumačeći tog učitelja prenosili žar te ljubavi na učenike svoga predmeta, te ih tako učiniti prikladnima da u njima probude sličan žar.

3666 Želimo naime da među ljubiteljima svetoga Tome, kakvi bi trebali biti svi sinovi Crkve koji se bave najboljim studijima, postoji ono pošteno i pravedno natjecanje

*3665 Radi se o enciklici Leona XIII. "*Aeterni Patris*" od 4. kolovoza 1879. (usp. *3139sl), o Motu proprio Pija X. "*Doctoris angelici*", od 29. lipnja 1914. (usp. *3601) i o enciklici Pija XI. "*Officiorum omnium*" od 1. kolovoza 1922. (AAS 14 [1922.] 449-458).

iz kojeg napreduju studiji, ali bez ikakvog ogovaranja koje ne služi istini, i koje jedino može raskinuti [324] veze ljubavi. Dakle, neka svakome od njih bude sveto ono što se zapovijeda u *Zakoniku kanonskoga prava* [kan. 1366 § 2], da "studije racionalne filozofije i teologije, kao i poučavanje učenika u tim predmetima, profesori provode potpuno prema načinu, nauku i načelima Anđeoskog učitelja, i da se toga sveto drže"; i neka se prema toj odredbi odnose tako kako bi ga svi uistinu mogli zvati svojim učiteljem.

I neka jedni od drugih ne zahtijevaju više od onoga što od svih traži Crkva, majka i učiteljica sviju; u onim pak stvarima o kojima u katoličkim školama poznatiji pisci običavaju raspravljati u suprotnim pravcima, neka se nikome ne zabranjuje slijediti ono mišljenje koje mu se čini istinitijim.

3670: Apostolsko pismo "Infinita Dei misericordia", 29. svibnja 1924.

Tim pismom najavljena je "sveta godina" 1925.

Izd: AAS 16 (1924.) 210.

Oživljavanje zasluga i darova

Ono naime da su Židovi u "sabatskoj" godini natrag zadobili dobra koja su bila u posjedu drugih, da su se robovi slobodni vraćali "u prvotnu obitelj" [Lev 25,10], da se dužnicima opraštao dug, sve se to kod nas na bolji način događa i ostvaruje u godini oprosta. Svima naime, koji za vrijeme velikog jubileja kajući se ispune spasnosne odredbe Apostolske stolice, u potpunosti vraća natrag i (oni) primaju kako onu količinu zasluga i darova koju su grijehom izgubili, te se u tolikoj mjeri izuzimaju od okrutnog đavolovog gospodstva da zadobivaju onu slobodu "kojom nas je Krist oslobodio" [Gal 4,31], te se konačno, zbog najveće punine zasluga Isusa Krista, Blažene Marije Djevice i svetaca, u potpunosti oslobađaju od svih kazni koje su trebali podnijeti za svoje grijeha i mane.

3672: Dekret Sv. kongregacije sabora, 13. lipnja 1925.

Za predočenje slučaja i rasprave, usp. AAS 18 (1926.) 132-138; AAS 15 (1923) 154-156.

Izd: AAS 18(1926.) 137sl.

Kaznene mjere (Bestimmungs-Mensuren)

Pitanje: Odnose li se izjave Sv. kongregacije sabora iz godine 1890. [9. kolovoza] i 1923. [10. veljače], kojima se crkvenim kaznama kažnjavaju mjere uobičajene na njemačkim sveučilištima, koje se posebnim imenom zovu "kaznene mjere" (*Bestimmungs-Mensuren*), samo na one mjere koje se, prema mišljenju nekih novijih (pisaca), *počine s velikom opasnošću ranjavanja*, ili pak se (te crkvene kazne) odnose i na one koje [138] *se dogode i bez velike opasnosti ranjavanja?*

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 20. lipnja): Niječno za prvi dio, potvrdno za drugi dio.

3675-3679: Enciklika "*Quasprimas*", 11. prosinca 1925.

Enciklika za uvođenje blagdana Krista Kralja.-*Izd.:* AAS 17 (1925.) 595-601.

Kraljevsko dostojanstvo i vrhovna vlast čovjeka Krista

3675 Zbog najvišeg stupnja uzvišenosti Krista se u prijevodu riječi naziva "kraljem", time se on odlikuje i ističe među svim stvorenjima, a to je već dugo i općenito u upotrebi. Tako se naime događa da se kaže kako on vlada u *dušama ljudi ...iu voljama ljudi...* Konačno Krist se prepoznaje kao *kralj srdaca*

[596] Uistinu, da stvar podrobnije razmotrimo, svima je jasno da kraljevski naziv i vlast, u pravom naime značenju riječi, treba pripisati Kristu kao čovjeku; naime, ukoliko je čovjek, primio je od Oca vlast i čast i kraljevstvo [usp. *Pnz 7,13sl*] a to se ne može reći (za njega) ukoliko je Božja Riječ, koja ima istu supstanciju s Ocem, pa on ne može ne imati sve zajedničko s Ocem, pa zbog toga i najvišu i potpunu vlast nad svim stvorenim stvarima.

(Nakon toga se iz sv. Pisma pokazuje daje Krist kralj, posebno iz Br 24,19; Ps 2; 45 [44],7; 72 [71],7sl; Iz 9,6sl; Jer 23,5; Dan 2,44; 7,13sl; Zah 9,9; Lk 1,32sl; Mt 28,18; Otk 1,5; 19,16; Heb 1,2.)

3676 [598] Ćiril Aleksandrijski lijepo navodi na kojem temelju stoji to dostojanstvo i vlast našega Gospodina: "Da kažem jednom rječju, on dobiva gospodstvo nad svim stvorenjima, ne nametnutom silom, i ono se ne nalazi drugdje nego u njegovoj biti i naravi"; Njegova se naime vlast temelji na onom divnom sjedinjenju koje se zove hipostatsko. Odakle slijedi ne samo to da se Kristu moraju klanjati anđeli i ljudi, nego da se njegovoj ljudskoj vlasti pokoravaju i da su mu podložni anđeli i ljudi; naime, Krist dobiva vlast nad svim stvorenjima u ime samog [599] hipostatskog sjedinjenja.

Što nam se može dogoditi ugodnije i slađe za razmišljanje, nego da Krist vlada nama ne samo po prirođenom, nego i po stečenom, pravu [usp. *3352] I Koliko god nas naime ima koji pristajemo uz našega Spasitelja, ipak neka se sjetite svi zaboravljivi ljudi: "Niste otkupljeni nečim raspadljivim, srebrom ili zlatom,... nego dragocjenom krvlju Krista, Jaganjca nevina i bez mane" [1 Pt 1,18sl]. Nismo više svoji, jer nas je kupio Krist "velikom cijenom" [1 Kor 6,20]; a sama naša tijela "udovi su Kristovi" [na nav. mj. 15].

3677 Kako bismo naime malo pojasnili snagu i narav toga gospodstva, jedva da treba reći da se u njemu nalazi trostruka vlast, i ako ne bi bilo tako, jedva da bi se to

*3676 Ćiril Aleksandrijski, *Commentarius in Iohannem XII*118 (PG 74,622C).

gospodstvo moglo shvatiti.... Katoličkom vjerom treba vjerovati daje Isus Krist dan ljudima kao Otkupitelj u kojeg će se pouzdati, ali u isto vrijeme i kao Zakonodavac kojem će se pokoravati [*tridentski sabor, sjednica VI., kan.21: *1571*]. Njega naime Evanđelja ne spominju toliko kao onoga koji je dao zakone, nego ga navode kao onoga koji je ustanovio zakone....

Sam Isus izjavljuje Židovima, koji su mu prigovarali daje čudesnim ozdravljenjem bolesnoga čovjeka prekršio subotnji počinak, da mu je naime sudačka vlast dana od Oca: "Otac doista ne sudi nikomu: sav je sud predao Sinu" [*Iv 5,22*]. U tome se pak nalazi i to, - jer se ta stvar ne može odvojiti od suda, - da još živim ljudima po svom pravu određuje nagrade i kazne.

Kristu treba pripisati i onu vlast koja se naziva izvršnom, kao onome čijoj se vlasti svi moraju pokoravati, i to tako da on prekršiteljima prijeti nametanjem kazni koje nitko ne može izbjeći.

[600] Uistinu, takvo kraljevstvo je nanekinačin duhovno ispadana 3678 duhovne stvari, a to se najjasnije pokazuje onim što smo gore iznijeli iz Biblije, a to Krist Gospodin potvrđuje i svojim načinom djelovanja. Naime, ne jednom, kad mu se pružila prilika, tj. kada su Židovi, štoviše i sami apostoli, krivo mislili da će Mesija povesti narod u slobodu i obnoviti Izraelsko kraljevstvo, on sam je to zanijekao i raspršio takvo isprazno mišljenje i nadu; kada je okružen mnoštvom štovatelja trebao biti proglašen kraljem, odbio to ime pa i čast time što je pobjegao i sakrio se; pred rimskim je namjesnikom izjavio da njegovo kraljevstvo nije "od ovoga svijeta" [*7v 18,36*].

A to kraljevstvo predstavljeno je u Evanđeljima, kao ono u koje ljudi ulaze čineći pokoru, a ući mogu samo po vjeri i krštenju; i premda je (krštenje) vanjski obred ipak on označava i ostvaruje unutarnje preporođenje; to se (kraljevstvo) suprotstavlja jedino kraljevstvu đavla i vlasti tame, a od sljedbenika traži ne samo da se dušom odvoje od bogatstva i zemaljskih stvari, da u ponašanju izabiru blagost, te da žedaju i gladuju za pravdom, nego i da se odreknu sami sebe i nose svoj križ. Budući pak da je Krist i Otkupitelj svojom krvlju stekao Crkvu, te se i sam svećenik prinio kao žrtva za grijeh, i trajno se prinosi, tko ne bi mislio da se njegova kraljevska služba obukla u službu obiju njegovih naravi i da u njima sudjeluje?

Uostalom ružno se vara onaj koji bi čovjeku Kristu nijekao bilo koju vlast 3679 nad građanskim stvarima, jer on od Oca na taj način dobiva apsolutnu vlast nad stvorenim stvarima, daje sve podložno njegovoj volji. Pa ipak, dok je živio na zemlji, potpuno se odrekao vršenja te vlasti, te kao što je nekoć prezirao posjedovanje i pribavljanje ljudskih stvari, isto tako ih je tada prepustio njihovim vlasnicima, a i danas ih prepušta. O tome vrlo lijepo (govori) ona (izreka): "Ne uzima smrtno onaj koji daje nebesko kraljevstvo.

Tako Otkupiteljevo gospodstvo obuhvaća sve ljude; za tu stvar rado iznosimo riječi našeg predšasnika, besmrtno uspomene, Leona XIII.: "Naime, njegovo se gospodstvo ne proteže samo na narode katoličkog imena, niti (samo) na one [601] koji su oprani svetim krštenjem, nego ako se gleda pravo, u Crkvu spadaju i

*3679 Himan "*Crudelis Herodes*" u časoslovu Bogojavljenja.

oni koje je krivo mišljenje odvelo na krivi put, ili ih je raskol odvojio od ljubavi, kao i oni koji se ne ubrajaju među pripadnike kršćanske vjere; tako daje uistinu u Kristovoj vlasti sveukupnost ljudskoga roda [*3350].

I ne postoji u toj stvari nikakva razlika s obzirom na domaće i građanske poslove, jer ljudi udruženi u društvo nisu ništa manje pod Kristovom vlašću nego li pojedinci. U tome je naime izvor osobnog i zajedničkog spasenja: "I nema ni u kom drugom spasenja. Nema uistinu pod nebom drugoga imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti" [Dj 4,12].

3680: Instrukcija Sv. oficija, 19. lipnja 1926.

Izd.: AAS 18 (1926.) 282.

Spaljivanje tijela mrtvih

3680 Nije malo onih, pa i među katolicima, koji se ne ustručavaju izvršiti čin koji se u potpunosti protivi ne samo kršćanskom, nego i naravnom, osjećaju poštivanja prema tijelima mrtvih i trajnoj praksi Crkve, tamo od njezinih početaka, kao ijednom od važnijih današnjih dostignuća, kako kažu građanskog napretka, tj. zaštiti zdravlja, ... [kršćanske vjernike treba poučiti], da neprijatelji kršćanskog imena upravo zbog toga hvale i šire spaljivanje tijela mrtvih, kako bi, nakon što su polako odvratili duše od promatranja smrti i od uskrsnuća tijela, pripravili put materijalizmu.

Premda se naime može dozvoliti, i zaista se dozvoljava, spaljivanje tijela u izvanrednim okolnostima i zbog sigurnog i važnog općeg dobra, jer ono (spaljivanje) nije apsolutno zlo, ipak svatko vidi da dozvoliti to redovito i u pravilu, ili dati tomu prednost, znači nešto bezbožno i sablažnjivo, i zbog toga je strogo zabranjeno.

3681-3682: Izjava Sv. oficija, 2. lipnja 1927.

Ovom se izjavom Sveti Oficij otklanja od svog odgovora od 13. siječnja 1897. o "Comma Johanneum". Predmijevano čisto stegovno djelovanje nije vidljivo iz teksta prvog odgovora.

Izd.[Dekret iz god. 1897.]: ASS 29 (1896./97.) 637. - [oba dekreta]: EnchB 135sl.

"Comma Johanneum "

3681 *Pitanje:* Smije li se kao sigurno nijekati, ili barem dovesti u sumnju, daje autentični tekst sv. Ivana u I. poslanici, pogl.5, r.7, koji glasi: "Trojica su naime, koji svjedoče na nebu: Otac, Riječ i Duh Sveti: i ova trojica su jedno"?

Sv. Oficij je 13. siječnja 1897. na to pitanje odgovorio: Niječno.

U Izjavi od 2. lipnja 1927. Sv. Oficij je ponovno obrađivao to pitanje:

3682 Onaj je dekret izdan kako bi se obuzdala odvažnost privatnih učitelja koji su si dali za pravo da ili u potpunosti odbace autentičnost "commatis Joannei" ili pak da ga, svojim mišljenjem kao posljednjim, barem dovedu u sumnju. On pak nikako nije htio spriječiti, da katolički pisci tu stvar podrobnije istražuju, niti da se, pažljivo odvagnuvši dokaze od ove i one strane, s onom ozbiljnošću, umjerenošću i

suzdržanošću koju zahtijeva ta stvar, priklone mišljenju koje je suprotno autentičnosti, ali da budu spremni prihvatiti mišljenje Crkve, kojoj je Isus Krist povjerio zadaću ne samo da tumači sveto Pismo, nego da ga i vjerno čuva.

3683: Enciklika: "Mortalium animos", 6. siječnja 1928.

Ovaj dokument govori o njegovanju pravog jedinstva religije.

Izd: AAS 20(1928.) 13sl.

Zadaća i doseg crkvenog učiteljstva

Što se tiče stvari koje treba vjerovati, ne smije se služiti onim razlikovanjem kojim se neka poglavlja vjere zovu *temeljnima*, a druga *ne-temeljnima*, iz čega bi slijedilo, kao da jedna svi trebaju prihvatiti, a da su druga, naprotiv slobodna za pristanak vjernika; nadnaravna naime krepost vjere ima formalni razlog autoritet Boga Objavitelja, a on nipošto ne dozvoljava takvo razlikovanje.... 3683

I nisu takve istine zbog toga manje sigurne, niti ih se smije manje vjerovati, jer je Crkva neke u različito vrijeme, ili u ono koje je nedavno minulo, svečanim dekretom potvrdila i definirala; [14] nije li Bog objavio sve njih? Naime, u službu crkvenog učiteljstva - koje je po Božjoj odluci uspostavljeno na zemlji, kako bi objavljene istine ostale trajno neokrnjene i kako bi se lako i sigurno iznijele ljudima na znanje - koje se dnevno vrši preko rimskog prvosvećenika i biskupa koji su s njim u zajedništvu, spada, da bude li kada potrebno, kako bi se učinkovitije suprotstavilo krivovjerskim zabludama i napadima, ili kako bi se poglavlja svetog nauka jasnije i točnije utisnula u duše vjernika, nešto na prikladan način proslijediti za definiranje svečanim obredima i dekretima.

Tom se naime izvanrednom primjenom učiteljstva ne uvodi nikakva izmišljotina, niti se dodaje nešto novo onom skupu istina koje se barem uključno ne bi nalazile u pokladu vjere, koje je Bog predao Crkvi, nego, ili se objašnjava ono što se nekima moglo činiti nejasnim, ili se pak određuje da kao vjersku istinu treba prihvatiti ono što su neki ranije dovodili u pitanje.

3684: Dekret Sv. oficija, 24. srpnja (2. kolovoza) 1929.

Izd: AAS 21 (1929.) 490.

Izravno samozadovoljavanje

Pitanje: Je li dozvoljeno izravno izazvano samozadovoljavanje kako bi se dobio la sperma, pomoću koje bi se otkrila zarazna bolest "blenorragia" (sifilis)?, kako bi se izliječila, ukoliko je to moguće? 3684

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 26. srpnja): Niječno.

3685-3698: Enciklika "Divini illius magistri", 31. prosinca 1929.

Izd.: AAS 22 (1930.) 52-73.

Pravo i dužnost na odgoj, općenito

3685 Dužnost odgoja ne spada na pojedine ljude, nego nužno na društvo. Tri su naime nužna društva, međusobno različita, ali po Božjoj volji, prikladno povezana, kojima čovjek pripada od svoga rođenja: od njih su dva, obiteljsko i građansko društvo, naravnoga reda; a treće, to jest Crkva, je nadnaravnoga reda.

Na prvom mjestu je obiteljska zajednica, koja jer je od samoga Boga osnovana i uređena kako bi se brinula za rađanje i odgoj djece, ona po svojoj naravi, a zbog toga i po sebi vlastitim pravima, prethodi građanskom društvu [53].

Ali obitelj zbog toga nije ništa manje i nesavršeno društvo, jer nije obdarena svim onim stvarima, kojima bi savršeno postizavala svoj vrlo uzvišeni cilj; građansko pak društvo, budući daje obdareno svim svojstvima potrebnima za postizavanje cilja, to jest zajedničkog dobra ovog zemaljskog života, ono je po svim svojstvima apsolutno i savršeno društvo. Zbog tog razloga građansko je društvo ispred obiteljske zajednice, koja može svoju zadaću sigurno i uredno ispuniti samo u građanskom društvu.

Treće društvo je Crkva, u koju ljudi po krsnoj kupelji ulaze u život Božje milosti; ona je naime nadnaravno društvo koje obuhvaća sav ljudski rod; ona je u sebi savršeno (društvo), jer ima sve potrebno za postizavanje svog cilja, to jest vječnog spasa ljudi, te je stoga najviša u svom redu.

Iz toga slijedi, da odgoj, koji se odnosi na čitavog čovjeka, i na svakog pojedinca kao dijela ljudskog društva, bilo da se nalazi u naravnom redu bilo u redu Božje milosti, prema sadašnjem redu određenom od Boga, podjednako spada na ta tri nužna društva, od kojih svako ima svoj vlastiti cilj.

Pravo Crkve na odgoj

3686 [53] Na prvom mjestu, na neki uzvišeniji način odgoj spada na Crkvu, i to iz dva razloga nadnaravnoga reda, koje je Bog povjerio samo njoj, i zbog toga na temelju mnogo jačeg i važnijeg prava nego li je to bilo koji drugi razlog naravnog reda.

Prvi razlog toga prava oslanja se na autoritet i na službu najvišeg učiteljstva, koji joj je povjerio božanski osnivač Crkve [Mt 28,18-20]...

[54] Drugi razlog (toga) prava proizlazi iz majčinske službe, kojom Crkva, najčistija Kristova zaručnica, daje ljudima život božanske milosti, te ih svojim sakramentima i zapovijedima hrani i unapređuje. S pravom dakle kaže sv. Augustin: "Neće imati Boga za Oca tko ne želi imati Crkvu za majku"¹....

3687 [55] Crkva unapređuje književnost, znanost i umjetnost ukoliko su one potrebne ili korisne za kršćanski odgoj i za spas duša, osnivajući i održavajući svoje škole i institute, kako bi se u njima poučavali svi predmeti i kako bi se (ljudima) otvorio

*3686 Pseudo Augustin [= Quodvultdeus Kartaški], *De Symbolo sermo* [br.IV, PL; br.III, CpChL] *ad catechumenos* 13 (PL 40.668C / R.Braun: CpChL 60 [1976.] 363_{4,5}).

put prema svim stupnjevima obrazovanja. I ne treba misliti daje od njezinog majčinskog učiteljstva stran, kako ga zovu, tjelesni odgoj, jer se i u njemu nalazi to damože koristiti ili škoditi kršćanskom odgoju....

[56] Osim toga Crkva ima pravo kojeg se neće odreći, i dužnost koju ne smije 3688 napustiti, da bdije nad čitavim odgojem, koji se daje njezinoj djeci, to jest vjernicima, u javnim ili privatnim ustanovama, ne samo koliko se to odnosi na vjerski nauk koji se tamo predaje, nego i u odnosu na bilo koji drugi predmet i red stvari, ukoliko ima nešto što se odnosi na religiju i na moralne zapovijedi....

[58]... Budući da su s tim posebnim crkvenim pravom... u potpunosti u skladu i 3689 prava obitelji i države, pa čak i ona (prava) koja imaju pojedini građani u odnosu na ispravnu slobodu znanosti, te na način i metode (znanstvenih) istraživanja, kao (prava) i na svaku svjetovnu kulturu ljudi. Kako bismo naime odmah protumačili uzrok i izvor te usklađenosti: nadnaravni red na koji se oslanjaju crkvena prava, ne samo da ne ruši i ne umanjuje naravni red koji ima prava koja smo spomenuli, nego ga uzdiže i usavršava; od tih redova jedan kao da pruža pomoć i nadopunu drugome, u skladu s dostojanstvom svakoga od njih, jer oba proizlaze od Boga koji ne može sam sebi protusloviti....

Pravo obitelji na odgoj

[58] Ponajprije, zadaća obitelji se divno slaže sa zadaćom Crkve, jer obje na 3690 vrlo sličan način proizlaze od Boga. Naime [59] kada Bog u naravnom redu obitelji neposredno podjeljuje plodnost, temelj života, a zbog toga i temelj odgoja za život, u isto joj vrijeme daje i autoritet, koji je temelj reda....

Zbog toga obitelj ima neposredno od Stvoritelja zadaću i pravo odgajati djecu; budući pak da se to pravo ne može odbaciti jer je spojeno s najtežom obvezom koja je prije svakog prava građanskog društva ili države, zbog tog razloga ne može to pravo ograničiti niti jedna vlast na zemlji....

[Protiv tog prava bore se svi oni] koji se usuđuju tvrditi [60] da djeca prije pripadaju državi nego li obitelji, te da država ima apsolutno pravo na odgoj.... [To se pobija riječima Leona XIII:] "Djeca su nešto očevo i kao neko produljenje osobnosti oca; i hoćemo li govoriti točno, ona ne postaju članovima građanskog društva po sebi, nego po obiteljskoj zajednici u kojoj su rođena". Dakle, "vlast očaje takva da ju država ne može niti poništiti niti je uzeti na sebe, jer ona ima isti i zajednički temelj, kao i sam ljudski život"²....

Iz toga pak ne slijedi daje pravo na odgoj koji imaju roditelji apsolutno i zapovjedničko, jer je ono vrlo usko (povezano i) podložno najvišem cilju te naravnom i Božjem zakonu....

*3690 Leon XIII., enciklika "Rerum novarum", 15. svibnja 1891. (ASS 23 [1890./9L] 646 / Leon XIII, Acta, Rim 11,106).
Na nav. mj, malo prije toga.

Pravo građanskog društva na odgoj

- 3691 [62] Kao što iz zadaće odgoja, koju imaju prije svega Crkva i obitelj, proizlaze kao što smo vidjeli najveće koristi za Čitavo društvo, tako iz poretka koji je odredio Bog, ne može nastati nikakva šteta za istinita i posebna prava države koja se odnose na odgoj građana. Sam Začetnik naravi podijelio je građanskom društvu ta prava, ne iz naslova očinstva, kao Crkvi i obitelji, nego zbog autoriteta koji ona ima radi promicanja općeg dobra na zemlji, a to ja naime njezina posebna svrha.
- 3692 Iz toga slijedi da odgoj ne spada na isti način građanskom društvu kao što spada na Crkvu ili na obitelj, nego na drugi način, na onaj naime koji odgovara njezinoj posebnoj svrsi. Ta pak svrha, to jest opće dobro naravnoga reda, sastoji se od mira i sigurnosti, što trebaju uživati obitelji i pojedini građani u ostvarivanju svojih prava, ujedno i u što većem duhovnom i materijalnom obilju, koliko je to moguće u ovom smrtnom životu, a to se postiže djelovanjem i pristankom sviju.
- [63] Građanski autoritet, koji se nalazi u državi, ima dakle dvostruku z a d a ć u : štiti naime i promicati, a ne uvući u sebe (nijekati) obitelj i pojedine građane, ili postavljati se umjesto njih.
- 3693 Zbog toga, da kažemo točnije, dužnost je države u odnosu na odgoj, da svojim zakonima štiti uzvišenije pravo obitelji - što smo već gore spomenuli - to jest da kršćanski odgoji djecu i da se tako pokorava nadnaravnom pravu Crkve na takav kršćanski odgoj.
- Isto tako dužnost je države štiti i pravo same djece - ako možda nekada odgoj na uloga roditelja prestane zbog njihove tromosti ili neiskustva ili nedostojnosti; jer kao što gore spomenuli, roditeljsko pravo odgajati (djecu) nije apsolutno niti zapovjedničko, nego je ovisno o naravnom i božanskom zakonu, i zbog toga podložno ne samo autoritetu i sudu Crkve, nego zbog općeg dobra, budnosti i skrbi države; obitelj naime nije savršeno društvo koje bi imalo u sebi sve potrebno da bude u potpunosti i sasvim dovršeno....
- 3694 Posebna je pak dužnost države, kao što to traži opće dobro, na različite načine u n a p r e đ i v a t i s a m o d g o j i obrazovanje mladeži. U prvom redu i po sebi, pomažući i štiteći djelovanje koje su započele Crkva i obitelji, a uspješnost toga dokazuje povijest i iskustvo; zatim, nadopunjujući (odgojno djelovanje) gdje nema njih, ili gdje su nedostatne; (zatim) osnivanjem vlastitih škola i ustanova; država naime ima više sredstava nego ostali, koja su joj dana za (udovoljavanje) zajedničkih potreba sviju, te je potpuno u redu upotrijebiti ih na korist onih od kojih ih je i dobila. Osim toga, država može zapovijediti i tako se brinuti, da svi građani budu upoznati sa svim građanskim i nacionalnim pravima, te da svi budu obučeni u [64] znanju, ćudorednom nauku i tjelesnim vježbama, koliko je to dolično i što u ova naša vremena traži opće dobro.

Uistinu sasvim je jasno, da u svim tim načinima promicanja javnog i privatnog odgoja i obrazovanja, država mora poštivati ne samo prirodna prava Crkve i obitelji na kršćanski odgoj, nego se mora pokoravati i pravедnosti, koja svakome daje što mu pripada. Zbog toga ruje dopušteno da država sebi tako podloži čitav sustav odgoja i obrazovanja, koji bi fizički ili moralno silio obitelji, da protiv obveza kršćanske savjesti, ili protiv onoga što one zakonito žele, budu prisiljene svoju djecu slati u državne škole.

To pak ne priječi da država, radi pravilnog upravljanja državom, ili radi unutar- 3695
nje i vanjske obrane domovine ... osnuje državne škole kao pripremu za neke svoje službe, posebno za vojničku službu, ali se mora suzdržavati da se ne povrijede prava Crkve i obitelji u onome što spada na njih.

Nije bez razloga da mi na to ovdje ponovno upozoravamo; u ovo naime naše vrijeme - kada se počeo širiti neki nacionalizam, koliko neumjeren i lažan toliko i neprijatelj mira i pravog napretka - običava se pretjerivati u svim oblicima tjelesnog odgoja mladića, kako ga zovu, uređujući ga na vojnički način, (a katkada i djevoja-
ka, protiv same prirode stvari)....

Uostalom, mi ne želimo kuditi koliko u tome ima dobrog duha stege i odvažnosti duha, nego ono stoje pretjerano, kao duhovno nasilje; a to je potpuno nešto drugo nego li odvažnost duha i najplemenitiji osjećaj vojničke kreposti u obrani domovine i javnoga reda...

Naime, na građansko društvo i na državu spada o d g o j ne samo mladeži nego i 3696
(ljudi) svake dobi i staleža [65], a koji se običava nazivati g r a đ a n s k i m (odgojem), a koji se, kako kažu, u pozitivnom djelu sastoji u tome da se ljudima koji na taj način pripadaju društvu, javno prikažu stvari, koje duhu pružaju spoznaju, ispunjavaju maštu i pobuđuju osjećaje, volju potiču na poštenje i na to ju navode nekom moralnom prisilom; a u negativnom pak (dijelu) da se predusretne i udalji (od njih) ono što im je protivno.

Spolni odgoj

[71]... Uistinu mnogi ludo i opasno prihvaćaju i šire onaj način odgoja, koji se 3697
ružno naziva spolnim odgojem; oni naime krivo misle, da čisto naravnim načinom, bez ikakve pomoći vjere i pobožnosti, mogu mladež zaštititi od požude i nećudornosti; tako naime da sve njih, bez ikakvog razlikovanja u spolu, pa i javno, smionim upućivanjem i poučavanjem u znanju, štoviše, a to je još gore, izlažući ih pravim prigodama, kako bi se njihov duh privikao na takve stvari - kao što to sami kažu - kako bi im duh očvrstnuo za opasnosti puberteta.

Ti su naime ljudi u velikoj zabludi, jer ne priznaju prirodenu slabost ljudske naravi, niti zakon usađen u naše udove koji se protivi zakonu duha, da se poslužimo riječima apostola Pavla [usp. Rim 7,23]; osim toga, oni lakoumno prelaze preko onoga što smo naučili svakodnevnim iskustvom, naime da mladi češće nego li drugi

upadaju u nećudoređe, ne toliko zbog pomanjkanja razumske spoznaje, koliko zbog slabosti volje, izložene prigodama i bez Božje pomoći.

Ako naime u ovoj vrlo teškoj stvari, odvaguvši sve, nekog mladića treba pravovremeno upozoriti, neka to čine oni kojima je Bog povjerio zadaću odgajati mlade, koja je povezana s prikladnom (Božjom) pomoći, kod čega treba primijeniti sve mjere opreza koje nisu nepoznate kršćanskim [72] odgojiteljima....

3698 Isto tako treba smatrati daje krivi za kršćanski odgoj opasan onaj način poučavanja mladeži, koji se općenito naziva *k o e d u k a c i j a*

Jedan... i drugi spol su po Božjoj mudrosti određeni da se međusobno upotpunjuju i da se prikladno združuju u obitelji i društvu, zbog raznolikosti tijela i duše čime se međusobno razlikuju; toga se naime treba pridržavati u odgoju i obrazovanju, štoviše, to treba podržavati prikladnim razlikovanjem i odvajanjem [73], u skladu s dobi i okolnostima. Tih se pak načela, propisanih prema kršćanskoj mudrosti, treba pravovremeno i prikladno pridržavati, ne samo u svim školama, posebno u nemirnim godinama mladosti, od kojih gotovo u potpunosti zavisi budući način života, nego i u sportskim igrama i vježbama

3700-3724: Enciklika "*Časti connubii*", 31. prosinca 1930.

Izd.: AAS 22 (1930.) 541-573.

Božansko ustanovljenje ženidbe

3700 Naime, prvi, čvrsti i nepovredivi temelj ostaje ovo: Ženidba nije ustanovljena niti obnovljena od ljudi, nego od Boga; ona je učvršćena, ojačana i uzdignuta ne po ljudskim zakonima nego po zakonima samog začetnika naravi, tj. Boga, i obnovitelja same naravi Krista Gospodina; zato ti zakoni ne mogu biti podvrgnuti nikakvim ljudskim prohtjevima, niti ikakvim protivnim sporazumima, pa niti samih supružnika [*usp. Post 1,27si; 2,22sl; Mt 19,3-9; Ef 5,23-33; tridentski sabor: *1797-1816*].

3701 Naime, premda je ženidba prema svojoj naravi ustanovljena od Boga, ipak i ljudska volja ima u tome udjela, i to vrlo plemenitog; naime svaka pojedina ženidba, ukoliko je ženidbena veza između tog muža i te žene, nastaje samo iz slobodnog pristanka obaju zaručnika. Taj je pak slobodni čin volje, kojim obje strane predaju i prihvaćaju posebna prava ženidbe, u toj mjeri potreban za ustanovljenje prave ženidbe, da se ne može nadomjestiti nikakvom ljudskom vlašću.

Ta se pak sloboda odnosi samo na to, da se utvrdi, žele li ženici uistinu sklopiti ženidbu baš s tom osobom, ili ne, dok je sama narav ženidbe potpuno izuzeta od ljudske slobode; tako da onaj tko je jednom sklopio ženidbu, podliježe Božjim zakonima i bitnim svojstvima (ženidbe). Tako Anđeoski učitelj, raspravljajući o vjeri i

djeci, kaže: "to [542] u ženidbi nastaje iz samog ženidbenog ugovora, i to tako, da kad bi se naime u privoli, koja čini ženidbu, izrazilo nešto protivno tome, to ne bi bila prava ženidba"¹....

Odatle naime shjedi, da zakonita vlast ima pravo, na to je naime sili i dužnost, 3702 da suzbija, priječi i kažnjava nećudoredne ženidbe koje se protive razumu i naravi; budući pak se ovdje radi o stvari koja proizlazi iz same ljudske naravi, jednako je jasno i...: "Nema dvojbe, da u izboru načina života pojedinci imaju ovlast i slobodu odlučiti se na jedno ili na drugo: ili slijediti savjet Isusa Krista o djevičanstvu, ili se obvezati ženidbenom vezom. Niti jedan ljudski zakon ne može oduzeti čovjeku naravno i prirodno pravo na ženidbu, niti na ikakav način ograničiti prvotni razlog ženidbe, koji je od početka određen Božjim autoritetom: 'Rastite i množite se' [Post 1,28]"².

Dobra kršćanske ženidbe

[543]... Kad želimo iznijeti koja su i kolika dobra pravog braka dana od Boga, 3703 ...dolaze nam (na pamet) preslavne riječi crkvenog učitelja [Augustina] ...: "Sve su ovo ... dobra zbog kojih je ženidba dobra: djeca, vjernost, sakrament"³.

Razlog zbog čega se s pravom kaže da su te tri stvari najsazetiji zbir čitavog kršćanskog nauka o ženidbi, isti sveti učitelj jasno tumači kad kaže: "Vjernost, pazi na to da se izvan ženidbene veze ne opći s drugim ili s drugom; djeca, da se prihvate s ljubavlju, da se nježno zbrinu i vjerski odgajaju; sakrament, da se ženidbena zajednica ne razdvaja, a otpušteni ili otpuštena da se s drugim ne združuje, pa niti radi djece. To su kao pravila ženidbe, kojima se ukrašava plodnost prirode i ispravlja neurednost požude"⁴.

[1. Dobro djece.] Dakle, prvo mjesto među dobrima ženidbe zauzimaju djeca. 3704 O tome govori sam Stvoritelj ljudskog roda, koji se u svojoj dobrostivosti kod prenošenja života htio poslužiti s ljudima kao sa svojim pomoćnicima, kadje ustanovljujući ženidbu u raj u kazao praroditeljima, a preko njih svim budućim supružnicima; "Rastite i množite se i napunite zemlju" [Post 1,28]....

[544] Osim toga, neka kršćanski roditelji shvate, da im nije određeno samo širi- 3705 ti i održavati ljudski rod na zemlji, pa niti samo odgajati buduće štovatelje pravoga Boga, nego oni trebaju Kristovoj Crkvi rađati djecu da (postanu) "sugrađani svetih i ukućani Božji" [Ef2,19], kako bi se iz dana u dan množio narod odan štovanju Boga

*3701 Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, suppl, q.49, a.3 (izdanje Leonina 12,946).

*3702 Leon XIII, enciklika "Rerum novarum", 15. svibnja 1891. (AAS 23 [1890./91.] 645 / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,104).

*3703 Augustin, *De bono coniugali* 24, br. 32 (CSEL 41,227_{2,i} / PL 40.394D); slično *De Genesi ad litteram* IX 7, br. 12 (CSEL 28,275₂₆₃ / PL 34.397D).

Augustin, *De Genesi ad litteram* LX 7, br. 12 (CSEL 28,275₂₇-276<i / PL 34.397D).

i našega Spasitelja. Uistinu, premda su kršćanski supružnici i sami posvećeni, oni ne mogu to posvećenje prenijeti na svoje potomstvo; štoviše, naravno rađanje života postalo je put smrti, kojim istočni grijeh prelazi na potomstvo; ipak oni na neki način postaju sudionici u dobrima one rajske ženidbe, jer je njihova dužnost prinijeti Crkvi vlastitu djecu, kako bi ih najplodnija majka djece Božje, kupelju krštenja prepородila za nadnaravnu pravednost, kako bi na kraju postali živi udovi Krista, sudionici besmrtnoga života i nasljednici vječne slave, za koj om svi čeznemo svim srcem....

Naime, dobrom rođenja još se ne završavaju sva dobra djece, nego mu treba dati i drugo, koje se nalazi u nužnom odgoju djece....

3706 [546] [2. Dobro vjernosti.] Drugo dobro ženidbe, koje je spomenuto prema Augustinu, je dobro vjernosti; to je međusobna vjernost supružnika kod ispunjavanja ženidbenog ugovora; što se naime temeljem tog ugovora, potvrđenog Božjim zakonom, duguje jedino drugom supružniku, to mu se naime ne smije uskratiti, niti je to drugome dozvoljeno; nikada se naime ne može supružniku dozvoliti ono stoje najdalje od ženidbene vjernosti, jer je to suprotno božanskim pravima i zakonima.

Zbog toga ova vjernost u prvom redu traži potpunu jedinstvenost ženidbe, kako ju je kod ženidbe praroditelja odredio sam Stvoritelj, kad je želio da ženidba bude između jednog muža i jedne žene. Premdaje nakon toga taj prvotni zakon vrhovni zakonodavac privremeno nešto oslabio, ipak nema nikakve dvojbe da je evanđeoski zakon u cijelosti uspostavio onu [547] prvotnu savršenu jedinstvenost i dokinuo svako oslobađanje (od nje), kao što to jasno pokazuju Kristove riječi i trajni način, kako crkvenog naučavanja tako i (crkvene) prakse....

3707 Ta pak "vjernost čistoće",, kako je sv. Augustin vrlo zgodno naziva¹, bit će lakša, a također i mnogo ugodnija i plemenitija, iznikne li iz drugog vrlo uzvišenog korijena, to jest iz ženidbene ljubavi, koja prožima sve dužnosti ženidbenog života i u kršćanskoj ženidbi zauzima neko prvenstvo [548] plemenitosti. ...

Govorimo dakle o ljubavi, ne samo tjelesnoj koja brzo iščezava oslonjena samo na sklonost, niti o onoj koja se (sastoji) samo od laskavih riječi, nego o onoj koja se nalazi u najdubljem osjećaju duše i koja se potvrđuje vanjskim djelima, - jer "dokaz ljubavi je pokazivanje djelom"², -. To pak djelo u obiteljskoj zajednici obuhvaća ne samo uzajamnu pomoć, nego se treba protezati i na to, što više na to se u prvom redu i odnosi, da se supruzi međusobno pomažu, kako bi mogli potpunije u sebi izgrađivati i usavršavati unutarnjega čovjeka; tako će sudjelovanjem u zajedničkom životu iz dana u dan sve više napredovati u krepostima i rasti osobito u pravoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu, o kojoj konačno 'Visi sav Zakon i Proroci' [Mt 22,40]....

Prema učenju Rimskoga katekizma³, to međusobno unutarnje usklađivanje, to neprestano nastojanje oko međusobnog usavršavanja, može se u najistinitijem smi-

*3707 Augustin, *De bono matrimoniali* 24, br.32 /CSEL 41,227i, / PL 40.394D).

Usp. Grgur I. Veliki, *In Evangelia homiliae*, I.II, hom.30 (uz Iv 14,23-31), br.I (PL 76,1220).

Usp. *Catechismus Romanus* (1564.), p.II, c.8, q.13.

slu nazvati prvenstvenom svrhom i razlogom ženidbe, samo ako se kod toga ženidba [549] ne shvati strogo kao ustanova za zakonito rađanje i uzgajanje djece, nego šire kao zajedništvo, povjerljivost i dijeljenje čitavog života....

Potrebno je da u takvoj obiteljskoj zajednici, učvršćenoj tom vezom ljubavi, 3708 cvate *red ljubavi*, kako ga naziva Augustin. Ovaj pak red obuhvaća i prvenstvo muža nad ženom i djecom, kao i spremnu i dragovoljnu podložnost i poslušnost žene, koju Apostol proporučuje ovim riječima: "Žene podložne budite svojim muževima kao Gospodinu; jer muž je glava žene kao i Krist Glava Crkve" [Ef 5,22sl\].

Ta pak poslušnost ne niječe niti dokida slobodu koja punim pravom pripada 3709 ženi zbog dostojanstva ljudske osobe, zbog najodličnijih službi žene, majke i družbenice; niti se zahtijeva da se ona pokorava svim prohtjevima muža, koji možda nisu u potpunom skladu s razumom ili sa dostojanstvom supruge; nit se konačno tvrdi da se supruga izjednačava s osobama koje se u pravu nazivaju maloljetne, kojima se ne običava dozvoljavati slobodno vršenje njihovih prava zbog nedostatka zrelog prosuđivanja ili zbog neiskustva u ljudskim stvarima. Nego (spomenuta poslušnost) sprječava onu pretjeranu slobodu koja se ne brine za dobro obitelji; ona zabranjuje da se u obiteljskom tijelu srce odvaja od glave, budući daje to od najveće štete za čitavo tijelo i povezano je s prijetećom opasnošću propasti. Naime, ako je muž glava, žena je srce; i kao što on ima prvenstvo upravljanja, ona si može i mora kao vlastito sebi prisvajati prvenstvo ljubavi.

Što se tiče stupnja i načina kako će supruga biti poslušna svom mužu, može biti različito, prema različitim okolnostima osoba, mjesta i vremena; štoviše, ako muž ne ispuni svoju dužnost, žena ga mora zamijeniti u upravljanju obitelji. Nikada pak i nikome nije dopušteno izokretati ili dirati sam sustav obitelji i njezin posebni zakon koji je Bog postavio i potvrdio. [Ovdje se navode riječi Leona XIII.: "Mužje glava obitelji... a ljubav neka bude trajna ravnateljica te službe": *3143.]...

[3. *Dobro sakramenta.*] Ipak skup tolikih blagodati nadopunjava se i kao upot- 3710 punjuje onim dobrom kršćanske ženidbe, što smo ga Augustinovim nazivom prozvali sakrament; njime se označava i nerazrješivost ženidbene veze te po Kristu izvršeno uzdignuće i posvećenje ugovora, tako daje on postao učinkoviti znak milosti.

Naime, sam Krist zahtijeva *nerazrješivu čvrstoću* ženidbenog ugovora, govoreći: "Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja" [Mt 19,6]; i "Tkogod otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini preljub. I tko se god oženi otpuštenom, čini preljub" [Lk 16,18].

[551] Sveti pak Augustin jasnim riječima stavlja u tu nerazrješivost ono što on naziva dobrom sakramenta: "U sakramentu se pak [pazi na to] da se ženidba ne razrvaga, te da se otpušteni ili otpuštena ne združuju s drugim, pa niti radi djece"¹.

•3710 Augustin, *De Genesi ad litteram* IX 7, br. 12 (CSEL 28,276,24 / PL 34.397D).

3711 A ta nerazrješiva čvrstoća odnosi se na sve prave ženidbe, premda za neke pojedine ne u istoj i naj savršenoj mjeri; potrebno je naime da se ona Gospodinova riječ: "Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja" odnosi uistinu na sve prave ženidbe, budući daje izrečena o ženidbi praroditelja, prauzoru svake buduće ženidbe....

3712 [552]... Kad bi se činilo, daje ta čvrstoća podložna iznimkama, makar i vrlo rijetkima, kao u nekim čisto naravnim ženidbama sklopljenima samo između nevjernika, ili kod nekih ženidbi sklopljenih među kršćanskim vjernicima, ali još ne izvršenih, ipak ta iznimka ne ovisi o volji ljudi, niti o volji neke čisto ljudske vlasti, nego ovisi o božanskom pravu, čiji je čuvar i tumač jedino Kristova crkva.

Za kršćansku pak ženidbu koja je sklopljena i izvršena, nikada, ni zbog kakvog razloga, ne može vrijediti takva iznimka. Kao što se naime u takvoj (ženidbi) u potpunosti ostvaruje ženidbeni ugovor, tako se u njoj po Božjoj volji odražava najveća čvrstoća i nerazrješivost, koju niti jedna ljudska vlast ne može olabaviti.

Želimo li s poštovanjem istražiti najdublji razlog te Božje volje,... lako ćemo je naći u mističnom značenju kršćanske ženidbe, koje se u potpunosti i savršeno nalazi u izvršenoj ženidbi među vjernicima. Apostol naime svjedoči da kršćanska ženidba označava onu naj savršenu vezu koja postoji između Krista i Crkve: "Otajstvo je to veliko! Ja smjeram na Krista i Crkvu" [E/5,32], a to se sjedinjenje, dokle god živi Krist i Crkva po njemu, uistinu nikada neće moći razvrgnuti nikakvim razvodom....

3713 [554]... Uistinu, u tom dobrom sakramentu, osim nerazrješive čvrstoće, sadržane su i mnoge druge uzvišenije blagodati, vrlo zgodno izražene upravo ovom riječju: *sakrament*. Za kršćane naime to nije puko i prazno ime, jer je Krist Gospodin, "osnivač i usavršitelj sakramenata" [Tridentski sabor, sjednica XXIV: *1799], podigao ženidbu svojih vjernika u pravi i istinski sakrament Novoga Zavjeta, te ju je time stvarno učinio znakom i izvorom one posebne unutarnje milosti, kojom se "ona naravna ljubav usavršuje, nerazrješivo jedinstvo utvrđuje, a supružnici posvećuju" [na nav. mj.].

Budući daje Krist sam valjani ženidbeni pristanak među vjernicima odredio da bude znakom milosti, pojam sakramentaje tako tijesno spojen s kršćanskom ženidbom, da među krštenim osobama ne može biti prave ženidbe, a da ona "tim samim ne bude sakrament"....

3714 Taj sakrament naime u onima koji mu ne stavljaju zapreke, kako kažu, ne samo da uvećava trajno počelo nadnaravnog života, posvećujuću milost, nego joj pridodaje i posebne darove, kao što su dobri porivi duše, klice milosti, [555], kojima se povećavaju i usavršavaju naravne ljudske moći, tako da supružnici ... uzmognu usavršiti sve što spada na ženidbeni stalež, njegove ciljeve i dužnosti; napokon, taj im sakrament daje pravo da izmole djelotvornu pomoć milosti svaki put kad god je ustrebaju za izvršenje dužnosti toga staleža.

Zloraba ženidbe

[557]... Poseban korijen [zala] je u tome, što se kaže da ženidba nije ustanovljena od [558] Začetnika naravi, i daje Krist Gospodin nije uzdigao na čast pravog sakramenta, nego daje to pronalazak ljudi.... 3715

[Odatle slijedi:] Budući da su zakoni, ustanove i običaji nastali samo voljom ljudi, oni su podložni samo njoj, te ih se prema ljudskoj želji, i prema promjenama društvenih prilika može i mora uspostavljati, mijenjati i dokidati; budući pak da se moć rađanja temelji na samoj naravi, ona je svetija i seže dalje nego li ženidba....

Oslanjajući se na ta načela neki su išli dotle te izmišljaju nove vrste združivanja, prema njihovom mišljenju prilagođene današnjim okolnostima ljudi i vremena; oni bi željeli da to budu nove vrste ženidbi: jedna *privremena*, druga *na pokus*, treća *privatelska*, i za svaku od njih zahtijevaju punu slobodu i sva prava, izuzevši pak nerazrješivost veze i isključivši djecu, osim ako stranke svoje zajedničko življenje i običaje ne pretvore u punopravnu ženidbu....

Govorimo o djeci, koju se mnogi usuđuju nazivati dosadnim teretom braka, i 3716 nalažu supružnicima da ih moraju brižljivo izbjegavati, i to ne čudorednom uzdržljivošću (koja je dopuštena i u braku, ako oboje supružnika na to pristane), nego izopajući prirodni čin. A tu iskvarenu slobodu jedni prisvajaju sebi, jer su im djeca suvišna, i žele zadovoljiti samo požudu, bez ikakvog tereta; drugi pak kažu da se ne mogu niti sudržavati, a niti mogu dopustiti (da se rode) djeca, zbog poteškoća što ih imaju bilo s majkom, bilo zbog svog obiteljskog stanja.

Ali ne postoji nikakav razlog, pa niti najteži, koji bi mogao učiniti da ono stoje u sebi protivno naravi, bude u skladu s naravi i pošteno. Budući pak daje bračni čin po samoj svojoj prirodi određen za rađanje djece, to oni koji ga vrše oduzimajući mu namjerno tu prirodnu silu i moć, rade protivno naravi te počinjaju nečudoređe i nešto stoje u sebi nepošteno.

Nije stoga čudno što isto sveto Pismo svjedoči da božansko veličanstvo najvećom mržnjom odbacuje taj opaki grijeh, koji je nekada kaznilo i smrću, kao što to spominje sveti Augustin¹: "Nedopušteno se i nečudoredno općiti sa svojom zakonitom ženom, gdje se izbjegava začecje [560]. A to je učinio Onan, sin Jude, i zbog toga gaje Bog usmrtio [usp. Post 38,8-10]".

Dakle, budući da su neki očito odstupili od kršćanskog, već tamo od početaka 3717 predanog i nikada prekinutog kršćanskog učenja, misleći da o tim stvarima treba svečano naviještati drugo učenje, Katolička je crkva kojoj je sam Bog povjerio naučavanje i obranu nepovrijedene čistoće čudoređa, a ona postavljena usred tih razvalina čudorednosti, kako bi sačuvala netaknutu čistoću ženidbene veze od ove sramotne ljage, ona u znak svog božanskog poslanja visoko diže svoj glas preko Na-

*3716 Augustin, *De adulterinis coniugiis ad Pollentium* II 12 (CSEL 41,396i,i₈ / PL 40 [1887.] 479B).

ših ustiju i ponovno proglašava: Svako služenje ženidbom u kojem bračni čin ljudskim djelovanjem biva lišen svoje prirodne sposobnosti da se rodi život, znači kršenje Božjeg i naravnog zakona, i oni koji čine takvo što, bivaju okaljani ljagom teškoga grijeha.

Svećenike dakle, koji se bave ispovijedanjem, kao i druge koji djeluju u dušobrižništvu, opominjemo Našim vrhovnim autoritetom kojemu je povjerena briga za sve duše, da ne dopuste da u pogledu tog vrlo važnog Božjeg zakona njima povjereni vjernici budu u zabludi; a još mnogo više, da se i oni sami čuvaju netaknutima od takvih krivih mišljenja, i da ih ni na koji način ne opravdavaju....

3718 [561]... Sveta crkva također vrlo dobro zna da jedan od supruga nerijetko grijeh više podnosi nego li ga počinja, kad naime zbog sasvim teškog razloga dopusti da se pravi red naruši, što on sam ne želi; zbog togaje on bez grijeha, ali neka se i tada sjeti zakona ljubavi prema bližnjemu, te neka ne propusti drugoga odvracati i udaljavati od grijeha. A ne može se reći da protiv naravnoga reda rade oni supružnici koji se svojim pravom služe na ispravan i prirodan način, makar se odatle ne može začeti život zbog prirodnih uzroka, bilo privremenih ili zbog nekih nedostataka.

Kod ženidbe naime, kao i kod vršenja ženidbenih prava, postoje i drugome svrhe, kao što su međusobno pomaganje, njegovanje ljubavi i stišavanje požude, što supružnicima nije niti najmanje zabranjeno željeti, samo neka se uvijek očuva unutarnja prirodnost toga čina, koji po sebi treba biti upravljen prema prvotnoj svrsi (ženidbe)....

Treba se u potpunosti čuvati da zlosretne vanjske okolnosti ne bi dale povoda još mnogo goroj zabludi. Naime, ne mogu nastati nikakve poteškoće koje bi mogle dokinuti obavezatnost onih Božjih zapovijedi koje zabranjuju djela zla po svojoj naravi. Supružnici okrijepljeni milošću Božjom, mogu u svim prilikama uvijek vjerno ispunjavati svoju dužnost i bračnu čistoću očuvati od te sramotne ljage, [poziva se na tridentski sabor, sjednicu VI, cl 1 (*1536) i na 1. Jansenovu tvrdnju koja je osuđena (*2001)]....

Ubojstvo ploda tijela

3719 Treba spomenuti drugi... vrlo teški grijeh, kojim se napada život djeteta smještenog u majčinu krilu. Neki žele da to bude dopušteno i prepušteno slobodnoj odluci majke ili oca; drugi pak kažu da to nije dozvoljeno, osim ako naiđu vrlo teški razlozi koje nazivaju: medicinske, društvene ili eugeničke *indikacije*.

Svi oni zahtijevaju, što se tiče državnih kaznenih zakona kojima se zabranjuje ubojstvo još nerođene djece, da i državni zakoni prihvate te "indikacije", od kojih jedni brane jedne a drugi druge, te da ih proglase oslobođenima od svake kazne. Štoviše, ima i takvih koji zahtijevaju da državne vlasti pruže svoju pomoć tim nećudorednim zahvatima...

Štosepaktične medicinske i terapijske indikacije - dasepo- 3720
služimo njihovim riječima - već smo rekli, časna braćo, koliko Nam je žao majke, kojoj od vršenja prirodne dužnosti prijete teške opasnosti za zdravije pa i za sam život; a može li ikada neki razlog prevagnuti [563] da se na bilo koji način opravda izravno ubojstvo nedužnoga? O tome se naime ovdje radi. Bilo da se to učini majci, bilo djetetu, to je protivno Božjoj zapovijedi i glasu naravi: "Ne ubij!" [Izl 20,13]. Oba života su jednako sveta stvar, tako da to niti državna vlast nikada ne može imati mogućnost poništiti.

To pak pravo protiv nevinih neki najneprikladnije izvode iz 'prava mača' (smrtne kazne), ali koje vrijedi samo za zločince; ovdje ne vrijedi niti pravo nužne obrane protiv nepravednog napadača (tko će naime nevino dijete nazvati nepravednim napadačem?); niti se ovdje može primijeniti 'pravo krajnje nužde', kako ga zovu, kojim bi se moglo ići do izravnog ubojstva nevinoga.

Čestiti i iskusni liječnici se hvalevrijedno trude da zaštite i očuvaju život i majke i djeteta; naprotiv, pokazali bi se posve nedostojnima plemenitog i časnog imena liječnika svi oni koji bi, pod vidom liječenja ili potaknuti lažnim milosrdem, zapravo izazivali smrt....

Ono naime što se navodi za društvenu i eugeničku indikaciju, o 3721
tome se može i mora voditi računa na dozvoljen i pošten način i unutar dužnih granica [564]; ali, ubojstvom nevinih htjeti zadovoljiti potrebe na koje se te (indikacije) odnose je bezumno i protivno Božjoj zapovijedi kojaje proglašena i našim apostolskim riječima: Ne smije se činiti zlo da bi se postiglo dobro [usp. Rim 3,8].

Pravo na ženidbu i na sterilizaciju

Ima ih koji su previše zabrinuti za eugeničke ciljeve, te ne samo što daju neke 3722
korisne savjete kako bi se što sigurnije postiglo zdravlje i snaga buduće djece - a to se naravno ne protivi ispravnom razumu - nego oni eugenički cilj stavljaju ispred svih, pa bili oni i višega reda, te bi željeli da državna vlast zabrani ženidbu svima, za koje se prema pravilima i predviđanjima njihove struke misli, da bi se prirodnim nasljeđivanjem od njih rađala djeca sakata i s nedostacima, makar su oni po sebi sposobni za sklapanje ženidbe. Štoviše, žele da ih liječnici po sili zakona i protiv njihove volje liše te prirodne sposobnosti. I to ne traže kao kaznu nametnutu od državne vlasti zbog okrutnog zločina [565], niti kako bi se spriječili njihovi' budući zločini, nego da se protivno svakom pravu, građanskim vlastima daju ovlasti koje nikada nisu imale, niti je na zakonit način mogu imati.

Svi koji tako rade posve zaboravljaju daje obitelj svetija od države, i da se ljudi u prvom redu rađaju ne za zemlju i za vrijeme, nego za nebo i za vječnost. I zaista, nije pravedno ljude koji sklapaju ženidbu okriviti zbog teškog prijestupa, kad se

predviđa da će, uza svu primjenjenu brigu i skrb, rađati potomstvo s nedostacima, premda bi takve često trebalo odgovarati od ženidbe.

Državne naime vlasti nemaju nikakve izravne ovlasti nad udovima podanika; zbog toga nikada, niti zbog *eugeničkih*, niti zbog ikakvih drugih razloga, (vlast) ne smije izravno ozlijediti niti dirati tjelesnu cjelovitost, kada nije po srijedi nikakva krivnja i gdje nema nikakva razloga za okrutnu kaznu....

- 3723 Uostalom, kršćanski nauk tvrdi, i sam ljudski razum posve jasno uviđa, da ljudi pojedinci nemaju nikakve druge vlasti nad udovima svoga tijela osim one koja spada na njihovu naravnu funkciju, te ih ne smiju niti uništiti niti osakatiti, niti se na drugi način onesposobiti za vršenje prirodnih funkcija, osim ako se drukčije ne može osigurati dobrobit čitavog tijela.

Razvod

- 3724 [572] ... Zagovornici novopoganstva nisu ništa naučili iz žalosnog iskustva, te iz dana u dan nastavljaju sve žešće nasrtati na svetu nerazrješivost ženidbe i na zakone koji joj pogoduju, te nastoje da se odredi da razvodi budu dozvoljeni, tako navodno da umjesto zastarjelog zakona dođe drugi, humaniji zakon....

[573] ... Uistinu, protiv svih tih bezumnosti stoji ... najsigurniji Božji zakon, koji je Krist svestrano potvrdio, te ga ne mogu oslabiti nikakvi ljudski dekreti ili odluke naroda, niti volja zakonovaca: "Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja" [Mt9,6].

Ako pak čovjek bez prava razvede (ženidbu), to će biti posve nevaljano; s pravom je zbog toga... sam Krist ustvrdio: "Tko god otpusti svoju ženu pa se oženi drugom, čini preljub. I tko god se oženi otpuštenom, čini preljub" [Lk 16,18]. Te se Kristove riječi odnose na svaku ženidbu, pa i na samo naravnu i zakonitu; jer na svaku pravu ženidbu spada ona nerazrješivost kojom je ona, što se tiče razrješivanja veze, potpuno izuzeta od volje stranaka i svake svjetovne vlasti.

3725-3744: Enciklika "*Quadragesimo anno*", 15. svibnja 1931.

Enciklika podsjeća na Četrdesetu obljetnicu enciklike "*Rerum novarum*" Leona XIII. (*3265-3271). Ona daje odgovore na promijenjene društvene odnose s daljnjim određivanjem društvenog nauka Crkve.

Izd.: AAS 23 (1931.) 190-216.

Autoritet Crkve na društvenom i gospodarskom području

3725 [Prije nego li se iznese društveni nauk Crkve] treba reći, ... da Mi imamo pravo i dužnost suditi vrhovnim autoritetom o društvenim i gospodarskim stvarima¹. Sigurno, Crkvi nije dana zadaća da ljude vodi samo k prolaznoj i nepostojanoj,

•3725 Usp. enciklika "*Rerum novarum*", br.13 (ASS 23 [1890./91.] 647 / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,107).

nego i k vječnoj sreći; štoviše "Crkva smatra nedoličnim da se ona bez opravdana razloga upliće u ovozemne poslove"¹. Ali, ona se nipošto ne može odreći službe koju joj je Bog povjerio, da svojim autoritetom posreduje, ne u čisto tehničkim stvarima, za koja nema niti prikladna sredstva niti nadležnost, nego u svemu onome što se odnosi na moralne propise....

Naime, premda se gospodarstvo i ćudoređe, svako na svom području, služe vlastitim načelima, ipak bi bilo krivo tvrditi da su gospodarski i ćudoredni poredak tako odijeljeni i međusobno strani, da onaj nikako ne bi bio ovisan o ovome.

Pravo raspolaganja i pravo vlasništva

[191] (Značenje privatnoga i društvenoga.)² Prije svega treba 3726 smatrati jasnim i dokazanim da nije niti Leon [XIII.], niti ikoji od teologa koji su učili pod vodstvom i ravnanjem Crkve, nikada nijekao ili dovodio u sumnju dvostruko značenje vlasništva: privatno i društveno, kako ga zovu, ukoliko se ono odnosi ili na pojedince ili na opće dobro; nego su svi oni uvijek jednoglasno tvrdili daje narav, ili sam Stvoritelj, ljudima dao pravo privatnog vlasništva kako bi se ili pojedinci mogli brinuti za se i za svoju obitelj, ili kako bi ta dobra, koja je Stvoritelj odredio za cijelu ljudsku obitelj, zbilja poslužila tom cilju, a sve se to ne može postići osim ako se poštuje stalan i određen red.

Zato se treba brižno čuvati dviju opasnosti na koje bi se moglo naići. Kao što time oni koji niječu ili umanjuju društveno ili javno značenje prava vlasništva, srljaju u tako zvani »individualizam«, ili mu se bar približavaju, tako i oni koji zabacuju ili oslabljuju privatno i pojedinačno značenje istoga prava, nužno skreću u »kolektivizam« ili se bar dotiču njegovih tvrdnji....

(Obveze vezane uz vlasništvo.)...Postavimo prijesvegaka temelj 3727 ono stoje ustvrdio Leon XIII. naime, da se privatno vlasništvo razlikuje u odnosu na njegovo korištenje [usp. *3267]. Naime, ona pravednost koja se zove »uzajamna« (iustitia commutativa) traži da se vjerno poštuje raspodjela posjeda, te ona ujedno zabranjuje prestupan' granice svojeg vlasništva i tako upadati na tuđe pravo. Ali ne spada u područje te pravednosti da se gospodari svojim vlasništvom služe samo časno, nego to spada u druge kreposti, čije se vršenje »ne može zahtijevati sudskim putem« [na nav. mj.].

Zato neki neispravno izjavljuju da se vlasništvo i njegovo časno korištenje nalaze u istom području; a još se više protivi istini (tvrditi) da se pravo vlasništva poništava ili gubi samom njegovom zlorabom ili nekorištenjem....

*3725 Pijo XI., enciklika "Ubi arcano", 23. prosinca 1922. (AAS 14 [1922.] 698).

*3726 Naslovi u *okruglim zgradama* su rubni naslovi u izdanju AAS.

3728 [193] (Što može država.) Da se ljudi uistinu u toj stvari moraju obazirati ne samo na svoju vlastitu korist nego i na opće dobro, slijedi, kako rekosmo, iz dvostrukog značenja vlasništva: privatnog a ujedno i društvenog. Dužnost je onih koji su na čelu države da pojedinačno utvrde te obveze gdje god se pokaže potreba za tim, i gdje naravni zakon ništa ne određuje. Prema tome, državna vlast može, imajući uvijek pred očima naravni i božanski zakon, točnije odrediti što je vlasnicima dopušteno, a što nedopušteno, pri korištenju vlastitim dobrima, pri čemu treba paziti na prave zahtjeve općeg dobra. Štoviše, Leon XIII. je mudro naučavao, »da je Bog ljudskom umijeću i uredbama naroda prepustio da oni uredе privatno vlasništvo pojedinaca«¹. ...

Jasno je naime da država ne smije tu ulogu vršiti prema vlastitom nahođenju. Naime, uvijek treba ostati netaknuto i nepovrijeđeno naravno pravo privatnog posjedovanja i oporučnog prijenosa imovine; to naime država ne može poništiti, »jer je čovjek stariji od države« [3265], a »obitelj je i pojmovno i stvarno starija od građanskog društva«²....

3729 [194] (Obveze s obzirom na slobodne dohotke.) Slobodni dohoci nisu potpuno prepušteni čovjekovoj samovolji; misli se naime na one (dohotke) koji nisu nužni za dolično i časno životno uzdržavanje. Naprotiv, sveto Pismo i sveti oci najotvorenijim riječima, trajno i vrlo ozbiljno upozoravaju da su bogataši najstrože obvezatni (ispuniti) zapovijed milostinje, dobrih djela i darežljivosti.

Oni koji obilnije ulažu dobit kako bi povećali i olakšali mogućnost zarade, ali samo ako se to poslovanje kreće oko neosporno korisnih dobara, čine izvrsno djelo kreposti i darežljivosti koje je jako prilagođeno potrebama vremena, a to zaključujemo i iz načela Anđeoskog Učitelja .

3730 (Načini stjecanja vlasništva.) Da se vlasništvo može izvorno steći zaposjedanjem stvari koja je ničija, te radom ili preradom, kako kažu, obilno nam svjedoči predaja svih vremena i nauk našeg prethodnika Leona. Doista, nikome se ne nanosi nikakva nepravda, makar koliko neki govorili da nije tako, kad se prisvaja stvar koja stoji slobodno ili nije ničija. A rad što ga čovjek vrši u svoje ime, pomoću kojega se nekoj stvari daje novi oblik, ili joj se dodaje povećanje vrijednosti, jest ono što te plodove daje onome koji ih je proizveo.

Kapital i rad

3731 Sasvim drugačija je narav rada koji se iznajmljuje drugome, tj. onog koji se obavlja na tuđem vlasništvu. Najviše je u skladu s onim što je, kako veli Leon

*3728 Enciklika "Rerum novarum", br.7 (AAS 23 [1800./91.] 644 / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,102).

Nanav. mj, br.10 (AAS 23 [1890./91.] 646 / *Acta*, Rim 11,105).

*3729 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* II-II, q.134, posebno a.3 (izdanje Leonina 10,89-94).

XIII., nešto »najistinitije«, da naime »države postaju bogate samo zalaganjem radnika«¹.

[195] Odatle slijedi daje potrebno, osim ako netko radi sam na svojem vlasništvu, da se udruže i rad jednoga i kapital drugoga: jedno bez drugoga naime nema nikakav učinak. ...

/7907 (Načelo pravedne podjele.)... trebalo je obje [društvene klase] 3732 upozoriti vrlo mudrim riječima našega prethodnika: »Premda je zemlja i razdijeljena među pojedince, ona ipak ne prestaje služiti općem dobru«²....

Zbog toga treba bogatstvo, koje se neprestano povećava gospodarsko-socijalnim razvojem, tako podijeliti među pojedine osobe i društvene staleže da ostane netaknuta ona opća korist, koju hvali Leon XIII.; drugim riječima, tako da se opće dobro države očuva neokrnjenim. Taj zakon društvene pravednosti zabranjuje da jedna klasa isključuje drugu iz učešća u dobitku.

Dakle, taj zakon jednako krši klasa bogataša kad, bezbrižna zbog svoje imovine, smatra daje pravedan samo onaj poredak u kojem njoj pripada sve, a radniku ništa; jednako ga tako krši i klasa radnika, kad silno razjarena zbog povrijeđene pravednosti i previše sklona na loš način izboriti svoje pravo, misli da sve pripada njoj, jer daje to proizvedeno njezinim rukama; i kada zbog toga napada i nastoji dokinuti vlasništvo i dohodak ili dobit, koji nisu stečeni radom, bili oni bilo koje vrste i služili bilo kojem cilju u ljudskom društvu, i to ne zbog drugog razloga osim što su takvi.

Ne smijemo mimoići (činjenicu) da se u toj stvari neki neprikladno i krivo pozivaju na Apostolove riječi: »Tko ne radi, neka i ne jede« [2 Sol 3,10]. Ovdje naime Apostol misli na one koji bježe od posla, premda mogu i moraju raditi, i opominje da se valja brižljivo služiti vremenom te tjelesnom i duševnom snagom, kako ne bismo opterećivali druge ako se možemo sami brinuti za sebe. Ali Apostol nipošto ne uči daje radjedini naslov za stjecanje sredstava za život ili dohotka [usp. 2 Sol 3,8-10].

Pravedna plaća za rad

[199](Rad za plaću nije po sebi nepravedan.)Ponajprije, oni 3733 koji proglašavaju ugovor o uzimanju i davanju rada u najam nepravednim po svojoj naravi, i da ga zbog toga treba zamijeniti društvenim ugovorom, govore nepametno i opako kleveću našega prethodnika, čija enciklika ne samo da prihvaća rad za plaću, nego se i opširno trudi da ga uredi prema načelima pravednosti³.

Ipak mislimo da će u današnjim društvenim prilikama biti pametnije ako se taj ugovor o radu, koliko je to moguće, donekle ublaži društvenim ugovorom.... Na taj

*3731 Enciklika "Rerum novarum", br.27 (ASS 23 [1890./91.] 657 / Leon XIII, Acta, Rim 11,123).

*3732 Na na. mj, br.7 (ASS 23 [1890./91.] 644 / Leon XIII, Acta, Rim 11,102).

*3733 O prihodu, usp. enciklika "Rerum novarum", br.34 (ASS 23 [1890./91.] 661 / Leon XIII, Acta, Rim 11,129).

način radništvo i namještenici postaju sudionici u vlasništvu ili u njegovom upravljanju, ili na neki način sudjeluju u raspodjeli dobitka.

3734 Već je Leon XIII. mudro kazao da se pravedno određivanje plaće mora činiti ne temeljem jednoga nego temeljem više mjerila. Njegove su riječi: »Neka se za plaću primjeni pravedna mjera, a za to treba uzeti u obzir više mjerila«¹....

(Individualni i društveni značaj rada.) ... Jasno je da, kako kod vlasništva, tako i kod rada, a naročito onoga koji se iznajmljuje drugome, treba osim osobnoga ili individualnog promatrati i (njegovo) socijalno značenje. Naime, ljudsko djelovanje može učinkovito davati svoje plodove samo ako uistinu postoji društveno i organsko tijelo, samo ako se štiti društveni i pravni poredak za obavljanje rada, samo ako međudobno surađuju i nadopunjuju se različite vještine koje su međusobno ovisne; i što je još važnije, samo ako se udruže i naprave neko jedinstvo: pamet, kapital i rad. To se dakle neće moći pravedno i valjano procijeniti, ako se zanemari društvena i individualna narav rada.

(Treba se obazirati na troje.) Iz tog dvostrukog svojstva prirodnog ljudskom radu izvire vrlo važne posljedice prema kojima se mora ravnati i određivati plaća.

3735 (a. Uzdržavanje radnika i njegove obitelji.) U prvom redu radnik treba dobivati takvu plaću koja je dovoljna za uzdržavanje njega i njegove obitelji². Uistinu je ispravno da i ostali članovi obitelji, prema svojim silama, pridonose zajedničkom uzdržavanju svih, što se vidi naročito u obiteljima poljoprivrednika, a i u mnogim obrtničkim i malotrgovačkim obiteljima; ali je grijehota iskorištavati nedoraslost djece i slabost žena. Majke obitelji neka uglavnom rade kod kuće i brinu se za obavljanje kućnih poslova. A vrlo je velik nered, i svim ga silama treba zatirati, da majke obitelji zbog male očeve plaće, moraju raditi za plaću izvan kuće i pri tom zanemarivati svoje posebne brige i dužnosti, osobito odgajanje djece....

3736 [2017(b. Stanje poduzeća.) Kod određivanja veličine plaće, treba voditi računa i o veličini poduzeća i o vlasniku; bilo bi nepravedno zahtijevati pretjeranu plaću koju poduzeće ne bi moglo podnijeti a da ne propadne, iz čega bi nastala šteta i za radnike. Ali ako poduzeće ima manju dobit zbog nemarnosti ili nesposobnosti ili zanemarivanja tehničkog i ekonomskog napretka, onda to nije pravedan razlog da se radnicima smanji plaća.

Ako pak poduzeće ne privređuje toliko novaca koliko mu je potrebno da radnicima isplati pravednu plaću, ili jer je pritisnuto nepravednim teretima, ili jer svoje proizvode mora prodavati jeftinije nego lije pravedno, onda je to teška krivnja onih koji ga tako pritišću; oni naime radnicima otimaju pravednu plaću, i sile ih da, natjerani nuždom, primaju manju plaću....

*3734 Na nav. mj., br.17 (ASS 23 [1890./91.] 649 / Leon XIII, *Acta*, Rim 11,111).

*3735 Usp. Pijo XI, enciklika *Casti conrmbi V*, 31.12.1930. (AAS 22[1930.] 587).

(c. Z a h t j e v o p ć e g d o b r a .) Konačno, visinu plaće treba određivati i pre- 3737
ma općoj gospodarskoj dobrobiti. Već smo ranije izložili koliko se doprinosi općem
dobru ako radništvo i činovništvo jedan dio plaće, koji im je preostao nakon što na-
mire nužne izdatke, stavlja na stranu i tako pomalo dođe do male vlastite imovine;
također ne valja smetnuti s uma drugu ne manje važnu stvar, i u naše vrijeme osobito
potrebnu, (naime) da se dadne prilika onima koji hoće i mogu raditi....

[202] Dakle, protivi se društvenoj pravednosti da se zbog vlastite dobiti, i zane-
marivši razlog općeg dobra, plaće radnika previše ili smanjuju ili previše povećava-
ju; ista (pravednost) zahtijeva da se svi slože, u shvaćanju i volji, pa da se, koliko je
moguće, plaće određuju tako da se zaposli što više (radnika) kako bi oni mogli ubi-
rati plodove prikladne za životno uzdržavanje.

Pravedan društveni poredak

[203] Premda je istina... da zbog promijenjenih prilika mnoge poslove, koje su 3738
prije vršila i mala poduzeća, danas mogu obavljati samo velika udruženja, ipak u
društvenoj filozofiji ostaje vrlo čvrsto i nepobitno ovo načelo: Kao što ne valja poje-
dincima oduzimati i predavati zajednici one poslove koje oni mogu obavijati sami
vlastitom marljivošću, isto je tako nepravedno i vrlo štetno i opasno za javni pore-
dak, davati većemu i višemu društvu one poslove koje mogu izvršavati manje i niže
udruge; svaka naime društvena ustanova mora po svojoj naravi pomagati udovima
društvenog tijela, i nikada ih ne smije uništiti ili sasvim prisvojiti....
Stoga neka svi koji imaju bogatstvo budu uvjereni: što bude savršeniji hijerarhijski
red među raznim udruženjima, auskladus n a č e l o m " s u b s i d i a r n e " s l u ž b e ,
to će biti veći i učinkovitiji (njihov) društveni autoritet, i to će biti sretnije i radosnije
stanje države.

[204](b.Međusobna suradnja staleža, [nakonnadvladavanja"kla- 3739
snih" suprotnosti].)... Društvena se dakle politika treba posvetiti obnovi "društve-
nih staleža" ... Potpuno ozdravljenje će nastupiti tek tada kad se uklone spomenute
suprotnosti i na njihovo mjesto postave dobro uređeni udovi društvenog tijela: nai-
me, u "društvene staleže" se ljudi ne svrstavaju prema ulozi koju netko ima na tržištu
rada, nego prema raznim društvenim zadaćama koje pojedinci obavljaju. U naravije
naime stvari... da se pojedinci iste djelatnosti ili istog zanimanja - bilo gospodar-
skog bilo nekog drugog - udružuju u neka udruženja ili zajednice, tako da mnogi te
zajednice koje imaju svoje vlastito pravo, smatraju, ako ne baš bitnim, a ono barem
prirodnim dijelom građanskog društva....

[205] [S l o b o d a u d r u Ź i v a n j a .] Budući da građani običavaju osnivati 3740
društva u najrazličitije svrhe, svi imaju vrlo široku slobodu da im pristupe, tako da se
oni koji se bave istim poslovima, mogu slobodno udruživati jedni s drugima, u
svrhe koje su na neki način povezane s obavljanjem njihovih poslova....

Zadovoljit ćemo se da naglasimo samo jedno: čovjek ima slobodu osnivati ne samo udruženja koja se oslanjaju na privatno pravo i privatni poredak, nego mogu "slobodno izabrati i ona pravila i one zakone za koje misle da će najbolje voditi prema postavljenom cilju". Treba potvrditi slobodu za osnivanje i onih udruženja koja prelaze granice pojedinih [206] djelatnosti.

3741 (Treba uspostaviti vodeće načelo gospodarstva.) Osim toga, treba se brinuti i za drugo, što je jako povezano s prvim. Kao što se jedinstvo ljudskog društva ne može temeljiti na suprotnosti "klasa", isto se tako ispravan gospodarski poredak ne može prepustiti slobodnom natjecanju (društvenih) snaga.

Ako se slobodno natjecanje nalazi u određenim granicama, ono je pravedno i zaista korisno, ipak ono ne može u potpunosti voditi gospodarstvo; to su više nego dovoljno potvrdili događaji, nakon što je dozvoljeno ostvarivanje zlog individualističkog duha....

Gospodarska snaga može još ... mnogo manje biti [*vodeće načelo*], budući daje ona određena sila i velika moć koja... ne može upravljati sama sobom. Treba tražiti viša i plemenitija (načela) koja bi tom silom upravljala strogo i potpuno, a to je društvena pravda i društvena ljubav.

Socijalizam

3742 [215] Izjavljujemo ovo: Promatrao se socijalizam bilo kao učenje, bilo kao povijesna pojava, bilo kao "praksa", ako ostaje pravi socijalizam, pa i nakon što se prilagodio istini i pravednosti u onome što smo kazali, on se ne može uskladiti s dogmama Katoličke Crkve; on naime zamišlja samo društvo, (na način) koji je jako daleko od kršćanske istine.

3743 (Socijalizam zamišlja društvo i vlastitosti čovjeka sasvim drugačije nego li je to kršćanska istina.) Premakršćanskom učenju naime, čovjek je obdaren društvenom naravi, smješten je ovdje na zemlji, da živi u društvu uređenom pod Božjim autoritetom [*usp. Rim 13,1*], da u potpunosti oblikuje i razvije sve svoje vlastitosti na hvalu i slavu svoga Stvoritelja, te da vjernim ispunjavanjem dužnosti svoga zanimanja i drugog zvanja, postigne ujedno zemaljsku i vječnu sreću. Socijalizam pak u potpunosti zanemaruje i odbacuje taj uzvišeni cilj kako čovjeka tako i društva, te tvrdi daje ljudsko društvo ustanovljeno samo radi (ovozemaljskih) pogodnosti....

*3740 Usp. enciklika "*Rerum novarum*", br.42 (ASS 23 [1890./91.] 667 / Leon XIII, *Acta*, RimII, 138sl).

/2/67 (Katolik i socijalist su suprotstavljeni.) Premda socijalizam, kao i sve zablude, ima u sebi nešto istine (što vrhovni svećenici nisu nikada nijekali), ipak se on oslanja na njemu vlastito učenje o ljudskom društvu koje je protivno pravom kršćanstvu. Religijski socijalizam, ili kršćanski socijalizam, su proturječnosti; nitko ne može u isto vrijeme biti pošten katolik i pravi socijalist.... 3744

3748: Odgovor Sv. penitencijarije, 20. lipnja 1932.

Izd.: F. Hurth: TD ser. theol. 25 (1953²) 101 si.

Isključivo korištenje vremena kada ne može doći do začeca

Pitanje: Je li dozvoljena praksa supružnika, koji zbog ispravnih i važnih razloga na častan način žele izbjegavati djecu, te se dogovorno i radi časnog motiva suzdržavaju od bračnih odnosa, osim u one dane kada prema nekim novijim teorijama [to jest Ogino-Knaus], zbog prirodnih razloga ne može doći do začeca? 3748

Odgovor: Sv. Penitencijarija je već na to odgovorila 16. lipnja 1880. [*3148].

3750-3751: Odgovor Biblijskog povjerenstva, 1. srpnja 1933.

Izd: AAS 25 (1935.) 344 / EnchB br.513sl.

Tumačenje Ps 16 [15], 10sl, Mt 16,26 i Lk 9,25

Pitanje 1.: Smije li čovjek katolik, posebno nakon što su prvaci apostola dali autentično tumačenje [Dj 2,24-33; 13,35-37], riječi Psalma 16,10-11: "Jer mi nećeš ostaviti dušu u Podzemlju, niti dati da Pravednik tvoj truleži ugleda. Pokazat ćeš mi stazu u život", tumačiti tako, da sveti pisac nije govorio o uskrsnuću Gospodina našega Isusa Krista? 3750

Odgovor: Niječno.

Pitanje 2.: Smije li se tvrditi da se riječi Isusa Krista koje se čitaju kod sv. Mateja 16,26: "Ta što će koristiti čovjeku ako sav svijet stekne, a životu svojemu naudi? Ili što će čovjek dati u zamjenu za život svoj?", slično i ono što se nalazi kod sv. Luke 9,25: "Ta što koristi čovjeku ako sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi?" u doslovnom smislu ne odnose na vječno spasenje duše, nego samo na ljudski vremeniti život, usprkos samom značenju riječi i njihovog konteksta, te jednostavnog katoličkog tumačenja? 3751

Odgovor: Niječno.

3755-3758: Enciklika "Ad catholici sacerdotum", 20. prosinca 1935.

Izd: AAS 28(1936.) 10-19.

Učinci svećeničkog ređenja

3755 Svećenik je Kristov sluga; on je dakle u isto vrijeme kao sredstvo božanskog Otkupitelja, kako bi se njegovo divno djelo, koje nebeskom učinkovitošću otkupljuje sveukupnu ljudsku zajednicu, uzdiglo na uzvišeniji stupanj štovanja i moglo nastaviti kroz (sva) vremena. On je naime onaj za kojeg s pravom i ispravno običavamo svečano govoriti "drugi Krist", jer ga zamjenjuje, prema onoj: "Kao što mene posla Otac i ja šaljem vas" [Iv 20,21]...

3756 [15]... Te ovlasti naime, podijeljene posebnim sakramentom svećeništva, proizlaze iz neuništivog znaka utisnutog u dušu, po kojem svećenik postaje sličan onome u čijem svećeništvu učestvuje i (po kojem) postaje "svećenik do vijeka" [Ps 110,4], nisu slučajne i prolazne, nego stalne i vječne. Premda on zbog ljudske slabosti i upadne u zablude i sramotu, ipak on taj znak ne može izbrisati iz duše.

Zbog toga ... on biva potpomognut posebnom milošću i posebnom snagom, po kojoj će on - bude li vjerno surađivao s božanskom učinkovitom snagom nebeskih darova i njegovim slobodnim potpomažućim djelovanjem - sigurno dostojno i odvažna duha moći odgovoriti teškim zadaćama primljene službe....

Liturgijske molitve

3757 [18]... Svećenik konačno, vršeći u toj stvari službu Isusa Krista, koji "provede noć moleći se Bogu" [Lk 6,12], koji vječno živi posredujući za nas [usp. Heb 7,25], postaje po svojoj službi javni molitelj pred Bogom za nas; u njegove dužnosti spada ne samo u ime Crkve prinostiti nebeskom Veličanstvu vlastitu i pravu oltarsku žrtvu, nego i "žrtvopohvalnicu" [Ps 50,14] i zajedničke molitve; on naime psalmima, molitvama i pjesmama, koje su većim dijelom uzete iz svetoga Pisma, svaki dan iznova vrši dužnu službu klanjanja Bogu i izvršava za ljude potrebnu službu prosne molitve. ...

Kada već privatnu molitvu rese tako svečana i velika obećanja koja joj je dao Isus Krist [usp. Mt 7,7-11; Mk 11,24; Lk 11,9-13], to molitve koje se službeno iznose u ime Crkve [19], ljubljene Otkupiteljeve zaručnice, imaju bez sumnje (još) veću moć i snagu.

3760-3765: Odgovor Sv. oficija, 11. kolovoza 1936.

Odgovor se odnosi na "Zakon o izbjegavanju nasljedno bolesne djece", koji je izdala nacional-socijalistička vlada dne 14. srpnja 1933.

Izd.: Pastor Bonus 4 (Rim 1940.) 223sl / F. Hurth: TD ser. theol 25 (1953²) 115.

Sterilizacija

Iznošenje slučaja:... Kirurški zahvat kojim se postiže sterilizacija, nije doduše 3760 "čin u sebi zao, što se tiče biti samoga čina", i zbog toga on može biti dozvoljen, ako je nekada potreban radi spašavanja života i zdravlja. Ako se pak radi zato da se spriječi rađanje djece, onda je taj "čin iznutra zao zbog nedostatka prava onoga koji to radi", jer niti čovjek pojedinac, niti javna vlast, nemaju izravno pravo na udove tijela, koje bi se dotle protezalo.

To učenje koje je vrhovni svećenik iznio jasnim riječima, treba u potpunosti pri- 3761 mijeniti na zakon o sterilizaciji, o kojem se (ovdje) radi. Budući da se tim zakonom propisuje da treba izbjegavati djecu s nedostacima zbog čisto eugeničkog cilja, ili bolje kako bi se izbjegle gospodarski negativne posljedice, ili drugo zlo takve vrste, zakon time ništa ne doprinosi samoj stvari, niti nadopunjuje nedostatak prava kod onoga tko radi, te zbog toga treba reći daje propisani čin sterilizacije iznutra nepravedan.

Premda naime ne treba osuditi *cilj* zakona, a on je: pobrinuti se za zdravlje i sna- 3762 gu budućeg naraštaja, i izbjeći djecu s nedostacima, ipak treba u potpunosti odbaciti *objekt* zakona, to jest *sredstvo* koje se propisuje da se taj cilj postigne.

[Uvaživši to, Sv. oficij je 15. srpnja 1936. dao ovaj odgovor:]

1) Sterilizacija učinjena s ciljem da se izbjegnu djeca, je čin iznutra zao zbog 3763 nedostatka prava kod onoga koji radi; zbog toga je ona zabranjena po prirodnom pravu, bilo da se ona vrši (u ime) javnog ili privatnog autoriteta.

2)... "Zakon o izbjegavanju djece s nasljednim bolestima", ukoliko on propisu- 3764 je takvu sterilizaciju bilo da se ona traži, ili se izvršuje, suprotan je *pravom* općem dobru, nepravedan je, te u savjesti ne može proizvesti nikakvu obvezu.

3) Odobravati ili preporučivati taj zakon, ili autoritativno ga primijeniti prema 3765 sudskoj odluci, kako bi se postigla sterilizacija; isto tako odobriti... samu sterilizaciju kako bi se izbjegla djeca: znači odobriti... stvar iznutra zlu; zbog toga je to nepošteno i nedozvoljeno.

3771-3774: Enciklika "*Divini Redemptoris*", 19. ožujka 1937.

Izd: AAS 29(1937.) 78-92.

Prava čovjeka pojedinca i države

[Čovjek] ima duhovnu i besmrtnu dušu; isto tako, sam je vrhovni Stvoritelj oso- 3771 bu obdario divnim darovima tijela i duha, zbog tog razloga se on, prema mišljenju

starih pisaca, s pravom može nazivati "mikrokozmos", jer on neizmjereno nadilazi i nadvisuje beskraj neživih stvari. Ne samo u tom smrtnom životu, nego zauvijek, njegov posljednji cilj jest i ostaje samo Bog; i budući daje on po posvetnoj milosti uzdignut na dostojanstvo Božje djece, on se u mističnom tijelu Isusa Krista povezuje s božanskim kraljevstvom.

Dosljedno, nebesko je Veličanstvo čovjeku dodijelilo različite darove: kao što su nedodirljivost života i tijela; kao što (mu je dao) prava, tako mu je dao i potrebna sredstva da to postigne, kao i da sređenim putem teži prema, od Boga mu zadanom posljednjem cilju; i konačno (dao mu je da), pravo da uđe u društvo i da posjeduje privatne stvari i da se njima služi.

Osim toga, iz božanskih uredbi proizlazi i ženidbena zajednica i prirodno služenje njome; isto tako i uspostava obiteljske zajednice, [79] i njezine posebne zadace, proizlaze od samog vrhovnog Stvoritelja svijeta, a ne iz ljudske volje niti iz gospodarskih razloga...

A na isti je način Bog želio da se čovjek rodi i oblikuje za građansku zajednicu, 3772 koju uistinu traži sama njegova narav. Društvo je naime, po odluci božanskog Stvoritelja, prirodna zaštita (čovjeku), kojom se svaki građanin može i mora služiti kako bi postigao sebi predstavljeni cilj; uostalom država postoji zbog čovjeka a ne čovjek zbog države.

To pak ne treba shvatiti tako, kako to običavaju (činiti) *liberali*, kako ih zovu zbog njihovog *individualističkogn&vka*; oni naime traže da društvo služi neumjerenim zahtjevima pojedinaca; trebalo bi pak da svi po međusobnoj suradnji, zbog toga što su po utvrđenom poretku povezani s društvom, uzmognu postići pravu zemaljsku sreću, te da preko ljudskog zajedništva procvatu i ojačaju ona privatna i javna svojstva koja su po naravi prirodna ljudskom duhu, a koja će nadvisiti vremenite i posebne koristi, te će u građanskom poretku na prvo mjesto staviti božansku savršenost, koja se kod čovjeka pojedinca ne može ostvariti ni na koji način. Društvo naime služi čovjeku tako da on prizna tu sliku božanske savršenosti, i da ju tako primljenu prenese na Stvoritelja...

Naime, premda čovjek ne može odbiti one obveze kojima je po Božjoj zapovijedi 3773 obvezatan prema građanskom društvu, zbog toga načelnici javne vlasti imaju pravo prisiliti ga na izvršenje obveze, ako se on nezakonito suprotstavi toj obvezi; a isto tako društvo ne može građaninu uskratiti ona prava koja mu je dao Bog-Stvoritelj, a koja smo ukratko gore spomenuli, niti može po volji učiniti nemogućim njihovo korištenje. Zbog toga proizlazi iz pojma samog razuma, i s njim je u skladu, da sve zemaljske stvari služe ljudskoj koristi, te su tako preko čovjeka upravljene prema Bogu...

Komunistička učenja naime tako umanjuju ljudsku osobnost, da u potpunosti izokreću odnose između građana i društva, dok ju (ljudsku osobnost) naprotiv, ljudski razum i božanska objava uzdižu jako visoko.

Naš predšasnik, sretne uspomene, Leon XIII. izdao je¹ učinkovite odredbe u odnosu na gospodarstvene i društvene odnose i s obzirom na radničko pitanje koje smo Mi... prilagodili² uvjetima i potrebama našega vremena. U tim smo dokumentima... jasno i određeno opisali ono što se odnosi na posebnu narav privatnog vlasništva, na pojedince i društvo, kao i na prava i dostojanstvo ljudskog rada, tako i na potrebu međusobnog pomaganja i ispomoći onih koji ulažu kapital i onih koji daju rad, te konačno (govori) i o plaći koja se duguje radnicima u smislu stroge pravednosti, i koja je potrebna radniku i njegovoj obitelji.

Društvena pravednost

3774 [92] Uistinu pak, osim pravednosti koju se zove izmjenična, treba njegovati i društvenu pravednost, koja postavlja obveze, od kojih se ne mogu osloboditi niti radnici niti gospodari. Na društvenu pravednost spada i sve ono što se od pojedinaca traži i stoje potrebno za opće dobro.

Ono naime što vrijedi za svako živo tjelesno biće: nije se pobrinulo za zajednicu ako se pojedinim članovima ne poda ono stoje njima potrebno kako bi ispunili svoje dužnosti; isto tako i ono što spada na osnivanje i vođenje društva: ne može se brinuti za dobro društva, ako se pojedinim članovima, to jest ljudima obdarenim dostojanstvom osobe, ne osigura sve ono što oni trebaju kako bi svatko od njih mogao vršiti svoju društvenu zadaću.

Bude li se dakle brinulo za društvenu pravednost, iz gospodarske će aktivnosti nastati obilniji plodovi koji će dozrijevati u miru reda; (isto tako) kao što se zdravlje ljudskog tijela raspoznaje iz njegovog nesmetanog, punog i plodonosnog djelovanja.

A za društvenu pravednost neće biti učinjeno dovoljno, ako radnici ne budu mogli iz primljene, poslu primjerene plaće, na siguran način osigurati uzdržavanje sebi i (članovima) svoje obitelji; ako im se ne pruži mogućnost da si priskrbe neku imovinu, kako bi se izbjegao onaj čir općeg siromaštva, koji se proširio tako daleko; ako konačno ne budu postojali prikladni planovi u njihovu korist, kojima će oni moći, javnim ili privatnim osiguravajućim ustanovama, pobrinuti se za svoju starost, za bolest i za privremenu nezaposlenost.

3775-3776: Enciklika "*Firmissimam constantiam*" biskupima Sjedinjenih Država Meksika, 28. ožujka 1937.

U ovom pismu Pijo XI. govori o progonu Crkve u Meksiku i o kršćanskom pravu na otpor. Papa je zauzeo stav prema progonu Crkve u Meksiku već u enciklici "*Acerba animi arvcietudo*" (AAS 24 [1932.] 321-332).

Ed.: AAS 29(1937.) 196sl.

*3773 Usp. enciklika "*Rerum novarum*", 15. svibnja 1891. (usp. *3265-3271).
Usp. enciklika "*Ouadragesimo anno*", 15. svibnja 1931. (usp. *3725-3744).

Otpor protiv zloporabe državne vlasti

3775 Naučavali ste, daje Crkva, makar i uz velike neprijatnosti, zagovornica mira i reda, te da osuđuje svaku nepravednu pobunu i silu protiv uspostavljene vlasti. Uostalom vi ste isto tako tvrdili: ako sama vlast očito napada pravdu i istinu, tako da izokreće temelje autoriteta, ne vidimo zašto bi trebalo koriti građane koji su se udružili kako bi branili sami sebe i očuvali naciju, upotrebljavajući dozvoljena i prikladna sredstva protiv onih koji zloupotrebljavaju vlast kako bi uzdrmali državu.

3776 Iako rješavanje tog pitanja nužno ovisi o pojedinačnim okolnostima, ipak treba staviti na svjetlo neka načela:

1. Takve obrane moraju imati smisao sredstva, odn. relativnog cilja, a ne posljednjeg i apsolutnog cilja. [197]

2. One kao sredstva, moraju biti dozvoljene radnje, a ne one koje su iznutra zle.

3. Budući pak da ona (sredstva) moraju biti prikladna i primjerena cilju, treba ih koristiti toliko, koliko u potpunosti ili djelomično vode prema postavljenom cilju, tako da zajednici i pravednosti ne donose veće štete nego li su štete koje bi trebalo ispraviti.

4. Upotreba pak takvih sredstava, i puno vršenje građanskih i političkih prava građana, budući da se odnose na čisto vremeniti i tehnički poredak, ili pak na obranu od nasilja, ne odnose se izravno na zadaću Katoličke akcije, premda na njezinu dužnost spada poučiti katolike kako će ispravno ostvarivati vlastita prava, i za njih se zbog potrebe općeg dobra boriti dozvoljenim sredstvima.

5. Kler i Katolička akcija, - budući da su oni zbog poslanja mira i ljubavi obvezatni sve ljude uvjeriti "u vezu mira" [Ef4,3], - moraju najviše doprinijeti za dobrobit nacije, kako ponajprije njegujući povezanost građana i klasa, isto tako i pomažući u svim društvenim pothvatima koji se ne protive Kristovom nauku i moralnom zakonu.

PIJO XII.: 2. ožujka 1939. - 9. listopada 1958.

3780-3786: Enciklika "*Summipontificatus*", 20. listopada 1939.

Izd: AAS31 (1939.) 423-438.

Naravni zakon

3780 Potpunoje poznato da prvi i dublji izvor zala koja muče današnje države proizlazi iz toga, što se niječu opće norme moralnog poštenja i što se odbacuju pravila koja zahvaćaju kako privatni život pojedinaca, tako i samu državu u međusobnim odnosima s drugim narodima i nacijama; te se i sam naravni zakon nijeće i uništava i zaboravlja.

Taj naravni zakon oslanja se kao na svoj temelj na Boga, svemogućeg Stvorite- 3781
lja i oca svih (ljudi), isto tako i najvišeg i najsavršenijeg zakonodavca, najmudrijeg i
najpravednijeg nagrađena ljudskih čina. Ako se vječno božanstvo lakoumno nije-
će, svako načelo poštenja postaje labavo, a glas naravi šuti ili polagano slabi, koji i
neuke, kao i one koji još nisu došli do građanske uljudbe, poučava o tome stoje do-
bro a što nije, stoje dozvoljeno a što nije, te ih opominje da će jednom pred vrhov-
nim sucem polagati račun o svojim dobrim i zlim djelima.

Nacionalno i narodno pravo

[431]... Zanemari li se božanski autoritet i vlast njegovog zakona, nužno slijedi 3782
da si građanska vlast prisvaja najapsolutnija prava koja nisu nikome podložna, a
koja pripadaju jedino vrhovnom Stvoritelju, te ako se ona postave na mjesto istoga
Stvoritelja, država ili zajednica građana postaje kao vrhovni cilj čitavog ljudskog
života i najviša norma pravnog i moralnog reda; zbog toga takva (država) svima bra-
ni da traže zaštitu u naravnom razumu i kršćanskoj savjesti. ... [433] ... Zbog toga
država ima najplemenitiju zadaću da u životu nacije prepozna privatno poduzetništ-
vo i djela pojedinaca, da ih uređuje i unapređuje, te ih prikladno vodi prema dobro-
biti svih, koja nije prvenstveno određena prema nečijim željama, niti samo prema
sreći zemaljskog građanskog života, nego ju na prikladan način treba unapređivati
više na temelju naravnog usavršavanja čovjeka, za što je vrhovni Stvoritelj samu
državu odredio da mu (čovjeku) bude sredstvo i zaštita. ...

[437] ... Ono mišljenje, časna braćo, koje državi pridaje gotovo neograničenu 3783
vlast, ne pokazuje se samo kao opasna zabluda za unutarnji život nacija i za postiza-
vanje povećanog rasta, nego nanosi štetu i međusobnim odnosima naroda; katkada
ona ruši ono jedinstvo kojim bi sve države morale biti međusobno povezane, oduzi-
ma narodnom pravu snagu i čvrstoću, te prostire put za kršenje tuđih prava, a miran i
spokojan život čini vrlo teškim.

Premda je ljudski rod prema odredbama naravnog zakona, postavljenog od 3784
Boga, podijeljen u klase građana, isto tako i u nacije i države, koje, što se tiče ure-
đenja svoje unutarnje vlasti, nisu ovisne jedne od drugih; ipak su one u pravnom i
moralnom pogledu vezane vezama, i združuju se u opće i veliko društvo naroda,
koje je usmjereno na to da se stekne dobro svih naroda, a vođeno je posebnim nor-
mama, koje štite i jedinstvo i vode ga svaki dan sve više prema sve većem blagosta-
nju.

Nema nikoga tko ne vidi da se ono prisvajanje neograničenih prava države, koja 3785
nisu nikome podređena, u potpunosti protivi tom naravnom i prirodnom zakonu, i
da ga ono u potpunosti ruši; isto je tako jasno da su prava, na temelju kojih su zako-
nito uspostavljeni odnosi koji međusobno povezuju nacije, tada ostavljena na samo-

volju državnih [438] vladara, koja priječi da se ostvari prava sloga svih duša i međusobna učinkovita ispomoć....

- 3786 Uostalom pravo naroda odijeliti od božanskog prava i (učiniti) da se ono oslanja jedino na samovolju državnih poglavara, kao na jedini temelj, ne znači ništa drugo nego skinuti ga s prijestolja njegove časti i postojanosti, i prepustiti ga previše poticanom žaru privatnih i javnih interesa, koji ne ide za drugim nego da svatko istakne vlastita prava i niječe tuđa.

3788: Dekret Sv. oficija, 21. (24.) veljače 1940.

Ovim se dekretom zabranjuje izravna sterilizacija i iz eugeničkih razloga. Dekret od 21. ožujka 1931. (AAS 23 [1931] 118sl), koji je citiran, kaže da sterilizaciju "treba potpuno odbaciti i smatrati ju za krivu i osuđenu", kod čega se poziva na encikliku Pija XI. "*Casti connubii*" (*3722). Pijo XII. je u nagovoru primaljama od 29. listopada 1951, i međunarodnom simpoziju za genetičku medicinu od 7. rujna 1953, pridodao pojašnjenje, da se opća zabrana odnosi i na sterilizacija nedužnih (AAS 43 [1951] 843sl; 45 [1953] 606).

Izd.: F. Htrth: TD ser. theol. 25 (1953²) 116/ AAS 32 (1940) 73.

Sterilizacija

- 3788 *Pitanje*: Je li dozvoljena izravna sterilizacija, bilo trajna bilo privremena, bilo muškarca bilo žene?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 22. veljače): Niječno, ona je naime zabranjena po naravnom zakonu, te je ona, što se tiče eugeničke sterilizacije, već odbačena *Dekretom* od 21. ožujka 1931.

3790: Dekret Sv. oficija 27. studenog (2. prosinca) 1940.

Izd.: AAS 32 (1940) 553sl.

Izravno ubojstvo nedužnih po odredbi državne vlasti

- 3790 *Pitanje*: Je li dozvoljeno po odredbi javne vlasti izravno ubiti one koji, premda nisu počinili nikakav zločin koji bi zaslužio smrt, ipak zbog fizičkih ili psihičkih nedostataka više ne mogu koristiti naciji, nego se, štoviše, smatra da je opterećuju i smetaju njezinoj snazi i čvrstoći? [554]

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 1. prosinca): Niječno, jer je protivno naravnom i božanskom pozitivnom pravu.

**3792-3796: Pismo Biblijskog povjerenstva talijanskim biskupima,
20. kolovoza 1941.**

Svećenik Dolindo Ruotolo predočio je anonimno papi i Kuriji spis pod naslovom: *Un gravissimo pericolo per la Chiesa e per le anime. Il sistema critico-scientifico nello studio e nell'interpretazione della Sacra Scrittura, le sue deviazioni e le sue aberrazioni*. Kao što se vidi iz naslova pisac govori protiv znanstvenog proučavanja sv. Pisma. Nasuprot tome, on predočuje meditaciju Pisma prema njegovom "duhovnom" značenju, kako je on to prakticirao u jednom svom djelu, koje je izdao pod pseudonimom Dain Cohenel: *La sacra Scrittura: Psicologia, Commento, Meditazione* (stavljeno na Indeks 13. studenog 1940.). Tajnik Biblijskog povjerenstva Jacques M. Vosté OP, zauzeo se za biblijsku znanost. Papa je potvrdio Pismo 16. kolovoza 1941.

Ed: AAS 33(1941.)466-469/A. Vaccari, Lo studio della Sacra Scrittura: Lettere della Pontificia Commissio Biblica (Rim 1943.) 24-29 / EnchB br. 524-527.

Literarni i duhovni smisao Sv. pisma

(1) Premda anonimni pisac *pro forma* tvrdi daje literarni smisao "temelj tumač- 3792 enja Biblije"¹, on u stvari zastupa potpuno subjektivnu i alegorijsku egzegezu... I premda je vjerska istina, koje se treba držati kao osnovnog načela, da sveto Pismo osim doslovnog smisla sadrži i duhovni i tipski smisao, kao što nas to uči praksa našega Gospodina i apostola, ipak nema svaka rečenica ili pripovijest i tipski smisao, te je aleksandrijska škola jako pretjerala kadje posvuda htjela pronaći simbolički smisao, pa i na štetu literarnog i povijesnog smisla.

Osim što se duhovni ili tipski smisao mora temeljiti na literarnom smislu, on mora biti dokazan bilo korištenjem našega Gospodina, apostola ili nadahnutih pisaca, bilo tradicionalnim korištenjem svetih otaca i Crkve, posebno u svetoj liturgiji [467] posebno jer je "lex orandi, lex credendi" [usp. *246\.

Šira primjena svetih tekstova može se opravdati s ciljem izgrađivanja (vjernika) u propovijedima i u asketskim djelima; ali smisao, koji proizlazi i iz najsretnijeg prilagođivanja, ali ako ono nije dokazano kao stoje gore rečeno, ne može se uistinu i u strogom smislu govoriti daje to onaj smisao Biblije koji je Bog objavio.

Suprotno tome, anonimni pisac, ne primjenjuje niti jedno od tih osnovnih razli- 3793 kovanja, te želi proizvode svoje mašte nametnuti kao biblijski smisao, kao "prave duhovne poruke Gospodinove mudrosti"², i zanemarujući veliko značenje literarnog smisla vrijeđa katoličke egzegete da gledaju "samo literarni smisao", te da ga promatraju "na ljudski način shvaćajući ga samo materijalno, prema onome kako glase riječi"³....

On na taj način odbacuje zlatno pravilo crkvenih učitelja, koje je tako jasno izrekao Akvinac: "Svaki se smisao temelji najednom, to jest na riječi, iz koje se jedino može izvoditi dokaz"⁴; to je pravilo koje su i vrhovni svećenici odredili i posvetili

*3792 D. Ruotolo, *Un gravissimo pericolo*, 6.

*3793 Na nav. mj., 46.

Nanav. mj, 11.

Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.1, a. 10 uz 1 (izdanje Leonina 4,25b).

kada su propisali da prije svega svom brižljivošću treba tražiti literarni smisao. Tako npr. Leon XIII. ...: "Zbog toga treba brižljivo određivati što znače same riječi, što želi (reći) slijed stvari, što sličnost mjesta, i drugo slično, k čemu treba dodati i vanjsko objašnjavanje stečene učenosti"¹ ... [*Navodi se Augustinovo shvaćanje *3284*].

Isto tako (govori) i Benedikt XV "Najbrižljivije promatrajmo same riječi Pisma, kako bi bilo sigurno, stoje kazao sveti pisac"²; te tu ... preporučuje da egzegeti "*skromno i umjereno* trebaju prijeći od literarnog smisla prema višem"³.

Konačno, oba vrhovna svećenika inzistiraju s riječima samog sv. Jeronima na dužnostima egzegeta: "Dužnost je tumača iznijeti ne što bi sam htio, nego stoje mislio onaj koga tumači"⁴.

Smisao tridentskog dekreta o autoritetu Vulgate

3794 [468] (2)... Protiv zbrka uzrokovanih tada novim prijevodima na latinski i na narodne jezike, tridentski je sabor htio potvrditi zajednički latinski prijevod za javnu uporabu u Zapadnoj crkvi, opravdavajući to vjekovnom uporabom koju je provodila sama Crkva, ali nije želio oduzeti ništa od autoriteta starih prijevoda koje su od starije upotrebljavale Istočne crkve, posebno Septuaginte kojom su se služili i sami apostoli, a još manje od autoriteta izvornih tekstova, te se (u tome) usprotivio ijednom dijelu otaca koji su željeli isključivo korištenje Vulgate, kao jedino mjerodavne.

Sada je pak anonimni pisac mišljenja, da se snagom tridentskog dekreta posjeduje u latinskom prijevodu tekst iznad drugih tekstova, te prigovara egzegetima da Vulgatu žele protumačiti pomoću izvornika i drugih starih prijevoda. Po njemu, dekret daje "sigurnost svetom tekstu", tako Crkva ne mora "više istraživati autentičnost Božjeg pisma"⁵, i to ne samo *u stvarima vjere i čudoređa*, nego u svakom pogledu (i literarnom, zemljopisnom, kronološkom, itd.). ...

3795 Zaista, takva tvrdnja ne samo daje protiv općeg shvaćanja, koje nikada nije prihvaćalo da bi prijevod mogao biti iznad izvornog teksta, nego je ona i protiv mišljenja otaca i sabora, kao što se vidi iz dokumenata; štoviše, sabor je bio svjestan da treba revidirati i popraviti samu Vulgatu, te je izvršenje toga povjerio vrhovnim svećenicima, koji su to učinili kako su učinili, te je prema nakani najmjerodavnijih suradnika samoga tog sabora ispravljeno izdanje Septuaginte a zatim su odredili da se napravi hebrejsko izdanje Staroga zavjeta i grčko izdanje Novoga zavjeta.

*3793 Leon XIII, enciklika "*Providentissimus Deus*" (EnchB br. 108).

Benedikt XV, enciklika "*Spiritus Paraclitus*" (EnchB br. 485).

Na nav. mj, br.486.

Jeronim Stridonski, *Epistula ad Pammahium* 17,7 (CSEL 54,381., [= Pismo 49] / PL 22 [1864] 507 [= Pismo 48]) / EnchB br. 106 487).

*3794 *Un gravissimo pericolo*, 1.

A otvoreno je protiv propisa enciklike "*Providentissimus*": "(Crkva) ipak treba smatrati za svoje i ostale prijevode koje je prihvatila i hvalila kršćanska starina, posebno pak prvotne rukopise"¹.

Ukratko, tridentski je sabor Vulgatu proglasio "autentičnom" u [469] pravnom 3796 smislu, to jest u odnosu na "dokaznu snagu u stvarima vjere i čudoređa", ali nipošto nije isključio moguća odstupanja od izvornoga teksta i od starih prijevoda ...

3800-3822: Enciklika "*Mystici corporis*", 29. lipnja 1943.

Enciklika znači miljokaz u novovjekovnoj ekleziologiji. Preuzimanjem biblijskih tekstova ona zapravo djeluje protiv juridičkog shvaćanja Crkve.

Izd.: AAS 35 (1943.) 200-243.

Udovi Crkve

[200] Kao što se u prirodi tijelo ne sastoji od bilo kakve hrpe udova, nego mora 3888 biti sastavljeno od organa, kako se to kaže, ili udova koji nemaju svi isto djelovanje i koji su sastavljeni u skladnom redu, tako i Crkvu treba nazivati tijelom najviše zbog toga jer je sastavljena od dijelova koji su međusobno ispravno i skladno svrstani i raspoređeni, i jer ima različite udove koji se međusobno upotpunjavaju.

[*Navodi se opis Crkve kod Rim 12,4sl*].

Nipošto se pak ne smije misliti daje ovako složen ili "organski", kako kažu, 3801 ustroj tijela Crkve zaključen i dovršen samim hijerarhijskim stupnjevima, ili pak kao što ističe suprotno mišljenje, da se ono sastoji jedino od karizmatika, koji imaju neobične darove, kojih je uvijek bilo u Crkvi....

[202]... Među udove Crkve pak stvarno treba ubrojiti samo one koji su primili 3802 kupelj preporođenja i ispovijedaju pravu vjeru, a nisu sami sebe žalosno otcijepili od cjeline tijela, niti ih je zakonita vlast isključila zbog vrlo teških prekršaja. Apostol kaže: "Ta u jednom Duhu svi smo ujedno tijelo kršteni, bilo Židovi, bilo Grci, bilo [203] robovi, bilo slobodni" [*I Kor 12,13*].

Kao stoje dakle u pravoj kršćanskoj zajednici samo jedno tijelo, jedan Duh, jedan Gospodin i jedno krštenje, tako može biti samo jedna vjera [*usp. Ef 4,5*]; zbog toga onog koji je odbio poslušati Crkvu, treba, prema zapovijedi Gospodnjoj, smatrati za poganina i carinika [*usp. Mt 18,17*]. Zbog toga oni koji su međusobno podijeljeni vjerom i upravom, ne mogu živjeti u jednom te istom tijelu i jednom njegovom božanskom Duhu.

*3795 EnchB br. 106.

3803 Ne smije se međutim misliti daje Crkva tijelo (Kristovo) zato što nosi njegovo ime, niti daje za vrijeme zemaljskog putovanja sastavljena samo od udova koji se odlikuju svetošću, niti da se sastoji samo od zajednice onih koje je Bog odredio za vječno blaženstvo [usp. *1201 1203 1205sl 1221 2408 2463 2472-2478]. ...

Naime, nije svaki počinjeni grijeh po svojoj naravi takav da bi odcjepljivao čovjeka od tijela Crkve, makar bio i teški, kao što su to raskol ili krivovjerje ili otpad od vjere. Njih naime ne napušta svaki život, premda su griješeći izgubili Božju ljubav i milost [usp. *1544 1578 1963sf], ali ipak zadržavaju vjeru i kršćansko ufanje, te su prosvjetljivani nebeskim svjetlom, i poticani unutarnjim savjetima i djelovanjem Duha Svetoga na spasonosni strah, na molitvu i na okajavanje svojih grijeha.

Uloga biskupa u mističnom tijelu Kristovom

3804 [211]... [Isto kao i sveopću Crkvu, tako i zasebne zajednice, to jest partikularne Crkve] Isus Krist vodi glasom i vlašću njihovog vlastitog biskupa. Stoga svete nadstojnike treba smatrati ne samo odličnijim udovima opće Crkve, budući da su na poseban način vezani s božanskom Glavom čitavoga tijela, te se zbog toga s pravom zovu "glavnim dijelovima Gospodinovih udova" ; nego jer pojedini od njih, što se tiče njihovih vlastitih biskupija, kao pravi pastiri, u Kristovo ime pasu i vode povjereno im stado [usp. *3061]; dok to čine nisu neovisni, nego su pod dužnom vlašću rimskoga prvosvećenika, premda imaju redovnu jurisdikcijsku vlast, koju im je izravno podijelio isti vrhovni svećenik. Zbog toga ih narod treba poštivati kao one koji su po Božjoj uredbi nasljednici apostola.

Međusobna suradnja udova mističnoga tijela s Glavom

3805 Ne smije se naime misliti da Krist ne treba tijela, jer je postavljen na tako uzvišeno mjesto. Naime, i za to mistično tijelo treba ustvrditi ono što Pavao kaže o ljudskom tijelu: "Ne može ... glava reći nogama: 'ne trebam vas' " [1 Kor 12,21], Potpuno je jasno da kršćanski vjernici bezuvjetno trebaju pomoć božanskog Otkupitelja, jer je sam [213] kazao: "Bez mene ne možete učiniti ništa" [Iv 15,5], i jer... svaki porast u izgradnji toga mističnoga tijela biva od Krista [usp. Ef 4,16; Kol 2,19].

Ipak, treba držati i to, makar izgledalo vrlo čudno, da su i Kristu potrebni njegovi udovi. Prvo zbog toga, jer osobu Isusa Krista predstavlja vrhovni svećenik, koji opet mora pozvati tolike da s njim surađuju, kako ne bi klonuo pod težinom pastirske službe, i koji svaki dan mora biti okrijepljen uz pomoć čitave molitvene Crkve.

A i sam naš Spasitelj, premda sam na nevidljiv način upravlja Crkvom, želi da mu udovi njegovog mističnog tijela pomažu u izvršavanju otkupiteljskog djela. To pak ne proizlazi iz njegove potrebitosti ili slabosti, nego više zbog toga stoje on to

*3804 Grgur I. Veliki, *Moralia* XIV 35, § 43 (PL 75.1062B / M.Adriaen: CpChL 143A [1979.] 724₃₆).

tako uredio na veću slavu svoje neokaljane Zaručnice. Kad je naime umirao na križu, podario je Crkvi, bez ikakove njezine suradnje, neizmjereno blago otkupljenja; a kad se radi o dijeljenju toga bogatstva, onda ne samo daje to djelo posvećenja predao svojoj neokaljanoj Zaručnici, nego želi da ono na neki način izvire i iz njezinog djelovanja.

Kako Krist živi u Crkvi

[217]... Naziv 'Kristovo tijelo' ne treba tumačiti samo time što Krista treba nazivati Glavom mističnoga tijela, [218] nego i time što on tako održava Crkvu, i da na neki način živi u Crkvi, te da ona postoji kao druga Kristova osoba. 3806

Ipak, taj uzvišeni naziv ne treba shvatiti tako, kao da se i na čitavu Crkvu odnosi ona neizreciva veza, kojom je Sin Božji sebi pripojio određenu ljudsku narav, [usp. *3816], nego ga treba shvatiti tako, da naš Spasitelj sa svojom Crkvom dijeli sva svoja dobra, da ona u svemu svojem vidljivom i nevidljivom načinu života najsavršenije očituje lik Kristov.

Jer dok Crkva vrši svoje takozvano pravno poslanje, kojim je božanski Otkupitelj poslao apostole u svijet, kao stoje i sam poslan od Oca [usp. Iv 17,18; 20,21], on je onaj koji po Crkvi krsti¹, poučava, vlada, odrješuje, veže, prikazuje, žrtvuje. Tim višim darivanjem, koje je ujedno unutarnje i uzvišeno, ... Krist Gospodin čini da Crkva živi njegovim nadnaravnim životom, da čitavo tijelo prožima njegova božanska snaga, a da pojedine udove, već prema mjestu koje zauzimaju u Tyelu, hrani i uzdržava gotovo na onaj način, kao što čokot hrani i čini plodnima mladice koje su s njim spojene².

Duh Sveti kao duša Crkve

Promotrimo li pobliže to počelo života i snage što gaje Krist dao (Crkvi), a koje je sam učinio izvorom svih darova i stvorene milosti, lako ćemo shvatiti da to nije nitko drugi nego sam Duh Tješitelj, koji izlazi od Oca i Sina, i koji se na poseban način zove "Duh Kristov" ili "Duh Sinov" [Rim 8,9; 2 Kor 3,17; Gal 4,6]. ... 3807

Dok je Krist jedini koji je toga Duha primio bez ograničenja [usp. Iv 3,34], on se članovima mističnog tijela dijeli od punine samoga Krista, po mjeri Kristovog darivanja [usp. Efl, 8; 4,7]. I nakon stoje Krist proslavljen na križu, njegov se Duh preobilno izljevna na Crkvu, da bi tako ona, i svaki od njezinih udova, iz dana u dan postajala sve sličnija našem Spasitelju. Kristov Duh je taj koji nas je učinio posincima Božjim [usp. Rim 8,14-17; Gal 4,6sT], kako bismo se jednom "svi mi koji otkrivenim licem odrazujemo slavu Gospodnju, po Duhu se Gospodnjem preobrazili u istu sliku - iz slave u slavu" [2 Kor 3,18].

*3806 Usp. Toma Akvinski, *Summa contra gentiles* IV 76 (izdanje leonina 15,241b,4). Usp. Leon XIII, enciklika "*Sapientiae christianae*", 10. siječnja 1890. i enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896. (ASS 22 [1889./90.] 392; 28 [1895./96.] 710).

3808 Tom pak Kristovom Duhu, kao nevidljivom počelu, treba pripisati i to, da su svi dijelovi tijela povezani kako međusobno tako i sa svojom uzvišenom glavom; on je naime čitav u glavi, čitav u tijelu, čitav u pojedinim udovima; on je u njima prisutan i pomaže im na različite načine, već prema različitosti njihovih dužnosti i službi, da li imaju veći ili manji stupanj duhovnog zdravlja.

On je taj koga, nadahnuvanjem nebeskog života, u svakom i u svim dijelovima tijela, treba smatrati začetnikom svakog životnog i spasonosnog djelovanja. On je taj, koji je sam po sebi nazočan u svim udovima; on u njima djeluje na božanski način, ipak u nižim (udovima) djeluje preko viših službi [220]; konačno, on je taj, koji u Crkvi neprestano, iz dana u dan, proizvodi rast dahom svoje milosti, u udovima pak, koji su potpuno odcijepljeni od tijela, odbija stanovati (svojom) milošću posvećenja.

Tu je naime prisutnost i djelovanje Duha Isusa Krista ... Leon XIII. u enciklici "*Divinum illud*" lijepo i sažeto izrazio ovim riječima: "Dovoljno je ustvrditi daje Krist glava Crkve, a Duh Sveti je njezina duša"¹.

Bit mističnoga tijela

3809 [221] ... Sada ... želimo u pravo svjetlo staviti zašto Kristovo tijelo, to jest Crkvu, treba nazivati mističnim... Taj se naziv upotrebljava iz više nego jednog razloga: baš se po tome razlikuje društveno tijelo Crkve, čija je glava i upravitelj Krist, od njegovog fizičkog tijela koje je rođeno od Djevice Bogorodice, koje sada sjedi s desne Ocu, i koje se krije pod euharistijskim velom; i on stoje zbog današnjih zabluda od velike važnosti, ono (mistično tijelo) se može razlikovati od svakog drugog tijela, bilo fizičkog, bilo moralnog.

3810 Dok naime u naravnom tijelu počelo jedinstva tako veže dijelove da su oni kao zasebni sasvim lišeni samostalnosti, kako se to kaže; naprotiv, u mističnom tijelu, iako je vrlo duboka snaga povezanosti koja međusobno spaja udove, oni ipak u potpunosti zadržavaju vlastitu osobnost.

Ako uz to promatramo međusobni odnos cjeline i pojedinih udova [222], vidjet ćemo da su u svakom živom fizičkom tijelu svi pojedini udovi određeni da konačno služe jedino na korist čitavog tjelesnog ustroja, dok u svakoj društvenoj grupi, ako gledamo samo na korisnost posljednjeg cilja, sve je usmjereno za unapređenje svih i svakog pojedinog člana, jer su oni osobe....

3811 Uspoređujemo li mistično tijelo s moralnim, kako ga zovu, primjetit ćemo daje između obojega ne mala razlika, što je od najvećega značenja i važnosti. U tijelu koje se zove moralno, počelo jedinstva je zajednički cilj i zajednička usmjerenost svih prema istom cilju, preko duštvene vlasti; dok je u mističnom tijelu, o kojem govorimo, toj je usmjerenosti pridodano još jedno unutarnje počelo, koje postoji i djeluje, kako u čitavom ustroju tako i njegovim pojedinim dijelovima, te tako uzvišeno

*3808 ASS 29 (1896/97) 650; *3320.

da sam po sebi neizmjerljivo nadilazi svaku drugu vezu jedinstva, kojom je povezano fizičko ili moralno tijelo.

A to je ... nešto ne naravnoga nego nadnaravnoga reda, što više, to je po samome sebi nešto potpuno neizmjerljivo i nestvoreno: to jest Duh Božji, koji... "brojem jedan te isti, ispunjava i sjedinjuje čitavu Crkvu"¹.

Znanje Kristove duše

[230] ... Ta najljepša spoznaja, kojom nas je božanski Otkupitelj pratio od prvog časa svoga utjelovljenja, nadilazi svaki doseg ljudske spoznaje; po onom naimenoma blaženom gledanju, koje je imao odmah nakon što je bio začeo u krilu Bogorodice, on ima neprestano pred sobom sve udove svoga mističnog tijela, i obuhvaća ih svojom spasonosnom ljubavlju.... **3812**

Crkva kao punina Kristova

[*Kristje u nama*] po svom Duhu, kojeg dijeli s nama i po kojem djeluje u nama tako, da što god čini Duh Sveti u dušama, treba reći da to čini također i Krist².... **3813**

Iz tog pak darivanja Kristovoga Duha proizlazi da... Crkva postaje kao neka punina i nadopuna Otkupitelja; Krist se dakle u Crkvi na neki način u svemu nadopunjuje³. Tim smo se pak riječima dotakli samog uzroka zašto [231]... mistična glava, a to je Krist, i Crkva, koja ovdje na zemlji na neki način kao drugi Krist zastupa njegovu osobu, tvore novoga čovjeka, u kojem se nastavljanjem otkupiteljskog djela na križu, spajaju nebo i zemlja; mislimo na Krista kao glavu i tijelo, tj. na čitavog Krista. ...

Stanovanje Duha Svetoga u dušama

Svima koji ne žele zastraniti od prave nauke i od pravog crkvenog učiteljstva, mora biti zajedničko i jasno, da trebaju odbaciti svako tumačenje načina tog mističnog sjedinjenja, prema kojem bi Kristovi vjernici, bilo u kom pogledu, tako nadilazili naravni red stvari, i tako bili uvršteni u božansko da bi se njima moglo pripisivati kao vlastito bilo koje svojstvo vječnog Boga. Osim toga neka imaju čvrsto na pameti, da trebaju smatrati daje u tim stvarima sve zajedničko Presvetom Trojstvu, što god se odnosi na Boga kao na vrhovni djelatni uzrok. **3814**

Potrebno je napomenuti i to, da se tu radi o skrivenoj tajni, koju u ovom zemaljskom progonstvu, na koji god način otkrivali zastore, nikada nećemo moći u **3815**

*3811 Toma Akvinski, *De veritate*, q.29, a.4, corpus (Parmsko izdanje [1895.] 9,45 la / R. Busa, *Opera omnia* 3 [1980.] 183).

*3813 Usp. Toma Akvinski, *In Eph*, c.2 lectio 5 (Parmsko izdanje 13,463b).
Nanav. mj, c1 lectio 8 (Parmsko izdanje 13,456ab).

potpunosti shvatiti, niti izreći ljudskim jezikom. Kaže se da božanske osobe stanuju (u nama), ukoliko su na nedokučiv način prisutne u razumnim stvorovima, koji njih (božanske osobe) dotiču po spoznaji i ljubavi¹ [232], ali na potpuno unutarnji i osebujan način koji nadilazi svaki naravni način.

Kako bismo to shvatili, ili kako bismo se tome barem malo približili, ne treba zanemariti onaj put i način koji u toj stvari jako preporučuje 1. Vatikanski sabor [Sjednica III, Konstitucija o katoličkoj vjeri, pogl.4; *3015], i koji, želeći da crpimo nešto svjetla za barem malo upoznavanje Božjih tajni, tvrdi, da tajne treba uspoređivati međusobno i u odnosu na posljednji cilj, prema kojem su upravljene.

Zbog toga je vrlo mudro kazao naš predšasnik, sretne uspomene Leon XIII, kad je govorio o našoj povezanosti s Kristom, i o stanovanju Božjeg Duha u nama, i kad je obratio svoj pogled onom blaženom gledanju u kojem će se ta mistična veza završiti jednom u nebu, i tamo postići svoju savršenost. On kaže: "Ta divna veza, koju nazivamo prebivanje (Božje u nama), razlikuje se od one kojom su nebesnici združeni s Bogom u blaženstvu, samo po uvjetima ili stanju"². U tom će se gledanju, na sasvim neizrecivi način, očima obasjanima višnjim svjetlom, moći promatrati Oca, Sina i Duha Svetoga, i kroz svu vječnost sasvim blizu biti nazočan vječnom izlaženju božanskih osoba, i uživati u sreći vrlo sličnoj onoj kojom je sretno presveto i nedjeljivo Trojstvo.

Kriva kretanja u duhovnom životu

3816 [234]... Ima ih naime koji ne paze dovoljno na to daje apostol Pavao u toj stvari upotrebljavao riječi samo u njihovom prenesenom značenju; i ne razlikuju ono što bi u potpunosti trebalo, to jest posebno i vlastito značenje (riječi): fizičko, moralno i mistično tijelo, te iznose krivo mišljenje o tom jedinstvu; katkada traže da se božanski Otkupitelj i udovi Crkve sjedinjuju i spajaju u jednu fizičku osobu³; i dok ljudima pripisuju božanska svojstva, kažu da je Krist Gospodin bio podvrgnut zabludama i ljudskoj sklonosti na zlo.

Te zablude naučavanja u potpunosti odbacuje kako katolička vjera tako i shvaćanje svetih otaca, isto tako sasvim drugačije od tog naučavanja misli Apostol naroda, koji, premda divnom vezom povezuje Krista i njegovo mistično tijelo, ipak suprotstavlja jedno drugome kao Zaručnika i Zaručnicu [usp. *Ef5,22sl*].

3817 Jednako je tako daleko od istine i opasna zabluda onih koji, iz tajanstvene veze svih nas s Kristom, nastoje izvesti neki ljudi *kvijetizam*, kako ga nazivaju; prema njemu se naime duhovni život svih kršćana, i njihovo napredovanje u krepostima, pripisuju jedino djelovanju Duha Svetoga, tako da se isključuje i zanemaruje naše

*3815 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* I, q.43, a.3 (izd. Leonina 4,447b).
Leon XIII, enciklika "*Divinum illud munus*" (AAS 29 [1896./97.] 653); *3331).

*3816 Radi se o sustavu "pankristizma", koji je oko 1940. bio zastupan u jednoj njemačkoj knjizi. Već je Bazelski sabor na 22. sjednici, 15. listopada 1435. osudio sličnu zabludu Augustina Rimskog (MaC 29, 109 / COeD³ 493).

sudjelovanje i kao (naša) pripomoć, koju moramo pružati Duhu Svetom. Zaista, nitko ne može nijekati daje Duh Sveti Isusa Krista jedini izvor iz kojeg svaka nadnaravna snaga teče u Crkvu i u njezine udove....

Ipak, kako bi ljudi trajno ustrajali u djelima svetosti, kako bi vesela srca napredovali u milosti i kreposti, napokon, kako bi ne samo trajno napredovali prema vrhuncu kršćanske savršenosti, nego kako bi, koliko mogu, i druge poticali daje postignu, sve to neće izvoditi Duh nebeski, ne budu li ljudi s njim surađivali svojim svakodnevnim djelatnim sudjelovanjem. Ambrozije kaže: "Ne daju se Božja dobra onima koji spavaju, nego onima koji bdiju"¹.

Naime, ako se udovi našeg [235] smrtnog tijela jačaja i bivaju krepči stalnim vježbanjem, bez sumnje se to mnogo više ostvaruje u društvenom tijelu Isusa Krista, u kojem pojedini udovi imaju svaki svoju slobodu, savjest i vlastito djelovanje. Zbog toga onaj koji je kazao: "Živim, ali ne više ja, nego živi u meni Krist" [Gal 2,20], isti taj nije propustio ustvrditi: "Milošću Božjom jesam, i njegova milost prema meni ne bijaše zaludna; štoviše, trudio sam se više nego svi oni - ali ne ja, nego milost Božja sa mnom" [1 Kor 15,10].

Potpuno je dakle jasno da, po tom krivom učenju, otajstvo o kojem govorimo, ne bi bilo na duhovnu korist Kristovih vjernika, nego bi se okrenulo na njihovu jadnu propast.

Iz njihovih naime krivih shvaćanja proizlazi ono što neki tvrde, da ne treba toli- 3818 ko naglašavati, tj. često ispovijedanje lakih grijeha, kako ih zovu, jer daje prikladnija ona opća ispovijed, koju svaki dan čini Zaručnica Kristova sa sinovima koji su s njom u Gospodinu povezani, preko svećenika kada pristupaju k oltaru.

Takvi se propusti mogu... okajati na više načina; ali za svakidašnje što brže napredovanje na putu kreposti, najviše želimo preporučiti onaj pobožni običaj česte ispovijedi, koji Crkva nije uvela bez poticaja Duha Svetoga; čestim ispovijedanjem se povećava poznavanje samoga sebe, raste kršćanska poniznost, iskorjenjuju se zli običaji, suprotstavlja se duhovnoj lijenosti i mlakosti, čisti se savjest, jača se volja, uspostavlja se spasonosno vodstvo duša, i snagom samog sakramenta povećava se milost....

[Osim toga pobijaju se oni] koji našim molitvama niječu svaku snagu, u pravom 3819 smislu te riječi, ili koji nastoje unijeti u ljudske duše (uvjerenje), da molitve privatno upućene Bogu imaju malu vrijednost, a da radije treba javno upravljati molitve u ime Crkve [236], koje su uistinu vrijedne, jer one naime proizlaze iz mističnog tijela Isusa Krista. ...

Ima napokon i takvih koji kažu da naše molitve ne treba upravljati samoj osobi 3820 Isusa Krista, nego radije Bogu ili vječnom Ocu po Kristu, jer da našega Spasitelja,

¹ *3817 Ambrozije Milanski, *Expositio evangelii secundum Lucam* IV, br.49 (uz Lk 4,27; CpChL 14,123590.1/CSEL 32/TV,162,2,i/PL 15 [1887.] 1711A).

kao glavu svoga mističnoga tijela, treba smatrati samo kao "posrednika između Boga i ljudi" [1 Tim 2,5].

Ali, to ne samo da se protivi shvaćanju Crkve i kršćanskom običaju, nego je protivno i istini. Krist je naime ... glava čitave Crkve zajedno po obim svojim naravima: uostalom on je sam svečano ustvrdio: "Ako me nešto zaištete u moje ime, učinit ću" [Iv 14,14]. I premda se [237], osobito u euharistijskoj žrtvi - u kojoj Krist na poseban način vrši službu posrednika, jer je on sam i svećenik i žrtva - molitve većinom upravljaju vječnom Ocu po njegovom Jedinorođencu, ipak se nerijetko ... molitve upravljaju i božanskom Otkupitelju ...

Spasenje ljudi izvan vidljive Crkve

3821 [242] [Pozivaju se oni] koji ne pripadaju vidljivom tijelu Katoličke crkve, da ... [243]... se nastoje izbaviti iz stanja u kojem ne mogu biti sigurni svaki za svoje vječno spasenje; premda su oni katkada i nekom nesvjesnom težnjom i željom upravljani prema mističnom tijelu Otkupitelja, ipak su lišeni tolikih i tako velikih nebeskih darova, koje mogu uživati samo u Katoličkoj crkvi. Neka uđu dakle u katoličko jedinstvo, te povezani s nama u cjelinu jednoga tijela Isusa Krista, neka pridu jednoj glavi, u društvo njegove preslavne ljubavi'....

3822 Premda želimo da se neprestano šalju Bogu takve molitve čitavog mističnog tijela, kako bi svi koji lutaju ušli ujedan ovčinjak Isusa Krista, ipak izjavljujemo daje apsolutno potrebno, da se to čini slobodno i dragovoljno, jer nitko ne vjeruje, osim ako to sam hoće². Stoga, ako bi neki koji ne vjeruju, bili stvarno natjerani na to da uđu u zgradu crkve, da pristupe oltaru i prime sakramente, sasvim je sigurno da ti ne bi postali pravi Kristovi vjernici³; vjera naime, bez koje je "nemoguće svjediti se Bogu" [Heb 11,6], mora biti najslobodnija služba razuma i volje [usp. *3008].

Dakle, ako se nekada dogodi da bi, protivno stalnom učenju ove Apostolske Stolice [usp. *3176], netko bio natjeran da protiv volje primi katoličku vjeru, mi ne možemo učiniti drugo, nego da to osudimo u skladu sa savješću svoje službe. ...

3825-3831: Enciklika "*Divino afflante Spiritu*", 30. rujna 1943.

Nakon ranijih žalosnih sukoba, ova enciklika potvrđuje umjereno povijesno-kritičko istraživanje sv. Pisma. Ona time daje modernoj egzegezi pravo postojanja u Katoličkoj Crkvi.

Izd: AAS 35 (1943) 309-319 / EnchB br.549-553 557-561 564sl.

*3821 Usp. Gelazije I, Pismo 14 odn. Traktat II (PL 59.89C / Thiel 529).

*3822 Usp. Augustin, *In evangelium Iohannis*, tract. 26,2 (uz Iv 6,44; CpChL 36,260sl / PL 35,1607).

Usp. na nav. mj.

Autentičnost Vulgate

Tridentski saborje naime [usp. *1506] želio da se latinskim prijevodom Vulgate 3825 te "svi služe kao autentičnim", to se, kao što svi znadu, odnosi samo na Latinsku Crkvu i na njezino javno korištenje Pisma, i to bez ikakve sumnje ne umanjuje autoritet i snagu prvotnih tekstova. Tada se naime nije radilo o prvotnim tekstovima, nego o latinskim prijevodima koji su u ono vrijeme kružili naokolo, a Saborje s pravom odredio da između tih prijevoda prednost treba dati onom "koji je u samoj Crkvi provjeren dugom uporabom kroz tolika stoljeća".

Taj dakle posebni ugled ili *autentičnost* Vulgate, Sabor nije odredio posebno zbog kritičkih razloga, nego više zbog toga što su se njome Crkve zakonito služile tijekom tolikih stoljeća; ta pak uporaba dokazuje daje Vulgata, kako ju je Crkva shvaćala i kako je shvaća, potpuno čista od svake zablude u stvarima vjere i ćudoređa, tako da se prema svjedočenju i potvrdi same Crkve, sigurno i bez straha od ikakve zablude može koristiti u raspravama, predavanjima i propovijedima; zbog toga se takva *autentičnost* prvenstveno ne naziva *kritička* nego radije *juridička*.

Zbog toga taj autoritet Vulgate u stvarima nauka nipošto ne brani - nego štoviše danas to gotovo zahtijeva - da se taj isti nauk dokaže i potvrdi i u prvotnim tekstovima, niti (brani) da se ti prvotni tekstovi posvuda dozovu u pomoć, kako bi se svakim danom sve potpunije otkrivalo i iznosilo pravo značenje svetog Pisma.

Tridentski sabor ne brani naime niti da se vjernicima za uporabu i za (njihovo) dobro, te za lakše razumijevanje Božje riječi, prirede prijevodi na narodne jezike, pa i iz prvotnih [310] tekstova, kao što znamo daje to hvalevrijedno učinjeno u mnogim krajevima, uz odobrenje crkvenog autoriteta.

Literarni i duhovni smisao Pisma

Katolički egezet izvrsno obrazovan poznavanjem starih jezika i pomagalima 3826 kritičkog pristupa, treba pristupiti onoj zadaći kojaje od svih povjerenih mu (dužnosti) najuzvišenija, naime da pronade i iznese sam pravi smisao svetih Knjiga. U tom poslu tumači trebaju imati (na umu), da se više od svega moraju brinuti kako će otkriti i izraziti onaj smisao biblijskih riječi koji se naziva *literarni*. Taj *literarni* smisao riječi neka isti (tumači) pronađu, služeći se s najvećom marljivošću znanjem jezika, uz pomoć konteksta i uspoređivanja sa sličnim mjestima; sva se ta sredstva običavaju dozivati u pomoć i u tumačenju svjetovnih pisaca, kako bi se što jasnije otkrila piščeva misao.

Neka se pak egezeti svetih Knjiga sjete da se tu radi o Bogom nadahnutim riječima, čije je čuvanje i tumačenje sam Bog povjerio Crkvi, te da s ne manjom brižljivošću trebaju voditi računa o tumačenjima i izjavama crkvenog učiteljstva, isto tako i o tumačenjima svetih otaca, i o "analogiji vjere", kao što to vrlo mudro primjećuje Leon XIII. u enciklici "*Providentissimus Deus*" [*3283].

... Neka... ne iznose samo one stvari koje se odnose na povijest, arheologiju, filologiju i druge slične znanosti, nego neka, pošto su iznijeli sve to koliko može biti korisno za egzegezu, najviše pokažu, što pojedine knjige ili tekstovi uče o stvarima vjere i čudoređa, tako da to njihovo tumačenje neće biti na pomoć samo teolozima i profesorima u izlaganju i potvrđivanju dogmi, nego također i svećenicima kada budu pred narodom izlagali kršćanski nauk, a konačno da pomognu i svim vjernicima da uzmognu živjeti svetim i čovjeka kršćanina dostojnim životom.

3827 [311] Kao što smo rekli, kada budu dali prvenstveno teološko tumačenje, učinkovito će ušutkati one koji tvrde da u biblijskim komentarima jedva nalaze nešto što bi misao uzdiglo k Bogu, nahranilo dušu, unaprijedilo unutarnji život, pa govore da treba pribjeći nekom duhovnom i mističnom tumačenju, kako ga zovu [*usp. *3792-3796*]....

3828 Uistinu, nije svaki duhovni smisao isključen iz Svetoga pisma. Ono naime stoje rečeno, ili što se dogodilo u Starom zavjetu, Bog je veoma mudro predodredio i raspoređio, tako da minuli događaji nagovještavaju ono što će se dogoditi u Novom zavjetu milosti. Zbog toga, kao što egzeget mora otkriti i izložiti *literarni* smisao riječi (kako ga nazivaju), koji je sveti pisac želio izraziti, isto tako mora (otkriti i izložiti) i duhovni smisao, ali samo ako je ispravno utvrđeno daje on od Boga dan. Samo je Bog naime mogao poznavati to duhovno značenje i nama ga objaviti.

Uistinu, na takav nas smisao u svetim Evanđeljima upućuje i o njemu nas poučava sam Spasitelj; njega također, slijedeći primjer Učitelja, izražavaju apostoli riječima i pisanjem; njega iskazuje i učenje trajno predavano od Crkve; konačno, o njemu govori i najstarija liturgijska uporaba, gdje god se ispravno može primijeniti ono poznato izneseno načelo: Zakon molitve je zakon vjerovanja [*usp. *246: Zakon molitve ...*].

Neka katolički egzegeti taj duhovni smisao, koji je sam Bog htio i odredio, otkrivaju i objavljuju s onom brižljivošću koju zahtijeva dostojanstvo Božje riječi, i neka vjernički paze da ne iznose druga prenesena značenja kao pravi smisao Svetoga pisma.

Književne vrste unutar Pisma

3829 [314] ... Tumač, dakle, ne zanemari ništa od svjetla što su ga dala novija istraživanja, neka nastoji svom brižljivošću otkriti: kakav je bio vlastiti značaj i uvjeti života svetog pisca, u koje je vrijeme živio, koje je izvore koristio, bilo usmene bilo pisane, kojim se načinima govora služio. Tako će naime potpunije spoznati tko je bio sveti pisac i što je pisanjem htio reći. Svima je naime jasno daje vrhovno pravilo tumačenja: otkriti i odrediti ono stoje pisac želio reći.

¹ *3829 Navodi se Atanazije Aleksandrijski, *Contra Arianos* I 54 (PG 26,123).

Koji je *literarni* smisao i riječi i spisa starih pisaca Istoka, vrlo često nije tako ja- 3830
sno kao kod pisaca našega vremena.... [315] ... Stari Istočnjaci se kod izražavanja
onoga što su imali na umu nisu uvijek služili istim oblicima, istim načinima govora
kojima se mi danas služimo, nego više onima koje su upotrebljavali ljudi onoga vre-
mena i mjesta. A koji su to (načini) egzeget ne može nikako odrediti unaprijed, nego
samo nakon točnog istraživanja književnih vrsta starih Istočnjaka....

A takvo je istraživanje već obilno dokazalo i to, da se izraelski narod u pisanju povi-
jesti na poseban način isticao među ostalim narodima starog Istoka, kako po starini
tako i po vjernom opisivanju događaja; a to se naime savršeno slaže s karizmom
božanskog nadahnuća, kao i s posebnom svrhom biblijske povijesti, koja spada u re-
ligiju.

Uza sve to, nikoga, tko ima ispravno shvaćanje o biblijskom nadahnuću, neće
začuditi da se i kod svetih pisaca, kao i kod drugih starih (pisaca), nalaze neki načini
iznošenja i pripovijedanja, neke fraze svojstvene naročito semitskim jezicima, neke
približne točnosti (aproksimacije), kako ih nazivaju, te neke pretjeranosti u načinu
govorenja, štoviše, pa i neke proturječnosti, kako bi se (poruka) bolje utisnula u pa-
met. Svetim knjigama naime nije stran niti jedan od onih načina govorenja, kojima
se kod starih naroda, posebno kod Istočnjaka, običavalo služiti ljudsko izraživanje,
ali pod uvjetom da se upotrijebljeni način govorenja nikako ne protivi Božjoj sveto-
sti i istini; to je već, svojom oštromnošću, istaknuo sam Anđeoski učitelj, ovim rije-
čima: "U Pismu nam se daju [316] božanske (poruke) na načine kojima se ljudi
običavaju služiti"¹.

... Nije rijetko ... kad neki zlonamjerno iznose kako su se neki sveti pisci udaljili od
povijesne istine, ili kako su nešto napisali ne baš točno, da se ne radi o drugim stvari-
ma, nego o onim uobičajenim, prirođenim, načinima govorenja i pripovijedanja kod
starih, koje su ljudi ponekad običavali koristiti u međusobnim odnosima, i koji su se
uistinu na dozvoljen i općenit način i koristili. ...

Sloboda znanstvenog istraživanja Biblije

[3177] Neka dakle istraživači Biblije i toj stvari posvete potrebnu brižljivost, i ne 3831
propuste ništa od onoga stoje nova donijela kako arheologija tako i povijest starih
događaja, ili znanost o staroj književnosti, a što bi bilo prikladno za bolje poznavan-
je duha starih pisaca, njihovog načina, oblika i umijeća razmišljanja, pripovijeda-
nja i pisanja.... Svaka naime ljudska spoznaja, pa i ako nije sveta, ima svoje prirodno
dostojanstvo i uzvišenost - jer je neke vrsti ograničenog sudjelovanja u neograni-
čenoj Božjoj spoznaji - ali ona stječe novo i više dostojanstvo, i nekakvo
posvećenje, kad se primjenjuje za rasvjetljavanje jasnijim svjetlom samih božanskih
stvari. ...

[319] ... Katolički tumač, potaknut djelatnom i jakom ljubavlju prema svojoj
znanosti, te iskreno odan svetoj majci Crkvi, ne smije se nikada skanjivati, da uvijek

*3830 Toma Akvinski, *In Hebr.*, cl lect.4 (parmsko izd. 13,678a).

iznova pristupi teškim i još do sada neriješenim pitanjima kako bi... na potreban način zadovoljio i zaključke svjetovnih znanosti.

A svi ostali sinovi Crkve, neka se sjete da moraju ne samo dobrohotnom i pravednom dušom, nego i s najvećom ljubavlju, prosuđivati te odvažne pokušaje radnika u vinogradu Gospodnjem; oni se moraju čuvati od one premalo razborite revnosti, koja misli da treba napasti i dovesti u sumnju sve što je novo, samo zbog toga (što je novo). Neka imaju prije svega pred očima da se, kod odredbi i zakona koje je dala Crkva, radi o stvarima vjere i ćudoređa; a da među mnoštvom onoga što se nalazi u svetim zakonskim, povijesnim, mudrosnim i proročkim knjigama, ima vrlo malo onoga čiji je smisao potvrđen crkvenim autoritetom; isto tako nema mnogo onoga o čemu postoji jednodušno mišljenje svetih otaca.

Dakle, ostaje još mnogo toga, i to vrlo važnog, čijim se iznošenjem i objašnjavanjem može i mora baviti oštroumlje i nadarenost katoličkih tumača, kako bi svatko prema svojim snagama doprinio koristi sviju, stalnom sve većem napretku svete znanosti, te obrani i časti Crkve.

3832-3837: Instrukcija Sv. penitencijarije, 25. ožujka 1944.

Izd.: AAS 36 (1944.) 155sl.

Opće odrešenje

- 3832 *[Kako bi se odstranile sumnje oko ovlasti]* podjeljivanja sakramentalnog odrešenja u nekim prigodama, općim obrascem ili zajedničkim odrešenjem, a da Kristovi vjernici nisu prethodno ispovijedili grijehe, Sv. penitencijarija *[izjavljuje]*:
- 3833 1. Svećenici, makar nisu ovlašteni za slušanje sakramentalnih ispovijedi, imaju ovlast odriješiti na općenit način i zajedno:
- a) Vojnike neposredno prije bitke, ili ako je ona već započela, kao i one koji se nalaze u neposrednoj smrtnoj opasnosti, kada ne mogu slušati (ispovijedi) pojedinaca, bilo zbog mnoštva vojnika, bilo zbog nedostatka vremena. Ako su pak prilike takve da se čini moralno nemoguće, ili jako teško, vojnike odriješiti neposredno prije bitke, ili kod njezinog početka, tada ih se može odriješiti odmah kad se bude smatralo potrebnim.
 - b) Građane i vojnike u neposrednoj smrtnoj opasnosti, za vrijeme neprijateljskih napada.
- 3834 2. Osim slučajeva u kojima se radi o smrtnoj opasnosti, nije dozvoljeno sakramentalno odriješiti više njih zajedno, niti pojedince koji su se samo napola ispovijedili, samo zbog razloga velike navale pokornika, što se na primjer može dogoditi u dane nekog velikog blagdana ili oprosta (usp. tvrdnja 59. od onih koje je 2. ožujka

1679. osudio Inocent XI. [*2159]); a dozvoljeno je nadodati li neka potpuno druga, važna i neodgodiva potreba, primjerena težini Božje zapovijedi o cjelovitosti ispovijedi; na primjer ako bi pokornik - uostalom bez svoje krivnje - bio prisiljen dugo vremena ostati bez sakramentalne milosti i svete pričesti.... [156]

4. [Između ostalog, pokornike treba opomenuti] daje apsolutno potrebno da oni 3835 koji su odrješene primili u grupi, kod prvog primanja sakramenta pokore nakon toga, pravilno ispovijede svoje teške grijeh, koje prije toga nisu ispovijedili.

5. Svećenik neka otvoreno pouči vjernike: ako su si svjesni smrtnog grijeha 3836 zbog kojega se u ispovijedi nisu pravilno optužili i koji im nije oprošten, da ih po Božjem i crkvenom zakonu veže obveza u potpunosti ispovijediti sve smrtno grijeh, te da im je strogo zabranjeno namjerno nastojati udovoljiti toj obvezi, čekajući priliku kada će se odrješene davati zajednički.

7. Bude li vremena takvo odrješene treba dati s uobičajenim i potpunim obra- 3837 scem u množini; inače se može koristiti ovaj skraćeni obrazac: "Ja vas odrješujem od svih kazni i grijeh, u ime Oca i Sina i Duha Svetoga."

3838: Dekret Sv. oficija, 29. ožujka (1. travnja) 1944.

Usp. Pijo XI., enciklika "Časti connubii" (+3707), koji se poziva na Rimski katekizam (*Catechismus Romanus Concilii Tridentini*) II8,13. za daljnji razvoj učenja o svrhama ženidbe: enciklika "Humanae vitae" (AAS 60 [1968.] 486-492; +4470-4479) i enciklika "Familiaris consortio" (AAS 74 [1982.] 92-149; +4700-4716).

Izd: AAS36 (1944.) 103.

Svrhe ženidbe

Iznošenje slučaja: [U nekim se spisima tvrdi] da prvotna svrha ženidbe nije ra- 3838 danje djece, ili da drugotne svrhe nisu podređene prvoj svrsi, nego od nje neovisne.

U tim raspravama kao prvotnu svrhu ženidbe spominju različito, kao npr.: Upotpunjenje i osobno usavršavanje supružnika po sveopćem zajedništvu života i djelovanja; međusobna ljubav supružnika, te unapređenje i usavršavanje zajedništva po fizičkom i tjelesnom predanju vlastite osobe; i mnogo drugog tome sličnog.

U istim spisima se međutim riječima, koje se spominju u crkvenim dokumentima (kao što su: *svrha, prvotna, drugotna*), daje značenje koje nije u skladu s tim riječima, prema općem shvaćanju teologa.

Pitanje: Može li se dozvoliti mišljenje nekih, koji ili niječu daje prvotna svrha ženidbe rađanje i odgoj djece, ili uče da drugotne svrhe nisu bitno podređene prvotnoj svrsi, nego da su jednako glavne i neovisne?

Odgovor: (potvrđen od vrhovnog svećenika, 30. ožujka): Niječno.

3839: Dekret Sv. oficija, 19. (21.) srpnja 1944.

Svećenik Manuel de Lacunza y Diazje pod pseudonimom Juan Josafat Ben-Ezra oko 1810. napisao djelo *Venida dei Mesias en gloriay majestad*, koje je Sv. oficij zabranio 6. rujna 1824. On je zastupao umjereni hilijazam. Protiv tog učenja, koje je ponovno izneseno u 20. stoljeću, Sv. Oficij je 11. srpnja 1941, u jednom pismu nadbiskupu Santiaga/Cile Jose M. Caro Rodriguezu, donio odluku koja je u skladu s niže navedenim dekretom.

Izd: AAS 36 (1944) 212.

Milenarizam (hilijazam)

3839 *Pitanje:* Što treba misliti o sustavu umjerenog milenarizma, koji uči da će Krist Gospodin prije posljednjeg suda, bilo s prethodnim ili ne-prethodnim uskrsnućem mnogih pravednika, vidljivo doći na ovu zemlju kako bi vladao?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 20. srpnja): Sustav umjerenog milenarizma ne može se naučavati kao siguran.

3840-3855: Enciklika "Mediator Dei", 20. studenog 1947.

Ova enciklika po prvi put nudi službeno učenje o biti liturgije. Ona preuzima najvažnija učenja litugijskih pokreta od kraja 19. stoljeća, i tako priprema put za litugijsku obnovu 2. vatikanskog sabora.

Izd: AAS 39 (1947.) 528-580.

Bitni sastavni dijelovi liturgije

3840 U svakom litugijskom činu zajedno s Crkvom prisutan je njezin božanski utemeljitelj; Krist je prisutan u uzvišenoj žrtvi oltara, a i u osobi svoga službenika, posebno pak pod euharistijskim prilikama; prisutan je i u sakramentima svojom snagom, koju prelijeva u njih kao djelotvorno sredstvo posvećenja; prisutan je konačno po molitvama hvale i prošnje koje su upravljene Bogu, prema onoj: "Jer gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, tu sam i ja među njima" [Mt 18,20].

3841 Sveta liturgija je dakle javno bogoštovlje, koje naš Otkupitelj, Glava Crkve, iskazuje nebeskom Ocu, i koje zajednica kršćanskih vjernika iskazuje svom utemeljitelju, a po njemu vječnom Ocu; da sve sažmemo ukratko; (liturgija) je sveukupno javno bogoštovlje [529] mističnog tijela Kristovog, naime, njegove Glave i udova.

3842 [530] ... Sveukupno bogoštovlje koje Crkva iskazuje Bogu, mora biti kako vanjsko tako i unutarnje. Vanjsko: jer to traži narav čovjeka koji se sastoji od duše i

tijela ...; ali, bogoštovlje se ne odnosi samo na pojedince, nego i na ljudsku zajednicu, pa zato [531] mora biti i društveno; a to zaista ne bi moglo biti, kad i u religijskim stvarima ne bi bilo vanjskih obveza i vanjskog očitovanja; a to konačno izražava na poseban način jedinstvo mističnoga tijela ...

Ali glavni dio bogoštovalja mora biti unutarnje (bogoštovlje); treba naime trajno živjeti u Kristu i njemu se sasvim predati, kako bi se u njemu, s njim i po njemu nebeskom Ocu iskazala dužna slava....

[532] ... Zbog toga se od pravog i ispravnog pojma i poznavanja svete liturgije 3843 udaljuju svi oni koji je smatraju samo kao vanjsku i osjetnu stranu bogoštovlja, ili kao neki ukrasni zbir vanjskih obreda; a nisu u manjoj zabludi niti oni koji liturgiju smatraju kao neku običnu zbirku zakona i propisa, kojom crkvena hijerarhija propisuje kako treba vršiti svete obrede....

Djelotvornost liturgijskih čina u milosnom poretku

Ako se radi o euharistijskoj žrtvi i o sakramentima, njihova učinkovitost u 3844 prvom redu i poglavito proizlazi iz učinjenog čina. Ako se pak gleda na čine neokalijane Zaručnice Isusa Krista, koja molitvama i svetim obredima ukrašuje euharistijsku žrtvu i sakramente, ili ako se radi o "blagoslovinama" i o ostalim obredima koje je ustanovila crkvena hijerarhija, onda njihova učinkovitost više potječe iz čina činiteljice Crkve, ukoliko je ona sveta i najuže povezana sa svojom Glavom.

Zbog toga, časna braćo, želimo da obratite svoju pozornost na onaj novi način 3845 razmišljanja i prosuđivanja o kršćanskoj pobožnosti, koji nazivaju "objektivnim". To naime razmišljanje pokušava jasno iznijeti tajnu mističnoga tijela, te pravo djelovanje posvećujuće milosti i božanskih sakramenata [533], ali se ipak čini da ono nastoji umanjiti ili potpuno zanijekati "subjektivnu" ili "osobnu" pobožnost, kako je zovu.

... Krist \po sakramentima i po svojoj žrtvi] u svako vrijeme otkupljuje ljudski rod i posvećuje ga Bogu. Oni dakle imaju "objektivnu" snagu, kako se naziva, koja naše duše uistinu čini dionicima božanskoga života Isusa Krista. Dakle, oni imaju, ne po našem nego po božjem djelovanju onu unutarnju učinkovitu snagu koja pobožnost udova spaja s pobožnošću Glave, i čini na neki način činom čitave zajednice.

Iz tih očitih dokaza neki zaključuju da se sva kršćanska pobožnost treba ostvarivati u Kristovom mističnom tijelu, ne vodeći nikakvog računa o "osobnoj" ili "subjektivnoj" (pobožnosti), tako da čak misle da bi trebalo zanemarivati druge religijske čine, koji nisu tijesno povezani sa svetom liturgijom, te se vrše izvan javnog bogoštovlja.

Međutim svatko vidi da su sasvim lažni i prijevarni zaključci o dvije vrste pobožnosti, premda su odlična načela koja su gore iznesena.

Uistinu, treba zadržati (mišljenje) da sakramenti i oltarska žrtva imaju unutar-nju snagu u samima sebi, jer su oni naime čini samoga Isusa Krista ...; ali da bi oni imali potrebnu učinkovitost, svakako je potrebno, da im se pridruži i dobra pripremljenost naše duše. ...

3846 [537]... Dakle, u duhovnom životu ne može doći ni do kakvog nesklada ili protivnosti između onog Božjeg djelovanja koje ulijeva milost u duše, kako bi naše otkupljenje postalo trajno, i pratećeg napornog ljudskog nastojanja, koje bi trebalo učiniti da Božji dar ne bude uzaludan [usp. 2 Kor 6, 1]; isto tako, niti između učinkovitosti vanjskog sakramentalnog obreda, koja nastaje *iz učinjenog čina*, i između uistinu zaslužnog čina onih koji ga podjeljuju ili primaju, a to pak djelovanje nazivamo *čin činitelja*; slično, niti između javnih prošnji i privatnih molitava; niti između ispravnog načina djelovanja i nadnaravnog promatranja stvari; niti između asketskog života i liturgijske pobožnosti; i konačno, niti između ovlaštenja crkvene hijerarhije i zakonitog učiteljstva te one vlasti koja se u pravom smislu zove svećeničkom i koja se vrši u svetoj službi....

Bez sumnje, budući daje liturgijska molitva molitva slavne Zaručnice Isusa Krista, ona je po svojoj uzvišenosti ispred privatnih molitava. Ali ta veća uzvišenost nipošto ne znači da se te dvije vrste molitava među sobom ne slažu ili da su si protivne. Njih naime prožima isto nastojanje, te se one stapaju i slažu prema onoj "sve i u svima - Krist" [Kol 3,11], a one teže i istom cilju, dok se u nama ne oblikuje Krist [usp. Gal 4,19].

Bit euharistijske žrtve

3847 [547] ... Glavni dio i kao središte kršćanske religije je otajstvo presvete euhari-stije, koju je nekoć ustanovio Krist, vrhovni svećenik, i za koju je zapovjedio daje u Crkvi trajno obnavljaju njegovi službenici....

[548] ... Oltarska žrtva nije dakle puki i jednostavni spomen muke i smrti Isusa Krista, nego pravo i u pravom smislu riječi žrtvovanje, u kojem vrhovni svećenik na nekrvni način čini ono stoje već (Krist) učinio na Križu, tj. on je vječnom Ocu prikazao samoga sebe kao najprihvatljiviju žrtvu....

3848 Ipak, različit je način na koji se Krist prikazuje. Na križu je naime prikazao Bogu samoga sebe i svoje patnje, a žrtvovanje žrtve učinjeno je na krvav način, prihvaćen slobodnom voljom. Na oltaru pak, radi proslavljenog stanja njegove čovječ-je naravi "smrt više njime ne gospoduje" [Rim 6,9], te zbog toga nije više moguće prolijevanje krvi; ali po savjetu božanske mudrosti, žrtvovanje se našega Otkupite-lja na čudesan način vrši po vanjskim znakovima, koji označavaju smrt. Naime, po pretvorbi kruha u tijelo i vina u krv Kristovu, prisutno je njegovo tijelo i njegova

krv; euharistijske prilike pod kojima je prisutan, označavaju nasilno odjeljivanje tijela i krvi.

Tako se slavno prikazivanje njegove smrti [549], koje se stvarno dogodilo na mjestu Kalvariji, ponavlja u svakoj oltarskoj žrtvi, jer se po odijeljenim prilikama Isus Krist pokazuje i označava u stanju žrtve.

Svećeništvo vjernika

[552] ... Korisno je da ... svi kršćanski vjernici shvate kako je njihova najveća 3849 dužnost i najveća čast biti dionicima euharistijske žrtve. ... [553] Ipak ... oni zbog toga nemaju svećeničke ovlasti....

[*Krivo shvaćanje svećeništva vjernika:*] Ima nekih, časna braćo, koji uče 3850 [usp. *1767] da se u Novom Zavjetu svećeništvom naziva samo ono što se odnosi na sve koji su očišćeni u svetoj kupki krštenja; isto tako, da se ona zapovijed kojom je Isus Krist na posljednjoj večeri povjerio apostolima da čine ono što je on sam učinio, izravno odnosi na čitavu Crkvu kršćanskih vjernika, te daje odatle, i to kasnije, nastalo hijerarhijsko svećeništvo.

Zbog toga tvrde da narod ima pravu svećeničku vlast, a svećenik da djeluje samo po službi koju mu je povjerila zajednica. Zbog toga euharistijsku žrtvu smatraju "koncelebracijom" u pravom smislu riječi, te misle daje bolje da svećenici "koncelebriraju" zajedno s prisutnim narodom, nego li da privatno prikazuju žrtvu bez nazočnosti naroda.

[*Nasuprot*], svima treba dozvati u svijest, da svećenik samo zato djeluje u ime naroda, jer predstavlja Gospodina našega Isusa Krista, koji je Glava svih udova i za koje prikazuje samoga sebe, te da stoga svećenik pristupa oltaru kao Kristov službenik, koji je manji od Krista a veći od naroda¹.

Narod pak, [554] nikako ne predstavlja osobu božanskog Otkupitelja, niti je on pomiritelj između sebe i Boga, te ni na koji način ne može imati svećeničke ovlasti.

Sve je to neosporno sigurnošću vjere; zbog toga naime treba reći da i vjernici prikazuju božansku žrtvu, ali na drugačiji način.

[*Pravo s v h a ć a n j e svećeništva vjernika:*] " Ne prikazuju (žrtvu)... samo 3851 svećenici nego i svi vjernici; jer ono što se na poseban način čini po svećeničkoj službi, to se na općenit način čini željom vjernika"². I ... [Robert Belarmin] kaže: "Žrtva se prvenstveno prinosi po osobi Isusa Krista. Stoga je ono prikazanje, koje dolazi iza posvete, kao neka potvrda da se čitava Crkva slaže sa žrtvom koju je pri- nio Krist, te je prikazuje zajedno s njim"³.

*3850 Usp. Robert Belarmin, *Controversiae de sacramento Eucharistiae* VI (= *De sacrificio Missae* II) 4 (izd. J.Fevre, *Opera omnia* 4 [Pariš 1873] 373a).

*3851 Inocenc III, *De sacro Altaris mysterio* III 6 (PL 217.845D). Robert Belarmin, kao gore na nav. mj. V (= *De sacrificio Missae* I) 27 (Fevre, na nav. mj. 4,366a).

[555] I nije čudno što su kršćanski vjernici uzdignuti na takvo dostojanstvo. Kupkom krštenja, naime, na najopćenitiji način, kršćani postaju udovi mističnog tijela Kristova, i "pečatom", koji kao da se utiskuje u njihove duše, određeni su za bogoštovlje, pa su tako, na svoj način, dionici samog Kristovog svećeništva....

3852 A postoji i unutarnji razlog zbog kojeg se kaže da svi kršćani, koji se nalaze uz oltar, prikazuju (žrtvu).

Kako u toj vrlo važnoj stvari ne bi došlo do zablude, treba odrediti točno značenje riječi 'žrtvovati'. Naime, ono nekrvno žrtvovanje, po kojem, pošto se izgovore riječi posvete, Krist postaje nazočan na oltaru u obliku žrtve, izvodi samo svećenik ukoliko zamjenjuje Kristovu osobu, a ne ukoliko predstavlja osobe kršćanskih vjernika. Time pak, što svećenik stavlja božansku žrtvu na oltar, prikazuje je Bogu Ocu kao prinos, na slavu presvetog Trojstva i za dobrobit čitave Crkve.

I u tom prikazanju u strogom smislu riječi, kršćanski vjernici na svoj način učestvuju dvostruko: oni naime, ne samo po svećenikovim rukama, nego na neki način i zajedno s njim, prikazuju žrtvu [556]; a tim učestvovanjem prinos naroda postaje povezan sa samim liturgijskim bogoslužjem.

3853 [Pobijaju se kao "pretjeranosti i iskrivljivanja" mišljenja onih, koji] potpuno odbacuju one žrtve koje se prikazuju privatno, bez nazočnosti naroda ... [kao i one koje se u isto vrijeme prikazuju na više oltara.]

[557] Pogrješno se u toj stvari pozivaju na društveno značenje euharistijske žrtve. Naime, kadgod svećenik obnavlja ono što je božanski Otkupitelj učinio na posljednoj večeri, uistinu se događa žrtvovanje; a to žrtvovanje ima uvijek i svugdje, i to nužno prema svojoj naravi, javno i društveno značenje; onaj naime koji prikazuje žrtvu, to čini u ime Kristovo i kršćanskih vjernika, kojima je božanski Otkupitelj Glava, i prinosi je Bogu za svetu Crkvu katoličku, te za žive i mrtve.

Pričest kao završetak i upotpunjenje žrtve

3854 [562]... Uzvišena oltarska žrtva završava se pričešću božanske hrane. Ali, kao što svi znadu, da bi se postigla cjelovitost te žrtve, traži se samo da se svećenik okrijepi nebeskom hranom, a ne i da narod pristupi svetoj gozbi - što je uostalom vrlo poželjno - .

[Spominju se već odbačene zablude u toj stvari¹; zatim se pobija one koji kažu] [563]... da se tu ne radi samo o žrtvi, nego o žrtvi i večeri bratske zajednice, a svetu gozbu, zajednički provedenu, postavljaju za vrhunac čitavog slavlja.

Treba naime uvijek iznova istaknuti daje euharistijska žrtva po svojoj naravi nekrvno prikazivanje božanske žrtve, što se na mistični način očituje u odvajanju svetih prilika i u njihovom prikazivanju vječnom Ocu. Sveta pak gozba pripada

3854 Usp. Benedikt XIV, enciklika "Ceteros effecti", 13. studenog 1742, §1 (Bullarium [Mecheln 1826.] I, 439sl); Tridentski sabor, 22. sjednica, kan.8 (1758.).

upotpunjenju te žrtve, i za pričesno sudjelovanje u tom uzvišenom otajstvu; dakle, ona je u potpunosti potrebna za svećenika koji (žrtvu) prikazuje, dok se kršćanskim vjernicima samo jako preporučuje.

Prisutnost Kristova u otajstvu Crkve

[580] ... Liturgijska godina ... nije hladno i nedjelotvorno iznošenje onih stvari 3855 koje spadaju u prošla vremena, niti jednostavno i golo sjećanje na stvari iz ranijih vremena. Nego više od toga, to je sam Krist koji živi u svojoj Crkvi i koji nastavlja put svog neizmjernog milosrđa, koji je on u ovom smrtnom životu, kojim je prošao čineći dobro [usp. Dj 10,38], započeo po svojoj najdobrohotnijoj odluci, kako bi duše ljudi dotakle njegova otajstva i od njih nekako živjele; ta pak otajstva nisu prisutna na nesiguran i nejasan način, kao što neki moderniji pisci govore¹, nego na način kao što to uči katolički nauk, tj. ona su trajno prisutna i djelatna; ona su katkada, prema mišljenju crkvenih učitelja, izvanredni primjeri kršćanske savršenosti i izvori božanske milosti, zbog Kristovih zasluga i molitava, te ona po svojim učincima ostaju trajno u nama, budući da su pojedina od njih, prema njihovim vlastitim svojstvima, na njima svojstven način uzroci našega spasenja.

3857-3861: Apostolska konstitucija "*Sacramentum Ordinis*",
30. studenog 1947.

Izd: AAS 40(1948.) 5-7.

Materija i forma sakramenta svetoga reda

1. Katolička vjera ispovijeda daje sakrament svetog reda, ustanovljen od Krista 3857 Gospodina, kojim se predaje duhovna vlast i podjeljuje milost za uredno obavljanje crkvenih službi, jedan te isti za čitavu Crkvu....

Crkva tijekom stoljeća nije sakramente ustanovljene od Krista Gospodina, niti zamijenila, niti mogla zamijeniti, drugim sakramentima, kao što to uči Tridentski sabor [usp. *16011728], da postoji sedam sakramenata Novoga Zakona, koje je sve ustanovio naš Gospodin Isus Krist, teda Crkva nema nikakve ovlasti na

*3855 Te riječi se odnose na neke predodžbe "teologije misterija" o prisutnosti Kristovoj u štovanju Crkve i u slavljenju liturgijskih blagdana. Usp. pismo tajnika Sv. Oficija nadbiskupu Salzburga od 25. studenog 1948. (Klerusblatt [Salzburg] 25. prosinca 1948.), u kojem se kaže da ovom enciklikom nije odobreno učenje onih "koji naučavaju da otajstva u liturgijskom štovanju nisu povijesno, nego tajnovito i sakramentalno, ali ipak stvarno prisutna".

"bit sakramenta", to jest na ono, stoje prema svjedočanstvima izvora božanske objave, sam Krist Gospodin odredio da se vrši kao sakramentalni znak.... [6]

3858 3. Poznato je da svi sakramenti Novog zakona, kao vidljivi znakovi koji daju nevidljivu milost, moraju označavati milost koju daju i dati onu koju označavaju. Učinci pak, koji se daju svetim ređenjem đakonata, prezbiterata i epskopata, moraju biti podijeljeni, dakle i označeni, a to su vlast i milost, stoje dovoljno označeno polaganjem ruku i riječima koje se na to odnose, u svim obredima sveopće Crkve, različitih vremena i krajeva.

Štoviše, svima je poznato daje Rimaska crkva uvijek smatrala valjanima ređenja podijeljena prema grčkom obredu, bez predavanja predmeta; tako da na samom Firentinskom saboru, na kojem je provedeno sjedinjenje Grka s Rimskom crkvom, Grcima nije nipošto bilo naloženo da promijene obred ređenja, ili da u obred ređenja ubace predaju predmeta; štoviše, Crkva je željela, da se i u samom Rimu Grci zareduju prema vlastitom obredu. Iz toga slijedi, da se, kako prema duhu samog Firentinskog sabora [usp. *1326], tako i prema volji samoga Gospodina našega Isusa Krista, za bit i za valjanost tog sakramenta ne traži predaja predmeta. Ako je nekada, prema volji i propisu Crkve, to bilo potrebno i za valjanost, svima je poznato da Crkva može promijeniti i dokinuti ono što je odredila.

3859 4. Ako je tome tako, izjavljujemo, i ukoliko je potrebno, našom vrhovnom apostolskom vlašću i sigurnom spoznajom odlučujemo i određujemo: daje materija svetih redova đakonata, prezbiterata i epskopata, polaganje ruku; a daje i forma isto tako jedna, tj. riječi koje određuju primjenu te određene materije, kojima se jednodznačno označavaju sakramentalni učinci - to jest vlast reda i milost Duha Svetoga - koje Crkva kao takve prima i koristi.

Iz toga slijedi da izjavimo: kako bismo uistinu otklonili svaku raspravu i zatvorili put strahovanju savjesti, našom apostolskom vlašću izjavljujemo i određujemo, ako je ikada bilo drugačije zakonito određeno, da barem ubuduće, predaja predmeta nije nužna za valjanost svetih redova đakonata, prezbiterata i epskopata.

3860 5. Našom vrhovnom apostolskom vlašću odlučujemo i određujemo sljedeće o materiji i formi kod podjeljivanja bilo kojeg reda:

Kod ređenja đakona: materija je polaganje biskupovih ruku, koja se u obredu toga reda čini jedanput. Forma se nalazi u riječima "predslovlja", od kojih su sljedeće (riječi) bitne, te se traže za valjanost: "Molimo, Gospodine, pošalji na njega Duha Svetoga, kako bi on za vjerno izvršavanje zadaća tvoje službe, bio okrijepljen sedmerostrukim darom tvoje milosti".

Kod ređenja prezbitera: materija je prvo polaganje biskupovih ruku koje se vrši bez riječi, a ne nastavak istog polaganja ispruženom desnom rukom, niti posljednje (pogalanje) s kojim se povezuju riječi: "Primi Duha Svetoga: kojima oprostiš grijeha, i tako dalje." Formu pak čine riječi "predslovlja", od kojih su ove

bitne, te se traže za valjanost: "Daj, molimo te, svemogući Bože, ovom svom sluzi svećeničko dostojanstvo; obnovi u njegovom srcu duh svetosti, kako bi ustrajao u službi drugog stupnja, primljenoj od tebe, Bože, i primjerom svoga života unapređivao obdržavanje ćudoređa".

Konačno, kod ređenja, ili posvećenja biskupa: materija je polaganje ruku koje čini biskup posvetitelj. Forma se pak nalazi u riječima "predslovlja", od kojih su ove bitne, te se traže za valjanost: "Upotpuni u tvom svećeniku puninu svoje službe, i posveti ga rosom nebeskog pomazanja s uresima koji se nalaze u sveukupnoj slavi"...

6. Kako se pak ne bi pružila prilika sumnji, naređujemo da polaganje ruku kod podjeljivanja svakog reda bude tako, da se fizički dotakne glava redenika, premda je za valjano podjeljivanje sakramenta dostatan i moralni dodir....

Odredbe ove naše konstitucije nemaju retroaktivnu snagu.

3862-3864: Pismo tajnika Biblijskog povjerenstva pariškom nadbiskupu kardinalu Suhardu, 16. siječnja 1948.

Izd: AAS 40 (1948.) 45-47 / EnchB br. 578-581.

Kritična pitanja Pentateuha

[45] Papinsko Biblijsko povjerenstvo ... želi [na osjećaje sinovskog povjerenstva] odgovoriti i složiti se s iskrenim nastojanjem da se unaprijedi studij Biblije, osiguravajući Vam potpunu slobodu, unutar granica tradicionalnog učenja Crkve. Taje sloboda potvrđena izričitim riječima enciklike [Pija XII.] ... "Divino afflante Spiritu" ovim riječima: "Katolički egzeget ..." [navodi se francuski tekst naveden u *3831].

[46]... Žele li se, u svjetlu tih preporuka vrhovnog svećenika, dobro razumjeti i tumačiti službeni odgovori koje je ranije dalo Biblijsko povjerenstvo u vezi s gore postavljenim pitanjima: naime 23. lipnja 1905. o pripovijedanju povijesnih knjiga svetoga Pisma, koje ima samo privid povjesnosti [*3373], 27. lipnja 1906. o Mojsijevoj autentičnosti Pentateuha [*3394-3397] i 30. lipnja 1909. o povijesnom značaju triju prvih poglavlja Postanka [*3512-3519], vidjet će se, da se ti odgovori nipošto ne protive daljnjem znanstvenom istraživanju tih problema, u odnosu na rezultate koji su dobiveni u ovih posljednjih četrdeset godina. Dosljedno, Biblijsko povjerenstvo, barem za sada, ne misli da postoji razlog za objavljivanje novih dekreta u odnosu na ta pitanja.

Što se tiče sastavljanja Pentateuha, u spomenutom dekretu Biblijskog povjerenstva od 27. lipnja 1906., Biblijsko je povjerenstvo već prihvatilo da se može tvrditi daje Mojsije "za sastavljanje svog djela koristio pisane dokumente ili

usmenu predaju", te da se mogu dozvoliti promjene i kasniji dodaci nakon Mojsija [**3396s/*]. Danas nema više nikoga tko bi stavljao u sumnju postojanje tih izvora, i tko ne bi dozvolio postupno povećavanje Mojsijevog zakona u skladu s društvenim i religijskim uvjetima kasnijih vremena, povećavanja koja su vidljiva i u povijesnim izvješćima.

Ipak se danas, pa i u krugovima ne-katoličkih egzegeta, pojavljuju vrlo različita mišljenja, koja se odnose na narav i na broj tih dokumenata, njihovo označavanje i njihov datum. U različitim zemljama ima pisaca, koji iz čisto kritičkih i povijesnih razloga, bez ikakve apologetske namjere, odlučno odbacuju do danas jako raširene teorije, te tumačenje određenih redakcijskih posebnosti Pentateuha ne traže toliko u različitosti postojećih dokumenata, nego više u posebnoj psihologiji, u posebnom načinu mišljenja i izražavanja starih istočnjaka, u različitim književnim vrstama koje su tražili različiti sadržaji, a koji su danas poznatiji (nego prije).

Zbog toga pozivamo [*47*] katoličke egzegete da proučavaju te probleme bez predrasuda, u svjetlu zdrave kritike i rezultata drugih znanosti koje se bave tim stvarima; takvo će istraživanje, bez sumnje, pokazati veliku ulogu i značajan utjecaj Mojsija kao pisca i zakonodavca.

3864 Pitanje književnih oblika prvih jedanaest poglavlja Postanka je mnogo nejasnije i zamršenije. Ti književni oblici ne odgovaraju niti jednoj od naših klasičnih kategorija, i ne mogu se procjenjivati u svjetlu grčko-latinskih ili modernih književnih vrsta. Ne može se dakle niti nijekati, niti potvrditi njihova povijesnost, ako se na njih krivo primjene pravila književne vrste u koju se ta (poglavljja) ne mogu svrstati. Složimo li se u tome, da se u tim poglavljima ne može naći povijest u klasičnom i modernom smislu, onda treba dozvoliti da sadašnji znanstveni rezultati ne dozvoljavaju da se dadne pozitivno rješenje na sve probleme koji se postavljaju.

Prva zadaća koju ima znanstveni egzeget jest: ponajprije pažljivo proučavanje svih književnih, znanstvenih, posvijesnih, kulturnih i vjerskih problema koji su povezani s tim poglavljima; zatim bi trebalo točno ispitivati književne načine starih istočnih naroda, njihovu psihologiju, njihov način izražavanja, i samo njihovo shvaćanje povijesne istine; jednom riječju, trebalo bi bez predrasuda skupiti sav materijal paleontoloških, povijesnih, epigrafskih i književnih znanosti. Samo na taj način se može nadati da će se jasnije vidjeti koja je prava narav određenih pripovijedanja prvih poglavlja Postanka.

A priori ustvrditi, da njihovo pripovijedanje ne sadrži povijest u modernom značenju te riječi, moglo bi se lako shvatiti da ona ne sadrže povijest ni u kakvom značenju (te riječi), nego da se služe jednostavnim i slikovitim jezikom, prilagođenom shvaćanju manje razvijenog čovječanstva, kojim se izražavaju osnovne istine koje se odnose na poredak spasenja, a istovremeno i s popularnim opisima početaka ljudskog roda i izabranoga naroda.

3865: Dekret Sv. oficija, 28. lipnja (1. srpnja) 1949.

Izd.: AAS 41 (1949.) 334.

Dekret protiv komunizma

Pitanje: 1. Je li dozvoljeno biti članom komunističke partije ili njoj pomagati 3865
[*3930]1

2. Je li dozvoljeno izdavati, širiti ili čitati knjige, časopise, novine ili letke koji zagovaraju komunističko učenje i pokret, ili u njima pisati?

3. Smiju li se Kristovi vjernici, koji su svjesno i slobodno počinili djela, koja su spomenuta u br. 1 i 2, pripustiti sakramentima?

4. Upadaju li Kristovi vjernici koji zastupaju komunističko materijalističko učenje, prvenstveno oni koji ga brane i šire, samim tim činom, u izopćenje na poseban način pridržano Apostolskoj stolici, kao otpadnici od katoličke vjere?

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika 30. lipnja): Uz 1. Niječno; komunizam je naime materijalistički i protukršćanski; komunistički pak vođe, premda katkada riječima govore da ne napadaju religiju, ipak u stvari, bilo učenjem bilo djelima pokazuju da se protive pravoj religiji i Kristovoj crkvi.

Uz 2. Niječno; to je naime zabranjeno samim pravom (usp. CIC, kan. 1399).

Uz 3. Niječno, prema uobičajenim načelima, da sakramente treba uskratiti onima koji nisu pripremljeni.

Uz 4. Potvrдно.

3866-3873: Pismo Sv. oficija nadbiskupu Bostona, 8. kolovoza 1949.

Pismo je upravljeno protiv članova "St. Benedict's Center" i "Boston College", koji su rigoristički tumačili tvrdnju "Izvan Crkve nema spasenja" (usp. *802, bilj. 1): svi su ljudi isključeni iz vječnoga spasenja, osim katolika i katekumena. Jedan od rigorista, Leonard Feenev, bio je izopćen 4. veljače 1953.

Izd.: AmER 127 (listopad 1952.) 308-310.

Nužnost Crkve za spasenje

Među onim stoje Crkva uvijek propovijedala, i što neće nikada prestati propo- 3866
vijedati, nalazi se i ona nepogrješiva tvrdnja kojom bivamo poučavani: "Izvan
Crkve nema spasenja".

Ipak, tu dogmu treba shvaćati kao stoje shvaća sama Crkva. Naš Spasitelj nai-
me nije dao privatnim sucima tumačiti ono što se nalazi u pokladu vjere, nego crkve-
nom učiteljstvu.

- 3867 Kao prvo, naime, Crkva uči, da se tu radi o najstrožoj zapovijedi Isusa Krista. On je naime izričitim riječima naredio svojim apostolima da poučavaju sve narode da vrše sve ono što je on sam zapovjedio. Među Kristovim zapovijedima najmanje mjesto ne zauzima ona, da se krštenjem mora ući u mistično tijelo Kristovo, a to je Crkva, i priključiti se Kristu i njegovom zamjeniku, preko kojeg on na vidljiv način upravlja Crkvom. Zbog toga se neće spasiti nitko tko odbije podvrgnuti se Crkvi, ili tko odbije poslušnost rimskom prvosvećeniku, Kristovom zamjeniku na zemlji, znajući daje Crkvu na božanski način osnovao Krist.
- 3868 Naime, Spasitelj nije samo dao zapovijed da svi narodi moraju ući u Crkvu, nego je ustanovio daje Crkva sredstvo spasenja, bez kojeg nitko ne može ući u slavu nebeskog kraljevstva.
- 3869 Bog je svojim beskrajnim milosrđem htio, da ona sredstva spasenja, koja su upravljena prema posljednjem cilju samo po Božjoj odredbi, a ne i po unutarnjoj nužnosti, pod određenim okolnostima i tada mogu postići učinke potrebne za spasenje, kada se koriste samo težnjom ili željom. Vidimo naime, daje to na svetom Tridentskom saboru jasnim riječima izrečeno kako za sakrament preporođenja tako i za sakrament pokore [*1524 1543].
- 3870 Isto naime treba reći i o Crkvi, ukoliko je ona opće sredstvo spasenja. Kako bi netko postigao vječno spasenje, ne traži se uvijek da on stvarno uđe u Crkvu kao njezin ud, nego se traži, da joj se pridruži barem težnjom ili željom.
Ta pak želja ne mora uvijek biti izričita, kao što se događa kod katekumena; nego tamo gdje čovjek trpi od nenadvladivog neznanja, Bog prihvaća i uključnu želju, koja se tako može nazvati, jer se ona nalazi u dobroj sklonosti duše, kojom čovjek želi svoju volju uskladiti s voljom Božjom.
- 3871 To je jasno rečeno u [enciklici Pija XII.] ... o mističnom tijelu Isusa Krista. U njoj naime vrhovni svećenik jasno razlikuje između onih, koji stvarnosti Crkve pripadaju kao udovi, i onih koji Crkvi pripadaju samo željom.... "Među udove Crkve treba stvarno pribrojiti samo one koji su primili kupelj preporođenja i koji ispovijedaju pravu vjeru, a nisu sami sebe jadno odijelili od cjeline tijela, ili ako ih zakonita vlast nije iz njega izopćila zbog učinjenih teških grijeha" [*3802].
Potkraj te isti enciklike, (papa) vrlo ljubaznom dušom poziva sve one na jedinstvo, koji ne pripadaju cjelini Katoličke crkve, spominjući one "koji su upravljani prema mističnom tijelu Spasiteljevom nekom nesvjesnom težnjom i željom", te njih nipošto ne isključuje od vječnoga spasenja; s druge pak strane tvrdi, da se oni nalaze u takvom stanju "u kojem ne mogu biti sigurni za svoje vlastito vječno spasenje ... jer im nedostaju toliki i tako veliki nebeski darovi, koji se mogu uživati samo u Katoličkoj crkvi" [*3821].

Tim dalekosežnim riječima (papa) pobija kako one koji iz vječnoga spasenja 3872 isključuju sve one koji samo uključnom željom pripadaju Crkvi, tako i one koji lažno tvrde da se ljudi u svim religijama podjednako mogu spasiti [usp. *2865].

I ne smije se naime misliti daje dovoljna bilo kakva želja za ulazak u Crkvu, da se čovjek spasi. Potrebno je naime da želja, kojom je netko upravljen prema Crkvi, bude prožeta s a v r š e n o m l j u b a v l j u ; a uključna želja ne može imati učinak ako čovjek nema nadnaravnu vjeru.

[Navode se Heb 11,6 i tridentski sabor, 6. sjednica, pogl.8; *1532].

Iz rečenog je naime jasno, daje ono što se iznosi u komentaru "*From the House-* 3873 *tops*", fasc. III kao pravo učenje Katoličke crkve¹, jako udaljeno od nje, te da je ono vrlo štetno kako za one koji su u Crkvi tako i za one koji su izvan nje....

Isto se tako ne može razumjeti, kako Institut "St. Benedict Center" može biti dosljedan sebi, ako za sebe kaže daje katolička škola, i takva želi ostati, a nije u skladu s propisima Kan. 1381 i 1382 *Cod. Jur. Can.*, te daje postao izvor nesloge i pobune protiv crkvenog autoriteta, i uzrok mnogih zbrka u savjesti. Isto tako nije jasno, kako se redovnik, naime P. Feenev, prikazuje kao "branitelj vjere", a u isto vrijeme se ne ustručava napadati katehetski naputak koji je predložila zakonita vlast....

**3873a: Nagovor na 4. međunarodnom kongresu katoličkih liječnika,
29. rujna 1949.**

Izd: AAS 41 (1949) 559sl.

Umjetna oplodnja

1. Budući da se radi o čovjeku, praksa umjetne oplodnje se ne može isključivo, 3873a pa niti prvenstveno, gledati s biološkog i medicinskog stanovišta, a da se izostavi moralno i pravno stanovište.

2. Umjetnu oplodnju izvan ženidbe treba jasno i jednostavno osuditi kao nemo-ralnu.

Naravno pravo i pozitivno Božje pravo su u stvari takva, da rođenje jednog novog života može biti samo plod ženidbe. Samo ženidba čuva dostojanstvo supružnika (u konkretnom slučaju prvenstveno žene), i njihovo osobno dobro. Po sebi, samo se ona brine za dobrobit i odgoj djece.

*3873 Radi se o članku R. Karam, *Reply to a Liberal*, u: *From the Hausetops* 3, časopisa Instituta St. Benedict's Center.

Dosljedno, među katolicima nisu moguća različita mišljenja o osudi umjetne oplodnje izvan ženidbene veze. Pod tim uvjetima začeto dijete bilo bi u stvari nezakonito.

3. Umjetna oplodnja u braku, ali izvedena pomoću aktivnog elementa treće osobe, isto je tako nemoralna u sebi, te je treba neopozivo osuditi.

Samo supružnici imaju uzajamno pravo na tijelo drugoga, da začnu novi život, i to je (njihovo) isključivo, neprenosivo i neodbacivo pravo. A ono to mora biti i u odnosu na dijete. Tkogod daje život malom biću, priroda mu nalaže, snagom same te veze, da se brine za njega i da ga odgaja. Ali između zakonitih supružnika i djeteta, ploda aktivnog elementa treće osobe (pa i uz suglasnot muža), ne postoji nikakva naravna veza, te niti moralna i pravna veza ženidbenog rađanja.

4. Što se tiče dozvoljenosti umjetne oplodnje u braku, u ovom će trenutku biti dovoljno dozvati u pamet načela naravnog prava: jednostavna činjenica, rezultat prema kojem se tim putem teži, ne opravdava po sebi korištenje sredstva; niti želja imati dijete, koja je po sebi kod supružnika vrlo opravdana, nije dovoljna da opravda dozvoljenost posezanja za umjetnom oplodnjom, kojom bi se ta želja ostvarila.

Bilo bi krivo misliti, da bi mogućnost pribjegavanja tom sredstvu moglo učiniti valjanom ženidbu između osoba nesposobnih za sklapanje ženidbe, zbog 'impedimentum impotentiae'. - S druge strane je suvišno primijetiti, kako nikada nije dozvoljeno da se aktivni element dobije činom protivnom naravi.

Premda se 'a priori' ne mogu isključiti nove metode, zbog samog razloga njihove novosti, ipak u tome što se tiče umjetne oplodnje, ne samo daje potrebno biti jako oprezan, nego ga treba u potpunosti izbjegavati. Govoreći tako, ne osuđuje se nužno korištenje sredstava usmjerenih jedino da se olakša prirodni čin, ili da se normalno izvedenom prirodnom činu pomogne da dospije do svog cilja.

3874: Odgovor Sv. oficija, 28. prosinca 1949.

Ed.: AAS 41 (1949.) 650.

Nakana djelatelja sakramenata

3874 *Pitanje*: Treba li kod prosuđivanja ženidbenih slučajeva, pretpostaviti daje nevaljalo krštenje podijeljeno u sektama Kristovih učenika, prezbiterijanaca, kongregacionalista, baptista, metodista, uz potrebnu materiju i formu, zbog nedostatka nakane kod službenika da čini ono što čini Crkva, ili stoje ustanovio Krist, ili treba pretpostaviti daje ono valjano, osim ako se u pojedinom slučaju dokaže suprotno.

Odgovor: Niječno za prvi dio; potvrdno za drugi dio.

3875-3899: Enciklika "*Humanigenis*", 12. kolovoza 1950.

Enciklika govori o novim tendencijama i opasnostima u teologiji.

Spoznaja Boga

Premda je ljudski razum, jednostavno govoreći, svojim naravnim snagama i 3875 svjetlom stvarno sposoban da dođe do istinite i sigurne spoznaje jednog osobnog Boga, koji svojom providnošću uzdržava svijet i upravlja njime, te da postoji prirodni zakon koji je Stvoritelj usadio u naša srca, ipak ima mnogo zapreka, koje priječe da bi se naš um mogao učinkovito služiti tom svojom naravnom sposobnošću.

Istine naime, koje se odnose na Boga i na odnose između ljudi i Boga, su istine koje u potpunosti [562] nadilaze red vidljivih stvari, koje, jer prelaze na ljudsko djelovanje i jer utječu na nj, traže od čovjeka žrtvu i svladavanje samog sebe. U stjecanju takvih istina ljudski um ima poteškoća, kako zbog utjecaja osjetila i mašte, tako i zbog neurednih težnji koje su proizišle iz istočnoga grijeha. Zato se događa da ljudi u tim stvarima rado uvjeravaju sebe, daje neistinito ili barem dvojbeno ono što oni ne žele da bude istinito.

Zbog toga treba reći, daje Božja "objava" moralno potrebna, kako bismo mogli 3876 u sadašnjem stanju ljudskog roda, slobodni od svega, čvrstom sigurnošću i bez ikakve primiješane zablude, spoznati ono stoje u stvarima vjere i čudoređa po sebi nedostupno razumu [*3005].

Štoviše, ljudski rod može osjećati poteškoće i u stvaranju čvrstog suda o "vjero-dostojnosti" katoličke vjere, premda nam je Bog darovao mnoge i divne vanjske znakove, iz kojih se i samim naravnim svjetlom razuma sigurno može dokazati božansko porijeklo kršćanske religije. Čovjek naime vođen predrasudama ili požudama ili zlom voljom, može nijekati i opirati se ne samo očevidnosti vanjskih znakova koji su pred nama, nego i nadahnućima odozgo, koje Bog šalje našim dušama.

Opasne tendencije u današnjoj filozofiji

Ima ih koji sustav evolucije, kako ga zovu, ... nastoje bez razmišljanja i bez raz- 3877 like primijeniti na postanak svih stvari, te preuzetno podržavaju monističku i panteističku pretpostavku o trajnoj evoluciji svemira. Takvim se shvaćanjem rado koriste zastupnici komunizma, kako bi učinkovitije i širili i zastupali "dijalektički materijalizam", te iz duša iščupali svako priznavanje Boga.

[563] Te krive evolucionističke tvrdnje koje odbacuju sve stoje apsolutno, stal- 3878 no, nepromjenjivo, pripravile su put novoj krivoj filozofiji, koja je, takmičeći se s „idealizmom“, „imanentizmom“ i „pragmatizmom“, dobila ime „egzistencijalizam“, budući da se brine samo za „egzistenciju“ pojedinaca, zanemariivši nepromjenjivu bitnost stvari.

Postoji neki krivi „historicizam“, koji se oslanja samo na događaje ljudskog života te ruši temelje svake apsolutne istine i svakog apsolutnog zakona, bilo da se radi o filozofskim stvarima, bilo o području kršćanskih dogmi. ...

Apologetske metode

3879 Naime, katolički teolozi i filozofi, koji imaju tešku dužnost braniti božansku i ljudsku istinu, te je ucjepljivati u ljudske duše, ne smiju ne-poznavati niti zanemarivati takva shvaćanja, koja su više ili manje skrenula s pravoga puta. Štoviše, oni moraju dobro proučiti sva ta mnijenja, bilo zato jer se ne mogu liječiti bolesti koje se prije toga nije upoznalo, bilo zato jer se u samim krivim mišljenjima katkada krije nešto od istine, bilo napokon zato jer same zablude potiču dušu na temeljitije istraživanje i ispitivanje nekih [564], bilo filozofskih bilo teoloških istina. ...

3880 Premda su ranije postojali takvi koji su se pitali, nije li uobičajena apologetska crkvena metoda bila više zapreka nego li pomoć da se duše pridobiju za Krista, tako danas ima i onih koji se usuđuju poći dotle, da ozbiljno pokreću pitanje: ne treba li teologiju i njezinu metodu, koja vlada u školama uz odobrenje crkvene vlasti, ne samo usavršiti, nego štoviše potpuno reformirati, kako bi se Kristovo kraljevstvo uspješnije širilo posvuda na zemlji, među ljudima svake kulture i svakog religijskog mišljenja. Ne bi bilo gotovo nikakvog razloga za bojazan, kad oni ne bi išli za drugim, nego samo za zgodnim prilagođivanjem [565], nekim novo uvedenim načinom, crkvenog nauka i njegove metode, prilikama i potrebama našeg vremena. Ali se čini da nerazboriti zagovornici "irenizma" drže zaprekom za uspostavljanje bratškog jedinstva i ono što se temelji na samim zakonima i načelima koje je dao Krist, i na ustanovama koje je on ustanovio, ili ono što postoji kao utvrda i obrada cjelovitosti vjere ...

Treba zadržati katoličku terminologiju

3881 Što se pak teologije tiče, neki žele da se sadržaj dogmi što više smanji, a sama dogma da se oslobodi od načina izražavanja koji je Crkva odavno prihvatila, i od filozofskih pojmova kojima se služe katolički učitelji, te da se u iznošenju katoličkog nauka vrati načinu govora Svetog pisma i svetih otaca.

Oni se tako nadaju da će se dogma, kad s nje budu skinuti elementi za koje oni kažu da su izvanjski Božjoj objavi, moći uspješno uspoređivati s dogmatskim mišljenjima onih koji su se odvojili od crkvenog jedinstva, te da će na taj način polako doći do ujednačavanja katoličke dogme s mišljenjima odvojenih.

3882 Ide se i dalje te takvi misle da će se, kad katolički nauk bude sveden na takvo stanje, pripremiti put kojim će se udovoljiti [566] suvremenim potrebama, tako da će se moći dogme izlagati terminologijom današnje filozofije, bilo "imanentizma", bilo "idealizma", bilo "egzstencijalizma", ili nekog drugog sustava.

Neki odvažniji tvrde da se to može i mora ostvariti, jer tvrde oni, nikada ne možemo tajne vjere izražavati adekvatnim riječima, nego samo "približnim" izrazima, koji se stalno mijenjaju; tim (izrazima) se istina samo donekle naznačava, ali isto tako nužno i iskrivljuje. Zbog toga misle da nije apsurdno, nego daje sasvim nužno, da se teologija tijekom vremena služi različitim filozofijama kao svojim sredstvima, te da se stari pojmovi zamijene novima; tako da se iste božanske istine mogu izraziti na ljudski različite načine, pa i na one koji su na neki način oprečni, kako kažu.

K tome dodaju: povijest dogmi se sastoji u tome, da govore o različitim oblicima u slijedu, u koje se zaodjenula objavljena istina, već prema različitim učenjima i mišljenjima koja su se pojavila tijekom ston'eća.

Iz toga što smo rekli je jasno da takva nastojanja ne vode samo prema dogmat- 3883
skom "relativizmu", kako ga zovu, nego ga već stvarno i sadrže. To obilno izražava i onaj prezir što ga pokazuju prema općenito prihvaćenom učenju i njegovoj terminologiji, kojima se ono označava.

Svakome je naime jasno, da se izrazi koji se upotrebljavaju bilo u školama, bilo od crkvenog učiteljstva, mogu poboljšati i usavršiti; osim toga je poznato i to da Crkva nije uvijek bila dosljedna u korištenju tih riječi. Isto je tako jasno da se Crkva ne može vezati ni na koji filozofski sustav, koji prevladava u nekom kratkom vremenu, nego na ono stoje tijekom vremena izgradila opća suglasnot katoličkih učitelja, kako bi se donekle upoznala i shvatila dogma; a to sigurno nije oslonjeno na labave temelje, nego se oslanja na načela i pojmove, koji proizlaze iz prave spoznaje stvorenih stvari; a božanski objavljena istina sjaji, preko Crkve, kao zvijezda ljudskom duhu na putu do takve spoznaje.

Stoga nije čudno što su neke od tih pojmova ekumenski sabori ne samo [567] upotrebljavali, nego su ih i potvrdili, tako da se od njih ne smije odstupiti. ...

Preziranje izraza i pojmova kojima se običavaju služiti skolastički teolozi, po sebi vodi prema slabljenju spekulativne teologije, kako je zovu, jer misle da ona nema prave sigurnosti budući da se oslanja na teološka razmišljanja. ...

Autoritet crkvenog učiteljstva

Oni prikazuju crkveno učiteljstvo kao branu napretku i zapreku znanosti, a neki 3884
nekatolici ga smatraju za nepravednu kočnicu, kojom se učeniji teolozi zaustavljaju u obnavljanju svoje znanosti. Premda ovo sveto učiteljstvo, u stvarima vjere i čudoređa, mora biti svakom teologu prvo i opće pravilo istine, jer je njemu Krist Gospodin povjerio da čuva, brani i tumači cjelokupan poklad vjere - to jest sveto Pismo i božansku "predaju" - ipak dužnost, kojom su vjernici obvezatni da izbjegavaju zablude koje više ili manje graniče s krivovjermem, te temeljem koje su "također dužni pokoravati se konstitucijama i dekretima kojima Sveta stolica osuđuje i zabranjuje takva kriva shvaćanja"¹, neki katkada u tolikoj mjeri zapostavljaju kao da oni ne postoje. ...

*3884 Usp. *3045

3885 [568]... I ne smije se misliti, da ono što se iznosi u enciklikama ne traži unutarnje prihvaćanje, budući da u njima vrhovni svećenici ne vrše svoju vrhovnu učiteljsku vlast. Ti se sadržaji iznose (snagom) redovitog učiteljstva, za koje također vrijedi: "Tko vas sluša, mene sluša" [Lk 10,16]; a ono što se iznosi i nalaže u enciklikama, većinom već od drugud pripada katoličkom nauku.

Kad pak vrhovni svećenici u svojim spisima izričito zauzmu stanovište o nekom do sada spornom pitanju, svima je jasno, da se prema nakani i volji samih vrhovnih svećenika, među teolozima o tom pitanju više ne može slobodno raspravljati.

Uporaba i zloraba izvora objave

3886 Istina je također, da se teolozi neprestano moraju vraćati izvorima božanske objave; njihova je zadaća pokazati kako i gdje se u svetom Pismu i u božanskoj "predaji", da li izričito ili uključno, nalazi ono što uči živo učiteljstvo. Osim toga, oba ta izvora božanski objavljenog nauka, sadrže takvo i toliko blago istine, da ga nikada nećemo stvarno iscrpsti. Zbog toga se i svete znanosti trajno pomlađuju proučavanjem svetih izvora; dok naprotiv, spekulacija koja zanemaruje daljnje istraživanje svetog poklada, postaje neplodna, kao što smo to [569] iz iskustva spoznali.

Ali zbog tog se razloga teologija, pa niti pozitivna, kako je zovu, ne može izjednačiti s čistom povijesnom znanosti. Bog je naime svojoj Crkvi zajedno s takvim svetim izvorima dao i živo crkveno učiteljstvo, kako bi se osvijetlilo i razvilo i ono što se u pokladu vjere nalazi samo nejasno i kao uključno.

A božanski Otkupitelj nije taj poklad povjerio niti pojedinim Kristovim vjernicima, niti samim teolozima da ga autentično tumače, nego samo crkvenom učiteljstvu. Ako pak Crkva vrši tu svoju dužnost, kao što se to često događalo tijekom stoljeća, služeći se svojom redovitim ili izvanrednom službom, onda je jasno, daje posve kriva metoda onih koji nejasnim žele tumačiti ono što je jasno, kadje očito da je potrebno slijediti suprotan redoslijed. Zbog togaje naš predšasnik besmrtne uspomene Pijo XI., govoreći daje najplemenitija dužnost teologije to da pokaže kako se neka definirana istina nalazi u izvorima, nije bez teškog razloga pridodao i ove riječi: "u onom istom smislu u kojem je definirana"¹.

3887 Mnogi također iznose i ubrizgavaju u duše mnogo toga što šteti božanskom autoritetu sv. Pisma. Neki prkosno iskrivljuju značenje definicije 1. vatikanskog sabora daje Bog autor svetog Pisma, i obnavljaju mišljenje koje je već više puta bilo osuđeno, da se nepogrješivost svetog Pisma odnosi samo na one (sadržaje) koji govore o Bogu, o čudorednim i religijskim stvarima. Štoviše, krivo govore i o ljudskom značenju svetih knjiga, ispod kojeg se krije njihov božanski smisao, za koji kažu daje jedini nepogrješiv.

*3886 Pijo IX, pismo "Inter gravissimas", 26. listopada 1870. (Pijo IX, Acta I/V, 260).

Kod tumačenja svetog Pisma ne žele voditi nikakvog računa o analogiji vjere i "predaji" Crkve; tako da učenje svetih otaca i svetog učiteljstva prosuđuju vagom svetog Pisma, koje kao egzegeti tumače na čisto ljudski način, a ne suprotno, da isto sveto Pismo treba tumačiti prema duhu Crkve, koju je Krist Gospodin postavio da bude čuvar i tumač čitavog poklada istine koji je Bog objavio.

[570] Osim toga, literarno značenje svetog Pisma i njegovo tumačenje, što su 3888 ga pod nadzorom Crkve izradili toliki tako veliki egzegeti, trebalo bi ustupiti mjesto nekoj novoj egzegezi, koju oni nazivaju simboličkom i duhovnom; i tek bi se s njom svima otvorila Biblija Staroga i Novoga Zavjeta, koja se sada u Crkvi nalazi kao zapečaćeni izvor. Oni tvrde da bi na taj način nestale sve poteškoće s kojima se susreću samo oni koji se drže literarnog tumačenja Pisma.

Svima je jasno kako je sve to daleko od načela i pravila hermeneutike, koja su pravi- 3889 vilno postavili naši predšasnici sretne uspomene: Leon XIII. u enciklici "*Providentissimus*" i Benedikt XV. u enciklici "*Spiritus Paraclitus*", te mi sami u enciklici "*Divino afflante Spiritu*".

Posljedice novih teoških strujanja

I nije čudo što su te novine već urodile otrovnim plodovima gotovo u svim dije- 3890 lovima teologije. Dovodi se u sumnju da ljudski razum može, bez pomoći božanske "objave" i Božje milosti, dokazima izvedenim iz stvorenih stvari, dokazati da postoji osobni Bog; niječe se daje svijet imao početak, te se tvrdi daje stvaranje svijeta bilo nužno, jer ono proizlazi iz nužne dobrostivosti Božje ljubavi; isto se tako niječe da Bog ima od vječnosti nepogrješivo predznanje o slobodnim ljudskim činima; a to se protivi izjavama Vatikanskog sabora [*300J-3003].

Neki pokreću i pitanje, jesu li anđeli stvorenja-osobe; te da li se materija bitno 3891 razlikuje od duha.

Neki iskrivljuju "nezaslužnost" nadnaravnoga reda, budući da tvrde kako Bog ne može stvoriti bića obdarena razumom, a da ih ujedno ne upravi i ne pozove na blaženo gledanje.

I nije to dosta; odbacivši pojam izvornoga grijeha iz tridentskih definicija, iskrivljuje se ujedno i pojam grijeha općenito, ukoliko je on Božja uvreda, a isto tako i zadovoljština koju je Krist dao za nas.

Ima i takvih koji žele učenje o transupstancijaciji [571], kao nešto što se oslanja na zastarjeli filozofski pojam supstancije, tako izmijeniti, da se stvarna Kristova prisutnost u presv. euharistiji svede na neki simbolizam, u kojem posvećene prilike ne bi bile ništa drugo nego učinkoviti znakovi Kristove duhovne prisutnosti, i njegovog unutarnjeg sjedinjenja s vjernicima kao udovima u mističnom tijelu...

Načela zdrave filozofije

3892 Poznato je koliko Crkva cijeni ljudski razum, s obzirom na njegovu sposobnost da sigurno dokaže postojanje jednog osobnog Boga; isto i da nepobitno, pomoću božanskih znakova, potvrdi same temelje kršćanske vjere; isto tako, da ispravno protumači zakon koji je Stvoritelj usadio u ljudska srca; napokon daje u stanju, i to vrlo plodno, shvatiti i (kršćanske) tajne¹.

Razum će pak tu zadaću moći prikladno i sigurno vršiti samo onda ako je obrazovan na pravi način; to jest, bude li prožet onom zdravom filozofijom, koja je predana kao baština iz ranijih kršćanskih vremena, te zbog toga ima autoritet višega reda, jer je samo crkveno učiteljstvo njezina načela i osnovne tvrdnje, koje su ljudi velikog uma polako otkrivali i prihvaćali, primijenjivala za tumačenje [572] same božanske "objave". Ta pak filozofija koja je u Crkvi priznata i prihvaćena, brani pravu i istinsku vrijednost ljudske spoznaje i neuništivost metafizičkih načela - to jest dovoljnog razloga, uzročnosti i svršnosti - te konačno, (mogućnost) spoznaje sigurne i nepromjenjive istine.

3893 U toj se filozofiji naime uistinu iznosi mnogo toga, što se ne tiče vjere i ćudoređa, niti izravno niti neizravno, te stoga Crkva to prepušta na slobodnu raspravu stručnjacima; a ta sloboda ne postoji u odnosu na mnoge druge (postavke), posebno u odnosu na načela i glavne tvrdnje, što smo gore spomenuli.

Ali i u takvim bitnim pitanjima može se filozofiju odjenuti u prikladniju i bogatiju odjeću: moguće ju je učvrstiti boljim izrazima; može se osloboditi manje prikladnih skolastičkih dokazivanja, obogatiti je, ali pažljivo, nekim zdravim elementima uznapredovalog ljudskog razmišljanja; međutim, nikada nije dopušteno potkopavati je, ili zaraziti krivim načelima, niti je smatrati kao neki veličanstveni, ali zastarjeli spomenik. Ne može se naime stalno mijenjati istina, i svako njezino filozofsko izražavanje, budući da se većinom radi o načelima koja su ljudskom razumu očita po sebi, ili pak o onim istinama koje se oslanjaju bilo na mudrost vjekova, bilo na suglasnot i stup božanske "objave"....

3894 [573] Kad smo sve to dobro razmotrili, bit će odmahjasno, zašto Crkva zahtijeva da se budući svećenici u filozofskim znanostima obrazuju "prema metodi, nauku i načelima Anđeoskog učitelja"; ona naime dobro znade iz iskustva mnogih stoljeća, da se Akvinčeva metoda i način posebno odlikuju kako u obrazovanju početnika, tako i u istraživanju skrivenih istina....

Zbog toga treba najviše žaliti, što neki danas s prezirom gledaju na filozofiju koju je Crkva prihvatila i priznala, tako daje nepametno odbacuju kao zastarjelu s obzirom na oblik, i kao racionalističku s obzirom na način razmišljanja, kao što to kažu. Oni naime tvrde da ta naša filozofija brani krivo shvaćanje, da može postojati apsolutno istinita metafizika; dok naprotiv, naša filozofija tvrdi da se stvari, poseb-

3892 Usp. 1. vatikanski sabor, 3 sjednica, pogl. 4 (*3016).

no transcendentalne, mogu prikladno izraziti samo pomoću različitih znanosti, koje se međusobno nadopunjuju, premda su si na neki način i suprotstavljene.

Primjenjivanje pozitivnih znanosti na religiju

[575]... Nemali broj traži da se katolička religija što više obazire na te znanosti. 3895
A to je pohvalno tamo gdje se radi o činjenicama koje su uistinu dokazane; oprezno pak treba postupati tamo gdje se radi više o "postavkama" kojima se dodiruju tvrdnje sadržane u svetom Pismu ili u "predaji", makar se one na neki način oslanjale na ljudsku znanost. Ako se pak takve postavke izravno ili neizravno protive od Boga objavljenoj istini, tada se takve postavke ni na koji način ne mogu dopustiti.

Zbog toga crkveno učiteljstvo ne zabranjuje istraživanje o "evolucionističkom" 3896
učenju, ukoliko se ono odnosi na porijeklo ljudskoga tijela iz već postojeće i žive tvari, - katolička nam vjera naime nalaže vjerovati da duše Bog neposredno stvara - u skladu s današnjim stanjem ljudskih znanosti i svete teologije, te da se ta istraživanja i rasprave vode između oba tabora stručnjaka, ali tako [576] da se razlozi obaju mišljenja, tj. i onih koji pogoduju (evolucionizmu) i onih koji su protiv njega, vrednuju i prosuđuju s potrebnom ozbiljnošću, umjerenošću i mjerom, tako dugo dok su svi spremni pokoriti se sudu Crkve, koja je od Krista dobila zadaću autentično tumačiti sveto Pišamo i braniti vjerske dogme¹.

Neki pak tu slobodu raspravljanja lakomisleno prekoračuju, budući da se ponašaju tako kao da daje porijeklo ljudskog tijela od već postojeće i žive tvari, temeljem do sada pronađenih pokazatelja, kao i temeljem zaključaka izvedenih iz tih pokazatelja, već potpuno sigurno i dokazano, i kao da u izvorima božanske objave nema ničega što bi u toj stvari tražilo najveću umjerenost i opreznost.

A kad se radi o drugoj mogućoj postavci, to jest o poligenizmu, kako ga 3897
zovu, tada sinovi Crkve nipošto ne uživaju takvu slobodu. Kristovi vjernici naime ne mogu prihvatiti ono mišljenje, za koje tvrde oni koji ga iznose, da je ovdje na zemlji bilo pravih ljudi poslije Adama, koji ne vuku porijeklo prirodnim rađanjem od njega kao praroditelja sviju, ili da Adam označava neki skup praroditelja; nikako se naime ne vidi, kako bi se takve tvrdnje mogle složiti s onim što se nalazi u izvorima objavljene istine i dokumentima crkvenog učiteljstva o izvornom grijehu, koji proizlazi iz uistinu učinjenog grijeha jednog Adama, koji se rađanjem prenosi na sve, tako da ga svaki pojedinac ima kao svoj [usp. Rim 5,12-19; *1511-1514\.

Kako u biološkim i antropološkim znanostima, tako i u povijesnim znanostima 3898
ima onih koji lakomisleno prekoračuju mjere opreza koje je postavila Crkva. Poseb-

¹ *3896 Usp. Pijo XII, Nagovor u Akademiji znanosti, 30. studenog 1941 (AAS 33 [1941.] 506).

no pak treba žaliti nad previše slobodnim načinom tumačenja povijesnih knjiga Staroga zavjeta, čiji se zastupnici, kako bi obranili svoj postupak, neopravdano pozivaju na Pismo koje je nedavno Papinsko biblijsko povjerenstvo uputilo pariškom nadbiskupu [*3862-3864]. To pismo naime otvoreno upozorava da jedanaest prvih poglavlja [577] Postanka, premda u pravom smislu ne spadaju u način pisanja povijesti kojim su se služili najbolji grčki i rimski povjesničari, ili kojim se služe stručnjaci našega vremena, ipak ona spadaju u nekom pravom smislu u povijesnu vrstu, koju egzgeti moraju pobliže istražiti i odrediti. Ta ista poglavlja jednostavnim i slikovitim načinom izražavanja, prilagođenim shvaćanju slabo obrazovanog naroda, iznose osnovne istine na koje se oslanja skrb za naše vječno spasenje, ali isto tako i pučki opis početaka ljudskog roda i izabranog naroda.

Ako su stari sveti pisci nešto crpli iz pučkog pripovijedanja (a to se može dozvoliti), ne smije se nikada zaboraviti da im je u tome pomagao dah božanskog nadahnuća, koji ih je kod izbora i procjenjivanja dokumenata čuvao od svake zablude.

- 3899 Ono što je od pučkog pripovijedanja uneseno u sveto Pismo, ne treba nipošto uspoređivati s mitologijama i drugim sličnim (vrstama), koje više proizlaze iz velike mašte nego li iz želje za istinom i jednostavnošću, a to naime u svetim knjigama, pa i Starog zavjeta, u tolikoj mjeri dolazi do izražaja, da treba reći kako su naši sveti pisci očito iznad starih svjetovnih pisaca.

3900-3904: Apostolska konstitucija "*Munificentissimus Deus*", 1. studenog 1950.

Konstitucija sadrži dogmu o uznesenju Marijinom u nebo, koju je Pijo XII. proglasio 1. studenog 1950. Prije proglašenja dogme provedeno je ispitivanje episkopata čitavog svijeta. Usp. pismo Pija XII. "*Deiparae virginis*" od 1. svibnja 1946. (AAS 42 [1950.] 782sl). Od druge polovice 19. stoljeća prispijevale su molbe za proglašenje te dogme. Na 1. vaticanskom saboru su 204 saborska oca predložila da se definira Marijino uznesenje na nebo. U prvoj polovici 20. stoljeća taj je pokret ojačao. Usp. W. Hentrich - R. Walter von Moos, *Petitiones de Assumptione corporea B. V. Mariae in caelum definienda ad S. Sedem delatae, propositae sec. ordinem hierarchicum, dogmaticum, geographicum, chronologicum, ad consensusum Ecclesiae manifestandum*, 2 sveska (Vatikan 1942.).

Id.: AAS 42 (1950.) 767-770.

Defnicija o Marijinom uznesenju na nebo

- 3900 Naime, svi dokazi i razmišljanja svetih otaca i teologa oslanjaju se na sveto Pismo kao na svoj posljednji temelj; ono nam naime blagu Božju Majku predočuje kao [768] najpovezaniju s njezinim božanskim Sinom, koja je uvijek dijelila njegovu sudbinu. Zbog toga se čini daje nemoguće zamisliti da bi ona koja je Krista začela, rodila, mlijekom dojila, držala na rukama, pritiskala na grudi, poslije ovog zemaljskog života od njega bila makar i tijelom, premda ne i dušom, odijeljena.

Budući da je naš Spasitelj bio Marijin Sin, nije mogao, kao najsvršeniji obdržavatelj Božjeg zakona, osim vječnog Oca ne poštivati i svoju preh'ubljenu Majku. Dakle, budući da joj je mogao iskazati tako veliku čast daju očuva netaknutu od raspadanja u grobu, treba vjerovati daje to i učinio.

Ponajviše pak treba spomenuti to, da su sveti oci, tamo od II. stoljeća, prikaziva- 3901
li Djevicu Mariju kao novu Evu, premda podložnu, ipak najuže povezanu u njegovoj borbi protiv paklenog neprijatelja koji je, kao stoje to najavljeno u protoevanđelju [Post 3,15], došao do potpune pobjede nad grijehom i smrću, a to se u spisima apo- stola naroda, uvijek povezuje [Rim 5 i 6; 1 Kor 15,21-26 54-57].

Zbog toga, kao stoje slavno Kristovo uskrsnuće bilo bitni i posljednji čin te tri- jumfalne pobjede, tako je trebalo i završiti tu zajedničku borbu blažene Djevice sa svojim Sinom, "proslavom" njezinog djevičanskog tijela; kao što naime kaže isti Apostol: "kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivo ... tada će se obistiniti riječ napisana: Pobjeda iskapi smrt" [1 Kor 15,54].

Zbog toga preslavna Božja Majka, 3902
tamo od vječnosti na tajnovit način povezana s Isusom Kristom,
"s jednom te istom odlukom"¹ o predodređenju,
neokaljana u svom začecu,
nepovrijeđena djevica u svom Bogo-majčinstvu,
velikodušna prijateljica božanskog Otkupitelja, koji je izbio potpuni
trijumf nad grijehom i njegovim posljedicama,
konačno je, kao najvišu krunu svojih povlastica, postigla to da bude sačuvana netak-
nutom od raspadanja u grobu, te da i ona kao i njezin Sin, nakon potpune pobjede
nad smrću, bude tijelom [769] i dušom uznesena u najvišu nebesku slavu, gdje ona
sjaji kao kraljica, uz desnu istoga svoga Sina, besmrtnog kralja vjekova, [usp. 1 Tim
1,17]...

[770]... Zbog toga ... na slavu svemogućega Boga, koji je Mariji Djevici iska- 3903
zao svoju posebnu naklonost, na čast njegovog Sina besmrtnog kralja vjekova i po-
bjednika nad grijehom i smrću, za povećanje slave uzvišene njegove Majke, te na ra-
dost i veselje čitave Crkve vlašću Gospodina našega Isusa Krista, blaženih apostola
Petra i Pavla, i našom, proglašavamo, objavljujemo i definiramo, daje Bogom ob-
javljena dogma daje, Bezgrješna Bogorodica uvijek djevica Marija, završivši put
zemaljskog života, bila tijelom i dušom uznesena u nebesku slavu.

Zbog toga, ako bi se netko, čega nas Bog sačuvao, svjesno usudio nijekati to što 3904
smo mi definirali, neka znade daje u potpunosti otpao od božanske i katoličke vjere.

*3902 Pijo IX, enciklika "Ineffabilis Deus", 8. prosinca 1854. (Pijo IX, Acta 1/1,599).

3905: Enciklika "Sempiternus Rex", 8. rujna 1951.

Enciklika je izdana povodom 1.500. godišnjice Kalcedonskog sabora.
Izd.: AAS 43 (1951.) 638.

Kristovo čovještvo

3905 Premda ništa ne priječi da se Kristovo čovještvo, pa i psihološki i razumski dublje istražuju, ipak ih ima koji u teškim istraživanjima te vrste, preko mjere napuštaju staro kako bi izgradili novo, i krivo se služe autoritetom i definicijom Kalcedonskog sabora, kako bi potkrijepili ono što su sami napisali.

Oni stanje i uvjete Kristove ljudske naravi tako uzdižu, da se čini kako je shvaćaju kao neki subjekt vlastitog prava, kao da ona ne postoji u osobi same Riječi. A Kalcedonski sabor, koji je potpuno u skladu s Efeškim, jasno tvrdi, da se obje naravi našega Spasitelja združuju "u jednoj osobi i subzistenciji", te zabranjuje da se u Krista stavljaju dva pojedinca, kao daje neki "čovjek", koji ima potpunu samostalnost, "uzet" i smješten kod Riječi.

3907: Opomena Sv. oficija, 30. lipnja 1952.

Izd.: AAS 44(1952.) 546.

Spolni odnos uz izbjegavanje orgazma

3907 Apostolska je Stolica primijetila s velikom zabrinutošću, da u ovo posljednje vrijeme ima mnogo pisaca koji raspravljajući o bračnom životu, posvuda javno i do pojedinosti ulaze u ono što se odnosi na spolnost; osim toga, neki čak opisuju, hvale i preporučuju *suzdržani odnos (amplexum reservatum)*.

Kako ne bi zanemarila svoju dužnost u tako važnoj stvari, koja se odnosi na svetost ženidbe i spasenje duša... Kongregacija Svetog Oficija, po izričitoj odredbi ... Pija XII., ozbiljno opominje spomenute pisce, da prestanu s takvim načinom postupanja. ...

Svećenike pak, koji djeluju u dušobrižništvu i vodstvu savjesti, neka se nikada ne usuđuju tako govoriti, makar i bili spontano upitani, kao da se od strane kršćanskog zakona nema što prigovoriti protiv "suzdržanog odnosa".

3908-3910: Enciklika "Fulgens corona", 8. rujna 1953.

Tom enciklikom obznanjena je "marijanska godina" na spomen definicije Marijinog bezgrješnog začeća (1854.).

Izd.: AAS 45 (1953.) 581sl.

Marijino otkupljenje

Promatramo li najžarču i najsrdačniju ljubav, kojom je Bog bez sumnje obasi- 3908
pao i obasipa Majku svog jedinorođenog Sina, kako bismo mogli samo i pomisliti da
je ona bila , makar i za najkraće vrijeme, podložna grijehu i bez Božje milosti.

Sigurno ju je Bog mogao, misleći na Spasiteljeve zasluge, obdariti tom presjaj-
nom povlasticom; ne možemo si niti zamisliti da on to nije i učinio. Dolikovalo je da
Otkupiteljeva Majka bude takva, da bude njega dostojna, koliko je to moguće; a ne
bi ga bila dostojna, kad bi bila okaljana nasljednim grijehom i podložna sotonskoj
vlasti, pa bilo to samo i u prvom času svoga začeća.

I ne može se tvrditi da se zbog toga umanjuje Kristovo otkupljenje, kao da se 3909
ono više ne odnosi na sve Adamove potomke, te da se zbog toga nešto oduzima od
zadaće i dostojanstva samog božanskog Spasitelja.

Naime, promotrimo li temeljito i pozorno tu stvar, lako ćemo uvidjeti daje Krist
Gospodin na neki naj savršeniji način uistinu otkupio svoju
Majku, kad ju je, s obzirom na svoje (buduće) zasluge, očuvao od svake ljage na-
sljednog grijeha. Zbog toga se tim naučavanjem ne umanjuje niti nijeće neograniče-
no Kristovo dostojanstvo i njegova sveopća zadaća otkupljenja, nego se u najvećoj
mjeri povećava.

Dakle, nekatolici i mnogi novatori bezrazložno napadaju i osuđuju našu 3910
pobožnost prema Djevici Bogorodici (koju joj iskazujemo) iz tog razloga, kao da mi
oduzimamo nešto od obvezatnog poštivanja Boga i Isusa Krista; nasuprot, koju god
čast i poštovanje iskazujemo našoj nebeskoj Majci, ona bez sumnje završava u slavi
njezinog božanskog Sina, ne samo zbog toga što od njega [582] kao iz prvog izvora
dolaze sve milosti i svi darovi, odn. nebeski pokloni, nego i zbog toga, jer je "slava
sinova slava njihovih otaca" [Izr 17,6].

3911-3912: Enciklika "*Sacra virginitas*", 25. ožujka 1954.

Ed.: AAS 46 (1954.) 175sl.

Vrednovanje ženidbe i djevičanstva

Nedavno smo žalosnom dušom odbacili mišljenje onih koji su išli dotle da su 3911
tvrdili kako je ženidba jedino [176] što može obraniti naravni rast i dužnu savrše-
nost ljudske osobe¹. Neki naime tvrde da Božja milost, koju sakrament ženidbe daje

*3911 Usp. Pijo XII, Govor vrhovnim poglavaricama redova i religioznih instituta, 15. rujna
1952. (AAS 44 [1952.] 824).

iz učinjenog čina, tako posvećuje služenje ženidbom, da ono postaje učinkovitije sredstvo da pojedine duše poveže s Bogom nego li samo djevičanstvo, jer je naime sakrament kršćanska ženidba a ne djevičanstvo.

To naime učenje proglašavamo krivim i štetnim. Istina je naime da taj sakrament zaručnicima podjeljuje milost kako bi bračnu dužnost mogli sveto obavljati; isto tako da učvršćuje međusobnu vezu ljubavi, kojom se oni drže međusobno povezanim; ali ona (ženidba) nije zato ustanovljena da služenje ženidbom učini po sebi prikladnijim sredstvom za povezivanje duša zaručnika vezom ljubavi sa samim Bogom [usp. *3838]. Štoviše, ne dozvoljava li apostol Pavao supružnicima da se privremeno suzdržavaju, kako bi se posvetili molitvi [usp. 1 Kor 7,5], radi toga, jer takvo suzdržavanje čini dušu slobodnijom, ako se želi posvetiti nebeskim stvarima i molitvi Bogu?

3913-3917: Enciklika "*Adcaeli Reginam*", 11. listopada 1954.

Tom enciklikom Pijo XII. je uveo (u Crkvu) blagdan Marije Kraljice.
Izd.: AAS 46 (1954.) 633-636.

Marijino kraljevsko dostojanstvo

3913 Osnovno načelo na kojem se temelji Marijino kraljevsko dostojanstvo bez sumnje je njezino Bogo-majčinstvo. Ponekad se naime u svetom Pismu, o Sinu kojeg će roditi Djevica, čita sljedeća rečenica: "Zvat će se Sin Svevišnjega. Njemu će Gospodin Bog dati prijesolje Davida, Oca njegovog, i kraljevat će nad domom Jakovljevim uvijek i njegovu kraljevstvu neće biti kraja" [Lk 1,32sl], a Marija se osim toga naziva "majka Gospodinova" [Lk 1,43]; odatle se lako izvodi daje ona kraljica, jer je rodila Sina, koji je istoga časa kadje začet, kralj koji je, zbog hipostatskog sjedinjenja ljudske naravi s Rječju, i kao čovjek Gospodar sviju stvari.

Zbog togaje s pravom Ivan Damaščanski mogao napisati ovo: "Uistinu, ona je postavljena za Gospodaricu svega stvorenog, time što je postala Stvoriteljeva majka" ; isto se tako može ustvrditi daje Marijinu kraljevsku službu nebeskim ustima navijestio sam arkandeo Gabrijel.

3914 Ipak preblaženu Djevicu Mariju ne treba nazivati kraljicom samo zbog njezinog Bogo-majčinstva, nego također, jer je po Božjoj volji ona imala značajan udio u djelu našeg vječnog spasenja. "Što nam se može dogoditi ugodnije i slađe za razmišljanje, ... nego da Krist vlada nama ne samo po prirođenom, nego i po stečenom [634] pravu, to jest po otkupljenju? [*3676] ...

*3913 Ivan Damaščanski, *Defide orthodoxa* IV 14 (PG 94, 1158B-1159A / B. Kotter: PTS 12 [Schriften 2] 20050.52).

Uistinu, Djevica Marija je bila s Kristom najtjesnije povezana u dovršetku djela otkupljenja... . Naime: "Kao stoje Krist time što nas je otkupio, na poseban način naš Gospodar i Kralj, tako je to i blažena Djevica zbog posebnog načina na koji je sudjelovala u našem otkupljenju, tj. darujući svoje tijelo, i prinoseći ga dobrovoljno za nas, želeći na poseban način naše spasenje, moleći (za nj) i priskrbujući nam ga"¹.

Iz tih razmišljanja izvodi se sljedeći dokaz: Ako je Marija u djelu duhovnog 3915 spasenja, bila po Božjoj volji pridružena Isusu Kristu začetniku samog spasenja, na sličan način kao što je Eva bila pridružena Adamu, začetniku smrti, onda se može ustvrditi daje djelo našega spasenja provedeno na način "ponavljanja"², u kojem je ljudski rod [635] spašen po djevici, kao što je po djevici bio vezan uz smrt; osim toga, isto se tako može ustvrditi daje ta preslavna gospodarica zbog toga bila izabrana za Kristovu majku "kako bi postala sudionica u otkupljenju ljudskog roda"³, i ako je uistinu "ona, koja nije iskusila niti svoj niti nasljeđem grijeh, bila najtjesnije povezana sa svojim Sinom, te je njega, kao nova Eva za svu Adamovu djecu koja su bila okaljana njegovim jadnim padom, prinijela na Golgoti vječnom Ocu, zajedno sa žrtvom svojih majčinskih prava i majčinske ljubavi"⁴, iz toga se onda bez sumnje može zaključiti: kao stoje Krista novog Adama trebalo nazvati kraljem, ne samo zbog toga jer je Božji Sin, nego i zbog toga jer naš Otkupitelj, isto je na neki sličan način i preblazena Djevica Kraljica, ne samo jer je Majka Božja, nego uistinu i zbog toga, jer je kao nova Eva pridružena novom Adamu.

Uistinu, u punom, pravom i potpunom smislu riječi, samo je Isus Krist, Bog i 3916 čovjek, Kralj; ipak i Marija sudjeluje u njegovom kraljevskom dostojanstvu, na smanjen i analogan način, kao Majka Kristova i Božja, sudionica u božanskom djelu Otkupljenja, u njegovim bitkama s neprijateljima, i nadasve u njegovoj izvojevanoj pobjedi.

Iz te povezanosti s Kristom Kraljem, Marija je stekla sjaj i veličanstvo, koje po uzvišenosti nadilazi sva stvorenja; iz te povezanosti s Kristom rađa se kraljevska moć, tako da i ona sama može dijeliti kraljevsko blago božanskog Otkupitelja; konačno, iz povezanosti s Kristom, i njezinom majčinskom zaštitom kod Sina i Oca, proizlazi (njezina) neiscrpiva učinkovitost.

Nema dakle nikakve sumnje, presveta Marija nadilazi po svom dostojanstvu 3917 sve stvorene stvari, kao i to da je zadobila prvenstvo prije svih, (odmah) iza svog Sina...

*3914 Francisco Suarez SJ, *Commentarii et disputationes in III. partem D. Thomae*, disp. XXII, sect. 2 (*Opera omnia*, izd. C. Berton, 19 [Pariš 1860] 327a).

*3915 Irenej Lvonski, *Adversus haereses* V 19, br.1 (izd. W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,375 / PG 7,1175B / SouChr 153 [1969], 248.).
Pijo XI, Pismo "*Auspiciatus profecto*" (AAS 25 [1933] 80).
Pijo XII, Enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943.] 247).

[636]... Za shvaćanje tog najuzvišenijeg stupnja dostojanstva, koje je Bogorodica stekla iznad svih stvorenja, korisno je razmišljati, da je Bogorodica, već u prvom času kadje bila začeta, bila ispunjena tolikim obiljem milosti daje nadvisila milost svih svetih...

Osim toga, blažena Djevica, nije zadobila, poslije Krista, samo najviši stupanj uzvišenosti i savršenosti, nego je također sudionica u njegovoj učinkovitosti, zbog koje se s pravom kaže da njezin Sin i naš Otkupitelj vlada nad srcima i vonama ljudi.

3917a: Dekret Sv. oficija, 2. travnja 1955.

Dekret o okluzivnoj dijafragmi, upućen nekim biskupima Sjeverne Amerike.

Izd.: The Clergy Review 21 (Ranchi [Indija]: St. Mary's Theological College, Kurseong, 1957) 26 / The Priest (Huntington [Indiana, U.S.A.] 1956) 760. Nije izdan u AAS.

Sprečavanje začeca

3917a Sveta kongregacija s posebnom značajnošću diže svoj glas protiv primjene dijafragme (sterilet, diaphragm) kod supružnika, kod vršenja ženidbenih prava, te ju osuđuje i odbacuje.

Osim toga ordinariji ne smiju dozvoliti da se vjernicima govori, ili da ih se uči, da se na temelju kršćanskih načela ne može ništa ozbiljno prigovoriti, ako suprug sa ženom, koja koristi to sredstvo, surađuje samo materijalno.

Ispovjednici i duhovni vođe koji zastupaju suprotno mišljenje i koji tako vode savjesti vjernika, daleko su zalutali s puta istine i čudorednih pravila.

3918-3921: Instrukcija Sv. oficija, 2. veljače 1956.

Usp. nagovor Pija XII. od 23. ožujka i 18. travnja 1952. (AAS 44 [1952] 270-278; 413-419).

Izd.: AAS 48 (1956.) 144sl / PerRMor 45 (1956.) 137-139.

Etika situacije

3918 Protiv moralnog nauka predanog Katoličkoj Crkvi i njegove primjene, u mnogim krajevima se među katolicima počeo širiti etički sustav koji se većinom naziva nekom "etikom situacije"...

Autori koji slijede taj sustav, tvrde da odlučujuća i posljednja norma djelovanja nije ispravan objektivni poredak, određen prirodnim zakonom, koji je sigurno spoznat iz tog zakona, nego unutarnje svjetlo duše i prosudba svakog pojedinca, kojom on, postavljen u konkretnu situaciju, spoznaje što mu je činiti.

Naime, prema njima, ta posljednja čovjekova odluka nije, kao što to naučava objektivna etika prenesena od pisaca većeg značenja, primjena objektivnog zakona

na pojedinačni slučaj, pazeći i ujedno vodeći računa, prema pravilima razboritosti o posebnim prilikama "situacije", nego neposredno unutarnje svjetlo i prosudba. Ta pak prosudba, barem u mnogim stvarima, s obzirom na objektivnu ispravnost, istinu i mjeru, konačno nije niti mjerena niti smije biti mjerena, niti može biti mjerena prema nekoj objektivnoj normi postavljenoj izvan čovjeka, neovisnoj od njegovog subjektivnog uvjerenja, nego je samoj sebi u potpunosti dostatna.

Prema tim piscima, nije više dovoljan tradicionalni pojam "ljudske naravi", 3919 nego treba pribjeći pojmu "postojeće" ljudske naravi, koji u odnosu na mnogo toga nema apsolutnu objektivnu vrijednost, nego samo promjenjivu, izuzevši možda one malobrojne elemente i principe koji pripadaju ljudskoj metafizičkoj naravi (apsolutnoj [145] i nepromjenjivoj).

Istu relativnu vrijednost ima i tradicionalni pojam "naravnoga zakona". Mnogo toga o čemu se danas govori kao o apsolutnim postulatima naravnog zakona oslanja se, prema njihovom mišljenju i učenju, na spomenuti pojam postojeće naravi, zbog toga su i ti postulati samo relativni i promjenjivi, te se uvijek mogu prilagoditi svakoj situaciji.

Prihativši dakle te postavke i primijenivši ih na stvari, ti ljudi kažu i uče da 3920 svatko treba prosuđivati što im treba činiti u toj situaciji, ne prvenstveno prema objektivnim zakonima, nego pomoću onog zasebno unutarnjeg svjetla, prema osobnom uvidu u svojoj savjesti, te će se tada lako sačuvati i osloboditi od mnogih etičkih sukoba.

Mnogo toga što se tvrdi u sustavu te "etike situacije", protivno je istini i zaključ- 3921 cima zdravog razuma, pokazuje tragove relativizma i modernizma, ijako odstupa od katoličkog učenja, predavanog kroz stoljeća.

[Slijedi zabrana zastupati to učenje.]

3922-3926: Enciklika "Haurietis aquas", 15. svibnja 1956.

Izd.: AAS 48 (1956.) 316-352.

Štovanje Srca Isusovog

[Poznato je] da postoje dva razloga zbog kojih Crkva pridaje božansko 3922 štovanje Srcu božanskog Otkupitelja. ... Jedan je onaj koji se odnosi i na druge presvete udove tijela Isusa Krista, a oslanja se na ono načelo, po kojem znamo daje njegovo Srce, kao najplemenitiji dio ljudske naravi, hipostatski sjedinjeno s božanskom osobom Riječi; zbog toga mu treba iskazivati ono poklonstveno štovanje, kojim Crkva štuje osobu samog Božjeg Sina....

D r u g i se pak na poseban način odnosi na božansko Spasiteljevo Srce, te isto tako na poseban način zahtijeva da mu se pridaje božansko štovanje; to proizlazi iz toga stoje njegovo Srce, više nego li svi drugi udovi njegova tijela, naravni znak, ili simbol njegove beskrajne ljubavi prema ljudskom rodu. "U svetom je [317] Srcu ... znak i izričita slika beskrajne ljubavi Isusa Krista, koja nas potiče na međusobnu ljubav "\

3923 [323] [Krist] je uistinu pridružio svojoj božanskoj osobi ljudsku narav, pojedinačnu, čitavu i potpunu, koja je po Duhu Svetom začeta u prečistom krilu Marije Djevice. Dakle, ljudskoj naravi, koju si je uzela Božja Riječ, nije nedostajalo ništa. On sije uzeo nju, ni na koji način promijenjenu, s svim duhovnim i tjelesnim što spada na nju: to jest obdarenu razumom i voljom, te drugim unutarnjim i vanjskim sposobnostima shvaćanja, isto tako i s osjetnim željama i sa svim naravnim sklonostima [navode se dokumenti *293 301 355].

Budući da se ni na koji način ne može sumnjati daje Isus Krist [324] uzeo pravo tijelo, koje je imalo sve osjećaje koji su mu vlastiti, od kojih se prije svega ističe ljubav, isto tako ne može biti nikakave sumnje, daje on imao fizičko srce slično našem, budući daje ljudski život nemoguć bez tog najizvrsnijeg dijela tijela, a isto tako i što se tiče osjećaja. ...

3924 [327] Zbog toga se Srce utjelovljene Riječi s pravom i zaslužno smatra pokazateljem i simbolom one trostruke ljubavi, kojom božanski Otkupitelj neprestano ljubi vječnog Oca i sve ljude. Ono je naime simbol njegove božanske ljubavi, koju nam priopćuje s Ocem i Duhom Svetim, koja nam se ipak samo u njemu, kao u Riječi koja je postala tijelom, očituje preko prolaznog i slabog ljudskog tijela....

Ono je osim toga simbol one najžarčije ljubavi, koja ulivena u njegovu dušu, obogaćuje Kristovu [328] volju, i čije je djelovanje obasjano i vođeno činom dvostruke presavršene spoznaje, to jest blažene i one dane ili ulivene².

I konačno, - i to uistinu više na naravan i izravan način - ono je simbol i one osjetne ljubavi, jer je tijelo Isusa Krista oblikovano djelovanjem Duha Svetoga u krilu Djevice Marije, imalo najsavršeniju sposobnost osjećanja i prihvaćanja, uistinu više nego li ostala ljudska tijela³....

3925 [343] ... Zbog toga nam je dozvoljeno uzdići se od tjelesne stvarnosti, to jest Srca Isusa Krista, i od njegovog naravnog značenja, ... ne samo do promatranja njegove ljubavi koja se doživljava osjetima, nego i više, do promatranja i klanjanja onoj nebeskoj ulivenoj ljubavi, i konačno ... do razmatranja i klanjanja ljubavi utjelovljene božanske Riječi; donekle iz vjere, po kojoj vjerujemo da su obje naravi, ljudska [344] i božanska, sjedinjene u osobi Isusa Krista, možemo umom shvatiti

3922 Leon XIII, enciklika "Annum sacrum", 25. svibnja 1899. (Leon XIII, Acta 19 [Rim] 76; *3353).

*3924 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.9, a. 1-3 (izdanje Leonina 11,138-142). Usp. na nav. mj. III, q.33, a.1 ad 3; q.36, a.6 (izdanje Leonina 11,324 443).

onu najužu poveznost koja ja postojala između osjetne ljubavi fizičkog Isusovog Srca i dvostruke duhovne ljubavi, ljudske naime i božanske. Treba ne samo reći da te ljubavi postoje zajedno u štovanja vrijednoj osobi božanskog Otkupitelja, nego i to da su one međusobno povezane naravnim vezom, ukoliko se ljudsko i osjetno podlaže božanskom, te one odražavaju svoju analognu sličnost.

Ne mislimo reći da Srce Isusovo treba tako shvatiti, da u njemu postoji i da se štuje formalna slika, kako se kaže, odn. savršeni i apsolutni znak njegove božanske ljubavi, budući da se njegova bit nikako ne može izjednačiti s bilo kojom stvorenom slikom; nego Kristovi vjernici, štujući Srce Isusovo, klanjaju se zajedno s Crkvom znaku i isto tako tragu Božje ljubavi....

Potrebno je, da se u tom dijelu nauka, od tolikog značenja i takve mudrosti, svatko u duši uvijek drži istine naravnog simbola, kojim se fizičko Isusovo Srce stavlja u vezu s osobom Riječi, te da se sve temelji na prvotnoj istini hipostatskog sjedinjenja; ako bi netko zanijekao daje to istina, obnovio bi krivo mišljenje, koje je Crkva ne jedamput odbacila, kao mišljenje koje se protivi (istini) da se u jednoj osobi Krista nalaze obje naravi, različite i potpune.

Marijino majčinstvo

[352]... neka se Kristovi vjernici brinu, da se s tim [štovanjem Srca Isusova] ti- 3926
jesno povezuje i pobožnost prema bezgrješnom Srcu Bogorodice. Budući daje po Božjoj volji, u izvršenju ljudskog otkupljenja, blažena Djevica Marija bila s Kristom nedjeljivo povezana, tako da je naše spasenje proisteklo kako iz ljubavi i trpljenja Isusa Krista, koje je bilo najtjesnije povezano s ljubavlju i boli same Majke, potpuno je prikladno da kršćanski narod, koji je od Krista po Mariji dobio božanski život, poslije iskazanog dužnog štovanja presvetom Srcu Isusovom, i preljubaznom Srcu nebeske Majke zahvalnom i skrušenom dušom iskazuje čine pobožnosti i ljubavi.

3928: Dekret Sv. oficija, 8. ožujka (23. svibnja) 1957.

Usp. nagovor Pija XII. na međunarodnom pastoralno-liturgijskom kongresu, 22. rujna 1956. (AAS 48 [1956.] 716-725).

Ed: AAS 49(1957.) 370.

Valjanost koncelebracije

Pitanje: Slavi li više svećenika valjano misnu žrtvu, ako samo jedan od njih nad 3928
kruhom i vinom izgovori riječi "Ovo je tijelo moje" i "Ovo je krv moja", a drugi te Gospodinove riječi ne izgovaraju, nego uz znanje i pristanak celebranta, imaju nakanu i očituju, da njegove riječi i djela čine svojim.

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 18. ožujka): Niječno; naime prema Kristovoj ustanovi samo onaj valjano slavi misu koji izgovara riječi posvete.

IVAN XXIII.: 28. listopada 1958. - 3. lipnja 1963.

3930: Odgovor Sv. oficija, 25. ožujka (4. travnja) 1959.

Izd.: AAS 51 (1959.) 271sl.

Izbor izaslanika koji potpomažu komunizam

3930 **Pitanje:** Smiju li, kod izbora narodnih zastupnika, građani katolici dati svoj glas onim strankama ili kandidatima, koji, premda ne ispovijedaju načela protivna katoličkom nauku [272], što više koji se nazivaju kršćanima, ali su ipak u stvari pridruženi komunistima, i svojim ih načinom djelovanja potpomažu.

Odgovor (potvrđen od vrhovnog svećenika, 2. travnja): Niječno, prema odredbi Dekreta Sv. oficija 1. srpnja 1949., br.1 [*3865].

3935-3953: Enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961.

Enciklika povodom 70. obljetnice "*Rerum novarum*" sažima društveni nauk ranijih papa i razvija ga dalje s obzirom na novu društvenu situaciju poslije 2. svjetskog rata. Po prvi put biva raspravljana problematika nerazvijenih zemalja i dobrobit sveukupnog ljudskog društva. Objavljivanje je moralo biti odgođeno za 14. srpnja, zbog poteškoća koje su se pojavile kod prevođenja teksta na talijanski jezik. Autentičan je naime samo latinski tekst, ali zbog jezičnih nedostataka enciklike, neizostavno je uspoređivanje s talijanskim tekstom, koji je zajedno s latinskim tekstom bio objavljen u *Osservatore Romano*, 15. srpnja 1961. (Kod ovog prijevoda vodilo se računa i o talijanskom tekstu.)

Izd.: AAS 53 (1961.) 405-447.

Sažetak društvenog nauka Leona XIII.

3935 [405] ... Leon XIII.... ponajprije govori o radu; rad se ni na koji način ne smije smatrati nekakvom robom, jer neposredno proizlazi iz ljudske osobe. Iz njega naime, kao iz jedinog izvora, većina ljudi crpi svoje životno uzdržavanje, pa se nagrada za nj ne smije mjeriti prema zakonu tržišta, nego radije, prema zakonima pravde i pravičnosti; ne bude li tako, pravda će u radnim ugovorima [406] biti jako povrijeđena, pa bili oni s obje strane slobodno sklopljeni [usp. *3270].

Uz to, pojedinci imaju po naravi pravo posjedovanja privatnih dobara, čak i onih sredstava koja se odnose na proizvodnju. Država nipošto nema ovlast dokinuti to pravo. Budući pak da privatno vlasništvo ima po svojoj naravi i društvenu zadaću, to onaj tko uživa takvo (vlasništvo) s pravom mora koristiti ne samo za svoj osobni probitak, nego i na korist drugih.

3936 Što se pak države tiče, čija je svrha u poretku zemaljskih vrednota promicati zajedničko dobro svih, ona nipošto ne može zanemariti gospodarska pitanja građana; štoviše, prisutna (u društvu) mora prikladno nastojati da se proizvede ona količina

dobara "čije je korištenje potrebno za čine kreposti" , a zatim da se obrane prava svih građana, prvenstveno slabijih, kao što su radnici, žene i djeca. Država se nikada ne može osloboditi dužnosti koja joj nalaže da položaj radništva djelatno nastoji promijeniti na bolje.

Nadalje, dužnost države je brinuti se da se radni ugovori sklapaju po načelima pravde i pravičnosti, te ujedno da radno mjesto ne ugrožava dostojanstvo ljudske osobe, niti s obzirom na tijelo niti s obzirom na dušu. Prema tome, u Leonovom pismu se iznose najvažnija načela u odnosu na pravedan i ispravan suživot među ljudima, koja su suvremene države, svaka na svoj način, preuzele u svoje zakone, i koja - kao što ... kaže ... Pijo XI., nisu malo pridonijela za stvaranje i razvitak novog dijela pravne znanosti, koji se zove '*radnopravo*'.

U istom se pismu nadalje tvrdi da radnici imaju pravo koje im daje narav, ne samo da se udružuju u udruge, bilo da se one sastoje samo od radnika, bilo iz redova radnika i poslodavaca, i to u onom obliku za koji misle daje više prilagođen potrebama njihove klase; štoviše, i sami radnici imaju u tim udrugama, kao što smo rekli, neosporno [407] pravo djelovati slobodno i po svojoj volji, u skladu s vlastitom korišću. 3937

Konačno, neka se radnici i poslodavci u sređivanju međusobnih odnosa, ravnaju po načelima ljudske solidarnosti i po normama ponašanja kršćanskog bratstva; katkada su naime, i ono neumjereno natjecanje, koje zastupaju oni koji se zovu liberali, kao i borba jedne klase protiv druge, u smislu marksističkog naučavanja, jednako udaljene kako od kršćanskog nauka tako i od same ljudske naravi.

Sažetak društvenog nauka Pija XI.

[Pijo XI. u enciklici "*Quadragesimo anno*"] potvrđuje daje pravo i dužnost 3938 Katoličke Crkve, uložiti poseban trud, da se pravilno riješe vrlo teški društveni problemi, koji toliko muče ljudsku zajednicu; zatim (ta enciklika) ističući ponavlja da načela i smjernice iz Leonovog pisma treba prilagoditi uvjetima ovoga vremena; konačno, tom prilikom on ne izlaže samo neka mjesta (Leonovog) učenja, o kojim su raspravljali i katolici, nego naučava i to kako će se ta načela i smjernice primijeniti na društveni poredak, s obzirom na izmijenjene prilike vremena.

[408] Naime, u to su vrijeme neki dvojili o tome što bi zapravo trebalo misliti o privatnom vlasništvu, o plaći koju bi radnik trebao dobiti za svoj rad, konačno o stavu katolika prema nekom umjerenijem socijalizmu.

Što se prvoga tiče, taj je naš predšasnik ponovno potvrdio daje pravo na privatno vlasništvo (čovjeku) dano od same naravi; te on ujedno razvija i razjašnjava društveni smisao privatnog vlasništva.

*3936 Toma Akvinski, *De regimine principum* I 15 (parmsko izdanje 16 [1865.] 238a / R. Busa, *Opera* 3 [1980.] 600 [= I 16]).

U odnosu na drugi problem, vrhovni svećenik najprije odbacuje mišljenje onih koji smatraju daje plaća nepravedna po svojoj naravi, u isto vrijeme se pak tuži što su pojedinačno utvrđene plaće često neljudske i nepravedne; zatim pažljivo navodi kojih se smjernica i uvjeta treba držati, da se u toj stvari ne bi odstupilo od pravednosti i pravičnosti.

Na tom području ...je danas uputno radne ugovore donekle ublažiti društvenim ugovorima; to jest tako da "radnici i namještenici postanu sudionici u vlasništvu, ili u upravljanju, kako bi na neki način imali udjela u dobiti"¹.

Treba smatrati daje važno, i za teoriju i za praksu, to stoje potvrdio Pijo XI.: "Ljudsko se djelovanje ne može pravedno niti pravično mjeriti, ako se zanemari njegova društvena i individualna narav"². Stoga naime zahtijeva pravednost, da se kod odmjeravanja plaće radnicima, osim na potrebe samih radnika i njihovih obitelji, treba gledati s jedne strane na stanje gospodarskih poduzeća u kojima su zaposleni, a s druge strane na "opće dobro gospodarstva"³.

3939 Osim toga, vrhovni biskup napominje, da su si postavke *komunista* i kršćana međusobne jako suprotne, te da katolici nipošto ne smiju odobravati načela *socijalista*, za koje se čini da zastupaju umjerenije mišljenje; iz njihovog naime mišljenja slijedi, prvo: daje društveni poredak ograničen na ovo prolazno vrijeme, budući da je on isključivo upravljen na dobrobit ovog smrtnog života; odatle slijedi: ako je ljudski društveni život usmjeren samo na [409J proizvodnju vanjskih dobara, on time previše sužava ljudsku slobodu i zanemaruje pravi pojam društvenog autoriteta.

3940 Uza sve to, Pijo XI. dobro zna, da su se od izdavanja onog Leonovog pisma prije četrdeset godina, u potpunosti izmijenile vremena i prilike; to se osim iz ostalih stvari vidi i iz toga, stoje slobodno natjecanje konačno dospjelo tako daleko, daje nekome unutar njom i urođenom snagom gotovo razorilo samo sebe, tako stoje u ruke nekolicine, "koji većinom nisu vlasnici, nego samo čuvari i upravitelji kapitala koji je u njih uložen, a kojim upravljaju po vlastitom sudu i volji"⁴ zgrnulo veliko bogatstvo i otud proizašlo neobuzdanu gospodarsku moć.

Zbog tog razloga ... "na mjesto slobodne trgovine stupila je gospodarska prevlast; neobuzdana gramzljivost naslijedila je borbu za prevlast, a čitavo je gospodarstvo postalo previše tvrdo, neumoljivo i okrutno"⁵. Iz togaje pak proizašlo, daje državna vlast služila probitku bogatijih, i tako je na neki način svim ljudima zagospodarilo gomilanje bogatstva.

Kako bi se prikladno suprotstavila takvim težnjama, vrhovni je svećenik postavio ova glavna pravila: gospodarstvo mora opet biti upravljeno načelima ćudored-

*3938 Usp. Pijo XI, enciklika "Quadragesimo anno" (AAS 23 [1931] 199; *3733).
Usp. na nav. mj. (200).
Usp. na nav. mj. (201).
*3940 Usp. na nav. mj. (21 Osi).
Usp. nanav. mj. (211).

nog života; isto se tako probici pojedinih građana i udruga moraju posebno usklađivati s općim dobrom.

To pak... zahtijeva kao prvo, da se opet uspostavi uredan odnos među ljudima, u kojem ima mjesta za manja gospodarska i staleška udruženja, koja nisu ustanovljena po odredbi države, nego koja su samostalna; zatim da državna vlast, upotpunjujući svoju ulogu, nipošto ne zanemari brinuti se za opće dobro svih; i konačno, da države, gledamo li na opću ljudsku zajednicu, međusobno surađuju i sporazumijevaju se, te da tako postignu gospodarsko dobro naroda.

Čini se da se bitne postavke nauka iznesenog u pismu Pija (XI.), mogu svesti u 3941 ove dvije: Jedna [410] od njih potpuno zabranjuje da vrhovni zakon u gospodarstvu bude probitak pojedinaca ili udruženja ljudi, ili neobuzdano natjecanje bogatstva, ili prevelika vlast bogataša, ili želja države za čašću i vladanjem, ili slične stvari.

Štoviše, u svim gospodarstvenim pothvatima, kao najviši zakon društvenoga života, treba vladati pravednost i ljubav.

Druga (postavka), koja je po našem mišljenju svojstvena pismu Pija XI., nalaže da se osnivanjem bilo javnih bilo slobodno osnovanih udruga, i u državi i u međunarodnim odnosima, uz pomoć društvene pravednosti, obnovi poredak prava koji bi onima koji rade u gospodarstvu, omogućio da lijepo usklade svoje osobne probitke s općim blagostanjem svijeta.

Društveni nauka Pija XII.

[411] ... [Pija XII. je imao na umu] pobliže protumačiti što Katolička Crkva mi- 3942 sli o tri glavna problema društvenog života i područja gospodarstva, naime: o korištenju materijalnih dobara, o radu i o obitelji; u stvari se te tri stvari međusobno povezuju i isprepliću, te jedna potpomaže drugu¹.

U odnosu na prvu; naš predšasnik tvrdi da svaki čovjek ima pravo koristiti vanjska dobra za svoj život i uzdržavanje, te da to pravo ima prednost pred bilo kojim drugim pravom koje se nalazi na području gospodarstva, pa tako i pred pravom na privatno vlasništvo. Uistinu, pravo na privatno vlasništvo, primjećuje naš predšasnik, utemeljeno je u samom naravnom pravu, ali po Stvoriteljevoj volji, ono ni u kom slučaju ne može priječiti "da tjelesna dobra, koja je Bog stvorio u korist svih, podjednako pripadaju svima, kao što to traži pravednost a i ljubav"².

Pija XII. pak o radu ponavlja ono što se nalazi u pismu Leona XIII., te naučava da rad, u odnosu na ljude pojedince, u isto vrijeme treba smatrati kao dužnost i kao pravo; zbog toga, u prvom redu oni moraju određivati međusobne odnose, koji se odnose na rad; ako pak oni to ne bi htjeli ili mogli učiniti, samo onda "država ima zadatac, pazeći na način i mjeru, rad pravedno raspodijeliti i podjednako dodeliti svima, kao što to traži prava zajednička korist"³.

*3942 Pija XII, Radio-poruka, 1. lipnja 1941. (AAS 33 [1941.] 198sl).
Usp. na nav. mj. (199).
Usp. na nav. mj. (201).

Prelazeći naime na pitanje obitelji, vrhovni svećenik ističe da privatno vlasništvo vanjskih dobara mnogo doprinosi čuvanju i razvoju života u samoj obitelji; ono naime "na primjeren način osigurava ocu obitelji pravu slobodu, temeljem koje on može ispuniti dužnosti koje mu je Bog povjerio, a koje su povezane sa dobrobiti same obitelji, a odnose se na tijelo, duh i religiju"¹.

Budući pak da iz toga slijedi i pravo obitelji da se iseli u druga mjesta, isti naš predšasnik opominje državne vladare, koji dozvoljavaju da njegovi podložnici odu ili da drugi [412] dođu, "da nikada ne dozvole ništa, čime bi se oslabio ili smanjio međusobni iskreni pristanak tih država"².

Načelo subsidijarnosti

3943 [413] ... Treba ustvrditi, da na gospodarskom području prednost ima osobna inicijativa pojedinaca, bilo da oni rade samostalno, bilo da se na različite načine udružuju radi stjecanja zajedničkih pogodnosti.

Zbog tih razloga su naši predšasnici iznijeli, kako je nužno da u toj stvari bude djelom prisutna i građanska vlast, kako bi se pravilno promicao porast materijalnih dobara, koji bi vodio napretku društvenog života, a tako bio i na korist sviju građana.

A ta briga države da njeguje, potiče, uređuje i upotpunjuje, temelji se na *načelu subsidijarne službe*, koju Pijo XI. ovako izlaže u enciklici "*Quadragesimo anno*": "U društvenoj filozofiji ostaje vrlo čvrsto i nepobitno ovo načelo:... kao što ne valja pojedincima oduzimati i predavati zajednici one poslove koje oni mogu obavljati sami vlastitom marljivošću, isto je tako nepravedno i vrlo štetno i opasno za javni poredak, davati većemu i višem društvu one poslove koje mogu izvršavati manje i niže udruge; svaka naime društvena ustanova mora po svojoj naravi pomagati udovima društvenog tijela, i nikada ih ne smije uništiti ili sasvim prisvojiti" [*3738].

... Od državnih vlasti, koje se moraju brinuti za opće dobro, uvijek se ponovno traži da na području gospodarstva ulože višestruki trud, i to sveobuhvatni] i i sređeni-ji nego li ranije, te da prilagođavaju ustanove, službe, sredstva i načine postupanja kako bi se postigao taj cilj.

[415] A uvijek ostaje ovo: zauzimanje državnih vlasti za gospodarstvo, kako god bilo svestrano i kako god duboko zadiralo u društveni život, treba biti takvo, da ne samo ne smanjuje, nego da i pospješuje slobodu privatne inicijative, na način da ostanu netakanuta osnovna prava svake ljudske osobe.

Načela za pravednu plaću

3944 [419] ... [Ponovno opominj'emo], da se visina plaće ne smije prepustiti potpuno slobodnom natjecanju zainteresiranih, isto tako nije dopušteno da plaću određuje samovolja moćnijih; u toj stvari treba u potpunosti poštivati zahtjeve pravde i pravič-

*3942 Usp. na nav. mj. (202).
Usp. na nav. mj. (203).

nosti. A one uistinu traže da se radniku isplati tolika plaća, koja će mu omogućiti da provodi život dostojan čovjeka i da snosi teret prikladnog uzdržavanja obitelji.

Kod pravednog određivanja plaće za rad, treba voditi računa i ovome: prvo, koliki je pojedinčev doprinos stvaranju gospodarskih dobara; zatim, kakvo je stanje poduzeća u kojem radnici rade; zatim, što zahtijeva dobrobit svake zamlje, posebno u odnosu na opću zaposlenost; konačno, što zahtijeva opće dobro svih naroda, to jest, opće dobro više međusobno povezanih država, koje su si slične po ustroju i po prostranstvu.

Očito je da načela koja smo ovdje spomenuli vrijede za sva vremena i za sva mjesta; a kako će se pak ona primjenjivati na posebne prilike, to se sigurno ne može odrediti a da se ne vodi računa o raspoloživim sredstvima; ta sredstva se naime kod pojedinih naroda mogu razlikovati, a stvarno se i razlikuju, i po količini i po naravi, a ona se često s vremenom mijenjaju i u istoj zemlji.

Dok se u ovo naše vrijeme gospodarstvo naroda tako često mijenja,... smatramo prikladnim sve upozoriti na vrlo važnu zapovijed društvene pravednosti, koja izričito zahtijeva da se gospodarskom razvitku uvijek pridruži i prolagodi i društveni razvitak, i to tako da od povećanog bogatstva države, bez razlike svi staleži građana uživaju jednaku korist.

[420]... Treba napomenuti daje danas u mnogim državama gospodarsko stanje 3945 takvo, da srednja i velika poduzeća najviše nepreduju u povećanju dobara, jer iz svojih prihoda koriste novac za obnavljanje i usvršavanje svojih industrijskih postrojenja. Smatramo da bi tamo gdje se to događa, poduzeća u to ime¹ trebala radnicima priznati udjele koje bi pojedinci mogli unovčiti, posebno pak ako plaća koja im se isplaćuje ne prelazi iznos minimalne plaće.

U toj stvari treba imati pred očima onu zapovijed koje je naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XI. u enciklici "*Quadragesimo anno*" izrazio ovim riječima: "Savimje krivo pripisivati bilo samom kapitalu, bilo samom radu, ono stoje postignuto njihovim zajedničkim djelovanjem; i u potpunosti je nepravedno da bilo koje od ovog dvoga, niječe učinkovitost drugoga, te da sav učinak prisvaja za sebe"².

Iskustvo nas uči da se toj obvezi pravde može udovoljiti na više načina. Pustivši 3946 ostalo po strani, danas je vrlo poželjno da radnici na najprimjereniji način, pomalo postanu suvlasnici svojih poduzeća; danas je to potrebno još više nego u dane našeg predšasnika: [421] "svom snagom treba nastojati da se, barem ubuduće, obilje stečenog kapitala samo djelomice gomila kod onih koji imaju kapital, nego da se i dovoljno obilno podijeli i onima koji rade"³.

Ali, potrebno je upozoriti i na to, da omjer plaće i prihoda treba odrediti tako, da se vodi računa i o općem dobru države i sveukupne ljudske zajednice.

* 3945 U talijanskom tekstu (L'Osservatore Romano): "titolo credito" (= kreditni AAS 23 (1931.) 195.

* 3946 Nanav. mj, 198.

Suodlučivanje u poduzeću

3947 ... Sa zahtjevima pravednosti ne treba uskladiti samo raspodjelu radom stečenih dobara, nego i radne [422] uvjete u kojima ljudi ostvaruju ta dobra. Čovjek naime ima prirodenu potrebu da, kad nešto proizvede radeći, u proizvodnji tih stvari smije snositi i suodgovornost u upravljanju, te da radeći i sam sebe usavršava.

Iz toga slijedi: primjenjuje li se u proizvodnji takvo gospodarsko ustrojstvo i postupci koji bi doveli u pitanje ljudsko dostojanstvo zaposlenih, ili oslabili njihovu odgovornost, ili oduzeli im pravo na vlastitu inicijativu, smatramo daje takav gospodarski poredak daleko od pravenosti, čak i u slučaju da on uvjetuje visoku proizvodnju, i makar se njezini (učinci) dijelili u skladu s pravdom i pravičnošću.

U gospodarstvu se naime ne da točno odrediti kakav sustav bolje odgovara ljudskom dostojanstvu i koji daje više pogodnosti i poticaja odgovornosti ljudi na poslu. Ipak naš je predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII. dao ovo prikladno pravilo za djelovanje: "Treba štiti i promicati male i srednje posjede u poljoprivredi, obrtništvu, trgovini i poduzećima; osim toga kako bi oni koristili pogodnosti velikih poduzeća, neka se udružuju u udruge; a što se tiče upravljanja, treba učiniti, da se radni ugovori u nekim točkama ublažavaju društvenim ugovorima"¹.

3948 [423]... Uvjereni smo da radnici s pravom zahtijevaju da budu pozvani na sudjelovanje u životu proizvodnog poduzeća u kojem su zaposleni i gdje ulažu svoj rad. Smatramo da se ne može točnim i određenim pravilima odrediti kakvo bi to sudjelovanje trebalo biti, jer se to radije mora odrediti prema stanju u pojedinim proizvodnim poduzećima....

[424] ... [U toj je stvari] Pijo XII. opominjao: "Gospodarska i društvena uloga koju svaki čovjek želi ispuniti, zahtijeva da njegov djelovanje ne bude određeno tuđom voljom"².

Nema sumnje da poduzeće koje u prvom redu čuva čovjekovo dostojanstvo, mora braniti i nužno i učinkovito jedinstvo svoje uprave; iz toga pak ni na koji način ne slijedi da oni koji svakodnevno rade u poduzeću budu smatrani samo za slugе koji su rođeni za to da šutke izvršavaju zapovijedi, koji ne smiju izražavati svoje želje i svoje iskustvo, nego koji se moraju ponašati pasivno kada se treba odlučiti o tome što i kako raditi.

*3947 Pijo XII, radio-poruka, 1. rujna 1944. (AAS 36 [1944.] 254); usp. i Pijo XI, enciklika "Quadragesimo anno" (AAS 23 [1931.] 199; *3733).

² *3948 Pijo XII, nagovor na Međunarodnom kongresu katoličkih organizacija malih i srednjih poduzetnika (Association Catholique de petites et moyennes entreprises), 8. listopada 1956. (AAS 48 [1956.] 799sl).

Pravo na vlasništvo i njegova svojstva

[427]... [Danas ljudi više cijene] prihode koji proistječu iz rada ili iz prava po- 3949
vezanih radom, nego li prihode od kapitala ili od prava koja su s njim povezana.

A to se potpuno slaže s iskonskim svojstvom rada, koji, budući da proizlazi ne-
posredno iz ljudske osobe, treba pretpostaviti obilju vanjskih dobara, koja se po svo-
joj naravi moraju smatrati za sredstva; to je svakako znak ljudskog napretka.

[Pita se, oslabljuje li se time načelo] ... po kojem čovjek ima prirodno pravo
zasebno posjedovati dobra, pa i ona proizvodna.

Takvu sumnju treba smatrati za potpuno neosnovanu. Pravo naime na privatno
vlasništvo, pa i proizvodnih dobara, vrijedi za sva vremena, jer se ono nalazi u samoj
naravi stvari, i jer govorimo da su ljudi pojedinci ispred građanskog društva, zbog
toga građansko društvo mora biti upravljeno prema čovjeku kao prema cilju.

Uostalom, priznavanje slobode djelovanja u gospodarstvu nije nikakvo, ako im
se u isto vrijeme ne prizna mogućnost da slobodno biraju i upotrebljavaju stvari koje
su im potrebne za vršenje toga prava. Osim toga, iskustvo i povijest svjedoče, da se
tamo krši, ili u potpunosti niječe, izražavanje ljudske slobode, gdje političke vlasti
ljudima pojedincima ne priznaju pravo na posjedovanje pa i proizvodnih dobara; iz
toga je vidljivo da korištenje slobodom traži kako oslon tako i pobudu u pravu na
vlasništvo.

Tu treba tražiti razlog zašto su društveno-politička udruženja i društva, koja na- 3950
stoje uskladiti slobodu i pravdu u ljudskoj zajednici, a koja su gotovo do danas nije-
kala pravo na privatno vlasništvo proizvodnih dobara, danas ... [428] ... značajno
ispravila svoja shvaćanja, te se ponašaju tako kao da to pravo stvarno priznaju¹.

Drago nam je dakle poslužiti se opomenama koje je izrazio naš predšasnik, sret-
ne uspomene, Pijo XII.: "Braneći pravo privatnog vlasništva, Crkva ima pred očima
visok moralni cilj u društvenim pitanjima; njoj nije nipošto do toga, da naprosto
podržava postojeće stvarno stanje, kao da bi u njemu prepoznala znak Božje volje;
niti ona više štiti imućnike i bogataše, niti zanemaruje siromahe i uboge.... Prava je
namjera Crkve, da ustanova privatnog vlasništva bude takva kakvu je zamišlja
Božja mudrost i kako zapovijeda naravni zakon"².

Međutim, malo je ustvrditi da čovjek ima prirodno pravo posjedovati stvari 3951
kao svoje, pa i one za proizvodnju dobara, ako se svim marom ne poradi da se koriš-
tenje tim pravom proširi na sve slojeve građana.

*3950 Takvo približavanje shvaćanju Crkve o pravu na privatno vlasništvo izražava se npr. u
Statutu koji je donesen 13.-15. studenog 1959. na kongresu SPD-a u Godesbergu
(Osnovni program, str. 15): "Privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju ima
pravo na postojanje i na zaštitu, te ga treba poticati, ukoliko ne sprečava izgradnju
pravednog društvenog poretka. Treba jačati sposobna srednja i manja poduzeća, kako
bi mogla izdržati sukob s velikim poduzećima."
Usp. Pijo XII, radio-poruka, 1. rujna 1944. (AAS 36 [1944] 253).

Kao što naime slavno opominje naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII.: s jedne strane, samo dostojanstvo ljudske osobe "nužno traži život u skadu s ispravnim naravnim normama, kao i pravilo na korištenje vanjskih dobara; a tom pravu odgovara vrlo teška obveza, koja traži, koliko je to god moguće, da se svima pruži mogućnost posjedovanja privatnih dobara"¹; s druge pak strane, dostojanstvo prirodno samom radu, traži uz ostalo: "Čuvanje i usavršavanje takvog društvenog napretka koji svim slojevima građana omogućuje sigurnu, makar i malenu, imovinu"²....

Posve je jasno da rečeno niti najmanje ne priječi državama i ostalim javnim ustanovama, da s pravom posjeduju proizvodna dobra, pogotovo ako ona "sa sobom nose tako veliku prevlast, kakva se pojedinim ljudima ne može dopustiti bez štete za državu"³.

Čini se daje značajka ovog našeg doba da su država i ostale javne ustanove sve veći posjednici dobara.... Ipak se i ovdje u potpunosti treba pridržavati *načela subsidijarne službe*...; to j est, države i javne ustanove mogu samo onda proširivati granice svoga vlasništva, kada to traži očita i prava potreba općeg dobra, kloneći se opasnosti, da se privatna svojina preko mjere ne ograničava, ili što je još gore, da se potpuno dokine.

- 3952 [430] ... Ali naši su predšasnici u svako doba naučavali da pravo na privatno vlasništvo ima pravu društvenu zadaću. Uistinu, po Stvoriteljevoj su zamisli sva dobra dana svim ljudima prvenstveno za doličan život, kako nas to vrlo lijepo opominje naš predšasnik, sretne uspomene Leon XIII, u enciklici "*Rerum novarum*", gdje čitamo ovo: "Sažetak svega togaje ovaj: tko je po Božjoj darežljivosti primio više dobara, bilo tjelesnih i vanjskih, bilo duševnih, primio [ih] je zbog tog razloga da ih upotrijebi za svoje usavršavanje, a u isto vrijeme, da ih kao sluga Božje providnosti, upotrijebi na korist drugih. ..."⁴.

Umjetna oplodnja

- 3953 [447] ... Ozbiljno izjavljujemo da se ljudski život prenosi i širi preko obitelji, zasnovanoj na jednomjedinственom i nerazrješivom braku, koji je kod kršćana uzdignut na čast sakramenta. Budući da se ljudski život predaje drugom čovjeku promišljenim i svjesnim činom, slijedi da se mora vršiti u skladu sa svetim, nepromjenjivim i nepovredivim Božjim zakonima, koje svatko mora nužno priznavati i vršiti. Zato u toj stvari nikome nije dopušteno služiti se metodama kojima se može prenositi život biljaka ili životinja.

¹ *3951 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943.] 17).

² Usp. na nav. mj. (20).

³ Pijo XI, enciklika "*Quadragesimo anno*" (AAS 23 [1931.] 214).

⁴ *3952 Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*" (*Acta* 11 [Rim 1891.] 114).

Svi naime trebaju ljudski život smatrati za nešto sveto; on naime od svoga početka zahtijeva stvaralački Božji zahvat. Stoga, tko odstupa od tih Božjih odredaba, ne samo da vrijeđa njegovo veličanstvo i sramoti sebe i ljudski rod, nego slabi i najosnovnije snage vlastitoga naroda.

3955-3997: Enciklika "*Pacem in tenis*", 11. travnja 1963.

10. prosinca 1948. Organizacija Ujedinjenih Naroda proglasila je "Povelju ljudskih prava" (tekst te *Opće deklaracije o ljudskim pravima [Universal Declaration of Human Rights]* u: Opća Skupština Ujedinjenih Naroda, 3. sjednica, 1. dio, Official Records: resolutions, 71-77; usp. i *Yearbook of Human Rights* za 1948, izdan od Ujedinjenih Naroda [Lake Success, N.Y.]). Papa Ivan XXIII. označio je tu deklaraciju kao "korak i početak za uređenje pravnog i političkog poretka za sve narode"; AAS 55 [1963.] 295). Tom enciklikom crkveno učiteljstvo po prvi put priznaje sveukupna ljudska prava i utemeljuje ih na kršćanskim načelima. Papa je darovao encikliku članovima UNO kao znak povezanosti. Usp. i *Europäische Menschenrechtskonvention* od 4. studenog 1950. (*L'Europe et la Defense des Droits de l'Homme*, izd. Europsko vijeće, uprava za obavijesti [Straßburg 1961.] 59-78.)

Izd: AAS 55 (1963.) 257-301.

Poredak koji je Bog dao ljudima

Mir na zemlji, za kojim su svi ljudi, svih vremena, najživlje čeznuli, očito je da se može uspostaviti i učvrstiti samo svetim obdržavanjem poretka koji je Bog uspostavio. 3955

Naime, iz napretka znanosti i tehničkih dostignuća jasno doznajemo da u živim bićima i u silama prirode vlada čudesan red, te da i u čovjeku postoji takvo dostojanstvo, kojim može shvatiti sam taj poredak, a ujedno si pribaviti i prikladna sredstva da ovlada tim silama i da ih okrene sebi u korist.

Ali znanstveni napredak i tehnički pronalasci pokazuju ponajprije neograničenu veličinu Boga, koji je stvorio svemir i samoga čovjeka. Kažemo [258] daje on ni iz čega stvorio svemir, te je u njega izlio obilje svoje mudrosti i dobrote.... Čovjeka je pak Bog stvorio "na sliku i priliku svoju" [usp. *Post 1,26*], obdario ga razumom i slobodom, i postavio ga za gospodara sviju stvari... [navodi se *Ps 8,5st*].

Čudno je međutim, koliko se najboljem redu u svemiru protivi pomutnja, kako među pojedinim ljudima tako i među narodima, kao da se njihovi međusobni odnosi mogu uređivati samo silom. 3956

Ipak, Stvoritelj svijeta je u nutrinu čovjeka utisnuo red, koji mu otkriva njegova savjest i zapovijeda mu da ga u potpunosti obdržava: "Pokazuju, daje ono što Zakon nalaže upisano u srcima njihovim. O tom svjedoči i njihova savjest" [Rim 2,15]. Uostalom, kako bi i moglo biti drugačije? Štoga je naime Bog učinio to odražava njegovu neizmjernu mudrost, i govori to jasnije što posjeduje veće savršenstvo [usp. *Ps 19,8-11*].

No, krivo shvaćanje uvjetovano je često zabludom, po kojoj mnogi drže da se odnosi koji postoje između pojedinih ljudi i njihove države, mogu ravnati istim zakonima kojima se ravnaju i nerazumne sile i počela u svemiru; dok naprotiv, te zakone koji su druge naravi, treba tražiti tamo kamo ih je upisao Otac svih stvari, to jest u čovjekovoj naravi.

[259] Ti naime zakoni sasvim jasno poučavaju ljude, kako će ponajprije urediti svoje međusobne odnose u ljudskoj zajednici; zatim, kako da se usklade odnosi između građana i javnih državnih vlasti; nadalje, kako da se međusobno ponašaju, s jedne strane, pojedinci i države, a s druge strane opća ljudska zajednica; zajednička korist svih jako traži da se konačno ustanovi takva zajednica.

Ljudska osoba kao subjekt prava i obveza

3957 U svakom ljudskom društvu, za koje želimo da bude dobro uređeno i prikladno, za temelj treba postaviti ovo načelo: svaki je čovjek osoba, to jest narav obdarena razumom i slobodnom voljom; zbog toga on sam ima prava i dužnosti koja izravno proizlaze iz same njegove naravi. Budući da su ona opća i nepovrediva, zbog toga se ni na koji način ne smiju otuđiti¹.

Promatramo li pak dostojanstvo ljudske osobe prema istinama objavljenim od Boga, tada ne može a da ga još više ne cijenimo; ljudi su, naime, otkupljeni krvlju Isusa Krista, po višnjoj milosti postali djeca i prijatelji Božji i postavljeni su za baštinike vječne slave.

*3957 Usp. Pijo XII., radio-poruka, od 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943] 9-24). Već se ovdje navodi određeni broj temeljnih prava i dostojanstva ljudske osobe: "Tko želi da zvijezda mira izađe i da ostane nad društvom, neka se požuri da sa svoje strane doprinese tomu da se ljudskoj osobi vrati dostojanstvo koje joj je Bog dao od samoga početka. Takav, neka se suprotstavi pretjeranom udruživanju ljudi, kao mase bez duše, njihovom pomanjkanju trajnih načela i čvrstih uvjerenja, njihovoj pretjeranosti u traženju osjetnih požuda i poticaja, kao i njihovoj nepostojanosti; neka sa svim dopuštenim sredstvima, na svim područjima života, unapređuje društvene oblike u kojima će biti moguća i zajamčena puna osobna odgovornost, kako u odnosu na zemaljski poredak, tako i u odnosu na vječni; neka potiče poštivanje i praktično ostvarenje sljedećih osnovnih prava osobe: pravo na održavanje i razvijanje tjelesnog, duševnog i moralnog života, posebno pak prava na vjersko obrazovanje i odgoj; pravo na privatno i javno bogoštovlje, uključujući i vjersku dobrotvornu djelatnost; pravo prije svega na brak i na postizanje njegove svrhe; pravo na bračno i obiteljsko zajedništvo; pravo na slobodni izbor staleža, dakle i svećeničkog i redovničkog staleža; pravo na korištenje materijalnim dobrima, sa sviješću svojih obveza i društvenih ograničenja": AAS 35 [1943.] 19). Usp. i Ivan XXIII, nagovor Skupštini udruženja "Movimento Laureati di Azione Cattolica", 4. siječnja 1963. (AAS 55 [1963.] 89-91).

Pojedinačna osnovna prava čovjeka

Kaneći na početku govoriti o čovjekovim pravima, treba napomenuti da čovjek 3958 ima pravo na život, na tjelesnu nepovredivost, na sredstva prikladna za častan život: a to su naročito hrana, odjeća, stan [260], počinak, liječenje i na kraju potrebne službe koje država mora osigurati pojedincu. Iz toga slijedi, da čovjek ima i pravo da bude zbrinut ako ga zadesi bolest, ako se povrijedi na poslu i radu, ako ostane udovac, ako ga skrši starost, ako bude prisiljen biti bez posla, i napokon, ako bez ikakve svoje krivnje bude lišen sredstava svakako potrebnih za život¹.

Osim toga, čovjek po naravnom pravu zahtijeva da mu se iskazuje dužno pošto- 3959 vanje, da ga se cijeni, da smije slobodno istraživati istinu, i da, poštujući čudoredni poredak i sveopću korist, može iznositi svoje mišljenje i gajiti bilo kakvo umijeće; konačno, da bude istinito obaviješten o javnim zbivanjima².

Uz to čovjek po naravnom pravu treba imati slobodan pristup znanosti, i zato je 3960 potrebno da mu bude omogućeno steći osnovno i opće, bilo tehničko, bilo stručno obrazovanje, već prema napretku u znanosti svake države. K tome, treba natojati i poraditi da se ljudi uzmognu, prema snazi svojih sposobnosti, uspeti i na više obrazovne stupnjeve, i to tako da se oni, koliko je to moguće, u ljudskom društvu uzdignu i do zadaća i službi koje odgovaraju njihovoj sposobnosti i stečenoj stručnosti³.

Među čovjekova prava treba ubrojiti i to da može štovati Boga prema isprav- 3961 nom zahtjevu svoje savjesti, te privatno i javno ispovijedati vjeru⁴.

Kako naime vrlo lijepo uči Laktancije: "U takvom se stanju rađamo, da Bogu našem Tvorcu iskazujemo dužno i ispravno štovanje, da samo njega poznajemo i

- 3958 Usp. Pijo XI, enciklika "*Divini Redemptoris*", 19. ožujka 1937. (AAS 29 [1937.] 78); Pijo XII, radio-poruka, 1. lipnja 1941. (AAS 33 [1941.] 195-205; na njemačkom jeziku: na nav. mj. 237-249); *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 3 22 i prije svega 25.
- *3959 Usp. *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 12 19 27; *Europäische Menschenrechtskonvention*, čl. 10 o slobodi govora (s ograničenjima u § 2).
- *3960 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943] 9-24); *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 26; *Europäische Menschenrechtskonvention*, dodatni protokol, čl. 2.
- *3961 Usp. *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 18: "Svatko ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; to pravo uključuje slobodu promijeniti svoju vjeroispovijest ili svoju vjeru, i slobodu sam, ili u zajedništvu s drugima, javno ili privatno, očitovati svoju vjeroispovijest, svoju vjeru u naučavanju, praksi, kultu i slavljenju". Sasvim slično govori i *Europäische Menschenrechtskonvention*", čl. 9, ali uz dodavanje sljedećeg ograničenja (§ 2): "Sloboda javno očitovati svoju vjeru, ili svoje uvjerenje, može biti podložna samo takvom ograničenju, koje je predviđeno zakonom, a koje u demokratskom društvu predstavlja nužne mjere potrebne za javnu sigurnost, za osiguranje javnog reda, javnog općeg zdravlja ili javnog čudoređa, ili pak za zaštitu prava i slobode drugih".

njega slijedimo. Pritegnuti [261] smo i svezani uz Boga tom vezom pobožnosti, od koje je i sama religija dobila ime"¹.

O toj je istoj stvari naš predšasnik, besmrtno uspomene, Leon XIII. ustvrdio ovo: "Ta dakle istinska, ta sloboda dostojna sinova Božjih, koja časno štiti dostojanstvo ljudske osobe, jača je od svakog nasilja i nepravde. Nju je Crkva uvijek željela i nadasve voljela. Takvu su slobodu postojano za sebe tražili apostoli, svojim su je spisima potvrđivali apologeti, i svojom je krvlju u velikom broju potvrdili mučeničnici"².

3962 Osim toga ljudi imaju puno pravo izabrati način života koji žele; prema tomu, ili osnovati obitelj, pri čemu muž i žena uživaju jednaka prava i dužnosti, ili prihvatiti svećeništvo ili redovnički stalež³.

Što se tiče obitelji koja se zasniva na ženidbi, dakako, slobodno sklopljenoj, jednoj i nerazrješivoj, nju treba smatrati prvom i naravnom klicom društva. Iz toga proizlazi da se za nju valja najsavjesnije pobrinuti, kako na gospodarsko-društvenom tako i na kulturno-ćudorednom području; sve to naime jasno smjera k tomu da se obitelj učvrsti i da joj se pripomogne u vršenju njezine zadaće. Roditelji pak imaju najpreče pravo uzdržavati i odgajati djecu⁴.

3963 Osvrnemo li se pak na gospodarsko područje, očito je da je po naravnom pravu dano čovjeku (pravo) ne samo da se zaposli, nego i to da sam slobodno obavlja posao⁵.

No s takvom se vrsti prava sigurno veže pravo zahtijevati [262] da čovjek vrši posao u takvim uvjetima da mu ni tjelesne snage ne slabe, niti da mu se narušava ćudoredna cjelovitost, niti da se ometa pravilan razvoj mladeži. Što se pak žena tiče, neka im se omogući rad u takvim okolnostima koje su sukladne s potrebama i dužnostima supruge i majke⁶.

3964 Iz dostojanstva ljudske osobe rađa se i pravo na ekonomsku djelatnost, u skladu sa sviješću odgovornosti⁷.

Stoga se ne smije prešutjeti da radniku pripada plaća odmjerena prema zahtjevima pravednosti; ona zbog toga, već prema mogućnostima poslovanja, radniku i njego-

*3961 L. Ćelije Firminijan Laktancije, *Divinae institutiones* IV 28,2 (CSEL 19,388₂₀-389₃ / PL 6,53 5BC).

Leon XIII, enciklika "*Libertas praestantissimum*" (Leon XIII, *Acta*, Rim 8,237sl; usp. *3250).

*3962 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943] 9-24; usp. i *3957¹). Usp. *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 16; *Europaische Menschenrechtskonvention*, §1.12, djelomice i §1.8.

Usp. Pijo XI, enciklika "*Casti connubii*" (AAS 22 [1930] 539-592); Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943] 9-24).

*3963 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 1. lipnja 1941. (AAS 33 [1941.] 201); *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 23, § 1.

Usp. Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*" (*Acta* 11 [Rim 1891.] 128sl).

*3964 Usp. Ivan XX in, enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961.] 422; usp. i *3947).

voj obitelji mora omogućiti način života pristao njegovom dostojanstvu. O tome je naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII. kazao ovo: "Dužnosti rada, koju nameće sama narav, odgovara i slijedi naravno pravo svakog pojedinca da rad učini sredstvom za osiguranje vlastitog života, kao i života svoje djece. Tako narav u potpunosti određuje rad (kao sredstvo) za održavanje čovjeka" .

Iz čovjekove se naravi izvodi još i pravo na privatno posjedovanje dobara, uključujući i proizvodnih; a to pravo kako drugdje izjavismo: "uspješno potpomaže zaštitu dostojanstva ljudske osobe, i slobodno izvršenje svog vlastitog zadatka na svim područjima djelatnosti. Konačno, ono učvršćuje povezanost i smirenost domaćeg života, na dobrobit mira i napretka države"².

Na kraju je prikladno spomenuti i to da pravo privatnog vlasništva ima u sebi i socijalnu zadaću³.

Iz toga naime, što su ljudi po naravi društvena bića, proistječe i to da se s pravom smiju skupljati na nekom mjestu i udruživati s drugima u društva [263]; i da ustanovljenim društvima dadnu onaj oblik koji drže najprikladnijim da postignu svrhu, te da u tim društvima djeluju iz vlastite pobude i na svoju odgovornost, te da ih privedu željenim uspjesima⁴.

Također smo i mi sami u enciklici "*Mater et Magistra*" osobito naglasili, kako je bezuvjetno potrebno, da se osnuju brojna udruženja i posredna tijela, primijenjena ciljevima prema kojima čovjek pojedinac ne može uspješno težiti. Naime, ta udruženja i tijela moramo smatrati jako potrebnim sredstvima za zaštitu dostojanstva i slobode ljudske osobe, čuvajući u cijelosti svijest odgovornosti⁵.

Naime, svaki čovjek mora imati puno pravo zadržati ili promijeniti boravište unutar vlastite države; štoviše, ako za to postoje valjani razlozi, nužno mu valja dopustiti da ode i u druge zemlje i ondje se nastani⁶. I neka nikome, zbog toga što je član neke određene države, ne bude zabranjeno da bude član ljudske zajednice i građanin sveopće zajednice čovječanstva.

*3964 Pijo XII, Radio poruka 1. lipnja 1941. (AAS 33 [1941.] 201).

*3965 Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961.] 428).

Na nav. mj. (430); usp. Pijo XI, "*Quadragesimo anno*" (AAS 23 [1931.] 191 193; •3726 3728).

*3966 Usp. Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*" (*Acta* 11 [Rim 1891.] 134-142); Pijo XI, enciklika "*Quadragesimo anno*" (AAS 23 [1931.] 199sl); Pijo XII, enciklika "*Sertum laetitiae*" biskupima Sjedinjenih Američkih Država, 1. studenog 1939. (AAS 31 [1939.] 635-644); usp. i *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 20; *Europäische Menschenrechtskonvention*, čl. 1, sa sličnim ograničenjima kao *3961\ Usp. enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961.] 430).

*3967 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1952. (AAS 45 [1953.] 33-46); usporedi i *Universal Declaration of Human Rights*, čl. 14 (Pravo u drugim državama tražiti i dobiti azil pred progonom), ali uz ograničenje: "Na to se pravo ne može pozivati u slučaju progona, koji u stvari potječu od ne-političkih prijestupa, ili od djela koja su suprotna načelima Ujedinjenih Nacija".

3968 Što se ostaloga tiče, čovjek ima i pravo, povezano s dostojanstvom ljudske naravi, da djelatno sudjeluje u javnom životu i pridonosi općoj dobrobiti građana. Naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII. naime kaže: "Bilo daleko od toga da čovjek kao takav bude predmet i pasivni element društvenog života, naprotiv on jest i mora biti i ostati njegov nositelj, temelj i cilj"¹.

3969 [264] Ljudskoj osobi pripada i zakonita zaštita njezinih prava, i to uspješna, ravnopravna, prožeta istinskim načelima pravednosti, kako to opominje naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII., ovim riječima: "Iz pravnog poretka, koji je Bog htio, izvire za svakog čovjeka vlastito i trajno pravo na pravnu sigurnost, a tim samim na konkretan pravni prostor, zaštićen od svakog samovoljnog napada"².

Obveze ljudi koje proizlaze iz naravnog zakona

3970 Prava koja smo do sada spomenuli, proizlaze iz naravi, a u istom se čovjeku kojem pripadaju vezuju uz isto tolike dužnosti; ta ista prava i dužnosti vuku korijen iz naravnog zakona, koji im daje ili nameće, i porijeklo i podršku i najčvršću snagu.

I tako, da se poslužimo nekim primjerima: čovjekovo pravo na život povezano je s njegovom dužnošću da čuva svoj život; pravo na dostojan život, s dužnošću poštena života; pravo na slobodno istraživanje istine, s dužnošću da se istina iz dana u dan sve dublje i svestranije traži.

Dokazavši to, slijedi, da u ljudskoj zajednici određenom naravnom pravu jednog čovjeka odgovara dužnost ostalih ljudi, to jest dužnost da to pravo priznaju i poštuju. Svako naime osnovno čovjekovo pravo crpi svoju snagu i valjanost od naravnog zakona koji to pravo pruža, a uz pravo se vezuje i odgovarajuća dužnost. One naime, koji ili posvema zaboravljaju, ili premalo ističu svoje dužnosti, treba usporediti s onima, koji s jednom rukom grade a s drugom to isto ruše.

3971 Budući da su ljudi po naravi društveni, oni moraju živjeti s drugima; jedni moraju tražiti dobro drugih. Zbog tog [265] razloga ispravno sazdana ljudska zajednica traži da se uzjamano priznaju i ostvaruju koliko prava, toliko i dužnosti. Otuda također proizlazi (obveza) za sve, da sudjeluju na uspostavi takvih odnosa među građanima, u kojima će se uistinu bolje i plodonosnije poštovati prava i dužnosti.

Navedimo primjer za to; nije dovoljno čovjeku dati pravo na ono što mu je nužno za život, a ne poraditi (svim) silama, da mu se stavi na raspolaganje i dovoljno sredstava za život.

K tomu, ljudska zajednica mora biti ne samo uređena, nego mora donositi ljudima i mnogo korisnih plodova. A to zahtijeva da si oni uzjamno priznaju i poštuju prava i dužnosti; ali također i to da svi zajedno sudjeluju u raznovrsnim pothvatima što ih suvremena civilizacija ili dopušta, ili preporuča, ili traži.

¹ *3968 Pijo XII., radio-poruka, 24. prosinca 1944. (AAS 37 [1945.] 12).

¹ *3969 Pijo XII., radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943.] 12).

Osim toga, dostojanstvo ljudske osobe traži, da čovjek u djelovanju koristi vlastito razmišljanje i slobodu. Zbog toga, ako se radi o udruženju građana, uistinu postoji razlog za poštivanje prava i obdržavanje dužnosti, za sudjelovanje s drugima u vršenju bezbroj poslova, posebno sa svojim poticajima i savjetom; tako naime da svatko radi prema svom uvjerenju, svom mišljenju i svijesti odgovornosti, a ne toliko pokrenut prisilom ili nagovaranjem, što dolazi najviše izvana; ako se naime neka ljudska zajednica zasniva jedino na sili, za nju treba reći da nema u sebi ničeg ljudskog, jer se ljudima u njoj sprječava sloboda, dok bi ih naprotiv, trebalo poticati na unapređenje života i na prikladnu težnju za usavršavanjem. 3972

[266]... Poredak pak, koji vrijedi u zajednici naroda, u potpunosti je nematerijalne prirode; on je naime utemeljen na istini, te mora u skladu sa zapovijedima dovesti do djelovanja; on zahtijeva da (zajednica) bude prožeta i usavršena međusobnom ljubavlju; i konačno, očuvavši slobodu, mora svaki dan nastojati da poredak bude u podjednakoj mjeri sve ljudskiji. 3973

No, takav poredak, - čija se načela odnose na sve, te su apsolutna i nepromjenjiva, - ima svoj jedini temelj u pravom Bogu [267], i to osobnom, koji nadilazi ljudsku narav. Budući naime daje Bog prva od svih istina i vrhovno dobro, on je preduboki izvor iz kojeg ljudsko društvo može uistinu crpiti svoj život, jer je naime uistinu ispravno uređeno, plodonosno i sukladno ljudskom dostojanstvu¹.

Na to se odnosi ona riječ sv. Tome Akvinskoga: "To daje ljudski razum mjerilo ljudskoj volji, kojim se mjeri njezina dobrotu, dolazi od vječnog zakona, a to je Božji razum.... Otudaje očito, da doborota ljudske volje ovisi mnogo više od vječnog zakona, nego li od ljudskog razuma"².

Svojstva današnjeg društvenog života

Prije svega vidimo daje radnički stalež postupno napredovao na gospodarskom i društvenom području. Naprije su se radnici počeli boriti za svoja prava, posebno na gospodarskom i društvenom području; zatim su učinili napredak na političkom području; a na koncu su usmjerili svoje snage da postignu uspjehe i na duhovnom području. 3974

Zbog toga radnici danas svugdje po svijetu živo zahtijevaju da se s njima nikada ne postupa kao s nerazumnom i neslobodnom stvari, kojom se drugi po svojoj volji koriste, već kao s ljudima na svim područjima ljudskog društva, to jest na gospodarskom, društvenom, političkom i na kraju na kulturno-znanstvenom području.

*3973 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943.] 14).
Toma Akvinski, *Summa theologiae* I-II, q.19, a.4; usp. a.9 (izdanje Leonina 6,144; usp. 149sl).

3975 Očito je svima jasno da i žene sudjeluju u javnom životu; to se možda zbiva brže kod naroda koji ispovijedaju kršćansku vjeru, a sporije naime, ali posvuda kod naroda baštinika drugih predaja i koji su prožeti drugim načinom života. Žene su naime, svakim danom sve svjesnije svog ljudskog [268] dostojanstva, te su daleko od toga da bi trpjele da budu smatrane neživom stvari, ili nekim sredstvom; štoviše, zahtijevaju prava i dužnosti koje su dostojne ljudske osobe, kako unutar obiteljskog doma tako i u građanskoj javnosti¹.

3976 Konačno treba primijetiti, daje ljudska zajednica u ove naše dane primila potpuno nov društveni i politički oblik. Naime, svi su narodi sebi slobodu ili izborili, ili su na putu daje izbore, te doskora neće biti naroda koji bi nad drugima vladali, ili onih koji bi bili podložni tuđoj vlasti.

Ljudi naime, gdje god žive, ili su već ubrojeni u red građana neke slobodne države, ili su na putu da se ubroje; nema narodne zajednice koja bi htjela biti pod tuđom vlašću. U naše su naime vrijeme zastarjela shvaćanja, prihvaćana kroz tolika stoljeća, po kojima su, s jedne strane, neki društveni slojevi prihvaćali niže mjesto, a s druge strane su neki za sebe zahtijevali više položaje, bilo zbog svog gospodarsko-društvenog stanja, bilo zbog spola, bilo zbog svog položaja u državnom ustrojstvu.

3977 Naprotiv, jako se proširilo i prevladalo ono uvjerenje da su svi ljudi po naravnom dostojanstvu međusobno jednaki². Stoga, barem na razini teorije, nikako se ne može odobriti razlika među ljudima, zbog spola, a to je jako značajno i važno, kako bi se ljudsko društvo oblikovalo po načelima koja smo spomenuli.

*3975 Usp. *Universal Declaration of Human Rights*, čl.21 ("Svatko ima pravo sudjelovati u vlasti... Svatko ima pravo jednakog pristupajavnim službama u svojoj državi"), u vezi s čl.2 ("Svatko ima pravo na sva prava iznesena u ovoj Deklaraciji, bez ikakve razlike rase, boje, spola, jezika, religije, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, bogatstva, rođenja u jednom ili drugom staležu"). Ta je formulacija kod nekih istočnjačkih naroda pobudila protivljenje. Kršćanska je religija doduše postavila jednakost između muškarca i žene unutar granica osobnog vjerskog života (usp. Gal 3,28 o krštenima: "Nema više: muško - žensko! Svi ste Jedan u Kristu Isusu") i obitelji, ukoliko ona odbacuje podvrgavanje žene mužu (usp. Leon XIII.: "Prava muža i žene su jednaka"; *3144). Ali Crkvi nije uspelo sve do posljednjeg stoljeća nadvladati tendenciju isključivanja žene iz javnog života (usp. Rimsko pravo: *Digesta* L 17, Rechtsregel 2). Spomena je vrijedan napredak od Pija XI. (enciklika "*Casti connubii*"; AAS 22 [1930.] 567sl) do Pija XII. (Nagovor ženama izaslanicama kršćanskih zajednica Italije, 21. listopada 1945.: AAS 37 [1945.] 284-295), posebno do Ivana XXIII, koji na tom mjestu razvija ono, što je unačelu već ustvrdio u *3968.

*3977 Usp. *Universal Declaration of Human Rights*, preambula ("priznavanje prirodnog dostojanstva i drugih neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji"); čl. 1 ("Svi su ljudi rođeni slobodni i jednaki u dostojanstvu i pravima"); čl. 2; manje jasan čl. 14 *Europske konvencije o ljudskim pravima*, odgovara čl. 2 Povelje UNO (naveden u *3975¹).

Ako se pak kod nekog čovjeka rađa svijest o njegovim pravima, potrebno je da se kod njega podjednako rodi i svijest o njegovim dužnostima; tako da onaj tko ima neka prava, ima u sebi isto tako i dužnost zahtijevati priznavanje svojih prava, kao znak svoga dostojanstva; drugi pak imaju dužnost ta prava priznati i poštovati.

Iz toga što je poredak građana oblikovan prema pravima i dužnostima, ljudi traj- 3978 no shvaćaju stvari koje spadaju na duh i dušu, te jasno razabiru što je istina, što pravednost, što ljubav, što sloboda, te postaju svjesni da su članovi takve [269] zajednice.

No, to nije dovoljno; potaknuti svim tim, ljudi se uzdižu do bolje spoznaje pravoga Boga, to jest, daje on osoban i tako postavljen iznad ljudske naravi. Zbog toga shvaćaju odnose koji postoje između njih i Boga, istovremeno shvaćaju daje to temelj njihovog života: to jest života kojim žive ili iznutra u svom srcu, ili pak u društvu s drugim ljudima.

Potreba autoriteta i njegovo božansko porijeklo

... Ljudsko društvo ne može biti niti dobro uređeno, niti plodno, ako u njemu 3979 nema onih koji će, opskrbljeni zakonitim autoritetom, čuvati uredbe i, koliko zatreba, zalagati se i brinuti za opće dobro. Da oni naime svu svoju vlast izvode iz Boga, uči nas sv. Pavao ovim riječima: "Jer nema vlasti osim od Boga" [Rim 13,1; usp. i 13,2-6].

Sv. Ivan Zlatousti tumačeći tu apostolovu misao, piše ovo: "Što kažeš? Jeli svaki poglavar postavljen od Boga? Kaže, ne velim to. Ne govorim naime o pojedinim poglavarima, nego o samoj stvari. To naime da ima vlasti, da jedni zapovijedaju a drugi slušaju, te da se ništa ne događa slučajno ili nasumce, kažem, da je to djelo Božje mudrosti"¹.

Naime, budući daje Bog stvorio ljude po njihovoj naravi društvenima, i budući da niti jedno društvo ne može "postojati, nije li svima na čelu netko koji pojedince, učinkovitim poticajem pokreće prema zajedničkom cilju, građanskoj ljudskoj zajednicije potrebna vlast koja će ju voditi; a ona, isto tako kao i društvo, proizlazi iz naravi, i zato, od Boga kao njezinog Stvoritelja" [*3165].

Autoritet državne vlasti

Ipak ne treba smatrati da nad vlašću nema nikakvog autoriteta; štoviše, budući 3980 da vlast izvire iz mogućnosti naređivanja u skladu sa zdravim razumom, to postaje nužno da sama moć naređivanja proizlazi iz moralnog [270] reda, koji opet ima Boga za izvor i za cilj.

*3979 Ivan Zlatousti, *In epistulam ad Romane** 13,1sl, Hom. 23 (PG 60,615).

Zbog toga naš predšasnik, sretne uspomene, Pijo XII. ovako opominje: "Onaj isti apsolutni red bića i cilj samoga čovjeka (koji pokazuje čovjeka kao samostalnu osobu, nositelja dužnosti i nepovredivih prava, početak i cilj društvenoga života), odnosi se i na državu, kao nužnu zajednicu, snabdjevenu vlašću, bez koje ne bi mogla biti niti živjeti.... Budući da taj poredak svih stvari, prema zdravom razumu, a pogotovo prema kršćanskoj vjeri, ne može imati drugi izvor nego Boga, Stvoritelja svih nas, koji je osoban, zbog toga vlast od njega prima svoje dostojanstvo, jer na neki način prima dio samog Božjeg autoriteta"¹.

Prema tome ona vlast, koja počiva isključivo ili pretežno na prijetnji i strahu pred kaznama, ili na obećanju nagrada, nikako ne može s uspjehom poticati na traženje sveopćeg dobra; ako bi se to slučajno i dogodilo, onda bi ona zaista bila posve u raskoraku s dostojanstvom čovjeka, koji je slobodan i razuman. Budući naime daje vlast ponajviše duhovna moć, to se i poglavari država moraju pozivati na savjest svakog pojedinog čovjeka, to jest na dužnost da je svatko obvezatan spremno pridonositi općoj koristi; budući pak da su svi ljudi u naravnom dostojanstvu međusobno jednaki, to nitko nema prava siliti drugoga da nešto radi s unutarnjim prihvaćanjem duše; to naime može samo Bog, jer on jedini preispituje i sudi tajne misli srdaca.

Dakle, državni poglavari mogu u savjesti obvezati ljude samo ako je njihova vlast povezana s Božjom vlašću, i ako je njezin sudionik.

3981 [271] Utvrdivši to načelo, pobrinuli smo se i za dostojanstvo građana; ako se naime oni pokoravaju vlastima, nipošto se ne pokoravaju njima kao ljudima, nego time uistinu štiju Boga Stvoritelja koji se brine za sve stvari, koji je zapovjedio da se međusobni odnosi ljudi uređuju prema redu koji je on sam odredio; time pak što Bogu iskazujemo potrebno poštovanje, ne vršimo prisilu na svoj duh, nego ga još više uzdižemo i oplemenjujemo³; jer "služiti Bogu znači kraljevati"⁴.

Budući daje moć zapovijedanja prvenstveno duhovne naravi i potječe od Boga, i ako možda poglavari država donesu zakone ili nešto naredbe protiv toga reda, i tako protiv volje Božje, tada niti doneseni zakoni, niti dane ovlasti, ne mogu obvezati savjesti građana, jer "treba se većma pokoravati Bogu nego li ljudima" [Dj 5,29]; štoviše, tada se vlast posve ruši, i slijedi ružno bezvlašće, kako to uči sv. Toma Akvinski: " ... ljudski je zakon utoliko zakon, ukoliko je u skladu sa zdravim razumom; prema tome je očito da on proizlazi iz vječnog zakona. Ukoliko pak odstupa

*3980 Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1944. (AAS 37 [1945.] 15).

Usp. Leon XIII, enciklika "*Diuturnum illud*" (*Acta* [Rim 1881.] 274).

*3981 Usp. na nav. mj. (278), i Leon XIII, enciklika "*Immortale Def*" (*Acta*, Rim 5,130).

Usp. *Sacramentarium Gelasianum* (prije polovice 8. stoljeća; izd. H.A. Wilson [Oxford 1894] 272); Grgur I. Veliki, *Liber sacramentorum* (PL 78,206) i *Missale Romanum* (1962.), Misa za mir (i na blagdan sv. Ireneja 3. srpnja), molitva poslije pričesti; odatle je rečenica uzeta u *Pontificale Romanum*, ređenje podđakona, opomena prije litanija.

od razuma, zove se nepravednim zakonom, pa tako i nije zakon već više nekakvo nasilje"¹.

Iz toga dakle, što vlast potječe od Boga, ne može se nipošto zaključiti da ljudi ne bi imali nikakva prava birati državne poglavare, određivati oblik državnog uređenja i postavljati načine i granice u vršenju vlasti. Dakle, izloženi se nauk može uskladiti s bilo kojom istinskom narodnom vladom².

Doprinos općem dobru

[272]... Budući da se sav smisao državnih poglavara nalazi u općem dobru, otu- da jasno proizlazi dužnost, da oni moraju težiti prema općem dobru tako da poštuju njegovu narav, a ujedno da usklađuju svoje propise s postojećim stanjem³.

Bez sumnje valja smatrati, da se u općem dobru nalazi i ono što pripada svakom narodu napose⁴, ali to nipošto ne određuje opće dobro sa svih strana. Naime, budući da se opće dobro u potpunosti poklapa s ljudskom naravi, ono može čitavo i cjelovito postojati samo ako se, vodeći računa o njegovoj pravoj naravi i njezinom ostvarenju, uvijek vodi računa i o ljudskoj osobi .

K tomu treba pridodati da to dobro, po samoj svojoj naravi traži, da u njemu sudjeluju svi članovi društva, makar na različite načine, već prema svojim zadaćama, zaslugama i položaju. Zbog toga, neka svi državni poglavari nastoje da, ne povlastivši niti jednog pojedinca, niti jedan društveni stalež, promiču takvo dobro na sveopću korist, kao što to ovim riječima tvrdi i naš predšasnik [273], besmrtno uspomene, Leon XIII.: "Ne smije se nipošto dozvoliti da javna vlast služi koristi pojedinca, ili malog broja ljudi, budući daje ustanovljena na opću korist svih"⁶.

Međutim, razlozi pravednosti i pravičnosti mogu katkada zahtijevati da se državni poglavari više brinu za društveno slabije građane, jer se ti mogu teže boriti za svoja prava i zahtijevati svoje zakonite interese⁷....

Očito je da su ta načela jasno uključena u našu encikliku "*Mater et Magistra*", u čije smo središte postavili da opće dobro svih "obuhvaća sve one uvjete društvenog

*3981 Toma Akvinski, *Summa theologiae* I-II, q.93, a.3 uz 2 (izdanje Leonina 7,164). Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1944. (AAS 37 [1945.] 5.23).

*3982 Usp. Leon XIII, enciklika "*Diuturnum illud*" (*Acta*, Rim 2,271si); Pijo XII, radio-poruka, nav. mj. kao gore.

*3983 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943.] 13); Leon XIII, enciklika "*Immortale Dei*" (*Acta* 5 [Rim 1885.] 120).

Usp. Pijo XII, enciklika "*Summi pontificatus*", 20. listopada 1939. (AAS 31 [1939.] 412-453).

Usp. Pijo XI, enciklika "*Mit brennender Sorge*", 14. ožujka 1937. (AAS 29 [1937.] 159); enciklika "*Divini Redemptoris*" (AAS 29 [1937.] 65-106).

*3984 Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*" (*Acta* 5 [Rim 1885.] 121).

Usp. Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*" (*Acta* 11 [Rim 1891.] 133sl).

života, koji ljudima omogućuju punije i nesmetanije usavršavanje njihovih sposobnosti"¹. ...

- 3985 **Budući da se u ovo naše vrijeme smatra da se opće dobro poglavito sastoji u poštivanju prava i dužnosti ljudske osobe, [274] to je potrebno da vršenje državne uprave ide prvenstveno za tim da se, s jedne strane, priznaju, poštuju, međusobno usklađuju, štite i promiču prava, a s druge strane, kako bi svatko mogao lakše vršiti i svoje dužnosti. Naime, "osnovna je zadaća svake javne vlasti da štiti nepovrediva prava vlastita čovjeku, te da se brine kako bi ljudi lakše mogli ispuniti svoje dužnosti"².**

Zbog toga, ako neka vlast ne priznaje ili vrijeđa ljudska prava, ne samo da odstupa od svoje dužnosti, nego niti ono što ona zapovijeda ne stvara nikakve obveze³.

Utvrđivanje i izvor građanskih prava i obveza

- 3986 **[278] ... Iz izloženih stvari jasno proizlazi, da se u ovo naše doba pri pravnom uređivanju države, ponajprije zahtijeva da se sažetim i jasnim izrazima sastavi popis osnovnih ljudskih prava, pa da se onda ona uvrste u cjelokupno državno zakonodavstvo.**

Nadalje se traži da se, riječima prilagođenim pravnoj znanosti, izradi ustav za svaku pojedinu državu. Ustav će naime odrediti kako će se urediti državna uprava, kakvim će vezama dužnosnici biti međusobno povezani, koje će nadležnosti imati pojedini od njih, i konačno, na koji način dužnosnici moraju postupati.

Konačno se traži da u pravnom obliku budu određena [279] prava i dužnosti, kojima se građani povezuju s državnim dužnosnicima, te da se jasno odredi kako je njihova prva dužnost priznavati, poštovati, štiti i promicati prava i dužnosti građana.

- 3987 **Ipak se ne da opravdati mišljenje onih koji tvrde daje volja pojedinaca, ili volja nekih grupa, prvi i jedini izvor prava i dužnosti građana, obvezatnosti državnog ustava i vladalačke moći državnih dužnosnika⁴.**

*3984 AAS 53 (1961.) 417.

*3985 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 1. lipnja 1941. (AAS 33 [1941.] 200).
Usp. Pijo XI, enciklika "*Mit brennender Sorge*" (AAS 29 [1937.] 159); enciklika "*Divini Redemptoris*" (AAS 29 [1937.] 79); Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943.] 9-24).

*3987 Usp. Leon XIII, apostolsko pismo "*Annum ingressi*" (Acta 22 [Rim 1902/03] 52-80).
Usp. *2890 2939.

Nadvladavanje kulturnih nejednakosti

[281]... Iskustvo nas je naučilo da se ljudi često međusobno razlikuju, i to jako: 3988
znanjem,, vrlinom, darovitošću i obiljem u vanjskim dobrima. Iz toga se pak nikada
ne može zaključiti da oni koji su ispred drugih mogu druge sebi na bilo koji način
podređivati; naprotiv, obvezuje ih veća dužnost, koja se odnosi na sve pojedince, da
druge pomažu kako bi zajedničkom pomoći i oni uznapredovali.

Slično se može dogoditi i među državama: daje jedna od njih ispred druge u
znanstvenom napretku, kulturi i gospodarskom razvoju. Ali, daleko od toga da bi
zbog te izvrsnosti one smjele nepravedno gospodariti nad drugima, nego moraju dati
veći doprinos općem napretku svih naroda.

I zbilja, ljudi po naravi ne mogu biti jedni iznad drugih, jer svi imaju jednako na-
ravno dostojanstvo. Iz toga slijedi, da se niti državne zajednice, gledamo li na dosto-
janstvo koje imaju od prirode, među sobom ništa ne razlikuju. Naime, pojedine su
države nalik na tijelo kojemu su [282] ljudi udovi. Uostalom, kao što smo iz isku-
stva doznali, ljudi običavaju biti najosjetljiviji, i to ne bez razloga, na sve ono što se
na bilo koji način odnosi na dostojanstvo njihova imena.

Prava nacionalnih manjina

[283] ... Uz ovu stvar [to jest uz rješavanje sporova mirnim sredstvima] na po- 3989
seban način spada i onaj pokret u javnom životu, koji se tamo od XIX. stoljeća svug-
dje pomalo proširio, po kojem ljudi iste narodnosti žele biti samostalni i okupiti se u
jednoj državi. Kako se pak to iz vrlo mnogo razloga ne može uvijek ostvariti, događa
se zbog toga da se nacionalne manjine često nađu unutar državnih granica drugog
naroda, zbog čega nastaju jako teški sporovi.

U toj stvari treba otvoreno izjaviti, da se teško protivi obvezi pravednosti sve što
se poduzima protiv tih manjina, kako bi se spriječila njihova životna snaga i rast; a to
tim više, ako takvi ružni postupci smjeraju na samo uništenje manjine.

Naprotiv, zahtjevima pravednosti posebno odgovara, da državni dužnosnici po-
sebno uznastoje oko unapređenja ljudskih uvjeta kod pripadnika manjinskog naro-
da, posebno što se tiče njihovog jezika, kulture, narodnih običaja, te gospodarskih
nastojanja i pothvata¹.

[284] ... Potrebno je imati pred očima, da po svojoj naravi javna vlast nije po-
stavljena zato da ljude tjera u granice njihove nacije, nego u prvom redu, da štiti za-
jedničko dobro države, koje se sigurno ne može odijeliti od dobra sveukupne ljudske
zajednice.

*3989 Usp. Pijo XII, radio-poruka, 24. prosinca 1941. (AAS 34 [1942.] 10-21).

Prava političkih izbjeglica

- 3990 [286] ... Neće biti bespredmetno na ovom mjestu podsjetiti ljude, da takve izbjeglice [one naime koji su protjerani iz političkih razloga] resi dostojanstvo osobe i da im valja priznati osobna prava. Izbjeglice nisu mogle izgubiti ta prava iz razloga što su ostali izvan države svoga naroda.

Uistinu, među prava ljudske osobe treba ubrojiti i to, da svatko smije otići u onu državu gdje će moći prikladnije zbrinuti sebe i svoje. Zato je dužnost državnih vlasti primiti iseljenike, i koliko to dopušta pravo dobro njihove zajednice, ići na ruku onima koji bi se možda htjeli uključiti u novu zajednicu.

Nastojanje oko razoružanja

- 3991 [287] ... Pravednost, zdrav razum i svijest ljudskog dostojanstva uporno traže da se prestane s nastojanjem da se naoružanje poveća, nego da se ratna sredstva što ih posjeduju razne države, obostrano i istovremeno smanjuju, da se zabrani atomsko oružje, da se napokon svi dogovore o odgovarajućem razoružanju, koristeći uzajamno i uspješno jamstvo.

Nužnost općeg političkog autoriteta

- 3992 [292]... Jedinstvo ljudske zajednice neće uništiti nikoje vrijeme, jer je čine ljudi, ravnopravni dionici naravnoga dostojanstva. Zbog toga će nužda, koja niče iz same čovjekove naravi, tjerati na primjereno traženje općeg dobra, koje se naime odnosi na sveukupnu ljudsku obitelj....

[Sjedne strane, u naše vrijeme] opće dobro čitavog čovječanstva nameće jako teška pitanja koja vane za rješenjem, koja se posebno tiču zaštite svjetske sigurnosti i mira; a s druge pak strane, državnici pojedinih zemalja, budući da su međusobno jednakopravni, koliko god umnogostručavali susrete i nastojanja oko iznalaženja prikladnijih pravnih pomagala, ipak oni to ne uspijevaju dovoljno; i to ne zbog toga što bi im nedostajala dobra volja i poduzetnost, nego što njihovom ugledu nedostaje i prikladna vlast.

Dakle, u današnjim društvenim prilikama, pravni oblik i uređenje [293] država i nadležnost kojom raspolaže javna vlast svih država svijeta, trebaju se smatrati neprikladnima za promicanje općeg dobra svih ljudi.

No, promotri li se pažljivo istinska bit općeg dobra, te narav i djelovanje javne vlasti, svatko će uvidjeti, kako između obojega postoji nužni međusobni odnos. Kao što moralni red traži javnu vlast za promicanje općeg dobra u državnoj zajednici, slično se traži da ga ta ista vlast učinkovito i ostvari. Odatle slijedi da državne ustanove - unutar kojih se javna vlast nalazi, djeluje i postiže svoju svrhu - trebaju imati takav oblik i djelotvornost, da budu u stanju voditi k općem dobru, putovima i načinima koji će prikladno odgovarati različitim prilikama vremena.

Budući da danas opće dobro postavlja pitanja koja se tiču svih naroda, a takva 3993
pitanja može riješiti samo ona javna vlast, čija bi i nadležnost i oblik i sredstva imala
odgovarajući opseg, i čije bi djelovanje sezalo do kraja zemaljske kugle; iz toga bi
trebalo slijediti, na što sili i sam moralni poredak, da treba ustanoviti jednu opću jav-
nu vlast.

Ta pak opća javna vlast, čija bi se nadležnost protezala po cijelom svijetu, koja
bi prikladnim sredstvima vodila (ljude) općem dobru, trebala bi biti ustanovljena
sporazumom svih naroda, a ne nametnuta silom. A to proilazi iz toga, što javna vlast
mora učinkovito obavljati svoju zadaću, zbog toga mora prema svima biti jednaka, u
potpunosti nepristrana i upravljena općem dobru svega Čovječanstva.

[294]... Kao što se ne može suditi o općem dobru pojedinih država, tako se to ne 3994
može niti o općem dobru svih država zajedno, ako se ne vodi računa o ljudskoj oso-
bi. Zbog toga svjetska javna vlast treba ponajviše ići za tim da se priznaju prava ljud-
ske osobe, da ih se dužno poštuje, netaknute čuva i stvarno promiče. A to
(međunarodna zajednica) može učiniti ili sama, kad se za to pruži prilika, ili kad se
po čitavom svijetu stvore takvi uvjeti, u kojima će uz pomoć dužnosnika pojedinih
država moći lakše izvršavati svoje zadatke.

K tomu, kao što se u pojedinim državama odnosi državnih vlasti prema građani- 3995
ma, obiteljima i posrednim tijelima trebaju ravnati i uređivati po načelu subsidijar-
nosti, tako je potrebno da se na tom načelu zasnivaju i odnosi javne svjetske vlasti
prema vlastima pojedinih država. Vlastito je naime toj svjetskoj vlasti pretresati i
rješavati pitanja koja se odnose na sveopće dobro, a odnose se na gospodraske, druš-
tvene, i političke prilike; govorimo o pitanjima, koja su od najveće važnosti, najveće
širine i neodgodiva po hitnosti, koja se smatraju previše teškima a da bi ih dužnosni-
ci pojedinih naroda mogli sretno riješiti.

Razumije se, ta svjetska vlast ne bi smjela na sebe vezati i sebi pridržavati čine
koji spadaju na javnu vlast pojedinih zemalja. Naprotiv, ona bi trebala nastojati da se
po čitavom svijetu uspostavi takvo stanje u kojem će ne samo javna vlast pojedine
zemlje, nego [295] i pojedinci i posredna tijela, moći sigurnije obavljati svoje zadat-
ke, ispunjavati svoje dužnosti i zaštićivati svoja prava .

Suradnja katolika s ino-vjernicima na društvenom području

[299] ... [Kod ostvarivanja društvenih načela] često se događa da katolici na 3996
mnogo načina surađuju ili s kršćanima odijeljenima od ove Apostolske Stolice, ili s
onima koji nipošto nisu kršćani, ali s razumnim ljudima koji posjeduju naravnu mor-
alnu čestitost. "U takvom slučaju, neka oni koji ispovijedaju katoličko ime, naroči-

*3995 Usp. Pijo XII, nagovor mladeži Katoličke akcije Italije, 12. rujna 1948. (AAS 40
[1948.] 412).

to paze da ostanu uvijek dosljedni, i da se ne upuštaju u popustljive nagodbe, zbog kojih bi trpjela štetu cjelovitost vjere i ćudoređa. Istovremeno, neka se vladaju tako da pravo i dobrohotno prosuđuju tuđe mišljenje, da ne iskorištavaju sve u svoju korist, te da budu pripravn i savjesno i suradnički sprovesti ono stoje po naravi dobro i što vodi k dobru" .

No, potpuno je ispravno lučiti zabludu od onoga koji je u zabludi, pa radilo se i o ljudima koji su upali u krivo poimanje istine ili u nedovoljno poznavanje činjenica koje se odnose na vjeru i ćudoređe. Uvijek naime treba voditi računa da čovjek koji je upao u zabludu, ne prestaje biti čovjekom, i nikada ne gubi svoje osobno dostojanstvo.

Osim toga, kod čovjeka se nikada ne gubi mogućnost oduprijeti se zabludi i tražiti put istini. I u toj stvari čovjeku nikada neće ponestati pomoć Boga koji se brine za ljude. Zbog toga se može dogoditi, da, nakon što ga je Bog obasjao svojim svjetlom, prigrli istinu onaj koji danas [300] nema jasan pogled na vjeru, ili koji je upao u kriva mišljenja...

3997 Nadalje, potpuno je ispravno, razlikovati pokrete na gospodarskom, kulturnom i političkom polju od krivih filozofskih shvaćanja prirode, porijekla te svrhe svijeta i čovjeka, premda oni pokreti imaju početak i poticaj u tim shvaćanjima; teoretska se naime postavka, nakon što je konačno dana, više ne mijenja, a oni pokreti, budući da se kreću kroz promjenjive prilike, ne mogu a da znatno ne podlegnu tim promjenama. Uostalom tko će poreći da u tim pokretima, ukoliko su naime u skladu sa zahtjevima zdravog razuma, te odgovaraju opravdanim čovjekovim težnjama, ne može biti nešto dobro i prihvatljivo?²

Zbog tog se razloga katkada može dogoditi da danas takva suradnja praktične naravi, koja se do sada ni u čemu nije pokazivala korisnom, bude uistinu plodna, ili obećava da će to biti. Ali prosuditi je li do toga već došlo ili ne ... može nas poučiti samo razboritost, ravnateljica svih kreposti....

Zato, ako se radi o katolicima, odlučivati o takvim pitanjima, spada u prvom redu na one ljude koji imaju odlučujuću ulogu u društvu i na dotičnim područjima, i to pod pretpostavkom da osim načela naravnog prava, slijede i društveni nauk Crkve, [301] i da se pokoravaju smjernicama crkvenih vlasti. Svima naime mora biti poznato da Crkva ima pravo, a jednako tako i dužnost, ne samo štititi vjeru i ću-

*3996 Ivan XXIII, "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961.] 456sl).

*3997 Ovim riječima Ivan XXIII. tumači izreku apostola Pavla (1 Sol 5,21): "Sve provjeravajte: dobro zadržite", koju treba primijeniti na sve stoje dobro, čega ima i u različitim društvenim pokretima; istovremeno papa tim odsječkom opravdava oprezno otvaranje u enciklici "*Mater et Magistra*" prema napretku društvenog života, u kojoj pravi razliku između opravdanih nastojanja nekog pokreta i njegovog porijekla, odn. njegovog načina postupanja, koje katkada treba odbaciti iz različitih razloga (nasilje, neumjerenost, bezvjerje).

doređe, nego i službeno posredovati kod svojih sinova na području vanjskih stvari, kad treba prosuditi kako da se njezin nauk učinkovito provede¹.

2. VATIKANSKI SABOR (21. opći): 11. listopada 1962. - 8. prosinca 1965.

Već su Pijo XI. i njegov nasljednik Pijo XII. započeli pripreme za nastavak rada 1. vatikanskog sabora. 25. siječnja 1959. je Ivan XXIII. obavijestio u Rimu 17 kardinala o svojoj namjeri da sazove opći sabor. Apostolskom konstitucijom "*Humanae salutis*" od 25. prosinca 1961. (AAS 54 [1962.] 7-10/ CoDeDe 839-853), naviješteno je sazivanje sabora za listopad 1962. Motu proprio "*Consilium*" od 2. veljače 1962. (AAS 54 [1962.] 65sl) utvrđen je početak sabora za dan 11. listopada 1962. Premda sam sabor nije definirao niti jednu dogmu iz područja vjere i ćudoređa, njegovi dokumenti imaju dogmatski karakter (usp. "*Notificationes*" od 16. studenog 1964.: AAS 57 [1965.] 72; 4350-4352). Razumije se, to vrijedi za dogmatske konstitucije o Crkvi "*Lumen gentium*" (*4101-179) i o objavi "*Dei verbum*" (*4201-4235), ali i o dijelovima ostalih dokumenata. 2. vatikanski sabor je bio pastoralni sabor, koji je trebao voditi prema *posadašnjenju* crkvenog života. Program je formulirao Ivan XXIII. u svojoj nastupnoj enciklici "*Ad Petri Cathedram*" od 29. lipnja 1959. (AAS 51 [1959.] 497-531) i u konstituciji za početak samoga sabora "*Sacrosanctum Concilium*" (usp. *4001); radi se o produbljenju kršćanskog života, prilagođivanju crkvenih ustanova potrebama vremena, unapređenju jedinstva kršćana i jačanju misionarske snage Crkve. Na 9. sjednici usvojeno je 16 dokumenata (4 konstitucije, 9 dekreta i 3 izjave).

1. razdoblje zasijedanja: 1. sjednica, 11. listopada 1962. - 8. prosinca 1962.

Nastavak 2. VATIKANSKOG SABORA pod PAVLOM VI.

PAVAO VI.: 21. lipnja 1963. - 6. kolovoza 1978.

2. razdoblje zasijedanja: 2. - 3. sjednica, 29. rujna 1963. - 4. prosinca 1963.

3. razdoblje zasijedanja: 4. - 5. sjednica, 14. rujna 1964. - 21. studenog 1964.

4. razdoblje zasijedanja: 6. - 9. sjednica, 14. rujna 1965. - 7. prosinca 1965.

*3997 Usp. Ivan XXIII. enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961.] 456) i bula navještaja 2. vatikanskog sabora, 25. prosinca 1961. (AAS 54 [1962.] 10); usp. i Leon XIII. enciklika "*Immortale Dei*" (*Acta*, Rim 5,128); Pijo XI, enciklika "*Ubiarcano*", 23. prosinca 1922. (AAS 14 [1922.] 698); Pijo XII, nagovor na Međunarodnom kongresu katoličkih žena, 11. rujna 1947. (AAS 39 [1947.] 486).

Završna svečanost sabora: 8. prosinca 1965.

4001-4048: 3. javna sjednica, 4. prosinca 1963.: Konstitucija o svetoj liturgiji
"Sacrosanctum Concilium"

Već je prije otvaranja sabora širom svijeta dolazilo do nastojanja oko reforme katoličke liturgije. Pijo XII. se u enciklici "*Mediator Dei*" od 20. studenog 1947. (*3840-3855) priključio liturgijskom pokretu, te je započeo reformu časoslova i vazmene liturgije (usp. A. Bugnini, *Documenta pontificia od instaurationem liturgicam spectantia* 1903-53 [Rim 1953], 1953-1959 [Rim 1959]). "*Instructio de musica sacra*" od 3. rujna 1958. (AAS 50 [1958] 630-663) ohrabrila je vjernike za "djelatno sudjelovanje" u liturgiji. O prijedlogu koji je sastavilo pripravno povjerenstvo raspravljalo se od 22. listopada 1962. do 4. ožujka 1964. Pavao VI. je prenio ostvarenje konstitucije, i s njom povezane liturgijske reforme, na "Savjet za ostvarenje konstitucije o svetoj liturgiji" (usp. AAS 56 [1964] 993-996).

Izd: AAS 56 (1964) 97-113 / COeD³ 820-830 / ASyn 2/VI, 409-421 / CoDeDe 3.29.

PREDGOVOR

4001 1. Sveti Sabor je poduzeo: sve više unaprijediti kršćanski život vjernika; ustanove koje su podvrgnute promjenama bolje prilagoditi potrebama našeg vremena; promicati sve što god bi moglo doprinijeti jedinstvu svih koji vjeruju u Krista i pojačati ono što bi pomoglo sve pozvati a krilo Crkve. Stoga smatra da na nj na poseban način spada i obnova i gajenje liturgije.

4002 2. Doista, liturgija kojom se osobito u božanskoj žrtvi euharistije "vrši djelo našeg otkupljenja", u najvećoj mjeri pridonosi da vjernici životom izraze i drugima očituju otajstvo Kristovo i istinsku narav prave Crkve. Ona je po svojoj naravi ljudska i božanska; vidljiva i nevidljivim stvarnostima obdarena; gorljiva u djelovanju, a odana kontemplaciji; nazočna svijetu, a ipak - putnica. Ali tako da je u njoj ljudsko upravljeno i podređeno božanskome, vidljivo nevidljivome, djelovanje kontemplaciji i sadašnjost budućem gradu, koji tražimo².

Zato, budući da liturgija one koji su unutar Crkve svakodnevno izgrađuje u sveti hram u Gospodinu, za stan Božji u Duhu³, do pune mjere Kristova rasta⁴, ona ujedno na čudesan način jača njihove snage za navješćivanje Krista; tako onima koji su vani pokazuje Crkvu kao znak podignut među narodima⁵, pod kojim će se raspršena djeca Božja privoditi kjedinstvu⁶, dok ne bude jedno stado ijedan pastir⁷.

*4002 *Missale Romanum* (1962), Tajna molitva 9. nedjelje poslije Duhova.

Usp. Hebr 13,14.

Usp. Ef 2,21sl.

Usp. Ef 4,13

Usp. Iz 11,12

Usp. Iv 11,52

Usp. Iv 10,16

3. Stoga Sveti Sabor misli da treba dozvati u pamet sljedeća načela za gajenje i 4003 obnovu liturgije i izdati praktične propise.

Među tim načelima i propisima ima nekih koji se mogu i moraju primijeniti i na rimski i na sve ostale obrede, ali se sljedeći praktični propisi odnose samo na rimski obred, osim onih koji se po samoj svojoj naravi tiču i ostalih obreda.

4. Napokon, Sveti sabor, slijedeći vjerno predaju, izjavljuje: sveta Majka Crkva 4004 smatra ravnopravnima i jednako časnim sve zakonito priznate obrede, te hoće da se oni i dalje čuvaju i na svaki način njeguju; ona želi da se, gdje je potrebno, oprezno, temeljito i u duhu zdrave predaje preispitaju, te im se dadne nova snaga za današnje prilike i potrebe.

I. p o g l a v l j e

OPĆANAČELA ZA OBNOVU I GAJENJE SVETE LITURGIJE

/. Narav svete liturgije i njezina važnost u životu Crkve

5. Bog, "koji hoće da se svi ljudi spase i dođu do spoznaje istine" [1 Tim 2,4], 4005 "nekoć je u mnogo navrata i na mnogo načina govorio očima po prorocima" [Heb 1,1]. A kada dođe punina vremena, posla Sina svoga - Riječ utjelovljenu, pomazanu Duhom Svetim - da kao "liječnik tijela i duše"¹ i posrednik između Boga i ljudi² navijesti siromasima evanđelje i da izliječi one koji su skrušena srca³. Doista, njegovo čovječstvo u jedinstvu s osobom Riječi, bijaše sredstvom našega spasenja. Zato se u Kristu "dogodio savršeni otkup našeg pomirenja i dana nam je punina bogoštovlja"⁴.

To djelo ljudskog otkupljenja i savršene Božje proslave, kojemu su predigrom bile čudesna Božja djela u narodu Staroga zavjeta, izvršio je Krist Gospodin, naročito vazmenim otajstvom svoje blažene muke, uskrsnuća od mrtvih i slavnog uzašašća. Tako je "svojom smrću uništio našu smrt i svojim uskrsnućem obnovio naš život"⁵. Doista, iz rebra je Krista, usnulog na križu, proisteklo čudesno otajstvo čitave Crkve⁶.

*4005 Ignacije Antiohijski, Pismo općini u Efezu, br. 7,2 (Funk 1,218/SouChr 10 [1968] 68).
Usp. 1 Tim 2,5.
Usp. Iz 61,1; Lk 4,18
Sacramentarium Veronense (Leonianum) L.C. Mohlberg [Rerum Ecclesiasticarum Documenta 1; Rim 1956], br. 1265, str.162).
Missale Romanum (1962), Vazmeno predslavlje.
Usp. *Missale Romanum* (1962), molitva nakon drugog čitanja na svetu subotu.

4006 6. Zato je Krist, sam poslan od Oca, poslao apostole napunjene Duhom Svetim ne same da propovijedajući Evanđelje svakom stvorenju¹ navješćuju da nas je Sin Božji smrću svojom i uskrsnućem oslobodio od vlasti sotonine i od smrti te nas prenio u kraljevstvo Očevog nego također da to naviještano djelo spasenja i izvršuju žrtvom i sakramentima, oko čega se kreće sav liturgijski život. Tako se ljudi krštenjem uključuju u Kristovo vazmeno otajstvo: s njim suumrli, supokopani i suoskrsnuli³ primaju duh posinjenja "u kojem vičemo: Abba! Oče!" [*Rim 8,15*] i postaju pravi klanjaoci kakve Otac traži⁴.

Na sličan način, kad god blaguju Gospodnju večeru, navješćuju smrt Gospodnju dok on ne dođe⁵. Stoga na same Duhove, kad se Crkva objavila svijetu, "oni koji prihvatiše riječ Petrovu krstiše se". I bijahu "postojani u apostolskoj nauci, u zajedništvu, lomljenju kruha i molitvama ... te su »hvalili Boga i uživali naklonost svega naroda« [*Dj 2,41-42, 47*].

Otada Crkva nikada nije propustila sastajati se na slavlje vazmenog otajstva: čitala je kod toga ono "što se na njega odnosilo u svim Pismima [*Lk 24,27*], slavila euharistiju, u kojoj "se uprisutnjuje pobjeda i slavodobiće njegove smrti"⁶, te je ujedno zahvaljivala "Bogu na njegovome neizrecivome daru" [*2 Kor 9,15*] a Kristu Isusu - "na hvalu slave njegove" [*Ef 1,12*], snagom Duha Svetoga.

4007 7. Da izvrši tako veliko djelo, Krist je u svojoj Crkvi uvijek prisutan, a osobito u liturgijskim činima. Prisutan je u misnoj žrtvi i u osobi službenika i - jer se „svećeničkom službom sada prinosi onaj isti koji je onda na križu prikazao sama sebe"⁷ - ponajpače pod euharistijskim prilikama. Prisutan je svojom moći u sakramentima, pa kad tko krsti, sam Krist krsti . Prisutan je u svojoj riječi, jer on govori kad se u Crkvi čita Sveto pismo. Prisutan je napokon kad Crkva moli i psalmira, jer je sam obećao: „Gdje su dvojica ili trojica sabrana u moje ime, to sam ja među njima" [*Mt 18, 20*].

Zaista u tako velikom djelu, kojim se savršeno Bog proslavljuje i ljudi posvećuju, Krist sebi pridružuje Crkvu, predragu svoju Zaručnicu, koja ga zaziva kao svojega Gospodina i po njemu iskazuje štovanje vječnom Ocu.

S pravom se dakle liturgija smatra kao vršenje Kristove svećeničke službe: a njoj se pomoću vidljivih znakova označuje i, na način pojedinom znaku svojstven, izvršuje čovjekovo posvećenje te tako otajstveno tijelo Isusa Krista, Glava i udovi, vrši cjelokupno javno bogoslužje.

¹ **M006** Usp. Mk 16,15.

² Usp. Dj 26,18.

³ Usp. Rim 6,4; Ef 2,6; Kol 3,1; Tim 2,11.

⁴ Usp. Iv 4,23.

⁵ Usp. 1 Kor 11,26.

⁶ Tridentiski sabor, 13. sjednica, 11. listopada 1551, Dekret o sakramentu euharistije, pogl.5 (SGTr 7,202; *1644).

⁷ *4007 Tridentiski sabor, 22. sjednica, 17. rujna 1562, učenje o misnoj žrtvi, pogl. 2 (SGTr 8,960; *1743).

⁸ Usp. Augustin, *In Evangelium Iohannis*, tract. 6,1, br.7 (PL 35,1428 / R. Willems: CpChL 36 [1954] 56sl).

Stogaje svako liturgijsko slavlje - budući daje ono djelo Krista Svećenika i njegova tijela, koje je Crkva - u najpotpunijem smislu sveto djelo, i s njim se, s obzirom na isti naslov i isti stupanj, po djelotvornosti ne može izjednačiti ni jedan drugi čin Crkve.

8. Zemaljskom liturgijom sudjelujemo predokusom na onoj nebeskoj liturgiji 4008 koja se slavi u svetom gradu Jeruzalemu, kamo kao putnici težimo, gdje Krist sjedi Bogu zdesna kao službenik svetišta i pravoga šatora ; sa svim četama nebeske vojske pjevamo Gospodinu pjesan slave; štujući spomen svetih, uzdamo se zadobiti neko mjesto u društvu s njima; očekujemo Spasitelja Gospodina našega Isusa Krista, da se, kad se pojavi on, naš život, i mi zajedno s njime pojavimo u slavi².

9. Sveta liturgija ne iscrpljuje čitavu djelatnost Crkve. Doista, prije negoli ljudi 4009 mogu pristupiti liturgiji, potrebno je da budu pozvani k vjeri i obraćenju: „Kako li će zazivati onoga u koga nisu vjerovali? Kako li će vjerovati u onoga za koga nisu čuli? Kako li će čuti bez propovjednika? Kako li će propovijedati, ako nisu poslani?“ [*Rim 10,14sl*].

Stoga Crkva onima koji ne vjeruju navješćuje nauk spasenja, da svi ljudi poznaju jedinoga Boga i onoga koga on posla, Isusa Krista, te se čineći pokoru odvrate od svojih putova . I vjernicima mora Crkva uvijek propovijedati vjeru i obraćenje. Treba ih osim toga pripremiti na sakramente, učiti ih da vrše sve stoje Krist zapovjedio,⁴ poticati ih na sva djela ljubavi, pobožnosti i apostolata, kojima će kršćani zaista pokazati da nisu od ovoga svijeta, ali da su ipak svjetlo svijeta, i da slave Oca pred ljudima.

10. Liturgija je ipak vrhunac ka kojemu teži djelatnost Crkve, i ujedno izvor iz 4010 kojega proističe sva njezina snaga. Doista, apostolski su napori upravljani ktome da se svi koji su vjerom i krštenjem postali Božja djeca, sastaju zajedno, usred Crkve hvale Boga, sudjeluju kod žrtve i blagaju Gospodnju večeru.

Zauzvrat ista liturgija potiče vjernike da "nasićeni vazmenim otajstvima budu složni u bogoljubnosti", ona moli da "životom vrše ono što su vjerom prihvatili"⁶, a obnavljanje Saveza između Gospodina i ljudi u euharistiji, privlači i podiže vjernike u neodoljivoj ljubavi Kristovoj. Iz liturgije dakle, osobito iz euharistije kao iz izvora, izliva se na nas milost te se s najvećim uspjehom postizava ono posvećenje ljudi i proslava Boga u Kristu, prema čemu se, kao prema svojoj svrsi, stječu sva druga djela Crkve.

¹ *4008 Usp. Otk 21,2; Kol 3,1; Heb 8,2.

¹ Usp. Fil 3,20; Kol 3,4.

³ *4009 Usp. Iv 17,3; Lk 24,27; Dj 2,38.

⁴ Usp. Mt 28,20.

⁵ *4010 *Missale Romanum* (1962), Popričesna molitva na uskrсну vigiliju i uskrсну nedjelju.

⁶ *Missale Romanum* (1962), Misna molitva u utorak uskrsnog tjedna.

4911 11. Da se postigne takav potpuni uspjeh, potrebno je da vjernici pristupaju k svetoj liturgiji s pravim raspoloženjem duše, a svoju pamet usklade s glasom i da sudjeluju s nebeskom milosti kako je ne bi uzalud primali¹. Stoga sveti pastiri moraju budno paziti ne samo da se u liturgijskom činu obdržavaju propisi za valjano i dopušteno slavljenje obreda, nego da u njima vjernici sudjeluju s poznavanjem, djelatno i plodno.

4012 12. Duhovni se život ipak ne sastoji samo od sudjelovanja u svetoj liturgiji. Doista kršćanin, pozvan da moli u zajednici, mora uz to ući i u svoju sobu i moliti Oca u tajnosti², dapače, kako Apostol uči, mora moliti bez prestanka. Isti nas Apostol potiče da Isusove smrtno patnje uvijek nosimo na svom tijelu, da se i život Isusov očituje na našem smrtnom tijelu⁴. Stoga u misnoj žrtvi molimo Gospodina, da "pošto smo primili dar duhovne žrtve, učini i nas same sebi vječnim darom"⁵.

4013 13. Veoma se preporučuju pobožne vježbe kršćanskog naroda, ako su usklađene s crkvenim zakonima i propisima, osobito kad se vrše po nalogu Apostolske Stolice.

Posebnu vrijednost imaju svete vježbe pojedinih Crkava koje se vrše po naredbi biskupa prema običajima ili pravilno odobrenim knjigama.

Te vježbe treba tako urediti prema pojedinim liturgijskim vremenima da budu u skladu sa svetom liturgijom, da od nje na neki način proizlaze te narod k njoj vode, jer ih ona po svojoj naravi daleko nadvisuje.

II. O nastojanju oko liturgijskog obrazovanja i djelatnog učešća

4014 14. Majka Crkva živo želi da se svi vjernici privedu k onom punom, svjesnom i djelatnom učešću kod liturgijskih obreda koje traži sama narav liturgije i na koje kršćanski narod - jer je "izabrani rod, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod određen za Božju svojinu" [1 Pt2, 9; usp. 2, 4sl] - snagom krštenja ima pravo i dužnost.

U obnavljanju i gajenju svete liturgije najviše treba nestojati oko toga punog i djelatnog učešća svega naroda. Doista, liturgija je prvo i nenadoknadivo vrelo iz kojega vjernici valja da crpe pravi kršćanski duh. Stoga je pastiri duša u čitavoj svojoj pastoralnoj djelatnosti moraju pravilnim odgajanjem marljivo promicati.

Nema nikakve nade da će do toga doći ako se prije sami pastiri duša posve ne prožmu duhom i snagom liturgije te postanu njezini učitelji. Treba se dakle najprije pobrinuti za liturgijski odgoj klera. Stoga je Sveti Sabor odlučio odrediti ovo:

*4011 Usp. 2 Kor 6,1.

*4012 Usp. Mt 6,6.

Usp. 1 Sol 5,17.

Usp. 2 Kor 4,1 Osi.

Missale Romanum (1962), tajna molitva na duhovski ponedjeljak.

15. Učitelji koji će u sjemeništima, u redovničkim zavodima i na teološkim fakultetima poučavati predmet svete liturgije treba da se za tu zadaću dolično pripreve na institutima koji su za to posebnom brigom uređeni. 4015

16. Neka se u sjemeništima i u redovničkim zavodima predmet svete liturgije ubroji među potrebne i važnije predmete, a na teološkim fakultetima među glavne; neka se predaje koliko pod teološkim i povijesnim, toliko i pod duhovnim, pastoralnim i pravnim vidom. K tome, neka učitelji drugih predmeta, a naročito dogmatike, Svetog pisma, ascetike i pastoralke nastoje, prema nutarnjim zahtjevima svakog pojedinog predmeta, tako obrađivati Kristovo otajstvo i povijest spasenja da se na taj način jasno pokaže veza tih predmeta s liturgijom i jedinstvo svećeničkog odgoja. 4016

17. Neka klerici u sjemeništima i redovničkim zavodima steknu liturgijsku formaciju duhovnog života; neka budu zgodno upućeni da uzmognu svete obrede razumjeti i svom dušom u njima sudjelovati, bilo samim slavljenjem svetih otajstava bilo drugim pobožnim vježbama, zadojenima duhom svete liturgije; neka jednako nauče opsluživati liturgijska pravila, tako da život u sjemeništima i redovničkim zavodima bude posve oblikovan liturgijskim duhom. 4017

18. Svim zgodnim sredstvima treba pomoći i svjetovnim i redovničkim svećenicima, koji već rade u Gospodnjem vinogradu, da sve potpunije shvaćaju ono što čine u svetim obredima, da žive liturgijskim životom i da ga prenesu na povjerene vjernike. 4018

19. Neka pastiri duša marljivo i strpljivo nastoje oko liturgijskog odgoja i djelatnog, nutarnjeg i vanjskog, sudjelovanja vjernika prema njihovoj dobi, staležu, načinu života i stupnju vjerske izobrazbe. Vršeci tako jednu od glavnih dužnosti vjernog djelatnika Božjih otajstava, neka svoje stado u toj stvari vode ne samo riječju nego i primjerom. 4019

20. Prijenosi svetih obreda radijem i televizijom, pogotovo ako je riječ o svetoj misi, neka se vrše umjereno i dostojno, pod vodstvom i uz jamstvo prikladne osobe koju za taj posao odredi biskup. 4020

///. O obnovi svete liturgije

21. Dobra Majka Crkva želi marljivo provesti opću obnovu liturgije sa svrhom da bi kršćanski narod od svete liturgije sigurnije postigao obilne milosti. Liturgija se, naime, sastoji od nepromjenjivog dijela koji je božanski ustanovljen i od promjenjivih dijelova koji se tokom vremena mogu ili čak moraju mijenjati, ako su se u njih uvukle pojedinosti koje manje odgovaraju izvornoj naravi same liturgije ili su postale manje prikladne. 4021

Tom se obnovom tekst i obredi imaju tako srediti, da jasnije izraze one svetinje koje su u njima označene, pa da ih kršćanski narod, koliko je moguće, može lako razumjeti i kod njih sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem. Stoga Sveti sabor postavlja ova opća načela:

A) Opće odredbe

4022 22. § 1. Uređenje svete liturgije ovisi jedino o crkvenoj vlasti koju posjeduje Apostolska stolica i, prema odredbama prava, biskup.

§ 2. Na osnovi vlasti stoje podjeljuje pravo mogu, u određenim granicama, uređivati liturgiju i nadležni, zakonito ustanovljeni teritorijalni biskupski skupovi različitih vrsta.

§ 3. Stoga neka u liturgiji nitko drugi, pa ni svećenik, ništa po svom nahođenju ne dodaje, ukida ili mijenja.

4023 23. Da se sačuva zdrava predaja i ujedno otvori put opravdanom napretku, neka obnavljanju pojedinih dijelova liturgije uvijek prethodi brižljivo teološko, povijesno i pastoralno proučavanje. Uz to se treba osvrtnati na zakone općeg ustrojstva i duha liturgije, kao i na iskustvo što gaje donijela novija liturgijska obnova ili već tu i tamo dane povlastice. Neka se, napokon, ne uvode novosti ako to ne traži istinska i sigurna korist Crkve i uz oprezno nastojanje da novi oblici na neki način organski izrastu iz već postojećih oblika.

Neka se također pazi, koliko je moguće, da ne bude znatnih razlika u obredima između susjednih pokrajina.

4024 24. Od najveće je važnosti u liturgijskoj službi Sveto pismo. Iz njega se uzimaju čitanja i tumačenja u homiliji; iz njega se pjevaju Psalmi; njime su nadahnute i prožete molitve, zazivi i liturgijske pjesme; od njega čini i znakovi primaju svoje značenje. Stoga za obnovu, napredak i prilagođivanje svete liturgije treba njegovati onaj slatki i živi osjećaj Svetog pisma o kojemu svjedoči časna predaja istočnih i zapadnih obreda.

4025 25. Neka se liturgijske knjige što prije preispitaju uz sudjelovanje stručnjaka i savjetovanje s biskupima raznih krajeva svijeta.

B) Odredbe koje proistječu iz naravi liturgije ukoliko je ona djelo hijerarhije i zajednice

4026 26. Liturgijski čini nisu privatni čini; oni su slavlje Crkve koja je "otajstvo jedinstva" - sveti puk pod biskupima okupljen i uređen .

*4026 Ciprijan, *De ecclesiae catholicae unitate* 7 (CSEL 3/1, 215sl / M. Bevenot: CpChL 3 [1972] 254 si). Usp. Pismo 66, br. 8,3 (CSEL 3/II, 732 si).

Stoga ti čini pripadaju čitavom Tijelu Crkve te ga očituju i na nj se odnose; ali pojedine njegove udove dosežu na različit način, prema raznolikosti staleža, službi i djelatnog učešća.

27. Kad god obredi prema svojoj vlastitoj naravi traže zajedničko slavlje, sa sudjelovanjem i djelatnim učešćem vjernika, neka se naglasi da mu se ima dati prednost, koliko je moguće, pred pojedinačnim i nekako zasebnim. 4027

To naročito vrijedi za misno slavlje - iako svaka misa uvijek ima javni i društveni značaj - i za podjeljivanje sakramenata.

28. U liturgijskim obredima neka svatko, bio služitelj ili vjernik, vrši svoju službu i čini samo ono i sve ono što na nj spada prema naravi obreda i prema liturgijskim propisima. 4028

29. Pravu liturgijsku službu vrše također i ministranti, čitači, tumači i oni koji pripadaju zboru pjevača. Stoga neka svoju ulogu vrše tako iskrenom pobožnošću i urednošću kakva pristoji tako važnoj službi i kakvu Božji narod od njih s pravom traži. 4029

Sve ih stoga treba na svoj način brižljivo zadojiti liturgijskim duhom i poučiti da svoje uloge obavljaju pravilno i skladno.

30. Da bi se postiglo što djelatnije sudjelovanje, neka se vodi briga o usklicima puka, odgovorima, psalmima, pripjevima, pjesmama kao i o činima, kretnjama i držanju tijela. U pravo vrijeme neka se obdržava i sveta šutnja. 4030

31. Kod preispitivanja liturgijskih knjiga neka se pomno pazi da rubrike predvide i uloge vjernika. 4031

32. U liturgiji ne smije biti nikakve razlike, ni u obredima ni u vanjskom sjaju, u postupanju s pojedinim osobama ili staležima, osim one razlike koja proizlazi iz liturgijske uloge i iz svetog reda, i osim počasti koje se prema liturgijskim propisima duguju građanskim vlastima. 4032

C) Odredbe koje proistječu iz poučne i pastoralne naravi liturgije ;

33. Iako je liturgija u prvom redu štovanje božanskog veličanstva, ipak sadrži i mnoge pouke za vjerni puk¹. Doista, u liturgiji Bog govori svojemuku, a Krist

*4033 Usp. tridentski sabor, 22. sjednica, 17. rujna 1562. Učenje o misnoj žrtvi, pogl.8 (SGTr 8,961; *1749).

sveudilj navješćuje evanđelje. Sa svoje pak strane puk Bogu odgovara pjevanjem i molitvom.

Štoviše, i molitve što ih Bogu upravlja svećenik koji u Kristovo ime predsjedava skupu, on izgovara u ime svega svetog puka i svih koji stoje naokolo. Napokon, Krist i Crkva izabrali su i vidljive znakove kojima se služi sveta liturgija da označi nevidljive božanske stvarnosti. Stoga ne samo kad se čita ono "stoje napisano nama za pouku" [*Rim 15,4*], nego i kad Crkva moli ili pjeva ili vrši obred, hrani se vjera onih koji sudjeluju, a duše se potiču k Bogu da mu iskažu duhovno bogoštovlje te obilnije prime njegovu milost.

Stoga, u obnovi koja će se provesti valja se držati ovih općih načela.

4034 34. Neka se obredi odlikuju plemenitom jednostavnošću, neka budu kratki i jasni, neka izbjegavaju suvišna ponavljanja i neka budu prilagođeni shvaćanju vjernika tako da im općenito ne treba mnogo razjašnjenja.

4035 35. Kako bi bilo jasno da su u liturgiji obred i riječ najtješnje povezani:

1) Neka se u svetim slavljinama obnovi obilnije, raznovrsnije i prikladnije čitanje Svetoga pisma.

2) Neka se i u rubrikama naznači najzgodnije mjesto za propovijed kao dio liturgijskog čina kad god to obred dopušta; i neka se služba propovijedanja vrši vrlo vjerno i pravilno. Propovijedanje neka se crpi poglavito iz vrela Svetoga pisma i liturgije, jer navješćuje čudesna djela Božja u povijesti spasenja ili u otajstvu Kristovu koje je uvijek u nama prisutno i djelatno, osobito u liturgijskim slavljinama.

3) Neka se na svaki način još izravnije i upornije preporuča liturgijska kateheza; a neka se i u samim obredima predvide, ako su potrebne, kratke napomene koje će u prikladnijem trenutku izreći svećenik ili nadležan služitelj propisanim ili sličnim riječima.

4) Neka se promiče sveto slavlje Božje riječi u predvečerja većih svetkovina, u neke dane u tjednima došašća i korizme te nedjeljama i blagdanima, posebno u mjestima gdje nema svećenika. U tom slučaju neka tu službu vodi đakon ili tko drugi određen od biskupa.

4036 36. § 1. U latinskim obredima treba sačuvati latinski jezik, osim gdje postoji posebna povlastica.

§ 2. Ipak, kako u misi tako i u dijeljenju sakramenata i u drugim dijelovima liturgije, bit će nerijetko vrlo korisno za puk upotrijebiti narodni jezik; stoga neka mu se u liturgiji dade više mjesta, ponajprije u čitanjima, upozorenjima, u nekim molitvama i pjesmama, prema propisima koji će se o toj stvari pojedinačno odrediti u sljedećim glavama.

§ 3. Spada na nadležnu crkvenu teritorijalnu vlast, o kojoj govori čl. 22 § 2, da na temelju ovih propisa - pošto se, ako treba, posavjetuje s biskupima obližnjih pokrajina istog jezika - odredi način i upotrebu narodnog jezika. To ipak odobrava ili potvrđuje Apostolska stolica.

§ 4. Prijevod latinskog teksta na narodni jezik koji se ima upotrijebiti u liturgiji treba odobriti gore spomenuta nadležna crkvena teritorijalna vlast.

D) Odredbe za prilagođivanje narodnom duhu i predajama

37. Crkva ne želi ni u liturgiji nametnuti strogu jedinstvenost, kad god nije u pitanju vjera ili dobro čitave zajednice. Naprotiv, ona poštuje i promiče duhovne osobine i obilježja različitih rasa i naroda. Ona dobrohotno prosuđuje i, koliko je moguće, svom pomnjom čuva sve što u različitim narodnim običajima nije nerazrješivo povezano s praznovjerjem i zabludom; štoviše, katkada to pripušta i u samu liturgiju, ako se samo može uskladiti s izrazima pravog i istinskog liturgijskog duha. 4037

38. Čuvajući bitno jedinstvo rimskog obreda, neka se također u novom izdanju liturgijskih knjiga dadne mjesta za opravdane raznolikosti i za prilagođivanja raznim etničkim skupinama, krajevima i narodima, naročito u misijama. Neka se to na zgodan način ima pred očima u uređivanju obreda i u određivanju rubrika. 4038

39. Posao je nadležne crkvene teritorijalne vlasti, o kojoj govori čl. 22 § 2, da u granicama postavljenima u tipičnim izdanjima liturgijskih knjiga odredi prilagođenja, osobito u dijeljenju sakramenata i blagoslovina, u ophodima, u liturgijskom jeziku, svetoj glazbi i umjetnosti, ali prema temeljnim odredbama koje se nalaze u ovoj konstituciji. 4039

40. Budući daje u različitim krajevima i okolnostima potrebno dublje, pa prema tome i teže prilagođenje liturgije: 4040

1) Neka nadležna crkvena teritorijalna vlast, o kojoj govori čl. 22 § 2, pomno i razborito promotri što se u tom pogledu može zgodno pripustiti u bogoslužje iz predaje i duha pojedinih naroda. Prilagođenja koja se smatraju korisnima ili potrebnima neka se predlože Apostolskoj stolici da se onda uvedu s njezinim pristankom.

2) Da bi se to prilagođenje izvelo potrebnom oprežnošću, ako je potrebno, neka Apostolska stolica udijeli ovlast toj istoj crkvenoj teritorijalnoj vlasti da ona u nekim, za to zgodnim skupinama i kroz određeno vrijeme dopusti i vodi potrebne prethodne pokušaje.

3) Budući da liturgijski zakoni u pogledu prilagođivanja obično predstavljaju velike teškoće, osobito u misijama, neka kod njihova donošenja budu uvijek pri ruci stručnjaci u dotičnom predmetu.

IV. O promicanju liturgijskog života u biskupiji i župi

41. Biskup se ima smatrati velikim svećenikom svoga stada; od njega na neki način proistječe i ovisi život vjernika u Kristu. 4041

Stoga svi treba da uvelike cijene liturgijski život biskupije oko biskupa, naročito u stolnoj crkvi. Neka budu uvjereni da se Crkva poglavito očituje u punom i djelatnom učešću svega svetog naroda Božjeg u istim liturgijskim slavljinama, a osobito u istoj euharistiji, u istoj molitvi, kod jednog oltara kojemu predsjedava biskup okružen svojim svećenstvom i služiteljima¹.

4042 42. Kako biskup ne može sam u svojoj Crkvi uvijek i posvuda predsjedati svojemu stadu, nužno je da uspostavlja zajednice vjernika, među kojima se ističu župe, uređene po mjestima pod pastirskom koji zamjenjuje biskupa. One na neki način predstavljaju vidljivu Crkvu rasprostranjenu po cijelom svijetu.

Stoga u svijesti i djelatnosti vjernika i svećenstva treba njegovati liturgijski život župe i njezin odnos prema biskupu; valja se truditi da osjećaj župske zajednice bude živ, ponajprije zajedničkim slavljenjem nedjeljne mise.

5. O gajenju pastoralno-liturgijske djelatnosti

4043 43. Nastojanje oko gajenja i obnove svete liturgije s pravom se smatra znakom providnosnog Božjeg djelovanja u naše doba, kao prolazom Duha Svetoga kroz njegovu Crkvu; to na poseban način obilježuje njezin život, štoviše, i sve vjersko osjećanje i djelovanje ovog našeg vremena.

Stoga, da se ta pastoralno-liturgijska djelatnost u Crkvi još više razvija, Sveti sabor određuje:

4044 44. Vrlo je korisno da nadležna crkvena teritorijalna vlast o kojoj govori čl. 22 § 2, ustanovi liturgijski odbor kojemu će pomagati stručnjaci liturgijske znanosti, glazbe, sakralne umjetnosti i pastoralnog rada. Tom odboru neka bude pri ruci, koliko je moguće, neki institut pastoralne liturgije koji će se sastojati, ako treba, i od članova svjetovnjaka vještih tom predmetu. Pod vodstvom gore spomenute crkvene teritorijalne vlasti taj će odbor voditi pastoralno-liturgijsku djelatnost na svome području, te će promicati nastojanja i potrebne pokušaje kad god se radi o prilagodivanjima što ih treba predložiti Apostolskoj stolici.

4045 45. Isto tako neka se u pojedinim biskupijama ustanovi odbor za unapređivanje liturgije pod vodstvom biskupa.

Bit će koji put prikladno da više biskupija ustanovi jedan odbor, koji će združenim savjetovanjem promicati liturgijski apostolat.

4046 46. Osim odbora svete liturgije neka se u svakoj biskupiji, gdje je moguće, ustanove odbori svete glazbe i umjetnosti.

*4041 Usp. Igancije Antiohijski, Pismo općini u Magneziji, br.7; općini u Filadelfiji, br.4; općini u Smirni, br.8 (Funk 1,236 266 281 / SouChr 10,84-86 122 138-140).

Potrebno je da ta tri odbora rade združenim silama, a često će biti zgodno da se stope u jedan odbor....

II. POGLAVLJE: O PRESVETOM OTAJSTVU EUHARISTIJE

47. Naš je Spasitelj na posljednjoj večeri, one noći kad bijaše izdan, ustanovio 4047 euharistijsku žrtvu svoga Tijela i Krvi, da ovjekovječi žrtvu na križu kroz stoljeća, sve dok ne dođe, te da tako Crkvi, svojoj ljubljenoj Zaručnici, povjeri spomen-čin svoje smrti i uskrsnuća: otajstvo pobožnosti, znak jedinstva, vezu ljubavi, vazmenu gozbu na kojoj se Krist blaguje, duša se napunja milosti i daje nam se zalag buduće slave².

48. Crkva zato svom brigom nastoji oko toga da vjernici ne bi prisustvovali tom 4048 otajstvu vjere kao tuđinci ili nijemi gledaoci, nego da ga kroz obrede i molitve dobro razumiju, pa da svjesno, pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu; da se poučavaju Božjom riječi, krijepe blagovanjem Gospodnjeg tijela, zahvaljuju Bogu, pa da se - prikazujući neokaljanu žrtvu, ne samo rukama svećenika nego zajedno s njim - nauče prinositi sami sebe, i da se tako po Kristu posredniku³ iz dana u dan usavršavaju u jedinstvu s Bogom i među sobom, da napokon Bog bude sve u svemu.

4101-4179: 5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*"

1. vatikanski sabor nije, zbog prijevremenog završetka, mogao konačno obraditi pripremljeni prijedlog "*De ecclesia Christi*", te se ograničio na definiciju o primatu i papinoj nezabludivosti (usp. •3000-3050). Kao zaključak daljnjeg službenog razvitka ekleziologije (usp. *3800o-3822o), prvi je prijedlog, izrađen pod vodstvom kardinala Ottaviana i S. Trompa SJ, na kraju prvog razdoblja zasjedanja odbacila velika većina saborskih otaca.

Teološko povjerenstvo je iznijelo prerađeni nacrt, iz kojeg je nakon žive rasprave proizašla treća i konačna verzija. 16. studenog 1964. su saborskim očima objavljena "*Očitovanja*" ("*Notificationes*"), generalnog tajnika, te jedno "*Prethodno tumačenje*" ("*Nota explicativa praevia*"), koje su precizirale dogmatsku obvezatnost saborskih izjava i položaj biskupskog kolegija (AAS 57 [1965] 72-75; usp. •4350-4359). Izvedbene odredbe za obnovu stalnog đakonata, stoje izneseno u čl. 29, Pavao VI. je izdao u svom Motu proprio "*Sacrum diaconatus ordinem*" od 18. lipnja 1967. (AAS 59 [1967] 697-704).

Izd: AAS 57 (1965) 5-64/ COeD³ 849-898/ ASyn 3/Vffl, 784-836 /CoDeDe 93-206.

- *4047 Usp. Augustin, *In Evangelium Iohannis*, tract. 26,6, br.13 (PL 35,1613 / R. Willems: CpChL 36 [1954] 266).
Usp. *Breviarium Romanum*, antifona uz Magnificat, u 2. večernjoj na Tijelovo.
- *4048 Usp. Ćiril Aleksandrijski, *Commentarius in Iohannis Evangelium* XI 11-12 (PG 74,557-564).

1. POGLAVLJE: O MISTERIJU CRKVE

4101 1. Svjetlo naroda je Krist i zato ovaj Sveti sabor, sabran u Duhu Svetomu, žarko želi da njegovom svjetlošću, koja odsijeva na licu Crkve, rasvijetli sve ljude navješćujući Evanđelje svakomu stvoru [*usp. Mk 16,15*]. A kako je Crkva u Kristu kao sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda, ona, nastavljajući predmet prethodnih sabora, namjerava točnije objaviti svojim vjernicima i cijelom svijetu svoju narav i svoje opće poslanje.

Sadašnje prilike u svijetu požuruju ovu dužnost Crkve, da naime svi ljudi, danas tješnje povezani različitim društvenim, tehničkim i kulturnim vezama postignu također potpuno jedinstvo u Kristu.

4102 2. Vječni je Otac slobodnom i tajnom odlukom svoje mudrosti i dobrote stvorio cijeli svijet, odlučio ljude učiniti dionicima božanskog života i kad su u Adamu pali, nije ih napustio, nego im je uvijek davao pomoć da se mogu spasiti promatrajući Krista, Otkupitelja, „koji je slika nevidljivoga Boga, prvorođeni svakoga stvorenja“ [*Kol 1,15*]. Sve odabrane Otac je već od vječnosti „unaprijed znao i predodredio ih da budu slični slici njegova Sina, da On bude prvorođenac među mnogom braćom“ [*Rim 8,29*]. One koji u Krista vjeruju odlučio je sazvati u svetu Crkvu, koja je već od početka svijeta bila prikazana u slikama, divno pripravljena u povijesti izraelskog naroda i u Starom zavjetu¹, i ustanovljena u posljednjim vremenima, a napokon je bila očitovana dolaskom Duha, i imat će slavan završetak na koncu vjekova. Tada će, kako se čita kod svetih Otaca, svi pravedni tamo od Adama, "od pravednog Abele sve do posljednjeg izabranika"² biti kod Oca sjedinjeni u općoj Crkvi.

4103 3. Došao je dakle Sin, poslan od Oca, koji nas je prije stvorenja svijeta u njemu odabrao i predodredio da nas usvoji kao sinove, jer je htio da u njemu obnovi sve [*usp. Ef 1,4-5 i 10*]. Zato je Krist, da izvrši Očevu volju, osnovao nebesko kraljevstvo na zemlji i otkrio nam je njegov misterij i svojom poslušnošću izvršio otkupljenje. Crkva ili Kristovo kraljevstvo već prisutno u misteriju, po Božjoj moći vidljivo raste u svijetu. Taj početak i rast simbolizirani su krvlju i nadom što su izašle iz otvorenog boka raspetoga Isusa [*usp. Iv 19,34*], i unaprijed naviješteni Gospodinovim riječima o njegovoj smrti na križu: "I ja ću, kad budem podignut od zemlje, sve privući k sebi" [*Iv 12,32 gr.*].

Kad god se na oltaru obavlja žrtva križa, kojom "je bio žrtvovan Krist naše vazmeno janje" [*1 Kor 5,7*], vrši se djelo našeg otkupljenja. Ujedno se sakramentom euharistijskog kruha predočuje i izvršuje jedinstvo vjernika, koji tvore jedno tijelo u Kristu [*usp. 1 Kor 10,17*]. Svi su ljudi pozvani na ovo sjedinjenje s Kristom koji je svjetlo svijeta; od njega potječemo, po njemu živimo, k njemu idemo.

4102 Usp. Ciprijan, Pismo 64,4 (PL 3,1017 / CSEL 3/11, 720); Hilarije iz Poitiera, *In Matthaenum* 23,6 (PL 9,1047); Augustin, razasuto; Ćiril Aleksandrijski, *Glaphvra in Genesim* 2,10 (PG 69.110A).
Usp. Grgur I. Veliki, *In Evangelia homiliae* 19,1 (PL 76,1154B); Augustin, *Sermones*

4. Kad je bilo svršeno djelo koje je Otac povjerio Sinu da ga izvrši na zemlji 4104 [usp. *Iv 17,4*], poslanje Duh Sveti na dan Duhova, da Crkvu neprestano posvećuje, i da tako oni koji vjeruju imaju po Kristu u jednom Duhu pristup k Ocu [usp. *Ef2,18*]. On je Duh koji daje život, ili izvor vode koja teče u vječni život [usp. *Iv 4,14; 7,38-39*]; po njemu Otac oživljuje ljude koji su po grijehu umrli, dok njihova smrtna tjelesa ne uskrisi u Kristu [usp. *Rim 8,10-11*]. Duh stanuje u Crkvi i u srcima vjernika kao u hramu [usp. *1 Kor 3, 16; 6,19*], i u njima moli i daje svjedočanstvo o njihovom posinjenju [usp. *Gal 4 6; Rim 8,15-16 i 26*]. On uvodi Crkvu u svu istinu [usp. *Iv 16,13*], ujedinjuje ju u zajednici i službi, poučavaju i vodi raznim hijerarhijskim i karizmatičkim darovima i uresuje je svojim plodovima [usp. *Ef4,11-12; i 1 Kor 12,4; Gal 5,22*]. Snagom Evanđelja čini da se Crkva pomlađuje, i neprekidno je obnavlja i vodi k savršenom sjedinjenju s njezinim Zaručnikom .Jer Duh i Zaručnica kažu Gospodinu Isusu "Dođi!" [Usp. *Otkr 22,17*].

Tako se cijela Crkva pojavljuje kao "puk skupljen u jedinstvu Oca i Sina i Duha Svetoga"².

5. Misterij svete Crkve očituje se u njezinu ustanovljenju. Jer je Gospodin Isus 4105 dao početak svojoj Crkvi propovijedajući radosnu vijest, to jest dolazak Kraljevstva Božjega koje je u Svetom pismu bilo od vjekova obećano: "Jer se ispunilo vrijeme i približilo se Kraljevstvo Božje" [Mk 1,15; usp. *Mt 4,17*]. To se pak Kraljevstvo jasno očituje ljudima u riječima, djelima i prisutnosti Kristovoj. Gospodinova se riječ naime uspoređuje sa sjemenom koje se sije u polju [Mk 4,14]; oni koji slušaju s vjeron i pripadaju malom Kristovu stadu [Lk 12,32], primili su samo Kraljevstvo; zatim sjeme svojom snagom niče i raste sve do vremena žetve [usp. *Mk 4, 26-29*],

I Isusova čudesa dokazuju daje Kraljevstvo već došlo na zemlju: "Ako Božjom moći istjerujem đavle, doista je kvarna došlo Kraljevstvo Božje" [Lk 11,20; usp. *Mt 12,28*]. Ipak se Kraljevstvo očituje prije svega u samoj osobi Krista, Sina Božjega i Sina čovječjega, koji je došao "da služi i da dade svoj život kao otkup za mnoge" [Mk 10,45].

Kadje Isus, postoje pretrpio za ljude smrt na križu, uskrsnuo, pojavio se kao 4106 Gospodin i Krist i Svećenik postavljen na vijeke [usp. *Dj 2,36; Heb 5,6; 7,17-21*], a zatim je izlio na svoje učenike od Oca obećanog Duha [usp. *Dj 2,33*]. Zato Crkva, nadarena darovima svoga Ustanovitelja i vjerno vršeći njegove zapovijedi ljubavi, poniznosti i samozataje, prima misiju da navješćuje Kristovo i Božje Kraljevstvo i da ga ustanovi u svim narodima, i postavlja klicu i početak toga Kraljevstva na zemlji. Međutim, dok ona polagano raste, teži za savršenim Kraljevstvom i svim svojim silama nada se i želi da se sa svojim Kraljem sjedini u slavi.

*4104 Usp. Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 24, br. 1 (PG 7.966B / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,131 / SouChr 211,470-472).
Ciprijan, *De dominica oratione* 23 (PL 4,553 / CSEL 3/1,285 / C. Moreschini: CpChL 3A [1976] 105); Augustin, *Sermones* 71,20, br.33 (PL 38,463sl); Ivan Damaščanski, *Adversus Iconoclastes* 12 (PG 96.1358D).

- 4107 6. Kao što se u Starom zavjetu objavljuje Kraljevstva često prikazuje pod slikama, tako nam se i sada nutarnja narav Crkve očituje različnim slikama, koje su uzete iz pastirskog života ili poljodjelstva, ili iz graditeljstva, ili iz obitelji i zaruka, a pripravljene su u knjigama proroka.
- 4108 Crkva je ovčinjak, kojemu su jedina i nužna vrata Krist [*Iv 10,1-10*]. Ona je i stado, o kojemu je sam Bog unaprijed rekao da će mu biti pastir [*usp. Iz 40,11; Ez 34, 11-22*] i čije ovce, iako njima upravljaju ljudski pastiri, neprekidno vodi i hrani sam Krist, dobri Pastir i Knez pastira [*usp. Iv 10,11; 1 Petr 5,4*], koji je svoj život dao za ovce [*usp. Iv 10,11-15*].
- 4109 Crkva je Božja njiva [*1 Kor 3,9*]. Na toj njivi raste stara maslina, kojoj su sveti korijen bili patrijarsi i u kojoj se zbililo i zbit će se pomirenje Zidova i pogana [*Rim 11, 13-26*]. Ona je posađena od nebeskog Vinogradara kao odabrani vinograd [*Mt 21, 33-43 par; usp. Iz 5,1-7*]. Prava je loza Krist, koji daje život i plodnost mladica-ma, to jest nama, koji po Crkvi ostajemo u njemu i bez kojega ništa ne možemo učiniti [*Iv. 15,1-5*].
- 4110 Češće se Crkva naziva i gradnjom Božjom (1 Kot 3,9). Sam je Gospodin usporedio sebe s kamenom koji su odbacili graditelji, ali koji je postao ugaonim kamenom [*Mt 24 42 par.; usp. Dj 4,11; 1 Pt 2,7; Ps. 118, 22*]. Na onom je temelju od Apostola sagrađena Crkva [*usp. 1 Kor 3,11*] i od njega prima čvrstoću i koheziju. Ta se zgrada naziva raznim nazivima: kućom Božjom [*1 Tim 3,15*], u kojoj stanuje Božja obitelj, stan Božji u Duhu [*Ef 2,19-22*]. Božji šator među ljudima [*Otk21,3*], a osobito sveti hram, koji sveti Oci uzvisuju kad je prikazan u svetištima od kamena, i u liturgiji se s pravom uspoređuje sa svetim Gradom, s novim Jeruzalemom¹. Jer se na ovoj zemlji u nju ugrađujemo kao živo kamenje [*1 Pt 2,5*]. Taj sveti grad promatra Ivan kako pri konačnoj obnovi svjeta silazi s neba od Boga pripravljen kao zaručnica koja se uresila za svoga muža [*Otk 21,1sl*].
- 4111 Crkva se naziva „nebeskim Jeruzalemom“ i „našom majkom“ [*Gal 4,26; usp. Otk 12,17*], opisuje se kao čista zaručnica čistog Jaganjca [*Otk 19,7; 21,2 i 9; 22,17*], koju je Krist „ljubio i sebe predao za nju daje posveti“ [*E/5,26*], koju je sebi pridružio nerazrješivim ugovorom i neprekidno je „hrani i za nju se brine“ [*E/5,29*] i htio je da bude s njim združena i s ljubavlju i vjernošću njemu podložna [*usp. Ef 5,24*], koju je, napokon, zauvijek obasuo nebeskim dobrima, da shvatimo ljubav

*4110 Usp. Origen, *In Matthaum* 16,21 (PG 13,1443C/E. Klostermann: GChSch40,546); Tertullian, *Adversus Marcionem* III 7 (PL 2.357C / CSEL 47/111, 386 / E. Krovmann: CpChL 1 [1954] 516). Za liturgijske dokumente usp. *Sacramentarium Gregorianum*: "Bože, koji iz čitavog skupa svetih gradiš sebi prebivalište ..." (PL 78.160B / L.C.Mohlberg, *Liber sacramentorum Romanae Ecclesiae* [Rim 1960] 111, XC); himan "Urbs Ierusalem beata" u monastičkom časoslovu, i "Coelstis urbs Ierusalem" u Rimskom časoslovu.

Boga i Krista prema nama, koja nadilazi svako znanje [usp. Ef3,19]. Ali dok Crkva na ovoj zemlji putuje daleko od Gospodina, smatra sebe kao prognanicu, te traži i misli na stvari koje su gore, gdje Krist sjedi s desne Boga, gdje je život Crkve sakriven s Kristom u Bogu, dok se sa svojim Zaručnikom ne pojavi u slavi [Kol 3,1-4].

7. Božji je Sin ljudskoj naravi koju je sjedinio, pobjeđivši smrt svojom smrću i 4112 uskrsnućem, otkupio čovjeka i pretvorio ga u novo stvorenje [usp. Gal 6,15; 2 Kor 5,17]. Dajući svoga Duha, On svoju braću, sazvanu iz svih naroda, na mističan način sastavlja kao svoje tijelo.

U tom se tijelu Kristov život izliva na vjernike, koji se po sakramentima tajnim i stvarnim načinom sjedinjuju s Kristom koji je trpio i proslavio se¹. Po krštenju postajemo naime slični Kristu: „Jer smo mi svi kršteni u jednom Duhu da budemo jedno tijelo” [1 Kor 12,13]. Tim svetim obredom predočuje se i ostvaruje naše sjedinjenje s Kristovom smrću i uskrsnućem: „Jer smo bili pokopani s njime po krštenju u smrt”; a ako smo „srasli s njime smrću sličnom njegovoj, bit ćemo i po uskrsnuću” [Rim 6,4sf]. U lomljenju euharistijskog kruha postajući stvarno dionici Gospodinova Tijela, uzdižemo se do sjedinjenja s njime i među sobom. „Jer je jedan kruh jedno smo tijelo mnogi, svi koji smo dionici jednoga kruha” [/ Kor 10,17]. Tako mi svi postajemo udovi onoga Tijela [usp. 1 Kor 12,27], a „pojedinci postajemo udovi jedan drugome” [Rim 12,5].

Kako pak svi udovi ljudskoga tijela, iako ih je mnogo, čine ipak jedno tijelo, 4113 tako i vjernici u Kristu [usp. 1 Kor 12,72]. I u zgradi Kristova tijela postoji raznolikost udova i službi. Jedan je Duh, koji na korist Crkve dijeli različite svoje darove po svome bogatstvu i prema potrebama službi [usp. Kor 12,1-11]. Među tim darovima ističe se milost Apostola, pod čiju vlast sam Duh podlaže vjernike obdarene karizmom [usp. 1 Kor 14]. Isti Duh, sjedinjujući tijelo sam svojom moći i nutarnjom vezom udova, stvara i potiče ljubav među vjernicima. Stoga, ako jedan ud nešto trpi, s njim trpe i svi udovi; ili, ako je počašćen jedan ud, s njim se raduju svi udovi [usp. 1 Kor 12,26].

Glava je toga tijela Krist. On je slika nevidljivoga Boga, i po njemu je sve stvo- 4114 reno. On je prije svih i sve stvari postoje po njemu. On je glava tijela, a tijelo je Crkva. On je početak, On je prvorođenac od mrtvih, da ima prvenstvo u svemu [usp. Kol 1,15-18]. Veličinom svoje moći gospoduje nad svime stoje na nebu i stoje na zemlji, i svojom nadmoćnom savršenošću i djelovanjem napunja cijelo tijelo bogatstvom svoje slave [usp. Ef1, 18-23]².

Svi udovi treba da postaju njemu slični, dok se u njima ne oblikuje Krist [usp. 4115 Gal 4,19]. Zato smo uzeti u misterije njegova života, učinjeni slični njemu, s njim

*4112 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.62, a.5 uz 1 (izdanje Leonina 12,27a).

*4114 Usp. Pijo XII, enciklika *"Mystici corporis"*, 29. lipnja 1943. (AAS 35 [1943] 208).

umrli i uskrsnuli, dok ne budemo s njim kraljevali [usp. *Fil 3,21; 2 Tim 2,11; Ef2,6; Kol 2,12; itd.J.* Dok još putujemo zemljom, slijedeći njegove stope u žalosti i progону, pridružujemo se njegovim mukama kao tijelo Glavi, trpimo s njime, da budemo s njim i proslavljeni [usp. *Rim 8,17*].

Po njemu "cijelo tijelo složeno i sastavljeno zglobovima i vezama raste za rast u Bogu" [Kol 2,19]. On u svome tijelu, koje je Crkva, neprekidno daje darove služba, kojima se po njegovoj moći izmjenično pomažemo da se spasimo, i držeći se istine u ljubavi, po svemu rastemo u njega, koji je naša Glava [usp. *Ef 4,11-16 gr.*].

4116 Da se ipak neprekidno obnavljamo u njemu [usp. *Ef4,23*], učinio nas je dionicima svoga Duha koji, budući da je jedan te isti u Glavi i udovima, čitavo tijelo tako oživljuje, ujedinjuje i kreće da su sveti Oci mogli usporediti njegovo djelovanje s onim što ga vrši u ljudskom tijelu životno počelo ili duša¹.

4117 Krist ljubi Crkvu kao svoju zaručnicu, te je postao primjerom muža koji ljubi svoju ženu kao svoje tijelo [usp. *Ef5,25-28*]; a sama je Crkva podložna svojoj Glavi [ib. 23-24]. "Jer u njemu stanuje sva punina božanstva združena s čovječanstvom" [Kol 2,9] i On napunja svojim božanskim darovima Crkvu, koja je njegovo tijelo i njegova punina [usp. *Ef1,22-23*], da sama napreduje i da postigne svu puninu Božju [usp. *Ef3,19*].

4118 8. Krist, jedini Posrednik, ustanovio je na ovoj zemlji i neprestano uzdržava svoju svetu Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi, kao vidljivi organizam² po kojemu na sve razlijeva istinu i milost. Ali, društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa i mistično Kristovo Tijelo, vidljiv zbor i duhovna zajednica, zemaljska Crkva i Crkva koja već posjeduje nebeska dobra, ne smiju se smatrati kao dvije stvari, nego one tvore jednu složenu stvarnost, koja je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa³.

Stoga se ona ne malom analogijom uspoređuje s misterijem utjelovljene Riječi. Jer kao što božanskoj Riječi uzeta narav služi kao živi organ spasenja, s njom nerazrješivo sjedinjen, na sličan način društveni organizam Crkve služi Kristovu Duhu, koji je oživljuje, za rast tijela [usp. *Ef4,16*]⁴.

*4116 Usp. Leon XIII, enciklika "*Divinum illud*", 9. svibnja 1897. (ASS 29 [1896/97] 650; *3328); Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943] 219sl; *3808); Augustin, *Sermones* 268,2 (PL 38,1232) i dr.: Ivan Zlatousti, *In Ephes*, hom. 9,3 (PG 62,72); Didim Aleksandrijski, *De trinitate* III (PG 39,449sl); Toma Akvinski, *In Col 1,18*, lectio 5: "Kao što jedno tijelo postaje po jedinstvu duše, tako i Crkva po jedinstvu Duha..."; izdanje Vives 4 [Pariš 1876] 387a).

•4118 Leon XIII, enciklika "*Sapientiae christianae*", 10. siječnja 1890. (ASS 22 [1889/90] 392); enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896. (ASS 28 [1895/96] 710 724-727; •3300); Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943] 199sl). Usp. Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943] 221sl; *3809-3811); enciklika "*Humani generis*", 12. kolovoza 1950 (AAS 42 [1950] 571). Leon XIII, enciklika "*Satis cognitum*" (AAS 28 [1895/96] 713; *3304).

Ovo je jedina Kristova Crkva, koju u Vjerovanju priznajemo jednom, svetom i 4119 apostolskom¹ i koju je naš Spasitelj poslije svoga uskrsnuća predao Petru daje pase [Iv 21,17] i povjerio njemu i ostalim Apostolima daje šire i njom upravljaju [usp. Mt 28,18-20], i postavio je zauvijek kao "stup i tvrđavu istine" [Tim 3,15]. Ova Crkva, ustanovljena i uređena na ovom svijetu kao društvo, nalazi se u Katoličkoj crkvi, kojom upravljaju nasljednik sv. Petra i biskupi sjedinjeni s njime², iako se izvan njezina organizma nalaze mnogi elementi posvećenja i istine, koji kao darovi svojstveni Kristovoj crkvi potiču na katoličko jedinstvo.

Kao stoje Krist izvršio djelo otkupljenja u siromaštvu i progonu, tako je i Crkva 4120 pozvana da ide istim putem, da saopći ljudima plodove spasenja. Krist Isus, "iako je bio u Božjoj naravi,... ponizio se uzevši narav sluge" [F/7 2,6] i radi nas je "postao siromah, premda je bio bogat" [2 Kor 8,9]; tako i Crkva premda za izvršenje svoje misije treba ljudskih sredstava, nije ustanovljena da traži zemaljsku slavu, nego da i svojim primjerom širi poniznost i samozataju.

Krist je poslan od Oca da „propovijeda Evanđelje siromašnima,... da ozdravlja one koji su skrušena srca [Lk 4,18], da traži i spasi ono stoje izgubljeno" [Lk 19,10]; tako i Crkva pokazuje ljubav prema svima koji su ožalošćeni uslijed ljudske slabosti, dapače u siromasima i patnicima vidi sliku svoga siromašnog i trpećeg Ustanovitelja, nastoji da olakša njihovu oskudicu, nastoji da u njima služi Kristu. Ali dok Krist „svet, nevin, neporočan" [Heb 7,26], nije poznavao grijeha [2 Kor 5,21], nego je došao da zadovolji samo za grijeha naroda [usp. Heb 2,17], Crkva, koja u svom krilu obuhvaća grješnike, u isti mah sveta i uvijek potrebna čišćenja, neprestano vrši pokoru i obnovu.

Crkva „nastavlja svoje putovanje između progona svijeta i Božje utjehe"³ nav- 4121 ješćujući muku i smrt Gospodinovu, dok on ne dođe [usp. 1 Kor 11,26]. Od moći uskrsnuloga Gospodina ona dobiva snagu da strpljivošću i ljubavlju pobijedi svoje žalosti i teškoće nutarnje i vanjske, i da otkrije svijetu njegov misterij vjerno, iako ne savršeno, dok se na svršetku ne očituje u potpunom svjetlu.

POGLAVNJE II.: O BOŽJEM NARODU

9. U svako je vrijeme i u svakom narodu Bogu ugodan svatko tko ga se boji i 4122 čini pravdu [usp. Dj 10,35]. Ipak je Bog htio posvetiti i spasiti ljude ne pojedinačno, bez ikakve veze između njih, nego je htio od njih učiniti narod koji bi ga uistinu priz-

*4119 Usp. Apostolsko vjerovanje (10-13); Nicejsko-carigradsko vjerovanje (150); preuzeto u Tridentsku vjeroispovijest (1862-1868).

Ta formula "sveta (katolička, apostolska) Rimska Crkva" nalazi se u Tridentskoj vjeroispovijesti (navn. mj. kao gore) i na 1. vatikanskog sabora, 3. sjednica, 24. travnja 1870. Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "Dei Filius", pogl. 1 (*3001).

*4121 Augustin, *Decivitate Dei* XVIII 51,2 (PL41, 614/B. Dombart-A. Kalb: CpChL 48 [1955] 650).

navao i vjerno mu služio. Zato je izabrao izraelski narod za svoj narod, s njim sklopio savez i postepeno ga poučio očitujući mu u njegovoj povijesti sebe i svoje osnove i posvećujući ga za sebe.

Sve se to dogodilo kao priprava i slika onoga novoga savršenoga saveza koji se imao sklopiti u Kristu, i one punije objave koja je imala biti dana po samoj utjelovljenoj Božjoj Riječi. "Evo dolazi vry'eme, kaže Gospodin, kad ću učiniti s kućom Izraelovom i s kućom Judinom nov ugovor ... Staviti ću zakon svoj u srce njihovo i upisati ga u pamet njihovu, i ja ću biti njihov Bog i oni će biti moj narod.... Jer će me poznati svi, od najmanjega do najvećega, kaže Gospodin" [*Jr 31,31-34*].

Taj novi ugovor ustanovio je Krist, to jest novi savez u svojoj krvi [*usp. 1 Kor 11, 25*], pozivajući iz Židova i pogana narod koji bi bio jedan ne po tijelu, nego po Duhu, i bio novi Božji Narod. Jer oni koji vjeruju u Krista, budući da su ponovno rođeni ne iz raspadljivoga sjemena, nego iz neraspadljivoga po riječi živoga Boga [*usp. 1 Pt 1,23*], ne iz tijela, nego iz vode i Duha Svetoga [*usp. Iv 3,5-6*], čine napokon „izabrani narod, kraljevsko svećenstvo, sveti narod, puk koji pripada Bogu ... koji nekoć nije bio narod, a sada je Božji narod" [*1 Pt 2,9-10*].

- 4123 Taj mesijanski narod ima za glavu Krista, „koji je predan za naše grijeha i uskrsnuo za naše očišćenje" [*Rim 4,25*], i sada, postoje stekao ime koje je nad svakim imenom, slavno vlada na nebu. Nalazi se u položaju dostojanstva i slobode sinova Božjih, u srcima kojih stanuje Duh Sveti kao u hramu. Ima za zakon novu zapovijed da ljubi kako je Krist ljubio nas [*usp. Iv 13,34*]. Ima napokon za svrhu Kraljevstvo Božje, koje je početo na zemlji od samoga Boga koje se treba dalje širiti dok na kraju vjekova ne bude od njega dovedeno do savršenosti, kad se pojavi Krist naš život [*usp. Kol 3,4*], i kad „sami stvorovi budu oslobođeni od ropstva raspadljivosti da imaju dio u slavnoj slobodi sinova Božjih" [*Rim 8,21*].

Zato taj mesijanski narod, iako stvarno ne obuhvaća sve ljude, i često izgleda kao malo stado, ipak je za sav ljudski rod jaka klica jedinstva, ufanja i spasenja. Krist gaje ustanovio da bude zajednica života, ljubavi i istine, on ga uzima i kao oruđe otkupljenja svih i šalje ga svemu svijetu kao svjetlo svijeta i sol zemlje [*usp. Mt 5,13-16*].

- 4124 Kao što je već Izrael po tijelu, kad je putovao pustinjom, bio nazvan Crkvom Božjom [*2 Ezd 13,1; usp. Br 20,4; Pnz 23,1-8*], tako se i novi Izrael, koji putuje u sadašnje vrijeme i traži budući i trajni grad [*usp. Heb 13,14*], također zove Kristovom Crkvom [*Usp. Mt 16,18*], jer ju je on stekao svojom krvlju [*usp. Dj 20,28*], napunio svojim Duhom, opskrbio prikladnim sredstvima vidljivog i društvenog jedinstva.

Bog je sazvaio sve one koji gledaju s vjerom u Krista, početnika spasenja i počelo jedinstva i mira, i ustanovio je Crkvu, da bude svima zajedno kao i pojedincima vidljivi sakrament ovoga spasonosnog jedinstva¹. Budući daje ona određena da se

*4124 Usp. Ciprijan, Pismo 69,6: "Nerazrješivi sakrament jedinstva": PL 3,1142B / CSEL 3/11, 754).

raširi u sve krajeve, ulazi u ljudsku povijest, a ipak ujedno prelazi vremena i granice naroda. U kušnjama i patnjama putovanja nju jača snaga milosti Božje koju joj je Gospodin obećao, da zbog slabosti ljudske ne odstupi od savršene vjernosti, nego da ostane dostojna zaručnica svoga Gospodina, i da ne prestane uz pomoć Duha Svetoga sebe obnavljati, dok po križu ne dođe do svjetlosti koja ne poznaje zapada.

10. Krist Gospodin, Veliki Svećenik uzet između ljudi [usp. *Heb 5,1-5*], učinio 4125 je od novoga naroda „kraljevstvo i svećenike za Boga, Oca svoga“ [Otk 1,6; usp. 5, 9 si]. Jer se kršteni po preporodu i pomazanju Duha Svetoga posvećuju da budu duhovni dom i sveto svećenstvo, da svim djelima kršćanina prinose duhovne žrtve, i da navješćuju čudesa onoga koji ih je iz tmina pozvao u divno svoje svjetlo [usp. 1 Pt 2,4-10]. Zato neka svi Kristovi učenici, ustrajući u molitvi i hvaleći Boga [usp. Dj 2, 42-47], prikazuju sebe kao živu, svetu, Bogu ugodnu žrtvu [usp. Rim 12,11], neka po svoj zemlji svjedoče o Kristu i opravdavaju svoju nadu u vječni život pred onima koji to traže [usp. 1 Pt 3,15].

Opće svećeništvo vjernika i ministerijalno ili hijerarhijsko svećeništvo, premda 4126 se između sebe razlikuju bitno a ne samo po stupnju, ipak su u međusobnom odnosu; jer jedno i drugo imaju na svoj posebni način dio u Kristovu svećeništvu¹. Ministerijalni svećenik, svetom vlašću koju ima, odgaja svećenički narod i upravlja njime, izvršuje euharistijsku žrtvu u Kristovoj osobi i prinosi je Bogu u ime cijeloga naroda; vjernici pak snagom svoga kraljevskog svećeništva, sudjeluju u prinošenju Euharistije² i vrše ga u primanju sakramenata, u molitvi i zahvaljivanju, svjedočanstvom svetog života, samozatajom i djelotvornom ljubavi.

11. Sveta i organski izgrađena narav svećeničke zajednice privodi se u djelo i po 4127 sakramentima i po krepostima. Vjernici, po krštenju uključeni u Crkvu, određeni su za bogoslužje kršćanske vjere po neizbrisivom biljevu krštenja, i budući da su preporođeni za sinove Božje, dužni su pred ljudima ispovijedati kršćansku vjeru koju su primili od Boga preko Crkve³.

Sakramentom potvrde još su savršenije vezani uz Crkvu, nadareni su posebnom jakošću Duha Svetoga, i tako su više obvezani da kao pravi Kristovi svjedoci i riječju i djelom šire i brane vjeru⁴.

Imaju dio u euharistijskoj žrtvi, izvoru i vrhuncu cijeloga kršćanskog života, prinose Bogu božansku žrtvu i sebe s njom⁵; tako svi bilo prinosom bilo svetom pri-

*4126 Usp. Pijo XII, nagovor *"Magnificate Dominum"*, 2. studenog 1954. (AAS 46 [1954] 669); enciklika *"Mediator Dei"*, 20. studenog 1947. (AAS 39 [1947] 555; *3851).

Usp. Pijo XII, nagovor *"Vous nous avez"*, 22. rujna 1956 (AAS 48 [1956] 714).

*4127 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.63, a.2 (izdanje Leonina 12,31-34). Usp. Ćiril Jeruzalemski, *Katechesen* 17:0 svetom Duhu, II35-37 fPG 33,1009-1012); Nikola Kabasilas, *Über das Leben in Christus* III: O korisnosti potvrde fPG 150,569-580); Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.65, a.3; q.72, a.1; a.5 (izdanje Leonina 12,59 si 125 si 130 si).

Usp. Pijo XII, enciklika *"Mediator Dei"*, 20. stud. 1947. (AAS 39 [1947] pos. 552 si).

češću izvršuju svoj dio u liturgijskom činu, ne svi jednako, nego jedni na jedan, a drugi na drugi način. Hraneći se pak Kristovim tijelom u svetoj pričesti, pokazuju konkretnim načinom jedinstvo Božjeg naroda, koje se tim sakramentom prikladno izražava i divno ostvaruje.

4128 Oni koji prisustvuju sakramentu pokore primaju od Božjeg milosrđa oprost uvrede Bogu učinjene i ujedno se pomiruju s Crkvom, koju su svojim grijehom rani- li, i koja radi za njihovo obraćenje s ljubavlju, primjerom i molitvom. Svetim poma- zanjem bolesnika i molitvom svećenika cijela Crkva preporučuje bolesne trpećem i proslavljenom Gospodinu, da im olakša boli i da ih spasi [*usp. Jak 5,14-16*], dapače ih potiče da se slobodno sjedinjuju s Kristovom mukom i smrću [*usp. Rim 8,17; Kol 1,24; 2 Tim 2,11-12; 1 Pt 4,13*], i tako doprinesu dobru Božjega naroda.

Oni pak između vjernika koji prime sveti red, u Kristovo se ime postavljaju da Crkvu hrane riječju i milošću Božjom.

Napokon, kršćanski bračni drugovi djelovanjem sakramenta ženidbe, kojim naznačuju i imaju dio u misteriju jedinstva i plodne ljubavi između Krista i Crkve [*usp. Ef 5,32*], uzajamno se pomažu da postignu svetost u bračnom životu i u pri- manju i odgoju djece, i tako imaju u svojem životnom položaju i u svojem staležu svoj posebni dar u Božjem narodu [*usp. 1 Kor 7,7*]¹. Jer iz te ženidbene zajednice proizlazi obitelj, u kojoj se rađaju novi građani ljudskog društva, koji po milosti Duha Svetoga postaju po krštenju sinovi Božji, da tako Božji narod može trajati kroz sve vjekove. U toj Crkvi, koja bi se mogla nazvati kućnom, roditelji moraju biti za svoju djecu riječju i primjerom prvi vjesnici vjere, i njegovati zvanje prikladno za svakog pojedinog, s osobitom brigom ono sveto.

4129 Opskrbljeni tolikim i tako divnim sredstvima spasenja, svi vjernici bilo kojeg staleža i položaja pozvani su od Gospodina, svaki na svom putu, na ovu savršenost svetosti kojom je savršen sam Otac.

4130 12. Sveti Božji narod ima dio i u proročkoj Kristovoj službi, šireći svuda živo svjedočanstvo o njemu, osobito životom vjere i ljubavi, i prinoseći Bogu žrtvu hval- le, plod usta koja ispovijedaju ime njegovo [*usp. Heb 13,15*].

Cjelina vjernika, koji imaju pomazanje od Svetoga [*usp. 1 Iv 2,20-27*], ne može se u vjeri prevariti, i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijeloga naroda kad »od biskupa sve do posljednjih vjernika laika"² pokazuje opće svoje slaganje u stvarima vjere i čudoređa. Tim osjećajem vjere, koji pobuđuje i podržava Duh istine, Božji narod pod vodstvom svetog učiteljstva, uz koje vjerno pristajući prima ne više ljudsku riječ, nego uistinu Božju riječ [*usp. 1 Sol 2,13*], ne-

*4128 1 Kor 7,7: "Svako ima svoju vlastitu karizmu od Boga: jedan ovako, drugi onako." Usp. Augustin, *De donoperseverantiae* 14, br.37: "Nije samo suzdržavanje Božji dar, nego i čistoća oženjenih": PL 45,1015 si).

*4130 Usp. Augustin, *Depraedestinatione sanctorum* 14, br.27 (PL 44,980).

pokolebivo pristaje uz vjeru, koja je jednom bila predana svetima [usp. Jud 3], ispravnim sudom dublje u nju prodire i potpunije ju primjenjuje u život.

Osim toga, isti Duh Sveti ne samo da po sakramentima i službama Božji narod 4131 posvećuje i vodi, i krepostima ga uresuje, nego svoje darove "dijeleći kako hoće" [1 Kor 12,11], dijeli među vjernike svakoga staleža također posebne milosti, kojima ih čini sposobnim i spremnima da prime razna djela ili dužnosti korisne za obnovu i veću izgradnju Crkve, prema onomu: "Svakomu se daje očitovanje Duha na korist" [1 Kor 12,7]. Te karizme, bilo najsajnije, bilo jednostavnije, i više raširene, budući da su osobito prilagođene potrebama Crkve i korisne, treba primiti sa zahvalom i utjehom.

Izvanredne pak darove ne treba lakoumno tražiti, niti se preuzetno smiju od njih očekivati plodovi apostolskih djela; ali sud o njihovoj ispravnosti i vrednoj upotrebi spada na one koji upravljaju Crkvom, i na koje osobito spada ne ugasiti Duha, nego sve ispitati i zadržati ono stoje dobro [usp. 1 Sol 5,12 i 19-21].

13. Svi su ljudi pozvani u novi Božji narod. Stoga se ovaj narod, ostajući jedan i 4132 jedini, mora protegnuti na cijeli svijet i na sve vjekove, da se ispuni odluka volje Boga koji je u početku stvorio jednu ljudsku narav i odlučio da djecu svoju, koja su bila raspršena, napokon skupi ujedno [usp. Iv 11,52]. U tuje svrhu Bog poslao svoga Sina, kojega je učinio baštinikom svih stvari [usp. Heb 1,2], da bude Učitelj, Kralj i Svećenik svijetu, Glava novoga i sveopćeg naroda Božje djece. Zato je Bog napokon poslao Duha svoga Sina, Gospodina i životvorca, koji je za čitavu Crkvu, za pojedince i za sve koji vjeruju, počelo sakupljanja i jedinstva u nauci Apostola i u zajednici, u lomljenju kruha i molitvama [usp. Dj 2,42 grč].

U svim je dakle narodima zemlje jedan Božji narod, jer on iz svih naroda uzima 4133 svoje građane, građane Kraljevstva ne zemaljskoga, nego nebeskoga. Svi vjernici raspršeni po svijetu saobraćaju s drugima u Duhu Svetomu, i tako "onaj koji boravi u Rimu zna da su Indijci njegovi udovi"¹.

Budući pak da Kristovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta [usp. Iv 18,36], zato Crkva ili Božji narod, uvodeći ovo Kraljevstvo, ne oduzima ništa od vremenitoga dobra bilo kojega naroda, nego naprotiv bogatstvo i obilje i običaje svakoga naroda, ukoliko su dobri, podupire i prima i primajući ih čisti ih, jača podiže. Jer se sjeća da mora sakupljati s onim Kraljem kojemu su dani narodi za baštinu [usp. Ps 2,8], i u čiji grad donose darove i poklone [usp. Ps 72,10; Iz 60,4-7; Otk 21,24]. Taj značaj općenitosti, koji resi Božji narod, dar je samoga Gospodina, po kojem Katolička crkva s uspjehom i neprestano teži da okupi čitavo čovječanstvo sa svim njegovim dobrima pod Glavom Kristom, u jedinstvu njegova duha².

*4133 Usp. Ivan Zlatousti, *In Johannem*, hom. 65,1 (PG 59,361).
Usp. Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 16, br.6; III 22, br.1-3 (PG 7,925C-926A 955C-958A/W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,87sl 121-123/SouChr 211,310-314 430-438).

4134 Snagom toga katoliciteta, pojedini dijelovi donose vlastite darove drugim dijelovima i cijeloj Crkvi, tako da se i cjelina i pojedini dijelovi jačaju pomoću svega što jedni drugima saopćuju i rade za potpuno jedinstvo. Odatle slijedi da se Božji Narod ne samo skuplja iz različitih naroda, nego da je i u svojoj nutrini sastavljen od raznih redova. Među njegovim udovima postoji raznolikost, bilo po službama, jer neki vrše svetu službu na dobro svoje braće, bilo po položaju i načinu života, jer mnogi živeći u redovničkom staležu i težeći za svetošću tješnjim putem, daju pobudni primjer braći.

Stoga i u crkvenoj zajednici zakonito postoje posebne Crkve, koje imaju vlastite predaje, dok ostaje netaknut primat Petrove stolice, koja predsjeda čitavoj zajednici ljubavi¹, štiti zakonite raznolikosti i ujedno bdije da ono stoje posebno ne samo da ne bude na štetu jedinstvu, nego radije da mu služi.

Odatle napokon među različitim dijelovima Crkve postoje veze nutarnjeg zajedništva s obzirom na duhovno bogatstvo, apostolske radnike i vremenite pomoći. Jer su članovi Božjega Naroda pozvani da međusobno dijele dobra, i o pojedinim Crkvama vrijede riječi Apostolove: "Poslužujte jedan drugoga svaki onim darom koji je primio, kao dobri upravitelji mnogostruke milosti Božje" [1 Pt 4,10].

4135 Svi su dakle ljudi pozvani na ovo katoličko jedinstvo Božjega naroda, koje označuje i promiče opći mir; i njemu na razne načine pripadaju, ili su upućeni bilo vjerni katolici bilo drugi koji vjeruju u Krista, bilo napokon uopće svi ljudi, milošću Božjom pozvani na spasenje.

4136 14. Sveti sabor obraća se dakle prije svega na katolike. On pak uči, oslanjajući se na Sveto pismo i Predaju, daje ova putujuća Crkva potrebna za spasenje. Jedino je naime Krist Posrednik i put spasenja, prisutan među nama u svome tijelu, koje je Crkva; a On naglašavajući izričito potrebu vjere i krštenja [usp. Mk 16,16; Iv 3,5], potvrdio je time i potrebu Crkve, u koju ljudi ulaze po krštenju kao kroz vrata. Zato se ne bi mogli spasiti oni ljudi, koji, iako im nye nepoznato daje Katolička crkva od Boga ustanovljena po Isusu Kristu kao potrebna, ipak ne bi htjeli ili u nju ući ili u njoj ostati.

4137 Potpuno se uključuju u društvo Crkve oni koji, imajući Kristov Duh, potpuno prihvaćaju njezinu organizaciju i sva sredstva spasenja u njoj ustanovljena, i u njezinu se vidljivom ustrojstvu združuju s Kristom koji njom upravlja po Vrhovnom svećeniku i biskupima, naime vezama ispovijedanja vjere, sakramenata i crkvene uprave i zajednice. Ipak se ne spašava onaj koji, iako je član Crkve, ne ustraje u ljubavi te ostaje u krilu Crkve „tijelom“, ali ne „srcem“ .

*4134 Usp. Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici Rima, Predgovor (Funk 1,252 / SouChr 10, 106-108).

*4137 Usp. Augustin, *De baptismo contra Donatistas* V 28, br.39: "Potpuno je jasno ono što se kaže 'u Crkvi je unutra i vani', da treba razumjeti o srcu, ne o tijelu" PL 43,197 /CSEL 51,296²⁴.26. Usp. nanav. mj. III 19, br.26; V 18, br.24 (PL 43,152 189 / CSEL 51,218283);/ « *Evangelium Iohannis*, tract. 61, br.2 (PL 35,1800 / R. Willems: CpChL 36 [1954] 481) i dr.

Neka se sjete svi članovi Crkve da svoj odlični položaj nemaju pripisati svojim zaslugama, nego posebnoj Kristovoj milosti; a ako njoj ne odgovaraju mišlju, riječju i djelom, ne samo da se neće spasiti nego će biti strože suđeni¹.

Katekumeni koji, potaknuti od Duha Svetoga, izričito traže da budu primijeni u 4138 Crkvu, već se samom tom željom združuju s njom, i Majka ih Crkva već h'ubi kao svoje i za njih se brine.

15. Crkva zna daje zbog više razloga povezana s onima koji su kršteni te nose 4139 kršćansko ime, a ne ispovijedaju potpunu vjeru ili ne drže jedinstvo zajednice pod Petrovim nasljednikom².

Ima mnogih koji poštuju Sveto pismo kao pravilo vjere i života i pokazuju iskrenu vjersku revnost, s ljubavlju vjeruju u Boga Oca svemogućega i u Krista, Sina Božjega, Spasitelja³, primili su krštenje po kojemu se spajaju s Kristom, dapače priznaju i primaju i druge sakramente u svojim Crkvama i crkvenim zajednicama. Mnogi među njima imaju i episkopat, slave Svetu Euharistiju i goje pobožnost prema Bogorodici Djevici. Ktomu se pridružuje zajednica molitava i drugih duhovnih dobara; dapače neko pravo sjedinjenje u Duhu Svetomu, koji svojom posvećujućom snagom i u njima djeluje darovima i milostima, i neke je od njih ojačao sve dotle da su i krv dali.

Tako Duh pobuđuje u svim Kristovim vjernicima želju i djelovanje da se svi, načinom od Krista ustanovljenim, miroljubivo sjedine ujedno stado pod jednim Pastirom⁵. Da to postigne Majka Crkva ne prestaje moliti, nadati se i raditi, i potiče sine da se očiste i obnove, da Kristov znakjasnije sine na licu Crkve.

4140 16. Oni napokon koji još nisu primili Evanđelje, na različite se načine svrstavaju a Božji Narod⁶.

U prvom redu onaj narod kojemu su bili dani znakovi i obećanja i iz kojega se rodio Krist po tijelu [*usp. Rim 9,4-5*], narod po izabranju veoma drag radi svojih otaca, jer se Bog ne kaje za svoje darove i poziv [*usp. Rim 11,28-29*].

Ali odluka o spasenju obuhvaća i one koji priznaju Stvoritelja, među kojima su u prvom redu muslimani, koji se, ispovijedajući da drže vjeru Abrahamovu klanjaju s nama jedinomu, milosrdnomu Bogu, koji će suditi ljude na Sudnji dan.

¹ *4137 Usp. Lk 12,48: "Kome je god mnogo dano, od njega će se mnogo iskati". Usp. i Mt 5,19sl; 7,21sl; 25,41-46; Jak 2,14.

² *4139 Usp. Leon XJJI, apostolsko pismo "*Praeclara gratulationis*". 20. lipnja 1894. (ASS 26 [1893/94] 707).

³ Usp. Leon XIII, enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896. (ASS 28 [1895/96] 738; enciklika "*Caritatis studium*", 25. srpnja 1898. (ASS[1898/99] 11); Pijo XII, radio-poruka "*Nel' alba*", 24. prosinca 1941 (AAS 34 [1942] 21).

⁴ Usp. Pijo XI, enciklika "*Rerum orientalium*", 8. rujna 1928 (AAS 20 [1928] 287); Pijo XII, enciklika "*Orientalis ecclesiae*", 9. travnja 1944. (AAS 36 [1944] 137).

⁵ Usp. Instrukcija Sv. oficija od 20. prosinca 1949. (AAS 42 [1950] 142).

⁶ *4140 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.8, a.3 uz 1 (izdanje Leonina 11,129b).

Bog nije daleko ni od onih koji traže nepoznatoga Boga u utvarama i u likovima, jer on svima daje život i dah i sve stvari [usp. Dj 17,25-28], i kao Spasitelj hoće da se svi ljudi spase [usp. 1 Tim 2,4]. Oni koji bez krivnje ne poznaju Kristovo evanđelje i njegovu Crkvu, a ipak iskreno traže Boga i pod utjecajem milosti nastoje djelom izvršiti njegovu volju koju su spoznali po glasu savjesti, mogu postići vječno spasenje¹.

Božanska providnost ne uskraćuje pomoć potrebnu za spasenje onima koji bez svoje krivnje nisu još došli do jasne spoznaje Boga i nastoje, ne bez božanske milosti, postići pravi život. Sve što se kod njih nalazi dobro i istinito Crkva smatra pripravom za Evanđelje² i kao dano od onoga koji rasvjetljuje svakoga čovjeka da napokon ima život.

Ali često su ljudi prevareni od Zloga bili zalučeni u svojim mislima i zamijenili Božju istinu lažju, služeći više stvoru nego Stvoritelju [usp. Rim 1,21-25] ili su živjeti i umirući bez Boga u ovom svijetu, izloženi skrajnjem očaju. Zato Crkva, da bi promicala slavu Božju i spasenje svih tih, sjećajući se zapovijedi Gospodinove "propovijedajte Evanđelje svakom stvorenju" [Mk 16,15], marljivo nastoji oko misija.

4141 17. Kao stoji Sin poslan od Oca, i on je sam poslao Apostole [usp. Iv 20,21] govoreći: "Idite dakle, učite sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga. Učite ih da drže sve što sam vam zapovijedio. I evo ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta" [Mt 28,18-20]. I tu svečanu Kristovu zapovijed, da propovijeda spasonosnu istinu, Crkva je primila od Apostola daje izvršuje sve do kraja zemlje [usp. Dj 1,8]. Zato na se primjenjuje Apostolove riječi: "Jao... meni ako ne budem propovijedao Evanđelje!" [1 Kor 9,16], i zato Crkva i dalje neprestano šalje misionare dok se mlade Crkve potpuno ne ustanove te i same nastave djelo naviještanja Evanđelja.

Potiče je Duh Sveti da surađuje kako bi se izvršila Božja odluka po kojoj je Bog postavio Krista kao početnika spasenja za cijeli svijet. Propovijedajući Evanđelje, Crkva privlači slušatelje da vjeruju i da vjeru ispovijedaju, priprema ih za krštenje, otima ih iz ropstva zablude, pridružuje ih Kristu, da napreduju u ljubavi prema Njemu dok ne budu Njime potpuno ispunjeni. Svojim djelovanjem ona čini da dobro što se nalazi u srcu i pameti ljudi ili u posebnim obredima i kulturama naroda ne samo ne propadne, nego da se pročisti, podigne i usavrši na slavu Božju, na poniženje đavla i na sreću čovjeka.

Svaki je Kristov učenik dužan da širi vjeru koliko može³. Ali iako svatko može krstiti one koji primaju vjeru, ipak je dužnost svećenika dovršiti gradnju Tijela euharistijskom žrtvom ispunjavajući Božje riječi što ih je rekao po proroku: "Od istoka

*4140 Usp. pismo Sv. oficija nadbiskupu Bostona, 8. kolovoza 1949 (*3869-3872). Usp. Euzebije Cezarejski, *Praeparatio Evangelica* 1,1 (PG 21,28AB / K.Mras - E. des Places: GChSch43/I [1982] 8).

*4141 Usp. Benedikt XV, apostolsko pismo "*Maximum illud*" (AAS 11 [1919] 440, pos. 451-454); Pijo XI, enciklika "*Rerum ecclesiae*" (AAS 18 [1926] 68 si); Pijo XII, enciklika "*Fidei donum*", 21. travnja 1957. (AAS 49 [1957] 236 si).

sunca do zapada veliko je moje ime među narodima, i na svakom se mjestu žrtvuje i prikazuje čist prinos mojem imenu" [Mal 1,11]'.
Tako Crkva ujedno moli i radi, da ljudi cijeloga svijeta postanu Božjim Narodom, Tijelom Gospodinovim i Hramom Duha Svetoga, i da se u Kristu, Glavi svih, daje svaka čast i slava Stvoritelju i Ocu svemira.

POGLAVLJE III.: HIJERARHIJSKO UREĐENJE CRKVE I POSEBNO O EPISKOPATU

18. Krist je Gospodin za upravljanje i stalno povećavanje Božjega naroda u svojoj Crkvi ustanovio različne službe, koje idu za dobrom čitavoga Tijela. Službenici koji imaju svetu vlast služe svojoj braći, da svi oni koji pripadaju Božjem narodu i imaju zato kršćansko dostojanstvo svi zajedno slobodno i po redu teže za istim ciljem te postignu spasenje.

Ovaj sveti sabor, idući stopama prvog vatikanskog sabora, zajedno s njim uči i izjavljuje da je Isus Krist, vječni Pastir, sagradio svetu Crkvu poslavši Apostole, kako je i sam bio poslan od Oca [usp. Iv 20,21]; i htio je da njihovi nasljednici, to jest biskupi, budu u njegovoj Crkvi pastiri do konca vjekova. Da pak episkopat bude jedan i nerazdjeljiv, postavio je na čelo ostalim apostolima blaženoga Petra i u njemu je ustanovio trajno i vidljivo počelo i temelj jedinstva vjere i zajednice². Tu nauku o ustanovljenju, trajnosti, značenju i naravi svetog primata rimskog biskupa i o njegovu nezabludivom učiteljstvu, sveti sabor ponovo nalaže svim vjernicima daje čvrsto vjeruju, i - nastavljajući isti predmet - odlučio je da pred svima izjavi i proglasi nauku o biskupima, nasljednicima apostola, koji s Petrovim nasljednikom, Kristovim namjesnikom³ i vidljivom glavom čitave Crkve upravljaju kućom Boga živoga.

19. Gospodin Isus, pomolivši se Ocu, pozvao je k sebi one koje je htio, odabrao dvanaesticu da budu s njim i da ih šalje propovijedati Kraljevstvo Božje [usp. Mk 3,13-19; Mt 10,1-42]; te je Apostole [usp. Lk 6,13] ustanovio kao kolegij ili stalan zbor, kojemu je stavio na čelo Petra izabrana između njih [usp. Iv 21,15-17]. Njih je najprije poslao k sinovima Izraelovim i svim narodima [usp. Rim 1,16], da kao dijonici njegove vlasti učine sve narode njegovim učenicima, da ih posvete i njima upravljaju [usp. Mt 28,16-20; Mk 16,15; Lk 24, 45-48; Iv 20,21-23], da tako rašire Crkvu i pod vodstvom joj Gospodinovim budu službenici i pastiri u sve dane do svršetka svijeta [usp. Mt 28,20]. U toj su misiji bili potpuno utvrđeni na dan Duhova [usp. Dj 2,1-36] prema Gospodinovu obećanju: "Primit ćete jakost Duha Svetoga

¹ *4141 Usp. *Didache* 14 (Funk 1,32/SouChr248,192); *Justm, Dialogmitdem JudenTryphon* 41 (PG 6,564); Irenej Lyonski, *Adversus haereses* IV 17, br.5 (PG 7,1023 / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,199 si / SouChr 100/11, 590-594); Tridentiski sabor, 22. sjednica, 17. rujna 1562, Učenje o misnoj žrtvi, pogl.1 (•1742).

² *4142 Usp. 1. vatikanski sabor, 4. sjednica, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "Pastor aeternus", Predgovor (3050 si).

³ Usp. Firentinski sabor (1439.), Dekret za Grke "Laetentur caeli" (+1307); 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "Pastor aeternus", pogl.3 (•3059).

koji će doći na vas, i bit ćete mi svjedoci u Jeruzalemu, i u svoj Judeji i Samariji, i sve do kraja zemlje" [Dj 1,8]. Apostoli pak, propovijedajući svuda Evanđelje [usp. Mk 16,20], primljeno od slušalaca djelovanjem Duha Svetoga, sakupiše opću Crkvu, koju je Gospodin osnovao na apostolima i sagrađio na blaženom Petru, njihovu prvaku, sa samim Kristom Isusom kao glavnim ugaonim kamenom [usp. Otkr 21,14; Mt 16,18; Ef2,20]

4144 20. Ta božanska misija, koju je Krist povjerio apostolima, trajat će do svršetka svijeta [usp. Mt 28,20], budući daje evanđelje, koje oni moraju propovijedati za Crkvu počelo svega njezina života u svako vrijeme. Zato su se apostoli u tom hijerarhijski uređenom društvu pobrinuli da ustanove nasljednike.

Oni nisu imali samo različne pomoćnike u službi nego su, da se misija njima povjerena nastavi poslije njihove smrti, ostavili kao oporuku svojim neposrednim suradnicima dužnost da nadopune i očvrste djelo od njih započeto³ preporučujući im da paze cijelo stado u kojemu ih je stavio Duh Sveti da upravljaju Božjom Crkvom [Dj 20,28]. Zato su odabrali takve ljude, a zatim odredili da, kad ti umru, njihovu službu preuzmu drugi vrijedni ljudi. Između različitih onih služba koje se od prvih vremena vrše u Crkvi, prema svjedočanstvu predaje, prvo mjesto ima služba onih koji, postavljeni za biskupe, po neprekinutom nasljedstvu⁵ imaju mladice od apostolskoga sjemena⁶. Tako se, kako svjedoči sv. Irenej, po onima koje su apostoli postavili za biskupe i po njihovim nasljednicima, sve do nas, apostolska predaja iznosi⁷ i čuva⁸.

Biskupi su dakle primili službu zajednice sa suradnicima svećenicima i đakonima⁹, stojeći mjesto Boga na čelu stada kojemu su pastiri, kao učitelji nauke, sveće-

*4143 Usp. *Liber Sacramentorum S.Gregorii*, Predslovlje za blagdan sv. Matije i sv. Tome (PL 78,51-152); usp. Cod. Vat. lat. 3548, fol. 18; Hilarije iz Poitiersa, *In Psalmos* 67,10 (PL 9,450 / CSEL 22,286); Jeronim, *Adversus Jovinianum* I 26 (PL 23,247A); Augustin, *In Psalmos* 86,4 (PL 37,1103); Grgur I. Veliki, *Moralia in Job* XXVIII 5 (PL 76,455sl); Primazije, *In Apocalypsim* V 21 (PL 68.924BC / W. Adams: CpChL 92 92 [1985] 290); Pashazije Radberto, *In Matheo* VIII 16 (PL 120,561 / B. Paulus: CpChLCM 56 [1984] 805 si). Usp. Leon XIII, pismo "Et sane", 17. prosinca 1888. (ASS 21 [1888] 321).

*4144 Usp. Dj 6,2-6; 11,30; 13,1; 14,23; 1 Sol 5,12sl; Fil 1,1; Kol 4,11 i dr. Usp. Dj 20,25-27; 2 Tim 4,6sl usp s 1 Tim 5,22; 2 Tim 2,2; Tit 2,2; Tit 1,5; Klement Rimski, Pismo zajednici u Korintu, br.44,3 (Funk 1,156 / SouChr 167,172). Klement Rimski, Pismo zajednici u Korintu, br.44,2 (Funk 1,154sl / SouChr 167,172). Usp. Tertulijan, *De praescriptione haereticorum* 32 (PL 2,52sl / R.F. Refoule: CpChL 1 [1954] 212 / CSEL 70,39 si); često i kod Igancija Antihijskog. Usp. Tertulijan, na nav. mj. (PL 2,53 / CpChL 1,213 / CSEL 70,40 si). Irenej Lyonski, *Adversus haereses* III 3,1: "manifestatam" (PG 7,848A / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,8 / SouChr 211,30). Irenej Lvonski, na nav. mj.: "custoditur"; usp. IV 26,2; IV 33,8 (PG 7,847 1053 1077 / W.W. Harvey 2,7 236 262 / SouChr 211,26; 100/11,718 818-820). Igancija Antiohijski, Pismo zajednice Filadelfije, Predgovor (Funk 1,264 / SouChr 10,120). Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Filadelfiji, br.1,1; zajednici Magnezije, br.6 1 (Funk 1,264 234 / SouChr 10,120 84).

nici svetoga bogoslužja i službenici uprave Crkve¹.¹ kao što ostaje služba od Gospodina posebno povjerena Petru, prvaku apostola, a koja se ima prenositi na njegove nasljednike, tako ostaje služba apostola da pasu Crkvu, služba koju ima neprekidno vršiti sveti red biskupa². Zato Sveti sabor uči da su biskupi po božanskoj ustanovi došli na mjesto apostola³ kao pastiri Crkve i tko njih sluša, sluša Krista, a tko njih prezire, prezire Krista i onoga koji je Krista poslao [usp. Lk 10,16]⁴.

21. U biskupima, dakle, kojima pomažu svećenici, nalazi se posred vjernika **4145** Gospodin Isus Krist, Vrhovni Svećenik. Sjedeći naime s desne Boga Oca, ne prestaje biti prisutan u zajednici svojih biskupa⁵, nego u prvom redu po njihovoj odličnoj službi propovijeda svim narodima riječ Božju i vjernicima neprestano dijeli sakramente vjere, po njihovoj očinskoj službi [usp. 1 Kor 4,1] pridružuje svome tijelu nove udove nadnaravnim preporodom: i napokon njihovom mudročću i razboritošću upravlja i uređuje Narod Novog zavjeta na njegovu putovanju prema vječnom blaženstvu. Ti pastiri, izabrani da pasu stado Gospodnje, službenici su Kristovi i upravitelji tajna Božjih [usp. 1 Kor 4,1], kojima je povjereno svjedočanstvo Evanđelja milosti Božje [usp. Rim 15,16; Dj 20,24] i služba Duha i pravедnosti u slavi [usp. 2 Kor 3,8-9].

Da ispune tako velike službe, apostole je Krist obdario posebnim izljevom Duha Svetoga koji je sišao na njih [usp. Dj 1,8; 2,4; Iv 20,22-23], a sami su predali svojim pomoćnicima duhovni dar polaganjem ruku [usp. 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6-7], koji je sve do vas došao u biskupskom posvećenju⁶. Sveti Sabor pak uči da se biskupskim posvećenjem dijeli punina sakramenta Reda, koja se i liturgijskim

¹ M 144 Klement Rimski, Pismo zajednici u Korintu, br.42,3-4; 44,3-4; 57,1-2 (Funk 1,152 156 171 si) / SouChr 167,168-170 172 190); Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Filadelfiji, br. 1,1; zajednici u Smvrni, br.8; zajednici u Magneziji, br. 3; zajednici Tralla, br. 7 (Funk 1,265 si 282 232 246 si / SouChr 10,120 138 82 100) i dr.; Justin, *Apologija* I 65 (PG 6,428); Ciprijan, *Pisma*, razasuto.

² Usp. Leon XIII, enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896 (ASS 28 [1895/96] 732).

³ Usp. Tridentni sabor, 23. sjednica, Učenje o sakramentu svetoga reda, pogl.4 (*1768); 1. vatikanski sabor, 4. sjednica, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.3 (*3061); Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*", 29. lipnja 1943. (AAS 35 [1943] 209 212; *3804).

⁴ Usp. Leon XIII, pismo "*Et sane*", 17. prosinca 1888 (ASS [1888] 321sl).

⁵ *4145 Leon I. Veliki, *Sermones* 5,3 (PL 54,154).

⁶ Tridentni sabor (23. sjednica, 15. srpnja 1563, pogl.3) navodi 2 Tim 1,6 si, kako bi dokazao daje sakrament svetog reda, pravi sakrament (usp. *1766).

običajem Crkve i glasom svetih Otaca zove najviše svećeništvo, vrhunac svete službe¹. Biskupsko posvećenje daje sa službom posvećivanja također službe poučavanja i vladanja, koje se ipak po svojoj naravi mogu izvršivati samo u hijerarhijskoj zajednici s Glavom i članovima Kolegija. Jer iz predaje, koja proizlazi osobito iz liturgijskih obreda i iz prakse i Istočne i Zapadne crkve, jasno je da se polaganjem ruku i riječima posvećenja tako daje milost Duha Svetoga² i tako utiskuje sveti biljeg³ da biskupi na odličan i vidljiv način imaju ulogu samoga Krista, Učitelja, Pastira i Svećenika, i da rade u njegovo ime⁴. Biskupima pripada vlast da po sakramentu Reda uzimlju nove izabranike u biskupski zbor.

22. Kao što po Gospodinovoj odluci sveti Petar i drugi apostoli tvore samoje- 4146
dan apostolski Kolegij, tako su na sličan način među sobom povezani Rimski biskup, Petrov nasljednik, i biskupi, nasljednici apostola. Već prastari postupak, po kojemu su biskupi cijelog svijeta saobraćali među sobom i s Rimskim biskupom u vezi s jedinstvom, ljubavlju i mirom⁵, a isto tako i sakupljeni sabori⁶, po kojima su se zajednički rješavala i pitanja od osobito velike važnosti⁷, nakon što je odluka bila odvojena vijećanjem mnogih⁸, pokazuju kolegijalnu narav i značaj biskupskog reda; to očito potvrđuju opći sabori održani tijekom vjekova. Na to upućuje i stari običaj da se sazove više biskupa da sudjeluju kod podizanja novog izabranika na

*4145 Hippolit Rimski, *Traditio Apostolica* 3: Biskupu se daje "najviši stupanj svećeništva" (SouChr 11 [1984] 44). Usp. *Sacramentarium Veronense (Leonianum)*: ("za službu velikog svećenika ... usavrši u Tvojim svećenicima cjelinu tvog otajstva": L.C. Mohlberg, *Sacramentarium veronense* [Rerum Ecclesiastica Documenta 1; Rim 1959] 119); usp. *Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae*: "Daj mu, Gospodine, biskupsku stolicu da upravlja tvoju Crkvu i sveukupni puk": L.C. Mohlberg [Rim 1960] 121 si; usp. PL 78,224).

Hippolit Rimski, *Traditio Apostolica* 2 (B. Botte: SouChr 11 [2984] 40-42).

Tridentski sabor, 23. sjednica, pogl.4, uči da sakrament svetoga reda utiskuje neizbrisiv biljeg (usp. *1767). Usp. Ivan XXIII, nagovor "*Jubilare Deo*", 8. svibnja 1960. (AAS 52 [1960] 466); Pavao VI, Homilija u Vatikanskoj bazilici, 20. listopada 1963. (AAS 55 [1963] 1014).

Ciprijan, Pismo 63,14: ("Svećenik uistinu nastupa kao drugi Krist": PL 4,386 / CSEL 3/II, 716); Ivan Zlatousti, *In 2 Tim* hom. 2,4: svećenik "simbol" Krista (PG 62,612); Ambrozije, *In Psalmos* 38,25-26 (PL 14,1051sl / CSEL 64,203sl); Amroziaster, *In 1 Tim* 5,19 (PL 17.479C); *In Ephes* 4,11sl (PL 17.387C); Teodor Mopsuestijski, *Homiliae Catecheticae* XV 21 24 (R. Devresse: ST 145 [Vatikan 1949] 497 503); Hezihije Jeruzalemski, *In Leviticum* II 9, br.23 (PG 93.894B).

*4146 Usp. Euzebije, *Historia Ecclesiae* V 24,10 (E. Schwartz: GChSch 9/1,495 / SouChr 41 [1955] 69); Dionizije, kod Euzebija, *Historia Ecclesiae* VII 5,2 (GChSch 9/I,638sl / SouChr 41,169).

Usp. o starim saborima, Euzebije, *Historia Ecclesiae* V 23-24 (E. Schwartz: GChSch 9/1,488-496 / SouChr 41,66-71) i dr.: Nicejski sabor, kan.5 (COeD² 8 / Turner 1MI, 196-198).

Tertulijan, *De Ieiunio* 13 (PL 2,972B / CSEL 20,292_{13,16} / A Reifferscheid - G. Wissowa: CpChL 1 [1954] 1271).

Ciprijan, Pismo 56,3 (CSEL 3/II, 650).

službu najvišeg svećenstva. Članom biskupskog zbora postaje netko po sakramentalnom posvećenju i hijerarhijskoj zajednici s Glavom i članovima kolegija.

Kolegij ili zbor biskupa nema vlasti osim ako se shvaća zajedno s Rimskim biskupom, Petrovim nasljednikom, kao Glavom, dok tomu ostaje potpuna vlast primata nad svima, bilo pastirima, bilo vjenicima. Jer Rimski biskup po svojoj službi kao namjesnik Kristov i pastir cijele Crkve ima potpunu, vrhovnu i opću vlast koju može uvijek slobodno vršiti. Zbor pak biskupa, koji je u učiteljstvu i pastirskoj upravi naslijedio zbor Apostola, u kojem dapače apostolski zbor neprekidno traje, također je subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom, zajedno sa svojom Glavom Rimskim biskupom, a nikad bez te Glave¹, i ta se vlast može vršiti samo uz pristanak Rimskog biskupa. Gospodin je postavio jedinoga Šimuna kao stijenu i ključara Crkve [usp. Mt 16,18-19] i učinio ga pastirom cijeloga svoga stada [usp. Iv 21,15-19]; a ona služba vezivanja i razrješivanja, koja je dana Petru [Mt 16,19], očito je dana i zboru Apostola združenom sa svojom Glavom [Mt 18,18; 28,16-20]². Taj zbor, ukoliko je sastavljen od mnogih, izražava raznolikost i općenitost Božjega Naroda, a ukoliko je skupljen pod jednom glavom, izražava jedinstvo Kristova stada. U tom zboru biskupi, vjerno čuvajući primat i prvenstvo svoje Glave, vrše svoju vlast na korist svojih vjernika, dapače cijele Crkve, dok Duh Sveti neprekidno jača organsku građu i slogu njezinu. Vrhovna vlast nad cijelom Crkvom, koju taj zbor ima, svečano se vrši na općem saboru. Ne može biti općega sabora koji nije od Petrova nasljednika kao takav potvrđen ili prihvaćen; i povlastica je Rimskoga biskupa da te sabore saziva, da im predsjedava i da ih potvrđuje. Tu kolegijalnu vlast mogu vršiti zajedno s papom biskupi cijeloga svijeta, ako ih Glava Kolegija pozove na kolegijalni rad, ili barem odobri ili slobodno primi sjedinjeni rad raspršenih biskupa, tako da to bude pravi kolegijalni čin.

23. Kolegijalna se veza pokazuje i u međusobnim odnosima pojedinih biskupa s posebnim Crkvama i s općom Crkvom. Rimski biskup a Petrov nasljednik trajno je i vidljivo počelo i temelj jedinstva kako biskupa tako i mnoštva vjernika³. Pojedini su pak biskupi vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim posebnim Crkvama, oblikovanim na sliku opće Crkve, u kojima i od kojih je sastavljena jedna i jedina Katolička crkva⁵. Stoga pojedini biskupi predstavljaju svoju Crkvu, a svi zajedno s Papom cijelu Crkvu u vezi s mirom, ljubavlju i jedinstvom.

¹ *4146 Usp. Izvješće F.M. Zinellia na 1. vatikanskog saboru (MaC 52,1109C).

² Usp. 1. vatikanski sabor, Nacrt II dogmatske konstitucije *De Ecclesia Christi*, pogl.4 (MaC 53,310). Usp. Izvješće J. Kleutgena o prerađenom nacrtu (MaC 53.321B-322B) i izjavu F.M.Zinellia (MaC 52,1110A); usp. i Leon I. Veliki, *Sermones* 4, br.3 (PL 54,151 A).

³ *4147 Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija u Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", Predgovor (*3050 si).

⁴ Usp. Ciprijan, Pismo 66,8: "Biskup je u Crkvi i Crkva je u biskupu": CSEL 3 fil, 733).

⁵ Usp. Ciprijan, Pismo 55,24: "Jedna Crkva je razdijeljena po čitavom svijetu i u mnogim udovima": CSEL 3/H,642₃₃); Pismo 36,4 (CSEL 3fil, 575₂₀,i)

Pojedini biskupi, koji se postavljaju na čelo posebnim Crkvama, vrše svoju pastoralnu upravu nad dijelom Božjega Naroda koji je njima povjeren, a ne nad drugim Crkvama niti nad općom Crkvom. Ali kao članovi biskupskog zbora i zakoniti nasljednici Apostola pojedini od njih su dužni po Kristovoj ustanovi i naredbi imati ono brigu za opću Crkvu¹ koja, iako se ne vrši činom jurisdikcije, ipak mnogo doprinosi razvitku opće Crkve. Svi naime biskupi moraju promicati i štiti jedinstvo vjere i zajedničku stegu cijele Crkve, vjernike učiti da ljube čitavo Mistično Tijelo Kristovo, osobito one članove koji su siromašni, žalosni i koji trpe progonstvo zbog pravde [usp. Mt 5,10], napokon promicati svaku aktivnost koja je zajednička cijeloj Crkvi, osobito da poraste vjera i da svim ljudima sine svjetlo potpune istine. Uostalom, sigurno je da dobro upravljajući svojom Crkvom kao dijelom opće Crkve oni uspješno pridonose dobru čitavoga Mističnog Tijela, koje je također tijelo Crkava².

Briga navještavati Evanđelje po svojoj zemlji spada na zbor Pastira, kojima je svima zajedno Krist dao zapovijed nalažući im zajedničku dužnost, kako je već papa Celestin preporučio očima Efeškog sabora³. Stoga su pojedini biskupi, koliko im dopušta vršenje posebne njihove dužnosti, obavezni sudjelovati u zajedničkom radu između sebe i s Petrovim nasljednikom, kojemu je na poseban način bila povjerena velika dužnost da širi kršćansko ime⁴. Zato svim silama moraju pribavljati misijama ne samo radnike za žetvu, nego i duhovnu i materijalnu pomoć, ili neposredno sami ili potičući vjernike na revnu suradnju. Biskupi, napokon, u općoj zajednici ljubavi neka rado pružaju bratsku pomoć drugim Crkvama, osobito susjednim i potrebitijim, prema časnom primjeru stare Crkve.

Po Božjoj se Providnosti dogodilo da su se različne Crkve u različnim mjestima ustanovljene od Apostola i njihovih nasljednika tijekom vremena spojile u više skupina, organski spojenih, koje, ne dirajući u jedinstvo vjere i božansko ustanovljenje opće Crkve, uživaju vlastitu stegu, vlastiti način liturgije te teološku i duhovnu baštinu. Među njima su neke osobito drevne patrijarške Crkve kao majke vjere, rodile druge kao kćeri, s kojima su sve do naših vremena vezane tješnjom vezom ljubavi u sakramentalnom životu i u uzajamnom poštivanju prava i dužnosti⁵. Ta raznolikost lokalnih Crkava, koja teži za jedinstvom, s većom očevidnošću dokazuje katolicitet

*4147 Usp. Pijo XII, enciklika "*Fidei donum*", 21. travnja 1957. (AAS 49 [1957] 237). Hilarije iz Poitiersa, "*In Psalmos*" 14,3 (PL 9,206 / CSEL 22,86); Grgur I. Veliki, *Moralia in Job* IV 7,12 (PL 75,643C / M. Adriaen: CpChL 143 [1979] 170sl); Pseudo-Bazilije, *In Isaiam* 15,296 (PG 30,637C). Celestin, Pismo 18,1-2 Saboru u Efezu (PL 50,505AB / ACOe I/I/I, 22). Usp. Benedikt XV, apostolsko pismo "*Maximum illud*" (AAS 11 [1919] 440); Pijo XI, enciklika "*Rerum Ecclesiae*", 28. veljače 1926. (AAS 18 [1926] 69); Pijo XII, enciklika "*Fidei donum*", 21. travnja 1957. (AAS 49 [1957] 237). Leon XIII, enciklika "*Grande munus*", 30. rujna 1880. (AAS 13 [1880] 145). O pravima patrijaršijskih stolica usp. Nicejski sabor, kan. 6 u odnosu na Aleksandrijsku i Antiohijsku, kao i kan. 7 u odnosu na Jeruzalemsku Crkvu (COeD³ 8 si), 4. lateranski sabor (1115.), Konstitucija V: *De dignitate Patriarcharum* (COeD² 212; COeD³ 236); Sabor u Ferari-Firenzi, 6. sjednica, 6. srpnja 1439, definicija (COeD² 504; COeD³ 528).

nerazdijeljene Crkve. Na sličan način biskupske konferencije mogu danas donijeti mnogovrstan i plodan prinos, da se kolegijalni duh dovede do konkretne primjene.

24. Biskupi kao nasljednici Apostola primaju od Gospodina, kojemu je dana **4148** sva vlast na nebu i na zemlji, misiju da uče sve narode i da propovijedaju Evanđelje svakomu stvorenju, da svi ljudi postignu spasenje po vjeri, krštenju i vršenju zapovijedi [usp. Mt 28,18-20; Mk 16,15-16; Dj 26,17-18]. Da tu misiju ispune, Krist Gospodinje Apostolima obećao i na Duhove poslao s neba Duha Svetoga, da mu po njegovoj moći budu svjedoci do kraja zemlje pred plemenima, narodima i kraljevima [usp. Dj 1,8; 2,1-13; 9,15]. A ona dužnost koju je Gospodin povjerio i pastirima svoga naroda pravo je služenje, koje se u Svetom pismu značajno naziva "diakonia" ili služba [usp. Dj 1,17 i 25; 21,19; Rim 11,13; 1 Tim 1,12].

Kanonska pak misija biskupa može nastati po zakonitim običajima koje nije opozvala vrhovna i opća vlast Crkve ili po zakonima koje je donijela ili priznala, ili izravno po samom Petrovu nasljedniku; ako on to odbije ili zaniječe apostolsku zajednicu, biskupi ne mogu biti uzeti u službu¹.

25. Među osobitim dužnostima biskupa ističe se propovijedenje Evanđelja². **4149** Biskupi su glasnici vjere, koji dovode nove učenike Kristu, i autentični ili Kristovom vlašću obdareni učitelji, koji povjerenom im narodu propovijedaju vjeru koju on ima vjerovati i u životu primjenjivati, i razjašnjava podprosvjetljenjem Duha Svetoga iznoseći iz riznice Objave staro i novo [usp. Mt 13,52], i čine da daje plod, i budno odbijaju od svoga stada zablude, koje mu prijete [usp. 2 Tim 4,1-4]. Biskupe, kad uče u zajednici s Rimskim biskupom, trebaju svi poštovati kao svjedoke božanske i katoličke istine; a sud svoga biskupa što ga on u Kristovo ime daje u stvarima vjere i ćudoređa, moraju vjernici primati i uza nj pristajati s religioznim poslušom. Taj pak religiozni posluš volje i razuma treba se na osobit način iskazivati autentičnom učiteljstvu Rimskoga biskupa i kad ne govori "ex cathedra"; tako naime da se njegovo vrhovno učiteljstvo sa štovanjem priznaje i iskreno pristaje uz mišljenja od njega iznesena prema očitovanoj namjeri i volji njegovoj, koja se osobito vidi ili iz naravi dokumenata, ili iz čestog predlaganja iste nauke, ili iz načina izražavanja.

Premda pojedini biskupi nemaju povlasticu nezabludivosti, ipak, kad se, iako raspršeni po svijetu, ali čuvajući vezu zajednice među sobom i s Petrovim nasljednikom, autentično učeći stvari vjere i ćudoređa slože u jednoj nauci kao definitivno obvezatnoj, tada nezabludivo iznose Kristovu nauku³. To je još očitije kad su sakup-

¹ *4148 Usp. (stari) Kodeks za istočne Crkve, kan. 216-314 (o patrijarsima); kan. 324-339 (o velikim nadbiskupima); kan. 362-391 (o drugim nositeljima časti); osobito kan 238 § 3; 216 240 251 255 (o imenovanju biskupa po patrijarsima).

² *4149 Usp. Tridentski sabor, 5. sjednica, 17. lipnja 1546, 2. dekret (o čitanju i propovijedi), br.9 (COeD² 645; COeD³ 669); 24. sjednica, 11. studenog 1563, Dekret o reformaciji, kan. 4 (COeD² 739; COeD³ 763).

³ Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "Dei Filius", pogl. 3 (*3011). Usp. Nacrt I. o Katoličkoj Crkvi i priložene napomene (uzete iz Robert Bellarmin: MaC 51.579C) kao i neobrađeni nacrt II. dogmatske konstitucije *De Ecclesia Christi* s komentarom J. Kleutgena (MaC 53,313 AB); Pijo XI, Pismo "Tuas libentef" (*2879).

ljeni na Općem saboru kao učitelji i suci vjere i ćudoređa za cijelu Crkvu, te njihove definicije treba primati s vjerskom poslušnošću.

Ta nezabludivost, koja po volji Božanskog Spasitelja treba imati Crkva u definiranju nauke o vjeri i ćudoređu, odnosi se samo na one stvari koje se nalaze u izvorima božanske Objave, koje treba sveto čuvati i vjerno tumačiti. Rimski biskup, glava kolegija biskupa, ima tu nezabludivost snagom svoje službe kada kao vrhovni pastir i učitelj svih vjernika, koji svoju braću utvrđuje u vjeri [*usp. Lk22,32*], definitivno proglašuje koju nauku vjere i morala¹. Zato se njegove definicije s pravom nazivaju nepromjenjive, i to po sebi, a ne po pristanku Crkve, jer su izrečene uz pomoć Duha Svetoga obećanu mu u blaženom Petru, i zato ne trebaju nikakvog odobrenja drugih, niti dopuštaju bilo kakav priziv na koji drugi sud. Jer tada Rimski biskup izriče odluku ne kao privatna osoba, nego izlaže ili brani nauku katoličke vjere kao vrhovni učitelj čitave Crkve, u kojemu se posebno nalazi dar nezabludivosti same Crkve². Crkvi obećana nezabludivost nalazi se također u zboru biskupa kada vrše vrhovnu učiteljsku službu zajedno s Petrovim nasljednikom. Tim definicijama ne može nikada uzmanjkati pristanak Crkve zbog djelovanja istoga Duha Svetoga po kojemu se cijelo Kristovo stado čuva u jedinstvu vjere i napreduje³.

4150 Kada pak bilo Rimski biskup ili Zbor biskupa s njim definiraju jedno mišljenje, izriču ga po samoj Objavi, uz koju su dužni svi pristati i prema njoj se vladati i koja se potpuno predaje ili pismeno ili po predaji po zakonitom slijedu biskupa, a osobito brigom samoga Rimskoga biskupa i u Crkvi se uz prosvjetljenje Duha Svetoga pažljivo čuva i vjerno tumači⁴. Rimski biskup i biskupi po svojoj dužnosti i prema važnosti stvari marljivo se trude prikladnim sredstvima, da ona bude točno istražena i prikladno izložena⁵, ali ne primaju neku novu javnu objavu kao dio božanske riznice vjere⁶.

4151 26. Biskup, koji ima puninu sakramenta Reda, jest "upravitelj milosti vrhovnog svećeništva"⁷, osobito u Euharistiji, koju sam prinosi ili se brine da se ona prinosi⁸, i

¹ *4149 Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.4 (*3074).

² Usp. tumačenja V. Gassera na 1. vatikanskom saboru (MaC 52,1213A-C).

³ V. Gasser, na nav. mj. (MaC 52,1214A).

⁴ *4150 V. Gasser, na nav. mj. (MaC 52.1215CD 1216.1217A).

⁵ V.Gasser, na nav. mj. (MaC 52,1213).

⁶ I. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.4 (*3070).

⁷ *4151 Molitva za biskupsko posvećenje u bizantskom obredu: "Euholćgion to mćga" (Rim 1873) 139.

⁸ Usp. Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Smirni, br. 8,1 (Funk 1,282 / SouChr 10,138-140).

po kojoj neprekidno Crkva živi i raste. Ta se Kristova Crkva uistinu nalazi u svim zakonitim mjesnim zajednicama vjernika koje se, ukoliko su u vezi sa svojim pastirima, i same u Novom zavjetu nazivaju crkvama¹. Jer one su u svojem mjestu nov Narod od Boga pozvan, u Duhu Svetomu i u mnogoj punini [*usp. 1 Sol 1,5*]. U njima se propovijedanjem Kristova evanđelja skupljaju vjernici i slavi se misterij Gospodinove Večere, "da se po Gospodinovu tijelu i krvi tijesno sjedine sva braća zajednice"². U svakoj zajednici koja učestvuje oko oltara pod svetom službom biskupa³, pokazuje se simbol one ljubavi i "jedinstva Mističnog Tijela, bez kojega ne može biti spesenja"⁴. U tim zajednicama, iako su često malene i siromašne, ili su raspršene, prisutan je Krist, po čijoj se moći združuje jedna, sveta, katolička i apostolska Crkva⁵. Jer "učestvovanje u Kristovu tijelu i krvi ne čini drugo nego da prelazimo u ono što primamo"⁶.

Svakim zakonitim slavljenjem Euharistije upravlja biskup, kojemu je povjerena dužnost da Božanskom Veličanstvu iskazuje štovanje kršćanske vjere i da njim upravlja prema Gospodinovim zapovijedima i crkvenim zakonima, po njegovu posebnom sudu dalje određenima za njegovu biskupiju.

Tako biskupi moleći za narod i radeći, na mnogo načina i obilato izljevaju od punine Kristove svetosti. Službom riječi saopćuju silu Božju vjernima na spasenje [*usp. Rim 1,16*], apo sakramentima, kojih pravilno i plodno dijeljenje svojom vlašću uređuju⁷, vjernike posvećuju. Oni uređuju dijeljenje krštenja, po kojemu se daje udio u Kristovu kraljevskom svećeništvu. Oni su prvotni djelatnici potvrde, djelatnici svetih redova i upravljači ispovjednih propisa i marljivo potiču i poučavaju svoje vjernike, da u liturgiji, a osobito u svetoj misnoj žrtvi, s vjerom i poštovanjem ispunjavaju svoju ulogu. Napokon, primjerom svoga života moraju pomagati onima kojima upravljaju, čuvajući od svakoga zla svoje ponašanje i koliko mogu, uz Božju pomoć mijenjajući na bolje, da zajedno s povjerenim stadom dođu u vječni život⁸.

27. Biskupi upravljaju posebnim, njima povjerenim Crkvama, kao Kristovi zamjenici i poslanici⁹, savjetom, uvjeravanjem, primjerom, ali i autoritetom i sve-

- *4151 Usp. Otk 8,1; 14,22 si; 20,17 i dr.
Mozarabijska molitva (PL 96,759B).
Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Smirni, br. 8,1 (Funk 1,282 / SouChr 10,138-140).
Toma Akvinski, *Summa Theologiae* III, q.73, a.3 (izdanje Leonina 12,14 si).
Usp. Augustin, *ContraFaustum* 12,20 (PL42,265); *Sermones* 57,7 (PL 38,389 i dr.).
Leon I. Veliki, *Sermones* 63,7 (PL 54,357C).
Hipolit Rimski, *Traditio Apostolica* 2-3 (B. Botte: SouChr 11 [1984] 40-46).
Usp. tekst tzv. "Examena" na početku biskupskog posvećenja i molitvu na kraju mise posvećenja, nakon "Te Deuma".
- *4152 Benedikt XIV, pismo "Romana Ecclesia", 5. listopada 1752, br.1: "Biskup predstavlja tip Krista i upravlja njegovom službom": Benedikt XIV, *Bullarium* 4 [Rim 1758] 21; usp. Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*": "Pojedini (biskupi) pasu i vode njima povjereno stado u Kristovo ime": AAS 35 [1943] 211).

tom vlašću, kojom se služe samo zato da svoje stado odgoje u istini i svetosti, sjećajući se da onaj koji je veći bude kao manji, a onaj koji je poglavica da bude kao sluga [usp. Lk 22,26-27]. Taj vlast koju osobno vrše u Kristovo ime, prava, redovita i neposredna, iako njezino vršenje konačno određuje vrhovna vlast Crkve i nekim se granicama s obzirom na korist Crkve i vjernika može ograničiti. Na temelju te vlasti biskupi imaju sveto pravo, a pred Gospodinom i dužnost da donose zakone za svoje podložnike, da sude i uređuju sve što spada na bogoslužje i apostolat.

Njima je potpuno predana pastirska služba ili redovita i svagdanja briga za njihovo stado, i nemaju se smatrati namjesnicima Rimskog biskupa, jer imaju svoju posebnu vlast i opravdano se nazivaju Poglavicama naroda kojim upravljaju¹. Njihovu vlast ne krnji vrhovna i opća vlast, nego je naprotiv proglašuje, jača i štiti² budući da Duh Sveti čuva neokrnljen oblik vlasti ustanovljen od Krista Gospodina u njegovoj Crkvi.

Biskup, poslan od Oca obitelji da upravlja njegovom obitelji, neka drži pred očima primjer Dobroga pastira, koji je došao ne da bude služen, nego da služi [usp. Mt 20,28; Mk 10,45] i da za ovce dađe svoj život [usp. Iv 10,11]. Uzet između ljudi i podložan slabostima, može se žalostiti s onima koji griješe iz neznanja ili zablude [usp. Heb 5,1-2]. Neka ne izbjegava saslušati podložnike, za koje se brine kao za pravu svoju djecu i potiče ih da žive s njim surađuju. Budući da mora za njihove duše dati račun Bogu [Heb 13,17], neka molitvom, propovijedanjem i svim djelima ljubavi ima brigu za njih kao i za ove koji još ne pripadaju jednom stadu, a koje neka smatra da su njemu povjereni u Gospodinu. Budući da je on kao i apostol Pavao svima dužnik, neka bude pripravan da svima propovijeda Evanđelje [usp. Rim 1,14-15] i da potiče svoje vjerne na apostolsku i misionarsku djelatnost. Vjernici pak moraju pristajati uz biskupa kao Crkva uz Isusa Krista i kao Isus Krist uz Oca, da sve stvari budu u skladu i jedinstvu³ i da rastu na slavu Božju [usp. 2 Kor 4,15].

4153 28. Krist, kojega je Otac posvetio i poslao na svijet [Iv 10,36], učinio je preko svojih Apostola dionicima svoga posvećenja i poslanstva njihove nasljednike, to jest biskupe⁴, koji su zakonito povjerali u različnom stupnju dužnost svoje službe različitim osobama u Crkvi. Tako crkvenu od Boga ustanovljenu službu vrše u raznim redovima oni koji se već u starini zovu biskupima, svećenicima, đakonima⁵.

¹ *4152 Leon XIII., enciklika "*Satis cognitum*", 29. lipnja 1896 (ASS 28[1895/94] 732); pismo "*Officio sanctissimo*", 22. prosinca 1887 (ASS 20 [1887] 264); Pijo IX, apostolsko pismo njemačkim biskupima, 12. ožujka 1875.; nagovor kardinalima, 15. ožujka 1875. (usp. *3112-3117).

² 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.3 (*3061). Usp. Izvješće F.M. Zinelli (MaC 52,1114D).

³ Usp. Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Efezu, br.5,1 (Funk 1,216 / SouChr 10,60-62).

⁴ *4153 Usp. Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Efezu, br.6,1 (Funk 1,218 / SouChr 10,62).

⁵ Usp. Tridentski sabor, 23. sjednica, 15. srpnja 1563, Učenje o sakramentu svetog reda, pogl.2 (*1765); kan.4 (*1776).

Premda svećenici nemaju vrhunac pontifikata i u vršenju svoje vlasti ovise o biskupima, ipak su s njima spojeni svećeničkom čašću¹ i posvećuju se po sakramentu Reda², na sliku Krista, vrhovnog i vječnog Svećenika [*usp. Heb 5,1-10; 7,24; 9,11-28*], da propovijedaju Evanđelje i da pasu vjernike i da vrše službu Božju, kao pravi svećenici Novoga zavjeta³. Kao dionici službe jedinog Posrednika Krista [1 Tim 2,5] u svom stupnju službe navješćuju svima Božju riječ. Svoju svetu službu najviše vrše u euharistijskom bogoslužju ili sinaksi, gdje radeći kao predstavnici Krista⁴ i proglašujući njegov misterij, sjedinjuju molitve vjernika sa žrtvom njihove Glave, i u žrtvi mise prikazuju i namjenjuju sve do Gospodinova dolaska [*usp. 1 Kor 11,26*] jedinu žrtvu Novoga zavjeta, to jest žrtvu Krista koji se Ocu jedanput prikazao kao neporočna žrtva [*usp. Heb 9,11-28*]⁵. Za vjernike koji se kaju ili boluju, vrše na najvišem stupnju službu pomirenja i olakšanja i iznose Bogu Ocu potrebe i molitve vjernika [*usp. Heb 5,1-4*]. Vršeći prema dijelu vlasti, koju imaju, službu Krista Pastira i Glave⁶ skupljaju Božju obitelj, kao skupinu braće koju prozirnije jedan duh⁷, i po Kristu ih dovode u Duhu k Bogu Ocu. Posred stada mu se klanjaju u duhu i istini [*usp. Iv 4,24*]. Trude se napokon u propovijedanju i poučavanju [*usp. 1 Tim 5,17*], vjerujući ono što su čitali i razmišljali u Gospodinovu zakonu, učeći ono što vjeruju, živeći po onome što uče⁸.

Svećenici, mudri suradnici biskupskoga reda⁹ i njegova pomoć i oruđe, pozvani **4154** da služe Božjemu narodu, čine jednu svećeničku družbu' sa svojim biskupom, određenu za različite dužnosti. U pojedinim mjesnim zajednicama vjernika čine na neki način prisutnim biskupa s kojim su vjerno i velikodušno sjedinjeni i djelomično preuzimaju njegove službe i brigu i svaki dan ih brižno vrše. Oni koji pod biskupovim autoritetom posvećuju i vode dio Gospodinova stada njima povjeren, čine opću Crkvu vidljivom u svom mjestu i mnogo koriste izgradnji cijeloga Kristova Tijela

*4153 Usp. Inocent I, Pismo Decenciju: "Budući da su prezbiteri svećenici drugog reda, nemaju vrhunac svećeništva": PL 20,554A/MaC 3,1029; *215; Ciprijan, Pismo 61,3 (CSEL 3/II, 696).

Usp. Tridentski sabor, 23. sjednica, Učenje o sakramentu svetog reda (*1763-1778), osobito kan.7 (* 1777); Pijo XII, Apostolska konstitucija "*Sacramentum ordinis*" (*3857-3861).

Usp. Inocent I, Pismo Decenciju (na nav. mj.); Grgur Nazijanski, *Apologeticus de fuga* II 22 (PG 35,432B); Pseudo-Dionizije, *De ecclesiastica hierarchia* I 2 (PG 3.372D).

Usp. Tridentski sabor, 22. sjednica, Učenje o misnoj žrtvi (* 1743); Pijo XII, enciklika "*Mediator Dei*", 20. studenog 1947. (AAS 39 [1947] 553; *3850).

Usp. Tridentski sabor, 22. sjednica, 17. rujna 1562, Učenje o misnoj žrtvi (* 1739 si); 2. vatikanski sabor, Konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br. 7 47 (AAS 56 [1964] 100 si 113; *4007 4047).

Usp. Pijo XII, enciklika "*Mediator Dei*" (AAS 39 [1947], pod br.67).

Usp. Ciprijan, Pismo 11,3 (PL 4,242B / CSEL 3/II, 497).

Usp. Ciprijan, Pismo 11,3 (PL 4,242B / CSEL 3/II, 497).

*4154 Liturgija svećeničkog ređenja, kod oblačenja.

Usp. Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Filadelfiji, br.4 (Funk 1,266 / SouChr 10,122); Kornelija I, kod Ciprijana, Pismo 49, br.2 (CSEL 3/II, 610).

[usp. Ef4,12]. Uvijek misleći na dobro djece Božje, neka nastoje pridonijeti svoj dio za pastoralni rad cijele biskupije, dapače cijele Crkve. Zbog toga njihova udjela u svećeništvu i poslanju neka svećenici priznaju biskupa uistinu kao svoga oca i neka ga sa štovanjem slušaju. Biskup pak neka smatra svećenike, svoje suradnike, kao sinove i prijatelje, kao što Krist svoje učenike ne zove slugama, nego prijateljima [usp. Iv 15,15]. Na temelju Reda i službe svi su svećenici, bilo dijecezanski, bilo redovnički, pridruženi zboru biskupa i prema svome zvanju i milosti služe dobru cijele Crkve.

Snagom svoga svetog ređenja i poslanja svi su svećenici među sobom vezani tijesnim bratstvom, koje se mora dragovoljno i rado očitovati u uzajamnoj pomoći, i duhovnoj i materijalnoj, i pastoralnoj i osobnoj, na sastancima i u zajedništvu života, rada i ljubavi.

Za vjernike koje su duhovno rodili krštenjem i poučavanjem [usp. 1 Kor 4,15; 1 Pt 1,23] neka se brinu kao oci u Kristu. Dragovoljno postavši uzori stada [1 Pt 5,3], neka svojom mjesnom zajednicom upravljaju i služe joj, da se ona dostojno može zvati onim imenom kojim se označava cijeli Božji Narod, to jest Božjom Crkvom [usp. 1 Kor 1 2; 2 Kor 1,1 i dr.]. Neka se sjete da moraju u svom svagdanjem ponašanju i nastojanju pokazati vjernima i nevjernima, katolicima i nekatolicima sliku uistinu svećeničke i pastoralne službe i dati svima svjedočanstvo istine i života, i kao dobri pastiri tražiti i one [usp. Lk 15,4-7] koji su, iako kršteni u Katoličkoj Crkvi, prestali primati sakramente ili, dapače, otpali od vjere.

Kako čovječanstvo danas sve više ide za civilnim, ekonomskim i društvenim jedinstvom to više treba da svećenici, sjedinjujući svoju revnost i svoj rad pod vodstvom biskupa i Pape, uklanjaju razlog za podijeljenost, kako bi se cijelo čovječanstvo dovelo u jedinstvo Božje obitelji.

- 4155 29. Na nižem stupnju hijerarhije stoje đakoni, na koje se polažu ruke "ne za svećeništvo, nego za služenje". Jer, ojačani sakramentalnom milošću, služe Božjem narodu u zajednici s biskupom i njegovim svećenstvom u službi liturgije, propovijedanja i ljubavi. Služba je đakona, kako mu odredi kompetentna vlast, svečano dijeliti krštenje, čuvati i dijeliti Euharistiju, u ime Crkve prisustvovati ženidbi i blagoslivljati je, nositi popudbinu umirućima, čitati vjernicima Sveto Pismo, poučavati i poticati narod, predvoditi bogoslužje i molitvu vjernika, dijeliti blagoslovine, voditi obred sprovoda i pokopa. Budući da su posvećeni dužnostima kršćanske ljubavi i pomaganja, neka se sjete đakoni opomene blaženoga Polikarpa: "Neka budu milosrdni, marljivi, hodajući po istini Gospodina, koji je postao sluga svih"².

*4155 *Constitutiones Ecclesiae Aegypticae* III 2 (F.X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* 2 [Paderborn 1905] 103₂₀); *Statuta Ecclesiae Antiauae* 37-41 (MaC 3,954/Ch. Munier: CpChL 148 [1963] 175 [=br.57-61]).

Polikarp iz Smirne, Pismo zajednici u Filipima, br.5,2; Krist je kazao daje on postao "sluga sviju" (Funk 1,300 / SouChr 10 [1969] 182). Usp. *Didache* 15,1 (Funk 1,32 / SouChr 248,192); Ignacije Antiohijski, Pismo zajednici u Trallu, br.2,3 (Funk 1,242 / SouChr 10,96); *Constitutiones Apostolorum* VUI 28,4 (F.X. Funk, *Didascalia et Constitutiones Apostolorum* 1,530 / SouChr 336,230).

Budući da se te službe, koje su veoma potrebne za život Crkve, prema propisima koji danas vrijede u latinskoj Crkvi mogu u mnogim krajevima veoma teško vršiti, đakonat će se moći u budućnosti obnoviti kao posebni i trajni hijerarhijski stupanj. Da lije i gdje je zgodno za dušobrižništvo uvesti takve đakone, imaju odlučiti različite kompetentne teritorijalne biskupske konferencije uz odobrenje samoga Pape. Uz pristanak Rimskoga Biskupa moći će se taj đakonat podijeliti ljudima zrelije dobi i ako žive u braku, i sposobnim mladićima, za koje ipak mora ostati na snazi zakon celibata.

POGLAVLJE IV.: O LAICIMA

30. Sveti Sabor, prikazavši službe hijerarhije, rado obraća misao na stalež onih 4156 vjernika, koji se zovu laicima. Iako je sve ono što je bilo rečeno o Božjem Narodu jednako upravljeno laicima, redovnicima i svećenstvu, ipak neke stvari posebno spadaju na laike, muškarce i žene, prema njihovu položaju i poslanju. Temelje tih stvari treba bolje promotriti s obzirom na posebne prilike našega vremena. Jer sveti pastiri dobro znaju koliko laik doprinosi dobru cijele Crkve. Pastiri znaju da nisu od Krista ustanovljeni da sami preuzmu svu spasonosnu misiju Crkve prema svijetu, nego da je njihova uzvišena služba kako pasti vjernike i tako nadzirati njihove službe i karizme da svi jednodušno sudjeluju na svoj način za opće dobro. Jer treba da svi "držeci se istine i ljubavi, rastemo na svaki način u njemu, koji je glava, Krist; od njega je cijelo tijelo dobro složeno i čvrsto vezano svakom vezom, da jedan drugomu pomaže silom koja je odmjerena svakom pojedinom dijelu, te čini da tijelo raste i da se usavršuje u ljubavi" [*Ef 4,15-16*].

31. Pod imenom laika ovdje se razumiju svi vjernici osim članova svetoga reda i 4157 redovničkog staleža odobrenog od Crkve, to jest vjernici koji, pošto su krštenjem združeni u jedno tijelo s Kristom, učinjeni Božjim narodom i na svoj način postali dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe, vrše, koliko na njih spada, u Crkvi i u svijetu poslanje čitavoga kršćanskog naroda.

Laicima je svjetovna narav vlastita i posebna. Jer članovi svetoga reda premda se katkad mogu baviti svjetovnim stvarima, čak i vršeći koje svjetovno zvanje, ipak su po svom posebnom pozivu osobito i prvotno određeni za svetu službu, dok redovnici svojim staležom pružaju sjajno i posebno svjedočanstvo da se svijet ne može preobraziti i Bogu prikazati bez duha blaženstava. Na laike spada po njihovu pozivu da traže kraljevstvo Božje baveći se vremenitim stvarima i uređujući ih po Bogu. Žive u svijetu, to jest u svim i pojedinim dužnostima i poslovima svijeta i u redovitim prilikama obiteljskog i društvenog života, kojime je kao protkan njihov život. Tu su oni od Boga pozvani da pridonesu, kao iznutra poput kvasca, posvećenju svijeta vršeći vlastitu dužnost, vođeni evanđeoskim duhom, i tako drugima otkriju Krista u prvom redu svijetleći svjedočanstvom svoga života, vjerom, nadom i ljubavlju. Na njih dakle posebnim načinom spada da sve vremenite stvari, s kojima su tijesno

vezani, tako rasvijetle i urede da se uvijek vrše po Kristu i da rastu i budu na slavu Stvoritelja i Otkupitelja.

- 4158 32. Sveta se Crkva po božanskoj ustanovi uređuje i upravlja divnom raznolikošću. "Jer kao što u jednom tijelu imamo mnogo udova, a svi udovi nemaju iste službe, tako smo mnogi jedno tijelo u Kristu, a pojedinci udovi jedan drugomu" [*Rim 12,4-5*].

Jedan je dakle izabrani Božji narod: "jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje" [*Ej'4,5*]; zajedničko je dostojanstvo udova po njihovu preporodu u Kristu, zajednička je milost djece, zajednički poziv na savršenost, jedno spasenje, jedna nada i nerazdijeljena ljubav. Nema dakle nikakve nejednakosti u Kristu i u Crkvi s obzirom na podrijetlo i narodnost, na društveni položaj ili spol, jet tu "nema više ni Židova ni Grka, ni roba ni slobodnjaka, nema ni muškog ni ženskog, jer ste vi svi 'jedan' u Kristu Isusu" [*Gal 3,28 gr.; usp. Kol 3,11*].

Iako dakle u Crkvi svi ne idu istim putem, ipak su svi pozvani na svetost i primili su jednaku vjeru po pravdi Božjoj [*usp. 2 Pet 1,1*]. Premda se neki po Kristovoj volji postavljaju kao učitelji i djelitelji tajna i pastiri za druge, ipak postoji među svima prava jednakost s obzirom na dostojanstvo i na djelovanje zajedničko svim vjernicima u izgradnji Kristova tijela. Jer razlika koju je Gospodin postavio između svetih službenika i ostaloga Božjeg naroda uključuje neku vezu, jer su pastiri i drugi vjernici među sobom vezani zajedničkim nužnim odnošajem; neka pastiri Crkve, slijedeći Gospodinov primjer, služe jedan drugomu i drugim vjernicima, a ti neka živo surađuju s pastirima i učiteljima. Tako u raznolikosti svi daju svjedočanstvo o divnom jedinstvu u Kristovu tijelu: jer sama raznolikost milosti, službi i djelovanja skuplja Božje sinove ujedno tijelo, jer "sve ovo čini jedan i isti Duh" [*1 Kor 12,11*].

Laici, dakle, kao što po božanskoj dobroti imaju za brata Krista, koji je Gospodin svih, a ipak je došao ne da bude služen, nego da služi [*usp. Mt 20,28*], tako imaju za braću one koji, postavljeni za svetu službu, po Kristovu ovlaštenju učeći i posvećujući i upravljajući tako pasu Božju obitelj da svi ispune novu zapovijed ljubavi. Zato veoma lijepo kaže sv. Augustin: "Dok me straši ono što sam vama, ipak me tješši ono što sam s vama. Jer sam vama biskup, a s vama sam kršćanin. Ono je ime službe, ovo je ime milosti; ono je ime pogibli, a ovo spasenja"¹.

- 4159 33. Laici sakupljeni u Božjem Narodu i postavljeni pod jednu glavu u jednom Kristovu Tijelu, bili oni koji mu drago, pozvani su da kao živi udovi sve svoje sile, što su ih primili od dobrote Stvoritelja i od milosti Otkupitelja, upotrijebe za porast Crkve i njezino trajno napredovanje u svetosti.

Apostolat je laika sudjelovanje u samom spasiteljskom poslanju Crkve, a za taj su apostolat svi određeni od samoga Gospodina po krštenju i potvrdi. Po sakramentima se pak, a osobito po Euharistiji, daje i hrani ona ljubav prema Bogu i ljudima koja je duša svega apostolata. Laici su posebno za to pozvani da Crkvu učine prisut-

*4158 Augustin, *Sermones* 340,1 (PL 38,1483).

nom i djelatnom u onim mjestima i prilikama gdje ona samo po njima može postati sol zemlje¹. Tako je svaki laik zbog samih darova koje je primio ujedno svjedok i živo oruđe misije same Crkve "prema mjeri u kojoj mu je Krist dao svoj dar" [Ef 4,7].

Osim ovoga apostolata, koji spada potpuno na sve vjernike, laici mogu još na različite načine biti pozvani na neposrednije sudjelovanje s apostolatom hijerarhije², poput onih muževa i žena koji su apostola Pavla pomagali u Evanđelju, radeći mnogo u Gospodinu [usp. Fil 4,3; Rim 16,3-23]. Osim toga imaju sposobnost da od hijerarhije budu uzeti da vrše za duhovnu svrhu neke crkvene službe.

Na sve laike dakle pada slavno breme da rade kako bi božanska odluka spasenja sve više i više došla do svih ljudi svih vremena i u sve zemlje. Neka im zato bude otvoren bilo koji put, da prema svojim silama i potrebama vremena i oni aktivno sudjeluju na spasiteljskom djelu Crkve.

34. Budući daje vrhovni i vječni Svećenik Isus Krist htio i po laicima nastaviti svoje svjedočanstvo i svoju službu, oživljuje ih svojim Duhom i neprestano potiče na svako dobro i savršeno djelo. 4160

Onima naime koje tijesno spaja sa svojim životom i svojim poslanjem daje također dio svoje svećeničke službe da vrše duhovno bogoslužje, da se slavi Bog i da se ljudi spašavaju. Zato su laici, budući da su posvećeni Kristu i pomazani od Duha Svetoga, divno pozvani i poučeni, da se u njima proizvedu sve obilniji plodovi Duha. Jer sva njihova djela, molitve i apostolski pothvati, bračni i obitejski život, svagdanji red, odmor duha i tijela, ako se vrše u Duhu, dapače i tegobe života, ako se strpljivo podnose, postaju duhovne žrtve ugodne Bogu po Isusu Kristu [usp. 1 Pt 2,5], koje se u služenju Euharistije pobožno prinose Ocu s prinosom Gospodinova Tijela. Tako i laici, sveto radeći posvuda kao klanjaoci, posvećuju Bogu sam svijet.

35. Krist, veliki prorok, koji je svjedočanstvom života i snagom riječi proglasio Očevo Kraljevstvo, ispunja svoju proročku službu sve do punog očitovanja svoje slave, ne samo po hijerarhiji, koja uči u njegovo ime i po njegovoj vlasti, nego i po laicima, koje zato čini svojim svjedocima i poučava ih osjećajem vjere i milošću riječi [usp. Dj 2,17-18; Otk 19,10], da sila Evanđelja svijetli u svagdanjem, obiteljskom i društvenom životu. Oni se pokazuju kao sinovi obećanja, ako jaki u vjeri i nadi iskorišćuju sadašnje vrijeme [usp. Ef 5,16; Kol 4,5] i strpljivo čekaju buduću slavu [usp. Rim 8,25]. A tu nadu neka ne skrivaju u nutarnjosti duha, nego neka je izražavaju i kroz oblike svjetovnog života neprekidno se obraćajući i boreći se "protiv vladara ovoga tamnoga svijeta, protiv duhovnih sila zloće" [Ef 6,12]. 4161

*4159 Usp. Pijo XI., enciklika "*Quadragesimo anno*", 15. svibnja 1931. (AAS 23 [1931] 221sl); Pijo XII, nagovor "*De quelle consolation*", 5. listopada 1951. (AAS 43 [1951] 790sl).
Usp. Pijo XII, nagovor "*Six ans se sont écoulés*", 5. listopada 1957. (AAS 49 [1957] 927).

Kao što sakramenti Novoga zakona, kojima se hrani život i apostolat vjernika, naznačuju novo nebo i novu zemlju [*usp. Otk 21,1*], tako i laici postaju moćni glasnici vjere u stvarima kojima se nadamo [*usp. Heb 11,1*], ako sa životom po vjeri nepokolebivo spajaju ispovijedanje vjere. Ovo propovijedanje Evanđelja, to jest navješćivanje Krista i svjedočanstvom života i riječju, dobiva neku specifičnu i osobitu uspješnost po tome što se izvršuje u običnim prilikama svijeta.

U toj službi ukazuje se veoma vrijedno ono životno stanje koje se posvećuje posebnim sakramentom, a to je bračni i obiteljski život. Tu je vježbalište i odlična škola apostolata laika, gdje kršćanska vjera prozirnije sav način života i svaki dan ga sve više preobražava. Tu bračni drugovi imaju svoje zvanje, da budu jedan drugomu i djeci svjedoci vjere i Kristove ljubavi. Kršćanska obitelj glasno proglašuje sadašnje kreposti Kraljevstva Božjega i nadu u blaženi život. Tako svojim primjerom i svjedočanstvom optužuje svijet zbog grijeha i rasvjetljuje one koji traže istinu.

Zato laici, i kad su zabavljeni vremenitim brigama, mogu i moraju vršiti dragocjeno djelovanje za navješćanje Evanđelja svijetu. Ako neki od njih u pomanjkanju svetih službenika, ili ako su ti spriječeni u krajevima progona, nadopunjuju neke službe prema svojoj mogućnosti, i ako mnogi od njih ulažu sve svoje sile u apostolski rad, ipak treba da svi surađuju na raširenju i porastu Kristova Kraljevstva u svijetu. Zato neka laici marljivo nastoje da steknu dublju spoznaju objavljenih istina i neka ustrajno mole od Boga dar mudrosti.

4162 36. Krist, koji je postao poslušan sve do smrti i radi toga bio od Oca uzvišen [*usp. Fil 2,8-9*], ušao je u slavu svoga kraljevstva. Njemu su podložne sve stvari, dok on podloži Ocu sebe samoga i sve stvorove, da Bog bude sve u svemu [*usp. 1 Kor 15,27-28*]. Tu je vlast on dao i učenicima, da i oni budu postavljeni u kraljevsku slobodu, i samozatajom i svetim životom pobijede u sebi kraljevstvo grijeha [*usp. Rim 6,12*], dapače da, služeći Kristu i u drugima, poniznošću i strpljivošću dovedu svoju braću Kralju, kojemu služiti znači kraljevati. Gospodin želi da svoje Kraljevstvo širi i po laicima, to jest kraljevstvo istine i života, kraljevstvo svetosti i milosti, kraljevstvo pravde, ljubavi i mira¹. U tom će kraljevstvu i sami stvorovi biti oslobođeni ropstva raspadljivosti, da učestvuju u slavnoj slobodi Božje djece [*usp. Rim 8,21*]. Veliko je doista obećanje i velika zapovijed dana učenicima: "Sve je vaše, a vi ste Kristovi, a Krist je Božji" [*1 Kor 3,23*].

Vjernici dakle moraju spoznati nutarnju narav, vrijednost i uređenje svega stvorenja na slavu Božju i jedni druge pomagati i svjetovnim djelima na svetiji život, tako da se svijet prožme Kristovim duhom i da u pravednosti, ljubavi i miru uspješnije postigne svoju svrhu. Izvršujući općenito tu dužnost laici zauzimaju posebno mjesto. Svojom kompetentnošću u svjetovnim strukama i svojom aktivnošću, iznutra uzdignutom Kristovom milošću, neka snažno rade da po određenju Stvoriteljevu i rasvjetn'enju njegove Rječji, ljudskim radom, tehnikom i kulturom poljepšavaju stvorena dobra na korist svih ljudi uopće, da se prikladnije među njih razdijele i da

*4162 Iz predslavlja na blagdan Krista Kralja.

na svoj način dovedu do općeg napretka u ljudskoj i kršćanskoj slobodi. Tako će Krist po članovima Crkve svojim spasonosnim svjetlom sve više i više rasvijetljivati cijelo ljudsko društvo.

Osim toga neka laici ujedinjenim silama tako ozdravljaju ustanove i prilike u svijetu, ako gdje na grijeh potiču, da sve bude dovedeno u sklad s pravilima pravde i da ne smetaju, nego pogoduju vršenju kreposti. Tako radeći prožet će moralnom vrijednošću kulturu i ljudska djela. Na taj se način polje svijeta bolje pripravlja za sjeme božanske riječi i ujedno se šire otvaraju vrata Crkve da kroz njih vijest mira uđe u svijet.

Zbog same ekonomije spasenja neka vjernici nauče pomno razlikovati prava i dužnosti što na njih spadaju ukoliko su članovi Crkve, od onih što im pripadaju ukoliko su članovi ljudskog društva. Neka nastoje da oboje dovedu u sklad, imajući na pameti da se u svakoj vremenitoj stvari moraju voditi kršćanskom savješću, jer se nikakva ljudska djelatnost ni u naravnim stvarima ne može oteti Božjoj zapovijedi. U naše je vrijeme veoma potrebno da ta razlika i to slaganje na najjasniji način odsijevaju u načinu rada vjernika, da poslanje Crkve može potpunije odgovarati posebnim prilikama sadašnjega svijeta. Kao što se mora priznati da se zemaljska država, s pravom predana svjetovnim brigama, upravlja vlastitim načelima, tako se s pravom odbacuje zlokobna nauka koja hoće da društvo izgradi bez ikakva obzira na vjeru te napada i guši vjersku slobodu građana¹.

37. Laici, kao i svi vjernici, imaju pravo da obilno primaju od svetih pastira duhovna dobra Crkve, osobito pomoć riječi Božje i sakramenata²; neka dakle njima otkrivaju svoje potrebe i svoje želje s onom slobodom i pouzdanjem koje pristoji djeci Božjoj i braći u Kristu. Prema svom znanju, kompetentnosti i ugledu imaju slobodu, a katkada i dužnost da reknu svoje mišljenje o stvarima koje se odnose na korist Crkve³. Neka se to čini, ako treba, preko ustanova koje je Crkva za to ustanovila, i uvijek istinoljubivo, hrabro i razborito, s poštovanjem i ljubavlju prema onima koji radi svoje svete službe predstavljaju Krista. 4163

Laici, kao i svi vjernici, neka s kršćanskom poslušnošću spremno prihvaćaju ono što sveti pastiri kao Kristovi predstavnici određuju kao učitelji i upravitelji u Crkvi, slijedeći primjer Krista, koji je svojom poslušnošću sve do smrti svim ljudima otvorio blaženi put slobode djece Božje. Neka ne propuštaju u svojim molitvama Bogu preporučivati svoje poglavare, da oni, budući da moraju s odgovornošću bdjeti nad našim dušama, to čine s radošću, a ne uzdišući [*usp. Heb 13,17*].

*4162 Usp. Leon XIII, enciklika "*Immortale Dei*", 1. studenog 1885. (ASS 18 [1885] 166-169); enciklika "*Sapientiae christianae*", 10. siječnja 1890. (ASS 22 [1889/90] 397-399; Pijo XII, nagovor "*Alla vostra filiale*", 23. ožujka 1958.: "... zakonita i zdrava svjetovnost države": AAS 50 [1958] 220).

*4163 Usp. CIC/1917, kan. 682.
Usp. Pijo XII, nagovor "*De quelle consolation*", 14. listopada 1951.: "U odlučujućim bitkama, upravo s bojišnice dolaze najsretnije inicijative AAS 43 [1951] 789); nagovor "*L'importance de la presse catholique*", 17. veljače 1950. (AAS 42 [1950] 256).

Sveti pastiri sa svoje strane neka priznaju i podupiru dostojanstvo i odgovornost laika u Crkvi; neka se tada služe njihovim razboritim savjetom, neka im s povjerenjem predaju dužnosti u službi Crkve i neka im ostavljaju slobodu i polje rada, dapače neka ih potiču da poduzimlju djela i vlastitom pobudom. Neka pažljivo i s očin-skom ljubavlju gledaju pothvate, prijedloge i želje iznesene od laika¹. S poštovanjem će pak pastiri priznavati onu slobodu koja svima pripada u zemaljskoj državi.

Od tih obiteljskih odnosa između laika i pastira moraju se očekivati mnoge koristi za Crkvu: jer se na taj način kod laika jača osjećaj vlastite odgovornosti, gaji se oduševljenje i njihove se sile lakše pridružuju djelu pastira. A ovi, pomognuti iskustvom laika, mogu jasnije i zgodnije suditi bilo u duhovnim, bilo u svjetovnim stvarima, tako da cijela Crkva, ojačana od svih svojih članova, uspješnije vrši svoju misiju za život svijeta.

- 4164** 38. Svaki laik mora pred svijetom biti svjedok uskrsnuća i života Gospodina Isusa, i znak živoga Boga. Svi skupa i svaki sa svoje strane moraju hraniti svijet duhovnim plodovima [*usp. Gal 5,22*] i u nj ulijevati duh kojim se napunjavu oni siromasi, krotki i miroljubivi, koje je Gospodin u Evanđelju proglasio blaženima [*usp. Mt 5,3-9*]. Jednom riječju, "što je duša u tijelu, to neka budu kršćani u svijetu"².

POGLAVLJE V.: O OPĆEM POZIVU NA SVETOST U CRKVI

- 4165** 39. Crkva, koje misterij izlaže Sveti sabor, po nauci je vjere trajno sveta. Jer je Krist, Sin Božji, koji se s Ocem i Duhom slavi kao "jedini Sveti"³, ljubio Crkvu kao svoju zaručnicu i dao samoga sebe za nju daje posveti [*usp. Ef 5,25-26*], i združio je sa sobom kao svoje tijelo i obasuo je darom Duha Svetoga na slavu Boga.

Zato su svi u Crkvi pozvani na svetost, bilo da pripadaju hijerarhiji, bilo da ona njima upravlja, prema riječima Apostola: "Ovo je Božja volja, vaše posvećenje" [*ISol 4,3; usp. Ef 7,4*]. Ta svetost Crkve neprestano se očituje i mora se očitovati u plodovima koje Duh u vjernicima proizvodi, a izražava se u različnim oblicima kod pojedinaca koji u svom načinu života teže za savršenom ljubavi i druge pobuđuju na dobro; na svoj posebni način očituje se ona u vršenju savjeta koji se obično zovu evanđeoski. To vršenje savjeta, koje provode mnogi kršćani poticajem Duha Svetoga, bilo privatno, bilo u kojoj ustanovi ili staležu odobrenima od Crkve, donosi u svijetu i mora donijeti sjajno svjedočanstvo i primjer te svetosti.

- 4166** 40. Gospodin Isus, božanski Učitelj i uzor svake savršenosti, svima je i pojedinim svojim učenicima kojega god položaja propovijedao svetost života, kojoj je On

M163 Usp. 1 Sol 5,19; 1 Iv 4,1.

*4164 *Pismo Diognetu* 6 (Funk 1,400). Usp. Ivan Zlatousti, *Homiliae in Matthaem* 46 (47) 2 (PG 58,478) o kvasnom kruhu u misi.

*4165 *Missale Romanum*. Slava na visini Bogu. Usp. Lk 1,35; Mk 1,24; Lk 4,34; Iv 6,69 (ho hagos tou theou); Dj 3,14; 4,27 30; Heb 7,26; 1 Iv 2,20; Otk 3,7.

sam i početak i usavršitelj: "Budite dakle savršeni kako je savršen vaš nebeski Otac" [Mt 5,48] Svima je poslao Duha Svetoga da ih iznutra potiče da Boga ljube svim srcem, svom dušom, svom pameću i svom snagom svojom [usp. Mk 12,30], i da se međusobno ljube kako je Krist ljubio njih [usp. Iv 13,34; 15,12]. Kristovi sljedbenici, pozvani od Boga ne po svojim djelima, nego po odluci i milosti Njegovoj, i opravdani u Isusu Gospodinu, postali su po krštenju vjere uistinu Božja djeca i dionici božanske naravi, i zato uistinu sveti. Oni dakle moraju uz Božju pomoć živjeti držati i usavršiti svetost koju su primili. Apostol ih opominje da žive "kako se pristoji svetima" [Ef 5,3] i da se obuku "kao izabranici Božji, sveti i ljubljani, u srdačno milosrđe, dobrotu, poniznost, krotkost i strpljivost" [Kol 3,12], i neka imaju plodove Duha za posvećenje [usp. Gal 5,22; Rim 6,22]. A budući da svi činimo mnoge pogreške [usp. Jak 3,2], neprestano trebamo Božje milosrđe i svaki dan moramo moliti: "I oprostite nam naše dugove" [Mt 6, 12]².

Svima je dakle jasno da su svi vjernici, bilo kojeg staleža i stepena, pozvani na potpuni kršćanski život i na savršenu ljubav³. Po toj se svetosti i u zemaljskom društvu promiče humaniji način života. Da postignu tu savršenost, neka vjernici upotrebljavaju sile primljene po mjeri po kojoj ih je Krist darovao, da - slijedeći njegov primjer i postavši slični njegovoj slici, u svemu slušajući Očevu volju - svom se dušom posvete slavi Božjoj i službi bližnjemu. Tako će svetost Božjega Naroda dati obilate plodove, kako u povijesti Crkve to izvrsno dokazuju životi tolikih svetaca....

POGLAVLJE VI.: O REDOVNICIMA

43. Budući da su evanđeoski savjeti Bogu posvećene čistoće, siromaštva i poslušnosti osnovani na Gospodinovim riječima i primjerima i preporučeni od Apostola i Otaca, od učitelja i pastira Crkve, Božji su dar koji je Crkva primila od svoga Gospodina i po njegovoj ih milosti uvijek čuva. Sama se crkvena vlast pod vodstvom Duha Svetoga pobrinula da ih tumači, da upravlja njihovom praksom i da im ustanovi stalne oblike života. Stoga se dogodilo da su se, kao na stablu koje je Bog posadio i koje se na divan i raznolik način razgranalo u Gospodinovu polju, razvili razni oblici samotničkog ili zajedničkog života i nastale različne obitelji, koje povećavaju sredstva koliko za korist svojih članova toliko i za dobro cijeloga Kristova

*4166 Usp. Origen, *Commentariorum in epistulam in Romanos series* 7,7 (PG 14,1122B); Pseudo-Makarije *De oratione* 11 (PG 34,861AB); Toma Akvinski, *Summa theologiae* II-II, q.184, a.3 (izdanje Leonina 10,453-455).
Usp. Augustin, *Retractationes* II 18 (PL 32,637sl / A. Mutzenbecher. CpChL 57 [1984] 104sl); Pijo XII, enciklika "*Mysticorporis*", 29. lipnja 1943. (AAS 35 [1943] 225).
Usp. Pijo XI, enciklika "*Rerum omnium*", 26. siječnja 1923. (AAS 15 [1923] 50 59sl); enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 548); Pijo XII, apostolska konstitucija "*Provida Mater*", 2. veljače 1947. (AAS 39 [1947] 117); nagovor "*Annus sacer*", 8. prosinca 1950. (AAS 43 [1951] 27 si); nagovor "*Ne! darvf*", 1. srpnja 1956. (AAS 48 [1956] 574 si).

Tijela . Te obitelji pružaju svojim Članovima pomagala čvršće stalnosti u načinu života, prokušanog nauka za postignuće savršenosti, bratske zajednice u Kristovoj vojsci, poslušnom ojačane slobode, tako da mogu sigurno ispuniti i vjerno održati svoje redovničke obaveze i u duhovnoj radosti napredovati na putu ljubavi².

Ako se gleda na božansku i hijerarhijsku ustanovu Crkve, taj stalež nije srednji između svećeničkog i laičkog položaja, nego Bog poziva s obje strane neke vjernike da imaju u životu Crkve poseban dar i koriste njezinom spasiteljskom poslanju svaki na svoj način³. ...

POGLAVLJE VII.: O ESHATOLOŠKOM ZNAČAJU PUTUJUĆE CRKVE I NJEZINO SJEDINJENJE S NEBESKOM CRKVOM

4168 48. Crkva, u koju smo u Kristu Isusu svi pozvani i u kojoj po Božjoj milosti postižemo svetost, bit će dovršena tek u nebeskoj slavi, kada dođe vrijeme obnove svijeta [Dj 3,21] i kad se s ljudskim rodом u Kristu savršeno obnovi i cijeli svijet, koji je tijesno spojen s čovjekom i po njemu dolazi do svoje svrhe [usp. Efl.10; Kol 1,20; 2 Pt 3,10-13].

Kadje Krist bio podignut od zemlje, uistinu je sve privukao k sebi [usp. Iv 12, 32 grč.]; kadje uskrsnuo od mrtvih [usp. Rim 6,9], poslao je na učenike svoga Duha koji oživljuje, i po njemu je ustanovio svoje Tijelo, koje je Crkva kao opći sakrament spasenja; sjedeći s desne Ocu, neprekidno djeluje u svijetu, da ljude dovede k Crkvi i po njoj ih tješnje poveže sa sobom i hraneći ih svojim tijelom i krvlju učini ih dionicima svoga proslavljenog života. Obnova koja nam je obećana i koju čekamo već je dakle počela u Kristu, napreduje u slanju Duha Svetoga i po njemu se nastavlja u Crkvi u kojoj po vjeri bivamo poučeni također o smislu našega vremenitog života, dok dovršujemo djelo koje nam je od Oca u svijetu povjereno, s nadom u buduća dobra, i dok radimo za svoje spasenje [usp. Fil 2,12].

Već su dakle k nama došla posljednja vremena [usp. 1 Kor 10,11] i neopozivo je ustanovljena obnova svijeta i na neki se stvarni način anticipira u ovom vremenu: jer Crkva već na zemlji ima znakove prave svetosti, iako nesavršene. Ipak, dok ne bude novo nebo i nova zemlja, u kojima stanuje pravednost [usp. 2 Pt 3,13], putujuća Crkva u svojim sakramentima i ustanovama, koje spadaju na ovo vrijeme, nosi prolazni lik ovoga vijeka i sama boravi među stvorovima koji uzdišu i trpe porođajne bolove sve dosad čekajući očitovanje sinova Božjih [usp. Rim 8,19-22].

Združeni dakle s Kristom u Crkvi i označeni Duhom Svetim "koji je jamstvo naše baštine" [Ef 1,14], pravo se zovemo sinovi Božji i jesmo [usp. 1 Iv 3,1], ali se

*4167 Usp. Rosweydu, *Vitae Patrum* (Antvverpen 1628); *Apophthegmata Patrum* (PG 65); Paladije, *Historia Lausiaca* (PG 34,995-1260 / C. Butler [Cambridge 1898; 1904]); Pijo XI apostolska konstitucija "Umbratilem", 8. srpnja 1924. (AAS 16 [1924] 286 si); Pijo XII, nagovor "Nous sommes heureux", 11. travnja 1958. (AAS 50 [1958] 283). Usp. Pavao VI, nagovor "Magno gaudio", 23. svibnja 1964. (AAS 56 [1964] 566). Usp. CIC/1917, kan. 487 488,4E; Pijo XII, nagovor "Annus sacer", 8. prosinca 1950 (AAS 43 [1951] 27); apostolska konstitucija "Provida Mater", 2. veljače 1947. (AAS 39 [1947] 120-124).

još nismo pojavili s Kristom u slavi [usp. Kol 3,4], u kojoj ćemo biti slični Bogu, jer ćemo ga vidjeti kakav jest [usp. 1 Iv 3,2]. Zato "dok smo u tijelu, u tuđini smo, daleko od Gospodina" [2 Kor 5,6] i imajući prvine Duha uzdišemo u sebi [usp. Rim 8,23] i želimo biti s Kristom [usp. Fil 1,23]. A ista nas ljubav potiče da više živimo Njemu, koji je za nas umro i uskrsnuo [usp. 2 Kor 5,15]. Nastojimo dakle ugoditi Gospodinu u svemu [usp. 2 Kor 5,9] i oblačimo Božje oružje, da možemo biti čvršći protiv zaseda vražjih i oduprijeti se na zao dan [usp. Ef 6,11-13]. Budući pak da ne znamo dana ni časa, treba, kako opominje Gospodin, da ustrajno bdijemo da svršivši jedini tijek našeg zemaljskog života [usp. Heb 9,27] zaslužimo s njim ući na svadbu i ubrojiti se među blagoslovljene [usp. Mt 25,31-46] i da ne budemo kao zli i lijeni sluge [usp. Mt 25,26] potjerani u vječni oganj [usp. Mt 25,41], u vanjske tmine gdje "će biti plač i škrgut zuba" [Mt 22,13 i 25,30]. Jer, prije nego počnemo kraljevati s proslavljenim Kristom, svi ćemo biti razotkriveni "na Kristovu sudu, da svaki primi prema tome kako je činio u svojem tijelu dobro ili zlo" [2 Kor 5,10], i na svršetku svijeta "ustat će oni koji su činili dobro na uskrsnuće života, a koji su činili zlo, na uskrsnuće suda" [Iv 5,29; usp. Mt 25,46]. Držeći dakle da "patnje sadašnjega vremena nisu u razmjeru s budućom slavom koja će se otkriti na nama" [Rim 8,18; usp. 2 Tim 2,11-12], jaki u vjeri čekamo "blaženu nadu i dolazak slave velikoga Boga i Spasitelja našega Isusa Krista" [Tit 2,13], "koji će preobraziti tijelo naše bijede i učiniti ga sličnim svome slavnom tijelu" [Fil 3,21] i koji će doći "da bude proslavljen u svojim svetima, i divan u svima koji su vjerovali" [2 Sol 1,10].

49. Dok dakle ne dođe Gospodin u svome veličanstvu i svi anđeli s njim [usp. Mt 25,31] i dok mu, kad jednom bude uništena smrt, ne budu podložne sve stvari [usp. 1 Kor 15,26-27], neki su od njegovih učenika putnici na zemlji, neki se - ostavivši ovaj život - čiste, a neki uživaju slavu gledajući "jasno trojedinoga Boga kakav jest"¹; ipak svi, iako na različitom stupnju i na različit način, učestvujemo u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu i pjevamo istu pjesmu slave našem Bogu. Jer svi koji su Kristovi, imajući njegova Duha, tvore jednu Crkvu i među sobom su sjedinjeni u njemu [usp. Ef 4,16]. Sjedinjenje putnika s braćom koji su usnuli u Kristovu miru nipošto se ne prekida, dapače, po trajnoj se vjeri Crkve jača u saopćivanju duhovnih dobara². Zbog toga naime što su nebeski blaženici tješnje s Kristom sjedinjeni, oni jače utvrđuju cijelu Crkvu u svetosti, oplemenjuju štovanje koje ona ovdje na zemlji iskazuje Bogu i na mnogo načina pridonose njezinoj većoj duhovnoj izgradnji [usp. 1 Kor 12,12-27]³. Jer, primijeni u domovinu i stojeći pred Gospodinom [usp. 2 Kor 5,8], po njemu, s njime i u njemu ne prestaju kod Oca za nas posredova-

*4169 Firentinski sabor (1439), *Dekret za Grke* (*1305).
 Osim starih dokumenata protiv svakog oblika zaklinjanja duhova od Aleksandra IV. (27. rujna 1258.) usp. enciklika Sv. oficija od 4. kolovoza 1856. o zloporabi magnetizma (ASS 1 [1865] 177 si; *2823-2825); odgovor Sv. Oficija, 24. travnja 1917. (AAS 9 [1917] 268; *3642).
 Usp. sažeti prikaz tog Pavlovog učenja kod Pija XII, enciklika "*Mvstici corporis*" (AAS 35 [1943] 200 na više mjesta).

ti¹, i prikazujući zasluge koje su stekli na zemlji po Kristu Isusu, jedinome posredniku između Boga i ljudi [usp. 1 Tim 2,5], služeći Gospodinu u svima i dajući u svom tijelu dopunu za ono što nedostaje Kristovim mukama za njegovo Tijelo koje je Crkva [usp. Kol 1,24]². Stoga njihova bratska briga mnogo pomaže našoj slabosti.

4170 50. Crkva putnika, dobro poznajući tu zajednicu cijeloga Mističnoga Tijela Isusa Krista, već je od prvih vremena kršćanske religije s velikom pobožnošću štovala uspomenu mrtvih³ i, "jer je sveta i spasonosna misao moliti za mrtve da se odriješe od grijeha" [2 Mak 12, 46], za njih je prinostila i molila. A za apostole i Kristove mučenike koji su, prolivši svoju krv, dali najveće svjedočanstvo vjere i ljubavi, Crkva je uvijek vjerovala da su u Kristu tješnje s nama spojeni, ujedno ih je s Blaženom Djevicom Marijom i sa svetim anđelima s osobitim osjećajem štovala⁴ i pobožno prosila pomoć njihova zagovora. Njima su doskora bili pribrojeni i drugi koji su revnije nasljedovali Kristovo djevičanstvo i siromaštvo⁵ i napokon ostali koje su posebno vršenje kršćanskih kreposti⁶ i božanske karizme preporučivale pobožnom štovanju i nasljedovanju vjernika⁷.

Dok naime promatramo život onih koji su vjerno slijedili Krista, dobivamo novi poticaj da tražimo budući Grad [usp. Heb 13,14 i 11,10] i učimo koji je najsigurniji put po kojemu ćemo među promjenljivim stvarima svijeta moći doći do savršenog jedinstva s Kristom, tj. do svetosti, svaki prema svom posebnom stanju i položaju. U životu ovih koji se, iako dionici naše ljudske naravi, savršenije preobraze u Kristovu sliku [usp. 2 Kor 3,18] Bog živo očituje ljudima svoju prisutnost i svoje lice. U njima nam On sam govori, i daje nam znak svoga Kraljevstva⁹ prema kojemu nas snažno privlači to što imamo pred sobom toliko mnoštvo svjedoka [usp. Heb 12,1] i takvu potvrdu istine Evanđelja.

Ipak ne štujemo uspomenu svetaca radi samoga primjera, nego još više zato da se sjedinjenje Crkve u Duhu pojača vršenjem bratske ljubavi [usp. Ef 4,1-6]. Jer, kako nas kršćanska zajednica među putnicima dovodi bliže Kristu, tako nas zajedni-

¹ *4169 Usp. među ostalim, Augustin, *Enarrationes in psalmos* 85, br.24 (PL 37,1099 / E. Dekkers-J. Fraipont: CpChL 39 [1956] 1196 si); Jeronim, *Liber contra Vigilantium* 6 (PL 23,344); Toma Akvinski, *In IV libros sententiarum* IV, d.45, a.3, q.2 (R. Busa: Opera 1 [1980] 658); Bonaventura, *In IV libros sententiarum* IV, d.45, a.3, q.2 (Cniaracchi 4 [1889] 948sl) i dr.

² Usp. Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943] 245).

³ *4170 Usp. mnogobrojni natpisi u rimskim katakombama.

⁴ Usp. Gelazije I, dekretal "*De libris recipiendis*" 3 (PL 59,160; *353).

⁵ Usp. Metodije, *Symposion* VII 3 (G.N. Bomvetsch: GChSch 27,74).

⁶ Usp. Benedikt XV, Dekret odobrenja za proglašenje blaženim i svetim Ivana Nepomuka Neumanna (AAS 14 [1922] 23). Više nagovora Pija XI, o svetima: "*Inviti ali' eroismo*" (Discorsi I-III [Rim 1941-42] na raznim mjestima); Pijo XII, *Discorsi e Radiomessaggi* 10 (1949) 37-43.

⁷ Usp. Pijo XII, enciklika "*Mediator Dei*" (AAS 39 [1947] 581).

⁸ Usp. Heb 13,7; Sir 44-50; Heb 11,3-40. Usp. i Pijo XII, enciklika "*Mediator Dei*" (AAS 39 [1947] 581 si).

⁹ Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Dei Filius*", pogl.3 (*3013).

ca sa svetima združuje s Kristom, od kojeg kao od Izvora i Glave izlazi svaka milost i život samoga Božjega naroda¹. Veoma dakle dolikuje da ljubimo te prijatelje i su-baštinike Isusa Krista koji su nam također braća i odlični dobročinitelji, da po dužnosti za njih Bogu zahvaljujemo², "da ih ponizno zazivamo i da se utječemo njihovim molitvama i njihovoj jakoj pomoći, da od Boga isprosimo dobročinstva po njegovu Sinu Isusu Kristu, Gospodinu našem, koji je jedini naš Otkupitelj i Spasitelj"³. Jer svako naše pravo svjedočanstvo ljubavi prema svecima po svojoj naravi teži i svršava u Kristu koji je "kruna svih svetaca"⁴ i po njemu u Bogu koji je divan u svojim svetima i u njima slavljen⁵.

Naše pak sjedinjenje s nebeskom Crkvom ostvaruje se na najplemenitiji način kad, osobito u svetoj liturgiji, u kojoj sila Duha Svetoga djeluje na nas po sakramentalnim znakovima, bratskim klicanjem pjevamo hvale božanskog veličanstva⁶, i svi, otkupljeni Kristovom krvlju, od svakoga plemena i jezika, puka i naroda [*usp. Otk 5,9*] i u jednu Crkvu skupljeni, veličamo jednom pjesmom hvale trojedinoga Boga. Kada dakle slavimo euharistijsku žrtvu, najbolje se pridružujemo bogoštovlju nebeske Crkve sjedinjeni u zajednicu i štujući uspomenu prije svega slavne vazda Djevice Marije, ali i blaženog Josipa i blaženih apostola i mučenika i svih svetaca⁷.

51. Tu časnu vjeru naših predaka u životnu zajednicu s braćom koja su u nebeskoj slavi ili se poslije smrti još čiste, ovaj Sveti sabor prima s velikim pijetetom i ponovno propisuje odluke svetih sabora Nicejskog II.⁸, Firentinskog⁹, i Tridentinskog¹⁰. A ujedno, radi svoje pastoralne brige, potiče sve na koje spada, ako su se ovdje-ondje uvukle zloporabe, pretjeranosti ili nedostaci, da ih nastoje ukloniti ili popraviti i sve urediti na veću slavu Krista i Boga. Neka dakle pouče vjernike da pravo štovanje svetih nije toliko u mnogim vanjskim činima, nego više u jakosti naše djelotvorne ljubavi, kojom za veće dobro svoje i za dobro Crkve tražimo od svetaca "iz njihova života primjer, od zajednice s njima udio s njima i od njihova zagovora pomoć". S druge pak strane neka vjernike pouče da naš odnošaj sa svetima, ako se

- *4170 Usp. Pijo XII, enciklika "*Mystici corporis*" (AAS 35 [1943] 216).
U odnosu na zahvalnost prema svetima, usp. E. Diehl, *Inscriptiones latinae christianae veteres* I (Berlin 1925), br. 2008 2382 i dr.
Tridentski sabor, 25. sjednica, 3. prosinca 1563, Dekret o zazivanju ... svetaca (*1821).
Breviarium Romanum, zaziv na blagdan Sviju svetih.
Usp. npr. 2 Sol 1,10.
2. vatikanski sabor, dogmatska konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br.104 (AAS 56 [1964] 125 si).
Rimski (I.) misni kanon.
- *4171 2. nicejski sabor (787.), 7. sjednica (600).
Firentinski sabor (1439.) Dekret za Grke (*1304).
Tridentski sabor, 25. sjednica, 3. prosinca 1563, Dekret o zazivanju i štovanju relikvija svetaca i o svetim slikama (*1821-1824); 25. sjednica, Dekret o čistilištu (*1820); 6. sjednica, 13. siječnja 1547, Dekret o opravdanju, kan.30 (*1580).
Iz predslavlja, koje je odobreno nekim biskupijama.

samo shvaća u potpunom svjetlu vjere, nikako ne umanjuje poklonstveno štovanje dano Bogu Ocu po Kristu u Duhu, nego ga naprotiv pojačava¹.

Jer svi koji smo djeca Božja i tvorimo jednu obitelj u Kristu [*usp. Heb 3,6*], dok u međusobnoj ljubavi i u jednoj hvali Presvetog Trojstva među sobom općimo, odgovaramo bitnom pozivu Crkve i unaprijed kušamo liturgiju konačne slave i u njoj učestvujemo². Jer, kad se Krist pojavi i kad bude slavno uskrsnuće mrtvih, sjajnost će Božja rasvijetliti nebeski Grad i njegova će svjetiljka biti Janje [*usp. Otk 21,24*]. Tada će se cijela Crkva svetih s najvećom srećom ljubavi klanjati Bogu i "Janjetukojeje ubijeno" [*Otk 3,12*], vapijući jednim glasom: "Onomu koji sjedi na prijesto lju, i Janjetu: blagoslov, i čast, i slava, i vlast u vijeke vjekova" [*Otk 5,13*].

POGLAVLJE VIII.: O BLAŽENOJ DJEVICI MARIJI BOGORODICI U OTAJSTVU KRISTA I CRKVE

I. Uvod

4172 52. Predobri i premudri Bog, hoteći izvršiti otkupljenje svijeta, "kadje došla punina vremena, poslao je svoga Sina rođena od žene... da primimo posinjenje" [*Gal 4,4-5*]. "Koji je radi nas ljudi i radi našega spasenja sišao s nebesa, i utjelovio se po Duhu Svetom od Marije Djevice"³. To nam je božansko otajstvo spasenja objavljeno i nastavlja se u Crkvi, koju je Gospodin ustanovio kao svoje tijelo i u kojoj vjernici, koji pristaju uz Krista Glavu i koji su u zajednici sa svim njegovim svecima, treba da štuju i uspomenu "prije svega slavne vazda Djevice Marije, Majke Boga i Gospodina našega Isusa Krista"⁴.

4173 53. Djevica Marija koja je po anđelovu navještenju primila u srce i u tijelo Božju Riječ i svijetu donijela Život, priznaje se i časti kao prava Majka Boga i Spasitelja. Na uzvišen način otkupljena s obzirom na zasluge svoga Sina i s njim sjedinjena tijesnom i nerazrješivom vezom, odlikovana je velikom ulogom i dostojanstvom da bude Majka Božjega Sina, i zato premila kći Oca i svetište Duha Svetoga, po kojemu daru odlične milosti daleko nadvisuje sve druge stvorove, nebeske i zemaljske. Ujedno je pak združena u Adamovu rodu sa svim ljudima koji trebaju spasenje, dapače je "uistinu majka udova (Kristovih)... jer je ljubavlju sudjelovala da se u Crkvi rode vjernici, koji su udovi one Glave"⁵. Zato se ona pozdravlja i kao preodlični i sa-

*4171 Usp. Petar Kanizije, *Catechismus maior seu Summa Doctrinae christianae*, pogl. III 8 Izd. F. Streicher), p.1, 15-16, br.44; 100-101, br.49.

Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br. 8 (*4008).

*4172 *Credo* u Rimskoj misi: Carigradska vjeroispovijest (MaC 3,566; * 150). Usp. Efeški sabor (MaC 4,1138; dalje MaC 2,665; 4,1071); Kalcedonski sabor (MaC 7,111-116); 2. carigradski sabor (MaC 9,375-396). Rimski (I.) misni kanon.

*4173 Augustin, *De virginitate* 6 (PL 40,399).

svim osobiti ud Crkve i njezin tip i najizvršnji uzor u vjeri i ljubavi, te je Katolička crkva, poučena od Duha Svetoga, s djetinjom ljubavlju štuje kao preljubeznu majku.

54. Zato Sveti Sabor, izlažući nauku o Crkvi, u kojoj božanski Otkupitelj izvodi spasenje, namjerava pažljivo osvijetliti i ulogu Blažene Djevice u otajstvu utjelovljene Riječi i Mističnog Tijela, i dužnosti otkupljenih ljudi prema Bogorodici, majci Kristovoj i majci ljudi, osobito vjernika, a da ipak nema namjere izložiti potpunu nauku o Mariji niti riješiti pitanja koja teolozi još nisu potpuno rasvijetlili. Zato ostaju u svom pravu mišljenja koja se u katoličkim školama slobodno iznose o onoj koja u Svetoj crkvi zauzima poslije Krista najviše i nama najbliže mjesto¹.

// O ulozi blažene Djevice u otajstvu spasenja

59. Budući da se Bogu svidjelo da tajnu ljudskoga spasenja ne očituje prije nego li izlije od Krista obećanoga Duha, vidimo Apostole prije dana Pedesetnice kako "jednodušno ustrajno mole sa ženama i s Marijom, Isusovom majkom, i s njegovom braćom" [Dj 1,14], i kako Marija svojim molitvama moli dar Duha, koji ju je već kod navještenja bio osjenio. Napokon je Bezgrješna Djevica, sačuvana čista od svake ljage izvornoga grijeha², ispunivši tijek zemaljskog života, s dušom i tijelom bila uznesena u nebesku slavu³, i od Gospodina bila uzvišena kao kraljica svih stvari, da bude potpunije u skladu sa svojim Sinom, Gospodarom gospodara [usp. Otk 19,16] i pobjednikom nad grijehom i smrću⁴.

III. O blaženoj Djevici i Crkvi

60. Jedini je naš Posrednik prema riječima Apostolovim: "Jedan je Bog i jedan Posrednik između Boga i ljudi, čovjek Krist Isus, koji je dao sebe kao otkup za sve" [1 Tim 2,5-6]. Marijina pak materinska uloga prema ljudima nikako ne potamnjuje i ne umanjuje to Kristovojedino posredništvo, nego pokazuje njegovu snagu. Jer sav spasonosni utjecaj Blažene Djevice na ljude ne nastaje iz neke nužde, nego iz Božje dobrohotnosti, te izvire iz preobilja Kristovih zasluga, temelji se na Njegovu po-

*4174 Usp. Pavao VI, nagovor na saboru, 4. prosinca 1963. (AAS 56 [1964] 37).

*4175 Usp. Pijo IX, bula "*Ineffabilis Deus*", 8. prosinca 1854. (Pijo IX, *Acta* [Rim] I/I, 616; •2803).

Usp. Pijo XII, apostolska konstitucija "*Munificentissimus Deus*", 1. studenog 1950. (AAS 42 [1950] 770; *3903). Usp. Ivan Damašćanski, pismo *In dormitionem Dei genitricis*, hom.2 i 3 (PG 96,721-761, pos. 728B / B. Kotter. PTS 29 [Schriften 5] 516-555, pos. 520); German Carigradski, *In Sanctam Dei genitricis dormitionem*, govor 1 (PG 98 [6], 340-348); govor 3 (PG 98 [6], 361); Modest Jeruzalemski, *In dormitionem Sanctissimae Deiparae* (PG 86 [2], 3277-3312).

Usp. Pijo XII, enciklika "*Ad caeli Reginam*", 11. listopada 1954. (AAS 46 [1954] 633-636; *3913-3917); usp. Andrija Kretski, *Homiliae tres in dormitionem Sanctissimae deiparae* (PG 97,1089-1109); Ivan Damašćanski, *De jide orthodoxa* IV 14 (PG 94,1153-1161 / B. Kotter: PTS 12 [Schriften 2] 198-202).

sredništvu, potpuno zavisi o njemu i iz njega crpe svu snagu; a nikako ne priječi neposredno sjedinjenje vjernika s Kristom, nego ga olakšava.

61. Blažena Djevica, zajedno s utjelovljenjem božanske Riječi predodređena od vječnosti kao Božja Majka, po odluci božanske Providnosti bila je na ovoj zemlji slavna Majka božanskog Otkupitelja, i posebno ispred drugih plemenita drugarica i ponizna službenica Gospodinova. Time stoje Krista začela, rodila, hranila, u hramu ga Ocu prikazala, i sa svojim Sinom, dok je na križu umirao, "trpjela, na sasvim je osobit način sudjelovala u Spasiteljevu djelu, poslušnošću, vjerom, ufanjem i žarkom ljubavlju, da obnovi vrhunaravni život duša. Radi toga nam je postala majkom u redu milosti.

62.1 to Marijino materinstvo u poretku milosti neprekidno traje, od časa pristanka, koji je vjerno dala kod navještenja i koji je nepokolebljivo održala pod križem, sve do trajnog proslavljenja svih odabranih. Jer nakon uznesenja na nebo nije napustila tu spasonosnu ulogu, nego nam mnogostrukim svojim zagovorom i dalje pribavlja milosti vječnoga spasenja¹. Materinskom ljubavlju brine se za braću svoga Sina koji još putuju i nalaze se u pogiblima i tjeskobama, dok ne budu dovedeni u sretnu domovinu. Zato se Blažena Djevica u Crkvi zaziva imenima Odvjetnica, Pomoćnica, Pomagačica, Posrednica². Ipak se to tako shvaća, da ništa ne oduzima niti dodaje dostojanstvu i moći Krista, jedinoga Posrednika³.

Nijedan se naime stvor nikada ne može usporediti s utjelovljenom Riječi i Otkupiteh'em; nego kao što u Kristovu svećeništvu na različne načine učestvuju i sveti službenici i vjerni narod, i kao što se jedna Božja dobrotu na različite načine stvarno razlijeva u stvorove, tako i jedino posredništvo Otkupitelja ne isključuje, nego po- buđuje kod stvorova različitu suradnju koja zahvaća iz jednoga izvora.

Tu podređenu ulogu Marije Crkva bez kolebanja priznaje, neprestano je doživ- ljuje i preporučuje srcu vjernika, da se poduprti tom materinskom pomoći jače sjedi- ne s Posrednikom i Spasiteljem.

63. Blažena je Djevica darom i ulogom božanskog materinstva, koje je sjedinju- je sa Sinom Otkupiteljem i svojim osobitim milostima i ulogama tijesno spojena i s Crkvom: Bogorodica je tip Crkve, kako je učio već sv. Ambrozije, tj. u redu vjere, ljubavi i savršenog sjedinjenja s Kristom⁴. Jer u misteriju Crkve, koja se također s pravom naziva majkom i djevicom, Blažena Djevica Marija je išla naprijed dajući

*4177 Usp. J. Kleutgen, nanovo sastavljeni tekst *De Mysterio Verbi incarnati*, pogl. IV (MaC 53,290). Usp. Andrija Kretski, *In nativitatem Mariae*, govor 4 (PG 97.865A); German Carigradski, *In annuntiationem Deiparae* (PG 98,321BC); *In dormitionem Deiparae* III (PG 98,361); Ivan Damaščanski, *In dormitionem Beatae Virginis Mariae*, hom. 1,8 (PG 96.712BC-713A/B. Korter: PTS 29 [Schriften 5] 492 si). Usp. Leon XIII, enciklika *"Adiutricem populi"* 5. rujna 1895. (ASS 1895/96) 303; Pijo X, enciklika *"Ad diem illum"*, 2. veljače 1904. (*Acta* 1,154; *3370); Pijo XI, enciklika *"Misericordissimus"*, 8. svibnja 1928. (AAS 20 [1928] 178); Pijo XII, radio-poruka od 13. svibnja 1946. (AAS 38 [1946] 266). Ambrozije, Pismo 63 (PL 16,1218). Ambrozije, *Expositio evangelii secundum Lucam* II 7 (PL 15,1555).

odlično i osobito primjer i djevice i majke¹. Jer je vjerujući i slušajući rodila na zemlji samoga Sina Očeva, i to ne poznajući muža, osjenjena od Duha Svetoga, kao nova Eva, vjerujući ne staroj zmiji nego Božjem glasniku, nimalo ne sumnjajući. A rodila je Sina kojega je Bog učinio prvorođencem među mnogom braćom [usp. Rim 8,29], tj. među vjericima, za kojih rođenje i odgoj ona surađuje materinskom ljubavlju.

64. Crkva promatrajući njezinu tajanstvenu svetost i nasljeđujući njezinu ljubav, i vjerno izvršujući Očevu volju, po vjerno primljenoj Božjoj riječi i sama postaje majkom: jer propovijedanjem i krštenjem rađa na novi i besmrtni život djecu, začetu po Duhu Svetomu i od Boga rođenu. Ona je i djevica koja potpuno i čisto čuva vjeru danu Zaručniku, i nasljeđujući Majku svoga Gospodina, krepošću Duha Svetoga djevičanski čuva potpunu vjeru, čvrstu nadu i iskrenu ljubav². 4178

65. Dok je Crkva u Blaženoj Djevici već došla do savršenosti, po kojoj je bez ljage i nabora [usp. Ef5,27], kršćani se još trude da rastu u svetosti pobjeđujući grijeh; i zato dižu svoje oči k Mariji, koja sja kao uzor kreposti pred svom zajednicom odabranih. Crkva pobožno misleći o njoj i promatrajući je u svjetlu Riječi, koja je postala čovjekom, s poštovanjem dublje prodire u veliki misterij utjelovljenja i sve više postaje slična svome Zaručniku. Marija, koja po svom tijesnom učestvovanju u povijesti spasenja, u sebi na neki način sjedinjuje i odražuje najveće istine vjere, i dok se o njoj propovijeda i dok joj se iskazuje štovanje, ona vjernike zove k svom Sinu, k Njegovoj žrtvi, i k ljubavi Oca. Crkva pak, dok širi Kristovu slavu, postaje sličnija svome uzvišenom Uzoru, neprestano napredujući u vjeri, ufanju i ljubavi, i u svemu tražeći i vršeći Božju volju. Zato i u svom apostolskom radu Crkva opravdano gleda na Onu koja je rodila Krista, začeta po Duhu Svetom i rođena od Djevice, da se on po Crkvi rađa i raste i u srcima vjernika. Taj Djevica u svom životu bila uzor ovoga materinskog osjećaja kojim treba da budu prožeti svi koji rade u apostolskom poslanju Crkve na preporodu ljudi.

V. Marija znak pouzdane nade i utjehe putujućem Božjem Narodu

68. Međutim, Isusova Majka, kao što je, tijelom i dušom već proslavljena na nebu, slika i početak Crkve kakva ima biti u budućnosti, tako i na ovoj zemlji, dok ne dođe dan Gospodnji [usp. 2 Pt 3,10], svijetli putujućem Božjem Narodu kao znak pouzdane nade i utjehe. 4179

69. Ovom svetom Saboru velika je radost i utjeha da i među odijeljenom braćom ima onih koji iskazuju čast Majci Gospodina i Spasitelja, osobito kod Istočnjaka koji

*4177 Usp. Pseudo-Petar Damaščanski, *Sermones* 63 (PL 144,861AB); Godefrid od sv. Viktora, *In nativitate Beatae Mariae* (Ms. Pariš: Mazarine 1002, fol 109r); Gerhoh von Reichersberg, *De gloria et honore Filii hominis* 10 (PL 194,1105AB).

*4178 Ambrozije, *Expositio evangelii secundum Lucam* II 7; X 24-25 (PL 15,1555 1810); Augustin, *In Evangelium Iohannis*, tract. 13,12 (PL 35,1499 / R. VVillems: CpChL 36 [1954] 137); usp. *Sermo* 191,2,3 (PL 3 8,1010), i dr. Usp. i Beda Venerabilis, *In Lucam expositionem* I 2 (PL 92,330); Isaak von Stella, *Sermones* 51 (PL 194.1863A).

žarkim oduševljenjem i pobožnim srcem natječu u štovanju Bogorodice vazda Djevice¹. Neka svi kršćani upravljaju vruće molitve Majci Božjoj i Majci ljudi, da ona koja je svojim molitvama pomagala Crkvu u početku i sada na nebu uzvišena nad sve blažene i anđele, u zajednici sa svim svetima posreduje kod svoga Sina, dok se sve obitelji naroda, bilo one koje nose kršćansko ime, bilo one koje još ne znaju za svoga Spasitelja, sretno ne sjedine u miru i slozi u jedan Božji narod, na slavu presvetog i nerazdijeljenog Trojstva.

4180-4183:5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dekret o Katoličkim istočnim crkvama "Orientalium Ecclesiarum"

Dekret koji je osporavan s vidika Pravoslavnih crkava odnosi se na sjedinjene Istočne crkve. Radi se o 16 Crkava istočnoga obreda, koje su u punoj zajednici s Apostolskom stolicom nakon sjedinjenja maronita 1181. i sabora sjedinjenja u Ferrari/Firenzi (1438/39). Zastupnici svih većih sjedinjenih Crkava sudjelovali su kod izrade toga dekreta. Kao temelj za nj nalazi se 14 manjih nacрта, kao i dijelovi sheme koju je izradilo Povjerenstvo za Istočne crkve, o jedinstvu Crkve "Ut omnes unum sint"(usp. *4185E).

Izd.: AAS (1965) 78-84/CoED3 902-907 / Asgn 3/VIII, 839-844/CoDe 227-238.

O duhovnoj baštini Istočnih crkava

- 4180** 5.... [Sveti Sabor] svečano izjavljuje da Crkve i Istoka i Zapada imaju pravo i dužnost upravljati se prema svojim posebnim uredbama; jer ih resi časna starina, po-desnije su običajima svojih vjernika i podobnije su, čini se, pripomoći dobru duša.

O odnosima s braćom odvojenih Crkava

- 4181** 26. *Communicatio in sacris* koja povređuje jedinstvo Crkve ili uključuje formalno prijanjanje uz zabludu ili pogibelj zastranjenja u vjeri, sablazni i indiferentizma, zabranjena je božanskim zakonom .

No, pastoralna praksa dokazuje, gledom na istočnu braću, da se mogu i moraju uzimati u obzir različite okolnosti pojedinih osoba, okolnosti u kojima se ne povređuje jedinstvo Crkve niti ima pogibelji koje valja izbjeći, već se u njima potreba spasenja i duhovno dobro duša ne daju odlagati. Stoga je katolička Crkva, već prema okolnostima vremena, mjesta i osoba, često primjenjivala i primjenjuje blaži način postupka, pružajući svima među kršćanima sredstva spasenja i svjedočanstvo ljubavi, učešćem u sakramentima kao i u drugim svetim činima i svetinjama.

*4179 Usp. Pijo XI, enciklika "*Ecclesiam Dei*"\ 12. studenog 1923. (AAS 15 [1923] 581); Pijo XII, enciklika "*Fulgens corona*", 8. rujna 1953. (AAS 45 [1953] 590sl).

*4181 To učenje vrijedi i u odvojenim Crkvama.

Ne gubeći to iz vida, Sveti Sabor, "da ne bismo odviše krutim stanovištem bili zaprekom onima koji primaju spasenje"¹ a da bi se jače promicalo jedinstvo s istočnim, od nas odijeljenim Crkvama, određuje da se postupa kako slijedi:

27. Na temelju spomenutih načela mogu se istočnjacima koji su u dobroj vjeri 4182 odijeljeni od Katoličke crkve, ako slobodno zatraže i ako su pravo raspoloženi, dijeliti sakramenti pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja; smiju dapače i katolici zatražiti te sakramente od onih nekatoličkih službenika kojih Crkve imaju valjane sakramente, kad god to svjetuje potreba ili istinska duhovna dobrobit, a fizički je ili moralno nemoguć pristup katoličkom svećeniku².

28. Na temelju istih načela, ako ima opravdana razloga, isto se tako dopušta za- 4183 jedničko sudjelovanje u svetim služanjima, stvarima i mjestima između katolika i rastavljene istočne braće³.

4185-4192: 5. javna sjednica, 21. studenog 1964.: Dekret o ekumenizmu "Unitatis redintegratio"

Temelj za taj dokument čim Nacrt o jedinstvu Crkve "Ut omnes unum sint" kojije izradilo Povjerenstvo za Istočne crkve. U skladu sa zaključkom Sabora od 1. prosinca 1962. Tajništvo za unapređenje jedinstva među kršćanima, izradilo je Nacrt o ekumenizmu i ugradilo ga kao XI. poglavlje u Konstituciju o Crkvi (o ekumenizmu). Prvotna poglavlja IV. i V. Nacrta "Ut omnes unum sint" (o odnosima prema nekršćanskim religijama i o vjerskoj slobodi), stavljeni su ponajprije u Prilog dekreta, a konačno su obrađeni u zasebnim saborskim izjavama ("*Nostra aetate*" i "*Dignitatis humanae*"; usp. *4195-4199 4240-4245). Nakon što je o Nacrtu već glasovano u pojedinostima, Tajništvo za sjedinjenje je na poticaj Pavla VI. ugradilo u tekst još 19 promjena, kako bi u završnom glasovanju Dekret dobio što širu suglasnost. Dekret je otvorio put da Rim i Carigrad istovremeno povuku bule izopćenja nad Istočnom i Zapadnom crkvom, iz 1054. godine (9. sjednica, 7. prosinca 1965.; *4430-4435).

Izd: AAS 57 (1965) 90-99 / COeD³ 908-915 / ASyn 3/VIII, 845-853 / CoDeDe 243-260.

UVOD

1. Jedan od glavnih ciljeva Svetog ekumenskog sabora vatikanskog II. jest pro- 4185 micati obnovu jedinstva među svim kršćanima. Krist je Gospodin utemeljio jednu jedincatu Crkvu, no više se kršćanskih zajednica ljudima predstavlja kao istinska baština Isusa Krista. Doduše, svi izjavljuju da su Gospodinovi učenici, ali misle različito i različitim putovima hode, kao daje sam Krist podijeljen⁴. Ta se razdijelje-

*4181 Bazilije Veliki, *Epistula canonica adAmphilochium* (PG 32,669B).

*4182 Kao temelj za olakšanje se uvažava: 1. valjanost sakramenata; 2. dobra vjera i raspoloženje; 3. potreba za vječno spasenje; 4. nenazočnost vlastitog svećenika; 5. isključivanje i izbjegavanje opasnosti za formalni pristanak uz zabludu.

*4183 Radi se o gore spomeutom "izvansakramentalnom *communicatio in sacris*". Sabor je dao olakšanja, kod čega treba paziti na propise.

*4185 Usp. 1 Kor 1,13.

nost, očito, otvoreno protivi Kristovoj volji; ona je sablazan svijetu u najsvetijoj zadaći: propovijedanju evanđelja svakom stvoru, nanosi štetu.

4186 No Gospodin vjekova, koji mudro i strpljivo nastavlja svoj milosni naum s nama grješnicima, od nekog je vremena stao u kršćane, međusobno razdijeljene, obilatije ulijevati duševnu muku i čežnju zajedinstvom. Taje milost na svim stranama mnoge pokrenula te se među odvojenom našom braćom, uz pomoć milosti Duha Svetoga, pojavilo i danomice se širi gibanje prema obnovi jedinstva svih kršćana.

Sudjeluju pak u tom gibanju, što se zove ekumenskim, oni koji zazivaju Boga trojednoga i ispovijedaju svoju vjeru u Krista Gospodina i Spasitelja, i to ne samo kao odvojeni pojedinci već i okupljeni u skupine u kojima su čuli evanđelje i koje pojedinci nazivaju svojom i Božjom crkvom. Ipak svi oni nekako, mada na različite načine, teže prema crkvi Božjoj, jednoj i vidljivoj, koja će biti uistinu sveopća i svemu svijetu poslana, da se svijet obrati evanđelju i da se tako na slavu Božju spasi....

POGLAVLJE I.: O NAČELIMA KATOLIČKOG EKUMENIZMA

4187 2.... Isus Krist hoće da vjernim propovijedanjem evanđelja, dijeljenjem sakramenata i upravljanjem u ljubavi uz djelovanje Duha Svetoga, što je sve povjerio apostolima i njihovim nasljednicima, biskupima s Petrovim nasljednikom na čelu - njegov narod raste, a sam dovršava njegovo zajedništvo u jedinstvu: u ispovijedanju jedne vjere, u zajedničkom svetkovanju bogoštovlja i u bratskoj slozi Božje obitelji.

4188 3. U toj jednoj i jedincatoj Božjoj Crkvi već su od samog početka zinule neke pukotine¹. Apostol ih žestoko kori kao vrijedne osude². U kasnijim pak stoljećima javili su se još veći razdori, i nemale su zajednice odvojene od punog zajedništva Crkve katoličke, ponekad ne bez krivnje ljudi na objema stranama.

Oni koji se sada u takvim zajednicama rađaju i vjeru u Krista upijaju, ne mogu se okriviti za grijeh rastavljenosti, i Katolička ih crkva grli s bratskim poštovanjem i ljubavlju. Jer oni koji vjeruju u Krista i koji su ispravno primili krst, nalaze se u nekom, mada ne savršenom, zajedništvu s Katoličkom crkvom.

Dakako zbog razilaženja koja na razne načine traju između njih i Katoličke crkve, kako u doktrinarnim, a ponekad i stegovnim pitanjima tako i glede ustrojstva Crkve, mnoge se zapreke, ponekad i teže, protive punom crkvenom jedinstvu. Ekumensko gibanje teži da ih prevlada. Ipak se ti, vjerom opravdani u krštenju, pritičljivo ljubuju Kristu³, pa se zato s pravom rese kršćanskim imenom, a sinovi ih Katoličke crkve zasluženo priznaju za braću u Gospodinu⁴.

*4188 Usp. 1 Kor 11,18 si; Gal 1,6-9; 1 Iv 2,18 si.

Usp. 1 Kor 1,11-13; 11,22.

Usp. firentinski sabor, 8. sjednica, 22. studenog 1439, Dekret za Armence "*Exultate Deo*" (MaC 31.1055A; *1314-1316).

Usp. Augustin, *Enarrationes in Psalmos* 32, II 29 (PL 36,299 / E. Dekkers - J. Fraipont; CpChL 38 [1956] 272).

Nadalje, od elemenata i dobara, od kojih se uzetih zajedno sama Crkva gradi i 4189 živi, neka od njih, pače mnoga i izvrsna, mogu opstojati i izvan vidljivih granica Katoličke crkve: pisana Božja riječ, život milosti, vjera, nadanje i ljubav i drugi nutarnji darovi Duha Svetoga i vidljivi elementi; sve to, što proizlazi od Krista i k njemu vodi, s pravom pripadajedincatoj Kristovoj crkvi.

U braće od nas odijeljene obavljaju se i mnogi čini kršćanske vjere koji na razne načine, već prema različitom položaju svake pojedine Crkve ili Zajednice, mogu zbiljski roditi život milosti i valja ih smatrati podesnima da otvore vrata u zajedništvo spasa.

Stoga te rastavljene Crkve¹ i Zajednice, mada, vjerujemo, imaju nedostataka, nisu nipošto bez svoga značaja i težine u otajstvu spasenja. Jer Duh Kristov ne krati služiti se njima kao sredstvima spasenja, kojima snaga dotječe iz same punine milosti i istine stoje povjerena Katoličkoj Crkvi.

Pa ipak, od nas rastavljena braća, bilo kao pojedinci, bilo sabrani u svoje Zajednice i Crkve, ne uživaju onog zajedništva što gaje Isus Krist htio darovati svima onima koje je preporodio i skupno oživio u jedno tijelo i na novi život, a Pisma ga i časna Predaja ispovijedaju. Samo se po katoličkoj Kristovoj Crkvi, koja je sveopće sredstvo spasenja, može dostići sva punina spasonosnih sredstava. Te vjerujemo da je samo apostolskom Zboru na čelu s Petrom Gospodin povjerio sva dobra Novoga saveza, radi uspostavljanja jednoga Kristova tijela na zemlji, kojemu valja da se potpuno pritetjelove svi koji na neki način pripadaju Božjem narodu. Taj narod, dok traje ovo njegovo zemaljsko putovanje, ostaje u svojim članovima, dakako, podložan grijehu, no u Kristu raste a Bog ga blago vodi prema svojim otajstvenim naumima, sve dok radostan ne stigne do sve punine vječne slave u nebeskom Jeruzalemu.

POGLAVLJE II.: O OSTVARENJU EKUMENIZMA

5. Briga za obnovu jedinstva tiče se sveukupne Crkve, kako vjernika tako i pa- 4191 stira, i svakoga pojedinoga od njih obvezuje prema njegovim mogućnostima, bilo to u svagdašnjem kršćanskom životu ili u teološkim i povijesnim istraživanjima. Ta briga, na neki način, očituje bratsku povezanost koja već postoji među svim kršćanima i vodi u puno i savršeno jedinstvo prema Božjoj dobrohotnosti....

*4189 Usp. 4. lateranski sabor (1215.), Konstitucija IV (MaC22,990/COeD²211 sl; COeD³ 235 si); 2. Ivonski sabor (1274.), ispovijest vjere Mihajla Paleologa (MaC 24,71E); firentinski sabor, 6. sjedinca, 6. srpnja 1439. Dekret za Grke "*Laetentur caelf* (COeD² 500-504; COeD³ 524-527 / MaC 31.1026E; usp. * 1300-1308).

4192 11. Način i sustav izlaganja katoličke vjere nikako ne smije postati zaprekom dijalogu s braćom. Svakako je potrebno jasno izlagati cjelovitu nauku. Ništa nye ekumenizmu tako tuđe kao onaj lažni irenizam, koji šteti čistoći katoličke nauke i zamračuje njezin pravi smisao.

Ujedno valja i dublje i ispravnije istumačiti katoličku vjeru, načinom i jezikom koji će doista moći razumjeti i rastavljena braća.

Osim toga katolički teolozi koji - prianjajući uz nauku Crkve - zajedno s rastavljenom braćom poduzimaju istraživanja o božanskim otajstvima, moraju postupati istinoljubivo, s ljubavlju i poniznošću. Kad uspoređuju nauke, neka ne smetnu s uma da postoji red ili "hijerarhija" istina katoličke nauke, jer je različita njihova povezanost s temeljem kršćanske vjere. Tako će se prokrčiti put kojim će u tom bratskom natjecanju svi biti poticani da dublje spoznaju i jasnije očituju neistraživa Kristova bogatstva¹.

4195-4199:7. javna sjednica, 28. listopada 1965.: Izjava o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama "*Nostra aetate*"

Prvotno je Sabor kanio izdati zasebni dokument o odnosu Crkve prema Židovima. Prvi nacrt je na neposredni zahtjev Ivana XXIII. sastavilo Tajništvo za unapređenje sjedinjenja kršćana pod kardinalom Beom, te ga u lipnju 1962. predočilo Središnjem povjerenstvu. Ipak je on zbog masovnog prosvjeda arapskih zemalja morao biti povučen. Nakon stoje propalo njegovo umetanje u nacrt Dekreta o ekumenizmu kao IV. poglavlje, taj je Nacrt zajedno s tekstom o vjerskoj slobodi, stavljen u njegov Prilog kao "Declaratio altera". Odatle je u studenom 1964. nastao četvrti i konačni tekst, kao samostalna Izjava, u kojoj Crkva ne priznaje samo židovski put spasenja, nego i iskustva, vrijednosti i istine i u nekršćanskim religijama.

Izd.: AAS 58 (1966) 740-744 / COeD³ 968-971 / ASyn 4/V, 616-619 / CoDeDe 411-418.

4195 1. U naše vrijeme, kad se ljudski rod iz dana u dan sve uže sjedinjuje i kada rastu međusobne veze između različitih naroda, i Crkva pažljivo promatra u kakvom odnosu stoji prema nekršćanskim religijama. Na osnovi svoje zadaće da promiče jedinstvo i ljubav među ljudima, a također i među narodima, ona prije svega svraća svoju pozornost na ono stoje ljudima zajedničko i što ih vodi do međusobnog zajedništva.

Svi su naime narodi jedna zajednica; imaju isti iskon, jer je Bog sav ljudski rod nastanio po svoj površini zemaljskoj², svima je posljednji cilj Bog, čija se providnost i svjedočanstvo dobrote, a i naum spasenja protežu na sve³, dok se ne sjedine izabrani u svetom gradu koji će osvjetliti Božji sjaj, gdje će narodi hoditi u njegovu svjetlu⁴....

*4192 Usp. Ef 3,8.

*4195 Usp. Dj 17,26.

Usp. Mudr 8,1; Dj 14,17; Rim 2,6sl; 1 Tim 2,4.

Usp. Otk 21,23 si.

2. Već od najstarijih pa sve do današnjih vremena nalazimo kod različitih nara- 4196
da neko zamjećivanje one tajanstvene moći koja je prisutna tijekom svijeta i do-
gađajima čovječjeg života, a ponekad dapače priznavanje najvišeg božanstva ili
također Oca. To zamjećivanje i priznavanje prožima njihov život dubokim religioz-
nim smislom. A religije, ako su povezane s napretkom kulture, nastoje raščlanjeni-
jim pojmovima i profinjenijim jezikom odgovoriti na ista pitanja. Tako u hinduizmu
ljudi istražuju i izražavaju Božji misterij neiscrpivom plodnošću mitova i oštroum-
nim pokušajima filozofije, a traže oslobođenje od tjeskobe naše egzistencije ili obli-
cima asketskog života ili dubokim razmatranjem ili se utječu Bogu u ljubavi i
pouzdanju. U budizmu se, već prema njegovim različitim oblicima, priznaje korje-
nita nedostatnost ovoga promjenljivoga svijeta, te se naučava put kojim će ljudi
pobožno i s pouzdanjem postići bilo stanje savršenog oslobođenja ili će uspjeti, svo-
jim vlastitim snagama ili višnjom pomoći, doprijeti do vrhunskog rasvjetljenja.
Tako i ostale religije širom svega svijeta nastoje različitim načinima priteći u pomoć
nemiru ljudskoga srca predlažući putove, tj. nauke i zapovijedi života i svete obrede.

Katolička crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima istinita i sveta. S
iskrenim poštovanjem promatra te načine djelovanja i življenja, te zapovijedi i nau-
ke koje, premda se u mnogome razlikuju od onoga što ona sama drži i naučava, ipak
nerijetko odražavaju zraku one Istine što prosvjetljuje sve ljude. Ali ona bez prekida
naviješta i dužna je naviještati Krista, "koji je put, istina i život" [Iv 14,6], u kome
ljudi nalaze puninu religioznog života, u kome je Bog sve sa sobom pomirio¹.

Ona stoga bodri svoje sinove da razborito i s ljubavlju putem razgovora i surad-
nje sa sljedbenicima ostalih religija, svjedočeći kršćansku vjeru i život, priznaju, ču-
vaju i promiču ta duhovna i moralna dobra kao i te socijalno-kulturne vrednote.

3. Crkva gleda s poštovanjem i muslimane, koji se klanjaju jedinomu Bogu, 4197
živome i subzistentnome, milosrdnom i svemogućem, stvoritelju neba i zemlje²,
koji je govorio ljudima. Oni se svom dušom nastoje podložiti njegovim skrovitim
odlukama, kao što se Abraham, na koga se islamska utjeha rado poziva, podložio
Bogu. Oni Isusa, istina, ne priznaju Bogom, ali ga ipak časte kao proroka, a također i
njegovu djevičansku majku Mariju. Nju ponekad i pobožno zazivaju. Osim toga iš-
čekuju dan suda, kad će Bog naplatiti svim uskrslim ljudima. Zato cijene moralni
život, a Boga štiju napose molitvom, milostinjom i postom.

Budući daje tijekom stoljeća između kršćana i muslimana dolazilo do čestih su-
koba i neprijateljstava, Sveti sabor poziva sve da se, zaboravivši što je bilo, iskreno
trude oko međusobnog razumijevanja i da zajednički štite i promiču socijalnu prav-
du, ćudoredna dobra, mir i slobodu za sve ljude.

¹ *4196 Usp. 2 Kor 5,18 si.

² *4197 Usp. Grgur VII, *Briefe* III 21 Anaziru (Al-Nasir), kralju Mauretanije (E. Caspar: MGH, *Epistulae selectae* 2 [1920] 1288, „,„ / PL 148,451 A).

4198 4. Istražujući misterij Crkve, ovaj se Sveti sabor sjeća veze kojom je narod Novoga saveza duhovno povezan s rodom Abrahamovim.

Kristova Crkva priznaje da se počeci njezine vjere i izabranja, po spasonosnom Božjem otajstvu, nalaze već kod patrijarha, Mojsija i proroka. Ona ispovijeda da su svi vjernici-kršćani, Abrahamovi sinovi po vjeri¹, uključeni u poznavanje istog patrijarha i da se spas Crkve mistično predoznačuje u izlasku izabranog naroda iz zemlje ropstva. Stoga Crkva ne može zaboraviti daje po onom narodu, s kojim se Bog udostojao iz svog neizrecivog milosrđa sklopiti Stari savez, primila objavu Staroga zavjeta i daje hrani korijen dobre masline u koju su ucijepljene grane-divljake naroda². Jer Crkva vjeruje daje Krist, naš mir, križem pomirio Židove i pogane i oboje u sebi učinio jednim³....

Kako svjedoči Sveto pismo, Jeruzalem nije spoznao vrijeme svog pohoda⁴, i Židovi velikim dijelom nisu primili evanđelja, dapače mnogi su se suprotstavili njegovu širenju⁵. Usprkos tomu, prema Apostolu, Židovi ostaju sveudilj vrlo dragi Bogu, čiji su nepožaljeni dar i pozvanje, zbog otaca⁶. Zajedno s prorocima i s istim apostolima očekuju dan, koji je znan samo Bogu, u koji će svi narodi jednim glasom zazivati Gospodina i "služiti mu jednodušno" (Sef 3,9)⁷....

Premda su židovske vlasti sa svojim sljedbenicima inzistirale na Kristovoj smrti⁸, ipak se ono što je u njegovoj mucijerini učinjeno ne može uračunavati niti svim Židovima bez razlike koji su tada živjeli, niti današnjim Židovima. Iako je Crkva novi Božji narod, neka se ipak Židovi ne prikazuju kao da su od Boga odbačeni i prokleti, kao da bi to proizlazilo iz Svetoga pisma....

Stoga Crkva, koja osuđuje sve progone protiv bilo kojih ljudi, sjećajući se zajedničke baštine sa Židovima, potaknuta religioznom evanđeoskom ljubavlju, a ne političkim motivima, žali mržnju, progone, očitovanja antisemitizma kojima su u bilo koje vrijeme, i s bilo koje strane, Židovi bili pogođeni....

4199 5. Ne možemo naime zazivati Boga, Oca sviju, ako otklanjamo da se bratski ponašamo prema nekim ljudima, stvorenima na Božju sliku. Odnos se čovjeka prema Bogu Ocu s odnosom čovjeka prema ljudskoj braći tako povezuje da Pismo kaže: „Tko ne ljubi, nije upoznao Boga" [1 Iv 4,8].

Time se uklanja temelj svakoj teoriji ili praksi koja između čovjeka i čovjeka, između naroda i naroda uvodi diskriminaciju u ljudskom dostojanstvu i u pravima koja odatle proizlaze.

*4198 Usp. Gal 3,7.
Usp. Rim 11,17-24
Usp. Ef 2,14-16.
Usp. Lk 19,44
Usp. Rim 11,28.
Usp. Rim 11,28 si; 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.16 (AAS 57 [1965] 20; usp. *4140).
Usp. Iz 66,23; Ps 66,4; Rim 11,11-32.
Usp. Iv 19,6.

Crkva dakle osuđuje svaku diskriminaciju ljudi koja se provodi zbog rase ili boje, društvenog položaja ili religije, kao stranu Kristovu duhu....

4201-4235: 8. javna sjednica, 18. studenog 1965.: Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi "Dei Verbum"

Tri su problemska područja vodila prema konstituciji o božanskoj objavi: Objašnjenje shvaćanja predaje i dovoljnosti Pisma, jer je temeljem rezultata povijesno-kritičke metode nastala potreba novog tumačenja pojma nadahnuća i prihvaćanje predsaborskog biblijskog pokreta. Nacrt "De fontibus revelationis" koji je predložilo teološko pripremno povjerenstvo, koji se u bitnome oslanjao na rimsku školsku teologiju, naišao je kod saborskih otaca na široko protivljenje. Jedno glasovanje, sporno po svom načinu, pokazalo je doduše daje većina protiv nastavka rasprave, ali je nedostajala potrebna dvotrećinska većina da se Nacrt odbaci. Papa Ivan XXIII je zatim skinuo tekst s dnevnog reda, i sazvao novo "mješovito povjerenstvo", koje je trebalo izraditi Nacrt "De divina revelatione". Toje povjerenstvo na proljeće 1963. godine izradilo novi tekst. Na temelju prijedloga za promjenama, nastalo je prerađeno izdanje koje je bilo predloženo Saboru u rujnu 1964. Rezultat rasprave bilo je novo izdanje, o kojem se još jedamput raspravljalo.

Ed.: AAS 58 (1966) 817-830 / COeD³ 971-981 / ASyn 4/VI, 597-608 / CoDeDe 423-446.

PREDGOVOR

1. BOŽJU RIJEČ pobožno slušajući i vjerno je proglašavajući Sveti sabor slije- 4201 di sv. Ivana koji veli: "Navješćujemo vam život vječni, koji bijaše kod Oca i pokazao se nama: što smo vidjeli i čuli navješćujemo vama, da i vi imate s nama zajedništvo, a zajedništvo naše je s Ocem i sa Sinom njegovim Isusom Kristom" [1 Iv 1,2-3]. Stoga, idući stopama tridentskog sabora i prvog vatikanskog, Sabor hoće iznijeti pravu nauku o Božjoj objavi i njezinu prenošenju, da sav svijet navještaj spasenja čuje i vjeruje, vjeruje i ufa se, ufa se i ljubi¹.

POGLAVLJE I.: O SAMOJ OBJAVI

2. U svojoj dobroti i mudrosti odlučio je Bog da objavi Sebe i da saopći Otajstvo 4202 svoje volje [usp. Ef 1,9] kojim ljudi po Kristu, Riječi koja tijelo postade, u Duhu Svetom imaju pristup k Ocu i postaju zajedničari božanske naravi [usp. Ef 2,18; 2 Pt 1,4]. I tako, ovom objavom nevidljivi Bog [usp. Kol 1,15; 1 Tim 1,17] u bujici svoje ljubavi zapodijeva razgovor s ljudima kao prijateljima [usp. hl 33,11; Ivi 5,14-15] i s njima druguje [usp. Bar 3,38] da ih pozove u zajedništvo sa sobom i da ih u nj pri- grli.

M201 Usp. Augustin, *De catechizandis rudibus* 4, br.8 (PL 40,316 / J.B. Bauer: CpChL 46 [1969] 129).

Taj brižljivi raspoređaj objave ostvaruje se zahvatima i riječima, iznutra među sobom povezanim, tako da djela koja je Bog u povijesti spasenja izveo pokazuju i potkrepljuju nauku i stvari što ih riječi označuju, a riječima se proglašuju djela i osvjetljuje misterij u njemu sadržan. Po toj nam je objavi dubina istine o Bogu i o čovjekovu spasenju u punom svjetlu zasjala u Kristu koji je ujedno i posrednik i punina sve objave¹.

- 4203 3. Bog, koji po Riječi sve stvara [*usp. Iv 1,3*] i uzdržava, pruža ljudima u stvo-
renjima trajno svjedočanstvo o sebi [*usp. Rim 1,19-20*]. Hoteći pak da otvori put viš-
njeg spasenja, on je povrh toga već od početka praroditeljima otkrio samog sebe. A
po njihovu padu on ih je, obećavši otkupljenje, podigao dajući im nadu u spasenje
[*usp. Post 3,15*]; ne sustajući vodio je brigu za ljudski rod da svima koji, ustrajni u
dobrim djelima, traže spasenje dade život vječni [*usp. Rim 2,6-7*].

A u svoje vrijeme pozva Abrahama da ga učini velikim narodom [*usp. Post 12,2*]. Taj je narod, nakon patrijarha, po Mojsiju i prorocima poučavao da upozna
njega, jedinoga Boga živoga i istinskoga, brižljivog Oca i pravednog suca, i da išče-
kuje obećanog Spasitelja. I tako je kroz vjekove pripremio put Evanđelju.

- 4204 4. A pošto je u mnogo navrata i na različite načine Bog govorio u prorocima,
"konačno, u ove dane, progovori nama u Sinu" [*Heb 1,1-2*]. Posla naime svoga Sina,
vječnu Riječ, koji prosvjetljuje sve ljude da se među ljudima nastani i da ih uputi u
najnutarnije tajnosti Božje [*usp. Iv 1,1-18*]. Dakle, Isus Krist, Riječ utjelovljena,
kao "jedan od ljudi k ljudima" poslan² "riječi Božje govori" [*Iv 3,34*] i dovršuje spa-
siteljsko djelo koje mu dade Otac da ga izvede [*usp. Iv 5,36; 17,4*]. Stoga, jer tko nje-
ga vidi, vidi i Oca [*usp. Iv 14,9*] - sveukupnom svojom prisutnošću i pojavom,
riječima i djelima, znacima i čudesima, a osobito svojom smrću i slavnim uskrsnu-
ćem od mrtvih i konačno poslanjem Duha istine - On objavi daje puninu i dovršava
je te božanskim svjedočanstvom potvrđuje: Bog je s nama da nas iz tmina grijeha i
smrti oslobodi i na vječni život uskrisi.

Kršćansko, dakle, otajstvo (ekonomije) spasenja, kao novi i konačni savez, ni-
kada neće minuti: nemamo više očekivati nikakvu javnu objavu prije nego se u slavi
pojavi naš Gospodin Isus Krist [*usp. 1 Tim 6,14 i Tit 2,13*].

- 4205 5. Bogu objavitelju treba odgovoriti "poslušnom vjerom" [*Rim 16, 26; usp. Rim 1,6; 2 Kor 10,5-6*] kojom čovjek čitava sebe slobodno Bogu izručuje stavljajući na
raspolaganje "Bogu objavitelju potpuno i odano služenje uma i volje"³ i dajući slo-
bodan pristanak objavi koju je On dao.

A da uzvjerujemo, treba nam Božja milost, koja predusreće i potpomaže, i iznu-
trašnja pomoć Duha Svetoga da se pokrene i k Bogu ga obrati, otvori oči duši i dadne

*4202 Usp. Mt 11,27; Iv 1,14 17; 14,6; 17,1-3; 2 Kor 3,16; 4,6; Ef 1,3-14.

*4204 Usp. *Pismo Diognetu* VII 4 (Funk 1,403 / SouChr 33,68-70).

*4205 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "*Dei Filius*", pogl. 3
(•3008).

"svima ugodnost pristanka i vjerovanja istini"¹. A da objavu neprestano sve dublje pronicemo, isti Duh Sveti vjeru sveudilj usavršuje svojim darovima.

6. Božanskom je objavom Bog htio, skupa s vječnim odlukama svoje volje o 4206 spasenju ljudi, samoga sebe otkriti i saopćiti "da imamo udjela u božanskim dobrima koja posvema premašuju ljudski razum"².

Izjavljuje Sveti sabor "Bog - počelo i svrha svih stvari - može se iz stvorenja sa sigurnošću spoznati prirodnim svjetlom ljudskog razuma" [*usp. Rim 1,20*]; a naučava: njegovoj objavi treba potpisati "što, i u sadašnjem položaju ljudskog roda, mogu božanske stvari koje ljudskom razumu nisu po sebi nedohvatne spoznati svi, lako, s čvrstom sigurnošću i bez primjese ikakve zablude"³.

POGLAVLJE 2.: O PRENOŠENJU BOŽANSKE OBJAVE

7. Bog je predobrostivo uredio da ono isto, što je objavio za spasenje svih nara- 4207 da, ostane do vijeka neiskvareno i da se prenosi svim naraštajima. Stoga je Krist Gospodin, u kom se dovršuje sva objava višnjeg Boga [*usp. 2 Kor 1,30; 3,16-4,6*], dao apostolima nalog da evanđelje, koje je - unaprijed obećano po prorocima - on sam ispunio i svojim ustima proglasio - propovijedaju svima kao vrelo svekolike i spasenosne istine i reda Života⁴ uvodeći ih u zajedništvo božanskih darova.

To su oni vjerno izvršili: i apostoli koji usmenim propovijedanjem, primjerima i ustanovama predadoše ono što su ili primili iz usta, drugovanja i djela Kristovih, ili naučili pod utjecajem Duha Svetoga; a i ovi apostoli i apostolski muževi koji su, nadahnuti istim Duhom Svetim, poruku spasenja pismeno izručili⁵.

A da se evanđelje u Crkvi bez prekida čuva neiskvareno i Živo, apostoli su kao 4208 nastavljajući ostavili biskupe, njima "predajući svoje vlastito učiteljsko mjesto"⁶. Ta dakle Sveta predaja i Sveto pismo obaju zavjeta jesu kao ogledalo u kojem Crkva, dok putuje zemljom promatra Boga od kojeg sve prima, dok ne bude dovedena da ga licem u lice gleda kakav jest [*usp. 1 Iv 3,2*].

8. Apostolska propovijed, koja je na osobit način izražava u nadahnutim knjiga- 4209 ma, morala se neprekinutim nastavljanjem sačuvati sve do dovršenja vremena. Stoga apostoli, predajući ono što su i sami primili, opominju vjernike da drže predaje

*4205 2. sabor u Orangeu. kan.7 (*377); 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Dei Filius*", pogl.3 (*3010).

*4206 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Dei Filius*", pogl.3 (*3005).
Nanav. mj. (*3004si).

*4207 Usp. Mt 28,19 si; Mk 16,15; Tridentski sabor, 4. sjednica, 8. travnja 1546, Dekret o kanonskim spisima (*1501).

Usp. tridentski sabor, na nav. mj.: 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "*Dei Filius*", pogl.2 (*3006).

*4208 Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 3, br.1 (PG 7,848 / VV.VV. Harvey [Cambridge 1857] 2,9/SouChr211,30).

koje su naučili ili iz govora ili iz poslanice [*usp. 2 Sol 2,15*] i da se bore za vjeru koja im je jednom predana [*usp. Jud 3*]¹. A ono što su apostoli predali obuhvaća sve što koristi za svet život Božjega naroda i za rast njegove vjere. I tako Crkva u svom naučavanju, životu i bogoštovlju postojano održava i svim naraštajima prenosi sve što ona jest, sve što vjeruje.

4210 Ta Predaja koja potječe od apostola uz prisutnost Duha Svetoga u Crkvi napreduje², raste naime zapažanje kako predanih stvari tako i riječi: na temelju razmatranja i proučavanja onih koji vjeruju i o tom u svom srcu razmišljaju [*usp. Lk2,19 7 51*]; zatim, na temeyu u srcu doživljena razumijevanja duhovnih stvari; a i na teme- lju navješćivanja ovih koji su s nasljedstvom biskupstva primili i pouzdan milosni dar istine. Crkva naime tijekom stoljeća stalno teži k punini božanske istine dok se u njoj ne dovrše Božje riječi.

4211 Naučavanje Svetih otaca svjedoči o životvornoj prisutnosti te Predaje: njezino se bogatstvo slijeva u praksu i život Crkve vjernice i moliteljice. Po istoj Predaji Crkva dolazi do poznavanja cjeline kanona Svetih knjiga; po njoj se samo Sveto pismo u Crkvi prodornije shvaća i biva bez prestanka djelotvorno. Tako Bog, koji je jednoć progovorio, bez prekida razgovara sa Zaručnicom svoga ljubljenog Sina; i Duh Sveti, po kojem se živa riječ evanđelja razliježe u Crkvi i po njoj u svijetu, uvo- di svoje vjerne u svu istinu te čini da u njima obilno stanuje riječ Kristova [*usp. Kol 3,16*].

4212 9. Sveta predaja i Sveto pismo usko su dakle međusobno povezani i združeni. Oboje naime proistječu iz istog božanskog vrutka i na neki se način uzajamno hrane- či k istom cilju smjeraju. Naime, Sveto pismo je Božji govor, jer je pod dahom Duha Svetog pismom ustaljen; a Sveta predaja riječ Božju, koju Krist Gospodin i Duh Sveti povjeriše apostolima, cjelovito prenosi njihovim nasljednicima daje oni - vo- đeni svjetlom Duha istine - svojim navješćivanjem vjerno čuvaju, izlažu i šire. To je razlog da Crkva svoju sigurnost o svim objavljenim stvarima ne crpi samo iz Sveto- ga pisma. Zato oboje valja primati i častiti jednakim čuvstvom pobožnosti i štova- nja³.

4213 10. Sveta predaja i Sveto pismo sačinjavaju jedan sveti poklad riječi Božje pov- jerene Crkvi: prianjajući uza nj, sav je sveti puk - sabran oko svojih pastira - sveudilj postojan u nauci apostolskoj i zajedništvu, u lomljenju kruha i molitvama [*usp. Dj 2,42 grč.*] tako da nastaje jedinstvena istodušnost predstojnika i vjernika u držanju, izvršivanju i ispovijedanju predane vjere⁴.

*4209 Usp. 2. nicejski sabor (602); 4. carigradski sabor, 10. sjednica, kan. 1 (*650-652).

*4210 Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "*Dei Filius*", pogl.4 (*3020).

*4212 Usp. Tridentiski sabor, Dekret o kanonskim spisima (1501).

*4213 Usp. Pijo XII, Apostolska konstitucija "*Munificentissimus Deus*", 1. studenog 1950. (AAS 42 [1950] 756); usp. Ciprijan, Pismo 66,8: "Crkva, sa svećenikom povezan narod, i stado koje je privrženo svom Pastiru": CSEL 3/II, 733).

A zadaća vjerodostojno tumačiti pisanu ili predanu riječ Božju¹ povjerena je samo živom crkvenom učiteljstvu²: a ono to dostojanstvo vrši snagom imena Isusa Krista. To učiteljstvo, dakako, nije iznad riječi Božje, nego riječi Božjoj služi učeći samo ono što je predano: time što - po božanskom nalogu i uz prisutnost Duha Svetoga - to odano sluša, kao svetinju čuva i vjerno izlaže te iz ovog jednog poklada vjere crpi sve ono što kao Bogom objavljeno predlaže na vjerovanje.

Očevidno su, dakle - po premudroj Božjoj odluci - Sveta predaja, Sveto pismo i crkveno učiteljstvo tako uzajamno povezani i združeni te jedno bez drugih ne može opstati, a sve zajedno - svako na svoj način - pod djelovanjem jednog Duha Svetoga uspješno pridonosi spasenju duša.

POGLAVLJE III.: O BOŽANSKOM NADAHNUĆU SVETOG PISMA I O NJEGOVIOM TUMAČENJU

11. Sve od Boga objavljeno, što nam se u Svetom pismu slovom čuva i daje, pisмено je utvrđeno dahom Duha Svetoga. Jer, knjige i Starog i Novog zavjeta u cjelini, sa svim njihovim dijelovima, sveta Majka Crkva na temelju apostolske vjere drži svetima i kanonskima zato što - po nadahnuću Duha Svetog napisane [*usp. Iv 20,31; 2 Tim 3,16; 2 Pt 1,19-21; 3,15-16*]- imaju Boga za autora i kao takve su samoj Crkvi predane³. A pri sastavljanju svetih knjiga Bog je izabrao ljude koje je, u djelatnosti njihovih sposobnosti i moći upotrijebio da - njegovim djelovanjem u njima i po njima⁵ - kao pravi autori pisмено predaju sve ono i samo ono što on hoće⁶.

Budući da sve ono, dakle, što nadahnuti pisci ili hagiografi izjavljuju valja držati izjavljenim od Duha Svetoga, mora se dosljedno ispovijedati da knjige Pisma čvrsto, vjerno i bez zablude naučavaju istinu koju htjede Bog da radi našeg spasenja bude zapisana u Svetom pismu⁷. I tako je „svako Pismo Bogom nadahnuto i korisno

*4214 Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "*Dei Filius*", pogl.3 (*3011).

Usp. Pijo XII., enciklika "*Humanigenis*", 12. kolovoza 1950. (AAS 42 [1950] 568 si; •3886).

*4215 Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o vjeri "*Dei Filius*", pogl.2 (*3006); Papinsko biblijsko povjerenstvo, dekret od 18. lipnja 1915. (EnchB br.420; *3629); Sv. Oficij, Pismo od 22. prosinca 1923. (EnchB br.499).

Usp. Pijo XJJ, enciklika "*Divino afflante spiritu*", 30. rujna 1943. (AAS 35 [1943] 314 / EnchB br.556).

"U" i "po" ljudima: usp. Heb 1,1; 4,7 ("u"); 2 Sam 23,2; Mt 1,22 i na dr. mjestima ("po"); 1. vatikanski sabor, Načrt o katoličkom nauku, bilj.9 (CollLac VII 522).

Leon XIII., enciklika "*Providentissimus Deus*", 18. studenog 1893. (ASS 26 [1893/94] 288 si / EnchB br.125; *3293).

*4216 Usp. Augustin, *De Genesi ad litteram* II 9, br.20 (PL 34,270 si / CSEL 28/1 46 si); Pismo 82,3 (PL 33,277 / CSEL 34/11, 354); Toma Akvinski, *De veritate*, q.12, a.2, resp. (izdanje Leonina 22/11, 371b-372b); tridentski sabor. Dekret o kanonskim spisima (*1501); Leon XIII, enciklika "*Providentissimus Deus*" (ASS 26 [1893/94]

za poučavanje, karanje, ispravljanje i odgajanje u pravednosti da čovjek Božji bude savršen, za svako dobro djelo opremljen" [2 Tim 3, 16-17 grč.].

4217 12. A budući daje Bog u Svetom pismu govorio po ljudima na ljudski način,¹ to tumačitelj Svetog pisma, da bi proniknuo ono što nam je Bog htio priopćiti, mora pažljivo izučavati što su hagiografi stvarno htjeli reći i stoje Bog odlučio otkriti njihovim riječima.

Da na vidjelo izade namjera hagiografa, treba se među ostalim obazirati i na "književne vrste".

Istina se, naime, drugačije i drugačije iznosi i izražava u tekstovima koji su ili - na različit način - povijesni, ili prorčki, ili pjesnički, ili u drugim vrstama govora.

4218 Tumač nadalje mora istraživati smisao što gaje hagiograf kanio izraziti i izrazio u određenim okolnostima, prema prilikama svoga vremena i svoje kulture, pomoću književnih vrsta koje su se upotrebljavale u ono vrijeme².

Da ispravno razumijemo ono stoje sveti pisac svojim spisom htio reći, potrebno je svratiti dužnu pozornost sjedne strane na uobičajene one osobite načine shvaćanja, izražavanja i propovijedanja koji su u doba pojedinog hagiografa bili na snazi, a s druge strane na one načine koji su se u ono doba obično upotrebljavali u uzajamnom ljudskom saobraćanju³.

4219 No budući da Sveto pismo treba čitati i tumačiti istim Duhom u kojem je napisano⁴, mora se za ispravno pronicanje smisla svetih tekstova s ne manje brižljivosti gledati na sadržaj i jedinstvo svega Pisma, obazirući se na živu Predaju cijele Crkve i na analogiju vjere.

A tumači su pozvani da po tim istim pravilima rade na dubljem razumijevanju i izlaganju smisla Svetoga pisma da kao iz prethodnih pripravnih proučavanja sazre sud Crkve. Sve naime to stoje u vezi s tumačenjem Pisma podliježe konačno sudu Crkve, koja obavlja božansko poslanje i službu čuvanja i tumačenja riječi Božje⁵.

286sl288289/EnchBbr. 121 124 126sl); Pijo XII., enciklika "*Divino afflante spiritu*" (AAS 35 [1943] 299sl / EnchB br.539).

¹ *4217 Usp. Augustin, *De civitate Dei* XVII 6,2 (PL 41,537 / CSEL 40/11,228 / B. Dombart - A. Kalb: CpChL 48 [1955] 567).

² *4218 Usp. Augustin, *De doctrina christiana* III 18, br.26 (PL 34,75 si / CSEL 80,95 / J. Martin: CpChL 32 [1962] 93).

³ Usp. Pijo XII, enciklika "*Divino afflante spiritu*" (AAS 35 [1943] 314-318 / EnchB br.557-562; *3829 si).

⁴ *4219 Usp. Benedikt XV, enciklika "*Spiritus Paraclitus*", 15. rujna 1920. (AAS 12 [1920] 402 / EnchB br.469); Jeronim, *In Gal 5,19-21* (PL 26,417A).

⁵ Usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri, "*Dei Filius*", pogl.2 (*3007).

13. U Svetom pismu dakle - bez povrede Božje istine i svetosti - očituje se čude- 4220
sna "susretljivost" vječne Mudrosti, "da upoznamo neizrecivu Božju dobrohotnost i
koliko je prilagođivanje govora pokazao Bog u providnosti i brizi za našu narav"¹.
Jer, riječi Božje, izrečene ljudskim jezicima, postadoše slične ljudskom govoru, kao
što jednoć Riječ vječnog Oca, uzevši slabo ljudsko tijelo, postade slična ljudima.

POGLAVLJE IV.: O STAROM ZAVJETU

14. Preljubežljivi Bog - brižljivo namjeravajući i pripravljavajući spasenje svega 4221
ljudskog roda - jedinstvenim je respoređajem izabrao sebi narod kojemu će povjeriti
obećanja. Sklopivši savez s Abrahamom [usp. Post 15,18] i, po Mojsiju, s pukom iz-
raelskim [usp. hl 24,8], On je riječima i zahvatima tako sebe objavio narodu, svojoj
svojini, kao jedincatog Boga, istinskoga i živoga, te je Izrael stekao iskustvo o tom
koji su Božji putovi s ljudima. Te je putove Izrael, jer mu je Bog sam govorio po
ustima proroka, iz dana u dan sve dublje i jasnije razumijevao i među ostale narode
širio [usp. Ps 21,28-29; 95,1-3; Iz 2,1-4; Jr3,17]. A raspoređaj spasenja, po svetim
piscima unaprijed naviješten, isripovijedan i razvijen, nalazi se kao prava Božja ri-
ječ u knjigama Starog zavjeta; zato te knjige, Bogom nadahnute, čuvaju neprolaznu
vrijednost: "Jer, stoje unaprijed napisano, pisano je na pouku nama, da imamo nadu
po strpljivosti i utjehi Pisma" [Rim 15,4].

15. Starozavjetni raspoređaj bijaše prvenstveno tome usmjeren da pripravi, pro- 4222
ročki navijesti [usp. Lk 24,44; Iv 5,39; 1 Pet 1,10] i različitim praslilikama naznači
[usp. 1 Kor 10,11] dolazak sveopćeg otkupitelja i mesijanskog Kraljevstva.

Knjige pak Staroga zavjeta pokazuju svima - kako je to odgovaralo stanju ljud-
skog roda prije vremena kad je Krist uspostavio spasenje - spoznaju Boga i čovjeka i
naičine kako pravedni i milosrdni Bog postupa s ljudima. Makar te knjige sadržava-
le također što nesavršeno i privremeno, one ipak očituju istinski božanski odgojni
postupak². Stoga Kristovi vjerni treba da boguodano prihvate te knjige, koje
izražavaju živu svijest o Bogu, u kojima su pohranjeni uzvišeni nauci o Bogu i spa-
sonosna mudrost o životu čovjekovu i čudesno blago molitava, u kojima se napokon
krije Misterij našeg spasenja.

16. Bog, dakle, nadahnitelj i začetnik knjiga obaju Zavjeta, tako je mudro raspo- 4223
redio daje Novi zavjet u Starom sakriven, a u Novom Stari otkriven. Naime, iako je
Krist u svojoj krvi sazdao Novi zavjet [usp. Lk22,20; 1 Kor 11,25], ipak knjige Sta-

*4220 Ivan Zlatousti, *In Gen 3,8* (Hom. 17,1): "susretljivost" ("svnkatabasis": PG 53,134).

*4222 Usp. Pijo XI, enciklika "*Mit brennender Sorge*", 14. ožujka 1937. (AAS 29 [1937] 151).

*4223 Usp. Augustin, *Quaestiones in Heptateuchum 2*, q.73 (PL 34,623 / J. Fraipont: CpChL 33 [1958] 106).

roga zavjeta - preuzete u cijelosti u evanđeoskom navještaju¹ - dobivaju i pokazuju svoje puno značenje u Novom zavjetu [*usp. Mt 5,17; Lk 24,27; Rim 16,25-26; 2 Kor 3,14-16*] dok ga za uzvrat osvjetljuju i tumače.

POGLAVLJE V.: O NOVOM ZAVJETU

4224 17. Riječ Božja, spasiteljska sila Božja svakome koji uzvjeruje [*usp. Rim 1,16*], u spisima je Novog zavjeta na istaknut način prisutna i iskazuje svoju moć. Kadje naime došla punina vremena [*usp. Gal 4,4*], Riječ tijelo postade i - puna milosti i istine - nastani se u nama [*usp. Iv 1,14*]. Krist je uspostavio Kraljevstvo Božje na zemlji, djelima je i riječina otkrio svoga Oca i samoga sebe, i djelo je svoje dovršio smrću, uskrsnućem i slavnim uzašašćem i poslanjem Duha Svetoga. Uzdignut sa zemlje sve k sebi privlači [*usp. Iv 12,32 grč.*] - On koji jedini ima riječi vječnoga života [*usp. Iv 6,68*].

A taj Misterij ne bijaše razotkrit drugim naraštajima kao što je sada bio otkriven svetim njegovim apostolima i prorocima u Duhu Svetom [*usp. Ef3,4-6 grč.*] da propovijedaju Evanđelje, da pobude vjeru u Isusa, Krista i Gospodina, i da sabiru Crkvu. Za sve to spisi Novog zavjeta stoje kao trajno i božansko svjedočanstvo.

4225 18. Nikome ne može izbjeći da među svim Pismima, pa i onima Novog zavjeta, Evanđeljima pripada prvenstvo, jer su ona poglavito svjedočanstvo o životu i nauci Riječi utjelovljene, našega Spasitelja.

Četiri Evanđelja imaju apostolsko podrijetlo: to je Crkva uvijek i posvuda držala i drži. Jer ono što su apostoli po nalogu Kristovu propovijedali, to su poslije pod dahom božanskoga Duha oni sami i apostolski muževi nama pismeno predali: temelj vjere - četveroliko Evanđelje po Mateju, Marku, Luki i Ivanu².

4226 19. Sveta Majka Crkva čvrsto je i s najvećom postojanošću držala i drži da četiri navedena Evanđelja, kojih povijesnost bez sustezanja tvrdi, vjerno predaju ono što je Isus, Sin Božji, dok je živio među ljudima, za njihovo vječno spasenje zaista učinio i učio sve do dana kadje bio uzet [*usp. Dj 1,1-2*].

Apostoli su dakako, poslije Gospodinova uzašašća, ono stoje on bio rekao i učinio predali svojim slušateljima s onim punijim razumijevanjem koje su sami - poučeni slavnim događajima Kristovim i svjetlom Duha istine - uživali⁴.

*4223 Usp. Irenej Lvonski, *Adversus haereses* III 21, br.3 (PG 7,950 / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 2,115 [= 25, br.1] / SouChr 211,406-408); Ćiril Jeruzalemski, *Katechesen* 4,35 (PG 33,497); Teodor Mopsuestijski, *In Soph* 1,4-6 (PG 66.452D-453A).

*4225 Usp. Irenej Lyonski, *Adversus haereses* III 11, br.8 (PG 7,885 / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 47-50 / SouChr 211,160-170);

*4226 Usp. Iv 14,26; 16,13
Usp. Iv 2,22; 12,16; usp. 14,26; 16,12sl; 7,39.

A sveti su pisci napisali četiri Evanđelj a tako da su - iz mnoštva onog što je bilo usmeno ili već i pismeno predano - neke stvari probrali, a nešto saželi ili - s obzirom na prilike u Crkvama - razvili. Oni su u svemu tome, napokon, zadržali oblik navještaja, ali uvijek tako da nam priopće nepatvorenu istinu o Isusu¹. Jer - pisali oni iz vlastitog pamćenja i sjećanja, ili na temelju svjedočanstva onih "koji su od početka bili očevici i postali sluge Riječi" - pisali su s tom nakanom da upoznamo "istinu" onih riječi o kojima smo poučeni [*usp. Lk 1,2-4*].

20. Novozavjetni kanon sadrži osim četiri Evanđelja također poslanice sv. Pa- 4227
vla i druge apostolske spise napisane pod nadahnućem Duha Svetoga. Ti spisi, po mudroj Božjoj osnovi, potvrđuju ono što se odnosi na Krista Gospodina, sve većma i većma razjašnjuju nepatvorenu njegovu nauku, proglašuju spasiteljsku silu božanskog djela Kristova, pripovijedaju početke i čudesno širenje Crkve i predskazuju njezino dovršenje u slavi.

Jer, Gospodin Isus - kako bijaše obećao - stajao je uz svoje apostole [*usp. Mt 28,20*] i poslao im Duha Tješitelja da ih uvodi u puninu istine [*usp. Iv 16,13*].

POGLAVLJE VI.: O SVETOM PISMU U ŽIVOTU CRKVE

21. Crkva je uvijek častila božanska Pisma slično kao i samo Gospodinovo Tijelo - 4228
lo, budući da - osobito u svetoj liturgiji - ne prestaje uzimati i pružati vjernicima kruh života tako sa stola riječi Božje kako sa stola Tijela Kristova. Ta božanska Pisma, zajedno sa Svetom predajom, uvijek bijahu i jesu Crkvi vrhovno pravilo njezine vjere, jer - Bogom nadahnuti i jednom zauvijek pismom ustaljena - nepromjenjivo saopćuju riječ samoga Boga i čine da se u riječima proroka i apostola ori glas Duha Svetoga. Sve, dakle, crkveno propovijedanje - kao i sama kršćanska religija - treba da se hrani i upravlja Svetim pismom. U svetim knjigama, naime, Otac nebeski s velikom ljubavlju dolazi u susret svojim sinovima i s njima razgovara. A tolika je sila i moć u riječi Božjoj daje ona uporište i životna snaga Crkvi, a sinovima Crkve ona je jedrina vjere, hrana duši, čvrsto i nepresušno vrelo duhovnoga života. Stoga za Sveto pismo izvrsno vrijede riječi: "Živa je uistinu Božja riječ i djelotvorna" [*Heb 4,12*] "koja ima moć da gradi i daje svima baštinu među posvećenima" [*Dj 20,32; usp. 1 Sol 2,13*].

22. Kristovim vjernicima treba da bude širom otvoren pristup k Svetom pismu. 4229
S toga je razloga Crkva već od početka usvojila onaj grčki, najstariji prijevod Staroga zavjeta koji nosi ime po Sedamdesetorici muževa; a uvijek je u časti držala druge istočne i latinske prijevode, osobito onaj koji zovu Vulgatom.

A budući da Božja riječ mora svim vremenima biti dostupna, Crkva se materinskom zauzetošću brine da se prirede prikladni i ispravni prijevodi na različite jezike,

*4226 Usp. Papinsko biblijsko povjerenstvo, instrukcija "*Samta Mater Ecclesia*" (AAS 56 [1964] 715; *4405 si).

prvenstveno iz izvornih tekstova Svetih knjiga. Ako se takvi prijevodi - u danoj prilici i uz pristanak Crkvenog autoriteta prirede zajedničkim trudom također s rastavljenom braćom, moći će se njima služiti svi kršćani.

4230 23. Zaručnica utjelovljene Riječi, to jest Crkva - jer je Duh Sveti poučava - sve ulaže kako bi, iz dana u dan sve dublje, dosegla razumijevanje Svetog pisma pa da svoje sinove bez prestanka pase božanskim riječima; s tog istog razloga primjereno njeguje proučavanje svetih Otaca, kako istočnih tako i zapadnih, i svetih liturgija.

A katolički egzegete i drugi proučavatelji svete teologije treba da se, pomno ujedinijući sile, trude kako bi - pod budnim okom Svetog učiteljstva - uz prikladna pomoćna sredstva tako istražili i iznosili božanska Pisma da što veći broj službenika božanske riječi uzmogne puku Božjemu s plodovitošću pružati hranu Pisama koje rasvjetljuje Duh, učvršćuje volju i srca Jjudska raspaljuje na ljubav Božju¹. Sveti sabor bodri sinove Crkve koji obrađuju biblijska pitanja, da, danomice obnavljajući polet, svestranim proučavanjem u skladu sa shvaćanjem Crkve i dalje ustraju na sretno poduzetu poslu².

4231 24. Sveta teologija ima svoje uporište u pisanoj riječi Božjoj, koja joj je - zajedno sa Svetom predajom - trajan temelj: u njoj teologija nalazi svoju čvrstujedrinu i uvijek se pomlađuje tim što u svjetlu vjere pretražuje svu istinu sazdanu u misteriju Krista. Sveto pismo sadrži riječ Božju i - jer je nadahnuto - zaista i jest riječ Božja: zato i treba da proučavanje svetih stranica bude kao duša svete teologije .

Iz iste riječi Pisma crpe zdravu hranu i sveto se osvježuje i služba riječi, to jest pastoralna propovijed, keteheza i svaka kršćanska obuka, u kojoj liturgijska homilija treba da zauzme izuzetno mjesto.

4232 25. Stoga svi klerici, u prvom redu Kristovi svećenici i ostali koji kao đakoni ili katehisti zakonito djeluju u službi riječi, moraju prianjati uz Pisma neumornim svetim čitanjem i brižljivim proučavanjem, tako da nitko od njih ne postane "jalov propovjednik Božje riječi izvana jer je ne sluša iznutra"⁴ dok mora, posebno u svetoj liturgiji, neizmijerna bogatstva riječi Božje dijeliti s vjernicima koji su mu povjereni.

Jednako i sve Kristove vjerne, a osobito članove redovničkih družbi, Sveti sabor jako i sasvim posebno potiče da učestalim čitanjem božanskih Pisama izuče

*4230 Usp. Pijo X n , enciklika "*Divino afflante spiritu*", 30. rujna 1943. (AAS 35 [1943] 310 311sl 321sl / EnchB br.551 553 567); Papinsko biblijsko povjerenstvo, Instrukcija o pravom način poučavanja Svetog Pisma u kleričkim sjemeništima i redovničkim kolegijima, 30. svibnja 1950. (AAS 42 [1950] 495-505).

Usp. Pijo XII, enciklika "*Divino afflante spiritu*" (AAS 35 [1943] 324 si / EnchB br.569).

*4231 Usp. Leon XIII, enciklika "*Providentissimus Deus*", 18. studenog 1893. (ASS 26 [1893/94] 283 / EnchB br.114); Benedikt XV, enciklika "*Spiritus Paraclitus*", 15. rujna 1920. (AAS 12 [1920] 409 / EnchB br.483).

*4232 Augustin, *Sermones* 179,1 (PL 38,966).

"najuzvišenije znanje - Isusa Krista" [Fil 3,8]. Jer "ne poznavati Pisma to je ne poznavati Kriste"¹. Neka, dakle, rado pristupaju samom svetom tekstu: bilo preko svete liturgije, krcate božanskim riječima, bilo preko bogonadana čitanja, bilo preko prikladnih ustanova i drugih pomagala koja se u vaše vrijeme s odobrenjem i brigom crkvenih pastira posvuda hvalevrijedno šire. A neka drže u pameti da čitanje Svetoga pisma treba pratiti molitva: da ono postane razgovor između Boga i čovjeka. Jer, "njemu govorimo kad molimo, njega slušamo kad čitamo božanske poruke"².

A Sveti predstojnici, "kod kojih je apostolsko naučavanje"³, pozvani su da vjerske 4233
nike koji su im povjereni prikladno uvedu kako će se pravo služiti svetim knjigama - osobito Novim zavjetom, prvenstveno Evanđeljima - pomoću prijevoda svetih tekstova. Ti prijevodi neka budu opremljeni nužnim i zaista dovoljnim tumačenjima tako da sinovi Crkve sa sigurnošću i korišću prijateljuju sa Svetim pismima i njihovim se duhom napajaju.

Povrh toga neka se prirede izdanja Svetoga pisma s prikladnim bilješkama i za 4234
upotrebu nekršćanima, prilagođena njihovim okolnostima. Takva izdanja neka i pastiri duša i kršćani bilo kojeg staleža mudro uznastoje širiti na svaki mogući način.

26. Tako dakle neka po čitanju i proučavanju Svetih knjiga "Riječ Božja trči i 4235
proslavlja se" [2 Sol 3,1] i neka blago objave, Crkvi povjereno, sve većma napunja srca ljudi. Kao što život Crkve raste iz sveudiljna skupnog obavljanja euharistijskog misterija, tako se smijemo nadati novom poletu duhovnog života iz sve većeg čašćenja riječi Božje koja "ostaje zauvijek" [Iz 40,8; usp. 1 Pt 1,23-23].

4240-4245: 9. javna sjednica, 7. prosinca 1965.: Izjava o vjerskoj slobodi "Dignitatis humanae"

Predmet izjave je "pravo osobe i zajednica na društvenu i građansku slobodu u religijskim stvarima" (podnaslov), a ne pitanje o istinitosti katoličke religije, odnos pojedinca prema Bogu ili sloboda Crkve. Prvotno je Tajništvo za unapređenje jedinstva kršćana (tu materiju) obradilo u V. poglavlju Nacrta o ekumenizmu, zatim je tekst dospio ponajprije kao "Declaratio prior" (usp. *4185E) u njegov prilog, dok se konačno od njega odvojio, te je nakon šest uzastopnih prerada postao zasebna izjava.

Izd: AAS 58 (1966) 930-936 / COeD³ 1002-1007 / ASyn 4/VII 664-668 / CoDeDe 513-524.

*4232 Jeronim, *Commentarii in Esaiam*, Predgovor (PL 24,17 / M.Adriaen: CpChL 73 [1963] 1); usp. Benedikt XV, enciklika "*Spiritus Paraclitus*" (AAS 12 [1920] 404-407 / EnchB br.475-480); Pijo XII, enciklika "*Divino afflante spiritu*" (AAS 35 [1943] 303 si / EnchB br. 544).

Ambrozije, *De officiis ministrorum* 120, br.88 (PL 16,50).

*4233 Irenej Lvonski, *Adversus haereses* IV 32, br. 1 (PG 7,1071 / W. W. Harvev [Cambridge 1857] 2,255 [= 49, br.2] / SouChr 100/11,798).

I. Opći temelj vjerske slobode

4240 2. Ovaj vatikanski sabor izjavljuje da ljudska osoba ima pravo na vjersku slobodu. Takva se sloboda sastoji u tome što svi ljudi moraju biti slobodni od pritiska bilo pojedinaca bilo društvenih skupina ili bilo koje ljudske vlasti, i to tako da u vjerskoj stvari nitko ne bude primoravan da radi protiv svoje savjesti ni sprečavan da radi po svojoj savjesti, privatno i javno, bilo sam bilo udružen s drugima, unutar dužnih granica.

Osim toga izjavljuje da pravo na vjersku slobodu ima uistinu svoj temelj u samom dostojanstvu ljudske osobe kako je poznajemo i iz objavljene Božje riječi i iz samoga razuma¹ To pravo ljudske osobe na vjersku slobodu treba tako priznati u pravnom uređenju društva da ono postane građansko pravo.

4241 Po svom su dostojanstvu svi ljudi, jer su osobe, to jest obdareni razumom i slobodnom voljom, i po tome osobnom odgovornošću, gonjeni vlastitom naravi i vezani moralnom obavezom da traže istinu, u prvom redu onu koja se tiče religije. Dužni su također da prionu uz istinu kad je jednom spoznaju, i da sav svoj život uređuju prema zahtjevima istine.

A toj obavezi ljudi ne mogu udovoljavati, na način koji odgovara njihovoj naravi, ako ne uživaju psihološku slobodu i u isti čas slobodu od izvanjskog pritiska. Ne temelji se dakle pravo na vjersku slobodu na subjektivnom raspoloženju osobe, nego na samoj njezinoj naravi. Zato pravo na tu slobodu ostaje i onima koji ne udovoljavaju obavezi da traže istinu i da uz nju prijanjaju; i vršenje toga prava ne može se priječiti dokle god se poštuje pravedni javni poredak.

4242 3. Sve je to još očitije onome koji uzimau obzir daje vrhovno pravilo ljudskog života sam božanski zakon vječni, objektivni i sveopći, po kojemu Bog, po odluci svoje mudrosti i ljubavi, uređuje, ravna i upravlja sav svijet i putove ljudske zajednice. Bog čini čovjeka dionikom toga svoga zakona, tako da čovjek, po sretnom rasporedu božanske providnosti, može sve više i više prihvaćati nepromjenjivu istinu². Stoga svatko ima dužnost a po tom i pravo da traži istinu u vjerskoj stvari, da sebi, upotrijebivši prikladna sredstva, razborito izgradi ispravne i istinite sudove savjesti...

4243 4. Sloboda ili izuzetost od pritiska u vjerskoj stvari koja pripada pojedinim osobama treba da im se priznaje i kad djeluju u zajednici s drugima. Vjerske naime zajednice zahtijeva društvena narav i čovjeka i same religije.

*4240 Usp. Ivan XXIII., enciklika "*Pacem in tenis*", 11. travnja 1963 (AAS 55 [1963] 260 si; *3961); Pijo XII., radio-poruka, 24. prosinca 1942. (AAS 35 [1943] 19); Pijo XI, enciklika "*Mit brennender Sorge*", 14. ožujka 1937. (AAS 29 [1937] 160); Leon XIII, enciklika "*Libertaspraestantissimum*", 20. lipnja 1888. (Leon XIII, *Acta*, Rim 8,237 si).

*4242 Toma Akvinski, *Summa theologiae* I-II, q.91, a. 1; q.93, a. 1-2 (izdanje Leonina 7,153 162 si).

Ovim dakle zajednicama, dokle god se ne vrijedaju pravedni zahtjevi javnog poretka, pripada po pravu sloboda da sobom upravljaju po vlastitim pravilima, da vrhovno božanstvo štiju javnim kultom, da svoje članove pomažu u vršenju vjerskog života i podržavaju ih poukom, i da promiču one ustanove u kojima bi članovi surađivali u uređivanju vlastitog života prema svojim vjerskim načelima....

///. *Vjerska sloboda u svjetlu objave*

9. Što o čovjekovu pravu na vjersku slobodu izjavljuje ovaj Vatikanski sabor, 4244 ima svoj temelj u dostojanstvu osobe, čije je zahtjeve ljudski razum iskustvom kroz stoljeća sve punije upoznao. Štoviše, ta nauka o slobodi ima korijenje u božanskoj Objavi, i zato je kršćani moraju to svetije obdržavati....

10. Jedno je od osobitih poglavlja katoličke nauke, a koje je sadržano u Božjoj 4245 riječi i koje Oci stalno propovijedaju, da čovjek mora Bogu dragovoljno odgovoriti vjerom; stoga se nikoga ne smije siliti da prihvati vjeru protiv volje². Jer čin je vjere po samoj svojoj naravi dragovoljan, budući da čovjek, otkupljen po Kristu Spasitelju i po Isusu Kristu pozvan u posinaštvo djece³, ne može prionuti uz Boga koji se objavljuje, osim ako, povučen od Oca⁴, prinese Bogu razumnu i slobodnu poslušnost vjere.

Potpuno je dakle u skladu s prirodom vjere da se u vjerskoj stvari isključi svaka vrsta pritiska sa strane ljudi. I stoga načelo vjerske slobode znatno pridonosi tome da se razvije onakvo stanje stvari u kojem se ljudi mogu nesmetano pozivati kršćanskoj vjeri, nju svojevrijem prihvaćati i u cijelom je načinu života revno ispoživjeti.

4301-4345: 9. javna sjednica, 7. prosinca 1965.: Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*"

Osnovna je želja Ivana XXIII. bila otvaranje Crkve prema svijetu (usp. konstitucija o sazivu "*Humanae salutis*" od 25. prosinca 1961.: AAS 54 [1962] 7-10). U govoru od 11. rujna 1962. papa

*4245 Usp. Laktancije, *De divinis institutionibus* V 19 (CSEL 19,463 si 465 / PL 6,614 616 [= V 20 si]); Ambrozije, Pismo 21, caru Valentinijanu (PL 16,1005); Augustin, *Contra litteras Petiliani* II 83 33,98); Pismo 34 (PL 33,132); Pismo 35 (PL 33,135); Grgur I. Veliki, Pismo biskupima Vergiliju i Teodoru Marsejskom: *Registrum epistolarum* 145 (PL 77,510 si [= I 47] / MGH Epistulae I 72 / D. Norberg: CpChL 140 [1982] 59); Pismo biskupu Ivanu Carigradskom: *Registrum epistolarum* III 52 (PL 77,649 [= III 53] / MGH Epistulae I 210 / CpChL 140,197-199); usp. *Decretales*, dist. XLV, c.5 (Frdb 1,160); Klement III, bula "*Sicutudaei*": Grgur IX, *Decretales*, 1. V, tit. VI, c.9 (Frdb 2,774); Inocent III, Pismo nadbiskupu arteškom: *Decretales*, 1. III, tit. XLII, c.3 (Frdb 2,646; +781).

Usp. CIC/1917, kan. 1351; Pijo XII, Nagovor istražnim sucima i ostalim dužnosnicima i službenicima suda Sv. rimske Rote, 6. listopada 1946. (AAS 38 [1946] 394); enciklika "*Mystici corporis*", 29. lipnja 1943. (AAS 35 [1943] 243; *3822).

Usp. Ef 1,5.

Usp. Iv 6,44.

razlikuje odnose Crkve "ad intra" i "ad extra" (Civiltà Cattolica III [1962] 522sl). To razlikovanje je nakon jedne intervencije kardinala Suenensa (Mecheln), 4. prosinca 1963. postalo kao odrednica za sastavljanje te konstitucije. Konstitucija je nazvana "pastoralnom jer ona, oslonjena na načela nauka, namjerava prikazati odnos Crkve prema svijetu i današnjim ljudima" [bilješka kao tumačenje uz naslov]. Konstitucija je nastala od ukupno 8 tekstovnih sastavaka. Naslovi pojedinih, temeljem zasebnog glasovanja, brojeva pripadaju saborskom tekstu.

Izd.: AAS 58 (1966) 1025-1115 / COeD¹1069-1099 / ASyn 4/VIII, 733-764 / CoDeDe 681-751.

PREDGOVOR

4301 1. (*0 unutrašnjoj povezanosti Crkve s čitavim svijetom*): Radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga, a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu. Kršćansku zajednicu naime sačinjavaju ljudi, koje u Kristu sjedinjene vodi Duh Sveti na njihovu hodu prema Očevu Kraljevstvu. Oni su primili poruku spasenja daje iznesu pred svakoga. Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodом i s njegovom poviješću.

4302 2. Stoga drugi vatikanski sabor, pošto je dublje istražio misterij Crkve, upravlja sada svoju riječ ne više samim sinovima Crkve i svima koji zazivaju Kristovo ime nego bez oklijevanja svim ljudima sa željom da svima izloži kako shvaća prisutnost i djelovanje Crkve u suvremenom svijetu.

Sabor ima dakle pred očima svijet ljudi, to jest cjelokupnu ljudsku obitelj sa sveukupnom stvarnošću u kojoj živi; svijet kao pozornicu povijesti čovječanstva, obilježen njegovim pothvatima, njegovim porazima i pobjedama. Kršćani vjeruju daje taj svijet, ljubavlju Stvoritelj evom sazdan i uzdržavan, doduše dospio u ropstvo grijeha, no da gaje raspeti i uskrsli Krist, slomivši moć Zloga, oslobodio da se prema Božjem planu preobrazi i tako dođe do svoje potpunosti.

4303 3. (*O službi koju treba iskazivati čovjeku*). U naše se dane čovječanstvo, zadržano nad svojim vlastitim iznašašćima i nad svojom vlastitom moći, ipak često tjeskobno pita o sadašnjem razvitku svijeta, o položaju i ulozi čovjeka u svemiru, o smislu svojih individualnih i kolektivnih napora te, napokon, o posljednjoj svrsi stvari i ljudi.

Stoga Sabor, svjedok i tumač vjere svega Božjega naroda što gaje Krist okupio, ne može rječitije dokazati njegovu povezanost, poštivanje i ljubav prema cijeloj ljudskoj obitelji kojoj pripada nego da s njom započne razgovor o tim različitim problemima, donoseći svjetlo iz Evanđelja i pružajući ljudskom rodu one spasonosne sile koje sama Crkva, vođena Duhom Svetim, prima od svog Utemeljitelja. Radi se o tome da se spasi ljudska osoba i da se bolje izgradi ljudsko društvo. Čovjek, dakle, kao nešto jedno i cijelo, s tijelom i dušom, srcem i savješću, razumom i voljom, bit će središte svega našeg izlaganja.

Zato Sveti Sabor, priznavajući visoki čovjekov poziv i tvrdeći daje u čovjeka usađena neka božanska klica, pruža čovječanstvu iskrenu suradnju Crkve da se ostvari ovo bratstvo sviju koje odgovara čovjekovu pozivu. Crkvu pri tome ne vodi nikakva zemaljska ambicija, ona želi samo jedno: nastavljati pod vodstvom Duha Tješitelja djelo samoga Krista koji je došao na svijet da posvjedoči istinu¹, da spasi, a ne da sudi; da služi, a ne da mu drugi služe².

Uvodno izlaganje o položaju čovjeka u suvremenom svijetu

4. (*O nadi i tjeskobi*). Da bi Crkva mogla izvršavati tu zadaću, dužnost joj je da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu Evanđelja. Tako će onda moći, na način kako odgovara svakom naraštaju, odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjeg i budućeg života i o njihovu međusobnom odnosu. Treba, dakle, upoznati i shvatiti svijet u kojem živimo, njegova očekivanja, težnje i često dramatičan značaj. Neke važnije značajke današnjega svijeta mogu se ocrtati ovako.

Danas čovječanstvo proživljava novo razdoblje svoje povijesti, u kojem se duboke i brze promjene postepeno proširuju na cijeli svijet. One su proizašle iz čovjekove inteligencije i stvaralaštva, povratno djeluju na samog čovjeka, na njegove individualne i kolektivne sudove i želje, na njegov način mišljenja i djelovanja što se tiče stvari i ljudi. Zato već možemo govoriti o pravom društvenom i kulturnom preobražaju koji zadire također u vjerski život.

Kao što se to događa u svakoj krizi rasta, taj preobražaj donosi sa sobom i ne male poteškoće. Zato, dok čovjek svoju moć toliko proširuje, ipak je uvijek ne uspijeva staviti sebi u službu. Trudeći se da dublje prodre u najtajnije zakutke svoje duše, često postaje sve nesigurniji sam sebi. Stopu po stopu jasnije otkriva zakone društvenog života, ali je neodlučan kojim bi ga smjerom upravio.

Nikada čovječanstvo nije raspolagalo tolikim bogatstvom, mogućnostima i ekonomskom moću, pa ipak još ogromni dio pučanstva u svijetu trpi glad i oskudicu kao i potpuni analfabetizam golemog postotka ljudi. Nikada ljudi nisu imali tako izoštrani smisao za slobodu kao danas, dok u isto vrijeme nastaju novi oblici društvenog i psihičkog ropstva.

Svijet tako živo osjeća svoje jedinstvo i uzajamnu ovisnost pojedinaca u nužnoj solidarnosti, a ipak je zbog sila koje se međusobno bore teško rastrgan; još traju oštri politički, društveni, ekonomski, *rasni* i ideološki razdori a stalno prijeti opasnost posvemašnjeg svezatornog rata.

Istina, raste izmjena misli, no same riječi kojima se izriču vrlo važni pojmovi u različitim ideologijama poprimaju vrlo različito značenje. Napokon, marljivo se nastoji ostvariti savršeniji vremeniti poredak a da se ne postizava jednako duhovni napredak.

*4303 Usp. Iv 18,37.
Usp. Iv 3,17; Mt 20,28; Mk 10,45.

U tako zamršenoj situaciji mnogi naši suvremenici nisu u stanju pravo raspoznati vječne vrijednosti niti su ih sposobni valjano uskladiti s novim. Otuda ih spopada nemir i oni se trzaju između nade i tjeskobe kad se pitaju o sadašnjem toku događaja. Taj tok ljude izaziva, štoviše sili ih da traže odgovor.

4305 5.(0 dubokim promjenama). Današnji nemir i promjene životnih prilika povezane su sa dubljim preobražajem, tako da u obrazovanju sve veću važnost zadobivaju matematičke i prirodoslovne i antropološke znanosti a na praktičnom području tehnika koja iz tih znanosti proistječe. Taj mentalitet pozitivnih znanosti oblikuje kulturu i način mišljenja drukčije nego u prošlosti. Tehnika se tako razvila da preobražava lice zemlje te već nastoji zagospodariti i svemirskim prostorima.

Čovječji um širi svoju vlast u neku ruku i nad vremenom: nad prošlošću pomoću povijesne znanosti a nad budućnošću prognoziranjem i planiranjem. Napredak bioloških, psiholoških i društvenih znanosti omogućava čovjeku ne samo bolju spoznaju samoge sebe nego mu također pomaže da primjenom tehničkih metoda izravno utječe na društveni život. Čovječanstvo sve više misli kako da predvidi i sredi svoj demografski prirast.

Sama se povijest tako ubrzano razvija da je pojedinci jedva mogu slijediti. Sudbina ljudske zajednice postaje jedna, pa se više i ne dijeli na različite povijesti. Tako čovječanstvo sa statičkoga shvaćanja poretka stvarnosti prelazi na dinamično i evolutivno, a odatle nastaje nova neizreciva kompleksnost problema, koja zahtijeva nove analize i nove sinteze.

4306 6.(Opromjenom u društvenom poretku). Time tradicionalne mjesne zajednice - kao što su patrijarhalne obitelji, klanovi, plemena, sela, razne skupine i društvene povezanosti - danomice proživljavaju sve dublje promjene.

Postepeno se širi tip industrijskog društva, koji neke narode vodi u ekonomsko blagostanje i posve preobražava stoljećima ustaljena poimanja i oblike društvenoga života. Usporedo raste urbanizacija: bilo rastom gradova i gradskog stanovništva bilo prodiranjem gradskog načina života među seosko stanovništvo.

Nova i sve prikladnija sredstva društvenog saobraćanja omogućuju lakšu informaciju o događajima te brzo širenje ideja i nazora, što sve izaziva lančane reakcije.

Ne smije se potcijeniti ni činjenica da se ljudi pod pritiskom raznih uzroka sele i tako mijenjaju način života.

Tako se bez prestanka množe vezanosti čovjeka s njegovim bližnjima, i ta *socijalizacija* rađa nove vezanosti a da to ipak uvijek ne unapređuje odgovarajuće sazrijevanje osobe niti uvijek promiče doista osobne odnose (*personalizacija*).

Takav razvoj, daleko, jasnije dolazi do izražaja među narodima koji već uživaju blagodati ekonomskog i tehničkog napretka, ali zahvaća i narode u razvoju koji žele i u svojim zemljama postići blagodati industrijalizacije i urbanizacije. Ti narodi, napose oni s drevnijim predajama, osjećaju potrebu za zrelijom i osobnijom upotrebom slobode.

7. (*Psihološke, moralne i vjerske promjene*). Promjena mentaliteta i struktura 4307 često dovodi u pitanje nacionalne vrijednosti, napose među mladima, koji su često nestrpljivi, dapače se zbog nezadovoljstva i bune, pa svjesni svoje važnosti u društvenom životu žele što skorije u njemu vršiti svoju ulogu. Zbog toga roditelji i odgojitelji pri vršenju svojih dužnosti nerijetko nailaze na sve veće poteškoće.

Pa i baštinjene ustanove, zakoni, načini mišljenja i osjećanja ne mogu se uvijek, čini se, zgodno uskladiti sa sadašnjim prilikama pa odatle nastaju teške smetnje u ponašanju i u samim njegovim normama.

Nove prilike, napokon, utječu i na vjerski život. S jedne ga strane izoštreniji kritički duh čisti od magičnog shvaćanja svijeta i od preostataka praznovjerja te zahtijeva više osobno i djelotvornije prijanjanje uz vjeru, tako da mnogi dolaze do življeg iskustva Boga.

S druge pak strane sve šire mase praktički napuštaju religiozni život. Drukčije nego u prijašnjim vremenima nijekanje Boga ili religije i potpuna indiferentnost prema njima nisu više ništa neobično niti stvar pojedinca; danas se takav stav rado prikazuje kao zahtjev znanstvenog napretka ili nekog novog humanizma. Sve se to u mnogim zemljama ne ističe samo filozofskim teorijama nego je veoma naširoko zahvatilo književnost, umjetnost, tumačenje humanističkih znanosti i povijesti, dapače i državno zakonodavstvo, pa to mnoge zbunjuje.

8. (*O neuravnoteženostima suvremenog svijeta*). Tako nagle promjene, koje se 4308 često neposredno odvijaju, dapače i sama jasnija svijest o tom neskladu u svijetu, rađaju ili povećavaju proturječja i neuravnoteženosti.

I u samom se pojedincu češće rada nesklad između suvremenog praktičnog intelekta i teoretskog mišljenja, koje ne uspijeva svladati množinu svojih spoznaja niti ih prikladno srediti u sinteze.

Jednako se javlja nesklad između brige za praktičnom uspješnošću i zahtjeva moralne savjesti, a vrlo često i između kolektivnih uvjeta života i preduvjeta za osobnu misao, štoviše i za kontemplaciju.

Konačno, nastaje nesklad između specijaliziranosti čovjekove djelatnosti ijednog sveobuhvatnog pogleda na svijet.

U obitelji napetosti niču ili pod pritiskom demografskih, ekonomskih i socijalnih prilika, ili zbog sukoba između starih i novih generacija ili iz novih društvenih odnosa između muškarca i žene.

Velika trvenja nastaju također između rasa, štoviše između različitih slojeva u društvu, između naroda u izobilju i onih koji su slabi i trpe oskudicu; konačno, između međunarodnih ustanova koje su nastale iz težnji naroda za mirom i propagandne nametljivosti vlastite ideologije ili kolektivnih egoizama unutar nacija i drugih grupa.

Odatle uzajamno nepovjerenje i neprijateljstva, sukobi i iskušenja, kojima je čovjek u isto vrijeme i uzrok i žrtva.

4309 9. (*O općenitijim težnjama ljudskog roda*). Međutim raste uvjerenje da čovječanstvo ne samo može i mora sve više učvršćivati svoje gospodstvo nad stvorenim svijetom nego da povrh toga mora uspostaviti takav politički, socijalni i ekonomski poredak da sve bolje služi čovjeku i pomogne pojedincima i grupama da afirmiraju i razvijaju sebi svojstveno dostojanstvo.

Zato mnogi odlučno zahtijevaju dobra kojih se, zbog nepravde ili nejednake raspodjele, po svom najdubn'em uvjerenju osjećaju lišenima. Narodi u razvoju kao i oni koji su tek nedavno postali nezavisni, žele sudjelovati u blagodatima suvremene civilizacije ne samo na političkom nego i na ekonomskom polju i da slobodno vrše svoju ulogu u svijetu, a ipak iz dana u dan raste razmak, a veoma često ujedno i zavisnost, pa i ekonomska, od drugih naroda koji su bogatiji i koji se brže razvijaju. Narodi koje pritište glad zovu na račun bogatije narode. Žene zahtijevaju pravnu i činjeničnu ravnopravnost s muškarcima tamo gdje je još nisu postigle. Radnici i seljaci hoće ne samo zarađivati ono što im je nužno za život nego žele da u radu razvijaju svoje osobne vrijednosti, dapače da uzmu svoj udio u upravljanju ekonomskim, društvenim, političkim i kulturnim životom. Po prvi put u povijesti čovječanstva sad su svi narodi uvjereni da se blagodati civilizacije mogu i moraju protegnuti stvarno na sve.

A pod svim se tim zahtjevima krije dublja i općenitija težnja: pojedinci i skupine žedaju za punim i slobodnim životom dostojnim čovjeka te stavljajući sebi u službu sve što im današnji svijet može tako obilno pružiti. Osim toga narodi se sve više trude oko ostvarenja neke sveopće zajednice.

Tako vam se današnji svijet pokazuje u isto vrijeme snažnim i slabim, sposobnim da čini najbolja i najgora djela, a pred njim se otvara put slobode ili ropstva, napretka ili nazatka, bratstva ili mržnje. Osim toga čovjek postaje svjestan da o njemu ovisi hoće li na dobro upraviti sile koje je sam pokrenuo i koje ga mogu ili satrti ili mu služiti. Zato sam sebi postavlja pitanje.

4310 10. (*O dubljim pitanjima ljudskog roda*). Neuravnoteženosti od kojih trpi suvremeni svijet u stvari su povezane s onom osnovnijom neuravnoteženošću kojoj su korigirani u čovjekovu srcu. Naime u samom se čovjeku sukobljavaju mnogi elementi. S jedne strane kao stvorenje iskustveno doživljava svoju višestruku ograničenost, a s druge se osjeća neograničenim u svojim željama i pozvanim na viši život. I dok ga privlače mnoge stvari, neprestano je prisiljen među njima birati i nekih se odricati. Štoviše, kako je slab i grješnik, nerijetko čini ono što neće, a što bi htio, ne čini¹.

Prema tome, čovjeka muči podijeljenost u njemu samom, a odatle se rađaju tako brojni i toliki razdori također u društvu. Mnoge, dakako, život u praktičnom materijalizmu odvraća da ne vide jasno dramatičnost toga stanja, a mnoge barem bijeda sprečava da o tom stanju razmišljaju. Mnogi misle da će naći smirenje u kojem od raznolikih tumačenja svijeta koja se iznose. Neki od samog ljudskog napora očekuju istinsko i potpuno oslobođenje čovječanstva te su uvjereni da će buduće čovjekovo

*4310 Usp. Rim 7,14-25.

kraljevanje na zemlji ispuniti sve želje njegova srca. Ima i takvih koji, zdvajajući nad time da život nema smisla, hvale smionost ovih koji se, držeći da ljudska egzistencija po samoj sebi i nema nikakva značenja, trude da joj sve značenje dadu iz svog vlastitog genija.

Uza sve to pred suvremenim razvojem svijeta danomice su sve brojniji oni koji ili sami postavljaju ili s većom oštrinom osjećaja najtemeljnija pitanja: stoje čovjek? Koji je smisao patnje, zla, smrti, što i nadalje traje premda je ostvaren ovolik napredak? Čemu te pobjede koje su postignute uz tako visoku cijenu? Što čovjek može društvu dati, a što može od njega očekivati? Što će biti poslije ovoga zemaljskog života?

A Crkva vjeruje da Krist, koji je za sve umro i uskrsnuo¹ po svojem Duhu pruža čovjeku svjetlo i snagu da može odgovoriti svom vrhovnom pozivu. Nema pod nebom drugog imena danog ljudima po kojem oni treba da se spase². Ona vjeruje također da se u njezinu Gospodinu i Učitelju nalazi ključ, središte i cilj* sve Hudske povijesti. Osim toga, Crkva tvrdi da se na dnu svih promjena nalazi mnogo toga što je nepromjenjivo i što ima svoj najdublji temelj u Kristu, koji je isti jučer i danas i uvijek³.

Sabor, dakle, želi govoriti svima u svjetlu Krista, slike Boga nevidljivoga, Prvorođenca svakog stvorenja⁴, da osvjetli misterij čovjeka i da surađuje u iznalaženju rješenja za goruća pitanja našeg vremena.

Prvi dio

O Crkvi i čovjekovu pozivu

11. (*Treba odgovoriti poticajima Duha*). Božji narod, pokretan vjerom kojom 4311 vjeruje da ga vodi Duh Gospodnji koji ispunja svijet, trudi se da u događajima, potrebama i željama koje dijeli s ostalim ljudima našeg vremena razabere koji su u tome istinski znakovi Božje prisutnosti i Božjih nakana. Vjera, uistinu, sve stvari rasvjetljuje novim svjetlom i očituje nam Božje nakane o cjelovitom čovjekovu pozivu te tako usmjeruje duh prema zaista humanim rješenjima.

Sabor u prvom redu želi u tom svjetlu prosuditi i s njihovim božanskim izvorom povezati one vrijednosti koje su danas najviše u cijeni. Te su naime vrijednosti, ukoliko su plod čovjekova talenta što mu gaje Bog dao, veoma dobre; no, zbog pokvarenosti čovječjeg srca, nerijetko bivaju skrenute s dužnog smjera te zato trebaju pročišćenja.

Što Crkva misli o čovjeku? Što bi trebalo preporučiti za izgradnju suvremenog društva? Koje je konačno značenje ljudske djelatnosti u svemiru? Ta pitanja traže odgovor. Po tome će se još jasnije očitovati da Božji narod i čovječanstvo, u koje je

M310 Usp. 2 Kor 5,15.
Usp. Dj 4,12.
Usp. Heb 13,8.
Usp. Kol 1,15.

taj narod uključen, uzajamno služe jedan drugome; tako se poslanje Crkve ukazuje kao religiozno te tim samim duboko ljudsko.

POGLAVLJE I.: O DOSTOJANSTVU LJUDSKE OSOBE

4312 12. Po gotovo istom uvjerenju vjernika i nevjernika sve na zemlji treba biti uređeno prema čovjeku kao **SVOM** središtu i vrhuncu.

No stoje čovjek? On je o sebi izrekao i izriče mnoga mišljenja, različita, pa i suprotna, u kojima se često ili toliko uzvisuje da sebe smatra apsolutnim mjerilom ili se snizuje do očajaja, odakle je tjeskoban i smeten. Te tegobe Crkva proćućuje do dna. Poučena božanskom objavom, može na njih dati svoj odgovor kojim bi se ocrtao pravi položaj čovjeka, da bi se obrazložile njegove slabosti i da bi se ujedno moglo priznati pravo njegovo dostojanstvo i poziv.

Sveto pismo, naime, uči da je čovjek stvoren "na sliku Božju", sposoban da spozna i ljubi svoga Stvoritelja, daje od njega postavljen za gospodara nad svim zemaljskim stvorenjima¹, da njima upravlja i njima se služi slaveći Boga². "Stoje čovjek, da ga se spominješ? Ili sin čovječji da se za nj brineš? Učinio si ga malo manjim od anđela, okrunio si ga slavom i čašću, dao si mu gospodstvo nad djelima svojih ruku. Sve si mu stavio pod noge" [Ps 8,5-7].

No Bog nije stvorio čovjeka sama: od početka "muško i žensko stvori ih" [Post 1,2 7]. Nj ihovo združenje tvori prvi oblik zajednice osoba. Čovjek je naime po svojoj najdubljoj naravi društveno biće i bez odnosa s drugima ne može ni živjeti ni razviti svoje sposobnosti.

Stoga Bog, kako opet čitamo u Svetom pismu, vidje "sve stoje stvorio i bijaše veoma dobro" [Post 1,31].

4313 13. (O grijehu). Čovjek, utemeljen od Boga u pravednosti, no pod utjecajem Zloga, već je na početku povijesti zloupotrebjavao svoju slobodu dižući se protiv Boga i želeći da svoj cilj postigne izvan Boga. Iako su upoznali Boga, nisu mu iskazali zahvalnosti kao Bogu, nego je potamnijelo njihovo nerazumno srce i klanjali su se i iskazivali štovanje stvorenju mjesto Stvoritelju³. To što doznajemo po božanskoj objavi slaže se i sa samim iskustvom. Ako, naime, čovjek pogleda u svoje srce, nalazi daje sklon na zlo i uronjen u tolike jade, koji ne mogu potjecati od njegova dobrog Stvoritelja. Ne htijući često priznati Boga kao svoje počelo, čovjek je pometio i dužno usmjerenje prema svom posljednjem cilju i ujedno sav sklad sa samim sobom, s drugim ljudima i svim stvorenjima.

Tako je čovjek u samom sebi podijeljen. Zbog toga sav život ljudi, i pojedinaca i skupina, pruža sliku borbe, i to dramatične, između dobra i zla, između svjetla i tame. Štoviše, čovjek otkriva daje nesposoban da sam od sebe uspješno suzbija na-

*4312 Usp. Post 1,26; Mudr 2,23.
Usp. Sir 17,3-10.

*4313 Usp. Rim 1,21-25.

srtaje zla, tako se svatko osjeća kao okovan verigama. No sam je Gospodin došao da oslobodi čovjeka i da ga ojača, obnavljajući ga iznutra i izbacujući napolje kneza ovoga svijeta [*usp. Iv 12,31*] koji gaje držao u ropstvu grijeha¹. A grijeh umanjuje samog čovjeka sprečavajućga da postigne svoju puninu.

U svjetlu te objave nalaze svoj konačan razlog i uzvišeni poziv i duboka bijeda stoje ljudi doživljuju.

14. (*O određenju čovjeka*). Čovjek, tijelom i dušom jedan, jest po samoj svojoj tjelesnosti zbir elemenata materijalnog svijeta, tako da po čovjeku dosižu svoj vrhunac i podižu glas da slobodno slave Stvoritelja². Stoga čovjeku nije dopušteno da prezire tjelesni život. Naprotiv, on svoje tijelo mora smatrati dobrim i vrijednim časti kao od Boga stvoreno i određeno da uskrsne u posljednji dan. Ipak, čovjek, ranjen grijehom, osjeća pobunu tijela. Stoga samo dostojanstvo čovjeka traži da Boga proslavljuje u svome tijelu³ i da ne dopusti da služi zlim sklonostima svoga srca.

Čovjek se zbilja ne vara kad se priznaje višim od materijelnih elementa i kad se ne smatra svodivim na голу čest prirode ili na anonimni element ljudskog društva. Svojom unutrašnjošću on uistinu nadilazi sveukupnost stvari: u te dubine čovjek zalazi kad se vraća u srce, gdje ga čeka Bog, koji ispituje srce⁴, i gdje on pred Božjim očima sam odlučuje o svojoj sudbini. Stoga priznavajući u sebi duhovnu i besmrtnu dušu, nije žrtva lažnog utvaranja koje proistječe samo iz fizičkih i socijalnih uvjeta nego, naprotiv, dohvaća samu duboku istinu stvari.

15. (*O dostojanstvu razuma, o istini i mudrosti*). Čovjek, participirajući na svjetlu Božjeg uma, ispravno sudi da po svom razumu nadvisuje sve stvari. Neumornom upotrebom svog genija tokom stoljeća čovjek je, zacijelo, napredovao u empiričkim znanostima, u tehnici i umjetničkom stvaranju. A u naše vrijeme postigao je zamašne uspjehe, napose u istraživanju materijalnoga svijeta. Čovjek je ipak uvijek tražio i nalazio dublju istinu. Um se naime ne ograničuje na same fenomene nego je sposoban da s pravom sigurnosti dosegne i inteligibilnu stvarnost, premdaje uslijed grijeha djelomično pomračen i oslabljen.

Konačno, razumna se narav ljudske osobe usavršuje i treba da se usavrši mudrošću, koja blago privlači čovječji duh da traži i ljubi istinu i dobro, pa kadje čovjek njome prožet, ona ga po vidljivim stvarima vodi k nevidljivima.

Naše pak doba, više nego prošla stoljeća, treba takve mudrosti, kako bi sve što čovjek novo otkriva postalo humanije: u pogibelji je, naime, budućnost svijeta ako ne bude mudrijih ljudi. Osim toga valja primijetiti da mnogi narodi, koji su doduše ekonomski siromašniji, ali mudrošću bogatiji, mogu u tom drugima pružiti znatnu pomoć.

*4313 Usp. Iv 8,34.

*4314 Usp. Dn 3,57-90.

Usp. 1 Kor 6,13-20.

Usp. 1 Sam 16,7; Jr 17,10.

Darom Duha Svetoga čovjek po vjeri dolazi do promatranja i suživljavanja s misterijem Božje volje¹.

4316 16. (*O dostojanstvu moralne savjesti*). U dubini savjesti čovjek otkriva zakon koji on sam sebi ne daje ali kojemu se mora pokoravati. Taj glas, što ga uvijek poziva da ljubi i čini dobro a izbjegava zlo, kad zatreba, jasno odzvanja u intimnosti našeg srca: čini ovo, a izbjegavaj ono. Čovjek naime ima u srcu zakon što mu gaje Bog upisao. U pokoravanju tom zakonu jest isto čovjekovo dostojanstvo, i po tom zakonu će mu se suditi². Savjest je najskrovitijajezgra i svetište čovjeka, gdje je on sam s Bogom, čiji glas odzvanja u njegovoj nutрини³.

U savjesti se divno otkriva onaj zakon kojemu je ispunjenje ljubav prema Bogu i bližnjemu⁴. Time što su vjerni savjesti, kršćani se povezuju s ostalim ljudima u traženju istine i istinskom rješavanju tolikih moralnih problema koji nastaju u životu pojedinaca i u životu društva.

Dakle, što više prevladava ispravna savjest, to se više osobe i društvene skupine udaljuju od slijepe samovolje i nastoje se prilagoditi objektivnim normama moralnosti. Ipak se nerijetko događa daje savjest uslijed nesavladiva neznanja u zabludi a da time ipak ne gubi svoga dostojanstva. Ali to se ne može reći kad se čovjek malo brine da traži istinu i dobro i kada savjest zbog grešne navike pomalo postaje gotovo slijepa.

4317 17. (*O uzvišenosti slobode*). No čovjek se može obratiti k dobru samo u slobodi. Tu slobodu naši suvremenici uvelike cijene i strastveno traže. I s pravom! Ali se često zalažu za nju na loš način, kao da bi bilo dopušteno sve što godi, pa i zlo. Prava sloboda je, naprotiv, izuzetan znak Božje slike u čovjeku. Bog je naime htio čovjeku dati u ruke vlastite odluke⁵, tako da sam od sebe traži svoga Stvoritelja i da slobodno prijanjajući uza nj dođe do potpuna i blažena savršenstva. Dostojanstvo čovjeka zahtijeva, dakle, da radi po svjesnom i slobodnom izboru, to jest potaknut i vođen osobnim uvjerenjem a ne po unutarnjem slijepom nagonu ili po čisto vanjskom pritisku.

Do takva dostojanstva čovjek dolazi kada, oslobađajući se svakog robovanja strastima, ide za svojim ciljem odabirući u slobodi dobro te svojom umješnošću i zdušnošću nastoji sebi pribaviti prikladna sredstva. Čovjekova sloboda, ranjena grijehom, može to usmjerenje prema Bogu učiniti potpuno djelotvornim samo uz pomoć milosti Božje. Svatko će pak morati pred Božjim sudom položiti račun o svome životu, za sve stoje činio dobra ili zla⁶.

*4315 Usp. Sir 17,7 si.

*4316 Usp. Rim 2,14-16.

Usp. Pijo XII, radio-poruka o pravilnom odgoju kršćanske savjesti kod mladih, 23. ožujka 1952. (AAS 44 [1952] 271).

Usp. Mt 22,37-40; Gal 5,14.

*4317 Usp. Sir 15,14.

Usp. 2 Kor 5,10.

18. (*O misteriju smrti*). Zagonetka ljudskog položaja dostiže vrhunac pred li- 4318
cem smrti. Ne muči čovjeka samo bol i sve veći rasap tijela nego ga također, dapače
još više, muči strah od ugasnuća za vazda. I po prirodnom nagonu svog srca isprav-
no sudi kad s jezom odbija posvemašnje razorenje i nepovratno skončanje svoje
osobe. Klica vječnosti stoje u sebi nosi, nesvediva na samu materiju, buni se protiv
smrti. Svi pokušaji tehnike, ma kako bili korisni, ne mogu smiriti tjeskobu čovjeka:
naime, produženje biološkog trajanja ne može mu utažiti one želje za daljnjim živo-
tom koja je neodoljivo ukorijenjena u njegovu srcu.

Dok je pred smrću nemoćno svako maštanje, Crkva, poučena božanskom obja-
vom, tvrdi da je Bog stvorio čovjeka za blaženi cilj s onu stranu zemaljske bijede.
Štoviše, kršćanska vjera uči da će ta tjelesna smrt, od koje bi čovjek bio pošteđen da
nije sagriješio¹, biti jednom pobijeđena kada svemogući i milosrdni Spasitelj vrati
čovjeku spasenje što gaje svojom krivnjom izgubio. Bog je naime pozvao i poziva
čovjeka da čitavim svojim bićem prione uza nj u vječnom zajedništvu nepropadljiv-
vog božanskog života. Tu je pobjedu Krist izvojevao uskrsnuvši na život, postoje
svojom smrću oslobodio čovjeka od smrti².

Svakome čovjeku koji razmišlja vjera, predočena solidnim argumentima, pruža
odgovor na tjeskobna pitanja o njegovoj budućoj sudbini; ujedno mu omogućuje da
u Kristu bude u zajedništvu sa svojom predragom, već preminulom braćom, ulijeva-
jući mu nadu da su oni već postigli pravi život kod Boga.

19. (*O oblicima i korijenima ateizma*). Posebno bitna crta ljudskog dostojanstva 4319
jest to što je čovjek pozvan u zajedništvo s Bogom. Već od samog svog postanka
čovjek je pozvan da stupi u dijalog s Bogom, jer samo stoga postoji što gaje Bog iz
ljubavi stvorio i što ga iz ljubavi stalno uzdržava. Čovjek ne može živjeti punim
životom po istini ako to ljubav slobodno ne prizna i svome se Stvoritelju ne povjeri.
Ipak mnogi među našim suvremenicima ne uviđaju tu intimnu i živomu povezanost
s Bogom ili je izričito zabacuju. To ide dotle da ateizam treba ubrojiti među vrlo oz-
biljne pojave našega vremena. Zato je potrebno da bude razmotren s velikom
pažnjom.

Imenom ateizma označuju se pojave koje su među sobom veoma različite. Neki
naime Boga izričito nijeću, dok drugi drže da čovjek ne može o Bogu uopće ništa
tvrđiti; drugi opet pristupaju proučavanju pitanja o Bogu takvom metodom da se do-
biva dojam da to pitanje nema smisla.

Mnogi, neopravdano prekoračujući granice pozitivnih znanosti, uporno tvrde
da se sve objašnjava samom tom znanstvenom metodom, ili - nasuprot - ne dopušta-
ju više uopće nikakve apsolutne istine. Ima takvih koji toliko uzvisuju čovjeka da
vjera u Boga gotovo gubi svoju snagu; oni su, kako se čini, više zauzeti time da afir-
miraju čovjeka negoli da zanijeću Boga. Neki opet sebi Boga tako predočuju da onaj
lik koji zabacuju nikako nije Bog Evanđelja. Ima i takvih koji pitanja o Bogu uopće

*4318 Usp. Mudr 1,13; 2,23 si; Rim 5,21; 6,23; Jk 1,15.
Usp. 1 Kor 15,56 si.

ne načinju: kao da uopće nisu iskusili religioznog nemira, pa i ne vide čemu bi još vodili brigu o religiji.

Ateizam, osim toga, nerijetko nastaje iz silovitog protesta protiv zla u svijetu, ili iz toga što se nekim ljudskim dobrima neopravdano pripisuje oznaka samog apsolutnog dobra, tako da onda ta ljudska dobra zauzmu mjesto koje pripada Bogu. I sama današnja civilizacija može često otežati pristup k Bogu, ne iz same sebe, već ukoliko je suviše upletena u zemaljske stvari.

Oni koji svojevrijedno nastoje udaljiti Boga od svoga srca te izbjeci religijska pitanja, protiv diktata vlastite savjesti, nisu dakako bez krivnje. Ali ipak neku odgovornost za to snose često i sami vjernici. Ateizam naime promatran u cjelini, nije nešto izvorno, već proizlazi iz različitih uzroka. Među te uzroke treba ubrojiti također kritičku reakciju protiv religija, i to u nekim krajevima posebno protiv kršćanske religije. Zato ne malu ulogu za postanak tog ateizma mogu imati vjernici, ukoliko treba reći da oni zanemarivanjem vjerskog odgoja ili netočnim i pogrešnim izlaganjem nauke ili također nedostacima svoga religioznog, moralnog i društvenog života, pravo lice Boga i religije prije zakrivaju nego otkrivaju.

4320 20. (*O sustavnom ateizmu*). Moderni ateizam pokazuje često i sustavni izgled. Osim drugih uzroka takva ateizma, tu se želja za osamostaljenjem čovjeka tjera dotle te se podižu poteškoće protiv bilo kakve ovisnosti o Bogu. Oni koji ispovijedaju takav ateizam upinju se tvrdeći da se sloboda sastoji u tome daje čovjek sam sebi svrha, jedini graditelj i demijurg svoje vlastite povijesti. A to se, kažu oni, ne može složiti s priznavanjem Boga, začetnika i svrhe svih stvari, ili bar takvu tvrdnju o Bogu čini posve suvišnom. Toj nauci može ići u prilog osjećaj moći što ga čovjeku donosi današnji tehnički napredak.

Među oblicima današnjeg ateizma ne smijemo mimoići onaj koji oslobođenje čovjeka očekuje prije svega od njegova ekonomskog i društvenog oslobođenja. Taj oblik ateizma tvrdi da religija po svojoj naravi smeta takvom oslobođenju, ukoliko čovjekovu nadu usmjeruje prema budućem i iluzornom životu te ga time odvraća od izgradnje zemaljskoga grada. Zato se zastupnici te nauke, kada preuzmu upravu države, žestoko bore protiv religije te šire ateizam, služeći se pri tom onim sredstvima pritiska kojima raspolaže javna vlast, pogotovu u odgoju mladeži.

4321 21. (*O stavu Crkve prema ateizmu*). Vjerno odana i Bogu i ljudima, Crkva ne može prestati da sa žalošću i sa svom čvrstoćom ne odbacuje, kao što je i prije odbacivala one pogubne nauke i postupke koji proturiječe razumu i općem iskustvu čovječanstva, a čovjeka skidaju s njegova prirodanog dostojanstva .

*4321 Usp. Pijo XI, enciklika "*Divini Redemptoris*", 19. ožujka 1937. (AAS 29 [1937] 65-106); Pijo XII, enciklika "*Ad Apostolorum Principis*", 29. lipnja 1958. (AAS 50 [1958] 601-614); Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961. (AAS 53 [1961] 451-453); Pavao VI, enciklika "*Ecclesiam suam*", 6. kolovoza 1964. (AAS 56 [1964] 651-653).

Ipak Crkva nastoji otkriti u duši ateista sakrite uzroke nijekanja i drži da ih treba ozbiljno i što dublje pretražiti, jer je svjesna važnosti pitanja što ih podiže ateizam i jer ju vodi ljubav prema ljudima.

Crkva čvrsto drži da se priznavanje Boga nipošto ne protivi čovjekovu dostojanstvu, budući da to dostojanstvo ima svoj temelj i svoje potpuno savršenstvo u samom Bogu. Čovjek je od svog Stvoritelja postavljen u društvo razuman i slobodan, ali još i više: kao sina ga poziva u samo božansko zajedništvo da bude dionikom sreće kojom je on sam sretan.

Crkva osim toga uči da eshatološka nada ne umanjuje važnost zemaljskih zadataka, već da naprotiv ispunjenje zemaljskih zadataka dobiva odatle nove pobude. Nasuprot, ako se izgubi božanski temelj i nada u vječni život, čovjekovo dostojanstvo biva veoma teško povrijeđeno, kao što se to danas često može jasno vidjeti. Zagonetka života i smrti, krivnje i patnje ostaje tada bez rješenja, tako da ljudi nerijetko padaju u očaj.

Međutim svaki čovjek ostaje sam sebi neriješeno, nerazgovijetno pitanje. Nitko ne može potpunoma potisnuti spomenuto pitanje u trenucima, osobito u važnijim događajima života. Jedino Bog, koji poziva čovjeka na dublje razmišljanje i na poniznije traženje, daje potpun i posve siguran odgovor na to pitanje.

A lijek protiv ateizma možemo očekivati od adekvatnog izlaganja ali jednako tako i autentičnog života Crkve i njezinih članova. Crkva naime treba učiniti prisutnim i tako reći vidljivim Boga Oca i njegova utjelovljenoga Sina, neprekidnom obnovom i očišćenjem same sebe pod vodstvom Duha Svetoga¹.

To se ponajprije postiže svjedočanstvom žive i sazrele vjere, to jest vjere koja je tako odgojna da može jasno prozreti teškoće te ih nadjačati. Divno svjedočanstvo takve vjere davali su i daju mnogobrojni mučenici. Ta vjera mora očitovati svoju plodnost time što prozirnije sav život vjernika, pa i profani, te što ih pokreće na pravdu i ljubav, posebno prema siromašnima. Napokon, da se očituje prisutnost Božja, najviše pridonosi bratska ljubav među vjernicima, koji u duhovnoj jednodušnosti surađuju za vjeru Evanđelja² te se očituju kao znak jedinstva.

A Crkva, premda potpuno zabacuje ateizam, ipak iskreno izjavljuje da svi ljudi, vjernici i nevjernici, moraju zajednički raditi za ispravnu izgradnju ovoga svijeta u kojemu zajedno žive. A toga ne može biti bez iskrenog i razboritog dijaloga. Crkva se, dakle, žali na diskriminaciju između vjernika i nevjernika koju neki upravljači država nepravedno uvode, ne priznavajući temeljna prava ljudske osobe. A za vjernike Crkva traži efektivnu slobodu i mogućnost da na ovom svijetu sagrade također hram Božji. A ateiste ljubezno poziva da otvorena srca promotre Evanđelje Kristovo.

Jer Crkva jako dobro zna da se njezina poruka slaže s najdubljim željama ljudskoga srca, kada štiti dostojanstvo ljudskoga poziva, vraćajući nadu onima koji već

*4321 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.8 (AAS 57 [1965] 12; *4120).
Usp. Fil 1,27.

očajavaju nad svojim višim određenjem. Poruka Crkve ne samo da čovjeku ne umanjuje već osigurava svjetlo, život i slobodu za njegov napredak. Ništa osim toga ne može zadovoljiti ljudsko srce: "Za sebe si nas stvorio", Gospodine, "i nemirno je srce naše dok ne počine u tebi"¹.

4322 22. (*O Kristu, novom čovjeku*). Misterij čovjeka postaje doista jasan jedino u misteriju utjelovljene Riječi. Adam, prvi čovjek, bio je naime slika onoga koji je imao doći², Krista Gospodina. Krist, novi Adam, objavljujući misterij Oca i njegove ljubavi potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva. Nije, dakle, nikakvo čudo što gore iznesene istine u njemu nalaze svoj izvor i u njemu dosižu svoj vrhunac.

On koji je "slika nevidljivog Boga" [*Kol 1,15*]³ jest i savršeni Čovjek koji je Adamovim sinovima vratio sličnost s Bogom, koja je već prvim grijehom izobličena. Budući daje u njemu ljudska narav bila uzeta, a ne uništena⁴ time je ona i u nama uzdignuta na veoma visoko dostojanstvo. Utjelovljenjem se naime Sin Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom. Radio je ljudskim rukama, razmišljao ljudskim umom, odlučivao ljudskom voljom⁵, ljubio je ljudskim srcem. Rođen od Marije Djevice, postao je uistinu jedan od nas, u svemu nama sličan osim u grijehu⁶.

Nevini jaganjac, prolivši slobodno svoju krv, zaslužio nam je život. I u njemu nas je Bog pomirio sa sobom i među nama i otrgnuo nas iz ropstva đavla i grijeha. Svaki od nas može zato reći s Apostolom: Sin Božji "mije iskazao ljubav i samoga sebe za mene predao" [*Gal 2,20*]. Trpeći za nas nije nam samo dao primjer da idemo njegovim stopama⁸ nego nam je otvorio i put; i dok njime stupamo, život se i smrt posvećuju i dobivaju novi smisao.

Postavši jednak slici Sina, koji je Prvorođenac među mnogom braćom⁹ kršćanin prima "prve plodove Duha" [*Rim 8,23*], po kojima postaje sposoban da ispuni novi zakon ljubavi¹⁰. Po tome se Duhu, koji je "zalag baštine" [*Efl,14*], čitav čovjek iz-

¹ *4321 Augustin, *Confessiones* 11 (PL 32,661 / L. Verheijen: CpChL 27 [1981] 1).

² *4322 Usp. Rim 5,14. Usp. Tertulijan, *De carnis resurrectione* 6: "kako god naime bila oblikovana glina, mislilo se na Krista, budućeg čovjeka": PL 2,802 / CSEL 47,33_{12s} i / J.G.Ph. Berleffs: CpChL 2 [1954] 928_{12s}i).

³ Usp. 2 Kor 4,4.

⁴ Usp. 2. carigradski sabor (553.), kan.7: "... a da se Riječ nije pretvorila u narav tijela, niti je tijelo prešlo u narav Riječi" (*428); usp. i 3. carigradski sabor (681.): "... kao što je naime njegovo posve sveto i neokaljano tijelo, nije bilo poništeno, usprkos pobožanstvenjenju, nego je ostalo u svojim vlastitim granicama i u svojem vlastitom pojmu" (*556). - Usp. Kalcedonski sabor (451.): "... koji se prepoznaje u dvije naravi, nepomiješan, nepromjenjiv, nepodijeljen i nedjeljiv" (*302).

⁵ Usp. 3. carigradski sabor: "... tako ni njegova ljudska volja, usprkos njezinom pobožanstvenjenju, nije bila poništena" (*556).

⁶ Usp. Heb 4,15.

⁷ Usp. 2 Kor 5,18 si; Kol 1,20-22.

⁸ Usp. 1 Pt 2,21; Mt 16,24; Lk 14,27.

⁹ Usp. Rim 8,29; Kol 1,18.

¹⁰ Usp. Rim 8,1-11.

nutra obnavlja, sve do "otkupljenja tijela" [Rim 8,23]: "Ako li zbilja stanuje u vama Duh onoga koji uskrisi Isusa od mrtvih, onaj koji uskrisi Isusa Krista od mrtvih oživjet će i vaša mrtva tjelesa radi svog Duha koji stanuje u vama" [Rim 8,11]¹.

Nužda i dužnost uistinu nagone kršćanina da se kroz mnoge nevolje bori protiv zla i da podnese smrt. Ali pridružen pashalnom misteriju, kao stoje suobličeni Kristu u smrti, tako, nadom ohrabren, ide u susret uskrsnuću .

To ne vrijedi samo za one koji vjeruju u Krista nego i za sve ljude dobre volje u čijim srcima milost nevidljivo djeluje³. A budući daje Krist umro za sve⁴ i daje konačni čovjekov poziv stvarno samo jedan, i to božanski, moramo držati da Duh Sveti pruža svima mogućnost da se, na način koji je Bogu poznat, pridruže tom pashalnom misteriju.

Takav je i toliki misterij čovjeka, misterij koji vjernicima jasno otkriva kršćanska objava. Po Kristu i u Kristu razrješuje še zagonetka boli i smrti koja nas, izvan njegova Evanđelja, satire. Krist je uskrsnuo, svojom je smrću uništio smrt i darovao nam život⁵ da, kao sinovi u Sinu, vičemo u Duhu: Abba, Oče⁶.

POGLAVLJE II.: O LJUDSKOJ ZAJEDNICI

23. Jedna od važnih karakteristika današnjeg svijeta jest porast međusobnih od- 4323
nosa među ljudima, čemu vrlo mnogo pridonosi današnji tehnički napredak. Ipak se bratski dijalog među ljudima ne ostvaruje u tom napretku, nego mnogo dublje u onom zajedništvu osoba koje traži uzajamno poštivanje njihova punog duhovnog dostojanstva. Kršćanska objava mnogo pomaže da se promiče zajedništvo među osobama, te nas uvodi u dublje shvaćanje zakona društvenog života, koje je Stvoritelj upisao u duhovnu i moralnu narav čovjekovu.

No kako je u novijim dokumentima crkvenog Učiteljstva veoma opširno izložena nauka o ljudskom društvu⁷, Sabor podsjeća samo na neke važnije istine i iznosi njihove temelje u svjetlu objave. Osim toga ističe neke posljedice koje su od posebne važnosti za naše doba.

24. (*O komunitarnom karakteru čovjekova poziva u Božjem planu*). Bog, koji se 4324
očinski brine za sve, htio je da svi ljudi tvore jednu obitelj i da se međusobno susreću kao braća. Svi su, naime, stvoreni na sliku Boga, koji je "izveo sav ljudski rod od

- M322 Usp. 2 Kor 4,14.
Usp. Fil 3,10; Rim 8,17.
Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.16 (AAS 57 [1965] 20; *4140).
Usp. Rim 8,32.
Usp. Bizantska uskrsna liturgija.
Usp. Rim 8,15; Gal 4,6; Iv 1,12; liv 3,1.
- *4323 Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961. (AAS 53 [1961] 401-464; *3935-3953); enciklika "*Pacem in terris*", 11. travnja 1963 (AAS 55 [1963] 257-304; *3955-3997); Pavao VI, enciklika "*Ecclesiam suam*", 6. kolovoza 1964. (AAS 56 [1964] 609-659).

jednoga čovjeka i nastanio ga po svojoj površini zemaljskoj" [Dj 17,26], te su svi pozvani k jednom te istom cilju, k Bogu samomu.

Zbog toga je ljubav prema Bogu i prema bližnjemu prva i najveća zapovijed. A Sveto nas pismo uči, daje ljubav prema Bogu neodjeljiva od ljubavi prema bližnjemu: » .. i ako ima koja druga zapovijed, sadržana je u ovoj riječi: ‚Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!... Ljubav je ispunjeni Zakon" [Rim 13,9-10; 1 Iv 4,20]. To je pak od veoma velike važnosti za ljude, koji su iz dana u dan sve ovisniji jedni o drugima, i za svijet, koji se danomice sve više ujedinjuje.

To više, Gospodin Isus, kad moli Oca da »svi budu jedno ... kao što smo i mi jedno" [Iv 17,21-22], otvara ljudskom razumu nedokučive poglede i daje da naslutimo da postoji sličnost između jedinstva božanskih osoba i jedinstva sinova Božjih u istini i ljubavi. Ta sličnost jasno pokazuje da čovjek, koji je na zemlji jedino stvorene što gaje radi njega samoga Bog htio, ne može potpuno naći sebe osim po iskrenom darivanju samoga sebe .

4325 25. (O uzajamnoj ovisnosti čovjekove osobe i ljudskog društva). Iz društvene čovječje naravi je očito da su rast ljudske osobe i razvoj samoga društva ovisni jedno o drugome. Počelo, naime, subjekt i svrha svih društvenih ustanova jest i mora biti ljudska osoba, jer ona po samoj svojoj naravi u svemu ima potrebu društvenog života². Društveni, dakle, život nije čovjeku nešto pridodate Zato on u povezanosti s drugima, uzajamnim uslugama i dijalogom s braćom razvija sve svoje sposobnosti i može odgovoriti svome pozivu.

Među društvenim vezama koje su nužne za čovjekov razvoj neke, kao obitelj i politička zajednica, neposrednije odgovaraju njegovoj intimnoj naravi; druge naprotiv proizlaze više iz njegove slobodne volje. Danas se iz više razloga umnožavaju međusobni odnosi i zavisnosti, a odatle nastaju različita udruženja i ustanove javnog i privatnog prava. Premda ta činjenica, koju nazivamo "socijalizacijom", nije zacijelo bez opasnosti, ipak donosi sa sobom velike prednosti koje omogućavaju da se učvrste i unaprijede odlike ljudske osobe i da se osiguraju njezina prava³.

No ako se ljudska osoba obilno okorišćuje tim društvenim životom da bi ispunila svoj poziv, pa i vjerski, ipak se ne može zaniijekati da se ljudi, zbog društvenih prilika u kojima žive i u koje su od djetinjstva uronjeni, često odvrćaju od dobra i potiču na zlo. Sigurno je da neredi, koji su tako česti u društvenom životu, djelomično dolaze od napetosti koje nastaju zbog ekonomskih, političkih i društvenih struktura. No dublji njihovi korijeni jesu ljudska sebičnost i oholost, koje kvare također i društvenu sredinu. Tamo gdje je sama stvarnost iskrivljena posljedicama grijeha, čovjek, od rođenja sklon na zlo, nalazi opet nove poticaje na grijeh; i on ih, bez velikih napora i milosti, ne može nadvladati.

¹ *4324 Usp. Lk 17,33.

² *4325 Usp. Toma Akvinski, *Sententiae I libri Ethicorum*, lectio 1 (izdanje Leonina 47,3-6).

³ Usp. Ivan XXIII, enciklika "Mater et Magistra" (AAS 53 [1961] 418); Pijo XI, enciklika "Quadragesimo anno", 15. svibnja 1931. (AAS 23 [1931] 222-224).

26. (*O promicanju općeg dobra*). Kako se međuovisnost ljudi svakim danom 4326 povećava i proširuje na čitav svijet, opće dobro, - to jest skup onih uvjeta društvenog života koji grupama i pojedincima omogućuju da potpunije i lakše dođu do vlastitog savršenstva, - danas sve više postaje općenito te zbog toga obuhvaća prava i dužnosti koje se odnose na čitavo Čovječanstvo. Zato svaka skupina mora voditi brigu o potrebama i zakonitim težnjama drugih skupina, dapače o općem dobru¹.

No u isto vrijeme raste i svijest o uzvišenom dostojanstvu koje pripada ljudskoj osobi; ona nadilazi sve stvari i njezina su prava i dužnosti univerzalna i nepovrediva. Treba dakle učiniti pristupačnim čovjeku sve ono što mu je potrebno da živi uistinu ljudskim životom, kao što su hrana, odjeća, pravo na slobodan izbor životnog zvanja i na osnivanje obitelji, pravo na odgoj, na rad, na dobar glas i poštivanje, na potrebnu informiranost, pravo da radi prema ispravnoj normi svoje savjesti, pravo na zaštitu sfere privatnog života te na opravdanu slobodu i na religioznom području.

Društveni poredak, dakle, i njegov razvitak moraju uvijek imati za cilj dobro osoba, jer red stvari treba se podrediti osobnom redu a ne obratno. To je i sam Gospodin naznačio kad je rekao daje subota stvorena radi čovjeka, a ne čovjek radi subote².

Taj se poredak treba neprestano razvijati, temeljiti na istini i izgrađivati na pravdi te je potrebno da ga oživljava ljubav; a u slobodi mora iz dana u dan nalaziti sve čovječniju ravnotežu³. Da se to izvede, treba provesti obnovu mentaliteta i daleko-sežne socijalne promjene.

Duh Božji koji divnom providnošću upravlja tok vremena i obnavlja lice zemlje, prisutan je u tom razvoju. A evanđeoski je kvasac pobudio i dalje budi u ljudskom srcu neodoljiv zahtjev za tim dostojanstvom.

27. (*Opoštivanju ljudske osobe*). Prelazeći na praktične i važnije konsekvenci- 4327 je, Sabor želi naglasiti poštivanje čovjeka; svatko mora smatrati svoga bližnjega, ne izuzevši nikoga, kao *drugoga samoga sebe* u prvom redu vodeći brigu o njegovu životu i o sredstvima koja su mu potrebna za dostojan život⁴, a da ne nasljeđuje onog bogataša koji nije vodio nikakve brige o siromašnom Lazaru⁵.

U našim danima posebice postoji hitna i neodložna obaveza da budemo bližnji baš svakom čovjeku i da mu, kad se s njim sretnemo, djelotvorno pomognemo: starcu od svih napuštenu, stranom radniku nepravedno prezrenu, izbjeglici, djetetu iz nezakonite veze koje nezasluženo trpi zbog grijeha koji nije njegov, gladnome koji se poziva na našu savjest podsjećajući nas na Gospodinovu riječ: "Meni ste učinili koliko ste učinili jednomu od ove moje najmanje braće" [*Mt 25,40*].

*4326 Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961] 417).
Usp. Mk 2,27.

*4327 Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Pacem in terris*" (AAS 55 [1963] 266; *3973).
Usp. Jk 2,15 si.
Usp. Lk 16,19-31.

Povrh toga sve što se protivi samom životu, kao stoje ubojstvo bilo koje vrste, genocidi, pobačaji, eutanazija pa i svojevoljno samoubojstvo; sve što povređuje integritet ljudske osobe, kao što su sakaćenja, tjelesna i moralna mučenja, psihološke prisile; sve što vrijeđa ljudsko dostojanstvo, kao što su neljudski uvjeti života, proizvoljna hapšenja, deportacije, ropstvo, prostitucija, trgovina bijelim robljem i mladeži; zatim, nedostojni uvjeti rada, gdje se s radnicima ne postupa kao sa slobodnim i odgovornim osobama, nego kao s prostim sredstvima zarade: svi ti i slični postupci zacijelo su sramotni već sami po sebi, i dok truju ljudsku civilizaciju više kaljaju one koji tako postupaju nego one koji nepravdu trpe, i u proturječju su sa Stvoritehevom čašću.

- 4328 28. Poštivanje i ljubav moraju se protegnuti i na one koji drugačije od nas misle i rade u društvenim, političkim ili vjerskim pitanjima. Jer, sa što više čovječnosti i ljubavi prodremo u njihov način mišljenja, lakše ćemo moći s njima zapodjenuti dijalog.

Naravno, ta ljubav i dobrohotnost nipošto nas ne smiju učiniti ravnodušnima prema istim i dobru. Štoviše, samo ljubav potiče Kristove učenike da svim ljudima navješćuju spasonosnu istinu. Ali treba razlikovati zabludu, koja se uvijek mora zbaciti, od zabludjeloga, koji uvijek zadržava osobno dostojanstvo, pa i kad je opterećen lažnim ili manje točnim religioznim shvaćanjem¹. Bog je jedini sudac i ispitivač srdaca. Stoga nam zabranjuje da sudimo o ma čijoj unutarnoj krivnji².

Kristova nauka traži da oprostimo i uvrede, a zapovijed ljubavi proteže i na neprijatelje, jer zapovijed Novoga zakona glasi: "Čuli ste daje rečeno: Ljubite svoje neprijatelje i molite za one koji vas progone i kleveću" [Mt 5, 43-44].

- 4329 29. (*O bitnoj jednakosti svih ljudi i društvenoj pravdi*). Budući da su svi ljudi, oduhovljeni razumnom dušom i stvoreni na sliku Božju, iste naravi i istog porijekla, i jer svi, od Krista otkupljeni, imaju isti poziv i isto božansko određenje, treba da im se sve više i više priznaje temeljna jednakost sviju.

Nisu, istina, svi ljudi jednaki po fizičkoj sposobnosti i po različitim umnim i moralnim moćima. No svaka diskriminacija u temeljnim pravima osobe na društvenom ili kulturnom polju, ili zbog spola, rase, boje kože, društvenog položaja, jezika ili religije mora se prevladati i ukloniti jer se protivi Božjem naumu. Treba uistinu požaliti što još uvijek ta temeljna prava osobe nisu posvuda osigurana, kao stoje na primjer slučaj kad se ženi niječe da slobodno izabere muža, da prihvati određeni životni stalež ili da ima pristup jednakom odgoju i kulturi koja se priznaje mužu.

Povrh toga, iako su među ljudima opravdane različitosti, jednako dostojanstvo osoba zahtijeva da se stvore čovječniji i pravični uvjeti za život. Prevelike naime ekonomske i društvene nejednakosti među članovima ili narodima jedne te iste ljud-

*4328 Usp. Ivan XXIII, enciklika "Pacem in terris" (AAS 55 [1963] 299sl; *3996).
Usp. Lk 6,37 si; Mt 7,1sl; Rim 2,1-11; 14,10-12.

ske obitelji izazivaju sablazan i protive se društvenoj pravdi, pravičnosti i dostojanstvu ljudske osobe, kao i društvenom i međunarodnom miru.

Privatne i javne ljudske ustanove neka nastoje služiti čovječjem dostojanstvu i svrsi. Neke se i odlučno bore protiv svakog oblika društvenog i političkog zasluživanja te osiguraju temeljna ljudska prava pod bilo kojim političkim režimom. Isto je tako nužno da se te ustanove pomalo usklade s duhovnim vrijednostima, koje su najviše od svih, pa premda je koji put potrebno mnogo vremena da dođu do željenog cilja.

30. *(Potrebno je izdići se iznad individualističke etike)*. Dubok i brz preobražaj 4330 prilika sve hitnije zahtijeva da ne bude nikoga koji bi se, ne gledajući na tok stvari i zbog inertnosti, zadovoljio čisto individualističkom etikom. Dužnostima prema pravdi i ljubavi sve se više udovoljava na taj način da svatko prema vlastitim mogućnostima i obazirući se na potrebe drugoga pridonosi općem dobru te unapređuje i pomaže javne i privatne ustanove koje služe poboljšavanju uvjeta ljudskog života.

Ali ima i takvih koji, doduše, zastupaju širokogrudne i velikodušne ideje, no u stvari uvijek tako žive kao da ih uopće nije briga za potrebe društva. Dapače, mnogi u nekim zemljama tako reći ništa ne drže do socijalnih zakona i propisa. Nije malen ni broj onih koji se ne ustručavaju izbjegavati opravdane poteze ili druge obaveze prema društvu služeći se pri tom raznim smicalicama i prijevarama. Drugi opet omalovažavaju neke propise društvenog života, kao na primjer one koji se tiču zdravstvene zaštite ili uređenja saobraćaja, ne pazeci ništa na to što takvom nebrigom dovode u opasnost vlastiti život i život drugih.

Svi neka uzmu k srcu da među glavne dužnosti suvremenog čovjeka ubroje društvene obaveze i da ih obdržavaju. Što se svijet više ujedinjuje to dužnosti ljudi očitije prerastaju zasebne skupine i pomalo se proširuju na čitav svijet. A to se ne može ostvariti ako i pojedinci i skupine ne budu u sebi uzgajali i u društvu širili moralne i socijalne vrline. Tako će, uz nužnu pomoć Božje milosti, postati zaista novi ljudi i graditelji novog čovječanstva.

31. *(O odgovornosti i sudjelovanju)*. Da bi pojedinci što bolje ispunili dužnost 4331 svoje savjesti prema različitim grupama čiji su članovi, potrebno im je osigurati što obuhvatniju unutarnju kulturnu izobrazbu, služeći se pri tom silnim sredstvima kojima čovječanstvo danas obilno raspolaže. U prvom redu odgoj omladine, bez obzira na društveno porijeklo, treba tako urediti da se pojave muževi i žene koji će biti ne samo moralno izobraženi nego i izgrađene ličnosti, jer upravo takve potrebuje naše doba.

No do takvog osjećaja odgovornosti čovjek jedva dolazi ako mu životni uvjeti ne dopuštaju da postane svjestan svoga dostojanstva i da odgovori svom pozivu služenjem Bogu i bližnjima. Ljudska, naime, sloboda često slabi kad čovjek padne u skrajnju bijedu, kao što se obscenjuje kad on, živeći odviše lagodno, zatvara sebe kao u neku "zlatnu osamu". Ona, naprotiv, jača kad čovjek preuzima na sebe neiz-

bježive nužnosti društvenog života, ako prihvaća mnogostruke zahtjeve ljudske solidarnosti i svojski se stavlja u službu zajednice.

Stoga treba poticati kod svih volju da preuzmu svoj dio odgovornosti u zajedničkim pothvatima. I valja pohvaliti postupak onih država u kojima što je moguće više građana u istinskoj slobodi sudjeluju u vođenju javnih poslova. Treba ipak voditi računa o stvarnim prilikama svakog pojedinog naroda i o nužnoj stabilnosti javne vlasti, a da bi svi građani bili spremni učestvovati u životu raznih skupina koje čine društveno tijelo, potrebno je da u njima nađu vrednote koje će ih privući i raspoložiti ih da služe drugima. S pravom možemo smatrati daje budućnost čovječanstva u rukama onih koji budu znali budućim pokoljenjima pružiti razloge života i nade.

4332 32. (*Utjelovljena Riječ i ljudska solidarnost*). Kao što je Bog stvorio ljude ne da žive pojedinačno nego da formiraju društvene zajednice, tako se njemu također "svidjelo.... da posveti i spasi ljude ne izolirano, neovisno od svake veze među njima, nego da učini od njih jedan narod, koji će ga priznavati u istini i sveto mu služiti" . Već od početka povijesti spasenja on je izabirao ljude ne samo kao pojedince nego kao članove određene zajednice. Bog je te izabrane, objavljujući svoju zamisao, nazvao "svojim narodom" [*hl 3,7-12*], s kojim je povrh toga sklopio i savez na Sinaju².

Taj zajedničarski značaj usavršen je i dovršen djelom Isusa Krista. Sama je naime utjelovljena Riječ htjela biti dionikom ljudske zajednice. U Kani je Krist prisustvovao svadbi, svratio je u Zakejevu kuću, blagovao sa carinicima i grješnicima. Navodeći najobičnije socijalne elemente i služeći se izrazima i slikama iz običnog svakidašnjeg života, on je objavljivao Očevu ljubav i uzvišeni čovječji poziv. Posvetio je ljudske veze, u prvom redu obiteljske, koje su izvor društvenog života. Svojevoljno se podložio zakonima svoje domovine. Htio je živjeti životom radnika svoga vremena i svojega kraja.

U svom je propovijedanju jasno naložio sinovima Božjim da se jedan prema drugome ponašaju kao braća. U svojoj je molitvi molio da svi njegovi učenici budu *jedno*. Štoviše, sama je sebe, sve do smrti, prinio za sve, kao Otkupitelj svijtu. "Nitko nema veće ljubavi od ove: položiti vlastiti život za svoje prijatelje" [*Iv 15,13*]. Apostolima je pak svojim zapovjedio da svim narodima naviještaju evanđeosku poruku da bi ljudski rod postao Božja obitelj u kojoj bi punina zakona bila ljubav.

Prvorođenac među mnogom braćom ustanovio je poslije svoje smrti i uskrsnuća, po daru svojega Duha, među svima koji ga s vjerom i ljubavlju primaju, novu bratsku zajednicu, naime u svome Tijelu, stoje Crkva; da se u tom Tijelu svi, kao udovi jedan drugome, međusobno pomažu već prema različitim darovima koji su im dani.

*4332 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium* ", br.9 (AAS 57 [1965] 12 si; *4122).
Usp. Izl 24,1-8.

Ta solidarnost treba da neprestano raste sve do onog dana kad dođe do svoje punine: - tada će ljudi, milošću spašeni, kao obitelj ljubljena od Boga i Krista, njihova brata, dati savršenu slavu Bogu.

POGLAVLJE III.: O LJUDSKOJ DJELATNOSTI U SVIJETU

33. (*Izlaže se problem*). Svojim radom i duhom čovjek je uvijek pokušavao da svoj život sve bogatije razvije. Danas je, osobito pomoću znanosti i tehnike, proširio i neprestano dalje širi svoje gospodstvo gotovo nad čitavom prirodom, te se ljudska obitelj, zahvaljujući povećanim mnogostrukim putovima razmjene među narodima, sve više priznaje i oblikuje kao jedna jedinstvena zajednica na čitavom svijetu. Zbog toga mnoga dobra, koja je nekoć čovjek prvotno iščekivao od viših sila, danas pribavlja već vlastitim radom. **4333**

Pred tim golemim pothvatom, koji već zahvaća čitav ljudski rod, ljudima se nameću mnoga pitanja. Koji je smisao i vrijednost te ljudske djelatnosti? Kako se treba služiti svim tim stvarima? Koja je svrha tih pojedinačnih i zajedničkih napora? Crkva, čuvarica blaga riječi Božje, iz kojega crpi načela religioznog i moralnog reda, premda nema uvijek spremna odgovora na svako pitanje, ipak želi svjetlo Objave povezati sa stručnim znanjem svijeta, da bi se osvijetlio put kojim je čovječanstvo upravo krenulo.

34. (*O vrijednosti ljudske djelatnosti*). Za vjernike je jedno sigurno: pojedinac- na i kolektivna ljudska djelatnost, taj divovski napor kojim ljudi tokom vjekova nastoje da poboljšaju svoje životne uvjete, promatran sam u sebi, odgovara Božjoj zamisli. Čovjek, stvoren na sliku Božju, primio je nalog da sebi podloži zemlju sa svime što ova sadržava, da upravlja svijetom u pravednosti i svetosti¹ te da priznajući Boga stvoriteljem svega k njemu upravi sebe i sveukupnu stvarnost, da time što su sve stvari podvrgnute čovjeku bude ime Božje slavljeno po svoj zemlji². **4334**

To također vrijedi i za najobičnije dnevne poslove. Muževi i žene koji, pribavljajući za sebe i za svoju obitelj sredstva potrebna za život, tako razvijaju svoju djelatnost da prikladno služe društvu, s pravom mogu smatrati da svojim radom dalje razvijaju Stvoriteljev evo djelo, da služe dobrobiti svoje braće i da osobnim radom doprinose povijesnom ostvarenju Božje zamisli³.

Stoga kršćani i ne pomišljaju da se dostignuća što su ih ljudi svojim genijem i silama stvorili suprotstavljaju Božjoj moći i kao da bi razumno stvorenje bilo takmac Stvoritelju. Naprotiv, oni su uvjereni da su pobjede čovječanstva znak veličine Božje i plod njegove neizrecive zamisli. Što pak više raste moć ljudi, to se dalje proteže i njihova pojedinačna i skupna odgovornost. Iz toga se jasno vidi da kršćanska

*4334 Usp. Post 1,26 si; 9,2sl; Mudr 9,2 si.
Usp. Ps 8,7 10.
Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Pacem in terris*" (AAS 55 [1963] 297).

poruka ne odvraća ljude od izgradnje svijeta niti ih potiče da zanemare dobro drugih ljudi, nego ih naprotiv na to još čvršće obavezuje¹.

- 4335 35. (*O uređenju ljudske djelatnosti*). Ljudska djelatnost kao što iz čovjeka proizlazi tako je prema njemu i usmjerena. Čovjek naime svojim radom ne samo da preobrazava stvari i društvo već usavršava samoga sebe. Mnogo toga uči, razvija svoje sposobnosti, i samoga sebe premašuje. Taj razvitak, ako se ispravno shvati, vrijedi više nego samo nagomilavanje vanjskog bogatstva. Čovjek više vrijedi po onome što jest negoli po onome što ima².

Isto tako sve ono što ljudi čine da se postigne veća pravda, šire bratstvo i čovječnije uređenje u društvenim odnosima vrijedi više nego sam tehnički napredak. Taj napredak naime može dati materijalnu bazu ljudskom unapređenju, ali je nesposoban da ga sam po sebi ostvari.

Stoga je norma za ljudsku djelatnost ono što je prema zamisli i volji Božjoj u skladu s istinskim dobrom čovječanstva i što omogućuje čovjeku kao pojedincu ili kao članu zajednice da razvije i ostvari svoj potpuni poziv.

- 4336 36. Mnogi naši suvremenici kao da se boje da se iz odveć uske povezanosti između ljudske djelatnosti i religije ne bi sapela autonomija ljudi, društava i znanosti.

Ako pod autonomijom ovozemnih stvarnosti podrazumijevamo da stvorene stvari pa i sama društva imaju vlastite zakone i vrijednosti koje čovjek mora pomalo otkrivati, primjenjivati i sređivati, onda je sasvim opravdano zahtijevati takvu autonomiju: to je ne samo zahtjev ljudi našeg vremena nego to odgovara i volji Stvoritelja. Sve naime stvari već time što su stvorene imaju svoju konzistenciju, istinu, dobrotu, vlastite zakone i ustrojstvo; to čovjek mora poštivati tako da pojedinim znanostima ili umijećima prizna njihove vlastite metode. Stoga se metodičko istraživanje ni u jednoj struci, ako se vrši doista znanstveno i po moralnim načelima, nikad neće stvarno protiviti vjeri, jer profane i vjerske realnosti imaju izvor u istome Bogu³. Štoviše, onaj koji nastoji ponizno i ustrajno prodrijeti u tajnu stvari, njega, a da toga i nije svjestan, kao da vodi ruka Boga, koji uzdržava sva bića i čini da budu ono što jesu.

Neka nam zato bude slobodno požaliti neke stavove, kojih je nekada bilo i među samim kršćanima zbog toga što nisu dovoljno shvatili opravdanu atonomiju znanosti. Ti su stavovi postavši izvorom napetosti i sukoba, mnoge duhove doveli do toga da smatraju da se vjera i znanost protive jedna drugoj⁴.

No ako se pod autonomijom vremenitoga podrazumijeva da stvorene stvari ne ovise b Bogu i da njima može čovjek raspolagati bez obzira na Stvoritelja, svatko

*4334 Usp. Poruka saborskih otaca svim ljudima početkom 2. vatikanskog sabora 20. listopada 1962. (AAS 54 [1962] 822 si).

*4335 Usp. Pavao VI, nagovor diplomatskom zboru, 7. siječnja 1965. (AAS 57 [1965] 232).

*4336 Usp. 1 vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o katoličkoj vjeri "Dei Filius", pogl. 2 (*3004 si)

Usp. Pio Paschini, *Vita e opere di Galileo Galilei*, 2 sv. (Vatikan 1964).

tko vjeruje u Boga uviđa neispravnost takva stava. Stvorenje naime bez Stvoritelja iščezava. Uostalom, svi koji vjeruju, pripadali oni bilo kojoj religiji, uvijek su čuli njegov glas i očitovanje u govoru stvorenja. Štoviše, kadje Bog zaboravljen, stvorenje postaje neshvatljivo.

37. Sveto pismo a s njim i vjekovno iskustvo uči ljudsku obitelj da čovječji na- 4337
predak, koji je veliko dobro za čovjeka, nosi u sebi i veliku napast. Kada se naime poremeti hijerarhija vrednota, time što je zlo ispremiješano s dobrim, pojedinci i razne skupine gledaju samo na svoje vlastite interese, a ne na interese drugih. Pa onda svijet više nije mjesto pravoga bratstva, a povećana moć čovjekova prijeti uništenjem samoga čovječanstva.

Svu ljudsku povijest prozirnije teška borba protiv moći mraka. Ta borba, koja je započela već od početka svijeta trajat će po riječi Gospodnjoj¹ sve do posljednjega dana. Ubačen u tu borbu, čovjek se mora neprestano boriti da prione uz dobro. I jedino uz velike napore i pomoć Božje milosti može postići svoje unutarnje jedinstvo.

Zato Kristova Crkva, puna pouzdanja u Stvoriteljev plan, priznaje da ljudski na-
predak može služiti istinskoj sreći ljudi. Ali ona ipak ne može a da ne razgllašuje onu Apostolovu: "Nemojte se prilagođivati ovom svijetu" [*Rim J2,2*], to jest onom duhu taštine i zlobe koja ljudsku djelatnost, određenu da služi Bogu i čovjeku, pretvara u sredstvo grijeha.

Ako, dakle, netko zapita kako bi se moglo svladati to bijedno stanje, kršćani ispovijedaju da se sve ljudske djelatnosti što se dnevno nalaze u opasnosti zbog oholosti i neurednog sebeljublja moraju pročišćavati i privoditi k savršenstvu Kristovim križem i uskrsnućem. Čovjek, kojega je Krist otkupio i učinio novim stvorenjem u Duhu Svetome, može i mora ljubiti stvari koje je sam Bog stvorio. Ta od Boga ih prima, na njih gleda i poštuje ih kao da upravo izlaze iz Božje ruke. Za njih zahvaljuje božanskom Dobročinitelju, njima se služi i uživa ih u siromaštvu i slobodi duha i tako je uveden u pravi posjed svijeta, kao onaj koji ništa nema a sve posjeduje². "Sve je vaše, a vi ste Kristovi, a Krist je Božji" [*1 Kor 3,22-23*].

38. (*O ljudskoj djelatnosti koja je dovedena do savršenstva u pashalnom miste- 4338
riju*). Riječ Božja, po kojoj je sve postalo i koja je sama postala tijelom i prebivala na ljudskoj zemlji, ušla je kao savršen čovjek u povijest svijeta i u sebi rekapitulirala⁴. On nam objavljuje "daje Bog ljubav" [*1 Iv 4,8*] i ujedno nas uči daje nova zapovijed ljubavi osnovni zakon ljudskog savršenstva pa, prema tome, i preobrazbe svijeta.

Tako onima koji vjeruju u božansku ljubav donosi sigurnost daje svim ljudima otvoren put ljubavi i da nije uzaludno nastojanje da se ostvari opće bratstvo. Također

*4337 Usp. Mt 24,13; 13,24-30 36-43.

Usp. 2 Kor 6,10.

*4338 Usp. Iv 1,3 14.

Usp. Ef 1,10.

opominje da se ta ljubav treba vršiti ne samo u velikim stvarima nego, i to u prvom redu, u redovitim životnim prilikama.

Podnijevši smrt za sve nas grješnike¹, svojim nas primjerom uči da i mi trebamo nositi križ što ga tijelo i svijet stavljaju na leđa onih koji idu za mirom i pravdom. Krist, koji je svojim uskrsnućem postavljen za Gospodina i kome je dana sva vlast na nebu i na zemlji², snagom svoga Duha već djeluje u srcima ljudi. U njima ne budi samo želju za budućim vijekom nego također samim time nadahnjuje, pročišćuje i učvršćuje ona velikodušna nastojanja kojima se ljudska obitelj trudi da poboljša životne uvjete i da tom cilju podloži svu zemlju.

A darovi su Duha različiti: dok jedne poziva da otvoreno svjedoče o svojoj želji za nebeskim obitavalištem i da živim čuvaju to svjedočanstvo u ljudskoj obitelji, druge zove da se posvete zemaljskom služenju ljudima pripremajući tom službom građu za nebesko kraljevstvo. On ipak sve oslobađa, da se, pošto su se odrekli samoljublja i navrnuli ljudskom životu, na službu sve zemaljske energije, vinu prema onoj budućnosti kada će samo čovječanstvo postati ugodan prinos Bogu³.

Gospodin je svojima ostavio zalag te nade i popudbinu toga putovanja: sakrament vjere u kojem se plodovi prirode što ih je čovjek uzgojio pretvaraju u njegovo slavno Tijelo i Krv. To je večera bratskog zajedništva, anticipacija nebeske gozbe.

4339 39. (*Nova zemlja i novo nebo*). Nepoznato nam je vrijeme dovršenja zemlje i čovječanstva⁴, a ne znamo ni način preobrazbe svemira. Prolazi, doduše, vanjski lik ovoga svijeta, izobličen grijehom⁵. No poučeni smo da Bog sprema novi stan i novu zemlju u kojima će vladati pravednost, i gdje će blaženstvo ispuniti i nadvisiti sve želje za mirom što se rađaju u ljudskom srcu. Tada, pošto smrt bude pobijedena, sinovi će Božji biti u Kristu uskrišeni, i ono stoje bilo sijano u slabosti i raspadljivosti obući će neraspadljivost⁶, ostat će ljubav i njezina djela⁷, i od ropstva prolaznosti oslobodit će se sva stvorenja⁸ što ih je Bog stvorio radi čovjeka.

Opomenuti smo, doduše, da čovjeku ništa ne koristi ako čitav svijet zadobije a sam sebe izgubi⁹. No iščekivanje nove zemlje nipošto ne smije oslabiti, nego dapače razbuditi u nama brigu za izgradnjom ove zemlje gdje raste ono Tijelo nove ljudske obitelji, koje već može pružiti neku sliku novog svijeta. Stoga, iako treba dobro razlikovati ovozemni napredak od porasta Kristova kraljevstva, ipak je taj napredak,

*4338 Usp. Iv 3,14-16; Rim 5,8-10.

Usp. Dj 2,36; Mt 28,18.

Usp. Rim 15,16.

*4339 Usp. Dj 1,7.

Usp. 1 Kor 7,31; Irenej Lvonski, *Adversus haereses* V 36, br.1 (PG 7,1222 / W.W. Harvey [Cambridge 1857] 427 si / SouChr 153, 454-456).

Usp. 2 Kor 5,2; 2 Pt 3,13.

Usp. 1 Kor 2,9; Otk 21,4 si.

Usp. 1 Kor 15,42-53.

Usp. 1 Kor 13,8; 3,14.

Usp. Rim 8,19-21.

Usp. Lk 9,25.

ukoliko može pridonijeti boljem uređenju ljudskog društva, od velike važnosti za Božje kraljevstvo¹.

Vrednote čovječjeg dostojanstva, bratskog zajedništva i slobode, sve te dobre plodove prirode i našega truda koje budemo po Gospodinovoj zapovijedi i u njegovu Duhu na zemlji razmnožili, naći ćemo poslije opet, ali očišćene od svake ljage, prosvijetljene i preobražene, kada Krist bude predao Ocu vječno i sveopće kraljevstvo: "kraljevstvo istine i života, kraljevstvo svetosti i milosti, kraljevstvo pravde, ljubavi i mira"². Ovdje na zemlji Kraljevstvo je već otajstveno prisutno; a kada dođe Gospodin, dovršit će se.

POGLAVLJE IV.: O ZADAĆI CRKVE U SUVREMENOM SVIJETU

40. (*O međusobnom odnosu Crkve i svijeta*). Što smo rekli o dostojanstvu ljudske osobe, o ljudskoj zajednici i o dubokom značenju ljudske djelatnosti, sve je to temelj odnosa između Crkve i svijeta i baza za njihov međusobni dijalog³. Pretpostavivši stoga sve ono što je ovaj Sabor već izrekao o misteriju Crkve, u ovom poglavlju trebamo promotriti tu Crkvu ukoliko je ona prisutna u ovome svijetu te s njime i živi i radi.

Proizišavši iz ljubavi vječnog Oca⁴, u vremenu utemeljena od Krista Otkupitelja, okupljena u Duhu Svetom⁵, Crkva ima cilj koji je spasiteljski i eshatološki, koji se može potpuno postići samo u budućem vijeku. No onaje već tu na zemlji prisutna, sabrana iz ljudi, članova zemaljskoga grada, koji su pozvani da već tokom povijesti čovječanstva tvore obitelj sinova Božjih, koja treba neprestano rasti do dolaska Gospodinova.

Krist je tu obitelj - ujedinjenu, istina, radi nebeskih dobara i njima obdarenu - "sazdao i uredio na ovome svijetu kao društvo"⁶ i opskrbio je "prikladnim sredstvima vidljivog i društvenog jedinstva"⁷. Tako Crkva, koja je ujedno "vidljivi skup i duhovna zajednica"⁸, hoda zajedno s čitavim čovječanstvom i sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu; onaje kao kvasac i takoreći duša ljudskog društva⁹, koje se treba u Kristu obnoviti i preobraziti u Božju obitelj.

To pak uzajamno prožimanje zemaljskoga i nebeskoga grada samo se po vjeri može shvatiti. Dapače, ono ostaje misterij ljudske povijesti, koju grijeh smućuje sve dok se potpuno ne objavi slava sinova Božjih. Ali Crkva, idući za svojim spasono-

*4339 Usp. Pijo XI., enciklika "*Quadragesimo anno*" (AAS 23 [1931] 207).

Missale Romanum (1962), predslonje na blagdan Krista Kralja.

*4340 Usp. Pavao VI., enciklika "*Ecclesiam suam*"; 6. kolovoza 1964. (AAS 56 [1964] 637-659).

Usp. Tit 3,4: filantropia.

Usp. Ef 1,3 5 si 13 si 23.

Usp. 2 vatikanski sabor, Dogmatska konsitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.8 (AAS 57 [1965] 12; *4119).

Na nav. mj. br.9 (AAS 57 [1965] 14; *4124); usp.8 (AAS 57 [1965] 11; *4118).

Na nav. mj. br.8 (AAS 57 [1965] 11; *4118).

Usp. na nav. mj. br.38 (AAS 57 [1965] 43, s bilj. 120; *4164, bilj.l).

snim ciljem, ne posreduje čovjeku samo božanski život nego odsijeva također, i to na čitavi svijet, svjetlo koje je odraz tog života, osobito time što liječi i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe, učvršćuje povezanost ljudskog društva te daje dublji smisao i uzvišenije značenje svakidašnjem čovječjem djelovanju. Tako Crkva vjeruje da preko svojih pojedinih članove i po čitavoj svojoj zajednici može mnogo pridonijeti da ljudsku obitelj i njezinu povijest učini čovječnijom.

Osim toga Katolička crkva rado i mnogo cijeni ono što su druge kršćanske Crkve ili crkvene zajednice zajedničkim nastojanjem pridonijele ili što pridonose u ostvarenju tog istog cilja. Ujedno je čvrsto uvjeren da joj svijet, pojedinci i društvo, svojim sposobnostima i djelatnošću mogu mnogo i na razne načine pomoći u pripremanju putova za Evanđelje. Ovdje ćemo iznijeti neka općenita načela kako da se ispravno promiču ovi međusobni uzajamni odnosi i uzajamno pomaganje na područjima koja su im na neki način zajednička.

4341 41. (*O pomoći koju Crkva želi pružiti pojedincima*). Današnji je čovjek na putu k potpunijem razvoju svoje osobnosti i sve većeg otkrivanja i utvrđivanja svojih prava. Crkva, kojoj je povjereno da objavi misterij Boga, koji je konačna svrha čovjekova, otkriva ujedno čovjeku smisao njegove vlastite egzistencije, to jest najdublju istinu o čovjeku.

Crkva dobro zna da samo Bog, kome ona služi, odgovara najdubljim željama ljudskoga srca, koje nikada ne mogu potpuno zasititi zemaljska dobra. Ona zna također da čovjek, neprestano potican od Duha Božjega, neće nikada biti sasvim ravnodušan prema problemu religije, kao što to potvrđuje ne samo iskustvo prošlih stoljeća nego i mnogostruka svjedočanstva našega vremena. Čovjek će naime uvijek željeti da makar i nejasno sazna koje je značenje njegova života, njegove djelatnosti i njegove smrti. Već sama prisutnost Crkve dozivlje mu u pamet ta pitanja.

No jedino Bog, koji je stvorio čovjeka na svoju sliku i od grijeha ga otkupio, može u potpunosti odgovoriti na njih. On to čini objavom u Kristu, svome Sinu, koji je postao čovjekom. Tko god slijedi Krista, savršenog čovjeka, i sam postaje više čovjekom.

Iz te vjere Crkva može očuvati dostojanstvo ljudske naravi od svih promjenjivih mišljenja koja, na primjer, čovječje tijelo previše ponizuju ili ga previše uzdižu. Nikakav ljudski zakon ne može tako osigurati osobno dostojanstvo i slobodu čovjeka kao što to može Kristovo Evanđelje koje je Crkvi povjereno. To naime Evanđelje navješćuje i proglašuje slobodu djece Božje, odbacuje svako ropstvo koje konačno proizlazi iz grijeha¹, sveto poštuje dostojanstvo savjesti i njezinu slobodnu odluku, neprestano opominje da se svi ljudski talenti podvostruče na službu Božju i na dobro ljudi, te konačno svakog čovjeka preporučuje ljubavi sviju².

Sve to odgovara temeljnom zakonu kršćanske ekonomije spasenja. Iako je, naime, isti Bog i Spasitelj i Stvoritelj, Gospodar i povijesti čovječanstva i povijesti spa-

*4341 Usp. Rim 8,14-17.
Usp. Mt 22,39.

senja, ipak se u tom istom božanskom redu ne samo ne oduzima opravdana autonomija stvorenja, a pogotovo čovjeka, nego se dapače obnavlja na svoje dostojanstvo i u njemu se učvršćuje.

Snagom, dakle, Evanđelja, koje joj je povjereno, Crkva proglašuje čovječja prava te priznaje i uvelike cijeni dinamizam kojim se u današnje vrijeme ta prava posvuda promiču. Ipak to gibanje treba biti prožeto evanđeoskim duhom te da se zaštiti protiv svake vrste lažne autonomije. Izloženi smo, naime, napasti da smatramo kako su naša osobna prava samo tada potpuno sačuvana kad smo oslobođeni od svake norme božanskoga zakona. No tim se putem dostojanstvo ljudske osobe nikako ne spašava, nego dapače gubi.

42.(Opomoći koju Crkva nastoji dati ljudskom društvu). Jedinstvo ljudske obitelji mnogo se učvršćuje i upotpunjuje jedinstvom obitelji djece Božje, koje je utemeljeno na Kristu¹. 4342

Doduše, misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije niti političkog, niti ekonomskog, niti socijalnog reda: svrha naime, koju joj je odredio, religioznoga je reda.² Ali upravo iz te religiozne misije izvire zadaci, svjetlo i sile koje mogu poslužiti da se ljudska zajednica izgradi i učvrsti po Božjem zakonu. Isto tako, gdje je potrebno, već prema prilikama vremena i mjesta, i sama Crkva može, dapače i mora, promicati djela koja su određena da služe svima, napose siromašnima, kao što su djela milosrđa ili druga djela te vrste.

Crkva, nadalje, priznaje što god ima dobroga u suvremenom društvenom dinamizmu: napose razvoj prema jedinstvu, proces zdrave socijalizacije i građanskog i ekonomskog udruživanja. Promicanje jedinstva povezano je s najdubljom misijom Crkve, budući da je ona "u Kristu kao sakrament ili znak i sredstvo najužeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva svega čovječanstva"³.

Tako Crkva pokazuje svijetu da pravo vidljivo socijalno jedinstvo izvire iz jedinstva duše i srdaca, to jest iz one vjere i ljubavi na kojima je, u Duhu Svetome, njezino jedinstvo nerazrješivo sazdana. Snaga, naime, koju Crkva može unijeti u današnje ljudsko društvo jest ona vjera i ljubav koje se oživotvoruju, a ne u nekom izvanjskom gospodstvu koje bi se vršilo čisto ljudskim sredstvima.

*4342 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.9 (AAS 57 [1965] 12-14; *4122-4124).

Usp. Pijo XII, nagovor povjesničarima i arheolozima, 9. ožujka 1956.: "Njezin božanski osnivač Isus Krist, nije joj dao niti nalog niti cilj na području kulture. Cilj koji joj je Krist povjerio je strogo religijski.... Crkva mora ljude voditi k Bogu, kako bi mu se oni predali bez suzdržavanja. ... Crkva ne može nikada izgubiti iz vida taj strogo vjerski nadnaravni cilj. Smisao svekolikog njezinog djelovanja, sve do posljednjeg članka njezinog Zakonika, može biti samo jedan, izravno ili neizravno nešto tomu doprinijeti": AAS [1956] 212).

2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.1 (AAS 57 [1965] 5; *4101).

Osim toga Crkva po svojem poslanju i po svojoj naravi nije vezana ni uz koji posebni oblik ljudske kulture, niti uz bilo koji politički, ekonomski ili društveni sustav. I zato baš ona može biti, uslijed te svoje univerzalnosti, veoma uska veza među različitim ljudskim zajednicama i državama, samo ako se one pouzdaju u nju i ako joj stvarno priznaju istinsku slobodu da može izvršavati to svoje poslanje. Stoga Crkva opominje svoje sinove, pa i sve ljude, da u tom obiteljskom duhu sinova Božjih prevladaju sve razdore među narodima i rasama te da iznutra daju čvrstoću legitimnim ljudskim udruženjima.

Što god dakle ima istinito, dobro i pravedno u najrazličitijim ustanovama što ih je čovječanstvo osnovalo i neprestano ih osniva, sve to Sabor promatra s velikim poštivanjem. Osim toga on izjavljuje da Crkva želi pomagati i promicati sve te ustanove koliko to o njoj ovisi i ukoliko je to spojivo s njezinom misijom. Ona ništa ne želi žarče nego da se na korist svih može slobodno razvijati pod bilo kojim političkim režimom koji poštuje osnovna prava osobe, obitelji i priznaje zahtjeve općega dobra.

4343 43. (*O pomoći koju se Crkva trudi pružiti ljudskoj djelatnosti preko kršćana*). Sabor potiče kršćane, koji su građani jednoga i drugoga grada [tj, svjetovnog i duhovnog], da nastoje svojim zemaljskim dužnostima vjerno udovoljavati, i to vođeni evanđeoskim duhom. Ostavljaju istinu oni koji zato što znaju da ovdje nemamo stalna prebivališta, nego da tražimo buduće¹, misle da zbog toga mogu zanemariti svoje zemaljske dužnosti, zaboravljajući da ih sama vjera još više obavezuje na njih, svakoga prema njegovu pozivu².

Jednako se varaja oni koji, obratno, misle da se mogu tako predati zemaljskim poslovima kao da su ovi posve tuđi vjerskom životu, koji bi se po njihovu mišljenju sastojao samo u vršenju nekih čina kulta i nekih moralnih dužnosti.

Taj nesklad kod mnogih između vjere koju ispovijedaju i svakidašnjeg života treba ubrojiti među najteže zablude našega vremena. Tu su sablazan već u Starom zavjetu proroci žestoko žigosali³, a u Novom zavjetu se sam Isus daleko više zaprijetio teškim kaznama⁴.

Neka se stoga ne suprotstavljaju krivo profesionalne i socijalne djelatnosti s jedne i vjerski život s druge strane. Kršćanin koji zanemaruje svoje vremenite dužnosti zanemaruje i svoje dužnosti prema bližnjemu i prema samom Bogu te dovodi u pogibelj svoje vječno spasenje. Neka se kršćani radije vesele što, po uzoru Krista koji je provodio život radnika, mogu sve svoje zemaljske djelatnosti obavljati tako da ljudska, obiteljska, profesionalna, znanstvena ili tehnička nastojanja ujedinjuju u životnu sintezu s religioznim vrednotama pod čijim se uzvišenim vodstvom sve upravlja na slavu Božju.

*4343 Usp. Heb 13,14.
 Usp. 2 Sol 3,6-13; Ef 4,28.
 Usp. Iz 58,1-12.
 Usp. Mt 23,3-33; Mk 7,10-13.

Laici su specijalno, iako ne isključivo, nadležni za svjetovne zadaće i djelatnosti. Kada, dakle, djeluju kao građani svijeta, bilo pojedinačno bilo skupno, ne samo da se trebaju poštivati zakoni koji su svojstveni pojedinoj struci nego će nastojati da steknu i pravu stručnost na tim područjima. Rado će surađivati s onima koji rade na istim ciljevima. Svjesni zahtjevu svoje vjere i puni njezine snage treba da bez oklijevanja, gdje god ustreba, poduzmu nove inicijative i da ih u djelo provode. Njihova već pravilno formirana savjest mora nastojati da božanski zakon bude upisan u život zemaljske zajednice.

Od svećenika pak neka laici očekuju svjetlo i duhovnu snagu. No neka ne misle da su njihovi pastiri uvijek tako stručni da na svako pa i teško pitanje što iskrsne imaju već gotovo konkretno rješenje ili da su oni upravo za to poslani. Neka radije sami, prosvjetljeni kršćanskom mudrošću i s poštovanjem uvažujući naučavanje Učiteljstva¹, preuzmu svoju odgovornost.

Više puta će ih u nekim prilikama sam kršćanski životni nazor prikloniti nekom određenem rješenju. A ipak će drugi vjernici, vođeni ne manjom iskrenošću, kao što se to češće i opravdano događa, drukčije suditi o istoj stvari. Ali ako mnogi ova različita rješenja, dalje od nakane onih koji ih zastupaju, olako povezuju s evanđeoskom porukom, moraju se sjetiti da nikome nije slobodno da u spomenutim slučajevima prisvaja crkveni autoritet isključivo za svoje mišljenje. Neka pak uvijek nastoje da iskrenim dijalogom uzajamno rasvijetle probleme, neka čuvaju međusobnu ljubav i brinu se ponajprije za opće dobro.

Laici, koji aktivno sudjeluju u čitavom životu Crkve, ne samo da su dužni prožimati svijet kršćanskim duhom nego su također dužni da u svemu, i to usred ljudskog društva, budu Kristovi svjedoci.

Biskupi pak, kojima je povjerena dužnost da upravljaju Crkvom Božjom, neka sa svojim svećenicima Kristovu poruku tako propovijedaju kako bi zemaljske djelatnosti vjernika bile prožete svjetlom Evanđelja.

Svi pastiri neka povrh toga imaju na pameti da svojim svakidašnjim ponašanjem i svojom zauzetošću² očituju svijetu lice Crkve, po kome ljudi rasuđuju o snazi i istinitosti kršćanske poruke. Neka životom i riječju zajedno s redovnicima i svojim vjernicima dokazuju daje Crkva, sa svim darovima koje sadržava, samom svojom prisutnošću neiscrpivi izvor onih energija koje današnji svijet najviše treba. Ustrajnim studijem neka se tako osposobe da mogu izvršiti svoju ulogu u dy'alogu sa svijetom i s ljudima bilo kojeg mišljenja.

Napose neka im budu na srcu riječi ovoga Sabora: "Budući da se čovječanstvo danas sve tješnje srašćuje u građansku, ekonomsku i socijalnu jedinicu, to je još potrebnije da svećenici zajedničkim nastojanjem i sredstvima te pod vodstvom biskupa i vrhovnog svećenika uklanjaju svaki razlog razdvajanja, kako bi čitavo čovječanstvo bilo privedeno k jedinstvu Božje obitelji"³.

*4343 Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961] 456 si 407 410 si).
Usp. 2. vat. sab. Dogmatska konst. o Crkvi "*Lumen genitum*", br. 28 (AAS 57 [1965] 34 si; *4153).
Na nav. mj, br.28 (AAS 57 [1965] 35 si; *4154).

Iako je Crkva snagom Duha Svetoga ostala vjerna zaručnica svog Gospodina i nikada nije prestala biti u svijetu znak spasenja, ona ipak dobro zna daje tokom duge njezine povijesti među njezinim članovima¹, klericima i laicima, bilo i takvih koji su se iznevjerili Božjem Duhu. I u naše vrijeme Crkva dobro zna kolika je razlika između poruke koju naviješta i ljudske slabosti onih kojima je povjereneno Evanđelje.

Što god povijest sudila o tim nedostacima, mi ih moramo biti svjesni i protiv njih se snažno boriti da ne nanose štetu širenju Evanđelja. Isto tako Crkva dobro zna koliko i sama mora neprestano na osnovi vjekovnog iskustva dozrijevati u razvijanju svojih odnosa sa svijetom. Vođena Duhom Svetim, Crkva, naša Majka, ne prestaje poticati svoje sinove "da se pročiste i obnove kako bi znak Kristov još jasnije zablistao na licu Crkve"².

4344 44. (*O pomoći što ju Crkva prima od današnjega svijeta*). Kao što je za svijet važno da prima Crkvu kao društvenu stvarnost povijesti i kao kvasac svijeta, tako sama Crkva dobro zna koliko je primila od povijesti i razvoja čovječanstva. Iskustvo prošlih stoljeća, napredak znanosti, bogatstva sakrivena u različitim oblicima ljudske kulture, što sve omogućuje da bolje upoznamo narav samog čovjeka i što otvara nove putove k istini, korisni su također i Crkvi. Ona je, naime već od početka svoje povijesti naučila izražavati Kristovu poruku služeći se pojmovima i jezikom različitih naroda te ju je pokušala osvijetliti i mudrošću filozofa: i to sa svrhom da Evanđelje prilagodi shvaćanju sviju i, koliko je bilo potrebno, zahtjevima mudraca.

I taj prilagođeni način naviještanja objavljene riječi mora ostati zakonom svake evangelizacije. Tako se naime u svakom narodu stvara mogućnost da na svoj način izrazi Kristovu poruku i ujedno se promiče životna razmjena između Crkve i različitih kultura naroda³. Osobito u naše vrijeme, kad se stvari veoma brzo mijenjaju i kada načini mišljenja variraju, potrebna joj je napose pomoć onih koji žive u svijetu, a stručnjaci su u poznavanju raznih ustanova i disciplina, te shvaćaju njihov unutarnji mentalitet, pa bili oni vjernici ili nevjernici.

Dužnost je svega Božjeg naroda, osobito pastira i teologa, da uz pomoć Duha Svetoga slušaju, razabiru i tumače razna mišljenja našega vremena te ih prosuđuju u svjetlu riječi Božje, kako bi se objavljena istina mogla uvijek dublje uočiti, bolje shvatiti i prikladnije izložiti.

Budući da posjeduje vidljivu socijalnu strukturu, znak svoga jedinstva u Kristu, Crkva se može također i razvojem ljudskog društvenog života obogatiti, pa se stvarno i obogaćuje: ne u tom smislu kao da bi joj nedostajalo nešto u konstituciji koju joj je Krist dao, nego da bi upravo tu konstituciju dublje upoznala, bolje izrazila i sretnije je prilagodila našem vremenu.

¹ *4343 Usp. Ambrozije, *De virginitate* VIII, br.48 (PL 16,278).

² 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 15 (AAS 57 [1965] 20; *4139).

³ *4344 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 13 (AAS 57 [1965] 17; *4133).

Crkva sa zahvalnošću osjeća da - i kao zajednica i u svojim pojedinim sinovima - prima raznoliku pomoć od ljudi svih staleža i položaja. Svi oni, naime, koji pridonose razvoju ljudske zajednice na području obitelji, kulture, ekonomskog i socijalnog života kao i na području nacionalne i međunarodne politike doprinose ne malu pomoć prema Božjem planu i crkvenoj zajednici ukoliko ona ovisi o izvanjskim uvjetima. Štoviše, Crkva priznaje da se čak samim protivljenjem svojih protivnika i progonitelja uvelike koristila i da se to može i nadalje¹.

45. (*Krist, alfa i omega*). Crkva kad sama pomaže svijet i kad od njega mnogo prima teži jedino za tim da dođe kraljevstvo Božje i da se ostvari spasenje svega ljudskog roda. Uostalom, sve dobro koje narod Božji za vrijeme svoga zemaljskog putovanja može pružiti ljudskoj obitelji dolazi odatle što je Crkva "sveopći sakrament spasenja"², koji očituje i ujedno ostvaruje misterij Božje ljubavi prema čovjeku.

Riječ naime Božja, po kojoj je sve stvoreno, sama je postala tijelom da kao savršen čovjek sve spasi i u sebi sve rekapitulira. Gospodin je cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj smjeraju želje povijesti i civilizacije, središte ljudskoga roda, radost svih srdaca i punina njihovih težnji³. Njega je Otac uskrisio od mrtvih, uzvisio i posadio o svoju desnu postavivši ga sućem živima i mrtvima. U njegovu Duhu oživljeni i ujedinjeni putujemo prema konačnom dovršenju ljudske povijesti, koja potpuno odgovara planu njegove ljubavi: "Obuhvatiti pod jednu glavu u Kristu sve što je na nebesima i što je na zemlji" [*Ef 1,10*].

Sam Gospodin veli: »Evo! Dolazim naskoro i plaća moja sa mnom da svakome naplatim prema njegovu djelu. Ja sam Alfa i Omega. Prvi i Posljednji. Početak i Svršetak" [*Otk 22,12-13*]....

4350-4359:123. generalna kongregacija, 16. studenog 1964.:

"Izjave" i "Objašnjavajuća bilješka"

U saborskoj dvorani i kod savjetovanja o načinu uz treće poglavlje "*Lumen gentium*" (br. 18-29; usp. *4142-4155), postale su jasne razlike u mišljenju o odnosu na kolegijalnost biskupa i dogmatsku obvezatnost saborskih dekreta. Kako bi se u završnom glasovanju omogućila što veća suglasnost, teološka je komisija zaključila da umjesto pojedinačnih odgovora dadne sveobuhvatnu "*Objašnjavajuća Bilješku*" ("*Nota explicativa praevia*"). Pavao VI. je tu stvar preuzeo na sebe (usp. *4352). Ispred či-

*4344 Usp. Justin, *Dialog mit dem Juden Tryphon*, 110: "... što nam se više takvog događa, tim više nastaje drugih vjernika i pobožnih ljudi po Isusovom imenu": PG 6,729 / Otto [1897] 391-393). Usp. Tertulijan, *Apologeticum* 50,13: "Bit će nas više, što nas budete više ubijali; krv je sjeme kršćana": PL 1,534 / E. Dekkers: CpChL 1 [1954] 171). Usp. 2 vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.9 (AAS 57 [1965] 14; *4124).

*4345 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br.48 (AAS 57 [1965] 53; *4168). Usp. Pavao VI, nagovor 3. veljače 1965. (L'Osservatore Romano, 4. veljače 1965.).

tanja "Bilješke" generalni je tajnik sabora stavio "Izjave" ("Notificationes"), koje su precizirale dogmatsku obvezatnost saborskih dokumenata. Na poticaj Pavla VI. oba su teksta dodana saborskim dokumentima. Usp. "Izjava" ("Notificatio") generalnog sekretara sabora od 15. studenog 1965. (171. generalna kongregacija: AAS 58 [1966] 836).

Izd.: AAS 57 (1965) 72-75 / ASyn 3/V111, 10-13.

Izjava koju je dao presvijetli generalni tajnik sabora na 123. generalnoj kongregaciji dne 16. studenog 1964.

4350 Postavljeno je pitanje: koja bi trebala biti *teološka kvalifikacija* nauka iznesenog u nacrtu o *Crkvi*, koji je predložen za glasovanje.

Doktrinarno povjerenstvo je na upit kod rasprave o *amandmanima* dala odgovor uz treće poglavlje nacрта o *Crkvi* ovim riječima:

"Kao što je jasno po sebi, saborske tekstove treba tumačiti u skladu s općim pravilima koja su prihvaćena od svih."

4351 Tom prigodom je Doktrinarno povjerenstvo uputilo na svoju *Izjavu* od 6. ožujka 1964., čiji tekst ovdje prepisujemo:

"Vodeći računa o saborskom postupku i pastoralnom cilju sadašnjeg sabora, ovaj sveti Sabor o stvarima vjere i ćudoređa definira da Crkva treba držati samo ono, stoje kao takvo izričito sama izjavila.

Ostalo pak, što sveti Sabor iznosi kao nauk vrhovnog crkvenog Učiteljstva, svi i pojedini Kristovi vjernici moraju prihvatiti i držati, prema nakani svetog Sabora, koja je jasna bilo iz same stvari, bilo iz načina govora, prema teološkim pravilima tumačenja."

Višim se pak autoritetom očima saopćava uvodna bilješka tumačenja za amandmane koji se odnose na treće poglavlje nacрта o *Crkvi*, te se prema duhu i nakani te bilješke treba shvatiti i tumačiti nauk iznesen u tom poglavlju.

Uvodna objašnjavajuća bilješka

4353 "Povjerenstvo je odredilo da prije rasprave o amandmanima iznese sljedeće opće napomene.

1. *Kolegij* se ne podrazumijeva u *strogo pravnom* smislu, to jest o skupu jednanih koji daju svoju vlast svom predsjedniku, nego o trajnoj grupi, čiji se ustroj i autoritet moraju izvesti iz Objave. Zbog toga se u odgovoru uz amandman 12 izričito govori o Dvanaestorici koje je Gospodin ustanovio 'kao kolegij, ili kao *trajnu grupu**. usp. i amandman 53,c. - Zbog istog razloga se i o kolegiju biskupa na više mjesta upotrebljavaju riječi *red* ili *tijelo*. Poredba između Petra i ostalih apostola sjedne strane, i vrhovnog svećenika i biskupa s druge strane, ne uključuje i prijenos izvanredne vlasti dane apostolima na njihove nasljednike, niti, kao što je *jasno, jednakost*

između glave i udova kolegija, nego samo odnos između prvog člana poredbe (Petar - apostoli) i drugog (papa - biskupi). Zbog toga je u br. 22 Povjerenstvo odredilo da se piše ne na *isti*, nego na *jednak* način. Usp. amandman 57.

Članom kolegija se postaje snagom biskupskog posvećenja i hi'erarhijskom po- 4354
vezanošću s glavom i s udovima kolegija. Usp. br. 22, § 1 na kraju.

Kod *posvete* se podjeljuje *ontološko* učestvovanje u *svetim* službama, kao što to nedvojbeno slijedi iz predaje, pa i liturgijske. Namjerno se upotrebljava riječ *službe*, a ne *ovlasti*, jer bi se ta posljednja riječ mogla shvatiti o ovlasti za *potpuno slobodno djelovanje*. Kako bi se naime imala takva ovlast potpuno slobodna za djelovanje, treba joj biti dodano *kanonsko* ili *juridičko određenje* od strane hijerarhijskog autoriteta. To određenje ovlasti može biti u dodjeljivanju posebne službe ili u označavanju podložnika, što se čini prema *odredbama* odobrenima od vrhovnog autoriteta. Ta se daljnja odredba traži *po prirodni stvari*, jer se radi o službama u kojima po volji Kristovoj hijerarhijski mora surađivati *više subjekata*. Očito je da se to "zajedništvo" u životu Crkve mora primjenjivati prema prilikama vremena, prije nego li bude u pravu određen.

Zbog toga se znakovito kaže, da se traži *hijerarhijsko zajedništvo* s Glavom i 4355
udovima Crkve. *Zajedništvo* je pojam koji je u staroj Crkvi (kao i danas posebno na Istoku) bio na velikoj cijeni. On se ne shvaća kao neki neodređeni *osjećaj*, nego kao *organska stvarnost* koja traži juridički oblik i koja je ujedno prožeta ljubavlju. Zbog toga. Povjerenstvo, gotovo jednodušnim pristankom odlučilo da se napiše: 'u *hijerarhijskom zajedništvu*'. Usp. amandman 40, kao i ono što se kaže o *kanonskom poslanju*, u br. 24.

Dokumente novijih vrhovnih svećenika o jurisdikciji biskupa treba tumačiti kao to nužno određenje vlasti.

3. Kolegij, kojeg nema bez glave, je: 'z *subjekt vrhovne i pune vlasti* koja postoji 4356
na čitavom svijetu'. To svakako treba prihvatiti, kako se ne bi dovela u sumnju punina vlasti rimskog prvosvećenika. Kolegij naime uvijek i nužno podrazumijeva i svoju glavu, *koja u kolegiju ima puninu svoje službe Kristovog zamjenika i pastira čitave Crkve*. Drugim riječima: ne postoji razlika između rimskog prvosvećenika i biskupa uzetih zajedno, nego između rimskog prvosvećenika zasebno uzetog i rimskog prvosvećenika zajedno s biskupima. Rimski je prvosvećenik naime *glava kolegija*, te on sam može izvesti neke čine koji nikako nisu vlastiti biskupima, npr. sazvati i voditi kolegij, odobriti norme rada, itd. Usp. amandman 81. Na sud vrhovnog svećenika spada, prema različitim potrebama Crkve tijekom vremena, odrediti način na koji će se ta briga ostvariti, na osobni, ili na kolegijalni način. Rimski prvosvećenik kreće u određivanje, unapređivanje, odobravanje, kolegijalnog vršenja (vlasti), prema vlastitom sudu imajući pred očima dobro Crkve.

4357 4. Vrhovni svećenik kao vrhovni pastir Crkve, može svoju vlast vršiti u svako vrijeme prema svom nahodaњу, kao što se to traži od same njegove službe. Kolegij pak, premda uvijek postoji, ipak zbog toga ne djeluje neprestanim kolegijalnim djelovanjem, u *strogom* smislu, kao stoje to jasno iz crkvene predaje. Drugim riječima, nije uvijek 'u punom djelovanju', štoviše, kolegijalnim djelovanjem u strogom smislu djeluje samo povremeno i samo *uz pristanak glave*. Kaže se naime '*uz pristanak glave*' kako se ne bi mislilo na *ovisnost* kao od nekog *stranog*; član 'koji pristaje' upućuje naprotiv na *zajedništvo* između glave i udova te uključuje nužnost *čina* koji su vlastiti glavi. To se izričito tvrdi u br.22 § 2 i tamo se tumači, na kraju. Negativno oblik '*osim*' obuhvaća sve slučajeve; zbog togaje jasno da *norme* odobrene od vrhovnog autoriteta treba uvijek obdržavati. Usp. amandman 84.

4358 U svemu se pak očituje da se radi *opovezanosti* biskupa *sa svojom glavom*, a nikada o djelovanju biskupa *neovisno* o papi. U tom slučaju, ako nema djelovanje glave, biskupi ne mogu djelovati kao kolegij, kao stoje to jasno iz pojma 'kolegij'. To je hijerarhijsko zajedništvo svih biskupa s vrhovnim svećenikom uistinu svečano (potvrđeno) u predaji.

4359 N.B. Sakramentalno-ontološka služba, koju treba razlikovati od kanonsko-pravnog vidika, *ne može* se vršiti bez hijerarhijskog zajedništva. Povjerenstvo je pak smatralo da se ne ulazi u pitanje *dozvoljenosti* i *valjanosti*, što se ostavlja za raspravu teolozima, posebno ono što se odnosi na vlast koja se stvarno kod Istočnjaka vrši odvojeno, za čije tumačenje postoje različita mišljenja.

4400: Instrukcija Svetog oficija "*Piam et constantem*", 5. srpnja 1963.

Instrukcija dozvoljava spaljivanje tijela mrtvih prije svega u onim krajevima gdje je teško naći mjesta koja bi udovoljavala higijenskim propisima za uređenje groblja, ili gdje se ukop u zemlju protiv tamošnjim religijskim osjećajima (n.pr. u Indiji).

Id.: AAS 56(1964) 822sl.

4400 Crkva je uvijek nastojala unapređivati pobožan i stalan kršćanski običaj ukopa tijela vjernika, bilo da ih je otrpatila prikladnim obredima, kojima se jasnije pokazuje simbolično i religijsko značenje ukopa, bilo daje prijetila kaznama onima koji su napadali takvu spasonosnu praksu; to je Crkva činila posebno kada su kršćanske običaje i crkvene predaje neprijateljski napadali prožeti sektaškim duhom, te su pokušali ukop zamijeniti spaljivanjem kao znakom nasilnog nijekanja kršćanskih dogmi, ponajviše pak uskrsnuća umrlih ljudi i besmrtnosti ljudske duše.

A tu su nakanu, stoje očito, subjektivno u duši imali zastupnici spaljivanja, dok ona objektivno nije vezana uz samo spaljivanje. Naime, spaljivanje se tijela ne odnosi na dušu, niti ono priječi Božju svemoć da uskrisi tijelo, te tako spaljivanje u sebi ne sadrži objektivno nijekanje tih dogmi.

Dakle, ne radi se o stvari koja je iznutra zla, niti koja po sebi vrijeđa kršćansku religiju; Crkva je uvijek imala to mišljenje, jer se ona naime u nekim prilikama nije niti tada protivila spaljivanju, niti se protivi sada, kada je naime bilo sigurno, ili je sada sigurno, da tijela mrtvih spaljuju iz dobre namjere i zbog težih razloga, posebno javnog reda.

Takva promjena duša na bolje, kao i prilike koje se protive spaljivanju, u ova su posljednja vremena češća i jasnija; zbog toga se češće Svetoj Stolici podnose molbe da se ublaži crkvena stega u odnosu na spaljivanje tijela, a čini se da se to danas više-struko povećava, ali ne iz mržnje prema Crkvi ili kršćanskim običajima, nego samo zbog higijenskih ili gospodarskih razloga, ili zbog nekih drugih razloga javnog ili privatnog reda.

Sveta Mati Crkva, misleći prvenstveno na duhovno dobro vjernika, ali ne zanemaruje niti druge potrebe, dobrostivo prima te molbe, te misli da treba odrediti sljedeće:

1. Treba u potpunosti nastojati da se očuva običaj pokapanja tijela mrtvih vjernika; zbog toga neka prikladnim poukama i savjetima ordinariji nastoje da se kršćanski narod čuva od spaljivanja tijela, i da ne odstupa od običaja pokapanja, osim natjeran silom ...

2. Kako se ne bi, više nego lije potrebno, povećavale poteškoće koje nastaju iz današnjih prilika, i da ne nastane češća potreba da se oslobađa od zakona koji su u toj stvari na snazi, činilo se prikladnim donekle ublažiti propise kanonskog prava koji se odnose na spaljivanje, tako da ono stoji određeno u kan. 1203 § 2 (o ne izvršavanju čina spaljivanja) i u kan. 1240, § 1,5E (o odbijanju crkvenog sprovoda onima koji su odredili da se njihova tijela spale), ne bude više obvezatno općenito, nego samo onda kada bude jasno daje spaljivanje izabrano radi nijekanja crkvenih dogmi, ili iz sektaške nakane, ili iz mržnje prema katoličkoj vjeri i Crkvi.

3. Odatle također slijedi, onima koji su izabrali spaljivanje vlastitog tijela, ne treba iz tog razloga odbijati sakramente i javne molitve, osim ako bude jasno da su oni to učinili iz gore spomenutih razloga koji su protivni kršćanskom životu.

4. Kako pak pobožni osjećaj Kristovih vjernika prema crkvenoj predaji ne bi trpio štetu, i kako bi bio jasan duh Crkve koji je protivan spaljivanju, obred crkvenog ukopa i pripadajuće molitve, nikada se ne mogu obavljati na samom mjestu spaljivanja, niti na način jednostavne pratnje kod prijenosa tijela.

4402-4407: Instrukcija Papinskog biblijskog povjerenstva "Sancta mater ecclesia", 21. travnja 1964.

Instrukcija ističe značenje različitih stadija predaje o životu i učenju Isusovu, te preporuča egzegetima brižljivu primjenu novih znanstvenih metoda.

Izd.: AAS 56 (1964) 713-716.

Povijesna istina Evanđelja

4402 1.... Kako bi [*katolički egzeget*] postavio u puno svjetlo vječnu istinu i autoritet Evanđelja, brižljivo pazeći na norme racionalne i katoličke hermeneutike, treba pažljivo upotrijebiti nove pomoći egzegezi, posebice one koje donosi povijesna metoda, uzeta općenito. Ona marljivo istražuje izvore te utvrđuje njihovu narav i snagu; stvara si pomoć uz primjenu kritike teksta, literarne kritike i poznavanjem jezika.

Tumač će se držati opomena Pija XII., sretne uspomene, koji mu nalaže da "razborito ... istražuje što pravom i izvornom tumačenju doprinosi način govora, odn. književne vrste, koje je upotrijebio sveti pisac; i neka bude uvjeren da taj dio svoje zadaće ne može zanemariti bez velike štete za katoličku egzegezu"¹....

Konačno, egzeget će primijeniti sva sredstva pomoću kojih će bolje upoznati narav evanđeoskog svjedočanstva, vjerski život prvih Crkvi, smisao i snagu apostolske predaje.

4403 Kad se pruži prilika, tumači mogu istraživati, koji se to zdravi elementi nalaze u "metodi povijesnih oblika", kojima bi se pravilno mogli služiti za potpunije razumijevanje Evanđelja. Ipak trebaju biti razboriti, jer se često u toj metodi nalaze pomiješana filozofska i teološka načela, koja se ne mogu baš odobriti i koja iskrivljuju kako metodu tako i zaključke na književnom području.

Naime, neki zastupnici te metode, zavedeni predrasudama racionalističkog razmišljanja, odbijaju priznati postojanje nadnaravnoga reda i zahvaćanje osobnog Boga u svijet, učinjenog pomoću objave u pravom smislu riječi, kao i mogućnost i postojanje čudesa i proroštava.

Drugi polaze od krivog shvaćanja vjere, kao da za nju nije važna povijesna istina, štoviše, kao da se ona ne može uskladiti s vjerom.

Drugi pak 'a priori' niječu povijesnu snagu i povijesnu narav dokumenata objave.

Drugi pak konačno, zapostavljajući autoritet apostola ukoliko su oni Kristovi svjedoci, njihovu službu i njihov utjecaj na prvobitnu zajednicu, uzdižu stvaralačku snagu prvotne zajednice....

4404 2. Kako bi tumač ispravno utvrdio sigurnost onoga što se iznosi u evanđeljima, treba razborito svratiti pozornost na tri razdoblja predaje, preko kojih su Isusovo učenje i život došli do nas.

Krist Gospodin je sebi pridružio izabrane učenike [*usp. Mk 3,14; Lk 6,13*], koji su ga slijedili od početka [*usp. Lk 1,2; Dj 1,21sf*], koji su vidjeli njegova djela i slušali njegove riječi, te su na taj način postali prikladni svjedoci njegovog života i učenja [*usp. 24,48; Iv 15,27; Dj 1,8; 10,39; 13,31*].

* 4402 Pijo XII, enciklika "*Divino afflante Spiritu*" (AAS 35 [1943] 343).

Kadje Gospodin usmeno iznosio (svoje) učenje, slijedio je one načine razmišljanja i iznošenja koji su u ono vrijeme bili rašireni; tako se prilagođivao shvaćanju slušatelja i postigao da se ono što je učio čvrsto utisne u duše i prikladno ostane u sjećanju učenika. Ovi su pak čudesa i druge događaje Isusovog života ispravno shvaćali kao djela učinjena i usmjerena u tu svrhu kako bi ljudi povjerovali u Krista i vjerom prihvatili njegov nauk spasenja.

Apostoli su ponajprije navješćivali Gospodinovu smrt i uskrsnuće, svjedočeći za Krista [usp. Lk 24,44-48; Dj 2,32; 3,15; 5,30-32], vjerno su iznosili njegov život i riječi [usp. Dj 10,3 6-41], a u načinu propovijedanja su vodili računa o okolnostima u kojima su se slušatelji nalazili [Dj 13,16-41 s Dj 17,22-31]. 4405

Nakon što je Isus uskrsnuo od mrtvih a njegovo božanstvo jasno uočeno [Dj 2,36; Iv 20,28] bilo je daleko od toga da bi vjera uništila sjećanje na ono što se dogodilo, nego je to štoviše učvrstila, jer se vjera oslanjala na ono što je Isus činio i učio [Dj 2,22; 10,37-39]. Zbog štovanja koje su učenici od tada iskazivali Isusu kao Gospodinu i Sinu Božjem, nije on pretvoren u "mitsku" osobu, niti je izmijenjeno njegovo učenje.

Nema razloga za nijekanje da su apostoli (svojim) slušateljima s dubljim razumijevanjem predali ono što je Krist uistinu kazao i učinio, jer su sami bili poučeni o slavnom Kristovim događajima, a uživali su i svjetlo Duha istine [Iv 2,22; 12,16; usp. II,51sl; 14,26; 16,12sl; 7,39]. To slijedi odatle, jer je sam Isus poslije uskrsnuća "njima tumačio" [Lk 24,27] kako Stari zavjet, tako i svoje vlastite riječi [usp. Lk 24,44sl; Dj 1,3], a oni su njegove riječi i djela tumačili kako je to tražila potreba slušatelja.

"Posvetivši se posluživanju riječi" [Dj 6,4] služili su se različitim načinima govora koji su bili u skladu sa njihovim shvaćanjem i raspoloženjem slušatelja; bili su naime dužnici "Grcima i barbarima, mudracima i nezalicama" [Rim 1,14; usp. I Kor 9,19-23].

Među načinima govora kojima su propovjednici naviještali Krista treba razlikovati i odvagnuti: kateheze, pripovijedanja, svjedočanstva, himne, pohvale Bogu, molitve i druge slične književne vrste u svetom Pismu, koje su običavali upotrebljavati ljudi onoga vremena.

Tu prvotnu pouku, koja je najprije predana riječima a onda i u pisanom obliku - 4406 jer se ubrzo dogodilo da su mnogi pokušali "srediti izvješće o stvarima" [usp. Lk 1,1] koje su se odnosile na Gospodina Isusa - *sveti pisci* napisali su na korist Crkve četiri evanđelja metodom koji je svaki od njih smatrao prikladnom za poseban cilj koji si je postavio.

Izabravši nešto od mnogog predanog, nešto složivši u sažetke, nešto su tumačili vodeći računa o stanju Crkava, svom su snagom nastojali da čitatelji upoznaju pouzdanost njihovih riječi [usp. Lk 1,4]. Sveti su pisci naime od onoga što su primili birali ponajviše ono, što je bilo prilagođeno različitim prilikama vjernika i cilju koji su si

postavili, te su to pripovijedali na onaj način koji je bio u skladu s tim prilikama i s tim ciljem.

Budući da smisao poruke zavisi i od slijeda stvari, evanđelisti su, predajući Spasiteljeve riječi i djela, tumačili ih na korist čitatelja jedan u jednom a drugi u drugom kontekstu.

Zbog toga neka egzeget istražuje stoje evanđelist kanio reći time stoje riječ ili djelo ispriповjedio na taj način, ili stoje sve stavio u određeni kontekst. Nipošto nije suprotno istinitosti pripovijedanja ako evanđelisti riječi ili djela Gospodinova iznesu u različitom kontekstu¹, ili ako njegove misli ne iznesu doslovce, nego različito, zadržavši ipak smisao²....

4407 Ako egzeget ne uzme u obzir sve što se odnosi na porijeklo i sastavljanje evanđelja, i ako ne primijeni pravilno sve što su nova istraživanja donijela za provjeru, neće ispuniti svoju dužnost da dozna što su sveti pisci željeli izraziti i što su uistinu izrazili....

Ostaje još mnogo toga, i to vrlo važnog, u čijem iznošenju i tumačenju katolički egzeget može i mora vježbati svoju oštroumnost i znanje, kako bi svatko prema svojim silama doprinio iz dana u dan sve većem napretku svete znanosti, da se sud crkvenog učiteljstva pripremi i bolje podupre, na obranu i čast Crkve³.

4410-4413: Enciklika "Mysterium fidei", 3. rujna 1965.

Potkraj pedesetih godina je pod utjecajem fenomenologije i egzistencijalne filozofije nastala rasprava o pojmu transupstancijacije. U toj je raspravi, među ostalim, sudjelovao i B. Welte, P. Schoonenberg i E. Schillebeeckx. Enciklika ne odbacuje nove pojmove "transignifikacija" i "transfinalizacija", ali je utvrdila, da oni nisu dovoljni za primjereno tumačenje euharistijske pretvorbe, te moraju biti upotpunjeni s pojmom "transupstancijacija" (usp. *1642 1652).

Izd.: AAS 57 (1965) 755-766.

Različite zablude u odnosu na euharistiju

4410 Među nama je naime poznato, da neki od onih koji riječima ili pisanjem raspravljaju o tom presvetom otajstvu, o misama koje se slave privatno, o dogmi transupstancijacije i o štovanju euharistije šire takva mišljenja koja zbunjuju duše

¹ *4406 Usp. Ivan Zlatousti, *In Matthaeum*, hom. 1,3 (PG 57,16 si).

² Usp. Augustin, *De consensu Evangelistarum* II 12, br. 28 (CSEL 43,127-129 / PL 34,1090 si). Iza toga slijedi daljnji navod: II 21, br. 51 si (CSEL 43,153i., / PL 34,1102).

³ *4407 Pijo XII, enciklika "*Divino afflante Spiritu*" (AAS 35 [1943] 346).

vjernika, te u njihovim dušama stvaraju nemalu smutnju o vjerskim stvarima, kao da svatko smije zaboraviti na učenje koje je Crkva jednom definirala, ili ga tako tumačiti da izbljedi prvotno značenje riječi, ili prihvaćeni sadržaj pojmova.

Da tu stvar potvrdimo primjerom; nije naime dozvoljeno: misu, koju nazivaju 4411 "zajedničkom", tako uzdizati da se poništi značenje misama koje se privatno slave; tako inzistirati na značenju sakramentalnog znaka, kao da simbolizam, za koji nitko ne niječe da se nalazi u presvetoj euharistiji, u potpunosti izražava i iscrpljuje značenje Kristove prisutnosti u tom sakramentu; ili raspravljati o tajni transupstancijacije a da se ne spominje čudesna pretvorba čitave supstancije kruha u tijelo i čitave supstancije vina u krv Kristovu, o čemu govori Tridentski sabor [*usp. *1642*], kao da se ona nalazi samo u "transignifikaciji" i "transfinalizaciji", kako kažu; ili pak iznositi mišljenje prema kojem Krist nije više prisutan u posvećenim hostijama koje preostanu nakon što je završeno slavlje misne žrtve.

Supstancijalna Kristova prisutnost u euharistiji

Ta se naime prisutnost naziva "stvarna", ne isključivo, kao da druge ne bi bile 4412 "stvarne", nego po posebnosti, jer je ona supstancijalna, njom naime biva prisutan potpun i čitav Krist, Bog i čovjek¹. Krivo dakle tumači sadržaj te prisutnosti netko tko zamišlja "pneumatsku" narav, kao što kažu, Kristovog slavnog tijela koje je svugdje prisutno; ili pak tu prisutnost stežu u granice simbolizma, kao da se taj preuzvišeni sakrament ne sastoji ni u čem drugom, nego u učinkovitom znaku "duhovne Kristove prisutnosti i njegovoj tijesnoj povezanosti s vjernicima, udovima mističnog tijela"².

Kristova prisutnost nakon pretvorbe

Bez sumnje, nakon završene transupstancijacije prilike kruha i vina poprimaju 4413 novo značenje, novi cilj, jer oni više nisu obični kruh i obično piće, nego znak svete stvarnosti i duhovne hrane; ali oni zbog toga poprimaju novo značenje i novi cilj jer sadržavaju novu "stvarnost", koju s pravom zovemo *ontološkom*. Pod spomenutim naime prilikama nije više ono što je bilo prije, nego nešto potpuno drugo; i to ne samo zbog učenja crkvene vjere, nego zbog same stvari, jer je pretvorena supstancija, ili narav, kruha i vina u tijelo i krv Kristovu, te od kruha i vina nije ostalo ništa nego samo prilike pod kojima je čitav i potpun Krist u svojoj fizičkoj "stvarnosti" i tjelesno prisutan, premda ne na isti način kao što su tijela prisutna u mjestu.

4412 Usp. tridentski sabor, dekret o sakramentu euharistije, pogl. 3 (1641).
Pijo XII, enciklika "*Humani generis*" (AAS 42 [1950] 578).

4420-4425: Nagovor pred Općom skupštinom Ujedinjenih naroda u New Yorku "Au moment de prendre", 4. listopada 1965.

Id: AAS 57 (1965) 878-885.

Povijesno značenje sastanka

4420 Mi smo nositelj i poruke za cijelo čovječanstvo. I mi to nismo samo u naše osobno ime i u ime velike katoličke obitelji, nego također i u ime braće kršćana koji s nama dijele osjećaje koje ovdje izražavamo, na poseban način onih koji imaju sevidjele posebno nas zadužiti kao svoga tumača. I kao što glasonoša koji na kraju dugog putovanja predaje pismo koje mu je povjereno, tako smo i mi svjesni da proživljavamo - iako kratak - izuzetno sretan trenutak u kojem se ispunjava zavjet koji nosimo u srcu već gotovo dvadeset stoljeća.

Da, vi se toga sjećate. Mi smo već vrlo dugo na putu i nosimo sa sobom dugu povijest; ovdje slavimo završetak napornog hodočašća u potrazi za razgovorom sa cijelim svijetom od dana kada nam je bilo naređeno: "Idite, nosite radosnu vijest svim narodima!"

4421 Naša poruka želi u prvom redu biti moralna i svečana potvrda ove Ustanove. Ta poruka proizlazi iz našega povijesnog iskustva. Kao "stručnjak ljudskosti" donosimo ovoj Organizaciji priznanje naših posljednjih premodnika, priznanje cijeloga katoličkog episkopata i naše, jer smo uvjereni da ova Organizacija predstavlja nužni put suvremene civilizacije i svjetskog mira....

Stvarati mir

4422 ... Mir, vi to znate, ne izgrađuje se samo političkim sredstvima i ravnotežom sila i interesa. On se izgrađuje duhom, idejama, djelima mira. Vi radite na tom velikom djelu. Ali vi ste istom na početku svojih napora. Da li će svijetu ikada poći za rukom svladati partikularistički i ratoborni mentalitet koji je dosad bio potka najvećeg dijela povijesti?

Teško je to predvidjeti; ali lako je ustvrditi da se treba odlučno staviti na put prema novoj, miroljubivoj povijesti, onoj koja će doista i potpuno biti ljudska, onoj istoj povijesti koju je Bog obećao ljudima dobre volje. Putovi te povijesti pred vama su zacrtani: prvi je onaj razoružanja.

4423 Želite li biti braća, pustite da oružje padne iz vaših ruku. Ne može se ljubiti napadačkim oružjem u rukama. Oružje, pogotovo strašno oružje koje vam je dala suvremena znanost, još prije nego što uzrokuje žrtve i ruševine, rađa teške, sne, pothranjuje zle osjećaje, stvara more, nepovjerenja, tmurne odluke; ono iziskuje velike troškove, zaustavlja planove solidarnosti i korisnog rada, iskrivljuje psihologiju naroda....

... Nikada kao danas, u vremenu obilježenom tolikim ljudskim napretkom, nije bio isto toliko potreban poziv na savjest čovječanstva. Jer opasnost ne dolazi ni od napretka ni od znanosti, koji će, pravilno korišteni, moći riješiti velik broj ozbiljnih pitanja koja salijeću čovječanstvo. Prava opasnost je u čovjeku, koji raspolaže sa sve moćnijim sredstvima, primjenjivim za rušenje kao i za najveće pobjede. 4424

Jednom rječju, zgrada suvremene civilizacije mora se izgrađivati na duhovnim načelima, koja jedina imaju snagu ne samo podržavati je, nego također i osvjetljivati i oživljavati. A ta neophodna načela više mudrosti mogu počivati - to je naše duboko uvjerenje, vi to znate - samo na vjeri u Boga. 4425

4430-4435: Zajednička izjava pape Pavla VI. i patrijarha Atenagore I. carigradskog "Penetres de reconnaissance", 7. prosinca 1965.

Izjava, koja je istovremeno objavljena na 9. sjednici 2. vatikanskog sabora i u Carigradu, istovremeno poništava međusobno izopćenje Istočne i Zapadne crkve. U Pismu Atenagori I, od 25. srpnja 1967. papa Pavao VI. je izrazio nadu u skori prestanak razdvojenosti između obiju Crkvi (AAS 59 [1967] 852-854).

Izd.: AAS 58 [1966] 20 si.

4. Papa Pavao VI. i patrijarh Atenagora I. i njegova sinoda jednodušno odlučni da izraze zajedničku želju za pravednošću i jednodušni osjećaj ljubavi svojih vjernika, pozivajući se na zapovijed Gospodinovu: "Ako dakle prinosiš dar na žrtvenik pa se ondje sjetiš da tvoj brat ima nešto protiv tebe, ostavi dar ondje pred žrtvenikom, idi i najprije se izmiri s bratom, a onda dođi i prinesi dar"¹, te složno izjavljuju da:

a) žale zbog uvredljivih riječi, neosnovanih prigovora, osude vrijednih čina, s jedne i s druge strane, koji su označavali ili pratili žalosne događaje ove epohe; 4431

b) na isti način žale te iz sjećanja i iz sredine Crkve poništavaju odluke izopćenja a koje su ih slijedile, i čiji spomen djeluje sve do naših dana kao zapreka približavanju u ljubavi, te to žele zaboraviti; 4432

c) žale konačno zbog ranijih i kasnijih događaja, koji su pod utjecajem različitih činitelja, među kojima su nerazumijevanje i međusobno nepovjerenje, konačno doveli do stvarnog raskida crkvenog zajedništva. 4433

Papa Pavao VI. i patrijarh Atenagora I. sa svojom sinodom su svijesni da taj čin pravednosti i međusobnog praštanja nije dostatan da dovrši stara i nova razilaženja u mišljenju koja postoje između Rimske Katoličke crkve i Pravoslavne crkve, koje će 4434

*4430 Mt 5,23sl.

biti nadvladane djelovanjem Duha Svetoga i zahvaljujući čišćenju srdaca, žaljenju nad povijesnim nepravdama i djelotvornoj volji, tako da postignu zajedničko shvaćanje i izražavanje apostolske vjere i njezinih zahtjeva.

4435 Izvršavajući taj čin (Crkve) se nadaju da će on biti Bogu ugodan, te da će im on oprostiti, budu li i one oprostile jedna drugoj, i da će čitav kršćanski svijet, prije svega pak sveukupnost Rimokatoličke i Pravoslavne crkve, kao znak iskrene volje i međusobnog pomirenja, i kao poziv da u duhu međusobnog poštivanja i ljubavi nastave dialog, koji će ih uz Božju pomoć dovesti dotle, da ponovno dozive, na najveću korist duša i širenja Božjeg kraljevstva, puno zajedništvo vjere, bratske sloge i sakramentalnog života, koji je među njima postojao u prvom tisućljeću života Crkve.

4440-4469: Enciklika *"Populorum progressio"*, 26. svibnja 1967.

Ta se enciklika nadovezuje na već u *"Mater et Magistra"* izraženu pomoć zemljama u razvoju. Predmet tog učiteljskog dokumenta je pojam *"developpement integral"*, punog ljudskog razvoja naroda. Po svojem značenju on se uspoređuje s enciklikama *"Rerum novarum"* i *"Quadragesimo anno"*. Kao niti jedna druga enciklika *"Populorum progressio"* naglašava sveopću dimenziju društvenih pitanja i povezanosti između razvoja i mira. Prije svega treba spomenuti društvenu ulogu vlasništva i jasnu osudu Manchesterskog kapitalizma u nekim zemljama u razvoju.

Ld: AAS 59 [1967] 257-296.

Potreba razvoja naroda

4440 1. Razvoj naroda, posebno onih koji se bore za svoje oslobođenje od jarma gladi, bijede, endemičnih bolesti i neznanja, koji traže širi udio u plodovima civilizacije i učinkovitije vrednovanje svojih ljudskih vlastitosti, koji odlučno kreću prema svojem većem rastu; razvoj upravo tih naroda je predmet žive i budne pozornosti Katoličke crkve.

Nakon stoje naime Crkva, po završetku 2. vatikanskog ekumenskog sabora, jasnije i dublje razmislila i ispitala što u ovoj stvari zahtijeva Evanđelje Isusa Krista, zaključila je da joj je dužnost da se još revnije stavi u službu ljudi, kako bi oni ne samo sa svih strana istražili taj preteški problem, nego se i uvjerali da je u ovom odlučnom zaokretu ljudske povijesti silno potrebno zajedničko djelovanje svih....

4441 6. U ovo današnje vrijeme vidimo da ljudi žele: jasnije pronaći čime će se hraniti, čime će se bolesni liječiti, kako će zadržati trajno zaposlenje; biti sigurni od svakog tlačenja i slobodni od svakog iskrivljenog stanja koje vrijeđa dostojanstvo čovjeka, kako bi iz dana u dan mogli što više postići; kako bi mogli steći bolju izobrazbu, to jest kako bi bolje radili, učili, posjedovali i tako više vrijedili. Međutim, vidimo da se velik dio njih nalazi u takvim životnim uvjetima koji uništavaju te njihove pravedne želje.

Uostalom, narodi koji su se nedavno počeli služiti svojim zakonima i svojim mišljenjem, nužno žele da stečenoj građanskoj slobodi bude dodan društveni i gospodarski napredak, dostojan čovjeka i postignut vlastitim silama, kako bi građani najprije kao ljudi postigli pravedan napredak, da bi onda i u zajednici naroda postigli mjesto koje im pripada.

Sve veća neravnoteža

8.... Ako naime tehničke mogućnosti, koje danas stoje na raspolaganju ne budu 4442 pod nekakvom kontrolom razuma, nužno će slijediti, da se razlike među narodima u stjecanju dobara ne samo neće smanjivati, nego će se i povećavati. Zbog toga će bogatiji narodi brže napredovati, dok će siromašniji narodi napredovati vrlo polagano. Ta se nejednakost država danas stalno povećava, budući da jedni proizvode više hrane nego im je potrebno za broj građana, dok drugi trpe nemilu oskudicu, ili pak ne znaju hoće li ono malo što su proizveli moći izvesti u druge države.

9. U isto pak vrijeme društveni su sukobi poprimili gotovo svjetske razmjere. 4443 Nemiri u krajevima, koji su se nalazili na početku industrijalizacije, zahvaćali su siromašnije slojeve, sada pak zahvaćaju i one krajeve koji se bave skoro isključivo poljoprivredom; tako da i sami poljoprivrednici postaju danas svjesni svoje "jadne i nesretne sudbine"¹.

Tome treba pribrojiti i to, da se one nedostojne i sablažnjive nejednakosti o kojima govorimo, ne odnose samo na posjedovanje dobara, nego još više i na vršenje vlasti. Događa se u nekim područjima da malo bogatih uživa u udobnom bogatstvu, dok siromašni poljoprivrednici razasuti po poljima "nemaju gotovo nikakve mogućnosti da djeluju prema vlastitoj inicijativi i odgovornosti, a često se nalaze i u uvjetima života i rada nedostojnima čovjeka"².

Sudar kultura

10. Uostalom, sudar između tradicionalnih kultura i novina u kulturi Što ih sa 4444 sobom donosi industrijska civilizacija, nasilno uzrokuje da strukture koje se ne prilagođuju novim uvjetima bivaju razbijene. U okvir takvih, ponekad ukrućenih struktura uklapao se život pojedinaca i obitelji, i u njima nalazio svoj neophodni oslonac, a sada stariji i dalje uz njih prijanjaju, dok mlađi nastoje da ih se oslobode kao nekorišnog balasta, željno se otvarajući prema novim oblicima društvenog života.

Tako dolazi do toga daje sukob generacija opterećen tragičnom dilemom: ili sačuvati djedovske društvene uredbe i vjerovanja, a odreći se progresa, ili se otvoriti

*4443 Usp. Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*", 15. svibnja 1891. (Leon XIII, *Acta* 11 [1892] 98).

2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*"; br. 63 (AAS 58 [1966] 1985).

tehnici i novim načinima života koji dolaze izvana, ili zajedno s prošlim predajama odbaciti i cjelokupno bogatstvo humanih vrednota koje one sadržavaju. Uistinu vrlo često vidimo da čudoredne, duhovne i vjerske snage nekih ljudi starije dobi bivaju slomljene poteškoćama, a da oni ne uspijevaju uklopiti se u taj novi svijet.

Sveobuhvatni razvoj

4445 13.... Nastojanja koja se u tim krajevima poduzimaju pojedinačno ili zajednički, više nisu dovoljna, jer sadašnje svjetsko stanje traži zajedničko djelovanje na temelju jasnog viđenja posljedica na gospodarskom, društvenom, kulturnom i duhovnom području. Zbog toga Kristova Crkva, već vrlo iskusna na ljudskom području, i vrlo daleko od toga da se miješa u državnu politiku "želi samo jedno, naime, vođena Duhom Tješiteljem, želi nastaviti djelo samoga Krista koji je došao na svijet da posvjedoči istinu [*usp. Iv 18,37*], da spasi a ne da sudi, da služi a ne da mu drugi služe [*usp. Iv 3.17; Mt 20,28; Mk 10,45*] ...

4446 14. Razvoj o kojem govorimo, ne odnosi se samo na gospodarski rast. Da bi to bio pravi razvoj, on mora biti cjelovit; to jest mora se brinuti za dobrobit svakog čovjeka i za sve ljude. ...

4447 20. Ako je za unapređenje razvoja iz dana u dan potreban sve veći broj tehničara, to su mnogo potrebniji mislioci nadareni oštrinom razuma, koji će se posvetiti istraživanju novog *humanizma*, koji bi čovjeku našega vremena omogućio da u sebi primi uzvišena dobra ljubavi, prijateljstva, molitve i kontemplacije², i da tako kao pronade samoga sebe. Bude li to učinjeno, moći će se uistinu ostvariti napredak u potpunom i u pravom smislu riječi, koji se naime nalazi u tome, da bilo pojedinci, bilo svi ljudi zajedno, od manje humanih uvjeta života prijeđu u humanije.

Dobra svijeta su namijenjena svima

4448 22. Već na prvoj stranici svetoga Pisma čitamo riječi: *Napunite zemlju i podvrgnite je sebi*,³ to nas uči da su sve stvari svijeta stvorene za čovjeka, a daje njemu povjerenja zadaća da snagom svoga uma pronade njihovo značenje, te da ih svojim naporom dovrši i završi na svoju korist. Ako je zemlja stvorena s ciljem da bi pojedinim ljudima pružila potrebna sredstva za život i za napredak, odatle slijedi da svaki čovjek ima pravo od nje p.imiti ono što mu je potrebno.

*4445 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*"; br. 3 (AAS 58 [1966] 1026; *4303).

*4447 Usp. npr. J.Maritain, *Les conditions spirituelles duprogress et de lapaix*, u: *Rencontre des cultures B l'UNESCO sous le signe du Concile oecumenique Vatican II* (Pariz 1966) 66.

*4448 Post 1,28.

Podsjećajući na to, II. vatikanski ekumenski sabor je to naglasio ovom tvrdnjom: "Bog je zemlju i sve što je na njoj, odredio na korištenje svim ljudima i narodima, tako da stvorena dobra moraju podjednako pritićati svima, u duhu pravde uz pratnju ljubavi"¹. Tom načelu se moraju podložiti sva druga prava, bilo koje vrste, uključivši i pravo vlasništva i slobodne trgovine; ona moraju biti daleko od toga da priječe učinkovitost toga načela, nego ga štoviše, moraju radije potpomagati. Treba smatrati teškom i hitnom dužnošću vratiti ta prava u okvir njihove prvotne svrhovitosti.

23.... A te riječi govore, da privatno vlasništvo nije ničije apsolutno i bezuvjetno pravo. Nitko ne smije za svoju privatnu upotrebu zadržavati ona dobra koja prelaze njegove potrebe, dok drugi nemaju niti ono što im je potrebno za život.... 4449

Dakle, opće dobro traži nekada izvlašćenje posjeda: ako se možda dogodi da taj posjed priječi opće dobro, zato jer je prevelik, jer se slabo ili nikako ne obrađuje, zbog bijede koju uzrokuje drugima, zbog velike štete nanesene interesima zemlje. 4450

Pretpostavivši to, II. vatikanski sabor jasno izjavljuje², plodovi (zemlje) ne smiju biti ostavljeni potpunoj ljudskoj samovolji, te da zbog toga treba zabraniti egoistične spekulacije. Prema tome, ni na koji način nije dozvoljeno, da građani s velikim prihodima koje stječu iz nacionalnih izvora i djelatnosti, prenesu znatan dio tih prihoda u inozemstvo, gledajući isključivo privatnu korist, ne mareći za probitak svoje domovine, kojoj takvim načinom rada čine očitu nepravdu³.

Gospodarski liberalizam

26. Ali iz tih novih okolnosti, u ljudsko su se društvo neprimjetno uvukla mišljenja, prema kojima se dobit smatra glavnim poticajem gospodarskog napretka, slobodno natjecanje za vrhovni zakon gospodarstva, a privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju apsolutnim pravom bez ograničenja i odgovarajućih društvenih obveza. Taj neobuzdani *liberalizam*, pripremao je put za tiraniju, koju je naš predšasnik Pijo XI., s pravom osudio kao nešto odakle potječe "internacionalizam, odn. internacionalni financijski imperijalizam"⁴.... 4451

Primjena sile i revolucija

30. Bez sumnje postoje stanja koja zbog svoje nepravednosti vrlo jako traže Božju ruku. Kad naime čitavi narodi, lišeni najnužnijeg za život, žive u takvu stanju 4452

*4448 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*" br. 69 (AAS 58 [1966] 1090).

*4450 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 71 (AAS 58 [1966] 1093).

Usp. nanav. mj., br. 65 (AAS 58 [1966] 1086).

*4451 Enciklika "*Ouadragesimo anno*", 15. svibnja 1931. (AAS 23 [1931] 212).

ovisnosti od drugih, da im to onemogućuje: bilo kakvu inicijativu i odgovornost, prihvaćanje službi i obveza, bilo koju mogućnost kulturnog uspona kao i sudjelovanje u društvenom i političkom životu, onda su ljudi izazvani da silom suzbiju nepravde nanesene ljudskom dostojanstvu.

- 4453 31. Ali dobro je poznato, da pobune i nasilja - osim ako se radi o slučajevima očite i dugotrajne tiranije koja vrijeđa osnovna prava ljudske osobe, i nanosi veliku štetu zajedničkom dobru i općim interesima neke države - rađaju nove nepravde, uvode nove nejednakosti i izazivaju novi pokolj ljudi. Ne može se naime stvarno zlo odstranjivati tako da se izazove još veća nesreća.

Zajedničko djelovanje svih

- 4454 33. Privatna inicijativa naime i slobodno natjecanje neće osigurati sretni završetak razvoja. Ne smije se naime doći do toga da se moć i bogatstvo bogatih još više poveća, a da se potvrdi bijeda siromašnih i poveća ropstvo potlačenih. Potrebni su dakle programi kako bi se "ohrabrilo, potaklo, koordiniralo, dopunilo i integriralo"¹ djelovanje pojedinaca i posredničkih tijela.

Javna vlast naime mora odrediti i povezati ciljeve koje treba postići, želje prema kojima težiti, puteve kojima ići; ona mora poticati snage sviju prema onome čemu teži to zajedničko djelovanje.

Ali se treba i brinuti da za te pothvate pridobiju privatne inicijative i posrednička tijela. Tako će se naime izbjeći lakoumna opasnost posvemašnje kolektivizacije gospodarstva, koja, budući da se protivi slobodi, sprječava ostvarivanje osnovnih ljudskih prava.

Porast stanovništva

- 4455 37. Ne treba nijekati da povećani demografski rast prečesto dodaje poteškoće problemu razvoja, jer se pučanstvo brže povećava nego dobra koja se mogu koristiti, tako te se čini da su svi putevi zatvoreni. Stoga se lako dolazi do zaključka da treba spriječiti broj rođenih upotrebom i najtežih sredstava.

Sigurno je da javna vlast, koliko se to odnosi na nju, smije intervenirati poučavajući i dajući građanima prikladne savjete o toj stvari, pod uvjetom da su one u skladu s čudorednim zakonom, i da se apsolutno poštuje pravedna sloboda sudionika. Pravo naime na brak i na rađanje djece je neotuđivo pravo, jer se radi o ljudskom dostojanstvu. Konačno, stvar je roditelja da, dobro promislivši odluče o broju svoje djece; tu pak zadaću oni primaju pred Bogom, pred samima sobom, kao i pred već rođenom djecom, pred zajednicom kojoj pripadaju, slijedeći glas svoje

*4454 Usp. Ivan XXIII., enciklika "Mater et Magistra", 15. svibnja 1961. (AAS 53 [1961] 414; *3943).

savjesti, prosvjetljene pravilno protumačenim Božjim zakonom i potpomognute pouzdanjem u Boga¹.

Prava humanost

41. ... Narodi koji se trude oko razvoja, moraju od stvari koje su im ponuđene 4456
brižljivo birati: odbiti i odbaciti lažna dobra kojima se umanjuje najbolji način ljud-
skog života, a prihvatiti izvrsne i korisne darove, koje će nastojati razviti sa stvarima
koje su povezane s onim stoje vlastito njihovoj naravi.

42. To je pravi humanizam koji treba unapređivati²; znači li to nešto drugo nego 4457
potpuno se brinuti za razvoj svega čovjeka i svih ljudi? Humanizam stiješnjen u
uske okvire, koji ne vodi računa o dobrima duha i o Bogu, koji je njegov izvor i poč-
etak, može biti bolji samo prividno....

Bratstvo

43. Svestrani razvoj pojedinog čovjeka mora se međusobnim nastojanjima po- 4458
vezati s razvojem ljudskoga roda. ...

44. Tu dužnost imaju prije svega bogatiji, jer je ona ukorijenjena u ljudskom i 4459
nadaravnom bratstvu na trostruki način: prvi je obveza međusobne solidarnosti, tj.
pomoć koju bogatije države moraju pružati onima koji se još bore za razvoj; zatim
obveza socijalne pravednosti, koja se sastoji u boljem uređenju trgovačkih odnosa,
kada bogatiji narodi trguju sa siromašnjijima; i konačno obveza opće ljubavi, kojom
se unapređuje za sve humaniji svijet, u kojem svi moraju davati i primati, tako da
razvoj jednih ne bude zapreka napretku drugih. To je uistinu važan problem, jer od
njegova rješavanja zavisi civilizacija svih ljudi u budućim vremenima. ...

47.... Nije dovoljno samo boriti se protiv bijede, premda je ona hitna i potrebna; 4460
radi se o tome da se izgradi svijet u kojem će svaki čovjek, bez obzira na rasu, vjeru i
nacionalnost, moći provoditi uistinu ljudski život, oslobođen porobljenosti od ljudi
čiji su začetnici pojedinci bez dovoljno kontrolirane naravi; govorimo o zajedništvu
u kojem sloboda ne bi bila prazna riječ, i u kojoj bi siromašni Lazar mogao sjesti za
isti stol s bogatašem³. ...

48. Obveza solidarnosti među ljudima odnosi se i na narode, "vrlo teška obveza 4461
razvijenih naroda je pomagati narodima u razvoju"⁴. To učenje sabora treba provesti

*4455 Usp. 2 vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu
"Gaudium et spes", br. 50 (s bilj.14); i br. 87 (AAS 58 [1966] 1070-1073 1110).

*4457 Usp. B.J. Maritain, *L'humanisme integral* (Pariš 1936).

*4460 Usp. Lk 16,19-31.

*4461 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "Gaudium
et spes", br. 86 (AAS 58 [1966] 1109).

u djelo. Ako je normalno da jedan narod bude prije drugih korisnik dobara koje mu je dala Božja providnost, kao i plodova svoga rada, ipak neka se niti jedan narod ne usudi služiti bogatstvom samo u svoju korist....

Gospodarski odnosi

4462 56. Svi naponi koliko god bili veliki, koji se poduzimaju bilo na tehničkom bilo na financijskom području da se pomogne zemljama koje se polagano razvijaju, postaju lažni i uzaludni, ako pomoć koju su dali velikim dijelom ponište promjenjivi trgovački odnosi koji vladaju između bogatijih i siromašnijih. Čovjeku se, naime, oduzima svako očekivanje i povjerenje, ako se boji da će drugi ponovno tražiti od njega ono što mu je već dano....

4463 58. Jasno je dakle, da zakon slobodne trgovine nije više dostatan ako se sam primjenjuje u sređivanju javnih potreba svih naroda. Ipak on je koristan ako se zemlje ne razlikuju jako u bogatstvu; štoviše, onda on potiče na daljnji napredak i s pravom nagrađuje poduzete napore. Zbog tog razloga države, koje su u bogatstvu najviše napredovale, misle da se u načelu slobodne trgovine nalazi zakon pravednosti.

Drugačije pak treba govoriti ako su materijalne pretpostavke među narodima previše različite; onda naime, cijene koje se na tržištu *slobodno sklapaju* mogu imati potpuno nepravedne učinke. Treba naime reći da se na području trgovine dovodi u sumnju osnovno načelo *liberalizma*, kako ga zovu.

4464 59. Naime, nauk našeg predšasnika, besmrtno uspomene, Leona XIII. koji je iznio u enciklici koja počinje riječima *Rerum Novarum*, i danas ima svoju vrijednost, prema kojem: dogovor stranaka koje se u materijalnim uvjetima međusobno jako razlikuju, nipošto nije dovoljan da osigura pravednost ugovora, te zakon o slobodnom pristanku treba podložiti zahtjevima prirodnog prava¹....

4465 61.... Ne treba zbog toga natjecanje izbaciti iz gospodarstva, nego ga zadržati u onim granicama koje će ga učiniti pravednim, poštenim i tako dostojnim čovjeka. U trgovinskim odnosima između ekonomski bogatijih i siromašnijih zemalja, i kada je gospodarsko stanje prviše različito, prviše su i uvjeti odnosa različiti. Kako bi trgovina, koja se zbiva među narodima raznih dijelova svijeta bila dostojna čovjeka, pojam pravednosti zahtijeva da se kod kupovine i prodaje stvore barem približno iste pretpostavke....

*4464 Usp. Leon XIII, enciklika "*Rerum novarum*", 15. svibnja 1891. (Leon XIII, *Acta* 11 [1892] 131; *3270).

Rasizam

62. No, postoje i druge zapreke koje sprečavaju da ljudsko društvo koje sada živi bude pravednije, te da se još jače i potpunije utemelji na međusobnoj solidarnosti; tome na putu naime stoji uzdizanje vlastite nacije, i kao neki kult vlastite rase.... 4466

63. Taj kult rase nije svojstven samo za one nacije koje su nedavno postale samostalne, kod kojih se takav kult krije pod neprijateljstvom plemena ili političkih stranaka, te uvelike vrijeđa ne samo pravednost, nego ugrožava i mir i dobrobit građana. Taj napetost za vrijeme kolonijalne vladavine često uzrokovala sukobe između kolonista i domaćeg pučanstva, koji su s jedne strane sprečavali da dođe do međusobne plodne suradnje i razumijevanja, te je zbog uistinu učinjenih nepravdi u dušama izazivao oštru mržnju. Takva stremjenja u isto vrijeme priječe spremnost na međusobnu pomoć siromašnih naroda, a i unutar samih država djeluju kao čimbenik razdora i neprijateljstva, jer su zbog gaženja neotuđivih prava ljudske osobe, pojedinci i obitelji zbog svoje rase ili boje kože nepravedno isključeni iz prava koja su priznata drugim građanima. 4467

Nada u bolji svijet

76.... Kad se naime suprotstavljamo bijedi i nepravednim životnim uvjetima, ne samo da radimo za dobrobit ljudi, nego doprinosimo njihovom duhovnom i ćudorednom napretku, a tako koristimo i čitavom čovječanstvu. Mir naime ne znači samo to da nema rata, kao rezultata sve nesigurnije ravnoteže snaga. Mir se gradi neprestanom težnjom za poretkom koji je Bog odredio, a on podrazumijeva sve savršeniji oblik pravednosti među ljudima¹.... 4468

79. Neki će možda ova očekivanja smatrati kao puke želje. Može se naime dogoditi, da u njihovom načinu kako promatraju stvari ima nečeg krivog, jer još nisu shvatili veliki dinamizam ovog vremena u kojem ljudi žele živjeti više kao braća; te premda su možda zarobljeni neznanjem, zabludama i pogreškama, te često upadaju u neobuzdano ponašanje, ili lutaju daleko od puta spasenja, ipak se polako, a da to i ne primjećuju, približuju svom Stvoritelju. 4469

To nastojanje prema čovječnijem načinu života traži napore i uzrokuje neprijatnosti, ali čak i patnja ako se prihvaća iz ljubavi prema braći i za njihovu dobrobit, može vrlo mnogo doprinijeti napretku ljudskog roda. Kristovim vjernicima je naime potpuno jasno, da jako mnogo mogu doprinijeti "za izgradnju Kristovog tijela"², kako bi ono došlo do svoje punine u zajedništvu Božjega naroda, ako se sjedine sa žrtvom božanskog Spasitelja.

¹ *4468 Usp. Ivan XXIII, "*Pacem in terris*" (AAS 55 [1963] 301).

² *4469 Usp. Ef 4,12; usp 2. vatikanski sabor, Dogmatska konsultacija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 13 (AAS 57 [1965] 17; *4132).

4470-4479: Enciklika "Humanae vitae", 25. srpnja 1968.

2. vatikanski sabor je prije svega, u vezi s raspravama o čl. 47-52 Pastoralne konstitucije ("De dignitate matrimonii et familiae fovendae"), raspravljao o planiranju obitelji i kontroli rađanja. 23. listopada 1964. Pavao VI. si je zadržao konačno učiteljsko stanovište o tom pitanju (usp. "Gaudium et spes", čl. 53, bilj. 14). Pitanja povezana s time već je Ivan XXIII. povjerio povjerenstvu "Commissio pro studio populationis, familiae et natalitatis", osnovano u ožujku 1963. A 23. lipnja 1964. je papa po prvi put zauzeo stanovište o tom pitanju u sklopu nagovora kardinalima. Savjetovanja su u povjerenstvu, koje je 7. ožujka 1966. uzdignuto na stupanj kardinalskog povjerenstva, pod predsjedanjem kardinala Ottavianija trajala do 24. lipnja 1966. Potpredsjednik povjerenstva, kardinal Dopfner, je papi predao službeni zaključni izvještaj datiran 26. lipnja 1966, koji je gotovo jednoglasno prihvatilo svih 60 članova povjerenstva. Ta "Schema documenti de responsabili paternitate" preporučuje uvjetnu dozvoljenost "umjetnih" metoda regulacije začeca. Nekoliko dana kasnije je kardinal Ottaviani predao papi "Votum" datiran 25. svibnja 1966. koji su potpisala 4 člana povjerenstva, koji, oslanjajući se prije svega na učiteljsku predaju, dozvoljava samo metodu neplodnih dana (Ogino-Knaus). Kao treći dokument koji je proizašao iz savjetovanja povjerenstva je moralno-teološko stručno mišljenje ("Documentum syntheticum de moralitate regulationis nativitatum"), koji se kritički osvrće na argumentaciju manjine. U svom nagovoru pred sudionicima "Talijanskog nacionalnog kongresa za ginekologiju i porodiljstvo", papa Pavao VI. je 29. listopada po prvi put opet javno zauzeo stanovište o problematici kontrole rađanja, osvrnuvši se na svoj nagovor od 23. lipnja 1964. On je svratio pozornost na značajnost toga pitanja, zbog čega je odgađano objavljivanje crkveno-učiteljske odluke (AAS 56 [1966] 1166-1170). Od 1967. do veljače 1968. raspravljalo je o tome pitanju "tajno povjerenstvo" i izradilo nekoliko nacrti za tekst enciklike; tome treba pribrojiti i savjetodavna stajališta državnog tajništva pod vodstvom kardinala A. Casarolija. Samo oblikovanje teksta u bitnom je učinio sam papa.

Izd: AAS 60 (1968) 486-492.

O supružničkoj ljubavi

4470 9.... Postavivši jasne te stvari, jasno se vide svojstva i potrebe supružničke ljubavi, te je od najvećeg značenja tomu dati pravu vrijednost.

Ljubav je prije svega u potpunosti *ljudska*, to jest osjetna i duhovna. Zbog toga se ne radi samo o porivu naravi ili osjećajima, nego također i to prvenstveno o činu slobodne volje, koji je naime upravljen tome da radosti i žalosti svakidašnjeg života ne samo opstanu, nego i da se povećaju i to tako da supružnici budu kao jedno srce i jedna duša, te ujedno postignu svoje ljudsko savršenstvo.

4471 Radi se dakle o *potpunoj* ljubavi, to jest o onom posebnom obliku osobnog prijateljstva, u kojem supružnici velikodušno sve međusobno dijele, i ne dozvoljavaju nepravedne iznimke i ne traže konačno samo svoje vlastite užitke. Tko svog supružnika uistinu ljubi, to uistinu ne čini samo zbog toga što od njega dobiva, nego zbog njega samoga, te to čini rado kako bi ga svojim darivanjem obogatio.

4472 Uz to, bračna ljubav je *vjerna i isključiva* do kraja života, kakvu su zaručnik i zaručnica zamišljali onog dana kada su se slobodno i potpuno svjesno vezali ženidbenom vezom. Pa i ako ta ženidbena vjernost nosi ponekad sa sobom i poteškoće, ipak nitko ne smije tvrditi da ona nije moguća, nego nasuprot, daje ona u svako vri-

jeme plemenita i puna zasluga. Primjeri koje kroz toliko stoljeća pružaju toliki supružnici, ne samo da dokazuju daje vjernost sukladna naravi ženidbe, nego Štoviše, iz nje kao iz izvora proistječe unutarnja i trajna sreća.

I konačno, ta je ljubav *plodna*, jer se ona ne iscrpljuje sva u sjedinjenju supružnika, nego teži i prema tome da se nastavi i da rodi nove živote. "Ženidba i supružnička ljubav su po svojoj naravi upućeni na rađanje i odgajanje djece. Djeca su sigurno najizvrsniji dar ženidbe i ona najviše doprinose dobrobiti roditelja".

10. Zbog tih razloga supružnička ljubav traži od njih da dobro upoznaju svoju zadaću koja se odnosi na svjesno roditeljstvo; budući da se danas s najvećim pravom na to polaže tolika važnost, potrebno ju je stoga pravilno shvatiti....

Supružnički čin

... 11. Čini kojima supružnici međusobno uredno opće, i pomoću kojih se širi ljudski život, kao što to kaže nedavni sabor, "su časni i dostojni"²; oni ne prestaju biti uredni, makar se predviđalo da su neplodni zbog razloga koji ni na koji način ne proistječu iz volje supružnika, jer ne prestaje njihova usmjerenost za označavanje i jačanje ženidbene veze.

Uistinu, kao što se zna iz iskustva, ne rađa se novi život iz svakog ženidbenog spajanja. Bog je naime prirodne zakone i vrijeme plodnosti tako mudro uredio, da oni već po sebi postavljaju razmake između pojedinih porodaja.

Uistinu Crkva, kada opominje ljude da se drže odredbi prirodnog zakona, a to ona iznosi svojim trajnim učenjem, govori kako je potrebno da *svako služenje ženidbom* ostane po sebi usmjereno na rađanje novoga života³.

Nedozvoljeni načini kontrole rađanja

14. Oslonjeni na ta osnovna načela i kršćanski nauk o ženidbi, iznova moramo kazati, da u potpunosti, kao neuredan način kontrole rađanja djece treba odbaciti izravan prekid već započetog rađanja, posebno pak izravan pobačaj, pa bio on učinjen i iz zdravstvenih razloga⁴.

¹ *4473 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 50 (AAS 58 [1966] 1070 si).

² *4475 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 49 (AAS 58 [1966] 1070).

³ Usp. Pijo XI. enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 560; *3717); Pijo XII, nagovor sudionicima Kongresa katoličkog saveza primalja Italije (AAS 43 [1951] 843).

⁴ *4476 Usp. *Catechismus Romanus Concilii Tridentini* II 8; Pijo XI, "*Casti connubii*" (AAS 22 [1930] 562-564; *4719-3721); Pijo XII, nagovor medicinsko-biološkom društvu

Isto tako, kao stoje više puta naučavalo crkveno učiteljstvo, treba osuditi muškarce i žene koji se izravno steriliziraju, bilo trajno bilo privremeno¹.

Isto tako treba odbaciti bilo koji zahvat, koji, kad se namjerava izvesti bračni čin, ili je on izveden, ili kad on ide prema svojim prirodnim posljedicama, ima za cilj sprečavanje začeca, ili su primijenjena sredstva usmjerena prema tom cilju².

Dozvoljena kontrola rađanja

4477 16.... Ako dakle postoje opravdani razlozi, koji ovise o duševnim ili tjelesnim okolnostima, ili proizlaze iz vanjskih uzroka, da se učine razmaci između porođaja, Crkva uči da supružnici tada smiju slijediti prirodni ciklus, koji je prirodan sposobnosti rađanja, to jest, da imaju bračne odnose u ono vrijeme u koje ne dolazi do začeca, te da tako kontroliraju rađanje djece, tako da se nipošto ne povrijedi čudoredno učenje koje smo upravo iznijeli .

4478 Crkva ostaje vjerna sebi i svom nauku, bilo kada prosuđuje da supružnici slobodno biraju neplodne dane, bilo kada kao uvijek nedopuštene odbacuje korištenje onih sredstava koja izravno sprječavaju začeca, makar se za drugačije mišljenje ponavljaju razlozi koji se čine časni i teški. Ova se naime dva slučaja jako međusobno razlikuju: u prvom slučaju se supružnici zakonito koriste sposobnošću koju im je dala priroda; u drugom oni sprječavaju da proces rađanja ne bi tekao svojim prirodnim tijekom.

sv. Luke (*Discorsi e Radiomessaggi di S .S. Pio XII* 6 [1944] 191 si); nagovor sudionicima Kongresa katoličkog udruženja primalja Italije (AAS 43 [1951] 842 si); Nagovor sudionicima Kongresa ujedinjenja *Fronte della Famiglia* i Udruženju plodnih obitelji (AAS 43 [1951] 857-859); Ivan XXIII, enciklika "*Pacem in terris*" (AAS 55 [1963] 259 si; *3958); 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremnom svijetu "*Gaudium etsydes*", br. 51 (AAS 58 [1966] 1072).

*4476 Usp. Pijo XI, "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 565; *3722 si); dekret Sv. oficija od 22. veljače 1940. (AAS 32 [1940] 73; *3788); Pijo XII, nagovor sudionicima Kongresa katoličkih primalja Italije (AAS 43 [1951] 843 si); nagovor 7. kongresu Međunarodnog udruženja za hematologiju (AAS 50 [1958] 734 si).

Usp. *Catechismus Romanus Concilii Tridentini* II 8; Pijo XI, enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 559-561; *3716-3718); Pijo XII, nagovor sudionicima Kongresa katoličkog udruženja primalja Italije (AAS 43 [1951] 843); nagovor na 7. kongresu Međunarodnog udruženja za hematologiju (AAS 50 [1958] 734 si); Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961. (AAS 53 [1961] 447; *3953).

*4477 Usp. Pijo XII, nagovor sudionicima Kongresa katoličkog udruženja primalja Italije (AAS 43 [1951] 846).

Ne može se naime nijekati da su supružnici u oba slučaja međusobno nedvojbe- 4479
no suglasni da zbog opravdanih razloga žele izbjeći rađanje djece, te žele biti sigurni
da se djeca nipošto neće roditi; ipak treba isto tako reći: u prvom slučaju se su-
ružnici suzdržavaju od bračnih odnosa u plodnim danima, kada zbog opravdanih
razloga nije poželjno da rode više djece; kada pak nije vrijeme prikladno za začecje,
oni se mogu služiti bračnim odnosima da dokažu međusobnu ljubav i da održe vjer-
nost koju su si obećali. Uistinu, rade li tako, oni u potpunosti pružaju dokaz ispravne
ljubavi.

**4480-4496: Dokumenti 2. opće skupštine latino-američkih biskupa u Medellinu
(Kolumbija) "Presencia de la Iglesia", 6. rujna 1968.**

1. opća skupština latino-američkih biskupa bila je 1955. 2. općom skupštinom u Medellinu, koju
je otvorio Pavao VI, započelo je prihvaćanje 2. vatikanskog sabora na latino-američkom kontinentu i
nagovještaj epohalnog proboja latino-američke Crkve. Teološki je značajna bila odluka koju su doni-
jeli biskupi o „Otvaranju prema siromašnima”. Dokumente zasjedanja, čijoj su izradi značajno dopri-
nijeli teološki stručnjaci, potvrdio je papa 24. listopada 1968.

*Izd.: II. Conferencia general dei Episcopado Latinoamericano (Medellin), Presencia de la Igle-
sia en la actual transformacion de America Latina a la luz de Concilio Vaticano II (Buenos Aires
1969).*

Pravednost

3. Latino-američka Crkva ima poruku za sve ljude koji na tom kontinentu "gla- 4480
duju i žedaju za pravdom". Isti Bog koji je ljude stvorio na svoju sliku i priliku, stvo-
rio je i "zemlju i sve što se nalazi na njoj, na korist svih ljudi i svih naroda, tako da bi
stvorena dobra mogla na pravedan način koristiti svima"¹, te je čovjeku dao vlast da
sudgovorno oblikuje i usavršuje².

Isti je Bog, koji je u punini vremena poslao svoga Sina, da dođe postavši tije-
lom, kako bi sve ljude oslobodio od svih oblika ropstva kojem su po grijehu³
podvrgnuti, od neznanja, gladi, bijede i ugnjetavanja, jednom riječi od nepravde i
mržnje, što proistječe iz ljudske sebičnosti.

Zbog toga je svim ljudima potrebno pravo oslobođenje i duboko obraćenje s ci- 4481
ljem da k nama dođe "kraljevstvo pravednosti, ljubavi i mira". Izvor svega omalo-
važavanja čovjeka, svih nepravdi, treba tražiti u unutarnoj neuravnoteženosti ljud-
ske slobode, koja je potrebna u povijesti u kojoj se stalno teži prema boljem.

*4480 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes", br. 69 (AAS 58 [1966]
1090).

Usp. Post 1,26; 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes", br.34
(AAS 58 [1966] 1052; *4334).

Usp. Iv 8,32-35.

Izvornost kršćanske poruke mje izravno u potvrđivanju potrebe da se promjene stnikture, nego u zahtjevima za obraćenjem ljudi, koje onda traži tu promjenu. Nećemo imati novi kontinent bez novih i obnovljenih struktura; posebno pak neće biti novog kontinenta bez novih ljudi koji će znati biti uistinu slobodni i odgovorni u svjetlu Evanđelja....

- 4482 5.... Kršćanska težnja za pravednošću je zahtjev biblijske poruke. Svi smo mi ljudi ponizni upravitelji dobara. Tražeći spasenje moramo izbjegavati dualizam koji vremenite dužnosti odvaja od posvećenja.

Premda smo okruženi nesavršenostima, mi smo ljudi nade. Mi vjerujemo da ljubav prema Kristu i našoj braći neće biti samo velika snaga, koja će (ljude) osloboditi od nepravde i ugnjetavnja, nego će ona dati poticaj društvenoj pravednosti, shvaćenoj kao životno načelo i kao poticaj cjelokupnom razvoju naših naroda....

- 4483 16. Pred potrebom sveobuhvatnih promjena u latino-američim strukturama, mi vjerujemo da su spomenute promjene uvjet za političku reformu.

Vršenje političke vlasti i njezine odluke moraju imati kao jedini cilj dobrobit sviju. U Latinskoj-americi se to vršenje i te odluke očito često oslanjaju na sustave koji su protivni općoj dobrobiti, a koriste povlaštenim grupama. Vlast bi trebala preko pravnih normi djelotvorno i neprestano osiguravati neotuđiva prava i slobode građana i slobodna djelovanja među-struktura.

- 4484 Javna vlast ima zadaću stvoriti mehanizme za sudjelovanje i pravilno zastupanje naroda, ili, bude li to potrebno, unapređivati i jačati stvaranje novih oblika vlasti. Željeli bismo naglasiti potrebu da se ožive i ojačaju gradske i komunalne organizacije kao polazište za život u okrugu, pokrajini, regiji i na nacionalnoj razini.

Nedostatak političke svijesti u našim zemljama čini neizostavnim odgojno djelovanje Crkve; ono ima za cilj da kršćani shvate, kako je sudjelovanje u političkom životu nacije njihova obveza u savjesti i vršenje ljubavi prema bližnjemu u najplemenitijem i najdjelotvornijem smislu riječi za život zajednice.

//. *Mir*

- 4485 1. Ako je "razvoj novi naziv za mir"¹, latinsko-američka nerazvijenost sa svojim različitim zemljama, od kojih svaka ima svoja svojstva, znači nepravedno stanje koje izaziva napetosti, koje opet djeluju protiv mira....

Napetosti među klasama i unutarnji kolonijalizam:

2. Različiti oblici marginalizacije...

3. Natprosječna nejednakost među različitim društvenim klasama ...

¹ *448S Pavao VI, enciklika "*Populorum progressio*", br. 87 (AAS 59 [1967] 299).

4. Sve veće frustracije ...
5. Oblici ugnjetavanja različitih vladajućih grupa i slojeva ...
6. Nepravedno vršenje vlasti različitih vladajućih grupa ...
7. Sve veće osvješćivanje ugnjetavanih slojeva ...

Međunarodne napetosti i vanjski kolonijalizam:...

9. Gospodarski vidik...
 - a) Sve veće izobličavanje međunarodne trgovine ...
 - b) Bijeg gospodarskog i ljudskog kapitala ...
 - c) Izbjegavanje poreza i odticanje dobiti i dividende ...
 - d) Sve veće zaduživanje ...
 - e) Međunarodni monopol i međunarodni novčarski imperijalizam ...
10. Politički vidik...

Napetosti među zemljama Latinske Amerike:...

12. Preveliki nacionalizam...
13. Naoružavanje...

14. Opisana stvarnost znači nijekanje mira kako ga shvaća kršćanska predaja. 4486

Tri svojstva označavaju stvarno kršćansko poimanje mira.

a) Mir je u prvom redu djelo pravednosti¹. On pretpostavlja i traži uspostavu pravednog poretka², u kojem se mogu ostvariti ljudi kao ljudi, u kojima se poštuje njihovo dostojanstvo, zadovoljavaju pravedni zahtjevi, priznaje njihov pristup istini i jamči njihova osobna sigurnost. Poredak u kojem ljudi nisu predmet, nego nositelji svoje vlastite povijesti. Tamo naime gdje postoje nepravedne nejednakosti između ljudi i nacija, griješi se protiv mira³.

Zbog toga mir u Latinskoj Americi nije jednostavna odsutnost nasilja i prolijevanja krvi. Ugnjetavanje koje provode vlastodršci može stvoriti dojam da se održava mir i red; u stvarnosti je pak to "trajna i neizbježiva klica za pobune i ratove"⁴.

Mir se može postići samo ako se stvori novi poredak, koji će "sa sobom donijeti savršeniju pravednost među ljudima"⁵. U tom smislu je svestrani razvoj čovjeka korak iz manje ljudskih uvjeta u ljudske uvjete, te novo ime za mir.

*4486 Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 78 (AAS 58 [1966] 1101).

Usp. Ivan XXIII, enciklika "*Pacem in terris*", br. 167 (AAS 55 [1963] 303); Pavao VI, enciklika "*Populorumprogressio*", br. 76 (AAS 59 [1967] 295; *4468).

Usp. Pavao VI, novogodišnja poruka, 1. siječnja 1968. (AAS 60 [1968] 36-39).

Pavao VI, novogodišnja poruka, 1. siječnja 1968. (AAS 60 [1968] 39).

Pavao VI, enciklika "*Populorumprogressio*", br. 76 (AAS 59 [1967] 295; *4468).

4487 b) Drugo, mir je trajni zadatak¹. Ljudska se zajednica ostvaruje u vremenu, te je podložna promjenama, koje uključuju trajno mijenjanje struktura, preoblikovanje stavova i obraćenje srdaca.

"Mirovanje reda", prema Augustinovoju definiciji mira, nije dakle niti pasivnost, niti konformizam. Mir, isto tako, nije nešto što se stječe jednom zauvijek; on je rezultat trajnog nastojanja oko prilagođivanja novim okolnostima i potrebama izazovima povijesti koja se stalno mijenja. Statični i prividni mir može se postići primjenom sile. Pravi mir uključuje borbu, bogatstvo inicijativa i trajno osvajanje².

Mir se ne nalazi, mir se uspostavlja. Krist je graditelj mira³. Ta zadaća na našem kontinentu, u odnosu na već opisano stanje, ima posebna svojstva; zbog toga će se Božji narod Latinske Amerike, slijedeći primjer Krista, morati suprotstaviti sebičnosti, osobnoj i društvenoj nepravdi.

4488 c) Mir je konačno plod ljubavi⁴, izraz stvarnog bratstva među ljudima; bratstva koje je donio Krist, Knez mira, da sve ljude pomiri s Ocem. Ljudska se solidarnost može uistinu ostvariti samo u Kristu koji daje mir kakav svijet ne može dati⁵. Ljubav je duša pravednosti. Kršćanin koji radi za socijalnu pravednost, mora u svom srcu trajno njegovati mir i ljubav.

Mir s Bogom je posljednji temelj društvenog mira. Zbog toga tamo gdje ne postoji spomenuti društveni mir, tamo gdje vladaju nepravedne društvene, političke, gospodarske i kulturne nejednakosti, postoji odbijanje dara Gospodinovog mira, štoviše, odbacivanje samoga Gospodina⁶.

4489 15... "Nasilje nije niti kršćansko niti u skladu s Evanđeljem"⁷. Kršćanin je mitrotvorac i toga se ne srami. On nije jednostavno pacifist, jer je spreman boriti se⁸. Ali on ne pretpostavlja rat miru. On znade, da su "brze i nasilne promjene struktura varljive, i samima sobom nedjelotvorne, te sigurno to ne bi bilo u skladu s dostojanstvom naroda koji traži da se potrebne promjene ostvare iznutra, to jest, pomoću odgovarajuće promjene mišljenja, prikladne pripreme i djelotvornog učešća svijetu, a ostvarivanje toga danas sprječavaju neznanje a katkada i čovjeka nedostojni uvjeti života"⁹.

*4487 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 78 (AAS 58 [1966] 1101).

Usp. Pavao VI, božićna poruka, 25. siječnja 1967. (AAS 60 [1968] 44-46).

Usp. Mt 5,9.

*4488 Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 8 (AAS 58 [1966] 1101).

Usp. Iv 14,27.

Usp. Mt 25,31-46.

*4489 Pavao VI, nagovor na misi na "Dan razvoja", Bogota (Kolumbija), 23. kolovoza 1968. (AAS 60 [1968] 627); nagovor na otvaranju 2. Opće skupštine latino-američkih biskupa, Bogota, 24. kolovoza 1968. (AAS 60 [1968] 648).

Pavao VI, novogodišnja poruka, 1. siječnja 1968. (AAS 60 [1968] 36-39).

Pavao VI, nagovor na misi na "Dan razvoja", Bogota, 23. kolovoza 1968. (AAS 60 [1968] 627).

Mladež

10. ... Crkva u mladeži gleda trajno obnavljanje života ljudi, te u njoj otkriva **4490** znak same sebe: "Crkva je prava mladost svijeta"¹.

11. U stvari, ona u mladeži gleda obnovljeni početak i trajnu obnovu života, **4491** odn. jedan oblik nadvladavanja smrti.

To nema samo biloško značenje, nego isto tako i socio-kulturno, psihološko i duhovno.

U stvari, mladež je u kulturama koje pokazuju znakove starosti i propadanja, pozvana da (u njih) unese živost, "vjeru u život"² koji se može održati i svoju "sposobnost da se veseli onome što počinje"³. Ona ima za zadaću ponovno uvoditi "smisao života"⁴. Obnavljati kulturu i duh, znači egzistenciji davati novi smisao i održati je u životu. Mladež je dakle pozvana, da istovremeno bude "ponovno obnavljanje života".

U tako shvaćenoj mladeži Crkva otkriva znak same sebe. **4492**

Znak svoje vjere, jer je vjera eshatološko tumačenje egzistencije, njezin uskrsni smisao i zbog toga "novost" koju u sebi krije Evanđelje. Vjera, vjesnik novog smisla stvari, znači obnovu i pomlađivanje čovječanstva. Iz te perspektive Crkva poziva mladež, "da se uroni u jasnoću vjere"⁵, te da na taj način unese vjeru u svijet, da pobijedi duhovne oblike smrti, to jest "filozofije egoizma, užitka, očajanja i ničega"⁶, filozofije koje u kulturu usađuju starost i oblike propadanja.

Mladež, znak Crkve, pozvana je da trajno obnavlja samu sebe, odn. (pozvana je) na svoje trajno pomlađivanje⁷.

XIV. Siromaštvo Crkve

1. Latino-amrički episkopat ne može ostati ravnodušan pred strašnim društvenim nepravdama koje su još ostale u Latinskoj Americi, koje većinu naroda drže u bolnom siromaštvu, koje u mnogim slučajevima graniči s neljudskom bijedom. **4493**

4. Moramo razlikovati: **4494**

a) Siromaštvo kao nedostatak dobara ovoga svijeta je po sebi takvo zlo. Proroci govore protiv njega, kao nečeg **stoje** protivno Gospodinovoj volji i kao posljedici nepravde i grijeha ljudi.

*4490 Poruka sabora mladeži cd 8. prosinca 1965. (AAS 58 [1966] 18).

*4491 Na nav. mj.

Na nav. mj.

Na nav. mj.

*4492 Na nav. mj.

Na nav. mj.

Ivan XXIII, apostolska konstitucija "*Humanae vitae*" (AAS 54 [1962] 5-13).

b) Duhovno siromaštvo je tema Jahvinih siromaha . Duhovno siromaštvo je stav otvorenosti prema Bogu, raspoloženje kojim se od Boga sve očekuje². Premda takav siromah cijeni dobra ovoga svijeta, on se ne priljubljuje uz njih, ne zavisi od njih i priznaje više vrijednosti dobara (Božjega) kraljevstva .

c) Siromaštvo kao obveza koja dragovoljno iz ljubavi, uzima na sebe uvjete života onih koji trpe na ovom svijetu, kako bi svjedočili o zlu koje ono predstavlja i o duhovnoj slobodi prema dobrima, slijedeći primjer Kristov koji je za svoje uzeo sve uvjete života griješnih ljudi⁴, i koji "premda bogat, radi nas posta siromašan"⁵ da nas spasi.

- 4495 5. U vezi s tim siromašna Crkva (zauzima sljedeće stanovište):
- Ona osuđuje nepravedni nedostatak dobara ovoga svijeta i grijeh koji ga uzrokuje.
 - Ona naviješta i živi duhovno siromaštvo kao stanovište duhovnog djetinjstva i otvorenosti prema Gospodinu.
 - Ona se obvezuje na metrijalno siromaštvo. Siromaštvo Crkve je u stvarnosti konstanta povijesti spasenja....
- 4496 8. Zbog toga mi želimo da Crkva Latinske Amerika navij ešta Evanđelje siromasima, da bude s njima solidarna, svjedokinja vrijednosti dobara Kraljevstva (Božjeg) i ponizna službenica svih ljudi naših naroda. Njezini pastiri i svi članovi Božjeg naroda, moraju u svom životu i riječima, svojim držanjem i djelovanjem pružiti potrebnu povezanost sa zahtjevima Evanđelja i potrebama ljudi Latinske Amerike.

4500-4512: Apostolsko pismo "*Octogesima adveniens*" kardinalu Mauriceu Royu, 14. svibnja 1971.

Pismo je nastalo povodom osamdesete godišnjice socijalne enciklike "*Rerum novarum*" (*3265-3271). Posebno je naglašeno značenje socijalnog nauka Crkva prema ideologijama marksizma, socijalizma i liberalizma. Marksizam se u potpunosti odbija zbog svog naučavanja kao i zbog svoje metode. Socijalizam i liberalizam se prosuđuju razlikovno, ali se isto tako odbijaju u svojim radikalnim oblicima.

Ed: AAS 63 (1971) 403-429.

- 4500 4. Promatraju li se tako raznovrsne stvari, teško nam je izreći samo jednu riječ koja bi značila rješenje za sve krajeve. To uistinu nije niti najmanje naša želja niti

¹ *4494 Usp. Sef 2,3; Lk 1,46-55.

² Usp. Mt 5,3.

³ Am 2,6 si; 5,7; Jr 5,28; Mi 6,12 si; Iz 10,2 i češće.

⁴ Usp. Fil 2,5-8.
2 Kor 8,9.

naša dužnost. Naime, to moraju raditi same kršćanske zajednice, tj. da svaka u svojoj zemlji razmotri pravo stanje, da ga osvjetli nepromjenjivim svjetlom evanđeoskih riječi, te da iz socijalnog nauka Crkve crpi načela za razmišljanje, smjernice za prosuđivanje i pravila za djelovanje; kažemo nauka koji je izgrađen tijekom vremena, posebno pak u ovo industrijsko doba, od onog povijesnog dana kadje Leon XIII. svijetu objavio encikliku "o položaju radnika", čiju obljetnicu imamo čast i radost danas obilježavati.

... 22. Dok napredak znanosti i tehnike ne prestaje u vrlo velikoj mjeri mijenjati 4501 lice zemaljskog čovjekovog boravišta, i donosi nove načine razmišljanja, djelovanja i postupanja sa stvarima u međusobnoj zavisnosti, čovjek u ovim današnjim uvjetima života pokazuje da ga pokreću dvije želje, i to tim žele što više napreduje spoznaja stvari i obrazovanje čovjeka, tj. želja da se postigne jednakost i želja da učestvuje u upravi; to su naime dva oblika ljudskog dostojanstva i slobode.

24. Dvostruka težnja: prema jednakosti i prema učestvovanju u upravljanju, 4502 uistinu smjera prema nekoj vrsti demokratskog društva. Za to su predloženi različiti modeli, od kojih su neki već provedeni u djelo; no niti jedan od njih ne odgovara potpuno, tako da i dalje ostaje potreba da se u toj stvari nastave traženja između različitih mišljenja i iskustava. Dužnost je kršćana sudjelovati u tom traženju kao i u uređivanju građanskog života u društvu....

25. Političko djelovanje - a zar je potrebno naglašavati da se tu radi o djelovanju a ne o nekoj od postojećih teorija? - mora se temeljiti na nacrtu društva koji je u sebi dosljedan kod primjene određenih sredstava i kod donošenja odluka, koje proizlaze iz potpunog shvaćanja ljudskog poslanja te ujedno i iz različitih načina koje to poslanje poprima u društvu. Nije naime stvar države, niti političkih stranaka, koje svu svoju brigu usmjeravaju samo na sebe, da nametnu neku ideologiju, kod čega primjenjuju sredstva koja znače okrutno vladanje dušama, a to je sigurno gore od svega. Svoj stvo je pak onih udruga koje povezuje kultura i religija, da uz slobodu pristajanja, što se podrazumijeva, bez vlastite koristi, u tijelu društva pomažu i unapređuju one puteve koji vode prema sigurnim i čvrstim uvjerenjima, a koja se odnose na narav čovjeka i društva, na njegovo porijeklo i cilj....

29. To pak što su danas neki znanstvenici počeli govoriti o povlačenju ideologija, može možda donijeti prigodu da se otvori pristup transcendentnoj i sigurnoj prednosti kršćanske religije; no, isto tako se može dogoditi, da duše jačim pokretom krenu u novi oblik pozitivizma, kako ga zovu, mislimo na tehniku, koja je tako jako raširena, te se čini daje ona postala glavni način ljudske opstojnosti i prevladavajući način života, štoviše, i način govora, a da se u stvari ne pita što to znači.

31. U ovo vrijeme Kristove vjernike privlači ideja socijalizma i njegovih različitih oblika koji su nastali tijekom vremena. U njima kršćani nastoje vidjeti namjere i

misli, koje se nalaze u njihovim srcima snagom njihove vjere. Oni naime misle da su upućeni na taj put povijesti i žele njemu dati svoj doprinos. Taj pak put pod istim imenom poprima na različitim kontinentima, i u različitim vrstama građanske kulture različito značenje, makar taj pokret bio često započet učenjem koje se ne može uskladiti s kršćanskom vjerom. Potrebna je dakle oštra i točna prosudba, jer su kršćani često, privučeni socijalizmom, skloni, da ga opravdavaju kao nešto u potpunosti, općenito i sa svih strana savršeno; tako se socijalizam shvaća kao volja za pravdom, solidarnošću i jednakošću. Oni naime ne žele priznati nasilje povijesnih oblika socijalizma, a on je i nadalje ovisan od istih teorija iz kojih je proistekao. Između različitih oblika u kojima se socijalizam pojavljivao - među koje spada: plemenita težnja i potraga za pravednijim društvom, zatim povijesni pokreti s političkom organizacijom i ciljem, te sustavna teorija koja kaže da iznosi potpuno i sasvim slobodno shvaćanje čovjeka - zbog toga treba napraviti razlike (među socijalizmima) uz čiju pomoć bi se, u različitim okolnostima, mogao napraviti siguran izbor. Te razlike pak ne smiju voditi prema tome da netko različite pojavne oblike potpuno međusobno dijeli i promatra ih zasebno. Mora se jasno uočiti određena povezanost koja, već prema prilikama, postoji među njima. Tajasnoća mora kršćanima omogućiti da jasno shvate, do koje se mjere mogu založiti i sudjelovati u tom pokretu, a da "sačuvaju prije svega vrijednost slobode, obaveze savjesti i otvorenosti za duhovni život, što jedino obećava sveobuhvatni napredak čovjeka prema savršenosti.

4506 32. Drugi se pak kršćani pitaju, može li povijesno tumačenje marksističke misli dozvoliti da se pristupi i njoj....

4507 33. Neki naime misle da marksizam u biti ostaje djelatna praksa one borbe koja se vodi među različitim društvenim klasama. Doživljavajući uvijek prisutnu i sve veću oštrinu odnosa između nepravednih vlasnika koji od ljudi izvlače dobit, oni misle da marksizam nije ništa drugo nego borba koju treba neprestano voditi, dapače poticati. Drugi pak misle da on (marksizam) prvenstveno znači kolektivno vršenje političke i gospodarske vlasti pod vodstvom jedne partije, koja sebe smatra jedinim čuvarom dobra svijeta, uskraćujući pojedincima ili drugim skupinama svaku ovlast djelovanja i izbora. Treće, prema nekima je marksizam - bio on na vlasti ili ne - socijalistička teorija koja se oslanja na historijski materijalizam, kako ga zovu, koji nije ču svaku transcendenciju. Kod nekih se pak marksizam javlja u profinjenijem obliku koji je za ljude našega vremena privlačniji: naime, on se smatra načinom postupanja izrađenim prema najstrožim pravilima znanosti, za analizu društvene i političke stvarnosti, te za razumnu i već u povijesti provjerenu vezu između teorijske spoznaje i prakse revolucionarne preobrazbe. Premda ova vrsta analize ističe neka svojstva stvarnosti te ih tumači prema pretpostavkama teorije, a druga svojstva zanemaruje, ona nekima pruža, zajedno sa sredstvom za rad i neku sigurnost koja prethodi djelovanju, kad za sebe tvrdi da ona na *znanstven* način tumači porive naprednog ljudskog društva.

34. Ako se naime kod marksističkog učenja, kako je ono provedeno u život, 4508 mogu razlikovati ti različiti vidici i pitanja koja se nameću kršćanima za ramišljanje i djelovanje, bilo bi u stvari krivo i opasno zaboraviti tijesnu vezu koja te različite vidike međusobno povezuje; isto bi bilo tako (krivo i opasno) prihvatiti različite elemente marksističke teorije, a da se ne vodi računa o njihovoj nužnoj povezanosti s (marksističkom) teorijom; i konačno (isto bi tako bilo krivo i opasno) ući u središte klasne borbe i njezinog marksističkog tumačenja, izostavljajući razmotriti onu vrstu društvenog nasilja i totalitarne vladavine, prema kojoj takvo djelovanje polako vodi.

35. S druge pak strane vidi se i obnova liberalističkih teorija, kako ih zovu. Taj 4509 se pokret oživljava kako u ime gospodarske učinkovitosti, tako i željom da se pojedinca zaštiti od sve raširenijeg gospodstva institucija kao i protiv totalitarističkih sklonosti javne vlasti. Sigurno je da inicijative pojedinaca treba podržavati i unapređivati; ali, ne zamišljaju li si kršćani koji su krenuli tim putem, daje liberalizam savršen sa svih strana, a istovremeno i kao izraz slobode? Oni bi htjeli neku novu vrstu teorije prilagođeniju našem vremenu, a olako zaboravljaju da filozofski liberalizam, prema svom postanku i korijenu, iznosi krivo učenje o autonomiji pojedinih ljudi, o njihovom djelovanju, o motivima za ono što treba činiti i za vršenje slobode. To znači da kršćani isto tako moraju razborito prosuđivati i teoriju liberala.

37. U današnje se vrijeme mogu jasnije uočiti slabosti tih teorija preko samih 4510 sustava kojima se nastoje ostvariti, naime, birokratski socijalizam, tehnokratski kapitalizam, kako ga zovu, vrsta autoritarne demokracije, jasno pokazuju kako se velika pitanja ljudskog suživota u pravdi i jednakosti, mogu riješiti samo vrlo mukotrpno i uz poteškoće. Na koji način će ljudi moći uistinu izbjeći materijalizam, preveliko nastojanje za vlastitom korišću, a isto tako i okrutno ugnjetavanje što ih ti (sustavi) sa sobom nose? ...

38. U tom svijetu podložnom promjenama, zahvaćenom tehnikom i tehničkim 4511 znanostima koje svijet mogu uvesti u novi oblik pozitivizma, javlja se i drugo mnogo važnije pitanje. Naime, nakon što čovjek nastoji da si snagom razuma podloži prirodu, odmah je primijetio da se našao kao zarobljen unutar granica vlastite racionalnosti: i on sam je postao predmetom znanosti....

Taj pokušaj da se sve pomoću znanosti svede na jedno, pokazuje namjeru koja je puna opasnosti. Pridavati naime prvo mjesto istraživanju ili analizi, znači isto kao čovjeka osakatiti pod vidom neke *znanstvene* metode, te učiniti da niti on sam sebe ne može više u potpunosti shvatiti.

40. ... Sigurno je da svaka *znanstvena* grana, snagom svoje posebnosti, može 4512 doseći samo jedan dio čovjeka, iako pravi, a izmaći će mu shvaćanje značenja sveukupnosti dijelova. Istina je da znanosti o čovjeku unutar tih ograničenja izvršavaju svoju korisnu i dobru zadaću, koju Crkva rado priznaje. One mogu dalje proširiti granice i načine ljudske slobode, nego što nam to daju vidjeti već spoznati uvjeti.

Osim toga one mogu biti korisne nauku kršćanskog ćudoređa, jer će mu omogućiti uvid daje njegov domet omeđen i ograničen kad se radi o predlaganju nekih društvenih modela; nasuprot, jako će se potvrditi njegova uloga u prosuđivanju stvari i njihovoj upravljenosti na viši red, jer će se pokazati kako su nesigurna i ograničena ona pravila i vrijednosti koje je to isto društvo prikazivalo kao savršene i prirodene ljudskoj naravi....

4520-4522: Izjava Kongregacije za nauk vjere "*Mysterium fidei*",
21. veljače 1972.

Iz filozofskih postavki za nadvladavanje bitno metafizičkog razmišljanja nastali su teološki pokušaji da se nanovo formulira pojam osobe, koji se prvenstveno tiče kristologije i nauka o Trojstvu (usp. P. Schoonenberg: *Jedan Bog ljudi* [Zürich 1969]). Izjava se odnosi protiv nespomenutih autora koji ne polaze od postojanja ljudske Kristove naravi u božanskoj osobi (enhvpostaza, anhvpostaza), nego od prisutnosti Božje u ljudskoj osobi Isusa Krista, i koji stavljaju u pitanje učenje o osobnosti Svetoga Duha.

Izd.: AAS 64 (1972) 238-240.

Nove kristološke i trinitarne zablude

4520 3. *Nove zablude o vjeri u Sina Božjega koji je postao ćovjekom.* - Toj vjeri se izravno suprotstavljaju mišljenja prema kojima nama ne bi bilo objavljeno i poznato, da Sin Božji od vijeka postoji u otajstvu božanstva, kao različit od Oca i Duha Svetoga; isto tako i mišljenja prema kojima bi trebalo očistiti (isprazniti) pojam jedne osobe Isusa Krista, rođene od Oca po svojoj božanskoj naravi prije svih vjekova, a po svojoj ljudskoj naravi u vremenu od Marije Djevice; te konačno tvrdnju po kojoj bi postojalo Kristovo ćovještvo ne kao uzeto u vjećnu osobu Božjeg Sina, nego više kao ljudska osoba u samoj sebi, te da bi stoga otajstvo Isusa Krista bilo u tome, što bi Bog koji se objavljuje na najuzvišeni način bio prisutan u ljudskoj Isusovoj osobi.

4521 Oni koji tako misle jako odstupaju od prave vjere u Krista, pa i onda kad tvrde da posebna Božja prisutnost u Isusu ćini daje on najviši i posljednji vrhunac Božje objave; ne vraćaju se pravoj vjeri u Kristovo boštvo niti onda kad pridodaju da se Isusa može nazvati Bogom zbog toga što je u njegovoj ljudskoj osobi, kako kažu, Bog prisutan na najviši način.

4522 ... 5. *Novije zablude o presvetom Trojstvu i posebno o Duhu Svetom.* - Dakle, odstupa od vjere mišljenje prema kojem bi nas objava ostavila nesigurnima o vjećnosti Trojstva, a posebno o vjećnom postojanju Duha Svetoga kao osobe u Bogu, različite od Oca i Sina. Istina je da nam je otajstvo presvetoga Trojstva objavljeno u otajstvu spasenja, posebno u Kristu, kojeg je Otac poslao u svijet i koji s Ocem u Božji narod šalje Duha Životvorca. Ali tom objavom je vjernicima dana i neka spoznaja o unutarnjem Božjem ćivotu, u kojem je "Otac onaj koji rađa, Sin onaj koji se

rađa i Duh Sveti onaj koji proizlazi", te da su oni "istobitni i jednaki, svemogućí i suvječni"¹.

**4530-4541: Izjava Kongregacije za nauk vjere "Mysterium ecclesiae",
24. lipnja 1973.**

U odsječcima 2-5 u Izjavi se govori o nezabludivosti Crkve i pape. To je upravljeno protiv mišljenja tUbinškog teologa Hansa Kiinga, koja se nalaze u njegovom djelu "Die Kirche" (Freiburg 1967) i "Unfehlbar? Eine Anfrage" (Zurich 1970). Oba djela su bila predmetom rimskog postupka, koji je 18. prosinca 1979, nakon privremenog prekida (usp. Izjava Kongregacije za nauk vjere "De duobus operibus Professoris Ioannis Kiing" od 15. veljače 1975.: AAS 67 [1975] 293 si), kojije završio oduzimanjem H. Ktlngu crkvene ovlasti poučavanja (AAS 72 [1980] 385-393). Njegovo se ime doduše ne spominje u Izjavi, ali se spominje u bilješki uz "Mysterium ecclesiae", koju je nadbiskup J. Schriffier, u ime Kongregacije za nauk vjere, na dan objave (5. srpnja 1973.) pročitao na tiskovnoj konferenciji. Usp. i izjave koje su istog dana izdali i Tajništvo Njemačke biskupske konferencije i Hans Kiing (NKD 43, 178-183 184-188). Nije sigurno da li su u odsječcima 1 i 6 bile pogođene Kilngove predodžbe o jedinstvu Crkve i o svećeništva

Izd.: AAS 65 (1973) 397-407.

1. Ojedinstvu Kristove Crkve

... "Potrebno je da katolici s veseljem priznaju i cyene prave kršćanske vrijedno- 4530
sti koje proizlaze iz zajedničke baštine, a koje se nalaze kod braće od nas odijeljene"², i da nastoje kako bi se, zajedničkim trudom oko čišćenja i obnove, ponovno uspostavilo jedinstvo među svim kršćanima³, da se uspuni Kristova volja i da razdvojenost kršćana prestane smetati širenju Evandjelja po čitavom svijetu⁴.

Isti katolici trebaju uz pomoć Božjeg milosrđa ispovijedati da pripadaju onoj Crkvi koju je osnovao Krist i kojom upravalju nasljednici Petra i ostalih apostola, kod kojih se neokrnjeno i živo nalazi prvotna ustanova i nauk apostolskog zajedništva, te trajna baština istine i svetosti iste Crkve⁵.

Zbog toga si Kristovi vjernici ne smiju zamišljati da Kristova Crkva nije ništa drugo nego neki zbroj - doduše razdvojen, ali još ipak na neki način jedan - Crkava i crkvenih zajednica; a još manje smiju držati da danas Kristova Crkva zapravo ne postoji nigdje, tako daje treba smatrati ciljem koji trebaju tražiti sve Crkve i zajednice.

*4522 Lateranski sabor (1215.), konstitucija "Firmiter credimus" (COeD² 206; COeD³ 230; •800).

*4530 2. vatikanski sabor, Dekret o ekumenizmu "Unitatis redintegratio", br. 4 (AAS 57 [1965] 96/CoDeDe 253).
Usp. na nav. mj. br. 6-8 (AAS 57 [1965] 96-98 / CoDeDe 255-258).
Usp. na nav. mj. br. 1 (AAS 57 [1965] 90 / CoDeDe 243; *4185).
Usp. Pavao VI, enciklika "Ecclesiam suam", 6. kolovoza 1964. (AAS 56 [1964] 629).

2. O nezabludivosti čitave Crkve

4531 ... Dakle, samo potpuno nepogrješivi Bog udostojao se svoj novi narod, koji je Crkva, obdariti nekim učestvovanjem u nepogrješivosti, koja se nalazi unutar granica vjere i čudoređa, a koja vrijedi onda kad čitav taj narod nedvojbeno drži neko poglavlje nauka koje spada u to područje; to pak ponovno ovisi o mudroj providnosti i pomazanju milošću Duha Svetoga, koji će Crkvu do slavnog dolaska Gospodinova uvoditi u svu istinu¹. ...

4532 ... U stvari pak Kristovi vjernici na svoj način učestvuju u proročkoj Kristovoj službi², te mnogostruko doprinose tome da se u Crkvi razvija shvaćanje vjere. Kao što kaže 2. vatikanski sabor: "Raste naime zapažanje kako predanih stvari tako i riječi: na temelju razmatranja i proučavanja onih koji vjeruju i o tom u svom srcu razmišljaju [usp. Lk 2,19 7 51]; zatim, na temelju u srcu doživljena razumijevanja duhovnih stvari; a i na temelju navješćivanja onih koji su s nasljedstvom biskupstva primili i pouzdan milosni dar istine"³....

4533 Ali samo na... pastire, nasljednike Petra i ostalih apostola, po božanskoj ustanovi spada autentično poučavati vjernike, to jest Kristovim autoritetom dobivenim na različite načine; oni se ne smiju zadovoljiti time da ih se sluša kao stručnjake za katolički nauk, nego kad poučavaju u Kristovo ime, mora ih se slušati s predanošću koja odgovara mjeri autoriteta koji imaju i kojim se žele služiti⁴....

3. O nezabludivosti crkvenog učiteljstva

4534 Isus Krist je pak htio da učiteljstvo pastira, kojima je on povjerio zadaću naučavanja Evanđelja svom sveukupnom narodu i čitavoj ljudskoj obitelji, bude obdareno prikladnom karizmom nezabludivosti u stvarima vjere i čudoređa. Budući pak da to ne proizlazi iz novih objava koje bi imali Petrov nasljednik i kolegij biskupa⁵, oni nisu oslobođeni brige da, primjenjujući prikladna sredstva, istražuju blago božanske objave koje se nalazi u Svetom pismu, u kojem se neiskrivljeno nalazi isti-

¹ *4531 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi "*Dei Verbum*", br. 8 (AAS 58 [1966] 821 / CoDeDe 430; *4209-4211).

¹ *4532 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 35 (AAS 57 [1965] 40 / CoDeDe 157; *4161).

³ 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi "*Dei verbum*", br. 8 (AAS 58 [1966] 821 / CoDeDe 430; *4210).

⁴ *4533 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 29-31 / CoDeDe 138 si; *4149).

⁵ *4534 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.4 (*3070). Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 31 / CoDeDe 141; *4150); Dogmatska konstitucija o božnako objavi "*Dei verbum*", br. 4 (AAS 58 [1966] 819 / CoDeDe 426; *4204).

na za koju je Bog želio da bude napisana radi našega spasenja¹, i u živoj predaji od apostola .

Ali u izvršavanju svoje zadaće, pastiri Crkve imaju pomoć Duha Svetoga, koja dostiže svoj vrhunac kad oni Božji narod tako puočavaju, da temeljem Kristovih obećanja danih Petru i ostalim apostolima, oni iznose nauk sigurno oslobođen od svake zablude.

A to se događa, kada biskupi razaušti po svijetu, ali u zajedništvu s Petrovim nasljednikom, iznose jedno mišljenje koje definitivno treba prihvatiti³. A to je još očitije, kada biskupi kolegijalnim činom - kao na općim saborima - zajedno sa svojom vidljivom glavom definiraju nauk kojeg se treba držati⁴, i kada rimski prvosvećenik "govori 'ex cathedra', to jest kada vrši službu pastira i učitelja svih kršćana, i kada svojim vrhovnim apostolskim autoritetom definira nauk o vjeri i ćudoređu, kojeg se treba držati čitava Crkva"⁵. **4535**

Prema katoličkom pak učenju, nezabludivost crkvenog učiteljstva ne proteže se samo na poklad vjere, nego i na ono bez čega se taj poklad ne može pravilno čuvati i tumačiti . Da se pak ta nezabludivost proteže na sam poklad vjere je istina koju Crkva, tamo od svojih početaka smatra za istinitu, kao i to daje ona objavljena u Kristovim obećanjima. **4536**

Oslanjajući se na tu istinu, 1. vatikanski sabor je kao predmet katoličke vjere definirao: "Božanskom i katoličkom vjerom treba vjerovati sve ono što se nalazi u pisanoj ili predanoj Božjoj riječi, i stoje Crkva, bilo svećanom odlukom, bilo redovitom i općom učiteljskom vlašću, iznijela da treba vjerovati kao nešto stoje od Boga objavljeno"⁷. Oni naime sadržaji katoličke vjere - koji se nazivaju dogmama - nužno su, i u svako vrijeme su bili, nepromjenjivo pravilo, kako za vjeru tako i za teološku znanost.

4. Dar crkvene nezabludivosti ne smije se smanjivati

Iz toga što je rečeno o protezanju i uvjetima nezabludivosti Božjeg naroda i crkvenog učiteljstva, ne slijedi da Kristovi vjernici smiju u Crkvi prihvatiti samo **4537**

- *4534 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi "*Dei verbum*", br. 11 (AAS 58 [1966] 823 / CoDeDe 434; *4216).
Usp. na nav.mj. br.9-10 (AAS 58 [1966] 821 si / CoDeDe 430-432; *4212-4214).
- *4535 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 30 / CoDeDe 139; *4149).
Usp. na nav. mj, br.25 22 (AAS 57 [1965] 30 26 / CoDeDe 139 133; *4149 4146).
1. vatikanski saobr, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aeternus*", pogl.4 (*3074). Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 29-31 / CoDeDe 139-141; *4149sl);
- *4536 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konsitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 30 / CoDeDe 139; *4149).
1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Dei Filius*", pogl. 3 (*3011); usp. C1C/1917, kan. 1323.

osnovno ostajanje u istini, kao što neki tvrde, koje bi se moglo uskladiti sa posvuda raširenim zabludama i u stvarima, za koje crkveno učiteljstvo definitivno uči da ih treba držati u stvarima vjere i ćudoređa, ili koje su sadržane u nedvojbenoj suglasnosti Božjeg naroda....

4538 ... Postoj i međutim poredak i kao hi erarhij a crkvenih dogmi, j er j e različita nj i-hova povezanost s temeljem vjere¹. Ta hijerarhija pak znači da se neke od dogmi oslanjaju na druge, kao na temeljnije i od kojih dobivaju svjetlo. Sve pak dogme, budući da su objavljene, treba vjerovati istom božanskom vjerom².

5. Pojam nezabludivosti se ne smije iskvartiti

4539 ... Što se tiče povijesne uvjetovanosti, treba ponajprije paziti na smisao koji imaju vjerske izjave, jer on djelomice ovisi od sadržaja, koji u neko određeno vrijeme, i nekim okolnostima, imaju upotrijebljene riječi.

Osim toga, nekada se događa, daje neka dogmatska istina najprije izražena na nepotpun, ali ne na krivi način, a kasnije se, u daljnjem okruženju vjere ili s obzirom na ljudske spoznaje, izražava potpunije i savršenije.

Zatim, Crkva svojim novim izjavama nastoji potvrditi i osvijetliti ono što se već nalazi u Svetom pismu ili u ranijim navodima predaje, a ujedno običava misliti kako bi riješila neka pitanja ili otklonile zablude; zbog toga treba voditi računa o svim tim stvarima kako bi se te izjave pravilno tumačile.

Konačno, premda se istine koje Crkva svojim dogmatskim formulama uistinu želi naučavati, razlikuju od promjenjivih mišljenja nekog vremena, pa se mogu i bez njih izraziti, ipak se uza sve to može dogoditi, da te istine sveto učiteljstvo iznese riječima u kojima se nalaze tragovi takvih (promjenjivih) mišljenja....

4540 Sam pak *smisao* dogmatskih izričaja uvijek u Crkvi ostaje istinit i vjeran sebi, pa i onda kada jače osvjetljuje i potpunije shvaća.

Zbog toga se Kristovi vjernici moraju otkloniti od mišljenja prema kojem: prvo, da dogmatski izričaji (ili neke njihove vrste) ne mogu označavati određenu istinu, nego samo njihova promjenjiva približavanja, koja ju na neki način iskrivljuju i mijenjaju; zatim, ti izričaji istinu, koju treba neprestano tražiti s približavanima, označavaju samo neodređeno. Oni koji prihvaćaju takvo mišljenje ne izbjegavaju dogmatski relativizam i iskrivljuju pojam nezabludivosti Crkve, koja se odnosi na naučavanje određene istine koju treba držati. ...

*4538 Usp. 2. vatikanski sabor, dekret o ekumenizmu "*Unitatis redintegratio*", br. 11 (AAS 57 [1965] 99 / CoDeDe 260; *4192).

Sekretarijat za sjedinjenje kršćana, *Überlegungen und Vorschldge für den dkumenischen Dialog* IV 4b (Informationsdienst, br. 12 [prosinac 1970] 7 si).

6. O povezanosti Crkve s Kristovim svećeništvom

...II. vatikanski sabor, u povezanosti sa svetom predajom i mnogim učiteljskim dokumentima, ovo naučava o vlasti koja pripada ministerijalnom svećeništvu: "Tako svaki vjernik može krstiti, na svećenika spada dovršiti izgradnju Tijela (Crkve) euharistijskom žrtvom";¹ te: "Isti je naime Gospodin među vjernicima, kako bi oni srasli u jedno tijelo u kojem 'nemaju svi udovi isto djelovanje' [Rim 12,4], jedne odredio za službenike, koji se u zajednici vjernika odlikuju vlašću svetoga reda, da prinose žrtvu i opraštaju grijeh"².

Na sličan način druga opća skupština Biskupske sinode s pravom tvrdi: samo svećenik može preuzeti osobu Krista kako bi predsjedao žrtvenoj gozbi i izvršio je, čime se narod Božji pridružuje Kristovoj žrtvi³. Izostavivši pitanja o službenicima pojedinih sakramenata, jasno je iz svete predaje i svjedočanstva svetog učiteljstva, da oni koji nisu primili svećeničko ređenje, te si na vlastitu ruku uzimlju zadaću slaviti euharistiju, oni to čine ne samo nedopušteno nego također i nevaljano. Ako je do takvih zloporaba negdje došlo, pastiri Crkve ih trebaju osuditi.

4550-4552: Izjava Kongregacije za nauk vjere o pobačaju "*Quaestio de abortu procurato*", 18. studenog 1974.

Izd: AAS 66 (1974) 730-737.

Pobačaj

1. Pitanje o izazivanju pobačaja, kao i o zakonu kojim se možda daje sloboda pobačaja, gotovo je posvuda postalo predmetom žestokih rasprava. Te bi rasprave sigurno bile od manjeg značaja kada se ne bi radilo o nužnoj obrani i promicanju ljudskog života, koji je prvorazredno dobro. To je jasno svima, premda mnogi pokušavaju naći razloge da, protiv očite istine o stvari, pokušavaju iznijeti razloge da bi i

*4541 2. vatikanski sabor, Dogmatska konsultacija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 17 (AAS 57 [1965] 21 / CoDeDe 123; *4141).

2. vatikanski sabor, Dekret o službi i životu svećenika "*Presbyterorum ordinis*", br. 2 (AAS 58 [1966] 992 / CoDeDe 621 si). Usp. Inocent III, pismo "*Eius exemplo*" s vjeroispoviješću za valdenze (PL 215, 1510; *794); 4. lateranski sabor, konstitucija "*Firmiter credimus*", pogl.1: O katoličkoj vjeri (*802); navedeno mjesto o oltarskom sakramentu treba čitati u vezi s kasnijim tekstom o sakramentu krštenja; Firentinski sabor, dekret o Armencima "*Exultate Deo*" (*1321); navedeno mjesto o djelitelju euharistije treba usporediti sa susjednim mjestima o djelitelju drugih sakramenata; tridentski sabor, 23. sjednica o sakramentu svetog reda, pogl.4 (*1767); Pijo XII, enciklika "Mentor Dei" (AAS 39 [1947] 552-556; *3849-3852). Dokument biskupske sinode (1071) *De sacerdotio ministeriali* I 4 (AAS 63 [1971] 906).

pobačaj mogao služiti toj svrsi. I zaista, ne može se ne čuditi, da kada sjedne strane vidimo da se povećavaju protesti protiv smrtne kazne i svakoga rata, s druge strane primjećujemo da se sve više zagovara sloboda pobačaja, bilo apsolutna bilo omeđena nekim ograničenjima, koja međutim bivaju sve šira.

Budući pak da si je Crkva u potpunosti svjesna da u njezinu zadaću spada obrana čovjeka protiv svega što bi ga moglo uništiti ili obešćastiti, ona ne može šutke zaobići to pitanje; budući daje Sin Božji postao čovjekom, nema nikoga tko mu zbog zajedničke ljudske naravi ne bi bio bratom, i tko ne bi bio pozvan da bude kršćanin, kako bi od njega primio spasenje.

4551 ... 10. O međusobnom odnosu prava i dužnosti između osobe i društva, ćudoredni nauk mora prosvijetliti savjesti, a pravo mora definirati i odrediti koje dužnosti treba izvršiti. Međutim, postoje mnoga prava koja ljudsko društvo, po sebi, ne može dati, jer su ona prije njega, ali ih ono ipak mora braniti i učiniti ih učinkovitima; takva prava su najvećim dijelom ona koja se danas nazivaju "ljudskim pravima", a za koja se ovo naše doba diči da ih je jasno obznanilo.

4552 11. Prvo pravo ljudske osobe je pravo na život. Ima i drugih prava koja su čovjeku jako dragocjena, ali pravo na život je temelj i uvjet za ostala prava, pa ga zbog toga treba braniti više nego li druga prava. Ni na koji način ne spada na društvo, ili na javnu vlast bilo koje vrste, nekima ta prava priznati, nekima oduzeti; bilo kakva razlika te vrste, bilo zbog rase ili spola, zbog boje kože ili religije, uvijekje nepravедna. To pravo naime ne proizlazi iz ničije dobre volje, ono je prije svake milosti, te kao takvo traži da ga se prizna; ako ga se nijeće, krši se pravédnost u strogom smislu riječi.

4560-4561: Odgovor Kongregacije za nauk vjere Sjeverno-američkoj biskupskoj konferenciji "Haec Sacra Congregatio", 13. ožujka 1975.

Izd: AAS 68 [1976] 738 si.

Sterilizacija

4560 1. Bilo kakvu sterilizaciju, koja po sebi, ili po svojoj naravi i načinu, izravno uzrokuje samo to da se sposobnost rađanja učini neučinkovitom za rađanje, treba smatrati za izravnu sterilizaciju, kako se ona smatra u izjavama papinskog učiteljstva, posebno Pija XII¹.

Dakle, prema crkvenom učenju, apsolutno je zabranjena (izravna sterilizacija), bez obzira na bilo kakvu ispravnu subjektivnu nakanu sudionika, zbog liječenja ili da se izbjegne bilo fizičko bilo psihičko zlo, za koje se predviđa, ili se boji, da će uslijediti. Zatim, još se s većim razlogom zabranjuje sterilizacija same sposobnosti

Dakle, prema crkvenom učenju, apsolutno je zabranjena (izravna sterilizacija), bez obzira na bilo kakvu ispravnu subjektivnu nakanu sudionika, zbog liječenja ili da se izbjegne bilo fizičko bilo psihičko zlo, za koje se predviđa, ili se boji, da će uslijediti. Zatim, još se s većim razlogom zabranjuje sterilizacija same sposobnosti (rađanja) nego li sterilizacija pojedinih čina, jer ona gotovo uvijek nepopravljivo uvodi stanje sterilnosti u samu osobu.

Niti se može pozvati ne bilo koju zapovijed javne vlasti, koja bi u ime općeg dobra htjela nametnuti izravnu sterilizaciju, jer ona naime vrijeđa dostojanstvo i nepovredivost ljudske osobe¹. Isto se tako u tom slučaju ne može pozivati na načelo cjelovitosti, kojim se opravdavaju zahvati na organima zbog većeg dobra osobe; izravna naime sterilizacija nije upravljena na cjelovito dobro "pazeći na red stvari i dobara"²; ona naime šteti njegovom etičkom dobru, koje je najviše, jer namjerni i slobodno izabrani spolni čin biva lišen svog bitnog elementa. Tako članak 20 Medicinskog etičkog kodeksa, izglasanog 1971. godine, vjerno iznosi nauk kojeg se treba držati, i na čijem održavanju treba ustrajati.

2. Dok Kongregacija potvrđuje to tradicionalno učenje, ona ne niječe činjenicu 4561 da mnogi teolozi zastupaju shvaćanja koja odstupaju od ovoga. Ipak (Kongregacija) niječe da bi se toj činjenici, kao takvoj, moglo dati doktrinalno značenje, kako bi se uspostavilo "teološko mjesto" na koje bi se vjernici mogli pozvati da, napustivši autentično učiteljstvo, prihvate mišljenje privatnih teologa koji odstupaju od učiteljstva³.

4570-4579: Apostolska pobudnica "*Evangelii nuntiandi*", 8. prosinca 1975.

Širenje Katoličke Crkve u multikulturalnu svjetsku Crkvu prisililo ju je na preformuliranje pojma evangelizacije. Deset godina nakon završetka 2. vatikanskog sabora i kao sažetak savjetovanja na biskupskoj sinodi 1974. o "Evangelizaciji u suvremenom svijetu", Pavao VI. je objavio apostolsku pobudnicu, koja se nadovezuje na misijski dekret "*Ad gentes*" (AAS 58 [1966] 947-990), koja naglašava preoblikovanje opće Crkve pomoću mjesnih i regionalnih Crkvi, koja govori o evangelizaciji kultura, te usvaja latinsko-američku "opciju za siromašne" (usp. *4493-4496).

Zzd: AAS 68 (1976) 9-26.

*4560 Usp. Pijo XI, enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 565; •3722).

Pavao VI, enciklika "*Humanae vitae*", br. 10 (AAS 60 [1968] 487).

*4S61 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Lumen gentium*", br. 25 (AAS 57 [1965] 29 si; *4149); Pijo XII, nagovor kardinalima od 2. studenog 1954. (AAS 46 [1954] 672); enciklika "*Humani generis*" (AAS 58 [1966] 889-896, posebno 890-894); nagovor članovima Reda redemptorista (CSSR) (AAS 59 [1967] 960-963, posebno 962).

Isusova poruka

4570 6. Svjedočanstvo koje je Krist Gospodin dao za samoga sebe i koje je sveti Luka iznio u svom evanđelju - "Trebalo da navješćujem evanđelje o [*kraljevstvu*] Božjem"¹ - sigurno je od velikog značenja, jer je naime tom jednom riječi definirana Čitava Isusova zadaća i poslanje: "Jer sam zato poslan"². Te naime riječi dobivaju svoje puno značenje, ako se usporede s gornjim mjestima evanđeoskog teksta, gdje Isus sebi pripisuje misao proroka Izaije: "Duh Gospodnji na meni je jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima"³.

Nositi veselu vijest iz grada u grad, ponajprije siromašnima, koji su često u duši spremniji da ga prime, kako bi se moglo reći da su ispunjena obećanja Saveza koja je Bog dao; to je zapravo prava zadaća, zbog čijeg izvršenja je Isus poslan od Oca, kako sam kaže. Svi pak dijelovi Kristovog otajstva - samo utjelovljenje, čudesa, nauk, poziv apostola, slanje dvanestorice apostola, križ i uskrsnuće, vječna prisutnost među svojim - spadaju na čin navješćivanja samoga evanđelja....

4571 ... 9. Kao glavnu točku i središte svoje Blage vijesti, Krist navješćuje spasenje, to jest veliki dar Božji, čime se zadobiva ne samo oslobođenje od svega onoga što čovjeka pritišće, nego ponajviše oslobođenje od grijeha i od Zloga, povezano s radošću koje netko osjeća kad spozna Boga i biva od njega spoznat, kad Njega vidi i u Njemu pouzdano počiva. Sve se to počelo događati već tijekom Kristovog života, a njegovom smrću i uskrsnućem to je stečeno zauvijek; no, u promjenjivim prilikama povijesti to treba širiti sa strpljivošću, dok se u potpunosti ne ispuni u dan posljednjeg Kristovog dolaska, a kada će on doći ne zna nitko osim Oca⁴.

4572 To *kraljevstvo* i to *spasenje* - a te su riječi kao ključ za razumijevanje navješćivanja Isusa Krista - može kao milost i milosrđe primiti svaki čovjek; a ipak ga isto mora svatko steći silom - kao što kaže Gospodin, grabe ga siloviti - radom i trpljenjem, životom vođenim prema normama Evanđelja, odricanjem samoga sebe i križem, te duhom evanđeoskih blaženstava. Prije svega pak svatko može postići ta dobra, punom duhovnom obnovom samoga sebe, koja se u evanđelju naziva *metanoia*, to jest obraćenjem čitavog čovjeka, kojim se u potpunosti mijenjaju njegova duša i srce⁶.

*4570 Lk 4,43.

Nanav. mj.

Lk 4,18; usp. Iz 61,1.

•4571 Usp. Mt 24,36; Dj 1,7; 1 Sol 5,1 si.

*4572 Usp. Mt 11,12; Lk 16,16.

Usp. Mt 4,17.

Naviještanje glavna zadaća Crkve

14. ... Crkva sigurno jako dobro zna, jer sije svjesna da se Spasiteljeve riječi - **4573**
"Trebalo da navješćujem Evanđelje o [kraljevstvu] Božjem"¹ - uistinu odnose na nju. Te rado dodaje sa sv. Pavlom: "Jer što navješćujem Evanđelje nije mi na hvalu, ta dužnost mi je. Doista, jao meni ako Evanđelja ne navješćujem"². ...

Naime zadaću širenja Evanđelja treba smatrati za milost i kao vlastiti poziv Crkve, i ona najtočnije izražava njezinu narav. Crkva postoji zbog širenja Evanđelja, to jest da propovijeda i naučava riječ Božju, kako bi po njoj k nama došao dar milosti, kako bi se grješnici pomirili s Bogom, i kako bi konačno Kristova žrtva, koja je trajno prisutna u slavljenju mise i koja je spomen na njegovu smrt i slavno uskrsnuće.

Evangelizacija i kultura

18. Crkva osjeća da širiti Evanđelje znači isto što i iznositi Blagu vijest svim skupinama ljudskog roda, da ga ona iznutra prožme svojom snagom i stvori novo čovječanstvo: "Evo, sve činim novo"³. ... **4574**

19.... Crkva nije zauzeta samo time da propovijeda Evanđelje na sve širem području zemlje, ili sve većem broju ljudi, nego i time kao bi snagom Evanđelja dotakla i kao preokrenula kriterije prosuđivanja, vrijednosti od većeg značenja, način razmišljanja, pokretačke snage i uzore ljudskog roda, koji su u suprotnosti s riječju Božjom i planom spasenja. **4575**

20. ... Treba širiti Evanđelje - ne izvana, kao da se pridodaje neki ukras ili vanjska boja, nego iznutra, iz središta života i u korijene života - treba Evanđeljem prožeti kulture i kulturu čovjeku, prema njezinom najširem i najpotpunijem značenju, budući da su te riječi prihvaćene u konstituciju *Gaudium et spes**, jer se tako uvijek polazi od same ljudske osobe i uvijek se vraća na potrebu povezanosti između osoba i same njihove povezanosti s Bogom. **4576**

Evanđelje, pa zbog toga niti širenje evanđelja, ne mogu se nikako poistovjetiti s nekom kulturom, jer je ono slobodno od svih kultura. Ipak, Kraljevstvo koje se naviješta Evanđeljem, provodi u život ljudi koji su prožeti svaki svojom određenom kulturom, pa je za izgradnju Kraljevstva potrebno koristiti neke elemente kulture i ljudskih kultura. Iako Evanđelje i širenje Evanđelja ne spadaju niti najjednu kulturu, **4577**

*4573 Lk 4,43.

1 Kor 9,16.

*4574 Otk 21,5; usp. 2 Kor 5,17; Gal 6,15.

*4576 Usp. 2 vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 53 (AAS 58 [1966] 1075).

ipak one nisu takve da se evanđelje ne bi moglo s njima uskladiti, štoviše, ono ih mora prožeti i ne snuje biti podložno niti jednoj od njih.

- 4578 Rascjep između evanđelja i kulture je bez sumnje žalosni slučaj našega vremena, kao stoje to bio i u prošlim vremenima. Zbog togaje potrebno uložiti sve snage, kako bi se ljudska kultura, ili bolje ljudske kulture, ozbiljnim nastojanjem prožele evanđeljem. Potrebno je da se one ponovno rode po svojoj povezanosti s Blagom viješću. Ipak, do takve poveznosti neće doći, ne bude li se navješćivala Blaga vijest.

Evangelizacija i unapređenje ljudi

- 4579 31. Uistinu, postoji duboka povezanost između širenja Evanđelja i promicanja čovjeka, ili nepretka i oslobođenja; taje povezanost antropološkog reda, jer čovjek kojem treba navijestiti evanđelje nije nešto odvojeno od stvari, nego osoba s društvenim i gospodarskim problemima; ta povezanost je i teološkog reda, jer nije moguće odvojiti plan stvaranja od plana otkupljenja, jer se ono odnosi i na vrlo konkretne nepravedne uvjete koje treba nadvladati i ponovno uspostaviti pravednost; ta povezanost je pak najviše evanđeoskog reda, to jest reda ljubavi; kako je naimo moguće naviještati novu zapovijed, ako se s pravednošću i s mirom ne unapređuje pravi i istiniti ljudski napredak?

To smo željeli iznijeti, jer smo opominjali, kako se ne može dozvoliti, da bi se kod širenja evanđelja "mogla ili smjela zanemariti najveća težina ... onih pitanja o kojima se danas toliko raspravlja, a odnose se na pravednost, oslobođenje, napredak i mir u svijetu. Kad bi se naimo to dogodilo, zanijekala bi se poruka evanđelja o ljubavi prema onome koji trpi i koji je u bijedi"¹.

4580-4584: Izjava Kongregacije za nauk vjere o nekim pitanjima spolne etike "Persona humana", 29. prosinca 1975.

Izd: AAS 68 [1976] 78-86.

Ljudsko dostojanstvo i Božji zakon

- 4580 3. Ljudi našeg vremena su sve uvjereniji da dostojanstvo i poziv ljudske osobe traže da oni, vođeni svjetlom razuma, otkrivaju vrijednosti i kreposti koje se nalaze u njihovoj naravi, da ih neprestano unapređuju, provode u djelo u svom životu i to s nakanom, kako bi iz dana u dan mogli sve više napredovati.

Ipak, kod prosuđivanja moralnih stvari, čovjek se ne može osloniti na svoj sud: "U unutarnjosti svoje savjesti čovjek otkriva zakon koji si nije dao on sam, nego ko-

¹ *4579 Pavao VI, Nagovor od 27. rujna 1974. uz otvaranje treće biskupske sinode (AAS 66 [1974] 562).

jemu se mora pokoravati... Naime, čovjek ima u srcu upisan zakon, kojem pokoravati se znači njegovo dostojanstvo, i po kojem će on sam biti suđen"¹.

Osim toga, nama je kršćanima Bog po svojoj objavi obznanio spasenje, te nam je kao vrhovno i nepromjenjivo životno pravilo stavio pred oči Krista, Spasitelja i Posvetitelja, njegov nauk i primjer; on je naime kazao: "Ja sam svjetlost svijeta; tko ide za mnom neće hoditi u tami, nego će imati svjetlost života"².

Dakle, dostojanstvo ljudske osobe ne može se uistinu unaprijediti, ako se ne sačuva bitni red njegove naravi. Treba naime reći da su se tijekom vremena u građanskoj kulturi promijenili mnogi uvjeti i potrebe ljudskog života, a oni će se i nadalje mijenjati; svaka pak promjena ćudoređa i načina života mora ostati unutar granica koje su postavljene od nepromjenjivih načela, koja se oslanjaju na konstitutivne elemente i bitne odnose svake ljudske osobe; ti pak elementi i odnosi nadilaze povijesne okolnosti.

Ta osnovna načela koja ljudski razum može shvatiti, nalaze se u "božanskom zakonu, vječnom, objektivnom i stvarnom, prema kojem je Bog u planu svoje mudrosti i ljubavi uredio čitav svijet i društveni život, upravlja ga i vodi. Bog je učinio čovjeka dionikom svoga zakona, tako da bi čovjek pod blagim vodstvom Božje providnosti mogao sve više i više spoznavati nepromjenjivu istinu"³. Taj pak Božji zakon dostupan našoj spoznaji.

Crkveni nauk i naravni zakon

4. Dakle, danas mnogi krivo tvrde da se u ljudskoj naravi, ili u objavljenom zakonu, ne može naći nikoja druga apsolutna i nepromjenjiva norma o pojedinačnim činima osim one koja je izražena općim zakonom ljubavi i poštivanjem ljudskog dostojanstva. Kako bi to dokazali navode ovaj razlog: ono što se običava nazivati normama naravnog zakona ili zapovijedima Svetog pisma, treba smatrati oblikom posebne ljudske kulture kako je ona bila izražena u određeno vrijeme povijesti. **4581**

U stvari pak, božanska objava i mudrost naravnog razuma u vlastitom redu stvari odnose se na prave potrebe ljudskog roda, te u nužno svjetlo stavljaju nepromjenjive zakone, koji su urođeni u konstitutivne elemente ljudske naravi i koji se pokazuju istima u svim živim bićima obdarenima razumom.

K tome treba dodati daje Crkva ustanovljena od Krista kao "stup i uporište istine"⁴. Ona uz pomoć Duha Svetoga, bez prestanka čuva i bez zablude prenosi istine moralnog reda, te autentično tumači ne samo objavljeni pozitivni zakon, "nego i na-

*4580 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 16 (AAS 58 [1966] 1037; *4316).

Iv 8,12.

2. vatikanski sabor, Izjava o vjerskoj slobodi "*Dignitatis humanae*", br. 3 (AAS 58 [1966] 931; *4242).

*4581 1 Tim 3,15.

čela moralnoga reda koja proizlaze iz same ljudske naravi"¹, a koje se odnose na puni ljudski napredak i na njegovo posvećenje. Crkvaje naime kroz svoju čitavu povijest držala da određene norme naravnog zakona imaju apsolutnu i nepromjenjivu snagu, te je smatrala da se njihove povrede protive učenju i duhu evanđelja.

4582 ... 7. U današnje vrijeme si mnogi prisvajaju pravo na spolne odnose prije sklopljene ženidbe, barem kada postoji čvrsta volja za ženidbom i kada na neki način ženidbena ljubav u srcima oboje zahtijeva tu nadopunu, za koju smatraju daje naravna; to posebno onda kada vanjske okolnosti sprečavaju sklapanje ženidbe, ili ako se ta intimna veza smatra nužnom kako bi se održala sama ljubav.

Takvo se mišljenje protivi kršćanskom učenju koje određuje da se bilo koja spolna aktivnost čovjeka mora zadržati u okvirima ženidbe. Koliko god naime bila čvrsta odluka onih koji se vežu tim preranim vezama, ipak takve veze ne dopuštaju da se osigura iskrenost i vjernost međusobnih odnosa između osoba muškarca i žene, niti da se ta veza zaštiti od nepostojanosti požude i samovolje....

Dušobrižništvo i homoseksualnost

4583 ... 8. U naše vrijeme, a protiv trajnog nauka Učiteljstva i čudorednog osjećaja kršćanalog puka, neki su - slijedeći postavke naravne psihologije - počeli blagonaklono prosuđivati, štoviše i potpuno ispričavati homoseksualne odnose nekih osoba. ...

... Naime, prema objektivnom redu čudoređa, homoseksualni odnosi su čini koji su lišeni svoje nužne i bitne usmjerenosti. Oni se u Svetom pismu osuđuju kao teške neurednosti, štoviše, kao strašna posljedica Božje odbačenosti². To pak mišljenje božanskog Pisma ne dozvoljava zaključak, da se svi koji trpe od te neurednosti, (samo) zbog toga razloga nalaze u osobnom grijehu; nego se svjedoči da su homoseksualni čini po svojoj unutarnjoj naravi neuredni, te da se nikada, ni na koji način ne mogu odobriti.

Dušobrižništvo i samozadovoljavanje

4584 9. Danas se primljeni nauk Katoličke crkve često dovodi u pitanje, ili se javno niječe da samozadovoljavanje znači teški nered na području čudoređa. Oni kažu da psihologija i sociologija pokazuju, da ono, posebno kod mladeži, općenito spada u tijek spolnog dozrijevanja, te da zbog toga u samozadovoljavanju nema pravog i teš-

*4581 2. vatikanski sabor, Izjava o vjerskoj slobodi "*Dignitatis humanae*", br. 14 (AAS 58 [1966] 940); usp. Pijo XI, enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1930] 579 si); Pijo XII, nagovor od 2. studenog 1954. (AAS 46[1954] 671 si); Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", 15 svibnja 1961. (AAS 53 [1961] 457); Pavao VI., enciklika "*Humanae vitae*", 25. srpnja 1968, br. 4 (AAS 60 [1968] 483).

*4583 Usp. Rim, 1,24-27; 1 Kor 6,10; 1 Tim 1,10.

kog grijeha, osim ako se netko namjerno ne preda vlastitoj želji kao zatvorenoj u samu sebe ("ipsatio"); u tom slučaju, taj je čin uistinu suprotstavljen ljubavnom zajedništvu među osobama različitih spolova, što je, kako tvrde, posebni cilj služenja sa spolnom sposobnošću.

To se pak mišljenje i učenje protivi i učenju i pastoralnoj praksi Katoličke crkve. Kakova god bila snaga nekih bioloških ili filozofskih dokaza, kojima su se međutim služili i teolozi, crkveno učiteljstvo tijekom stalne predaje, kao i čudoredni osjećaj Kristovih vjernika, su uistinu i bez dvojbe čvrsto držali daje samozadovoljavanje čin iznutra i teško neuredan'.

4590-4606: Izjava Kongregacije za nauk vjere "Inter insigniores" b pitanju pristupanja žena svećeništvu, 15. listopada 1976.

Anglikanske Crkve Kanade i Engleske, načelno su 1975. dozvolile ženama pristup svećeništvu. U dva pisma nadbiskupu od Canterbury-a F.D. Cogganu (30. studenog 1975. i 23. ožujka 1976.: AAS 68 [1976] 599-601) Pavao VI. je objasnio zašto Katolička crkva ne dozvoljava svećeničko ređenje ženama. Izjava koju je po papinom nalogu izdala Kongregacija za nauk vjere, pripisuje predaji koja seže do Krista, normativnu snagu, te pozitivno s "naturalis similitudo" (*4600) dokazuje da se mora ustrajati na naravnoj sličnosti između Krista i njegovog sluga, koji nastupa "in persona Christi". Kod tog dokazivanja se ne radi o "nužnom zaključku", nego o objašnjenju učenja pomoću "analogije vjere" (*4598). Izjava ništa ne govori o đakonatu žena.

Izd.: AAS 69 (1977) 101-115.

I. Predaja koju je Crkva trajno čuvala

Katolička crkva nije nikada mislila da se svećeničko ili biskupsko ređenje može 4590 valjano podijeliti ženama. ...

Dakle, crkvena je predaje o toj stvari kroz stoljeća bila tako čvrsta da učiteljstvo nikada nije smatralo potrebnim da iznese načelo koje nije nikako napadano, ili da brani zakon koji se primjenjivao a da ga nitko nije osporavao. Koliko god puta se ta predaja, kad se desila prilika, očitovala, ona je bila svjedočanstvo da se Crkva nastojala uobličiti prema primjeru koji joj je dao Krist.

Tu su predaju vjerno čuvala Istočne crkve, čija je jednodušna suglasnost o toj 4591 stvari to jasnija, jer su u mnogim drugim stvarima lako prihvatile da svaka od njih ima različite propise; pa i danas one odbijaju imati bilo što zajedničkog s onim zahtjevima kojima se traži svećeničko ređenje za žene.

*4584 Leon IX, pismo "*Adsplendidum nitentis*" (*687 si); dekret Sv. oficija, 2. ožujka 1679. (*2149); Pijo XII, nagovor od 8. listopada 1953. (AAS 45 [1953] 678); nagovor od 19. svibnja 1956. (AAS 48 [1956] 472 si).

//. Kako se ponašao Krist

4592 Isus Krist nije niti jednu ženu uzeo među dvanaesticu. Kad se tako ponašao, to nije činio jer se prilagodio običajima svoga vremena, budući daje njegov odnos prema ženama bio sasvim različit od odnosa njegovih sugrađana, te se svojevoljno i odvažno udaljio od obdržavanja njihovih normi. ...

4593 ... Ipak treba reći da sve to ne donosi takvu jasnoću, da bi svakome odmah bilo jasno, čemu se ne treba čuditi, jer su pitanja koja pokreće riječ Božja uzvišenija nego li jasnoća odgovora; naime, za razumijevanje kako Isusovog poslanja tako i posljednjeg smisla Svetog pisma, nije dovoljno baviti se samo čisto povijesnim tumačenjem tekstova. U toj stvari treba istovremeno uzeti u obzir međusobno povezane činjenice, koje se odnose na prosuđivanje istoga, te to izaziva još veće čuđenje, kako to da Isus nije apostolsku zadaću' povjerio ženama. ...

///. Kako su se ponašali apostoli

4594 Taj Kristov način postupanja sa ženama vjerno je obdržavala i apostolska zajednica. Premda je blažena Marija zauzimala posebno mjesto među malo onih koji su se poslije Gospodinovog uzašašća okupljali u dvorani Posljednje večere [*usp. Dj 1,14*], ipak nije ona uzeta u kolegij dvanaest apostola, kad se radilo o izboru temeljem kojeg je na kraju izabran Matija; bila su naime predložena dva učenika, čija imena Evanđelja niti ne spominju.

4595 Na dan su Duhova naime svi bili ispunjeni Duhom Svetim, muškarci i žene [*usp. Dj 2,1; 1,14*], ali je samo "Petar s jedanaesticom podigao svoj glas", kako bi obznanio da su sc u Isusu ispunila proročanstva [*Dj 2,14*].

IV. Ono što su radili Krist i apostoli postaje trajnom normom

4596 ... Premda je taj način ponašanja Krista i apostola bio kroz vjekove, sve do naših dana, smatran sigurnom predajom i kao pravilo, ipak se postavlja pitanje, smije li se Crkva danas ponašati drugačije. Ima ih koji, oslonjeni na više razloga koje treba istražiti, odgovaraju potvrdno.

4597 Posebno pak tvrde da su apostoli tako radili jer su nužno obdržavali običaje onoga vremena i krajeva, te da nije bilo nikakvog drugog razloga zašto Krist ne bi

***4593** Neki kažu daje Isus zato izabrao dvanaesticu muškaraca da ispuni neki alegorijski znak; kao da je on slikovito htio obznaniti, da dvanaestorica trebaju preuzeti onu ulogu, koju je imalo dvanaest plemena Izraelovih (*usp. Mt 19,28; Lk 22,30*). Ali u tako navedenim tekstovima se samo tvrdi da će dvanaestorica sudjelovati na eshotološkom sudištu. Pravi razlog zašto su izabrana dvanaestorica vidljiv je zapravo iz njihove sveukupne zadaće na koju su pozvani (*usp. Mk 3,14*), naime da Krista učine nožnim u narodu i da nastave njegovo djelo.

povjerio službu drugim ženama ili pak samoj svojoj majci, osim što okolnosti onoga vremena nisu dozvoljavale da drugačije radi. Ipak, nitko naime nije dokazao, a u stvari niti se može dokazati, daje takav način postupanja proizišao samo iz društvenih razloga i svojstava (ondašnje) kulture. Uistinu kad smo gore istraživali Evanđelja, vidjeli smo daje Isus jako odstupao od mišljenja svojih suvremenika, ukidajući one razlike kojima su se žene razlikovale od muškaraca. Ne može se dakle tvrditi da Isus samo zbog oportunitizma nije žene uvrstio u zbor apostola. Još su manje apostoli na održavanje tog običaja bili prisiljeni socio-kulturnim odnosima kod Grka, jer oni nisu poznavali te razlike. ...

V. Ministerijalno svećeništvo treba razmatra i u svjetlu Kristovog otajstva

... Iza kako smo dozvali u svijest tu crkvenu normu i njezin temelj, čini se korisnim i prikladnim osvijetliti tu normu, pokazujući njezinu sukladnost (*convenientiam*) kako se to običava nazivati u teološkim razmišljanjima: to da su samo muškarci pozvani da prime svećeničko ređenje, jako je povezano s pravim smislom sakramenata i njihovim posebnim odnosom prema Kristovom otajstvu. Kod toga se ne namjerava iznijeti jasni dokaz, nego da se to učenje osvijetli analogijom vjere. 4598

Trajno je učenje Crkve, koje je opširnije iznio II. vatikanski sabor, a u (svijest) 4599 ga dozvala biskupska sinoda održana u Rimu 1971., a ponovila gaje Kongregacija za nauk vjere u svojoj Izjavi na dan 24. lipnja 1973., biskup i svećenik, kada vrše svoju zadaću, ne rade u vlastito ime nego predstavljaju Krista, koji djeluje preko njih: "svećenik uistinu djeluje umjesto Krista", kao stoje to već u III. stoljeću napisao sv. Ciprijan¹.¹ Pavao je tvrdio daje vlastito apostolskoj zadaći: moći predstavljati Krista [*usp. 2 Kor 5,20; Gal 4,14*].

To predavljanje Krista poprima svoje najviše značenje i sasvim poseban način tada kad se slavi euharistijsko blagovanje, izvor i središte jedinstva Crkve, žrtvena gozba, kojom se Božji narod združuje s Kristovom žrtvom; svećenik, koji jedini ima ovlast to izvoditi, ne radi samo snagom koja mu je dana od Krista, nego u osobi Kristovoj², zauzima-

*4599 Ciprijan, Pismo 63,14 (PL 4,397B / CSEL 3/II, 713).

Usp. 2. vatikanski sabor, Konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br. 33: ("... od svećenika koji u Kristovo ime predsjedaju skupu": AAS 56 [1964] 108; *4033); Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 10: "Ministerijalni svećenik, svetom vlašću koju ima, odgaja svećenički narod i upravlja njime, izvršuje euharistijsku žrtvu u Kristovoj osobi i prinosi je Bogu u ime cijeloga naroda": AAS 57 [1965] 14; *4126); na nav. mj. br. 28: "Snagom sakramenta Reda, na sliku Krista, vrhovnog i vječnog svećenika ...svoju svetu službu najviše vrše u euharistijskom bogoslužju ili sinaksi, gdje djelujući kao predstavnici Krista ...": AAS 57 [1965] 34; *4153); Dekret o službi i životu svećenika "*Presbyterorum ordinis*", br. 2: "Prezbiteri se pomazanjem Duha Svetoga obilježuju posebnim biljegom i tako se upriličuju Kristu

jući njegovo mjesto, tako da je on njegova slika kada izgovara riječi posvete¹.

Kršćansko dakle svećeništvo ima svojstva sakramenta, svećenik je znak, čija se nadnaravna učinkovitost dobiva ređenjem, ali znak koji treba zamijetiti², čije će značenje vjernici lako raspoznati. Čitavo se naime značenje sakramenata temelji na prirodnim znakovima, koji imaju moć predstavljanja u suradnji s ljudskim duhom; kako kaže sv. Toma: "Sakramentalni znakovi predstavljaju (nadnaravno) po prirodnoj sličnosti"³.

Ista se naime prirodna sličnost traži i za osobe, kao i za stvari: kad naime treba sakramentalno predstavljati Kristov način djelovanja u euharistiji, ne bi postojala ta prirodna sličnost koja se traži između Krista i njegovog službenika, kada njegovo mjesto ne bi zauzeo muškarac; inače bi se teško u tom službeniku uočila Kristova slika; sam Krist je naime bio i ostao muškarac.

4601 Bez sumnje, Krist je Prvorodenac čitavog ljudskog roda, žena i muškaraca; on je tako obnovio jedinstvo razoreno grijehom, da nema više Zidova, niti Grka, nema roba niti slobodnjaka, nema muško i žensko: svi su jedno u Kristu Isusu [*usp. Gal 3,28*]. Ipak, utjelovljena Riječ je po spolu muško; to se stanje oslanja na činjenicu, koja se, premda ne donosi prednost muškarca pred ženom, ne može odvojiti od otajstva spasenja; naime, to je sukladno s čitavim Božjim otajstvom spasenja - kao što je to Bog objavio - a njegova srž je otajstvo Saveza. ...

4602 Tkogod želi slijediti rečeno razmišljanje, bolje će razumjeti da se Crkva u toj stvari tako ponašala iz opravdanih razloga; iz tih naime rasprava koje su nastale u naše vrijeme, mogu li žene primiti ređenje, ili ne, neka se kršćani osjete ponukanima da razmišljaju o otajstvu Crkve, da bolje istraže narav i značenje biskupstva i svećeništva, isto tako da bolje izlože pravo i značajno mjesto koje svećenik zauzima u zajednici krštenih, čiji je doduše i sam član, ali od koje se i izdvaja, jer je svećenik u onom djelovanju za koje se traži biljeg ređenja, s onom učinkovitošću koja je vlasti-

svećeniku, da mogu djelovati u ime Krista kojije Glava Crkve": AAS 58 [1966] 992); na nav. mj. br. 13: "Kao sveti službenici, posebno u misnoj žrtvi, svećenici na osobit način vrše ulogu Krista": AAS 58 [1966] 1011); *usp. dokumente biskupske sinode (1971), De sacerdotio ministeriali I 4 (AAS 63 [1971] 906); Izjava Kongregacije za vjeru o katoličkom nauku o Crkvi "Mysterium ecclesiae", 24. lipnja 1973, br. 6 (AAS 65 [1973] 407; *4541).*

*4599 Toma Akvinski, *Summa theologiae* III, q.83, a. 1 uz 3: "Treba reći, da iz istog razloga [kao stoje slavljenje tog sakramenta posadašnjenje Kristove žrtve; na nav. mj. uz 2] je i svećenik slika Kristova u čije ime i čijom snagom izgovara riječi posvete": izdanje Leonina 12,271b).

² *4600 "Budući daje sakrament znak, a za ono što se događa u sakramentu traži se ne samo stvar, nego i značenje stvari", kaže izričito sv. Toma, kako bi zanijekao svećeništvo za žene: *Super IV libros Sententiarum* IV, d.25, q.2, a.1, qc.1 c (R.Busa: Opera 1 [1980] 578).

³ Toma Akvinski, *Super IV libros Sententiarum* IV, d.25, q.2, a.2, qc.1 uz 4 (R.Busa: Opera 1 [1980] 578).

ta sakramentima, slika i znak samoga Krista, koji saziva, odrješuje, i prinosi žrtvu Saveza.

VI. Ministerijalno svećeništvo u otajstvu Crkve

Zbog toga nije jasno, kako bi se moglo predložiti da se ženama prizna ista mogućnost pristupa svećeništvu kao i muškarcima, zbog jednakosti u pravima, što se odnosi na kršćane. Kako bi to dokazali, katkada se kao dokazom služe i gore spomenutim riječima iz Poslanice Galaćanima [3,28], kojima se izjavljuje da u Kristu nema više razlike između muškarca i žene. Ipak, u tim riječima se ne radi o službenicima Crkve, nego se samo tvrdi da su svi jednako pozvani da prime posinaštvo djece Božje. 4603

Naročito pak zbog toga se u shvaćanju ministerijalnog svećeništva jako griješi jer ga se pribraja među ljudska prava; krštenje naime nikome ne daje nikakvo pravo za dobivanje javne službe u Crkvi. Svećeništvo se naime nekome podjeljuje ne da ga se počasti, nego da služi Bogu i Crkvi; štoviše, to odgovara posebnom i potpuno nezasluzenom pozivu: "Ne izabrate vi mene, nego ja izabrah vas i postavih vas" [7v 15,16; usp. Heb 5,4]. ...

Budući pak da je svećeništvo posebna služba, čije je vršenje i čuvanje dobila Crkva, zato je za poziv u nju potrebno pitati vjeru i vlast Crkve, jer je ta služba njezin sastavni dio; Krist je naime izabrao "koje sam htjede" [Mk 3,13]. Naprotiv, opcije poziv svih krštenih za vršenje kraljevskog svećeništva, (tako) da prinose Bogu svoj život, i daju svjedočanstvo na slavu Bogu. 4604

Žene koje kažu da teže za ministerijalnim svećeništvom sigurno su potaknute na željom da služe Kristu i Crkvi. Budući da su istovremeno svjesne da su ranije u društvu trpjele nepravde, nije onda niti čudno da sebi žele i samo ministerijalno svećeništvo. Ipak se ne smije zaboraviti da se svećenički red ne nalazi među pravima ljudske osobe, nego je on ovisan od otajstva Krista i otajstva Crkve.... 4605

Preostaje dakle, da se dublje zamislimo nad najvažnijim tvrdnjama kršćanske vjeroispovjesti, a posebno nad onom pravom jednakošću krštenih, koja zbog toga nije jednoličnost, jer je Crkva tijelo u kojem postoji različitost uduva, i u kojem se svakom udu daje njegova zadaća. Dakle, treba razlikovati zadaće, a ne ih miješati; one naime nikome ne daju nadmoć nad drugim i ne daju razloga za nadmetanje. 4606

IVAN PAVAO I.: 26. kolovoza - 28. rujna 1978.

IVAN PAVAO II.: od 16. listopada 1978.

4610-4635: Dokument upućen 3. općoj skupštini latino-američkog episkopata u Puebli (Meksiko) "*La evangelizacion*", 13. veljače 1979.

3. opću skupštinu latino-američkog episkopata otvorio je 28. siječnja 1979. Ivan Pavao II, koji je bio na svom 1. putovanju po Latinskoj Americi od 25. siječnja - 1. veljače te godine. Dokument je

izrađen nakon dvogodišnjih priprema u 21 radnom povjerenstvu i više plenarnih i poluplenarnih sjednica. Tekst za koji je bilo 179 glasova, uz jedan suzdržani, odobrio je papa 23. ožujka 1979. (AAS 71 [1979] 527sl). Nakon više političko-društvenih naglasaka dokumenta iz Medellina, dokument iz Pueble jače naglašava pitanja pučke pobožnosti i kulture. On potvrđuje "svrstavanje uz siromašne" (usp. *4493-4496).

Izd.: III. Conferencia General dei Episcopado Latinoamericano (Puebla), *La evangelizacion en el presente v el futuro de America Latina* (Biblioteca de Autores Cristianos; Madrid 1979).

Neokrnjena istina o Isusu Kristu

4610 174. ... Između nastojanja da se Krist prikaže kao Gospodar naše povijesti, kao poticatelj istinskih društvenih promjena, a pokušava ga se ograničiti i na područje pojedinačne savjesti, smatramo potrebnim razjasniti sljedeće:

175. Naša je dužnost da, ne ostavljajući mjesta za dvojbe ili zablude, jasno navijestimo tajnu utjelovljenja; a isto tako i boštvo Isusa Krista kako ga ispovijeda vjera Crkve, kao i stvarnost i snagu njegove ljudske i povijesne dimenzije.

176. Mi moramo prikazati Isusa Krista kako on dijeli život, nade i strahovanja svoga naroda, i pokazati daje on Krist u kojeg Crkva vjeruje, kojeg navješćuje i slavi.

177. (Moramo) Isusa iz Nazareta (prikazati) kako si je on svjestan svoga poslanja: da bude navjestitelj i ostvarivatelj Kraljevstva, osnivatelj svoje Crkve, koja za vidljivi temelj ima Petra; Isusa Krista koji živi u svojoj Crkvi, te koji je prisutan i djelatan u povijesti.

4612 178. Osobu Isusa Krista ne možemo trgati, dijeliti ili ideologizirati, tako da ga pretvaramo u političara, vođu, revolucionara, ili u jednostavnog proroka, ili pak tako da ga svedemo na područje čiste privatnosti, njega koji je Gospodar povijesti.

4613 192. ... U savršenoj ljubavi i potpunoj poslušnosti prema svom Ocu, u ljudskom se očitovanju svog vječnog svojstva kao Sin, dao na put nesebičnog predanja, na kojem on odbacuje napast za političkom moći i svakog zahvaćanja silom. On okuplja oko sebe mali broj ljudi koji su uzeti iz različitih društvenih i političkih slojeva njegovog vremena. Premda su zbunjeni, a povremeno i nevjerni, oni pokreću ljubav i snagu koja iz nje izlazi; oni su postali temelj njegove Crkve; privučeni od Oca, oni započinju put Isusovog nasljedovanja. Nije to bio put oholog samo-potvrđivanja znanosti, ili ljudske moći, pa niti mržnje ili sile, nego put nesebičnog žrtvenog predanja ljubavi; ljubavi koja obuhvaća sve ljude; ljubavi koja daje prednost malima, slabima i siromašnima; ljubavi koja sve okuplja i ujedinjuje u bratstvu, koja je sposobna otvoriti put novoj povijesti.

*4613 Usp. Iv 6,44.

193. Tako Isus na izvoran način traži radikalno nasljedovanje, koje obuhvaća **4614** čitavog čovjeka i sve ljude, čitav svijet i sav kozmos. Ta radikalnost je uzrokom da obraćenje nikad nije završen proces kako na osobnoj tako i na društvenoj razini. Iako se naime Kraljevstvo Božje ostvaruje u povijesnim tvorbama, ono se ne iscrpljuje u njima, nit se izjednačuje s njima.

194. Ispunjavajući zadaću koju je primio od Oca, Isus se dragovoljno predao na **4615** smrt križa, cilju puta svoga života. Donositelj slobode i mira Kraljevstva Božjega htio je biti žrtva nepravde i zla ovoga svijeta. Raspeti je na sebe uzeo bol stvorenja te je svoj život prinio kao žrtvu za sve: Veliki svećenik koji može dijeliti naše slabosti, (postaje) vazmena žrtva koja nas otkupljuje od naših grijeha; poslušni Sin postaje pred otkupiteljskom pravdom svoga Oca krik za oslobođenjem i otkupljenjem svih ljudi.

195. Zbog toga je Otac uskrisio svoga Sina od mrtvih, te ga je slavno uzdigao **4616** sebi zdesna. On ga ispunjava životvornom snagom svoga Duha. On ga postavlja za Glavu svoga tijela, koje je Crkva. On ga postavlja za Gospodara svijeta i povijesti. Njegovo uskrsnuće je znak i zalag uskrsnuća na koje smo svi mi pozvani, kao i konačnog preobraženja svemira. Po njemu i u njemu je Otac želio ponovno stvoriti ono stoje već stvorio.

Služba širenja Evandjelja

270. Narod Božji, kao sveopći sakrament spasenja, stoji potpuno u službi zajed- **4617** ništva ljudi s Bogom i ljudskog roda međusobno'. Zbog toga je Crkva narod koji služi. Evangelizacija je njoj svojstveni način postojanja; to je služba koju može pružiti samo ona; ona određuje istovjetnost i izvornost njezinog doprinosa. Spomenuta crkvena služba evangelizacije upravljena je bez razlike na sve ljude. Ipak u njoj se mora uvijek odražavati posebna Isusova ljubav prema najsiromašnijima i onima koji trpe.

271. Unutar Božjeg naroda su svi - hijerarhija, laici, redovnici - sluge Evanđe- **4618** lja, svaki prema svojoj ulozi i karizmi koja mu je vlastita. Crkva kao službenica evandjelja služi ujedno Bogu i ljudima. No, kako bi ih vodila u Kraljevstvo svoga Gospodina, koji je jedini, ona se zajedno s Djevicom Marijom proglašava njegovom službenicom i njemu podređuje sve svoje ljudsko služenje. ...

281. Povijesno ostvarenje te službe se uvijek pokazivalo teško i dramatično; na- **4619** ime, grijeh i snage rascjepa, kako iz srdaca ljudi, tako i iz različitih struktura koje su oni stvorili, a u koje je grijeh njihovog začetnika utisnuo svoj razarajući trag, trajno

*4617 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 1 (AAS 57 [1965] 5; *4101).

sprečavaju rast u ljubavi i zajedništvu. U tom smislu stanje bijede, diskriminacije, nepravde i korupcije, a to su rane našeg kontinenta, traži od Božjeg naroda, od svakog kršćanina, pravo junaštvo u njihovim obvezama širenja evanđelja, kako bi mogli nadvladati takve zapreke. Pred takvim izazovom Crkva se osjeća ograničenom i malom, ali ona se osjeća i ohrabrena od Duha i zaštićena od Marije. Njezin moćni zagovor omogućit će Crkvi da u osobnom i društvenom životu nadvlada "strukture grijeha" i da postigne "pravo oslobođenje" koje dolazi od Krista Isusa¹. ...

- 4620 362. Širenje evanđelja mora prodrijeti duboko u srce ljudi i naroda; zbog toga njezina dinamika traži osobno obraćenje i društveno preobraženje. Evangelizacija se mora protegnuti na sve narode; zbog toga njezina dinamika traži čitav ljudski rod. Oba vidika su danas i sutra aktualna kako bi se evangelizirala Latinska Amerika.

Evangelizacija i pučka pobožnost

- 4621 444. Pod pojmom pučka religija, pučka religioznost ili pučka pobožnost², podrazumijevamo, sveukupnost: dubokih vjerskih uvjerenja prožetih Bogom, osnovnih stavova koji proizlaze iz tih uvjerenja, i oblika izražavanja kojima se ona iskazuju. Radi se o obliku, ili o kulturološkom izražavanju, koje religija poprima u nekom narodu. Religija latino-američkog puka u njezinom kulturološkom oblikuje izraz katoličke vjere. To je pučki katolicizam.

- 4622 445. Uza sve nedostatke, i usprkos uvijek prisutnom grijehu, vjera Crkve Latinske Amerike je u duše latino-amerikanaca utisnula svoj pečat³, ukoliko je označila njihov bitni povijesni identitet i postala kulturnim praoblikom kontinenta iz kojeg su proizašli novi narodi.

446. Evanđelje koje se utjelovilo u našim narodima, ujedinilo ih je u jednu povijesno-kulturnu izvornost, koju nazivamo Latinska Amerika. Taj identitet je neobično sjajno vidljiv u uzvišenom liku Marije od Guadalupe, koji je podignut na početku evangelizacije.

447. Tu pučku religiju živjeli su na poseban način "siromašni i jednostavni", ali ona obuhvaća sve društvene slojeve, te je ona jedna od malobrojnih veza koja ljude ujedinjuje u našim politički podijeljenim nacijama. Ipak treba ustvrditi, da to jedinstvo obuhvaća raznolikost društvenih i etničkih grupacija, štoviše i generacija.

*4619 Usp. Ivan Pavao II, propovijed u Zapopanu (Kolumbija), 30. siječnja 197, br. 3, § 11 (*Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, II 1 [Rim 1979] 290).

*4621 Usp. Pavao VI, apostolska pobudnica "*Evangelii nuntiandi*", 8. prosinca 1975, br. 48 (AAS 68 [1976] 37 si).

*4622 Usp. Ivan Pavao II, propovijed u Zapopanu, br. 1, § 2 (*Insegnamenti II* 1, 288).

448. Pučka religioznost je u svojoj srži zbir vrijednosti, koje s kršćanskom mudrošću daju odgovor na velika egzistencijalna pitanja. Katolička pučka mudrost je sposobnost za životnu sintezu; tako ona na stvoriteljski način spaja božansko i ljudsko, Krista i Mariju, duh i tijelo, zajednicu i ustanove, osobu i zajednicu, vjeru i domovinu, razum i osjećaj. Ta mudrost je kršćanski humanizam, koji u osnovi potvrđuje dostojanstvo svake osobe kao Božjeg djeteta, ustanovljuje temeljno bratstvo, poučava nas susretati prirodu i razumjeti rad, te stvara temelje za veselje i humor pa i usred vrlo teškog života. ... **4623**

450. Pučka religioznost nije samo predmet evangelizacije, nego je i, ukoliko u sebi utjelovljuje i sadrži riječ Božju, aktivni način na koji puk neprestano evangelizira sam sebe. ... **4624**

453. Zbog nedostatne pozornosti nositelja pastoralna, kao i zbog drugih složenih čimbenika, pučka religija pokazuje u nekim slučajevima znakove istrošenosti i preoblikovanja; vidljivi su pokazatelji loših zamjena i nazadni sinkretizmi. Osim toga pučkoj religioznosti katkada prijete ozbiljne i rijetke prijetnje, koje se očituju tako da maštu razdražuju apokaliptičkim naglascima. ... **4625**

457. Kao i opća Crkva, tako se i pučka religija mora uvijek iznova evangelizirati. ...

Evangelizacija kao oslobođenje

480. U Medellinu je započeo dinamički sveobuhvatni proces oslobođenja, čiji pozitivni eho seže do "*Evangelii nuntiandi*" i do govora Ivana Pavla II tom skupu. To je navještaj koji zastupa Crkva i koji spada u samu srž evangelizacije i koji je usmjeren na pravo stvaranje čovjeka. **4626**

481. Ipak, postoje različita shvaćanja i primjene oslobođenja, iako među njima ima i zajedničkih oznaka; no ipak ima i predodžbi koje teško vode prema nekoj umjerenoj usklađenosti. Zbog toga će biti najbolje ukazati na kriterije koji proizlaze iz učiteljstva i koji će poslužiti razlikovanju u odnosu na prvotno shvaćanje kršćanskog oslobođenja.

482. Do izraza dolaze dva međusobno nedjeljiva elementa: oslobođenje od svake vrste robovanja osobnom i društvenom grijehu, posebno onome što razdire ljude i društvo, te što ima svoj izvor u sebičnosti i u tajni nepravde, i (drugo), ono što vodi do oslobođenja za stalni napredak u bitku, u odnosu na zajedništvo s Bogom i s ljudima, i što dolazi do svog vrhunca u potpunom nebeskom zajedništvu, gdje je Bog sve u svemu i gdje više neće biti suza. ... **4627**

485. Dakle, ne dospijemo li do oslobođenja od grijeha sa svim njegovim zavodljivostima i služenjima idolima, ne budemo li pomogli da oslobođenje, koje je Krist stekao na Križu, postane dohvatljivo, tada ćemo oslobođenje osakatiti na nepoprav- **4628**

lji način. Osakatit ćemo ga ako zaboravimo oslobađajući! bit evangelizacije, koja se sastoji u tome, da ljude preoblikuje u subjekte svog pojedinačnog i društvenog razvitka. Isto ćemo ga tako osakatiti, ne budemo li vidjeli ovisnosti i oblike ropstva koji vrijeđaju temeljna prava, koja ljudima neće podariti niti još jače vlade ili ustanove, nego ih imaju od svog Začetnika, Stvoritelja i Oca.

486. To je oslobođenje koje se znade služiti sredstvima Evandjelja i njihovom posebnom djelotvornošću, koje se ne služi nikakvom vrsti sile, pa niti onom dijalektikom klasne borbe, nego se oslanja na veliku snagu i djelovanje kršćana, koji potaknuti Duhom, žurno nastoje dati odgovor na krik milijuna i milijuna braće.

Politički motivirano nasilje

4629 531. Želimo se jasno odrediti u odnosu na žaljenja vrijedno nasilje u Latinskoj Americi. Uvijek treba osuđivati fizička i psihička mučenja, otmice, progon političkih protivnika ili osumnjičenih, te isključivanje iz javnog života iz ideoloških razloga. Događaju li se spomenuti zločini uz zaštitu tajnih službi, onda oni ponižavaju one koji ih počinjaju, neovisno od razloga koji se za to navode.

4630 532. S istom odlučnošću Crkva odbacuje i okrutno nekontrolirano nasilje terorista i gerilaca, kad se ono razulari. Ni na koji način se zločin ne može opravdati kao put prema oslobođenju. Nasilje nužno rađa nove oblike ugnjetavanja i ropstva, koji su obično još teži od onih od kojih se želi osloboditi. Prije svega ipak je to udarac na život, koji jedino ovisi od Stvoritelja. Isto tako moramo naglasiti, ako jedna ideologija pribjegava nasilju, ona time pokazuje svoju nedovoljnost i slabost.

4631 533. Naša odgovornost kao kršćana je u tome da ni na koji način ne zagovaramo nasilna sredstva, kako bismo prema učenju Sabora, koje vrijedi kako za nacionalni tako i za internacionalni život, uspostavili pravdu u društveno-političkim i gospodarskim odnosima....

Prikljanjanje siromasima

4632 1153. Prvenstveno prikljanjanje siromasima ima za cilj naviještanje Krista, Spasitelja, koji će ih poučiti o njihovom dostojanstvu, pomoći im u njihovim nastojanjima za oslobođenje, te ih doživljajem evanđeoskog siromaštva voditi prema zajedništvu s Ocem i braćom. "Isus je došao kako bi podijelio naše ljudske uvjete postojanja s njegovim trpljenjem, njegovim poteškoćama i njegovom smrću. Prije nego lije promijenio svakidašnji život, on je znao govoriti srcima siromašnih kako bi ih oslobodio od grijeha, kako bi njihove oči otvorio za svjetle vidike i kako bi ih ispunio radošću i nadom. Isus Krist to isto čini i danas. On je prisutan u njihovim crkvama, u njihovim obiteljima i njihovim srcima"¹.

*4632 Ivan Pavao II, nagovor radnicima u Monterrevu, br. 8 (AAS 71 [1979] 244).

1154. To priklanjanje siromašnima, koje je uzrokovano sablažnjivom stvarnošću gospodarske neuravnoteženosti Latinske Amerike, mora voditi prema tome da se utemelji dostojniji, bratskiji i ljudskiji život te da se izgradi pravedno i slobodno društvo. **4633**

1155. Potrebne promjene nepravednih društvenih, političkih i gospodarskih struktura neće biti prave i potpune, ne budu li praćene promjenama osobnog i kolektivnog mentaliteta prema idealu dostojnog i sretnog ljudskog života, što će ga sa svoje strane učiniti spremnim za promjene¹.

1156. Zahtjevi Evandjelja za siromaštvom kao solidarnošću sa siromašnima, i odbacivanje uvjeta u kojima živi većina kontinenta, oslobađa siromašne od toga da budu u svom životu individualisti, kako ne bi bili privučeni i zavedeni lažnim idealom potrošačkog društva. Isto tako, svjedočanstvo siromašne Crkve može evangelizirati bogate koji su objesili svoje srce za bogatstvo, tako što će se ona obratiti i osloboditi od tog ropstva i njegove sebičnosti. **4634**

Priklanjanje mladima

1186. Crkva se pouzdaje u mlade². Oni su za nju njezina nada. U mladima Latinske Amerike Crkva gleda potencijal za sadašnjost i budućnost svoje evangelizacije. Kako bi mladi društvenom a posebno crkvenom tijelu podarili pravu dinamiku, Crkva se unaprijed priklanja mladima u odnosu na njihovo poslanje u širenju Evandjelja na tom kontinentu[^]. **4635**

4640-4645: Enciklika "Redemptor hominis", 4. ožujka 1979.

Radi se o prvoj enciklici pape Ivana Pavla II, - *Izd.:* AAS 71 (1979) 274-286.

Ljudska dimenzija otkupljenja

10. Čovjek ne može živjeti bez ljubavi. U njoj ima nečeg, što je neshvatljivo, i što čovjekov život lišava smisla, ako mu se ne pruži ljubav, ako on ne nađe ljubav, ako ne iskusi ljubav i ne učini je svojom, ako u potpunosti ne sudjeluje u ljubavi. Samo zbog tog razloga je Krist Otkupitelj, ... čovjeka u potpunosti obznanio samom **4640**

*4633 Usp. 2 opće zasjedanje latino-američkih biskupa u Medellinu, dokument "Pravednost", br. 3 (*4481); Pavao VI, apostolska pobudnica "Evangelii nuntiandi", br. 30 (AAS 68 [1976] 25 si).

*4635 Usp. Pavao VI, apostolska pobudnica "Evangelii nuntiandi", br. 72 (AAS 68 [1976] 61).
Usp. 2. opća skupština latino-američkih biskupa u Medellinu, dokument "Mladež", br. 13.

čovjeku. A to je, smije li se tako reći, i ljudsko obrazloženje i vlastitost otajstva otkupljenja.

U njoj je pak čovjek ponovno otkrio veličinu svoje čovječnosti, te svoje dostojanstvo i vrijednost. U otajstvu otkupljenja čovjek se ponovno "iskazuje" i na neki način se ponovno stvara. Uistinu, sam se ponovno stvara! Nema više Židov - Grk! Nema više rob - slobodnjak! Nema više muško - žensko! Svi ste vi Jedan u Kristu Isusu"¹.

4641 Dakle, čovjek koji se želi u potpunosti shvatiti - ne samo prema nekim iznenadnim, nesavršenim, često vanjskim, štoviše samo prividnim mjerilima i kriterijima svoga života - mora se uteći Kristu sa svojim strahovima i sumnjama, sa svojom slabošću i grješnošću, sa svojim životom i smrću. Čovjek mora sa svim, što je on, ući u Krista; On mora "usvojiti" i prihvatiti svu istinu ujetelovljenja i otkupljenja, kako bi ponovno pronašao sebe.

Dogodi li se taj duboki proces u njemu, čovjek će roditi rod ne samo klanjanjem Bogu, nego i velikim vrednovanjem samoga sebe. Naime, kakvo značenje i cijenu mora imati čovjek u očima Stvoritelja, kad "je zaslužio imati takvog i tolikog Otkupitelja"², kadje Bog dao "svogjedinorođenog Sina", da čovjek "ne propadne, nego da ima život"³?

4642 To pak pravo i vrlo veliko udivljenje pred čovjekovim dostojanstvom, zove se Evanđelje, to jest blaga vijest. Zove se i kršćanstvo. Iz tog istog udivljenja proizlazi zadaća Crkve na tom svijetu, ili možda još bolje "u suvremenom svijetu". Nadalje, to udivljenje je ujedno uvjerenje i sigurnost - koja je po svojoj unutarnjoj naravi sama sigurnost vjere, koja je pak na skriven i tajnovit način dio pravog *humanizma* - koja ga tijesno spaja s Kristom....

Čovjek kao prvi put Crkve

4643 13.... Glavni put Crkve je Isus Krist. Isto tako on je naš put "k Ocu"⁴ i k svakom čovjeku. Na tom pak putu koji od Krista vodi k svakom čovjeku, na tom putu na kojem se Krist sjedinjuje s pojedinim čovjekom, Crkvu ne može nitko spriječiti. To traži vremenito i vječno dobro čovjeka. Zbog Krista i njegovog otajstva, u čemu se nalazi sam život Crkve, Crkva ne može ostati neosjetljiva prema svemu onomu što vodi istinskom dobru čovjeka, niti može zanemariti ono što tom dobru škodi. ...

*4640 Gal 3,28.

*4641 *Missale Romanum*, iz *Ex.ulteta* u vazmenoj noći.
Usp. Iv3,16.

*4643 Usp. Iv 14,1-4

različitim okolnostima, kao i unutar svoje nacije ili naroda (možda još uvijek samo unutar posebnih obiteljskih ili plemenskih odnosa), unutar čitavog ljudskog roda - taj je čovjek kao prvi i glavni put, kojim Crkva mora poći ispunjavajući svoju zadaću. To je prvi i glavni put Crkve koji je započeo sam Krist, put koji trajno prolazi kroz otajstvo utjelovljenja i otkupljenja. ...

Budući daje taj čovjek put Crkve, put njezina svakidašnjeg života i iskustva, **4645** njezina poslanja i napora, potrebno je da se Crkva našeg vremena stalno obnavlja sjećajući se uvjeta u kojima taj čovjek živi; mora naime poznavati njegove mogućnosti koje stalno kreću u novom smjeru, te se tako i iskazuju. Isto tako je potrebno da Crkva uoči opasnosti koje čovjeku prijete. Također, Crkva mora poznavati sve ono što se protivi tome "da čovječji život iz dana u dan bude humaniji"¹, kako bi sve ono od čega je taj život sačinjen odgovaralo pravom ljudskom dostojanstvu. Ukratko: Ona mora poznavati sve što se protivi tom procesu.

4650-4659: Pismo Kongregacije za nauk vjere svim biskupima "Recentiores episcoporum synodi", 17. svibnja 1979.

Izd.: AAS 71 (1979) 940-942.

Eshatološka pitanja

Naime, ova sveta Kongregacija, čija je dužnost unaprjeđivati i braniti nauk vjere, postavila sije za cilj dozvati u svijest ono što Crkva naučava u Kristovo ime, prije svega pak ono što se događa između smrti čovjeka-kršćanina i općeg uskrsnuća. **4650**

1) Crkva vjeruje² u uskrsnuće mrtvih. **4651**

2) Crkva to uskrsnuće shvaća tako da se ono odnosi na *čitavog čovjeka*; to pak za izabrane nije ništa drugo nego proširenje Kristovog uskrsnuća na sve ljude. **4652**

3) Crkva tvrdi, da duhovni element obdaren sviješću i voljom, nastavlja subzistenciju, tako da subzistira samo "ljudsko ja", u međuvremenu bez tijela kao svog sastavnog dijela. Kako bi označila taj element, Crkva se služi riječju "duša", koja je prihvaćena iz Svetoga pisma i iz upotrebe u predaji. Premda Crkva zna da ta riječ u Svetom pismu ima različita značenja, ipak ona misli da ne postoji niti jedan valjan **4653**

*4645 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 38 (AAS 58 [1966] 1056; *4338); Pavao VI., enciklika "*Populorum progressio*", br. 21 (AAS 59 [1967] 267 si).

*4651 Usp. Apostolsko vjerovanje.

razlog da se ta riječ odbaci, štoviše misli da je potpuno potreban instrument riječi kako bi se podržala kršćanska vjera.

4654 4) Crkva odbacuje svaki način razmišljanja i govora, kojima bi bila proturječna ili nerazumljiva njezina molitva, pogrebni obredi, štovanje mrtvih; sve to, u svojoj biti, predstavlja teološka mjesta (*locos theologicos*).

4655 5) Crkva u skladu sa Svetim pismom iščekuje "slavno očitovanje Gospodina našega Isusa Krista", za koje vjeruje da će se, u odnosu na (različito) stanje ljudi odmah poslije smrti, dogoditi odvojeno i kasnije.

4656 6) Crkva u izlaganju svog učenja o sudbini čovjeka poslije smrti, isključuje svako tumačenje iz kojeg bi potpuno nestalo značenje Uznesenja Djevice Marije, s obzirom na ono što se odnosi samo na nju; naime, u tom smislu, da tjelesna proslava Djevice znači anticipaciju onoga stoje određeno za sve druge izabranike.

4657 7) Crkva, držeći se vjerno Novoga zavjeta i predaje, vjeruje u blaženstvo pravednih koji će jednom biti s Kristom. Crkva isto tako vjeruje da će grješnik biti kažnjen vječnom kaznom, da će biti lišen gledanja Boga, kao i to da se ta kazna odnosi na čitav "bitak" grješnika. Što se pak tiče izabranih, Crkva vjeruje da može postojati čišćenje koje prethodi gledanju Boga, koje je ipak sasvim drugačije od kazne osuđenih. Crkva tako shvaća kad govori o paklu i čistilištu.

4658 Budući pak da se radi o čovjekovoj sudbini poslije smrti, treba se na poseban način čuvati od onih predodžbi koje se oslanjaju jedino na umišljaje i slobodu mašte; takva naime neumjerenost je veliki razlog poteškoćama u koje često upada kršćanska vjera. Ipak se treba s poštovanjem odnositi prema slikama koje se nalaze u Svetom Pismu. Potrebno je shvatiti njihovo skriveno značenje i izbjeći opasnost da ih se previše osiromaši, jer se s time često niječu i *stvarnosti* koje te slike označavaju.

4659 Niti Sveto pismo niti teolozi ne daju dovoljno svjetla za pravilno opisivanje budućeg života poslije smrti. Kristovi se vjernici trebaju čvrsto držati ovih dviju bitnih tvrdnji: sjedne strane moraju čvrsto vjerovati da, snagom Duha Svetoga, postoji bitna povezanost između sadašnjeg života u Kristu i budućeg života (ljubav je naime zakon kraljevstva Božjeg, i prema našoj ljubavi na zemlji bit će mjereno naše sudjelovanje na nebu u božanskoj slavi); s druge pak strane (kršćani) trebaju dobro znati da se uvjeti sadašnjeg života na zemlji i budućeg života, jako međusobno razlikuju; naime nakon tajne vjere dolazi tajna pune svjetlosti, te ćemo mi biti s Kristom i "vidjet ćemo Boga"²; naša se nada bitno nalazi u tim obećanjima i divnim tajnama. Ako

*4655 2. vatikanski sabor, *Konstitucija o božanskoj objavi "Dei verbum"*, br. 4 (AAS 58 [1966] 819; *4204).

*4659 Usp. 1 Iv 3,2.

naša moć predočivanja ne može dotle doseći, naše srce po sebi i u potpunosti tamo dolazi.

4660-4666: Izjava Kongregacije za nauk vjere "Iura et bona", 5. svibnja 1980.

Izd.: AAS 72 (1980) 546-551.

Eutanazija

Riječ eutanazija znači čin ili propust koji po svojoj naravi i svjesnoj namjeri donosi smrt, kako bi se na taj način uklonila svaka bol. Eutanazija se dakle nalazi u svjesnoj namjeri i u načinima postupanja koji se primjenjuju. **4660**

Naime, ponovno treba čvrsto izjaviti, da se nikome, ni na koji način ne može dopustiti da se nevino ljudsko biće ubije, bio to zametak ili embrij, bilo dijete ili odrasli ili starac, bilo zahvaćen neizlječivom bolešću, bilo da se nalazi na samrti. Zbog toga nitko ne smije tražiti takav smrtonosan čin za sebe, ili za drugoga tko je povjeren njegovoj odgovornosti, štoviše ne smije na njega niti pristati, niti izričito niti uključeno. I niti jedna vlast ga ne može zakonito narediti ili dozvoliti. Radi se naime o povredi božanskog zakona, o povredi dostojanstva ljudske osobe, o zločinu protiv života, o zlodjelu protiv ljudskog roda. **4661**

Može se dogoditi da zbog dugotrajnih i jedva podnošljivih bolova, zbog razloga koji se oslanjaju na osjećaje duše, ili zbog razloga druge vrste, neki dođu do uvjerenja da mogu zakonito za sebe tražiti smrt, ili je nanijeti drugima. Premda se u tim slučajevima ljudski grijeh može umanjiti ili i potpunoma nestati, ipak zabluda procjene u koju savjest, možda u dobroj namjeri, upada ne mijenja narav tog smrtonosnog čina, koji će uvijek biti takav da ga treba odbaciti. **4662**

Molbe teških bolesnika, koji katkada zazivaju smrt, ne treba baš shvaćati kao da one znače zahtjev za pravu eutanaziju; naime, gotovo se uvijek radi o zazivima za pomoći i ljubavi, punima straha. Ono što bolesnik, osim liječničke skrbi, treba su: ljubav, žarki osjećaj duše, ljudski i nadnaravni, koji mu mogu i moraju pružiti svi bližnji, roditelji i djeca, liječnici i liječnički pomoćnici.

... Ako druga sredstva nisu dovoljna, dozvoljeno je uz suglasnost bolesnika primijeniti sredstva, koja su omogućili najnoviji pronalasci medicine, premda još nisu u dovoljnoj mjeri provjerena pokusima, i premda sadrže neku opasnost. ... **4663**

Isto je tako dozvoljeno prekinuti davanje tih lijekova, premda će možda nestati i nada koja se stavlja u njih. Kod donošenja takve odluke treba voditi računa o ispravnoj želji bolesnika i članova njegove obitelji, kao i o mišljenju liječnika koji su u tome uistinu stručni ... **4664**

4665 Uvijek je dozvoljeno zadovoljiti se uobičajenim lijekovima koje može ponuditi medicina. Zbog toga nikome ne treba nametati obvezu da primijeni onu vrstu liječenja, koja se doduše već koristi, ali u kojoj još uvijek ima opasnosti, ili je povezana s previše poteškoća. Ovo odbijanje liječenja ne treba uspoređivati sa samoubojstvom; točnije, to treba smatrati kao jednostavno prihvaćanje ljudske sudbine ...

4666 ... Ako prijeti smrt koja se nikako ne može spriječiti primjenjenim sredstvima, dozvoljeno je zbog razloga savjesti donijeti odluku da se uskrati daljnje liječenje, koje može donijeti samo malo produljenje života, punoga boli; ipak ne treba prekinuti radovito liječenje koje se, u sličnim slučajevima, mora pružiti bolesniku.

**4670-4674: Instrukcija Kongregacije za nauk vjere "Pastoralis actio",
20. listopada 1980.**

Izd.: AAS 72 (1980) 1143-1 151.

Krštenje djece

4670 12.... Riječi... koje je Isus kazao Nikodemu¹, Crkva je uvijek tako shvaćala, da "djecu ne treba lišavati krštenja"². Te riječi naime uistinu imaju tako općeniti i apsolutni oblik, da su ih oci smatrali prikladnima da odrede nužnost krštenja, a učiteljstvo ih je izričito primijenilo na djecu³; i za njih treba smatrati daje taj sakrament ulazak u Božji narod i vrata vlastitog spasenja.

4671 13. Crkva je svojim načinom naučavanja i djelovanja pokazala, da ona osim krštenja ne pozna nikakav drugi put kojim bi se djeci sigurno osigurao ulazak u vječno blaženstvo. ...

*4670 Usp. Iv 3,5.
Red krštenja za malu djecu, Prednapomene, br. 2 (*Krsno slavlje* [Ritual na njemačkom jeziku] 15 / AAS 72 [1980] 1138).
Usp. Origen, *In Leviticum hom.* 8,3 (PG 12,496 / W.A. Baehrens: GChSch 29 [Origen 6] 398); *In Lucam hom.* 14,5 (PG 13,1835 / M. Rauer: GChSch 49 (35) [Origen IX] 87sl); Ciprijan, Pismo 59,5 (PL 3,1018B / CSEL 3/II, 720); Augustin, *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* I 17.19 22-24 (PL 44,121 si); *De gratia Christi et de peccato originali* I 32, br. 35 (na nav. mj., 1439); usp i * 184 219 223 903 si 1349. Može se dodati i ispovijest vjere patrijarha Dositeja Jeruzalemskog iz godine 1672. (MaC 34,1746).
"Kad se krste djeca, ne čini se ništa drugo, nego da se ona utjelove u Crkvu, to jest, da se pridruže Kristovom tijelu i udovima", piše sv. Augustin u *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* III 4, br.7 (PL 44,189); usp. 1 26, br. 38 (na nav. mj., 131).

4672 14. Premda djeca još ne mogu sama ispovijediti svoju vjeru, ne postoji zapreka da im Crkva podijeli taj sakrament, budući da ih uistinu krsti u svojoj vlastitoj vjeri.

4673 28. Od velikog je značenja najprije dozvati u pamet da krštenje djece treba smatrati za važnu zadaću; pitanja, koja se s tim u vezi nameću pastirima, ne treba rješavati drugačije nego vjerno pazeći na nauk i trajnu praksu Crkve.

4674 Pastoralno se djelovanje kod krštenja djece treba konkretno voditi pomoću dva načela, od kojih je drugo podređeno prvom:

1) Krštenje, potrebno za spasenje, znak je i sredstvo prethodne Božje ljubavi, koja oslobađa od izvornog grijeha i podjeljuje sudioništvo u božanskom životu; po sebi, kod djece ne treba odgađati dar tih dobara.

2) Trebaju se dati jamstva da će taj dar pravim odgojem u vjeri i kršćanskom životu moći tako rasti, da sakrament postigne svu svoju "istinu"¹. Ta jamstva redovito daju roditelji ili rodbina, premda se na različite načine mogu nadopuniti u kršćanskoj zajednici. Ako pak ta jamstva uistinu nisu ozbiljna, to ne može biti razlogom da se sakrament odgodi; ako pak ona nikako ne postoje, sakrament treba uskrtiti.

4680-4685: Enciklika "Dives in misericordia", 30. studenog 1980.

Izd.: AAS 72 (1980) 1199-1217.

Bit milosrđa

4680 IV. 6.... Vlastita snaga pravog milosrđa ne sastoji se samo u tome da se oči, bile one najoštrije ili blage, usmjere na moralno, fizičko ili materijalno zlo; naime prema svojoj pravoj i posebnoj naravi, milosrđe se pokazuje kada se cijeni i uvijek iznova unapređuje i izvlači dobro iz svih oblika zla koje se nalazi na svijetu i u ljudima. Tako shvaćeno milosrđe čini glavni sadržaj Kristove mesijanske poruke i sastavnu snagu njegovog djelovanja.

Štoviše, na taj su način milosrđe shvaćali i činili njegovi učenici i sljedbenici; u njihovim dušama sigurno nikada nije prestajalo postojati milosrđe, koje su oni pokazivali kao posebno djelotvorni način ljubavi, koja nije dozvoljavala "daje pobijedi zlo", nego koja je pobijedila "zlo u dobrom"².

Zbog togaje potrebno da se uvijek otkriva potpuno lice milosrđa. Premda postoje različite predrasude, čini se daje ono najpotrebnije u naše vrijeme.

*4674 Usp. Red krštenja za malu djecu, Prednapomene, br. 3 (*Krsno slavlje* [Ritual na njemačkom jeziku] 15 / AAS 72 [1980] 1138).

*4680 Rim 12,21.

Ljubav je jača nego smrt

4681 7. ...Krist je naime u svom uskrsnuću zbog toga objavio Boga kao milosrdnu ljubav, jer je on na sebe uzeo križ kao put prema uskrsnuću. Zbog toga, kada se sjećamo Kristovog križa, negovog trpljenja i smrti, naša se vjera i nada upravljaju prema uskrsnuću; poimence prema samom Kristu, koji "uvečer toga istoga dana ... prvog u tjednu ... stane u sredinu", u dvorani posljednje večere "gdje bijahu učenici ... dahnu u njih i kaže im; 'Primate Duha Svetoga. Kojima otpustite grijeha, otpuštaju im se: kojima zadržite, zadržani su im'"¹.

4682 Evo Božjeg Sina, koji je u svom uskrsnuću u potpunosti nad sobom predosjetio milosrđe, to jest Očevu ljubav, koja je jača od smrti.

Uistinu, isti Krist koji je Sin Božji, koji se sam do smrti, štoviše na neki način i preko završetka svog mesijanskog djela, pokazuje kao neiscrpni izvor milosrđa, to jest one ljubavi koja se kasnije, u daljnjem razvoju povijesti spasenja u Crkvi uvijek trebala potvrđivati jačom od grijeha. Uskrsli Krist je istovremeno kao neko posljednje i vječno utjelovljenje milosrđa i njegov živi znak: istovremeno povijesno-spasenjski i eshatološki. Upravo nam u tom smislu sveta liturgija vazmenog vremena stavlja u usta riječi psalma: "Milosrđe ću Gospodnje slaviti dovijeka"².

Nije dovoljna samo pravednost

4683 ... 12. Lako se naime može utvrditi da se osjećaj pravednosti probudio u suvremenom svijetu na daleko i široko; i nema sumnje da taj osjećaj više ističe ono što se suprotstavlja pravednosti kako u odnosima među ljudima, društvenim slojevima ili "klasama", tako i među pojedinim narodima i državama, i konačno među čitavim, tako zvanim, svjetovima. Taj dubok i mnogostruki stav duha, u izvoru kojega je suvremena ljudska svijest otkrila pravednost, svjedoči da napetosti i borbe što prožimaju svijet imaju etički karakter.

4684 Crkva dijeli s ljudima našega vremena tu duboku i žarku želju za pravednijim životom na svim područjima, i ne propušta prilike da osvjetljuje različite vidove pravednosti kakvu zahtijeva život ljudi i društva. ...

Ipak ne smije se previdjeti da vrlo često programi koji proizlaze iz ideje pravednosti, i koji bi trebali poslužiti ostvarenju pravednosti u suživotu ljudi, skupina i ljudskih društava, u primjeni bivaju često izobličeni. Koliko god se oni nastojali vraćati na već spomenuti pojam pravednosti, iskustvo nam ipak svjedoči, da pravdu nadvladavaju druge negativne snage, kao osvetljivost, mržnja ili okrutnost. ...

... Iskustvo nas prošlog i sadašnjeg vremena uči da pravednost po sebi nije dovoljna, štoviše da ona može dovesti do nijekanja i do uništenja same sebe, ne dopusti

*4681 Iv 20,19-23.

*4682 Ps 89,2.

li onoj dubljoj snazi, to jest ljubavi, da oblikuje život u njegovim različitim vidicima...

Svjedočanstvo Crkve

... VII. Sam takav pregled našeg vremena, koji mora roditi unutarnji strah, dozi- **4685**
va u pamet riječi, koje su kod utjelovljenja Božjeg Sina zazvonile u Marijinoj pjesmi "Veliča", koje slave milosrđe "iz koljena u koljeno".

Čuvajući nadalje u srcima upravo tu izražajnu snagu riječi danih s nebesa, i njihove primjene na iskustva i boli koji su vlastiti neizmjerne ljudskoj obitelji, Crkva ovoga vremena si mora više, a u isto vrijeme i finije, postati svjesna potrebe da u svom čitavom djelu bude svjedokom Božjeg milosrđa, u skladu s predajom u Starom i Novom zavjetu, posebno pak u skladu sa svjedočanstvom samog Isusa Krista i njegovih apostola.

Potrebno je da Crkva čitavim svojim poslanjem svjedoči o objavljenom milosrđu Božjem u Isusu Kristu kao Mesiji; štoviše, ona ga mora na prvom mjestu ispovijedati kao spasonosnu vjersku istinu i potrebnu za život u skladu s tom vjerom; zatim se mora truditi oko toga daje uvede i kao utjelovi u životu kako svojih vjernika tako i svih ljudi dobre volje. Na kraju, dok Crkva ispovijeda milosrđe i ostaje mu vjerna, ona ima dužnost i zadaću zazivati Božje milosrđe u pojedinim slučajevima fizičkog ili moralnog zla i pred svim prijetnjama koje zamračuju sveukupnu budućnost ljudskog roda danas.

4690-4699: Enciklika "Laborem exercens", 14. rujna 1981.

Enciklika je nastala povodom devedesete obljetnice socijalne enciklike "*Rerum novarum*" i nastavlja njezine misli. Ona uzdiže značenje rada za čovjeka i naglašava prednost rada pred kapitalom.

Izd.: AAS 73 (1981) 591-616.

Rad u službi čovjeka

6. ... Dakle, izvore o dostojanstvu rada, treba prije svega istraživati ne u njihovom objektom, nego u subjektom smislu. **4690**

Ako se o toj stvari tako razmišlja, onda praktično nestaje temelj prema kojemu su stari dijelili ljude u različite staleže, prema vrstama posla koji su obavljali. Iz toga ipak ne slijedi da se ljudski rad ne može i da ga ne treba ni na koji način vrednovati i cijiniti s objektivnog stanovišta. To samo znači daje *prvotni temelj za vrednovanje rada sam čovjek koji je njegov subjekt.* ...

S tim u vezi odmah slijedi vrlo važan zaključak etičke naravi: Koliko god je točno daje čovjek rođen i pozvan na rad, ipak prije svega "rad služi čovjeku a ne čovjek

radu". S tim zaključkom ćemo priznati izvanredno značenje subjektivnog pred objektivnim smislom rada.

Shvaćajući rad u duši tako, i pretpostavljajući da poslovi što ih Jjudi obavijaju mogu imati veću ili manju objektivnu vrijednost, ipak želimo otvoreno potvrditi, da se svaki rad mora procjenjivati *po mjeri dostojanstva* samoga subjekta rada, ili osobe čovjeka koji obavlja taj posao.

Kapitalizam

- 4691 7.... Poznato je da *kapitalizam* ima točno određeno povijesno značenje, kao sustav, kao ekonomsko-društveni sustav ukoliko se on protivi socijalizmu ili komunizmu. Ipak, ako se uzme u obzir istraživanje temeljnih istina svakog gospodarskog sustava, a prvenstveno struktura gospodarskih odnosa koji se tiču proizvodnje - a to je zapravo sam rad -, treba priznati da se zabluda prvotnog *kapitalizma* može ponoviti svugdje gdje se s čovjekom postupa jednako kao sa skupom materijalnih sredstava za proizvodnju dobara, na neki način kao sa sredstvom, a ne prema istinskom dostojanstvu njegovog rada, to jest ne kao s pravim subjektom i začetnikom i ne kao s pravim ciljem prema kojem je upravljen sav proces proizvodnje dobara.

Rad - vrijednost

- 4692 9. ... Želi li netko jasnije odrediti etički smisao rada, treba prije svega imati na umu sljedeće: Rad je dobro čovjeka - i to dobro njegova čovječstva - jer čovjek radom *ne samo preobražava prirodu*, prilagođavajući je vlastitim potrebama, nego *se i sam ostvaruje* kao čovjek, štoviše, na neki način "postaje više čovjekom".

Prvenstvo rada

- 4693 12. Promatra li se stanje ovog našeg vremena, kao što ono jest, u čijem se kao tijelu nalaze toliki sukobi, kod koje tehnička sredstva - kao plodovi ljudskog rada - igraju prvorazrednu ulogu (treba se sjetiti i straha pred svjetskim katakalizmom u slučaju nuklearnog rata, s njegovim gotovo nezamislivim mogućnostima razaranja), treba si najprije dozvati u pamet načelo koje Crkva stalno iznosi. To načelo se nalazi u tome da *radu treba uvijek davati prvenstvo pred "kapitalom"*. To načelo izravno spada u proces proizvodnje dobara, u kojem je rad uvijek prvotni *tvorni uzrok*, dok "kapital" kao zbir sredstava za proizvodnju, ostaje samo *sredstvo*, ili instrumentalni uzrok. To načelo je očita istina koja proizlazi iz cijelog čovjekovog povijesnog iskustva. ...
- 4694 Potrebno je osvijetliti i istaknuti prvenstveno značenje koje treba pridati čovjeku kod proizvodnje stvari. Sve ono što se naziva "kapitalom" - ako tu riječ želimo upotrebljavati u njezinom užem značenju- samo je skup stvari. Samo čovjek, ukoli-

koje subjekt rada, bez obzira na posao koji obavlja, je osoba. Posljedice koje donosi ta istina su od velikog značenja i imaju odlučujuću ulogu.

13. Ponajprije, u svjetlu te istine lako se razumije, da se "kapital" ne može odvojiti od rada, niti se rad može suprotstavljati kapitalu, niti kapital radu; niti... se mogu određeni i konkretni ljudi koji stoje iza tih naziva, suprotstavljati jedni drugima. Ispravan, to jest u skladu sa samom naravi problema, što znači iznutra ispravan i istovremeno moralno legitiman, može biti samo onaj gospodarski sustav koji u svojim korijenima *nadvladava antinomiju između rada i kapitala*, težeći da se ustroji prema gore iznesenom načelu o bitnom i učinkovitom prvenstvu rada, prema kojem ljudski rad ima svojstva subjekta, prema kojem on učinkovito utječe na proizvodnju dobara, bez obzira na narav radova u kojima radnici sudjeluju. **4695**

Pravo na vlasništvo

14. ... Nikada krćanska predaja nije naglašavala to pravo kao apsolutno i nedodirljivo. Naprotiv, uvijek gaje shvaćala u širem kontekstu zajedničkog prava svih da koriste sva stvorena dobra, naime: *pravo na privatno vlasništvo je podređeno pravu na zajedničku uporabu* i općem korištenju dobara. **4696**

Osim toga, prema crkvenim propisima, vlasništvo nikada ne treba shvaćati tako da bi ono moglo postati povodom društvenih sukoba u radnom procesu. Kao što je već ranije spomenuto na ovim stranicama, vlasništvo se prije svega stječe radom kako bi služilo radu. To se na poseban način odnosi na sredstva za proizvodnju. Gledaju li se ona odvojeno, kao zasebno definirana sveukupnost vlasništva, koje se u obliku "kapitala" suprotstavlja radu, ili kao potrebno sredstvo za zgrtanje dobiti, to se protivi samoj naravi tih sredstava i njihovom posjedovanju. **4697**

Ona se naime ne mogu *posjedovati protiv rada*, a ne mogu se *posjedovati niti radi posjedovanja*, jer je jedini legitimni razlog njihovog posjedovanja -bilo u obliku prihvatne svojine, bilo u obliku javne ili kolektivne svojine - *jest da služi radu*. I tako služeći radu treba omogućiti ostvarivanje prvog načela tog poretka, a taj je, sveopća namjena dobara i prava na njihovo zajedničko korištenje. Promatrajući dakle s tog gledišta ljudski rad i zajednički pristup dobrima koja su namijenjena čovjeku, ne može se isključiti, pazeći na potrebne uvjete, niti podruštvovljavanje sredstava za proizvodnju dobara. ...

Ako dakle stajalište *krutog kapitalizma* treba neprestano podvrgavati preispitivanju, kako bi se ispravio, imajući u vidu ljudska prava shvaćena u najširem smislu i u njihovu odnosu prema radu, ali isto tako treba ustvrditi da su te višestruke i toliko željene reforme ne mogu ostvariti unaprijed stvorenim sudom o potrebi ukidanja privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju. Naime, potrebno je napomenuti da nije dovoljno jednostavno uzeti ta sredstva za proizvodnju ("kapital") od privatnih gospodara kako bi ih se na potreban način pretvorilo u društveno vlasništvo. **4698**

Ta sredstva prestaju biti vlasništvo privatnih vlasnika, kako bi postala vlasništvo uspostavljenog društva, kod čega neposredno prelaze pod upravu druge grupe ljudi, one naime, koja premda nije vlasnik ipak ima u društvu vlast, i tu vlast *vrši* tako da raspolaže tim sredstvima u okviru gospodarstva države ili nekog mjesta.

4699 Ta pak grupa rukovodećih i odgovornih ljudi može na zadovoljavajući način ispunjavati svoje zadaće u odnosu na prvenstvo rada; ali to može činiti i loše ako u isto vrijeme *samo sebi prisvaja vlast upravljanja* nad sredstvima za proizvodnju, ne suzdržavajući se niti gaženja temeljnih prava čovjeka. Tako sam prijenos vlasništva nad sredstvima za proizvodnju na državu, u skladu s *kolektivističkim* učenjem, nika-ko ne odgovara podružtvovlavljanju tog vlasništva.

O takovom podružtvovlavljanju se može govoriti samo onda ako se osigura uv-jet društva kao subjekta, to jest kada se svatko na osnovi vlastitog rada može punim pravom smatrati suvlasnikom onog velikog radnog mjesta na kojem on radi zajedno s drugima.

4700-4716: Apostolska pobudnica "*Familiaris consortio*", 22. studenog 1981.

Ed.: AAS 74 (1982) 92-149.

Poziv čovjeka na ljubav

4700 11.... Kršćanska objava poznaje dva prava načina da se ispuni taj poziv ljudskoj osobi na ljubav u svim njezinim dijelovima: ženidba i djevičanstvo. Svaki je na sebi svojstven siguran način kao objava najviše istine o čovjeku, istine naime, prema kojoj je (čovjek stvoren) na "sliku Božju".

Stoga seksualnost, kojom se muž i žena predaju vlastitim i njima pridržanim međusobnim činima, nije samo nešto biološko nego ono dotiče unutarnju srž ljudske osobe kao takve. Seksualnost na zaista ljudski način, ostvaruje se samo ako je sa-stavni dio ljubavi kojom se muž i žena međusobno u potpunosti vežu do smrti.

Potpuno fizičko predanje tijela je lažno, ako ono nije znak i plod potpune osob-
ne predanosti, u kojoj je prisutna čitava osoba, ili je to učinjeno na prolazan način. Ako si naime čovjek nešto zadrži, makar samo i mogućnost da se kasnije drugačije odluči, već se samo zbog toga ne bi predao u potpunosti.

4702 Ta potpunost koju traži bračna ljubav, odgovara i zahtjevima odgovorne plod-
nosti; budući daje upravljena na rođenje čovjeka, ona po svojoj naravi nadilazi čisto
biološki red i obuhvaća vrhunac osobnih vrijednosti; kako bi pak one mogle na prik-
ladan način rasti, potrebno je da u tome trajno i složno sudjeluje oboje supružnika.

4703 Jedino pak "mjesto" gdje se može dogoditi to davanje u svoj svojoj istinitosti je
ženidba, ili veza bračne ljubavi, ili svjestan i slobodan izbor, kojim muž i žena u

sebe primaju od Boga predodređeno' najunutarnnije zajedništvo života i ljubavi, koje samo na taj način pokazuje svoje pravo značenje.

Uspostava ženidbe nije neki nezakoniti zahvat društva ili vlasti, niti nametanje vanjskih oblika, nego unutarnja potreba samog saveza ženidbene ljubavi, koja se javno potvrđuje kao nešto jedinstveno i potpuno zasebno, kako bi živjela u vjernosti u skladu sa zamisli Boga Stvoritelja. Daleko od toga da bi ta vjernost ukidala slobodu osobe, nego je sigurno brani od svakog subjektivnog i relativnog shvaćanja, i čini je sudionicom Stvoriteljeve mudrosti.

Supružnici kao svjedoci spasenja

13.... Po krštenju se muž i žena jednom i zauvijek uključuju u Novi i Vječni savez, u ženidbeni savez Krista i Crkve; i zbog toga neponištivog uključivanja ističe se unutarne zajedništvo ženidbenog života i ljubavi koje je ustanovljeno od Stvoritelja², i prihvaćeno u zaručničku ljubav Krista, koja je potvrđena i obogaćena samom otkupiteljskom snagom. **4704**

Zbog sakramentalnog karaktera svoje ženidbe, supružnici se međusobno najdublje povezuju na nerazrješiv način. Budući da si međusobno pripadaju, oni uistinu po sakramentalnom znaku označavaju samu povezanost Krista s Crkvom. **4705**

Supružnici su dakle za Crkvu trajni spomen one stvarnosti koja se dogodila na križu: oni su međusobno sebi i svojoj djeci svjedoci spasenja, čijim ih sudionicima čini sakrament. Kao svaki sakrament, ženidba je sjećanje, ostvarenje i predskazivanje onog spasonosnog događaja: "U tom sjećanju sakrament im daje milost i dužnost da se sjećaju velikih djela Božjih i da o njima svjedoče pred djecom; kao ostvarenje spasenja, on im daje milost i dužnost da već sada međusobno i prema svojoj djeci ispunjavaju zahtjeve ljubavi koja oprašta i otkupljuje; kao predskazivanje, on im daje milost i dužnost da žive u nadi budućeg susreta s Kristom i da ga svjedoče"³. **4706**

Crkva kao odvjetnica života

... 29. Upravo zbog toga, jer je ljubav supružnika posebno sudioništvo u otajstvu života i ljubavi samoga Boga, Crkva zna daje primila osobitu dužnost da čuva i štiti visoko dostojanstvo ženidbe i veliku odgovornost prenošenja ljudskog života. **4707**

*4703 Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 48 (AAS 58 [1966] 1067 si).

*4704 Usp. na nav. mj., br. 48 (AAS 58,1067).

*4706 Ivan Pavao 11, nagovor delegatima "Centre de Liaison des Equipes de Recherche", 3. studenog 1979, br. 3 (*Insegnamenti di Giovanni Paolo U*, II 2 [Rim 1979] 1032).

- 4708** Tako su, nastavljajući živu predaju crkvene zajednice kroz povijest, Drugi vatikanski sabor i naučavanje našeg predšasnika Pavla **VI.**, izraženo posebno u enciklici *Humanae vitae*, prenijeli našem vremenu uistinu proročki navještaj, koji potvrđuje i iznova jasno izlaže uvijek stari i uvijek novi nauk i propise Crkve o ženidbi i prenošenju života.
- 4709** Zbog toga su na prošloj skupštini sinodalni oci doslovno izjavili: "Ova sveta sinoda, u jedinstvu vjere s Petrovim nasljednikom, čvrsto drži ono **stoje** izneseno na **II.** vatikanskom saboru i poslije u enciklici *Humanae vitae*, a posebno činjenicu, da bračna ljubav mora biti potpuno ljudska, isključiva i otvorena novom životu"².
- 4710** 30. ... Crkva je pozvana da svima iznova - još življim i čvršćim uvjerenjem - očituje svoju volju da promiče ljudski život svim sredstvima i da ga brani protiv svake prijetnje, u bilo kakvim uvjetima ili na bilo kojem stupnju razvoja se on nalazio.
- 4711** Zbog toga Crkva kao veliku povredu ljudskog dostojanstva i pravednosti osuđuje sve pothvate vlada i drugih javnih vlasti, koje na bilo koji način pokušavaju ograničiti slobodu supružnika u njihovu donošenju odluke o djeci.
- Dosljedno, bilo koje nasilje što ga vlasti čine za sprečavanje začeca, pa čak i za *sterilizaciju* ili za izazivanje pobačaja, treba posvema osuditi i odlučno odbaciti.
- Istodobno, valja kao tešku nepravdu osuditi i činjenicu da se u međunarodnim odnosima gospodarska pomoć za unapređenje naroda uvjetuje programima kontracepcije, sterilizacije ili za izazivanje pobačaja³.

Povelja o pravima obitelji

- 4712** ... 46 ... Crkva otvoreno i odvažno brani prava obitelji protiv nepodnošljivih zloraba društva države. Sinodalni su oci, među ostalim, spomenuli sljedeća prava obitelji: pravo
- da postoji i razvija se kao obitelj, tj. pravo svakog čovjeka, a osobito siromašnih, na osnivanje obitelji i na uzdržavanje prikladnim sredstvima;
 - da vrši svoje poslanje s obzirom na prenošenje života i odgoj djece;
 - na intimnost bračnog i obiteljskog života;
 - na postojanost bračne veze i ustanove ženidbe;

- ' *4709 Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br.50 (AAS 58 [1966] 1070 si).
- Izjava 22. Završetak br. 11 enciklike "*Humanae vitae*" glasi: "Ukoliko Crkva opominje ljude da obdržavaju zapovijedi naravnoga zakona, što ona u svojem stalnom nauku iznosi, ona uči i sada, kako je potrebno da *svako izvršenje ženidbe* po sebi ostane upravljeno na rađanje ljudskog života": AAS 60 [1968] 488; *4475).
- ' *4711 Usp. poruka 6. biskupske sinode kršćanskim obiteljima danas, 24. listopada 1980, br. 5.

- da vjeruje, ispovijeda i širi svoju vjeru;
- da odgaja svoju djecu u skladu s vlastitim predajama, vjerskim i kulturnim vrijednostima, i to nužnim pomagalima, sredstvima i ustanovama;
- na fizičku, društvenu, političku, gospodarsku sigurnost, osobito za siromašne i bolesne;
- na stan prikladan za doličan obiteljski život;
- na izražavanje i predstavljanje pred javnim, gospodarskim, društvenim i kulturnim vlastima, i njima podređenima, bilo izravno bilo preko udruženja;
- na osnivanje udruženja s ostalim obiteljima i ustanovama, kako bi prikladno i brižljivo ispunile svoju dužnost;
- da prikladnim ustanovama i zakonodavstvom zaštiti maloljetne od štetnih droga, pornografije, alkoholizma, itd.;
- na časnu zabavu koja promiče i obiteljske vrijednosti;
- starijih osoba na dostojan život i doličnu smrt;
- da kao obitelji isele radi traženja boljih uvjeta života¹;

Ženidba kao izvor svetosti

... 56. Sakrament ženidbe je pravi izvor i jedinstveno sredstvo posvećenja supružnika i kršćanskih obitelji, koji preuzima i usavršava posvećujuću milost krštenja. Zbog otajstva Kristove smrti i uskrsnuća, u koje kršćanska ženidba ponovno uranja ljude, čisti se i posvećuje ženidbena ljubav: "Tu se ljubav Gospodin udostojao posebnom milošću i darom ljubavi ozdraviti, usavršiti i uzdignuti"². **4713**

Potpuni dar Isusa Krista se nipošto ne nalazi čitav u slavljenju sakramenta ženidbe, nego on jača supružnike za čitavog trajanja njihova života. ...

... Opći poziv na svetost odnosi se jednako na supružnike kao i na kršćanske roditelje; on je po slavljenju sakramenta usmjeren na njih, te se na *određen* način prenosi na same stvari koje su vlastite bračnom i obiteljskom životu³. Iz te milosti proizlazi i obveza na pravu i duboku *bračnu i obiteljsku duhovnost*, koja je usmjerena na otajstva saveza, križa, uskrsnuća kao i znaka, o čemu je sinoda često raspravljala. **4714**

Kršćanska ženidba, kao i svi sakramenti koji su "usmjereni na posvećenje ljudi i na izgradnju tijela Kristova, kako bi se konačno Bogu iskazalo poštovanje"⁴, su u sa- **4715**

*4712 Usp. Izjava 42.

*4713 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 49 (AAS 58 [1966] 1070).

*4714 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 41 (AAS 57 [1965] 47).

*4715 2. vatikanski sabor, Saborska konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br. 59 (AAS 56 [1964] 116).

mima sebi liturgijski čini slavljenja Boga u Kristu Isusu i u Crkvi; slaveći ga, kršćanski supružnici ispovijedaju zahvalnost svoje duše Bogu zbog uzvišenog dara koji im je podijeljen, kako bi u svom bračnom i obiteljskom životu ponovno mogli živjeti u ljubavi prema Bogu i svim ljudima, prema Crkvi Gospodina Isusa, njegovoj Zaručnici.

4716 I kao što iz sakramenta proizlazi dar i obveza za supružnike da primljeno posvećenje ostvare u svom svakidašnjem životu, tako iz tog sakramenta proizlazi milost i moralna dužnost, da čitav svoj život preobraze u trajnu "duhovnu žrtvu"¹.

Riječi Sabora vrijede i za supružnike i kršćanske roditelje, posebno one koji se bave zemaljskim i vremenitim stvarima: "Tako i laici, koji kao klanjatelji posvuda sveto djeluju u svijetu, sam svijet posvećuju Bogu"².

4720-4723: Instrukcija Kongregacije za nauk vjere "Sacerdotium ministeriale", 6. kolovoza 1983.

U poslijesaborskim službenim raspravama, na temelju sve većeg nedostatka svećenika, sve se više počelo govoriti o "pravu zajednice na euharistiju", odn. "o pravu zajednice na svećenika" (usp. E. Schillebeeckx, *Kerkelijk Ambt. Voorgangers in de gemeente van Jezus Christus* [Bloemendaal 1980³]; njemačko izdanje: *Das kirchliche Amt* [Dusseldorf 1981]). Kod toga je pojedinačno stavljena pod znak pitanja i povezanost između sakramenta svetog reda i euharistije, kao u euharistijskoj praksi nekih talijanskih i nizozemskih bazičnih zajednica. Pismo Kongregacije za nauk vjere usmjereno je protiv "krivih mišljenja", poimence nespomenutih teologa, o apostolstvu Crkve, o odnosu između službe i zajednice, te o shvaćanju euharistije.

Izd: AAS 75 (1983) 1002-1004.

Službenik euharistije

4720 1. Zagovornici novih shvaćanja tvrde da svaka kršćanska zajednica, tim samim što se okuplja u Kristovo ime, uživa njegovu nedjeljivu prisutnost [*usp. Mt 18,20*], i sve ovlasti koje je Gospodin htio udijeliti svojoj Crkvi.

Osim toga oni misle da je Crkva 'apostolska' u tom smislu što su svi koji su oprani svetim krštenjem pridruženi Crkvi, postali dionicima svećeničke, proročke i kraljevske Kristove vlasti, te ih treba smatrati pravim nasljednicima apostola. Budući pak je Crkva sva predočena u apostolima, odatle slijedi da su i riječi o ustanovljenju euharistije, koje su izravno upućene apostolima, namijenjene svima.

4721 2. Odatle također slijedi da se biskupska i svećenička služba, premda su potrebne za ispravni poredak u Crkvi, ne razlikuju od općeg svećeništva vjernika, u pogledu

*4716 1 Pt 2,5; usp. 2 vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 34 (AAS 57 [1965] 40; *4160).
Na nav. mj.

sudioništva u Kristovom svećeništvu u strogom smislu te riječi, nego samo s obzirom na vršenje.

Zbog toga služba upravljanja zajednicom, kako kažu - koja ima povezanu dužnost: propovijedanje Božje riječi i predsjedavanja euharistijom - je samo dužnost povjerena za pravilno održavanje reda u zajednici, te ju se zbog toga ne smije "pretvarati u sveto". Poziv u takvu službu ne daje u strogom smislu riječi novo svojstvo "svećenika" - i to je razlog zašto se većinom izbjegava riječ "svećenik" - niti utiskuje pečat, kojim bi netko ontološki bio stavljen u stalež službenika, nego on (poziv) pred zajednicom izražava činjenicu da se početno svojstvo, koje je podijeljeno krštenjem, prevodi u stvarno.

3. Snagom 'apostolstva' pojedinih mjesnih zajednica, u kojima Krist nije manje prisutan nego li u biskupskim strukturama, svaka zajednica, kako god bila mala, ako bi možda dugo bila bez onog svog konstitutivnog elementa, to jest euharistije, mogla bi "preuzeti" ono svoje početno svojstvo, te bi imala pravo odrediti svog predsjedatelja i dušobrižnika, i podyeliti mu sve ovlasti potrebne za upravljanje tom zajednicom, ne izuzevši niti onu koja se odnosi na predsjedavanje euharistiji i na njezino posvećivanje. Tvrdi se također, da sam Bog ne može odbiti, a da u takvim stvarnim okolnostima, udijeli istu vlast i bez sakramenta, koju običava udjeljivati po sakramentalnom ređenju. 4722

Na takav zaključak navodi i to, što se slavljenje euharistije često shvaća kao jednostavni čin mjesne zajednice koja se okupila da se lomljenjem kruha sjeti Posljednje večere Gospodinove. Tako se tu više radi o bratskoj gozbi na kojoj se zajednica okuplja i izražava, nego li o sakramentalnom obnavljanju Kristove žrtve, čija se učinkovitost proteže na sve ljude, prisutne i odsutne, žive ili mrtve. ...

Premda se gore spomenuta mišljenja iznose u vrlo različitim i oslabljenim oblicima, ipak sva teže prema istom zaključku: ovlast slavljenja euharistije nije nužno povezana sa sakramentalnim ređenjem. Očito je da se takav zaključak ne može nikako uskladiti s predanom vjerom, jer se na taj način ne niječe samo vlast podijeljena svećenicima, nego se ranjava i čitavo apostolsko ustrojstvo Crkve, i izokreće se samo sakramentalno otajstvo spasenja. 4723

4730-4741: Instrukcija Kongregacije za nauk vjere "Libertatis nuntius", 6. kolovoza 1984.

Ta i sljedeća instrukcija "*Libertatis conscientia*" (*4750-4776) odnose se na latinsko-američku teologiju oslobođenja. Prije druge instrukcije izašla je notifikacija Kongregacije za nauk vjere o knjizi teologa Leonarda Boffa OFM "Igreja - Carisma e Poder. Ensaio de Ecclesiology Militante" (Petropolis 1981; njemačko izdanje: Kirche-Charisma und Macht. Studienzu einer streitbaren Ekklesiologie" [Dusseldorf 1981]) od 11. ožujka 1985. (AAS 77 [1985] 756-762). Prva instrukcija govori vrlo kritički u odnosu na neke vidike "teologije oslobođenja", a druga postavlja "osnovne elemente kršćanskog nauka o slobodi i oslobođenju".

Id.: AAS 76 (1984) 890-899.

VII. Marksistička analiza

- 4730** 1. Nestrpljivost i želja za učinkovitošću navele su neke kršćane da se, potpuno očajavajući nad drugim načinima, okrenu prema onome što se naziva "marksistička analiza".
- 4731** 2. Oni naime zastupaju ovo mišljenje: nepodnošljivo i eksplozivno stanje traži *učinkovito djelovanje*, koje se ne može dulje odgađati. Takvo učinkovito djelovanje pretpostavlja *znanstvenu analizu* razloga bijede koja proistječe iz struktura. Tumačenje takve vrste već je učinio marksizam. Zbog toga je dovoljno primijeniti to tumačenje na stanje u trećem svijetu, posebno pak na stanje u Latinskoj Americi. ...
- 4732** ... 8. Nitko naime ne niječe da se marksističko učenje od svojih početaka, a mnogo više od posljednjih godina, toliko promijenilo daje iz njega nastalo više sustava međusobno vrlo različitih. Ukoliko pak oni nastave biti uistinu marksistički, oni se ne prestaju slagati s nekim osnovnim načelima, koja su u suprotnosti s kršćanskim shvaćanjem čovjeka i društva.
- 4733** Zbog toga neki izrazi nisu više potpuno neutralni, nego zadržavaju ono značenje koje su primili u prvotnom shvaćanju marksista. To se odnosi i na izraz "klasna borba". Taj izraz i sada ima onu snagu koju mu je dao Karl Mara, te se ne može u praksi shvaćati kao da znači isto što i "oštar društveni sukob".
- Tko god dakle koristi slične izraze, misleći da su oni zadržali samo neke elemente marksističkog učenja, koje je na drugom mjesto već pobijeno u svojoj cjelini, podržava u dušama svojih čitatelja, u najmanju ruku, veliku dvoznačnost.
- 4734** 9. Ponovno dozivamo u pamet: u središtu čitavog marksističkog shvaćanja stoje ateizam i nijekanje ljudske osobe te njezine slobode i prava. Tako to shvaćanje sadrži u sebi zablude koje su izravno protivne vjerskim istinama o vječnoj ljudskoj sudbini.
- Zbog toga, želi li netko usavršiti teologiju nekom "analizom" čije norme tumačenja ovise od tog ateističkog shvaćanja, nužno će se zaplesti u teška proturječja. Uostalom, krivo shvaćanje duhovnih svojstava osobe imale bi za posljednicu da se ona čitava podloži zajednici, te bi se tako nijekala načela društvenog života koja odgovaraju ljudskom političkom dostojanstvu.

IX. Klasna borba

- 4735** ... 6. Iz tog shvaćanja pak nužno slijedi krajnje političko tumačenje samih vjerskih tvrdnji i teoloških prosudbi. Više uopće nije važno što se pozornost usmjerava na političke posljedice i utjecaje vjerskih istina, koje se prvenstveno promatraju u njihovom transcendentnom značenju. Čitav vjerski nauk ili teologija, podlažu se po-

litičkom načelu, koje je opet ovisno o teoriji klasne borbe kao pokretačke snage povijesti.

7. Zbog tog se razloga pokazuje daje ulazak u klasnu borbu zahtjev same ljubavi; kao zapreka i protivnost ljubavi prema siromašnima odbacuje se želja da bi već sada trebalo ljubiti sve ljude, kojem god staležu pripadali, kao i nastojanje da im se pomogne nenasilnim razgovorima i uvjeravanjima. Ako bi pak netko tvrdio da se čovjeka ne smije mrziti, a ujedno bi tvrdio da on uistinu spada u svijet bogataša, onda bi ujedno tvrdio da se *načelno* treba protiv njega boriti kao protiv klasnog neprijatelja. Zbog toga su opća narav bratske ljubavi i bratstva eshatološko načelo koje će vrijediti samo za "novoga čovjeka", koji će se roditi iz pobjede revolucije. **4736**

8. Što se pak tiče Crkve, oni su skloni tome daje gledaju kao dio povijesti te da je ona podložna istim onim zakonima koji, kako se vjeruje, upravljaju budućim povijesnim događajima u njihovoj imanenciji. To pak ograničenje niječe pravu istinu o Crkvi koja je dar milosti i otajstvo vjere. Isto tako oni tvrde kako nema nikakvog smisla da suprotstavljene društvene klase budu nazočne istoj euharistijskoj gozbi.... **4737**

10. Ipak "teologija oslobođenja", čija je zasluga daje ponovno stavila na pravo mjesto značajne tvrdnje iz proroka i Evanđelja u zaštitu siromašnih, stvorila je i nepopravljivu zbrku između *siromašnih* u Svetom pismu i *proletarijata* Karla Marxa. Tim se iskrivilo *kršćansko* značenje siromaštva; zauzimanje za prava siromašnih postaje klasna borba, prema ideološkoj shemi klasne borbe. U takvom kontekstu *Crkva siromašnih* znači klasnu Crkvu koja prihvaća nužnost revolucionarne borbe kao koraka za oslobođenje, i koja u svojim liturgijskim obredima su-slavi oslobođenje. **4738**

11. Nadalje, nešto slično treba primijetiti i kada se radi o pojmu *Crkva naroda*. U pastoralnom smislu se pod tim pojmom mogu podrazumijevati oni kojima je evangelizacija prvenstveno upravljena, oni naime, kojima je prvenstveno upravljena pastoralna ljubav Crkve, zbog njihovog posebnog stanja. No, ta se riječ može odnositi i na Crkvu kao "Božji narod", to jest kao na narod Novoga saveza sklopljenog u Kristu'. **4739**

12. Uistinu, "teologija oslobođenja" o kojoj se ovdje radi, shvaća izraz *Crkva naroda*, kao Crkvu klase, kao Crkvu ugnjetavanog naroda, kao Crkvu čiju "svijest" treba probuditi zbog uspostavljanja klasne borbe. I tako shvaćen narod, prema mišljenju nekih, postaje čak sadržajem vjere. **4740**

*4739 Usp. 2 vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br .39 (AAS 58 [1966] 1056 si; *4339).

4741 13. Iz takvog se shvaćanja Crkve kao naroda rađa kritika samog Crkvenog ustroja. Tu se ne radi samo o bratskoj opomeni Crkvi pastira, čiji način djelovanja ne očituje evanđeoski duh službe, nego je upravljena prema zastarjelim znakovima autoriteta koji vrijeđaju siromahe. Isto se tako suprotstavlja *sakramentalnom i hijerarhijskom ustroju Crkve*, kakav je želio sam Krist. Pod hijerarhijom i učiteljstvom se naime osuđuju oni koji u stvari vrše ulogu vladajuće klase, koju treba pobijediti. Takvo shvaćanje u teološkom smislu zastupa mišljenje daje narod izvor službi, te da si on može po svojoj volji izabrati službenike prema potrebama svoje povijesne i revolucionarne zadaće.

4750-4776: Instrukcija Kongregacije za nauk vjere "Libertatis conscientia", 22. ožujka 1986.

Usp. *4730, - *Ed.*: AAS 79 (1987) 554-591.

Žudnja za oslobođenjem

4750 1. Svijest o slobodi i ljudskom dostojanstvu, zajedno s neotuđivim pravima osobe i naroda, ubrajaju se među najznačajnije oznake naše dobi. Sloboda pak traži uvjete gospodarskog, društvenog, političkog i kulturnog reda, koji će učiniti mogućim njezino puno ostvarenje. Iz živog shvaćanja poteškoća koje priječe njezino očitovanje i koje vrijeđaju ljudsko dostojanstvo, rađa se žudnja za oslobođenjem od onoga od čega današnji svijet trpi.

4751 Kristova crkva čini te glasove svojim, kod čega ih prosuđuje u svjetlu evanđelja, koje je po svojoj naravi vjesnik slobode i oslobođenja. U stvari pak, takve želje, bilo da se radi o teoriji ili praksi, nose katkada na sebi oznake, koje nisu uvijek u skladu s istinom o čovjeku koja se očituje u svjetlu njegovog stvaranja i otkupljenja. Zbog toga je Kongregacija za nauk vjere smatrala potrebnim upozoriti duše vjernika "na zablude i opasnosti od zabluda, koje toliko škode vjeri i kršćanskom životu"¹. Ta upozorenja još nisu zastarjela, a čini se da su iz dana u dan sve prilagođenija za tu priliku.

Prava sloboda

4752 30. Čovjek se tijekom vremena razvijao na temelju naravi koju je primio od Boga, kako bi slobodno postigao one ciljeve prema kojima ga vodi i nosi kako njegova narav tako i težnja Božje milosti.

¹ *4751 Kongregacija za nauk vjere, Instrukcija o nekim vidicima teologije oslobođenja "Libertatis conscientia", 6. kolovoza 1984., Predgovor (AAS 76 [1984] 876 si).

A kako je ljudska sloboda ograničena i sklona na zablude, njezina sklonost može biti upravljena samo prema onome što ima izgled dobra; ako pak čovjek izabere lažno dobro, on neće nipošto odgovoriti pozivu svoje slobode. Čovjek je temeljem svoje slobodne volje samostalan; a slobodno radeći on može učiniti ili uništiti nešto dobro.

Slušajući Božji zakon, koji je primio kao upisan u srce i kao poticaj Duha Svetoga, on uistinu vrši vlast nad samim sobom i ispunjava svoj kraljevski poziv Božjeg djeteta. "On vlada služeći Bogu"¹. Prava sloboda je "služba pravednosti", dok je naprotiv, kršenje (pravednosti) i izbor zla "služba grijehu"². **4753**

31. Iz pojma slobode se jasnije vidi što znači vremenito oslobođenje; radi se name o zbroju postupaka koji smjeraju na to da se postignu i osiguraju uvjeti kakve traži ostvarenje prave ljudske slobode. **4754**

Oslobođenje po sebi dakle ne rađa slobodu čovjeka. Opći smisao, s kojim se slaže i kršćansko shvaćanje, zna da se sloboda u potpunosti ne oduzima, bila ona i onemogućena okolnostima. I oni ljudi koji su najviše pritisnuti, u stanju su govoriti o svojoj slobodi i krenuti prema vlastitom oslobođenju. Proces oslobođenja koji je završen, može stvoriti samo prikladnije uvjete za učinkovitijim ostvarenjem slobode. Zbog tog razloga sloboda, koja omalovažava osobnu slobodu onih koji se za nju bore, po svojoj naravi neće imati uspjeha.

Evangelje i pravednost

63. Vlastito poslanje Crkve koja slijedi Kristov primjer, jest poslanje propovijedanja Evangelja i donošenje spasenja ljudima³. Ono dobiva poticaj od same božanske ljubavi. Evangelizacija je naviještanje spasenja, koje je dar Božji. Njegovom riječi i sakramentima čovjek se oslobađa prije svega od vlasti grijeha i Zloga, koji ga pritišću, i biva uveden u zajedništvo ljubavi s Bogom. Crkva slijedeći svog Gospodina "koji je došao na svijet spasiti grješnike" [7 *Tim 1,15*], želi da se svi ljudi spase. **4755**

Vršeći to svoje poslanje Crkva naučava put kojim čovjek treba hodati kako bi ušao u Kraljevstvo Božje. Njegov se dakle nauk proteže na sveukupni ćudoredni porijek, a posebno na pravednost, kojoj je dužnost uređivati međusobne odnose među ljudima. I to spada na propovijedanje Evangelja. **4756**

*4753 Usp. Ivan Pavao II, enciklika "*Redemptor hominis*", 4. ožujka 1979, br. 21 (AAS 71 [1979] 316).

Usp. Rim 6,6; 7,23.

*4755 Usp. 2 vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 17 (AAS 57 [1965] 20; *4141); Dekret o misijskom djelovanju Crkve "*Ad gentes*", br. 1 (AAS 58 [1966] 947); Pavao VI, apostolska pobudnica "*Evangelii nuntiandi*", 8. prosinca 1975, br. 14 (AAS 68 [1976] 13; *4583).

4757 A ista ljubav, koja Crkvu tjera da svim ljudima priopći učestvovanje u Božjem životu po milosti, čini i to da se po učinkovitom djelovanju svojih članova postigne pravo vremenito dobro ljudi, da se vodi računa o njihovim potrebama, da se brine za kulturu i da se unapređuje potpuno oslobođenje od svih stvari koje stoje na putu osobnom savršenstvu. Crkva želi dobro čovjeka prema svim njezinim vidicima: po-najprije želi ono koje se odnosi na Božje građanstvo, a onda i ono koje se odnosi na zemaljsko građanstvo.

4758 64. Kada dakle Crkva iznosi svoj nauk o unapređivanju pravednosti u ljudskim društvima, ili kada potiče vjerne laike da porade na tomu prema svom zvanju, ona ne prelazi svoje granice; no, ona se isto tako brine kako njezino poslanje ne bi bilo svedeno samo na brige za vremeniti poredak, i da se ne iscrpi samo u njemu.

Zbog toga se Crkva najviše brine da se jasno i sigurno održi jedinstvo i razlika između evangelizacije i ljudskog napretka; jedinstvo naime, jer ona traži dobro čovjeka u potpunosti njegove osobe; ali i razlika, jer te dvije zadaće, zbog različitih razloga pripadaju njezinom poslanju.

4759 65. Težeći dakle prema svojim ciljevima Crkva prosipa svjetlo Evanđelja na zemaljske stvari, kako bi ljudska osoba ozdravila od svojih bijeda i napredovala u svom dostojanstvu. Na taj se način ustroj društva unapređuje i učvršćuje u pravednosti i miru¹.

Istoje tako Crkva vjerna svom poslanju kad upozorava na zablude, robovanje i ugnjetavanje kojima su ljudi izloženi, kada se odupire uspostavljanju poretka društvenog života koji je daleko od Boga, događalo se to svjesnim protivljenjem ili grješnom nemarnošću², kao i onda kada iznosi svoj sud o onim političkim pokretima koji za sebe kažu da se bore protiv bijede i ugnjetavanja, ali su zaraženi teorijama i metodama suprotnima načinu djelovanja Evanđelja i protivni su samom čovjeku³.

Bez sumnje, zahvaljujući snazi milosti, evanđeoski moralni red donosi čovjeku nove vidike i nove potrebe; on isto tako usavršava i uzdiže čudoredni zakon, koji ionako spada u ljudsku narav i za koji se Crkva brine, priznajući da se u njemu nalazi zajednička baština svih ljudi, ukoliko su ljudi.

Prikljanje siromašnima

4760 68. ... Konačno, ljubeći siromahe Crkva svjedoči i u korist ljudskog dostojanstva, tako što otvoreno tvrdi da je čovjek više vrijedan zbog onoga što jest, nego zbog onoga što ima. To dostojanstvo za koje se Crkva zauzima, ne može se uništiti

*4759 Usp. 2 vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 40 (AAS 58 [1966] 1058; *4340).

Usp. Ivan Pavao II, apostolsko pismo "*Reconciliatio et paenitentia*", br. 14 (AAS 77 [1985] 211 si).

Usp. instrukcija Kongregacija za nauk vjere "*Libertatis nuntius*" XI [AAS: XIII] 10 (AAS 76 [1984] 901).

niti najdubljim stupnjem bijede, prezira, odbacivanja, nemoći, u kojima se čovjek katkada nalazi.

Svoju solidarnost pokazuje Crkva i s ljudima za koje se smatra da u društvu ne vrijede ništa, koje ih duhovno a katkada i fizički odbacuje, te njih Crkva ponovno uvodi u ljudsko bratstvo i u samo zajedništvo djece Božje.

Crkva se pak na poseban način majčinskom ljubavlju obraća djeci, koja nikada neće ugledati svjetlo svijeta zbog ljudske zlobe, a isto tako i ljudima starije dobi koji su sami i napušteni.

Posebno priklanjanje siromašnima nikako ne znači da Crkva želi poštivati samo jedan dio ljudi, ili jedan sloj, nego štoviše, ono očituje općenitost naravi i poslanja Crkve; iz toga nitko nije isključen. **4761**

To je razlog zašto Crkva ne može tu svoju sklonost izraziti sociološkim kategorijama, ili nekim posebnim ideologijama, jer bi oni tu sklonost tumačili kao jednostrani izbor koji vodi u sukob.

Načela društvenog nauka Crkve

72. Društveni nauk Crkve nastao je iz sukoba poruke evanđelja i njegovih zahtjeva, koji se nalaze u najvećoj zapovijedi ljubavi prema Bogu i bližnjemu i u pravednosti kao u svojoj srži', te problema koji proizlaze iz društvenog života. Kao sustavni nauk on je uspostavljen uz pomoć mudrosti i ljudskih znanosti; on se odnosi na etički vidik života, ali isto tako uzima u obzir i tehničke vidike problema, ali uvijek kako bi o njima dao moralni sud. **4762**

Po sebi je taj nauk upravljen na djelovanje i on se razvija u skladu s izmijenjenim okolnostima tijekom vremena. Zbog toga, ostavši uvijek kod istih načela, crkveni nauk mora donositi sudove o posebnostima uvjetovanima vremenom. On nipošto ne predstavlja nekakav sustav zatvoren u sebe, kako bi uvijek bio otvoren novim pitanjima koja se neprestano postavljaju, kako bi tražio pomoć od svih koji imaju karizmu, iskustvo i koji su nadležni (u toj stvari). **4763**

Crkva, iskusna u ljudskim stvarima, donosi u svojem društvenom nauku jezgro dokrinalnih načela i kriterija za prosuđivanje,² kao i pravila i poticaje za djelovanje³, kako bi se ostvarile vrlo duboke promjene koje zahtijeva stanje bijede i nepravde, ali na način koji vodi računa o pravom dobru ljudi. **4764**

*5762 Usp. Mt 22,37-40; Rim 13,8-10.

*4764 Usp Pavao VI, apostolsko pismo "Octogesima adveniens", br. 4 (AAS 63 [1971] 403 si; *4500); Ivan Pavao II, nagovor na otvaranju 3. opće skupštine latino-američkog episkopata u Puebli, br. III 7 (AAS 71 [1979] 203).
Usp. Ivan XXIII, enciklika "Mater et Magistra", 15. svibnja 1961, br. 235 (AAS 53 [1961] 461).

4765 73. Najveća zapovijed ljubavi vodi prema punom priznanju dostojanstva svakog čovjeka stvorenog na sliku Božju. Iz tog dostojanstva rađaju se naravna prava i dužnosti. Sloboda, bitno svojstvo ljudske osobe, pojavljuje se u svojoj uzvišenosti u svjetlu sličnosti s Bogom. Osobe su djelatni i odgovorni nositelji društvenog života'.

4766 Uz ljudsko dostojanstvo je kao uz temelj najuže povezano načelo solidarnosti i načelo supsidijarnosti. Zbog prvog načela, čovjek se mora truditi da na svim razinama doprinese dobru društva²; crkveni se dakle nauk protivi svim oblicima društvenog ili političkog "individualizma".

Snagom pak drugog načela, niti država, niti ikoje društvo, se ne smiju postaviti na mjesto inicijative i odgovornosti osoba ili udruženja koja su između njih, na onom stupnju na kojem mogu djelovati, niti smiju uništiti prostor u potpunosti potreban njihovoj slobodi³; zbog toga se društveni nauk Crkve protivi svakom obliku "kolektivizma".

4767 74. Ta su načela temelj na koji se oslanjaju *kriteriji* za donošenje suda o okolnostima, ustroju i društvenim *sustavima*. Tako se Crkva ne ustručava osuditi uvjete života koji smanjuju ljudsko dostojanstvo i slobodu.

4768 Ti su kriteriji pogodni da procijene vrijednost struktura, koje nisu ništa drugo nego skup institucija i običaja, koje su ljudi našli kao već postojeće, ili su ih sami stvorili na nacionalnom ili međunarodnom području, koje upravljaju društvenim i političkim životom ili ga uređuju. Takve su strukture po sebi potrebne, ali često teže tome da postanu tvrde i krute, kao neki mehanizmi odvojeni od ljudske volje, te zbog toga sprečavaju i izokreću društveni napredak i rađaju nepravdu. No, oni su ovisni od čovjekove odgovornosti, koja ih može mijenjati, a ne od nekog povijesnog "determinizma".

4769 Institucije i zakoni koji su u skladu s naravnim zakonom i koji su upravljani na opće dobro, jamče osobnu slobodu i njezino unpaređivanje. Ne mogu se osuditi sva zakonska ograničenja niti postojanost države, koja je dostojna toga imena i koja se oslanja na pravo. Može se dakle govoriti o strukturama označenima grijehom, ali nitko ne može osuditi strukture kao takve.

4770 Kriteriji prosudbe odnose se i na gospodarski, društveni i politički *sustav*. Društveni nauk Crkve ne zagovara niti jedan od njih poimence, ali iz njezinih temeljnih

*4765 Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 25 (AAS 58 [1966] 1045; *4325).

*4766 Usp. Ivan XXIII., enciklika "*Mater et Magistra*", br. 132 si (AAS 53 [1961] 437). Usp. Pijo XI, enciklika "*Quadragesimo anno*", br. 79 si (AAS 23 [1931] 203; *3738); Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", br. 138 (AAS 53 [1961] 439); enciklika "*Pacem in terris*", br. 74 (AAS 55 [1963] 294 si; *3995).

načela svatko može dobiti svjetlo da procijeni, slažu li se ili ne ti sustavi s dostojanstvom i potrebama čovjeka. ...

76. Iz temeljnih načela i kriterija za prosudbu moraju proizlaziti pravila i poticaji za djelovanje; budući daje opće dobro ljudskog društva u službi osoba, moraju i sredstva za djelovanje biti u skladu s dostojanstvom ljudi, te se preko njih mora unapređivati i odgoj za slobodu. **4771**

To je čvrsti kriterij za ispravno prosuđivanje i djelovanje; nema oslobođenja u pravom smislu, ako se prava slobode od početka ne čuvaju nepovrijeđenima.

Budući da se stalno poziva na nasilje, kao na nužni put prema oslobodenju, treba jasno ukazati na tu opasnu zabludu iz koje nastaju nova ropstva. Isto tako treba osuditi nasilje koje bogataši nanose siromašnima, samovolju policije prema građanima, isto tako i bilo koju primjenu nasilja kao načina upravljanja državom. Sto se toga tiče, treba uvijek imati na pameti ona žalosna iskustva, kako bi nam služila kao opomena, koju je preživjelo ovo naše prošlo stoljeće, i još ih uvijek proživljava. **4772**

Isto se tako ne smije dulje trpjeti ona grješna nedjelotvornost poglavara demokratskih država, gdje su društvene prilike mnogih muškaraca i žena daleko od toga da bi odgovarala zahtjevima pojedinačnih i društvenih prava, utvrđenih osnovnim zakonom države.

77. Ako Crkva prihvaća ustanovljivanje i djelovanje udruga, kao što su sindikati, koji se bore za obranu prava i zakonite dobrobiti radnika, te za društvenu pravednost, Crkva nikako ne prihvaća teoriju onih koji tvrde da se u borbi društvenih klasa nalazi strukturalni dinamizam društvenog života. Crkva poručuje da klasna borba ne smije ići za tim da se uništi protivnik; Crkva ne polazi od krive podložnosti takozvanom zakonu povijesti, nego misli da poštena i razumna borba služi tome da se postigne pravednost i društvena solidarnost¹. Uostalom, kršćanin neka uvijek izabere put dijaloga i usklađivanja među strankama. **4773**

Krist nam je dao zapovijed da ljubimo neprijatelje². Dakle, oslobođenje u smislu Evanđelja je nespojivo s mržnjom na bližnjega, gledalo se na njega pojedinačno ili kolektivno, ne isključujući niti mržnju prema neprijatelju.

78. Određeni uvjeti teške nepravde traže veliku snagu duše za duboke promjene i za dokidanje privilegija za koje nema pravog razloga. Ali oni koji preziru put promjena i priklanjaju se "mitu revolucije", ne samo da gaje uzaludnu nadu daje dokidanje nepravednih uvjeta po sebi prikladno da se uspostavi humanije društvo, nego takvi pogoduju i dolasku "totalitarističkih" vladavina³. **4774**

*4773 Usp. Ivan Pavao 11, enciklika "*Laborem exercens*", br. 20 (AAS 73 [1981] 629-632); instrukcija Kongregacije za nauk vjere "*Libertatis nuntius*", 6. kolovoza 1984, VII 8; VIII 5-9; XI [AAS: XII] 11-14 (AAS 76 [1984] 891 si [*4732sl] 894 si 901 si. Usp. Mt 5,44; Lk 6,27sl 35.

*4774 Usp. instrukcija Kongregacije za nauk vjere "*Libertatis nuntius*" XI [AAS: XII] 10 (AAS 76 [1984] 905 si).

Broba protiv nepravdi samo onda odgovara razumu ako se prihvaća za uspostavu novog društvenog i političkog poretka, sukladnog sa zahtjevima pravедnosti, koja mora prožimati sve stupnjeve takve uspostave; ali i primijenjena sredstva moraju imati svojstva moralnosti

Zadaća laika

4775 80. Pastiri Crkve ne bi trebali imati aktivnu ulogu u političkoj izgradnji i uređenju društvenog života. To je zadaća poziva laika, koji po sebi surađuju sa svojim sugrađanima²; oni to moraju ostvariti jer moraju biti svjesni daje cilj Crkve proširiti Kraljevstvo Kristovo, kako bi se svi ljudi spasili i kako bi se svijet uistinu upravio prema Kristu³. ...

4776 81. Danas kršćani imaju zadaću izvršiti djelo, kojem je slično jedva postojalo u prošlim vremenima, budući da moraju provesti u djelo onu "civilizaciju ljubavi", koja je sažetak čitavog etičko-kulturnog nasljedstva evanđelja.

Ta zadaća traži da se ponovno i u potpunosti razmotri, koji odnos postoji između vrhovne zapovijedi ljubavi i društvenog poretka, promatranog u svoj svojoj složenosti.

Takvo dublje razmatranje ide prvenstveno za tim da se brižno izradi i provede u djelo odvažni program djelovanja za postizavanje društveno-gospodarskog oslobođenja stotina tisuća muškaraca i žena, čije je stanje nepodnošljivo zbog gospodarskog, društvenog i političkog ugnjetavanja.

Prvi korak da se to postigne je najveće djelo odgoja; naime, treba promicati odgoj za građansku kulturu rada, odgoj za solidarnost i za pristup svakoj kulturi duha.

4780-4781: Enciklika "Dominum et vivificantem", 18 svibnja 1986.

Ed.: AAS 78 (1986) 819.

Duh Sveti kao osobni izraz ljubavi

4780 10. Bog je u svom unutarnjem životu "ljubav"⁴, bitna ljubav, zajednička trima božanskim osobama; osobna ljubav je Duh Sveti kao Duh Oca i Sina. Zbog toga on kao *nestvoreni dar-ljubav* "istražuje dubine Božje"⁵. Smije se tvrditi daje unutarnji

*4774 Usp. 3. opća skupština latino-američkog episkopata u Puebli, Zaključni dokument, br.533sl (*4631); Ivan Pavao 11, propovijed u Droghedi, 30. rujna 1979. (AAS 71 [1979] 1076-1085).

*4775 Usp. 2 vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "Gaudium et spes", br.76, § 3 (AAS 58 [1966] 1099); dekret "Apostolicam actuositatem", br. 7 (AAS 58 [1966] 844). Usp. na nav. mj, br. 20 (AAS 58 [1966] 854 si).

*4780 liv 4,8 16.
1 Kor 2,10.

život jednog i trojstvenog Boga, u Duhu Svetom, potpuni dar, međusobna izmjena ljubavi među božanskim osobama i da Bog u Duhu Svetom "postoji" kao dar. Duh Sveti je *osobni izražaj* tog darivanja, tog, kako kažemo "biti ljubav"¹. On je so- ba-ljubav, on je osoba-dar; neistražena je punina istine i neizreciva jasnoća pojma osoba u Bogu, koje spoznajemo samo po objavi.

Ujedno je pak Duh Sveti, budući daje s Ocem i Sinom iste biti po boštvu, (ne- 4781 stvorena) ljubav i dar, odakle kao iz *živog izvora* proizlazi *svako darivanje* dano stvorenjima (stvoreni dar): dar postojanja, koji je svim stvorenjima dan stvaranjem, dar milosti darovan ljudima u otajstvu spasenja. Kao što piše apostol Pavao, "ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan"².

**4790-4807: Instrukcija Kongregacije za nauk vjere "Donum vitae" o poštiva-
nju započetkog ljudskog života, o dostojanstvu i o rađanju,
22. veljače 1987.**

Već je krajem 19. stoljeća Sveti Oficij proglasio nedozvoljenim prijenos muškog sjemena u žen- sku maternicu (umjetna oplodnja), (odluka od 17. ožujka 1897.: *3323). Tu je zabranu 29. rujna 1949. potvrdio Pijo XII. prije 4. međunarodnog kongresa katoličkih liječnika (AAS 41 [1949] 557-561) i Ivan XXIII. 15. svibnja 1961. uencklici "*Mater et Magistra*" (AAS 53 [1961] 447; *3963). Suprotno stavovima katoličkih sveučilišta u Lilleu, Nijmwegenu, Leuvenu u Laouvain-la-Neuve, kao i različ- itih europskih biskupskih sinoda, instrukcija "*Donum vitae*", navodeći na kraju dokaze iz enciklike "*Humanae vitae*", br.12 (čudorednost ljudskog rađanja pretpostavlja biološku cjelovitost spolnog čina), osuđuje ne samo heterološku nego i homološku oplodnju "in vitro" s prijenosom embrija (FIVET). - U ovim su navodima izostavljeni brojni dijelovi tekstova, koji su u originalu napisani kur- zivom.

Ed.: AAS 80 (1988) 72-100.

UVOD

Biomedicinsko istraživanje i crkveni nauk

... Crkva ne posjeduje autoritet svog Učiteljstva temeljem posebne nadležnosti 4790 u području znanosti, koje se oslanjaju na pokuse; nego ona, nakon **stoje** otkrila ele- mente koje dobiva iz znanstvenih i tehničkih istraživanja, snagom svog evanđeo- skog poslanja i apostolske zadaće, želi iznijeti čudoredni nauk koji je u skladu s dostojanstvom osobe i njezinog ukupnog poziva, iznoseći kriterije za čudoredno prosuđivanje znanstvenih istraživanja i njihove tehničke primjene, posebno pak o svemu onom što se na poseban način odnosi na ljudski život i njegove početke. A ti

*4780 Usp. Toma Akvinski, *Summa theologiae* 1, q. 37-38 (izdanje Leonina 4,387a-395b).
*4781 Rim 5,5.

kriteriji su: poštivanje, obrana i promicanje čovjeka i njegovog "prvotnog i osnovnog" prava na život, njegovo dostojanstvo kao osobe koja ima duhovnu dušu i ćudorednu odgovornost² i koji je pozvan na blaženo zajedništvo s Bogom. ...

4. Osnovni kriteriji za donošenje ćudorednog suda

4791 ... Navode se dva osnovna dobra koja su povezana s metodama umjetnog ljudskog razmnožavanja: život ljudskog stvorenja pozvanog na život i posebna svojstva prijenosa tog života u ženidbi. Potrebno je dakle da se na prikladan način uzmu u obzir ta dobra kada treba donijeti ćudoredni sud o različitim metodama umjetnog razmnožavanja čovjeka.

Tjelesni život, koji u svijetu počinje u promjenjivim ljudskim okolnostima, ni na koji način na ispunjava svu izvornost osobe, i ne treba ga smatrati za najviše dobro čovjeka koji je pozvan na vječni život. Ipak on na neki način spada u "osnovno" dobro, jer se na sam tjelesni život oslanjaju i u njemu se očituju sva ostala dobra osobe³. Svojstvo nepovredivog prava na život, koje ima nevino ljudsko biće "od časa začeća do smrti"⁴, je znak i zahtjev samog nepovredivog svojstva osobe, kojoj je Stvoritelj podario dar života.

Imajući u vidu prijenos života kako se to na čitavom svijetu zamjećuje i kod drugih živih bića, prijenos ljudskog života ima posebna svojstva koja proizlaze iz posebnih oznaka ljudske osobe. "Budući da se ljudski život na druge prenosi namjerno i promišljeno, slijedi da to treba činiti prema najčvršćim, najsvetijim i nepovredivim Božjim zakonima, koje se svi moraju poznavati i obdržavati. Zbog toga se u toj stvari nitko ne smije služiti onim načinima i metodama kojima je dozvoljeno razmnožavati život biljaka ili životinja"⁵.

Današnji je tehnički napredak učinio da se rađanje može postići i bez spolnog spajanja, spajanjem spolnih stanica koje su prije toga uzete od muškarca i žene, u staklenoj epruveti ili "in vitro". Ipak ne dozvoljava po sebi ćudoredni zakon ono što se može postići tehničkim sredstvima. ...

*4790 Ivan Pavao II, nagovor sudionicima 35. opće skupštine Svjetskog liječničkog saveza, 29. listopada 1983. (AAS 76 [1984] 390).
Usp. 2 vatikanski sabor, Izjava o vjerskoj slobodi "*Dignitatis humanae*", br. 2 (AAS 58 [1966] 931; *4241).

*4791 Izjava Kongregacije za nauk vjere o pobačaju "*Quaestio de abortu procurato*", br. 9 (AAS 66 [1974] 736 si).
Ivan Pavao II, nagovor sudionicima 35. opće skupštine Svjetskog liječničkog saveza, 29. listopada 1983. (AAS 76 [1984] 390).
Ivan XXIII, enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961, pogl. III (AAS 53 [1961] 447; *3953).

5. Neka poglavlja nauka crkvenog učiteljstva

... Život svakog čovjeka treba u potpunosti čuvati od početka začeca, jer je na 4792 zemlji čovjek jedino stvorenje, koje je Bog "htio zbog njega samog"¹, a duhovna je duša svakog čovjeka stvorena neposredno od Boga²; čitav čovjek u sebi odražava sliku Stvoritelja. Ljudski život treba smatrati za svetu stvar, jer on tamo od svojih početaka "zahtijeva Stvoriteljevo djelovanje"³, te ostaje na poseban način nužno povezan sa Stvoriteljem, svojim jedinim ciljem⁴. Samo je Bog Gospodar života od njegovog početka do smrti; nitko, ni u kakvim okolnostima, ne može si uzeti za pravo da nedužnom ljudskom stvorenju izravno nanese smrt⁵.

Ljudsko rađanje zahtijeva svjesno suradnju supružnika s plodnom Božjom ljubavlju⁶; darivanje ljudskog života mora se dogoditi u braku, pravim i isključivim činom supružnika, prema normama upisanima u njihovim osobama i u njihovom ženidbenom savezu⁷....

I. POŠTIVANJE PREMA LJUDSKOM EMBRIJU

1. Kakvo poštovanje treba imati prema ljudskom embriju, imajući na umu njegovu narav i njegov identitet?

Ljudsko biće, kao osobu, treba poštovati od prvog časa njegovog života. ... 4793
Zbog toga plod ljudskog rađanja, tamo od prvog momenta otkada počinje postojati,

- *4792 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 24 (AAS 58 [1966] 1045; *4324).
Usp. Pijo XII., enciklika "*Humani generis*" (AAS 42 [1950] 575; *3896); Pavao VI, *Professio fidei*, 30. lipnja 1968. (AAS 60 [1968] 436).
Ivan XXIII., enciklika "*Mater et Magistra*", 15. svibnja 1961., pogl. III (AAS 53 [1961] 447; *3953); usp. Ivan Pavao II, nagovor svećenicima sudionicima na studijskom seminaru "o odgovornom očinstvu", 17. rujna 1983.: "Na početku svake ljudske osobe stoji stvoriteljski Božji čin: Niti jedan čovjek ne dolazi slučajno na svijet; on je uvijek cilj Božje stvoriteljske ljubavi": *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, VI 2 [Rim 1983] 562).
2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br.24 (AAS 58 [1966] 1045; *4324).
Usp. Pijo XII, nagovor medicinsko-biološkom udruženju sv. Luke, 12. studenog 1944. (Discorsi e Radiomessaggi IV [1944-1945] 191 si).
Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 24 (AAS 58 [1966] 1044; *4324).
Usp. 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija "*Gaudium et spes*", br. 51: "Ako se dakle radi o međuovisnosti ženidbene ljubavi i odgovornog predavanja života, čudoredna svojstva načina djelovanja ne ovise samo o dobroj nakani i vrednovanju motiva, nego također i od objektivnih kriterija, koji proizlaze iz biti osobe i njezinog čina, koji pravi smisao međusobnog darivanja i uistinu ljudskog rađanja ima samo u okružju prave ljubavi": AAS 58 [1966] 1072).

traži onu apsolutnu sigurnost koju čovjek mora imati po moralnom zakonu u odnosu na sva svoja svojstva, tjelesna i duhovna. Ljudsko stvorenje treba čuvati i paziti od njegovog začeca i zbog toga njemu treba od toga časa priznati prava osobe, među koja u prvom redu spada nepovredivo pravo na život, koje ima svako nevino ljudsko stvorenje. ...

2. Je li moralno dozvoljena prenatalna dijagnostika ?

4794 Ako prenatalna dijagnostika štiti život te cjelovitost embrija i ljudskog zametka, te ako je usmjerena prema zaštiti i skrbi za pojedini embrij, odgovor je pozitivan....

... Konačno treba osuditi ... one zakonske norme ili programe koje su prihvatili građanska vlast i znanstvena udruženja, koji na bilo koji način povezuju prenatalnu dijagnostiku i pobačaj, ili koji štoviše, sile trudne žene da se podvrgnu već propisanoj prenatalnoj dijagnostici, kako bi se uklonili zamci koji su deformirani ili koji boluju od nasljednih bolesti.

3. Jesu li dozvoljeni terapijski zahvati u ljudski embrij?

4795 Kao i za bilo koji medicinski zahvat na bolesniku, isto tako kao dozvoljene treba smatrati i zahvate na ljudskom embriju pod uvjetom da se čuva život i integritet embrija, kako se ne bi ulazilo u neprimjerene opasnosti, nego da se teži promijeniti zdravstveno stanje na bolje i osigurati preživljavanje pojedinog zametka. ...

4. Kako prema čudorednom zakonu treba procjenjivati istraživanja i pokuse^x na ljudskim embrijima i zamecima?

4796 Medicinska se istraživanja trebaju suzdržavati od zahvata na živim embrijima, osim ako postoji moralna sigurnost da od toga neće nastati nikakva šteta niti za život koji se treba roditi, niti za majku; na to treba isto tako paziti kada roditelji daju slobodan i svjestan pristanak za zahvat na embriju. ...

... Ako su embriji živi, bili oni sposobni za autonomi život ili ne, treba im posvetiti onu pažnju koja se mora posvetiti ljudskim osobama; pokusi koji nisu izravno terapijski nisu dozvoljeni na embrijima². ...

***4796** Izrazi "istraživanje" i "pokus" često se upotrebljavaju nejasno i dvoznačno, te se čini potrebnim da se točnije odredi njihovo značenje u tom dokumentu. 1) *Istraživanje* (investigatio) je svaki induktivno-deduktivni postupak koji ide za tim da unaprijedi sustavno istraživanje neke pojave u ljudskom području, ili da provjeri postavku proizašlu iz ranijih istraživanja. 2) *Pokus* (experimentum) je svako istraživanje u kojem je ljudsko biće (u različitim stupnjevima svoga postojanja: embrij, zametak, dijete ili odrasli) predmet pomoću kojeg, ili na kojem, treba ispitati djelovanje određene metode liječenja (n.pr. farmakološke, teratogene, kirurške itd.), bilo daje ona već poznata ili ne.

Usp. Ivan Pavao U, nagovor sudionicima Kongresa Papinske akademije znanosti, 23. listopada 1982.: "najjasnije i izričito osuđujem pokusne zahvate na ljudskom embriju,

... U odnosu na mrtve embrije ili zametke, bilo da su namjerno pobačeni ili ne, treba imati isto poštovanje koje se običava iskazivati i drugim mrtvim ljudima....

5. *Kakav čudoredni sud treba donijeti o korištenju embrija u istraživačke svrhe dobivene oplodnjom u epruveti?*

Ljudske embrije proizvedene u epruveti treba smatrati ljudskim stvorenjima i 4797 sposobnim subjektima prava: dakle, njihovo dostojanstvo i njihovo pravo na život treba poštivati od prvog časa njihovog života. Protivi se dakle čudoređu stvarati ljudske embrije kako bi postali "biološki materijal" koji bi bio spreman za korištenje...

6. *Kako treba prosuđivati ostale oblike umjetnog postupka s embrijima koji su povezani s "tehničkim načinima ljudskog razmnožavanja"?*

Tehnički postupak oplodivanja u epruveti može otvoriti put drugim oblicima 4798 umjetnog biološkog ili genetskog postupka s ljudskim embrijima, kao što su: pokušaji ili namjera oplodivanja između spolnih stanica čovjeka i životinje, ili nošenja ljudskih embrija u maternicu životinja, razmišljanja ili nakane proizvodnje umjetnih maternica za prihvaćanje embrija. Takvi postupci protive se dostojanstvu ljudskog stvorenja, koje se odnosi i na embrij, te oni u isto vrijeme vrijeđaju pravo svake osobe da se začne i rodi u ženidbi i iz ženidbe¹. Pokušaji dakle ili razmišljanja koja bi išla za tim da se ljudsko stvorenje rodi bez ikakvog seksualnog spajanja, pomoću tzv. "dvojčane diobe", kloniranja, partenogeneze, kako kažu, treba smatrati kao protivne čudoređu, jer to nipošto nije u skladu s dostojanstvom bilo ljudskog rađanja bilo ženidbene veze.

Smrzavanje embrija, premda se čini kako bi se embriji održali u životu - što nazivaju "kriokonzervacijom" - vrijeđa poštovanje koje se duguje živim ljudskim bićima jer dovodi u opasnost smrti ili povrede njihovog fizičkog integriteta, lišava ih, barem privremeno, majčinskog prihvaćanja i nošenja, a njih stavlja u okolnosti koje otvaraju put prema novim povredama i prema novim umjetnim zahvatima.

Neki pokušaji zahvaćanja u kromosomsko i genetsko nasljeđe nisu terapijski, nego idu za tim da se rode ljudska bića izabrana prema spolu ili prema drugim ranije utvrđenim svojstvima. Takvi umjetni zahvati protive se osobnom dostojanstvu, integritetu i identitetu ljudskog stvorenja. Zbog toga se oni ni na koji način ne mogu

jer ljudsko biće od časa začeća pa do smrti ni zbog kakvog razloga ne može biti podložno zloporabama": AAS 75 [1983] 37).

*4798 Nitko nema prije svog postojanja subjektivno pravo na početak postojanja; ipak je ispravno tvrditi da dijete ima pravo na potpuno ljudski postanak, preko začeća kako to odgovara osobnoj naravi ljudske biti. Život je dar na koji dostojno moraju odgovoriti i subjekt koji ga prima kao i subjekti koji ga dalje prenose. Tu tvrdnju treba imati pred očima i onda kad se bude kasnije govorilo o umjetnom ljudskom razmnožavanju.

odobriti iz razloga pogodnosti koje bi možda odatle mogle nastati za dobro ljudskog društva¹. Svaku ljudsku osobu treba poštovati radi nje same; na tome se temelji dostojanstvo i pravo svakog ljudskog stvorenja tamo od njegovog početka.

II. ZAHVATI U LJUDSKO RAĐANJE

1. Zašto ljudsko rađanje treba biti u ženidbi?

4799 Svako ljudsko stvorenje treba prihvatiti kao Božji dar i blagoslov. Ipak, gleda li se na čudoredna načela, treba reći da se uistinu svjesno rađanje, u odnosu na buduće dijete, može dogoditi samo u ženidbi. ...

Vjernost supružnika u jedinstvu ženidbe donosi sa sobom i poštivanje prema pravu obaju supružnika, tako da jedan od njih može postati otac ili majka samo uz suradnju drugoga.

Dijete ima pravo da se začne, da bude zaštićeno (majčinskim) krilom, da se rodi i da bude odgajano u ženidbi. Dijete samo u odnosu prema svojim roditeljima može na siguran i javan način spoznati svoj identitet i dovesti do kraja svoje ljudsko oblikovanje. ...

2. Je li umjetna heterologna oplodnja u skladu s dostojanstvom supružnika i ispravnim shvaćanjem ženidbe?

4800 ... Ipak, umjetna heterologna oplodnja očito se protivi kako jedinstvu ženidbe tako i dostojanstvu supružnika, kao i roditeljskom pozivu, a isto tako i pravu djece koja imaju pravo začeti i roditi se u ženidbi i po ženidbi². ...

*4798 Usp. Ivan Pavao II, nagovor sudionicima 35. opće skupštine Svjetskog liječničkog saveza, 29. listopada 1983. (AAS 76 [1984] 391).

*4800 Usp. Pijo XII, nagovor sudionicima IV. međunarodnog kongresa katoličkih liječnika, 29. rujna 1949. (AAS 41 [1949] 559). Prema Stvoriteljevom planu "Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu, i bit će njih dvoje jedno tijelo" (Post 2,24). Jedinstvo ženidbe, koje je vezano uz otajstvo stvaranja, je istina koja je dostupna naravnom razumu. Predaja i Crkva često se vraćaju na knjigu Postanka, i to izravno ili preko Novoga zavjeta: Mt 19,4-6; Mk 10,5-8; Ef 5,31. Usp. Atenagora, *Legatio pro christianis*, 33 (PG 6,965-967); Ivan Zlatousti, *In Matthaicum homiliae*, LXII 19,1 (PG 58,597); Leon I. Veliki, *Epistula ad Ruslicum* 4 (PL 54,1204); Inocent III, pismo "*Gaudemus in Domino*" (*778); Ivonski sabor, 4. sjednica (*860); tridentski sabor, 24. sjednica, dekret o sakramentu ženidbe (*1798 1802); Leon XIII, enciklika "*Arcanum divinae sapientiae*", 10. veljače 1880. (ASS 12 [1879/80] 388-391; *3142 si); Pijo XI, enciklika "*Casti connubii*", 31. prosinca 1930. (AAS 22 [1939] 546 si); 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "*Gaudium et spes*", br. 48 (AAS 58 [1966] 1067-1069); Ivan Pavao II, apostolska pobudnica "*Familiaris consortio*", 22. studenog 1982, br. 19 (AAS 74 [1982] 101 si); usp. CIC/1983, kan. 1056.

3. Je li ćudoredno dozvoljeno "zamjensko" majčinstvo?

Nipošto; i to zbog istih razloga zbog koji treba odbaciti i umjetnu heterolognu oplodnju. Ono se naime protivi kako jedinstvu ženidbe tako i dostojanstvu i rađanju ljudske osobe. ... **4801**

4. Kakva veza, prema ćudorednom zakonu, mora postojati između rađanja i samog supružničkog čina?

... Budući da rođenje homolognom umjetnom oplodnjom ne slijedi iz samog čina supružničkog spajanja, ono objektivno znači razdvajanje dobara i značenje ženidbe. **4802**

Zbog toga se ispravno može težiti prema onoj oplodnji koja slijedi iz supružničkog čina koji je po svojoj naravi pogodan "za rađanje djece, prema čemu je ženidba usmjerena po svojoj naravi, i kojim supružnici postaju jedno tijelo"². Rađanje pak gubi svoju ćudorednu savršenost, ako se dušom ne želi da ono bude plod ženidbenog čina, odn. radnji koje su vlastite supružničkom spajanju. ...

5. Je li ćudoredno dozvoljena oplodnja u epruveti?

... Oplodnja u epruveti je tehnički postupak kojim se izvodi oplodnja; ona se niti stvarno, niti u namjeri, ne želi kao plod pravog ženidbenog spajanja. Homolognom metodom FIVET, pa i ako se ona promatra u vezi sa ženidbenim činima koji stvarno postoje, ipak se i njome objektivno vrijeđa savršenost rađanja koje je vlastito ljudskoj osobi, jer je to naime cilj i plod ženidbenog čina, po kojem supružnici mogu biti "Božji suradnici prenoseći dar života nekom novom čovjeku"³.... **4803**

Ipak treba reći da homolognu FIVET metodu ne pogađaju sve zamjerke ćudoredne, koje se odnose na rađanje izvan ženidbe. Obitelj naime i ženidba nastavlja biti okružje u kojem se odvija rođenje i odgoj djeteta. Ipak, prema predanom učenju o dobrima ženidbe i o dostojanstvu ljudske osobe, ćudoredni sud Crkve nastavlja biti protivan homolognoj oplodnji u epruveti; ona je naime iznutra nedozvoljena te se

*4801 Pod izrazom *zamjenska majka* Instrukcija podrazumijeva: a) ženu koja iznese embrij koji je usađen u njezinu maternicu, a koji joj je genetski stran, jer je proizveden spajanjem spolnih stanica *darovatelja*, s obvezom da dijete nakon rođenja bude predano onome, koji joj je povjerio takvo nošenje ili s kirnje ono dogovoreno; b) ženu koja iznese embrij za čije rođenje je ona sama darovala svoju jajnu stanicu, a koja je oplodjena sjemenom muškarca koji nije njezin suprug, s obvezom da dijete nakon rođenja preda onome koji joj je povjerio takvo nošenje ili s kirnje ono dogovoreno.

*4802 CIC/1983, kan. 1061. prema tom kanonu ženidbeni čin je onaj, kojim se izvršava ženidba, ako su ga supružnici "međusobno izveli na ljudski način".

*4803 Ivan Pavao II, apostolska pobudnica "*Familiaris consortio*", br. 14 (AAS 74 [1982] 96).

protivi i dostojanstvu rađanja i ženidbenom spajanju, pa i onda kada se ništa ne propušta kako bi se spriječila smrt embrija. ...

6. *Kako prema ćudorednom zakonu treba vrednovati umjetno homologno unošenje sperme?*

4804 U sklopu ženidbe se ne može dozvoliti umjetno unošenje sperme, osim u slučaju kada tehničko sredstvo ne zamjenjuje ženidbeni čin, nego je više kao pomoć da se lakše postigne prirodni cilj. ...

7. *Koji ćudoredni kriterij treba primijeniti za prosuđivanje medicinskog zahvata u ljudsko rađanje?*

4805 Medicina kojoj je dužnost služiti ukupnom dobru ljudske osobe, mora braniti prava dobra ljudske spolnosti¹. Liječnik izvršava dužnost služenja dobru osoba i ljudskog rađanja; zbog toga on nema ovlasti niti raspolaganja niti odlučivanja. Liječnički zahvat tada štiti dostojanstvo osoba kada pomaže da se ženidbeni čin ili lakše izvrši, ili kako bi mogao postići svoj cilj, kada je već ispravno izvršen². ...

8. *Bol zbog ženidbene neplodnosti*

4806 Supružnicima koji ne mogu roditi djecu, ili se boje da ih ne rode s oštećenjima, je teško (takvo stanje), pa ih svi moraju razumjeti i postupati s njima na odgovarajući način.

... Pravo i istinsko pravo na jedno dijete protivi se samom dostojanstvu i naravi djece. Dijete ni na koji način nije nešto što se mora, niti se može promatrati kao objekt vlasništva; nasuprot, ono je dar i to "najuzvišeniji"³ koji je nezasluženo darovan ženidbi, te je živi znak međusobnog predanja njegovih roditelja. Zbog toga dijete - kao što je gore rečeno - ima pravo na postojanje kao plod koji proizlazi iz pravog čina ženidbene ljubavi njegovih roditelja, te ima pravo da mu se od prvog časa njegovog začeća iskazuje poštovanje kao osobi. ...

*4805 Ivan Pavao II, enciklika "Mater et Magistra", 15. svibnja 1961, pogl. III (AAS 53 [1961] 447); *3953).

Usp. Pijo XII, nagovor sudionicima IV. međunarodnog kongresa katoličkih liječnika, 29. rujna 1949. (AAS 41 [1949] 560).

*4806 2. vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu "Gaudium et spes", br. 50 (AAS 58 [1966] 1070).

III. OČUDOREDNO M I GRAĐANSKOM ZAKONU

Građanski zakon mora u tom predmetu braniti i sankcionirati čudoredna dobra i obveze

Nepovredivo pravo na život svakog nevinog čovjeka, prava obitelji i ustanove ženidbe, treba ubrajati među osnovna prava, kao ona koja se odnose na naravno shvaćanje i potpuni poziv ljudske osobe; to su ujedno sastavnice koje se odnose na sam ustroj i uređenje građanskog života. **4807**

Zbog tog razloga novosti, koje kao moguće nagovještava uznapredovala tehnika na području biomedicine, zahtijevaju da oni koji obnašaju građanske dužnosti i vlast, svojim autoritetom bdiju nad njima, jer bi upotreba tih tehničkih postupaka, ako ne bi bila podložna nikakvom nadzoru, mogla dovesti do posljedica koje se ne mogu predvidjeti, te nanijeti štete građanskom društvu. Pozivanje na savjest svakoga, i na norme koji si svaki od znanstvenih istraživača određuje po svojoj volji, nisu dovoljne za zaštitu osobnih prava i državnog poretka. ...

... Među osnovne dužnosti javne vlasti treba ubrojiti i to da ona mora djelovati kako bi se građanski zakon prilagodio osnovnim normama čudorednog zakona u onome što se odnosi na prava čovjeka, ljudskog života i obiteljskog ustroja. Ljudi koji djeluju u javnosti moraju znati dajе zalaganje za oblikovanje javnog mišljenja od najveće važnosti, kako bi se u tome postigla što šira društvena suglasnost, te da se ona učvrsti tamo gdje se čini da slabi ili nedostaje. ...

Danas, prema mišljenju mnogih, zakoni mnogih država odobravaju određene tehničke metode koje ne bi trebali; oni se pokazuju nesposobnima da brane onu čudorednost ponašanja koja odgovara naravnim zahtjevima ljudske osobe i "nepisanim zakonima" koje je Stvoritelj stavio u srca ljudi. Svi ljudi dobre volje trebaju nastojati,

svaki pak posebno na području svoga djelovanja i u vršenju svojih građanskih prava, da se isprave čudoredno nedozvoljeni građanski zakoni te da se dokine upotreba nedozvoljenih tehničkih metoda. Osim toga, protiv takvih zakona treba iznijeti i priznati pravo na "prigovor savjesti", kako je zovu. Mnogi pak, posebno stručnjaci na području biomedicine, počeli su više paziti na ono što traže čudoredne postavke savjesti, kako bi se pomoću "pasivnog otpora", kako ga zovu, usprotivili pravnom odobravanju onih tehničkih metoda koje se protive životu i dostojanstvu čovjeka.

4810-4819: Enciklika "Sollicitudo rei socialis", 30. prosinca 1987.

Enciklika je nastala za 20. obljetnicu apostolske pobudnice "*Polulorum progressio*" (*4440-4469). Ona je sjedne strane trebala istaknuti zanačenje enciklike Pavla VI, a s druge je strane trebala odgovoriti na nova pitanja razvitka. Nova socijalna enciklika sadrži, među ostalim, oštru kritiku komunizma, te u korist mira i razvitka traži nadvladavanje blokovske politike. Teološki su značajni pojmovi "grijesi struktura" i "solidarnost". Kratki sadržaj te socijalne enciklike nalazi se u nagovoru

Ivana Pavla II. održanog dne 24. ožujka 1987. u sklopu jedne proslave pred zastupnicima javnog života (*Insegnamenti di Giovanni Paolo II* X/1 [Rim 1988] 669-677).

Izd.: AAS 80(1988) 547-568.

4810 27. Pogled što ga, potaknuti tom enciklikom, upravljamo na suvremeni svijet pokazuje nam, da razvoj ljudi *nije* pravolinijski, ili gotovo *automatski i po sebi neograničeni proces*, kao da bi ljudski rod trebao pod određenim uvjetima učinkovito težiti prema nekoj neodređenoj savršenosti¹.

Takvo shvaćanje koje je više povezano s *prosvjetiteljskim* filozofskim pojmom napretka", nego li što bi ono značilo razvoj u gospodarsko-socijalnom smislu, čini se daje danas ozbiljno dovedeno u pitanje, posebno nakon strahota koje su se dogodile u oba svjetska rata, i nakon planiranog a djelomično i ostvarenog uništenja čitavih naroda, kao i prijeteće atomske opasnosti. Nije bez razloga umjesto nerazumnog *iracionalnog optimizma* nastupila zabrinutost s obzirom na konačnu sudbinu čovjeka.

4811 28. U isto vrijeme je u pitanje dovedeno i "gospodarsko" ili "ekonomističko" shvaćanje koje se povezuje s pojmom "razvoj". Uistinu, danas se bolje shvaća da *puko gomilanje* dobara i službi, pa i kadje to pogodno za većinu ljudi, nije dovoljno za ostvarenje ljudske sreće. Zbog toga niti korištenje mnogovrsnih *pravih tekovina*, što ih u posljednje vrijeme pružaju znanost i tehnika, uključujući i ono što se zove "informatika", ne oslobađaju čovjeka od svake vrsti ropstva. Naprotiv, iskustvo posljednjih godina nas uči, da se sredstva i mogućnosti koje su stavljene čovjeku na raspolaganje, ako nisu vođene *čudorednim sudom* i upravljene na pravu dobrobit ljudskog roda, okreću protiv njega te ga zarobljavaju.

Čini se daje *strašna spoznaja* posljednjih vremena prikladna da nas pouči, kako uz bijedu nedovoljne razvijenosti, što se ne može prihvatiti, postoji i *neka vrsta prevelikog razvitka*, koji isto tako treba odbaciti, jer je on kao i ona (nerazvijenost) suprotan istinskom dobru i pravoj sreći. Takav preveliki razvitak koji se sastoji u *nepotrebnoj* izobilju svakovrsnih materijalnih stvari za neke grupe ljudi, lako vodi do toga da ljudi olako robuju "posjedovanju" i *neposrednom* užitku, te ne misle na drugo nego kako će gomilati stvari, ili kako će savršenijim stvarima zamijeniti one koje već posjeduju. To je takozvana kultura *potrošnje dobara*, koja sa sobom donosi mnogo toga što treba "odbaciti" i "očistiti". Izravno se odbacuje naime stvar koju netko posjeduje, a zamjenjuje se novom ili savršenijom, ne vodeći računa o trajnoj vrijednosti koju ona možda ima u sebi, ili o njezinoj upotrebi u korist potrebitijeg čovjeka. ...

*4810 Usp. apostolska pobudnica "*Familiaris consortio*", 22. studenog 1981, br. 6: "Povijest nije jednostavno i nužno napredovanje prema boljem, nego više plod slobode, štoviše, borbe između različitih sloboda": AAS 74 [1982] 88. Zbog tog razloga se u latinskom tekstu enciklike upotrebljava termin "profectus", umjesto "progressio", kod čega se pokušava riječi "progressio" dati sveobuhvatnije značenje.

... 29. Razvoj koji nije *samo gospodarski*, mjeri se i usmjeruje prema naravi i pozivu *čovjeka promatranog sa svih strana*, pa i prema njegovom *duševnom dijelu*. Bez sumnje, njemu su potrebna stvorena dobra i industrijski proizvodi, koji se znanstvenim i tehnološkim neprekidno neprestano povećavaju. Uvijek novo korištenje materijalnih dobara zadovoljava i potrebe, a također otvara i nove vidike. Opasnost od zloupotrebe potrošnih dobara, i nadošle stvorene potrebe, ne smiju nikako spriječiti poštovanje i korištenje novih dobara i bogatstava koja su nam na raspolaganju; štoviše, treba ih smatrati za dar Božji i kao odgovor na čovjekov poziv koji se u punini ostvaruje u Kristu. **4812**

Kako bi se pak došlo do pravog čovjekovog napretka, nužno je da se nikada ne zanemare oni *dijelovi duše*, u kojima se nalazi *prava bit samoga čovjeka*, koju je naime Bog stvorio na svoju sliku i priliku [*usp. Post 1,26*]. Tjelesna i duhovna narav, koja je izražena s ta dva elementa u drugom izvještaju *o stvaranju* [*Post 2,7*]: *zemljom*, od koje Bog oblikuje ljudsko tijelo i *dahom života*, koji Bog u njega udahnuje.

Tako čovjek ima neku sličnost s drugim stvorenjima: on je pozvan da se njima služi na svoju korist, a i da se za njih brine, kao što se to kaže u samoj knjizi Postanka [*Post 2,15*]: (Čovjek) je smješten u vrt da ga uzgaja i čuva, te je postavljen iznad svih životinja koje je Bog stavio pod njegovu vlast [*Post 1,26*]. No u isto vrijeme čovjek mora ostati podložan Božjoj volji koji mu propisuje granice u korištenju i vladanju nad stvarima [*Post 2,16sl*], te mu je obećao i besmrtnost [*Post 2,9; Mudr 2,23*]. Budući daje čovjek i slika Božja on i s Bogom ima neku sličnost.

Temeljem načela tog učenja, razvoj čovjeka ne može biti samo u korištenju, vlasti i u *posvemašnjem* posjedovanju stvorenih dobara i proizvoda koje je čovjek proizveo pomoću znanosti i tehničkih pomagala, nego mnogo više u podvrgavanju posjedovanja, gospodarenja i prerade stvari u smislu čovjekove sličnosti s Bogom i poziva da postigne besmrtnost. ...

30. ... Iz toga, barem oni koji vjeruju u Božju Riječ, mogu izvesti i zaključiti da današnji "ljudski razvoj" treba smatrati za trenutak povijesti koja je započela stvaranjem zemlje i koja se trajno dovodi u opasnost zbog zanemarivanja Božje volje, u prvom redu zbog požude idolopoklonstva; ali u osnovi, razvoj povijesti odgovara prvotno učinjenim obećanjima. Tko bi se radi težine i dugotrajnog napora odrekao neprestanog ulaganja napora da se postigne pobjeda, ili tko bi se pod izgovorom doživljenog neuspjeha ili zbog povratka na početak, htio odreći *teške ali izazovne* zadaće da se popravi sudbina čitavog čovjeka i svih ljudi, taj bi bio nevjeran volji Boga Stvoritelja. ... **4813**

31. ...U taj Božji naum koji od početka započinje u Kristu - savršenoj "slici" Očevoj - i vrhunac dosiže u njemu koji je "Prvorodenac svakoga stvorenja" [*Kol 1,15*], *ucjepljuje se i naša povijest*, obilježena našim osobnim i javnim naporom, kako bi se poboljšao položaj ljudi i prevladale zapreka koje na našem putu često susrećemo. Tako se pripremamo da jednom imamo udjela u punini kako je ona "nastanjena u Gospodinu" [*Kol 1,19*], i koju on predaje "svom tijelu, **stoje** Crkva" [*Kol*

/, 18; *usp. Ef 1,22sl*], dok je grijeh, koji uvijek vreba na nas i priječi naše ljudske pot- hvate, pobijeden i otkupljen "pomirenjem" što gaje učinio Krist [*usp. Kol 1,20*].

Ovdje se širi naš pogled na stvari. Napušta se želja za nekim bezgraničnim "raz- vojem" te se pretvara u potpuno izmijenjena "*neka nova viđenja*" koja se otvaraju po kršćanskoj vjeri, od koje smo primili daje takav napredak moguć samo zato jer je Bog Otac od samog početka odlučio čovjeka učiniti dionikom svoje slave u Kristu Isusu uskrsleme od mrtvih "u kojem imamo otkupljenje po njegovoj krvi, oprošte- nje grijeha" [*usp. Ef 1,7*]. Bog je u njemu želio pobijediti grijeh i okrenuti ga na naše najveće dobro', koje beskrajno nadilazi sve što napredak može ostvariti. ...

4815 33.... Osim toga, kršćanin koji je odgojen da u čovjeku vidi sliku Božju, pozvan na puno sudioništvo u slobodi i potpunom dobru, a to je *sam Bog*, ne shvaća zalaga- nje za razvoj i za njegovo ostvarenje neovisno o priznavanju i poštivanju jedinstve- nog dostojanstva te "slike". Drugim riječima, pravi se razvoj mora nalaziti u *ljubavi prema Bogu i bližnjemu* te pridonijeti unapređenju odnosa između pojedinaca i društva. To je "civilizacija ljubavi", o kojoj je tako često govorio papa Pavao VI.

4816 Čudoredni značaj napretka ne može zaobići niti dužnosti prema *bićima* koja čine vidljivu prirodu i koju su Grci, misleći upravo na red kojim se ona ističe, nazva- li "kozmos". ...

4817 38.... Što se tiče *kršćana*, kao i svih koji znaju za teološko značenje riječi "gri- jeh", promjena načina života, shvaćanja i ponašanja u kojem se netko nalazi, biblij- skim se riječnikom zove "obraćenje" [*usp. Mk 1,15; Lk 13,35; Iz 30,15*]. ...

Na putu željenog obraćenja i prevladavanja čudorednih zapreka koje priječe razvoj, već se veće razumijevanje za ono što ljude i narode više međusobno spaja može nazvati *jedna vrsta čudorednog* dobra. Činjenica da muškarci i žene u udalje- nim dijelovima svijeta, koje možda nikada neće vidjeti, osjećaju nepravde i povrede ljudskih prava kao da su njima počinjene, već je znak za to daje došlo do neke prom- jene svijesti, te daje postignuta određena čudoredna kvaliteta.

Prije svega, radi se o međusobnoj povezanosti koja je u suvremenom svijetu prihvaćena kao dominantni sustav vrijednosti, u svim njegovim dijelovima: u go- spodarstvu, kulturi, načinu upravljanja državom, religiji, te se ona prihvaća kao *ču- doredna kategorija*. Ako se međusobna povezanost shvati i prihvati u tom smislu, njoj pripada čudoredna i socijalna oznaka, "krepost" *suosjećanja*; ona nije dakle jednostavni i neodređeni osjećaj milosrđa, ili površno ganuće nad patnjama tolikih osoba, bliskih i udaljenih; nego naprotiv, ona je *čvrsta i trajna odlučnost* da se *zauzi- ma, za opće dobro*, to jest za dobro svih i svakoga, jer uistinu *sve* uzimamo u sebe....

*4814 Usp. *Missale Romanum*, Exultet: "O, uistinu potrebnog Adamovog grijeha koji je uništen Kristovom smrću. O sretnog li grijeha, koji je zaslužio imati takvog i tolikog Otkupitelja!": Vatikan, izd. tip. 1975², 272).

39. Takva se solidarnost u *svakom društvu* ostvaruje jedino ako su svi njegovi članovi priznati za osobe. Oni koji mogu više, jer imaju više dobara i općih službi, moraju se osjećati *odgovornima* za slabije i biti spremni s njima dijeliti ono što posjeduju. Slabiji pak, u duhu te iste solidarnosti, neka se ne ponašaju pasivno ili rušilački u odnosu na ustaljeni poredak u društvu, nego neka, premda brane svoja zakonita prava, rade za dobro svih, koliko se to njih tiče. Srednji pak staleži, neka se ne bore samo za svoje vlastite pogodnosti, nego neka vode računa i o potrebama drugih. ...

Isto se pravilo na sličan način primjenjuje i na međunarodne odnose. Uzajamnost se mora pretvoriti u solidarnost koja se temelji na načelu da su sva prirodna dobra *namijenjena svima*. Ono što ljudska radinost proizvede prerađujući sirovine, mora uz posredstvo rada koristiti svima. ...

Na taj način solidarnost, kako smo je prikazali, postaje ujedno *put k miru i napretku*. Naime, svjetski je mir nezamisliv ako odgovorni ne priznaju kako međusobna povezanost zahtijeva nadvladavanje politike "neprijateljskih blokova država" i odbacivanje svakog oblika gospodarskog, vojnog ili političkog gospodarenja, te mijenjanje međusobnog nepovjerenja u *zajedničko djelovanje*, koje je *istinski čin* solidarnosti među ljudima i narodima. ...

40. Nema sumnje daje solidarnost među ljudima *kršćanska* krepost. ... **4819**

U jasnom svjetlu vjere solidarnost nastoji nadići samu sebe i poprimiti na *poseban način* kršćanske oznake posvemašnje darežljivosti, praštanja i pomirenja. ...

4820-4823: Motu proprio "Ecclesia Dei", 2. srpnja 1988.

1976. godine Pavao VI. je lišio službe nadbiskupa Marcela Lefebvrea zbog njegovog tradicionalizma i otpora prema ekumenskom pokretu, prema slobodi savjesti i religije (usp. nagovor kardinalima od 24. svibnja 1976.: AAS 68 [1976] 373 si). Jednim indultom Kongregacije za obrede od 3. listopada 1984. (AAS 76 [1984] 1088 si) dozvoljeno je, pod određenim uvjetima, slavljenje mise prema tridentskom obredu. Istovremeno su Lefebvre i njegovi pristalice ustrajali na odbacivanju 2. vaticanskog sabora. Nakon više propalih pokušaja sjedinjenja, Lefebvre je 30. lipnja 1988. u Econeu (Wallis), bez papine ovlasti (usp. CIC/1983, kan 1013, 1382) posvetio četvoricu svećenika svoga Bratsva "Pija X." za biskupe. Motu proprio utvrđuje daje tim činom učinjen raskol, kao i to daje iz Crkve izopćen Lefebvre i njegovi pristalice, te im se u isto vrijeme nudi povratak u Katoličku Crkvu.

Izd.: AAS 80 (1988) 1495-1497.

1. Sa žalošću je Crkva Božja saznala za biskupsko posvećenje koje je podijelio nadbiskup Marcello Lefebvre dana 30. lipnja. Time su poništeni svi pokušaji ovih prethodnih godina kako bi se osiguralo zajedništvo s Crkvom Svećeničkog bratstva svetog Pija X, koje je osnovao prečasni gospodin Lefebvre. Uzaludna su bila sva nastojanja, koja su u posljednjim mjesecima bila intenzivnija, a u njima je Apostolska stolica pokazivala strpljivost i uviđavnost koliko je samo mogla¹. ... **4820**

*4820 Usp. *Nota informativa*, 16. lipnja 1988. (L'Osservatore Romano, 17. lipnja 1988, 1 si).

4821 **3.** Takav čin je sam po sebi čin *neposlušnosti* prema Rimskom prvosvećeniku, u vrlo teškoj stvari i **od** najveće važnosti za crkveno jedinstvo, kao **stoje** to biskupsko posvećenje, po kojem se naime sakramentalno održava apostolsko nasljeđivanje. Zbog toga takva neposlušnost - koje sa sobom nosi istinsko odbacivanje rimskog primata - znači čin *raskola*¹. ...

4822 **4.** *Korijeni* tog čina raskola mogu se raspoznati u nekom nesavršenom i proturječnom shvaćanju predaje; nesavršenom, jer ne poštuje dovoljno *živi* karakter te predaje, koja se - kao što to vrlo jasno uči Drugi vatikanski sabor - "... dalje razvija u Crkvi pod zaštitom Duha Svetoga ..."².

... Potpuno kriv i proturječan pojam predaje protivi se onda i općem učiteljstvu Crkve, koje pripada Rimskom biskupu i biskupskom zboru. Uistinu, nitko ne može tvrditi daje vjeran predaji ako kida veze i spone od onoga kome je Krist u samoj osobi apostola Petra povjerio službu jedinstva u svojoj Crkvi³.

4823 **5.** Tim već učinjenim prijestupom koji nam je pred očima, osjećamo se prisiljenima da svim vjernicima dozovemo u svijest neke činjenice koje takav žalostan čin sa sobom nosi.

a) Uistinu, postupak koji je nedavno proizašao iz pokreta nadbiskupa Lefebvrea, može i mora svim vjernicima biti povodom dajasnog i temeljitog razmišljanja o svojoj vjernosti prema crkvenoj predaji, prema redovitom ili izvanrednom učiteljstvu, posebno pak prema saborima, od Nicejskog do **2.** vatikanskog. Iz tog razmišljanja, koje se na ponovljen i djelotvoran način preporučuje svima, morala bi se još više proširiti i povećati vjernost, odbacujući potpuno kriva i proizvoljna tumačenja i nelegitimna proširivanja o stvarima koja se odnose na učenje, liturgiju i stegu. ...

b) Osim toga bismo željeli opomenuti sve teologe i stručnjake drugih crkvenih znanosti, da u tim okolnostima preispitaju svoje mišljenje. Širina i visina propisa **2.** vatikanskog sabora zahtijevaju ponovni napor istraživanja, kojima će se u potpunosti osvijetliti trajna veza između sabora i predaje, posebno pak u onim dijelovima nauka koji su možda novi i koje neki dijelovi Crkve nisu dobro razumjeli.

c)... Svi moraju znati daje formalno pristajanje na raskol teška uvreda Boga, te da sa sobom nosi izopćenje, kao **stoje** to ispravno određeno crkvenim zakonom⁴.

*4821 Usp. CIC/1983, kan751.

*4822 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi "*Dei Verbum*", br. 8 (AAS 58 [1966] 821; *4210); usp. 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija "*Dei Filius*", pogl. 4 (*3020).

Usp. Mt 16,18; Lk 10,16; 1. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi "*Pastor aelernus*", pogl. 3 (*3060).

*4823 Usp. CIC/1983, kan. 1364.

4830-4841: Apostolsko pismo "*Mulieris dignitatem*", 15. kolovoza 1988.

Izd.: AAS 80 (1988) 1667-1718.

Osoba - Zajednica - Predanost

7.... Čovjek-bio muškarac ili žena-*jedinoje* stvorenje vidljivoga svijeta&o/e 4830
je Bog želio "radi njega samoga": on je dakle osoba. Biti osoba znači težiti prema
svom usavršavanju a toga ne može biti "bez iskrenog darivanja samoga sebe".
Primjer takvog shvaćanja osobe je sam Bog kao Trojstvo, kao zajedništvo osoba.
Reći daje čovjek stvoren na sliku i priliku tog Boga, znači reći isto kao daje čovjek
pozvan da bude "za" druge, da bude dar.

To se odnosi na sve stoje ljudsko, žene i muškarce, koji to ostvaruju svatko na
svoj način.

"On će gospodariti nad tobom "

10. Biblijski opis u *knjizi Postanka* ocrtava istinu o posljedicama grijeha čovje- 4831
ka, a označuje ujedno i *poremećaj* u prvotnom odnosu između muškarca i žene, koji
je odgovarao osobnom dostojanstvu za oboje.... Budući da u biblijskom opisu čita-
mo riječi upućene ženi: "Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom"
[Post 3,16], iz njih vidimo poremećaj i trajnu opasnost koja se odnosi na "jedinstvo
njih dvoje", kao što to odgovara dostojanstvu slike i prilike Božje za oboje. Ta opa-
snost je pak za ženu teža. Naime nakon onog iskrenog darivanja same sebe, kao i
onog živjeti "za" drugoga, slijedi "on će gospodariti nad tobom". To "gospodare-
nje" naznačuje poremećaj i *gubitak* one *stabilnosti* i *temeljne jednakosti* koju imaju
muž i žena u "jedinstvu dviju osoba"; to je pak prvenstveno na štetu žene, jer samo
jednakosti, koja proizlazi iz dostojanstva njih dvoje kao osoba, može se temeljiti
međusobni odnos koji bi imao svojstva pravog "zajedništva među osobama". Povre-
da pak te jednakosti, koja je ujedno dar i pravo koje proizlazi od samoga Boga Stvo-
ritelja, šteti ženi, a u isto vrijeme umanjuje i pravo dostojanstvo muža....

... Žena - u ime oslobođenja od muževog "gospodstva" - ne može težiti prema 4832
tome da si prisvoji svojstva muškarca umjesto svojih "svojstava" žene. Osnovan je
strah da žena, umjesto da se na taj način "usavrši", da će se ona oštetiti i izgubiti ono
što čini njezinu temeljnu uzvišenost....

Dvije dimenzije poziva žene

17. ... Upravo u svjetlu Evanđelja žene stječu u Mariji puninu svoje zadaće i 4833
važnosti.... Te *dvije vrste ženinog poziva* (majčinstvo i djevičanstvo) u Marni se na

čudesan način združuju, tako da jedno ne isključuje drugo, nego ga na poseban način usavršava. ...

Majčinstvo

4834 18.... Nadalje, ta istina o osobi otvara ujedno put prema punom shvaćanju *ženinog majčinstva*. Majčinstvo je naime plod ženidbenog spajanja muškarca i žene ...

Međusobno darivanje osoba u ženidbi, otvara se nadalje prema darivanju novog života, *novog čovjeka*, koji je isto tako osoba na sliku svojih roditelja. Majčinstvo od početka sa sobom nosi otvorenost za novu osobu: upravo je to vlastiti "udio" žene. Naime u toj otvorenosti, to jest dok začinje i rađa dijete, ona sama postaje ženom "po iskrenom darivanju same sebe"....

... Uistinu, premda su oboje roditelji svoje djece, *glavni "dio" da su oboje zajedno roditelji čini majčinstvo žene*, ali ujedno ono je i više obvezujući dio. Naime, premda se ono "biti roditelji" odnosi na oboje, to se mnogo više ispunjava na ženi, posebno u vrijeme prije nego su se djeca rodila. Žena naime "plaća" izravnu cijenu za to zajedničko rađanje, jer ono uistinu iscrpljuje snage njezinog tijela i duše. **ZBOG** toga *muž* mora postati potpuno svjestan da u toj njihovoj zajedničkoj zadaći roditeljstva, nastaju za njega *posebne obveze prema ženi*. ...

Majčinstvo u odnosu na Savez

4835 12. ... Biblijski uzor "žene" kao da dostiže svoj vrhunac i krunu u *majčinstvu Majke Božje*, što se potvrđuje riječima proto-evanđelja: "Neprijateljstvo ću postaviti između tebe i žene" [*Post 3,15*]. Bog je upravo u njoj, i u njezinom majčinskom odgovoru "fiat" ("neka mi bude po riječi tvojoj"), ustanovio *početak Novog saveza s ljudskim rodom* ...

Djevičanstvo radi kraljevstva Božjeg

4836 20. ... Zbog toga, *celibat radi kraljevstva Božjeg*, nije samo izbor slobodne odluke koju je donio čovjek, nego i posebni dar *milosti* dane od Boga, koji poziva određenog čovjeka da u životu ispuni celibat. Iako je to kao posebni znak dolaska kraljevstva Božjeg, on u isto vrijeme pomaže da se sve snage duše i tijela u ovom zemaljskom i vremenitom životu posvete jedino i samo eshatološkom kraljevstvu....

U Mariji se pak najprije pojavila ta *nova svijest*, jer je naime ona pitala anđela: "Kako će to biti kad ja muža ne poznajem?" [*Lk 1,34*]. Premda nju Sveto pismo pokazuje kao "djevicu zaručenu s mužem koji se zvao Josip" [*Lk 1,27*], ipak se ona ustrajno održala u odluci djevičanstva i majčinstva, koje je u njoj izvela "sila Svevišnjega" i koje je ujedno plod djelovanja Duha Svetoga koji je sišao na nju [*usp. Lk 1,35*]. Zbog toga to Božje majčinstvo nikako ne odgovara ljudskim očekivanjima izraelskih žena; ono je naime na Mariju preneseno kao dar samoga Boga...

... Nadalje, smisao djevičanstva uzetog iz Evanđelja treba dublje istražiti, ukoliko je ono poziv za žene, u kojem se potvrđuje dostojanstvo u sličnosti s Djevicom iz Nazareta. Evanđelje iznosi *uzvišeni način posvećenja osoba*, koje sa sobom nosi potpuno i isključivo predanje samom Bogu snagom evanđeoskih savjeta, poimence čistoće, siromaštva i poslušnosti. Uistinu, savršeno utjelovljenje tih savjeta je sam Isus Krist. Dakle, tko god želi njega nasljedovati na radikalni način, odlučit će svoj život provoditi prema tim savjetima. Oni su uistinu odvojeni od zapovijedi te kršćaninu pokazuju put radikalnog evanđeoskog načina života. Već od prvih početaka kršćanskog imena, tim su putem krenuli muškarci i žene, budući da se bez obzira na spol svim ljudima otvorio evanđeoski naum.

U tom širem pregledu stvari treba promatrati *i put djevičanstva za ženu*, na kojem će naime ona, drugačije nego li u ženidbi, ostvariti samu svoju osobnost kao žene....

Duhovno majčinstvo

21. Djevičanstvo shvaćeno na evanđeoski način nosi sa sobom *odricanje od ženidbe, a s tim ujedno i od tjelesnog majčinstva*. **4837**

Odricanje pak te vrste majčinstva, koje za srce žene može značiti veliku žrtvu, uključuje ipak osjećaj majčinstva druge vrste: a to je majčinstvo "po duhu" [*usp. Rim 8,4*]...

22.... Biblija nas dakle uvjerava u to da ne može postojati pravo tumačenje samoga čovjeka, ili bolje onoga stoje u njemu "ljudsko", ako se ujedno ne vodi računa o onome stoje "žensko". Nešto slično se naime dogodilo u otajstvu Božjeg plana spasenja; želimo li naime potpunoma shvatiti to otajstvo, a ono je čitavo povezano s poviješću čovjeka, nipošto se ne smije ispustiti iz vida otajstvo "žene" u našoj vjeri: djevica - majka - zaručnica. **4838**

24. ... Jasan je pak i odlučujući *izazov samog "ethosa" spasenja*. Sve razloge naime za podložnost žene mužu treba shvatiti više u smislu "međusobne podložnosti" njih obaju "u strahu Kristovu". ... **4839**

Euharistija

26. U najširem shvaćanju "velikog otajstva", koje dolazi do izražaja u zaručničkom odnosu između Krista i Crkve, može se dogoditi da se prikladnije vidi i sam poziv "dvanaestorice". *Ako je dakle Krist za svoje apostole pozvao samo muškarce, on se na potpuno slobodan način koristio vlastitim pravom*. ... **4840**

Oni su s Kristom bili na posljednjoj večeri; samo su oni naime primili sakramentalni napatuk: "To činite meni na spomen" [*Lk 22,19; 1 Kor 11,24*], koji je povezan s uspostavom euharistije; oni su naime navečer na dan uskrsnuća primili i Duha Svetoga da opraštaju grijeha ljudima. ...

Tako se mi već nalazimo usred pashalnog otajstva, koje u potpunosti uključuje Božju zaručničku ljubav. ...

... Krist je Zaručnik Crkve i Spasitelj svijeta. *Euharistija je sakrament našega spasenja. Ona je sakrament Zaručnika i Zaručnice.* Euharistija naime uprisutnjuje na sakramentalan način Kristov spasiteljski čin, koji ujedno "stvora" svoje tijelo, Crkvu. S tim se "tijelom" Krist spaja kao Zaručnik sa Zaručnicom. ...

Ako je Krist ustanovljujući euharistiju nju na tako izričit način vezao uz svećeničku službu apostola, onda se ujedno smije misliti daje on time također htio izraziti da se odnos između muža i žene, koji je određen od Boga, nalazi i u otajstvu stvaranja i otkupljenja, kao između nečeg stoje "žensko" i stoje "muško". *U euharistiji se prije svega na sakramentalan način izražava spasiteljsko djelo Krista Zaručnika za Crkvu Zaručnicu.* To je potpuno jasno i jednoznačno kada sakramentalno euharistijsko otajstvo, slavi svećenik-muškarac, kada nastupa "u *osobi Krista*". ...

Predanost zaručnice

- 4841 27. ... Potvrđujući naime učenje sveukupne predaje, 2. vatikanski sabor napominje da se u samoj hijerarhiji "unaprijed označava" svetost *same "žene"*, Marije iz Nazareta, koja je "slika" Crkve i onih ostalih kojima ona "prethodi" na putu svetosti. Naime "u blaženoj Djevici Mariji (Crkva) je već stigla do saršenosti, tako daje ona bez ljage i grijeha" [*usp. Ef'5,27*]*. U tom smislu se može reći daje Crkva ujedno "marijanska" i "apostolsko-petrovska"².

4850-4858: Poslijesinodalna apostolska pobudnica "Christifideles laici", 30. prosinca 1988.

Pismo je nastalo na završetku savjetovanja rimske biskupijske sinode od 1.-30. listopada 1987. o "pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu, 20 godina nakon 2. vatikanskog sabora", (usp. AAS 80 [1988] 597-602 603 606-611).

Ed.: AAS 81 (1989) 396-431.

- *4841 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 65 63 (AAS 57 [1965] 64 si); Ivan Pavao 11, enciklika "*Redemptoris Mater*", br. 2-6 (AAS 79 [1987] 362-367).

"Marijanska oznaka je isto tako - ako ne i više - temeljna oznaka za Crkvu kao što su to oznake *apostolska* i *petrovska*, s kojima je ona najdublje povezana ... U tom smislu marijanska oznaka Crkve je ispred oznake petrovska, premda je s njom tijesno povezana te ju upotpunjuje. Marija, bezgrješna, ima prednost pred svakim drugim, razumije se, pa i pred Petrom i pred apostolima; ne samo zbog toga jer su Petar i apostoli rođeni u mnoštvu ljudskog roda pod grijehom, i pripadaju Crkvi, koja je 'posvećena od grješnika', nego i zbog toga jer trostruka *služba* nema za cilj ništa drugo nego Crkvu oblikovati prema onom uzoru koji je u Mariji već dobio svoj oblik i sliku. Jedan suvremeni teolog je to lijepo izrazio kadje rekao: 'Marijaje *kraljica apostola*, a da nije na sebe uzela apostolske ovlasti. Ona ima drugo i više' " Ivan Pavao II, nagovor kardinalima i prelatima Rimske kurije, 22. prosinca 1987. (AAS 80 [1988] 1028).

2. ... Sinodalni oci, promatrajući vremena poslije Sabora, jasno su spoznali da **4850** Duh i sada daje Crkvi mladu snagu, te da u mnogim Kristovim vjericima pobuđuje novu snagu svetosti i sudjelovanja; to se među mnogim ostalim pokazuje u obnovljenim i mnogostrukim načinima suradnje između svećenika, redovnika i kršćanskih laika; u djelatnom učestvovanju u liturgiji, naviještanju Božje riječi, i katehiziranju; u mnogim zadaćama i djelatnostima koje su povjerene kršćanskim laicima i koje su oni primili; u živim grupama, udrugama, duhovnim pokretima, zahvaljujući zauzimanju laika; u većem i jasnijem sudjelovanju žena u životu Crkve i u unapređivanju današnjeg društva.

Ali sinoda je ujedno opazila da taj poslijesaborski put kršćanskih laika nije niti najmanje bio izuzet od poteškoća i opasnosti, od kojih spominjemo dvije napasti kojima oni nisu uvijek odolijevali: kao prvo to, što su se tako živo dali na unapređivanje crkvenih službi i zadaća da su često zaboravili vlastitu odgovornost na području svoga zvanja, društva, gospodarstva i politike; zatim napasti, kojom se neispravno opravdava odvajanje vjere od života i isključivanje Evanđelja iz djelatnog utjecaja na različite okolnosti ovoga vremena i ovozemaljskih stvari....

3. Prvotni smisao ove sinode, i tako najveći plod koji se očekivao od nje, nalazi **4851** se u tome da *kršćanski laici brižno osluhnu poziv upućen od Krista Gospodina za rad u njegovom vinogradu*, kako bi spremne, mudre i svjesne duše prihvatili svoju ulogu, kojom će u tom veličanstvenom i dramatičnom povijesnom trenutku, kada se nalazimo pred trećim tisućljećem, ući u poslanje Crkve.

Djelovanje kršćanskih laika, vršeno nekom uistinu posebnom snagom, traži se zbog novih kako crkvenih tako i društvenih, gospodarskih, političkih i kulturnih prilika. Iako se naime nerad nikada ne smije prihvatiti, on će u ovo vrijeme biti tim veći grijeh. *Uistinu nitko ne smije biti nedjelotvoran. ...*

14. ... Kršćanski laici, na svoj način, postaju dionicima trostruke službe Isusa **4852** Krista: svećeničke, proročke i kraljevske.

Kršćanski laici dionici su *svećeničke službe*, kojom je Isus samoga sebe prinio na križu za spas svih naroda, a trajno se prinosi u slavlju svete euharistije. Krštenici, utjelovljeni u Krista Gospodina, združuju se s njim i s njegovom žrtvom, prinoseći sami sebe i svoja djela [*usp. Rim 12,13*]. ...

Osim toga, budući da su dionici i Kristove *proročke službe*, koji je i svjedočanstvom života i snagom riječi proglasio Kraljevstvo Očevo", kršćanski laici postaju prikladni, te se obvezuju da Evanđelje prihvate vjerom, da ga naviještaju riječima i djelima, da se nikako ne skanjuju i da hrabro ukazuju na ono stoje u svijetu zlo. Postavši jedno tijelo s Kristom "velikim prorokom" [*usp. Lk 7,16*] i "svjedoci" u Duhu

*4852 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 35 (AAS 7 [1965] 40; *4161).

uskrslog Krista, kršćanski su laici dionici nadnaravnog sadržaja vjere Crkve, koja se "ne može prevariti u vjeri",¹ a dionici su i milosti riječi [*usp. Dj 2J7sl; Otk 19,10*]. Oni su također pozvani i na to da novost i snagu Evanđelja osvijetle i pokažu u svakidašnjem obiteljskom i društvenom životu, te da ujedno u protivnostima ovog vremena strpljivom i hrabrom dušom, u nadi slave, to isto "izražavaju i uređenjem svjetovnoga života"².

Budući da Krist Gospodin, kralj čitavoga svijeta, u potpunosti posjeduje kršćanske laike, oni su dionici i njegove *kraljevske službe*, te su pozvani u službu kraljevstva Božjeg i za njegovo širenje kroz čitavu povijest ljudskoga roda. Oni to kršćansko "kraljevanje" žive naročito u duhovnom boju kako bi sami u sebi pobijedili i nadvaldali kraljevstvo grijeha [*usp. Rim 6,12*], i kako bi sami sebe predali na službu, u ljubavi i pravednosti, samom Isusu Kristu, koji je trajno prisutan u svoj braći, posebno u najmanjoj [*usp. Mt 25,40*]. ...

4853 ... Iz samog zajedničkog krsnog dostojanstva, kršćanski laik je zajedno sa zaređenim službenicima, redovnicama i redovnicima, suodgovoran za poslanje Crkve...

Svi udovi Crkve uistinu su dionici te opće-svjetske oznake, ali na *različit način*. Posebno pak dioništvo *kršćanskih laika* (u poslanju Crkve) ima vlastiti način rada i djelovanja, koji je prema riječima Sabora njima "na poseban način vlastit"; za taj način se koristi izraz "svjetovno poslanje"³...

4854 17.... Isto se tako *s poslanjem tijesno povezuje* i poziv na svetost, kao i dužnost da se svjesno ispuni sve ono stoje vjernicima laicima povjereno u Crkvi i u svijetu. Pa i sama svetost koju žive i koja proizlazi iz sudioništva u svetosti Crkve, donosi prvi i osnovni doprinos za izgradnju Crkve, ukoliko je ona "zajedništvo svetih"...

4855 20. Crkveno zajedništvo ... očituje se naime ponajviše u *različitosti i komplementarnosti* koje su zajedno prisutne, bilo da se to odnosi na karizme bilo na odgovornosti. Po toj različitosti i komplementarnosti naime svaki kršćanski laik *dolazi u odnos s čitavim tijelom*, kojem onda on daje *snagu vlastitog doprinosa*...

4856 21. ... Crkvu naime vodi i upravlja Duh koji među sve krštenike dijeli različite hijerarhijske i karizmatičke darove, pozivajući pojedince da, svaki na svoj način, bude djelatan i suodgovoran. ...

4857 22. Ponajprije, u Crkvi postoje neke *službe reda*, to jest službe *koje proizlaze iz sakramenta reda*. ...

*4852 Na nav. mj, br. 12 (16; *4130).

Na nav. mj, br. 35 (40; *4161).

*4853 Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi "*Lumen gentium*", br. 31 (AAS 57 [1965] 47; *4157).

Službenici naime primaju tu karizmu Duha Svetoga, po sakramentu svetoga reda, od uskrsloga Krista, i to u neprekinutom apostolskom nasljedstvu; istovremeno oni primaju i autoritet i svetu vlast da djeluju "u osobi Krista Glave"¹, kako bi služili Crkvi i kako bje ujedinjavali u Duhu Svetom, po Evanđelju i sakramentima.

Službe naime reda, su prije milost za život i poslanje čitave Crkve, nego li su prednost za one koji ih primaju. One izražavaju i ostvaruju određeno dioništvo u svećeništvu Isusa Krista, koje je drugačije i različito, ne samo po stupnju nego u biti, od onog svećeništva koje se svim Kristovim vjernicima daje po krštenju i potvrdi. Uostalom, to ministerijalno svećeništvo, kako to ističe 2. vatikanski sabor, bitno je usmjereno i upravljeno prema kraljevskom svećeništvu svih Kristovih vjernika²...

23. Spasonosno crkveno poslanje u svijetu ne ostvaruju samo službenici snagom sakramenta svetoga reda, nego i svi kršćanski laici; oni su naime, zbog svog vlastitog stanja krštenika i posebnog poziva, prema mjeri u kojoj tko može, dionici u Kristovoj svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj službi.

Dakle, pastiri trebaju priznati i unapređivati službe, obveze i zadaće kršćanskih laika, jer one imaju svoj *sakramentalni temelj u krštenju i potvrdi*, a kod mnogih od njih i *u ženidbi*.

Dakle, kada god to traži potreba ili korist Crkve, pastiri mogu, prema propisima određenima u pravu, kršćanskim laicima povjeriti neke uloge koje su povezane sa samom službom pastira, a koje ne traže sakramentalni pečat. ...

... Ipak, *vršenje takvih službi ne čini kršćanskog laika pastirom*; jer službu ne daje zadaća, nego sakramentalno ređenje...

Posljednja sinodalna skupština iznijelaje širok i značajan broj različitih slučajeva koji pokazuju kako treba gledati na službe, obveze i zadaće krštenika u Crkvi. Očito je da su oci jako cijenili pomoć kršćanskih laika, muškaraca i žena, u apostolatu, u evangelizaciji, u posvećenju i u kršćanskom prožimanju vremenitih stvarnosti, a isto tako u slučaju potrebe, kao i u trajnim potrebama, velikodušnu spremnost da dadnu svoj doprinos .

Nakon stoje naime Sabor proveo takozvanu liturgijsku obnovu, sami kršćanski laici, jasno uviđajući koliko važnije službe (nego do sada) pripadaju njima u liturgijskom skupu i njegovoj pripremi, svakim su danom sve spremniji prihvatiti te zadaće; liturgijsko slavlje naime treba smatrati ne samo kao čin klera, nego kao sveti čin

*4857 2. vatikanski sabor, Dekret o službi i životu svećenika *"Presbyterorum Ordinis"*, br. 2 (AAS 58 [1966] 992); Dogmatska konstitucija o Crkvi *"Lumen gentium"*, br. 10 (AAS 57 [1965] 14; *4126).

Usp. 2. vatikanski sabor, Dogmatska konstitucija o Crkvi *"Lumen gentium"*, br. 10 (AAS 57 [1965] 14 si; *4126).

*4858 *Codex Iuris Canonici* navodi čitav niz službi i zadaća koje pripadaju posvećenim službenicima, ali koje zbog posebnih i teških razloga, konkretno zbog pomanjkanja svećenika i đakona, privremeno mogu obavljati i laici, uz pretpostavku da su oni za to od nadležne crkvene vlasti dobili pravnu punomoć i mandat: usp. CIC/1983, kan.230 § 3; 776; 861 § 2; 910 § 2; 943; 1112 itd.

čitave zajednice. Činilo se dakle ispravnim da one službe koje nisu vlastite zaređenim službenicima, vrše kršćanski laici¹. Odatle je gotovo spontano došlo do toga da, budući da vjernici sudjeluju u liturgijskom činu, budu isto tako i navjestitelji Božje riječi i u samoj pastoralnoj službi².

No na samom sinodalnom zasijedanju, na kojem su se osim pozitivnog mišljenja iznosila i negativna: o nedovoljno opreznom korištenju riječi "služba", o miješanju, a katkada i o općem izjednačavanju između općeg i ministerijalnog svećeništva; o tome da se neki crkveni zakoni i norme slabo obdržavaju; o proizvoljnom tumačenju pojma "supsidijarnost"; o tome da se kršćanski laici na neki način "klerikaliziraju"; o opasnosti da se uspostavom neke pomoćne crkvene strukture u stvari uspostavlja neka paralela za ono što se temelji na sakramentu reda.

Dakle, kako bi se izbjegle te opasnosti, oci su smatrali za potrebno izraziti što jasnije i sa što točnijim izrazima³, kako *jedinstvo poslanja* u Crkvi, u koje poslanje ulaze svi krštenici, isto tako i bitnu *različitost službe* pastira, koja se, budući da se temelji na sakramentu svetoga reda, nužno mora razlikovati od drugih crkvenih službi, obveza i zadaća, koje se temelje na sakramentima krštenja i potvrde...

*4858 Usp. 2 vatikanski sabor, Konstitucija o svetoj liturgiji "*Sacrosanctum Concilium*", br. 28 (AAS 56 [1964] 107; *4028); usp. C1C/1983, kan.230 § 2; "Laici mogu temeljem vremenski ograničenog mandata vršiti službu čitača, isto tako laici mogu preuzeti zadaće tumača, pjevača ili druge zadaće u skladu s pravom".

C1C/1983 navodi različite službe i zadaće koje mogu obavljati laici u organizacijskom ustroju Crkve: usp. kan.228,229 § 3,317 § 3,463 § 1 br.5 i § 2,483,494,537,759,776,784,785,1282,1421 § 2,1424,1428 § 2,1435 itd.

Usp. Postavka 18.

SUSTAVNO KAZALO

Tumačenja

1500 - Sadržaji od velikog dogmatskog značenja.

2001 - Upućuje na učenje koje je osuđeno

(355) - Mjesto, gdje se samo ključno govori, ili gdje se samo naznačuje, naprijed navedena tvrdnja.

^a...^b... - Bitni elementi neke tvrdnje, koja se ne nalazi u svim naznačenim brojevima, nego samo u onima koji su označeni s takvim "potencija-slovima"; gdje je to potrebno, takvi dodatno navedeni, pa i alternativni sastavni dijelovi, razlikovat će se od općenite tvrdnje tako što će biti napisani kurzivom, npr.: Materija krštenja je *^prirodna voda* 802 903 ^a1314 ^a1615; Isus Krist je *"iz dvije i \ dvije naravi* ^b302 ^{ab}414 ^{ab}420 itd. Takav način navođenja treba poslužiti kako točnijem označivanju sadržaja, tako i njegovoj logičnoj povezanosti (kod sadržaja koji se teško međusobno razlikuju), kao i jezgrovitosti Kazala. [...] Ako se navodi neko osuđeno učenje doslovno ili po smislu, ono će biti - u pravilu nakon upute o njegovoj osudi - navedeno u uglatim zagradama. Primjer: Odbacuje se: [Krizmi ne treba pripisivati nikakvu snagu] 1629.

Pregled pojedinih dijelova

A. - BOG SE OBJAVLJUJE

1. Bit objave (*a: Pojmovna određenja događaja objave. - b: Vlastitosti objave. - c: Postupnost objave. - d: Razgraničenje*). - 2. Vjerničko prihvaćanje objave (*a: Spособnost ljudskog razuma za istinu. - b: Vjera - Odgovor na Božju objavu*). - 3. Prenošnje Božje objave (*a: Bit predaje. - b: Sveto Pismo. - c: Predaja i Sveto Pismo*). - 4. Razum vjere (*a: Razum i vjera općenito. - b: Teološka znanost*).

B. - ŽIVI BOG

1. Bog i Otac našega Gospodina Isusa Krista (*a: Bog vjere. - b: Bog je pratemelj života, istine i dobrote. - c: Bog izdignut iznad svega konačnoga. - d: Bog rađa Sina od vječnosti, -e: Po Sinu i sa Sinom Bog nadiše Duha. -f: Bog stvara svijet i upravlja njime. - g: Bog šalje Sina i Duha. - h: Bog uređuje i dovršava svijet. - i: Pojmovno određenje Božje biti. -j: Pojmovno određenje Božjeg očinstva*). - 2. Isus Krist, jedinorođeni Sin Božji (*a: Vjera u Isusa Krista kao Očevog Sina. - b: Očev Sin, posrednik stvaranja i spasenja. - c: Pojmovno određenje Sinovog boštva*). - 3. Duh Božji (*a: Vjera u Božjeg Duha. - b: Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja. - c: Pojmovno određenje boštva Duha Svetoga*). - 4. Trojstveni Bog (*a: Vjera u trojstve-*

nog Boga. - b: Stvaranje pojma trojstvenosti. - c: Djelovanje jednog i trojstvenog Boga).

C. - BOG STVARA SVIJET I PODJELJUJE MU MILOST

1. Vjera u Boga, Stvoritelja neba i zemlje (*a: Bog, Stvoritelj svih stvari. - b: Bog, jedini Stvoritelj. - c: Sin Božji kao posrednik stvaranja. - d: Djelovanje Duha Svetoga u stvaranju. - e: Bog stvara stvorenja kao dobra. -/• Bog dopušta zlo. - g: Bog upravlja svime prema svojoj providnosti. — h: Bog je cilj svijeta. — i: Pojmovno određenje Božjeg stvaranja i razlika između Stvoritelja i stvorenja).* - 2. Nebeski svijet: Anđeli (*a: Anđeli kao Božji glasnici. - b: Grijeh anđela i njegove posljedice).* - 3. Vidljivi svijet. - 4. Čovjek (*a: Porijeklo ljudskog roda. - b: Čovjek, stvoren od Boga. - c: Čovjek je sagriješio i stoji pod vlašću grijeha. - d: Bog želi spasenje čovjeka i osigurava mu svoje zajedništvo. - e: Tjelesno-duhovna narav čovjeka. - f: Osobno dostojanstvo čovjeka. - g: Društvena narav čovjeka. - h: Čovjek i stvaranje. - i: Ljudsko djelovanje. - j: Poziv čovjeka. - k: Povijesno određenje čovjeka. - l: Moderni društveni i socijalni nauk Crkve).* - 5. Cilj i dovršenje povijesti (*a: Bog i cilj povijesti. - b: Isus Krist i cilj povijesti. - c: Ljudski rod i cilj povijesti. - d: Kraljevstvo Božje i Kristovo kao cilj povijesti. - e: Crkva i cilj povijesti. - f: Kršćani i cilj povijesti).*

D. - GRIJEH STVORENJA, BOG OPRAŠTA

1. Osnova i bit grijeha (*a: Napast zlog duha. - b: Uzrok ljudskoga grijeha. - c: Bit grijeha).* - 2. Adamov grijeh (*a: Adamov izvorni grijeh - tip ljudskog grijeha. - b: Ljudski rod i nasljedna opterećenost grijehom).* - 3. Grijesi pojedinog čovjeka (*a: Povodi za grijeh. - b: Teški grijesi i laki grijesi).* - 4. Grijeh u društvenim odnosima (*a: Povodi i uzroci. - b: Zajednički grijesi. - c: Grješne strukture društva. - d: Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura).* - 5. Ljudsko djelovanje i napredak pod vlašću grijeha. - 6. Svijet i povijest u ropstvu grijeha. - 7. Oproštenje grijeha (*a: Božja volja za pomirenjem. - b: Bog oprašta grijeha po Isusu Kristu i službi Crkve. - c: Povijesni oblikpraštanja).*

E. - BOG SPAŠAVA ČOVJEKA PO ISUSU KRISTU

1. Vjera u Isusa Krista, Sina Božjega i Spasitelja (*a: Vjera u Isusa Krista prema crkvenim ispovijestima vjere. - b: Obećanje Isusa Krista u Starom Zavjetu. - c: Spasenje pogana i starozavjetnih vjernika po nadi u Obećanoga).* - 2. Otajstva života, smrti i uzvišenja Isusa Krista (*a: Začeće i rođenje Isusa Krista, -b: Život Isusa Krista s ljudima. - c: Trpljenje i smrt Isusa Krista. - d: Uzvišenje Raspetoga. - e: Djelovanje uzvišenog Gospodina po Duhu. - /• Gospodinov ponovni dolazak).* - 3. Isus Krist Otkupitelj (*a: Isus Krist, posrednik spasenja. - b: Oblici posredovanja).* - 4. Slanje Isusa Krista: Djelo trojstvenog Boga (*a: Djelo sv. Trojstva. - b: Djelo Oca. -*

c: Djelo Sina. - d: Djelo Duha Svetoga). - **5. Pojmovno određenje Otajstva Isusa Krista** (*a: Isus Kristje jednake biti s Ocem. - b: Isus Krist je jednake biti s ljudima. - c: Jedinstvo Božje i ljudske naravi u Isusu Kristu. - d: Posljedice hipostatskog sjedinjenja. - e: Kristološkopravila govora).* - **6. Marija majka Isusa Krista** (*a: Marija u crkvenim ispovijestima vjere. - b: Marijino majčinstvo. - c: Marijino izabranje. - d: Sudjelovanje ljudi, posebno Marije, u djelu Isusa Krista. - e: Marijino uzvišenje. - f: Marija - unutarinja slika Crkve i vjernika).*

F. - BOG OPRAVDAVA I POSVEĆUJE ČOVJEKA

1. Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem (*a: U ispovijestima vjere. - b: Božja želja za sveopćim spasenjem. - c: Božja želja za općim spasenjem u Isusu Kristu, posredovana po Crkvi. - d: Božje milosno izabranje).* - **2. Opravdanje grješnika po milosti Božjoj** (*a: Priprema opravdanja i početak vjere. - b: Obraćanje i opravdanje iz vjere. - c: Nastavanje i Božje milosno djelovanje u onome koji je opravdan).* - **3. Opravdani čovjek** (*a: Božji je prijatelj. - b: Ostaje ugrožen. - c: Ostaje obavezan obdržavati zapovijedi. - d: Bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge).* - **Poslanje opravdanog čovjeka.** - **5. Za pojmovno određenje Božje milosti** (*a: Nezaslužena milost. - b: Nadnaravnost milosti. - c: Božja milost i sloboda čovjeka).*

G. - BOG OKUPLJA SVOJ NAROD

1. Crkva - Božje djelo (*a: Crkva u ispovijestima vjere. - b: Crkva - Oca, Sina i Duha Svetoga).* - **2. Povijesno-eshatološka bit Crkve** (*a: Nazivi i pojmovno određenje Crkve. - b: Osnovni obrisi Crkve).* - **3. Bitne oznake Crkve** (*a: Crkva je jedna. - b: Crkva je sveta. - c: Crkva je katolička. - d: Crkva je apostolska).* - **4. Zajedništvo vjernika i njihovo poslanje** (*a: Pripadnost Crkvi. - b: Poziv i poslanje zajednice vjernika).* - **5. Službena služba u Crkvi.** - **6. Laici u Crkvi** (*a: Osnovno o laicima. - b: Dionošтво laika u proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj službi Isusa Krista. - c: Poslanje i zadaća laika).* - **7. Odnos Crkve prema ljudskom rodu, društvu, kulturi, državi i međunarodnim ustanovama** (*a: Odnos crkve prema svijetu, društvu i kulturi. - b: Odnos Crkve prema državi i međunarodnim ustanovama).*

H. - BOG PO SVOJIM SLUŽBENICIMA VODI, POUČAVA I POSVEĆUJE CRKVU

1. Izvor i vlastitosti crkvene službe (*a: Ustanovljenje službe u poslanju Isusa Krista i apostola. - b: Hijerarhijska rasčlanjenost službe. - c: Kolegijalno svojstvo službe i hijerarhijsko zajedništvo).* - **2. Pastirska služba biskupa** (*a: Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa. - b: Pastirska služba pape. - c: Pastirska služba biskupa. - d: Kolegijalno vršenje pastirske službe. - e: Božji narod i pastirska služba biskupa. - f: Biskupi i svijet).* - **3. Biskupska služba naviještanja** (*a: Opće odrednice. - b:*

Službene odluke učiteljstva. - c: Organi službenog odlučivanja učiteljstva. - d: Karizma nezabludivosti. - e: Prihvatanje odluka učiteljstva. -f: Pravila za tumačenje. - g: Sloboda istraživanja i učiteljstvo. - h: Dodatak: Primjeri spornih odluka učiteljstva. - i: Božji narod i biskupska služba navješćivan(a). - 4. Biskupska služba posvećivanja - 5. Služba svećenika. - 6. Služba đakona.

J. - BOG U LITURGIJI SUSREĆE SVOJ NAROD

1. Bit i značenje liturgije (*a: Bit liturgije. - b: Liturgija kao javno štovanje Boga. - c: Djelovanje liturgije. - d: Subjekti liturgije. - e: Liturgija i oblici pobožnosti*). - 2. Liturgijska obnova i unapređivanje (*a: Cilj obnove i unapređivanje liturgije. - b: Mjere za postizavanje toga cilja*).

K. - BOG POSVEĆUJE PO SAKRAMENTIMA

1. Sakramentalno otajstvo Božjeg spasenja (*a: Bog daje milost po sakramentalnim znakovima u Starom Zavjetu. - b: Crkva je sakrament spasenja*). - 2. Pojmovno određenje pojedinih sakramenata Novoga Zavjeta (*a: Bit sakramenata. - b: Djelitelji sakramenata. - c: Primatelji sakramenata. - d: Djelovanje sakramenata. - e: Uređenje sakramenata, -f: Dostojanstvo i nužnost sakramenata i pravo vjernika na njih*). - 3. Sakrament krštenja (*a: Krštenje u ispovijestima vjere. - b: Bitni momenti krštenja. - c: Djelitelj krštenja. - d: Primatelj krštenja. - e: Djelovanje krštenja, -f: Dostojanstvo i nužnost krštenja*). - 4. Sakrament potvrde (*a: Sakramentalnost potvrde i njezini izvori. - b: Bitni momenti potvrde. - c: Djelitelj potvrde. - d: Djelovanje potvrde*). - 5. Sakrament euharistije (*a: Posljednja večera Isusa Krista. - b: Crkvena euharistijska gozba. - c: Crkva prinosi euharistijsku gozbu. - d: Elementi slavljenja i primanja euharistijske gozbe. - e: Euharistija - temelj i vrhunac crkvenog života*). - 6. Sakrament pokore (*a: Sakramentalnost pokore i njezini izvori. - b: O ranom uređenju pokore u Crkvi. - c: Bitni momenti pokore. - d: Djelitelj. - e: Primatelj, -f: Djelovanje, -g: Potreba*). - 7. Bolesničko pomazanje (*a: Sakramentalnost bolesničkog pomazanja i njezini izvori. - b: Bitni momenti bolesničkog pomazanja. - c: Djelitelj. - d: Primatelj. - e: Djelovanje*). - 8. Sakrament svetoga reda (*a: Svećeništvo Novoga Saveza. - b: Stupnjevi sakramentalne službe. - c: Bitni momenti toga sakramenta. - d: Djelitelj. - e: Djelovanje*). - 9. Sakrament ženidbe (*a: Sakramentalnost ženidbe i njezini izvori. - b: Pojam ženidbe. - c: Bitni momenti sakramenta. - d: Djelitelj i primatelj. - e: Djelovanje, -f: Pravno uređenje*). - 10. Blagoslovine (*a: Blagoslovim općenito. - b: Oprosti*).

L. - BOG POZIVA ČOVJEKA NA ČUDOREDNI ŽIVOT U ZAJEDNICI

1. Osnovne odrednice osobnog čudorednog života (*a: Osoba. - b: Nesamostalna sloboda, obvezatna na dobro. - c: Zapovijed razuma kao naravni zakon. - d: Utemeljenost naravnog zakona u Bogu. - e: Savjest. - f: Čudoredni čin. -g: Čudoredni*

stav). - 2. Osobni odnos prema Bogu (*a: Štovanje Boga. - b: Strahopoštovanje pred Bogom. - c: Krepost vjere. - d: Krepost ufanja. - e: Krepost ljubavi, -f: Sjedinjene s Bogom*). - 3. Odnos prema samome sebi (*a: Ljubav prema samome sebi kao osnovna obveza. - b: Obveze i prava u odnosu na duh i srce čovjeka. - c: Obveze i prava u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit. - d: Obveze i prava u odnosu na rad i materijalna dobra*). - 4. Odnos prema bližnjemu (*a: Ljubav prema bližnjemu kao osnovna obveza. - b: Obveze i prava u odnosu na bližnjega kao osobi stvorenoj od Boga. - c: Obveze i prava u odnosu na duh i srce bližnjega. - d: Obveze i prava u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit bližnjega. - e: Obveze i prava u odnosu na rad i materijalna dobra. - f: Obveze i prava u odnosu na odgovorni odnos prema svijetu*). - 5. Osnovne odrednice društvenog ćudorednog života (*a: Društvena narav čovjeka. - b: Društvo i njegova odgovornost. - c: Opće dobro. - d: Ustanove i njihova ukorjenjenost u narav čovjeka. - e: Načelo solidarnosti kao osnovni društveni zakon, -f: Načelo subsidijarnosti kao osnovni društveni zakon. - g: Ljudska prava. - h: Utemeljenost društvenih normi u Bogu*). - 6. Odrednice za ženidbu i obitelj (*a: Pravo na ženidbu i obitelj i obiteljska prava. - b: Ženidbena ljubav i ljudska spolnost. - c: Prenošenje ljudskog života u ženidbi*). - 7. Uređenje društva. - 8. Uređenje države. - 9. Uređenje obitelji čovječanstva. - 10. Uređenje rada (*a: Čovjek kao subjekt rada. - b: Kapital u službi rada. - c: Plaća za rad*). — 11. Uređenje vlasništva. - 12. Uređenje gospodarstva. - 13. Uređenje kulture. - 14. Uređenje Crkve.

M. - BOG DOVRŠAVA SVIJET I ČOVJEKA U SVOM KRALJEVSTVU

1. Dolazak Kraljevstva Božjeg u povijesti (*a: Kraljevstvo Božje došlo je u Kristu. - b: Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve*). - 2. Dovršenje Božjeg gospodstva (*a: Opći vidik: Ponovni dolazak Kristov i opći sud. - b: Pojedinačni vidik: Smrt kao vrata za životi pojedinačni sud*). - 3. Život budućega svijeta (*a: Usrksnuće mrtvih. - b: Vječno blaženstvo. - c: Blaženstvo - milost i plaća. - d: Odbačenost čovjeka*).

A. - BOG SE OBJAVLJUJE

1. Bit objave

a.- POJMOVNA ODREĐENJA DOGAĐAJA OBJAVE

A

B o g u se svidjelo objaviti samoga sebe i obznaniti tajnu svoje volje 4202 4206; objava je saopćenje o Bogu samome i o njegovim odlukama 3004; kod toga Bog govori -: ljudima kao prijateljima 4202; -: obvezatno za ljude 2778; objava je natpovijesna poruka (800) ³⁴⁵⁹.

Božja nakana je -: da ljudi po Kristu u Duhu Svetome imaju pristup Ocu i da budu dionci božanske naravi 4202; -: da ljude uzdigne u zajedništvo sa

sobom 4202; - da ljudima saopći unutarnju istinu o Bogu i o spasenjskom određenju čovjeka 4202 4204 4322; -: da ljudima objavi uzvišenje i nadnaravno zajedništvo čovjeka s Bogom 2854sl; -: da ljudima poda dionštvo u božanskim dobrima 3005 4206; Bog je kršćanima po svojoj objavi učinio poznatim svoj plan spasenja i predstavio im Krista, Spasitelja i Posvetitelja kao pravilo života 4580; usp. E 3bb (Kristovo proroštvo te Krist kao Učitelj); Bog Otac je od početka htio dijeliti svoje gospodstvo u Kristu Isusu s ljudima 4814; Kristova je tajna bila od početka objavljena apostolima i prorocima u Duhu Svetom, kako bi oni navješćivali Evanđelje, budili vjeru i okupljali Crkvu 4224; Božja namjera spasenja obuhvaća i -: one koji priznaju Stvoritelja, posebno muslimane 4140; -: one koji u sjenama i slikama traže nepoznatog Boga 4140; usp. F lb (Opća Božja volja za spasenjem).

Objava je - : a p s o l u t n o p o t r e b n a , s o b z i r o m n a n a d n a r a v n i c i l j č o v j e k a (3 7 8) 3 0 0 5 ; - : m o r a l n o p o t r e b n a , z a l a k š u s p o z n a j u o n i h v j e r s k i h i s t i n a k o j e s u p o s e b i d o s t u p n e r a z u m u 3 0 0 5 3 8 7 6 ; u s v j e t l u o b j a v e - : s v o j e p o s l j e d n j e u t e m e l j e n j e i m a j u p o z i v i b i j e d a č o v j e k a 4 3 1 3 ; - : v i d i s e t a j n a č o v j e k a 4 3 2 2 4 3 4 1 ; p o K r i s t u i u K r i s t u o s v j e t l j u j e s e t a j n a b o l i i s m r t i 4 3 2 2 4 3 4 1 ; u s p . C 4 f h (K r i s t s a v r š e n i č o v j e k) ; C 4 f b (D o s t o j a n s t v o č o v j e k a) ; C 4 j l (K r i s t i l j u d s k i p o z i v) ; o b j a v a p o u č a v a C r k v u z a r a z g o v o r s l j u d i m a k o j i p i t a j u 4 3 0 3 4 3 1 2 ; u s p . G 7 a (O d n o s C r k v e p r e m a s v i j e t u , d r u š t v u i k u l t u r i) .

Svečano se potvrđuje č i n j e n i c a o b j a v e 8 0 0 3 0 0 4 s l .

Objava je u apostolima završena i upotpunjena (1501 3070) 3421 4201; usp. A lbb (Povijesnost i konačnost objave); papa i biskupi ne primaju novu javnu objavu 4150sl (4534); usp. H 3 (4534); usp. H 3 (Biskupska služba navješćivan)a).

A lb

b. - VLASTITOSTI OBJAVE

Iba Nadnaravnost objave. Objava (u strogom smislu) je nadnaravna (2854) 3004-3006 (3547); ona se ne može postići naravnim sredstvima 2618; vjera u objavu je različita od naravne vjere 3032; vjera je iznad razuma 2776 2811 3017; objava oslobađa razum od zabluda i obogaćuje ga mnogostrukom spoznajom 2776 3019; usp. A4a (Razum i vjera općenito).

Ibb Povijesnost i konačnost objave. Objava (i vjera u nju) su nepromjenjivi 2802 2829 3020 3043 3541 3549 (3626 3893); kršćansko otajstvo spasenja neće nikada proći 4204; prije ponovnog Kristovog dolaska ne treba očekivati nikakvu javnu objavu 4204; Bog je osigurao sigurno trajanje i daljnje predavanje objave spasenja 4207; Sveto pismo, Bogom nadahnuto, posreduje samu nepromijenjenu Božju riječ 4228; usp. A 3b (Sveti spisi); riječ Božja ostaje dovijeka 3235; nepromjenjivost objavljenog nauka ne isključuje razvoj vjerskog učenja: A 3ab (Putovi objave); A 4b (Teološka znanost); H 3b (Službene odluke učiteljstva); o povijesnoj uvjetovanosti vjerskih izričaja usp. 4539sl; nije osigurano jamstvo

Duha Svetoga za iznošenje najavu novog učenja 3070; treba odbaciti -: prilagodivanje vjerskog učenja duhu vremena 3340-3342 3458-3465; -: [Ideja o napretku u odnosu na objavu] 2905.

Objava ima vlastitost otajstva. Objava posreduje i spoznaje o božanskim stvarima koje po sebi nisu dostupne ljudskom razumu 3005 3876 4206; naravni razum dijeli te istine s vjerom 2851 2853 3136. Ibc

Djela i riječi događaja objave naizmjenice osvjetljuju otajstva koja se nalaze u njima 4202.

Otajstva u pravom smislu riječi su ona koja se mogu spoznati samo po objavi (odn. po vjeri) 2853sl 3015 3041.

Otajstva nadilaze ljudski razum 824 2851 si 2856 3016 3041 4206; ona i nakon objave ostaju u tami i kao zastrta 2856 3016; ona nadilaze i razum anđela 2856.

Ona ne proturječe: - razumu 2776 2811 3017-3019 (3287); - : povijesti 3544sl; -: prirodnim znanostima 3287; ćudoredno odgovorno metodološko istraživanje nikada se ne protivi vjeri, jer se svjetovne stvari i stvari vjere izvode iz istoga Boga 4336; dosljedno tome, kriva je svaka tvrdnja koja se protivi vjeri 1441 3017 (3895); uzroci prividnog proturječja 3017 (3287); treba žaliti zbog ne-shvaćanja zakonite autonomije znanosti 4336.

Objava je zvijezda vodilja znanosti 2877.

Usp. A 4a (Razum i vjera općenito); C id (Ljudsko istraživanje i znanosti).

c. - POSTUPNOST OBJAVE

A Ic

Bog se objavio već praroditeljima 4203; on je ljudima preko Mojsija, proroka i drugih svojih slugu dao nauk spasenja 800 4203; Bog se Izraelu tako objavio da je Izrael iskusio Božji put s ljudima i učinio ga vidljivim među narodima 4221 si; sam Bog je govorio po prorocima 4221; starozavjetna objava je bila priprema i slika objave po Kristu 4122; usp. E lb (Obećanja Isusa Krista u Starom Zavjetu); E 1c (Spasenje pogana i starozavjetnih vjernika nadom u Obećanoga); Crkva je preko Izraela primila objavu Staroga Zavjeta 4198; usp. G lbb (Crkva predskazana u Starom zavjetu); G 3ce (Odnos Crkve prema religijama).

Na kraju je Bog poslao svoga Sina 4204; u Isusu Kristu blista Božja samoobjava 4202; on dovršava objavu 4204 4207; djelima i riječima je Krist objavio svog Oca i samoga sebe 4224; on govori Božje riječi, saopćava ljudima unutarnjost Boga, dovršava Očevo djelo spasenja riječima i djelima, smrću, uskrsnućem i slanjem Duha 4204; Krist je u objavi Oca i njegove ljubavi prema ljudima, samim ljudima objavio i pojasnio njihov poziv 4322; usp. C 4fh (Krist, savršeni čovjek); E 2 (Život, smrt i uzvišenje Kristovo); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 3bb (Kristovo proroštvo i Krist kao učitelj).

Tek izlijevanjem Duhom kojeg je Krist obećao, Bog je svečano objavio sakrament ljudskog spasenja 4175; usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja).

Krist je izabrao u s e n i k e, da budu svjedoci njegovog života i njegovog učenja 4404; usp. E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); G 3cd (Crkva i evangeli-zacija / misije); G 3da (Apostolstvo crkve); Bog u s v e c i m a objavljuje svoju prisutnost 4170; usp.

G 3bb (svetost Crkve); M lb (Zajedništvo svetih).

Aid

d. - RAZGRANIČENJA

Odbacuje se: [Objava je čisto ljudsko djelo, filozofska izmišljotina] 2777 2781 2904 2907 3541; [Objava je konačno svijest čovjeka o svom odnosu prema Bogu] 3420 3464 3541.

Odbacuje se: [Objava -: je nemoguća 3027sl; -: utječe na razum te je štetna] 2906 3028; [Ljudski razum je samosvojan i u potpunosti samodostatan] 2903.

Povijesnu činjenicu objave u strogom smislu riječi niječu *Nacionalisti i ^modernisti* ("2904)^b3475^b3477sl; osuđuje se -: shvaćanje da se vjera ne brine za povijesnu istinu 4403; -: nijekanje povijesnog značenja svjedočanstava objave 4403; usp. A 3be (Tumačenje svetih spisa).

2. Vjerničko prihvaćanje objave

A 2a a. - SPOSOBNOST LJUDSKOG RAZUMA ZA ISTINU

2aa Ljudska sposobnost za istinu općenito. Ljudska spoznaja ima dvostruko porijeklo: ljudski razum i vjeru 2856 3015; Božja objava i mudrost naravnog razuma iznose na svjetlo nepromjenjive zakone, koji su usađeni u konstitutivne elemente ljudske naravi i koji istovjetni dolaze do izražaja u svim ljudskim bićima 4581.

Naravno znanje, kojem se priznaje sloboda 3019 (3457) 4336, -: nesmijepro-turiječiti objavljenoj istini 2859; - : mora poštivati objavljenu istinu 2914 (3405).

Samo razumom -: mogu se spoznati one naravne, razumske i ćudoredne istine koje se razlikuju od objavljene nadnaravne spoznaje 2766; način na koji se to znanje stječe, prema tomizmu 3618-3620; razum nije ograničen samo na fenomene, nego može sigurno spoznati i spoznatljivu stvarnost 4315;

-: može se obrazložiti valjanost naravne ljudske spoznaje općenito kao i metafizička načela 2767 3892; posebno pak valjanost načela dovoljnog razloga, uzročnosti i svršnosti 3892; odbacuju se suprotne tvrdnje 1028-1042 1048;

- : može se dokazati^z duhovnost, ^bbesmrtnost i^csloboda ljudske duše ^{ah}2766 ^{ac}2812.

Znanje o tajnovitim i budućim stvarima ne može se steći astrologijom, vraćanjem itd.; usp. J lek (Praznovjerje); zbog toga su zabranjene knjige koje govore o tome 1859; odbacuju se magnetizam i spiritizam 2825 3642.

Usp. A 4a (Razum i vjera općenito); C 4ee (Duh i razum čovjeka).

Sposobnost čovjeka da spozna vjerske istine. Božja opstojnost se može sa sigurnošću spoznati naravnim načinom 4206, štoviše ^abez objave i ^bbezpomoći milosti ^cona se može i dokazati ^b2441 ^c2751 2756 ^{ac}2765 ^{ac}2812 ^c2853 2855 3004 3538 3875 ^{abc}3890 ^c3892. 2ab

Dokazuje se ^ane a priori, nego a posteriori; od učinaka prema uzroku 3538 ^a3622 (različiti primjeri); spoznaja Boga iz čudorednog reda 3978; protiv ateista ne može se navoditi vjera (2754) 2812.

Ne može se pozivati na neposrednu spoznaju, npr. na gledanje Boga 2841sl 3102 3205.

Božja bit se može spoznati preko određenih vlastitosti uz pomoć ljudskog razuma (2441) 2853 3875; u to spadaju -: osobnost Božja 3890 3892 3979; -: neizmjenjnost i savršenost Božja 2751; - : Bog kao početak i cilj svih stvari 3004 4206; kod različitih nekršćanskih naroda postoji priznavanje tajnovite sile, katkada i priznavanje jednog vrhovnog božanstva ili oca 4196; usp. G 3ce (Crkva i religije).

Božje djelo može se spoznati pomoću naravnog razuma; u to spadaju -: stvaranje kao takvo 3004 3875 4203 4206; -: čudoredni zakon 2866 3875 3892; -: božansko svojstvo Mojsijeve i kršćanske objave 27 52 2756; - postojanje Isusa Krista, protiv tvrdnje: [Krist je mitska izmišljotina] 2907 (3540) (4405); - : ⁱčudesna i ^bproroštva ^a2753 ^{ab}2768 ^{ab}2907 ^{ab}3009 ^a3034 ^a3428 ^a3436sl; čudo Kristovog uskrsnuća može se dokazati iz predaje 2754 (2768).

Vjernici svih religija uvijek su čuli Božji glas i poruke u govoru stvorenja 4336; religije nastoje na različite načine odgovoriti na nemir ljudskog srca 4196; u hinduizmu ljudi nastoje istražiti božanske tajne te ih izražavaju u mitovima i filozofiji 4196; u budizmu se prihvaća nedovoljnost promjenjivog svneta i naučava se put prema oslobođenju i prosvjetljenju 4196; muslimani štiju jedinog Boga, živog, milosrdnog i svemogućeg stvoritelja neba i zemlje, koji je govorio ljudima 4197; usp. G 3ce (Crkva i religije).

Razlozi nepriznavanja Boga i različiti oblici ateizma: C4kh (ateizma); G 3cf (Crkva i ateizam).

Odbacuju se ^aateizam, ^bagnosticizam i [^]zagovaranje naravne teologije ^a3021sl ^b3026 ^c3475 ^a4321.

Usp. A 4a (Razum i vjera općenito); C 4ee (Duh i razum čovjeka).

2ba Bog kao temelj vjere. Vjera je nadnaravna krepost, kojom se vjeruje u objavljeno zbog autoriteta Boga objavitelja **3008** 3542; vjera je slobodni pristanak koji slijedi milost i koji ^a*neproizlazi nužno iz dokaza* ^a**3010** ^a**3035** **4205**; preko objave Trojstva u povijesti spasenja, prije svega u Kristu, vjernicima je darovana spoznaja unutarnjeg života u Bogu **4522**; Duh Sveti po vjeri produbljuje shvaćanje objave **4205** 4315; usp. B 3b (Božji Duhu stvaranju i povijesti spasenja); vjera nije slijepo pristajanje **3010** 3542; preko nadnaravnog smisla vjere Božji narod neopozivo prihvaća vjeru, prodire dublje u nju i u potpunosti je primjenjuje **4130**; usp. H 3db (Nezabludivost Crkve); vjera očituje Božju nakanu u odnosu na potpuni poziv čovjeka 4311; usp. C 4j (Poziv čovjeka); vjera omogućuje zajedništvo s umrlima 4318; usp. M 1b (Zajedništvo svetih).

S Božje strane, milost je potrebno (prosvjetljenje Duha Svetoga) 375 378 396-400 1553 2813 3010 3014 3035.

Vjera kao dar milosti i pretpostavka za opravdanje: F 2a 2b.

Odbacuje modernistički pojam vjere 3484-3486 3542.

2bb Vjera, odgovor čovjeka. Sa strane ljudskog razuma potrebno je shvaćanje o mogućnosti i obvezatnosti za vjeru: sigurna spoznaja o pretpostavkama vjere (odn. o činjenici objave) ("treba se steći") može se uistinu steći 2121 2752-2754 2756 2768 ^a2778 2853 **3009** 3019 3539 3892; vjera (^akao poslušnost koja je u skladu s razumom) mora biti prije razuma 2751 (2754) 2755 2765sl 2812sl ^a**3009** (3019); svakom čovjeku koji ozbiljno razmišlja, vjera nudi posljednji odgovor 4318; vjera kao eshatološko tumačenje postojanja 4492.

Od strane volje, potrebno je da prihvaćanje vjere bude bez prisile: L 5g (Ljudska prava).

Obvezatnost na vjeru: G 4bg (Vjernici i autoritet Crkve); H 3e (Prihvaćanje odluka učiteljstva); L 2c (Krepost vjere); L 2f (Prihvaćanje Božje zapovijedi i Crkve); sve dogme su objavljene, te ih zbog toga treba vjerovati istom božanskom vjerom 4538.

Vjeraje upućena na naviještanje: otajstvo Krista objavljeno je njegovim apostolima i prorocima u Duhu Svetom, kako bi oni navijestili Evandjelje ^{*}*čitavom stvorenju*, ^b*budili vjeru u Isusa Krista i okupljali Crkvu* ^a**4006** ^b**4224**; Crkva onima koji ne vjeruju mora naviještati poruku spasenja a vjernicima mora uvijek iznova naviještati vjeru i pokoru 4009; u naviještanju Evandjelja Crkva pokušava slušatelje dovesti do vjere i njezinog ispovijedanja, pripremiti ih za krštenje i ucijepiti ih u Krista 4141; čitavo naviještanje mora se ravnati prema Svetom Pismu **4228** 4231; usp. A 3 (Prenošenje objave); o Crkvi i evangelizacija, odn. misijama usp. G 3cd; vjernici se okupljaju naviještanjem Evandjelja 4151; o službi naviještanja biskupa, svećenika i đakona usp. H 3; 5; 6; laici trebaju pripremiti njivu svijeta za sjeme božanske riječi 4162; usp. G 6ca (Apostolat laika); roditelji moraju svojoj djeci biti prvi vjerovjesnici 4128; usp. G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji).

Vjerodostojnost vjere. Mora se priznati postojanje vanjskih znakova vjerodostojnosti 3033sl 3475 3477 3539; motivi vjerodostojni jesu: *“proroštva, ^b čudesa (među njima “Kristovo uskrsnuće), ^Aheroizam mučenika, [^]čudesno širenje kršćanske religije, ⁽Crkva promatrana u sebi (kao uzdignuti znak) ^a772 ^b2753 ^{b^c}2754 ^{abc}2768^{at>}cde2779 C2907) ^{ab}3009 ^{ef}3012-3014 ^b3034 ^{ab}3539; nije dovoljno privatno nadahnuće ili unutarne iskustvo 3033.*
Shvaćanje vjerodostojnosti može biti pomučeno vanjskim utjecajima 3876; čovjek u odnosu na pravu religiju može biti u nenadvladivoj zabludi 2865° 2866.

3. Prenošenje Božje objave

a. - BIT PREDAJE

A 3a

Početak predaje. Prenošenje objave treba zahvaliti -: Kristu koji se objavio apostolima 1501 3006 4207 4212; -: Duhu Svetom koji [^]prebiva u Crkvi i ^bkojije predaju apostolima govorio ^a600 ^b1 501 ^b3006 i povjeravao ^b4212 4224.

3aa

Kod predaje Kristovog života i nauka treba razlikovati tri vremenska razdoblja 4404-4406.

Odbacuje se: [U predaji nema ničeg božanskog] 3548.

Načini predaje. Objava se nalazi u pisanoj i usmenoj predaji Crkve 609 1501 3006 4207-4214.

3ab

Živa predaja potječe od apostola 4212sl 4534; apostoli su u propovijedanjima, primjerima i uredbama predali dalje ono što su primili od Krista, ili što su naučili pod djelovanjem Duha Svetoga 4207; njihove su propovijedi na poseban način zaobilježene u nadahnutim knjigama 4209; usp. A 3bb (Nadahnuće).

Apostolska se predaja dalje razvijala u Crkvi pod vodstvom Duha Svetoga 4210; preko predaje je Bog u neprestanom razgovoru s Crkvom 4211; vjeru treba (neprestano) dalje razvijati i usavršavati 4823.

Kako bi se Evanđelje u Crkvi očuvalo nepovrijeđeno i živo, apostoli su svoju učiteljsku službu predali biskupima kao svojim nasljednicima, *“kako bi oni u svom naviještanju Evanđelje vjerno čuvali, tumačili i širili (4144 ^a4150) 4208 ^a4212; usp. A 3ac (Kriteriji predaje); G 3db (Apostolska predaja); H 3 (Biskupska služba naviještanja).*

Kriteriji predaje. Jednodušnost čitave Crkve ^bu obdržavanju predane vjere 1637 ^a4209 ^a4213; pomoću nadnaravnog osjećaja vjere 4130.

3ac

S v e t o p i s m o je najviše pravilo vjere 4228.

Neokrnjena predaja Božje riječi u navješćivanju i tumačenju preko biskupa, kojima su apostoli predali svoju vlastitu učiteljsku službu (4144) 4150 4208 (4209) 4214; učiteljska služba nije iznad Božje riječi, nego joj služi 4214.

Crkvena praksa u liturgiji, molitvi i ostvarenju vjere 4209 4213; ono stoje predano od apostola obuhvaća sve što doprinosi svetom načinu života Božjeg naroda i unapređenju vjere 4209.

Jednodušnost otaca: pozivanje na predaju otaca 271 310 396 399 485 501//520 548 550 575 635 710 824 850 1510 1542 1600 1692 1750 1766 1800 1820sl 2090 2830 2855sl 3284 3541; posebno kao pravilo za tumačenje Sv. pisma 1507 1863 2771 2784.

Jednodušnost teologa: oni predstavljaju predaju 824; zbog toga o njoj treba voditi računa 1407 2879.

Predaja, Sv. pismo i učiteljska služba Crkve tako su međusobno povezani, da jedno ne postoji bez drugoga 4212; pojam predaje koji ne bi priznavao njezinu oznaku nečeg živog, i koji bi je suprotstavljao učiteljstvu Crkve i rimskom biskupu, nepotpunje i sporan 4822.

Usp. A 3be (Tumačenje Sv. Pisma); A 3c (Predaja i Sv. Pismo).

3ad Priznavanje predaje - : Crkva traži 110E 110 186E 1501 1504 1863 2537 2738sl 2771 2784 2879 (3012 3540) 3626 4150; - i ostvaruje 542 548 600 602sl 609 650-652 654 657 705 1510 1600 1637 1648 1750 1764 1766 1800 1820sl 3069 4150.

A 3b

b. - SVETO PISMO

3ba Sveto Pismo kao Božja i ljudska riječ. Za njegovo sastavljanje Bog je izabrao ljude kako bi predali ono stoje on sam htio 4215; Sv. pismo je Božji govor ukoliko je zapisan pod nadahnućem Božjega Duha 4212 4231; usp. A 3bb (Nadahnuće); Bog je u Sv. pismu govorio preko ljudi na ljudski način 4217 4220; i Sv. pismo slaže se sa stoljetnom iskustvom ljudi 4337.

Knjige Staroga zavjeta sadrže i ono stoje uvjetovano vremenom i štoje nesavršeno 4222.

Ono što su apostoli prema Kristovoj zapovijedi propovijedali, to su kasnije pod nadahnućem božjeg Duha oni sami i apostolski ljudi predali u pisanom obliku 4225.

3bb Nadahnuće. Činjenica nadahnuća. Sveto Pismo sadrži i jest Božja riječ, jer je nadahnuto 4231; kanonske knjige imaju Boga za začetnika (800) 3006 3293 4215 4217 4220 4223 4228; posebno se naglašava protiv manihejaca, daje isti Bog začetnik Starog i Novog Zavjeta 198 325 685 790 854 1334 1336 1501; usp. B 1b (Bogje prazvor života, istine i dobrote).

Božji plan spasenja unaprijed je naviješten u knjigama Starog zavjeta 4221; knjige Starog zavjeta -: govore o Bogu i ljudima kao i o načinu kako Bog ophodi s ljudima 4222; -: pokazuju pravu božansku umjetnost odgajanja 4222; -: otkrivaju otajstvo našega spasenja 4222; -: u potpunosti su preuzete u navještanje

- Evandjelja 4223; -: tek u Novom zavjetu pokazuju svoje puno značenje i tumače ga 4223.
- Božjase riječ na poseban način otkriva u knjigama **N o v o g a z a v j e t a** 4224.
- Među svim knjigama ističu se **E v a n đ e l j a** 4225; ona su -: glavni svjedok Spasiteljevog života i naučavanja 4225sl (4406); -: apostolskog porijekla 4225; -: temelj vjere 4225.
- Nadahnuće se pripisuje djelovanju **D u h a S v e t o g a** 1334 1501 3292 3593 4215sl; Duh Sveti govori ^aiz Mojsijevog zakona, ^bpreko proroka (odn. u prorocima), ^ciz apostola, ^dpreko evanđelista (odn. u Evandeljima) ^b41sl ^{bc}44 ^{abcd}46
a b c d . . . c . . . b . . . c . . . b . . . c . . . c d . . . b c . . .
- Duh djeluje preko svetih pisaca 3293 3650sl 4207 4215-4220; odbacuju se izjave modernizma 3409-3411 3413 3491.
- O b u h v a t n a d a h n u ć a**: ono obuhvaća sve knjige koje su priznate od Crkve sa svim njihovim dijelovima (1504 3006 3029) 3291sl 4215 4221 4227.
- N e p o g r j e š i v o s t** Svetog pisma. Knjige Sv. pisma uče sigurno, vjerno i bez zablude istine koje je Bog radi našega spasenja htio objaviti 4216 4534; knjige Sv. Pisma posreduju samu nepromjenjivu Božju riječ 4228; sve knjige sadrže nedvojbenu istinu 1065; one su *zbog svog nadahnuća* bez zablude ^a3292sl 3652-3654; ne smije se tvrditi da se pisac prevario 3291.
- Odbacuju se tvrdnje koje stavljaju pod znak pitanja nepogrješivost i zastupaju *mitologizam* ^a2907 ^a3034 3414 3887.
- Sveto Pismo ne želi davati pouke o vidljivim stvarima, koje opisuje samo prema osjetnoj pojavnosti 3288; zbog toga ne može postojati prava suprotnost između teologa i prirodnih znanosti 3287.
- Kanon**. Temeljem apostolske vjere Crkva smatra knjige Starog i Novog zavjeta, u njihovoj sveukupnosti, sa svim njihovim dijelovima, za svete i kanonske 4215. 3bc
- Crkva je utvrdila **Kanon** 179sl 186 213 (350E) 1335 1502sl; taj Kanon treba priznavati ^aisključivo i ^bsa svim njegovim dijelovima (kao što se nalaze u Vulgati) ^a202 ^a213 ^a354 ^b1504 1863 2538 ^b3006 ^b3029; knjige Staroga Zavjeta Kristovi vjernici trebaju prihvatiti s poštovanjem 4222.
- U n u t a r n j i t e m e l j** kanoničnosti nije u crkvenom priznavanju jednog čisto ljudskog djela, pa niti samo u nepogrješivosti Sv. pisma, nego u tome stoje ono nadahnuto 3006 3409 3412sl 3415 3490.
- ^v**Čitanje Svetoga pisma**. U Svetom pismu -: objavljuje se vječna mudrost, kako bi ljudi upoznali neizrecivu Božju dobrotu 4220; -: nebeski Otac dolazi ususret svojoj djeci i razgovara s njima 4228; -: ljudi slušaju Boga 4232; sam Krist govori kada se u Crkvi čita Sv. pismo 4007; po Božjoj riječi i sakramentima čovjek biva oslobođen od vlasti grijeha i uveden u zajedništvo ljubavi s Bogom 4755; Božja riječ je za Crkvu oslonac i život 4228; pastoralno naviještanje, kateheza i kršćanska pouka uzimaju riječi iz Sv. pisma 4231; Sveto pismo naučava sličnost čovjeka s Bogom i pokazuje mu njegovo mjesto u poretku stvaranja 4312. 3bd

P r i s t u p Svetom pismu ostaje vjerniku potpuno otvoren 4229; svi kršćanski vjernici, posebno članovi vjerskih zajednica, potiču se na što češće čitanje Sv. pisma 4232; svi klerici se moraju stalno, kod čitanja i u studiju, baviti Sv. pismom 4232; općenito se preporučuje čitanje Sv. Pisma 770sl; ono je korisno za sve 1853sl 2712 2771sl; dosljedno, čitanje Sv. pisma nije obvezatno za sve 2479-2485 2667; čitati se smiju samo odobrena izdanja: A 3be (Tumačenje Svetog pisma).

Sveto pismo dobiva najveće značenje u slavljenju **l i t u r g i j e** (kod čitanja, homilija, u psalmima, u liturgijskim molitvama, molitvama, pjesmama) (4006sl) 4024; usp. J 2bb (Obnova liturgije).

M o l i t v u mora pratiti čitanje Sv. pisma, kako bi ona postala razgovor između Boga i čovjeka 4232; usp. J led (Molitva); J 2bb (Obnova liturgije).

3be **Tumačenje Svetog pisma. D o s l o v n i i d u h o v n i s m i s a o** 325 3792sl 3826-3828 3888sl; tumač mora paziti na sadržaj i jedinstvo čitavog Sv. pisma 4219.

Izvorni tekst i prijevodi Svetog pisma. Egzeget mora prije svega uzimati u obzir najstarije rukopise 3280.

Prijevodi na druge jezike skrivaju opasnost od zabluda i zloraba 770sl 1853sl 2710sl; zbog toga je Vulgata proglašena za autentični tekst 1506 1853 2710 3238; ta autentičnost je samo juridička, te ona ne isključuje pogreške prijevoda 3280 3794sl 3825; egzeget mora voditi računa i o drugim prijevodima 3280.

Crkva se trudi oko uporabivih prijevoda, pogotovo iz starih tekstova 4229; prijevođe svetih knjiga, koji su s odobrenjem crkvenog autoriteta priređeni zajedno s odvojenom braćom, mogu koristiti svi kršćani 4229; vjernike treba upućivati na pravilno korištenje božanskih knjiga u prijevodima s komentarima 4233; vjernici smiju koristiti samo prijevode s bilješkama i s crkvenim odobrenjem 1508 1863 2772; zabranjeni su prijevodi nekatoličkih biblijskih društava 2771 2784.

Treba izraditi izdanja Sv. Pisma s bilješkama koje bi mogli koristiti i oni koji nisu kršćani 4234.

Književne vrste, povijesnost. Tumač mora -: istraživati namjeru svetog pisca, vodeći računa o književnim vrstama 3829sl 4402sl 4405sl 4217 (4402) 4406sl; - : treba voditi računa o načinu razmišljanja, govora, pripovijedanja i priopćavanja u ono vrijeme 4218 (4402) 4406 -; Isus se služio načinom mišljenja i prikazivanja uobičajenim u njegovo vrijeme 4404; usp. E 3bb (Proročka služba Isusa Krista i Krist kao učitelj); apostoli su prenosili Gospodinove riječi, poučeni događajima i Duhom, u punom razumijevanju i u skladu s potrebama slušatelja 4405; oni su propovijedali upotrebljavajući višestruke načine govora: kateheze, pripovijedanja, svjedočenja, himne, pohvale, molitve i druge književne oblike 4405; usp. A 3bb (Nadahnuće); G 3d (Apostolska predaja); sveti pisci su izabrali stoje bilo prilagođeno željenom cilju i uvjetima vjernika, te riječi Gospodinove nisu iznosili doslovno, nego - zadržavajući smisao - na različite načine 4406; učenici su čudesu i druge događaje iz Isusovog života s

pravom shvaćali kao činjenice preko kojih bi ljudi trebali vjerovati u Krista 4404.

Povijesna metoda pruža pomoć egzegezi 4402; ona brižno istražuje izvore 4402; i njihovu primjenu na Sv. pismo 3290 (4218) 4402sl; tumač bi trebao voditi računa o tri razdoblja predaje 4404; usp. A 3aa (Početak predaje); samo prividno povijesni dijelovi Sv. pisma 3373; Postanak pogl. 1-11: 3898; Ps 16,10sl: 3750; Evanđelja općenito 4402-4407; povijesnost četiriju Evanđelja 4226; Mt 16,26 i Lk 9,25: 3751; Evanđelje po Ivanu 3416-3418; ponovni dolazak Kristov u Pavlovim poslanicama 3628-3630; svojstva pravih proroštava (2907) 3505sl 3528 3563 3573; mitološki izvori 3899; osuđuje se - : shvaćanje da vjera ne mari za povijesne istine 4403; -: nijekanje povijesnog značenja svjedočanstava objave 4403; -: izdizanje "stvoriteljske snage prvotne zajednice" uz zanemarivanje autoriteta apostola, Kristovih svjedoka 4403.

Treba primjenjivati samo zdrave elemente metode povijesnih oblika 4403; njezina primjena ne smije voditi prema tome da se niječe postojanje nadnaravnog reda, zahvaćanje u svijet osobnog Boga te mogućnost postojanja čudesna i proročanstava 4403; Isus zbog svog štovanja kao Sina Božjeg nije pretvoren u "mističku" osobu, te njegovo učenje nije zbog toga izmijenjeno 4405; vjera je ojačala sjećanje na Isusovo djelovanje i učenje 4405.

Kao pomoć preporučuje se povijesna kritika - više kao unutarnja kritika - te se preporučuju prirodne znanosti 3286sl; povijesna metoda dobiva pomoć u tekstualnoj i literarnoj kritici i u poznavanju jezika 4402.

Pravilo za tumačenje je -: živa predaja sveukupne Crkve 4219; Crkva ispunjava Božji nalog da čuva i tumači riječ Božju 4219; kod toga joj pomaže djelovanje egzegeta 4219;

-: analogija vjere 3283 3515 3546 3887 4219;

-: jednodušna predaja otaca i teologa 1507 1863 2771 2784 3007 3284 3546 3887; ipak ne treba preuzimati sva mišljenja pojedinaca 3289.

-: sud crkvenog učiteljstva 1507 1863 2538 3007 3281 3401-3408 4150 4214 4219; pod nadzorom učiteljstva Sv. pismo treba tako istraživati i tumačiti da bi po mogućnosti što više službenika Božje riječi moglo dobiti hranu Sv. pisma 4230.

Usprkos gore spomenutim pravilima ostaje široko polje za slobodu istraživanja i tumačenja 3282 3289 3831 4407: tu je moguće (ne u stvarima vjere i čudoređa) poboljšanje i ispravljanje crkvenog tumačenja 3294; usp H 3g (Sloboda istraživanja i naučavanja).

Općenito se odbacuju metode tumačenja racionalista, modernista i nekatoličkih biblijskih udruženja 2784 3546sl 4403; posebno su laici izloženi zabludama kod tumačenja Sv. Pisma 770sl.

Odbacuju se tvrdnje manihejaca da postoje proturječnosti između Starog i Novog Zavjeta 198 790 854 1334 1336.

Pojedinačna pitanja. Pitanja o Kanonu, pisci i vrijeme nastanka nekih knjiga i dijelova: uključni navodi 3372 3654; Petoknjižje 3394-3397 3862-3864; Knjiga postanka 3512-3519; Psalmi 3521-3528; Izaija 3505-3509; sinoptičko pitanje

3bf

3577sl; Evanđelje po Mateju 3561-3567; Evanđelje po Marku i Luki 3568-3576; Evanđelje po Ivanu 3398-3400; Djela apostolska 3781-3586; Pastoralne poslanice 3587-3590; Poslanica Hebrejima 3591-3593; Ivanove poslanice 180 180¹; Ivanova "komma" 368sl; Ivanovo Otkrivenje 486 1501E; druge knjige 1501E.

A 3c

c. - PREDAJA I SVETO PISMO

Božansko Pismo i sveta predaja -: su najviša pravila vjere Crkve 4228; čine jednu ostavštinu Božje riječi 4213; -: stoje u uskoj međusobnoj povezanosti te dijele isto porijeklo i isti cilj 4212; u njima Crkva na zemlji vidi Boga, dok ga ne bude gledala licem u lice 4208; oni su jednako vrijedni štovanja 1501 4212.

Po predaji -: je Crkvi poznat potpuni kanon svetih knjiga 4211; -: Sveto Pismo se dublje razumije i biva djelotvornije 4211.

Zadaća autentičnog tumačenja napisane i predane Božje riječi povjerena je jedino crkvenom učiteljstvu 4214; usp. A 3be (Tumačenje Svetog pisma); H 3a Biskupska služba naviještanja: opće odrednice); sveta predaja, Sv. Pismo i crkveno učiteljstvo tako su međusobno povezani, da jedno ne postoji bez drugoga i zajedno vode prema spasenju 4214; usp. A 3ac (Kriteriji predaje); o zadaći teologije usp. A 4ba.

4. Razum i vjera

A 4a

a. - RAZUM I VJERA OPĆENITO

Razum dokazuje i brani vjeru 2776 3019 3135-3138; on do određenog stupnja osigurava uvid u otajstva 2853 3016 3137 3892; razum se ne ograničava samo na fenomene, nego može doprijeti i do duhovno spoznatljive stvarnosti 4315; Crkva mora trajno iznositi Kristovu poruku različitim narodima uz pomoć pojmova i riječi, te ju mora pojašnjavati uz pomoć filozofije 4344; usp. G 3cd (Crkva i evangelizacija).

Razumu su postavljene granice zbog nadnaravnih i tajnovitih svojstava predmeta objave: A 1 bc (Tajnovita svojstva objave); Krist u svom naviještanju daje poruke koje su nedostupne ljudskom razumu 4324; s otajstvima se ne može postupati kao s objektima prirodnih znanosti 2854 2856sl; filozofija nije slobodna od zabluda 2829; ima dubokih pitanja koja se razumom gotovo ne mogu riješiti 249.

Ljudski razum (odn. filozofija) mora služiti objavljenim istinama (odn. teologiji) i ne smije se njome gospodariti 824 2829.

Izražava se neslaganje s precjenjivanjem ljudskog razuma (racionalizam) 2732 2775-2777 2828sl 2850sl 2858-2861 2878 2901-2914; odbacuje se učenje o samosvojnosti razuma i njegovoj neovisnosti od religije 2860 2903sl 2911 2914

3031sl; odbacuje se težnja da se vjerska pitanja rješavaju samo pomoću razuma 824 2732 (2738) 285 lsl **2908sl** time se poništava zasluga vjere 824.
Usp. A 1b (Svojstva objave); A 2a (Sposobnost ljudskog razuma da spozna istinu); C 4ee (Duh i razum čovjeka).

b. - TEOLOŠKE ISTINE

A 4b

Zadaća teologije. Teologija je znanstveno obrađivanje objave u svjetlu vjere 3135-3138; treba upotrijebiti sva sredstva pomoću kojih se mogu dublje upoznati vlastitosti svjedočanstava u Evanđeljima, vjerski život prve Crkve te smisao i značenje apostolske predaje **4402**; usp. A 3be (Tumačene Svetog pisma); Crkva unapređuje studij svetih otaca Istoka i Zapada kao i svete liturgije 4230; položaj učitelja je istovremeno najvažniji u Crkvi 771; zadaća je teologa da slušaju različite poruke današnjeg doba, da ih prosuđuju u svjetlu božanske riječi, kako bi dublje shvatili objavljenu istinu i kako bi je mogli navijestiti prikladnijim riječima **4344**; od teologa i drugih crkvenih znanstvenika se traži da neprestano osvjetljavaju povezanost Drugog vatikanskog sabora s predajom 4823.

Bit teološkog napretka leži u produbljivanju a ne u mijenjanju 2801 **3020 3043** 3541 (3626) 3886; odbacuje se pojam o napretku teologije (prije svega modernista) 2905 **3020 3043** 3422-3424 3426 3458-3465 3483 3488 3541; odbacuje se tužba da crkveno učiteljstvo sprečava napredak teologije 2912 3457; ne postoji u Crkvi zamračivanje istina 2495 2601.

Teološke metode. Razum nije vrhovna norma i prvotno sredstvo za spoznavanje nadnaravnih istina 2738; teolog mora misliti na nadnaravno svojstvo objave (2854 2856sl) 3547; teologija mora početi od jasnih i definiranih sadržaja kako bi osvijetlila ono što je nejasno 3886.

Teologija se oslanja na temelje: napisanu Božju riječ i predaju **4231**; dogme jesu, i bile su u svako vrijeme, nepromjenjivo pravilo vjere i teološke znanosti 4536; kod uspoređivanja različitih učenja u ekumenskom dijalogu, teolozi moraju misliti na to da postoji poredak, odn. "hijerarhija" istina katoličkog nauka **4192** 4538; nisu ispravna shvaćanja -: [Dogmatske formulacije ne mogu istinu izraziti u točno određenom obliku, nego samo njihovo promjenjivo približavanje] 4540; -: [Dogmatske formulacije izražavaju istinu samo u neodređenom obliku] 4540; usp. H 3bb (Predmeti i načini odlučivanja crkvenog učiteljstva).

Skolastička metoda se brani i preporučuje (^amakar i s ogradama) protiv fideizma i modernizma 2814 286 2913 ^a3140 3894.

Brani se apologetska metoda 3499sl 3879sl.

Odbacuje se pozitivna sumnja kao načelo teološkog istraživanja 2738.

Treba zadržati predanu teološku terminologiju 824 2831 3881-3883.

Upućenost teologije na crkveno učiteljstvo. O priznavanju crkvenog učiteljstva općenito usp H 3e (Prihvatanje odluka crkvenog učiteljstva); o usklađenosti s objavom

A 3 (Predaja i objava); o slobodi naučavanja H 3g (Sloboda istraživanja i naučavanja). Općenito se traži priznavanje autoriteta nekih teologa 1328 2876.

Crkveno učiteljstvo katkada pretpostavlja moderne pisce starijima 904; ali to ne zbog toga što bi ih Apostolska Stolica odbacivala, nego se mogu smatrati kao potvrđeni 2047 3154sl.

4bc Teologija i druge znanosti. P r e d n o s t teologije pred drugim znanostima 824 (2829); ne može biti pravog spora između teologa i znanstvenika prirodnih znanosti 3287.

O odnosu vjere i znanosti usp. A lbc (Objava ima vlastitosti tajne); A da (Razum i vjera općenito); C 4id (Ljudska istraživanja i znanosti).

B. - ŽIVI BOG

1. Bog i Otac našega Gospodina Isusa Krista

B la

a. - BOG VJERE

laa Tajna Boga u povijesti čovječanstva. Usp. A (Bog se objavljuje); posebno A la (Pojmovno određenje događaja objave); A lc (Postupnost objave); C (Bog stvara svijet i podjeljuje mu milost); posebno Cl (Bog kao Stvoritelj neba i zemlje); C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); E (Bog spašava čovjeka po Isusu Kristu); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); G (Bog okuplja svoj narod); M (Bog dovršava svijet i čovjeka u svom kraljevstvu).

lab Bog izabranog naroda. Usp. A lc (Postupnost objave); E la i lb (Obećanja Krista u Starom Zavjetu); G lb (Crkva kao Božje djelo).

lac Bog i Otac Isusa Krista. Usp. B ld (Bog rađa Sina od vječnosti); B lj (Pojmovno određenje Božjeg očinstva); E 4 (Poslanje Isusa Krista).

B lb

b. - BOG PRATEMELJ ŽIVOTA, ISTINE I DOBROTE

Božja j e d i n s t v e n o s t : vjera u jednoga Boga 40-42 44 46 48 50sl 55 60 73 75 108 125 **150 800 3001 3021** 3875; Bog je jedna jedina supstancija **3001**; Bog Starog i Novog Zavjeta je jedan te isti Bog 198 325 790 854 1334 1336.

Božji život: Vjera u živoga Boga 40 (173) **3001** 4197; Bog je u svom unutarnjem životu bitna ljubav, koja je zajednička u trima božanskim osobama **4780**; usp B 4bb (Jednakost osoba među sobom).

Božja istina: vjera u pravog Boga 3 424648 50 60 125 150 800 **186230013021** 3026; Bog je izvor svake istine 2811; Bog ne može varati 3008; Bog je prava ljubav, prije svega 3973.

- Božja dobrota: Bogje [^]*beskrajno dobar*, odn. *najviše dobro* (62) 240 ^b285 470 621 ^b1333 (3002) ^a**3004sl** ^a3251 ^b3973; on je sama punina dobrote 4815; odbacuje se pojam Boga u koji nije uključeno dobrota 978.
- Božje znanje: Bogje (beskrajno) mudar 2901 **3001** 3004 3009 3781; sveznajući 164 169 3009 3646.
- Bog poznaje srca i skrovitosti 670 2866 4314 4328; on poznaje budućnost stvorenja (333 419)621 625-629 646685 3003 3646 3890; zbog toga budućnost ima neku određenu istinitost 1391-1395; Bog se ne može prevariti 3008.
- Božja volja: Bogje -: neizmjereno savršen **3001**;
- : slobodan od prisile 526 3890
 - : pravedan 285 621 1547 1549 1672 2216 3781;
 - : dobar i milosrdan prema ljudima 62 236 248 309 1534 1548sl 1562 1576 1668 1696 4166 (4197) 4318 4685; on se očinski brine za sve 4324; on je Otac sviju 4199; u Kristu Mesiji objavilo se Božje milosrđe 4685; usp. D 7a (Božja volja za pomirenjem); E 3a (Krist posrednik spasenja); F 1 (Božje milosrđe i želja za općim spasenjem);
 - : svemoguć (navode se samo važnija mjesta) 2//64 71 115 125 150 191 290297441 680 683 685 **800** 851 1330 1880 **3001** 4522; pojedine se osobe nazivaju svemogućima 29 75 164 169 173 441 490 4522; Božjoj volji se ne može ništa suprotstaviti 647; Bog kao Gospodar svemira i povijesti usp C lga; odbacuju se tvrdnje kojima se ograničava Božja moć 410 721 726sl; [Ocu u pravom smislu pripada samo svemoć a ne i mudrost i dobrota] 734;
 - : svet 4165; usp. E 5dd (Kristova bezgrješnost i svetost); G 3b (Božanski temelj crkvene svetosti);
 - : ("u sebi i iz sebe) blažen 415 441sl ^a**3001**;
 - : ne može trpjeti (*impassibilis*) odn. nepovrediv (^aprotiv teopasijanaca koji trpljenje Sina, koji je postao tijelom, pripisuju Božjoj biti) 16 166 ^a196sl 284 293sl 297 ^a300 318 358 ^a359 ^a367 504 635sl 681 801 852 2529; (temeljem komunikacije idioma) može se ipak kazati: "Bogje trpio u tijelu": E 5ea (Komunikacija idioma).

c. - BOG IZDIGNUT IZNAD SVEGA KONAČNOGA

B

- Bogje - : n e s t v o r e n (*increatedus, inconditus*) 75 501;
- : b e s k r a j n o s a v r š e n (*perfectus*) 2751 **3001** 3623; osim toga beskrajno dobar: B lb (Bog kao pratemelj života, istine i dobrote); u njemu nema ničeg nesavršenog 569; on ne mora biti dionikom ničega 285 358; u odnosu na supstanciju njega se ne može obuhvatiti brojem 530;
 - : i z d i g n u t iznad svega **3001**; njegova uzvišenost 73 75 293 529 1331; njegova beskrajna veličina 3955; usp. C lb (Razlika između Stvoritelja i stvorenja);
 - : u z v i š e n 4814;

- : n e p o j m l j i v (incomprehensibilis) i neizreciv (ineffabilis) 294 501 525 800 804 3001;
- : j e d n o s t a v a n (simplex)
- : o s o b a n 3542 3875 3890 3973 3978 3980 (4780); on postoji u tri osobe: B 4 (Trojstveni Bog);
- : n e p r o m j e n j i v (immutabilis:)285294297501 569 683 800 853 1330 2901 3001; (inconvertibilis:) 197 358 416; u Bogu ne postoji emanacija ili evolucija 285 3024; njemu se ništa ne pridodaje i ništa ne gubi 285 569;
- : j e d n a d u h o v n a s u p s t a n c i j a 3001; zbog toga je Bog (^aOtoc; ^bSiri) n e v i d l j i v (invisibilis) ^a16 ^a21 ^a22 ^a29 ^b293sl 683 853 3001 4114; njega se ne može predočiti bojama ili oblicima 1825.
- : n e i z m j e r a n (immensus) 75 800 13303001; neomeđen (incircumscribitus) i neshvatljiv (incapabilis) 504; nema ničega osim Boga 204; zbog toga je Bog p o s v u - d a i posvudašnji (^apo svojoj moći, po svojoj prisutnosti i svojoj biti) 2185 ^a3330;
- : v j e č n i (aeternus, sempiternus) 27 71 74sl 147 173 284sl 291 293 441 683 800 853 1330 1337 2828 3001 4522- on je bez početka 501; Bog (^aOtac; ^bSin) je besmrtn (immortalis) ^a21 si ^b294 ^b297 [^]358 ^b681 ^b801 ^b852 ^b1337; Bog (Otac) je kralj vremena 21sl; zabluda teopasijanaca: [Bog Sin je smrtan po svom boštvu] 359; usp. E 5a (Isus Krist je jedne biti s Ocem).

B ld

d. - BOG RAĐA SINA OD VJEČNOSTI

Otac je bez početka 1331; on nije ni od koga: ^aučinjen (factus), niti ^bstvoren (creatus) niti ^crođen (genitus) ^c60 ^{affc}75 ^c441 ^{ac}485 ^{bc}490 ^{bc}525 ^c527 569 ^c572 ^c683 800 1330sl; sve što Bog ima, ima iz sebe 1331.

On je Početak koji rađa Sina 71 284 526; on je ^aizvor iprapočelo, odn. ^bpočetak čitavog boštva ^a4390 ^a525 ^a568 ^b3326.

Osuđuje se: [Križ Sina je trpljenje Oca] 284; [Dolazak na kraju svijeta može se pripisati Ocu] 737.

Usp. B 1 b (Bog kao prapočelo života, istine, dobrote); B 1 c (Bog izdignut iznad svega stoje konačno); B lj (Pojmovno određenje Božjeg očinstva).

B le

e. - PO SINU I SA SINOM BOG NADIŠE DUHA

Usp. B 3c (Boštvo Duha).

f. - BOG STVARA SVIJET I UPRAVLJA NJIME

B lf

Bogje Stvoritelj (creator, conditor) svega 19 21sl 27-30 36 40//51 60 125 150 3001sl 3025 3538 3955 4102 4197 4334; "iz njega je sve" 60 421 680 (851) 3326; on je učinio sve po Sinu i Duhu Svetome 171; on je gospodar svemira 1 5; usp B 4c (Djelovanje Trojstva u stvaranju i povijesti spasenja); C 1 (Bog Stvoritelj neba i zemlje); C lg (Bog upravlja svime prema svojoj providnosti); C 5a (Bog i cilj povijesti).

g. - BOG ŠALJE SINA I DUHA

B lg

Slanje Isusa Krista 101 145 527 538 1522 3806 4005 4103 4132 4120 4141 4153 4172 4204 4480 4522.

Slanje Duha Svetoga: Duh je poslan od Oca i Sina 60 145 527 681 3325 3327sl (4132) 4227; - : Crkvu ispunjava svojim Duhom 4112 4116 4124 (4165sl) 4332; slanje Duha Svetoga je dvostruko: javno u Crkvi, skriveno u duši pravednika 3327; on je poslan na trajno posvećenje Crkve 4104; Duhovi su blagdan njegovog odašiljanja 3325.

Usp. E 2dd (Slanje Duha); E 2e (Djelovanje uzvišenoga po Duhu); E4 (Slanje Krista); G lbe (Crkva ostaje kroz vjekove djelo presvetog Trojstva).

h. - BOG UREĐUJE I DOVRŠAVA SVIJET

B lh

Usp M 2 (Dovršenje Božjeg gospodstva); M 3be (Dovršenje svijeta).

i. - POJMOVNO ODREĐENJE BOŽJE BITI

B li

Metafizička bit Božja definira se (prema tomistima) kao subsistentni bitak 3603 3623sl.

Identičnost između Božje biti i Božjih savršenosti: svaka savršenost pripada Božjoj biti: Bog je istina, mudrost itd., on nema samo udio u tome 285; za Boga su njegov bitak i volja, volja i znanje isto 566; usp. B lb (Bogje pratemelj života, istine i dobrote); B lc (Bogje izdignut iznad svega što je konačno); odbacuju se pretjerane tvrdnje o Božjoj jednostavnosti 973sl.

j. - POJMOVNO ODREĐENJE BOŽJEG OČINSTVA

B 1 j

Bog rađa Sina ne prema volji, niti prema nužnosti, nego *po naravi*71 526; Otac je rodio Sina iz sebe, to jest iz svoje supstancije 470 485 525sl 571 617 805 1330; bez smanjenja samoga sebe on je prenio svoju supstanciju na Sina 805; zbog

toga se ne smije (kao prema Ariju) samo Oca nazivati "Bogom" 176 1332; usp. B 2 (Isus Krist, jedinorođeni Sin Božji).

2. Isus Krist jedinorođeni Sin Božji

B 2a a. - VJERA U ISUSA KRISTA KAO OČEVOG SINA

Vjera u Isusa Krista, Sina 2//30 36 40//51 55 60-64 71-76 105 125sl 144 146 150 188sl 300-302 325 367-369 421-426 428-432 434 44sl 451 453 470 485 487 490sl 501 525-538 542sl 546-548 680sl 790sl 85sl 1330sl; usp. B 4a (Vjeru trojedinog Boga).

B 2b b. - OČEV SIN, POSREDNIK STVARANJA I SPASENJA

Sin je Početak od početka 1331; on je ("uistinu i u pravom smislu) rođen od (iz) Oca (genitus) odn. rođen (natus) 40//51 71 75 113 125 144 150 163^a168 188sl 272 284 485 490 503 526sl 547 554 564 568sl 572 681 851 1330 1337 2526.

Sin nije dio Oca 526 805; on nije proširenje (extensio) ili stezanje (collectio) Oca 160.

Sin nije učinjen (factus), odn. stvoren (creatus) ^{zz ničega} 42//50 60 75 113sl 125^a126^a130 150 155 209 485 490^a526 536 1332^a2526; u kojem smislu se Sin, prema Posl 8,22 naziva "stvorenim" 114; on nije bez supstancije 160.

Sin je jedini (unicus, unus) Sin (^aosim kojeg ne postoji niti jedan drugi) 4sl 12//30 36 62sl^a105 502; dakle jedinorođeni (unigenitus) 2sl 11 25 27 40//51 60 125 150 1178 258 266 272 291 300 302 318 357 538 683 900 2526 3350 3352; samo Sin je jedino od Oca 75 800 1330.

Sin nije rođen od Oca prema volji, niti prema nužnosti, nego ^{po naravi} 71 526.

Sin je rođen bez početka (principium, initium) 357 470 526 536 572 617 1331; vječ-an (^abez vremena) 490 504 (611) 617 681 852 900 1300sl 1331 (3274); on je od početka i ujedno s Ocem 61; on je odvijeka i do vijeka (126) 147; on je bio prije svih vremena (^aprije svakog početka, odvijeka) 40-42 48 50sl 60 76^b126^b147 150^a189 272 294^a297 301 357 427^a441 485^a490 503sl 526 538 547 554 568 571 (611) 617 681; on postoji odvijeka u otajstvu boštva, različit od Oca i Duha Svetoga 4520; odbacuju se učenja koja niječu vječnost Sina: [^ao« *će imati kraj*; ^bonje *smrtan*] i ona koja tvrde daje on promjenjiv 43 45 47 49 113 126 130^a160^a359 2526.

N a z i v i (osim vrlo čestog imena "Sin Božji"): "Riječ Božja" (Verbum Dei, Logos) 40 55 113 144 147 178 250//263 427 502sl 852 3326 4338; "vječna Riječ" 4204; to se pak ne smije shvatiti u smislu izgovorene riječi 144 147; "Mudrost" (sapientia) (113) 148 476; "Riječ" (sermo) 148; "Snaga" (dynamis) 113; odbacuje se tvrdnja daje "Riječ" jedini ispravan naziv za Sina.

Posrednik stvaranja: Sin je onaj "pokojem jesve" 40//51 60 125 150 421 680 3326 4338 4345; "po kojem su uređena vremena" 50sl; on se naziva "Stvoriteljem svega" 485; u Kristu je sve stvoreno i ima svoje postojanje 4114; on je primio svijet u sebe i sažeo gaje 4338 (4345); usp. C 1c (Sin Božji kao posrednik stvaranja).

Posrednik spasenja: Sinje -: Spasitelj (salvator) 1 3sl 4176 4332 4580; -: "radi spasenja ljudi, odn. ^bradi oprostjenja grijeha je on sišao na zemlju" 40^a 42^a 42^a 44^a 46^a 48^a 51^b 55^a 62^a 64^a 72^a 76^a 125 * 44^b 146^a 150^a 272^a 301^b 485^b 491sl 500^a 533^b 681^a (801)^a 901^a (1337)^b 1400^a 2529^a 4172^a (4303^a 4310)^b 4313^a (4345^a 4445^a 4494); usp. E 3 (Isus Krist Otkupitelj); E 4c (Slanje Isusa Krista)

Sinje -: prvorođenac svega stvorenja 40 50sl 60 (490) 4310; -: prije svega 4114; -: Početak 4114; - : isti do vijeka 4310; -: savršeni čovjek 4338 4345; usp. C 1c (Sin Božji kao posrednik stvaranja); C 4fh (Krist savršeni čovjek).

c. - POJMOVNO ODREĐENJE SINOVOG BOŠTVA

B 2c

Sinje od 'supstancije, odn. ^bnaravi Očeve ('ne iz neke druge supstancije)' 43^a 44^c 45^c 48^c 49^a 76^a 125^c 126^c 144^a 163^{ab} 441^c 526^c 900^a 2526; sve što Sin ima, ima od Oca 1331; Otac je sve svoje dao Sinu 'osim biti Otac (900)' 1301^a 1986 4675; Krist je slika nevidljivoga Boga 4114; on je iste biti s Ocem: B 2b (Sin kao posrednik stvaranja i spasenja); B 4bb (jednakost osoba); E 5a (Isus Krist je jedne biti s Ocem).

3. Duh Božji

a. - VJERA U DUHA BOŽJEGA

B 3a

Vjera u Duha Svetoga 1//303640//51 55 60-64 71 73 75 125 144sl 147 150 188 300 325 367 421 441 451 470 485 490 501 525 527 542 546 680 682 790 851 853 1330.

b. - DUH BOŽJI U STVARANJU I POVIJESTI SPASENJA

B 3b

Nazivi Duha Svetoga: Ljubav, pryje svega između Oca i Sina 3326 3331 4780; Tješitelj (paracletus) 1 41 44 46 60 64 188; Dar 570 1522 1529sl 1561 1690 3330 4780; Volja 573; Gospodar i darovatelj života.

Duh Sveti u stvaranju: Duh Sveti je onaj "u kojem je sve" 421 680 3326; on ispunjava krug zemaljski 4311; on obnavlja lice zemlje 4326; iz Duha Svetoga proizlazi svaki dar koji se daje stvorenjima: dar postojanja i dar milosti 4781; odbacuje se: [Duh Sveti je duša svijeta] 722.

- 3bc Djelovanje Duha Svetoga u ljudima: Duh Sveti** -: vodi tijek vremena 4326; -: svi-
ma pruža mogućnost da se ujedine s vazmenim otajstvom 4322; -: pomaže raz-
voj društvenog poretka u istini, pravdi, ljubavi i slobodi 4326; - : u Duhu
Svetom čovjek postaje novo stvorenje 4337.
- 3bd Djelovanje Duha Svetoga u povijesti spasenja: U povijesti spasenja Duhu Svetom**
se pripisuju -: nadahnuće i govor preko Zakona, proroka i apostola 41 //48 150
682 790; -: činjenica daje Riječ postala tijelom: E 2a (Začeće i rođenje Isusa
Krista); ipak zbog toga on nye otac Sina 533; -: silazak kod Kristovog krštenja
44 46 48; - : Kristova žrtva 3327; -: Duh je počivao na Kristu 178; na poseban
način se on naziva "Kristov Duh" 3807; kao dovršenje svoga poslanja Krist je
apostolima poslao Duha Svetoga na dan Duhova (4143) 41454148; Duh je pou-
čio apostole 4405.
- 3be Duh Sveti u životu Crkve: U životu Crkve je Duh Sveti** -: Duh Crkve 3328, -: nje-
zino životno počelo 4116; -: pratemelj jedinstva u apostolskom naučavanju, u
zajedništvu, kod lomljenja kruha i u molitvama 4132; on stanuje u Crkvi 600
4104 4116 4141; on povezuje njezine udove 38084104 4113 4132sl 4340 4342;
on pomaže kod tumačenja različitih poruka današnjega vremena 4344; u Kristu
započeto ponovno uspostavljanje (Božeg kraljevstva), nastavlja se dalje u
Crkvi slanjem Duha Svetoga 4168; Crkva je hram Duha Svetoga (4104) 4141;
Duh Sveti - : poslanje na Duhove da posveti Crkvu 4104; - : on posvećuje
Crkvu po sakramentima i službama 4131; -: vodi Crkvu *'prema sjedinjenju s
njezinim Zaručnikom, ^hna njezinom hodočašću prema kraljevstvu Oca* 4104
4131 ^b4301 4303 4311 4321 4343 4856; -: uvodi Crkvu u svu istinu 4104 4530;
-: dijeli svoje mnogostruke darove na korist Crkve 4113; -: ostvaruje različitost
darova milosti, službi i djelatnosti 4158 (4856); usp. F 2cd (Darovi Duha Sveto-
ga); G 3ac (Crkva je izgrađena mnogostrukošću karizmi); - : pobuđuje nadna-
ravni duh vjere Božjeg naroda 4130; -: oprema Božji narod krepostima 4131; -:
trajno jača organsku ustrojenost i povezanost Crkve 4146; - : oživljava njezino
društveno tkivo 4118; -: djeluje na samoobnovu Crkve (4104 4116) 4124 4321
4141 (4303); - : i danas daje Crkvi svoju životnu snagu 4850; - : ohrabruje
Crkvu 4619; -: održava bez smanjenja vodstvo Crkve u obliku uspostavljenom
od Krista 4152; -: podlaže karizmatike autoritetu apostola 4113; pomoć Duha
Svetoga obećana je papi u Petru 4150; Duh Sveti pomaže -: saborima i papi u
njihovom odlučivanju 102 265 444 631 1500sl 1600 1635 1667 1726 1738
1820 (4150); -: pastirima u ispunjavanju njihove učiteljske uloge i u njihovom
iznošenju učenja oslobođenog svake zablude 4534; usp. H 3a (Biskupska
služba naviještanja: opće odrednice).
- O Crkvi kao djelu Duha Svetoga: G lbe (Crkva ostaje djelo presv. Trojstva); G 2a**
(Oznake Crkve); G 3aa (Božanski temelj crkvenog jedinstva); 3ac (Crkvaje iz-
građena mnogostrukošću karizmi); G 3ba (Božanski temelj crkvene svetosti); G
3 ca (Utemeljenje katoličanstva Crkve u Bogu); G 3d (Apostolstvo Crkve).
- 3bf Duh Sveti u životu vjernika. On je izvor svake stvorene milosti** 3807 4165; zbog
njegovih darova naziva se Duh u sedam oblika, Duh mudrosti, itd. 178 183

1726; njemu se pripisuju karizme 575 3328 3342 4104 4113 4131 (4159); njegovi različiti darovi pokazuju se u različitim pozivima 4338; Duh Sveti -: čini živim 3sl 42 51 62 150 546 4160; -: on je Duh života 4104; -: on čisti 62sl; -: obnavlja 4116 4322 4337; -: oslobađa 4338; -: doprinosi opravdanju time što prosvjetljuje i potiče 374-378 387 1525 1552 1678 3009sl (4205); -: on je unutarnja pomoć vjeri 4205 4315; -: potiče na obraćenje i otvara oči razuma 4205; -: produbljuje razumijevanje objave 4205; -: uvodi vjernike u svaku istinu, te čini da Kristova riječ boravi među njima 4211; -: on je dar za opravdane 1527 1529sl 1561 1690 3330; -: djeluje u svetima od vječnosti 60; -: prebiva u svetima i pravednima 44 45 48 1962 3329-3331 3814sl; njihova tijela su hram Duha Svetoga 1822; -: potiče na ljubav Božju 4166; -: donosi ljubav među vjernike i unapređuje je 4113 4166 4322; -: djeluje na vjernike u liturgiji preko sakramentalnih znakova 4170; -: djeluje kod sakramenata 123 183 320 793 17744270; -: izgrađuje kreposti 3343; -: prebiva u srcima vjernika kao u hramu 4104 4123; -: pomazuje vjernike 4130; -: za vjernike je Duh Sveti pratemelj jedinstva u naučavanju apostola, u zajedništvu kod lomljenja kruha i u molitvama 4132; -: u svim Kristovim učenicima budi želju i djela, kako bi u miru moglo biti jedno stado pod jednim pastirrom 4139.

Griješ protiv Duha Svetoga i ovlast Crkve da oprostí sve grijehe 349.

Usp. F 2c (Nastavanje i Božje milosno djelovanje u onome koji je opravdan); G lbe (Crkva ostaje djelo presv. Trojstva); G 3ac (Crkva je izgrađena mnogostrukošću karizmi).

c. - POJMOVNO ODREĐENJE BOŠTVA DUHA SVETOGA

B 3c

Duh Sveti nije *"niti nerođen niti rođen"* ^{ab71} ^{ab75} ^{b485} ^{b490} ^{b527} ^{b617} ^{ab683}; on proizlazi od Oca ^a *i od Sina* 42 44 ^{a48°} 51 64 (^{a64}) 71 (^{a71°}) ^{a75} (147) 150 (grč.) ^a 150 (lat.) 178 (188) ^{a284} 441 ^{a470} ^{a485} ^{a490} ^{a527} 546 ^{a568sl} ^{a617} ^{a682sl} ^{a800} ^{a850} ^{a853} ^{a1072} ^{a1300} ^{a1330} ^{a1986} ^{a3807}; on je Duh Oca i Sina 178 527sl 441 490 4780; "Filioque" je opravdano pridodan Vjeronanju, (*"jer se to može dokazati svjedočanstvima otaca"*) 1302 1986^aJ55J.

Duh Sveti proizlazi *"iz jednog počela"* odn. iz jednog jedinog nadahnjivanja ^b *ne iz dva počela* ^{ab850} ^{a1300} ^{ab1331} ^{a1986}; može se reći: Duh Sveti proizlazi iz Oca *po Sinu* 1300; Sin se kod Grka shvaća kao *uzrok (causa)*, a kod Latina kao *počelo* postojanja Duha Svetoga 1301 1986; upravo to, da Duh Sveti proizlazi od Sina, ima Sin jedino od Oca 1301.

Samo je jedan jedini Duh, koji *"sam"* proizlazi 40sl 51 71 108^a1330.

Duh Sveti je bez početka 568 800 1331; on proizlazi odvijeka (bez vremena) 441 617 850 1300 1331 1986; on je oduvijek i bez kraja 800 4522.

Duh Sveti je božanska supstancija 168; odbacuje se: [On nije od supstancije Očeve] 722; naglašava se njegovo nestvoreno boštvo protiv zabluda: [Duh Sveti je sluga, *"po kojem je Sin učinjen stvorenjem"*] 44-49 71 75 145^a152 155^a170 485 490 527 617 1332 2527.

Duh Sveti je kao Duh Oca i Sina osobna Božja ljubav i "istražuje" "dubine Božje" (3326 3331) 4780; on je "osobni izraz" izmjene ljubavi među božanskim osobama; on je "osoba-Ljubav", "osoba-Dar" 4780; zablude o osobi Duha Svetoga 4522.

4. Trojstveni Bog

B 4a

a. - VJERA U TROJSTVENOG BOGA

Svjedočanstvo vjere u pojedine božanske osobe, u Oca, Sina i Duha Svetoga 1//30 36 40//51 55 60-64 71 73 75 105 125 144sl 150 188 300 325 367 421 441 451 470 485 490 501 525 542 546 680 790 851 1330; uspiformukrštenja; K3b.

Vjera u božansko Trojstvo 3sl 6 71 73 75 112 115 177 188 325 367 421 525 528sl 546 568-570 680 790 800 851 1330 1880.

Radi se izričito o tri osobe: izvan presv. Trojstva nema druge božanske naravi 188851; odbacuju se priscilijani koji osim Trojstva navode još i druga imena za boštvo 452; to Trojstvo se po broju ne umnogostručuje 367; te tri osobe se ne vraćaju natrag u sebe, niti se umanjuju, nego ostaju 144; Riječ Božja dakle nema kraja 160.

Ljudski razum i božansko Trojstvo: ono je za razum neshvatljivo i neizrecivo otajstvo 1673675256166192669; usp. A 1bc (Objava ima svojstva otajstva); A 4a (Razum i vjera); u Trojstvu postoji neizrecivo rađanje 114; odbacuju se tvrdnje 0 dokazivosti Trojstva i njegovom poistovjećivanju sa stvarnošću, idealnošću i moralnošću 3225sl; novije zablude o presv. Trojstvu i posebno o Duhu Svetom, osobi različitoj od Oca i Sina

B 4b

a. - STVARANJE POJMA TROJSTVENOSTI

4ba Različitoš božanskih osoba. Postojanje razlike (protiv modalista): premdaje Bog jedan, ipak on nije za sebe sam 71 451 490; božansko Trojstvo nije hipostaza triju imena 284 546; osobe se ne smiju tako poistovjetiti, kao da bi se isti Bog zvao sad Otac, sad Sin, sad Duh Sveti 73 75 112 154 188 192-194 284 451 530 569 1330; nije Otac postao tijelo i umro 105; samo je jedan Otac, ne tri, itd. 75 421; Očev Sin postoji od vječnosti u otajstvu boštva, različit od Oca i Duha Svetoga 4520; Duh Sveti postoji odvijeka kao jedna osoba u Boga, različita od Oca i Sina 4522.

Bit razlika: Otac, Sin i Duh Sveti su nazivi odnosa 528 532 570; prema odnosima mogu se razlikovati vlastitosti triju osoba 570 573 800; može se reći: jedan je Otac a drugi je Sin, itd. ali se ne može reći: nešto drugo je Otac, a nešto drugo je Sin, itd. 573 805; u relativnom imenu označena je i druga osoba 532 570; ura-

jesto imena "Duh Sveti" koji ne ističe dovoljno odnos, može se koristiti i naziv "Dar" ("Donum") 570 4780.

Vlastitosti osoba u međusobnom uspoređivanju: Ocu pripada vječnost bez rođenja, Sinu pripada vječnost s rođenjem, Duhu Svetom pripada izlaženje odvijeka, bez rođenja 532; ili: Otac rađa, Sinje rođen, odn. porođen, Duh Sveti je proizišao 71 188 284 367 470 (526) 800 4522.

Logičke posljedice iz razlikovanja osoba: ne smije se prenositi na Božju bit ono što je vlastito osobama 367; zbog toga božanska supstancija ne rađa, nije rođena niti je proizašla, nego Otac rađa, Sinje rođen, itd. 803sl.

Međusobna jednakost božanskih osoba. Uspoređivanje Sina s Ocem: 4bb
Otac nije rodio ništa drugo nego ono stoje on sam 525; on je dao Sinu ("bez ograničenja) sve svoje, osim 'biti Otac' 470^b526^a805 1301 1986; Sinje dakle Ocu "u svemu jednak (coaequalis), ni u čemu nejednak 74 (76)^{ab}144 164^b290 441 470 485^a490 491^a526 536sl 572 617^a681^a681^a852 1337; on je iste naravi 144 297 470; on je istobitan s Ocem (consubstantialis) 42//51 55 125 138 150 272 301 357 430 441sl 504 526 547 554 617 619 681 852 1337 (1880) 2526 2529 3350 3675.

Posebno je ta jednakost izražena - : za boštvo 74 144 149 168 295 318 357; dakle, Sinje Bog od Boga 40//51 125 144 150 490(525); Svjetlo od Svjetla 40//48 125 144 150 525; Život od Života 40; -: za čast, slavu i uzvišenost 74 290 318; -: za vječnost (coeternus) 27 74 290sl 297 357 441 526 (611)617 1337 (4522); -: za mudrost i za znanje 164 169 566 573; -: za volju i (sve)moć 144 164 169 290 566 573 681 852; Isus Krist kao savršeni Bog: E 5a (Isus Krist je jedne biti s Ocem).

Uspoređivanje Duha Svetoga s Ocem i Sinom: Duh Sveti je uistinu od Oca kao i od Sina 168; on je s Ocem i Sinom -: istobitan (consubstantialis) 29 46 55 (152) 441 853 4781; -: jednak (coaequalis) 71 175 441 527 569 853; i to u časti i u uzvišenosti' zbog toga se on "zajedno časti (coadoratur) i "zajedno slavi (conglorificatur)* 42 147^a 150^a 174^a 546; -: jednako vječan (coeternus, cosempiternus) 71 441; -: jednak u moći i snazi (potentia, virtus) (29) 145 147 152; on je posvudašniji, kao i Otac i Sin 169; on je kao Duh Oca i Sina osobno Božja ljubav i "istražuje" "dubine Božje" (3326 3331) 4780.

Istovremeno uspoređivanje triju osoba: Otac, Sin i Duh Sveti su jedne te iste naravi 297; zbog toga su istobitni ("consubstantiales, odn. "coessentialis) 3^{ab}325^a 415 421^a442^a 501 502^a516^a 542^b 547 554^a616-618^{ab}680^b 682^{ab}790^a800^a805^{ab}851^a4522^a4781-Jednake (coaequales) 4 75 169 173 415 441 537 616-618 682 800 4522; tako u Trojstvu nema: niže, više, veće ili manje 75 569 618:

Posebno su pak Otac, Sin i Duh sveti jednaki -: u boštvu (oni su savršeni ["plenus, "perfectus] Bog) 4 73 75 176^a325^b441^a529^a790^{ab}851 4781; -: u časti i uzvišenosti 73 75 501 529 1331; -: u vječnosti ("u Trojstvu nema ničega što bi bilo prije ili kasnije)" 75^a144 162 173 284^a618 1331 (4522); oni su jednako vječni 75 147 325 546 616-618 680 682 790 800sl 853 4522; nijedan nije prije ili izadru-

gog, ili bez drugoga 531; -: u neizmjernosti (oni su posvuda i obuhvaćaju sve) 75 169 173; -: u moći 75 173 325 529 680 790 800 853 4522; u Trojstvu nema stupnjevanja moći 144 721 1331; Bog "je" u svom unutarnjem životu bitna "ljubav" koja je zajednička božanskim osobama 4780.

Odbacuju se zablude u odnosu na jednakost osoba [^aSin i Duh Sveti su stvorenja] ^a155 721sl 734 ^a1332.

4bc Međusobno prožimanje božanskih osoba. Sinje uvijek u Ocu (i obratno) 113 115; Riječ je nužno ujedinjena s Bogom 112 115; Duh Sveti ostaje i prebiva u Bogu 112; Otac je potpuno u Sinu i potpuno u Duhu Svetom - Sinje potpuno u Ocu i potpuno u Duhu Svetom, itd. 1331; upravo to da Duh Sveti proizlazi iz Sina, Sin ima od samoga Oca 1301; unutarnji život trojstvenog Boga je izmjena ljubavi među božanskim osobama 4780; Duh Sveti je "osobni izraz" izmjene ljubavi između božanskih osoba; on je "osoba-Ljubav", "osoba-Dar" 4780; usp. B 3c (Boštvo Duha Svetoga).

4bd Tri osobe su jedan Bog. N a č e l a : tri osobe su j e d a n B o g 71 73 75 112 325 530 546 680 683 853 1330; broj postoji u Bogu samo u odnosu na osobe 530; trim osobama pripada samo jedno ime boštva 188 441; trojstvena jednost - Trojstvo 441 501 546.

U trima osobama je j e d n a (^afe ista [^]zajednička jedinstvena) božanska supstancija (substantia, essentia, natura) 3 71 73 75 144sl 147 153 172 177 188 ^a284 ^c367 415 421 441 451 ^b470 485 490 501 525 527-529 535 542 546 616 683 800 804sl 806 1330 2527; Otac je isto što i Sin, Otac i Sin su isto što i Duh Sveti, to jest: po naravi su j e d a n B o g 573 805; Duh Svetije u boštvu istobitan Ocu i Sinu 4781; o Bogu kao "božanskom biću" ne govori se samo u značenju ablativa, nego i u značenju nominativa 745.

Temeljem jednosti božanske biti u Bogu je isključena mnogostrukost 804.

Supstancija Trojstva nije veća ni po čemu osim po pojedinim osobama (441) 490 529.

Trim osobama pripada naime -: j e d n a č a s t 73 172 542 546; -: j e d n a u z v i š e n o s t 144sl 172 177 490 525 542 618 680 851; -: j e d n a i s t i n a 172; -: j e d n a v o l j a 172 501 542 545sl 572sl 680 851; -: j e d n a s n a g a 73 144sl 415 421 441 451 490 501 525 542; - : j e d n a m o ć (potestas, potentia) 3 71 73 (144) 153 172 177 415 421 441 451 490 501 546 680 851; -: j e d n o d j e l o v a n j e 415 441 501 531 542 545sl; -: j e d n o g o s p o d s t v o , j e d n o k r a l j e v s t v o 172 501 542 546 3350; - : j e d n o b l a ž e n s t v o 415 441; usp B 1 b (Bog je pratemelj života, istine i dobrote); B 1c (Bog je izdignut iznad svega stoje konačno).

Sve je u Bogu jedno, ukoliko se ne protivi suprotnosti odnosa 1330; jedino je božanska n a r a v p r a i z v o r s v e g a 804.

Trojstvo je jednakobitnost boštva 284sl 415.

U trima božanskim osobama je božanska bit nepodijeljena, ista i nedjeljiva [^]individa, ^bindivisa (indivisibilis), ⁱinseparabilis, ⁱindistincta (indiscreta)] ^bc 73 ^c144sl ^b188 ^b284 ^b290 ^d318 [^]367 ^{bd}415 ^d490 ^c505 ^b529 ^c531sl ^c538 ^c542 ^c545sl ^c561 ^c569 ^c571 ^c616 ^a683 ^a800 ^d805 ^d2697 ^{bc}3326 ^b3815.

Logičke posljedice iz identične biti u svakoj božanskoj osobi: "Bog" nije relativno ime, ili ime neke vlastitosti, nego ime moći koja nije izražena u odnosu 71 528.

Sve ono stoje bitno rečeno o Trojstvu, treba pojedinačno reći i o naravi triju božanskih osoba 542; zbog toga treba pojedinačno reći: Bog Otac, Bog Sin, itd. 529; ne "tri Boga" 71 73 75 176 529 546 683 853 1330; ne: "tri svemoguća, nestvorena, neizmjerena, itd." 75 529 (protiv tog pravila se protivi 173: "omnia potentes"); Bog nije trostruk (triplex), nego trojstven (trinus) 528; Bog nije različit u trim osobama, nego (isti) u tri različite osobe (2696) 2697 2830; ne krsti se u imena Oca itd., nego u ime Oca i Sina itd. 415 441.

Posljedice za štovanje: ista supstancija Trojstva štuje se na različite načine 367; nije prikladno štovati svaku pojedinu osobu Trojstva, nego zajedničko štovanje treba iskazivati Trojstvu 3325; zbog toga nema posebnog blagdana za Oca, za Sina i za Duha Svetoga, nego blagdani povijesti spasenja 3325.

Ne smije se praviti podjela između božanske naravi i osoba 745 803; odbacuje se tri-teizam, koji dijeli narav osoba, i uvodi tri osobna Boga, tri volje i djelovanja 112 115 367 545 1880 3325; ipak ne smije se nijekati neka različitost u Bogu 973sl.

c. - DJELOVANJE JEDNOG I TROJSTVENOG BOGA

B 4c

Jedinstvo djelovanja božanskih osoba u stvaranju i povijesti spasenja. Otac, Sin i Duh Sveti imaju jedno djelovanje (171 325) 415 441 501 531 542 545sl; temeljem načela: u Bogu je svejedno ako se tome ne protivi suprotstavljenost odnosa 1330. 4ca

Djelovanje Trojstva je nedjeljivo, nepodjeljeno, zajedničko 491 531 535 538 571 618 3326; niti jedna osoba ne djeluje prije ili iza druge ili bez druge 531; božanske osobe "nisu tri prctizvorci stvaranja, nego samo jedan, naime "samo Božja narav 800 "804 "1331.

Zbog togaje utjelovljenje zajedničko djelo čitavog Trojstva 491 535 571 801 3327; slanje Isusa Krista je djelo presv. Trojstva: E 4a.

Crkva se pojavljuje kao narod koji je okupila jednost Oca, Sina i Duha Svetoga 4104; postoji neka sličnost između jedinstva božanskih osoba i jedinstva djece Božje u istini i ljubavi 4324; Duh Sveti je u djelovanju opraštanja grijeha povezan s Ocem i Sinom 145; premda se nastajanje i djelo spasenja u dušama pripisuju Duhu Svetom, ono je zajedničko presv. Trojstvu 3331 3814; Crkva u vremenu ostaje djelo presv. Trojstva; G lcc; G 3aa (Božanski temelj crkvenog jedinstva).

Vlastitosti djelovanja božanskih osoba u stvaranju i u povijesti spasenja. Temeljna odrednica: postoji određena sličnost između djelovanja i vlastitosti svake od božanskih osoba 573 3326. 4cb

Zbog toga se stvaranje povezuje s pojedinim osobama, prema formuli: Otac, iz koga je sve; Sin, po kome je sve; Duh Sveti, u kome je sve 421 680 (851) 3326; odn. Otac je sve učinio po Sinu i u Duhu Svetome 171.

Duševna svojstva koja se pripisuju Trojstvu: Ocu pamćenje, Sinu razum, Duhu Svetom volja 573.

Ocu se pripisuju djelovanja u kojima se ističe moć 3326; stvaranje svijeta 171 3326; usp. C 1 (Bog Stvoritelj neba i zemlje); svojstvo koje se pripisuje Ocu je "sve-mogući" usp. B 1b; slanje Isusa Krista kao djelo Očevo: E 4b.

Sinu se pripisuju djela u kojima se ističe mudrost 3326; pomirenje ljudi s Bogom 3326; otajstvo Trojstva je u povijesti spasenja prije svega objavljeno u Kristu 4522; B 2b (Sin, posrednik stvaranja i spasenja); C 1c (Sin Božji kao posrednik stvaranja); E 3 (Isus Krist, Spasitelj); E 4c (Slanje Isusa Krista).

Duhu Svetom se pripisuju djela u kojima se ističu ljubav i božanska dobrotu 3326; utjelovljenje Riječi; E 2a (Začecje i rođenje Isusa Krista); E 4d (Slanje Krista kao djelo Duha Svetoga); njegova pomoć kod posvećenja duša, njegovo prebivanje u pravednima; B 3b (Duh Božji u stvaranju i povhesti spasenja).

C. - BOG STVARA SVIJET I PODJELJUJE MU MILOST

1. Vjera u Boga, Stvoritelja neba i zemlje

C 1a

a. - BOG STVORITELJ SVIH STVARI

Bog je Stvoritelj *Cprapočetak*; ^b*praizvor*) svih stvari, neba i zemlje, vidljivoga i nevidljivoga, i vremena 19 21 f27-30 36 40//51 55 60 125 150 188 191 800 3001sl ^b3004 3025 3538sl 3955 4102 ^b4206 ^a4320 4334; "iz njega je sve" 60 421 680 (851) 3326; on je stvorio svijet i uzdržava ga 4203 4302; on nosi sve stvari i čini da budu ono što jesu 4336; Bog svemu daje život, disanje i sve 4140; on je Gospodar svemira 1 5.

Stvaranje se povezuje s pojedinim božanskim osobama: Ocem, iz koga je sve; Sinom, po kojem je sve; Duhom Svetim, u kojem je sve 421 680 (851) 3326; Bog je sve učinio po Sinu u Duhu Svetom 171; usp. B 4c (Sin kao posrednik stvaranja); C 1d (Djelovanje Duha Svetoga u stvaranju).

Osim Trojstva nema ničega što ne bi bilo stvoreno 285.

Usp. B 1 f (Bog stvara svijet i upravlja njime); B 4c (Djelovanje jednog i trojstvenog Boga u stvaranju).

C 1b

b. - BOG JEDINI STVORITELJ

Nema dva djelatna uzroka svijeta, ili dva boga, *'Boga vidljivog svijeta i Boga nevidljivog svijeta*, ^b*Začetnika Starog i Začetnika Novog zavjeta* ^b198 ^a199 ^b325

(^b685)^b790^b854 "1334^a1336 (^b1501); usp. A 3bb (Nadahnuće); i đavao je Božje stvorenje, a ne nestvoreno počelo (zla) 286 457 sl 800 (1078); đavao nema stvoriteljsku snagu 458. Usp. B 4c (Djelovanje jednog i trojstvenog Boga u stvaranju).

c. - SIN BOŽJI KAO POSREDNIK STVARANJA

C 1c

Sin Božji kao odraz Božji, je prvotni uzrok oblika, ljepote i reda sviju stvari 3326; Bog sve stvara i uzdržava po Riječi 4203; Krist je svijet uzeo i sazeo ga u sebi 4338 (4345); u njemu je sve stvoreno i sve opstoji 4114; temelj svih promjena je nešto što se ne mijenja i ima svoj posljednji temelj u Kristu 4310; Krist je isti jučer, danas i uvijek 4310; on je Početak početka 1331; Božji plan počinje odvijeka u Kristu 4814; Po Kristu i u Kristu Bog želi ponovno stvoriti ono stoje već stvorio 4616.

Krist je - : slika nevidljivoga Boga 3326 4310 4322 4814; - : Prvorođenac svega stvorenoga 40 50 sl 60 (490) 4310; -: Sin ("Riječ Božja) po kojoj ("koja) je sve ("postalo) 40//51 60 125 150 421 680^a4338^a4345; "po kojemu su uređena vremena" 50 sl; -: Stvoritelj svega 485; -: Gospodar svih stvari ("svega) 3913 4114^a4158; usp. E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista).

Krist je savršeni čovjek 4322 4338 4345; usp. C 4fh (Krist, savršeni čovjek); C 4fi (Krist, spasenje ljudi); C 4jl (Krist i ljudski poziv); E 3a (Krist, posrednik spasenja), E 5b (Krist je jednake biti s ljudima).

Krist je cilj i središte povijesti: C 5b; M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom). E 2 (Otajstva života, smrti i uzvišenja Isusa Krista); E 3 (Isus Krist, Spasitelj).

Božji plan stvaranja i otkupljenje u Kristu: C 1 ga (Bog kao Gospodar svemira i povijesti); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Usp. B 2b (Očev Sin, posrednik stvaranja i spasenja); B 4c (Djelovanje jednog i trojstvenog Boga u stvaranju).

d. - DJELOVANJE DUHA SVETOGA U STVARANJU

C 1d

Duh Sveti je onaj "u kojem je sve" 421 680 3326; on ispunjava zemlju 4311; on obnavlja lice zemlje 4326; on vodi tijek vremena 4326; odbacuje se: [Duh Sveti je duša svijeta] 722.

Duh Sveti je izvor darova koji se daju stvorenjima: postojanja i milosti 4781; usp. F 2cd (Darovi Duha Svetoga).

Usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja); C 4df (Djelovanje Duha Svetoga među ljudima i u povijesti); B 4c (Djelovanje jednog i trojstvenog Boga u stvaranju).

C1e

e. - BOG STVARA STVORENJA KAO DOBRA

Bog je stvorio sva stvorenja 285 470 685 1333 1350 4336; ipak, odbacuju se preoptimističke tvrdnje 1044sl 1047.

Usp. C 4b (Čovjek je stvoren od Boga kao dobar).

C1f

f. - BOG DOPUŠTA ZLO

Ifa Porijeklo zla. Zlo je nedostatak na dobrom subjektu 3251; zlo nije supstancija ili narav, nego *'kazna za supstanciju'* 286 1333; usp. D 1a (Napast zlog duha).

Odbacuju se zablude (manihejaca i priscilijanaca) o porijeklu zla: [Počelo i supstancija zla je đavao] 286 457 874; usp. C 1b (Bog, jedini Stvoritelj).

Sloboda stvorenja kao porijeklo zla: sloboda ne znači pravo činiti sve, pa i zlo 4317; C 1c (Autonomija zemaljskih stvari); C 2c (Grieh anđela i njegove posljedice); C 4fc (Sloboda čovjeka); D 1a (Napast zlog duha); D 1b (Razlog ljudskog grijeha).

Ifb Bog dopušta zlo 3251; Bog zna za zlo unaprijed, ali ga unaprijed ne određuje 628 685; odbacuje se: [Bog čini zla djela čovjeka] 1556; [Bog ne može spriječiti zlo] 727.

Odbačena tumačenja zla: [Bog je đavlu dao dužnost činiti zlo] 1223; [Napastovanje ljudi su uvijek kazne za grijeh -:^a / kod Marije i kod drugih mučenika; -: ona su *^čišćenje grješnika*] 1972sl^b 2470.

Usp. D 1ad (Bog dopušta zlo); F 1d (Božje milosno izabranje).

C 1g g. - BOG UPRAVLJA SVIME PREMA SVOJOJ PROVIDNOSTI

1ga Bog Gospodar svemira i povijesti. Bog je -: Gospodar, odn. Upravljač svemira 1 5 3003 3875; -: Kralj vremena 2 1sl; -: Gospodar ljudske povijesti i povijesti spasenja 4341; on je stvorio čitav svijet prema slobodnoj i tajnovitoj odluci svoje mudrosti i dobrote 4102; on upravlja svijetom svojom providnošću 629 2901 3003 3251 3875; Božja providnost i odluke spasenja sežu sve do kraja vremena 4195; svijet će biti preuređen prema njegovoj odluci i doći do dovršenja 4302; usp. C 1h (Bog je cilj povijesti); M Bog dovršava svijet i čovjeka u svom kraljevstvu).

Bogje sveznajući i svemogućí: B 1b (Božja volja); on poznaje budućnost stvorenja (333 419) 621 625-629 646 685 3003 3646; usp. B 1b (Božje znanje).

Plan stvaranja se ne može odijeliti od plana otkupljenja 4579; Božji plan počinje u Kristu i u njemu ima svoj vrhunac 4814; do napretka može doći samo zato jer je Bog Otac od početka htio dijeliti svoje gospodstvo u Kristu s ljudima 4814; usp. A 1a (Pojmovno određenje događaja objave: Božja namjera); A 1c (Postupnost objave); C 1c (Sin Božji kao posrednik stvaranja); C 4d (Bog želi spasenje čovjeka i osigurava mu svoje zajedništvo); C 4fh (Krist, savršeni čovjek); C 4ie

- (Napredak); C 4jl (Krist i ljudski poziv); C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); E 3 (Isus Krist, Otkupitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).
- P o v i j e s t se poklapa s početkom izrečenih obećanja 4813; usp. C 5 (Cilj i dovršenje povijesti).
- Bog izabire čovjeka: E 6c (Marijino izabranje); F 1d (Božje milosno izabranje). Djela čovjeka i Božje mi l o s t i; F 3d (Opravdani čovjek bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); F 5a (Nezaslužena milost); F 5c (Božja milost i ljudska sloboda); svaki pokret dobre volje je od Boga 244.
- Usp. C 1gc (Čovjekova suradnja u Božjem djelu); C 1ic (Autonomija zemaljskih stvari); C 4fc i L 1b (Sloboda čovjeka).
- Povijesnost i dovršenje svijeta. Prolazi oblik ovoga svijeta koji je izmijenjen grijehom 4339; usp. C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); D 6 (Svijet i povijest u ropstvu grijeha); (Bog dovršava svijet i čovjeka u svom kraljevstvu); pos. M 3be (Dovršenje svijeta). lgb
- Ljudska suradnja u Božjem djelu. Ljudska je povijest, u kojoj čovjek nastoji poboljšati svoj položaj, uključena u Božji plan 4334 (4813) 4814; Bog ljudima daje moć da svijet preoblikuju i usavrše 4480; ljudi svojom službom u društvu dalje razvijaju djelo Stvoritelja i doprinose ispunjenju božanskog plana 4334; ljudska djela nisu protivna Božjoj moći, nego su njezina pobjeda i znakovi Božje veličine, te plod njegove odluke 4334; usp. C 4ie (Napredak). lgc
- Crkva bi trebala sudjelovati u ispunjavanju Božjih odluka za spas svijeta 4141; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).
- Sudioništvo čovjeka u Kristovom djelu: E 6d.
- Čovjek u slobodi, njegova djela i Božja milost: F 3d (Opravdani čovjek će biti dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); usp. F 5c (Božja milost i sloboda čovjeka).
- Tko bude ponizno nastojao istražiti tajnost stvari, vodit će ga Božja ruka 4336; usp. C 4id (Ljudska istraživanja i znanosti).
- U ljudskim događajima, potrebama i željama postoje znakovi Božje prisutnosti ili Božje odluke 4311; svaki je pokret dobre volje od Boga 244.
- Iu društvenom poretku treba prepoznati odraz Božje savršenosti 3772 (3978); tragovi Božje ljubavi dolaze do izražaja kod pravednika, a Božja moć i mudrost čak i kod nepravednih 3331.
- Odbacuju se tvrdnje koje stavljaju u sumnju vrijednost i nužnost ljudskog djelovanja 2201//2255 3817 3846.
- Odbacuje se: Odbacuje se d e i z a m, koji nije čine Božje djelovanje u odnosu na ljude i na svijet 2902; odbacuju se fatalističke tvrdnje: [Dušama i tijelima ljudi, ^uključenima u Krista, upravljaju: ^sudbina, "zvijezde, apsolutna nužnost] 283^{abc} 459sl^d 7177 *1364. lgd

C lh**h. - BOG JE CILJ SVIJETA**

Bog je cilj svih stvari 3004 3538 4206 (4313) 4320.

Bog je stvoren na Božju čast 3025; stvaranje je usmjereno na Božju slavu 4162; djela i zasluge ljudi (svetaca) treba usmjeriti na Božju čast 243 (675 1824sl) 3325 3743; čovjek mora samoga sebe i sveukupnost stvari usmjeriti na Boga 4334; odbacuje se: [Božje gospodstvo očituje se na jednak način u dobrim i zlim djelima, pa i u bogohulstvima] 954-956.

Bog je stvorio svijet ne kako bi povećao svoje blaženstvo ili kako bi stekao savršenost, nego kako bi očitovao svoju savršenost 3002; usp. A 1 a (Pojmovno određenje događaja objave); A 1 c (Postupnost objave).

Pitanja čovjeka o posljednjem cilju stvari 4303; usp. C ja (Poziv čovjeka na viši život).

Bog je cilj čovjeka: C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom). Usp. C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); M (Bog dovršava svijet i čovjeka u svom kraljevstvu); poseb. M 3be (Dovršenje svijeta).

C li

**1. - POJMOVNO ODREĐENJE BOŽJEG STVARANJA
I RAZLIKA IZMEĐU STVORITELJA I STVORENJA**

lia Pojmovno određenje Božjeg stvaranja. Stvari su (^aprema njihovoj sveukupnoj biti) izvučene iz n i š t a v i 1 a 285 790 800 1333 ^a3025 3955; odbacuju se suprotne izjave panteizma i ontologizma 2846sl 3024 3214-3219.

Stvaranje je slobodno od bilo kakve prisile 1333 2828 3002 3025 3218 3890 (4102).

Stvaranje nije od vječnosti, nego čin Božje volje, ^aod početka vremena (^bprotiv onih koji tvrde daje svijet vječan, bez početka) ^b410 ^a951-953 1333 ^a3002 ^b3890.

Pojam "stvaranja": odbacuje se njegovo novo shvaćanje kako to traži modernizam 3464; neprikladni izrazi: C Bogje 'stvorio' Sina; ^bIsus je 'stvoren' od Marije") ^a1 14[^]536.

lib Razlika između Stvoritelja i stvorenja. Bog je uzvišen iznad svega stvorenoga 3001; on nadilazi ljudsku narav 3973 3978; ne postoji stvorenje kojemu bi Bog bio njegova narav 285; Bog je nestvoren, beskrajn, beskrajno savršen, uzvišen iznad svega, neshvatljiv, jednostavan, nepromjenjiv, jedna duhovna supstancija, nevidljiv, nemjerljiv, vječan: B lc (Bog, uzvišen iznad svega stoje konačno); Otac je bez početka; B ld.

Bog je različit od svijeta (^astvarno i u odnosu na bit) 2901 ^a3001.

Uza svu sličnost između Stvoritelja i stvorenja postoji još veća različitost 806; tomističke teze o metafizičkoj biti stvorenih bića i njihovoj različitosti od Stvoritelja, o analogiji bića, kao i o potenciji i aktu 3601-3604 3608 3622 3624; čovjek ovisi o Bogu svom Stvoritelju 3008.

Autonomija zemaljskih stvari nije dokinuta njihovim stvaranjem. Sve stvorene stvari i društva imaju vlastite zakonitosti i vrijednosti i svoj vlastiti poredak, koji čovjek mora poštovati i oblikovati **4336** (4343). **lic**

Krivo je shvaćanje autonomije ako 'autonomija vremenitih stvari' znači da stvorene stvari ne ovise o Bogu, te da ih čovjek može koristiti, a da ih ne poveže sa Stvoriteljem 4336; pokret za unapređivanje ljudskih prava treba štititi od lažne autonomije 4341.

U božanskom poretku ne samo da se ne dokida prava autonomija stvorenja, posebno čovjeka, nego se ona stavlja u pravo vlastito dostojanstvo **4341**; stvarjenje bez Stvoritelja tone u ništavilo 4336; razumno stvarjenje nije suparnik Stvoritelju 4334.

Svi vjernici, bilo koje religije, čuli su naviještanje Boga u govoru stvorenja 4336; Bog se u stvorenim stvarima stalno dokazuje ljudima 4203; usp. A 2ab (Čovjek ima sposobnost spoznati vjerske istine).

Autonomija čovjeka: C 4fc i L lb (Sloboda čovjeka).

Čovjek i autonomija zemaljskih stvari: C 4hb.

Odbacuju se zablude panteizma i ontologizma s obzirom na razlikovanje između Boga i stvorenja; posebno [^a*Bog i priroda su isto*; ^b*Duh Sveti je duša svijeta*; ^c*opći pojmovi se po predmetu ne razlikuju od Boga*; ^d*ljudska narav, odn. duša, je nešto nestvoreno*; ^e*stvaranje je čisto ništa*] ^d285 ^h722 ^e976 ^a977 1043 ^c2843 ^a2901 **"3023** 3201-3216. **lid**

Obuhvat i različitost stvarjenja. **Obuhvat:** Odbacuje se: [Bogje stvorio toliko stvarjenja koliko je mogao zamisliti] 410.

Različitost: Razlikuju se dvije vrste ("^autraque creatura") stvarjenja, tj. duhovna (nevidljiva, nebeska) i tjelesna (vidljiva, zemaljska) 19 27-30 36 40//51 125 150 ^a800 ^a3002 3021; postoji bitna razlika između materije i duha (ne istovjetnost) ^a2901 3891.

2. Nebeski svijet: Anđeli

a. - ANĐELI KAO BOŽJI GLASNICI

C 2a

Bit anđela. Bogje stvorio anđele 800 (1078); oni nisu iz Božje supstancije 455; oni su osobna bića 3891; oni imaju naravnu uzvišenost 286; oni su obdareni razumom 475 2856; tomističke teze o duhovnim stvarjenjima 3607 3611; zablude o razmnožavanju anđela 1077. **2aa**

Anđeli kao posrednici između Boga i ljudi. Bog anđelima podjeljuje milost, nebeske darove milosti i Božje nastavanje (633 2800 3815); njihove se zasluge ispravno nazivaju milošću 1901//1905; oni su na neki način posrednici između Boga i ljudi 3320. **2ab**

Štovanje anđela: JTeg (Štovanje svetaca); M 3bd (Zajedništvo anđela i svetaca).

C 2b

b. - GRIJEH ANĐELA I NJEGOVE POSLJEDICE

Usp. C 1f (Bog dopušta zlo); D 1a (Napast zlog duha).

C 3

3. Vidljivi svijet

Bog je stvorio vidljivi svijet 800 3002; on nije stvorio đavla: C 1b (Bog, jedini Stvoritelj); C 1fa (Porijeklo zla); tomističke teze o tjelesnim stvorenjima 3608-3613.

Bog se neprestano dokazuje ljudima u stvorenima bićima 4203; usp. A 2ab (Ljudska sposobnost da spozna vjerske istine).

Autonomija zemaljskih stvari: C 1ic.

Upravljenost zemaljskih stvari na Boga: C 1h (Bog je cilj svijeta); C 5a (Bog i cilj povijesti).

Svijet se nalazi u ropstvu grijeha 4302 4339; prolazi njegov oblik koji je grijeh iskrivio 4339; čovjek prekida poredak između sebe i stvorenih stvari 4313; usp. C 4kb (Posljedice čovjekove grješnosti na svijet i povijest); D 6 (Svijet i povijest u ropstvu grijeha).

Povijesnost i dovršenje svijeta: C 1gb; C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); M (Bog dovršava svijet i čovjeka u svom kraljevstvu); poseb. M 3be (Dovršenje svijeta).

Svijet i čovjek: Svijet je pozornica povijesti ljudskog roda, prožeta njegovim djelovanjem 4302; elementi svijeta postižu u čovjeku, preko njegovog razuma, svoj vrhunac i uzdižu svoj glas na slobodnu hvalu Stvoritelja 4314; primat čovjeka u odnosu na stvari 4694; čovjek je iznad svih živih bića 4812; on im je sličan 4812; sve zemaljsko upravljeno je na njega kao na svoje središte i vrhunac 4312; Bog je sve stvorio radi čovjeka 4339; čovjek gospodari zemaljskim stvorenjima i služi se njima na slavu Božju 4312 4334 (4337) 4448 4812; strahopoštovanje pred stvarima prirode, kozmosom 4816; poredak između čovjeka i svih stvorenih stvari 4313; čovjek i stvorenje: C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4h (Čovjek i stvaranje); L 4f (Odgovorno ophođenje sa svijetom).

Odbacuju se tvrdnje: [Nebo i zvijezde imaju dušu te su razumom obdarene sile] 408; [Prolaznost stvorenja krije u sebi proturječje] 1047.

4. Čovjek

C 4a

a. - PORIJEKLO LJUDSKOG RODA

Bog je stvorio čovjeka 800 3002 3008 3955 4314 (4341); Bog ga je stvorio iz ljubavi i održava ga u ljubavi 4319; Bog kao začetnik naroda 195; Bog je htio čovjeka radi njega samoga 4324; Božji plan i volja: prava čovjekova sreća 4335.

Odbacuje se: [Ljudska narav se ne razlikuje od naravi Stvoritelja] 285.

Adam i Eva su prvi ljudi koje je Bog stvorio 443 1363; odbacuje se poligenizam: [Ima ljudi koji nisu potekli od Adama prirodnim rođenjem] 3897.

Čovjek se često ustručava priznati Boga kao svoga začetnika. Time se poremećuju odnosi čovjeka prema Bogu, prema samome sebi i prema drugim ljudima, kao i prema svim stvorenim stvarima 4313; usp. D 1c (Bit grijeha).

Čovjek ovisi o Bogu, svom Stvoritelju 3008.

Usp. C 1 (Bog, Stvoritelj neba i zemlje).

b. - ČOVJEK, STVOREN OD BOGA

C 4b

Sloboda od grijeha. Bog je stvorio čovjeka savršenog, bez grijeha 239 389 621; 4ba

Adam je [^]posjedovao slobodnu volju i ^hmoć da ljubi, vjeruje i djeluje kako treba ^a239 ^b396 (^a398) ^a621 (^a1521 ^a1555) ^a3955 (^b400).

Usp. C 1e (Bog je stvorio stvorenja kao dobra).

Svetost i pravednost. Čovjek je stvoren u svetosti i pravednosti 621 (633) 1511 4bb

4313; prvotna pravednost i svetost su za Adama bile milosni dar (389) 2616 3891; Adam kao Kristova praslika 4322; sličnost s Bogom 4322.

Odbacuju se tvrdnje upravljene protiv milosnosti savršenog naravnog stanja: [^]Adamova dobra djela su po svojoj naravi bila zaslužna za vječni život; [^]njegove zasluge i njegova blaženost krivo se nazivaju milošću; [^]Bog nije mogao od početka stvoriti takvog čovjeka kakav se sada rađa, naime bez naravne pravednosti] ^{ab}1901//1926 ^c1955 ^c1979 2434-2437.

Vrijednosti koje proizlaze iz stanja čovjeka koje mu je Bog dao, su dobre 4311.

Usp. F 3 (Opravdani čovjek).

Besmrtnost. Adam je bio besmrtan 222 (1511); besmrtnost je za Adama milosni dar, a ne naravno svojstvo 1978 2617. 4bc

c. - ČOVJEK JE SAGRIJEŠIO I STOJI POD VLAŠĆU GRIJEHA

C 4c

Usp. C 4fg (Grješnost čovjeka i njezine posljedice); C 4gl (Smetnje u društvu zbog čovjekovog grijeha); C 4ha (Poredak između Boga, čovjeka i stvaranja); C 4if (Ljudsko djelovanje upropašteno grijehom); C 4jk (Grješnost čovjeka kao prepreka za ispunjenje njegovog poziva); C 4kb (Posljedice čovjekove grješnosti u svijetu i povijesti); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskoga roda); C 4ke (Siromašni); Ć 4 kg (Čovjekovo traženje smisla); D (Griješ stvorenja, Bog oprašta).

d. - BOG ŽELI SPASENJE ČOVJEKA I OSIGURAVA MU SVOJE ZAJEDNIŠTVO

C 4d

Bog u svojoj milosti želi spasenje čovjeka. Spasenje kao oslobođenje od onoga što čovjeka sputava, od grijeha i od zla, te radost spoznaje Boga i činjenice daje od 4da

Boga spoznat. To počinje u Kristovom životu, trajno je postignuto njegovom smrću i uskrsnućem, a mora se nastaviti u povijesti do Kristovog dolaska 4571; usp. C 4fi (Krist, spasenje za čovjeka); C 4jc (Poziv svim ljudima na spasenje); E 3a (Isus Krist Otkupitelj).

O Božjoj milosti i o Božjoj želji za sveopćim spasenjem usp. F (Bog opravdava i posvećuje čovjeka); pos. F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

4db Bog je čovjeka izabrao i otkupio. Bog je prema ljudima dobar i milosrdan 62 236 248 309 1534 1548sl 1562 1576 1668 1696 4166 (4197) 4318 4685; on se očin-ski brine za sve 4324; on je Otac svih 4199; u Kristu kao Mesiji objavljuje se Božje milosrđe 4685; B lb (Božja volja: Bog je milosrdan); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

Otac je čovjeka izabrao u Sinu prije ustanovljenja svijeta i predodredio ga za pri-manje u posinaštvo 621 4103; on je odlučio ljude uzdići na sudioništvo u božan-skom životu 4102; on je od početka htio dijeliti s ljudima svoje gospodstvo u Kristu 4814; poziv čovjeku na zajedništvo i na dijalog s Bogom: A la (Pojmov-no određenje događaja objave); A lc (Postupnost objave); C 4fb (Dostojanstvo čovjeka).

Nakon Adamovog pada Bog nije ljude napustio nego im je zajamčio pomoć za spa-senje, obećavši im Krista, Otkupitelja 4102 (4203); on je Izrael izabrao za svoj narod i s njim sklopio Savez 4122 (4140) 4332 4198 4221; usp. A lc (Postup-nost objave); E lb (Obećanje Isusa Krista u Starom Zavjetu); E lc (Spasenje po-gana i starozavjetnih vjernika po nadi u Obećanoga); G lbb (Slike Crkve u Starom Zavjetu); G 3ce (Crkva i religije); K la (Sakramentalni znakovi u Starom Zavjetu).

Bog je otkupio ljude u Kristu: C 4fh (Krist savršeni čovjek); C 4fi (Krist spasenje ljudi); C 5b (Krist i cilj povijesti); E (Bog spašava čovjeka po Isusu Kristu); E 3 (Isus Krist Otkupitelj).

Bog će suditi ljudima i dovršiti svijet: M 2 (Dovršenje Božjeg gospodstva).

Bog će voditi ljude u svoje vječno kraljevstvo: M 3 (Život budućega vijeka).

4dc Bog se objavio ljudima. Bog se objavio ljudima od početka i tijekom povijesti - u stvorenim stvarima, praroditeljima, patrijarsima, Mojsiju, prorocima i u Kristu, svom Sinu 800 4203; usp. A lc (Postupnost objave); A 2a (Ljudska sposobnost spoznavanja vjerskih istina).

4dd Bog i religije. Bog se pokazuje ljudima u religijama i dopušta im da stupe s njime u vezu: A la (Pojmovno određenje događaja objave); A lc (Postupnost objave); A 2ab (Ljudska sposobnost spoznavanja vjerskih istina); G 3ce (Odnos Crkve prema religijama).

4de Kristovo djelovanje među ljudima i u povijesti. Usp. C 4fh (Krist savršeni čov-jek); C 4fi (Krist spasenje čovjeka); C 5b (Krist i cilj povijesti); E 2 (Otajstva života, smrti i uskrsnuća Isusa Krista; njegovo djelovanje po Duhu u povijesti); E 3 (Isus Krist Otkupitelj); G lbe (Crkva ostaje djelo presvetog Trojstva).

4df Djelovanje Duha Svetoga među ljudima i u povijesti. Duh Sveti -: vodi tijekom vre-mena 4326; -: pruža svima mogućnost povezati se s uskrsnim otajstvom 4322; -

: pomaže razvoj društvenog poretka u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi 4326; čovjek postaje u Duhu Svetom novo stvorenje 4337; usp. B 3b (Duh Sveti u stvaranju i povijesti spasenja); G lbe (Crkva ostaje djelo presvetog Trojstva).

e. - TJELESNO-DUHOVNA NARAV ČOVJEKA

C 4e

Složena narav čovjeka. Bog je od početka ustanovio ljudsku narav kao jednu i iju- 4ea de odredio za jedinstvo 4132; ljudska se narav sastoji "na neki način istovremeno iz duha, odn. ^brazumom obdarene duše i tijela 250 ^b272 ^a800 ^b900 ^a3002 4314 (A%\2); jedan i čitav čovjek sastoji se od tijela i duše, srca i savjesti, duha i volje 4303; čovjek je mikrokozmos 3771; usp. Kristova ljudska narav: E 5b (Isus Krist je jednake biti s ljudima).

Duša čovjeka. Ona je ž i v o t n o p o č e l a čovjeka 2833; "razumom obdarena 4eb duša je uistinu, po sebi, ^bbitna i "neposredna forma ljudskoga tijela ^b900 ^a902 ^{ab}1440 ^{ac}2828; dijelovi duše u kojima se nalazi prava narav čovjeka 4812.

Duša je duhovna ("spiritualis), odn. razumom obdarena (^brationalis/intellectualis) ^b657 ^b902 ^b1440 ^b2828 ^a3771 ^a4314; ona je obdarena sviješću i voljom 4653; duša je besmrtna 1440 2766 3771 440 4314; ona je vrjednija nego tijelo 815; usp. razumom obdarena duša Kristova: E 5b (Isus Krist je jednake biti s ljudima).

Čovjek mora u sebi spoznati duhovnu i besmrtnu dušu 4314; ona nastoji postojati i nakon smrti čovjeka, tako da "ljudsko ja" - i bez upotpunjenja s njegovim tijelom - u međuvremenu nastavlja postojati 4653.

U čovjeku postoji samo jedna duša, ne dvije 657sl; u skladu s mnoštvom tijela u koja se duše ulijevaju, ima mnogo duša, tako da se odbacuje zabluda: [U svim ljudima je jedna jedina duša] 1440.

Tomističke teze o duši i njezinim svojstvima 3613-3622; odbacuju se zablude o njezinom ustroju 977 3220-3224.

P o r i j e k l o duše: Ona je stvorena "neposredno iz ništa (190 360) ^b685 ^a3896 (3953); duša ne nastaje prirodnim rođenjem 360sl 1007 3220; ona nije "iz Božje supstancije ili ^bdio Boga ^{ab}190 ^{ab}201 ^a285 ^a455 ^b685.

Odbacuje se: [Duše ljudi su već prije postojale na nebesima te su za kaznu prognane u tijelo] 403 456.

Duša se ne smije izvoditi samo prema njezinim fizičkim i društvenim pretpostavkama 4314.

Duša (i tijelo) u v j e č n o m b l a ž e n s t v u : M3b (Vječno blaženstvo); M 3ba (Pretpostavke blaženosti); M 3bb (Gledanje Boga).

Tijelo čovjeka. Čovjek svojim tjelesnim ustrojem uzima u sebe tvarne elemente 4ec zemlje, tako da oni u čovjeku postižu svoj vrhunac 4314; zbog stvaranja od Boga i radi uskrsnuća na Sudnji dan, čovjek mora svoje tijelo smatrati za dobro i dostojno i ne smije ga podcjenjivati 4314; on ne smije dozvoliti da njegovo tijelo, u kojem mora slaviti Boga, služi izopačenim sklonostima 4314.

- Može se tvrditi da tijelo p o t j e č e od već postojeće žive tvari 3896; odbacuje se za-
bluda manihejaca: [Stvaranje tijela je đavolsko djelo] 462sl.
- Fizički život je načelno d o b a r, jer se na njega oslanjaju sva ostala dobra osobe i iz
njega se razvijaju (4552) 4791; usp. L 4d (Obveze i prava u odnosu na tijelo
bližnjega); L 5g (Ljudska prava).
- Pravo na život, nepovredivost tijela i dostojno življenje; L 3c; L 4d; L 5g (Ljudska
prava): O b v e z e prema vlastitom tijelu i tijelu bližnjega: L 3c; 4d.
- S e k s u a l n o s t čovjeka: L 3c (Obveze i prava u odnosu na tijelo); L 6b (Ljudska
seksualnost).
- Daljnje prenošenje ljudskog života: L 6c.
- Skrb za tijela umrlih: L4d (Obveze i prava u odnosu na tijelo bližnjega).
- Čovjek ranjen grijehom osjeća protivljenje tijela 4314; usp. D 2bc (Djelovanje
izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha).
- U s k r s n u ć e i p r o s l a v a tijela: M 3a; M 3bc.
- Crkva se postavlja protiv prevelikog i premalog vrednovanja ljudskog tijela 4341.
- 4ed Srce čovjeka. Čovjek u svom srcu pronalazi put u svoju unutarnjost gdje ga očekuje
Bog 4314; čovjek u svom srcu odlučuje o svojoj sudbini 4314; Bog je u srce
čovjeka upisao unutarnji zakon 3247sl (3272) 3780sl 3956 4316 4580; usp. C
4sl (Savjest); L 1c (Zapovijed razuma kao naravni zakon); L 1e (Savjest).
- B o g istražuje srca 4314; on poznaje srca i ono stoje skriveno 670 2866; jedini je on
njihov sudac i ispitivač 4328; B 1b (Božje znanje).
- N e u r a v n o t e ž e n o s t i pokvarenost ljudskog srca i nj ihovo dj elovanj e na čovj e-
ka i svijet 431 Osi; usp. D 1b (Razlog ljudskog grijeha); D 4a (Grieh u društven-
nim odnosima: povodi i uzroci).
- K r i s t u ljudskim srcima djeluje snagom svoga Duha 4338.
- Usklađenost c r k v e n e poruke sa željama ljudskog srca 4321 4326; ništa ne može
zadovoljiti ljudsko srce osim nje 4321.
- Odgovaj čovjeka za k u l t u r u srca 4331; usp. L 13 (Uređenje kulture).
- Usp. L 3b i L 4c (Obveze i prava u odnosu na duh i srce).
- 4ee Duh i razum čovjeka. Čovjek ima udio u božanskom duhu. Zbog toga on sa svojim
razumom nadvisuje sve stvari 4315; njega je Stvoritelj obdario razumom i po-
stavio ga u društvo 4321; usp. razumom obdarena Kristova duša: E 5b (Isus
Krist je jednake biti s ljudima); usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4h (Čov-
jek i stvaranje).
- S p o s o b n o s t ljudskog razuma da s p o z n a i s t i n u - : općenito: A 2aa: o spoz-
naji vjerskih istina: A 2ab; Spoznaja božanskih odluka u vjeri po daru Duha
Svetoga 4315.
- Pravo čovjekana istinu i obveza tražiti istinu: L3b;L4c;obvezapo-
magati drugima i njezina podređenost u odnosu na snagu duha koja treba biti
jača 3988.
- Zapovijed razuma kao n a r a v n i z a k o n : L 1c; Utemeljenje naravnog zakona u
Bogu: L 1d.

Razum i objava: A 1b (Vlastitosti objave); A 2a (Sposobnost ljudskog razuma za istinu).

Ljudski razum i božansko Trojstvo: B 4a (Vjera u trojstvenog Boga).
Zamračenje razuma po grijehu 4315; usp. D 2bc (Posljedice izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha).

Granice razuma; razum i vjera: A 4 (Razum vjere); poseb. A 4a (Razum i vjera); L 2c (Krepost vjere); ima dubokih pitanja koja razum gotovo da i ne može razriješiti 249.

Ljudi moraju pod vodstvom razuma otkriti svoje naravne snage, unapređivati ih i koristiti se njima 4580; usp. C 4i (Ljudsko djelovanje); C 4jj (Poziv na ljudsko djelovanje).

Korištenje ljudske naravne snage za napredak u iskustvenim znanostima, tehnici i duhovnom obrazovanju, za istraživanje i podvrgavanje materijalnog svijeta 4315; usp. C 4id (Istraživanje i znanosti); C 4ie (Napredak).

Upotpunjavanje razuma s mudrošću 4315; ona vodi duh čovjeka prema istini i dobru, te ga vodi preko vidljivoga do nevidljivoga 4315; božanska objava i mudrost naravnog razuma iznose na svjetlo nepromjenjive zakone koji su ugrađeni u ljudsku narav, i koji su jednaki za sva razumom obdarena živa bića 4581; korištenje ljudske mudrosti za humanizaciju ljudske spoznaje 4315; nužnost mudrosti za rješavanje problema čovječanstva 4315; laici bi morali spoznati svoju zadaću vodeći računa o kršćanskoj mudrosti 4343; usp. C 4ki (Kršćanski humanizam kao pravi humanizam).

Obveze i prava u odnosu na duh i srce čovjeka: L 3b; L 4c.

Bog je izvor svake istine 2811; on je istinit: B 1b (Božja istina); on je (neizmjereno) mudar 2901 3001 3004 3009 3781; usp. B 1b (Znanje Božje); utemeljenost naravnoga zakona u Bogu: L 1d; **Krist** -: kao Mudrost (113) 148 476; -: kao Riječ, Logos: B 2b (Nazivi Sina Božjega); **Kristovo znanje:** E 5dc; **Duh Sveti** otvara oči razuma 4205; **Duh Sveti** kao Duh istine, kao onaj koji uvodi u istinu 4104 4211 4326 4530; **Duh Sveti** kao duh mudrosti 178 183 1726; usp. B 3b (**Duh Božji** u stvaranju i povijesti spasenja); G 1be (**Crkva** ostaje djelo presv. Trojstva).

Trpljenje i smrt čovjeka. Tajna ljudskog postojanja pred licem smrti 4318; Čovjek se boji i s pravom odbija potpuno uništenje i konačnu propast svoje osobe, zbog klice vječnosti koju nosi u sebi 4318; produljenje biološkog trajanja života ne može zadovoljiti težnju prema daljnjem životu 4318.

Vjera pruža čovjeku odgovor u njegovom strahu pred budućom sudbinom 4318; usp. A 2b i L 2c (Vjera).

Jedini Bog odgovara na pitanje o značenju ljudskog života i smrti preko objave u svom Sinu 4341; po **Kristu** i u **Kristu** osvjetljava se tajna boli i smrti, koja izvan Evandelja uništava čovjeka 4322; čovjek sa svojim strahom i sumnjom, svojom slabošću i grješnošću, svojim životom i smrću, mora tražiti utočište u **Kristu** 4641; svojim trpljenjem za ljude **Krist** je otvorio put koji ljudi trebaju slijediti kako bi posvetili svoj život i smrt 4322; usp. C 4fh (**Krist** savrše-

ni čovjek); E 3bb (Proročanstva Isusa Krista i Krist kao Učitelj); Krist je s ljudima podijelio trpljenje i smrt: E 2ba (Zajedništvo s ljudima); E 2c (Trpljenje i smrt Isusa Krista).

Bez božanskog temelja i nade u vječni život ostaje bez odgovora za gotov netka o životu i smrti, o krivnji i boli, tako da bi ljudi bili gurnuti u očajanje 4321; usp. L 2d (Krepost ufanja).

Postojanje Crkve potsjeća čovjeka na problem značenja njegovog života i njegove smrti 4341; tijesna povezanost Kristovih učenika s veseljem, nadom, žalošću i strahom suvremenog čovjeka, posebno sa siromašnima i ugnjetavanima svih vrsta 4301; usp. G 7aa (Crkva svijet i ljudski rod); podjeljivanje sakramenta bolesničkog pomazanja bolesnima i umirućima: K 7; pos. K 7d i K 7e (Primatelj i djelovanje sakramenta bolesničkog pomazanja).

Smrt čovjeka: M 2ba.

Dolazak tjelesne smrti s grijehom (prvog) čovjeka: usp. D 2bc (Posljedice izvornoga grijeha).

Nadvladavanje smrti po Kristovoj smrti i trpljenju: E 2c (Trpljenje, smrt i uzvišenje Isusa Krista); E 3 (Isus Krist Spasitelj).

Poziv čovjeka na besmrtnost 4812; usp. M 3 (Život budućega svijeta); besmrtnost ljudske duše: C 4eb (Ljudska duša).

Božanski poziv čovjeka prema blaženom cilju, s onu stranu zemaljske bijede 4318; usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); C 4jc (Poziv svih ljudi na spasenje); M 3 (Život budućega svijeta).

Uskrsnuće mrtvih: M 3a.

Odgovornost čovjeka za svoj život u smrti i njegova plaća: F 3d (Opravdani čovjek bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); M 2ab (Sud); M 2bb (Pojedinačni sud); M 2bc (Čišćenje čovjeka); M 3a (Uskrsnuće mrtvih); M 3b (Vječno blaženstvo); M 3c (Blaženstvo kao milost i nagrada); M 3d (Odbačenost čovjeka).

Zajedništvo s već umrlom braćom u vjeri: J leg (Štovanje svetaca); M 1b i M 3bd (Zajedništvo svetih).

C 4f

f. - OSOBNO DOSTOJANSTVO ČOVJEKA

4af Ljudska osoba. Dostojanstvo ljudske osobe: C 4fb.

Bog Stvoritelj je htio čovjeka radi njega samoga: Čovjek je osoba 4830; konstitutivni elementi i bitni odnosi svake ljudske osobe prelaze povijesne okolnosti 4580sl; osoba, odnos među osobama, njihovu povezanost s Bogom 4576.

Svakom čovjeku pripada vlastitost osobe, to znači, on je po svojoj naravi obdaren razumom i slobodnom voljom (3709) 3957; osoba je čovjek, nositelj prava i obveza 3957; usp. L (Bog poziva čovjeka na čudoredni život u zajednici).

Biti osoba znači nastojanje prema usavršavanju darivanjem samoga sebe 4830; usp. C 4jf (Poziv čovjeka na samodarivanje); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

Ljudska osoba mora biti spašena 4303; napredak ljudske osobe i rast društva ovise jedan o drugom 4325; ljudska osoba jest i mora biti temelj, nositelj i cilj svih društvenih ustanova 4325; usp. C 4ge i 4gf (Svrha i bit građanske zajednice); C 4gi i L 5d (Ustanove); L 5 (Osnovne odrednice društvenog čudorednog života).

Ljudskojje osobi, u skladu s njezinom naravi, potreban društveni život 4325; usp. C 4ga (Određenje čovjeka za društveni život).

Osnovna prava i slobode ljudske osobe; L 5g (Ljudska prava); L 6a (Obiteljska prava); prvo pravo ljudske osobe je pravo na život 4552 4791; usp. (Obveze i prava i u odnosu na tijelo bližnjega).

Usp. L 1 (osnovne odrednice osobnog čudorednog života); pos. L 1a (Osoba).

Dostojanstvo čovjeka. Svijest o ljudskom dostojanstvu je jedno od najvažnijih oznaka današnjeg vremena 4750; usp. C 4kc (Suvremene promjene).

U čovjeka je posijano božansko sjeme 4304; on u sebi nosi klicu vječnosti koja se ne može svesti na čistu tvar 4318; on ima dioništvo u Božjem duhu. Zbog toga on svojim razumom nadilazi sve stvari 4315; usp. C 4ee (Duh i razum čovjeka); čovjek je stvoren na sliku i *priliku* Božju 4199 4312 4322 4324 4329 4334 4341 ^a4480 4765 ^a4812 4815 ^a4830; čovjek kao slika Božja ima sličnosti s njim 4812; na ljudski život treba gledati kao na nešto sveto jer je on u posebnom odnosu prema svom Stvoritelju 4792; čovjek može spoznati i ljubiti svog Stvoritelja, te je postavljen iznad svih zemaljskih stvorenja 4312; usp. C 3 (Vidljivi svijet); C 4h (Čovjek i stvaranje); u čovjekovoj unutarnjosti odjekuje Božji glas 4316; usp. C 4sl i L 1e (Savjest).

Bog je izabrao čovjeka i objavio mu se: A (Bog se objavljuje); poseb. A 1c (Postupnost objave); C 4d (Bog želi spasenje čovjeka i osigurava mu svoje zajedništvo); kršćanska objava osvjetljuje vjernicima tajnu čovjeka 4322; dostojanstvo čovjeka odgovara temeljnom zakonu kršćanskog poretka spasa 4341; Sveto Pismo govori o čovjekovoj sličnosti s Bogom i pokazuje mu njegovo mjesto u poretku stvaranja 4312; Evanđelje pobuđuje zahtjeve za dostojanstvom 4326; niti jedan ljudski zakon ne može tako štititi osobno dostojanstvo čovjeka kao Evanđelje 4341.

Bog je otkupio čovjeka: E (Bog spašava čovjeka po Isusu Kristu); poseb. E 3a (Isus Krist Otkupitelj); vrijednost i značenje čovjeka za Stvoritelja postaje jasnim u otkupljenju i u tome što je predao svoga Sina 4641; čovjek tako iznova otkriva veličinu, dostojanstvo i vrijednost svoga čovječtva 4640; najveće divljenje pred vrijednošću i dostojanstvom čovjeka nalazi se u Evanđelju i kršćanstvu 4642.

Crkva ispravlja i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe 4340; dostojanstvo ljudske naravi po vjeri u Krista, savršenog čovjeka, izbjegava sva kolebanja u vrednovanju 4341; zadaća je vjere braniti čovjeka protiv onoga što ga može razoriti i obečastiti 4550; ona kritizira životne uvjete nedostojne dostojanstva i slobode

čovjeka 4767; ona snagom Evanđelja objavljuje ljudska prava i cijeni njihovo unapređivanje 4341; Drugi vatikanski sabor naglašava poštovanje pred čovjekom 4327; Crkva u ljubavi prema siromasima dokazuje dostojanstvo čovjeka 4760; usp. G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); G 7ad (Crkva i siromasi).

Posebni razlog ljudskog dostojanstva leži u p o z i v u čovjeka na zajedništvo s Bogom 4319; dostojanstvo čovjeka bilo bi uništeno bez božanskog temelja i nade u vječni život 4321; priznavanje Boga se ne protivi dostojanstvu čovjeka, budući da se njegovo dostojanstvo temelji i dovršava u Bogu 4321; ljudska narav je uzvišena na veliko dostojanstvo time što ju je Krist uzeo 4322; usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); C 4jd (Poziv i dostojanstvo čovjeka).

Dostojanstvo čovjeka i njegove osobe kao s r e d i š t e i v r h u n a c svega zemaljskoga 4312 4314 4326; čovjek nije samo dijelac prirode ili bezimena član ljudskog društva 4314; on je na zemlji jedino stvorenje koje [e Bog hito radi njegova samoga 4324 4792 4830; usp. C 3 (Vidljivi svijet); C 4h (Čovjek i stvaranje).

Dostojanstvo čovjeka i njegova o b d a r e n o s t r a z u m o m 4315 4329; usp. C 4ee (Duh i razum čovjeka).

S l o b o d a je znak božanske slike u čovjeku 4317; dostojanstvo čovjeka zahtijeva da on radi u svjesnom i slobodnom izboru, to jest osobno 4317; dostojanstvo čovjeka će biti izgubljeno, bude li se on za očuvanje svojih prava odvojio od normi božanskog zakona 4341; usp. C 4fc (Čovjekova sloboda); L lb (Nesamostalna sloboda, obvezatna na dobro); L lf (Čudoredni čin).

P o s l j e d i c e koje proizlaze iz dostojanstva osobe: Čovjek s pravom odbacuje potpuno uništenje i konačnu propast svoje osobe 4318; usp. C 4ef (Trpljenje i smrt čovjeka); C 4ja-jc (Poziv čovjeka na uzvišeniji život, na zajedništvo s Bogom, na spasenje).

Dostojanstvo ljudske osobe traži da ljudi otkriju i unapređuju svoje naravne moći i koriste se njima 4580; dostojanstvo čovjeka se može unapređivati samo uz održavanje zakona vlastite naravi 4580; čovjek je više vrijedan zbog onoga što jest, nego zbog onoga što ima 4335 4760; usp. 4ia (Smisao i cilj ljudskog djelovanja); C 4jj (Poziv ljudskog rada).

Kako bi postigao svoje dostojanstvo čovjek se mora osloboditi ropstva strasti i ići prema svom cilju u slobodnom izboru dobra 4317; usp. C 4ji (Poziv ljudskog djelovanja).

O s n o v n a j e d n a k o s t svih ljudi temelji se na istom dostojanstvu 4329; jednakost i sudjelovanje u zadacima djelovanja, kao oblicima ljudskog dostojanstva 4501; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); L 7 (Društveni poredak: jednakost).

P r a v a i o b v e z e koje proizlaze iz dostojanstva ljudske osobe su opće i nepovredive 3957 4326 (4765); glavna zapovijed ljubavi vodi prema pravom priznavanju dostojanstva svakog čovjeka 4765; ljudsko dostojanstvo i prava koja iz njega proizlaze, pripadaju podjednako svim ljudima i svim narodima 4199; ljudima mora biti dostupno sve ono što čovjek treba za uistinu ljudski način života

3165 4326; ljudska prava: L 5g; obiteljska prava: L 6a; usp. L 5b (Zajednica i njezina odgovornost).

Poštivati čovjeka znači da svi gledaju na svoga bližnjega kao na drugo 'ja', tako da budu zauzeti za njegov život i za potrebna sredstva kako bi ga dostojno vodio 4327; ljubav i poštovanje (treba iskazivati) i prema onima koji u društvenim, političkim i vjerskim pitanjima misle i rade drugačije 4328; onaj koji je u zabludi zadržava osobno dostojanstvo 3996 4316 4328; usp. C 4ff (Savjest); L 2e (Krepost ljubavi); L 4 (Odnos prema bližnjemu).

O dostojanstvu osobe treba voditi računa u različitim područjima društvenog života: C 4gf (Bit građanske zajednice); C 4gi 1 5d (Ustanove); L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 7 (Uređenje društva: svrha); L 8 (Uređenje države); zaštititi tog dostojanstva doprinose -: pravo na slobodno štovanje Boga prema svojoj savjesti 3250 3961; -: pravo na privatno vlasništvo (3949) 3950 3965; načela solidarnosti i subsidiarnosti povezana su s dostojanstvom čovjeka kao sa svojim temeljem 4766; usp. L 5e; L 5f (Načela solidarnosti i subsidiarnosti).

Privatne i javne ustanove moraju biti u službi dostojanstva čovjeka, u borbi protiv društvenog i političkog porobljavanja te u obrani osnovnih prava 4329; usp. C 4gi i L 5d (Ustanove).

Isto dostojanstvo osobe traži da se dođe do humanijih i pravednijih životnih uvjeta i do smanjenja gospodarskih i društvenih nejednakosti među narodima 4329; usp. C 4gd (Opće dobro); C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); C 4gi (Opća zajednica naroda); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva); postoje životni uvjeti koji ljudima ne dozvoljavaju da postanu svjesni svoga dostojanstva 4331; usp. C 4ke (Siromašni); u proturječnosti su - : sa životom (smrt, genocid, pobačaj, eutanazija, svojevoljno samoubojstvo); - : s nepovredivošću ljudske osobe (osakaćivanje, mučenje, psihičko nasilje); - : s dostojanstvom čovjeka (neljudski životni uvjeti, nedostojni radni uvjeti, proizvoljna uhićenja, otmice, ropstvo, prostitucija, trgovina djevojkama, trgovina s djecom), a to je sramota i obeščašćuje više one koji se tako ponašaju nego li one koji trpe nepravdu, te proturiječi časti Stvoritelja 4327; usp. L 5g (Ljudska prava); zločini javne vlasti ponižavaju one koji se tako ponašaju 462 9; dostojanstvo čovjeka se ne može uništiti, pa niti na najnižoj stepenici bijede, poniženja, odbačenosti i nemoći 4760; usp. C 4ke (Siromašni).

Čovjek koji je stvoren na sliku Božju, mora zemaljske stvorove koristiti za Božje uzvišenje 4312 4334 (4337) 4480; poredak stvari treba podložiti poretka osoba a ne obratno 4326; usp. C 4h (Čovjek i stvaranje); L 4f (Odgovorni odnos prema svijetu).

Sloboda čovjeka. Usp. C lic (Autonomija zemaljskih stvari).

Svijest o slobodi i ljudskom dostojanstvu su važni znakovi današnjeg vremena 4750; usp. C 4kc (Suvremene promjene); vrijednost slobode obećava napredak čovječanstva prema savršenosti 4505; usp. C 4ie (Napredak).

Čovjek posjeduje slobodu i u stanju pale naravi: D 2bc (Posljedice izvornog grijeha); kada bi postojala sudbinska nužnost, poništila bi se odgovornost za ljudsko djelovanje kao i nagrada i kazna 283.

Čovjek je temeljem slobodne volje samostalan i može slobodno raditi 4752; sloboda mu daje dostojanstvo te on ima punu vlast nad svojim ponašanjem 3245 4752; njegovo dostojanstvo zahtijeva da on djeluje sa svjesnim i slobodnim izborom, to jest kao osoba 4317; čovjek se može odlučiti za dobro samo kao slobodan 4317; on je obvezatan izvršavati Božje zapovijedi iz slobodne volje 227 245; sloboda kao bitna vlastitost ljudske osobe 4765; poziv čovjeka na punu slobodu (4752) 4815; pa i ako je sloboda zbog okolnosti smanjena, ona nije u potpunosti dokinuta 4754; usp. L lb (Nesamostalna sloboda, obvezatna na dobro); L lf (Čudoredni čin).

Prava slobode: L5g (Ljudska prava).

Stvoritelj je čovjeka postavio u društvo kao slobodnog 4321; svemu među zemaljskim stvorenjima pripada sloboda 4163; jednakost i sudjelovanje u zadaćama djelovanja, kao obliku ljudskog dostojanstva i slobode 4501; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); demokracija i slobodno sudjelovanje građana u vršenju vlasti: C 4gh (Autoritet u društvu); L 8 (Uređenje države); odgovornost i slobodna inicijativa osoba i zajednica u društvu: L 5f (Načelo subsidijarnosti).

Autonomija i stvorenost čovjeka: sloboda je znak božanske slike u čovjeku, "što uzrokuje njezinu uzvišenost 4317 "4765; premda je isti Bog Stvoritelj i Otkupitelj, Gospodar povijesti i povijesti spasenja, time se ne poništava prava autonomija stvorenja i čovjeka, nego se ona tako uspostavlja i potvrđuje u svom vlastitom dostojanstvu 4341; razumom obdareni čovjek nije Stvoritelju suparnik 4334; čovjek ovisi o Bogu, svom Stvoritelju 3008; usp. C lic (Autonomija zemaljskih stvari).

Sloboda čovjeka može svoju upravljenost na Boga ostvariti samo uz pomoć Božje milosti 4317; po sebi, samo sloboda nije dovoljna da bi se činilo dobro 725; prednost milosti pred sudjelovanjem slobodne volje 243; svaki pokret dobre volje je od Boga 244; nitko se bez Krista ispravno ne služi svojom slobodnom voljom 242; ljudska sloboda i Božja milost: F 5c; Božja milost ne poništava slobodnu volju čovjeka: F 5ca (Prednost milosti pred sudjelovanjem Božje volje); Božja milost i ljudsko djelovanje: F 3d (Opravdani čovjek bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); F 5a (Nezaslužena milost); Božja providnost i ljudska sloboda: C lgc (Sudjelovanje čovjeka u Božjem djelu); E 6d (Sudjelovanje čovjeka u djelu Isusa Krista).

Svatko će pred Božjim sudom morati položiti račun za svoj vlastiti život: je li radio dobro ili zlo 4317; čovjek u svom srcu pred Božjim očima odlučuje o svojoj vlastitoj sudbini 4314; usp. M 2bb (Pojedinačni sud).

Zadace ljudske slobode: Bog je čovjeka htio ostaviti njegovoj vlastitoj odluci, tako da on traži svog Stvoritelja prema vlastitoj odluci, te da slobodno dođe do svog dovršenja 4317; čovjek se mora osloboditi iz ropstva strasti, i u slobodnom

- izboru slijediti dobro 4317; prava sloboda je služba pravednosti 4753; pravo korištenje stvorenja u siromaštvu i slobodi, u zahvalnosti Stvoritelju 4337; usp. L lb (Nesamostalna sloboda obvezama na dobro).
- O p a s n o s t i i j a č a n j e** slobode: slabljenje ljudske slobode u siromaštvu, i u predanju prevelikim mogućnostima života; jačanje, kod preuzimanja nužnosti društvenog života i obveza u službi ljudske zajednice 4331; ljudska sloboda je ograničena i podložna zabludi 4752; slobodno djelovanje može dobro stvoriti ili razoriti ga 4752; unutarnja neuravnoteženost ljudske slobode kao izvor omalovažavanja čovjeka 4481; grijeh je ranio slobodu 4317; usp. C 4gl (Smetnje u društvu zbog ljudskog grijeha); D 2bc (Posljedice izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha); D 4c (Grješne strukture društva); D 6 (Svijet i povijest u ropstvu grijeha).
- Potpuno ostvarenje slobode traži odgovarajuće društvene, političke i kulturološke uvjete 4750 (4767); usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene strukture); ugrožavanje slobode siromaštvom: C 4ke (Siromašni); odgoj za slobodu 4771.
- Pokret za unapređenje ljudskih prava mora se zaštititi protiv krive autonomije 4341.**
- K r i s t o v a** sloboda: Krist je izvršio svoje djelo spasenja u potpunoj slobodi: E 2b (Kristov život s ljudima); E 2ca (Kristovo trpljenje i smrt); E 4c (Kristovo poslanje: djelo Sina); E 5cb (Dvije Kristove naravi u jedinstvu).
- E v a n đ e l j e i** ljudska sloboda: nauk o slobodi ima svoje korijene u božanskoj objavi 4244; Krist je svojom poslušnošću do smrti otvorio svim ljudima put prema slobodi djece Božje 4163; ljudska sloboda je u skladu s osnovnim zakonom kršćanskog poretka spasenja 4341; Evanđelje je poruka o slobodi i oslobođenju 4751; Evanđelje navješćuje slobodu djece Božje, te odbacuje svako ropstvo, koje konačno proistječe iz grijeha 4341; sloboda se ne može braniti niti jednim ljudskim zakonom (tako dobro) kao Evanđeljem 4341; sloboda vjernika 4123 4162 4167.
- C r k v a i** ljudska sloboda: crkvena poruka širi slobodu 4321; Crkva brani slobodu čovjeka 4341; Crkva osuđuje uvjete života koji umanjuju dostojanstvo i slobodu čovjeka 4767; zahtjeve ljudi za oslobođenjem Crkva čini svojim 4751; laici bi trebali doprinosti napretku ljudske i kršćanske slobode 4162; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); G 7ab (Crkva i društvo).
- Z l o p o r a b a** slobode: čovjek je na nagovor Zloga od početka povijesti zloupotreb-
ljavao svoju slobodu, tako da se podigao protiv Boga, i tako stoje želio postići svoj cilj izvan Boga 4313; ljudska je sloboda ranjena grijehom 4371; početak svakog omalovažavanja čovjeka treba tražiti u unutarnjoj neuravnoteženosti ljudske slobode 4481; ljudi su u napasti da smatraju kako su njihova osobna prava samo onda zajamčena, ako su odvojena od svake norme božanskog zakona; tako se gubi dostojanstvo ljudske osobe 4341; bira li čovjek krivo dobro, neće opravdati svoj poziv na slobodu 4752; usp. D 1c (Bit grijeha); D 2ab (Narav izvornog grijeha).

- Sloboda ne znači opravdanje da se čini sve, pa i zlo 4371; usp. D 1b (Razlog ljudskog grijeha).
- Ateističko shvaćanje autonomije:** sustavni ateizam tjera zahtjeve čovjeka za autonomijom tako daleko, da čovjek odbija svaku ovisnost o Bogu: [Ljudska se sloboda sastoji u tome da čovjek bude cilj samome sebi i jedini oblikovatelj i stvoritelj svoje povijesti] 4320; usp. C 4kh (ateizam).
- Filozofski liberalizam prema svom porijeklu znači krivo shvaćanje autonomije 4509; usp. C 41c (Liberalizam).
- 4fd** Upućenost čovjeka na ljubav. Bog je stvorio čovjeka iz ljubavi i održava ga iz ljubavi 4318sl; usp. C 4a (Porijeklo ljudskog roda).
- Ljubav je temeljni zakon ljudskog usavršenja, a zbog toga i preobrazbe svijeta 4338; čovjek ne živi potpuno u skladu s istinom ljubavi, ako slobodno ne priznaje ljubav Božju koja ga uzdržava, i ako se ne pridruži svom Stvoritelju 4318; on samoga sebe može u potpunosti pronaći samo iskrenim predanjem samoga sebe Bogu ^az drugim ljudima 4319^a4324^a4331; biti osoba znači nastojanje za svojim usavršavanjem i predajom samoga sebe (drugima) 4830; C 4jf (Poziv na predanje samoga sebe); G 4bb (Putovi posvećenja); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Krepost ljubavi: L 2e; L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 3a (Ljubav prema samome sebi kao osnovna obveza); L 4a (Načelo solidarnosti).
- Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima: C 4gb.
- Poziv ljudske osobe na ljubav ispunjava se u ženidbi i djevičanstvu 4700; to su konkretna ostvarenja najviše istine o čovjeku 4700; djevičanstvo, brak: C 4fe (Čovjek kao muškarac i žena); G 4bb (Putovi posvećenja); K 9 (Sakrament ženidbe); L 6 (Uređenje ženidbe i obitelji).
- Ljudska ljubav je osjetna i duhovna 4470; kod ženidbene ljubavi radi se o potpunoj ljubavi 4471 4701sl 4709; spolnost dodiruje unutarnju srž ljudske osobnosti, i nije nešto samo biološko 4701; usp. L 6b (Ženidbena ljubav i ljudska spolnost).
- Usp. C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4jf (Poziv na darivanje samoga sebe); G 4bb (Putovi posvećenja); L 2e (Krepost ljubavi); L 3a (Ljubav prema samome sebi kao osnovna obveza); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); L 2f (Sjedinjenje s Bogom: darivanje samoga sebe).
- 4fe** Čovjek kao žena ili muškarac. Bog je od početka stvorio čovjeka kao muškarca i ženu; njihovo je sjedinjenje prvi oblik zajedništva među osobama 4312.
- Prvotni je odnos između muškarca i žene narušen grijehom 4831; grijehom je narušena stalnost osnovne jednakosti između muškarca i žene u "zajedništvu dvaju" 4831; usp. D 2bc (Posljedice izvornog grijeha); D 4c (Grješne strukture društva); u ime oslobođenja od gospodstva muškarca, žena ne može težiti prema tome da umjesto svojih ženskih vlastitosti preuzme vlastitosti muškarca 4832; majčinstvo žene predstavlja veći dio zajedničkog roditeljstva supružnika, iz čega slijede posebne obveze muškarca prema ženi 4834.
- Majčinstvo i djevičanstvo su dvije vrste poziva žene 4833; majčinstvo žene nosi sa sobom ostvarenost prema novoj osobi 4834; otajstvo žena - djevica, majka i zaručnica, treba gledati u perspektivi otajstva otkupljenja 4838sl.

Jednakopravnost muškarca i žene 3962 3975sl 4199 4329 4460 4467; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); L 5g (Ljudska prava).

Ljudska ženidba: C 4fd (Upućenost čovjeka na ljubav); G 4bb (Putovi posvećenja); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji); K 9 (Sakrament ženidbe); L 6 (Uređenje ženidbe i obitelji).

Ljubav i ljudska spolnost: C 4fd (Upućenost čovjeka na ljubav); L 2e (Krepost ljubavi); L 3c (Obveze i prava u odnosu na tijelo); L 6b (Ženidbena ljubav i ljudska spolnost).

Savjest čovjeka. Savjest je srž i svetište čovjeka u kojem je on sam s Bogom 4316; u savjesti čovjek otkriva onaj zakon koji treba ispuniti u ljubavi prema Bogu i bližnjemu: on si ne donosi sam taj zakon, nego mu se mora pokoravati; on ga poziva ljubiti dobro i izbjegavati zlo 4316; usp. L 1c (Zakon razuma kao naravni zakon).

Vjernošću savjesti kršćani se povezuju s drugim ljudima u traženju istine i u rješavanju čudorednih problema pojedinaca u društvu 4316; što se više prihvate prava savjesti, tim više će pojedinci i grupe napuštati samovolju, te će se orijentirati na objektivne norme čudoređa 4316; vrijednost obveze savjesti obećava napredak čovjeka prema savršenosti 4505; usp. C 4ie (Napredak).

Savjest koja je u zabludi iz neznanja ne gubi svoje dostojanstvo. To ne vrijedi kad se savjest privikne na grijeh, i kod malog nastojanja oko istine i dobra 4316.

Evandjelje poštuje kao svetinju dostojanstvo savjesti i njezinu slobodnu odluku 4341. Usp. L 1e (Savjest).

Čovjekova grješnost i njezine posljedice. Usp. D (Grijeh stvorenja koji Bog oprašta).

Čovjek grijehom prekida upravljenost prema svom posljednjem cilju, a time i propise u odnosu na samoga sebe, druge ljude i sve stvorene stvari 4313; čovjek je podvojen u samome sebi; čitav njegov život, kao pojedinca i kao člana zajednice, pokazuje se kao borba između dobra i zla. Kod toga je čovjek upućen na pomoć milosti Božje 4313 (4325) 4337; usp. C 4kg (Čovjekova potraga za smislom); D 2bd (Doživljaj podvojenosti); F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti).

Isus Krist potpuni čovjek. Usp. E 5b (Isus Krist je jednake biti s ljudima).

Krist je (slika nevidljivoga Boga a u isto vrijeme) i kao potpuni čovjek, ušao u povijest 4322 4338 4341 4345; Gospodin je cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj su upravljene sve čežnje povijesti i civilizacije, središte ljudskoga roda 4345; Krist kao alfa i omega, prvi i posljednji, početak i svršetak 4345; usp. C 5b (Krist i cilj povijesti); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Samo je u Kristu uistinu protumačena tajna čovjeka 4322; u njemu je osvjetljena zagonetka boli i smrti koja bi izvan Evandjelja čovjeka uništila 4322; čovjek mora potražiti utočište u Kristu radi spoznaje samoga sebe sa svojim strahovima i sumnjama, svojom slabošću i grješnošću, svojim životom i smrću 4641; u Kristu - : pronalaze svoj vrhunac istine o čovjeku, i njegovom ishodištu 4322; - :

nalazi se punina vjerskog života 4197; Adam kao pralik budućeg čovjeka, to jest Krista 4322; Krist u objavi objavljuje ljudima Oca i njegovu ljubav prema čovjeku, i otkriva čovjeku njegov najuzvišeniji poziv 4322 (4640); usp. A 1c (Postupnost objave); E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Isus Krist kao učitelj).

Krist kao potpuni čovjek želi spasiti sve 4345; on je svijet uzeo u se, te je sve ujedinio 4338 4345; on se po svom utjelovljenju sjedinio sa svakim čovjekom 4322; budući daje Krist uzeo ljudsku narav, on ju je i u drugim ljudima uzvisio na uzvišeno dostojanstvo 4322; usp. E 3a (Isus Krist kao posrednik spasenja).

Svojim trpljenjem je Krist ljudima utro put koji bi ljudi morali slijediti kako bi posvetili svoj život i smrt 4322; Krist zahtijeva nasljedovanje svog predanja, koje obuhvaća čitavog čovjeka, sve ljude i čitav kozmos 4613sl; on pokazuje svojim primjerom da treba nositi križ koji su tijelo i svijet natovarili onima koji teže za mirom i pravednošću 4338; tko slijedi Krista, savršenog čovjeka, i sam postaje više čovjek 4341; čovjek mora usvojiti istinu utjelovljenja i otkupljenja kako bi ponovno našao samoga sebe 4641; usp. E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Isus Krist kao učitelj).

Krist, Otkupitelj, u potpunosti je čovjeku objavio čovjeka. To je utemeljenje čovječnosti i vlastitost otkupljenja 4640; u njemu čovjek ponovno otkriva veličinu, dostojanstvo i vrijednost svog čovjества 4640: čovjek biva još jedamput "istaknut", stvoren 4640; usp. E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Isus Krist kao učitelj).

Krist spasenje ljudi. Božja je odluka odredila da Krist bude začetnik spasenja za svijet 4141; Bog Otac je od početka htio dijeliti svoje gospodstvo s ljudima u Isusu Kristu 4814; spasenje počinje životom Kristovim, zauvijek je postignuto njegovom smrću i uskrsnućem, a u povijesti mora biti nastavljeno do Kristovog dolaska 4571; nakon što je Krist postao čovjekom, svaki čovjek njegov brat pozvan je da postane Krist, kako bi od njega primio spasenje 4550; Duh Sveti svima pruža mogućnost da se povezu s uskrsnim otajstvom 4322; čovjek je božanskom riječi i sakramentima oslobođen od vlasti grijeha i zla i uveden u zajednicu ljubavi s Bogom 4755; svaki čovjek, može primiti Kristovo kraljevstvo i spasenje kao milost: odricanjem samoga sebe, obnovom i obraćenjem 4572; usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja); C 4da (Bog u svojoj milosti želi spasenje ljudi); C 4fh (Krist potpuni čovjek); C 4jc (Poziv svih ljudi na spasenje); C 5d (Božje i Kristovo kraljevstvo kao cilj povijesti); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 3 (Isus Krist, Spasitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista); F 1 (Božja želja za sveopćim spasenjem); poseb. F 1c (Božja želja za sveopćim spasenjem u Isusu Kristu); F 2 (Opravdanje grješnika po milosti Božjoj).

S u d j e l o v a n j e ljudi, posebno Marije u otkupljenju; E 6d.

O b r a ć e n j e i opravdanje, odn. spasenje: F 2b (Obraćenje i opravdanje iz vjere).

N a v i j e š t a n j e spasenja: A 2bb (Vjera, odgovor čovjeka); G 3cd (Crkva i naviještanje Evanđelja, odn. misije); G 6ca (Apostolat laika); H 2f (Biskupi i svijet); H 5 (Služba svećenika).

- Vj e r a** kao početak spasenja 1532 3008; usp. A 2b (Vjera kao odgovor na Božju objavu); F 2ba (Temelj opravdanja); L 2c (Krepost vjere).
- Spasenje se posreduje preko C r k v e i s a k r a m e n a t a: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bc (Nužnost Crkve za spasenje); G 7a (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi); sakramenti i njihovo djelovanje: K (Bog posvećuje po sakramentima); poseb. K 2f (Dostojanstvo i nužnost sakramenata); K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja).
- O p r a v d a n i č o v j e k**: F 3a.
- Trajna upućenost čovjeka na m i l o s t Božju: F (Bog opravdava i posvećuje čovjeka); poseb. F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti).
- Čovjek i Crkva. Čovjek je put Crkve 4645; unutarinja povezanost -: Crkve s ljudskim rodnom i njegovom poviješću 4301 4303; -: Kristovi učenici s radošću, nadom, žalošću i strahom suvremenih ljudi, posebno siromašnih i ugnjetavanih 4301; poslanje Crkve je vjersko a time i najviše ljudsko 4311; Crkva je ljudima vjerno odana 4321; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bd (Poslanje Crkve); G 3c (Katoličanstvo Crkve); G 3cd (Crkva i naviještanje Evanđelja, odn. misije); G 7a (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi). 4fj
- Crkva odgovara na pitanja čovjeka: C 4jm (Crkva i ljudski poziv).
- Kršćanin prima prvenstvene darove Duha po kojima je sposoban ispunjavati novi zakon ljubavi 4322; čovjek je u Duhu Svetom postao novo stvorenje 4337; usp. B 3bf (Duh Sveti u životu vjernika); F 2cd (Darovi Duha Svetoga); G 3ac (J e d n a Crkva izgrađena mnogostrukošću karizmi). 4fk
- Kršćani se moraju, i imaju obvezu, boriti se protiv zla i podnijeti smrt; ali povezani s uskršnim otajstvom, suobličeni s Kristovom smrću, i puni nade ići ususret uskrsnuću 4322; usp. L 2d (Krepost ufanja); M 3 (Život budućega svijeta).
- Zadaće, obveze i prava kršćanina: G 4b (Poziv i poslanje zajednice vjernika); G 6c (Poslanje i zadaća laika); H (Bog po svojim službenicima vodi, poučava i posvećuje Crkvu); L (Bog poziva ljude na čudoredan život u zajednici).
- Strahopoštovanje čovjeka pred Bogom. Usp. A 2b (Vjera kao odgovor na Božju objavu); G 4bb (Putovi posvećenja); J (Bog u liturgiji susreće svoj narod); j 1E (Liturgija i oblici pobožnosti); L2 (Osobni odnos prema Bogu). 4fl
- Poziv čovjeka: C 4j. 4fm

g. - DRUŠTVENA NARAV ČOVJEKA

C 4g

- Određenje čovjeka za društveni život. Zajedništvo u T r o j s t v u** kao temelj i osnova ljudskog zajedništva 4324; u društvenom poretku čovjek mora prepoznati odraz božanske savršenosti 3772 (3978); usp. B 4bd (Tri božanske osobe su jedan Bog); B 4ca (Jedinstvo djelovanja božanskih osoba u stvaranju i u povijesti spasenja). 4ga

- Čovjek živi u zajednici u skladu sa svojom naravi, *^temeljem Božje odredbe, ^bne dobrovoljnomu* zbog dogovora//Wz^c3151 ^{ab}3165 (3168)^a3170-3173 3743 3971 ^a3973 ^a3979sl 4312 4325*; Bog nije stvorio čovjeka za samački život, nego da stvori jedno društveno zajedništvo 4332; Stvoritelj je čovjeka obdario razumom i postavio ga u društvo kao slobodnog 4321; Stvoritelj je zakone društvenog života upisao u duhovnu i ćudorednu narav čovjeka 4323; Bog je brigu za ljudski rod podijelio između crkvene i državne vlasti 3168.
- Ljudska osoba, u skladu sa svojom naravi, treba društveni život, te je prema pozivu upućen na ophođenje s drugima, na njihove usluge i razgovor 4312 4325; čovjek bez odnosa s drugima ne može niti živjeti niti razvijati svoje sposobnosti 4312.
- Odrednice čovjeka prema Bogu, samome sebi, drugim ljudima te prema svim stvorenim stvarima 4313; osoba, odnos među osobama i njihova povezanost s Bogom 4576.
- Čovjek pripada obiteljskoj zajednici, građanskoj zajednici i *“Crkvi 3165 ^a3685*; postoje društveni uvjeti koji su čovjeku potrebni i koji su u skladu s njegovom naravi, kao što je obiteljska i politička zajednica, i druge, koje proizlaze iz slobodne volje 4325; usp. G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji); G 4a (Pripadnost Crkvi); L 6 (Odrednice za ženidbu i obitelj).
- Bog je od početka stvorio čovjekakao muškarca i ženu; njihovo je sjedinjenje prvi oblik zajedništva među osobama 4312; iz obiteljskih veza nastaju društveni odnosi (4332); usp. C 4fe (Čovjek kao muškarac i žena); K 9 (Sakrament ženidbe); L 6a (Pravo na ženidbu i obitelj).
- Svi moraju na bližnjega gledati kao na drugo 'ja', tako da se brinu o njegovom životu i potrebnim sredstvima za život 4327; materijalna dobra i dobra duše dana su ljudima za njihovo vlastito usavršavanje kao i na korist drugima 3267 3952; teška je obveza pomagati drugima kako bi nadvladali podređenost s obzirom na znanje, krepost, duhovnu moć i vanjska dobra 3988; usp. L 4 (Odnos prema bližnjemu); L 5a (Društvena narav čovjeka).
- Društveni poredak kao stalna zadaća; na njemu treba raditi svaki dan iznova 4326; osobe su djelatni i odgovorni subjekt društvenog života 4765; društvene potrebe se danas ubrajaju među glavne obveze današnjeg čovjeka 4330; čovjek nije anonimni element društva 4314; usp. L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 5e (Načelo solidarnosti); L 7 (Uređenje društva).
- Ljudi-osobe primaju mnogo od društvenog života za ispunjenje svoga poziva, pa i vjerskog 4325.
- Usp. L 4 (Odnos prema bližnjemu); L 5 (Osnovne odrednice društvenog ćudorednog života); poseb. L 5a (Društvena narav čovjeka).
- 4gb Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima. Ljudsko i nadnaravno bratstvo pokazuje se u obvezi solidarnosti prema društvenoj pravednosti, prema općoj ljubavi 4459; obveza solidarnosti vrijedi i među narodima 4461; usp. C 4gc (Pravednost i mir); L 5e (Načelo solidarnosti); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

Nastojanje oko pravednosti, bratstva i humanog poretka je vrednije nego tehnički napredak 4335; mir je plod ljubavi i izraz pravog bratstva 4488; usp. C 4gc (Pravednost i mir); C 4ie (Napredak); C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); L 7 (Uređenje društva: napredak; mir).

Svi je t nije više mjesto bratstva; moć čovječanstva prijeti da uništi ljudski rod 4337; usp. C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni).

Bog je htio da ljudi stvore *jednu* obitelj i da međusobno surađuju u bratskom osjećanju 4324; bratsko zajedništvo odgovara pozivu čovjeka 4303.

Krist kao brat ljudima: E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima).

Krist je donio ljudima bratstvo kako bi ih pomirio s Ocem 4488; on daje nadu da nije uzaludan pokušaj za uspostavljanje općeg bratstva 4338; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Kršćanska ljubav okuplja sve ujedno bratstvo koje je sposobno otvoriti put prema novoj povijesti 4613; usp. L 2e (Krepost ljubavi).

Crkva je bratska zajednica 4332; usp. G 3a (Jedinstvo Crkve).

Opcija Crkve za siromašne s ciljem dostojnog i bratskog suživota među ljudima 4633; usp. G 7ad (Crkva i siromašni).

Drugi vatikanski sabor nudi ljudima suradnju kako bi se uspostavilo bratsko zajedništvo svih 4303.

Solidarnost: Suosjećanje (solidarnost) je čvrsta i trajna volja da se brine za opće dobro svih 4817; suradnja kao čin suosjećanja između ljudi i naroda (4461) 4817sl; suosjećanje je za narode put prema miru i napretku 4818; usp. L 7 (Uređenje društva: mir); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

Načelo djelovanja solidarnosti: L 5e.

Odgaj za solidarnost 4776.

Ljudska se solidarnost može ostvariti samo u Kristu 4488; usp. Cfh (Krist, potpuni čovjek); E 3a (Krist, posrednik spasenja).

Crkva pokazuje solidarnost s ljudima za koje se čini da u društvu nisu ništa vrijedni, tako što ih prima u ljudsko bratstvo i u zajedništvo djece Božje 4760; Crkva vodi pravu borbu za društvenu pravednost i solidarnost 4773; usp. G 7ab (Crkva i društvo); G 7ad (Crkva i siromašni).

Ljubav: glavna zapovijed ljubavi vodi prema punom priznavanju dostojanstva svakog pojedinog čovjeka stvorenog na sliku Božju 4765; poštovanje i ljubav moraju se protegnuti i na one koji u društvenim, političkim ili vjerskim pitanjima misle i djeluju drugačije 4328; glavne zapovijedi društvenog života su pravednost i ljubav 3941 3973 (3978); društveni život treba učiniti živim po ljubavi 4326; ispunjene obveze pravednosti i ljubavi -: doprinosom za opće dobro 4330 (4766) (4818); - : tako da se članovi takvog društva međusobno priznaju kao osobe 4818; pravednosti se mora pridodati ljubav, kako bi one prožele ljudski život u svim njegovim područjima 4684.

Načelo djelovanja ljubavi prema Bogu, prema ljudima i u društvu: L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 3a (Ljubav prema samome

sebi kao osnovna obveza); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 5e Načelo solidarnosti).

Civilizacija ljubavi 4776 4815; usp. C 4gp (Kršćani i ljudsko društvo); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); G 7ab (Crkva i društvo); L 13 (Uređenje kulture):

Uputenost čovjeka na ljubav: C 4fd; C 4jf (Poziv čovjeka na predanje samoga sebe).

Bog je u svom unutarnjem životu bitna ljubav 4780; usp. B lb (Bog kao pratemelj života, istine i dobrote); **Kristovo kraljevstvo je kraljevstvo ljubavi i mira** 4162 (4339 4481); usp. E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); M 3bf (Vječni život i kraljevanje s Isusom Kristom); **Duh Sveti kao osobna ljubav Božja** 4780; usp. B 3c (Boštvo Duha Svetoga); **Duh Sveti sudjeluje u razvoju društvenog poretka u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi** 4326; usp. B lb (Božje htijenje: Bog je milosrdan); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

Krist se predaje u savršenoj ljubavi i savršenoj poslušnosti prema svom Ocu 4613; on proširuje svoju zapovijed ljubavi i na sve neprijatelje 4328 (4773); Krist je svima poslao Duha Svetoga da ih on pokrene kako bi Boga ljubili svim srcem i kako bi se međusobno ljubili 4166; ljubav kao *'zapovijed Novoga Saveza, 'kao ispunjenje Zakona'* 4328^a 4332^b; Kristova evanđeoska poruka i snaga njegovog djelovanja 4680; usp. E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Krist kao učitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista).

Svi su vjernici pozvani na savršenost u ljubavi 4166; oni žele ljubiti kao Krist 4123 4166 4613sl; predanje kao put nasljedovanja Isusa u njegovoj ljubavi koja obuhvaća sve ljude (4338) 4613; u običnim životnim okolnostima treba posebno težiti prema božanskoj ljubavi 4338; usp. C 4jf (Poziv čovjeka na predanje samoga sebe); G 4bb (Putovi posvećenja); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Pravednost i mir. Težnja prema pravednosti u suvremenom svijetu: C 4kf; velik dio ljudi se nalazi u životnim okolnostima koje onemogućavaju njihove pravedne težnje 4441; usp. C 4kd (Opasnosti i problemi ljudskoga roda); C 4ke (Siromašni).

Pravednost uređuje odnose među ljudima 4756; glavni zakoni društvenog života su pravednost i ljubav 3941 3973 (3078); društveni poredak treba graditi na pravednosti 4326; ljudsko i nadnaravno bratstvo pokazuje se u obvezi solidarnosti, društvene pravednosti i opće ljubavi 4459; ispunjavanje obveze pravednosti i ljubavi -: doprinosom za opće dobro 4330 (4766) (4818); -: tako da se članovi takvog društva međusobno priznaju kao osobe 4818; u pravednom poretku: čovjek se može ostvariti kao čovjek, u njemu se poštuje njegovo dostojanstvo, zadovoljavaju se pravedni zahtjevi, priznaje mu se pristup istini te se jamči njegova osobna sloboda 4486; on nije predmet, nego nositelj povijesti 4486; novi društveni i politički poredak mora biti u skladu sa zahtjevima pravednosti, kao cilju borbe protiv nepravdi 4774; mir se može postići samo u novom poretku koji sa sobom nosi savršeniju pravednost među ljudima 4486; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); planovi i djela koja proizlaze iz shvaćanja

- pravednosti često se u stvarnosti zanemaruju 4684; usp. C 4if (Ljudsko djelovanje iskvareno grijehom); D 5 (Ljudsko djelovanje i napredak usred sile grijeha); pravednosti se mora pridružiti ljubav kako bi mogla prožeti ljudski život u njegovim različitim područjima 4684.
- D r u š t v e n a p r a v e d n o s t :** L5e (Načelo solidarnosti); L 7 (Uređenje društva: društvena pravednost); L 9 (Uređenje obitelji: čovječanstva).
- Pravednost kod stjecanja i posjedovanja:** L 11 i L 12 (Uređenje vlasništva / gospodarstva). ("Kršćansko traženje) pravednosti kao zahtjev E v a n ğ e l j a "4482 4762; prava sloboda u službi pravednosti 4753.
- Oznake kršćanskog shvaćanja mira:** mir kao -: djelo pravednosti 4486; -: trajna zadaća 4487; -: plod ljubavi, izraz pravog bratstva među ljudima 4488; -: mir nije jednostavno odsustvo rata 4468.
- P u t o v i p r e m a m i r u :** mir nije unaprijed određen, nego se uspostavlja *^ustrajnim radom s Duhom, idejama i djelima mira* "4422 "4468 4487; pravi mir uključuje borbu, stjecanje bogatstva i trajno osvajanje 4487.
- N a s i l j e n i j e k r š ć a n s k o , n i t i j e u s k l a d u s E v a n ğ e l j e m 4489;** ugnjetavanje koje provede grupe moćnika neizbježiva je klica pobuna i ratova 4486; revolucionarni prevrati rađaju nepravde 4453 4774; primjenom sile može se uspostaviti samo statički i prividni mir 4487; Crkva ne preporučuje međusobnu borbu klasa, nego pravu borbu za društvenu pravednost i solidarnost 4773; usp. C 4mg (Oslobođenje i promjene struktura); L 7 (Uređenje društva: nasilje).
- Gdje nema društvenog mira, uz nepravedne društvene, političke, gospodarske i kulturne nejednakosti, tu dolazi do odbijanja Gospodinovog mira, i do odbacivanja samoga Gospodina 4488;** tamo gdje postoje nepravedne nejednakosti među ljudima i narodima, tamo se griješi protiv mira 4486; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); L 7 (Uređenje društva: jednakost i nejednakost); L 9 (Uređenje ljudske obitelji).
- Mir i n a p r e d a k :** sveukupni razvoj čovječanstva ("korak od loših ljudskih uvjeta prema ljudskijim uvjetima) je novo ime za mir 4485 "4486; pravi i ispravan napredak čovjeka nalazi se u miru i pravednosti 4579; mir se može postići samo novim poretkom koji među ljude donosi savršeniju pravednost 4486; usp. C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva: napredak i mir).
- Mir i b r a t s t v o :** mir je izraz pravog bratstva među ljudima 4488; suosjećanje (solidarnost) je istovremeno put prema miru i napretku 4818; usp. C 4gb (Bratstvo i solidarnost); L 5e (Načelo solidarnosti).
- Mir s B o g o m j e t e m e l j u n u t a r n j e g i d r u š t v e n o g m i r a 4488;** usp. L 2e (Krepost ljubavi: jedinstvo ljubavi prema Bogu i bližnjemu); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); Bog je ljudima obećao istinitu i ljudsku povijest mira 4422; sličnost je d i n s t v a među ljudima i jedinstva među božanskim osobama 4324; Bog je stvorio ljude u svetosti i p r a v e d n o s t i : C 4bb; Bog je pravedan 285 621 1547 1549 1672 2216 3781; usp. B 1b (Božja volja); otkupljujuća pravednost Oca 4615; Bog opravdava grješnike u milosti: F 2b; Bog priprema nove stanove i novu zemlju gdje će stanovati pravednost i mir 4339; usp. M 3be (Dovršenje svijeta).

Krist je - izvor "jedinstva i mira" 41244198; -: Knez mira daruje mir koji svijet ne može dati 4488; -: snagu oslobođenu nepravdi i ugnjetavanja, a nadahnutu društvenom pravdom 4482; on je jedini izvor (pravednosti) i posrednik svake milosti 1526 3370 (3820); on pokazuje primjerom da treba nositi križ koji tijelo i svijet nameću onima koji teže za mirom i pravednošću 4338; plan otkupljenja proteže se na konkretno stanje nepravde kako bi ono bilo nadvladano i ponovno uspostavljena pravednost 4579; Kristovo kraljevstvo je kraljevstvo pravednosti, ljubavi i mira 4162 (4339 4481); usp. E 3a (Isus Krist posrednik spasenja); E 3bb (Vječni život i vladanje s Kristom).

Duh Sveti pomaže kod razvitka društvenog poretka u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi 4326; usp. B 3bc (Djelovanje Duha Svetoga u ljudima).

Crkva kao znak jedinstva za svijet 41014124 4135 4321 4342 4343; ona svijetu navješćuje mir 4162; ona unapređuje mir 4135; njezino jedinstvo jača i ispunjava jedinstvo ljudske obitelji 4342; svijet treba preko laika učinkovito postići svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162; Crkva učvršćuje tkivo ljudskog društva u pravednosti i miru 4340; odluka za siromašne s ciljem pravednog i slobodnog društva 4633; kršćani i muslimani trebaju zajednički braniti i unapređivati društvenu pravednost, mir i slobodu za sve ljude 4197; Crkva i jedinство ljudskog roda, odn. mir među ljudima: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve): G 3a (Jedinство Crkve); G 7aa i 7ab (Crkva i ljudski rod / društvo); odluka za siromašne s ciljem pravednog i slobodnog društva 4633; usp. G 7ad (Crkva i siromašni); učenje Crkve odnosi se posebno na pravednost 4756

Navješćivanje Evanđelja ne znači zanemarivanje, nego unapređivanje pravednosti, oslobođenja, napretka i mira u svijetu 4579; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije).

Kršćanin je graditelj mira 4487; svijet bi preko kršćana trebao učinkovitije postići svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162; kršćanin bi trebao birati put dijaloga i dogovaranja među strankama 4773; kršćanin je spreman na mir, ali nije čisti pacifist, jer je kadar boriti se, ali on pretpostavlja mir ratu 4489; usp. G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu).

Kršćani očekuju Kristovo kraljevstvo pravednosti, ljubavi i mira 4162 4339 4481; usp. M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vladanje s Kristom).

Nemiri i napreda: C 4gl (Poremećaji u društvu); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); D 4c (Načelo solidarnosti); L 7 (Uređenje društva: društvena pravednost; mir); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

Opće dobro obuhvaća sve one uvjete društvenog života pomoću kojih ljudi, *'pojedinci i grupe*, mogu lakše i potpunije postići svoje usavršenje 3984^a 4326; opće dobro je u službi osoba *'i čuva njihova prava'* 3983^a 3985 4771; treba se brinuti za sve članove društva, iako na različite načine 3984.

Zbog rastuće međusobne svjetske zavisnosti opće dobro obuhvaća više prava i obveza koje se odnose na *Čitav ljudski rod* 4326 4330; briga za opće dobro mora se protegnuti (Malje od vlastitog naroda) na *čitav svijet* 3732 3940 3956^a 3983^a 3989 3992-3994 4326 4330; pojedine grupe moraju voditi računa o po-

- trebama i pravima drugih grupa, i o općem dobru čitavog čovječanstva 4326; stvorena dobra moraju biti od koristi svima 4448; usp. C 4gj (Opća zajednica naroda i međunarodne ustanove); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).
- Svatko mora prema svojim sposobnostima i potrebama doprinijeti općem dobru drugih 4330; usp. L 5e (Načelo solidarnosti).
- Obveze s obzirom na opće dobro: L 5c (Opće dobro).
- Usp. C 4ge (Svrha građanskog društva); C 4gh (Autoritetu društvu); C 4gi (Ustanove); C 4gj (Opća zajednica naroda i međunarodne ustanove); L 5c (Opće dobro); L 5e (Načelo solidarnosti); L 7-11 (Uređenje društva, države, obitelji čovječanstva, rada, vlasništva).
- Svrha građanskog društva je - : priskrbiti dovoljno dobara za život, koja sam čovjek ne može postići 3165 (4326); -: unapređivati naravno usavršavanje ("dobro" čovjeka 3772 3782 "4326; -: brinuti se za opće dobro ("ukoliko ono znači okvir za djelovanje pojedinca) 3772 "3782 3936 (4342 4438 4629); usp. L 7 (Uređenje društva: svrha).
- Društvo ne može po sebi osigurati ljudska prava, jer su ona prije njega, ali ih mora štiti i učiniti ih učinkovitima 4551; osnovna prava se ne gube promjenom vlade ili ustanova, jer je njihov začetnik Bog, Stvoritelj i Otac 4628; osnovna ljudska prava moraju biti unesena u ustav države 3986; usp. L 5g (Ljudska prava); prava i obveze građana: L 7 (Uređenje društva: ljudska prava); L 8 (Uređenje države).
- Samo društva koja su povezana vezom duhovne kulture i religije, mogu - a da ne okrnje slobodu svojih članova - unapređivati uvjerenja koja se odnose na narav, porijeklo i cilj čovjeka i društva 4503; usp. L 5d (Ustanove i njihova ukorjenjenost u narav čovjeka).
- Odbacuje se učenje koje nastoji uspostaviti društvo bez religije i koje se bori protiv vjerske slobode građana 4162; usp. L 7 (Uređenje društva: društveni nauk i društveni sustavi).
- Usp. L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 7 (Uređenje društva: svrha; ljudska prava).
- Bit građanskog društva. Građansko društvo je prema svojoj vrsti i prema pravu, savršeno društvo 3168 3170 3685; ipak, čovjekje stariji od države; zbog toga ne postoji čovjek radi države, nego država radi čovjeka ("zbog toga se odbacuje liberalno tumačenje tog načela) 3265 3728 "3772 3949; društveno uređenje i njegov napredak, moraju biti upravljani na dobro osoba. Poredak stvari naime, treba podrediti poretku osoba 4326 (446sl 4457 4580 4812 4815).
- Društveno uređenje treba dnevno razvijati, temeljiti ga na istini, izgraditi na pravdi i oživjeti po ljubavi; ono mora svaki dan u slobodi pronaći ljudsku uravnoteženost 4326.
- Međusobno su zavisni napredak ljudske osobe i rast društva 4325; u svim zemaljskim stvarima treba postojati sloboda 4163; Stvoritelj je čovjeka postavio u društvo kao slobodnog 4321.

Moderna se civilizacija mora izgrađivati na duhovnim načelima, koja počivaju na vjeri u Boga, koji ih jedini održava, osvjetljava i oživljava 4425.

Zemaljske su stvari s pravom predane svjetovnoj skrbi, koja se ravna prema vlastitim načelima 4162.

Kako bi svi građani bili spremni sudjelovati u različitim grupama društva, oni u tim grupama moraju naći vrijednosti 4331; načelo solidarnosti: L 5e; načelo supsidijarnosti: L 5f; usp. L 5d (Ustanove i njihova ukorijenjenost u ljudskoj naravi).

Usp. L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 7 i L 8 (Uređenje društva / države).

Jednakost i nejednakost u društvu. Osnovna jednakost ljudi u društvu temelji se na njihovom dostojanstvu *{^temeljem njihove sličnosti s Bogom, temeljm iste naravi i istog porijekla}* i^h *temeljem Božjeg poziva (^usprkos rasnim razlikama)* ^b3130 ^c3977 3980 3988 ^{ab}4329; ljudsko dostojanstvo, prava koja proizlaze iz njega, *kao i obveze*, jednaki su za sve ljude ^a3957 4199 ^a4326.

Mora se odstraniti društvena ili kulturna diskriminacija u osnovnim pravima osobe, zbog spola, rase, boje kože, društvenog položaja, jezika ili religije, jer je ona protivna Božjem planu 4199 (4321) **4329** 4460 4467.

U ljudskoj zajednici pravu jednog čovjeka odgovara obveza drugoga da prizna to pravo 3970sl 3977.

Nejednako st. ovlasti u društvu proizlazi od Boga 3131; društveni se poredak mora oblikovati prema sve ljudskim mjerilima 3973.

Jednakost i sudjelovanje u zadacima djelovanja kao oblik ljudskog dostojanstva i slobode 4501. Usp. L 5g (Ljudska prava); L 7 (Uređenje društva: jednakost).

Autoritet u društvu. U svakom ljudskom društvu potrebna je ovlast zapovijedanja 3150 3165 3979sl; ona ne proizlazi *iz volje naroda*, nego *iz naravi*, te zbog toga *od Boga* ^a3150sl ^{bc}3165 ^{ac}3170 ^c3743 ^{bc}3979 ^c3981 si ^a3987.

Brani se pravna utemeljenost autoriteta protiv tvrdnji: [Savršenije čovjek oslobođen poslušnosti] **893 2265**; [Ne griješi narod koji odbacuje zakon] **2048**; [Narod može gospodare koji su pogriješili odbaciti prema svojoj volji] **1167**; odbacuje se materijalističko shvaćanje autoriteta **2960**; grješni čovjek ne gubi pravo da bude gospodar **1121 1165 1230**.

Svaki ljudski autoritet ima svoje granice u vječnom zakonu 3248sl; odredbe zakona nisu valjane ako vrijeđaju Božje zakone ili ljudska prava 3981 3985; kod vršenja vlasti treba voditi računa o dostojanstvu ljudske osobe 3980sl; svaka vlast mora poštivati osnovna prava osobe, obitelji i zahtjeve općeg dobra 4342; usp. L 1c i L 1d (Naravni zakon); C 4gd i L 5c (Opće dobro); L 5g (Ljudska prava).

Božansko porijeklo autoriteta nije suprotno pravu građana da sami određuju oblik društvenog uređenja i vršenja vlasti 3982; ovlast autoriteta da nameće obveze, izvodi se *iz čudorednog poretka i zahtjeva općeg dobra* ^a3980 ^b3983sl; vršenje političke vlasti ima jedini cilj, opće dobro 3940 3983 /4342) 4483 (4629); usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro).

Sudjelovanje građana u vršenju vlasti i demokracija: utuse svrhu predlaže više modela 4502; jednakost i sudjelovanje u zadacima djelovanja kao oblik ljudskog dostojanstva i slobode 4501; što veći broj građana mora u pravoj slobodi sudjelovati u društvenom životu 4331; građani imaju pravo -: birati i određivati društveno uređenje 3173 3253sl; - : birati nositelje državne vlasti 3982; -: aktivno sudjelovati u društvenim poslovima 3174 3968 3975sl; usp. L 8 (Uređenje države).

Pravo na vršenje vlasti nije vezano ni na koji oblik vladavine, zbog toga se Crkva ne protivi niti jednom od njih 2790 3150 3165 3173sl 3254 3982; usp. L 7 (Uređenje društva: društveni nauk i društveni sustavi).

Savjest i autoritet: L 1ef.

Načelo solidarnosti: L 5e

Načelo supsidijarnosti: L 5f.

Usp. L 8 (Uređenje države).

Ustanove društva. Temelj, nositelj i cilj društvenih ustanova jest, i mora biti, ljudska osoba (\i borbi protiv društvenog i političkog porobljavanja i u obrani osnovnih prava) 4325 4326^a 4329; Ustanove i zakoni koji su u skladu s naravnim zakonom i koji su upravljani na opće dobro, jamče slobodu osoba i njihovo unapređenje 4769. 4gi

Potpomaganje javnih i privatnih ustanova, koje preko pojedinaca žele poboljšati životne odnose među ljudima 4330.

Crkva čuva i unapređuje prave, dobre i pravedne ustanove ljudi 4343; usp. G 7ab (Crkva i društvo).

Usp. L 5d (Ustanove).

Opća zajednica naroda i međunarodne ustanove. Svi su narodi jedna zajednica, 4gj imaju jedno porijeklo i jedan cilj: Boga 4195; ljudsko dostojanstvo i prava koja proizlaze iz njega pripadaju podjednako svim narodima 4199; iz široke međusobne zavisnosti slijedi da opće dobro danas obuhvaća više prava i obveza, koje se odnose na čitav ljudski rod 4326; grupe moraju uzeti obzir na čitavu obitelj čovječanstva 4326.

U interesu svih iznosi se zahtjev za svjetskim udruživanjem 3956 3992sl.

Opće dobro čitave obitelji čovječanstva traži jedan svjetski autoritet 3992sl 3995; Organizacija ujedinjenih naroda kao obvezatni put moderne civilizacije i svjetskog mira 4421.

Crkva, zajednica naroda i međunarodne ustanove: G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); G 7bb (Crkva i međunarodne ustanove).

Usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro); L 5e (Načelo solidarnosti); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

Pravo naroda je naravno pravo božanskog porijekla 3783-3785; jedan narod može 4gk za sebe zahtijevati političku neovisnost 3255 3976.

Poremećaji u društvu zbog ljudskog grijeha. Društvene strukture - koje su po 4gl sebi nužne -. sklone su krutosti koja priječi društveni napredak i stvara nepr-

vednosti 4768; grijeh može biti oznaka struktura, ali ih kao takve ne treba osuđivati 4769; društvene strukture ovise o ljudskoj odgovornosti 4768; poremećaji koji često nastaju, djelomice proizlaze iz napetosti u društvenom, političkom i društvenom ustroju; njihovi dublji korijeni su oholost i egoizam ljudi **4325**; grješnik u sebi nosi rascjepljenosti, zbog koje u društvu nastaju problemi 4310; on prekida uspravljenost na svoj posljednji cilj, ali ujedno i uredan odnos prema samome sebi i drugim ljudima **4313**; usp. D 1b (Uzrok ljudskog grijeha); D 4a (Povodi i uzroci grijeha u društvenim odnosima); D 4c (Grješke strukture društva).

P o s l j e d i c e grijeha za grješke strukture: prodiranje rušilačke snage grijeha 4619; ropstvo zbog grijeha, neznanje, glad, bijeda, ugnjetavanje, nepravda, mržnja 4480; uređenost društva koje je udaljeno od Boga rađa zablude, ropstvo i ugnjetavanje 4759; poremećaji izvornih odnosa između muškarca i žene 4831; posljedica toga su veliki problemi čovječanstva i siromaštvo: C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); D 4c (Grješke strukture društva).

P o s l j e d i c e za pojedince: ljudi su skrenuti od ispunjavanja društvenih odnosa, od dobrih djela, i nagnuti prema zlu **4325**; čitav život, kako pojedinačni tako i zajednički, predstavljen je kao borba između dobra i zla 4314 4337; usp. D 4c (Grješke strukture društva).

N a d v l a d a v a n j e grješnih struktura: ljudi su kod nadvladavanja zla upućeni na pomoć milosti Božje 4313 4325 4337; usp. F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti); plan spasenja proteže se sve do pitanja kako nadvladati konkretno stanje nepravde, i ponovno uspostaviti pravednost 4579; usp. E 3a (Isus Krist posrednik spasenja); nadvladavanje "grješnih struktura" u osobnom i društvenom životu i oslobođenje po Crkvi, po Marijinom zagovoru 4619; snagom Evanđelja Crkva ruši kriterije prosuđivanja, vrijednosti, načine mišljenja, moć nagona i modela života koji su protivni Riječi i Božjem planu spasenja 4575; ona osuđuje zablude, ropstvo i ugnjetavanje, te se protivi pokušaju da se uspostavi društveno uređenje koje je daleko od Boga 4759; promjena struktura mora ići usporedno s promjenom osobnog i zajedničkog mentaliteta i s obraćenjem 6433; obraćenje na osobnoj i društvenoj razini je proces koji se nikada ne završava 4614; usp. F 2b (Obraćenje i opravdanje vjerom); poseb. F 2bb (Bit opravdanja).

O s l o b o d e n j e i **p r o m j e n a** struktura: C4gm.

4gm Oslobođenje i promjena struktura. Krute i grijehom označene društvene strukture: C 4gl (Poremećaji u društvu zbog ljudskog grijeha); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); D 4c (Grješke strukture društva); robovanje zbog grijeha, neznanje, glad, bijeda, ugnjetavanje, nepravda i mržnja, imaju svoj izvor u ljudskoj sebičnosti 4480; ovisnost i oblici ropstva kojima se krše temeljna prava 4628.

Zahtjevi za oslobođenjem u današnjem svijetu 4750; usp. C 4kc (Suvremene promjene).

Društvene strukture ovise o odgovornosti čovjeka koji ih može promijeniti, a ne o povijesnom "determinizmu" 4768.

Cilj oslobođenja i promjene struktura: njihova je vrlo važna obveza pomagati drugima, nadvladati podređenost u odnosu na znanje, krepost, snagu duha i vanjska dobra 3988; sloboda traži gospodarske, političke i kulturne uvjete koji omogućuju njezino potpuno ostvarenje 4750; vremenito oslobođenje stvara i osigurava uvjete za ostvarivanje prave ljudske slobode 4754; ljudsko se oslobođenje mora dnevno razvijati u istini, pravdi i ljubavi, te u slobodi pronaći ljudskiju uravnoteženost. Zbog toga treba pokrenuti obnovu razmišljanja i druge dalekosežne promjene u društvu 4326; treba uspostaviti ljudsko društvo u kojem će svatko moći ljudski i slobodno živjeti, bez obzira na rasu, religiju ili narodnost 4460; novo društveno i političko uređenje, prema zahtjevima pravednosti, kao cilj borbe protiv nepravdi 4774; usp. C 4fc (Sloboda čovjeka); C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva: oslobođenje i promjene struktura).

Crkveno učiteljstvo razlikuje -: oslobođenje od svih vrsti robovanja osobnom i društvenom grijehu 4627sl; -: oslobođenje za rast u bitku, u odnosu na zajedništvo s Bogom i s ljudima 4627sl; nedostaju li ta dva vidika, oslobođenje je preusko 4628; spasenje nije samo oslobođenje od onoga što čovjeka pritišće, nego prije svega oslobođenje od grijeha i od zloga 4571; ljudima je potrebno obraćenje za njihovo pravo oslobođenje 4481; promjena struktura mora ići usporedno s promjenom osobnog i zajedničkog mentaliteta i s obraćenjem 4633; izvornost kršćanske poruke nije u promjeni struktura nego u poticanju čovjeka na obraćenje, koje će onda zahtijevati promjenu struktura 4481; usp. C 4gl i D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura); F 2b (Obraćenje i opravdanje).

Krist je na križu izborio oslobođenje 4628; on je ljude ("svijet) oslobodio od robovanja đavlu u grijehu 4006 4204^a 4302 4313 4322; kršćani moraju učiniti da to oslobođenje bude dohvatljivo 4628; poslušni Sin, u odnosu na otkupljujuću pravednost svoga Oca, utjelovljuje krik svih ljudi za oslobođenjem i otkupljenjem 4615; Krist kao poticatelj pravih društvenih promjena 4610; plan spasenja proteže se do nadvladavanja konkretnog stanja nepravde i do ponovnog uspostavljanja pravde 4579; Krist, Spasitelj, poučit će siromašne o njihovom dostojanstvu i pomoći im u oslobođenju od njihovih nevolja 4632; usp. D 7ba (Bog oprašta grijeha po Isusu Kristu); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); Duh Sveti kao osloboditelj za djelovanje koje se sviđa Bogu 4338; on pomaže razvitak društvenog poretka u istini, pravednosti i slobodi 4326; usp. B 3bc (Djelovanje Duha Svetoga u ljudima); Marijin zagovor omogućit će Crkvi da u osobnom i društvenom životu nadvlada "grješne strukture" i da ostvari pravo Kristovo oslobođenje 4619; usp. E 6dd (Posredovanje milosti po Mariji); Evandjelje kao poruka slobode i oslobođenja 4751.

Crkva težnju ljudi prema oslobođenju čini svojom i prosuđuje je u svjetlu Evanđelja 4751; ona se brine za potpuno oslobođenje od svega što stoji na putu usav-

ršavanja osobe 4757; širenje Evanđelja kao oslobođenje s ciljem sveobuhvatnog oslobođenja 4626-4628; Crkva traži osobno obraćenje i društvene promjene 4620; ona čini čovjeka subjektom njegovog pojedinačnog i zajedničkog razvitka 4628; ona se služi sredstvima Evanđelja i ne poseže za nasiljem, pa niti za dijalektikom i klasnom borbom 4628; postoji tijesna veza između širenja Evanđelja i unapređivanja čovjeka, odn. napretka i oslobođenja 4579; širiti Evanđelje ne znači zanemarivati pravednost, osobođenje i napredak mira u svijetu 4579; usp. D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije).

Crkva odbacuje *n a s i l j e* (*zločine*) kao put prema oslobođenju 4628^a4630 4772; iz te zablude nastaju novi oblici ropstva 4772; nema pravog oslobođenja ako nisu zagarantirana prava slobode 4754 4771; oslobođenje u smislu Evanđelja, nije spojivo s mržnjom protiv bližnjega, pojedinačnom ili kolektivnom, pa niti protiv neprijatelja 4773; tko izruguje puteve prema reformi i širi "mit revolucije", radi za dolazak totalitarnih režima 4774; usp. C 4gc (Pravednost i mir); G 7ab (Crkva i društvo); L 7 (Uređenje društva: nasilje).

Crkva se okreće protiv *a t e i z m a*, koji očekuje oslobođenje čovjeka od njegovog gospodarskog i društvenog oslobođenja, a religiju smatra za prepreku oslobođenju 4320; usp. C 4kh (Ateizam); G 3cf (Crkva i ateizam).

4gn Krist i ljudsko društvo. Krist je htio biti dionikom ljudskog društva: svadba u Kani, navraćanje Zakeju, Krist jede s carinicima i grješnicima 4332; Krist je posvetio ljudsku, posebno obiteljsku vezu tako što se dragovoljno podložio zakonima svoje zemlje 4332; on je dijelio život, nadu i strepnje svoga naroda 4611; on upućuje na društvene stvari 4332; usp. E 2b (Život Isusa Krista s ljudima); E 5ba (Jednakost Isusa Krista s ljudima u svim bitnim svojstvima).

Isus je začetnik jedinstva i mira 4124; usp. E 3a (Isus Krist posrednik spasenja). Krist je po Duhu uspostavio novo bratsko društvo, Crkvu kao svoje tijelo 4332; oznake zajedništva u Božjem narodu dovršit će se i ispuniti u djelu Kristovu 4332; Krist je zapovjedio Božjoj djeci da se međusobno susreću kao braća 4332; usp. G lbc (Isus Krist je stekao Crkvu); G lbe (Crkva ostaje djelo presvetog Trojstva); G 2a (Oznake Crkve: Crkva kao tijelo Kristovo); G 3aa (Božanski temelj crkvenog jedinstva).

Krist je uzeo na sebe smrt za grješnike, te ih je tako poučio da treba nositi križ koji tijelo i svijet nameću onima koji teže prema miru i pravednosti 4338; usp. E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Krist kao učitelj).

4go Crkva i ljudsko društvo. Usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 3a (Jedinstvo Crkve); G 3c (Katolištvo Crkve); poseb. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 7 (Odnos Crkve prema ljudskom rodu, prema društvu, kulturi, državi i međunarodnim ustanovama).

I sama Crkva je ustanovljena kao zajednica: G 3ae (Crkva kao pravno ustanovljeno društvo); usp. C 4gq (Kršćani i kršćanska zajednica).

- Kršćani i ljudsko društvo. Povezanost kršćana s drugim ljudima u potrazi za istinom i za rješavanjem ćudorednih problema 4316; Crkva traži spremnost laika za suradnju s drugim ljudima 4343. 4gp
- Kršćani moraju ostvarivati onu "civilizaciju ljubavi" koja je sažetak ćitavog etiĉko-kulturnog nasljeđa Evandjelja 4776 (4815); put prema tome vodi preko odgojnog djelovanja: odgoj za javnu kulturu rada i za solidarnost; pristup svima prema kulturi duha 4776.
- Sudjelovanje kršćana u politićkom životu znaĉi izvršavanje ljubavi prema bližnjemu 4484.
- Usp. G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); G 6ca (Apostolat laika); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće odrednice za biskupsku službu navješćivanja); H 5 (Svećeniĉka služba); L 1eb (Oblikovanje savjesti); L 13 (Uređenje kulture).
- Kršćani i kršćanska zajednica. Od početka povijesti spasenja Bog nije izabrao ljude kao pojedince, nego kao članove određene zajednice, kao svoj narod 4332; usp. G 1ba (Temelji Crkve); G 2a (Oznake Crkve: narod Božji; Kristovo tijelo); G 3a (Jedinstvo Crkve); G 4 (Zajednica vjernika i njezino poslanje); G 6 (Laici u Crkvi); H (Bog po svojim službenicima vodi, pouĉava i posvećuje Crkvu); J (Bog u liturgiji susreće svoj narod); K (Bog posvećuje po sakramentima). 4gq

h. - ĆOVJEK I STVARANJE

C 4h

- Poredak između Boga, ljudi i stvaranja. Ćovjek kao središte i vrhunac stvaranja, prema kojem je upravljeno sve stoji zemaljsko 4312 (4314); prvenstvo ĉovjeka pred stvarima 4694; ĉovjek je postavljen iznad svih živih bića 4812; usp. C 3 (Vidljivi svijet). 4ha
- Poredak između Boga, ĉovjeka i svih stvorenih stvari 4313; poredak stvari treba porediti poretku osoba, a ne obratno 4326; svaki ĉovjek ima pravo od zemlje primiti ono što mu je potrebno 4448.
- Bogje stvorio sve stvorenje radi ĉovjeka 4339; ĉovjek stvoren na sliku Božju treba gospodariti nad svim stvorenjima i koristiti ih na slavu Božju, "j *brinuti se za njih* 4312 4334 (4337) 4448 "4812; Bogje stvorio (materijalne) stvari na korist svih, te se njima svi trebaju služiti 3267 3942 3951 (4448); kod korištenja stvari treba se voditi ćudorednom prosudbom 4811; nova dobra i pomoćna sredstva treba promatrati kao Božji dar i odgovor na poziv ĉovjeka 4812; usp. C 4fb (Dostojanstvo ĉovjeka).
- Oĉekivanje nove zemlje ne smije slabiti brigu za oblikovanje ove zemlje, nego je mora jaĉati 4339; usp. C 4ic /Uređenje ljudskog djelovanja); M 1b (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).
- Primjena ljudske duhovne snage za istraživanje i podlaganje materijalnog svijeta 4315. Kod korištenja stvari Bogje ljudima postavio granice 4812; podlaganje posjedovanja i korištenja stvari podložno je ĉovjekovoj vezi s Bogom i njegovom pozivu 4812; u zahvalnosti prema Stvoritelju i korištenjem stvorenoga u

siromaštvu i slobodi, čovjek ulazi u pravo posjedovanje svijeta 4337; strahopoštovanje pred stvarima vidljive prirode, pred kozmosom 4816.

Čovjek otkupljen po Kristu, i po Duhu Svetom učinjen novim stvorenjem, može i mora ljubiti stvari koje je Bog stvorio 4337.

Pitanje čovjeka u njegovom mjestu i zadaći u svemiru 4303; usp. C 4kg (Čovjekova potraga za smislom).

Svijet se nalazi u ropstvu grijeha 4302 4339; usp. C 4kb (Djelovanje ljudske grješnosti na svijet i povijest); D 6 (Svijet i povijest u ropstvu grijeha); čovjek ruši poredak između sebe i stvorenih stvari **4313**; ljudi su više služili pomračenju stvaranja nego li Stvoritelju 4313; usp. D 1c (Bit grijeha); D 2ba (Narav grijeha).

Usp. C 4i (Ljudsko djelovanje); L 2b (Strahopoštovanje pred Bogom); L 4f (Odgovorno ophođenje sa svijetom).

C 4i

i. - LJUDSKO DJELOVANJE

4ia Značenje ljudskog djelovanja. Bog je ljudima dao moć da preoblikuju i usavrše svijet 4480; osobno i zajedničko djelovanje kojima ljudi nastoje popraviti uvjete života, odgovaraju Božjem planu **4334** 4813sl; ljudi koji služe društvu, svojim radom dalje razvijaju Stvoriteljevo djelo i doprinose ispunjenju Božjeg plana **4334**; ljudsko djelovanje nije u suprotnosti s Božjom moći 4334; usp. C 1gc (Sudjelovanje ljudi u Božjem djelu); F 3d (Opravdani će čovjek biti dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); F 5a (nezaslužena milost); F 5c (Milost i sloboda čovjeka).

Dostojanstvo i značenje ljudskog rada 4690; čovjek svojim radom ne mijenja samo stvari i društvo, nego usavršava i samoga sebe **4335** 4338 4692.

Odbacuju se tvrdnje koje stavljaju u pitanje vrijednost i nužnost ljudskog djelovanja **2201/2255** 3817 3846.

Pitanje čovjeka o smislu njegovog pojedinačnog i zajedničkog nastojanja 4303 4333.

Sam Bog odgovara na pitanje o značenju ljudskog djelovanja, preko objave u svom Sinu koji je postao čovjekom 4341.

4ib Smisao i cilj ljudskog djelovanja. Dostojanstvo i poziv ljudske osobe traže da ljudi otkriju svoje prirodne moći, da ih unapređuju i koriste 4580.

Čovjek stvoren na sliku Božju mora gospodariti zemaljskim stvorenjima i koristiti ih na slavu Božju **4312 4334** (4337) 4448 4821; usp. C 4h (Čovjek i stvaranje); L 2b (Strahopoštovanje pred Bogom).

Ono što čovjek čini za ostvaranje pravde, bratstva i humanog poretka, vrednije je od tehničkog napretka **4335**; usp. C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva: napredak).

Svi trebaju, pod djelovanjem Duha Svetoga, odreći se samoljublja i težiti prema budućnosti u kojoj će čovječanstvo postati ugodan prinos Bogu 4338.

Budu li se na zemlji povećavala dobra ljudskog dostojanstva, bratskog zajedništva i slobode u Duhu Gospodnjem, ona će se kasnije ponovno naći očišćena i proslavljena u Očevom kraljevstvu 4339; usp. F 3d (Opravdani čovjek bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegova djela); M 3c (Blaženstvo kao milost i nagrada).

Uređenje ljudskog djelovanja. Poredak između Boga, čovjeka i svijeta 4313; djela i zasluge ljudi (svetaca) trebaju doprinositi slavi Božjoj 243 (675 1824sl) 3325 3743; niti jedna ljudska djelatnost ne može se izuzeti iz Božjeg gospodstva 4162; ljudsko se djelovanje ravna prema Božjem planu i volji, na dobro čovjeka i njegovog sveukupnog poziva **4335**; stvorene stvari se moraju, u skladu sa Stvoriteljevim uređenjem i korišću čovjeka, usavršiti radom, tehnikom i kulturom, te one moraju biti na prikladan način podijeljene među njima 4162; čovjek mora umnožiti svoje talente u službi Boga i ljudi 4341; ljubav je osnovni zakon ljudskog usavršavanja a time i promjene svijeta 4338; za Božjom ljubavi treba težiti u uobičajenim životnim odnosima 4338; ne-djelovanje je grješno 4851.

Stvorene stvari i društva imaju vlastite zakone i vrijednosti koje ljudi trebaju priznati, koristiti ih i oblikovati **4336**; usp. C lic (Autonomija zemaljskih stvari); C 4hb (Čovjek i autonomija zemaljskih stvari).

Dostojanstvo ljudskog rada 4690; prvi temelj važnost rada nalazi se u čovjeku kao njegovom subjektu 4690; rad služi čovjeku, a ne čovjek radu 4690; rad je dobro za čovjeka, jer njime čovjek ne mijenja samo prirodu, nego još više i samoga čovjeka 4335 4338 4692; njegovo subjektivno značenje nadilazi njegov objektivni smisao 4690; svaki rad treba visoko cijeniti zbog dostojanstva osobe koja izvršava taj rad 4690; zabluda je primitivnog kapitalizma koji s čovjekom postupa kao sa sredstvom, a ne da u skladu s njegovim dostojanstvom procjenjuje njegov rad 4691; usp. L 10a (Čovjek kao subjekt rada).

Kapital u službi rada: L 10b.

Plaća za rad: L 10c

Obveze i prava u odnosu na rad: L 3d i L 4e; L 5g (Ljudska prava: pravo na rad; nedostojni radni uvjeti); L 6a (Pravo i obitelj); L 11 i L 12 (Uređenje vlasništva / gospodarstva).

Odgoj za javnu kulturu i rad 4776.

Strah mnogih suvremenika, da će zbog povezivanja ljudskog djelovanja s religijom biti ugrožena autonomija čovjeka, društva i znanosti 4336;

Kršćanska poruka neće ljude odvratiti od izgradnje svijeta, niti će ih navesti da zane-mare svoje sugrađane, nego će ih na to još više obvezivati **4334**; eshatološkom nadom neće se smanjiti značenje ljudskih obveza, nego će ih ona kao novi motiv pomagati u njihovom ispunjavanju **4321**; očekivanje nove zemlje ne smije oslabiti brigu za oblikovanje ove zemlje, nego je mora ojačati **4339**; izbjegavanje dualizma koji dijeli vremenite zadaće od posvećenja ("prihvaćanja Evandjelja) 4482^a4850; usp. C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); L 2d (Krepost ufanja); M lb (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).

- 4id** Ljudsko istraživanje i znanost. Bog vodi za ruku onoga tko želi ponizno i ustrajno istraživati tajnovitost stvari, 4336; usp. C 1gc (Sudjelovanje ljudi u Božjem planu); objava je zvijezda vodilja znanosti 2877; metodičko istraživanje, ako se ono izvodi na znanstveni način i u skladu s čudorednim normama, nikada neće biti u suprotnosti s vjerom, jer svjetovne i vjerske stvari proistjeću iz istog Boga 4336; otajstva vjere se ne protive -: povijesti 3544sl; -: prirodnim znanostima 3287; ne može biti prave suprotnosti između teologije i prirodnih znanosti 3287; usp. A 1bc (Otajstveni karakter objave); A 4bc (Teologija i druge znanosti).
- Primjena ljudskih duševnih moći za napredak znanosti, tehnike, duhovnog obrazovanja, za istraživanje i podvrgavanje materijalnog svijeta 4315; primjena ljudske mudrosti za humaniziranje spoznaje i rješavanje problema čovječanstva 4315.**
- Sve stvorene stvari imaju vlastitu opstojnost, istinu, dobrotu, vlastite zakone i vlastito uređenje, koje čovjek mora poštivati uz priznavanje metoda vlastitih pojedinih znanostima i tehnicima 4336; treba žaliti nad duhovnim stavovima, koji su nekoć među kršćanima dolazili do izražaja zbog krivog shvaćanja opravdane autonomije znanosti, te su zbog takvih sporova stvorena uvjerenja da su vjera i znanost međusobno suprotstavljene 4336; Usp. C 1ic (Autonomija zemaljskih stvari).
- Opasnost ne dolazi od znanosti koja - dobro primijenjena - može riješiti mnoge probleme čovječanstva, nego od ljudi koji raspolažu sa sve snažnijim sredstvima 4424.**
- Crkva priznaje korisnost humanističkih znanosti 4512.**
- Crkveno učiteljstvo, sloboda istraživanja i naučavanja: H 3g; znanstveno istraživanje se ne smije prosuđivati u duhu ogorčenja ili slijepo oporbe protiv svega stoje novo, nego s najvišom ljubavlju 3831.**
- Teološka znanost: A 4b.**
- Krivi oblici vjere u znanost: C 41f (pozitivizam, znanstvena i napredna vjerodostojnost).**
- 4ie** Ljudski napredak. Uređenje društva i njegov napredak moraju biti usmjereni na dobro osoba 4326; sveobuhvatni (^ane smo gospodarski) napredak upravljen je na opće dobro (^bz svih) ljudi (^cw svakom pogledu i za sve dijelove duše) ^{ab}4446sl ^b4457 ^{ac}4812; napredak pojedinog čovjeka mora se povezati s napretkom ljudskog roda, (^akako bi svi ljudi došli do ljudskih uvjeta života) ^a4447 4458; zato treba otkriti novi humanizam 4447 4457; usp. C 4ki (Kršćanski humanizam kao pravi humanizam); napredak čovjeka ne smije se ostvariti samo u potrošnji, vladavini i postojanju stvorenih dobara, nego više u podlaganju posjedovanja, vladavine i prerade stvari, u skladu sa sličnošću čovjeka s Bogom i njegovim pozivom 4812; usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4j (Poziv čovjeka); ono što ljudi rade za pravednost, bratstvo i humani poredak u društvenim odnosima je vrednije od tehničkog napretka 4335.

Pravi se napredak treba temeljiti na ljubavi prema Bogu i bližnjemu 4815; usp. L 2e (Krepost ljubavi); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); vrijednosti slobode, obaveza savjesti i duhovni život obećavaju napredak čovjeka prema savršenosti 4505; besmisleno je nastojanje oko napretka i njegovog ostvarenja bez poštivanja dostojanstva čovjeka 4815; svaki napredak čudoređa mora paziti na granice koje su zadane konstitutivnim momentima i bitnim oznakama ljudske osobe 4580; usp. C 4f (Osobno dostojanstvo čovjeka); čudoredni karakter napretka osigurava poštovanje prema prirodi i kozmosu 4816; usp. C 4h (Čovjek i stvaranje).

Napredak naroda u borbi protiv *gladi, bijede, bolesti, neznanja i nepravednih uvjeta života* ^a4440 ^b4468; posljedica togaje opće blagostanje, duhovni i čudoredni napredak, a tako i korist za čitav ljudski rod 4468; društveno uređenje mora se dnevno razvijati u istini i pravednosti, i mora pronaći humaniju uravnoteženost u slobodi 4326; usp. C 4gm (Oslobodenje i promjene struktura); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); L 7 (Uređenje društva: napredak); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

Napredak i m i r: sveobuhvatni razvitak čovjeka (^akorak od manje ljudskih uvjeta prema ljudskim uvjetima), je novo ime za mir 4485 ^a4486; pravi i ispravan napredak čovjeka nalazi se u miru i pravednosti 4579; suosjećanje (solidarnost) je ujedno put prema miru i napretku 4818; usp. C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4gc (Pravednost i mir); L 5e (Načelo solidarnosti); L 7 (Uređenje društva: napredak i mir).

K r i v o shvaćanje napretka: napredak ljudi nije pravocrtan, automatski i bezgraničan 4810; napredak ne znači samo rast gospodarstva 4447; samo zgrtanje dobara i usluga ne stvara ljudsku sreću 4811; osim bijede usporenog napretka postoji i prenapetost; odbacuju se oba 4811; kultura potrošnje kao kulturni "otpad" i "smeće" 4812; slobodno natjecanje neće dovesti do napretka 4454; usp. C 4lc (Liberalizam); L 12 (Uređenje gospodarstva); krivi oblici v j e r e u napredak: V 4lf (Pozitivizam, vjerodostojnost znanosti i napretka).

Bit će ponovno stečena želja za bezgraničnim "napretkom", izmijenjena k r š é a n s k i m shvaćanjem, 4814.

Napredak treba promatrati kao p o v i j e s n i moment ugrožen grijehom 4813; napredak kao izvor napasti za razaranje i izokretanje vrijednosti zbog sebičnosti, taštine i zlobe 4337; opasnost ne dolazi od napretka nego od čovjeka koji raspolaze sa sve jačim sredstvima za svoje samouništenje 4424; usp. C 4kb (Djelovanje grješnosti čovjeka na svijet i povijest); C 5 (Cilj i dovršenje povijesti); D 5 (Ljudsko djelovanje i napredak pod vlašću grijeha).

Treba razlikovati zemaljski napredak od rasta K r i s t o v o g kraljevstva. Ipak, zemaljski napredak ima veliko značenje za kraljevstvo Božje, ukoliko može doprinijeti boljem uređenju ljudskog društva **4339**; usp. C 5d (Kristovo i Božje kraljevstvo kao cilj povijesti).

Napredak postoji jer je B o g, Otac od početka želio dijeliti svoju vlast s ljudima u Kristu Isusu 4814; Bog je htio da grijeh bude pobijeđen u Kristu i okrenut na dobro ljudi, koje nadilazi svaki napredak 4814; usp. C 4d (Bog želi spasenje čovje-

- ka i osigurava mu svoje zajedništvo); C 4fh (Krist, savršeni čovjek); C 4fi (Krist, spasenje ljudi); C 4jc (Poziv svih ljudi na spasenje); F 1 (Božja želja za sveopćim spasenjem); duhovna načela za izgradnju moderne civilizacije mogu počivati samo na vjeri u Boga 4424; usp. L 5h (Utemeljenost društvenih normi u Bogu).
- Ljudska je povijest uključena u B o ž j i plan, prema kojem ljudi nastoje poboljšati svoj položaj 4334 (4813) 4814; Bog ljudima daje moć da preoblikuju svijet i da ga usavrše 4480; svojom službom u društvu ljudi dahe razvijaju Stvoriteljevo djelo i doprinose ispunjenju Božjeg plana 4334; njihovo djelovanje ne znači suprotstavljenost Božjoj moći, nego njihove su pobjede znak Božje veličine i plod njegove odluke 4334; usp. C 1gc (Sudjelovanje ljudi u Božjem planu).
- D u h S v e t i pomaže razvitak društvenog uređenja u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi 4326.
- Crkva pouzdanjem u Stvoriteljev plan priznaje da napredak može poslužiti pravoj sreći ljudi 4337; Crkvi na srcu leži napredak naroda 4440; duhovno djelovanje Crkve i napredak društva 4850; laici moraju na svoj način doprinijeti općem napretku 4162; usp. G 6cb (Poslanje i zadaća laika na svijetu); G 7a (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi).
- Postoji tijesna veza između š i r e n j a E v a n đ e l j a i unapređivanja čovjeka, odn. napretka i oslobođenja 4579; širenje Evanđelja ne znači zanemarivanje pravednosti, oslobođenja, napretka i mira, nego njegovo unapređivanje 4579; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije).
- Usp. L 7 (Uređenje društva: napredak); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva); L 12 (Uređenje gospodarstva).
- Griehom iskvareno ljudsko djelovanje. Grieh utječe na ljudsko djelovanje 4814; planovi i programi koji proizlaze iz pravednosti u stvarnosti bivaju često napušteni 4684; čitavo je ljudsko djelovanje u opasnosti zbog oholosti i samoljublja 4337; duh zlobe preokreće ljudsko djelovanje u sredstvo grijeha 4337; ljudski napredak je ugrožen od sebičnosti, taštine i zlobe 4337; ugrožavanje znanosti i napretka zbog sve veće moći ljudi 4424; čovjek često puta krši naredak u odnosu na Boga, samoga sebe, druge ljude i u odnosu na sve stvorene stvari 4313; grješnik radi često što neće, a ne radi što bi htio 4310.
- Ljudi su služili više pomračenju stvaranja, nego li Stvoritelju 4313; čitav je njihov život predstavljen kao borba između dobra i zla, koju mogu izdržati samo uz pomoć milosti Božje 4313 4337; usp. F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti).
- Čovjek je više vrijedan zbog onoga što jest, nego zbog onoga što ima 4335 4760.
- Usp. C 4kb (Djelovanje ljudske grješnosti na svijet i povijest); D 6 (Svijet i povijest u ropstvu grijeha).
- Ljudsko je djelovanje vođeno prema dovršenju u uskrsnom otajstvu. Čitavo je ljudsko djelovanje očišćeno Kristovim križem i uskrsnućem i dovedeno do dovršenja 4337; Krist oživljava i jača ljude snagom svoga Duha da na humaniji način oblikuju svoj život i zemlju 4338.

- Krist daje primjer da treba nositi križ koji svijet nameće onima koji teže prema miru i pravednosti 4338; Riječ Božja objavljuje daje nova zapovijed ljubavi temeljni zakon ljudskog usavršavanja i obraćenja svijeta 4338; usp. E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Krist kao učitelj); L 2e (Krepost ljubavi).
- Krist snagom svoga Duha djeluje u srcima ljudi, kako bi u njima probudio želju za budućim životom te oživio, očistio i ojačao nastojanja za više humanosti u svijetu 4338; on vjernicima daje uvjerenje da težnja prema sveobuhvatnom bratstvu nije uzaludna 4338.
- Usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja). E 3bc (Svećeništvo Isusa Krista).
- Krist i ljudsko djelovanje. Kristov primjer koji vrši posao obrtnika 4343; Krist je htio provoditi život radnika 4332. 4ih
- Usp. E 2ba (Zajedništvo Isusa Krista s ljudima).
- Crkva i ljudsko djelovanje. Crkva dubljim smislom ispunjava svakidašnje djelovanje ljudi 4340; postojanje Crkve podsjeća ljude na problem značenja njihovog djelovanja 4341. 4ii
- Iskustvo prošlih vremena, napredak znanosti, vrednote ljudske kulture koriste i Crkvi 4344; usp. G 7ae (Crkva i kultura).
- Kršćani i ljudsko djelovanje. Drugi vatikanski sabor traži od kršćana da nastoje ispuniti svoje zemaljske obveze u duhu Evanđelja 4343. 4ij
- Kršćani trebaju vršiti svoje djelovanje tako da s religijskim vrijednostima povezuju svoja ljudska i obiteljska nastojanja, svoje zvanje, kao i znanstvena i tehnička nastojanja 4343; oni bi svojim djelovanjem u svijetu trebali postići veću svetost, tako da svijet učinkovitije postigne svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162.
- Laici primaju svoju snagu kao dar Stvoritelja i kao milost Otkupitelja 4159; djelotvornost laika je iznutra povećana Kristovom milošću 4162.
- Kršćani su prema svom pozivu u vjeri još više obvezatni ispuniti svoje zemaljske obveze. 4343; kršćanin koji zanemari svoje vremenite obveze, zanemaruje svoje obveze prema bližnjemu i Bogu te ugrožava svoje vječno spasenje 4343.
- Teška je zabluda rascjep između vjere i svakidašnjeg života, između zemaljskih poslova i vjerskog života 4343; izbjegavanje dualizma koji dijeli vremenite zadatke od posvećenja ("prihvatanje Evanđelja) 4482 4850; odstupaju od istine kršćani koji zbog budućeg života zanemaruju svoje zemaljske obveze 4343; očekivanje nove zemlje ne smije slabiti brigu za oblikovanje ove zemlje, nego je morajačati 4339; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); M 1b (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).
- Usp. G 4bf; G 6bc; H 2f; H 5 (Zadaci vjernika, laika, biskupa i svećenika u svijetu).

j. - POZIV ČOVJEKA

C 4j

- Poziv čovjeka na viši život. Čovjek se s jedne strane kao stvorenje osjeća ograničenim, a s druge strane u svojim se težnjama osjeća neograničenim i pozvanim na 4ja

- viši život 4310; pitanja o svom posljednjem cilju 4303; usp. C 4kg (Čovjekova potraga za smislom).
- Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom. Sveukupan poziv čovjeka je Božja namjera 4311; Bog je stvorio čovjeka za blaženi cilj, s one strane zemaljske bijede 4318; usp. M 3b (Vječno blaženstvo).
- Vrhovni cilj čovjeka je samo Bog 3771 4313 4322 4324 4341 4792; Bog kao posljednji cilj naroda 4195; poziv čovjeka za blaženi cilj 4318; poziv čovjeka na dioništvo u potpunoj dobroti, a to je sam Bog 4815; Bog je odredio čovjeka za nadnaravni cilj 3005; taj se cilj sastoji u dioništvu u božanskim dobrima 3005; poziv čovjeka na besmrtnost 4812; usp. C 1h (Bog kao cilj svijeta); M 3bb (Gledanje Boga kao temelj blaženosti); M 3bf (Vječni život i kraljevanje s Kristom).
- Poziv čovjeka na zajedništvo i na dijalog s Bogom ^az na dioništvo s njegovom blaženošću 4319 ^a4321; vječni je Otac zaključio da se čovjeka uzdigne na dioništvo u božanskom životu 4102; cilj zajedništva s Bogom i ljudima ima vrhunac u savršenom nebeskom zajedništvu 4627; svaki čovjek ostaje neriješeno pitanje, na koje u potpunosti može odgovoriti samo Bog 4321; Bog odgovara na najdublje težnje ljudskog srca 4341; čovjek kraljuje time što služi Bogu 4753; usp. A 1a (Pojmovno određenje događaja objave); M 3b (Vječno blaženstvo); M 3c (Blaženstvo kao milost i plaća).
- Opravdani čovjek kao ^pprijatelj, ^hukućanin, (^cposvojeno)dijete, ^dbaštinik Božji ^{cd}1515 ^c1522 ^c1524 ^{ad}1528 ^a1535 (^c1913) ^c1942 ^c2623 ^c3012 ^c3771 ^{acd}3957 ^b1535; usp. F 3a (Opravdani čovjek je Božji prijatelj).
- Božji poziv je slobodan i nezasluzen; nitko na zemlji ne može znati je li izabran 1540 1565 1566; odbacuje se: [Bog ne može stvoriti razumna bića, a da ih ne odredi za blaženo gledanje] 3891; usp. F 1d (Božje milosno izabranje).
- Pretjerane izjave u odnosu na postignuto sjedinjenje s Bogom na zemlji: L 2f (Sjedinjene s Bogom).
- Usp. L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Poziv čovjeka na spasenje. Budući daje Krist umro za sve, Duh Sveti pruža svima mogućnost da se povezu s uskrsnim otajstvom 4322; nakon Kristovog utjelovljenja svaki je čovjek Kristov brat, i pozvan da bude kršćanin, kako bi od Krista primio spasenje 4550; Kristovo uskrsnuće je znak i polog uskrsnuća, na koje su svi pozvani 4616; Krist blago i strpljivo ostvaruje nakanu svoje milosti u odnosu na grješnike 4186; svaki čovjek može kao milost primiti kraljevstvo i spasenje pomoću obraćenja 4572; usp. B 3bc (Djelovanje Duha Svetoga u ljudima); C 4d (Bog želi spasenje čovjeka i osigurava mu zajedništvo); C 4fi (Krist spasenje ljudi); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 3bb (Proroštvo Isusa Krista i Krist kao učitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); F 2b (Obraćanje i opravdanje iz vjere); G 3c (Katolištvo Crkve).
- Poziv i dostojanstvo čovjeka. Posebni temelj za ljudsko dostojanstvo nalazi se u pozivu čovjeka na zajedništvo s Bogom 4319 4321; usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka).

- Poziv čovjeka na slobodu (4752) 4815; usp. C 4fc i L lb (Sloboda čovjeka); C 3gm 4je
(Oslobođenje i promjena struktura).
- Poziv čovjeka na predanje samoga sebe. **Zbog svoje sličnosti s božanskim osoba-* 4jf
ma čovjek može samoga sebe u potpunosti naći samo u predanju samoga sebe
^bBogu i ^cdrugim ljudima^b4319^a4324^bc4331; biti osoba znači nastojati usavršiti
se preko predanja samoga sebe 4830; Poziv čovjeku da postane dar 4930; pre-
danje kao put prema nasljedovanju Isusa 4613; odricanje samoga sebe 4571;
čovjek ne živi u potpunosti prema istini i ljubavi, ako slobodno ne prizna ljubav
Božju koja ga uzdržava, i ako se ne preda svom Stvoritelju 4318; usp. C 4gb
(Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4fd (Upućenost čovjeka na lju-
bav); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjene s Bogom: predanje samoga
sebe); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); čovjek treba umnožiti svoje talente u
službi Bogu i na dobro ljudi; 4341; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja).
- Poziv ljudske osobe na ljubav ispunjava se u ženidbi i djevičanstvu, a to su konkret-
na ostvarenja najviše istine o čovjeku 4700; majčinstvo i djevičanstvo su dvije
vrste poziva žene 4833; usp. C 4fe (Čovjek kao muškarac i žena); G 4bb (Putovi
prema posvećenju); K 9 (Sakrament ženidbe).
- Svi su vjernici pozvani na savršenost u ljubavi 4166; prema božanskoj ljubavi treba
posebno težiti u običnim životnim okolnostima 4338; usp. G 4bb (Putovi prema
posvećenju).
- Postoje životni uvjeti koji čovjeku ne dozvoljavaju da odgovori pozivu na predanje
samoga sebe 4331; usp. C 4ke (Siromašni); L lfi L lg (Ćudoredni čin / ĩudo-
redni stav).
- Ljudsko zajedništvo kao poziv čovjeka. Bratsko zajedništvo kao poziv čovjeka 4jg
4303 (4627); usp. C 4gb (Bratsvo); određenje čovjeka na društveni život; C 4ga;
L 5a (Društvena narav ljudi).
- Čovjek može svom pozivu bolje odgovoriti u odnosu s drugim ljudima, međusob-
nim uslugama i razgovorom s braćom 4325; čovjek za ispunjenje svoga poziva,
pa i vjerskog, prima mnogo od društvenog života 4325.
- Budući da svi ljudi uživaju isti božanski poziv i određenje, treba priznati temeljnu
j e d n a k o s t svih 4329; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); L 7
(Uređenje društva: jednakost).
- Poziv ljudi na zemaljski razvoj. Ljudi moraju razvijati sposobnosti duše i tijela i 4jh
ispunjenjem svog poziva doći do vremenite sreće 3743 (4580); ljudi ne smiju
potcenjivati tijelo, nego ga moraju smatrati dobrim i dostojnim 4314; usp. C
4ec (Ljudsko tijelo); C 4i (Ljudsko djelovanje); L 3c (Tijelo i tjelesna dobrobit).
- Poziv ljudskog djelovanja. Čovjek se u borbi protiv tame mora neprestano truditi 4ji
da čini dobro; kod togaje upućen na Božju milost 4337; usp. F 3b (Opravdani
čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti); L lb (Nesamostalna sloboda
obvezatna na dobro).
- Poziv ljudskog rada. Čovjek stvoren na sliku Božju mora stvorenja koristiti za slavu 4jj
Božju 4312 4334 (4337) 4448 4812; Poziv čovjeka traži da on otkrije, unapre-

đuje i koristi svoje naravne moći (3743) 4580; usp. C 4h (Čovjek i stvaranje); C 4ib (Smisao i cilj ljudskog rada); C 4ie (Napredak).

4jk Grješnost čovjeka kao zapreka kod ispunjavanja njegovog poziva. grijeh umanjuje čovjeka, jer ga priječi da dođe do svoje punine 4313.

Čovjek često oklijeva priznati Boga za svoj početak. Tako on prekida upravljenost na svoj posljednji cilj, na uredan odnos prema samome sebi, prema drugim ljudima i prema svim drugim stvorenjima. On traži svoj cilj izvan Boga 4313; ljudi nisu proslavili Boga. Oni su više služili zamračanju stvaranja nego li Stvoritelju 4313; usp. D 1c (Bit grijeha); D 2ba (Narav izvornog grijeha); D 2bc (Djelovanje izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha).

4jl Krist i ljudski poziv. Krist je otkrio čovjeku njegov najviši poziv 4332 4812; u svjetlu objave istovremeno nalaze svoje posljednje utemeljenje poziv i bijeda ljudi (4312) 4313 4322; usp. A 1c (Postupnost objave); C 4fh (Krist, potpuni čovjek); C 5b (Krist i cilj povijesti); E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Krist kao učitelj).

Krist po svom Duhu osigurava čovjeku snagu, kako bi mogao odgovoriti svom najvišem pozivu 4310; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

4jm Crkva i ljudski poziv 4311-4345; Crkva potvrđuje poziv ljudi za vječni cilj 4318; ona brani dostojanstvo ljudskog poziva, a nudi nadu onima koji sumnjaju u svoje više određenje 4321; Drugi vatikanski sabor priznaje uzvišeni poziv čovjeka 4303; usp. G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Crkva poučena objavom može dati odgovor na pitanje o čovjeku. Ona sije svjesna poteškoća kod odgovora na to pitanje 4321; ona ljudima otvara spoznaju o njihovom postojanju i unutarnjoj istini 4341; poruka Crkve se slaže sa sakrivenim željama ljudskog srca 4321; postojanje Crkve potsjeća čovjeka na problem smisla njegovog života, djelovanja i smrti 4341; usp. G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Ljudi su na to pozvani da već tijekom povijesti ljudskog roda stvore obitelj djece Božje 4332; poseb. G 2a (Oznake Crkve: Crkva kao Božji narod).

4jn Poziv kršćana i Crkve. Put nasljedovanja Isusa Krista je nesebično i spremno na žrtve predanje u ljubavi 4613; usp. C 4jf (Poziv ljudi na predanje samoga sebe); L 2f (Sjedinjenje s Bogom: predanje samoga sebe); L 2e (Krepost ljubavi); L 4a (Ljubav prema bližnjemu).

Kršćani su prema svom pozivu na vjeruju još više pozvani na ispunjavanje svojih zemaljskih obveza 4343; usp. C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); G 4bf i 6cb (Zadaća vjernika/laika u svijetu); M 1b (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).

Poziv Crkve: G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve).

C4k k. - POVIJESNO ODREĐENJE ČOVJEKA

4ka Svijet je pozornica ljudske povijesti, označena djelovanjem, porazima i pobjedama ljudskog roda 4302; ljudska se zajednica ostvaruje u vremenu te je podložna

pokretima, stalnom mijenjanju struktura, preoblikovanju stavova, uključujući i obraćenje srdaca 4487; napredak čovjeka kao trenutak povijesti 4813; usp. C 4ie (Napredak).

Neposredno djelovanje ljudske grješnosti na svijet i povijest. Ljudi nisu prošla- 4kb
vili Boga. Oni su više služili zatamnjenju stvaranja, nego li Stvoritelju
4313; čovjek osjeća daje sklon zlu i zapleten u neurednost 4313.

Prolazi oblik ovoga svijeta izmijenjenog grijehom 4339; ljudska po-
vijest ide po grijehu prema neredu, svo do pune objave Božjeg kraljevstva
4340 4813.

Čitav ljudski život predstavlja se kao borba između dobra i zla, u kojoj su ljudi
upućeni na pomoć milosti Božje 4313 4337; usp. F 3b (Opravdani čovjek ostaje
ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti); ova borba protiv sila tame prožima povijest
od početka svijeta pa do posljednjeg dana 4337.

Čovjek se često puta skanjuje priznati Boga za svoj početak. Tako on prekida
upravljenost na svoj posljednji cilj, a ujedno i poredak prema sebi, drugim ljudi-
ma i svim stvorenim stvarima 4313.

Ciljevi ljudskih sklonosti su Božjeg porijekla; oni su često poremećeni i trebaju
se očistiti zbog grješnosti ljudskog srca 4311; napredak kao izvor napasti, radi
poremećenog reda vrijednosti zbog sebičnosti, taštine i zloće 4337; planovi
djela koja proizlaze iz shvaćanja pravednosti, često se u stvarnosti ne ostvaruju
4684.

Crkva upozorava na to da se ne smije izajednačiti s duhom svijeta, duhom taštine i
zloće 4337.

Grješnost čovjeka i njezine posljedice: C 4fg; D (Grijesi stvorenja koje Bog
oprašta); D 2bc (Posljedice izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha).

Grijeh i-: ljudsko tijelo: C 4ec; -: ljudski razum: C 4ee-: ljudsko trpljenje
i smrt: C 4ef.

Zloporaba slobode: C 4fc.

Grješne strukture u društvu: C 4gl; D 4c;

Grijeh i stvorene stvari: C3 (Vidljivi svijet); C 4h (Čovjek i stvaranje); D 6
(Svijet i povijest u ropstvu grijeha).

Ljudsko djelovanje i napredak, upropašteni grijehom: C4ie; C4if; D 5.

Grješnost i poziv čovjeka: C 4jk.

Otkupljenje od grijeha po Kristu: Gospodin je došao kako bi spasio i ojačao čov-
jeka, kako bi ga iznutra obnovio i izbacio kneza ovoga svijeta koji čovjeka drži
u ropstvu grijeha 4313; usp. C 4fi (Krist spasenje čovjeka); E 3a (Isus Krist, po-
srednik spasenja); E 4c (Poslanje Sina); D 7ba (Bog oprašta grijeha po Isusu
Kristu).

Suvremene promjene. Čovjek u današnjim uvjetima života, u odnosu na promjene 4kc
svijeta, čovjeka, njegovog djelovanja i njegovih odnosa 4501; današnje doba:
lomovi, krize, šanse, nada i strah 4304.

Psihičke, čudoredne i religijske promjene: Stavljanje u pitanje tradicionalnih vrijednosti, ustanova, zakona i načina mišljenja; čišćenje religije od magijskog shvaćanja svijeta; osobno i djelatno dovršenje vjere; nijekanje Boga u znanosti, filozofiji, književnosti, umjetnosti, humanističkim znanostima, povijesti i zakonima 4307.

Dolazak u svijest određenih vrijednosti: slobode, ljudskog dostojanstva, potvrđivanje nepromjenjivih prava osobe i naroda 4750; smisao za pravednost u društvu 4683; nastojanje čovjeka prema jednakosti i sudjelovanju u zadaćama vodstva 4501; unapređivanje demokratskog društva u različitim modelima 4502; žestoki zahtjevi za oslobođenjem 4750.

Promjene u društvenom uređenju: raspadanje tradicionalnih mjesnih društava; industrijsko društvo; profinjena društvena sredstva priopćavanja; socijalizacija; svjetska isprepletenost ljudi i naroda i razvoj prema građanskom, gospodarskom i društvenom jedinstvu ljudskog roda; opasnosti i šanse 4154 4306 4325 4343.

Sveobuhvatne promjene i poredak preko modernih znanosti i tehnike. Ljudsko gospodarenje prirodom 4305 4333 4501.

4kd **Prijetnje i problemi ljudskog roda.** Čovjek kojeg treba evangelizirati nije nešto apstraktno, nego osoba podložna društvenim i gospodarskim problemima 4579.

Političke, društvene, gospodarske, rasističke i ideloške napetosti 4304; napetosti među rasama, bogatih i siromašnih naroda, međunarodnih ustanova, različitih slojeva društva, među spolovima, u obitelji, među generacijama, među osobama (4307) 4308: antisemitizam 4198.

Ideologizacija i kolektivna sebičnost u grupama i nacijama 4308; nepovjerenje, neprijateljstvo i bijeda, čiji su uzroci i žrtve ljudi 4308; povećana moć čovječanstva prijeti da uništi sam ljudski rod 4337; nepovjerenje među narodima, neprijateljski nacionalni blokovi, tiranija u gospodarstvu, vojsci, politici 4818; ugnjetavanje naroda 4452; rat koji bi sve razorio 4304; nesreća obaju svjetskih ratova, uništenje naroda, atomska opasnost 4810; strašna napadačka oružja i njihove posljedice 4423; velika uloga tehničkih sredstava u sukobima, opasnost atomskog rata 4693.

Siromašni narodi 4442; gospodarski su ovisni o bogatima 4309; usporeni napredak kraj neumjerenog napretka i viška 4811; povećana nejednakost uz porast dobara 4442; trgovinski odnosi na štetu siromašnijih zemalja 4462; glad, bijeda i osiromašenje velikog dijela svjetskog stanovništva 4304 4310; neznanje, bijeda, ugnjetavanje i nepravde 4440 4480; usp. C 4ke (Siromašni).

Gospodarsko, društveno i političko ugnjetavanje velikih masa 4776; neravnopravnosti kod vršenja vlasti; protivnosti između malobrojnog visokog sloja i ostalog stanovništva 4443; moć bogatih i bijeda siromašnih, ugnjetavanje 4454; bijeda zbog velikih posjeda 4450; siromašni slojevi 4443; siromašno seosko stanovništvo 4443; nove vrste društvenog i psihičkog porobljavanja 4304; konflikti u društvenom području, pa i kod seoskog stanovništva 4443; ubrzani po-

rast stanovništva 4455; nepismenost 4304; dobitne spekulacije 4450; potrošačka kultura kao 'otpad' i 'smeće' kulture 4812; nedjelotvornost državnih vođa i demokratskih država u odnosu na društvene poremećaje 4772; usp. C 4ke (Siromašni).

Stavljanje u pitanje i gubitak tradicionalnih vrijednosti, ustanova, zakona i načina mišljenja; teška pomutnja u načinima ponašanja i društvenim normama; široke se mase udaljuju od religije (4304) 4307; proturječje između predaje i napretka u tehnici i civilizaciji 4444; sukob generacija 4444; problemi starih 4444.

Stanje u Latinskoj Americi: sustavi koji su protiv općeg dobra i koje pogoduju povlaštenim grupama 4483; nerazvijenost, nepravedno stanje koje pogoduje napetostima a udaljuje od mira 4485; društvene nepravde koje narode drže u siromaštvu i bijedi 4493; društvena neuravnoteženost 4633; stanje bijede, diskriminacije, nepravde i korupcije 4619.

Napetosti između klasa i unutarnjeg kolonijalizma; marginaliziranje; ugnjetavanje od strane vladajućih grupa i slojeva; vanjski neokolonijalizam; bijeg kapitala; izbjegavanje poreza i otjecanje dobiti; zaduživanje; monopoli i novčani imperijalizam; preveliki nacionalizam; napetosti među latinsko-američkim zemljama; naoružanje 4485; pobune i ratovi 4486; nasilje terorista i pobunjenici 4630; mučenje, otmice i progoni političkih neistomišljenika ili onih koji su sumnjivi, isključivanje iz javnog života zbog ideoloških razloga 4629.

Nedostatak političke svijesti 4484.

Grješne strukture u društvu: C 4gl; D 4c.

Siromašni. Siromašni narodi 4304 4309 4310 4440 4442 4462 4480; siromaštvo zbog - : društvenih nepravdi 4493; - : velikih posjeda 4450; siromašni slojevi 4443; siromašno seosko stanovništvo 4443; moć bogatih i bijeda siromašnih 4454; ugnjetavanje i nasilni postupci dobro-stojećih 4454 4772; usp. C 4kd (Problemi ljudskog roda) 4ke

Pomoć trebaju stari, napušteni ljudi, strani radnici, izgnanici iz domovine, izvanbračna djeca, gladni 4327.

Različiti oblici siromaštva: siromaštvo kao nedostatak dobara 4494; siromaštvo duhom 4494; siromaštvo kao obveza; siromaštvo uzeto na sebe dobrovoljno iz ljubavi prema onima koji trpe nedaće zbog životnih uvjeta 4494; usp. G 4bb (Putovi posvećenja); pravo korištenje stvorenja u siromaštvu, slobodi i u zahvalnosti prema Stvoritelju 4337.

Posljedice siromaštva: slabljenje ljudske slobode 4331; smanjeno bavljenje posljednim pitanjima zbog pritiska materijalne bijede 4310; sprečavanje osjećaja odgovornosti, ako životni uvjeti čovjeku ne dozvoljavaju da si on postane svjestan svog dostojanstva i poziva 4331; neznanje i nedostojni uvjeti života sprečavaju stvaranje svijesti i sudjelovanje u mijenjanju struktura 4441 4489; dostojanstvo čovjeka se ne može uništiti, pa niti na najnižem stupnju bijede, prezira, odbačenosti i nemoći 4760; usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka)

Teška je obveza pomagati drugima, nadvladati njihovu podređenost u odnosu na znanje, krepost, duhovnu snagu i vanjska dobra 3988; bogati kao zaštitnici sla-

bijih moraju biti spremni dijeliti svoju imovinu s njima 4818; obveza bogatih na milostinju 2112 3729; L 4e (Obveze i prava u odnosu na materijalna dobra; milostinja).

Siromaštvo je prema prorocima protivno Gospodinovoj volji 4494; siromaštvo kao plod nepravde i grijeha 4494sl; usp. C 4gl i D 4c (Grješne strukture u društvu).

Krist i siromašni: Krist je govorio siromašnima, oslobodio ih je od grijeha te ispunio radošću i nadom 4632; on je siromašnima navijestio Evanđelje, ("koje su oni često puta širokogrudno prihvatili), ^bte je iscijelio ožalošćene u srcu ^b4005 4120 ^a4570; ljubav Isusova prema najsiromašnijima i onima koji trpe 4617; Krist je prije svega stalno nazočan u najmanjoj braći 4852; usp. E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima).

Kristovo siromaštvo 930 1087-1094; Krist je izvršio djelo spasenja u siromaštvu i progonu 4120; premda je bio bogat, postao je siromašan kako bi spasio ljude 4494; usp. E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima).

Zahjev Evanđelja za siromaštvom i solidarnošću sa siromašnima 4634; taj zahjev čuva siromašne pred krivim idealima individualizma i potrošačkog društva 4634; siromaštvo je prema prorocima protivno Gospodinovoj volji; ono je plod nepravde i grijeha 4494; kršćanska ljubav daje prednost malima, slabima i siromašnima 4613.

Ideje teologije oslobođenja krivo prikazuju siromašnima Sveto Pismo i proletarijat Karla Marxa 4738; zauzimanje za siromašne postaje klasna borba 4738; usp. C 41b (Marksizam).

Crkva se osjeća tijesno povezana sa siromašnima 4120 4301 4342; zauzimanje i sklonost Crkve za siromašne: G 7ad (Crkva i siromašni).

Usp. L 7 (Uređenje društva: sredstva i moć bogatih); L 11 (Uređenje vlasništva).

4kf Težnja čovjeka za pravednošću. Neuravnoteženost u suvremenom svijetu: među osobama i obiteljima, među generacijama, društvenim slojevima i spolovima, među rasama, narodima, nacijama i međunarodnim ustanovama 4308.

Težnje ljudi da postignu - : političku, društvenu i gospodarsku pravednost i jednakost među narodima i društvenim grupama; -: ravnopravnost između muškaraca i žena; - :osobno smisleniji rad i sudjelovanje u gospodarskom, društvenom i kulturnom životu; nastojanje naroda oko sveobuhvatnog zajedništva 4309; u suvremenim napetostima i borbama pokazuje se društveno probuđen smisao za pravednost 4683.

Usp. C 4gc (Pravednost i mir); L 7 (Uređenje društva: društvena pravednost); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

4kg Težnja čovjeka za smislom. Osjećaj rascjepljenosti, podvojenosti i ograničenja; težnja prema višem životu; izbor između različitih mogućnosti i nužnosti odricanja; osjećaj odbačenosti u društvu i osjećaj vlastite grješnosti 4310; čovjek se osjeća sklonim na zlo i zapleten u zloću, a to ne može dolaziti od dobrog Stvoritelja 4313; usp. D 2bd (Iskustvo podvojenosti).

- Pitanja čovjeka o razvitku svijeta, njegovom položaju i zadaći u svemiru, smislu njegovog pojedinačnog i zajedničkog nastojanja, te o posljednjem cilju stvari i čovjeka 4303 4310 4333; odgovor na ta pitanja precjenjivanjem ili podcjenjivanjem čovjeka 4312; čovjek ostaje sam sebi nerješeno pitanje 4321; očajanje čovjeka bez božanskog temelja i nade u vječni život 4140 4321; usp. L 2d (Krepost ufanja).
- Različite religije (židovstvo, islam, hinduizam, budizam i druge religije): A 2ab (ljudska sposobnost da spozna religijske istine); G 3ce (Crkva i religije).
- Različita tumačenja svijeta: materijalizam, ateizam, nihilizam s čovjekom kao s isključivim ciljem; očajanje kao posljedica; ipak mnogi postavljaju temeljna pitanja o čovjeku i o smislu života 4310.
- Ateizam kao ozbiljna datost ovog vremena 4319; on je označen odbijanjem ili odbacivanjem povezanosti s Bogom 4319 4kh
- Kao ateizam označavaju se različiti fenomeni: izričiti ateizam, agnosticizam ili ateizam radi metodičkih pretpostavki 4319; sustavni oblik ateizma u nastojanju za autonomijom čovjeka, odbacuje svaki oblik ovisnosti o Bogu 4320; ateizam očekuje oslobođenje čovjeka od gospodarske i društvene ovisnosti, a religiju smatra zaprekom tog oslobođenja 4320.
- Ateistička predodžba autonomije: C 4fc (Sloboda čovjeka).
- Ateistička etika: L 1d (Utemljenost naravnog zakona u Bogu).
- Razlozi ateizma: ateizam kao posljedica -: vjerovanja u znanost 4319; -: nemoći vjere zbog prevelikog uzdizanja čovjeka 4319; -: zbog odbacivanja slike Boga, ali koja ne predstavlja Boga Evanđelja 4319; -: zanemarivanja pitanja o Bogu zbog nedostatnog vjerskog nemira 4319; ateizam kao -: protest protiv zla u svijetu ili protivljenje prijenosu apsolutnosti na ljudske vrijednosti 4319; -: kritička reakcija protiv religija i protiv kršćanske religije 4319; otežavanje pristupa Bogu zbog suvremene civilizacije 4319.
- Nisu bez krivnje oni koji svoju savjest drže daleko od Boga i izbjegavaju pitanja o Bogu. I vjernici snose odgovornost za ateizam, ako zamračuju sliku religije iskrivljenim vjerskim odgojem, učenjem ili praksom 4319.
- Crkva i ateizam: G 3cf.
- Kršćanski humanizam kao pravi humanizam. Treba otkriti novi humanizam gdje će čovjek pronaći samoga sebe 4447. 4ki
- Pravi humanizam -: je otvoren prema vjerskim sadržajima 4642; -: ne može zanemariti duhovna dobra i Boga 4457; -: brine se za svestrani napredak čitavog čovjeka i svih ljudi 4457.
- Mudrost latino-američkog pučkog katolicizma je kršćanski humanizam 4623.
- Usp. C 4fh (Krist, potpuni čovjek); C 5b (Krist kao cilj povijesti); E 3bb (Proroštva Isusa Krista i Krist kao učitelj).
- Povijesna upućenost Crkve. Usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: spoznatljivost Crkve); G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); G 3ae (Crkva kao pravno uređeno društvo); G 4 (Zajedništvo vjernika); G 6 (Laici); H (Bog po svojim službenicima) 4kj

vodi, poučava i posvećuje Crkvu); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

- 4kk Crkva i suvremni svijet.** Čovjek kojem treba navijestiti Evanđelje je osoba podložna društvenim i gospodarskim problemima 4579; Crkva ima pravo i dužnost zazivati i moliti Božje milosrđe u pojedinim slučajevima fizičkog ili moralnog zla i svih prijetnji današnjem ljudskom rodu 4685; Crkva svojom snagom obnavlja čovječanstvo 4574; usp. Ć 41 (Društveni i socijalni nauk Crkve). G 2bb (Sakramentalne oznake Crkve); G 2bc (Nužnost Crkve za spasenje); G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 3c (Katolištvo Crkve); G 3cd (Crkva i naviještanje Evanđelja, odn. misije); G 4bf i 6cb (Zadaće vjernika/laika u svijetu); G 7 (Odnos Crkve prema ljudskom rodu, prema društvu, kulturi, državi i međunarodnim ustanovama); H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće određenje biskupa za službu naviještanja); H 5 (Svećenici).

C 41 1.- MODERNI DRUŠTVENI I SOCIJALNI NAUK CRKVE

- 41a Društveni nauk Crkve** je nastao iz sukoba Evanđelja i problema koji proizlaze iz života društva 4762; on se odnosi na etički vidik života i tehničkih problema, kako bi Crkva o njima donijela čudoredni sud 4762; društveni nauk Crkve nije u sebe zatvoren sustav nego otvoren za nova pitanja 4763; on je sažetak načela i kriterija prosuđivanja kao i normi i poticaja za djelovanje 4764; on je upravljen protiv svih oblika "kolektivizma" te društvenog i političkog "individualizma" 4766.

Posljedice crkvenog društvenog nauka: L 5 (Osnovne odrednice društvenog čudorednog života); L 6-13 (Uređenje ženidbe i obitelji, društva, države, obitelji čovječanstva, rada, vlasništva, gospodarstva i kulture).

- 41b Marksizam i socijalizam.** Različiti pogledi na marksizam koji zastupaju kršćani - : socijalizam kao težnja za očuvanje pravednosti i jednakosti, a da se ne obazire na primjenu nasilja povijesnog socijalizma 4505; - : približavanje marksizmu zbog njegovog povijesnog razvitka 4506; - : marksizam kao provođenje klasne borbe 4507; - : marksizam kao vršenje političke i društvene moći pod vodstvom jedne jedine stranke, koja nastoji osigurati dobrobit svih 4507; - : marksizam kao društveni nauk koji se oslanja na povijesni materijalizam i nijeće svaku transcenciju 4507; - : marksizam kao znanstvena metoda za istraživanje društvenih i političkih odnosa, te povezanost spoznaje i prakse revolucionarnog prevrata 4507; - : priklanjanje "marksističkoj analizi": primjena marksističke metode na stanje u trećem svijetu, posebno na Latinsku Ameriku 4730sl.

Kršćanski nauk i marksizam: opasnost da kršćani prihvate socijalizam kao nešto savršeno. Potreba točnijeg suda 4505.

Velika je opasnost - : da se zaboravi veza koja spaja različite oblike marksizma (4505) 4508; - : da se prihvate različiti elementi marksističkog istraživanja, a da se ne vodi računa o njihovoj povezanosti s teorijom 4508; - : da se prihvati klasna borba i njezino marksističko tumačenje 4508.

Usklađenost neomarksističkih sustava u osnovnim načelima koja su u suprotnosti s kršćanskim shvaćanjem čovjeka i povijesti 4732; ta načela su -: "klasna borba" 4733; - : ateizam i negacija ljudske osobe, njezine slobode i njezinih prava 4734; usp. C 4fc (Sloboda); C 4kh (Ateizam); G 3cf (Crkva i ateizam); -: krivo shvaćanje duhovne naravi osobe, nijekanje načela društvenog i političkog života dostojnog čovjeka i zastupanje pune podređenosti čovjeka društvu 4734; -: krajnje političko tumačenje vjerskih izreka i teoloških sudova 4735; prihvaćanjem marksističke analize u teologiju -: vjersko se učenje, ili teologija, podređuju teoriji klasne borbe 4735; - : klasna borba ulazi u same zahtjeve ljubavi 4736; -: ljubav prema bližnjemu i bratstvo postaju eshatološka načela za vrijeme nakon revolucije 4736; -: bogataši postaju načelno klasni neprijatelj 4736; - : odbacuje se nenasilni put dijeloga 4736; -: Crkva se promatra često imanentiistički 4737; -: "teologijom oslobođenja" se pravi pomutnja u predočivanju siromašnima Svetog pisma i proletarijata Karla Marxa 4738; usp. C 4ke (Siromašni); -: prijelaz od zauzimanja za siromašne prema klasnoj borbi 4738; - : pod 'pučkom Crkvom' podrazumijeva klasna Crkva, Crkva ugnjetavanog naroda čija "svijest" mora Crkvu probuditi 4740.

Crkva ne prihvaća teoriju klasne borbe (3170) 3973 4508 (4628) 4735sl 4773; ona preporučuje pravu i poštenu borbu za društvenu pravednost i solidarnost 4773; usp. C 4gc (Pravednost i mir); C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); L 5e (Načelo solidarnosti); L 7 (Uređenje društva: nasilje).

Učenje kolektivizma: prijenos sredstava za proizvodnju u vlasništvo države 4698sl; društveni nauk Crkve protivi se kolektivizmu, u svim njegovim oblicima 3726 4766; prenošenje sredstava za proizvodnju u državno vlasništvo, prema učenju kolektivizma, nije isto što i pretvaranje tog vlasništva u društveno vlasništvo 4698sl; usp. L 11 (Uređenje vlasništva).

Komunizam - : preokreće odnos između građana i društva 2786 3773 3939; -: nijeće pravo na vlasništvo 2786; zabranjeno je pomagati ga 3865 3930.

Socijalizam (pa i "umjereni) je u suprotnosti s kršćanskim načelima 2892 2918 3742-3744 "3939; kod socijalista se ograničava pravo na slobodno udruživanje 3939.

Liberalizam. Obnavljanje liberalističkog učenja 4509; obnova liberalističkog učenja 4509; neograničeni liberalizam 4451; slobodna trgovina kao pravilo 4463; slobodna igra tržišnog natjecanja 4454.

Kršćanski nauk i liberalizam: opasnost da si kršćani predstavljaju liberalizam kao nešto savršeno: kao izraz zauzimanja za slobodu 4510; liberalno učenje traži od kršćana brzi sud 4509.

Filozofski liberalizam je prema svom porijeklu krivo vrednovanje autonomije 4509; usp. C 4fc (Sloboda: zloporaba slobode).

U pojmu slobodne trgovine se ne nalazi zakon pravednosti: cijene ugovorene slobodnom pogodbom mogu imati nepravedne posljedice. Tako postaje upitnim temeljno načelo liberalizma 4463; odbacuju se shvaćanja: [Dobit je glavni poticaj za unapređivanje gospodarskog napretka, slobodno natjecanje je vrhov-

no pravilo gospodarstva, privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju je apsolutno, neograničeno pravo, pa je s time povezana i društvena zadaća] 4451; usp. L 12 (Uređenje društva).

Crkva osuđuje liberalizam i njegov individualizam 3772 3937 3940sl (4454) (4330) 4463 4509 4766; usp. L 7 (Uređenje društva: društveni nauk i društveni sustavi).

Crkveni je nauk upravljen protiv svih oblika društvenog ili političkog individualizma 4766; treba izbjegavati individualizam u odnosu na vlasništvo 3726 3741 4330 4766; odbacivanje čisto individualističke etike 4330.

41d Kapitalizam -: kao sustav 4691; -: kao suprotnost socijalizmu i komunizmu 4891.

Kršćanski nauk i kapitalizam: zabluda prvotnog kapitalizma nalazi se u tome da čovjeka promatra kao sredstvo, a ne prema pravom dostojanstvu njegovog rada 4691; shvaćanje krutog kapitalizma treba stalno prerađivati, kako bi se on ispravio uzimajući u obzir ljudska prava 4698; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); L 10-12 (Uređenje rada, vlasništva, gospodarstva).

41e Materijalizam. Birokratski socijalizam, tehno-kratski kapitalizam, totalitaristički oblik demokracije i njezino nastojanje da odgovori na velika pitanja pravednosti i jednakosti 4510; opasnosti tog sustava: materijalizam, nastojanje za vlastitu korist, ugnjetavanje 4510.

Potrošačka kultura kao "otpad" i "smeće" kulture 4812; samo nagomilavanje dobara i usluga ne stvara ljudsku sreću 4811.

Duhovni oblik smrti: filozofija egoizma, uživanja, očajja i ništavila 4492.

41f Pozitivizam, vjerodostojnost znanosti i napretka. Novi oblik pozitivizma: *"tehnika kao način stvaranja, oblik života i način govora"* 4504 4511; sam čovjek kao predmet pozitivističke znanosti 4511.

Kršćanski nauk i pozitivizam: nastojanje da se sve uz pomoć znanosti svede na jedno, otkriva opasnu namjeru 4512; posljedica toga je samoosakaćenje čovjeka i neshvaćanje samoga sebe 4511; svaka znanstvena disciplina može doprijeti samo do jednog - doduše stvarnog - dijela čovjeka; ona ne može doseći do razumijevanja i shvaćanja svih dijelova 4512; unutar te granice ljudske znanosti ispunjavaju korisnu i trajnu službu 4512.

Napredak čovjeka nije pravocrtan, automatski ili bezgraničan 4810; takav je pojam "napretka" prožet prosvjetiteljstvom 4810; on se sada dovodi u sumnju 4810; umjesto iracionalnog optimizma nastupio je nemir 4810; kriza ekonomske teorije koja je vezana na riječ "napredak" 4811; napredak ne znači samo rast gospodarstva 4447.

Usp. C 4id (Ljudsko istraživanje i znanosti); A 2a (Sposobnost za istinu ljudskog razuma); A 4a (Razum i vjera); C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva: napredak); L 12 (Uređenje gospodarstva).

41g Nacionalizam i rasizam. Kult vlastite rase u sadašnjosti i u vrijeme kolonijalnih vladavina 4467.

Kršćanski nauk i nacionalizam, odn. rasizam: solidarnost svih ljudi protiv se uzdizanju samo vlastite države i samo vlastite rase 4466; Crkva osuđuje svaku

vrstu antisemitizma 4198; ona odbacuje diskriminaciju ili ugnjetavanje ljudi zbog njihove rase ili boje kože, zbog njihovog staleža ili njihove religije, kao nešto što se protivi Kristovom duhu 4199; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); G 3c (Katolištvo Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); L 5g (Ljudska prava).

5. Cilj i dovršenje povijesti

a. - BOG I CILJ POVIJESTI

C 5a

Božji naum i plan povijesti: A 1 a (Pojmovno određenje događaja objave); A 1 c (Postupnost objave); C 1g (Bog sve vodi prema svojoj providnosti); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); svijet biva preoblikovan prema Božjem naumu i dosiže dovršenje 4302.

Bog kao gospodar svemira i povijesti, vodi sve prema svojoj providnosti: C 1ga.

Bog kao cilj svijeta: C 1h

Bog poznaje budućnost stvorenja (333 419) 621 625-629 646 685 3003 3646; usp. B 1b (Božje znanje).

Bog priprema novo prebivalište i novu zemlju, na kojoj će prebivati pravednost i mir 4339; nakon uskrsnuća Božje djece čitavo će stvorenje biti oslobođeno od ropstva prolaznosti. Ostat će ljubav i njezino djelo 4339.

Na dan dovršenja Bogu će iskazati savršenu čast ljudi spašeni po milosti 4332.

Odbacuje se materijalističko tumačenje propasti svijeta 1361.

Usp. M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

b. - ISUS KRIST I CILJ POVIJESTI

C 5b

Sin Božji kao posrednik stvaranja: B 2b; B 4c; C 1c.

Otkupljenje u Kristu i Božji plan stvaranja: C 1ga (Bog kao gospodar svemira i povijesti).

Sin Božji kao posrednik spasenja: B 2b; B 4c (Djelovanje trojstvenog Boga); C 4fi (Krist spasenje ljudi); E 3 (Isus Krist, Spasitelj).

Krist je znao daje dan posljednjeg suda znak njegovog boštva 419 474-476; usp. E 5dc (Kristovo znanje).

Krist je cilj ljudske povijesti, točka u koju se stječu sve čežnje povijesti i civilizacije, središte ljudskog roda 4310 4345; Božji plan počinje u Kristu i u njemu ima svoj vrhunac 4814; Krist je djelatno prisutan u povijesti 4611; Krist je -: alfa i omega, početak i kraj 4345; -: gospodar povijesti *poticatelj pravih društvenih promjena* "4610 4612; -: gospodar vremena 4186; uzvišeni Krist sve privlači sebi 42424; Raspetije na se uzeo bol stvorenja te je svoj život prinio za njih 4615; poslušni Sinje pred licem otkupiteljske pravde svoga

Oca preuzeo krik svih ljudi za oslobođenjem i otkupljenjem 4615; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik otkupljenja); E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista).

Krist je savršeni čovjek: Riječ Božja je kao savršeni čovjek na sebe uzela i (u sebi) sažela povijest svijeta 4338; usp. C 4fh (Krist, savršeni čovjek); E 3bb (Proroštvo Isusa Krista i Krist kao učitelj); E 5b (Isus Krist jednake biti s ljudima).

Djelovanje uzvišenog Gospodina po Duhu u svijetu i povijesti: E 2e.

Plan ljubavi Kristove je sve obnoviti, na nebu i na zemlji 4345; Krist traži radikalno nasljedovanje svoga predanja, koje obuhvaća sve ljude i čitav kozmos 4613sl; svijet oslobođen ropstva grijeha, kako bi prema Božjem naumu bio preoblikovan i kako bi prispio na dovršenje 4302; Kristovo uskrsnuće je znak i zalog uskrsnuća i posljednjeg preoblikovanja svemira 4616; čovjek i svijet će na kraju vremena biti savršeno obnovljeni u Kristu 4168; usp. M 3be (Dovršenje svijeta). Kristov ponovni dolazak i sud na kraju vremena: E 2f; M 2a (Kristov ponovni dolazak i sud); M 2bb (Sud); M 3bf (Vječni život i Kristovo vladanje).

C 5c

c. - LJUDSKI ROD I CILJ POVIJESTI

Pitanja ljudi i razvitak svijeta 4303; ljudi ne znaju za vrijeme dovršenja zemlje i ljudskog roda niti način preoblikovanja svemira 4339; usp. C 4kg (Potraga za smislom); M 3be (Dovršenje svijeta).

Na zemlji raste tijelo obitelji čovječanstva koje već može pokazati obrise predodžbe o novom svijetu (4330) 4339; usp. M 3be (Dovršenje svijeta).

Nužnost milosti za izgradnju novog čovječanstva 4330; usp. F 5cb (Nužnost milosti).

Poziv čovjeka: C 4j.

C 5d

d. - KRALJEVSTVO BOŽJE I KRISTOVO KAO CILJ POVIJESTI

Božje je kraljevstvo na zemlji već prisutno; ono će biti dovršeno Gospodinovim dolaskom 4339; sam Bog ga mora utemeljiti na zemlji, ono mora rasti, dok ga na kraju vremena sam Krist ne dovrši kod svog pojavljivanja 4123.

Božje kraljevstvo je kraljevstvo istine, života, svetosti i milosti, pravde, ljubavi i mira 4162 (4339 4481).

Božje kraljevstvo se događa u povijesnim ostvarenjima, a da se u njima ne iscrpljuje niti se s njima poistovjećuje 4614.

Kraljevstvo objavljeno u Evanđelju, ostvaruje se u kulturi svakog naroda, i prevodi u životnu praksu 4577; kod izgradnje kraljevstva mora se posezati za elementima kulture i za kulturama 4577.

Kraljevstvo i spasenje može primiti sva ki čovjek po odricanju samoga sebe, obnovi i obraćenju čitavog čovjeka 4572; usp. F 1 (Božja želja za općim spasenjem).

Usp. B 3b (Božji duh u stvaranju i povijesti spasenja), E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 2fc (Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva po Kristu); E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); C 4jc (Poziv svih ljudi na spasenje); F 2b (Obraćenje i opravdanje iz vjere); G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva i kraljevstvo Božje); M 1 (Dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti); M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

e. - CRKVA I CILJ POVIJESTI

C 5e

Usp. G 1bf (Dovršenje Crkve); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bc (Crkva je potrebna za spasenje); G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 3b (Svetost Crkve); G 3c (Katolištvo Crkve); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 7 (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

f. - KRŠĆANI I CILJ POVIJESTI

C 5f

U Kristovom duhu kršćani putuju ususret dovršenju ljudske povijesti 4345.

Vjernici nisu članovi zemaljskog kraljevstva nego nebeskog 4345; prožetost zemaljskog i nebeskog građanstva ostaje tajnom ljudske povijesti 4340; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva kao kraljevstvo Božje); G 3b (Svetost Crkve).

Usp. C 4j (Poziv čovjeka); G 4 (Zajedništvo vjernika i njihovo poslanje); G 6 (Lai-ci); H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće odrednice za biskupsku službu naviještanja). H 5 (Služba svećenika); J 1a (Bit liturgije); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće

Crkve).

D. GRIJEHSTVORENJA, BOG OPRAŠTA

1. Osnova i bit grijeha

a. - NAPAST ZLOG DUHA

D 1a

Pad anđela. Đavao (demon) stvorenje od Boga kao dobar (anđeo) 286 457 800 1a a 1078; on je otpao od najvišeg dobra 286; đavao i drugi demoni postali su zli sami po sebi (po slobodnoj volji) 325 794 800; ipak on nije prešao u drugu, suprotnu supstanciju 286.

- lab** Odbacivanje palih anđela. Kazna za đavla je bila Vječna osuda (286)^a411^a801. Odbacuje se: [U budućnosti će *zbog Kristovog raspeća* nastati vraćanje demona (u prvotno stanje)]^a409411.
- lac** Djelovanje palih anđela. **N a p a s t o v a n j e**: đavao traži priliku kako bi naškodio, posebno u času smrti 1694; čovjek je sagriješio na poticaj đavla 800; đavao gaje na to nagovorio 4313; đavao je na neki način začetnik grijeha i smrti ljudskog roda 291; on je prevario čovjeka 4140; grijeh s njegovim zavodjenjem i službom idolima 4628.
- Duh zla preokreće ljudsko djelovanje upravljeno na Božju službu u sredstvo grijeha 4337.
- Đavao po grijehu vlada ljudima 1347 1349 1521 1668; on gospodari nad smrću 291 1511; svijet je u ropstvu grijeha: D 6; duh svijeta je duh taštine i zloće 4337.
- Osuđena izjava o utjecaju (odn. moći) demona na grijeh čovjeka 736 2192 2241-2253 3233sl.
- Đavlu se krivo pripisuju neka djela kao zla - : oblikovanje tijela 462sl; -: ženidba 461 718 802 1012; naglašava se njezina dobrotu 206 321 461-463 761 794; -: mesna jela 464; naglašava se njihova dozvoljenost 207 325 795 1350.
- lad** Bog dopušta zlo 3251. Bog zna za zlo unaprijed, ali ga ne određuju unaprijed 628 685; predznanje ne djeluje tako da bi iz njega nužno slijedilo zlo 333 627; odbacuje se: [Bog čini zla djela ljudi u pravom smislu i po sebi] 1556; [Bog ne može spriječiti zlo] 727; usp. C 1 f (Bog dopušta zlo); F 1 d (Božje milosno izabranje).
- Odbačena tumačenja zla: [Bog je đavlu kao službu naredio činiti zlo] 1223; [Napaštovanja ljudi su uvijek kazna za grijeh *pa i kod Marije i kod mučenika*; ona su ^bčišćenje *griješnika*] ^a1972sl ^b2470.
- Usp. C 1 ic (Autonomija zemaljskih stvari); C 4fc (Čovjekova sloboda); D 1 b (Uzrok ljudskog grijeha).

D lb

b. - UZROK LJUDSKOG GRIJEHA

Uzrok grijeha je **v o l j a** čovjeka koji griješi: griješi samo onaj koji pristane na požudu koja ga dovodi u napast 1515 1950 1966sl.

Za stvarnije grijeh potreban **p r i s t a n a k** 780; zbog toga mala djeca ne mogu počinuti stvarni grijeh 223 780 1514; odbacuje se: [Cin volje ne pripada biti grijeha] 1946-1949 (1950-1953); [Čovjek griješi i u onome što čini kao nužno] 1967; neznanje može biti nenadvladivo te zbog toga ono ispričava od grijeha (1485) 1968 2865 2866; ne ispričava svako neznanje 729sl; nasilje ispričava od grijeha: primjene (762) 2715 2758 3634 3718; strah ne oduzima slobodu i uračunljivost: primjene 1678 1705 2070 2129 2151 2573; ispovjednik mora ispitati o k o 1 n o s t i grijeha 813; u ispovijedi treba iznijeti okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha 1681 1707 (1962); usp. L lf (Čudoredni čin).

Podvojenost, ^hoholost, [^]sebičnost i nepravda, ^dpokušaj uspostavljanja društvenog uređenja bez Boga, kao izvor društvenog grijeha ^a4310 ^bc4325 ^c4480 ^e4627

^d4759; neuravnoteženost od koje boluje današnji svijet, povezana je s temeljnom neuravnoteženošću u srcima ljudi 4310.

Uvjeti grijeha: ljudska sloboda je ograničena i podložna zabludi; zbog toga čovjek može željeti ono što ima u sebi samo izgled dobra 4752; čovjek je samostalan temeljem slobodne volje; ali ukoliko djeluje slobodno, on može dobro učiniti ili ga uništiti 4752; ljudska sloboda je ranjena grijehom 4317; izvor svakog podcjenjivanja čovjeka treba tražiti u unutarljivoj neuravnoteženosti ljudske slobode 4481; sloboda ne znači opravdanje da se radi sve, pa i zlo 4317; zloraba ljudske slobode: C 4fc; nesamostalna sloboda obvezatna na dobro: L lb.

Bog nije uzrok grijeha. Odbacuje se: [Bog ne čini zlo samo tako što ga dopušta, nego i u pravom smislu] 1556; Bog ne zapovijeda nemoguće (397) 1536 1568 (1572) 1954 2001 1406 2619 (3718); D lad (Bog dopušta zlo).

Đavao nije uzrok grijeha, ali je on nagovaratelj na njega: D lac (Djelovanje zlog duha).

c. - BIT GRIJEHA

D lc

Izvor zla: zlo je nedostatak dobra 3251; zlo nije supstancija niti narav, nego **kazna za supstanciju* 286 1333; usp. C lfa (Porijeklo zla).

Grieh je -: okretanje od Boga 1525; -: priklanjanje protiv Boga 4140 4313; -: uvreda Boga 3891 4128; -: slobodni prijestup Božjeg zakona 2291; -: izbor za pristupanje zlu 4753; zanemarivanje Božje volje i sklonost službi idolima 4813; -: zloraba slobode 4313; -: služba stvorenju uz zanemarivanje Stvoritelja 4140 4313; -: moć podvojenosti koja sprečava rast u ljubavi i zajedništvu 4619; -: uspostavljanje vlastitog društvenog uređenja daleko od Boga 4759.

Grješnik je Božji neprijatelj 1528; Božja istina preokreće se u laž 4140; čovjek traži svoj cilj izvan Boga 4313.

Čovjek se često skanjuje priznati Boga za svoj početak, te tako prekida obvezatnu usmjerenost na svoj posljednji cilj i poredak prema samome sebi, drugim ljudima i svim stvorenim stvarima 4313.

Temelj osuđenim tvrdnjama je krivi pojam grijeha -: o požudi koja u pravom smislu nije grijeh, nego je iz grijeha i sklona je grijehu 1012 1452 1515 1950sl 1974-1976; -: [Bog može zapovjediti mržnju na Boga] 1049; -: [Grieh nije djelo, niti volja, niti požuda, niti užitak, pa ne smijemo niti željeti da to bude uništeno] 739; -: o filozofskom grijehu 2291 (4492).

2. Adamov grijeh

a. - ADAMOV IZVORNI GRIJEH - TIP LJUDSKOG GRIJEHA

D 2a

Adamov grješni čin. Adam je sagriješio **lošim korištenjem svoje slobodne volje i prijestupom Božje zapovijedi* 621 1511. 2aa

2ab Posljedice Adamovog grijeha. Adam je izgubio plemenito stanje prvotnog bivanja 496; izgubio je svetost i pravednost 151sl; navukao je Božju srdžbu 1511; stanje njegove duše i tijela je pogoršano 371sl 385 1511; potpao je pod ropstvo grijeha 1511; njegova je slobodna volja oslabljena 383; on je na sebe morao uzeti smrt i kaznu za grijeh 222 231 413 1511.

D 2b b. - LJUDSKI ROD I NASLJEDNA OPTEREĆENOST GRIJEHOM

2ba Narav izvornog grijeha. (Općenito) se naglašava postojanje Adamovog grijeha koji se prenosi 223 239 341 371sl 391 470 391 621sl 1073 1512 1865 2538.

Bit: Izvorni je grijeh je po svojoj naravi jedan jedini 1513; ljudi zbog Adamovog grijeha, navlače na sebe nepravednost kad su začeti (239) 1523.

Premda su ljudi spoznali Boga, nisu ga poštovali kao Boga, nego su više služili potamnjenju stvaranja nego li Stvoritelju 4140 4313; oni su na nagovor Zloga, odmah na početku povijesti zloupotrijebili svoju slobodu 4313; o naravi grijeha, usp. i D 1c (Bit grijeha).

Čovjek navlači na sebe izvorni grijeh bez svog pristanka 780; on je vlastit svima 1513; odbacuju se zablude o voljnosti 1948sl 2319; odbacuje se: [Potomstvo od Adama nasljeđuje kaznu a ne krivnju] 728 (1006) 1011.

Odbacuje se krivo shvaćanje o Marijinu bezgriješnom začecu 3234; usp. E 6cc (Marijina očuvanost od izvornog grijeha).

Izokrenuto je shvaćanje grijeha 3891.

2bb Prenošnje izvornog grijeha. Prenošnje se događa «e oponašanjem nego rođenjem od Adama 223 231 1513 1523 3705; zbog toga izvorni grijeh prelazi na sve ljude, pa i 'na djecu' 223 231 239 1514; ipak nije samo Krist slobodan od izvornog grijeha, nego i Marija 1973; usp. E 6cc (Marijina očuvanost od izvornog grijeha).

2bc Posljedice izvornog grijeha. Stanje pale naravi: Adam je za svoje potomstvo izgubio svetost, nevinost i pravednost 239 1512 1521; naravno dobro je iskvareno 400; usp. C 4b (Čovjek je stvoren od Boga); čovjek je u duši i u tijelu postao gori 371; smanjenje čovjeka, jer je spriječen da postigne svoju puninu 4313; on je potpao pod ropstvo đavla ('grijeha) 1347 1349 1521 4313 (4341) 4753; izmijenjena sličnost s Bogom 4322; gubitak spasenja 4318; rođenje sa sklonošću na zlo 4325; smrt kao posljedica izvornog grijeha 146 222 231 371sl 1400 1512 1521 2617; čovjek bi bio izbačen od tjelesne smrti da nije sagriješio 4318; usp. M 2ba (Smrt čovjeka); žarište grijeha, odn. požuda, čini čovjeka sklonim na grijeh 1515.

Iskustvo protivljenja tijela 4314.

Potamnjenje i oslabljenje razuma 4315.

Vjerska spoznaja postaje teža 2756 2853 3875.

Težeje postalo poštivanje Božjega zakona, jer je slobodna volja oslabljena u svojim moćima (146) 339 378 383 396 622 633 1521.

Primjena ljudske slobode 4317.

Čovjek nije toliko oslabljen da bi mu bio onemogućen moralni život: ostaje mu sloboda volje, shvaćena kao sloboda od nužnosti: ne samo od "sile ili prisile, kao niti takva nužnost koja bi temelje svoje voljnosti imala samo u izvornom grijehu (Adamu) 193919411952^a1966sl^b2003^c2301; slobodna volja nije sposobna samo grijehiti 1927-1930 1965 2438-2440; brani se vrijednost slobodne volje protiv tvrdnji: [Ona je u potpunosti "ugašena, "kod toga se radi samo o praznom nazivu, "ona je đavolska izmišljotina] ^a331 ^a336 ^a339 ^b1486 ^{abc}1555 3245sl; usp. L lb (Nesamostalna sloboda obvezatna na dobro); L 1 f (Ćudoredni čin).

Brani se sposobnost čovjeka za dobra djela i za ćudoredni život, protiv tvrdnje: [Čovjek griješi u svakom činu] 1481 si 1486 1539 1557 1575 1916 1922 1925 1935-1937 (1940) 1961//1968 2308 2401-2407 (2408-2425) 2439 2459 2866.

Griehom je narušen prvotni odnos između muškarca i žene 4831; po grijehu je nestala jednakost među njima 4831.

Posljedice izvornog grijeha na ljudsko djelovanje i napredak: zbog oholosti i neurednog sebeljublja u opasnosti se nalazi sve ljudsko djelovanje 4337; usp. D 5 (Ljudsko djelovanje i napredak pod vlašću grijeha).

Postoji ćudoredno dobra naravna ljubav; odbacuje se razlikovanje: [Postoji samo jedna dvostruka ljubav, naime dobra ljubav iz milosti i grješna ljubav iz požude] 1934 1938 2307 2444-2448 (2449/72458) 2619 2623sl.

Požuda na koju čovjek ne pristaje, ne može škoditi 1515; odbacuju se tvrdnje o grješnosti požude, odn. žarištu grijeha 1012 1453 1515 1950sl 1974-1976.

Buduća sudbina čovjeka pod grijehom: smrt "tijela i "duše 222 231 ^{ab}371sl (^b1400) ^{ab}1512 1521; lišenost "gledanja Boga i "Božjeg kraljevstva (^b184 ^a219 ^b224 ^a780 ^b1347; kazna prokletstva (ali "različita od kazne zbog vlastite krivnje odbačenih) ^a858 ^a1306 2626; čovjek postaje "masa propasti" 621; usp. M 3d (Odbačenost čovjeka: teorija o limbu).

Oproštenje grijeha krštenjem: K 3e (Djelovanje krštenja).

Iskustvo podvojenosti. Čovjek doživljava podvojenost i rascjepljenost, ograničenost i čežnju za višim životom, mogućnost izbora i nužnost odricanja, odbačenost u društvu i vlastitu grješnost 4310; on osjeća sklonost zlu i zapletenost u mnogostrukost zloće, koja ne može doći od dobrog Stvoritelja 4313; on se osjeća nesposobnim da djelatno suzbije i napade zla 4313; on čini ono što ne želi, a ne čini ono što bi htio 4310; usp. Ć 4kg (Čovjekova potraga za smislom); F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen).

Čitav čovjekov život, kako pojedinačni tako i zajednički, predočuje se kao borba između dobra i zla. Kod togaje čovjek upućen na pomoć milosti Božje 4313 4325 4337; usp. F (Bog opravdava i posvećuje čovjeka); pos. F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Potreba milosti); božanska milost i ljudsko djelovanje: F 3d (Milost i ljudske zasluge); F 5c (Milost i čovjekova sloboda); Božja pomoć posredovana -: molitvom; J lee; lef; -: pobožnim djelima: J le; -: sakramentima: K (Bog posvećuje po sakramentima).

3. Grijeħ pojedinog ĉovjeka

D 3a

a. - POVOD ZA GRIJEħ

Ĉovjek se ĉesto puta skanjuje priznati Boga za svoga zaĉetnika. Tako prekida potrebnu upravljenoŝt na svoj posljednji cilj i na poredak prema samome sebi, drugim ljudima i svim stvorenim stvarima 4313.

Źelja za p o s j e d o v a n j e m : samo gomilanje dobara i usluga nije dovoljno kako bi se postigla ljudska sreća 4811; ĉovjek je viŝe vrijedan po tome ŝto jest, nego po tome ŝto ima 4335 4760.

Treba izbjegavati grjeŝne prigode: odbacuju se laksiŝtiĉke tvrdnje 2061 2161-2163. Napastima treba pruŝati otpor: nije dovoljan ĉisto negativni, kvijetiŝtiĉki otpor 2192 2217 2224 2237 2241-2253.

D 3b

b. - TEŠKI GRIJESI I LAKI GRIJESI

3ba Razlika meĉu grijesima. Teŝki (*capitalia/crimianlia/gravia*) odn. smrtni grijesi (*mortalia*) i laki (*parva/minuta/^hlevia*) odn. oprostivi (*venialia*) grijesi ^a795 ^a835 ^a838sl ^a858 ^a897 ^a913 ^a926 ^a965 ^a1002 ^a1306 ^{bc}1537 ^a1577 ^a1638 ^{ac}1680 ^b1920^{ac}2257 ^b3375 ^{ac}3381.

3bb Teŝki grijesi, odn. smrtni grijesi. Odbacuje se: [jedini smrtni grijeh je nevjerovanje] 1544 1577.

Posljedica smrtnoga grijeha: neprijateljstvo s Bogom: 1680; gubitak miloŝti opravdanja 1705; iskljuĉivanje iz Boŝjeg kraljevstva 835; prevoĉenje u vlast đavla 1347 1349 1521 1668; vjeĉno prokletstvo, pakao 780 839 858 1002 1075 1306; usp. M 3d (Uzroci prokletstva).

Osim vjeĉnom kaznom grjeŝnik biva kaŝnjen i vremenitom kaznom (1543) 1715.

Smrtnim grijehom se miloŝt Boŝja ne gubi bezuvjetno 1544 1578.

Đuŝe umrlih s aktuelnim smrtnim grijehom dolaze u pakao (338 342) 839 858 926 1002 1075 1306; usp. M 3d (Odbaĉenoŝt ĉovjeka).

Oproŝtenje grijeha: D 7.

3bc Oprostivi grijesi. Oprostivi grijesi su takve vrŝti da i sveti ljudi upadaju u njih 1537 1680; ĉovjek ne moŝe kroz ĉitav svoj ŝivot izbjegavati oprostive grijeha bez posebne Boŝje pomoći 1573; ĉovjek moŝe uistinu reći daje grjeŝan 228-230; odbacuje se: [Unutarnjim putem kvijetizma dospijeva se u takvo stanje đuŝe, da se ne poĉinjaju viŝe niti oprostivi grijesi] 2256-2258.

Zbog oprostivih grijeha ĉovjek nije iskljuĉen iz miloŝti (opravdanja) (ĉiŝćenje ĉovjeka); Odbacuje se: [Niti jedan grijeh nije po svojoj naravi oprostiv, svaki grijeh zasluŝuje vjeĉnu kaznu] 1920; oproŝtenje oprostivih grijeha: D 7 (Oproŝtenje grijeha); K 5ec (Đjelovanje euharistije na vjernike).

3bd Odbacivanje laksiŝtiĉkih tvrdnji: *'veselje nad zlom drugoga, ^hŝalost nad dobrom drugoga, ^oŝeljeti zlo drugome* ^{abc}2113 ^c2114 ^a2115.

Posljedica grijeha. Iskustvo protivljenja tijela 4314; potamnjenje i oslabljenje razuma 4315; ranjavanje slobode 4317; ropstvo "kao posljedica osobnog grijeha 4341 ^a4627 4753 (4772); moć grijeha i zla kojom je čovjek pritisnut uz zemlju 4755. 3be

Grijeh umanjuje Čovjeka, jer ga priječi u postizavanju njegove punine 4313.

Odbačenost grješnika zbog smrti "bez kajanja u stanju [^]smrtnoga grijeha ([°]aktuelnog grijeha) (^b338 ^a342) [°]627 [°]780 ^{ab}839 [°]1002 ^b1075 ^{bc}1306; Crkva vjeruje da će grješnik kojemu je uskraćeno gledanje Boga, biti kažnjen vječnom kaznom koja se zove pakao 4657; usp. M 3d (Odbačenost čovjeka).

Posljedice za ljudsko djelovanje: C 4if; D 5.

Posljedice grijeha za društvene odnose: C 4gl; D 4c.

4. Grijeh u društvenim odnosima

a. - POVODI I UZROCI

D 4a

Grijeh kao snaga rascjepa koji sprečava rast u ljubavi i zajedništvu 4619.

Čovjek se često puta skanjuje priznati Boga za svoga začetnika. Tako prekida potrebnu upravljenost na svoj posljednji cilj i na poredak prema samome sebi, drugima ljudima i svim stvorenim stvarima 4313.

Društveni odnosi čovjeka često puta odvrćaju od dobra i tjeraju ga u zlo 4325: običaji u uredbama i odnosima svijeta koji potiču na grijeh 4162.

Ljudski napredak, koji je veliko dobro za čovjeka, donosi sa sobom i napasti 4337.

Iz podvojenosti grješnika nastaju nedaće u društvu 4310; neuravnoteženosti od kojih boluje suvremeni svijet povezane su s temeljnom neuravnoteženošću u srcu čovjeka 4310; ropstvo društvenog grijeha ima svoj uzrok "u oholosti i sebičnosti, u tajni nepravdnosti" 4325 4480 ^b4627; zablude, ropstva i ugnjetavanja kojima čovjek postaje podložan ako hoće stvoriti društveni poredak koji je udaljen od Boga 4759.

b. - ZAJEDNIČKI GRIJESI

D 4b

Čitav ljudski život, kako pojedinačni tako i zajednički, predstavlja se kao borba između dobra i zla 4313 4337.

Zbog toga stoje red vrijednosti preokrenut, te je zlo pomiješano s dobrim, pojedini ljudi i grupe vode računa samo o onome što je korisno za njih a ne i za druge 4337.

Svijet nije više mjesto bratstva; povećana moć čovječanstva prijeti uništenjem i samog ljudskog roda 4337.

Često su puta zapostavljene ljudske vrijednosti zbog iskvarenosti ljudskog srca 4311.

P o s l j e d i c e zajedničkih grijeha: D 4c.

Crkva i grješnici: Crkva je ranjena grijehom vjernika 4128; usp. G 3bb (Svetost i grijeh u Crkvi).

Crkva radi na obraćenju grješnika preko ljubavi, primjera i molitve 4128; ovlast Crkve da oprostí sve grijehe 349; grješnici koji pristupaju sakramentu pokore bivaju ponovno pomireni s Crkvom 1674 4128; usp. D 7bb (Crkva kao posrednica oprostjenja); G 3b (Svetost Crkve); K 6 (Sakrament pokore).

D 4c

c. - GRJEŠNE STRUKTURE DRUŠTVA

Usp. C 4gl (Smetnje u društvu zbog ljudskog grijeha).

Društvene strukture - po sebi potrebne - sklone su ukrućivanju; one tako sprečavaju ili preokreću društveni napredak, ili stvaraju nepravdu 4768; grijeh može biti prisutan u strukturama, ali njih kao takve ne treba osuđivati 4769; društvene strukture ovise o odgovornosti ljudi 4768; smetnje koje se događaju u društvenom poretku potječu djelomice iz napetosti u gospodarskom, političkom i društvenom ustroju 4325; one imaju svoje dublje korijene u ljudskoj oholosti i sebičnosti, koje uništavaju i društveno okruženje 4325; ljudi su stvorili strukture kojima je grijeh njihovih začetnika utisnuo rušilačke oznake 4619; kada posljedice grijeha pogode poredak stvari, čovjek ima nove pobude za grijeh 4325; običaji i uredbe u svjetskim odnosima pobuđuju na grijeh 4162; ropstvo, čiji su začetnici ljudi i nedovoljno pokorena priroda 4460.

Prvotni odnos između muškara i žene poremećen je grijehom 4831; zbog grijeha je izgubljena njihova ravnopravnost u jedinstvu 4831.

Gdje nema društvenog mira i gdje postoje nepravedne društvene, političke, gospodarske i kulturne nejednakosti, tu je došlo do odbijanja dara Gospodinovog mira, štoviše, samoga Gospodina 4488.

Društvene posljedice grijeha: robovanje 4341 4460 4480 4627; ugnjetavanje ljudi 4480 4755; neznanje, glad, bijeda, ugnjetavanje, nepravda i mržnja, imaju svoj izvor u ljudskoj sebičnosti 4480; zablude, ropstvo i ugnjetavanja kojima su ljudi podložni ako žele izgraditi društveni poredak bez Boga 4759; ovisnost i oblici ropstva koji vrijeđaju temeljna prava 4628; nasilje iz kojeg izvire novi oblici ropstva 4772; sredstva i mogućnosti čovjeka okreću se protiv njega kako bi ga podložile sebi 4811; siromaštvo je prema prorocima protivno Gospodinovoj volji 4494; siromaštvo kao plod nepravde i grijeha 4494sl.

Ugnjetavanje, nepravde između naroda i društva, nesloboda, iskorištavanje, glad, bijeda, siromaštvo, neznanje, mržnja, napetosti među narodima u društvu, ratovi, opasnost od samouništenja čovječanstva, gubitak vrijednosti; o problemima današnjeg čovječanstva i o siromaštvu: C 4kd; C 4ke.

Posljedice za ljudsko djelovanje i napredak: C 4if; D 5.

Crkva i grijeh: Crkva je u svijetu i nosi njegov odraz: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Crkva na svom hodočasničkom putu doživljava "trpljenje, napasti i muku," progone svijeta MI 15^c 4121^b 4124^{ac} 4147^o 4344; u Crkvi postoje mučenici 4321; G 3bb (Svetost Crkve).

Crkva je ujedno sveta i potrebna čišćenja, ona ide putem pokore i obnove 4120 4321; njezina je svetost nesavršena 4168; ona ("w svom zemaljskom hodočašću) obuhvaća grješnike 4120^a 4190; među klericima i laicima bilo je i takvih koji su bili nevjerni Božjem Duhu 4343; razlika između navještene poruke i ljudske slabosti onih kojimaje Evanđelje povjereno 4343; Crkvu treba očistiti od zabluda 1510 1520 1763; usp. G 3bb (Svetost i grijeh u Crkvi).

Otežavanje službe širenja Evanđelja zbog grijeha 4619.

d. - OSLOBOĐENJE I NADVLADAVANJE GRJEŠNIH STRUKTURA D

Nadvladavanje i oslobođenje od grješnih struktura: ljudi su kod nadvladavanja zla upućeni na pomoć Božje milosti 4313 4325 4337; usp. F 3b (Opravdani čovjek ostaje ugrožen); F 5cb (Nužnost milosti); plan stvaranja ne može se odvojiti od plana otkupljenja; otkupljenje se odnosi na konkretno stanje nepravde koje treba nadvladati, i na pravednost koju treba ponovno uspostaviti 4579; nadvladavanje "strutura grijeha" u osobnom i društvenom životu, i oslobođenje od njih po Crkvi i na Marijin zagovor 4619; promjena struktura mora ići zajedno s promjenom osobnog i zajedničkog mentaliteta i s obraćenjem 4633; obraćenje na osobnoj i društvenoj razini nije nikada završen proces 4614; originalnost kršćanske poruke ne sastoji se u promjeni struktura, nego u poticajima da se obrati čovjek, što će onda zahtijevati promjenu struktura 4481; usp. F 2b (Obraćenje i opravdanje iz vjere); kršćansko shvaćanje oslobođenja: oslobođenje od svake vrste robovanja osobnom i društvenom grijehu 4627sl; oslobođenje i promjene struktura: C 4gm; L 7.

Crkva osuđuje zablude, ropstvo i ugnjetavanje kojima su ljudi izloženi kad se suprotstavljaju pokušajima da se stvori društveni poredak koji je udaljen od Boga 4759; Crkva pomoću Evanđelja ruši prosudbene kriterije, vrijednosti, načine mišljenja, nagonske sile i način života, koji se protive Božjem planu spasenja 4575; usp. G 7a (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi).

5. Ljudsko djelovanje i napredak pod vlašću grijeha D

Grijeh utječe na ljudske čine 4814; planovi i djelovanje koje proizlazi iz predodžbe o pravednosti, u stvarnosti bivaju vrlo često iznevjereni 4684; ljudsko djelovanje dolazi u opasnost zbog oholosti i neuredne ljubavi prema samome sebi 4337; duh zloće preokreće ljudsko djelovanje temeljeno na službi Bogu i ljudima u sredstvo grijeha 4337; usp. C 4i (Djelovanje ljudi); pos. C 4if (Ljudsko djelovanje upropašteno grijehom).

Napredak kao napast zbog izokretanja reda vrijednosti, zbog sebičnog razmišljanja pojedinaca i grupa, kao i zbog taštine i zloće 4337; ugrožavanje znanosti i napretka zbog sve veće moći čovjeka 4424; ukrućene i okamenjene društvene strukture koje sprečavaju ili izokreću društveni napredak 4768; usp. C 4ie (Ljudski napredak).

D 6

6. Svijet i povijest pod vlašću grijeha

Čovjek se često puta skanjuje priznati Boga za svoga začetnika. Tako on prekida potrebnu upravljenost prema svom posljednjem cilju i poredak prema samome sebi, prema drugim ljudima i svim stvorenim stvarima 4313; premda su ljudi spoznali Boga nisu ga slavili kao Boga, nego su više služili stvorenju nego li Stvoritelju 4313.

Svijet je u ropstvu grijeha 4302; svijet je grijehom promijenjen i uništen 4339; on je grijehom ugrožen 4813.

Ljudska povijest sve do objave (Božje) slave upada u nered zbog grijeha 4340; ona je ugrožena grijehom 4813; nju od početka svijeta do posljednjeg dana prožima borba protiv moći tame 4337.

Duh svijeta je duh taštine i zloće 4337.

Usp. C 4kb (Posljedica ljudske grješnosti na svijet i povijest).

7. Oproštenje grijeha

D 7a

a. - BOŽJA VOLJA ZA POMIRENJEM

7aa Oproštenje grijeha. Vjera u oproštenje *svih* grijeha 1 11-22^a23 26-30 36 50sl (62sl 71) 72^a540^a684^a854; kako treba shvatiti neoprostivost grijeha protiv Duha Svetoga 349.

Bog u svojoj susretljivoj ljubavi oslobađa ljude od izvornog grijeha i podjeljuje im udio u božanskom životu; usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

Vjernicima je neprestano potrebno Božje milosrđe pa moraju svaki dan moliti za oproštenje svojih grijeha 4166; otkupljujuća Očeva pravednost 4615; usp. B lb (Božja volja: Bogje milosrdan); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

Sam Bogje sudac i ispitivač srdaca; zbog toga on zabranjuje da se sudi o bilo čyjoj unutarnjoj krivnji 4328; on poznaje srca i ono stoje skriveno 670 2866 4314; usp. B lb (Božje znanje).

7ab Božja milost. Savršeni milosni dar oprostjenja i pomirenja 4819; usp. F (Bog opravdava i posvećuje čovjeka); poseb. F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); F 5 (Pojmovno određenje milosti).

Bog oprašta grijeha po Isusu Kristu. Bog je htio da grijesi budu pobijedeni u Kristu i da se pretvore u najveće dobro za čovjeka 4814; Bog je u Kristu sve pomirio sa sobom ^az ljude međusobno 4005 4196 ^a4322' spasenje je oslobođenje od onoga što ponižava čovjeka, od grijeha i zla, kako bi u veselju spoznali Boga, i kako bi bili prepoznati od Boga; to spasenje počinje u Kristovom životu, ono je zauvijek postignuto po njegovoj smrti i uskrsnuću, te se mora u povijesti nastaviti do dovršenja, kod Kristovog dolaska 4571; spasenje u i po Isusu Kristu; C 4fi (Krist spasenje čovjeka); E 3 (Isus Krist, Spasitelj); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); poseb. F 1c (Božja opća volja za spasenjem u Isusu Kristu). 7ba

Krist je po trpljenju postigao oprostjenje (naših) grijeha 485 1523 1530 1741 3370 3438 3805 4005 4318; on je po križu postigao oslobođenje od grijeha 4628; Krist je htio biti žrtva nepravde i zla u svijetu 4615; Krist, veliki svećenik, može biti dionikom ljudskih slabosti; on je vazmena žrtva koja otkupljuje od grijeha 4615; ne odstranjuju izvorni grijeh ljudske moći nego Kristove zasluge 341 1514; odbacuje se: [Dovoljno je Kristovo trpljenje bez ikakvog drugog Božjeg dara] 1014; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 3bc (Svećeništvo Isusa Krista).

Krist je umro za sve (grješnike) 4310 4322 4338; on je došao radi (oslobođenja) ljudi (^asiromašnih) od grijeha 55 144 146 485 491 si 533 1400 4313 4615 ^a4632; grijeh biva pobijeden i poravnat po pomirenju koje je izveo Krist 4814; Krist je htio pomiriti sve ljude s Ocem 4488; on je oslobodio ljude (^asvijet) od robovanja đavlu i grijehu 4006 4204 ^a4302 4313 4322; Krist je Adamovoj djeci ponovno vratio sličnost s Bogom koja je bila izgubljena prvim grijehom 4322; Otkupitelj je čovjeka ponovno stavio u spasenje koje je bilo izgubljeno 4318; djelovanje ugroženo grijehom ljudi biva očišćeno po Kristovom križu i uskrsnuću 4337; otkupljenje ima učinak zadovoljštine, odn. pomirenja 1529 3339 3438 3891 4120; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 4c (Poslanje Isusa Krista).

Krist se nije poistovjetio s ljudima u pogledu grijeha: E 5bb.

Opravdanje grješnika po milosti Božjoj: F 2.

Sudjelovanje ljudi, posebno Marije, u otkupljenju: E 6d.

Crkva kao posrednica oprostjenja ^asvih grijeha 348 ^a349 ^a684 794 802 ^a854; ovlast 7bb

Crkve da oprost sve grijeha 348sl; dar milosti je ljudima došao po Crkvi, kako bi grješnici bili ponovno pomireni s Bogom 4573; Crkva djeluje na obraćenje grješnika ljubavlju, primjerom i molitvom 4128; po Božjoj riječi i po sakramentu čovjek biva oslobođen od moći grijeha i zla i uveden u zajedništvo ljubavi s Bogom 4755; po Marijinom zagovoru Crkva će nadvladati "strukture grijeha" u osobnom i društvenom životu i postići "pravo oslobođenje" u Kristu 4619.

Oprostjenje grijeha primanjem krštenja: K 3e (Djelovanje krštenja).

Oprostjenje grijeha po pokori: K 6f (Djelovanje pokore).

- Oproštenje (lakih) grijeha primanjem euharistije: K 5ec (Djelovanje euharistije na vjernike).
- Oproštenje grijeha i gašenje ostataka grijeha bolesničkim pomazanjem: K 7e.
- Oprosti kao oproštenje vremenite kazne koja je grijesima zaslužena, u odnosu na krivnju koja je već oprostena 1448; usp. K 10b (Oprosti).
- Usp. F 1c (Božja želja za sveopćim spasenjem posredovana po Crkvi); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).
- 7bc Oproštenje i osobno, odn. zajedničko obraćenje. Usp. F 2b (Obraćanje i opravdanje); poseb. F 2bb (Bit opravdanja); sudjelovanja čovjeka, posebno Marije, u otkupljenju: E 6d.
- 7bd Nadvladavanje grješnih struktura. Usp. C 4gl (Smetnje u društvu); 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura).
- 7be Opravdani čovjek ostaje ugrožen. Usp. F 3b; F 5cb (Nužnost milosti).

D 7c c. - POVIJESNI OBLIK OPROŠTENJA

- 7ca Opraštanje grijeha u Starom Zavjetu. Izvorni grijeh je bio ugašen obrezanjem 780; K 1a (Sakramentalni znakovi u Starom Zavjetu).
- 7cb Opraštanje grijeha u Novom Zavjetu. Izvorni se grijeh gasi krštenjem: usp. K 3e i K 3f (Djelovanje i nužnost krštenja).
- Odbacuje se shvaćanje da se izvorni grijeh obnavlja grijehom počinjenim nakon krštenja 3341.
- Krštenje kao sredstvo za oproštenje osobnih grijeha: K 3e i K 3f (Djelovanje i nužnost krštenja).
- Sakrament pokore kao sredstvo oproštenja za grijeh počinjene nakon krštenja: K 6f i K 6g (Djelovanje i nužnost pokore); savršenim se pokajanjem prije primanja sakramenta pokore opraštaju grijesi, ali ono mora uključivati želju za sakramentom: K 6cb (Pokajanje).
- Opraštanje (lakih) grijeha primanjem euharistije: K 5ec (Djelovanje euharistije na vjernike).
- Oproštenje grijeha i gašenje ostataka grijeha bolesničkim pomazanjem: K 7e.
- Samo neodbravanje nije dovoljno da bi zle misli bile oprostene 1413.
- Proljevanje životinjske krvi ne uzrokuje oproštenje 1079.
- Samo spominjanje krštenja ne uzrokuje oproštenje grijeha, niti pretvaranje teških grijeha u oprostive 1623.
- Oprostivi grijesi se mogu oprostiti na više načina (izvan sakramentalne ispovijedi) 1680; preporučuje se euharistija kao sredstvo protiv njih 1638 3375 (3380).
- 7cc Odbačena mišljenja o opraštanju grijeha. Odbacuju se tvrdnje: [Oproštenje se događa snagom vjere da su grijesi oprosteni] 1460-1462 1533 1563sl 1709;

[Neki grijesi bivaju samo pokriveni] 3235; [Nakon oprostjenja grijeha i poništenja vječne kazne, ne ostaje za ispaštanje više nikakva vremenita kazna] 1580; [Savršena ljubav nije nužno povezana s oprostjenjem grijeha] 19181932sl 1943; [Kod opraštanja grijeha radi se samo o oslobođenju od zaslužene kazne za grijeha, odn. od obveze na kaznu] 1956-1958.

E. - BOG SPAŠAVA ČOVJEKA PO ISUSU KRISTU

1. Vjera u Isusa Krista, Sina Božjega i Spasitelja

a. - VJERA U ISUSA KRISTA PREMA CRKVENIM ISPOVIJESTIMA VJERE E la

Isus Krist, Sin Božji 2-5 10-30 36 41//51 60-64 71 76 125 150.

Isus Krist, Spasitelj 1 3sl; *"radi našega spasenja, ^hradi otkupljenja* ^a40 ^a42 ^a44 ^a46 ^a48 ^a51 (55) ^b72 ^a76.

Krist je sišao s nebesa 41//51 60 72 125 150.

Krist je postao čovjekom *"po Duhu Svetom ^bod djevice* 6 ^{ab}10//23 ^{ab}25-30 36 40 ^{ab}42 ^b44 44/48 ^b46//51 50 51 ^b55 ^b60 ^{ab}61 ^{ab}62sl (^{ab}64) ^{ab}72 125 ^b144 ^{ab}150.

Krist je trpio 6 13sl 19 23-30 36 40 4 2 4 4 4 6 4 8 60 76 125 150; bio je razapet 6 10-12 14-30 41sl 46 48 50 55 60-64 150; on je umro 10 13 19 21 27sl 30 55 60-64 72; bio je pokopan 6 10-17 21-30 41sl 46 48 50 55 150.

Krist je sišao u pretpakao 16 27-30 76.

Krist je uskrsnuo od mrtvih 6 10-30 40//64 72 76 125 150 189.

Krist je uzašao na nebo 6 10-30 40//64 72 76 125 150 189.

Krist sjedi zdesne Ocu 6 10-30 41//64 72 76 150.

Krist će ponovno doći na koncu svijeta 6 10-30 40-42 44 46 48 50sl 55 60 61-64 76 125 150.

Kristovo kraljevstvo neće imati kraja 41sl 44 46 48 60 150.

b. - OBEĆANJE ISUSA KRISTA U STAROM ZAVJETU

E lb

Krist je bio mnogima objavljen i obećan prije Zakona kao i u vrijeme Zakona 1552 (4203); bio je obećan po prorocima 302 4007 (4198); plan spasenja Starog Zavjeta je trebao pripraviti, proročki navijestiti i u mnogim slikama ukazati na dolazak Krista i mesijanskog kraljevstva 4222; Stari Zavjet je bio priprema i slika Novog i savršenog Saveza u Kristu 4122.

Bog je čovječanstvu podario spasenje po Mojsiju, prorocima i drugim slugama spasiteljskog nauka 800 4203 (4221).

Obredi, žrtve i sakramenti Starog Zavjeta upućivali su na Kristov dolazak 1347; žrtve su ukazivale -: na žrtvu križa 3339; -: na euharistijsku žrtvu 1742.
Usp. A 1c (Postupnost objave); G 1bb (Crkva, predstavljena u Starom Zavjetu); K 1a (Sakramentalni znakovi u Starom Zavjetu).

E 1c c. - SPASENJE POGANA I STAROZAVJETNIH VJERNIKA
NADOMU OBEĆANOGA

Nakon Adamovog pada Otac nije napustio čovjeka, nego mu je osigurao pomoć za spasenje, upućujući ga na Krista, Spasitelja 4102 (4203); prije Kristovog dolaska ljudi su se spašavali djelomice po naravnom zakonu, a djelomice po Mojsijevom Zakonu, nadajući se Kristovom dolasku 341; nije bilo nikoga tko ne bi bio sposoban obdržavati Zakon 2619; ali su trebali Kristovu milost da bi osjetili *čežnju za nadnaravnim spasenjem* i za opravdanjem (1521) 1551 2618 2620; svoje opravdanje oni zahvaljuju Kristovim zaslugama 3329; odbacuje se: [Nitko od poganskih naroda, od Adama do Krista, nije bio spašen po naravnom zakonu, tj. po prvoj milosti Božjoj] 336.

U Starom Zavjetu se izvorna krivnja opraštala obrezanjem 780; ali ipak je kraljevstvo nebesko bilo zatvoreno do Kristove smrti 780.

Krist je dovršio starozavjetnu bit žrtve i svećeništvo 1739; nakon Kristovog dolaska prestali su vrijediti propisi zakona Starog Zavjeta, tako da njih nije više trebalo smatrati kao potrebne za spasenje 1348.

Odbacuje se: [Kršćanski Zakon će isto tako biti dokinut nadolazećim Zakonom, kao stoje Mojsijev Zakon bio dokinut Kristovim Zakonom] 1369.

Usp. K 1a (Sakramentalni znakovi u Starom Zavjetu).

2. Otajstva života, smrti i uzvišenja Isusa Krista

E 2a a. - ZAČEĆE I ROĐENJE ISUSA KRISTA

Vjera u ispovijestima vjere: Sin Božji sišao je s nebesa 41//51 60 72 125 150 (4172).

Riječ je - : *'postala čovjekom, ^postala tijelom, ^bila je začeta, %ila je rođena* ^{d6} ^d10//23 ^c25-30 ^d36 ^b40 ^{ab}42 ^{ibd}44//48 ^{*50} ^{ab}51 ^b55 ⁶60 ^d61 ^a62sl (^d64) ^{cd}72 ^{ab}125 ^{ab}150 (^b4005 ^b4172 ^b4220 ^b4224 ^a4338 ^a4550); - : po Duhu Svetom (utjelovila se) 10//30 42 61-64 72 150 (291 442 571 801 3923 4172 4178); Duh Sveti nije otac utjelovljenog Sina 533; -: Sinje (rođen) od djevice (^abez muškog sjemena) 10-30 42^a44 46//51 55 60sl^a62sl 64 72^a144 150^a189 (4172 4178 4322 4520); - (rođen) od Marije: E 6b (Marijino majčinstvo).

Sin Božji je hito uzeti ljudsku narav 3274.

Novije zablude u odnosu na vjeru u Sina Božjega koji je postao čovjekom 4520.

Zajedništvo s ljudima. Krist je boravio među ljudima 44 55 60 4224; on je učinio svojimima sve posljedice grijehom uvjetovanog ljudskog postojanja 4494; on je bio dionikom svih uvjeta ljudskog postojanja (sa svojim trpljenjem, mukom i smrću) 4632; on je jeo, pio i spavao 791; bio je gladan, žedan i podnosio je sve nevolje tijela 189 791; bio je dionikom ljudskih slabosti 4615; mogao je trpjeti ("protiv suprotnih zabluda) 105 166 189 "197 "293 297 442 492 504; zbog svojeg je čovječstva mogao umrijeti, kao i to da nije htio umrijeti 564.

2ba

Krist je bio odgajan 4177; radio je, mislio, djelovao, volio 4322; vodio je život radnika 4332; radio je kao zanatlija 4343; htio je biti dionikom ljudskog zajedništva: svadba u Kani, svraćanja Zaheju, jeo je s carinicima i grješnicima 4332; dragovoljno se podložio zakonima svoje zemlje 4332; dijelio je život, nade i strahove svoga naroda 4611.

Od plana spasenja se ne može odijeliti činjenica daje Krist bio muškarac 4601.

Kristovo siromaštvo (protiv pretjerivanja spiritualista) 930 1087-1094; Krist je dovršio djelo otkupljenja u siromaštvu i u progonima 4120; premda je bio bogat, postao je siromašan kako bi spasio ljude 4494.

Krist je brat ljudima 4158 4177 4322 4332 4550.

Usp. E 5bb (Krist je jednake biti s ljudima).

Kristovo djelovanje među ljudima. Krist je činio moćna djela i prorokovao je (178) 2753 3009 (3034) ^{3428 3485}; predao se u savršenoj ljubavi i savršenoj poslušnosti prema svom Ocu 4613; njegova zadaća i poslanje za koje je sam svjedočio je navještanje vesele vijesti 4570; utjelovljenje, čudesa, učenje, poziv i slanje učenika, križ, uskrsnuće i boravak među svojimima upravljani su na navještanje Evanđelja 4570; naviještanje, riječi i djela, znakovi i čudesa 4204; on je sam ispunio i naviještao Evanđelje 4207; u djelima i riječima Krist je objavio svoga Oca i samoga sebe 4224; svojim je učenicima propovijedao svetost života 4166; ljudimaje objavio svoje otajstvo 4103; pokazao je put života 801; milosrđe predstavlja glavno učenje Kristove mesijanske poruke i snagu njegovog djelovanja 4680; usp. B lb (Božja volja: Bogje milosrdan); Krist proširuje zapovijed ljubavi na sve neprijatelje 4328 (4773); on je dovršio svoje djelo ("djelo spasenja svoga Oca), smrću, uskrsnućem i uzašašćem, kao i poslanjem Duha Svetoga "4204 4224.

2bb

Krist upućuje svoje navještanje na najuobičajenije društvene stvari te je koristio i način izražavanja i slike iz svakidašnjeg života 4332; on je upotrebljavao uobičajene načine mišljenja i predodžbe svoga vremena 4404; usp. E 3bb (Kristovo proroštvo i Krist kao učitelj).

Krist i siromašni: Krist je ozdravio ranjene u srcima 4005; siromasimaje donio radosnu vijest 4005 4120 4570; govorio je siromašnima, oslobodio ih je od grijeha te ih je ispunio radošću i nadom 4632; Kristova sklonost prema siromašnima i onima koji trpe 4617.

Krist odbija napast političke moći i sile 4613.

Krist je ^anaviještao i ^bponovno uspostavio Božje kraljevstvo na zemlji ^a4105 ^b4224 ^a4571sl; Isus iz Nazareta navijestitelj i ostvaritelj Kraljevstva 461 l; on je prema Očevoj volji ustanovio kraljevstvo nebesko na zemlji 4103; Bog je osnovao Božje kraljevstvo na zemlji, koje se mora dalje širiti 4123; naviješteno Božje kraljevstvo sjaji ljudima u riječi, djelima, čudesima, svojoj nazočnosti i u Kristovoj osobi 4105; Krist je proglasio Očevo kraljevstvo svjedočanstvom svoga života i snagom svoje riječi 4116 4852; usp. C 5bd (Božje i Kristovo kraljevstvo kao cilj povijesti); E 2fc (Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva); M 1 (Dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti); M 3bf (Vječni život i vlast s Kristom).

Krist je naviještao Kraljevstvo i spasenje kao vrhunac i središte svoje blage vijesti 4571sl; spasenje počinje tijekom Kristovog života; ono je zauvijek postignuto njegovom smrću i uskrsnućem, a mora se nastaviti u povijesti, dok ne bude u potpunosti ispunjeno u dan Kristovog ponovnog dolaska 4571.

Krist je izabrao učenike da budu svjedoci njegovog života i njegovog učenja 4404 4570; Krist je slobodno, i prema svom pravu, za apostole izabrao samo muškarce 4840.

Krist je osnovao Crkvu: Krist okuplja oko sebe ljude iz različitih društvenih i političkih slojeva svoga vremena. Oni su postali temelj njegove Crkve i pošli su putem Isusovog nasljedovanja 4613; usp. G 1bc (Crkva stečena po Kristu); G 2a (Oznake Crkve); G 2ab (Crkva od Židova i pogana); G 3da (Krist utemeljuje Crkvu na apostolima).

Poslanje apostola: Krist je apostolima dao nalog da posvuda i svima (^asveukupnom stvorenju) naviještaju Evanđelje ^a4006 4141 4148 ^a4185 4207 4332 (4570).

Krist daje učenicima svoje tijelo i svoju krv pod prilikama kruha i vina 1637 1642 1740; usp. K 5a (Kristova posljednja večera).

E 2c c. - TRPLJENJE I SMRT ISUSA KRISTA

2ca Trpljenje i smrt (Vjera u ispovijestima vjere). Krist je trpio 6 13sl 19 23-30 36 40 42 44 46 48 60 76 125 150(4005 4006); bio je raspet 6 10-12 14-30 41sl 46 48 50 55 60-64 150; Krist je umro 10 13 19 21 27sl 30 55 60-64 72 (4006 4106 4112 4204 4224 4310 4322 4332); bio je pokopan 6 10-17 21-30 41 si 46 48 50 55 150.

Krist je trpio dragovoljno 6 62sl 423 442 502 1364; protiv doketa se naglašava pravo trpljenje 325; Sin Božji je osjećao boli u tijelu i duši 166; rana na prsima zadana mu je tek nakon smrti 901; odbacuju se tvrdnje o Kristovom nijekanju (samoga sebe) u smrti 1095-1097.

U ispunjavanju zadaće primljene od Oca Krist je odgovorio dragovoljnim prihvatanjem smrti na križu, cilju svoga postojanja 4615; smisao Isusovog križa 4615.

2cb Krist je sišao u pretpakao. Krist je sa *svojom dušom* sišao u pretpakao (*on sam, ne po svojoj moći*) 16 27-30 76 369 587 ^b738 ^a801 852.

Krist je sišao da oslobodi ("tamo zarobljene) svete ^a62f485; on nije oslobodio bezbožnike, niti je uništio pakao 587 1011 1077.

d. - UZVIŠENJE RASPETOGA

E 2d

Uskrsnuće (Vjera u ispovijestima vjere). Krist je uskrsnuo od mrtvih 6 10-30 40//64 72 76 125 150 189 (4005 4006 4106 4112 4204 4224 4310 4322 4345 4814); Otac je uskrsnuo svoga Sina od mrtvih 4616; Krist je uskrsnuo vlastitom snagom (^a da nije trebao biti uskrsnut od Oca) ^a359 539; u uskrsnuću je on ponovno uzeo svoju dušu 325 369 791; Božji Sin je u uskrsnuću doživio Očevo milosrđe i ljubav, koja je djelotvornija od smrti 4682; usp. B 1b (Božja volja: Bogje milosrdan).

Riječ je po svom uskrsnuću učinila djelotvornim uskrsnuće naše naravi 358 (414 485); usp E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Uzlazak na nebo (Vjera u ispovijestima vjere). 6 10-30 40//64 72 76 125 150 189 (4005 4224); on je uzet na nebo 22. 2db

Sjedi zdesne Ocu (Vjera u ispovijestima vjere). 6 10-30 41//64 72 76 150 (4111 4168); Krist sjedi u slavi 44 46 72 (4112 4123 4162 4345); on sjedi u ljudskom tijelu 167; Otac gaje postavio za suca živima i mrtvima 4345; Otac je uzdigao Krista sebi zdesna, ispunio gaje snagom svoga Duha, postavio ga za Glavu svoje me tijelu, Crkvi, te gaje postavio za Gospodara svijeta i povijesti 4616. 2dc

Poslanje Duha Svetoga. Uzvišeni Gospodin je ostao kod apostola 4227; on je učenicima obećao Duha Svetoga i poslao ga (^ana Duhove; ^bkao tješitelja) ^a4148 4168 4204 ^{ab}4227; Krist je apostolima poslao Duha Svetoga na Duhove kao dovršenje svog poslanja (4143) 4145 4148; Krist je svima poslao Duha Svetoga kako bi ih poticao da Boga ljube iz svega srca svojega, i da se ljube međusobno 4166; Krist je Crkvu ispunio svojim Duhom 4112 4116 4124 (4165sl) 4332; Duh Sveti je poslan od Oca i Sina 60 145 527 681 3325 3327sl (4132 4145 4168) 4522 (4780); njegovo je poslanje dvostruko: javno u Crkvi i skrovito u dušama pravednika 3327; on je poslan za trajno posvećenje Crkve 4104; Blagdan njegovog poslanja su Duhovi 3325; usp. B 1g (Poslanje Duha Svetoga).

Gospodin je Crkvi obećao Božju milost 4124. 2dd

e. - DJELOVANJE UZVIŠENOG GOSPODINA PO DUHU

E 2e

Djelovanje Uzvišenoga u Crkvi. Krist je osnovao Crkvu, djeluje u njoj i uzdržava ju: G 1bc (Crkvu je stekao Krist); G 1be (Crkva ostaje kroz sve vrijeme djelo presv. Trojstva); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); on je Gospodar Crkve; E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); Krist je Glava Crkve, a ona je njegovo mistično tijelo; ona je zaručnica, punina ili stado: G 2a (Oznake Crkve). 2ea

Krist kao temelj crkvenog - : jedinstva: G 3aa; -: svetosti: G 3ba; - : katolištvo: G 3ca; apostolstvo: G 3da; Krist i nastavak i rast Crkve: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).

Kristova prisutnost u Crkvi: Krist je prisutan u Crkvi *"i djeluje u njoj* 3806 4007 4136 4321 4151 4035M611 4632; Krist je uvijek uz svoju Crkvu, posebno u liturgijskim činima: u misnoj žrtvi, u sakramentima, kod čitanja sv. Pisama, kod molitve i pjevanja u Crkvi 4007 (4036); Krist u liturgiji navješćuje Evanđelje 4033; usp. E 3b (Proroštvo, svećeništvo, kraljevstvo Isusa Krista); G 1be (Crkva ostaje kroz sva vremena djelo presv. Trojstva).

Crkva nastavlja Kristovo djelo 4303 4445; usp. G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve).

Kristova žrtva se nastavlja i nakon njegove smrti 4153; Krist je na Posljednjoj večeri ustanovio euharistijsku žrtvu svoga tijela i krvi, kako bi se na taj način nastavila žrtva križa do njegovog ponovnog dolaska 4047; njegovo djelo spasenja dovršava se u žrtvi i sakramentima 4006 4103; sakramentalna obnova Kristove žrtve *"u euharistiji* 1740 3339 ^a4722; posadašnjenje Kristove žrtve po Crkvi u misnoj žrtvi 4153 4573 (4852); euharistijska žrtva je nekrvno posadašnjenje krvne žrtve na križu i njezin spomen **1740sl** 1743 3339 3847sl 4006; Krist je u misnoj žrtvi prisutan u osobi svog službenika i pod euharistijskim prilikama 4007; usp. E 3bc (Kristovo svećeništvo); J 1c (Djelovanje liturgije); K 5ba (Kristova prisutnost u Gospodnjoj večeri).

Kristovo djelovanje po sakramentima: svi sakramenti su Božja proslava u Kristu i u Crkvi 4715; usp. K 1b (Crkva kao sakrament spasenja); poseb. K 1bb (Sakramenti Novoga Saveza utemeljeni su u Kristovom otajstvu); K 2b (Djelitelj sakramenata); K 2d (Djelovanje sakramenata); K 3e (Djelovanje krštenja); K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja); K 5a (Kristova posljednja večera); K 5b (Crkvena Gospodnja večera); poseb. K 5bb (Posadašnjenje i dovršenje Isusove žrtve u euharistiji) i K 5bd (Djelotvorna Kristova prisutnost u euharistiji) K 5cb (Ovlaštenje zaređenih svećenika i biskupa za prinošenje euharistije); K 5ea (Euharistija kao štovanje Boga); K 5eb (Utjecaj euharistije na Crkvu); K 6a (Sakramentalnost pokore i njezini izvori); K 7a (Sakramentalnost bolesničkog pomazanja i njegovi izvori); K 8a (Svećeništvo Novoga Saveza); K 8c (Bitni momenti sakramenta svetoga reda); K 9a (Sakramentalnost ženidbe i njezini izvori); K 9ba (Narav ženidbe, kršćanska ženidba); K 10a (Sakramentalije općenito).

Prisutnost i Kristovo djelovanje u biskupima: Krist je po biskupima prisutan među vjernicima 4145 4163; biskup ili svećenik kod vršenja svoje službe posadašnjuje Krista 4599; biskup je slika i znak samoga Krista 4602; Krist vodi Crkvu preko pape i biskupa 4119 4137 4145; Krist preko biskupa navješćuje Božju riječ svim narodima, podjeljuje sakramente, pridružuje svome tijelu nove udove i upravlja putujućom Crkvom 4145; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 3dc (Crkvena služba u nasljedovanju apostola); H 1a (Ustanovljenje službe u poslanju Isusa Krista i apostola); H 2a (Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa); H 2b (Pastirska služba pape); H 2c (Pastirska služba

biskupa); H 3a (Opće odrednice za službu naviještanja biskupa); H 3ca (Biskupi kao organi službenih doktrinalnih odluka); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); H 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa kod prinošenja Gospodnje večere).

Laici primaju svoju snagu po daru Stvoritelja i po milosti Otkupitelja 4159; djelovanje laika je iznutra uzdignuto po Kristovoj milosti 4162.

Djelovanje Uzvišenoga u vjernicima. Trajna Kristova prisutnost među svojim 2eb
4570; Krist je prisutan kod naviještanja (Evandjelja) siromašnima 4632; on je trajno prisutan u svoj braći, prije svega u najmanjima 4852; čovjek kršćanin postaje sličan liku Sina 4322; čovjek kršćanin povezan s uskrsnim otajstvom i suoblikovan Kristovoj smrti, pun nade ide ususret uskrsnuću 4322; Krist bi se trebao - kao u Djevici - roditi i rasti u srcima vjernika 4178; on laike čini živima po svom Duhu, te ih potiče na svako dobro i savršeno djelo 4160; Krist je po krštenju i potvrdi laike odredio za apostolat 4159; usp. C 4fk (Čovjek kršćanin); E 3b (Kristovo proroštvo, svećeništvo i kraljevstvo); G 3cd (Crkva i širenje Evandjelja, odn. misije); G 4bc-4be i G 6b (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj svećeničkoj, kraljevskoj i proročkoj službi); G 6ca (Apostolat laika); G 4b i G 6c (Poslanje i zadaća vjernika/laika).

Kristova prisutnost i djelovanje u biskupima i svećenicima Crkve: E 2ea

Djelovanje Uzvišenoga u svijetu. Živi Isus Krist je prisutan u povijesti i djeluje u 2ec
njoj 4611; temelj svim promjenama je nešto što se ne mijenja i što ima svoj posljednji temelj u Kristu 4310; usp. B 2b i C 1c (Sin Božji kao posrednik stvaranja)

Uzvišeni djeluje neprestano u svijetu kako bi ljude priveo Crkvi, kako bi ih tijesno povezo sa sobom i kako bi ih učinio dionicima svoga tijela u slavi 4168; uzdignut nad zemlju Krist sve privlači k sebi 4224; usp. C 4jl (Krist i ljudski poziv); C 5b (Krist i cilj povijesti); E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); M 1a (Kraljevstvo je Božje došlo u Kristu).

Krist djeluje u srcima ljudi snagom svoga Duha, tako što u njima budi želju za budućim svijetom, te oživljava, čisti i jača nastojanja za više humanosti u svijetu 4338; Krist po svom Duhu osigurava ljudima svjetlo i snagu kako bi mogli udovoljiti svom najvišem pozivu 4310; nitko se bez Krista ne koristi ispravno svojom slobodnom voljom 242; usp. C 4jl (Krist i ljudski poziv).

Krist, potpuni čovjek: C 4fh; Krist, spasenje ljudi: C 4fi; Krist i ljudsko trpljenje i smrt: C 4ef; Krist i ljudski grijesi: D 7ba (Bog oprašta grijeha po Isusu Kristu); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Krist i -: ljudska zajednica: C 4gp; -: bratstvo/solidarnost među ljudima: C 4gb; -: mir i pravednost među ljudima: C 4gc; - : oslobođenje i promjene struktura u društvu: C 4gm; -: ljudsko djelovanje: C 4ig; C 4ih.

Usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 3b (Kristovo proroštvo, svećeništvo i kraljevstvo).

E2f

f. - GOSPODINOV PONOVI DOLAZAK

- 2fa Kristov ponovni dolazak.** *'Slavni* ponovni Kristov dolazak ^bw *svom tijelu* ^a6 10-30 ^a40-42 ^a44 ^{ab}46 ^{ab}48 50sl 55 ^a60 61-64 76 125 ^a150 ^b167 325 414 443 485 492 681 ^b791 801 852(4047)4123 ^{ab}4168 (4530) 4571; on će doći i proslaviti će se svojim svetima i svim vjernicima 4168; Kristovo otajstvo bit će na kraju svima objavljeno u punom svjetlu 4121; dovršenje spasenja kod ponovnog Kristovog dolaska 4571; usp. M 2aa (Kristov ponovni dolazak).
Krist, *'onaj koji oživljava mrtve*, budi mrtve 72 ^a369 485; usp. M 3a (Uskrsnuće od mrtvih).
- 2fb Kristov sud** 10-30 40//51 55 60-64 76 125 150 325 414 443 485 492 540 574 681 791 801 852 859 1549.
Dan suda nije poznat niti anđelima niti ljudima, pa niti *'apostolu Pavlu* 474sl ^a3629; Krist zna za taj dan temeljem svog boštva 474-476.
Usp. M 2ab (Sud); M 2bb (Pojedinačni sud).
- 2fc Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva.** Krist će *'dovršiti* kraljevstvo na kraju vremena i ^bpredat će ga *Ocu* ^a4123 ^b4339; njemu je sve podređeno, dok on samoga sebe i sve stvoreno ne podloži Ocu 4162; Kristovo vladanje neće imati kraja 41sl 44 46 48 60 150.
Krist i svijet bit će na kraju vremena u potpunosti obnovljeni u Kristu 4168; Krist će naše tijelo suobličiti tijelu svoje slave 4168; on ljudima daje udio u svojoj besmrtnosti 413; on vjernike čini dionicima svoga kraljevstva 540 4162 (4339); on će biti proslavljen u svojim svetima i svima koji su povjerovali 4168;
Usp. M 1a (Dolazak Božjeg kraljevstva u Kristu); M 3bc (Proslava tijela); M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

3. Isus Krist, Otkupitelj

E 3a

a. - ISUS KRIST, POSREDNIK SPASENJA

- Ispovijesti vjere: Isus Krist, Otkupitelj 1 3f; *'radi našega spasenja, b kako bi nas otkupio* ^a40 ^a42 ^a44 ^a46 ^a48 ^a51 (55) ^b72 ^b76.
- Božja odluka je Krista odredila za početak spasenja svijeta 4141; Bog Otac je od početka htio svoju slavu dijeliti s ljudima u Kristu 4814; usp. C 4fi (Krist, spasenje čovjeka); F 1 (Božja želja za sveopćim spasenjem); F 1c (Božja želja za sveopćim spasenjem u Isusu Kristu).
- Samo i jedino Kristu pripada naziv savršenog posrednika 1821 3320; on je *jedini* posrednik između Boga i ljudi 4048 4118 4136 4153 4169 4176 4177; on je jedini izvor (pravednosti) i posrednik svih milosti 1526 3370 (3820); on je posrednik i punina čitave objave 4202; Krist je posrednik stvaranja: B 2b; C 1c.

Krist je -: Otkupitelj svih 4176 4332 4580; -: uzročnik svetosti 4580; začetnik i dovršite lj svetosti života 4166; -: središte i cilj čitave ljudske povijesti 4310 4345; Krist je alfa i omega, prvi i posljednji, početak i svršetak 4345; usp. C 5b (Krist i cilj povijesti); - : prvorodenac među mnogom braćom 4177 4322; - : savršeni čovjek: C 4fh; E 5b; - : samoobjava Božja: A 1c (Postupnost objave); E 3bb (Kristovo proroštvo i Krist kao učitelj).

Božji Sinje uzeo ljudsku narav te je ušao u otajstvenu ženidbu s čitavim ljudskim rodom 3274; on se po utjelovljenju sjedinio sa svakim čovjekom 4322; vrijednost i značenje čovjeka u očima Stvoritelja postaje jasnim u otkupljenju i u predaji svoga Sina 4641.

Božji Sinje došao radi spasenja "svih ljudi, (°kako bi spasio ljudski rod, °a ne kako bi ga sudio) 40//63 ^b64 ^b72 76 125 150 272 301 ^b442 500 681 ^b801 ^b901 ^b1337 2529 4172 ^{bc}4303 ^b4310 ^b4345 ^{bc}4445 ^b4494; on je poslan kako bi svi postali Božjom djecom 1522; on je došao -: radi otkupljenja (oslobođenja) ljudi ("siromašnih) od grijeha 55 144 146 485 491sl 533 1400 4313 4615^a 4632; -: da dadne zadovoljštinu za prijestupe naroda 4120: - : kako bi sve ljude oslobodio od svih oblika ropstva 4480; odbacuju se tvrdnje koje niječu daje otkupljenje cilj utjelovljenja 723 1880; usp. D 7b (Oproštenje grijeha po Isusu Kristu); E 4c (Poslanje Isusa Krista); F 1c (Božja želja za općim spasenjem u Isusu Kristu).

Dar Kristovog otkupljenja odnosi se na čitav ljudski rod, pa i na Mariju 3903; otkupljenje svima donosi dobro 624; nakon Kristovog utjelovljenja svaki je čovjek njegov brat i pozvan da bude kršćanin, kako bi od Krista primio spasenje 4550; Krist je trpio za sve ("to je plod njegove dobrote) 332^a 340 634 630 1522sl 2005 2304sl; on je umro za sve (grješnike) "i uskrsnuo je" 4310 4322 4332 4338; on prinosi svoj život kao žrtvu za sve: E 3bc (Svećeništvo Isusa Krista); iz toga ne slijedi da će se svi ("kršćani) spasiti 623sl 630 "1362; ako se svi ne spase, tome neće biti uzrok ograničenost otkupnine koju je prinio Krist, nego to treba pripisati ljudskim nedostacima 624; odbacuje se: [Sve osuđene ljude će Krist osloboditi iz pakla] 587 630 (1011 1077); usp. F 1 (Božja želja za sveopćim spasenjem); poseb. F 1c (Božja želja za općim spasenjem u Isusu Kristu).

Spas pogana i starozavjetnih vjernika po nadi u Obećanoga; E 1c.

Krist je začetnik spasenja 3915 4124 4141; on je poklonio spasenje u prebogatoj punini 149; Otkupitelj je čovjeka ponovno postavio u spasenje koje je čovjek izgubio svojom krivnjom 4318; Otac je nakon Adamovog pada ljudima osigurao pomoć za spasenje, pogledom na Krista 4102; Krist je dovršio Očevo djelo spasenja 4204; sva slava ljudi je u Kristu 1691; usp. F 2bc (Uzroci opravdanja).

Spasenje i oslobođenje od onoga što čovjeka ponižava, od grijeha i zla, te veselje da čovjek spoznaje Boga i daje od Boga spoznat; to spasenje počinje tijekom Kristovog života, zauvijek je stečeno Kristovom smrću i uskrsnućem, te u povijesti mora biti nastavljeno, sve dok ne bude potpuno ispunjeno kod Kristovog ponovnog dolaska 4571; usp. C 4d (Bog želi spasenje čovjeka i osigurava mu svoje zajedništvo); C 4fi (Krist spasenje čovjeka); C 4jc (Poziv svim ljudima na spasenje); F 1b (Božja želja za sveopćim spasenjem).

Otkupljenje je izvršeno u skladu s određenim "ponavljanjem" 3915; otuda usporedbe: prvi (stari) Adam - drugi (novi) Adam 901 1524 3328 3915 4322; zemaljski čovjek - nebeski čovjek 413.

Snagu otkupljenja treba prvenstveno povezati s Kristovim trpljenjem i smrću 485 904 1523 1529sl 1741 3370 3438 3805 3957 4005 4006 4318 4322 4628.

V a z m e n o t a j s t v o kao početak spasenja: Krist je djelo spasenja izvršio vazmenim otajstvom (mysterium pashale) svoga trpljenja 4005; Krist, veliki svećenik, je vazmena žrtva koja otkupljuje od grijeha 4615; sve ljudsko djelovanje očišćeno je Kristovim križem i uskrsnućem i dovedeno do dovršenosti 4337; usp. C 4ig (Ljudsko djelovanje dovršava se u uskrsnom otajstvu); Duh Sveti omogućava svima sjedinjenje s uskrsnim otajstvom 4322; ljudi se krštenjem ucjepljuju u Kristovo uskrsno otajstvo 4006; vjernik, povezan s uskrsnim otajstvom i uključen u Kristovu smrt, ide s nadom ususret uskrsnuću 4332.

Svojom poslušnošću (do smrti) je Krist izvršio otkupljenje ^ai otvorio put slobode djeci Božjoj (svim ljudima) 4103 ^a4163; poslušni Sinje, u odnosu na otkupiteljsku pravednost svoga Oca, bio utjelovljenje krika svih ljudi za oslobođenjem i otkupljenjem 4615; u njemu je nastupilo potpuno pomirenje i on je izvršio puninu božanske službe 4005; Bogje u Kristu sve pomirio sa sobom (*i ljude međusobno*) 4196 ^a4322; Krist je donio bratstvo kako bi sve ljude pomirio s Ocem 4488; Krist kao neiscrpni izvor milosrđa 4682; ljudi su sinovi u Sinu 4322; Krist je ljudima stekao život 4322; on je Adamovoj djeci ponovno vratio sličnost s Bogom, koja je prvim grijehom bila izgubljena 4322; u njemu je pobiđen grijeh i preokrenut u najviše dobro ljudi 4814; Krist je došao radi otkupljenja (oslobođenja) ljudi (*siromašnih*) od grijeha ^btako što je ljude iznutra obnovio i izbacio kneza ovoga svijeta 55 144 146 485 491sl 533 1400 ^b4313 4615 ^a4632; Bogje ljude (*"svijet"*) u Kristu oslobodio od ropstva đavlu i grijehu 4204 ^a4302 4322; Krist po ^hsmrti i uskrsnuću ostvaruje oslobođenje (ljudi) ^hiz vlasti đavla i smrti ^hi prenosi ih u Očevo kraljevstvo 485 ^{ab}4006 ^a4318 ^a4322; Krist je pobijedio moć smrti 72 3901; Bogje ljude u Kristu oslobodio od smrti i probudio ih na vječni život 4204; Krist daje ljudima udio u svojoj besmrtnosti 413; on je oslobođenje stekao na križu 4628; on je prenositelj slobode i radosti Božjeg kraljevstva 4615; Sin Božji je došao da sve ljude oslobodi od svih oblika ropstva 4480; oslobođenje se proteže do vrlo konkretnih stanja nepravdi koje treba nadvladati i do pravde koju treba uspostaviti 4579; Krist Otkupitelj je onaj koji će siromahe poučiti o njihovom dostojanstvu, koji će im pomoći u oslobođenju od svih nevolja, i koji će ih preko evanđeoskog siromaštva voditi do zajedništva s Ocem i s braćom 4632; usp. C 4gl (Smetnje u društvu zbog grijeha); C 4gm (Oslobođenje i promjena struktura); D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura); Krist će naše tijelo suobličiti slavi svoga tijela 4168; Kristovo uskrsnuće je znak i zalog uskrsnuća na koje su pozvani svi ljudi, i konačnog preoblikovanja svemira. Po njemu i u njemu je Otac htio ponovno stvoriti sve stoje već bio stvorio 4616; u otajstvu otkupljenja je čovjek ponovno "istaknut" i na neki način još jedamput stvoren 4640; usp. C 4fh (Krist, savršeni čovjek); C

5b (Krist i cilj povijesti); M 3 (Živog budućega svijeta); Krist osigurava čovjeku snagu svoga Duha kako bi mogao slijediti svoj najviši poziv 4310; usp. C 4jl (Krist i ljudski poziv).

Karakter zajedništva se dovršava i ispunjava u Kristovom djelu 4332; Krist je posvetio ljudske, posebno pak obiteljske veze 4332; Krist je početak *"jedinstva i mira"* 4124 4198; u Kristu se ostvaruje ljudska solidarnost 4488; Krist donosi mir koji svijet ne može dati 4488; on je donio bratstvo 4488; usp. C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4gc (Pravednost i mir); C 4gn (Krist i ljudska zajednica).

Krist je zaslužni uzrok (causa meritoria) ljudskog opravdanja 1529 (1534); Kristovi sljedbenici su opravdani u Isusu 4166; Krist je po svojim zaslugama stekao sva-ku milost 3370; nitko nije pravedan ako mu nisu darovane Kristove zasluge 1523 1530 1560; izvanredni položaj djece Crkve ne treba pripisati njihovim zaslugama nego posebnoj Kristovoj milosti 4137; kršćanski nauk o opravdanju ni na koji način ne prekida s Kristovim zaslugama 1583; odbacuje se tvrdnja da ne postoji neka posebna zasluga koja bi proizlazila iz Kristovog dostojanstva 1919; Kristove zasluge su ljudima bile darivane i prije Krista 3329; usp. F 2 (Opravdanje grješnika po Božjoj milosti).

Djelo Kristovog otkupljenja je *"preobilno, nemjerljivo blago"* 1025 1027 (1406) 3805; Kristove zasluge su neograničene 1027; ne smije se dvojiti o njihovoj učinkovitosti 1534.

Kristove zasluge za njega samoga: samo je Kristovo čovječstvo moglo doživjeti porast slave 318.

Otkupljenje ima učinak zadovoljštine, odn. pomirenja 1529 3339 3438 3891 (4120). Kristu kao Otkupitelju zbog njegovog djelovanja pripada neizmjereno dostojanstvo 3909.

Sudjelovanje čovjeka, posebno Marije, u otkupljenju: E 6d.

b. - OBLICI POSREDOVANJA

E 3b

Tri službe Isusa Krista. Bog je poslao svoga Sina da bude učitelj, kralj i svećenik za sve 4132; Kristove zadaće kao učitelja, pastira i svećenika; Kristova svećenička, proročka i kraljevska služba 4157; dioništvo vjernika u svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj Kristovoj službi *"temeljem krštenja"* 4157 (4158) 4720 4852 4858; biskupi preuzimlju Kristovu zadaću učitelja, pastira i svećenika, te djeluju u njegovoj osobi 4145; usp. G 4a (Pripadnost Crkvi); G 4bc-4be (Dioništvo vjernika u trima Kristovim službama); G 6a (Osnovno o laicima); G 6b (Dioništvo laika u trima Kristovim službama); H 1a (Ustanovljenje službe u poslanju Isusa Krista i apostola). 3ba

Osoba Isusa Krista se ne smije ideologizirati tako da bi ga se pretvorilo u političara, vođu, revolucionara ili u jednostavnog proroka 4612; odbacuje se izjednačavanje Krista i njegove moći s Mojsijem i Muhamedom 1365; Krista se ne može svesti na čisto privatno područje ili samo na pojedinačnu svijest 4610 4612.

3bb Proroštvo Isusa Krista i Isus Krist kao učitelj. Krist je veliki prorok 4161 4852; Krist je poslao Sina da siromašnima naviješćuje Evanđelje i da ozdravi one koji su slomljena srca 4005; Krist je naviješćivao Evanđelje, kraljevstvo, spasenje, milosrđe i ljubav: E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); Kristovo poslanje: E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); E 4 (Poslanje Isusa Krista).

Krist je božanski učitelj i pralik savršenosti 4166; on ljudima govori Božje riječi i saopćava im Božju unutaršnjost 4204; on je riječima i djelima objavio svog Oca i samoga sebe 4224; on ima riječi vječnoga života 4224; on je došao na svijet da posvjedoči za istinu 4445; on prosvjetljuje sve ljude 4204; on je svojim učenjem i primjerom najviše i nepromjenjivo pravilo 4780; on je utjelovljenje evanđeoskih savjeta 4836; on poučava ljude o zapovijedi ljubavi 4338; on je dao zapovijed da treba ljubiti i neprijatelje 4328 4773; vjernici trebaju ljubiti kao Krist 4123 4166 4613sl; u svom uskrsnuću Krist je objavio Boga milosrdne ljubavi 4681; Riječ Božja objavljuje i naučava daje nova zapovijed ljubavi osnovni zakon ljudskog usavršavanja, a time i promjene svijeta 4338; Krepost ljubavi L 2e; L 3a (Ljubav prema samome sebi kao osnovna obveza); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); L 5f (Načelo solidarnosti); usp. A 1c (Postupnost objave).

Tajna Trojstva objavljena je u povijesti spasenja, prije svega u Kristu 4522; u Kristu -: se pojavljuje Božja samoobjava 4202; -: dovršava se Božja objava 4107; -: pojašnjava se tajna čovjeka 4322; -: istine o čovjeku imaju svoj početak i postižu svoj vrhunac 4322; -: ljudi pronalaze puninu svog vjerskog života 4197; -: osvjetljuje se tajna boli i smrti 4322; Krist u objavi objavljuje Oca i njegovu ljubav prema ljudima, samoga sebe, i otkriva ljudima njihov poziv 4322 4332; Božja samoobjava u Kristu otkriva unutarnju istinu o Bogu i određenost ljudi na spasenje 4202; Bog po objavi u svom Sinu odgovara na pitanje o značenju ljudskog života, djelovanja i smrti 4341; usp. A 1a (Pojmovno odrđenje događaja objave); A 1c (Postupnost objave); C 4fh (Krist savršeni čovjek).

Krist čovjeku otkriva čovjeka 4640; to je ljudsko utemeljenje i vlastitost otkupljenja 4640; u otkupljenju čovjek ponovno otkriva veličinu, dostojanstvo i vrijednost svoga čovještva 4640; čovjek koji želi u potpunosti shvatiti samoga sebe mora sa svojim strahovima, svojim sumnjama, svojom slabošću i grješnošću, svojim životom i smrću, tražiti utočište u Kristu 4641; kako bi našao sebe, čovjek mora usvojiti svu istinu o utjelovljenju i otkupljenju 4641; najdublje poštovanje pred vrijednošću i dostojanstvom čovjeka naziva se Evanđelje i kršćanstvo 4642; usp. C 4fh (Krist potpuni čovjek).

Krist pokazuje put života 801; on je put spasenja 4136 4197; Krist je svojim trpljenjem dao primjer i utro put koji ljudi moraju slijediti kako bi posvetili svoj život i smrt, i kako bi tome dali novo značenje 4322; Kristov put nije put sebičnosti, mržnje i sile, nego put nesebičnog darivanja. Krist traži radikalno nasljedovanje koje obuhvaća čitavog čovjeka, sve ljude i čitav kozmos 4613sl; Krist svojim primjerom poučava ljude koji teže prema miru i pravednosti, da treba nositi križ koji im nameću tijelo i svijet 4338; onaj tko slijedi Krista, savršenog čovjeka, i sam biva više čovjek 4341; usp. C 4jf (Poziv čovjeka na darivanje samoga

sebe); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom: Darivanje samoga sebe); L 4a (Ljubav prema bližnjemu).

Glavni put Crkve je Isus Krist 4643; Krist je svim ljudima otvorio put prema Crkvi. Taj put vodi preko otajstva utjelovljenja i otkupljenja 4644; Krist je put prema Ocu i put prema svakom čovjeku 4643; put Krista prema ljudima 4643; usp. G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Krist je svjetlo naroda 4101; on je put, istina i život 4197.

Krist je oduvijek imao mesijansku svijest (3432) 3435; on je činio čudesa i izricao prorštva kako bi dokazao daje Mesija (178) 2753 (3006) 3009 (3034) 3428 3485.

Krist poučava preko Crkve 3806; on posebno preko biskupske službe svim narodima naviješta riječ Božju 4145; usp. G 3cd (Crkva i naviješćivanje Evanđelja, odn misije); G 4bc i 6ba (Dioništvo vjernika/laika u proročkoj službi Isusa Krista); H 3 (Biskupska služba naviješćivanja); pos. H 3a (Opće odrednice biskupske službe navješćivanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona).

Svećeništvo Isusa Krista. Krist je najviši i vječni svećenik ("veliki svećenik) 4106 3bc^a 4125 4153 4160^a 4615; Krist je pomazanik 'Duhom Svetim'^a 4005 4106; Krist dovršava starozavjetne žrtve i svećeništvo 1739; usp. E 1c (Spasenje pogana i starozavjetnih vjernika).

Krist 'službenicima i narodu' jamči dioništvo u svojoj svećeničkoj službi^a 4160; zajedničko svećeništvo svih vjernika i ministerijalno svećeništvo dio *sujednog* Kristovog svećeništva 4126.

Liturgija je dovršenje svećeničke službe Isusa Krista 4007; Krist je u Crkvi svećenik i žrtva 802; on je u misnoj žrtvi prisutan u osobi službenika i pod euharistijskim prilikama 4007; usp. K 5b (Crkvena Gospodnja večera).

Smrt na križu je bila žrtva 1083 1740sl 1743 1753sl (3316) 3339 3847sl; Krist, veliki svećenik je vazmena žrtva koja otkupljuje od grijeha 4615; jedina žrtva Novoga Saveza je Kristova žrtva 4153; Krist je samoga sebe prinio kao žrtveni dar (1983) 1740 3678 3847; on je kao neokaljanojanjeprolio svoju krv 4322; on se jednom zauvijek prikazao Ocu kao neokaljana žrtva 4153; on je 'u svojoj krvi' ustanovio Novi Savez 4122^a 4223; on svoju žrtvu nije prinio za sebe nego za ljude 261; oni su otkupljeni Kristovom krvlju i okupljeni su u *jednoj* Crkvi 4170; Krist je stekao Crkvu u svojoj krvi 540 575 4124; Krist se predao za Crkvu kako nije posvetio 4165; Raspeti je na sebe uzeo boli stvorenja, te je svoj život prinio za njih kao žrtvu 4615.

Kristova žrtva ostaje, iako je *jednom zauvijek bila dovršena na križu*; ona se nakon njegove smrti sakramentalno uprisutnjuje (^b u euharistiji) 1740^a 3339^b 4722; ona se nastavlja nakon njegove smrti 4153; Crkva posadašnjuje Kristovu žrtvu u misnoj žrtvi 4153 4573; euharistijska žrtva je posadašljenje i spomen na krvnu žrtvu na križu 1740sl 1743 3339 3847sl 4006; Krist je samoga sebe prinio na križu na čast Oca i za spas naroda, te se neprestano prinosi u euharistijskom slavlju 4852; u euharistijskoj žrtvi se nastavlja žrtva na križu sve do Kristovog ponovnog dolaska 4047; Krist čini ljude dionicima svoga života tako što ih hra-

- ni svojom krvlju 4168; usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenoga u Crkvi); J 1c (Djelovanje liturgije); K 5bb (Posadašnje i izvršenje Isusove žrtve u euharistiji).
- Krist po Crkvi krsti, posvećuje i prikazuje 3806 4007; on po biskupskoj službi vjernicima podjeljuje sakramente vjere 4145 usp. G 4bd; 6bb (Dioništvo vjernika/laika u svećeničkoj službi Isusa Krista); H 1b (Hijerarhijsko rasčlanjenje (crkvene) službe); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona); K 5cb (Nadležnost zaređenih svećenika i biskupa za prikazivanje euharistije); K 8a (Svećeništvo Novoga Saveza).
- 3bd Kraljevstvo Isusa Krista. Vjera iz ispovijesti vjere u Krista kralja i njegovo kraljevstvo 3f; usp. M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).
- (Medini) je Krist ("u pravom i neograničenom smislu) kralj ^a3916 4133 4853; on je kralj i kao čovjek 3250-3252 3675; temelj njegovog kraljevskog dostojanstva je hipostatsko sjedinjenje i njegove zasluge kao Otkupitelja 3250 3252 3676 3913-3915.
- Značenje i bit njegove kraljevske ovlasti 3677; Kristu je dana sva vlast na nebu i na zemlji 4148 4338; njegove kraljevske ovlasti protežu se na čitavo čovječanstvo 791 3350sl 3678sl; Krist je kralj, kojemu služiti znači kraljevati 4162; on je došao na svijet da spasi a ne da sudi, da služi a ne da mu se služi 4303 4445.
- Kraljevstvo Kristovo je kraljevstvo istine, života, svetosti, milosti, pravednosti, ljubavi i mira, u kojemu će stvorenja biti oslobođena za slobodu i uzvišenost djece Božje 4162 (4339 4481); Krist je dozvolio da vjernici budu dionici njegovog kraljevstva 540 4162 (4339); usp. C 5d (Božje i Kristovo kraljevstvo kao cilj povijesti); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 2fc (Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva po Kristu); G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva i Božje kraljevstvo); M 1 (Dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti); M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).
- Krist knez mira 4488; Krist kao začetnik *"jedinstva i mira"* ^a4128 4198; on daje mir koji svijet ne može dati 4488; usp. C 4gc (Pravednost i mir).
- Krist nije samo Otkupitelj nego i zakonodavac 1571.
- Krista se u vjeroispovjestima naziva *"jedan Gospodin"* 2sl ^a4 5 11//30 36^a40//51 60 62sl ^a71 76^a125^a150.
- Krist je -: po svom uskrsnuću određen za Gospodina 4338; -: Gospodar svih stvari (^asvih) ^a3913 ^a4158; -: gospodar i kralj čitavog svijeta 4186; -: glava svih 4141; Otac je Krista odredio za gospodara svijeta i povijesti 4616; usp. C 5b (Krist i cilj povijesti); Krist vlada nad nebeskim i zemaljskim 4114; njegovo vladanje neće imati kraja 41 si 44 46 48 60 150; on je poticatelj pravih društvenih promjena 4610.
- Krist je -: gospodar i učitelj Crkve 4310 (4530); -: glava Crkve, *"kojoj je Crkva podređena"* ^a411441174123413241334170 4616; Crkva je ovisna o Kristu 4152; usp. G 1be (Crkva ostaje djelo presvetog Trojstva); G 2a (Oznake Crkve).
- Krist vodi Crkvu 3806; on vodi Crkvu preko pape i biskupa 411941374145; usp. G 4be i 6bc (Dioništvo vjernika/laika u kraljevskoj službi Isusa Krista); H 2 (Pa-

stirska služba biskupa); poseb. H 2a (Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona).

4. Poslanje Isusa Krista: djelo trojstvenog Boga

a. - DJELO PRESVETOG TROJSTVA

E 4 a

Božansko Trojstvo je zajedno izvelo čitavo djelo utjelovljenja 491 535 571 801 3327.

Usp. B 4ca (Jedinstvo djelovanja božanskih osoba u stvaranju i povijesti spasenja).

b. - DJELO OCA

E 4 b

Otac šalje Isusa Krista 101 145 527 43 8 1522 3806 4005 4103 3120413241414153 4172 4204 4480 4522; usp. B 1g (Bog šalje svoga Sina).

Plan stvaranja se ne može odijeliti od plana otkupljenja 4579; Bog Otac je od početka htio u Kristu s ljudima dijeliti svoju slavu 4814; Božji plan počinje u Kristu i u njemu ima svoj vrhunac 4814; Božja odluka je Krista odredila za početak spasenja svijeta 4141; usp. F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); poseb. F 1c (Božja želja za općim spasenjem u Isusu Kristu).

Usp. A 1a (Pojmovne odrednice događaja objave: Božja nakana); A 1c (Postupnost objave); B 4cb (Vlastitosti djelovanja božanskih osoba u stvaranju i povijesti spasenja); C 1ga (Bog kao Gospodar svemira i povijesti).

c. - DJELO SINA

E 4 c

Sin Božji je htio uzeti ljudsku narav 3274; on je trpio po svojoj volji (^a ne uvjetovan sudbinom) 6 62sl 423 443 502 ^a1364; u ispunjenju naloga primljenog od Oca, Isus je slobodno odgovorio smrću na križu, cilju svog bivanja 4615.

Sin Božji je ljudima na slavu uzeo ljudsku narav, te je (tako) sklopio otajstvenu ženidbu s čitavim ljudskim rodом 3274.

Plan Kristove ljubavi je sve obnoviti na nebu i na zemlji 4345.

Sin Božji je došao radi spasenja *"svih ljudi"* (*"kako bi spasio ljudski rod, a ne da mu sudi"*) 40//63 ^b64 ^b72 76 125 150 272 301 ^b442 500 681 ^b801 ^a901 ^b1337 2529 4172 ^{bc}4303 ^b4310 ^b4345 ^{bc}4445 ^b4494; on je poslan da svi postanu djecom Božjom 1522; on je došao radi otkupljenja (oslobođenja) ljudi (*"siromašnih"*) od grijeha 55 144 146 485 491sl 533 1400 4313 4615 ^a4632; on je došao kako bi sve ljude oslobodio od svih oblika ropstva 4480; on je došao kako bi dao zadovoljštinu za grijehе naroda 4120; on je umro za sve (grješnike) *te je uskrsnuo* ^a4310 4322 4332 4338; Krist je mudro i strpljivo slijedio nakanu svoje milosti

prema grješnicima 4186; odbacuju se tvrdnje koje niječu otkupljenje kao cilj 723 1880; usp. E 3a (Krist kao posrednik spasenja).

Činjenica daje utjelovljena Riječ po spolu bila muško, ne može se odijeliti od plana spasenja 4601.

Kristovo djelo: E 2 (Otajstva Kristovog života, smrti i uzvišenja); E 3 (Isus Krist kao Otkupitelj).

Usp. B 4cb (Vlastitosti djelovanja božanskih osoba u stvaranju i povijesti spasenja).

E 4d

d. - DJELO DUHA SVETOGA

Duhu Svetom se pripisuje utjelovljenje 10//30 42 61 -64 72 150 291 442 485 571 801 3923 (4172 4178); Duh Sveti je Djevici podario plodnost 292 533; onje oblikovao Kristovo tijelo u krilu Djevice 3924.

Duh Sveti pruža svim ljudima da se povezu s uskrsnim otajstvom 4322.

Djelovanje Duha Svetoga kod Kristovog rođenja, života, smrti i uskrsnuća, i djelovanje Uzvišenog po Duhu Svetom: E 2; poseb. E 2a (Začće i rođenje Isusa Krista).

Usp. B 3bd (Djelovanje Duha Svetoga u povijesti spasenja); B 4cb (Vlastitosti djelovanja božanskih osoba u stvaranju i povijesti spasenja).

5. Pojmovno određenje otajstva Isusa Krista

E 5a

a. - ISUS KRIST JE ISTE BITI S OCEM

Vjera u Isusa Krista, Sina Božjega u isповijestima vjere 2-5 10-30 36 41//51 60-64 71 76 125 150; druga mjesta vidi u B 2a (Vjera u Isusa Krista kao Očevog Sina).

Isus Krist je pravi (verus) Bog 29 41//51 72 74 105 125 142 150 189 209 252sl 256 272 293sl301 317sl 325 402 427 431 442 547 554 619 681 852 2529; Krist se kao Bog samo ne naziva 259; odbacuju se tvrdnje koje niječu njegovo boštvo: [Riječ je postala slična nebeskim redovima] 406; [Sin Božji nije prije rođenja bio od Marije] 157 453; Krista se krivo izjednačuje s Platonom, Manihejem, Epikurom i Marcionom 435.

Isus Krist je savršeni (perfectus) Bog 564; sav (totus) je Bog 355 413 442; odbacuje se: [Krist je imao manji udio u boštvu] 149.

Isus Krist se naziva "Riječ, ^bSnaga, "Mudrost"^{ab} 13^a 178^a 250.

Isus Krist je (kao Sin Božji) iste vrste, istobitan s Ocem itd.: B 2c (Pojmovno određenje Sinovog boštva); B 4bb (Međusobna jednakost osoba); odbacuju se suprotne tvrdnje 1880.

Isus Krist po svom boštvu nije mogao trpjeti (nije mogao biti povrijeđen) ("protiv te-
opasijanaca) 166 ^a196sl 293sl 297^a358sl^a367 442 492 504 635sl 681 801 852
^a2529; njegovo poniženje nije značilo nedostatak moći 293.

Kristovo boštvo se može dokazati iz čudesa 3428; Krist nije činio čudesa tuđom
moći 260.

Isus Krist nije kao Bog bio predodređen 536.

Usp. B 2 (Isus Krist, jedinorođeni Božji Sin); B 4b (Stvaranje pojma trojstvenosti).

b. - ISUS KRIST JE JENDAKE BITI S LJUDIMA

E 5b

Jednakost sa svim bitnim oznakama ljudske naravi. Isus Krist je bio pravi čovjek 72 5ba
74 189 293sl 301 325 (401) 402 414 442 454 533 547 554 619 681 852 1337
2529; on se naziva 'Sin čovječji' 189 250 317 368 420 442 491 535 619 791;
istinitost tijela je uzeta iz tijela majke Marije 292; rođen od Djevice Marije, on
je uistinu postao jedan od nas 4322; Isus Krist je iz majčine supstancije 76; on je
kao čovjek poslan ljudima 4204; on je uzet od ljudi 4125; on posjeduje zajedni-
čku ljudsku narav s ljudima 4550.

Uzeta narav nije bila nebeska supstancija 300; odbacuju se zablude doketa: [Božji
Sin nije ništa uzeo od Marije, nego je prošao kroz nju s nebeskim tijelom] 1341;
[Sin je uzeo samo prividno tijelo] 46 48 189 357 359 401 1340; protiv takvih za-
bluda se tvrdi: Krist je uistinu rođen, on je uistinu trpio, itd. 1338.

Isus Krist je savršeni čovjek 44 46 48 72 76 144 146 272 293 301 357 402 442 485
491 500 534 554 561 564 852 2529 3923 4322 4338 4341 4345; usp. C 4fh
(Krist, savršeni čovjek); potpuni čovjek 564; čitav čovjek 148 355 413; neu-
manjeni čovjek 505 3923; on je uzeo čitavog Adama 147sl; u njemu je ljudska
narav uzeta, a ne dokinuta 4322; odbacuju se suprotne tvrdnje: [Sin Božji je
uzeo samo nepotpunu ljudsku narav] 74 146 149; [Kristovo tijelo nije imalo
(čuvstvenu) dušu, nju je zamijenilo boštvo] 148 159 195 359 534 1342sl; [Krist
kao čovjek nije nešto] 749sl.

Krist kao brat ljudi 4158 4177 4322 4332 4550; usp. E 2ba (Kristovo zajedništvo s
ljudima).

Isus Krist je jednake biti s ljudima (^as majkom) 272 301 357 430 442 504 547^a619
2529 (4220).

Isus Krist je uzeo (razumsku) ljudsku dušu (*Ranima*), razum (*intellectus*), osjetila
Csensus), tijelo (*corpus*), tijelo *Qcaro*) ^{abd}44 ^{abdi}:48 ^c60 ^{acc}72 ^{abc}148 ^a159 ^{ac}166
^{ac}250 ^{ad}272 ^{ad}299 ^{ad}301 ^{ac}325 ^{ad}357 ^{ac}485 ^{ac}547 ^{ad}554 ^{ac}791 ^{ac}801 ^{ad}900 ^{ad}2529.

Isus Krist nije ni na koji način uzeo izmijenjenju ljudsku narav, nego ljudsku narav
zajedno s osjetnim sklonostima i svim naravnim porivima 3923; njegovo tijelo
raspolaže sa savršenim osjetnim i osjećajnim sposobnostima, i to više nego li
sva druga ljudska tijela 3924.

Krist kao čovjek je imao sve ljudske potrebe: on je sve posljedice grijehom uvjeto-
vanog bivovanja ljudi učinio svojima 4494; Krist je dijelio sve ljudske uvjete

bivovanja-boli, trpljenje, smrt-4632; onje gladovao, žedao, plakao, podnosio je sve nevolje tijela 189 791 4322; onje radio ljudskim rukama, razmišljao ljudskim duhom, radio ljudskom voljom, ljubio ljudskim srcem 4322; on može dijeliti ljudske slabosti 4615; posebno pak, onje mogao trpjeti (^aprotiv suprotnih zabluda) 105 166 189 ^a197 ^a**293** 297 442 492 504; zbog svog je čovještva 'mogao-umrijeti', kao i 'nije-želio-umrijeti' 564; sudjelovao je u zajednici s ljudima: E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima).

Krist je kao čovjek bio ograničen 606.

Krist kao čovjek je bio predodređen 536.

Dan Kristovog rođenja, i nedjelje slave se u vjeri u pravo Kristovo čovještvo 454.

5bb Nejednakost s obzirom na grijeh. Sinje Božji uzeo čovještvo bez grijeha 44 46 48 74 148 159 **293 301** 442 487 490 496 505 533 539 547 **554** 561 564 619 1347 2529; on nije poznavao grijeha *261 4720*; grijeh ga nije mogao okaljati 291; od Gospodinove majke uzeta je narav a ne krivnja 294.

Krist nije imao nikakve mane ljudskih strasti 130 148; nikakvo neslaganje požude, nikakvo protivljenje volje, nikakve napasti zavođenja 299; njegovi osjećaji bili su pod vodstvom boštva i duha 299.

Objašnjava se tvrdnja "Krist je za nas postao grijehom" 539.

E 5c c. - JEDINSTVO BOŽJE I LJUDSKE NARAVI U ISUSU KRISTU

5ca Činjenica jedinstva. Krist je istovremeno Bog i čovjek 76 253 272 292-295 402 534.

Pojam je d n e Kristove osobe, koja je po svojoj božanskoj naravi rođena od Oca prije vremena, a po ljudskoj naravi u vremenu od Marije djevice 4520; u otajstvo utjelovljenja spada kako Kristovo boštvo, isto tako stvarnost i snaga njegove povijesne dimenzije 4611.

Krist je ^a/z *dvije* i ^bu *dvije* naravi ^b**302** ^{ab}414 ^{ab}420 ^{ab}442 ^{ab}**506** (^{ab}543) ^{ab}545 ^{ab}548 ^{ab}**555** ^b681 ^{ab}852 ^b2529.

(^aOdbacuje se) neobična formulacija Julijana Toledskog: Krist je u tri supstancije: Riječi, tijela i duše 535 567 ^a613.

Premda je Isus Krist Bog i čovjek, onje je d n a (osoba) a ne dvije 76 272 302 555; Božji Sin ima ljudsku narav sjedinjenu s njim 4112; naravi se udružuju ujedno pravojedinstvo 250; tojedinstvo se uspoređuje s jedinstvom tijela i duše u čovjeku 76.

Spominje se pitanje, je li Kristova krv u tri dana smrti bila odijeljena od boštva 1385 (usp. 2663).

5cb Obje naravi u jedinstvu. To je jedinstvo ostvareno uz zadržavanje vlastitosti obiju naravi **293 302** (317) 402 413 442 **509** 543 548 **555** 561 (564) 1337 2529; različitost naravi nije dokinuta sjedinjenjem **250 302** 507 548 **555** 2529.

Sin Božji je sav u svome i sav u našem 293 413 442.

U Kristu je djelovanje zajedničko: tijelo ne djeluje bez Riječi, niti Riječ bez tijela 317sl; zajedničko djelovanje se naziva 'bogo-čovječje' djelovanje 515.

Kristovo djelovanje zadržava svoja naravna svojstva: svaka od dvije naravi, božanska i ljudska, djeluje zajedno s drugom ono stoje njoj vlastito 294 (317 488) 548 557 (558); zbog togaje bogo-čovječje djelovanje dvostruko: božansko i ljudsko 515.

Naglašavaju se dva naravna djelovanja u Kristu protiv monoteleta 498 500 510sl 512-516 543-545 548 553 556sl 558 561 564 572 681 1346 2531; volje u Kristu nisu međusobno suprotstavljene; (°samo kao takve ih je shvaćao papa Honorije I. i odbacio) °487 496-498 544 556 (564) 572 2531.

Naravi u Kristu su nepomiješano (inconfuse) sjedinjene (protiv monofizita) 76 272 (300) 302 359 368 402 413sl 425 428 430 442 488 500 506-508 543 548 555-557 561 564 619 2529; Krist je jedan bez miješanja 297 317 358sl 681.

Riječ je nepromjenjiva ([^]*immutabiliter*, ^h*inconvertibiliter*), to jest ona je postala čovjekom ^c*bez promjene ili pretvorbe Riječi ili naravi tijela* °! ^{ab}357sl ^c402 ^b413 ^c442 ^b488 ^a543 ^b55-557 ^b564 1345 ^a2529; tijelo nije preoblikovano u narav Riječi (294) 428 548; Riječ nije preoblikovana u tijelo ili dušu (°pa niti djelomice) 76 250 ^a297 357-359 428 534 548; Riječ nije iz dvije naravi *jedna* narav, niti iz supstancije boštva i tijela 203 300 (359) 429.

Sin Božji nije u svom utjelovljenju izgubio ono stoje bio 72; on u sebi nije doživio niti gubitak *"niti dobitak 72"* ^a291 ^a297 318; premda je boravio u tijelu, ipak se nikada nije udaljio od Oca 165 294 369 442 485 540 619; njegovo prijestolje nikada nije bilo prazno 1097.

Naravi u Kristu su nedjeljivo (inseparabiliter) sjedinjene; (one se ne mogu odijeliti) 302 317 420 534 543 555-557 561 564 619 (1337) 2529; isto tako niti volje niti djelovanje 544; Riječ i tijelo ostaju u *j e d n o m, i j e d a n j e* u oboma 297.

Naravi u Kristu su nepodjeljeno (indivise) sjedinjene 297 302 317 413sl 420 (430) 442 488 506-508 548 555-557 561-564 681 133 7 2529; prema ćirilovcima naravi se sjedinjuju u smislu naravnog sjedinjenja ili spajanja, odnosno kao supstancija 254 424-426 430 436 508; zbog togaje prema njima u Kristu *"j e d n a* utjelovljena narav Boga, Riječi" 505; razlika naravi se prepoznaje "samo razumom" 428 543 548.

Odbacuju se tvrdnje nestorijanaca o sjedinjenju naravi, posebno: (°one su sjedinjene samo vezom dostojanstva, moći ili gospodstva; ^bKrist je samo čovjek koji se jedino zbog veće milosti naziva božanski; ^cizrazi "Čovjek koji u sebi nosi Boga", "Bogom ispunjeni čovjek"] 251a-e 252-263 ^a254 ^c256 ^a262 ^a401 ^{ab}424 ^a425sl ^c613 ^b1339.

Jedinstvo obiju naravi u jednoj osobi. Utjelovljenje se dogodilo *"jedino Sinu, a ne °Ocu ili Duhu Svetom, ili °čitavom Trojstvu* ^{ab}325 ^a491 ^a533 ^{ac}535 ^{ac}571 ^{ab}791.

- Sin Božji je uzeo čovjeka u ono što je vlastito Sinu, a ne u ono što je vlastito Trojstvu 491 535; Riječ Božja je posvojila rođenje svoga tijela 251 (355).
- Riječ je postala tijelom tako stoje u svoju hipostazu uzela tijelo i razumom obdarenu dušu (odn. tijelo oživljeno razumom obdarenom dušom) (44) 250sl 253 413 (442) 900; Isusovo čovještvo postoji kao nešto uzeto u vječnu osobu 4520; jedinstvo u Kristu je jedinstvo naravi u hipostazi (76) 416sl; boštvo i čovještvo su u osobi Sina j e d n o g a Krista 2528; Krist ima istu osobu u boštvu Riječi 299.
- Uzeta narav služi božanskoj Riječi kao živi i s njom nedjeljivi organ spasenja 4118; Kristovo je čovještvo bilo sredstvo našega spasenja u jedinstvu s osobom Riječi 4005. Vlastitosti obiju Kristovih naravi sjedinjuju se u j e d n o j osobi i hipostazi 189 302 317sl 325 359 413 485 2529 3905.
- Ljudska narav nije bila najprije stvorena i onda uzeta, nego je stvorena u samom uzimanju 251 298sl 402 405 416sl 419 442 479; Kristova duša nije postojala prije utjelovljenja 404; Riječ nije sa sobom s neba donijela tijelo 359; Kristovo tijelo nije bilo stvoreno iz ničega 299.
- U Kristu nisu dva Sina, jedan prije a drugi poslije utjelovljenja, nego je u njemu jedan i isti Sin 148 158 272 301sl 325 359 420 485.
- Krist nije podijeljen u dvije osobe 302 402 423//428 500 548 555 1344 2529; kod takve podjele Trojstvo bi uzmaklo pred četvorstvom osoba 402 (426) 491 534.
- Krist nije samo čovjek (^abez boštva), na kojeg se spustila Riječ kako bi kod njega stanovala 251 251c-e 262 ^a420 1344; Krist nije ljudska osoba koja bi s Bogom bila sjedinjena samo po milosti 401 (424 1339) 1344; odbacuju se izrazi "čovjek koji u sebi nosi Boga" i "Bogom ispunjeni čovjek" 256 613.
- Riječ Božja nije sin čovječji niti zbog uzimanja jedne osobe, niti samo po volji 250; odbacuje se izraz "uzeti čovjek" ("homo assumptus") u smislu samostalnosti ljudske naravi pokraj Riječi 3905; isto tako izraz "počovječeni Bog" ("deus humanatus") 613.
- Odbacuju se neki izrazi o hipostatskom sjedinjenju 3227 3427-3431.
- Nove zablude u odnosu na vjeru u Sina Božjega koji je postao čovjekom: pojam kojim se nije će j e d n a Kristova osoba 4520; tvrdnja: [Isusovo čovještvo ne postoji kao čovještvo uzeto u vječnu osobu Sina Božjega, nego više kao h'udska osoba u samoj sebi] 4520; nisu dovoljni izrazi: [Jedinstvena Božja prisutnost u Isusu čini daje on sam najviši vrhunac božanske objave] 4520sl; [Krista se dakle zbog toga može nazvati Bogom, jer je on u svojoj ljudskoj osobi na najbolji način učinio Boga prisutnim] 4521.
- 5cd Nastavak sjedinjenja. "*Nerazrješivo* se nastavlja sjedinjenost naravi u Kristu ^a355 358 414; (sjedinjenost se nastavlja) i u proslavljenom Kristu, koji je u istom tijelu uzašao na nebo, sjedi zdesna Ocu i koji će doći na (posljednji) sud 46 48 167 297 502 791.
- 5ce Otajstveno ostvarenje hipostatskog sjedinjenja. Utjelovljenje je neshvatljivo i nerazjašnjivo kao "*čudesno, jedinstveno rođenje*" 250 ^a292.

d. - POSLJEDICE IZ HIPOSTATSKOG SJEDINJENJA

E 5 d

- Naravno sinovstvo. Vjera u Isus Krista, Sina Božjega: B 2a; E 1a; E 5a. 5da
 Isus Krist je u pravom smislu Očev Sin, ali ne temeljem posvojenja ili milosti, nego temeljem naravi 526 595 610-615 619 681 852; odbacuje se: [Krist je smatran dostojnim da bude uzet na mjesto sina] 434.
- Blaženo gledanje. Ono pripada Kristu od prvog časa utjelovljenja 3812. 5db
 Znanje. Kristova duša je raspolagala znanjem od začeca 3812. 5dc
 Krist je sveznajući 476; on je znao i za dan posljednjeg suda, (^aali samo snagom svoga boštva) 419 ^a474-476; odbacuju se zablude o Kristovom znanju i svijesti 419 3428 3432-3435 3645-3647.
- Bezgrješnost i svetost. Utjelovljena Riječ razlikuje se od ljudi samo s obzirom na grijeh: E 5bb (Nejednakost s obzirom na grijeh); Kristova volja nije suprotstavljena Bogu, nego u potpunosti pobožanstvenjena 556; odbacuje se: [Krist se morao usavršiti, te je tek nakon uskrsnuća postao potpuno bezgrješan] 434; [Krist nije imao duh straha Božjega] 731; usp. B 1b (Božja volja: Bog je svet). 5dd
- Klanjanje i štovanje. Kristu se klanjaju anđeli i h'udi ^aw *dvije nepodijeljene naravi* 5de
^a420 1823 3676; Kristu, zajedno s njegovim tijelom, treba se klanjati s *jednim* klanjanjem, (*"jer J povezano s boštvom*), a ne s *dva* (naime jednim kao Riječi, a drugim kao čovjeku) ^bniti da se samo suklanja uzetom čovjeku ^b259 431 ^a2661; odbacuje se: [Krista u osobi Riječi treba štovati kao cara na slici] 434.
- Molitve se smiju upravljati Kristovoj osobi, (iako je on posrednik) 3820.
 Isus se zbog svog štovanja kao Božjeg Sina nije pretvorio u "mitsku" osobu, a njegovo učenje nije zbog toga izokrenuto 4405.
- Treba odbaciti štovanje u kojem se klanja Kristovom čovještvu i njegovom tijelu, zbog njih samih, neovisno od boštva 431 2661 2663; govori se o problemu štovanja Kristovog tijela u tri dana smrti 2663; štovanje prolivene krvi za vrijeme muke ovisi o osnovnom pitanju, je li krv bila odvojena od boštva 1385.
- Štovanje srca Isusovog je ispravno, ukoliko gaje Crkva priznala 2661; ono se naime odnosi na samoga Krista 3353; srce Isusovo se štuje jer je ono nedjeljivo sjedinjeno s osobom Riječi 2663 3922sl; u Srcu Isusovom se štuje simbol i slika Kristove ljubavi 3353 3922-3925.
- Usp. J 1ef (Klanjenje i štovanje Krista).

c. - KRISTOLOŠKA PRAVILA GOVORA

E 5 e

- Komunikacija idioma. Može se reći - : "Riječ je rođena po tijelu" 251; - : "Krist je jedan od (odn.: iz) Trojstva" (odn. "jedna od tri osobe") 401sl 432 485 561; - : "Jedan iz Trojstva je trpio" 401; - : "Bog (*"Riječ Božja*) je trpio u tijelu ^b263 ^a401; - : "Sin Božji je mogao trpjeti, je umro" 105; odbacuje se: [Bog, Riječ, je smrtna] 359. — —

- U komunikaciji idioma temelje se nazivi "Majka Božja" i "Bogorodica" 251 401; usp. E 6ba (Činjenica i bit Marijinog majčinstva).
- 5eb Podjela izraza o Kristu. Nekada se u izrazima o Kristu misli na *jednu* osobu, a katkada se izrazi odnose na pojedine naravi 273 295; nazive ne treba pridavati odvojenim naravima ili dvjema osobama 255 418.

5. Marija, majka Isusa Krista

E 6a a. - MARIJA U CRKVENIM ISPOVIJESTIMA VJERE

Vjera u ispovijestima vjere 10-30 42//64 72 150.

E 6b

b. - MARIJINO MAJČINSTVO

- 6ba Činjenica i bit majčinstva. Riječ je Božja uzela iz Marije razumno oživljeno tijelo, s kojim se sjedinila u hipostazu 251 442; Marija je po tijelu rodila božansku Riječ koja je postala tijelom 252; božanska narav Riječi nije od Marije uzela početak svoga postojanja 251; Riječ Božja je od začeca sa sobom sjedinila hram koji je uzela od Marije 272; Djevica Marya je u svom srcu i u svom tijelu prihvatila Riječ i donijela život za svijet 4173; odbacuju se tvrdnje koje niječu pravo Marijino majčinstvo: [*Sin Božji je s nebeskim tijelom prošao kroz Mariju, a da od nje nije primio ništa; bMarija je rodila samo čovjeka*] ^b427 ^b437 ^a1 341 1880. Zbog toga se Marija (temeljem komunikacije idioma) *'uistinu i b u pravom smislu naziva Bogorodica (Deipara, Dei genitrix, grč. TEOTOKOO)* 251 271sl 300 416 427 442 485 ^{ab}547 ^{ab}555 ^a2528sl; odbacuje se nijekanje toga naziva: [Marija je samo u prenesenom ili relativnom smislu Bogorodica; njoj se mogu pridjevati samo nazivi "čovjekorodica" ili "Kristorodica"] (25ld) 427 437.
- 6bb Djevičanstvomajčinstva. Općenito 10-3042//6472 144 150251 si271 si291 si299 533 571 748 1880; bez muževljeg sjemena, ""neokaljana" 44 62sl 189 368^a503 ^a533 ^a547^a619^a1337^a1400 (ovdje dvoznačno) 4177; Marijaje uvijek bila djevica, i *'kod rađanja i b nakon rađanja*, odn.: ona je rodila samo Krista 44 46 291 ^{ab}442 ^a368 ^{ab}442 ^b485 491 502 ^b503 547 ^{ab}571 572 619 681 801 852 ^b1400 1425 ^{ab}1880; odbacuje se tvrdnja o začecu od Josipovog sjemena 1880. Bez *'požude, b bez trudova*, kao posljedica izvornog grijeha ^a294 ^a299 ^b748.
- Marijin slobodni pristanak na utjelovljenje Isusa Krista 357 3274 4177. Usp. D 2b (Ljudski rod pod nasljednim teretom grijeha).
- 6bc Dostojanstvo majčinstva. Marijaje čvrsto ostala kod odluke o djevičanstvu, a majkomje postala po Božjem daru 4836; ona kao majka Krista, Bogo-čovjeka, nadilazi sva druga stvorenja 3260 3917 4173; u tom se dostojanstvu temelji

njezino čašćenje 3900; pogledom na zasluge svoga Sina ona je otkupljena na uzvišeni način, postala je majkom Božjeg Sina, pa time i posebno ljubljena Očeva kći i svetište Duha Svetoga 4173; Marija nakon Krista zauzima u Crkvi najviše mjesto 4174; usp. G 3bb (Svetost Crkve).

Marijaje duhovna majka vjernika: E 6de.

c. - MARIJINO IZABRANJE

E 6c

Božja je providnost izabrala Mariju i unaprijed ju je predodredila 1400 2400 3902 4173 4178; Marija je jako duboko ušla u povijest spasenja 4178.

Usp. F 1d (Božje milosno izabranje).

Savršeno otkupljenje Marije. I Mariju treba ubrojiti među Adamove potomke zahvaćene općim Kristovim otkupljenjem (3903) 3909sl; Marijaje bila - : na savršeni način otkupljena 3909: -: pogledom na zasluge svoga Sina otkupljena na posebniji način 4173.

Usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); F 1 (Božje milosrđe i milosno izabranje).

Očuvana od izvornog grijeha. Kod Leona I. ne dolazi do izražaja iznimka od općeg pravila : Krist je od svoje majke uzeo narav a ne krivnju (čime se aludira na izvorni grijeh) 294; iz slobodnog shvaćanja razvila se 'definirana dogma: Marija je od prvog časa svoga začeca, pogledom na zasluge Isusa Krista, očuvana neokaljanom od izvornog grijeha 1400 1425sl 1516 1973 2015-2017 2324 "2800sl"2803sl"3554"3908sl"3915 4175; odbacuje se krivo tumačenje dogme 3234.

Usp. D 2b (Ljudski rod pod nasljednim teretom grijeha).

Sloboda od osobnog (odn. aktualnog) grijeha. Marija nije nikada bila podložna grijehu 2800 3908 3915; Marijaje uživala i posebno pravo da izbjegne i sve lake grijeha 1573.

Usp. D 3b (Teški grijesi i laki grijesi).

Marijina svetost. Marija u svetosti nadilazi sve svete. Nevinost i punina nebeskih darova milosti 2800sl 3370 3971; Crkva je u Mariji već dospjela do savršenosti 4178; usp. G 3bb (Svetost Crkve).

d. - SUDJELOVANJE LJUDI, POSBENO MARIJE, U DJELU ISUSA KRISTA

E 6d

Sudjelovanje ljudi u otkupljenju. J e d i n o p o s r e d n i š t v o Otkupitelja ne isključuje različito sudjelovanje ljudi u otkupljenju kao dioništvu u jedinom izvoru, nego ga potiče 4177.

Bogje htio ljude ostaviti njihovoj odluci, tako da oni traže svog Stvoritelja prema vlastitoj odluci i da slobodno dođu do dovršenja 4317; usp. C 4fc i L 1b (Ljudska sloboda).

U euharistiji i u svojim djelatnostima ljudi s Kristom prinose sebe i čitav svijet Bogu za ž r t - v u : G 4bd i 6bb (Dioništvo vjernika/ laika u Kristovoj svećeničkoj

službi); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona); J 1d (Subjekti liturgije); K 5c (Crkva prinosi euharistijsku žrtvu).

Spasenje počinje tijekom Kristovog života, zauvijek se stječe po Kristovoj smrti i uskrsnuću, te se mora nastaviti u povijesti do njegovog dovršenja kod Kristovog (ponovnog) dolaska 4571; ljudi moraju pomagati kako bi oslobođenje, koje je Krist stekao na križu, postalo vidljivo 4628; **Kraljevstvo** i spasenje može primiti svaki čovjek kao milost i milosrđe; ali u isto vrijeme svatko ga mora steći silom: tj. s mukom i boli, životom vođenim prema Evanđelju, odricanjem samoga sebe, križem, duhom blaženstava, potpunom duhovnom obnovom i obraćenjem svih ljudi 4572; Milost krštenja po sebi nije dovoljna da se postigne spasenje, nego je osim toga potrebna pomoć milosti i ljudsko sudjelovanje 241 397; kraljevstvo naviješteno Evanđeljem, u praksu života provode ljudi koji su prožeti vlastitom kulturom 4577; **F 1b** (Božja želja za sveopćim spasenjem); C 4da; C 4fi i C 4jc (Spasenje ljudi); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Opravljanje je istovremeno i "Božja pravednost" i "naša pravednost" 1529 1557; **Obraćenje** grješnika i njegovo opravdanje po Božjoj milosti: F 2; ljudsko djelo i Božja milost: F 3d (opravdani čovjek biva dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); F 5a (Nezaslužena milost); F 5c (Božja milost i ljudska sloboda).

Oni koji su u nebu, po Kristu, s njim i u njemu, prinose Ocu prošnje, tako što mu prinose svoje zasluge koje su na zemlji stekli po Kristu, kako bi nadoknadili u Crkvi ono što nedostaje u Kristovom trpljenju 4169; vjernici uz pomoć svetaca, po Bogu i po Kristu, čine dobra djela 4170; sveti, temeljem svoga unutarnjeg jedinstva s Kristom, jačaju čitavu Crkvu u svetosti i doprinose izgradnji Crkve 4169; usp. M 1b (Zajedništvo svetih).

Usp. C 1gc (Sudjelovanje ljudi u Božjem djelu); C 4i (Ljudsko djelovanje).

6db **Josipovo sudjelovanje u otkupljenju**. Isus Krist nije iz Josipovog sjemena 1880; usp. E 6bb (Djevičanstvo Marijinog majčinstva).

Josipovo je značenje u tome što je on bio Marijin zaručnik i poočim Isusa Krista 3260; on je svojom ženidbom s Bogorodicom porastao u dostojanstvu kao nitko drugi 3260.

Josip je zaštitnik Crkve, jer je glava svete obitelji 3262sl; usp. G 3bb (Svetost Crkve).

6dc **Marijino sudjelovanje u otkupljenju**. Marija "kao pratiteljica božanskog Spasitelja" sudjelovala je u njegovom djelu^h makar samo na umjereni način i na temelju analogije^a 3902 3914sl^{ab} 3916^a 4176; ona doprinosi riznici Kristovih zasluga (kao i drugi sveti) 1027; time stoje Marija začela Krista, rodila ga, hranila, prikazala Ocu u hramu i stoje s njim trpjela, ona je na jedinstven način sudjelovala u Otkupiteljevom djelu 4176; svaki spasonosni Marijin utjecaj posredovanje po Kristu 4176; njezin utjecaj unapređuje neposredno sjedinjenje vjernika s Kri-

- stom 4176; Marijina majčinska zadaća u odnosu na ljude, ni na koji način ne umanjuje Kristovo posredništvo, nego pokazuje njegovu snagu 4176sl.
- To dioništvo se temelji *'na Marijinom pristanku na njezino izabranje; ^hna njezinom zajedništvu u trpljenju i u volji s Otkupiteljem ^a3274sl ^b3370 ^b3926 ^{ab}4177; Marijaje nova Eva 3901 3915 4177.*
- Posredovanje milosti po Mariji. Marijin zagovor za vjernike 1400 2187 3274sl 3370 3926 4176sl; Crkva traži njezin zagovor 4170; Crkva Mariju zaziva pod nazivima odvetnica, pomoćnica, suradnica i posrednica 4177; kao "posrednici u određenom smislu" Mariji na poseban način pripada taj naziv 3320sl; nju se može nazivati "posrednicom kod Posrednika" 3321; ona je posrednica prema prikladnosti (de congruo); 3370; ona kao *posrednica svih milosti* dijeli blago Kristove milosti^a3274sl 3370 3916. 6dd
- Molitve svih kršćana Majci Božjoj i majci ljudi kao molbe za sjedinjenje svih naroda u *jedan* narod 4179.
- Marijina zaštita i molitve pomoći će Crkvi da nadvladaju "grješne strukture" u osobnom i društvenom životu i da dođu do "pravog Kristovog oslobođenja" 4619.
- Marija ne može dati nikakvu milost 3370.
- Marijino duhovno majčinstvo, ("ukoliko je ona rodila kršćane u Otkupiteljevim mukama)^a3262 3275 4173sl 4177; Marija je majka Kristovih udova, jer je ona surađivala u ljubavi, kako bi se vjernici rodili u Crkvi 4173 4177; ona sudjeluje u odgajanju vjernika 4177; Marija se zauzima za vjernike u redu milosti kao majka 4176sl 6de
- Usp. E 6b (Marijino majčinstvo); E 6f (Marija je unutarnja slika Crkve i vjernika); G 2a (Oznake Crkve: Majčinstvo Crkve); G 3bb (Svetost Crkve).

e. - MARIJINO UZVIŠENJE

E 6e

- Marijino uznesenje na nebo tijelom i dušom 3903 3900-3904 4175 4179; ona se bez raspadanja oprostila od života 748. 6ea
- Marijino kraljevsko dostojanstvo. Marijaje -: gospodarica vjernika 547; -: kraljica 1400 3902 3913-3917; -: kraljica svemira 4175; -: na nebu uzvišena iznad svih blaženika i anđela 4179. 6eb
- Marijino štovanje. Crkveno štovanje Marije *'kao prave majke Boga i Otkupitelja* 4170 4172^a4173 (4178); odbacuje se. [Mariji iskazana slava je isprazna] 2326. 6ec
- Mariju se može štovati preko slika ("odbacuju se neprimjerena ograničenja) 1823 "2187. 2236 2532 2671; odbacuju se slike koje Mariju prikazuju u svećeničkom ruhu 3632.
- Marijino štovanje u odvojenim Crkvama, posebno kod Istočnjaka 4139 4179.

Marija kao istaknuti ud Crkve, kao prasluka i uzor vjernika u ljubavi (^ai u odnosu na savršeno jedinstvo s Kristom) 4173 ^a4177 (4178); u otajstvu Crkve Marija je kao izvanredni pralik djevice i majke 4177; ukoliko Crkva promatra Mariju u svjetlu Riječi koja je postala čovjekom, ona dublje prodire u otajstvo utjelovljenja, te sve više i više postaje slična svom zaručniku 4178.

Crkva kao službenica Gospodnja zajedno s Djevicom Marijom 4618. Marija- : u sebi spaja značajne vjerske postavke 4178; -: one vjernike koji je štiju upućuje prema svom Sinu, i prema njegovoj žrtvi, kao i prema Očevoj ljubavi 4178; -: Marija kao primjer one majčinske ljubavi, koja treba oživjeti apostolsko poslanje Crkve 417.

Marija je slika i početak Crkve koja se na svijetu mora dovršiti 4179; Crkva je u Mariji već došla do savršenosti (^aCrkva je u njoj bez ljage i nabora) 4178 ^a4841; u hijerarhiji svetosti, prva je upravo žena, Marija iz Nazareta, odraz Crkve 4841; usp. G 1 bf (Dovršenje crkve); G 3bb (Svetost Crkve); M lb (eshatološki karakter putujuće Crkve).

Marija putujućem Božjem narodu svijetli kao znak sigurne nade i utjehe 4179; ona prednjači ostalima na putu svetosti 4841; tjelesno uzvišenje Djevice Marije je predskazivanje određene slave ostalim izabranicima 4656; usp. M 3bc (Preobraženje tijela).

Crkva će na Marijin zagovor nadvladati "grješne strukture" u osobnom i društvenom životu i postići "pravo Kristovo oslobođenje" 4619.

Usp. E 6dd (Posredovanje milosti po Marijinom zagovoru); E 6de (Marijino duhovno majčinstvo); G 2a (Oznake Crkve); G 3b (Svetost Crkve); M lb i M 3d (Zajedništvo svetih).

F. - BOG OPRAVDAVA I POSVEĆUJE ČOVJEKA

1. Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem

F la

a. - U ISPOVIJESTIMA VJERE

Isus Krist, Spasitelj 1 3si; "*radi našega spasenja, ^bda nas otkupi^a40 ^a42 ^a44 ^a46 ^a48 ^a51 (55)^b72 ^a76.*

F lb

b. - BOŽJA ŽELJA ZA SVEOPĆIM SPASENJEM

Bog želi da se spase svi ljudi, bez iznimke 623 4140; Bog (Krist) želi da nitko ne propadne 340 780; Svi su ljudi po milosti Božjoj pozvani na spasenje 4135

4572; nakon izvornog grijeha Bogje dao obećanje spasenja, te se neprekidno brinuo za ljudski rod, kako bi podario vječni život onima koji traže spasenje 4203.

Bog je dobrodošao iz svakoga naroda onaj koji ga se boji, i koji u svako vrijeme čini pravdu 4122; kod svih ljudi dobre volje milost djeluje na nevidljiv način 4322; namjera spasenja obuhvaća sve koji priznaju Stvoritelja, posebno muslimane 4140; Bog nije daleko niti od onih koji traže Boga u sjenama i slikama 4140; vječno spasenje može postići i onaj tko bez krivnje ne poznaje Crkvu, te Boga ispravno traži i pokušava izvršavati njegovu volju 4140; Božja providnost ne uskraćuje potrebnu pomoć za spasenje niti onima, koji bez krivnje još nisu došli do izričitog priznavanja Boga, ali se pomoću Božje milosti trude provoditi ispravan život 4140.

Spasenje je oslobođenje od onoga što čovjeka ponižava, tj. od grijeha i zla, te veselje zbog spoznaje Boga i što smo spoznati od njega 4571; usp. C 4da (Bog u svojoj milosti želi spasenje čovjeka); E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Usp. A 1a (Pojmovno određenje događaja objave: Božja namjera); C 4d (Bog želi spasenje čovjeka i jamči mu svoje zajedništvo); C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); E 3 (Isus Krist, Otkupitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista); E 6d (Sudjelovanje čovjeka, posebno Marije, u djelu Isusa Krista).

c. - BOŽJA ŽELJA ZA SVEOPĆIM SPASENJEM U ISUSU KRISTU, POSREDOVANAP O CRKVI

F 1c

K r i s t je poslan kako bi svi postali djecom Božjom 1522; onje trpio za sve ("koliko se to odnosi na njegovu dobrotu) 332^a340 624 630 1522sl 2005 2304sl; Krist je Božjom odlukom određen za početak spasenja svijeta 4141; Bog Otac je od početka htio podijeliti svoju slavu s ljudima u Isusu Kristu 4814; Bogje učenike Isusa Krista pozvao ne prema njihovim djelima, nego prema svom planu i po svojoj milosti, te su oni opravdani u Isusu 4166; D u h S v e t i pruža svima mogućnost da se povezu s uskrsnim otajstvom 4322; nakon Kristovog utjelovljenja svaki je čovjek, njegov brat, pozvan da bude kršćanin i da od Krista primi spasenje 4550; Krist blago i strpljivo slijedi namjeru svoje milosti u odnosu na grješnike 4186.

Dar milosti treba ljudima doći po Crkvi, kako bi se grješnici ponovno pomirili s Bogom 4573; Crkva ljudima po milosti posreduje dioništvo u božanskom životu 4757; znak i sredstvo predusrećujuće Božje ljubavi, koja oslobađa od izvornog grijeha i podaruje udio u božanskom životu, je krštenje potrebno za spasenje 4674; usp. K 3f (Dostojanstvo i potreba krštenja); u euharistiji se srce puni milošću i daje se zalog vječne slave 4047; euharistija kao izvor milosti 4010; usp. J 1c (Djelovanje liturgije); K 5ec (euharistija - djelovanje na vjernike); nužnost sakramenata: K 2f.

Iz toga ne slijedi da će se svi ("kršćani) spasiti 623sl 630^a1362; neće se spasiti tko ne ustraje u ljubavi, i tko ostaje doduše u krilu Crkve tijelom ali ne i srcem 4137;

usp. M 3d (Odbačenost čovjeka); Krist je donio milosti i onima koji propadaju 340; tko propadne, *"ne propada po Božjoj (Kristovoj) volji, nego po vlastitoj krivnji, jer se mogao spasiti"* 333 339 340 623 626sl.

Milost se osigurava i izvan Crkve 2305 2429 3014; usp. F 1b (Želja za sveopćim spasenjem); G 2bc (Crkva je potrebna za spasenje).

Milost nikada ne nedostaje opravdanima, ako ih Bog ne napusti 1537 1546.

Usp. A 1a (Božja namjera); D 7b (Bog oprašta grijeha po Isusu Kristu i službi Crkve); E 3 (Isus Krist, Otkupitelj); E 4 (Poslanje Isusa Krista); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bc (Crkva je potrebna za spasenje); G 3c (Katolištvo crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); K 1b (Crkva kao samkrament spasenja); K 2d (Djelovanje sakramenata); K 2f (Dostojanstvo i potreba sakramenata).

F 1d

d.- BOŽJE MILOSTNO IZABRANJE

Bog je u svom predznanju izabrao ljude koje je po milosti unaprijed odredio za život 621; Kristovi učenici nisu pozvani prema svojim djelima, nego prema njegovom planu i njegovoj milosti 4166; od početka povijesti spasenja Bog je izabrao ljude ne samo kao pojedinačna bića, nego kao udove određene zajednice, kao svoj narod 4332; usp. G 1ba (Temelji crkve); G 2a (Oznake Crkve); iz Svetoga Duha, kao iz živog izvora, proizlazi svaki dar koji je dan stvorenjima: dar postojanja i dar milosti 4781; usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja); F 2cd (Milost Duha Svetoga); Marijino izabranje: E 6c.

Božji dar i poziv bez kajanja 4140 4198.

Bog je predodredio samo dobro 685; on nije unaprijed odredio zloću zlih 335 397 596 621 628 1567; ne postoji preodređenje da se čini zlo, nego (predodređenje) za kaznu 621 628sl.

Bog samo unaprijed zna za zlo, ali ga ne određuje unaprijed 628 685; predznaje ne uzrokuje da zlo nužno slijedi 333 627.

Nitko na zemlji ne može *"bezposebne objave"* znati daje izabran 1540 1565 1566.

Odbacuju se tvrdnje: [Jedni su predodređeni za smrt, a drugi za život] 335; [Milost opravdanja dodjeljuje se samo predodređenima] 1567.

2. Opravdanje grješnika po milosti Božjoj

F 2a

a. - PRIPREMA ZA OPRAVDANJE I POČETAK VJERE

2aa Pripremanje opravdanja. **P o t r e b n a** je neka priprema, odn. pretpostavka 1525 1529.

Među čine pripreme ubrajaju se -: vj e r a 1526sl (1531) 3012; Vjera je temelj i korijen svakog opravdanja 1532; ona je pretpostavka za krštenje nekog čovjeka

1100

- 2836-2838; vjera se ne sastoji u pouzdanju u to da će grijesi biti oprašteni 1533sl 1562; Krist je naglasio potrebu vjere 4136; odbacuju se laksiističke tvrdnje o vjeri i opravdanju 2119-2123; usp. L 2c (Krepost vjere);
- : n a d a u Božje milosrđe 1526; usp. L 2d (Krepost ufanja);
 - : početna B o ž j a l j u b a v 1526; usp. L 2e (Krepost ljubavi);
 - : čin p o k o r e (savršeno pokajanje i pokajanje iz straha, odn. zazor od grijeha, ne sadržavaju *'samo odluku za novim životom'* 1457 1526sl 1669 ^a1692 ^a1713 2836-2838; usp K 6cb (kajanje);
 - : S t r a h pred božanskom pravdom, (može biti dobar nadnaravni poticaj) (1546) 1526sl 1558 2314 2460-2467 2625;
 - : Početak novog života i poštivanje Božjih zapovijedi 1526sl (1531 1964).
- Priprema za opravdanje i početak vjere su darovi milosti. Nitko nije po sebi do- 2ab
bar 240; bez Krista nitko se ne služi ispravno svojom slobodnom voljom 242; svaki pokret dobre volje je od Boga 244; ljudska sloboda može svoju upravljeno-
st na Boga ostvariti samo uz pomoć Božje milosti 4317; usp. L 1b (Nesamo-
stalna sloboda obvezatna na dobro).
- Bogje začetnik početka vjere 248 375 378 396sl 3010 3015; početak vjere posredu-
je nam se po predusrećujućoj milosti 1525 1553; u pripremi za opravdanje čov-
jek pristaje na milost 1525sl; milost posreduje opravdanje i pokoru 374 1553M
usp. A 2ba (Bog kao temelj vjere); L 2c (Krepost vjere).

b. - OBRAĆENJE I OPRAVDANJE IZ VJERE

F 2b

- Temelj opravdanja. Vjera je početak spasenja, temelj i korjen opravdanja 1532 2ba
3008; čovjek se može opravdati snagom vjere kojom vjeruje, pa i ako umre prije
sakramenta 121.
- Različite zablude o vjeri kao milosti 235sl 2426-2428 2442 2448 2468sl.
- Bit opravdanja. Opravdanje je postavljanje u stanje milosti i primanje u sinovstvo 2bb
1524.
- Opravdanje je ujedno "Božja pravednost" i "naša pravednost" 1529 1547; čovjek
sudjeluje u otkupljenju: E 6d.
- Ljudimaje za njihovo pravo oslobođenje potrebno duboko o b r a ć e n j e 4481; bilo
koji čovjek može po obnovi, po obraćenju čitavog čovjeka, po kojem se njegov
duh i njegovo srce obraćaju do svoje unutarjnosti, primiti kraljevstvo i spasenje
kao milost i kao milosrđe 4572; u stalnom obraćanju dolazi do izražaja kršćan-
sko ufanje 4161; Obraćanje je promjena načina života, razmišljanja i stanja u
kojem se čovjek nalazi 4871; osobnu i zajedničku spremnost na obraćenje mora
pratiti nužna promjena nepravednih društvenih, političkih i gospodarskih struk-
tura 4633; svjedočanstvo siromašne crkve obraća bogataše koji su svoje srce
vezali uz bogatstvo 4634; u pozivu na obraćenje čovjeka postoji izvornost
kršćanske poruke 4481; na obraćenje grješnika Crkva djeluje pomoću ljubavi,

primjera i molitve 4128; širenje Evanđelja traži osobno obraćenje i društveno preoblikovanje 4620; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); D 7 (Oproštenje grijeha); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja).

Milost opravdanja, odn. ljubavi, nije samo neki (vanjski) iskaz Božje naklonosti, nego zahvaća samu unutarnjost opravdanog 1530 1547 1561.

Odbacuje se: [Ljudi bivaju opravdani bez Kristove pravednosti, ili formalno bivaju opravdani po Kristovoj pravednosti] 1560sl; [Opravdanje se sastoji u poslušnosti zapovijedima] 1942 1969sl.

Traži se prihvaćanje tridentskog učenja o opravdanju ("protiv prigovora da to učenje ukida slavu Božju i Kristove zasluge) 1550^a1583 1863.

2bc Uzroci opravdanja. Uzroci zasluga: Isus Krist ("po svom trpljenju")¹ 1529 1546sl (1582); usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Djelatni uzrok: milosrdni Bog 1529; usp. B lb (Božja volja: Bog je dobar i milosrdan).

Instrumentalni uzrok: krštenje (odn. želja za njim) 1524 1529; sakrament pokore za one koji su upali u grijeh 1542; usp. K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja); K 6g (Nužnost sakramenta pokore); odbacuje se: [Opravdanje se događa jedino po vjeri "bez sakramenata] (1559)^a1579^a1604sl 1608.

Formalni uzrok: Božja pravednost, čijom pomoći čovjek u sebe uzima pravednost, prema mjeri koju Bog želi dati, i prema pripremi i sudjelovanju svakog pojedinca 1529; o potrebi obraćenja, usp. F 2bb (Bit opravdanja); usp. B lb (Božja volja: Bog je pravedan).

Svršni uzrok: Slava Božja i Kristova, kao i vječni život 1529 (1583); usp. L 2b (Strahopoštovanje pred Bogom); M 3c (Blaženstvo - milost i plaća).

F 2c c. - NASTAVANJE I BOŽJE MILOSNO DJELOVANJE
U ONOME KOJI JE OPRAVDAN

2ca Nastavanje. Božje nastavanje u duši pravednika kao u hramu 3330sl; on se razlikuje samo po uspostavljanju, odn. po stanju nebeskog nastavanja 3331 3815; u njemu je prisutno čitavo Trojstvo 3331 3814sl; ono je posebno nagovješteno po Duhu Svetom 44 46 48 1913 1963 3329-3331 3814sl; Duh Sveti je "najviši dar za opravdane 1522 1529sl 1561 1690^a3330; Duh Sveti djeluje u svetima 60; on čisti i oživljava 62sl 150.

2cb Posvećujuća milost. Milost koja opravdava -: odstranjuje sve stoje uzrokovao grijeh 225 245 1515 1528; odbacuje se: [Grijeh se samo prikriva, ili se ne uračunava] 1515 (1575) 3235; ipak opravdanje se ne sastoji samo u opraštanju grijeha 1528 1561; -: (Milost) uzorkuje posvećenje unutarnjeg čovjeka 1528 1942; ljudima se ulijevaju kreposti vjere, ufanja i ljubavi (780 904) 1530sl 1561; usp. L 2c-e (Kreposti vjere, ufanja i ljubavi).

- Posvećujuća milost je trajni temelj nadnaravnog života 3714; opravdanje se događa samo pomoću milosti 1014.
- Opravdanog čovjeka ne priječi ništa od ulaska u nebo 1453 1515.
- Usp. C 4bb (Svetost i opravdanost čovjeka kojeg je Bog stvorio kao dobrog); G 4ba (Poziv vjernika na svetost); G 4bb (Putevi posvećenja); M 3ba (Pretpostavke blaženosti).
- Ulivene kreposti. Kod opravdanja se ljudima ulijevaju kreposti vjere, ufanja i ljubavi (780 904) 1530 1561. 2cc
- Rast kreposti može se postići dobrim djelima 1944.
- Može se izgubiti milost ljubavi a da se ne izgubi vjera i ufanje 1544 1578 1963sl 2372 3803.
- Vjera i ufanje kao teološke kreposti nestaju u gledanju Božje biti 1001.
- Vjera je nadnaravna krepost (375) 3008 3032; njezina bit: A 2ba (Bog kao temelj vjere).
- Vjera je dar milosti (pa i ako ne djeluje po ljubavi) 443 824^a3010 3035; vjeri koja slobodno pristaje uz objavu, potrebna je predusrećujuća i pomažuća Božja milost i unutarnja pomoć Duha Svetoga 4205; usp. A 2ba (Bog kao temelj vjere). Protiv zabluda se brani nada u vječnu plaću za dobra djela: [^a *Griješi onaj koji čini nešto nadajući se vječnoj plaći*; ^b *potpuno predanje samoga sebe traži da se isključi nada*] ^a1539 ^a1576 ^a1581 ^b2207 ^b2212; odbacuje se: [Sve nedostaje grješniku ako mu nedostaje nada, a nje nema tamo gdje nema ljubavi prema Bogu] 2457.
- Ljubav se priprema strahom Božjim 1526 2625; Zablude o teološkoj kreposti ljubavi 1454 2453-2456 2458.
- Moralna obveza za vršenje teoloških kreposti: L 2c-e (Krepost vjere, ufanja i ljubavi).
- Darovi Duha Svetoga. Duha Svetoga se zbog njegovih darova naziva Duhom u sedam oblika, Duh mudrosti itd. ("nabrajaju se pojedini darovi")^a178 183 1726. 2cd
- On podjeljuje svoje darove kao i posebne darove za obnovu Crkve 4131; vjernici primaju snagu prema mjeri Kristovih darova 4166; autoritet apostola je poseban dar Duha Svetoga 4113; vjernici ne bi trebali lakoumno težiti za izvanrednim darovima, niti bi od njih trebalo očekivati plodove za apostolska nastojanja 4131; crkvena služba prosuđuje ispravnost i uredno vršenje izvanrednih darova vjernika 4131; usp. H 2a (Odrednica za pastirsku službu biskupa).
- Usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja); G 3ac (Crkva je izgrađena višestrukošću karizmi).
- Bog predusreće, prati i dovršava svaku dobru misao, htijenje i djelovanje čovjeka. Ustrajnost do kraja je poseban Božji dar 1541; usp. F 5c (Božja milost i ljudska sloboda). 2ce

3. Opravdani čovjek

F 3a

a. - OPRAVDANI ČOVJEK BOŽJI PRIJATELJ

Milost opravdanja -: čini *"iz neprijatelja* Božjeg prijatelja ¹1528 1535 3957;

- : uzrokuje ponovno rođenje i obnovu 632 1523 1528sl (1565) 1942; čovjek postaje *"posvojeno* dijete Božje 1515 ¹1522 ¹1524 (1913) 1942 2623 3012 3771 3957; on postaje Božji kućni prijatelj 1535; on postaje baštinik Boga (i njegove slave) 1515 1528 3957; on biva ucijepljen u Krista (394) 1530.

F 3b

b. - OPRAVDANI ČOVJEK OSTAJE UGROŽEN

Čovjek može grijehiti i nakon opravdanja 241 339 1540 (1542) 1573; čovjek rođen sa sklonošću na zlo, u poretku stvari koje su pogođene posljedicama grijeha nalazi uvijek nove povode za grijeh, koji se ne mogu nadvladati bez ozbiljnih nastojanja i bez pomoći milosti 4325; usp. C 4g 1 (Smetnje u društvu zbog ljudskog grijeha); D 4c (Griješne strukture društva); uvučen u spor protiv tame, čovjek se mora s milošću Božjom stalno truditi oko dobra 4337; obraćenje na osobnoj kao i na društvenoj razini je proces koji nikada ne završava 4614; ako vjernici na Kristovu milost ne odgovore u mislima, riječima i djelima, neće se spasiti nego će biti još strože suđeni 4137; usp. M 2bb (pojedinačni sud); odbacuje se: [Tko sagriješi nakon opravdanja neće nikada biti uistinu opravdan] 1573; [Milost opravdanja gubi se samo grijehom nevjere] 1544 1577.

S obzirom na svoju slabost i nesavršenost čovjek se može bojati za svoju milost 1534; čovjek se ne smije pouzdati u svoja dobra djela i u svoju dobru savjest 1548sl; nitko ne može biti potpuno siguran da će ustrajati u stanju milosti 1541 1566 1572; nitko tko je pao ne smije si obećati sigurnu promjenu stanja 1540.

Opravdani nije siguran od lakih grijeha (¹osim ako se radi o posebnoj milosnoj vlastici) 1537 ¹1573.

Netko tko je pao u grijeh može se ponovno opravdati (¹po skaramentu pokore)¹1542 1579(1668 1670).

Nitko ne može sa sigurnošću vjere znati daje stekao milost 1534; nitko na zemlji ne može *"bezposebne objave* znati daje izabran ¹1540 1565 ¹1566.

Milost opravdanja se može sačuvati i povećati dobrim djelima 1535 1545-1547 1574; dobra djela nisu samo plodovi ili znak opravdanja 1574; usp. povećanje milosti po sakramentima: K 2d (Djelovanje sakramenata); pomoć po molitvi i pobožnim vježbama: J 1e.

Krivnja se doduše i vječna kazna opraštaju, ipak ostaje kažnjivost za vremenitu kaznu (koju treba platiti na zemlji ili u mjestu čišćenja) 1580; usp. M 2bc (Čišćenje ljudi); ostaju žarište grijeha i požuda 1515.

Usp. C 4if (Ljudsko djelovanje upropašteno grijehom); C 4kg (Čovjekova potraga za smislom); D (Grijesi stvorenja; Bog oprašta); poseb. D 2bd (Iskustvo rascjepljenosti).

c. - OPRAVDANI ČOVJEK OSTAJE OBVEZATAN VRŠITI ZAPOVIJEDI F 3c

Opravadni nije oslobođen od obdržavanja zapovijedi, što se naglašava protiv tvrdnji: [^a *Božje zapovijedi se ne odnose na kršćane;*^b *Evandjelje je samo obećanje vječnog života bez obveze obdržavanja zapovijedi; "Evandjelje nalaže samo vjeru, sve drugo je slobodno]* 1535-1539 1568 ^{ac}1569 ^{abc}1570 ^c1571 1572 2471; ipak, obdržavanje zapovijedi nije nemoguće za opravdanoga (397) 1536 1568 (1572) 1954 2001 2406 2619 (3718); usp. G 4bb (Putevi posvećenja: Poslušnost); L 2c (Krepost vjere); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

d. - OPRAVDANI ČOVJEK ĆE BITI DOVRŠEN KADA BOG IZ MILOSTI NAGRADI NJEGOVE ZASLUGE F 3d

Dobra djela opravdanog čovjeka su tako darovi Božji da su ona ujedno i zasluge opravdanoga 243 248 1546 1548 1582 (3846); odbacuju se zablude u odnosu na ljudske zasluge 1908//1918.

Zasluge dobrih djela (odn. njihova nagrada) je *povećanje milosti*, ^h*vječni život*, *"ulazak u vječni život*, [^]*povećanje slave* ^{b72} ^{b443} ^{b485} ^{b802} ^{b1545} ^a1574 ^{abcd}1582 ^b4168; usp. M 3c (Blaženost-Milost i plaća).

Prema različitosti zasluga različito je i gledanje Boga (1305).

Onaj tko se nalazi u smrtnom grijehu nije više sposoban za nadnaravne zasluge 3803.

Zasluge se ponovno oživljavaju snagom pokore 3670.

4. Poslanje opravdanog čovjeka F 4

Usp. C 4j (Poziv čovjeka); G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 4 (Zajednica vjernika i njezino poslanje); G 6c (Poslanje i zadaća laika).

5. Pojmovno određenje Božje milosti

a. - NEZASLUŽENOST MILOSTI F 5a

Kristova milost je Božji dar 226 245 248 376 379 382 395 397-400 623 626 632sl 1541 1566 3014; nadnaravni red je nezasluzen 3891.

Iz Duha Svetoga, kao iz živog izvora, proizlazi svaki dar koji se daje stvorenjima: dar postojanja i dar milosti 4781; usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i povijesti spasenja); F 2cd (Darovi Duha Svetoga).

Milost predusreće svaku ljudsku zaslugu (246) 248 373-379 388 396-400 1525sl 1532 1553; Kristovi sljedbenici bivaju od Boga pozvani ne prema njihovim djelima, nego prema njegovom planu i milosti, te su opravdani u Isusu 4166; usp. E 3a (Krist, posrednik spasenja); čovjek ne može postići milost temeljem (naravnog) zazivanja 373 376.

Grijesi se opraštaju nezasluženo 1529 1533; ništa od onoga što prethodi opravdanju ne zaslužuje ga 1525 1532.

Božja dobrota želi da naše zasluge budu ono, što su u stvari njegovi darovi 248 1548 1582.

F 5b

b. - NADNARAVNOST MILOSTI

Milost je temelj nadnaravnoga života 3714; isto se kaže na neizravan način, daje milost kao više počelo djelovanja, suprotstavljeno čisto naravnom počelu djelovanja 373 377 (383//395) 396-400).

F 5c

c. - BOŽJA MILOST I LJUDSKA SLOBODA

5ca Prednost milosti pred slobodnom voljom koja sudjeluje. Bog djeluje u nama po milosti 244 248; otuda prednost milosti pred sudjelovanjem slobodne volje 243; zbog svoje ranjenosti grijehom, ljudska sloboda može svoju upravljenost na Boga dovesti do pune djelotvornosti samo uz pomoć Božje milosti 4317.

Milost se ne sastoji samo u spoznaji Boga nego i u snazi kojom volimo i činimo ono što smo spoznali 226 245; milost daje da bismo uopće mogli, a ne samo da bismo lakše mogli 227 245 1552; tko se trudi da vodi ispravan život, taj nije bez Božje milosti 4140; Božja se volja može izvršiti u djelima samo pod utjecajem Božje volje 4140; laici primaju svoju snagu po daru Stvoritelja i po milosti Otkupitelja 4159; djelovanje laika je iznutra uzdignuto po Kristovoj milosti 4162.

Milost "rasyjetljuje, ^nadahnjuje, "pokreće volju ^b243 ^b375-377 ^{abc}1525 ^b1553 ^{ab}3010.

Milost "predusreće zaslužne čine, ^bprati ih, "slijedi ih, (dok ih ne dovrši) "243 ^a245sl ^{ab}248 ^a373//400 ^{abc}399 ^{ab}685 ^a1525sl ^{abc}1546.

Milost traži slobodno sudjelovanje "protivno tvrdnje: [Slobodna volja se mora ponašati sasvim pasivno] 243-245 248 "330 "339 397 1525sl 1529 1541 ^a1554 2201-2217 (2224/72253) 3846.

Milost ne poništava slobodnu volju: "Čovjekse može suprotstaviti milosti (tako daje ^bmilost samo dostatna) 248 685 ^a1525 2002 2004 ^b2305sl "2401-2425 2430sl "2621 "3010.

Odbacuje se neprimjereno tumačenje sudjelovanja milosti sa slobodnom voljom [Bog nam daruje svoju svemoć] 2170sl.

Usp. C 4fc i L lb (Sloboda); L lf (Čudoredni čin).

Nužnost milosti. Čitav ljudski život, kako pojedinačni tako i zajednički, za nadvladavanje zla upućen je na pomoć Božje milosti 4313 4325 4337; ljudima je milost potrebna -: općenito za (nadnaravno) spasenje 376//395 1691; -: kako bi se uzdigli iz izvornog grijeha 239; -: kako bi se dobro služili slobodnom voljom 242 246 248 (622); -: za upravljenost ljudske slobode na Boga 4317; -: za sve zaslužne čine i to tako da ih predusretne, prati i da ih slijedi: F 5ca (Prednost milosti pred slobodnom voljom); - : za pripremu opravdanja 1525sl 1551 1553; usp. F 2aa; -: za čežnju za prosvjetljujućom i pobuđujućom milošću 1525 1553 2618 2620; - : za vjeru ("i za početak vjere i za sklonost prema vjeri)" 375 378 396sl 1526 1553 3010 3035 4205; usp. A 2ba (Bog kao temelj vjere); F 2ab (Početak vjere kao poklon milosti); - : za molitvu 373 376; -: za očišćenje, odn. za pokoru 374 1553; -: za nadu 1553 -: za ljubav (1526) 1553; -: za ispunjavanje Božjih zapovijedi ("i to ne samo kako bi ih lakše ispunio) 226 ^a227 ^a245 239//248 ^a1552. Uz pomoć milosti čovjek može obdržavati zapovijedi^a/ čuvati se od težih grijeha (397) 1536 ^a1537 1544 1568 (1572); - : za dnevno suprotstavljanje zavođenju đavla i požude 240sl (248) 1515; - : kako bi neprestano nadvladavao sklonost na zlo 4325; - : kako bi postigao zasluge 243 246 248 1546; -: kako bi izdržao do kraja života 241 246 380 623 626 632sl 1541 1566 1572 1911 3014; -: kako bi Crkvu učvršćivao do kraja vremena 4124; -: za izgrađivanje novog čovječtva 4330; usp. C 5c (Ljudski rod i cilj povijesti).

Usp. C 4fg (Grješnost čovjeka i njezine posljedice); C 4if (Ljudsko djelovanje upropašteno grijehom); Č 4gl (Smetnje u društvu zbog ljudskih grijeha); C 4jk (Grješnost čovjeka kao zapreka za ispunjenje svog poziva); C 4kb (Neposredno djelovanje grješnosti čovjeka u svijetu i povijesti); D (Grijesi stvorenja, Bog prašta).

B. - BOG OKUPLJA SVOJ NAROD

1. Crkva - Božje djelo

a. - CRKVA U ISPOVIJESTIMA VJERE

G la

Vjera u Crkvu 1 5 10-30 36 41//51 60-63 126 150; vjera u vječni život (spasenje) -: po Crkvi 21 si; -: u Crkvi 2-4; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve).

Vjera u "jednu i jedinu" Crkvu: G 3ab

"Sveta" Crkva: G 3bb

"Katolička" Crkva: G 3cb

"Apostolska" Crkva: G 3da

- lba** Temelj Crkve. Sve p ć a Božja želja za spase nj e m: F 1; usp. G 3c (Kato lištvo Crkve). Vje č na odluka Oca: Crkvaje unaprijed oblikovana od početka svijeta 4102; Otac je odlučio Kristove vjernike pozvati u Crkvu 4102 4124 (4170); Crkva proizlazi iz ljubavi vječnog Oca 4340.
Bog nije htio ljude spasiti i posvetiti pojedinačno, nego ih je htio učiniti je d n i m narodom *'odpočetka povijesti spasenja* 4122 ^a4332; on želi skupiti svoju razasutu djecu 4132. Bog je po svom Sinu uspostavio Crkvu, kako bi ljudi prihvatili pravu vjeru i kako bi u njoj postojano ustrajali 3012.
- lbb** Crkva unaprijed predočena u Starom zavjetu. Bog sije Izrael izabrao za narod i s njim je sklopio Savez 4122 (4140) 4198 4221 4332.
Crkva, Novi savez u Kristu, unaprijed je pripremana u povijesti Izraelskog naroda i u Starom zavjetu 4102 4122 4198.
Već je Izrael u svom lutanju pustinjom prozvan Crkvom Božjom 4124.
Crkva i Izraelski narod: A 1c (Postepenost objave); E 1b (Obećanja Isusa Krista u Starom zavjetu); E 1c (Spasenje starozavjetnih vjernika); G 2ba (Crkva od Židova i pogana); G 3ce (Crkva i religije); K 1a (Sakramentalni znak u Starom zavjetu).
- lbc** Crkva koju je stekao Isus Krist. Bog je uspostavio Crkvu po svom Sinu 3012.
Krist je ustanovio Novi zavjet 4122 4223 4739; on je ustanovio Crkvu (*'w posljednjim vremenima*) ^a4102 4120 4172 4185 4303 4340 4530 4611; on je u Crkvi ustanovio novu bratsku zajednicu 4332; on je od Židova i pogana sazvao novi Božji narod 4122; on je oko sebe okupio ljude iz različitih društvenih i političkih slojeva kao temelj svoje Crkve 4613; darivanjem svoga Duha on je od svih naroda svoju braću učinio svojim tijelom 4112; on je uspostavio Crkvu kao sakrament spasenja 4168.
Otajstvo Crkve očito je u njezinom utemeljenju 4105; Krist je stekao Crkvu sa svojom krvlju 540 575 4124 4170; on se daje za nju kako biju posvetio 4165; Kristov otkupiteljski čin, kao zaručnika za svoju zaručnicu, Crkvu 4840.
Crkva je nastala po Kristovoj slobodnoj volji 3302sl.
Crkva je nastala iz boka Krista (^adrugog Adama) umirućeg na križu ^a3328 4005; početak Crkve i njezin rast označeni su u krvi i vodi iz boka Raspetoga 4103; sakrament Crkve proizlazi iz križa 4005.
Krist je započeo svoju Crkvu tako stoje naviještao Božje kraljevstvo 4105.
Krist je izgradio svoju Crkvu slanjem apostola 4142; Crkvaje utemeljena na apostolima i izgrađena na Petru. Kod toga je on ugaoni kamen 4143; usp. G 3da (Krist utemeljuje Crkvu na apostolima),
- lbd** Duhovi: javno predstavljanje Crkve. Crkva se javno pokazala na Duhove 3328 4006; Duh Sveti je poslan kako bi posvetio Crkvu 4104.
Crkvaje objavljena izlivanjem Duha Svetoga 4102.

Crkva kroz (sve) vrijeme ostaje djelo presv. Trojstva. Nazivi Crkve označavaju Crkvu kao djelo presv. Trojstva: G 2a (Nazivi Crkve). lbe

Božje djelo: "Jačanje i ^brast snagom ("milosti) Božje "do kraja vremena ^b4103 AMA; Bog vodi Crkvu prema svojim skrivenim odlukama 4190.

Crkva kao -: ujedineni narod po jedinstvu Oca, Sina i Duha Svetoga 4104; -: djelo presv. Trojstva 4340; Crkvaje od Boga pozvani novi narod 4151.

Tri božanske osobe kao temelj - : nastavljanja i rasta Crkve: G 2bb; - : jedinstva Crkve: G 3aa; -: svetosti Crkve: G 3ba; -: katolištva Crkve G 3ca; -: apostolstva Crkve: G 3d.

U Crkvi se očituje Božja prisutnost 4321; Bog postaje prisutan u svojim svetima 4170.

Kristovo djelo: Krist je prvi i osnovni temelj Crkve 774; on je glava Crkve, "kojoj je Crkva podložna "A\ 14 4117 4123 4133 4170 4616; Crkva ovisi o Kristu 4152; ona mu je podložna svom svojom službom 4618; on je brat Crkve 4332; on je zaručnik 4178 4704 4840; usp. Crkva kao Kristova zaručnica u G 2a (Nazivi Crkve).

Krist živi u Crkvi 3806; on je prisutan u Crkvi "i djeluje u njoj 4007 4136 4321^a4611 4632; Krist je prisutan u zajedništvu oltara 4151; Krist je uvijek uz svoju Crkvu, posebno u liturgijskim činima: u misnoj žrtvi, u sakramentima, kod čitanja svetog pisma, kod molitve i pjevanja Crkve 4007 (4035); trajna Kristova prisutnost među svojima 4570; on je trajno prisutan u svoj braći, prije svega među najmanjima 4852; djelatna Kristova prisutnost u euharistiji K 5bd.

Kristova "uzvišenost, odn. ^bznakovi, odrazuju se na licu Crkve^a4101 ^b4139^b4343.

Krist je osnovao Crkvu i trajno je uzdržava 4118; ona raste u Kristu 4190; Crkvaje ojačana snagom Uskrsloga 4121; Crkvaje povezana Kristovom snagom 4151; on ujedinjuje Crkvu 4301; Kristovo djelo dovršava i ispunjava zajedništvo u Božjem narodu 4332; on vodi ljude k Crkvi, po Crkvi ih povezuje sa sobom i čini ih dionicima svoje slave 4168; otajstvena povezanost Krista i Crkve osjetno je prikazana u kršćanskoj ženidbi 1327 3712 4128 4704sl; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Nastavak i rast Crkve); usp. K 9ba (Narav ženidbe).

Iz Krista kao izvora teku milosti i život Božjeg naroda 4170; on je Crkvu obdario svojim božanskim darovima 4106 4117 (4166 4303); on je ispunjava darom Duha Svetoga ("te je tako svoju braću učinio svojim tijelom)^a4112 4116 4124 4165; on joj je obećao Božju milost 4124; on je na posljednjoj večeri ustanovio euharistijsku žrtvu svoga tijela i krvi kako bi Crkvi povjerio spomen svoje smrti i svoga uskrsnuća 4047; Krist po sakramentima djeluje u Crkvi: E 2ea (Djelovanje uzvišenog Gospodina u Crkvi).

Sam Krist je onaj koji pomoću pravilnog poslanja po Crkvi krsti, posvećuje, poučava, vodi i žrtvuje 3806.

Krist vodi Crkvu po papi i biskupima 4137; Krist je prisutan među vjernicima u biskupu 4145 4163; biskup ili svećenik u vršenju svoje službe čine Krista prisutnim 4599; oni su odraz i znak samoga Krista 4602; Krist, posebno preko biskupa, svim narodima naviješta Božju riječ, dijeli sakramente, ucjepljuje u

svoje tijelo nove udove i vodi putujuću Crkvu 4145; svećenik u osobi Krista predsjedava zajednicom 4033 (4153); svećenik koji posvećuje *'govori, ^bdjeluje* u osobi Krista *"ujedno je i njegov odraz"*^a1321^b4153^{bc}4599⁶4840; Krist uvijek u Crkvi raspolaže darovima službe za međusobnu službu vjernika 4115; usp. E 2ea (Djelovanje uzvišenog Gospodina u Crkvi); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 3cd (Crkvena služba i apostolsko nasljeđe); H 1a (Utemeljenje službe u poslanju Isusa Krista i apostola); H 2a (Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa); H 2b (Pastirska služba pape); H 2c (Pastirska služba biskupa); H 3a (Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa); H 3ca (Biskupi kao organ službenih crkvenih učiteljskih odluka); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); K 5cb (Nadležnost zaređenih svećenika i biskupa kod prinošenja euharistije).

Krist po svom Duhu čini vjernike živima i potiče ih na dobra djela 4160; dioništvo -: vjernika u proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj Kristovoj službi: G 4bc; G 4bd; G 4be; -: laika u proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj Kristovoj službi: G 6b.

Crkva u siromašnima i u onima koji trpe prepoznaje sliku svog siromašnog i trpećeg utemeljitelja 4120.

Usp. E 2ea i E 2eb (Djelovanje Uzvišenoga u Crkvi i u vjernicima).

Djelo Duha Svetoga: Duh Sveti stanuje u Crkvi *'kao u hramu* 600^a1822^a4104 4116^a4141; *'on čini Crkvu živom^b i oživljava društveno tkivo* ^a4116^b4118; on je duša i *'počelo života* Crkve^a3328 3807sl^a4116; u Kristu započeto obnavljanje nastavlja se u Crkvi poslanjem Duha Svetoga 4168; Duh Sveti i danas daruje Crkvi svoju životnu snagu: to pokazuje djelatno sudjelovanje laika u liturgiji i njezinim činima 4850; Duh ohrabruje Crkvu 4619; u Crkvi je očito njegovo poslanje 3327.

Duh Sveti ujedinjuje Crkvu u zajednicu i *'u djelovanju* (3808)^a4104 4113 4133 4340 4342; on povezuje njezine udove 3808; on čini da riječi Evanđelja odzvanjaju u Crkvi 4211; Duh uvodi Crkvu u svu istinu 4104 4530; on pomaže u tumačenju različitih jezika današnjeg vremena 4344; on stoji uz sabore i pape u njihovim odlukama 102 265 444 631 1500sl 1600 1635 1667 1726 1738 1820; on stoji uz biskupe kod ispunjavanja njihove učiteljske službe 4354; asistencija Duha Svetoga papi, biskupima i saborima: H 3da; Duh Sveti donosi među vjernike ljubav i unapređuje je 4113 4166 4322; on vodi i upravlja Crkvom 4131 4303 4311 4343 4445 4856; on vodi Crkvu hijerarhijskim i karizmatičkim darovima 4104; on trajno jača organski ustroj i ustanovu Crkvu 4146 (4152); on trajno obnavlja Crkvu 4104 (4116) 4124 4321; on čuva Crkvu ujedinstvu vjere i pomaže njezino napredovanje 4150 (4343); on vodi Crkvu prema Očevom kraljevstvu 4301; on je vodi prema savršenom jedinstvu s Kristom 4104; on potiče Crkvu na sudjelovanje u ispunjavanju Božjih odluka za spasenje svijeta 4141 (4303); u Kristu započeto obnavljanje nastavlja se u Crkvi po Duhu Svetom 4168.

Duh Sveti posvećuje Božji narod sakramentima i darovima 4131; on obogaćuje Crkvu "svojim plodovima i [^]krepostima" 4104^b 4131; Crkva raspolaže darovima Duha Svetoga, odn. karizmama: F 2cd; G 3ac.

Usp. B 3be i B 3bf (Djelovanje Duha Svetoga u Crkvi i u vjernicima).

Dovršenje Crkve "na kraju vremena" ^bi u nebeskoj slavi, [°]w budućem svijetu" 4102 ^b4168^c 4179^b 4190^a 4332^a 4340; tada će u općoj Crkvi kod Oca biti okupljeni svi pravednici od Adama 4102; Crkva zajedno s prorocima očekuje dan dovršenja 4198; Crkvaje u Mariji već došla do dovršenja 4841; Crkva će ući u nebesko kraljevstvo 493. lbf

Usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Opstanak i rast Crkve); G 3bb (Svetost Crkve); M lb (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

2. Povijesno-eshatološka bit Crkve

a. - NAZIVI I POJMOVNO ODREĐENJE CRKVE

G 2a

Unutarnja bit Crkve nalazi se u različitim slikama 4107-4111.

Crkva kao zajednica vjernika, koju Bog sazva i osnovao 4124; sve pravilne mjesne zajednice nazivaju se Crkvama u povezanosti sa svojim pastirima. One su od Boga pozvani Božji narod u svojim mjestima 4151 4154; novi Izrael naziva se Kristovom Crkvom 4124 4186; i kršćani odvojeni od Katoličke Crkve nazivaju svoje zajednice Božjim Crkvama 4186; pojam narodne Crkve 4739; Crkva siromaha se krivo shvaća kao klasna Crkva 4738.

Crkva kao Božji narod 4122-4141; CrkvakaonoviBožjinarod41224198 4531; Bog nije želio posvetiti i spasiti ljude kao pojedince, nego ih je učinio je d n i m narodom 4122; Krist sije od Židova i pogana pozvao jedan narod koji je trebao biti novi narod Božji 4122; on je glava tog mesijanskog naroda 4123.

J e d a n Božji narod okupljen je iz različitih naroda 4133 4134; on iz svih naroda preuzima svoje građane 4133; on se stvara iz različitih staleža 4134; on je slojevit u odnosu na službe, staleže i način života 4134; oni koji još nisu primili Evanđelje usmjereni su na Božji narod 4140.

Mesijanski narod ima kao svoj položaj dostojanstvo i slobodu Božje djece 4123; kao zakon on ima novu zapovijed: ljubiti kao Krist 4123; Božji narod ima za cilj Božje kraljevstvo 4123; on služi kao sredstvo spasenja za sve 4123.

Crkva kao sakrament spasenja i jedinstva: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).

Crkvaje Božji -: "ovčinjač" 4108; -: "stado" 4108; -: "njiva" 4109; -: "građevina" 4110; -: "obitelj" 4110 4153 4154 4158 4187 4332 4340 4342 4343.

Crkvaje "Kristova zaručnica" ("Kristova žena") 901 3805 4047 4111 4117 4124 4165 (4178) 3211 4230 4343 4704 4840; "Kristova punina" 3813 4117; "Kristovo stado" 4146 4150 4152 4154.

Crkva je Kristovo "mistično tijelo", čija je "glava" Krist 493 575 870 3300sl 3800-3816 4112-4118 4141 4147 4154 4158 4165 4169 4172 4190 4332 4616 4840; darovanjem svoga Duha Krist je svoju braću iz svih naroda učinio svojim tijelom 4112; Tumačenje tog pojma (protiv zabluda) 3300sl 3800 3809-3811 3816; tijelo i udovi 4113 4332 4506; jedinstveno zajedničko djelovanje vjernika 4506; zajedničko djelovanje udova s glavom 3805 4112-4118; usp. G 3ab (Jedinstvo Crkve kao jedinstvo u mnogostru-kosti); samo vjera još ne čini nekoga živim udom Kristovog tijela 1531; dioništvom u euharistiji vjernici prelaze u ono što su primili 4151.

Crkvaje "hram" D u h a S v e t o g a 1822 4104 4141.

Crkva se zove "Majka" v j e r n i k a 45 47 478 807 1507 1863 4111 4138 4139 4343 4177sl; ona se naziva majka i djevica, s pralikom Marijom, koja sličići Crkvi 4177sl; Crkva postaje majkom tako što promatra Marijinu svetost, slijedi njezinu ljubav i ispunjava Božju riječ. Propovjedima i krštenjem ona rađa djeću, začetu po Duhu Svetom i rođenu od Boga 4178; Crkva kao djevica s Kristom kao zaručnikom 4178; Crkva zajedno s Djevicom Marijom kao službenicom Gospodnjom 4618.

Crkvaje "sveti hram" 3051 4110, "novi Jeruzalem" 4110 4111; "novi Izrael" 4124; "narod Novoga saveza" 4198 4739.

Crkvaje zajedništvo vjere, ufanja i ljubavi 4118.

Crkva kao stado 414641524154.

G 2b

b. - OSNOVNI OBRISI CRKVE

2ba Crkva iz Židova i pogana. Bog si je od Židova i pogana sazvaio novi Božji narod 4122; onje sazvaio vjernike iz svih naroda 4112; Krist je križem pomirio Židove i pogane i iz oba učinio jedan narod 4198.

Crkva i Izrael: Židovi su pozvani u kršćansku vjeru 480 698 772sl.

Starozavjetni narod Saveza, njegovi sakramenti i zakoni upućuju na Crkvu: A 1c (Postupnost objave); E 1b (Obećanje Isusa Krista u Starom zavjetu); E 1c (Spasenje starozavjetnih vjernika); G 1 bb (Crkva unaprijed označena u Starom zavjetu); G 3ce (Odnos Crkve prema religijama); K 1a (Sakramentalni znakovi u Starom zavjetu).

Crkva i pogani: D 3c (Katolištvo Crkve); G7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

2bb Sakramentalni karakter Crkve. Usp. K 1b (Crkva kao sakrament spasenja).

Krist je po svom Duhu ustanovio Crkvu kao opći sakrament spasenja 4168; sakrament Crkve izišao je iz križa 4005; usp. G 1 bc (Crkva stečena po Isusu Kristu).

Crkvaje s a k r a m e n t u Kristu, odn. znak i sredstvo sjedinjenja s Bogom i jedinstva čitavog ljudskog roda 4026 4101 4124 (4321) 4342sl 4617sl; ona je sveobuhvatni sakrament spasenja 4343 4345 4617sl; usp. K 1ba (Crkva kao prasadakrament i sveopći sakrament); Bog je po svom Sinu ustanovio Crkvu kako bi ljudi prihvatili pravu vjeru i kako bi u njoj trajno ustrajali 3012; Crkva se

uspoređuje s utjelovljenom Riječi; njezin društveni ustroj služi Duhu za rast njegovog tijela 4118; mesijanski narod služi kao sredstvo za spasenje svih 4123; Crkvaje kvasac "i duša ljudske zajednice preoblikovane u Božju obitelj" 4340 4344; ona u svojoj povijesti doprinosi humanijoj ljudskoj obitelji 4340; njihovo jedinstvo jača i ispunjava jedinstvo ljudi 4342; ona svojom snagom čini ljude novima 4574; ona preuzima obnovu svijeta 4168; usp. G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 4bf (Zadaće vjernika na svijetu); G 6ca (Apostolat laika); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); G 7aa (Crkva svijet i ljudski rod); G 7ab (Crkva i društvo); G 7ad (Crkva i siromašni); G 7ae (Crkva i kultura); H 2f; H 5 (Biskupi/svećenici i svijet).

Crkva kao sredstvo spasenja: Vjera u spasenje u ispovijestima vjere -: u Crkvi 2-4; - : po Crkvi 21sl; Krist po Crkvi na sve izliva istinu i milost 4118; krštenici od Boga primaju vjeru po Crkvi 4127; Crkva (po milosti) daje ljudima božanski život "i stvara pravo vremenito dobro ljudi 4340" 4757; dar milosti bi po Crkvi trebao prispjeti ljudima, kako bi se grješnici ponovno pomirili s Bogom 4573; usp. F 1c (Božja želja za sveopćim spasenjem, posredovana po Crkvi).

Crkva u odnosu na svijet ima spasonosno poslanje (4120) 4156 (4186) 4755 4858; ona želi spasenje ljudi u svakom pogledu, ukoliko oni spadaju u Božje građanstvo i ukoliko spadaju u zemaljsko građanstvo 4757; ona teži za spasenjem čitavog ljudskog roda i ljudima pruža dobro 4345; ona je klica nade i spasenja 4123; ona treba surađivati kako bi se ispunila Božja odluka o spasenju svijeta 4141; ona posreduje onu snagu spasenja koju sama prima 4303; Božje otajstvo spasenja i utjelovljenja otkriva se i nastavlja u Crkvi 4172; usp. G 3cc (Poslanje svim ljudima i narodima); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Svrha Crkve je spasenje duša 3166 3168.

Svetost Crkve: G 3b.

Općenitost Crkve: G 3c.

Prisutnost i djelovanje presvetog Trojstva u Crkvi: G 1be.

Evandjelje je temelj života Crkve za sva vremena 4144; usp. A 3b i A 3bb (Sveto Pismo).

Crkvaje znak i dolazak Božjeg kraljevstva: Crkvaje otajstveno već prisutno Kristovo kraljevstvo 4103; ona je klica i početak Božjeg kraljevstva 4106; vjernici su građani jednog kraljevstva, ne zemaljske nego nebeske naravi 4133; međusobna povezanost zemaljskog i nebeskog građanstva može se razumjeti samo u vjeri 4340.

Sam Bog je na zemlji utemeljio Božje kraljevstvo koje mora rasti do kraja vremena, a Krist će ga dovršiti kod svog pojavljivanja 4123; dok Crkva "raste i pomaže svijetu, ona teži prema Božjem kraljevstvu kao prema svom cilju" 4106" 4123 (4124) 4345; Crkva naviješta Božje kraljevstvo i utemeljuje ga u svim narodima 4106; ona ljude vodi Bogu 4618; Crkva naučava put kako ući u Božje kraljevstvo 4756; ona će ući u kraljevstvo nebesko 493; usp. C 5e (Božje i Kristovo kraljevstvo kao cilj povijesti); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 2fc

(Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva); E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); M 1 (Dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti); M 3be (Dovršenje svijeta); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

Trajanje i rast Crkve: Crkva je trajna, tj. vječna 2997 3303sl; ona je vječni hram 3051; ona je ustanovljena da Kristovom djelu dadne trajnost 3050; obnova koja je započela u Kristu i u slanju Duha Svetoga, nastavlja se po Duhu u Crkvi 4168; spasenje naroda zahtijeva trajnu Crkvu 3328; ona se mora proširiti i dospjeti do Božje punine 4417; ona mora stalno rasti do Gospodinovog dolaska 4340; ona tijekom stoljeća mora ići prema punini božanske istine 4210; ona mora dozrijeti 4343; ona će milošću Božjom biti ojačana do kraja vremena 4124; u svetom Pismu i u predaji ona vidi Boga, dok ga ne bude gledala licem u lice 4208; Krist ju održava nezabludivom 4190; ona raste u Kristu 4190; Krist želi da njegov narod raste uz njezino pastoralno vodstvo, uz biskupsko naviještanje Evanđelja i uz biskupsko dijeljenje sakramenata (4145) 4187; Crkva napreduje uz pomoć djelovanja Duha Svetoga 4150 4187; ona ne prestaje uzimati kruh života sa stola Božje riječi i Kristovog tijela i dijeliti ga vjernicima 4228; ona trajnim sudjelovanjem u euharistiji doživljava napredak i život 4151 4235; poslanje koje je Krist povjerio apostolima trajat će do konca svijeta 4144; usp. G 3dc (Crkvena služba u nasljedovanju apostola); Krist uz pomoć biskupske službe ucjepljuje u svoje tijelo nove udove 4145; u naučavanju, životu i bogoslužju Crkva svim naraštajima posreduje ono što i sama vjeruje 4209; usp. G 3db (Apostolska predaja u Pismu i predaji); usp. G 1bf (Dovršenje Crkve); G 3bb (Svetost Crkve) M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

Crkva u svijetu: Crkva postoji u svijetu te živi i djeluje s njim. Ona doživljava istu zemaljsku sudbinu 4340; ona u svojim sakramentima i ustroju nosi oblik svijeta 4168; ona je utkana u ljudski rod 4311 4340; Crkva kao društvena stvarnost povijesti 4344; njoj su potrebna ljudska sredstva za ispunjenje njezinog poslanja (4120); zbog njezinog eshatološkog cilja, spasenja, Crkvaje već prisutna na zemlji, sastavljena od ljudi 4340; ona živi među stvorenjima 4168; usp. G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); Crkva nije samo imanentna povijesti, nego je u svojoj vlastitoj istini dar božanske milosti i otajstvo vjere 4737; usp. G 3bb (Svetost Crkve).

Vidljivost Crkve: Crkvaje vanjska i vidljiva 3300 4103; Bog je Crkvu opremio jasnim znakovima, kako biste svi mogli spoznati 3012; Krist ju je ustanovio kao vidljivi ustroj "zadržava ju kao takvu" 4118 (4119) 4124 4340 4344; usp. G 3ae (Crkva kao pravno ustanovljeno društvo).

Crkvaje društvo koje ima hijerarhijske organe i otajstveno tijelo Kristovo, vidljiva i duhovna zajednica, obadrena zemaljskim i nebeskim darovima; to nisu dvije stvari, nego čine jednu jedincatu stvarnost 4118 4340;

Različiti motivi za vjerodostojnost Crkve 2779 3013sl; četiri najvažnije oznake Crkve su katolištvo, jedinstvo, svetost i apostolsko nasljeđe 42 150 684 792 2888 2997 4119; ipak čovjek može biti u nenadvladivom neznanju o pravoj Crkvi 2865 1866.

Crkva i liturgija: Prava narav Crkve dolazi do izražaja u liturgiji, posebno u slavljenju euharistije *"čitavog naroda zajedno s biskupom* 4002^a 4041; liturgija (*"euharistijska žrtva*) je vrhunac i izvor crkvenog života 4010^a 4127 (^a3 847); liturgija je djelotvornija od drugih čina Crkve 4007; trajnim sudjelovanjem u euharistiji crkveni život doživljava neprestani rast 4235; dioništvo u tijelu i krvi Kristovoj čini da vjernici prelaze u ono što su primili 4151; Krist je na poseban način uz Crkvu u liturgijskim činima 4007 (4035); Crkva u liturgiji izvršava čitav javni kult 4007; usp. G 4bd i G 6bb (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj svećeničkoj službi); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); J (Bog u liturgiji susreće svoj narod: izuzeto zbog mnoštva navoda); poseb. J 1 (Bit i značenje liturgije); K 5e (Euharistija kao temelj i vrhunac crkvenog života).

Crkva koja slavi prinosi (po rukama svećenika) euharistiju 1740sl; ona sa stola Božje riječi i Kristovog tijela uzima kruh života i pruža ga vjernicima 4228; usp. K 5ca (Crkva koja slavi prinosi euharistiju).

Crkva i sakramenti: Svi sakramenti su čini Božje proslave u Kristu i u Crkvi 4715; za izvršenje sakramentaje potrebna namjera djelitelja da čini ono što čini Crkva 1262 1312 1315 1611 1617 2328 (2536) 3126 3318 2874; usp. K (Bog posvećuje po sakramentima); poseb. K lb (Crkva kao sakrament spasenja); K lbc (Sakramenti Novoga zavjeta ukorijenjeni su u Crkvi); K 2 (Pojmovno određenje pojedinih sakramenata Novoga zavjeta).

Pokrštenje Crkva rađa djecu na besmrtni život, koja su začeta po Duhu Svetom i koja su rođena od Boga 4178; krštenje je vrata za ulazak u Crkvu 1671 3658 4136; Pripadnost Crkvi po krštenju: G 4a (Pripadnost Crkvi); K 3e (Djelovanje krštenja).

Savršenija povezanost s Crkvom po potvrđivanju 4127; usp. G 4a (Pripadnost Crkvi); K 4d (Djelovanje potvrde).

Euharistiju se naziva "dušom Crkve" 3364; u euharistijskom slavlju dolazi do izražaja prava narav Crkve 4002 4041; euharistijska žrtva je vrhunac i izvor crkvenog života 3847 4127; Crkva ima iz euharistije sva svoja bogatstva, svoju snagu i svoju slavu 3364; po euharistiji -: se izražava Kristov (zaručnikov) otkupiteljski čin za svoju zaručnicu, Crkvu 4840; -: Crkva živi i raste 4151 4235; -: je prikazano i ostvareno jedinstvo Božjega naroda 4047 4103 4112 4127 4151 4338; -: se ostvaruje jedinstvo i ljubav među vjernicima 783 1635 (1649) 3362 (4112); dioništvo u tijelu i krvi Kristovoj čini da vjernici prelaze u ono što su primili 4151; u euharistijskoj žrtvi se vjernici povezuju s bogoslužjem nebeske Crkve 4170; usp. G 3aa (Božanski temelj crkvenog jedinstva); K 5c (Euharistija kao temelj i vrhunac crkvenog života).

Pomirenje s Crkvom po pokorivanju 1674 4128; usp. D 7bb (Crkva kao posrednica oprostjenja); G 3b (Svetost Crkve); K 6 (Djelovanje pokore).

Bolesničkim pomazanjem i molitvom svećenika Crkva preporučuje bolesnike Gospodinu radi njihovog spasenja i opominje ih da se sjedine s trpljenjem

- i sa smrću Gospodinovom 4128; usp. K 7e (Djelovanje bolesničkog pomazanja).
- Cilj svećeničkog reda je -: duhovno vodstvo i povećanje Crkve 1311; -: pružanje Crkvi hrane riječi i Božje milosti 4126 4128; svećeničke službe su milost za život i za poslanje Crkve 4857; usp. K 8a (Svećeništvo Novoga zavjeta); K 8e (Djelovanje sakramenta svetoga reda).
- Kršćanska ženidba čini osjetnim otajstveno sjedinjenje Krista i Crkve 1327 3712 4128 4704sl; zbog utkanosti muškarca i žene u vječnu, zaručničku vezu Krista s Crkvom, uzdiže se i ženidbeno, životno i ljubavno zajedništvo 4704; preko djece iz ženidbene veze, Božjem se narodu tijekom vremena daruje trajnost 1311 3143 3705 4128; usp. G 4b (Putevi posvećenja); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji); K 9ba (Narav ženidbe, kršćanska ženidba); pravno uređivanje ženidbe od strane Crkve: K 9sl.
- Djelotvornost sakramenta lija izrasta iz djelovanja Crkve koja je povezana sa svojom glavom 3844; usp. K 10a (Sakramentalije općenito); oprost i njihovo porijeklo u Crkvi: K 10Obb.
- 2bc Crkvaje potrebna za spasenje 575 792 802 870 1191 1351 2720 2730sl 2785 2865 2867 2917 2997-2999 3304 3821sl 3866-3873 4136 (4140 4151); samo preko Katoličke Crkve, općeg sredstva za spasenje, može se postići sva punina sredstava za spasenje 4190; pod određenim okolnostima dovoljna je (i uključna) želja da se stupi u Crkvu 3921 3869-3872; milost se osigurava i izvan Crkve 2305 2429 3014.
- Mesijanski narod je klica nade i spasenja za čitav ljudski rod 4123; Crkva i vremenito i vječno spasenje čovjeka 4643; spasavajuće poslanje Crkve u svijet: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).
- Izvan Crkve nalaze se elementi svetosti i istine koji sežu do katoličkog jedinstva 4119 (4135) 4189; Kristov Duh se služi odijeljenim Crkvama kao sredstvom spasenja 4189; Duh Sveti djeluje preko darova i milosti i u nekatoličkim kršćanicima 4139 4189; odvojene Crkve i zajednice su sredstva spasenja, čija snaga proizlazi iz punine milosti i istine Katoličke Crkve 4189; sveti čini kod njih uzrokuju kako bi se u njima mogao roditi život milosti i otvoriti pristup zajedništvu spasenja 4189; usp. G 3ag (Katolička Crkva i druge Crkve i vjerske zajednice); G 7ae (Crkva i kultura).
- Tko bez krivnje ne poznaje Kristovo Evanđelje i njegovu Crkvu, a ipak iskreno traži Boga i pokušava izvršavati njegovu volju, može postići vječno spasenje i dobiti pomoć potrebnu za spasenje 4140; usp. F 1b (Božja želja za sveopćim spasenjem); G 3c (Katolištvo Crkve).
- Odbacuje se indiferentizam odn. latitudinarizam 2720 2730sl 2865-2867 2915-1918 (2921 2877-2979).
- Usp. F 5cb (Nužnost milosti); K 2f (Nužnost sakramenata); K 3f (Nužnost krštenja).
- 2bd Poslanje i zadaća Crkve. Božji narod treba spoznati Boga i služiti mu u svetosti 4122 4332; Poziv Crkve na zajedništvo u jednoj hvali Trojstva 4171; Crkva mora pružiti dokaz Božjeg milosrđa, mora ga zazivati i isprositi pred prijetnja-

- ma ljudskom rodu 4685; Crkva mora učiniti vidljivim i prisutnim Boga Oca i njegovog utjelovljenog Sina 4321; u ispunjavanju svoga poslanja Crkva naučava put kojim se ulazi u Božje kraljevstvo 4756;
- K r i s t** je glavni put Crkve 4643; Crkva slijedi Kristov primjer 4755; ona obdržava njegove zapovijedi: ljubavi, poniznosti i odricanja samoga sebe 4106 4120; on je ustanovio Crkvu kao zajednicu života, ljubavi i istine (4118) 4123; on se zajedno s Djevicom Marijom proglašava za slugu Gospodinovog, kojemu podlaže svu svoju službu 4618; Crkvaje pozvana, kao i Krist, da izabere put siromaštva i progona 4120; ona nastoji umanjiti nevolju siromašnih i onih koji trpe, kako bi u njima služila Kristu 4120; ona želi nastaviti Kristovo djelo 4303 4445.
- Crkva ne smije tražiti **z e m a l j s k u s l a v u** 4123; nju ne smije voditi nikakva zemaljska želja za vlašću 4303; njezino se poslanje ne odnosi na političko, društveno ili socn'alno područje, nego na vjerski poredak 4342; Crkvaje usmjerena na to da njezino poslanje ne bude poništeno brigom za vremeniti poredak, niti da se samo u tome iscrpi 4758; Bog je podijelio brigu za ljudski rod među crkvene i državne vlasti 3168.
- Crkva vjerno služi kako Bogu tako i **l j u d i m a** 4321; djelovanje Crkve u svijetu se hrani poštivanjem prema ljudima, tj. Evanđeljem 4642.
- Crkvi je predano spasonosno poslanje u odnosu na **s v i j e t** i čovjeka, kao njezin prvotni put: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 3cc (Poslanje Crkve svim narodima i svim ljudima); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 4bf; 6cb (Poslanje i zadaća vjernika/laika u svijetu); G 7a (Odnos Crkve prema svijetu, društvu i kulturi).
- Crkva je vjerna svom poslanju - : kada osuđuje zablude, ropstva i ugnjetavanja 4759; -: kada donosi sud o političkim pokretima 4759.
- Služba š i r e n j a E v a n đ e l j a** određuje identitet Crkve i izvornost njezinog doprinosa 4617; naviještanje Evanđelja kao njezino poslanje 4755; zadaća širenja Evanđelja je milost, poziv i svojstvo Crkve 4573; širenje Evanđelja i opće unapređivanje dobrobiti ljudi kao dvije zadaće Crkve: njezino jedinstvo i njezina različitost 4758; Crkva čuva ostavštinu Božje Riječi 4333; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije).
- Crkva postoji radi širenja Evanđelja, kako bi naviještala i naučavala Božju riječ, kako bi preko nje ljudima prispjeli darovi milosti, kako bi se grješnici pomirili s Bogom i kako bi se Kristova žrtva posadašnjila u slavljenju mise 4573; Crkva sa stola Božje riječi i Kristovog tijela uzima kruh života i pruža ga vjernicima 4228.
- Unapređivanje **j e d i n s t v a** povezano je s poslanjem Crkve 4342.
- Nezabludivost Crkve. Crkvi se (općenito) pripisuje nezabludivost 2922 3 020 4130 2be 4531 4852.
- Usp. G 4bc i 6ba (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj proročkoj službi); H 3d (Kazivanja nezabludivosti).

3. Bitne oznake Crkve

G 3a

a. - CRKVA JE JEDNA

3aa Božanski temelj crkvenog jedinstva. Crkva kao ujedinjeni narod jedinstvom Oca i Sina i Duha Svetoga 4104; jedinstvo bažanskih osoba i jedinstvo Božje djece 4324.

B o ž j a je namjera okupiti ujedno svoju razasutu djecu 4132.

Jedinstvo Crkve je utemeljeno u **K r i s t u** ("u Kristovu Duhu)" 4133^a 4169 4301 4342 (4344)^a 4345; on je Crkvu ustanovio jednu i jedinu 4185; Crkvaje povezana Kristovom snagom 4151; Krist ("Kristovo djelo) dovršava^a i *ispunjava* zajedništvo Božjeg naroda u jedinstvu 4187^a 4332; Crkvaje Kristovo mistično tijelo 3300-3304; vjernici čine **j e d n o** tijelo u Kristu 4103; usp. G 2a (Nazivi Crkve); Krist je u molitvi molio za jedinstvo svojih učenika 4332; on je vjernicima zapovjedio da se međusobno odnose kao braća 4332; u svakoj oltarskoj zajednici prisutan je Krist 4151.

D u h S v e t i ujedinjuje Crkvu^a w *zajedništvo i služenje* (3808)^a 4104 4113 4133 4340 4341; on povezuje njezine udove 3808; on je za Crkvu pratemelj jedinstva u naučavanju apostola, u lomljenju kruha i u molitvama 4132sl; on čuva Crkvu u jedinstvu vjere 4150; on jača slogu Crkve 4146 (4152).

Usp. G lb (Crkva kao djelo Oca, Sina i Duha Svetoga).

Po sakramentu **e u h a r i s t i j e** označava se i ostvaruje jedinstvo Božjeg naroda 4103 4112 4127 4151; euharistija je sakrament i znak jedinstva, veza ljubavi 4047; tako vjernici na konkretan način predstavljaju jedinstvo Božjeg naroda 4127; ona je sakrament Zaručnika i Zaručnice 4840; euharistija kao gozba bratskog zajedništva i predokus nebeske gozbe 4338; jedinstvo i ljubav kao plod euharistije kod vjernika 783 1635 (1638 1649) 3362 (4112); u euharistijskoj žrtvi se vjernici povezuju s bogoslužjem nebeske Crkve 4170; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva i euharistija); K 5e (Euharistija kao temelj i vrhunac crkvenog života).

Ovisno od ostavštine **j e d n e B o ž j e** riječi, čitav narod, povezan sa svojim pastirima, ustraje u nauku i apostolskom zajedništvu, u lomljenju kruha i u molitvama 4213; Crkva je jedna jedina radi jednosti Zaručnika, jedinstva vjere, sakramenata i ljubavi 871 Jedinstvo u ispovijedanju **j e d n e** vjere, u zajedničkom slavljenju bogoslužja i u bratskoj slozi Božje obitelji 4187; u ustrajnosti predane vjere ostvaruje se sloga između predstojnika i vjernika 4213; vjernici moraju pristajati uz biskupa kao Crkva uz Krista, a Krist uz Oca, kako bi svi bili u slozi po jedinstvu 4152; usp. G 3ag (Katolička Crkva, druge Crkve i vjerske zajednice); G 3cg (Opasnosti i uvjeti katolištva); G 4a (Pripadnost Crkvi).

3ab Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti. Vjera ujednu i *jednu* Crkvu (odbacivanje izjava koje pogoduju^h raskolu, odn. teoriji grana) 5 41sl 44 46

^a47sl 51 150 350 ^b446 ^b468sl 802 ^a870sl 872 1050 ^{ca}2885-2888 ^b2937sl
2997-2999 3300-3304 4119(4151).

Zajedništvo svetih i onih koji još putuju zemljom 3363 4469-4471; svi, i z e m a l j s k a i n e b e s k a Crkva, -: imaju zajedništvo u Božjoj ljubavi i u ljubavi prema bližnjemu, i pjevaju Bogu istu pjesmu hvale 4169; -: u liturgiji su ujedinjeni u j e d n u pjesmu hvale Bogu 4170; -: sraščuju se u Kristovom Duhu u j e d n u Crkvu te su s njim i međusobno povezani 4169; zajedništvo sa svetima povezuje s Kristom 4170; usp. J la (Bit liturgije); K 5ed (Euharistija - sakrament zajedništva sa živima i mrtvima); M lb (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

Krist nije ustanovio Crkvu kao više udruga, koje su si slične, ali su različite 3303; jedinstvo se sastoji u tome da na temelju zajedništva s p a p o m i jednim ispovijedanjem vjere, bude j e d n o stado i j e d a n pastir 3060; Petar, *"a time i rimski biskup kao njegov nasljednik*, je počelo i *"vidljivi* temelj jedinstva vjere i zajedništva 4142 ^a4147; Krist je Rimskom biskupu, u osobi Petra, povjerio službu jedinstva u Crkvi 4822; počelo (korijen, temelj) jedinstva su *"primat* i *"učiteljstvo* ^a2888 ^a3113 ^{ba}3305-3310 (^a4134); papi je povjerena skrb za čitavo Kristovo stado 4356; čežnja vjernika zajedinstvom u j e d n o m stadu i pod j e d n i m pastirom 4139; usp. H 2ba (Ovlast vođenja i papin primat).

P e t r o v a S t o l i c a štiti zakonite različitosti u Crkvi i bdije da posebnosti ne naškode jedinstvu, nego da mu služe 4134.

Vidljivi d r u š t v e n i u s t r o j kao znak crkvenog jedinstva 4344; usp. G 3ae (Crkva kao zakonito ustanovljeno društvo).

B o ž j i n a r o d mora ostati jedan i jedini 4132 4158; on uzima svoje građane iz svih naroda 4133; Božji narod je po sebi ustrojen iz mnogostrukih redova 4134; njegovo jedinstvo označava sveobuhvatni mir i unapređuje ga 4135; Crkvaje sakrament, odn. znak i djelotvorno sredstvo sjedinjenja s Bogom i jedinstva ljudskog roda 4026 4101 4124 (4321) 4342 4343; jedinstvo ljudi se jača i ispunjavajedinstvom Crkve 4342; čitav ljudski rod mora biti vođen premajedinstvu Božje obitelji 4154 4343. Snagom crkvenog katolištva pojedini dijelovi daruju svoje darove ostalim dijelovima i čitavoj Crkvi, kako bi svi zajedno djelovali u jedinstvu 4133; dijelovi i udovi Crkve moraju dobra (tj. duhovno bogatstvo, apostolsko djelovanje i vremenita sredstva) imati kao zajednička 4134; j e d n o tijelo i mnogi udovi 4113 4332 4506: usp. G 2a Nazivi Crkve); jedinstveno djelovanje vjernika 4321: sudjelovanja laika s hijerarhijskim službama: G 6ce; H 2e (Božji narod i pastriška služba biskupa); H 3i (Božji narod i biskupska služba naviještanja); Rast i solidarnost u Crkvi do njezinog dovršeneja 4332.

Različitost i jedinstvo *"u službama, staležima i uređenju života*, *^hu darovima milosti, službi i djelovanju* ^a4134 ^b4158; različitost i komplementarnost darova milosti i odgovornosti 4855; pravo jedinstvo u dostojanstvu i djelovanju kod izgradnje Kristovog tijela 4158; prava jednakost vjernika kod različitih zadaća koje ne uzrokuju nikakvo nadmetanje jedne iznad drugih 4506; j e d n o spasenje, j e d n a nada, nepodijeljena ljubav 4158; u Kristu i u Crkvi nema nejednakosti s obzi-

rom na rasu, narodnost, društveni položaj ili spol 4158; j e d n a vjera i poziv svih na svetost 4158; usp. H 1 a (Utemeljenje službi); H lb (Hijerarhijska rasčlanjenost službi).

U k a t o l i č k o j e d i n s t v o na različit način spadaju katolički kršćani, drugi kršćanski vjernici i svi ljudi koji su pozvani na spasenje 4135; svi koji na bilo koji način spadaju u Božji narod, moraju biti ucijepljeni u j e d n o Kristovo tijelo 4190; usp. G 3cg (Opasnosti i uvjetovanosti katolištva); G 4a (Pripadnost Crkvi).

3ac Jedna Crkva izgrađena mnoštvom karizmi. Crkva raspolaže darovima Duha Svetoga, odn. karizmama^a 178 575 3328 4104 4113 4131 (4159) (^as nabranjem pojedinih darova); Crkva je obdarena nebeskim darovima, *“kojiju izgrađuju i čine životom 4340^a 4189*; ti darovi su život milosti, vjere, ufanja i ljubavi i drugih darova 4189; Duh Sveti obogaćuje Božji narod krepostima 4131; Duh Sveti vodi Crkvu hijerarhijskim i karizmatičkim darovima i poklanja joj svoje plodove 4104; Krist je primio darove-prvjenca Duha Svetoga 4322; posebne milosti među vjernicima svakog staleža služe obnovi i izgradnji Crkve (4113) 4131; Duh Sveti podjeljuje hijerarhijske i druge darove među svim vjernicima 4856; njihova različitost i komplementarnost 4855; autoritet apostolaje posebni dar Duha Svetoga 4113; nositelji službi primaju svoju službu kao dar milosti Duha Svetoga 4857; po biskupskoj službi prima se milosni dar sigurne istine 4532; darovi Duha Svetoga su različiti. On poziva na vidljivo svjedočenje za nebeske zahtjeve ili za zemaljsku službu ljudima 4338; Duh Sveti djeluje po darovima i milostima i kod nekatoličkih krštenika 4139; usp. B 3be i B 3bf (Duh Sveti u životu Crkve i vjernika); F 2ced (Darovi Duha Svetoga).

Crkva prima snagu spasenja (Marove) od svog utemeljitelja^a 4106^a 4117 (4166) 4303; Krist po svom Duhu osigurava ljudima svjetlo i snagu 4310.

Vjernici zemaljske i nebeske Crkve ojačani su u svom jedinstvu darivanjem duhovnih dobara 4169; usp. M lb (Zajedništvo svetih).

U Crkvi uvijek postoje karizmatički ljudi 3801; oni su podložni autoritetu apostola 4113; vjernici ne bi trebali lakoumno težiti za izvanrednim darovima 4131; Crkvi pripada sud o njihovoj autentičnosti i urednom vršenju 4131 4113.

3ad Crkva iz i u Crkvama. J e d n a i jedina Katolička crkva sastoji se od m j e s n i h C r k a v a 4134 4147; Kristovo mistično tijelo je i tijelo Crkava 4147; one su ustrojene prema uzoru na opću Crkvu 4147; one imaju svoju vlastitu predaju, ali tako da primat Petrove Stolice ostaje netaknut 4134; one imaju svoje odredbe, vlastite liturgijske običaje te vlastito teološko i duhovno nasljeđe, ali tako da ostaju netaknuta jedinstvo vjere i j e d a n ustroj opće Crkve 4147;sveti čini mjesnih Crkava imaju posebno dostojanstvo 4013; njihove su liturgije priznate 4013; usp. J lb (Liturgije mjesnih Crkava); mjesne Crkve moraju zajednički imati sva dobra 4134; neke istočne Crkve, posebno stare patrijaršijske Crkve, iznjedrile su druge Crkve s kojima ostaju povezane u sakramentalnom životu, po pravima i obvezama 4147.

Potvrđuju se Patrijarihati ("Carigradski,^b Aleksandrijski, ^cAntiohijski, Jeruzalemski) kao i ^e*sva njihova prava i povlastice*^{hc 3 51^{abcd} 661^{abcd} 811 861^{abcde} 1308}; usp. H 2c (Pastirska služba biskupa).

Zajedničko djelovanje mnoštva mjesnih Crkava pokazuju katolištvo nepodijeljene Crkve 4147; Kristova Crkva je prisutna u svim zakonitim mjesnim skupovima vjernika; mjesne zajednice se u povezanosti sa svojim pastirima u Novom zavjetu nazivaju Crkvama; one su na svom području od Boga pozvani novi narod 4151; jedinstvo se pokazuje u svakom zajedništvu oltara, pod vodstvom biskupske službe 4151.

Biskupski kolegij u svojim članovima izražava jedinstvo mnogostrukosti i sveukupnosti Božjeg naroda pod jednom glavom 4146; kolegijalno jedinstvo biskupa pokazuje se u mnogostrukim odnosima pojedinih biskupa prema mjesnim Crkvama i prema sveukupnoj Crkvi 4147; kolegijalno razmišljanje i zaključci biskupa 4147; svi biskupi zajedno s papom predstavljaju čitavu Crkvu 4147; usp. H 1c (Kolegijalno svojstvo službe i hijerarhijsko zajedništvo); H 2c (Pastirska služba biskupa); H 2d (Kolegijalno vršenje pastirske službe); H 3ca (Biskupi kao organi službenih doktrinalnih odluka); H 3cc (Sabori i sinode); H 3cd (Nesaborsko, općenito učenje); H 3dc (Nezabludivost biskupa).

Povezanost između Rimskog biskupa i biskupa 4146; Rimski biskup kao Petrov nasljednik je trajno vidljivo počelo i temelj jedinstva mnogostrukosti biskupa 4147; Rimska Stolica se zbog primata naziva "Majka" i "Učiteljica" svih (mjesnih) Crkvi 774 1616 1868 2781; o značenju pojma "hijerarhijsko zajedništvo" 4355; hijerarhijsko zajedništvo svih biskupa s papom sigurno je ukorijenjeno u predaji 4358; usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); H 1c (Kolegijalno svojstvo službe i hijerarhijsko zajedništvo); H 2bc (Papa i biskupi).

Pojedini biskupi su vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim mjesnim Crkvama 4147; Crkva je ujedinjena i uređena pod vodstvom biskupa 4026; oni predstavljaju svoje Crkve 4147; oni moraju unapređivati i braniti jedinstvo vjere i zajednički poredak čitave Crkve, poticati vjernike na ljubav prema čitavom Kristovom mističnom tijelu i unapređivati svako zajedničko nastojanje čitave Crkve 4147; dobrim vodstvom vlastite Crkve biskupi doprinose boljitku čitavog Kristovog mističnog tijela 4147; ovlasti biskupa u njihovim mjesnim Crkvama: H 2c (Pastirska služba biskupa); H 3ca (Biskupi kao organi službenih doktrinalnih odluka).

Suradnja pojedinih biskupa međusobno i s Petrovim nasljednikom 4147; usp. H 1c (Kolegijalno svojstvo službe i hijerarhijsko zajedništvo); H 3cc (Sabori i sinode); H 3cd (Nesaborsko, općenito učenje); biskupi trebaju osigurati pomoć drugim Crkvama 4147.

Imjesna zajednica kojoj predsjedava svećenik, naziva se Božjom Crkvom 4154; u mjesnim zajednicama vjernici se okupljaju na naviještanje Kristovog Evanđelja i na slavljenje euharistijskog otajstva 4151; Krist je prisutan u svakom oltarskom zajedništvu 4151; svećenici u mjesnim zajednicama upri-

- sutnjuju biskupa s kojim dijele službu i s kojim su povezani 4042 4154; oni čine vidljivom sveukupnost Crkve 4042 4154; usp. H 5 (Svećenička služba).
- Zajednice moraju same istraživati stanje svoje okoline, osvjetliti ga svjetlom Evanđelja i iz društvenog nauka Crkve crpiti pravce razmišljanja, prosuđivanja i djelovanja 4500.
- Osuđena mišljenja: [Sve kršćanske zajednice, samo zbog toga što su se okupile u Kristovo ime, imaju sve ovlasti koje je Gospodin hito dati svojoj Crkvi] 4720; [Svaka mjesna zajednica može, snagom apostolstva svake mjesne zajednice, ako je dulje vremena bez euharistije kao svog konstitutivnog elementa, "preuzeti" svoje ovlasti i odrediti svog predstojnika i dušobrižnika; u takvim okolnostima Bog se ne može ustručavati da podijeli takve ovlasti i bez sakramenta svetog reda] 4722.
- Svećenici okupljaju Božju obitelj kao bratstvo 4153; oni moraju uložiti sav svoj trud u pastirski rad čitave biskupije i čitave Crkve 4154; zajedno s biskupom oni čine jedanaest prezbiterij 4154; usp. H 5 (Svećenička služba).
- Pojam narodna Crkva 4739; krivo shvaćanje Crkve siromaha kao klasne Crkve 4738; mnogi teolozi oslobođenja podrazumijevaju pod narodnom Crkvom klasnu Crkvu, Crkvu potlačenog naroda 4740; kod toga se kritizira sam crkveni ustroj i sakramentalnost, a u pitanje se stavlja i hijerarhijski poredak Crkve 4741.
- Obitelj je neka vrsta kućne Crkve 4128.
- Crkva kao pravno ustrojeno društvo. Crkvaje u svijetu ustanovljena i uređena kao društvo 4118sl 4124 4340 4344; Crkva ima hijerarhijske organe 4118; vidljivi društveni ustroj kao znak jedinstva Crkve 4344.
- Crkvaje prema svom ustroju i pravnom uređenju savršeno društvo, (jer ima sva sredstva potrebna za ispunjenje svoga cilja) 2919^a3167 3171 3685; zbog toga je ona u svom redu najviša zajednica 3167sl 3171 3685; ona nije manje nego li je građanska vlast 3167; ona je jedna od dviju vrhovnih vlasti koje upravljaju svijetom 347 362 (642) 767 873.
- Crkva, zbog svog društvenog ustroja, može biti obogaćena ljudskom zajednicom; ne kao da bi joj nešto nedostajalo u uređenju koje joj je dao Krist, nego kako bi bila bolje upoznata, kako bi se bolje izrazila i suvremenije uredila 4344.
- U svim bitnim stvarima ustroja Crkva se oslanja na božansko uređenje i zbog toga nije podložna ljudskoj volji 3114; Krist je postavio njezin ustroj (njezine sakramente i hijerarhijski poredak) (4344);^a4741; odbacuju se zablude modernizma o ustroju Crkve 3452-3456 3492sl.
- O korištenju pojmova "kolegij", "trajno udruženje" (coetus stabilis), "poredak" (ordo) ili "tijelo" (corpus) 4353.
- Neki teolozi oslobođenja pod pojmom narodna Crkva podrazumijevaju klasnu Crkvu 4740; kod toga se kritizira sam crkveni ustroj i sakramenti, a u pitanje se stavlja crkveni poredak 4741.

Crkva ima pravo na odgoj i vjersko poučavanje 2892 2945-2948 3685-3689. Crkva za sebe traži isključivo pravo da to čini kler 604 659 712 1063 1769 1777.

Crkva za sebe traži pravo na vremenita dobra 9411126sl 1137sl 1160 1166 1168 1181V/1189 1194 1274-1276 1491 2281 2924-2927 2975sl.

Crkva izi u mjesnim Crkvama: G 3ad.

Jedinstvo i mnogostrukost u Crkvi: G 3ab.

Pripadnost Crkvi i zajednica vjernika: G 4.

Služba u Crkvi: G 5; odn. H (Bog vodi, poučava i posvećuje Crkvu po svojim službenicima).

Položaj laika u Crkvi: G 6.

Odnos Crkve prema državi i međunarodnim ustanovama: G7b.

Uređenje Crkve: L 14.

Prijetnje crkvenom jedinstvu i njegovo obnavljanje. "Sporovi, ^krivovjerja u Crkvi, "rascijepljenost Crkve i njezino nadvladavanje ^a1710 ^a1520 ^b1600 ^c1725 ^b1738; z a b l u d e ili opasnosti od zabluda i njihove štete za vjeru i kršćanski život 4751; Crkvu treba očistiti od zabluda 1510 1520 1763.

Krist je Crkvu ustanovio kao jednu i jedinu; ipak postoji više kršćanskih zajednica 4185; raskoli od prvih vremena Crkve; značajne zajednice odvajale su se od punog zajedništva s Katoličkom crkvom (uz krivnju ljudi s obje strane) 4188; to se protivi Kristovoj volji; to je sablazan za svijet i nanosi štetu naviještanju Evanđelja 4185 (4530).

Različitosti mišljenja među kršćanima i njihovo razjašnjavanje u dijalogu i ljubavi s pogledom na zajedništvo 4343.

Jačanje Crkve snagom Uskrsloga za nadvladavanje njezinih poteškoća 4121; Duh Sveti (^Kristov Duh) djeluje kod obnavljanja Crkve (snagom Evanđelja; "posebnim milostima među vjernicima za svaki stalež) ^b4104 ^a4116 (^c4113) 4124 ^c4131,

Katolici se moraju truditi da u zajedničkom nastojanju oko očišćenja i obnove ponovno uspostave jedinstvo među kršćanima 4530.

Usp. G 3cg (Ugrožavanja i uvjeti katolištva).

Katolička crkva, druge Crkve i crkvene zajednice. Katolici pripadaju onoj Crkvi koju je ustanovio Krist, koju vode nasljednici Petra i drugih apostola, kod koje su netaknuti i trajno žive prvotni ustroj i učenje zajednice apostola, nasljedstvo istine i svetosti 4530; Crkva ustanovljena i uređena kao društvo, ostvarena je u Katoličkoj Crkvi 4119; svi teže prema jednoj i vidljivoj Božjoj Crkvi 4186; katoličkom jedinstvu na različite načine pripadaju katolički kršćani, drugi kršćanski vjernici i svi ljudi pozvani na spasenje 4135; tko vjeruje u Krista i tko je na pravi način primio krštenje, po tome je na neki, iako ne na savršeni, način u zajedništvu Katoličke Crkve 4188; izvan Katoličke Crkve nalaze se značajni elementi i dobra ("napisana Božja riječ, unutarnji darovi Duha Svetoga i vidljivi elementi koji Crkvu izgrađuju i čine ju živom), koji su usmjereni prema katolič-

kom jedinstvu, **jer proizlaze iz Krista i vode prema njemu* 4119^a4189; kod odijeljene braće nalaze se uistinu kršćanska dobra koja proizlaze iz zajedničke baštine 4530; povezanost u Duhu Svetom s krštenima, koji nisu bili u potpunoj vjeri ili jedinstvu pod Petrovim nasljednikom, temeljem Svetog Pisma kao norme vjere i života, temeljem krštenja, sakramenata vlastitih njihovim Crkvama, religijskom žaru i vjeri, zajedništvu u molitvi i drugim duhovnim dobrima 4139; više njih ima i episkopat, slavi euharistiju, časti Bogorodicu 4139 (4179); oni se s pravom nazivaju "kršćanima" i priznati su kao braća u Gospodinu, jer su opravdani po krštenju i ucijepljeni su u Krista 4188; oni svoje zajednice nazivaju "Crkvama Božjim" 4186; Katolička crkva visoko cijeni ono što su druge kršćanske Crkve i zajednice doprinijele i što doprinose za više humanosti u ljudskoj povijesti 4340.

U odijeljenim Crkvama Kristov Duh služi kao sredstvo spasenja 4189; Duh Sveti po darovima i milostima djeluje i u nekatoličkim kršćenicima 4139 4189; odijeljene Crkve i zajednice su sredstva spasenja; njihova se snaga izvodi iz punine milosti i istine Katoličke crkve 4189; kod njih se izvršavaju sveti čini koji mogu roditi život milosti i pristup zajednici spasenja 4189; usp. G 2bc (Crkva nužna za spasenje).

Kristova crkva nije zbroj Crkava i crkvenih zajednica 4530; nije dozvoljeno tvrditi: [Kristove crkve nema zapravo nigdje, tako da nju treba smatrati samo kao cilj prema kojem moraju težiti sve Crkve i zajednice] 4530. Između Katoličke crkve i drugih kršćanskih Crkava i zajednica postoje nesuglasja u naučavanju, stezi i ustroju. Zbog toga postoje zapreke koje su protivne punom crkvenom zajedništvu 4188; odijeljeni kršćani kao pojedinci, kao zajednice ili Crkve nemaju ono jedinstvo koje je Krist htio podariti vjernicima i koju priznaje sveto Pismo i predaja Crkve 4190; samo preko Katoličke crkve, općeg sredstva za spasenje, može se postići sva punina pomoći za spasenje 4190; usp. G 2bc (Crkvaje potrebna za spasenje).

Onima koji su rođeni u drugim Crkvama i crkvenim zajednicama ne smije se predbacivati grijeh zbog odvajanja; njih treba susretati s poštovanjem i ljubavlju 4188.

Božjim je zakonom zabranjeno zajedništvo u svetim činima (communicatio in sacris), koje vrijeđa jedinstvo Crkve, ili koje uključuje zabludu, otpad od vjere, sablazan ili ravnodušnost 4181.

Majka Crkva se nada i neprestano djeluje na jedinstvu među svim kršćanima 4139 4185; kršćani se moraju truditi da zajedničkim nastojanjem ponovno uspostave jedinstvo među svim kršćanima 4530; katolici trebaju priznati i cijeniti uistinu kršćanska dobra, koja proizlaze iz zajedničkog nasljedstva i koja se nalaze kod odijeljene braće 4530; pokret, nazvan ekumenskim, za ponovno uspostavljanje jedinstva svih kršćana djelo je milosti Duha Svetoga i Krista 4186; skrb za ponovno uspostavljanje jedinstva odnosi se na čitavu Crkvu: na vjernike i pastire 4191; izražavanje katoličke vjere ne smije biti zapreka za ekumenski dijalog 4192; sveukupno učenje mora biti jasno izneseno i ne smije trpjeti nikakvu štetu

4192; katoličku vjeru treba dublje i pravilnije razvijati jezikom koju odijeljeni kršćani razumiju 4192; katolički teolozi i ekumenski dijalog 4192; kod uspoređivanja učenja treba uzeti u obzir poredak, odn. hijerarhiju istine katoličkog učenja 4192; o hijerarhiji vrijednosti usp. A 4bb (Teološke metode); H 3bb (predmeti i vrste doktrinarnih odluka).

Katolička crkva i od nje odvojene Istočne crkve: unapređivanje jedinstva s odvojenim Istočnim crkvama 4181; Crkve Istoka i Zapada imaju pravo i dužnost ravnati se prema vlastitim uredbama 4180.

Pomirenje s Carigradskom crkvom 4430-4435; želja za ponovnim pomirenjem, za nastavljajem dijaloga s ciljem punog zajedništva vjere, bratske sloge i sakramentalnog života 4434sl.

Kršćanima odvojenih Istočnih crkava mogu se podijeliti sakramenti pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja, ako oni za to mole i ako su pravilno pripremljeni 4182; to odgovara praksi Katoličke crkve u odnosu na Istočne crkve zbog opasnosti za spasenje i za duhovnu dobrobit duša 4181.

Katolici smiju tražiti sakramente pokore, euharistije i bolesničkog pomazanja od nekog djelatnika odvojenih Istočnih crkava, ako su sakramenti valjani, ako to savjetuju potreba ili duhovna korist i ako je nemoguće fizički ili moralni pristup nekom katoličkom svećeniku 4182.

Zbog važnog se razloga dozvoljava zajedništvo u svetim činima, stvarima i mjestima između katolika i odvojenih Istočnih crkava 4183; usp. J 1ec (Liturgijsko zajedništvo s Istočnim crkvama).

Raskol nadbiskupa L e f e b v r e a i njegov razlog: krivo shvaćanje predaje 4820-4823.

b. - CRKVA JE SVETA

G 3b

Božanski temelj crkvene svetosti. Crkvaje nadnaravna "zbog svog cilja i sredstava prema cilju" 3167 3300sl 3685; ona je duhovna 3167 3300sl.

Crkva će postići svetost uz pomoć milosti B o ž j e 4168.

K r i s t je predao samoga sebe za Crkvu kako bje posvetio 4165.

D u h S v e t i j e poslan za posvećenje Crkve 4104; svetost Crkve se očituje u plodovima milosti koje vjernicima dijeli Duh Sveti 4165; Duh Sveti obnavlja Crkvu 4104 4116 (4113) 4124 4131; Darovi i karizme Duha Svetoga u Crkvi: F 2cd i G 3ac.

Usp. G 1b (Crkva kao djelo Oca, Sina i Duha Svetoga).

Svetost i grijesi putujuće Crkve i njezina obnova. Crkva se u ispovijestima vjere naziva "sveta" 1-5 11-30 36 41sl 47 51 60-63 150 4119 (4151) 4165; ona je bez ljage i bora 493 575 (4841); prema vlastitoj istini ona je dar božanske milosti i otajstvo vjere 4737.

Odbacuje se mišljenje: [Crkvaje nazočna samo u povijesti i pokorava se onim zakonima koji upravljaju nadolazećom poviješću u njezinoj imanenciji] 4737.

Crkvaje potrebna za spasenje: G 2bc; spasenosno poslanje Crkve: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Svetost Crkve izražava se mnogostruko u pojedincima 4165; Crkva svojom svetošću započinje obnovu svijeta 4168; Crkva kao zajednica svetih 4854; darovi i karizme Duha Svetoga u Crkvi: G 3ac; Poziv svih vjernika na svetost i različiti putevi prema spasenju: G 4ba; G 4bb.

Crkvaje zbog svog čudesnog širenja, zbog svoje svetosti, plodnosti, jedinstva i postojanosti trajni motiv za vjerodostojnost vjere 3012; usp. A 2bc (Vjerodostojnost vjere).

Plodovi svetosti pokazuju se u povijesti Crkve u životima svetih 4166; sveti su putokazi prema savršenom sjedinjenju s Kristom i prema svetosti 4170; oni koji su u nebu svojom unutarnjom povezanošću s Kristom učvršćuju čitavu Crkvu u svetosti i doprinose njezinoj izgradnji 4169; Bogu svetima objavljuje svoju prisutnost 4170; usp. M lb (Zajedništvo svetih).

Marija je prasluka Crkve s obzirom na vjeru, ljubav i savršeno sjedinjenje s Kristom 4177sl; u hijerarhiji svetosti je žena, Marija iz Nazareta, prasluka Crkve 4841; u napredovanju u vjeri, ufanju i ljubavi, u vršenju Božje volje, Crkva nastoji biti što sličnija svojoj praslici 4178; Marija kao uzor majčinstva Crkve 4177; Krist se po Crkvi mora roditi i rasti u srcima vjernika, kao u Mariji 4178; Marija kao primjer majčinske ljubavi koja mora oživljavati apostolsko poslanje Crkve 4178; Crkva u Mariji dublje prepoznaje otajstvo utjelovljenja, te postaje sve sličny'om svom Zaručniku 4178; Crkva kao majka vjernika ili Kristova zaručnica: G 2a (Nazivi Crkve).

Crkvaje u Mariji već prispjela do savršenosti 4178; u blaženoj Djevici je Crkva već postigla svoje dovršenje bez ljage i bora 4841; Marijaje slika i početak dolazećeg svijeta za dovršenje Crkve, te na zemlji svijetli putujućoj Crkvi kao znak nade i utjehe 4179; Marija korača ispred Crkve na putu svetosti 4841; Marija štiti Crkvu 4619; pod zaštitom i na zagovor Marije Crkva će nadvladati "strukture grijeha" u osobnom i društvenom životu, te će postići "pravo Kristovo oslobođenje" 4619; usp. E 6 (Marija majka Isusa Krista); pos. E 6f (Marija kao unutarnja slika Crkve i vjernika).

Josip je zaštitnik Crkve, jer je bio na čelu sv. Obitelji 3262sl; usp. E 6db (Sudjelovanje Josipa u otkupljenju).

Putujuća se Crkva nalazi u tuđini i traži ono stoje nebesko 4111; ona traži nadolazeći i vječni Grad 4124; vjernici su na hodočašću prema sv. gradu Jeruzalemu 4008; kršćanska zajednica hodočasnika vodi bliže Kristu 4170; kršćani u Kristovom duhu idu prema dovršenju ljudske povijesti 4345; vjernici su građani jednog nezemaljskog kraljevstva, nego kralj evstva nebeske naravi 4133; isprepletenost zemaljskog i nebeskog građanstva može se shvatiti samo u vjeri 4340; usp. G lbf (Dovršenje Crkve); G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva i Božje kraljevstvo; rast i trajanje Crkve); M lb (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

Crkvaje u s v i j e t u i nosi njezin oblik: G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod).

Crkva na svom putovanju doživljava *"trpljenje, ^bnapasti i nevolje, "progon svijeta, i "Božju utjehu"* 4115 ^dc 4121 ^b 4124 ^ca 4147 ^e 4344; ona zna daje ograničena i mala 4619; oltarske zajednice su često puta malene i siromašne, ili žive razasute 4151; u Crkvi ima mučenika 1822 2779 4321; Crkvaje pozvana na to da, kao Krist izabere put siromaštva i progona 4120.

Crkva jeistovremeno sveta i potrebita čišćenj a; ona ide putem pokajanja i obnove 4120 4321; njezinaje svetost nesavršena 4168; ona mora stalno dozrijevati 4343; neprestano treba evangelizirati čitavu Crkvu 4625; jačanje Crkve snagom milosti za vjernost ustrajnosti u obnavljanju 4124; Crkva se jača snagom uskrslog Gospodina kako bi nadvladala svoje nevolje i poteškoće 4121; Duh Sveti ("Kristov Duh) obnavlja Crkvu (*snagom evanđelja; "posebnim milostima među vjernicima svih staleža*) ^b 4104 ^a 4116 (^c 4113) 4124 ^o 4131; mladež je simbol Crkve koja je pozvana na stalno obnavljanje same sebe, odn. na neizostavno pomlađivanje 4492.

Crkva se ne sastoji samo iz predestiniranih i svetih 1201 1203 1205sl 1221 2408 2463 2472-1278 3803.

Crkva *"na svom zemaljskom putovanju* obuhvaća g r j e š n i k e 4120 ^a 4190; među klericima i laicima nije tijekom povijesti u Crkvi nedostajalo onih koji nisu bili vjerni Božjem Duhu 4343; Crkvu ranjavaju grijesi vjernika 4128; ona radi na obraćenju grješnika ljubavlju, primjerom i molitvom 1674 4128; čovjek biva Božjom riječju i sakramentima oslobođen od vlasti grijeha i zla i uveden u zajedništvo ljubavi s Bogom 4755; ponovno se s Crkvom pomiruju grješnici koji pristupe sakramentu pokore 4128; ovlast Crkve da oprostí sve grijehé 349; Crkva kao posrednica oprosténja grijeha: D 4b (zajednički grijesi: Crkva i grješnici); D 4c (Grješne strukture društva: Crkva i grijesi); D 7bb (Crkva kao posrednica oprosténja); K 3 (Sakrament krštenja); K 6 (Sakrament pokore).

Razlika između naviještene poruke i ljudske slabosti onih kojima je evanđelje povjereno 4343; kao slab čovjek biskup može trpjeti s onima koji su u neznanju i koji lutaju 4152.

Crkva se treba čistiti od z a b l u d a 15101520 1763; ona se mora boriti protiv pogrešaka svojih udova 4343; ponovno uspostavljanje jedinstva među svim kršćanima u zajedničkom nastojanju za očišćenje i za obnovu 4530; usp. G 3af (Opasnost za crkveno jedinstvo i za njezinu obnovu).

D o v r š e n j e Crkve *"na kraju vremena, ^bu nebeskom kraljevstvu, 'u budućem svijetu"* ^a 4102 ^b 4168 ^c 4179 ^b 4190 ^a 4198 ^a 4332 ^a 4340; usp. G 1bf (Dovršenje Crkve); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

c. - CRKVA JE KATOLIČKA

G 3c

Katolištvo je utemeljeno u Bogu. Crkva se mora proširiti i dospjeti do sve punine Božje 4117; na kraju vremena svi će se pravednici, tamo od Adama, okupiti u 3ca

općoj Crkvi kod O c a 4102; općenitost Crkve je Božji dar 4133; Krist je davanjem svoga Duha pozvao vjernike iz svih naroda i učinio ih svojim tijelom 4112.

D u h S v e t i pruža svima mogućnost da se povezu s uskrsnim otajstvom 4322. Usp. F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

3cb Općenitost Crkve. Vjera u ispovijestima vjere u "Katoličku" crkvu 3 - 5 1 2 1 5 1 9 2 1 2 3 2 7 - 3 0 3 6 4 1 // 5 1 6 0 1 2 6 1 5 0 4 1 1 9 (4133 4151 4186).

Katolištvo Crkve, zajedništvo i jedinstvo njezinih pojedinih dijelova 4133 4147. Božji se narod okuplja iz različitih naroda 4133sl.

Okrenutost prema siromasima, od koje nitko nije isključen, uključuje općenitost biti i poslanja Crkve 4761.

3cc Poslanje Crkve svim narodima i svim ljudima. Crkvaje poslana da obuhvati čitavo čovječanstvo "bez mjesnih ili vremenskih zapreka 350 "3166 3685 4103 4124 4132sl 4135 4141 4154 "4159 4301 4332 4343; ona stupa u ljudsku povijest te istovremeno nadilazi vrijeme i granice naroda 4124 4135; ona u svojoj općenitosti nije vezana na nikakav oblik ljudske kulture i na nikakav politički, gospodarski ili društveni sustav 4342; ona je poslana naviještati Kristovo kraljevstvo i ustanoviti ga među svim narodima 4106.

Mesijanski narod je klica jedinstva, nade i spasenja čitavog ljudskog roda 4123; on služi kao sredstvo spasenja za sve 4123; on je poslan na čitav svijet 4123 4186.

Katoličkom jedinstvu pripadaju katolički kršćani, drugi koji vjeruju u Krista i svi ljudi pozvani na spasenje 4135. Usp. G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve).

3cd Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije. Crkvi je povjereno naviještanje: A 2bb. Crkva mora kao K r i s t evanđelje predati dalje 4573; Isusovo naviještanje: E 2bb; E 3bb; sam Krist naučava po Crkvi 3806; on želi da njegov narod raste biskupskim propovijedanjem evanđelja 4187; Crkva ima pravo i dužnost tumačiti objavljeni nauk, jer je ona njegova čuvarica i tumačiteljica 807 3012 3020 3540; propovijedima i krštenjem Crkva rađa djecu, koja su začeta po Duhu Svetom i rođena iz Boga, za besmrtni život 4178.

Crkvaje od a p o s t o l a primila Kristov nalog za naviještanje spasonosnih istina 4141; Krist je apostolima dao nalog naviještati evanđelje posvuda ("svemu stvorenju") 4006 4147 4207 4332 "4185; on im je na Duhove poslao Duha Svetoga kako bi mu njegovom snagom bili svjedoci do na kraj zemlje 4145 4148; oni navješćuju Gospodinovu smrt i uskrsnuće 4405; oni propovijedaju koristeći višestruke načine govora: kateheze, pripovijedanje, svjedočanstva, himne, pohvale, molitve i druge literarne vrste onoga vremena 4405; Crkva se povećavala njihovim propovijedanjem 4143;

Zadaća propovijedanja evanđelja je milost, p o z i v na posebnost Crkve 4573; on određuje njezin identitet i izvornost njezinog doprinosa 4617; navješćivanje evanđelja kao posebno poslanje Crkve 4755; Crkva postoji zbog širenja evanđelja 4573; ona nastoji evanđelje navješćivati sve dalje i što većem broju ljudi 4575.

Širenje evanđelja i naviještanje (i nauk) **s p a s e n j a** (Božje riječi) 4573 4755; ono se mora protegnuti na sve narode (na sve ljude bez razlike) 4617 4620; širenje evanđelja znači za Crkvu: veselu vijest donijeti svim slojevima ljudskog roda, kako bi ih se proželo iznutra i obnovilo 4574; u tome se mora odražavati posebna Isusova ljubav za najsiromašnije i za one koji trpe 4617; Crkva mora navješćivati Krista kao puninu vjerskog života 4197; ona nastavlja slati navjesticitelje kako bi se ustanovile nove Crkve koje će onda same biti sposobne naviještati evanđelje 4141; u navješćivanju evanđelja Crkva želi slušatelje dovesti do vjere i do ispovijedanja vjere, pripremiti ih za krštenje, osloboditi ih iz ropstva zabluda i ucijepiti ih u Krista 4141; Crkva pomaže misije 4140.

Kršćani su primili poruku spasenja koju moraju navijestiti svima 4159 4301; na to ih sili ljubav 4328; svaki učenik ima dužnost sijati vjeru 4141; unutar evanđelja svi su službenici evanđelja, prema svojoj ulozi i prema svojim karizmama 4618; mladi moraju unijeti vjeru u svijet 4492 4635; u mjesnim se zajednicama vjernici okupljaju naviještanjem Kristovog evanđelja 4151; usp. A 2bb (Vjera i naviještanje).

Biskupi, kao nasljednici apostola, primili su od Gospodina poslanje poučavati sve narode i navijestiti evanđelje svakom stvorenju (4145) 4147sl 4152; pastiri su dobili zadaću poučavati sav narod i navijestiti evanđelje čitavoj ljudskoj obitelji (4149) 4534; oni se molitvom, propovijedima i djelima ljubavi moraju brinuti i za one koji još ne pripadaju jednom stadi 4152; oni moraju poticati svoje vjernike na apostolska i misionarska nastojanja 4152; oni za misije moraju priskrbiti suradnike te duhovnu i materijalnu pomoć 4147; Petrovom nasljedniku je predano dalje širiti kršćansko ime 4147; usp. H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće odrednice za biskupsku službu navješćivanja); H 3ca i H 3cb Biskupi i papa kao organi službenih doktrinarnih odluka).

Svećenici se moraju brinuti za to da čitav ljudski rod bude doveden u jedinstvo Crkve 4154; usp. H 5 (Služba svećenika).

Širenje evanđelja preko laika dobiva svoje značenje i djelotvornost od toga što se vrši u uobičajenim svjetskim odnosima 4161; laici moraju nastojati da Božji plan spasenja dođe do svih ljudi svih vremena 4159; premda su laici zauzeti vremenitim brigama oni mogu i moraju svijetu navješćivati evanđelje i sudjelovati u povećanju Kristovog kraljevstva u svijetu 4161; širenje evanđelja preko laika: G 6ca (Apostolat laika).

Među zadaćama širenja Evanđelja preko laika, posebno je vrijedna ustanova **ženidbe i obitelji** 4161; roditelji moraju biti prvi vjervjesnici svojoj djeci 4128; usp. G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji).

Pomoć svijeta, pojedinaca i ljudske zajednice u širenju evanđelja 4340.

Grijesi otežavaju službu širenja Evanđelja 4619; nejedinstvo kršćana kao smetnja širenju evanđelja na svijetu 4185 4530.

Čovjek kojemu treba propovijedati evanđelje je osoba podložna društvenim i gospodarskim problemima 4579; usp. C 4kd (Opasnosti i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); širenje evanđelja odnosi **s e n a - : s v e o b u h v a t n o**

o s l o b o đ e n j e čovjeka 4626; -: na pravo ostvarenje čovjeka 4626; -: osobno obraćenje i društvenu preobrazbu 4620; ono čini čovjeka subjektom njegovog osobnog i društvenog razvitka 4628; širenje evanđelja -: ne znači zanemarivanje pravednosti, oslobođenja, napretka i mira u svijetu, nego njegovo unapređivanje 4579; -: znači unapređenje čovjeka 4579; jedinstvo i razlikovanje između širenja evanđelja i ljudskog unapređivanja 4758; Crkva snagom evanđelja želi promijeniti kriterije prosuđivanja, vrijednosti, obrasce mišljenja, nagone i obrasce ponašanja koji se protive Božjem planu spasenja 4575; obveza Božjeg naroda i svakog kršćanina za širenje evanđelja s obzirom na bijedu i naprevde u Latinskoj Americi 4619; Crkva Latinske Amerike mora siromašnima naviještati evanđelje i s njima biti solidarna 4496; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjena struktura), D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura).

Svjedočanstvo s i r o m a š n e Crkve širi evanđelje među bogatima da se obrate 4634; pučka religioznost nije samo predmet evangelizacije, nego djelatni način kojim puk sam sebe neprestano evangelizira 4624; kao i Čitava Crkva, tako se i religioznost puka mora uvijek iznova evangelizirati 4635; usp. G 7ae (Crkva i kultura: pučka religioznost).

Širenje evanđelja i kultura: Evanđelje, i širenje evanđelja, ne spada niti u jednu kulturu, ali se može s njima uskladiti, može ih prožeti i nije podložno niti jednoj kulturi 4577; Evanđelje u životnu praksu provode ljudi koji su ispunjeni svojom kulturom 4577; vrlo je važno razlikovati između evanđelja i kulture 4578; kulturu i kulture treba prožimati evanđeljem i tako ih preporučiti 4576 4578.

P r i l a g o đ e n o n a v i j e š t a n j e je zakon svakog širenja evanđelja -: Crkvaje Kristovu poruku izrazila uz pomoć pojmova i govora različitih naroda, osvjetlila ju filozofijom, kako bi evanđelje prilagodila mogućnostima shvaćanja svih, kao i zahtjevima obrazovanih 4344; -: tako svaki narod može Kristovu poruku izraziti na vlastiti način 4344; unapređivanje suradnje između Crkve i različitih kultura; za tu suradnju su Crkvi potrebni stručnjaci - vjernici i oni koji ne vjeruju 4344; poslanje Crkve mora odgovarati odnosima u današnjem svijetu 4162; usp. G 7ae (Crkva i kultura: pučka religija).

Načelo v j e r s k e s l o b o d e olakšava upućivanje poziva ljudima za kršćansku vjeru 4245; sloboda od prisile kod prihvaćanja vjere: L 5g (Ljudska prava).

Odnos Crkve prema religijama. I kod nekršćanskih naroda postoji spoznaja neke tajnovite sile, odnosno priznanje najvišeg božanstva ili Oca 4196; kršćanin treba priznati, čuvati i unapređivati duhovna i čudoredna dobra koja se nalaze kod pristalica drugih religija 4196; izvan Katoličke crkve postoje elementi svetosti i istine koji kao Kristovi darovi sežu do katoličkog jedinstva 4119; na različite načine su prema Božjem narodu usmjereni oni koji još nisu primili evanđelje 4140; usp. C 4dd (Bog i religije); F 1b (Božja želja za sveopćim spasenjem); G 2bb (Sakramentalnost Crkve); G 2bc (Nužnost Crkve za spasenje).

Crkvaje duhovno po vezna sa ž i d o v s k i m narodom *Q temelj em saveza s Bogom, njegovog izabranja, temeljem obećanja i Kristovog porijekla;^b temeljem zajedničke baštine*^a 4140^b 4198; Crkva, Novi savez u Kristu, pripremana je u povije-

sti izraelskog naroda iz u Starom zavjetu 4102 4122; počeci vjere i izabranja Crkve nalaze se kod patrijarha, Mojsija i proroka 800 4198 (4221); svi Kristovi vjernici su uključeni u poziv Abrahama 4198; spasenje Crkve je unaprijed označeno u izlasku izabranog naroda i zemlje ropstva 4198; Crkvaje primila objavu Starog zavjeta posredstvom Izraela 4198; usp. A 1c (Postupnost objave); E 1b i 1c (Obećanje Isusa Krista u Starom zavjetu i spasenje starozavjetnih vjernika); G 1bb (Crkva unaprijed označena u Starom zavjetu); G 2ba (Crkva iz Zidova i pogana); K 1a (Sakramentalni znakovi u Starom zavjetu).

Bog voli Zidove zbog otaca, premda nisu primili evanđelje; Crkva očekuje dan u koji će svi narodi je d n i m glasom zazivati Gospodina 4198; Crkva očekuje dan dovršenja s prorocima 4198.

Zbog Kristovog trpljenja ne mogu se bez razlike okriviti niti tada živući Zidovi, niti današnji Židovi 4198; premda postoji Crkva kao novi Božji narod, Židovi se ipak ne smiju prikazivati kao od Boga odbačeni i prokleti 4198; Crkva osuđuje progone i izraze antisemitizma protiv Židova, u koje god vrijeme se oni događali 4198:

Božja namjera spasenja obuhvaća sve koji priznaju Stvoritelja, posebno m u s 1 i m a n e 4140 (4197); Crkva ih cijeni: oni ostaju čvrsti u vjeri Abrahama u poštovanju jedinog Boga, časte Isusa i Mariju, očekuju sud, polažu važnost na čudoredni život, molitvu, milostinju, post (4140) 4197; neprijateljstva i nesporazumi između kršćana i muslimana u prošlosti 4197; svi bi trebali zaboraviti prošlost, nastojati oko međusobnog razumijevanja te zajednički braniti i unapređivati pravednost, čudoredna dobra, mir i slobodu za sve ljude 4197; usp. A 2ab (Ljudska sposobnost spoznavanja vjerskih istina).

Spoznaja i priznanje jednog najvišeg božanstva ijednog Oca prožima život pristalica drugih r e l i g i j a s vjerskim sadržajima 4196; Primjer - : h i n d u i z a m : izražaj božanskih tajni u mitovima i filozofiji 4196; - : spoznaja nedostatnosti svijeta i učenje o putu savršenog oslobođenja i najvišeg prosvjetljenja 4196; religije nastoje izaći ususret nemiru ljudskog srca tako što naučavaju životna pravila i svete obrede kao put prema smirenju 4196; nerijetko religije odražavaju zraku istine koja prosvjetljuje sve ljude 4196; Katolička crkva ne odbacuje ništa od onoga što ima istinitog i svetog u (drugim) religijama, posebno u hinduizmu i budizmu 4196; razgovori i suradnja kršćana s pristalicama drugih religija, kod čega kršćani moraju priznati, poštivati i unapređivati njihova duhovna i čudoredna dobra i društveno-kulturne vrijednosti 4196; usp. A 2ab (Ljudska sposobnost da spozna vjerske istine).

Bog nije daleko od onih koji u sjenama i slikama traže nepoznatog Boga 4140.

Crkva mora neumorno naviještati K r i s t a , koji je put, istina i život; u njemu kršćani nalaze puninu vjerskog života 4196; usp. G 3cd (Crkva i širenje evanđelja, odn. misije).

Odnos Crkve prema onima koji ne vjeruju i prema ateizmu. Izvan Crkve nalaze se elementi svetosti i istine, koji kao Kristovi darovi sežu do katoličkog jedinstva 4119.

Oni koji još nisu primili evanđelje upućeni su na različite načine na Božji narod 4140; onaj tko bez krivnje ne poznaje Kristovo Evanđelje i njegovu Crkvu, a iskreno traži Boga i pokušava ispuniti njegovu volju, može postići vječno spasenje i primit će pomoć potrebnu za spasenje 4140; ono što kod njih ima dobrog i istinitog Crkva će cijeniti kao pripremu za veselu vijest i kao nešto primljeno od Boga 4140; usp. A 2ab (Ljudska sposobnost spoznavanja vjerskih istina); F lb (Božja želja za sveopćim spasenjem); G 2bc (Nužnost Crkve za spasenje).

Oblici i temelji a t e i z m a : C 4kh.

Crkva i ateizam: Crkva odbacuje učenje i postupke ateizma **kao protivne razumu i ljudskom iskustvu* 3021sl^a4321; odgovornost vjernika za ateizam (ako zamračuju lice religije iskrivljenim vjerskim odgojem, naukom ili praksom) 4319; Crkva ozbiljno uzima razloge za ateizam i ispituje ih 4321; suradnja i dijalog između vjernika i onih koji ne vjeruju u izgradnju svijeta 4321; Crkva poziva ateiste na promatranje Kristovog evanđelja 4321.

Prikladno iznošenje nauka i potpuni život Crkve i njezinih udova kao sredstvo protiv ateizma (4319) 4321; povreda ljudskog dostojanstva i očajanje, ako nema božanskog temelja i nade u vječni život 4321.

Eshatološka nada ne priječi ispunjenje svjetovnih zadaća, nego ih potiče: C 4ic (Pravila ljudskog djelovanja); C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); G 4bf (Zadaća vjernika u svijetu); M lb (Eshatološka nada i zemaljske stvarnosti),

g Opasnosti i uvjetovanosti katolištva. Katolici pripadajuonoj Crkvi koju je ustanovio Krist, koju vode nasljednici Petra i ostalih aposotola, kod kojih je nepovrijeđeno i živo održano izvorno uređenje i nauk apostolske zajednice, te baština istine i svetosti upravo te Crkve 4530; želja vjernika za sjedinjenjem *u jedno* stado pod jednim pastirrom 4139; usp. G 4a (Pripadnost Crkvi).

U katolištvo spadaju elementi kojih nema u svim Crkvama: priznavanje ispovijesti vjere, sakramenata, crkvenog vodstva i zajedništva (3802) 4137 4139; između drugih kršćanskih Crkava i zajednica te Katoličke crkve postoje razlike u nauku, stezi i ustroju 4188; razgovor sa Carigradskom crkvom s ciljem punog zajedništva u vjeri i sakramentima 4435; usp. G 3af (Opasnosti za jedinstvo Crkve i njezina obnova); G 3ag (Katolička crkva, druge Crkve i crkvene zajednice).

Zablude u Crkvi s obzirom na katoličku istinu 1667.

Donatizam je tip ne-katoličkog shvaćanja Crkve 705 912.

Hijerarhija i istine: A 4bb (Teološke metode); H 3bb (Predmeti i vrste doktrinarnih odluka).

3d

d. - CRKVA JE APOSTOLSKA

Krist je ustanovio Crkvu na apostolima. Vjera u ispovijestima vjere u apostolsku Crkvu 42-49 60 150 4119 (4151).

U s t a n o v l j e n a n a a p o s t o l i m a : Krist je izgradio Crkvu slanjem apostola 4142; on ju je ustanovio na apostolima i sagradio na Petru 4143; on je povjerio

Petru i apostolima širenje i vodstvo Crkve 4119 4141 4143 (4144); Crkva se drži zajedno svojim propovijedanjem Evanđelja 4143; navješćivanje evanđelja po apostolima: G 3cd (Crkva i širenje evanđelja, odn. misije); Crkvu su uredili apostoli i njihovi nasljednici 4147; poslanje apostola potvrđeno je na Duhove 4143; ono će trajati do kraja svijeta 4144.

Krist je postavio apostole kao zbor, odn. trajni skup na čelu s Petrom 4143; Krist je tom zboru povjerio sva dobra Novoga zavjeta 4190; prema Kristovoj odredbi apostoli čine *jedan* zbor 4146; oni su dionici Kristovih ovlasti 4143; dostojanstvo apostola je jednako, ali postoji razlika u ovlastima 282 2594.

Služba vezanja i odrješivanja dana je osim Petru i apostolskom zboru 4146; usp. K 6d (Djelitelj sakramenta pokore).

Krist je *"na Duhove* apostole obdario Duhom Svetim za ispunjavanje njihovih zadaća 4145^a 4148; autoritet apostola je poseban dar Duha Svetoga 4113; njemu su podređeni karizmatici 4113.

Krist nije -: među dvanaesticom uzeo niti jednu ženu 4592; -: apostolsku službu povjerio niti jednoj ženi 4593; niti Marija nije bila uzeta u zbor dvanaestorice apostola 4594; Krist je za svoje apostole pozvao samo muškarce 4840; apostoli (dakle muškarci) bili su s Kristom na Posljednjoj večeri, te su na dan uskrsnuća primili Duha 4840.

U t e m e l j e n a n a P e t r u : Krist je Crkvu sagradio na Petru 4143; Petru je naloženo da čuva Crkvu 4119; Krist je postavio Petra za apostolskog kneza 3055; on ga je postavio za stijenu, za nositelja ključeva Crkve i za pastira čitavog svog stada 4146; on je na čelu apostolskog zbora 4143 4190; odatle (proizlazi) Petrovo prvenstvo 350sl 446 640 774sl 3053sl 3055 3308 (4144); Petrovi različiti odnosi zbog njegovog prvenstva 3308;

Petar je *"drugotni i^b vidljivi temelj* Crkve^a 774 (^a3051)^b 4611; on je vidljiva glava čitave Crkve 942 (944) 1207 3055; on je pretpostavljen drugim apostolima kao počelo i temelj jedinstva vjere i zajedništva 3051 4142; Petar je svoje pravne ovlasti primio neposredno od Krista a ne posredstvom (*"preko sinodalnih zaključaka*) Crkve^a 350^a 640 3054 3055; on je Kristov zamjenik 942 1263.

Petar je primio pune jurisdikcijske ovlasti 1052; a ne samo prvenstvo časti 3055; apostoli nisu primili svoje ovlasti bez Petra ili protiv Petra 3309; njihove pravne ovlasti podređene su Petrovim ovlastima 1052; niti Pavao nije bio jednak Petru (protiv zablude dviju glava Crkve) 1999 3555; odbacuje se: [Petar nikada nije bio svjestan svoga prvenstva] 3455.

Petar je primio službu vezanja i razrješivanja 4146.

Apostolska predaja u Pismu i tradiciji, usp. A 3a (Bit predaje); A 3c (Predaja i 3db Sveto pismo); H 3a (Opće odrednice biskupske službe naviještanja).

Apostolima su *"Krist i^b Duh Sveti* povjeroili Božju riječ^a 1501^a 3006^a 4207^{ba} 4212^b 4224; Duh Sveti je poučio apostole 4405; živa predaja potječe od apostola 4212sl 4534; oni su je predavali dalje propovijedima, primjerom i uredbama, kako su je primili od Krista ili kako su je shvatili pod utjecajem Duha Svetoga 4207; oni su Gospodinove riječi prenosili s potpunijim razumijevanjem, na na-

čin prilagođen potrebama slušatelja 4405; usp. naviještanje apostola: G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); apostoli su evanđelje predali kao temelj Crkve 4144; ono što su apostoli prema Kristovoj zapovijedi propovijedali, to su kasnije uz nadahnuće Duha Svetoga u pisanom obliku predali oni sami ili apostolski muževi 4225; usp. A 3b (Sveto pismo); apostolsku predaju čuvaju od apostola postavljeni biskupi i njihovi nasljednici 4144 4208; usp. K 8 (Sakrament sv. reda); vjera je učvrstila sjećanje na Isusovo djelovanje i učenje 4405; usp. A 2b (Vjera); L 2c (Krepost vjere); Crkva izvršava Božji nalog čuvanja i tumačenja Božje riječi 4219; usp. A 3be (Tumačenje Svetog pisma).

Apostolska se predaja dalje razvija u Crkvi uz pomoć Duha Svetoga 4210; Bogje preko predaje neprestano u razgovoru s Crkvom 4211; Crkva svojim učenjem, životom i kultom prenosi svim naraštajima ono što ona jest i što vjeruje 4209.

Apostolska predaja sadrži sve što doprinosi svetom načinu života Božjeg naroda i povećanju vjere 4209; praksa Crkve u liturgiji, molitvi i ostvarenju vjere kao kriterij predaje 4209 4213.

Predaja ima živi karakter i nije suprotstavljena općoj učiteljskoj službi Crkve i Rimskom biskupu 4822; objava je neokrnjeno dalje predavana, čuvana i vjerno tumačena preko zakonitih biskupskih nasljednika i brigom Rimskog biskupa (učiteljska služba) 4214 4150 4534; usp. H 3a (Opće odrednice za biskupsku službu naviještanja).

Katolici pripadaju onoj Crkvi koju je ustanovio Krist i koju vode nasljednici Petra i drugih apostola, kod kojih je neokrnjeno i živo očuvano prvotno uređenje i nauk apostolske zajednice, te baština istine i svetosti upravo te Crkve 4530.

3dc Crkvena služba u nasljedstvu apostola. Nositelji službe u neprekinutom apostolskom nasljeđu, po sakramentu sv. reda dobivaju od Krista milosni dar Duha Svetoga 4857; apostoli su polaganjem ruku davali dalje duhovni dar, koji se prenosi biskupskim posvećenjem 4145; biskupskim posvećenjem se u sakramentalnom obliku čuva apostolsko nasljeđe 4821; usp. K 8c (Biskupsko posvećenje).

Osuđuje se: [Crkvaje apostolska u tom smislu da sve krštenike treba smatrati za nasljednike apostola] 4720; [Sakrament euharistije nije nužno povezan sa sakramentom sv. reda]. To shvaćanje vrijeđa apostolsku strukturu Crkve 4723.

B i s k u p i : apostoli su svoje poslanje prenijeli na svoje suradnike i naredili im da trebaju uzeti u službu provjerene muževe 4144; apostoli su postavljali biskupe i đakone 101; za očuvanje evanđelja ostavili su biskupe i predali im svoju učiteljsku službu 428; biskupi su nasljednici apostola *'temeljem božanskog postavljanja* 101 1318 1768 3061 3307 3804 4142 ^a4144 4147sl 4153 4187 4208 4533; preko njih se nastavlja apostolska služba o pastvi Crkve 4144; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve; trajanje i rast Crkve); posebno dostojanstvo biskupske službe zbog trajnog apostolskog nasljedstva, tamo od početka 4144; Krist je biskupe, preko apostola, učinio dionicima svoga posvećenja i svoga poslanja 4153; nasljednici u biskupskoj službi su primili milosni dar sigurne istine 4532; odbacuje se: [Ovlast vezanja i razrješivanja dana je samo apostolima, a ne i njihovim nasljednicima 732 (1476)].

Apostolima i njihovim nasljednicima u svećeništvu prenesena je ovlast posvećivati, prinositi i podjeljivati Kristovo tijelo i krv (1740 1752) 1764 1771; ovlast opraštanja grijeha prenesena je na apostole i njihove nasljednike u svećeničkoj službi 308 348 1670 1679 1764 1771; usp. K 6d (Djelitelj sakramenta pokore); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

Duh Sveti postavlja biskupe, po čijoj službi su i svećenici pozvani u vodstvo Crkve 3328.

Usp. G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); H 1 a (Utemeljene službe u poslanju Isusa Krista i apostola); H 2 (Pastirska služba biskupa); H 3 (Biskupska služba navješćivanja); H 4 (Biskupska služba posvećivanja).

Biskupski zbor: biskupski stalež nasljeđuje apostolski zbor u učiteljskoj i pastirskoj službi 4146 (4187); apostolski zbor se trajno nastavlja u biskupskom zboru 4146; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Trajanje i rast Crkve); usporredba između Petra i drugih apostola s jedne strane, te pape i biskupa s druge strane, ne uključuje niti prijenos izvanrednih ovlasti apostola na njihove nasljednike, niti jednakost između glave i udova zbora 4353; hijerarhijsko zajedništvo svih biskupa s papom sigurno je ukorijenjeno u predaji 4358.

Biskupski zbor i hijerarhijsko zajedništvo službe: G 3ad; H 1c; H 2d; H 3a; H 3ca; H 3cc; H 3cd; H 3dc.

Petrova služba u rimskim biskupima: trajanje Petrove službe u njegovim nasljednicima 4144; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Trajanje i rast Crkve); rimski biskup je nasljednik apostola Petra 111 133 136 181 233-235 861 1053 1264 1307 1868 2540 2593 3056sl 3058 3059 3067 (3555) 4146sl 4187; zbog toga se "Apostolska stolica" naziva "Stolicom apostola Petra", "Apostolski izvor" 136 149 217sl 238 i drugdje.

Kao Petrov nasljednik rimski je biskup trajno i vidljivo počelo i temelj jedinstva u mnogostrukosti biskupa i vjernika 4147; Petrov nasljednik kao počelo i temelj jedinstva u Crkvi: G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); Petru je na poseban način povjereno dalje širiti kršćansko ime 4147.

Pape nasljeđuju Petra u istoj punini vlasti 1053.

Papije u Petru obećana pomoć Duha Svetoga 4150.

Prvenstvo Rimske stolice ne ovisi o sinodalnim zaključcima 350 640 874.

O službi Petrovog nasljednika u Crkvi usp. G 3ab; G 3ad; H 1c; H 2b; H 2d; H 3a; H 3cb; H 3cc; H 3cd; H 3dd.

4. Zajedništvo vjernika i njihovo poslanje

a. - PRIPADNOST CRKVI

G 4a

Mesijanski narod je prožet dostojanstvom i slobodom Božje djece 4123.

Vjernici -: su učlanjeni u Crkvu krštenjem Crkve 1314 1671 2567-2570 3685 3802 4127 4136 4157 4720 4852; -: po krštenju postaju dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe 4125 4151 4157 4720 4852 4858; usp. E 3b (Oblici posredovanja); K 3e (Učinci krštenja); savršenija povezanost s Crkvom po potvrdi 4127; usp. K 4d (Učinci potvrde).

Krštenje nikome ne daje pravo vršiti bilo kakvu javnu službu u Crkvi 4603.

Crkva obuhvaća i katekumene 4138; oni su ucijepljeni u Crkvu po želji 4138.

Katolici pripadaju onoj Crkvi koju je ustanovio Krist i koju vode nasljednici Petra i drugih apostola, kod kojih je neokrnjeno i živo očuvano prvotno uređenje i nauk apostolske zajednice, te baština istine i svetosti upravo te Crkve 4530.

U potpunosti pripadaju crkvenom zajedništvu oni koji priznaju veze ispovijedanja vjere, sakramenata, crkvenog vodstva i zajedništva 3802 4137; ne spašava se onaj tko bez ljubavi pripada Crkvi 4137; katoličkom jedinstvu na različite načine pripadaju: katolički kršćani, drugi Kristovi vjernici i svi ljudi koji su pozvani na spasenje 4135; tko vjeruje u Krista i tko je na pravilan način primio krštenje, stoji u nekom, iako nesavršenom zajedništvu s Katoličkom Crkvom 4188.

Prava jednakost vjernika u različitim zadaćama 4506; usp. G 2a (Crkva kao tijelo i njezini udovi); G 3ab (Crkveno jedinstvo umnogostrukosti).

Odbacuju se tvrdnje koje ograničavaju udove -: samo na duhovnu Crkvu, koja živi prema Evanđelju i koja se razlikuje od tjelesne Crkve pape 911 -: samo na one koji su predodređeni za blaženstvo 1201-1206 1220-1224 2476 3803; -: samo na pravedne koji žive u milosti 2474-2478 2615.

Odbacuju se tvrdnje koje proširuju pripadnost Crkvi i na udove koji su zakonito isključeni iz Crkve 1128//1139 1151//1163 1180 1217-1219 1271-1273 1473sl 2491-2493.

Usp. G 3ag (Katolička crkva, druge Crkve i crkvene zajednice); G 3cg (Opasnosti i uvjeti katolištva).

G 4b

b. - POZIV I POSLANJE ZAJEDNICE VJERNIKA

4ba Poziv vjernika na svetost. Usp. G 3b (Svetost Crkve); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

Bog vjernicima osigurava posvećenje 4166; Krist je začetnik i dovršitelj svetosti života 4166; Krist je svima propovijedao svetost života 4166; on je svima poslao Duha Svetoga 4166; usp. E 2dd (Poslanje Duha Svetoga); kršćanin prima darove prvence Duha Svetoga, pomoću kojih postaje sposobnim ispuniti novi zakon ljubavi 4322.

Svi udovi moraju postati jednaki Kristu, dok se on ne oblikuje u njima 4115 4166; vjernici primaju po krštenju dioništvo u svećeničkoj, proročkoj i kraljevskoj Kristovoj službi 4125 4151 4157 4720 4852 4858; usp. E 3b (Oblici posredovanja).

Poziv vjernika ([^]svakog zvanja i staleža; pripadali oni hijerarhiji ili ih ona vodila; [^]u svim životnim okolnostima) na svetost 4122 ^a4129 4158 4162 ^b4165 ^c4166.

Vjernici su po krštenju postali djeca Božja i dionici božanske naravi, pa su kao takvi i posvećeni 4166; oni moraju u životu zadržati primljeno posvećenje, dovršiti ga i donijeti plodove Duha posvećenja 4166; svetost Crkve izražava se višestruko 4165.

Među svetima je svatko upućen na put savršenog sjedinjenja s Kristom ili na svetost 4170; usp. M lb (Zajedništvo svetih).

Kriva shvaćanja ploda svetosti života: L 2f (Sjedinjenje s Bogom); (opravdani čovjek ostaje ugrožen: F 3b).

Vjernici griješe, zbog toga im je trajno potrebno Božje milosrđe, te moraju moliti za oprostjenje svojih grijeha 4166; grijeh i oprostjenje: D (Grijesi stvorenja koje Bog oprašta).

Putovi posvećenja. Kršćani imaju obvezu i dužnost boriti se protiv zla i podnijeti smrt; ali povezani s uskrsnim otajstvom i suobličeni Kristovoj smrti, s punom nadom idu ususret uskrsnuću 4322; usp. L 2d (Krepost nade); M 3b (Vječno blaženstvo). 4bb

Značenje dobrih djela: L 2f; dobra djela i Božja milost: F 3d; F 5a; F 5c; značenje vršenja kreposti: L 2f; predanje i odricanje samoga sebe: C 4jf; L 2e; L 2f; L 4a; milostinja: L 4e; djela pokore i mrtvenja: J lej; L 2f; značenje molitve: J lee; L 2f.

Vjernici su pozvani na puninu kršćanskog života i na savršenost u ljubavi 4166; u postizavanju savršenosti u ljubavi moraju se u svemu pokoravati Očevoj volji, i posvetiti se svim srcem Božjoj slavi i službi bližnjega 4166; oni moraju ljubiti kao Krist 4123 4166 4613sl; predanje kao put u nasljedovanju Krista u ljubavi koja obuhvaća sve ljude (4338) 4613; za Božjom ljubavi treba posebno težiti u običnim životnim okolnostima 4338; usp. C 4gb (Bratstvo, solidarnost, ljubav); C 4jf (Poziv na predanje samoga sebe); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 3a (Ljubav prema samome sebi kao osnovna obveza); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); L 5e (Načelo solidarnosti).

Laici trebaju dospjeti do svetog života djelovanjem u svijetu 4162; poziv laika na svetost povezanje s njihovim poslanjem u Crkvi i svijetu 4854; usp. G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu).

Ženidba i obitelj kao oblik životnog posvećenja: G 6cc (Poslanje i zadaća laika u braku i obitelji); K 9 (Sakrament ženidbe); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 6 (Uređenje ženidbe i obitelji).

Ženidba i djevičanstvo su svako na svoj način konkretno ostvarenje najviših istina o čovjeku 4700; poziv na svetost proširuje se i na supružnike i roditelje 4714; oni u svom životnom položaju imaju vlastite darove u Božjem narodu 4128; kršćanska ženidba je čin Božje slave u Kristu i u Crkvi 4715; iz sakramenta ženidbe proizlaze za supružnike darovi i zadaće da primljeno posvećenje pret-

vore u djelo u svom životu 4716; oni su svjedoci spasenja čijim dionicima ih čini taj sakrament 4706; oni si međusobno pomažu (na putu) prema svetosti 4128; obveza na ženidbenu i obiteljsku duhovnost 4714.

Crkva ima posebnu zadaću čuvati uzvišeno dostojanstvo ženidbe 4707.

E v a n đ e o s k i s a v j e t i: L2f (Sjedinjenje s Bogom).

Svetost Crkve pokazuje se u ostvarenju evanđeoskih savjeta 4165; oni koji ih slijede pokazuju vidljiv znak težnje za nebeskim stanovima i održavaju je živu u ljudskoj obitelji 4338.

Evanđeoski savjeti čistoće, siromaštva i poslušnosti su Božji darovi 4167; utjelovljenje evanđeoskih savjeta je u Isusu Kristu 4836; njihovo ostvarenje se događa na pobudu Duha Svetoga 4165; oni se razlikuju od zapovijedi 4836; oni su utemeljeni na riječima i primjeru Gospodina i apostola, a preporučeni su od crkvenih otaca, učitelja i pastira 4167; oni predstavljaju cjelovitost predanja Bogu 4836.

Potvrđuje se ispravnost evanđeoskih savjeta 321 (381) 797 3345; oni ne stoje na putu usavršavanja 2203.

Ostvarenje evanđeoskih savjeta vrši se privatno i u određenom obliku života, odn. u jednom staležu koji je Crkva priznala 4165.

Crkveni autoritet tumači evanđeoske savjete, uređuje njihovo ostvarenje i utvrđuje trajne oblike života 4167.

D j e v i č a n s t v o i c e l i b a t: obveza za klerike (^au višim redovima) 117 118sl 185 711 711^{2a}1809 2972.

Celibat zbog Božjeg kraljevstva je slobodni izbor čovjeka i posebna milost, posebni znak Božjeg kraljevstva 4836; Marija kao primjer za to 4836; djevičanstvo i majčinstvo "prema Duhu" 4837; djevičanstvo kao put žene 4836.

Djevičanstvo i celibat suuzvišeniji od ženidbe (802) (1353) 1810 391 lsl; međusobna pomoć supružnika nije savršenije sredstvo za svetost od djevičanstva 3912; ženidba i djevičanstvo su na svoj način konkretno ostvarenje najviše istine o čovjeku 4700; usp. L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

S i r o m a š t v o: siromaštvo u duhu znači otvorenost i raspoloživost prema Bogu, vrednovanju svjetskih dobara bez ovisnosti o njima, priznavanje viših vrijednosti Božjeg kraljevstva 4494; siromaštvo kao obveza u nasljedovanju Krista koji je uzeo na sebe životne uvjete siromašnih na ovom svijetu, kako bi svjedočio protiv zla koje ono predstavlja i duhnu slobodu u odnosu na (zemaljska) dobra 4494; usp. L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

Odbacuju se pretjerane izjave o siromaštvu -: Krista i apostola 930sl 1087//1097; -: temeljem zavjeta 908 1087-1097; usp. E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima. Kristovo siromaštvo).

K r i s t o v a p o s l u š n o s t u odnosu na Božje i crkvene zapovijedi: ona obvezuje i kontemplativne ljude 893 2189sl; i opravdani ostaje obvezatan na poštivanje

- zapovijedi: F 3c; usp. G 4bg (Vjernici i autoritet Crkve); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Bit i svrha redovničkog života:** L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Redovnički stalež nije među-stalež između klerika i laika, nego su obje grupe vjernika u nj' pozvane od Boga 4167; redovnički se stalež razlikuje od laičkog i kleričkog staleža 4157.
- Brani se redovnički stalež 844 1169-1174 1181 1184sl 1194sl 1270; odbacuju se teze o reformi redovništva 2680-2692; pravilna obrana prosjačkih redova 841-844 1170 1174 1184 1491.
- Oblici pustinjačkog ili zajedničkog života pružaju sredstva za napredak svojih članova i za dobro čitave Crkve 4167: oni osiguravaju svojim članovima trajni način života, isprobano učenje, bratsko zajedništvo i slobodu koja se učvršćuje po poslušnosti, za ispunjavanje redovničkih zavjeta i za napredak na putu ljubavi 4167.
- Redovnici idu užim putem prema svetosti i tako daju primjer 4134; oni dokazuju da se svijet ne može promijeniti i biti prikazan Bogu bez duha blaženstava 4157.
- Redovnički se zavjeti ne mogu napustiti bez grijeha 321sl; odbacuje se: [Zavjet smeta na putu svetosti] 2203; usp. L 2b (Strahopoštovanje pred Bogom).
- Dioništvo vjernika u proročkoj službi Isusa Krista. Božji narod učestvuje u Kristovoj proročkoj službi 4130; Krist ne ispunjava svoju proročku službu samo preko hijerarhije, nego i preko laika 4161; Kristovi vjernici na svoj način učestvuju u Kristovoj proročkoj službi 4532; oni doprinose tome da se u Crkvi povećava ispovijedanje vjere 4532; 4bc
- Nadnaravni vjerski smisao čitavoga naroda 4130; ako sveukupnost vjernika izražava opću suglasnost u stvarima vjere i ćudoređa, onda ona ne može zabludeći 4130; usp. H 3db (Nepogrješivost Crkve).
- Usp. E 3bb (Proroštvo Isusa Krista); G 6ba (Dioništvo laika u proročkoj službi Isusa Krista); H 1a (Utemeljenje crkvene službe); H 2f (Biskupi i svijet); H 3 (Biskupska služba naviještanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona).
- Dioništvo vjernika u svećeničkoj službi Isusa Krista. Dioništvo službenika i vjernika u Kristovom svećeništvu 4177; Krist osigurava Božjem narodu dioništvo u svojoj svećeničkoj službi: Božja proslava i spasenje ljudi 4160; krštenjem "i potvrdom" Krist jamči dioništvo u Kristovom svećeništvu 4125 4151 ("4857); svećeničke službe izražavaju dioništvo u svećeništvu Isusa Krista 4857. 4bd
- O p é e s v e ć e n i š t v o vjernika: pojam i posljedice 3849-3853; svećeništvo se ostvaruje po sakramentima i po kreposnom životu 4127sl; vjernici su posvećeni po krštenju na sveto svećeništvo, kako bi u svim djelima prinosili duhovnu žrtvu i naviještali Kristova velika djela 4125; kršćani su po znaku krštenja određeni za kršćansko štovanje Boga 4127; krštenici su obvezatni Boga priznati pred ljudima; potvrđeni vjernici su još strože obvezatni vjeru širiti i braniti, riječju i djelom 4127; vjernici u euharistijskoj žrtvi prinosu Bogu božansko žrtveno

janje i same sebe s njim 4127; usp. J 1d (Subjekti liturgije); K 5c (Prinošenje Gospodnje večere); opće svećeništvo i sakramenti pokore, bolesničkog pomazanja, svećeničkog reda, ženidbe 4128; svaki vjernik može krstiti 1315 2536 4141; usp. K 3c (Djelitelj krštenja); Kristovi učenici moraju ustrajati u molitvi, hvaliti Boga i sebe prikazati kao živu, Bogu ugodnu žrtvu, svjedočiti za Krista i položiti račun za svoju vjeru 4125 (4127); kršćanin je pozvan na to da moli Oca uskrovitosti i da uvijek nosi na tijelu Isusovu smrt 4012; usp. J 1e (Molitva); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

Nemaju svi vjernici iste duhovne ovlasti 1767; opće svećeništvo vjernika i s 1 u ž b e n o odn. hijerarhijsko svećeništvo razlikuju se bitno, a ne samo u stupnju 4126 4857; oba su na zaseban način dionici *jednog* Kristovog svećeništva 4126; ona su međusobno zavisna 4126 4587; osuđuje se: [svećenička i biskupska služba ne razlikuju se u strogom smislu od općeg svećeništva vjernika] 4721.

Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi ostvaruje se u liturgiji: J (Bog susreće svoj narod u liturgiji).

Svi vjernici bez razlike u liturgijskim činima izvršavaju svoju zadaću, kako kod prinošenja darova tako i kod pričesti, ali svaki na svoj način 4028 (4029) 4127; usp. J 1d (Subjekti liturgije).

usp. 3 3bc (Kristovo svećeništvo); G 6bb (Dioništvo laika u svećeničkoj službi Isusa Krista); H 1a (Osnivanje crkvenih službi); H 1b (Hijerarhijska razdioba službi); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona); K 5c (Prinošenje Gospodinove večere); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

4be Dioništvo vjernika u kraljevskoj službi Isusa Krista. Dioništvo vjernika u Kristovoj kraljevskoj službi 4157; Krist je Gospodar, kojemu služiti znači kraljevati 4162.

Krist je svoje kraljevske ovlasti udijelio svojim učenicima, kako bi i oni, postavljeni u kraljevsku slobodu, bili pozvani na odricanje samoga sebe i na nadvladavanje grijeha. Tako bi oni morali služiti Kristu u drugima i njih voditi k njemu 4162.

Usp. E 3bd (Kraljevstvo Isusa Krista); G 6bc (Dioništvo laika u kraljevskoj službi Isusa Krista); H 1a (Utemeljenje crkvene službe); H 2 (Biskupska pastirska služba); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona).

4bf Zadaće vjernika u svijetu. Svi udovi Crkve su dionici svjetskog karaktera, ali u različitom obliku 4853; usp. G 3cd (Crkva i širenje evanđelja, odn. misije); G 6ca (Apostolat laika); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u Crkvi); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće odrednice biskupske službe naviještanja); H 5 (Svećenici i svijet).

Povezanost kršćana s drugim ljudima u potrazi za istinom i za rješavanjem ćudorednih problema 4316.

Sudjelovanje kršćana u političkom životu i vršenje bratske ljubavi 4484; usp. G 6a (Osnovno o laicima); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); G 7ab (Crkva i društvo); G 7ad (Crkva i siromašni).

- Kršćani moraju ostvariti onu "civilizaciju ljubavi" koja je sažetak čitave etičko-kulturne baštine Evanđelja 4776 (4815); usp. C 4gb (Bratstvo i solidarnost); C 4gp (Kršćani i ljudska zajednica); L 13 (Uređenje kulture).
- Krist je graditelj mira 4487; svijet bi preko kršćana trebao učinkovitije postići svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162; kršćanin bi trebao izabrati put dijaloga i usaglašavanja stranaka 4773; onje sklon miru, ali nije samo pacifist, jer je sposoban boriti se. Kršćanin stavlja mir ispred rata 4489; usp. C 4gc (Pravednost i mir).
- Drugi Vatikanski sabor traži od kršćana ispunjavanje njihovih zemaljskih obveza u duhu Evanđelja 4343.
- Kršćani moraju s religijskim vrijednostima povezati svoje ljudsko, profesionalno, obiteljsko, znanstveno i tehničko djelovanje 4343; oni bi po svjetovnom djelovanju morali dospjeti do svetijeg života, kako bi svijet učinkovitije postigao svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162.
- Kršćani su po svom pozivu u vjeri tim više obvezatni na ispunjavnje svojih zemaljskih obveza 4343; kršćani koji zanemaruju svoje vremenite obveze odstupaju od istine, zanemaruju svoje obveze prema bližnjemu i prema Bogu, te ugrožavaju svoje vječno spasenje 4343; velika je zabluda razdvajanje vjere i svakidašnjeg života, zemaljske zajednice i vjerskog života 4343; očekivanje nove zemlje ne smije oslabiti, nego mora potaknuti, skrb za pravilno oblikovanje svijeta 4339.
- Usp. C 4ic i C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); M 1b (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).
- Vjernici i autoritet Crkve. Traži se priznavanje crkvenog autoriteta 102 161 704 4bg 1215 2895; vjernici se moraju pokoravati pastirima kad ovi naučavaju u Kristovo ime 4533; od ispunjavanja zapovijedi nije oslobođen niti 'opravdani, niti 'savršeni (kontemplativni) čovjek^b893^a1570^b2189sl; uraskoluje onaj tko odbija biti podložan papi i tko odbija povezanost s udovima Crkve 446 468sl; usp. L 14 (Uređenje Crkve).
- Kršćenje ne oslobađa od obveza koje nameće Božji ili crkveni zakon, ili eventualno zavjeti 1620-1622.
- Priznavanje crkvenih doktrinarnih odluka: H3e;usp.H3i(Božjinarod i biskupska služba naviještanja); prihvaćanje vjerskih istina: L 2c (Krepost i vjera).
- Priznavanje papinog prvenstva: H 2ba (Papina ovlast vođenja i prvenstva).
- Priznavanje Božjih i crkvenih zapovijedi: F 3c (Opravdani čovjek ostaje obvezatan vršiti Božje zapovijedi); G 4bb (Putevi posvećenja: poslušnost); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Crkva ima pravo kazniti neposlušnost: H2a (Opće odrednice za pastirsku službu biskupa).

G 5

5. Službe u Crkvi

Zbog mnoštva izjava obrađuje se u: H (Bog vodi, poučava i posvećuje Crkvu po svojim službenicima).

6. Laici u Crkvi

G 6a a. - OSNOVNO O LAICIMA

Laici -: su svi Kristovi vjernici, osim članova svetog staleža i redovničkog staleža 4157; -: su po krštenju ucijepljeni u Krista, te su *'na svoj način* dionici Kristove svećeničke, proročke i kraljevske službe 4157^a4852 4858; - : sukladno svom dioništvu vrše poslanje čitavog kršćanskog puka u Crkvi i u svijetu 4157; obveze i zadaće laika imaju sakramentalni temelj u krštenju, potvrđi i ženidbi 4858; laici ispunjavaju svoju zadaću vodeći računa o kršćanskoj mudrosti i učenju učiteljstva 4343.

Laici su okupljeni B o ž j i n a r o d, u kojem oni čine *jedno* Kristovo tijelo, pod *jednom* glavom 4159; njih vodi duh Evanđelja 4157.

Laicima je na poseban način svojstven s v j e t o v n i k a r a k t e r (kao poseban način djelovanja i nastojanja) 4156sl^a4853; oni žive u svijetu, vezani svjetovnim obvezama, djelatnostima te obiteljskim i društvenim životom 4157; zadaća je laika, a ne pastira, da djelatno sudjeluju u uspostavi i uređenju društvenog života 4775; zapravo laici imaju, iako ne isključivo, svjetovne obveze i djelovanje 4343; vjernici moraju razlikovati svoje obveze prema Crkvi i prema društvu, te se truditi oko njihovog skladnog povezivanja 4162.

Poziv laika na s v e t o s t je povezan s njihovim poslanjem u Crkvi i svijetu 4854; usp. G 4ba (Poziv vjernika na svetost); G 4bb (Putevi posvećenja); G 6cb (Poslanje laika u svijetu); G 6cd (Poslanje laika u Crkvi).

Laici primaju svoju snagu po daru Stvoritelja i milosti Otkupitelja 4159; djelotvornost laika je iznutra uzdignuta po Kristovoj milosti 4162.

G 6b b. - DIONIŠTVO LAIKA U PROROČKOJ, SVEĆENIČKOJ I KRALJEVSKOJ SLUŽBI ISUSA KRISTA

6ba Dionišтво laika u proročkoj službi Isusa Krista. Laici sudjeluju - : u Kristovoj proročkoj službi 4852; - : u nadnaravnom vjerskom smislu Crkve 4852; Krist ispunjava svoju proročku službu ne samo preko hijerarhije, nego i preko laika 4161; usp. H 3db (Napogrješivost Crkve).

Krist je postavio laike za svjedoke te ih ojačava sa smislom za vjeru i s milošću riječi 4161 4852; oni naviještaju Evanđelje riječima i djelima i upozoravaju na zlo u

- svijetu 4852; oni moraju izražavati svoju nadu u buduću slavu i u stalno obraćanje, kao i u stalnu borbu protiv zla i struktura svijeta 4161.
- Usp. E 3bb (Kristovo proroštvo); G 4bc (Dioništvo vjernika u Kristovoj proročkoj službi); G 6ca (Apostolat laika).
- Dioništvo laika u svećeničkoj službi Isusa Krista. Krist, vječni veliki svećenik, nastavlja preko laika svoje svjedočenje i svoju službu 4160; laici su posvećeni Kristu, pomazani Duhom Svetim, i ovlašteni za duhovno bogoslužje 4160.** 6bb
- Laici ostvaruju kraljevsko svećeništvo u primanju sakramenata, u molitvi, u zahvaljivanju, svjedočanstvom svetoga života, odricanjem samoga sebe i djelatnom ljubavlju 4126; oni posvećuju svijet samome Bogu tako što posvuda kao molitelji djeluju sveto 4339 4716; oni učestvuju u Kristovoj svećeničkoj službi, tako što prinosе sami sebe i svoja djela 4852; oni snagom kraljevskog svećeništva sudjeluju u prinošenju euharistije 4126; njihovo djelovanje - odvija se u duhu - te je to duhovna žrtva koja se zajedno s tijelom Gospodinovim preko slavlja euharistije prikazuje Ocu; tako oni Bogu posvećuju svijet 4160; usp. J ld i K 5cc (Djelatno sudjelovanje laika u prinošenju Gospodnje večere / u liturgiji).**
- Laici kao djelitelji k r š t e n j a 120 1315 1349 2536 4141; usp. K 3c (Djelitelj krštenja).**
- Za p r o p o v i j e d a n j e j e laicima potrebno crkveno poslanje (missio canonica) 760sl (770sl) 796 809 866 1163sl 1217si 1277 1777; laicima se ne smiju ispovijedati grijesi 866 1260 1463 1684 1700.**
- Ostvarenje laičkog svećeništva u liturgiji: J (Bog susreće svoj narod u liturgiji). Usp. E 3bc (Kristovo svećeništvo); G 4bd (Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); J ld (Subjekt liturgije); K 5cc (Djelatno sudjelovanje vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); J 1 d (Subjekti liturgije); K 5cc (Djelatno sudjelovanje laika u prinošenju Gospodnje večere); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).**
- Dioništvo laika u kraljevskoj službi Isusa Krista. Laici sudjeluju u Kristovoj kraljevskoj službi 4852; Krist širi svoje kraljevstvo i preko laika 4162; to kraljevstvo oni prvenstveno žive u duhovnoj borbi, kako bi u sebi nadvladali kraljevstvo grijeha, i u predanju samoga sebe u Kristovoj službi 4852; tajno obraćanje laika i borba protiv zla 4161; Poziv na službu u Božjem kraljevstvu i njegovo širenje 4852.** 6bc
- Usp. E 3bd (Kristovo Kraljevstvo); G 4be (Dioništvo vjernika u Kristovoj kraljevskoj službi).

c. - POSLANJE I ZADAĆA LAIKA

G 6c

- Apostolat laika. Usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 6ba (Dioništvo laika u Kristovoj proročkoj službi).** 6ca

Sam Gospodin je po krštenju i potvrdi laike odredio za apostolat 4159 (4858); to se odnosi na sve Kristove vjernike 4159; apostolat je dioništvo u spasiteljskom poslanju Crkve 4159.

P o s a k r a m e n t i m a , posebno po euharistiji, posreduje se ljubav, koja je duša svega apostolata 4159; apostolat vjernika hrani se sakramentima 4161.

Š i r e n j e e v a n đ e l j a preko laika dobiva svoje značenje i djelotvornost po tome što se ono odvija u redovitim svjetskim odnosima 4161; laici se moraju truditi da božanski plan spasenja dospje posvuda, svim ljudima svih vremena 4159; oni mogu i moraju, premda su zauzeti vremenitim brigama, evangelizirati svijet, te doprinostiti rastu Kristovog kraljevstva na svijetu 4161; oni trebaju pripremati njivu svijeta za sjeme Božje riječi 4162; oni trebaju posvećivati svijet iznutra (*ispuniti ga kršćanskim duhom*) i (*u svijetu svojim životom*) svjedočiti Krista^b 4157^a 4343; oni su junaci vjere ako život iz vjere povezuju s ispovijedanjem vjere 4161; oni mrjubitvi svjedoci uskrsnuća i života Isusa i znak živoga Boga, kako bi svijet hranili duhovnim plodovima i unijeli u nj' Duha Božjega 4164; oni su pozvani da novost i snagu evanđelja učine vidljivim u svom svakidašnjem obiteljskom i društvenom životu 4852; oni moraju izražavati nadu u slavu i za ustroj života u svijetu 4161 4852.

Vrijednost ženidbe i obitelji za apostolat laika: G 6cc.

6cb Poslanje i zadaća laika u svijetu. Njihova je zadaća da snagom svoga poziva u ostvarenju poretka u vremenitim stvarima, a u skladu s Božjim odredbama, traže Božje kraljevstvo 4157; oni moraju urediti sve vremenite stvari tako da budu u skladu s Kristom, na slavu Stvoritelja i Otkupitelja 4157; Duh Sveti ih poziva na to da se posvete zemaljskim stvarima u službi čovjeka, te da tako stvore pretpostavke za nebesko kraljevstvo 4338; oni moraju Božje zakone utisnuti u život građanskog društva 4343.

Laicima pripada poseban položaj ispuniti svijet Kristovim duhom; oni moraju - : preko djelovanja u svijetu doći do svetijeg života, tako da svijet učinkovitije postigne svoj cilj u pravednosti, ljubavi i miru 4162; - : doprinijeti da stvorene stvari budu usavršene radom, tehnikom i kulturom i da budu pravednije podijeljene 4162; - : ako običaji potiču na grijeh, oni moraju tako popraviti običaje i uredbe u svijetu da sve bude pravedno uređeno i da bude korisnije za ostvarenje kreposti, a ne štetno za njih 4162; - : pripremiti njivu svijeta za sjeme Božje riječi 4162.

Djelovanje laika se traži zbog novih crkvenih, društvenih, gospodarskih, političkih i kulturnih odnosa; laici ne smiju ostati neaktivni 4851; usp. C 4k (Povijesno određenje čovjeka). Od laika, kao pojedinaca ili kao grupa, se očekuje - : poštivanje svijetu vlastitih zakona 4343; - : stručna pomoć 4343; - : suradnja s drugim ljudima 4343; - : tamo gdje je to zapovijedeno, planiranje i provođenje novoga 4343.

Poteškoće i opasnosti (pokoncilskog) puta laika: - : da zbog crkvene službe zapostave njima vlastite i svojstvene odgovornosti u području svog zanimanja, društva, gospodarstva, kulture i politike 4850; - : odvajanje vjere od života i djelatnog

- nastojanja 4850; Crkva treba paziti da briga za vremeniti poredak ne preuzme u potpunosti poslanje laika i da se ono ne iscrpi samo u tome 4758.
- Usp. C 4i (Djelovanje čovjeka); poseb. C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu).
- Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji. Obitelj je na neki način kućna Crkva 4128; kršćanski supružnici će pomagati sebe i svoju djecu na putu posvećenja 4128; oni će riječima i primjerom biti za svoju djecu prvi vjerovjesnici i unapređivati njihovo poslanje 4128. 6cc
- Kod zadaće širenja Evanđelja kao posebno vrijedno se pokazuje stalež ženidbe i obitelji 4161; u tom staležu je moguće izvrsno ostvarenje škole za apostolat laika 4161; poziv kršćanske obitelji na međusobno svjedočenje vjere i u odnosu na svijet 4161 4706; krštenje djece zahtijeva odgoj u vjeri i odgoj za kršćanski život 4674; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja); G 6ca (Apostolat laika).
- Po djeci iz ženidbene veze Božjem se narodu daje trajnost u vremenu 1311 3143 3705 4128.
- Usp. G 4bb (Putevi posvećenja); K 9 (Sakrament ženidbe); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 6 (Uređenje ženidbe i obitelji).
- Poslanje i zadaća laika u Crkvi. Laici moraju u Crkvi igrati djelatnu ulogu 4343; dioništvo laika u svetosti Crkve 4854; traži se njihovo djelovanje temeljem novih crkvenih odnosa 4851; oni su svjedoci i oruđe poslanja Crkve 4159; oni su suodgovorni za poslanje Crkve 4853; poslanje Crkve u svijetu ne ostvaruju samo nositelji službi, nego i laici 4858; oni prema svojim snagama i zahtjevima vremena moraju sudjelovati u spasiteljskom djelovanju Crkve 4159; oni čine Crkvu nazočnom u onome gdje ona samo preko njih može biti sol zemlje 4159; 6cd
- Laici su pozvani na to da doprinesu rastu Crkve i njezinom posvećenju 4159; pod utjecajem Duha -: laici djelatno sudjeluju u liturgiji, naviještanju i prenošenju kateheze, zadaća i djelatnosti laika 4850; - : oni djeluju u grupama, udrugama i duhovnim pokretima laika 4850; - : žene sudjeluju u životu Crkve 4850; laici imaju mogućnost, a katkada i dužnost, da u skladu sa svojim znanjem, nadležnošću i položajem očituju svoje mišljenje o dobrobiti Crkve 4163.
- Laici moraju ispuniti svoje zadaće, koje nisu vlastite zaređenim nositeljima službi, u liturgijskom djelovanju, naviještanju i pastirskoj skrbi 4858; službe, obveze i zadaće krštenika u Crkvi: pomoć kod apostolata, širenja Evanđelja, posvećenja i kršćanskog prožimanja vremenitih stvarnosti, raspoloživosti u slučajevima potrebe 4858; laici imaju velike zadaće na liturgijskim skupovima i njihovoj pripremi 4858.
- Djelatno sudjelovanje laika u liturgiji: J 1d (Subjekti liturgije); J 2a (Cilj liturgijske obnove); K 5cc (Aktivno sudjelovanje laika i prinošenje Gospodnje večere).
- Svaki laik nastupa temeljem različitosti i komplementarnosti darova milosti i odgovornosti čitavog tijela Crkve 4855.
- Laici moraju svojim molitvama Bogu preporučiti svoje crkvene poglavare 4163.

Suradnja laika s hijerarhijskim nositeljima službi: G 6ce; H 2e (Božji narod i pastirska služba biskupa).

- 6ce Suradnja laika s hijerarhijskim nositeljima službi. Sveti službenici i Božji narod 4158; laici i pastiri su braća 4158; suradnja svećenika, redovnika i laika odvija se pod vodstvom Duha 4850.

Pastiri ne smiju samo na sebe uzeti poslanje Crkve, nego svi moraju na svoj način zajednički doprinijeti tom djelu 4156; pastiri moraju obveze i zadaće laika priznati i unapređivati, jer one imaju sakramentalni temelj 4858; oni mogu laicima povjeriti određene funkcije 4858; zadaće ne čine od laika pastire 4858; laici na različite načine mogu biti pozvani u neposrednu suradnju s hijerarhijom 4159; oni su osposobljeni da ih hijerarhija pozove u određene crkvene službe 4159; ako nema dovoljno službenika, ili ako su oni spriječeni u djelovanju zbog progona vlasti, laici i po vlastitom nahođenju mogu preuzeti svete zadaće, prema svojoj osposobljenosti 4161.

Opasnosti kad se govori o "službi": myešanje, poistovjećivanje općeg i ministerijalnog svećeništva, proizvoljno tumačenje "subsidiarnosti", klerikalizacija laika; potreban je točniji način govora 4858.

Laici moraju -: pastirima i učiteljima staviti na raspolaganje svoje zajedničke napore 4156; -: pastirima izraziti svoje potrebe i želje 4163; -: poslušno prihvatiti ono što pastiri kao učitelji i voditelji u Crkvi utvrde 4163 (4343).

Laici imaju mogućnost, a katkada i dužnost pojedinačno, ili preko odgovarajućih ustanova, izraziti svoje mišljenje o onome stoje dobro za Crkvu 4163.

Kod različitosti mišljenja među kršćanima niti jedna strana ne može za sebe prisvojiti crkveni autoritet 4343; laici mogu od svećenika očekivati svjetlo i duhovnu snagu, ali ne i konkretna rješenja na sva pitanja 4343.

Usp. H 2e (Božji narod i pastirska služba biskupa).

- 6cf Prava i obveze laika. Laici imaju pravo primati od pastira duhovna dobra Crkve, posebno Božju riječ i sakramente 4163.

Laici imaju mogućnost, a katkada i dužnost izraziti svoje mišljenje o onome stoje dobro za Crkvu 4163.

Vjernici i crkveni autoritet: G 4bg.

7. Odnos Crkve prema ljudskom rodu, društvu, kulturi, državi i međunarodnim ustanovama

G 7a a. - ODNOS CRKVE PREMA SVIJETU, DRUŠTVU I KULTURI

- 7aa Crkva, svijet i ljudski rod. Usp. C 4fh i C 4fi (Krist, savršeni čovjek; Krist, spasenje ljudi); C 4k (Povijesna određenost čovjeka); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 3 (Isus Krist, Otkupitelj); F 1 (Božja opća želja za spasenjem);

G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 2bc (Crkvaje nužna za spasenje); G 3c (Katolištvo Crkve); L 9 (Uređenje ljudske obitelji).

Crkvaje u svijetu, djeluje sa svijetom i doživljava istu sudbinu s njim 4340; ona u svojim sakramentima i uredbama nosi oblik ovoga svijeta 4168; ona je utkana u ljudski rod 4311 4340; ona se sastoji od ljudi 4340; ona nosi događaje, potrebe i želje ljudi 4311; ona živi među stvorenjima 4168; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).

Unutarnja p o v e z a n o s t - : Crkve s ljudskim rodom i njegovom poviješću 4301 4303; -: Kristovih učenika u radosti, nadi, žalosti i strahu ljudi danas, posebno sa siromašnima i ugroženima sviju vrsti 4301; Kristov put prema ljudima je prvi put Crkve (s čitavim čovjekom kao osobom u njegovom društvenom i socijalnom životu kao s ciljem) 4643-4645 (4758); poslanje Crkve je vjersko, a time i najdublje ljudsko 4311; Crkva služi ljudima 4321; ona je "stručnjak u pitanjima čovječnosti" 4421.

S p a s o n o s n o p o s l a n j e Crkve u odnosu na svijet (4120) 4156 (4186) 4755 4858; ona teži prema spasenju čitavog čovječanstva i pruža ljudima dobro 4345; ona želi spasenje čovjeka u svakom pogledu 4757; ona mora surađivati da se ispuni Božji naum za spas svijeta 4141; ona posreduje ona sredstva spasenja koje je sama primila 4303; ona daje ljudima (^apo milosti) božanski život *"te djeluje za pravo vremenito dobro čovjeka* 4340 ^a4757; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).

Preko Crkve u svijetu odjekuje e v a n đ e l j e 4211; Crkva mora otkriti Kristovo otajstvo dok ono ne bude u potpunosti objavljeno 4121; ona je poslana da svim narodima naviješta i ustanovi Kristovo i Božje kraljevstvo 4106; ona je nositeljica vijesti za sve ljude 4420; ljudski rod mora postati Božja obitelj 4332; načelo vjerske slobode ide u prilog pozivu ljudima na kršćansku vjeru 4245; Crkva je poslana svim ljudima i mora obuhvatiti sve ljude: G 3cc (Poslanje Crkve svim narodima i svim ljudima); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 6ca (Apostolat laika); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji); H 3 (Opće odrednice o biskupskoj službi naviještanja).

Doprinos Crkve za h u m a n i j u l j u d s k u o b i t e l j i n j e z i n u p o v i j e s t 4340; Crkva označava mir i unapređuje ga 4135 4162 (4197); zadaća Crkve je unapređivanje jedinstva i ljubavi među ljudima i narodima 4195 Jedinstvo ljudske obitelji ostvarit će se i ojačati po jedinstvu obitelji Božje djece 4342; Crkva kao znak jedinstva svijeta (^apo bratskoj ljubavi vjernika) 4026 4101 4124 ^a4321 4342 4343; usp. C 4gc (Pravednost i mir); L (Uređenje društva); Crkva djeluje na obnavljanje svijeta 4168; onaje izvor ćudoredne snage koja je potrebna svijetu 4343 (4198); usp. C 4ii i 4ij (Crkva, odn. kršćani i ljudsko djelovanje); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); G 7ab (Crkva i društvo).

R a z g o v o r Crkve s ljudima (^as čitavim svijetom)^b o *problemima ljudi*^b 4303 4340 ^a4420; sudjelovanje u njihovom rješavanju 4310; Crkva vodi brigu o tome što koristi a što škodi pravom dobru ljudi 4643 (4757); njezino poslanje odgovara

odnosima u današnjem svijetu 4162; ona u svrhu osvjetljavanja ljudskog puta želi povezati svjetlo objave s iskustvom svih 4333; ona mora za razumijevanje svijeta istraživati znakove vremena i tumačiti svjetlo Evanđelja, kako bi se mogao dobiti odgovor na pitanje o smislu života 4304; ona nastoji napraviti razliku među ljudskim događajima, potrebama i željama, kako bi razjasnila stoje u njima znak sadašnjosti ili Božjeg nauma 4311; ona razlikuje i tumači različite govore vremena za bolje razumijevanje i za bolje posredovanje objavljenog nauka 4344; usp. A 2bb (Vjera i objava); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 7ae (Crkva i kultura).

Crkva unapređuje ljude i širi život i slobodu 4321; ona brani osobno dostojanstvo *"prava koja iz njega proizlaze, i njegovu slobodu"* 4198sl^b4341; ona osuđuje životne uvjete koji nisu dostojni ljudske slobode i dostojanstva 4767; ona pomaže i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe 4340; ona navješćuje ljudska prava i cijeni njihovo unapređivanje 4341; ona brani dostojanstvo osobe od svih kolebanja u mišljenjima 4311; ona odbacuje diskriminaciju ili potcjenjivanje ljudi, zbog njihove rase, boje, staleža ili religije, kao nešto što se protivi Kristovom Duhu 4199; ona odbacuje sve progone ljudi 4198; ona osuđuje svaki oblik antisemitizma 4198; zadaća Crkve je obrana čovjeka protiv onoga što ga može rušiti ili obeščastiti 4550; laici moraju doprinijeti napretku ljudske i kršćanske slobode 4162; usp. C 4fb (Ljudsko dostojanstvo); C 4fc (Ljudska sloboda); C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); L 5g (Ljudska prava).

Crkva i ljudski poziv: izjave o tome 4311-4345; Crkva potkrepljuje poziv ljudi prema blaženom cilju 4318; ona brani dostojanstvo ljudskog poziva i ponovno daje nadu onima koji sumnjaju u njegovo uzvišenije određenje 4321; Drugi vatikanski sabor priznaje uzvišenost ljudskog poziva 4303; Crkva, poučena objavom, može dati odgovor na pitanje o čovjeku; kod toga si je ona svijesna poteškoća 4321; ona otvara ljudima razumijevanje njihovog postojanja i istine 4341; njezino postojanje podsjeća ljude na problem shvaćanja života, djelovanja i smrti 4341; crkvena poruka je u skladu s tajnim željama ljudskog srca 4321; usp. C 4jm (Crkva i ljudski poziv).

Ljudi su pozvani na to da već u povijesti ljudskog roda oblikuju obitelj Božje djece 4332 4340.

Crkva ima pravo i obvezu zazivati Božje milosrđe u slučajevima fizičkog i moralnog zla i svih prijetnji ljudskom rodu 4685; usp. B 1b (Božja volja: Bog je milosrdan); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskoga roda); C 4ke (Siromašni); F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem).

Božji narod i ljudski rod međusobno si služe 4311 4345; Crkva (kao zajednica i njezini udovi) mnogo je primila od svijeta *"tijekom povijesti i razvitka ljudskog roda"* (od ljudi svakog stupnja i staleža) 4344 4345; ona može izvući mnogo koristi i iz neprijateljstva onih koji je progone 4344; ona dozrijeva preko svojih odnosa sa svijetom 4343; pomoć svijeta, pojedinaca i ljudskog roda kod širenja Evanđelja 4340; svijet ima interes za Crkvu kao za kvasac povijesti 4344.

- Usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije); G 4bf (Zadaća vjernika u svijetu); G 6oa (Apostolat laika); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu); H 2f (Biskupi i svijet); H 3a (Opće odrednice biskupske službe naviještanja); H 5 (Služba svećenika).
- Crkva i društvo. Usp. C 4g (Društvena narav čovjeka); C 4k (Povijesno određenje čovjeka); G 3ae (Crkva kao pravno utemeljeno društvo); L 7 (Uređenje društva). 7ab
- Djelovanjem vjernika u svijetu Krist obasjava ljudsko društvo sa svojim spasonosnim svjetlom 4162; usp. C 4gn (Krist i ljudsko društvo); E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima).
- Kršćanska objava unapređuje zajedništvo među osobama i pomaže da se dublje razumiju zakonitosti društvenog života 4323.
- Svetošću kršćanskog života unapređuje se u društvu ljudskiji način života 4166; katoličko j e d i n s t v o Božjeg naroda označava i unapređuje sveopći mir 4135 (4197); Crkva navješćuje mir svijetu 4162; ona brani i unapređuje društvenu pravednost (4197); zadaća Crkve je unapređivati jedinstvo i ljubav među ljudima i narodima 4195 4342; Crkvaje znak jedinstva za svijet (preko bratske ljubavi vjernika) 4101 4124^a4321 4342 4343; ona otkriva svijet u kojem raste pravo društveno jedinstvo iz jednodušnog razmišljanja srdaca 4342; usp. C 4gc (Pravednost i mir); G 2ba (Sakramentalni karakter Crkve); L 7 (Uređenje društva).
- Poslanje Crkve se ne odnosi na politički, društveni i socijalni poredak, nego je njezin cilj religijski poredak. Iz njega raste zadatak: ljudsku zajednicu izgrađivati i učvršćivati prema božanskom zakonu 4342; Crkva nije vezana ni na koji posebni oblik ljudske kulture i ni na koji politički, gospodarski ili društveni sustav. Zbog toga ona može povezivati ljudsku zajednicu i nacije 4342; ona je vjerna svom poslanju ako donosi sud o političkim pokretima, čija se teorija suprotstavlja načinu djelovanja Evanđelja 4759; snaga kojom se Crkva ucjepljuje u društvo sastoji se u vjeri i ljubavi, a ne u vanjskoj vlasti 4342; Crkva (izlivanjem Evanđelja) učvršćuje tkivo ljudskog društva 4340^a4759; obnova ljudskog društva po Crkvi 4303; Crkva treba surađivati kako bi uspostavila bratsko zajedništvo svih 4304; usp. C 4gb (Bratstvo i solidarnost); usp. C 4go i C 4gp (Crkva/kršćani i ljudsko društvo); G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve); G 4bf; G 6cb (Zadaća vjernika/laika u svijetu); G 7aa (Crkva, svijet i ljudski rod); H 2fi H 5 (Biskupi/svećenici i svijet); L 7 (Uređenje društva).
- Crkva čini svojim zahtjeve ljudi za o s l o b o d e n j e m. Kod toga ih ona prosuđuje u svjetlu Evanđelja kao poruku slobode i oslobođenja 4751; njezin je cilj: cjelovito oslobođenje prije svega onoga što stoji na putu usavršavanja osoba 4757; Crkva traži osobno obraćenje i društveni preobražaj 4620; ona čini ljude subjektima u njihovom individualnom i društvenom razvitku 4628; ona se služi sredstvima Evanđelja i ne poseže za silom (pa niti za dijalektikom klasne borbe) 4628; ona odbacuje zločine (*silu*,^b *nasilje terorista i pobunjenika*) kao put oslobođenja^b 4630^a4772; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura).

N a d v l a d a v a n j e "struktura grijeha" u osobnom i društvenom životu 4619; Crkva snagom evanđelja ruši vrijednosti, obrasce mišljenja, nagone i norme ponašanja koje se protive Božjoj riječi i planu 4575; ona osuđuje zablude, ropstvo, ugnjetavanje i protivi se pokušajima uspostave društvenog poretka koji je daleko od Boga 4759; usp. C 4gm i D 4d (Oslobođenje i nadvladavanje grješnih struktura).

K r š ć a n i trebaju ostvarivati "civilizaciju ljubavi", koja je sažetak čitave etičko-kulturne baštine evanđelja 4776 4815; koraci za to 4776; odgojna djelatnost Crkve s ciljem da kršćani gledaju na svoje sudjelovanje u političkom životu nacije kao na obvezu savjesti i kao na vršenje bratske ljubavi 4484; laici trebaju tako ispravljati ustanove i odnose u svijetu da sve bude uređeno pravedno i da pomaže vršenju kreposti 4162; usp. L 13 (Uređenje kulture).

Crkva i m l a d i 4490-4492; mladi su simbol Crkve, pozvani na trajno obnavljanje samih sebe, odn. na neizostavno pomlađivanje 4492; odluka Crkve za mlade - kao potencijal za sadašnjost i budućnost njezine evangelizacije 4635.

U odnosu na kulturni i društveni život Crkva n a u č a v a ćudoredni poredak; H 3bb (Predmeti i vrste doktrinarnih odluka).

Crkva unapređuje u s t a n o v e koje su spojive s njezinim poslanjem. Ona poštuje u njima ono stoje istinito, dobro i pravo 4342; laici moraju ispravljati ustanove i odnose u svijetu ako oni uobičajeno potiču na grijeh, kako bi sve bilo uređeno ispravno i kako bi unapređivalo kreposti 4162; usp. C 4gi i L 5d (Ustanove društva).

Poslanje Crkve mora odgovarati odnosima d a n a š n j e g s v i j e t a 4162; Crkva priznaje sve što se dobra nalazi u današnjem društvenom razvitku: posebno razvitak prema jedinstvu, prema zdravoj socijalzaciji i podružtvovljavanju 4342; zbog svoje društvene strukture Crkva se može obogatiti razvojem ljudskog društvenog života 4344; i crkvena zajednica pomaže onome tko ljudsku zajednicu unapređuje na razini obitelji, kulture, gospodarskog života, nacionalne i međunacionalne politike 4344; ljudska zajednica može Crkvi pomagati kod širenja evanđelja 4340; usp. C 4k (Povijesno određenje čovjeka).

7ac Društveni nauk Crkve i njezino sučeljavanje s marksizmom, liberalizmom, kapitalizmom, materijalizmom, pozitivizmom, nacionalizmom i rasizmom: C 41.

7ad Crkva i siromašni. O s t a n j u siromašnih: C 4ke.

Unutarnja povezanost K r i s t o v i h u č e n i k a s radošću, nadom, vjernošću, žalošću i strahom ljudi danas, posebno sa siromašnima i ugnjetavanima svih vrsta 4301; Crkva u siromašnima i onima koji trpe prepoznaje sliku svog siromašnog i trpećeg utemeljitelja 4120; ona nastoji ublažiti nevolje siromašnih i onih koji trpe "te da u njima služi Kristu" 4120 4342; usp. o tome: Kristovo postupanje sa siromašnima: E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima).

Crkvaje pozvana na to, kao i Krist, da izabare put siromaštva i progona 4120; ona će na svom putu iskusiti "trpljenje, ^napasti i nevolje, "progone od svijeta i "Božju utjehu" 4115^{dc} 4121^b 4124^{ca} 4147^c 4344; u Crkvi postoje mučenici 4321; usp. za

to: Kristovo siromaštvo: E 2ba (Kristovo zajedništvo s ljudima); usp. G 3bb (Svetost Crkve); M 1b (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve).

Naklonost prema siromašnima: kršćanska ljubav daje prednost maleni-
ma, slabima i siromašnima 4613; vjernici trebaju prije svega voljeti siromašne,
one koji trpe i progonjene 4147; naklonost prema siromašnima, iz koje nije nit-
ko isključen, pokazuje općenitost crkvene biti i njezinog poslanja 4761; zahtjev
evanđelja za siromaštvom -: kao solidarnost sa siromašnima i kao odbacivanje
stanja u kojem živi većina Latino-amerikanaca 4634; -: oslobađa siromašne od
toga da u svom životu budu individualisti i da ih zavedu krivi ideali potrošačkog
društva 4634; prvenstvena naklonost prema siromašnima ima za cilj - : preko
Kristovog i Spasiteljevog naviještanja pokazati siromašnima njihovo dostojan-
stvo, pomagati im u oslobođenju od svih njihovih nevolja i preko evanđeoskog
siromaštva voditi ih prema zajedništvu s Ocem i s braćom 4632; -: voditi prema
dostojnom i bratskom suživotu i prema pravednom i slobodnom društvu 4633;
Crkva dokazuje ljudsko dostojanstvo time što ljubi siromašne 4760; Crkva do-
kazuje solidarnost s ljudima, za koju se čini da u društvu nije ništa vrijedna, tako
što ih prima u ljudsko bratstvo i u zajedništvo djece Božje 4760; svjedočanstvo
siromašne Crkve evangelizira bogate time što ih obraća 4634.

Ljudi koj ima treba pomoći su npr. stari napušteni ljudi, strani radnici, prognanici, iz-
vanbračna djeca, gladni 4327; Crkva se posebno obraća djeci koja će biti pobač-
ena i starima koji su napušteni 4760.

Stvarnost gospodarske neuravnoteženosti u Latinskoj Americi zahtijeva
naklonost prema siromašnima 4633; o stanju u Latinskoj Americi: C 4kd (Pri-
jetnje i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); Crkva u Latinskoj Americi
zauzima sljedeći stav: ona osuđuje nepravedni nedostatak dobara i grijeha koji
to uzrokuju; ona naviješta i živi duhovno siromaštvo; ona se sama obvezuje na
materijalno siromaštvo 4495; Crkva Latinske Amerike treba siromašnima navi-
ještati evanđelje i s njima biti solidarna 4496; latino-američki episkopat ne
može biti ravnodušan s obzirom na društvene nepravde i na siromaštvo u Latin-
skoj Americi 4493; pastiri i ostali udovi Božjeg naroda moraju u svom životu i u
svojim riječima, svojim stavovima i svom djelovanju, pokazati sukladnost sa
zahtjevima Evanđelja i potrebama ljudi Latinske Amerike 4496.

Neke teologije oslobođenja pod narodnom Crkvom podrazumijevaju kla-
snu Crkvu, Crkvu potlačenog naroda, čiju svijest treba probuditi za organizira-
nu borbu za oslobođenje 4740; tako se Crkva prikazuje siromašnima kao klasna
Crkva 4738; neke teologije oslobođenja miješaju siromašne iz Svetog Pisma i
proletarijat Karla Manca, te se zauzimanje za prava siromašnih pretvara u klasni
sukob prema ideološkim mjerilima klasne borbe 4738; bogataš tako načelno po-
staje klasni neprijatelj 4736; usp. C 41b (Marksizam).

**Usp. L 4e (Obveze i prava u odnosu na materijalna dobra: milostinja); L 7 (Uređenje
društva: sredstva i moć bogatih); L 11 (Uređenje vlasništva).**

Crkva i kultura. Usp. L 13 (Uređenje kulture).

7ae

Izvan Crkve se nalaze elementi koji kao darovi Crkve vode prema katoličkom jedinstvu 4119; Crkva nije vezana niti na jedan poseban oblik ljudske kulture 4342; ona se ne protivi kulturi, postizavanju (materijalnih) dobara čovječanstva 2775 2940 3019 3178 3255; ako se pravilno s njima postupa ona mogu voditi prema Bogu 3019.

Crkva s ostvarenjem Kristovog kraljevstva ne uskraćuje ništa od vremenitih dobara niti jednog naroda 4133; Crkva preuzima ono što ima dobra u srcima i duhu ljudi, u sposobno-stima, ćudoređu i kulturi naroda. Crkva to čisti, uzdiže i nadopunjuje 4133 4141 (4196); ona se brine za ljudsku kulturu 4757; kod izgradnje Božjeg kraljevstva obraća se pozornost na elemente kulture i kultura 4577; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve).

Širenje Evanđelja preko Crkve i ljudska kultura: G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja, odn. misije).

Pučka religija, religija naroda ili pučka pobožnost, kao sveukupnost vjerskih uvjerenja te osnovni stavovi i oblici izražavanja koji iz toga slijede, kao znak postojanja religije u kulturi jednog naroda 4612; pučki katolicizam latino-američkog naroda 4621; Evanđelje povezuje latino-američke narode u jednu povijesno-kulturnu izvornost 4622; predočenje lika križanaca u Mariji od Guadalupe 4622; pučka religija -: doživljava se posebno kao religija "siromašnih i jednostavnih'." ali ona obuhvaća sva društvena područja, grupe i generacije 4622; -: je skup vrijednosti i kršćanske mudrosti koja daje odgovor na velika pitanja postojanja 4623; katolička pučka mudrost i životna sinteza kao kršćanski humanizam 4623; pučka religioznost nije samo predmet evangelizacije, nego djelatni oblik kojim narod neprestano evangelizira samoga sebe 4624; istrošenost i preoblikovanje pučke religije, sinkretizam 4625; kao čitava Crkva i pučka se religija mora neprestano iznova evangelizirati 4625.

U odnosu na kulturni i društveni život, Crkva naučava ćudoredni poredak: H 3bb (Predmet i način doktrinarnih odluka).

Crkva ispunjava svakidašnje djelovanje ljudi s dubljim smislom i značenjem 4340; postojanje Crkve podsjeća ljude na značenje njezinog djelovanja 4341; usp. C 4i (Ljudsko djelovanje); poseb. C 4ii (Crkva i ljudsko djelovanje); L 10 (Uređenje rada).

Crkva priznaje da ljudski napredak može služiti pravoj ljudskoj sreći 4337; Crkvi leži na srcu napredak naroda 4440; duhovno djelovanje Crkve i napredak društva 4850: laici moraju na svoj način doprinijeti općem napretku 4162; usp. C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva: napredak).

Laici moraju doprinijeti tome da preko rada, tehnike i kulture dobra budu na savršeniji i primjereniji način razdijeljena na korist svih ljudi 4162; usp. L 11 (Uređenje vlasništva); L 12 (Uređenje gospodarstva).

Crkva priznaje službu humanističkih znanosti 4512; ona žali zbog nedovoljnog razumijevanja za zakonitu samostalnost znanosti i zbog mišljenja da su vjera i znanosti suprotstavljene 4336; usp. C 4id (Znanosti).

Tko unapređuje ljudsko društvo na području kulture pruža pomoć crkvenoj zajednici 4344; Crkvi koriste iskustvo prošlih vremena, napredak znanosti i kulturno blago 4344;

Odbacuju se optužbe koje se odnose na odnos Crkve prema svjetovnoj kulturi 1179 2980 3457.

b. - ODNOS CRKVE PREMA DRŽAVI I MEĐUNARODNIM USTANOVAMA G 7b

Crkva i država. Usp. C 4gh (Autoritet u društvu); G 3ae (Crkva kao pravno uređeno društvo); L 8 (Uređenje države). 7ba

Bogje podijelio skrb za ljudski rod između crkvene i državne vlasti 3168; samo je Crkva nadležna za sve što se odnosi na spasenje duša 345 347 362 638 642 941-945 1058 1063 2919 (2934) 3168 3171.

Države moraju priznati Crkvi slobodu za ispunjavanje njezinog poslanja 4342.

Sloboda Crkve posebno se odnosi -: na izbor i posvetu crkvenih službenika 604 659 712 1063 1769 1777; - : na duhovno vodstvo i na povezanost između pape i vjernika 663 2944 2949-2953 3062; -: na upravljanje crkvenim dobrima 712; -: na održavanje sabora 600; priznaje se dosadašnje sudjelovanje svjetovnih knezova na saborima 343 639.

Odbacuju se tvrdnje koje ograničavaju slobodu Crkve u korist državne vlasti, posebno: [Državna vlast ima pravo utvrditi prava Crkve. Valjanost crkvenih zakona ovisi o suglasnosti države. U slučaju sukoba između crkvenih i državnih zakona, prednost ima državno pravo] 2893-2896 2919sl 2928/72948 2954sl 3062.

Obje vlasti trebaju se ograničiti na svoje područje 642. U slučajevima mješovitog prava ne smije se ići za tim da se suprotstave crkvena i državna vlast, nego da se usklade i *'sređeno povezu* (kao tijelo i duša) 2955^a 3168 3172.

Crkvaje ravnodušna s obzirom na oblike državne vlasti 2769 3150 3165 3173sl 4342; usp G 2bd (Poslanje i zadaća Crkve).

Crkva se želi slobodno razvijati na dobrobit svijetu pod svakom vlašću koja priznaje osnovna prava osobe, obitelji i zahtjeve općeg dobra 4342; usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro); L 5g (Ljudska prava).

Odbacuje se učenje kojim se želi uspostaviti društvo bez religije i gdje se bori protiv vjerske slobode građana 4162.

Crkva i međunarodne ustanove. Crkva u Organizaciji Ujedinjenih Naroda vidi obvezatni put moderne civilizacije i svjetskog mira, te ju moralno i svečano potvrđuje 4421: usp. 7bb

C 4gj i L 9 (Međunarodne ustanove).

H. - BOG PO SVOJIM SLUŽBENICIMA VODI, POUČAVA I POSVEĆUJE CRKVU

(Zbog mnogostrukosti izjava izostavljeno iz G: G 5)

1. Porijeklo i vlastitosti crkvene službe

H la a. - USTANOVLJENJE SLUŽBE U POSLANJU ISUSA KRISTA I APOSTOLA

K r i s t -: je ustanovio različite službe za dobrobit Crkve 4142; -: podjeljuje darove mnogovrsnih službi u Crkvi 4115; -: Crkvu je izgradio time stoje poslao a p o s t o l e 4142; -: je apostole i biskupe učinio dionicima svoga posvećenja i svoga poslanja 4153; -: je htio da biskupi kao nas'ednici apostola budu pastiri do dovršenja vremena 4142; usp. G lbe (Crkva kroz sva vremena ostaje djelo presv. Trojstva); G 3d (Apostolstvo Crkve).

Svećeničke se službe u Crkvi izvode iz sakramenta svetog reda 4857; vjernici označeni svetim redom postavljeni su u Kristovo ime, kako bi Crkvu hranili Božjom riječju i milošću 4128 4145; oni su primili autoritet i ovlast da djeluju u Kristovoj osobi, da služe Crkvi i daje ujedinjaju u Duhu Svetom po Evanđelju i sakramentima 4857; svećeničke službe su milost za život i za poslanje čitave Crkve i izražavaju dioništvo u Kristovom svećeništvu 4857; usp. E 3bc (Kristovo svećeništvo); G 4bd (Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); za službu riječi (i "sakramenata) potrebno je (*ređenje i*) poslanje snagom ovlasti crkvene službe 760sl (769) 796 809 866 1163sl 1217sl 1277sl^a1777; usp. K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

Biskupi -: su Kristovi službenici 4145; -: su postavljeni od Krista 4145; -: preuzimlju Kristove zadaće kao učitelji, pastiri i svećenici 4145 4158; usp. E 3b (Oblici posredovanja); -: su nasljednici apostolskog zbora u učiteljskoj službi i u pastoralnom vodstvu 4146; -: djeluju u osobi Isusa Krista 4145 4163 (4857); -: djeluju sa svojim autoritetom 4158 (4857); usp. H 2-4 (Biskupska pastirska, navjestiteljska služba i služba posvećivanja).

Pastirska služba je prava služba (diakonia) 4148 (4152); pastiri trebaju služiti jedni drugima i vjernicima 4158;

Crkvena se ovlast ne gasi u grješnom službeniku 912 1135 1158 1165 1212sl (1220//1226) 1230.

Krist - : nije uzeo niti jednu ženu među dvanaesticu 4592; . : nije apostolsku službu povjerio niti jednoj ženi 4593.

O korištenju pojmova "službe" (munera) i "ovlasti" (potestates) usp. 4354.

Ovlasti službe na nositelje službi ne prenosi zajednica vjernika 2602sl; odbacuje se: [Krist je htio da se Crkvom upravlja na način općine] 2592; -: [Snagom apostolstva pojedinih mjesnih zajednica, svaka zajednica, ako je dulje vrijeme bez euharistije kao svog konstitutivnog elementa, može "preuzeti" svoje ovlasti i odrediti svog predstojnika i dušobrižnika; u takvim okolnostima ne može se niti Bog skanjivati da te ovlasti podijeli i bez sakramenta svetog reda] 4722.

Crkva - : posjeduje hijerarhijske organe 4118; - : je temeljem božanskog ustanovljenja uređena i vođena u različitosti 4158; -: prema Kristovoj volji raspolaže s učiteljima, djelatiteljima otajstava i pastirima 4158; Duh Sveti bez umanjivanja čuva onaj oblik vodstva koji je Krist ustanovio u svojoj Crkvi 4152.

Udovi svetog staleža su temeljem njihovog posebnog poziva i temeljem njihove odluke postavljeni u sv. službu 4157.

Sakramentalno uređena služba ne može se vršiti bez hijerarhijskog zajedništva 4359.

U Crkvi postoje različiti stupnjevi svetog reda 282 796 1765 1772 (1776).

Različiti staleži u Crkvi su: "veliki svećenik *ijedan* biskup) - ^bbiskupi - ^csvećenici (odn. svećenici "drugog reda") - ^dleviti - ^eđakoni - ^fpodđakoni - ^gakoliti - Egzorcisti - ^hčitači - ⁱVratari - ^jlaici - ^mudovice ^{acd1}101 ^{be}101 ^{ace}s ^{him}109 ^{bce}187 ^{bc}215sl ^{bcef}326-329 ^{cefg}1765.

Hijerarhija se sastoji od biskupa, svećenika i "službenika, ^bđakona ^a1776^b4153; đakonat se ponovno uspostavlja kao samostalni i trajni stupanj 4155; usp H 6 (Služba đakona).

U hijerarhiji postoje razlike u ovlastima; odbacuje se suprotna tvrdnja [Prema Kristovoj odredbi svi svećenici imaju jednaku jurisdikcijsku ovlast) 282 944 1265 1767 1777.

Temeljem apostolskog nasljedstva biskupskoj službi pripada posebno dostojanstvo 4144; kanonsko poslanje biskupa može se ostvariti prema običajima, zakonima ili neposredno preko Petrovog nasljednika 4148; biskupi su zadaće svoje službe stupnjevito zakonito prenijeli na različite nositelje 4153.

Članovi sv. staleža mogu se baviti svjetovnim stvarima i vršiti svjetovna zanimanja 4157; usp. G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); H 2f (Biskupi i svijet); H (Služba svećenika).

Opće svećeništvo vjernika i hijerarhijsko svećeništvo -: u međusobnom su odnosu 4126 4857; -: oba su, na poseban način, dionici u jednom Kristovom svećeništvu 4126 4857; -: razlikuju se u biti a ne samo u stupnju 4126 4857: nemaju svi vjernici iste duhovne ovlasti 1767; usp. G 6cd (Suradnja laika s hijerarhijskim službama); H 2e (Božji narod i biskupska pastirska služba).

Osuđuje se -: [Služba biskupa i svećenika ne razlikuje se u strogom smislu od općeg svećeništva vjernika] 4721; -: [Poziv na svećeničku službu ne dodaje u strogom smislu neku „svećeničku" ovlast i ne utiskuje nikakav pečat, nego se pred mjesnom Crkvom samo ističe i dolazi do izražaja ona ovlast koju netko ima od početka i koju je dobio krštenjem] 4721,

Usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); G 4bd i 6bb (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj svećeničkoj službi); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza); K 8b (Stupnjevi sakramentalne službe).

lc c. - KOLEGIJALNO SVOJSTVO SLUŽBE I HIJERARHIJSKO
ZAJEDNIŠTVO

Kao što su, prema Kristovoj odredbi, Petar i ostali apostoli činili *jedan* zbor (kolegij), tako su i Rimski biskup i drugi biskupi međusobno povezani 4146; hijerarhijsko zajedništvo svih biskupa s papom sigurno je ukorijenjeno u predaji 4358; ukoliko je zbor biskupa sastavljen od mnogih, on donosi mnogostrukost i općenitost, ukoliko je pak okupljen pod jednom glavom, izražava jedinstvo Božjeg naroda 4146; članom biskupskog zbora postaje se snagom sakramenta svetog reda i hijerarhijskim zajedništvom s glavom i udovima zbora 4146 4354; usp. K 8c (Biskupsko posvećenje); pod riječju "zbor" uvijek se podrazumijeva i njegova glava 4356; paralelizam između Petra i apostola sjedne strane, te pape i biskupa s druge, ne uključuje niti prijenos izvanrednih ovlasti apostola na njihove nasljednike, niti jednakost između glave i članova zbora 4353; usp. G 3dc (Crkvena služba u nasljedstvu apostola).

Zborno jedinstvo biskupa -: je prastari običaj 4146; -: potvrđuje se na općim saborima, odn. u sazivanju sabora 4146; -: pokazuje se u izmjeničnim odnosima pojedinih biskupa prema mjesnim Crkvama i prema općoj Crkvi 4147; -: pokazuje se običajem da više biskupa sudjeluje kod biskupskog posvećenja 4146.

Zajednički zaključci biskupa mogu zajedničko razmišljenje dovesti do konkretne primjene 4147.

O korištenju pojmova "zbor" (kollegium), "postojani skup" (coetus stabilis), "stalež" (ordo) ili "zajedništvo" (corpus) usp. 4353; o značenju pojmova "hijerarhijsko zajedništvo" usp. 4354sl.

Svećenici kao biskupovi suradnici čine s njim *jedan* prezbiterij 4154; oni su temeljem svog ređenja i svoje službe podređeni zajedništvu biskupa 4154; snagom zajedničkog posvećenja i poslanja svi su svećenici bratski povezani 4154; usp. H 5 (Služba svećenika). Usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); H 2d (Kolegijalno vršenje pastirske službe); H 3cc (Sabori i sinode); H 3cd (Nesaborsko, opće učenje).

2. Pastirska služba biskupa

2a a. - OPĆE ODREDNICE O PASTIRSKOJ SLUŽBI BISKUPA

Uzvišeni Krist -: vodi Crkvu po biskupskoj službi na njezinom putu u vječno blaženstvo 4145; -: vodi Crkvu po papi i biskupima (4119) 4137; -: zastupanje u Crkvi preko pastira kao "njegovih zastupnika i izaslanika" 4152 4163; -: želi da njegov narod raste pod pastoralnim vodstvom 4187.

Biskupi -: umjesto Boga kao pastiri i službenici stoje na čelu u vodstvu svoga stada 4144; -: nasljednici su apostolskog zbora u pastoralnom vodstvu 4146 (4187); usp. G 3dc (Crkvena služba u apostolskom nasljedstvu).

Vodstvo duša podliježe sudu nositelja crkvenih službi 2265-2268. Predsjedatelji bdiju kako bi položili račun za duše vjernika 4163; crkvene službe prosuđuju autentičnost i pravilno korištenje izvanrednih darova vjernika 4131; pastiri imaju dužnosti i milost provjeravati milosne darove vjernika 4156; biskupi -: moraju osim toga paziti da vjernici pristupaju liturgiji ispravno pripremljeni 4011; -: moraju opominjati narod da izvrši svoj dio u liturgiji i sv. misi 4151; -: moraju pomagati vjernike svojim primjerom i načnom života, kako bi s njima prispjeli u vječni život 4151; Crkva ima pravo na odgoj i religijsko poučavanje 2892 2945-2048 3685-3689; usp. H 3a (Biskupska služba naviještanja: opće odrednice).

Crkveni dužnosnici imaju pravo duhovnim i vremenitim kaznama kazniti one koji su pogriješili (izopćenjem, interdiktom i drugim kaznama) 945 1129-1135 1161-1163 11801214//1219 1271-1273 1473sl 2646-2650 2924; Crkva doduše izbjegava krvne kazne i zadovoljava se svećeničkim sudom 283; ipak, ona si pridržava pravo da pozove svjetovnu vlast 1215 1272 1483sl; pastiri trebaju priznati pravilnu slobodu koju imaju svi u zemaljskom građanskom životu 4163.

Odbacuje se, da su za ispravno vršenje službenih ovlasti potrebni moralno dostojanstvo i Božje predodređenje (*posebno kod pape*) (1210) 1211-1213 1220//1226 1230. Crkveni autoritet ne sudi o skrovitom ("o mišljenju ili namjeri) 1814 2266sl³3318.

One koji nisu kršteni ne obvezuju crkveno pravo 1671; krivovjernici su podložni crkvenom autoritetu, ali gube crkvena dobra 2568-2570.

Usp. E 3bd (Kristovo kraljevstvo); G 4be (Dioništvo vjernika u Kristovoj kraljevskoj službi); H 1a (Utemeljenje službi u poslanju Krista i apostola); H 2b i 2c (Pastirska služba pape/biskupa).

b. - PASTIRSKA SLUŽBA PAPE

H 2b

Ovlasti vođenja i papino prvenstvo. Prema božanskom pravu Crkvi je potrebno jedinstveno vodstvo 3306; Petrovi nasljednici i biskupi vode Katoličku crkvu u zajedništvo s Kristom 4119; Krist vodi Crkvu po papi i biskupima 4137; jedinstvo vodstva nalazi se u prvenstvu; Rimski biskup kao Petrov nasljednik je trajno vidljivo počelo i temelj jedinstva mnogostrukosti biskupa i vjernika 4147; čvrstoća Crkve nalazi se u prvenstvu 3052; Rimski biskup, snagom svoje službe, kao Kristov zamjenik i pastir, ima punu, najvišu i opću vlast nad Crkvom, koju on uvijek može slobodno vršiti 4146. Usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); G 3dc (Crkvena služba u nasljedstvu apostola); H 2bc (Papa i biskupi).

2ba

Priznavanje prednosti, kasnije prvenstva - : traži se (102) 109 132 181sl 221 232-235 282 347 446 468sl 638-641 774sl 861 875 910 1051-1064 1191 1307sl 3059sl 3064; -: prihvaća se 108 133-136 181sl 186 216sl 264 306 661-664; -: potrebno je za spasenje 233sl 875 1051 1060 (1191) 3867.

Odbacuju se prigovori protiv prednosti, odn. prvenstva [među ostalim: "*papino dostojanstvo izrasta iz carevog; ^proizlazi se od đavla; "Crkvi nije potrebna zemaljska glava*] ^{b1} 187 1188 ^{b1} 190 1192 ^a1209 ^c1227-1229 1475sl 2592-2597 3555.

Papa -: je vidljiva glava Crkve 872 1307 2529sl 3059 3113 4147; -: je Kristov zamjenik 872 1054 (1187) 1307 1448 (1475) 1868 2540 2592sl 2603 3059 4146 4356; -: je neposredno od Krista primio svoju jurisdikcijsku ovlast 1054 (1187 2592sl) 3060 3064 3113; - : je vrhovni pastir svih Kristovih vjernika (4134) 4150 (4356sl); -: je glava biskupskog zbora 4150 4354-4356.

Papa je podložan božanskom pravu, te je na njega obvezan od Krista u pogledu odredbi koje se odnose na Crkvu, te tako papa ne može mijenjati njegove uredbe 3114.

2bb Papine ovlasti u pojedinostima. Papina pravna ovlast - : je biskupska, redovita i neposredna 3060 3064.

- : odnosi se na cijelu putujuću Crkvu, na sve vjernike 1053sl 1307 3059 (3113).

- : je najviši autoritet u pitanjima vjere i ćudoređa, u pitanjima crkvene stege i vodstva 3060 3064 (3307); za papine ovlasti nije potrebna crkvena suglasnost da bi bile neopozive 2284 2490 3074.

- : je najviša zakonodavna, upravna i kaznena vlast 1057 1059 1061 1271-1273; ona se ne sastoji samo od nekih pridržanih prava (3064) 3113; ona može osloboditi od onoga stoje utvrdila opća Crkva 1417. -: ona je najviša sudačka crkvena vlast 1055 1128-1135 2592 3063; vjernici moraju imati pravo priziva na papu 133-135 639 641 861 3063; o njegovoj presudi ne smije se raspravljati još jedanput 133 135 182 221 232235 641 3063; papa nije podložan ničijem sudu 63 8 873 943 1056 1058 1139; protiv papine presude nema priziva na neki drugi sud (*papini na opći sabor*) 641 1056 ^a1375 (2935) ^a3063.

- : sadrži puninu vlasti za odobravanje oprosta 819 868 1026 1059 1266 1398 1416; usp. K 10b (Oprosti).

- : neovisna je o ljudskom autoritetu 2596 2603; papa može svoju vlast vršiti uvijek, prema svom nahođenju 4357.

- : neovisna je o moralnom integritetu i božanskom predodređenju pape 912 914 1158 (1165).

Petrova Stolica brani ispravne različitosti u Crkvi i bdije nad njima kako bi posebno-
sti služile jedinstvu 4134; usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti).

Papa i biskupi. Katoličku Crkvu vodi Petrov nasljednik i biskupi koji su s njim u zajedništvu 4119; Krist vodi Crkvu preko pape i biskupa 4137; svi biskupi zajedno s papom predstavljaju čitavu Crkvu 4147. 2bc

Zbor biskupa ima autoritet samo zajedno s rimskim biskupom na čelu, kao sa svojom glavom 4145 (4354-4356); paralelizam između Petra i ostalih apostola s jedne strane, te pape i biskupa s druge, ne uključuje prijenos izvanrednih ovlasti apostola na njihove nasljednike, niti jednakost između glave i ostalih udova zbora 4353.

Biskupi od pape primaju svoj autoritet 2592; papa ne nadilazi biskupe samo po svom počasnom mjestu, nego i po svojim ovlastima 661 811 861 1308 2593 3067; papa u biskupskom zboru čuva neokrnjenu svoju službu Kristovog zamjenika i pastira čitave Crkve 4356; papa kao glava biskupskog zbora može sam izvršavati određene poslove, za koje nisu nadležni biskupi, npr. sazvati i voditi zbor, odobriti pravila za postupanje itd. 4356; kod uređivanja, unapređivanja i odobravanja djelovanje zbora u odnosu na dobrobit Crkve, papa sam donosi svoj sud 4356.

Kanonsko poslanje biskupa može biti temeljem ispravnih običaja, temeljem izdanih i priznatih zakona od najviše crkvene vlasti, ili neposredno od Petrovog nasljednika 4148; ako papa uloži priziv, ili ako uskrati apostolsko zajedništvo, biskupi ne mogu biti uvedeni u svoju službu 4148.

Odbacuju se tvrdnje o odnosu pape prema drugim biskupima 2595 2597 2935 3064; brani se prvenstvo od prigovora zbog centralizma ili apsolutizma 3112-3116.

Rimska se stolica zbog prvenstva naziva "majka" odn. "učiteljica" svih mjesnih Crkvi 774 1616 1868 2781.

Papa i sabor. Pravo je rimskog biskupa sazivati opće sabore, njima predsjedati i njih potvrđivati 4146; papa ima vlast nad saborima, jer ih on *'saziva, premješta, 'produžava, ^raspušta, 'potvrđuje* 398-400 447 861 ^{bc}1445 ^e1847-1850 2282sl 2329 ^{ac}4146; opći sabor nije nad papom 233 1151EE 1309 (2935sl). 2bd

Usp. h 3cc (Sabori i sinode).

c. - PASTIRSKA SLUŽBA BISKUPA

H 2c

Krist vodi Crkvu preko -: pape i biskupa 4119 4137; -: biskupske službe 4145; biskupi su Kristovi zamjenici i izaslanici 4152.

Biskupski stalež - : je najviši u hijerarhiji (*'ukoliko se odnosi na unutarnji ustroj Crkve*) 1768 ^a3307; -: je zajedno sa svojom glavom, rimskim biskupom, nositelj najviše i sveukupne vlasti u crkvi 4146; - : postoji snagom iste božanske uspostave čijom snagom postoji i papinstvo 3115; biskupima je povjerena pastirska služba 4152.

Pojedini biskupi -: su vidljivo počelo i temelj jedinstva u svojim mjesnim Crkvama 4147; -: predstavljaju svoje Crkve 4147; -: vrše svoje pastoralno poslanje samo preko njima povjerenih mjesnih Crkvi 4147; - : vode mjesne Crkve savjetom,

nagovorom, primjerom, autoritetom i svetom vlašću 4152; -: doprinose dobrobiti opće crkve tako što dobro vode svoje vlastite Crkve 4147; -: vode mjesne Crkve pod papinim autoritetom, (od kojeg su neposredno dobili redovite pravne ovlasti) 1778 3308sl^a3804.

Pravne ovlasti biskupa su "neposredne i ^redovite, (to jest, "to je samostalna ovlast a ne delegirana ovlast pape), (makar je u svom vršenju može biti uređena i opisana od najvišeg crkvenog autoriteta) ^{ab}3061 ^{ac}3307 ^b3804 ^{cd}4146 ^{abcd}4152; papine ovlasti ne ograničavaju jurisdikcijsku vlast biskupa i ne mogu je poništiti (usisati) 3061 311231153310; biskupske ovlasti potvrđene su od najviše i opće vlasti 4152; kanonsko poslanje biskupa može uslijediti temeljem ispravnih običaja, temeljem izdanih ili priznatih zakona od najviše crkvene vlasti, ili neposredno od Petrovog nasljednika 4148; usp. H 2bc (Papa i biskupi).

Biskupi imaju pravo i dužnost izdavati zakone za svoje podložnike, presuđivati i uređivati ono što spada na uređenje bogoslužja i apostolata 4152; odluke biskupa pobliže uređuju crkvene zakone za njihove biskupije 4151.

Odbacuju se tvrdnje koje proširuju biskupska prava uz (plaćanje) takse 2594 2606-2608. Potvrđuju se patrijarhati (Carigrada, ^bAleksandrije, "Antiohije, * Jeruzalema) kao i "sva njihova prava ^{bc}351 ^ 6 6 1 ^{abcd}811 861 ^{abcde}1308.

Na biskupe spada - : posvećivati crkvene službenike i podjeljivati sakrament potvrde 1768 1777 (3328); -: novoizabrane biskupe po sakramentu svetog reda prihvatiti u zbor biskupa 4145; usp. K 8c (Biskupsko posvećenje).

Biskupi su viši nego li svećenici 1768 1777.

Usp. H 2a (Pastirska služba biskupa: opće odrednice).

H 2d d. - KOLEGIJALNO VRŠENJE PASTIRSKE SLUŽBE

Služba se može vršiti samo u hijerarhijskom zajedništvu s glavom i udovima zbora 4145 (4146 4354sl); zbor biskupa -: ima autoritet samo ako se podrazumijeva zajedno s rimskim biskupom kao glavom 4146; -: djeluje samo od vremena do vremena, u strogo kolegijalnom činu, i to ne bez suglasnosti glave 4357.

Pojedini biskupi su pozvani -: da stupe u radnu zajednicu međusobno i s Petrovim nasljednikom 4147; - : da se kao članovi zbora i zakoniti nasljednici apostola brinu za sveukupnu Crkvu 4147; - : da unapređuju jedinstvo vjere, crkvenog uređenja i ljubavi vjernika prema čitavoj Crkvi 4147; - : da drugim Crkvama osiguravaju bratsku pomoć 4147; -: da svećenike i njihove suradnike smatraju za sinove i prijatelje 4154.

H 2e e. - BOŽJI NAROD I PASTIRSKA SLUŽBA BISKUPA

Pastiri i ostali vjernici su međusobno povezani 4158; razlika koju je Gospodin postavio između svetih službenika i ostalog naroda, nosi sa sobom povezanost 4157.

Laici -: imaju s Kristom to da su pozvani za Kristovu braću i u svetu službu 4158; -: trebaju pastirima izraziti svoje potrebe i svoje želje 4163; -: imaju mogućnost, a katkada i obvezu, izraziti svoje mišljenje o onome što se odnosi na dobrobit Crkve 4163; moraju, kao i svi Kristovi vjernici, s kršćanskom poslušnošću prihvatiti ono što odrede pastiri Crkve 4163; -: moraju u svojim molitvama Bogu preporučiti svoje pretpostavljene 4163; -: imaju pravo na naviještanje riječi i dijeljenje sakramenata 4163; usp. G 6cf (Prava i dužnosti laika); -: moraju prihvatiti svoje vlastite zadaće u svjetlu kršćanske mudrosti, vodeći računa o učenju učiteljstva 4343; usp. G 6cd (Laici u Crkvi); laici moraju slušati pastire kada naučavaju u Kristovo ime 4533; usp. G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); H 3e (Prihvatanje doktrinarnih odluka).

Pastiri moraju -: svojim primjerom i načinom života pomagati kako bi s laicima postigli vječni život 4151; -: srbiti za svoje podređene, jer će za njihove duše pred Bogom polagati račun 4152; -: služiti drugim vjernicima 4158; -: priznati i unapređivati dostojanstvo i odgovornost laika u Crkvi 4163; -: priznavati i unapređivati obveze i zadaće laika, jer one imaju sakramentalni temelj u krštenju i potvrdi (kod mnogih i u ženidbi) 4858; -: dobrohotno se koristiti savjetom laika 4163; -: prenositi na laike zadaće Crkve, ohrabrivati ih da djeluju u slobodi, i da sami poduzmu inicijative za djelovanje 4163; -: pozorno u Kristu odvažnuti iznesene prijedloge laika, želje i potrebe (4152) 4163; -: priznati ispravnu slobodu koju imaju sva zemaljska bića 4163; svi biskupi moraju unapređivati i braniti jedinstvo vjere i crkveni poredak, te vjernike poticati na ljubav prema Kristovom mističnom tijelu, posebno prema siromašnim, trpećim i progonjenim udovima 4147; biskup treba -: suosjećati s onima koji su u neznanju i koji lutaju 4152; -: poticati narod da u liturgiji i u svetoj misi s vjerom i strahopoštovanjem izvrši svoj udio 4151.

Pastiri mogu laicima povjeriti neke zadaće, ali to još od laika ne čini pastira 4858; opasnosti: neoprezno korištenje riječi "služba", miješanje i poistovjećivanje općeg i službeničkog svećeništva, proizvoljno tumačenje pojma "supsidijarnosti", klerikalizacija laika 4858; u Crkvi je potrebno izražavati jedinstvo poslanja, koje obuhvaća sve krštenike, kao i bitnu različitost pastirske službe 4858; usp. G 6ce (Suradnja laika s hijerarhijskom službom) H 1b (Hijerarhijska računalna služba).

Ne spada na pastire Crkve djelatno sudjelovati u političkom ustroju i uređenju društvenog života; ta zadaća spada u poziv laika 4775; usp. G 6a (Načelno o laicima). Usp. 6ce (Suradnja laika s hijerarhijskom službom).

f. - BISKUPI I SVIJET

H 2f

Pastiri -: ne smiju poslanje Crkve u svijetu uzeti samo na sebe, nego svi vjernici moraju zajednički tomu doprinijeti 4156; -: moraju unapređivati svako zajedničko crkveno nastojanje, prve svega pak da vjera dobije u rastu i da svjetlo istine obasja ljude 4147; -: moraju misijama osigurati radnike, te

duhovnu materijalnu pomoć 4147; -: moraju prihvatiti poslanje od Gospodina, naučavati sve narode, kako bi svi ljudi po vjeri, krštenju i ispunjavanju zapovijedi, postigli spasenje 4148; -: moraju biti spremni svima propovijedati Evanđelje 4152 4534; -: moraju biti spremni vjernike poticati na apostolsko i misionarsko djelovanje 4152; -: moraju se brinuti za one koji još ne pripadaju jednom stadu 4152.

Usp. G 3cd (Crkva i misije); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); G 6cd (Suradnja laika s hijerarhijskom službom); H 3a (Biskupska služba naviještanja: opće odrednice).

3. - Biskupska služba naviještanja

H 3a

a. - OPĆE ODREDNICE

K r i s t je Crkvi povjerio baštinu vjere, ukoliko je uspostavio autentično učiteljs t v o 3305; on sam poučava preko Crkve 3806; ovlast živog crkvenog učiteljstva vrši se u njegovo ime 4149 4161 (4163) 4214; Crkva ima pravo i dužnost tumačiti objavljeni nauk, jer je ona njegova čuvarica i tumač 807 3012 3020 3540.

Baština Božje objave mora se neokrnjeno čuvati i vjerno tumačiti 4150; zakoniti nasljednici biskupa i skrb rimskog biskupa čuvaju objavu neokrnjenu i vjerno je tumače 4150 4534; rimski biskup i drugi biskupi brinu se da se objava istražuje i navješćuje prikladnim sredstvima 4150; samo je crkvenom učiteljstvu povjerena zadaća da autentično tumači napisanu ili predanu Božju riječ 4214; Crkva ima pravo na odgoj i vjersku pouku 2892 2945-2948 3685-3689; usp. H 2a (Pastirska služba biskupa: opće odrednice).

Učiteljstvo -: nije iznad Božje riječi, nego joj služi tako da naučava ono što mu je predano 4214; -: sluša Božju riječ sa strahopoštovanjem, sveto je čuva i vjerno tumači 4214; - ne prima više nikakvu javnu objavu 4151 4534; zbog toga pastiri imaju dužnost istraživati blago božanske objave u Pismu i u predaji 4149sl 4534; predaja, Sveto pismo i crkveno učiteljstvo su tako međusobno povezani dajedlyno bez drugogane može postojati 4214; usp. A 3 (Predaja i objava); G 3db (Apostolska predaja u Pismu i predaji).

Uzvišeni Krist navješćuje Božju riječ svim narodima posebno preko biskupske službe 4145; Krist želi da njegov narod raste pomoću biskupskog naviještanja evanđelja 4187; biskupi su junaci vjere koji Kristu vode nove učenike, isto su tako autentični učitelji koji narodu navješćuju i tumače vjeru 4149; biskupima -: je povjereno svjedočenje za evanđelje 4145 4152; -: je Krist dao zapovijed da navješćuju evanđelje po svoj zemlji 4147; među posebnim biskupskim zadacama ističe se naviještanje evanđelja 4149; biskupi po službi riječi dijele vjernicima Božju snagu za spasenje 4151; biskupskim naviještanjem raste razumijevanje apostolske predaje 4210; usp. G 3cd (Crkva i širenje evanđelja /misije).

Petrovom nasljedniku je na poseban način povjerena uzvišena služba širenja kršćanskog imena 4147; usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja/misije).
 Služba naučavanja može se prema svojoj naravi vršiti samo u hijerarhijskom zajedništvu s glavom i udovima zbora 4145; usp. H 1c (Kolegijalni karakter službe i hijerarhijskog zajedništva).
 Usp. E 3bb (Kristovo proroštvo i Krist kao učitelj); G 4bc (Dioništvo vjernika u Kristovoj proročkoj službi); H 1a (Utemeljenje službe u poslanju Krista i apostola).

b. - SLUŽBENE ODLUKE UČITELJSTVA

H 3b

Općenito. Učiteljstvo ne dodaje ništa baštini vjere, nego tumači što bi u njoj moglo biti nejasno, ili određuje da treba držati ono stoje bilo stavljeno u pitanje 3683 (4151 4534); dogme služe da se potvrde ili rasvijetle izjave Svetog Pisma ili predaje, da se riješe neka pitanja ili da se odstrane zablude 4539; usp. H 3bb (Predmet i vrsta odluka učiteljstva). 3ba

Papa i biskupi ne primaju više nikakvu novu objavu 4150sl 4534; papi nije dana pomoć Duha Svetoga kako bi navješćivao novi nauk 3070.

Crkva ne brani autoritet svog učiteljstva temeljem posebne nadležnosti u području znanosti, nego temeljem evanđeoske službe i svoje apostolske obveze, da iznosi čudoredni nauk, koji odgovara dostojanstvu osobe i njezinom sveobuhvatnom pozivu, tako što iznosi kriterije čudorednog prosuđivanja 4790.

Predmeti i vrste odluka učiteljstva. Predmet su objaljene istine, baština vjere (*'sud o njihovom pravom smislu*) ^a1507 ^a1863 3012 3018 3070 4214; Crkva autentično tumači i načela čudorednog poretka, koja proizlaze iz same ljudske naravi 4581 (4790); crkveno učenje proteže se na sveukupni čudoredni poredak, a posebno na pravednost 4756. 3bb

Crkva brani svoj učiteljski autoritet -: i na području filozofije 2860sl 2865sl 29703018; -: ina gospodarskom i društvenom području, ukoliko se radi o pitanjima čudoređa 3725 3938 3997.

Crkva prosuđuje o svetosti u odnosu na proglašenje svetim 675.

Učiteljstvo određuje i potvrđuje ispovijesti vjere (*'temelj na kojem se moraju naći svi vjernici*) 398 400 ^a1500.

Učiteljstvo podvrgava svom ispitivanju i odobravanju spise o pitanjima vjere i čudoređa i osuđuju štetne knjige 202 213 353sl 686 807 980 1851-1861 2065 2668.

Učiteljstvo odbacuje izjave koje se ne slažu s vjerskim i čudorednim učenjem te ih vrednuje ili općim ili *'posebnim* teološkim ocjenama 721-739 840-844 891-899 ^a921-924 941-946 ^a951-979 1028-1049 ^a1087-1097 1101-1103 1110-1116 1121-1139 1151-1195 1201-1230 1361-1369 1391-1396 1411-1419 1451-1492 1901-1980 ^a2001-2006 2021-2065 2101 2166 2170sl

2201-2268 2281-2285 "2290-2292 2301-2332 2351-2374 2400-2502
2571-2575 "2601-2685 "2791-2793 3201-3241 3401-3465.

O s m i s l u i o n a k a n i (odn. "o skrovitom) Crkva ne sudi, jer se radi o unutarnjim činima "1814 ²2266sl 3318; ona smije suditi samo ako je smisao izražen 3318; u tom slučaju Crkva prosuđuje autore prema smislu riječi 2010-2012 2020 2390.

Na Crkvu spada sud o autentičnosti i o ispravnom izražavanju izvanrednih darova 4131; usp. F 2cd (Darovi Duha Svetoga); G 3ac (Crkva izgrađena mnogostrukošću karizmi).

Učiteljstvo nastupa na izvanredan, svečan način kada se želi djelotvornije suprotstaviti zabludama ili kada želi jasnije iznijeti neke dijelove učenja 3683.

D o g m e j e s u, i uvijek su bile, nepromjenjiva pravila vjere i teološke znanosti 4536; usp. A 4bb (Teološke metode); Kristovim vjernicima nije nipošto dozvoljeno u Crkvi, ili kod nesumnjivog suglasja Božjeg naroda u pitanjima vjere i ćudoređa, samo načelno ostati u istini i tako je priznavati 4573; usp. H 3db (Nezabludivost Crkve); katkada se može dogoditi - : da istine koje naučava Crkva, ili koje iznosi crkveno učiteljstvo, nose na sebi tragove promjenjivih predodžbi nekog vremena 4539; - : da neka dogmatska istina bude ponajprije iznesena na nesavršen način, ali ne na krivi, i promatrana u daljnjoj povezanosti s vjerom, ali i s ljudskom znanošću, može biti potpunije i savršenije pojašnjena 4539; smisao dogmatskih izričaja ostaje u Crkvi uvijek istinit, i u sebi točan, pa i ako se više osvijetli i potpunije spozna 4540.

Nije točno shvaćanje - : [Dogmatski izričaji ne mogu istinu izraziti na neki određen način, nego je izraziti samo na neodređen način] 4540; takvo shvaćanje znači dogmatski relativizam 4540.

Postoje z a k l j u č c i Apostolske Stolice, koji se mogu izmijeniti na bolje 641; može se također dogoditi daje Apostolskoj Stolici nešto promaklo 641.

3bc Najvažnije ocjene (kvalifikacije), predstavljene su na primjeru tvrdnji, na koje se ocjene na određeni način odnose: Tvrdnja je - : krivovjerna 951 -965 977sl 1087 1089-1091 1093 1095sl 2001-2005 2203 2213-2215 2241-2253 2290 2602-2625 2659 2693; - : vrlo bliza krivovjerju (haresi proxima) 2221 2223 2257 2260sl; - : miriše na krivovjerje (haeresim sapiens) odn. "sumnjiva zbog krivovjerja (haeresis suspecta) 2202 2204-2210 2212 2216-2219 2231 si 2235si 2258 "2618 "2620 2622 2628; - : raskolnička 2606 (2607sl) 2693; - : kriva 1087-1093 1095-1097 2004sl 2609-2613 2616 2619//2630 2635-2637 2640//2653 2661//2668 2673-2680 2682sl 2793; - : lakoumna (temeraria) 2001 2005 2170sl 2211 2214sl 2217-2220 2223sl 2226sl 2230-2235 2238sl 2241-2268 2291 2331sl 2358 2360 2365-2370 2372 2609-2614 2617 2625-2627 2630//2648 2651-2654 2662//2673 2676-2679 2683 2763; - : zbnjujuća 1087 1089-1091 1095-1097 1114sl 2204-2206 2208-2210 2213-2219 2221sl 2224 2232 2235 2241-2253 2258 2291 2351-2357 2360sl 2363 2367-2369 2372sl 2606//2612 2622 2628 2637 2646sl 2664 2677sl 2791; - : sablažnjiva (scandalosa) 1092 1309 1391-1395 2021-2065 2101-2165

2206sl 2609-2211 2214-2220 2224sl 2230-2252 2254 2258-2260 2263sl 2266
 2291 2357 2360 2362 2369-2371 261926342643 26642668 2673sl 2678 2681
 2791sl; - : bogohulna 2001 2005 2210 2214sl 2241-2253 2260; - : bezbožna
 (impia) 1309 2001 2005 2619; - : uvredljiva za pobožne uši (piarum aurium
 offensiva) 2206 2230 2258 2291 2358 2368 1633 2642sl 2662 2671 2678; - :
 loše zvuči (male sonans) 2354-2356 2373 2644 2665; - : opasna (perniciosa)
 2352 2364 2367 2612 2614 2623 2625 2629sl 2637 2639 2644 2646 2662
 2664sl 2678 2680 2692.

c. - ORGANI SLUŽBENOG ODLUČIVANJA UČITELJSTVA

H 3c

Biskupi -: su nasljednici apostolskog zbora u službi naučavanja 4146; -: se nalaze 3ca
 umjesto Boga kao učitelji u poučavanju svoga stada 4144; -: oni su autentični
 učitelji, tj. oni koji imaju Kristov autoritet, koji narodu navješćuju vjeru i
 tumače je u svjetlu Duha Svetoga 4149 (4533); -: budno drže svoje stado daleko
 od zabluda 4149; - : čuvaju apostolski nauk 4233; - : oni su i kao pojedinci
 učitelji za sebi povjerene; oni donose sud o vjeri 761; samo su pastiri dobili
 Božju zapovijed autentično poučavati vjernike 4533; usp H 3a (Biskupska
 služba naviještanja: opće odrednice).

Papa je vrhovni učitelj Crkve 1307 3059 3068 3074 4149sl 4534; njegov se
 učiteljski autoritet brani zajedno s prvenstvom; usp. H 2b (Pastirska služba
 pape); posebno 181sl 217 221 235 343 353 365 1064 3065-3073 3074sl; papu
 priznaju sabori i sinode 218 306 398-400 402 (444) 664 1848; zbog toga se
 rimska Crkva (Rimska Stolica) naziva "učiteljica" 774 1850 1868.

Papa ima pravo definirati sadržaje vjere 861 3067 3885; - : tumačiti saborske
 zaključke 447 1849sl 3067.

Kod pape treba razlikovati između njega kao učitelja opće Crkve i kao privatnog
 znanstvenika, koji zastupa jedno od mnogih dozvoljenih mišljenja 2565.

O papinim odlukama ("kada on izričito zauzme neko stanovište) ne smije se
 ponovno razglabati niti slobodno raspravljati, i takvu odluku nije dozvoljeno
 odbacivati 182 217sl 221 232 235 343 353 ^a3885; protiv papinog učenja ne
 vrijedi Augustinovo mišljenje 2330.

Naglašava se autoritet kurijalnih kongregacija 25502912 3408 3503.

Sabori i sinode. Učiteljstvo dolazi do nekog suda prije svega uz pomoć sabora i 3cc
 sinoda 3069.

Opći sabori: Najviša vlast u odnosu na sveukupnu Crkvu, koju ima zbog
 biskupa, na svečan se način vrši na općim saborima 4146; autoritet općih sabora
 - : naglašava se 343 352 (364) 517sl 521 si 550 575 587 1869 2526-2539; - :
 priznaje se i poziva se na nj 402 412 (433) 436-438 444 472 548 640 652 686
 1986sl.

Opći, odn. ekumenski sabor predstavlja sveukupnu Crkvu 1247sl; ipak, on nije
 iznad pape, ("tako da bi se na nj moglo prizvati protiv pape) 233 1151EE^a1475

(2935sl) ^a3063; nikada nema ekumenskog sabora, koji Petrov nasljednik ne bi kao takav potvrdio, ili koji papa ne bi barem prihvatio 4146; usp. H 2db (Papa i sabor); ono što opći sabor odredi u pitanjima vjere i čudoređa, toga se svi moraju pridržavati 1248-1251; odbacuju se tvrdnje da se može biti drugačijeg mišljenja 587 1479.

Biskupijske i nacionalne sinode: odbacuju se tvrdnje da autoritet biskupijske ili nacionalne sinode nadilazi one koji su na njima predstavljeni 2609-2611 2693 2936:

Mjesna sinoda ne može donijeti sud o nekom općem saboru 447; odbacuje se: [Odluke nacionalne sinode ne dozvoljavaju više raspravu] 2936.

3cd Nesaborsko, opće učiteljstvo. Istu kolegijalnu vlast, kao na ekumenskom saboru, mogu vršiti biskupi s papom, ukoliko ih on pozove na kolegijalno djelovanje, ili u najmanju ruku, ako on odobri ili slobodno prihvati jasno zajeničko djelovanje biskupa razasutih po različitim mjestima na svijetu 4146.

H 3d

d. - KARIZMA NEZABLUDIVOSTI

3da Pomoć Duha. Usp. B 3b (Duh Sveti u životu Crkve); G lbe (Crkva kroz vremena ostaje djelo Presvetog Trojstva). Pape i sabori pozivaju se na prosvjetljenje Duha Svetoga 102 265 444 631 702 707 1151EE 1500sl 1600 1635 1667 1726 1738 1820 1848; u svom ispunjavanju učiteljske službe, i kod iznošenja učenja u kojem nema zablude, pastiri Crkve imaju pomoć Duha Svetoga 4534.

3db Nezabludivost Crkve. Crkvi se (općenito) pridaje nezabludivost 2922 3020 4120 4130 4531 4852; ako se sveukupnost vjernika izjasni u općoj suglasnosti u stvarima vjere i čudoređa, tada ona djeluje temeljem nadnaravnog osjećaja za vjeru čitavog naroda, te u stvarima vjere ne može pogriješiti 4130 4531; nezabludivost kojom je Krist obdario Crkvu na području vjere i čudoređa, seže dotle dokle seže baština božanske objave 4150; laici su dionici nadnaravnog crkvenog osjećaja za vjeru (4130) 4852; usp. G 6bc i G 6ba (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj proročkoj službi); odbacuju se tvrdnje koje uključno tvrde da je Crkva zabludila u vjeri [naime, optužbe zbog nepravednih osuda nekih članaka, zbog navodnog zamračivanja istine] 1225 1480 2491-2501 2601 2612-2614.

3dc Nezabludivost biskupa. Crkvi obećana nezabludivost pripada zajedništvu biskupa, kada oni zajedno s Petrovim nasljednikom vrše vrhovnu učiteljsku službu 4150 Biskupi na nezabludiv način navješćuju Kristov nauk 'kada oni okupljeni na ekumenskom saboru,' kolegijalnim činom, nastupaju kao učitelji čitave Crkve u stvarima vjere i čudoređa ^a4149 ^b4535; usp. H lc (Kolegijalni karakter službe i hijerarhijskog zajedništva); H 3cc (Sabori i sinode); nezabludivost crkvenog učiteljstva proteže se ne samo na baštinu vjere, nego i na one bez kojih se ta baština ne bi mogla pravilno čuvati i kao takva biti prikazana 4536 (usp. 4149).

Uvijek, kada pojedini biskupi razasuti po zemlji, - vodeći računa o vezi zajedništva među sobom i s Petrovim nasljednikom - autentično naučavaju istine vjere i čudoređa, i ako se kod toga jednoglasno slože u odluci kao obvezujućoj, iznose Kristov nauk na nezabludiv način 4149 4535; Krist je htio da u pitanjima vjere i čudoređa učiteljstvo bude obdareno karizmom nezabludivosti 4534; biskupi su primili milosni dar sigurne istine 4210 4532; karizma nezabludivosti ne temelji se na novim objavama 4534.

Nezabludivost pape. Papinstvo ima ovlast čuvati vjeru neokrnjenu 363 775 1064 3dd 1807sl 2329 2923 3066.

Papinstvu pripada nezabludivost (221 353) 2329sl 2539 2781 3069sl 3074sl 4150 4534; pomoć Duha Svetoga obećana je papi u Petru 4150.

Bit i uvjeti nezabludivosti: dar nezabludivosti "ne sastoji se u novoj objavi, nego u pomoći Duha Svetoga, kako bi apostoli predanu objavu vjerno tumačili "3070 3074 (3116).

Papa je samo onda nezabludiv, kada u vršenju svog autoriteta odlučuje kao učitelj svih vjernika, odn. "ex cathedra", u pitanjima vjere i čudoređa 3074 4150 4535; nezabludivost crkvenog učiteljstva ne odnosi se samo na baštinu vjere, nego i na ono učenje bez kojeg se ta baština ne bi ispravno čuvala i bila prikazana 4536 (usp. 4149).

Nezabludivost se odnosi na Sveto Pismo i "na vać izrečene definicije 3070 3074 "3116; kada rimski biskup, ili zbor biskupa u zajedništvu s njim, definiraju neku istinu, onda oni tu istinu tumače u skladu sa samom objavom 4150; karizma nezabludivosti se ne temelji na novoj objavi 4534; nezabludivost se ne odnosi na papine upravne postupke 3116.

Papine službene definicije se po sebi ne mogu osporavati, neovisno o suglasnosti Crkve 3074 4150; u tom slučaju rimski biskup ne donosi odluku kao privatna osoba, nego kao vrhovni učitelj sveukupne Crkve, koji ima milosni dar nezabludivosti Crkve 4150; usp. H 3db (Nezabludivost Crkve).

Dar nezabludivosti ne oslobađa papu od obveze razmišljanja, dodatnih istraživanja, niti da traži savjet drugih 182 810 844 899 904 924 930sl 1848 2011 4149sl 4536.

c. - PRIHVATANJE ODLUKA UČITELJSTVA

H 3e

Traži se priznavanje odluka učiteljstva - : općenito 2020 2390 2875-2880 3020 3625 3884sl 4149; - : pa i za dijelove učenja koja se u trajnoj suglasnosti katolika smatraju teološkim istinama ili sigurnim zaključcima 2880; - : za filozofska učenja 2860sl 2865sl 2910 3018; vjernici moraju vjerno stajati uz predaju, te uz redovito i izvanredno crkveno učiteljstvo 4823.

Primjeri podlaganja i opoziva od strane autora 807 980 990sl 2351E 2751E 2811E 2828E.

Odbacuju se tvrdnje koje se protive učiteljskom autoritetu Crkve 1477-1480 3401-3408.

- 3eb** Prihvaćanje nezabludivih zaključaka. Svemu što se iznosi za vjerovanje, u obliku svečane odluke ili snagom uobičajenog ili općeg učiteljstva, kao od Boga objavljeno, treba iskazivati božansku i katoličku vjeru 2879 2922 3011 (3885) 4536; dogme jesu, i bile su u svako vrijeme, nepromjenjivo pravilo vjere i teološke znanosti 4536; papinim odlukama u području vjere i ćudoređa, zbog djelovanja Duha Svetoga, Crkva ne može nikada uskratiti suglasnost 4150; poslušna šutnja doktrinarnim dekretima nije dovoljna 2390.
- Kada biskupi naučavaju u zajedništvu s rimskim biskupom, njih treba shvatiti kao svjedoke božanske i katoličke istine 4149; odlukama koje donesu biskupi okupljeni na općem saboru kao učitelji i suci vjere, treba iskazivati poslušnost vjere 1248-1251 4149.
- O obvezama za vjerovanje usp. G 4bb (Putevi posvećenja); G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); L 2c (Krepost vjere); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- 3ec** Odluke koje nisu predočene kao nezabludive. Usp. H 3ea (Priznavanje doktrinarnih odluka); treba prihvaćati i one doktrinarne dokumente koji nisu predočeni kao nezabludivi, npr. enciklike i osude zabluda, (ukoliko se u njima ne obrađuje materija koja je već na drugom mjestu definirana) 2922 3407 3885; takvo se pristajanje može povući ako dođe do nove odluke ili razvoja; to je jasno iz povijesnih primjera; usp. H 3h (Primjeri osporavanih doktrinarnih odluka); autentičnom učiteljstvu rimskih biskupa treba iskazivati poslušnost volje i shvaćanja i onda kada ne naučavaju "ex cathedra" 4149; obveza je vjernika da prihvate i nedefinirano učenje vrhovnog crkvenog učiteljstva na području vjere i ćudoređa 4351.

H 3f

f. - PRAVILA ZA TUMAČENJE

Mišljenje i nakana za odluke papinog učiteljstva mogu se vidjeti prvenstveno iz načina sastavljanja dokumenta, iz učestalosti iznošenja istog učenja i iz načina govora 4149.

Odluku učiteljstva s dvostrukim smislom, treba uvijek razumjeti u smislu u kojem će izjava biti istinita 1407.

Knjige koje Apostolska stolica nije odbacila, ili knjige nad kojima je postupak prekinut, ne treba još smatrati kao da su bez zablude 2047 3154sl.

H 3g

g. - SLOBODA ISTRAŽIVANJA I NAUČAVANJA

Zaštita slobode. Načelno prihvaćanje autonomije zemaljskih stvari i sloboda znanosti: C lic; C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); C 4id (Ljudsko istraživanje i znanosti); znanstveno istraživanje se ne smije prosuđivati u duhu ogorčenja ili slijepe oporbe protiv svega stoje novo, nego s najvećom ljubavlju

3831; oprez pred prevelikom vjerom u znanost: C 41f (Pozitivizam, vjera u znanost i napredak).

Objavljena istina kao granica 3042; Obveza za poštivanje odluka učiteljstva i sloboda raspravljanja 3625 3667 (3885).

Sloboda raspravljanja - : kod problema milosne pomoći 1997 1997a 2008 2509sl (2679); - : kod problema vjernosti iz straha 2070; - : u pitanju odvojenosti Kristove krvi i boštva u tri dana smrti 1385; -: kod problema moralnih sustava 2175-2177 (2679) 2726; -: kod shvaćanja tomističke škole 2167¹ 2509 3601E 3667; -: kod knjiga za koje je Kongregacija Indexa prekinula postupak 3154sl; - : kod istraživanja Biblije 3831 4407.

Kod pitanja o kojima se slobodno raspravlja nije dozvoljeno - : protivnika upravo zbog tog razloga nazivati kao opasanog za vjeru ili kao čovjeka loše stege 3625; - : nad protivnikom izricati teološku ocjenu 1426 2167 2665 2679.

h. - DODATAK: PRIMJERI SPORNIH DOKTRINARNIH ODLUKA H

Primjeri spornih doktrinarnih odluka su -: Spisi pape Liberija o pitanjima semiarianaca (138-143), posebno osuda Atanazija, mogu se lako shvatiti kao odbacivanje Nicejske vjeroispovijesti, te su u suprotnosti sa štovanjem koje su svi vjernici iskazivali tom borcu vjere. - : riječi Leona Velikog 294: "Od Gospodinove majke primio je narav, ne krivnju", ako bi se shvatile doslovce i prema uobičajenom shvaćanju u ono vrijeme u apsolutnom smislu, isključivale bi razvitak prema dogmi o bezgrješnom začecu Marijinom 2800-2804; - : razilaze se sudovi o pravovjernosti Teodoreta i Ibas: njih osuđuje (osim Leona Velikog na "razbojničkoj sinodi" koju je odacio Efeški sabor) i 2. Carigradski sabor, Grgur Veliki u *Liber diurnus*, a za pravovjerne ih smatra Kalcedonski sabor i Pelagije I.: 300EE 436sl 444 472; - : kod pape Honorija I., čiju su pravovjernost osporavali samo Istočnjaci, jako se razilazi sud o postupku Honorija prema vođama monoteleta, između Ivana IV. koji gaje blagonaklono tumačio i branio i Leona II., koji gaje na 3. Carigradskom saboru oštro osudio; dok Martin I. na Lateranskoj sinodi kod osude monoteleta, Martina I. uopće ne spominje: 487sl 496-498 518 550 552 561E563; -: Nikola I., osim trinitarnog obrasca krštenja, izričito smatra i obrazac "u Kristovo ime" kao valjan, što se opet protivi kasnijem učenju: 646! (211) s 123 176sl 214 445! 478 580 589 592 644 757 802 903; -: u pitanju valjanosti simonističkih ređenja neki su dekreti u suprotnosti s ondašnjim shvaćanjem: 691-694 71 Osi 705 710; - : Celstin III. i Inocent III. se slažu ne o obuhvatu Pavlovske povlastice: 768; -: u odnosu na djelovanje ženidbenog pristanka Aleksandar III. se razlikuje od nekih svojih predšasnika 756; - među najjasnije slučajeve spada i shvaćanje Ivana XXII. o nesavršenom blaženstvu nakon smrti do dana općeg suda; ne samo da se s tim shvaćanjem nisu složili kardinali i francuski kralj, nego su mu se otvoreno suprotstavili, prisilili su papu da ga opozove, te su nakon toga suprotno shvaćanje proglasili za obvezatno 990sl 1000-1002.

H3i i. - BOŽJI NAROD I BISKUPSKA SLUŽBA NAVJEŠĆIVANJA

Krist ostvaruje svoju proročku službu ne samo preko hijerarhije nego i preko laika 4161; usp. E 3bb (Kristova proroštva i Krist kao učitelj); G 4bc i G 6ba (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj proročkoj službi); G 6ca (Apostolat laika).

Božji narod prima Božju riječ slijedeći učiteljstvo 4130; laici moraju u kršćanskoj poslušnosti prihvatiti ono što utvrde pastiri kao učitelji Crkve 4163 (4343); usp. G 4bb (Putovi posvećenja); G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); H 3e (Prihvatanje doktrinarnih odluka).

H 4 4. Biskupska služba posvećivanja

Biskupa treba smatrati za velikog svećenik njegovoga stada, od kojeg na neki način izlazi i zavisi život njegovih vjernika u Kristu 4041; Biskupi kao svećenici umjesto Boga predsjedaju svom stadu u svetoj liturgiji 4144; uzvišeni Krist po biskupskoj službi podjeljuje vjernicima sakramente vjere, i po njihovoj službi pridružuje svome tijelu nove udove 4145; Krist želi da njegov narod raste pomoću dijeljenja sakramenata od strane biskupa 4187.

Biskup je označen puninom sakramenta svetog reda kao "upravitelj milosti vrhovnog svećeništva", posebno euharistije, koju sam prinosi ili dozvoljava da j e drugi prinose, pomoću koj eg Crkva neprestano živi i raste 4151; biskup vodi svako ispravno slavljenje euharistije 4151; usp. J ld (Subjekti liturgije); K 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa).

Biskupi su - : djelitelji Božjih otajstava 4145; - : posvećuju vjernike po sakramentima 4151; -: molitvom i radom za narod podjeljuju puninu Kristove svetosti 4151; - : uređuju podjeljivanje sakramenata 4151 (4187); - : uređuju podjeljivanje krštenja 4151; -: su izvorni djelitelji potvrde, podjeljuju sveti red i uređuju pokoru 4151; Petru dana vlast vezanja i razrješivanja dana je apostolskom zboru povezanom sa svojom glavom 4146; stvar je biskupa da po sakramentu svetog reda novo-izabrane prime u biskupski zbor 4145; usp K 3c (Djelitelj krštenja); K 4c (Djelitelj potvrde); K 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa); K 6d (Djelitelj sakramenta pokore); K 8d (Djelitelj sakramenta svetog reda).

Shvaćanje [Prinošenje euharistije nije nužno vezano uz sakrament svetoga reda], vrijeda apostolski ustroj Crkve i ruši sakramentalni poredak spasenja 4723.

Usp. E 3bc (Kristovo svećeništvo); G 4bd (Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); H la (Utemeljenje službe u poslanju Krista i apostola); K (Bog posvećuje po sakramentima).

H 5 5. - Služba svećenika

Svećenik - : u Kristovoj osobi predsjedava zajednicom i moli u ime čitavog naroda (3755 3757 3850) 4033 (4153); - : na svom stupnju službe je dionik jedinog

posrednika, Krista 4153; - : okuplja Božju obitelj i vodi je Bogu tako što vrši Kristovu službu u skladu sa svojim dioništvom 4151; svećenici se snagom sakramenta svetog reda, prema uzoru Krista, vječnog svećenika, posvećuju za naviještanje evđelja, za pastvu vjernika i za slavljenje bogoslužja 4153; usp. K 8c (Bitni momenti sakramenta svetog reda); služba vođenja zajednice povezana je sa službom naviještanja Božje riječi i predsjedanja svetom euharistijom 4721.

Dušobrižnik župe zastupa biskupa 4042; svećenici -: premda nemaju biskupsko dostojanstvo, i premda u vršenju svoje službe ovise o ovlaštenju biskupa, ipak su s njima povezani u svećeničkom dostojanstvu 4153; - : kao biskupovi suradnici čine s njim jed an prezbiterij 4154; - : u pojedinim zajednicima uprisutnjuju biskupa i u skladu sa svojim dioništvom preuzimlju na sebe njegove zadaće i njegovu skrb 4154; - : pod biskupovim autoritetom vode njima povjereni dio Gospodnjeg stada, u svom mjestu čine vidljivom opću Crkvu i pomažu kod izgradnje čitavog Kristovog tijela 4154; zbog svog dioništva u svećeništvu trebaju biskupa uistinu priznavati kao oca i pokorno ga slušati 4154; svi svećenici, biskupijski i redovnički, temeljem svog ređenja podređeni su u vršenju svoje službe zboru biskupa, i u skladu sa svojim pozivom i milošću služe dobrobiti čitave Crkve 4154; usp. H 1c (Kolegijalni karakter službe i hijerarhijsko zajedništvo).

Svećenik -: ima svete ovlasti 4126; -: oblikuje svećenički narod i vodi ga 4126; -: vrši svoju službu najviše u euharistijskom slavlju, kod kojeg on djeluje u Kristovoj osobi, povezuje molitve vjernika sa žrtvom njihove Glave, te u misnoj žrtvi posadašnjuje i primjenjuje žrtvu Novoga saveza (4126) 4153; svećenikova je dužnost po euharistijskoj žrtvi dovršiti izgradnju Kristovog tijela 4141; usp. K 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa); svećenici -: se trude oko riječi i oko naučavanja 4153; -: duhovno rađaju vjernike po krštenju i naučavanju 4154; usp. K 3c (Djelitelji krštenja); navješćuju svima Božju riječ 4153; -: pokornicima i bolesnim vjericima pružaju službu pomirenja i snage, te nose pred Boga potrebe i molitve vjernika 4153; usp. K 6d (Djelitelj sakramenta pokore); K 7c (Djelitelj bolesničkog pomazanja); - : se moraju brinuti za vjernike kao očevi u Kristu 4154; moraju uzorno predsjedati i služiti svojoj zajednici 4154; - : moraju svoje nastojanje u pastirskom djelovanju proširiti na čitavu biskupiju i na čitavu Crkvu 4154; laici smiju od svećenika očekivati duhovnu snagu 4343; suradnja svećenika, redovnika i laika odvija se pod utjecajem Duha 4850; usp. G 6ce (Suradnja laika s hijerarhijskom službom); H 2e (Božji narod i pastirska služba biskupa).

Svećenici su snagom zajedničkog posvećenja i poslanja međusobno bratski povezani 4154; usp. H 1c (Kolegijalni karakter službe i hijerarhijsko zajedništvo).

Shvaćanje [Prinošenje euharistije nije nužno povezano sa sakramentom svetoga reda], vrijedna apostolski ustroj Crkve i ruši sakramentalni poredak spasenja 4723.

Svećenici i svijet. Budući da se ljudski rod danas sve više i više srašćuje u građansko, gospodarsko i društveno jedinstvo, svećenici pod vodstvom biskupa i pape moraju nadvladati svaku vrst podjele, kako bi čitav ljudski rod mogli voditi u jedinstvo Božje obitelji 4154; svećenici u svom načinu života i u svojoj skrbi za vjernike i za one koji to nisu, moraju pokazati lice prave svećeničke i pastirske službe, moraju dati svjedočanstvo istine i života, te tražiti one koji su se - premda kršteni - udaljili od primanja sakramenata i od vjere 4154; usp. G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); H 2f (Biskupi i svijet).

Usp. E 3b (Oblici posredovanja); G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); H 1 (Porijeklo i vlastitosti crkvene službe); H 2a (Biskupska pastirska služba: opće odrednice); H 3a (Biskupska služba navješćivanja: opće odrednice); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); J 1d (Subjekti liturgije); K 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza); K 8b (Stupnjevi sakramentalne službe).

6. - Služba đakona

Đakoni -: se nalaze na nižem hijerarhijskom stupnju nego li svećenici; na njih se polažu ruke "ne za svećeništvo, nego za službu" 4155; -: služe Božjem narodu u službi liturgije, riječi i ljubavi, u zajedništvu s biskupom i s njegovim prezbiterijem 4155; -: su predani zadaćama ljubavi prema bližnjemu i zadaćama uprave 4155.

Dužnost je đakona, ukoliko mu je od nadležne vlasti povjerena - : svečano podjeljivati krštenje, čuvati i podjeljivati euharistiju, u ime Crkve prisustvovati sklapanju ženidbe i blagoslivati je, umirućima donositi poputbinu, vjernicima tumačiti Sveto Pismo, narod poučavati i opominjati, predsjedati bogoslužju i molitvi vjernika, podjeljivati blagoslovine, voditi sprovode i pokope 4155; - : voditi nesvećenička bogoslužja 4035; usp. K 3c (Djelitelj krštenja); K 5cd (Ostale službe); K 10a (Blagoslovine).

Ponovno se uspostavlja đakoniat kao vlastiti i samostalni hijerarhijski stupanj 4155.

Na različite nadležne mjesne konferencije biskupa spada, uz papino odobrenje, odlučiti, da li i gdje je za došobrižništvo uputno ponovno uvesti stalni đakoniat 4155.

Uz odobrenje rimskog biskupa, đakoniat se može podijeliti i oženjenim muškarcima u zrelijoj dobi, i prikladnim mladim muškarcima, za koje ipak ostaje na snazi zakon celibata 4155.

Usp. H 1a (Utemeljenje službe u poslanju Krista i apostola); H 1b (Hijerarhijska raščlanjenost službe); J 1d (Subjekti liturgije); K 8 (Sakrament svetog reda).

J. - BOG U LITURGIJI SUSREĆE SVOJ NAROD

Izuzeto iz G (Bog okuplja svoj narod) zbog množine izjava; G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); G 4bd (Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); G 6bb (Dioništvo laika u Kristovoj svećeničkoj službi); G 6cd (Poslanje i zadaća

laika u Crkvi); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); H 6 (Služba đakona).

1. Bit i značenje liturgije

a. - BIT LITURGIJE

J

Liturgija je istovremeno božanska i ljudska, vidljiva i ispunjena nevidljivim 4002; Bog govori svom narodu, narod odgovara molitvom i pjesmom 4033; misa se prinosi samo Bogu (pa i ako se slavi u čast svetaca) 1744 1755; Krist se sam prinio na križu u čast Oca i za spasenje svih naroda, i neprestano se prikazuje u slavljenju euharistije 4852; usp. K 5ea (Euharistija kao štovanje Boga).

Krist je prisutan u liturgijskim činima (^w zajedništvu oltara): ^b u misnoj žrtvi, u sakramentima, kod čitanja Svetog Pisma, kod molitva i kod pjevanja Crkve 3855 ^b4007 (4035) ^a4151; liturgija je dovršenje Kristove svećeničke službe 4007; Krist u liturgiji naviješta evanđelje 4033; usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenoga u Crkvi); E 3bb (Proroštvo Isusa Krista i Krist kao učitelj); E 3bc (Kristovo svećeništvo); K 5bb (Večera Gospodnja kao posadašnjenje i sudovršenje Isusove žrtve).

U liturgiji, preko sakramentalnih znakova, djeluje snaga Duha Svetoga 4170.

Liturgija (*euharistijska žrtva*) je vrhunac i izvor crkvenog života 4010 "4127 (^a3847); usp. G 2bb (Sakramentalnih karakter Crkve: Crkva i liturgija); liturgija je sveti čin javnog štovanja 4007; ona je klanjanje Bogu 4033; otajstvo Krista i narav Crkve izražavaju se u liturgiji, posebno u euharistiji 4002 4041; usp. K 5e (Euharistija kao temelj i vrhunac crkvenog života); liturgijski život kruži oko žrtve i oko sakramenata 4006.

U mjesnim zajednicama se, navješćivanjem Kristovog Evanđelja, okupljaju vjernici i slavi se otajstvo večere Gospodnje 4151; euharistija kao gozba bratskog zajedništva i predokus nebeske gozbe 4338; euharistija je uskrsna gozba na kojoj se kuša Krist, srce se napunja milošću i daje nam se zalog buduće slave 4047; kod večere Gospodnje naviješta se Gospodinova smrt 4006; misna žrtva je spomen Kristove smrti i njegovog slavnog uskrsnuća 4573; Crkva ne prestaje, prije svega u liturgiji, uzimati kruh života sa stola Božje riječi i Kristovog tijela, i pružati ga vjernicima 4228; u svakom oltarskom zajedništvu se očituje znak one ljubavi i jedinstva mističnog tijela, bez čega ne može biti spasenja 4151; usp. K 5b (Crkvena večera Gospodnja).

Osuđuje se shvaćanje: [Misa nema svoj temelj u Evanđelju] 1155; [Misa je samo spomen na žrtvu križa] 1753 3316 3339 3847; [Misa je na isti način žrtva kao i svako djelo posvećeno Bogu] 1945; [Slavljenje euharistije je jednostavni čin mjesne zajednice] 4722; kod toga se ne radi samo o bratskoj gozbi, nego i o sakramentalnoj obnovi Kristove žrtve 4722; usp. K 5bb (Posadašnjenje i sudovršenje Isusove žrtve na večeri Gospodnjoj).

Krist ili Crkva su izabrali vidljive liturgijske znakove za označavanje nevidljivih božanskih stvari 4033.

Obredi i kanon: brani se zakonitost misnih obreda 1746 1757 1759; u kanonu mise nema (dogmatskih) zabluda 1745 1756; upotreba latinskog jezika, ograničavanje narodnih jezika 1749 1759 4036; više mjesta u liturgiji za materinje jezike 4036; usp. J 2bb (Obnova liturgije); elementi misne žrtve: K 5da-dd.

Zemaljska žrtva je dioništvo u nebeskoj liturgiji i očekivanje Kristovog ponovnog dolaska 4008 4171; posebno kada se u liturgiji (u slavljenju euharistijske žrtve) slavi Božja slava, zemaljska se Crkva u svom bogoslužju povezuje s nebeskom Crkvom 4170; usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo u mnogostrukosti); K 5ed (Euharistija - sakrament zajedništva sa živima i mrtvima); M lb (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve; zajedništvo svetih).

J lb

b. - LITURGIJA KAO JAVNO ŠTOVANJE BOGA

Liturgijski čini nisu privatni čini nego slavlje Crkve, koja je "sakrament jedinstva" 4026.

LT liturgiji se po mističnom tijelu izvršava sveukupno crkveno javno štovanje 4007.

Liturgija predstavlja javno štovanje koje Otkupitelj iskazuje Ocu i koje zajednica vjernika preko njega iskazuje Ocu (3840) 3841; štovanje mora biti vanjsko i unutarnje 3842; zbog toga postoji pravo na javno ispovijedanje vjere 3961; odbacuju se ekstremistička shvaćanja o biti liturgije 3843.

Javno štovanje se nalazi u oltarskoj žrtvi i u molitvama bogoslužja 3757; odbacuju se neprimjerene tvrdnje o uređenju liturgije 2631-2633 2664sl.

Liturgijske molitve, koje se službeno prinose Bogu u ime Crkve, imaju veću moć nego li privatne 3758 3845.

Odbacuje se laksističko tumačenje zapovijedi o slušanju mise 2153; prividna misa je prijevara puka 789.

Odbacuju se tvrdnje o slavljenju blagdana 2673sl; nije primjereno slaviti blagdane pojedinih osoba Trojstva 3325,

Neprikladno i ispravno shvaćanje liturgijske godine 3855.

Odbacuju se tvrdnje o liturgijskom jeziku 2486 2666.

J lc

c. - DJELOVANJE LITURGIJE

Liturgija se očituje i djeluje 'po osjetnim zankovima' štovanja Boga i ljudskog posvećenja 4007 4010.

Liturgija, posebno euharistija, je izvor milosti 4010; ona je djelotvornija nego li drugo djelovanje Crkve 4007; stalnim sudjelovanjem u euharistiji Crkva doživljava svoj rast 4235; dioništvo u tijelu i krvi Kristovoj čini da vjernici

prelaze u ono što primaju 4151; K 5eb i K 5ec (Djelovanje euharistije na Crkvu / i na vjernike).

Posadašnjenje Kristove žrtve u misnom slavlju događa se po Crkvi 4153 4573; euharistijska žrtva je nekrvno posadašnjenje krvne žrtve na križu, i njezin spomen 1740sl 1743 3399 3847sl 4006; kad god se na oltaru slavi žrtva na križu, ostvaruje se djelo spasenja 4006 4103; Krist je samoga sebe prinio na križu i neprestano se prinosi u euharistijskom slavlju 4852; usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenoga u Crkvi); E 3bc (Kristovo svećeništvo); K 5bb (Gospodnja večera kao posadašnjenje i dovršenje Isusove žrtve).

Misa je žrtva izmirenja za žive i mrtve 1743 1753 1866 2535; usp. K 5ed (Euharistija -sakrament zajedništva sa živima i mrtvima) usp. L 2e (Krepost ljubavi).

d. - SUBJEKTI LITURGIJE

J ld

Svako liturgijsko slavlje je djelo Krista i Crkve, glave i tijela 4007; slavna Crkva prinosi večeru Gospodnju 1740sl; Crkva uzima kruh života sa stola Božje riječi i Kristovog tijela i pruža ga vjernicima 4228; djelovanje Duha Svetoga postaje jasno po djelotvornom sudjelovanju vjernika u liturgiji 4850; prisutnost i djelovanje Krista i Duha Svetoga u liturgijskim činima: J la (Bit liturgije); usp. K 5ca (Slavna crkva prinosi večeru Gospodnju).

Oni koji su na nebu oplemenjuju bogoslužje na zemlji 4169; usp. M lb (Oznake posljednjih vremena putujuće Crkve: Općinstvo svetih).

Bit liturgije zahtijeva puno, svjesno i djelatno učestvovanje svih vjernika (participatio actuosa); vjernici imaju na to pravo i dužnost snagom krštenja 4014 (4041); laici su krsnim znakom ovlaštani za duhovno bogoslužje 4160; liturgijsko slavlje je sveti čin ne samo klera, nego čitave zajednice 4858; liturgijski čini nisu privatni čini nego čini slavne Crkve 4026; zajedničko slavljenje mise i sakramenata s djelatnim učestvovanjem vjernika treba pretpostaviti privatnoj pobožnosti 4027; nije ispravno "zajedničko slavljenje mise" tako uzdizati da se umanju značenje privatno slavljenim misama 4411; odbacuju se tvrdnje -: o koncelebraciji vjernika 3850; - : o privatnim misama bez sudjelovanja vjernika 3853; usp. K 5c (Crkva prinosi večeru Gospodnju).

Svi vjernici u liturgijskom slavlju vrše svoju zadaću, kako kod prinošenja tako i kod pričesti (ne bez razlike, nego svaki na svoj način) 4127; svatko, bio on nositelj službe ili vjernik, mora činiti ono, i sve ono, što na njega spada po prirodi stvari ili prema liturgijskim propisima 4028; svi Kristovi učenici moraju sami sebe prinijeti kao živi, sveti i bogougodni žrtveni dar 4125; kod euharistijske žrtve vjernici prinosu Bogu božansko žrtveno janje i same sebe s njim 4012 4127; o dioništvu vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi i o svećeništvu svih vjernika i o njihovim zadaćama: G 4bd (Dioništvo vjernika u svećeničkoj službi Isusa Krista); G 6bb (Dioništvo laika u Kristovoj svećeničkoj službi); H lb (Hijerarhijska raščlanjenost službe); K 5cc (Djelatno sudjelovanje laika u

prinošenju večere Gospodnje); H 6 (Služba đakona); K 5cc (Djelatno sudjelovanje laika u prinošenju večere Gospodnje); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

Pastiri ("biskupi) trebaju paziti na to da vjernici ispravno pripremljeni (*s vjerom i poštovanjem*) slave liturgiju (*izvršavaju svoj dio u liturgiji, posebno u misnoj žrtvi*) 4011 '4151.

B i s k u p - označen puninom sakramenta svetog reda - je upravitelj milosti vrhovnog svećeništva: posebno u euharistiji koju on sam prinosi i daje drugima da je prinose 4151; svako ispravno euharistijsko slavlje predvodi biskup, kojemu je dana obveza da prinosi bogoslužje božanskom veličanstvu i da ga vodi 4151; o biskupskoj svećeničkoj službi i o njegovim pojedinim liturgijskim dužnostima: H 4; odn. K 3c K 4c K 6d K 7c i K 8d (Djelitelj krštenja, potvrde, pokore, polesničkog pomazanja, svetog reda); K 5cb (Ovlasti svećenika i biskupa kod prinošenja večere Gospodnje).

S v e ć e n i c i vrše svetu službu najviše kod euharistijskog slavlja, kod čega oni djeluju u Kristovoj osobi i navješćuju njegovo otajstvo, povezuju molitve vjernika sa žrtvom njihove glave i u misnoj žrtvi posadašnjuju Krista kao jedinu žrtvu Novoga saveza, do Kristovog dolaska 4153; o svećeničkoj službi svećenika i njoj vlastitim liturgijskim zadaćama: H 5; odn. K 4c K 6d i K 7c (Djelitelj krštenja, pokre, bolesničkog pomazanja); K 5cb (Ovlasti svećenika i biskupa kod prinošenja večere Gospodnje); prisustvovanje kod sklapanja ženidbe: K 9d; K 9sl.

Đ a k o n i služe Božjem narodu u službi liturgije, službi riječi i ljubavi u zajedništvu s biskupom i prezbiterijem 4155; o službi đakona i njoj vlastitih liturgijskih zadaća; H 6; odn. K 3c (Djelitelji krštenja); K 5cd (Ostale službe kod prinošenja euharistije); L 10a (Sakramentali).

Odbacuju se laksističke tvrdnje o obvezi klerika na bogoslužje 2041 2053-2055 2154.

L a i c i imaju veliku zadaću u liturgijskim slavljima i u njihovoj pripremi 4858; djelatno sudjelovanje laika u liturgiji događa se pod utjecajem Duha 4850; oni trebaju preko obreda i molitava biti svjesni euharistijskog otajstva, te pobožno i djelatno u njemu učestvovati 4048; laici moraju izvršavati zadaće u liturgijskim činima koje nisu vlastite posvećenim službenicima 4858; oni u prinošenju euharistije djeluju snagom kraljevskog svećeništva 4126; oni moraju zajedno sa svećenikom prikazivati neokaljan žrtveni dar, kako bi dospjeli do sve svece sjedinjenosti s Bogom i međusobne povezanosti 4048; njihovo su djelovanje duhovne žrtve, koje se kod slavljenja euharistije prikazuju Bogu zajedno s tijelom Gospodinovim; tako oni posvećuju svijet Bogu 4160; o dioništvu laika u Kristovoj svećeničkoj službi i njegovom svećeništvu: G 6bb; usp. K 5cc (Djelatno sudjelovanje laika kod prinošenja večere Gospodnje).

Ministranti, lektori, komentatori i crkveni zbor vrše uistinu liturgijsku službu 4029.

- Liturgijski red podjeljivanja sakramenata i sakramentalala.** lea
Svi sakramenti su čini štovanja Boga i Krista u Crkvi 4715.
- Crkva nema pravo mijenjati ono što spada na bit (odn. na potpunost i nužnost) sakramenata**³ 1061 1699 1728 3556 3857; kod podjeljivanja sakramenata Crkva ima pravo, poštujući neokrnjenu bit sakramenata, utvrditi i promijeniti ono što joj se, s obzirom na okolnosti, čini korisnim 1728; (Red i obredi dijeljenja sakramenata: K 2 (Pojmovno određenje pojedinih sakramenata).
- Red i obredi dijeljenja pojedinih sakramenata i sakramentalala:** K 3-10. Treba isključiti načine mišljenja i govora koji čine besmislenima molitve, obrede ukopa i štovanje mrtvih u Crkvi 4654; molitve, obredi ukopa i štovanje mrtvih u Crkvi, su 'loci theologici' 4654.
- Liturgije mjesnih Crkava.** Mjesne Crkve imaju vlastite liturgijske običaje 1447; leb
njihove su liturgije priznate 4013; njihovi sveti čini imaju posebno dostojanstvo 4013; isto pravo, istu čast, isto održavanje i unapređivanje trebaju imati svi zakoniti obredi 4004; usp. G 3ad (Crkva u i iz Crkava: mjesne Crkve).
- Liturgijsko zajedništvo s odijeljenim Istočnim crkvama.** Iz opravdanog je lec
razloga odobreno zajedništvo u svetim činima, stvarima i mjestima između katolika i odijeljenih Istočnih crkava (4139) 4182; pod posebnim okolnostima moguće je međusobno podjeljivanje sakramenata 4182; usp. G 3ag (Katolička crkva i odijeljene Istočne crkve); K 2b (Djelitelji sakramenata); K 5de (Primatelj i pripremljenost za svetu pričest); K 6e (Primatelj pokore); K 7d (Primatelj bolesničkog pomazanja).
- Pobožbe vježbe.** Priznaju se pučke pobožbe vježbe 4013; duhovni se život ne led
ograničava samo na liturgiju nego obuhvaća i privatne molitve i vježbe 4012 4013 4017; usp. L 2f (Sjedinjenje s Bogom).
- Molitva Bogu.** Molitva kao razgovor s Bogom 4232; štovanje i klanjanje koje se lee
iskazuje Bogu Ocu po Kristu u Duhu 4171; Kristovi učenici moraju ustrajati u molitvi i slaviti Boga 4125; vjernici moraju svaki dan moliti za oproštenje svojih grijeha 4166; kršćanin je na to pozvan da se klanja Ocu u skrovitosti 4012.
- Klanjane i štovanje Krista:** J lef
- Duh Svetom ses Ocem i Sinom** "zajedno klanja i¹ zajedno ga se slavi"^{ab} 42 147
^{ab} 150^a 174^{ab} 546; usp. B 4bb (Jednakost božanskih osoba); Duh Sveti je temelj jedinstva u molitvama 4132.
- Nepodijeljenoj biti Trojstva se klanja na različite načine** 367; nije prikladno štovati svaku posebnu osobu presv. Trojstva zasebno, nego Trojstvu treba iskazivati zajedničko štovanje 3325; zbog toga nema zasebnih svetkovina za Oca, Sina i Duha Svetoga, nego samo blagdana koji spadaju u povijest spasenja 3325; usp. B 4bd (Tri osobe su jedan Bog).

Štovanje Boga: L 2a; Bog je dostojan klanjana; B 1c (Bog, uzvišen nad sve konačno); o molitvi usp. L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

Nužnost milosti za molitvu 373 376; usp. F 5cb (Nužnost milosti).

Laići vrše svoje kraljevsko svećeništvo u molitvi i zahvaljivanju 4126; molitve kao duhovna žrtva laika 4160; oni posvećuju svijet Bogu time što posvuda kao klanjatelji sveto djeluju 4339 4716; oni u svojim molitvama moraju svoje crkvene poglavare preporučivati Bogu 4163.

Liturgijske molitve koje se u crkveno ime službeno prikazuju Bogu, imaju veću snagu nego li privatne 3758 3845; ipak se zbog toga privatne molitve ne smiju omalovažavati 3819; protiv napada se naglašava vrijednost "subjektivne" pobožnosti 3645.

Povezanost molitve i čitanja Svetog Pisma 4232; usp. J 2bb (Obnova liturgije).

Treba isključiti načine mišljenja i govora po kojima bi molitva bila besmislena 4654; molitva kao 'locus theologicus' 4654.

Priznaje se ispravnost i potrebitost kontemplativne molitve 2182 2185 2188; njezin predmet nije samo Božja prisutnost 2185-2187; priznaje se ispravnost meditativne molitve i njezina vrijednost za život u savršenosti 2181-2185; ipak ona nije potrebna za spasenje 2192; od omalovažavan] a se brani ispravnost diskurzivne molitve 2218-2223 2225 2229 223 2226 423 65-2368; molitva prošnje važnaje i za savršenog čovjeka 957-959 2214; molitva prošnje za umrle 4170; molitvom se može pomoći dušama u čistilištu 856 1304 1405.

Odbacuju se tvrdnje koje su uperene protiv osjetne pobožnosti (2218) 2227/72235 2263; odbacuju se tvrdnje koje 'usmenu molitvu i "molitvu prošnje označavaju kao neprikladnu za kontemplativnog, odn. savršenog čovjeka '957-959' 2181 2214; molitva vrijedi kao zadovoljština za grijeh 173; odbacuju se tvrdnje o namjeni molitve: [Molitve namijenjene za jednu osobu ne koriste toj osobi više nego li općenite molitve] 1169; [Molitva za nekoga za koga Bog unaprijed zna da će biti izgubljen, nema vrijednost ni za koga] 1176.

Molitva kao čin zadovoljštine za počinjene grijeh 1323 1543; usp. K 6cd (Zadovoljština)

Klanjanje i štovanje Krista. Kristu pripada neizmjereno dostojanstvo zbog njegovog djelovanja kao Spasitelja 3909; njega trebaju štovati anđeli i ljudi 'u dvije nepodijeljene naravi' 420 1823 3676; Krista zajedno s njegovim tijelom treba štovati jednim štovanjem (jer je ono sjedinjeno s boštvom), a ne s dva štovanja (jedno štovanje za Riječ a drugo za čovjeka), 'niti sa suštovanjem uzetog čovještva' 259 431 2661; odbacuje se: [Krista u osobi Riječi treba štovati kao cara na slici] 434.

Molitve se smiju upravljati Kristovoj osobi (iako je on posrednik) 3820.

Isus zbog štovanja kao Sin Božji nije zbog toga pretvoren u "mističnu" osobu, i njegovo učenje nije zbog toga izmijenjeno 4405.

Odbacuje se klanjanje u kojem se Kristovom čovještvu i njegovom tijelu klanja zbog njega samoga, neovisno o boštvu 431 2661 2663; raspravlja se o problemu klanjanja Kristovom tijelu u tri dana smrti 2663; klanjanje Kristovoj krvi

prolivenoj za vrijeme muke, zavisi o odgovoru na pitanje, je li krv bila odvojena od boštva ili nije 1385.

Štovanje **G o s p o d i n a** prisutnog u euharistiji: sakramentu euharistije pripada štovanje i klanjanje 1643sl 1656.

Ispravno je štovanje **S r c a I s u s o v a**, ukoliko je ono priznato od Crkve 2661; štovanje se naime odnosi na samoga Krista 3353; Srce Isusovo se štuje jer je ono neodjeljivo sjedinjeno s osobom Riječi 2663 3922sl; u Srcu Isusovom štuje se simbol i slika Kristove ljubavi 3353 3922-3925;

O Kristovom štovanju: E 5de.

Brani se i preporučuje štovanje svetaca kao dozvoljeno i korisno 675 1821-1825 1867; u kojem su smislu dozvoljene mise na čast svetaca 1744 (1755) 3363.

U liturgiji se slavi spomen na svete i nada se dioništvu u njihovom zajedništvu 4008; Crkva štuje apostole i mučenike zajedno s blaženom Djevicom Marijom i svetim anđelima te traži njihov zagovor 4170; ona štuje i one koji su siromaštvo i Kristovo djevičanstvo točnije nasljeđovali i preporučivali ga za nasljeđovanje 4170; svako štovanje anđela i ljudi teče i završava se u štovanju Trojstva (675 1824sl) 3325 4171; ljubav prema svetima na nebu ide prema Kristu i preko njega k Bogu 4170; štovanje svetih ne sastoji se toliko u mnoštvu vanjskih čina nego mnogo više u jačini djelatne ljubavi 4171; blizina sa svetima ne smije umanjiti veličinu štovanja koje se iskazuje Bogu 4171; o svetima i njihovom štovanju **M l b** i **M 3bd** (Zajedništvo svetih).

Štovanje **M a r i j e** po Crkvi "*kao prave majke Boga i Spasitelja* 4170 4172^a 4173 (4178); tjelesno uzvišenje Djevice Marije je ispred određenog uzvišenja svih ostalih izabranika 4656; odbacuje se: [Mariji iskazane pohvale su taština] 2326.

Molitve prošnje svih Kristovih vjernika Majci Božjoj i Majci ljudi za zagovor za sjedinjenje svih naroda *u jedan narod* 4179; usp. E 6dd (Posredovanje milosti po Mariji).

Mariju se štuje preko slika ("odbacivanje krivih ograničenja) 1823 "2187 "2236 2532 "2671; odbacuju se slike koje Mariju prikazuju u svećeničkom ruhu 3632.

Marijino štovanje u odijeljenim Crkvama, prije svega kod Istočnih 4139 4179.

O Mariji i njezinom štovanju: E 6ec.

Dozvoljeno je štovanje **r e l i k v i j a** 675 (818) 1269 1821-1825 1822 1867; osuđuje se zloraba trgovine relikvijama 818 1825.

Dozvoljeno je štovanje **s l i k a** 477 581 600//608 653-656 1269 1821 1823 1824sl 1867; štovanje i klanjanje ne smije se iskazivati slikama nego samo Bogu 477 601; slike nemaju nikakvu unutarnju snagu zbog koje bi ih trebalo štovati; njima iskazana čast odnosi se na onoga koga predstavljaju 601 1823; odbacuje se klanjanje slikama ("adorare"; taj izraz se često puta ponavlja 653-656 675; usp. 612E) 447 581.

Štovanje slika korisno je i za kontemplativne ljude 2187; odbacuju se tvrdnje koje previše ograničavaju štovanje slika 2325 2669-2672.

- Zloporabe kod štovanja svetaca 818 1825; zloporabe, pretjerivanja, nedostaci 4171; traži se njihovo dokidanje i (prava) obnova 4171.**
- leh U svakoj religiji su žrtve potrebne 3339.**
- lei Upotreba sakramenata i sakramentalna mora ležati na srcu i kontemplativnim ljudima 2191; njih se bez grijeha ne može prezirati ili omalovažavati 1259 1699 1718 1775 2523; usp K (Bog posvećuje po sakramentima),**
- lej Zajednička pokora vrši se postom i uzdržavanjem u pojedinim godišnjim dobima: ne smije se osuđivati običaj Rimske Crkve 1080; ta zapovijed obvezuje i kontemplativne ljude 2191; odbacuju se laksiističke tvdnje 2043 2049-2052. Post vrijedi kao zadovoljština za počinjene grijeha 1323 1543 1713; post ne smiju zanemariti niti savršeni ljudi 892. Odbacuju se tvrdnje kojima se odbacuju pokora i mrtvenje. One imaju svoju vrijednost i kod savršenih ljudi 2238-2240 (3344); usp. L 2ef (Sjedinjenje s Bogom); L 3c (Obveze i prava u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit).
Obraćanje i pokora: F 2bb (Bit opravdanja),**
- lek Praznovjerje. Odbacuju se različite vrste praznovjerja 1859 2824; astrologiji se ne smije poklanjati vjera 205 283 459sl. Odbacuje se spiritizam koji je usmjeren na to da se duše ili duhovi pitaju za nešto pomoću "medija" 3642; isto se tako odbacuje i magnetizam koji je usmjeren na nadnaravne ciljeve 2823-2825. Magija, miješanje otrova: osuđuje se trgovina i knjige s tog područja 283 1859. Usp. A 2aa (Ljudska sposobnost spoznati istinu).**

2. Obnova i unapređivanje liturgije

J 2a a. - CILJ OBNOVE I UNAPREĐIVNJE LITURGIJE

Unapređivanje liturgijske obnove 4021 4858.

Cilj liturgijske reforme: svjesno i djelatno sudjelovanje svih vjernika 4014(4041).

J 2b b. - MJERE ZA POSTIZAVANJE TOGA CILJA

2ba Liturgijsko obrazovanje dušobrižnika i liturgijsko obrazovanje vjernika 4014-4020.

2bb Obnova liturgije. Liturgija se sastoji od nepromjenjivih dijelova i onih koji su podložni promjenama 4021.

Tekstovi i obredi moraju jasnije izražavati sveto što ga označavaju 4021 4034.

Opće odredbe za obnovu liturgije 4022-4025; liturgiju uređuje crkveni autoritet 4022 4152; u slavljenju liturgije je od najvećeg značenja Sveto pismo (4006sl) 4024.

Crkva unapređuje studij liturgije 4230.

Liturgijske odredbe kao hijerarhijsko i zajedničko djelovanje 4026-4032; liturgijski čini nisu privatni čini, nego su oni slavlje Crkve 4026; zajedničko slavljenje mise i sakramenata s djelatnim sudjelovanjem vjernika treba pretpostaviti privatnom slavljenju 4027; svaki nositelj službe ili vjernik, mora činiti samo ono i sve ono što mu pripada po prirodi stvari i liturgijskim propisima 4028; i ministranti, čitači, komentatori i crkveni zbor vrše uistinu liturgijsku službu 4029.

Odredbe iz doktrinalnog i pastoralnog karaktera liturgije 4033 4036; u liturgiji su tijesno povezani obred i riječ 4035; -: zbog toga u liturgiji mora biti bogatije i više odgovarajućeg čitanja Svetog Pisma (4006sl) 4024 4035; klerici moraju vjernicima u liturgiji otkrivati bogatstvo Božje riječi 4232; čitanje u liturgiji mora pratiti molitva, kako bi ona postala razgovor između Boga i čovjeka 4232; - : liturgijska homilija mora u kršćanskoj pouci imati značajno mjesto 4231; propovijed treba prije svega crpiti iz izvora Svetoga pisma i liturgije 4035; usp. A 3bd (Čitanje Svetoga pisma); liturgijska kateheza i bogoslužje riječi 4035; đakon kao voditelj bogoslužja bez svećenika 4035; upotreba latinskog jezika u liturgiji 4036; daljnje mjesto za materinji jezik u liturgiji 4036.

Pravila za prilagođavanje liturgije vlastitostima i predaji naroda 4037-4040.

Prilagođavanje u području podjele sakramenata, sakramentalna, procesija, liturgijskih jezika, crkvene glazbe i svete umjetnosti 4039 4044-4046.

Pokusi za obnovu liturgije 4040 4044.

Unapređivanje liturgijskog života u biskupiji i župi 4041-4042.

Unapređivanje pastoralno liturgijskog pokreta 4043-4046: uspostava liturgijskih povjerenstava u biskupijama 4044-4046.

K. - BOG POSVEĆUJE PO SAKRAMENTIMA

1. Sakramentalno otajstvo Božje ekonomije spasenja

a. - BOG DAJE MILOST U STAROM ZAVJETU PO SAKRAMENTALNIM ZNAKOVIMA K la

Među zakonskim običajima Starog zavjeta također postoje sakramenti (1310) 1348 1602.

Ti se sakramenti razlikuju od sakramenata Novoga zavjeta po tome, što oni ne uzrokuju milost, nego označavaju buduću milost 1310 1602.

Po obrezanju kao sakramentu oprašta se izvorni grijeh 780.

Nakon Kristovog dolaska prestali su sakramenti Staroga zavjeta, i njihovo podjeljivanje je grijeh nakon objave Evanđelja 1348.

Usp. E 1c (Spasenje pogana i starozavjetnih vjernika po nadi u Obećanoga).

K 1b

b. - CRKVA JE SAKRAMENT SPASENJA

1ba Crkva kao prasakrament i sveopći sakrament. Crkvaje s a k r a m e n t u Kristu, odn. znak i oruđe sjedinjenja s Bogom i međusobnog jedinstva čitavog ljudskog roda 4026 4101 4124 (4321) 4342 4343; ona je sveobuhvatni sakrament spasenja 4343 4345; Krist je po svom Duhu postavio Crkvu kao opći sakrament spasenja 4168; sakrament Crkve proizišao je iz križa 4005; usp. G 1bc (Crkva stečena po Kristu); G 1be (Crkva kroz sva vremena ostaje djelo presvetog Trojstva); G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); Crkvaje nužna za spasenje: G 2bc.

1bb Sakramenti Novoga saveza temelje se na otajstvu Krista. U s t a n o v l j e n i o d K r i - s t a. Krist je ustanovio sakramente Novoga saveza za sapsenje ljudi 1864 2536; Krist je ustanovio pojedine sakramente: K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja); K 5aa (Krist je ustanovio oltarski sakrament); K 6a (Sakramentalnost i porijeklo pokore); K 7a (Sakramentalnost i porijeklo bolesničkog pomazanja); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza); K 9a (Sakramentalnost i porijeklo ženidbe); odbacuju se -: tvrdnje modernista o porijeklu sakramenata 3439sl; -: zablude o njihovoj svrsi 1605 3441 3489.

Krist djeluje u sakramentima i preko njih. Kristovo se djelo dovršava u žrtvi i sakramentima 4006 4103; sakramenti su čini Božje proslave u Kristu i u Crkvi 4715; Krist po Crkvi krsti, posvećuje itd. 3806; Krist je u sakramentima prisutan po svojoj moći, tako da, kad netko krsti, sam Krist krsti 4007; Kristovo djelovanja u pojedinim sakramentima: K 3c (Djelitelji krštenja); K 3e (Djelovanje krštenja); K 4d (Djelovanje potvrde); K 5bd (Djelotvorna Gospodinova prisutnost u euharistiji); K 6f (Djelovanje pokore); K 7e (Djelovanje bolesničkog pomazanja); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza); K 9ba (Kršćanska ženidba); K 9e (Djelovanje sakramenta ženidbe); Krist je prisutan u svojoj Crkvi, posebno u liturgijskim činima: u misnoj žrtvi, u sakramentima, kod čitanja Svetog pisma, u molitvi i pjesmi Crkve 4007 (4036); uzvišeni Krist podjeljuje sakramente vjere posebno preko biskupske službe 4145; usp. H 4 (Biskupska služba posvećivanja); K 2b (Djelitelj sakramenata).

Usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenog u Crkvi); E 3bc (Kristovo svećeništvo); J 1a (Bit liturgije).

1bc Sakramenti Novog zavjeta ukorijenjeni su u Crkvi. Svi sakramenti su čini Božje slave u Kristu i u Crkvi 4715; vjera u oprostjenje grijeha, u uskrsnuće i u vječni život *po* Crkvi 21sl; usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve); J 1ea (Liturgijski red podjeljivanja sakramenata); K 3e (Djelovanje krštenja); K 4d (Djelovanje potvrde); K 5c (Crkva prinosi večeru Gospodnju); K 5e (Euharistija - temelj i vrhunac crkvenog života); K 6d (Djelitelj sakramenta pokore); K 6f (Djelovanje sakramenta pokore); K 7e (Djelovanje bolesničkog pomazanja); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza); K 9a (Sakramentalnost ženidbe); K 9ba (Narav ženidbe, kršćanska ženidba).

2. Pojmovno određenje pojedinih sakramenata Novog saveza

a. - BIT SAKRAMENATA

K 2a

Sakramenti su vidljivi znakovi koji daju nevidljivu milost (1310 1606) 3315 3858 (4600); oni su simbol svete stvari i vidljivi oblik nevidljive milosti 1639; Sakramenti Novoga saveza su znak budućeg novog neba i nove zemlje 4161; oni su sredstva za spasenje 1864 2536 4129; Duh Sveti posvećuje Božji narod po sakramentima i službama 4131; usp. B 3b (Duh Božji u stvaranju i u povijesti spasenja); G Ibe (Crkva kao djelo presvetog Trojstva); po Božjoj riječi i po sakramentima čovjek biva oslobođen od moći grijeha i uveden u zajedništvo ljubavi s Bogom 4755; odbacuje se: [Sakramenti su samo vanjski znakovi primljene vjere] 1602 1606 3489.

Kod obreda sakramenata razlikuje se bitni dio (materija i forma) i obredni dio 3315.

Sakrament se ostvaruje u tri elementa: (stvar kao) materija, (riječi kao) forma, (osoba podjelitelja i njegova) nakana da čini ono što čini Crkva 1262 1312 1998 2536 3126; bit sakramenata sastoji se od materije i forme 1671.

Materija sakramentaje još neodređeni dio, koji se поближе određuje po formi 3315; zbog toga polaganje ruku ne znači po sebi ništa određeno, te se na jednak način primjenjuje kod svetog reda, kod potvrde i "ponovnog pomirenja" 1 10 123 127 183 211 316 320 3315.

Forma mora označavati djelovanje sakramenta 3315.

Ovlast Crkve: Crkva nema pravo mijenjati ono što spada na supstanciju (odn. na "potpunost i nužnost) sakramenata" 1061 1699 1728 3556 3857.

Kod dijeljenja sakramenta Crkva, bez zahvaćanja u supstanciju sakramenta, ima

pravo utvrditi i promijeniti što joj se, prema prilikama, čini korisnim 1728.

b. - DJELITELJ SAKRAMENATA

K 2b

Djelitelj sakramenata je instrumentalni (sredstveni) uzrok 1314.

Uzvišeni Krist podjeljuje sakramente vjere po biskupskoj službi 4145; usp. E 3bc (Kristovo svećeništvo); H 4 (Biskupska služba posvećivanja).

Ovlasti djelitelja i djelovanje sakramenata ne ovise o (moralnim) vlastitostima djelitelja 580 644sl 793sl 912 914 1019 1154 (1208) 1211-1213 1219//1230 1262 1612 1684; usp. mjesta o djelitelju krštenja, pokore i svetoga reda K 3c; K 6d; K 8d.

Odbacuju se zablude o osobi-djelitelja: [Svi kršćani mogu podjeljivati sakramente] 1610; [Svaki svećenik može podjeljivati bilo koji sakrament] 1136; [običnim svećenicima su biskupi ograničili ovlast podjeljivanja sakramenata zbog vlastite dobiti i častohleplja] 1178.

Isti djelitelj mora primijeniti materiju i obznaniti formu 2524.

Za izvršenje sakramenta je potrebna namjera djelitelja da čini ono što čini Crkva 1262 1312 1315 1611 1617 (2536) 3126; odbacuju se suprotne tvrdnje 2328; tko primijeni odgovarajuću materiju i formu, za njega se pretpostavlja da ima namjeru činiti ono što čini Crkva 3318 3874; zabluda (*pa bila ona i javno izražena*) o djelovanju sakramenta ne isključuje odmah i namjeru činiti ono što čini Crkva (3100-3102) ^a3126; na tom se načelu temelji učenje o valjanosti krštenja krivovjernika: K 3c (Djelitelj krštenja); promjena obreda upućuje na sumnju o pravoj namjeri 3318.

Katolici i braćim odijeljenih Istočnih Crkava, mogu si pod određenim okolnostima međusobno podjeljivati sakramente 4182; usp. G 3ag (Katolička Crkva i odijeljene Istočne Crkve); J 1ec (Liturgijsko zajedništvo s odijeljenim Istočnim Crkvama); K 5de (Večera Gospodnja: primatelji i priprema); K 6e (Primatelji sakramenta pokore); K 7d (Primatelji bolesničkog pomazanja).

Odbacuju se laksističke tvrdnje o primjeni probabilizma kod podjeljivanja sakramenata 2101.

Grieh je osuđivati, omalovažavati ili proizvoljno mijenjati crkvene obrede i ceremonije 1255 1613 1811; papa može podnositi različite obrede tako dugo dok se obdržava ono stoje potrebno za sakramente 1061; protiv napada se brani zakonitost nekih obreda 1062 1864 2631-2633.

K 2c

c. - PRIMATELJ SAKRAMENATA

Primatelj sakramenta mora na bilo koji način imati namjeru primiti sakrament. Tko se tvrdokorno protivi primanju, ne prima niti učinak niti sakramentalni pečat 781; oni koji nisu pri svijesti, ili duševno bolesni, primaju ili ne primaju djelovanje sakramenta, već prema tome, jesu li oni na nj pristali prije takvog svog stanja, ili nisu 781.

K 2d

d.- DJELOVANJE SAKRAMENATA

Sakramenti daju (odn. umnažaju) milost *'onima koji ne stavljaju nikakvu zapreku,* (odn. *onima koji ih dostojno primaju*) ^{b1} 310 [']1451 ^a1606 1602//1608 1864 2536 ^a3714 (^a3845); preko sakramenata - : se vjernici na otajstven i djelatna način sjedinjuju s Kristom 4112; -: se posreduje ljubav prema Bogu i ljudima koja je duša čitavog apostolata 4159.

Djelovanje sakramenata temelji se na izvršenju sakramentalnog čina (*ex opere operato*), to jest, sakramenti, kao Kristovi čini, imaju djelatnost po samima sebi 3844-3846.

Neki sakramenti, *tj. krštenje, potvrda i sveti red,* utiskuju trajni pečat, ^b *te se zbog toga ne mogu ponavljati* 781 ^{ab}1313 ^a1609 ^a1767 ^a1864 2536; pečat je neuništivi duhovni znak u duši 1313 1609; ipak, on nije Božja riječ 3228; pečat se utiskuje tamo gdje nema suprotstavljene volje 781.

Ojačani sakramentima, svi su Kristovi vjernici od Gospodina pozvani na savršenost svetosti 4129; po sakramentima se hrani život vjernika za apostolat (4159) 4161; usp. G 4ba (Poziv vjernika na svetost); G 6c (Poslanje i zadaća laika); G 6ca (Apostolat laika).

e.- UREĐENJE SAKRAMENATA

K 2e

Ima sedam sakramenata 860 1310 1601 1603 1864 2536

f. - DOSTOJANSTVO I NUŽNOST SAKRAMENATA I PRAVO VJERNIKA NA NJIH

K 2f

Sakramenti nisu suvišni 1604 1864; bez sakramenata čovjek nije opravdan; odbacuje se tvrdnja: [Čovjek se opravdava samo po vjeri, bez sakramenata] 1604 1605sl 1608; pod određenim okolnostima, spasonosno se djelovanje može postići već i željom ili (^{až} *uključnom*) željom za sakramentima ^b*po vjeri u sakrament**\2\ (1524 1543) 3869 ^a3870-3872.

Pojedinim ljudima nisu potrebni svi sakramenti 1604 1864 2536.

Grieh je prezirati ili omalovažavati sakramente 1259 1699 1718 1775 2523.

Među sakramentima Novoga saveza postoji razlika u dostojanstvu 1603; euharistija nadvisuje sve sakramente 1639sl (3847); usp. K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja); K 5e (Euharistija - temelj i vrhunac crkvenog života).

P r a v o n a s a k r a m e n t e . Svi Kristovi vjernici imaju pravo na duhovna dobra Crkve, i da od pastira prime posebno obilatu pomoć Božje riječi i sakramenata 4163; usp. G 6cf (Prava i obveze laika); H 4 (Biskupska služba posvećivanja).

Usp. F 5cb (Nužnost milosti); G 2c (Crkva je potrebna za spasenje); K 2a (Bit sakramenata); K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja).

3. Sakrament krštenja

a.- KRŠTENJE U ISPOVIJESTIMA VJERE

K 3a

Ispovijesti vjere ujedno krštenje 3sl 6 41/48 51 60 150.

b.- BITNI MOMENTI KRŠTENJA

K 3b

Krštenje je sakrament 761 777 860 1310 1314 1601 1864 2536; ono je znak i sredstvo Božje ljubavi koja nas predusreće, oslobađa nas od izvornog grijeha i podjeljuje dioništvo u božanskom životu 4674; krštenje je zauzelo mjesto obrezanja 780.

Materija krštenja je *'prirodna voda* 802 903 1082 ^a1314 ^a1615; smije joj se dodati dezinfekcijsko sredstvo 3356; nevaljana materija je - : slina 787; - : pivo 829; krštenik se pere vodom 229 589 757.

Odbacuje se: [Trostruka materija krštenja je voda, krizma i euharistija] 1016.

Forma krštenja ja zaziv božanskog Trojstva 111 123 176sl 214 445 580 582 (588) 589 592 (637) 644 646 757 802 903.

Krištenje u "Kristovo ime" je *'ostavljeno neodređeno, ^dopušteno, "odbacuje se* \ 11 ^a211 ^c445 ^b646; krštenje u ime anđela nije valjano 176.

Riječi (koje ističu čin) "ja te krstim" su potrebne za valjanost krštenja 757; vrijedi njihov djelatni i trpni oblik 1314; samo krivo izgovoren obrazac krštenja, zbog neznanja ili zbog govorne mane, ne čini krštenje nevaljanim 588 592; odbacuju se tvrdnje o formi krštenja 2327si 2627.

K 3c

c- DJELITELJ KRŠTENJA

Biskupi uređuju podjeljivanje krštenja 4151; usp H 4 (Biskupska služba posvećivanja).

Djelitelj mora biti različit od primatelja 788.

(Redoviti) djelitelj krštenja je svećenik 1315; u nuždi djelitelj krštenja može biti - : đakon, svaki krštenik, ukoliko se pridržava materije i forme Crkve i ako ima namjeru činiti ono što čini Crkva 1315 2536; - : pa i laik 120 1315 1349 (2536); - : i onaj koji je u raskolu 356; - : i krivovjernik 11 Osi 123 127sl 183 211 214 305 315sl 320 478 1315 1617 (2536) 2567-2570 3126; - : i Židov 646; - : i poganin 646 1315 (2536); svečano podjeljivanje krštenja ja zadaća đakona, ukoliko mu je ona povjerenjena od nadležnih vlasti 415 5; svaki vjernik može krstiti 4141; Krist je prisutan u sakramentima svojom snagom, tako da kad netko krsti, sam Krist krsti 4007.

Na valjanost nema utjecaja moralna kvaliteta djelitelja 580 644.

Zabluda o djelovanju sakramenta ne isključuje namjeru da se čini ono što čini Crkva 3100-3102; tamo gdje postoji sumnja u takvu namjeru, krštenje treba ponoviti 'pod uvjetom' 2838; u slučaju daje krštenje primljeno u krivovjerju, ne treba uvijek krstiti 'pod uvjetom', treba razlikovati slučajeve 3128; kad postoji sumnja treba krstiti 319 582; slučajevi u kojima treba krstiti 'pod uvjetom' 2835-2839 3128; obrazac koji treba koristiti kod krštenja koje se podjeljuje 'pod uvjetom' 758.

Podnošenje i odbacivanje obreda krštenja 830.

K 3d

d. - PRIMATELJ KRŠTENJA

Opravdava se krštenje djece 184 219 223 (224 247) 718 780 794 802 903 1349 1514 1625-1627 4670-4674; pod kojim uvjetima je dozvoljeno krštenje djece protiv volje ne-katoličkih roditelja 2552-2562 3296.

Za valjano primanje je kod odraslih potrebna *'namjera*, a za dozvoljeno primanje (kao priprema) *vjera* i *'pokora* ^b2380sl ^{bc}2835-2839 ^{ab}3333-3335.

Ljudi se pripremaju na krštenje naviještanjem Evanđelja 4141; katekumeni se svojom željom ucjepljuju u Crkvu i povezuju se s Crkvom 4138; krštenici primaju vjeru od Boga po Crkvi 4127; usp. A 2bb (Vjera i navješćivanje); G 3cd (Crkva i širenje evanđelja, odn misije); G 6ca (Apostolat laika); H 3 (Biskupska služba navješćivanja).

Krštenje djece traži odgoj u vjeri, kako bi sakrament postigao svoju punu "istinu" 4674; bez tog jamstva krštenje treba odgoditi ili odbiti 4674; usp. G 6cc (Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji).

e.- DJELOVANJE KRŠTENJA

K 3 e

Po krštenju se primaju *"Kristova milost, kreposti (prikladnost za vjeru)* 111 ^a780 ^a904 ^b2567; odbacuje se: [Kristovo krštenje ima isto značenje kao krštenje Ivana Krstitelja] 1614.

Krštenjem se dobiva - : duhovno preporođenje (*"novo stvaranje*) 219 (239) 1311 ^a1672 4122 4125 4127; vjernici u krštenju postaju - : Božjom djecom 4127sl 4166 4178: - : dionici božanske naravi 4166 4674; - : sveti 4166; Crkva propovijedu i krštenjem rađa djecu, koja su začeta po Duhu Svetom i rođena iz Boga, za besmrtni život 4178; spasenje se postiže po vjeri, krštenju i ispunjavanjem zapovijedi 4148; usp. K 3f (Dostojanstvo i nužnost krštenja). -: članstvo -: u Katoličkoj crkvi 1314 16714157 4852; vjernici bivaju po krštenju -: utkani u Kristovo uskrsno otajstvo 4006 4112; usp E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja: uskrsno otajstvo); -: suobličeni Kristu 4112; -: ucijepljeni u Krista i narod Božji 4157; -: utkani u vječnu Kristovu zaručničku povezanost s Crkvom 4704; tko vjeruje u Krista, te je na ispravan način primio krštenje, stoji u nekom, iako nesavršenom, zajedništvu s Katoličkom crkvom 4188; usp. G 3ag (Katolička crkva, druge Crkve i crkvene zajednice); G 4a (Pripadnost Crkvi).

- : dioništvo u Kristovoj trostrukoj službi 4125 4151 4157 4720 4858; - : posvećenje vjernika za sveto svećeništvo 4125; usp. E 3b (Oblici posredovanja); G 4bc-e (Dioništvo vjernika u Kristovoj proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj službi).

- : oprostjenje grijeha (*"izvornog grijeha, ^počinjenih grijeha*) (3sl) 41//48 (51) 60 150 ^a223sl ^a231 ^a239 ^a247 308 ^{ab}325 575 ^a637 ^a741 777 ^a780 ^{ab}794 ^{ab}1076 ^{ab}1316 ^a1514sl 1672 ^a2559 (^a4674); to oprostjenje je potpuno 1672; nije da se grijesi samo ne uračunavaju 1515; krštenje pere od izvornog grijeha sve na isti način 637; usp. D 7 (Oprostjenje grijeha); odbacuju se zablude o djelovanju krštenja: [Dokida se samo zaslužnost kazne] 1957; [Samo sjećanje na krštenje i vjera u njega oprašta grijeha počinjene nakon krštenja, ili ih pretvara u lake] 1623; odbacuje se shvaćanje da se nakon počinjenog grijeha nakon krštenja ponovno uspostavlja izvorni grijeh 3341.

- : oprostjenje svake kazne, (*zbog toga krštenicima ne treba nametati nikakvu zadovoljštinu*) ^a1316 1543.
- : trajni pečat (i kod *krštenja krivovjernika* i kod *neiskrenoprmljenog krštenja*) ^b781 1998 ^a2566 (4127); zbog toga nije dozvoljeno ponoviti krštenje 183 316 319sl(478)580 (582)64475881085516241671; odatle i vjera ujedno krštenje 3sl41//51 150319 684; jedna zabluda o pečatu 3228.

Posljedice za život: krštenjem su vjernici posvećeni kako bi u svim djelima prinosili duhovnu žrtvu i naviještali Kristova velika djela 4125; pečatom krštenja su vjernici određeni za kršćansko štovanje Boga 4127; snagom krštenja kršćanski narod ima pravo i dužnost za puno, svjesno i djelatno sudjelovanje u liturgiji 4014; usp. J 1d (Subjekti liturgije); krštenici su obvezatni priznavati vjeru pred ljudima 4159; laici su zbog krštenja suodgovorni za poslanje Crkve u svijetu 4853; obveze i zadaće laika imaju sakramentalni temelj u krštenju i potvrdi 4858; usp. G 6a (Osnovno o laicima); G 6c (Poslanje i zadaće laika).

Samo milost krštenja nije dovoljna da se postigne spasenja, nego je osim toga potrebna pomoć milosti i čovjekova suradnja 241 397; krštenje ne oslobađa od obveza koje nameću Božje i crkvene zapovijedi, a eventualno i zavjeti 1620-1622; krštenje ne poništava ženidbe nevjernika, (nego samo daje osnovu za pravo, da se temeljem pavlovske povlastice, sklopi nova ženidba) 777 2582 2585; krštenje nikome ne daje pravo da u Crkvi zauzme neku javnu službu 4603.

K 3f

f. - DOSTOJANSTVO I NUŽNOST KRŠTENJA

Krštenje je prvi od svih sakramenata 1314; ono je vrata *za ulazak u Crkvu*, ^bza duhovni život ^b3U ^a1671 ^a3685 ^a4136.

Krštenje je sredstvo spasenja propisano od Krista 219; ono je potrebno *za spasenje* 4670 ^a4674; potrebna je *želja*, odn. *čežnja* za krštenjem (*baptismus flaminis*) (121) 184 231 ^b741 ^b1524 1672 2536 ^a3869; krštenje se ne smije uskratiti niti djeci 4670; Crkva ne poznaje niti jedan drugi put koji bi sa sigurnošću maloj djeci otvorio pristup vječnom blaženstvu 4671; krstiti malu djecu je teška obveza 4673; krštenje djece: K 3d.

U slučaju nužde krštenje se može u svako doba podjeljivati u staroj Crkvi 184; u slučaju nužde opravdava i vjera bez sakramenta 121.

Milost krštenja po sebi nije dovoljna da se postigne spasenje, nego je osim toga potrebna pomoć milosti i čovjekovo sudjelovanje 241 397.

4. Sakrament potvrde

K 4a

a.- SAKRAMENTALNOST POTVRDE I NJEZINI IZVORI

Potvrda je sakrament (785 794) 860 1310 1317 1601 1628 1864 2536.

Odbacuje se tvrdnja modernista o porijeklu potvrde 3444.

b. - BITNI MOMENTI POTVRDE

K4b

Krštenik se mora usavršiti biskupovim *"blagoslovom, odn. ^bpolaganjem ruku* ^b120 ^a121 ^b123; *"pomazanje na čelu (polaganje ruku)* je potvrda ^a785 ^{ab}794 ^a831 ^b860 ^a1990 ^a2522.

Materija potvrde je krizma (*od balzama i maslinovog ulja*), ^bkoju je posvetio biskup ^a831 ^a1317sl ^b1992.

Forma potvrde su riječi potvrde 1317.

c. - DJELITELJ POTVRDE

K4c

"Redoviti djelitelj je (samo) biskup 120 123 183 187215320 785 794 831 860 ^a1069 ^a1318 ^a1630 1768 1777 ^a2588 4151; izvanredni djelitelj može biti i obični svećenik (*ali ne i đakon*), ^bkoji ima ovlasti od Apotolske Stolice ^a187 215 ^b1070sl ^b1318 ^b2522 ^b2588; ako nema takve ovlasti onda potvrda koju je podijelio jednostavni svećenik nije dozvoljena niti je valjana 1990sl 2522.

Samo biskup smije posvećivati krizmu; *"izvanredni djelitelj se mora služiti krizmom koju je posvetio (katolički) biskup* 187 215sl 1068 (1071) 1317 ^a1318 (^a1992) ^a2588.

Odbacuju se tvrdnje o djelitelju 866 1178 3556.

Mogu se trpjeti neki obredi kod pripremanja krizme i potvrde 831.

d.- DJELOVANJE POTVRDE

K4d

Potvrdom se dobiva Duh Sveti 215 785 831 1318sl 4125 4127; potvrda se dijeli za povećanje milosti i jačanje vjere 785 1311 1319; (krštenjem i) potvrdom - : krštenici su posvećeni za duhovnu kuću i sveto svećeništvo 4125; - : krštenici su određeni za apostolat laika 4159 (4858); vjernici su po sakramentu potvrde savršenije povezani s Crkvom 4127; usp. K 3e (Djelovanje krštenja).

Kod potvrde se utiskuje pečat, te se ona *"ne može ponoviti* 1313 1609 1767; odbacuje se: [Krizmi ne treba pripisivati nikakvu moć] 1629.

Potvrda nije potrebna za spasenje 2523; ipak je grijeh nju omalovažavati 1259; potvrđeni vjernici su još više obvezatni da kao pravi Kristovi svjedoci riječima i djelima šire i brane vjeru 4125.

Usp. G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja); G 4bc i G 6ba (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj proročkoj službi); G 6ca (Apostolat laika).

5. Sakrament euharistije

K 5a

a. - POSLJEDNJA VEČERA ISUSA KRISTA

- 5aa Sakramentalnost i ustanovljenje od Isusa Krista. Euharistija je sakrament 718 761 846 860 1310 1320 1601 1635-1637 1727 1864 2536.
Krist je ustanovio *'sakrament*, odn. euharistijsku *žrtvu "na posljednjoj večeri, "kako bi se žrtva križa posadašnjila do njegovog dolaska i kako bi se nastavio spomen na njegovu smrt i uskrsnuće* ^{ac}846 ^{ac}1637 ^{ac}1727 ^{bcd}1740-1742 ^b1752 ^{bcd}4047; odbacuju se tvrdnje modernista 3445.
Time Krist dovršava starozavjetnu žrtvu i svećeništvo 1739; kao stoje obećano po prorocima 1742; usp. E lb (Obećanje Isusa Krista u Starom Zavjetu); E lc (Spašavanje starozavjetnih vjernika po nadi u Obećanoga); E 3bc (Kristovo svećeništvo).
- 5ab Isus Krist se prikazuje Ocu za ljude 1740 (4153) 4852; usp. E 3a (Isus Krist posrednik spasenja); E 3bc (Kristovo svećeništvo).
- 5ac Isus Krist daje učenicima svoje tijelo i svoju krv pod prilikama kruha i vina 1637 1642 1740; usp. E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima).
- 5ad Time Isus Krist ostavlja Crkvi vječnu žrtvu. 1742 4047 (4153 4852).
Sam Krist je svećenik te žrtve i prinos 802 1740-1743 (4153); on je u misnoj žrtvi prisutan u osobi službenika i pod euharistijskim prilikama 4007; on se stalno prinosi u slavljenju euharistije 4852; usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenog u Crkvi); E 3bc (Kristovo svećeništvo).

K 5b

b.- CRKVENA EUHARISTIJSKA GOZBA

- 5ba Spomen Gospodinove smrti i uzvišenja. U euharistiji se slavi spomen na Spasitelja 846 1322 (1637) 1638 1740 4047 4548; kod večere Gospodnje naviješta se Gospodinova smrt 4006; usp. E 2 (Otajstva života, smrti i uzvišenja Isusa Krista).
- 5bb Posadašljenje i dovršenje Isusove žrtve. Euharistijska žrtva je nekrvno posadašljenje krvne žrtve ne križu i spomen na nju 1740sl 1743 3339 3847sl 4006; kadgod se na oltaru slavi Kristova žrtva, izvršava se djelo spasenja 4103; sakramentalna obnova i prikazivanje Kristove žrtve u euharistiji 1740 3339 4153 4573 4722; Krist je u misnoj žrtvi prisutan u osobi službenika i pod euharistijskim prilikama 4007; po misnoj žrtvi se ne dokida žrtva na križu 1743 1754 3339; usp. E 2ea (Djelovanje Uzvišenog u Crkvi); E 3bc (Kristovo svećeništvo); J lc (Djelovanje liturgije).
U misi se prikazuje *'prava, istinita, "vidljiva žrtva "*1740-1742 ^a1751 ^c1764 ^{ab}1866 ^{ab}2535 ^b3847.
Odbacuje se: [Misa nema nikakav temelj u Evanđelju] 1155; [Misa je samo spomen na žrtvu križa] 1753 3316 3339 3847; [Misa je na isti način žrtva kao svako

- drugo Bogu posvećeno djelo] 1945; odbacuje se shvaćanje da se kod euharistijskog slavlja [radi više o bratskoj gozbi, na kojoj se zajednica okuplja i dolazi do izražaja, nego li o sakramentalnom obnavljanju Kristove žrtve] 4722; usp. J la (Bit liturgije)
- Gozba na kojoj se blaguje Kristovo tijelo i krv. Euharistijske prilike označavaju krvno odvajanje tijela i krvi 3848; tako se Krist prikazuje u stanju žrtvenog prinosa 3848 3852. 5bc
- Kristova djelatna prisutnost. Stvarna prisutnost pod prilikama kruha i vina. Kod posvete se događa pretvorba "čitave supstancije" kruha u Kristovo tijelo i "čitave supstancije" vina u Kristovu krv 1321 1352^a1642^a1652^a1866^a2535^a2629^a2718 4338; ta se pretvorba naziva tansupstancijacija (pretvorba biti) 782 802 860 1352 1642 1652 1866 2535 2629; nakon posvete se vide prilike (oblik) kruha i vina, a vjeruje se istina Kristovog tijela i krvi 782sl; odn.: u oltarskom sakramentu se pod prilikama kruha i vina "uistinu,^hstvarno,^csupstancijalno,^abitno nalazi Kristovo tijelo i krv 690 700 794 (846)^{abd}849^{abc}1636 1640^{abc}1651^{abc}1866^{abc}2535^{abc}2629 4412; Kristova prisutnost se u sakramentu euharistije na poseban način naziva "stvarna", jer je supstancijalna 4412; nakon pretvorbe - : pod prilikama kruha i vina prisutan je čitav Krist u svojoj fizičkoj stvarnosti 4412; -: prilike kruha i vina poprimaju novo značenje i novu svrhu, jer one stvarno, a ne samo u vjeri Crkve, sadrže novu ontološku stvarnost 4412; Krist je u misnoj žrtvi prisutan u osobi službenika i pod euharistijskim prilikama 4007; on je prisutan u zajedništvu oltara 4151; usp. H 5 (Služba svećenika); K 5cb (Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa); Kristova prisutnost u Crkvi: E 2ea (Djelovanje Uzvišenog u Crkvi); G lbe (Crkva kao djelo presvetog Trojstva).
- Čitav Krist se nalazi "pod svakom od dvije prilike (snagom naravne povezanosti i praćenja) i "i pod svakim dijelom prilika, nakog njegovog odvajanja" 199^a1257^{ac}1321^{ab}1640^{ac}1641^a1651^{ac}1653 (^a1729^a1733)^a1866^{ac}2535; prisutan je čitav i nepodjeljen Krist 4412.
- U euharistiji je prisutan isti Krist koji je bio rođen i koji je bio raspet 1083 1256; u euharistiji se (temeljem hipostatskog sjedinjenja) nalazi Kristovo tijelo i krv zajedno s Kristovom dušom i boštvom^a1640 1651 1866 2535.
- Krist je euharistijski prisutan pod prilikama kruha i vina, a prema mjestu (u skladu s prirodnim načinom bivovanja), on se nalazi u nebu 849^a1636.
- Odbacuju se tvrdnje koje niječu transupstancijaciju 849 1018 1151-1153 1256 (1652) 1654 3891; odbacuju se nepromišljene izjave 3121-3124 3229-3231 3891; izrazi "transfiguracija" i "transfinalizacija" nisu dovoljni za izražavanje stvarne prisutnosti 4411; simbolizam koji se nalazi u euharistiji ne može iscrpno izraziti Kristovu prisutnost u tom sakramentu 4411; krivo je tumačenje stvarne prisutnosti s "pneumatskom" naravi Kristovog slavnog tijela, ili s "Kristovom duhovnom prisutnošću i njegovom unutarnjom povezanošću s vjernim udovima u mističnom tijelu" 4412.

Raspravlja se pitanje, da li se voda dodana misnom vinu pretvara u Kristovu krv 784 798.

Čašćenje prisutnog Gospodina. Kristova euharistijska prisutnost nije vremenski ograničena 834; ona ostaje dok ostaju prilike 1101-1103; osuđuje se shvaćanje da u preostalim hostijama nakon završetka misnog slavlja nije više prisutan Krist 4411; usp. E 5de i J 1ef (Štovanje i klanjanje Kristu).

Sakramentu euharistije pripada kult klanjanja 1643sl 1656; usp. J 1ef (Štovanje i klanjanje Kristu).

Kristova prisutnost u liturgijskim otajstvima Crkve: J 1a (Bit liturgije).

5c c. - CKRVA PRINOSI EUHARISTIJSKU GOZBU

- a Crkva koja slavi prinosi euharistijsku gozbu 1740sl; po rukama svećenika 1741; Crkva uzima kruh života sa stola Božje riječi i Kristovog tijela i pruža ga vjernicima 4228; usp. J 1d (Subjekti liturgije).

Osuđuje se shvaćanje: [Slavljenje euharistije je "jednostavni čin župne zajednice"] 4722.

- b Ovlasti zaređenih svećenika i biskupa. Za posvećenje kruha i vina potrebni su: osoba (službeni djelatelj), forma (riječi posvete) i nakana onoga koji izgovara riječi 794.

Biskup je "upravitelj milosti vrhovnog svećeništva", posebno u euharistiji, koju sam prinosi ili dopušta daje drugi prinose 4151; svako zakonito euharistijsko slavlje vodi biskup 4151.

Za prinošenje euharistije potreban je 'od biskupa zaređen svećenik (^bne đakon, ^one laik), ^dkoji ima potrebnu nakanu 794 ^ab802 ^o1084 ^d1352; zadaća je svećenika: dovršiti izgradnju tijela po euharistijskoj žrtvi 4141 4151; jedino svećenik u Kristovoj osobi može predsjedati žrtvenoj gozbi 4541; čin otkupljenja, Krista zaručnika za svoju zaručnicu Crkvu, izražava se u euharistiji na sakramentalni način, ako ga izvodi muškarac 4840; usp. K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

Svećenici vrše svoju svetu službu prvenstveno u euharistijskom slavlju ili u zajednici, kod kojeg oni djeluju u Kristovoj osobi, naviještaju njegova otajstva, povezuju molitve vjernika sa žrtvom njihove glave, te posadašnjuju i primjenjuju Kristovu žrtvu 4153; svećenik koji posvećuje - : 'govori,^h djeluje u Kristovoj osobi^a 1321 ^b4153 ^b4599^b4840; - : je Kristova slika 4599; uvjeti za koncelebraciju više svećenika (3928).

Kristovi vjernici koji bi se usudili bez svećeničkog ređenja vršiti euharistiju, čine to nedozvoljeno i nevaljano 4541; shvaćanje da [prinošenje euharistije nije nužno povezano sa sakramentalnim ređenjem] vrijeđa apostolski ustroj Crkve i ruši sakramentalni poredak spasenja 4723; osuđuje se: [Snagom apostolstva pojedinih mjesnih zajednica, svaka se zajednica, ako je dulje vrijeme bez euharistije kao svog konstitutivnog elementa, može "poslužiti" svojom ovlasti, i postaviti si predstojnika i dušobrižnika; i sam Bog se u takvim okolnostima ne

- može skanjivati da dadne takvu ovlast i bez sakramenta svetog reda] 4722; usp. G 3dc (Crkvena služba u nasljedstvu apostola).
- Za valjano misno slavlje potrebno je stanje milosti; ako ga nema, te ako svećenik pritisnut potrebama slavi misu, mora se ispovjediti "stoje prije moguće" 1647 2058sl.
- Nisu nedozvoljene mise kod kojih se pričesćuje samo svećenik 1747 1758 2628 3854.
- Usp. G 4bd (Dioništvo vjernika u Kristovoj svećeničkoj službi); H 4 (Biskupska služba posvećivanja); H 5 (Služba svećenika); J 1d (Subjekti liturgije); K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).
- Djelatno sudjelovanje laika. Kod euharistijske žrtve vjernici prinose božansko žrtveno janje i sami sebe s njim 4012 4127; oni sudjeluju u prinošenju euharistije 4126; svako djelovanje laika koje se kod euharistijskog slavlja prikazuje Ocu s prikazivanjem Gospodinovog tijela, je po Kristu duhovna bogougodna žrtva 4012 4048 4125 4160 4852. 5cc
- Kod liturgijskih čina svi vjernici vrše svoju zadaću, kako kod prinošenja darova, tako i kod pričesti 4127; vjernici prinose žrtvu (*temeljem svog općeg svećeništva*) na drugi način nego li svećenici 3850-3853^a3851; svatko, bio on službenik ili vjernik, mora činiti sve ono, i samo ono, što mu pripada po naravi stvari i prema liturgijskim propisima 4028; biskupi neka opominju svoj narod, da svoj dio u liturgiji, posebno kod svete mise, izvrše s vjerom i poštovanjem 4151; zajedničkom slavljenju mise treba dati prednost pred pojedinačnim i privatnim slavljenjem 4027.
- Odbacuju se tvrdnje -: o koncelebraciji vjernika 3850; - : o privatnim misama bez učestvovanja naroda 3853; nije ispravno "zajedničke mise" tako uzdizati da se umanju značenje privatnog slavljenja mise 4411.
- Usp. G 4bd i G 6bb (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj svećeničkoj službi); J 1d (Subjekti liturgije).
- Ostale službe. Zadaća je đakona, ukoliko mu to povjeri nadležni autoritet, čuvati euharistiju, dijeliti je i nositi umirućima kao poputbinu 4155; usp. H 6 (Služba đakona). 5cd
- Ministranti, komentatori i crkveni zbor vrše uistinu liturgijsku službu 4029.
- Djelotvornost misne žrtve - : proistječe iz učenjenog sakramentalnog čina (ex opere operato) 3844; - : ista je kao i kod žrtve na križu 3339; - : ne ovisi o svojstvima svećenika 794. 5ce
- d. - ELEMENTI SLAVLJENJA I PRIMATELJI EUHARISTIJSKE GOZBE K 5d
- Bogoslužje riječi i propovijed. Usp. J 2bb (Obnova liturgije). 5da
- Obredi i kanon. Brani se ispravnost misnih obreda 1746 1757 1759; u kanonu mise nema (dogmatskih) zabluda 1745 1756. 5db

Vinu treba dodati malo vode 822 834 (784 798) 1320 1748 1759.

Uobičajeno služenje latinskim jezikom, ograničavanje narodnih jezika 1749 1759 4039; daljnje mjesto u liturgiji za materinji jezik 4036; usp. J 2bb (Obnova liturgije).

- 5dc Euharistijska žrtva. M a t e r i j a prinos: K r u h i v i n o. Materija je - : pšenični kruh (783) 860 1320 1352; -: vino od loze (783) 1320; kod latina je kruh beskvasni a kod Grka kvasni 860 1303; mjere opreza protiv kvarenja misnog vina 3198 3264 3312sl.

U euharistiji su kruh i vino "sakrament a ne stvar" (sacramentum non res), Kristovo tijelo i krv su "sakrament i stvar" (sacramentum et res), a sakramentalno djelovanje "stvar a ne sakrament" (res non sacramentum) 783.

F o r m a euharistijske žrtve su Kristove riječi na Posljednjoj večeri 1321 1352; epikleza nema snagu pretvorbe 1017 2718 3556; kod koncelebracije više svećenika potrebno je zajedničko izgovaranje riječi Posljednje večere 3928.

Kristove riječi na Posljednjoj večeri nemaju preneseni smisao, nego ih treba shvaćati prema njihovom vlastitom smislu 1637.

- 5dd Pričest. N a č i n d i j e l j e n j a : 'Laicima pričest dijeli svećenik, ^bsvećenik pričestuje sam sebe ^{ab}1648 ^b1660.

Pravilna je pričest i samo pod jednom prilikom, prilikom kruha, (ne pod obje prilike, ^bkao što to traže reformatori i kako je to zaključeno na Tridentskom saboru) 1198-1200 1258 1466^a 1731sl 1726-1734^b 1760; time nikada nitko nije zakinut niti za jednu potrebnu milost 1729 1733; laici i klerici koji ne prinose euharistijsku žrtvu nisu obvezatni na pričest pod obje prilike 1726sl 1731sl.

Opravdava se čuvanje euharistije (ipak se odbacuje *zloporaba kod Grka*) ^a834 1645 1657; osuđuje se shvaćanje, da nakon misne žrtve Krist nije više prisutan u preostalim hostijama 4411; usp. K 5bd (Kristova djelotvorna prisutnost).

D u h o v n a p r i č e s t . Treba razlikovati sakramentalno, sakramentalno i duhovno i samo duhovno primanje pričesti 1648 (1658); odbacuje se: [U euharistiji se Krist ne blaguje stvarno, nego samo duhovno] 1658.

- 5de Primatelji i priprema. Dob za prvu pričest djece 3530 (3533) 3535; djeci treba pružiti i poputbinu nakon dolaska do uporabe razuma 3536; odbacuju se tvrdnje o euharistijskom pričešćivanju mrtvih 3232.

Potrebna priprema i pripremljenost za pričest; a odbacuju se *'rigorističke* i *'laksističke* tvrdnje [^]1661 2090-2092 ^b2156 ^a2322sl ^a3376-3378 3382; dozvoljeno primanje pričesti pretpostavlja stanje milosti (*postignuto ispovijedu, a nepokanjem*) kao i ^bodluku ubuduće ne grijesiti više smrtno ^a1647 ^a1661 3379^b 3381; potrebna je i prava nakana 3379sl.

Potrebno vjersko znanje kod male djece i kod krštenika: oni moraju znati razlikovati Kristovo tijelo od obične hrane 2382 3531sl.

Kršćani iz odvojenih Istočnih crkava mogu primiti sakrament euharistije, ako to zamole i ako su ispravno pripremljeni 4182; u slučaju potrebe pričest se može primiti i od djelitelja iz Istočnih crkava 4182.

Učestalost. Preporučuje se česta pričest (" / djeci) 1649 1747 2090 (2093sl) 3361 3375sl 3383 ^a3534 3854; odbacuje se: [Dnevna euharistijska pričest je božanskog prava] 2095 3377.

Propisana je godišnja uskrсна pričest (^az za odraslu djecu) 812 1659 ^a3533; ta zapovijed nije ispunjena svetogrdnom pričešću 2155.

Mala djeca nisu obvezatna na pričest 1730 1734.

U smrtnoj opasnosti pričest treba primiti kao poputbinu (ⁱdjeca koja se mogu služiti svojim razumom) 121 212 1645 1657 ^a3536.

e. - EUHARISTIJA - TEMELJ I VRHUNAC CRKVENOGA ŽIVOTA K 5e

Euharistija - Štovanje Boga. Misa se prinosi samo Bogu (pa i ako se slavi u čast svetaca) 17441755; Krist se sam prinio na križu u čast Oca i za spas svih naroda i trajno se prinosi u slavljenju euharistije 4852; usp. J la (Bit liturgije). 5ea

Euharistija - Djelovanje na Crkvu. Euharistija je glavni dio a ujedno i središte crkvene religioznosti 3847; ona je ujedno duša Crkve 3364; prava narav Crkve dolazi do izražaja u liturgiji, posebno u slavljenju euharistije 4002 4041; euharistijska žrtva je vrhunac i izvor crkvenog života 3847 4127; Crkva ima iz euharistije sva svoja dobra, svoju snagu i svoju slavu 3364; po euharistiji - : Crkva živi i raste 4151 4235; - : se predočuje i ostvaruje jedinstvo Božjeg naroda 4103 4112 4127 4151; -: se izražava čin otkupljenja Krista zaručnika, za Crkvu svoju zaručnicu 4840; euharistija je sakrament smilovanja, znak jedinstva i veza ljubavi 4047; euharistija kao gozba bratskog zajedništva i predokus nebeske gozbe 4338. 5eb

Usp. G 2bb (Sakramentalni karakter Crkve: Crkva i euharistija); G 3aa (Božanski temelj crkvenog jedinstva); J la (Bit liturgije).

Euharistija - Utjecaj na vjernike. Svrha euharistije je u prvom redu jačanje vjernika 3375-3378. 5ec

Euharistijski Krist je - : život vjernika 3360; - : hrana duše 847 1311 1638 3360 (4047); zbog toga euharistija ima za duhovni život djelovanje slično djelovanju materijalne hrane 1322; euharistija kao poputbina 4338; kod lomljenja euharistijskog kruha kršćani dobivaju udio u zajedništvu tijela Gospodnjega, s njim i među sobom (4047) 4112; euharistija čini -: da vjernici prelaze u ono što primaju 4151; - : vjernike dionicima u životu Uzvišenog u slavi (4047) 4168; usp. M la (Kraljevstvo je Božje došlo u Kristu).

Pojedina djelovanja - : oprostjenje grijeha 1020; (točnije:) oslobođenje od svakidašnjih lakih prijestupa 1638 1740 3375; - : oprostjenje kazni 1020; - : zaštita od smrtnih grijeha (846 1322) 1638 3375; -: potiskivanje požude 3375; - : umnožavanje milosti 846 1020 1322 4110 4147; - : rast kreposti 846; - : posredovanj e ljubavi prema Bogu i ljudima, što je duša svega apostolata 4159; - : jedinstvo i ljubav 783 1635 (1638 1649) 3362 (4112); - : sjedinjenje i

suobličjenje s Kristom 802 847 1320 1322 (4112 4852); - : posvećenje u Kristu 4010; -: zalog buduće slave 1638 4047 (4169 4338).

Odbacuje se - : ograničavanje djelovanja samo na oprostjenje grijeha 1655; - : tvrdnja o primjeni posebnog ploda mise 2630.

5ed Euharistija - Sakrament zajedništva sa živima i mrtvima. Misa je pomirbena žrtva za žive i mrtve 1743 1753 1866 2535; u euharistijskoj žrtvi vjernici bivaju povezani s bogoslužjem nebeske Crkve 4170; spasonosno djelovanje Kristove žrtve proteže se na sve ljude, prisutne i odsutne, žive i mrtve 4722; prikazivanje za vjernike koji su dali spaliti svoje tijelo 3277.

Usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); J 1a (Bit liturgije); o zajedništvu svetih usp. M 1b (Oznake posljednih vremena putujuće Crkve).

6. Sakrament pokore

K 6a a. - SAKRAMENTALNOST POKORE I NJEZINI IZVORI

Pokora je sakrament 761 (794) 860 1310 1323 1601 1667(-1693) 1701 1864 2536; odbacuje se: [Ovlast opraštati grijeha je samo ovlast proglasiti da su grijesi oprostjeni, odn. naviještati Božju riječ] 1670 1685 1709; [Pokora je, što se tiče podjeljivanja milosti, sakrament naravi, a ne ustanova Starog ili Novog Saveza] 1418.

U s t a n o v l j e n j e . Prije Krista nije bilo sakramenta pokore 1670.

Sakrament pokore ustanovio je Krist 'nakon svog uskrsnuća 308 348sl^a 1542^a 1670 1679 (1706); to je vlastiti sakrament, različit od krštenja 1668 1702.

On služi duhovnom ozdravljenju 1311; sakrament pokore je na neki način mukotrpano krštenje 1672.

Odbacuju se modernističke zablude o porijeklu sakramenta pokore 3443 3446sl.

K 6b b. - O RANOM UREĐENJU POKORE U CRKVI

Ne treba ponovno uvoditi ranije uređenje pokore u Crkvi, koje je bilo strože nego li je današnje (posebno odbijanjem odrješenja prije izvršenja zadovoljštine) 129 212 1415 23161/2322 2487-2489 2634sl.

K 6c c. - BITNI MOMENTI POKORE

6ca "Materija" pokore su čini samog pokornika, tj. pokajanje, ispovijed, zadovoljština (odbacuje se tvrdnja da to učenje nije utemeljeno na Bibliji) 1323 1455 1673 1704; odbacuje se: [Sastavni dn'elovi pokore su strah utjeran u savjest i vjera] 1675 1704.

Pokajanje je bol zbog počinjenih grijeha povezana s odlukom ubuduće ne griješiti više (sa zgražanjem nad dosadašnjim životom) 1323 ^a1676; obraćenje na osobnoj i društvenoj razini je postupak koji nikada nije dovršen 4614; usp. F 2b (Obraćanje i opravdanje iz vjere). 6cb

Za oprostjenje grijeha je potrebno pokajanje 1676sl 3334; odbacuju se tvrdnje koje odbacuju pokajanje, među ostalim: [Pokajanje čini nekoga još većim grješnikom] 1455-1457 1461sl 1464sl 1678 (1685) 1705.

Savršeno pokajanje pomiruje čovjeka s Bogom i prije primanja sakramenta pokore, ali mora uključivati želju za primanjem tog sakramenta (1260) 1677 1971; ako nema svećenika oprostjenje grijeha se može postići pokajanjem 1260; odbacuje se: [Pokajanje čini suvišnim vanjsko ispovijedanje] 1157 74/2. Treba razlikovati savršeno pokajanje iz ljubavi i nesavršeno pokajanje, tj. pokajanje iz straha 1677sl; pokajanje iz straha je dar Božji, ako isključuje volju griješiti i dalje, i ako je povezano s nadom u oprostjenje i "ono čini Čovjeka podobnim da primi sakrament pokore 1678 ^a1705; može se slobodno raspravljati o tome da li se traži i čin ljubavi prema Bogu 2070; odbacuju se "laksističke i ^brigorističke izjave o pokajanju iz straha "2157 ^b2314sl (2462-2467 ^b2625) ^b2636.

Priznavanje grijeha. (Prema Kristovoj zapovijedi) potrebno je potpuno priznavanje grijeha 1323 ^a1679-1681 ^a1706; tj. svih smrtnih grijeha "kajih se pokornik sjeća 1085 ^a1680 ^a1682 ^a1707; treba priznati i - : tajne grijeha 1680 1707; - : smrtne grijeha počinjene samo u mislima, (kod čega nije dovoljno samo nezadovoljstvo s grijesima) "1413 1680 1707. 6cc

Grijehe treba ispovijedati zasebno i pojedinačno, uz navođenje onih okolnosti (koje mijenjaju vrstu grijeha) 813 1085 1411 1679 ^a1681 ^a1707 2158.

Grijesi ispušteni zbog zaboravljivosti vrijede kao uključeni u ispovijed 1682; ipak, njih treba ispovijediti kod sljedeće ispovijedi 2031 3835.

Nabrajaju se razlozi koji oslobađaju od potpunog priznavanja grijeha 3834; odbacuju se tvrdnje koje su upravljene protiv potpunosti 1458sl 1682 2191 2247sl 2259sl.

Ispovijedanje lakih grijeha je "dozvoljeno, ^bkorisno, ali "nije potrebno ^{ab}1458sl ^{bc}1680 ^a1707 ^b2639 ^b3818.

Ponovno ispovijedanje već oprostjenih grijeha je dozvoljeno i preporuča se, ali nije potrebno 880.

N a č i n ispovijedanja: tajna ispovijed je pravilo; javna ispovijed nije doduše zabranjena ali se ne smije propisivati 323 1414 1683sl 1710.

Ispovjedniku je snagom ispovijedne tajne zabranjeno koristiti se onim što je u ispovijedi doznao 814 1989 2195; isto je tako zabranjeno tražiti ime sudionika 2543sl.

U slučaju nužde dovoljni su znakovi pokornika ili svjedočanstvo nazočnih 310; nije dozvoljena ispovijed svećeniku koji je odsutan, niti odrješenje iz daljine 1994sl.

6cd Zadovoljštinu treba naložiti i treba je tražiti "sam pokornik 308 1689-1692 1714sl *2035; obrazloženje za to 1543 1692.

Zadovoljština mora odgovarati broju grijeha, (kod čega se odbacuje "krivi" običaj, naime samo djelomične pokore) 717 1692; kao čini zadovoljštine se preporučuju (prema mišljenju svećenika): molitve, post, milostinja i drugi čini pobožnosti 1323 1543 (1713); ublaženi su postupci stare Crkve s obzirom na zadovoljštinu i njih ne treba nanovo uvoditi 129 212 2316//2322; kao zadovoljština vrijede vremenite kazne koje je Bog nametnuo (osim sakramentalnih) 1693; zloraba je pokorniku podijeliti pomazanje umjesto zadovoljštine 832; slabljenje zadovoljštine pomoću nerazboritih i suvišnih oprosta 819 1835; usp. K IObd (Korisnost oprosta).

Odbacuju se tvrdnje koje stavljaju u sumnju djelotvornost ljudske zadovoljštine 1959 1977; odbacuje se (kao nedovoljno): [Novi život je najbolja pokora] 1457 1692 1713.

6ce Forma sakramenta pokore su riječi odrješenja 1323 1673; odrješenje je sudački čin 1671 1679 1685 1709; odbacuje se primjena čisto molitvenog obrasca 1013; odbacuje se: [Odrješenje je samo izjavljivanje da su grijesi oprošteni] 1685 1703 1709; odbacuju se tvrdnje o djelotvornosti odrješenja samo temeljem pokornikove vjere 1460-1465.

I nadalje je dozvoljeno istovremeno odrješenje više pokornika 3832-3837; obrazac koji treba primijeniti u takvom slučaju 3837; odbacuje se običaj da se kod velikog mnoštva pokornika podijeli odrješenje i samo nakon polovično izvršene ispovijedi 2159.

U smrtnoj opasnosti se ne smije uskratiti ponovno pomirenje 129 136212 309sl (325); usp. F 1 (Božje milosrđe i želja za sveopćim spasenjem); odbacuju se laskističke i rigorističke tvrdnje 2160sl 2164 2638.

K6d

d.-DJELITELJ

Ovlast opraštanja grijeha dana je apostolima i njihovim nasljednicima u svećeničkoj službi 308 348 1670 1679 1764 1771; ta se ovlast prenosi na sve grijehe: D 7aa (Oproštenje grijeha); Petru dana vlast vezanja i razrješivanja dana je i apostolskom zboru povezanom s njegovom glavom 4146; biskupi određuju red pokore 4151; usp. G 3da (Krist je ustanovio Crkvu na apostolima); H 4 (Biskupska služba posvećivanja).

Djelitelj je samo biskup ili svećenik 1260 1323 1684 1706 1710; ne i laik 866 1260 1463 1684 1710; svećenici su ovlašteni za primjenu službe ponovnog pomirenja i podizanja za bolesne i za one koji se kaju 4153; usp. K 7c (Djelitelj bolesničkog pomazanja); ako nema svećenika oproštenje grijeha se može postići pokajanjem 1260; usp. K 6c (Forma sakramenta pokore).

Djelitelj pokore mora (osim svećeničke ovlasti) imati i pravnu ovlast 1323 1686 2637; jurisdikcijska ovlast ima različit obuhvat, već prema različitom hijerarhijskom stupnju 1261 1265.

Ovlasti djelatnika ne ovise o njegovim svojstvima 912 914 (1019 1262) 1684 1710. Ispovijed *"koja se prije smjela učiniti samo pred vlastitim svećenikom, ili s njegovim odobrenjem pred nekim drugim, ne mora se nužno učiniti pred njima"* 812 921-923 1085; odbacuju se tvrdnje koje prosjačkim redovima niječu pravo ispovijedanja 921-924; odbacuju se laksističke tvrdnje o ovlastima ispovjednika 2032sl 2036 (2056 2064).

Biskupi imaju pravo pridržati si neke slučajeve 1687 1711; u smrtnoj opasnosti nema pridržanih grijeha 1688; odbacuju se tvrdnje protiv pridržanosti slučajeva 1136 2023sl 2032 2064 (2594) 2597 2644sl.

e. - PRIMATELJ

K 6e

Ovlast Crkve da može opraštati grijeha odnosi se samo na žive a ne i na mrtve 348. Već su i djeca obvezatna ispovijedati se 3533; o njihovoj potrebnoj dobi i vjerskom znanju 3530sl 3533.

Dozvoljeno je odriješiti odijeljenog kršćanina ako je na umoru 3635sl.

Kršćani iz odijeljenih Istočnih crkava mogu primiti sakrament pokore ako za to mole i ako su pravilno pripremljeni 4182; u slučaju nužde može se tražiti sakrament pokore od ispovjednika koji pripada Istočnim crkvama 4182.

f. - DJELOVANJE

K 6f

Djelovanje pokore je ponovno pomirenje s Bogom i pomirenje s Crkvom 1674 4128; sakrament pokore je sredstvo spasenja za grijeha počinjene nakon krštenja 308 348sl 802 855 1323 1542 1579 1668 1680 1701; oproštenje se ne postiže samo po vjeri 1685 1709.

Zajedno s krivnjom oprašta se i vječna kazna 1543; vremenita kazna se ipak ne oprašta u potpunosti 838 1010 1543 1580 1689 1712 1715; odbacuje se: [Poništava se samo zaslužnost za kaznu] 1957si.

Usp. D 7 (Oproštenje grijeha).

g. - NUŽNOST

K 6g

Sakrament pokore je *"je po Božjem pravu potreban onima koji su sagriješili nakon krštenja"* 1542sl 1668sl 1670 1672^a 1679^a 1706; pokora je *"druga daska spasenja nakon brodoloma gubljenja milosti"* 1542; u slučaju nužde dovoljna je želja za sakramentom pokore (121) 1543 3869.

Zapovijed godišnje ispovijedi 812 1683 1708; ta zapovijed nije izvršena svetogrdnom i namjerno ništetnom ispovijedu (2033) 2034.

7. Bolesničko pomazanje

K 7a a. - SAKRAMENTALNOST BOLESNIČKOG POMAZANJA I NJEGOVI IZVORI

Bolesničko pomazanje, odn. posljednje pomazanje, je sakrament 794 (833) 860 1310 1324 1601 1694 1716 1864 2536; bolesničko pomazanje se ne smije omalovažavati 1259 1718; odbacuju se tvrdnje koje su usmjerene protiv sakramentalnog karaktera 1699 1716sl 3448.

Krist je ustanovio bolesničko pomazanje 1694 1695 (1699) 1716.

K 7b b. - BITNI MOMENTI BOLESNIČKOG POMAZANJA

Materija bolesničkog pomazanja je pomazivanje maslinovim uljem koje je posvetio biskup (*a ne jednostavni svećenik*) 216 1324 1695 *2762sl.

Forma bolesničkog pomazanja su riječi obrasca 1324 1695.

U slučaju nužde dozvoljeno je kod podjele bolesničkog pomazanja korištenje posebnog kratkog obrasca 3391.

K 7c c - DJELITELJ

Djelitelj bolesničkog pomazanja je svećenik 216 1325 1695 1697 1719 4153.

Bolesničko pomazanje može podjeljivati jedan ili više svećenika, ali svaki od njih mora primjeniti materiju i izgovoriti formu 2524.

K 7d d. - PRIMATELJ

Primateelj bolesničkog pomazanja je bolesni čovjek u smrtnoj opasnosti (*nakon što je došao do uporabe razuma*) 1324 1698 *3536 4128.

Pomazanje se može ponoviti ako čovjek nakon ozdravljenja ponovno dođe u smrtnu opasnost 1698.

Primateelj mora imati potrebno vjersko znanje i nakanu 2382; bolesničko pomazanje pretpostavlja stanje milosti; zbog toga je u staroj Crkvi bilo uskraćivano bolesničko pomazanje onome koji se nije ponovno pomirio 620.

Kršćanima iz odijeljenih Istočnih crkava može se podijeliti sakrament bolesničkog pomazanja ako oni sami to traže i ako su pravilno pripremljeni 4182; katolici smiju tražiti taj sakrament od djelitelja iz Istočnih crkava 4182.

Uvjeti pod kojima se umirućim odijeljenim vjernicima smije podijeliti sakrament bolesničkog pomazanja 3635si.

Bolesničko pomazanje služi - : za duhovno.odnosno tjelesno ozdravljenje 620 1311 1325 1696 (4128); - : za jačanje u času smrti 1694; bolesničkim pomazanjem i molitvom svećenika, Crkva preporučuje bolesnike Gospodinu za njihovo spasenje i potiče ih da se sjedine s Kristom koji je trpio i umro 4128. Bolesničko pomazanje uzrokuje *'opraštanje grijeha, ^gašenje ostataka grijeha, "jačanje duše bolesnika* ^a620 ^{abc}1696 ^{bc}1717.

8. Sakrament svetoga reda

U Novom Zavjetu ima jedno - : vidljivo i vanjsko svećeništvo 1764 1771; - : K8a posebno svećeništvo treba razlikovati od općeg svećeništva vjernika 1767 3850-3853 4126 4857.

Svećeništvo Novoga saveza, odn. sveti red, je sakrament 718 860 1310 1326 1601 1764 1766 1773 1864 2536 3857 4153; kršćansko svećeništvo ima sakramentalni karakter 4600; primanje u kler ne događa se na temelju poziva ili suglasnosti naroda, ili neke svjetovne vlasti, nego temeljem svetoga reda 3850; svećeničke službe u Crkvi - : proizlaze iz svetoga reda 4857; - : su milost za život i poslanje Crkve 4857; - : izražavaju dioništvo u svećeništvu Isusa Krista 4857.

Sveti red je uistinu jedan od sedam sakramenata, (^r *to jedan i isti sakrament za čitavu Crkvu*) 1766 ^a3857.

Svrha sakramenta svetoga reda je - : duhovno vodstvo i rast Crkve 1311; - : briga za Crkvu preko Božje riječi i milosti 4126 4128.

Svećenik je po svojoj službi javni molitelj i zagovaratelj kod Boga 3757 (4033 4153); svećenici vrše svoju svetu službu ponajviše preko euharistij skog slavlj a 4153; svećenik je Kristov službenik, koji nastupa u Kristovoj osobi, ukoliko je on glava svih udova 3755 3850 (4033 4153 4599 4602).

Ustano vljen je . Staro svećeništvo je nadvladano u novom 1764; Krist je ustanovio posebno svećeništvo Novoga saveza 1740 1752 1764 1773 3857; apostolima i njihovim nasljednicima u svećeništvu, dana je ovlast posvećivati, prinositi i podjeljivati Kristovo tijelo i krv (1740 1752) 1764 1771.

Krist osigurava *'svojim službenicima i narodu, 'laicima,* dioništvo u svojoj svećeničkoj službi ^b4J 60 ^a4177; opće svećeništvo svih vjernika i službeno svećeništvo, svako na svoj poseban način, su dionici u jednom Kristovom svećeništvu 4126; ona su u međusobnom odnosu 4126 4857; nemaju svi vjernici iste duhovne ovlasti 1767; opće svećeništvo i hijerarhijsko svećeništvo razlikuju se međusobno po biti a ne samo po stupnju 4126 4857.

K 8 e

e. - DJELOVANJE

Sakrament svetoga reda daje milost da netko bude prikladan Kristov službenik 1326 3857; u svetom redu se podjeljuje stvarno dioništvu u svetim službama 4354. Kod svetog reda se utiskuje trajni pečat 825 1767 1774; zbog toga svećenici ne mogu ponovno postati laicima 1767 (1771) 1774; osuđuje se: [Poziv na svećeničku službu ne daje u strogom smislu novo "svećeničko" svojstvo i ne utiskuje nikakav pečat, nego samo pred zajednicom ističe, da se aktivira ono svojstvo koje je čovjek dobio krštenjem odmah na početku] 4721.

9. Sakramentalnost ženidbe

K 9 a

a. - SAKRAMENTALNOST ŽENIDBE I NJEZINI IZVORI

Ženidba među vjernicima je sakrament 761 794 860 916 1310 1427 1601 1800 1801 1864 2536 2598 2965 2990sl 3142 3145sl 3700 3710 3710 3713sl 3953 (4713-4716); odbacuju se tvrdnje protiv sakramentalnosti ženidbe 3451 3715. Sakrament ženidbe ustanovio je Krist (1799) 1801 2965 2990 3142 3700 3713; kršćanska ženidba je, kao i svi sakramenti, čin Božje proslave u Kristu i u Crkvi 4715.

K 9 b

b. - POJAM ŽENIDBE

9ba Narav ženidbe, kršćanske ženidbe. Ženidba je po svojoj naravi nedjeljivo zajedništvo muškarca i žene 3142; ustanova ženidbe je unutarinja nužnost veze same ženidbene ljubavi, koja se u javnosti potvrđuje kao nešto jedinstveno, kako bi se ženidba živjela u vjernosti planu Boga Stvoritelja 4703. Temelj i smisao ženidbe, u širem smislu, je međusobna ljubav supružnika te međusobna pomoć i usavršavanje, a u užem smislu smisao ženidbe je rađanje i odgoj djece 3707; snagom sakramenta surpužnici unapređuju ženidbeni život, te prihvaćanje i odgoj djece 4128. Kršćanska ženidba osjetno prikazuje otajstvenu povezanost Krista i Crkve 1327 3712 4128 4704sl: temeljem uključivanja muškarca i žene u vječnu, zaručničku vezu Krista i Crkve, uzvisuje se ženidbeno zajedništvo života i ljubavi 4704. Prednost djevičanstva "se ne umanjuje sakramentalnim karakterom ženidbe 802 1353 1810 391sl; usp. G 4bb (Putevi posvećenja). Svaki čovjek ima pravo sklopiti ženidbu; to pravo ne može dokinuti nikakva ljudska vlast 3702 3722 3771 3962 (4326 4455); ljudskom dostojanstvu (bezuvjetno) pripada pravo na ženidbu i rađanje 4455; usp. L 6a (Pravo na ženidbu i obitelj). Ženidbena prava muškarca i žene su jednaka (778) 3144.

Valjana ženidba među onima koji nisu kršteni je prava, ali se ne naziva tvrda (ratum) 769; valjana ženidba među krštenicima naziva se pravom i tvrdom 769.

Usp. C 4fd (Upućenost ljudi na ljubav); C 4fe (Čovjek kao žena i muškarac); C 4ga (Određenje čovjeka za društveni život); C 4jf (Poziv čovjeka na darivanje samoga sebe); L 6b (Ženidbena ljubav i ljudska spolnost).

Dobra ženidbe. Djeca, vjernost, nerazrješivost 1327 3703-3714 4128. 9bb

Svrha ženidbe: *širenje i održavanje ljudskoga roda pomoću^h rađanja i odgoja djece, "tjelesno povećanje Crkve, ^međusobna pomoć, "međusobna ljubav, zadovoljenje nagona* °1311 °c3143 °abc3705 °def3718 °b3838 °bdc4128; Božjem se narodu daje trajnost tijekom vremena po djeci koja proizlaze iz ženidbene veze 4128; postoji razlika između prvotne svrhe (tj. *rađanja i odgajanja djece*) i drugotnih svrha (*koje su podređene prvotnoj*) 3718 °ab3838. 9bc

Usp. 4fd (Upućenost na ljubav); L 6b (Ženidbena ljubav i ljudska spolnost); L 6c (Predavanje ljudskog života u ženidbi).

Svojstvo. Ženidba je trajna i isključiva veza među supružnicima (3142). 9bd

J e d i n s t v o , dozvoljava vezu samo među dvoje njih 778 (1797) 1798 1802 2536; nije dozvoljeno *'da jedan muškarac ima u isto vrijeme dvije žene, (°osim ako mu je tako bilo dozvoljeno posebnom objavom), niti "da jedna žena ima više muškaraca* °abc778sl °ac860 (°1497) °1802; jedinstvo obuhvaća ženidbenu ljubav, međusobno unutarnje usklađivanje, podlaganje žene muškarcu 3706-3709.

Kršćanskom braku je svojstvena *n e r a z r j e š i v o s t*, odn. nepovrediva čvrstoća (117) 794 1797 1799 2536 2705sl 2976 3142 3710sl 3724 3953 3962 4705; u slučaju sklapanja navodne druge ženidbe, nakon povratka prvog supruga mora se uspostaviti ranija ženidba 311-314.

Nerazrješivost ne pripada na jednak način svim ženidbama 3711; valjana i dovršena ženidba ne može se razriješiti nikojom ljudskom silom 754sl 3712; o sudjelovanju katoličkog službenika kod građanskih razvoda 3190-3193; i samo valjana ženidba se po sebi ne može razriješiti 769 3712; takva ženidba se ipak može razriješiti ako jedan od supružnika ima namjeru stupiti u neki red, ili zbog zavjeta 754sl 786 1806.

(Samo) naravna i legalna ženidba je isto tako nerazrješiva, (*tako da je svjetovni zakonodavac, s obzirom na vezu, ne može razriješiti*), *h*ta nerazrješivost pak temeljem *božanskog prava ima jednu iznimku* 779 °b3712 °a3724; snagom pavlovske povlastice može se razriješiti ženidba sklopljena između nevjernika 768sl 779 1497 1983 1988 2580-2585 2817-2820; kod obraćenja jednog supružnika, ženidbena veza sklopljena u nevjeri se obraćenjem ne razrješuje, nego se samo dobiva pravo sklapanja druge ženidbe (777) 2582 2585; pavlovska povlastica se ne može primijeniti -: na ženidbu koja je sklopljena s jednim nevjernikom nakon što je od Apostolske stolice dobiveno odobrenje zbog različitosti bogoštovlja 2584 2817 2819; -: u slučaju grijeha protiv vjere u ženidbi između vjernika 769; *'pod određenim uvjetima može se osloboditi* od postavljanja pitanja (što je predviđeno crkvenim pravom) supružniku koji ne vjeruje °1988 °2583 2818.

Ne može se razriješiti ženidba zbog *"krivovjerja, otežanog zajedničkog života, °nevjernosti jednog od supružnika °756 " 1805 °1807 °2536; zbog tog ili zbog drugih razloga može se poduzeti razdvajanje od stola i postelje 1327 1808 2536.*
Dozvoljene su ženidbe jedna za drugom (druga, treća itd.), *"ipakprednost se daje životu u čistoći 794 837 860 1015 °1353.*
Usp. L 6b (Ženidbena ljubav i ljudska spolnost).

K 9c

c. - BITNI MOMENTI SAKRAMENTA

Forma (odn. djelatni uzrok) ženidbe je sam pristanak supružnika *"koji se odnosi na sadašnjost 643 °755sl 766 "776 °1327 °1497 3701.*
Ženidbeni pristanak se uobičajeno izražava riječima, *"u slučaju govorne nesposobnosti dovoljni su znakovi °766 1327.*
Ženidbeni ugovor je neraskidivo povezan sa sakramentom 2966 (2974) 3145sl; odbacuje se: [Sakrament ženidbe nalazi se jedino u blagoslovu ženidbe] 2966.

K 9d

d. - DJELITELJ I PRIMATELJ

Sakrament ženidbe se ostvaruje pristankom onih koji sklapaju ženidbu 1813 3701; župnik, odn. svećenik ima ulogu svjedoka 1816 3385sl 3469-3474.

K 9e

e.- DJELOVANJE

Djelovanje sakramenta ženidbe donosi pravo na djelatne milosti -: za ispunjavnje ženidbenih dužnosti 3911; -: za jačanje međusobne ljubavi 1799 3142 3713; -: za jačanje nerazrješivog jedinstva ženidbe 1327 1799 3142 3713; - : za posvećenje supružnika 1799 3142 3713; sakrament ženidbe nije ustanovljen kako bi služenje ženidbom učinio djelatnim sredstvom za ljubav supružnika prema Boga 3911; dar Isusa Krista nipošto se ne sastoji samo u slavljenju sakramenta, nego on jača supružnike u njihovom čitavom životu 4713.
Sakrament ženidbe - : je izvor svetosti 4713; - : čini supružnike dionicima i svjedocima spasenja 4706; iz sakramenta ženidbe proizlaze za supružnike darovi i zadaće, koje primljeno posvećenje pretvaraju u životu u stvarnost 4716; obveze i zadaća laika imaju sakramentalni temelj u krštenju, potvrdi i ženidbi 4858; usp. G 4bb (Putevi posvećenja); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji).

K 9f

f. - PRAVNO UREĐENJE

Crkveno pravo u području ženidbe vjernika proteže se na sve okolnosti 1812 2598 2967-2974 2990 3144-3146.

Crkveno zakonodavstvo o formi koju treba poštivati: (posebno "se zabranjuju tajne ženidbe; ^zabranjuju se građanski brakovi, "propisuje se ranija objava ženidbe) ^ac817 ^ac1813-1816 2515-2520 ^b2990-2993 ^a3386 3468-3473; odbacuju se tvrdnje o zarukama 2658.

Crkva ima pravo odrediti zapreke za ženidbu 817 860 1803sl 1812 1814sl 2659sl 2968-2970 (2972 2974); ona ima pravo od zapreka i osloboditi 1803; ženidbe sklopljene u nevjeri, u slučaju obraćenja ne podliježu čisto crkvenim zaprekama 777.

Propisuje se asistencija župnika kod sklapanja ženidbe, ("osim u slučajevima kad se do njega ne može doći u roku od mjesec dana) 1814-1816 ^a3471; način postupanja kod mješovite ženidbe 2590; usp. K 9d (Djelitelj i primatelj sakramenta ženidbe).

Uvjeti protiv biti ženidbe čine ženidbu ništavnom; za sramotne i nemoguće uvjete se smatra kao da nisu postavljeni 827.

Zavjet čistoće i nevaljanost ženidbe 1809.

Ženidbe koje se sklapaju bez suglasnosti roditelja, po sebi nisu nevaljane 1813; tajne ženidbe su po sebi prave i valjane 1813; ali su zabranjene crkvenim zakonom 817 1813-1816 3385.

Mješovite ženidbe su valjane pa i ako nisu sklopljene prema tridentskoj formi 1518sl 3387; one nisu odobrene ako za to ne postoji važan razlog 2518 3386; valjane su ženidbe onih koji su otpali od vjere ako ne postoji ugovor o eventualnoj razrješivosti 2340; o valjanosti ženidbi krivovjernika 2515 2517; valjane su ženidbe nekatolika 3388; njihova valjanost ne ovisi o formi koju je propisala Crkva 3474.

10. Blagoslovine

a. - BLAGOSLOVINE OPĆENITO

K 10a

Djelotvornost blagoslovina proizlazi iz čina Crkve koja je povezana sa svojom glavom 3844.

Odbacuje se omalovažavanje blagoslovina pod izgovorom kontemplacije 2191.

Đakoni kao djelitelji blagoslovina: H 6.

Usp. J 1eh (Služenje sakramentima i blagoslovinama); J 2bb (Obnova liturgije).

b. - OPROSTI

K 10b

Bit. Oprosti su otpuštanje vremenitih kazni za grijeha koji su već oprošteni s obzirom na krivnju 1448; oni se podjeljuju iz blaga Kristovih i svetačkih zasluga 1025-1027 1398 1406 1448 1467; usp. D 7bb (Crkva kao posrednica oproštenja).

IObb Porijeklo. Oprostite mogu podjeljivati Crkva, *'papa, ^hbiskupi (za svoje podložnike)*
^a819 (868) ^a1025-1027 ^a1059 (1192) ^a1266 ^b1268 ^a1398 ^a1416 ^a1447-1449 1835
1867 2537.

IObc Djelotvornost. Oprosti se primjenjuju živim i mrtvim vjericima koji su živi Kri-
stovi udovi 1266sl 1448; oprosti se živima podjeljuju u obliku odrješenja 1448;
pretpostavka za to su pokajanje i ispovijed 1266; na mrtve se oprosti primjenju-
ju na način molitve 1398 1405-1407 1448; o djelotvornosti oprosta nekog oltara
s povlasticama 2750; odbacuju se tvrdnje o djelotvornosti oprosta 1192 1416
1468sl 1960; usp. M lb (Svojstva posljednjih vremena putujuće Crkve: Općin-
stvo svetih).

IObd Korisnost. Oprosti se preporučuju kao korisni i spasonosi 1835 1867 2537; previše
bezrazložnih i suvišnih oprosta oslabljuje zadovoljštinu koja je povezana sa
sakramentom pokre 819 1835; usp. K 6cd (Zadovoljština); odbacuju se tvrdnje
o upotrebi i korisnosti oprosta 1470-1472 2057 2216 2640-2643.

L. - BOG POZIVA ČOVJEKA NA ČUDOREDNI ŽIVOT U ZAJEDNICI

1. Osnovne odrednice osobnog čudorednog života

L la

a. - OSOBA

O antropološkom utemeljenju usp. C 4fa (Ljudska osoba); C 4fb (Dostojanstvo
čovjeka); C 4h (Čovjek i stvorenje).

Bog je htio čovjeka radi njega samoga: čovjek je osoba 4830; čovjekova osoba ima
uzvišeno dostojanstvo jer ona nadilazi sve stvari, a njezina su prava i obveze
općenite i nepovredive 4326; sve što postoji na zemlji upavljeno je na čovjeka
kao na svoje središte i vrhunac 4312 (4314); konstitutivni čimbenici i bitni
odnosi svake ljudske osobe nadilaze povijesne okolnosti 4580sl: dostojanstvo
čovjeka se može unapređivati samo uz uvažavanje bitnih odrednica njegove
naravi 4580.

Svaki čovjek ima svojstvo osobe, tj. on je obdaren razumom i slobodom voljom, u
skladu sa svojom naravi (3709) 3957; čovjek je kao osoba nositelj prava i
obveza 3957 (4326); usp. L lb (Nesamostalna sloboda je po zapovijedi
obvezatna na dobro).

Biti osoba znači težiti prema vlastitom usavršavanju darivanjem samoga sebe 4830.
Ljudska osoba, u skladu sa svojom naravi, treba društveni život; ona mora biti
temelj, nositelj i cilj društvenih ustanova 4325; odbacivanje čisto
individualističke etike 4330; usp. C 4g i L 5a (Društvena narav čovjeka).

Ljudska prava: L 5g.

Sloboda je znak Božje slike u čovjeku 4317 4765; sloboda kao bitno svojstvo ljudske osobe 4765; poziv čovjeka na potpunu slobodu (4752) 4815; čovjekovo dostojanstvo traži da on djeluje svjesno i slobodno, tj. osobno 4317; učenje o slobodi ima svoje korijene u božanskoj objavi 4244.

Sloboda daje čovjeku dostojanstvo i moć nad vlastitim djelovanjem 3245 4752; čovjek u srcu, pod Božjim okom, odlučuje o svojoj vlastitoj sudbini 4314; on je obvezatan ispunjavati Božje zapovijedi svojom slobodnom voljom 227 245; samo se slobodan čovjek može okrenuti dobru 4317; sloboda nije u potpunosti dokinuta ako je ograničena okolnostima 4754; kada bi čovjek djelovao sudbinski nužno, to bi dokinulo odgovornost čovjeka za njegovo djelovanje, kao i (zaslužnost) nagrade i kazne 283; čovjek ima slobodu i u stanju pale naravi : D 2bc (Posljednice izvornog grijeha); sloboda po sebi nije dovoljna kako bi se činilo dobro 725; sloboda ne znači opravdanje da se radi sve, pa i zlo 4317; bit će izgubljen onaj tko se radi osiguranja osobnih prava odvaja od propisa božanskog zakona 4341.

Ćudoredna dobrota je moguća samo dioništvom u dobrom Bogu 240; usp. B lb (Bog kao pratemelj života, istine i dobrote); nitko se bez Krista ne koristi ispravno svojom slobodnom voljom 242; svaki pokret dobre volje je od Boga 244; ljudska sloboda može svoju upravljenu prema Bogu u potpunosti ostvariti samo uz pomoć Božje milosti 4317; usp. F 2ab (Priprema za opravdanje kao dar milosti); nije dovoljno biti upravljen prema navodno posljednjoj svrsi 2290; odbacuje se pretpostavka o filozofskom grijehu 2291; za dobar ćudoredni čin nije potreban nadnaravni motiv vjere, ufanja ili ljubavi 1925 1934-1938 2307-2313 2444-2459.

Z a d a ć e ljudske slobode: Bog je htio čovjeka ostaviti njegovoj odluci, kako bi on prema svojoj slobodnoj odluci tražio Stvoritelja, i kako bi slobodno dospio do savršenosti 4317; čovjek se mora osloboditi od sveg robovanja strastima i ići za svojim ciljem u slobodnom izboru onoga stoje dobro 4317; prava sloboda služi pravednosti 4753.

Stvoritelj je čovjeka postavio u d r u š t v o kao slobodno biće 4321; u zemaljskoj zajednici su svi slobodni 4163; jednakost i sudjelovanje u djelovanju, kao oblik ljudskog dostojanstva i slobode 4501.

Evangelje i ljudska sloboda: C 4fc.

Crkva i ljudska sloboda: C 4fc.

Prijetnje, zloraba i jačanje slobode: C 4fc.

Svatko će za svoj život morati polagati račun pred Božjim sudom, radio on dobro ili zlo 4317; usp. M 2bb (Posebni sud).

Usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4fc (Sloboda); C 4g (Društvena narav čovjeka); pos. C 4gm (Oslobođenje i promjena struktura); F 5c (Božja milost i sloboda čovjeka); L lf (Ćudoredni čin); L 5 (Osnovne odrednice društvenog ćudorednog života); pos. L 5g (Ljudska prava).

L1c**c. - ZAPOVIJED RAZUMA KAO NARAVNI ZAKON**

Načela ćudorednog reda proizlaze iz same n a r a v i ćovjeka 4581; i kod uvijek stalnih načela treba donositi odluke u skladu s okolnostima koje su na poseban način povezane s vremenom 4763.

N a r a v n i z a k o n je na neki način vjećni zakon ljudskog srca, koji odrećuje ćiniti dobro a zabranjuje griješiti 3247sl (3272) 3780sl 3956 (4319) (4580); zastupa se njegovo postojanje i njegova spoznati)ivost (u odnosu na *'pravo na posjedovanje i vlasništvo, potrebu društvenog autoriteta, 'pravo na primjerenu plaću)* 2302 ^b3131 3132 ^a3133 ^b3150sl 3152 ^b3165 3170 3248 ^a3265 ^c3270.

S p o z n a j a božanskih odluka u vjeri, pomoću darova Duha Svetoga 4315; moć razuma da spozna duhovne stvarnosti: A 2 (Sposobnost ljudskog razuma za istinu).

Ljudi moraju pod vodstvom razuma otkrivati svoje naravne moći, unaprećivati ih i koristiti 4580; primjena ljudske duhovne moći za napredak u znanosti, tehnici i duhovnom obrazovanju, te u istraživanju i podlaganju materijalnoga svijeta 4315.

Usavršenje razuma uz pomoć m u d r o s t i 4315; mudrost vodi ljudski duh prema istini i dobru, te ga od vidljivog vodi prema nevidljivom 4315; božanska objava i mudrost otkrivaju naravnom razumu nepromjenjivi zakon, koji je usaćen u h'udsku narav 4581; primjena ljudske mudrosti u humaniziranju ljudske spoznaje i kod rješavanja problema ćovječanstva 4315; laici moraju prihvaćati svoje zadaće vodeći računa o kršćanskoj mudrosti 4343.

Zamraćenje razuma g r i j e h o m 4315; usp. D2bc (Posljedice izvornog grijeha); D 3be (Posljedice grijeha).

O s n o v n a l j u d s k a p r a v a dobivaju svoju valjanost iz naravnog zakona 3970 (4551); osnovna ćudoredna dobra su pravo na život, te prava obitelji i ženidbenih ustanova 4807; osnovna prava ljudi proizlaze iz naravnog zakona: L 5g (Ljudska prava); L 6a (Pravo na ženidbu i obitelj, te obiteljska prava).

Usp. C 4ee (Duh i razum ćovjeka); C 4ki (Kršćanski humanizam kao pravi humanizam).

L1d**d. - UTEMELJENJE NARAVNOGA ZAKONA U BOGU**

B o ž j i v j e ć n i, objektivni i sveopći z a k o n, prema kojem on urećuje ljudsku zajednicu, je najviše pravilo ljudskog života; Bog je učinio ljude dionicima toga zakona 4242.

Vjećni zakon je Stvoritelj vjećni razum 3247 3973; taj zakon je - : temelj za zakone ljudskog razuma s obzirom na dobro i zlo 3248 3781 3973 (4242) (4316); - : izvor ćitavog prava 3249; osnovna nećela koja se oslanjaju na konstitutivne ćimbenike i bitne odnose svake ljudske osobe, nalaze se u vjećnom Božjem zakonu 4580.

E v a n đ e l j e je izvor svake istine i čudorednog učenja 4207; osnovne postavke vjerskog i čudorednog reda crpe se iz ostavštine Božje riječi 4333; Bog je kršćanima postavio Krista, Otkupitelja i Posvetitelja, da on svojim učenjem i svojim primjerom bude najviše i napromjenjivo pravilo 4580; čudoredne odredbe Evanđelja usavršavaju i uzdižu čudoredni zakon koji već pripada ljudskoj naravi 4759; protivi se učenju i duhu Evanđelja kršenje određenih odredbi naravnog zakona, koji ima bezuvjetnu i nepromjenjivu valjanost 4581; usp. L 5h (Utemeljenost društvenih normi u Bogu); spoznatu'ivost vječnoga zakona: A 2a (Sposobnost ljudskog razuma za istinu).

Pojam prava zamračuje se u naturalizmu, a na njegovo mjesto dolazi gola sila 2890; odbacuju se tvrdnje o ateističkoj etici [Čudorednim zakonima nije kao temelj potreban Božji zakon] 2956-2961 (2962-2964); [Ustav države je temelj svakoga prava] 2939; [Volja naroda je najviši zakon] 2890; osuđuje se shvaćanje: [Norme naravnoga zakona ili zapovijedi Svetoga pisma, treba smatrati za posebne oblike ljudske kulture, kako se ona izražavala u nekom određenom vremenu] 4581.

e. - SAVJEST

L le

Bit. Savjest otkriva čovjeku čudoredni poredak i zapovijeda njegovo poštivanje 3956; preko njezinog glasa može se prepoznati Božja volja 4140; savjest je najskrovitije jezgro i svetište čovjeka, u koj em je on sam s Bogom 4316; čovjeku savjesti otkriva onaj zakon koji treba ispunjavati u ljubavi prema Bogu i bližnjemu. On si ne daje taj zakon sam, nego mu se mora pokoravati. Taj ga zakon poziva da voli dobro i izbjegava zlo 4316 (4580); usp. L lc (Zakon razuma kao naravni zakon).

lea

E v a n đ e l j e poštuje dostojanstvo savjesti i njezine odluke kao svete 4341.

Usp. C 4sl (Savjest).

Oblikovanje savjesti. U svim vremenitim poslovima vjernike mora voditi kršćanska savjest 4162; vj e r n o s t s a v j e s t i povezuje kršćanina s drugim ljudima u traženju istine i u rješavanju čudorednih problema pojedinaca i društva 4316; što će se ispravna savjest više nametnuti, to će se pojedinci i grupe više usmjeravati prema objektivnim normama čudoređa 4316.

leb

Ljude, posebno mlade, treba odgajati za kulturu srca, kako bi oni potpunije ispunjavali obveze svoje savjesti 4331; s obzirom na međusobna prava i dužnosti pojedinih osoba i društva, savjest mora prosvjetljivati čudoredni nauk 4551; odgojna djelatnost Crkve treba ići prema tome da kršćani svoje sudjelovanje u političkom životu shvate kao obvezu savjesti u vršenju bratske ljubavi 4484; odgoj za slobodu 4771; odgoj za javnu kulturu rada i solidarnosti 4776; usp. L 13 (Uređenje kulture).

Prosudba. Čudorednom odlukom se objektivni zakon mora primijeniti na pojedinačni slučaj 3918; odbacuje se etika situacije, koja ne prosuđuje prema objektivnim zakonima, nego prema osobnom uvidu 3918-3921.

lec

- K r i v a s a v j e s t** iz neznanja ne gubi svoje dostojanstvo. To ne vrijedi ako se savjest privikla na grijeh i ako se čovjek premalo trudi oko istine i dobra 4316.
- led** Sumnja. Usp. C 4kg (Potraga čovjeka za smislom); D 2bd (Iskustvo i podvojenost),
- lee** Pravila mudrosti za praktično postupanje (čudoredni sustavi): odbacuje se apsolutni "tuciorizam" 2303.
- Može se slobodno birati između sustava probablizma i probabiliorizma 2175-2177; preporučuje se u čudorednim pitanjima slijediti autoritet Alfonsa de Liguorija, ali tako da se ne odbacuju shvaćanja drugih autoriteta 2725-2727.
- Odbacuje se laksistički probabilizam 2021-2065 2101-2165.
- lef** Savjest i autoritet. Neki autoritet može obvezati u savjesti samo ako je dionikom božanskog autoriteta 3980; svaki ljudski autoritet ima svoje granice u vječnom zakonu 3248sl; odredbe ljudskog autoriteta ne vrijede, ako se njima vrijeđa Božji zakon i prava ljudi 3981 3985.
- Brani se ispravnost autoriteta protiv tvrdnji: [Savršen čovjek je oslobođen poslušnosti] 893 2265; [Ne griješi narod koji odbacuje zakon] 7767; odbacuje se materijalističko shvaćanje autoriteta 2960; javna vlast grijehom ne gubi svoju ovlast upravljanja 7727 1165 1230.
- Kod vršenja vlasti treba voditi računa o dostojanstvu ljudske osobe 3980sl.
- Usp. C 4gh (Autoritet u društvu); G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); H 2a (Opće odrednice o pastirskoj službi biskupa); L 2c (Krepost vjere); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 8 (Uređenje države).

L lf

f. - ČUDOREDNI ČIN

- Temeljem svoje slobodne volje čovjek je samostalan i može slobodno djelovati 3245 4752; njegovo dostojanstvo traži da on djeluje prema slobodnom izboru, tj. osobno 4371; usp. L lb (Nesamostalna sloboda obvezatna na dobro); L lec (Sud savjesti); slabljenje ljudske slobode kao posljedica siromaštva: C 4ke (Siromašni).
- Od zla koje postoji ne smije se braniti pod uvjetima ako se time uzrokuje još veća nesreća 4453.
- Neznanje može biti nesavladivo i kao takvo oslobađa od grijeha (1485) 1968 2865E 2866; ne ispričava svako neznanje 729sl.
- Za pravi grijeh potreban je pristanak 780; zbog toga mala djeca ne mogu počinuti prave grijeha 223 780 1514; odbacuje se: [Čin volje ne spada u bit grijeha] 1946-1949 (1950-1953); [Čovjek griješi i u onome što nužno čini] 7967.
- Nasilje oslobađa od grijeha: primjene (762) 27115 2758 3634 3718.
- Strah ne poništava slobodu i uračunljivost: primjene 1678 1705 2070 2129 2151 2573 3273.
- Ne postoji dvostruka dobrota nekog djela: djelo je dobro zbog predmeta i okolnosti, odn. temeljem povezanosti s Kristom 7P62.

Ispovjednik treba istražiti o k o l n o s t i grijeha 813; na ispovijedi treba iznijeti okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha 1681 1707 (1962),
Svrha ne opravdava sredstva (u prilog vjere; ^bza održavanje tijela) ^b815 ^{ab}1254 ^a1998 ^b3684.
Odbacuju se tvrdnje o ćudorednoj vrijednosti i uračunljivosti vanjskih čina 733 739 966-969 (2234) 2240.

g. - ĆUDOREDNI STAV

L 1g

Naglašava se postojanje naravnih kreposti (protiv janzenista) 19161925 1936-1938 1962 2307-2309 2444/72467; s druge pak strane se odbacuje omalovažavanje nadnaravnih kreposti u korist naravnih kreposti 3343-3345: odbacuju se tvrdnje koje vršenje kreposti smatraju nesavršenošću 896 2231 2368.

Boga se časti ponajviše činima vjere, ufanja i ljubavi (1923) 2188; laici su pozvani na to da svjedočanstvom svoga života, po vjeri ufanju i ljubavi, drugima objavljuju Krista 4157; usp. L 2 (Osobni odnos prema Bogu).

Duh Sveti obogaćuje krepostima Božji narod 4131; pojedine grupe i ljudi moraju njegovati ćudoredne i društvene kreposti i širiti ih u društvu, kako bi uz potrebnu pomoć milosti bili graditelji novog čovjeka i novog čovječanstva 4330; usp. B 3b (Božji Duh u stvaranju i povijesti spasenja); F 2cc (Ulivene milosti); F 2cd (Darovi Duha Svetoga); G 3ac (Crkva izgrađena karizmama).

Međusobna povezanost ljudi i naroda, kao ćudoredna i društvena pretpostavka, kao krepost, je isto što i suosjećanje (solidarnost) 4817; usp. L 5e (Načelo solidarnosti).

Čovjeku su potrebni životni uvjeti dostojni čovjeka kako bi došao do osjećaja odgovornosti 4331; usp. C 4ke (Siromašni: posljedice siromaštva).

Odbacuju se tvrdnje da krepčnost onoga koji nešto čini, čitavo njegovo djelovanje čini dobrim 1216.

2. Osobni odnos prema Bogu

a. - ŠTOVANJE BOGA

L 2a

Usp. G 4bd i G 6bb (Dioništvo vjernika/laika u Kristovoj svećeničkoj službi); J 1d (Subjekti liturgije); J 1e (Liturgija i oblici pobožnosti).

b. - STRAHOPOŠTOVANJE PRED BOGOM

L 2b

Stvorenje je upravljeno na Božju slavu i čast 3025 4162; djela i zasluge ljudi (svetaca) treba povezati s Božjom slavom 243 (675 1824sl) 3325 3743; čovjek bi trebao vladati zemaljskim stvorenjem i njime se služiti na Božju slavu 4312 4334 (4337) 4448 4812; on mora samoga sebe i sveukupnost stvari povezati s

Bogom 4334; ljudska nastojanja su u najvišem poretku vjerskih vrijednosti upravljena na Boga 4343; odbacuje se: [Božja se slava na isti način očituje u dobrim i zlim djelima, i u bogohulstvu] 954-956.

Kušanje Boga. Odbacuju se Božji sudovi (s užarenim željezom, vreloom vodom itd.) 670 695 799 1114; dvoboj: L 4d (Tijelo i tjelesno dobro bližnjega).

Simonija se čini isplatom ili primanjem novca 304 473 586 692 707 751 820; odbacuje se simonija *'kodpodjeljivanja svetih redova, ^crkvenih promaknuća, kod podjeljivanja "krštenja, krizme, "pokopa, 'blagoslovina i kod ^primanja redovnika u samostan* ^{ab}304 ^a473 ^a586 ^a691-694 ^a701sl ^a705 ^{ab}707 ^{cde}708 ^{ab}710 ^{M'}715 ^g751 ^{ab}820; simonistička ređenja: K 8d (Djelitelj sakramenta svetoga reda).

Simonijom se smatra - : prodaja milosti koja se ne prodaje 304; - : prodaja darova Duha Svetoga 473 586; odbacuju se krive tvrdnje - : zbog pretjerivanja 1175 (1178); -: zbog podcjenjivanja 2145sl.

Redovnički zavjeti se ne mogu opozvati bez grijeha 321sl; odbacuje se: [Zavjet stoji na putu savršenosti] 2203.

Prisega je dozvoljena, (kako bi se dalo svjedočanstvo pred sucem) ^a648 795 1252 ^a1253; krivokletstvo - pa i u korist vjere - uvijek je smrtni grijeh 1254; odbacuju se tvrdnje koje osporavaju dozvoljenost prisege, ili je ograničavaju više nego li jhe to potrebno 913 1193 (1252) 2675; tvrdnje koje su krive zbog pretjerivanja: [Protiv prisege nedužnosti nema nikakvog drugog svjedočanstva] 1110; [Dozvoljeno je krivokletstvo u korist domovine] 2964; laksiističke tvrdnje 2030 2124-21262128.

Usp. C 1gc (Sudjelovanje ljudi u Božjem djelu); **C 1h** (Bogje cilj svijeta); **C 4ib** (Smisao i svrha ljudskog djelovanja); **C 4j** (Poziv čovjeka); ljudsko djelovanje i Božja milost: **F 3d** (Opravdani čovjek bit će dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); **F 5a** (nezaslužnost milosti); **F 5c** (Božja milost i ljudska sloboda).

2c

c. - KREPOST VJERE

Vjera je nadnaravna krepost, kojom se temeljem autoriteta Boga koji objavljuje vjeruje ono stoje objavljeno 3008 3542; vjera je slobodni pristanak koji slijedi milost, *i koji nije nužno prepušten dokazima* ^a3010 ^a3035 4205; vjera nije slijepo prihvaćanje nečega 3010 3542; ona traži razvoj i povećanje 4823; vjera kao eshatološko tumačenje postojanja 4492; Usp. A 2b (Vjera - odgovor na Božju objavu); **F 2ab** (Priprema za opravdanje i početak vjere kao darovi milosti); **F 2cc** (Ulivene kreposti: vjera).

Nužnost vjere. Katolička vjera je potreba za spasenje 75sl 485; čovjek obvezatan ako se donese odluka o nekoj vjerskoj istini (2780) 2915; čovjek obvezatan objavi iskazivati punu poslušnost razuma i volje 3008; Bogu koji se objavljuje treba iskazivati poslušnost vjere 4205; Krist je naglašavao nužnost vjere 4136; u Crkvi se ljude poučava o smislu života 4168; nužnost vjere kod

odraslog krštenika 2836; odbacuje se: [I malo vjerojatno mišljenje oslobađa nevjernika od obveze vjerovanja] 2104; odbacuje se indiferentizam, odn. tolerancija koja nijeće obvezu vjerovanja 2720 2730sl 2785 2865-2867 2915-2918.

Vjernik Katoličke crkve ne može nikada imati razlog promijeniti vjeru ili je staviti u sumnju 3014 3036; odbacuje se pozitivna sumnja kao teološka metoda 2738.

Odbacuju se laksiističke tvrdnje -: s obzirom na obvezu da se pobudi čin vjere 2021 2116 2165; -: s obzirom na čvrstoću prijanjanja uz vjeru 2119-2121.

Gledanje Božje biti čini suvišnim čin vjere, ukoliko je vjera teološka krepost 1001.

Vjerske istine. Božanskom i katoličkom vjerom treba vjerovati sve ono što se nalazi u pisanoj i predanoj Božjoj riječi, i što Crkva kao od Boga objavljenu istinu iznosi za vjerovanje - bilo svečanom odlukom bilo snagom obične opće učiteljske službe - (1870) 3011 4536; usp. G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); H 3e (Prihvatanje odluka učiteljstva).

Među vjerski poklad potreban za spasenje spadaju - : Božja opstojnost i neka njegova svojstva (Bog kao naplatitelj i kažnjavatelj), Kristova osoba 2381; - : božansko Trojstvo 75 177 2164 2380; - : utjelovljenje Riječi 76 2164 2380; odbacuju se laksiističke tvrdnje na tom području 2122sl 2164.

Vjernički nadnaravni smisao za vjeru: H 3db (Nezabludivost Crkve); nije dozvoljeno razlikovanje između osnovnih i neosnovnih istina, tako da bi te bile prepuštene slobodnom pristanku vjernika 3683; odbacuje se (u sličnom smislu) jedan izbor tema iz crkvenih konferencija 2676-2678.

Ispovijedanje vjere. Osnovno je pravo privatno i javno ispovijedati svoju vjeru 3961; prikrivanje vjere može biti grijeh, ako ono vodi prema uključnom nijekanju vjere, ili ako postane javna sablazan za bližnjega 2118. Laici su junaci vjere ako svoj život iz vjere povezuju s ispovijedanjem vjere 4161; vjera mora očitovati svoju plodnost u životu vjernika; Bog se posadašnjuje preko svjedochenja vjere 4321.

Očuvanje vjere. Kod čisto negativne nevjere se ne radi o grijehu 1968. Zabranjuje se pripadnost - : tajnim udruženjima (slobodnim zidarima) 251 lsl 2783 2894 3156-3160 (3278sl); - : biblijskim udruženjima 2771 2784; - : teozofskim krugovima 3648; -: komunističkoj stranci 2786 3865 3930 (3939).

Mora se razlikovati između -: zablude i osobe koja je u zabludi (zbog dostojanstva osobe) 3996 (4316) 4328; -: inicijativa na društvenom i kulturnom području i filozofskih zabluda koje kod toga nastaju 3997.

d. - KREPOST UFANJA

L

Ufanje je teološka krepost, koja se gubi kod gledanja Boga 1001; usp. F 2cc (Ltlivene kreposti).

Kršćanin povezan s uskrsnim otajstvom i suobličen Kristovoj smrti, ide pun nade prema urkrsnuću 4322: laici ne smiju skrivati svoju nadu u buduću slavu u svojoj unutarnjosti, nego je moraju izražvati i u strukturama svijeta 4161;

eshatološka nada novim motivima potiče ispunjavanje zemaljskih zadaća 4321 4334 4339 (4343); bez nade u vječni život vrijeđa se ljudsko dostojanstvo, te bez rješenja ostaje zagonetka života i smrti, krivnje i boli 4321; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu); M lb (Svojstvo posljednjih vremena putujuće Crkve).

Odbacuju se laksističke tvrdnje u odnosu na obvezu pobuđivanja čina ufanja 2021.

L 2e

e. - KREPOST LJUBAVI

Bog je u svom unutarnjem životu bitno l j u b a v , koja je zajednička trima božanskim osobama 4780; Kristovo kraljevstvo je kraljevstvo ljubavi i mira 4162 (4339 3381); Duh Svetije kao duh Oca i Sina, osobna Božja ljubav (3326 3331) 4780; usp. B lb (Bog kao pratemelj života, istine i dobrote); B 3c (Pojmovo shvaćanje boštva Duha); E 3bd (Kristovo kraljevstvo); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

Ljubav prema Bogu i b l i ž n j e m u j e - : prva i najviša zapovijed 4324; - : duša čitavog apostolata 4159 (4328); - : ispunjavanje zakona koji je čovjek otkrio u savjesti 4316; - : temelj pravoga napretka 4815; ljubav prema Bogu se ne može odvajati od ljubavi prema bližnjemu (4199) 4324.

Kristov nauk širi zapovijed ljubavi na sve pa i na neprijatelje 4328 (4773); Krist je svima poslao Duha Svetoga, da ih on pokrene, kako bi Boga ljubili svim srcem, i sebe međusobno 4166; usp. B 3bf (Duh Sveti u životu vjernika); ljubav kao *zapovijed Novoga saveza* i *punina Zakona* ^a4328 ^b4332; evanđeoski poredak je poredak ljubavi 4579; m i l o s r đ e kao glavni sadržaj Kristove mesijanske poruke i snaga njegovog djelovanja 4680; Kristov nauk po svojoj naravi visoko cijeni milosrđe, stalno ga unapređuje i izvlači dobro iz svih oblika zla koje se pojavljuje na svijetu i u ljudima 4680.

Svi vjernici su pozvani na savršenost ljubavi 4166; oni moraju voljeti kao Krist 4123 4166 4613sl; ljubav je osnovni zakon ljudskog usavršavanja i preobrazbe svijeta 4338; poziv ljudske osobe na ljubav ispunjava se u ženidbi i djevičanstvu 4700; prema božanskoj ljubavi treba posebno težiti u običnim životnim okolnostima 4338.

Odbacuju se zablude o savršenoj ljubavi Božjoj i o odricanju samoga sebe ("koje se primjenjuje i na počinjene grijeh") *964sl 975 2351-2373.

Odbacuje se: [Bog može zapovjediti i mržnju na Boga] 1049.

Odbacuju se laksističke tvrdnje u odnosu na obvezu pobuđivanja čina ljubavi prema Bogu 2021 2105-2107.

Usp. C 4fc (Upućenost čovjeka na ljubav); C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav); C 4jf (Poziv čovjeka na predanje samoga sebe); F 2cc (Ulivene kreposti); G 4bb (Putovi posvećenja); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 3a (Ljubav prema samome sebi i prema bližnjemu kao osnovne obveze); L 5e (Načelo solidarnosti).

Vjernici su -: pozvani na svetost 4122 4129 4158 4162 4165sl; -: pozvani na puninu kršćanskog života i savršenost u n'ubavi 4166; za postizavanje savršenosti vjernici se moraju u svemu pokoravati Očevoj volji i čitavim se srcem predati slavi Božjoj i službi bližnjega 4166; vjernici moraju na krštenju primljeno posvećenje u životu održati i usavršiti 4166; oni moraju von'eti kao Krist 4123 4166 4613sl; Krist je božanski učitelj i prauzor savršenosti 4166; usp E 3bb (Kristovo proročanstvo i Krist kao učitelj); u svecima se svima ukazuje na put savršenog sjedinjenja s Kristom, ili put prema svetosti 4170; usp. C 4d (Bog želi spas čovjeka i osigurava mu svoje zajedništvo); G 4ba (Poziv vjernika na svetost); M lb (Zajedništvo svetih).

Suradnja s božanskom milošću. Usp. C lgc (Suradnja ljudi u Božjem djelovanju); F 3d (Opravdani čovjek će biti dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); F 5c (Božja milost i čovjekova sloboda); odbacuju se tvrdnje koje stavljaju u pitanje vrijednost i nužnost ljudskog djelovanja [npr.: Bog želi u nama djelovati bez nas; čovjek mora uništiti svoje sposobnosti; svaki napredak u kreposti treba pripisati jedino Božjem djelovanju] 2201//2255 3817 3846; odbacuje se: [Čovjek može postati tako savršen da ne može više učiniti nikakav napredak u milosti] 891.

Djelovanje, odn. p l o d ž i v o t a u s a v r š e n o s t i. Usp. F 2c (Nastavanjui Božje djelovanje u opravdanome); odbacuju se pretjerane tvrdnje: [Čovjek može dospjeti do potpunog oslobođenja od trpljenja i strasti, do smrti osjetnosti i do nenarušivog mira] 892 2254-2256 2262sl; [štoviše, čovjek može dospjeti do oslobođenja od lakih grijeha, štoviše on može postati "bezgrješan"] 891 2256-2261.

I kontemplativni ljudi se moraju oduprijeti napastima 2192 2217-2224 2237 2241-2253; usp. F 3b (I opravdani čovjekje ugrožen); tjelesni činje grijeh i za savršenog čovjeka 897 2248 (2241-2253).

Odbacuju se pretjerane izjave o dostiživom sjedinjenju s Bogom ^Čovjek se u potpunosti preobražva u Boga, ^hon postaje jednak Bogu, ^con ima isto neograničeno blaženstvo kao Bog, ^dBog rađa čovjeka] ^h959sl ^c961sl ^c963 ^{bd}970-972.

Kršćanska poslušnost prema Božjim zapovijedima i Crkvi. I kontemplativni ljudi su obvezatni na takvu poslušnost 893 2189sl; oni ne smiju propustiti propisane čine poštovanja prema euharistiji 898; usp. F 3c (Opravdani Čovjek je obvezatan poštivati zapovijedi); svi su obvezatni prihvatiti objavu i ravnati se prema njoj 4150; svi Kristovi vjernici moraju u kršćanskoj poslušnosti dragovoljno prihvaćati ono što odrede pastiri Crkve 4149 4152 4163; usp. G 4bb (Putovi posvećenja); G 4bg (Priznanje crkvenog autoriteta); H 2e (Božji narod i biskupska pastirska služba); H 3e (Prihvatanje odluka učiteljstva).

Vrše nje kreposti važnije i za one koji teže prema savršenosti 896 2188 2231 2368; i vanjski čini imaju svoju vrijednost za život savršenosti 966-969.

M o l i t v a . Usp. J lee (Molitva Bogu); duhovni se život ne ograničava na sudjelovanje u liturgiji, nego obuhvaća i privatne molitve i vježbe 4112sl 4017; vjernici moraju dnevno moliti za oproštenje svojih grijeha 4166; molitva vrijedi kao zadovoljština za grijeha 1713; usp. K 6cd (Zadovoljština); ispravnost i prednost kontemplativne molitve 2182 2185 2188; njezin predmet ipak nije samo Božja prisutnost 2185-2187; ispravnost meditativne molitve i njezina vrijednost za život savršenosti 2181-2185; ipak, meditativna molitva nije nužna za spasenje 2192; protiv omalovažavanja se brani ispravnost diskurzivne molitve 2218-2223 2225 2229 2232 2264 2365-2368; molitva prošnje važna je i za savrešnog čovjeka 957-959 2214; odbacuju se tvrdnje koje su upravljene protiv svake osjetne pobožnosti (2218) 2227/72235 2263.

P r e d a n j e s a m o g a s e b e . Čovjek može u potpunosti pronaći samoga sebe samo u predanju Bogu "i drugim ljudima 4319 "4324 "4331; on ne živi prema istini, ako slobodno ne prizna Božju ljubav koja ga održava, i ako se ne preda svom Stvoritelju 4318; biti osoba znači nastojanje prema vlastitoj savršenosti preko predanja samoga sebe 4830; predanje kao put Isusovog nasljedovanja u ljubavi, koja obuhvaća sve ljude (4338) 4613; kršćanin bi uvijek trebao na svom tijelu nositi Isusovu smrt 4012: odricanje samoga sebe i svetost života kao pobjeda nad kraljevstvom grijeha i dioništvo u Kristovom kraljevstvu 4162; stjecanje kraljevstva i spasenja životom upravljenim na Evanđelje, odricanjem samoga sebe, križem, duhom blaženstava, te obnovom i obraćenjem čitavog čovjeka 4571; usp. C 4jf (Poziv čovjeka na predanje samoga sebe).

D j e l a p o k o r e i m r t v e n j a . Ona imaju svoju vrijednost i za savršene ljude 2238-2240; usp. L 3c (Obveze i prava u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit).

L a i c i bi djelovanjem u svijetu trebali doći do svetijeg života 4162; oni bi se neprestano trebali truditi oko dublje spoznaje objavljene istine, te trajno od Boga moliti dar mudrosti 4161; usp. G 4ba (Poziv na svetost); G 4bb (Putovi posvećanja); G 6b (Dioništvo laika u Kristovoj proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj službi).

Ž e n i d b a i o b i t e l j kao oblici posvećenja života: G 4bb (Putovi posvećenja); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji); K 9 (Sakrament ženidbe); L 6 (Uređenje ženidbe i obitelji); poziv ljudske osobe na ljubav ostvaruje se u ženidbi i djevičanstvu 4700.

E v a n đ e o s k i s a v j e t i , o d n . r e d o v n i č k i z a v j e t i . U njihovom se vršenju pokazuje svetost Crkve 4165; oni predstavljaju potpunu predanost Bogu 4836; njihovo utjelovljenje je Isus Krist 4836; njihovo vršenje se događa na poticaj Duha Svetoga 4165; oni koji ih slijede polažu svjedočanstvo o Božjem kraljevstvu i održavaju živom ljudsku obitelj 4338; usp. G 4bb (Putovi posvećenja: evanđeoski savjeti).

R e d o v n i č k i s t a l e ž : G 4bb (Putovi posvećenja: bit i svrha redovničkog staleža).

Djevičanstvo i celibat. Djevičanstvo i celibat nadvisuju žinidbu 1810 391sl; međusobno pomaganje supružnika nije savršenije sredstvo za posvećenje nego li djevičanstvo 3912; ženidba i djevičanstvo su, svako na svoj način, konkretno ostvarenje najviše istine o čovjeku i ispunjenje njegovog poziva na ljubav 4700; usp. G 4bb (Putovi posvećenja: djevičanstvo i celibat); K 9ba (Narav ženidbe, kršćanska ženidba)

Usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); G 4b (Poziv i poslanje zajednice vjernika).

3. Odnos prema samome sebi

a. - LJUBAV PREMA SAMOME SEBI KAO OSNOVNA OBVEZA L 3a

Usp. C 4j (Poziv čovjeka); L 2c (Krepost ljubavi); L 3c (Odnos prema samome sebi: tijelo i tjelesna dobrobit).

U priznavanju Boga kao svog početka i cilja, čovjek pronalazi svoj ispravan stav prema samome sebi 4313; čovjek je osoba koju je Bog htio radi nje same 4830.

Odbacuju se pretjerane tvrdnje prije svega o potrebi odvajanja od sebeljublja, o duhovnim dobrima i o vječnom spasenju 957-959 2201 2217 2224sl 2232/72253 2351//2373 2433.

b. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA DUH I SRCE ČOVJEKA L 3b

I s t i n a . Postoji pravo i obveza tražiti istinu 3959 3870; ljudi su kao osobe obvezatni tražiti istinu, prije svega vjersku 4241; čovjek ima pravo na prikladnu informaciju 4326.

O s o b n a s l o b o d a . Iz dostojanstva same ljudske osobe proizlaze nepovrediva opća prava koja joj se ne mogu oduzeti 3957 4326; nepovredivost ljudske osobe vrijeđaju: psihička prisila, neljudski životni uvjeti, proizvoljno uhićenje, otmice, ropstvo, prostitucija, trgovina djevojkama, trgovina mladićima, nedostojni radni uvjeti 4327; usp. C 4fc i L lb (Sloboda); L 5g (Ljudskaprava).

O s o b n a č a s t i p o z i v . Čovjek ima pravo na dobar glas i poštovanje 4326; odbacuje se tvrdnja da je dozvoljeno vlastitu čast braniti - : dvobojem; - : ubganjem klevetnika 2037sl; - : lažnim okrivljavanjem 2143sl; - : dvosmislenostima 2127; - : pobačajem 2134: usp. L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit bližnjega).

Odbacuju se tvrdnje koje za savršenost smatraju potrebnim odricanje duše od duhovnih dobara (tj. od težnje za ljubavlju, od kreposti, od vlastite savršenosti i vlastite blaženosti) (896) 957-959 2207 2212 2351//2372.

Obvezatnost na dobra djela 1538sl 1545sl 1548.

Obveza izbjegavanja bliže grješne prigode: odbačene tvrdnje 2061 2162sl.

L 3c c. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA TIJELO I TJELESNU DOBROBIT

Čovjek mora svoje tijelo smatrati dobrim i dostojnim poštovanja, jer ga je Bog stvorio i jer je određeno za uskrsnuće u posljednji dan 4314; dostojanstvo tijela traži da čovjek Boga slavi u svom tijelu i da ne dozvoli da služi zlim sklonostima 4314;

Bog jamči čovjeku pravo na nepovredivost života i tijela (uključujući *'nužna sredstva za časni život, ^b socijalnu pomoć u nevolji*) 3771 ^b3774 ^{ab}3958 ^a3970sl; prvo pravo ljudske osobe je pravo na život 4552 4791; fizički život je osnovno dobro, jer se sva ostala osobna dobra na nj oslanjaju i iz njega razvijaju 4791.

Sama narav zapovijeda čuvanje vlastitog života 3268 3270 3970; snagom Božjeg zakona je zabranjeno lakoumno izlagati opanosti svoj život 3272; dragovoljno samoubojstvo je u suprotnosti sa životom 4327; dvoboj: L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit bližnjega).

Čovjekova vlast nad udovima vlastitog tijela ograničena je naravnim ciljevima 3723; čovjek ne smije uništiti niti osakatiti svoje udove, osim ako je to za dobrobit sveukupnog tijela (Primjena načela cjelovitosti) 128a 3723 3760 3763; zabranjena je namjerna kastracija samoga sebe 128a 762.

Spolna cjelovitost; odbacuje se masturbacija (^ai u medicinske svrhe) 687sl ^a3684; predaja učiteljstva i Crkve te čudoredni osjećaj vjernika svjedoče da je masturbacija unutarne teško neuredan čin 4584; odbacuju se tvrdnje koje stavljaju u pitanje grješnost određenih tjelesnih čina 897 1367 2044sl 2149 2241 2247; zabranjuju se nečudoredne knjige 1857; o ljudskoj spolnosti usp. L 6b.

Čini pokore i mrtvenja; odbacuju se tvrdnje koje umanjuju njihovu vrijednost 2238-2240 (3344): post vrijedi kao zadovoljština za počinjene grijeha 1713; ne smije se osuđivati običaj posta u Latinskoj Crkvi 1080; post ne smiju zanemariti niti savršeni ljudi 892.

Usp. C 4ec (Ljudsko tijelo); C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); L 4d (Odnos prema bližnjemu: tijelo i tjelesna dobrobit); L 5g (Ljudska prava).

L 3d d. - OBVEZE I PRAVA S OBZIROM NA RAD I MATERIJALNA DOBRA

Obveza da se radi za uzdržavanje života 3268-3271; ljenčarenje je grješno 4851; čovjek ima pravo na rad, hranu, odjeću i stan 4326; on mora umnožavati svoje talente služenjem Bogu i radom za dobrobit ljudi 4341; prava koja se odnose na mogućnost rada i obrazovanja 3942 3963; loše je stanje rad majki i djece zbog nedovoljne plaće oca 3735 3960 3963.

Korištenje stvari mora biti vođeno čudorednom prosudbom 4811.

Ne smije se odbacivati svaka prošnja redovnika 1174 (1491).

Usp. C 4h (Čovjek i stvorenje); C 4i (Ljudsko djelovanje); L 4e (Odnos prema bližnjemu: rad i materijalna dobra); L 4f (Odgovorni odnos sa svijetom); L 10 (Uređenje rada).

4. Odnos prema bližnjemu

a. - LJUBAV PREMA BLIŽNJEMU KAO OSNOVNA OBVEZA L 4a

Naglašava se obveza ljubiti bližnjega unutarnjim i formalnim činom *2110sl*; glavna zapovijed ljubavi vodi prema punom priznanju dostojanstva svakog pojedinog čovjeka stvorenog na sliku Božju 4765; Učestvovanje kršćana u političkom životu je čin ljubavi prema bližnjemu 4484; čin ljubavi mora se protezati i na one koji u društvenim, političkim ili vjerskim pitanjima misle ili rade drugačije 4328; povezanost između ljubavi prema Bogu i bližnjemu: L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

Grijesi protiv ljubavi: odbacuju se laksiističke tvrdnje o *"veselju nad tuđom štetom, 'o želji štete drugome, 'o žalosti nad tuđim uspjehom* ^{abc}2113 ^b2114 *"2115.*

b. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA BLIŽNJEGA KAO OSOBU STVORENU OD BOGA L 4b

U priznavanju Boga kao svog početka i cilja čovjek pronalazi pravilan odnos prema drugim ljudima 4313; osnovna zapovijed ljubavi vodi prema punom priznavanju dostojanstva svakog čovjeka stvorenog na Božju sliku 4765; svi trebaju bližnjega smatrati za drugo 'ja' tako da vode brigu o njegovom životu i o potrebnim sredstvima za dostojan život 4327;

Teška je obveza drugima pomagati kako bi oni nadvladali svoju podređenost u odnosu na znanje, krepost, duhovnu snagu i vanjska dobra 3988.

Iz krivog i nezdravog načina naviještanja može nastati sablazan za bližnjega 1405 1820.

Sudjelovanje u zlu -: kod sprečavanje začeca 2715 2758 3634 3917a; -: katoličkog službenika kod građanskog razvoda 3190-3193; - : kod dvoboja 3162; - : kao pomagač kod grijeha gospodara 2757; -: kod spaljivanja mrtvaca 3278sl; -: kod glasovanja za komuniste 3865 3930.

Usp. C 4fa i L 1 a (Osoba); C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4fc i L lb (Sjedinjenje s Bogom); L 4a (Ljubav prema bližnjemu); L 4c (Duh i srce bližnjega); L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit bližnjega); L 5g (Ljudska prava).

c. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA DUH I SRCE BLIŽNJEGA L 4c

Istina i istinoljubivost. Čovjek ima osnovna prava, osobnu čast, obvezu traženja istine, slobodu mišljenja, umjetničku slobodu i slobodu obavješćivanja 3959 4326.

Odbacuju se (laksističke) tvrdnje koje - : ispričavaju laž i dvoznačnost (2124) 2125-2128; - : utječu na sudsko istraživanje dokaza 1112 2046 2102; - : omalovažavaju klevetanje i krivo svjedočenje 2143sl.

Odbacuje se prividno slavljenje *'mise, b sakramenata, "krštenja* ^a789 ^b2129 ^c2560sl.

P o u z d a n o s t . Odbacuju se laksističke tvrdnje o potrebi pouzdanosti kod obećanja 2030.

O s o b n a s l o b o d a : C 4fc i L lb (Sloboda); L 3b (Duh i srce ljudi); L 5g (Ljudska prava); poštovanje i ljubav moraju se protezati i na one koji u društvenim, političkim i vjerskim pitanjima misle ili rade drugačije 4328.

Teška je obveza drugima pomagati kako bi oni nadvladali svoju podređenost u odnosu na znanje, krepost, duhovnu snagu i vanjska dobra 3988.

Odbacuju se tvrdnje štetne za čast drugih 2143sl.

Tajna ispovijed i obveza čuvanja ispovijedne tajne: K 6cc (Ispovijedanje grijeha).

Iznose se načela v j e r s k o g o d g o j a 3685-3690; odgoj za kulturu srca 4331; usp. L lb (Odgoj savjesti); L 13 (Uređenje kulture); tumači se, u kojem se smislu odbacuje spolni odgoj 3697sl.

Usp. C 4fc (Sloboda); L 3b (Odnos prema samome sebi: duh i srce); L 5g (Ljudska prava).

L 4d

d. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA TIJELO I TJELESNU DOBROBIT BLIŽNJEGA

Ž i v o t . Prvo pravo ljudske osobe je pravo na život 4552; život je - : zahtjev nepovredivosti osobe 4791; -: osnovno ćudoredno pravo 4807; fizički život je osnovno pravo, jer se na nj oslanjaju ostala dobra ljudske osobe i iz njega se razvijaju 4791; od časa začeća, odn. od stvaranja zigote, život svakog ljudskog stvorenja treba neograničeno čuvati 4792sl (4807); nitko si, pod nikakvim uvjetima, ne može prisvojiti pravo ubiti nevino ljudsko stvorenje 4792; društvo, ili javna vlast, ne mogu nekome priznati pravo na život a drugome ga uskratiti 4552; ubojstvo, genocid, pobačaj i eutanazija protivni su životu 4327; zabranjeno je snagom božanskog ili naravnog zakona, izvan javnog postupka, nekog ubiti ili raniti, osim u nužnoj obrani 3272; svjetska vlast može izvršiti kaznu smrti ako ona nije plod mržnje, nego temeljem sudske presude, i kod toga treba oprezno postupati 795; vojna služba mora biti besprijekorna 321; ne smije se voditi rat protiv nevjernika (Turaka) 1484; odbacuje se ubojstvo nedužnih na zahtjev javne vlasti 3790.

Ljudska s p o l n o s t : L 6b.

Odbacuju se tvrdnje, koje ne vide krivnju u ubojstvu - : klevetnika ili pokvarenog suca 2037sl 2130; -: tiranina 1235; -: kradljivca jedinog komada *zlata*.2131; -: osobe koja osporava zakonita vlasnička prava 2132sl; - : preljubnice koja je uhvaćena u preljubu 2039.

Ubojstvo ploda tijela (p o b a č a j) odbacuje se (*kao ubojstvo*) ^a670 2134sl 3258 3298 3337 3358 3719-3721 4327 4476; pa i onda kada se poduzima u svrhu liječenja 4476; o problemu namjernog pobačaja i o zakonodavstvu koje za to daje slobodu usp. 4550; razlikuju se različiti načini vađenja zametka: *"ubrzavanje porođaja, ^bpobačaj, "carski rez, ^dtrbušni rez, "kraniotomija* ^c3258 ^b3298 ^a3336 ^v3337 ^d3338.

Kod e u t a n a z i j e se radi o povredi božanskog zakona, o vrijeđanju dostojanstva ljudske osobe, o zločinu protiv života, o napadu na ljudski rod 4661; suprotna mišljenja 4662; o primjeni neuobičajenih sredstava, usp. 4663; o njihovom odbacivanju 4664; ograničenje na uobičajena medicinska sredstva 4665; odbacivanje liječenja kojim se može samo nesigurno i jako bolno produžiti život 4666.

Odbacuju se dvoboj i tzv. "božji sudovi" 799 1111 1113sl 1830 2022 2571-2575 3272sl ^a3672; dvoboj je *"kušanje Boga, [^]lakoumno odbacivanje vlastitog života, "kao osobna osveta on je izokretanje prava* ¹⁹⁹ ^b3272sl; liječnik ili ispovijednik ne smiju asistirati dvoboju 3162.

N e p o v r e d i v o s t tijela. Javna vlast nema izravnih ovlasti nad udovima svojih podložnika (3272) 3722 3760-3765: osakaćenje i mučenje se protive nepovredivosti ljude osobe 4327; problem dozvoljenosti - : kastracije i osakaćivanja 128a 762; - : s t e r i l i z a c i j e 3722 3760-3765 3788; sterilizacija u svrhu liječenja 3760; osuđuje se izravna sterilizacija muškarca ili žene (3722sl) 4476 4560; svaka je sterilizacije u potpunosti zabranjena pa i onda kad se izvodi temeljem javne naredbe 4560; odbacuju se mjere koje javne vlasti poduzimlju u svrhu sprečavanja začeća, sterilizacija ili pobačaja 4711; nečudoredno je osiguravanje gospodarske pomoći ovisno od programa za sprečavanje začeća, sterilizacije ili pobačaja 4711.

M i l o s t i n j a : L 4 e (obveze u odnosu na materijalna dobra).

Briga za tijela umrlih. Zabranjuje se spaljivanje tijela (^s opravdanjem) 3188 3195 si 3276-3279 ^a3680; ono je dozvoljeno pod određenim uvjetima 3680 4400; spaljivanje tijela ne priječi Božju svemoć u tome da ponovno uspostavi tijelo 4400; usp. M 3a (Uskrsnuće mrtvih); dozvoljenost sudjelovanja kod spaljivanja tijela 3278sl; tijelima embrija i zametaka treba iskazivati isto poštovanje kao i ostacima ostalih mrtvih ljudi 4796.

Odbacuje se obeščašćivanje groblja i iskapanje već ukopanih tijela u svrhu razbojništva 773.

Usp. C 4ec (Ljudsko tijelo); C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); L 3c (Odnos prema samome sebi: tijelo i tjelesna dobrobit).

e. - OBVEZE I PRAVA U ODNOSU NA RAD I MATERIJALNA DOBRA L 4e

Prema odredbi Stvoritelja, stvorena dobra se moraju usavršavati ljudskim radom, tehnikom i kulturom i na primjeren način podijeliti među ljude 4162; ljudsko djelovanje mora biti u skladu s dobrobiti ljudskoga roda, te čovjeku kao

pojedincu i kao članu društva mora omogućiti ispunjavanje njegovog poziva 4335; stvorene stvari i društvo imaju svoje vlastite zakone i vrijednosti, koje čovjek mora prepoznati, s njima se služiti i oblikovati ih 4336; korištenje stvari mora biti vođeno čudorednom prosudbom 4811.

Pravo na rad, prehranu, odjeću i stan 4326.

Kršćani moraju tako djelovati da svoje kućanske, profesionalne, znanstvene i tehničke napore povezu s vjerskim vrijednostima 4343; kršćanin koji zanemaruje svoje vremenite obveze, zanemaruje svoje obveze prema bližnjemu i Bogu 4343.

Teška je obveza drugima pomagati da nadvladaju svoju podređenost u odnosu na vanjska dobra 3988.

M i l o s t i n j a se preporuča kao dobro djelo kao (*zadovoljština za počinjene grijeh, ^molitva za umrle*) ^{b797} ^{a1713} ^{b856} ^{^1304} ^{b1405}; usp. K 6cd (Zadovoljština); opravdava se način života prosjačkih redova 844 1170 1174 1184 1491.

Obveza na milostinju ne proizlazi - osim u krajnjim slučajevima - iz pravednosti nego iz ljubavi 3267; bogati su obvezatni davati milostinju od svojih prihoda 2112 3729.

Usp. C 4h (Čovjek i stvorenje); C 4i (Ljudsko djelovanje); L 3d (Odnos prema samome sebi: rad i materijalna dobra); L 5c (Opće dobro); L 10 (Uređenje rada); L 11 (Uređenje vlasništva).

L 4f f. - OBVEZE I PRAVA S OBZIROM NA ODGOVORNI ODNOS PREMA SVIJETU

Sve zemaljsko mora biti upravljeno na č o v j e k a , kao središte i vrhunac stvaranja 4312 (4314); poredak stvari treba podložiti poretku osoba 4326 (4694).

(Materijalna) dobra su stvorena na korist s v i m a . Svi imaju pravo njima se koristiti 3267 3942 3951 (4448); ona moraju koristiti svima 4448; svaki čovjek ima pravo dobiti od zemlje ono što mu je najnužnije 4448.

Čovjek mora gospodariti zemaljskim stvorenjima i koristiti ih na s l a v u B o ž j u (ⁱbrinuti se za njih) 4312 4334 (4337) 4448^a 4812; nova dobra i pomoćna sredstva treba promatrati kao Božji dar i odgovor na ljudski poziv 4812.

Korištenje dobrima mora biti vođeno č u d o r e d n o m p r o s u d b o m 4811; vlasništvo i korištenje dobrima određeno je čovjekom kao Božjom slikom i njegovim pozivom 4812; u priznavanju Boga kao svog početka i cilja čovjek pronalazi svoj odnos prema stvorenim stvarima 4313; čovjek ulazi u pravo posjedovanje svijeta zahvalnošću prema Stvoritelju i korištenjem stvorenja u siromaštvu i slobodi 4337.

Čovjek, otkupljen po Kristu i Duhom Svetim učinjen novim stvorenjem, može i mora voljeti stvari koje je Bog stvorio 4337; poštovanje prema stvarima vidljive prirode i kozmosu 4816.

Stvorene stvari imaju vlastite zakone i vrijednosti koje ljudi moraju prepoznati, koristiti ih i oblikovati 4336; usp. C 4bb (Autonomija zemaljskih stvari).

Ono što ljudi čine u uspostavi pravednosti, bratstva i ljudskog poretka u društvenim odnosima je vrednije od tehničkog napretka 4335; usp. C 4ie (Napredak); L 7 (Uređenje društva).

Očekivanje nove zemlje ne smije slabiti, nego mora povećati skrb za oblikovanje ove zemlje 4339; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); M lb (Eshatološka vjera i zemaljske stvarnosti).

Usp. C (Bog stvara svijet i podjeljuje mu milost); poseb. C 3 (Vidljivi svijet); C 4h (Čovjek i stvorenje); C 4i (Ljudsko djelovanje).

5. Osnovne odrednice društvenog ćudorednog života

a. - DRUŠTEVNA NARAV ČOVJEKA

L 5 a

Čovjek živi u zajednici u skladu sa svojom naravi, *'temeljem Božje odredbe, 'ne samo dobrovoljno ili 'w skladu s ljudskim dogovorom* ^{ac}3151 ^{ab}3165 (3168) ^a3170-3173 3743 3971 ^a3973 ^a3979sl 4312 4325.

Za ispunjenje svog poziva on je upućen na odnos s drugima, na njihove usluge i razgovor 4312 4325; bez odnosa prema drugome čovjek ne može niti živjeti niti razvijati svoje sposobnosti 4312; Bog gaje stvorio ne za samotnjački život, nego da stvori društveno zajedništvo 4332; Stvoritelj: - : ga je postavio u društvo obdarenog razumom i slobodnog 4321; - : je u njegovu duhovnu i ćudorednu narav upisao zakone društvenoga života 4323.

Čovjeku su vanjska dobra i dobra duše dana, sjedne strane za vlastito usavršavanje, a s druge strane na korist drugih 3267 3952; teška je dužnost pomagati drugima i nadvladati njihovu podređenost s obzirom na znanje, krepost, snagu duha i vanjska dobra 3988.

Osobe su aktivni odgovorni subjekti društvenog života 4765; društvene zahtjeve treba ubrajati među glavne obveze današnjeg čovjeka 4330.

Odbacivanje čisto individualističke etike 4330.

Usp. C 4g (Društvena narav čovjeka), poseb. C 4ga (Određenje čovjeka za društveni život).

b. - DRUŠTVO I NJEGOVA ODGOVORNOST

L 5 b

Društveno uređenje i njegov napredak moraju neprestano biti usmjereni na dobrobit osobe; poredak stvari treba podrediti poretku osoba, a ne suprotno 4326 (4446sl 4457 4580 4812 4815); svaki napredak mora poštivati granice koje su postavila napromjenjiva načela, a koja se opet oslanjaju na konstitutivne momente i bitna svojstva svake ljudske osobe 4580; sredstva društvenog

djelovanja moraju odgovarati ljudskom dostojanstvu 4771; čovjeku mora biti dostupno sve što on treba za uistinu ljudsko vođenje života 3165 4326.

Društveno uređenje treba dnevno razvijati u istini, pravednosti i ljubavi; ono mora u slobodi naći dnevnu ljudsku ravnotežu 4326.

Prije svega tzv. l j u d s k a p r a v a spadaju među prava koja su prije ljudskog društva; ljudsko društvo mora ta prava štiti i učiniti ih djelotvornima 4551; usp. L 1c (Zakon razuma kao naravni zakon); treba nadvladati svaki oblik društvene i kulturne diskriminacije 4329.

D r u š t v e n i n a u k . Crkva pruža sažetak načela, kriterija za prosuđivanje, pravila i poticaje za djelovanje 4764; usp. C 41a (Društveni nauk Crkve).

Usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro); C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav); C 4ge (Svrha građanske zajednice); C 4gf (Bit građanske zajednice); C 4gg (Jenakost i nejednakost u društvu); C 4ie (Napredak); C 4kc (Suvremene promjene); L 1a (Osoba); L 5e i L 5f (Načelo solidarnosti i supsidijarnosti); L 5g (Ljudska prava); L 7 (Uređenje društva); L 9 (Uređenje ljudske obitelji).

L 5c

c. - OPĆE DOBRO

Opće dobro obuhvaća sve one uvjete društvenog života koji mogu pojedincima i skupinama olakšati potpunije postizavanje vlastitog usavršavanja 4326; ono se sastoji u čuvanju prava ljudske osobe 3983 3985; opće dobro je u službi osoba 4771.

Svatko prema svojim sposobnostima i potrebama drugih, mora doprinijeti općem dobru 4330. Zbog sve veće međusobne globalne zavisnosti, opće dobro sve više obuhvaća prava i obveze koje se odnose na čitav ljudi rod 4326 4330; skupine moraju voditi računa o potrebama i pravima drugih skupina i o općem dobru čitavog čovječanstva 4326; stvorena dobra moraju svima služiti za dobro 4448.

G o s p o d a r s k o opće dobro: obveza voditi brigu za opće dobro izvodi se iz društvenog karaktera vlasništva 3728; treba se brinuti za sve članove društva, iako na različite načine 3984; ta se briga mora ("osim na vlastiti narod) protegnuti i na čitav svijet 3732 3940 3956 3983 3989 3992-3994 4326 4330; posebni slučajevi kod kojih je potrebno voditi računa o općem dobru 3 73 7 3 772 3938 3946 3951 3983 3988 3992.

Usp. C 4ge (Svrha građanskog društva); C 4gd (Opće dobro); C 4gh (Autoritet u društvu); C 4gi i L 5d (Ustanove); C 4gj (Opće zajedništvo naroda i međunarodne ustanove); L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 5e (Načelo solidarnosti); L 7-9 (Uređenje društva, države i ljudske obitelji); L 11 (Uređenje vlasništva).

L 5d d. - USTANOVE I NJIHOVA UKORIJENJENOST U LJUDSKU NARAV

Ljudska osoba jest i mora biti temelj, nositelj i svrha društvenih ustanova (\i borbi protiv društvenog i političkog porobljavanja i u obrani osnovnih prava) 4325

4326^a4329; Ustanove i zakoni, koji su u skladu s naravnim zakonom i koji su upravljani na opće dobro, jamče i unapređuju slobodu osoba 4769.

S t v a r a n j e u s t a n o v a . Pojedinci trebaju pomagati javne i privatne ustanove, koje žele popraviti životne uvjete ljudi 4330; kako bi građani bili spremni surađivati u različitim društvenim skupinama, oni u tim skupinama moraju naći vrijednosti 4331; te bi ih vrijednosti morale osposobiti za službu drugima 4331; samo zajednice koje su povezane vezom duhovne kulture i religije mogu - bez štete za svoje članstvo - unapređivati uvjerenja koja se odnose na narav, početak i cilj ljudi i društva 4503.

Usp. C 4gi (Ustanove i društvo); G 7ab (Crkva i društvo); L 5a (Društvena narav čovjeka).

e. - NAČELO SOLIDARNOSTI KAO OSNOVNI DRUŠTEVNI ZAKON L 5e

Načelo s o l i d a r n o s t i povezano je s dostojanstvom čovjek kao sa svojim temeljem 4766; ono je zajedno s načelom s u p s i d i j a r n o s t i , temelj na koji se oslanjaju kriteriji prosudbe o društvenom stanju, o strukturama i sustavima 4767.

Osnovni zakoni društvenog života su p r a v e d n o s t i l j u b a v 3941 3973 (3978) (4326); suosjećanje (solidarnost) znači čvrsta i postojana volja brinuti se za o p ć e d o b r o 4817; sama pravednost, ako nije potpomognuta ljubavlju, nije dovoljna da prožme ljudski život u njegovim različitim područjima 4684.

Ljudsko i nadnaravno b r a t s t v o pokazuje se u obvezi za solidarnost, društvenu pravednost i opću ljubav 4488; suosjećaj (solidarnost) je istovremeno put prema miru i n a p r e t k u 4818.

Obveza pravednosti i ljubavi se ispunjava sve više i više - : ako svatko doprinosi općem dobru prema svojim sposobnostima i prema potrebama drugih 4330 (4766) (4818); - : ako se članovi svakog društva međusobno priznaju kao osobe 4818.

M e đ u s o b n a p o v e z a n o s t ljudi i naroda odgovara suosjećanju (solidarnosti) kao ćudoredni i društveni dodatak, kao krepost 4817; međusobna povezanost je u današnjem svijetu prihvaćena kao osnovni sustav vrijednosti i kao ćudoredna kategorija (u gospodarstvu, kulturi, znanosti, upravi, religiji) 4817; obveza solidarnosti vrijedi i među narodima 4461; uzdizanje vlastite države i vlastite rase protivi se solidarnosti svih ljudi 4466.

Crkveni je nauk upravljen protiv svih oblika društvenog i političkog "individualizma" 4766.

O društvenoj pravednosti kao gospodarskom načelu usp L 7 (Uređenje društva); L 11 (Uređenje vlasništva).

Usp. C 4bc (Pravednost i mir); C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskoga roda); C 4kf (Težnja prema pravednosti); C 41a (Društveni nauk Crkve); L 2e (Krepost ljubavi); L 5c (Opće dobro); L 5f

(Načelo supsidijarnosti); L 7 (Uređenje društva); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

L 5f f. - NAČELO SUPSIDIJARNOSTI KAO OSNOVNI DRUŠTVENI ZAKON

Načelo supsidijarnosti je povezano s dostojanstvom čovjeka kao sa svojim temeljem 4766; ono je zajedno s načelom solidarnosti, temelj na koji se oslanjaju kriteriji prosudbe o društvenom stanju, o strukturama i sustavima 4767.

Svaka društvena klasa mora biti ustrojena prema načelu supsidijarnosti (pa i svjetsko društvo) 3738 3943 3951 3966 ^a3995; načelom supsidijarnosti unapređuju se privatne inicijative i udruženja nižih razina 3940 3943 3949sl 3966 (4454); za ostvarenje ciljeva postavljenih od javnih vlasti treba pomoć privatnih poduzeća i saveza 4454.

Državna vlast treba pravnim normama osiguravati prava građana i slobodnu djelatnost među-struktura 4483; niti zajednica, niti bilo kakvo udruženje, ne smiju se postaviti umjesto inicijativa i odgovornosti osoba ili posredničkih udruženja na onim razinama na kojima ona sama mogu djelovati, i ne smiju uništiti njihov neophodno nužni prostor slobode 4766.

Društveni nauk Crkve upravljen je protiv svih oblika "kolektivizma" 3726 4766.

Usp. C 4fc (Sloboda); C 41a (Društveni nauk Crkve); L 5e (Načelo solidarnosti); L 8 (Uređenje države).

L 5g

g. - LJUDSKA PRAVA

Nepovrediva su ona opća prava koja proizlaze iz dostojanstva ljudske osobe i ona ne mogu biti oduzeta 3957 4326; državna vlast mora jamčiti slobodu koja brani dostojanstvo ljudske osobe 3250 4342; državna vlast mora voditi računa o *"pravu na privatno vlasništvo i o djelovanju udruga na srednjim razinama"* 3949sl ^b3966.

Prvo pravo ljudske osobe je pravo na život 4552 4791; L 3c i L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit: život).

Među osnovna prava čovjeka koja se na poseban način odnose na čovjeka je sloboda, -: *"živetiprema svojoj savjesti"*; -: da prema mjerilu savjesti *"privatno i javno ispovijeda svoju vjeru"* ^a3250 ^b3961 ^a4240 ^a4326;

- : vjerska sloboda 4162 4240 4243 (4321) 4326 (4712); ona vrijedi i za djelovanje u vjerskim zajednicama 4243;

- : sloboda od prisile kod prihvaćanje vjere: nikoga se ne smije protiv njegove volje siliti na krštenje 647 698 773 (1998) 2552-2554 2557 3177; ne smiju se krstiti djeca protiv volje roditelja 1998 2552-2554 2557; Krist nije nikoga prisiljavao, nego je poduzimao sve kako bi ga uvjerio poniznim uvjervanjem 698;

- : tolerancija u odnosu na vjersko uvjerenje drugih, ali i zaštita religije od onih koji bije htjeli uništiti 480 698 772^a 773 3176 (3250) 3251sl 4328; odbacuje se: [Spaljivanje krivovjernika je protivno volji Duha Svetoga] 1483; treba razlikovati: zabludu od osobe u zabludi, između inicijativa na društvenom i kulturnom području i zabluda koje se kod toga pojavljuju 3996sl 4328; na to načelo mora biti upravljena suradnja ne-katolika 3996;
- : pravo na očitovanje vlastitog mišljenja uz čuvanje moralnog poretka i zajedničke koristi svih 3959 (4328); nema neograničene slobode mišljenja, pisanja i naučavanja 2731 2850-2859 2875 2979 3252;
- : pravo na slobodni izbor vlastitog životnog puta (ženidba, svećeništvo, redovništvo) 3962 4326 (4455);
- : pravo na osnivanje obitelji i na odgoj 4326 (4455) 4712; pojedina obiteljska prava: L 6a (Pravo na ženidbu i obitelj, obiteljska prava):
- : pravo na rad 4326;
- : pravo na preuzimanje zadaće vlastite odgovornosti 3947sl 3964 3966 3972 3974;
- : pravo na dostatno obrazovanje i na znanstveno djelovanje 3959sl; pravo na prikladnu informiranost 3959 4326:
- : pravo na izbor boravišta i na njegovo mijenjanje (s odgovarajućim ograničenjima) 3967 3990);
- : pravo na hranu, odjeću i stan 4326 (4712);
- : pravo na zaštitu privatnog života 4326 (4712);
- : pravo na dobar glas i poštovanje 4326.

Treba nadvladati svaki oblik društvene ili kulturne diskriminacije (zbog spola, rase, boje, društvenog položaja, jezika ili religije) (4198sl) (4321) 4329; nijekanje osnovnih prava zbog rase ili boje kože znači omalovažavanje ljudskih prava 4467; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu).

Naglašava se sloboda žene u ženidbi 3709; žene imaju pravo na javne službe temeljem dostojanstva ljudske osobe 3975sl.

Odbacivanje ropstva: tko kupi ili proda čovjeka griješi protiv zapovijedi pravednosti i ljudskosti 668 1495 2745sl 4327.

Odbacuje se mučenje kod sudskih istraga 648; usp. i 'božji sudovi': L 2b (Strahopoštovanje pred Bogom)

Psihička prisila, neljudski životni uvjeti, neutemeljeno uhićenje, otmica, osakaćenje, mučenje, ropstvo, prostitucija, trgovina djevojkama, trgovina mladićima i nedostojni uvjeti rada su grijesi protiv nepovredivosti ljudske osobe 4327.

Službeno svećeništvo ne treba ubrajati među ljudska prava; krštenje nikome ne daje pravo da u Crkvi dobije javnu službu 4603; usp. K 8a (Svećeništvo Novoga saveza).

(Tvrdnja da postoji) istinsko i zakonito pravo na dijete, protivi se dostojanstvu i naravi samoga djeteta 4806.

Usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka).

L 5h h. - UTEMELJENOST DRUŠTVENIH NORMI U BOGU

Temelj i osnova ljudskog zajedništva je zajedništvo u **T r o j s t v u** 4324; u društvenom poretku čovjek mora prepoznati odraz Božje savršenosti 3772 (3978).

Najviše pravilo ljudskog života, prema kojem **B o g** uređuje ljudsku zajednicu, je njegov vječni, objektivni i sveopći zakon 4242.

Stvoritelj je upisao zakone društvenog života u duhovnu i ćudorednu narav čovjeka 4323. Začetnik osnovnih prava je sam Stvoritelj i Otac 4628.

K r i s t nije samo Spasitelj nego i zakonodavac 1571; on je ljudima donio bratstvo kako bi ih pomirio s **Ocem** 4488; ljudska se solidarnost može uistinu ostvariti samo u **Kristu** 4488.

Na **D u h a S v e t o g a** spada razvitak društvenog uređenja u istini, pravednosti, ljubavi i slobodi 4326.

E v a n đ e l j e je izvor istine i ćudorednog nauka 4207: Kristovo Evanđelje navješćuje i proglašava slobodu Božje djece, odbacuje svako ropstvo, priznaje dostojanstvo savjesti, posvećuje njezino slobodno odlučivanje, opominje da svi ljudi imaju darove kako bi povećali svoju službu Bogu i ljudima, te preporučuje ljubav svih prema svima 4341; ćudoredni red Evanđelja usavršava i uzdiže ćudoredni zakon, koji već sam po sebi pripada u ljudsku narav 4759;

Neposredno od Boga proizlazi kako crkveni tako i državni **a u t o r i t e t** 31513170. Vrijednosti koje se danas posebno cijene imaju božansko porijeklo. One su jako dobre ukoliko one proizlaze iz sklonosti koje je čovjeku dao **Bog** 4311; samo se na vjeri u Boga mogu temeljiti duhovna načela za izgradnju moderne civilizacije 4424; kriteriji prosuđivanja, vrijednosti, načini mišljenja, težnje i načini života moraju odgovarati Božjoj riječi i njegovom planu spasenja 4575;

Mir s Bogom je prvi temelj unutarnjeg mira čovjeka i društvenog mira 4488.

Usp. C 4ga (Društvena narav čovjeka); C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav među ljudima); C 4gc (Pravednost i mir); C 4gm (Oslobođenje i promjena struktura); C 4gn (Krist i ljudska zajednica); L 1 d (Utemeljenje naravnoga zakona u Bogu).

6. Odrednice za ženidbu i obitelj

L 6a a. - PRAVO NA ŽENIDBU I OBITELJ I OBITELJSKA PRAVA

P r a v o na ženidbu i osnivanje obitelji 3702 3771 3962 4326 4455; pravo obitelji na život i na daljnji razvitak 4712; osnovna ćudoredna dobra su prava obitelji i ustanove ženidbe 4807.

Bogje od početka stvorio čovjeka kao muškarca i ženu: njihova veza čini osnovni oblik zajedništva među osobama 4312; obiteljsko zajedništvo je prije građanskog udruživanja 3728; odbacuje se: [obitelj dobiva svoju osnovu za postojanje iz građanskog prava] 2891; poredak ljubavi i podređenost u obitelji 3707-3709; jednaka su ženidbena prava muškarca i žene (778)3144; usp. K 9ba (Narav ženidbe); kod osnivanja obitelji muškarac i žena imaju ista prava 3962.

Pravo i dužnost obitelji na odgoj i obrazovanje djece 3685 3690 3962 4326 4712; to pravo je ispred državnog prava 2891 si 3690 3693; pravo da se maloljetne štiti prikladnim ustanovama 4712; iznose se načela vjerskog odgoja 3685-3690; odgoj za kulturu srca 4331.

Ostala obiteljska prava su pravo na -: intimnost u ženidbenom i obiteljskom životu 4712; -: postojanost ženidbene veze 4712; -: vjersku slobodu 4712; -: psihičku, društvenu, političku i gospodarsku sigurnost 4712; -: na stan 4712; -: na iseljenje kako bi se pronašli bolji životni uvjeti 4712; - : zastupnje vlastitih zahtjeva pred gospodarskim, društvenim i kulturnim javnim vlastima 4712; -: osnivanje udruga s drugim obiteljima i ustanovama 4712; - : na osmisleno slobodno vrijeme 4712; -: (starih) na dostojan život i dostojnu smrt 4712.

Osuđuje se rad majki i djece zbog nedovoljno plaćenog rada oca 3735 3737; pravedna plaća mora voditi računa o potrebama obitelji (3266) 3271 (3726) 3735 3938.

Usp. K 9ba (Narav ženidbe); L 5g (Ljudska prava).

b. - ŽENIDBENA LJUBAV I LJUDSKA SPOLNOST

L 6b

Kod ženidbene ljubavi se prije svega radi - : o činu slobodne volje 4470; - : o potpuno ljudskoj i sveobuhvatnoj ljubavi 4471 4701sl 4709; punina ženidbene ljubavi odgovara zahtjevima odgovorne plodnosti, koja u svojoj upravljenosti na rađanje nadilazi čisto biološki red 4702; ženidbena ljubav mora biti -: vjerna i isključiva 4472 4709; - plodna 4473; svako vršenje ženidbenog čina mora po sebi biti upravljeno na rađanje ljudskoga života 3717 4475 4709; ženidbeni čin - : je čudoredno dobar i dostojanstven 4475; -: ostaje ispravan i kod predvidive neplodnosti koja ne proizlazi iz volje supružnika 3718 4475; majčinstvo žene predstavlja poseban "udio" zajedničkog roditeljstva supružnika, iz čega za muža proizlazi posebna obveza prema ženi 4834; usp. K 9ba (Narav ljubavi); K 9bb (Dobra ženidbe); K 9bc (Ženidbeni ciljevi).

S p o l n o s t se vrši uistinu na ljudski način samo kao sastavni dio ljubavi, kojom se muškarac i žena međusobno vežu sve do smrti 4701; fizičko predanje mora biti znak i plod osobnog predanja 4701; jedino "mjesto" za spolnost je ženidba 4582 4703; ustanova ženidbe slijedi iz veze ženidbene ljubavi, koja se u javnosti potvrđuje kao nešto jedinstveno, kako bi se živjela u vjernosti prema planu Boga Stvoritelja 4703; ženidbeno životno i ljubavno zajedništvo se uzvisuje temeljem ulaska muža i žene u zaručničku vezu Krista s Crkvom 4704; usp. K 9ba (Narav ljubavi); L 8bd (Vlastitosti ženidbe).

Odbacuje se - : ženidba na određeno vrijeme, na pokus 3715; - : [Postoji pravo na spolno spajanje prije početka ženidbe, u slučaju čvrste volje za ženidbom i na neki način već ženidbene sklonosti] 4582; - : razvrgavanje ženidbi 283; - : ustrajavanje prividnih udovica uz svog drugog muža, nakon što im se vratio muž za koji se mislilo daje mrtav 314; - : laksiističko shvaćanje o grješnosti određenih tjelesnih čina 2060 2109 2148-2150; nećudoređe između neoženjenih je (*smrtni*) grijeh ^a835 2148; odbacuju se laksiističke tvrdnje o ispovijedanju načina griješenja na spolnom području 2044sl 2150.

Klerici i redovnici ne mogu sklopiti valjanu ženidbu 1809; na spolnom području ne postoji malovažna materija, ako ispovjenik nekoga zavodi 2013; odbacuje se laksiističko shvaćanje na tom području 2026sl.

Odbacuje se mlako osuđivanje ili ipričavanje i s t o s p o l n i h o d n o s a 4583; oni nisu u skladu sa svojom unutarnjom naravi i ne može ih se odobriti ni na koji način 4583.

S a m o z a d o v o l j a v a n j e : L3c (Obveze i prava u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit)

S p o l n i o d g o j . O pravom načinu spolnog odgoja 3697; odbacuje se koedukacija 3698; zabranjuju se nećudoredne knjige 1857.

Usp. C 4fd (Čovjekova upućenost na ljubav); C 4fe (Čovjek kao muškarac i žena); C 4g (Društvena narav čovjeka); G 4ba (Poziv vjernika na svetost); G 4bb (Putovi posvećenja); G 6cc (Poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji); K 9 (Sakrament ženidbe); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom).

6c c. - PRENOŠENJE LJUDSKOG ŽIVOTA U ŽENIDBI

Tumači se d o b r o p o t o m s t v a 3704sl; roditelji donose odluku o broju svoje djece 4455; osuđuju se odredbe vlasti, ili drugih javnih autorijeta, koji žele ograničiti tu slobodu 4711; usp. L 8 (Uređenje države).

Temeljem jedinstvenih svojstava ljudske osobe i prenošenje ljudskog života ima jedinstvena svojstva 4791; ono zahtijeva svjesno sudjelovanje roditelja u B o ž - j o j l j u b v i 4792.

Od trenutka začeca, tj. od stvaranja zigote, treba neograničeno čuvati život svakog ljudskog stvorenja 4792sl (4807); nitko nema prava ubiti nevino ljudsko stvorenje 4792.

Prenošenje ljudskog života mora se događati isključivo u ženidbi, jedinstvenim i isključivim činom supružnika 4792; odgovorno rađanje može se dogoditi jedinu u ženidbi 4799 4802; oduzima se potrebna savršenost začecu koje se u srcu ne namjerava izvršiti kao plod ženidbenog čina 4802.

Dijete ima p r a v o da bude začeto u ženidbi, zaštićeno majčinim krilom, te da bude rođeno i odgajano; dijete može samo tako spoznati svoj identitet i do zrelosti dovesti svoje oblikovanje u čovjeka 4799; tvrdnja o istinskom i zakonitom pravu na dijete protivi se dostojanstvu i naravi djeteta 4806.

Dozvoljena je prenatalna dijagnostika, ako vodi brigu o nepovredivosti života embrija i ljudskog zametka, i ako je upravljena na zaštitu i skrb za svaki pojedini embrij 4794; osuđuje se olakšavanje povezivanja prenatalne dijagnostike i pobačaja, ili prisila da se netko podvrgne prenatalnoj dijagnostici s ciljem odstranjivanja zametka s oštećenjima ili s nasljednim bolestima 4794.

Dozvoljeni su terapijski zahvati u ljudski embrij, ako se vodi briga o nepovredivosti embrija i ako takvi zahvati ne nose sa sobom neprimjerene opasnosti 4795; nisu dozvoljeni neizravni terapijski zahvati, istraživanja i pokusi na embrijima 4796.

Umjetno prenošenje života. Osnovna dobra koja su povezana s metodama umjetnog prenošenja života jesu: život na svijet pozvanog ljudskog stvorenja, i posebna svojstva prenošenja života u ženidbi 4791; mogućnost stvaranja života bez spolnog sjedinjenja ne znači automatski i njegovu dozvoljenost 4791; umjetna oplodnja nije dozvoljena 3323 3953; kod prenošenja ljudskog života nikome nije dozvoljeno primijeniti metode koje su dozvoljene kod biljaka i životinja 4791.

Embrije stvorene u epruveti treba smatrati za ljudska stvorenja i bića koja imaju prava; oni se ne smiju stvarati kao biloški materijalu istraživačke svrhe 4797; pokusi ili namjera oplođivanja između spolnih stanica ljudi i životinja, ili unošenje ljudskog embrija u maternicu životinja, protivi se dostojanstvu ljudskog stvorenja i pravu svake osobe da bude začeto i rođeno u ženidbi i iz ženidbe 4798; ćudorednost morala protivi se stvaranju embrija blizanačkom podjelom, kloniranjem, partenogenezom ili zamrzavanjem embrija (kriokonzervacijom) 4798.

Heterologna umjetna oplodnja se protivi jedinstvu ženidbe, dostojanstvu supružnika, jedinstvenom pozivu roditelja i pravu djeteta 4800.

Ćudoredno nije dozvoljeno zamjensko majčinstvo 4801.

Homologna umjetna oplodnja objektivno razdvaja dobra ženidbe od značenja ženidbe 4802; ona se može u okviru ženidbe odobriti samo onda ako tehnička sredstva ne zamjenjuju ženidbeni čin 4803; homologna oplodnja u epruveti po sebi nije dozvoljena 4803; ona u stvari nije postignuta niti namjerno željena kao izraz i plod čina koji je vlastit ženidbenoj vezi. Objektivno gledajući, ona rođenju ljudske osobe oduzima njoj svojstvene vlastitosti 4803, u ćudorednom pogledu treba razlikovati homolognu FIVET-metodu od prenošenja života izvan ženidbe 4803.,

Medicinsko umijeće mora biti usmjereno na pomaganje ženidbenog čina 4805.

Državno zakonodavstvo izazvano biomedicinskim napretkom, mora se temeljiti na osnovnim normama ćudorednog zakona 4807; kod toga treba težiti za širokom društvenom suglasnošću 4807; ako državni zakoni odobravaju nedozvoljene tehničke postupke, treba nastojati promijeniti takve zakone, ili im se suprotstaviti pasivnim otporom 4807.

Potomstvo se može izbjegavati ako oba supružnika na to pristanu 3716; dozvoljeno je voditi računa o neplodnim danima kao jednom od mogućnosti koju pruža priroda 3148 3748 4477sl; odbacuje se sprečavanje začeca u ženidbi (*uzpomoć umjetnih sredstava*) 2715 2758-2760 2791-2793 ^a2795 3185-3187 3634 ^a3638-3640 3716-3718 ^a3917a; nikada nisu dozvoljena sredstva koja izravno sprečavaju začeca, jer ona tijekom rođenja uzimaju prirodni tok 4478; treba odbaciti mjere javnih vlasti u prilog sprečavanja začeca, sterilizacije i pobačaja 4711; usp. L 8 (uređenje države); ćudoredno ponašanje žene u konfliktnim situacijama 2715 2758 3634 3718.

Pitanje dozvoljenosti - : prekinutog snošaja (coitus interruptus) 3660-3662; - : zadržanog snošaja (ampexus reservatus) 3907; odbacuje se izravno prekidanje već započetog tijeka rađanja 4476.

Osuduju se sterilizacija i pobačaj: L4d (Tijelo i tjelesna dobrobit). Usp. K 9b (Pojam ženidbe); L 3c i L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit).

L 7

7. Uređenje društva

Građansko društvo je i prema pravu jedna vrsta savršenog društva 3168 3170 3685; usp. C 4gf (Bit građanske zajednice).

Svrha građanskog društva je - : potpuno omogućavanje da se za život postigne ono što čovjek ne može sam postići 3165 (4326); - : unapređivanje ljudskog naravnog usavršavanja (*blagostanja*) 3772 3782 ^a4326; - : da se brine za opće dobro (*tako da postavlja okvir za djelovanje pojedinaca*) 3772 ^a3782 3936 (4342) (4483 4629); društveno uređenje i njegov napredak moraju biti upravljani na dobrobit osoba 4326 (4446sl 4457 4580 4812 4815); usp. C 4ge (Svrha građanskog društva); ljudima u društvu je temeljem njihovog dostojanstva vlastita jednako u osnovnim pravima (*zbog sličnosti s Bogom, zbog iste naravi i istog porijekla*) te njihovog božanskog poziva (ćusprkos rasnim razlikama) ^a3977 3980 3988 ^{ab}4329; ljudsko dostojanstvo i prava koja iz njega proizlaze, "kao i obveze, pripadaju svim ljudima na isti način" 3957 4199 ^a4326; usp. C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu).

Prema naravnom pravu, pravu jedne osobe u ljudskom društvu odgovara obveza drugih da priznaju to pravo 3970sl 3977.

Jednakost ljudi s obzirom na prava i dobra zemaljske kulture (vodeći računa o dostojanstvu ljudske osobe), posebno s obzirom na "političku nezavisnost naroda, sprava nacionalnih manjina, prava i obveze žena u državi, raspodjelu imovine" 3255 ^d3946 3974 ^o3975 ^a3976 3988 ^b3989, povećanje imovine 3255; usp. L 5g (Ljudska prava).

Ljudska prava treba braniti od ljudskog društva i učiniti ih djelotvornima 4551; pravni poredak društva mora priznavati slobodu savjesti na vjerskom području 4240; treba stvoriti takvo ljudsko društvo u kojem će svatko, bez

razlike na rasu, religiju i naciju, moći živjeti ljudski, slobodan od svakog robovanja 4460; u osnovnim osobnim pravima treba odstraniti društvenu i kulturnu diskriminaciju, zbog različitosti osoba, spola, rase, boje, društvenog položaja, jezika ili religije 4199 4329 4460 4467.

N e j e d n a k o s t vlasti u društvu dolazi od Boga 3131; društveno uređenje se mora neprestano oblikovati prema sve ljudskijem mjerilu 3973.

Jednakost i dionštvo u izvršavanju zadaća, kao oblici ljudskog dostojanstva i slobode 4501.

Bogje dao ljudima pravo osnivanja udruženja 3739sl 3771 (3937) 3966; čovjek ima pravo u udruženjima djelovati na vlastitu odgovornost 3947sl 3964 3966 3972 3974; socijalisti ograničavaju to pravo 3939.

S t v a r a n j e u s t a n o v a: L5d(Ustanove).

Pozdravlja se uspostava i način rada s i n d i k a t a 4773.

D r u š t v e n a p r a v e d n o s t je vodeće gospodarsko načelo koje od pojedinca zahtijeva ono stoje potrebno za dobrobit zajednice 3732 3737-3741 3774 3941 (4459 4776 4818); društvena pravednost zahtijeva da se gospodarski rast neprestano povezuje s rastom na društvenom području 3944 (4441); društvena pravednost kao shvaćanje života i kao poticaj na sveukupni razvitak (latino-američkih) naroda 4482; usp. L 11 i L 12 (Uređenje vlasništva / gospodarstva).

O s l o b o d e n j e i p r o m j e n e s t r u k t u r a. Svrha borbe protiv nepravdnosti mora biti novi društveni i politički poredak koji je usklađen sa zahtjevima pravednosti 4774; sloboda zahtijeva gospodarske, političke i kulturne uvjete koji omogućuju njezino ostvarenje 4750; treba stvoriti i osigurati uvjete za ostvarenje ljudske slobode 4754; političke promjene su uvjet za promjene latino-američkih struktura 4483; ne može biti uspješan proces oslobođenja bez poštivanja osobne slobode 4754 4771; usp. C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura).

O s l o b o d e n j e (u s m i s l u e v a n đ e l j a) je nespojivo s mržnjom bližnjega, pa i neprijatelja, bila ona shvaćena individualno ili kolektivno 4773; potrebnu promjenu nepravdnih društvenih, političkih i gospodarskih struktura mora pratiti promjena osobnog i kolektivnog mentaliteta 4633; izvornost kršćanske poruke se ne sastoji u promjenama struktura nego u poticaju na obraćenje ljudi, koje će onda zahtijevati promjenu struktura 4481; usp. F 2b (Obraćenje i opravdanje); G 3cd (Crkva i širenje evanđelja).

N a p r e d a k. Uz građansku slobodu mora doći društveni i gospodarski napredak, kako bi se građani u zajednici naroda mogli ispravno razviti kao ljudi, i zauzeti njima primjereno mjesto 4441; ono što ljudi čine za postizavanje pravednosti, bratstva i humanog poretka društvenim odnosima je drgacjenije od tehničkog napretka 4335; vrijednosti slobode, savjesti i duhovnog života, obećavaju napredak ljudi prema savršenosti 4505; l a i c i moraju na svoj način doprinijeti općem napretku 4162; usp. C 4ie (Napredak); G 6cb (Poslanje i zadaća laika u svijetu).

Napredak i mir: potpuni razvoj čovjeka (*od manje ljudskih uslova, prema ljudskim uvjetima*) je novo ime mira 4485 4486; pravi napredak ljudi se sastoji u miru i pravednosti 4579; solidarnost je put prema miru i napretku 4818; usp. C 4gc (Pravednost i mir); C 4ie (Napredak); L 5e (Načelo solidarnosti).

Krivo shvaćanje napretka: nepotrebno obilje materijalnih dobara za neke grupe ljudi 4811; kultura potrošnje kao "smeće" i "otpad" kulture 4811; slobodno natjecanje neće uspješno dovesti do napretka 4454; usp. C 4ie (Napredak).

Ukoliko napredak može dovesti do boljeg poretka u ljudskom društvu ima veliko značenje za kraljevstvo Božje 4339; postoji najuža povezanost između širenja Evanđelja i ljudskog unapređivanja, odn. napretka i oslobođenja 4579; širenje Evanđelja ne znači zanemarivanje pravednosti, oslobođenja, napretka i mira, nego njihovo unapređivanje 4579; usp. C 4ie (Napredak); G 3cd (Crkva i širenje Evanđelja).

Mir je - : djelo pravednosti 4486; - : trajna zadaća 4487; - : plod ljubavi, izraz pravog bratstva među ljudima 4488; mir se ne nalazi, nego - : uspostavlja 4487; ostvaruje ustrajnim djelovanjem 4468; - : izgrađuje duhom, idejama i djelima mira 4468; - : mir nije samo odsutnost rata 4468; autentični mir uključuje borbu, bogatstvo i neprestano osvajanje 4487; poruka mira mora doći u svijet po Crkvi 4162; Crkva preporučuje pravu borbu za društvenu pravednost i solidarnost 4773; kršćanin nije jednostavno pacifist, jer je on sposoban boriti se, ali on stavlja mir ispred rata 4489; kršćanin bira put dijaloga i suglasnosti među strankama 4773; usp. C 4gc (Pravednost i mir); G 4bf (Zadaće vjernika u svijetu).

Gdje nema društvenog mira zbog nepravednih društvenih, političkih, gospodarskih i kulturnih nejednakosti, tu dolazi do zapostavljanja Gospodina mira, i samog Gospodina 4488; nepravedne nejednakosti među ljudima i narodima ogrješuju se o mir 4486; usp. C 4gc (Nepravda i mir).

Sredstva i moć bogatih ne smiju postajati još većima, a bijeda siromašnih i robovanje ugnjetavanih ne smiju postajati još gori 4454; siromaštvo slabi ljudsku slobodu 4331.

Odluka Crkve za siromašne: C 7ad (Crkva i siromašni).

Nasilje nije primjereno niti kršćaninu niti Evanđelju 4489; nasilje nije put prema oslobođenju 4772; onaj tko prezire put reformi te je sklon "mitu revolucije", pomaže dolazak "totalitarnih" režima 4774; ugnjetavanje koje provode grupe moćnika znači neizbježivu klicu pobuna i ratova 4486; revolucionarne pobune rađaju nove nepravde 4453 4774; primjenom nasilja se može uspostaviti samo statički i prividni mir 4487; odbacuje se - : marksistička teorija o klasnoj borbi (3170) 3937 4508 (4628) (4735sl) 4773; - : okrutno i nekontrolirano nasilje terorista i pobunjenika; ne može se ni na koji način opravdati zločin kao put za oslobođenje 4630; treba osuditi svaki oblik primjene nasilja protiv siromašnih od strane bogatih, kao i svojevoljno nasilje policije protiv građana 4772; usp. C 4gc (Pravednost i mir); C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura).

Društveni nauk i sustavi. Iz osnovnih načela društvenog nauka Crkve, svatko može jasno razlikovati jesu li takvi sustavi u skladu sa zahtjevima ljudskog dostojanstva ili nisu 4770; usp. C 41 Moderni društveni nauk i društveni nauk Crkve).

Odbacuje se liberalizam (i njegov individualizam) 3772 3937 3940sl 4451 (4454) (4330) 4463 4509 4766; usp. C 41c (liberalizam).

Kapitalizam: C 41d.

Kolektivizam: C 41b.

Marxizam: C 41b.

Socijalizam: C 41b.

Komunizam: C 41b.

Odbacuje se učenje koje nastoji uspostaviti društvo bez religije i koje se bori protiv vjerske slobode građana 4162.

Usp. C 4fb (Dostojanstvo čovjeka); C 4gb (Bratstvo, solidarnost i ljubav); C 4gc (Pravednost i mir); C 4gd i L 5c (Opće dobro); C 4ge i C 4gf Svrha i bit građanskog društva); C 4gg (Jednakost i nejednakost u društvu); C 4gl (Smetnje u društvu zbog ljudskih grijeha); C 4gm (Oslobođenje i promjene struktura); C 4ie (Napredak); C 4kd (Opasnosti i problemi ljudskog roda); C 4ke (Siromašni); C 41 (Moderni društveni nauk i društveni nauk Crkve); D 4c (Grješne strukture i društvo); G 7ab (Crkva i društvo); L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 5d (Ustanove); L 5e i L 5f (Načelo solidarnosti i načelo supsidijarnosti); L 8-13 (Uređenje države, obitelji čovječanstva, rada, vlasništva, gospodarstva, kulture).

8. Uređenje države

Čovjek je stariji od države, zbog toga nije čovjek radi države, nego je država radi čovjeka, (kod čega se odbacuju neka liberalistička tumačenja tog načela) 3265 3728 *3772 3949.

Ljudski zakoni djeluju u društvu na isti način kao što naravni zakon djeluje kod čovjeka pojedinca 3248; kod ljudskih se zakona radi o propisima države vlasti, koja uređuje one odnose koji ne proizlaze neposredno iz naravnog zakona 3248; usp. L 1c (Zakon razuma kao naravni zakon).

Nužnost, zakonitost i granice državne vlasti: C 4gh (Autoritet u društvu).

Načela zahvaćanja države u društveni život. Vršenje političke vlasti ima jedinu svrhu, opće dobro 3940 3983 (4342) 4483 (4629); usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro).

Najvažnija zadaća države je omogućiti građanima ostvarivanje njihovih prava i obveza 3985; što veći broj građana mora učestvovati u zakonitim predstavničkim tijelima 4331; treba poticati stvaranje mehanizama za sudjelovnje i zakonito zastupanje naroda 4484; jednakost i sudjelovanje u

izvršavanju zadaća kao oblici ostavrenja ljudskog dostojanstva i slobode 4501; najvažnija ljudska prava moraju se naći u državnom ustavu 3986; svaka država mora priznati osnovna prava osoba i obitelji, kao i zahtjeve općeg dobra 4342; pravnim propisima treba djelotvorno i trajno osigurati neotuđiva prava i slobodu građana 4483; diskriminacija između vjernika i nevjernika, koju su uveli neki državni vođe, znači nepoštivanje osnovnih prava ljudske osobe 4321; Crkva za vjernike traži slobodu djelovanja 4321; grješni propusti državnih poglavara 4772.

Građansko društvo ima pravo na odgoj, ali ne apsolutno pravo koje bi bilo ispred prava obitelji 2891sl 3685 3690-3696; građansko društvo nema pravo raskinuti ženidbenu vezu (*niti kod zakonitih i naravnih ženidaba*) 2992 (3190-3193) ^a3724; država ima pravo posjedovati sredstva za proizvodnju 3951; država ne može poništiti pravo na vlasništvo i nasljedstvo 3728.

Povećanje broja porođaja može javnim vlastima biti povodom da građane pouče i da poduzmu određene mjere, kod čega treba paziti na obveze ćudorednog zakona i na slobodu supružnika 4455.

Građani imaju pravo - : birati i određivati oblik društvenog uređenja 3137 3253sl; - : birati državne poglavare 3982; - : djelotvorno sudjelovati u pothvatima zajednice (*na što, temeljem dostojanstva ljudske osobe, imaju pravo i žene*) 3174 3968 ^a3975sl; -: pristupiti sindikatima 3740 3937.

Načelo solidarnosti: L5f; javne vlasti trebaju izbjegavati neograničeno područstvoljenje dobara i laukumno planiranje gospodarstva 4454; pravnim odredbama treba djelotvorno i trajno osigurati slobodno djelovanje međustruktura 4483.

Odbacuju se tvrdnje kojima se državnoj vlasti daje neograničeno moć 2939 3782sl 3785; javna vlast nema izravnu moć nad udovima podređenih (3272) 3722 3760-3765; niti država, niti političke stranke, ne mogu propisati bilo koju teoriju, u ime koje bi se primijenila sredstva koja bi značila nasilje nad mišljenjem 4503; treba osuditi -: ubijanje nevinih po volji javne vlasti 3790; -: zbog ideoloških razloga: mučenja, otmice, progone političkih neistomišljenika ili onih koji su sumnjivi, ili njihovo isključivanje iz javnog života 4629; - : samovolju policije 4772; - : prisilne mjere u svrhu sprečavanja začeca, sterilizacije i pobačaja 4711; niti društvo, niti javna vlast ne mogu jednima jamčiti pravo na život, a drugima ga oduzeti 4552; može se izvršiti smrtna kazna koju je odredila svjetovna vlast, ako to nije učinjeno iz mržnje nego na temelju sudske presude, no kod toga treba oprezno postupati 795; usp. L 4d (Tijelo i tjelesna dobrobit bližnjega); L 5g (Ljudska prava).

Načela za otpor protiv zloporabe državne vlasti (*ne savjetuje se pobuna, odbacuje se ubojstvo tiranina*) ^b1235 ^a3132 ^a3170 3252sl 3775sl 4453; primjena sile prigodom očite i dugotrajne nasilne vladavine kojom se krše osnovna prava ljudske osobe i kojom se nanosi velika šteta dobrobiti države 4453.

Država i Crkva: G 7ba; države moraju Crkvi priznati pravu slobodu potrebnu za ispunjenje njezinog poslanja 4342.

Usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro); C 4gh (Autoritet u društvu); L 1ef (Savjest i autoritet); L 5g (Ljudska prava); L 5h (Utemeljenje društvenih normi u Bogu); L 7 (Uređenje društva); L 11 (Uređenje vlasništva).

9. Uređenje obitelji čovječanstva

Svi narodi imaju jednako ljudsko dostojanstvo i jednaka prava koja proizlaze iz njega 4199; svi su narodi jedna zajednica, imaju jedan početak i jedan cilj, Boga 4195; usp. C 1h (Bog kao cilj svijeta).

Kao čudorednu vrijednost treba utvrditi to da su narodi međusobno povezani 4817; danas je međusobna povezanost prihvaćena kao vladajući sustav vrijednosti i kao čudoredna kategorija u svijetu (u gospodarstvu, kulturi, znanosti, upravi, religiji) 4817.

Stvorena dobra moraju biti na korist svima 4448 4118; isto osobno dostojanstvo, društvena pravednost, te društveni i međunarodni mir zahtijevaju humane i pravedne uvjete života; treba smanjiti prevelike nejednakosti među narodima 4329.

Iz međusobne svjetske zavisnosti slijedi da opće dobro danas sadrži više prava i obveza koje se odnose na čitav ljudski rod 4326; društvene se grupe moraju danas obazirati na opće dobro čitave obitelji čovječanstva 4326; davanje gospodarske pomoći ne smije se učiniti ovisnim o programu protiv začeca, o programu u korist sterilizacije i pobačaja 4711.

Suosjećanje (solidarnost) je za sve narode put prema miru i napretku 4818; međusobna suradnja kao poseban čin suosjećanja (solidarnosti) među ljudima i narodima 4818; napredak pojedinog čovjeka mora se povezati s napretkom ljudskoga roda, (*kako bi svi ljudi prispjeli do ljudskih životnih uvjeta*) "44414458; zbog toga treba otkriti novi humanizam 4447 4457; svi ljudi moraju nadvladati sporove među narodima i rasama i opravdanim udruženjima ljudi podati unutaraju čvrstoću 4342; kršćani i muslimani moraju zajedno unapređivati i braniti društvenu pravednost, čudoredna dobra, mir i slobodu za sve ljude 4197; mir među državama i nastojanje oko razaranja 3991 4422.

U interesu svih naglašavaju se zahtjevi u korist svjetskog društva 3956 3992sl; treba uspostaviti zajednicu ljudi u kojoj će svatko moći živjeti uistinu ljudski, bez obzira na rasu, religiju ili naciju 4460.

Opće dobro čitave obitelji čovječanstva traži svjetski autoritet 3992sl 3995; Organizacija Ujedinjenih Naroda kao obvezatni put moderne civilizacije i svjetskog mira 4421.

Svaki narod može za sebe tražiti političku neovisnost 3255 3976.

Usp. C 4gb (Bratsvo, solidarnost i ljubav); C 4gc (Pravednost i mir); C 4gd i L 5c (Opće dobro); C 4gj (Opće zajedništvo naroda i međunarodne ustanove); C 4gk

(Pravo naroda); C 4ie (Napredak); C 4kd (Opasnosti i problemi ljudskoga roda); C 4ki (Kršćanski humanizam kao pravi humanizam); L 5e (Načelo solidarnosti).

10. Uređenje rada

L 10a a. - ČOVJEK KAO SUBJEKT RADA

Prvi temelj za procjenu značenja rada je čovjek kao njegov subjekt 4690; rad služi čovjeku a ne čovjek radu 4690sl; rad je dobro za čovjeka, jer njime čovjek ne samo mijenja prirodu, nego je sve više čovjek 4335 4338 4692; subjektivno značenje rada nadilazi njegov objektivni smisao 4690; svaki rad treba visoko cijeliti zbog dostojanstva osobe koja ga obavlja 4690; zabluda je primitivnog kapitalizma da s čovjekom postupa kao sa sredstvom, a ne u skladu s pravim dostojanstvom njegovog rada 4691.

Usp. C 4i (Ljudsko djelovanje); L 3d i L 4e (Rad i materijalna dobra).

L 10b b. - KAPITAL U SLUŽBI RADA

Rad ima veće značenje nego li kapital 4693 4695; to načelo se izravno odnosi na proces proizvodnje: rad je prvotni radni uzrok, dok je kapital samo sredstvo, odn. instrumentalni (sredstveni) uzrok 4693.

Kapital se ne smije dijeliti od rada, tj. niti se rad smije suprotstavljati kapitalu, niti kapital radu 4695; treba nadvladati antinomiju između rada i kapitala 4695.

Vlasništvo, posebno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju stečeno je radom, kako bi služilo radu. Sredstva za proizvodnju se ne smiju promatrati kao kapital suprotstavljen radu 4697.

Usp. L 11 (Uređenje vlasništva).

L 10c c. - PLAĆA ZA RAD

Plaća za rad po sebi nije nepravедna 3733 (3938); rad se ne smije smatrati za robu 3935; kod ugovora o radu treba voditi računa o dostojanstvu ljudske osobe 3935sl; radnici ne smiju biti smatrani za stvar bez razuma i slobode 3974; preporučuje se urediti ugovore o radu s društvenim ugovorima, kao i suodlučivanje radnika 3733 3938 3947sl; građani imaju pravo pristupiti sindikatima 3740 3937: pozdravlja se uspostava i način rada sindikata 4773.

Načela za pravedno određivanje plaće za rad (među ostalim treba uzeti u obzir: *'uzdržavanje obitelji, ^hgospodarski položaj poduzeća, "opće dobro"*) (^a3266) 3269sl ^a3271 (^a3726) 3733 ^a3735 3736 ^c3737 3935 ^{abc}3938 3944 ^c3946 ^a3964.

Usp. L 10a (Čovjek kao subjekt rada).

Pravednost kod stjecanja i posjedovanje. Pravo na posjedovanje i na vlasništvo utemeljeno je na naravnom zakonu 3133 3265sl 3271 3726 (3728) 3771 3935 3938 3943 3949-3951 3965; pravo na privatno vlasništvo 4694; ono služi dostojanstvu ljudske osobe 3950 3965; ono se naglašava kao osnovno pravo čovjeka, posebno podjarmljenih naroda 773 1495 2746; kršćanska predaja nikada nije smatrala pravo na vlasništvo kao apsolutno i nedodirljivo pravo 4696; odbacuju se tvrdnje koje grješniku osporavaju pravo na posjedovanje i nasljedstvo 1121-112511541165 1230; posjedovanje ne stoji na putu ljudskog spasenja 797.

Pravo na posjedovanje ima individualni i društveni značaj (3267) 3726 3728 3773 3935 3938 3942 3952 3965 4696; prednost ima društveni značaj 3942 4449sl 4696; svaki čovjek ima pravo dobiti od zemlje ono što mu je potrebno; toj normi se mora podrediti svako pravo, pa i pravo na vlasništvo 4448: privatnom vlasništvu nitko ne daje takvo pravo, da bi ono bilo najviše i da ne bi bilo podređeno nikakvim uvjetima 4449; nikome nije dozvoljeno da samo u privatne svrhe koristi dobra koja ima u izobilju, dok drugima nedostaju sredstva nužna za život 4449; ni na koji način nije dozvoljeno da građani sjako velikim prihodima, koje oni imaju posredstvom rada svog naroda, veliki dio tih prihoda ulože u inozemstvo samo u vlastitu korist 4450; bogati kao zaštitnici slabijih, moraju biti spremni s tima dijeliti svoj posjed 4818; opće dobro može katkada zahtijevati oduzimanje vlasništva nad zemljom 4450; treba izbjegavati kako "individualizam tako i "kolektivizam" ^{ab}3726 ^a3741 ^a4330 ^{ab}4766; komunizam pokapa pravo na vlasništvo 2786.

Treba razlikovati između vlasništva i korištenja dobara 3267 3727; svi imaju pravo na korištenje (materijalnih) dobara, koje je Bog stvorio na korist svima 3267 3942 3951 (4448); pravo na vlasništvo se ne gubi zloporabom ili nekorištenjem 1126sl 1137si 1166 3727; javna vlast ne može dokinuti pravo na vlasništvo, nego može samo njegovo korištenje dovesti u sklad s općim dobrom 3271 3728 3935sl. Vlasništvo, posebno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju stečeno je radom, kako bi služilo radu. Sredstva za proizvodnju se ne smiju promatrati kao kapital suprotstavljen radu 4697; ne treba isključiti podružtvovljenje sredstava za proizvodnju 4697; nije dovoljno samo oduzimanje sredstava za proizvodnju (kapitala) kako bi se na ispravan način uspostavilo njihovo podružtvovljenje 4698; prijenos sredstava za proizvodnju u vlasništvo države, prema teoriji kolektivizma, još ne znači podružtvovljenje toga vlasništva 4699; podružtvovljenje pretpostavlja da se svatko može smatrati suvlasnikom onog velikog "radnog mjesta" na kojem on radi zajedno s drugima 4699.

Naslov stjecanja vlasništva - : uzimanje u posjed stvari koja nikome ne pripadaju 3730; - : obrađivanje (tako da stvar dobije novi izgled, ili višak vrijednosti) 3730; -: osobni rad (*ali on nije jedini pravni naslov) 3265 3268sl

3731^a 3732 3773 (3945); problem pravedne plaće: L 10c (Plaća za rad); -: pravo nasljedstva (*koje država ne može poništiti*) 1122sl^a 3728; - : posjed, uz pretpostavku da postoji dobra volja 816.

P o v r e d a p o s j e d a . Bog zabranjuje krađu i otimanje 3133; pljačkaši brodolomaca su isključeni iz Crkve kao bratoubojice 706; odbacuju se laksističke tvrdnje -: koje olakšavaju krađu 1368 2136-2138; -: koje su protiv pravednosti i protiv ustanovljenja kršćanskih obveza 2028-2030 2040-2042 2053-2055 2063 2147 (2154); -: koje opravdavaju podmićivanje suca 2046; -: koje niječu obvezu naknade 1115 2040 2053 2138sl.

P r a v e d n o s t u p o s l o v a n j u . Zajmom se ne smije steći dobit, *pa niti na temelju naslova* 2546^a 2548 3105; opravdavanje dobiti iz naslova 2743 3106sl; načela za određivanje dozvoljenog obujma dobiti 3108sl.

U z i m a n j e k a m a t a je definirano kao želja za dobitkom, iz korištenja stvari koja ne donosi plod, bez rada, bez troška i bez rizika 1442 (2546); odbacuje se -: uzimanje kamate *i slični ugovori* 280sl 716 747^a 753^a 764 906 2062 2140 2141sl 2722-2724; -: zamjenski poslovi 1981sl; dozvoljeni poslovi (posebno *pobožne zaklade*) 828 1355-1357^a 1442-1444 2548-2550.

U s p . C 4g d i L 5c (Opće dobro); C 41a (Društveni nauk Crkve); L 4e (Obveze i prava u odnosu na rad i materijalna dobra); L 4f (Odgovorno ophođenje sa svijetom); L 5e (Načelo solidarnosti); L 10b (Kapital u službi rada); L 12 (Uređenje gospodarstva).

12

12. Uređenje gospodarstva

Svaki čovjek ima pravo primiti od zemlje ono što mu je potrebno; toj odredbi treba podrediti sva ostala prava, pa i pravo na vlasništvo i slobodnu trgovinu 4448.

Zadaća javne vlasti je izbjeći neograničeno **p o d r u š t o v l j e n j e** dobara i lakoumnno prihvaćanje planskog gospodarstva 4454.

U s l o b o d n o j t r g o v i n i se po sebi ne nalazi zakon pravednosti. Cijene koje se utvrde slobodnom pogodbom mogu imati nepravdne posljedice (liberalizam) 4463; pravilo slobodne trgovine nije više dovoljno, ako se ono primjenjuje za uređivanje državnih odnosa između *svih* naroda, bez razlike na stupanj razvijenosti njihovog gospodarskog stanja 4463; naprotiv, ono je korisno ako se stranke jako ne razlikuju u svom gospodarskom stanju 4463; treba smanjiti prevelike gospodarske nejednakosti među narodima 4329; nije dovoljan dogovor stranaka koje se jako međusobno razlikuju, kako bi se osigurala dozvoljenost u go v o r a 4464; zakon slobodnog dogovaranja treba upravit na naravno pravo 4464.

Treba stalno prerađivati shvaćanje strogog **k a p i t a l i z m a**, kako bi se on stalno ispravljao, vodeći računa o ljudskim pravima 4698; **s l o b o d n o n a t j e c a n j e** ne može samo po sebi voditi uspješno do **n a p r e t k a** 4454; slobodno natjecanje treba ograničiti tako da ono uistinu bude pravedno, ćudoredno i

1242

dostojno čovjeka 4465; napredak ne znači samo rast gospodarstva 4447; društvena pravednost nalaže da s napretkom gospodarstva bude stalno povezan i rast na društvenom području 3944 (4441); samo gomilanje dobara i usluga ne stvara odmah ljudsku sreću 4811; zabluda je primitivnog kapitalizma s ljudima postupati kao sa sredstvom, a ne u skladu s dostojanstvom njihovog rada 4691.

Odbacuju se shvaćanja prema kojima je dobit glavni pokretač gospodarskog napretka, slobodno natjecanje vrhovno pravilo gospodarstva, a privatno vlasništvo nad sredstvima za proizvodnju je apsolutno pravo, bez granica i bez društvenih obveza 4451; odbacuje se - : neograničeni liberalizam 4451; - : "međunarodni imperijalizam financijskog kapitala" 4451.

Usp. C 4gd i L 5c (Opće dobro); C 4gj (Opće zajedništvo naroda i međunarodne ustanove); C 4ie (Napredak); C 4kd (Prijetnje i problemi ljudskoga roda); C 41 (Moderni nauk o društvu i društveni nauk Crkve); L 7-11 (Uređnje društva, države, obitelji čovječanstva, rada, vlasništva).

13. Uređenje kulture

L 13

Duhovna načela za izgradnju moderne civilizacije mogu počivati samo na vjeri u Boga 4424; Isus traži nasljedovanje koje obuhvaća čitavog čovjeka, sve ljude i čitav svijet 4614; ljudska kultura, odn. kulture, moraju biti prožete Evanđeljem i tako ponovno rođene 4576 4578; pravi napredak treba temeljiti na ljubavi prema Bogu i bližnjemu 4815; kršćani moraju ostvariti takvu civilizaciju ljubavi koja će biti sažetak čitavog etičko-kulturnog nasljedstva Evanđelja 4776 (4815); kultura potrošnje, kao kultura "otpada" i "smeća", ima za temelj krivo shvaćanje napretka 4812.

Kršćanski humanizam kao pravi humanizam: C 4ki.

Mladež ima zadaću, uvijek iznova naglašavati smisao života, te obnavljati kulturu i duh; ona mora biti ponovno obnavljanje života 4491.

Ljude, posebno mladež, treba odgajati za kulturu srca 4331; odgojno djelovanje 4776.

Metoda istraživanja u svim djelatnostima mora biti u skladu s pravilima ćudoređa 4336.

Usp. C lic (Autonomija zemaljskih stvari); C 4i (Ljudsko djelovanje); poseb. C 4id (Ljudsko istraživanje i znanosti); C 4ie (Napredak); C 41 (Moderni društveni nauk); G 3cd (Širenje Evanđelja i kultura); G 7ae (Crkva i kultura); L 1eb (Oblikovanje savjesti); L 2e (Krepost ljubavi); L 2f (Sjedinjenje s Bogom); L 5b (Društvo i njegova odgovornost); L 5h (Utemeljenje društvenih normi u Bogu); L 7 (Uređenje društva); L 9 (Uređenje obitelji čovječanstva).

14. Uređenje Crkve

L 14

Načela crkvenog uređenja i obveze koje iz toga proizlaze obrađuju se u poglavljima o Crkvi (G) i o crkvenoj službi (H).

Usp. poseb. G 3ab (Crkveno jedinstvo kao jedinstvo u mnogostrukosti); G 3ad (Crkva iz i u Crkvama); G 3ae (Crkva kao pravno utemeljeno društvo); G 4a (Pripadnost Crkvi); G 4b (Poziv i poslanje zajednice vjernika); G 4bg (Vjernici i crkveni autoritet); G 5 (Laici u Crkvi); G 7 (Odnos Crkve prema ljudskom rodu, prema društvu, kulturi, državi i međunarodnim ustanovama); H 1 (Porijeklo i jedinstvenost crkvene službe) H 2 (Pastirska služba biskupa); H 2a (Pravo Crkve da kazni neposlušnost); L 2c (Krepost vjere); L 2f (Sjedinjenje s Bogom: kršćanska poslušnost u odnosu na Božje i crkvene zapovijedi).

M. - BOG DOVRŠAVA SVIJET I ČOVJEKA U SVOM KRALJEVSTVU

1. Dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti

M la a. - BOŽJE JE KRALJEVSTVO DOŠLO U KRISTU

Božje kraljevstvo - :jena zemlji osnovao Bog; ono se mora širiti i Krist ga mora dovršiti 4123; - : je na zemlji već otajstveno prisutno i bit će dovršeno s Gospodinovim dolaskom 4339; Krist je oslobodio svijet od ropstva grijeha, kako bi bio preoblikovan i dovršen prema Božjoj odluci 4302; obnavljanje svijeta počelo je prije svega u Kristu i u poslanju Duha Svetoga, te se nastavlja u Crkvi po Duhu 4168; usp. B 3b (Božji Duh u stvaranju i povijesti spasenja); G lbe (Crkva djelo Duha Svetoga); kršćanska zajednica hodočasnika svijeta ide bliže Kristu 4170; u Kristu treba pronaći ključ, središte i cilj čitave povijesti čovječanstva 4310.

Uzvišeni - : djeluje stalno u svijetu kako bi po Crkvi ljude učinio dionikom svoga života i svoje slave, tako što ih hrani svojim tijelom i krvlju 4168; usp. K 5ec (Euharistija - utjecaj na vjernike).

Odbacuju se tvrdnje milenarizma, odn. hilijazma: [Krist će prije posljednjeg suda vidljivo doći na ovaj svijet, kao bi vladao] 3839; odbacuje se: [Dolazak na kraju vremena mogao bi se pripisati Ocu] 737.

Usp. C 4fh (Krist savršeni čovjek); C 5d (Božje i Kristovo kraljevstvo kao cilj povijesti); D 7ba (Začetnik oprostjenja grijeha); E 2bb (Kristovo djelovanje među ljudima); E 2fc (Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva); E 3a (Krist posrednik spasenja); E 3bc i E 3bd (Kristovo svećeništvo i kraljevstvo); G 2bb (Crkva i Kraljevstvo Božje).

M lb b. - OZNAKE POSLJEDNJIH VREMENA PUTUJUĆE CRKVE

Crkva na putu prema nebeskom Jeruzalemu i u zemaljskoj liturgiji unaprijed kuša nebesku slavu 4008 4171; Crkva u liturgiji očekuje Kristov ponovni dolazak

4008; u euharistiji se daje zalog vječne slave 1638 4047 (4168 4338); usp. G 3ab (Crkveno jedinstvo u mnogostrukosti); G 3b (Svetost Crkve); J 1a (Bit liturgije); K 5ec (Euharistija - utjecaj na vjernike); putujuća Crkva - : raste u Kristu i Bog ju vodi dok ne postigne puninu vječne slave 4190; - : bit će dovršena tek u nebeskoj slavi 4168 (4179) 4190 (4332 4340); usp. G 1bf (Dovršenje crkve); - : čeka zajedno s prorocima dan dovršenja 4198; - : usvojim sakramentima nosi oblik ovoga svijeta, sve dok svijet ne bude dovršen 4168; - : sama živi među stvorenjima koja očekuju dovršenje 4168; usp. G 2bb (Sakramentalnost Crkve: Crkva u svijetu); G 3bb (Svetost i grijesi putujuće Crkve); jedni putuju na zemlji sve dok Gospodin ne dođe, dok se mrtvi čiste a proslavneni gledaju Boga 4169; usp. M 2bc (Čišćenje ljudi); M 3bb (Gledanje Boga); kršćanin ojačan nadom ide ususret uskrsnuću 4322; usp. L 2d (Krepost nade).

Obnova svijeta je već je započeta svetošću Crkve 4168; plodovi svetosti Božjeg naroda pokazuju se u životu mnogih svetaca 4166; usp. G 3b (Svetost Crkve).

Eshatološka vjera i zemaljska stvarnost. Eshatološka nada pomaže ispunjavanje zemaljskih zadaća novim motivima 4321 4334 4339 (4343); bez nade u vječni život vrijeđa se dostojanstvo čovjeka, a zagonetke života i smrti, krivnje i boli, ostaju bez rješenja 4321; vjera je eshatološko tumačenje postojanja 4492; kršćanin koji zbog budućeg života zanemaruje vremenite obveze, dovodi u opasnost svoje vječno spasenje i odstupa od istine 4343; zadaća je laika da traže Božje kraljevstvo ostvarivanjem uređenja zemljaskih stvari po Božjoj volji 4157; Božje se kraljevstvo ostvaruje u povijesnim ostvarenjima, ali se ne iscrpljuje u njima 4614; usp. C 4ic (Uređenje ljudskog djelovanja); C 4ij (Kršćani i ljudsko djelovanje); G 4bf i G 6cb (Zadaća vjernika/laika u svijetu); L 2d (Krepost ufanja).

Zemaljski napredak ima veliko značenje za Božje kraljevstvo, ukoliko može doprinijeti boljem uređenju ljudskog društva 4339; usp. C 4ie (Ljudski napredak).

Zajedništvo svetih i međusobno dioništvo u pomoći, opraštenju, molitvama i dobrim djelima vjernika, koji su ili već prispjeli u nebesku domovinu, ili su stavljeni u vatru čišćenja, ili se još nalaze na zemlji kao putnici, a svi oni pripadaju u jedno jedino (Božje) građanstvo 3363; zajedništvo sa svetima povezuje s Kristom 4170; vjernici zemaljske i nebeske Crkve - : imaju i različiti stupanj i vrstu zajedništva u istoj ljubavi prema Bogu i bližnjemu, i pjevaju hvalu istom Bogu 4169; - : sraščuju se s Kristom u j e d n u Crkvu, te su s njim međusobno povezani 4169; - : su ojačani u svom jedinstvu prihvaćanjem duhovnih darova 4169; isprepletenost zemaljskog i nebeskog građanstva može se shvatiti samo u vjeri 4340; usp. F 2cd (Darovi Duha Svetoga); G 2bb (Crkva i Božje kraljevstvo); G 3ab (Crkveno jedinstvo u mnogostrukosti); G 3ac (Jedna Crkva izgrađena mnoštvom karizmi); G 3b (Svetost Crkve); J 1a (Bit liturgije).

Vjera obrazaca vjerovanja u zajedništvo svetih 19 26-30; potvrđuje se vjera naših predaka u zajedništvo svetih 4171; Crkva je uvijek njegovala spomen na mrtve i

prinosila za njih molitve 4170; euharistija kao sakrament zajedništva sa živima i mrtvima: K 5ed.

Sveti -: prinosite molitve za ljude 1821 1867 21874169sl; -: mole Boga po Kristu za pomoć 4169sl; usp. E 6d (Dioništvo ljudi u djelu Isusa Krista); -: pokazuju put prema savršenom sjedinjenju s Kristom, ili prema svetosti 4170; zaštita svetih 3363; sveti na nebu učvršćuju Crkvu u svetosti svojom povezanošću s Kristom, oplemenjuju zemaljsko bogoslužje i doprinose izgradnji Crkve 4169; usp. G 3b (Svetost Crkve); G 4ba (Poziv na svetost); J 1d (Subjekti liturgije); apostoli i mučenici su tijesnije s nama povezani po svojem svjedočenju za Krista 4170; uzvišena Isusova Majka, slika i početak dovršene Crkve, svijetli putujućem Božjem narodu kao znak nade i utjehe 4179; usp. E 6f (Marija, unutarnja slika Crkve); G 3b (Svetost Crkve); štovanje svetih: J 1eg; M 3bd.

Duše u čistilištu imaju dioništvo u zajedništvu svetih 3363; one ne mogu za sebe činiti ništa, nego su upućene na molitvenu pomoć drugih 1398 1405; mogućnosti kojima im vjernici mogu pomoći su: *'misna žrtva, 'molitva, "milostinja, 'druga dobra djela i djela pobožnosti* (^a583) ^a741 ^{acd}797 ^{abcd}856 ^{abcd}1304 ^{bc}1405 ^a1743 ^a1753 ^a1820 ^a1866sl ^a2535 ^a3363; usp J 1e (Oblici pobožnosti), pos. J 1ee (Molitva); K 5ed (Euharistija - sakrament zajedništva živih i mrtvih); L 4e (Milostinja); M 2bc (Čišćenje ljudi).

Oprosti se mogu namijeniti dušama u čistilištu na način molitvene pomoći 1398 1405 1448; govori se o tome u kojoj mjeri djeluju namjenjeni oprosti 1448 2750; odbacuju se tvrdnje kojima se osporava korisnost oporosta za mrtve 1010 1416 1472 1490 2642sl; odbacuje se: [Duše koje su spašene pomoću molitava drugih bit će manje blažene nego li da su same izvršile zadovoljštinu] 1490; usp. K 10b (Oprosti).

2. Dovođenje Božjeg gospodstva

2a a. - OPĆI VIDIK: PONOVI KRISTOV DOLAZAK I OPĆI SUD

Vjera (iz obrazaca vjerovanja) u Kristov ponovni dolazak. Kristov *'slavni ponovni dolazak^h u svom tijelu^a* 6 10-30^a 44^a M6^{ab} 48 50sl 55^a 60 61 -64 76 125^a 150^{b167} 325 414 443 485 492 681^b 791 801 852 4123^{ab} 4168 4571; Kristovo će se otajstvo na kraju očitovati u punom sjaju 4121; Crkva očekuje Kristovu objavu kao drugačiju u odnosu na stanje ljudi odmah nakon smrti 4655; egzegetski problemi 3433 3628-3630; usp. E 2fa (Kristov ponovni dolazak).

Vjera (iz obrazaca vjerovanja) u sud. Kristov sud 10-30 40//51 55 60-64 76 125 150 325 414 443 485 492 540 574 681 791 801 852 859 1549 4168; ljudi će polagati račun za svoja djela 76 859 1002 4168; usp. E 2fb (Kristov sud).

Dan suda nije poznat niti anđelima niti ljudima, pa niti *'apostolu Pavlu* 474sl "3692; Krist zna za taj dan smo temeljem svoga boštva 474-476; usp. E 5dc (Kristovo znanje).

I muslimani očekuju posljednji sud 4197.

**b. - POJEDINAČNI VIDIK: SMRT KAO VRATA ŽIVOTA I POJEDINČANI M 2b
SUD**

Smrt čovjeka. Čovjek je podložan smrti zbog grijeha, a ne temeljem prirodne 2ba
nužnosti 146 222 372 1512 2617; nakon smrti i dalje ostaje živjeti duhovni ele-
ment, koji se zove "duša"; ona je obdarena sviješću i voljom, tako da i "ljudsko
ja" nastavlja u međuvremenu postojati i bez upotpunjenja tijelom 4492; usp. C
4ef (Čovjekovo trpljenje i smrt); D 2bc (Posljedice izvornoga grijeha).

Konac ovoga života znači za čovjeka ujedno i kraj mogućnosti da stekne zasluge
1488; čovjek koji odgađa svoje obraćenje do smrti, jedva da će imati vremena
za ponovno pomirenje s Bogom 310.

Krist je "svojim uskrsnućem pobijedio vlast smrti 71 "485 3901 4006 4318 4332;
usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja).

Pojedinačni sud. Posebni sud s određivanjem za nebo, za čistilište ili za pakao, sli- 2bb
jedi odmah (mox) nakon smrti (857sl 1002 1304-1306); to slijedi iz opozvane
tvrdnje Ivana XXII.: [Prokletnici neće nastupiti svoju vječnu kaznu prije dana
Posljednjega suda] 990E; ljudi moraju pred Kristom položiti račun o svom tje-
lesnom životu prije nego li budu s njim vladali 4168; svatko će pred Božjim su-
dom morati položiti račun za svoj život 4317; čovjek će primiti svoju plaću za
ono što je učinio u svom tijelu 443 574 1002 4168; usp. M 3b (Vječno blažen-
stvo); M 3c (Blaženstvo - Milost i plaća); M 3b (Odbačenost čovjeka).

Potvrđuje se postojanje mjesta čišćenja 1010 1487 1820 1867 3554.

U čistilište dolaze duše ljudi koji su doduše umrli u stanju milosti, ali još nisu dali
potpunu zadovoljštinu za svoje grijeha niti su zadovoljili kaznama za grijeha
838 856 1066 1304 1398 1580 (4169 4171).

Čistilište se shvaća kao "prolazna (privremena) vatra "838 "1067 1398 3363.

Odbacuju se tvrdnje da duše u čistilištu griješe te da još nisu sigurne za svoje
spasenje 1488sl.

O dioništvu duša u čistilištu u općinstvu svetih usp. M 1b.

3. Život budućega svijeta

a. - USKRSNUĆE MRTVIH

M 3a

Vjera (iz sažetaka vjerovanja) u uskrsnuće tijela (odn. mrtvih) 2 5 10-30 36 41//51
55 60 63 76 150 190 200 540 574 684 797 854 (4338) 4651; svi će uskrsnuti 443
493 540 801 859 1002 4168 (4339).

Uskrsnuće se odnosi na čitavog čovjeka 4652; čovjek će uskrsnuti -: u istom tijelu koje je nosio 23 72 76 325 485 684 797 801 854; -: ne u nekom drugom tijelu 540 574 797; - : ne u nekoj 'zračnoj utvari, niti u ^butvari zamišljenog privida ^a540 ^{ab}574; odbacuju se zablude o stanju tijela nakon uskrsnuća 407 1046; usp. M 3bc (Proslava tijela); povezanost između nijekanja uskrsnuća i spaljivanja mrtvaca 4400;

Proslava glave Kristovog mističnog tijela upućuje na buduću slavu udova (358) 414 (485); Krist ('koji oživljuje umrle) uskrisava mrtve 72 ^a369 485; ipak, odbacuje se [Uskrsnuće mrtvih treba pripisati samo Kristovim zaslugama] 1910; usp. E 3a (Isus Krist posrednik spasenja).

Čovjek prima svoju plaću za ono što je učinio u svom tijelu 443 574 1002 4168; usp. M 2bb (Pojedinačni sud); M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom); M 3c (Blaženstvo - Milosti i plaća).

M 3b

b. - VJEČNO BLAŽENSTVO

3ba Pretpostavke blaženosti. Pristup blaženosti bio je zatvoren samo do Kristove smrti 780 1000; Pristup je otvoren od Kristovog uzašašća 1000; odbacuje se: [Sveci su već prije otkupljenja bili u raj] 337.

Uvjeti od strane ljudi: Smrt u stanju milosti, odn. u ljubavi 839 1546 1582 (4168); Crkva vjeruje u blaženost opravdanih 4657; pristup je otvoren za one - : koji nakon krštenja nisu počinili nikakav grijeh 857 925 1305; - : koji su se (na zemlji ili u čistilištu) 'potpunoma očistili, ili su dali zadovoljštinu 857 925 ^a990sl 1000 1067 ^a1074 1305 (4169 4171); - : djecu koja su umrla nakon krštenja, 'još prije uporabe slobodne volje (794) 839 ^a1000 1316; osim krštenja Crkva ne poznaje drugi način na koji bi se maloj djeci sa sigurnošću otvorilo vječno blaženstvo 4671; usp. K 3f (Nužnost krštenja).

Očišćene duše dospijevaju odmah (*mox*/^a*statim*) nakon smrti u blaženstvo, prije ponovnog uzimanja tijela i prije općeg suda ^b857 ^a925 ^{ac}1000 ^{ac}1067 ^a1305 1316; odbacuje se suprotna tvrdnja: [Od tijela odvojena duša nema blaženo gledanje prije uskrsnuća tijela] 990E 1009.

Konačna blaženost ne može se zadobiti već u ovom životu 894.

3bb Gledanje Boga - uzrok blaženosti. Blaženici gledaju - : Božju bit 990sl 1000 1316; -: jednog i Trojstvenog Boga i 'božansko izlaženje 1305 ^a3815 4169; -: Boga u 'neposrednom gledanju i ^blicem i lice ^b990sl ^{ab}1000 ^b1067; -: jasno i otvoreno nezastru božansku bit 1000 1305; -: Boga neposredno, tj. bez posredovanja stvorenja, koja bi se nudila kao predmet gledanja 1000; i duše odvojene od tijela gledaju božansku bit licem u lice, koliko im to dozvoljava njihovo stanje 991; usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom).

Svojstva vječnoga blaženstva. Blaženstvo se sastoji -: 'u kušanju Božje biti; - : ^bu gledanju Boga i u 'ljubavi prema Bogu ^a1000 ^{bc}1067 ^c1316; - : u

- savršenom zajedništvu s Bogom i ljudima, gdje je Bog sve u svemu i gdje nema više suza 4627; blaženstvo se naziva: nebo, raj nebeski, vječna domovina 839 991 1000 4627.
- Blaženici gledaju Boga trajno, "bezprekida 1000" 1001; usp. M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).
- Odbacuju se izjave: [Blaženstvo se sastoji samo u gledanju Božjeg sjaja koji proizlazi iz njegove biti] 1009; [Bog može ograničena bića učiniti dionicima svoje biti samo na njima primjenjen način, tj. ukoliko je on uzrok stvarima izvan sebe] (3227) 3238-3240.
- Gledanje Boga dokida čine vjere i ufanja, ukoliko su oni teološke kreposti 1001; usp. L 2c; 2d (kreposti vjere i ufanja); gledanje Boga ipak ne isključuje pobožni strah 735; odbacuju se tvrdnje: [U vječnom životu ne smijemo biti pod Bogom kao sluga pod svojim gospodarom] 959; [Potpuno ćemo se preobraziti u Boga] 960.
- Neposredna spoznaja Boga nije ljudskoj duši prirodjena niti bitna, niti je ona istovjetna sa svjetlom razuma 2841 2844sl 3237; odbacuje se: [Bog ne može stvoriti razumna bića a da ih ne usmjeri na blaženo gledanje] 3891.
- Niti Sveto Pismo, niti teolozi ne daju dovoljno svjetla, kako bi se ispravno opisao budući život nakon smrti 4659; između sadašnjeg života u Kristu i budućeg života postoji temeljna povezanost i velika razlika 4659.
- Proslava tijela. Ljudi će se sa svojim tijelima pokazati pred Suceom kako bi položili račun za djela koja su učinili u svom tijelu 574 1002; Krist će naše tijelo suobličiti svom slavnom tijelu; usp. E 3a (Isus Krist, posrednik spasenja); Isusova Majka je već na nebu proslavljena tijelom i dušom 4179; usp. E 6ea (Marijino uznesenje na nebo). 3bc
- Zajedništvo anđela i svetaca. Blaženici se pridružuju anđelima 443 991 1000 (4170). 3bd
- Štovanje svetih: u liturgiji se slavi spomen svetih i nada se udjelu u njihovom zajedništvu 4008; Crkva štuje apostole i mučenike zajedno s blaženom Djevicom Marijom i svetim anđelima, te moli za njihov zagovor 4170; Marija je u nebu uzvišena nad sve blaženike i anđele 4179; svako liturgijsko štovanje koje se iskazuje anđelima i ljudima završava u štovanju Trojstva (675 1824sl) 3325 4171; ljubav prema svetima na nebu upravljena je Kristu, a preko njega Bogu 4170; Bog je divan u svojim svetima i u njima biva slavljen 4170; u životu svetaca Bog objavljuje ljudima svoju prisutnost i svoje lice, govori im i daje im znak svoga kraljevstva 4170; štovanje svetaca se sastoji u jačini djelatne ljubavi 4171; usp. A 1c (Postupnost objave); E 6 (Marija, majka Isusa Krista); J 1eg (Štovanje svetaca); M 1b (Zajedništvo svetih).
- Brani se štovanje svetaca kao nešto dozvoljeno, i preporučuje se kao korisno 675 1821-1825 1867; u kojem smislu su dozvoljene mise u čast svetaca 1744 (1755) 3363; usp. J 1eg.
- Dovršenje svijeta. Rastuće tijelo nove obitelji čovječanstva pruža okvirnu predodžbu o novom svijetu 4339; Božje se kraljevstvo ostvaruje u povijesnim 3bc

ostvarenjima, ali se ne iscrpljuje u njima, niti se poistovjećuje s njima 4614; ponovno uspostavljanje Božjeg kraljevstva započelo je u Kristu slanjem Duha Svetoga, i širi se u Crkvi po Duhu 4168; usp. B 3b (Božji Duh u stvaranju i povijesti spasenja); G lbe (Crkva, djelo Duha Svetoga); Čovjek i svijet bit će na kraju vremena savršeno obnovljeni u Kristu 4168; Krist će biti uzvišen u svojim svetima i u svima koji su vjerovali 4168; Bog je pripremio nove stanove i novu zemlju, na kojoj će prebivati pravednost i mir 4339; Božja će djeca uskrsnuti na vječni život, ostatak će ljubav i njezina djela, a čitavo će stvorenje biti oslobođeno od propadanja 4339.

Ljudi ne znaju za vrijeme i način dovršenja zemlje i čovječanstva 4339; odbacuje se materijalističko tumačenje propasti svijeta 1361.

Usp. C 5 (Cilj i dovršenje povijesti).

3bf Vječni život i vladanje s Kristom. Vjera sažetaka vjerovanja u vječni život 3sl 11E 15 19-30 36 41//51 60 72 76 150 854.

Krist -: će predati Ocu vječno i sveopće kraljevstvo 4339; -: će dati ljudima udio u svojoj besmrtnosti 413; -: učinit će vjernike dionicima svoga kraljevstva 540 4162 (4339); Kristovo kraljevstvo je kraljevstvo istine, života, svetosti, milosti, pravednosti, ljubavi i mira, u kojem je stvorenje oslobođeno za slobodu djece Božje 4162 (4339); na dan dovršenja ljudi će biti spašeni po milosti, kao obitelj koju vole Bog i Krist, njihov brat, te će iskazati Bogu savršenu ljubav 4332; usp. E 2fc (Dovršenje i predaja Božjeg kraljevstva); E 3bc (Kristovo kraljevstvo).

Crkva će - : prijeći u nebesko kraljevstvo 493; -: biti dovršena 'na kraju vremena' u nebeskoj slavi 'i u budućem svijetu' ^a4102 ^b4168 ^c4179 ^b4190 ^a4332 ^a4340; tada će svi pravednici, počevši od Adama, biti okupljeni u općoj Crkvi 4102; Crkvaje u Mariji već dospjela do savršenosti 4178sl 4656; njezino tjelesno uznesenje unaprijed uključuje sve ostale izabranike 4656; usp. E 6f (Marija - slika Crkve i vjernika); G lbf (Dovršenje Crkve); vjera sažetaka vjerovanja u nebesko kraljevstvo 3si 44 46 48 60 63; Crkva, sveti i vjernici vladat će s Kristom 'uvijeka' ^a540 ^a575 1821 2187 3363; Kristova vladavina neće imati kraja 41 si 44 46 48 60 150; Božja riječ ostaje dovijeka 4235.

Blaženi će gledati Boga dovijeka, 'bez prekida' 1000 ^a1001; usp. M 3bb (Gledanje Boga - temelj blaženosti).

Vječni život je plod opravdanja, milosti i nagrade za dobra djela 72 443 485 540 (574) (801 839) 1351 1545-1547 (1552) 1576 1582 (3957 4168); usp. F 3d (Opravdani čovjek će biti dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge); M 3c (Blaženost - milost i nagrada).

M3c

c- BLAŽENOST - MILOST I NAGRADA

Čovjek je kao Božje dijete pozvan na zajedništvo s Bogom i na dioništvo u njegovoj blaženosti 4321; usp. C 4jb (Poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom); M 3b (Vječno blaženstvo).

Blaženost treba zahvaliti Božjoj milosti 377 443; za blaženostje svakom čovjeku potrebno svjetlo slave, koje će ga uzdići 895; odbacuje se: [Čovjek već u ovom životu može postići konačnu blaženost u svakom stupnju savršenosti] 894.

Trajna blaženost i vječni život su nagrada za dobra djela 76 377 443 485 802 1545sl 1638 4168; ako su ljudi zaslužili ljudsko dostojanstvo, bratsko zajedništvo i slobodu u Duhu Gospodnjem, bit će proslavljeni u Očevom kraljevstvu 4339; dobri ljudi će uskrsnuti na vječnu slavu 801 (4168); oni će dobiti kraljevstvo neograničene blaženosti i vječnu domovinu 574 839; oni su nasljednici vječne slave 3957; usp. M 3bf (Vječni život i vladanje s Kristom).

S obzirom na r a z l i č i t o s t z a s l u g a neki će uživati savršeniju blaženost od drugih 1305 (1582); ipak, odbacuje se: [Duše koje su oslobođene iz mjesta čišćenja molitvenom pomoći drugih, bit će manje sretne nego da su same dale zadovoljštinu] 1490.

U blaženosti se čovjek ne mora bojati da će nanovo pasti 443; usp. odbačena tvrdnja: [Dušama koje su prije postojale dojadilo je gledanje Boga, te su zbog toga otpale] 403.

Usp. F 3d (Opravdani čovjek će biti dovršen kada Bog iz milosti nagradi njegove zasluge).

d. - ODBAČENOST ČOVJEKA

M

P o s t o j a n j e p a k l a . Duše s osobnim smrtnim grijehom dolaze u pakao (338 342) 839 858 926 1002 1075 1306; Crkva vjeruje da će grješnici kojima je oduzeto blaženo gledanje biti kažnjeni vječnom kaznom, koja se naziva pakao 4657; Krist svojim trpljenjem nije uništio donji pakao 1077; odbacuje se: [On je potpuno uništio pakao] 1011; usp. E 2cb (Silazak u podzemlje).

B i t p a k l a . Kazna u paklu se naziva "kazna, ^hmučenje i "vatra (žar) °76 °338 °342 °443^a485^c575^b780 (°2626); ta kazna je vječna ("neugasivi oganj) 72 76 212 342 °443 486 574 596 630 780 801 839 4657; odbacuju se tvrdnje o budućem Kristovom razapinjanju za đavle i ponovno vraćanje davala i onih koji su osuđeni 409 411.

U z r o c i o s u d e . Čovjek će dobiti svoju plaću za ono što je učinio u svom životu 443 574 1002 4168; usp. M 2bb (Pojedinačni sud); M 3bf (Vječni život i gospodstvo s Kristom); M 3c (Blaženstvo, milost i nagrada); ljudi su osuđeni temeljem njihove slobodne odluke 443; -: zbog teškog grijeha 342; -: zbog smrti "bez kajanja, u stanju ^h smrtnoga grijeha ("osobnog grijeha) "621 °780 ^{ab}839 °1002 ^b1075 ^{bc}1306; neće se spasiti onaj koji -: zna daje Bog ustanovio Katoličku Crkvu kao nužnu za spasenje, a neće ući u nju, ili neće ostati u njoj 4137; -: u mislima, riječima i djelima ne odgovara Kristovoj milosti 4137.

T e o r i j a o l i m b u . Kazna za izvorni grijeh je gubljenje gledanja Boga (184 219) 780; usp. D 2bc (Posljedice izvornoga grijeha); ne postoji srednje mjesto (u Pelagijevom smislu) između kraljevstva nebeskog i osude (184) 224 2626; odbacuje se: [Duše djece rođene od kršćanskih roditelja, a koja umru bez

krštenja, dolaze u zemaljski raj, a duše djece rođene od nekršćanskih roditelja, a koja umru bez krštenja, dolaze u mjesto u kojem su duše roditelja] 1008.

Duše onih koji umru samo s izvornim grijehom, silaze u pakao, ali neće biti kažnjene istim kaznama i (na istom) *mjestu* 858^a926 1306; one će biti kažnjene kaznom prokletstva, ali neće biti kažnjene ognjem 2626; mjesto na kojem će one biti općenito se zove limb 2626; odbacuje se: [Bog će mrziti dijete koje umre bez krštenja] 1949.

KAZALO DOKUMENATA

.(navedenih prema njihovim početnim riječima)

1000-1002 (brojevi otisnuti masno):

- taj se dokument navodi zasebno na tom mjestu
3066 3601° 3795¹ (brojevi otisnuti kurzivom):
- odnose se na navode iz spomenutog dokumenta
3543 2023¹ 3000°° (brojevi otisnuti obično):
- na tom se mjestu ukazuje na spomenuti dokument

Ostala tumačenja vidi u: "Upute za čitanje" na početku ovoga djela (str. LIII)

- Ab Aegyptiis argentea*, 7. srpnja 1228. (Grgur IX., pismo): 824
Abbatas, između 1254. i 1261. (Aleksandar IV., konstitucija [ulomak]): 1146
Acerbissimum, 27. rujna 1852. (Pijo LX., nagovor): 2901° 2931 2951 2953 2955
2967 2973sl 2978
Adapostolicaesedis, 22. kolovoza 1851. (Pijo IX, pismo): 2901° 2924sl 2934-2936
2938 2941sl 2965-2967 2969-2975
Adassiduas, 4. ožujka 1755. (Benedikt XIV., breve): 2605¹
Ad Apostolorum Principis, 29. siječnja 1958. (Pijo XII., enciklika): 4321¹ 4325²
Ad augustae memoriae, nakon 506. (Simah, pismo): 362
Ad beatissimi Apostolorum, 1. studenog 1914. (Benedikt XV., enciklika): 3625sl
Adcaeli reginam, 11. listopada 1954. (Pijo XII., enciklika): 3913-3917 4175³
Adcatholicisacerdotii, 20. prosinca 1935. (PijoXI., enciklika): 3755-3758 3846¹
Ad Christi vicarii, 3. siječnja 1474. (Siksto IV., bula): 1391-1396
Ad consulta vestra, 13. studenog 866. (Nikola L, odgovori): 643-648
Addiem illum, 2. veljače 1904. (Pijo X., enciklika): 3370 4177²
Ad ea ex debito, 5. veljače 1447. (Eugen IV., pismo): 1151°°
Ad eradicandampravum, 28. rujna 1746. (Benedikt XIV., konstitucija): 2543°
Ad extirpanda, 15. svibnja 1252. (Inocent IV., konstitucija): 648^x
Adfructus uberes, 13. prosinca 1281. (Martin IV., konstitucija): 880°
Adgentes, 7. prosinca 1965. (2. vatikanski sabor, dekret): 4580°
Adgravissima avertenda, 10. svibnja 1884. (Sv. oficij, instrukcija): 3159f
Adiutricempopuli, 5. rujna 1895. (Leon XIII., enciklika): 4177²
Ad nostrum qui, 6. svibnja 1312. (Sabor u Vienni, konstitucija): 891-899
AdPetri Cathedram, 29. lipnja 1959. (Ivan XXIII., enciklika): 4001⁰⁰

Adsanctam beati Petri sedem, 16. listopada 1656. (Aleksandar VII., konstitucija): 2010-2012

Ad splendidum nitentis, god. 1054. (Leon IX., pismo): 687f 4576¹

Adeone te, početak 559. (Pelagije I., pismo): 446

Admonemus ut, između rujna 558. i veljače 559. (Pelagije I., pismo): 445

Adorabile eucharistiae, 8. svibnja 1822. (Pijo VII., breve): 2718

Aeterni Patris, 29. lipnja 1868. (Pijo LX, bula): 3000[°]

Aeterni Patris, 4. kolovoza 1879. (Leon XIII., enciklika): 3135-3140 3665¹

Altitudo divini consilii, 1. lipnja 1537. (Pavao III., konstitucija): 1497

Annum ingressi, 19. ožujka 1902. (Leon XIII., apostolsko pismo): 3987¹

Annum sacrum, 25. svibnja 1899. (Leon XIII., enciklika): 3350-3353 3922¹

Antiaurum habet, 22. veljače 1300. (Bonifacije VIII., bula): 868

Apostolicae curae, 13. rujna 1896. (Leon XIII., pismo): 3315-3319

Apostolicaeprovidentiae officio, 2. listopada 1733. (Klement XII., bula): 2509sl

Apostolicae sedispraecellens, 25. siječnja 1426. (Martin V., Konstitucija): 1198[°]

Apostolicae sedisprimatus, 12. studenog 1199 (Inocent III., pismo): 774sl

Apostolicae sedis, 6. veljače 1403. (Bonifacije IX., bula): 1146

Apostolicam actuositatem, 18. studenog 1965. (2. vatikanski sabor, dekret): 4840[°]

Apostolicam sedem, između 1130. i 1143. (Inocent II., pismo): 741

Apostolici muneris, (1. vatikanski sabor, nacrt): 3000[°]

Apostolici regiminis, 19. prosinca 1513. (5. lateranski sabor, bula): 1440sl

Apostolici verba, svibanj 431. (Celestin I., pismo): 237

Arcanum divinae sapientiae, 10. veljače 1880. (Leon XIII, enciklika): 3142-3146

Auctorem fidei, 28. kolovoza 1794. (Pijo VI., konstitucija): 2281[°] 2600-2700

Audientes orthodoxam, god. 785. (Hadrijan I., pismo): 595[°]

Au moment deprendre, 4. listopada 1965. (Pavao VI., nagovor): 4420-4425

Auspiciatusprofecto, 28. siječnja 1933. (Pijo XI., pismo): 3915²

Benedictus Deus, 29. siječnja 1336. (Benedikt XII., konstitucija): 1000-1002

Benedictus Deus, 26. siječnja 1564. (Pijo IV., bula): 1500[°] 1847-1850

Bonum atque iucundum, 23. kolovoza 498. (Anastazije II, pismo): 360sl

Caelestispastor, 20. studenog 1687. (Inocent XI., konstitucija): 2201-2269

Cantate Domino, 4. veljače 1442. (Firentinski sabor, dekret): 1330-1353

Caritatis studium, 25. srpnja 1898. (Leon XIII., enciklika): 3339 4139²

Časti connubii, 31. prosinca 1930. (Pijo XI., enciklika): 1807¹ 3700-3724 3735'

3788[°] 3838[°] 3962² 3975¹ 4166[^] 4475¹ 4476^{1^3} 4560² 4571² 4800¹

Certiores effecti, 13. studenog 1742. (Benedikt XTV, enciklika): 3854¹

Christifideles laici, 30. prosinca 1988. (Ivan Pavao II, apostolskapobudnica poslije sabora): 4850-4858

Christus Dominus, 28. listopada 1965. (2. vatikanski sabor, dekret): 4101[°]

Clemens Trinitas, 5. ili 6. stoljeće (vjeroispovijest): 73sl

Commissi nobis divinitus, 6. prosinca 1708. (Klement XI., konstitucija): 1400°
Commissum nobis, 22. travnja 1639. (Urban VIII., pismo): 2745c
Congratulamur vehementer, 13. travnja 1053. (Leon IX., pismo): 680-686
Consideranti mini, veljača 591. (Grgur I., pismo): 472
Consideranti mihi, 27. ožujka 680. (Agaton, pismo): 542-545
Consilium, 2. veljače 1962. (Ivan XXIII., motu proprio): 4001°
Constituti a Domino, 10. rujna 1171. ili 1172. (Aleksandar III., pismo): 670°
Consueverunt Romani Pontifices, 13. travnja 1536. (Pavao III., bula): 2023¹
Consulenti tibi, 20. veljače 405. (Inocent I., pismo): 212sl
Consultationi tuae, 12. studenog 1231. (Grgur IX., pismo): 825
Consulisti de infantibus, između 887. i 888. (Stjepan V. [VI.], pismo): 670
Consuluit nos, između 1185. i 1187. (Urban III., pismo): 764
Cum ad aures, 12. veljače 1679. (Kongregacija za sabore, dekret): 2090-2095
Cum adversus, 22. veljače 1244. (Inocent IV., konstitucija): 648¹
Cum aeternus Deifilius, (1. vatikanski sabor, nacrt): 3000c
Cum alias ad apostolatus, 12. ožujka 1699. (Inocent XII., breve): 2351-2374
Cum apud sedem, 15. srpnja 1198. (Inocent III., pismo): 766
Cum catholica Ecclesia, 26. ožujka 1860. (Pijo IX., apostolsko pismo): 2901°2963
 2976 NB.
Cum Christus, 18. veljače 1177. (Aleksandar III., pismo): 750
Cum conventus esset, 3. veljače 993. (Ivan XV., enciklika): 675
Cum dilecti, 3. lipnja 1463. (Pijo II., dekret): 1442°
Cum diversa sint, god. 682. (Leon II., pismo): 561°
Cum dudum, kolovoz 1341. (Benedikt XII., pismo): 1006-1020
Cum ex iniuncto, 12. srpnja 1199. (Inocent III., pismo): 770sl
Cum in nonnullis, 15. lipnja 1415. (Sabor u Konstanzi, dekret): 1198-1200
Cum in nostra, 28. svibnja 1170. (Aleksandar III., pismo): 749
Cum inter nonnullos, 12. studenog 1323. (Ivan XXII., konstitucija): 930sl
Cum magnus iam, 14. siječnja 1562. (Pius IV., breve): 1851°
Cum Marthae circa, 29. studenog 1202. (Inocent III., pismo): 782-784
Cum nimis absurdum, 14. srpnja 1555. (Pavao IV., konstitucija): 698'
Cum non sine, 14. srpnja 1864. (Pijo IX., pismo): 2901° 2947sl
Cum occasione, 31. svibnja 1653. (Inocent X., konstitucija): 2001-2007
Cum postquam, 9. studenog 1518. (Leon X., bula): 1447-1449
Cum praeexcelsa, 27. veljače 1477. (Siksto IV., konstitucija): 1400
Cum quorundam hominum, 7. kolovoza 1555. (Pavao IV., konstitucija): 1880
Cum saepe, 26. srpnja 1855. (Pijo LX., ngovor): 2901° 2953
Cum saepe contingat, 21. lipnja 1625. (Urban VIII., dekret): 2028¹
Cum semper oblatas, 19. kolovoza 1744. (Benedikt XIV., konstitucija): 2630²
Cum sicut accepimus, 14. studenog 1459. (Pijo II., pismo): 1361-1369

Cum sicut accepimus, 26. svibnja 1689. (Inocent XI., breve): 2001c
Cum sicut ex, 8. srpnja 1241. (Grgur LX., pismo): 829
Cum unus exstet, god. 682. (Leon II., pismo): 561"
Cum venisset, 25. veljače 1204. (Inocent III., pismo): 785
Cuperemus auidem, 26. srpnja 428. (Celestin I., pismo): 236
Cura dominici gregis, 24. siječnja 1615. (Pavao V., konstitucija): 1235°
Dat mihi, oko god. 401. (Anastazije I., pismo): 209
De homine qui, 22. rujna 1208. (Inocent III., pismo): 789
Debent subditi, god. 1088. (Urban II., pismo): 701
Debitum officii pontificalis, 28. kolovoza 1206. (Inocent III., pismo): 788
Decet Romanum Pontificem, 3. siječnja 1521. (Leon X., bula): 1451°
Deessemus nobis, 16. rujna 1788. (Pijo VI., pismo): 2598
Dei Filius, 24. travnja 1870. (1. vatikanski sabor, konstitucija): 3000°° 3000-3045
4119² 4149² 4170⁷ 4205¹ - M20 < J¹ -² 4207² 4210¹ 4214¹ 4215¹ 4219² 4336¹ 457 < J²
Deiparae virginis, 1. svibnja 1946. (Pijo XII., pismo): 3900°
Dei verbum, 18. studenog 1965. (2. vatikanski sabor, konstitucija): 4001°°
4201-4235 4531' 4532* 4534¹°° 4655'
Desiderabilem mihi, 22. studenog 726. (Grgur II., pismo): 580
Detestabilem, 10. studenog 1752. (Benedikt XIV., konstitucija): 2571-2575
Dignitatis humanae, 7. prosinca 1965. (2. vatikanski sabor, izjava): 4240-4245
4570² 4571² 4790²
Dilectae in Christo, između 1181. i 1185. (Lucije III., pismo): 762
Dilectionis vestrae, god. 585. ili 586. (Pelagije II., pismo): 468sl
Directa ad decessorem, 10. veljače 385. (Siricije, pismo): 181-185 2680²
Diuturnum illud, 29. lipnja 1881. (Leon XIII., enciklika): 3150-3152 3980² 3981¹
3982¹
Dives in misericordia, 30. studenog 1980. (Ivan Pavao II., enciklika): 4680-4685
Divini illius magistri, 31. prosinca 1929. (Pijo XI., enciklika): 3685-3698
Divini redemptoris, 19. ožujka 1937. (Pijo XI., enciklika): 3771-3774 3958¹ 3983³
3985² 4321¹
Divino afflante Spiritu, 30. rujna 1943. (Pijo XII., enciklika): 3825-3831 3862 3889
4215² 4216¹ 4230¹ -² 4232² 4402¹ 4407¹
Divinum illud munus, 9. svibnja 1897. (Leon XIII., enciklika): 3325-3331 3808
3815² 4116¹ *Doctoris angelici*, 29. lipnja 1914. (Pijo X., motu proprio): 3601°
3665¹
Doctoris gentium, 18. rujna 1437. (Eugen IV., konstitucija): 1300°°
Dolore haud mediocri, 30. travnja 1860. (Pijo IX., apostolsko pismo): 2833 2901°
2914 NB.
Dominici gregis custodiae, 24. ožujka 1564. (Pijo IV., bula): 1851-1861 2712¹
Dominici gregis divina, 3. veljače 1603. (Klement VIII., breve): 1880°

Dominum et vivificantem, 18. svibnja 1986. (Ivan Pavao II., enciklika): 4780-4781

Dominus noster et Salvator, 23. veljače 554. (Vigilije, konstitucija): 416°

Dominus qui dixit, god. 641. (Ivan IV., pismo): 496-498

Donum vitae, 22. veljače 1987. (Kongregacija za nauk vjere, instrukcija): 4790-4807

Dudum a Bonifacio, 6. svibnja 1312. (Sabor u Vienni, dekret): 880°

Dudum sacrum, 15. prosinca 1433. (Eugen IV., bula): 1300°

Dum acerbissimas, 26. rujna 1835. (Grgur XVI., breve): 2738-2740

Dum in sanctae, 5. veljače 552. (Vigilije, pismo sveukupnom Božjem narodu): 412-415

Dum praeterito, 31. srpnja 1748. (Benedikt XIV., pismo): 2564sl

Ecclesia Dei, 2. srpnja 1988. (Ivan Pavao II., motu proprio): 4820-4823

Ecclesiam a Jesu, 13. rujna 1821. (Pijo VII., konstitucija); 2783¹ 2894¹

Ecclesiam suam, 6. kolovoza 1964. (Pavao VI., enciklika): 4321¹ 4323¹ 4340¹

Eius exemplo, 18. prosinca 1208. (Inocent III., pismo): 790-797

Epistolas jraternitatis, god. 458. ili 459. (Leon I., pismo): 321sl

Etsane, 17. prosinca 1888. (Leon XIII., pismo): 4144¹³

Etsi Christus salvator, 4. ožujka 1443. (Eugen IV., pismo): 850°

Etsifraternitatis, 8. listopada 1803. (Pijo VII., breve): 2705sl

Etsijreauens, 24. lipnja 1587. (Kongregacija sabora, odgovor): 2090°

Etsi pastoralis, 26. svibnja 1742. (Benedikt XIV., konstitucija): 1300⁸ 1310E 1990E 2522-2524

Etsi tibi, 15. veljače 404. (Inocent I., pismo): 211

Evangelii nuntiandi, 8. prosinca 1975. (Pavao VI., apostolska pobudnica): 4570-4579 4619¹ 4633¹ 4635¹ 4755¹

Ex gravi ad Nos, 6. svibnja 1312. (Sabor u Vienni, konstitucija): 906

Ex litteris tuis, god. 1169. (Aleksandar III., pismo): 748

Ex omnibus afflictionibus, 1. listopada 1567. (Pijo V., bula): 1901-1980

Ex omnibus christiani orbis, 16. listopada 1756. (Benedikt XIV., enciklika): 2400°

Ex parte tua, god. 1200. (Inozent III., pismo): 776

Ex parte tua, 12. siječnja 1206. (Inocent III., pismo): 786

Ex proximo Lateranensi, 20. rujna 1571. (Pijo V., konstitucija): 2040¹

Ex publico instrumente, između 1159. i 1181. (Aleksandar III., pismo): 754

Ex quo, nono, 26. prosinca 1910. (Pijo X. pismo): 3553-3556

Ex supernae clementiae, 23. prosinca 1368. (Urban V., konstitucija): 1087

Exiit qui seminat, 14. kolovoza 1279. (Nikola III., Dekret): 930°

Eximiam tuam, 15. lipnja 1857. (Pijo IX., breve): 2828-2831 2901° 2914 NB.

Exivi de paradiso, 6. svibnja 1312. (sabor u Vienni, konstitucija): 908 910°

Exordium pontificatus mei, god. 496. (Anastazije II., pismo): 356

Exposcit tuae devotionis, 9. travnja 1489. (Inocent VIII., bula): 1435

Exsecrabilis et pristinis, 18. siječnja 1460. (Pijo II., bula): 1375
Exsequendo nunc, 13. srpnja 1782. (Pijo VI., pismo): 2590
Exsultate Deo, 22. studenog 1439. (Firentinski sabor, dekret): 1310-1328 4166³
Exsurge Domine, 15. lipnja 1520. (Leon X., bula): 1451-1492
Familiaris consortio, 22. studenog 1982. (Ivan Pavao II, apostolska pobudnica):
 4700-4716 4800¹ 4803^x 4810¹
Famuli vestraepietatis, god. 494. (Gelazije I., pismo): 347
Fidei catholicae, 6. svibnja 1312. (sabor u Vienni, konstitucija): 900-904
Fidei donum, 21. travnja 1957. (Pijo XII., enciklika): 414¹ 4147⁴ 4147⁶
Fidentem piamaue, 20. rujna 1896. (Leon XIII., enciklika): 3320sl
Firmissimam constantiam, 28. ožujka 1937. (Pijo XI., enciklika): 3775sl
Frequens generalium conciliorum, 9. listopada 1417. (sabor u Konstanzu, konstitu-
 cija): 1151^{oo} 1300°
Frequenter quidem, 24. listopada 458. (Leon I., pismo): 319sl
Fulgens corona, 8. rujna 1953. (Pyo XII., enciklika): 3908-3910
Gaudemus filii, 1. veljače 1091. (Urban II., pismo): 702
Gaudemus in Domino, početak 1201. (Inocent III., pismo): 777-779 4800¹
Gaudium et spes, 1. prosinca 1965. (2. vat. sab., konst): 4301-4345 4443² 4445*
 4448 4450¹⁻² 4455¹ 44614470° 4473 4475 4480 4480² 4486¹ 4487¹ 4488¹ 4570
 4645 4703¹ 4704¹ 4713 4739¹ 4759¹ 4765¹ 4775¹ 4792 4792⁴ 4792° 4800¹
 4806
Gerentes advos, 16. studenog 1427. (Martin V., bula): 1290
Gloriosam Ecclesiam, 23. siječnja 1318. (Ivan XXII., konstitucija): 910-916
Grande munus, 30. rujna 1880. (Leon XIII., enciklika): 4147⁷
Grave nimis, god. 1482. (Siksto IV., konstitucija): 1400°
Grave nimis, 4. rujna 1483. (Siksto IV., konstitucija): 1400° 1425sl 2015°
Gravissimas inter, 11. prosinca 1862. (Pyo IX., pismo): 2850-2861 2901°
 2909-2911
Gregis nobis, 16. siječnja 1447. (Eugen IV., konstitucija): 921°
Haec sacra congregatio, 13. ožujka 1975. (Kongregacija za nauk vjere, odgovor):
 4560-4561
Haurietis aquas, 15. svibnja 1956. (Pijo XII., enciklika): 3922-3926
His ita se habentibus, god. 863. (Nikola I., pismo): 635°
Humanae salutis, 25. prosinca 1961. (Ivan XXIII, apostolska konstitucija): 4001^{oo}
 4301°
Humanae vitae, 25. srpnja 1968. (Pavao VI., enciklika): 4470-4479 4560¹ 4560³
 A51²4709° 4790°
Humani generis, travnja 557. (Pelagije I., Pismo): 441-443
Humani generis, 12. kolovoza 1950. (Pijo XII., enciklika): 3875-3899 4118² 4214²
 4412M561¹ 4792²

Humanum genus, 20. travnja 1884. (Leon XIII., enciklika): 3156-3158
Iamdudum cernimus, 18. ožujka 1861. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2937 2961 2976
 NB. 2980
Iam vos omnes, 13. rujna 1868. (Pn'o IX., apostolsko pismo): 2997-2999
Immensusapastorum, 20. prosinca 1741. (Benedikt XIV., apostolsko pismo): 2745°
Immortale Dei, 1. studenog 1885. (Leon XIII., enciklika): 3165-3179 3979 3981¹
 3983' 3984¹ 3997² 4162²
In agro dominico, 27. ožujka 1329. (Ivan XXII., konstitucija): 950-980
In civitate tua, između 1159. i 1181. (Aleksandar III., pismo): 753
In consistoriali, 1. studenog 1850. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2943-2945
In eam pro nostro, 28. siječnja 1571. (Pijo V., konstitucija): 1981sl
In eminenti apostolatus specula, 28. travnja 1738. (Klement XII., konstitucija):
 2511-2513 2783¹ 2894¹
In eminenti, 6. ožujka 1642. (Urban VIII., bula): 2001° 2331
In eminentis apostolicae, 1. rujna 1425. (Martin V., bula): 1151° 1198° 1247°
In minoribus agentes, 26. travnja 1463. (Pijo II., bula): 1375°
Inprolixitate epistolae, god. 497. (Anastazije II., pismo): 357-359
In quadam nostra, 5. ožujka 1209. (Inocent III., pismo): 798
Inquirendis, 27. siječnja 417. (Inocent I., pismo): 217 239² 240¹ 241¹
In sacrosancta beati Petri, 13. studenog 1564. (Pijo IV., konstitucija): 1862°
In supremo apostolatus fastigio, 3. prosinca 1839. (Grgur XVI., konstitucija):
 2745sl
Incredibili afflictamur, 17. rujna 1863. (Pijo IX., enciklika): 2901° 2926
Ineffabilis Deus, 8. prosinca 1854. (Pijo IX., bula): 2800-2804 3370² 3902¹ 4175¹
Ineffabilis summi providentia, 1. kolovoza 1464. (Pijo II., bula): 1385
Infinita Dei misericordia, 29. svibnja 1924. (Pijo XI., bula): 3670
Infructuosas palmites, 2. studenog 1460. (Pijo II., bula): 1375°
Iniunctum nobis, 13. studenog 1564. (Pijo IV., konstitucija): 1862-1870 4119¹²
Institutio, 11. ožujka 422. (Bonifacije I., pismo): 233
Institutio universalis, između 785. i 791. (Hadrijan I., pismo): 595sl
Inter ceteras Ecclesiae Romanae, 27. siječnja 417. (Inocent I., pismo): 218sl 242¹
Inter claras, 25. ožujka 534. (Ivan II., pismo): 401°
Inter cunctas, 22. veljače 1418. (Martin V., bula): 1151° 1201° 1247-1279
Inter cunctas sollicitudines, 17. veljače 1304. (Benedikt XI., konstitucija): 880
Inter ea quae, 2. travnja 517. (Hormizda, pismo): 363°
Inter ea quae, 26. ožujka 521. (Hormizda, pismo): 367-369
Inter eos qui, 23. ožujka 1871. (Pijo IX., dekret): 2725°
Inter gravissimas, 26. listopada 1870. (Pijo IX., pismo): 3886¹
Inter innumeras sollicitudines, 14. svibnja 553. (Vigilije, konstitucija): 416-420

Inter insigniores, 15. listopada 1976. (Kongregacija za nauk vjere, izjava): 4590-4606

Inter multiplices, 4. svibnja 1515. (5. lateranski sabor, bula): 1442-1444

Inter multiplices pastoralis officii, 4. kolovoza 1690. (Aleksandar VIII, konstitucija): 2281° 2285 2700

Inter praecipuas machinationes, 8. svibnja 1844. (Grgur XVI., enciklika): 2771sl 2784¹

Inter sollicitudines, 4. svibnja 1515. (5. lateranski sabor, konstitucija): 1860¹

Iura et bona, 5. svibnja 1980. (Kongregacija za nauk vjere): 4660-4666

Laborem exercens, 14. rujna 1981. (Ivan Pavao II, enciklika): 4690-4699 4773¹

Laetentur caeli, 6. srpnja 1439. (firentinski sabor, bula): 1300-1308 4142² 4169¹ 4189¹

La evangelizacion, 13. veljače 1979. (3. opća skupština latino-američkog episkopata in Puebli/Meksiko, dokumenti): 4610-4635 4776¹

Lamentabili, 3. srpnja 1907. (Sv. oficij, dekret): 3401-3466 3543

Lectis dilectionis tuae, 13. lipnja 449. (Leon I, pismo): 290-295

Libertas praestantissimum, 20. lipnja 1888. (Leon XIII., enciklika): 3245-3255 396V 4240¹

Libertatis conscientia, 22. ožujka 1986. (Kongregacija za nauk vjere, instrukcija): 4730° 4750-4776

Libertatis nuntius, 6. kolovoza 1984. (Kongregacija za nauk vjere, instrukcija): 4730-4741 4751¹ 4759³ 4773¹ 4774¹

Licet apud, 9. siječnja 1212. (Inocent III., pismo): 799

Licet eaauae de nostro mandata, 9. kolovoza 1479. (Siksto IV., bula): 1411-1419

Licet ex, god. 1065. (Aleksandar II., pismo): 698

Licet iuxta doctrinam, 23. listopada 1327. (Ivan XXII., konstitucija): 941-946

Licetper nostros, 13. lipnja 449. (Leon I., pismo): 296-299

Licetperfldia Iudaeorum, 15. rujna 1199. (Inocent III, konstitucija): 772sl

Litterarum tuarum primordia, listopada 600. (Grgur I., pismo): 477

Lumen gentium, 21. studenog 1964. (2. vatikanski sabor, konstitucija): 4001⁰⁰ 4101-4179 4198⁶ 4321² 4322¹² 4332^x 4340** 4340⁷ 4342¹ 4342³ 4343⁶ 4343⁹ 4344^{1m2} 4345^x 4469¹ 4532¹ 4533¹ 4534¹ 4535¹⁺³ 4536¹ 454I^x 4561¹ 4599² 4617¹ 4714¹ 4716¹⁻² 4755¹ 4841¹ 4852^{1p} 4853^x 4857^{1m2}

Magna indignatione, 6. ožujka 459. (Leon I, pismo): 323

Magna me gratulatio, 13. prosinca 414. (Inocent I., pismo): 214

Magna nos habuit, oko 732. (Grgur III, pismo): 582sl

Magniflcate Dominum, 2. studenog 1954. (Pijo XII, nagovor): 4126¹

Magnitudinis tuae litteras, 4. ožujka 1267. (Klement IV, pismo): 850°°

Magno etacerbo, 3. rujna 1816. (Pijo VII, pismo): 2710-2712

Maiores Ecclesiae causas, svršetkom 1201. (Inocent III, pismo): 780sl

Manet beatum, 11. ožujka 422. (Bonifacije I., pismo): 234sl
Mater et Magistra, 15. svibnja 1961. (Ivan XXIII., enciklika): 3935-3953 3964¹
 3965^{1,2} 3966² 3984³ 3996¹ 3997^{1,2} 4321¹ 4323¹ 4326¹ 4343⁵ 4440[°] 4454¹4467³
 4571² 4764² 4766^{1,2} 4790[°] 479I³ 4792* 4805¹
Matrimonia auae in locis, 4. studenog 1741. (Benedikt XIV., izjava): 2515-2520
Maxima quidem, 9. lipnja 1862. (Pijo IX., nagovor): 2901[°] 2901-2907 2915 2919
 2927 2939 2944 2949 2956-2960 2976 NB.
Maxima Redemptionis, 16. studenog 1955 (Kongregacija obreda, Dekret): 3377¹
Maximum illud, 30. svibnja 1919. (Benedikt XV., apostolsko pismo): 4141¹4147⁶
Mediator Dei, 20. studenog 1947. (Pijo XII., enciklika): 3840-3855 4001[°] 4126¹
 4127³ 4153⁸ 4170⁵⁻⁶
Meminit unusquisque, 30. rujna 1861. (Pijo LX., nagovor): 2901[°] 2920
Mentor bonitatis, ožujak 597. (Grgur I., pismo): 587[°]
Meruit, 1. veljače 1306. (Klement V., breve): 870[°] 1445[°]
Mirae caritatis, 28. svibnja 1902. (Leon XIII., enciklika): 3360-3364
Mirari vos arbitramur, 15. kolovoza 1832. (Grgur XVI., enciklika): 2730-2732
Miserentissimus Redemptor, 8. svibnja 1928. (Pijo XI., enciklika): 4126² 4177²
Mit brennender Sorge, 14. ožujka 1937. (Pijo XI., enciklika): 3983³ 3 985² 4222¹
 4240¹
Mortalium animos, 6. siječnja 1928. (Pijo XI., encik): 3683
Movses vir Dei, 4. rujna 1439. (Eugen IV., dekret): 1309
Mulieris dignitatem, 15. kolovoza 1988. (Ivan Pavao II., apostolsko pismo):
 4830-4841
Multiplices inter, 10. lipnja 1851. (Pijo IX, pismo): 2901[°] 2915 2921 2923 2930
 2951 2954 2968
Multis gravibusque, 17. prosinca 1860. (Pijo IX., nagovor): 2901[°] 2937 2943 2973
Munificentissimus Deus, 1. studenog 1950. (Pijo XII., apost. konstitucija):
 3900-3904 4175² 4213¹
Mysterium Ecclesiae, 24. lipnja 1973. (Kongregacija za nauk vjere, izjava):
 4530-4541
Mysterium fidei, 3. rujna 1965. (Pavao VI., enciklika): 4410-4413
Mysterium filii Dei, 21. veljače 1972. (Kongregacija za nauk vjere, izjava):
 4520-4522
Mystici corporis, 29. lipnja 1943. (Pijo XII., enciklika): 3800-3822 3871 3915³
 4114¹ 4116¹ 4118^{1,11}4144¹² 4152¹ 4166² 4169³ 4169⁵ 4170⁸ 4245²
Naviganti vel, između 1227. i 1234. (Grgur LX., pismo): 828
Ne forte, god. 495. (Gelazije I, odluka): 349
Ne super his, 3. prosinca 1334. (Ivan XXII., bula): 990sl
Ne temere, 2. kolovoza 1907. (Kongregacije sabora, dekret): 3468-3474
Necessarium quoque, vrijeme nesigurno (Gelazije I., odluka): 355
Nemo vestrum, 26. srpnja 1855. (Pijo IX., nagovor): 2901[°] 2977

Nequaquam sine dolore, 21. studenog 1321. (Ivan XXII, pismo): 925sl

Non doceo, god. 357. (Liberije, pismo): 143

Non sine multa, 19. listopada 1256. (Aleksandar IV, pismo): 840°

Non ut apponeres, 1. ožujka 1206. (Inocnet III, pismo): 787

Nostisetnobicum, 8. prosinca 1849. (PijoLX., enciklika): 2901° 2918 2918a 2963

Nostra aetate, 28. listopada 1965. (2. vatikanski sabor, izjava): 4195-4199

Notre venerable frere, 19. siječnja 1669. (Klement IX, breve): 2613¹

Novos etante, 28. rujna 1860. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2919 2962 2976 NB.

Numquam fore, 15. prosinca 1856. (Pijo IX, nagovor): 2901° 2926 2928sl 2931 2946 2950 2952 2979

Nuper a congregatione, 23. prosinca 1697. (Inocent XII, konstitucija): 2028¹

NuperadNos, 16. ožujka 1743. (Benedikt XIV, konstitucija): 2525-2540

O quam bona, 12. kolovoza 595. (Grgur I, pismo): 473

Octobri mense, 22. rujna 1891. (Leon XIII, enciklika): 3274sl

Octogesima adveniens, 14. svibnja 1971. (Pavao VI, apost. pismo): 4500-4512 4764¹

Officio sanctissimo, 22. prosinca 1887. (Leon XIII, pismo): 4152²

Officiorum omnium, 1. kolovoza 1922. (Pijo XI, enciklika): 3665¹

Olim quidem, ožujka 534. (Ivan II, pismo): 401sl

Omnium bonorum spes, god. 680. (Rimska sinoda, sinodalno pismo): 546-548

Orientalis Ecclesiae, 9. travnja 1944. (Pijo XII, enciklika): 4139³

Orientalium dignitas, 30. studenog 1894. (Leon XIII, bula): 1310°

Orientalium Ecclesiarum, 21. studenog 1964. (2. vatikanski sabor, dekret): 4180-4183

Pacem in terris, 11. travnja 1963. (Ivan XXIII, enciklika): 3935° 3955-3997 4240¹ 4323¹ 4334³ 4468¹ 4486² 4766²

Pascendi dominici gregis, 8. rujna 1907. (Pijo X, enciklika): 3401° 3475-3500 3543

Pastor aeternus, 18. srpnja 1870. (1. vatikanski sabor, konstitucija): 3000° 3050-3075 4142¹ 4142² 4144¹² 4147¹ 4149³ 4150³ 4152³ 4534¹ 4535³ 4822¹

Pastor aeternus gregem, 19. prosinca 1516. (5. lateranski sabor, bula): 1445

Pastorale officium, 29. svibnja 1537. (Pavao III, breve): 1495

Pastoralis actio, 20. listopada 1980. (Kongregacija za nauk vjere, instrukcija): 4670-4674

Pastoralis officii, 28. kolovoza 1718. (Klement XI, bula): 2400°

Pastoralis officii, 12. rujna 1891. (Leon XIII, pismo): 3272sl

Paternae caritati, 11. travnja 1682. (Inocent XI, breve): 2700

Penetres de reconnaissance, 7. prosinca 1965. (Pavao VI. i patrijarh Athenagora I. Carigradski, zajednička izjava): 4430-4435

Per filium meum, god. 375. (Damaz I, pismo): 148

Perfilium nostrum, 25. siječnja 531. (Bonifacije U., pismo): 398-400
Perniciosus valde, 13. prosinca 1220. (Honorije III., pismo): 822
Persona humana, 29. prosinca 1976. (Kongregacija za nauk vjere, izjava): 4580-4584
Piam et constantem, 5. srpnja 1963. (Sveti osficij, instrukcija): 4400
Populorum progressio, 26. svibnja 1967. (Pavao VI., enciklika): 4440-4469 4485'
4486² 448c? 4585'4810°
Populis ac nationibus, 25. siječnja 1585. (Grgur XIII., konstitucija): 1988
Postobitum, 14. prosinca 1887. (Sveti oficij, dekret): 3201-3241
Postquam Dei munere, 20. listopada 1870. (Pijo IX., bula): 3000°°
Postremo mense, 28. veljače 1747. (Benedikt XIV., instrukcija): 2552-2562
Praeclara gratulationis, 20. lipnja 1894. (Leon XIII., apostolsko pismo): 4139¹
Praestantia Scripturae, 18. studenog 1907. (Pijo X., motu proprio): 3503
Presbyter et diaconus, 9. prosinca 1232. (Grgur IX., pismo): 826
Presbyteri Graeci, 30. kolovoza 1595. (Klement VIII., instrukcija): 1310°
1990-1992 2522°
Presbyterorum ordinis, 7. prosinca 1965. (2. vatikanski sabor, dekret): 454I² 4599²
4857'
Presencia de lalglesia, 6. rujna 1968. (2. opća skupština latino-američkog Episkopata u Medellinu /Kolumbija, dokumenti): 4480-4496
Pro deiflco, god. 357. (Liberije, pismo): 141
Probe memineritis, 22. siječnja 1855. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2953
Promississe me memini, 17. kolovoza 458. (Leon I., pismo): 317sl
Proposueramus quidem, 28. rujna 865. (Nikola I., pismo): 638-642
Provida mater, 2. veljače 1947. (Pijo XII., apostolska konstitucija): 4166³ 4167³
Provida sapientiaue cura, 18. siječnja 1906. (Pijo X., dekret): 3385-3388
Providas Romanorum Pontificum, 18. svibnja 1751. (Benedikt XIV., konstitucija): 2511° 2783¹ 2894'
Providentissimus Deus, 18. studenog 1893. (Leon XIII., enciklika): 3280-3294
3793⁴ 3795 3826 3889 4215⁴ 4216¹ 4231¹
Provisionis nostrae, 29. siječnja 1580. (Grgur XIII., bula): 1901° 2331¹
Quadragesimo anno, 15. svibnja 1931. (Pijo XI., enciklika): 3265° 3725-3744
3773² 3935° 3938-3941 3943 3945sl 3947' 395I³ 3965² 3966¹ 4159¹ 4325²
4339⁹ 4440° 4451¹ 4766²
Quae apud Constantinopolitanam urbem, 13. studenog 866. (Nikola I., pismo): 635°
Ouaestio de abortuprocurato, 18. studenog 1974. (Kongregacija za nauk vjere, izjava): 4550-4552
Quam laudabiliter, 21. srpnja 447. (Leon I., pismo): 283-286
Quam singulari, 8. kolovoza 1910. (Kongregacija za sakramente, dekret): 3530-3536

Quamquampluries, 15. kolovoza 1889. (Leon XIII, enciklika): 3260-3263
Quamvis Patrum, 21. ožujka 418. (Zosim, pismo): 221
Quanta cura, 8. prosinca 1864. (Pijo IX., enciklika): 2890-2896 2901°
Quanta fraternitati, god. 446. (Leon I, pismo): 282
Quantam sollicitudinem, god. 251. (Kornelije, pismo): 108
Quanto conficiamur moerore, 10. kolovoza 1863. (Pijo IX, enciklika): 2865-2867
 2901° 2917 2918a 2958
Quanto de benignitate, 16. studenog 1199. (Inocent III, pismo): 785°
Quanto sincerius, 28. listopada 1267. (Klement IV, pismo): 849
Quanto te magis, 1. svibnja 1199. (Inocent III, pismo): 768sl
Quantum presbvtorum, 10. siječnja 476. (Simplicije, pismo): 343
Quasprimas, 11. prosinca 1925. (Pijo XI, enciklika): 3675-3679
Quemadmodum Deus Iosephum, 8. prosinca 1870. (Pijo IX, dekret): 3260°
Qui miseratione, 24. listopada 1272. (Grgur X, pismo): 850°°
Qui pluribus, 9. studenog 1846. (Pijo IX, enciklika): 2775-2786 2811° 2901°
 2904-2907 2916 2918a 2940 2963
Qui sincera, studenog 602. (Grgur I, pismo): 480
Quia caritati nihil, oko 22. lipnja 601. (Grgur I, pismo): 478f
Quia auorundam, 10. studenog 1324. (Ivan XXII, bula): 930° 1091
Quia scio, god. 357. (Liberije, pismo): 142
Quia vir reprobis, 16. studenog 1329. (Ivan XXII, bula): 930°
Quibus luctuosissimis, 5. rujna 1851. (Pho IX, nagovor): 2901° 2945
Quibus quantisque, 20. travnja 1849. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2918a 2940 2964
 2976
Quicumque, između 430. i 500. (liturgijska vjeroispovijest): 75sl 485° 790
Quidam scripturae, 21. listopada 1256. (Aleksandar IV, pismo): 840°
Quilibet tyrannus, 6. srpnja 1415. (sabor u Konstanzu, konstitucija): 1235
Quisque vestrum, 4. listopada 1847. (Pijo IX, nagovor): 2901° 2963
Ouograviora, 13. ožujka 1825. (Leon XII, konstitucija): 2783¹ 2894¹
Quod apostolici muneris, 28. prosinca 1878. (Leon XIII, enciklika): 3130-3133
Quoddefovenda, 19. ožujka 1917. (Benedikt XV, pismo): 3601°
Quod semper, oko 343. (sinoda u Serdiki, pismo): 136
Quoniam alto, 18. prosinca 1431. (Eugen IV, bula): 1300°°
Quoniam pietas, 1. kolovoza 484. (Feliks II. [III.], pismo): 345
Recentiores episcoporum svnodi, 17. svibnja 1979. (Kongregacija za nak vjere, pi-
 smo): 4650-4659
Redditae sunt nobis, 17. rujna 1746. (Benedikt XIV, breve): 2993¹
Redemptor hominis, 4. ožujka 1979. (Ivan Pavao II, enciklika): 4640-4645 4753¹
Redemptoris mater, 25. ožujka 1987. (Ivan Pavao II, enciklika): 4841¹
Regi regum, oko kolovoza 682. (Leon II, pismo): 561-563

Regimini universalis, 2. srpnja 1425. (Martin V., bula): 1355°
Regimini universalis, 6. srpnja 1455. (Kalikst III., konstitucija): 1355-1357
Regiminis apostolici, 15. veljače 1665. (Aleksandar VII., konstitucija): 2020
Regispaciflci, 6. srpnja 1616. (Pavao V., konstitucija): 201°
Regressus od nos, 21. ožujka 458. (Leon I., pismo): 311-316
Relegentes autem, između ožujka i 16. travnja 559. (Pelagije I., pismo): 447
Religioni apud Anglos, 5. studenog 1896. (Leon XIII., pismo): 3315°
Religiosae acfilialis, 3. ožujka 1753. (Benedikt XIV., pismo): 2571°
Rerum novarum, 15. svibnja 1891. (Leon XIII., enciklika): 3265-3271 3690^{1m2} 3702¹
3725° 3725¹ 3728^{u1} 3731^x 3732^x 3733¹ 3734^l 3740 3773¹ 3935° 3935 3952^l
3963² 3966¹ 3984² 4440° 4443^l 4464 4500°
Rerum omnium, 26. siječnja 1923. (Pijo XI., enciklika): 4166³
Rerum orientalium, 8. rujna 1928. (Pijo XI., enciklika): 4139³ 4141¹
Retro maioribus, 11. ožujka 422. (Bonifacije I., pismo): 232
Romana Ecclesia, 5. listopada 1752. (Benedikt XIV., pismo): 4152¹
Romani Pontiflcis, 2. kolovoza 1571. (Pijo V., konstitucija): 1983
Romani Pontiflcis provida, 27. studenog 1477. (Siksto IV., enciklika): 1405-1407
Romanus Pontifex de summi, 5. listopada 1256. (Aleksandar IV., konstitucija):
840-844
Romanus Pontifex, 1. listopada 1568. (Pijo V., konstitucija): 1880°
Romanus Pontifex, 23. svibnja 1606. ((Paul V., konstitucija): 2057¹
Sacerdotium ministeriale, 6. kolovoza 1983. (Kongregacija za nauk vjere):
4720-4723
Sacra Tridentina Synodus, 16. (20.) prosinca 1905. (Pijo X., dekret): 3375-3383
Sacra virginitas, 25. ožujka 1954. (Pijo XII., enciklika): 3911sl
Sacrae religionis, 1. veljače 1400. (Bonifacije IX., bula): 1145
Sacramentum ordinis, 30. studenog 1947. (Pijo XII., apostolska konstitucija): 1310°
3857-3861 4153⁴
Sacramentum paenitentiae, 1. lipnja 1741. (Benedikt XIV., konstitucija): 2013°
Sacris liminibus, 1. svibnja 748. (Zaharija, pismo): 589
Sacrorum antistitum, 1. rujna 1910. (Pijo X, motu proprio): 3537-3550
Sacrosanctum catholicae fidei, 17. listopada 1595. (Klement VIII., konstitucija):
2712¹
Sacrosanctum Concilium, 4. prosinca 1963. (2. vatikanski sabor, konstitucija):
4001° 4001-4048 4153⁷ 4170¹³ 4171⁶ 4599² 4715^x 4858²
Sacrum diaconatus ordinem, 18. lipnja 1967. (Pavao VI., motu proprio): 4101°
Saepe sanctam Ecclesiam, 1. kolovoza 1296. (Bonifacije VIII., bula): 866
Salvator humani generis, 8. travnja 1374. (Grgur XI., bula): 1110-1116
Salvator noster, 3. kolovoza 1476. (Siksto IV., bula): 1398
Sancta Mater, 1. rujna 1584. (Grgur XIII., konstitucija): 698¹

Sancta mater ecclesia, 21. travnja 1964. (Papinsko biblijsko povjerenstvo, instrukcija): 4226³ 4402-4407

Sancta Romana Ecclesia, 30. prosinca 1317. (Ivan XXII, konstitucija): 910°

Sanctitas et doctrina, 26. svibnja 1839. (Grgur XVI, bula): 2725°

Sapientiae christianae, 10. siječnja 1890. (Leon XIII, enciklika): 3 8 06² 4118¹ 4162²

Satis cognitum, 29. lipnja 1896. (Leon XIII, enciklika): 3300-3310 3806² 4118¹ 4118³ 4139² 4144¹¹ 4152²

Scribendi, 3. lipnja 591. (Grgur I, pismo): 698¹

Scripta dilectissimiflilii, god. 634. (Honorije I, pismo): 488

Scripta fraternitatis, god. 634. (Honorije I, pismo): 487

Sempiternus Rex, 8. rujna 1951. (Pijo XII, enciklika): 3905

Sertum laetitiae, 1. studenog 1939. (Pijo XII, enciklika): 3966¹

Si condiciones, između 1227. i 1234. (Grgur IX, dekret): 827

Si Dominum, oko 1312. (Klement V, konstitucija): 846°

Si instituta Ecclesiastica, 19. ožujka 416. (Inocent I, pismo): 215sl

Si semper antea, 20. svibnja 1850. (Pijo IX, nagovor): 2901° 2976

Si tamen licet, između 793. i 794. (Hadrijan I, pismo): 610sl

Sicut aqua, kolovoza 600. (Grgur I, pismo): 474-476

Sicut ratione, 13. kolovoza 520 (Hormizda, pismo): 366

Sicut universitatis, 30. listopada 1198. (Inocent III, pismo): 767

Singulari nobis, 9. veljače 1749. (Benedikt XIV, breve): 2566-2570

Singulari nos, 25. lipnja 1834. (Grgur XVI, enciklika): 2730°

Singulari quadam, 9. prosinca 1854. (Pijo IX, nagovor): 2865° 2901° 2908 2917 2918a 2919

Singulari quidem, 17. ožujka 1856. (Pijo IX, enciklika): 2865° 2901° 2904 2916

Singularis nobisque, 29. rujna 1864. (Py*o IX, pismo): 2901° 2932

Singularis Romanorum, 1. rujna 1741. (Benedikt XIV, breve): 3556¹

Sollicita acprovida, 9. srpnja 1753. (Benedikt XIV, konstitucija): 2167¹ 2712¹

Sollicitudini meae, oko lipnja 453. (Leon I, pismo): 317°

Sollicitudini nostrae, 1. listopada 1745. (Benedikt XIV, breve): 2669²

Sollicitudinis quidem tuae, 11. lipnja 452. (Leon I, pismo): 308-310

Sollicitudo omnium Ecclesiarum, 8. prosinca 1661. (Aleksandar VII, breve): 2015-2017

Sollicitudo reissocialis, 30. prosinca 1987. (Ivan Pavao II, enciklika): 4810-4819

Spiritus Paraclitus, 15. rujna 1920. (Benedikt XV, enciklika): 3650-3654 3793 3889 4219¹ 4231¹ 4232² 4326³ 4328¹

Studens paci, god. 357 (Liberije, pismo): 138

Studiorum duces, 29. lipnja 1923. (Pijo XI, enciklika): 3665-3667

Sub catholica professione, 6. ožujka 1254. (Inocent IV, pismo): 830-839 2522° 1266

Summipontificatus, 20. listopada 1939. (Pijo XII., enciklika): 3780-3786 3983²
Super cathedram, 18. veljače 1300. (Bonifacije VIII., konstitucija): 880°
Super causas, god. 1063. (Aleksandar II., pismo): 695
Super periculosus, 22. svibnja 1377. (Grgur XI., pismo): 1121-1139
Super guibusdam, 29. rujna 1351. (Klement VI., pismo): 1050-1085 3556¹
Super soliditatepetrae, 28. studenog 1786. (Pijo VI., breve): 2592-2597
Supplicaverunt, rujna ili listopad. 591. (Grgur I., pismo): 698¹
Suprema omnium Ecclesiarum, 7. srpnja 1745. (Benedikt XIV., breve): 2543sl
Supremi Pastoris, 21. siječnja 1870. (1. vatikanski sabor, nacrt): 3050°
Suscipientes sanctissimae jraternitatis, 5. studenog 744. (Zaharija, pismo): 586
Tametsi, 11. studenog 1563. (tridentski sabor, dekret): 1797° 1813-1816 2515
 3385° 3385 3387
Testante Apostolo, 16. srpnja 1140 (Inocent II., pismo): 727°
Testem benevolentiae, 22. siječnja 1899. (Leon XIII., pismo): 3340-3346
Transiturus de hoc mundo, 11. kolovoza 1264. (Urban IV., enciklika): 846sl
Tuas libenter, 21. prosinca 1863. (Pijo IX., pismo): 2875-2880 2901° 2909sl
 2912-2914 2922 2933 4149²
Ubi arcano, 23. prosinca 1922. (Pijo XI., enciklika): 3725¹ 3997²
Ubiprimum, 2. srpnja 1746. (Benedikt XIV., konstitucija): 2543°
Ubiprimum, 5. srpnja 1824. (Leon XII., enciklika): 2720
Ubiprimum, 17. prosinca 1847. (Pijo IX., nagovor): 2901° 2916
Ubiprimum, 2. veljače 1849. (Pijo IX., enciklika): 2800°
Unam sanctam, 18. studenog 1302. (Bonifacije VIII., bula): 870-875 1445°
Unigenitus Dei Filius, 27. siječnja 1343. (Klement VI., bula): 1025-1027
Unigenitus Dei Filius, 8. rujna 1713. (Klement XI., konstitucija): 2400-2502 2509°
 2712
Unitatis redintegratio, 21. studenog 1964. (2. vatikanski sabor, dekret): 4185-4192
 4530¹ 45 3 0^{2m3} 4538¹
Universalis Ecclesiae, 23. studenog 1624. (Urban VIII., breve): 1310°
Universi dominici gregis, 30. kolovoza 1622. (Grgur XV., konstitucija): 2026¹
Universi dominici gregis, 13. srpnja 1708. (Klement XI., breve): 2400°
Unum est, oko rujna 873. (Ivan VIII., pismo): 668
Ut nobis gratulationem, 10. listopada 443. (Leon I., pismo): 280sl
Valde mirati, 1. veljače 495. (Gelazije I., pismo): 641¹
Vas electionis, oko 557. (Pelagije I., okružnica): 441° 444
Vas electionis, 24. srpnja 1321. (Ivan XXII., konstitucija): 921-924
Veri solis radiis, 17. listopada 1256. (Aleksandar IV., pismo): 840°
Veritas ipsa, 2. lipnja 1537. (Pavao III., breve): 1495°
Verumpost, između 1179. i 1181. (3. lateranski sabor, pismo [ulomci]): 755sl
Vigilantiae studiiuae, 30. listopada 1902. (Leon XIII., apostolsko pismo): 3286¹

Vineam Domini Sabaoth, 16. srpnja 1705. (Klement XI, konstitucija): 2390 2684¹
Virgilius et Sedonius, 1. srpnja 746. (?) (Zaharija, pismo): 588
Vixpervenit, 1. studenog 1745. (Benedikt XIV, enciklika): 2546-2550 2722
Vox in excelso, 22. ožujka 1312. (Klement V, bula): 891⁰⁰
Vous nous avez, 22. rujna 1956. (Pijo XII, nagovor): 4126²

'Anégnon ta grammata, god. 341. (Julije I, pismo): 132
Dia tas aifnidious, oko 96. (Klement I, pismo): 101sl
'Epeide tes, god. 325. (1. nicejski sabor, sinodalno pismo): 130
'Epi kalo, god. 433. (Ivan Antiohojski, pismo): 271°
'Eplésthe haraš, početak studenog 451. (Kalcedonski sabor, sinodalno pismo): 306
Eufraínsthosan hoi ouranoi, god. 433. (Ćiril Aleksandrijski, pismo): 271°
Hina de gnosis, god. 291. (Kornelije, pismo): 109
Katafliarousi men, god. 430. (Ćiril Aleksandrijski, pismo): 250sl
Hoti te apostoliké kathédra, oko 378. (Damaz I, pismo): 149
Proen ek thespismatos, oko 433. (Ivan Antiohijski, pismo): 271E
Ta grammata, između 726. i 730. (Grgur II, pismo): 581
Tas men kath' hemon hibeis, 15. lipnja 430. (Nestorije, pismo): 251 a-e
Tou soteris hemon, studeni 430. (Aleksandrijska sinoda, pismo): 250° 252-263

KAZALO OSOBA I STVARI

Tumačenje:

- 472-480** Tekstovi navedenih dokumenata, odn. tekstovi koji padaju u vrijeme vladanja navedenog pape, ili koje je donio prethodno navedeni sabor, odn. sinoda.
- 1361-1369** Označuju se kao odbačene navedene tvrdnje spomenutog autora.
- [702]** Pismo (bula, itd.) koje je upućeno na spomenutu osobu(e) ili sinodu.
Npr.: Lanzo [790] = u br. 702 radi se o pismu upućenom Lanzu.
- (str. 325)** Stranica ove knjige; navodi se ako se prethodno spomenuto ime ne odnosi na nijedan broj
- A la ... L 7e** Uputa na sustavno kazalo.

Aachen, sinoda (god. 809.); 150°.

Abel: 396 476 4102.

Abelard, Petar: 721-739 749°.

Abraham: G 3ce

Acerbo, firentinski konzul: [767]

Adam: Porijeklo C 4a 4ab-c; kao Kristova praslika 4322; grijeh D 2; novi Adam - Krist E 3a.

Adopcijanist: 526² 595 610sl 612° E5da.

Advent: Bogoslužje riječi u Adventu 4035.

Aerije iz Sebaste: 2609².

Afrička sinoda (god. 256.): 110°; - (god. 418): v. Kartaga, sinoda god. 418.

Afrika: sažeci vjerovanja 21sl.

Agaton, papa: 542-559.

Agnelo, biskup: [698¹]

Agnoeti: 474-476.

Agnosticizam: 3034 3475-3477 3494sl 4319; A2ab.

Aix, sinoda: (god. 1612.) 2602¹.

Akacije, patrijarh carigradski: [343] 348° 356 364; Akacijev raskol: 352¹ 356¹ 363°.

Akiometi: 401°.

Akolit: K8h.

Akvileja: sažetak vjerovanja 16.

Albert Veliki: 866°.

Albigenzi: 751° 800-802.

Aldama, Jose A de, SJ: 187°.

Aleksandar II., papa: 695-698 868°.

Aleksandar III., papa; 747-758 670° 716*772: Pseudo-A. 762°.
Aleksandar IV., papa: 840-844 803° 1146 4169².
Aleksandar VI., papa: 1443 2023¹
Aleksandar VII., papa: 2010-2070 2390° 2613.
Aleksandar VIII., papa: 2281-2332 2700.
Aleksandrija: patrijarhat 235 351 661 811 1308; egzegetska škola 3792.
Alemanija: sažetak vjere 27 30.
Alfonz Liguori: 2725-2727 2759.
Almarih, odn. Almarih iz Bene: 803° 808.
Altzelle u Saksoniji: samostan 1290.
Amalfi, sinoda (god. 1089): 717¹ 751¹.
Ambrozijaster: 4145⁶.
**Ambrozije, milanski biskup: sažeci vjerovanja IO⁰⁰ 13 75°; navode se 646¹ 741²
824¹ 1529¹ 2781¹ 3057³ 3817¹ 4145⁶ 4177³ 4177⁴ 4178¹; učenje o Mariji kao
prasluci Crkve 4177 4232³ 4245¹ 4343⁸; autoritet 353 625; Pseudo-A. 1542¹.**
Amerikanizam: 3340-3346.
Amico, Francesco, SJ: 2037¹ 2132¹ 2133¹.
Anaklet II., protupapa: raskol 715°.
Analfabetizam: 4304.
Analogija vjere: 3016 3283 3546 3826 3887.
Anastazije, knjižničar: 650°.
Anastazije, biskup solunski: [282].
Anastazije I., grčki car: [347 356 362].
Anastazije I., papa: 187-209; Pseudo.-A. 75°.
Anastazije II., papa: 356-361.
Ancvra, sinoda (god. 358): 138°.
Andrija Kretski: 4175³ 4177¹.
Andrija, nadbiskup Lunda: [786].
**Anđeli: C 2; zajedništvo ljudi s anđelima M 3bd; štovanje J leg M 3bd; pad anđela D
Iaa; zajedništvo anđela i svetih M 3bd.**
Anglikanska Crkva: 2885.
Anglikansko ređenje: 3315-3319 K 8c.
Anhipostazija: 4520°.
Anomoeri: 151.
Antichresis: 747°.
Antikrist: dolazak 916; papa kao Antikrist 1156¹ 1180.
**Antiohy'a: sažetak vjerovanja 50; patrijarhat 235 351 661 811 1308; teološka škola
421°; sinoda (god. 341.) 138° 447.**
Antiphonen: 4030.
Antisemitizam: C 4kd 41 g G 3ce 7aa.
Anzelmo, nadbiskup Canterburyski: 1330¹.

Apokalipsa, Ivanova: v. Ivan.
Apokrifl: 213 354.
ApolinarLaodicejski, apolinaristi: 144° 146 149 150°° 151 152° 251e425 433 437
 519 1343
Apologetska metoda: A 4bb.
Apophthegmata Patrum: sažetak vjerovanja 55.
Apostolat: laika G 6ca.
Apostoli: E 2bb G lbc 3 da.
Apostolici: 2203¹.
Apostolska stolica: v. Papa.
Apostolstvo: Crkve G 3d.
Arije, arijanci: 125°° 130 146 151 155sl 183 209 251e 343 433 470° 472 478 519
 1332 1342 2526.
Aristotel: 1028.
Arles, 1. sinoda (god. 314.): 123; sinoda (god. 473) 330-342.
Armenci: Bula sjedinjenja [1310-1328] 1300°° 1349 1351sl 2534; pismo [925sl];
 dopis 1006-1020; pitanja za provjeru pravovjernosti 1050-1085.
Armenija: sažeci vjerovanja 6 42° 46° 48sl.
Arnauld, Antun: 1999° 2010° 2316¹ 2317¹ 2318¹ 2322¹ 2323¹ 2400° 2613¹.
Arnobije d.J.: 152°.
Arnold iz Brescie, arnoldisti: 715° 760.
Askarije, biskup: 595.
Astrologija: 205 283 460 A 2aa J lek.
Atanazije Aleksandrijski: isključen iz Crkve od pape Liberija 138 141-143; spomin-
 je se 46° 75° 112° 125° 235 556 3829¹; autoritet 353; Pseudo-Atanazije: sažetak
 vjerovanja 46sl 75sl 790 1327 1337.
Ateizam: A 2ab C 4kh; Crkva i ateizam G 3cf.
Atenagoral, carigradski patrijarh: 4430-4435.
Atenagora, apologet: 4800¹.
Atricionizam: 2316¹.
Augustin Rimski: 3816¹.
Augustin, Aurelije: sažeci vjerovanja 14 21; spominje se u odnosu na Sveto pismo i
 predaju 2711¹ 3280¹ 3284^{1m2} 3287¹⁻² 3288¹ 3293¹ 3793 4201¹ 4216¹ 4217¹ 4218¹
 4223M 232¹ 4407²; vjera i teologija 468 2167¹ 2731¹ 2831¹ 3137 3177¹ 3178¹
 3822¹²; Trojstvo 178¹ 2325¹ 2698 3326 3328¹; Duh Sveti 4116¹; stvaranje i
 providnost 360¹ 3251¹; izvorni grijeh 222° 222¹ 239¹ 621¹ 824¹ 1515¹; kristolo-
 gija 474¹ 533 milost, predodređenje, čovjekovo sudjelovanje 248¹ (bilješke
 uz:) 370-395 1529^{1m2} 1536¹ 1537¹ 1540¹ 1545¹ 1945¹ 1954 2400° 2619² 2622²
 2624²⁻³ 2625²; tajna / predodređenje čovjeka 4321⁴; sloboda čovjekovog čina
 vjere 4245¹; Crkva 468 2646² 4102^{1m2} 4104² 4143¹ 4121¹ 4130¹ 4137¹ 4151⁷
 4158¹ 4166² 4169⁴ (zagovor blaženih) 4173¹ (Marije) 4188⁴; sakramenti 356²
 646² 741¹ 787¹ 1639¹ 1649¹ 1744 1 3362^{3m4} 4047¹; krštenje 4670^{2m3}; ženidba

3703¹⁻² 3706 3707¹ 3708 3710 3716 4128¹: štovanje 2325¹ 2670²: eshatologija 990°; tumačenje Augustinovih izreka 1536 1954¹; autoritet 237 353 366 399 625 629 2330 2400° 2509°; povijesne bilješke 127° 691° 1194; Pseudo-Augustin 22 27° 3 0 73 2619² 3686.

Augustinizam, augustinijanci: 625° 2564.

Autonomija: zemaljskih stvari: C lic; čovjeka C 4fc; čovjek i autonomija zemaljskih stvari C 4hb.

Autoritet: općenito C 4gh L lef; vjernici i autoritet Crkve G 4bg; pape H 2bb; biskupa H 2bc; savjest i autoritet L lef; državni autoritet C 4gh L 5f 5h.

Averroes, averoizam: 1028 1440°.

Azor, Juan, SJ: 2107¹ 2130¹ 2153¹ 2155¹.

Azpilcueta, Martin (Doctor Navarrus): 2033¹ 2130¹.

Bacaudas, biskup: [698¹].

Baiolard: v. Abelard.

Bajus, Mihael, bjanisti: 392¹ 1901-1980 2101° 2316¹ 2324¹ 2325¹ 2326¹ 2331¹ 2400° 2564° 2564 2616 2619 2623.

Balthasar, Hans Urs von, kardinal: 4841².

Baltzer, Johann: 2833.

Balzam: K4b.

Bandello, Vincenzo, OP: 1400°

Banez, Domingo, OP: 2038¹ 2130¹ 2144¹.

Bangor, Antiphonale: sažetak vjerovanja 29.

Barcos, Martin de: 1999.

Bareille, G.: 646¹.

Bauny, Etienne, SJ, bilj. uz: 2024sl 2137-2139 2160sl 2164.

Bautain, Louis-EugPne: tvrdnje 2751-2756 2765-2769 2811°.

Bayma, Joseph, SJ: 3121-3124.

Bazel: Bazelski sabor - (Bologna) - Ferrara -Firenca (kao opći Bazelsi sabor, god. 1431.-1437.; raskolnički 1437.-1448.) 1300° 1309 1375° 1400° 1445° 1445 3816¹.

Bazične zajednice: 4720°.

Bazilije, nadbiskup Trnave: [785].

Bazilije Veliki: 125° 144° 353 601¹ 3327¹ 4181².

Bea, Augustin, kardinal: 4195°.

Beato iz Astorge: sažetak vjerovanja 23.

Becanus, Martin, SJ: 2130¹.

Beckx, Petar, SJ: 3121°.

Beda Venerabilis: 824¹.

Begardi, begine: 891-899 1573¹.

Bellarmin, Robert, SJ: 1901° 1935¹ 1940¹ 1994° 3102 3850¹ 3851² 4149².

Belgija: forma sklapanja ženidbe 2515-2520.

Benedikt iz Nursia, opat: 1194 2684.
Benedikt II, papa: 564 566° 566.
Benedikt VIII, papa: 150°.
Benedikt XI, papa: 880.
Benedikt XII, papa: 1000-1020 941° 990°.
Benedikt XIII, papa: 2400° 2509 2667¹ 3315° 3556¹.
Benedikt XIII, protupapa: 1151°.
**Benedikt XIV, Papst: 2515-2575 1300° 1310° 1990° 2013° 2167¹ 2400° 2511°
 2605¹ 2609³ 2630² 2669² 2712 2725° 2745° 2772 2783¹ 2894¹ 2993¹ 3102
 3556¹ 3854¹ 4152¹.**
**Benedikt XV, papa: 3625-3654 3601° 3793⁵ⁿ⁶ 3889 4141¹ 4147⁶ 4170⁴ 4215¹ 4219¹
 4231U232².**
Beneficiji, crkveni: 2042 2147 2657.
Benevent, sinoda (god. 1091.): 703.
Benignisti: v. laksisti.
Berengar iz Toursa: 690 700.
**Bernard iz Clairvaux, opat: 721° 745° 870° 1194 3069¹ 3370³. Pseudo-Bernard
 2223.**
Bernard Prim: 790°.
Bernard Sienski: 3370⁴.
Bertolt (Bertrand), biskup Metz: [788].
**Besmrtnost: ljudske duše C 4eb A2aa; Adamova C 4bc; poziv čovjeka na
 besmrtnost 4812 C4ef 4jb.**
Bevenot, Maurice, SJ: 469¹.
Biblija: A 3b.
Biblijska društva: 2918a.
Biblijski pokret, predkoncilski: 4201°.
Biblijsko povjerenstvo; v. Papinsko biblijsko povjerenstvo.
Bieco de Liebana: v. Beato iz Astorge.
Bigamija: 127.
Bijeda: ljudskog roda C 4kd.
Billot, Louis, SJ: 3475°.
**Biskup: apostolsko nasljedstvo G3da; pastirska služba, služba navješćivanja i po-
 svećivanja H 2-4 J ld; kolegijalnost G 3ad H 2d; učiteljski autoritet H 3; ovla-
 sti u odnosu na sakramente i blagoslovine K 2b 3c 4c 5cb 6d 8a 8cd; posvećenje
 K 8; provjera prije posvećenja 325.**
Biskupska sinoda, (god. 1971.): 4541³ 4599².
Biskupska sinoda, (god. 1974.): 4580°.
Biskupska sinoda, (god. 1980.): 4711¹.
Biskupska sinoda, (god. 1987.): 4840°.
Bismarck, Otto, državni kancelar: 3112°.

Bit: objave A 1; predaje A 3a; pojmovno shvaćanje Božjeg bića B li; anđela C 2aa; građanskog društva C 4gf; gryeha D lc; Isus Krist iste biti s Ocem i s nama E 5a-b; opravdanje F 2bb; povijesno-eshatološka bit Crkve G 2; nezabludivosti H 3dd; liturgije J la; sakramenata K 2a; bitni momenti krštenja K 3b; potvrde K 4b; pokore K 6c; bolesničkog pomazanja K 7b; sakramenta ženidbe K 9c; oprosta K IOba; savjesti L lea.

Blagdani osoba presv. Trojstva: 3325.

Blago zasluga: K IOba.

Blagoslovine: K 10; liturgijsko uređenje podjele blagoslovina J lea; upotreba blagoslovina J lei.

Blaženstva, duh: E 6da G 4bb L 2f.

Blaženstvo: Božje B lb C lb; čovjeka M 3b; kao milost i nagrada M 3c;

Blenoragia (sifilis): 3684.

Boff, Leonardo, OFM: 4730°.

Bog: jedanitrojstven B 1-4; objava A 1-3; Stvoritelj C 1-5; želja za spasenjem F lb; naravna spoznaja Boga A 2ab; gledanje Boga M 3bb A 2ab; preobrazba čovjeka u Boga 960; kao temelj vjere A 2ba; molitva Bogu J lee; v. i Otac, Sin.

Bogatstvo: C 4kd-e 41b F 2bb G 3cd 7ad L 4e 11; sredstva i moć bogatih L 7.

Bogohulstvo: 956; bogohulne tvrdnje H 3bc.

Bogoris, bugarski knez: 643°.

Bogorodica: E 6ba.

Bogoslužje riječi: J 2bb.

Bogoslužje: G 3aa J 1 K 5; laksičičko shvaćanje obveze sudjelovanja u bogoslužju J lb ld; duhovno bogoslužje laika 4160; đakon kao voditelj bogoslužjabez svećenika 403 5.

Bolesničko pomazanje: K 7.

Bologna: nastavak Bazelskog sabora. 1300°; nastavak Tridentskog sabora 1500° 1635° 1667° 1738° 1763° 1797° 1820°.

Bonaventura de la Basse, OFM Cap: 2321 \

Bonaventura, OFM, kardinal: 1101° 2681 2814 4169⁴.

Bonifacije I. papa: 232-235 186°.

Bonifacije II. papa: 398-400.

Bonifacije VIII. papa: 866-875 880° 910° 1025° 1445° 2912; *Regulae iuris* 1443¹.

Bonifacije IX. papa: 1145sl.

Bonifacije, nadbiskup Mainza: [580 582sl 586 588sl] 586 587°.

Bonnechose, Henri Marie Gaston de: 2751°.

Bonnetty, Augustin: 2751°; postavke 2811-2814.

Bonomini, Giovanni, apostolski nuncij: 1901°.

Bonusus, bonozijanci: 478 526².

Bossuet, Jacques-Benigne, biskup Meaux-a: 2351°.

Botte, Bernard, OSB: 328¹.

Bourges: Pragmatička sankcija: 1440° 1445.
Bouvier de la Motte, Jeanne Marie: 2351°.
Božanstvo: Isusa Krista B 2c; Duha Svetoga B 3c.
Božić: v. Rođenje Kristovo.
Božja svemoć: nama "darovana" 2170sl B lb.
Božje djelovanje: djelovanje Duha Svetoga u ljudima B 3bc; u povijesti spasenja B 3bd; u stvaranju C 1 d; među ljudima i u povijesti C 4df; djelovanje jednog i trojstvenog Boga B 4c; Kristovo djelovanje među ljudima C 4de E 2bb; djelovanje uzvišenog Gospodina po Duhu E 2e; Božje milosno djelovanje u opravdanom čovjeku F 2c.
Božje djetinjstvo: 4122sl 4158 4603.
'Božji sud': L 2b.
Braća: uzvišenog ili novog Duha 866°; slobodnog Duha 891°.
Braga, 1. sinoda (god. 561.): 451-464 283°; 4. sinoda (god. 675.) 1320².
Braharije, biskup Seville: 222°.
Bratstvo: svećeničko 4154; nositelja službe i laika 4158; među ljudima C 4gb
Bravbrook, Robert, Bischof von London: 1145°.
Brewer, Heinrich: 75°.
Brodolomci: pravo na nestale stvari 706.
Budizam: A 2ab C 4kg G 3ce.
Budućnost: odbačene tvrdnje 1391-1396; Božje predznanje B lb F ld; znanje čovjeka o budućnosti A 2aa.
Bugari: Odgovori Bugarima [643-648].
Bugnini, Annibale: 4001°.
Buhler, Curt F.: 10°.
Burn, Andrew E.: 71° 75°.
Butler, Cuthbert, OSB; 55°.
Cajetan de Vio OP: [1447-1449] 1451° 2028¹ 2044¹ 3139¹.
Calvin, Jean: 1520° 1682 1702¹ 1706¹ 1716¹ 1997a 2400° 2564 2609.
Candido, Vincenzo, OP: 2042¹.
Cano, Melchior, OP: 2028¹ 2966¹.
Canones Apostolorum: 127° 604 691° 712¹.
Canones Hippolyti: 10° 64°.
Cappuvns, Maiolus, OSB: 75° 238° 370°.
Caramuel de Lobkovvicz, Juan, bilj. uz: 2044sl 2054sl 2135 2141 2144 2148-2150.
Carigrad: 1. sabor (god. 381.): 150sl 300 300; navodi se sažetak vjerovanja 42° 51° 470° 616 790 1310 1500 1985 2525; autoritet 343° 352 402 412 444 472 575 2527; spada među sabore koji se nazivaju „četiri“, „pet“ ili „sedam“ sabora: 433 438 444 517sl 521sl 554 561 686; - 2. sabor (god. 553.) 421-438 150° 300° 557¹ 266 1 4172¹ 4322³; autoritet 472 253 spada među sabore koji se nazivaju „pet“ ili „sedam“ sabora: 517sl 521sl 554 561 686; - 3. sabor (god. 680.-681.)

550-559 487° 542° 13 1 0 4322^{3u4}; autoriet 561° 561sl 564° 253 spada među sabore koji se nazivaju „sedam“ 686; - 4. sabor (god. 869.-870.) 650-664 363° 3066 4209¹; autoritet 2533; - Trulanska sinoda (god. 680.-681. i 692.) 550°; - lokalna sinoda: (god. 426.-427.) 250°; (god. 448.) 300°; (god. 543.) 403°; - patrijarhat 300° 661 811 1308

Carillo, Alfonso, nadbiskup Toleda: 1411°.

Caro Rodriguez, José M: 3839°.

Carski rez: 3338 L 4d.

Casate, Girolamo, kardinal: 2181°.

Casarioli, Agostino, kardinal: 4470°.

Caspar, Erich: 500° 581°.

Cassiodor, Flavije M.: 403°.

Castropalao, Hernando de, SJ, bilj. uz: 2101 2113 2154 2163.

Celestije: 221 222¹ 238 267sl.

Celestin I, papa: 236-268 364 444 1997a 2638 4147⁶; Pseudo-Celestin: poglavlje: v. *Indiculus*.

Celestin III, papa: 768 769¹ 772.

Celestin V, papa: 910°.

Celibat: G 4bb L 2f.

Celinense (Galicija), sinoda (god. 447.): 187°.

Cenzure, teološke: H 3bc.

Cezareja: sažetak vjerovanja 40.

Cezarije Arleški: 27° 396sl [398-400] 75° 325° 370° 26 1 9².

Chassaing, Bruno, OFMRec: 2024¹ 2032\

Cilj: Bog kao cilj svijeta C 1h; ljudsko djelovanje C 4ib; cilj dovršenja povijesti C 5; obnove i unapređenja liturgije J 2a; v. i Svrha.

Cipar: sjedinjenje maronita 1300°.

Ciprijan iz Kartaše: spominje se 108 110° 446 469 802¹ 3362¹ 4026¹ 4102¹ 4104² 4124¹ 4144^{1tr} 4145⁶ 4146⁴ 4147² 4147³ 4153³ 4153⁹ 4154² 4213¹ 4599¹ 4670²; autoritet 353 625.

Ciprijan iz Toulona: sažetak vjerovanja 25.

Citeaux, samostan: 1435.

Civilizacija: „civilizacija ljubavi“ 4776 4815 C4gb4gp G4bf7ab L 13; moderna civilizacija 4424sl C 4fh 4gh 4gj 4ie 4kd 4kh G 7bb L 5h 9 13.

Claret, Antonio M, utemeljitelj klaretinaca: 3900°.

Clermont, sinoda (god. 1095.): 868°.

Codex Carolinus: 595°.

Codex Laudianus: sažetak vjerovanja 12.

Codex Svainson: sažetak vjerovanja 12.

Codex Veronensis: 10°.

Coggan, Frederick Donald, nadbiskup Canterburvski: 4590°.

Cohenel, Daim (pseudonim): 3792°.

Comma Johanneum: 3681sl.

Comma Pianum: 1980¹.

Confessio Augustana: 1600° 1704¹ 1797°.

Constitutiones Apostolorum: 60 10° 325° 4155².

Constitutiones Ecclesiae Aegypticae: 4155¹.

Courtenay, William, londonski biskup: 1121°.

Crkva svijeta: 4580°.

Crkva u kući: obitelj kao Crkva u kući 4128 G 3a 6cc.

Crkva: Božje djelo G 1; povijesno eshatološka bit G 2; bitne oznake G 3; zajedništvo vjernika G 4; crkvene službe G 5 H 1-6; laici G 6; odnos prema ljudskom rodu, prema društvu, kulturi, državi, međunarodnim ustanovama G 7; spoznatljivost G 2bb; motiv vjerodostojnosti A 2bc; učiteljstvo H 3; ovlast Crkve nad sakramentima K 2a-b 3c 4c 5ca-b 5dd 6d-e 7c 8a 8d 9f; nad blagoslovinama K 10; vjernici i crkveni autoritet G 4bg; "Izvan Crkve nama spasenja" 2865° G 2bc; zablude o dvostrukoj glavi Crkve 1999; "spavajuća" Crkva 1204¹; proslavljena Crkva M 3bf; izgradnja Crkve po liturgiji J 1a; njezina prvenstvena objava u liturgijskom slavlju K5eb; potekla je iz prsiju Kristovih 4005; odnos prema mjesnim Crkvama i općoj Crkvi G 4ad; liturgijsko slavlje kao djelo Crkve J 1c; čovjek i Crkva C 4fj; Crkva i ljudsko djelovanje C 4ii; Crkva i poziv čovjeka C 4jm; Crkva kao posrednica i kao ona koja oprašta D 7bb; Marija - prasluka Crkve E 6f; Crkva kao sakrament spasenja K 1b; oznake posljednjih vremena putujuće Crkve M 1fc.

Crkvena dobra: v. Beneficiji.

Crkvena glazba: J 2bb.

Crkvene zapovijedi: v. Zapovijedi.

Crkveni zbor: J 1d 2bb.

Crnci, zaštita njihovih prava: 2745sl.

Časoslov, reforma: 4001°.

Čast, osobna: L 3b.

Čitanje: Svetog psisma A 3bd.

Čin, sveti: v. Liturgijsko slavlje.

Činjenica, dogmatska: odluka Crkve 2010°; v. 2012 2020 2331 2390 3241.

Čistilište: M 1b 2bb 2bc 3ba.

Čistoća: G 4bb K 9bd 9f; v. L 2f.

Čišćenje: čovjeka M 2bc.

Čitači: J 1d 2bb.

Čitanje Svetog Pisma: A 3bd.

Čovjek: C 4; svijet i čovjek C 3; čovjeku svojoj podvojenosti D 2bd; povijest ljudskog otkupljenja E 1-3; opravdani čovjek F 3; Crkva, svijet i ljudski rod G 7aa; uređenje obitelji čovječanstva L 9; vječno blaženstvo M 3b-c; odbačenost M 3d; Krist kao savršeni čovjek C 4fh.

Čudesas: motiv vjerodostojnosti A 2bc; Isusova A 3be E 2bb 3bb 5a.
 Ćiril Aleksandrijski, pismo i anateme protiv Nestorija: 250-263 401 554; navodi se, odn. brani 353 436sl 472 516 554 557 3676 4048¹ 4102¹; povij. bilj. 271° 300°° 300 364 416° 557¹; Nestorijevo pismo Ćirilu [251a-e].
 Ćiril Jeruzalemski: saŹetak vjerovanja 41; navodi se 4127² 4223².
 Ćudoredni sustavi: 2175-2177 2679¹ L lee.
 Ćudoređe: Ćudoredni Ćin Ćovjeka L lf; Ćudoredni stav L lg.
 Ćudoređe: naĆela i pravila L la-f.
 Dacija: saŹetak vjerovanja 19.
 Dai[m]bert, đakon: 701.
 Dalberg, Karl Theodor von, nadbiskupMainza: [2705sl].
 Damaz I, papa: 144-180 701; *Decretum Damasi* 178-180 350°; *Fides Damasi* 71sl 485°.
 Danijel, proroĆka knjiga: 1501°.
 Darovi: Duha Svetoga F 2ca 2cd 5a.
 Davies, John Gordon: 41°.
 Decencije, biskup Gubbia: [215sl].
Declaration (Universal) of Human Rights: 3955°, bilj. uz 3958-3963 3966sl 3975 3977. *Decretum Damasi*: 178-180 350°.
Decretum Gelasianum: 350-354 180¹.
 Deizam:3028 C5.
 Deklaracija o ljudskim pravima: v. *Declaration of Human Rights*; Europska konvencija o ljudskim pravima.
 Demokracija: C 4gh 41e.
 Demon: njegov utjecaj na djela kontemplativnih ljudi 2243/72252; v. i Đavao.
 Denifle, Heinrich, OP: 950°.
 DLr-Balyzeh, papirus: saŹetak vjerovanja 2.
 Determinizam: C lgd 4gm.
 Devresse, Robert: 444°.
 Diana, Antonio, CCRRMM, bilj. uz: 2038 2050sl 2053 2064 2112 2130 2136 2153sl Diafragma: 3917a.
 Didache:4141²4155².
 Didim Aleksandrijski: 519 4146¹.
Digesta cara Justinijana I.: 643¹ 3975¹.
 Dy*alog: 4773 C 4gc G 3af 4bf L 7; ekumenski djjalog A 4bb G 3ag 3cf-g; djjalog s Bogom C 4jb.
 Dijaspóra, stanje: 4035 4132.
 Dimnet, Ernest: 3401°.
 Diodor iz Tarza: 152° 519.
 Diognet, pismo Diognetu: 4164¹ 4204¹.

Dioništvo: vjernika u proročkoj, svećeničkoj i kraljevskoj službi Isusa Krista G 4bc-e; laika u tim službama G 6b;
Dionizy'e Aleksandru ski: [112] 4146\
Dionizije Areopagita (Pseudo-): 651¹.
Dionizije Foullechat (Soulechat) OFM: 1087-1097.
Dionizije Mali: 238°.
Dionizije, biskup milanski: 209.
Dionizije, papa: 112-115.
Dioskur I. Aleksandrijski: 343 364 472 519 661 si 2529.
Diskriminacija: C 4gg 4kd 41g L 5b 5g 7 8.
Djeca: dobro djece L6c; izbjegavanje rađanja korištenjem neplodnih dana 3148 3748; izbjegavanje rađanja kao uvjet ženidbenog ugovora 827.
Djeca: krštenje K 3d; pristup blaženosti M 3ba; djeca koja umiru bez krštenja M 3d; euharistijska pričest K 5de; sakramentalna ispovijed K 6e.
Djela apostolska: 3581-3586 A3bf.
Djela: obveza na dobra djela L 3b; dobra djela nevjernika i ateista D 2bc; dobra djela u svojoj ulozi znaka 4009 4125sl; mrtvenje i pokora L 2f 3c; Trojstva B 4c; Crkva kao djelo Trojstva G lbe.
Djelovanje, ljudsko: v. Ljudsko djelovanje.
Djelovanje: liturgije J lc; sakramenata K 2d; krštenja K 3e; potvrde K 4d; djelotvornost misne žrtve K 5ce; sakramenta pokore K 6f; bolesničkog pomazanja K 7e; sakramenta svetoga reda K 8e; sakramenta ženidbe K 9e.
Djevičanstvo: stalež G 4bb L 2f; zavjet čistoće G 4bb L 2f; prednost pred ženidbom G 4bb K 9ba L 2f; Marijino djevičanstvo E 6bb; djevičanstvo i celibat G 4bb L 2f.
Dobra: zemaljska dobra Crkve G 3ae; obveze i prava u odnosu na materijalna dobra L 3d4e.
Dogma: A 4b H 3b.
Doketizam: E 2ca 5ba.
Dolazak Kristov na kraju vremena: v. Kristov ponovni dolazak.
Dollinger, Joh. Jos. Ignaz: 2875°.
Donatisti: 123 705 912.
Dondaine, Antoine, OP: 790°.
Dopfher, Julius, Kardinal: 4470°.
Dositej Jeruzalemski, patrijarh: sažetak vjerovanja 4670².
Dostojanstvo čovjeka: C 4fb.
Dostojanstvo: čovjeka C 4fa-b 4h 4jd L la-b lef 1 f 2d 3b-c 4a-b 5e-g 6c 7 8 9 10a 10c 11 M lb; savjesti L lea 5h; sakramenata K 2f; krštenja K 3f; ženidbe K 9ba.
Dovršenje svijeta: C lgb M 3be; povijesti C 5; ljudskog djelovanja u uskrsnom otajstvu C 4ig; Božjeg kraljevstva E 2fc; opravdanog čovjeka F 3d; Crkve G lbf; Božjeg gospodstva M2.

Društveni nauk Crkve: 4500° C 41a; posljedice L 5 6-13.
Društvena narav čovjeka C 4g.
Društvena pravednost: v. Pravednost.
Društvene napetosti: C 4kd.
Društveno ugnjetavanje: C 4kd.
Društvo: čovjek kao društveno biće C 4ga; svrha i bit C4ge-f; jednakost i nejednakost C4gg; autoritet C 4gh; ustanove C 4gi; smetnje C 4gl; oslobođenje i promjene struktura C 4gm; grješne strukture D 4c; društvo svih naroda odn. svjetsko društvo 3956 3992sl 3995; društvo i njegova odgovornost L 5b; uređenje društva L 7; društveni nauk C 41 L 7; Crkva kao pravno uređeno društvo G 3ae; Crkva i društvo G 7ab; biblijska društva 2710° 2783; tajna društva: v. Slobodni zidari.
Država: Uređenje L 8; Crkva i država G 7ba; državni ustav 2939; državno vlasništvo 4698sl L7 11.
Državna vlast: v. Država.
Duchesne, Louis: 117° 444°.
Duh Sveti: u Trojstvu B 4; poslanje B lg; u stvaranju, u povijesti spasenja, u Crkvi i vjernicima B 3b C ld G lbe; darovi i nastavanje F 2ca 2cd 5a; kod potvrde K 4d.
Duh: obveze i prava u odnosu na duh čovjeka L 3b; u odnosu na duh bližnjega L 4c; napastovanje od zlog duha D la; Sveti Duh: v. Duh Sveti.
Duhovi: B lg 3be E 2dd G 3cd 3da; kao javno predstavljanje Crkve G lbd.
Duhovna pričest: K 5dd.
Duhovni život: J le L 2f; klerika, bogoslova i redovničkih ustanova 4017.
Duns Skotus, Johannes: 2110¹ 2553.
Durandus von Osca (Huesca): sažetak vjerovanja 790-797.
Duša: bit i porijeklo C 4eb; čišćenje M lb 2bc; blaženstvo duše M 3ba-b; dobra duše L 3b 5a.
Dušobrižnik: H 5; liturgijsko obrazovanje J 2ba; v. i svećenik.
Dvoboj: L 4d; suradnja kod dvoboja L4d.
Đakon: služba H6 K 5cd; u hijerarhijskom poretku H lb K 8b; ređenje K 8c; djelatelj sakramenata K 3c 4c 5cb; kao voditelj bogoslužja 4035; unutar liturgije J1 d.
Đakonat: obnova stalnog đakonata 4101°; v. i đakon.
Đavao: kao stvorenje C lb lfa; đavlov grijeh D la; njegov utjecaj D lac; njegovo ponovno djelovanje M 3d.
Eadmer: 815° 3370¹.
Ebion: 157 1339.
Ecclesiasticus: v. Isus Sirah..
Eck, Ivan: 1451°.
EckhartOP: 950-980 1980¹.
Eduard VI, engleski kralj: Ordinale 3315° 3316.

Efez, sabor (god. 431.): 250-268 271° 343° 364 436sl 444 3056¹ 3905 4147 4147⁶ 4172¹; autoritet 352 402 412 472 575 2528 3431; uključen među „četiri“, „pet“ ili „sedam“ sabora 433 438 444 517sl 521 si 554 561 686; - „razbojnička sinoda“ (god. 449.) 300° 444¹.

Egelbert, nadbiskup Trier: 702°.

Egila, biskup Elvire (Granade): [595°].

Egipat: sažeci vjerovanja 55 62sl.

Egoizam: C 4gl-m 41e D lb 4a 4c M 2ba.

Egzegeza: Svetoga pisama A 3be.

Egzistencijalistička filozofija: 4410°.

Egzistencijalizam: 3878 3882.

Egzorcist: H lb K 8b.

Ehrle, Franz, SJ: 900°.

Eijl, Edouardvan: 1901° 1980¹.

Eksuperije, biskup Toulousa: [212 2638].

Ekumena: katolička Crkva, druge crkve i crkvene zajednice G 3ag.

Elipand, nadbiskup Toleda: 595 612° 615.

Elliot, Walter: 3340°.

Elvira, sinoda (oko 300.): 117-121 711¹ 2325¹.

Embrij: postupanje s njim L 6c.

Enhipostazija: 4520°.

Entuzijasti: 250°.

Epifanije iz Salamine (Konstancije): sažeci vjerovanja 42-45 46° 48° 150°; povij. nap. 127°.

Epikleza; 1017 2718 3556.

Epikur: 435 1367.

Eriugena: v. Ivan Skot Eriugena.

Ervigije, kralj Španjolske: [561°] 564°.

Escobar y Mendoza, Antonio de, SJ, bilj. uz: 2033 2038 2048 2102 2106 2110 2129sl 2142 2145sl 2153.

Eshatologija: M 1-3.

Estrix, Aegidius, SJ, bilj. uz: 2112 2116sl 2119-2123.

Eterije iz Osme: sažetak vjerovanja 23.

Ethelstan: Psalterij 11.

Etika situacije: 3918-3921.

Etika: načela naravne etike L lc; tvrdnje protiv naravne etike 2956-2964 L ld; etika situacije 3918-3921; odbacivanje individualističke etike 4330.

Etiopljani: Bula sjedinjenja [1330-1353]

Eudoksije Carigradski, eudoksijanci: 150° 151.

Eugen III., papa: 745 772.

Eugen IV., papa: 1300-1353 850° 921° 1151° 1445.

Eugipije, svećenik: 595° 596.
Euharistija: G 3aa J lb K 5; sudjelovanje laika G 6bb K 5cc; biskup je prinosi i vodi slavlje H 3i.
Euhiti: 250".
Euhologija Grčke crkve: 1990.
Eulogije, patrijarh aleksandrijski: [474-476].
Eunomije izKizika, eunomijanci: 150° 151 155 433 472 519 1332.
Eunuh: v. Kastracija.
Europska konvencija o ljudskim pravima (Povelja o ljudskim pravima): 3955° bilj. uz 3959-3962 3966 3977.
Eutanazija: L 4d.
Eutih Carigradski, eutihijanci: 290 292 298 300° 300 343 355 364 401sl 425 433 444¹ 472 519 1345 2529.
Eutihije, patrijarh carigradski: 574¹.
Euzebije Cezarejski: 40 10.9° 110° 125° 127° 4140³ 4146¹ 4146².
Euzebije iz Dorvlaja: 50.
Euzebije iz Emese, (Pseudo-): 26°.
Euzebije iz Vercellija: 209 525°.
Evagrije Pontik: 519.
Evandjelja, egzegetska pitanja: općenito 4402-4407; Mt 3561-3567; Mk 3568sl 3572sl 3575sl; Lk 3568 3570-3576; Iv 3398-3400; knjiga Evandjelja: štovanje 601 654.
Evandjelje: kao temelj Crkve A 3ba 3bb G 2bd 3cd 7aa 7ad; naviještanje A 2bb E 2bb G 3cd 6ca 7aa 7ad H 3a; čuvanje i predaja A 3ab-c 3c G 3db H 3; tumačenje A 3be; Evandjelje i ljudska sloboda C 4fc; kao izvor svake istine i čudorednog nauka L ld 5h; traženje pravednosti kao zahtjev Evandjelja 4482 4762 C 4gc.
Evandeoski savjeti: G 4bb L 2f; Krist kao utjelovljenje evandeoskih savjeta 4836.
Evodije: v. Simon Evodije.
Exsultet: 4814¹.
Eybel, Joseph Valentin: 2592-2597.
Fabije, biskup antiohijski: [109].
Faller, Otto, SJ: 646¹.
Farvacques, Francois, OESA: 2327¹ 2328¹.
Fasso, Silvio:3632°.
Fatalizam: 283 1177 2812 3246 C lgd.
Faust iz Reja: 26 330° 366° 374¹.
Febronije, febronijanizam: 2592-2597 2592° 2600° 2602¹ 3113.
Feder, Alfred L, SJ: 141
Feeney, Leonard: 3866° 3873.
Feliks II. (III.), papa: 345.

Feliks Urgel: 615.
Feminizam (koji se zauzima za prava žena u državi): 3975; v. i Žena.
Fenelon, .F.: 2351-2374.
Fenomenologija: 4410°.
Ferrara, sabor (god. 1438.-1439.): 1300" 1309° 1445 4147⁸ 4180°.
Fessler, Joseph, biskup: 3050°.
Fideizam: 3033; v. 2751-2756 2765-2768.
***Fides Damasi* (sažetak vjerovanja): 71sl 485°.**
***Fides Pelagii*: 441-444.**
Figliucci, Vincenzo, SJ, bilj. uz: 2047 2102 2106 2130.
„Filioque": B 3c.
Filip III, španjolski kralj: 1997a.
Filip IV., francuski kralj: 870°.
Filip IV., španjolski kralj: 2015°.
Filip VI., francuski kralj: 990°.
Filip, papin legat: 3056¹.
Filozofija: osnovno značenje A 2aa; ona je dužna poštivati objavu A lbc 4a; nadležnost crkvenog učiteljstva H 3bb; filozofski grijeh 2291.
Firenca: Misal, Sakramentar: sažetak vjerovanja 17; sabor (god. 1439-1445) 1300-1353; navodi se 1986 3059 3068 3293 3 858 4142² 4169¹ 4171 4171² 4180° 4188³ 4189¹ 4541²; povij. bilj. 150° 1300°° 3391°.
Firmilijan Cezarejski (Kapadocijski): 111°.
Fizička prisila: C 4fb L 3b 5g; psihičko porobljavanje C 4kd.
Fizika, teorijska: 4410°.
Flavijan, biskup carigradski: *Tomus Leonis* [290-295] (v. i Leon Veliki: *Tomus*); 300°° 300.
Flor iz Lyona: 625°; bilj. uz 626-628.
Focije, patrijarh carigradski, Focijev raskol: 638° 650° 661sl 2533 2886.
Fotin Sirmijski, fotinijanci: 138° 150°° 151 157 453 1339.
Foullechat: v. Dionizije F.
Francisco de Zabarella: 2043
Franckenberg, nadbiskup Mechelna: 2590°.
Francuski masoni: v. Slobodni zidari.
Frankfurt, sinoda (god. 794.): 612-615 150° 566° 600°°.
Franjo Asiški: 908° 910°.
Franjo I., francuski kralj: 1445°.
Franjo Saleški: 1997°.
Fratičeli: 910-916.
Friaul, sinoda (god. 791.): 150°; (god.. 796. oder 797.) 616-619.
Fridrihl., car: 648
Fridrihl., car: [1151°].

Frohschammer, Jakob: 2850-2861.
Fromont (Froidmont), Libertin, bilj. uz: 2302 2309 2311.
Fulgencije iz Ruspe: sažetak vjerovanja 22 75°; navodi se 370° 595° 596 1331¹ 1347¹ 1350¹ 1351¹⁻² 1532¹.
Fullo: v. Petar Fullo.
Gabrielis, Egidije de, TOF, bilj. uz: 2316-2318 2322sl.
Galen, Klaudije: 815°.
Galija: sažetak vjerovanja 25-28 30.
Galikanizam: članci galikanskog klera 2281-2284; njihovo odbacivanje 2285 2699sl;
Galtier, Paul, SJ: 152° 250°°.
Gasser, Vrnzenz, biskup: 3050° 4 1 49⁴ 4149⁵ 4150¹ 4 1 50².
Gaudencije, biskup: 134.
Gaudencije, biskup Voltere: [445].
Geissel, Johannes, kardinal: [2828-2831].
Gelazije I, papa: 347-355 641¹ 3821¹ 4170²; Pseudo-Gelazye 357°.
Genadije iz Marseillea: 325°.
Generacijizam: 360sl 1007 3220.
Genetska manipulacija: L 6c.
Gerard iz Borgo San Donnino: 803°.
Gerberon, Gabriel: 2326¹.
Gerbert, biskup Perpignana: 2901°.
Gerdil, Hijacint-Sigismund, kardinal: 2600°.
Gerhoh iz Reichersberga: 4177⁵.
German Carigradski: 4175² 4177¹.
Gilbert de la Porree: 745°.
Gioja, General OESA: 2564°.
Glad: C 4gl-m 4il 4kd-e D 4c G 7ad.
Gledanje Boga: M 3bb A 2ab; uskraćivanje gledanja Boga M 3d.
Glorieux, Palemon: 749°.
Gnostici: 452.
Godefrid od Sv. Viktora: 4 1 77⁵.
Godesbergski program SPD-a: 3950¹.
Goldaraz, Carlos Garcia: 187°.
Gonzalez de Santalla, Tirso, SJ: 2175.
Gonzalez Tellez, Emanuel: 2568.
Gospodarstvo: L 12.
Gospodnja večera: v. Euharistija.
Gospodstvo: vršenje C 4gh L lef; ljudsko gospodstvo nad prirodom C 4kc; đavla nad čovjekom D lac; Kristovo E la2fc 3bd; vječno gospodstvo s Kristom M 3bf; dovršenje Božjeg gospodstva M 2.

Gottschalk iz Orbais-a: 621°.
Gousset, Thomas-M.: 2715° 2725.
Građanska zajednica: svrha C 4ge; bit C 4gf; v. i opće dobro, društvo, država.
Gratrv, Auguste Joseph Alphonse: 2751°.
Grci: bula sjedinjenja [1300-1308] 1327 1351 1986 2534; drugi dekreti za Grke 810 830-839 1985-1987 1990-1992 2522-2524; posebno učenje Grka 1807¹ 1986; povij. bilj. 850°° 1300°°.
Gregor von Valencia SJ: 2145¹.
Gregorije Nazijanski: 353 556 805¹ 1672¹ 4153⁵.
Grgur I. Veliki, papa: 472-480 574¹ 587° 698 698¹ 770 824² 3 061¹ 3707² 3 804¹ 3981² 4102² 4143¹ 4147⁵ 4245¹; Pseudo-Grgur 2052¹.
Grgur II., papa: 580sl.
Grgur III., papa: 582sl 581°.
Grgur IX., papa: 824-829 772° 1830' 3144'.
Grgur VII., papa: 700 690° 717¹.
Grgur X., papa: 850-861.
Grgur XI., papa: 1101-1139.
Grgur XII., papa: 1151-1200.
Grgur XIII., papa: 1985-1988 698¹ 1901° 2331¹.
Grgur XV., papa: 2015° 2016 2026¹.
Grgur XVI., papa: 2725-2772 2784 3201°.
Grgur, katolikos Armenaca: [774°].
Grijež: temelj i bit D 1; anđela C 2b D laa; Adamov grijeh, izvorni grijeh i osobni grijesi čovjeka D 2; grijehom iskvareno ljudsko djelovanje C 4if; grijesi pojedinog čovjeka D 3; grijesi u društvenim odnosima D 4; oprostjenje grijeha D 1; po skaramentima K 3e 5ec 6f 7e; bezgrješnost Isusa Krista E 5dd; Marijina bezgrješnost E 6cc-d; putujuće Crkve G 3bb; priznavanje grijeha K 6cc; pretpostavke za grijeh L 1f; filozofski grijeh 2291; oprostivi (laki) grijeh K 6cc; grijesi •protiv ljubavi L 4a; smrtni grijesi D 3bb; smrt u stanju izvornog grijeha ili osobnog grijeha M 3 d.
Grješnik: dobra djela i grješnici D 2bc; pravo na vlast i posjedovanje L 8; ovlast posrećivanja i dijeljenja sakramenata K 2b.
Grješnost: čovjeka i njezine posljedice C 4fg; čovjeka kao zapreka za ispunjavanje poslanja C 4jk; neposredno djelovanje grješnosti na čovjeka C 4kb; v. i Grijež.
Groblje: oskvrnuće K 4dc.
Guastalla, sinoda (god. 1106): 705.
Guezelo: v. Wezelo.
Guido II. iz Chartreusa: 2223
Guimenius Amadeus (pseudonim): v. Moya.
Gunther, Anton, gunterijanci: 2828-2831 2833° 2914 3025.
Guyon, Jeanne Marie Bouvier de la Motte: 2351°.

»

Hadrijan I, papa: 595-633.

Hadrijan II, papa: 650-664.

Havermans, Makarije, bilj. uz: 2302 2307 2309sl 2312 2315 2330.

Hebreji: *Poslanica Hebrejima*, egzegetsko pitanje 1501° 3591-3593; A 3bf; v. Židovi.

Hecker, Isaak-Thomas: 3340°.

Hedonizam: 2958.

HenrikII, car: 150°.

Henrik.IV, car: 702° 704°.

Henrik Virneburg, nadbiskup Kfilna: 950°.

Henrik, biskup Albana, kardinal legat: 790°.

Henrik, biskup Sens-a: [721°].

Henrik, biskup Strassboura: [799].

Henrik, kardinal, knez Yorka: [2566-2570].

Hentrich, Wilhelm, SJ: 3900°.

Heraklije car: Ekthesis 519.

Hermann, nadbiskup Metz: 702°.

Hermeneia, pseudo-atanazijevska: 42° 46sl 48°.

Hermes, Georg: 2738-2740 3025 3035si.

Hessels, Jan: 1901° 2325

Heterije: v. Eterije.

Hezihije Jeruzalemski: 4145°.

Hijerarhija, crkvena: H lb-c K 8b; suradnja laika s hijerarhijskom službom G 6ce; hijerarhija istina katoličkog nauka A 4bb.

Hilarije iz Poitiersa: 74¹ 75° 125° 138° 141 209 353 625 4102¹ 4143¹ 4147⁵.

Hilijazam: 3839 M la.

Himerije, biskup Tarragone: [181-185 2 6 80²].

Hinduizam: G 3ce.

Hinkmar, nadbiskup Reimsa: 621° 625°.

Hipnotizam: 2823°.

Hipolit Rimski: sažetak vjerovanja 3° 10 60° 61° 64 328¹; povy. bilj. 105°; biskupska služba 4145³ 4145⁴ 41.51⁹.

Hipostatsko sjedinjene u Kristu: E 5c; posljedice hipostatskog sjedinjenja E 5d.

Hippon Kraljevski (Afrika): sažetak vjerovanja 14° 21; sinoda (god.393.) 186°.

Historicizam: 3878.

Holzapfel, Heribert: 1442°.

Homilija: A 3bd J 2bb.

Homoseksualnost: 2044 L 6b; dušobrižništvo i homoseksualnost 4583.

Honorat, biskup iz Arlesa: 75°.

Honorije I, papa: 485-493; obrana Honorija 496-498; osuda 550-552 561° 561 563.

Honorije III, papa: 822 772° 908°.

Hontheim, Johannes Nikolaus von (Febronije): 2592°.
Hormizda, papa: 363-369; *Libellus fidei* 363-365 3066¹; povij. bilj. 180¹ 350° 401°.
Houtin, Albert: 3401°.
Hugo od sv. Viktora: 873¹.
Hugonin, Flavien-Abel-Antoine: 2841°.
Humanističke znanosti: C 4kc 41f; Crkva i humanističke znanosti C 4id; G 7ae.
Humanizam: kršćanski humanizam kao pravi humanizam C 4ki L 9.
Humbert von Silva Candida, kardinal: 690° 691°.
Humilijati (sekta): 760.
Hurtado, Thomas, CCRRMM, bilj. uz: 2026-2028 2102 2163.
Hus, Jan, husiti: 1201-1230 1247° 1249-1251 1480; upitnik za husite 1247-1279; pravo na laički kalež 1725°.
Huygens, Gommarus, bilj. uz: 2301 2306 2316.
Ibas iz Edesse: 300°° 416° 437 444 472.
Idealizam, filozofski: 3878 3882.
Ignacije Antiohijski: 4005² 4041¹ 4134¹ 4144⁴ 4144⁸ 4144⁹ 4144¹⁰ 4151² 4151⁵ 4152⁴ 4153¹ 4154² 4155².
Ignacije, patrijarh carigradski: 2533.
Ikonoklasti: 600°° 2532.
Ildelfons Toledski: sažetak vjerovanja 23.
Imanencija (prema modernistima): 3477-3481 3487 3490.
Imanentizam: 3878 3882.
Indeks zabranjenih knjiga: 1851°; v. 354.
***Indiculus* (pseudo-Celestinsko poglavlje): 238-249 222° 231° 633 1997a.**
Indiferentizam: G 2bc L 2c.
Indijanci: zaštita ljudskih prava 1495 2745.
Individualizam: C 41c L 5e 7 11.
Inocent I., papa: 211-219 235 239-242 701 2638 4153³ 4153⁵.
Inocent II., papa: 715-741.
Inocent III., papa: 766-820; navodi se 525° 716¹ 1101° 1529¹ 1814 2712 3851¹ 4245¹ 4541² 4800¹; Pseudo-Inocent 741°.
Inocent IV., papa: 830-839 648¹ 772¹ 2522° 3102.
Inocent VIII., papa: 1435 1443.
Inocent X., papa: 1999-2008 2011 2020 3555.
Inocent XI., papa: 2090-2269 2022¹ 2700 2792 3834.
Inocent XII., papa: 2340-2374 2028¹ 3325.
Inocent XIII., papa: 2400°.
Investitura: 704° 710-712 712².
Irena, Bizantska carica: 600°°.

Irenej Lvonski: 2732¹ 2888¹ 3057² 3549¹ 3563¹ 3915¹ 4104¹ 4133² 4141² 4144
4144⁶ 4144⁷ 4208¹ 4223¹ 4225¹ 4233¹ 4339².

Irenizam: 3880.

Irska: sažetak vjerovanja 29.

Iskustvo, unutarne (modernizam): 3033 3484.

Islam: v. Muslimani.

Ispovijed, sakramentalna: dio pokore K 6c; ispovijedanje grijeha K 6cc; zadovoljština K 6cd; odrješenje K 6ce; potrebna za ponovno stjecanje stanja milosti K 6g; godišnja ispovijed J 6g; ispovijed svećeniku koji nije nazočan 1994sl; korištenje znanjem koje dolazi iz ispovijedi 1989 2195 2543sl.

Ispovijed: grijeha K 6cc.

Ispovijedanje vjere: v. Sažetak vjerovanja.

Ispovjedna tajna: 1989 2195 2543sl K 6cc.

Ispovjednik: obveze K 6cc; asistiranje dvoboju 3162.

Istina: Božja B 1b; pravo i obvezana traženje istine L 3b; ljudska istina i istinitost L 4c.

Istinitost: L3b 4c.

Istočne crkve, sjedinjene: 4180°; liturgijsko zajedništvo s odvojenim Crkvama J 1ec; Katolička Crkva i odvojene Istočne crkve G 3ag.

Istočne crkve: G 3ad.

Istočnjaci: zablude 3553-3556.

Istraživanje: ljudsko predviđanje i znanost C 4id; sloboda istraživanja H 3g.

Isus: v. Krist.

Ivan Damaščanski: 1672¹ 3913 4102² 4104 4175² 4175³ 4177¹.

Ivan de Belna OP: 930°.

Ivan de Janduno: 941°.

Ivan de Latone: 1101-1103.

Ivan de Polliaco (Pouilly): 921-924.

Ivan II, papa: 401sl.

Ivan III, papa: 451-464.

Ivan IV, papa: 496-498.

Ivan VIII, papa: 668.

Ivan XV, papa: 675.

Ivan XXII, papa: 910-991 1087° 1091 1980¹ 3325.

Ivan XXIII, papa: 3930-3997 3265° 4001⁰⁰ 4145⁵ 4195° 4201° 4240¹ 4301° 4321¹
4323¹ 4325² 4326¹ 4326³ 4328¹ 4334³ 4343⁵ 4454¹ 4468¹ 4470° 4476¹ 4476³
4486² 4492³ 4571² 4764² 4766^{1m2} 4790° 4791³ 4792³ 4805¹.

Ivan XXIII, protupapa: 1151°°.

Ivan Kasijan: sažetak vjerovanja 50.

Ivan Krstitelj: 790 1614.

Ivan Pavao II, papa: 4610-4848.

Ivan Skot Eriugena, skotisti: 625° 633.
 Ivan Skot Eriugena, skotisti: 625° 633.
 Ivan XI. Bekkos, patrijarh carigradski: 850°.

Ivan Zlatousti: sažetak vjerovanja 50; autoritet 353 3630; navodi se 2779¹ 3979¹ 4116¹ 4133¹ 4145⁶ 4164¹ 4220¹ 4406¹ 4800¹; Pseudo-Ivan 643¹.

Ivan, biskup antiohijski: 271°.

Ivan, kardinal, bivši biskup Beauvais-a: 1087°.

Ivan, knez burgundski: 1235°.

Ivan, nadbiskup lvonski: [782-784].

Ivan, patrijarh carigradski: 363°.

Ivan: *Ivanovo Evadlje* 3398-3400 3416-3418; *Ivanove poslanice* 180' 1501° A 3bf; *Ivanovo Otkrivenje* 178° 486 1501° A 3bf.

Ivanovo Otkrivenje: v. Ivan.

Izabela II., španjolska kraljica: 3900°.

Izabranje: čovjeka C 4db F 1d; Marije E 6c.

Izaija: *Knjiga proroka Izaije* 3505-3509 A 3bf.

Izbjeglice, politički: prava 3990.

Izbor pape: 1190.

Izbor: za crkvene službe G 7ba; za papu 1190; za upravljanje državom 3150.

Izidor Seviljski: 532¹; Pseudo-Izidor 712 1320¹.

Izopćenje: H 2a.

Izrael: izabranje A 1c C 4db G 1bb; Crkva i Izrael G 1bb 2ba 3ce; Crkva kao 'novi Izrael' G 2a.

Izvanbračna djeca: C 4ke G 7ad.

Izvorni grijeh: D 2b.

Jacobus de Marchia OFM: 1385°.

Jakob izBrescie: 1385°.

Jakobiti: v. Kopti.

Jakov: Poslanica apostola Jakova 1501° A 7b;

Jansen, Kornelije, janzenisti: Janzenove tvrdnje 2001-2007 2010-2012 2020 2301¹ 2307¹ 2390 2502 3718; obrazac podlaganja 2020; janzenističke tvrdnje 2301-2332 237° 392¹; povij. bilj. 1980¹ 1999° 2021° 209 2290° 2301° 2302¹ 2316¹ 2331¹ 2400° 2509° 2564 2600° 2613¹ 2621 2684¹ 3113 3246 3376 3378.

Javnost: crkvena G 1bd.

Jean de Cirey, opat Citeaux: [1435].

Jedinstvenost: Božja B 1b.

Jedinstvo: u redovničkim zajednicama 4151; čovječanstva L 9; Crkve G 3a; božanske i ljudske naravi u Isusu Kristu E 5c; kolegijalno jedinstvo biskupa H 1c; u ženidbi K 9bd.

Jednakost: božanskih osoba u Trojstvu B 4bb; u društvu C 4gg L 5g 7; svih ljudi C 4fb L 5g 7.

Jeronim Praški: 1201° 1249sl.
Jeronim Stridonski: autoritet 353 625; navodi se 1542¹ 1680¹ 3 1 44² 3 650 3 651 3793⁷ 4143¹ 4169⁴ 4232²; povij. bilj. 71° 180¹.
Jeruzalem: sažetak vjerovanja 41; patrijarh 661 811 1308.
Jezik, u liturgiji: J la-b 2bb K 5db.
Joachim de Fiore: 803-807.
Josip II, car: 2590° 2592¹.
Josip, Marijin zaručnik: 1880 3260-3263 4170 4836 E 6db.
Jovinijan: 1520° 1573¹.
Jozefinci (sljedba): 760.
Juda: *Poslanica apostola Jude* 1501° A 3bf.
Judaizam: 587.
Judita: *Knjiga o Juditi* 178° 1501° A 3bf.
Julijan iz Kosa: [296-299].
Julijan, nadbiskup Toleda: 566sl 568°.
Julije I, papa: 132-136 11° 138 141; Pseudo-Julije 1320².
Julije II, papa: 1443.
Julije III, papa: 1635-1719 1500°° 1998 3315°.
Jungmann, Josef Andreas, SJ: 2°.
Jurisdikcijska vlast: Crkve G 3ae; crkvene službe H lb; pape H 2ba; biskupa H 2c; kod dijeljenja sakramenta pokore K 6d.
Justin I, car: [367-369].
Justin, Apologet: 4141² 4144¹⁰ 4344².
Justinijan I, car: Edikt protiv origenista 403-411 2660 [367-369 416-420]; povij, bilj. 363° 401° 416° 421° 441°; v. *Digesta*.
Kajanje iz straha: dio sakramenta pokore K 6cb; problem o kojem se slobodno raspravlja 2070; atricionizam 2316¹.
Kalcedon, sabor (god. 451.): 300-306; navodi se općenito kao izvor 447¹ 548¹ 555¹ 4172^f 4322³; navodi se njegov sažetak vjere 500 1310 3431 3905; kanoni 300°° 691° 2652; autoritet 352 364 401° 402 412 426sl 433 437 444 472 553 575 1310 2529sl; uključenje u „četiri“, „pet“ ili „sedam“ sabora 438 444 517sl 521sl 554 561 686; povij. bilj. 125° 343° 412° 441° 472¹ 3905°.
Kaldejci: sjedinjenje 1300°°.
Kalist I, papa: 105.
Kalist II, papa: 710-712 718¹ 772.
Kalist III, papa: 1355-1357.
Kamate, uzimanje: L 11.
Kanon: svetih knjiga A 3bc; kanon mise: K 5db.
Kanonicitet: svetih knjiga: A 3bc.
Kanonizacija (prva): 675; prosuđivanje spisa kod kanonizacije 2726° 2727.
Kanonsko poslanje: biskupa 4148; laika G 6bb.

Kapadocija: sažetak vjerovanja 48°.
Kapitalizam: C 4ic 41d L 7 10-12; manchesterski kapitalizam 4440°;
Karizije: 266.
Karizme: B 3bf G 3ac.
Karlo Boromejski, kardinal Milana: 2316¹ 2655².
Karlo I, engleski kralj: 3317b.
Karlo II., španjolski kralj: 2301°.
Karlo IV., car: 1110°.
Karlo V., car: 1495° 1495 1500°°.
Karlo Veliki, car: 612°.
Karlo VII., francuski kralj: 1445°.
Karlstadt, Andrija: 1451°.
Kartaga, sinoda (god. 387.): 186; (god.997) 180¹; (pseudosinoda god. 398.) 325°;
(god. 418.) 222-230 [217 221 239] 244¹ 245 633 (Afrička sinoda); (god. 419)
186°.
Kastracija: L 4d.
Kataphrvger: 478.
Katari: 127 (novacijanci); 760 800-802.
Katedra: govor s katedre H 3dd.
Kateheza: A 3bd-e G 3cd 6cd; liturgijska 4035 J2bb.
Katekizam, rimski: v. Rimski katekizam.
Katekumeni: njihova pripadnost Crkvi 4138 G4a K 3d.
Katolištvo: Crkve G 2bb 3ab 3ad 3c.
Kazna: vječna kazna M 3d; oprost K 3e 6f; vremenita kazna K 6f; crkvene kazne H
2a.
Strukture, grješne: 4810°; grješne strukture društva D 4c; nadvladavanje i osloba-
đanje D 4d 7bd.
Kaznene mjere (Bestimmungsmensuren): 3672.
Kerdon: 454.
Kerinth: 1339.
Kildebert I., kralj: [441-443].
Kir Aleksandrijski: 519f550f563.
Klanjanje: Bogu J la lee L2f; Isusu Kristu E 5de J lef; Bogje dostojan štovanja B
lc; v. i Štovanje.
Klasna borba: u marksizmu C41b L7; u teologiji oslobođenja C 4ke G 7ad.
Klement Aleksandrijski: 3138¹.
Klement I, papa: IOIsI 4144² 4144³ 4144¹⁰.
Klement III., papa: 7724245¹.
Klement III, protupapa: 702°.
Klement IV., papa: 849 85 9°° 860
Klement IX., papa: 2613.

Klement V, papa: 891-908 870° 910° 1440 1445°.
Klement VI, papa: 1025-1085 941- 3556¹.
Klement VIII, papa: 1989-1995 1310° 1880° 1997° 2008 2522 2712.
Klement XI, papa: 1400° 2380-2502 2509 2712.
Klement XII, papa: 2509-2513 2783¹ 2894¹.
Klement XIII, papa: 2580-2585.
Klement XIV, papa: 2588 1990°.
Klement, škotski svećenik: 587.
Klenkok, Ivan, OESA: 1110°.
Kler: v. Klerici.
Klerici: H 1-6 G 4bb; liturgijsko obrazovanje 4014-4020 J 2ba.
Kleutgen, J.: 4146⁶ 4149² 4177¹.
Kloniranje: embrija L 6c.
Knaus-Ogino (sprečavanje začeća): 3148° 3748 4470°.
Knjiga Sirahova (Ecclesiasticus): 178° 1501°.
Knjige o Makabejcima: knjige SZ 178° 1501° A 3bf.
Knjige: kanonske A 3bb-c; apokrifne 213 354.
Književna kritika: kao pomoć kod povijesne egzegeze A 3be.
Koch, Josef: 910° 950°.
Kolegij: apostola G 3da H lc; biskupa G 3dc H lc 2d 3a 3ca; ovlasti H 2bc 2d 3a 3cc.
Kolegij biskupa: G 3dc; u odnosu na papu H lc 2bc 2d.
Kolegijalnost: kolegijalni karakter crkvene službe H lc; kolegijalno vršenje pastirske službe H 2d.
Kolektivizam: C 41a-b L 5f 11.
Kolluthus: 519.
Komentatori: u liturgiji J ld 2bb.
Komunikacija idioma: E 5ea.
Komunizam: nauk C 41b L 11; crkvena zabrana 3865 3930 L 2c.
Koncelebracija: 3850 3928.
Koncilijarizam: 1375°.
Kondom: 2795.
Kongregacija za nauk vjere: izjave 4520-4522 4530-4541 4550 4552 4570-4574 4590-4606 4660-4666; odgovori 4560-4561; dopisi 4650-4659; instrukcije 4670-4674 4720-4723 4730-4741 4750-4776 4790-4807; navodi se u 4101° 4599² 4751¹ 4759³ 4773¹ 4774¹ 4791¹.
Kongregacije rimske kurije: autoritet H 3cb.
Konstancije, car: 141s1209.
Konstantu, car: 519.
KonstantinI. (Veliki), car: 125°° 1183.

Konstantin III., car: v. Konstant II.
Konstantin IV. Pogonat: [561-563] 542° 551 553.
Konstanz, sabor (god. 1414-1418): 1151-1279 1126¹ 1309 1480 2282.
Kontemplacija, J lee leg lei-j K 10a L2f.
Konventualci: 910°.
Konzumizam: 4810° 4812.
Kopti (jakobiti): sjedinjenje [1330-1353] 1300°°.
Korint (sinoda god. 419.): 232; Poslanica Korinćanima [101sl].
Korizma - bogoslužje riječi: 4035.
Kornelije, papa: 108sl 4154².
Krađa: K 4fb.
Kraljevstvo Božje: kao cilj povijesti C 5d; dovršenje i predaja E 2fc; Crkva kao znak i početak Božjeg kraljevstva G 2bb; početak Božjeg kraljevstva u povijesti M 1.
Kraljevstvo: Kristovo E 3bc.
Kraniotomija: 3298 L 4d.
Krepsti: ulivene krepsti F 2cc; naravne i nadnaravne krepsti L 1 g; kršćanske krepsti vjere, ufanja i ljubavi L 2c-e; vršenje krepsti L 2f; krepsti su važne i za savršene ljude L 2f; euharistijska pričest i krepsti K 5ec.
Kriokonzervacija: L 6c.
Krist: postojanje A 2ab; Sin Božji B 2 E1; tajne života, smrti i uzvišenja Isusa Krista E 2; Otkupitelj E 1 3; tri Kristove službe E 3b; Poslanje E 4; pojmovno shvaćanje tajni Isusa Krista, komunikacija idioma E 5; sudjelovanje u stvaranju B 2b C lc; potpuni čovjek C 4fh; Krist i ljudska zajednica C 4gn; Krist i ljudsko djelovanje C 4ih; Krist i poziv čovjeka C 4jl; Krist i siromašni C 4ke; Krist i cilj povijesti C 5b; oprostjenje grijeha od Boga po Isusu Kristu D 7ba; Bog želi spasenje svih ljudi u Isusu F lc; Crkva stečena po Kristu G lbc; Kristovo mistično tijelo G 2a; Kristova prisutnost u euharistiji i u liturgijskim činima J la K 5bb 5bd; Kristovo djelovanje u sakramentima K lbb; Dolazak Božjeg kraljevstva u Kristu M la; ponovni dolazak na kraju vremena E 2f M 2a; štovanje E 5de J lef; egzegetska pitanja o genealogiji i djetinjstvu 3567 3570; Srce Isusovo E 5de J lef.
Kristov križ: žrtva na križu E 3bc K 5bb 5ce; štovanje slika i križa 600sl 603 654
Kristov ponovni dolazak: E 2fa M 2a; egzegetska pitanja 3628-3630; liturgija kao očekivanje Kristovog ponovnog dolaska 4008 4171.
Kritička metoda (egzegeza): 3029 3286 4402 4201° A 3be.
Krivnja: čovjeka C 4ef 4kh D 2bc 7bb E 3a F lb-c G 2bc 3af 3cf; K 6f lOba L 2d M lb;
Krivovjerje: J lek
Krivovjernici: pojam L 5g; podložni su crkvenim zakonima H 2a; spaljivanje krivovjernika 1483; krivovjernik kao djelitelj krštenja K 3c.
Krizma: K 3b 4b-d.

Kršćani: kršćani i ljudska zajednica C 4gp; i kršćanska zajednica C gq; ljudsko djelovanje C 4ij; poziv kršćana i Crkve C 4jn; kršćani i cilj povijesti C 5sl.
Krštenje: K 3.
Kruh (kod euharistijske žrtve) K 5ac 5dc.
Ksenoharid, pisac apokrifnih spisa: 213.
Ksisto: v. Siksto.
Kult: v. Štovanje.
Kultura: kulturna zadaća laika G 6cb; Crkva i kultura G 7ae; uređenje kulture L 13.
Kiing, Hans: 4530°.
Kiinstle, Karl: 75°.
Kvalifikacija, teološka: v. Cenzure.
Kvantna mehanika: v. Fizika, teorijska.
Kvijetizam: 866° 2181-2192 2201-2269 2351° 3817.
Lacman, Ivan: 2301'.
Lacunza y Diaz, Manuel: 3839°.
Laici: G 6; Djelitelji krštenja K 3c; euharistijska pričest samo pod jednom prilikom K 5dd; Laici i biskupi H 2e; pripadnost pastoralno-liturgijskom institutu 4044; djelatno sudjelovanju u euharistiji J 1 d K 5cc; laičke sekte 760sl 866; v. i Braća.
Laički kalež: 1466 1725° 1760 K 5dd (= pričest pod obje prilike).
Laksizam: K leb; 2021-2065 2101-21672301° 3834.
Laktancije, L. Čelije Firmijan: 3961 3961² 4245¹.
Lamennais, Felicite de: 2730°.
Landulf, knez Beneventa: [698].
Langres, sinoda (god. 859.): 625°.
Lanzo: [702].
Laodiceja, sinoda (između 341. i 380.): 178°.
Laparotomija: 3338 L 4d.
Lateran: opći sabori: I. (god. 1123.) 710-712; II. (god. 1139.) 715-718; III. (god. 1179.) 751 772°; IV. (god. 1215.) 800-820 799° 880° 922 1683 1708 18143002 4147⁸ 4189¹ 4522¹ 4541²; završna faza firentinskog sabora (god. 1443.-1445.) 1300°; V. (god. 1512.-1517.) 1440-1445 870° 1860 2040¹ 3017; - sinoda: (god. 649.) 500-522; (god. 993.) 675°; (god. 1060.) 691-694; (god. 1102.) 704; (god. 1110.) 706-708.
Latinska Amerika: stanje C 4kd L 7; držanje latinko-američke Crkve prema siromašnima G 7ad; latino-američki pučki katolicizam G 7ae.
Latinski jezik: kod euharistijske žrtve J la 2bb K 5db.
Latitudinarizam: G 6a; v. i Teorija grana.
„Latrocinium“: v. Razbojnička sinoda.
Laurencije, biskup Lignida: [357-359].
Laurent, Andreas, bilj uz: 2307-2311.

Laurent, M. Hyacinthe, OP: 950°.

Lavmann, Paul, SJ: 2022

Laž: L 4c.

Lažna prisega: L 2b.

Le Courayer, Pierre Francois: 3315°.

Le Pappé de Trevern, Jean-Francois, biskup Strassbourga: 2751°.

LePippre, Louis: 231i¹.

LeRoy, Edouard: 3401°.

Leandro de Murcia OFM Cap: 2162¹ 2163¹.

Leclerq, Jean: 790°.

Ledochowski, Wlodimir, SJ: 3601'.

Lefebvre, Marcel: G 3ag K 8d; 4820-4823.

Lehmkuhl, August, SJ: 2515°.

Lemius, Johannes B., OMI: 3475°.

Lennerz, Heinrich, SJ: 525°.

Lensaeus, Johannes, učitelj u Louvainu: 1901°.

Leon I. Veliki, papa: 280-329; *Tomus* [I] *Leonis* 290-295 300 306¹ 353 401sl 553 557 2529; *Tomus* [II] 317sl 290°; sinodalno pismo iz Kalcedona upućeno Leonu [306]; autoritet 353 365 401° 444 557 1310 2529; navodi se 187° 293^{1m2} 294¹⁻⁴ 317¹ 444¹ 1995° 3051¹ 3057¹ 3329¹ 4145¹ 4151* 4800¹.

Leon I., car: [317sl] 290°.

Leon III. (Ikonoklast), car: [581] 600°.

Leon II., papa: 561-563 550° 564°.

Leon IX., papa: 680-688 691° 4574¹.

Leon X., papa: 1440-1492 1860.

Leon XII., papa: 2720 2783¹ 2894¹.

Leon XIII, papa: 3128-3364 1310¹ 2539 3652sl 3665 3679 3690¹⁺² 3702¹ 3709 3725-3728 3730-3734 3740¹ 3773 3793⁴ 3806² 3808 3815² 3826 3889 3922¹ 3935° 3935-3938 3940 3942 3952 3961 3963 3966 3975 3980-3984 3987 3997 4116¹ 4118¹ 4118³ 4139^{1m2} 4143¹ 4144¹¹ 4144¹³ 4147⁷ 4152² 4162² 4177² 4215⁴ 4216¹ 4240¹ 4231¹ 4443¹ 4464¹ 4500 4800¹; povij. bilj. 1851° 2901° 3900°.

Leon, armenski kralj: [774°].

Leonard iz Nogarole: 1400°.

Leoni, Simone i Antonio: 2201°.

Leonianum: v. Sacramentarium Veronense.

Leonida, pisac apokrifnih spisa: 213.

Leopold II., veliki knez Toscan: 2600°.

Lessius, Leonard, SJ, bilj. uz: 2128 2136-2140.

Liber diurnus: 300°.

Liber ordinum mozarabicus: sažetak vjerovanja 23.

Liber pontificalis: 638².

Liber Sacramentorum Romanae Ecclesiae: 4145³.
Liber Sacramentorum S. Gregorii: 4143¹.
Liberalizam: filozofski 2977-2980 4500° ; C 4fc 41c; gospodarski C 41c L 12.
Liberatore, Matteo, SJ: 3265°.
Liberije, papa: 138-143 183 209.
Liječnik: 815 2135¹ 3162 3958; v. L 4d 6c.
Limb: M 3d.
Litt, Fernand: 2600°.
Liturgija: bit i značenje J 1; obnova i zahtjevi J 2; javno štovanje J la-b; jezik u liturgiji J la-b 2bb 5dd; Kristova prisutnost u otajstvu liturgije K 5bb 5bd; liturgija kao izvor teoloških spoznaja: v. Pravilo vjerovanja (Lex credendi).
Liturgijska godina 3855; sveta godina 868° 1025° 3670°.
Liturgijska molitva: J lb lee.
Liturgijska pouka: vjernika J 2ba.
Liturgijska reforma: 4001° J 2bb.
Liturgijska služba: 4029.
Liturgijska znanost: 4015 4016.
Liturgijske knjige: 4025 4031 4038 4039.
Liturgijske počasti: 4032.
Liturgijske rubrike: 4031 4035 4038.
Liturgijski jezik: J lb 2bb.
Liturgijski pokret: 4001°; pastoralno-liturgijski 4043-4046 J 2bb.
Liturgijski pokusi: J 2bb.
Liturgijsko daljnje obrazovanje: 4018.
Liturgijsko djelovanje: J lb ld 2bb.
Liturgijsko držanje: 4030.
Liturgijsko obrazovanje: dušobrižnika J 2ba.
Liturgijsko povjerenstvo: J 2bb.
Liturgijsko slavlje: J 2bb.
Liutbert: v. Ludbert.
Lo Grasso, Johannes, SJ: 870°.
Loisy, Alfred: 3401°.
London, sinoda (sinoda potresa, god. 1382. i 1396.): 1151°.
Löwenfeld, Samuel: 446
Lucid: spis podvrgavanja 330-342.
Lucije III, papa: 760-762.
Ludbert (Liutbert), nadbiskup Mainza: [670]
Lugo, Juan de, kardinal, SJ: 1980¹ 2038¹ 2155¹.
Luka: *Evangelje po Luki:* 3568 3570-35 A 3bf.
Lupus, Chretien, OESA, bilj. uz: 2304-2306 2314sl

Luther, Martin: 1447° 1451-1492 1510° 1520° 1600° 1681¹ 1682¹ 1706¹ 1707¹
 1710¹ 1797° 1813¹ 2640-2642 2646.
Lyon: 2. sabor, opći (god. 1274) 850-861 150° 1300 3067 4189¹ 4800¹;
Lyonski siromasi: 760.
Ljubav prema bližnjemu: L 4a; ćudoredne obveze prema bližnjemu L 4.
Ljubav prema samome sebi: kao osnovna obveza L 3a; neuredna ljubav prema sa-
 mome sebi C 4if D 2bc 5.
Ljubav: ćovjekova upućenost na ljubav C 4fd; među ljudima C 4gb; teološka kre-
 post F 2cc L 2e; kao obveza kršćanskog života G 4bb; motiv ćudorednog djelo-
 vanja L lb; najćišća Božja ljubav 2323 2351-2373; u stanju pale naravi D 2bc;
 ljubav prema smome sebi kao osnovna obveza L 3a; ljubav prema bližnjemu
 kao osnovna obveza L 4a; ženidbena ljubav L 6b.
Ljudevit XII., francuski kralj: 1440° 1445°.
Ljudevit XIV., francuski kralj: 2020° 2281° 2390° 2400° 2684¹.
Ljudevit, knez Orleansa: 1235°.
Ljudska genetika: L 6c.
Ljudska prava: L 5g.
Ljudsko djelovanje: C 4i; poziv ljudskog djelovanja C 4jj; ljudsko djelovanje pod
 vlašću grijeha D 5.
Macedonije Carigradski, macedonci: 150°° 156 352 433 472 519 1332 2527.
Machado de Chaves, Juan: 2050¹.
Madoz, Jose, SJ: 525° 3681°.
Magija: v. Vraćanje.
Magnetizam: 2823-2825 A 2aa J lek.
Magnificat: egzegetska pitanja 3571.
Maillot, Ignace, SJ: 2101¹.
Maimonides, Moses: 973'.
Mainz, sinoda (god. 848.): 621°; (god. 1259. i 1310.) 891°.
Majćinstvo: C 4fe 4jf L 6b; Marijino E 6b; štovanje majćinstva J leg; Marijino du-
 hovno majćinstvo E 6de G 3bb 4bb; Crkva kao majka vjernika G 2a 3bb.
Makarije Antiohijski (monotelet): 1346.
Makarije Egipatski: *Apophthegmata* 55.
Maksencije, Ivan: 370° 401°.
Maksim Ispovjednik: 500°.
Manihej, manihejci: 435 454sl 4517 461-464 718¹ 874 1336 1340 3246.
Manipulacija genima: L 6c.
Manjine, nacionalne: prava 3989.
Marcel iz Ancire: sažetak vjerovanja 11;
Marcel, marcelijanci: 144° 150°° 151 152°.
Marcelin, papa: 117-121.
Marchant, Pierre, OFMRec: 2065'.

Marcijan, car: 300°. **Marcion:** 112 435 454 1339.
Marija: njezin udio u djelu spasenja E 6; uzvišenje, štovanje E 6e J leg; prasluka Crkve E 6f G 3bb; njezino čišćenje 2324.
Marije Merkator: 222¹ 231°.
Marijino bezgrješno začecje: 1400° 2015sl.
Maritain, Jacques: 4447¹ 4457¹.
Marko, Ivan: 2135¹.
Marko: *Evandjelje po Marku* 3568sl 3572sl 3575sl A 3bf.
Marksizam: 4500° C 41b.
Maroniti (Cipar): sjedinjenje 1300° 4180°.
Marsilije iz Padove: 941-946.
Martin I, papa: 500-541.
Martin IV, papa: 880°.
Martin V, papa: 1247-1290 1151° 1198° 1235° 1355°.
Martin, biskup iz Brage: sažetak vjerovanja 23.
Masoni: v. Slobodni zidari.
Massa perditionis: 621 627.
Masturbacija: 687sl 3684 L 3c; dušobrižništvo i masturbacija 4584.
Matej iz Aquasparta OFM, kardinal: 870°.
Matej: *Evandjelje po Mateju* 3561-3567 A 3bf.
Materijalizam: 2958 3022 C 41e; dijalektički 3877.
Materinji jezik: u liturgiji J la 2bb K 5db.
Maurin, nadbiskup Narbonne: [849].
Mazzella, Camillo, SJ: 3265°.
Mechitriz, armenci: 1007.
Medellin (Kolumbija), 2. opća skupština latino-američkog episkopata: 4480-4496; navodi se 4633 .
Medicina: L 3g 4d 6c.
Medij, spiritistički: 3642.
Meditacija: 2181-2192 2220sl 2223 2229 2365sl.
Mekhithar (Consolator), katolikos: [1050-1085].
Mekhithar (Consolator), katolikos: [1050-1085].
Meksiko: Pismo meksičkim biskupima [3775sl];
Melanchthon, Filip: 1600° 1682¹ 1687¹ 1704¹ 1716¹ 1797°.
Melchiades: v. Miltiades.
Melecije Antiohijski: 152°.
Menas, patrijarh carigradski: 363° [403-411].
Mermillod, Gaspard, kardinal: 3265°.
Merry dei Val, Raffaello, kardinal: 3622°.
Mesalijanci (euhiti, entuzijasti): 250°.
Mesija: E 2bb 3bb; prema modernistima 3427sl 3430.

Meso: dozvoljeno blagovanje 464; apstinencija J lej.
Metafizika, opće značenje: A 2aa.
Metoda, povijesno-kritička (egzegeza): v. Kritička metoda.
Metodije: 4170³.
Methodisti: 3100°.
Mezijci: sažetak vjerovanja 19.
Mihajlo III, car: [635° 638-642].
Mihajlo VIII. Paleolog: sažetak vjerovanja 850° 851-861 925°.
Milant, Pijo Th., OP: 2571° 2573
Miješanje otrova: J lek.
Milano: sažetak vjerovanja 13sl; sinoda (god. 390.) 10°; 4. pokrajinska sinoda (god.1576.)2655².
Milenarizam: v. Hilijazam.
Mileve (Numidija), sinoda (god. 416.): [218 242] 222°.
Milosrđe: Božje B lb F 1.
Milost: određenje D 7ab F 1 -5; suradnja s milošću na putu savršenosti L lg 2f; djelovanje sakramenata K 2a 2d 3e 4d 5ec 8e 9e; stanje milosti je potrebno za slavljenje mise, za euharistijsku pričest, za nebesku blaženost K 5cb 5de 7d; potrebna za vjeru A 2ba; Bog daje milost po sakramentalnim znakovima Staroga zavjeta K la; općenitost milosti 4140; v. i Spasenje.
Milostinja: moralna vrijednost L4fa; vrijednost kao zadovoljština J6cd; kao pomoć umrlima M lb; pa i kod muslimana G 3ce.
Ministranti: J ld 2bb.
Mir: L 5e 5h 7 9; pravednost i mir C 4gc; klementinski mir 2613sl.
Misa: euharistijska žrtva K5b-e; javno štovanja J la-b; molitva za mrtve J leg K 5ed M lb; sažetak vjerovanja 150°; v. i Euharistija, Liturgija.
Misije: zadaća pape i biskupa 4147-4149 4152; Crkva i misije G 3cd.
Misijska skupština franjevaca (god. 1524.) 1497°.
Misna stipendija: v. Stipendija.
Misno vino: v. Vino.
Missale Bobiense (Vesontienne): 27.
Missale Florentinum: 17.
Missale Gallicanum Vetus: 27.
Missale Romanum: 150° 1744² 3981² 4005⁵ 4005⁶ 4165¹ 4339¹⁰ 4641¹ 4814¹.
Misterij: v. Otajstvo.
Mit: u Svetom pismu A 3be.
Mizen, papin izaslanik: 348°.
Mjenjački poslovi: 1981sl L 11.
Mjesne Crkve: G 3ad; liturgije mjesnih Crkvi J leb.
Mjesne sinode: H 3cc.
Mjesto čišćenja: v. Čistilište

Mješovite ženidbe: K 9f.
Mladež: Crkva i mladež 4490-4492 4635; rad s mladeži 4327; v. i Odgoj.
Modalisti: 284; v. i Sabelije.
Modernisti: 3401-3466; enciklika protiv modernista 3475-3500; prisega protiv modernista 3537-3550.
Modest Jeruzalemski: 4175².
Mohatra: 2140.
Mojsije: božansko porijeklo Mojsijeovog zakona A 2ab 3bb; spasenje snagom Mojsijeovog zakona A lc E lc K la; izjednačeno s Kristovim 1365.
Molina, Luis de, SJ, molinizam: 1997° 2008 2131¹ 2170° 2564.
Molinos, Miguel de: 2201-2269 2181°; v. i Kvijetizam.
Molitva na misi uskrsnog utorka:4010².
Molitva: javna, liturgijska J lee-g; kontemplativna, meditativna J lee L 2f; prosna molitva J lee L 2f; vrijednost molitve kao zadovoljštine i prošnje J lee L 2f; privatna molitva i vježbe J led L 2f.
Molitve: za mrtve M lb.
Monastički časoslov: 4110¹.
Mone, Franz-Josef: galska liturgija 150°.
Monofiziti: 150° 300°° 302¹ 421° 478; v. i Eutih.
Monogamija: J 9ce.
Monomahija: v. Dvoboj.
Monoteleti: 500° 550-559 (svečana osuda) 561 564° 566° 2531.
Montan, montanisti: 211 478.
Montes pietatis: 1442-1444.
Moos, R. VValter von, SJ: 3900°.
Morin, Germain, OSB: 22° 75°.
Motiv: vjerodostojnosti religije A 2bc; ćudorednog ćina L lb; ufanja L 2d.
Moya, Mateo de, SJ, bilj. uz: 2022 2028sl 2036 2039 2042 2045-2047 2052 2062 2113 2116 2136 2140 2144.
Mozarabijska molitva: 4151⁴.
Mozarabijski misal: sažetak vjerovanja 2
Mrtvac: spaljivanje, oskvrnjivanje L 4b 4d.
Mrtvenje: L 2f 3c.
Mrtvi: v. Umrli.
Mržnja: na Boga 1049 1949; na grijeh 2309 F 2aa K 6cb.
Mučenici: njihovo junaštvo kao motiv vjerovanja A 2bc.
Mučeništvo: kod nekatolićkih kršćana 4139; v. i Mučenici.
Mučenje: L 4d5 g8.
Mudrost: naravnog razuma A 2aa C4ee L lc; ćovjeka C 4id; latino-amerićkog pućkog katolicizma C 4ki; objava vjećne mudrosti u Svetom pismu A 3bd; Božja B

li C lga lgc; naziv za Božjeg Sina B 2b C 4ee; za Duha Svetoga B 3bf C 4ee F 2cd; kršćanska mudrost G 6a 7ae H 2e L 2f; Knjiga mudrosti, SZ 1501° A 3bf.

Muhamed: 1365.

Munier, Charles: 325°.

Muratori, Ludovico Antonio: 75°.

Muslimani: dijeljenje sakramenata 2340 3333-3335; ispovijedanje Abrahamove vjere 4140; A la G 3ce L 9.

Musnier, Francois, SJ: 2290°.

Muškarac: čovjek kao žena i muškarac C 4fd.

Nacija: v. Narod.

Nacionalizam: C 4kd 41g.

Načelo cjelovitosti: 127° L 3c.

Načelo subsidijarnosti: L 5f

Nadahnuće: Svetoga pisma A 3bb; privatna nadahnuća A 2bc.

Nadarbine, crkvene: 2042 2147 2657.

Nadnaravnost: uzdignuće anđela i ljudi C 2 4ja-b; milost i opravdanje F 2cb 5ab 5cb; zaslužba F 3d; blaženstvo M 3b-c; strah kao nadnaravni poticaj F 2aa; vjera kao nadnaravna krepost F 2cc.

Nadoknada dobra: 764 1115 2040 2053 2138sl; v. 706 2723.

Nakana (intentio): Božja A la G 3aa; kod djelatnika sakramenata K 2a 2b 2d 5cb; kod primatelja sakramenata K 2c 3d 5de 7d; kod ženidbene privole K 9bd; Crkva ne sudi o nakani H 2a.

Namjena: misne žrtve K 5bb 5eod; molitava M lb; oprosta K lObc M lb.

Napast: od strane Boga L 2b; otpor protiv napasti na grijeh D 3a L 2f.

Napetosti, društvene: C 4kd 4kf D 4c.

Napoleon III, francuski car: 2962'.

Napredak: dogmatski A 4ba; na području liturgije 4023 4024; ljudski napredak C 4ie; vjera u napredak C 41f; napredak pod vlašću grijeha D 5.

Narav: stanje nevinosti, pale, obnovljene naravi C 4b D 2bc F 3; tjelesno-duhovna narav čovjeka C 4e; društvena narav čovjeka C 4g L 5a; ljudska narav Isusa Krista E 5ba; jedinstvo Božje i ljudske naravi u Isusu Kristu E 5c.

Naravni zakon L lc; vječni L ld; ljudski L 8; spoznaja naravnog zakona A 2aa; Božje zapovijedi L 1 -6; mogućnost održavanja u stanju pale naravi D 2bc; obveza na održavanje u stanju obnove naravi F 3c; unutarnji zakon čovjeka C 4ed 4ff L lea; vlastita zakonitost svih stvorenih stvari 4336 C lic 4hb; v. i Autonomija.

Narod: prava 3782-3786 C 4gd L 5c; pravo naroda C 4gk; prava manjina 3989; Ujedinjene Nacije (UNO) 3955°; Božji narod: Bog okuplja svoj narod G 1-7; Crkva kao Božji i narod 4122-4141 G 2a; Božji i narod i pastirska služba biskupa H 2e; Božji narod i biskupska služba navješćivanja H 3.

Nasilje: C 4gc 4gm L 7; utjecaj na čudoredni čin L lf; osuda C 4gc; v. i mučenje.

Naslov stjecanja: L 11.

Nasljedovanje: Isusa Krista C 4fh 4gb 4jf4jn 5b E 2bb 3bb G4bb L2f13;
Nasljedstvo, apostolsko kao motiv vjerodostojnosti Crkve G 2bb; crkvena služba u apostolskom nasljedstvu G 3dc.
Nasljedstvo: L 8 11.
Nastavanje: izmjenično nastavanje božanskih osoba B 4bc; Božje nastavanje u čovjeku F 2ca.
Natjecanje, slobodno (gospodarstvo): 3741 3937 3940sl 3944 L 12.
Naturalizam: 2812 2814 2890 2901-2907.
Navarro: „Doctor Navarrus”: v. Azpilcueta.
Navješćivanje: vjere i Evanđelja A 2bb 3ac E 2bb G 2bb 2bd 3cd 6cd; biskupska i svećenička služba naješčivanja H 3 5; v. i Širenje Evanđelja, Propovijed.
Navodi, uključni: 3372 3654.
Nebeski Jeruzalem: 4008 4111.
Nečistoća: 1327 2148 2150 L 6b.
Nečistoća: v. Razvratnost.
Nedjelja, slavljenje: E 5ba. Soter,
Neesen, Laurentius: 2306¹.
Neizbrisivi biljeg: krštenja, potvrde, svetoga reda K 2d; krštenja K 3e; potvrde K4d; svetoga reda K 8e.
Nektarije Carigradski: 235.
Ne-miješanje (načelo): 2962.
Neo-aristotelovci: 1440sl.
Neo-manihejci: 718¹.
Neon, biskup Ravenski: [319sl].
Neoženjeni: v. Celibat.
Neplodnost: korištenje neplodnim danima 3148 3748 L 6c; valjanost ženidbenog čina L 6b.
Nevjera: D 3bb F 3b; v. i Nevjernost.
Nerazrješivost: ženidbe K 9bd.
Nestorije, nestorijanci: Pismo Ćirilu 251a-e; Ćirilovo pismo protiv Nestorija 250sl; Ćirilove anateme protiv Nestorija 252-263; saborski zaključci protiv Nestorija 264; Nestorijeve protu-anateme 250°; konstitucija pape Vigilija protiv nestorijanaca 416-420; navodi se 266 268 300 343 355 364 401sl 424-426 433 436sl 472 476 478 519 554 595 1344sl 2528; navodni „nestorijanci” 300° 416°.
Nevidljivo: v. Vidljivo.
Nevjernost: pozitivna 1544 1577 L 2c; negativna L 2c; dobra djela nevjernika D 2bc.
Nejednakost: u društvu C4gg; Isusa Krista s ljudima s obzirom na grijeh E 5bb.
Ne-vjerujući: odnos prema Crkvi onih koji ne vjeruju G 3cf; v. i Ateisti, Ateizam.
Newman, John Henry, kardinal: 3401°.
Nezabludivost: Crkve H 3db; 4530°; biskupa H 3dc; pape H 3dd; 4101° 4530°.

Neznanje: utjecaj na ćudoredni ćin L lf; nesavladivo nepoznavanje prave religije 2865° 2866.

Niceja: 1. sabor (god. 325.): 125-130; saŕetak vjerovanja 125sl 138° 152° 251a 3431; „nicejsko-carigradsko" vjerovanje 150° 401 613; kanoni 127-129 235 711 1645 2638 4147*; autoritet 147 151 233 265 271 300 352 364 402 444 472 575 604 2526; ubrojen među sabore koji se nazivaju „ćetiri", „pet" i "sedam" sabora 433 438 444 517 521 si 554 561 686; povij. bilj. 40° 41° 55° 152 209 214 343° 412; - 2. sabor (god. 787.) 600-609 612° 1823 2532 4171 4171¹ 4209¹; ubrojen među sabore koji se nazivaju „sedam" sabora 686.

Niceta iz Aquileje: 19° [311-316].

Niceta iz Remesiane: 1975° 1542¹.

Nihilizam, kristoloŕski: 749°; filozofski C 41e M 2ba.

Nikola I., papa: 635-648 810°.

Nikola II, papa; 690-694.

Nikola III, papa: 930°.

Nikola iz Autrecourta: 1028-1049.

Nikola iz Pornussija OP: 1400°.

Nikola Kabasilas: 4127².

Nikolaiti: 711².

Nimes, sinoda (god. 1096.): 2680².

Noailles, Louis-A, kardinal: 2400° 2667¹.

Noetiz Smirne: 105°.

Noris, Enrique, OESA, kardinal: 2564°.

Norme: u liturgiji J ld 2bb K 5cc; objektivne norme ćudoređa 4316 C 4ff L leb; utemeljenje druŕstvenih normi u Bogu L 5i; pravne norme 4483.

"Nota explicativa praevia": 4101°.

Novacijan, novacijanci (katari): 108° 109 127 183 21 lsl 214 705 1670.

Nuytz, Ivan Nepomuk: 2901°.

Nuŕnost za spasenje: Crkve G 2bc.

Nuŕnost: sudbine C lgd; sloboda od prisile D 2bc; sakramenata K 2f; krŕtenja K 3f; sakramenta pokore K 6g.

Obećanje: Isusa Krista u Starom Zavjetu E lb.

Obitelj: poslanje i zadaća laika u ŕenidbi i obitelji G 6cc L 2f; uređenje ŕenidbe i obitelji L 6; obitelj ćovjećanstva 3992-3995.

Objava: A 1-3.

Oblici poboŕnosti: J le.

Obmana: kod podjele sakramenata L 4c.

Obnova: u Crkvi G 3af 3bb; liturgije J 2.

Obraćenje: ćovjeka F 2bb.

Obraćenje: oproŕtenje, te opće i pojedinaćno obraćenje D 7bc; obraćenje i opravdanje iz vjere F 2b.

Obrana, nužna: L 3c 4d.
Obrana: čovjeka kao zadaća Crkve 4550.
Obrazovanje: liturgijsko J 2ba; pravo na obrazovanje L 5g; obrazovanje djece u obitelji L 6a; v. i Odgoj.
Obredi: kod podjeljivanja sakramenata K 2b 4c; kod mise J la ld K 5db; i kanona K 5db; ravnopravnost obreda J leb; po mogućnosti da ne bude velikih razlika među susjednim krajevima 4023; kod privatnih slavlja 4027; obredi pokopa 4654 J lea; kod obnove liturgije J 2bb.
Obredi: kod podjeljivanja sakramenata K 2b.
Obrezanje: D 7ca E lc K la 3b.
Obveza: obveze laika G 6cf; obveze i prava u odnosu na duh i srce ljudi L 3b; u odnosu na tijelo i tjelesnu dobrobit L 3c; u odnosu na rad i materijalna dobra L 3d; obveze i prava prema bližnjemu L 4.
Ocjene: v. Cenzure.
Ocjenjivanje: 4001° 4101°.
Očajanje: čovjeka C 4ef4jm 4kg 41e G 3cf7aa M 2ba.
Odbačenost: čovjeka M 3d.
Odgoj: obveza L leb; pravo obitelji i države na odgoj L 5g 6a 8; načela vjerskog odgoja 3685-3690; krštenje zahtijeva odgoj u vjeri K 3d; kao zadaća ženidbe K 9ba 9bc; spolni odgoj L6b; odgoj i formiranje savjesti L leb; odgoj za kulturu srca L 13.
Odgovornost: čovjeka C 4e 4gl-m G 6cb; povezanost C 4ke; uvjeti L lg; vjernika za ateizam C 4kh G 3cf; laika u Crkvi H 2e; društvo i njegova odgovornost L 5b.
Odluka za siromašne: 4480° 4580° 4610°; odluka Crkve za siromašne C4gb-c 4ke G3cb 7ad L 7.
Odluka: različite ocjene: v. Cenzure.
Odluke učiteljstva: odredbe i područje nadležnosti H 3b; organi H 3c; prihvaćanje H 3e; primjeri spornih odluka učiteljstva H 3h; izvan-saborsko, opće učiteljstvo H 3cd.
Odricanje samoga sebe: L 2e.
Odrješenje, sakramentalno: K 6cc 6ce IObc; umirućih shizmatika K 6e.
Odvajanje duše od duhovnih dobara: L 3a.
Odvjetnik: kod razvoda ženidbe 3190-3193.
Odvratnost: prema duhovnim stvarima 2228.
Oecolampadius, Johannes: 1635°.
Ogino-Knaus: v. Knaus-Ogino.
Oholost: C 4gl 4if D lb 2bc 4a 4c 5.
Okrivljavanje, krivo: 2143si.
Okupljanje: Crkva kao zajednica vjernika G 2a; liturgijsko okupljanje 4858.
Olaf, Bischof Lunda: [826].
Olaf, nadbiskup Upsale: [822].

Oliva, Gian Paolo, SJ: 2175°.
Olivi (Olieu), Petrus Ioannis, OFM: 900-904 908° 910°.
**Oltar: djelotvornost oprosta privilegiranog oltara 2750; oltar kod slavljenja euhari-
 stije 4041; zajedništvo oltara 4151.**
Ommanev, George D. W.: 75°.
Onanija: v. Sprečavanje začeća, Masturbacija.
Oni koji traže ponovno krštenje: 1510°.
Ontologizam: 2841-2847 C lia lid.
Opće dobro: C 4gd L 5c.
Opće dobro: C 4gd L 5c.
Općenitost: poziva na svetost 4103 4122-4124 4140; Crkve G 3cb.
Oplodnja 'in vitro': 4790° 4803 L 6c.
Oplodnja: heterogena i homologena umjetna oplodnja L 6c.
Opraštanje: grijeha D 7.
Opravdanje: F 2.
Oprost: K 10b.
Oprostivi grijesi: D 3bc.
Opstraet, Johannes: 2329¹.
**Orange, 2. sinoda (god.529.): 370-397; potvrđena 398-400; navodi se 366° 629 633
 2620 3 010 4205².**
Ordinale Eduarda VI.: v. Eduard VI.
**Origen Aleksandrijski, origenisti: odbacivanje zabluda 298 353 403-411 433 519;
 navodi se 209° 353 403° 4110¹ 4166¹ 4670²; povij. bilj. 127°; Pseudo-Origen
 105°.**
Ortega, Cristobal de, SJ: 2170°.
Ortiz de Urbina, Ignacio, SJ: 302¹.
Osakaćenje tijela: C 4fb L 4d 5g.
Osije, Bischof: 133 135.
Osit: samostan sv. Osita [1145sl].
Osjećaj, vjerski (prema modernistima): 3481 3483sl.
Oslobođenje: i promjene struktura C 4gm D 4d 7bd L 7; v. i Sloboda.
Osma: sv. Petar Martinez iz Osme.
**Osoba: C 4fa L la; pojam 4520°; osobni Bog B lc; božanske osobe B 4; osobni od-
 nos prema Bogu L 2.**
Otac (Bog): B 1.
**Otajstva u širem i užem smislu: A lbc; spoznatljivost otajstava A 4a; vjera u otajstva
 L 2c; „teologija misterija” 3855; otajstvo čovjeka C 4; otajstveni karakter obja-
 ve A lbc; Božje otajstvo u ljudskoj povijesti B laa; otajstvo života, smrti i
 uskrsnuća Isusa Krista E 2; pojmovno određenje otajstava Isusa Krista E 5.**
Otajstvo spasenja: sakramentalno Božje otajstvo u spasenju K 1.
Otimačina : L 11.

Otkrivenje, tajno: v. Apokalipsa.

Otkupljenje: čovjeka C 4da; Isus Krist Otkupitelj i Posrednik spasenja E 3a; savršeno otkupljenje Marije E 6cb; suradnja ljudi, posebno Marije, u otkupljenju E 6d.

Otmica: C 4fb L 3b 5g.

Otpor: protiv zloporabe vlasti L 8; pasivni otpor 4807.

Ottaviani, Alafrid, kardinal: 4101° 4470°.

Otto von Freising: 745°.

OvidijeNaso: 3491'.

Ovlast: Crkve da oprašta grijeha 348sl D 7bb; kod podjeljivanja sakramenata K2a; djelitelja sakramenata K 2b; opraštanja grijeha K 6d; čovjeka C 4fc 4ha L lb 3c; nejednakost ovlasti 3131 L 7; Isusa Krista E 3bd; apostola G 3da 3dc; crkvene službe H la; pape H 2b; biskupa G 3dc H la 2bc 2c 3a 3ca 3cd; svećenika H 5; vjernika G 4bd; razlike u crkvenim ovlastima H lb K 8a.

Pacheco: v. Pedro Pacheco.

Pacijan, biskup Barcelone: 1542¹.

Pakao: M 3d.

Palez, Stjepan: 1201°.

Paleotti, Gabriel: 1776¹.

Palestina: sažetak vjerovanja 46° 60C.

Palladije iz Helenopolisa: sažetak vjerovanja 55°.

Pallavicini, Pietro Sforza, SJ, kardinal: 2070°.

Pankristizam: 3816¹.

Panteizam: postanak svijeta C lia lid; duša C lid.

Papa: Petrov nasljednik G 3dc; jurisdikcija, primat H 2b; autoritet učiteljstva H 2b 3cb; pastirska služba pape H 2b; pravo odobravanja oprosta K lObb; papa i biskupi H 2bc; papa i sabor H 2bd.

Papinsko biblijsko povjerenstvo: dopisi 3792-3796 3862-3864 4402-4407 3898; autoritet 3503; instrukcije 4402-4407; navodi se 3898 4215¹ 4226³.

Papirus DLr-Balyzeh: sažetak vjerovanja 2.

Parastron, Johannes, OFM: 856.

Partenogeneza: L 6c.

Parusija: v. Ponovni dolazak.

Paschini, Pio: 4336².

Pashal II., papa: 704-708.

Pashazye đakon: 26°.

Pashazije, biskup napuljski: [480].

PashazijeRadbert: 4143¹.

Pasqualigo, Zaccaria: 2103¹.

Pastirska služba: biskupa H 2; pape H 2b; v. i Dušobrižnik, Biskup, Papa.

Pastor, biskup Palencije: 187° 188-208 (libellus).

Pastor, Ludwigvon: 1375°.

Pastoralne poslanice: 3587-3590.
Pastoralno-liturgijski institut: 4044.
Pastoralno-liturgijski pokret: v. Liturgijski pokret.
Patareni (bogumili) (sekta): 760.
Patrijarhat: uređenje patrijaršijskih stolica G 3i H 2c.
Patrijarsi, starozavjetni: C 4dc G 3ce.
Patripasijanci: 284.
Paulianisti: 128 2 14.
Paulin Akvilejski: 616°.
Paulin Antiohijski: [148 152-177].
Pavao, apostol: poslanice 3587-3590 A 3bf; zabluda o dvostrukoj glavi Crkve G 3da; nepoznavanje dana suda E 2bf M 2ab.
Pavao II, papa: 1443.
Pavao III, papa: 1495-1630 2023¹ 2745°.
Pavao IV, papa: 1880 698¹ 1851° 3315°.
Pavao V, papa: 1997-1997a 2763; apokrifi bula 2008; navodi se 1235° 2015° 2016 2057 2762; povij. bilj. 1997° 2001° 2008°.
Pavao VI, papa: 4001-4606; navodi se 4621¹ 4633¹; 4635¹ 4645¹ 4709¹ 4755¹ 4764¹ 4810°.
Pavao, patrijarh Carigradski: 519sl 551.
Pavao Samosatski: 138° 453 519 1339.
Pavia, sinoda (god. 850.): 620.
Pavlovska povlastica: K 3e 9bd.
Pax Clementina: 2613sl.
Pecci, Gioacchino, kardinal (Leon XIII.): 2901°.
Pečat, ispovjedni: v. Ispovjedna tajna.
Pečat, sakramentalni: K 2d 3e 4d 8e.
Pederastija: 2044 2149; v. i Pedofilija.
Pedofilija: 2044 2149.
Pedro Pacheco od Jaena: 1510°.
Pegna, Francisco: 2008.
Pelagije I, papa: 441-447 472¹.
Pelagije II, papa: 468-470.
Pelagije, pelagijanci: 222° 238 250°° 371 596 1520° 1997a 2616; katolički nauk, krivo optužen zbog pelagijanizma 1912 1917 1922 1924 1 1937 1954 1965 2626.
Pentateuh: v. Petoknjžje.
Peraudi, Raimundo: 1398°.
Perihoreza, trinitarna: B 4bc.
Perron, Jacques Davy du, kardinal: 2602
Pessar: 3917a,

Petar Abelard: v. Abelard.
 Petar Damaščanski: v. Pseudo-Petar Damaščanski.
 Petar Damiani, kardinal: [687f] 691°.
 Petar de Bonageta: 1101-1103.
 Petar de Palude OP: 2043
 Petar de Rivo: 1391-1396.
 Petar Fullo, patrijarh antiohijski (monofizit): 364 401°.
 Petar Ivan Olivi: v. Olivi.
 Petar iz Bruvsa, Petrobrusijanci: 715° 718¹.
 Petar Kanizije: 4171⁵.
 Petar Krizolog, biskup Ravenne: G 15.
 Petar Lombardo, biskup Pariza: kristološke zablude 747° 749; trinitarno učenje 803sl; navodi se 824¹ 1101° 1542¹.
 Petar Martinez iz Osme: 1411-1419 2635 2642.
 Petar Mongus, patrijarh aleksandrijski (monofizit): 364.
 Petar, apostol: 4119 4142 4146; monarhijski temelj Crkve G 3da; 2. poslanica 1501° A 3bf; Petar i Pavao G3da.
 Petar, biskup Pistoie: [701].
 Petar, patrijarh aleksandrijski: 235.
 Petar, patrijarh antiohijski: [680-686].
 Petar, patrijarh carigradski (monotelet): 551.
 Petit, Jean: 1235°.
 Petoknjižje: 3394-3397 3862-3864.
 Petrobrusijanci: v. Petar iz Bruvsa.
 Petrucci, Pier M., kardinal: 2201°.
 Piacenza, sinoda (god. 1095.): 706° 707sl.
 Piccolomini, Enea Silvio de: 1375°.
 Pichon, Johannes, SJ: 2090°.
 Pijo II., papa: 1361-1385 1442° 2745
 Pijo IV., papa: 1725-1870 1500°° 1853¹ 1901° 2712 2772.
 Pijo V., papa: 1901-1983 1880° 2040 2331¹.
 Pijo VI., papa: 2590-2700 2281° 2830.
 Pijo VII., papa: 2705-2718 2783' 2894'.
 Pijo VIII., papa: 2722-2724.
 Pijo IX., papa: 2775-3126 2725° 3154° 3201° 3260° 3370² 3886¹ 3900¹ 3902¹ 4149² 4152² 4175¹.
 Pijo X., papa: 3370-3624 3665 4177².
 Pijo XI., papa: 3660-3776 1807¹ 3265° 3601° 3838° 3846¹ 3915² 3935° 3936 3938-3941 3943 3945sl 3947¹ 3951 3958 (bilj. uz) 3962 3965sl 3975 3983 3985 3997 4001°° 4001° 4126² 4139³ 4141¹ 4147⁶ 4159¹ 4166³ 4167¹ 4170⁴ 4177²

4222¹ 4240¹ 4321¹ 4325² 4339⁹ 4451¹ 4475² 4476¹ 4476² 4476³ 4560² 4571²
4766² 4792² 4800¹.

Pijo XII, papa: 3780-3928 127° 1310° 3323° 3601° 3935° 3942 3947sl 3950sl (bilj. uz) 3957sl 3960 3962-3964 3966-3969 3973 3975 3980-3983 3985 3989 3995 3997 4001° 4114¹ 4116¹ 4118¹ 4118² 4126¹ 4127³ 4139² 4139⁴ 4140² 4141¹ 4144¹² 4166³ 4147⁴ 4147⁶ 4152¹ 4153⁴ 4153⁶ 4153⁸ 4159¹ 4159² 4162² 4163² 4166² 4167¹ 4167³ 4169⁵ 4170⁴ 4170⁵ 4170⁶ 4170⁸ 4175² 4175³ 4177² 4213¹ 4214² 4215¹ 4215² 4216¹ 4218² 4230¹ 4230² 4232² 4240¹ 4245² 4316¹ 4321¹ 4342² 4402 4407 4412² 4475² 4476¹ 4476² 4476³ 4477¹ 4541² 4560¹ 4561¹ 4571² 4574¹ 4790° 4792² 4792⁵ 4800¹ 4805².

Pir, carigradski patrijarh: 519sl 550° 551 563.

Pirmin: sažetak vjere 28.

Pismo, Sveto: v. Sveto pismo.

Pistoia, sinoda (god. 1786.): 2600-27002281°.

Pitanje savjesti (Janzenizam): 2390°.

Pivo: (krštenje) 829.

Pjevači: 4029 4858² J ld.

Plaća: pravedna plaća L 6a 10c; plaća za dobra djela M 3c.

Planiranje obitelji: v. Sprečavanje začeca.

Platon: 435.

Plod: v. Zametak.

Pluralizam: na području liturgije 4037; prihvaćanje unutar Katoličke crkve 4132sl 4147.

Pneumatomasi: 150° 151 300.

Pobožne vježbe: J led L 2f.

Pobuna: L 7.

Podđakon: K 8b 8d.

Podzemni svijet: pakao M 3d; limb M 3d; čistilište M 2bc; Kristov silazak u podzemni svjet E la 2cb.

Poglavlje: o Božjoj milosti 366° 370°; Pseudo-Celestinovo poglavlje: v. *Indiculus*; Tri poglavlja, anateme 421-438 300° 416° 421° 441°.

Pokajanje: K 5de 6ca-b 6d IObc.

Pokora: pretpostavka za opravdanje F 2ab 2bc K 3d; sakrament K 6; zajednička ispovijed J lej; crkveno vrijeme pokore K 2eb; djela pokore L 2f 3c; lažno kajanje 717.

Polaganje ruku, materija ređenja: K 2a 8c.

Polemon: 519.

Poligamija: K 9bd.

Poligenizam: 3897.

Polikap iz Smirne: 4155².

Politika: C 4gp G 4bf L 7-9 13; politička napetost i podvrgavanje C 4kd; djelovanje laika u politici G 6cb; Crkva i politika G 7ab 7b.
Polucija: 2044; v. 2149 3684 L 3c.
Pomirenje: Božja opća želja za pomirenjem D 7a.
Pomirenje: grješnika K 2a 6ce 6f.
Pomoć milosti: H 3g.
Pomponazzi, Pietro: 1440°.
Ponce de Leon, Bazilije, OESA: 2163¹.
Poncije, biskup Clermonta: [757].
Poniznost: Crkve G 2bd.
Ponovno oživljavanje: zasluga i darova 3670; ponovo oživljavanje izvornog grijeha (zabluda) 334.
Ponovno rođenje: opravdanog čovjeka F 3a; u krštenju K 3e.
Pontificale Romanum: 3981².
Poppo, nad-đakon Trieri: 702°.
Popričesna molitva Uskrsnog bdyenja i Uskrsnog ponedjeljka: 4010¹.
Poputbina: K 5de 5ec 8c.
Porast stanovništva: 4455 C 4kd.
Port-Royal des Champs: 2684¹.
Posadašnjenje: 400s°°
Posjed: v. Vlasništvo.
Poslanje: slanje božanskih osoba B 1g; Duha Svetoga E 2dd; Isusa Krista E 4; opravdanog čovjeka F 4; Crkve G 2bd 3cc 7ab; zajednice vjernika G 4b; poslanje i zadaća laika G 6c; utemeljenje crkvene službe u poslanju Isusa Krista i apostola H 1a.
Poslušnost: Kristova E 3a; vjerska poslušnost G 4bb; kao evanđeoski savjeti G 4bb; kršćanska poslušnost Božjim i crkvenim zapovijedima G 4bb L 2f; poslušnost vjere L 2c.
Posljednja večera: Isusa Krista G 1be E2ea K 5a; Riječi Posljednje večere K5dc
Posljednje pomazanje: v. Bolesničko pomazanje.
Posljednji sud: v. Sud.
Posredovanje milosti: Krist C 4gc E 3a; Marija E 6dd; anđeli C 2ab.
Possessor, afrički biskup: [366].
Post, kod muslimana G 3ce J lej K 6cd L 3 c.
Postanak: 3512-3519 3862-3864 3898.
Postanak: svijeta C 1a; zla C 1fa; ljudskog roda C 4a.
Posvećenje: po liturgiji J 1c; po milosti koja opravdava F 2cb; vjernika G 4ba; putevi posvećenja G 4bb L 2f; Crkve po Duhu Svetom B 3b G 1be; izvan Crkve G 2bc 3ce-f; svijeta po laicima G 6cb; po ženidbi G6cc K9e; služba posvećivanja biskupa i svećenika H 4-5.
Posveta (konsekracija), euharistijska: K 5bd 5cb.

Potrošačka kultura: C 41e.

Potvrda (sakrament): K 4; podjeljivanje od običnog svećenika K4c; podjeljivanje pod uvjetom 1991.

Povezivanje, međusobno: ljudi i naroda L 5e 9.
povij. bilj. 2301° 2602¹ 3113.

Povijesno-kritička metoda (egzegeza): A 3be.

Povijesnost: Svetoga Pisma A 3be.

Povijest spasenja: A lc C 1 5 E 1-6 F 1 G 1-7 M 1-3; djelovanje Duha u povijesti spasenja B 3bd; jedinstvo i posebnosti djelovanja božanskih osoba u povijesti spasenja B 4ca-b; Marija u povijesti spasenja E 6.

Povijest: povijesnost i konačnost objave A lbb; i vjera A lbc; povijesna metoda u egzegezi A3be; Bog kao gospodar povijesti C lga; povijesnosti dovršenje svijeta C lgb; Kristovo djelovanje u povijesti C 4de; djelovanje Duha Svetoga u povijesti C 4df; svijet kao pozornica ljudske povijesti C 4ka; neposredne posljedice i grješnost ljudi u svijetu i povijesti C 4kb; cilj i dovršenje povijesti C 5; ateistička povijesna znanost (modernisti) 3476 3480; ljudska povijest pod ropstvom grijeha D 6; povijest spasenja B 4ca-b E 3; dolazak Božjeg kraljevstva u povijesti M 1.

Povjerenje: kod obećanja L 4c; v. i Vjernost.

Pozitivizam: C 41f.

Poziv: Abrahama 4198; čovjeka C 4j G 7aa; Isusovih učenika 4570; laika G 6c; zajednice vjernika G 4b; Crkve G 2bd; o službi svećenika H lb K 8e.

Požuda: kao uzrok ljudskog grijeha D lb-c; u stanju pale naravi D 2bc; euharistija uzrokuje potiskivanje požude 3375; ženidba kao sredstvo protiv požude K9bc.

Predestinijanci: 330°.

Praeambula fidei: A 2ba-b.

Pragmatička sankcija iz Bourges: 1440°° 1445.

Pragmatizam: 3878.

Pravednost: ljudi 4335 C 4bb; pravednost i mir C 4gc; težnja prema pravednosti C 4kf; kod stjecanja i posjedovanja L 11 12; kod zaključivanja ugovora L 11; društvena pravednost C4gb L 5b 5e 7 9; u gospodarskom natjecanju C 41c L 12; u Kristovom kraljevstvu 4162 4339; v. i Pravo, Opće dobro.

Pravila razboritosti: L lee.

Pravilo vjerovanja, pravilo molitve (Lex credendi, lex supplicandi): 246 3317a 3792 3828.

Pravo naroda: C 4gk.

Pravo: porijeklo, temelj L lc; naroda C 4gk; ljudska prava L 5g; v. *Declaration of Human Rights*; Europska konvencija o ljudskim pravima; - Prava žena: v. Žena; *Digesta* Justinijan I. 643¹ 3975¹; *Regulae iuris* Bonifacije VIII. 1443¹; prava i dužnosti laika G 6cf; pravne ovlasti pape H 2b; biskupa H 2c; prava i obveze ženidbe i obitelji, te prava obitelji L 6a; pravo na vlasništvo L 11.

Predaja: bit A 3a; objave A 3; predaja i Sveto Pismo A 3c; apostolska predaja u Pismu i predaja G 3db.
Predanje samoga sebe: poziv čovjeka na predanje samoga sebe C 4jf L 2f.
Predavanje: simbola kod ređenja K 8c.
Predodređenje: Kristovo 536; ljudi F 1d; (navodna) ovisnost pravavljjanog vršenja crkvene vlasti o predodređenju H 2a; fizičko predodređenje 1997a.
Predznanje: predodređeni papa 1158 1220 1222; predodređena Crkva 1203 1205; molitva predodređenih 1176.
Prekinuti snošaj: 3660-3662 L 6c.
Prešućivanje, duhovno: 2118; v. L 4c.
Pretvorba biti: v. Transupstancijacija.
Pretvorba, euharistijska: v. Posveta (konsekracija).
Preuschen, Ervin: 55°.
Pričest kaležem: K 5dd.
Pričest, euharistijska: K 5dd-e; pristupanje euharistijskoj pričesti 2091 2094.
Pridržavanje slučajeva: v. Rezervacija slučajeva.
Pryava: zavodnika 2013 2026sl; krivovjernika 2025:
Prijetnja: prijetnje i problemi čovjeka C 4kd; prijetnje jedinstvu Crkve i njezina obnova G 3af.
Prijevod: Svetoga pisma A 3be.
Prilagođavanje: vjerskog učenja duhu vremena A 1bb; u liturgiji J 2bb.
Primat: pape 4101° G 3ab 3ad 3da 3dc 4bg H 2ba 2bc 3cb; prednost čovjeka pred stvarima 4694 C 3 4ha.
Primazije: 4143¹.
Primjena: misne žrtve K 5bb 5ec-d; molitava M 1b; oprosta K 10bc M 1b.
Prirodne znanosti: A 1be C 4id.
Priscilijan, priscilijanisti: 187° 188-208 283-286 451-464 3681°.
Prisega protiv modernizma: 3537-3550.
Prisega: ćudoredna dopuštenost L 2b; protiv modernista 3537-3550.
Prisila: psihička prisila C 4fb L 3b 5g;
Prisutnost Kristova: liturgijska i euharistijska; J 1a K 5bb 5bd; u biskupima 4145; u lokalnim zajednicama 4151; u Crkvi, vjernicima i svijetu E 2ea-c.
Privatna misa: J 2bb.
Priziv: na opći sabor H 2bb; na kralja 1162; zbog zloporabe 2941.
Probabilizam, probabiliorizam: L 1ee.
Prodaja: ljudi u ropstvo L 5g; nedozvoljeni oblici prodaje 753.
Proglašenje svetim: v. Kanonizacija.
Prognanici iz domovine: C 4ke G 7ad.
Progon: političkih neistomišljenika C 4kd L 8; Krista C 4ke E 2ba; Crkve D 4c G 3bb 6ce 7ad; Židova: v. Antisemitizam.
Promatranje: v. Kontemplacija.

Promjene struktura: u društvu C 4gm.
 Propovijedanje: Božje riječi 796 809 866 1164 1217-1219 1277sl 16102495 4035 J
 2bb K5da; u naviještanju biskupa 4148sl 4152; apostola A 3ab G3db; Crkve
 4178 G3cd; v. i Kanonsko poslanje.
 Proročanstvo Isusa Krista E 3bb.
 Prorok A 3bb B 3bd.
 Prorokovanje: A 2aa J lek; v. i Proroštvo.
 Proroštvo: postojanje pravih proroštava 2907 3009 3505sl 3528 3539 3563 3573;
 motiv vjerodostojnosti A 2bc.
 Prosjачki redovi: zakonitost G 4bb; način života L 4e; pravo na slušanje ispovijedi
 880 921° 2032sl K6d.
 Proslava: ljudskoga tijela M 3bc.
 Prosper Akvitanijски: 238° 246¹ 353 370° 376¹ 378-395.
 Prostitucija: C 4fb L 3b 5g.
 Protestanti: [2997-2999] 2918.
 Providnost, božanska: C Ig.
 Prudencije iz Trovesa: 625°.
 Psalmi: egzegetska pitanja 3521-3528 A 3bf; u liturgiji 4024 4030.
 Psalmist: H la-b.
 Pseudo-Aleksandar I 1320¹.
 Pseudo-Bazije: 4147⁵.
 Pseudo-Dionizije: 4153⁵.
 Pseudo-Makarije: 4166¹.
 Pseudo-Petar Damašćanski: 4177⁵.
 Pučka pobožnost: G 7ae.
 Pučke misija: 2664sl.
 Pučke religije: G 7ae.
 Puebla (Meksiko), 3. opća skupština latino-američkog episkopata: 4610-462; navo-
 di se 4774².
 Putnici (sekta): 760.
 Putujuća Crkva: G 3bb M lb.
 Quentin, Henri: 487° 546°.
 Quesnel, Pasquier: 2400-2502 2616 2622 2667sl.
 Quiercy, sinoda (god. 853.): 621-624 625°; odgovori 592°.
 Quodvultdeus, biskup Kartage: 22 3686¹.
 Racionalizam: A 4a.
 Rad, Ugovor o radu: obveze i prava u odnosu na rad L 3d 4e; Uređenj e rada LIO.
 Radio: v. Sredstva propćivanja.
 Radnici, u inozemstvu: C 4ke G 7ad.
 Rainaldo, biskup Coma: [695].
 Rasizam: C 41 g.

Raskol: G 3ab; nadbiskupa Lefebvre G 3ag; Akacijev raskol: v. Akacije; Focijev raskol: v. Focije.
Rat: C 4kd D 4c G 4bf; rat i mir C4gc L 7; pitanje dozvoljenosti L 4d.
Ravenna, sažetak vjerovanja: 15.
'Razbojnička' sinoda u Efezu (god. 449.): 300° 444¹.
Različitošć: božanskih osoba u Trojstvu B 4b; stvorenja C lie.
Razoružanje: 3991 4422
Razum, ljudski: C 4ee; njegova sposobnost spoznaje istine A 2a; razum i vjera A 4;
Razum: v. Spoznaja.
Razvod (ženidbe): K 9bd L 6b.
Razvratnost: 1367.
Reccared, kralj; sažetak vjerovanja 470.
Red krštenja za malu djecu: 4670¹ 4674¹.
Red: v. Ređenje, Uređenje, Redovi.
Redovi, vjerski: G 4bb L 2f 5g.
Redovnice: obnova ženskih redova (Pistoia) 2692.
Redovnički zavjeti: G 4bb L 2f; moralna obveza L 2b; ženidbena zapreka K 9bd L 6b.
Ređenje, ponovno: K 8d.
Ređenje: sakrament K 8; obredi ređenja 326-329 3857-3861; anglikanska ređenja 3315-3319; simonistička ređenja K 8d L 2b.
Reforma kurije: 4101°.
Reforma: redovništva G 4bb; političke reforme C 4gm L 7.
Reformatori: K 5dd.
Regensburg, sinoda (god. 792.): 612°.
Regije Urban: v. Rieger.
Regulacija rađanja: v. Sprečavanje začeca.
Reiffenstuel, Anaklet, OMin: 2571° 2571¹.
Reims, sinoda (god. 1148.): 745.
Relativizam, dogmatski: 3883.
Religija: različite religije A 2ab; zablude u odnosu na pravu religiju A 2bc; Bog i religije C 4dd; kritika religije C 4kh G 7ba; odnos Crkve prema religijama G 3ce; pučke religije G 3cd 7ae; vjerska sloboda C 4gl 4gg 4gm 41g G 3cd 7aa 7ba; L 5g 7 9.
Relikvije svetaca: štovanje J leg.
Remigije, biskup Lyona: 625°.
Repgow, Eike von: 1110°.
Responsa Carisiaca: 592.
Revolucija: L 7.
Rezervacija slučajeva: K 6d; 2032.
Rezignacija: v. Odricanje samoga sebe.

Ricci, Scipione, biskup Pistoje: 2600°.
Richard, Marcel: 144°.
Richer, Edmond: 2602¹ 2609
Rieger, Urban: 1754¹.
Riječ Božja: v. Sveto pismo.
Rikard od sv. Viktora: 3305¹.
Rim: sažeci vjerovanja 10 1 lsl 30 546-548; sinode: Pseudo-sinoda (za vrijeme pape Silvestra I.) 638¹; (god. 382.) 152-180; (god. 495.) 348; (god. 680.) 546-548 561; (god. 745.) 587; (god. 862.) 635-637; (god. 863.) 635°; (god. 1050.) 690°; (god. 1059.) 690; (god. 1078.) 717¹; (god. 1079.) 700; (god. 1412.) 1151°; (god. 1725.) 2400°: v. i Lateran, Vatikan.
Rimini, sinoda (god. 359.): 183.
Rimski brevijar: sažetak vjerovanja 10°° 30 75°.
Rimski časoslov: sažeci vjerovanja 10°° 30 75°.
Rimski katekizam: sažetak vjerovanja 30 10°°; navodi se 3533 3707³ 3838° 4047² 4110¹ 4170¹¹ 4476¹ 4476³.
Ripalda, Juan Martinez de, SJ: 1980°.
Rituale Romanum: 1531¹⁻³ 3196.
Riviere, Jean: 721°.
Rivo, Petar de: v. Petar de Rivo.
Robert Bellarmin: v. Bellarmin.
Roberts, Colin Henderson: 2°.
Roditelji: kao prvi vjerovjesnici djece 4128 G 6cc; poziv na svetost 4714 G 4bb.
Rođenje Kristovo: blagdan 454; otajstvo rođenja E 2a; Kristovo djevičansko rođenje E 6bb; dva rođenja 442 504 536 619 681.
Rohan-Chabot, L. F. Aug., kardinal: 2725.
Roos, Heinrich, SJ: 1451°.
Ropstvo: L 3b 5g.
Rosmini-Serbati, Antonio: 3154sl 3201-3241.
Rovere, Francesco della: 1391°.
Roy, Maurice, kardinal: [4500-4512].
Rudolf: [702].
Rufm, Tiranije: 10°° 12° 16 209 353.
Rufus, biskup Soluna: [214 232-235].
Ruotolo, Dolindo: 3792°.
Rustik, biskup Narbonne: [32 lsl).
Rustik, opat Vallombrose: [701].
SaEmanuel de, SJ: 2112¹.
Sabbat, židovski: poštivanje 1348.
Sabelije iz Ptolomeide, sabelijanci: 41° 112° 150°° 151 154 284 451 519 1332.
Sablazan: za bližnjega L 2c 4b.

Sablons, Antoine, OFM: 1901°.

Sabor: prava općeg sabora H 3cc; autoritet H 3cc; ovlasti pape nad općim saborom H 2bb 2bd; o nacionalnoj sinodi 2693 2936.

Sacramentarium Gallicanum: v. Bobbio.

Sacramentarium Gelasianum: 3981²; sažetak vjerovanja 36.

Sacramentarium Gregorianum: 4110¹.

Sacramentarium Veronense: 4005⁴4145³.

Sakramentalni karakter Crkve G 2bb; v. i Neizbrisivi biljeg.

Sakramenti: K 1-9; liturgijsko uređenje podjele sakramenata J lea; upotreba sakramenata J lei.

Saksonsko ogledalo: 1110-1116.

Salamina / Cipar: 42°.

Salas, Juan de, SJ: 2163¹.

Samo-priopćavanje, Božje: v. Objava.

Samostan: simonističko primanje u samostan 751.

Samoubojstvo: L3c.

Samozadovoljavanje: v. Masturbacija.

Sanchez, Juan, bilj. uz: 2061 2102 2104 2108-2110 2113 2117 2129 2158 2160.

Sanchez, Thomas, SJ: 2126¹ 2127¹.

Sardika: v. Serdika.

Satan: v. Đavao.

Savez, Stari i Novi: oproštanje grijeha u Starom zavjetu D 7ca; u Novom zavjetu D 7cb; obećanja Isusa Krista u Starom zavjetu E la; Bog daje milost po sakramentalnim znakovima Staroga zavjeta K la; sakramenti Novoga zavjeta K lbb-c 2a-f; svećeništvo Novoga zavjeta K 8a; v. i Zavjet.

Savjest: ljudska C 4ff L le; strah nametnut savjesti K 6ca; kao subjektivna moralna norma L le; objava savjesti 2267sl.

Savršenost, kršćanska: L 2f. \

Sažetak vjere: L 2c; stari liturgijski sažeci vjerovanja 1-⁶ 150; kratki sažeci 36; pitanja kod krštenja 123; ispovijedanje vjerovanja biskupa 125°; apostolsko vjerovanje. 10-30 290 790 3462 4119¹ 4651¹; Pseudo-Atanazijev sažetak vjere. 75sl 485° 790 1327; antipriscilijanski sažetak vjerovanja 188-208; Nicejsko vjerovanje 125sl 152° 3431; Carigradsko 150 790 1310 1500 1985 2525 4172¹; Nicejsko-carigradsko vjerovanje 150° 4119¹; kalcedonski sažetak vjerovanja 300-303 ;tridentski 1862-1870; ispovijest vjere kralja Reareda 470; Rimske sinode 546-548; 2. sirmijske sinode 139sl 138° 141; 1. toledske sinode 188-208; 3. toledske sinode 470; 4. toledske sinode 485sl; 6. toledske sinode 490-493; 11. toledske sinode 525-541; 16. toledske sinode 568-575; sažetak vjerovanja za grčko-rusku Crkvu 1985-1987; za Istočne Crkve 2525-2540; sažetak vjerovanja protiv modernista 3537-3550; v. i pod: Anastazije II., Berengar, Mihajlo Paleolog, Pelagije I, Vigilije, Valdenzi.

Schillebeeckx, Edward: 4410° 4720°.

Schmidt, Carl: 1°.

Schoonenberg, Piet: 4410° 4520°.

Schroffer, Joseph, kardinal: 4530°.

Schwartz, Eduard: 125°° 133° 144° 178¹ 250° 347¹ 350°.

Segarelli, Gerardus: 2203

Segarra, Francesco: 925°.

Sekretarijat za sjedinjenje kršćana: 4185° 4240°.

Seksualnost: v. Spolnost.

Sellers, Robert Victor: 302¹.

Semarijanci: 16° 138-143 151.

Semipelagijanci: 1997a 2564 2618 2620; navodni semipelagijanci 2004sl.

Sens, sinode (god. 1140. ili 1141.): 721-739; (god. 1612.) 2602¹.

Serdika, sinoda (god. 343. ili 344.): 133-136.

Seren, biskup Marseillea: [477].

Sergije, patrijarh carigradski: [487sl] 496sl 519sl 550-552 563.

Sergije I, papa: 566-575.

Serry, Jacques-Hyacinthe, OP: 2008° 2170° 2400°.

Sever, patrijarh antiohijski (monofizit): 519.

Shizma: v. Raskol

Shizmatik: pojam G 4bg; kao djelitelj krštenja K 3c; sakramenta svetoga reda K. 8d; umirući u raskolu K 6e 7d.

Sigismund, car: 1151°°.

Sigurd, nadbiskup Trondheima: [829].

Sigurnost: ljudske naravne spoznaje A 2aa; o posjedovanju milosti i ustrajnosti do kraja života F 3b.

Siksto III, papa: 271-273.

Siksto IV, papa: 1391-1426 1443 1516 2015.

Silva Tarouca, Carolus, SJ: 488°.

Silvan, biskup: [218].

Silvestar I, papa: 123-130 638¹ 1183 1320

Simah, papa: 362.

Simbolizam, teološki (prema modernistima): 3487.

Simon Evodije, nadbiskup Damaska: 2525°.

Simon, biskup Meauxa: [762].

Simonija: L 2b; simonistička ređenja K 8d.

Simplicije, papa: 330-343.

Simulacija: v. Pretvaranje.

Sin Božji: B 2; rođenje B 1d; po Sinu i sa Sinom Bog nadiše Duha Svetoga B 1e; poslanje B 1g; u Trojstvu B 4; uzorni uzrok svijeta C 1c; kao posrednik stvaranja B 2b C 1c; naravno sinovstvo E 5da; v. i Krist.

Sindikati: 4773 L 10c; pristup 3740 3937 L 10c.

Sinnich (Sinnigh), Ivan, bilj. uz: 2302sl 2306-2311.
 Sinoda: biskupijske i nacionalne sinode H 3cc; v. i Sabor.
 Sinoptici: egzegetska pitanja 3577sl.
 Sinuessa, pseudo-sinoda: 63 8².
 Siricije, papa: 181-186 10° 2680².
 Sirija: sažetak vjerovanja 46° 60sl.
 Sirijci u Mezopotamiji: sjedinjenje 1300°.
 Sirmium (Donja Panonija): 2. sinoda (god. 351.) 138° 139sl; 4. sinoda (god. 358.) 138°.
 Sirmond, Antoine, SJ: 2105¹.
 Siromašni: C 4ke; Crkva i siromašni G 7ad.
 Siromaštvo: kao evanđeoski savjet 4167; Kristovo C 4ke E 2ba; ljudi C 4ke; u društvu D 4c L 7; duhovno siromaštvo G 4bb; poziv Crkve na siromaštvo G 7ad.
 Sis (Armenija), sinoda (god. 1344. ili 1345.): 1006°.
 Sisinije, biskup carigradski: 250°.
 Sjedinjenje, hipostatsko: v. Hipostatsko sjedinjenje.
 Sjedinjenje: s Bogom L 2f.
 Sjeme: Božje riječi A 2bb G 6ca-b; božansko sjeme u čovjeku C 4fb; Krist rođen bez sjemena muškarca E 2a; Marija neokaljanja muškim sjemenom E 6bb.
 Sjeverno-američka biskupska konferencija: [4560-4561].
 Skandal: v. Sablazan
 Skitski monasi (teopasijanci): 370° 401°.
 Skolastička metoda: A 4bb.
 Skot: v. Duns Skot; Johannes Skotus Eriugena.
 Skotisti: 1400°.
 Skribonije, Ivan M., O. Min: 2328¹.
 Skrivenost: znanje o skrivenim stvarima A 2aa; Crkva ne sudi o skrivenim stvarima H2a.
 Slanje: v. Poslanje
Slatuta antiqua Orientis: 325°.
 Slava: Božja 4814 C lh L 2b; Kristova E 2dc G lbe; vječna M 3bb 3bf.
 Sličnost čovjeka s Bogom A 3bd C 4bb 4fb L 7; narušavanje po grijehu D2bc; ponovno uspostavljanje po Isusu Kristu D 7ba E 3a.
 Slike: štovanje J leg; Marijino štovanje u slikama E 6ec J leg.
 Sloboda mišljenja: L 4c 5g.
 Sloboda od prisile D 2bc; kod prihvaćanja vjere L 5g; državne mjere prisile L 8; v. i Nužnost.
 Sloboda: C 4fc L lb; građanske slobode L 3b 4c 5g-h; (ograničavanje) slobode mišljenja i pisanja L 5g; od ropstva L 5g; od prisilnog prihvaćanja vjere L 5g; sloboda savjesti L 5g; vjernika C 4fc L lb; od grijeha C 4ba; milost Božja i sloboda čovjeka F 5c; Crkve G 7ba; sloboda mišljenja i naučavanje teologa, kao

i sloboda znanstvenog istraživanja H 3g; slobodno istraživanje u biblijskoj egezezi A 3be; sloboda govora na ekumenskom saboru 1847; v. i Sloboda volje.
 Slobodna smrt: v. Samoubojstvo.
 Slobodna volja: potrebna za moralni čin L lb lf; u stanju netaknute naravi C 4fc; u stanju pale naravi D lb 2bc; u zajedničkom djelovanju s milošću F 2ab 5ca.
 Slobodni zidari: L 2c.
 Slobodno vrijeme: L 6a.
 Slučaj savjesti: 2390°.

Služba upravljanja: v. Služba.
 Služba: Kristove službe E 3ba: crkvena službe u apostolskom nasljedstvu G 3cd; službe u Crkvi H 1-6; hijerarhijska raščlamba H lb K 8b; suradnja laika s hijerarhijskom službom G 6ce.
 Služba: službe u Crkvi H 1-6.
 Smetnje: smetnje u društvu zbog ljudskih grh'eha C 4gl D 4c.
 Smisao riječi: sud Crkve o smislu riječi 979sl 1980 2010-2012 3241; v. i Jansen.
 Smrt: L 3b 4d 6c.
 Smrt: posljedica izvornog grijeha D 2ab M 2ba; kraj mogućnosti za stjecanje zasluga; posljedice za stanje duše u času smrti M 2ba 2bc 3ba 3d; pomirenje u smrtnoj opasnosti K6ce; trpljenje i smrt Isusa Krista E 2c.
 Smrtni grijesi: D 3bb.
 Socijalizacija: C 4kc G 7ab.
 Socijalizam: 4500° C 41b 41e L 7.
 Sodomija: 2044 L 6c.
 Soissons, sinoda (god. 1121.): 721°.

Solidarnost: 4810°; solidarnost među ljudima C 4fb 4gb-c 4gp 4ie 4ke 41b 41g G 7ad L lg 5h 9; načelo solidarnosti L 5e.
 Soteriologija: E 1 3.
 Soto, Domingo de, OP: 2028¹ 2163¹.
 Soto, Pedro de, OP: 2040¹.
 Soulechat: v. Dionizije Foullechat.
 Sozomen, povjesničar: 138.
 Sozzini, Fausto: 1880°.

Spasenje duše: v. Spasenje.
 Spasenje: Krist kao posrednik spasenja B 2b E 3a; vjera kao sredstvo spasenja L 2c; Crkva kao sredstvo spasenja G 2bc; Crkva kao sakrament spasenja K lb; sakramenti K 2f3f4d 5d 6f-g 7e; nadležnost Crkve za spasenje duša G 7ba; čovjeka C 4da 4fi; onih koji nisu kršćani 4140 G 2bc.
 Spiritizam: 3642.
 Spiritualisti (franjevci): 891° 900° 908° 910° 930sl.
 Spolnost: obveza na spolnu cjelovitost L 3c; ženidbena ljubav i ljudska spolnost C 4fd-e K9ba L3c 6b; ispovijedanje grijeha na spolnom području 2044sl 2150.

Sporer, Patrizius, OFMRec: 2571° 2572¹.
 Sposobnost spoznavanja istine: n'udskog razuma A 2a.
 Spoznaja, ljudska: naravna spoznaja A 2aa; spoznaja po vjeri A 1-3; neposredna spoznaja Boga A 2ab; vjerska spoznaja u stanju pale naravi D 2bc; potrebno znanje za primanje sakramenata K 2c 3d 5de 7d.
 Sprečavanje začeca: L 4d 6c 8.
 Srce: čovjeka C 4ed; obveze i prava L 3b; štovanje Srca Isusova E 5de J 1ef.
 Sredstava priopćivanja: društvena C 4kc; prijenos liturgijskih čina 4020.
 Sredstva masovnog priopćivanja: v. Sredstva priopćivanja.
 Stadler, Daniel, SJ: 2571°.
 Stalež: pravo na izbor vlastitog životnog staleža 3962.
 Stanislav iz Znojma (Znaim): 1201°.
 Stanje: cjelovite, pale i obnovljene ljudske naravi C 4b D 2bc F 3b;
 Stari zavjet: v. Zavjet.
 Starokatolici: 1875°.
Statuta Ecclesiae Antiqua: 325-329 680° 4155¹.
 Sterilizacija: L 4d 6c.
 Stiglmavr, Joseph, SJ: 75°.
 Stipendija (misna): pravo na stipendiju 2654; obveze koje prizlaze iz stipendije L 4e.
 Stjepan I, papa: HOsl.
 Stjepan II. (III.), papa: 592. 284).
 Stjepan V. (VI.), papa: 670.
 Stolica: v. patrijarhat; Sveta Stolica: v. Papa.
 Strah: od Božje pravednosti F 2aa; utjecaj na čudoredni čin L 1f.
 Strahopoštovanje: pred Bogom L 2b.
 Stranke: političke L 8; zabrana pripadanja komunističkoj partiji L 2c.
 Strasti: oslobođenje od strasti C 4fb-c L1 b; u Kristu nije bilo nikakvog ostatka ljudskih strasti E 5bb.
 Studij: Svetog pisma A 3bd; crkvenih otaca A 4ba; liturgije A 4ba J 2bb.
 Stupnjevi svetoga reda: H 1b-c K 8b.
 Stvaranje: pojmovno određenje C 1ia; spoznatljivost stvaranja kao takvog A 2ab; djelovanje Božjih osoba u stvaranju B 4c C 1a-d; Sin Božji kao posrednik stvaranja B 2b 4c C 1c; djelovanje Duha Svetoga u stvaranju B 3bb 4c C 1 d; čovjek i stvaranje C 4h.
 Stvorenja: C 1-5.
 Stvoritelj: Bog kao Stvoritelj svijeta B 1f C 1-5.
 Suarez, Francisco de, SJ: 1994° 1995 2110¹ 2155¹ 2564 2567 3914.
 Sud: opći i pojedinačni sud nad ljudima M 2a 2bb; poznavanje dana posljednjeg suda M 2ab E 2fb; Kristov sud E 2fb.
 Sudac: moralna obveza L 4c 11; papa vrhovni sudac Crkve H 2ba-b.

Sudjelovanje, djelatno: G lbe 6bb 6cd J ld J 2a; J 2bb K 3e 5cc.
Sudjelovanje: čovjeka u Božjem djelu C lgc; s milošću F 5ca; L 2f; u zlu L 4b.
Suenens, Léon-Joseph, kardinal: 4301°.
Suhard, pariški kardinal: [3862-3864 3898).
Sukcesija, apostolska: v. Nasljedstvo.
Sumnja: čovjeka C 4kg D 2bd; vjerska sumnja L 2c; pozitivna sumnja kao teološka metoda A 4bb.
Sustavi, ćudoredni: s. Ćudoredni sustavi..
Suućesnik: ispitavanje o imenu 2543sl.
Suvremene promjene: C 4kc.
Sveci: štovanje J leg M 3bd; zajedništvo svetih M lb 3bd; v. i Kanonizacija.
Svećenik: član hijerarhije H lb K 8b; crkvena služba H 5 J ld; pravo na izbor svećeničkog staleža 3962 L 5g; sveti red K 8c; sakrament i misna žrtva K.2-7 9; liturgijsko obrazovanje J 2ba; ovlasti zaređenih svećenika K 5cb; svećenik kao „svećenik drugog reda” 215; nedostatak svećenika 4720°; v. i Svećeništvo.
Svećeništvo: pitanje pripuštanja žena svećeništvu 4590°; K 8a; Kristovo svećeništvo E 3bc; službeno svećeništvo 4126 4153C; opće svećeništvo vjernika G 4bd 6bb H lb J ld K 3e 4d 5cc 8a; opće svećeništvo svih vjernika i službeno svećeništvo G 4bd H lb K 8a; svećeništvo Novoga saveza K 8a; v. i Svećenik.
Sveti oficij (Kongregacija): instrukcije 4400; navodi se 4101° 4139⁴ 4169² 4215¹ 4476² 4574¹ 4790°
Sveti petak: euharistijska pričest 3377.
Sveti red: sakrament K 8; obredi ređenja 326-329 3857-3861; anglikanska ređenja 3315-3319; simonistička ređenja K 8d L 2b; v. Ređenje
Sveti tjedan: 3377¹.
Sveto pismo: A 3b; u liturgiji J 2bb; pravilo vjere i života i za nekatoličke kršćane 4139; predaje i objave 4150.
Svetost: čovjeka C 4bb; Isusa Krista E 5dd; Marije E 6ce; Crkve G 3b; poziv na svetost G 4ba.
Svijet: postanak, uređenje, uzroci, upravljanje, dovršenje, cilj C 1; nebeski svijet C 2; vidljivi svijet C 3; kao pozornica ljudske povijesti C 4ka; u ropstvu grijeha D 6; poslanje i zadaća laika u svijetu G 6cb; Crkva, svijet i ljudski rod G 7aa; biskupi i svijet H 2f; obveze i prava u odnosu na odgovorni odnos prema svijetu L 4f; svjetovno društvo i autoritet 3956 3992sl 3995; dovršenje svijeta M 3be.
Svrha (svršni uzrok): svih stvari C 5; cilj čovjeka C 4jb; svrha i sredstvo moralnog čina L lf; naravni cilj i Crkva G 7ae; pozitivna sumnja kao teološka metoda A 4bb. v. i Cilj.
Svedria / Pamfilije: 42°.
Svllabus Pija IX.: 2901-2980 3000°;
Svllabus Pija X.: 3401-3466;
Svllabus Treverensis: 370°.

Širenje evanđelja: Crkva i širenje evanđelja G 3cd; širenje evanđelja preko laika G 6c; 4589° G 2bd 3cd; v. i evanđelje.

Škole: sloboda naučavanja teoloških škola H 3g; slobodnije škole egzegeze Svetoga pisma (Ecole large) 3280°; v. i Odgoj.

Škotska: sažetak vjere Reformirane škotske crkve 3339°.

Španjolska: sažetak vjerovanja 23 73°.

Štovanje apostola: v. štovanje svetaca.

Štovanje Marije na slikama E 6ec J leg.

Štovanje: Boga L 2a; Trojstva B 4bd; Krista E 5de J lef; liturgija kao javno štovanje Boga J lb; euharistija kao štovanje Boga K 5ea; Marije E 6ec J leg; štovanje svetaca J leg; relikvija J leg; slika J leg.

Šutnja, poslušnosti: 2390; sveta 4030.

„Tabula secunda post naufragium”: 1542.

Tajna molitva na 9. nedjelju po Duhovima: 4002¹.

Tajna molitva na duhovski ponedjeljak: 4012².

Tamburini, Tommaso, SJ, bilj. uz: 2021 2103 2107 2113f2116f 21252151 2165.

Tavera, Juan de, kardinal Toleda.: [1495].

Tehnika: C 4ee 4ic-d 4kc-d 41 f G 6cb 7ae L lc 4e; nedozvoljeni načini postupanja 4807.

Tekstualna kritika: kao pomoć u historijskoj egzegezi A 3be.

Televizija: v. Sredstva priopćavanja.

Temistije: 519.

Templari: 891°.

Teodor iz Farana: 519f551 561° 563.

Teodor Mopsuestijski: sažetak vjerovanja 51; osuda 416° 424-426 434-437 472 519 1344; navodi se 4223² 4145⁶.

Teodor, biskup Fréjusa: [308-310 1995°].

Teodor, biskup Marseilla: [698¹].

Teodoret Cirski: 152° 300°° 416° 436 444 472.

Teodozije II., car: 250°°.

Teodozije, patrijarh carigradski (monofizit): 519.

Teodul, Perzijanac: 519.

Teofil Aleksandrijski: 353.

Teolog: zadaća, ovisnost o učiteljstvu A 4ba; metode A 4bb; teološka suglasnost A 3ac; teološka suglasnost o kontemplaciji 2264; v. i Teologija.

Teologija: oslobođenja, latino-američka: 4730° G 7ad.

Teologija: zadaća A 4ba; metode A 4bb; odnos prema drugim znanostima A 4bc; naravna teologija 3021sl 3475 4321.

Teološke discipline, glavne: njihov odnos prema liturgijskim znanostima 4016.

Teološke škole: v. Škole.

Teopasijanci: 370° 401° 635sl E 5a.

Teorija grana: 2885-2888.
 Teorija o dva mača: 870° 873.
 Teozofija: 3648.
 Terminologija, teološka: A 9bb.
 Tertulijan: 293¹ 1542¹ 2777¹ 3549M110¹ 4144⁵ 4146³ 4322¹ 4344².
Testamentom Domini Nostri Jesu Christi: 1
 Teze, tomističke: v. Tomizam.
 Thomas de Lemos OP: 2008.
 Thomas, nadbiskup Yorka: 815°.

Tijelo: čovjeka C4ec; obveze i prava u odnosu na tjelesnu dobrobit L 3c 4d; brige za tijela umrlih L 4d; Kristovo tijelo u euharistijskoj žrtvi K 5ac 5bc-d; proslavljenost ljudskog tijela M 3bc.
 Tijelovo, blagdan: 846° 1644¹.
 Timotej Ailuros, patrijarh aleksandrijski: 364 519.
 Timotej, apolinarist: 149.
 Timotej, *Poslanica Timoteju*: 3587-3590 A 3bf.
 Tit: *Poslanica Titu*: 3587-3590 A 3bf.
 Tobija: *Knjiga o Tobiji*: pitanje kanonstva 1501° A 3bf.
 Toledo, 1. sinoda (god. 400?): sažetak vjerovanja 187-208 451°; 3. sinoda (god. 589.) 470 150°; 4. sinoda (god. 633.) 485sl 525° 4245¹; 6. sinoda (god. 638.) 490-493 525°; 11. sinoda (god. 675.): sažetak vjerovanja 525-541 568°; 14. sinoda (god. 684.) 564 566°; 15. sinoda (god. 688.) 566sl; 16. sinoda (god. 693.): sažetak vjerovanja 568-575; sinoda bez broja 187°.

Tolerancija: u odnosu na vjersko uvjerenje drugih L 5g.
 Tolerancijanizam: L 2c.
 Toma Akvinski OP: autoritet 2167¹ 2553 2814 3135° 3139sl 3601° 3665-3667 3894: sloboda slijediti druga mišljenja 2509sl 3601°; o objavi 3005¹ 3288² 3289^{1m2} 3793³ 3830¹; Sveto pismo 4216¹; Božja prisutnost 3330¹; zlo 3251²; Trojstvo 2698¹ 3326³ 3815¹ 4780³; Duh Sveti 4116¹ 47 80³; kristologija 2698^f 3274¹ 3321¹ 3352¹ 3924^{1m2}; milost 3320¹ 3815¹; krepost i grijeh 2044¹ 2110¹ 3267¹ 3729¹ 3936¹; Crkva: 870° 3309¹ 3806¹ 3811¹ 3813^{1m2} 4140¹ 4151⁶ 4166¹ 4169⁴ (zagovor blaženih); sakramenti 1310° 1694¹ 1994° 25 5 2 3 3 62² 3 701³ 4112¹ 4599³ 4600¹⁻²; krštenje 4127¹; potvrda 4127²; ćudoredni red 3936¹ 3973² 3981³; društvena narav čovjeka 4325¹; spoznatljivost istina 4242¹; povij. bilj. 1997° 2509° 2681 3135°.

Tomizam: teze o metafizici 3601-3624; o pitanju milosne pomoći 2564.
Tomus Damasi: 152-177.
Tomus Leonis: v. Leon I.: *Tomus I.*
 Torije, nadbiskup Trondheima: [787].
 Torreblanca y Villalpando, Francisco: 2134¹.
 Toul, sinoda (god. 860.): 625°.

Toulouse, sinoda (god. 1119.): 710¹ 718¹.
 Tours, sinoda (god. 1054.): 690°; (god. 1163.) 747.
 Tradicionalizam: 2751° 2811° 2841°.
Traditio apostolica: 3° 10 64° 328¹.
 Traducijanizam: 360 2841°.
 Transfinalizacija: 4410°.
 Transsignifikacija: 4410°.
 Transsupstancijacija, euharistijska: K 5bd; tridentsko učenje 4410°.
 Trgovina 'bijelim robljem' (djevojkama): C 4fb L 3b 5g; v. i Prostitucija.
 Tri poglavlja: v. Poglavlja.
 Trident, sabor (god. 1545.-1563.): 1500-1835; priznanje autoriteta 1987
 2535-2538; potvrda sabora 1847-1850; tridentski sažetak vjerovanja
 1862-1870 1987 4119¹²; tridenska pravila za zabranjene knjige 1851-1861
 2772; povij. bilj. 370° 1145° 1347¹ 1994° 3246; povjerenstvo za tumačenje tri-
 dentskih dekreta 1500°; modernistička kritika 3439 3447; kasnije tumačenje
 pojedinih učenja o: Svetom pismu, predaji, Vulgati 2710 3006sl 3029 3280sl
 3293 3591 3794-3796 3825 4207¹² 4212¹ 4216¹; čitanje i propovijed 4149¹;
 opravdanje, milost 1954¹ 1997a 2070° 2621 2623 2625 3677 3718 3869 3872
 3891; reformacija 4149¹; sakramenti 3102 3489; krštenje 4007²; podijeljivanje
 potvrde 2588; euharistija 2090 2629sl 3362 3375 3854¹ 4006M007¹ 4033¹
 4141² 4153⁶ 4153⁷ 4170¹⁰ 4171 4412¹; pokora, crkvena kazna 2023 2056
 2058sl 2639 2644sl 2649sl; sveti red 2147 2653 2655-2657 3857 4144¹² 4145²
 4145⁵ 4153² 4153⁴ 4541²; ženidba 2515-2520 2598 2659sl 2970sl 2990
 3385-3388 3700 3713 4800¹; redovništvo 2692; sveci 4170¹⁰ 4171³.
 Trier, sinoda (god. 1227. 1310.): 891°.
 Trishagion teopasijanaca: 401° 2529.
 Triteizam: 112° B 4bd.
 Trojstvo, božansko: B 4; Crkva kao djelo presv. Trojstva; G lbe.
 Tromp, Sebastianus, SJ: 4101°.
 Trpljenje: čovjeka C 4ef4kd; čovjeka s Kristom C 4jf L 2f; Isusa Krista E 2ca.
 Trullanum, Trulanska sinoda (Carigrad, god. 680.-681. i 692.): 550°.
 Trullench, Juan: 2134¹ 2154¹.
 Tržišno gospodarstvo: v. Natjecanje.
 Tuciorizam: L lb.
 Tumačenje Svetog pisma: A 3be.
 Tumačenje: Svetoga pisma A 3ac 3be 3c; pravila tumačenja u odnosu na službene
 odluke crkvenog učiteljstva H 3f.
 Turci: rat protiv Turaka 1484.
 Turibije, biskup Astorge: [283-286].
 Turner, Cuthbert Hamilton: 133° 350°.
 Tvrrell, George: 3401°.

Ubaghs, Gerhard Kasimir: 2841°.
Ubojstvo drugoga: L 3b 4d.
Ubojstvo tiranina: 1235.
Ubrzanje porođaja: 3336.
UCitelj: Krist kao učitelj E 3bb; v. i Učiteljstvo.
Učiteljstvo: Crkve H 3; učiteljstvo i znanstveni napredak A 4ba.
Udovi: osakaćenje tijela L 4d 5g; udovi Crkve G 2a 3dc 4a 4bf.
Udovica: uloga u Crkvi 109; prividne udovice 311-314.
Ufanje: teološka krepost F 2cc L lg 2d; motiv za čudoredne čine L lb; obveza čina ufanja L 2d.
Ugo, biskup Ferrare: [768sl 798].
Ugovor: općenito L 10c 11; ugovor o renti 1355.
Uhićenje, samovoljno: C 4fb L 3b 5g.
Ujedinjene Nacije: 3955° [4420-4425].
Uključni navodi: v. Navodi.
Ulrich, biskup Augsburga: 675.
Ulje, posvećeno: K 4b 7b; v. i Bolesničko pomazanje.
Umberto, nadbiskup Arlesa: [766 780sl].
Umirući: krštenje 3333-3335; pomirenje i odrješenje K 6ce 6d 6e; bolesničko pomazanje K 7d; poputbina K 5de.
Umjetna oplodnja: L 6c.
Umjetnost: sakralna 4039 4046.
Umrli: M 2b-3d; zajedništvo umrlih M lb; euharistija kao sakrament zajedništva sa živima i umrlima K 5ed; molitve za umrle M lb; skrb za tijela umrlih L 4d; uskrsnuće mrtvih M 3 a.
Unitarijanci: 1880.
UNO: v. Ujedinjene Nacije.
„Unus de Trinitate passus“: 401.
Upravljanje: papina vlast upravljanja H 2bb; u Crkvi kao zadaća đakona 4155; crkvena dobra 712.
Urban II., papa: 701-703 706° 717¹ 751¹ 868° 2680².
Urban III, papa: 764.
Urban IV, papa: 846sl 1322.
Urban V, papa 1087-1097.
Urban VI, papa: 850°° 1159.
Urban VIII, papa: 19982561 1310° 1997° 2001° 2008 2028sl 2331 2525° 2745°.
Uređenje: odnosa između Boga, čovjeka i stvorenja C 4ha; sakramenata K 2e; društveno L 7; hijerarhijsko H lb K 8b; ženidbe i obitelji L 6; društva L 7; države L 8; obitelji čovječanstva L 9; rada LIO; vlasništva L 11; gospodarstva L 12; kulture L 13; Crkve L 14.
Urzicin: [357°].

Uskrsna liturgija, bizantinska: 4322¹⁴.
 Uskrsna liturgija, reforma: 4001°.

Uskrsno otajstvo: E 3a.
 Uskrsnuće: Kristovo A 2ab E 2da; mrtvih M 3 a;
 Ustanak: L 8.
 Ustanove egipatske Crkve: sažeci vjerovanja, 3-5 62sl 10°.

Ustanove: društvene C 4gi L 5d; međunarodne ustanove C 4gj; Crkva i međunarodne ustanove G 7bb.

Ustrajnost: F2ce.
 Utjelovljenje: Riječi E 1-5.
 Uzašašće na nebo: Kristovo E la 2bb 2db 5cd M 3ba;
 Uznesenje Marijino na nebo E 6ea.
 Užitek: 2108sl.

Valdenzi: sažetak vjerovanja 790-797; osuda 760 809 913sl.
 Valdezije, Petar: v. Waldes.
 Valencija, Grgur: v. Grgur iz Valencije.
 Valencija, sinode (god. 529.): 370°; (god. 855.): 625-633.
 Valentin, gnostik: 1341.
 Valerijan, patricije: [447].
 Valezijanci (sljedba): 127°.

Vatikan: 1. vatikanski sabor 3000-3075; autoritet 1862° 1869 2539 3281 3887 3890-
 navodi se 3137 3293 3340sl 3815 3892¹ 4001°° 4101° 4119² 4142¹ 4142¹
 4144¹² 4146⁵ 4146⁶ 4147¹ 4149² 4149³ 4149⁴ 4150³ 4152³ 4170⁷ 4205¹ 4205²
 4206¹ 4206² 4207² 4210¹ 42141 4215¹ 4215³ 4219² 4336¹ 4534¹ 4535¹ 4536²
 4822¹; povij. bilj. 2997° 3050° 3112° 3260° 3900°; tumačenje: izjave njemačkih
 biskupa 3112-3117; 2. vatikanski sabor 4001-4345 4443² 4445¹ 4448²
 4450¹ 4450² 4455¹ 4461¹ 4469¹ 4473¹ 4475¹ 4476¹ 4480° 4480¹ 4480² 4486¹
 4487¹ 4488¹ 4490¹ 4491¹ 4491² 4491³ 4492¹ 4492² 4530¹ 4530² 4530³ 4531¹
 4532¹ 4532² 4533¹ 4534¹ 4534² 4534³ 4535¹ 4535² 4535³ 4536¹ 4538¹ 4541¹
 4541² 4561¹ 4570¹ 4570³ 4571¹ 4580° 4599² 4617¹ 4645¹ 4655¹ 4703¹ 4704¹
 4713¹ 4714¹ 4715¹ 4716¹ 4716² 4739¹ 4755¹ 4759¹ 4765¹ 4775¹ 4775² 4790²
 4792¹ 4794⁴ 4792⁶ 4792⁷ 4800¹ 4806¹ 4841¹ 4850° 4852¹ 4852² 4852³ 4853¹
 4857¹ 485 7² 4 8 5 8².

Vazquez, Gabriel, SJ: 2105¹ 2112¹ 2130¹.
 Velasquez Pinto, Antonio, CCRRMM: 3371¹.
 Veliki svećenik: Krist kao veliki svećenik D 7ba E 3a 3bc G 6bb; biskup kao veliki
 svećenik H 4.
 Venancije Fortunat: 75°.

Venerije, milanski biskup: [209].
 Vercelli, sinoda (god. 1050.): 690°.

Verona, sinoda (god. 1184.): 760sl.

Veillot, Louis: 3050°.
Vianen, Franjo, bilj. uz: 2301sl 2307-2315.
Vianen, Matej: 2302¹.
Vidal, Jean-Marie: 1000°.
Vidljivo i nevidljivo: u liturgiji J
Vienne, sinoda (god. 1311.-1312.): 891-908 880" 1440.
Vigil, Francisco Gonzalez: 2901°.
Vigilije iz Thapsa: 526¹.
Vigilije, papa: 403-438 150° 403° 421° 441° 472¹.
Viktricije, biskup Rouena: [211].
Villalobos, Enrique de, OMin: 2058¹ 2130¹.
Vincencije Lerinski: 75° 2802¹ 3020¹ 3626¹.
Vino: u euharistijskom slavlju K 5ac 5dc; pomiješano s vodom K 5bd 5db.
Virgilije, biskup Arlesa: [473 698¹].
Vjera: bit A 2ba; krepost F 4 L 2c; odgovor na Božju objavu A2b; vjera i razum A 2a 4a C 4ee; pretpostavke A 2bb; obveze L 2c; potreba spasenja L 2c; kao motiv čudorednih čina L lb; početak vjere F 2a; pouzdana vjera F 2a-b; kao temelj opravdanja F2a-b; vjerske istine L 2c; eshatološka vjera M lb;
Vjernost: savjesti C 4ff L leb; Crkve G 3bb; u ženidbi K 9ba-b L 6b; v. i Pouzdanost.
Vjerodostojnost: religije A 2bc; Crkve G 2bb; vjere A 2bc.
Vjerska sumnja: v. Sumnja.
Vjerski osjećaj: v. Osjećaj.
Vježbe pobožnosti: v. Pobožne vježbe.
Vlasništvo: C 11.
Voda: iz Kristovih prsiju 784 798; pridodana misnom vinu K 5bd 5db; krsna voda K 3b; kipuća voda: v. 'Božji sud'.
Vojna služba: dozvoljenost L 4d.
Volja: v. Slobodna volja.
Vostć, Jaques M, OP: 3792°.
Vračanje; 283 1859 A2a a J lek.
Vratari: H lb.
Vrhovni svećenik: v. Papa.
Vrijednosti: vrijednosti i njihovo normativno svojstvo L 5e.
Vulgata: Tridentiski dekret 1506-1508 1504 2710 3006; tumačenje 3681 3794-3796 3825.
Waldes, Petar: 790°.
Waterford, Petar, nadbiskup Armagha: 2008°.
Werm, Gerardvan: 2301¹ 2315¹.
Wezelo (Guezelo), nadbiskup Mainza: 701.
Wiclef: v. Wyclif.

Widenfeld, Adam: 2326¹.
Wilhelm od Svete ljubavi: 840-844.
Wilhelm, kardinal, titular Quattro Coronati: 1028°.
Wilhelm, nadbiskup Sensa odn. Reimsa: [749 750].
Witte, Ivan: 2302¹.
Worms, sinoda (god. 868.): 670°.
Wyclif, Ivan: 1121-1139 1151-1195 1201° 1225 1230¹ 1247° 1249-1251 2630;
 upitnik za viklifovce 1247-1279.
Zabarella, Franciscus de: 2043\
Zabluda: krive tvrdnje H 3bb; nenadvladiva zabluda 2865° 2866; osoba u zabludi
 3996;
Začeće: Isusa Krista E 2a; Marijino bezgrješno začeće 1400° 2015si.
Začeće: umjetno L 6c.
Zadaća: Crkve G 2bd; zadaće vjernika u svijetu G 4gf; zadaće vjernika u svijetu G
 4bf; zadaća ljudske slobode L lb; savjesti L leb.
Zadovoljština: Kristova E 3; kao bitni čimbenik sakramenta pokore K 6cd; molitva,
 post i milostinja kao zadovoljština za počinjene grijeha 1713; pretpostavka za
 blaženost M 2bc.
Zaharije, papa: 586-589.
Zajam: L 11.
Zajednica, vjernika: G 3ad J la.
Zajednica: G 3ad J la.
Zajedništvo: svrha i bit građanskog društva C 4ge-f; opće zajedništvo naroda C 4gj;
 poziv čovjeka na zajedništvo s Bogom C 4d 4jb; ljudsko zajedništvo kao poziv
 čovjeka C 4jg; Crkva i ljudsko zajedništvo C 4go; kršćani i ljudsko zajedništvo
 C 4gp; kršćani i kršćansko zajedništvo C 4gq; Krist i ljudsko zajedništvo C 4gn
 E 2ba; katolička Crkva i druge kršćanske zajednice G 3ag; vjernici i njihovo
 poslanje G 4; hijerarhijsko zajedništvo crkvenih službi H lc; liturgijsko zajed-
 ništvo s odvojenim Istočnim crkvama J lec; euharistija kao sakrament zajedniš-
 tva sa živima i mrtvima K 5ed; s anđelima i ljudima M lb 3bd.
Zametak: vrste vađenja, ubojstvo L 4d; dijagnostika prije rođenja L 6c.
Zamjensko majčinstvo: L 6c.
Zanin de Solcia: 1361-1369.
Zapiljena zbog korištenja: 747°.
Zaposjedanje: v. Naslov stjecanja
Zapovijed razuma kako naravni zakon L lc: v. i Spoznaja.
Zapovijedi: Božje L 1-6; obveze u stanju otkupljene naravi F 3c; obveza i za savrše-
 ne L2f; crkvene zapovijedi G 4bg L 2f; godišnja ispovijed K 6g; uskrсна pričest
 K 5de; bogoslužje J lb; post, nemrs J lej.
Zapreke ženidbe: v. ženidbene zapreke.
Zaruke: 2658 2974 3468 3472sl.

Zasluge: Kristove, blago Crkve E 3a K 1 Oba; zasluga opravdanog čovjeka F 3d; uvjeti za zaslužno djelo L lb.

Zasluge: Kristove, blago Crkve E 3a K 1 Oba; zasluge opravdanog čovjeka F 3d; uvjeti zaslužnog čina L lb.

Zavjet, Stari i Novi: A 3b; zakoni Staroga zavjeta E lb-c.

Zavjeti: v. Redovnički zavjeti.

Zavođenje od strane ispovjednika: 2013 2026sl.

Zazivanje duhova: 4169².

Zbor: apostola G 3da H lc; biskupa G 3dc H lc 2d 3a 3ca; ovlasti H 2bc 2d 3a 3cc.

Zefirin, papa: 105.

Zemlje u razvoju, problematika: 4440° 4440-4469.

Zenon, car: [345].

Zigliara, Tommaso, OP, kardinal: 3265°.

Zinelli, F. M.: 4146⁵ 4146⁶ 4152³.

Zlo: bit, porijeklo C lf D lad; sudjelovanje u zlu L 4a; veselje nad štetom drugoga L 4a; v. i Đavao, Grijeħ;

Znakovi: vidljivi J la lb; sakramentalni znakovi u SZ K la; vanjski znakovi vjerodostojnosti A 2bc; Božje prisutnosti C lgc; Crkva kao znak jedinstva u svijetu C 4gc G 2bb 3ab 3ae 7aa-b K lba; Marija kao znak nade E 6f G 3bb M lb; vremena G 7aa; sakramenti kao vidljivi znakovi K 2a.

Znanost: teološka znanost A 4b; sloboda teološkog istraživanja H 3g; pravo na obrazovanje u znanostima 3960; ljudsko istraživanje i znanost C 4id; vjerovanje u znanost C 41f.

Znanje: sloboda naravnog znanja A 2aa; znanje i vjera A 2a 4a-b; o budućnosti A 2aa; o tajnama A 2aa J1 ek; korištenje znanjem koje proistječe iz sakramentalne ispovijedi 1989 2195 2543sl; v. i Znanost.

Zosim, papa: 221-231 243-245.

Zvvingli, Ulrich: 1635°.

Žalost: C 4ef4fj G 7aa 7ad L 4a.

Žarište grijeha: D 2bc F 3b.

Želja za spasenjem: Božja F lb.

Željezo, užareno: v. 'božji sud'.

Žena: čovjek kao žena i muškarac C 4fe; prava L 5g 6a 7 8; ženidbena prava K 9ba 9bd L 6a; majčinstvo L 6b; ćudoredno ponašanje u konfliktnim situacijama L 4d 6c; pitanje svećeničke službe žena G 3da H la K 8a; sudjelovanje u crkvenom životu G 6cd.

Ženidba: sakrament K 9; poništenje K 3e 9bd L 6b L8; priznavanje 3387sl 4161; svjedoci sklapanja ženidbe 1815sl 3385sl 3469-3471; mješovite ženidbe 305 2518sl 2590 3386sl K 9f; poslanje i zadaća laika u ženidbi i obitelji G 6cc L 2f; uređenje ženidbe i obitelji L 6; forma ženidbe (Njemačka, Nizozemska): 2515-2520 3385-3388.

Ženidbena ljubav: C 4fd-e K 9ba 9bc L 3c 6b; v. i Spolnost.

Ženidbena nevjera: 1327 2039 2150 K9bd.

Ženidbene zapreke: K 9f.

Ženidbeni ugovor: K 9c.

Židovi (Hebreji): tolerancija prema Židovima 480 698 772f; Židov kao djelitelj krštenja 646; Židov koji je krstio samoga sebe 788; krštenje židovske djece 1998 2552-2558 2562; odnos Crkve prema Židovima 4195°; pomirenje s poganima 4109; Crkva iz Židova i pogana G 2ba.

Život: pravo na život, zaštita života L3c 4d; predavanje ljudskoga života L 6c; novi život opravdanih F 2aa; K 6cd; čudoredni život L 1-5; savršenost L 2f; budući svijet M 3; Bog kao temelj života B lb; Kristov život E 2b; Duh Sveti u životu vjernika i Crkve B 3be-f.

Žrtva: bogoslužna J leh; žrtva na križu E lb 2ea 3bc K 5bb J la; misna žrtva E 2ea 3bc K 5 J la; duhovna 4160; posadašnjenje i dovršenje žrtve na križu K 5bb; v. i Samopredanje.

Župa: v. Zajednica.

Župnik: asistira kod sklapanja ženidbe K 9d 9f; ispovjednik („vlastiti svećenik“) K 6d.

TEOLOŠKI PRIRUČNICI

- TEOLOŠKI RJEČNIK (K. Rahner - H. Vorgrimler). Prvo djelo te vrsti na hrvatskom jeziku. Kršćanska teologija u jednoj knjizi. Najpoznatiji katolički teolog dvadesetog stoljeća K. Rahner zajedno sa svojim učenikom H. Vorgrimlerom sažimlje na svoj način svukoliku kršćansku teologiju kroz njezinu povijest i sadašnjost. Prožimaje naukom 2. vat. sabora kojegaje i on svojim teološkim radom pripremao i na njemu sudjelovao kao teolog.
- KONTEKSTUALNA FUNDAMENTALNA TEOLOGIJA (H. Waldenfels). Trenutno se smatra najboljim priručnikom za fundamentalnu teologiju. Njime se služe profesori i studenti na mnogim teološkim učilištima. Autor izlaže građu u pet dijelova: Teologija u svom kontekstu; Temelj: »Bog govori«; Put: »Po Isusu Kristu, našem Gospodinu«; Mjesto: »U zajedništvu Crkve«; Spoznaja: »U svjetlu Evanđelja«.
- BOG ISUSA KRISTA (W. Kasper). U priručniku poznati nam teolog na nov način obrađuje dva klasična traktata: De Deo uno et de Deo trino. Nezaobilazan je priručnik za studente teologije kao i sve djelatnike na teološkom području danas. Cjelokupna građa podijeljena je u tri odsjeka: Pitanje o Bogu danas; Poruka o Bogu Isusa Krista; Trinitarna tajna Božja. Priručnik je na njemačkom doživio već 8. izdanje. Knjiga ima oko 500 str.
- TAJNA KRISTA. Kratak pregled katoličke dogmatike (V. VVarnach). Knjiga bi trebala ispuniti istinski veliku zadaću u nemiru i krizi današnje teološke situacije, »da se postigne puni uvid u pravu spoznaju Božje tajne: Krista, u kome se nalazi skriveno sve blago mudrosti i znanja« (Kol 2,2-3).
- KRISTOLOGIJA - TKO SI TI, KRISTE? Poznati kristolog na PUG u Rimu pretače svoje obilno znanje iz kristologije, koju godinama predaje studentima u Rimu, u ovu dragocjenu knjigu. Može obilato poslužiti ne samo studentima nego i profesorima kristologije.
- ISUS OSLOBODITELJ. Soteriologija (J. Galat). To je zapravo nastavak prvoj knjizi iz kristologije. Donosi iscrpnu obradu Kristovog djela oslobođenja, spasenja.
- KRIST - POČELO I SVRHA SVEGA, Kozmogeneza - antropogeneza - sjedinjenje svega u točki Omega (A. Kusić).
- SAKRAMENTI (F. Courth). Suvremeni teološki priručnik za studij i praksu teologije sakramenata. Autor povezuje datosti objave, nauku crkvenog učiteljstva i suvremeno teološko promišljanje o sakramentima, ističući ekumenski vidik. Knjiga je šivana i tvrdo ukoričena.
- PASTORALNA PSIHOLOGIJA (A. Trstenjak).
- KRŠĆANSKA ANTROPOLOGIJA (F. Courth). Priručnik za studente.
- MARIOLOGIJA (J. Galot). Sustavni nauk o Mariji.
- UPOZNAJMO I SLAVIMO OCA, Nauk o Bogu Ocu (J. Galot).
- AKTUALNI PROBLEMI MORALNE TEOLOGIJE (A. Laun). Savjest, teološka etika, Crkva i seksualnost, suzdržljivost, upravljanje plodnošću, umjetna oplodnja, sida.
- PITANJE MORALNE TEOLOGIJE DANAS (A. Laun). Pobačaj, etička razmišljanja, eutanazija i problemi neonatologije, sloboda savjesti nakon 2. vat. sabora.
- KRŠĆANSKA ETIKA (Marciano Vidal). Suvremeni sustavni nauk o kršćanskom moralu.
- GOSPODIN, Razmatranja o osobi i životu Isusa Krista (R. Guardini).

CIP - Katalogizacija u publikaciji
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA OSIJEK

UDK 230.1

ZBIRKA sažetaka vjerovanja definicija i izjava o vjeri i ćudoređu / <priređili> Heinrich Denzinger, Peter Huenermann ; <prijevod Ljudevit Plačko>. - Đakovo : Karitativni fond UPT "Ne živi čovjek samo o kruhu", 2002. - (Teološki izvori; knj. 1)

Prijevod djela: Kompendium der Glaubensbekenntnisse und Kirchlichen Lehrentscheidungen ; izv. stv. nasl.: Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. - Bibliografija. - Kazala.

ISBN 953-208-091-0

1. Denzinger, Heinrich

100618067